Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

+ *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.

+ *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.

+ *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.

+ *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter `http://books.google.com` durchsuchen.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA S. J.
Maison Saint-Augustin
ENGHIEN

D 145/105

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

D 145 /105

Digitized by Google

Digitized by Google

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI (ANNO 1545) PRO LATINIS, ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT:

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA;

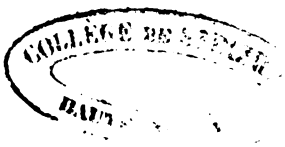

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLECTITUR, ET AD NOVEM ET CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR; UTRAQUE VIGESIMA QUARTA DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO APPARUERAT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM, 326 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272 PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET NECESSE ERIT, SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEM VEL PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEBUS PATROLOGIÆ NONDUM EXCUSIS APPLICANTUR.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CV.

NICETAS DAVID PAPHLAGO. NICETAS BYZANTINUS. THEOGNOSTUS MONACHUS. S. JOSEPHUS HYMNOGRAPHUS. ANONYMUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,

IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1862

Digitized by Google

Digitized by Google

SÆCULUM IX. ANNI 890-960.

ΝΙΚΗΤΑ

ΤΟΥ ΠΑΦΛΑΓΟΝΟΣ, ΤΟΥ ΚΑΙ ΔΑΒΙΔ,

ΝΙΚΗΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

NICETÆ PAPHLAGONIS,

QUI ET DAVID,

NICETÆ BYZANTINI

OPERA QUÆ, REPERIRI POTUERUNT OMNIA.

ACCEDIT EDITORUM DISSERTATIO IN QUA DE AMBORUM ÆTATE ET SCRIPTIS INQUIRITUR.

TOMUM ABSOLVUNT

S. JOSEPHI HYMNOGRAPHI, THEOGNOSTI MONACHI, ANONYMI,

SCRIPTA QUÆ SUPERSUNT;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 11 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1862

Digitized by Google

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CV CONTINENTUR.

NICETAS DAVID PAPHLAGO.

Orationes Laudatoriæ aliæque nonnullæ festivæ. col. 15
Vita S. Ignatii archiepiscopi Constantinopolitani. 487
Fragmenta Expositionis in Lucæ Evangelium. 575
Exegesis carminum arcanorum S. Gregorii Theologi. 578

NICETAS BYZANTINUS.

Editorum Patrologiæ Dissertatio de ætate et scriptis Nicetæ Byzantini, in qua etiam de Niceta Davide. 583
Nicetæ Refutatio epistolæ regis Armeniæ. 587
Confutatio dogmatum Mahomedis. 670

THEOGNOSTUS MONACHUS.

Encomium in omnes sanctos. 850
Libellus ad Nicolaum Papam in causa Ignatii archiepiscopi Constantinopolitani. 855

ANONYMUS.

Vita S. Nicolai Studitæ. 863

S. JOSEPHUS HYMNOGRAPHUS.

Vita S. Josephi auctore Joanne diacono CP., ex Actis sanctorum Bollandianis. 931
Mariale S. Josephi. 978

(E regione Latini textus, olim ab Hippolyto Maraccio editi, Græca posuimus ex Menæis et aliis Græcorum libris liturgicis descripta.)

Canon in terræ motus periculo. 1415
Laudatio in S. Bartholomæum apostolum. 1422

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.

Digitized by Google

ANNO DOMINI DCCCXC.

NICETAS DAVID

PAPHLAGO

NOTITIA HISTORICA ET LITTERARIA.

(Leo Allatius, *Diatriba de Nicetis*, ap. Mai. *Biblioth. nov.*, VI, part. II, p. 3.)

Inter varia cognomina et dignitatum titulos unum Nicetam latitantem, sed propter eadem incommode in plures variosque atque immaniter divisum, si fieri potest, suis partibus integrum in medium adducamus. Fuit is Byzantinus et Paphlago dictus. Joannes Scylitza in procœmio suæ historiæ : Ὁ γὰρ Δαφνοπάτης Θεόδωρος, Νικήτας ὁ Παφλαγὼν, Ἰωσὴφ Γενέσιος, καὶ Μανουὴλ οἱ Βυζάντιοι, Νικηφόρος διάκονος Φρὺξ, καὶ τὰ ἑξῆς. *Namque Theodorus Daphnopates, Nicetas Paphlago, Josephus Genesius, et Manuel Byzantini, Nicephorus diaconus Phryx*, etc. Ex Scylitza sua hausit Cedrenus. Consentit hisce Nicephorus Callistus *Hist. eccl.* lib. XIV, 28. Sed Paphlago, cognomenne fuerit, an episcopatus titulus, quis extricet ? Plane in multis manuscriptis legitur Νικήτας Παφλαγονίας, *Nicetas Paphlagoniæ*, ut in codice Vaticano 1246, et ante Vitam Ignatii patriarchæ. Et potuit quoque esse ex Paphlagonia, sed Byzantina civitate donatus : neque id probatione eget : sunt enim omnes omnium scriptorum chartæ de alienis in cives proprios ascitis a civitatibus plenæ. Et episcopatus Paphlagoniæ nullus apparet. Fuit is quoque binominis : namque et Davidis appellatione insignitur. Hinc sæpius Νικήτα τοῦ καὶ Δαυὶδ, *Nicetæ qui et David* ; et absolute a nonnullis *Nicetas David* appellatur. Et videant qui *David* hoc cognomentum fuisse tradunt, quo se fulciant fundamento. In aliquibus codicibus adnectitur loco *Davidis et Paphlagonis*, Δαδύβρων, *Dadybrorum*, qui erat episcopatus sub Gangrensi Paphlagoniæ. Hinc arguo non male Dadybrensem episcopum, dictum etiam Paphlagonem, qui nempe possideret in Paphlagonia episcopatum. Huic additur quoque nomen *philosophi*, Νικήτα τοῦ καὶ Δαυὶδ τοῦ φιλοσόφου. *Nicetæ, qui et David, philosophi*, ut clare videtur in codicibus manuscriptis Vaticanis 344, 365 et 679. Et in aliis, nullo alio addito, Νικήτα τοῦ φιλοσόφου, *Nicetæ philosophi*, non quod tantum institutum monachorum professus, sed quod inter alia potissimum sibi philosophiæ munus ascriberet, quales plerique eo ævo fuere, et primus inter eos ὑπάτου τῶν φιλοσόφων titulo cohonestabatur. Quare hic fuerit Nicetas, qui et alio nomine David vocabatur, Byzantinus', dignitate philosophus, Dadybrorum in Paphlagonia sub Gangrensi episcopus : et omnia, quæ sub Nicetæ nomine diversis hisce titulis ad varios referuntur, huic soli vindicantur (*a*).

Floruit circa Leonis et Constantini tempora, ut colligitur ex procœmio Vitæ sancti Ignatii patriarchæ, quam ille neque indocte neque ineleganter concinnavit : Εἰ δὲ καὶ πρὸς τοῖς ἐσχάτοις, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς τούτοις ἐγγίζοντες τύχοιεν καιροῖς, πολλῷ μᾶλλον ἀξιομνημονευτότατοι ἂν εἶεν ἁπάντων, καὶ ἀξιεπαίνετοι, ὡς πολὺ πλέον οἰκοδομεῖν τῇ ἐγγύτητι δυνάμενοι τὴν Ἐκκλησίαν · τὸ γὰρ ἀρχαῖον καὶ πάμπολυ κατὰ χρόνον διεστὼς, εἰ καὶ πιστεύεται τῇ ἀξιοπιστίᾳ τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ θᾶττον ἂν τοῖς πολλοῖς πρὸς τὴν μίμησιν ἀπογινώσκοιτο, λογιζομένοις ὡς κρεῖττον, ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν, τῶν πρεσβυτέρων ἐκείνων δυναμένων κατορθοῦν γενεάν · ὅσα δ' ἂν τοῖς καθ' ἡμᾶς κατορθοῦσθαι πιστεύοιτο καιροῖς, μᾶλλον ἂν οἶμαι ταῦτα παρακνίζειν τοὺς εὐσεβεστέρους, καὶ πρὸς τὸν ἴσον τῆς ἀρετῆς διερεθίζειν ζῆλον· διὰ ταῦτά μοι τοῦτον ἐνστήσασθαι νῦν τῷ λόγῳ τὸν ἀγῶνα · καί μοι σφοδρὸς πόθος κατακάρδιος ἀληθινοῖς διηγήμασι καὶ πάσης προλήψεως ἀπηλλαγμένοις ψεύδους, τὸν μέγαν ἱεράρχην, καὶ ποιμένα τῆς βασιλίδος Ἰγνάτιον ὑπό γε Θεῷ πνεύματι τῆς ἀληθείας ὑφηγητῇ, καὶ συλλήπτορι τοῖς ἀγνοοῦσι, ὁποῖός τις ἦν, ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν πολιτείας

(*a*) Hactenus notitiam de hoc Niceta nos ex Allatio edideramus in *Script. vet.* t. IX, præf. p. XIX ; quem tamen diversum esse a Niceta Serrarum episcopo, infra constabit. A. M.

Digitized by Google

ἀποδεῖξαι· Ἰγνάτιον, φημὶ, τοῦτον τὸν ὕστερον μὲν τῷ χρόνῳ καὶ πρὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ταύτης ἀναδειχθέντα γενεᾶς, οὐδενὸς δὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ τιμίων ἱεραρχῶν τὴν πίστιν καὶ τὴν ὁμολογίαν ἀπολειπόμενον· *Quod si autem eosdem ad extremam et nostram ætatem propius accedere contingat, tum vero multo maxime præ cunctis memorandi, omnique laude prædicandi sunt, ut qui propter temporum vicinitatem multo magis Ecclesiæ prodesse possint. Quod enim pervetustum est, longisque temporum intervallis remotum, etsi fidem propter scribentis auctoritatem mereatur, desperatur tamen a plerisque studium imitandi, ut qui putent illis majorum nostrorum sæculis multo promptius fuisse, quam nostris cum virtute vivere. Quæ vero nostra memoria recte facta creduntur, illa multo acrius, opinor, piorum mentes ad virtutis decus æmulandum inflammant. Quapropter ingens me desiderium animi impulit ad causam hanc sive certamen oratione persequendum, duceque et adjutore Deo spiritu veritatis, ostendendum nescientibus, qui vir Ignatius qualisque et quantus hic antistes, et regiæ pastor urbis, fuerit in vitæ suæ ratione fuerit. Ignatium, inquam eum, qui ævo quidem posterior et ante hanc nostram generationem floruit, prioribus tamen illis venerandis pontificibus nihil vel de fide, vel confessione concessit.* Quid sit γενεά, vel ætas, antequam vixisse fertur Ignatius, docent laudatissimi quique grammatici. Quare nulli dubium fuerit, sub jam dictis imperatoribus Nicetam hunc floruisse.

Scripsit *Historiam*, ut Scylitza atque Cedrenus tradunt, et Nicephorus Callistus loco dicto, quod divus Cyrillus per visionem divinam nomen Joannis susceperit, conceptumque antea odium in Chrysostomum, Dei Genitricis hortatu deposuerit: Ἐν ἀποκρύφῳ ἱστορίᾳ εὑρὼν Νικήτα φιλοσόφου τοῦ καὶ Δαυῖδ, καὶ ἄλλων, καὶ αὐτὸς δεῖν ἔγνων ἐν τῇ παρούσῃ ἱστορίᾳ ἐντάξαι, ὡς ἂν μή τινι ἀμφιβάλλειν γένοιτο, πῶς οἱ τοσοῦτοι φωστῆρες δι' ἔχθρας ἀλλήλοις ἰόντες ἁγιωσύνης καὶ ἄμφω εἰς ἄκρον ἦκον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιοι ἐχρημάτισαν, μηδαμῶς τὸ τῆς ἔχθρας μέγα τὴν κρατοῦσαν δόξαν λυμήνασθαι δυνηθείσης· *In arcana Nicetæ philosophi, qui et David dictus est, historia, et apud alios item cum invenerim, operi huic meo inserendum esse quoque duxi, ne cui ambigue in mentem veniat quomodo tanta luminaria, inimicitias mutuas exercentia, ambo ad summam sanctitatem pervenerint, et Ecclesiæ fundamenta exstiterint, inimicitiis hujusmodi nullum illorum gloriæ detrimentum afferentibus.*

Vitam sancti Ignatii, Michaelis Trauli (Balbi) imperatoris Constantinopolitani F. et patriarchæ Constantinopolitani, quo exacto Photius ex senatore et laico factus est patriarcha. Eam in Latinum a se versam edidit Græce et latine Matthæus Raderus ante concilium octavum generale, in-4, Ingolstadii. Postmodum in nova Conciliorum generalium et particularium editione Romæ, Coloniæ, et Parisiis publicata est. Eam quoque e Græco vertisse Federicum Metium scribit Possevinus in Apparatu. Legitur etiam nunc manuscripta in bibliotheca Vaticana cod. 1452, collegii Græcorum, regia Sancti-Laurentii, et alibi.

Orationes varias in laudes sanctorum, Quas ipse legi sunt:

1. *In sanctum Joannem evangelistam.* P.: Ὁ τὸν μέγαν τῆς βροντῆς γόνον προτρεπόμενος ἐπαινεῖν. Sub *Nicetæ rhetoris et sancti viri* titulo servatur in bibliotheca Barberina.

2. *In sanctos martyres Cerycum (sic) et Julittam.* P.: Ὥσπερ οὐκ ἔστι συνεχόμενον τῷ Κυρίῳ Ἰουδαῖον.

3. *In sanctum Pantaleemonem.* P.: Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, φησιν ὁ μέγας.

4. *In sanctum Bartholomæum apostolum.* P.: Θερμὸς ὁ πόθος, ἀλλ' ἀδρανὴς ὁ νοῦς, ζέων δ' ἔρως.

5. *In sanctum Marcum evangelistam.* P.: Ὥσπερ οὐχ ὅμοιαι τῶν σωμάτων πάντων αἱ μορφαί.

6. *In sanctum Jacobum Zebedæi filium.* P.: Πρώην μὲν ἡμᾶς ἡ ζῶσα τῆς ἀληθινῆς θεολογίας πηγή.

7. *In Petrum et Paulum apostolorum principes.* P.: Τίς ὁ τερπνὸς οὗτος ἦχος; τίς ὁ τῶν ἑορταζόντων, κτλ.

8. *In sanctos duodecim apostolos.* P.: Τί καλὴ τῆς Ἐκκλησίας ἡ τάξις! τί τερπνὴ τῶν ἐπ' αὐτῆς, κτλ. Hæ omnes sub eodem rhetoris titulo leguntur in Barberina.

9. *De certamine, et inventione, et translatione reliquiarum sancti protomartyris et archidiaconi Stephani.* P.: Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Σωτὴρ πάντων τῶν ἐλπιζόντων ἐπ' αὐτόν. Sub eodem titulo in Barberina, et sub Nicetæ philosophi in Vaticanis codicibus 679 et 819. Possevinus in Apparatu putat Nicetæ Byzantini esse, qui in Vaticana bibliotheca sub nomine Nicetæ philosophi asservatur Græce manuscriptus sermo, *de martyrio, inventione, et translatione venerandarum reliquiarum protomartyris sancti Stephani.* Alii codices tribuunt Michaeli Psello, notantque ex improviso dictum.

10. Sub Nicetæ Paphlagoniæ habetur *Laudatio in sanctum martyrem Theodorum.* P.: Τί λαμπρὰ καὶ διαυγὴς ἡ τῆς ἡμέρας χάρις! In Vaticana, cod. 1246. In Barberina expressius: Νικήτα ἐπισκόπου Παφλαγονίας, *Nicetæ episcopi Paphlagoniæ.* Cod. 247.

11. Chii etiam legeram: Νικήτα ῥήτορος τοῦ Παφλαγόνος ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν Νικόλαον τὸν Μυροβλύτην καὶ θαυματουργὸν ἀρχιεπίσκοπον Μύρων τῆς Λυκίας: *Nicetæ rhetoris Paphlagonis laudatio in*

Digitized by Google

sanctum Nicolaum Myroblytam, et mirandorum effectorem archiepiscopum Myrorum Lyciæ. P : Ὁ μὲν θεοπάτωρ Δαυῒδ τὸ ἀειθαλὲς καὶ μετάρσιον.

12. *Laudatio in sanctos anargyros Cosmam et Damianum.* P. : Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων ! Sub Nicetæ philosophi nomine in Vaticana cod. 808. Eademque habetur in meo manuscripto, nullo præfixo auctoris nomine. Eam cum nonnullis aliis Monachium misi doctissimo Simoni Wagnereckio, qui nunc de sanctissimis his Anargyris commentationem meditatur, quam jam bene inchoatam melius conficiet. Quid enim est, quod ille calamus amplissime non perfecerit?

Scripsit præterea *expositionem* in aliqua carmina Gregorii Nazianzeni.

1. In sepulcralia, quæ ille in defunctum Basilium composuit. Conservatur in bibliotheca Vaticana cod. 496 et 949, sub nomine Νικήτα φιλοσόφου τοῦ Παφλαγόνος, *Nicetæ philosophi Paphlagonis*:

2. In gnomas seu sententias ejusdem, quas ille acrostichide illa complexus est. Γνῶμαι Γρηγορίου δίστιχος εὐεπίῃ, ἐσθλὸν ἄθυρμα νέοις, etc. Sub nomine Νικήτα τοῦ καὶ Δαυῒδ τοῦ φιλοσόφου, *Nicetæ, qui et David, philosophi.* Cod. 344 et 365. Et in Augustana inter theologicos cod. 44. In Altempsiana sub nomine Νικήτα φιλοσόφου ἐπισκόπου Δαδύβρων, *Nicetæ philosophi Dadybrorum episcopi.* Et absque episcopi dictione inter rhetoricos Augustanæ cod. 17. Quæ Venetiis edita sunt in 4, anno 1563. Ἑρμηνεία εἰς τὰ τετράστιχα τοῦ μεγάλου Πατρὸς Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ εἰς τὰ μονόστιχα, εἰς τὰ ἐπιγράμματα τὰ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον παράφρασις. Vindicantur Nicetæ, qui et David, editæ quoque paraphrases carminum Gregorii Nazianzeni de principiis, ex bibliotheca reipublicæ Augustanæ, Lugduni Batavorum in officina Plantiniana anno 1591, in 8, quam etiam arbitratur David Hœschelius esse Nicetæ. Verumtamen cum ipse rem penitius examinarem, reperi paraphrases has, sive expositiones, editas tum Venetiis tum Lugduni Batavorum, nullo modo Nicetæ esse; idque ex codice satis antiquo bibliothecæ S. Andreæ Vallensis, codicibus Vaticanis, Lutetianis, et aliis. Et ut veram in carmina Nazianzeni expositionem Nicetæ habeas, non gravabor ex eodem Santandreano codice titulos carminum, et paraphraseon principia, ut ibi sunt, digerere.

Τοῦ φιλοσόφου κυροῦ Νικήτα ἐπισκόπου Δαδύβρων ἐξήγησις τῶν ἐπῶν τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (*a*). *Philosophi domini Nicetæ Dadybrorum episcopi expositio carminum magni Gregorii Theologi.* Proœmii principium : Οἱ μὲν παρ' Ἕλλησι φιλοσοφώτατοι εἶναι δόξαντες. Alterius proœmii P. : Οἱ τῆς κοσμικῆς σοφίας τὴν ἀκροτάτην καταλαβεῖν.

Περὶ ἀρχῶν λόγος α'. *De principiis oratio prima.* P. : Οἶδα μὲν, φησὶν ἡ θεόληπτος τοῦ λόγου φωνή.

Περὶ Υἱοῦ λόγος β'. *De Filio oratio secunda.* P. : Ἐκθέμενος περὶ ἀρχῶν, ἦ ἀρχῆς· ταυτὸν δὲ εἰπεῖν.

Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγος γ'. *De Spiritu sancto oratio tertia.* P. : Θεολογήσας ὁ θεοληπτότατος περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.

Περὶ κόσμου λόγος δ'. *De mundo oratio quarta.* P.: Ἱκανῶς διὰ τῶν προειλημφότων ἐπῶν.

Περὶ Προνοίας λόγος ε'. *De Providentia oratio quinta.* P. : Φιλοσοφήσας περὶ τῶν δύο κόσμων, πρώτου, φημί.

Περὶ νοερῶν οὐσιῶν λόγος ς'. *De intellectualibus substantiis oratio sexta.* P : Διειλημφὼς περὶ διττοῦ κόσμου, νοητοῦ λέγω καὶ αἰσθητοῦ.

Περὶ ψυχῆς λόγος ζ. *De anima oratio septima.* P. : Ἑπομένως μετὰ τὴν τῶν οὐρανίων καὶ λογικῶν.

Περὶ διαθηκῶν, καὶ ἐπιφανείας Χριστοῦ λόγος η'. *De testamentis, et apparitione Christi, oratio octava.* P. : Συντελέσας τοὺς δογματικοὺς λόγους ἑπτά.

Περὶ ἀρετῆς ἀνθρωπίνης λόγος θ'. *De virtute humana oratio nona.* P. : Θεολογικώτατον καὶ φιλοσοφώτατον.

Περὶ φύσεως ἀνθρωπίνης λόγος ι'. *De natura humana oratio decima.* P. : Φιλοσοφήσας ὁ θεοσοφώτατος περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς.

Περὶ εὐτελείας τοῦ ἐκτὸς ἀνθρώπου, καὶ τῆς τῶν παρόντων ματαιότητος λόγος ια'. *De contemptione exterioris hominis, et rerum præsentium vanitate oratio undecima.* P. : Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Περὶ τῶν φθασάντων μακαρισμοὶ καὶ ὅροι πνευματικοῦ βίου λόγος ιβ'. *De beatitudinibus et finitionibus vitæ spiritualis oratio duodecima.* P. : Ταλανίσας καὶ κατασμικρύνας τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὰ τοῦ αἰῶνος τούτου.

Γνωμολογία δίστιχος, ἧς ἡ ἀκροστιχὶς αὕτη. *Sententiæ distichis expositæ, quarum hæc est acrostichis.* Γνῶμαι Γρηγορίου, etc.

Γνωμολογία τετράστιχος. *Sententiæ tetrastichis expressæ.* Γρηγορίου πόνος εἰμί, etc. P. : Ἐβουλόμην μακροτέρας λόγων πραγματείας. Et hanc suam expositionem non ultra Nicetam extendisse, colligitur ex fine hujus postremæ expositionis, ubi hæc habet : Ἐβουλόμην μακροτέρας λόγων πραγματείας κατα-

(*a*) Hujus interpretationis specimen nos ex cod. Vat. edidimus in *Spicil. rom.* t. V, p. 379 —401 A. M.

Digitized by Google

τεινόμενος πρὸς ἑκάστην ὑπόθεσιν τῶν ἐμμέτρων ἐπῶν τοῦ Θεολόγου τὴν ἁρμόζουσαν ἐξήγησιν ἀνατάξασθαι, ὁμοῦ μὲν ἐμαυτῷ χαριζόμενος, ἐγκαλλωπιζομένῳ τοῖς τῆς ἐκείνου μεγαλονοίας θεωρήμασιν καὶ θεολογήμασιν ὁμοῦ δὲ καὶ τοῖς ὄπισθεν ἰοῦσιν ὠφέλειαν ταῖς περὶ τούτων ἀδολεσχίαις προμηθούμενος· ἄλλης δὲ βασιλικῆς ὑπομνησθεὶς καὶ πατρικῆς ἐντολῆς, *Υἱέ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά*, παραγγελλούσης, καὶ τὸ αἴτιον ἐπαγαγούσης, τοῦ μὴ εἶναι περαομὸν ἢ ἰσυντέλειαν τῶν συνταγμάτων τῆς ἀπείρου σοφίας τοῦ Θεοῦ, καὶ κόπωσιν μὲν λεγούσης ψυχῆς καὶ σαρκὸς τὴν ἀμετρίαν ὑπάρχειν τῆς μελέτης, τὴν ἀπ' αὐτῆς δὲ ὠφέλειαν, καὶ πάσης θεοπνεύστου Γραφῆς δύναμιν εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, καὶ τῆς ἐντολῆς τήρησιν συγκεφαλαιουμένους ἐξεῖναι λαβεῖν· τοιγαροῦν τῆς παραγγελίας ταύτης ἀκροασάμενος, ἐφυλαξάμην ἐπὶ πλεῖστον τῆς ἐξηγήσεως μετὰ τὴν τῶν ἀπορρήτων ἐπίσκεψιν ἰέναι· τελευταίαν δὲ τῶν τετραστίχων τούτων τὴν ὁμολογίαν ἀποχρώντως ἡμᾶς οἰκοδομούσης πρός τε θεωρίαν καὶ πρᾶξιν ἐξηγησάμενος καταπαύσω· *Mihi in animo erat diffusiore sermonis ambitu ad argumenta singula carminum Theologi condecentem expositionem apponere, tum mihi morem gerens, qui illius gravium et amplissimarum sententiarum speculationibus, et acuminibus theologicis mihi complaceo, tum posteris emolumentum circa ea magis comparans. Verum alterius consilii memoriam recolens, et regii ac paterni præcepti, « Fili mi, cave ne multos libros conscripseris, » sedulo admonentis, et causam proferentis, quod nullus sit finis aut terminus compositionem infinitæ numinis sapientiæ, et laborem asserentis animæ et corporis immoderatam rei meditationem esse; utilitatem vero, quæ inde consequitur, et totius divinitus inspiratæ Scripturæ facultatem in Dei timorem, et præcepti observantiam, veluti in unum caput referentes, usurpare licere. Quapropter monitum hoc audiens, cavi ne ultra expositionem post ineffabilium considerationem protraherem. Postremum vero tetrastichorum horum sententiis, quæ satis abundeque tum ad speculationem tum ad actionem ædificant, enarratis, dicendi finem faciam.* Has interpretationes maxima ex parte Billius in suam Nazianzeni editionem Latine parum cautus sub Cyri nomine transfudit. Et in epistola ad cardinalem Sirletum: *Reliqua etiam opuscula, quæ Cyrus explanavit, versibus item reddidi.* Sed cyrus (id est dominus) ante nomina positum quid sit, fusius in aliis diximus.

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΠΑΦΛΑΓΟΝΟΣ

ΤΩΝ ΠΑΝΥ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΑΛΛΟΙ ΤΕ ΤΙΝΕΣ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟΙ.

—

NICETÆ PAPHLAGONIS

SUMMORUM APOSTOLORUM ORATIONES LAUDATORIÆ

ALIÆQUE QUÆDAM FESTIVÆ.

—

(Ex Franc. Combefisii *Auctario ad Bibl. Patr.*, tom. I, p. 327.)

—

ORATIO I.

In diem natalem sanctissimæ Dei Genitricis.

Exsultationis dies lætitiæque exordium. Deponamus mœstitiam, ac splendorem induamus. Loquamur potentias Domini, auditas faciamus omnes laudes ejus in portis filiæ Sion [1]. Exsultemus in salutari ejus. Etenim erexit nobis hodie cornu sa-

Α ΛΟΓΟΣ Α'.

Εἰς τὸ γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου (1).

Ἀγαλλιάσεως ἡμέρα καὶ εὐφροσύνης ἀρχή. Ἀποθώμεθα τὴν κατήφειαν, καὶ τὴν λαμπρότητα περιθώμεθα. Εἴπωμεν τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσωμεν πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών. Ἀγαλλιασώμεθα ἐπὶ τῷ

[1] Psal. cv, 2.

(1) Ex cl. v. Raph. Dufrene cod. nunc Regio. Tit.: Τοῦ λαμπροτάτου φιλοσόφου καὶ ῥήτορος Νικήτα, τοῦ καὶ Δαβίδ.

Digitized by Google

σωτηρίῳ αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν σήμερον, ἐν τῷ οἴκῳ Δαβὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ· καὶ καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων προφητῶν αὐτοῦ, ἀνέστησεν ἡμῖν φυτὸν εἰρήνης, τὴν ῥίζαν τοῦ Ἰεσσαὶ, ἐξ ἧς ἡ ῥάβδος ἡ τὸ ἀμάραντον ἄνθος ἀναδοῦσα Χριστόν. Τίς οὐκ ἀγαλλιᾶται τῇ καρδίᾳ ; Τίς οὐκ εὐφραίνεται πνεύματι ; Τίς οὐ μυστικῶς κατατέρπεται ; Τίς οὐ πανηγυρίζει πνευματικῶς, τὴν ἐν τῷ Θεῷ προωρισμένην, καὶ διὰ στομάτων προφητικῶν προηγγελμένην σωτηρίαν, εἰς ἔκβασιν ἄρτι σαφῆ προϊοῦσαν καθορῶν ;

Πᾶσα ἡ κτίσις χορευέτω· πᾶσα ἡ γῆ μετ' εὐφροσύνης βοάτω καὶ σκιρτάτω, ὅτι τὸ τῆς ἀρχεγόνου λύπης ἀναιρετικὸν φάρμακον ἐβλάστησεν ἄρτι· ὅτι τῆς προγονικῆς ἀρᾶς, ᾗ πᾶν τε βρότειον ὑποπεπτώκει γένος, διὰ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας περὶ ἡμῶν, ἡ ἀφάνισις πάρεστι· καὶ τοιαύτη σήμερον ἡμῖν ἄνωθεν ἐπιβραβεύεται δωρεά, ὡς μὴ μόνην ἐκείνην ἐξαναιρεῖσθαι τὴν ἀρὰν, ἀλλὰ καὶ σύμπασαν ἡμῖν εὐλογεῖσθαι τὴν φύσιν· καὶ καταργεῖσθαι μὲν τὸ τῆς παλαιᾶς ἔχθρας μεσότοιχον, ἀγάπην δὲ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ εἰρήνην ἐξανίσχειν.

Ἱερεμίας μὲν ὁ τῶν προφητῶν συμπαθέστατος καὶ θειότατος ὕδωρ αἰτεῖ τῇ κεφαλῇ, καὶ πηγὴν δακρύων τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὥστε κατ' ἀξίαν θρηνῆσαι δυστυχοῦντα τὸν Ἰσραήλ. Ἐμοὶ δὲ τίς δώσει τῇ καρδίᾳ πηγὴν ἐννοιῶν θείων, καὶ τοῖς λόγοις ποταμῶν εὔροιαν ἀγαθὴν, ὥστε τὸ μέγα κλέος ἐξαγγεῖλαι τῆς παρούσης χαρᾶς, καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς θείας μεγαλοδωρεᾶς αἰνέσαι ; οὐ κατ' ἀξίαν (ἀνέφικτον γὰρ οὕτως ὑμνεῖν), ἀλλ' ὅσον εἰπεῖν ἐμοί τε θεμιτὸν, καὶ τοῖς ἀκούουσι χωρητόν. Γενέθλια ἡ πανήγυρις, ὦ φίλοι· γενέσια Μαρίας, τῆς τὸν Χριστὸν ἡμῖν μετὰ ταῦτα τὸν Θεὸν γεννησαμένης· τῆς ἀσπόρως, ἀχράντως τὸν ὑπερούσιον Λόγον καὶ ἀπερίληπτον καὶ ἀσώματον, τῇ σωματικῇ καὶ ἡμετέρᾳ καταμιξάσης μορφῇ. Ταύτης τὴν γέννησιν σήμερον ἑορτάσαι συνήλθομεν, ἵνα τῶν μεγαλείων αὐτῆς αἰνέσωμεν τὴν ἀρχὴν, ὧν εὐδόκησε ποιεῖν ὁ δυνατὸς ἐν αὐτῇ.

Πολλῶν γὰρ καὶ ἀπείρων, οὐμενοῦν ὅσον εἰπεῖν δυνατὸν, ἀποκαλυπτομένων μεγαλουργιῶν ἐν αὐτῇ, τοῦτο πρῶτον καὶ θαυμασιώτατον, τὸν ὑπερφυοῦς τῆς γεννήσεως τρόπον ὑπερφυῶς προκατεβάλλετο. Ἄνωθεν γὰρ ἡ σοφία πρὸ αἰώνων τὰς τῶν γινομένων ἐκβάσεις προορῶσα, ἀναλόγως τοῖς τέλεσιν ὑποβάλλει καὶ τὰς ἀρχάς. Ἐπειδὴ οὖν ἔμελλεν οὐ μήτηρ μόνον χρηματίσαι Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ θυγάτηρ κατὰ πνεῦμα υἱοθεσίας, ἀλλὰ καὶ βασιλὶς καὶ κυρία τῶν ὅλων ἀναῤῥηθήσεσθαι, διὰ τῆς ὑπεραγνώστου πρὸς τὸν Υἱὸν ὑψώσεως καὶ ἀναγωγῆς, διὰ τοῦτο καὶ ἡ σύλληψις εὐθὺς ξένη, καὶ ἡ πρὸς τὸν βίον αὐτῆς εἴσοδος καινοπρεπής· διὰ τῶν ἡττόνων πρὸς τὴν τῶν μειζόνων αὐτὴν ὁδοποιοῦσα πίστιν. Ἔδει γὰρ οἴκοθεν ἔχουσα τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὰ ὑποδείγματα, καὶ

lutis in domo David pueri sui [1], ac, sicut locutus est per os sanctorum prophetarum suorum, pacis nobis arborem suscitavit, radicem Jesse, ex qua virga, quæ Christum florem immarcescibilem produxit [2]. Quis non animo exsultet ? Quis spiritu non lætetur ? Quis non mystice congaudeat ac jucundetur ? Quis non festis gaudiis celebret, dum salutem in Deo prædestinatam, ac per ora prophetarum prænuntiatam, in apertum jam eventum procedere conspicit ?

Omnis creatura choros agat. Omnis terra cum lætitia clamet et exsultet, quod jam pharmacum germinarit, quo sublata est originalis tristitia : quod præsto est, quo magna Dei erga nos providentia aboleatur primorum parentum maledictio illa, cui obnoxium factum fuerat universum genus mortalium : taleque nobis hodie cœlitus donum prærogatur, ut nedum maledictio illa exstinguatur, sed et omnis nobis natura benedicatur, destruaturque veteris inimicitiæ medius paries, ac dilectio Deum inter et homines paxque oriatur.

Jeremias quidem prophetarum miserantissimus ac divinissimus, aquam capiti petit, atque oculis fontem lacrymarum, ut pro meritis infelicem lugeat Israelem [3] ; mihi vero quis dabit cordi divinorum fontem conceptum atque senserum, verbisque facili lenique vena defluentium fluminum copiam, ut præsentis gaudii magnum decus enuntiare, divinique magni doni excellentiam laudare valeam ? non ex dignitate (nec enim sic laudare concessum est), sed quantum tum mihi laudare licet, tum auditores capere possunt. Dies natalis est, amici ! quam celebritatem agimus, Mariæ natale, ex qua nobis postea Christus Deus nascetur ; ejus nimirum, quæ sine semine, intemerate omni majus substantia Verbum incomprehensumque et incorporeum, corporeæ nostræque ac humanæ formæ ut coalesceret, fecit. Hujus natale celebraturi hodie convenimus, ut ejus magnalium exordium laudemus, quæ in ea, qui potens est [4], propensa voluntate facere voluit.

Cum enim multa et infinita, ac quæ nullus referre possit, in ea detecta sint magnifica opera atque munera, primum istud mirabilissimumque, eum, qui naturam omnem excedit, divinumque altiore supra naturam modo diviniusque præstruebat nativitatis modum. Sapientia enim, jam tum a principio ante sæcula, eorum quæ fiant eventus prævidens, pro finium ratione congrue principia subdit. Quod igitur futurum erat, ut nedum Dei Mater audiret, sed et filia secundum spiritum adoptionis filiorum, sed et regina atque domina universorum celebraretur, per ignotissimam ex Filii rationibus exaltationem celsamque elevationem, idcirco etiam conceptio statim nova, ejusque in vitam ingressus mira extra usum ratione ; quo nimirum ex mino-

[1] Luc. I, 69. [2] Isa. II, 10. [3] Jerem. IX, 1. [4] Luc. I 49.

Digitized by Google

ribus ad majorum ei fidem viam sterneret. Decebat enim ut quæ a se divinæ haberet potentiæ exempla, atque ad matris, qua suscepta esset, sterilitatem respiceret, nec cujus nuntius illi afferebatur, virginitati fidem abnueret. Verum videamus, qui ejus secundum carnem fuerint parentes, quantaque fulti virtute, et quomodo speciem Jacob, quam Deus dilexit, ipsi meruerint gignere ac suscipere [6].

πρὸς τὴν στειρωτικὴν τῆς μητρὸς γέννησιν ὁρῶσα, μηδὲ τὴν εὐαγγελιζομένην ὕστερον αὐτῇ παρθενίαν ἀπιστεῖν. Ἀλλ' ἴδωμεν τίνες αὐτῆς οἱ κατὰ σάρκα τοκεῖς, καὶ ὁποῖοι τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅπως τὴν τοῦ Ἰακὼβ καλλονὴν, ἣν ἠγάπησεν ὁ Κύριος, αὐτοὶ κατηξιώθησαν ἐκτεκεῖν.

Quis igitur nescit Joachim et Annam, qui divinæ infantis parentes exsistant, par illud venerabile ac religiosum? Quis ita tardus, quis in divinis Litteris sic peregrinus, ut non teneat, ter beatos illos omnis pietatis ac justitiæ, per eam, qua vixerunt ætatem, summum verticem adeptos esse? Atque id manifestum, nedum ex fructu, quem non magis precum instantia, quam natura fœta germinarunt, verum etiam ex illorum historia, quæ inculpatos eis mores, vitamque Deo placitam ac sanctam, ascribit; cum genus in Davidem ac Judam referrent, morumque ingenuitate atque indolis probitate, nec non mandatorum Dei custodia, omnem Israelem nobilitarent.

Τίς οὐκ οἶδεν Ἰωακεὶμ καὶ Ἄνναν, γεννήτορας ὄντας τῆς θεόπαιδος, τὴν τιμίαν ξυνωρίδα καὶ θεοφιλῆ; καὶ τίς οὕτω βραδὺς, τίς οὕτω τῶν θείων Γραφῶν ἀνεπίσκεπτος, ὥστ' ἀγνοεῖν ὅτι πάσης εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης κατὰ τὴν ἑαυτῶν γενεὰν τὸ ἀκρότατον οἱ τρισμάκαρες ἀπηνέγκαντο; Καὶ τοῦτο δῆλον, οὐκ ἐκ τοῦ καρποῦ μόνον, ὃν οὐχ ἧττον διὰ προσευχῆς ἢ φύσεως ἐβλάστησαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς περὶ αὐτῶν ἱστορίας, ἄμεμπτον πολιτείαν καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ βίον βιοῦν αὐτοῖς ἀναγραφούσης· εἰς Δαβὶδ μὲν καὶ Ἰούδαν τὸ γένος ἀναφέροντας, εὐγενείᾳ δὲ τρόπων καὶ ἠθῶν καλοκαγαθίᾳ, καὶ τῶν προσταγμάτων τοῦ Θεοῦ φυλακῇ, ὅλον ἐξευγενίζοντας τὸν Ἰσραήλ.

Ili nimirum, cum virtutis censu (uti dictum est) divites essent, quin et terrenis bonis affluerent; nempe gregibus, armentisque, ac reliqua omni substantia fulti essent, uno hoc solum a perfecta felicitate se abesse existimabant, quod nempe absque liberis consenuerant: erantque omnia doloris plena, ac mœstitiæ cuncta oppleverat, quod haud secus ac vetustæ Saræ, menstrua Annæ fieri desierant [7]; nec Joachimo erat successor, nec cernebatur qui familiæ scintilla foret. Accedebat et irritans vicinorum exprobratio, ac quantum nec dici potest ægræ mentis doloris sensum succendebat. Ac quidem Joachim duplicia dona Domino offerebat; cum his forte Deum propitiaret, ac orbitatis probrum a se depelli posse cogitaret. Nihilominus tamen sic quoque in iisdem infecunditatis probris manebat, donec tandem vir justus extremum jam animi anxius et humiliatus, carnalibus despectis hostiis, et quibus imperfecti imperfecte obsequi se et indulgere existimant, iisque ut quæ non admodum placeant, spretis, sacrificium Deo spiritum contribulatum et cor contritum ac humiliatum offerendum operæ pretium duxit [8], creditque per continentiam et orationem apprehensurum se, cujus æger animi desiderio erat.

Οὗτοι τὸν πλοῦτον, ὡς εἴρηται, πλουτοῦντες τῆς ἀρετῆς, βρίθοντες δὲ καὶ τοῖς ἀπὸ γῆς ἀγαθοῖς, ποιμνίοις καὶ βουκολίοις καὶ πᾶσιν ἄλλοις αὐταρκούμενοι περιουσιασμοῖς, ἑνὶ τούτῳ μόνῳ τῆς τελείας μακαριωσύνης ὑπώπτευον ἀστοχεῖν· ἄτεκνοι γὰρ τὸν βίον κατεγήρων· καὶ πάντα λύπης μεστὰ ἦν, καὶ ἀθυμίας αὐτοῖς τὰ πάντα πεπλήρωτο· ὅτι τῇ Ἄννᾳ μὲν κατὰ τὴν παλαιὰν Σάῤῥαν ἐξέλιπον τὰ γυναικεῖα· τῷ δὲ διάδοχος οὐκ ἦν, καὶ ὁ τοῦ γένους οὐχ ὡρᾶτο σπινθήρ. Καὶ πρὸς τούτοις ὁ ἐκ γειτόνων ὑποσμύχων ὀνειδισμὸς, οὐκ ἔστιν ὅσον εἰπεῖν ὑπεξέκαιε τὴν δυσθυμίαν. Καὶ προσέφερε μὲν Ἰωακεὶμ Κυρίῳ τὰ δῶρα διπλᾶ· τούτοις τυχὸν δεξιούμενος, καὶ τὸ τῆς ἀπαιδίας ὄνειδος ὑπολογιζόμενος φυγεῖν· ἔμενε δὲ καὶ οὕτως οὐδὲν ἧττον ἐν τοῖς ὁμοίοις τῆς ἀκαρπίας ὀνειδισμοῖς, ἕως εἰς τέλος ὁ δίκαιος ἀπορούμενος καὶ ταπεινούμενος, τῶν μὲν σαρκικῶν θυσιῶν, καὶ οἷς οἱ ἀτελεῖς ἀτελῶς χαρίζεσθαι νομίζουσιν, ἀμελεῖ, καὶ ὡς οὐ πάνυ θελητῶν ὄντων ὑπερορᾷ· θυσίαν δὲ τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον καὶ καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην διεγνώκει καρποφορεῖν· καὶ δι' ἐγκρατείας καὶ προσευχῆς τοῦ ποθουμένου πιστεύει καταδράττεσθαι.

Qui enim sanctissimi Spiritus sanctissimum pignus ac sacrarium esset geniturus, decebat ejusdem primum Spiritus divinis afflatibus repletum, sacro spiritalique desiderio ad conceptum confoveri. Quonam igitur modo rem præstat? Communicat quidem uxori divinum animo assumptum consilium. Communis enim ambobus, uti sterilitas, sic et cura suscipiendæ prolis; monetque aliorum omnium curas posthabere, jejunioque et confessioni atque precibus assiduam esse, *donec*, inquit, *a nobis Deus*

Τὸν γὰρ τοῦ παναγίου Πνεύματος μέλλοντα τὸ ἁγιώτατον κειμήλιον ἐκτεκεῖν, ἔδει τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ πρῶτον τῶν θείων πληρούμενον ἐνεργειῶν, ἐξ ἱερᾶς τε καὶ πνευματικῆς πρὸς τὴν κύησιν διαθερμανθῆναι προθυμίας. Πῶς οὖν τοῦτο ποιεῖ; Ἀνακοινοῦται μὲν τῇ συζύγῳ τὸν ἔνθεον λογισμόν· κοινὴ γὰρ ἀμφοῖν, ὥσπερ ἡ στείρωσις, οὕτω καὶ τῆς παιδογονίας ἡ φροντίς· καὶ πάντων ἀμελεῖν τῶν ἄλλων παρεγγυᾷ· νηστείᾳ δὲ καὶ ἐξομολογήσει καὶ προσευχῇ προσκαρτερεῖν, *ἄχρις ἂν ἐξ ἡμῶν*, φησὶ, *περιέλῃ*

[6] Psal. XLVI, 5. Gen. XXIX, 11. [7] Psal. L, 19.

Digitized by Google

τὴν ἀτεκνίαν ὁ Θεός. Ἑαυτῷ μὲν ὁ μακάριος ὑπόδειγμα προθέμενος Ἀβραάμ· τῇ συνεύνῳ δὲ πρὸς τὴν ὁμώνυμον Ἄνναν συνταξάμενος ἀφορᾷν, καὶ ἐφ' ὁμοίοις ἐκείνῃ πρὸς τὸν Ὕψιστον ἀδιατρέπτως βοᾷν, αὐτὸς ὄρος καὶ ἔρημον κατειλήφει σπουδῇ, ὅπου δὴ πλείοσιν ἡμέραις τῶν βιωτικῶν ἐνοχλήσεων ἀνακαθηράμενος τὸν νοῦν, καὶ καθ' ἡσυχίαν ἑαυτῷ μόνῳ συγγινόμενος καὶ Θεῷ ὧδε· *Κύριε Σαβαὼθ*, ἐβόα, *Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ*, ὁ ποιῶν μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἐνδοξά τε καὶ ἐξαίσια, ὧν, κατὰ τὴν Γραφὴν, οὐκ ἔστιν ἀριθμός. *Ὁ ἐντειλάμενος ταῖς πέτραις, καὶ ὑδάτων ἐξέβλυσαν ποταμοὶ, ἰαμα δίψης, τῷ ἐν ἐρήμῳ δεδιψηκότι λαῷ· καὶ ἐντειλάμενος τῇ ῥάβδῳ, καὶ ἀνθήσασα ἐξήνεγκε κάρυα, σφραγῖδα ἱερωσύνης καὶ πίστωσιν τῷ Ἀαρών· Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· ὁ παρ' ἡλικίαν ἐκεῖ πρῶτον γόνιμον τὴν Σάῤῥαν ἀπεργασάμενος· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῇ Ῥεβέκκᾳ μετ' αὐτὴν, καὶ τῇ Ῥαχὴλ στειρευούσαις ὡς ἠθέλησας καρπὸν δεδωκώς· ἔπιδε, Κύριε· πρόσχες, Κύριε, ἐξ ὕψους ἁγίου σου, καὶ κατανόησον τὸν ἡμέτερον θλιμμόν· καὶ ἔντειλαι τῇ φύσει καρπὸν ἐνεγκεῖν, ὁ ἐντελλόμενος τὰς σωτηρίας Ἰακώβ. Εὐδόκησον, ὁ Θεὸς, τῇ δυνάμει σου ἀναστῆσαι κάμοὶ σπέρμα ἐν τῷ Ἰσραήλ· καὶ ἔσται ὁ καρπός σοι καὶ τῷ οἴκῳ σου τῷ ἁγίῳ ἀφιερωμένος εἰς τοὺς αἰῶνας.* Ἰωακεὶμ μὲν οὕτως.

auferat, quod orbi liberis sumus [9]. Sibi ipse quidem vir beatus Abrahamum exemplo proponit; conjugem vero jubet ad ejus ipsius nominis matronam Annam respicere, inque iisdem ac illa ad Altissimum immota animi constantia clamare. Ipse cito montem ac desertum petit, ubi complures dies a sæcularis vitæ molestiis ac curis animo depurgatus, sibique soli ac Deo silentio otioque vacans, in hunc modum clamabat: *Domine Sabaoth, Dominus Deus Israel* [10], qui facis magna et non vestigabilia, gloriosaque ac magnifica, quorum, juxta Scripturam, non est numerus. *Qui mandasti petris, manaruntque aquarum fluvii, sitis solatium, populo ea laboranti in eremo. Qui jussisti virgæ, germinansque nuces edidit ac amygdalas, sacerdotii signaculum, Aaronisque illo assertum principatum. Domine Deus meus, Deus Abraham et Isaac et Jacob: qui illic primum effeta ætate Saram fecundam reddidisti: nec modo illi, sed et Rebeccæ deinde, ac tum Rachelι, cum steriles essent, ut placuit, fructum dedisti* [11], *respice, Domine, attende, Domine, de excelso sancto tuo, et intellige tribulationem nostram; mandaque naturæ ut fructum ferat, qui mandasti salutes Jacob. Placeat, Deus, potentiæ tuæ, ut et mihi suscites semen in Israel; et erit fructus tibi tuæque sanctæ domui consecratum in sæcula* [12]. Sic quidem Joachim.

Ἄννα δὲ καὶ αὐτὴ, τὸ τῆς εὐσεβείας ὑπόδειγμα, τὸ τῆς σωφροσύνης τέμενος, τὸ πάσης ἀρετῆς καταγώγιον, τὸ πάσης ἁγιότητος ὄχημα. Ἄννα, ἡ χάρις, οὐ τῷ ὀνόματι μόνον, πολὺ δὲ μᾶλλον τῷ πράγματι, καὶ πάσης Θεοῦ χάριτος ταμιεῖον, ὡς τὴν πηγὴν τῶν χαρίτων ἀναβλύσασα· καὶ χειμάῤῥους μὲν ἐν αὐτῇ τῆς κακίας ἀναστείλασα, εὐωδίας δὲ ποταμοὺς ἐπὶ πᾶσαν πλημμυροῦσα τὴν γῆν. Ἄννα, πάσης θηλείας σεμνολόγημα καὶ καλλώπισμα καὶ ἥδυσμα· καὶ αὕτη τοίνυν νηστείαις οἴκοι σχολάζουσα, καὶ τὴν σάρκα ἐκτήκουσα· προσευχαῖς δὲ διηνεκέσι τὴν διάνοιαν εἰς οὐρανοὺς ἀνατείνασα, καὶ ὅλον αὐτῆς τὸν νοῦν παριστάνουσα τῷ Θεῷ τοιοῖσδε λόγοις τὴν ὑπεράπειρον ἀγαθωσύνην ἐκδυσώπει.

Anna vero ipsa quoque, pietatis exemplum, castitatis delubrum, virtutis omnis domicilium, omnis sanctitatis vehiculum. Anna, gratia, non solum nomine, sed longe magis re, omnisque Dei gratiæ promptuarium, ut quæ gratiarum fontem fecunda vena ediderit; ac quidem in seipsa malitiæ vitiique torrentes stiterit, suavis autem fragantiæ fluvios in omnem terram inundaverit. Anna, feminei omnis sexus decus magnificum et gloriatio ac suavitas. Et hæc igitur jejuniis domi vacans, ac carnem macerans, jugique precum instantia mentem in cœlos intendens, ejusque omnem vim Deo coram adhibens, verbis ejuscemodi supra quam infinitam bonitatem obsecrabat:

Ἐπὶ σοὶ, Κύριε, εὔσπλαγχνε, μακρόθυμε καὶ οἰκτίρμον, δίκαιε καὶ ἀληθινὲ, ὅλην ἐμαυτὴν ἀποδοῦσα, πρὸς σὲ μόνον τὸ ὄμμα τῆς ἐμῆς ἐρείδω ψυχῆς· πρὸς μόνην τὴν σὴν ῥοπὴν ἰθύνω τὸν λογισμόν. « Ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν· ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοί μου πρὸς σὲ, Κύριε Θεός μου, ἕως ἂν οἰκτειρήσῃς με, » καὶ περιέλῃς ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος, καὶ στειρώσεως ἐξουδέτωσιν· ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις, ἣν ἐποίησας, καρποφορεῖ ἐναντίον σου, Κύριε· καὶ πᾶν ζῶον γεννᾷ τι ὅμοιον αὐτῷ· καὶ πᾶσα φύσις φυτῶν τὸν οἰκεῖον προβάλλει καρπόν. Ἐγὼ δὲ πάντων ἐνώπιόν σου λογισθεῖσα ὡς ξύλον ἄκαρπον, ταμεύομαι τῷ πυρί. Ἀλλ' οὐκ ἀπογνώσομαι, οὐδὲ

Tibi, Domine, misericordiæ visceribus longe patiens et clemens, juste et verax, me totam adhibens, in te solum mentis meæ oculum figo. In solum nutum tuum animi rationem ac cogitatum dirigo. « Sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum; et sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi mei ad te, Domine Deus, donec miserearis mei [13], » et auferas a me opprobrium ac sterilitatis contemptum; quoniam omnis creatura, quam condidisti, fructificat coram te, Domine mi, Domine: omneque animal gignitsibi simile, omnisque natura plantarum ac stirpum producit fructum suum. At ego una omnium in conspectu tuo reputata ut arbor infructuosa, igni reservabor. Haud tamen spem omnem abjiciam, aut infinitæ misericordiæ immemor ero. Non enim me

[9] II Reg. I, 11. [10] Joh. IX, 10. [11] Exod. XVII, 6; Num. XX, 8; Num. XVII, 5; Gen. XVIII, 20; XXV, 21; XXX, 22. [12] Psal. XLIII, 5. [13] Psal. CXXII, 2.

Digitized by Google

tatet, etiam aliis ante me perinde laborantibus, fortiterque invocantibus, placide attendisse, ac statim fecundas reddidisse. Scio et Annam alteram sterilitatis dedecus evasisse, hoc solum quod ad te clamaverit. Et nunc, Domine Deus meus, « Tu idem ipse es, et anni tui non deficient [15], » et misericordiæ tuæ non minuentur, prompteque per quam bona dona tua digne petentibus præstantur. Ipse quoque quod liberis orba sum, meam aufer sterilitatem, ut et in me clarificeris. Non enim mihi erit, qui nascetur infans, sed tuo nomini tuæque sanctæ domui sacrum donarium sistetur [16].

A τῆς ἀμέτρου φιλανθρωπίας ἐπιλήσομαι· οἶδα γὰρ ὅτι καὶ ἄλλαις πρὸ ἐμοῦ τὰ ἴσα παθούσαις, καὶ ἰσχυρῶς ἐπικαλεσαμέναις, εὐμενὲς προσέσχες, καὶ καρποτόκους ἀπέδειξας παραυτά. Οἶδα καὶ ἄλλην Ἄνναν ὀνειδισμὸν ἀτεκνίας δραπετεύσασαν, ἵνα μόνον βοήσῃ πρὸς σέ. Καὶ νῦν, Κύριε ὁ Θεός μου, « Σὺ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐλλείπουσι, καὶ τὰ ἐλέη σου οὐκ ἐλαττοροῦσι, καὶ τὰ παράγαθά σου δῶρα τοῖς ἀξίως αἰτοῦσιν ἑτοίμως ἐπιχορηγοῦνται· αὐτὸς καὶ τὴν ἐμὴν ἀτεκνίαν, τὴν ἐμὴν περίελε στεῖρωσιν, ἵνα καὶ ἐν ἐμοὶ δοξασθῇς. Οὐ γὰρ ἐμοὶ τὸ τικτόμενον, ἀλλὰ τῷ σῷ ὀνόματι καὶ τῷ ἁγίῳ σου οἴκῳ προσαναθήσομαι τούτῳ δοτόν.

Ac illi quidem in his erant, quid vero qui totus misericors est, Dominus ? qui facit omnia et transmutat in melius ? qui sanctorum suorum petitiones et cogitata superabunder facit [16] ? Num justorum supplicationem sprevit ? Aut attendit quidem clamori, donum tamen in tempus donans distulit ? Aut statim quidem donat, ejusmodi tamen donum, quale petebant tribuit ? Haudquaquam ; sed respondet quidem statim angeli sancti voce, ac oraculo edicit, fore ut Dei puella concipiatur atque nascatur : edicit et clari nominis futuram in omnes fines terræ. O fidei fortitudinem ! o Altissimi donum magnificum ! Illi quidem desperata natura, ea petunt quæ naturam excedunt ; is vero gratiam tribuit, emendantem quod illis inerat vitium. Ac quidem illi prolem simpliciter petunt, et ut id illis opprobrium auferatur, quod illa orbi sunt ; is autem suam illis largitur Matrem ; non quæ parentum duntaxat afflictionem sanet, sed quæ universum humanum genus spiritali veroque gaudio impleat.

B Οἱ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν, τί δὲ ὁ πανοικτίρμων, Κύριος, ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων ἐπὶ τὸ βέλτιον, ὁ ὑπερεκπερισσοῦ τὰ αἰτήματα τῶν ἁγίων αὐτοῦ καὶ τὰ νοήματα ποιῶν ; ἆρα παρεῖδε τῶν δικαίων τὴν ἱκετηρίαν ; ἢ προσέσχε μὲν τῇ κραυγῇ, ὑπερέθετο δὲ εἰς χρόνους τὴν δωρεάν ; ἢ δωρεῖται μὲν εὐθύς, τοιαύτην δὲ οἵαν ἠτοῦντο δόσιν ἐπεβράβευσεν ; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ χρηματίζει μὲν αὐτίκα διὰ ἀγγέλου φωνῆς ἁγίου, τῆς θεόπαιδος τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἀπότεξιν· χρηματίζει δὲ αὐτὴν ὀνομαστὴν γενήσεσθαι ἄχρι τερμάτων τῆς γῆς. Ὦ τῆς ἰσχύος τῆς πίστεως ! ὦ τῆς Ὑψίστου μεγαλοδωρεᾶς ! οἱ μὲν ἀπογνόντες τῆς φύσεως, τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐξαιτοῦνται· ὁ δὲ δίδωσι χάριν, τὸ ἐκείνοις ἔλλειμα διορθουμένην. Καὶ οἱ μὲν τέκνον ἁπλῶς αἰτοῦσι, τὸ τῆς ἀπαιδίας C ὄνειδος ἀφαιρούμενον· ὁ δὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῖς χαρίζεται Μητέρα· οὐ τῶν τεκόντων μόνον τὴν θλῖψιν ἰωμένην, ἀλλ' ὅλην τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν πνευματικῆς καὶ ἀληθοῦς πληροῦσαν χαρᾶς.

Hæc nimirum divinæ potius promissionis verbo, quam naturæ ratione in sterili concepta atque gestata utero, vel ut lunaplena hodie ex materno exoritur thalamo. Clare hodie videre est juxta Prophetæ oraculum, oriri veritatem de terra, ac justitiam de cœlo prospicere [17]. Etenim Dominus ostendens de cœlo digne petentibus justitiam suam, dedit benignitatem, divinæ promissionis verbo oraculo edito ; Anna vero illo fide suscepto, ex vulva sua, velut ex terra, oraculo promissam veritatem in lucem ducit, eamque cunctis mortalibus animatum atque D viventem fructum producit. Hodie quæ Mater Dei secundum carnem, ejus vero filia secundum spiritum sanctificationis, naturalem suscipit ortum, hominisque filia, quæ Regis magni filia sit, noscitur : ac quæ a dextris summi omnium regis in cœlis regina astitura est, in terra jam partu editur, obstetricante manu suscipitur, aquis abluitur, pannis involvitur, ac infantibus debita cura fovetur : et quæ virginali sinu amplexura exspectatur, ipsum qui cœlum continet ac Deum, senilibus ulnis nunc stringitur ; seniliaque jam ac materna fugit ubera, quæ posthac divina quadam ratione eum qui cunctis animalibus escam præbet, lactavit.

Αὕτη τῷ ῥήματι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ μᾶλλον, ἢ τῷ λόγῳ τῆς φύσεως ἐν τῇ στειρωτικῇ συλληφθεῖσα καὶ κυοφορηθεῖσα γαστρὶ, σήμερον οἷα σελήνη πλησιφαὴς, τῶν θαλάμων ἐξανατέλλει τῶν μητρικῶν. Σήμερον ἐναργῶς ἔστιν ὁρᾶν, κατὰ τὴν προφητικὴν θεηγορίαν, ἀλήθειαν μὲν ἀνατέλλουσαν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δὲ τὴν δικαιοσύνην διακύπτουσαν. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος ἄνωθεν τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἐπιδεικνύμενος τοῖς ἀξίως αἰτήσασιν, ἔδωκε χρηστότητα, τὸ ῥῆμα τῆς θείας ἐπαγγελίας χρηματίζων· D Ἄννα δὲ πίστει τοῦτο καταδεξαμένη, ὥσπερ ἐκ γῆς τῆς οἰκείας μήτρας τὴν χρησμῳδοθεῖσαν ἀλήθειαν ἀνίσχει, καὶ ταύτην πᾶσιν ἀνθρώποις ἔμψυχον καὶ ζῶντα προβάλλει καρπόν. Σήμερον ἡ Μήτηρ μὲν Θεοῦ κατὰ σάρκα, θυγάτηρ δὲ κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης ἐσομένη, τὴν κατὰ φύσιν προσίεται γέννησιν, καὶ θυγάτηρ ἀνθρώπου γνωρίζεται ἡ θυγάτηρ τοῦ Βασιλέως τοῦ μεγάλου· καὶ ἡ ἐκ δεξιῶν τοῦ Παμβασιλέως ἐν τοῖς οὐρανοῖς στήσεσθαι μέλλουσα βασίλισσα, ἐπὶ γῆς ἄρτι λοχεύεται, μαιεύεται· ὕδασι σμήχεται, ῥάκεσι σπαργανοῦται· καὶ τῆς προσηκούσης νηπίοις ἐπιμελείας ἀξιοῦται, καὶ ἡ παρθενικαῖς ἀγκάλαις τὸν τοῦ οὐρανοῦ συνοχέα καὶ Θεὸν ἐναγκαλίσασθαι προσδοκωμένη, γηραλέαις ὠλέναις περιλαμβάνεται

[15] Reg. I, 11 seqq. [16] Psal. CI, 28. [16] Eph. III, 20. [17] Psal. LXXXIV, 12.

Digitized by Google

νῦν· καὶ πρεσβυτικὴν ἄρτι θηλὴν καὶ μητρικὴν ἐκμυζᾷ, ἡ τὸν τρέφοντα πᾶν ζῶον, ὑπερφυῶς μετὰ ταῦτα γαλακτοτροφήσασα.

Καὶ ἐπὶ τούτοις χαίρει μὲν Ἄννα, καὶ τέρπεται σφόδρα, καὶ ἐναγκαλίζεται τῷ γεννήματι, καὶ τῷ καινῷ τόκῳ ἐγκαλλωπίζεται· συγκαλεῖ δὲ νεάνιδας, καὶ πρεσβύτιδας μεταστέλλεται· καὶ ταῖς ὁμοφύλοις πάσαις συγχαίρειν παρακαλεῖ καὶ συνήδεσθαι, καὶ πᾶσιν εἰς ἡδονὴν καὶ θαῦμα κινεῖ τοῖς προσανέχουσιν αὐτῇ· χαριστηρίοις μὲν τὸν εὐεργέτην ἀμοιβομένη· καὶ, *Τίς εἰμι, λέγουσα, Κύριέ μου, Κύριε, ὅτι τῆς ἐμῆς οὕτω δεήσεως ἐπακήκοας· ὅτι περιεῖλες τὸν ὀνειδισμόν μου ὃν ὑπώπτευσα· ὅτι πλεῖον ἢ κατὰ τὴν ἐμὴν αἴτησιν παρέσχες; Τέκνον γὰρ ἁπλῶς ἠτησάμην ἐγὼ, σὺ δέ μοι πρὸς τούτῳ καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἐδωρήσω τῷ Ἰσραήλ. Ὁρῶ γὰρ ὡς ἐν τεκμηρίοις τὸ μέλλον· ὡς ἐν αἰνίγμασι, ταῖς ἐνθεωρουμέναις τῇ θυγατρὶ χάρισι, τὴν σωτήριόν σου κατολίγον προαυγάζομαι χάριν, καί μοι τεκμηριοῦσαι δι' αὐτῆς ἐκφαρθήσεσθαι τὸν τοῖς προφήταις προκηρυττόμενον. Καὶ τίς εἰμι ἐγὼ τοσαύτης ἀγαθοδωρίας ἀναφανῆναι ῥίζα, τοσαύτης χάριτος μήτηρ, καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν χρηματίσαι πηγή; Ἀλλ' οὐ νοσφίζομαι τὸ σόν· οὐ κρύψω παρ' ἐμαυτῇ, ὦ Δέσποτα, τὸ δῶρον τὸ σόν. Ἀπογαλακτισθὲν δὲ, τῷ ἁγιάσματί σου προσαγοίσω, καὶ τοῖς τῶν ἁγίων Ἁγίοις ἀφιερώσομαι δωρεάν.* Καὶ ἡ μὲν ταῦτα.

Ἰωακεὶμ δὲ καὶ αὐτὸς τοῖς οἰκείοις συγχαίρων, τοῖς φυλέταις συνεορτάζων, καὶ τῇ γερουσίᾳ μὲν τὰς φιλοτιμίας, τοῖς ἱερεῦσι δὲ τὰ ὀφειλόμενα μετὰ πλείονος προσαγόμενος ἀφθονίας καὶ φιλοτιμίας, χαρμονικῶς ἀπεδίδου τῷ Σωτῆρι τὴν εὐχαριστίαν, Κύριε, λέγων, ὁ Θεός μου, ὑμνήσω σε, δοξάσω τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐποίησας θαυμαστὰ πράγματα, βουλὴν ἀρχαίαν, ἀληθινὴν, *καὶ ἠξίωσας ἐφ' ἡμῖν ἀληθεύοντα δεῖξαι τὸν ἱερόν σου προφήτην Ἡσαΐαν· καὶ ἔστιν ὁρᾶν ἄρτι στεῖραν τὴν οὐχὶ τίκτουσαν, εὐφραινομένην· καὶ τὴν οὐκ ὠδίνουσαν, ἐπὶ τέκνῳ βοῶσαν καὶ ἀγαλλιωμένην. Καὶ τίς ὁ ὕμνος, τίς ὁ αἶνος, τίς ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἡ μεγαλοπρεπὴς εὐχαριστία; Οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος, οὐδὲ σύνεσις, τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς Δεσποτικῆς δωρεᾶς τὸ τέλειον αἰνέσαι. Οὐ γὰρ κατὰ φύσιν μόνον ἡ τοῦ τέκνου δόσις ἡμῖν· οὐ κατὰ φύσιν τῆς καλλιπαίδος ἡ γέννησις· πολλῷ δὲ μᾶλλον ἐκ δυνάμεως ῥήματος Θεοῦ. Διὸ καὶ τὸ δώρημα, τέλειον καὶ ἀξιέραστον, ὡς ἄνωθεν ἐφ' ἡμῖν ἦκεν ἐκ σοῦ τοῦ τῶν φώτων Πατρὸς, καὶ ὡς ἠρέμα δηλοῦν τὴν ὕστερον ἐν αὐτῷ φανερωθησομένην δόξαν. Ἡ γὰρ [ἐπὶ] τὸ βέλτιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καινοτομία, ἔργον ὁμολογουμένως οὖσα τῆς παντοδυνάμου χειρὸς, μέγα τι καὶ ἀγαθὸν οἶον, ἐν οἷς γίνεται προαγορεύει.*

Οὕτω μὲν οἱ πανόλβιοι τῆς Θεόπαιδος γονεῖς, καὶ μετὰ τοιαύτης αὐτὴν πίστεως ἐκτεκόντες καὶ σπουδῆς, μετὰ πλείονος καὶ θερμοτέρας ἀνέτρεφον τῆς

A Ac in his quidem gaudet Anna, et valde lætatur, prolemque in ulnas suscipit, ac novo magnifice partu gloriatur. Convocat vero puellas, accersitque vetulas, ac cunctis tribulibus congratulari jubet ac congaudere; cunctis denique in eam attendentibus animum, gaudium ac admirationem facit; ac quidem gratiarum actionis munera munerum largitori rependit. Et, *Quænam ego, Domine mi, Domine*, inquit, *sum, quod meam sic petitionem audisti? quod opprobrium meum, quod suspicata eram, abstulisti? quod majora quam petieram tribuisti? Etenim ego solummodo prolem petebam, tu vero præterea etiam spem salutis Israelis dedisti. Video enim velut certis omnino indiciis quod futurum est: velut in ænigmatis, in iis, quas in puella intueor, gratiis, salutarem tuam* B *paulatim prælucentem gratiam, certaque dantem indicia, fore ut per eam manifestetur, quem olim prophetarum oracula prædicaverunt. Ecquænam ego sum, quæ tam munifici doni radix exstiterim, tantæ gratiæ parens, ut tantorum bonorum fons audierim? Haud tamen mihi quod tuum est usurpo. Non penes me occulto, Domine, donum tuum; sed ubi ablactavero, sanctuario tuo offeram, et Sanctis sanctorum munus consecrabo* [18]. Hactenus Anna.

Joachim vero et ipse cum necessariis gratulans, festum cum tribulibus agitans, ac quidem senibus honoratis magnifica dona, sacerdotibus vero majori cumulo debita stipendia præbens atque munera, gaudio exsultans gratiarum actionem Salvatori red- C debat, dicens: Domine Deus meus, laudabo te; glorificabo nomen sanctum tuum, quia fecisti res mirabiles, consilium antiquum, verum [19]; *et dignatus es in nobis veracem ostendere sanctum tuum prophetam Isaiam; ac videre est sterilem, quæ non parit, lætantem; et quæ non parturit, filii causa clamantem ac exsultantem* [20]. *Ac, quodnam canticum, quæ laus, quæ magnifica gratiarum actio ob ea quæ in præsenti sunt? Nullus enim nobis est sermo aut intelligentia, ut beneficii magnitudinem ac doni Dominici perfectionem laudemus. Non enim ex natura solum data nobis filia est; non ex ejus legibus præclaræ infantis nativitas; sed multo magis ex verbo virtutis Dei. Quapropter etiam donum perfectum est ac digne* D *amore prosequendum, qua ratione in nos desursum venit a te, Patre luminum, utque sensim manifestandam postea in eo claritatem ostendit. Natura enim meliore statu novata, quæ sit explorate dexteræ omnipotentis opus, magnum quid ac eximie bonum præsagit, in quibus occurrit* [21].

Sic quidem beatissimi divinæ puellæ parentes, tantaque fide et opera ea suscepta, majori ferventiorique educabant propensæ voluntatis diligentia; do-

[18] Psal. cxviii, 59. [19] Isa. xxv, 1. [20] Isa. liv 1. [21] Jac. i, 17.

Digitized by Google

nec triennem, uti se voto obstrinxerant, hostiam donumque obtulerunt Deo. Nos vero Dei Genitricis natale hodie honoremus, ac præ illis majore gaudio exsultemus, spiritaliter festum celebrantes atque lætantes, quanto et majorem ex illa utilitatem consequimur; quanto nunc magis, splendidiusque ac perfectius gratia per Dei parentem coruscat ac præmitet. Honoremus vero, nedum quod carnali ratione ex sterili processit, sed longe magis quod ex superna gratia spiritu nata est, animo quidem considerantes atque colentes, canticis vero plaudentes et magnificantes ac dilaudantes; quatenus purissima omni hoc exuta sæculo, supercœlestique Sponso prope adjuncta ac cum eo in sacratissimum incorruptissimumque thalamum ingressa, regnique solio ei consociata, pro nostra intercedit salute, adjuvatque cum Patre et Filio et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

προθυμίας· ἕως αὐτὴν τριετίζουσαν, καθὼς ηὔξαντο, δῶρον ἀνάγοντες ἐκαρποφόρησαν τῷ Θεῷ. Ἡμεῖς δὲ τιμήσωμεν τῆς Θεοτόκου τὴν γέννησιν σήμερον, καὶ μᾶλλον ἐκείνων ἀγαλλιώμεθα, πνευματικῶς ἑορτάζοντες καὶ εὐφραινόμενοι, ὅσῳ καὶ πλείονος ἐξ αὐτῆς μετέσχομεν τῆς ὠφελείας, ὅσῳ νῦν μᾶλλον ἢ τότε, λαμπρότερόν τε καὶ τελειότερον ἡ χάρις διὰ τῆς Θεομήτορος ὑπερεκλάμπει. Τιμήσωμεν δὲ, μὴ μόνον τὴν ἐκ τῆς στείρας κατὰ σάρκα πρόοδον, πολλῷ δὲ μᾶλλον τὴν ἐκ τῆς ἄνωθεν χάριτος κατὰ πνεῦμα γέννησιν αὐτῆς, ἀναθεωροῦντες μὲν τῷ νοῖ καὶ σεβόμενοι, κροτοῦντες δὲ τοῖς ὕμνοις καὶ μεγαλύνοντες καὶ δοξάζοντες· καθ' ἣν ὅλον ἡ πάναγνος ἀπεκδυθεῖσα τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ τῷ ὑπερουρανίῳ Νυμφίῳ προσεγγίσασα, καὶ εἰς τὴν ἱερωτάτην αὐτῷ παστάδα καὶ πανακήρατον συνεισελθοῦσα καὶ συμβασιλεύουσα, τὴν ἡμετέραν πρεσβεύει σωτηρίαν, καὶ συνεργεῖ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ORATIO II.

In exaltationem venerandæ ac vivificæ crucis.

Qui cruci honorem habeam, explorate crucifixo habeo: qui vero honorem habeam crucifixo, crucem dubio procul adoro. Utrique enim vicissim, aliique ex alio gloria et adoratio conflatur. Nam neque crux ante Christi apparitionem gloriam habebat (quippe cum mortis organum, atque id infamis, esset), et, *Jesus*, inquit, *nondum erat glorificatus* [28], quia necdum tum crucem adierat. Laudemus igitur ter beatam Domini crucem, et adoremus et glorificemus, ut et Deum gloriæ in ea pariter laudemus ac exaltemus. Qua vero laudemus ratione? Non ita ut crapula et ebrietatibus corrumpamur, sed ut jejunio ac precibus castitatem colamus: non ut sæculi curis ac turbis suffocemur, sed ut Domini spe fideque illustremur. Ne avaritiæ reique injustis lucris augendæ studio animum addicamus, sed divina ac veritatis scientia dilatemur. Prorsus vero Christi amore ad alta contemplationis ducente, sanctificemur, non occupatis nequitiæ opinionibus, non simultatis malignitatibus, non superbiæ jactantia, non vesani gloriæ appetitus vanitate, nec ullo omnino alio vitio interiorem hominem labefactemus ac conspurcemus.

Non scurrilitatibus mente evagemur, non turpiloquio linguam inquinemus, non conviciis aut mendaciis conscientiam fœdemus; neque vero temere juramento assuescamus, per quod in perjurium (negati scilicet Dei scelus) prolabamur. Verum hæc impiis et incredulis gentibus relinquamus, jam a puero pravæ mancipatis consuetudini, ac quæ vitia hæc tanquam nativos affectus, præ longo temporis usu, consectentur, ac quæ ne hoc quidem ipsum intelligant, quod delinquunt. Nos autem quibus crucifixus atque ejus crux adoretur ac colatur, si utique vere adorare volumus, ab omni prius inqui-

[28] Joan. VII, 39.

ΛΟΓΟΣ Β'.

Εἰς ὕψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ.

Τὸν σταυρὸν τιμῶν, ὁμολογουμένως τὸν σταυρωθέντα τιμῶ· τὸν σταυρωθέντα δὲ τιμῶν, ἀναντιβρήτως προσκυνῶ τὸν σταυρόν· δι' ἀλλήλων γὰρ ἀμφοτέροις ἡ δόξα συγκροτεῖται καὶ ἡ προσκύνησις. Οὔτε γὰρ σταυρὸς πρὸ τῆς ἐπιφανείας δεδόξασται τοῦ Χριστοῦ· ὄργανον γὰρ θανάτου, καὶ ἄτιμον, καθίστατο· καὶ, *Ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω*, φησὶν, *ἐδοξάσθη*, ὅτι μήπω ἦν τότε τῷ σταυρῷ προσωμιληκώς. Ἐπαινέσωμεν τοιγαροῦν τὸν τρισόλβιον τοῦ Κυρίου σταυρὸν, καὶ προσκυνήσωμεν καὶ δοξάσωμεν, ἵνα καὶ τὸν τῆς δόξης Θεὸν ἐν αὐτῷ συνεπαινέσωμέν τε καὶ συνυψώσωμεν. Ἐπαινέσωμεν δὲ πῶς; Μὴ κραιπάλαις καὶ μέθαις καταφθειρόμενοι, ἀλλ' ἐγκρατείᾳ καὶ προσευχαῖς ἁγνιζόμενοι. Μὴ μερίμναις καὶ τύρβαις βιωτικαῖς συμπνιγόμενοι· ἀλλ' ἐλπίδι καὶ πίστει τοῦ Κυρίου φωτιζόμενοι· μὴ τὴν καρδίαν εἰς πλεονεξίαν τιθώμεθα, ἀλλ' εἰς θεολογίαν καὶ ἀληθογνωσίαν ἐμπλατυνώμεθα· ὁλικῶς δὲ τῷ ἀναγωγῷ ἔρωτι ἁγιαζώμεθα τοῦ Χριστοῦ, μὴ πονηρίας προλήψεσι, μὴ μνησικακίας κακότησι, μὴ ὑπερηφανίας αὐχήματι, μὴ δοξομανίας ματαιότητι· μηδ' ἄλλῃ μηδεμιᾷ κακίᾳ, συνόλως εἰπεῖν, τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ἀχρειώσωμεν ἢ χράνωμεν.

Μὴ εὐτραπελίαις μετεωριζώμεθα, μὴ αἰσχρολογίαις τὴν γλῶσσαν καταῤῥυπαινώμεθα· μηδὲ λοιδορίαις ἢ ψεύδεσι τὸ συνειδὸς μιαινώμεθα· μήτ' οὖν ὅρκωμα μάτην κατεθιζώμεθα, δι' οὗ πρὸς ἐπιορκίαν, εἶτ' οὖν ἄρνησιν Θεοῦ, καταπίπτομεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔθνεσιν ἀσεβέσι καὶ ἀπίστοις παρῶμεν, πονηρῷ νηπιόθεν δεδουλωμένοις ἔθει· καὶ ὡς φυσικὰ, ταῦτα μετιοῦσι τὰ πάθη διὰ τὴν τοῦ χρόνου συνήθειαν· καὶ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο εἰδόσιν, ὡς ἁμαρτάνουσιν. Ἡμεῖς δὲ οἷς ὁ ἐσταυρωμένος καὶ ὁ τούτου σταυρός ἐστι τὸ προσκυνούμενον καὶ σεβόμενον, εἰ ἀληθῶς ἄρα προσκυνεῖν ἐθέλοιμεν, παντὸς μολυσμοῦ

Digitized by Google

σαρκὸς καὶ πνεύματος πρότερον ἑαυτοὺς διὰ πνευ- A
ματικῆς ἀγάπης ἐκκαθηράμενοι, καὶ ὅλον τὸν Χρι-
στὸν διὰ πάσης εἰσοικίσαντες ἀρετῆς, οὕτως πνεύ-
ματι προσκυνῶμεν καὶ ἀληθείᾳ. *Πνεῦμα* γάρ, φη-
σὶν, *ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν*
πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. Καὶ ὥσπερ
ὁ προσκυνούμενος σταυρὸς ἔχει μέν τι καὶ σωματι-
κὸν, τὴν ἀπὸ τῆς γῆς δηλαδὴ λαμβανομένην ὕλην
πρὸς αὐτοῦ κατασκευήν· πᾶσα δὲ ἡ δόξα καὶ ἡ με-
γαλοπρέπεια τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἔσωθεν ἀπὸ τοῦ
Πνεύματος ἐπιχορηγεῖται τοῦ ἐσταυρωμένου· οὕτω
χρὴ καὶ ἡμᾶς διττὴν αὐτῷ τὴν προσκύνησιν ἀπο-
νέμειν, καὶ τὴν τιμήν· προηγουμένως μὲν, τὴν ἐν
πνεύματι κατὰ δεύτερον δὲ λόγον, καὶ τὴν σωμα-
τικήν.

namento carnis et spiritus per spiritalem dilectionem mundati, ac qui totum Christum; omnis virtutis cultu, mentis hospitio exceperimus, sic spiritu ac veritate adoremus. *Spiritus* enim, inquit, *est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare*[23]. Ac sicut crux, quæ adoratur, ipsa quoque corporeum quid habet (terrenam scilicet substantiam, quæ ad fabricam illius assumitur), omnis vero claritas et magnificentia virtutis ejus, interius a Crucifixi Spiritu subministratur; sic nos quoque duplicem ei adorationem ac honorem impendamus necesse est; primo quidem, adorationem quæ in spiritu est, consequenti vero ratione, etiam eam, quæ corpore præstatur

Ἀποδῶμεν τοιγαροῦν τὸ τῆς προσκυνήσεως χρέος B
τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Κάμψωμεν αὐτῷ γόνυ τοῦ
σώματος· κάμψωμεν πολὺ πρότερον τὸν ἀκαμπῆ
τῆς καρδίας αὐχένα, τὸν μὴ δυνάμενον ὑποταγῆναι
τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ· τὸν αὐθάδη λέγω καὶ ἀλαζόνα
τῆς φιλαυτίας λογισμόν. Τοῦτον κλίνωμεν πρότερον,
καὶ κατακάμψωμεν τῷ σταυρῷ, τὸν ζυγὸν εὐμαρῶς
ὑποδεχόμενοι τῆς ὑποταγῆς τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕ-
τως ἡμῖν καὶ τῶν γονάτων ἡ κλίσις δεκτή. Οὕτως
προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν, ὡς αὐτῷ προσ-
πίπτοντες τῷ ἐσταυρωμένῳ ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ δο-
ξάσωμεν ταῖς αἰνέσεσιν, καὶ τοῖς ὕμνοις ὑψώσω-
μεν.

Reddamus igitur cruci Christi adorationis debitum. Genu ei corporis flectamus, longe vero prius inflexam cordis cervicem, legi Dei subjici non valentem (protervum scilicet et arrogantem cæci amoris ac libidinis sensum) flectamus. Hunc prius cruci inclinemus ac incurvemus, qui jugum subjectionis Christi placide suscipiamus: sicque fiet, ut quod etiam genua flectimus, acceptum reddatur. Sic adoremus ac procidamus, velut ei, qui pro nobis cruci affixus est, procumbamus; laudibusque celebremus ac canticis exaltemus.

Ὑψώσωμεν αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ὑψώσω-
μεν αὐτὸν ἐν τῇ γῇ. Μᾶλλον δὲ καθ' ἑκάστην αὐ- C
τὸν ὑψοῦντες καὶ προσκυνοῦντες μὴ παυσώμεθα,
ἄχρις ἂν ὑπ' αὐτοῦ κυβερνώμενοι καὶ ποιμαινόμενοι,
τὸν πονηρὸν τοῦτον αἰῶνα καὶ τὰς αὐτοῦ δυσχερείας
διαβῆναι δυνηθῶμεν. Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔνι χωρὶς τοῦ
ἡλιακοῦ τοῦδε φωτὸς βιωτὸν γενέσθαι τὸν βίον ἡμῖν,
οὕτως οὐδὲ ψυχὴν ἀνθρώπου δυνατὸν ἄνευ τῶν νοε-
ρῶν ἀπαυγασμάτων σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ διαβιῶναι
κατὰ Χριστόν. Καὶ ὥσπερ ἀναγκαία τοῖς ζῶσιν ἡ
τοῦ ἀέρος ἀναπνοὴ, οὕτως Χριστιανοῖς ἀπαραίτητος
ἡ σημείωσις τοῦ σταυροῦ.

Exaltemus eam in gentibus : exaltemus eam in terra[24]. Quinimo eam quotidie exaltandi et adorandi nullum finem faciamus, quoadusque ea gubernante atque regente sæculum hoc nequam ejusque molestias superaverimus. Quemadmodum enim fieri non potest ut absque solari hac luce vita nobis toleranda sit, sic neque hominis animus absque spiritalibus mentemque irradiantibus crucis Christi splendoribus Christiana pietate vixerit. Ac sicut vitæ usura fruentibus necessaria aeris spiratio, sic Christianis inevitabilis crucis consignatio est.

Σταυρὸς τὸ σημεῖόν ἐστι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, δόξα
Χριστοῦ, ὕψωσις Ἰησοῦ, σκῆπτρον τῆς βασιλείας
τῶν οὐρανῶν, βακτηρία Θεοῦ, *ῥάβδος* εὐθύτητος,
ῥάβδος δυνάμεως, *ῥάβδος* ἣν μάλα σαφῶς ἡ Μω-
σαϊκὴ ἐκείνη προεικόνισε *ῥάβδος*. Οὐκ ἂν ὁ Ἰσραὴλ D
ἐκεῖνος τοῦ τε Φαραὼ καὶ τῶν Αἰγυπτίων τότε τῆς
πικρᾶς ἐκείνης δουλοσύνης καὶ ταλαιπωρίας ἀπήλ-
λακτο· οὐκ ἂν τὴν θάλασσαν ἀνακοπεῖσαν αὐτῷ, ὡς
διὰ χλοηφόρου διέβαινε πεδίου, εἰ μὴ ἡ *ῥάβδος* ἐκείνη
ἐν χειρὶ Μωϋσῆ τὰ στοιχεῖα μετεσκεύασεν, καὶ τοὺς
ἀδικοῦντας ἀπώλεσεν. Καὶ οὐκ ἂν ἡμεῖς τοῦ νοητοῦ
Φαραὼ, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατηγουμένων δαιμό-
νων τῆς τυραννίδος ἀπηλλάγμεθα· οὐδ' ἄν, τῆς εἰ-
δωλολατρείας ὡς Ἐρυθραίας ἡμῖν ῥαγείσης, πρὸς
τὴν τῶν πατέρων κληρονομίαν, ἤτοι τὴν τοῦ Θεοῦ
πίστιν καὶ ἀλήθειαν διέβημεν, εἰ μὴ ὁ τοῦ Κυρίου

Crux signum est Filii Dei, Christi gloria, Jesu exaltatio, sceptrum regni cœlorum, Dei baculus, virga directionis, virga virtutis: virga, quam Mosaica illa clare admodum præfiguravit[25]. Nunquam Israeliticus ille populus amara tunc illa Pharaonis Ægyptiorumque servitute atque ærumna liberatus esset; nunquam intercisum illi mare, velut virenti solo incedendo, transisset, nisi virga illa in manu Mosis elementa mutasset, atque injuriæ auctores perdidisset: nec vero nos unquam spiritalis Pharaonis eique succenturiatorum dæmonum tyrannidem eramus excussuri, aut vero simulacrorum cultu velut mari Rubro nobis dirupto, ad patrum hæreditatem (Dei scilicet fidem ac veritatem) commeaturi, nisi crux Dominica nequissimum mundi principem profligasset, ascensumque in cœlum,

[23] Joan. IV, 24. [24] Psal. XLV, 11. [25] Matth. XXIV, 30; Psal. XXII, 4, et XLIV, 5; CIX, 2; Exod. III etc.

Digitized by Google

inaccessus cum esset, accessum volentibus præstitisset.

Crux, Ecclesiæ catholicæ splendor illustrisque ornatus, apostolorum gloria, sacerdotum sanctificatio, martyrum nitor, constansque adversus nequissimos patientia. Piorum ac monachorum firmitas, omniumque justorum fides atque spes, omnium denique sanctorum gaudium et corona exsultationis. Ne lex quidem expers virtutis crucis : nec qui gratam præcessere sancti absque ea admirabiles : sed et in illis paulatim obscuris quasi umbris delineata, suam gloriam vimque submonstrabat. Nam et magnus quondam Moses manibus in cœlum crucis figura extensis, Amalecum fugavit ac fudit [26].

Crux armatura Christianis omnibus invulnerabilis ac inexpugnabilis. Murus æneus, cunctis latronum insultibus insuperabilis. Turris fortitudinis a facie inimicorum. Signaculum regium inviolabile ac inadulterabile : locus munitus ac tutus ad salutem, his qui persecutionem patiuntur : domus refugii, his qui a peccato impugnantur : vitæ pharmacum, his quorum vita in periculo versatur [27].

Crucis signum Moses effingebat, cum in deserto olim e recto ligno velut malo, serpentem transversum exponeret : ac si quod lethiferum virus serpens morsu immisisset, eo læsus, in eam statim pilam ac simulacrum aspicere jubebatur. Mox igitur ac percussus crucis signo adhibebat oculum, etiam venenati vis morsus elanguescebat, noxaque interitum afferens facessebat; ac confestim qui morsus fuerat, sanitatis remedium ultro concessum referebat. Si autem crucis figura vivificam adeo operationem præbebat, multo magis crux ipsa. Si quidem enim Petri umbra infirmos sanabat (uti sacro proditum eloquio ac creditum est), longe potius ipse Petrus [28].

Crux sacerdotii consummatio ac signaculum, imperii robur ac fundamentum, potestas magistratuum, armatura ducum, victoria militum ac victoriæ tropæum, tuta salus pro imperio dominantium, subditorum compositio ac constantia. Crux eruditorum sapientia, insipientium disciplina, divitum fulcimentum ac firmamentum, pauperum gloriatio et solatium, eorum qui versantur in ærumna, gaudium et exsultatio, eorum qui morbis conflictantur, sanitas et refrigerium, eorum qui in cunctis vitæ malis agunt, ædificatio exhortatioque et consolatio.

Crux omnium sanctorum angelorum gloriatio et corona, dæmonum omnium plaga ac confractio, Judæorum offensio et afflictio, infidelium confutatio et condemnatio, fidelium conservatio et justificatio, cadentium excitatio, elisorum erectio [29].

Crux emortuorum vita, depositorum spes, virtute

A σταυρὸς τὸν πονηρὸν ἄρχοντα καταλέλυκε τοῦ κόσμου, καὶ τὴν πρὸς οὐρανὸν ἄνοδον, ἄβατον οὖσαν, εἰργάσατο τοῖς βουλομένοις βατήν.

Σταυρὸς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ὁ λαμπρυσμός τε καὶ στολισμός· τῶν ἀποστόλων ὁ καλλωπισμός· τῶν ἱερέων ὁ ἁγιασμός· τῶν μαρτύρων ὁ ἀγλαϊσμός, καὶ ἡ πρὸς τοὺς πονηροὺς ἀνένδοτος ὑπομονή· τῶν ὁσίων ὁ στηριγμός, καὶ πάντων τῶν δικαίων ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς, καὶ πάντων ἁγίων χαρὰ καὶ στέφανος καυχήσεως. Οὐδὲ ὁ νόμος ἄμοιρος τῆς δυνάμεως τοῦ σταυροῦ· οὐδὲ οἱ πρὸ τῆς χάριτος ἅγιοι τούτου χωρὶς θαυμαστοί· ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνοις ἠρέμα σκιαγραφούμενος, τὴν ἰδίαν δόξαν ὑπέφαινε καὶ ἰσχύν. Ἐπεὶ καὶ Μωσῆς ὁ μέγας ποτὲ σταυροειδῶς τὰς χεῖρας πρὸς οὐρανὸν ἐκτεινόμενος τὸν Ἀμαλὴκ ἐτροπώ-
B σατο.

Σταυρὸς, ὅπλον Χριστιανοῖς πᾶσιν ἄθραυστον καὶ ἀπρόσμαχον· τεῖχος χαλκοῦν, πάσαις ἐφόδοις ληστρικαῖς ἀνεπίβατον· πύργος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθρῶν. Βασιλικὴ σφραγὶς ἀπαράτρωτος καὶ ἀπαραποίητος· τόπος ὀχυρὸς τοῖς διωκομένοις εἰς σωτηρίαν· οἶκος καταφυγῆς, τοῖς ἐξ ἁμαρτίας πολεμουμένοις· ζωῆς φάρμακον, τοῖς εἰς θάνατον κινδυ-
νεύουσιν.

Σταυρὸν ἐτύπου Μωσῆς, ὀρθίῳ ξύλῳ καθάπερ ἰστῷ χαλκοῦν ὄφιν ἐγκάρσιον ἐπὶ τῆς ἐρήμου τὸ πρὶν ἐκδεδωκώς· καὶ εἴ τι θανατηφόρον ἰὸν ὄφις ἐναπῆμεσε δακὼν, ἐκείνῃ προσβλέπειν εὐθὺς τῇ στήλῃ παρήγγελτο. Ἅμα τοίνυν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ προσεῖχε, καὶ τὸ ἰοβόλον ἠμβλύνετο δῆγμα· καὶ τὸ
C ὀλεθροτόκον ἐλύετο πῆμα· καὶ ἄμισθον αὐτίκα τὴν ἴασιν ὁ δηχθεὶς ἐκομίζετο. Εἰ δὲ ὁ τοῦ σταυροῦ τύπος ζωοποιὸν οὕτω παρεῖχεν ἐνέργειαν, πολλῷ μᾶλλον ὁ σταυρὸς αὐτός· εἰ γὰρ ἡ σκιὰ τοῦ Πέτρου τοὺς ἀσθενοῦντας ἰᾶσθαι καὶ μεμαρτύρηται καὶ πεπίστευται, πολὺ πρῶτον ὁ Πέτρος αὐτός.

Σταυρὸς τῆς ἱερωσύνης ἡ τελείωσις καὶ σφραγίς· τῆς βασιλείας ἡ κραταίωσις καὶ κρηπίς· ἡ δύναμις τῶν δυναστῶν, ἡ παγοπλία τῶν στρατηγῶν, ἡ νίκη τῶν στρατιωτῶν καὶ τῆς νίκης τὸ τρόπαιον· τῶν ἀρχόντων ἡ ἀσφάλεια τῆς ἀρχῆς, τῶν ἀρχομένων ἡ εὐταξία τε καὶ εὐστάθεια. Σταυρὸς τῶν πεπαιδευμένων ἡ σοφία, τῶν ἀσόφων ἡ παίδευσις, τῶν πλουσίων ἔρεισμα καὶ κραταίωμα, τῶν πενήτων καύχημά
D τε καὶ παρηγόρημα, τῶν ἐν θλίψεσιν χαρμοσύνη καὶ ἀγαλλίασις, τῶν ἐν νοσήμασιν ἴασις καὶ ἀνάψυξις, τῶν ἐν πᾶσιν ἐξεταζομένων τοῦ βίου κακοῖς οἰκοδομὴ καὶ παράκλησις καὶ παραμυθία.

Σταυρὸς τῶν ἁγίων ἀγγέλων πάντων τὸ ἀγαλλίαμα καὶ στεφάνωμα, τῶν δαιμόνων ἁπάντων θραῦσμα καὶ συντριμμὸς, τῶν Ἰουδαίων πρόσκομμα καὶ ὀλίμμος, τῶν ἀπίστων ἔλεγξις καὶ κατάκρισις, τῶν πιστῶν συντήρησις καὶ δικαίωσις, τῶν καταπιπτόντων ἀνάστασις, τῶν καταῤῥηγνυμένων ἀνόρθωσις.

Σταυρὸς ζωὴ τεθνατωμένων, ἐλπὶς τῶν ἀπεγνω-

[26] Exod. xvii, 11. [27] Psal. lx, 4; Psal. lxx, 5; Psal. xxx, 3. [28] Act. v, 15. [29] Psal. cxliv, 14.

Digitized by Google

σμένων, τῶν κατορθούντων κλίμαξ ὑψοῦσα πρὸς οὐρανὸν, τῶν διεστώτων συναγωγεὺς, τῶν ὀρθοποδούντων εὐθυδρομία καὶ συντονία, τῶν ἐκκλινόντων διόρθωσις καὶ χειραγωγία, τῶν μετανοούντων ἀνακαίνωσις καὶ ἀναγωγία. A

viventium scala in cœlum sublevans, discordantium conciliatio, recto pede incedentium rectus cursus ac contentio, declinantium emendatio et manuductio, pœnitentium renovatio et subvectio.

Σταυρὸς, τῶν ὅλων τοῦ θείου Πνεύματος χαρισμάτων βραβεὺς καὶ δοτήρ. Ὅσα γὰρ ἐν τῷ Χριστῷ μένοντα τοῖς ἀξίοις ἐπιχορηγεῖται, διὰ πίστεως καὶ δυνάμεως ἐπιχορηγεῖται τοῦ σταυροῦ. Σταυρὸς, φόβων νυκτερινῶν, βελῶν ἡμερινῶν, καὶ παντὸς πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, καὶ συμπτώματος παντὸς καὶ δαιμονίου παντὸς, οὐ μεσημβρινοῦ μόνον, τοῖς καλῶς αὐτὸν ὡπλισμένοις, ἤτοι σεσημειωμένοις, ἀναιρετικός τέ ἐστι καὶ ἀποτρόπαιος.

Crux omnium divini Spiritus donorum arbitra ac datrix. Quæcunque enim in Christo manentia dignis subministrantur, per crucis fidem ac potentiam subministrantur. Crucis ea vis, ut iis qui ea probe armati sunt seu consignati, timores nocturnos, diei sagittas, remque omnem in tenebris ambulantem, ac casum omnem, omneque dæmonium (nedum meridianum) interimat profligetque [30].

Σταυρὸς, τί δεῖ μακρηγορεῖν; τῶν παναγάθων τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, ὧν ἐξ αἰῶνος ἀνθρώποις ἐδωρήσατο, τὸ θεοπρεπέστατον καὶ τελειότατον. Οὗτος τὸν ὀλισθον τοῦ προπάτορος ἀνεκαλέσατο, καὶ τὴν ἀρχαίαν ὑπήνοιξεν τοῦ παραδείσου τρυφήν. Οὗτος τὴν διὰ τοῦ ξύλου κατάραν, εἰς εὐλογίαν· τὴν φθοράν, εἰς ἀφθαρσίαν· τὴν πικρίαν, εἰς γλυκύτητα· καὶ τὴν ὑπερορίαν, εἰς βασιλείαν· καὶ τὸν θάνατον μετεσκεύασεν εἰς ζωήν. Οὗτος, οὐ μόνον πρὸς τὸν ἄνω παράδεισον εἴσοδος καὶ εἰσαγωγεὺς, ἀλλὰ καὶ ζωῆς ὄντως ξύλον, ὥσπερ τῷ λῃστῇ πρότερον, οὕτω καὶ πᾶσι καθίσταται τοῖς τὴν πίστιν ἐκείνου μιμουμένοις. B

Crux (quid refert prolixius dicere?) optimorum Dei donorum, quæ a sæculo mortalibus elargitus est, augustissimum perfectissimumque. Hæc primi parentis ruinam instauravit ac paradisi antiquas delicias subaperuit. Hæc invectam a ligno maledictionem in benedictionem, corruptionem in incorruptionem, amaritudinem in dulcedinem, exiliumque in regnum, ac mortem in vitam commutavit. Hæc nedum ingressus ac admissio ost ad supernum paradisum, sed et plane lignum vitæ, uti prius latroni, sic et cunctis qui ejus imitantur fidem [31].

Τοῦτον ὁ μέγας Πέτρος κρατῶν τῇ χειρὶ, καὶ ὡς ῥάβδῳ ποιμαντικῇ τούτῳ σκηριπτόμενος, ἀπεβουκόλησε μὲν τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐπίβουλον Σίμωνα τὸν Μάγον, καὶ τοὺς λύκους ἐξέτριψε τῆς Ἀραβίας· ἐν αὐτῷ δὲ τὰ πρόβατα προθύμως ἐποίμανεν καὶ ποιμαίνει Χριστοῦ. *Λήψομαι*, φησὶν ὁ θεσπέσιος Ζαχαρίας, *τὴν ῥάβδον μου τὴν καλὴν* (τὸν σταυρὸν ἐμοὶ δοκεῖν λέγων), *καὶ ῥίψω αὐτὴν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ ποιμανῶ τὰ πρόβατά μου, καὶ διασκεδάσω τὴν* [*Sixt.* αὐτὴν τοῦ διασκευάσαι τὴν] *διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαούς*· ἐν τῷ σταυρῷ γὰρ, τὸ γράμμα μὲν διεσκέδασται, ἀνέθαλε δὲ καὶ παῤῥησιάζεται τὸ πνεῦμα. C

Hanc magnus ille Petrus manu tenens, illaque tanquam virga pastorali nixus, Simonem magum, velut qui Ecclesiæ insidiaretur, abegit, luposque Arabiæ extrivit, atque in illa propense Christi oves rexit ac regit [31*]. *Sumam*, ait divinus Zacharias, *virgam meam pulchram* (crucem eum dicere arbitror), *et projiciam eam contra inimicos, et pascam oves meas, et dissipabo fœdus meum, quod pactus sum ad omnes populos* [32]. In cruce enim dissipata quidem littera est; refloruit vero ac se palam spiritus prodit.

Τοῦτον καὶ ὁ οὐρανοφοίτης Παῦλος ἄριστα περιφραχθεὶς, πᾶσαν περιώδευσεν τὴν οἰκουμένην, λογισμοὺς ἐν αὐτῷ καθαιρῶν, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ αἰχμαλωτίζων πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ.

Hac quoque, qui in cœlo versaretur, Paulus optime instructus, universum terrarum orbem circuivit, destruens in eo cogitationes et omnem sublimitatem extollentem se adversus scientiam Dei, et captivans omnem sensum in obsequium Christi [32*].

Τὸν σταυρὸν καὶ πάντες ἀπόστολοι καὶ πάντες μάρτυρες, ἱερεῖς τε Κυρίου πάντες, καὶ πάντες ὅσιοι νοητῶς καθοπλιζόμενοι· οἱ μὲν κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας λαμπρῶς ἀριστεύοντες· οἱ δὲ κατὰ πάσης ἀνομίας, ποικίλοις τροπαίοις νίκης τὸν ἐσταυρωμένον διὰ τῆς δυνάμεως δοξάζουσιν τοῦ σταυροῦ. D

Cruce omnes tum apostoli tum martyres, sacerdotesque Domini omnes, ac pii omnes et sancti spiritaliter armati; priores quidem, adversus simulacrorum cultum, alteri autem, adversus omnes hæreses; postremi adversus omnem improbitatem strenue dimicantes, variis victoriæ tropæis per crucis potentiam crucifixum clarificant.

Τὸν σταυρὸν καὶ Κωνσταντῖνος πρώην ὁ μέγας φωτὶ μορφαζόμενον ἐν οὐρανῷ κατιδὼν, καὶ τὴν αὐτοῦ δύναμιν διὰ τοῦ τύπου συνεὶς, ὕστερον καὶ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πρωτότυπον τοῦ σταυροῦ ξύλον, ἐν ᾧ προσηλούμενος κατετάθη Χριστὸς, γῆς κατορω-

Crucem quoque magnus olim Constantinus luce formatam cum in cœlo vidisset, exque figura, illius potentiam intellexisset, postea illud ipsum prototypum lignum, in quo Christus distentus fuerat, alta defossum humo, per beatissimam ipsius matrem

[30] Psal. IX, 5, et 9. [31] Pro. III, 18; Luc. XXIII, 45. [31*] Habac. I, 8. Vulg. *Vespertinos*. [32] Zach XI, 10. [32*] Phil. III, 20; II Cor. X, 4.

Digitized by Google

(augustissimam scilicet Helenam) diligenter scrutatus reperit, repertumque religiose adeo coluit et exaltavit, ut ejus longe claritas in omnem orbem exuberet.

Quis vero illi spe devinctus, ad ejus adorationem non occurrit? Quis non exaltat atque adorat scabellum pedum Domini Dei nostri, quia sanctus est [33]? Quis non laudat ac magnificat eam, quæ emortuum genus nostrum ex morte et inferni perditione exaltavit et vivificavit? Nunc gaudent angeli atque exsultant archangeli, cum quibus etiam choros ducunt supermundani principatus et potestates, omnesque cœlorum virtutes, invisibilique præsentia, salutarem toto orbe adorari atque exaltari crucem videntes, cum Ecclesiis Dei collætantur. Neque enim ulla alia est bonis angelis æque festiva lætaque solemnitas, ac quæ salutis hominum argumento agitur.

Nunc apostoli clarescunt, et prophetæ, his quæ geruntur, magnifice splendescunt. Nunc martyres jucundantur, ac decorantur sacerdotes. Nunc religiosorum sanctorumque chori omnes diem festum agunt gestiuntque, qui nimirum quam illi clarificarunt, et quæ eos clarificavit, sacro ritu crucem clarificari videant, atque e terra sacris manibus in altum tolli: cum qua pariter sublati, per quam bono omnium Salvatori gratiarum actionem incessabilibus mysticisque vocibus modulantur ac promunt.

Omnis jam Ecclesia lætatur ac decore fulget, velutque cœleste donum, ut immortales delicias pignusque inviolabile, ita crucem sinu complectitur, universorumque conspectibus ad spectaculum simul et exaltationem ac adorationem proponens, filiis suis fortiter ad Dominum clamantibus, illius munere misericordiam et sanctificationem et illuminationem large impertitur. Jamque omnes gentes, quantas fecit Dominus, veniunt, ac vivifico terque beato ligno procumbunt [33*]. Adorant coram illo, ac per crucem Crucifixi nomen clarificant, quod revera magnus sit et faciens mirabilia solus [34]. Jam dæmonum aerea omnis aerique incubans cohors ac pompa triumphali cæditur ligno, frangiturque et rumpitur, exque cœlestibus jure merito sedibus deturbatur: cunctæque sanctorum Ecclesiæ et piorum cœtus velut cum scala e terra in cœlum exaltata, pariter exaltati, velut virgæ fortitudinis innixi, velut prælatum sceptrum regium, supremi omnium Regis crucem hodie deducentes, cœlestem commutant locum, pro terrenis cœlestes, ac pro mortalibus immortales effecti: igneaque romphæa triumphali ligno superata, ad supernum paradisum ac lignum vitæ recta procedunt.

ρυγμένον βάθεσιν, διὰ τῆς πανολβίας αὐτοῦ μητρὸς, τῆς κοσμιωτάτης Ἑλένης λέγω, φιλοπόνως ἀνερευνησάμενος εὗρεν· καὶ εὑρὼν, φιλοθέως ἐτίμησέν τε καὶ ὕψωσεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς τὴν αὐτοῦ δόξαν εἰς πᾶσαν ὑπερπερισσεύειν τὴν γῆν.

Καὶ τίς τῶν εἰς αὐτὸν ἠλπικότων οὐκ ἀπαντᾷ πρὸς τὴν τούτου προσκύνησιν; Τίς οὐχ ὑψοῖ καὶ προσκυνεῖ τῷ ὑποποδίῳ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅτι ἅγιός ἐστιν; Τίς οὐ δοξάζει καὶ μεγαλύνει τὸν ἐκ θανάτου καὶ ἀπωλείας ᾅδου, τὴν ἡμετέραν ἀνυψώσαντα καὶ ζωώσαντα νέκρωσιν; Νῦν ἄγγελοι χαίρουσι, καὶ σκιρτῶσιν ἀρχάγγελοι, Ἀρχαί τε σὺν τούτοις ὑπερκόσμιαι καὶ Ἐξουσίαι, καὶ πᾶσαι τῶν οὐρανῶν αἱ Δυνάμεις χορεύουσι, καὶ ἀοράτως παρεστῶσαι, καὶ τὸν σωτήριον ἐν πάσῃ τῇ γῇ προσκυνούμενον καὶ ὑψούμενον ὁρῶσαι σταυρὸν, ταῖς Ἐκκλησίαις συνευφραίνονται τοῦ Θεοῦ. Οὐδὲ γάρ ἐστιν ἄλλη τοῖς ἀγαθοῖς ἀγγέλοις οὕτως ἑορτή τε καὶ χαρμονὴ, ὡς ἡ ἐπὶ σωτηρίᾳ τελουμένη τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν.

Νῦν ἀπόστολοι ἐλλαμπρύνονται, καὶ προφῆται τοῖς παροῦσιν ἐναγλαΐζονται. Νῦν οἱ μάρτυρες κατατέρπονται, καὶ οἱ ἱερεῖς ὡραΐζονται. Νῦν πάντες ὁσίων καὶ ἁγίων ἑορτάζουσι καὶ γεγήθασιν οἱ χοροὶ, τὸν ὑπ' αὐτῶν δεδοξασμένον, καὶ αὐτοὺς δοξάσαντα, βλέποντες σταυρὸν ἱερῶς δοξαζόμενον, καὶ ἀπὸ γῆς ἱεραῖς χερσὶν εἰς ὕψος αἰρόμενον· καὶ αὐτῷ συνεπαιρόμενοι, τῷ παναγάθῳ τῶν ὅλων Σωτῆρι τὸν χαριστήριον ἀκαταπαύστοις καὶ μυστικαῖς ἀναμέλπουσι ταῖς φωναῖς.

Ἄρτι μὲν Ἐκκλησία πᾶσα φαιδρύνεται καὶ καλλύνεται· καὶ ὥσπερ τι δῶρον οὐράνιον, ὡς ὅλβον ἀκήρατον, ὡς κειμήλιον ἄφαυστον, οὕτως ἐγκολπίζεται τὸν σταυρὸν, καὶ τοῦτον ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν εἰς θεωρίαν τε ἅμα καὶ ὕψωσιν καὶ προσκύνησιν προτιθεῖσα, τοῖς τέκνοις αὐτῆς στερρῶς ἐπιβοωμένοις τὸν Κύριον, δι' αὐτοῦ τὸν ἔλεόν τε πλουσίως καὶ τὸν ἁγιασμὸν ἐπιχορηγεῖ καὶ τὸν φωτισμόν. Ἄρτι δὲ πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἥκοντα, καὶ τῷ ζωοποιῷ ξύλῳ καὶ τρισολβίῳ προσπίπτοντα, προσκυνοῦσιν ἐνώπιον αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ τὸ τοῦ ἐσταυρωμένου δοξάζουσιν ὄνομα, ὅτι μέγας ἐστὶ τῷ ὄντι καὶ ποιῶν θαυμάσια μόνος. Ἄρτι δὲ πᾶσα τῶν δαιμόνων ἐνάερος στρατιὰ καὶ πομπὴ τῷ νικοποιῷ ῥαπίζεται ξύλῳ, καὶ θλᾶται καὶ ῥήγνυται, καὶ τῶν οὐρανίων ἐνδίκως οἰκητηρίων κατασπᾶται· πᾶσαι δὲ τῶν ἁγίων αἱ ἐκκλησίαι καὶ ὁμηγύρεις τῶν εὐσεβῶν, ὡς κλίμακι γῆθεν ὑψουμένῃ πρὸς οὐρανὸν συνυψούμεναι, ὡς ῥάβδῳ ἰσχύος ἐπερειδόμεναι, ὡς σκήπτρῳ βασιλικῷ προϊόντι, τῷ τοῦ παμβασιλέως σήμερον συνεπόμεναι σταυρῷ, τὸν οὐράνιον διαμείβονται χῶρον· ἀντὶ γηΐνων οὐράνιοι, καὶ ἀντὶ θνητῶν ἀθάνατοι καθιστάμενοι· καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τῷ τροπαιοφόρῳ παριόντες ξύλῳ, πρὸς τὸν ἄνω παράδεισον καὶ τὸ ξύλον κατευθύνονται τῆς ζωῆς.

[33] Psal. XCVIII, 5. [33*] Psal. LXXXV, 9. [34] Psal. LXXXV, 4.

Digitized by Google

Ἀλλ', ὦ σταυρὲ τίμιε, καὶ ὑπέρτιμε σωτηρίας καὶ ζωῆς χορηγέ· ὡς ἐμψύχῳ γάρ σοι καὶ ζῶντι διὰ τὴν ζῶσαν προσλαλῶ χάριν· τὸ μέγα καὶ καλὸν τῶν ψυχῶν φυλακτήριον· τὸ παντὸς εὐσεβοῦς νοὸς ἱλαστήριον, καὶ πάσης καρδίας καὶ διανοίας ὀρθῆς φωτιστήριον καὶ ἁγιαστήριον. Ὦ σταυρὲ, πάντων ὑπερασπιστὰ τῶν πιστῶν, πασῶν οἰκιῶν οἰκιστά, καὶ συνοικιστὰ τῶν χωρῶν· πασῶν πόλεων πολιστά, καὶ εἰρηνευτὰ τῶν ἐθνῶν. Ὦ σταυρὲ, τοῦ κόσμου παντὸς συναγωγὲ καὶ ἐνοποιὲ, οὗ τὸ ὕψος καὶ βάθος, μῆκός τε τοῦ παντὸς καὶ πλάτος ταῖς οἰκείαις κεραίαις διαγράφων, καὶ τὴν τετραπέρατον κτίσιν ἐν ἑαυτῷ διαζωγραφῶν καὶ συγκρατῶν, *σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου· καὶ ποίμανον ἡμᾶς, καὶ ἔπαρον ἡμᾶς ἕως τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων.* Ἀμήν.

A Verum, o Crux venerabilis, omnique major veneratione, ac salutis vitæque conciliatrix (velut enim cum animata atque vivente loquor, ob eam qua prædita es vitalem gratiam), magnum præclarumque animorum phylacterium, piæ omnis mentis propitiatorium, necnon recti omnis cordis atque animi lucis ac sanctitatis promptuarium. O Crux, omnium defensio præsidiumque fidelium ! omnium ædificatio domorum, auctorque ut tractus et loca pari fœdere habitentur; omnium condendarum arbitra civitatum, et ut nationes pace componantur! O crux mundum universum concordia socians uniensque, cujus omnis altitudinem et profunditatem, longitudinemque et latitudinem tuis cornibus ramisque delineas, orbisque quatuor partes in te
B repræsentes contineasque, *Salva populum tuum et benedic hæreditatem tuam : et rege nos atque extolle in sæculum usque sæculorum* [35]. Amen.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Εἰς τοὺς ἁγίους καὶ κορυφαίους ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον (2).

Τίς ὁ τερπνὸς οὗτος ἦχος; Τίς ὁ τῶν ἑορταζόντων εὔσημος κρότος; Τίς ἡ θαυμαστὴ καὶ περιφανὴς αὕτη λαμπροφορία καὶ φωταγωγία; Ὑμεῖς ὁ περιούσιος τοῦ Θεοῦ λαός· ὁ τῇ Χριστωνύμῳ τετιμημένος κλήσει, ὁ καὶ παντὸς γένους καὶ βίου καὶ πολιτείας καὶ ἡλικίας, ζέσει πίστεως κεκινημένος, καὶ τὸν περιώνυμον τοῦτον τῶν ἀποστόλων σηκὸν πεπληρωκώς. Τίς ὁ δρόμος; τίς ἡ σπουδὴ τὴν ἱερὰν ταύτην καταλαβεῖν αὐλήν; πόθεν ὑμῖν ὥσπερ ἐξ ἑνὸς
C συνθήματος, ἀφ' ἑσπέρας αὐτῆς ἐγηγερμένοις, τὰς ἰδίας μὲν οἰκίας ἐκκενῶσαι, τὸν θεῖον δὲ πληρῶσαι ναόν; καὶ ἑαυτῶν μὲν ὥσπερ ἐξεστάναι δοκεῖν· ἀλλήλων δὲ συμπνοίᾳ γεγενῆσθαι, γνώμης καὶ πίστεως ὁμοφροσύνῃ, καὶ γλώσσης συμφωνίᾳ, μονοειδῆ καὶ ἐναρμόνιον ὥσπερ ἐξ εὐρύθμων ὀργάνων τὸν τῆς δοξολογίας ἀνακροῦσαι φθόγγον; Τίς ὁ τὸν ἱερώτατον τοῦτον σύλλογον ἢ θίασον οὕτω πανάρμονίως συγκροτῶν; Ἢ δῆλον ὡς Πέτρος καὶ Παῦλος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν ἀποστόλων ἀκρότης· Πέτρος, ἡ τῆς Χριστοῦ πίστεως ἀρχή· Παῦλος, ἡ τῆς ἀγάπης τελειότης· Πέτρος, ἡ ἀμετακίνητος τῆς Ἐκκλησίας πέτρα· Παῦλος, ὁ τὸν θεμέλιον ταύτης ἀσφαλῶς καταβαλόμενος.

Οὗτοι δὴ σήμερον οἷα νόες ὑπόπτεροι τῶν ὑπερφώτων καὶ οὐρανίων ὑποκαταβάντες χώρων, καὶ τοῖς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ ζῶσιν ἔτι νοερῶς τε καὶ φιλανθρώπως συγγινόμενοι· ὀξέως τε διατρέχοντες, καὶ ἐμπεριπατοῦντες ἐν ἡμῖν, πρὸς ὑπέρλαμπρον ἐκκαλοῦνται θυμηδίαν· καὶ ἄλλον ἀλλαχόθεν ἡσυχίᾳ καὶ ὑψηλῷ συγκαλούμενοι κηρύγματι, καὶ καθάπερ μέλη πλείω τοὺς πάντας εἰς ἓν σῶμα τῇ ἀρχι-

ORATIO III.

Laudatio sanctorum ac principum apostolorum Petri et Pauli.

Quisnam jucundus hic sonitus? Quis faustus clarusque festum agentium plausus? Quænam mira hæc ac splendida vestium candore luminumque gestatione pompa? Vos scilicet peculiaris Dei populus, Christi nominis nuncupatione ornatus, ex omni genere, instituto, civitate atque ætate, fidei fervore commotus, quique illustre hoc apostolorum delubrum, quantum est, concertantibus animis impleveritis. Quisnam cursus? Quæ diligentia et ardor, ut in sacrum hoc septum veniretis? Unde vobis ut velut ex uno condicto ab ipso excitati vespere, relictis vacuis domibus, divinam hanc ædem repleretis? ac quidem vobis ipsis prope modum excessisse; alii vero aliorum facti, animorum conspiratione fideique concordia ac linguæ consensione, uniformem atque concinnam velut modulatis organis laudationis vocem sonumque edere videamini? Quis sacratissimum hunc conventum seu chorum sic apte tantaque omnino harmonia cogit? Nonne palam Petrus et Paulus, princeps ille augustissimusque apostolorum vertex : Petrus, Christi fidei origo, Paulus, charitatis perfectio : Petrus immobilis
D Ecclesiæ petra, Paulus, illius tute certaque destinatione jactum fundamentum ?

Hi nimirum hodie velut aligeræ mentes a lucidissimis illis ac cœlestibus sese demittentes axibus, benignaque inclinatione illis spiritu congressi, qui mortalem adhuc agunt vitam, velociusque discurrentes ac ambulantes in nobis, ad omni majorem splendore jucunditatem invitant : aliumque aliunde placido altoque convocantes præconio, ac velut plura membra, in unum corpus, sacratissimi eorum

[35] Psal. xxvii, 9.

(2) Tota hæc oratio variis flosculis ludit, vixque alia ad historiam pertinentia sumit quam quæ ipsa Scriptura de principibus apostolorum sic magnifice tradit; quæ certe sunt maxima, et quæ merito maximam eis venerationem in fidelium animis concilient. Pauca itaque nobis annotanda.

Digitized by Google

spiritus fabricatione cunctos coaptantes, ad Dei cantica laudesque celebrandas, ipsorumque honestandam magnificentiam ac spargendos honores, congregant.

Igitur ea sonemus, quæ Spiritum nobis insonantem addeceant! Canamus tuba in Sion : prædicemus in monte sancto, in hac scilicet Ecclesia (mystica ac prædilecta Dei civitate, ac sacros ordinantes choros, sacrorum theologorum sacratissime religiosaque pietate cantica laudesque depromamus [36]. Qua vero id ratione? Non Sophistarum leges secuti ; non sermone celebrantes, quam quisque in terris patriam nactus sit ; non terrenum magnifice genus extollentes ; non nativitatis atque conversationis civilitatem sermone ornantes. Quæ enim laus eis proveniat, qui patrem habuerunt universorum Deum, patriam vero, cœlestem Jerusalem, genus, beatissimum patriarcham Abraham? quin potius illius fidem et justitiam, quibus etiam illi prorsus similes exstiterunt : conversationem, virtutem, et quæ ad Christum est per legem, primam institutionem ac præparationem? At neque cuncta ordine præclare illis ac magnifice Dei Verbi causa gesta sigillatim laudemus. Sic enim præterquam quod impossibilis ea molitio est, justæ mediocritatis legem excesserimus. Hæ vero etiam, si qua alia, quemadmodum in omnibus operationibus passionibusque et actibus, sic et in ipsis intellecta integraque sermonibus, laudem habet. Verum alia quidem alii tempori atque sermoni sunto reposita; alia vero nunc laudis argumento atque gloriæ disertissimis sermonis amicis offeramus : directoque ad eos laudis cantico, in hæc verba cum propheta : *Avete, filii Sion* [37], ipsos alloquamur.

Avete, paternæ divinæ originis clari præcones : divinorum Filii operum divinissimi explanatores : vivificæ Spiritus virtutis viva organa ac modulatissima, quæ videlicet dulcissimis vocibus atque modulis concinnissimis, universum simul orbem terram uni Verbo et Deo adhibueritis, et ad illi in spiritu et veritate serviendum institueritis [38].

Salve sis, Petre, cui claves regni cœlorum creditæ sunt ; super quem Christus firmavit Ecclesiam suam; quem ad Patrem migraturus suis ovibus pastorem præfecit [39].

Salve sis, Paule, qui fidelis et prudens dispensator paternæ domus enitueris, eamque ob rem etiam super omnia quæ illius sunt, constitutus sis ; qui adhuc vivens corpore, in tertium cœlum raptus sis, paradisumque mentis oculis aspectabilem conspexeris, ac verba arcana tuis ipse auribus audiveris [40].

Salve sis, Petre, qui prius quidem mutos sagena pisces capiebas [41] : postea vero, divino plexa opere ipse per Christum sagena effectus, et in sæculi missus mare, atque ex omni rationalium piscium

A τεκτονίᾳ τοῦ πανευαγοῦς αὐτῶν πνεύματος ἁρμόζοντες, εἰς ὕμνησιν μὲν καὶ δόξαν Θεοῦ, ἔπαινον δὲ καὶ τιμὴν τῆς οἰκείας μεγαλοπρεπείας συγκροτοῦσιν.

Οὐκοῦν ἠχήσωμεν τοῦ ἐνηχοῦντος ἡμῖν Πνεύματος ἐπάξια· σαλπίσωμεν σάλπιγγι ἐν Σιών· κηρύξωμεν ἐν ὄρει ἁγίῳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, τῇ μυστικῇ καὶ ἀγαπητῇ τοῦ Θεοῦ πόλει· καὶ ἱερὰς συστησάμενοι χοροστασίας, τὰς τῶν ἱερῶν θεολόγων πανιέρως κροτήσωμεν ὑμνολογίας. Κροτήσωμεν δὲ πῶς ; Οὐ σοφιστῶν ἑπόμενοι νόμοις· οὐ τῷ λόγῳ τὰς κάτω σεμνύνοντες πατρίδας· οὐ τὸ ἀπὸ γῆς μεγαλαυχοῦντες γένος· οὐ γεννήσεως, οὐκ ἀναστροφῆς ἀστειότητα διεξιόντες. Τίς γὰρ ἐκ τούτων αἶνος, τοῖς Πατέρα μὲν, τὸν τῶν ὅλων σχοῦσι Θεόν·
B πατρίδα δὲ, τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ· γένος δὲ λαχοῦσι, τὸν μακάριον πατριάρχην Ἀβραάμ· μᾶλλον δὲ, τὴν ἐκείνου πίστιν καὶ δικαιοσύνην, οἷς αὐτῷ καὶ παντάπασιν ὡμοίωνται· ἀναστροφὴν δὲ τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν πρὸς Χριστὸν διὰ νόμου παιδαγωγίαν τε καὶ προκατάρτισιν; Ἀλλ' οὐδὲ πάσας ἐξῆς τὰς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ Λόγου κατωρθωμένας αὐτοῖς μεγαλουργίας κατ' εἶδος ἐξυμνήσωμεν· οὕτω γὰρ πρὸς τῷ ἀνεφίκτῳ τῆς ἐγχειρήσεως, καὶ τὸν τῆς συμμετρίας ἂν νόμον παραβαίημεν. Ἐπαινετὸς δὲ καὶ οὗτος, εἴπερ ἄλλος τις, ὥσπερ ἐνεργείαις πάσαις καὶ πάθεσι καὶ πράξεσιν, οὕτω δὴ καὶ τοῖς λόγοις αὐτοῖς ἐνθεωρούμενος. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἑτέρῳ τεταμιεύσθω καιρῷ καὶ λόγῳ· τὰ δὲ νῦν αἶνον καὶ
C δόξαν τοῖς λογιωτάτοις προσάξωμεν τοῦ Λόγου φίλοις· καὶ πρὸς αὐτοὺς τὸν ὕμνον ἀποτείναντες, *Τὰ τέκνα Σιὼν, χαίρετε*, μετὰ τοῦ προφήτου, προσφθεγγώμεθα.

Χαίρετε, τῆς πατρικῆς θεαρχίας διαπρύσιοι κήρυκες· τῆς τοῦ Υἱοῦ θεουργίας ἱεροφάντορες θειότατοι· τῆς ζωαρχίας τοῦ Πνεύματος ὄργανα ζῶντα καὶ πολυαρμόνια· τὰ φθόγγοις ἡδίστοις καὶ μέλεσι παναρμονίοις, τὴν οἰκουμένην ὁμοῦ πᾶσαν, ἑνὶ Λόγῳ καὶ Θεῷ παραστησάμενα, καὶ τούτῳ πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρεύειν συμβιβάσαντα.

Χαίροις, Πέτρε, ὁ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τὰς κλεῖς πεπιστευμένος· ἐφ' ᾧ τὴν ἰδίαν ὁ Χριστὸς Ἐκκλησίαν ἐστηρίξατο· ὃν καὶ ποιμένα, πρὸς τὸν
D ἑαυτοῦ Πατέρα μεταβαίνων, ἐπὶ τῶν αὐτοῦ προβάτων κατεστήσατο.

Χαίροις, Παῦλε, ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος τῆς τοῦ Πατρὸς ἀποδειχθεὶς οἰκίας· δι' ὃ καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ καθεσταμένος· ὁ ἔτι σώματι ζῶν, πρὸς τὸν τρίτον ἁρπαγεὶς οὐρανὸν, καὶ τὸν νοητὸν παράδεισον τεθεαμένος, καὶ ῥημάτων ἀῤῥήτων αὐτήκοος γεγενημένος.

Χαίροις, Πέτρε, ὁ πρότερον μὲν ἀλόγων ἰχθύων σαγηνευτής· ἔπειτα σαγήνη θεόπλοκος διὰ Χριστοῦ γενόμενος αὐτὸς, καὶ εἰς τὴν κοσμικὴν θάλασσαν ἐμβεβλημένος, καὶ ἐκ παντὸς γένους τῶν λογικῶν

[36] Joel II, 1, 15; Psal. II, 6. [37] Joel II, 23. [38] Joan. IV, 23. [39] Matth. XVI, 18; Joan. XXI, 17. [40] Matth. XXIV, 46; II Cor. XII, 2. [41] Matth. IV, 19; XIII, 47.

Digitized by Google

συνειλεχὼς ἰχθύων · καὶ τῇ Δεσποτικῇ τραπέζῃ πολυτελέστατον παρασκευαζόμενος ὀψώνιον.

Χαίροις, Παῦλε, ὁ πρότερον μὲν τῷ ζήλῳ τοῦ νόμου καταφλεγείς · ἔπειτα τῇ τῆς χάριτος ἀγάπῃ πυρποληθείς · καὶ φυγὰς μὲν, ἀντὶ διώκτου · ἀντὶ βλασφήμου δὲ καὶ ὑβριστοῦ, δοκιμώτατος εὐαγγελιστὴς γεγενημένος · καὶ χερσὶ μὲν δέρρεις ἀψύχους συῤῥάπτων πρὸς σκηνοποιίαν · Πνεύματι δὲ θείῳ λογικὰς συνδέων καρδίας καὶ νοερὰς, καὶ σκηνὴν ταύτας ἀκήρατον, καὶ οὐράνιον πρὸς τὴν τοῦ Ὑψίστου κατοίκησιν ἀπεργαζόμενος.

Ὑμεῖς, εἰ καὶ κατὰ χρόνον τὸν ἴδιον ἑκάτερος τῆς ἐν σαρκὶ γεννήσεως ἐτύχετε, ἀλλὰ προαιωνίως ἐν Θεῷ Πατρὶ προεγνωσμένοι, καὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς δόξης σύμμορφοι γενέσθαι προωρισμένοι, ὅτε ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καὶ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, πρώτως αὐτοὶ (3) τοῦτον ἐπιγνόντες καὶ λαβόντες · καὶ πρῶτοι τῆς ἐξ αὐτοῦ γεννήσεως ἠξιωμένοι, καὶ πρῶτοι τοῦτον ἑαυτοῖς εὐμοιρήσαντες ἐσκηνωκότα, αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ συμμαρτυροῦν ἐσχήκατε τῷ πνεύματι ὑμῶν, ὅτι ἐστὲ τέκνα τοῦ Θεοῦ · εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι · κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ.

Ὑμεῖς, οὐ τῆς ἐπουρανίου κλήσεως μέτοχοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκλογῆς υἱοὶ κεχρηματίκατε · καὶ οὐκ ἐξελέγητε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐδικαιώθητε, ἀλλὰ καὶ ἐδοξάσθητε. Ὑμεῖς οὐκ ἀπὸ σαρκὸς καὶ αἵματος · διὰ δὲ τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρὸς τὸν αὐτοῦ Χριστὸν ἀπαυγασθέντες, καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ φωτὶ τὸ μέγα φῶς τεθεαμένοι, καὶ τούτῳ σαφῶς πεπιστευκότες, καὶ νοῦν ἐν αὐτῷ καταστραφθέντες, καὶ ψυχὴν καταλαμφθέντες · μᾶλλον δὲ φῶτα λαμπρὰ καὶ θεαυγῆ (4) γεγενημένοι, εἰς φῶς ἐθνῶν ἀπεστάλητε, εἰς σωτηρίαν ἐσχάτου τέθεισθε τῆς γῆς.

Ὑμῶν τὴν πίστιν, ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης πρῶτος ἐμακάρισεν, ἄγγελοι ὕμνησαν, δαίμονες ἔπτηξαν, ἡ κτίσις ἐδόξασεν. Ὑμῶν τὴν ἐλπίδα, οὐ πυκναὶ βροχαὶ καὶ συνεχεῖς λογισμῶν ἐκτόπων παρεσάλευσαν · οὐ πονηροτάτων καταιγίδες γλωσσῶν καὶ βαρύτητες, ὡς ποταμοὶ προσπίπτοντες διέλυσαν · οὐ κινδύνων καὶ θανάτων ἐσμὸς, ὡς ἀνέμων βία προσρήσσουσα κατέῤῥαξεν. Ὑμῶν τὴν ἀγάπην, οὐκ Ἀρχαὶ, οὐκ Ἐξουσίαι, οὔτε ζωὴ, οὔτε θάνατος, ἀλλ' οὐδὲ πᾶς ὁ κόσμος ἰταμώτατα συγκινηθεὶς, τῆς οἰκείας αὐτὴν βεβαιότητος μετεκίνησε καὶ μονιμότητος.

Ὑμῖν πρώτως καὶ εἰλικρινῶς καὶ σαφῶς δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ · τοῖς

A genere congregans, laudatissimum mensæ Dominicæ edulium struis apparasque.

Salve sis, Paule, prius quidem legis æmulatione exæstuans; postea autem gratiæ charitate incensus; ac pro persecutore, qui ipse fugam inieris; pro blasphemo et injuriis atroce, probatissimus prædicator exstiteris : ac qui pelles quidem inanimes in usum tabernaculorum manibus ipse consueris [42], divino autem Spiritu corda utentia ratione ac mente prædita alia aliis Deoque devinciens, immortale hæc tabernaculum atque cœleste, in quo Altissimus habitaret, præstares.

B Vos, etsi suo quisque tempore in carne nati estis; ante sæcula tamen in Deo Patre præsciti, atque ut Unigeniti gloriæ similes efficeremini, prædestinati; quando venit plenitudo temporis ac Verbum caro factum est, tunc primum ipsi, illo agnito acceptoque ; ac primi ut ex eo nasceremini consecuti, primique ut ipsum in vobis manentem haberetis felici sorte nacti, ipsum Dei Spiritum habuisti testimonium perhibentem spiritui vestro, quod filii Dei essetis : si autem filii, et hæredes ; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi [43].

Vos, nedum cœlestis vocationis participes facti estis, sed et electionis exstitistis filii : nec solum electi estis, sed et justificati, sed et glorificati. Vos non ex carne et sanguine, sed Patris cœlestis illustratione, ejus Christum edocti, inque magna luce C magnam conspicati lucem, eique manifeste credentes, atque in illa mente collustrati penitusque animo illuminati; quinimo splendida divinique fulgoris lumina effecti, in lucem gentium missi estis : in salutem ad extremum usque terræ estis positi [44].

Fidem vestram, primus beatus ille et solus potens beatam prædicavit; concelebrarunt angeli, dæmones expaverunt, creatura gloria extulit. Spem vestram, crebri jugesque absonarum cogitationum imbres non concusserunt; nequissimarum linguarum procellæ, dirique blasphemiarum turbines ac molestiæ, irruentium more fluminum, non dissolverunt; periculorum agmina mortesque plurimæ, ceu venti vehementius illisi, non eliserunt. Vestram charitaD tem, non Principatus, non Potestates, neque vita, neque mors (at neque mundus totus sævissime commotus) a sua constantia et firmitate dimoverunt [45].

Vobis primum vereque ac manifeste datum est nosse mysteria regni Dei; reliquis autem, juxta

[42] Gal. I, 14; Act. IX, 2; Act. XVIII, 3. [43] Rom. VIII, 29; Gal. IV, 4; Joan. I, 14; Rom. VIII, 16. [44] Hebr. III, 1; Act. IX, 15; Rom. VIII, 30; Matth. XVI, 17; Psal. XXXV, 10; Isa. XLIX, 6. [45] I Tim. VI, 15; Matth. XVI, 17; VII, 25; Rom. VIII, 38.

(3) *Τότε πρώτως αὐτοί.* Id ita verum de Petro ac Andrea ejus fratre, qui sic primo primique Christum agnoverunt et receperunt; Paulus vero, aliquanto post, et tardius, Domino jam in cœlos recepto, a quo etiam de cœlo vocatus est. Sed et ipse inter primos et primus, quantum ad illos qui post illum ejusque maxime opera crediderunt.

(4) *Θεαυγῆ φῶτα.* Divini splendoris ac fulgoris lumina. Sic maxime apostoli et in eis principes, quorum sic divinus splendor et claritas, et qui dii quidam, toti Deo imbuti mortalibus sint.

Digitized by Google

quod divino proditum eloquio, est, in parabolis, pro cujusque nimirum certa quadam ratione cum sermone Verboque necessitudine. Vobis sublimis divinaque ac immediata in excelsis circa inaccessum thronum primæ sedis constituta dignitas, pro vestra illa cum divinissimo sermone Verboque necessitudine digne ac magnifice attributa : nec dictu temerarium arbitror, quæ a dextris atque sinistris summi universorum Regis sessio est, vobis a Patre præparatam esse [46].

Vos, terra quidem tanquam veritatem, juxta ac sacratissimum occinit melos, edidit : cœlum autem, justitiæ præcones produxit [47]. Nam terra quidem, velut elegantem emisit fructum : sua vero Dominus, in vobis alte defixa rataque benignitate, emicantibus ex vobis radiis creaturam omnem bonitate imbuit.

Vos primos vasa misericordiæ, suarumque gratiarum pretiosas penus condens, sacrosanctorumque donorum suorum plenitudine implens, ex vestra rursum plenitudine, cunctas deinceps gentium generationes munere afficit [48]. Ac sicut legis olim interpretem ac promulgatorem, cum suo illum spiritu illique proprio adimplesset, subjectos ei legisperitos ex illo impartit (quod ita manifeste Septuaginta seniorum, juxta Scripturam, vocatio prodit; ac quod a Mosaico ablatum, Spiritus illis demensum contributum est), sic in vos quoque postea principes, gratiæ doctores ministrosque, non commensa largitate; sed velut in summe necessarios, toto effuso adoptionis Spiritu, vestra ex plenitudine ut ex inexhausto fonte, gratiæ filios omnes bonitate imbuit et deitate.

Vos mundus universus non recte æmulatus, hoc quoque satagens ut perditionis profundo mergeret, sic nesciens imprudensque spe frustratus est, ut suos magis heros regesque agnoverit. Nempe reges, non qui rapina regnum caducum inierint, sed qui gloriam immortalem ac sempiternum regnum induerint. Omnis enim terra et mare excitatis, aquarumque more importabili impetu præcipitantium efferatis, linguæque multiplicis gentium cuneis, adversus sacros ipsos theologos; viros scilicet modestos ac graves, humiles, brevi lacerna opertos, nec ullum præterea sæculi hujus inferentes commeatum; atque his corpus perdere, prædicationem exstinguere, sensumque ac fidem sic radicitus evellere molientibus, ut nec memoriæ vestigium mundo exstaret: sic vicissim aversa, et ab absurdis inhibita conatibus sunt, ut divinum illud re ipsa oraculorum impletum conspiciatur [49]. Eorum nempe sermone compressa tempestate inque lenem traducta auram; atque illius quidem silentibus fluctibus; cunctis vero præ tranquillitate lætantibus, ac qui in divinæ voluntatis portum deducantur.

A δὲ λοιποῖς, κατὰ τὸν θεῖον Λόγον, ἐν παραβολαῖς, ἀναλόγως τῆς πρὸς τὸν Λόγον ἑκάστων οἰκειότητος. Ὑμῖν ὑψηλή τε καὶ θεία καὶ προσεχὴς ἐν ὑψηλοῖς περὶ τὸν ἀπρόσιτον θρόνον ἡτοιμάσθη προεδρία, κατὰ τὴν πρὸς τὸν θεαρχικώτατον Λόγον οἰκείωσιν ἀξιοπρεπῶς ἀποκεκληρωμένη. Ὑμῖν οὐ τολμηρὸν οἶμαι φάναι τὴν ἐκ δεξιῶν τε καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ Παμβασιλέως καθέδραν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς προητοιμάσθαι.

Ὑμᾶς, ἡ γῆ μὲν ὡς ἀλήθειαν, κατὰ τὸ ἱερώτατον μέλος, ἐξανέτειλεν· ὁ οὐρανὸς δὲ δικαιοσύνης κήρυκας ἐξέφανεν. Καὶ γὰρ ἡ γῆ μὲν, ὡς ὡραῖον προῖσχετο καρπόν· ὑμῖν δὲ ὁ Κύριος τὴν οἰκείαν ἐνιδρυσάμενος χρηστότητα, ταῖς ἐξαλλομέναις ὑμῶν ἀκτῖσι
B πᾶσαν ἀγαθουργεῖ τὴν κτίσιν.

Ὑμᾶς πρώτους ἐλέους σκεύη, καὶ ταμιεῖα τίμια τῶν αὐτοῦ χαρίτων κατασκευασάμενος, καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος τῶν τελεταρχικῶν αὐτοῦ δωρεῶν πεπληρωκὼς, ἐκ τοῦ ἡμετέρου πάλιν πληρώματος, τὰς ὅλας ἑξῆς γενεὰς τῶν ἐθνῶν εὐεργετεῖ· καὶ ὥσπερ τὸν τοῦ γράμματος πρώην ὑποφήτην, τοῦ ἐκείνῳ προσήκοντος πνεύματος πεπληρωκὼς, ἐξ αὐτοῦ τοῖς ὑπ' αὐτῷ μεταδίδωσι νομιζομένοις· εἴπερ ἀπόδειξις τούτου σαφὴς, ἡ τῶν Ἑβδομήκοντα πρόσκλησις πρεσβυτέρων, κατὰ τὴν Γραφήν· καὶ πνεῦμα τοῦ Μωσαϊκοῦ μὲν ἀφαιρούμενον, αὐτοῖς δὲ ἐπιμετρούμενον· οὕτω καὶ ὑμῖν ὕστερον τοῖς κορυφαίοις τῆς χάριτος μυσταγωγοῖς καὶ διακόνοις, οὐκ ἐκ μέτρου
C τὸ Πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας· ἀλλ' ὅλον ὡς οἰκειοτάτοις ἐκχεάμενος, ὡς ἐξ ἀκενώτου πηγῆς τῆς ὑμετέρας πληρότητος, τὰ τέκνα πάντα τῆς χάριτος ἀγαθύνει καὶ θεουργεῖ.

Ὑμᾶς ὁ πᾶς κόσμος ζηλώσας οὐ καλῶς, καὶ βυθοῖς ἀπωλείας καταχώσειν βιασάμενος, οὕτως ἔλαθε τῶν ἐλπίδων ἀποτυχὼν, ὥστε μᾶλλον δεσπότας ἰδίους ἐπιγνῶναι καὶ βασιλεῖς· βασιλεῖς οὐχ ἁρπαγμῷ βασίλειον εἰληφότας καταργούμενον· ἀλλ' ἀκατάλυτον δόξαν καὶ διαιωνίζουσαν ἠμφιεσμένους βασιλείαν. Καὶ γὰρ ἡ γῆ μὲν πᾶσα καὶ θάλασσα, τὰς ἐκτεθηριωμένας καὶ πολυγλώσσους ἀγέλας τῶν ἐθνῶν, καθάπερ ὑδάτων βίαν ἀνυπόστατον, κατὰ τῶν ἱερῶν τούτων θεολόγων κατεγείρουσα, τῶν σεμνῶν, τῶν μικρῶν, τῶν βραχεῖ ῥάκει τὸ σῶμα σκεπομένων· ἄλλο
D δὲ καθάπαξ τοῦ νῦν αἰῶνος οὐδὲν ἐφόλκιον ἐπαγομένων· καὶ τούτοις ὁλέσαι μὲν σῶμα, σβέσαι δὲ λόγον· νοῦν δὲ καὶ πίστιν οὕτως ὁλόριζον ἐκτῖλαι, ὡς μηδὲ μνήμης ἴχνος τῷ βίῳ καταλιπεῖν μηχανωμένη· οὕτως ἀντέστραπται τῆς κακίας, καὶ τῶν ἀτόπων ἐγχειρημάτων ἀνακέκοπτο, ὡς τὸ θεῖον ἐκεῖνο λόγιον ἐνεργούμενον ὁρᾶν· τῷ λόγῳ μὲν αὐτῶν τῆς καταιγίδος ἐπιτεταγμένης, εἰς πραεῖαν δὲ αὖραν ἱσταμένης· καὶ τῶν κυμάτων μὲν αὐτῆς κατασιγαζομένων· εὐφραινομένων δὲ πάντων ἐπὶ τῇ ἡσυχίᾳ, καὶ ἐπὶ λιμένα τοῦ θείου θελήματος ὁδηγουμένων.

[46] Matth. XIII, 11; Luc. VIII, 10; Matth. XIX, 28; Matth. XX, 23 [47] Psal. LXXXIV, 12. [48] Rom. VIII, 23; [49] Psal. CVI, 29. Num. XI, 17.

Digitized by Google

Ἦν ὁρᾷν ἐκεῖ τότε πᾶσαν μὲν ἀνθρώπων φυλήν· πᾶσαν δὲ γλῶσσαν, τὴν ἰδίαν διάλεκτον ἀκούουσαν, τῷ Παρακλήτῳ διὰ ἀποστόλων λαλουμένην· καὶ γόνυ μὲν ψυχῆς τῷ θεολογουμένῳ Λόγῳ κατακάμπτουσαν· χείλη δὲ καὶ γλῶσσαν πρὸς τὴν τριαδικὴν κατευθύνουσαν δοξολογίαν· καὶ ὥσπερ εἰδώλων τε πλάνης καὶ τῶν δαιμονίων πρώην ἐμεμέστωτο, οὕτως ὕστερον χάριτος ζώσης τοῦ ζωαρχικοῦ Πνεύματος πεπλήρωτο. Καὶ οἷον ἁλσὶ δραστηρίοις ταῖς τούτων θεηγορίαις καταρτυομένη, τὴν ὑγρὰν ἀπερύπτετο καὶ δυσώδη τῆς ἁμαρτίας σηπεδόνα. Τῶν μιαρῶν γὰρ ὀργίων καὶ ἐθῶν καὶ τελετῶν, οἷς χρονίως ἐμμείνασα δυσαπόνιπτον ἔσχε τὴν κηλίδα, τούτων ὕδατι ῥυπτομένη καθαρῷ, καὶ μυστηρίων θείων θεουργουμένῃ μετουσίᾳ, κοινωνὸς οὐρανίων ἀναπέφηνε μεγαλοδωρεῶν. A

Vidisses illic tunc hominum nationem omnem omnemque linguam, suum proprium sermonem ex apostolorum ore Spiritus munere audientem[50]: ac quidem genu, sermoni, cujus deitas prædicaretur, flectentem; labia vero ac linguam ad Trinitatis laudem dirigentem: ac sicut olim simulacrorum dæmonumque errore plena exstiterat, sic postea viva vivifici Spiritus gratia exuberabat: velut denique acri sale, divinis eorum condita prædicationibus, udam atque olentem peccati cariem detergebat. Impuris enim orgiis mysteriisque ac cæremoniis, quibus olim alte hærentem contraxerat maculam, horum munda aqua abluta, divinorumque mysteriorum communione imbuta, magnificorum cœli munerum consors effecta est.

Ἀλλ' οὐχ ἡ σωματικὴ κτίσις μόνον, οὕτω τῆς Πέτρου καὶ Παύλου μεγαλοφυΐας καὶ στερρότητος, ἤτοι χάριτος ἠττήθη· καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ἀσώματοι πᾶσαι καὶ ἀποστατικαὶ Δυνάμεις, δυσμαχώτατα πόλεμον κατ' αὐτῶν ἀνῃρημέναι, οὕτως ἐξουδένωνται καὶ κατανενίκηνται, ὡς εἰκὸς ἦν ἐξουδενοῦσθαι τοὺς κατὰ τῶν Ἰησοῦ πιστοτάτων ὁπλιζομένους ὀπαδῶν. Καὶ γὰρ ὥσπερ πρῶτος ἐκεῖνος τὴν ἀνθρωπότητα περιποιούμενος, καὶ διὰ ταύτην τῷ κοσμοκράτορι πάλῃ συμπλακείς, νοητῶς ἀπεξεδύσατο (δ)· καὶ παῤῥησίᾳ θριαμβεύσας αὐτὸν, τῷ σταυρῷ παρεδειγμάτισεν· οὕτω δὴ Πέτρος καὶ Παῦλος, οἱ γνήσιοι τῆς ἐκείνου πείρας καὶ νίκης μιμηταὶ, πάσαις Ἀρχαῖς καὶ Ἐξουσίαις ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν, καὶ κοσμοκρατορίαις ἁπάσαις συμπλεκόμενοι, καὶ ταύτας ἀραχνίων τρόπον νημάτων ἀπημάντως ἐν ἐκείνῳ διεκδύνοντες· καὶ τοῖς παθήμασι μὲν εὐδοκοῦντες, τοῖς καθημερινοῖς δὲ θανάτοις ἐγκαυχώμενοι, εἶτα τὸ τοῦ διδασκάλου ποτήριον ἐκπεπωκότες, ἐν αὐτῷ τὸν ἀντίπαλον κατακράτος καθαιροῦσιν· καὶ τοὺς ὑπ' ἐκείνῳ κρατουμένους ἠχμαλωτικότες Χριστῷ, τοῖς τῆς δικαιοσύνης καὶ νίκης ἐστεφανώθησαν στεφάνοις. B C

Nec corporalis duntaxat natura, sic Petri Paulique victa magnifica indole et firmitate, sive gratia; verum etiam incorporeæ omnes atque apostaticæ Potestates, duro in illos difficillimoque bello excitato, sic dejectæ prorsusque obtritæ sunt, ut par erat dejici eos, qui adversus Jesu fidelissimos discipulos ac sectatores armis instruerentur. Etenim sicut primus ille humanæ naturæ vindex, ejusque causa adversus mundi rectorem lucta congressus, spiritaliter exuit[51]: palamque triumphans, in cruce traduxit; sic plane Petrus Paulusque, illius certaminis ac victoriæ veri æmuli, cum Principatibus omnibus et Potestatibus, cunctisque mundi rectoris cuneis gentium causa congressi, velutque aranearum stamina, nulla hæc noxa in eo exuentes: ac quidem laboribus atque ærumnis audentes, quotidianisque mortibus gloriantes; tumque magistri hausto calice, in eo adversarium prorsus profligant: quosque ille tenebat, Christo mancipantes, coronas justitiæ ac victoriæ percepperunt.

Καὶ Πέτρος μὲν τῷ σταυρῷ τὰς ἱερὰς τε καὶ πρεσβυτικὰς παλάμας ἐκπεπετασμένος· καὶ κάτω μὲν πρὸς τῇ γῇ τὴν κεφαλήν· ἄνω δὲ πρὸς οὐρανὸν τοὺς πόδας ἀπῃωρημένος, ὡς ἂν καὶ τῇ ὁμοιότητι τοῦ πάθους, καὶ τῇ ἀνομοιότητι τὸν διδάσκαλον δοξάσειεν. Παῦλος δὲ, τὴν ὑπέρτιμον κάραν ἀποτμηθείς, καὶ τὸ στέρημα ταύτῃ τῶν παθημάτων Χριστοῦ πεπληρωκὼς, οὕτω νενικήκασι τὸν κόσμον. Οὕτως D

Ac Petrus quidem, sacras in cruce atque seniles expandens palmas; capite deorsum in terram pronus, pedibusque sursum in cœlum levatus, ut passionis tum similitudine tum dissimilitudine magistrum clarificaret: Paulus vero supra modum venerabili cæsa cervice; atque ea, quod deesset Christi passionum adimplens, sic mundum vicere[52]. In eum modum contigit ut virtus in infirmitate

[50] Act. II, 1. [51] Coloss. II, 15. [52] Coloss. I, 24; II Cor. XII, 9.

(δ) *Νοητῶς ἀπεξεδύσατο.* Hanc vocem plerique transitive exponunt, non satis ad mentem apostoli, quasi velit sic exspoliatos nudatosque principatus ac potestates traduxisse; non quod ipse potius ad certamen exutus, posita scilicet per mortem carne, vel etiam, ut Chrysostomus exponit, ipsa eorum labe, eaque in se depulsa ab humana natura (qui mos est luctatorum), sic magnifice de illis triumphaverit, ac exemplum eos fecerit. Sic certe Syrus interpr., *Et per exspoliationem corporis sui, diffamavit principatus et potestates.* Sua nimirum morte, quia velut indumentum, corpus exuit. Eodem modo August. l. *De agone Christ.* c. 2 et 16; *adversus Faustum*, c. 29 et 1, et *De peccat. merit. et remiss.*, c. 27, *Exuens se carnem.* Quin et Hilar. l. IX, *De Trinit.*, *Exutus carnem, et potestates ostentui esse fecit.* Hoc nempe insinuantes, reciproce accipiendam eam vocem, utrovis tandem modo intelligatur ea reciprocatio. Nicetas exponit ad sensum Chrysostomi exspoliationem in nobis factam νοητῶς infernalium potestatum, ita ut mente intelligi potest et spirituali ratione; quomodo etiam oblita Dei in nobis imagine per peccatum, infernam omnem iabem cum auctoribus indueramus.

Digitized by Google

perficeretur ; sicque exitioso illo colliso atque percusso, clari clare una cum Christo victoriæ auctore in cœlum recepti sunt [53]. Et sicut primus ille victoria potitus, in dextera sedis majestatis primus in excelsis sedit, ita hi quoque pro illius similitudine victores, ut illi a dextris sedeant, secundis partibus nanciscuntur.

O eximiam imitationem omni majorum imitatione ! O humilium ac modesto sensu exaltationem apud Altissimum ! Terreni, et cœlestes ; mortales, et immortales ; pusilli, terque maximi. Qui omni mundo retrimentum ac quisquiliæ positi, venerabiliores Seraphin exstiterunt. Qui fame, siti, nuditate conflictati, bonorum quæ oculus non vidit, non auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt ; in quæ etiam angeli (ut cum ipsis loquar) desiderant prospicere, horum hi dispensatores atque arbitri sanctis præfecti sunt. Quodnam istud erga vos bonitatis mysterium ? Quomodo iidem tum filii hominum auditis, tum Dei ? Alterum, natura ; alterum, adoptione. Quomodo momentanea levisque tribulatio, sic æternum vobis gloriæ pondus præstitit [54] ?

Carnem factum esse Deum Verbum et habitasse in nobis, vestra insinuatione atque doctrina agnovimus [55] : vos autem reipsa corpus membraque nobilia, ei qui carnem assumpsit, exstitistis : corpus nimirum undequaque pulchrum, deiforme, divinis micans fulgoribus, quod nullam maculam, nullas rugas aut labem ullam admittat. Velut enim duo lucidissimi ac blandissimi Dominici corporis prostatis oculi, quibus totum ejus corpus illustretur : per quos Dominus exstantes toto orbe Ecclesias inspectans, ædificet perficiatque. Sed et aures apertæ et claræ, atque divinæ voci faciles, Dei verbum sapientissimum ac omnipotens, Incarnationis scilicet mysterium, cum primum audissetis, cunctorum illud postmodum auribus intulistis.

Vos et nares odoratissimæ et genæ estis mysticæ. Nares sacræ, sacrorum unguentorum Christi fragrantiam suaviter admodum olfacientes, ejusque scientiæ suavem odorem, omni loco manifestantes. *Genæ* vero *sicut phialæ aromatum* [56], velut e fonte divina doctæ linguæ, *germinantes* (uti sacratissimo continetur eloquio) *unguentaria ;* mysticas scilicet odoris suavitates (Spiritus nempe doctrinas) his qui digni sint, proferentes.

Vos item manus strenuæ ac industriæ ; quæ non in tabulis lapideis, sed carnalibus, nec atramento, sed vivo Dei Spiritu, mystice divina eloquia ornate depingatis [57]. Manus, quæ nedum firmum fundamentum (fidei scilicet) tuta base figatis, sed et digna fidei opera superædificetis. Non enim lignis, stipula et feno, sed auro et argento pretiosissimisque lapidibus (doctrinis scilicet atque actibus Deo placitis) intelligentem atque viventem Deo

A ἡ θεία δύναμις ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τούτων τετελείωται· καὶ οὕτω τὸν ὁλετῆρα θραύσαντες, λαμπροὶ λαμπρῶς τῷ νικοποιῷ Χριστῷ πρὸς οὐρανοὺς συνανελήφθησαν. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος πρῶτος νενικηκὼς, ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης πρῶτος ἐκάθισεν ἐν ὑψηλοῖς· οὕτω καὶ οὗτοι κατὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁμοίωσιν νενικηκότες, τῆς ἐκ δεξιῶν τούτου δευτέρας καταξιοῦνται καθιζήσεως.

Ὦ τῆς ὑπερφυοῦς μιμήσεως τῶν ἀμιμήτων ! ὦ τῆς πρὸς τὸν Ὕψιστον τῶν ταπεινοφρόνων ἀνυψώσεως ! οἱ ἐπίγειοι, καὶ οὐράνιοι· οἱ θνητοὶ, καὶ ἀθάνατοι· οἱ μικροὶ, καὶ τρισμέγιστοι· καὶ οἱ περικάθαρμα τῷ κόσμῳ παντὶ καὶ περίψημα κείμενοι, αἰδέσιμοι καθεστήκασι τοῖς Σεραφείμ· καὶ οἱ πεῖνῃ δὲ καὶ δίψῃ καὶ γυμνότητι ταλαιπωρούμενοι, τῶν ἀγαθῶν ἃ ὀφθαλμὸς B οὐκ εἶδεν, οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· εἰς ἃ καὶ ἄγγελοι, κατ' αὐτοὺς εἰπεῖν, ἐπιθυμοῦσι παρακύψαι, τούτων οὗτοι ταμίαι, καὶ πρυτάνεις ἁγίοις προεστήκασι. Τί τὸ περὶ ὑμᾶς τοῦτο τῆς ἀγαθότητος μυστήριον ; Πῶς οἱ αὐτοὶ καὶ υἱοὶ ἀνθρώπων καὶ Θεοῦ κεχρηματίκατε ; Τὸ μὲν, διὰ τὴν φύσιν, τὸ δὲ, διὰ τὴν υἱοθεσίαν. Πῶς τὸ παραυτίκα τῆς θλίψεως, καὶ ἐλαφρὸν, οὕτως ὑμῖν βάρος δόξης αἰώνιον εἰργάσατο ;

Σάρκα μὲν γεγονέναι τὸν Θεὸν Λόγον καὶ ἐν ἡμῖν ἐσκηνωκέναι, ἐκ τῆς ὑμετέρας μεμυήμεθα μύσταγωγίας· ὑμεῖς δὲ σῶμα τῷ ὄντι, καὶ μέλη τίμια τῷ σεσαρκωμένῳ καθεστήκατε. Σῶμα πάγκαλον, θεοειδὲς, θεαυγὲς, πάσης κηλίδος καὶ ῥύπων καὶ μώμων ἀνεπίδεκτον. Οἷα γὰρ ὀφθαλμοὶ δύο φωτοφανέστατοι καὶ χαριέστατοι τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος προβέβλησθε, οἷς ὅλον αὐτοῦ φωτίζεται τὸ σῶμα· δι' ὧν ὁ Κύριος τὰς καθ' ὅλην τὴν γῆν ἐκκλησίας ἐφορῶν, οἰκοδομεῖ καὶ καταρτίζει. Καὶ ὦτα δὲ τρανὰ καὶ σαφῆ, καὶ τῆς θείας ὄντες εὐήκοα φωνῆς· τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ τὸ πάνσοφον, τὸ παντοδύναμον, τὸ τῆς Οἰκονομίας, φημὶ, πρῶτον μυστήριον ἐνωτισθέντες, ταῖς ἀκοαῖς αὐτὸ πάσαις δευτέρως ἐνηχήσατε.

Ὑμεῖς καὶ μυκτῆρες εὐοσμότατοι, καὶ σιαγόνες ἐστὲ μυστικαί. Μυκτῆρες ἱεροὶ τῆς ἱερᾶς τῶν Χριστοῦ μύρων εὐωδίας ἄγαν ἡδέως ὀσφραινόμενοι, καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ παντὶ τόπῳ φανεροῦντες. *Σιαγόνες* δὲ, *καθάπερ φιάλαι τοῦ ἀρώ-* D *ματος*, ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τῆς θεολόγου γλώσσης, *φύουσαι* (κατὰ τὸ μυστικώτατον λόγιον), *μυρεψικὰ*, τὰς μυστικὰς εὐωδίας (ἤτοι διδασκαλίας τοῦ Πνεύματος) τοῖς ἀξίοις προβαλλόμενοι.

Ὑμεῖς καὶ χεῖρες ἐνεργεῖς καὶ δραστήριοι πιστεύεσθε, οὐκ ἐν λιθίναις τὰ θεῖα λόγια πλαξὶν, ἀλλὰ σαρκίναις· οὐ μέλανι, ἀλλὰ Θεοῦ Πνεύματι ζῶντι μυστικῶς καλλιγραφοῦσαι. Χεῖρες, οὐ θεμέλιον μόνον ἀσφαλῆ, τὸν τῆς πίστεως καταπηγνύουσαι, ἀλλὰ καὶ ἔργα τῆς πίστεως ἄξια ἐποικοδομοῦσαι. Οὐ ξύλοις γὰρ, οὐ καλάμῃ καὶ χόρτῳ, χρυσῷ δὲ καὶ ἀργύρῳ καὶ λίθων τοῖς τιμιωτάτοις, εἶτ' οὖν λόγοις καὶ πράξεσι θεοτερπέσι, τὴν νοερὰν Ἐκκλησίαν καὶ ζῶσαν καταρ-

[53] Hebr. I, 13. [54] II Cor. IV, 17, 1, 4, 11 ; I, 2, 9 ; I Petr. I. 12 ; II Cor. IV, 17. [55] Joan. I, 14. [56] Cant. V, 13. [57] II. Cor. III, 3.

Digitized by Google

τίζετε Θεῷ. Χεῖρες μυστηρίων ἱερουργοὶ θείων· ὑπερφυῶν τεραστίων αὐτουργοί· ἁφῇ μόνῃ νόσους ἰώμεναι, δαίμονας ἐλαύνουσαι, παραλελυμένους σφίγγουσαι, λεπροὺς καθαίρουσαι, παγκεκυφότας ἀνορθοῦσαι, νεκροὺς ἀνιστῶσι, καὶ τυφλοῖς μὲν τὴν ὄψιν, κωφοῖς δὲ τὴν ἀκοὴν, μογιλάλοις δὲ τὴν γλῶσσαν διατρανοῦσαι καὶ διασαφοῦσαι· καὶ πᾶσαν σώματος λώβην, καὶ πᾶσαν ψυχῆς λύμην ἀφράστως καὶ ἀχρόνως θεραπεύουσαι.

Ὑμεῖς καὶ δύο ὦμοι καὶ μαζοὶ δύο τῆς Ἰησοῦ πεφήνατε μεγαλειότητος· οἱ μὲν τὸν σταυρὸν αἴροντες, καὶ αὐτῷ συνεπαιρόμενοι· καὶ ὡς κεφαλῇ ἰδίᾳ, τῷ ἐσταυρωμένῳ προθύμως ἑφεπόμενοι. Ὦμοι, τὸν χρηστὸν αἴροντες Χριστοῦ ζυγὸν, καὶ τὸν ἐλαφρὸν ἐλαφρῶς κουφίζοντες φόρτον τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τοῖς ἀξίοις αὐτὸν ἐπιφορτίζοντες· ναὶ δὴ, καὶ τὰ τῶν προβάτων ἀναλαμβάνοντες πλανώμενα, καὶ τοῖς μένουσιν συναριθμοῦντες, καὶ μάνδραις ταῖς ἄνω κατασφαλιζόμενοι, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν σταυρῷ καὶ θανάτῳ κατὰ μίμησιν ἁγιαζόμενοι Δεσποτικήν. Μαζοὶ δὲ, οὐκ αἰσθητῷ γάλακτι, νοητῷ δὲ τρέφοντες τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ οὐδὲ γάλα μόνον, τὸν εἰσαγωγικόν τε λόγον καὶ τοῖς εἰσαγομένοις κατάλληλον ἀναλαμβάνοντες, ἀλλὰ καὶ οἶνον, τὴν στερεὰν τῶν δογμάτων ἑστιατορίαν, καὶ τοῖς τελείοις πρέπουσαν ἐπινάοντες θεολογίαν.

Ὑμᾶς, καὶ σπλάγχνα καὶ νεφρούς τις εἰπὼν διδύμους· μηρούς τε καὶ σκέλη καὶ πόδας τῆς τοῦ σαρκωθέντος ὑπερουσιότητος, οὐκ ἂν, οἶμαι, τοῦ πρέποντος ἀποσφαλείη. Καὶ γὰρ παρ' ὑμῖν ζωτικὴ ποιότης καὶ ἄῤῥευστος τῆς θεοπρεποῦς, ἤτοι θεοτελοῦς ἀγάπης ἐνθεωρουμένη, καὶ ὥσπερ ἐκ διδύμου καὶ ζώσης πηγῆς τῶν ὑμετέρων κρυφίως ἐξαλλομένη σπλάγχνων, πισταῖς ἐπαρδομένη ψυχαῖς, γονίμους αὐτὰς ἀποδεικνύει Θεῷ. Κνῆμαι δὲ καὶ πόδες, εὐλόγως, οἶμαι, τοῦ Λόγου τεθεώρησθε, ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν διαθέων ἐν ὑμῖν, καὶ πᾶσαν βροτῶν διάνοιαν ἐπὼν, πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν δι' ὑμῶν χειραγωγεῖ.

Ὑμεῖς ὄντως ἐστὲ, κατὰ τὸν ἱερὸν Ζαχαρίαν, οἱ δύο τῶν ἐλαιῶν κλάδοι, ἐκ δεξιῶν τε καὶ εὐωνύμων τῇ χρυσῇ λυχνίᾳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ δὴ λέγω, καὶ τῷ ἐπ' αὐτῆς λαμπαδίῳ Χριστῷ παρεστηκότες· οἱ δύο, κατ' αὐτὸν εἰπεῖν, τῆς πιότητος υἱοὶ, τῷ Κυρίῳ πάσης παρίστασθε τῆς γῆς.

Ὑμᾶς καὶ αἱ δύο ῥάβδοι, ἃς ἑαυτῷ λήψεσθαί φησιν ὁ Κύριος, παρὰ τῷ αὐτῷ, προϋπογράφουσιν. Ὧν τὴν μὲν κάλλος, διὰ τὸ τῆς ψυχῆς περικαλλέστατον· σχοίνισμα δὲ τὴν ἑτέραν, ὡς ἰδίαν μερίδα κατωνόμασεν· ἐν αἷς καὶ τὰ πρόβατα ποιμαίνει, καὶ τὴν διαθήκην, ἣν πρὸς τοὺς λαοὺς διέθετο, διασκεδάσειν ἐπαγγέλλεται· δῆλον ὅτι τὸν νόμον τοῦ γράμματος, διὰ τὸν τοῦ πνεύματος νόμον ἀθετῶν. Καὶ γὰρ ὁ τῇ κατὰ νόμον λατρείᾳ καὶ τοῖς τύποις Μωϋσῆς πεφήνασι καὶ Ἀαρὼν, παιδαγωγοὶ πρὸς Χριστὸν τοῖς ἀτελέσι γεγονότες, τοῦτό γε δὴ Πέτρος

A Ecclesiam instruitis [58]. Manus, divinis operantes mysteriis; ipsæ eximiorum prodigiorum artifices: tactu solo sanantes morbos, fugantes dæmones, astringentes soluta membra, leprosos mundantes, incurvos erigentes, mortuos suscitantes; ac cæcis visum, surdis auditum, balbis facilem et expeditum linguæ usum præbentes; omnemque corporis labem atque omnem animi noxam nullis verbis explicabili ratione, momentoque curantes.

Vos quoque duo humeri duoque ubera majestatis Jesu enitetis. Humeri scilicet tollentes crucem, ac cum ea pariter exaltati; velutque caput proprium, cum qui crucifixus est alacres secuti. Humeri, Christi jugum suave tollentes, leveque Evangelii onus levantes, atque illud dignis imponentes [59]. B Sane vero etiam errantes oves assumentes, earumque quæ remanserant gregi inferentes atque supernis caulis includentes; proque illis, cruce ac morte, Domini exemplo, ipsi vos ipsos sanctificantes [60]. Ubera vero non eo lacte qui in sensum cadit, sed spiritali, Ecclesiam alentia; ac nedum lac (doctrinam scilicet rudimentariam atque illis qui inducuntur convenientem) colligentia, sed et vinum (solidam scilicet dogmatum epulationem ac perfectos decentem theologiam) affluentia.

Qui vos viscera geminosque renes, coxasque ac crura dicat, ejusque qui carnem assumpsit supersubstantialis Majestatis pedes velit, haud puto a decore erraverit. Apud vos enim vitalis et inefluxa C divinæ seu deificæ charitatis intellecta qualitas, ac velut ex gemino vivoque fonte, e vestris occulte visceribus, fidelibus irrorans animis iisque affusa, fecundos Deo reddit. Crura vero ac pedes congrue puto Verbi intelligamini, quod ipsum in vobis universam percurrens terram, omnemque mortalium mentem lustrans, ad veritatis notitiam vestro munere atque opera ducit.

Vos revera, sacratissimo Zacharia auctore [62], duo olivarum rami, a dextris atque sinistris, aureo candelabro (Ecclesiæ scilicet) eique impositæ lampadi (nempe Christo) positi; duo, ut idem loquitur, filii pinguedinis, assistentes Domino universæ D terræ.

Vos quoque duæ virgæ, quas sibi assumendas apud eumdem Dominus dicit, præfigurant; quarum alteram decorem ob animi summam venustatem; alteram vero funiculum, velut propriam nuncupavit partem [63]: in quibus fore pollicetur ut oves pascat, ac fœdus, quod cum populis pepigerat, dissipet; dum nimirum legem litteræ, per spiritus legem abrogat. Quod namque legis cultu atque figuris Moyses et Aaron (pædagogi scilicet atque ductores imperfectorum ad Christum) hoc sane Petrus et Paulus spiritu exstiterunt; gratiæque

[58] I Cor. III, 12. [59] Matth. XVI, 24; Luc. IX, 3; Matth. XI, 28; XVIII, 12. [60] Joan. XVII, 19. [61] I Cor. III, 2; Hebr. V, 12. [62] Zach. IV, 13, 14. [63] Zach. XI, 7.

Digitized by Google

Evangelium defungentes, legis umbras ac figuralia mandata in illo dissipant atque evertunt.

Enimvero, quid hæc ad laudem claritatis magnificentiæ vestræ videantur? Certus enim sum, vestram illam claritatem, nedum historicorum omnium dexteritatem oratorumque vim dicendi excedere, verum etiam summos apud nos theologos, nihil vestra dignum laude posse efferre. Quemadmodum enim nullus sermo est, qui eminentem omnibus majestatem merito explicare sufficiat (divina enim gloria, nedum sermonem, verum et mentem; neque humanam solum, sed et Seraphicam, longe superat), sic quoque ipsa eorum, qui apud illam vere firmi steterunt supremumque nacti honorem sunt, tanta claritas est, ut nec verbis exprimi, nec satis mente concipi possit: atque id amplius, quo et magis accessu ad supersubstantialem, quidquid in creatis est, excedit.

Quandoquidem igitur terrena omnis lingua vestris impar laudibus est, ubi adhuc pauca adjecerimus, spirituque spiritalius salutaverimus, magnificentiam gloriæ sanctitatis vestræ silentio dabimus. Salvete, natura, id est deitate conjunctæ Trinitatis, quam annuntiastis, ac cujus notitiam creaturæ omni intulistis, sacratissimi præcones et apostoli et testes.

Salvete, equi ratione menteque præditi, singulariter Deoque judice lecti ac delecti: non ut quidam vocantur, corporis colore nive candidiores, sed supra nivem animi puritate nitentes [64]: nec cursu ventis pares, sed mentis velocitate atque numine ventorum volatum superantes: nec quantum e specula dispicit oculus, tantum repente subsilientes, uti poeta loquitur, sed quantum sol iste magna luce complectitur, creaturam omnem fulguris instar sermone percurrentes. Quibus Deus Verbum conscensis, ut loquitur divinus Ambacum, atque in spiritale hoc mare deductis, in vobis aquas multas (gentium scilicet mentes) turbavit [65]. Ejus vero equitatus, eorum qui turbarentur salus exstitit.

Salvete, lapides pretiosi, post illum summum angularem in spiritalis Sion fundamenta missi. Salvete, venerabiles Dei servi, Christi fideles amici, Domini Spiritus sacri liberi, angelorum gloria, archangelorum laus, Principatuum sublimitas, Potestatum gloriatio, Virtutum jucunditas, Dominationum exsultatio, Thronorum honor, Cherubim oblectatio, Seraphim pulchritudo et decor [66].

Salvete, diaboli destructores, hominibus munerum largi præbitores, erroris vindices, veritatis patroni, idolorum destructio, Trinitatis prædicatio, hæreseon abolitio, peccatorum propitiatio; eorum quæ veterantur eversio, eorum quæ innovantur conversio: litteræ destitutio, spiritus confirmatio.

A καὶ Παῦλος γεγόνασι τῷ πνεύματι· καὶ τὸ τῆς χάριτος Εὐαγγέλιον ἱερουργοῦντες, τὰ σκιώδη τοῦ νόμου καὶ τυπικὰ παραγγέλματα διασκεδάζουσιν ἐν αὐτῷ καὶ καταργοῦσιν.

Ἀλλὰ τί ταῦτα πρὸς ἔπαινον δόξης τῆς ὑμῶν ἐστι μεγαλωσύνης; Πείθομαι γὰρ, οὐ μόνον λογογράφων τε πάσης περινοίας καὶ ῥητόρων δυνάμεως, τὴν ὑμετέραν ὑπερῆρθαι δόξαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν ἀκροτάτους θεολόγους, μηδὲν εἰπεῖν ἄξιον δύνασθαι τῆς ὑμετέρας τελειότητος. Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστι λόγος ἐπάξιος τῆς ὑπερεχούσης ἐκφαντορικὸς δόξης· καὶ γὰρ οὐ λόγου μόνον, ἀλλὰ καὶ διανοίας· οὐκ ἀνθρωπικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ Σεραφικῆς, ἡ θεία μεγαλειότης ὑπερίδρυται· οὕτω καὶ τῶν παρ' αὐτῇ γνησίως ἱδρυμένων, καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς B εὐμοιρηκότων, ἀνέκφραστός τέ ἐστι καὶ ἀπερινόητος ἡ δόξα· καὶ τοσούτῳ πλέον, ὅσῳ καὶ μᾶλλον τῇ πρὸς τὸν ὑπερούσιον ἐγγύτητι τὴν ὅλην ὑπεραναβαίνει κτίσιν.

Τοιγαροῦν, ἐπειδὴ πᾶσα γηγενὴς γλῶσσα τῆς κατ' ἀξίαν αἰνέσεως] ὑφεῖται, μικρὰ λοιπὸν ἔτι προσειπόντες, καὶ τῷ πνεύματι μυστικώτερον κατασπασάμενοι,' σιγῇ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς δόξης τῆς ὑμετέρας θείημεν ἀγιωσύνης. Χαίρετε, τῆς τριαδικῆς συμφυΐας ἡ συνθεΐας, τῆς δι' ὑμῶν καταγγελείσης, καὶ πάσῃ τῇ κτίσει γνωσθείσης, ἱερώτατοι κήρυκες καὶ ἀπόστολοι καὶ μάρτυρες.

Χαίρετε, ἵπποι λογικοὶ καὶ νοεροὶ, ἐπίλεκτοι καὶ θεόλεκτοι, οὐχ ὡς τινες λέγονται, τὴν χρόαν τοῦ C σώματος λευκότεροι χιόνος· ἀλλ' ὑπὲρ χιόνα, τῇ τῆς ψυχῆς διαλάμποντες καθαρότητι· οὐδὲ τὸν δρόμον ἀνέμοις παραπλήσιοι· ἀλλ' ὑπὲρ ἀνέμων πτῆσιν ὀξύτεροι τῇ τοῦ νοῦ ταχύτητι καὶ θεότητι· οὐδ' ὅσον ὀφθαλμὸς ἀπὸ σκοπιᾶς ὁρᾷ, τοσοῦτον ἀθρόως ἐπιθρώσκοντες, κατὰ τὴν ποίησιν· ἀλλ' ὅσον ὁ ἥλιος οὗτος τῷ μεγάλῳ φωτὶ περιλαμβάνει, κτίσιν πᾶσαν ἀστραπῆς τρόπον τῷ λόγῳ διατρέχοντες· ἐφ' οἷς ὁ Θεὸς Λόγος, κατὰ τὸν θεῖον ἐπιβὰς Ἀμβακοὺμ, καὶ εἰς τὴν νοητὴν ταύτην θάλασσαν ἐπιβιβάσας, ἐν ὑμῖν ὕδατα πολλὰ, τὰς τῶν ἐθνῶν διανοίας διετάραξεν· ἡ ἱππασία δὲ τούτου σωτηρία τῶν ταραττομένων ἐγενήθη.

Χαίρετε, λίθοι τίμιοι, οἱ μετὰ τὸν ἀκρογωνιαῖον, D εἰς τὰ τῆς νοητῆς τεθειμένοι θεμέλια Σιών. Χαίρετε, τοῦ Θεοῦ σεπτοὶ δοῦλοι, τοῦ Χριστοῦ πιστοὶ φίλοι, τοῦ Κυρίου Πνεύματος ἱερὰ τέκνα, τῶν Ἀγγέλων δόξα, τῶν Ἀρχαγγέλων ἔπαινος, τῶν Ἀρχῶν ὕψωμα, τῶν Ἐξουσιῶν καύχημα, τῶν Δυνάμεων θυμηδία, τῶν Κυριοτήτων ἀγαλλίαμα, τῶν Θρόνων τιμὴ, τῶν Χερουβεὶμ τερπωλὴ, τῶν Σεραφεὶμ καλλονή.

Χαίρετε, διαβόλου καθαιρέται, ἀνθρώπων εὐεργέται, πλάνης ἀντίδικοι, ἀληθείας συνήγοροι, εἰδώλων καθαίρεσις, Τριάδος ἀνάῤῥησις, αἱρέσεων ἀφανισμὸς, ἁμαρτιῶν ἱλασμὸς, τῶν παλαιουμένων καταστροφὴ, τῶν ἀνακαινουμένων ἐπιστροφὴ, τοῦ γράμματος ἀθετηταὶ, τοῦ πνεύματος κυρωταί.

[64] Thren. IV, 7. [65] Habac. III, 8. [66] Isa. XXVIII, 16; II Cor. III, 17.

Digitized by Google

Χαίρετε, τῶν Ἐκκλησιῶν ἀνάστασις, τῶν κατερ- A ραγμένων ἀνάκτησις, τῶν ἀπηλπισμένων ἀνάκλησις, τῶν ἐν πόνοις παρηγορία, τῶν ἐν πάθεσι θεραπεία, τῶν ἐν πένθει παραμυθία, τῶν χειμαζομένων λιμὴν ἀσφαλὴς, τῶν πενομένων πλοῦτος ἀνελλιπὴς, τῶν πλουτούντων ἀντίληψις ἀψευδὴς, τῶν ὀφειλόντων ἐγγυηταί, τῶν σωζομένων προασπισταί.

Χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε, οὐρανοί, ἅμα τῷ ὑμῖν οἷα θρόνῳ θεοπρεπῶς ἐποχουμένῳ· οὐρανοὶ θεῖοι καὶ νοητοί, καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίας μυστικώτατον στερέωμα· οἱ τὴν Θεοῦ δόξαν μεγαλοφώνως διηγούμενοι, καὶ τὴν τῶν χειρῶν αὐτοῦ ποίησιν ἀεννάως ἀναγγέλλοντες· ὧν ὁ φθόγγος εἰς πᾶσαν λαμπρῶς ἐξελήλυθε τὴν γῆν, καὶ τῶν ῥημάτων ἡ δύναμις εἰς τὰ πέρατα διέδραμε τῆς οἰκουμένης.

Ὥσπερ οὖν ἀφ' ὑμῶν, ἢ δι' ὑμῶν ἡ θεαρχικὴ B χάρις τοῖς πέρασιν ἐξήχηται, οὕτω καὶ δεξιὸν τέλος ὑμεῖς τῇ δεξιᾷ καταβάλλετε ἀρχῇ, καὶ τὸν θεῖον λόγον τοῖς πᾶσιν ἔθνεσι κρατύνοντες, τὴν ἱερὰν πίστιν ἐν τούτῳ βεβαιώσατε· τοὺς πλανωμένους ἐπιστρέψατε, τοὺς ἀμφιβόλους στηρίξατε, τοὺς ἀναιδῶς ἀθετοῦντας διορθώσατε ἢ ἐκτίλατε· καὶ τοὺς μὲν τῷ ὑμετέρῳ κανόνι στοιχοῦντας, ἑδραίους, ἀμεταλλήκτοις ταῖς ἱεραῖς συντηρήσατε θεσμοθεσίαις· τὰς ὅλας δὲ τῶν πιστῶν ὁμηγύρεις τῇ ὁλοκληρίᾳ τοῦ θείου σώματος ἐν ἁγίῳ Πνεύματι συνδέοντες, τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ὅλον εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον, οὗ ἡ κεφαλὴ Χριστὸς, καταρτίσατε καὶ συναρμόσατε· πόλεμον δὲ καὶ ὅπλα πάντα πρεσβείαις ὑμῶν δεκταῖς ἀντανελόντες, καὶ τροπαίοις νίκης ἐνθέοις τὸν ἀλη- C θῶς εὐσεβῆ βασιλέα καταστέφοντες, εἰρήνης θείας εὐσταθοῦς τε καὶ γαληναίας ζωῆς πληρώσατε τὴν γῆν· ἥρεμον δὲ βίον καὶ φιλευσεβῆ, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ δικαιοσύνης καὶ χαρμοσύνης ἐπίμεστον τῇ Χριστωνύμῳ παρεσχηκότες πολιτείᾳ, καὶ πρὸς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἧς ὑμεῖς πρωτότοκα τέκνα καὶ πολῖται γεγένησθε καὶ πολιοῦχοι, διακυβερνῶντες, εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ πάντας εἰσάγοντες καταπαύσετε κατάπαυσιν· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Salvete, Ecclesiarum excitatio, elisorum instauratio, desperatorum revocatio, laborantium refectio, ægrorum curatio, lugentium consolatio, eorum qui tempestate jactantur tuta statio ac portus pauperum indeficientes divitiæ, divitum vera defensio, debitorum sponsores, eorum qui salutem parant defensores.

Salvete et exsultate, cœli, una cum eo, qui divina in vobis magnificentia quasi in throno sedet. Divini cœli et spiritales; ejusque Ecclesiæ, quæ in cœlis est, sacratissimum firmamentum [67]: cœli, Dei gloriam alto vocis enarrantes præconio, ejusque opus manuum jugiter annuntiantes: quorum sonus in omnem clare exivit terram, ac verborum vis in fines orbis excurrit.

Quemadmodum igitur a vobis, vestraque opera, divina gratia finibus insonuit, sic quoque faustum fausto initio finem adhibete, divinumque sermonem cunctis nationibus firmantes, sacram in eo fidem confirmate. Errantes convertite, dubios animi solidate, impudenter spernentes emendate aut evellite: ac eos quidem qui vestram regulam sequuntur, firmos indeclinabiles vestris legibus conservate: universasque fidelium collectas, divini Spiritus integritate in sancto Spiritu arctius colligantes, Ecclesiæ cœtum omnem in unum novum hominem, cujus caput Christus, perficite ac coagmentate. Bellum autem armaque omnia, vestris Deo acceptis intercessionibus e contrario tollentes, divinisque victoriæ tropæis pium vere imperatorem coronantes, divina pace stabilique, ac tranquilla jucunditate terram implete; quietamque ac religiosam, ejusque justitiæ, quæ est in Christo Jesu atque gaudii plenam, christianæ reipublicæ vitam præbentes, atque ad cœlestem Jerusalem, cujus vos primitivi filii principesque patroni atque rectores exstitistis, gubernantes, in Dei cunctos inducentes requiem, requiem præstabilis; in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et potestas, una cum Patre et Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

ΛΟΓΟΣ Δ'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον Ἀνδρέαν (6).

Πᾶσι μὲν τοῖς τοῦ Θεοῦ Λόγου φίλοις καὶ μαθηταῖς, ἡ διὰ τῶν λόγων αἴνεσις, ὥσπερ οὖν καὶ ἡ διὰ τῶν ἔργων μίμησις, κατὰ δύναμιν ὀφείλεται· τούτων δὲ μάλιστα τοῖς κορυφαίοις τε καὶ πρεσβυτάτοις· οὐ μόνον ὅτι καθ' ἑαυτὸν ὁ τῶν θείων ἀνδρῶν ἔπαινος ἐπαινετόν τι χρῆμα Θεῷ, καὶ τοῖς ἐπαινουμένοις αὐτοῖς ἐραστόν· ἀλλ' ὅτι καὶ τοῖς αἰσίως ἐπαινεῖν εἰδόσι, σωτήριος· καὶ τοῖς συναινοῦσιν ὠφέλιμος· καὶ πᾶσι τοῖς συνετῶς

ORATIO IV.

Laudatio sancti laudeque celeberrimi Andreæ apostoli.

Cunctis sane Dei Verbi amicis ac discipulis, verbis concepta laudatio pro virili facultate debetur, uti et imitatio, quæ operibus præstatur; maxime vero his, qui inter illos principes ac antiquissimi sunt: nedum ea ratione, quod ipsa a se divinorum virorum laudatio, res est divino judicio jure laudabilis ac quam ii ipsi qui laudantur, amori ducant; verum etiam quod iis, qui fauste laudare norunt, salutaris sit; atque his qui laudando socii accedant,

[67] Psal. XIII,

(6) Floridissima hæc laudatio, magni Andreæ apostolorum vocatione primi, quem ideo Græci πρωτόκλητον vocant, habentque præcipuum suum apostolum, in Græcia maxime apostolico munere functum, ac tandem in ea illustri martyrio consummatum.

Digitized by Google

utilis; cunctisque demum solerter audientibus, causa sit ac ratio perfectioris ædificationis.

Igitur, o viri! ad commune nobis propositum certamen excitemur. Commune enim nobis omnibus certamen hodie proponitur; mihi quidem, ut discipulorum coronidem, apostolorum summitatem, a fortitudine nuncupatum Andream, tanquam rosarum flosculis, sermonum laudibus ambitiose coronem, ejusque memoria suavius delecter; ac velut cum præsente atque oculis conspicuo, sic cum illo loquar, ejusque enarrandis rebus magnifice glorier; vobis autem, ut propense feratis opem, totisque viribus laboranti animo ac fatiscenti, tacitis precibus collaboretis; ac sermonem tanti mole argumenti vix non oppressum ac elanguescentem, altissimo ipsi silentio et attentione animi erigatis.

Prompte igitur debitum reddamus; alius laudis præconium; alius auditione; atque adeo fructificemus; alius quidem, actionem ratione nitentem ac eruditam; alius vero, sermonem actuosum et efficacem: alius canticum; alius desiderium et amorem; alius compunctionem; alius precationem: unus veram fidem, alter religiosam in Christum charitatem. Inferat quispiam; alius quidem sermonem sapientiæ; alius vero, sermonem scientiæ [68.69]; atque hic, cor lene ac quietum; ille, nullum habentem finem jugemque Jesu memoriam. Hic, indeficientem animo precandi vim; ille claram atque lucidam cogitante animo Christi visionem. Omnes Dei timorem, omnes continentiam, omnes animi sensusque modestiam et, ut per patientiam ad pietatem nos ipsos extendamus. Sic enim magnus Apostolus in nobis clarificabitur, cum alius aliud quid illius bonorum præstabit, universique simul eum clarius imitabimur, ac velut festivum quoddam munus, imitationis fructum ei proferemus. Sic et ipse Christus, qui in sanctis requiescat, atque in iis qui clarificantur clarificetur, a quo omnis ad virtutem incitatio; ac qui omnis bonæ actionis, principium et medium ac finis est.

Posteaquam vero, pro virili nostra facultate theatrum orationi præinstruximus, age jam ipsa certamina aggrediamur, atque ad apostolicarum laudum celsitudinem eniti connitamur; non temere, quæ inconcessa sunt tentantes; sed timore inaccessa adeuntes; nec procaci audacia intacta perrumpentes, sed pudore, omnique religione ac metu ad ea quæ rationem vimque omnem sermonis superant, mentem pertendentes, rationemque ac sermonis vim ad ea quæ mentem ipsam excedunt, provehentes, de inexhausta thesaurorum Spiritus opulentia spe præsumamus; ex qua exiguum aliquod effluvium (gratiæ scilicet stillam) per ejus, quem

A ἀκροωμένοις, τελεωτέρας γίνεται πρόξενον οἰκοδομῆς.

Οὐκοῦν διαναστῶμεν, ὦ ἄνδρες! πρὸς τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα· κοινὸς γὰρ ἅπασι πρόκειται σήμερον ὁ ἀγών· ἐμοὶ μὲν, τὴν κορωνίδα τῶν μαθητῶν, τῶν ἀποστόλων τὴν κορυφὴν, τὸν τῆς ἀνδρίας ἐπώνυμον Ἀνδρέαν, τοῖς ἐπαίνοις τῶν λόγων, ὡς ἄνθεσι ῥόδων ἀναδῆσαι, καὶ τῆς μνήμης κατατρυφῆσαι· καὶ ὥσπερ αὐτῷ παρόντι καὶ ὁρωμένῳ προσλαλῆσαι· καὶ τοῖς περὶ αὐτοῦ διηγήμασιν ἐγκαλλωπίσασθαι· ὑμῖν δὲ, τῆς ἀγωνίας ἐμοὶ κοινωνεῖν, καὶ ὅση δύναμις συνεργεῖν, τῷ προσευχαῖς ἀλαλήτοις (7) κάμνοντι τὸν νοῦν, συμπονεῖν, καὶ πρὸς τὸ τῆς ὑποθέσεως μέγεθος τὸν λόγον ὀκλάζοντι, διὰ βαθείας σιγῆς παραθαῤῥύνειν

B καὶ προσοχῆς.

Ἀποδῶμεν τοίνυν προθύμως τὴν ὀφειλήν· ὁ μὲν, τὴν εὐφημίαν, οἱ δὲ, τὴν ἀκρόασιν· καὶ καρποφορῶμεν· ὁ μὲν πρᾶξιν εὔλογον· ὁ δὲ λόγον ἔμπρακτον· ὁ μὲν τὸν ὕμνον· ὁ δὲ τὸν πόθον· ὁ μὲν κατάνυξιν· ὁ δὲ προσευχήν· ἄλλος πίστιν εἰλικρινῆ, ἄλλος ἀγάπην χριστοφιλῆ. Εἰσφερέτω τις· ὁ μὲν, λόγον σοφίας· ἄλλος δὲ, λόγον γνώσεως· ὁ μὲν, πραεῖαν καρδίαν καὶ ἥσυχον· ὁ δὲ, μνήμην ἄληκτον καὶ ἀένναον Ἰησοῦ· ὁ μὲν, ἀνέκλειπτον κατὰ νοῦν προσευχήν· ὁ δὲ καθαρὰν Χριστοῦ φαντασίαν καὶ φωτοφανῆ. Πάντες φόβον Θεοῦ, πάντες ἐγκράτειαν, ταπεινοφροσύνην πάντες, καὶ τοῖς πρὸς εὐσέβειαν δι' ὑπομονῆς ἐπεκτείνεσθαι. Οὕτω γὰρ ὁ μέγας Ἀπόστολος ἐν ἡμῖν δοξασθήσεται,

C ἄλλου πρὸς ἄλλο τι τῶν ἐκείνου κατορθουμένου καλῶν, καὶ πάντων ὁμοῦ τρανεστέραν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιδεικνυμένων ὁμοιότητα· καὶ ὥσπερ τι δῶρον ἑόρτιον τὴν μίμησιν αὐτῷ καρποφορούντων τῆς ἀρετῆς. Οὕτω καὶ Χριστὸς αὐτὸς, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, καὶ δοξαζόμενος ἐν δοξαζομένοις, παρ' οὗ πᾶσα πρὸς ἀρετὴν κίνησις, καὶ ὅς ἐστι πάσης πράξεως ἀγαθῆς ἀρχὴ καὶ μεσότης καὶ τελευτή.

Ἐπεὶ δὲ τῷ λόγῳ τὸ θέατρον, ὡς ἐνὸν, προκατηρτισάμεθα, φέρε λοιπὸν αὐτῶν τῶν ἀγώνων ἀψώμεθα, καὶ τῶν ἀποστολικῶν ὕμνων τῷ ὕψει προσβῆναι πειραθῶμεν· οὐ τολμηρῶς ἀνεῳγμένοι ἐγ-

D χειροῦντες, ἀλλὰ φόβῳ τοῖς ἀπροσίτοις προσιόντες. Οὐδὲ θράσει τῶν ἀῤῥαύστων κατατολμῶντες· αἰδοῖ δὲ καὶ εὐλαβείᾳ πάσῃ τόν τε νοῦν πρὸς τὰ ὑπὲρ λόγον ἀνατείνοντες, τόν τε λόγον πρὸς τὰ ὑπὲρ νοῦν ἀναβιβάζοντες, ἐπὶ τὸν ἀκένωτον πλοῦτον τῶν τοῦ Πνεύματος ἐλπίσωμεν θησαυρῶν· ἐξ οὗ βραχείας ἀπορῥοῆς, ἤτοι σταγόνος χάριτος, διὰ τῆς τοῦ ὑμνουμένου σήμερον καταξιούμενοι πρεσβείας, πρῶτον μὲν τὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν χάριν ἀπὸ τοῦ νόμου με-

[68.69] I Cor. XII, 8.

(7) *Προσευχαῖς ἀλαλήτοις.* Ipsum est quod Paulus Rom. VIII, 26, στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, *gemitibus enenarrabilibus*; tanti scilicet fervoris, ut nec verbis exprimi possit, sive etiam tacitis, mente tenus conceptis inque illa occultis. Interpret. Æthiop., *in afflictionibus et tentationibus nostris*; quasi legerit, ἐν πειρασμοῖς ἡμετέροις, cujus tamen lectionis nullum apud alios exstat vestigium.

Digitized by Google

τάθεσιν ἐπαινεσόμεθα· ἔπειτα δὲ, τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τούτου συντεμόντες εὐδοκίμησιν, τὴν τιμίαν οὕτω καὶ Χριστοπρεπῆ προσοίσομεν τελευτήν.

A hodie laudandum suscepimus, intercessionem consecuti; primum quidem illius a lege ad gratiam translationem laudabimus: tum vero ejus in Evangelio præclare gesta perstringentes, sic pretiosam vereque Christianam illius mortem atque excessum afferemus.

Ἀνδρέας τοίνυν (τὸ τιμιώτατον Θεῷ πρᾶγμα καὶ ὄνομα), ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων οἰκονόμος, ὁ μέγας τοῦ Θεοῦ Λόγου κήρυξ καὶ δοκιμώτατος ὁμιλητής· ὁ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἁγιώτατος ὑπηρέτης καὶ θεραπευτής· οὗτος ἀεὶ τῷ Θεῷ προεγνωσμένος, ὡς ἀγαθῆς τε ψυχῆς καὶ γνώμης ἐσόμενος ὅτι μάλιστα δεξιᾶς ἀεὶ, διὰ τοῦτο καὶ προώριστο σύμμορφος ἔσεσθαι τοῦ Θεοῦ τῷ Μονογενεῖ.

Andreas igitur (res Deo charissima ac nomen) fidelis ac prudens Patris luminum œconomus, magnus Dei Verbi præco probatissimusque discipulus; Spiritus sancti sanctissimus minister ac famulus. Hic Dei semper præscientia cognitus, fore boni animi ac quam maxime solertis ingenii, idcirco etiam semper prædestinatus est ut esset conformis Unigenito Dei [70].

Ἐπεὶ οὖν ὁ τῆς οἰκονομίας τοῦ Λόγου, καὶ τῆς ἀναδείξεως ἐνέστη καιρὸς, ἔδει πάντως καὶ τοὺς οἰκείους αὐτῷ συναναδείκνυσθαι. Ἔδει τοῦ βασιλέως παρόντος, καὶ τοὺς αὐτοῦ παρεῖναι δορυφόρους. Ἀλλὰ τί τὸ σημεῖον τῆς τοῦ βασιλέως φανερώσεως; *Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.* Φωνὴ πρὸ προσώπου τοῦ Λόγου προοῦσα, καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ κατασκευάζουσα, τὰ ἀνερρωγότα πληροῦσα, τὰ ὑψηλὰ ταπεινοῦσα, καὶ τὰ σκολιὰ μὲν κατευθύνουσα, τὰ τραχέα δὲ καταλεαίνουσα τῶν ἠθῶν. Καὶ οὐ ψιλὴ φωνὴ μόνη τὸ τεκμήριον, ἀλλὰ καὶ βάπτισμα μετανοίας· καὶ ὁ μὲν Βαπτιστὴς ἐπὶ τοῦ ὕδατος, καὶ ὁ Βασιλεὺς κατὰ πόδας εὐθὺς ἐπὶ τὸ βαπτίζεσθαι παρών· καὶ ἡ ἀνάῤῥησις, ὡς θεοπρεπής! οὐρανῶν γὰρ αὐτῷ βαπτιζομένῳ γέγονεν ἀνάπτυξις, Πνεύματος ἐπέλευσις, φωνή τε Κυρίου βροντῶντος, ἐπὶ τῶν ὑδάτων, οἷα δακτύλῳ, τῇ περιστερᾷ τὸν ἀγαπητὸν ἄνωθεν ἐπιδεικνύντος.

Quod igitur dispensationis Verbi, ejusque declarationis tempus advenerat, omnino decebat ut et ii, qui ejus essent, ac necessarii forent, pariter declararentur [71]. Necesse erat ut Rege præsente, ejus quoque satellites præsto essent. Verum quodnam signum declarationis Regis? *Vox clamantis in deserto.* Vox præiens ante faciem Verbi, illiusque præparans vias, quæ dirupta compleat et confragosa; excelsa humiliet, seu deprimat, prava dirigat, aspera morum complanet et leniat [72]. Nec sola vox signum est, sed et baptismus pœnitentiæ. Ac quidem Baptista super aquas; Rexque præsto statim ut intingatur; ac præconium quam plenum majestate ac divinum! Ipsi enim qui aqua tingebatur, explicatum cœlum; advenit Spiritus, facta vox Domini tonantis super aquas, velutque digito, columbæ illapsu, charissimum ac prædilectum e cœlo ostendentis [73].

Οὕτω τοῦ οὐρανίου Βασιλέως, τῆς Ἰωάννου μείζω τὴν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἐσχηκότος μαρτυρίαν· αὐτός τε πρῶτος ὁ Βαπτιστὴς, καὶ μετ' αὐτὸν εὐθὺς, ὦ μακαριώτατε σὺ, τῇ τοῦ Πνεύματος συνεκράθης τῷ μαρτυρουμένῳ στοργῇ. Καὶ γὰρ οὐκ ἀμέσως τῷ θεαρχικωτάτῳ προσελήλυθας· οὐδὲ ἐξ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς πρώτης τοῦ βίου βαλβῖδος ἐπιβέβηκας τῆς τελειότητος· πῶς γάρ; Ἔδει δὲ τῷ νόμῳ τοῦ γράμματος προπαιδαγωγηθέντα τῷ τοῦ Πνεύματος οὕτω περιτυχεῖν· καὶ ταῖς τῶν ἐντολῶν ἀτελέσι προστοιχειωθέντα, οὕτω τοῦ Εὐαγγελίου τῇ τελειότητι προσχωρεῖν, ὡς ἑδραίαν ἐν αὐτῇ καὶ ἀμετάθετον τὴν ἵδρυσιν ἔχειν. Ἔδει τῷ προδρόμῳ λύχνῳ, τὰς τῆς καρδίας προκατασκευασθέντας κόρας, τὸ ὑπέρλαμπρον οὕτω καὶ μέγα καταδέξασθαι φῶς· διὰ τοῦτο, ὡς μόνον τὴν φωνὴν ἐν ἐρήμῳ βοῶσαν ἐπακήκοας, οὐχ ὡς εἰκῇ φωνοῦσαν ἀπεσείσω κατὰ τοὺς ἀσεβεῖς· οὐδ' ἀξιάκουστον μὲν ἡγήσω, τῇ τοῦ βίου δὲ ματαιότητι κατατεινόμενος, τὴν ἀκρόασιν παρητήσω κατὰ τοὺς πολλούς· οὐδ' ἐγένου μὲν πλησίον αὐτῆς, βαρέως δὲ κατὰ τοὺς ἀψικόρους ἀκηκοὼς, εὐθὺς εἰς τὰ ὀπίσω παλινοστεῖς· ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸν τῆς γεννήσεως τρόπον, τῆς ἀνατροφῆς, τῆς διαίτης, καὶ τῆς ὅλης τοῦ κήρυκος

In hunc modum cœlesti Rege, majus Joanne testimonium e cœlo consecuto [74] cum ipse primus Baptista, tum statim ab illo, tu beatissime, arctiori spiritus amoris vi, cui testimonium deferebatur, proclive adhæsisti. Nec enim absque ullo medio, divinissimo illi accessisti; nec ab ipsis statim vitæ carceribus (ut sic loquar) perfectionis alta conscendisti: Qui enim id fieret? Necesse vero erat ut lege scripta ante eruditus, sic legis spiritus compos efficereris; atque ut imperfectioribus prius mandatis eruditus, sic Evangelicæ perfectioni admovereris, in qua nimirum firmam sedem ac statum immobilem habiturus esses. Par erat ut præcurrente lucerna, animi pupilla jam ante præparata, sic lucis omnes fulgores excedens magnum lumen reciperet. Idcirco, mox ac vocem clamantem in deserto audisti, non velut temere clamantem, impiorum more repulisti: nec dignam arbitratus cui auditus accommodaretur, sæculi vanitati intendens animum, vulgi more audire renuisti: nec propius quidem accessisti, graviter autem audiens, velut fastidiosis usu venit, statim pedem retulisti: sed primum nati præconis modum, eximiam institutionem vitæque omnem rationem demiratus; tumque prædicationis

[70] Luc. XII, 42; Jac. I, 17; Rom. VIII, 29. [71] Luc. I, 80. [72] Isa. XL, 3; Matth. III, 3; Luc. III, 3. [73] Psal. XXVIII, 3 [74] Joan. V, 36.

Digitized by Google

vi attendens animum, ac velut divinum quoddam verbum cunctisque salutare intelligens, a parentibus atque fratribus, omnique cognatione abscessisti, atque illius te totum disciplinæ addicens, paternam hæreditatem et piscationem, ac navicularium sprevisti : sed et mulcentia omnia, atque ad libidinem pellicientia, contempsisti. Jamque melius quam pro hominis ratione sapiens, urbanos cœtus morasque, deserto ; tumultus vitæque negotia, quiete ac solitudine ; delicias, continentia ac jejunio ; rerum affluentiam, tenuitate census commutasti : Baptistæque contubernium, regum aula potiore loco ducens, omnem brevi præceptoris virtutem imitationis cultu attraxisti ; exactam doctrinæ rationem, constantiam animi, morum honestatem, vitæ splendorem, terrenorum contemptum, contentum cœlestium desiderio animum ; atque (ut semel dicam, omnem ejus divinam studiorum rationem ac characteres, bona mentis indole expressisti.

A ἀγωγῆς τὸ ὑπερφυὲς ἐκτεθαυμακώς· ἔπειτα τῇ τοῦ κηρύγματος δυνάμει προσεσχηκώς, καὶ ὡς θεῖόν τι τὸ ῥῆμα, καὶ τῶν ὅλων εἴη σωτήριον, ἐπιστήσας τὸν νοῦν, ἐξίστασαι μὲν γονέων καὶ ἀδελφῶν, ἐξίστασαι συγγενῶν· ὅλος δὲ τῆς ἐκείνου γενόμενος φιλοσοφίας, ὑπερεῖδες μὲν κλήρου πατρῴου, καὶ ἁλείας καὶ ναυτιλίας· ὑπερεῖδες δὲ καὶ τῶν ὅσα καταθέλγει, καὶ πρὸς φιληδονίαν κατασύρει τὸν νοῦν. Κρεῖττον δὲ λοιπὸν, ἢ κατὰ ἄνθρωπον φρονῶν, τὴν ἔρημον μὲν, τῶν ἐν πόλεσιν ἠλλάξω διατριβῶν· θορύβων δὲ, τὴν ἡσυχίαν· τρυφῆς δὲ, τὴν ἐγκράτειαν· περιουσίας δὲ, τὴν λιτότητα· καὶ τὴν μετὰ τοῦ Βαπτιστοῦ συνοίκησιν, βασιλείων ἡγούμενος προτιμοτέραν, ὅλην ἐν βραχεῖ τοῦ διδασκάλου διὰ μιμήσεως ἐπεσπάσω τὴν ἀρετὴν, B καὶ τοῦ λόγου τὸ ἀκριβὲς, καὶ τοῦ τρόπου τὸ εὐσταθὲς, καὶ τὸ τοῦ ἤθους σεμνὸν, καὶ τὸ τοῦ βίου λαμπρὸν, καὶ τῶν ἐπιγείων τὴν ὑπεροψίαν, καὶ τὴν πρὸς τὰ οὐράνια συντονίαν, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν θεοπρέπειαν (8), καθάπαξ εἰπεῖν, τῷ ἀγαθοειδεῖ ἐναπεμάξω τοῦ νοῦ.

Quoniam vero is, qui erat venturus, jam præsens erat, et Dominus cum servis versabatur, cœlorumque Rex simili pauperis habitu cum pauperibus agebat [75], hic tuæ ingens virtutis præstantia monstratur. Mox enim ac præceptoris, de Jesu vocem audisti, *Ecce Agnus Dei* [76], non dubiam eam habuisti, nec de testimonio anceps animo fuisti ; at neque eorum more qui sunt modicæ fidei, ad fidem faciendam certum aliquod argumentum ac indicium flagitasti : sed mox audito verbo, ad Verbum C temet ipse transtulisti ; relictoque pronubo, summa animi perspicacia Sponso adhæsisti ; nempe velut sponsam immaculatam, mentem ei offerens, sacratioreque illi ratione aptatus : quin et corpus offerens, et cum eo manere quærens ac discipulorum matriculæ ascribi (o fidem !) inque ævum illi cohærere, ministrique partes implere, enixe rogas.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐρχόμενος παρῆν, καὶ μετὰ τῶν δούλων ὁ Δεσπότης· καὶ ὁ τῶν οὐρανῶν Βασιλεὺς, ἐν ὁμοιώματι πένητος τοῖς πένησιν ἐπεχωρίαζεν· ἐνταῦθά σου τὸ μέγα προτέρημα καθορᾶται τῆς ἀρετῆς. Ὡς μόνον γὰρ τοῦ καθηγεμόνος ἐπακήκοας, *Ἴδε ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ*, περὶ τοῦ Ἰησοῦ λαλοῦντος, οὐκ ἐδίστασας τῇ φωνῇ, οὐ διεκρίθης πρὸς τὴν μαρτυρίαν· οὐδ' αὖ τεκμηρίῳ τινὶ πιστωθῆναι κατὰ τοὺς ὀλιγοπίστους ἀπῃτήσω· ὁμοῦ δὲ τῷ λόγῳ πρὸς τὸν Λόγον μετετίθεσο· καὶ τὸν νυμφαγωγὸν καταλιπὼν, νοερώτατα τῷ Νυμφίῳ προσεφύου· οἷα μὲν νύμφην ἄμωμον, τὴν διάνοιαν προσάγων αὐτῷ, καὶ μυστικῶς προσαρμοζόμενος· προσάγων δὲ καὶ τὸ σῶμα, καὶ παρ' αὐτῷ μένειν ζητῶν καὶ μαθητιῶν (ὢ τῆς πίστεως !), καὶ αὐτῷ δι' αἰῶνος συνεῖναι καὶ διακονεῖσθαι παρακαλῶν.

Quid ex tuis primum laudabimus ? quid vero potissimum, o qui summa dignus admiratione sis, admirabimur ? Fidei sinceritatem ? veram dilectionem ? an sensus modestiam animique lenitatem ac æquitatem ? Quod enim audita solummodo Baptistæ voce, illo statim relicto, festine post Jesum abieris, omnem plane virtutem perspicue prodit. Num lenitatis simul modestique sensus ac animi, quod illustri illo gloriaque clarissimo, ac omnem prope vincente claritatem, relicto, miti corde atque humili, necdumque claritatem adepto, quæris adhærere [77] ? Num et fidei istud perfectissimæ, certumque indicium summæ dilectionis ? Eum enim qui primus Verbo discipulus accederet, primusque divinæ ejus necessitudinis commercio futurus esset, illius tum Spiritus participem fore, tum virtutum semina

Τί σου πρῶτον ἐπαινεσόμεθα ; τί δὲ μᾶλλον, ὦ θαυμασιώτατε, θαυμασόμεθα ; τὸ τῆς πίστεως ἀκραιφνὲς, τὸ τῆς ἀγάπης εἰλικρινὲς, ἢ τὸ μέτριον τοῦ φρονήματος καὶ ἄγαν ἐπιεικές ; Τὸ γὰρ μόνης τοῦ Βαπτιστοῦ τῆς φωνῆς ἀκηκοότα, αὐτὸν μὲν αὐτίκα λιπεῖν, τῷ Ἰησοῦ δὲ προσδραμεῖν, πάσης ἀρετῆς ἀπόδειξις ἐναργής. Ἡ οὐ πραΰτητος ἔργον D ὁμοῦ καὶ ταπεινοφροσύνης, τὸν περιώνυμον μὲν ἐκεῖνον καὶ τὴν δόξαν ὑπέρλαμπρον καταλιπεῖν, τῷ πραεῖ δὲ τῇ καρδίᾳ καὶ ταπεινῷ, καὶ οὕτω δεδοξασμένῳ κολλᾶσθαι ζητεῖν ; Ἢ οὐχὶ καὶ πίστεως τοῦτο τῆς τελειοτάτης, καὶ ἀγάπης Θεοῦ τεκμήριον τῆς ἀκροτάτης ; Τὸν γὰρ πρῶτον τῷ Λόγῳ μαθητευθῆναι προσιόντα, καὶ πρῶτον ἐν μετοχῇ τῆς θεαρχικῆς οἰκειότητος μέλλοντα καθίστασθαι, δεῖ μέτοχόν τε εἶναι τοῦ Πνεύματος ἐκείνου, καὶ σπέρ-

[75] Habac. II, 4 ; Hebr. II, 37. [76] Joan. I, 29. Joan. I, 38. [77] Matth. XI, 29.

(8) *Πᾶσαν αὐτοῦ τὴν θεοπρέπειαν.* Alii communius τὸ θεοπρεπὲς dicunt. Quidquid est ejus divinarum dotum ac perfectionum, divinas omnes in eo dotes ac characteres, ac si quid ejusmodi dici potest : quo fere modo Eustat. exponit τὸ θεοπρόπος apud Homer. Sed est proprie *vates, divinus*, idem ac θεωρός et θεοπροπία, *vaticinium*.

Digitized by Google

ματα προέχειν τῶν ἀρετῶν. Ὅθεν οἰκείως ἔχων κατὰ φύσιν αὐτῷ, πρῶτος μετὰ τὸν Βαπτιστὴν ἐπέγνω Μεσσίαν εἶναι, τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν μαρτυρούμενον Χριστόν· καὶ πρῶτος τῶν ἀποστόλων αὐτομάτοις ποσὶ, τὸ τοῦ λόγου φερόμενον, προσχωρεῖ καὶ τούτῳ συνοικίζεται.

Οὐδὲ γὰρ ἀνέχεταί τινας πρὸ αὐτοῦ φοιτῶντας ὁρᾷν, καὶ παρευδοκιμεῖσθαι τῷ ἀγαθῷ· δειλῶν μᾶλλον, ἢ περιεσκεμμένων τὸ πάθος λογιζόμενος· οὐδὲ τὴν παρ' ἐκείνου κλῆσιν κατὰ τοὺς ἄλλους ἀναμένει· ὀξύτητι δὲ νοῦ καὶ ἀγχινοίᾳ τὸν ζητούμενον εὑρὼν, θερμότητι τούτῳ πίστεως εὐθέως συμφύεται. Τρόπῳ δὲ φιλαγάθῳ κεχρημένος, οὐκ ἀνέχεται μόνος τοῦ ἀγαθοῦ κατατρυφᾷν· ὥσπερ δὲ θησαυρόν τινα μέγαν τὸν Ἰησοῦν εὑρηκὼς, τρέχει καὶ Σίμωνι τοῦτον παραδεῖξαι· Σίμωνι, ἀδελφῷ τὴν φύσιν, ἀδελφῷ τὴν γνώμην· τὴν τέχνην ὁμοτίμῳ· ἅμφω γὰρ ἁλιεῖς· τὸν τρόπον ὁμοζήλῳ· νομομαθεῖς γὰρ ἄμφω, καὶ τῆς αὐτῆς ἀληθείας ὁμοίως συζητηταὶ καὶ ἐρασταί.

A prælabere, decebat. Quamobrem, cum natura quamdam cum eo necessitudinem haberet, primus post Baptistam, esse eum Messiam et Christum, prophetarum oraculis prænuntiatum agnovit; primusque apostolorum, ultroneis (quod aiunt) pedibus, accedit, ac contubernalis ei efficitur.

Non enim sustinet, ut se priores aliquos Magistrum adeuntes, eique discipulos, videat, bonique studio illi præstantes: meticulosorum potius eum ratus affectum, quam eorum qui solertiori prudentia ducantur. Neque exspectat, quemadmodum alii, ut ab ipso vocetur; sed mentis sagacitate invento illo qui quærebatur, fervore fidei illi statim cohæret. Benignissimisque usus moribus, non fert ut solus bono potiatur; sed velut qui ingentem quemdam B thesaurum Jesum nactus esset, etiam Simoni festinat ostendere: Simoni scilicet natura germano; germano voluntate atque animo; paremque artem profitenti (quippe cum ambo essent piscatores) ac qui pari ducerentur æmulatione (quippe ambo Legisperiti) ac qui veritatem pariter conquirerent ac deperirent.

Τοῦτον πρῶτον ὁ Ἀνδρέας εὑρὼν, *Εὑρήκαμεν*, ἔφη, *τὸν Μεσσίαν*. Περιχαρείας γέμων ὁ λόγος, καὶ θαυμασίας ἡδονῆς. Οὐδὲν γὰρ οὕτως εὐφραίνειν οἶδε ψυχὴν, ὡς τὸ μετὰ πόνου καὶ πλείστης ἐρεύνης εὑρισκόμενον· οἷς γὰρ ἂν ἐκ τοῦ ἀδοκήτου περιτύχοιμεν, κἂν μεγάλα δοκῇ, οὐ μετὰ τοσαύτης προσηκάμεθα τῆς σπουδῆς· καὶ διὰ τοῦτο μόνιμά τε τῷ κεκτημένῳ καθίσταται καὶ βεβαιότερα. Διὸ καὶ οὗτος ψυχῇ μὲν φιλοπόνῳ, φιλολόγῳ δὲ διανοίᾳ προσέχων ταῖς Γραφαῖς, ᾔδει μὲν τὸν Χριστὸν εἰς σωτηρίαν ἀνθρώπων ἐλευσόμενον, κάμνων [μὴ κάμνων] δὲ τῇ ἐλπίδι, περὶ τὴν τοῦ προσδοκωμένου εὕρεσιν ἐπόνει. Καὶ ἐπειδὴ πρῶτος πάντων εὑρεῖν κατηξιοῦτο, εἴς τε ὄψιν αὐτῷ καὶ λόγους ἦκε βραχεῖς, ἀναθάλλει μὲν τῇ καρδίᾳ τῷ φίλτρῳ τοῦ ἀγαθοῦ· τῷ φωτὶ δὲ τῆς γνώσεως τὸν νοῦν ἀναφθεὶς, πλήρης Θεοῦ γίνεται χαρᾶς· ἧς μόνος οὐ φέρων κατατρυφᾶν, καὶ Πέτρον ἠπείγετο, ὥσπερ εἶχεν πρῶτον τῆς ζητήσεως, οὕτω καὶ τῆς εὑρέσεως λαβεῖν κοινωνόν· διὸ λέγει· *Εὑρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὅ ἐστι Χριστός· καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς Ἰησοῦν*. Τούτους πρώτους, καθάπερ ἐκλεκτοὺς λίθους, τιμίους, δοκίμους, ὁ ἀκρογωνιαῖος οἰκοδομῶν ἐφ' ἑαυτὸν, καὶ τῷ τῆς ἀγάπης συνδέσμῳ καταδεσμούμενος καὶ συναρμολογούμενος, ἐπ' αὐτοῖς καὶ τὸν ὅλον ἑξῆς ἱερὸν μαθητῶν ἐποικοδομεῖ χορόν.

Hunc primum Andreas cum invenisset, *Invenimus*, inquit, *Messiam* [78]. Lætæ sermo plenus jucunditatis ac admirandæ voluptatis. Nihil enim æque animum gaudio replere consuevit, ac rei ejus inventio quam multo labore ingentique diligentia quæsieris. In quæ enim ex improviso, ac pene casu inciderimus, tametsi magna videantur, non tanto studio affectuque amplectimur. Quamobrem etiam illorum C diuturnior firmiorque possessio est. Is itaque etiam animo laboribus indefesso, menteque studiosa Scripturis vacans, venturum Christum ad salutem hominibus præstandam non nesciebat, speque vegetus, ut exspectatum quandoque inveniret, opera satagebat. Quodque omnium primus id nactus esset ut inveniret, inque conspectum admissus, brevem cum illo sermonem miscuisset (qua amoris vi bono afficitur) animo refloret: menteque scientiæ luce accensa, Dei gaudio exuberat: quo solus frui non ferens, Petrum quoque festinat, uti primum quærendi diligentiæ, sic et inventionis socium assumere. Idcirco ait: *Invenimus Messiam, quod est Christus: et duxit eum ad Jesum*. Hos primos, velut D lapides electos, pretiosos, probatos angularis ille lapis in seipso ædificans, ac charitatis vinculo colligatus ac coaptatus, in eis etiam totum deinceps sacrum discipulorum chorum superædificat [79].

Εἶεν, τὸ μὲν δὴ μέχρι τούτων ἰδιοτρόπως ἡμῖν ὑπογράφει τὸν πρωτόκλητον ὁ λόγος· ἐντεῦθεν δὲ, κοινὸς πᾶσιν ὁ τρόπος τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον εὐδοκιμήσεως. Ἥ τε γὰρ πίστις, καὶ ἡ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἀγαπητικὴ διάθεσις κοινή· ὁμοίᾳ ταῖς ἀποστόλοις πᾶσιν ἥ τε κλῆσις, καὶ ἡ ἐκλογὴ, καὶ ἡ ἀκολούθησις τοῦ Χριστοῦ· καί γε τῶν θαυμασίων ἔργων ἡ ὅρασις, καὶ τῶν ὑψηλῶν μυστηρίων ἡ ἀκρόασις.

Verum, hactenus quidem peculiariter ac propria seorsim ratione, eum, qui vocatione primus apostolus est, nobis oratio delineat atque describit: postmodum vero communis modus est, quo operam navantes Evangelio, claruerunt. Tum enim fides, tum dilectionis erga magistrum communis illis affectio est. Par apostolis omnibus tum vocatio, tum electio, ac quod Christum secuti sunt: quod item

[78] Joan. I, 42. [79] Isa. XXVIII, 16; I Petr. II, 6.

Digitized by Google

admiranda opera viderunt ac audierunt excelsa mysteria. Omnes pariter velut a se excedentes, sic isti Magistro devincti, probraque ornamenta ducentes, ac ejus causa conscitis persecutionibus ignominiis, ærumnis gloriantes, sociique ei passionum ac crucis effecti, in vitæ novitatem cum eo surrexerunt. Ac sicut Dei Verbi per dilectionem ac fidem sic et Spiritus vitæ pari omnes præstantia consortes evaserunt [80]; partim quidem, ante passionem; efficacius vero, post passionem ac resurrectionem; divinius, Christo jam in cœlos recepto perfectiusque, cunctis perinde e cœlo in sono status vehementis illabente divinissimo Paracleto, ad singulos eorum adimplente; testesque auditorum, atque lætos nuntios ac præcones in universam terram illos constituentes [81].

A Καὶ πάντες ὁμοίως, ὥσπερ ἑαυτῶν ἐξεστῶτες, οὕτως ὅλοι τῆς τοῦ διδασκάλου φιλίας καθεστῶτες, καὶ τοῖς ὀνειδισμοῖς καλλωπιζόμενοι, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ διωγμοῖς καὶ ταῖς ἀτιμίαις καὶ θλίψεσιν ἐγκαυχώμενοι· καὶ πάσχοντι δὲ συμπάσχοντες, καὶ σταυρωθέντι συσταυρωθέντες, εἰς καινότητα τούτῳ συνανέστησαν ζωῆς. Καὶ ὥσπερ τοῦ Θεοῦ Λόγου δι' ἀγάπης καὶ πίστεως, οὕτω καὶ τοῦ τῆς ζωῆς Πνεύματος, πάντες ὁμοτίμως γεγένηντο κοινωνοί. Μερικῶς μὲν, πρὸ τοῦ πάθους· ἐνεργέστερον δὲ, μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν· θειότερον δὲ, μετὰ τὴν ἀνάληψιν, καὶ τελεώτερον, πᾶσιν ὁμοίως οὐρανόθεν ἐν ἤχῳ πνοῆς βιαίας τῆς θεαρχίας τοῦ Παρακλήτου καταπτάσης, καὶ ἕκαστον αὐτῶν πληρωσάσης· καὶ μάρτυρας αὐτοὺς, ὧν ἀκηκόασιν, εὐαγγελιστάς τε καὶ κήρυκας,
B ἐπὶ πᾶσαν καταστησάσης τὴν γῆν.

Secundum hæc igitur alterum alteri præferre non licet, ex illis, qui Deum viderunt, ejusque familiarius usi necessitudine sunt: cunctis scilicet velut præstantissimis margaritis una absolutis gratia; velutque pretiosis lapillis pari cultu ad eximiam unam Regi cœlorum coronam gloriæ instruendam contextis. Postquam vero omnes pariter, velut perfecti arietes, Principis pastorum ovibus dati duces juxta divinum oraculum Spiritum sanctum induerant, inde alius aliam orbis terrarum partem sortientes, ad propriam apostolatus sortem, operam Evangelio navaturi exierunt [82].

Κατὰ ταῦτα τοίνυν οὐκ ἔστιν ἕτερον ἑτέρου προτιμῆσαι (9) τῶν θεοπτῶν· πάντων οἷα μαργαριτῶν πολυτίμων μιᾷ χάριτι κατηρτισμένων· ἢ λίθων τιμίων ἰσοτίμως εἰς ἕνα στέφανον δόξης ὑπέρτιμον τῷ τῶν οὐρανῶν διαπλεκομένων Βασιλεῖ· ἐπειδὴ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οἷα κριοὶ τέλειοι τῶν τοῦ Ἀρχιποίμενος προβάτων ἡγούμενοι, πάντες ὁμοίως κατὰ τὸν θεάρχιον λόγον ἐνεδύσαντο, ἄλλος μὲν ἐντεῦθεν ἄλλο μέρος διαλαγχάνοντες τῆς οἰκουμένης, πρὸς τὸν οἰκεῖον τῆς ἀποστολῆς κλῆρον, τῷ Εὐαγγελίῳ διακονήσαντες ἐξῆεσαν.

Tu vero omni mihi veneratione prosequende Andrea, res Deo digna, veræ fortitudinis exemplum, sustinentiæ adamas, patientiæ statua, altera post petram, petra [83]: a Christo statim firmum Ecclesiæ fundamentum, aquilone in sortis partem accepto, Iberos, Sauromatas, Tauros et Scythas, cunctasque regiones ac urbes Ponto Euxino ad aquilonem austrumque adjacentes circumiens insiti cucurristi, Jesu nomen celebrans ac clarificans cucurristi speciosis pedibus Christi Evangelium prædicaturus, tanquam lucis penus ipseque lux ipsa, ad eos qui densissimis obsiti tenebris erant ut lenissimus, ad eos qui furore incitatissimi [84] ut revera suavissimus ac mitissimus, ad eos qui immitissimi ac durissimi. Quantum enim istarum gentium protervia major,

Σὺ δέ μοι, σεβασμιώτατε Ἀνδρέα, ἀξιόθεον πρᾶγμα, τὸ τῆς ἀληθινῆς ἀνδρίας ὑπόδειγμα, ὁ τῆς καρτερίας ἀδάμας, ὁ τῆς ὑπομονῆς ἀνδριὰς, ἡ μετὰ
C τὴν πέτραν πέτρα· ἡ μετὰ τὸν Χριστὸν εὐθὺς ἀῤῥαγὴς τῆς Ἐκκλησίας κρηπὶς, τὸν βοῤῥᾶν κληρωθεὶς, Ἴβηρας καὶ Σαυρομάτας, Ταύρους καὶ Σκύθας, καὶ πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν, ὅσαι τε πρὸς ἄρκτον Εὐξείνου τοῦ Πόντου, καὶ ὅσαι πρὸς νότον διάκεινται περιὼν, ἕδραμες ἐν δίψει δοξάζων τὸν Ἰησοῦν. Ἕδραμες ὡραίοις ποσὶν εὐαγγελιούμενος Χριστόν· ὡς πλήρης φωτὸς, καὶ αὐτοφῶς ὤν, πρὸς τοὺς σκοτεινοτάτους· ὡς πραΰτατος, πρὸς τοὺς μανικωτάτους· καὶ ὡς τῷ ὄντι χρηστότατος, πρὸς τοὺς ἀτεράμονας καὶ σκληροτάτους. Κατὰ τοσοῦτον γὰρ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς σῆς ἀρετῆς, καὶ ἡ δόξα

[80] Joan. VII, 39; XX, 22. [81] Act. II, 2. [82] I Petr. V, 4; Luc. XXIV, 49. [83] I Cor. X, 4. [84] Psal. LXI, 5; Rom. X, 15.

(9) *Ἕτερον ἑτέρου προτιμῆσαι.* Sobrie admodum apostolorum ἰσοτιμίαν exponit Nicetas, quod una vocatio, eadem concessa munera eadem cunctis destinata provincia, prædicandi Evangelii ac fundandi ecclesias, quod nihil lædit aliorum aliorumque *προνόμια*, maxime Petri, quod gregis princeps erat quodque in eo designata unitas, nec nisi ejus communione fundandæ Ecclesiæ, extra quam quidquid est, profanum est: nedum in ipsa Petri persona, sed et in illis qui Petri successores Ecclesiæ clavum tenent, in ipsum sæculi finem, ac quandiu Ecclesia, una illa sponsa, vel in suis fæcibus ac ruinis, superstes futura est. Glorientur itaque Græci, ac quotquot alii a Romana Ecclesia discessionem fecerunt, Ecclesiæ catholicæ nomine; παρασυναγωγὴ est, quæ sic ludit illisque mansit, non Petri privilegio seniorem Romam deficiente, ad
D novam (ipsam errorum matrem, totque hæresiarchis antistitibus incessam, uti merito Calecas noster ipse Græcus Græcis suis objicit, in suo Περὶ οὐσίας et ἐνεργείας) Ecclesiæ catholicæ res nomenque transivit. Describebam nuper ex V. cl. probeque eruditi D. Ballesdens, integro codice Gregorii Cyprii patriarchæ Constantinopolitani, post ademptam Latinis eam urbem, epistolas, quæ præcipue viderentur aliquid ecclesiasticum habere possentque frugis aliquid in rem ecclesiasticam afferre. In eis una Latinorum et cum eis sentientium insectatio, quod schismatici, quod scindant Ecclesiam, in eos ulciscendum, arcendos qui secus doceant vel sentiant: argumenta, quibus sua statuat, nulla, cum sic eruditus videri velit, et qui perpetuo illi blanditur ac laudat, magnus Logotheta.

Digitized by Google

τῆς ἁγιωσύνης ὑπερφερὴς, καθ' ὅσον καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν ἰταμότης τούτων, καὶ ἡ θηριωδία περιφανής.

Ἔγνω γὰρ, φησὶ, *Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ*, καὶ τοὺς πρὸς ἑκάστην διακονίαν ἐπιτηδείους εἰδὼς, καὶ ἅμα τῇ πρώτῃ πλάσει τούτοις ἀθεωρήτως συνεισιὼν, ἀναλόγως τε τῆς ἑκάστου προθέσεως τὴν παρ' ἑαυτοῦ χαριζόμενος ῥοπὴν, πρὸς τὴν κατ' αὐτὸν ἕκαστον κατευθύνει τελειότητα. Ἐκεῖνος καὶ μετὰ σοῦ τοῖς ἀπηλλοτριωμένοις καὶ ζοφερωτάτοις ἐπιδεδημηκὼς, νοητὰς αὐτοῖς ἐπαφῆκε μαρμαρυγάς. Οἷα γὰρ νεφέλῃ φωτὸς, νεφέλῃ κούφῃ καὶ μυστικῇ τῇ διανοίᾳ ἐποχούμενος, καὶ τοῖς ἀλαμπέσιν ἐκείνοις ἔθνεσιν ἐπιφοιτῶν, σύμμετρον αὐτοῖς, καὶ ὡς ἦν θεμιτὸν, τὴν τῆς θεογνωσίας ἀκτῖνα παρεγύμνωσε διὰ σοῦ.

Ἀλλὰ τίς ὁ τρόπος τῆς τοῦ φιλανθρωποτάτου πρὸς τοὺς ἀπανθρωποτάτους συνουσίας; Πρῶτον μὲν τῷ ὁμογλώσσῳ πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο τὴν ἀνήμερον ἀκοήν· τῷ ὁμοίῳ γὰρ φύσει τὸ ὅμοιον ἐφέπεται. Διὰ τοῦτο καὶ γλωσσῶν ἐν εἴδει τὸ Πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις ἐπεφοίτα· καὶ πρὸ τῶν ἄλλων σημείων, ὁ μερισμὸς αὐτοῖς ἐνήργητο τῶν γλωσσῶν, ὡς τῇ κοινωνίᾳ τοῦ λόγου μᾶλλον, ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι θαύμασι τῶν ἀτιθάσων ἡμερουμένων ψυχῶν. Τῷ ταυτῷ τοίνυν τοῦ φθέγματος, τὸ ἀγαθοειδὲς τοῦ τρόπου μιγνὺς, καὶ ἧπιον, καὶ πραῦ, καὶ τὸ τραχὺ τούτων καὶ ἄγριον ἐν τούτοις καταμαλάσσων καὶ ἀπηνὲς, κατ' ὀλίγον αὐτοὺς ὑπεποιεῖτο.

Εἶτα, φίλιον ἑαυτῷ καὶ προσήγορον τῇ συνηθείᾳ τὸ δυσμενὲς καταστησάμενος, οὕτως εὐκαίρως πρὸς ἐπίγνωσιν ὡδήγει Θεοῦ. Καὶ γὰρ τὸ ἐξαίφνης ἅψασθαι τῆς ὑψηλῆς θεολογίας, οὐ μόνον οὐκ ὤνησεν ἂν τοὺς ἄφρονας καὶ παχεῖς, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς πολλάκις καὶ κακίας μείζονος ἀνῆψε πυρκαϊάν. Τὸ δὲ ταῖς κοιναῖς ὁμιλίαις πρότερον τοῖς ἀσεβέσιν ἐθιζόμενον, καὶ ὁμοιότητι τούτοις ἀνομοίῳ φιλιούμενον, φυσικοῖς τε καὶ συντρόφοις ὑποδείγμασι χρώμενον, οὕτω κατὰ μικρὸν συμβιβάζειν πρὸς εὐσέβειαν, ἀρίστην εἶναι τάξιν διδασκαλίας καὶ ἔργον ἀποστολικῆς οἶμαι φρενός.

Οὕτως ὁ μέγας ἀπόστολος, τὰ πλευρὰ τοῦ Βορρᾶ μετιὼν, ὄρη κατέστησε Σιών. Καὶ γὰρ ὅσοις ἴχνος εὐθύτητος μετῆν, ὅσοις μοῖρα λογικῆς φρενὸς καὶ διανοίας, ἄνθρωπον ὁρῶντες, τῇ τε τοῦ λόγου λαμπρότητι, τῇ τε τοῦ βίου τελειότητι κατὰ τοσοῦτον ἐκείνους ὑπεραίροντα, καθ' ὅσον αὐτοὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν κτηνῶν ὑπερέχειν ὑπελάμβανον, καὶ τούτου παντάπασιν ἠττώμενοι τῆς ἀρετῆς, ὑπεκατέκλινον μὲν τῇ διανοίᾳ, προῆσαν δὲ τῷ δι' αὐτοῦ κηρυττομένῳ φωτί· καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος φωτιζόμενοι, καὶ τῷ τῆς ἀναγεννήσεως ὕδατι καθαιρόμενοι, καὶ τῷ τῆς υἱοθεσίας Πνεύματι τελειούμενοι, εἰς Ἐκκλησίας ἁγίας τῷ Ὑπεραγίῳ κατηρτίζοντο.

A sævitiaque ac feritas illustrior atque notior, tanto virtutis tuæ magnificentia, ac justitiæ claritas, excellentior atque altior.

Novit enim, inquit, *Dominus qui sunt ejus* [85] atque ad singula quæque ministeria idoneos cognoscens, illisque a prima statim formatione inaspectabili ratione suum eis auxilium benignissime præbens, unumquemque ad eam, quæ ex illius rationibus est, perfectionem dirigit. Ille una comes ad eos profectus, qui longe alienissimi ac caliginosissimi erant, spiritales eis fulgores immisit. Tanquam enim nube lucida (nube scilicet levi ac mystica) tua invectus mente, obscuratisque illis gentibus adveniens, moderatum, ac quantum licebat, divinæ cognitionis ac fidei radium, te auctore, illis manifestavit [86].

B

At quisnam modus, quo vir humanissimus cum immanissimis congrediebatur? Primum quidem ejusdem sermonis usu, ferocem auditum ad se attrahebat. Sic enim natura comparatum, ut simile simili proclive adducatur. Idcirco etiam Spiritus in specie linguarum apostolis advenit, ejusque afflatu, ante alia signa, divisis linguis impartiti sunt; quod nimirum sermonis potius communione, quam ullis aliis miraculis, agrestes animi et indomiti mansuescant ac cicurentur. Illi itaque paris eloquii vi, bonitatem commiscens et lenitatem et mansuetudinem, hisque qua horrebant, morum asperitatem et ferociam ac sævitiam subigens, eos paulatim alliciebat.

Deinde cum amicos ac colloquio faciles infensos C alioqui animos consuetudine ipsa reddidisset, sic opportune ad Dei notitiam fidemque adducebat. Quod enim quis repente sublimem theologiam aggrediatur, nedum nihil insipientes crassioreque ingenio homines juverit, verum etiam non raro iræ majorisque nequitiæ flammam accenderit. Communibus autem colloquiis prius impiis consuescentem, dissimilique similitudine eorum ineuntem gratiam, atque ex natura petitis familiaribusque exemplis utentem, sic paulatim pietati aptare ac componere, eum demum optimum docendi ordinem ac apostolicæ mentis facinus existimo.

Eum in modum magnus Apostolus latera aquilonis incessens, montes effecit Sionis [87]. Quodquod enim rectitudinis vestigium inerat; quotquot sensus animi ratione utentis mentisque particulam ullam retinebant, hominem contuentes, tum rationis splendore, tum vitæ perfectione, tam ipsis eminere, quam illi bestiis atque jumentis præstarent, arbitrabantur : illiusque omnino se virtuti impares agnoscentes, ei animum submittebant, atque ad eam, quam prædicabat, lucem accedebant : verboque gratiæ illustrati atque regenerationis aqua emundati, nec non adoptionis Spiritu consummati, in Ecclesias sanctas, ei qui omnem sanctitatem excedit componebantur.

[85] II Tim. II, 19. [86] Isa. XIX, 1. [87] Psal. XLVII, 3.

Digitized by Google

Nec absque cruore magnum fidei illis constabiliebatur mysterium : sed sicut Magister ac Dominus proprio sanguine testamentum suum obsignavit, sic quoque par erat ut probatissimus discipulus non nudis solum verbis salutare Dei annuntiaret, sed ut etiam proprio sanguine disciplinam sanciret. Quia igitur fieri non poterat, ut omnes penitus veritati assensum præberent; quemadmodum Judæi prius adversus Jesum manum extulerant, sic adversus Andream instructi Scytharum animi; regum ira præceps, cædem spirans præsidum impetus atque judicum, populorum fera coitio : hinc carceres atque verba, distracta membra ac dilacerata : quin et ligna et lapides et gladii, quidquid denique cruentis hominibus in manus venisset, armorum loco venerandum caput impetebant. Prompta victima, ut pro immolantibus prompte sacrificaretur; ac ceu debitum, ipsius causa prius immolato, suum ipse libaret cruorem; atque (o Dei imitationem)! pro neci tradentibus sacrificium offerret.

Quid vero magnus ille pontifex? Libentissime quidem habet victimam, volentisque animi perfectionem odoratur odorem suavitatis [88], perfectam tamen atque integram victimam rursus restituit, majoribus coronis atque præliis reservans. In eum modum Andreas adversarios superabat; atque Christo confixus cruci, per eum qui dilexerat, potiore in omnibus victoria gaudebat [89].

Omnes igitur aquilonis oras, omnemque Ponti maritimam, in virtute sermonis sapientiæ ac intelligentiæ, in virtute signorum et prodigiorum, Evangelii complexus prædicatione; ubique erectis aris, sacerdotibusque ac episcopis ubique fidelibus præpositis, ad illustre hoc Byzantium accessit. Huc vir admirabilis obiter veniens, exstructaque in arce Dei Matri æde; eleganti quidem illa schemate, cujus tamen moles pro fidelium tunc paucitate angustiis suis responderet; dignoque Ecclesiæ pastore magno Stachy assignato, uberes postmodum hac in urbe

A Καὶ οὐ χωρὶς αἵματος τούτοις τὸ μέγα τῆς πίστεως ἐκρατύνετο μυστήριον· ὥσπερ δὲ τὸν Διδάσκαλον καὶ Κύριον τῷ ἰδίῳ αἵματι τὴν αὐτοῦ σφραγίσαι διαθήκην, οὕτως ἔδει καὶ τὸν δοκιμώτατον μαθητὴν οὐ ψιλοῖς λόγοις μόνον τὸ τοῦ Θεοῦ σωτήριον εὐαγγελίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ οἰκείῳ αἵματι τὴν αὐτοῦ βεβαιῶσαι διδαχήν. Ἐπειδὴ οὖν πάντας ἄρδην οὐκ ἦν τῇ ἀληθείᾳ συγκαταθέσθαι· ὥσπερ Ἰουδαϊκὴ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ πρότερον ἐπῆρτο χεὶρ, οὕτως κατὰ τοῦ Ἀνδρέου παρεσκεύαστο Σκυθική· καὶ θυμὸς βασιλέων προπετὴς, καὶ φονώδης ἀρχόντων ὁρμὴ, καὶ θηριώδης ἐπισύστασις λαῶν· καὶ εἱρκταὶ, καὶ μάστιγες ἐντεῦθεν, ἐλκυσμοί τε καὶ μελῶν σπαραγμοί. Ναὶ δὴ καὶ ξύλα καὶ λίθοι καὶ μάχαιραι, καὶ πᾶν τὸ ἐπιτυχὸν ταῖς μιαιφόνοις χερσὶν, ὅπλον κατὰ τῆς τιμίας

B ἐφέρετο κεφαλῆς. Καὶ τὸ θῦμα πρόθυμον, προθύμως ὑπὲρ τῶν θυομένων αὐτὸν ἱερουργούμενον· καὶ ὡς ὀφείλημα τῷ ὑπὲρ αὐτοῦ τεθυμένῳ πρότερον τὸ οἰκεῖον ἐπισπένδον αἷμα· καὶ (ὦ τῆς θεομιμησίας!) ὑπὲρ τῶν ἀναιρούντων προσάγον εἰς ἐξίλασμα.

Καὶ τί ὁ Ἀρχιερεὺς ὁ μέγας; Προσιέμενος μὲν τὴν θυσίαν ἀσμενέστατα, καὶ ὁσμὴν εὐωδίας τὴν τελειότητα τῆς προθέσεως ὀσφρώμενος· ἄρτιον δὲ καὶ ὁλόκληρον αὖθις τὸ λογικὸν ἱερεῖον ἀποκαθιστῶν, καὶ ἐπὶ μείζοσι τοῦτο δόξαις καὶ ἀγωνίσμασι ταμιευόμενος. Οὕτως ὁ μέγας Ἀνδρέας, τῶν ἀντιτεταγμένων περιῆν, καὶ οὕτως συσταυρούμενος τῷ Χριστῷ, ἐν πᾶσιν ὑπερενίκα διὰ τοῦ ἠγαπηκότος αὐτόν.

Πάντα τοιγαροῦν τὰ κλίματα τοῦ βορρᾶ, καὶ πᾶσαν τοῦ Πόντου τὴν παράλιον, ἐν δυνάμει λόγου σο-

C φίας καὶ συνέσεως, ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων τῷ Εὐαγγελίῳ περιλαβών· πανταχοῦ τε θυσιαστήρια, ἱερεῖς τε καὶ ἱεράρχας τοῖς πιστεύουσι καθιστῶν πανταχοῦ, τούτῳ δὴ τῷ περιωνύμῳ Βυζαντίῳ προσεπέλασεν. Ἐνταῦθα κατὰ πάροδον ὁ θαυμάσιος γεγονὼς, καὶ ναὸν παρὰ τῇ ἀκροπόλει τῇ Θεομήτορι δειμάμενος, ναὸν ὡραῖον μὲν τὴν κατασκευήν (10)· ἀναλογοῦντα δὲ τὸ μέγεθος τῇ τῶν ἐν ἀρχῇ τότε πεπιστευκότων ὀλιγότητι· καὶ ποιμένα δὲ ἄξιον τῆς

[88] Gen. VIII, 11. [89] Gal. II. 19.

(10) *Ὡραῖον μὲν τὴν κατασκευήν.* Exstabat forte vestigium aliquod sic elegantis ædiculæ ac sacelli, vel a majoribus traditum Nicetas acceperat, cum ipsa moles exigua esset, ac pro eorum paucitate qui Byzantii nomen Christo dederant, per breve illud tempus, quo Andreas ille prædicavit. Ipsum oppidum ac urbem, πολίχνιον adhuc tunc vocat Metaph. sive quisquis auctor est Commentarii in Andream apostolum, a me repræsentati Latine ex cod. card. Mazar. et quod Græcorum Menæa integrum in ejus die festo habent. Quod vero Andreas ipse eam fundavit Ecclesiam, eique Stachyn unum e Septuaginta, ut Græcorum traditio est, præfecit, nihil apostolicam Ecclesiam facit, aut admodum celebrem, ante translatam eo imperii sedem, qua Byzantio novæ Romæ illata dignitas, sæculari primum fastu, postmodumque etiam sacerdotio; quanquam diu obluctante Romana sede; cui molestum videretur sæculari eo ambitu convelli Ecclesiarum privilegia, viamque schismati præstrui, et ut a matre discederet, quæ jure vel injuria reliquis præter eam, eique secunda jam tum præ esse vellet : ac quæ postmodum errorem affinxit, ut ejus ipsius jugum excuteret; unaque audiret Ecclesia Catholica, omnium ipsa προεδρία, nulla jam

D illi veteris Romæ τῆς προεδρίας dignitate ac potentia. Quæ prima Photii strues, tumque cærularii ab eoque reliquorum eam sedem non ornantium, sed fœde stuprantium; cæca sane temeritate, quasi non Christi hæc in Petro institutio, sed regum auctoritas atque jus in palpone incubatore, vel etiam in tyranno, ἀντάρτῃ tum imperii tum Ecclesiæ; quo utroque rubros calceos ambiisset, ac quorum in ipsa Ecclesia repulsa, qui æqualis Romano antistiti esse nequiverat, diabolica superbia, illi se superiorem ac summum Ecclesiæ πρόεδρον præfecit. Qua de re in Historia Byzant. ex monumentis quæ apud me exstant, omni majora exceptione, ad utriusque tyranni ac schismatis inceptoris tempora; jamque prelo parata sunt, si quando regia Lupara, aliis plene superfluis fatigata, ad ejus Historiæ absolutionem convalescat, eaque sibi, regique Christianissimo semper Augusto atque victori, gloriæ cumulum quærat.

Digitized by Google

Ἐκκλησίας τὸν μέγαν Στάχυν ἐγκεκληρωκὼς, ἔδειξεν τὴν εἰς ὕστερον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ φανησομένην δαψιλῆ τοῦ Πνεύματος καρποφορίαν. Οἷα γὰρ σῖτος κόκκου ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος Στάχυς πεσὼν ἐν αὐτῇ, καὶ ταῖς οὐρανίαις ἀρδείαις δροσούμενος· καὶ τῇ ἐπιτηδειότητι τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ψυχῶν καὶ διανοιῶν ἐμπλατυνόμενος καὶ αὐξανόμενος, ἑκατονταπλασίω τὸν τῆς ἁγίας τελεσφορεῖ πίστεως ἄχρι καὶ τήμερον καρπόν.

futuros Spiritus fructus ostendit [90]. Velut enim tritici granum sacer ille Stachys in terram cadens, cœlestique rore irriguus, ac subjectarum illis animarum mentiumque aptitudine dilatatus adauctusque, centuplum etiamnum sanctæ fidei fructum integra segete edit.

Διὰ τοῦ Βυζαντίου δὲ Θρᾴκην ὁ θειότατος ἀνὴρ ἐπιὼν, ἵνα τὰ μεταξὺ συντέμω, διὰ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλονίκης τοῖς Πελοποννησίοις, καὶ τελευταῖον ταῖς Πάτραις τῆς Ἀχαΐας προσχωρεῖ· ὅπου δὴ γενόμενος, καὶ ἱερῶς τοὺς ἐγγίζοντας ὁ Θεόσοφος ἐκκλησιαζόμενος· Ἄρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, ὦ ἄνδρες Ἀχαιοί, παρεκάλει, πρὸς οὐρανόν· ἥλιόν τε καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας, καὶ πᾶσαν τῶν νοουμένων κτίσιν διδασκαλεῖον οὖσαν τοῦ Κτίσαντος ἐπίγνωτε. Ὅς, ἀεὶ ὢν ὁμοίως ἄναρχος καὶ ἀθάνατος, ἄπειρος καὶ ἀσώματος, ἄληπτος καὶ ἀπρόσιτος, πρῶτον μὲν νοερὸν κόσμον καὶ ἄϋλον, καὶ οἰκεῖον ἑαυτῷ εἰς δόξαν ὑπεστήσατο· δεύτερον δὲ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον καὶ φθαρτὸν καὶ σωματικὸν, τὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς συνεστῶτα, καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς, κατεσκευάσατο. Ἰδίαις δὲ τὸν ἄνθρωπον μόνον τῶν ζώων διαπλάσας χερσὶ, καὶ λόγῳ τοῦτον τετιμηκὼς, καὶ νοῦ καὶ σοφίας ἠξιωκὼς, τῆς οἰκείας εἰκόνα μεγαλειότητος εἰργάσατο.

Byzantio autem vir divinissimus Thraciam ingrediens (ut quæ media sunt perstringam) per Macedoniam et Thessalonicam, Peloponnesios aggreditur; ac ad extremum Patras Achaiæ venit. Ubi constitutus sancteque eos qui accederent divinus magister pro concione cogens: *Tollite, quæso*, aiebat, *viri Achæi, in cœlum lumina; solemque et lunam et stellas, omnemque earum rerum, quæ mente intelliguntur, creaturam, ejus qui creavit ac condidit addiscendi ludum apertum agnoscite. Is, cum semper nihil dissimilis, æternus et immortalis, infinitusque et incorporeus, incomprehensusque sit et inaccessus, primum quidem animorum mundum atque mentium, nec existentem in materia, velutque sibi familiarem, in gloria condidit* (16); *tumque alterum, hunc nimirum sensibus objectum ac corruptioni obnoxium corporeumque, ex cœlo et terra constantem, cunctisque quæ in eis sunt, fabricatus est: solum autem ex animantibus hominem propriis formatum manibus, et ratione atque sermone ornatum menteque ac sapientia instructum, suæ simulacrum majestatis fecit.*

Τοῦτον ἐν παραδείσῳ θέμενος κατ' ἀρχὰς, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐπέταξεν πάντων ἡγεμονεῖν. Φθόνῳ δὲ τοῦ διαβόλου καὶ ἀπροσεξίᾳ ἰδίᾳ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ παραβὰς, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ παραδείσου πεσὼν, καὶ τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις παρασυμβληθεὶς καὶ ὁμοιωθεὶς, αὐτοῦ μὲν ἦκεν εἰς λήθην ὁλοτελῆ· τῇ κτίσει δὲ λοιπὸν καὶ τοῖς ὁρωμένοις ἐναπερείδων τὸν νοῦν, καί γε τὸ καλὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς νομισθὲν ἀθέως θεοποιῶν, τοῦ ὄντως ὄντος ἀπολισθαίνει Θεοῦ· καὶ οὕτως ἀνθρώποις αὐτοῖς ὁ νοῦς, τοῦ ἑνὸς καὶ ἀληθοῦς τῆς φιλίας ἀπορῥαγεὶς, μυρίαις ὅσαις εἰδώλων καὶ πλάνης περιηνέχθη συμφοραῖς.

Hunc in paradiso ab initio positum, universis quæ in terra essent, præesse constituit. Diaboli autem invidia suaque ipsius socordia Dei mandatum transgressus eamque ob rem e paradiso prolapsus, ac jumentis insipientibus comparatus illisque similis effectus, in ejus plenam oblivionem venit [91]: *jamque creaturæ ac rebus in aspectum cadentibus adhibens animum, impieque quod pulchrum oculis visum esset in Deum consecrans, a vero excidit Deo: sicque mens humana, ab unius verique amore abscissa, innumerabilibus se simulacrorum errorisque ærumnis ac malis inseruit.*

Διὰ τοῦτο Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται· Θεὸς αἰώνιος, ἢ ὑπεραιώνιος· Θεὸς ἀπροσδεὴς, τέλειος, μόνος τὴν φύσιν ἀγαθὸς καὶ ὑπεράγαθος· μόνος δυνατὸς τὴν ἰσχὺν καὶ ὑπερδύναμος. Οὗτος οἰκτῳ χρησάμενος, τὸν μονογενῆ, τὸν ἰσοσθενῆ καὶ συνάναρχον αὐτοῦ Λόγον, εὐδόκησε δοῦναι τοῖς ἡμαρτηκόσιν ἱλαστήριον, ὃς Παρθένον ἁγίαν ἀπειρόγαμον ὑποδὺς, καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὑπερουσίως ὁ αὐτὸς ἡμῖν γεννηθεὶς· ἔπειτα μετὰ λαμπρᾶς καὶ θεοπρεποῦς τῆς ἐκ λόγων καὶ ἔργων μαρτυρίας ἀναδειχθεὶς· ἔπειτα τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν σωτηρίοις παθήμασι, καὶ τῷ θείῳ σταυρῷ προσωμιληκὼς, καὶ ἐκ τῶν νεκρῶν τριήμερος ἀναστὰς, καὶ ἔμπροσθεν ἡμῶν ἀναληφθεὶς εἰς τὸν οὐρανὸν,

Eam ob rem Deus homo fit. Deus æternus, sive æterno major. Deus nullius egens, perfectus, solus natura bonus ac supra quam bonus: solus fortis ac potens omnemque potentiam excedens. Placuit huic miseratione uso, ut unigenitum, ejusdem secum naturæ ejusdem potentiæ ac coæternum Verbum suum peccatoribus propitiationem daret. Isque (Dei scilicet sermo) sanctam Virginem rei maritalis expertem subiens, Deusque ac homo idem nobis supersubstantialiter natus, tumque magnifico divinoque verbis operibusque testimonio declaratus atque proditus; ac deinde salutaribus nostri causa passionibus divinaque cruce perfunctus, atque ex mortuis triduanus suscitatus, nobisque coram in cœlum re-

[90] Joan. XII. 4. [91] Psal. XLVIII, 13.

(11) Cf. Greg. Theol. orat. in Christi natalem.

Digitized by Google

ceptus, in Dei dextera consedit. Qui et sanctum Spiritum suum in nos postea abunde effudit, cujus virtute ac invocatione, uti videtis, dæmones ab obsessis pelluntur corporibus, morbi fugiunt, cæci visum recipiunt, surdi auditum, claudorum bases consolidantur, resurgunt mortui, ægrique omnes animorum corporumque affectus insanabiles, solo Christi nomine convelluntur.

A ἐν δεξιᾷ κεκάθικε τοῦ Θεοῦ· ὃς καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον, μετὰ ταῦτα πλουσίως ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς, οὗ τῇ δυνάμει καὶ τῇ ἐπικλήσει, καθὼς ὁρᾶτε, δαίμονες τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἐξελαύνονται, νόσοι δραπετεύουσι, τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, κωφοὶ ἀκούουσι· καὶ ἀναῤῥώννυνται μὲν χωλοί, ἀνίστανται δὲ νεκροί, καὶ πάθη πάντα ψυχῶν καὶ σωμάτων ἄνιατα, μόνῳ καταργεῖται τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ.

Igitur denuntiamus vobis, viri sapientissimi, ac adhortamur, ne verbum salutis hujus, quod per nos vobis annuntiatur, repudietis : sed variis istis virtutibus confirmati, credite uni Deo vivo ejusque Unigenito, qui pro nobis homo factus est et crucifixus et resurrexit, ascenditque in cœlos, ac rursus cum gloria e cœlis venturus est, ut vivorum ac mortuorum Judex sedeat, singulisque pro eo ac gesserunt reddat. Huic credentes, baptizamini in ejus nomine ; sanctique Spiritus suscepto dono, illuminamini animo, illuminamini mente, inque eum modum ab impura emundati dæmonum religione ac cultu, hæredes efficiamini vitæ æternæ in Christo Jesu.

B Τοίνυν παραγγέλλομεν ὑμῖν, ὦ ἄνδρες σοφώτατοι, καὶ παραινοῦμεν, μὴ ἀποστραφῆναι τὸν λόγον τῆς ζωῆς ταύτης, τὸν δι' ἡμῶν ἐν ὑμῖν καταγγελλόμενον· ἀλλὰ ταῖς ποικίλαις ταύταις βεβαιούμενοι δυνάμεσι, πιστεύσατε ἐπὶ Θεῷ ζῶντι, καὶ τῷ τούτου Μονογενεῖ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνθρωπισθέντι καὶ σταυρωθέντι καὶ ἀναστάντι, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθόντι, καὶ ἐρχομένῳ πάλιν μετὰ δόξης ἐκ τῶν οὐρανῶν, κρίσιν ποιήσασθαι ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. Τούτῳ πιστεύοντες, βαπτίσθητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος λαμβάνοντες, φωτίσθητε ψυχὴν, δαιμόνων ἀποκαθαιρόμενοι τελετῆς, κληρονόμοι

φωτίσθητε νοῦν, καὶ οὕτως τῆς ἐναγοῦς τῶν γενήσεσθε ζωῆς αἰωνίου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ejusmodi semper doctrinis tantaque prodigiorum vi, totam vir summe admirandus nimium quantum Achaiæ provinciam in stuporem agens, ab idolorum paulatim errore subducebat, virosque simul ac mulieres, senes, pueros, nobiles, privatos, sapientes et rudes, divites ac pauperes veritati admovebat. Adeoque provexit prædicatio et invaluit, ut et Maximilia proconsulis uxor et Stratocles illius frater, Deo vero crediderint; susceptoque baptimate, in doctrina Apostoli perseverarent. Sic Græcorum ac Barbarorum detritus omnis simulacrorum cultus ; sicque dæmonum omne supercilium, Jesu in Andrea virtute detractum atque convulsum : sic denique Domini Ecclesiæ quotidie exaltatæ ac fide roboratæ.

Τοιαύταις ἀεὶ διδαχαῖς, τηλικούτοις δὲ τέρασιν πᾶσαν ἐπὶ πολὺ τὴν Ἀχαΐδα γῆν, ὁ θαυμασιώτατος ἐξιστῶν, ὑπεξῆγε μὲν τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης κατὰ μικρόν· προσήγετο δὲ τῇ ἀληθείᾳ, ἄνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, γέροντας, νήπια, ἄρχοντας, ἰδιώτας, σοφούς τε καὶ ἀμαθεῖς, πλουσίους καὶ πένητας. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τὸν λόγον αὐξάνεσθαι καὶ κραταιοῦσθαι, C ὥστε καὶ Μαξίμιλλαν ἀνθυπάτου τὴν γαμετὴν (11*), καὶ Στρατοκλέα δὲ τὸν αὐτοῦ σύγγονον, τῷ τῆς ἀληθείας καταθέσθαι Θεῷ· καὶ βαπτισθέντας, τῇ τοῦ Ἀποστόλου προσκαρτερεῖν διδαχῇ. Οὕτως εἰδωλολατρεία πᾶσα τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων· καὶ δαιμόνων ὀφρὺς οὕτω πᾶσα, διὰ τῆς ἐν τῷ Ἀνδρέᾳ τοῦ Ἰησοῦ δυνάμεως ἐμειοῦτο καταργούμενα· καὶ οὕτως αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Κυρίου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑψοῦντο, τῇ πίστει στερεούμεναι.

Quia igitur eum in modum vir beatissimus in

Ἐπεὶ δὲ τοῦτον ἐπὶ πολὺ τὸν τρόπον ὁ μακαριώ-

(11*) *Μαξίμιλλαν ἀνθυπάτου τὴν γαμετήν.* Etiam Græci in Synaxario, fusiusque illis Metaphr. sive cujuscunque alius antiquis Actis, in quibus et D illud de ea habetur, Reverso Roma proconsule ac viro, noluisse maritali copula illi commisceri, eo quod Christiana jam fide imbuta nollet cum homine nesciente Christum consuescere ; sed cum Davide, qui Deum odissent, odisset : quod forte disciplinæ Christianæ non satis consentiat, nulla tali fideli conjugi licentia, nisi ubi infidelis illi commanere non sustinet absque Salvatoris injuria : exstant tamen in Actis Clementis Romani de Theodora Sisinii uxore pene similia, aliisque non paucis, quæ omnia durum dicere Manichæorum fuligine aspersa. Forte eam ipsam ducebant piæ mulieres Salvatoris injuriam, quod mariti obstinatius infideles manebant, et ut proclive est, sibi suæque superstitioni uxores addicere studebant : aut studere videri poterant. Quæ August. refert ac suggillat ex Actis Andreæ, l. *De fide contra Manich.*, c. 58, plane Manichaica sunt, vereque digna Leucio Manichæo auctore ; quod ipsa nolens viro debitum reddere, *supposuerit marito ancillam suam Eucliam nomine, exornans eam*, etc., aliaque plane putida, quibus nihil commune cum his quæ versamus, præter nimiam forte illam religionem castitatis servandæ, aut etiam viri infidelis consuetudinis vitandæ. Quæ exstat de Andreæ Passione Achaiæ presbyterorum Epistola, Maximillam Egetis uxorem non habet, sed senatoriam mulierem ac prænobilem, quæ martyris corpus et apostoli religiose sepelierit, cujus ille rei nomine ad imperatorem delaturus esset, non ausus, qua fulgebat nobilitate, ordinaria quasi potestate in eam manus injicere, seu etiam civium, qui plures Christiani essent ab Andrea conversi, majorem stragem edere : sive alias Maximilla ejus uxor erat, sive non. Non enim hæc pugnant : quod ejus tanta nobilitas, et quod uxor proconsulis esset. Nicetas ubique cautior, oratorisque licentia, uxorem Egetis dixit, reliqua tacuit, aut certe subobscurius dixit ; cum et ipse crucis Andreæ causam tradit, quod Egeatis γυναικὸς ἠστόχει καὶ ἀδελφοῦ, *uxorem fratremque quasi amittebat*, auscultantes fidei quam Andreas prædicabat.

Digitized by Google

τατος βεβιωκὼς, τὸ ἔργον τετελείωκε τοῦ Χριστοῦ· καὶ αὐτὸς μὲν ἐσχάτῳ γήρει τὸ σῶμα πεπονηκὼς ἐπόθει τὴν ἀνάλυσιν, ἐκάλει δὲ τοῦτον ἄνωθεν ὁ ὑπερουράνιος Νυμφίος πρὸς ἑαυτόν· καὶ ὁ Πατὴρ δὲ ὁ ὑπέρθεος (12), τὰς ἀγκάλας ὑφηπλωκὼς, εἰς τοὺς γάμους προσεδέχετο τοῦ Μονογενοῦς, καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον ὡδοποίει τούτῳ τὴν ἄνοδον καὶ κατίθυνε· ὅ τε νυμφὼν αὐτῷ ὡς πανάγνῳ παγκάλως διηνέῳκτο, καὶ οἱ Σεραφεὶμ μὲν κύκλωθεν ἑστῶτες τὴν τρισάγιον αἴνεσιν ἡρμόζοντο· οἱ Χερουβεὶμ δὲ, τῷ ἐπὶ τοῦ θρόνου τὴν δόξαν εὐλογημένην ἀνεβάλλοντο, καὶ οἱ Θρόνοι πρὸς ὑποδοχὴν, καὶ πᾶσαι δὲ τῶν οὐρανίων αἱ Δυνάμεις τῷ τιμιωτάτῳ τοῦ Θεοῦ παιδὶ πρὸς δεξίωσιν παρεσκευάζοντο· καὶ οἱ μὲν τῶν ἱερῶν νόων ἐπ' αὐτὸν οὐρανόθεν ἐκεῖ καταβαίνοντες, οἱ δὲ ἀναβαίνοντες, λείαν αὐτῷ καὶ ἄγαν εὔπορον τὴν ἀνάβασιν ἡτοιμάζοντο, ἔδει λοιπὸν αὐτὸν κάτω τὸ τοῦ σώματος ἔλυτρον ἀφέντα, πρὸς τὸν ὑπερούσιον ἀσωμάτως ἀναπτῆναι· καὶ τοῦ τῆς σαρκὸς πάχους ῥαγέντα, γυμνῷ τῷ Πνεύματι πρὸς τὸ Πνεῦμα καθαρῶς ἐνδημεῖν. Ἔδει μεῖναι τὴν γῆν ἐπὶ γῆς, εἰς ἁγιασμὸν ἐσομένην τῇ γῇ, καὶ τῆς αὐτοῦ πίστεως ἐνέχυρον, τὸ ἱερὸν σκῆνος καταλιπεῖν τοῖς πιστοῖς, αὐτὸν δὲ κοῦφον ἀρθῆναι πρὸς οὐρανὸν, τῷ ὑπερουρανίῳ συνεσόμενον.

A longos annos protracta vita, Christi opus peregerat[91]; ac quidem ipse extrema senectute defesso corpusculo, solvere cupiebat[91*]; supercœlestis vero Sponsus e cœlis ad se vocabat; omnique major deitate Pater, passis ulnis ad Unigeniti nuptias exspectabat; sed et Spiritus sanctus ascensum prospere muniebat iterque dirigebat; thalamusque, velut omni castitate ornato, decore omni patebat; ac Seraphim quidem in circuitu stantes trinæ laudationis canticum aptabant[92], Cherubim vero sedenti super thronum benedictam gloriam repetitis vocibus personabant[92*]; Thronique susceptionis ergo, ac cœlestes omnes Potestates, ad nobilissimum Dei famulum triumpho accipiendum paratæ erant; atque aliæ quidem sacrarum mentium ad eum B illuc e cœlis descendentes, aliæ vero ascendentes, planum valdeque expeditum ascensum muniebant; jam necesse erat ut relicto in terra corporis involucro, ad substantia omni majorem corporis expers evolaret; abruptaque carnis mole ac crassitie, nudo spiritu ad Spiritum pure emigraret. Necesse erat ut terra in terra manente, futuraque illa terræ in sanctificationem, illiusque pignus fidei, sacræ exsuviæ fidelibus cederent, ipseque levis in cœlum tolleretur, cum eo versaturus, qui excelsior cœlo est.

Ἀλλὰ τί τὸ τῆς ἀναλύσεως ὄργανον; Σταυρὸς, τὸ σημεῖον τοῦ ἐσταυρωμένου, τὸ σκῆπτρον τοῦ Παμβασιλέως, ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἄθραυστον πάντων τῶν ἁγίων ὅπλον. Σταυρὸς, ὥσπερ ὄργανον μὲν πρότερον θανατικὸν τῷ Ἰησοῦ πρὸς τῶν Ἰουδαίων κατασκευασθεὶς, σύμβολον δὲ ζωῆς παρ' αὐτοῦ τοῖς ἁγίοις πᾶσι δοθεὶς· οὕτω καὶ τῷ πιστοτάτῳ τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ μαθητῇ, τοῦ θανάτου μὲν ὄργανον πρὸς τοῦ Αἰγεάτου καταπηχθεὶς, καὶ τὸ αἴτιον, ὅτι C ἐπὶ γυναικὸς ἠστόχει καὶ ἀδελφοῦ, τῆς Ἀνδρέου πίστεως καὶ θεηγορίας ἠρτημένων· ζωῆς δὲ ξύλον, οὐ Μαξιμίλλῃ, καὶ τῷ Στρατοκλεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσαις ὁμοῦ ταῖς Πάτραις, καὶ τῇ Ἀχαΐᾳ σωτηρίας ὑπόθεσις γεγονώς.

Quodnam vero sic emigrandi atque solvendi organum fuit? Nimirum crux, signum crucifixi, sceptrum universorum Regis, Christi gloria, sanctorum omnium inviolabilis armatura. Crux, sicut prius a Judæis Jesu structa velut mortis organum, cunctisque ab eo sanctis data tanquam vitæ signum; sic et fidelissimo Christi cruci affixi discipulo, mortis organum ab Ægeate fixa (ea scilicet ratione quod uxore fratreque frustraretur, ab Andreæ pendentibus fide ejusque divinis sermonibus) quæ tamen nedum Maximillæ et Stratocli, sed et cunctis Patrarum civibus, omnique Achaiæ salutis causa exstiterit.

Καὶ γὰρ ὑψωθεὶς ὁ πρεσβύτατος ἐπὶ τοῦ ξύλου· καὶ οὐ προσηλωμένος, ἀλλ' ἐφ' ἡμέραις αὐτῷ προσδεδεμένος τρισὶν, ὥσπερ ἀπὸ σκοπιᾶς τινος ἢ ἀκρωρείας τοὺς παρεστῶτας αὐτῷ λαοὺς ἐφορῶν, καὶ τὰ τῆς μυσταγωγίας ῥήματα παρατιθεὶς, σαρκὸς μὲν D παρῄνει παραμελεῖν· ἡδονῆς τε σώματος ἠττᾶσθαι μηδεμιᾶς, μηδέ τι τῶν ὁρωμένων ἢ λυομένων ἄξιον ἡγεῖσθαι σπουδῆς· μόνης δὲ ψυχῆς καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας, τῆς κατὰ πίστιν ἀληθείας φημὶ, τῆς πρὸς τὸ τῶν ἐφετῶν ἀκρότατον ἐκστατικῆς ἀναγωγῆς, καὶ κοινωνικῆς ὁμοιότητος καὶ συναφείας θεολογικῆς, πάσῃ σπουδῇ, πάσῃ μηχανῇ καὶ παντὶ σθένει χρεὼν ἔλεγεν ὁ θεόληπτος ἐπιμελεῖσθαι.

Sublatus enim in crucem provectæ ætatis senex, nec illi confixus, sed tridui spatio alligatus, velut e specula montisque vertice astantes populos intuens, sacratiorisque doctrinæ verba proponens, hortabatur carnem despicere, nulli corporis voluptati ac libidini cedere, nihilque eorum quæ cerni oculis possunt aut intereunt, studii dignum ducere; animæ duntaxat ejusque operationis (veritatis scilicet fidei) exstatici ad supremum eorum, quæ desiderari possunt, animi ascensus, sociæque similitudinis ac conjunctionis theologicæ, omni diligentia, arteque ac robore, vir Deo plenus aiebat curam habendam esse.

[91] Joan. XVII, 4. [91*] Phil. I, 23. [92] Isa. VI, 3. [92*] Ezech. III, 12.

(12) Ὁ ὑπέρθεος. Quasi *supra quam Deus*; longe excedens quidquid demum de Deo concipiamus; sive deitas intelligatur, ut in creatis dicitur, et participatione, sive etiam ut in Deo, sic a nobis affirmate ex creatis, et ut illorum auctor est, intellecto: cujusmodi plura in I. *De Mystica Theologia*: non ὑπέρθεος, quasi aliis personis magis Deus, aut illis superior exsistat; quod esset Arianici furfuris.

Digitized by Google

Hujus unius quam maxime assumendam sollicitudinem, quippe cum Dei opus sit[94]; inque eo primitus laborandum; omnes autem terrenas possessiones, ceu fluxas, spernendas esse : bonam corporis habitudinem, ut quæ ipsa fragilis sit, contemnendam; animoque virtutis causa laborante connitendum fortiter admonebat, nec laboribus fatiscendum. Unam scire mortem qui sit philosophus, peccatum scilicet ac impietatem. Veram hanc mortem esse veram nimirum vitam ignorare, animique oculos claudere, ne Christi fidei radiis collustrentur. Hanc tremendam acerbamque aiebat mortem; quam autem infideles inferant, cunctis suaviorem deliciis, vitæque causam existimandam esse, ut quæ ipsi Vitæ, ipsi Luci atque luminum Patri (omnis scilicet pulchritudinis auctori omnisque bonitatis parenti) admoveat,

A Τούτου μόνου φροντίζειν ὅτι μάλιστα δεῖν, ὡς ἔργου καθεστῶτος Θεοῦ, καὶ περὶ τοῦτο προηγουμένως πονεῖν· κτήσεως δὲ γηΐνης πάσης, ὡς ῥεούσης, ὑπερορᾷν· εὐπαθείας σώματος, ὡς οὐ μενούσης, ὑπερφρονεῖν· καὶ ψυχῆς δὲ ὑπὲρ ἀρετῆς πονούσης, ἀνδρίζεσθαι παρήγγελλε, καὶ μὴ ἐκκακεῖν· θάνατον δὲ μόνον εἰδέναι φιλόσοφον, τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀσέβειαν. Θάνατον τοῦτον ἀληθῆ, τὴν ἀληθῆ ζωὴν ἀγνοεῖν, καὶ μυωπάζειν τοὺς τῆς καρδίας ὀφθαλμοὺς, ὡς μὴ ταῖς ἀκτῖσι τῆς πίστεως καταυγασθῆναι Χριστοῦ. Τοῦτο θάνατον ἔφασκεν εἶναι φρικτὸν καὶ πικρόν· τὸν παρὰ τῶν ἀπίστων δὲ ἐπαγόμενον, πάσης ἡδίω τρυφῆς καὶ ζωῆς αἴτιον ἡγεῖσθαι, ὡς αὐτῇ προσάγοντα τῇ αὐτοζωῇ, τῷ αὐτοφωτὶ, καὶ τῷ φώτων Πατρὶ· τῷ πάσης καλλοποιῷ καλλονῆς, τῷ πάσης B ἀγαθότητος ἀγαθοποιῷ.

Ne igitur, filii, eorum causa indignemini qui interimunt. Nam et inviti vitam conciliant; et cum lædere arbitrentur, beneficium præstant : putantes honori detrahere, honorem accumulant : existimantes affligere atque ærumnæ auctores esse, ad verum ac nunquam diffluens gaudium transmittunt. Non igitur mihi mœroris causa et tristitiæ animique doloris, injusta hæc existimata sententia. Esset mihi plane valde molesta ac tristis, ac vere mortis causa, siquidem justa esset. Si deprehensi essemus facinoris rei; si nos Ægeati morte dignos exhibuissemus. Nunc autem veram vitam, vitam stabilem, ineffabilem, intemeratam, quam oculis vidimus, manibus contrectavimus[95]; cujus ipso rei periculo virtutem cognovimus, cum C *annuntiemus, cunctosque (quod nostrarum partium est) boni socios assumere studeamus, ejusque rei gratia in talia incidamus, non delicti pœnas luimus, sed clarescimus; non punimur, sed servamur; nec (ut quis putaverit) morte afficimur, sed vita donamur*[96]. Quid enim vir fortissimus virtutis causa injuria affici ac cruciari, philosophi sensu existimaret, quam justificari ac coronari? Quid vero Jesu causa in crucem agi ac interimi, quam vita ac deitate augeri; ac sicut supplicii mortisque similitudine, sic claritatis societate ei copulari, ac cum eo in æternum regnare.

Μὴ οὖν ἐπὶ τοῖς ἀναιροῦσιν, ὦ τέκνα, δυσχεραίνειν. Ἄκοντες γὰρ ζωοποιοῦσι· καὶ κακοῦν νομίζοντες, εὐεργετοῦσι· καὶ ἀτιμοῦν οἰόμενοι, τιμῶσι· καὶ θλίβειν ἡγούμενοι, πρὸς τὴν ἀληθινὴν καὶ ἄῤῥευστον παραπέμπουσι χαράν. Οὔκουν ἐμοὶ δυσθυμίας, οὐκ ἀνίας, οὐδὲ λύπης αἰτία, ἡ ἄδικος αὕτη νομιζομένη κρίσις. Ἦν ἄρ μοι, φησὶν, σφόδρα λυπηρὰ, καὶ ὄντως θανάτου πρόξενος, εἴπερ ἔνδικος ἦν· εἰ κακουργοῦντες ἐάλωμεν· εἰ ἀξίους ἑαυτοὺς θανάτου τῷ Αἰγεάτῃ παρεστήσαμεν· νῦν δὲ ζωὴν ἀληθῆ, ζωὴν μένουσαν ἄῤῥητον, ἣν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἑωράκαμεν, ταῖς χερσὶν ἐψηλαφήσαμεν· ἧς διὰ πείρας ἐγνώκαμεν τὴν δύναμιν, ταύτην εὐαγγελιζόμενοι, καὶ βουλόμενοι πάντας ὅσον ἐφ' ἡμῖν, τοῦ ἀγαθοῦ λαβεῖν κοινωνοὺς, καὶ τοιούτοις περιπίπτοντες δι' αὐτὴν, οὐ τιμωρούμεθα, δοξαζόμεθα δὲ· οὐ κολαζόμεθα, σωζόμεθα δὲ· οὐδ' ὡς ἄν τις ὑπολάβοι, θανατούμεθα, ζωούμεθα δέ. Τί γὰρ τὸ ὑπὲρ ἀρετῆς ἀδικεῖσθαι καὶ τιμωρεῖσθαι ὁ ἀνδρειότατος ἐφιλοσόφει, ἀλλ' ἢ δικαιοῦσθαι καὶ στεφανοῦσθαι; Τί δὲ τὸ ὑπὲρ τῆς Ἰησοῦ δόξης σταυροῦσθαι καὶ νεκροῦσθαι, ἀλλ' ἢ ζωοποιεῖσθαι καὶ θεοῦσθαι· καὶ ὥσπερ τῇ ὁμοιότητι τοῦ πάθους, οὕτω καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῆς δόξης συμφύεσθαι, καὶ συμβασιλεύειν αὐτῷ εἰς τοὺς αἰῶνας;

Atque hæc quidem ad plebem : sibi vero vir reipsa sapientissimus incumbens, atque ad eum, quem in se manentem habebat, sermonem convertens, *Gratias*, inquit, *ago tibi, mea voluptas ac gloriatio, mea exsultatio ac exaltatio, mea lux, mea potestas, mea corona, mea substantia, mea claritas, mea gratia, nomen desiderabile, divinumque nomen.*

Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τὸ πλῆθος· ἑαυτοῦ δὲ πάλιν ὁ τῷ ὄντι φιλοσοφώτατος γινόμενος, καὶ πρὸς τὸν ἐν D αὐτῷ μένοντα τὸν λόγον ποιούμενος, Εὐχαριστῶ σοι, φησὶ, τὸ ἐμὸν ἐντρύφημα καὶ καλλώπισμα, τὸ ἐμὸν ἀγαλλίαμα καὶ ὕψωμα, τὸ ἐμὸν φῶς, τὸ ἐμὸν κράτος, τὸ στεφάνωμα τὸ ἐμὸν, ἡ ἐμοῦ περιουσία, ἡ ἐμὴ δόξα, ἡ χάρις ἡ ἐμὴ, τὸ ἐπιπόθητον ὄνομα, τὸ θεάρχιον ὄνομα.

Gratias tibi, Jesu, vitæ meæ, meæ respirationi, alto cordis mei sensui, mentis meæ gloriationi, quem Dei amore amo quo frui liceat æterna voluptate; quem habeo, quem sitio, cui vivo, ac cui sum alligatus, et ad quem urgeor provehorque, ac contente contendo.

Εὐχαριστῶ σοι, Ἰησοῦ, τῇ ζωῇ μου, τῇ ἀναπνοῇ μου, τῷ γαυριάματι τῆς καρδίας μου, τῷ καυχήματι τῆς διανοίας μου, οὗ ἐρῶ Θεοῦ ἐρωτι, οὗ ὀναίμην αἰωνίῳ τρυφῇ, ὃν ἔχω, ὃν διψῶ, ᾧ ζῶ, καὶ ᾧ δέδεμαι, καὶ πρὸς ὃν ἐπείγομαι καὶ ἀνάγομαι, καὶ συντεταμένως ἀνατείνομαι.

[94] Joan. VI, 29. [95] I Joan. I, 2.

Digitized by Google

Εὐχαριστῶ σοι, Χριστὲ, τῷ Κυρίῳ μου καὶ Θεῷ μου καὶ Βασιλεῖ μου, ὅτι με πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τῇ κοινωνίᾳ τετίμηκας τοῦ σοῦ πάθους· ὅτι με τὸν δρόμον τελέσαι καλῶς, τὸν ἀγῶνα νομίμως ἀγωνίσασθαι, καὶ τὴν πίστιν ἐνίσχυσας βεβαίαν τηρῆσαι. Καὶ νῦν διὰ τοῦ σταυροῦ τούτου ὑψούμενον, πρὸς σὲ χαρμοσύνως ὑπόλαβε, φίλυφρόνως δεξίωσαι, πατρικῶς ἐναγκάλισαι· καὶ γε παρὰ σοὶ μένειν, ἐν σοὶ ζῆν, ἀγαλλιᾶσθαι δι' αἰῶνος ἐν σοὶ, κατατέρπεσθαι καταξίωσον ἐν σοὶ, καὶ τῆς σῆς ὡραιότητος, τῆς σῆς βασιλείας κατατρυφᾶν, ἧς οὐδέν μοι τῶν ἐπὶ γῆς κατ' οὐδένα προτετιμῆσθαι καιρόν.

A *Gratias tibi, Christe, Domino meo et Deo meo ac Regi meo, quod præter alia, etiam tuæ me socium passionis honoraveris* [96]: *quod ut cursum probe consummarem, certamen legitime certarem* [96*], *ac firmam servarem fidem, vires roburque præbueris* [97]. *Nunc itaque per hanc elevatum crucem, ad te gaudio suscipe, amanter benigneque accipe, paterne amplectere; ac vero apud te manere, in te vivere, in æternum in te exsultare, in te delectari concede; tuoque decore ac regno potiri, cui nihil terrenorum usquam velim anteire.*

Ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἀπαρχὰς, τὰς συναγωγὰς τῶν πιστῶν, τὰ τῶν ἐμῶν ἀκροθίνια πόνων, τὰ δράγματα τῆς γεωργίας τῆς ἐμῆς, ἃ τῷ σῷ περιπεποίημαι Πνεύματι, φύλασσέ μοι, Χριστὲ, καὶ τήρει, καὶ σκέπε τῆς βασκανίας τοῦ πονηροῦ. Μεγάλυνόν σου τὸ ποίμνιον, ἀγαθὲ, κραταίωσον, ἰσχυρέ· σθένωσον, πολλαπλάσιασον, ὥστε πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τῆς ἀπάτης ἐλευθερουμένην τοῦ δυσμενοῦς, πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου καθορμισθῆναι· ὥστε τῆς σῆς ἐπιγνώσεως καὶ δόξης σύμπασαν, ὡς τάχιστα, πλησθῆναι τὴν γῆν.

B *Sed et Ecclesiarum primitias, fidelium cœtus meorum laborum manubias, culturæ meæ manipulos, quos tuo acquisivi Spiritu, mihi, Christe, custodi, servaque, ac a nequissimi invidia protege. Adauge gregem tuum, qui bonus es; confirma ac robora, qui fortis es; conforta, multiplica, quo omnis hominis anima, inimici errore liberata, tuto se portu ad Evangelii veritatem recipiat; ut quam cito tui agnitione et gloria repleatur universa terra.*

Τοιούτοις ῥήμασι, καὶ ἔτι πολλῷ πλείοσι καὶ κρείττοσιν, ὦ τρισμακαριώτατε μαθητὰ, τῷ διδασκάλῳ καθομιλῶν, καὶ ὅλος ἐν τῷ Θεῷ ἐξεστὼς, εἶδες μὲν ἀνεῳγότας σοι κρυφίως τοὺς οὐρανούς· εἶδες δὲ καὶ τὸν Βασιλέα τῶν οὐρανῶν, ὡς ὑπέσχετο, μυστικῶς ἐμφανισθέντα σοι, καὶ νοερωτάτοις καρδίας ὄμμασιν ὑψηλῶς καὶ θεοπρεπῶς αὐτῷ προσβαλὼν, καὶ ἀῤῥήτῳ τινὶ καὶ μυστικῇ θυμηδίᾳ καὶ τερπνότητι συνδεόμενος καὶ ἐφεπόμενος, συνανελήφθης μετὰ παῤῥησίας καὶ ἀγαλλιάσεως εἰς τοὺς οὐρανούς· καὶ οἷα χιτῶνα τὸ ἱερώτατον σκῆνος τῷ ξύλῳ καταδεδεμένον ἀφεὶς, αὐτὸς ἐπήρθης τῷ πνεύματι, καὶ σύμμορφος ὄντως ὤφθης ἐν ὑψίστοις, τῷ σώματι τῆς δόξης Χριστοῦ.

C Istiusmodi verbis, longeque iis pluribus ac potioribus, ter beatissime discipule, magistro collocutus, totusque Deo excedens, vidisti cœlos tibi occulte apertos, vidisti et cœlorum Regem, ut erat pollicitus, mystice apparentem, perspicacissimisque animi oculis sublimiter ac divine illi incumbens, arcanaque quadam ac mystica animi jucunditate et oblectatione ipsi devinctus ac comes, cum favore et exsultatione pari triumpho in cœlos receptus es: sacratissimumque tabernaculum tunicæ instar e ligno vinctum relinquens, ipse spiritu elatus, vereque in excelsis conformis factus corpori claritatis Christi es [97*].

Χαῖρέ μοι τοιγαροῦν, ὦ πρωτόκλητε καὶ προβάθμιε (13) τῶν ἀποστόλων καὶ ἀρχηγέ· ὁ μετὰ τὸν σύγγονον μὲν τὴν τάξιν εὐθὺς, τὴν κλῆσιν δὲ πρὸ αὐτοῦ· τῆς εἰς τὸν Σωτῆρα δὲ πίστεως καὶ μαθητείας, οὐ τῷ Πέτρῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅλοις γενόμενος ἀπαρχὴ μαθηταῖς.

Salve igitur mihi sis, primo in apostolis vocate graduque eorum prime et antesignane: ordine quidem dignitatis secunde statim a fratre, at prior illo vocatione: fide autem in Salvatorem discipulorumque matricula, nedum Petro, sed et discipulis omnibus facte primitiæ.

Χαῖρε, ὅτι τῷ προδρόμῳ λύχνῳ προκαταυγασθεὶς, δι' αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐχειραγωγήθης· ὅτι πρῶτος τὸν Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ καὶ καλὸν Ποιμένα τῶν προβάτων ἐπεγνωκὼς, ὡς ἀρνίον ἄκακον, ἄχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, τούτῳ σαφῶς ἐπηκολούθησας· διὸ καὶ πρὸς τὸν οὐράνιον γεννήτορα συνυψούμενος, καὶ εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος συνειση̃ν, τοῦ ὑπερτάτου πάντων ὀνόματος κατηξιώθης.

D Salve, quod præcurrente lucerna primum illustratus, per illam ad Solem justitiæ adductus es: quod cum Agnum Dei bonumque illum ovium Pastorem cunctis prior ipse agnovisses, velut ovis innocens, ad mortem usque, idque mortem crucis, eum palam secutus es: quamobrem etiam ad cœlestem Patrem una sublimatus, inque interiora velaminis pariter ingressus, supremum omnium nomen consecutus es [98].

Χαῖρε, ὅτι τὸν ἀληθῆ τῶν ψυχῶν Νυμφίον, πρῶ-

Salve, quod verum animorum Sponsum, cum

[96] Joan. xx, 28. [96*] II Tim. iv, 7. [97] II Tim. ii, 4. [97*] Philipp. iii, 10. [98] Hebr. vi, 19.

(13) *Καὶ προβάθμιε.* Novi hoc tituli sola vocatione, fideique in Christum explicatæ primitiis, intelligendum est; cum alioqui Petrus, ipse junior, omnibus Andreæ præeat, unus ipse coryphæus ac gregis dux, princepsque apostolorum ac Christi singularis vicarius, in quo fundata Ecclesiæ unitas, non in Andrea, ullove alio discipulorum: qui proinde absolute *προβάθμιος*, apostolorum primitiæ ac primas electus a Domino est.

Digitized by Google

primus prorupi testimonio didicisses, totusque statim charitatis modis vulneratus esses, ac ejus prorsus captus dulcedine, cervique in modum siti maxima te illi adjunxisses, ac vitali latice affatim potatus atque inebriatus esses, ex ejus in te pinguedinis abundantia plures inebriasti, torrensque voluptatis gentibus multis exstitisti [99], quibus velut aquam multam operientem maria Christi notitiam ubertim eructasti [99*].

Salve, quod ipsam Jesu faciem videre meruisti, ipsoque gubernatore tum spiritali, tum quod sensu percipitur, enavigato mari, atque ad crudivoras gentes profectus, non ab eis devoratus es, sed eos Christo venatu cepisti ; nec ab eis consumptus es, sed et latitantem in eis draconem peremisti : mirandisque operibus in stuporem agens, cogensque ad Domini fidem, Ecclesias Christo crexisti.

Salve sis, crucifixi crucifixe, benedicti benedicte, dilectissimi dilectissime, discipule et præco, et apostole ministerque divinissime ; angelorum decus, apostolorum firma basis, sanctorum fulcimentum, Ecclesiæ fundamentum et gloria.

Salve, et exsulta valde in Christo Jesu, qui velut in curru Cherubico in te requiescit ; ac tanquam nostræ gentis apostolus, patriæque tutelaris ac curator, clementer rogo et miseranter nostræ quoque humilitatis misere ; benignissimumque Patrem tuum ac Deum exorans, ad ipsum nobis viam dirige, ut ex ejus doctrina exque judiciorum justitiæ rationibus inculpate super terram conversati, omnium Regi Christo, te intercessore, cum gloria præsentari mereamur ; quem decet omnis gloria, honor, adoratio, una cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum Amen.

ORATIO V.

Laudatio sancti et celebratissimi apostoli Jacobi Zebedæi.

Haud ita pridem vivus nos veræ Theologiæ fons, mysticum Paracleti tonitruum, concinna ac suave

[99] Psal. xxxv, 9 [99*] Isa. xi, 9.

τος τοῦ νυμφαγωγοῦ ταῖς μαρτυρίαις ἐπεγνωκὼς, καὶ τοῖς τῆς ἀγάπης μέτροις εὐθὺς ὅλος κατατρωθεὶς, καὶ κατακράτος τῆς αὐτοῦ γλυκύτητος ἡττηθεὶς, καὶ αὐτῷ τρόπον ἐλάφου διψητικώτατα προσδραμὼν, καὶ τῶν ζωηρῶν ναμάτων ἀναπλησθεὶς τε καὶ μεθυσθεὶς, ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς ἐν σοὶ πιότητος ἐμέθυσας πολλούς· καὶ χειμάρρους τρυφῆς ἔθνεσι γέγονας πολλοῖς, οἷς ὥσπερ ὕδωρ πολὺ κατακαλύπτον θαλάσσας, τὴν γνῶσιν κατακόρως ἐναπηρεύξω Χριστοῦ.

Χαῖρε, ὅτι τῆς αὐτοπροσώπου θέας τοῦ Ἰησοῦ καταξιωθεὶς, τήν τε νοητὴν θάλασσαν, καὶ τὴν αἰσθητὴν ὑπ' αὐτῷ κυβερνήτῃ διαπλεῖς, καὶ τοῖς ὠμοφάγοις τῶν ἀνθρώπων ἐπιδημῶν, οὐ κατεβρώθης ὑπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐζώγρησας τῷ Χριστῷ· οὐ κατηναλώθης, τὸν ἐμφωλεύοντα δὲ τούτοις δράκοντα ἀνεῖλες· αὐτοὺς δὲ, θαυμασίοις ἔργοις ἐκστήσας, καὶ τῷ Κυρίῳ πιστεύειν ἀναγκάσας, ἐκκλησίας ἀνεστήσω Χριστῷ.

Χαῖρέ μοι, ἐσταυρωμένε τοῦ ἐσταυρωμένου· εὐλογημένε τοῦ εὐλογημένου· ἠγαπημένε τοῦ ἠγαπημένου, μαθητὰ καὶ κήρυξ καὶ ἀπόστολε, καὶ θειότατε λειτουργέ· τὸ τῶν ἀγγέλων ὡράϊσμα, τὸ τῶν ἀποστόλων ἔδρυμα, τῶν ἁγίων στήριγμα, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἑδραίωμα καὶ καλλώπισμα.

Χαῖρε καὶ ἀγαλλία σφόδρα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ ὥσπερ ἐν ἅρματι Χερουβεὶμ ἐπαναπαυομένῳ ἐν σοί· καὶ ὡς τοῦ καθ' ἡμᾶς ἔθνους ἀπόστολος, καὶ προγονικὸς ὑπερασπιστὴς, καὶ ὡς πατρικὸς ἀντιλήπτωρ καὶ κηδεμών, εὐσπλάγχνως δέομαί σου καὶ οἰκτιρμόνως καὶ τῆς ἡμετέρας ταπεινότητος μέμνησο, καὶ τὸν ἀγαθόν σου Πατέρα καὶ Θεὸν δυσωπῶν, κατεύθυνον ἡμῖν τὴν ὁδὸν πρὸς αὐτὸν, ἵνα κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης ἀμώμως ἐπὶ τῆς γῆς πολιτευσάμενοι, καταξιωθῶμεν τῷ παμβασιλεῖ διὰ σοῦ προσενεχθῆναι μετὰ δόξης, Χριστῷ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Ε'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου (14).

Πρώην μὲν ἡμᾶς ἡ ζῶσα τῆς ἀληθινῆς θεολογίας πηγὴ, ἡ μυστικὴ τοῦ Παρακλήτου βροντὴ, ἡ ἐναρ-

(14) Sunt quædam ex Evangelio, exque libro Actuum apostolicorum de Jacobo explorata, quædam vero de illius rebus gestis ante passionem ambigua : de adventu scilicet in Hispaniam, deque prædicatione, num solis Judæis prædicaverit, an etiam gentibus. Ill. annal. pater in notis, vix tandem acquiescens dicentibus venisse in Hispaniam, nec rem adeo absurdam videri, ut non decoqui possit, modo ne etiam gentibus Christum annuntiasse existimetur, sed solummodo Judæis ; putat tunc potuisse venire, cum facta est magna illa Hierosolymis persecutio Stephani cæde, quando et dispersi omnes discipuli per Samariam et Galilæam, exceptis apostolis, qui ut gregis arietes ac reliquis fortiores illic remanserant, ut sic dispersam Ecclesiam denuo congregarent. Nihil enim vetat etiam aliquos apostolos discessisse, qui ipsi sic dispersis solatio essent, ac per eam etiam occasionem aliis locis Christum evangelizarent ; velut etiam Ananias Damasci, aliique aliis locis. Verum sive tunc eaque occasione, sive postea atque alia non satis nobis nota, nihil vetat sanctissimum apostolum adiisse Hispaniam, ut ejus Ecclesiæ suadent monumenta ; eodem fere instinctu quo Paulus postea ; ut nempe Judæis, quorum ingens turba ex priori dispersione per Hispanias disseminata erat, Evangelii lucem inferret. Id certe primo satagebant apostoli, antequam in gentes dividerentur, eisque ex instituto (relictis Judæis ut pervicacibus atque indignis Christi munere) Christum prædicarent ; ut scilicet antea in illis, quasi Christi mandato, operam probarent ; neque id solum intra angustos Judææ limites, sed et ubique gentium, ubi celebriores erant ac numerosiores Judæorum cœtus, sive alias legis cul-

Digitized by Google

μόνος λύρα καὶ εὐηχος τῶν οὐρανίων φωνῶν· ὁ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος ἐπώνυμος, Ἰωάννης, ὁ μέγας καὶ

A sonans cœlestium vocum lyra ; qui a gratia nactus appellationem est, Joannes, magnus ille primusque

torum : per quam ipsam occasionem factum est ut et Græcis Christi Evangelium, ante etiam Jacobi necem, a viris Cypriis aliisque Antiochiæ annuntiaretur, Act. xi. Quod si hoc a discipulis vix secundi ordinis, quidni ab apostolis, et inter apostolos fere principe, Jacobo ? Potuit ergo interim in Hispania versari, et quidquid est apostolici muneris præstare, ac, quod postea Paulus, obduratis Judæis et viam Domini bonam blasphemantibus, ad gentes converti, vel certe illarum explorasse animos, num ad fidem aptiores essent, deque illis relaturus (velut etiam factum est Antiochiæ) Hierosolymam ad Petrum et apostolos reliquos ascendisse ; per quas moras Herodes Agrippa ante festum Paschæ cervices illi amputarit. Ac forte simile aliquid in Jacobo præcessit, quod postea in Paulo Actuum apostolicorum historia nobis manifestavit. Nempe delatæ quædam querelæ, sive perlatus Hierosolymam rumor, ab iis Judæis quos vel in Hispania, vel aliis locis inviserat, tanquam et ipse discessionem prædicaret a lege, et gentibus Evangelii ostium aperiret ; vel non omnem œconomiam quam Joannes illius frater, vel etiam reliqui Hierosolymis apostoli et Jacobus loci episcopus servaret. Certe peculiare aliquid fuit, ut sic Herodes Agrippa legis æmulatione, ac putans se obsequium præstare Deo, non Petrum, non Joannem, non quemquam aliorum invaserit, sed potissimum Jacobum, ac reliquorum primum, cujus cæde in Petri necem exarserit. Hæc tota mens, quam ipse nobis Nicetas insinuavit, quibus sic loquitur, τὴν ἔρημον δὲ τέως Ἐκκλησίαν συσσείσασα τῶν ἐθνῶν, quasi Jacobi prima omnium prædicatio sic concusserit desertam hactenus gentium Ecclesiam, sensumque Evangelii sensim illi indiderit : quod vel maxime in Hispania factum sit. Vellem pro Hispanis testes antiquiores, et probatæ magis fidei, quam quos habent. Isidorus plura habet consuta mendaciis, ut bene Baron. Proinde non verus Isidorus : Flavius Dexter, auctor supposititius ; Beda ipse non satis vetustus, et forte interpolatus : Callixtus, aliique pontifices, possunt ipsi pium sensum suum de Jacobo ejusque in Hispania apostolatu et miraculis aperire, et etiam libris ecclesiasticis inserere ; sed historicam fidem, nisi ex probatis monumentis, non possunt certam præstare. Utque in Jacobo sic in aliis, in quibus nulla pietatis jactura, licet post etiam diplomata pontificia, vel instituta publica auctoritate sanctorum veneratione officia, a viris doctis et studiosis certius aliquid inquiri. Quod recudendis Romæ nuper fastis ecclesiasticis diligenter præstitum audio, et summopere laudo ; quippe nullum majus ad pietatem fomentum, quam certa veritatis assertio. Græcis prorsus ignotus Jacobi hic in partes occiduas adventus. Nicetas, in Judæa et Samaria prædicasse habet, ab illa dispersione, quæ facta est sub Stephano, tumque reversum ut inviseret Hierosolymorum Ecclesiam, sic ab Herode captum et occisum. Hippolytus adhuc parcius, ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ κηρύσσων, *cum prædicaret in Judæa :* nec aliter Menæa Græcorum. Abdias Babylonius, cujuscunque fidei auctor, Samariam adjungit ; quæ ipsa vicina Judææ est, ac procul abest a transmarina illa Hispanica profectione. Euseb. l. II, c. 9, ejus duntaxat meminit, quod ex Actibus habuit : solumque refert ex Clem. Alexandr., eum *qui judicio obtulerat*, εἰσαγαγὼν εἰς δικαστήριον, visa Jacobi martyrii constantia, veniam a Jacobo petiisse, quem Jacobus imprecando pacem osculatus sit, fratremque vocaverit. Docet Henric. Vales. illam vocem potius de delatore seu accusatore intelligendam, qui ipse in judicium adducere dicitur, quam de apparitore seu milite ; cum vox Græca utrumque ferat ; quod sic ille veniam a Jacobo petierit, quod *magis*, inquit,

B

C

D

convenit accusatori, quam militi. Quippe accusator qui innocentem calumniatur, sciens ac volens peccat: atque idcirco veniam petere potest ab eo quem affecit injuria. Miles vero qui judici exhibet noxium, cum imperio judicis obsequatur, omni culpa videtur vacare. Quæ certe ratio, pace tanti viri, non prorsus satisfacit. Quoties enim legimus in Actis martyrum et confessorum apparitores, cornicularios, carcerarios veniam petiisse, ac culpam agnovisse, cum omnes judici obsequerentur, cui proinde obedire, non omni semper culpa vacare videri potest ; tunc nimirum, cum contra Dei legem obeditur, nec reus adducitur, sed sanctus et Dei servus, eo ipso nomine quod Dei servus, uti res se tunc in martyrum et confessorum judiciis pœnisque habebat. Cum itaque vox εἰσαγαγών, ut exstat in Clem. nullis aliis vestita, non magis apparitorem sonet et militem, quam delatorem vel calumniatorem (qui forte nullus peculiaris erat, sed communis rumor prædicationis Jacobi, quovis tandem modo illa impingere videretur Mosis legi), liberum erit quo quis potius sensu accipere velit. Si qua tamen fides Abdiæ, fuit hic unus ex scribis Pharisæorum, Josias nomine, qui Jacobo concionem habente, cum essent duo centuriones, qui eum essent adducturi, Lysias et Theocritus, ipse quasi majoris zeli, in ejus collum funem injecerit : quasi nimirum legis vindex, quam in Jacobo putaret violari ; donec miraculo curati paralytici ad fidem illuminatus, sic veniam suæ temeritatis petiit, et ejus, quod cæco zelo atque ignorans, in Jacobum et Christum patraverat, delicti. Quæ narratio plenior est illa Clementis, et forte ad veritatem expressior. Potuit visus Jacobus μαρτυρήσας, vel ut alii codd. μαρτυρήσων, ipsa scilicet martyrii constantia, cogere ad fidem Josiæ animum affulgente illi Christi gratia ; pronius tamen est ut existimetur id factum aliquo miraculo, cujusmodi istud paralytici Abdiæ relatum : in quo nihil novum, aut non prius Christo sæpius, tumque Petro et Joanni, Christi Deitatis argumento exhibitum, uti partim sacris Evangeliis, partim Actuum libro habemus expressum. Sic in Stephano, ut Saulus converteretur, non satis fuit ejus exemplum constantiæ, vel etiam oratio, sed opus fuit divino vocationis miraculo : sic in Jacobo videatur, cum pene pares Josias et Saulus in Jacobo et Stephano videantur, eademque instincti æmulatione, præcipui amborum necis auctores exstiterint. Sunt in Abdia, quæ probata videri possint, sintque bonis auctoribus consentientia, multumque eis ac historiæ lucis afferant ; quod tamen in eo carbones auro commisti merito censeantur, caute legenda et probanda, quæ affert ; velut etiam est illa tanta narratio de Phileta et Hermogene magis, quos nihil vetat, sic a Jacobo conversos, a fide postea defecisse, ut testatur Paulus ; sicque pene in illis se rem habuisse ac in Simone Mago. Multos ejusmodi ad fidem conversos, fidem facit Actuum liber, qui et libros suæ artis tanto pretio combusserint.

Joannes Tamayo Salazar in suo Martyrologio, Hispanico, tom. IV, sancti Jacobi genealogiam texens, seu historiam referens, in hæc verba orditur : *Jacobus Zebedæi ex Maria sorore Matris Dei, Filia Salome, de Anna, et frater Joannis Evangelistæ, filius.* Ubi primum ipsa quæsita constructio, mire obtundit. Quam enim longe posita vox, *filius !* Sententia ejus est fuisse tres Annæ filias, omnes dictas Marias ; Mariam matrem Jacobi, filiam Salome et Annæ : ita ut Salome illi vir sit unus ex maritis sanctæ Annæ, quos plures habuerit. At abhorrent hæc a traditione relata a Niceph. l. II, c. 3, ex Hippolyto Portuensi, singularis prolis sanctæ Annæ ex Joachim, quam confirmat card. Baron. in appar., n. 41. Idem tamen totis velis in eam sententiam vide-

Digitized by Google

Dei Verbi Theologus, ad suorum mirabilium laudationem humanissime colligens, laudatissimam

A πρῶτος τοῦ Θεοῦ Λόγου Θεολόγος, πρὸς ὕμνησιν τῶν αὐτοῦ θαυμασίων ἀγαθοπρεπῶς ξεναγαγῶν, πολυ-

tur ire in notis Jul. 25, ubi et Maii 25, majori commento Mariam Jacobi, hujus matrem interpretatur, quæ sic in Italiam venerit in dispersione illa sub Stephano, et Verulis in Hernicis sancto fine quieverit : putatque se habere ex illius Ecclesiæ monumentis; quæ certe vir doctus probare debuit, vel probanda repræsentare lectori. Mihi certe monstro simile, quæ in Evangelio legitur Maria Jacobi, matrem intelligi Jacobi Zebedæi aut etiam Joannis. Undenam vero orta Maria hæc, ac quidni æque Joannis dicta, qui ipse etsi junior fratre ætate, cunctis tamen reliquis celebrior fuit, ut etiam auctor est Chrysostomus, etc. Certe Maria Jacobi, ipsi Baronio, et illis qui ejus sententiæ sunt de duobus ex duodecim Jacobis, Maria Alphæi est (scilicet uxor) non Zebedæi : ita alios, ne illius quidem, sed Jacobi, cujus se fratrem Judas nominat, qui etiam Jacobus B μικρός, *Parvus* seu *minor*, ὁμωνυμίας vitandæ causa a Marco dicitur, undecunque hoc illi cognomen hæserit, sive quia fratrum minimus, quanquam meritis ita conspicuus, sive quia hujus ipsius Jacobi nepos sit ex Symeone. Hanc sic dictam Mariam Jacobi, quasi evangelica phrasi habeant Verulenses, illa gaudeant : non illa invicta, ex nescio quibus monumentis, Mariam Jacobi, quasi uxorem Zebedæi (quæ nec Maria quidem) nobis obtrudant. Sanius certe idem ill. annalium pater in Appar. 61, non jam ex stramineis ac subditiliis monumentis, sed ex puris evangelicis fontibus censens, Matthæumque Marco componens, *Quam alter matrem filiorum Zebedæi astantem cruci ponit, alter Salomen dicit :* nec usquam aliter dictam, aut vocatam Mariam, probatus ullus auctor insinuavit. Nec bene, qui nuper (id est Clem. VIII pontifice) Rom. tabulas auxerunt, nec satis ex tanti pontificis mente zeloque emendarunt, dum ita XI Kal. Novembr. illis ascripserunt : *Hierosolymis sanctæ Mariæ Salome, quæ in Evangelio legitur circa Domini sepulturam sollicita.* Ubi Bar. : *De ipsa Matthæi Evangelium* XV et XVI. *Agunt de ea hac die Beda, Usuardus et alii recentiores.* Matth. XV et XVI, ne Salome quidem nominatur, sed solum mater filiorum Zebedæi pro filiis sollicita, et rogans pro illis; etsi id non Matth. XV aut XVI, sed XX. Beda : *Item beatæ Salomæ, quæ in Evangelio legitur cum reliquis sanctis feminis circa Domini sepulturam sollicita ;* nec aliter Ado. Quid hoc ad illud novarum ejusmodi tabularum, ut quasi ex illo videatur exscriptum ? Vetus quoque Rom. Hieron.; *Item Salome, quæ in Evangelio legitur circa*, etc. Quomodo Maria Salome Hierosolymis, si Maria Jacobi, quæ ipsa Maria Salome, auctorum sensu, quos exagito, Verulis in Italia ? Rom. item Rosveid.: *Et Salome, quæ in Evangelio legitur.* Corbeien. ipsum antiquissimum, Salomen non habet, at nec Mariam Magdal.: quod mirum, et contra ac reliqua omnia, etsi ita in indice ascriptum vulgatoris προλήψει, *Maria Magdalena* XIV *Kal. Febr.*, 19 *Jan.*, ubi tamen ipsæ tabulæ, *Hierosolymæ, Marthæ et Mariæ sororum Lazari.* Certe ad eum diem nullæ veterum tabulæ, nulli fasti Magdalenam ascriptam habent : sed omnes 22 Julii, et quidem simplicissime, ascripto duntaxat illius nomine, *Sanctæ Mariæ Magdalenæ;* exceptis duntaxat novis Rom. tabulis, in quibus explicatur adventus ejus in Provinciam, et quidquid est traditionis illius provinciæ. Corbeienses illæ unæ tabulæ, cur desiderent Magdalenæ nomen et memoriam, nescio. Num quod illarum auctor in Asia defunctam ad se minus spectare existimavit; an quia ipsam Mariam sororem Marthæ putavit, et cum sorore honorare voluit? Sic certe Dacherius suo indice repræsentavit : sed re ancipiti, probare debuit, ejusque suæ opinationis momenta aperire, quibus forte suasurus aliquid erat, non quasi imponere. Græcos certe video

Magdalenam colere dicta illa Julii 22, Mariam vero et Martham die 4 Junii; Basilianum Menol. altero die, *Natalis sanctæ Mariæ Magdalenæ*, altero, *et sanctarum mulierum Marthæ et Mariæ*. Sed hæc alterius operæ.

Ad Jacobi matrem Salomen quod spectat, Græci in Menæis 8 Maii laudato Sophron. Ἱστέον ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Θεολόγου ὁ Ζεβεδαῖος ἦν · ἡ δὲ μήτηρ, Σαλώμη, θυγάτηρ Ἰωσὴφ τοῦ μνηστευσαμένου τὴν Θεοτόκον. Ὁ δὲ Ἰωσὴφ υἱοὺς ἔσχε τέσσαρας, Ἰάκωβον, Συμεών, Ἰούδαν καὶ Ἰωσῆ · καὶ θυγατέρας τρεῖς · τήν τε Ἐσθὴρ, τὴν Μάρθαν καὶ τὴν Σαλώμην, ἥ τις ἦν γυνὴ Ζεβεδαίου. Ἐντεῦθεν ὁ Σωτὴρ, θεῖος ἦν Ἰωάννου, ὡς ἀδελφὸς Σαλώμης τῆς θυγατρὸς Ἰωσήφ. Hæc quidem de Joanne; sed eadem ratio de Jacobo, qui ejus germanus erat. *Fuit Zebedæus Theologi pater : mater vero, Salome, filia Joseph, qui Deiparam sponsam accepit. Porro Joseph quatuor masculos habuit, Jacobum, Simeonem, Judam et Josetem : feminas tres, Estherem et Martham et Salomen, quæ fuit uxor Zebedæi. Itaque Salvator Joannis avunculus erat, velut Salomes frater filiæ Josephi.* Paulo aliter Niceph. ex Hippol. l. II, c. 3, duas assignans Josepho filias ex Salome Zachariæ filiæ, patris Joannis Baptistæ, *Estherem et Thamar.* Epiphan. hær. 78, ipse quoque duas filias dicit, καὶ δύο θυγατέρες, Μαρία, καὶ ἡ Σαλώμη καλουμένη. *Filiæ duæ, Maria et Salome.* Fuit in feminis istud nomen vulgatissimum : *Salome* enim mater Machabæorum, soror Herodis, obstetrix Bethlehemitica, ipsaque hæc uxor Zebedæi, et plures aliæ : mirumque sic potuisse in virum mutari per apocryphorum somnia, ex quo et Anna Maria mater filiorum Zebedæi suscepta sit, ut in Anna idem Tamayo belle describit.

C Unum alterumve notabo, ne nimius sim, quod Stephanum Jacobi hujus diaconum faciunt. Julian. in Chron. n. 16, fol. 3, *quod*, ait Tamayo, *multum honoris Apostolo nostro conciliat.* Auctorem laudant Ignatium epist. ad Tralien. Verba Ignatii sunt, in ea epistola, inter eas quæ interpolatæ censentur, cum nec purius exemplar Florentinum habeat, nec veteres versiones Latinæ : Τί δὲ διάκονοι, ἀλλ' ἢ μιμηταὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, λειτουργοῦντες αὐτῷ λειτουργίαν καθαρὰν καὶ ἄμωμον ; ὡς Στέφανος ὁ ἅγιος Ἰακώβῳ τῷ μακαρίῳ, καὶ Τιμόθεος καὶ Λῖνος Παύλῳ, καὶ Ἀνέγκλητος καὶ Κλήμης Πέτρῳ. *Quid vero diaconi ? nisi imitatores angelicarum potestatum, præstantes episcopo ministerium mundum et immaculatum ; quomodo sanctus Stephanus beato Jacobo, et Timotheus et Linus Paulo, et Anencletus et Clemens Petro.* Hæc quidem interpolator, nullius proinde frugis, ut existimentur veri Ignatii. Ac vel si Ignatii, quid hæc ad Jacobum Zebedæi; aut cur D ejus potius diaconus Stephanus, seu minister quam Petri, vel etiam Andreæ, aut Joannis? Fuerit Jacobus Hierosolymis, at cum reliquis apostolis fuit, nec in eis princeps, aut etiam peculiarius Ecclesiæ illius sacerdos, cui addictum foret Hierosolymis ministerium Stephani; cum præcipue, si aliquid demus Hispaniarum illi traditioni, Jacobi ad eam apostolatus, minus omnibus Hierosolymis moratus sit, nec ut faceret missas, ac diacono in eis uteretur, sed ut Christum prædicaret. Nec forte ulla alia potiori ratione delatus Jacobo ἀδελφοθέῳ Hierosolymorum episcopatus, non ulli ex duodecim peculiarius usurpatus, ne quid ejus functio obstaret prædicationi, quam præcipuum atque proprium suum munus duodecim noverant a Christo sibi constitutum, et ad quod primitiis Spiritus donati erant : licebatque sacerdotes facere et episcopos, non sic facile apostolos, ac apostolico vere spiritu præditos. Hæc sic straminea, ac curiose adeo accersita, ipsam elevant piæ traditionis apostolatus

Digitized by Google

τελῆ μὲν ἡμῖν τράπεζαν σεπτῶν ἐννοιῶν· ἡδεῖαν δὲ A
ὅτι μάλιστα παρεσκευάσατο φιλοτησίαν· οὗ τῆς
ἀφθόνου καὶ ζωηρᾶς κατατρυφῶντες ἑστιατορίας, καὶ
τῇ δαψιλείᾳ τῆς χάριτος πληρούμενοι καὶ θερμαινό-
μενοι, οἷά τινα μικρὰν ἐκ καρδίας τῶν λόγων αὐτῷ
προσενηνέγκαμεν ἐρυγήν· τῆς μὲν εὐεργεσίας ἄξιον
προσενεγκεῖν ἔχοντες οὐδέν· ὡς ἂν δὲ μὴ ἀχαριστίας
δεινὴν ἀποισώμεθα γραφὴν, κατὰ δύναμιν τὸν ἔπαι-
νον εἰσενεγκόντες.

Νυνὶ δὲ μετ' αὐτὸν, ἄλλη μυστικὴ διαδέδεκται
πράπεζα, καὶ ἄλλος ἡμῖν ζωηρύτου πόματος με-
μεστωμένος προεδήθη κρατήρ· καὶ ὁ ἑστιάτωρ ὡς
φιλότιμός τε καὶ δαψιλὴς, οὐδὲν ἐκείνου τῆς μεγα-
λοπρεπείας λειπόμενος· πάντα δὲ τρόπον ἐξισούμε-
νος, ἀδελφὸς τὴν φύσιν, ἀδελφὸς τὴν πίστιν. Ἑνὸς B
γὰρ ἑκάτεροι πατρὸς, ὥσπερ τοῦ Ζεβεδαίου κάτω,
οὕτως ἄνω τοῦ Θεοῦ· ὀνόμασι μόνοις Ἰωάννης καὶ
Ἰάκωβος διενηνόχασι, μικροῦ τοῖς πράγμασι συν-
απτόμενοι· ἴσοι τὴν γνώμην, ἴσοι τὴν χάριν, ἴσοι
τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν. Ὧν ἀληθῶς
Κύριος εἷς, ὁμοίως ὁρώμενός τε καὶ πιστευόμενος,
ὁμοίως προσκυνούμενός τε καὶ λατρευόμενος· μία
κλῆσις, μία πρόθεσις, ἐλπὶς μία, ὥσπερ καὶ βάπ-
τισμα ἕν.

Ὁμότιμοι τὴν ἐν γράμματι λατρείαν, ὁμότιμοι
τὴν πρὸς τὸ πνεῦμα μετάθεσιν. Ὁμόφρονες τὴν
ἐπίγνωσιν τοῦ Πατρὸς, ὁμόφρονες τὴν εἰς τὸν Μονο-
γενῆ καὶ ἀγάπησιν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν
τοῦ Πνεύματος συγκατάθεσιν καὶ ὑποταγὴν οἱ αὐ-
τοί. Διὸ καὶ Βοανεργὲς, ὃ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς, ἄμφω
πρὸς αὐτῆς κέκληνται τῆς ἀληθείας, ὡς ἑνὶ καὶ τῷ
αὐτῷ Πνεύματι πρὸς τὴν τοῦ Εὐαγγελίου μεγαλο-
φωνίαν καταρτιζόμενοι καὶ κροτούμενοι· ὀφθαλμοὶ
δύο τῆς ἁγιοπρεπείας Ἰησοῦ, τὴν ἀνωτάτω τοῦ
Δεσποτικοῦ σώματος κατέχοντες σκοπιάν· καὶ πρῶ-
τοι τῶν θεαρχικῶν ἀκτίνων ὁμοίως, ὡς ἁπλοῖ καὶ
διειδεῖς καὶ φωτοφανεῖς ἀποπληρούμενοι· καὶ ἀγα-
θοπρεπῶς ὅλον δι' ἑαυτῶν καταλάμποντες τὸ σῶμα.
Κορυφαῖοι τὴν τάξιν ὡσαύτως, ὡς τῇ κορυφαίᾳ τῶν
ἀρετῶν ἀγάπῃ πάντων μᾶλλον τῷ τοῦ Θεοῦ προσ-
ῳκειωμένοι ἀγαπητῷ. Διὸ καὶ πρωτόθρονοι, καὶ ἰσότι-
μοι καὶ πάντων μικροῦ φάναι πρόκριτοι, ὡς τῆς
ἴσης καὶ πρώτης παρὰ τῷ Παμβασιλεῖ κατηξιω-
μένοι τιμῆς.

Τοῦτον οἱ τῆς βροντῆς υἱοὶ τὸν τρόπον ἐνούμενοι
καὶ ταυτιζόμενοι, πῶς οὐ τὸν αὐτὸν τῆς εὐφημίας
προσίσονται λόγον; Ὧν γὰρ οἱ ἀγῶνες ἴσοι, καὶ αἱ
ἀναῤῥήσεις αἱ αὐταί· ὧν δὲ κοινὴ τῆς ἀρετῆς ἡ κτῆ-
σις, κοινοὶ δῆλον ὅτι οἱ στέφανοι. Τίς οὖν τὰ ἀδιαί-
ρετα διελεῖν, καὶ τὰ κατὰ φύσιν καὶ γνώμην ἡνω-

nobis venerabilium sententiarum sensorumque
mensam, ac quam maxime suave convivium para-
vit : cujus copiosis vitalibusque delectati epulis,
nec non abundantia gratiæ repleti accensique,
quasi exiguam quamdam ex corde sermonum eru-
ctationem ei dependimus : quibus suppeteret qui-
dem nihil, quod pro munere dignum offerretur ;
sed qui tamen, quanta facultas erat, ad depellen-
dam ingrati animi tetram labem ac crimen, lauda-
tione in eum defuncti simus.

Nunc vero post illum alia nobis mystica succes-
sit mensa : alius nobis mellito plenus nectare crater
propositus est; mensæque structor ac convivator,
quasi splendidus largusque opum ac magnificus,
nihil illi impar ambitioso cultu et magnificentia,
sed omnimode æqualis : natura germanus, ac fide
germanus : uno enim prolati patre, uti in terris
Zebedæo, ita in cœlis Deo. Solis discreti nomini-
bus Joannes atque Jacobus, propemodum rebus
concreti ac copulati : pares animo, pares gratia,
pares virtute ac cum Deo necessitudine : quorum
revera unus Dominus, quem similiter viderent, et
una vocatio, unum mentis propositum, una spes,
uti et baptisma unum [1].

Pari honore, quod attinet ad cultum legalem ;
pari, quod ad translationem ad spiritum. Pari
animi sensu ac concordia in Patris agnitione, pari
propensa in Unigenitum voluntate et dilectione.
Neque id modo, sed et consensu in Spiritum ejus-
que subjectione, iidem. Quamobrem etiam Boaner-
ges (quod est, Filii tonitrui) ab ipsa ambo nuncu-
pati sunt veritate, velut quos unus idemque Spiri-
tus ad magnificam Evangelii prædicationem con-
cinnasset atque conflasset [2]. Gemini oculi sanctis-
simi decoris Jesu, Dominici corporis supremam
tenentes speculam ; primi scilicet divinæ lucis ra-
diis, ceu simplices atque limpidi lucidique pariter
repleti, benignissimeque totum corpus fulgoribus
suis collustrantes. Perinde ordine principes, tan-
quam charitate quæ princeps virtutum est omnium
maxime Dei dilecto devincti ac familiares. Quam-
obrem etiam primis sublimes sedibus, parique ho-
nore ac cunctis propemodum prælati, tanquam vi-
delicet parem primumque apud summum universo-
rum Regem consecuti honorem.

In hunc modum conjuncti tonitrui Filii unaque
velut ratione coaliti, quomodo non eumdem lauda-
tionis ac præconii sermonem admiserint ? Quorum
enim certamina paria, eadem etiam exsistant præ-
conia. Quorum commune virtutis decus, communes
nimirum etiam coronæ. Quis igitur quæ sunt indi-

[1] Ephes. IV, 5. [2] Matth. III, 17.

Jacobi in Hispaniam fidem. Porro interpolator ipse insulsus, qui præter Stephanum Jacobi Hierosolymorum antistitis vere diaconum, et in hoc præcipue ab apostolis creatum, inter diaconos numeret, qui omnes episcopi fuerunt, et quidem apostolorum quasi suffraganei, quos vocant ; partes scilicet et munia et episcopalia præstantes, dum apostoli majora magisque propria ex officio tentarent ; ipsi κατ' ἐξοχὴν coryphæi et principes, eminentiusque quidquid episcoporum est, ac velut prima sub Christo fundamenta atque ostia habentes.

Digitized by Google

visa tentet dividere; ac quæ natura ac voluntate copulata, dispescere? Quonam vero modo ex propositis alteri seorsim contexi laudatio queat? quæ enim quis de altero dixerit hæc forsan etiam alteri conveniant. Num vero, cum aliis quidem, uti dictum est, coeant; modo tamen quo ad Christum emigrarunt, abunde distinguantur; illorum quidem ratione, communis amborum laudatio; horum vero merito cuique propria ac distincta sit?

μένα πειράσαιτο διιστᾷν; Πῶς δὲ τῶν προκειμένων ἡμῖν ἑκατέρῳ τὸν αἶνον ἰδίᾳ διαπλέκοιμεν; ἃ γὰρ ἄν τις εἴποι περὶ τοῦ ἑνὸς, ταῦτά γε τυχὸν καὶ τῷ ἑτέρῳ ἐφαρμόσειεν. Ἢ, τὰ μὲν ἄλλα, καθάπερ εἴρηται, ταυτιζομένους, τῷ τρόπῳ δὲ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν διαφορουμένους ἀναλύσεως· κοινοποιητέον μὲν κατ' ἐκεῖνα· διαιρετέον δὲ τὸν λόγον κατὰ ταῦτα.

Etenim cum primum eamdem humano satu nativitatem ac educationem nacti essent; iisdemque moribus et disciplinis instituti fuissent, ac paternæ piscatoriæ arti operam posuissent; magnam vitæ partem in mari versati, qui hamum mitterent, sagenam laxarent, ac rursus retia emundarent, eamdem postea divinissimi Jesu vocationem consecuti; ac tanquam eodem animo duplicique corpore uterentur, eodem ambo divinæ scientiæ e cœlo coruscante, cuncti qui attentis animis sint, uno ejus fulgore atque micatu pariter irradiantur: sic et illi Dominica vocatione donati, quæ sequi illos præciperet, atque hominum piscatores facturum pollicerétur, nihil verbi novitate diffidentia acti sunt: nulla vocationem dubietate repulerunt; nec sicut Paulum Athenienses in crastinum distulerunt [a]: sed simul atque sermone illabente collustrati animo sunt, ac velut incendio paratiore materia, mentis rectitudine cœlestem ignem susceperunt, sui ipsorum confestim obliti sunt, ac patre cum navi relicto, spretaque propinquorum necessitudine ac consueta institutione posthabita, cunctisque deliciis ac carnis voluptatibus contemptis, uni se Jesu amori addixerunt.

Καὶ γὰρ τὴν ἐξ ἀνθρώπων γέννησιν πρῶτον καὶ ἀνατροφὴν λαχόντες τὴν αὐτὴν, καὶ ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς ἤθεσι καὶ μαθήμασι παιδοτριβούμενοι, καὶ τῇ πατρικῇ τέχνῃ τῆς ἁλείας προσασχολούμενοι, καὶ τὰ πολλὰ τῇ θαλάσσῃ προσέχοντες, καὶ ἄγκιστρον καθιέντες, καὶ δίκτυον χαλῶντες, καὶ αὖθις ἀναθαίροντες· μετὰ ταῦτα δὲ τῆς αὐτῆς ὁμοίως πρὸς τοῦ θεαρχικωτάτου κλήσεως ἀξιωθέντες· ὥσπερ μιᾷ μὲν ψυχῇ, δυσὶ δὲ σώμασι χρώμενοι, μίαν ἀμφότεροι τὴν τῆς θεογνωσίας περιελάμφθησαν ἀκτῖνα. Καὶ καθάπερ ἀστραπῆς ἄνωθεν διαλαμψάσης, μίαν τὴν ἀπ' αὐτῆς αὐγὴν πάντες ὁμοίως οἱ προσέχοντες ἐναπαστράπτονται, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τῆς Δεσποτικῆς κλήσεως ἠξιωμένοι, ἕπεσθαι μὲν αὐτῷ παρεγγυώσης· ἀνθρώπων δὲ ἁλιεῖς ποιεῖν ὑπισχνουμένης, οὐκ ἐνεδοίασαν τῷ ξενίζοντι τοῦ ῥήματος, οὐκ ἀπορίᾳ τὴν κλῆσιν διεκρούσαντο, οὐδ' ὥσπερ Ἀθηναῖοι τὸν Παῦλον εἰς τὴν ἐξῆς ὑπερετίθεντο· ὁμοῦ δὲ τῷ λόγῳ περιαστραφθέντες τὸν νοῦν, καὶ ὥσπερ ὕλης ἐπιτηδειότητι, τῇ τῆς διανοίας εὐθύτητι τὸ οὐράνιον καταδεξάμενοι πῦρ, ἐπελάθοντο μὲν εὐθὺς ἑαυτῶν· ἐπελάθοντο δὲ οἰκειότητος φυσικῆς· καὶ τὸν πατέρα μετὰ τοῦ πλοίου καταλιπόντες, καὶ συγγενείας ὑπεριδόντες, καὶ τῆς συνήθους διαγωγῆς ἐκστάντες, καὶ πάσης τέρψεως καὶ πάσης σαρκίνης παραμελήσαντες ἡδονῆς, μόνου γεγένηντο τοῦ ἔρωτος τοῦ Ἰησοῦ.

Terrenorum omnem jucunditatem, una hac sublimi cupiditate commutarunt: neque duntaxat naturalem corporis libidinem animi magnitudine supergressi, Legis tamen litteræ ac Mosaicis traditionibus justo amplius addicti, segniores ad Spiritum accedebant; neque fervore quidem ac fide accedentes, novum tamen legislatorem spernebant; aut ei quidem honorem habebant, at qualem Mosi, seu cuidam alii prophetarum: quinimo omnium a sæculo sanctorum Deum ac Dominum, Deique viventis Filium [b], ac prophetam olim Scripturis prænuntiatum Christumque venturum Jesum credentes, sic ardore fidei ipsum sequebantur [b*]; non subjecta oculis specie offendentes, sed qui ad ea quæ mente intelligebantur spiritus ratione dirigerentur. Non enim lapis eis offensionis, velut his qui essent prava mente, nec petra scandali positus erat [c], sed lapis electus, angularis, pretiosus in fundamentis Sionis collocatus [c*].

Μιᾶς ταύτης ἁγίας καὶ ὑψηλῆς ἐπιθυμίας, πᾶσαν ἠλλάξαντο τὴν ἀπόλαυσιν τῶν γεηρῶν· καὶ οὐ τῆς κατὰ τὸ σῶμα φυσικῆς σχέσεως μόνον μεγαλοφυΐᾳ φρονήματος ὑπερανέβησαν, τῷ γράμματι δὲ τοῦ νόμου καὶ ταῖς Μωσαϊκαῖς παραδόσεσι πλέον ἢ ἔδει κρατούμενοι, πρὸς τὸ πνεῦμα νωθέστερον ἐχώρουν· οὐδὲ συντόνως μὲν καὶ πιστῶς προσίεσαν τῷ πνεύματι, τοῦ καινοῦ δὲ ὑπερεφρόνουν νομοθέτου· ἢ ἐτίμων μὲν, ἴσα δὲ Μωσέως, ἢ τινος ἄλλου τῶν προφητῶν· πάντων δὲ τῶν ἐξ αἰῶνος ἁγίων Θεὸν καὶ Κύριον καὶ Υἱὸν Θεοῦ ζῶντος, καὶ τὸν προκατηγγελμένον προφήτην ταῖς Γραφαῖς, καὶ Χριστὸν εἶναι τὸν ἐρχόμενον πεπιστευκότες τὸν Ἰησοῦν, οὕτως αὐτῷ θερμότητι πίστεως ἐπηκολούθουν, οὐ τῷ ὁρωμένῳ προσκόπτοντες, ἀλλὰ τῷ νοουμένῳ κατευθυνόμενοι τοῦ Πνεύματος. Οὐ γὰρ λίθος αὐτοῖς προσκόμματος, ὥσπερ τοῖς τὸν νοῦν σκολιοῖς, οὐδὲ πέτρα τέθειται σκανδάλου, ἀλλὰ λίθος ἐκλεκτὸς, ἀκρογωνιαῖος, ἔντιμος, τοῖς θεμελίοις ὑποβεβλημένος Σιών.

Hunc Jacobus atque Joannes lapidem suam in spiritu effodientes mentem ac cor alte scindentes

Τοῦτον τὸν λίθον Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, τὴν τῶν ἐν τῷ πνεύματι σκάψαντες διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν

[a] Act. xvii, 22. [b] Matth. xvi, 16. [b*] Deut. xviii, 15. [c] I Petr. ii, 8. [c*] Isa. xxviii, 16.

Digitized by Google

βαθύναντες, καὶ τὸν νοῦν μεταλλεύσαντες καὶ εὑρηκότες, καὶ ἐν αὐτῷ τῆς αὐτῶν πίστεως τὰ θεμέλια καταπηξάμενοι, κραταιοί τινες καὶ ἀνένδοτοι πρός τε τοὺς νοουμένους ὁμοίως καὶ τοὺς ὁρωμένους γεγένηντο πειρασμούς· ὅθεν τῆς κορυφαίας ἅμα τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ καὶ ἀκροτάτης παρ' αὐτῷ καταξιοῦνται τιμῆς, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ θεαρχικοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ ὄρους ἀστράψασαν, ὡς πιστοτάτοις παραδεικνύει μορφήν. Τούτοις καὶ τὴν κατὰ τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπίνης ἐν αὐτῷ φύσεως ἀγωνίαν καὶ ἀδημονίαν, ὡς οἰκειοτάτοις ἀνατίθησιν· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον εὐθὺς, συλλήπτορας αὐτοὺς παρειλήφει τῆς προσευχῆς· εἰ καὶ τὸ πολὺ τῆς λύπης ἀπέκναιε, καὶ ὕπνῳ τούτοις κατενάρκα τὸν λογισμόν.

Καὶ κατὰ πᾶσαν δὲ τῶν δύο τούτων τοῦ Θεοῦ παίδων τὴν μετὰ τοῦ Κυρίου τὴν συναναστροφὴν, καὶ τοῦ ζήλου τὴν θερμότητα, καὶ τῆς πίστεως τὴν δοκιμότητα, καὶ τῆς ἀγάπης τὴν τελειότητα· ναὶ δὴ καὶ κατὰ τὴν τοῦ Πνεύματος ἄνωθεν ἐπέλευσιν καὶ τὸν τῶν γλωσσῶν μερισμὸν καὶ τὴν διανομὴν τῶν δωρεῶν, οὐδὲν ἕτερον ἡγοῦμαι τοῦ ἑτέρου διενεγκεῖν. Ὅθεν εἷς ἀμφοτέρων καὶ κοινὸς ἄχρι τούτων αὐτοῖς ὁ αἶνος, μιᾷ Χριστοῦ μεμορφωμένοις μορφῇ, καὶ ἑνὶ τῷ αὐτῷ Πνεύματι, τὸν ἴσον τρόπον κατηρτισμένοις καὶ χαρακτηριζομένοις. Ἐπεὶ δὲ ἴδιος ἑκατέρῳ τῆς μεταστάσεως ὅ τε χρόνος ὑπάρχει καὶ ὁ τρόπος, ἰδίᾳ λοιπὸν καὶ τὸν λόγον τῶν ἐγκωμίων ἀποδῶμεν.

Τῷ μὲν οὖν Εὐαγγελιστῇ πρότερον ἀφωσίωται κατὰ δύναμιν ἡ αἴνεσις· καὶ πνευματικῶς αὐτοῦ τῆς μεγάλης κατατρυφῶντες ἀρετῆς, καθὼς οἷοί τε ἦμεν, ἐπετίσαμεν μετρίως τὴν ὀφειλήν. Νῦν δέ μοι, ὦ ἄριστε καὶ δοκιμώτατε Χριστοῦ μαθητά, δεῦρο καὶ σὺ σήμερον, Ἰάκωβε, ὁ τῶν ὑψηλῶν τοῦ Θεοῦ Λόγου θεατὴς καὶ ποιητὴς ἔργων· καὶ τῶν ἀπορρήτων μύστης καὶ μυσταγωγὸς λόγων. Ἡ κινύρα τοῦ Πνεύματος, ἡ ἡδύφωνος καὶ καλλίφωνος· ἡ εὐμελὴ καὶ εὐάρμοστον τοῖς εὐθέσι τὸν νοῦν, τὴν τῆς θεολογίας ἀνακρουομένη φωνήν· ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ Λόγου βροντὴ, ἡ ὑψηγόρως, ἡ μεγαληγόρως τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ, ταῖς Ἰουδαϊκαῖς διανοίαις ἐνηχήσασα, καὶ τὴν σκληρότητα τῆς αὐτῶν καρδίας καταθραύσασα· τὴν ἔρημον δὲ τέως ἐκκλησίαν συσσείσασα τῶν ἐθνῶν, καὶ ἠρέμα πρὸς αἴσθησιν τοῦ κηρυττομένου Λόγου προσάγουσα, καὶ τῇ ἀποβολῇ τῆς ἀγνώμονος Συναγωγῆς τὴν εὐγνώμονα μνηστευομένη Χριστῷ.

Δεῦρό μοι, μακαριώτατε Ἰάκωβε, ὁ τῷ ἁπλάστῳ τοῦ ἤθους καὶ ἀγαθοειδεῖ καὶ μονοτρόπῳ, τῷ ἑνὶ καὶ ἀγαθῷ μόνῳ τὴν φύσιν ἀγαπηθείς, καὶ τῶν πατρικῶν εὐλογιῶν κληρονόμος ἀποδειχθείς, καὶ ταύτῃ τὸν πρὸ γεννήσεως μεμισημένον Ἡσαῦ ἐπτερνικῶς καὶ παρευδοκιμηκῶς, ὡς τῶν πρωτοτοκίων τῆς κατὰ πνεῦμα γεννήσεως ἠξιωμένος. Ὁτῷ ἀληθινῷ Ἰσαὰκ, τὴν ἀληθῶς φίλην αὐτῷ τῆς πίστεως προεισενεγκάμενος τροφὴν, καὶ διὰ τοῦτο κατέναντι τοῦ πατρὸς εὐηρεστηκὼς, καὶ διὰ τοῦτο τελέως εὐλογηθείς· καὶ

animumque, curiosius investigantes, cum offendissent, atque in eo suæ fidei fundamenta fixissent, firmi ac constantes adversus spiritales pariter et quæ oculis subjiciantur, tentationes exstitere; unde primo atque principe supremoque una cum magno Petro apud eum honore donantur; iisque seu fidelissimis effulgentem divini corporis formam in monte ostendit. Ad eos quoque tanquam summe necessarios, humanæ in ipso naturæ anxium mortis timorem ac mœstitiam, sub ipsum tempus passionis refert; moxque a cœna, orationis socios adhibuit; quanquam nimia tristitiæ vis exulcerabat, ac torpentem eorum animum somno degravabat.

Quantum denique ad omnem amborum horum Dei puerorum cum Domino conversationem, atque æmulationis fervorem, probatamque fidem ac dilectionis perfectionem; sed et quantum ad Spiritus e cœlo illapsum, linguarumque dispertitionem ac donorum divisionem, nihil quidquam alterum ab altero existimo differre. Quamobrem una hactenus ac communis erit eorum laudatio, qui una Christi forma imbuti, unoque ac eodem pariter Spiritu perfecti fuerint ac configurati. Quod vero propria cuique migrationis tum tempus, tum modus exstiterint, seorsim etiam, qua eis defungimur, laudationem reddemus.

Prius itaque pro virili nostra laudationis in evangelistam partibus functi sumus, ejusque summa virtute spiritaliter delectati, quod per facultatem licuit, vel modice debitum dependimus Nunc autem, optime Christique discipulorum probatissime Jacobe, tu quoque mihi adesto hodie; nempe sublimium Dei Verbi spectator factorque operum, arcanorumque discipule ac magister sermonum: dulcisona ac pulchrisona Spiritus cinyra, modulatam concinnamque his qui recto animo sint pulsans theologiæ vocem: magnum Dei Verbi tonitruum, sublimi magnoque fragore Jesu resurrectionem Judæorum mentibus insonans, atque eorum cordis frangens duritiam: hactenusque desertam concutiens gentium Ecclesiam, eique sensim Verbi evangelici sensum ingereus, atque improbæ Synagogæ repudio probam gratamque sponsam Christo adhibens [8].

Ades dum, beatissime Jacobe, morum simplicitate et bonitate et uniformitate, ei qui unus solusque natura bonus est, dilectus, paternarumque benedictionum hæres effecte [7], ac qui ea ratione Esau ante ortum nativitatis odio habitum supplantaveris, ac gloria superaveris, velut nimirum qui spiritalis nativitatis primitiva nactus sis [7*]. Qui vero Isaac, vere illi acceptos fidei cibos intuleris, eamque ob rem coram Patre placueris, ac propterea perfectam benedictionem consecutus sis; frumenti-

[8] Psal. xxviii, 5, 8. [7] Gen. xxv, 23, 27. [7*] Rom. ix, 11; Malach. i, 2.

Digitized by Google

que ac vini loco, Unigeniti corpore et sanguine constabilitus, Dominusque et judex contribulium ab eo constitutus [a].

Adesdum; os deiloquium admove, excelsam vocem ac deisonum immittens eloquium, aspira verbum fidele ac verum; nempe verbum vestra apostolici muneris functione, sive certamine dignum. Nefas enim ea aggredi, quæ majora quam pro tenui mea facultate sunt. *Mortalis* enim *temere natat sermonibus*, ut divina Scriptura loquitur: *status autem omnium conservatoris*, inquit, *ipse docet nos* [a*]. Jam enim divinissimo Verbo, uti semper deitate, sed et anima sua intelligente et quæ simul Deus exsistat, omnia implere satagente: ac cum inferna quidem, suo illuc per crucem descensu impleret ad seque summa colligeret; ac rursus cœlestia, sua in cœlos exaltatione, majestate sua impleret: cumque adeo congeneo Spiritu, vehementis flatus instar e cœlo in discipulos veniente, omnemque eis sensum ac corporis membrum, omnemque motum ac operationem ad pietatem complente: quando visus quidem linguis igneis collucens circumfulgebatur; auditus vero, divini sonitus fragore sanctificabatur: atque olfactus quidem mysticis gratiæ radiis, tanquam unguenta perspirantibus suavissimæque fragrantiæ odoribus, efflorebat; linguæ vero his eximie afflatæ, potiorique theologia excitæ, sic Spiritus vi ad omnem nationum sermonis vim ac proprietatem componebantur, ut et temulentiæ profani rem ascriberent: per omnem autem tactum, omnemque rationis ac intelligentiæ vim, divina pervadens gratia, totosque illos vere undequaque adimplens; extraque seipsos ac mundum omnem constituens (o beatum et exoptandum excessum! o laudabilem illam immutationem!), intra Deum esse fecerat: quando nimirum, eorum, quæ ad eos primum dicta a Christo, obscure acceperant, quæ tunc gerebantur ac præsentia, clara evictio erant: ac quorum obscuris vestigiis fidei umbras animo effingebant, eorum ibi tunc dilucida ac perspicua adimpletione oculis obversante, rationumque ac cogitationum missa dubietate metuque deposito: omni denique ignavia, omnique animi labe detersa, cœlestis jam vitæ gustum faciebant: quando plane præmagnificum revera maximæ perfectionis arrhabonem nacti, certissimam inde spem divinissimamque arripuerant.

Tunc sane, tunc rursus æmulatio nihil priore minor, insolentem populum invasit; ignisque adversarios vorans, adversariam Deique inimicam factionem, adversus apostolicam (divinam scilicet) fidem ac consilium accendebat [b]. Quemadmodum autem initio scelestissimus ille, suam Jesu apparitione convellendam tyrannidem sentiens, Judam quidem ut proditor esset, suscitaverat; omnemque incompositam plebem cogens, ad deditionem turbasque

ἀντὶ σίτου καὶ οἴνου, τῷ σώματι καὶ αἵματι τοῦ Μονογενοῦς στηριχθείς· καὶ κύριος καὶ κριτὴς τῶν ὁμογενῶν ὑπ' αὐτοῦ καταστάς.

Δεῦρό μοι, πρόσαγε τὸ θεηγόρον στόμα, ὑψηγόρον φθέγμα, καὶ θεόφθογγον ἐνιεὶς λαλιάν, ἔμπνευσον ῥῆμα πιστὸν καὶ ἀληθινόν, ῥῆμα τῆς ὑμετέρας ἀποστολῆς, εἴτ' οὖν ἀθλήσεως ἄξιον· οὐ γάρ μοι θέμις ἐγχειρεῖν τοῖς ὑπὲρ ἐμέ· *Βροτὸς* [*Sixt.* Ἄνθρωπος] γὰρ *ἄλλως ῥήχεται λόγοις*, κατὰ τὴν Γραφήν· *πνοὴ δέ*, φησὶν, *παντοκράτορος ἡ διδάσκουσά με.* Ἄρτι γὰρ τοῦ θεαρχικωτάτου Λόγου, ὥσπερ ἀεὶ τῇ θεότητι, οὕτω καὶ κατὰ τὴν νοερὰν αὐτοῦ ψυχὴν καὶ ὁμόθεον, τὸ πάντα πληροῦν ἐπειγομένου· καὶ τὰ ὑποχθόνια μὲν κατὰ τὴν ἐκεῖσε διὰ τοῦ σταυροῦ κάθοδον αὐτοῦ τε πληροῦντος, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀνακεφαλαιοῦντος· τὰ ἐπουράνια δὲ αὖθις, διὰ τῆς ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὑψώσεως, τῆς οἰκείας ἐμπιπλῶντος δόξης, τοῦ συμφυοῦς δὲ Πνεύματος ἄνωθεν, ὥσπερ βιαίας πνοῆς ἐπὶ τοὺς μαθητὰς ἰόντος, καὶ πᾶσαν αὐτοῖς αἴσθησιν, πᾶν τε μέλος τοῦ σώματος καὶ πᾶσαν κίνησιν, καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν κατορθοῦντος πρὸς εὐσέβειαν· ἡνίκα τούτοις ὅρασις μὲν ταῖς πυρίναις γλώσσαις λαμπρυνομένη κατηστράπτετο· ἀκοὴ δὲ τῷ ῥοιζήματι τῆς θείας ἠχῆς καθηγιάζετο· καὶ ὄσφρησις μὲν, ταῖς μυστικαῖς ἀκτῖσι τῆς χάριτος, οἷα μυριπνόοις ἀνέθαλλε εὐωδεστάτοις ὀσμαῖς· γλῶσσαι δὲ τούτοις ὑπερφυῶς θεοφορούμεναι καὶ κρείττονος ἐμφορούμεναι θεολογίας, οὕτω πρὸς πᾶσαν ἐθνῶν διάλεκτον μεθηρμόζοντο τῷ πνεύματι, ὥστε καὶ μέθην τοῖς ἀμύστοις αὐτῶν καταγινώσκεσθαι· δι' ἁφῆς δὲ πάσης, καὶ πάσης λογικῆς δυνάμεως καὶ νοερᾶς ἡ θεία καταδεδωκυῖα χάρις, καὶ ὅλους δι' ὅλου τούτους ἀκραιφνῶς πληροῦσα· καὶ ἔξω μὲν ἑαυτῶν, ἔξω δὲ τοῦ κόσμου καθιστῶσα παντός· (Ὦ μακαρίας ἐκστάσεως καὶ ζηλωτῆς! ὦ τῆς ἐπαινετῆς ἐκείνης ἀλλοιώσεως, ἐντὸς καθίστη Θεοῦ!) ἡνίκα τῶν ὑπὸ Χριστοῦ πρῶτον πρὸς αὐτοὺς εἰρημένων καὶ ἀμυδρῶς ἀκουομένων, ἔλεγχος ἦν τὰ παρόντα σαφής· καὶ ὧν ἀμαυροῖς ἴχνεσι πίστεως ἐν λογισμοῖς ἐνετύπουν τὴν σκιαγραφίαν, τούτων ἐκεῖ τότε φανήν τε καὶ εὔδηλον καταθεασάμενοι τὴν πλήρωσιν, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν διάκρισιν ἀποβαλόντες καὶ τὴν διψυχίαν ἀφέντες, καὶ τὸν φόβον ἀποσκευασάμενοι, καὶ πᾶσαν δειλίαν καὶ πᾶν πάθος ἀποκαθηράμενοι τῆς ψυχῆς, τῆς οὐρανίας λοιπὸν ἦσαν ἐν συναισθήσει ζωῆς· ὅτε δὴ λαμπρὸν ὄντι μάλιστα τὸν ἀῤῥαβῶνα δεξάμενοι τῆς τελειότητος, ἀξιολογωτάτης ἐντεῦθεν ἐλπίδος καὶ θεοτελεστάτης κατεδράξαντο.

Τότε δὴ, τότε ζῆλος μὲν πάλιν οὐχ ἧττον τοῦ πρώτου, τὸν ἀπαίδευτον εἰλήφει λαόν· πῦρ δὲ τοὺς ὑπεναντίους κατεσθίον, εἰς ἀντίπαλον καὶ θεομάχον μοῖραν, κατὰ τῆς ἀποστολικῆς ἤτοι θεαρχικῆς ἐξῆπτε πίστεως καὶ βουλῆς. Ὥσπερ δὲ τὴν ἀρχὴν ὁ δυσμενὴς καθαιρουμένην αὐτοῦ τὴν τυραννίδα διὰ τῆς ἐπιφανείας αἰσθόμενος τοῦ Ἰησοῦ, Ἰούδαν μὲν ἤγειρεν εἰς προδοσίαν· πάντα δὲ τὸν ἀσύνθετον ὀχλαγωγήσας δῆμον, εἰς ἐπισύστασιν ἐξέμηνεν· ἀρχιερεῖς τε

[a] Gen. xxvii, 27. [a*] Job xxxii, 8. [b] Isa. xxvi, 11.

Digitized by Google

καὶ γραμματεῖς πάντας ἐξῆπτε πρὸς θεοκτονίαν· καὶ ὁ Πιλάτος τὸν ἀθῷον ἐξεδίδου, καὶ οἱ στρατιῶται κατέπαιζον· καὶ ὁ σταυρὸς ὕψωτο, καὶ ὁ δίκαιος τοῖς ἀνόμοις συνεσταύρωτο· κἀντεῦθεν ἐδόκει μὲν τὸ χρῆμα κατὰ νοῦν τοῖς ἀσεβέσι χωρεῖν, καὶ τεθνάναι τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν αὐτοῦ καταπαύσασθαι διδαχὴν, καὶ διεσκορπίσθαι τοὺς μαθητάς· ἐλάνθανον δὲ διὰ τῆς αὐτῶν κακουργίας, δόξαν μὲν ὁδοποιοῦντες Χριστῷ· αἰσχύνην δὲ καὶ ὄλεθρον αἰώνιον ἑαυτοῖς περιποιούμενοι. A

consciverat; pontificesque ac scribas omnes ac deicidii scelus animaverat: tradebatque Pilatus innoxium, ac milites illudebant: exaltata denique cruce, justus cum sceleratis illi confixus fuerat: hincque adeo res ex animo impiis cedere videbatur, exstincto Jesu, ejus abrogata doctrina, dispersis discipulis. At imprudentes nequitia sua pravisque consiliis Christi gloriæ viam perstruebant, sibique ipsis probrum ac exitium æternum arcessebant.

Ὥσπερ οὖν πρὸ τοῦ Πνεύματος ταῦτα, οὕτω καὶ μετὰ τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ τὸ ἔργον Ἰησοῦ πάλιν ἐν τοῖς ἀποστόλοις διὰ τοῦ Πνεύματος ἀνενεοῦτο, καὶ ὁ τῆς χάριτος λόγος ἐπαῤῥησιάζετο, καὶ τὸ μέγα θαῦμα τῆς ἀναστάσεως μεγαλοπρεπῶς ἀνεκηρύττετο. Οἱ πρὸ μικροῦ δὲ φυγάδες καὶ δεδιότες καὶ τρέμοντες, σὺν μεγάλῃ παῤῥησιαζόμενοι δυνάμει τὸ μαρτύριον ἀπεδίδουν τῷ Θεῷ· καὶ ὁ ἐπὶ τῇ Ὡραίᾳ τοῦ ἱεροῦ πύλῃ καθήμενος ἀνώρθωτο χωλὸς, καὶ ἐκ νεκρῶν ἀνίστατο Ταβυθὰ, καὶ πᾶσα νόσος καὶ πᾶσα μαλακία οὐ προσευχῇ μόνον, καὶ χειρὸς ὁσίας ἁφῇ, ἀλλὰ καὶ τῇ σκιᾷ μόνῃ τῶν μαθητῶν ἐθεραπεύετο· καὶ πάντα συνόλως φάναι τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, καὶ μείζονα ὧν ἐκεῖνος πεποίηκεν, ὡς ἡ ἐπαγγελία, τῷ ὀνόματι τοῦ διδασκάλου κατειργάζοντο. Ἐπειδὴ οὖν ταῦτα τοῦτον ὡρᾶτο γινόμενα τὸν τρόπον, ἐκμαίνεται μὲν αὖθις ὁ τῶν φόνων πατὴρ· ἐκμαίνεται δὲ καὶ πᾶσα ἡ ὑπ' ἐκείνῳ στρατηγουμένη Συναγωγή· καὶ ἡ μάχαιρα στιλβοῦται, καὶ τείνεται τὸ τόξον, καὶ ῥομφαία καὶ πόλεμος ἐῤῥιπίζετο κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. B

Quemadmodum igitur hæc ante Spiritum, sic et post Spiritum. Quod namque Jesu opus Spiritus munere in apostolis rursum instaurabatur, magnumque resurrectionis miraculum magnifice prædicabatur. Qui paulo ante profugi, pavidi, trementes erant, cum magna virtute palam loquentes testimonium Deo reddebant [10]. Qui ad portam Speciosam templi claudus sedebat, erectus; Tabitha a mortuis suscitata [10*]: morbus omnis et languor, nedum precibus ac sanctæ manus contactu, sed et sola discipulorum umbra curabatur. Atque ut summa dicam, cuncta Christi opera, quin et majora quam ille operatus erat (pro eo ac fuerat pollicitus) in magistri nomine fiebant [10**]. Quod itaque hæc eum in modum fieri cernebantur, furore rursus incenditur cædium auctor; accenditur et illi succenturiata omnis Synagoga. Vibratur gladius, arcus tenditur; romphæa suscitatur ac bellum adversus Ecclesiam conflatur.

Πρῶτον μὲν οὖν, παραγγελίαις, ἀπειλαῖς, φυλακαῖς, πληγαῖς, τοὺς ἱεροὺς τοῦ Λόγου θεολόγους οἰομένη φοβεῖν, ἀναστέλλειν αὐτῶν (ὦ τῆς ἀσεβείας! ὦ τῆς σκαιότητος!) ἐπειρᾶτο τὴν θεολογίαν. Ἐπεὶ δὲ τούτοις εἰς μάτην ᾐσθάνετο πονοῦσα· οὐ γὰρ μανίαις ἀφρόνων τὸ Θεῖον περιτρέπεται· οὐδὲ οἱ ἀληθεῖς τούτου ῥᾳδίως ὑπείκουσι συνήγοροι· οἷα δὲ ἄργυρος τῇ πυρώσει καθαιρόμενοι, εὐφωνοτέραν τῆς πίστεως οἴδασιν ἀποδιδόναι τὴν φθογγήν· διὰ τοῦτο τὴν συνήθη λοιπὸν εἰς ὑπόμνησιν εἵληφε μιαιφονίαν· καὶ δὴ ζήλῳ προφητοκτόνῳ διαθερμανθεῖσα, πρῶτον μὲν λίθοις κατέλευσε τὸν Στέφανον, οἷα δεκτὸν καλλιέρημα τοῦτον μιαιφόνοις ἱερουργοῦσα χερσὶν, τὴν ὑπὲρ τῶν θυομένων χριστοπρεπῶς ἀναφέροντα προσευχήν. C

Primum igitur, præceptis, minis, carceribus, plagis, sacros Verbi theologos se illa territurum existimans; ipsorum (o impietatem! o consilii malignitatem!) divinam inhibere doctrinam nitebatur. Ubi autem frustra se conari sensisset (non enim Dei consilium insipientium furore evertitur, nec facile cedant, qui illius veri patroni ac defensores exsistunt: sed sicut argentum igne depurgatum, sonoram magis fidei vocem reddere sueverunt). Idcirco consuetam animo repetit cædium vim ac sævitiam: atque adeo æmulatione, qua prophetas occiderat succensa, primum quidem lapidibus obrult Stephanum, tanquam scilicet placabilem hostiam cruentis manibus illum immolans, qui Christi exemplo pro immolantibus preces offerebat [11].

Γευσαμένη δὲ τοῦ ἀποστολικοῦ αἵματος ἡ ἐναγὴς, καὶ ἡσθεῖσα κομιδῇ, οἷα ἐκείνη ἀεὶ τοῖς τοιούτοις ἐπιτερπομένη, ἐμελέτα μὲν πάντας, εἴ γε δυνατὸν, ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι διαχειρίσασθαι Στεφάνου, οὐκ εἶχεν δὲ ὅπως τὴν αὐτῆς μελέτην συντελέσαι, ὁρῶσα μὴ καθ' ἕνα τῷ λόγῳ τοὺς πιστεύοντας προστιθεμένους, ἀλλὰ κατὰ χιλίους τε καὶ μυρίους τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῶν προστατῶν τοῦ λόγου συγκροτουμένην καὶ πληθυνομένην. D

Gustu percepto apostolici sanguinis, scelestissima, eoque plurimum delectata, ut quæ cædibus semper gavisa esset, id serio cogitabat, ut si liceret, pari cum Stephano nece cunctos tolleret. Cum vero consilium implere non posset: quippe non singulos ad fidem ac doctrinam amplectendum accedere; sed millenis denisque millibus per verbi præsules pariter adjunctis, Ecclesiam conflari ac multiplicari videbat.

Τί οὖν ποιεῖ; ἆρα γὰρ ἡττήθη τῆς τῶν σημείων θεοπρεπότητος; ἆρ' ἔδεισε τὸν ὑπερηφάνοις ἀντιτασσόμενον, ταπεινοῖς δὲ χάριν ἐπιμετροῦντα; τὸν

Quid ergo facit? Num divinis signis victa concessit? operum novitate? splendore sermonum? Num eum timuit, qui superbis resistit et humilibus gra-

[10] Act. IV, 33; IX, 36. [10*] Act. III, 7; V, 15. [10**] Joan. XIV, 10. [11] Act. VI, 7.

Digitized by Google

tiam tribuit? Fortem illum in bellis, clarificatum in sanctis, mirabilem in majestate; cujus potentiæ documenta multa acceperat; atque a pugna cum Deo destitit? Minime gentium: sed sicut pridem Pilatum adiens, crucem ac mortem, Sodomorum Gomorrhæque clamoribus adversus Dei Verbum poposcerat, sic postea ab Herode ejus apostolorum necem, supplex flagitabat [12].

A κραταιὸν ἐν πολέμοις; τὸν δεδοξασμένον ἐν ἁγίοις, τὸν θαυμαστὸν ἐν δόξαις, οὗ πολλὰ τῆς δυνάμεως εἴληφεν ὑποδείγματα, καὶ τοῦ θεομαχεῖν ὑπανεχώρησεν; Οὐδαμῶς· ὥσπερ δὲ τῷ Πιλάτῳ προσιοῦσα πρώην, σταυρόν τε καὶ θάνατον ἐν κραυγαῖς Σοδόμων καὶ Γομόρρας κατὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου παρῃτεῖτο, οὕτω μετὰ ταῦτα τῷ Ἡρῴδῃ προσπίπτουσα, τὴν κατὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ κατελιπάρει σφαγήν.

Nulla, aiebat, *nulla, rex optime, genti tuæ salutis spes. Concidimus; periimus: periculo vertitur ne prorsus a facie discipulorum Jesu deficiamus ac intereamus. Non satis fuit, quod ille adhuc vivens post se plebem seduxit: sed qui eo familiarius usi, illius doctrinæ successerunt, nostram dementarunt gentem: duodecim tribus nostras perdiderunt: parum abest quin populum omnem allexerint. Defectionem a Cæsare docent; in majestatem tuam contumeliosi sunt; patriam legem evertunt. Neque id modo, verum etiam in ipsum Deum Patrum impii exsistunt, qui Jesum illum, qui crucifixus est, faciant Deum. Nisi igitur ocius, regum maxime, justam illis pœnam infixeris, conspicue rei malus exitus erit.*

Οὐδεμία, λέγουσα, *τῷ ἔθνει σου, κράτιστε βασιλεῦ, οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς. Διαπεπτώκαμεν, ἀπολώλαμεν. Κινδυνεύομεν οἰκήσεσθαι τέλεον καὶ διαφθαρήσεσθαι, ἀπὸ προσώπου τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ. Οὐκ ἀπέχρησεν ἐκεῖνος ἔτι ζῶν ὀπίσω αὐτοῦ τὸν λαὸν ὑποπλανᾶν· νῦν δὲ τὴν ἐκείνου διδαχὴν οἱ ὡμιληκότες αὐτῷ διαδεξάμενοι, ἐξέστησαν τὸ ἔθνος ἡμῶν· ἀπώλεσαν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν. Ὀλίγου δεῖν πάντας ἐπεσπάσαντο τοὺς λαούς. Ἀποστασίαν ἀπὸ Καίσαρος ἐκδιδάσκουσιν. Πρὸς τὴν σὴν βασιλείαν ἐξυβρίζουσιν, τὸν πατρῷον ἀθετοῦσι νόμον. Καὶ οὐμόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τῶν πατέρων ἀσεβοῦσι Θεόν, τὸν ἐσταυρωμένον ἐκεῖνον θεοποιοῦντες Ἰησοῦν. Εἴπερ οὖν μὴ θᾶττον αὐτοῖς τὴν ἀξίαν δίκην, ὦ μέγιστε βασιλεῦ, ἐπιβαλεῖς, εἰς περίοπτον τὸ χρῆμα τοῦτο καταλήξει κακόν.*

B

Quid igitur vero simili conjectura dixisse Herodem putabimus? *Quid vero operæ pretium faciamus? Qui autem adversus tantam hominum turbam neci dandam procedentes, non majorem noxam malumque difficilius reddiderimus? At non adversus omnes penitus*, aiunt, *potentiam vestram exsuscitari hortamur. Nam præterquam quod res difficillima, neque forte Cæsari grata fore videatur; tantis scilicet cædibus civitatem pollui ac deformari: sed insignes ejus discipulos (sunt autem illi duodecim numero, quos et plebs omnis erroris magistros habet) hos, si duci jusseris, rex clarissime, tum Deum propitium habebis, tum omni genti pacatam vitam largieris; ejusque nos beneficii memores, gratias quam maximas habentes, debitam vicem rependemus.*

Τί οὖν διανοηθῶμεν Ἡρῴδην, ὡς εἰκὸς, φάναι; *Τί δὲ ποιητέον ἡμῖν; πῶς δὲ κατὰ τοσούτου πρὸς σφαγὰς ὄχλου χωροῦντες, οὐ μείζω τὴν βλάβην καὶ ἀργαλεώτερον ἀπεργασαίμεθα τὸ κακόν, Ἀλλ' οὐ κατὰ πάντων ἄρδην, φασὶ, τὸ ὑμέτερον κράτος διαναστῆναι παραινοῦμεν· καὶ γὰρ πρὸς τῷ δυσχερεῖ τοῦ πράγματος, οὐδ' αὐτῷ ἂν ἀρέσαι τῷ Καίσαρι τοσούτοις αἵμασι τὴν πόλιν μιαίνειν καὶ ἀχρειοῦν· τοὺς ἐπισήμους δὲ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. Δώδεκα δὲ τὸν ἀριθμὸν οὗτοι, οἷς καὶ ὁ πᾶς ὄχλος ἑπόμενος ἀποπλανᾶται· τούτους, ὦ λαμπρότατε βασιλεῦ, εἰ ἀπαγάγοις, ἕξεις μὲν τὸν Θεὸν εὐμενῆ· ὅλῳ δὲ τῷ ἔθνει εἰρηναίαν ζωὴν χαριῇ· καὶ σοι τῆς εὐεργεσίας ταύτης μεγίστην εἰδότες χάριν, ἀξιόχρεων εἰσοίσομεν ἀμοιβήν.*

C

D

Mox igitur Herodes pessimo illo instinctus consilio, injustitiam parturiebat. Porro *concipit dolorem, et parit iniquitatem* [13]. Mandatum accipiunt milites, positisque cuniculis insidiæ struuntur. Jamque adeo discipulorum turba, ejus vexationis causa quæ sub Stephano facta erat, Hierosolymis relictis, perque alias extra urbes atque oppida alii alio dispersi, veritatis doctrinam secundo conatu prædicabant [14]. Magnus autem Jacobus, cum per universam Judæam et Galilæam, uti vere tonitrui filius, Dei Evangelium clarius intonuisset, Hierosolymitanam Ecclesiam invisurus iterum reversus est. Repente ergo militari manu corripitur, atque Herodis tribunali sistitur. Cumque atrocius injuriis petitus, probris complutus, verberibus exanimatus, etiam atque etiam juberetur omnino negare Christum; sin illi esse morte luendum: *Impossibile*, exclamavit, vi-

Ἅμα τοίνυν τῇ πονηρᾷ βουλῇ, καὶ Ἡρῴδης ὠδίνε τὴν ἀδικίαν. *Συλλαμβάνει δὲ πόνον, ἀνομίαν δὲ τίκτει*· καὶ οἱ στρατιῶται παρηγγέλλοντο, καὶ ὁ λόχος ἡτοιμάζετο, καὶ τὸ ἐνέδρον κατεσκευάζετο. Τὸ πλῆθος μὲν οὖν τῶν μαθητῶν, διὰ τὴν ἐπὶ τῷ Στεφάνῳ θλῖψιν, τὴν Ἱερουσαλὴμ καταλιπόντες, καὶ πρὸς τὰς ἔξω πόλεις καὶ κώμας ἄλλοι διασπαρέντες ἀλλαχοῦ, τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἐκήρυκευοντο· Ἰάκωβος δὲ ὁ μέγας, ἐπειδὴ καθ' ὅλην τὴν Ἰουδαίαν τε καὶ Γαλιλαίαν, ὡς βροντῆς υἱὸς ἀληθῶς ὤν, τὸ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλιον ἐμβροντήσας γεγωνότερον, τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις αὖθις ἐπισκεψόμενος ἐκκλησίαν ἐπανῆγεν· συναρπάζεται μὲν ἐξαπίνης χειρὶ στρατιωτικῇ, τῷ Ἡρῴδου δὲ βήματι προσάγεται· ὃς καὶ ὕβρεσι βαλλόμενος, καὶ ὀνείδεσι πλυνόμενος, καὶ μάστιξιν ἐταζόμενος, καὶ παραγγελλόμενος παραγγελίᾳ παντάπασιν ἐξόμνυσθαι τὸν Χριστὸν, ἢ θάνα-

[12] Gen. xviii, 20. [13] Psal. vii, 15. [14] Act. viii, 1.

Digitized by Google

τον ἐτηρτῆσθαι τὴν ζημίαν, Ἀμήχανον, ἐξεβόησεν, ἄνδρα σώφρονος μετέχοντα λογισμοῦ, ἐλέσθαι μὲν ἐν συγκρίσει τὸν σκότον ὑπὲρ τὸ φῶς· θάνατον δὲ θέσθαι προτιμότερον τῆς ζωῆς. Ἀδυνατώτερον δὲ πολλῷ, τὸν ἐν συναισθήσει τῆς Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ θειότητος καὶ μακαριότητος γενόμενον, ἄλλο τι τῶν πάντων ἐκείνου σεβασμιώτερον, ἢ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης καὶ πίστεως ἀξιοθεώτερον ἡγήσασθαι.

A *rum qui sobria impartitus ratione sit, optione facta, tenebras luci anteferre; mortemque vita potiorem ducere: longe vero amplius abhorret ut sit possibile, eum, qui Jesu Christi Deitatis ac beatitudinis sensum fecerit, universorum aliud quidpiam illo sanctius, seu dilectione fideque in ipsum, dignius arbitrari.*

Οὔκουν ὃς γε πεπίστευκεν ἐκ Θεοῦ τε γενέσθαι τόδε τὸ πᾶν, καὶ παρ' αὐτοῦ δεδόσθαι προφήτας καὶ νόμον ἐν Ἰσραὴλ, τὸν ἀγαπητὸν δύναιτ' ἂν ἀρνεῖσθαι καὶ συμφυῆ καὶ μονογενῆ, δι' οὗ πάντα γέγονεν, ἃ τῆς δόξης πεποίηκε Πατὴρ, καὶ ἐν ᾧ συνέστηκε τὰ πάντα. Τοῦτο μόνον λυπηρὸν, B ὦ βασιλεῦ, τοῦτο θλίψεως ἡμῖν αἴτιον, ὅτι ἅπαξ μόνον, ἀλλ' οὐ μυριάκις ὑπὲρ τῆς Ἰησοῦ θεότητος καὶ δόξης ἀποθανεῖν δυνατόν.

Absit igitur, ut qui rerum hanc universitatem a Deo conditam credit, atque ab eo datos prophetas ac legem in Israele, dilectum, ejusdem ac ille naturæ et Unigenitum, per quem condita omnia, quæ Pater gloriæ condidit, et in quo constant omnia, unquam negare possit. Unum nobis, rex, hoc molestum; unum angit et excruciat, quod semel duntaxat, non millies pro Jesu Deitate atque gloria mori concessum sit.

Τούτοις τὸν μιαρώτατον ἐμβροντηθέντα καὶ μανέντα, παρευθὺ κελεῦσαι τοῦτον ἀπαγαγεῖν, καὶ τὴν πανολβίαν κάραν μαχαίρᾳ τεμεῖν. Οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ ὁ τῆς ἀδικίας πυθμὴν, ὁ ὀδοποιὸς τοῦ Ἀντιχρίστου, ὁ τῆς ἀσεβείας πληρωτὴς, οὐ θαυμαστὸν εἰ τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἐπιβαλὼν, τὸν δεξιὸν ἀνεῖλε τῆς Ἐκκλησίας ὀφθαλμόν· ἀλλ' ἐκεῖνο θαυμασιώτερον, εἰ μὴ εἰς οἰκοδομὴν τοῦτο μείζω, καὶ νίκην αὐτῆς περιφανεστέραν ᾠκονόμητο· καὶ οὐδὲ τοῦτο τοσούτῳ θαυμαστὸν, ὅσον εἰ μὴ τοῖς Χριστοῦ διώκταις ἐντεῦθεν ἡ πανωλεθρία ἐπισείσεισται.

Hisce scelestissimus ille attonitus ac furens, confestim duci Jacobum jussit, ac beatissimum illius caput gladio abscindi. Neque id mirum, quod iniquitatis sentina imusque gurges, Antichristi præcursor, impietatis artifex; cum in apostolos misisset manus, dextrum Ecclesiæ sustulerit oculum: sed illud dignum admiratione, nisi in majorem id ædificationem ejusque ipsius illustriorem victoriam, dispensatum esset. Quin ne hoc quidem sic mirum, quam si hinc quoque Christi persecutoribus conflatum non esset exitium.

Ἰάκωβος μὲν οὖν ὁ μακαριώτατος, ὡς ἀρνίον ἄκακον, ὡς πρόβατον ἄμωμον, ὀπίσω τοῦ ἀμνοῦ τοῦ C Θεοῦ σφαγιασθεὶς, καὶ διὰ τοῦ ἀρχιερέως τοῦ μεγάλου θυσία ζῶσα, λογικὴ τε καὶ θελητὴ τῷ ζῶντι Θεῷ προσενεχθεῖσα, ἐπρέσβευσε μὲν ὑπὲρ τῶν ἀποστόλων, ἐπρέσβευσε δὲ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας· τοῖς μὲν, τὸ ἔργον εὐοδοῦσθαι τῆς ἀποστολῆς· τὴν δὲ, τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀπαλλάττεσθαι μιαιφονίας· καὶ ῥήγνυσθαι μὲν τοὺς τῷ Εὐαγγελίῳ μαχομένους· λυτροῦσθαι δὲ τοὺς εὐδοκοῦντας αὐτῷ.

Beatissimus itaque Jacobus tanquam agnus innocens, tanquam ovis immaculatus, post Agnum Dei immolatus, et per pontificem magnum hostia vivens, rationalisque et voluntaria, Deo viventi oblatus, precibus ad Deum pro apostolis intercessit; intercessit et pro Ecclesia. Pro illis quidem, ut eis prospere cederet apostolica functio; pro hac vero, ut a Judaica liberaretur sævitia: ac rumperentur quidem Evangelii hostes; malis autem solverentur, qui lubentes illud haberent.

Ταύτης ἀποτέλεσμα τῆς ἱκεσίας, ἡ παρ' ἐλπίδα τοῦ Πέτρου σωτηρία· τῶν τε δεσμῶν καὶ τῆς εἱρκτῆς καὶ τῆς ἀπαγωγῆς, ἣν αὐτὸν ἔμελλεν Ἡρώδης ἀπαγαγεῖν εὐθὺς μετὰ τὸ Πάσχα, δι' ἀγγέλου χειρὸς ἀπαλλαγή. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτοῦ Ἡρώδου θεήλατος πληγὴ, δι' ἣν αὐτίκα τοῦ μιαροῦ σώματος σκώληκας ἐξέρψαντος, βιαίως ἀπέρρηξε τὴν ψυχήν. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ χάρις τὰ ἔθνη μετιοῦσα, τοῖς Ἰουδαίοις τὸν οἶκον εἰς ἐρήμωσιν ἠφίει.

Hujus effectus supplicationis, Petri illa inexspectata salus; ejusque a vinculis et carcere et ductione per angelum liberatio, qua statim post Pascha eum Herodes erat ducturus. Neque id modo, sed et Herodis ipsius divino numine plaga, qua mox impuro corpore ebullientibus vermibus, violenter D animam abrupit. Quin et inde gratia gentes prosecuta, Judæis domum in desolationem reliquit.

Ἀλλ', ὦ κήρυξ θερμότατε τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου! ὁ μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου τὴν ἀνωτάτω τάξιν καὶ τὴν κορυφὴν τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας διειληχώς· χαῖρε, ὡς τὸ ποτήριον Χριστοῦ τοῖς συμμαθηταῖς προπιὼν, καὶ τὸ σωτήριον βάπτισμα, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν βαπτισθεὶς· καὶ διπλῷ στεφάνῳ, τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς μαρτυρίας, κατακοσμηθείς.

Sed, o veritatis Evangelii prædicator ferventissime! qui cum Petro et Joanne supremam classem atque verticem apostolicæ dignitatis tenes: Salve sis, ut qui Christi calicem ante condiscipulos biberis ac juxta quod illi pollicitus eras, salutari baptismo baptizatus sis, duplicique præclare corona condecoratus, apostolici muneris ac suscepti martyrii [15].

Χαῖρε, ὅτι νήπιος ὢν ἔτι τὴν πνευματικὴν ἡλι-

Salve, quod cum parvulus adhuc esses spiritali

[15] Marc. x, 39.

Digitized by Google

statura et ætate, terreni regni primatum petieris (nec enim fiat unquam ut magnificus animus, rei alicujus tenuis ac vilioris desiderio afficiatur) in virum autem adultus, Regi gloriæ proximam primamque sedem adeptus sis.

Salve, beate Verbi Deique ipse oculis inspector, quod piscationem piscatione, desiderium desiderio, hæreditatem hæreditate commutans, iis, quæ instabilia sunt, ea quæ manent; iis, quæ in terris et fluxa sunt, cœlestia nec unquam peritura consecutus sis.

Gaude, quod sicut nullo medio, cum in corpore versareris, Dei hominis consuetudine in terra prius utebaris, sic nunc eidem immediate spiritu devinctissimus facie ad faciem in cœlis insuescis.

Gaude et lætare in Domino Deo tuo ac Rege tuo, nosque propitius de cœlo intuere: ac vero purum nobis ac immaculatum, apostolorum ter beatissime, et a sæculi malitiæ insidiis liberum servans animum, Domino Christo incontaminatum utinam repræsentes, in gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO VI.

Laudatio sancti ac celebratissimi apostoli et Evangelistæ Joannis Theologi.

Qui magnum tonitrui Filium laudare jubet, ipsum mihi magnum Dei Spiritum laudibus coronare jubere videtur; quo ille compositus ac concinne collisus, orbem terrarum ad suum convertit sonum [16]. Id vero tantum sermonis nostri facultatem superat, quantum et humanæ vim comprehensionis excedit. Cum enim sonitum hunc, qui sensu percipitur, haud facile animo intelligamus; quanam quis ratione spiritalem assequatur, ac qui omni corporis sensui præcellit? Cumque id tonitruum, quod per naturam in nubibus venti agitatione conflatur, accurate verbis explanare non possimus: quonam modo eximii illius, cujus solus ipse Dominus conflator, ac parens, laudes præsumamus? Quis ita in divinis eruditus, sicque alto animo præditus? Quis ita terrenis superior sese extulit, parique cœlestibus celsitudine evasit? Quis adeo seipso excedens, intra Deum comprehensus totusque receptus est, ut vel os aperire, ac linguam movere in Dei discipulorum laudem audeat? Quis sufficiens, ut nedum omnium sigillatim, sed vel unius illorum virtutis magnificentiam pro rei merito, animo informare, ut verbis eloqui possit?

Quænam mens (ut summa dicam), quæve ratio ac oratio, magnificæ Joannis indolis (quinimo animi Deo simillimi mentisque divinissimæ) laudes attigerit, nisi is ipse e cœlestibus tantisper adytis descendens, divinæque æmula bonitate humilibus accedens, osque pro theologi munere divinissimum auribus nostris accommodans, suam nobis, quoad

[16] Marc. III, 17.

κίαν, βασιλείας ἐπιγείου προτίμησιν ᾔτησας· οὐδὲ γὰρ ἀνέχεταί ποτε ψυχὴ μεγαλοφυὴς, μικροπρεπές τι ποθεῖν· εἰς ἄνδρα δὲ τελειούμενος, τῆς ἐγγιστα παρὰ τῷ Βασιλεῖ τῆς δόξης πρωτοκαθεδρίας ἠξιώθης.

Χαῖρε, μάκαρ αὐτόπτα τοῦ Λόγου καὶ θεόπτα, ὅτι τῆς ἀλείας ἀλείαν, τῆς ἐπιθυμίας ἐπιθυμίαν, καὶ τῆς κληρονομίας κληρονομίαν ἀμειψάμενος, τοῖς ἀβεβαίοις τὰ μένοντα, καὶ τοῖς κάτω καὶ ῥέουσι τὰ οὐράνια κατεκτήσω, καὶ μὴ μεταπίπτοντα.

Χαῖρε, ὥσπερ μετὰ σώματος ἀμέσως τῷ Θεανθρώπῳ προσωμίλεις πρὶν ἐπὶ γῆς, οὕτω νῦν τῷ αὐτῷ προσεχῶς ἐν τῷ πνεύματι συμφυόμενος, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἐντυγχάνεις ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Χαῖρε καὶ κατευφραίνου ἐν Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου καὶ βασιλεῖ σου· καὶ ἡμᾶς ἐποπτεύοις ἄνωθεν ἵλεως· ἄσπιλον δὲ καὶ ἄμωμον ἡμῖν, ὦ τρισμακαριώτατε τῶν ἀποστόλων, καὶ τῆς τοῦ νῦν αἰῶνος κακίας ἀνεπίβουλον [ἀνεπιβούλευτον] διατετηρηκὼς τὴν ψυχὴν, ἀμίαντον παραστήσαις τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Ϛ'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην τὸν Θεολόγον.

Ὁ τὸν μέγαν τῆς βροντῆς γόνον προτρεπόμενος ἐπαινεῖν, αὐτό μοι δοκεῖ τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα παραινεῖν ἐπαινεῖν· ᾧ ῥυθμιζόμενος ἐκεῖνος καὶ ἐναρμονίως κροτούμενος, πρὸς τὸν οἰκεῖον τὴν οἰκουμένην ἐπέστρεψε φθόγγον. Τὸ δὲ τοσούτῳ τοῦ ἡμετέρου λόγου τὴν δύναμιν ὑπερβάλλει, ὅσῳ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπεραίρει κατάληψιν. Εἰ γὰρ τὸν αἰσθήσει ληπτὸν τοῦτον ἦχον, οὐ πρόχειρον κατανοεῖν, πῶς ἄν τις ἐφίκοιτο τοῦ νοουμένου καὶ πᾶσαν σώματος αἴσθησιν ὑπερβαίνοντος; Καὶ εἰ τὴν ἐγγινομένην τοῖς νέφεσι, τῇ κατὰ φύσιν κινήσει τοῦ πνεύματος βροντὴν, οὐχ οἷοί τέ ἐσμεν ἀκριβεῖ διασαφῆσαι λόγῳ, πῶς ἂν τῆς ὑπερφυοῦς, καὶ μόνῳ τῷ Κυρίῳ προσκροτηθείσης ἢ γεννηθείσης, τῶν ὑμνήσεων κατατολμήσαιμεν; Τίς οὕτω τὰ θεῖα πολὺς, οὕτω τὴν καρδίαν βαθύς; Τίς οὕτω τῶν γηΐνων ὑπερανῴκισται, οὕτω τοῖς οὐρανίοις συνύψωται; Τίς ἐπὶ τοσοῦτον ἑαυτοῦ ἔξω γενόμενος, ἔνδον Θεοῦ κατείληπται, ὥστε στόμα διᾶραι τολμᾷν, καὶ γλῶσσαν εἰς ἔπαινον κινεῖν τῶν τοῦ Θεοῦ μαθητῶν; Τίς ἱκανὸς, μὴ ὅτι γε πάντων ὑφ' ἕν, ἑνὸς γοῦν αὐτῶν, τὴν τῆς ἀρετῆς μεγαλοπρέπειαν, τυπωθῆναί τε κατ' ἀξίαν τῷ νῷ, καὶ ἑρμηνεῦσαι τῷ λόγῳ δυνηθῆναι;

Ποῖος, ἵνα συνελὼν εἴπω, νοῦς, ποῖος δὲ λόγος τῆς Ἰωάννου μεγαλοφυΐας, μᾶλλον δὲ θεοειδεστατης ψυχῆς καὶ διανοίας τοῖς ἐγκωμίοις προσεγγίσαι, εἰ μὴ αὐτὸς ἐκεῖνος τῶν οὐρανίων ἀδύτων ὑποκαταβὰς, καὶ θεομιμήτῳ χρηστότητι τοῖς ταπεινοῖς ἠγγικὼς, καὶ τὸ θεολογικώτατον στόμα τοῖς ἡμετέροις ὠσὶ παρασκευάσας, τὸν οἰκεῖον ἔπαινον, εἰς τὴν

Digitized by Google

τοῦ Πατρὸς δόξαν, ὡς ἐφικτὸν ἡμῖν, ἐμβροντήσειεν ἡμῖν ; Ἐλθὲ τοιγαροῦν, ὦ θεσπέσιε θεολόγε καὶ εὐαγγελιστά, ἡ οὐρανία τοῦ Λόγου σάλπιγξ, ἡ εὔηχος. ἡ ἐναρμόνιος, ἡ τοῖς μελιειδέσι τῆς ἀληθείας φθόγγοις, πᾶσαν εἰκαιομυθίαν ἑλληνικὴν κατασιγάσασα· πάντα δὲ ῥητόρων καὶ φιλοσόφων ὄργανα πολυαρμόνια τῷ βροντοφώνῳ τῆς θεολογίας σου κατακοιμίσασα· πᾶσαν δὲ ψυχὴν ἀξίαν τοῦ Λόγου πρὸς ἑαυτὴν ἑφελκομένη· καὶ οὐκ ἀνθρώπων μόνων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν, τολμῶ φάναι, τῶν οὐρανίων Δυνάμεων, τὴν ὑπερφυεστάτην ἐπισπωμένη πρὸς ἑαυτὴν ἀκοήν.

assequi licet, in Patris gloriam, laudem intonuerit? Veni igitur, divine Theologe et Evangelista, cœlestis Verbi tuba, sonora, concinna mellitis veritatis sonis, omnem Græcorum sermonis vanitatem silentio damnans: omniaque oratorum ac philosophorum multiplici consonantia modulata organa theologiæ tuæ alto tonitruo sopiens, atque omnem Verbo dignum animum ad se trahens; nec hominum modo, sed et ipsarum (ausim dicere) cœlestium Potestatum pereximium auditum sui desiderio illiciens.

Ὁ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων ἀξιώτατος ὑποφήτης καὶ γραμματεύς· τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, ἡ γλῶσσα τοῦ Πνεύματος, ἐλθέ μοι τῷ πνεύματι, Πνεῦμα καὶ αὐτὸς θεῖον ὤν, ὡς ἐκ Θεοῦ Πνεύματος γεγεννημένος. Ἰδοὺ κίχρημί σοι καρδίαν πραεῖαν καὶ ἡσύχιον, καὶ οἷα δὴ νοερὸν κῆπον καὶ μυστικὸν, διάνοιαν ὑπέχω ταπεινήν τε καὶ ὁμαλῆ. *Ἔξεγείρου, βορρᾶ, καὶ ἔρχου, νότε· διάπνευσον κῆπόν μου, καὶ ῥευσάτωσαν ἀρώματά μου.* Προσλαλείτω γάρ σοι καὶ Σολομών· σὺ γὰρ βορρᾶς μὲν, ὡς τοῖς καθαρωτάτοις τῆς θεολογίας φθέγμασιν, οἷα λαμπραῖς καὶ ζωογόνοις ἀναψύχων πνοαῖς· καὶ τὸ τῆς πολυθείας πνῖγος, καὶ τὸν τῶν αἱρέσεων διαχέων φλογμόν· καὶ τὰς πιεζομένας ἐν τούτοις καρδίας ψυχαγωγῶν καὶ ἀνακτώμενος. Νότος δὲ, ὡς τοῖς τῆς ἀγάπης διαθερμαίνων λόγοις, καὶ τοὺς ἀναισθησίᾳ νοῦ καὶ σκληρότητι θείας ἐστερημένους ἐπιῤῥοῆς, ἀγόνους τε διὰ ταῦτα καὶ κατεψυγμένους καθεστῶτας, ἀναθάλπων καὶ ἀναζωπυρῶν, καὶ ζωτικῆς ἰκμάδος πληρῶν καὶ καρποφόρους ἀποτελῶν.

Patris luminum dignissime interpres ac scriba, Christi os, lingua Spiritus, veni ad me spiritu, qui et ipse divinus Spiritus sis, tanquam ex Deo Spiritu natus [17]. Ecce cor tibi lene et tranquillum mutuo, velutque intelligentem hortum ac mysticum, humilem æquabilemque animum præbeo. *Surge, aquilo, et veni, auster; perfla hortum meum, et fluent aromata mea* [18]. Te enim etiam Salomon alloquatur. Tu namque aquilo, ut limpidissimis scilicet theologiæ vocibus, tanquam puris ac vitalibus flatibus refrigerans, superstitiosique numinum cultus algorem atque hæreseon incendia, dissipans; hisque oppressa pectora recreans ac levans. Auster vero, velut charitatis sermonibus calefaciens, mentisque exstincto sensu ac duritie, divino omni destitutos influxu, eaque ratione infecundos atque rigentes refovens ac exsuscitans, vitalique humore replens ac fructiferos præstans.

Τοιαύταις πνοαῖς, τοιούτοις ῥοιζήμασιν ἀεὶ διαπνέων ἡμᾶς, ὦ μακάριε, ὥσπερ τινὰ ποικίλην ἐκ ποικίλων ἀρωμάτων εὐωδίας ὀσμὴν, τὴν ἐκ τῶν λόγων σοι αἴνεσιν παρασκεύασον ἐνεγκεῖν. Πάντως δὲ, οὐδεμιᾶς ἡμῖν μακρηγορίας χρεών, τὸν πρῶτον ἐν θεολόγοις προθεμένοις ὑμνεῖν. Ὡς γὰρ ἀεὶ τὸ Θεῖον ἔν τε τοῖς ἄλλοις πᾶσι, καὶ πολὺ πλέον τοῖς λόγοις, τὸ γοργὸν καὶ συντετριμμένον [συντετμημένον] φιλεῖ· φίλον δὲ τοῦτο, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ θεολογεῖν εἰδόσιν, οὕτω προσήκειν ἡγοῦμαι καὶ τῷ νῦν ἐπαινουμένῳ, ἀπέριττόν τε καὶ σύμμετρον, ὡς οἷόν τε, τὸν λόγον καρποφορεῖν. Ὅθεν οὐκ ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ γῆθεν αὐτῷ παρεπομένων, γένους, φημὶ, καὶ πατρίδος, ἤ τινος εὐκληρίας βίου, τὸν οὐράνιον ἄνδρα γνωριοῦμεν· περιττὴ γὰρ, καὶ οὐχ ὅπως τῷ ὑψηλοτάτῳ τῆς ἀληθείας εὐαγγελιστῇ· ἀλλ' οὐδὲ τοῖς πολλῷ λειπομένοις τῆς ἀρετῆς ἁγίοις, οἰκεία ἢ θελητὴ, ἡ ἀπὸ τῶν τοιούτων εὐφημία. Ἀλλὰ τὰ ἀπὸ γῆς μὲν τίμια τοῖς ἀπὸ γῆς ἐναβρύνεσθαι παρῶμεν· οἷς δὲ ἡ γέννησις οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος γέγονεν ἀνδρός· ἀλλ' ὁ Πατὴρ μὲν οὐράνιος ἄνωθεν προεγνωκὼς, συμμόρφους κατὰ καιρὸν ἐξελέξατο τῷ Μονογενεῖ· τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον ὡς ἁγίοις ἐπαναπαυσάμενον, καὶ καινὸν ἐν αὐτοῖς ἄνθρωπον καὶ θεοειδῆ τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ γεγεννηκὼς, υἱοθετήσατο τῷ Θεῷ, τούτους ἐντεῦθεν

Ejuscemodi flatibus, istiusmodi stridoribus nos semper perflans, vir beate, præsta, ut velut quamdam ex variis aromatibus odoris suavissimi fragrantiam, quæ sermonibus texitur, laudem tibi offeramus. Omnino enim nihil nobis prolixa opus oratione, quibus incumbat ut primum inter theologos laudemus. Quemadmodum enim Deus, cum in reliquis omnibus, tum potiori longe ratione in sermonibus, id amat quod acre ac breve est; amant vero et qui divina tractare norunt: sic et illi quem laudamus convenire existimo, ut orationem minime superfluam, ac modis suis coercitam, quoad licet, offeramus. Quamobrem a nullo eorum quæ extrinsecus sunt, et terrena quasi appendice sequuntur (prosapia scilicet atque patria ullave sæculi claritate) virum cœlestem celebrabimus (superflua enim, ac nedum celsissimo veritatis evangelistæ, sed neque sanctis ab ejus longe virtute remotis conveniens aut placita, quæ ex talibus laudatio est). Verum terrenis ornamentis superbire eos sinamus et gloriari, qui sunt e terra: quibus autem nativitas atque origo non ex sanguinibus, nec ex voluntate viri obtigit [19]; sed Pater quidem cœlestis olim præcognitos, pro tempore conformes elegit Unigenito; Spiritus sanctus autem, ut qui in sanctis conquie-

[17] II Cor. III, 17. [18] Cant. IV, 16. [19] Joan. I, 13.

Digitized by Google

cat [20], atque in eis novum hominem ac Deiformem sermone veritatis gignat, in filios Deo adoptavit [20*]; ii inde laudentur ac admirationi habeantur, quorum, juxta sacra eloquia, in Domino laudetur animus celebrentur [21].

A ὑμνεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι, ἐν τῷ Κυρίῳ, κατὰ λόγια, ψυχὴν ἐπαινουμένους, καὶ ὡς ἥδιστα τῷ οὐρανίῳ συνδοξαζομένους Πατρί.

; quique adeo cum cœlesti Patre jucundissime

Inde cunctis quidem sanctis apta laudatio, velut ex uno Patre luminum prognatis; cum primis vero coryphæis antiquissimisque Verbi theologis; ex quibus Petrus quidem tanquam fidei petra firmissimumque fundamentum honore prælatus est: Jacobus vero, ut qui primus apostolorum, calicis ac baptismatis passionis Christo socius, sanctæque fidei basis sanctis esset futurus. Tu vero, o beate! summa apostolicæ majestatis arce arrepta, ut qui supremam virtutum (charitatem dico) præ B cunctis illius consortibus dilexeris, eximieque tibi illa placueris, ac summe eam colueris; inque ea, vere dilecto ac charissimo Deo Verbo Deique Unigenito, necessitudine devinctus sis. Nempe hoc tibi animi incitationis summique in Deum ascensus initium. Hoc et vestræ nota propria atque insigne beatitudinis, pulcherrimum peculiarissimumque, ac quam maxime singularis gloriatio, velut præ sanctis reliquis magis propria, Jesu nempe dilectio; qua utique suavissimi mentis vestræ decoris, divinæque formæ præstantia elucescit. Quemadmodum enim nihil ad speciem majus, ne subtili quidem cogitatu assumi queat, specioso forma præ filiis hominum [21*]: sic quem ille singulariter amavit, primas utique animi pulchritudinis laude præ reliquis retulerit. Nec enim C adeo dilectus esset, ut et una fere illius nota propriaque distinctio charitas foret ac dilectio, nisi probitatis morumque lenitatis, atque Dei simulacro bonitatis abundantia, maxima cum diligente necessitudine, a se quoque certa quadam ratione ac pro modulo, dilectionem ipse contulisset. Diligere enim eos qui ipsum ament, diserte pronuntiat Dei sapientia [22].

Ἐντεῦθεν πᾶσι μὲν ἁγίοις προσήκων ὁ ἔπαινος, ὡς ἐξ ἑνὸς τοῦ τῶν φώτων γεννωμένοις Πατρός· οὐχ ἥκιστα δὲ τοῖς κορυφαίοις καὶ πρεσβυτάτοις τοῦ Λόγου θεολόγοις· ὧν Πέτρος μὲν, ὡς τῆς ἱερᾶς πίστεως πέτρα καὶ ἀῤῥαγὴς προετιμήθη κρηπίς· Ἰάκωβος δὲ, ὡς πρῶτος τῶν ἀποστόλων τῷ ποτηρίῳ καὶ τῷ τοῦ πάθους βαπτίσματι κοινωνεῖν μέλλων Χριστῷ, καὶ βάσις ἁγίας ἐλπίδος τοῖς ἁγίοις ἐσόμενος. Σὺ δὲ, ὦ μάκαρ, τὴν ἄκραν τῆς ἀποστολικῆς B μεγαλοπρεπείας κατέλαβες κορυφὴν, ὡς τὴν ἀκροτάτην τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀγάπην δὴ λέγω, παρὰ τοὺς μετόχους αὐτῆς πάντας ἠγαπηκὼς, καὶ ὑπερβαλλόντως ῥητικῶς, καὶ ἄκρως κατωρθωκὼς, καὶ ἐν αὐτῇ τῷ ὄντως ἀγαπητῷ Θεῷ Λόγῳ καὶ τοῦ Θεοῦ προσῳκειωμένος Μονογενεῖ. Τοῦτό σοι καὶ ἀρχὴ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ὑπῆρξε κινήσεως καὶ ἀναγωγῆς. Τοῦτο καὶ γνώρισμα τῆς μακαριότητος ὑμῶν κάλλιστόν τε καὶ ἰδιαίτατον, καὶ καύχημα ἐξαίρετον, οἷον τῶν πάντων μᾶλλον ἁγίων ἀποκληρούμενον, ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ, δι' ἧς ἡ ὑπερβολὴ τῆς νοερᾶς ὑμῶν εὐπρεπείας ἢ θεοειδείας παραδείκνυται. Ὥσπερ γὰρ οὐδὲν ὡραιότερον τοῦ ὡραίου κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ τῇ ἐπινοίᾳ δυνατὸν λαβεῖν· οὕτω καὶ ὃν ἐξαιρέτως ἐφίλησεν ἐκεῖνος, τὰ πρεσβεῖα δηλαδὴ πρὸς τοὺς ἄλλους τῆς νοερᾶς ἀποίσεται καλλονῆς. C Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἠγάπητο, ὡς καὶ ἀπ' αὐτῆς μόνης σχεδὸν τῆς ἀγάπης χαρακτηρίζεσθαι, εἰ μὴ περιουσίᾳ χρηστότητος καὶ θεομιμησίας, οἰκείως εἶχε πρὸς τὸν ἀγαπῶντα, καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ φιλίαν ἀναλόγως εἰσηνέγκατο. Τοὺς γὰρ φιλοῦντας αὐτὴν ἀγαπᾷν, ἡ τοῦ Θεοῦ διαῤῥήδην ἀποφαίνεται σοφία.

Omnem igitur divinam actionem omnemque eximiam contemplationem, velut ex quadam radice, ex Christi in eo dilectione surgere: ac quidquid ageret aut loqueretur, dilectionis fructum esse; qua ille totus excedens ac continue quasi emigrans, semper quidem in ea Deum contuebatur [23]; hancque D adeo divinæ legis plenitudinem, Deumque esse ac deificam noverat; cujus scilicet extrema, perfectissima imperturbatione ac mente purissima, nactus esset [23*].

Πᾶσαν τοίνυν πρᾶξιν θεοτελῆ καὶ θεωρίαν ὑπερφυᾶ πᾶσαν, καθάπερ ἔκ τινος ῥίζης, τῆς ἐν αὐτῷ βλαστάνειν ἀγάπης Χριστοῦ· καὶ πᾶν τὸ δι' αὐτοῦ γινόμενον ἢ λεγόμενον, ἀγάπης εἶναι καρπὸν, καθ' ἣν ἐκεῖνος ἐξεστὼς ὅλος καὶ διαπαντὸς ἐκδημῶν, ἀεὶ μὲν ἐώρα τὸν Θεὸν ἐν αὐτῇ· ταύτην δὲ ᾔδει πλήρωμα νόμου Θεοῦ, καὶ Θεὸν οὖσαν καὶ θεοποιοῦσαν, τὰ ἔσχατα ταύτης ἀπαθείᾳ τελειοτάτῃ καὶ νῷ καθαρωτάτῳ κατειληφώς.

Cæterum videamus, unde a principio motus, et qua provectus ac proficiens via, ad perfectionis hanc speculam subvectus sit. Jam enim magna veraque luce iis exorta, qui sedebant in tenebris; ac quidem Patre gloriæ, Filium esse charissimum, eum qui intingebatur, e cœlis intonante [24]; e terra vero, ipso qui intingebat, Agnum Dei esse testante [24*], quin et Spiritu in columbæ specie descendente,

Ἀλλ' ἴδωμεν, ὅθεν τὴν ἀρχὴν κινηθεὶς, καὶ δι' ἧς ἀναγόμενος καὶ προκόπτων ὁδοῦ, ταύτην ἐπῄρθη τῆς τελειότητος τὴν περιωπήν. Ἄρτι γὰρ τοῦ μεγάλου καὶ ἀληθινοῦ φωτὸς, τοῖς ἐν σκότει καθημένοις ἀνίσχοντος· καὶ ἄνωθεν μὲν ἐξ οὐρανῶν τοῦ Πατρὸς τῆς δόξης ἀγαπητὸν Υἱὸν εἶναι τὸν βαπτιζόμενον ἐμβροντήσαντος· κάτωθεν δὲ τοῦ βαπτίζοντος, Ἀμνὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ τοῦτον μαρτυρήσαντος,

[20] Rom. VIII, 29. [20*] Jac. I, 18. [21] Psal. XXXIII, 3. [21*] Psal. XLIV, 3. [22] Prov. VIII, 17. [23] II Cor. V, 14. [23*] Rom. XIII, 10; I Joan. IV, 8. [24] Isa. IX, 21; Matth. III, 17; Luc. III, 22 [24*] Joan. I, 29.

Digitized by Google

καὶ τοῦ Πνεύματος δὲ περιστερᾶς εἶδει κατιόντος, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἀμφοῖν ἐπισφραγίζοντος, οἷά τις ἡλιακὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις τοῦ Λόγου μύσταις, καὶ τοῖς υἱοῖς Ζεβεδαίου προσέπεσε μαρμαρυγή· καὶ καθάπερ τινὰ σπινθῆρα γνώσεως ἐλλαμφθέντες τοῦ μαρτυρουμένου, ἐπειδὴ μετ' ὀλίγον αὐτοὺς ὁ θεαρχικώτατος ἐκάλεσε παραστὰς, οὐδὲ βραχὺ γοῦν πρὸς τὴν κλῆσιν ἀνεβάλοντο· οὐ συνηθείας οἰκείων, οὐ φίλων, οὐχ ὁμηλίκων, οὔθ' ὅλως συγγενικῆς φιλίας, καὶ ἑταιρίας ἐπεσχέθησαν τοῖς δεσμοῖς· ἀλλὰ καὶ τὰ προσόντα πάντα, καὶ τὴν ἑστίαν τὴν πατρικήν· ναὶ δὴ καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα μετὰ τοῦ πλοίου καὶ τῆς ἁλιευτικῆς ἀφέντες (ὦ τῆς πίστεως!) ἀκολουθοῦσι τῷ Ἰησοῦ· ἐν ἀληθινῇ καὶ γνησίᾳ καρδίας συμφυόμενοι στοργῇ. A atque amborum testimonium obsignante, præter reliquos Verbi discipulos, in Zebedæi quoque filios, velut solis quidam micatus et splendor cecidit; ac quasi scintilla quadam, ejus, cui testimonium perhibebatur, illis coruscante, cum brevi post divinissimus ille fonsque deitatis illos præsto vocasset, ne momento quidem obsequi distulerunt. Non consuetudinis suorum, non amicorum, non æqualium, neque prorsus cognatorum sodaliumque necessitudinis vinculis inhibiti sunt; sed et omni substantia paternaque domo, quin et ipso patre una cum nave ac navicularia arte relictis (o fidem!) Jesum sequuntur, nedum corpore, sed magis spiritu; vero illi sinceroque cordis amore devincti.

Καὶ ταῖς μὲν ἀκτῖσι τῶν λόγων τῆς χάριτος τῶν ἐκ τοῦ θεαρχικοῦ στόματος ἐξαλλομένων, περιλαμπόμενοί τε τὸν νοῦν, καὶ εἰς καινὸν ἄνθρωπον καὶ θεοειδῆ μεταμορφούμενοι· τοῖς τῶν ἔργων δὲ θαυμασίοις τὴν πίστιν κρατυνόμενοι, καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸν τῆς ἀγάπης ἀναζωπυροῦντες πυρσόν· καὶ καθάπερ τὰ τῶν φυτῶν εὐγενέστερα ἢ εὐθαλέστερα, γῆς τε πίονος καὶ καλῆς λαχόντα τῆς ὑποκειμένης· ἱκανῶς δὲ καὶ τῆς παρὰ τῶν φυτοκόμων ἀξιούμενα κομιδῆς· θᾶττόν τε πρὸς ὕψος ἀναδίδοται, καὶ βαθείας καθιέντα ῥίζας, ἀδρύνεταί τε κατὰ τάχος, καὶ πολὺν, ὡς εἰκὸς, ἀποδίδωσι τὸν καρπόν· οὕτως οἱ τοῦ Λόγου δοκιμώτατοι μαθηταὶ, καλῆς ὄντι μάλιστα καὶ ἀγαθῆς διανοίας, οἷς μὲν τῶν ἱερῶν τῆς σοφίας ὀργίων κατηξίωντο, τὴν καρδίαν βαθυνόμενοι· οἷς δὲ τῶν ἔργων Χριστοῦ τὴν μεγαλοπρέπειαν κατεθεῶντο, πρὸς οὐράνιον ὕψος πίστεως τὸν νοῦν ἀνατεινόμενοι, εὐγενῆ καὶ ὥριμον τὸν τῆς ἀγάπης ἀπεδίδουν καρπόν. B C Ac quidem sermonum gratiæ, divino ex ore salientium, radiis animo collustrati, inque novum hominem ac deiformem transformati; admirandisque operibus in fide roborati, ac dilectionis flammam de die in diem suscitantes, velutque nobiliora vegetioraque ac magis virentia germina, pinguique ac opima subjecta humo consita, necnon sedula plantantis diligentia exculta, citius proceritate augescunt, altisque firmata radicibus, tum cito crassescunt, tum fructum, ut par est, longe uberem proferunt; sic probatissimi Verbi discipuli, cum honesta maxime atque optima præstarent mentis indole, qua sacris sapientiæ orgiis initiabantur, alte animo defixi; qua vero operum Christi magnificentiam contuebantur, in cœlestem fidei sublimitatem mente surrecti, nobilem ac maturum dilectionis fructum reddebant.

Ὅθεν αὐτοῖς περὶ τὰ ἧττω φανεῖσι πιστοῖς, καὶ περὶ τὰ μείζω λογισθῆναι πιστοῖς· καὶ τῶν ἔργων Ἰησοῦ τὴν λαμπρότητα πίστεως ὑποσχόντες τελειότητι, καὶ τῆς ὑπερουσίου θεότητος, ὡς ἐφικτὸν ἀνθρωπίνῃ κατηξιοῦντο φύσει. Καὶ γὰρ οὐ τοῖς πολλοῖς ἑαυτὸν ἐνεπίστευεν ὁ ὑπερούσιος, σαφῶς ἑκάστου τὰ κρύφια τῆς καρδίας καταθεωρῶν· οὐδὲ πᾶσιν ἐξαπίνης τοῖς μαθηταῖς· ἀλλ' οὓς ἀξιωτέρους ᾔδει, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων πιστοτέρους παραλαβών· καὶ τῷ Θαβωρίῳ προσαναγαγὼν, τὴν αὐτοῦ δόξαν ἠρέμα μεταμορφούμενος ὑπέδειξεν. D Hinc nempe adepti, ut cum in minoribus fideles exstitissent, etiam in majoribus fideles haberentur[25]: operumque Jesu splendorem perfectioni fidei permittentes, supersubstantialis quoque deitatis, quoad humanæ naturæ concessum est, compotes efficerentur. Non enim vulgo seipsum credebat, qui substantiam omnem excedit, quod cujusque occulta cordis palam intueretur[25*]: nec cunctis repente discipulis; sed illis assumptis quos digniores noverat, ac majori cæteris fide præstantes; subductisque illis ad Thaborii excelsa, suam eis claritatem leniter transformatus ostendit[26].

Τοῦτο μὲν οὖν, οὐ τοῦ Ἰωάννου μόνου, ἀλλὰ καὶ Ἰακώβου καὶ Πέτρου τῆς πίστεως ἀπόδειξις ἐναργής· τεκμήριον δὲ τῆς κατὰ τὴν ἀγάπην τελειότητος, ἡ κατὰ τὸ μυστικὸν δεῖπνον ἐπὶ τὸ ζωαρχικώτατον στῆθος ἀνάκλισις τοῦ Θεολόγου. Ἐπεὶ γὰρ ἕνα τῶν συνεστιωμένων παραδώσειν αὐτὸν προειρηκέναι, θορύβου μὲν, ὡς εἰκὸς, τὰς καρδίας τῶν μαθητῶν καὶ λύπης ἀγωνιώσας ὑποπίμπλασθαι· οὐδένα δὲ παῤῥησίᾳ τολμᾷν ἐρωτᾷν, εἰ μὴ τὸν κατὰ τὴν ἱερὰν ἀγάπην ὑπερβαλλόντως τετελειωμένον, ὃς ἐχόμενα κατακείμενος τῷ διδασκάλῳ· προσαναβὰς δὲ, Id quidem, non Joannis duntaxat, sed et Jacobi et Petri fidei aperta probatio est: perfectæ vero dilectionis certum indicium, theologi in mystica cœna super vitalissimum pectus recubitus[26]. Quod enim discipulorum corda, idcirco quod prædictum erat, fore ut communi mensa cœnantium unus Magistrum traderet, turbationis atque mœroris, ut par est, anxiique timoris plena erant[26*]: nec ullus palam interrogare audebat, excepto duntaxat qui sacræ dilectionis perfectione excellenter præstabat, cum Magistro proximus discumberet, tantisper ad

[25] Luc. xvi, 10. [25*] Joan. ii, 24. [26] Matth. xvii, 1; Marc. ix, 1; Luc. ix, 17. [26*] Joan. xiii, 23.

Digitized by Google

eum ascendens, omnique reverentia pectus suum Dominico admonens, osque illius auribus adhibens (o beatam religiosissimamque audaciam!) ex illo percontatur proditorem, eumque signo intincti panis docetur.

Clarius vero expressiusque in crastinum, deificæ dilectionis necessitudinem seu perfectionem, solus mysteriorum auctor Jesus in cruce quasi ænigmate ostendit; dum Matri prædilectum discipulum tanquam filium commendavit, Matrisque curam corporalem in eum filium retulit; ac velut sui permutationem pretiumque Dei Genitrici traditum, veriori gradu fratrem sibi eum adhibuit [27].

Quia enim reliqui omnes discipuli (absit, ut quod molestum est, totum dicam) irruentem potestatem tenebrarum, Judæque cruentam grassationem, necnon Judæorum rabiem ac sævitiam, adversusque Salvatorem vesaniam non ferentes, fugam arripuerant : tu vero ex omnibus tanquam firmi ac tolerantissimi animi ut qui majori fortiorique amoris vi Magistro devinctus esses, cunctis illi salutaribus cruciamentis comes, præ illo fere dirius molestis afficiebaris; qui nempe tanquam acutissimis jaculis viscera transverberarereris, valdeque acerbis illius causa doloribus animo exurereris : condolebas quod verberibus excipiebatur varieque colaphis dehonestato miseratione afficiebaris : sed et cruci affixo solus cum Maria astans, una et ipse quodam modo cruci suffixus eras, qui videlicet clavorum pariter perforationes lanceæque punctionem, lethales animo ictus exceperas. Idcirco igitur non hos frustra sustinuisti laborum aculeos, sed cum operibus vero amicum prætulisses, alter ille visus es. Hoc veræ amicitiæ munus; hoc sacrorum laborum æquale dignumque præmium; qui nempe supra quam summe eximiam Verbi amicitiam (seu potius fratris dignitatem et nomen) cunctis dignius magnificentiusque consecutus sis. Etenim non corporis indulgentiore cultu ac deliciis sed molestia ac tentationibus, probata amicitia, claram erga amicum puramque amoris vim ostentare novit.

Igitur ad vitalem usque passionem ac resurrectionem tentata apostolorum fides, ac qua in eum ferebantur, qui sponte nostri causa morte functus esset, probata affectio; quod offendiculo omni superior, ac Domini tentationibus inviolabilis perstitisset, inde jam ceu divina quædam, veræ illæ amicitiæ fideique digna præmia, consequitur. Quænam vero illa? Primum quidem ipsum triduanum a mortuis suscitatum Christum vident, illatique cruciatus symbolis, mysterii resurrectionis fide roborantur. Ad hæc Spiritum, partim quidem primum ejus qui suscitatus erat spiraculo [27*]; perfectius vero illo e terra in cœlum recepto, in sono vehementi linguisque igneis e cœlo in ipsos venientem suscipiunt [28] : cujus et munere accepta in omnes gentes potestate, ac principes constituti super omnem ter-

καὶ τὸ οἰκεῖον στῆθος πανευλαβῶς ἐπερείσας τῷ Δεσποτικῷ, καὶ τὸ στόμα παραθεὶς τοῖς ὠσὶν, (ὦ μακαρίας καὶ θεοφιλεστάτης τόλμης!) πυνθάνεται μὲν παρ' αὐτοῦ τὸν προδότην· συνθήματι δὲ τοῦτον, τῷ κατὰ τὸν ἄρτον, ἐκδιδάσκεται.

Ἐμφαντικώτερον δὲ τῇ ἐξῆς, τὴν διὰ τῆς θεωτικῆς ἀγάπης οἰκείωσιν ἢ τελείωσιν, ὁ μόνον τελετάρχης ἐπὶ τοῦ σταυροῦ παρενέφηνεν Ἰησοῦς· τῇ Μητρὶ μὲν εἰς υἱὸν τὸν ἠγαπημένον παρακατατιθεὶς μαθητήν· τῷ δὲ τῆς Μητρὸς τὴν κατὰ τὸ σῶμα προμήθειαν ὡς υἱῷ ἀνατιθείς· καὶ οἷον ἀντάλλαγμα τῇ Θεοτόκῳ διδοὺς ἑαυτοῦ, καὶ εἰς τάξιν αὐτὸν ἀδελφότητος γνησιωτέρας τιθείς.

Ἐπειδὴ γὰρ οἱ μὲν ἄλλοι μαθηταὶ πάντες ·ἀπείη δέ μοι φορτικὸν ἄπαν εἰπεῖν, τὴν ἐπεισπεσοῦσαν τοῦ σκότους ἐξουσίαν, καὶ τὴν Ἰούδα μιαιφόνον ἐπίθεσιν, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν λύτταν καὶ ὕβριν, καὶ τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἀπόνοιαν ἔφυγον οὐκ ἐνεγκόντες, σὺ δὲ μόνος ἐκ πάντων, ὡς σταθερᾶς καὶ καρτερικωτάτης διανοίας, ἅτε μείζονι καὶ ἰσχυροτάτῃ συνημμένος τῷ διδασκάλῳ στοργῇ, πᾶσιν αὐτῷ τοῖς σωτηρίοις παθήμασι παρὼν, πλέον ἢ ἐκεῖνος μετεῖχες τῶν ἀνιαρῶν· οἷα μὲν βολίσιν ὀξείαις τὰ σπλάγχνα τιτρωσκόμενος· ὀδύναις δὲ ἄγαν δριμείαις ὑπὲρ ἐκείνου πυρπολούμενος, καὶ μαστιγουμένῳ συνήλγεις, καὶ συνέπασχες πολυτρόπως κολαφιζομένῳ καὶ σταυρουμένῳ δὲ μόνος ἅμα τῇ Μητρὶ παρεστὼς, τρόπον τινὰ συνεσταυρώθης· τάς τε τῶν ἥλων τρήσεις, καὶ τὴν τῆς λόγχης ἐκκέντησιν, καιρίας κατὰ τῆς καρδίας δεδεγμένος βολάς. Διὰ ταῦτα τοίνυν, οὐ προῖκα ταύτας ἀνέτλης τῶν πόνων τὰς ἀκίδας· ἔργοις δὲ τὸν ἀληθῆ φίλον ἐπιδειξάμενος, ἄλλος ἐκεῖνος ὤφθης. Τοῦτο γέρας φιλίας ἀληθινῆς, τοῦτο τῶν ἱερῶν πόνων ἆθλον ἀντάξιον· τὴν ὑπερφυεστάτην Λόγου φιλότητα, μᾶλλον δὲ ἀδελφότητα, πάντων ἀξιοπρεπέστερον ἀπενεγκάμενος. Καὶ γὰρ οὐκ εὐπαθείᾳ σώματος καὶ τρυφῇ, ἀνίᾳ δὲ καὶ πειρασμοῖς ἡ φιλία δοκιμαζομένη, καθαρὰν τὴν πρὸς τὸν φίλον οἶδεν ἐπιδεικνύναι στοργήν

Μέχρι μὲν οὖν τοῦ ζωαρχικοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῖς ἀποστόλοις ἡ πίστις πειρασθεῖσα, καὶ ἡ πρὸς τὸν ἑκουσίως ὑπὲρ ἡμῶν παθόντα διάθεσις βασανισθεῖσα ·ἐπειδὴ παντὸς ὑπερτέρα προσκόμματος, ἀνάλωτος δὲ τοῖς τοῦ Κυρίου διαμεμενήκει πειρασμοῖς, ἐντεῦθεν λοιπὸν οἷά τινα θεοπρεπῆ γέρατα, τῆς ἀκραιφνοῦς φιλίας καὶ πίστεως ἄξια κομίζεται. Τίνα δὲ ταῦτα; Πρῶτον μὲν αὐτὸν ἐκεῖνον τριήμερον ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνιστάμενον ὁρῶντες Χριστὸν, καὶ τοῖς συμβόλοις τοῦ πάθους, τὸ μυστήριον βεβαιούμενοι τῆς ἀναστάσεως· ἔπειτα τὸ Πνεῦμα, μερικῶς μὲν πρῶτον τῷ τοῦ ἀναστάντος ἐμφυσήματι· τελεώτερον δὲ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς γῆς ἀνάληψιν ἐν ἤχῳ βιαίῳ καὶ πυριμόρφοις γλώσσαις οὐρανόθεν ἰὸν ἐπ' αὐτοὺς ὑποδεχόμενοι· ᾧ δὴ καὶ τὴν ἐπὶ πάντων ἐθνῶν ἐξουσίαν εἰληχότες, καὶ ἐπὶ

[27] Joan. xix, 26. [27*] Joan. xx, 22. [28] Act. ii, 2.

Digitized by Google

πᾶσαν ἄρχοντες καταστάντες τὴν γῆν· ἄλλοι μὲν ἄλλου τῆς οἰκουμένης μέρους τὴν ἀποστολικὴν ἀρχὴν διακληρούμενοι, τὴν κατ' αὐτὸν ἕκαστος ἐπείη

ram, alius aliam partem ad apostolici muneris functionem sortiti, ad suam quisque provinciam proficiscebantur [28].

Ἡ μεγάλη δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου βροντή, ὁ μεμεστωμένος τῆς ἄνω θεολογίας κρατὴρ, ὁ τῶν ἀποστόλων ὀφθαλμὸς, Ἰωάννης ὁ πάνυ, κατακληροῦται τὴν Ἀσίαν, ὡς δυνατὸς ἐν λόγοις, δυνατὸς ἐν ἔργοις· τὴν πόλεσι μὲν ἄγαν καὶ δυναταῖς, λαοῖς δὲ θρασυτάτοις κομῶσαν καὶ πονηροτάτοις· λαοῖς πολλῷ πλούτῳ, καὶ δόξαις γαυρουμένοις κεναῖς· καὶ σοφίᾳ μὲν Ἑλλήνων ὑπεραιρομένοις· τῇ περὶ τοὺς θεοὺς δὲ πλάνῃ σφοδρότερον ἐνισχημένοις.

Magnum vero Dei Verbi tonitruum, plenus ille supernæ theologiæ crater, apostolorum oculus, præclarus Joannes, Asiam in sortem accipit, tanquam videlicet vir sermone potens ac operibus : provinciam nimirum multis urbibus iisque potentibus confertam, ferocioribusque ac nequissimis populis longe plenam ; populis scilicet divitiarum affluentia inaniumque vento opinionum superbientibus ; Græcorum quidem sapientia gloriantibus, sed qui deorum arctius errore innexi tenerentur.

Τούτοις ὁ μέγας ἀπόστολος ἐπιδεδημηκὼς, καὶ πᾶσαν μὲν τῶν ἀνθρώπων καρδίαν τῷ τῆς δεισιδαιμονίας ζόφῳ πεπαχυμένην ἰδών· πᾶσαν δὲ ψυχὴν ἐζωγρημένην τῷ διαβόλῳ, καὶ πρὸς τὸ αὐτοῦ θέλημα συντεταμένην τῷ πνεύματι κατανενοηκὼς, οὐκ ἀνεβάλετο τοῦ Πνεύματος τὴν ἐπιταγήν· οὐ τῷ ἐργώδει τοῦ ἐγχειρήματος ἀπεκναίσθη τὸν νοῦν, οὔτ' οὖν διψυχίας περιπέπτωκε λογισμοῖς. Πρὸς τὸν δὲ ἐν αὐτῷ μένοντα Χριστὸν ἀφορῶν, οὐ κατὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κατὰ τῶν δαιμόνων· οὐδὲ κατὰ τῶν αἰχμαλώτων, ἀλλὰ κατὰ τοῦ τυράννου πρῶτον αὐτοῦ, τῇ νοητῇ παντευχίᾳ παρατέτακτο τοῦ Πνεύματος

Ad hos magnus apostolus cum se contulisset, omnesque eorum animos superstitionis caligine obrutos cerneret; captosque omnes a diabolo, atque in ejus intentos voluntatem spiritu animadvertisset, nihil morandam Spiritus jussionem putavit. Non aggressionis arduo offensus animo est, neque vero in dubietatis ac diffidentiæ incidit rationes : sed in Christum in ipso manentem, versis oculis, non adversus homines, sed dæmones; nec adversus captivos, sed in ipsum primo tyrannum, ea quæ mente intelligitur armatura Spiritus instructus est.

Καὶ τοῦτον ἐν ὁμοιώματι Χριστοῦ καὶ δυνάμει πρῶτον διανοεῖται δῆσαι· καὶ οὕτω τὴν αὐτοῦ πανοπλίαν ἆραι· καὶ οὕτω τὴν αἰχμαλωσίαν αἰχμαλωτίσαι· καὶ τῇ ὡραιότητι τοῦ οἴκου Κυρίου, τῇ Ἐκκλησίᾳ λέγω, διελέσθαι σκῦλα. Ἆρ' οὖν διανενόηται μὲν Χριστοπρεπῶς οὕτως, ἀγεννέστερον δὲ συνέβραγη τῷ δυσμενεῖ; ἢ συμπλέκεται μὲν νεανικῶς, εἶτ' οὖν εὐαγγελικῶς, ἡμιτελῆ δὲ τὸν ἀγῶνα καταλέλοιπεν; ἢ τέλειον μὲν, οὐχ ὥστε δὲ παντάπασιν ἀφομοιοῦσθαι τῷ Ἰησοῦ; Οὔμενουν· ὥσπερ δὲ τὸν Χριστὸν οὐκ ἐκ μέρους, ἀλλ' ὅλον ἐν ἑαυτῷ προκατῳκίσατο, καὶ διὰ τοῦτο πάσαις ἅμα ταῖς ἐνεργείαις τοῦ θείου Πνεύματος ἐδορυφορεῖτο καὶ συνεκροτεῖτο, οὕτω καὶ τὸ τῆς σωτηριώδους διακονίας ἔργον, ἐν τελείᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητι, τέλειον ἐπληροφόρησε τῷ Θεῷ· καὶ καθάπερ αὐτὸς πρῶτος ὁ τῶν οὐρανῶν βασιλεὺς, οὔτε περιουσίᾳ δυνάμεως μόνῃ τὸν ἀρχηγὸν τῆς κακίας χειρώσασθαι βεβούληται, ἀλλὰ καὶ ἐν σοφίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ὡς ἅμα τὰ πάντα, καὶ δυνατὸς, καὶ δίκαιος, καὶ σοφός· μᾶλλον δὲ αὐτοσοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ δύναμις ὤν· καὶ ἵνα περιφανῆ μὲν ἑαυτῷ τὴν νίκην· περιφανῆ δὲ καὶ βεβαιοτέραν τὴν πτῶσιν τῷ ἀντιπάλῳ κατεργάσηται, τὴν αὐτὴν τοῖς ἠδικημένοις μορφὴν εἰληφὼς, καὶ ἐν σοφίᾳ τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἐν δικαιοσύνῃ συναναστραφεὶς, ὑπὸ τῆς τοῦ πονηροῦ κακίας μάτην διώκεται, καὶ εἰς θάνατον ἐπιβουλεύεται. Διὸ καὶ οἷς ἀδίκως ἐκεῖνος ἐπέθετο, δικαίως περιπαρεὶς, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν αὐτοῦ χειρῶν συλληφθεὶς ἑάλω· καὶ κατακριθεὶς, οὕτως ἐν χειρὶ Θεοῦ τῆς τυραννώδους ἐκβέβληται ἀρχῆς. Οὕτως καὶ ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Λόγου

Atque hunc primum, Christi tum exemplo, tum potentia, alligare statuit; sicque ejus arma auferre, atque ea ratione captivos recipere [29]; necnon decori domus Dei (Ecclesiæ scilicet) spolia dividere [29a]. Num vero sic quidem Christi exemplo cogitavit ac statuit, segnius vero cum hoste conflixit? aut congressus quidem strenue est (id est, ex Evangelii norma) certamen tamen inchoatum ac imperfectum reliquit? aut exhibuit quidem perfectum, non sic tamen ut omnimodis Jesu similitudinem assecutus sit? Nequaquam; sed sicut Christum prius, non ex parte, sed totum animi sinu exceperat, eamque ob rem cunctis simul divini Spiritus virtutibus stipatus instructusque erat, sic quoque salutaris ministerii opus, perfecta cum eo similitudine, perfectum Deo repræsentavit. Ac sicut ipse primus cœlorum Rex, non sola potentiæ abundantia parentem malitiæ voluit subjugare, verum etiam sapientia, verum etiam justitia, ut qui simul omnia, et potens, et justus, et sapiens esset, quinimo ipsa vere sapientia et justitia et potentia : atque ut sibi quidem illustrem victoriam, adversario autem illustrem firmioremque ruinam efficeret, eadem assumpta forma cum illis qui læsi injuria fuerant, inque sapientia et justitia cum hominibus conversatus, frustra nequissimi malitia persecutionem sustinet, insidiisque ad mortem appetitur. Quamobrem etiam quibus ille inique ingruebat, merito transfixus, et in operibus manuum suarum comprehensus, devictus est, judicioque damnatus, sic manu Dei tyrannico principatu de-

[28] Psal. xliv, 17. [29] Matth. xii, 29; Marc. iii, 27; Luc. xi, 21 [29a] Psal. xxv, 8.

Digitized by Google

jectus est [39]. Sic quoque prædilectus Verbi theologus, ad eorum qui eum suscepturi essent, salutem, in Asiam ingressus, atque in unam primum in ea metropoleon maximam scilicet Ephesum veniens, non statim adventu suo et præsentia civitatem turbavit: non civium confestim animos magnifica Evangelii prædicatione perculit; sed in sapientia cum externis ambulans, ac tempus, quod malum esset, redimens, benigniori indole modestoque gestu atque habitu, et leni alloquio, cunctis ad se accessum facilem placidumque præbebat; vitæ vero disciplina, variaque ac exculta virtute, inaccessus pariter ac mirabilis erat.

A Θεολόγος, ἐν σωτηρίᾳ τῶν ὑποδεξομένων αὐτὸν τὴν Ἀσίαν καταλαβών, εἰς μίαν δὲ πρῶτον τῶν ἐν αὐτῇ μητροπόλεων, τὴν μεγίστην Ἔφεσον γενόμενος, οὐκ ἐθορύβησε τῇ παρουσίᾳ παραχρῆμα τὴν πόλιν· οὐ τὰς τῶν πολιτῶν διανοίας εὐθὺς τῷ μεγαλοφυεῖ τοῦ Εὐαγγελίου διετάραξεν· ἀλλ' ἐν σοφίᾳ πρὸς τοὺς ἔξω περιπατῶν, καὶ ὡς πονηρὸν ἐξαγοραζόμενος τὸν καιρὸν, τῷ μὲν ἀγαθοπρεπεῖ τοῦ ἤθους, καὶ τῷ μετρίῳ τοῦ σχήματος, καὶ τῷ προσηνεῖ τῆς ἐντεύξεως, πᾶσιν ἑαυτὸν εὐπρόσιτον καθίστη καὶ εὐμενῆ, τῷ τρόπῳ δὲ τοῦ βίου, καὶ τῷ ποικίλῳ καὶ ἀπεξεσμένῳ τῆς ἀρετῆς, ἀπρόσιτον ἅμα καὶ θαυμαστόν.

Ac ipse quidem continentiæ rigore, infracta patientia, jugi precum instantia cum mentis tranquillitate ac lenitate spiritus, Deo serviebat: malitiæ autem princeps, qui externa quidem specie hominem, mente autem angelum videret; tantisper inferius terram contingentem, superius vero mente cœlos penetrantem; quique deos omnes ac dæmonia excuteret, sensimque hactenus ad se adeuntibus Jesu doctrinam proponeret; acerba confestim æmulatione accensus est, cum inde futuram sibi ruinam præsagiret. Tanquam autem ignitis jaculis invidia succensus, varias Christi discipulo tentationes suscitat: accenditque in eum, primo quidem mulierem zelotypam ac procacem, ea in civitate facile principem habitam, exindeque tum

B Καὶ αὐτὸς μὲν τῇ ἐπιτεταμένῃ ἐγκρατείᾳ, ὑπομονῇ ἀνενδότῳ, προσευχῇ ἀνεκλείπτῳ, μετὰ ἡσυχίας νοὸς καὶ πραΰτητος πνεύματος ἐλάτρευε τῷ Θεῷ· ὁ ἄρχων δὲ τῆς κακίας, ὁρῶν ἄνθρωπον τὸ φαινόμενον, ἄγγελον τὸ νοούμενον· κάτω μὲν τῇ σαρκὶ μετρίως ἁπτόμενον τῆς γῆς· ἄνω δὲ, τῷ νῷ διαβαίνοντα τοὺς οὐρανούς· καὶ θεοὺς μὲν πάντας καὶ δαίμονας ἀποσειόμενον, ἡρέμα δὲ τέως τοῦ Ἰησοῦ τὴν δόξαν τοῖς ἐγγίζουσι παρατιθέμενον· ζήλῳ μὲν ἀνῆπται παραχρῆμα πικρῷ, τὴν οἰκείαν ἐντεῦθεν κατάλυσιν ὑποβλεπόμενος. Οἷα δὲ πυρφόροις βολίσι τῷ φθόνῳ πυρπολούμενος, ἐπεγείρει μὲν ποικίλους τῷ Χριστοῦ μαθητῇ πειρασμούς· ἐξάπτει δὲ κατ' αὐτοῦ, πρῶτον μὲν γυναικάριον ζηλότυπον (15) καὶ θρασὺ, πρῶτον ἐκείνης τῆς πόλεως

[39] Psal. IX, 17.

(15) *Γυναικάριον ζηλότυπον.* Hactenus inoffenso pede oratio Nicetæ processerat, ea solum exornans Joannis Theologi, quæ libris sacris habentur de illo conscripta, ejusque in Asiam apostolatum, quæ tanta provincia et fere orbis præcipua, pro tanti apostoli apostolico munere videri poterat præstantia ac solertia; in qua jam Paulus prima Evangelii semina jecerat, atque Ephesi Timotheum episcopum ordinaverat. Tacet merito Nicetas, quod tantis Prochorus refert, nec Græci Menæis deesse voluerunt, etsi brevius perstringentes, humano quodam timore recusasse Joannem eo proficisci, cujus rei causa a Petro reprehensus sit, Deique iram, ut naufragio multaretur, incurrerit. Quod Bellarmino non abs re displicet, velut non satis congruum tanto apostolo, estque primum quod nota dignum judicat in Prochoro. Mulier vero hæc sic æmula et procax, quam malus dæmon in Joannem adeo accenderit, ipsa plane est, quam ex eodem Prochoro, Joannem male habentem, cum is illi serviret cum Prochoro, Romanam nomine, eadem Menæa referunt, ex quibus Nicetas habuerit. Mihi certe inter apocrypha perinde numerandum subit, nulliusque fidei et stramineum habendum. Quanquam enim congerunt libri apocryphi non pauca vera, vel traditione majorum accepta, vel ex certioribus aliis monumentis collecta, cujusmodi in Πρωτοευαγγελίῳ Jacobi ἀδελφοθέου, in Actis Theclæ, aliisque occurrunt, ex iisdem ipsis nonnunquam fontibus, Patribus laudata: istud tamen cujus fidei, ut tantus apostolus, urbe jam Christianis moribus non parum instituta, et quæ Paulum doctorem ac Timotheum episcopum habuisset, servitutem sic vilem servire debuerit, ut saltem modici panis copiam haberet? Sublatum quidem passionis falce Timotheum legimus: at nulla tanta Ephesi

C persecutio, quæ omne Christianum semen ea in urbe exstinxisset, antequam Joannes ad eam accederet: per quem fere tota Christo addicta est. Majores vero erant coryphæi, et in eis, ὁ Θεολόγος, ὁ Ἠγαπημένος, ὁ Ἐπιστήθιος, ac si quid magnum ac singulare in apostolis est, Joannes noster, ut sic in Asia atque Epheso, provinciam petens jam semicultam ac Ecclesias habentem, desolatus esse potuerit. Obstiterit femina primæ Joannis Ephesi prædicationi (ut est sexus ille organum diabolo accommodatissimum) Deique opus interturbarit, alio tamen modo se res habuerit, quam Prochorus descripsit: ac si habuit Nicetas, non parum nocuit historiæ sacræ, qui non exposuit, sed mulieris duntaxat sic apostolo diabolica suasione adversantis, meminerit.

D Sanctam Mariam Joanni comitem Ephesum adhæsisse censet Baron. an. 44, n. 29, seu potius ratum habet id Patres Ephesinos epist. synodica ad clerum Constantinopolitanum insinuare ac velle, cum ita refert: *Quare et Nestorius impiæ hæreseos instaurator, in Ephesiorum civitate, quam Joannes Theologus et sacra Deipara Virgo Maria quandoque incoluerunt, constitutus*, etc. Quæ versio est Theodori Pelt. S. J., etsi illius nomine non citat, in qua non satis partes agit fidi interpretis, dum suam conjecturam omni retro traditioni adversam inserit textui. Plane enim assererent Patres, si hæc illorum verba essent. Patrum verba sunt. Ὅθεν καὶ Νεστόριος, ὁ τῆς δυσσεβοῦς αἱρέσεως ἀνακτινιστὴς, φθάσας ἐν τῇ Ἐφεσίων, ἔνθα ὁ Θεολόγος Ἰωάννης καὶ ἡ Θεοτόκος ἡ ἁγία Μαρία. *In Ephesiorum civitatem veniens, in qua Joannes Theologus et Deipara Virgo.* Ubi margini ascriptum, quasi supplendo: *Aliqui subintelligunt,* « *aliquando habitaverunt;* » *alii:* « *ædes habent.* » Qui vel parum in Græcis vere

Digitized by Google

νομιζόμενον· ἔπειτα καὶ τῶν ἐκ τοῦ δήμου καὶ τῶν προεχόντων Ἐφέσου τοὺς πονηροτάτους. Καὶ γλώσσαις μὲν ὡς ξυρὸν ἠκονημέναις, γλώσσαις δολίαις θορυβῶν, ὡς ὤετο, καὶ φοβῶν· τραύμασι δὲ καὶ εἱρκταῖς καὶ πληγαῖς ἐκθλίβων καὶ ἀνιῶν· ὡς ἂν, εἴ γε δύναιτο, στερῆσαι καὶ τῆς ζωῆς· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τῶν ἰδίων μετακινῆσαι τόπων.

A plebeculæ tum et procerum Ephesiorum nequissima capita. Ac quidem linguis velut novaculis acutis, linguisque dolosis, ut videbatur, turbabat atque terrebat; vulneribusque et carceribus et plagis exterebat, molestusque ingruebat et affligebat, ut si liceret, ipsam etiam vitam adimeret: sin vero, vel suis eum sedibus deturbaret.

Ἐπειδὴ οὖν τούτοις τὸν δίκαιον ἀδικεῖν ὁ ἄδικος ἐπέθετο, καθ' ἑαυτοῦ λοιπὸν τοῦτον ἐξεγείρει· μᾶλλον δὲ, τὴν ἐν αὐτῷ πανσθενῆ χεῖρα, δείλαιος, κατὰ τῆς ἰδίας ἐξαναστήσας κεφαλῆς· αὐτὸς μὲν ἐκτίλλεται (16), καὶ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας ἐνδίκως καθαιρεῖται· σειραῖς δὲ ταρταρούμενος ζόφου, πρὸς τὸν αὐτοῦ καταῤῥήγνυται πατέρα. Ἐντεῦθεν κατευθύνεται μὲν ὁ δίκαιος· ὁ δὲ τῶν δικαίων ὑψοῦται Θεός· καὶ ἀφαιρεῖται μὲν τῶν ἀνθρωπίνων διανοιῶν ἡ ἀχλύς· τὸ μέγα δὲ φῶς ἐξανατεῖλαν ἐν τῷ Ἰωάννῃ, πᾶσαν εὐθεῖαν ἐπισπᾶται ψυχήν.

Quandoquidem igitur iniquus ille virum justum hisce lædere satagebat, eum deinceps adversum se suscitat. Quinimo, potentissimam in eo in caput suum, miser ille exsuscitans dexteram, ipse quidem evellitur, ac tyrannica juste potestate dejicitur; infernique profundo catenis detrusus caliginis ad suum parentem præceps agitur[21]: inde justus dirigitur, ac justorum Deus exaltatur: atque auferitur quidem caligo ab humanis mentibus; lux vero magna in Joanne exorta, rectum omnem attrahit animum.

Οὕτως ὁ τῆς ἀπωλείας τοῦ ἔθνους ἐπιστατῶν, οὐκ ἐν δυνάμει Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ σοφίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ τοῦ Ἀποστόλου κατακινηθείς, ἐῤῥίφη· οἱ ὑπ' αὐτοῦ δὲ πρώην ἀγόμενοι, ἄλλος ἐπ' ἄλλον καθάπερ κυμάτων ἐπανάστασις ἐπεγειρόμενοι· καὶ τῷ τοῦ μεγάλου φωτὸς Υἱῷ προσερχόμενοι, καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας διδάγμασι καθαιρόμενοι καὶ πρωτελούμενοι, τὸν ζόφον μὲν τῆς ἀπάτης καὶ πλάνης ἀπεδύοντο· τὸ μέγα δὲ φῶς τῆς ἀληθογνωσίας διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἐνεδύοντο. Ἑστήκει δὲ κήρυξ διαπρύσιον τοῖς ἔθνεσι καὶ σωτήριον βροντὴν ἐνηχῶν, Ἄνδρες, λέγων, ὅσων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς καρδίας ἐπελάβετο, δεῦτε πρός με, καὶ ἴδετε ἔργα Θεοῦ καὶ ἀληθείας, καὶ τὴν ὄψιν τῆς διανοίας καταυγάσθητε· ἀκούσατε ῥημάτων σοφίας ἀληθινῆς, καὶ τὴν ἀκοὴν φωτιζόμενοι, σύνετε καὶ γνῶτε τὸν ὄντως ὄντα Θεόν.

Sic qui gentis perniciem satagebat atque illius architectus erat, non in Dei virtute solum, verum etiam Apostoli sapientia et justitia excussus, projectus est. Quorum autem ille nuper ductor erat, alius post alium velut in turgentes fluctus concitati, magnæ lucis Filio admoti, ac veritatis doctrinis emundati velutque rudimento imbuti, erroris caliginem exuebant, magnamque veræ scientiæ lucem per lavacrum regenerationis induebant. Stabat vero præco, clarum gentibus ac salutare tonitruum insonans. *Viri*, aiebat, *quotquot Spiritus sanctus corda tetigit; venite ad me, et videte opera Dei ac veritatis. mentisque oculum illuminamini. Audite veræ sapientiæ verba, audituque illustramini: intelligite et scitote eum, qui vere Deus est.*

[21] I Petr. II, 4.

versati sunt, subintelligunt nihil (multo minus ausu, sic plagio simili, aliquid quam Græca ipsa habeant, textui ingerunt), sed sic vocatam Patribus ipsam majorem Ephesiorum ecclesiam a suis patronis et tutelaribus, intelligunt, quam ipsam ejusque titulum sibi præsidio adversus Nestorii blasphemiam, hunc ipsum titulum sanctæ Mariæ detrabentem, merito putaverunt. Ita certe ipse Cyrillus auctor est Apologet. ad Theodosium, *convenisse totius orbis episcopos, in ecclesiam quæ Sancta Maria dicitur, ut Deiparæ Virginis honorem in ecclesia ejus nomini dedicata, adversus calumniantium hæreticorum furorem tuerentur;* item epist. ad clerum populumque Alexandrinum: Ἴστε τοίνυν, ὅτι κατὰ τὴν ὀγδόην καὶ εἰκάδα τοῦ Παυνὶ μηνὸς, ἡ ἁγία σύνοδος γέγονεν ἐν τῇ Ἐφέσῳ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἥτις καλεῖται Μαρία Θεοτόκος. *Itaque scitote sacram synodum in magna Ephesiorum ecclesia, quæ dicitur Deipara Maria, vicesima octava mensis Pauni fuisse celebratam.* Ubi etiam non bene Peltanus suæ indulgens conjecturæ, *inchoatam* reddidit. Quod nec Græca volunt, nec res ipsa subjecta fert; cum de eo conventu sit sermo, in quo gradu motus Nestorius est; non in quo ejus inchoata causa, tametsi schismaticorum factione ac Nestorii fautorum, nundum omnia ad eam synodum spectantia fuerant peracta. Epiph. hæres. 78, n. 11, serio impugnans, qui συνεισάκτους καὶ ἀγαπητὰς haberent (sorores scilicet spiritales domi retinerent), seque ea re Joannis exemplo tuerentur, qui Domini jussu ad se eam accepisset, factum id tunc κατ' οἰκονομίαν docet, *certa quadam dispensatione*, sicque tunc Mariam ad se accepisse, ut non amplius apud eum morata sit. Καίτοι γε τοῦ Ἰωάννου περὶ τὴν Ἀσίαν ἐνστειλαμένου τὴν πορείαν· καὶ οὐδαμοῦ λέγει, ὅτι ἐπηγάγετο μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἁγίαν Παρθένον. *Ac cum Joannes interim in Asiam profectus sit, nusquam tamen beatam Virginem itineris comitem secum habuisse significat.* Ad quæ Baron.: *Cæterum complura tradita habentur sine scripto.* Ita sane; sed hoc nusquam; nisi quantum illi facta fraus per interpretem, quem pene plagii notavi. Græci in Menæis, quos non necesse fuit a Peltano discere sensum verborum epistolæ synodi, 26 Sept., accepisse Joannem in cruce Deiparam in sua, aiunt, illique ministrasse μέχρι τῆς κοιμήσεως, *usque ad ejus dormitionem;* post quam dicunt sortitum Asiam provinciam: quæ sit ratio cur tardius illam adierit, curaturus Ecclesiam, quam jam Paulus fundaverat, ut est auctor Irenæus, quod forte unus ipse par in apostolis tantæ provinciæ videretur, cujus deinceps princeps foret, cunctasque in ea Ecclesias vel fundaret, vel regeret; jamque Asianam diœcesim quasi exarchi jure peculiarius subditam teneret.

(16) Αὐτὸς μὲν ἐκτίλλεται. Videntur hæc quoque tanta illa respicere Prochoro narrata, de profligatis dæmonibus locisque infestis per Joannem mundatis; quæ in eo ac Menæis videre licet, si cui animus est.

Digitized by Google

Cognoscite Deum Patrem omnipotentem, invisibilium omnium ac visibilium rerum creatorem. Cognoscite Deum Verbum ante sæcula supra omnem rationem ex illo natum, per quem omnia fecit [32]. *Cognoscite Spiritum sanctum ex Patre sine tempore ac indivise procedentem, omniumque cum Filio conditorem, ac qui per essentiam cuncta repleat. Intelligite Tria Deum unum, unamque naturam et potentiam et regnum; unumque Dominum in tribus pari dignitate personis adorate. Intelligite, missoque quem a parentibus accepistis, errore, ad veram lucem accedite.* Accedite et illuminamini, et facies vestræ non confundentur [33]. *Videte quia* Verbum caro factum est, et habitavit in nobis [34]. *Unigenitus Filius, qui est semper in sinu Patris, vere homo hominum causa ex sancta innuptaque Maria Virgine nascitur, ac per omnia, uno peccato excepto, similis nobis efficitur; concessaque per baptismum remissione peccatorum, ac per crucem ac resurrectionem a morte ac corruptione liberans, Patri reconciliavit. Hic et modo (quod illius opus proprium) posuit in nobis reconciliationis sermonem, hanc vobis salutem annuntiatum nos mittens.*

Recedite igitur ab omni dæmonum vanitate. Omnis idolorum cultus, omnis vitii ac improbitatis noxiam consuetudinem procul a vobis abjicite. Fidei lege, quæ est in Christo Jesu; lege Spiritus sanctitatis ejus, si vixeritis, ab iraque de cælo superveniet impiis liberabimini, immortalisque gloriæ ac vitæ æternæ compotes efficiemini. Ne vero inanibus verbis a nobis deceptos vos existimetis, adducite mihi qui in vobis labe aliqua vitioque laborant ac curatione egent, ut me non in sermone tantum ad vos venisse, sed longe amplius in virtute appropinquare ad vos regnum Dei, videatis.

Statim ergo illic loci videre erat, solo Theologi verbo dæmonia ab obsessis corporibus fugere; erigi claudos, cæcis lumen, surdis auditum restitui, doceri balbos diserte loqui. Videre erat precibus mortuos exsuscitari, mundari leprosos; omnemque morbum ac omnem corporis labem, solo manus sanctæ contactu sanari: ac quidem omnem præstigiarum magicamque artem, necnon etiam dæmonum omne maleficium astutiamque, per Christi in eo potentiam destrui: omnem denique illuminantem atque purgantem initiationem, omnemque gratiam ac scientiam consecrantem ac deificantem in fidelium animis præstari. Totum enim Christum per Dominum Spiritum præstantissimus Spiritus dispensator iudutus, quæ hosti undequaque inaccessa essent ac impervia gerebat; rectumque omnem animum ac boni forma imbutum per Spiritum obsecrans, ad eam cujus doctor erat atque assertor, doctrinam componebat.

[32] Hebr. I, 2. [33] Psal. XXXIII, 6. [34] Joan. I, 14.

A *Γνῶτε Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν κτισμάτων καὶ ὁρατῶν ποιητήν. Γνῶτε Θεὸν Λόγον πρὸ τῶν αἰώνων ὑπὲρ λόγον γεννώμενον ἐξ αὐτοῦ, δι' οὗ πεποίηκε τὰ πάντα. Γνῶτε Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῦ Πατρὸς ἀχρόνως ἀνεκφοιτήτως τε προϊὸν, καὶ τῷ Υἱῷ συνδημιουργοῦν τὰ πάντα, καὶ πάντα κατ' οὐσίαν πληροῦν. Σύνετε Θεὸν ἕνα τὰ τρία, καὶ φύσιν μίαν καὶ δύναμιν καὶ βασιλείαν· καὶ τὸν ἕνα Κύριον, ἐν ὁμοτίμοις προσώποις προσκυνεῖτε τρισίν. Σύνετε, καὶ τὴν πατροπαράδοτον πλάνησιν ἀφέντες, προσέλθετε τῷ ἀληθινῷ φωτί.* Προσέλθετε καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ. *Ἴδετε, ὅτι ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,* καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· *ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ἐν τοῖς κόλποις ὢν* B *τοῦ Πατρὸς, ἄνθρωπος ἀληθῶς ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐξ ἁγίας Παρθένου καὶ ἀπειρογάμου γίνεται Μαρίας, καὶ κατὰ πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας, ἡμῖν ἐξομοιοῦται· καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν διὰ βαπτίσματος χαρισάμενος, διὰ σταυροῦ τε καὶ ἀναστάσεως, θανάτου καὶ φθορᾶς λυτρωσάμενος, κατήλλαξε τῷ Πατρί. Οὗτος καὶ νῦν ἐν ἡμῖν, τὸ ἴδιον ἔργον, τὸν τῆς καταλλαγῆς λόγον θέμενος, ἀπέστειλεν, τὴν σωτηρίαν ταύτην εὐαγγελιουμένους ὑμῖν.*

Ἀπόστητε τοίνυν πάσης δαιμόνων ματαιότητος, πάσης εἰδωλολατρείας, πάσης κακίας καὶ ἀνομίας τὴν ὀλέθριον ἀπορρίψατε συνήθειαν· τῷ νόμῳ δὲ τῆς πίστεως, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· C *τῷ νόμῳ τοῦ Πνεύματος τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ πολιτευόμενοι, ῥυσθήσεσθε μὲν ἀπὸ τῆς ἐρχομένης ἐξ οὐρανοῦ τοῖς ἀσεβέσιν ὀργῆς· ἀφθάρτου δὲ δόξης καὶ αἰωνίου καταξιωθήσεσθε ζωῆς. Ἵνα δὲ μὴ κενοῖς ῥήμασιν ἐξηπατῆσθαι νομίζητε παρ' ἡμῶν, προσάγετέ μοι τοὺς ἐν ὑμῖν λελωβημένους καὶ θεραπείας ἐπιδεομένους, ἵν' ἴδητε, ὡς οὐκ ἐν λόγῳ πρὸς ὑμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει πολὺ μᾶλλον ἡ βασιλεία ἐγγίζει τοῦ Θεοῦ.*

Αὐτίκα τοίνυν ἦν ὁρᾷν ἐκεῖ, δαιμόνια λόγῳ τοῦ D *Θεολόγου μόνῳ τῶν δαιμονώντων δραπετεύοντα, χωλοὺς ἀνορθουμένους, τυφλοὺς φωτιζομένους, κωφοὺς ἀκούοντας, καὶ μογιλάλους τρανῶς λαλεῖν παιδευομένους. Ἦν ὁρᾷν διὰ προσευχῆς ἀνισταμένους νεκροὺς, καθαιρομένους λεπροὺς, καὶ πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν σώματος λώβην, ἁφῇ μόνῃ χειρὸς ὁσίας ἰωμένην. Καὶ πᾶσαν μὲν γοητικὴν τέχνην καὶ μαγικὴν, πᾶσαν δὲ κακοτεχνίαν καὶ δαιμονίων κακομηχανίαν, διὰ τῆς ἐν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως καταργουμένην· πᾶσαν δὲ μυσταγωγίαν φωτιστικὴν καὶ καθαρτικὴν· πᾶσαν δὲ χάριν καὶ γνῶσιν τελετουργικὴν, καὶ θεουργικὴν, ταῖς καρδίαις ἐνεργουμένην τῶν πιστῶν. Ὅλον γὰρ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ Κυρίου Πνεύματος ὁ τοῦ Πνεύματος κράτιστος περιβεβλημένος οἰκονόμος, ἀπρόσιτα μὲν πανταχόθεν καὶ ἀνεπίβατα κατεσκεύαζε τῷ ἐχθρῷ· πᾶσαν δὲ ψυχὴν εὐθεῖαν καὶ ἀγαθοειδῆ διὰ τοῦ Πνεύματος παρακαλῶν, εἰς τὴν δι' αὐτὸν πρεσβευομένην ἀλήθειαν προσῳκειοῦτο.*

Digitized by Google

Οὕτως ὁ μέγας Ἥλιος τοῦ Εὐαγγελίου, οὐ τὴν προκαθεζομένην τῆς Ἀσίας μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐφεξῆς χώραν καὶ πόλιν, τὸν εἰρημένον τύπον ἐπιὼν, κατήργει μὲν πᾶσαν δαιμόνων θυσίαν καὶ τελετήν· ποιμένας δὲ καὶ ἱερεῖς καθιστῶν, Ἐκκλησίας κατὰ τόπον ἵστη Χριστῷ. Κάλλιστα μὲν οὖν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ θαυμασιώτατα διακονούμενος· καὶ μεγάλῃ μὲν λόγων σοφίᾳ, μείζονι δὲ ἔργων δυνάμει· καὶ ἔτεσι δὲ πολλοῖς ἤδη τὴν Ἀσίαν πᾶσαν, καὶ πᾶσαν τὴν Ἑῴαν (17) φωτίζων Χριστῷ· καὶ θλίψεσι μὲν ὑπερβαλλούσαις ὅσαις ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου περιπεσών· μυρίας δὲ καὶ ἐπιβουλὰς τοῖς τοῦ ψεύδους ὑπασπισταῖς ὑποσχών· ἔτι μὴν καὶ ἐξορίαν κατὰ Πάτμον (18) τὴν νῆσον ὑπὸ

A In eum modum magnus Evangelii Sol, nedum urbem Asiæ principem, sed et omnem deinceps provinciam urbesque omnes et oppida, ex ejus, quam dicebam, normæ ratione, obiens, dæmonum sacrificia omnia ritusque abrogabat; pastoresque ac sacerdotes constituens, Ecclesias per loca Christo erigebat. Cum igitur optime eaque, quæ miraculum omne vinceret, sedulitate, Spiritui ministraret, ac magna quidem sermonum sapientia, majorique operum virtute : sed et annis jam multis Asiam omnem, omnemque orientem Christi cognitione imbueret, inque ærumnas nimium quantas Evangelii causa incidisset, innumerasque ab erroris antistitibus insidias sustinuisset, ad hæc etiam in

(17) *Καὶ πᾶσαν τὴν Ἑῴαν.* Quod ait Nicetas, præter Asiam omnem, etiam totum Orientem Christo illuminasse Joannem, favet card. Baronii sent. an. 44, n. 30, qui indubitatum habet ascendisse ad Parthos. ex titulo primæ ejus epistolæ, quæ olim ad Parthos inscripta legebatur. Id tamen rem mihi non conficit. Scripsit Paulus ad Romanos, cum necdum illos invisisset; scripsit et Jacobus Catholicam suam sic dispersis fratribus, quos non adierat, qui Judææ fines non excesserat. Quid ergo vetat Joannem tanti nominis apostolum, Judæis sic trans Euphratem remotis, quos Thomas invi- serat, et quorum multos Joannes Jerosolymis viderat, religionis causa eo accedentes, per suos Asianos et Ephesios mercatores scribere, atque ad concordiam mutuumque amorem hortari, ac in fide Jesu veri Messiæ et Christi, ex apostolico munere (ex quorum choro unus fere ipse restabat) illos confirmare? Hugo Grotius, cui ratum sit scriptam Joannis epistolam ad Parthos, auctoritate Augustini, quem laudat (cujus tamen locum indicare non potuit), docet eam esse causam, cur illa neque in fronte nomen titulumque apostoli habeat, neque in fine salutationes apostolici moris contineat, quod ad eos scripta, qui non essent Romani imperii, sed Parthorum, quibuscum litterarum illud commercium, si deprehensum esset, quantumvis innocens, poterat grave aliquod damnum creare. Locus Augustini quo meminerit hujus tituli, nullus exstat : solum meminit Possid. in Indiculo, *De epistola Joannis ad Parthos, sermones decem.* At quantum hoc sit singulare, ut verus titulus haberi possit? Videatur potius ea generalitate scripta, qua aliæ Catholicæ Petri et Jacobi. Potuit et nomen reticere beatus Joannes, siquidem in Patmo insula paulo ante excidium Jerosolymitanum scripsit, ne in se magis Domitiani iram accenderet; apud quem jam offenderat, et in insulam deportatus erat. Porro argumentum perinde Palæstinis Judæis congruit ac Parthicis, sive aliis remotioribus, apud quos Joannes plurimum poterat : quod erga illos, et quoad legalia fere iis indulgentior erat, ut sic Christo eos adjungeret; ut patet ex illis, quæ ritus pene Judaici in Asia diu viguerunt ex illius traditione, extra Petri Paulique Romæ ἀκρίβειαν. Joannis apostolatum ad Parthos aliasque remotiores nationes, nulli veterum agnoverunt, nec ipsi apocryphi, et qui adeo liberales sunt apostolorum περιόδοις. Nec inventa nuper Patribus Societatis monumenta, *ulteriores Orientis partes et ad Indos usque penetrasse, et Bassoras Christiana fide imbuisse*, facile nobis persuadeant, qui paulo duriores simus ad fidem, quam ill. annalium pater, et quos non lateat serio probanda istiusmodi monumenta, quod sic prona hominum ingenia, ut suas origines tam alte arcessant. Potuerunt eo penetrare aliqui Joannis discipuli, ac magistri inferre monumenta, quæ ipse indigenis

B creditus sit posuisse, dum vel sibi blandiuntur, vel per alium illis obrepit, quod sic existimant: velut fere Galliis nostris idem beatissimus apostolus per suos suppetias ivit, vel etiam per discipulorum suorum discipulos, qui præcipui nobis apostoli fuerunt. Mirum quanta hic quoque novi βιογράφοι, quorum deberet esse major diligentia, inepte congerant et laudent; quibus certe pro scribendis exercendus illis stylus, non augendus. Scatet ejusmodi, qui in omnium manibus versatur, P. Ribadeneira : possetque majori utilitate legi, si cuncta satis elimata haberet, et quantum patitur lubricitas ipsa historiæ, præsertim in vitis sanctorum, quibus fœdandis potius quam ornandis, portentosa multa confingendo, multi veterum pauloque superioris ævi insudasse videntur. Quod merito deplorat, ipse veri amans noster Melchior Canus in *Locis* suis. Exemplo sit, quod unum vir tantus velut singulare et maximum miraculum, sibi referendum putavit, in Magdalena nostra Phocensi et C Sammaximianensi, nihilque dubium : nempe liberatio Caroli secundi, Provinciæ comitis, ex regis Aragonum carcere, ejusque momento translatio in suæ ditionis loca, Magdalenæ numine : velut fere Habacuc ex Judæa Babylonem ad Danielem ab angelo translatus est : quod merum figmentum, certis omnibus monumentis adversum, nec ullis antiquis et æqualibus proditum, vel etiam apostolicis diplomatibus, quibus regum rogatu, amplissima episcopalis jurisdictio in oppidanos priori ejus conventus seu illius præfecto, sancte indulta tot annos, et ab ipsa origine, seu a translatione a Cassianitis ad nostros Prædicatores constiterat, donec nuper ex regulis sanctæ synodi Tridentinæ, senatus Parisiensis decreto, em. card. Grimaldi, archiepiscopus Aquensis, eam ad se parochiam plebemque reduxit; servato duntaxat nostris parochi seu curionis nomine atque onere : quo ipso præstaret liberatos esse, si populo sua esset ecclesia, in qua D cum suo parocho ei liceret suas collectas agere. Nicetas, quod πᾶσαν τὴν Ἑῴαν, *omnem Orientem* dicit illustrasse Joannem, loca alia intelligat Asiæ stricte dictæ vicina, et quæ ipsa τῆς Ἀνατολῆς essent : vel alia ei fuerant afferenda monumenta.

(18) *Ἐξορίαν κατὰ Πάτμον.* Hujus Joannis exsilii Domitiano principe, quo Nerva imperatore solutus, Ephesum redierit, scriptores omnes ecclesiastici meminere : per cujus exsilii otium aliquod sanctus apostolus et Apocalypsim vidit, et Evangelium conscripsit, posteaque Ephesi in Asiæ theatro et philosophorum communi quasi lycæo promulgavit : in quam rem memini multa scripsisse in mea Hippolyti Synopsi, eamque veterum communem sententiam contra ill. annalium patrem serio ostendisse. Græci in Menæis (quæ ex Prochoro, aliis tamen consona acceperint) : Πάντων δὲ τῶν τὴν νῆσον ἐποικούντων πειθηνίων τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι γενομένων· καὶ τῷ Χριστῷ διὰ τῆς πίστεως προσελ-

Digitized by Google

insulam Patmon ab iniquis principibus exsilio relegatus esset; quod vir beatissimus coarctari se vi- A

βασιλέων ἀδίκων κατακριθεὶς, ἐπειδὴ συνεχόμενον ἑαυτὸν ὁ μακαριώτατος ἔωρα, καὶ τὴν πρὸς τὸν

θόντων, ὡς μηδένα σχεδὸν ἀπολειφθῆναι, κοινὴ παρὰ πάντων πρὸς τὸν ἀπόστολον παράκλησις γίνεται· ἐγγράφως τούτοις ἅπαν ἐκθέσθαι τὸ σωτήριον κήρυγμα. Ὧν τὸν πόθον ἀποδεξάμενος, πείθεται τῇ αὐτῶν παρακλήσει· καὶ εἷς τι μετὰ τοῦ μαθητοῦ Πρόχωρου ὄρος γενόμενος, τρεῖς ἡμέρας διῆγεν ἐν αὐτῷ ἄσιτος, δεόμενος τοῦ Θεοῦ περὶ τούτου· καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἀστραπῆς γενομένης μεγάλης καὶ βροντῆς, ὥστε σαλευθῆναι τὸ ὄρος, ἔπεσεν ὁ Πρόχωρος ἐπὶ γῆς, καὶ γέγονεν ὡσεὶ νεκρός. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀναστήσας αὐτὸν καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἤρξατο λέγειν, « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, » κ. τ. ἑ. Καὶ συμπεράνας τὸ ἱερώτατον καὶ πάνσεπτον Εὐαγγέλιον, παρέδωκε τοῦτο αὐτοῖς· κακεῖθεν εἰς ἅπαντα διεδόθη τὰ τοῦ κόσμου πέρατα. *Cumque omnes insulares obsequentem animum evangelicæ prædicationi accommodassent, ac Christo per fidem accessissent, vixque aliquis desideraretur, communis ab omnibus supplicatio apostolo defertur, ut salutarem omnem prædicationem scripto illis ederet. Quorum ille laudato desiderio, ipsorum postulationi morem gerit; veniensque in montem cum discipulo Prochoro, tres ibi dies jejunus agit, ejus rei gratia Deum orans. Quibus exactis, ingenti fulgetro atque tonitruo edito, ut et mons quateretur, Prochorus in terram procidit, et factus est quasi mortuus. Tum Joannes illo erecto, atque a dextris sedere jusso, sublatisque in cœlum oculis, cœpit dicere,* « *In principio erat Verbum.* » etc. *Absolutoque sacratissimo omnique veneratione habendo Evangelio, illis tradidit; indeque in omnes mundi fines pervasit.* Quæ ipsa nihil pugnant cum illis quæ refert Euseb. lib. III, c. 24, ad scribendum Evangelium accessisse, ut suppleret quæ in aliis tribus desiderari animadverterat, de priore Domini prædicatione et ante Joannis carcerem, a quo alii suam prosequuntur narrationem; at neque relatis ab Hieronymo in Catalogo, scripsisse rogatu episcoporum Asiæ adversus Cerinthum aliosque hæreticos, ac maxime Ebionitarum dogma consurgens: nempe agnoscebant Asiani episcopi Patrem suum atque magistrum et in Patmo exsulem; facileque erat ad eum scribere, hocque illum rogare, quod præsertim tanto ejus senio, vel etiam Domitiani novo edicto, sibi Joannem ereptum iri formidarent, qui unus, qua pollebat in Ecclesia auctoritate, par videri poterat tuendæ Christi divinitati, sic Judæis ac Judaizantibus hæreticis ignotæ.

Nihil Nicetas meminit Joannis martyrii, et quod in dolium olei ferventis missus a Domitiano, divino miraculo servatus sit, uti nec Menæa: multis tamen Prochorus rem prosequitur, qui et ipsam Romæ gestam tradit, quo a proconsule illius jussu Joannes adductus fuerat. Accedit gravis testis Tertullianus *De præscript. hæret.* ubi sic Romanam Ecclesiam deprædicat. *Ista quam felix Ecclesia! cui totam doctrinam apostoli cum sanguine suo profuderunt; ubi Petrus passioni Domini adæquatur, ubi Paulus Joannis exitu coronatur, ubi apostolus Joannes, posteaquam in ollam igneam demersus nihil passus est, in insulam relegatur.* Unus Tertullianus est, ex quo, exceptis apocryphis, istud nobis de Joannis Romæ martyrio Ecclesia acceperit: nam et Hieronymus illius vestigia premit unumque illum sequitur et laudat auctorem, l. I *Contra Jovin.* et Matth. XX. Eusebius enim, quem citat Baron. in not. ὁ Maii ex l. III *Evang. Demonst.*, c 7, nihil ejusmodi habet; cujus hæc una verba sunt: Καὶ Πέτρος δὲ ἐπὶ Ῥώμης κατὰ κεφαλῆς σταυροῦται, Παῦλός τε ἀποτέμνεται· Ἰωάννης τε νήσῳ παραδίδοται. *Petrus Romæ capite in terram verso cruci affigitur; Paulo vero caput abscinditur, et Joannes in insulam relegatur.* Quod de Joanne sic Romæ potius quam alio

quovis loco constituto, vel Roma in insulam deportato intelligendum, nemo sane ex illis verbis habere possit: quodque non habuerunt Græci, latueritque eos illa Tertullïani auctoritas, vel non satis momenti habere putaverunt, nec Joannis illius martyrii unquam meminerunt. Sane nullus est Eusebius, ut ibi Romam potius quam ullam aliam urbem laudet, sed solum celebrat apostolorum in Christum fidem et amoris constantiam per tot ardua, mortesque ipsas, et quæ pares morti haberentur Romanis legibus, in insulas deportationes. Prochorus, nullius fidei auctor, in suam trahere sententiam non potuit: at neque Abdias Babylonius, qui rem non Romæ, sed Ephesi contigisse contendit: nec a Domitiano, sed a proconsule id supplicii Joanni irrogatum tradit; carpitque vulgator marginali sua annotatiuncula Perionium, qui id Romæ factum in Joanne suo scripserit. Nolim detrahere Romanæ pietati, aut monumenta convellere, si qua satis certa exstant rei illic gestæ. Mirum tamen videri potest, tanti apostoli Romam profectionem et martyrium, sic apud reliquos veteres in obscurum abiisse. Euseb. l. III, c. 18, quasi nullum haberet laudandum auctorem, ipsius exsilii testem, sic quasi ex fama refert: Ἐν τούτῳ κατέχει λόγος, τὸν ἀπόστολον ἅμα καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἔτι τῷ βίῳ ἐνδιατρίβοντα, τῆς εἰς τὸν θεῖον Λόγον ἕνεκεν μαρτυρίας Πάτμον οἰκεῖν καταδικασθῆναι τὴν νῆσον. *In hac persecutione* [Domitiani] *Joannes apostolus idem et evangelista, qui etiam tum in vivis supererat, ob testimonium quod divino Verbo perhibebat, in insulam Patmum traditur relegatus.* Rei luculentior testis Hippolytus, quem et Græci in Menæis referunt paulo brevius, quam a me editus sit, etsi eadem sententia: Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς Ἰακώβου, κηρύσσων ἐν τῇ Ἀσίᾳ τὸν λόγον, ἐξωρίσθη ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ, κἀκεῖθεν πάλιν εἰς Ἔφεσον ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνακληθεὶς ὑπὸ Νερούα, τελευτᾷ ἐκεῖσε, οὗ τὸ λείψανον παρὰ τῶν ἐποίκων τῆς πόλεως πιστῶν ζητηθὲν, οὐχ εὑρέθη. *Joannes Jacobi frater prædicans verbum in Asia, relegatus est in Patmum insulam, indeque rursus revocatus ab exsilio Ephesum, Nerva imperatore, illic moritur. Cujus corpus a civibus fidelibus quæsitum, non est inventum.* Quæ sunt fere reliqua quæ Nicetas prosequitur, de ejus vera morte et translatione, sive suscitatus est, jamque corpore et animo beatus est, ut habet pia opinio de beatissima Virgine, sive quovis alio modo placuit eum honorare; quam opinionem urget auctor Synaxarii, ac multis Chrysostomi locis probat; exque Cæsario, Gregorii Theologi fratre, explicationem illius Joan. XX: *Si eum volo manere, quid ad te?* affert, qua ostendat eum locum nihil eis favere, qui existiment Joannem vivere in carne mortali. Quod tamen existimavit Ephremius Theopolitanus episcopus apud Photium, itemque Theophanes in quodam modulo εἰς τὴν Λιτήν· Τὴν τῶν ἀποστόλων ακρότητα, τῆς θεολογίας τὴν σάλπιγγα, τὸν πνευματικὸν στρατηγόν· τὸν τὴν οἰκουμένην Θεῷ καθοποτάξαντα, δεῦτε, οἱ πιστοὶ, μακαρίσωμεν Ἰωάννην τὸν ἀοίδιμον, ἐκ γῆς μεθιστάμενον καὶ γῆς οὐκ ἀφιστάμενον, ἀλλὰ ζῶντα καὶ μένοντα τὴν φοβερὰν τοῦ Δεσπότου δευτέραν ἔλευσιν. *Apostolorum verticem, theologiæ tubam, spiritalem belli ducem, eum, qui Deo subjecit orbem, Joannem inclytum, venite, fideles, beatum prædicemus; qui a terra migravit, nec a terra abscessit; sed vivit atque exspectat secundum tremendum adventum Domini.* Exstat in eam rem oratio Georgii Trapezuntii in Germanorum *Orthodoxogr.*, quamvis a communi sententia Joannis vere mortui minime recedendum sit.

B

C

D

Digitized by Google

Κύριον εἴσοδον ἐγγίζουσαν· συνιδὼν δὲ καὶ τὸν χρόνον ὡς δεινότατον ὄντα λήθης βυθοῖς ἀμαυροῦν τὰ καλὰ, κινεῖται μὲν ἀγαθοειδῶς, τὸ τῆς αὐτοαγαθότητος ἔσοπτρον, ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς τοῦ Εὐαγγελίου γραφῆς· κινεῖται δὲ πρὸς ἔρωτα θεολογίας ὑπερφυοῦς, ὑπό τε τοῦ ἐνοικοῦντος Θεοῦ Λόγου, καὶ τῶν πιστοτάτων τῆς Ἐκκλησίας λιπαρούμενος.

A deret, ac in proximo esse ut ad Dominum ingrederetur; intelligensque vim maximam temporis esse, ad ea quæ bona ac honesta sunt, oblivionis alto gurgite mergenda ac abolenda, incitatur, qua imbutus erat, boni indole, qui ipsius vere bonitatis speculum esset, ad conscribendum sanctum Evangelium, inardescitque in eximiæ theologiæ amorem, tum Dei Verbi inhabitantis instinctu, tum eorum qui fidelissimi in Ecclesia erant, precibus atque rogatu.

Ἐντυχὼν δὲ τοῖς πρὸ αὐτοῦ τρισὶν Εὐαγγελίοις, καὶ περὶ τῷ σωματικῷ τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον προσησχολημένην αὐτῶν τὴν διήγησιν ἰδὼν, αὐτὸς τοῖς ὑψηλοτέροις τῶν λόγων καὶ θειοτέροις ἐπεκτείνεται. Καὶ πᾶσαν μὲν τὴν ὁρωμένην κτίσιν ἀφεὶς· πᾶσαν δὲ τὴν νοητὴν καὶ ὑπερκόσμιον ὀξύτητι νοῦ καθαρωτάτου διὰ τοῦ Πνεύματος ὑπεραναβάς· καὶ τὰ Χερουβεὶμ λιπὼν, καὶ τὰ Σεραφεὶμ παρελθὼν, ἀκραιφνῶς αὐτῷ καὶ ἀμέσως ἐγγίζει τῷ ἀγαπητῷ· κἀκεῖ δὴ νοερῶς, καὶ κρειττόνως ἢ πρώην τὸ νοερώτατον στῆθος, τῷ θεαρχικωτάτῳ προσερείσας, καὶ οὗς εὐσύνετον τῷ τῆς Σοφίας αὐτῆς στόματι παραβαλὼν, οἷά τινα πηγὴν ζῶσαν ἐκεῖθεν ὑψηλῆς ἀνεστόμωσε καὶ θεωτικῆς θεολογίας.

B

Lectis vero, quæ illo priora conscripta erant tribus Evangeliis, animadversoque magis in eo versatos esse, ut ea quæ spectarent ad Dominicum corpus, enarrarent, sublimioribus ipse divinioribusque sermonibus animum intendit: omnique rerum in aspectum cadentium natura omissa, earumque quæ mente intelliguntur ac supermundanæ sunt, purissimæ mentis acumine per spiritum superata substantia; relictisque Cherubin et Seraphin prætergressus, ipsi sincere ac immediate prædilecto jungitur: illicque mentis intelligentia præstantioreque ac pridem ratione, intelligentia solertissimum pectus divinissimo pectori illidens, osque sagacissimum ipsius ori Sapientiæ admovens, velut quemdam illinc vivum sublimis ac deificæ theologiæ fontem reseravit.

Ἧς ἐν προοιμίοις, θεολογεῖ μὲν τοῦ Λόγου τὴν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ προάναρχον ὑπερούσιον συνύπαρξιν. Θεολογεῖ δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν σάρκωσιν, ἐν ὀλίγοις καὶ θεοφθόγγοις ῥήμασιν πᾶσαν ὑψηλῶς καὶ μεγαλοφυῶς ὥσπερ ἐξ οὐρανοῦ σαλπίσας τὴν περὶ αὐτοῦ θεηγορίαν. Εἶτα, ὑπομιμνήσκεται μὲν ἐν τῷ Πνεύματι, τῶν τε λόγων Χριστοῦ καὶ τῶν ἔργων τὰ ὑψηλότατά τε καὶ παραδοξότατα, ὅσα τοὺς πρὸ αὐτοῦ παραλιπεῖν εὐαγγελιστάς. Καὶ πάντα θεσπεσίοις ἱερολογίαις ἀνατεταχὼς, καὶ πάντα Θεοῦ φωναῖς συντετελεκὼς, καὶ *ἐν δικαιοσύνῃ* (κατὰ Ἡσαΐαν) *συντετμηκὼς*, εἰς τὰ πέρατα τοῦτο δὴ τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον ἐβρόντησε τῆς γῆς· πάσης ἤδη φανείσης ἢ φανησομένης αἱρέσεως ἐξαναλωτικὴν καὶ πρηστῆριον ἀστραπήν· πάσης δὲ θεογνωσίας καὶ θεολογίας ὅρον ἀληθείας, καὶ ἀπαρεγχείρητον γνώμονα διαθέμενος· καὶ τοῦτο τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ καινὴν διαθήκην ἐκ στόματος γραφεῖσαν παραδοὺς τοῦ Χριστοῦ· τοσούτῳ τῆς ἐν πλαξὶ πάλαι τῷ Μωσεῖ γεγραμμένης σεβασμιωτέραν τε καὶ θεοπρεπεστέραν, ὅσῳ τὴν παλαιὰν μὲν ἡ καινὴ, τὸν νόμον δὲ τοῦ γράμματος ὁ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀληθείας παρευδοκιμεῖ. Καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τοσοῦτον.

C

D

Ejus exordio, Verbi in principio apud Patrem prææternamque supersubstantialem coexsistentiam pro Theologi partibus tradit: tradit vero etiam ejus incarnationem, paucis divinisque vocibus, omnem quæ de illo est, sublimi ac magnifico præconio velut tubæ clangore exsecutus divinam prædicationem. Tumque commentatur in Spiritu conscribitque, Christi tum doctrinarum tum operum præcelsissima summeque admiranda et nova, aliis fere evangelistis omissa. Cumque divinis cuncta sermonibus conscripsisset, Deique vocibus omnia absolvisset, atque *in justitia* (ut Isaias loquitur) *abbreviasset*[35], hoc a se conscriptum Evangelium in orbis fines detonuit: fulgur nimirum ignitumque ejusmodi turbinem, ut consumendo sit ac incendendo, quidquid demum hæreseon exstitit unquam, autve exsistet; omnisque fidei ac theologiæ, veritatis terminum normamque inviolabilem statuens; atque hoc universæ Christi Ecclesiæ novum fœdus ex Christi exceptum ore, tradens: tanto scilicet scripto olim Mosi in tabulis majorem habens venerationem, diviniusque, quanto novum veteri, lexque spiritus et veritatis, legi litteræ præcellit. Atque hæc hactenus.

Ἐπεὶ δὲ τὴν τοῦ Πνεύματος διακονίαν καὶ ἱερουργίαν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ἔργον τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς, ὡς πιστὸς τῷ ὄντι καὶ φρόνιμος οἰκονόμος τετελεωκὼς, καὶ εἰς πλοῦν ἤδη γῆρας ἐληλακὼς, ἐπόθει τὴν ἀνάλυσιν, κρεῖττον δὲ φάναι, τοῦ σώματος τὴν ἐπὶ τὸ ἄφθαρτον μετασχημάτισιν· ἀεὶ γὰρ καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν ἐν οὐρανοῖς συνηνωμένος Χριστῷ, τὸ σῶμα μόνον καὶ τὸ ὁρώμενον ἦν ἐπὶ γῆς.

Quia vero Spiritus ministerio Evangeliique functione (sublimi scilicet apostolici munii opere) consummato, tanquam revera fidelis ac prudens dispensator, ac qui in pinguem jam senectutem evaserat, dissolvi cupiebat[36], sive, ut melius loquar, corporis corruptionem incorruptione mutare (semper enim animo mentisque cogitatione Christo in cœlis conjunctus, solo corpore parteque sui oculis conspicua, in terra versabatur).

[35] Isa. xx, 25. [36] Philipp. i, 23.

Digitized by Google

Quia igitur consummationis dies aderat, assumptis vir beatus discipulorum fidelissimis, ac tantisper Epheso progressus, collemque assecutus, sepulcrum foderę præcepit. Tumque oculis in Deum levatis manibusque in cœlum extensis, totus palam extra se, precibusque Deo excedens erat. Ubi autem orandi finem fecerat, ad astantes conversus, illisque divinorum mysteriorum explanationibus præclarisque hortamentis ac documentis ad virtutem facientibus rite compositis, intra fossam mox subit, et in ea decumbit; obductoque asseribus sepulcro, cum in crastinum venissent, pro eo ac jussi erant, amotisque asseribus (o rem miram!), ipso minime invento, qui palam ad Deum concessisset, translationis ejus seu resurrectionis certo vestigio, vestes offenderunt.

Non enim par est, ut velut Eliam, mortali eum corpore adhuc vivere existimemus (*Non enim dixit ei Jesus*, inquit, *Quia non moritur* [36]), neque ut reliquorum defunctorum more eum diem extremum exspectare dicamus: sed cum virginale illud sanctumque tabernaculum tantisper reliquisset, ad eum ingressus qui cœlis excelsior est, ac quantum necesse videbatur ut mortis periculum faceret, vera statim in Christo vita apprehensa, munus hoc, ac velut singulare excellentis dilectionis præmium nactus est, ut et corporea corruptione immunem vitam ageret; ac Deiparæ Matri in superno

[36] Joan. XXI, 22.

(19) *Κατὰ τὸν ἄνω παράδεισον*. Supernum ac cœlestem paradisum, quem jam unus cum Maria Joannes etiam corpore inhabitet, nullus alius exponi possit, quam qui nobis cum cœlestibus virtutibus præmio tandem promissus est, et a secunda resurrectione, quam sic benignissimus Dominus in Matre sua et dilecto discipulo occupaverit. Nec enim terrenum aliquem paradisum exspectat fides nostra, sed in quem Jesus per sanguinem suum intravit, et quem nobis aperuit, id est cœlum. Ejusdem sententiæ videtur auctor Canonis, ode 8, strophe 2, in qua sic canit: Σῶμα καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν κεκαθαρμένος, εὐηγγελίσω τὸ οὐράνιον Χριστοῦ Εὐαγγέλιον· καὶ ἄγγελος ὁμοδίαιτος ἐν οὐρανοῖς γενόμενος κράζεις νῦν, Εὐλογεῖτε. *Corpore et animo menteque purus, cœleste Christi Evangelium annuntiasti: angelisque in cœlis contubernalis factus, clamas nunc, Benedicite;* quanquam de sola animæ angelis socia in cœlis vita, exponi potest. Exstant vero passim in Menæis antiqua ejus fidei indicia (quoad sanctorum animas jam Deo fruentes, et cum Deo in cœlis versantes) a qua fere moderni Græci abhorrent; etsi nuper in concilio Florentino inter dogmata, id illis oblatum est. Sanctæ Mariæ laudatores ejusque dormitionis, Andreas Cretensis et alii, eodem modo loquuntur de illius corpusculo, sic post, brevi quasi somno, degustatam mortem, translatione honoratum; quanquam Andreas incertus est, quid factum sit sanctissimo illo corpusculo, et an vere animæ unitum, vitaque dotatum, qualis futura exspectatur post extremum judicium, vel aliter humanis oculis subtractum, et in divinis thesauris, pro eo ac Dei Parentem decebat, repositum: potiorique ratione id de Joanne dicendum, cujus non inventum corpus, ut nec Mosis: unumque hoc ex historia de illo nobis compertum; reliqua, piæ in Joannem meditationis commenta sunt. Apocrypha in Mariæ dormitionem plura sunt, Joannis

A Ἐπειδὴ οὖν ἡ ἡμέρα τῆς τελειώσεως παρῆν, παραλαμβάνει μὲν ὁ μακάριος τοὺς πιστοτάτους τῶν μαθητῶν, μικρὸν δὲ τῆς Ἐφέσου προελθών, καὶ γεωλόφῳ τινὶ προσβάς, τάφον ὀρύξειν ἐνετείλατο· ὁ δὲ τὸ ὄμμα πρὸς Κύριον καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατετακὼς, ὅλος ἦν ἐκδεδημηκὼς ὅλος, καὶ ταῖς προσευχαῖς ἐξεστηκὼς τῷ Θεῷ. Ἐπεὶ δὲ κατέπαυσεν, ἐπιστραφεὶς, καὶ θείων ἐκφαντορίαις μυστηρίων, καὶ παραινέσεσι καλλίσταις καὶ νουθεσίαις ἐναρέτοις τοὺς παρόντας αὐτῷ καταρτισάμενος, εἴσεισιν ἔνδον τοῦ ὀρύγματος εὐθὺς, ἀνακλίνεται δέ· οἱ δὲ καλύπτουσι μὲν τὸν τάφον πλαξὶ, τῇ ἑξῆς δὲ κατὰ τὴν ἐντολὴν παραγενόμενοι, καὶ τὰς πλάκας ἀφελόμενοι (ὢ τῶν θαυμασίων!) αὐτὸν μὲν εὑρίσκουσιν οὐδαμῶς, σαφῶς ἐνδεδημηκότα
B πρὸς τὸν Θεόν. Μαρτύριον δὲ τῆς μεταστάσεως, εἴτ' οὖν ἀναστάσεως αὐτοῦ, τὰ ἱμάτια κατείληπται.

Οὔτε οὖν ἐν θνητῷ σώματι ζῆν αὐτὸν ἔτι καθάπερ Ἠλίαν προσῆκεν ὑπονοεῖν. *Οὐ γὰρ εἶπεν αὐτῷ*, φησὶν, *ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει*· οὔτε καθ' ὁμοιότητα τῶν ἄλλων θανεῖν, τὴν ἐσχάτην ἡμέραν ὑπομένοντα· ἀλλὰ τὸ παρθενικὸν ἐκεῖνο σκῆνος καὶ ἅγιον, τῇ πρὸς τὸν ὑπερουράνιον εἰσόδῳ τοσοῦτον λιπὼν, ὅσον θανάτου πεῖραν λαβεῖν· εὐθὺς δὲ τῆς ἀληθινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς καταδραξάμενος, τοῦτο δῶρον καὶ οἷόν τι γέρας ἐξαίρετον τῆς καθ' ὑπερβολὴν εἴληφεν ἀγάπης, τὸ καὶ τῷ σώματι ζῆσαι τὴν ἄφθαρτον ζωήν· καὶ τῇ Θεοτόκῳ, οἷα μητρὶ κατὰ τὸν ἄνω παράδεισον (19) ἐν ἀγαλλιάσει συνοικεῖν·

C Theologi, Joannis Thessal., ipsa Melitonis, quæ una produxi, etsi nec alia deerant, quod in his alii præivissent, nulliusque frugis omnia existimarem.

Unum Nicetæ omissum, de Joannis manna, ut vocant, seu de pulvere ex sancto illo ejus depositionis sepulcro scaturiente; cujus annuum festum colunt Græci die octava Maii, quod illo potissimum die hoc miraculum contingeret; velut fere in sancto Hyacintho Amastrensi quem nuper produxi eodem Niceta laudatore; non sicut in sancto nostro Raymundo, in quo miraculum juge est; ac, sin eruptio pulveris, ejus tamen copia, quotiescunque iis quorum id curæ est (fratres nostri Barcinone) ex sacro tumulo extrahere velint, ut piæ fidelium devotioni fiat satis, et ad illum rogantibus in omnes orbis Christiani oras, aliquot jam sæculis affatim transmittendum; quo sane, velut et illo Joannis Theologi, morbi innumerabiles curantur. Synaxa-
D rium ita exprimit. Ὁ πανάγαθος Θεὸς καὶ φιλάνθρωπος Κύριος ἡμῶν, οὐ μόνον τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ προθύμως ἀγωνισαμένους ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους, προφήτας καὶ μάρτυρας, καὶ πάντας τοὺς εὐαρεστήσαντας αὐτῷ, βασιλείας οὐρανῶν καὶ τῶν αἰωνίων ἠξίωσεν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους ἐν οἷς διέπρεψαν καὶ ἐτάφησαν, πλήρεις χαρίτων ὑποδείξας, πολλοῖς ἐλάμπρυνε θαύμασι. Καὶ γὰρ ὁ τάφος, ἐν ᾧ ὁ μέγας ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος μέλλων μετατεθῆναι ἐτάφη, κόνιν ἁγίαν, ἣν οἱ ἐγχώριοι μάννα μετονομάζουσιν, ἐπινεύσει Πνεύματος ἁγίου κατὰ τὴν ὀγδόην τοῦ Μαΐου μηνὸς ἐτησίως ἐξαίφνης ἀναβρύει καὶ ἀναδίδωσιν· ἣν οἱ προσερχόμενοι λαμβάνοντες, χρῶνται εἰς παντοίων παθῶν ἀπολύτρωσιν, εἰς θεραπείαν ψυχῶν, εἰς ῥῶσιν σώματος, Θεὸν δοξολογοῦντες, καὶ τὸν αὐτοῦ θεράποντα Ἰωάννην γεραίροντες. *Benignissimus Deus ac clementissimus Dominus noster, non solum qui pro illo fortiter dimicaverunt, sanctos*

Digitized by Google

καὶ οὕτω μένειν αὐτὸν οἶμαι πιστέον, κατὰ τὴν εὐ- A atque cœlesti paradiso in exsultatione contubernalis esset. Sicque arbitror existimandum, quod juxta Evangelicam sententiam, Domini exspectat adventum.

αγγελικὴν ῥῆσιν, τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενοι, καὶ τὸ ἀνέφικτον ὕψος τῆς Ἰωάννου θεότητος καὶ μεγαλοπρεπείας ὑπερεκπλαγέντες, καὶ τὴν ἀσύγκριτον τῆς ἁγιότητος ἐκθαυμάσαντες ὑπερβολὴν, τῷ ἀπροσίτῳ τῶν ὕμνων ἀναγκαζόμεθα σιγᾷν. Μικρὰ γοῦν ὅμως τὴν ἠγαπημένην Θεῷ καὶ τιμίαν προσηγορηκότες ψυχὴν, καταπαύσομεν τὸν λόγον.

Huc loci deducta oratione, Joannisque deitatis ac magnificentiæ, quam assequi nequeamus, supra modum admirati, omnique majorem comparatione sanctitatis ejus præstantiam suspicientes, inaccessa canticorum vi, litare silentio cogimur. Paucis tamen prædilectum Deo ac venerandum animum allocuti, dicendi finem faciemus.

Χαῖρε, ἀληθῶς ἠγαπημένε τῷ ἀγαπητῷ· χαῖρε, τῷ μόνῳ καλλοποιῷ καὶ ὑπερκάλῳ Χριστῷ λίαν πεφιλημένε, ὡς ὡραιότητι ψυχῆς, ὡραιότητι πνεύματος, νοῦ τε καὶ διανοίας εὐπρεπείᾳ καὶ εὐθύτητι πάντας αὐτοῦ παρευδοκιμῶν τοὺς ἀγαπητούς. B

Salve sis, vere dilecte ei, qui dilectus est. Salve sis, soli decoris auctori ac supramodum decoro Christo, valde amice : velut qui decore animi, decore spiritus, mentisque ac intelligentiæ honestate ac rectitudine, illius cunctos dilectos superes.

Χαῖρε, κάλλος ἄφαυστον καὶ νοερὸν, οὐράνιον καὶ μυστικὸν, ἀπρόσιτον καὶ ὑπερφυές. Χαῖρε, Παρθένε τὸ σῶμα, τῷ μηδεμίαν σοι πώποτε κηλῖδα σαρκίνης ἐπιθυμίας προστριβῆναι· Παρθένε τὴν ψυχὴν, τῷ μὴ καταῤῥεμβευθῆναί ποτε κάλλει σώματος, μηδὲ κατὰ νοῦν· παρθένε τὸ πνεῦμα, ὡς τὴν καρδίαν καθαρὰν καθαρός· ὡς τρόπον νύμφης ἀγνῆς γνησίως τὸν οὐράνιον Νυμφίον ἐπεγνωκὼς, καὶ πανάγνως ἠγαπηκὼς καὶ συγκραθεὶς, εἴπερ *Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἓν πνεῦμά ἐστιν.*

Salve sis, pulchritudo intacta mentisque illibatæ, cœlestis ac mystica, inaccessa, longeque eximia. Salve sis, Virgo corpore, quod nullam unquam carnalis libidinis labem contraxeris; Virgo animo, quod ne mente quidem vaga ulli unquam corporali formæ adhæseris : Virgo spiritu, velut puro corde purus; ut qui velut casta sponsa, cœlestem vere Sponsum agnoveris, ac castissime dilexeris; digneque illi cognitus et mente consertus atque commixtus sis; etenim, *Qui adhæret Deo, unus Spiritus est* [37].

[37] I Cor. VI, 17.

suos discipulos et apostolos, prophetas et martyres, cunctosque qui ipsi placuerunt, cœlorum regno donavit bonaque æterna illis contulit; verum etiam loca in quibus claruerunt et sepulti sunt, plena gratiæ ostendens multis illustravit miraculis. Nam sepulcrum in quo magnus apostolus et evangelista Joannes Theologus, cum esset transferendus, humatus est, sancti Spiritus nutu octava Maii quotannis sacrum repente scaturit evomitque pulverem, oppidanis manna nuncupatum, quem accipientes hi qui accedunt, ad omnis generis depellendos morbos et ægritudines, animorumque curationem, et sanitatem corpori præstandam illo utuntur amuleto, laudantes Deum, ejusque famulo Joanni honorem habentes. Tiliana nostra Menæa antiqua, paulo brevius : Μνήμη τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· ἤγουν ὁ ῥοδισμὸς, καὶ ἡ τοῦ μάννα συγκομιδὴ, ἥτις ἐκ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἀναπέμπεται. *Memoria sancti apostoli et evangelistæ Joannis Theologi : sive rosarum suavitate aspersio, et mannæ comportatio seu collectio, quæ ex illius sepulcro erumpit.* Magna etiam Menæa voce illa ῥοδισμὸς utuntur, in iambis Synaxario præmissis, nec video quo alio sensu commode exprimi possit; nisi etiam manna illud purpureum quid habebat, et rosei coloris, quo utrumque sensu auctores voce ῥοδίζειν usi inveniuntur. Illustre testimonium est hujus mannæ sacrique pulveris, Gregorii Cyprii, patriarchæ Constantinopolitani statim urbe Latinis erepta, per cujus occasionem acerrimus fuit schismatis fautor, et decessoris Joannis Becci, ut Λατινόφρονος, exagitator, epist. 9, ad Ephesinum antistitem, Isaac nomine (ejus epistolarum locupletem codicem utendum dedit vir cl. ipse eruditus eruditorumque fautor et amicus, nihilque fere ipso Gregorio suo, librorum quibus exquisitum aliquid ad illustrandam rem litterariam, sacram pariter ac profanam contineatur, studiosus, D. de Ballesdens, aliis prideum apud excel. virum C Petrum Seguierium Franciæ cancellarium munis clarissime functum, nunc etiam presbyteri, ætate, moribus, munere venerabilis ac Christo merens : Hoc pro mea in virum observantia). Post igitur gratias, quod eleganti codice donaverat, de sancto pulvere sic ait : Ὡς δὴ καὶ ἡ τοῦ σεβασμίου χοὺς ἀποστολὴ, ὃν ὁ θεῖος τοῦ παρθένου πηγάζει τάφος, τίνος τῶν μεγίστων οὐκ ἂν εἴη τεκμήριον; ποίας ἀγάπης οὐκ ἂν ἔχοι ἀπόδειξιν; Ἐπέμφθη γὰρ εἰς εὐλογίαν οὗτος ἡμῖν, εἰς ἁγιασμὸν ψυχῆς τε καὶ σώματος, εἰς ἀποτροπὴν τῆς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἐπιβουλῆς, εἰς ὅ τι κάλλιστον καὶ σωτήριον· καὶ ἡμεῖς αὐτὸν μετὰ πίστεως τοῦ ταῦτα εἰς ἡμᾶς ἐνεργεῖν δύνασθαι ἐδεξάμεθα, καὶ εἴη οὕτως ἡμῖν νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἐπίλοιπον βίον. *Quemadmodum etiam venerabilis pulvis a te missus, quem divinum virginis sepulcrum velut fonte scaturit, cujus non maximorum fuerit argumentum? Quantæ dilectionis specimen non habeat? Missus enim ille nobis est, ut in benedictionem cederet, D in sanctificationem animi et corporis, ut esset propulsandis adversarii insidiis; denique ad præstandum si quid honestissimum est et salutare. Et vero nos quoque ea fide accepimus, ut existimemus hæc in nobis efficere posse; sicque ille nunc et in reliquam vitam, se in nobis habuerit.* Sic ubique Græci erga sacra pignora religiosi : quam utinam eorum religionem non fuscaret, qua fere laborant (planeque laboravit Gregorius Cyprius) schismatis labes, odiumque in Romanam et Petri sedem, cujus amore et concordia, nonnullis nostrum possent sua illa religione ac pietate prodesse. Denique, ut sua semper, omnique ætate intelligatur divina Spiritus instaurare miracula, nec in nostræ Rosæ Limanæ miraculoso tumulo deesse voluit eum pulveris fontem, ex quo et exportandum in Europam nostram, meque ipsum, exspecto, cum jam s.c novum orbem inundaverit, ei usque miraculorum gloriam densa nube protulerit.

Digitized by Google

Salve sis, vere ac fidelis Dei Verbi discipule, et amator, cultorque; ac gaude, quod ille cum Patre veniens, vere apud te mansionem fecerit [38]: quod ejus servans mandata, in illo manseris, ipsumque in te in perpetuum manentem habeas, divinam aperte tibi gloriam manifestantem.

Salve sis, Dei frater et hæres; frater vero et cohæres Dei qui cuncta regni Dei mysteria doctus es, quique divina revelatione quæ eventura sunt clare videris omnia; atque ea, quoad concessum est, conscripta ac consignata Ecclesiis tradideris [39].

Salve sis, solus nunc corpore una cum Deipara matre incola paradisi, ac qui inde spiritu totam lustres terram ac perspicias. Nos propitius intuere, beatissime Theologe et evangelista! erudique epistolis tuis, ac divinis prædicationibus confirma atque præceptis compone: nosque rege et extolle, Deoque in æternum siste, in gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, in sæcula. Amen.

A

B

Χαῖρε, γνήσιε καὶ πιστὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου μύστα, καὶ ἐραστά, καὶ θεραπευτά· ὅτι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐληλυθὼς ἐκεῖνος, μονὴν ἀληθῶς πεποίηται παρὰ σοί· ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τετηρηκὼς, ἔμεινας ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸν ἔχεις μένοντα δι' αἰῶνος ἐν σοὶ, τὴν θεαρχικήν σοι δόξαν ἀνακεκαλυμμένως ἐμφανίζοντα.

Χαῖρε, τέκνον Θεοῦ καὶ κληρονόμε· ἀδελφὲ δὲ καὶ συγκληρονόμε Θεοῦ· ὁ πάντα τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας τὰ μυστήρια μεμυσταγωγημένος. καὶ πάντα σαφῶς τὰ ἐσόμενα δι' ἀποκαλύψεως τεθεαμένος, καὶ κατεσφραγισμένα ταῖς Ἐκκλησίαις παραδούς.

Χαῖρε, τὸν παράδεισον μόνος νῦν μετὰ σώματος ἅμα τῇ μητρὶ θεομήτορι κατοικῶν, κἀκεῖθεν τῷ πνεύματι τὴν ὅλην γῆν καταθεωρῶν, ὅλεως ἡμᾶς ἐποπτεύοις, ὦ τρισμακάριε Θεολόγε καὶ εὐαγγελιστά! καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς σου συνέτισον (20), καὶ ταῖς θεολογίαις σου στήριξον, καὶ ταῖς ἐντολαῖς σου κατάρτισαι, καὶ ποίμανον ἡμᾶς, καὶ ἔπαρον ἡμᾶς, καὶ ἕως αἰῶνος παράστησον τῷ Θεῷ, εἰς δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ORATIO VII.

Laudatio sancti laudeque clarissimi apostoli Thomæ.

Laudabilis pro sanctis assumptus amor; merito

ΛΟΓΟΣ Ζ'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον Θωμᾶν.

Ἐπαινετὸς ὁ ὑπὲρ τῶν ἁγίων πόθος· ἀξιεπαινε-

[38] Joan. XIV, 23. [39] Rom. VIII, 17.

(20) *Ταῖς ἐπιστολαῖς σου συνέτισον.* Joannis alteram et tertiam epistolas recenset Euseb. lib. III, cap. 25, quæ in dubium vocarentur, etsi a multis agnoscerentur: Εἴτε τοῦ εὐαγγελιστοῦ τυγχάνουσαι, εἴτε καὶ ἑτέρου ὁμωνύμου ἐκείνῳ. *Sive sint Joannis evangelistæ, sive alterius ejusdem ac ille nominis:* quæ altera quæstio est, in qua utraque perinde Hieronymus hæsit. Nobis non licet in dubium vocare, quas pridem Ecclesia, divino instinctu in Canonem receperit, ac nuper in concilio Tridentino comprobavit. Fecit Ecclesiæ judicium, non ut libri qui canonici non erant ac θεόπνευστοι, postmodum essent, sed ut agnoscerentur. Quod etiam de veteris instrumenti libris aliquot factum est, quos Judæi et Synagoga ad ædificationem duntaxat legendos retinuit, Ecclesia (apostolorum præsertim judicio) etiam ad auctoritatem canonicos sanxit. Præclara certe Augustini vox, Non crediturum Evangelio, nisi Ecclesiæ auctoritas commoveret. Et vero, cur quatuor Evangeliis credimus, non tantis illis quæ ab ipsis primis temporibus alio alioque nomine obrepserunt? Nulla vel Hieronymi, vel cujuscunque privati par auctoritas, istiusmodi censura librorum. Quod Joannes utraque epistola *Senior* vocatur, maluitque sic interpres reddere, quam Græcam vocem *presbyteri* retinere (ut magis ætatem insinuaret, quam dignitatem), ratio Jacobi Capelli non displicet; quod valde provecta ætate eas Joannes scripserit, omniumque Christi discipulorum vetustissimus, et qui sic quasi antonomastice intelligi ac dici posset. Nam et Paulus ad Philemonem in sui commendationem, et ut Philemoni suadeat, se, velut ille, senem insinuat. Proinde convenienter Joannes familiaribus epistolis peneque consolatoriis, Senioris nomen prætixit, nimiumque pondus in voce apostoli, ita scribens existimavit; ut hac parte nullius momenti sit argumentum Grotii, quasi inde Joanni Theologo abrogari hæ epistolæ possint. Videndus Tertull. *De præscript.*, ubi fuse admodum ostendit quam sedulo apostoli titulos honoratiores vitarent, sibique ægre ac pene inviti tribuerent. Nomen πρεσβυτέρου et senioris, quod alteri Joanni quasi proprium erat, prout sic eum Papias vocat, cum tamen Aristioni eum postponat, et glorietur utriusque se auditorem fuisse, cum illi multa ex Joannis ore accepissent, diuque cum illo versati essent, et ipsius Domini discipuli fuissent, ut est apud Euseb. l. III, c. 39, peculiare momentum habet, quod difficile videatur, voluisse sibi Joannem Theologum nomen asciscere, quod alteri sciret quasi proprium: forte etiam, ob longissimam ætatem, qua Joannis Theologi pene æqualis, illiusque distinctione, nomen illud habuerit: sive eum Joannes Ephesiorum episcopum creaverit, ut est in Constitutionibus Clem., VII, 45: Τῆς Ἐφέσου Τιμόθεος μὲν ὑπὸ Παύλου· Ἰωάννης δὲ, ὑπ' ἐμοῦ Ἰωάννου· sive solum ejus Ecclesiæ presbyter fuerit. Istud certe difficultate non caret: non tamen convincit non esse epistolas vere canonicas, quod eas ipsa jam Eusebii ætate multi habebant; cum et alii discipuli extra duodecim, libros et epistolas condidisse noscantur, quos et quas Ecclesia agnoscit ex Canone librorum Novi Testamenti. Nec video quibus ex monumentis aut libris idem Grotius habeat (et ut argumento utatur ad probandum non habitas has epistolas ut de Canone) quod non fuerint redditæ in sermonem diversarum gentium; cum Angli tot linguis repræsentaverint, quot ipsam Joannis primam epistolam ac reliquos libros Novi Testamenti. Nec enim illi eas cudisse versiones putandi sunt, sed quas antiquis codicibus ac ecclesiasticis libris olim exaratas offenderant, illas in Polyglottis suis Bibliis generoso conatu vulgasse. De Judæ epistola, quam ad Judam trahit, qui sub Adriano vixit, nec vel apostolus vel discipulus Jesu fuit, alibi forte exercendus stylus. Longe certe hoc a pio fidelium sensu, nec tam veritate quam προλήψει ab eo dictum; et quod *frater Jacobi*, idque genus alia, subdititia contendit, plane dictu temerarium sit; cum plagii, quod in re tam sancta commissum esset, nulli idonei testes produci possint.

C

D

Digitized by Google

τώτερος δὲ πάντων μᾶλλον ὁ ὑπὲρ τῶν ἀποστόλων τοῖς ἀξίοις ἐγγινόμενος· καὶ τοσούτῳ πλέον, ὅτῳ καὶ αὐτοὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἁγιότητος ὑπερβολῇ ἀκραιφνέστερον τῷ ὑπεραγίῳ προσῳκείωνται. Ἐπιποθήσωμεν τοίνυν τοὺς τῶν ἁγίων ἀξιοποθήτους χορούς, καὶ τούτων μάλιστα, τὸν ὑπεραναβεβηκότα τοὺς ὅλους τῇ θεοειδείᾳ, καὶ συνεχῶς τῷ ὑπερουσίῳ συνῳκειωμένον· τὴν ὑπερφερῆ λέγω ἀξιεραστοτάτην τῶν ὑψηλῶν ἀποστόλων δωδεκάδα.

A autem longe omnibus laudabilior, qui apostolorum gratia, eorum qui sunt digni animos incessit; tantoque amplius, quanto et illi excellentia sanctitatis, sanctitatem omnem vincenti, sanctis omnibus purius veriusque necessitudine conjuncti sunt. Amore igitur et desiderio, dignos vere qui amentur ac desiderio habeantur, sanctorum choros prosequamur: omnium autem maxime, qui divina similitudine omnes præcellit, continuoque excedenti omnem substantiam cohæret ac necessitudine conjunctissimus est; eximium dico digneque amabilissimum sublimium duodenarium apostolorum cœtum.

Ταύτην ἐπιποθήσωμεν, ταύτην ζηλώσωμεν· καὶ διὰ μιμήσεως τῆς ἡμῖν ἐφικτῆς, ταύτης γενέσθαι σπουδάσωμεν κοινωνοί. Οὕτω γὰρ δι' αὐτῶν, τῷ ἀκροτάτῳ τῶν ἐφετῶν, τῷ ἐγκατῳκισμένῳ τούτοις ἐγγιοῦμεν Χριστῷ· μακάριοί τε τῷ ὄντι κατὰ τὸ ἱερὸν ἐσόμεθα λόγιον, πληροῦντες τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν ἐξ αὐτῶν, καὶ μὴ αἰσχυνόμενοι, ἡνίκ' ἂν πρὸς ταῖς τοῦ βίου πύλαις γενόμενοι, τοῖς ἑαυτῶν ἀντιβολῶμεν (21) ἐχθροῖς. Ἀλλὰ μὴ ἄκαρπόν τινα καὶ ψιλὴν ἔφεσιν πρὸς αὐτοὺς ἐπαγγελώμεθα· ἐνεργῆ δὲ καὶ ἔμπρακτον εἰσφέρωμεν· καὶ βίῳ μὲν τελείῳ, τὴν τρανεστέραν ὁμοίωσιν, ὡς δυνατὸν, ἀφοσιούμενοι· λόγῳ δὲ, τὴν καθήκουσαν αἴνεσιν αὐτοῖς ἀφιερούμενοι, δι' ἀμφοῖν τὸν ἐν αὐτοῖς ἁγιάζωμεν ἐνδοξαζόμενον Θεόν.

B Hunc desideremus, hunc æmulemur; ac imitatione (quanta per facultatem licet) illius socii effici studeamus. Sic enim per illos, supremo desiderabilium, in eis habitanti Christo, prope accedemus; ac beati reipsa (uti sacrum perhibet eloquium) erimus, qui impleamus desiderium nostrum ex ipsis, nec simus confundendi, cum in vitæ portis constituti, inimicis nostris occurremus [40]. Haud enimvero infructuosum quoddam ac simplex erga illos desiderium amoremque profiteamur, sed quod efficax verumque exsistat, in rem conferamus: ac vitæ quidem perfectione, limpidiorem (quoad licet) similitudinem exhibentes; doctrina vero atque sermone laudem eis congruam depangentes, utroque qui in illis sanctificatur, Deum sanctificemus.

Ἔστι μὲν οὖν ὥσπερ εἷς ὁμοίως τῶν δώδεκα Πατὴρ ὁ Θεὸς, διδάσκαλός τε καὶ Κύριος καὶ καθηγητὴς ὁ Χριστός· μία τε πίστις καὶ χάρις καὶ δύναμις τοῦ Πνεύματος· ἥ τε διακονία τῆς ἀποστολῆς, καὶ ἀμοιβὴ δὲ τῶν γερῶν ἡ αὐτὴ, οὕτω καὶ ἔπαινος ὁ αὐτὸς τῶν μαθητῶν ἁπάντων ἐστίν. Ἀλλ' ὡς κατ' ἄλλον τρόπον τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος μὲν ἐκδημίαν, πρὸς Κύριον δὲ πεποιημένων ἐνδημίαν, ἀναγκαίως ἑκάστῳ καὶ ἡ αἴνεσις ἰδιοτρόπως ἀποδίδοται.

C Est igitur, quemadmodum unus pariter duodecim Pater Deus, magisterque et dominus atque præceptor, Christus; una quoque fides et gratia virtusque Spiritus, apostolicique muneris functio, ac eadem præmiorum retributio, sic et eadem laus omnium discipulorum exsistit: quod tamen alia aliaque ratione emigrarint e corpore et ad Dominum commigrarint, necessario quoque propria cuique laus ratione dependitur.

Τίς οὖν τὸν ἱερὸν σύλλογον τοῦτον ἢ θίασον σήμερον συνιστῶν, καὶ προθυμίας ἀναπιμπλῶν, καὶ ἡδονῆς θαυμασίας, καὶ φαιδρότητος τὰς Ἐκκλησίας ἀπλήρων, καὶ πρὸς δοξολογίαν θείαν συναγείρων καὶ συγκροτῶν; Ἢ πᾶσι καταφανὴς ἡ αἰτία τῆς ἑορτῆς; Θωμᾶς γὰρ ὁ μέγας τοῦ Εὐαγγελίου λαμπτὴρ, οὐ πρὸς αἴσθησιν σωματικὴν, ἀλλὰ νοερὰν ἐξανίσχων ἡμῖν, καὶ φανωτάτας τῆς αὐτοῦ μνήμης τὰς μαρμαρυγὰς ἐνιείς, πρὸς τὴν οἰκείαν συγκαλεῖ δόξαν. Θωμᾶς ὁ τίμιος λίθος, καὶ σεπτὸς καὶ ἐκλεκτός· ὁ τῷ στεφάνῳ τῆς δόξης τῷ τῇ ἐπουρανίῳ πλακέντι Σιὼν, πρὸς τοῖς ἑνδεκα συνηρτημένος· ὁ μαργαρίτης ὁ ὁλολαμπής. Ὁ γνώμης ἁπλότητι, καὶ νοὸς καθαρότητι καὶ φανότητι ὅλον τὸ ἁπλοῦν φῶς καὶ θεαρχικὸν εἰσδεδεγμένος, καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἀφ' ἑαυτοῦ τοῖς ἐζοφωμένοις ἔθνεσι τὰς ἀνταναλάσεις ἀποπέμπων τῶν φωτισμῶν. Θωμᾶς, ὁ καὶ Δίδυμος· τοῦτο γὰρ τοῦ

D Quisnam igitur est qui sacrum hunc conventum seu chorum hodierna die constituit, impletque alacritate, ac mira voluptate ac jucunditate Ecclesias ubique afficit, atque ad Dei laudes concelebrandas congregat cœtusque cogit? Num cunctis manifesta festi ratio ac causa? Nempe Thomas magna illa Evangelii fax, non corporalis sensus ratione, sed spiritalis mentisque fulgore nobis exoriens, lucidissimosque suæ memoriæ micatus vibrans, ad ipsius convocat celebrandam gloriam. Thomas nimirum pretiosus lapis ac venerabilis electusque, coronæ gloriæ cœlesti plexæ Sioni, undecim adjunctus implexusque catervæ. Margarita omni parte lucidus, animi simplicitate mentisque puritate ac perspicuitate toto ipso simplici divinoque lumine sinu suscepto, magnificosque a se ipso obcæcati caligine gentibus illustrationum fulgores refractu emittens Thomas,

[40] Psal. CXXVI, 5.

(21) Ἀντιβολῶμεν. Malim ἀντιβαλῶμεν, vixque dubitem Nicetam aliter scripsisse, qui totus alludat ad locum psalmi CXXVI de judicio in porta Hebræorum more, quod auctor ad judicium trahit in exitu vitæ atque excessu, cum beatus revera, qui non confundetur, cum loquetur inimicis; cum sci licet respondebit, ac verba dabit, iis accusantibus ac dæmonibus, pro his quæ illorum maxime suggestione peccavit; quod est ἀντιβαλεῖν· non cum illis occurret, quod ἀντιβαλεῖν, et remotius est, seu communius, nec expressum a Davide.

Digitized by Google

qui et Didymus. Hæc enim nominis interpretatio atque notio. Porro Didymus appellatus est, quod non solus, sed cum altero illique gemellus uno partu editus est [61].

Hic vero in terrestre cœlum (ædem scilicet suam) fidelium turmas in concionem vocans, suaque miracula ac præclara gesta spiritali convivio lautaque epulatione apponens, omnem magnifice dapibus reficit ac recreat animum : non qui corpore conspiciatur, sed qui spiritu credatur; nec qui uno loco corporum more circumscribatur, sed qui omnibus toto orbe Ecclesiis (quippe divinus spiritus, tanquam ex Deo Spiritu natus) spiritalem gratiam solari persplendeat micatu, omnique jucunditate adimpleat; atque operum suorum radio, seu claritate, Patrem qui in cœlis est, glorificet [62]. Cumque adhuc vitæ superstes ac in carne agens, aliud nihil tum verbis, tum operibus præstaret, quam quod Patri videretur : potiori longe ratione corpore solutus, ac spiritu Deo contemperatus, nullo tædio ac labore temporisque momento, velut quædam cœlestis mens orbem pervagans, cunctosque simul superne intuens, ad Dei laudem ac gloriam operum suorum ac passionum memoria, alacres reddit.

Thomas itaque ante mundi constitutionem, conformis futurus imaginis Unigeniti cognitus ac prædestinatus, quod tempus apparitionis aderat, quique apostolicum senatum essent impleturi præsto eligendi erant, ipse pariter cum reliquis ad sacram illam vocationem evasit : vocatusque, haud segnium more vocantem repulit; aut cum obaudisset, ac tantisper illi adhæsisset; velut illi quorum modica ac nutans fides, postmodum abit retro ac pedem re-

A ὀνόματος ἡ δήλωσις· Δίδυμος δὲ κεκλῆσθαι, τῷ μὴ μόνον, μεθ' ἑτέρου δὲ τοῦτον ἐκ μιᾶς ἀποτεχθῆναι γαστρός.

Οὗτος ὥσπερ εἰς οὐρανὸν ἐπίγειον τὸν αὐτοῦ ναὸν (22) ἐκκλησιάζων τὰ συστήματα τῶν πιστῶν, καὶ πνευματικὴν πανδαισίαν τὰ οἰκεῖα θαύματα καὶ κατορθώματα προτιθεὶς, πᾶσαν ἐστιᾷ φιλοτίμως καὶ κατατέρπει ψυχήν· οὐ τῷ σώματι καθορώμενος, ἀλλὰ τῷ πνεύματι πιστευόμενος· οὐδ' ἑνὶ τόπῳ περιγραφόμενος, ὡς τὰ σώματα· ταῖς ἁπανταχοῦ δὲ τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίαις, ἅτε πνεῦμα ὢν θεῖον, ὡς Πνεύματι Θεοῦ γεννηθεὶς, τὴν νοητὴν ἡλιοβολῶν χάριν, καὶ πάσης θυμηδίας πληρῶν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἰδίων ἔργων ἐκλάμψεως ἢ ὑμνήσεως δοξάζων τὸν B Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ εἰ περιὼν ἔτι τῷ βίῳ καὶ τῷ σαρκίῳ, οὐκ ἄλλο τι ἢ δόξαν ἔν τε λόγοις καὶ ἔργοις κατειργάζετο τῷ Πατρὶ, πολλῷ μᾶλλον τοῦ σώματος ἀπολυθεὶς, καὶ τῷ πνεύματι Θεῷ συγκραθεὶς, ἀκαμάτως τε καὶ ἀχρόνως, οἷά τις οὐράνιος νοῦς, τὴν οἰκουμένην διιὼν, καὶ ἄνωθεν πάντας ἅμα καταθεωρῶν· πρὸς ἔπαινόν τε καὶ δόξαν, διὰ τῆς τῶν οἰκείων ἔργων καὶ παθῶν μνήμης, ἀναπτερῶσαι Θεοῦ.

Οὗτος γὰρ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς, σύμμορφος ἔσεσθαι τῆς εἰκόνος τοῦ Μονογενοῦς ἐγνωσμένος καὶ προωρισμένος, ἐπειδὴ τῆς ἐπιφανείας ὁ χρόνος παρῆν, καὶ ὁ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς παρειστήκει καιρὸς, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς, εἰς C τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἀπήντησε κλῆσιν· καὶ κληθεὶς, οὐ παρητήσατο κατὰ τοὺς ῥᾳθύμους τὸν κεκληκότα· οὐδ' ἐπήκουσε μὲν, ἄχρι δὲ καιροῦ παραμείνας, εἰ; τὰ ὀπίσω κατὰ τοὺς ὀλιγοπίστους παλινοστεῖ· οὐδ

[61] Joan. xx, 24. [62] II Cor. III, 17.

(22) *Τὸν αὐτοῦ ναόν*. Erat hoc Thomæ templum in palatio, a Leone Basilii filio instauratum, cum incendio fœdatum fuisset; qua de re exstat una et altera ejus oratio, quam meo stylo produxi ad ejus diem festum, ex ms. eminent. card. Mazarini, in quo et ejus caput, quod forte Edessa translatum esset; ubi olim creditum ejus corpus esse, cum Indi, apud quos martyrio functus est, etiamnum putent se illud habere.

Num Baronii faciat satis expositio, ut pars exuviarum Thomæ ex India Edessam translata, pars in India manserit, quæ tot retro sæculis, iterum affulgente illis gentibus per Europæos Evangelio, D detecta sit, alii viderint : mihi omnino non facit, quod et caput Constantinopoli et corpus Edessæ, pari fere veneratione ac Romæ apostolorum Petri et Pauli, ut Chrysost. auctor est, et quod inventum in India corpus cum instrumentis ipsius martyrii, et quale veterum narratione habemus, non particulæ corporis, cum tamen (ut fides aliqua apocrypho Abdiæ habenda sit) statim post martyrium integrum e sepulcro furto ablatum fuerit, et Edessam asportatum, relicto tumulo prorsus vacuo, sicque reperto, ut illo libro narratur. Putem magis in eo contigisse, quod in Stephani protomartyris corpore, quod in Baptistæ capite Romano, Angeliaco, Ambianensi (ipso olim Constantinopolitano); qua de re, ad narrationem de inventione corporis ejusdem Stephani, et translatione Constantinopolim, Constantino imperatore et Metrophane episcopo : quod denique in Magdalena Vezeliacensi et nostra Sanmaximiana provinciæ Phocensis; recentiorique exemplo in S. Vincentii Ferrerii alio alioque corpore Venetiis in Britannia, ne quid dicam de Vincentio levita Valentino in Hispania adhuc exstante, et Novempopulaniam apud Castras translato : quo loco venerationem habebat sancti Patris Dominici ætate, ipso eodem Illius pio cultore, habuitque apud meos Prædicatores, translata ad eos æde illi sacra ac basilica, donec Calviniana rabie erepto deposito ac disturbato, ejus fidi custodes FF. mei illius domus Prædicatores ad unum necati et in puteum projecti, martyres et ipsi consecrati sunt : novaque excitata basilica ac conventu, ex eodem puteo in eam illata nuper, pia fidelium fratrumque religione, ipsorum pignora; quibus fidem faceret, nedum ipsa vigens constansque traditio, sed et auctoris æqualis certa sinceraque narratio, faciente copiam integerrimo senatore annosa probitate (ipsaque avita in senatu Tolosano) cl. viro D. Mazenot. Qua tanta nostrorum aliorumque catholicorum in ea urbe strage, aiebat ille referre auctorem, oppidanos Calvinianos deterritos, malaque sibi omnia ominatos, nec vana conjectura, uti ille aliquot in eam rem adductis, quæ illis sinistra contigerunt, se conficere existimat. Ea in re tenenda Prætoris lex, ut ipse alibi monet Baron.: *Qui tenet, teneat*, omninoque cavendum ne istiusmodi obrepant, aliaque aliis subdantur sanctorum pignora, vel etiam ipsa non sancta : in quibus etsi non perit, nutat tamen vera religio ac pietas Christiana.

Digitized by Google

ἐμμένει μὲν ἄχρι τέλους, ἐλάττονος δὲ χάριτος ἢ δόξης τῶν κορυφαίων τινὸς, παρὰ τῷ παμβασιλεῖ καταξιοῦται· ὥσπερ δὲ τῆς κλήσεως, τῆς ἐκλογῆς, τῆς ἀκολουθήσεως, τῆς αὐτοπροσώπου θέας, τοῦ τε Θεοῦ Λόγου, καὶ τῶν δι' αὐτοῦ γεγενημένων, τῆς αὐτηκόου τῶν ὑψηλῶν μυστηρίων ἀκροάσεως, τῆς τῶν ζωοποιῶν παθημάτων κοινωνίας, τοῦ μυστικοῦ νιπτῆρος, τοῦ ἄρτου, τοῦ σταυροῦ, τῆς ταφῆς, τῆς ἀναστάσεως, τῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφανίσεως, καὶ ἀναλήψεως τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Γεννήτορα, καὶ τῆς δι' αὐτοῦ μετὰ ταῦτα μεταλήψεως τοῦ Πνεύματος, ὁμοίως τοῖς πρωτοαποστόλοις μέτοχος ἦν· ναὶ δὴ καὶ τῆς ἐπὶ τὰ ἔθνη λαμπρᾶς ἀποστολῆς, τῶν τε σημείων καὶ τεράτων, καὶ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου μεγαλοφωνίας.

A fert[48]; vel manet quidem usque in finem, minorem tamen gratiam aut claritatem nanciscitur apud summum omnium Regem, quam unus quis ex coryphæis? Quinimo sicut vocationis, electionis, comitatus, divini coram Deique ac Verbi, illique patratorum conspectus, ipsiusque ex ejus ore sublimium mysteriorum auditionis, vivificarum item societatis passionum, mystici pelvis, panis, crucis, sepulturæ, resurrectionis, illam secutæ apparitionis, Filii ad Patrem in cœlos receptionis, Spiritusque postea per eum impartitionis; sic plane etiam magnifici ad gentes apostolatus, signorumque ac prodigiorum; Evangelii denique claræ prædicationis, cum primis pariter summisque apostolis particeps fuit.

Ὥσπερ οὖν ἐν τούτοις, οὐδὲν Ἀνδρέου καὶ Πέτρου, καὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου ἀπελείφθη Θωμᾶς, οὕτω καὶ τοῦ τέλους συστοίχου τοῖς πρώτοις ἐπιτετυχὼς, ἀκολούθως καὶ δόξης ἐκείνοις τῆς αὐτῆς, καὶ ἴσης παρὰ τῷ διδασκάλῳ καὶ Θεῷ τετυχήκει τιμῆς· εἰ μή τις αὐτοῦ τὴν μετὰ τὸν σταυρὸν, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀμφιβολίαν ἢ διψυχίαν, ὑφέσεως τρόπον ὑπολάβοι, κακῶς ὑπονοῶν, καὶ οὐκ ἐν συνέσει τὰ θεῖα διακρίνειν εἰδώς. Ὥσπερ γὰρ ὑπερβολῇ θερμότητος χρώμενος ὁ Πέτρος, ἀρνήσασθαι συνεχωρήθη, ὡς ἂν αὐτός τε μετριώτερος ἑαυτοῦ γένηται καὶ ἀσφαλέστερος· ἀσφαλείας δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπόθεσις ἡ τριπλῆ τούτου μετὰ τὴν ἄρνησιν ὁμολογία καταστῇ· κοινὸν γὰρ ὥσπερ τὸ ἥττημα, οὕτω πάντων ἐγίνετο καὶ τὸ προτέρημα· οὕτω καὶ ὁ Δίδυμος, πλείονα τὴν θέρμην καὶ τὴν περὶ τὸν διδάσκαλον προθυμίαν ἔχων, περιπέπτωκεν ἀμφιβολίᾳ, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων τοῖς λογισμοῖς διεκρίθη περὶ τὴν ἀνάστασιν, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ πραΰτερος καταστῇ, καὶ διὰ τῆς ἐνστάσεως ἀκριβέστερον βεβαιωθεὶς, βεβαιοτέραν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐμποιήσειε πίστιν.

B Quemadmodum igitur ea parte Thomas, nihil Andrea et Petro et filiis Zebedæi minus habuit, sic et finem primis illis consimilem natus; proinde etiam eamdem ac illi claritatem, paremque honorem apud magistrum Deumque promeruit. Nisi quis forte eo deteriorem minoremque putaverat, quod post crucem ac resurrectionem, dubius animique anceps exstiterit; male scilicet opinans, ac qui divina prudenter discernere et judicio expendere haudquaquam norit. Quemadmodum enim Petrus excellenti fervore negare permissus est, ut tum ipse modestior cautiorque redderetur, tumque ejus post negationem trina confessio, cautionis, ac remedii ratio reliquis foret (communis enim sicut clades, sic et C universorum fuit victoria): ita quoque Didymus, majori fervore inque Magistrum alacritate pollens, in dubietatem incidit, ac plus reliquis de resurrectione anceps fuit, ut et ipse lenior benigniorque evaderet, animique contentiosioris pugna pleniu confirmatus, firmiorem perinde reliquis fidem in gereret.

Καὶ γὰρ ἔδει τυχὸν ἐκεῖ πρῶτον πολυπραγμονηθῆναι τὸ μυστήριον· καὶ δοκιμασθεῖσαν οὕτω τοῦ Εὐαγγελίου τὴν ἀλήθειαν, ἀναμφίλεκτον τοῖς ἔθνεσι παραδοθῆναι. Ἡρέμα μὲν οὖν διχόνοια καὶ τῶν λοιπῶν τὰς καρδίας διικνουμένη μαθητῶν, οὐκ εὐαγεῖς ἀνεκίνει λογισμούς· καὶ φαντασίαν εἶναι τὸ ὁρώμενον ὑπέβαλεν. Ἀλλ' οἱ μὲν δειλίᾳ τὴν ἀκριβολογίαν παρακλέπτοντες, ἠνείχοντο πυρπολεῖσθαί τε καὶ μερίζεσθαι τὸν νοῦν. Σὺ δὲ, ὦ γενναιότατε καὶ θερμότατε τῆς ἀληθείας ἐρευνητὰ, οὐ ψιλοῖς τῶν ἐπαγγελλόντων λόγοις παραδέξασθαι δεῖν ᾠήθης τὴν ἀνάστασιν· σφαλερὸν γάρ· οὐδ' ὄψει μόνῃ καταπιστεῦσαι τὸ μυστήριον· ὕποπτον γάρ, ὡς καὶ ἀγγέλων τινῶν εἰς εἶδος τοῦ ποθουμένου μορφοῦσθαι πολλάκις δυναμένων· ὥσπερ δὲ τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Ἰησοῦ, δι' αὐτῆς ὄψεως καὶ πείρας ἔγνως, οὕτω δὴ καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀναντίῤῥητον ἑαυτῷ τε πρῶτον, καὶ πᾶσι κατασκευάσασθαι βουλόμενος, τὴν διὰ τῆς πείρας ἀπῄτησας πληροφορίαν· καὶ τοὺς ἐν χερσὶ καὶ ποσὶ τύπους τῶν ἥλων, καὶ τῆς πανολβίας πλευρᾶς τὴν νυγὴν, τοῦ παθόντος σώματος ὡς ἀληθῶς

Forte enim operæ pretium erat, ut illic primum mysterium curiosius exploraretur, inque eum modum probata Evangelii veritas, indubitata gentibus traderetur. Sane vero etiam reliquorum discipulorum animos sensim pervadens dubietas, haud pias in eis ac religiosas cogitationes movebat, spectrumque inane esse suggerebat, id quod oculis cernebatur: verum illi quidem, formidine accuratam D fallente rationem, animo incendi, ac partibus secari sustinebant[49]. Tu vero, generosissime ferventissimeque veritatis indagator, non nudis referentium vocibus recipiendam resurrectionem duxisti (quippe res fallax, nec tuta satis), nec solis obtutibus credendam mysterii fidem existimasti (nam et hoc suspectum, cum et angeli non raro desiderati formam induere possint), quin sicut Jesu mortem ac sepulturam ipso aspectu ac experimento usurpaveras, sic quoque resurrectionem, tum ipse tibi primum, tum reliquis omnibus incontestabilem reddere studens, ipso rei experimento illius tibi certo præstandam fidem flagitasti: vereque susci

[48] Joan. VI, 66. [49] Luc. XXIV, 36; Marc. XVI, 14.

Digitized by Google

tati ejus corporis, quod passum erat atque mortuum, certa indicia statuens, clavorum in manibus pedibusque apertas cicatrices; beatissimique lateris lanceæ fossionem, mox ac contrectasses, beatam *meus et Deus meus* [48].

O sanctam vocem sancto Spiritu sanctissime prolatam! quæ scilicet apostolorum mentes constabilivit, dubietatem curavit, firma cunctos fide composuit. O brevem vocem, magnam in se virtutem habentem! quæ videlicet profligatis hæreticis, rectæ omnem fidei regulam illustret. *Dominus meus et Deus meus!* Non alius Dominus, atque alius Deus. Non alius qui palpatur, alius qui omnem tactum fugit; sed qui assumptæ carnis ratione comprehensus Dominus, is ipse Deus meus, natura deitatis omnino absolutus et incomprehensus; qui personæ ratione singulariter; gemine, spectata natura videatur atque credatur. Sic Christum scire velut tessera divinus edicat Apostolus: ac sicut Petrus ante passionem et resurrectionem, ita hic quoque Christo jam suscitato, quod in illo unum est ac duplex prædicabat: quorum Dominus accuratam confessionem ratam habens, suam in ea firma basi constabilivit Ecclesiam.

Quod vero Spiritus sanctus a Patre per Filium (juxta quod olim promissum fuerat) effusus erat; plenique illius virtute discipuli, afflatuque repleti, gratiæ in seipsis parturiginem continere non valebant; ac nisi per universum sparsi orbem, aliusque aliam in eo complexus nationem, divina bonitate impartirent; nec Deo mittenti placita, nec Jesu benignitate atque præcepto digna, facturos se arbitrabantur: alii itaque alio missi apostoli, pro eo utique ac auctor ipse mittendorum decreverat; probatissimæ autem virtutis terque maximo (quo de agimus) Verbi discipulo, cum Parthorum, Medorumque atque his ulteriorum Æthiopum apostolatum nacto, ac quo in eos modo ac ratione invaderet (ad homines scilicet proficiscens aspectu truces animique moribus acerbiores), ac cum eis de pietate sermones misceret, haud satis succurreret: quin et ipsum fere illarum gentium oneris tæderet; omnis in promptu dubitatio et anxietas depulsa est. Ipse enim divinissimus Jesus, incomprehensus ille, nullis terminis finitus, qui in cœlis Patri semper conjunctus est, atque in terris apud eos quos habet necessarios, semper indivise manet: hic corporis statura, indole vultusque specie viro assimilis, Mercatorem India profectum, recensque Hierosolymis exeuntem ac patriam cogitantem adit. Ad quem dominus cum accessisset (o dominatoris inclinationem! o servi probitatem!) velut servum, suum vendit discipu-

[48] Joan. xx, 28.

A ἀναστάντος τεκμήρια τιθέμενος, τὴν μακαρίαν ἐκείνην μετὰ τὴν ψηλάφησιν εὐθὺς ἀνηρεύξω φωνήν· *Ὁ Κύριός μου*, ἀποκρινόμενος, *καὶ ὁ Θεός μου!* illam vocem eructasti, ac respondisti. *Dominus*

Ὦ φωνῆς ἁγίας, ἁγίῳ Πνεύματι παναγίως φωνηθείσης, καὶ τὰς ἀποστολικὰς διανοίας στηριξάσης, καὶ θεραπευσάσης τὴν ἀμφιβολίαν, καὶ πρὸς βεβαίαν τοὺς πάντας κατορθωσάσης πίστιν! Ὦ φωνῆς βραχείας, μεγάλην ἐν αὐτῇ δύναμιν ἐχούσης, τῶν αἱρετικῶν μὲν ἀφανιστικήν, ὀρθοδοξίας δὲ πάσης οὖσαν φωτιστικήν! *Ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου!* Οὐκ ἄλλος ὁ Κύριος, καὶ ἄλλος ὁ Θεός. Οὐκ ἄλλος ὁ ψηλαφώμενος, καὶ ἄλλος ὁ ἀναφής· ἀλλ' ὁ τῷ προσ-
B λήμματι ληπτὸς Κύριος, αὐτὸς οὗτός μου Θεὸς ἀκράτητος τῇ θεότητι καὶ ἄληπτος· μοναδικῶς τὴν ὑπόστασιν, δυϊκῶς τὴν φύσιν ὁρώμενος καὶ πιστευόμενος. Οὕτως εἰδέναι τὸν Χριστὸν ὁ θεῖος παρεγγυάσθω Θωμᾶς· καὶ ὥσπερ ὁ Πέτρος πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως, οὕτω μετὰ τὴν ἀνάστασιν οὗτος, τὸ ἑνοειδὲς καὶ διπλοῦν ἀνεκήρυττε τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὸ τῆς ὁμολογίας ὁ Κύριος ἐπισφραγιζόμενος ἀκριβὲς, ἐπ' αὐτῷ τὴν ἰδίαν Ἐκκλησίαν ἀνεστηρίξατο.

Ἐπεὶ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ Υἱοῦ πατρόθεν κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπαγγελίαν ἐξεχεῖτο· καὶ πλήρεις μὲν τῆς ἐκείνου δυνάμεως οἱ μαθηταὶ, πλήρεις δὲ γενόμενοι τῆς ἐνεργείας, οὐχ οἷοί τε
C ἦσαν τὴν ὠδῖνα τῆς χάριτος ἐν ἑαυτοῖς κατασχεῖν· ἀλλ' εἰ μὴ κατὰ τὴν οἰκουμένην διασπαρέντες ὅλην, καὶ ἄλλος ἄλλο τι μέρος τῶν ἐπ' αὐτῆς ἐθνῶν διαλαβόντες, τῆς θεαρχικῆς μεταδοῖεν ἀγαθότητος, οὔτε τῷ ἀποστέλλοντι Θεῷ φίλα, οὔτε τῆς Ἰησοῦ φιλανθρωπίας ἐπάξια πράξειν καὶ διαταγῆς ἡγοῦντο· ἄλλοι μὲν οὖν ἀλλαχῆ τῶν ἀποστόλων, καθὼς αὐτοὺς ὁ ἀποστέλλων διέστελλε δήπουθεν ἐξαπεστέλλοντο· τῷ δοκιμωτάτῳ δὲ τούτῳ καὶ τρισμεγίστῳ τοῦ Λόγου μαθητῇ, Πάρθων καὶ Μήδων, καὶ τῶν ἐπέκεινα τούτοις Αἰθιόπων τὴν ἀποστολὴν λαχόντι, καὶ πῶς ἂν αὐτοῖς ἐπίοι, καὶ τίνι τρόπῳ τοῖς ἀπευκτοῖς μὲν τὴν ὄψιν, χαλεπωτέροις δὲ τὸν τῆς ψυχῆς τρόπον ἐπιδεδημηκὼς, εἴς τε λόγους καὶ ὁμιλίας τὰς ὑπὲρ εὐσεβείας ἔλθοι· ἠρέμα δὲ καὶ πρὸς τὸ βάρος ἐκείνων
D δυσχεραίνοντι τῶν ἐθνῶν, ἐγγύθεν ἡ λύσις παρέστη τῶν ἠπορημένων. Αὐτὸς γὰρ ὁ θεαρχικώτατος Ἰησοῦς, ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀπεριόριστος, ἄνω παρὰ τῷ Πατρὶ ὢν ἀδιαστάτως ἀεὶ, καὶ κάτω δὲ παρὰ τοῖς οἰκείοις ἀμερίστως μένων ἀεί· οὗτος ἀνδρὶ τὸ μέγεθος, τήν τε φύσιν καὶ τὴν μορφὴν ἐοικώς, ἐμπόρῳ τινὶ προσεληλύθει, τῆς Ἰνδικῆς μὲν ὁρμωμένῳ, ἄρτι δὲ τῶν Ἱεροσολύμων ἐξιόντι, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν παλινοστοῦντι γῆν, τούτῳ προσελθὼν (23) ὁ

(23) *Ἐμπόρῳ τινὶ... προσελθών.* Sumpta hæc ex Thomæ *Periodis*, libro olim reprobato ac plane apocrypho; cujus tamen fidem sic Græci non abnuunt, ut et quibusdam antiquis libris ecclesiasticis ascriptos habeant, et partem in Menæa retulerint, longa narratione hoc ipso titulo, Ἐκ τῶν αὐτοῦ Περιόδων, *Ex ejusdem Thomæ Periodis*: quæ perinde, paucis mutatis, Abdiæ Babylonii nomine vulgata sunt, magis etiam in illo impura. Synaxarium, quod antecedit, iisdem verbis habetur in magnis Menæis et Basilii imperatoris a card. Sirleto Latine redditis, et Henrici Canisii t. III edi-

Digitized by Google

Κύριος, (ὢ συγκαταβάσεως δεσπότου! ὢ εὐγνωμοσύνης οἰκέτου!) οἷα δοῦλον οἰκεῖον πιπράσκει τὸν

lum; venditoque se itineris præbet socium, eique occulte semper colloquitur, arcanisque divinis præ-

tis. Synaxarii verba sunt : Οὗτος Μήδοις καὶ Πάρθοις, Πέρσαις καὶ Ἰνδοῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ κηρύξας φρουρεῖται παρὰ Σμιδαΐου βασιλέως, διὰ τὸ πιστεῦσαι καὶ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ Ὑαζάνην τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν γυναῖκα Τερτίαν, καὶ Μιγδονίαν, καὶ Νάρκαν. Διὸ καὶ παραδίδοται πέντε στρατιώταις, οἳ τοῦτον ἐπὶ τὸ ὄρος ἀναβιβάσαντες, λόγχαις κατέτρωσαν, καὶ οὕτω πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. *Hic cum Medis, Parthis, Persis et Indis Dei verbum prædicasset, in custodiam conjicitur a rege Smidæo, propterea quod ejus opera crediderant et baptizati fuerant Vazanes ejus filius, et uxor nomine Tertia, et Migdonia et Narce. Quapropter quinque militibus traditur, qui ad montem quemdam ductum lanceis transverberarunt, atque ita migravit ad Dominum.* In excerpto illo ex Thomæ *Periodis*, mercator ille Thomæ ductor in Indiam Azanes itidem dicitur, qui et ipse conjectus in carcerem cum apostolo, quasi deluso rege, dum exstruendam illi eximii decoris regiam profitetur, erogatis in pauperes illius thesauris : quam tamen in cœlis regiam ille ex fratre ab apostolo suscitato sibi exstructam atque paratam didicerit; eoque miraculo cum fratre ad Christum conversus, ab eo τὸν ἀρραβῶνα τῆς ἀκηράτου βασιλείας, *immortalis regni arrhabonem*, acceperit; apostolo ad alias urbes proficiscente, prædicandi Evangelii causa, ubi sic consummatus sit, ob conversam reguli alterius familiam, ut habet relatum Synaxarium, actaque illa Abdiana, in quibus uxor illa regis *Treptia* dicitur. Istud de mercatore Indo, cui se Thomas in Indiam comitem dederit, etsi habetur in apocrypho, indeque fide nutare videatur, ex eo non improbabile redditur, quod Indorum alter apostolus atque Japponum Franciscus Xaverius (ipse pene Thomas redivivus et successor, ac pro humilitate, excolenda ea Domini vinea, vicarius, quem tanti ex suis nostrisque et aliis æmulati sint, religiosi omnes et Mendicantes, strenui vere operarii, non fastu dominantes in cleris, ut quibus ad jactantiæ supercilium est vocari pontifices, et qui nolint aut desiderent esse pontifices, secus ac Yvo Carnot. *serm. in cathedr. sancti Petri* admonet; nec satis attendant sub monachi toga, in inferioribus domus Domini mansiunculis, quorum labia custodiunt scientiam, angelos scilicet Domini exercituum, reliquos sacerdotes, ipsos quidem juxta destinationis momenta minime pontifices, sed tamen *Pro consacerdotes*, inquit idem Yvo, ipse in regulari toga egregius ac strenuus pontifex), eodem spiritu eadem pene molitione tentavit, ut Meacum, Japponum fere metropolim servi habitu ac pedisequi adiret. De qua re Tursel. in ejusdem Francisci Vita : *Franciscus, sive ut expeditum iter Barbaros haberet iter, sive ut certum aliquem talis viæ ducem haberet, equiti indigenæ Meacum petenti, famulum semet adjunxit, servitutem quoque pro Christo sibi decoram ratus. Domini ergo equitantis sarcinulam, præter suum missæ instrumentum, cursitans gestabat humeris. Herus quippe, cursus magis quam itineris modo, concitabat equum per obnoxia latronibus loca. Et Franciscus pedibus ferme ibat nudis, quod rivi amnesque vado transeundi se passim offerrent. Itaque sæpenumero pedibus ex nivis et algoris injuria intumescentibus graviter laborabat : crebro etiam cursu et sarcinarum gestatione fatigatus, glacie aut asperitate viæ fallente vestigia, corruebat. Quæ ille omnia, non æquo solum, sed etiam intento in Deum et a sensibus alienato superabat animo. Quippe tanta vis erat cœlestis contemplationis, ut victis dulcedine sensibus, subinde in vepres indueret se, ad lapides offensaret pedes lacerareique, sine ullo prorsus sensu doloris;* ac quæ in eam rem prosequitur alia, pene incredi-

biliora, quam quæ habet Thomæ illa cum mercatore profectio, quem in via sibi addixerit, Christianisque moribus imbuerit, ac cujus ope et opibus longam eam viam solatus sit. Quod ita se Christus ut apostolum venderet, conspicuum fecerit, ad altiorem spectet prophetiæ gradum; nec aliud gessit exteriori illa specie, quam quod interiori instinctu in Francisco, ipso eodem auctore, post tot demum sæcula actum est.

Gentes, ad quas Thomas prædicator missus est, easdem refert Nicetas, quas Hippolyti Synopsis : addit tamen Æthiopas Parthis Medisque ulteriores; abusus forte Æthiopum nomine pro ipsis Indis. Nam non videtur velle Æthiopas Ægypto superiores et Afros; tametsi illi quoque sibi Thomam apostolum vindicant, eique peculiari religioni tenentur. Æthiopes etiam vicini terræ promissæ, id est Madianitæ, ex quibus orta Mosis uxor, inde dicta Æthiopissa, non videntur Parthis Medisque ulteriores, ut ita Nicetas designare voluerit. Forte etiam Chrysostomus, cum dealbatos Thomæ prædicationibus Æthiopas scribit, *in Act. apost.*, Indos Orientales intellexit, etsi ipsis Æthiopibus, ut sibi Thomam apostolum raperent, occasio aliqua fuit. Græci in Menæis aperte satis Indos intelligunt, nec alii apud eos Æthiopes, quorum Thomas animos dealbaverit. Sic præter alia ode 1 et stroph. 1 : Ἀρετῆς κάλλει διαπρέπων, αὐτόπτα, καὶ θαύμασι, τῶν Ἰνδιῶν τὸ δυσειδὲς φωτὶ τῷ θείῳ κατηύγασας πίστει, καὶ ἐφαίδρυνας τούτων τὴν ζόφωσιν. *Virtutis pulchritudine decorus ac miraculis, qui ipse Deum oculis vidisti, deformes Indos divina luce (fide) collustrasti, eorumque caliginem perpurgasti;* obscuram scilicet et fucatam eorum animo cutem. Nam et Lucianus de Æthiopibus, ἀνδράσι μελαντέροις καὶ τὴν ὄψιν ἐζοφωμένοις, *obscura forma*, ut Ovid. in *Metamorph.*, quod ipsum Indis cum Æthiopibus commune, etsi non adeo satura illorum nigredo; tanta tamen, ut respectu Europæorum fusci audiant et ζοφεροί. Maneat ergo Thomæ sua India, et in ea sui Æthiopes, ipsi scilicet Indi; Matthæo potius proprie magis dicti Æthiopes, partimque etiam illius fratri Jacobo Alphæi, qui ipse unus ex duodecim, Ægyptum partesque illi superiores Evangelio illustravit, ut certiora de illo habent monumenta; non nudus episcopus Jerosolymis templo assiduus consenuit, ut existimant, qui male volunt esse ipsum Jacobum fratrem Domini. Sophronius aliis nationibus, quibus apostolum Thomam prædicasse commemorat, etiam Γερμανοὺς addit, sicque etiam Guilliel. Lindanus Rurem. episcopus existimat, traditque exstare ejus rei monumenta S. Thomæ apostoli nomine complures ecclesias in extremis ipsis Germaniæ oris, et pene usque ad polum arcticum; quæ tamen ratio ac traditio nullo modo rem mihi conficit. Num enim quod Burdigalensis mea metropolis Andreæ nomine sacra, indicio sit prædicasse Andream Burdigalæ; vel Stephanum in Aquitania, cujus pene nomine in ea sacræ reliquæ antiquæ cathedrales ecclesiæ, Tolosana, Aginnensis, Lemovicensis, etc.? Prædicarunt certe, qui vel talium discipuli fuerant, vel eis peculiari religione obstricti ac devoti : sicque se res in Germania habuerit, quod ad Thomam attinet; itemque in Æthiopia, quæ est Africæ : ne dicamus Thomam unum plus terrarum peragrasse ac fidei præconio implesse, quam reliqui omnes apostoli; cum certum sit Pauli oraculum, eum plus omnibus laborasse implendo Evangelium ab Jerosolymis usque in Illyricum per circuitum. Quod ita apud Sophronium est de Germanis, nullius præterea antiquorum testimonio nititur. Quod apud eumdem est *Magis*, qui et ipsi Mediæ ponuntur populi, apud Hippo-

Digitized by Google

dicationibus animum ac fiduciam addit. Quin et in cunctis illi viis inaspectabli ratione comes, ab omnique periculo ac adverso casu liberans; ubi quidem divina tractanda forent, divinæque sapientiæ verbis ad pietatem adhortandi auditores essent, vitæ sermonem largo in eo fonte effundebat; ubi autem declaranda prodigiorum virtus, omni res miraculo majores ad spectatorum tum stuporem tum fidem præstare tribuebat.

A μαθητὴν, καὶ τῷ πεπραμένῳ συνέρχεται, καὶ κρυφίως ἀεὶ προσλαλεῖ, καὶ μυστικαῖς ὁμιλίαις παρακαλεῖ, καὶ Θεορρήμοσύναις ἀῤῥήτοις παρασκευάζει θαῤῥεῖν. Καὶ μὴν καὶ ἐν πάσαις αὐτῷ ταῖς ὁδοῖς ἀοράτως ἐφεπόμενος, καὶ παντὸς κινδύνου καὶ παντὸς συμπτώματος ἀπολυτρούμενος· καὶ οὗ μὲν θεολογεῖν χρεὼν, καὶ ῥήμασι θεοσοφίας τοὺς ἀκούοντας εἰς εὐσέβειαν παρακαλεῖν, λόγον ἐν αὐτῷ πηγάζων ζωῆς· οὗ δὲ καὶ τεράτων ἐνέργειαν ἐκφαίνειν ἔδει, παρὼν τὰ θαυμασιώτατα πρὸς ἔκπληξίν τε τῶν ὁρώντων, καὶ πίστιν χαρίζεται δρᾷν.

Quem in modum magnus Thomas ad Indos abductus est. Indeque Æthiopum ipsis regibus, cunctisque illius terræ satrapis ac viris principibus, tanquam mirabilium operum patrator illustris effi-citur [46]. Ac sicut ipse Jesus Christus factus obe- B diens Patri, servi formam accepit, seque ipsum dignatione humillians, atque ad mortem usque prodita subjectione, Patris gratia exaltatus est, supremumque omnium nomen, qua ratione homo est, consecutus, in dextera majestatis sedet [47]. Sic verus discipulus, ipseque filii dignitatis compos, secum animo Domini reputans humilitatem, servi illam dejectionem habitumque non indigne tulit. Non molestè habuit quod ab impiis emeretur: nempe non mœstitiam, sed jucunditatem; non ignominiam, sed honorem; non probrum aut dolorem, sed potius gloriam ac lætitiam ducens temporaneam servitutem: eaque palam æmulari se magistrum ac diligere ostendens, nedum solus ipse veram libertatem filiique decus altius consequebatur, verum etiam innumeros infidelitatis peccatique tenebris obnoxios liberabat, atque gratiæ spiritu ac baptismi aqua mystice regeneratos, immaculatam prolem plenosque lucis, veræ illos magnæque Luci admovebat.

Οὕτως εἰς Ἰνδοὺς ὁ μέγας ἀπήχθη Θωμᾶς. Ἐντεῦθεν καὶ τοῖς τῶν Αἰθιόπων βασιλεῦσιν ὡς θαυμασίων ἔργων ἐργάτης, καὶ πᾶσι τοῖς κρατοῦσι τῆς γῆς ἐκείνης, ἐπίσημος καθίσταται· καὶ ὥσπερ ὁ Χριστὸς αὐτὸς Ἰησοῦς, ὑπήκοος τῷ αὐτοῦ γενόμενος Γεννήτορι, μορφὴν εἴληφε δουλικὴν, καὶ δι' οἰκονομίαν ἑαυτὸν τεταπεινωκὼς, καὶ μέχρι θανάτου τὴν ὑποταγὴν δειξάμενος, ὑπερύψωται διὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ ὑπερτάτου πάντων ὀνόματος ᾗ ἄνθρωπος ἠξιωμένος, ἐν δεξιᾷ κεκάθικε τῆς μεγαλοσύνης· οὕτως ὁ γνήσιος μαθητὴς, καὶ τῆς υἱοῦ τάξεως ἐπήβολος, πρὸς τὴν Δεσποτικὴν ταπείνωσιν ἀφορῶν, οὐ τὸ πρόσχημα τῆς δουλείας ἐδυσχέρανεν· οὐκ ἀπεδυσπέτησεν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπεμπωλούμενος· οὐ δυσθυμίαν, ἀλλὰ προθυμίαν· οὐκ ἀτιμίαν, ἀλλὰ τιμήν· οὐδ' αἰσχύνην ἢ λύπην, δόξαν δὲ καὶ εὐφροσύνην τὴν πρόσκαιρον δούλωσιν ἡγούμενος, καὶ ταύτῃ σαφῆ τὴν πρὸς τὸν διδάσκαλον μίμησιν καὶ ἀγάπησιν ἐπιδειξάμενος, οὐ μόνος αὐτὸς τῆς ἀληθοῦς C ἐλευθερίας καὶ ὑψηλοτέρας υἱότητος κατηξιοῦτο· ἀλλὰ καὶ μυρίους ὅσους τῷ σκότῳ τῆς ἀπιστίας καὶ ἁμαρτίας καταδεδουλωμένους ἠλευθέρου· καὶ τῷ τῆς χάριτος πνεύματι, καὶ τῷ τοῦ βαπτίσματος ὕδατι μυστικῶς ἀναγεννῶν, ἄμωμα τέκνα καὶ φωτὸς πλήρεις τούτους, τῷ ἀληθινῷ καὶ μεγάλῳ παρίστησι φωτί.

Cuncta vero ter beatissimo doctori egregie præstita, omnemque illius sermonum atque operum circulum, quibus Parthiam omnem et Hyrcaniam et Bactrianam evangelizans Christo adduxit, conari sigillatim verbis exsequi et enarrare, idem merito sit, ac tentare pluviæ guttas numerare. Ut igitur quæ sunt media cuncta contraham, sacri nimirum præconis ad Indiæ regem admissionem, regiæ exstruendæ pollicitationem, æris regii in tenues personas insumptionem, creata inde pericula, minas, verbera, carceres, ab ærumnis omnibus propitio Numine benignioreque providentia liberationem ac, ne orationem longius protraham, abyssum enarrans miraculorum, quam multis ægrotis sanitatem tribuerit, quantis cæcis visum, surdisque

Πάντα μὲν οὖν καθ' ἓν διεξιέναι πειρᾶσθαι λόγῳ, ὅσα τῷ τρισμακαριωτάτῳ κατώρθωται μυσταγωγῷ· καὶ πᾶσαν δὲ τῶν τε λόγων αὐτοῦ καὶ ἔργων τὴν περίοδον, οἷς Παρθίαν τε πᾶσαν καὶ Ὑρκανίαν καὶ Βακτριανὴν εὐαγγελιζόμενος προσήγαγε τῷ Χριστῷ, ταυτὸν ἂν εἴη καὶ ὑετοῦ σταγόνας ἐπιχειρεῖν ἀριθμεῖν. Ἵν' οὖν τὰ ἐν μέσῳ συνέλω πάντα, τὴν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἰνδικῆς τοῦ ἱεροῦ κήρυκος εἰσαγωγὴν, τῆς οἰκοδομῆς τῶν βασιλείων τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν εἰς τοὺς μετρίους τῶν βασιλικῶν χρημάτων ἀνάλωσιν, τοὺς διὰ ταῦτα κινδύνους, τὰς ἀπειλὰς, τὰς μάστιγας, τὰς εἱρκτὰς, καὶ τὴν διὰ προνοίας κρείττονος τῶν δυσχερῶν ἁπάντων ἀπαλλαγήν· καὶ ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείναιμι λόγον, ἄβυσσον ἐξηγούμενος θαυμάτων· ὅσοις ἀῤῥωστοῦσι παρέσχε τὴν

[46] Philipp. II, 6. [47] Hebr. I, 3.

lytum est *Margis:* melius forte *Mardis*, qui sunt Hyrcaniæ populi apud Strabonem, Suidam, Stephanum : sunt etiam Persæ populi apud Herodotum. Brachmanes, quos addunt novæ Romanæ tabulæ, non tam populi sunt et natio aliqua, quam philosophi Indiæ citerioris, qui sic adhuc nostratibus audiunt, teste Maphæo, ac si quis Druidibus dicat, pro Gallis. Ac; num Sophronius etiam, voce illa *Magis*, Persarum sapientes (id est philosophos) intellexit? Populum tamen Persidis assignant, quorum urbs Plinio et Solino Pasagorda dicitur.

Digitized by Google

ἴασιν, ὅσοις δὲ τυφλοῖς ὄρασιν, καὶ κωφοῖς ἀποκαθ- A
ίστη τὴν ἀκοήν· καὶ ὅσους μὲν παρειμένους ἀνωρ-
θώσατο, ὅσοις δὲ λελωβημένοις τὸ σῶμα, καὶ καθ'
ὁντιν' οὖν πεπηρωμένοις τρόπον, ἢ συμπτώματι
φύσεως κεκακωμένοις, ἢ πνεύματος ἀκαθάρτου βα-
σανιζομένοις ἐπηρείᾳ, τὴν ἄπονόν τε καὶ ἄμισθον
ἰατρείαν τῷ τοῦ Ἰησοῦ ὀνόματι δεδώρηται. Ἵν' οὖν
ταῦτα παρῶμεν ἱστορίας ἔργον, καὶ οὐ τοῦ παρόντος
ὄντα σκοποῦ· ἵνα δὲ καὶ τὸ πέλαγος τῆς ἀποστολι-
κῆς συνέλωμεν θεοσοφίας, καὶ ὅπως τὸν Λόγον
ἐθεολόγει τῆς ζωῆς, ἐν ἀρχῇ ὄντα, πρὸς τὸν Πατέρα
ἀεὶ ὄντα, καὶ σάρκα γενόμενον ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ
ἡμῶν σταυρῷ καὶ θανάτῳ, καὶ τριημέρῳ προσωμι-
ληκότα ταφῇ· εἶτα, ἀναστάντα μὲν ἐν νεκρῶν, καὶ
ἀπὸ γῆς ἀναληφθέντα εἰς οὐρανόν· ἥξοντα δὲ μετὰ
τῆς αὐτοῦ δόξης αὖθις ἐκεῖθεν, καὶ προσάξοντα B
σύμπαν τὸ πλάσμα κριθησόμενον καὶ λόγον ὑφέξον
τῶν βεβιωμένων· καὶ ὅτι τούτῳ πιστεύοντας, ὕδατι
καὶ Πνεύματι καθαίρεσθαι δεῖν, καὶ πάσης πλάνης
δαίμονος, καὶ πάσης βίου κακίας καὶ πονηρίας
ἀπαλλαττομένους, μόνης τῆς βασιλείας Θεοῦ καὶ τῆς
δικαιοσύνης ἐρᾶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἵν' οὖν τὴν

auditum restituerit, quantos solutis membris erexerit, quantis leprosis, aliove modo corpore oblæsis, aut naturæ vitio laborantibus, vel spiritu immundo vexatis, sine labore ullave mercede, Jesu invocato nomine sanitatem donaverit. Hæc, inquam, ut omittamus, qui scilicet historici pensi, non hujus nostri instituti sunt. Ut denique etiam apostolicæ pelagus sapientiæ contrahamus, ac quomodo Verbum vitæ divine prædicaret, quod erat in principio, et erat semper apud Patrem, ac pro nobis caro factum est, et propter nos cruci affixum mortuumque ac triduo sepultum [48]; tumque surrexit a mortuis, ac a terra in cœlum receptum est; indeque rursus veniens cum majestate sua cunctos ad judicium et rationes eorum, quæ per vitam egerunt, coget: quodque ejus fidelibus aqua ac Spiritu emundatis, omnique dæmonis errore ac vitæ nequitia et malitia liberatis, Dei duntaxat regnum et iustitia ejus in Christo Jesu amanda sint. Tantam igitur divinarum doctrinarum actionumque Apostoli abyssum ut historiis relinquamus, vitæ illius fine, orationi finem imponamus

ἄβυσσον ταύτην τῶν θεολογιῶν καὶ τῶν πράξεων τοῦ Ἀποστόλου ταῖς ἱστορίαις καταλίπωμεν, τῷ τέλει τοῦ βίου, τὸ τέλος ἐπιβάλωμεν τοῦ λόγου.

Ἐπεὶ γὰρ τὸν θεῖον ὁ μακαριώτατος δρόμον ἐξ-
ανύων, καὶ τοῖς εἰρημένοις, ἔθνεσι πᾶσιν, οἷα σπό-
ρον οὐράνιον τὸν τοῦ Θεοῦ κατασπείρας λόγον, ἀναρι-
θμήτους μὲν πεπιστευκότας δι' αὐτοῦ καρποφορεῖ
τῷ Χριστῷ, καθαρτηρίῳ δὲ τῆς παλιγγενεσίας ἀπο-
σμήχει λουτρῷ· παντὶ δὲ λόγῳ σοφίας καὶ χάριτος C
φωταγωγῶν καὶ τελετουργῶν, τοὺς μὲν ποιμένας
καθίστη καὶ διδασκάλους, ὅσοις θερμότητι πίστεως
καὶ εὐθύτητι ψυχῆς μᾶλλον εὐδοκεῖν τὸν Θεόν· τοὺς
δὲ ποιμαίνεσθαι καὶ ἄρχεσθαι, κατὰ τὴν ἁγίοις πρέ-
πουσαν εὐθυμοσύνην καὶ τάξιν ἱερῶς διατατόμενος,
ἐκκλησίας καλλίστας καὶ πλείστας ἀνεστήσατο τῷ
Χριστῷ· ἔδει τοῦτον ἔσχατον ὑπὲρ ἁπάντων κατὰ
τὴν τοῦ διδασκάλου μίμησιν θεῖναι τὴν ψυχήν·
τοῦτο γὰρ εἶναι τῆς τελείας ἀγάπης τὸ τεκμήριον·
διὸ καὶ ὑπὸ τῶν ἐμμενόντων ἔτι τῇ πλάνῃ σαφῶς
ἐπιβουλεύεται· καὶ λόγχαις τὰς πλευρὰς ὁ θαυμα-
σιώτατος ἐκκεντηθείς, τὴν ἁγίαν ψυχὴν καὶ μακα-
ρίαν, καὶ ὄντως Χριστοειδῆ καὶ Χριστοφιλῆ, τῷ
ὑπὲρ αὐτοῦ σταυρωθέντι καὶ λογχευθέντι παρατί-
θεται D

Quod enim vir beatissimus divinum cursum consummans, hisque omnibus, quas dixi, gentibus, velut cœlestem sementem, Dei sermonem disseminans, quantos nec numerare quis possit fideles fecunda messe Christo offerebat, ac lustrali regenerationis lavacro, sordibus detergebat; omnique sapientiæ atque gratiæ sermone illuminans ac perficiens, alios pastores doctoresque constituebat (quotquot nimirum fervore fidei animique rectitudine Deo acceptiores noverat), aliis ut pascerentur ac subditi essent, juxta concinnam illam dispositionem, aptumque ordinem qui sanctos decet, sacratissime statuens, Ecclesias pulcherrimas ac longe plurimas Christo excitaverat; par erat, ut quod supremum est, pro omnibus, magistri exemplo, animam poneret. Hoc enim perfectæ dilectionis certum indicium [49]. Quamobrem etiam, eorum qui adhuc errorem colebant eoque obstinatiores erant, insidiis palam appetitur; lanceisque latera transverberatus vir summe mirabilis, sanctam beatamque animam, vereque Christo similem ac Christi amantem, ei qui ipsius causa cruci affixus lanceaque transverberatus fuerat, tradit.

Οὐδὲ γὰρ εἶναι δίκαιον, τὸν ὅλον ἔχοντα τὸν Χρι-
στὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ τούτῳ θαυματουργίαις ὑπερ-
φυεστάταις, διδαχαῖς θεολογικωτάταις καὶ πᾶσι τῆς
ἀρετῆς τοῖς τρόποις ἐξωμοιωμένον, μὴ καὶ κατὰ τὸ
πάθος κοινωνεῖν. Καὶ ὦ τῆς προνοίας! ὦ τῆς οἰκο-
νομικῆς ἐκείνης ἀμφιβολίας τοῦ Θωμᾶ καὶ ψηλαφή-
σεως, ἢ τὸ Χριστομίμητον αὐτῷ πάθος ἠρέμα παρ-
εσήμανεν! Ὅτι γὰρ τὸν τύπον τῆς λόγχης καὶ τῆς
Δεσποτικῆς ἅψασθαι τότε κατηξιώθη πλευρᾶς, ὥσπερ
τινὰ μισθὸν τῆς πανολβίας ἐκείνης ἁφῆς, τὴν ὑπὲρ

Non enim decebat, ut qui totum in se Christum haberet, eique præmagnificis patratis miraculis, doctrinisque divinissimis, ac modis omnibus virtutis similis enituerat, non paris etiam passionis socius exsisteret: Atque, o providentiam! o Thomæ illam certa consilii ratione dubietatem ac contrectationem, quæ illi similem Christo passionem tantisper designaret! Quod enim lanceæ circatricem ac Domini latus tangere tunc meruerat, quasi beatissimi illius contactus mercedem quamdam, lateris

[48] Joan. I, 1. [49] Joan. XV, 13.

Digitized by Google

eam transverberationem, in ejus quem palpaverat gratiam, postea sustinuit; suaque in fine Dominico vulneri aptata passione, eique modis omnibus factus similis, ad eamdem dubio procul claritatem ac regnum sempiternum evasit.

Latus hoc exhorruerunt dæmones, eosque apprehendit timor et tremor; quodque necis avida incensi æmulatione, lubentissimeque per ministros ipsorum dignos sævitia ingruentes pupugerant, intelligentium mox divinarumque Potestatum studiis coli animadvertentes, in chaos atque Tartarum planctu lugubri diffugerunt [50]. Latus hoc reveriti sunt angeli, ut Jesu lateris typum et exemplum; indeque diffluentes cruoris stillas, velut sacrum Domino libamen offerunt. Laudarunt archangeli ac honore prosecuti sunt; quin illius ictu recepta sanctissima Anima, læti plauserunt. Glorificaverunt Principatus, Potestates exaltaverunt, Virtutes magnificarunt, Dominationes humanissime acceperunt, sanctissimique Cherubin ac Seraphin suavissima quadam laude divinissimoque cantico, Domino Sabaoth lætantem, eximieque Regi gloriæ exsultantem, præsentarunt.

Ipsum hoc latus adorat Ecclesia, ejusque guttis pullulans lætatur. O latus, tuo ipsius vulnere eum vulnerans, qui ictum infixit; passionisque imitatione eum glorificans, qui tui causa lancea transverberatus fuit! Latus, non veteri Adamo factum transgressionis causa, sed novo justitiæ materia!

O lancea! exteriori specie necem inferens; spiritali autem intelligentia ipsum qui sublatus est, ducens ad vitam æternam, eique satellitio obsequens! quo etiam fit, ut indignis acerba videaris, illi autem qui Verbi transverberati causa transverberari meruit, melle dulcior sis. Lancea scilicet, Animæ Dei æmulæ januam fabricata, qua ex corpore excederet, eique depulso gladio igneo, pandens paradisi januam, citraque omne impedimentum inter medios Cherubin inducens, ac ei qui sedet super Cherubin, nullis verbis explicabili fiducia ac exsultatione sistens [51].

Quamobrem saluto te ac compello, Animam scilicet lancea stipatam, ac cum gloria ac claritate Christo oblatam. Ave, Verbi eloquentissime discipule, ejusque operum imitator strenuissime; Evangelique ferventissime adimpletione, ac peragendo quod in mandatis sit probatissime. Salve sis, quod cum magistro mori percupiisti; nec percupiisti solum, sed et condiscipulos magna ad hoc voce cohortatus es et impulisti [52]: nec id verbis duntaxat, sed multis pro illo perfunctus laboribus ac periculis, quo alacritas animi vocabat, postmodum reipsa effecisti.

Salve sis, quod et resurrectionem præ cæteris curiosius inquiris; non ipse tibi magis, quam con-

A τοῦ ψηλαφηθέντος ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ἐκκέντησιν ὕστερον ὑπέσχεν, καὶ τῷ τοῦ Κυρίου πάθει τὸ ἴδιον ἐπὶ τέλει προσηρμοκὼς, καὶ οἱ πάντα τρόπον ἐξωμοιωμένος, εἰς τὴν αὐτὴν ὁμολογουμένως δόξαν καὶ ἀΐδιον ἀνελήφθη βασιλείαν.

Ταύτην ἔφριξαν δαίμονες τὴν πλευράν, καὶ φόβος καὶ τρόμος ἐπελάβετο αὐτούς· καὶ ἣν ζήλῳ φονώδει πυρπολούμενοι, καὶ διὰ τῶν ἀξίων αὐτοῖς ὑπουργῶν ὡς ἥδιστα καταδραμόντες ἐξεκέντησαν, ταύτην εὐθὺς ὑπὸ νοερῶν καὶ θείων Δυνάμεων περιεπομένην καθορῶντες, εἰς χάος καὶ Τάρταρον ἀπεφοίτησαν ὀλοφυρόμενοι. Ταύτην ἠδέσθησαν ἄγγελοι, ὡς ἀντίτυπον τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἰησοῦ· καὶ τὰς ἀπορρεούσας αὐτῆς ῥανίδας τοῦ αἵματος, οἷα σπονδὴν ἱερὰν ἀναφέρουσι Κυρίῳ. Ταύτην ἀρχάγγελοι ἥγνεσαν καὶ ἐτίμησαν· μᾶλλον δὲ, διὰ τῆς τρώσεως ταύτης, τὴν B παναγίαν ψυχὴν ἐκρότησαν ἀναλαβόντες. Ἀρχαὶ δὲ, ἐδόξασασαν· Ἐξουσίαι δὲ, ὕψωσαν· Δυνάμεις δὲ, ἐμεγάλυναν· καὶ αἱ Κυριότητες μὲν ἐδεξιώσαντο· οἱ παναγέστατοι δὲ Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ, μετά τινος ἐμμελοῦς αἰνέσεως καὶ θεοπρεπεστάτης ὑμνῳδίας, τῷ Κυρίῳ Σαβαὼθ εὐφραινομένην, τῷ τῆς δόξης παρέστησαν ὑπερφυῶς ἀγαλλιωμένην βασιλεῖ.

Ταύτην καὶ ἡ Ἐκκλησία προσκυνεῖ τὴν πλευράν, καὶ ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐφραίνεται ἀνατέλλουσα. Ὦ πλευρὰ, τῷ οἰκείῳ τραύματι τραυματίζουσα τὸν τετρωκότα· καὶ τῷ τοῦ πάθους μιμήματι, δοξάζουσα τὸν λελογχευμένον ὑπὲρ σοῦ! Πλευρὰ, οὐκ ἀφορμὴ παραβάσεως τῷ παλαιῷ Ἀδὰμ, ἀλλὰ δικαιοσύνης C ὑπόθεσις τῷ καινῷ γεγενημένη!

Ὦ λόγχη! τὸ ὁρώμενον μὲν, θάνατον ἐργαζομένη· τὸ νοούμενον δὲ, τὸν θανόντα πρὸς τὴν αἰώνιον ὁδοποιοῦσα καὶ δορυφοροῦσα ζωήν· οἷς καὶ πικρὰ μὲν δοκεῖ; τοῖς ἀναξίοις· ἡδίων δὲ μέλιτος, τῷ ὑπὲρ τοῦ νυγέντος κεντηθῆναι κατηξιωμένῳ Λόγου. Λόγχη, θύραν μὲν τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἐξόδου τῇ θεομήτῳ τεκταινομένη ψυχῇ· τὴν θύραν δὲ ταύτῃ τοῦ παραδείσου διανοίγουσα, καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν ἐκκρούσασα· καὶ διὰ τῶν Χερουβὶμ ἀκωλύτως εἰσάγουσα, καὶ τῷ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ μετὰ παῤῥησίας ἀφράστου καὶ ἀγαλλιάσεως προσάγουσα.

Τοιγαροῦν προσαγορεύω σε, τὴν διὰ τῆς λόγχης D δορυφορουμένην, καὶ μετὰ δόξης τῷ Χριστῷ προσαναφερομένην ψυχήν. Χαῖρε, τοῦ Λόγου λογιώτατε μαθητὰ, καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ πρακτικώτατε μιμητά· καὶ τοῦ Εὐαγγελίου θερμότατε πληρωτὰ, καὶ τῆς ἐντολῆς δοκιμώτατε τελειωτά. Χαῖρε, ὅτι ἐπεθύμησας τῷ διδασκάλῳ συναποθανεῖν· καὶ οὐκ ἐπεθύμησας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς εἰς τοῦτο μεγαλοφώνως προέτρεψας καὶ παρώτρυνας· καὶ οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ μετὰ πολλοὺς ὑπὲρ ἐκείνου πόνους καὶ κινδύνους, ὕστερον καὶ τοῖς ἔργοις ἐκτετέλεκας τὴν προθυμίαν.

Χαῖρε, ὅτι καὶ τὴν ἀνάστασιν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους πολυπραγμονεῖς· οὐ μᾶλλον ἑαυτῷ, ἢ τοῖς συμμα

[50] Psal. XLVII, 7. [51] Gen. III, 24; Psal. LXXIX, 98. [52] Joan. XI, 16.

Digitized by Google

θηταῖς· οὐδὲ τούτοις μᾶλλον, ἢ πᾶσιν ἔθνεσιν, τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον τῇ πολυπραγμοσύνῃ βεβαιούμενος· καὶ τὴν ὑπόνοιαν τῆς φαντασίας διορθούμενος, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀπείθειαν ἐπιῤῥαπίζων, καὶ τὴν τῶν αἱρετικῶν ἐπικόπτων φρενοβλάβειαν, καὶ πᾶσι τὴν ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον πίστιν ἀναμφίλεκτον ὀδοποιῶν.

Χαῖρε, ὅτι μεγαλοφυΐᾳ ψυχῆς, καὶ περιουσίᾳ πνεύματος δυνάμεως, τοῖς μέλασι μὲν τὸ σῶμα, μελανοτέροις δὲ ζόφου τὴν ψυχὴν προσεγγίσαι κατετόλμησας· καὶ τούτοις, τὸ σῶμα μὲν οὐκ ἐλεύκανας· διατί γάρ; ἡλίου δὲ λευκοτέραν ἢ φωτοειδεστέραν ἀπέφηνας τὴν ψυχήν· ἧς δῆλον ὅτι μόνης χρεία τῷ Σωτῆρι. Οὐ γὰρ σωμάτων εὐπρεπείας (φθαρτὰ γάρ), ἀλλὰ ψυχῶν ὡραιότητος (ἄφθαρτος γάρ), ὁ φιλόψυχος νυμφίος ἐρᾷ. Ὧν αὐτὸς, ὦ νυμφοστόλε καὶ ἁρμοστὰ τοῦ Λόγου, τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος τὴν ψυχικὴν ἀμορφίαν καὶ μελανίαν ἀποξύσας, ταῖς ἀκτῖσι δὲ τῆς χάριτος περιαυγάσας· καὶ οἷα δευσοποιῷ βαφῇ τῇ πίστει Χριστοῦ καὶ τῇ ἀγάπῃ καταχρώσας, καὶ νοερῶς καταλευκάνας, εὐπρέπειάν τινα τούτοις, καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν μυστικὴν ἐνεμόρφωσας καλλονήν· καὶ τοσοῦτον αὐτοῖς τὴν νοερὰν εὐμορφίαν ἐφιλοτιμήσω ταῖς διὰ τοῦ Πνεύματος ἐπιμελείαις, ὡς καὶ εἰς Ἐκκλησίας ἀμώμους, ἁγίας καὶ ἀγαπητὰς καταστῆναι Χριστῷ.

Χαῖρέ μοι, καὶ σκίρτα, καὶ χόρευε, τρισμακαριώτατε Θωμᾶ, τῶν ἁγίων τὸ ἐγκαλλώπισμα, τῶν ἀποστόλων τὸ γλύκασμα, τὸ ὡράϊσμα τῶν οὐρανίων νόων, τὸ τῆς Ἐκκλησίας περιπόθητον ἄκουσμα, περίπυστον λάλημα. Χαῖρε, τοῦ Κυρίου Πνεύματος τὸ παναγέστατον σκήνωμα, τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τὸ φύτευμα, καὶ τῆς βασιλείας διάδημα· τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ εὐλογημένον καὶ σπέρμα καὶ τέκνον, καὶ ὅλης κληρονόμον τῆς ἀγαθότητος· ἧς καὶ ἡμᾶς, ὦ τῆς ἀξιαρχικῆς Τριάδος ἁγιοπρεπέστατον ἁγιαστήριον, μετόχους κατασκευασάμενος, καὶ κοινωνοὺς παραλαβών, σὺν σοὶ δοξάζειν καὶ αἰνεῖν καταξίωσον τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Η'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἁλφαίου (24).

Χθὲς καὶ πρώην ὁ μακαριώτατος τῶν ἀποστόλων Θωμᾶς, τῶν αὐτοῦ παθημάτων καὶ τῆς ἀναλύσεως

A discipulis; ac nec his magis, quam gentibus universis, curiosa indagine magnum hoc mysterium astruis, spectrique suspicionem ac inanis visi amoliris; Judæorumque incredulitatem convellis, ac hæreticorum dementiam exscindis; cunctisque demum rectam ac inculpatam fidem omni dubio eximis.

Salve sis, quod magnifica animi indole ac spiritus fortitudinis abundantia, nigros corpore, animique caligine nigriores accedere ausus est. Atque his quidem corpus candore non mutasti (quid enim intererat?), at sole candidiorem lucidioremque animam reddidisti; qua nimirum una Salvator opus habet. Non enim Sponsus ille animorum amans, corporum deperit venustatem (quippe cum illa corruptioni obnoxia sint), sed animorum decorem, quippe qui ab illa immunes ac liberi sint. Horum tu, Verbi auspex ac pronube! sic animis concretam deformitatem ac nigredinem gladio Spiritus abradens, gratiæque radiis collustrans, ac velut indelebili tinctura Christi fide ac dilectione alte imbuens, menteque dealbans ac candorem concilians, quamdam eis venustatem, ac mysticam virtutum cultu consistentem pulchritudinem informasti: tantumque eis animi decorem ac florem, Spiritus curis accurasti, ut et Ecclesiæ immaculatæ, sanctæ, Christoque charissimæ conflarentur.

Salve sis, exsulta et choros ducito, ter beatissime Thoma, sanctorum gloria, apostolorum suavissimæ deliciæ, cœlestium mentium præclarum decus, Ecclesiæ desideratissima auditio, clara celebrisque narratio ac sermo. Salve sis, Domini Spiritus purissimum tabernaculum, Christi Jesu plantatio ac regni diadema: Dei ac Patris benedictum tum semen, tum filius ac proles, omnisque bonitatis hæres: cujus nos quoque, o primævæ sanctitatis Trinitatis locupletissimum sanctuarium! participes faciens ac consortes assumens, dignare tecum glorificare atque laudare, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO VIII.

Laudatio sancti ac celebratissimi Jacobi Alphæi apostoli.

Heri nudiusque tertius apostolorum beatissimus Thomas, suarum passionum ac migrationis oblata

(24) Diu est ex quo mihi visus, dulcissimam mihi rem ac nomen serio vindicasse, Jacobum Alphæi apostolum primi ordinis unumque e duodecim, expuncto ex eorum albo, qui unus e septuaginta duobus et fere in eis, antistitisque munere princeps Jacobus Josephi filius (ut vocat Nicetas more majorum, exque veterum communi sententia) qui et Θεάδελφος (ut iidem vocant, aliis ἀδελφόθεος) primus eorum qui ab apostolis ordinati sunt, non qui a Christo, ut scite Anast. Biblioth. in notis ad Acta VIII synodi, act. 1, consentanee Anacleto, qui in ejus ordinatione traditam reliquis formam ordinationis episcopi, ut nonnisi a tribus fiat ordinantibus, Petro, Jacobo et Joanne, tradit: quidquid ad eum ventose Lorin. in Act. apostolorum, *Græcos non moror*. Esset actum agere, plura conferre ad ea quæ mihi producta sunt in Hippolyti Synopsi, n. 9, quæ mihi rata volo, debuissentque æmuli elevare, aut contrariis momentis veterumque auctoritatibus convellere, meque illorum sententiæ veritatem historica vere fide docere, non meam παῤῥησίαν cavillari, et quod *imprudenter nimis* dictum audire non potui, quod præcipui nostri antistites, quod Ecclesiæ totæ, Græca, Syra, Æthiopica, antiqua traditione accepta, ac quam maxime Evangelio consentanea, dixissent, ac nunc etiam celebrarent. Imprudenter dictam vocem, latamque temere censuram, exagitavi, qua sibi parcendum vir modestissimus voluisset, si a me prolata momenta ac monumenta, ipsa animo

Digitized by Google

memoria, nos splendide accepit, suavissimo nos epulo ac delectatione adimplens spirituli. Hodie vero, alia actio est, ac convivium aliud mysticum; aliusque nobis auspex atque incœptor indictus est sacræ solemnitatis, nihil illius magnificentiæ impar ac splendori. Quippe illius frater est; haud quidem natura, sed fide; non carne, sed spiritu, uno Dei Spiritu, eodem Domini Verbo, eodemque Patre qui in cœlis est, uno eodemque modo renatus, ita nimirum ut ambo in unum corpus exsistant [83], unumque spiritum; qui videlicet ipse quoque perinde ac venerabilis Didymus eodem modo ad fidei unitatem et agnitionis Filii Dei occurrerit [83*].

A πρετεινόμενος τὴν μνήμην, λαμπρῶς ἐδεξιώσατο, ἡδίστης ἡμᾶς ἑστιάσεως καὶ τερπνότητος ἀναπλήσας πνευματικῆς. Σήμερον δὲ πρᾶξις ἄλλη καὶ ἄλλο συμπόσιον μυστικόν· καὶ ἄλλος ἡμῖν ἔξαρχος τῆς ἱερᾶς κεκήρυκται πανηγύρεως, οὐδὲν ἐκείνου τῆς μεγαλοπρεπείας λειπόμενος. Ἀδελφὸς γὰρ ἐκείνου· τὴν φύσιν μὲν οὔ· τὴν πίστιν δέ· ἀδελφὸς οὐ τῇ σαρκὶ, τῷ πνεύματι δέ· ἑνὶ τῷ τοῦ Θεοῦ Πνεύματι, τῷ αὐτῷ Λόγῳ Κυρίου, τῷ αὐτῷ Πατρὶ τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καθ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀναγεννώμενος τρόπον, ὡς εἰς ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα τοὺς ἀμφοτέρους καθεστάναι, καθ' ἕνα τρόπον εἰς τὴν τῆς πίστεως ἑνότητα, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν τελειότητα ὡσαύτως τῷ σεπτῷ Διδύμῳ καὶ οὗτος κατηντηκώς.

Vultis ejus nomen audire, qui hujusce diei solemnia præbet? At quis nesciat Jacobum esse, qui sacræ hodie solemnitatis ac sanctorum lætitiæ auspex exsistat? Jacobus nimirum, non qui Zebedæi filius nuncupatur: non qui Josephi, qui et Dei fratris cognomen adeptus est; sed qui Alphæi nomine

B Βούλεσθε καὶ τὴν προσηγορίαν τοῦ χορηγοῦ ταύτης ἀκοῦσαι τῆς ἑορτῆς; Καὶ τίς οὐκ οἶδεν ὡς Ἰάκωβος σήμερον τῆς ἱερᾶς πανηγύρεως, καὶ τῆς τῶν ἁγίων φιλοφροσύνης καθηγεῖται; Ἰάκωβος οὐχ ὁ τοῦ Ζεβεδαίου λεγόμενος υἱός· οὐχ ὁ τοῦ Ἰωσὴφ, ὃν καὶ Θεάδελφον ἐπωνομάσθαι· ἀλλ' ὁ τοῦ Ἁλφαίου παρὰ

[83] Gen. II, 24. [83*] Ephes. IV, 13.

succurrissent, nec πρόληψις ex Hieronymi semel hausta opinione (cui nec ille constans hæsit), vel ex ipsis Romanis recentioribus tabulis, judicio obstasset. Putavit Chrysost. hom. 33 in x Matthæi Jacobum et Matthæum fratres ex evangelicis ipsis verbis, nulla vi eis facta, se perspicue habere, quod Alphæi ambo cognomine ab aliis omnibus diserte distincti. Ita nimirum solemne Hebræis, ipsique Scripturæ, ut loco cognominis, parentis nomen in obliquo ponant. *Levi* ergo *Alphæi* (qui et Matthæus tribus evangelistis in catalogo apostolorum, ipsique Matthæo in eadem suæ vocationis historia), Marc. II, 14; *Jacobi Alphæi*, Matth. X, 3; Marc. III, 18; Luc. VI, 15; sicque Græci in Menæis, quod sancte in aliis solent (ut est auctor S. Th. Joan. I), maximum doctorem suum exponendis sacris Scripturis, secuti Chrysostomum. Velim mihi hunc nodum solvi, quod maximum est (etsi non unum), ut non possim in contrariam sententiam adduci. Perion. in Matthæi Vita, quod scribit, pene initio. *Alphæi, ut ait Lucas, filius*, falsus memoria est. *Marcus* dicere debuit, qui unus sic, *Levi Alphæi* dixit. Existimavit tamen ea forma loquendi, illius partem significari. Quidni ergo in Jacobo Alphæi? Aut unde iste Alphæus non idem ubique in sacris Evangeliis, estque necesse tantam in eis ὁμωνυμίαν admitti? Abdias, si qua auctori fides, libr. VI, Judam Thaddæum Alphæi filium facit, Jacobi fratris Domini uterinum fratrem, quem Josephus ex Maria Cleophæ sustulerit, eoque nomine peculiarius omnibus Domini frater appellatus sit; cum et alii illius fratres audirent, peculiari illa affinitate familiæ Josephi. At nihil hæc ad Matthæum seu Levi Alphæi, qui nec per somnium Domini frater aut Josephi filius audivit unquam, uti nec Jacobus Alphæi, quotiescunque ita dictus in Evangeliis, aut Act. libro occurrit. De Matthæo idem Abdias, l. VII: *Matthæus cognomento Levi et Alphæi filius;* haud dubie alium Alphæum dicens, qui pater Levi, et qui Judæ ex Maria Cleophæ, nisi illum quoque, et qui Jacobus Alphæi dictus est, velit ex alia ante uxore suscepisse. Quo ipso modo illi alius Jacobus Alphæi, alius Jacobus frater Domini, quem Alphæi nolit, sed magis Josephi. Major fides illorum, quæ tanta produxi, Hegesip., Greg. Nyss., Epiph., Chrys., etc. Non pigebit ex Menæis unam aut alteram stro-

phem apponere, quod præsertim Canon certo auctore editus est, nempe Theophane, qui et ipse suum habeat auctoritatis pondus, dum veri apostoli gesta laudat ac passionem, quæ prorsus abhorrent ab iis quæ de Jacobo fratre Domini explorata habemus ex ecclesiastica historia; in qua, cum tanta perscripta sint, nec verbum exstat, quo vel Jerosolymis, vel ipso templo exiisse memoretur, ad prædicationis C aliaque apostolorum propria obeunda munia. Κάθισμα. Τὴν σοφίαν τὴν ὄντως παιδαγωγὸν ἐσχηκώς σε μυοῦσαν τὰ ὑπὲρ νοῦν, σοφίαν ἐμώρανας τῶν Ἑλλήνων, θεόπνευστε, καὶ ἐθνῶν ἐγένου φωστὴρ καὶ διδάσκαλος, εὐσεβείας λόγοις ῥυθμίζων τοὺς ἄφρονας· *Qui eam quæ vere est, sapientiam pædagogum nactus esses, ea secretius docentem quæ mentis intelligentiam superant, Græcorum sapientiam, vir a Deo afflate, stultam ostendisti, gentiumque lumen atque magister exstitisti, pietatis sermonibus atque doctrinis insipientes componens.* Οἶκος. Τὸν οὐρανόθεν τοῦ Λόγου μυηθέντα τὴν γνῶσιν, καὶ τρανῶς τοῖς ἐν γῇ τὸ Εὐαγγέλιον κηρύξαντα, τὸν μέγαν προῃρημένος τοῦ Ἁλφαίου τὸν γόνον ἀνευφημῆσαι, σὲ δυσωπῶ καταπέμψαι μοι χάριν, Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ πλήσας Πνεύματος θείου τὸν σοφὸν μαθητήν σου, καὶ κήρυκα τοῦτον πᾶσι τοῖς πέρασι δωρησάμενος. *Qui verbi scientiam cœlitus edoctus, clare in terra Evangelium prædicavit, magnum Alphæi filium cui laudibus celebrare animo constitutum sit, obsecro ut mihi gratiam, Jesu Christe, affluenter mittas, qui sapientem discipulum tuum divino Spiritu replesti, ac cunctis terminis terræ præconem donasti.* Ode 8, 1: Ἱερομύστης τὰ οὐράνια μεμυημένος, μάκαρ ὄντως, μυστήρια, διελήλυθας τὴν σύμπασαν οἰκουμένην, κηρύττων μεγαλοφώνως λόγον τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως. *Mysta sacer, cœlestia, vir vere beatus, doctus mysteria, omnem terrarum orbem peragrasti, alto vocis præconio, Christi fidei doctrinam prædicans.* De Jacobo fratre Domini, quod iisdem pene verbis dicunt, in Vesper.: Πάντα περιήχησε τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα τῶν ῥημάτων ὁ φθόγγος σου, δι' ὧν φωτιζόμεθα ἀρετῆς ἐνθέου πρὸς πᾶσαν ἰδέαν. *Omnes fines orbis terrarum circumsonuit sonus verborum tuorum, quibus ad divinæ virtutis genus omne illustramur,* ad ipsius epistolam spectat, ex cujus verbis ac documentis, idem ipse Theophanes ejus Officii canonem magna ex parte conflavit.

Digitized by Google

τοῖς ἱεροῖς ἀνακηρυττόμενος Εὐαγγελίοις. Οὗτος ἡμᾶς νῦν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ μνήμην ξεναγῶν, καὶ τοὺς συχνοὺς ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου πόνους, καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου προβαλλόμενος σταυρὸν, λαμπροτάτην ψυχαῖς εὐωχίαν καὶ πολυτελεστάτην συγκροτεῖ· καὶ οὐ τοὺς κάτω μόνον ἀνθρώπους πρὸς τὴν κατ' αὐτὸν χαρμοσύνην συγκαλεῖ, πολλῷ δὲ μᾶλλον τὰς ὅλας χοροστασίας τῶν ἁγίων· καὶ οὐ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπερκοσμίους ταξιαρχίας πάσας τῶν ἱερῶν καὶ νοερῶν νόων· καὶ μὴν καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην ὑπερκοσμίως ἐπευδοκοῦντα τοῖς τελουμένοις συνεπάγεται. Οὕτως οὐδὲν τῆς ἀποστολικῆς τελειότητος περιφανέστερον, καὶ οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει καλὸν τοὺς οὐρανοὺς ὁμοῦ καὶ τὴν γῆν, ὡς ἑνὸς τῶν δώδεκα τοῦ Θεοῦ τέκνων ἱερῶν ἐκτελουμένη μνήμη. A B

in sacris Evangeliis celebris habetur. Hic nempe ad ipsius nos hodie memoriam hospites congregans, crebrosque in magistri gratiam susceptos labores, sacraque desudata certamina, ac crucem illius causa fortiter toleratam, qui ipse cruci affixus est, apponens, splendidissimum lautissimumque animis convivium instruit. Nec mortales duntaxat in terris constitutos ad suum illud festum gaudiumque invitat, quin longe potius totos sanctorum choros: nec vero illorum tantum, verum etiam sanctarum intelligentium mentium mundo superiores cunctos ordines ac principatus: quin ipsum quoque universorum Dominum adducit ac cogit, cui eximie placeant ea quæ peraguntur. Sic nihil apostolica perfectione illustrius, nullumque adeo bonum, cœlum pariter terramque gaudio afficit, ac unius e duodecim sacrorum Dei filiorum festis honoribus memoria venerabilis.

Ἀλλὰ καρποφορήσωμεν καὶ ἡμεῖς τῷ μεγάλῳ τοῦ Λόγου μαθητῇ, μεῖζον ὧν ἔχομεν πάντων, τὸν λόγον· καὶ μὴ τοσοῦτον ἀχαριστήσωμεν ἢ ἀγνωμονήσωμεν, ὥστε καὶ τῶν ἀψύχων αὐτῶν καὶ τῶν ἀλόγων χείρους εἶναι δοκεῖν. Ἐπεὶ καὶ γῆν ἀρουμένην, ἢ καὶ περισκαπτομένην καὶ γεωργικῆς ἁπάσης τυγχάνουσαν ἐπιμελείας, πολλαπλασίους ἀποδιδόναι τῷ γεωργῷ τοὺς καρπούς· καὶ ξύλον δὲ φυτοκομίας, καὶ τῆς καθηκούσης ἐπιτυχὸν φιλοπονίας, οἷδεν τῷ παρ' ἑαυτοῦ τὸν ἀνακαθαίροντα δεξιοῦσθαι καρπῷ· καί που καὶ τῶν ἀλόγων ἕκαστα, οὐκ εἰκῇ τῆς παρὰ τῶν κτησαμένων ἢ θρεψαμένων ἀπέλαυσε κομιδῆς· οἷδεν δὲ καὶ αὐτὰ τὸν εὐεργέτην εὐκαίρως, κατὰ τὴν αὐτῶν δύναμιν, ἀμείβεσθαι· πολλῷ δήπου μᾶλλον προσήκειν ἡγοῦμαι τοῖς τετιμημένοις λόγῳ, τοῖς αὐτῶν διδασκάλοις τὸν τῆς εὐγνωμοσύνης καρπὸν ἀφοσιοῦσθαι. Πᾶσι μὲν, μάλιστα δὲ τοῖς τοῦ Λόγου μὲν μαθηταῖς, ἡμῶν δὲ παιδευταῖς, τὴν κρείττω καὶ εἰς ἀεὶ μένουσαν παίδευσιν· τοῖς τῇ παιδείᾳ τοῦ Κυρίου καὶ θεοτελεῖ διδαχῇ τὰ ὦτα μὲν ἡμῖν τῆς καρδίας διανοίξασι, τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲ καταφωτίσασιν, ὡς ἀκοῦσαι καὶ γνῶναι τῆς εὐσεβείας τὸ μέγα μυστήριον· καὶ τὸν σκότον μὲν ἀσεβείας καὶ ματαιότητος ἀπολιπεῖν, τῷ ἀληθινῷ δὲ τῆς δικαιοσύνης φωτὶ προσδραμεῖν. C

Verum nos quoque, magno sermonis Verbique discipulo, id quod in censu majus omnibus habemus (sermonis scilicet fructum) dependamus; nec in tantum ingrati improbique esse velimus, ut et ipsis anima et sensu et sermone ac ratione carentibus deteriores esse videamur. Nam et terra aratro conscissa, sive etiam circumfossa, omnemque culturæ artis curam consecuta, ex indole habet ut multiplici fructu messem colono frugesque reddat: arbores item diligenti consitæ manu, ac convenienti educatæ adultæque industria, eum cujus emundantur opera, pomis, nucibus, fructuumque omni copia recreare norunt. At nec bruta propemodum ulla, frustra nulloque munere aut commodo, eorum, qui domini sunt aut educarunt, curis perfruuntur: quin et ipsa opportune, quanta eorum facultas est, ei qui beneficium impenderit, vices reddere sueverunt. Longe igitur potiori ratione operæ pretium duco, ut qui sermonis vi ac ratione ornati sumus, gratitudinis fructum magistris nostris exsolvamus: atque id cunctis quidem, maxime vero sermonis discipulis; viris scilicet, qui potiore doctrina, ac quæ in perpetuum consistat, nos erudierant: qui nempe Domini disciplina, divinaque doctrina cordis aures nobis aperuerunt, mentisque oculos, quo audire ac scire magnum pietatis mysterium liceret, collustrarunt; et ut impietatis ac vanitatis relictis tenebris, ad veram justitiæ lucem accurreremus.

Ἀποδῶμεν τοιγαροῦν καταχρέως τοῦ λόγου τὴν ὀφειλὴν τοῖς ἱεροῖς ἀρόταις τοῦ Λόγου, καὶ τῆς ἡμετέρας καρδίας γεωργοῖς, καὶ τοῖς σωτηρίας ἱερουργοῖς. Ἀποδῶμεν τοῖς τ' ἄλλοις πᾶσι, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ τῷ σήμερον εἰς αἴνεσιν καὶ δόξαν μνημονευομένῳ· καὶ καρποφορῶμεν, οἱ μὲν, τὸν τῆς ἱερᾶς αἰνέσεως καὶ δοξολογίας φθόγγον ἀνακρούοντες· οἱ δὲ, προθέσεως τελειότητα καὶ ἄνευον κατὰ νοῦν προσάγοντες προσευχήν· οἱ μὲν πίστιν ἀνόθευτον καὶ εἰλικρινῆ, οἱ δὲ, πόθον διάπυρον καὶ θεοπρεπῆ· καὶ οἱ μὲν αἰσίως καὶ δεξιῶς τὸν μέγαν Ἀπόστολον κατὰ τὴν παρ' αὐτοῦ χορηγουμένην τοῦ Λόγου χάριν ἐπαινοῦντες, οἱ δὲ, συνετῶς καὶ πιστῶς τὸ ἐγκώμιον κατακούοντες, ὡς ἂν αὐτῷ πᾶσι τρόποις ἐπικοινωνοῦν- D

Reddamus pro munere sacris sermonis aratoribus, sermonis debitum, nostrique cordis colonis, salutisque cultoribus ac sacris ministris. Reddamus, cum reliquis omnibus, tum pariter etiam huic, cujus hodie celebri cultu ac laude memoriam agimus: fructumque afferamus, ita nimirum ut alii sacræ laudationis ac cantici sonum quasi plectro edant; alii vero, animi perfectionem jugemque mente orationem offerant; alii veram ac sinceram fidem, alii accensum divinumque amoris ardorem: atque alii quidem fauste ac solerter pro ejus quam ipse sermo subministrat gratiæ ratione, magnum Apostolum laudent; alii autem, prudenter fideque laudationem peraudiant, ut modis omnibus eius

Digitized by Google

gaudentes commercio, perfectiore ex illo præstantiorique gratia impartiamur. Hinc vero ordiendum.

Vir hic sacratissimus, sanctissimæque Dei gratiæ verissimus Filius; generosus atque nobilis veræ vitis palmes; pinguis ille, opimi fructus longeque copiosi ferax; quem cœlestis quidem agricola, Pater purget, ac qui in Filio radicatus læte frondeat, fructumque ferat; quique demum uberi jugique Paracleti irriguo pinguescat, seu vitam hauriat [84]. Palma frondosa atque sublimis, e terra primum exque infimis orta, at quæ postmodum sublato in cœlum stipite, ad Deum usque, virtutum ascensionibus summo vertice exaltata sit: quæ denique sic jucundum tantaque placentem pietatis dulcedine multiplicem ei fructum protulerit, ut longe celsissimo venerabilissimoque duodeno apostolorum choro accenseri meruerit.

Hic igitur magnus ac admirandus Jacobus; disciplinæ ille (vitæ scilicet) Filius (hoc enim sibi vult Alphæi appellatio (24*) cum lege prius litteræ institutus, inque umbris atque figuris, ut par erat, eum, qui vere Israelita futurus esset, prædoctus fuisset ac quasi rudimento imbutus, ut solummodo Spiritus vitæ legislatorem vidit, ubi tantum cœlestem vocationem ac cœlestis Magistri vocem audire promeruit, mente fideque enitentem in eo veritatem intelligibiliter persentiscit, ut qui recto corde ac verbi studiosus esset: ut tanquam ipse bonæ indolis, ipsum natura Bonum intelligens, ac simile simili eximia quadam ratione agnoscens, mentis eum affectu apprehendit, ac indivise illi cohærescit.

At non spiritu quidem menteque vocanti adhæsit, corpore vero ab eo sejungi sustinuit, nec partim mundo atque sæculi desideriis turbisque impendebatur, partimque ipsum sequendum putavit; quem plane non lateret, fieri non posse ut quis duobus dominis servus addictus sit [85]: quin ne uni quidem eidemque obsequebatur, ita vero ut in res suas satis putaverit una honesti rectique parte defungi; aut scilicet sermone, præclaræ actionis ope carente, aut actione, quam sermonis lux ac doctrinarum deficeret: sed utrisque ingenue admodum, et ut magistro congruum erat, animo affectus, tum spiritu totus penitus illi consertus ac counitus erat, tum corpore indivisas cum illo moras trahebat; sapientiæque et prudentiæ atque gratiæ sermonibus aurem probe intelligentem adhibens, ejus chori principum ea parte nulli secundus erat, fideique operibus ac dilectionis pari illis modo vir admirandus perfectus, qui fieret ut in supremam antiquissimamque apostolorum classem cooptari non mereretur?

Postquam enim legitima illi contubernii cum Christo indivisæque sedulitatis ratio ineunda erat,

τες, τελειοτέρας τῆς χάριτος ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀμείνονος μετάσχοιμεν. Ἀρκτέον δὲ ἐντεῦθεν.

Οὗτος ὁ ἱερώτατος ἀνὴρ, καὶ τῆς ἁγίας Θεοῦ χάριτος γνησιώτατος υἱός· τὸ εὐγενὲς κλῆμα καὶ τίμιον τῆς ἀμπέλου τῆς ἀληθινῆς, τὸ πῖον, τὸ εὔκαρπον καὶ κατάκαρπον· τὸ ὑπὸ τοῦ οὐρανίου μὲν γεωργοῦ καθαιρόμενον, τοῦ Πατρός· ἐρριζωμένον δὲ καὶ εὐθαλῆ καὶ καρποφοροῦν ἐν τῷ Υἱῷ· δαψιλεῖ δὲ καὶ ἀεννάῳ τοῦ Παρακλήτου πιαινόμενον, ἤτοι ζωούμενον, ἀρδείᾳ· ὁ φοῖνιξ ὁ εὔκομος καὶ ὑψίκομος· ὁ κάτωθεν ἀπὸ γῆς πρῶτον ἐκφὺς, καὶ τὸ στέλεχος εἰς οὐρανὸν ὕστερον ἀναδοὺς, καὶ μέχρι Θεοῦ ταῖς ἀναβάσεσι τῶν ἀρετῶν ὑψωθείς. Καὶ οὕτω θυμήρη καὶ οὕτως ἥδιστον αὐτῷ τῆς εὐσεβείας πεπλεονακὼς καρπὸν, ὡς τῇ ὑψηλοτάτῃ τῶν ἀποστόλων καὶ τιμιωτάτῃ συναριθμεῖσθαι δωδεκάδι

Οὗτος τοίνυν ὁ μέγας Ἰάκωβος καὶ θαυμαστός· ὁ τῆς μαθήσεως, ἤτοι ζωῆς, υἱὸς (τοῦτο γὰρ τὴν τοῦ Ἀλφαίου δηλοῦν προσηγορίαν), ἐπειδὴ τὸν νόμον τοῦ γράμματος προκατηχήθη, καὶ ταῖς σκιαῖς καὶ τοῖς τύποις, ὡς εἰκὸς ἦν τὸν ἀληθῶς Ἰσραηλίτην ἐσόμενον, προεπαιδαγωγήθη καὶ προκατηρτίσθη· ὡς μόνον εἶδε τὸν νομοθέτην τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς, ὡς μόνον τῆς οὐρανίου κλήσεως, καὶ τῆς τοῦ οὐρανίου διδασκάλου κατηξιώθη φωνῆς, αἰσθάνεται μὲν νοερῶς καὶ πιστῶς τῆς νοητῶς ἐν αὐτῷ νοουμένης ἀληθείας, ἅτε καρδίας εὐθείας καὶ ἀληθευτικῆς ὤν· καὶ ὡς ἀγαθὸς ὢν τὴν ψυχὴν, τὸ φύσει κατανενοηκὼς ἀγαθὸν, καὶ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ὑπερφυῶς ἐπεγνωκὼς, καταδράττεται τούτου διαθέσει ψυχῆς, καὶ ἀδιατμήτως προσκολλᾶται.

Ἀλλ' οὐ πνεύματι μὲν καὶ νοῒ τῷ κεκληκότι συνεφύετο, τῷ σώματι δὲ διηρῆσθαι τούτου κατεδέχετο· οὐδ' ἐν μέρει μὲν τῷ κόσμῳ καὶ ταῖς κοσμικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ τύρβαις ἀπησχόλητο, ἐν μέρει δὲ τούτῳ ἕπεσθαι ᾤετο δεῖν, δυσὶ κυρίοις δεδουλῶσθαι ἀνένδεκτον εἰδὼς ὄν· οὐδ' ἑνὶ μὲν καὶ τῷ αὐτῷ κατεπειθὴς ἦν, καθ' ἕνα δὲ τρόπον αὔταρκες εὐαρεστεῖν ἡγεῖτο, ἢ λόγῳ πράξεως ἀμοιροῦντι δεξιᾶς, ἢ πράξει τοῦ τῶν λόγων λειπομένῃ φωτός· κατ' ἄμφω δὲ λίαν εὐφυῶς, καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἁρμοδίως διακείμενος, καὶ πνεύματι ὅλος δι' ὅλου συνήρμοστό τε καὶ συνήνωτο, καὶ σώματι ἀναπόσπαστον τὴν μετ' αὐτοῦ πεποίηκε διατριβήν· καὶ λόγοις μὲν σοφίας καὶ συνέσεως καὶ χάριτος εὐσύνετον οἷς παρατιθέμενος, οὐδενὸς κατὰ ταῦτα τῶν κορυφαίων ἀπελείπετο· καὶ ἔργοις δὲ πίστεως καὶ ἀγαπήσεως ὁμοίως ἐκείνοις ὁ θαυμάσιος κατηρτισμένος, πῶς οὐκ ἔμελλεν τῆς ἀνωτάτω καὶ πρεσβυτάτης τῶν ἀποστόλων τάξεως καταξιῶσθαι;

Ἐπειδὴ γὰρ νόμιμον ἔδει τούτῳ γενέσθαι τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ διατριβήν· νόμος δὲ μαθητείας,

[84] Joan. xv, 1. [85] Matth. vi, 24.

(24*) Alphæus quasi *doctor, dux*, verb. אלף *didicit*

Digitized by Google

ἀπαρνεῖσθαι μὲν πᾶσαν τὴν παρεπομένην ἔξωθεν περιουσίαν· ἀπαρνεῖσθαι δὲ καὶ πᾶσαν τὴν κατὰ σάρκα φιλότητα τοῦ συγγενοῦς· πρὸς δὲ, καὶ τοῦ οἰκείου θελήματος ἀπηλλοτριῶσθαι τῆς ψυχῆς. Μόλις γὰρ ἂν οὕτω δύνασθαι συχνοῖς ὅτι μάλιστα πόνοις, καὶ γνησίᾳ τῇ τῶν θείων μελέτῃ καὶ φιλοπονίᾳ τῷ ἀγαθῷ τοῦ Θεοῦ θελήματι σχολάσαι, καὶ ἐν αὐτῷ κατορθωθῆναι, καὶ τῷ ἐπιθυμουμένῳ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας δι' αὐτοῦ προσορμίσαι καταντήματι. Ἐπειδὴ οὖν τοῦτον εἶναι τὸν νόμον τοῦ πνεύματος ὁ θεῖος Ἰάκωβος πρὸς αὐτῆς ἐπακήκοε τῆς ἀληθείας, οὐκ ἀπεκναίσθη τὴν ἀκοήν· οὐκ ἐβαρύνθη τὴν καρδίαν· οὐ πρὸς τὸ ὕψος ἰλιγγίασε τῆς ἐντολῆς· ἐμφύτῳ δὲ πόθῳ πρὸς τὸν ἐντελλόμενον τὰ σωτήρια ἀναπτερωθεὶς ἐξίσταται μὲν εὐθὺς παντὸς κτήματος καὶ χρήματος, ὅσα τούτῳ προσῆν· ἐξίσταται δὲ οἰκείων, γονέων, ἀδελφῶν, συγγενῶν, φίλων, καὶ πάντων ὅσοι τούτῳ κατὰ σῶμα προσήκοντες· καὶ τέλος, τὴν ἰδίαν ἀπηρνημένος ψυχὴν, καὶ παντὸς χαμαιζήλου καὶ πεζίου θελήματος ἀλλοτριούμενος, μόνον ἀνέπνει τὸν Ἰησοῦν, μόνον ἔζη τὸν Ἰησοῦν. Πρὸς Χριστὸν μόνον ἀπηώρητο, πρὸς Χριστὸν ἀνετείνετο τὸν νοῦν. Ὅλος ἐπέστραπτο πρὸς Χριστόν· αὐτοῦ ὅλος ἦν, καὶ οὐχ ἑαυτοῦ. Αὐτὸν εἶχε Θεὸν, Κύριον, διδάσκαλον, βασιλέα, ποιμένα, Πατέρα, Σωτῆρα καὶ καθηγεμόνα. Αὐτὸν τῆς οἰκείας ἐπίστευε ψυχῆς εἶναι φῶς καὶ ζωὴν, ἁγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν, σωτηρίαν καὶ δικαίωσιν. Αὐτὸν εἶχεν ἐξουσίαν καὶ κεφαλήν· ὅθεν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ διηνεκῶς ἐν αὐτῷ. Νοερῶς γὰρ αὐτὸν καὶ ἀδιαλείπτως ἐνωπτρίζετο. Τοῦτο γὰρ οἶμαι καὶ τὸν Ἐκκλησιαστὴν παραδηλοῦν, *τοῦ σοφοῦ*, λέγοντα, *τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶναι ἐν τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ, τὸν ἄφρονα δὲ πορεύεσθαι ἐν σκότει.*

Ὥσπερ οὖν τῶν σωμάτων τὰ διαφανέστατα, ὅλα δι' ὅλου τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος, αὐτά τε κατὰ βάθος πληρούμενα, καὶ τοῖς πλησίον μεταδιδοῦσι τοῦ φωτισμοῦ, οὕτω καὶ αὐτὸς, ὦ θεόπτα, ταῖς ἀκτῖσι τοῦ νοητοῦ τῆς δικαιοσύνης Ἡλίου προσεσχηκὼς, καὶ τῆς αὐτοῦ χάριτος ὅλος δι' ὅλου πλησθεὶς, καὶ διειδεστάτῃ διανοίᾳ κατὰ βάθος, ὅλον τὸ θεαρχικὸν φέγγος σημειωθεὶς, καὶ αὐτόχρημα φῶς κατὰ μέθεξιν ὑπερφυᾶ γεγονὼς, πᾶσιν ἔθνεσι ἐχρημάτισας φωτισμός.

Τοίνυν μακαρίζω σου τὸ σῶμα, τὸ ἱερὸν σκήνωμα *δόξης* τοῦ Θεοῦ καὶ *Πατρὸς*, καὶ ἁγιότευκτον ἁγιαστήριον (25) τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος ὄργανον παναρμόνιον καθεστώς. Ὑμνῶ τὴν ψυχὴν, ἐν ᾗ εὐδόκησεν ὁ Πατὴρ, ἣν ᾑρέτισεν ὁ Μονογενὴς, ἐφ' ᾗ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον θαυμαστῶς ἐπανεπαύσατο. Δοξάζω τὸν πολύφωτον, τὸν πανθέωρον (26), τὸν οὐράνιον νοῦν· τὸν τῆς ὑπεραγνώστου καὶ ὑπερφανοῦς

A discipuli vero lex habebatur, omnem quæ exterius comes venit abnegare bonorum copiam; omnemque eorum qui sanguinis necessitudine conjuncti sunt, abnegare amicitiam; ad hæc vero ipsam etiam animi propriam abdicare voluntatem. Sic enim vix quam maxime crebris laboribus, veraque rerum divinarum meditatione ac studio, Dei posse vacare voluntati, inque ea felici exitu enitere, ac desiderato occursu cœlorum regnum obtinere. Hanc itaque Spiritus legem divinus Jacobus ex ipsa veritate cum audisset, non auditu offensus, non corde gravatus est, non mandati sublimitate animo illi hærente perculsus; quin innato desiderio in eum prævolans, qui ea quæ salutis essent, præcipiebat, a cunctis statim quæ in censu ac numerato erant, B abscedit: a necessariis, parentibus, fratribus, cognatis, amicis cunctisque illis qui ex genere quovis modo illum contingebant, sese abjungit: ipsa postremo anima abnegata, omnique humili ac vergente abdicata voluntate, unicum Jesum spirabat, Jesum unicum vivebat; in unum Christum suspensus, mente in Christum intentus, totus in Christum conversus erat: illius totus, non sui ipse erat: ipsum Deum Dominum, magistrum, regem, pastorem, Patrem, Salvatorem ac præceptorem habebat. Suæ eum credebat animæ lucem ac vitam, sanctificationem ac redemptionem, salutem ac justificationem. Ipsum potestatem et caput habebat; unde etiam in eo jugiter ipsius oculi erant [86]: mentis C enim præsentia indesinenter, ut in speculo, eum contuebatur. Idque ipsum arbitror Ecclesiastem innuere, cum ait: *Sapientis oculi in capite ejus, insipiens autem ambulat in tenebris* [87].

Quemadmodum igitur corpora longe pellucida, tota prorsus altoque sinu, solari radio plena, lucis fulgores etiam vicinis impartiunt: sic tu quoque (Dei ipse oculis inspector) spiritalis justitiæ Solis radiis cum adhæsisses, ejusque totus gratia prorsus confertus, limpidissimaque mente toto alte divino fulgore imbutus, luxque reipsa, eximia quadam participatione effectus esses, cunctis gentibus illuminatio audisti.

Beatum itaque prædico sacrum corpus tuum, D Dei ac *Patris gloriæ* tabernaculum; Filii sacrosanctum sanctuarium [88], Spiritus sancti organum concinnissimum. Laudo animam ac cano, in qua Patri complacuit, quam elegit Unigenitus; in qua Spiritus sanctus mirabiliter requievit. Mentem celebro fulgoris copia undique lucidam, omnia contuentem atque cœlestem: animum supra quam ignotæ,

[86] I Cor. II, 10. [87] Eccle. II, 14. [88] Ephes. I, 17.

(25) Ἁγιότευκτον ἁγιαστήριον. Quasi sanctitate concretum ac fabricatum, totumque sanctum, ac quod reddebam, *sacrosanctum sanctuarium*; eadem forma est, νεότευκτος, *recentis fabricæ*, et similia. Sic τευκτός Hesych. et Suid. κατασκευασός.

(26) Τὸν πολύφωτον, τὸν πανθέωρον. Notæ hæ voces compositionis, et quidem de mente, seu animo, dictæ. Alias τὸ πολύφωτον de candelabro, in quo sint multæ lucernæ. Sic itaque mens πολύφωτος, quasi undique lucis fulgoribus micans, tota lucida, hincque adeo πανθέωρος, perspicacissima cunctaque intelligens, cum omnia manifestentur a luce.

Digitized by Google

omnemque lucis splendorem vincentis ac trine lucentis summæ Deitatis contubernalem ac spectatorem. Tuum præterea, ter beatissime, magnifico et adoro et complector ac saluto spiritum [59], quod Domino Spiritu affatim repletus, atque in eo mystice renatus, spiritusque *intelligens*, *sanctus* pro gignentis similitudine factus [59*], in ipso ipsum supersubstantialem supersubstantialiter agnovisti, uti et agnitus es [60]: ac, qua illi necessitudine conjunctus es, universa supergressus, mundoque superiorem statum consecutus, divinoque affatim, nullo medio, fruens colloquio, ad divinam paternamque mensam velut charissimus filius admissus es [60*], cum eo qui primo vereque atque natura Filius charissimus est, recumbens [61].

A τε και τριφανοῦς θεαρχίας (27) ὑψηλότατον ὁμιλητὴν καὶ θεωρητήν. Μεγαλύνω σου πρὸς τούτοις, ὦ τρισμακαριώτατε, καὶ προσκυνῶ καὶ ἀσπάζομαι τὸ πνεῦμα, ὅτι τοῦ Κυρίου Πνεύματος κατακόρως ἀναπλησθεὶς, καὶ ἐν αὐτῷ μυστικῶς ἀνατεχθεὶς, καὶ πνεῦμα *νοερὸν ἅγιον* κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ γεγεννηκότος γεγενημένος, ἐν αὐτῷ τὸν ὑπερούσιον ὑπερουσίως ἐπέγνως, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθης· καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν οἰκειότητι, τῶν ὅλων ὑπεραναβὰς, καὶ τῆς ὑπερκοσμίου καταστάσεως ἀξιούμενος, καὶ τῆς θεαρχικῆς ὁμιλίας ἀμέσως ἐμφορούμενος, τῆς Δεσποτικῆς τραπέζης ὡς ἀγαπητὸς Υἱὸς κατηξιώθης καὶ πατρικῆς, μετὰ τοῦ πρώτως καὶ ὄντως ἀγαπητοῦ καὶ φύσει κατακλινόμενος Υἱοῦ.

Ac sicut pro ea, quæ in mortali prius corpore communis cum illo vitæ ratio super terram fuit, convescens, ei contubernalis, omnique modo cum illo agens versansque ac ei assiduus, sublimiumque secretorum dignus habitus, mirabilium operum spectator sermonumque ac doctrinæ fidelissimus auditor, probrorumque et crucis ac salutarium passionum socius, ressurrectionisque atque in cœlum receptionis, divinissimique Spiritus pari ac Petrus Andreasque ac tonitrui Filii munere particeps exstitisti: sic rursus postea post longos Evangelii labores, omnisque generis angustias et ærumnas [61*], post terra marique circuitus ac jactationes, Judæorum persecutiones, gentium insultus et coitiones, injurias, verba, impiorumque omnium insidias: post denique crucem, ejus gratia qui ipse actus in crucem est, terræ quidem in sanctificationem, sanctificato corpore derelicto, e terra vero cum gloria angelisque stipantibus, spiritu ad Deum assumptus, pureque cum Domino tuo, et Deo tuo, et Rege tuo (o beatitatem! o jucunditatem!) versans, immortalis nullisque verbis explicabilis claritatis compos, æternam cum illo vitam atque honorem adeptus es [62].

B Καὶ ὥσπερ κατὰ τὴν ἐν τῷ θνητῷ σώματι συναναστροφὴν πρότερον ἐπὶ γῆς συναλιζόμενος, συνδιαιτώμενος (28), καὶ πάντα τρόπον συνδιάγων αὐτῷ καὶ συνὼν, καὶ τῶν ὑψηλῶν μυστηρίων καταξιούμενος, τῶν θαυμασίων ἔργων ἥσθα θεωρητὴς, καὶ τῶν λόγων πιστότατος ἀκροατὴς, καὶ τῶν ὀνειδισμῶν καὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν σωτηρίων παθῶν κοινωνὸς, καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως, καὶ τοῦ θεαρχικωτάτου Πνεύματος μέτοχος ἴσα Πέτρου καὶ Ἀνδρέου, καὶ τῶν τῆς βροντῆς κεχρημάτικας υἱῶν· οὕτως ὕστερον πάλιν μετὰ τοὺς μακροὺς ὑπὲρ Εὐαγγελίου πόνους, μετὰ τὰς παντοδαπὰς ἀγωνίας καὶ ταλαιπωρίας, μετὰ τὰς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν περιόδους καὶ περιφορὰς, τὰς τῶν Ἰουδαίων διώξεις, C τὰς τῶν ἐθνῶν ἐπαναστάσεις, τὰς ἐπηρείας, τὰς αἰκίας, καὶ πάσας τῶν εὐσεβῶν τὰς ἐπιβουλάς· καὶ μετὰ τὸν ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου σταυρὸν, τῇ γῇ μὲν ἁγιασμὸν τὸ ἡγιασμένον σῶμα λιπὼν· τῷ πνεύματι δὲ γῆθεν ἀναληφθεὶς, μετὰ δόξης καὶ δορυφορίας ἀγγέλων πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ἀκραιφνῶς τῷ Κυρίῳ σου καὶ Θεῷ σου καὶ Βασιλεῖ σου (ὦ τῆς μακαριότητος! ὦ τῆς τερπνότητος!) προσωμιληκὼς, τῆς ἀκηράτου καὶ ἀφράστου δόξης ἐντὸς, καὶ τῆς αἰωνίου μετ' αὐτοῦ κατηξιώθης ζωῆς καὶ τιμῆς.

[59] II Cor. III, 17. [59*] Sap. VII, 23. [60] I Cor. XIII, 12. [60*] Luc. XXII, 30. [61] Matth. III, 17; XVII, 5. [61*] Act. I, 4. [62] Joan. XX, 28.

(27) *Ὑπερφανοῦς καὶ τριφανοῦς θεαρχίας.* Ambo hæc opposita τῷ, ὑπεραγνώστου. Hinque adeo Deitas ὑπεράγνωστος, occultissima ignotissimaque, D quod eximia trinaque claritate ac splendore, vim omnem intellectus creati superat, nec aliter quid est sciri potest, quam in ipso ejus lumine, dante ipsam potentiam videndi Deum quasi formalem, ac elevantem, quod in creatura radicale activum ac vitale est.

(28) *Συναλιζόμενος, συνδιαιτώμενος.* Alteram altera voce Nicetas videtur exponere. Utraque enim et congregationem seu contubernium, ac convictum communemque mensam sonat, quomodo vetus interpr. *convescens*, fereque Patres, Chrysost. ad eum locum, et post eum Theophyl., συνηυλίζετο, τουτέστι, κοινωνῶν ἁλῶν καὶ κοινωνῶν τραπέζης, *communi sale et mensa cum eis utens: ut* nempe *per effectum comestionis, veritas patesceret carnis*, ut ait Greg. in hom. Sicque sæpius apud Lucam et Joan. per comestionem comprobasse resurrectionem suam Dominum legimus; Hieron ad Hedibiam 7, Hesych. in Levit. VIII, etc. Meritoque Zuger, multis fratrum hac parte modestior, *quorum nobis auctoritas*, inquit, *pluris esse debet quam recentiorum*, Erasmi scilicet, Grotii, etc. Sic quoque interpretes Syriac., *cumque comedisset cum eis panem*, Æthiop., *et prandens cum eis*. Durius Arab. nec satis perspecta vi Græcæ vocis, *cum se congregasset*. Sane cum voces rebus servire debeant, possitque illa vox de communi usu sibi et potus intelligi, qui fere comes esset ejus quasi contubernii quod Dominus cum suis habebat per dies quadraginta suæ resurrectionis, subinde illis apparens, ac vel in eam rem eos congregans, vel illis congregatis sese inferens, ut sæpius legimus in sacris Evangeliis (maximoque argumento erat ejus suscitatæ carnis, ut et Petrus id potissimum attulerit Act. x, 41: *Dedit eum manifestum fieri, testibus præordinatis a Deo; nobis qui manducavimus et bibimus cum illo, postquam resurrexit a mortuis*), optime veteres sic expresserunt et reddiderunt; a quibus religio est discedere, ut sibi placentes Græci sermonis peritia aliqua grammaticos sequamur magis quam theologos.

Digitized by Google

Ἀλλὰ γὰρ ἔλαθεν ὁ λόγος, ὥσπερ ἵππος ὠκύτατος ἐν ἀναβάτην συνηρπακώς· καὶ πρὸ τῶν ἀγώνων ὑπαγορεύων τοὺς στεφάνους. Ἀλλὰ μὴ θαυμάσητε τῆς ταχύτητος. Τρόπον γὰρ ἀστραπῆς ἐξάπινα τὴν οἰκουμένην περιαυγαζούσης ὅλην, καὶ πρὸς ἑαυτὴν θᾶττον ἀνακαμπτούσης λόγου, οὕτως ἡ ἀποστολικὴ χάρις, ἀθρόως τὰς τῶν ἐθνῶν καρδίας περιλάμπουσα, καὶ ἐχρόως τὴν αὐτῆς δύναμιν ἀπαστράπτουσα, τρόπον τινὰ ἑαυτῆς τε ἔξω γίνεται, καὶ εἰς ἑαυτὴν αὖθις ἀνακύπτει. Καθὼς οὖν οἷός τέ ἐστι, καὶ ὁ περὶ τῶν θείων λόγος, τῇ τῶν ὑμνουμένων ὑπ' αὐτοῦ πραγμάτων ἐξομοιοῦσθαι γοργότητι, ἤτοι θειότητι πειρᾶται· καὶ ὥσπερ αἱ ὁδοὶ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἐν θαλάσσῃ, καὶ αἱ τρίβοι αὐτῆς ἐν ὕδασι διὰ τὸ ἀκατάληπτον ὑμνηνται πολλοῖς, καὶ τὰ ἴχνη οὐκ ἐπιγινώσκονται· οὕτω καὶ τῶν τῆς σοφίας τέκνων, τῶν πανολβίων, λέγω, Χριστοῦ μαθητῶν, δυσθεώρητοι μὲν αἱ ὁδοὶ, ἀνεπίγνωστοι δὲ πρὸς ἀκρίβειαν αἱ πράξεις· καὶ πάντα νοῦν, καὶ πάντα λόγον ἀνθρώπινον αἱ τούτων ὑπερεκβαίνουσι μεγαλουργίαι.

Ὅθεν καὶ ἡμῖν ὁ λόγος τῇ τῆς ὑποθέσεως ἀνεφίκτῳ συστελλόμενος, μακρὰν χαίρειν τῇ μακρηγορίᾳ φησίν. *Ἄμμον* γὰρ, ὡς τὰ Λόγιά φησιν, *θαλασσῶν, ἢ ὑετοῦ σταγόνας, ἢ ἡμέρας αἰῶνος, τίς ἐξαριθμήσει;* Ἄβυσσον δὲ θαυμάτων, καὶ τοῦ θεοπτικωτάτου σοφίαν Ἰακώβου, διδασκαλίας τε οὐρανίας, καὶ θεολογίας βυθοὺς, τίς ἐξιχνιάσει; τίς τῶν δαιμόνων τὴν καθαίρεσιν καὶ ἀποδίωξιν, τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ νόσων τὴν ἴασιν καὶ ἀφαίρεσιν, τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν, τῶν χωλῶν τὴν ἀνάῤῥωσιν, τῶν τυφλῶν τὴν ἀνάβλεψιν, καὶ πάσης πηρώσεως σώματος τὰς ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ θεραπείας ἀναγράψαι; Τίς τὰς μακρὰς ὁδοιπορίας, τὰς ἀκαταστασίας (29), τοὺς κινδύνους, τὰς πολυτρόπους ἐπαναστάσεις καὶ ἐπαγωγὰς τῶν Ἑλληνιστῶν; ὅσα ἐν Ἐλευθεροπόλει παρὰ τῶν τῆς ἀσεβείας ἀνέσχεν ὑπασπιστῶν· ὅσα ἐν Γάζῃ καὶ Τύρῳ, καὶ ταῖς ἐχομέναις τῶν ἀλλοφύλων κωμοπόλεσιν, ἐν αἷς ὁ τρισμακαριώτατος εὐηγγελίζετο τὸν Χριστόν; Τίς τὰ πλήθη τῶν δι' αὐτοῦ Χριστῷ προσαγομένων, καὶ ὕδατι καὶ Πνεύματι καθαιρομένων καὶ φωτιζομένων· καὶ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἱερέων καθισταμένων καὶ ἀρχιερέων εἰς ἐκκλησίας τῷ Ὑπεραγίῳ καταρτιζομένων; Τίς ταῦτα, καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα τῆς ἀληθογνωσίας ἤτοι θεοσεβείας ῥήματα καὶ πράγματα διασαφῆσαι λόγος; Οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας ἀποστολικὴν θεολογίαν καὶ πρᾶξιν θεοτελῆ δύναιτ' ἂν λόγος εἰς ἀκρίβειαν διειπεῖν, μὴ ὅτι γε πάντα καθεξῆς ὑμνῆσαι, ὅσα μακροῖς ἔτεσιν ἐν τῷ Παρακλήτῳ κατειργάσατο.

A Enimvero equi instar pernicissimi imprudens oratio longe sessorem corripuit; ac ante certamina, coronas edisserit. Ne vos tamen celeritatis admiratio teneat. Fulguris enim in morem, totum repente orbem circumfulgentis, atque in seipsum dicto citius recurrentis; sic apostolica gratiæ gentium repente circumlustrans pectora, momentoque vim suam effulgurans, tum extra se quodammodo exit, tum rursus in seipsam subsilit. Quoad ergo per facultatem licet et ipsa de divinis instituta oratio, rerum quas laudat incitationem ac vivacitatem (divinitatem scilicet) æmulari contendit. Ac sicut divinæ sapientiæ viæ in mari, ejusque semitæ in aquis, eo quod vulgo comprehendi non possint, laudantur, et vestigia non cognoscuntur: sic quo-
B que filiorum sapientiæ (beatissimorum scilicet Christi discipulorum) viæ intellectu difficiles, ignotæque (quam ut exacte quis percipiat) actiones: illorum denique magnifica opera, omnem humanam orationem excedunt ac rationem [28]

Quamobrem etiam nobis, præ argumenti dignitate, quam nemo facile assequi possit, ipsa se contrahens oratio, prolixæ loquacitati longum vale dicit. *Arenam* enim (aiunt divina oracula) *marium, aut pluviæ guttas, vel dies sæculi, quis enumerabit* [29]? Abyssum vero miraculorum, divinorumque scientia perspicacissimi Jacobi sapientiam, cœlestisque doctrinæ ac Theologiæ profunda, quis investigabit? profligationem dæmonum et expulsionem; humana-
C rum passionum morborumque curationem ac amotionem; mortuorum suscitationem, claudorum firmatas bases, visum cæcis redditum, depulsam omnem Jesu nomine corporum labem, quis possit conscribere? Quis longa itinera, incertis sedibus locisque jactationes, pericula, Græcorum multiplices insultus et grassationes? quanta vir beatissimus Eleutheropoli ab impietatis defensoribus sustinuit; quanta Gazæ et Tyri, vicinisque alienigenarum urbibus atque oppidis, ubi is Christum prædicavit? Quis eorum multitudinem qui per eum Christo accedebant, atque aqua et Spiritu emundabantur ac illuminabantur; quique demum per sacerdotes et episcopos ab illo constitutos in Ecclesia, Deo qui
D omnem excedit sanctitatem, perficiebantur? Quis hæc atque his sequentia veræ scientiæ (id est, pietatis) verba factaque sermo queat explanare? Ne vel unius diei apostolicam prædicationem Deique munere perfectam actionem accurate possit oratio enarrare, nedum cuncta ordine, longa annorum serie illi in Paracleto gesta, laudare.

[28] Psal. LXVI, 20. [29] Eccli. I, 2.

(29) *Τὰς ἀκαταστασίας.* Alius usus hujus vocis, Paulo I Cor. XIV, 33: Οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεὸς, ἀλλ' εἰρήνης. Vulg. *Non est dissensionis Deus, sed pacis.* Erasm. *confusionis auctor*, turbationis, perturbati ordinis. II Cor. XII, 20, ἀκαταστασίαι, *seditiones*, quod etiam Erasm. reddit. Hic magis, vagis sedibus jactationes, cum propter pericula ne loco consistere Christi discipulis non liceret, sed necesse esset ex alia in aliam fugere civitatem, quæ ipsa fuga et jactatio in Evangelii rem maximam cedebat, dum per eam ubique Christus annuntiabatur. Sic ἀκατάστατος, *certo in loco seu statu non consistens.* Eleutheropolis ad Palæstinam spectat, aliæque urbes hic memoratæ, post quas Jacobus in Ægyptum profectus, in ejus urbe Ostracina martyrio functus est.

Digitized by Google

Verum his quidem, ei qui cuncta operatur ac novit, dimissis, tuam illam (ter beatissime) crucem celebro. Hanc enim pulcherrimam longe productis laboribus tuis ac certaminibus, coronidem imposuisti. Crucem celebro, in qua venerandis sacrisque manibus extensis, Deum tuum ac Dominum clarificasti. Crucem celebro ac laudo, quod tibi, e terra in cœlum recta transmittens, scala fixa sit: crucem nimirum, quæ igneo ipso curru pernicius, flammeisque faculis velocius diviniusque majorem in modum e terra extulit, levemque volatu supercœlesti regi, admovit atque aptavit.

Etenim Ægyptum cum perrupisset, habitansque in tal ernaculis Cedar [64], longo tempore apud Ægyptios verus ipse Israelita, et apud gentem tenebris obsitam ipse illuminatus, incola fuisset, omnesque quos inter illos dignos invenerat, filios lucis ac diei fecisset, sic tandem pro omnibus crucem ascendit [65], in una quidem Ægypti urbium (Ostracinam vocant) agnus immolatus, qui tamen provinciis atque urbibus passionibus suis Christum propitietur. Nec tanquam grave aliquid pateretur, aut velut animi dolore excruciaretur, illis indignabatur, qui illi crucis auctores erant; sed ut magis beneficium ex illis consecutus, ita alloquebatur blandeque arridebat, rogans saluti prospicere, hortansque ab Ægyptio errore emergere, atque cœli terræque Dominum monens agnoscere.

Tanquam igitur accepti muneris gratiam rependens, quod hac quoque parte Christi palam similem eum effecissent; quod viam facilem, brevemque per crucem semitam ac commodum in cœlum iter ei muniebant, votis obsecrabat ac hortabatur ut omnes Christum cognoscerent: *Jesum scirent, verum illud Lumen, dulce, beatum, sanctum, intemeratum, intemporale, nube non obsitum, nocte non interceptum, corpore non obductum, loco non circumscriptum; quod unum merito ambire ac exoptare operæ pretium sit; unumque credere ac diligere; Lumen scilicet semper, totumque lucens; quod occasum nesciat, nec ulla exstingui injuria possit. Lumen istud Deum intelligerent, illius inardescerent cupiditate, ipsum divina omni actione, omnique lucidissima contemplatione exquirerent, ut quod vere sit, et ab eo qui vere est (Patre scilicet) tanquam radius ab æterno emanet. Hunc videlicet colendum in ut Spiritu Dei Verbum et Deum verum: venerationi habendam pariterque laudandam ejus in carne dispensationem; ejus scilicet ex Virgine nativitatem, nostro jam ministerio,* aiebat: *Latius in vobis prædicatam: susceptam quoque illi*

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῷ τὰ πάντα κατεργαζομένῳ καὶ εἰδότι παρεὶς, ὑμνῶ σου, θεομακάριστε, τὸν σταυρόν. Τοῦτον γὰρ καλλίστην ἐπέθηκας τοῖς μακροῖς σου πόνοις, καὶ ἀγωνίσμασι τὴν κορωνίδα. Ὑμνῶ τὸν σταυρὸν, ᾧ τὰς τιμίας χεῖρας καὶ ἱερὰς ἐκτετακὼς, τὸν Θεόν σου καὶ Κύριον ἐδόξασας. Ὑμνῶ τὸν σταυρὸν, ὅτι σοι κλίμαξ ἀπὸ γῆς ἐπάγη πρὸς οὐρανὸν εὐθυβόλως ἀναπέμπουσα· ὃς καὶ ἅρματος πυρὸς θᾶττον, καὶ φλογερῶν ὀχημάτων ὀξύτερον καὶ ἐνθεώτερον, σφόδρα μὲν ἐπῆρε τῆς γῆς, ὑπηνέμιον δέ σε φερόμενον τῷ Ὑπερουρανίῳ προσεπέλασε καὶ προσήρμοσεν.

Καὶ γὰρ τὴν Αἴγυπτον ἐπιὼν, καὶ τὰ σκηνώματα κατασκηνώσας Κηδὰρ, καὶ ἐπὶ πολὺ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης, καὶ παρὰ τοῖς ἐσκοτισμένοις ὁ πεφωτισμένος παρῳκηκώς· καὶ ὅσους ἀξίους ἐν αὐτοῖς εὗρεν, υἱοὺς φωτὸς καὶ ἡμέρας ἐργασάμενος, οὕτως ὑπὲρ πάντων ἀνῆλθεν ἐπὶ σταυροῦ· ἐν μιᾷ μὲν τῶν κατ' Αἴγυπτον πόλεων (Ὀστρακίνῃ καλουμένῃ) ὡς ἀμνὸς καταθυόμενος· πάσαις δὲ χώραις καὶ πόλεσιν τοῖς οἰκείοις παθήμασιν εὐϊλατευόμενος τὸν Χριστόν· καὶ οὐχ ὡς δεινόν τι πάσχων, οὐδ' ὡς ἀλγυνόμενος τὴν ψυχὴν, ἐδυσχέραινε τοῖς σταυρωταῖς· ἀλλ' ὡς εὐεργετούμενος μᾶλλον αὐτοῖς προσελάλει, καὶ προσεμειδία, σωθῆναι παρακαλῶν· καὶ ἀνανεῦσαι μὲν τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀπάτης καὶ δεισιδαιμονίας παραινῶν· τὸν τοῦ οὐρανοῦ δὲ καὶ τῆς γῆς Δεσπότην ἐπιγνῶναι παρεγγυῶν.

Χάριν οὖν ὥσπερ αὐτοῖς τῆς εὐεργεσίας ἀποτινύς, ὅτι καθαρῶς αὐτὸν κἀν τούτῳ μιμητὴν ἀπεδείκνυσαν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ῥᾴστην αὐτῷ καὶ ἐπίτομον οἶμον διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ τρίβον εὔθετον ὠδοποίουν πρὸς οὐρανὸν, παρεκάλει νουθετῶν πάντας εἰδέναι Χριστόν. *Εἰδέναι τὸν Ἰησοῦν, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, τὸ ἡδὺ, τὸ μακάριον, τὸ ἅγιον, τὸ ἄχραντον, τὸ ἄχρονον, τὸ νέφει μὴ κρατούμενον, τὸ νυκτὶ μὴ διακοπτόμενον, τὸ σώματι μὴ ἐπιπροσθούμενον, τὸ τόπῳ μὴ περιειργόμενον, τὸ μόνον ἄξιον τοῦ ζηλοῦσθαι καὶ ποθεῖσθαι· τὸ μόνον ἄξιον τοῦ πιστεύεσθαι καὶ ἀγαπᾶσθαι· τὸ ἀείφωτον καὶ πάμφωτον* (30)· *τὸ ἄδυτον καὶ ἄσβεστον φῶς. Τοῦτο Θεὸν εἰδέναι, τοῦτο ἐφίεσθαι, τοῦτο ζητεῖν διὰ πάσης πράξεως* (31) *θεοτελοῦς, διὰ πάσης θεωρίας ὑπερφαοῦς, ὡς ὄντως ὄν, καὶ ἐκ τοῦ ὄντως ὄντος ἀνάρχως ἀπαυγαζόμενον Πατρός. Τοῦτον δεῖ σέβειν ἐν Πνεύματι Θεοῦ, ὡς Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἀληθῆ· εὐλαβεῖσθαι δὲ καὶ ὑμνεῖν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν, τὴν ἐκ Παρθένου φημὶ γέννησιν, τὴν δι' ἡμῶν, ἐν ὑμῖν ἤδη πλατύτερον κε-*

[64] Psal. cxix, 1. [65] I Thess. v, 5.

(30) *Ἀείφωτον καὶ πάμφωτον.* Voces novæ compositionis. theologicæ, *Lux semper lucens, ac tota lux.* Qua ἀείφωτον, lumen ἄδυτον est et ἄσβεστον, *quod nunquam occidat aut exstinguatur;* qua vero πάμφωτον, *in quo nullæ tenebræ sint,* I Joan. i, 5, secus ac in creatis, ubi lux quidem quod sunt ex Deo, qui Pater est luminum; at tenebræ, quod a se exsistant.

(31) *Θεοτελοῦς πράξεως.* Quasi, *quæ divino munere consummationem habeat:* quæ vox Nicetæ frequens, ipsa elegans et theologica: ut et quæ sequitur, ὑπερφαοῦς θεωρίας. Hujusmodi contemplatio, quæ omnem vincat lucis fulgorem.

Digitized by Google

κηρυγμένην· καὶ τὴν σταύρωσιν ὁμολογεῖν, καὶ τὴν ἀνάστασιν δοξολογεῖν, καὶ τὴν ἀνάληψιν προσκυνεῖν, ὡς τῆς ἄκρας αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ δυνάμεως γνωρίσματα· ὡς σωτηρίας μὲν καὶ ζωῆς αἰωνίου πρόξενα τοῖς ἐν πίστει καταδεχομένοις· κατακρίσεως δὲ καὶ κολάσεως τοῖς ἀπίστοις γενησόμενα.

A *crucem confitendam, resurrectionemque laudibus prosequendam, atque ejus in cœlum receptionem adorandam; tanquam nimirum summæ ipsius benignitatis ac potentiæ certa documenta: ut illis quidem qui fide suscipiant, salutem vitamque allatura; ut vero incredulis, judicii et condemnationis futura causa.*

Παρήγγελλε δὲ μηκέτι τῶν ζώων τὰ εὐπρεπῆ δόξαντα θεοποιεῖν· κτηνῶδες γὰρ καὶ ἄλογον κομιδῇ· μηδ' ἀψύχοις μορφαῖς ὅλως ἀνθρώπων ἢ θηρίων προσέχειν τὸν νοῦν· ἀναίσθητόν γὰρ καὶ σφόδρα θηριῶδές τε καὶ παχύ· ἀλλὰ μηδὲ τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς, ἐπιθυμίᾳ, φημὶ, καὶ θυμῷ προστετηκέναι περιπαθῶς· μηδὲ δι' ὑπερβολὴν φιληδονίας, τοῖς ἀπὸ τῆς ὕλης αὐτὰ δελεάσμασιν ὡς ὑπεκκαύμασιν ἐκπυροῦντας θεοποιεῖν. Ἄτοπον γὰρ καὶ ἐπιεικῶς Αἰγύπτιον καὶ δαιμόνιον· *Σώφρονι δὲ λογισμῷ πρὸς τὸν εἰς ὑμᾶς εὐαγγελισθέντα Λόγον ἀναγόμενοι, καὶ τῷ αὐτοῦ λόγῳ καὶ νόμῳ τυπούμενοι, οὕτως ἂν τῆς ἐπηγγελμένης ἐπιλαβέσθαι δυνήσεσθε ζωῆς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀμήν.*

B Admonebat autem id genus animalia, quæ decorum aliquid ac formosum habere videantur non amplius in deos consecranda. Rem enim valde pecuinam ac a ratione abhorrentem esse. Nullis prorsus inanimatis formis hominum aut bestiarum attendendum animum: id enim eorum esse qui humanitatis omni sensu careant, valdeque ex bestiarum indole crassumque. Quin nec affectibus animi (cupiditati scilicet et iræ) libidinose adhærendum; nec committendum ut libidinis exsuperantia, terrenis illecebris tanquam incentivis succensos ejusmodi affectus ac perturbationes, deos faciamus. Quippe rem absurdam et plane Ægyptiacam dæmonumque propriam; *sed dum sobrio mentis sensu, illiusque doctrina ac lege imbui contigerit, vitam promissam nancisci licebit, in Christo Jesu. Amen.*

aiebat, *ad eum qui ad vos prædicatus est, Sermonem subvehi,*

Τοιαύταις τῶν λόγων ὁμιλίαις ὁ ἀξιοθαυμαστότατος ἄνθρωπος ἐμφιλοσοφῶν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐπὶ πολὺ στηρίζων τοὺς παρεστῶτας ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἐπ' αὐτῷ μὲν ἀνιωμένους, ταῖς ἐμφιλοσόφοις παραμυθούμενος θεηγορίαις· τῶν ἐσταυρωκότων δὲ κατευμεγεθῶν ὡς εὐεργετεῖν, ἀλλ' οὐ δυναμένων λυπεῖν. Εἶτα, τῶν μὲν ἀποσιωπησάμενος, ἡσυχῇ δὲ τῷ Κυρίῳ ἐξομολογούμενος, ἐξεδήμεις μὲν ἐπιδόξως τοῦ σώματος, καὶ μάλα προσηνῶς καὶ ἡδέως ἀπολυόμενος· ἐνεδήμεις δὲ ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως ἦχου ἑορταζόντων, πρὸς τὸν ὑπερουσίως ἀναλαμβανόμενόν σε μετὰ χαρᾶς ἀνεκλαλήτου καὶ δεδοξασμένης εἰσῆλθες Χριστόν.

C Ejuscemodi fabulationibus, homo Jesu, admiratione dignissimus præclare philosophans, inque longas horas astantes e cruce confirmans; atque eos quidem, quos moleste habebat tui hæc supplicii immanitas, sapientissimis divinis prædicationibus consolans, eos vero qui in crucem sustulerant magnitudine animi superans, tanquam qui demereri, non injuriæ aliquid aut molestiæ inferre possent: tumque ab humano cessans colloquio, ac silentio Domino confitens, excedebas gloriose e corpore [68], valde placida atque dulci resolutione, inque locum tabernaculi admirabilis commigrabas, usque ad domum Dei [68a]: atque in voce exsultationis soni festum agentium, ad eum qui eximia quadam ratione assumeret, cum inenarrabili et glorificato gaudio ad Christum ingressus es [69].

Χαῖρε τοίνυν, ὦ μάκαρ Ἰάκωβε, καὶ ἄριστε τοῦ Λόγου καὶ ἀοίδιμε μαθητά. Καὶ γὰρ χαίρεις ὄντως, ὡς τῆς ἀδιαδόχου καὶ ἀληθινῆς καὶ μυστικῆς ἔκγονος χαρᾶς· ὡς τῶν ἔργων Θεοῦ καὶ λόγων ἱεροφάντης, καὶ ἱερουργὸς καὶ μυσταγωγός· ὡς τῆς τιμίας καὶ ἱερᾶς καὶ σεπτῆς δωδεκάδος τῶν ὑψηλῶν ἀποστόλων συμπληρωτής.

D Salve igitur ac gaude, beate Jacobe, præstantissime pariter atque inclyte Verbi discipule. Plane etenim gaudes, tanquam immortalis verique ac mystici gaudii proles, tanquam Dei operum sermonumque sacer interpres, ministerque ac doctor; tanquam qui venerabilem et sacrum colendumque compleas duodenarium sublimium apostolorum chorum.

Χαῖρε, ὅτι, υἱὸς ὢν ἀνθρώπου, καὶ υἱὸς Θεοῦ οὐκ ἀκοῦσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ γενέσθαι κατηξίωσαι· τὸ μὲν φύσει, τὸ δὲ θέσει· καὶ τὸ μὲν, κατὰ τὴν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ὁμοιότητα, τὸ δὲ ἐξαίρετον, μετὰ τῶν ὑπερτάτων τοῦ Λόγου κληρούμενος ὀπαδῶν.

Gaude quod, cum Filius hominis esses, nedum ut audires Dei Filius, sed ut etiam efficereris consecutus es; alterum quidem, natura; alterum vero, gratiæ munere: atque alterum, qua cunctis perinde hominibus similis es; alterum cum supremis nactus Verbi discipulis ac sectatoribus.

Χαῖρε, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ. Σὲ γὰρ, καθὼς ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας φησὶν, τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ Κύριος ἐξαποστέλλει, *Τῇ ἡμέρᾳ*, λέγων, *ἐκείνῃ, ἔσται θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ ἐν χώρᾳ Αἰγυ-*

Ave sis, homo Dei. Te enim quemadmodum vocalissimus prophetarum Isaias ait, Dominus Ægyptiis mittit. *In die illa*, inquit, *erit altare Domino in regione Ægypti, et mittet eis Dominus hominem, qui*

[68] II Cor. v, 8. [68a] Psal. xli, 5. [69] I Petr. i, 8.

Digitized by Google

salvabit eos : et notus erit Dominus Ægyptiis : et vota vovebunt Domino, et reddent [66].

Gaude quod et in te ut præstantissimo, ac velut qui ad præstantissimam Filii hæreditatem attineres, juxta sacratissimum oraculum, funes ei ceciderunt ; quicunque tandem hi intelligendi sint funes [67]. Arbitror autem dilectionis Spiritus vincula, quibus te pariter ac reliquos spiritalis thalami filios constrictum traxit, necnon contubernalem et commensalem supremo atque mystico illo cœnaculo assumpsit, non aspectabili ratione, sed intelligibiliter ; non temporanee, sed æterne : non fluxæ causa voluptatis, sed stabilis gaudii : nec ejus gratia jucunditatis, quam humanus ipse animus sibi fingere possit ; sed cujus neque oculus, nec unquam auris rei experimento sensum fecit, nec vero mortalis cujusquam mens intellexit [68].

Gaude quod non sola gratia, sed ex mercede atque præmio (juxta scilicet prolixorum certaminum atque laborum pro victoria retributione) cœlorum regnum adeptus es ; cunctisque divinis virtutibus, et cunctis veritatis et pietatis et justitiæ operibus ; præterea vero etiam crucis supplicio similis Salvatori effectus, atque hinc majori fiducia atque favore auctus, pro Ecclesia ad Regem ac Deum intercedere sufficis. Licet etiam, ac facultas est, benignissime regalissimeque Dei Fili, tenuitatis nostræ meminisse, atque Dominum suppliciter rogare, ut nos quoque, Dominica digne voluntate institutis vitæ rationibus, vestræ partis efficiamur, ac cœlestibus Dei bonis una Vobiscum perfrui mereamur ; in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et potestas et honor atque adoratio, una cum æterno Patre ac vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO IX.

Laudatio sancti ac celebratissimi apostoli Philippi.

Haurite aquam in gaudio e fontibus salutaris [69], nobis acclamat prophetarum vocalissimus. Quosnam

πτίων· καὶ ἀποστελεῖ αὐτοῖς Κύριος ἄνθρωπον, ὃς σώσει αὐτούς· καὶ γνωστὸς ἔσται Κύριος τοῖς Αἰγυπτίοις· καὶ εὔξονται εὐχὰς τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποδώσουσιν.

Χαῖρε, ὅτι καὶ ἐν σοὶ ὡς κρατίστῳ, καὶ ὡς μερίδι τῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ κρατίστης κληρονομίας καθεστῶτι, τὰ σχοινία, κατὰ τὸ ἱερώτατον λόγιον, ἐπέπεσεν αὐτῷ· ἅτινα δὴ ταῦτα νοητέον σχοινία· οἶμαι δὲ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος τοὺς δεσμούς, οἷς καὶ σὲ, μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ νοητοῦ νυμφῶνος υἱῶν, ἀναδησάμενος συνανεῖλκυσεν· ὁμέστιόν τε καὶ ὁμοτράπεζον κατὰ τὴν ὑπερτάτην καὶ μυστικὴν ἀνέλαβε παστάδα· οὐκ αἰσθητῶς, ἀλλὰ νοητῶς· οὐ προσκαίρως, ἀλλ' αἰωνίως· οὐδὲ ῥεούσης ἡδονῆς, ἀλλὰ μενούσης χαρᾶς· οὐκ εὐφροσύνης χάριν, οἵας ἂν καὶ ἀνθρώπινος ἀναπλάσαι λογισμὸς, ἀλλ' ἧς οὔτε ὄψις, οὔτε ἀκοή ποτε τῆς πείρας ἐπῆσθετο, οὔτ' οὖν διάνοια ἐνενοήθη βροτοῦ.

Χαῖρε, ὅτι οὐ χάριν μόνον, ἀλλὰ καὶ μισθὸν, εἴτ' οὖν ἔπαθλον ἀξιόνικον τῶν μακρῶν ἀγώνων καὶ πόνων, τὴν οὐράνιον βασιλείαν ἀπηνέγκω· καὶ πάσαις Θεοῦ ἀρεταῖς, καὶ πᾶσιν ἔργοις ἀληθείας καὶ εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης· ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὴν σταύρωσιν ἐξωμοιωμένος τῷ Σωτῆρι, καὶ διὰ ταῦτα παῤῥησίας πλείονος ἠξιωμένος, ἱκανῶς ἔχεις ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τῷ Βασιλεῖ ἐντυγχάνειν καὶ Θεῷ· ἱκανῶς ἔχεις, ὦ φιλαγαθώτατε καὶ βασιλικώτατε τοῦ Θεοῦ παῖ, καὶ τῆς ἡμετέρας μεμνῆσθαι μετριότητος, καὶ ἐντευξιν ἱκετήριον τῷ Δεσπότῃ προσαγαγεῖν· ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς ἀξίως τοῦ Δεσποτικοῦ θελήματος πολιτευσάμενοι, τῆς ὑμετέρας γενώμεθα μερίδος, καὶ τῶν οὐρανίων σὺν ὑμῖν ἀπολαῦσαι καταξιωθῶμεν τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, ἅμα τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Θ'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον Φίλιππον (32).

Ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν Σωτηρίου, ὁ τῶν προφητῶν μεγαλοφωνότατος

[66] Isa. xix, 19. [67] Psal. xv, 6. [68] I Cor. ii, 9. [69] Isa. xii, 3.

32) Fecit ὁμωνυμία Philippi diaconi, unius e septem diaconis, viri ex ipsa Lucæ historia clarissimi, cum Philippo uno ex duodecim primique ordinis apostolo, ut veterum simplicitate res illorum confunderentur ; ac quæ sunt diaconi, apostolo tribuerentur, vicissimque, ea præsertim ratione quod et apostoli nomen veterum usu illis commune. Perinde enim apostolos dici invenias, qui secundi ordinis discipuli essent, ac qui primi ; maxime vero qui in illis præstarent Evangelii functione, in quibus nobilissimus Philippus diaconus : hinc κατ' ἐξοχὴν ac singulari excellentia prædicandi Evangelii, εὐαγγελιστὴς dictus. Act. xxi, 8, ac si *Prædicatorem* absolute dicas : quod ipsum apostolicæ Sedis indulgentia nobis addictum nomen ; atque utinam (S. P Dominici, aliorumque in ordine insignium εὐαγγελιστῶν et prædicatorum spiritu vere apostolico apostolorum successoribus ipsa arrepti instituti professione adjutores, vera ipsi successione) rem impleamus. Habuisse Philippum unum e septem filias quatuor virgines, quæ prophetarent Cæsareæ in Palæstina, auctor est Lucas Act. xxi citato : ipsumque hoc de diacono sive evangelista dictum, traxisse videntur Clem. et Polycrat. ad Philippum apostolum ex duodecim. Euseb. l. iii, c. 39, Clementem refert in hæc verba apostolos recensentem, qui uxores habuissent, propter illos qui nuptias repudiarent. Ἢ καὶ τοὺς ἀποστόλους ἀποδοκιμάσουσι ; Πέτρος μὲν γὰρ καὶ Φίλιππος ἐπαιδοποιήσαντο. Φίλιππος δὲ καὶ τὰς θυγατέρας ἀνδράσιν ἐξέδωκε. Καὶ ὄγε Παῦλος οὐκ ὀκνεῖ ἔν τινι ἐπιστολῇ τὴν αὐτοῦ προσαγορεῦσαι σύζυγον, ἣν οὐ περιεκόμιζε, διὰ τὸ τῆς ὑπηρεσίας εὐσταλές. *An forte etiam apostolos reprobabunt ? Petrus enim et*

Digitized by Google

ἡμῖν ἐμβοᾷ. Τίνας δὴ λέγων τοῦ Σωτηρίου πηγάς, ἢ τοὺς δώδεκα τοῦ Σωτῆρος μαθητάς, οὓς κἀκεῖναι

A vero dicit salutaris fontes, nisi Salvatoris duodecim discipulos : quos ipsos duodecim illi in deserto

Philippus liberos susceperunt. Philippus etiam filias viris collocavit. Paulus quoque in quadam epistola, suam ipsius conjugem compellare non veretur. Quam tamen ideo minime circumduxit, ut expeditior ministerium suum expleret. De Pauli conjugio perinde astipulatur Methodius Martyr in *Symposio*, nec defunctorie ex ipsis Pauli verbis videtur conficere. Card. Baron. an. 58, n. 113, de hac Clementis auctoritate : *Quod autem tradit Clemens Alexandrinus, Philippum filias suas nuptui dedisse, non de Philippo diacono manifestum est loqui, sed de Philippo apostolo : nam adversus eos agens, qui nuptias improbarent*, etc. Mihi tamen nihil inde conficitur, ut necessario loqui putem Clementem de Philippo uno de duodecim ; quod apostoli nomen ita commune erat, illis præsertim qui inter discipulos secundi ordinis quasi coryphæi erant, summisque ipsis apostolis pene conserti, cujusmodi erat Jacobus frater Domini, Jerosolymorum antistes, quem sic Paulus absolute apostolum dicit, atque neminem præterea apostolorum vidisse Jerosolymis, nisi Jacobum fratrem Domini. Erat magni ponderis ad nuptias astruendas Philippi diaconi et Evangelistæ exemplum et auctoritas, quod præsertim ejus cum laude nuptiarum et filiarum in Scriptura mentio exstaret ; ut et Petri et ipsius Pauli, juxta quod veteres illi intellexere. De Polycrate major est difficultas, cujus semel et iterum ab Eusebio refertur auctoritas : l. III, 31 et l. V, c. 24, quo utroque loco in vulgatis Eusebii, Φίλιππον τὸν τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Ut nulla expositio satisfacere videatur, ne Philippum, cujus filiæ memorentur, existimaverit primi ordinis apostolum, Christoph. tamen utroque loco, *Philippum dico, unum e septem diaconis.* Ubi Hent. Vales. : *Christophorsonus hoc loco nequaquam boni interpretis officio functus est, qui pro Philippo uno ex duodecim apostolis, Philippum unum ex septem diaconis substituit.* Utroque loco margini ascriptum Φίλιππος εἷς τῶν ἑπτὰ διακόνων, undecunque tandem vel Genevenses vel ipse Christophorsonus eam emendationem habuerint ; atque utinam ex cod. ipsa antiquitate probato. Hieron. perinde in Polycrate τῶν δώδεκα ἀποστόλων legit. Verum Rufinus, priore quidem loco, *Dico autem de Philippo, qui fuit unus ex apostolis, qui dormivit apud Hieropolem*, absque illa voce τῶν δώδεκα, *ex duodecim ;* cui proinde vel defuerit, vel illi glossema temere insertum textui, ac Scripturæ adversum, cujus auctoritate niti videatur Polycrates in Philippi filiabus, existimata sit. Altero vero, *in quibus est Philippus evangelista, qui dormivit apud Hierapolim.* Quæ ipsa Christophorsoni emendatio est ; nec plagiarius videri facile Rufinus possit, qui alterum pro altero substituerit. Facilius fuit obrepere Hieronymo, qui non Eusebii interpretem agebat, sed ex ejus Historia, prout memoriæ succurrebat, Catalogum suum texebat ; in quolibet non ubique assecutum esse Eusebium vellemque ut Valesius Rufini auctoritatem vexasset, non uni Christophorsono detraxisset. Eusebius c. illo 31, l. III, relato ex Caii dialogo consentanee superioribus de Philippi et filiarum Hierapoli Asiæ civitate exitu, ubi earum et patris sepulcrum visitur, subdit ex Luca in Actibus apostolorum de filiabus Philippi evangelistæ apud Cæsaream Judææ unius e septem ; quasi sentiat, ac existimet, eas auctoritates consentaneæ Scripturæ non nisi de Philippo, uno e septem ac diacono, intelligendas esse : ejusque unius exstare apud veteres ipsamque Scripturam, nuptiarum certum monumentum : nullius præterea apostolorum, excepto Petro, ut sensit Hier. *contra Jovinian.*, vel etiam Paulo, in sententia eorum qui locos Scripturæ de ejus conjugio exponunt. Quatuor Philippi filias, et quidem virgines ac prophetides habet

sacer textus : Polycrates trium duntaxat meminit, earum nimirum quæ in Asia quieverunt, cujus in ea Christianitatis refert στοιχεῖα, *lumina*, primaque quasi sidera : duæ scilicet Hierapoli, quæ virgines permansere ; tertia Ephesi quam et pater viro locaverit, ut auctor est Clemens, nulla cum sacro textu contrarietate ; in quo sic virgines dicuntur, ut non sit necesse Deo sacras intelligere ; vel quibus interdictum nuptiis esset. Tertiæ illius memoriam recolunt Græci die 4 Sept. et Ermionem vocant, quæ vere divino Spiritu vitam instituerit, ut auctor est Polycrates, innumerisque clara miraculis et sanationibus, egregio martyrio consummata sit Adriano imperatore, ut multis ibi Græci. Adjungunt Eutychidem quasi sororem Menæa, de qua tamen nihil addunt. Græci in Menæis 11 Oct.

B festum celebrant, τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φιλίππου ἑνὸς τῶν ἑπτὰ διακόνων, cujus filias dicunt, ac Tralli in Asia, aut procul Epheso, ad Dominum emigrasse aiunt, nulla martyrii facta mentione : Philippi vero apostoli ex duodecim, natale consignatum habent 14 Novemb., ubi nihil de ejus filiabus, sed ea solum quæ stylo exornat hic Nicetas, vel etiam Metaphr. de ejus Hierapoli in Asia cum Bartholomæo agone et consummatione. Quodque duæ Philippi diaconi filiæ virgines ibidem quieverint et sepultæ sint, crediderint forte veterum quidam filias esse ipsius Philippi apostoli ex duodecim, dixeruntque hinc inde prope patrem sepultas esse ; quod, ut ita existimemus, nihil cogit. Certe ex sanctæ Ermiones et sororis actis illic relatis, liquet in Asiam concessisse, non patris adeundi causa, sed Joannis Theologi, quod idem Magdalenæ contigit, ut ex sincerioribus veterum monumentis liquet : ex illis nimirum quæ de illa graviter scripsit Mo-

C destus Hierosolymorum antistes Photii text. CCLXXV, *orat. De mulieribus unguentiferis :* quem ejus locum miror viro pio, erudito atque litterarum amati obrepsisse ut nudiustertius ad sanctam Deiparam traheret ; quasi illa sit Maria Magdalena virgo ac martyr quæ sic Joannis studiosa Ephesi quieverit, illuc Joannem secuta : et quasi Modesti locus hic obstet Juvenalis item Hierosolymitani antistitis verbis, quibus ad Pulcheriam Augustam testatus est Hierosolymis quievisse, ejusque corpus translatum esse ; quod et pluribus expressit Damascenus *Orat.* 2 *De dormitione sanctæ Mariæ*, quasi ex historia Euthymiaca, valde mihi suspecta, et quæ omnibus apocryphis addat illud de Thoma desiderato in transitu et exsequiis sanctæ Mariæ, cum quasi ex nube divinitus omnes apostoli præsto fuissent ac advenissent, ut funus illud et exsequias honestarent. Siquidem enim humana industria (etsi a Deo moniti) iter confecissent, esset aliqua ratio traditoris illius adventus Thomæ, et post triduum a

D sepulto Mariæ corpusculo, quod in locis remotioribus prædicationis munus obiret, et apud Indos : quod autem ita miraculo fit, ut vult illa historia, nullas ex locorum distantia patitur istiusmodi moras ; ac liquet plane istud de Thoma confictum, ex eo quod Joan. XX abfuisse scribitur, cum Dominus ipsa die Resurrectionis sero apostolis apparuit. Nihil ejusmodi quotquot nobis exstant apocryphi Ἰωάννου τοῦ Φλόγου, Melitonis, Joannis Thessalonicensis, quæ omnia vulgare licuit, sed non libuit, excepto Melitone, quod jam vulgatus esset, et cui viderer medicinæ aliquid posse facere, aut ab eo ejusque furfuribus lectori cavere. Andreas Cretensis archiepiscopus, ipse Jerosolymis educatus ejusque urbis clero clarus, paulo Damasceno antiquior, et qui primus hanc materiam recte tractasse scribitur ab auctoribus mihi in *Bibl. conc.* prolatis, diligenter rimatus antiqua monumenta, nullam in eis Euthymiacam Historiam offendit, aut dignam putavit, cui assumptæ Mariæ

Digitized by Google

palam designaverunt fontes, ad quos pridem Israel castrametatus est, cum Pharaonem atque Ægyptum fugisset[70]. Hos quoque Israelis fontes dictos arbitror, ex quibus in Ecclesiis Deum benedicere jubet beatus David [71]. Nullis enim verbis explicabili mentis altitudine ac capacitate, ad fontanum ipsum unicunque spiritalium aquarum principium deducti, indeque jugiter in eos manans illuminatricis theologiæ fluentum suscipientes, atque eo affatim repleti, jugem omnibus sitientibus uberemque medelam scaturiunt.

Ad tales igitur fontes aquarum desiderio feramur, cervorumque in morem ardentius siticulosi huncce laticem ineuntes atque gaudio haurientes[71*], nostrum ex illis desiderium impleamus [72]. Ne tamen ingratis moribus ac brutorum similes, ingenui animi nulla probitate donum ejusmodi atque beneficium sumamus : sed repleti aqua viva[72*], viventem hostiam sanctam, rationabile obsequium nostrum, honoris titulo illi rependamus[73] ; nempe continue (quos dixi) vitales benedicendo fontes ; ac per illos, ad divinissimum illum unumque universorum fontem, laudem ferentes.

Natura quidem indivisus indissectusque sacratissimus duodenus apostolorum chorus ; ac sicut unus Dominus, unaque fides et gloria et gratia illis inerat, sic et ipsi unum Christi corpus exstiterunt [73*] : sicque unius laus, communis universorum laudatio exstitit, quemadmodum etiam eadem pene omnes virtute claruerunt. Cum tamen cujusque seorsim sacram memoriam celebremus, ac velut diversis Christi membris, personales eorum proprietates distinguaσαφῶς αἱ κατὰ τὴν ἔρημον δώδεκα προεστῶσαν πηγαί, αἷς ὁ Ἰσραὴλ πάλαι Φαραὼ καὶ τὴν Αἴγυπτον παρενέβαλεν ἐκφυγών. Τούτους ἡγοῦμαι καὶ πηγὰς εἰρῆσθαι τοῦ Ἰσραὴλ, ἐξ ὧν ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖν τὸν Θεὸν, ὁ μακάριος προτρέπει Δαβίδ. Ἀφράστῳ γὰρ διανοίας βάθει, πρὸς αὐτὴν τῶν νοητῶν ὑδάτων τὴν πηγαίαν καὶ μίαν ἀρχὴν ἀναστομούμενοι Χριστὸν, κἀκεῖθεν ἀνεκλείπτως τὸ τῆς φωτιστικῆς θεολογίας ῥεῖθρον ἐπ' αὐτοὺς ἰὸν ὑποδεχόμενοι καὶ πληρούμενοι, ἀένναόν τε πᾶσι καὶ ἄφθονον ἴαμα τοῖς διψῶσιν ἀναβλύζουσιν.

Οὐκοῦν ἐπιποθήσωμεν ἐπὶ τὰς τοιαύτας τῶν ὑδάτων πηγὰς, καὶ κατὰ τὰς ἐλάφους, διψητικῶς σφόδρα τοῦτο τὸ νᾶμα μετιόντες, καὶ μετ' εὐφροσύνης ἁπαντλοῦντες, ἐξ αὐτοῦ τὴν ἡμῶν ἀποπληρώσωμεν ἐπιθυμίαν. Ἀλλὰ μὴ ἀχαρίστως τῆς δωρεᾶς, μηδὲ τρόπον ἀλόγων, ἀγνωμόνως τῆς τοιαύτης μετάσχωμεν εὐεργεσίας· πληρούμενοι δὲ τοῦ ζῶντος ὕδατος ζῶσαν θυσίαν, ἁγίαν, τὴν λογικὴν ἡμῶν λατρείαν, εἰς λόγον ἀποδῶμεν τιμῆς· προσεχῶς μὲν τὰς εἰρημένας ζωογόνους εὐλογοῦντες πηγάς· δι' αὐτῶν δὲ τὴν αἴνεσιν πρὸς τὴν ζωαρχικωτάτην καὶ μίαν τῶν ὅλων ἀναφέροντες πηγήν.

Ἀδιαίρετος μὲν οὖν κατὰ φύσιν καὶ ἄτμητος ἡ τῶν ἀποστόλων πανευαγὴς δωδεκάς· καὶ ὥσπερ εἷς Κύριος, ἓν Πνεῦμα, μία τε πίστις καὶ δόξα καὶ χάρις αὐτοῖς, οὕτως ἓν σῶμα Χριστοῦ πεφήνασι καὶ αὐτοὶ, οὕτω καὶ ὁ τοῦ ἑνὸς ὕμνος, κοινὸς τῶν ὅλων ἐστὶν, ὥσπερ ἡ κατ' ἀρετὴν εὐδοκίμησις ἁπάντων σχεδὸν ἡ αὐτή. Ἀλλ' ὅμως, ἴδια τούτων ἑκάστου τὴν ἱερὰν τελοῦντες μνημοσύνην, καὶ οἷα διαφόροις Χριστοῦ μέλεσι, τὰς κατὰ τὴν ὑπόστασιν αὐτῶν ἰδιότη-

[70] Exod. xv. 27. [71] Psal. lxvii, 27. [71*] Psal. xli, 2. [72] Psal. cxxvi 5. [72*] Joan. iv, 10. [73] Rom. xii, 1. [73*] Ephes. iv, 5.

aut translatæ fidem astringeret, ejusque rei subsidio afferret (uno duntaxat allato Dionysio, cap. 3, *De divinis nomin.*), alia omnia monumenta, ut ipse clare profitetur in orationibus pridem Lipomano Latine, mihi utraque lingua, repræsentatis auctisque. Quod tamen leve præsidium ei quod præsertim Maximus Dionysii scholiastes gravissimus, de sepulcro Dominico exponat, in quo sic vita suscepta, ac quod inde vivificum, quod Dominicum corpus suscepisset, isque inde triduanus resurgens, nobis vitam incorruptam, et qua ipse præivit, iniiasset. Certe in eo maxime elucebat (poterantque intelligere apostoli virique apostolici) *infinitæ virtutis* ἀσθένειαν, ut habent omnes codd. *imbecillitatem*, non, quod reddit Bibl., *potentiam*, quidquid tandem in suo cod. habuerit, vel illi obrepserit : hæc nimirum divina exinanitio, nobis a Paulo prædicata. Idque adeo, si qua fides hujus Dionysii, cui nihil necesse istud de Mariæ exsequiis addere, eoque gravare quod nullis veterum monumentis consonat, respuitque ipse Baron. an. 52. Sed hæc justo plura. Ad rem nostram. Uti Magdalena, sic quoque quæ Hierapoli Philippi filiæ virgines consenuerunt, et ibi sepultæ sunt, alia ex causa ibi hospitium delegerint, quam ut patre fruerentur, qui forte diem obierat, ut et Philippus ipse primi ordinis apostolus, antequam illæ in Asiam pedem inferrent : sic vero Hierapoli consummatas, pietatis fidelium fuit, ut prope Philippi tumulum religiose deponerent, quæ ipsæ inter prima Christianitatis lumina censerentur, et quarum in Scriptura consecrata esset memoria ; quarum ipsæ prioris habitationis ædiculæ Cæsareæ venerationem haberent, quas Hieronymus cum Paula exstantes adhuc inviserit. Hæc forte justo fusius. Unum mihi istud observare potuisse in suo Eusebio videtur vir in eo versatissimus, sic eum historiam primorum illorum temporum texuisse, ut ei duntaxat insereret, quæ vel ex Scriptura, vel ex certis theologorum, quos laudat, monumentis haberet, non quæ vel fama vulgaret, vel incertis auctoribus conscripta exstarent. Quo factum ut, tacitis rebus Jacobi Alphæi, in rebus Jacobi fratris Domini moratus sit, ex quo parum cautis, alter alteri substitutus, expunctusque qui vere apostolus et major, quod de duodecim : unus servatus qui ex Septuaginta, quod ejus res, non illius scripserit Hegesippus, exque illo retulerit Eusebius. Vel ergo summæ oscitantiæ notandi Clem., Polycrat., Papias, qui quas Scriptura sic palam filias Philippo dat evangelistæ, uni ex septem, dederint Philippo, uni ex duodecim, vel ipse Eusebius, qui, relatis eorum testimoniis, de Philippo primi ordinis apostolo, subdiderit quasi confirmationis causa locum Actorum de Philippi diaconi filiabus. Quod cum durum sit admittere, malim Christophorsoni post Rufinum emendationi stare, quam Valesio morem gerere. Hieronymus, ut sibi ipse non committatur, alii viderint : certe aliis etiam locis parum sui memorem, contraria locutum liquet ; quæ non est instituti urgere.

Digitized by Google

τας ἀφοριζόμενοι, ἰδίως ἑκάστῳ καὶ τὸν λόγον τῆς εὐφημίας ἀποδώσομεν.

Τίς οὖν αὐτῶν ἐστιν ὁ νῦν τὸν λόγον ἡμῖν πρὸς τὴν οἰκείαν εὐφημίαν ξεναγαγών; Τίς ὁ μετὰ πρῶτον ὕπνον εὐθὺς ἀφ' ἑσπέρας αὐτῆς ἀνιστῶν, καὶ τὴν ὀκνηρίαν ἀποσκευαζόμενος τῶν ψυχῶν, καὶ ἄλλον ἀλλαχόθεν πρὸς τοὺς τῶν ἁγίων οἴκους ἱεροὺς συγκινῶν, καὶ πρὸς δοξολογίαν θείαν προθυμοποιῶν καὶ ἀναπτερῶν; Ἢ πᾶσι δῆλον, ὡς ὁ μέγας Φίλιππος τὴν αὐτοῦ σήμερον ἐσάλπισε μνήμην, καὶ πάσας ἐν αὐτῇ τῶν εὐσεβῶν ἐκκλησίας πρὸς δόξαν Θεοῦ συγκροτεῖ. Οἷα δὲ τὴν πολυτελῆ πανδαισίαν καὶ μυστικὴν, τὰ οἰκεῖα τῆς ἀρετῆς ἀνδραγαθήματα προβαλλόμενος, τούτοις δεξιοῦται τοὺς αὐτοῦ δαιτυμόνας καὶ ἐραστάς. Φίλιππος, ὁ ἐκλεκτὸς καὶ δόκιμος καὶ πιστὸς ὄντως τοῦ Λόγου μαθητής, ὁ τὸν περιώνυμον τῆς δωδεκάδος χορὸν συμπληρῶν· ὁ τίμιος λίθος, ὁ πάγκαλος, ὁ πανώραιος, ὁ διαυγὴς, ὁ χρυσοειδὴς, ἢ χριστοειδὴς· ὁ λαμπραῖς ἀκτῖσι τῆς χάριτος ὑπερφυῶς διηνθισμένος. Φίλιππος, ὁ κάτω μὲν πατρίδα, τὴν Βηθσαϊδὰ, πόλιν Ἀνδρέου καὶ Πέτρου λαχών· ἄνω δὲ τὴν μητρόπολιν αὐχῶν Ἱερουσαλὴμ, τὴν οὐρανίαν καὶ ζῶσαν, καὶ ἀκατάλυτον πόλιν τοῦ Θεοῦ.

Οὗτος οὖν ὁ τρισμακαριώτατος ἀνὴρ, ὥσπερ τοῦ αὐτοῦ γένους καὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος τῶν ὑψηλῶν ἐτύγχανε μαθητῶν, οὕτω καὶ γνώμης ὢν τῆς αὐτῆς καὶ διανοίας, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν δὲ συνειδήσεως καὶ γνώσεως τῆς αὐτῆς, ὡς μόνον αὐτὸν εὗρε τὸν Ἰησοῦν· μᾶλλον δὲ τοῦτον ὁ Κύριος εὑρὼν, *Ἀκολούθει μοι*, προσεῖπε, πάσης εὐθέως ῥήγνυται σχέσεως σωματικῆς· πάσης περικοσμίου προσπαθείας ἀθρόως ἀπολυθείς, πρὸς ὑπερκόσμιον ἐπιθυμίαν ἀνεφλέγη. *Ἠθέλησε*, φησὶν, *ὁ Ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ εὑρίσκει Φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀκολούθει μοι.* Οὐ μακρῶν ἐδέησε πρὸς τὴν κλῆσιν παραινέσεων· οὐ προέτεινε δωρεάς· οὐχ ὑποσχέσεων μνήμην ἐποιήσατο· οὐ μισθοὺς τῆς ἀκολουθήσεως προὐβάλετο. Ἑνὶ ῥήματι μόνῳ πρὸς μαθητείαν ἐπεσπάσατο, *Ἀκολούθει μοι*, καὶ τῷ βραχεῖ τούτῳ ῥήματι φίλτρα γονέων εὐθὺς ἔσβη· συγγενῶν, φίλων, οἰκείων διαθέσεως ἐπελήσθη, καὶ κτῆμα καὶ χρῆμα, καὶ πᾶσα τοῦ βίου παραφαῦλον ἐλογίσθη κατασκευὴ, καὶ σαρκικὴ πᾶσα κατεμαράνθη στοργή· ἄλλη δὲ βλάστη φιλότητος καὶ ἔρως ἔνδοθεν ἄλλος, οὐράνιος, ἄῦλος ἀνέθαλλε καὶ πνευματικός.

Ἅπαξ τοῦ Λόγου φωνοῦντος ἤκουσεν ὁ Φίλιππος, *Ἀκολούθει μοι*, καὶ τὸν ἀληθῆ καθηγεμόνα τῷ ἐντάλματι γνοὺς, οὐκ ἔβλεψεν εἰς τὰ ὀπίσω λοιπὸν, οὐκ ἐδίστασε τὴν ψυχὴν, τὴν ἀκολούθησιν οὐκ ἐψεύσατο, οὐδ' ὥσπερ Ἐλισσαιὲ πρὸς Ἠλιοῦ καλούμενος, πρότερον τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα παρεκάλει καταφιλεῖν, καὶ τοῖς οἰκείοις συνταξάμενος, οὕτως ἀκολουθεῖν. Ἔγνω τὸν καλὸν ποιμένα τὸ πρόβατον, καὶ σπουδῇ τῶν ἀλλοτρίων ἀπαλλοτριούμενος, δι' αὐτοῦ

mus, proprie etiam cuique laudatoriam orationem reddamus.

Quis igitur ex sacrato illo numero est, qui nobis impræsentiarum ad suas depangendas laudes nostram orationem ductat? Quis ille qui vix primo somno degustato ab ipsa statim vespera jubet surgere, decussaque animorum segnitie, hinc inde alios aliosque ad sanctorum ædes sacras concitat, atque ad divinas animis alacres erigit laudes, ac velut alas addit? Annon omnibus liquet, magnum Philippum velut clangente tuba suam hodie indixisse memoriam, cunctasque in ea piorum mentes ad Dei cogere gloriam, ipsumque haud secus ac dapes lautissimas atque mysticas, præclara sua apponentem virtutis facinora; his suos præmagnifice convivas ac amatores excipere? Philippum nempe, electum illum, probatum ac vere fidelem Verbi discipulum, clarissimum illum complentem duodenum chorum: lapidem pretiosum, elegantissimum, pulcherrimum, pellucidum, aureis micantem fulgoribus, seu Christo similem; splendidis gratiæ radiis præmagnifice interstinctum atque florentem; Philippum, inquam, in terris quidem Bethsaida nactum patriam, Andreæ et Petri civitatem; sed qui in cœlis, Jerusalem cœlesti vivaque metropoli, insolubilique Dei civitate glorietur.

Hic itaque vir ter beatissimus, uti eadem satus prosapia, eademque natus patria ac præcelsi discipuli, sic ejusdem quoque animi ac sententiæ cum esset, ubi tantum Jesum invenisset; quin potius illo Dominus invento, *Sequere me* dixisset, ab omni statim corporali abreptus necessitudine, omnique repente solutus terrena affectione, supramundana cupiditate exarsit. *Voluit*, inquit, *Jesus exire in Galilæam, et invenit Philippum, et dicit ei, Sequere me* [75]. Non prolixa adhortatione ut is vocanti obtemperaret, indiguit: non munera obtulit: non pollicitationum memoriam injecit, non mercedem ac præmia his qui sequerentur dedita, in medium attulit. Uno duntaxat illi verbo, *Sequere me*, sibi discipulum addixit; brevique hac vocula parentum statim amoris vim exstinxit. Cognatorum, amicorum, necessariorum oblitus affectionis est: prædia, pecuniæ, omnisque vitæ spretus apparatus; carnalis omnis libido elanguit, germenque aliud amicitiæ, ac amor alius, cœlestis ille, nihil terrenus ac spiritalis intus animo refloruit.

Semel Verbi vocem audivit Philippus, *Sequere me*, veroque præceptore ex jussione agnito, non ultra aspexit retro, non animi anceps fuit, non sequi renuit, non sicut Elisæus vocante Elia rogavit, ut prius ambos parentes osculari liceret [75]; ac necessariis vale dicto, sic sequeretur. Cognovit ovis bonum Pastorem [76], citoque liberatus ab alienis, per eum ad supernam ac mysticam festinus contendebat caulam. Quo etiam posthac auctore salutem consecutus

[75] Joan. I, 43. [75] III Reg. XIX, 30. [76] Joan. X, 14.

Digitized by Google

sempiternæ vitæ et pascua insedit et loca sedesque.

Hæc Philippi, qua discipulum professus est, exordia. Hæc vocationis illius ac electionis causa. Inde toti crucifixus mundo, soli confixus cruci erat Christo [77]. Discipulorumque primoribus ac chori capitibus, ceu pari illis honore succenturiatus, ad solum Magistri nutum sese extendebat, ejus solo amore roboratus, atque ad virtutis decorem formatus, regiique mysteriorum dignus habitus : quanta demum facultas Verbo sacro-sancte doctori vinctus, eique similis effectus.

Nec ipse quidem eum in modum bono perfruebatur, idipsum vero proximis occultabat : sed cum bono animi proposito ac voluntate præclare niteret, cum aliis quoque bonum communicat; inventoque primum Nathanaele, ejus qui venturus esset, adventum illi nuntiavit. *Non jam amplius*, inquit, *in spe est Israelis salus. Non amplius quod nondum præsens exsistat, tanquam futurum, obscure animi rationibus repræsentamus. Adest enim, ac quem olim magnus Moses et prophetæ spiritu præviderunt, extremisque temporibus Israeli Salvatorem suscitandum prædixerunt, cum invenerimus (Jesum scilicet a Nazareth) eximiisque ejus operibus inducti crediderimus, cum eo lubentissime morati, ejusque usi contubernio sumus* [78]. His itaque penitus sermonibus captum, tanquam pulcherrimum venatum atque opimum, virum Jesu adducit; hocque primum animi vere impensi pignus, ac sinceræ fidei certum argumentum Christo exhibuit, verum illum Israelitam fructum ferens.

Cunctis igitur deinceps gratiæ sermonibus aurem præbens, omniumque ipse oculis mirabilium inspector factus, sacrarum quidem doctrinarum ope, omni quod dejicit deprimitque atque infringit animum purgabatur, omnisque ignorantiæ depulsa caligine, divinæ scientiæ cœlestisque sapientiæ luce proficiens, magnifice illustrabatur; novis vero ac inauditis operibus roborata fide, ac quotidie in interiori renovatus homine et confortatus in virum perfectum, in mensuram crescebat ætatis plenitudinis Christi [79].

Hujusce perfectionis certum indicium, sanctæ dilectionis confirmatio, quam magnus ille Apostolus perfectam, sanctam Magistro devovens, parem inde amorem consequebatur. Quinimo, ille quidem bonorum auctor, ac qui natura dilectio sit, omnis semper virtutis perfectione pollet, nullamque ejus prorsus aut diminutionem admittit aut intensionem : at qui exercitationis cultu, sive imitatione ad illam enituntur, pro certa profectus ex virtutum luce ratione, etiam perfectionis compotes efficiuntur; alii quidem ad filiorum atque hæredum provehentes classem ac dignitatem; alii vero, fidelium, qui servis deputantur, nanciscentes ordinem.

[77] Galat. II, 19. [78] Joan. I, 45. [79] Ephes. IV, 13.

πρὸς τὴν ἄνω καὶ μυστικὴν ἠπείγετο αὐλήν· δι' οὗ καὶ σωθεὶς μετὰ ταῦτα, τῶν ἀειζώων ἐπέβη καὶ νομῶν καὶ μονῶν

Τοῦτο Φιλίππου τῆς μαθητείας ἀρχή. Αὕτη τῆς αὐτοῦ κλήσεως καὶ ἐκλογῆς ἡ ὑπόθεσις. Ἐντεῦθεν ὅλῳ σταυρούμενος τῷ κόσμῳ, μόνῳ συνεσταυροῦτο Χριστῷ. Καὶ τοῖς τῶν μαθητῶν κορυφαίοις, ὡς ὁμότιμος συνεταγμένος, πρὸς μόνην ἑαυτὸν τοῦ Διδασκάλου συνέτεινε τὴν ῥοπήν, μόνῳ τούτου τῷ πόθῳ ῥωνύμενος, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς κάλλος τυπούμενος, καὶ τῶν τῆς βασιλείας μυστηρίων καταξιούμενος, καὶ τῷ μυσταγωγῷ Λόγῳ κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἑνούμενος καὶ ἐξομοιούμενος.

Καὶ οὐκ αὐτὸς μὲν οὕτω κατετρύφα τοῦ ἀγαθοῦ, ἀπὸ δὲ τῶν πλησίον αὐτὸ παρεκαλύψατο· ἀγαθὸς δὲ κομιδῇ τὴν τῆς ψυχῆς πρόθεσιν ὢν, καὶ πρὸς ἄλλους κοινοποιεῖται τὸ ἀγαθόν· καὶ πρῶτον εὑρηκὼς τὸν Ναθαναὴλ, τὴν παρουσίαν εὐηγγελίσατο τοῦ ἐρχομένου. *Οὐκέτι*, φησὶν, *ἐν ἐλπίσιν τῷ Ἰσραὴλ ἡ σωτηρία. Οὐκέτι τὸ μήπω παρὸν, ὡς ἐσόμενον ἀμυδρῶς ταῖς ἐννοίαις φανταζόμεθα. Πάρεστι γάρ, καὶ, Ὃν πάλαι Μωσῆς ὁ μέγας καὶ οἱ προφῆται τῷ πνεύματι προείδοσαν, καὶ ἐξ' ἐσχάτων Σωτῆρα τῷ Ἰσραὴλ ἀναστήσεσθαι προείποσαν, τοῦτον εὑρόντες ἡμεῖς, τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ Ἰησοῦν, καὶ τῷ τῶν ἔργων αὐτοῦ πεπιστευκότες ὑπερφυεῖ, τὴν μετ' αὐτοῦ τρισάσμενοι πεποιήμεθα συνοίκησιν.* Τούτοις κατακράτος τοῖς λόγοις ἑλὼν, ὥσπερ θήραμα κάλλιστον, προσάγει τῷ Ἰησοῦ τὸν ἄνδρα· καὶ τοῦτο πρῶτον εὐνοίας ἐνέχυρον ἀληθινῆς, καὶ γνώρισμα πίστεως εἰλικρινοῦς παρέσχε τῷ Χριστῷ, τὸν ἀληθινὸν ἐκεῖνον Ἰσραηλίτην καρποφορῶν.

Πᾶσιν οὖν καθεξῆς τοῖς λόγοις τῆς χάριτος ὑπέχων τὸ οὖς· αὐτόπτης δὲ καὶ τῶν θαυμασίων πάντων καθεστὼς, ταῖς ἱεραῖς μὲν διδαχαῖς πάσης μειωτικῆς ὑφέσεως ἀνεκαθαίρετο· καὶ πάσης ἀγνοίας ἀποσκευαζόμενος τὴν ἀχλὺν, φωτὶ θείῳ γνώσεως καὶ οὐρανίας σοφίας προκόπτων κατελάμπετο. Τοῖς παραδόξοις δὲ τῶν ἔργων τὴν πίστιν βεβαιούμενος, ὁσημέραι δὲ καὶ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ἀνακαινούμενος καὶ κραταιούμενος, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος ἀνῄει Χριστοῦ.

Ταύτης τεκμήριον τῆς τελειότητος, ἡ τῆς ἁγίας κραταίωσις ἀγάπης, ἣν ὁ μέγας ἐκεῖνος Ἀπόστολος τελείαν, ἁγίαν ἀφιερούμενος τῷ Διδασκάλῳ, τὴν ἴσην ἐκεῖθεν ἀντελάμβανεν· μᾶλλον δὲ, ὁ μὲν ἀγαθοδότης, καὶ ἀγάπη κατὰ φύσιν ὤν, ἀεὶ ἐν τελειότητι πάσης ἐστὶν ἀρετῆς, οὐθ' ὑφεσιν ὅλως, οὔτ' οὖν ἐπίτασιν προσιέμενος· οἱ πρὸς αὐτὸν δὲ δι' ἀσκήσεως, ἤτοι μιμήσεως ἀνατεινόμενοι, κατ' ἀναλογίαν τῆς διὰ τῶν ἀρετῶν προκοπῆς, καὶ τῆς τελειότητος κατευστοχοῦσιν· οἱ μὲν, εἰς υἱῶν καὶ κληρονόμων ἀνιόντες τάξιν· οἱ δὲ, εἰς δούλων καταντῶντες πιστῶν.

Digitized by Google

Οἱ τοίνυν ἱεροὶ καὶ μεγάλοι τοῦ Λόγου μαθηταί, ξένοι μὲν πάσης φιλίας τοῦ κόσμου καθεστῶτες, οἰκεῖοι δὲ καὶ φίλοι τοῦ οὐρανίου Πατρός· καὶ πάσης μὲν τοῦ νῦν αἰῶνος ἐρωτικῆς διαθέσεως ἑαυτοὺς ἀλλοτριοῦντες, μόνης δὲ τῆς ἀγάπης τοῦ θεαρχικωτάτου Νυμφίου τετρωμένοι, καὶ αὐτῷ συνενούμενοι διὰ τοῦ Πνεύματος, τῆς ὑψηλῆς εὐμοιρήκασιν υἱότητος. Ὅθεν αὐτοῖς καὶ Πνεῦμα ἅγιον, πρότερον μὲν ὡς ἀτελέστην, ἀτελῶς τε καὶ ἀμυδρῶς ἐνεργοῦν· ὕστερον δὲ, μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς τοῦ Μονογενοῦς ἀποκατάστασιν, τελετουργικῶς (33) ὡς τελείοις ἐπιδημοῦν καὶ θεοῦν, ἄρχοντας αὐτοὺς ἐπὶ πᾶσαν καθιστάνει τὴν γῆν· οὐκ ἐπικήροις τιμῶν ἀρχαῖς, οὐδὲ βασιλείαν ἐπίζηλον καὶ περιτρεπομένην· ἀκατάλυτον δὲ δόξαν, καὶ μὴ μεταπίπτουσαν χαριζόμενον ἀρχήν. Ἔπρεπε γὰρ τοὺς γεννωμένους ἄνωθεν, ἀνάλογον τῇ τοῦ Πνεύματος ἀϊδιότητι καὶ τὴν κληρονομίαν λαχεῖν· καὶ τοὺς συμμόρφους τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς καθισταμένους, κατὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁμοίωσιν, καὶ τῆς ἀκηράτου κατασχέσεως μετασχεῖν.

Sacri igitur magnique Verbi discipuli, ab omni amicitia, quæ sæculi usu præstatur, extranei, ac Patris cœlestis necessarii atque amici: hinc adeo tum repudiata ævi præsentis omni libidine, tum vero divinissimi Sponsi charitate vulnerati [80], eique per Spiritum copulati ac juncti, sublimem filiorum rationem nacti sunt ac nomen. Quamobrem hos quoque Spiritus sanctus, cum prius quidem tanquam imperfectos, imperfecte atque obscure afflaret [80*]; postea, Unigenito jam in cœlos recepto, consummativa (ut sic loquar) ratione ac consecrativa, quasi perfectis illis adveniens eosque deificans, principes constituit super omnem terram [81]: non perituris magistratibus atque muniis augens, neque regnum ejusmodi tribuens, quod invidiosum sit atque facile evertatur, sed indissolubilem gratiam, ac imperium nulla unquam ratione ad alios transiturum eis consedens. Decebat enim, ut qui de supernis nati essent, hæreditatem quoque ac sortem æternitati Spiritus convenientem consequerentur: ac qui conformes gloriæ Unigeniti essent, pro similitudinis ejus ratione, etiam immortale decus perciperent.

Πᾶσαν τοιγαροῦν ἐξουσίαν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς λαβόντος Χριστοῦ, πᾶσαν δι' αὐτοῦ τὴν οἰκουμένην οἱ ἱεροὶ θεολόγοι τούτου κληρωσάμενοι, οἱ μὲν τὰς ᾠφὰς λήξεις, οἱ δὲ τὰς ἑσπερίους διαλαγχάνοντες ἐπῆσαν· καὶ οἱ μὲν τὸ βόρειον, οἱ δὲ τὸ νότιον κλίμα διέθεον εὐαγγελιζόμενοι τῆς γῆς. Φίλιππος δὲ ὁ μέγας τοῦ Θεοῦ παῖς, ὁ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων φωτοφανὴς καὶ γνήσιος κατὰ μέθεξιν υἱός· ὁ τοῦ Μονογενοῦς φίλος πιστὸς καὶ κατὰ χάριν ἀδελφός· τὸ τίμιον λόχευμα τοῦ Παρακλήτου, τὸ σκήνωμα τῆς ἁγωσύνης τοῦ Ὑπεραγίου, τὸ στεφάνωμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ καλλώπισμα τῶν ἀποστόλων, τὸ ἐντρύφημα τῶν ἀσωμάτων· οὗτος τῆς Ἀσίας τὰ κλίματα (34) περιὼν, καὶ πάσαις μὲν χώραις καὶ πόλεσι

Cum igitur omnem Christus in cœlo et in terra nactus esset potestatem, omnem per ipsum ejus sacratissimi Theologi sortiti orbem [81*], alii orientales, alii occiduas, quæ obtigerant, partes inierant: atque alii quidem borealem, alii vero australem plagam, evangelizando percurrebant. At magnus Dei puer Philippus, Patris ille luminum lucidissimus verusque participatione filius; Unigeniti fidelis amicus ac gratiæ indulgentia frater; nobilis Paracleti fetus, tabernaculum sanctificationis, ejus qui omni eminet sanctitati; Ecclesiæ corona, apostolorum gloriatio ac decus, spirituum deliciæ; hic utique Asiæ oras perlustrans, cunctisque provinciis atque urbibus vitæ doctrinam annuntians, eosque

[80] Cant. II, 5. [80*] Act. II, 2. [81] Psal. XLIV, 17. [81*] Matth. XXVIII, 19.

(33) *Τελετουργικῶς.* Opponit ei quod dixerat ἀτελῶς τε καὶ ἀμυδρῶς. Si ergo, quasi vi divina secretius sacratiusque operante, consecrante atque initiante. Est τελετὴ *cæremonia ritus consecratio;* τελετουργὸς δύναμις Dionys. *virtus divina operans in sacramentis;* auctore Budæo, τελετουργία, *consecratio.* In apostolis ipse seipso τελετουργῶν divinus Spiritus, nulla exteriori cæremonia divinius præstans in apostolis, ut in primitiis, quod in reliquis per signa sensibilia et elementa, quibus subjicere potuit, dum adhuc imagine versamur, nec ipsam omnino veritatem tenemus.

(34) *Τῆς Ἀσίας τὰ κλίματα.* Videtur Nicetas hanc unam Philippo assignare provinciam; alii tamen etiam alias addunt: Abdias Babylonius in Scythia primum prædicasse, ac certamen desudasse narrat, quo perfunctus in Asiam venerit, ubi Hierapoli dormierit, et quidem placida morte, quod cunctis adversatur. Omnes certe constanter docent, in ea urbe martyrio functum esse; nec de modo martyrii dissident, sed solum plus minusve explicant, quæ fuit erroris occasio card. Bar. dum ita scribit an. 54, n. 3: *De mortis genere discrepat ab Eusebio Nicephorus, et alibi idem Metaphrastes; sed nec horum alicui assentitur incertus auctor, qui scripsit passiones apostolorum.* Incertum eum auctorem non moror, sive est Abdias, sive quis alius; Eusebio reliqui consentiunt: solum explicant modum crucis, quem ille tacuit, quod inverso capite et a pedibus perforatis calcaneis stipiti affixus: quo tanto supplicio, tumultuante etiam plebe, lapidibus appetitus, brevi animam reddidit. De tempore singularis est Hippolytus, quod Domitiano imperatore sublatum scribit. Menæa, peragratis Mysiæ et Lydiæ urbibus, Hierapolim venisse tradunt, quæ ipsæ Asiæ provinciæ sunt: nec enim Mysos seu Mœsos Europæo, videntur velle, quibus propius ad Galliam licuisset accedere, in qua prædicasse auctor est Isidor. lib. *De vita et morte sanctorum* c. 74. *Philippus Gallis prædicat Christum, barbarasque gentes vicinas, tenebris et tumenti Oceano conjunctas, ad scientiæ lumen fideique portum perducit.* Additque hoc munere perfunctum Philippum, in Phrygiam migrasse, ubi Hierapoli occubuit. Baronii opinionem, qui rem trahat ad Galatas Asiaticos, serio convellit ill. ac reverend. Petrus de Marca Parisiensis archiep. in epist. ad Henricum Vales. ejus Eusebio præfixa, adducto etiam Usserio Armachano, cap. 2 *De antiquitatibus Ecclesiæ Britannicæ*, qui ipse strenue Isidori lectionem vindicat, et Jacobi Berulii temeritatem notat, qui *Galatis*, pro *Gallis*, in textu ipso, absque ulla nota veteris lectionis reposuerit. Vellem testes

Digitized by Google

qui ad vitam erant ordinati, veræ vitæ per fidem concilians; captosque omnes a diabolo, innumerisque erroribus ac seductionibus perditos, sapientiæ divinæ sermonibus hortamentisque captivans, ac regenerationis aqua emundans, gratiæque Spiritu illuminans atque consummans, ita nimirum Patri, qui in cœlis est, filios adoptabat. Cunctos verò qui variis passionibus seu morbis tenebantur, aut obsessi a dæmonibus erant, aut quovis alio sinistro casu afflictabantur, maleque habebant, solo sermone ac sacræ manus contactu sanabat. Ac quidem spiritali ratione, inaspectabilium hostium facies cædens, eos elidebat; ad sensum autem, quos illi seduxerant arguens, increpans, obsecrans [83], magnifica, prædicatione prodigiorumque stupendis operibus, ad agnitionem veritatis paulatim adducebat [83*]: sacerdotesque ac præsules fidelibus præficiens, quin et per loca Domino altaria exstruens, sacrumque sanctorum mysteriorum ritum tradens, necnon evangelicam, quoad liceret, eis legem constituens, in eum modum duplicis auctor beneficii (corpus scilicet demerendo atque animum) vir beatissimus credentibus erat.

A τὸν λόγον εὐαγγελιζόμενος τῆς ζωῆς· πάντας δὲ τοὺς εἰς ζωὴν τεταγμένους, τῇ ἀληθινῇ διὰ πίστεως προσάγων ζωῇ· καὶ πάντας μὲν ἐζωγρημένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ μυρίαις ἀπάταις καὶ πλάναις ἐξαπολωλότας, λόγοις σοφίας Θεοῦ καὶ παραινέσεσιν αἱχμαλωτίζων, καὶ τῷ τῆς παλιγγενεσίας ὕδατι καθαίρων, καὶ τῷ τῆς χάριτος πνεύματι φωτίζων καὶ τελετουργούμενος, οὕτω δὴ τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς υἱοθετεῖτο Πατρί. Πάντας δὲ τοὺς ὑπὸ ποικίλων ἐξεταζομένους παθῶν ἢ νόσων πειραζομένους, ἢ δαιμονίων παρενοχλουμένους, ἢ ὅτῳ οὖν πονηρῷ κακουμένους συναντήματι, λόγῳ μόνῳ καὶ χειρὸς ἱερᾶς ἐθεράπευεν ἁπαφῇ. Καὶ νοητῶς μὲν, τῶν ἀοράτων τὰ πρόσωπα ῥαπίζων κατέῤῥασσεν ἐχθρῶν· αἰσθητῶς δὲ, τοὺς ὑπ' ἐκείνων πλανωμένους, ἐλέγχων, νουθετῶν, B παρακαλῶν, τῇ μεγαληγορίᾳ τοῦ κηρύγματος καὶ ταῖς τῶν τεράτων μεγαλουργίαις ἐξιστῶν, εἰς ἐπίγνωσιν ἦγε κατὰ μικρὸν τῆς ἀληθείας. Ἱερεῖς δὲ καὶ ἱεράρχας τοῖς πιστοῖς καθιστῶν, καὶ θυσιαστήρια δὲ κατὰ τόπους Κυρίῳ κατασκευαζόμενος, καὶ τὴν ἱερὰν τῶν ἁγίων μυστηρίων παραδιδοὺς τελετουργίαν (35)· καὶ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον ὡς θεμιτὸν αὐτοῖς διατιθέμενος, οὕτω διπλῆς αἴτιος εὐεργεσίας, σωματικῆς τε καὶ ψυχικῆς, ὁ μακαριώτατος τοῖς πιστεύουσι καθίστατο.

Quemadmodum autem ingens sagena in mare missa, quanto amplius aquis immoratur, tanto majorem piscium copiam trahit [83]; sic utique magnus Philippus annos complures cum gentilium multis populis versatus, longe confertam multitudinem eorum C trahit, qui illius opera nomen Christo darent. Decebat autem, ut tanquam Spiritus sagena, sanctorum angelorum manibus, velut ex mari in littus (in cœlestem scilicet stationem) eductus, si quid Dominica indignum mensa illi comes esset, id vero abjiceret; quidquid autem bonum et pulchrum ac pretiosum esset, Regi gloriæ cum honore offerret.

Ὥσπερ δὲ σαγήνη μεγάλη καθιεμένη τῇ θαλάσσῃ, ὅσῳ πλέον ἐγχρονίζει τοῖς ὕδασι, τοσούτῳ πλείω καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἰχθύων ἐφέλκεται περιουσίαν· οὕτως ὁ μέγας Ἀπόστολος ἐπὶ χρόνοις πλείοσι πολλοῖς ἔθνεσιν ἐμβεβλημένος, πολὺν ὅτι μάλιστα δι' αὐτοῦ Χριστῷ πιστευόντων ἐπεσπάσατο περιουσιασμόν. Ἕδει δὲ τοῦτον οἷα σαγήνην ὄντα τοῦ Πνεύματος, χερσὶν ἀγγέλων ἁγίων ὥσπερ ἐκ θαλάττης εἰς αἰγιαλὸν, τὸν οὐράνιον χῶρον ἀναβιβαζόμενον, ἀποτίθεσθαι μὲν, εἴ τι τῆς Δεσποτικῆς τραπέζης ἀνάξιον ἐπηκολούθησεν· ὅσον δὲ καλόν τε καὶ τίμιον, μετὰ τιμῆς τῷ τῆς δόξης προσφέρεσθαι Βασιλεῖ.

At quisnam Apostoli resolutionis modus? Est Phrygiæ urbs magna atque illustris, opum abundantia gloriæque fastigio superba (Hierapolim vocant), civium robore ac multitudine, nulli forte tunc magnarum per Orientem metropoleon primas cedens. Ad hanc magnus Philippus post longos viarum circuitus, post omnis generis pericula, labores, D ærumnas, post varia Evangelii causa tormenta

Ἀλλὰ τις ὁ τῆς ἀναλύσεως τοῦ Ἀποστόλου τρόπος; Ἔστι πόλις κατὰ τὴν Φρυγίαν μεγάλη καὶ περιφανὴς, πλούτου περιουσίᾳ καὶ δόξης καυχήματι γαυρουμένη πολλῷ· Ἱεράπολις ὄνομα τῇ πόλει, ἰσχύος καὶ πολυανθρωπίας τότε μάλιστα, οὐδεμιᾷ τυχὸν τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν μητροπόλεων παραχωροῦσα τὰ πρεσβεῖα. Εἰς ταύτην ὁ μέγας Φίλιππος μετὰ τὰς μακρὰς περιόδους, μετὰ τοὺς παντο-

[83] II Tim. IV, 2. [83*] I Tim. II, 4. [83] Matth. XIII, 47.

alios, qui nobis Philippum apostolum assererent. Placet Nicetæ castigata moderatio, qui probatiora solum stylo exornanda susceperit, suæque maxime Ecclesiæ usu explorata. Accuratam historicæ rei diligentiam in gente Hispana alii desideraverunt, ac in primis Godest. Hensch. tom. I Febr. Historiæ sanctorum, ubi de primis Jacobi discipulis, quibus sata fides in Hispania, illi sermo incidit: quanquam nec quod de Philippi obitu Olymp. 207 in Eusebii chronico habetur, magni ponderis habendum sit, aut certa epocha illius martyrii, cum in plerisque manuscriptis desideretur, ut et Miræus omiserit, et Pontanus diverso charactere edendum putaverit; gravi certe indicio, subditilium quid esse, non ab Eusebio scriptum, quem Philippi apostoli res videntur prorsus latuisse: nec Sophronius extra martyrium crucis Hierapoli in Phrygia aliquid quod adderet habuit.

(35) *Την ἱερὰν τῶν ἁγίων τελετουργίαν.* Nempe sanctorum mysteriorum et universim sacramentorum ritum, sub quorum symbolis Christi Ecclesia adunatur, sumtque quod attinet ad substantiam, divinæ institutionis, quoad modum vero celebrationis et ornatum quemdam, apostolicæ.

Digitized by Google

δαπούς κινδύνους, τοὺς πόνους, τοὺς κόπους, μετὰ τὰς ποικίλας ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου βασάνους καὶ θλίψεις, καὶ εἰς ταύτην τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν εὐαγγελιούμενος ἤγετο τῷ Πνεύματι.

illataque mala, in ea quoque Christum annuntiaturus, Spiritu agebatur.

Ἰδὼν δὲ τὴν πόλιν, οὐ κατείδωλον οὖσαν μόνον, ξοάνοις τε κωφοῖς καὶ δαιμονίων σεβάσμασι μεμιασμένην· ἀλλὰ δὴ καὶ ἰοβόλοις ἑρπετοῖς, καὶ ἐχίδνῃ τινὶ τερατώδει (36) καὶ ἀπευκτῇ (ὦ τῆς τῶν κακῶν ὑπερβολῆς!) ὡς Θεῷ τε προσανέχουσαν καὶ θυσίαις ἐξιλασκομένην, ζήλῳ μὲν θείῳ καταπίμπραται τὴν ψυχήν· προσευχαῖς δὲ συντονωτάταις, καὶ ῥήματι παραγγελίας Θεοῦ ζῶντος, καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὀλεθροτόκον ἐχιδναν ἐκείνην ἀπεκτονὼς, πᾶσιν ἐπιεικῶς ὁ θαυμάσιος παρῆνει, καὶ συνεβούλευεν εἰς οὐρανὸν ἀνανεύοντας, τὸν τοῦ οὐρανοῦ Δεσπότην ἐπιγνῶναι. Ὅς, ὢν ἀεὶ Θεὸς τέλειος, ἄναρχος, ἀσώματος, ἀκατάληπτος· βουληθεὶς δὲ μετὰ τὸν ἀόρατον, καὶ τὸν ὁρώμενον τοῦτον κόσμον δι' ἀγαθότητος ὑπερβολὴν παραγαγεῖν, οὐρανὸν μὲν ἔξωθεν πάντων, οἷά τινα σφαῖραν ἀεικίνητον τῶν ὅλων σωμάτων περιεκτικὴν κατεσκευάσατο· γῆν δὲ μεσαιτάτην τῶν ὅλων, ὥσπερ τι κέντρον τοῦ παντὸς ἐν ἀκινήτῳ ἱδρύσει καὶ ἰσορροπίᾳ κατεστήσατο. Καὶ τὸ ἀβύσσιον μὲν καὶ στοιχειῶδες ὕδωρ περὶ τὴν γῆν, τὴν γῆν δὲ περὶ τὸ ὕδωρ στερεῶν, δι' ἀλλήλων ἄμφω ταυτὶ τὰ στοιχεῖα ἐστηρίξατο, εἰς μίαν τινὰ δύναμιν ἄῤῥητον, τὴν κατὰ τὸ μεσαίτατον τοῦ παντὸς ἑστῶσαν ὑπερφυῶς ἐκκορυφούμενα· ἑπομένως δὲ τούτοις, τὸν πολύκερον πανταχόθεν ὑπερχεάμενος ἀέρα, ὑπὲρ αὐτὸν αὖθις ἐχόμενα, τὸ αἰθέριον κῦτος περιήγαγεν· ἐξ ὧν φυτὰ πάντα καὶ ζῶα, κατὰ ἰδιότροπον ἕκαστον φύσιν ἐποίησε καὶ μορφήν.

Videns itaque civitatem, nedum simulacrorum superstitioni deditissimam, mutisque statuis ac dæmonum cæremoniis pollutam; verum etiam venenatis serpentibus, ac portentosæ cuidam infandæque viperæ (o malorum exsuperantiam!) tanquam Deo ac Numini animis addictam, quam dementi sensu hostiis placandam existimaret; divina animo æmulatione inardescit, ferventissimisque precibus, Deique viventis verbo præceptoque, necnon Christi Jesu invocato nomine, perempta exitiosa vipera, cunctos palam vir admirandus hortabatur, auctorque consilio erat, ut in cœlum aspicientes, cœli Dominum agnoscerent. *Is, Deus semper perfectus, æternus, incorporeus, incomprehensus, post illum invisibilem, etiam mundum hunc oculis subjectum præ eximia bonitate condere cum voluisset; cœlum*, aiebat, *cunctis externum, haud secus ac globum perpetuo mobilem universa corpora continentem, fabricatus est: terram vero omnium mediam, velut rerum hujusce universitatis centrum quoddam immobili sede, ac suis æque libratam ponderibus collocavit. Abyssi, ac qua elementum consistit, aquam, circa terram; terram vero circa aquam solidans, alterum altero elementum mutuaque communione firmavit: quæ videlicet in unam arcanam vim, in universi meditullio mirabiliter consistentem fixamque explicentur. Exinde multicavum his undique superfundens aerem, super ipsum rursus continue æthereum circumduxit late fusam capacitatem: ex quibus plantas omnes et animantes condidit, juxta propriam cujusque indolem ac formam.*

Μόνον δὲ τὸν ἄνθρωπον, τῆς ἰδίας πλάσας μεγαλειότητος εἰκόνα, τοῦ παραδείσου πεποίηκεν οἰκήτορα· ὃν τὴν Δεσποτικὴν ἐντολὴν ἠθετηκότα, καὶ διὰ τοῦτο τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἀλισθηκότα, θάνατος καὶ φθορὰ, τὰ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, διεδέξατο· ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος ὁ ἀγαθὸς ὠργίσθη, οὐδὲ τὸ οἰκεῖον παρεῖδεν εἰς τὸν αἰῶνα πλάσμα· διὰ νόμου δὲ καὶ προφητῶν πρῶτον ἁγίων παιδαγωγήσας πρὸς εὐσέβειαν· νῦν δὲ κατὰ τὴν τῶν αἰώνων συντέλειαν, τὸν μονογενῆ, τὸν ἰσοσθενῆ καὶ ὁμοφυᾶ Λόγον, ὑπερουσίως ἡμῖν ἐκ παρθένου σεμνῆς, καὶ ἁγίας

Solum autem hominem suæ majestatis simulacrum formans, paradisi constituit civem: quem ipsum Dominici transgressorem mandati, eamque ob rem ab illius cassum necessitudine, mors et corruptio (peccati scilicet obsonia) exceperunt. Haud tamen benignissimus ille in finem iratus est, aut in perpetuum despexit figmentum suum: sed cum prius per legem sanctosque prophetas ad pietatem instituisset; nunc tandem in consummatione sæculorum, unigenitum parique secum robore ac ejusdem naturæ Verbum, divina quadam eximiaque ratione, ex venerabili sanctaque Virgine, nullius contagione peccati factum ho-

(36) *Καὶ ἐχίδνῃ τινὶ τερατώδει.* Perinde Metaphr. Elevat autem card. Baron. horum fidem an. 54, n. 3, eo quod Hierapoli, non viperam, sed alios deos colerent, ex Euseb. lib. II *De præparat. Evang.* c. 4. Sed nihil ibi Eusebius in eam rem. Solum enim eo libro veterum theologorum dicta refert, quibus idololatriæ originem tradueat: non ut singula numina singularum civitatum proferat. Bene apud Nicephorum, ejus vulgator hoc ipsum nostris temporibus in Livonia et Samogitia repertum tradit. At neque in Gallia desunt viri simplices, quibus hujusmodi viperæ ac serpentes boni ominis existimentur, ubicunque degant, ruri vel in domo; sinistraque omnia portendere, si abigantur, vel etiam necentur; quo in genere singulare quid de domestica vipera sibi accidisse narrat Leo Allat. cum adolescens esset, lib. *De peregrinis Græcorum opinionibus*, vaticinante inde vetula quæ illi satis prospera evenere, adventum, profectionem, etc., quæ non careant superstitionis labe. De Hierapoli et serpentum in ea cultu argumento est antiquum civitatis nomen, quod tradit apud Metaphrastem Joseph Humilis *Oratione in laudem sancti Bartholomæi*; nempe Ophioryma, quasi dicas, serpentis ac anguis tutamen seu præsidium. Confer nostra hæc cum dictis ad Hippolyti Synopsim; nec te censuris ejusmodi facile abduci sinas. Durum sane unius ductu calami novi hominis expungi, quidquid summa consensione tot retro sæculis, probatis actis ac auctoribus consignatum fidem habuit.

Digitized by Google

minem, nobis præbuit. Is hominum similis apparens, veritatis sermonibus ac potentiæ operibus, Patris sui nobis gloriam ac notitiam, affusa tœlitus luce manifestavit; quique ab omni immunis passione esset, passionibus nostri causa, cruceque et morte perfunctus atque in illis versatus (quippe homo cum esset) resurrexit tertia die ac se nobis conspicuum fecit, nobisque cernentibus in cœlum receptus est (quippe qui Deus esset). Quem et rursus venturum e cœlis exspectamus, pro eo ac pollicitus est, ut humanum omne genus exsuscitet, judicetque ac reddat unicuique pro eo ac gessit. Hunc, hortamur, agnoscite. Huna, obsecramus, colite; et in nomine ejus baptizati, ab omni scelere impuraque omni cæremonia emundamini; omnisque gratiæ participes effecti, atque illius consortes sanctitatis, vitæ æternæ ac regni hæreditatem consequimini, in Christo Jesu. Amen.

Hujuscemodi vir beatissimus divinis prædicationibus admonens, adhortans privatimque ac publica concione doctrinam justitiæ tradens, turbam numero superiorem assensum præbentem, veritati adjunxit. Hosque adeo per aquam et Spiritum regenerans, ac qui in illis majori pollerent prudentia, majoremque essent assecuti gratiam, in antistites ac sacerdotes præficiens, Ecclesiam sanctam immaculatam excitat Christo.

At non tulit, ut veritatem sic prosperantem videret, qui illius adversarius est : quin potentiores ac primores civitatis illius incessens, flammæque instar æmulationem in eis succendens, apparitorum repente manu eum corripit, sævisque conscissum verberibus, diro carcere includit. Tum funiculis e calcaneis vinctum in sublimi verso in terram capite, virum justum suspendunt. Eratque videre velut agnum immaculatum alte in aere sublatum. Ac pedes quidem sursum, deorsum vero venerandum caput habebat, eoque habitu mentis in cœlum iter ac contemplationem velut adumbrabat.

Haud tamen eum Dominus consolationis expertem reliquit. Propensiore namque mitioris providentiæ consilio, divinus quoque Bartholomæus, pari damnatus patibulo pendebat. Contigit enim eum tunc ibi versari, ac sicut prædicationis, sic et passionis socium effici. Neque id modo, sed et ipsa

A ἁμαρτήτως ἀνθρωπιζόμενον παρέσχετο. Ὃς ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων ἐπιφανεὶς, λόγοις ἀληθείας καὶ ἔργοις δυνάμεως, τὴν πατρικὴν αὐτοῦ δόξαν καὶ γνῶσιν, ἐνέλαμψεν ἡμῖν· καὶ πάθεσιν ὁ ἀπαθὴς, καὶ σταυρῷ καὶ θανάτῳ προσωμοιωκὼς ὑπὲρ ἡμῶν (ἄνθρωπος γὰρ ἦν), ἀνέστη τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, καὶ ἐνεφάνισεν ἡμῖν ἑαυτόν· καὶ βλεπόντων ἡμῶν, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν (Θεὸς γὰρ ἦν). Ὃν καὶ προσδοκῶμεν ἥξειν ἄθις, ὡς εἶπεν, ἐκ τῶν οὐρανῶν, τοῦ ἀναστῆσαι σύμπαν τὸ πλάσμα, καὶ κρῖναι καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. Τοῦτον ἐπίγνωτε, παραινοῦμεν. Τοῦτον σεβάσθητε, παρακαλοῦμεν· καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τούτου βαπτιζόμενοι, καθαρισθήσεσθε μὲν πάσης ἐναγοῦς καὶ μιαρᾶς τελε-
B τῆς· πάσης δὲ χάριτος μέτοχοι, καὶ κοινωνοὶ τῆς αὐτοῦ γενόμενοι ἁγιωσύνης, κληρονόμοι ζωῆς αἰωνίου καὶ βασιλείας καταξιωθήσεσθε, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀμήν.

Τοιαύταις ὁ μακαριώτατος θεηγορίαις νουθετῶν, παραινῶν, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τὸν λόγον πρεσβεύων τῆς δικαιοσύνης, ἀναριθμήτους μὲν πείθων προσήγετο τῇ ἀληθείᾳ· δι' ὕδατος δὲ καὶ Πνεύματος τούτους ἀναγεννῶν, καὶ τοὺς συνετωτέρους ἐν αὐτοῖς, καὶ χάριτος μείζονος ἠξιωμένους, εἰς ἀρχιερέας, ὡς θέμις, καὶ ἱερέας προβαλλόμενος, Ἐκκλησίαν ἁγίαν, ἄμωμον ἀνίστη Χριστῷ.

Ἀλλ' οὐκ ἤνεγκε βλέπων οὕτως εὐοδουμένην τὴν
C ἀλήθειαν, ὁ ταύτης ἐχθρός· τοὺς δυνατωτάτους δὲ καὶ πρώτους ἐκείνης τῆς πόλεως ὑποδὺς, καὶ τὸν ζῆλον ἐν αὐτοῖς ἀναφλέξας ὡς πῦρ, συναρπάζει μὲν αὐτὸν ἐξάπινα χειρὶ στρατιωτικῇ· μαστιγοῖ δὲ πικρῶς, καθείργνυσι δὲ δεινῶς· μετὰ ταῦτα δὲ σχοινίοις ἐξάψαντες κατὰ τῶν ἀστραγάλων (37), ἐπὶ μετεώρου τὸν δίκαιον ἐκκρεμῶσι κατὰ κεφαλῆς. Καὶ ἦν τοῦτον ὁρᾷν καθάπερ ἄμωμον ἀρνίον, διὰ τοῦ ἀέρος ἀπηωρημένον· καὶ ἄνω μὲν τοὺς πόδας, κάτω δὲ τὴν σεβασμίαν ἔχοντα κεφαλήν· καὶ τῷ τοιῷδε σχήματι τὴν ἰθυτενῆ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ νοῦ πορείαν καὶ θεωρίαν ὑπογράφοντα.

Ἀλλ' οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Κύριος ἀπαρηγόρητον·
D οἰκονομίᾳ δὲ κρείττονι καὶ Βαρθολομαῖος ὁ θεῖος ἀπόστολος τούτῳ συνεσταύρωτο. Ἐκεῖσε γὰρ αὐτὸν ἐνδημεῖν, καὶ ὥσπερ τοῦ Εὐαγγελίου κοινωνὸς, οὕτω δὴ καὶ τοῦ πάθους ἐγνωρίζετο. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ Μαριὰμ ἡ Φιλίππου ἀδελφὴ (38)· ἀδελφὴ τὴν

(37) *Σχοινίοις ἐξάψαντες κατὰ τῶν ἀστραγάλων.* Sic quoque Metaphr. necnon Menæa, in quibus expressius aliquid : Ἐπὶ τῆς πλατείας συρεὶς, εἶτα τοὺς ἀστραγάλους τρυπηθεὶς, ἐπὶ τοῦ ξύλου ἀνηρτήθη· καὶ οὕτως εὐξάμενος, τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο· *Per plateam tractus, tumque perforatis calcaneis in ligno suspensus est, et sic passus Domino tradidit spiritum :* quibus constans est, Philippum capite deorsum verso, et quidem talis sic perforatis, stipiti ac cruci alligatum pependisse : quam forte ipsam crucem velint Romanæ tabulæ, et Eusebiani Chronici interpolator, ex quo ipso tanquam ex vero Eusebio acceperint, qui easdem tabulas auxerunt, novasque composuerunt. Lapides addi facile fuit tumultuariæ illi crucifixioni, plebe in furorem acta adversus Sanctum, donec terræmotu ac hiatus periculo fuit deterrita. Mitior fuerit Bartholomæi crux et Mariæ sororis, sive Mariamnæ (ut Menæa vocant) ut licuerit deponi ac supervivere, cum jam Philippus diem clausisset.

(38) *Αὐτὴ Μαριὰμ, ἡ Φιλίππου ἀδελφή.* Menæa Μαριάμνην, quo etiam modo Metaphr. fuitque facile ejus vocis ultimam syllabam antiquario Mazar. excidere. Consentiunt hæc tanta de Maria seu Mariamna, sorore Philippi, non solum spiritali, sed etiam carnali, his quæ refert Paulus de apostolis et prædicatoribus Hebræis, circumducentibus sororem mulierem, more gentis *I Cor.* IX, 5; qua tamen is licentia minime usus sit, ne quam offensionem poneret gentibus, quibus peculiarius destinatus

Digitized by Google

φύσιν, ἀδελφὴ τὴν πίστιν· τὸν ζῆλον, ὁμότροπος· τὴν ἀγάπην, ὁμόγνωμος· παρθένος τὴν ψυχὴν, παρθένος τὸ σῶμα, ὅλη τετρωμένη τῆς ἀγάπης Χριστοῦ. Μαριὰμ, γνησία Χριστοῦ θεραπαινὶς, ἀξία θεοῦ θυγάτηρ, ὅλη τοῦ παναγίου Πνεύματος μεμεστωμένη, πιστὴ τοῦ Εὐαγγελίου μαθήτρια, σπουδαία τῶν ἀποστόλων διάκονος, καὶ θερμοτάτη πρὸς τὰς Ἑλληνίδας τοῦ Ἰησοῦ εὐαγγελίστρια. Ἄνωθεν αὕτη προσκαρτέρει τῷ Φιλίππῳ, ἐξ οὗ τὸν κλῆρον εἴληφε τῆς ἀποστολῆς· καὶ τοῦτον, ὡς ἀδελφὸν μὲν τὸ σῶμα, πατέρα δὲ τὸ πνεῦμα τιμῶσα, καὶ ὡς δραστήριος ὑπηρετουμένη θεράπαινα, πλήρης τῆς ἀποστολικῆς καὶ αὐτὴ δυνάμεως ἦν. Ὅθεν εὐαγγελιζομένῳ συνεργοῦσα, καθειργνυμένῳ συμπαραμαρτοῦσα, καὶ τότε δὴ κρεμαμένῳ συναντιωμένη τε καὶ συνοδυνωμένη, πάντα τρόπον συνέπασχεν ἡ μακαριωτάτη Χριστῷ.

Γίνεται δὲ τότε θέαμα ξένον, φρικῆς τε πάσης καὶ ἀγωνίας γέμον. Σείεται μὲν ἐξαίφνης ἡ γῆ καὶ ὅλος ὁ χορὸς ἐκεῖνος ἐκτιναχθεὶς, εἰς βάθος ὑπενόσει, ἐν ᾧ πᾶσα μικροῦ δεῖν ἡ πόλις ἐκείνη συναγηγερμένη, θέατρον ἐποιεῖτο τοὺς ἀνθρώτους τοῦ Ἰησοῦ· συγκατεσπᾶτο δὲ τῷ ἐδάφει πᾶς ὁ λαὸς, καὶ δεινῶς ἀπολέσθαι κινδυνεύοντες, τοὺς περὶ τὸν Φίλιππον ἐπεβοῶντο· καὶ ταύτῃ γε τῆς πλάνης μὲν ἀποστήσεσθαι, τῷ τῆς ἀληθείας δὲ πιστεῦσαι καθυπισχνοῦντο Θεῷ. Τοὺς δὲ ἱκετηρίας μὲν ἐκτενέσιν ἐξευμενίζεσθαι τὸν Θεὸν, ἀθρόως δὲ τὸν Κύριον προσευχομένοις αὐτοῖς ἐπιφανῆναι· καὶ στηριχθῆναι μὲν εὐθέως τὴν γῆν τῆς ἐπὶ τὸ κάταντες ὑποχωρήσεως· δύναμιν δὲ θείαν κλίμακος τρόπον τοῖς ἀπολλυμένοις ὑποτεινομένην, πρὸς σωτηρίαν ὁδοποιεῖν. Αὕτη γίνεται πίστεως τοῖς ἀπίστοις ἀφορμή. Τοῦτο δὴ τὸ θαυμάσιον τὴν πόλιν ἐκείνην ὀλίγου δεῖν πᾶσαν τῷ τοῦ Φιλίππου προσῆγε Θεῷ. Ἐντεῦθεν λύειν μὲν τοὺς Χριστοῦ δεσμίους οἱ σεσωσμένοι, καὶ τοῦ ξύλου καθεῖναι προσῆεσαν σπουδῇ· ἐπείχοντο δὲ, τὴν περὶ αὐτῶν γενομένην ἄνωθεν ἐγνωκότες βουλήν.

Σὺ μὲν γὰρ, ὦ τρισμακαριώτατε τῶν ἀποστόλων, ἀνεθῆναι μὴ καταδεξάμενος τῶν δεσμῶν, ἐπισχήψας δὲ τῇ τε πόλει τὰ δέοντα, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς πᾶσι προσμένειν τῇ πίστει τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ταῖς ἐντολαῖς παρεγγυησάμενος προσλιπαρεῖν· εἶτα, δέησιν ἱκετήριόν τε ἅμα καὶ εὐχαριστήριον, ἐμφανιζομένῳ σοι νοερῶς καὶ ὑπερκοσμίως τῷ Θεῷ σου καὶ βασιλεῖ σου προσλαλήσας Χριστῷ, εἰς χεῖρας αὐτῷ τὴν παναλβίαν ἀπέδου ψυχήν· καὶ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως, ἐν ἤχῳ ἑορταζόντων νοερῶν καὶ θείων Δυνάμεων, πρὸς τὰς οὐρανίας αὐτῷ καὶ ὑπερφυεστάτας συνανελήφθης μονάς.

A Maria Philippi soror, nempe soror natura ac fide soror; pari morum æmulatione, consentiens charitate, virgo animo, virgo corpore, tota Christi vulnerata charitate [84]. Maria, vera Christi ancilla, digna Dei filia, tota Spiritu sancto plena, fidelis Evangelii discipula, sedula gnavaque apostolorum administra, fidelissima ad Græcas mulieres Jesu præco. Hæc olim Philippo assidua, quo ex tempore apostolicum munus inierat; eum, ut fratrem quidem corpore, ut vero Patrem spiritu colens, et ut ancilla sedulo officiosa ministrans, ipsa quoque apostolica plena virtute erat. Quamobrem prædicantem adjuvans, clausoque carcere comes effecta, tunc quoque nimirum suspenso condolens, diroque illius cruciatu mœrens, omni modo beatissima fe- B mina Christi socia passionum erat.

Contigit vero novum quoddam spectaculum, horrendumsane tremendumque ac terroris plenum. Terræmotu subito locus quatitur, totusque ille succussus chorus alta voragine subsidebat, quo tota fere civitas, Jesu homines theatro traductura, concesserat; omnemque populum unus cum solo hiatus absorbebat. Jam itaque gravi salutis vitæque pulsante periculo, Philippum cum sociis inclamabant; atque ea se ratione ab errore abscessuros, veroque Deo creditures, etiam atque etiam pollicebantur. At Philippus sociique ferventibus Deum supplicationibus placare; orantibus Dominus confestim apparere, moxque terram, ne mergeretur C hiatuque subsideret, confulcire; vi denique divina instar scalæ pereuntibus submissa, ita ad salutem munire. Hæc incredulis fidei occasio. Miraculum hoc, omnem fere illam civitatem adjunxit Philippi Deo. Hinc periculo redempti, Christi vinctos solutum lignoque depositum prompti accedere; at cohibebantur, qui supernum de illis consilium intelligerent.

Tu quidem, apostolorum ter beatissime, cum solvi vinculis noluisses, ac quæ officii erant civitati mandasses, cunctisque fratribus ut in fide Jesu perseverarent ac mandatis assidui essent, præcepisses: tumque supplicantis animi pariter atque gratias agentis orationem, Deo tuo, Regi tuo Chri- D sto qui apparuerat, mentis sensu, ac supra quam decore honesteque, prolocutus esses, in manus illius beatissimam animam tradidisti: inque voce exsultationis et confessionis in sono mentium epulantium [85] divinarumque Potestatum, in cœlestes eximiasque ac divinas, illo auctore, receptus es mansiones.

[84] Cant. II, 6. [85] Psal. XLI 5.

erat prædicator. Saniora hæc, quam illa Abdiæ, de duabus apostoli filiabus, quæ post aliquantos annos in tumulum patris et ipsæ illatæ sint, a dextris et a sinistris illius positæ ac miraculis claræ; quas ementitus scriptor non advertit alterius Philippi filias exstitisse, id est diaconi; quæ forte Philippi apostoli amore, et quod celebris civitas erat, multosque in ea Philippus Christo acquisierat, Palæstina a Romanis vastata, illo commigrarant, ac hospitii locum ibi delegerant. Quod etiam Mariam seu Mariamnem τοῦ Ἰησοῦ εὐαγγελίστριαν dicit πρὸς τὰς Ἑλληνίδας, *annuntiasse Jesum mulieribus Græcis*, sexui convenientissimum, nec privatam excedens doctrinam, qua nihil vetat mulieres, etiam summis apostolis adjutrices esse evangelica functione.

Digitized by Google

Bartholomæus autem e patibulo depositus, una- A que sapientissima Maria, cum Christiferum illud tabernaculum reverenter sepeliendum curassent ac Ecclesiam confirmassent, eosque qui accessissent illuminassent; ac si quid reliquum ad Evangelii functionem videbatur, complessent, suam quisque viam perrexere.

Βαρθολομαῖος δε τοῦ ξύλου καθαιρεθεὶς, καὶ ἅμα τῇ σοφωτάτῃ Μαριὰμ, τὸ Χριστοφόρον σεβασμίως κεκηδευκότες σκῆνος, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν στηρίξαντες, καὶ τοὺς προσιόντας φωτίσαντες, καὶ εἴ τι λεῖπον τῆς λειτουργίας τοῦ Εὐαγγελίου συντετελεκότες, οὕτω πρὸς τὴν κατ' αὐτοὺς ἐχώρουν ὁδόν.

Tu vero, summe inclyte ac divine Dei puer, cœlestes festivus axes inscendens chorosque agens, ac cum magistro atque Domino in æternum versans, gaude ac lætare tanquam Dei filius adoptione, quippe qui hoc nactus sis, ut cum eo qui natura Filius est, regnes vivasque, et in sempiternum læteris ac præsentia fruaris.

Σὺ δέ μοι, παναοίδιμε καὶ θεσπέσιε τοῦ Θεοῦ παῖ, τὰς οὐρανίας ἑστίας χοροβατῶν, καὶ τῷ διδασκάλῳ δι' αἰῶνος καὶ Κυρίῳ συνὼν, χαῖρε, καὶ κατατέρπου ὡς υἱὸς Θεοῦ θέσει, τῷ κατὰ φύσιν Υἱῷ συμβασιλεύειν λαχὼν, καὶ συζῶν καὶ συνευφραινόμενος ἀληκτα καὶ συνομιλῶν.

Gaude, quod Patrem luminum videre cupiisti; eumque videns[86], prototypum in Filio, ac tanquam B in imagine vidisti; velutque in radio, solem in Unigenito, Genitorem intelligens, veræ plenus lucis, quasi filius lucis atque vere ipse lux enituisti.

Χαῖρε, ὅτι τὸν Πατέρα τῶν φώτων ἐπεθύμησας κατιδεῖν, καὶ τοῦτον ὁρῶν, ἐδιδάχθης ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ὡς ἐν εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον· καὶ ὡς ἐν ἀπαυγάσματι, τὸν ἥλιον· ἐν τῷ Μονογενεῖ, τὸν γεννήτορα κατανοῶν, πλήρης εἶ φωτὸς ἀληθοῦς, ὡς υἱὸς φωτὸς, καὶ αὐτοφῶς πεφηνώς.

Gaude, Christi equorum ferventissime ac pernicissime, quem ille conscendens, ac in mare quod mente intelligitur, inducens, miraque ratione regens, multas aquas tua opera (absurda scilicet gentium sensa ac consilia) conturbavit[87].

Χαῖρε, ἵππε Χριστοῦ θερμότατε καὶ ταχύτατε, ὃν ἐπιβὰς ἐκεῖνος, καὶ εἰς τὴν νοητὴν θάλασσαν ἐπιβιβῶν, καὶ θαυμασίως ἡνιοχῶν, ὕδατα πολλὰ διὰ σοῦ, τὰ ἄτοπα νοήματα συνετάραξεν τῶν ἐθνῶν.

Gaude, quod spiritalium Dei equorum (angelicarum scilicet potestatum) volatilem indolem atque agilem, acremque ac alacrem æmulatus atque amore prosecutus, pro nominis merito ratione Philippus appellatus es, Deique currus, ut Scriptura loquitur, C decem millibus multiplex effectus[88]; in quo millia eorum, qui te auctore crediderunt (Ecclesiæ scilicet), abundantes Deo Sabaoth gloriam concinunt.

Χαιρε, οτι τῶν νοητῶν τοῦ Θεοῦ ἵππων, εἶτ' οὖν ἀγγελικῶν δυνάμεων τὴν πτηνὴν φύσιν καὶ γοργὴν, καὶ δραστήριον ἐζηλωκὼς καὶ πεφιληκὼς, εἰκότως Φίλιππος προσηγορεύθης, καὶ ἅρμα Θεοῦ μυριοπλάσιον ἀνεδείχθης, κατὰ τὴν Γραφὴν, ἐν ᾧ χιλιάδες τῶν διὰ σοῦ Χριστῷ πιστευσάντων, αἱ Ἐκκλησίαι εὐθηνοῦσαι, δόξαν ἀνακρούονται τῷ Θεῷ Σαβαώθ.

Salve sis, et exsulta ac choros ducito, qui in medio coryphæorum consessu thronum gloriæ sortitus es, ac primis apostolis connumeratus: primum denique apud supremum omnium Regem, honorem consecutus.

Χαῖρέ μοι καὶ σκίρτα καὶ χόρευε, θρόνου δόξης ἐν μέσῳ τῶν κορυφαίων εὐμοιρηκὼς, καὶ τοῖς πρώτοις τῶν ἀποστόλων συνηριθμημένος, καὶ τῆς πρώτης παρὰ τῷ Παμβασιλεῖ κατηξιωμένος τιμῆς.

Salve gaudeque, ac nobis quoque afflictis exsultatio et lætitia et gaudium esto. Pauperum molestias leva; Ecclesiis pacem restitue, ac tranquillis moribus pietatem: nostramque hanc exiguam laudationem acceptam habens, beatissime tu Deique munere felicissime, quod ex Christianæ pietatis rationibus est, desiderium imple, bonæque et bene- D placenti atque perfectæ aptans Domini voluntati, inconfusum Deo exhibe: in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Χαῖρε, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν θλιβομένοις ἀγαλλίασις γίνου καὶ εὐφροσύνη καὶ χαρά. Τοῖς πένησιν, ἐπικούφισον τὰς δυσχερείας· ταῖς Ἐκκλησίαις ἀποκατάστησον τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐνομίαν· καὶ ἡμῶν τὴν ὀλίγην ταύτην αἴνεσιν ἀποδεξάμενος, πλήρωσον, ὦ τρισόλβιε καὶ θεομακάριστε, τὴν κατὰ Χριστὸν ἐπιθυμίαν· καὶ πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον θέλημα τοῦ Δεσπότου συμβιβάσας, ἀκαταίσχυντον παράστησον τῷ Θεῷ· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ex miraculis Philippi apostoli.

Lucidissimum sidus hoc magnusque Domini apostolus, cum in Galilæam iret prædicans, adhuc

Ἐκ τῶν θαυμάτων τοῦ ἀποστόλου (39).

Οὗτος ὁ φαεινότατος ἀστὴρ καὶ μέγας τοῦ Κυρίου ἀπόστολος, ὡς ἐπ' αὐτὴν ἦει τὴν Γαλιλαίαν

[86] Joan. XIV, 8. [87] Habac. III, 8. [88] Psal. LXVII, 18.

(39) Narratio hæc, sic Græcorum Menæis consecrata, maximam procul dubio veri speciem habet, consentientissima aliis quæ in Act. adversus apostolos gesta legimus, vel quæ etiam a probatis auctoribus referuntur. Nomen Archelai obrepsisse typographo, sive etiam antiquario, ex quo ille expressit, manifestum est; nec enim tandiu Archelaus superstes fuit, aut alius ejus nominis in Judæa, ea tempestate rex fuit, qui jus vitæ ac necis sibi indulgeret, in eos qui Mosaicæ legis violatores

Digitized by Google

κηρύσσων, ἔτι τῷ βίῳ περιὼν, γύναιον αὐτῷ προσυπαντᾷ, ἐκκομίζον παιδίον τεθνηκός· καὶ οἷα μήτηρ, ἀμέτρως ἐκόπτετο. Ταύτην ὁ κηρύσσων κατοικτείρας, καὶ τὴν δεξιὰν τῷ τεθνηκότι προτείνας, *Ἔγειρε, κελεύει σοι ὁ ὑπ' ἐμοῦ κηρυττόμενος*, ἔφησεν, *Ἰησοῦς ὁ Χριστός*· καὶ ὁ λόγος ζωτικὴν αὐτῷ ἔδωκεν ἀνέγερσιν, καὶ τῇ πενθούσῃ βακτηρίαν τὸν ἀναστάντα γενέσθαι πρὸς τὴν οἰκίαν παρεσκεύασεν. Ἡ δὲ, τῶν ἴχνων τοῦ θαυματουργοῦ δραξαμένη, *Ὃν ἀνέστησας*, ἔλεγε, *δι' ὕδατος ἀναγέννησον σὺν ἐμοί*. Καὶ τυχοῦσα τῆς χάριτος, ἀπόστολος ἐγεγόνει, πᾶσιν εὐαγγελιζομένη τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τὴν ἀνάστασιν. A

Ἦγε δὲ τοῦτον καὶ ἐπ' Ἀθήνῃσιν. Ἔνθα τὸ ἁπλοῦν τοῦ λόγου κἂν εὐτελίζειν οἱ Ἀθηναῖοι ἐβούλοντο, ἡ πρᾶξις τῶν παραδόξων τούτοις ἀντεπισχεῖν ἔπειθε. Καὶ λοιπὸν, *Τί δὴ πράττειν ὀφείλομεν*, ἔλεγον, *ἡμεῖς οἱ περὶ τοὺς λόγους ἐσπουδακότες, τούτου τοῖς λόγοις ἡττώμενοι; Καὶ γὰρ, ὡς ὁρᾶτε, ἄγροικος οὗτος καὶ ἄπολις, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις ἡμῶν ἐγκρατὴς καὶ περιφανὴς ἐνδείκνυται. Τοιγαροῦν δι' ἐπιστολῆς σημανοῦμεν τῷ ἀρχιγραμματεῖ τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἱερουσαλήμ*· καὶ τὸ δόξαν οὗτοι κρατύναντες, ἱκανὸν πρὸς τὸ λέγειν ἐξαποστέλλουσιν. Ὁ γοῦν ἀποσταλεὶς, ἐσῳ τῆς Ἱερουσαλὴμ γεγονὼς, μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς γραφῆς, διὰ λόγων τοῖς ἄρχουσιν ἐπετράνωσε τὰ τῆς γραφῆς, λέγων· *Τοὔνομα Φίλιππος ἐκ τῶν ὧδέ τις λέγων εἶναι, ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς· ὃς ἄγροικον μὲν ἐπιφέρεται τὸν λόγον, οὐ μικρὸν δὲ τὴν ἡμῶν ἐπισείοντα τὴν καρδίαν καὶ πατρίδα, καινὸν διαγγέλλων ὄνομα, Ἰησοῦν, ᾧ καὶ χρώμενος ἐπὶ γλώττης, ἀποτρόπαιον ἔχει δαιμόνων καὶ νοσημάτων παντοδαπῶν. Ἀλλά γε σὺν τούτοις, καὶ τὸ κατέπραξεν. Ἀπολιπών τις τὸν βίον, καὶ πρὸς τὸν χῶρον τῶν τεθνεώτων μεταχωρήσας, τῇ τοῦ Ἰησοῦ προσηγορίᾳ ἀνέστησε. Λείπεται τοιγαροῦν σίχεσθαι τὰ ἡμῶν, καὶ τὰ τούτου αὐξάνεσθαι, εἰ μὴ τάχιόν τις πρὸς ἡμᾶς ἐξ ὑμῶν παραγένοιτο.* B

Καὶ δὴ ἑαυτῆς μετὰ σοβαρᾶς καὶ ἀλαζονικῆς φαντασίας τὴν Ἑλλάδα ὁ ἀρχιγραμματεὺς καταλαμβάνει, κατὰ Φιλίππου σφόδρα χαλεπαίνων· καὶ μήτε ἄρτου γευσάμενος μήτε τινὸς ἄλλου τῶν σώματι

vitæ superstes, mulier quædam illi obviam venit, quæ filium suum defunctum efferret : maternaque pietate ac sensu supra modum plangebat. Hujus Christi præco misertus, dextraque defuncto exporrecta : *Surge*, inquit, *jubet tibi qui a me prædicatur, Jesus Christus :* fecitque sermo, ut puer vivus excitaretur; et ut qui suscitatus erat, lugenti matri baculus sustentandæ domui redderetur. At illa, ejus qui miraculum patrarat vestigiis admota : *Quem suscitasti*, aiebat, *una mecum per aquam regenera.* Munusque consecuta, apostolus evasit, dum filii suscitationem cunctis annuntiat.

Duxit vero et Athenas apostolum. Ibi, quanquam eo animo erant Athenienses ut pro sermonis simplicitate contemnerent, stupendarum tamen ac inauditarum rerum patratio, obniti eos doctrinæ suadebat. Ac demum : *Quidnam*, aiebant, *facturi sumus, nos qui eloquentiæ ac doctrinis operam damus, cum hujus sermonibus vincamur? Etenim, ut videtis, rusticus iste incertisque sedibus vagus, operum luce nostri compos illustrisque efficitur. Quapropter conscripta epistola significemus Scribarum Judæorum Hierosolymis principi.* Firmata porro illis sententia, qui rei eloquendæ idoneus esset, mittunt. Is vero cum Hierosolymam venisset, reddita epistola, verbis explanabat quæ illa continerentur, dicens : *Vir quidam, qui se Philippum vocari dicat, ad nos hinc profectus est. Est ille quidem rudi rusticoque eloquio, quo tamen non parum corda nostra patriamque commoveat, dum novum nomen (Jesum scilicet) prædicat; quem et in lingua habens, dæmones, omnisque generis morbos deturbat. Sed et cum istis, rem patravit, quæ stuporem injiciat. Humanis quispiam exemptus erat, atque ad defunctorum locum commigrarat. Hunc ille suscitavit invocato Jesu nomine. Superest itaque ut nostra plane aboleantur et intereant; quæ vero illius sunt, augeantur, nisi citius ex vobis aliquis ad nos veniat.* C

Statim ergo pleno fastus, superboque apparatu Scribarum princeps Græciam petit, adversus Philippum valde indignans; ac neque pane degustato, neque ullo alio, quod corpori indulgeatur, sublime

viderentur, et ab ea homines avocare. Hoc nomine clarus Herodes junior, qui Jacobum occidit gladio, voluitque occidere et Petrum, etsi Judæis in Christum religiosior, ne ea nece fœdaret solemnitatem paschalem, distulit post dies azymorum, quando et Petrus ab angelo liberatus est. Agrippas quoque, ipse in Judaismo religiosissimus, regnoque Judææ aliisque provinciis Romanorum benevolentia auctus, sic potuit in apostolos excandescere, quanquam in Paulum mitior videatur, cum dicentem audisset, jam vinctum, sed qui Cæsarem appellasset, eaque ratione nec ab illo, nec a Festo præside judicari posset. Trahi Hierosolymam ex aliis procul synagogis religionis reos, ipsa Pauli legatio Damascum indicio est, cum irarum plenus ac minas spirans in discipulos Domini (utique ex Judæis conversos) ferretur, quales et hi Athenienses videntur fuisse, ac mulier cujus filium in Galilæa Apostolus suscitaverat : D

quæ ipsa Athenis sufficere Apostolo poterat, ut moris erat Judæis sumptus facere suis magistris : quam Christus consuetudinem non sustulit, sed discipulis suis liberam fecit. Qui toties pontifex ἀρχιερεὺς et ἀρχιγραμματεὺς dicitur, non ipse summus pontifex Hebræorum putandus, sed quem synedrium Hierosolymitanum ἀπόστολον mitteret, et quasi ἔξαρχον, virum scilicet generis sacerdotalis et legisperitum, legisque æmulationem habentem, qualis fuit Paulus missus ad synagogas in Damascum, quanquam hoc illi deerat, ut esset ex sacerdotali prosapia, qui seipse de tribu Benjamin affirmat. Nec modo Hebræis desunt apostoli ac disciplinæ legis præfecti, quos ex synedrio vel Hierosolymitano vel Babylonico mittant ad subjectas synagogas ac plebes, qui severius in legem commissa, et quorum indulgentiam non habent per gentium pressuram ex suis legisperitis, emendent ac puniant.

Digitized by Google

sibi tribunal parari jubet; mutatoriaque pontificali chlamyde assumpta, superbia tumens, judicii sedem conscendit, cunctis ejus patriæ eruditis, ac qui venerant cum eo, timore astantibus. Vocatus itaque apostolus, medius stetit, pontifici responsurus. Ad quem pontifex in hæc verba percontatur : *Non satis visum, cunctorum miserrime hominum, quod Judææ et Galilææ et Samariæ pravitate mentis obrepseris, simplicioresque in eis errore dementaris, sed et Athenarum urbis sapientes tentare molitus es, existimans nimirum viros catos atque prudentes abs te seductum iri. Ac quidem te, velut qui errore seductus sis, ad præsens omisso spretoque, ad viros sapientes, quæ tuæ opinionis sunt, edisserens, sermonem habebo.*

Ejus magister, auditores, cum evertendæ legi Mosaicæ daret operam, justa a nobis lege ut crucem ferret, damnatus est. nudusque alto stipite suspensus derelictus, ob diei celebritatem, Pilato, Josephi cujusdam viri divitis supplicatione inducto, sepulturæ tradi permissus est. Amicitiæque lege cum tenerentur ejus discipuli, occulte intempesta nocte eum furantur; hoc nempe commento vulgus seducere parantes. Sparsaque ubique fama, eum a mortuis surrexisse, magistrum sibi atque doctorem hominem arrogant. Ex eorum collegio unus est et Philippus iste, cujus rex Archelaus desiderat compotem fieri, ulciscenda vulgi injuria, mala eum morte perditurus : quem si vultis, quam cito vinctum Hierosolymam abducite.

Ac vero, cessante loqui pontifice astantes intentis oculis in Philippum erant, quid demum ille ei responderet. Sensim itaque leniusque apertis labiis, Philippus ita pontifici infit : *Fili hominis, ut quid diligis vanitatem et loqueris mendacium? Ut quid cor tuum gravas in vanitate? Nonne tu auro custodum manus implesti, ut resurrectionis, afficta calumnia, fidem abolerent? Nescis quæ signacula monumento apposuisti? Hæc nimirum in die iræ tuum scelus ignominia traducent.*

His pontifex majorem in modum turbatus, furoreque irruens ut apostolo manus inferret, rem præstare non potuit. Statim enim ejus pupillæ oculorum obscuratæ sunt, ac corpus reliquum inutile redditum. Visa res præstigiæ, his qui aderant. Ut tamen in apostolum impetum fecerunt, ejusdem ipsi cæcitatis periculum sumpserunt. Quod vero apostolus non nesciret illorum incredulitatem ac ignorantiam, quod vis dæmonum in illis præpolleret, eam in rem ingenti gemitu : *Tua, Domine*, aiebat, *benignitas, ipsa te moveat, eorumque contritiones sana, et ut te agnoscant credantque, illorum animos immuta.*

E terris itaque apostolo orationem fundente, indulta e cœlis, his qui percussi fuerant, sanitas ac

A χαριζομένων, ὑψηλὸν αὐτῷ γενέσθαι βῆμα παρηγγυᾶτο· καὶ τὴν ἐξαλλον τῆς ἀρχιερατικῆς χλαμύδα περιβαλών, εἰς τὸν δικαστικὸν πεφυσιωμένος ἄνεισι θρόνον, πάντων τῶν ἐλλογίμων τῆς πατρίδος, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ παραγενομένων, μετὰ δέους παρεστηκότων. Ὅμως προσκληθεὶς ὁ ἀπόστολος, μέσον, τῷ ἀρχιερεῖ ἀπολογησόμενος ἵστατο· καὶ πρὸς τὸν ἀπόστολον ὁ ἀρχιερεὺς οὕτω προσήρετο· *Οὐκ ἱκανῶς ἔχειν ἔδοξε, τὸ μοχθηρῶς ὑπεισελθεῖν σε,*

B *ἀθλιώτατε πάντων ἀνθρώπων, τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Γαλιλαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ τοὺς ἐπ' αὐταῖς ἀσφαλεστέρους ἀποπλανῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς σοφοὺς τῶν Ἀθηνῶν ὑπονοήσω, μεμελετηκὼς τὴν ἀπάτην, πεπυκνωμένους ἄνδρας οἰόμενος ἀπατᾶν. Καὶ ὡς ἠπατημένου, καταφρονῶ σου τὸ παρόν· ἐπὶ δὲ τοὺς σοφοὺς, διδάσκων τὰ κατὰ σὲ, τὸν λόγον ποιήσομαι.*

Ὁ τούτου διδάσκαλος, ὦ ἄνδρες, ἐπὶ παραπτώσει τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου γενόμενος, ὑφ' ἡμῶν σταυρῷ τεθνάναι εὐλόγῳ νόμῳ κατεκρίθη· καὶ γυμνὸς τῷ ξύλῳ ἀπηωρημένος καταλειφθεὶς, διὰ τὸ τῆς ἡμέρας ἐπίσημον, τοῦ Πιλάτου, Ἰωσήφ τινος πλουσίου ἱκετηρίᾳ ἐπικαμφθέντος, τάφῳ συγκεχώρηται. Καὶ νόμῳ φιλίας οἱ τούτου κρατούμενοι μαθηταὶ, λαθραίως ἀωρὶ τοῦτον ἀποσυλοῦσιν, εἰς πολλῶν ἀπάτην, ἐπιτεχνευσάμενοι τοῦτο· καὶ παντοχοῦ ἐπισπείραντες ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι, τὸν ἑαυτῶν ἐπιφημίζουσι διδάσκαλον. Ἐξ αὐτῶν εἷς ἐστι καὶ ὁ Φίλιππος οὗτος,

C *οὗ περικρατὴς ὁ βασιλεὺς ἐπιθυμεῖ γενέσθαι Ἀρχέλαος, εἰς πολλῶν ἐκδίκησιν ἀπολέσων αὐτόν· ὅνπερ εἰ βούλεσθε, πρὸς αὐτὸν τὸ τάχος δέσμιον εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπαγάγετε.*

Καὶ δὴ τοῦ ἀρχιερέως παύσαντος τοῦ λόγου, οἱ παρεστῶτες ἐνητένιζον τῷ Φιλίππῳ, τί πρὸς αὐτὸν ἀντερεῖ. Ἠρέμα δέ πως τοῖς χείλεσιν ὑπανοίξας ὁ Φίλιππος τῷ ἀρχιερεῖ ἔφησεν οὑτωσί· *Υἱὲ ἀνθρώπου, ἵνα τί ἀγαπᾷς ματαιότητα, καὶ λαλεῖς ψεῦδος; Ἵνα τί ἐπὶ ματαίῳ τὴν καρδίαν σου βαρύνεις; Οὐ χρυσοῦ σὺ τῶν φυλάκων τὰς χεῖρας ἔπλησας, εἰς τὸ πλάσασθαι τῆς ἐγέρσεως συκοφαντίαν; οὐκ οἶδας ἃς ἐναπέθου σφραγῖδας τῷ μνήματι; αὗταί σου ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς στηλιτεύσουσι τὸ ἀνόμημα.*

D Ταῦτα τὸν ἀρχιερέα μεγάλως ἐτάραξαν· θυμικῶς δὲ διορμήσας διαχειρίσασθαι τὸν ἀπόστολον, οὐκ ἠδυνήθη. Παρευθὺ γὰρ αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀπημαυρώθησαν, καὶ τὸ περίλοιπον σῶμα ἄχρηστον ἐγεγόνει. Τότε τοῖς παρατυχοῦσι τὸ γεγονὸς γοητεία προσεδοκᾶτο. Ὅμως κατὰ τοῦ ἀποστόλου ὁρμήσαντες, καὶ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς πηρώσεως πεῖραν ἔλαβον. Ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἠγνοεῖτο τῷ ἀποστόλῳ ἡ ἀπιστία καὶ ἡ ἄγνοια, ὅτι ἐπικράτεια δαιμόνων ἔνεστι τούτοις, ἐπὶ τούτῳ οἰμώξας μέγα, *Δυσωπήθητι ὑπὸ τῆς σῆς ἀγαθότητος, Κύριε*, ἔλεγε, *καὶ ἀμφοτέρων ἴασαι τὰ συντρίμματα, καὶ πρὸς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν αὐτοὺς μεταποίησον.*

Κάτωθεν οὖν τοῦ ἀποστόλου τὴν εὐχὴν ποιουμένου, οὐρανόθεν ἡ ῥῶσις τοῖς πληγεῖσιν ἐχαρίζετο·

Digitized by Google

καὶ τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ἀναβλέψαντες, τὴν νοητὴν τῆς ψυχῆς ἐπεζήτουν ὑγείωσιν. Ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις τῶν ἀστηρίκτων εὐμετάβολον τὴν γνώμην οἶδεν ὁ ἀπόστολος εἶναι, τὸ φώτισμα τούτοις οὐκ ἐπένευσεν. Ἐκτενέστερον δὲ τοῦ ἀποστόλου προσευξαμένου, θεία δύναμις ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατιοῦσα, τὰ ἀφιδρύματα τούτων πάντα (40) κατέρραξε, καὶ τοὺς ἐμφωλεύοντας ἄρδην ἀπώλεσε δαίμονας. Καὶ κλόνος βίαιος τότε τὴν γῆν κατεῖχε, καὶ πάντες καταφυγὴν τὸν ἀπόστολον ἐτίθουν, μεγάλῃ κράζοντες τῇ φωνῇ, *Ἰσχυρὸς Θεός ἐστιν, ὁ ὑπὸ σοῦ κηρυττόμενος, καὶ τούτῳ ἀδιστάκτως πιστεύομεν, καὶ χαίροντες τὸ λουτρὸν κομούμεθα.* Καὶ ἀρξάμενος, πάντας ἐβάπτισε. Μόνος δὲ ἀρχιερεὺς ἀποσπασθέντας ὡς εἶδε τοὺς ὑπ' αὐτὸν, τῇ τοῦ δολίου ὑποβολῇ κατὰ τοῦ Πλάστου δύσφημα ἐβλασφήμει ῥήματα. Καὶ τούτου μὴ φερομένη τὴν παράνοιαν ἡ γῆ, πάντων ὁρώντων, ὡς ἐπὶ Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν, βιαίως τοῦτον ἔνδον αὐτῆς κατασχεθῆναι ζῶντα συνώθησε. Τότε τοὺς φωτισθέντας ὑποστηρίξας, καὶ Νάρκισόν τινα τούτοις ἐπίσκοπον καταστήσας, οὗ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ὁ ἀπόστολος Παῦλος μέμνηται, αὐτὸς πρὸς Πάρθους ἀφίκετο· καὶ κλίνας γόνυ, ἐπίσκεψιν οὐρανόθεν ἐζήτει. Καὶ αὐτίκα σχῆμα αὐτῷ ἐδείκνυτο ἀετοῦ, ὑπὸ χρυσᾶς πτέρυγας τὸν Χριστὸν εἰκονίζουσα ἐσταυρωμένον. Ὅθεν ἀναῤῥωσθεὶς, πάλιν εἶχετο τοῦ κηρύγματος, καὶ τῶν Κανδάκων πόλει; (41) διαδραμὼν, ἐπ'

A robur est : visuque receptо sensilibus oculis, animæ sanitatem, quæ mente intelligitur, expetebant. Quod tamen apostolus instabilium hominum mentis inconstantiam haud raro expertus erat, non annuit ut illuminatione perficeret. Intentiusque ac instantius orante apostolo, divina virtus e cœlo demissa, eorum omnia simulacra elidit; ac qui in eis latitabant, penitus dæmonas perdidit. Factaque tunc terræ valida quassatio, omnesque ad apostolum confugiebant, magna voce clamantes : *Fortis est Deus qui abs te prædicatur, eique citra omnem dubitationem credimus, ac lubentes lavacrum consequemur.* Incipiensque apostolus, cunctos baptismo tinxit. Solus vero pontifex, ubi subditos avulsos cognovit, dolosi illius suggestione, nefanda in rerum
B Auctorem verba blasphemo ore evomebat. Ejusque terra dementiam non ferens, cunctis cernentibus, velut in Dathan et Abiron, viventem illum hiatu intus violento compressit atque absorpsit. Tum apostolus, confirmatis illis qui crediderant, præfectoque illis Narcisso quodam episcopo, cujus Paulus meminit in Epistola ad Romanos [89], ad Parthos profectus est : genuque in oratione posito, divinam e cœlis visitationem quærebat. Moxque ostensa illi est Aquilæ figura, quæ sub alis auro rutilis Christi crucifixi formam; exprimeret. Unde roboratus, prædicationi rursus incumbebat; Candacensiumque peragratis urbibus, conscensa navi, Azotum naviga-

[89] Rom. xvi, 11.

(40) *Τὰ ἀφιδρύματα τούτων πάντα.* Antecedentia omnia Hebræos sonant, et qui Mosis religione tenerentur; nunc vero ἀφιδρύματα, *statuæ, simulacra*, quæ sic erigantur sedibusque locentur, ut
C **venerationi habeantur, prorsus remotum a Judæorum, per ea tempora, moribus.** Ac quanquam etiam luci ἀφιδρύματα reddantur, nec lucos quidem habuisse putandi Athenis Judæi aut excelsa, ubi more antiquo adorarent. Vel ergo misti Judæis Græci, illa in Apostolum grassatione, vel non satis accurata, ac interpolata, quæ de Philippo legit Ecclesia Græca. Difficile etiam consentiunt, quæ de Pauli Athenis prædicatione habet Act. liber; nisi primus Paulus tanta anxietate Athenis prædicavit, Dionysiumque et conjugem aliosque nonnullos convertit, quibus tamen necdum Dionysium episcopum dederit : sed Philippus secundo urbem tentans, pluribusque in ea conversis, dederit Narcissum; quem perinde Hippolytus de septuaginta duobus discipulis Athenarum episcopum facit : colunt Græci die 31 Octobr. cum Stachy, Amoplio et Urbano : assignatisque tribus superioribus, quibus episcopi præfuerint, sedibus, nihil ejusmodi de Narcisso, sed hoc solum : Ὁ δὲ Νάρκισσος διαφόρως βασανισθεὶς παρέδωκε καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ, δι' ὃν καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ προθύμως ἐξέχεε· *Narcissus vero diversis excruciatus tormentis, ipse quoque animam Deo tradidit, cujus etiam gratia lubens sanguinem profundebat.* Quod auctor eum facit, cujus Paulus meminit Rom. xvi, 11 : Ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσου, τοὺς ὄντας ἐν Κυρίῳ. *Salutate qui sunt ex Narcissi domo* (vel ut Erasm. *ex Narcissi familiaribus*) *qui sunt in Domino*, conjecturam elidit Hugonis Grotii, cum ad eum locum sic advertit, *Puto intelligi Narcissum Claudii libertum, in cujus domo aliqui fuerint Christiani.* Magis itaque assentior Baronio, an 58, 56, quanquam non ejus fundamento, quod Narcissus potentissimus Claudii libertus odio
C Agrippinæ matris, biennio ante scriptam Pauli Epistolam, consulatu Asinii et Acilii, ut auctor est Tacitus, a Nerone occisus fuerat : poterant enim superesse de familia, et quidem *in Domino*, id est, fideles, ad quos attinere poterat ea Pauli commendatio : sed quod toto illo capite, Asiaticos hospites fideles notos Romanis commendat, ea commendatione eis solatium aliquod ac præsidium quærens, ut per quos Romæ Christi agebatur negotium, ac sensim spargebantur fidei semina. Erat forte tum Narcissus, in Oriente Athenarum episcopus, vel etiam diem martyrio clauserat. τῶν αὐτοῦ, quibusdam ejus necessariis, notis, affinibus, qui perinde Christiani essent, Romæ versantibus. Roma vero dum scribit Paulus, ut Phil. iv, Romanorum salutes perfert, maxime potentum, et eorum qui favore pollerent, ut eorum fidei collegio, sic salutati alacriores in Christi fide ac Christiana militia redderentur.

D (41) *Τῶν Κανδάκων πόλεις*, Videtur regionem Syriæ, significare, et quidem vicinam Parthis, unde illam adierit, ac inde Azotum navi petierit, quæ urbs est Palæstinæ, una ex satrapiis Philistinorum. Nihil mirum hærere nos in locis dissitis, cum non raro etiam in vicinis sapientes geographi perplexi sint, vel propter urbium occasum, aut mutationem nominum, seu etiam alios casus. Erant apostoli quasi nubes volantes, mira agilitate, quo ferebat impetus Spiritus, vel terra, vel mari sequentes; quod sane necessarium, ut brevi adeo intervallo temporis, in omnem terram exiret sonus eorum; ipso præsertim Deo sæpius monente, quæ potissimum civitas aut regio illis petenda esset, ut de Paulo legimus : nec æquum ut coapostolis (maxime coryphæis et qui de duodecim erant) negemus. Quid si allusio est ad Candacem reginam Æthiopum, cui fuerint Æthiopes Palæstinæ vicini, versus Arabiam, ex quibus apostolus, eorum peragratis urbibus,

Digitized by Google

vit. Validaque tempestate jactata navi, lucida statim crucis figura ab ipso navigio affusis fulgoribus, noctis caliginem lustravit. Navique exscendentes, ab Azotide quodam in mediterraneas illius ædes deductus apostolus, die jam in vesperam desinente, preces producebat. Hospitis itaque filia prope fenestram e vicino stans, oculi dolore discruciabatur. Sic tamen apostoli verbis lenocinio quodam mulcebatur, ut vim ipsam doloris oblivisceretur. Tum illa ad patrem accedens, oculi probrum cum dolore conjunctum expostulabat, ut cujus serio cura non ageretur. Ad quam pater : *Pro te forsitan, filia, vel ipsam*, inquit, *libens animam exponerem, si quis oculi tui dedecus, labemque posset auferre.* Cui filia gratiose arridens : *Est, pater, modo velis, qui et dolorem et labem curare possit. Ubinam vero*, ait, *filia? In mediterraneis ædibus*, respondit illa, *quem heri sero e navigio domi suscepisti.* Moxque apostolum jubet accersiri. Insertaque qui accersitus erat, dulci veritatis doctrina, sermone delinitos cum omni familia, baptismo intinxit. Cumque puella ex patre oculi curationem exquireret, ait apostolus : *Sanandi munus tibi tribuam, cunctisque qui baptismatis donum susceperint. Mane itaque surgens, o puella, invocato Christi nomine, laboranti oculo manum impone, integerque ac sanus, qui læsus est, oculus evadet.* Quod cum ita fecisset, ut magister admonuerat, ægritudinem suam curavit. Quo ex tempore sapiens Charitina, adjutore patre suo Nicolide, apostolum secuta est cum eo laudans ac benedicens Deum.

A Ἄζωτον ἔπλει νηὸς ἐπιβάς· καὶ σφοδρᾶς καταιγίδος κλυδωνιζούσης τὴν ναῦν, φωτοφανὴς αὐτίκα σταυροῦ τύπος ὑπ' [ἀπ'] αὐτῆς τῆς ὁλκάδος τῆς νυκτὸς τὸ ζοφῶδες ἐπέλαμψε· καὶ ἀποβάντες τοῦ πλοίου, ὑπ' Ἀζωτίδος τινὸς ἐν μεσογαίῳ οἰκήματι καταχθεὶς ὁ ἀπόστολος, τῆς ἡμέρας ἤδη πρὸς ἑσπέραν διαληγούσης, τὴν εὐχὴν παρέτεινε. Τὸ γοῦν θυγάτριον τοῦ ξενοδόχου ἐν χρῷ τῆς σύνεγγυς θυρίδος καθιστάμενον, ὠδυνᾶτο τὸν ὀφθαλμόν. Οὕτω δὲ τοῖς λόγοις τοῦ ἀποστόλου ἡδύνετο, ὡς καὶ τὸ τῆς ὀδύνης ἐπιλαθέσθαι. Εἶτα προσελθοῦσα τῷ οἰκείῳ πατρὶ, τοῦ ὀφθαλμοῦ τὴν αἰσχύνην σὺν τῇ ὀδύνῃ, ὡς ἀμεληθεῖσα προσενεκάλει. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὴν, Ὑπὲρ σοῦ τάχα, τέκνον, ἔφη, προθύμως ἂν καὶ τὴν ψυχὴν προϊέμην, εἰ τοῦ σοῦ ὀφθαλμοῦ τὸ δυσειδὲς ἠδύνατό

B τις διορθώσασθαι. Καὶ ἡ παῖς χαριεντιζομένη, Ἔστιν, πάτερ, εἰ βούλει, ὁ τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ πάθους θεραπευτής. Καὶ ποῦ τέκνον, ἔφη; Ἐν τῷ μεσογαίῳ οἰκήματι, ἡ παῖς ἀντεπάγει, ὃν ἐκ τοῦ πλοίου τῇ χθὲς ὑψιαθέντα καθυπεδέξω. Καὶ παρευθὺ τὸν ἀπόστολον προσκληθῆναι κελεύει. Καὶ τούτοις τὸν ἡδὺν τῆς ἀληθείας ὁ προσκληθεὶς ἐνειράμενος λόγον, πανοικὶ καταθέλξας ἐβάπτισε. Τῆς δὲ κόρης, τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐπιζητοῦντος τὴν ἴασιν τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ἔφη ὁ ἀπόστολος· Σοὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ὑγείας χαρίσομαι καὶ πᾶσι τοῖς προσδεξαμένοις τὸ χάρισμα τοῦ βαπτίσματος. Πρωΐας ἀναστᾶσα, ὦ κόρη, τῷ πάσχοντι ὀφθαλμῷ τὸν Χριστὸν ὀνομάσασα τὴν χεῖρα ἐπίθες, καὶ ἄρτιος ὁ βεβλημμένος ὀφθαλμὸς γενήσεται. Οὕτως ἡ μαθήτρια ποιήσασα ὡς ὁ διδάσκαλος ὑπέθετο, τὸ οἰκεῖον ἐθεράπευσε πάθος. Καὶ ἔκτοτε ἡ σοφὴ Χαριτίνα, συνεργείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Νικολείδους, ὀπαδὸς τοῦ ἀποστόλου ἐγένετο, δοξάζουσα σὺν αὐτῷ καὶ εὐλογοῦσα τὸν Θεόν.

Veniens autem apostolus Philippus Hierapolim, monebat qui erant comites, ne tentationibus animum desponderent. Inter quæ indigenæ ut impostorem dolo necare volebant, ne scilicet eorum uxores, velut etiam aliorum multorum, seduceret. Quidam vero Heros, ingenua præ reliquis civibus fortuna, apostolum ne lapidaretur liberari studens, in hæc fere verba sodales probabilibus aggressus est. *Viri cives, meum consilium nosse te. Nihil nobis injustum cum peregrino isto homine : sed, si lubet, illius examinemus doctrinam, num ad animi salutem aliquid conferat.* Cum nemo Heroi (quippe vero illustri) contradicere ausus esset, primus ipse apostoli pedes complexus, sanctum rogabat ut in domum suam diverteret. Ingressis illis, Marcella Herois uxor indignari adversus virum, divortiique libellum offerre, et ut dos ad ipsam revertatur, nisi is Philippum domo ejiciat, serio rogare. Videns

C Τὴν δὲ Ἱεράπολιν καταλαβὼν ὁ ἀπόστολος Φίλιππος, ἐδίδασκε τοὺς συνεπομένους αὐτῷ μὴ ἐκκακεῖν τοῖς πειρασμοῖς. Καὶ ἐπὶ τούτῳ οἱ ἐγχώριοι δολοφονῆσαι τοῦτον ἐβούλοντο ὡς ἀπατεῶνα, προφάσει μὴ καὶ τὰς αὐτῶν γυναῖκας ἀπατηθῆναι, ὥσπερ καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἥρως δέ τις, τῶν πολιτῶν τὴν τύχην αἰδεσιμώτερος, ἐξᾶραι θέλων τοῦ λιθασμοῦ τὸν ἀπόστολον, πρὸς τοὺς σὺν αὐτῷ πιθανολογούμενος, οὕτω πως ἔφη· Ἄνδρες πολῖται, τὸ ὑπ' ἐμοῦ βουλευόμενον μάθετε. Μηδὲν ἡμῖν ἄδικον καὶ τῷ ξένῳ ἀνδρὶ· ἀλλ' εἰ δοκεῖ, τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν δοκιμάσωμεν, εἴτε εἰς ψυχικὴν περιποίησιν ἔσται. Καὶ ὡς ἐπισήμῳ τῷ Ἥρωϊ ἀντειπεῖν οὐκ ἐτόλμησαν, καὶ αὐτὸς πρῶτος τῶν ποδῶν τοῦ

D ἀποστόλου δραξάμενος, ἐδυσώπει τὸν ἅγιον εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καταλῦσαι. Καὶ ἀμφοτέρων ἀφικομένων, Μάρκελλα ἡ τοῦ Ἥρωος γαμετὴ ἐδυσφόρει κατὰ τοῦ συνεύνου, λύσιν τοῦ συνοικεσίου ζητοῦσα (42),

Azotum venerit, Charitinam cum patre et familia Christo lucraturus? Sequentia etiam de Hierapoli. forte spectent ad Hierapolim Syriæ, itinere decem dierum a Damasco, urbem archiep. sub patriarcha Antiocheno, unam ex præcipuis imperii Turcici, ubi tantis illis patratis, in Phrygiam et Lycaoniam venerit, ut hic dicitur; postremo consummatus Hierapoli Phrygiæ, quæ omnium recepta sententia est. Hæc, quantum assequi licet, in re sic antiqua, nulloque præterea certo teste comprobata : quanquam favet illud de Philippo diacono, qui sic baptizato in via eunucho Candacis reginæ Æthiopum, dum rediret Azotum, a Spiritu raptus est, Act. VIII, 27; quod argumento est, fuisse loca satis vicina, quæ sic continue Philippus apostolus potuerit divina prædicatione lustrare.

(42) Λύσιν τοῦ συνοικεσίου ζητοῦσα. Quan-

Digitized by Google

καὶ τὴν ἀντιστροφὴν τῆς προικὸς, εἰ μὴ τῆς οἰκίας ἔξω βάλλει τὸν Φίλιππον. Ἐπεὶ δὲ ἐναγώνιον ὁ ἀπόστολος τὸν Ἥρωα ἐωράκει, αὐτὸν παρεθάρρυνεν ἐπιμένειν τῇ πίστει. Αὐτὸς δὲ γονυκλίνας καὶ προσευξάμενος, τὴν πρὸ μικροῦ χαλεπαίνουσαν, ἱκέτιν τοῦ ταύτης ἀνδρὸς παρεσκεύασεν, *Ὦ ἄνερ γλυκύτατε*, λέγουσα, *πόθεν ὁ θαυμαστὸς οὗτος ἐγένετο ἄνθρωπος; Ὡς ἡδὺς ὁ τούτου λόγος καὶ ἡ τῶν ἠθῶν κατάστασις! Μεγάλου Θεοῦ*, ὁ Ἥρως ἔφησε, *καταγγελεὺς οὗτος, ὦ γύναι, καὶ αἰωνίου βασιλείας προξενητής· καὶ εἰ δοκεῖ, ἀνενδοιάστως προσέλθωμεν τῷ τούτου Θεῷ·* καὶ ἅμφω προσπεσόντες ἀποστόλῳ, πανοικὶ λαμβάνουσι τὴν ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος ἀναγέννησιν. Ἐκ δὲ τούτου, πολλοὶ τῆς περιοικίδος πρὸς Κύριον μετετάξαντο.

A itaque apostolus inde animo anxium, ut in fide constans perseveraret excitabat. Tum ipse positis genibus orans, eam quæ paulo ante indignans obstrepebat, viro supplicem fecit. *O vir dulcissime*, aiebat, *unde venit mirabilis hic homo? Quam suavis illius sermo morumque constitutio! Magni Dei*, aiebat Heros, *o mulier, nuntius est ac præco, regnique cœlestis parandi auctor. Ac, si libet, citra omnem dubitationem accedamus illius Deo;* amboque procidentes apostolo, regenerationem quæ ex aqua est et Spiritu, accipiunt cum tota domo. Quo factum est, ut et vicini multi ad Dominum transirent.

Ἀλλ' ὁ τῆς κακίας ἐφευρετὴς, ὡς ἑαυτὸν ἡττώμενον εἶδε, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἐζωγρημένους, πυρπολῆσαι τὴν οἰκίαν τοῦ Ἥρωος ἤγειρε. Καὶ γνοὺς τῷ πνεύματι ὁ ἀπόστολος, ἀτρόμως ἐξεισι πρὸς αὐτούς· ὃν ἀνημέρως ἐπικαυχῶντες, εἰς τὸ δικαστικὸν βουλευτήριον ἦγαγον. Ἐμβριθῶς δὲ τῷ ἀποστόλῳ Ἀρίσταρχος ὁ ἔξαρχος τοῦ βουλευτηρίου προσχὼν, *Οἶδά σε ταῖς μαγείαις ἐναβρυνόμενον*, ἔλεγε· *ἀλλ' εἰ μὴ ἀποθέμενος ταύτας ἔσῃ, λιθασμῷ πικρῷ σε ἀπολέσω. Τὰ γὰρ περὶ τοῦ σταυρωθέντος Θεοῦ σου εὐκαίρως ἐπιζητήσομεν*, λέγει, καὶ τῆς ἀποστολικῆς δραξάμενος κόμης, ὠθῶν αὐτὸν προσεπηλάκιζεν. Ἀριστάρχου δὲ τὸ ἄτακτον ἐπιτεχνευσάμενος σωφρονῆσαι ὁ μακάριος Φίλιππος, ἴσως καὶ διὰ τοὺς παρατυγχάνοντας, ἵνα γνῶσιν ὅτι δυνατοῦ Θεοῦ ἐστιν ὑπηρέτης, εἰς ἐπήκοον πάντων οὕτω πως ἐξεφώνησεν, *Ὁ τὰς καρδίας ἡμῶν πλάσας καταμόνας, καὶ τὰς κινήσεις αὐτῶν πρὸς ὁπωσανοῦν τρεπόμενος, τὸν ἐκ τῆς ἐμῆς καρδίας ὡς ὀργῆς ἀμέτοχον ἀναγόμενον λόγον ἔργῳ πλήρωσον, Κύριε, καὶ γενέσθω πᾶσι σωφρονισμός. Ἡ προταθεῖσα χεὶρ ἐπὶ τὴν κόμην, ἧς ἡγίασας κεφαλῆς, παρεθήτω.* Ἐπηκολούθει δὲ τῷ λόγῳ ἡ τοῦ ἀτάκτου διαστροφὴ τῶν μελῶν. Παρευθὺ γὰρ ἡ τούτου ἀπεξηράνθη χεὶρ καὶ ὁ πρὸς αὐτὴν ὀφθαλμὸς ἀπετύφλωτο, καὶ κατ' ἄμφω κεκώφωτο τοῖς ὠσί. Τοῦτο τοὺς συνειλεγμένους ἐξέστησε, καὶ μετὰ δέους ἱκέτευον δοῦναι συγγνώμην τῷ πλημμελήσαντι. Καὶ ὁ ἀπόστολος πρὸς αὐτούς· *Αἱ τῶν μελῶν διαστροφαὶ ἀνθρωπίνης βοηθείας ἐπαποροῦσιν. Ὁ γὰρ τούτων διορθωτὴς εἷς ἐστιν, ὁ ἐκ χοὸς κατάρχας διαρθρώσας τὸν ἄνθρωπον. Ὡς εἰ μὴ προσέλθητε, καὶ αὐτὸς ὁ παθὼν, οὐ τεύξεσθε τῆς ἰάσεως.*

B Verum malitiæ auctor, ut se vinci vidit, suosque apostolicis captos cassibus cognovit, ut Herois domum incenderent excitavit. Tum apostolus spiritu rem intelligens, ad eos intrepidus iit : quem immaniter insultando, ad curiam tribunalque duxerunt. Aspereque ac minaciter apostolo Aristarchus præfectus curiæ præses : *Novi te*, aiebat, *magiæ virtutibus gloriari; at, nisi eas abjeceris, acerbo te imbre lapidum perdam. Quæ enim ad Deum tuum crucifixum spectant, opportune examinabimus*, inquit, comaque apprehensum apostolum, trudens suggillabat. Studens autem vir beatus Aristarchi insolentiam castigare, forte vero etiam propter eos qui aderant, ut intelligerent potentis Dei eum ministrum esse, cunctis audientibus in hunc modum vocem C extulit. *Qui omnium nostrum sigillatim corda formasti, eorumque in quosvis vertis motus, ex meo erumpentem corde sermonem, quippe iræ expertem, Domine, opere adimple, sitque omnibus justæ ultionis exemplo. Quæ in comam ejus capitis, quod sanctificasti, extensa manus est, dissolvatur.* Dixerat, virique insolentis membrorum distortio actutum verba secuta est. Statim enim ejus manus exaruit; positum ad eam oculum invasit cæcitas, auresque ambæ obsurduerunt. Ea res, eos qui congregati erant in stuporem egit, metuque ac tremore delicti reo veniam præstari supplicabant. Ad quos Apostolus : *Distorta membra, humana ope non valent reparari. Qui enim restituat atque instauret, unus est, qui a principio ex* D *pulvere hominem sic membris instructum fabricatus est. Quamobrem nisi accesseritis, isque ipse qui laborat, sanitatem non consequimini.*

Καὶ πρὸς τούτῳ, τεθνεώς τις ἐξεκομίζετο πρὸς ταφήν· καὶ κατασχόντες τὴν κλίνην οἱ συμπαρόντες

Interea, defuncti cujusdam funus efferebatur; tenentesque feretrum qui sodales Aristarcho ad-

quam apostoli consilium erat, ne susceptæ fidei causa uxores a viris discederent, vel etiam viri uxores relinquerent, I Cor. VII, 12, *Cæteris ego dico, non Dominus : Si quis frater uxorem habet infidelem*, etc., plures tamen simul suscepta fide, castitatis propositum amplectebantur, quibus nonnunquam apostoli annuebant : quandoque etiam ipsi infideles, suscepto fidei odio, divortium faciebant, ut hic Marcella tentasse describitur, nisi vir apostolica vestigia domo ejiceret. Proinde vereri poterant Hierapolitæ, ne illorum uxores Philippus seduceret, adducendo ad fidem, unde illa divortia fierent. Sic nimirum venit Dominus gladium mittere, Matth. X, 35, nec est illo dignus, qui vel uxorem, vel alium quemquam plus illo amat; quod utique facit, qui consentit cum infideli cohabitare cum injuria Salvatoris, quæ plane in proclivi est, cum alter conjugum errori pristino ac superstitioni manet addictior. Moduli ac canon præter apostolorum communes laudes et labores, ac Philippi crucem, quod historiæ lucem ullam afferat, nihil habent.

Digitized by Google

erant, illudentes apostolo dicebant: *Hunc si suscitaveris, omnes cum Aristarcho, Deo tuo cultum adhibebimus.* Sanctus vero intentis in cœlum oculis, prolixe orans, leni demum voce jacentem in feretro his alloquitur, *Theophile.* Statimque resedit et aperuit oculos. Adjiciensque apostolus, dixit: *Christus tibi jubet: surge, omnisque impedimenti liber, loquere.* At ille excussus e feretro, apostolo procidit, dicens: *Gratias habeo, sancte Dei, quod ex multis malis hora huc liberabor. Duobus enim obscuris fœdoque aspectu ac immitibus violenter trahentibus, jamjam, nisi prior venisses, in tetrum exitiosumque tartarum projiciendus eram.* Tum res inaudita cunctos in stuporem egit, dicentes: *Quomodo quem nunquam viderat, ex nomine vocans, suscitavit? Vere quem Deum fortem et dicit et prædicat ac annuntiat, potens ac verus est; nosque indubitanter accurramus atque credamus.* Exinde apostolus indicto manu silentio tumultum sedans, jubet Heroi, ut manu crucis signum exprimens super Aristarcho, sanctæ Trinitatis invocato nomine, oblæsa membra illius fatuitate, sana componeret. Quo facto Heros Aristarchum membris omnibus integrum sanumque reddidit. In hoc cuncti apostolo procidunt, in quibus et præfectus (illius pater qui a mortuis fuerat suscitatus, primus inter eos qui convenerant) cum conjuge apostolo accessit, facileque suscepta fidei doctrina ac institutione, ac fidei suæ firmum specimen, quos colebat duodecim deos aureos in egenos apostoli curis distribuendos profert. Sed et his quæ erant reliqua probe dispensatis, rectæ fidei regulam constanter tenebat.

Ἀριστάρχῳ, χλευάζοντες ἔλεγον τῷ ἀποστόλῳ· *Εἰ τοῦτον ἐγερεῖς, πάντες σὺν Ἀριστάρχῳ προσκυνήσομεν τῷ Θεῷ σου.* Ὁ δὲ ἅγιος πρὸς οὐρανὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτενίσας, προσηύξατο ἐπὶ ἱκανόν· καὶ πρὸς τὸν βεβλημένον τῇ κλίνῃ, πραείᾳ τῇ φωνῇ λέγει, *Θεόφιλε.* Καὶ εὐθὺς ἀνεκάθισε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπανέῳξε. Καὶ προσθεὶς ὁ ἀπόστολος, εἶπεν· *Ὁ Χριστός σοι κελεύει· Ἀνάστηθι, καὶ ἀκωλύτως προσομίλει.* Ὁ δὲ ἀποβὰς τῆς κλίνης, τῷ ἀποστόλῳ προσέπεσε, λέγων· *Εὐχαριστῶ σοι, ἅγιε τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκ πολλῶν κακῶν ἐρρύσω με τῇ ὥρᾳ ταύτῃ. Ὑπὸ δύο γὰρ ζεζοφωμένων καὶ δυσειδῶν καὶ ἀσπλάγχνων ἐξελκόμενος βιαίως, ἔτι μικρὸν, εἰ οὐκ ἔφθασας, ἀπερρίφην ἂν εἰς τάρταρον δυσειδῆ καὶ ὀλέθριον.* Τότε τὸ παράδοξον τοῦτο ἐξέστησε πάντας λέγοντας· *Πῶς ὃν οὐδέποτε εἶδεν, ἐξ ὀνόματος φωνήσας ἀνέστησεν; Ἐπ' ἀληθείας ὃν ἰσχυρὸν καὶ λέγει καὶ κηρύττει καὶ Θεὸν καταγγέλλει, δυνατὸς καὶ ἀληθής ἐστι, καὶ ἡμεῖς ἀδιστάκτως προστρέχωμεν καὶ πιστεύωμεν.* Καὶ τῇ χειρὶ ὁ ἀπόστολος κατασιγήσας τὸν θόρυβον, διακελεύεται τῷ Ἥρωϊ· Ἐπὶ Ἀριστάρχῳ τῇ χειρί σου σταυροῦ τύπον ἐπιχαράξας, τῷ τῆς ἁγίας Τριάδος ὀνόματι, τῶν μελῶν τὰ βλαβέντα ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀφελείας ἀνόρθωσον· καὶ τοῦτο ποιήσας ὁ Ἥρως, τὸν Ἀρίσταρχον ἀπετέλεσεν ἄρτιον. Ἐπὶ τούτῳ πάντες τῷ ἀποστόλῳ προσπίπτουσιν, ἐν οἷς καὶ πρέφεκτος, ὁ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος γενέτης, τὰ πρῶτα ἐπὶ πᾶσι φέρων τοῖς συνειλεγμένοις, σὺν τῇ γαμετῇ προσῆλθε τῷ ἀποστόλῳ, καὶ τῆς κατηχήσεως εὐμαρῶς τὸν λόγον δεξάμενος, εἰς βεβαίαν τῆς ἑαυτοῦ πίστεως ἔνδειξιν, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ σεβομένους δώδεκα χρυσέους θεοὺς τῶν ἐνδεῶν εἰς διανομὴν τῷ ἀποστόλῳ γενέσθαι προτίθησιν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τὰ περιλειφθέντα καλῶς οἰκονομήσας, τῆς ὀρθῆς ἀδιστάκτως εἴχετο πίστεως.

Apostolus vero cunctis ibi in recta fide perfectis Heroe illis ordinato episcopo, creatisque ex illis presbyteris et diaconis: cumque ad hæc templa construi mandasset, ipseque erexisset, atque omnes fidei doctrina imbuisset, beneque illis precatus esset, in Phrygiam venit et Lycaoniam atque Asiam, prædicans ac evangelizans Christum; cui gloria in sæcula. Amen.

Καταρτίσας δὲ ὁ ἀπόστολος τοὺς ἐκεῖσε πάντας πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τὸν Ἥρωα τούτοις χειροτονήσας ἐπίσκοπον, καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐξ αὐτῶν· ἔτι δὲ καὶ ναοὺς προστάξας γενέσθαι, καὶ τούτους καθιδρύσας, καὶ πάντας κατηχήσας καὶ ἐπευξάμενος, αὐτὸς ἐν Φρυγίᾳ προσέβαλε ἅμα τῇ Λυκαονίᾳ καὶ τῇ Ἀσίᾳ, κηρύττων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὸν Χριστόν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ORATIO X.

Laudatio sancti ac celebratissimi Bartholomæi apostoli.

Accensum desiderium, at mens tenuis: fervens amor, at vilis oratio. Etenim spiritus quidem

ΛΟΓΟΣ Ι'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον Βαρθολομαῖον (43).

Θερμὸς ὁ πόθος, ἀλλ' ἀδρανὴς ὁ νοῦς· ζέων ὁ ἔρως, ἀλλ' εὐτελὴς ὁ λόγος· καὶ γὰρ προθυμεῖται

(43) Cum Græci duplici festo colant Bartholomæi apostoli memoriam, altero ejus natalis 11 Junii, altero miraculosæ advectionis ipsius reliquiarum ad Liparim insulam, die 25 Augusti, qui unus Latinis solemnis est, sive etiam pridie ejus pro vario Ecclesiarum ritu, Nicetas totus in exornando Bartholomæi natali est, ac ne meminit quidem illius stupendi miraculi, in quo tamen ex antiquioribus et emendatioribus ejus Actis referendo, multus est Theophorus Studita paulo Niceta antiquior, cujus sermonem Anastasius reddidit, et D. Lucas Dacheri in *Spicileg.* t. III repræsentavit; adjectis etiam quæ spectant ad alteram inde translationem Beneventum, desolata per Saracenos Lipari insula. Atque utinam in manibus esset Græcum exemplar hujus sermonis Theodori Studitæ, vel Sirmundo licuisset eum ipsum ejusque omnia (etiam majores Catecheses) juris publici facere, quibus plurimum Christiana pietas profecisset, novoque clypeo et armatura, Ecclesia catholica adversus hostes suos tuta fuisset, dum cum blattis et tineis pugnant manu exarati codices, futuri et ipsi injuria temporis excedentis omnia, non ita post prorsus inutiles. Bene tamen est, quod antiquiora illa

Digitized by Google

μὲν τὸ πνεῦμα καὶ ἵεται, καὶ σφύζει τῶν ἀποστόλων ἑκάστῳ τὴν ὀφειλὴν ἀποδοῦναι τῆς ὑμνήσεως· ἀνεῖ- A promptus est ac gliscit, salitque ac micat, ut cuique apostolorum debitum laudationis reddat : verum

Acta ac emendatoria, quæ refert Theodorus, nobis servarunt Menæa, ex quibus, sequentibus repræsentabo. Quod ait Nicetas, vocasse Dominum, τὸν ἀληθινὸν τοῦτον Ἰσραηλίτην Βαρθολομαῖον, videri forte possit existimare esse ipsum Nathanaelem, quod quidam Latinorum, etsi non adeo antiqui, senserunt. Græci tamen, et ipse Nicetas, existimant Nathanaelem esse Simonem Cananitem, ipsumque nuptiarum sponsum ; nec abnuit Baron. Sed conjectura potius hæc dicuntur, quam ut ex certis ullis monumentis sint explorata : nec quod Nathanael ipse ex Cana Galilææ erat, teste Joan. xxi, firmum argumentum est, ut Simon Cananites existimetur, quem nec liquet Cana oppido esse oriundum, vel inde cognomen illud traxisse. Potuit etiam S. Maria alios ibi necessarios aut cognatos B habere ; nec ulla ratio probat, sponsum illum ab uxoris complexu a Christo avocatum esse, et invitatum ad discipulorum album, qui illi assidui essent, ac reliquissent omnia, implendum. Fuit certe magnus Joanni Nathanael, quod sic a Christo vocatus, tantumque ab eo testimonium innocentiæ retulerit ; quod item cum præcipuis discipulis, Simone, Petro, Thoma, filiis Zebedæi, electus sit testis Dominicæ magnæ apparitionis, et miraculi piscium, et promotionis Petri in Christi vicarium summumque sub illo Ecclesiæ pastorem, ipsisque prior filiis Zebedæi et post magnum Thomam nominatus sit : nec sicut aliorum discipulorum, tanquam minorum, illius nomen suppressum sit, facta hinc conjectura, esse primi ordinis apostolum, quem alii alio nomine vocaverint, sive Simonem Cananitem sive Bartholomæum, quæ nomina Joannes non habet ; quanquam Augustinus existimat, quod erat legisperitus, non fuisse a Christo in apo- C stolum electum, qui tantum simplices et rudes ad illud munus delegerit. Atqui Hieronymus in u Matth. prophetas, sapientes, scribas in lege doctissimos agnoscit Christi discipulos, Petrum crucifixum, aliosque in Actibus flagellatos : nec Andreas Joannis discipulus non studebat divinæ legi, aut non erat legisperitus, ut quidam etiam indigitant. Aut unde tanta Nathanaeli legis peritia supra reliquos apostolos, quod dubitavit Messiam esse a Nazareth, quem vulgatissimus rumor apud Judæos, vel a facto Herodis et sciscitatione ejus ex Scribis et Pharisæis, a Bethleem Juda venturum perhibebat ? Fuisse et ipsum piscatorem insinuare videtur Joannes, cum Petro eunti ad piscationem eum adjungit, et quidem inter primos, ante ipsos filios Zebedæi, quos liquet piscatores a Christo vocatos, haud secus ac Petrum. Sequebantur autem, inquit Chrysostomus hom. 86, διὰ τὸ συνδεδέσθαι λοιπὸν ἀλλήλοις, καὶ ἅμα βουλόμενοι θεάσασθαι τὴν ἀλεῖαν, D καὶ τὴν σχολὴν εὖ θέσθαι, *quod deinceps alii aliis devincti erant, simulque piscationem videre, et otium suum bene ponere volebant.* Nempe bene illas horas collocare, et operis aliquid facere : pristinum denique laborem innoxium, quo vitam ante honeste toleraverant, per ejus temporis inducias, et cum nondum prædicationis onus incumberet, repetere, quemadmodum insinuavit Greg. in hom. Certe non videtur iturus Nathanael, si paulo liberalioris instituti fuisset, et ut quasi sola ductus curiositate Petro comes esset, non ut etiam cum eo operam præstaret. Quod etiam ita Petro cum primis illis præsto fuit, indicio est, perinde assiduum Christo hæsisse, ac scholæ illius domesticum : sive alias implebat primum ordinem τῶν ιβ', sive secundum τῶν οβ'.

Quod etiam Nicetas narranda Bartholomæi passione ac cruce, sic urget quæ Joan. i, 51, habentur Domini de seipso ad Nathanaelem verba, de angelis descendentibus et ascendentibus, animi sui sensum de Bartholomæo subindicat, qui ipse Nathanael ac Jesus alter, ut ante dixerat, summa cum Jesu similitudine et διὰ τὸ Χριστοειδές, exsistat. Quæ omnia conjecturam faciunt, non certo rem evincunt, ac nec ipsam clare Nicetæ mentem ostendunt.

Quod Nicetas sic Οὐρβανούπολιν dicit Majoris Armeniæ, Menæa nostra Tiliana ἐν Ἀρβανουπόλει habent ; edita paulo remotius ἐν Ἀβαρνουπόλει, ut facilis est Græcis in nominibus propriis mutatio, prout varie pronuntiant, illaque aures feriunt : ipsa tamen 25 Aug. etiam Οὐρβανούπολιν habent ; ubi Theodorus Studita *Albani* : ex quo videatur facta elementorum mutatio, sive illorum confusio, ex soni potius vicinitate quam ex litterarum aliqua affinitate. Hippol. quoque ἐν Ἀλβανῷ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας. Atque hi omnes, ex certioribus monumentis, ut videtur, habent crucis martyrio sublatum, et quidem capite in terram verso, ut habet Hippolyt., κατακεφαλῆς. Quod capite cæsus dicitur, postquam fuerat fustibus contusus, Abdiam auctorem habet. Secuti Romanum paulo antiquius Martyrol. et Ado. *Natalis beati Bartholomæi apostoli : qui apud Indiam Christi Evangelium prædicans, decollatione martyrium complevit.* Ubi quod India, pro Armenia, Abdianum ; etsi Œcumenia Synopsis Ἰνδικῆς Ἀρμενίας dicit : quasi dicat, *Armeniæ quæ spectat aut vergit ad Indiam.* Auxerunt Romanas tabulas alia traditione novi earum compositores, excoriati Bartholomæi, quam perinde Beda habet. *Sancti Bartholomæi apostoli, qui apud Indiam Christi Evangelium prædicans, vivens a Barbaris decoriatus est : atque jussu regis Astyagis decollatus, martyrium complevit.* Hæc totidem verbis Rom. tabulæ, nisi quod ex India in Majorem Armeniam prolectum, sic dicunt martyrium fecisse. Quanti hæc traditio, aliorum esto judicium. Isidorus majori consequentia, vivum excoriatum dicit, et sic sepultum. Erat hoc vulgare apud Persas Armenis finitimos supplicium, et quo rei passim plectebantur : sic tamen a Barbaris, et quasi tumultuaria coitione excoriatum, principis deinde jussu capite plexum esse, ut hæc insinuant, hæc difficile : nec tam absurda ipse Abdias decoxit, vel credibile putavit, ut homo sic excoriatus ab Astyage capitis damnaretur, eoque plecteretur. Quod is utrumque jusserit, et per suos carnifices fecerit, sicque excoriatum decollaverit, nihil absurdi habeat, sed hoc veterum auctoritate probandum, quæ præscribat illis, qui tanto consensu, ac quasi re explorata, crucis supplicio eum sublatum dicunt ; cum et antea cruci affixus fuisset cum Philippo apostolo ; sed ea liberatus divino miraculo, longæva deinceps vivens ætate, plus fere omnibus apostolis laborasset : adeo ut non immerito Nicetas dicat, parem summis apostolis Petro et Paulo honorem consecutum, apud summum omnium Regem : a quo nec Joseph illius laudator apud Metaphrastem abludit, parem Romæ Liparim ex illius corpusculi hospitio perhibens, et quod illa vicissim apostolorum Petri et Pauli sacra pignora contineret : quam ipsam felicitatem nec Dominus Romæ invidit, eam forte ob rem devecto Romam, Othone imperatore, Bartholomæi sacro sarcophago, et ipsa quandoque Roma, magni ipsius Bartholomæi exuviis ditata, novo pietatis sensu conviviseret, ejusque cultu ferventior fieret ; omnisque, qua late patet, velut ex arce Roma, novis fidei igniculos, Romana diœcesis atque Occidens, in tantum apostolum hauriret ; verebarque ne exstincta nuper in populis natalis illius πανήγυρις, sive etiam translationis, quovis tandem magni præsulis destinata animo, huic plusculum majorum pietati, ac apostoli in nos jubari, officeret·

Digitized by Google

mens fatiscit, impar scilicet, quam ut dignam argumento intelligentiam sufficere valeat : sed et oratio debilis fractaque languet, quod rerum laudis argumento propositarum præstantiam assequi nequeat. Ac quidem dum dicendorum magnitudini intendit, manum ori imponit, ac velut quid aliud eorum quæ convenientissima sunt, surdi sibi ac muti silentium indicit. Cum vero spiritus fervore velut igni intus depascente succenditur, suæ velut imbecillitatis oblita, non excitari pro facultate ad laudationem defungendam non patitur. Undenam igitur hæc solvenda perplexitas, nisi hoc uno, si ab his ipsis qui laudandi sunt, orationi opem imploraverimus? Nam in reliquis quidem argumentis, nihil inde opis accedit ac nisi orator a se ipse instructus accesserit; in sacris vero sanctisque Dei filiis, secus apparet. Quippe ipsa mens sapientissima inops consilii fit, disertissimaque perplexa cedit oratio, nisi ab ipso cui laudandus est, gratia large provenerit.

Quandoquidem igitur nos magnus hodie Bartholomæus, ad ipsius gratiæ claritatem laudibus celebrandam, annua recurrente memoria convocavit, suæque is sanctitatis magnificentia, variisque miraculis et perpessionibus, cruceque crucifixi causa tolerata, prolatis, nostri in ipsum vim amoris accendit, inflammatique etiam ad illius exornanda miracula, gratiæ ab ipso illustrationem invocemus, veraque fide ac intentis precibus ab illius spiritu virtutem attrahamus, atque ita sanctissime ac Christiana vere pietate sacrum caput ac Christi gratiis reverendum, tanquam floribus, laudibus coronantes, in eum puto modum tantisper desiderium so-

A ται δὲ ὁ νοῦς, οὐκ ἔχων ὅθεν ἀξίαν ἔννοιαν τῆς ὑποθέσεως πορίσαιτο· παρεῖται δὲ καὶ ὁ λόγος, ἐφικέσθαι τῶν ὑμνουμένων ἀπορούμενος. Καὶ ὅταν μὲν ἀτενίζει πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ὑποθέσεως, χεῖρα τί θησι τῷ στόματι, καὶ ὥσπερ τι ἄλλο τῶν εὐλογωτάτων, τὴν κώφευσιν ἑαυτῷ παρεγγυᾷ. Ὅταν δὲ τῇ ζέσει τοῦ πνεύματος, ὡς ἀπὸ πυρὸς ἔνδον καταφλέγηται, τῆς οἰκείας ὥσπερ ἀδρανείας ἐπιλελησμένος, οὐκ ἀνέχεται μὴ οὐχὶ πρὸς τὸν ἐνδιδόμενον αἶνον διεγείρεσθαι. Τίς οὖν ταύτης ἡ λύσις τῆς ἀμηχανίας, εἰ μὴ τὴν ἀπὸ τῶν ἐπαινουμένων αὐτῶν συνεργίαν ἐξαιτησαίμεθα τῷ λόγῳ; Ἐπὶ τῶν ἄλλων μὲν γὰρ ὑποθέσεων, οὐδεμία παρ' αὐτῶν ἐφήκει βοήθεια, εἰ μὴ οἰκοθεν ὁ λέγων ἀποχρώντως ἦκοι παρεσκευασμένος· ἐπὶ τῶν ἱερῶν δὲ καὶ ἁγίων τοῦ Θεοῦ

B τέκνων, ἐμπαλιν ὁρᾶται. Ἐξηπορῆσθαι γὰρ καὶ τὸν φιλοσοφώτατον νοῦν, καὶ τὸν ῥητορικώτατον ἀμηχανεῖν λόγον, εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ δαψιλῶς ἡ χάρις ἐπιβραβεύοιτο ἐπαινουμένου.

Οὐκοῦν ἐπειδὴ Βαρθολομαῖος ἡμᾶς σήμερον ὁ μέγας, πρὸς ἔπαινον δόξης τῆς αὐτοῦ χάριτος, κατὰ τὴν ἐτήσιον μνήμην συνεκάλεσεν, καὶ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ τὴν θεοπρέπειαν, καὶ τὰ ποικίλα θαύματα καὶ παθήματα, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου προβαλόμενος σταυρὸν, ἀνέκαυσεν μὲν ἡμῶν τὸ φίλτρον τὸ πρὸς αὐτόν· ἀνάπτει δὲ καὶ πρὸς τὴν τῶν αὐτοῦ θαυμασίων ἀνακήρυξιν, ἐπικαλεσώμεθα τὴν ἀπ' αὐτοῦ τῆς χάριτος ἔλλαμψεν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δύναμιν δι' εἰλικρινοῦς

C πίστεως καὶ συντεταμένης ἐπισπασώμεθα προσευχῆς· καὶ οὕτω πανευαγῶς τὴν ἱερὰν ἐκείνην καὶ Χριστοπρεπῆ τοῖς ἐπαίνοις ὡς ἔνθεσιν ἀναδησά-

sed timorem abstulit, quod idem magnus antistes, Romani summi antistitis nutu, pristinam Bartholomæo, ac reliquo choro duodenario, celebritatem auxit, majoribusque animis plebs omnis devota colit.

Bartholomæi sententia, quam citat, ex Dionysio petita, 1 De *Myst. Theol.*, ubi sunt paulo alia verba, nempe Θεολογίαν πολλὴν εἶναι καὶ ἐλαχίστην· καὶ τὸ Εὐαγγέλιον πλατὺ καὶ μέγα, καὶ αὖθις συντετμημένον· *Theologiam et copiosam esse, et summe exiguam; Evangeliumque et amplum et magnum, ac rursus concisum.* Ubi in Maximi scholio error irrepsit, emendandus ex ipsa serie et ex Pachimere. Probat Maximus esse genuinum opus Areopagitæ, ex simplicitate, qua in superioribus citavit auctoritates, χρήσεις, quorumdam qui cum apostolis vixerunt; et νῦν παραπλησίως τοῦ θείου Βαρθολομαίου

D χρῆσιν ἄγει, ὡς δηλοῖ τὸ, *φησίν*. Εἰ ἀγράφως; ἦν διδάξας, εἰρήκει ἄν, *Ἔφη*. Ubi Cord. : *Modo similiter D. Bartholomæi sententiam adducit, uti verbum* Ait *declarat. Nam si absque scripto id tradidisset, utique dixisset*, Dixit. Quasi nimirum velit Maximus, Bartholomæum aliquid scripsisse, atque id sibi videatur ex Dionysio ipso colligere. Nec aliter Lansel. : quod ita sensisse, vel inde voluisse colligere Maximum virum sapientissimum, perridiculum est; unde Pachim. non magis Dionysii, quam ipsius Maximi fidissimus paraphrastes : Μετὰ ταῦτα, καὶ ἀγράφως παραδοθεῖσαν χρῆσιν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Βαρθολομαίου τίθησι, πολλὴν καὶ ἐλαχίστην τὴν θεολογίαν λέγοντος. *Deinde traditionem quamdam non scriptam sancti Bartholomæi apostoli ponit, multam esse theologiam*, etc. Sic ergo et Max. : Χρῆσιν ἄγραφον ἄγει, ὡς δηλοῖ τὸ, *φησίν*. Εἰ γὰρ ἐγγράφως ἦν διδάξας, εἰρήκει ἄν, *Ἔφη*. *Sententiam non scriptam adducit, uti verbum*, Ait, *declarat: Nam si scripto id tradidisset, utique dixisset*, Dixit. Est id quidem subtilius quam verius, aliquid tamen momenti habens ad conjecturam ; ut quod viva voce, quasi de præsenti, et rumor volans significetur ; quod vero scriptum est, de præterito, quasi ratum, eo quod libris et chartæ seu tabulis insertum est. Promiscue tamen τὸ, φησὶ, et ἔφη usurpantur, citandis vel Scripturis, vel aliorum etiam non scriptis sententiis. Vel certe quod magis putem, et ne sic leviter existimemus lusisse Maximum, pro ἔφη (in quo vix aliquid discriminis est a voce φησί) scripserit γράφει, in quo subtiliter venatur mentem Dionysii. Nempe si sententiam scriptam Bartholomæi citasset, dicturus erat γράφει, *scribit*, ut in ejusmodi solet, non φησὶν, *ait*. Argumento est *De divin. nom.* c. 4, § 12, ubi Γράφει δὲ καὶ ὁ θεῖος Ἰγνάτιος, « Ὁ ἐμὸς ἔρως ἐσταύρωται. » *Scribit divinus Ignatius : « Amor meus crucifixus est;»* quod agnoscit Maximus non posse intelligi, nisi de scripta sententia ; sed vel subdititium putat, et ex margine in textu illatum, a quo nullo hiatu abesse possit : vel aliis scripsisse Ignatium quam Romanis, aliisque epistolis ab iis quas proxime martyrium facturus pluribus scripsit. Ut quasi solemne hoc effatum habuerit, ac pro re nata, verus Joannis amorisque discipulus, et ore et scripto usurpaverit. Hæc pro mea in Maximum observantia, quandiu levissimi æris penuria non satis mihi licet votis illi defungi, ac quod cœpta adultaque editio, ad umbilicum mature satis perducere : tanta nostri tatum in rem litterariam sacramque munera!

Digitized by Google

μενοι κεφαλὴν, μετρίως ἂν οὕτως, οἶμαι, παραμυθησαίμεθα τὸν πόθον. Οὐδενὶ γὰρ οὕτω ὁ θεῖος τῶν θείων ἔρως, ὡς ἐπαίνῳ τῶν ἐπιθυμημένων καὶ παρακαλεῖται καὶ παραμυθεῖται. A

Δεῦρο δὴ οὖν, ὦ σεβασμιώτατε καὶ λαμπρότατε· δεῦρό μοι, πάρεσο πνεύματι, ὡς πνεῦμα καθαρώτατον καὶ παναγέστατον ὢν, καὶ τοῦ ἁγίου καὶ θεαρχικοῦ Πνεύματος γέννημα καὶ ὁμοίωμα. Ἔμπνευσον νοῦν, ἔμπνευσον λόγον· νοῦν, θεωρητικὸν τῆς σῆς ἁγιοπρεπείας καὶ θεότητος· λόγον, τῆς ὑμετέρας ἐκφαντορικὸν θαυμασιότητος, ἵν' ἀμφότερα καὶ νοῦς καὶ λόγος ἡμῖν ἁγιάζηται καὶ λαμπρύνηται, τὰ σὰ θαυμάσια καὶ διανοουμένοις καὶ διηγουμένοις· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐπὶ μνήμης μόνον λαβεῖν, ἁγιασμός τε καὶ φωτισμὸς, οὐχ ἧττον ἡμῖν τοῖς μόνῳ κατοπτριζομένοις τῷ πνεύματι, ἢ τοῖς πρὶν B μετὰ τοῦ ἱεροῦ σκήνους ὁρῶσιν ἀναστρεφόμενον ἐπὶ γῆς.

Adesto igitur, o venerabilissime ac clarissime; adesto, præsto sis spiritu, ut qui purissimus ac sanctissimus spiritus sis, sanctique ac divini Spiritus soboles ac simulacrum. Aspira sensum, aspira orationem: sensum mentisque intelligentiam, ad sanctitatis ac deitatis tuæ contemplandam magnificentiam; orationem, ad mirabilem oris sermone explanandam vestram præstantiam; quo scilicet utrumque (sensus pariter atque mens, et oratio) cogitantibus nobis ac loquentibus tua mirabilia, sanctificetur ac splendescat: quippe cum vel ipsa duntaxat animo assumpta tui memoria, sanctificationem præstet ac illuminationem, tum nobis qui solo spiritu velut in speculo relucentem formam contuemur, tum iis qui olim cum sancto corpusculo versantem in terra viderunt.

Καὶ γὰρ νηπιόθεν ὅλος ἀφιερωμένος τῷ Θεῷ, καὶ σχήματι εὐλαβείας καὶ πράγματι θεοσεβείας καὶ τοῦ νόμου μελέτῃ καὶ τῶν ἐντολῶν φυλακῇ, πρὸς τὴν τελειοτέραν προπαρασκευαζόμενος θεογνωσίαν· οἶδεν γὰρ Κύριος ἀπὸ γαστρὸς ἁγιάζειν τοὺς οἰκείους, καὶ ἅμα τῇ πρώτῃ συνεισιέναι πλάσει καὶ ἀοράτως ἐφέπεσθαι, καὶ πρὸς ἑαυτὸν κατευθύνειν καὶ ποδηγεῖν, ἐπειδὴ ὁ τῆς πίστεως ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς ἐπεφάνη Χριστὸς, καὶ πᾶσαν μὲν τὴν Ἰουδαίαν καὶ Γαλιλαίαν ἐπεφοίτα, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εὐαγγελιζόμενος· καὶ θαυμασίοις μὲν λόγοις, θαυμασιωτέροις δὲ ἔργοις, τὴν τῶν Εὐαγγελίων ἀλήθειαν πιστούμενος, τὰ ἀπολωλότα πρόβατα πρὸς ἑαυτὸν ἐπισυνῆγε τοῦ Ἰσραήλ· τότε δὴ, τότε καὶ τὸν ἀληθινὸν τοῦτον Ἰσραηλίτην ἐκάλεσεν Βαρθολομαῖον. C

A puero namque totus Deo consecratus, pietatisque forma ac indole, et vera religione et legis meditatione et mandatorum observantia, ad perfectiorem Dei scientiam fidemque institutus cum esset (novit enim Dominus ex utero qui sui sint ac necessarii, ex utero sanctificare, atque a prima statim formatione illis illabi, seque eis inaspecta ratione comitem præstare, atque ad seipsum dirigere et ducere), quod fidei auctor et consummator Christus apparuerat[90], omnemque Judæam et Galilæam, evangelizando regnum cœlorum peragrabat, admirandisque sermonibus majoremque admirationem facientibus operibus Evangelio fidem astruens, oves quæ perierant Israelis ad se congregabat[90']; tunc plane, tunc quoque verum hunc Israelitam Bartholomæum vocavit[91].

Τί οὖν οὗτος; Ἦρ' ἀπηνήνατο τὸν κεκληκότα; ἢ πιστεύει μὲν, οὐχ ἕπεται δέ; ἢ ἕπεται μὲν, ἄχρι καιροῦ δέ; ἢ μέχρι μὲν τέλους, ὡς εἷς δὲ τοῦ πλήθους καὶ τῶν πιστῶν; ἢ τοῖς μαθηταῖς μὲν συνηριθμεῖτο, τῆς δευτέρας δὲ τάξεως παρὰ τῷ διδασκάλῳ καθεστῶσιν; Οὐδαμῶς. Ὁμοῦ δὲ τὸν ποιμένα τὸν καλὸν εἶδεν, καὶ οὗτος αὐτὸν κατὰ τὸ βάθος ἐκέγνω διανοίας, ἐπεγνώσθη τε παρ' αὐτοῦ, ὡς τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης ἐκλογῆς κατηξιῶσθαι, καὶ τοῖς κορυφαίοις τῶν ἀποστόλων συντετάχθαι, καὶ τὴν ἱερὰν καὶ τιμίαν δυοδεκάδα συμπληροῦν· ἐντεῦθεν ὅλην ἀπανηνάμενος τὴν κτῆσιν τῶν ἐπὶ γῆς, πατρίδα, γονεῖς, συγγενεῖς, φίλους, πᾶν ὅ τι καλὸν ἀνθρώποις καὶ περισπούδαστον· ἔτι δὲ καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ὁ θαυμάσιος ἀπηρνημένος· πᾶσαν τοῦ σώματος ἐπιθυμίαν, καὶ πᾶσαν θέλησιν τῆς ἰδίας καρδίας ἀπερρίψατο, ἵνα τῆς Ἰησοῦ φιλίας, καὶ τελειοτέρας γνώσεως ἐν μετουσίᾳ καταστῇ. D

Quid igitur ille? Num vocantem respuit? aut credit quidem, non tamen sequitur? aut sequitur quidem, verum ad tempus; aut in finem usque, velut tamen unus e vulgo ac turba fidelium? aut relatus quidem est in discipulorum album, verum illorum qui secundi ordinis erant apud magistrum[91']? Nequaquam; quin simul atque bonum pastorem vidit, sicque eum alta mente cognovit, et ab eo agnitus est, ut supremæ primæque electionis dignus haberetur, ac inter apostolorum principes accenseretur, sacrumque ac venerabilem duodecim chorum compleret; exinde omni terrena spreta substantia, patria, parentibus, cognatis, amicis; quidquid hominibus pulchrum videtur ac studiis prosequendum; ad hæc vero etiam abnegata vir admirandus anima sua, omnem corporis libidinem, omnemque cordis proprii voluntatem projecit, ut Jesu amicitiæ, ac scientiæ perfectioris particeps fieret[92].

Ἐντεῦθεν κατὰ σκοπὸν διώκων καὶ καταλαμβάνων, ὅτε πνεύματι ζῶν ἀκραιφνῶς, καὶ πνεύματι

Inde juxta destinatum persequens ac comprehendens, velut qui sincere spiritu viveret, spiritu in-

[90] Hebr. XII, 2. [90'] Matth. XV, 24. [91] Joan. I, 47. [91'] Joan. X, 11. [92] Philipp. III, 14.

Digitized by Google

cederet et ambularet, Dei quidem amicus ac filius adoptione, gratiæ vero dono Unigeniti frater constituitur. Qui autem Christo non domesticus foret et contubernalis ac commensalis, viæque ac institutionis socius? fandorum omnium ac nefandorum mysteriorum, omniumque Dei operum ac sermonum, quæ Patri luminum placuit ut mortalibus aperiret, conscius.

Beatos igitur prædico tuos oculos, o Verbi ipse iis spectator et mysta divineque discipule, quod inaccessi decoris supercœlestis pulchritudinis speciosi forma præ filiis hominum [93], aspectu potitus es. Beatas prædico aures, quod Dei oris vocibus ac Christi mystico auditu alloquioque impletus es. Circumfundor spiritu beatissimis tuis labiis orique; osculor et genas et linguam, velut divinissimum illum haud raro osculata, ac quæ illius impleri dulcedine imbuique sanctitate meruerunt. Beatum prædico tuum gustum olfactumque et tactum; priorem quidem, quod ejusdem ac Verbum mensæ particeps fueris eosdemque sales perceperis; nec dici potest quoties eodem cum Servatore sensibili pariter ac spiritali saturatus epulo sis. Alterum, quod intemeratis unguentis; ac spiritali summi omnium Regis scientiæ fragrantia impletus sis. Tactum denique, quod sæpius intemeratissimum corpus intemerate contrectaveris, tremendumque Cherubim ac Seraphim etiam atque etiam venerandum, tuis ipse manibus ministrans, ut par est, propior factus apprehenderis, cunctisque penitus sensibus, accessu ad eum qui omnem excedit sensum, eoque familiarius utens, sanctificatus sis.

Adhuc autem magis æmulor ac beatum prædico, quod mente non concideris, nec in tentationibus animo diffisus sis aut cogitatione vacillaveris; sed immotus cum magistro manes, parique opprobrio subjiceris, atque condemnato socius condemnationis exsistis: patienti compateris, eique condoles qui in dolore agit. Etenim cum crucifixo pene cruci mente crucifixus es, et cum moriente mortuus, et cum sepulto animi voluntate sepultus: quo et factum est, ut et cum resurgente resurgeres et convivificareris. Atque ejus tecum testamentum, contubernalem cum principibus in regno cœlorum; sed et plane pari eis solii dignitate sublimem in regenerationem fore assumendum.

Quemadmodum igitur Jesu tum passionis, tum resurrectionis, tum ejus in cœlum recepti, una cum primis ipse oculis spectator sociusque fuisti, sic quoque cum eis pari munere vitali Spiritus dono adimpletus es. Etenim cum prius Verbo Domini velut spiritale cœlum ac mundo superius firmatus esses [94]; eaque victus ratione quæ sanctos deceat purgatus, atque claris animo repræsentationibus eximie illustratus, divinioribusque mente illustrationibus supersubstantialiter deificatus, velutque sublimis quidam thronus gloriæ ac sanctitatis

[93] Psal. XLIV, 5. [94] Psal. XXXII, 6.

λοιχῶν καὶ περιπατῶν, φίλος μὲν Θεοῦ καὶ θέσει υἱὸς, ἀδελφὸς δὲ τῇ χάριτι καθειστήκει τοῦ Μονογενοῦς· καὶ πῶς οὐκ ἂν ὁμοδίαιτος ὑπῆρχε Χριστῷ καὶ ὁμόροφος, σύσσιτος, συνόμιλος, τῆς αὐτῆς ὁδοῦ καὶ ἀγωγῆς τῆς αὐτῆς· κοινωνὸς πάντων ῥητέων καὶ ἀπορρήτων μυστηρίων· κοινωνὸς ἔργων Θεοῦ καὶ λόγων, ὧν εὐδόκησεν ἐκφᾶναι τοῖς βροτοῖς ὁ τῶν φώτων Πατήρ;

Τοίνυν μακαρίζω σου τὴν ὅρασιν, ὦ αὐτόπτα τοῦ Λόγου καὶ μύστα, καὶ θεηγόρε μαθητά, ὅτι τοῦ ἀπροσίτου κάλλους τῆς ὑπερουρανίας ἀγλαΐας, τοῦ ὡραίου κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τῇ θέας κατετρύφησας. Μακαρίζω σου τὴν ἀκοὴν, ὅτι φωνῶν στόματος Θεοῦ, καὶ μυστικῆς ἀκροάσεως καὶ ὁμιλίας ἀμέσως ἐνεπλήσθης Χριστοῦ. Περιπτύσσομαί σου τῷ πνεύματι τὰ μακαριώτατα χείλη καὶ στόμα· ἀσπάζομαι καὶ τὰς σιαγόνας καὶ τὴν γλῶσσαν, ὡς τὸν θεαρχικώτατον πλεονάκις ἀσπασάμενα, καὶ τῆς ἐκείνου τερπνότητος ἐμπεπλησμένα, καὶ τῆς ἁγιότητος ἠξιωμένα. Μακαρίζω σου τὴν γεῦσιν καὶ τὴν ὄσφρησιν καὶ τὴν ἁφήν· τὸν μὲν, ὅτι τραπέζης τῷ Λόγῳ κεκοινώνηκας τῆς αὐτῆς, καὶ ἀλῶν τῶν αὐτῶν· αἰσθητῆς τε καὶ νοητῆς ἑστιατορίας, οὐκ ἔστιν ὁσάκις εἰπεῖν, τῆς αὐτῆς ἐνεφορήθης τῷ Σωτῆρι· τὴν δὲ, ὅτι τῶν ἀχράντων μύρων καὶ τῆς νοητῆς εὐωδίας τῆς γνώσεως τοῦ Παμβασιλέως ὑπερενεπλήσθης· τὴν ἁφὴν δὲ, ὅτι πλεονάκις τοῦ παναχράντου σώματος ἀχράντως ἥψω· καὶ τὸ φρικτὸν μὲν τοῖς Χερουβεὶμ, αἰδέσιμον δὲ σφόδρα τοῖς Σεραφὶμ, ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑπηρετούμενος, κατὰ τὸ εἰκὸς, ἐγγίζων ἐπελάδου· καὶ ὅλας δι' ὅλου τὰς αἰσθήσεις, τῷ ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν πελάζων, καὶ σώματι συναναστρεφόμενος, καθηγιάσθης.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ζηλῶ καὶ μακαρίζω σε, ὅτι οὐκ ὠκλασας τὸν νοῦν, οὐ τὴν ψυχὴν διεκρίθης ἐν τοῖς πειρασμοῖς, οὐδὲ τὴν διάνοιαν ἐδίστασας· ἀλλ' ἀπερίτρεπτος μετὰ τοῦ διδασκάλου μένεις, καὶ τὸν ἴσον ὀνειδισμὸν ὑφέξεις· καὶ κατακρινομένῳ τῆς κατακρίσεως κοινωνεῖς· καὶ πάσχοντι συμπαθεῖς· καὶ ἀλγυνομένῳ συναλγεῖς. Καὶ γὰρ σταυρουμένῳ τρόπον τινὰ τῇ διανοίᾳ συνεσταύρωσαι· καὶ θανόντι συναπέθανες· καὶ γε προθέσει ψυχῆς συνετάφης θαπτομένῳ· ὅθεν καὶ ἀνισταμένῳ συνανέστης καὶ συνέζησας. Καὶ ἡ διαθήκη τούτου μετὰ σοῦ, συνέστιον μετὰ τῶν κορυφαίων εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν· ναὶ δὴ καὶ συγκάθεδρον ἅμα τούτοις, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ προσληφθήσεσθαι.

Ὥσπερ οὖν τοῦ τε πάθους Ἰησοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως, ἅμα τοῖς πρώτοις αὐτόπτης ἐγένου καὶ κοινωνὸς, οὕτω μετ' αὐτῶν ὁμοίως καὶ τῆς ζωαρχικῆς τοῦ Παρακλήτου πεπλήρωσαι δωρεᾶς. Καὶ γὰρ τῷ Λόγῳ Κυρίου πρότερον οἷα δὴ νοερὸς καὶ ὑπερκόσμιος στερεωθεὶς οὐρανὸς, καὶ τὸ σῶμα διαίτῃ ἁγιοπρεπεῖ καθαρθεὶς, καὶ τὴν ψυχὴν καθαραῖς ἐμφάσεσιν ὑπερφυῶς φωτισθεὶς, καὶ τὸν νοῦν θειοτέραις ἐλλάμψεσι ὑπερουσίως θεωθεὶς· καί οἷά τινα θρόνον δόξης ὑπερφερῆ, καὶ ἁγιότητος κατάπαυσιν τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον κατασκευασθεὶς, οὕτω

Digitized by Google

δὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐρανόθεν κατιὸν ἐν εἴδει πυρίνων ὑπεδέξω γλωσσῶν· καὶ σὲ ὅλον δι' ὅλου πεπληρωκὸς, καὶ τῶν θεουργικῶν αὐτοῦ χαρισμάτων ὑπερβαλλόντως μεταδεδωκὸς, καὶ ἐν σοὶ καθεσθέν τε καὶ ἱδρυθὲν, ὄργανόν τε τῆς οἰκείας δυνάμεως ἐναρμόνιον, καὶ θεολόγον στόμα καὶ γλῶσσαν ἑαυτοῦ θεορρήμονα κατηρτισμένον· καὶ ὥσπερ τι σκεῦος ἱερόν τε καὶ τίμιον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος μετάγον καὶ μετατιθὲν, τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, τὴν Ἰησοῦ σωτηριώδη σάρκωσιν καὶ ἀνάστασιν καὶ βασιλείαν, μεγαλοφωνότατα τοῖς πᾶσιν ἐνεφθέγξατο διὰ σοῦ.

A requies interiori homine constructus, sic quoque Spiritum sanctum in linguarum ignearum specie e cœlo descendentem suscepisti [95], qui totum omnino implens, deificisque suis donis excellenter impartiens, atque in te sedens ac consistens, aptumque virtutis suæ organum efficiens, atque os Deum loquens linguamque divinis sermonibus disertam concinnans; velutque sacrum quoddam vas ac pretiosum de gente ad gentem traducens transferensque, dispensationis doctrinam (salutarem Jesu incarnationem et resurrectionem et in cœlos receptionem regnumque) sublimi cunctis præconio tua opera prædicavit.

Τίς οὖν τὴν πηγαίαν τοῦ ἐν σοὶ Πνεύματος δύναμιν ὑμνήσειεν; Τίς δὲ τὴν πλημμύραν τῆς θεολογίας ἀνατάξαιτο; Τίς μὲν τὴν παρεπομένην ἀρετὴν καὶ κοσμιότητα; Τίς δὲ τὴν ἐν τῷ κεκρυμμένῳ τῆς σῆς διανοίας ἀξιοπρεπῶς αἰνέσαι τελειότητα; Τίς τῶν λόγων τὸ ὑψηλόν; Τίς τῶν ἔργων τὸ ὑπερφερές; Τίς τὸ προσηνὲς τοῦ ἤθους καὶ μείλιχον καὶ Χριστοειδές; Τίς δὲ τὸ τοῦ πνεύματος ἀπρόσιτον καὶ φοβερὸν καὶ θεοειδές;

B Quis igitur quæ fontis instar manet divini in te Spiritus virtutem satis laudaverit? Quis vero inundantes divinos sermones conscripserit? Quis virtutem illis comitem ac gravitatem? Quis vero animi tui sinu occultam perfectionem digne celebraverit? Quis sermonum altitudinem? Quis eminentiam operum? Quis morum lenitatem et suavitatem, Christique æmulam bonitatem? Quis inaccessam tremendamque ac Deum referentem spiritus præstantiam?

Πῶς δ' ἄν τις εἰδείη τὴν ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἰουδαίας ἔξοδον ἐπὶ τὰ ἔθνη, τοῦ τῆς θείας εἰρήνης εὐαγγελιστοῦ, καὶ τὰς ἐπὶ πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν ἀποστασίας ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ περιφοράς; Τίς τὰς περιόδους ἀριθμήσαι, τὰς ὁδοιπορίας, τοὺς κινδύνους, τοὺς κόπους, τὰς φυγὰς, τὰς πληγὰς, τὰς φυλακὰς, τοὺς ῥαβδισμοὺς, τοὺς λιθασμοὺς, τοὺς ὀνειδισμούς; Τίς τὰς ἐπὶ τῶν ἀρχῶν ἀναγωγὰς, τὰς ἐπὶ τῶν ἐξουσιῶν ἐνοχὰς, τὰς κατὰ τῆς ὁδοῦ τῶν πιστῶν διαβολὰς, τὰς λοιδορίας, τὰς κακώσεις, τὰς πυρώσεις, τὰς αἰκίας, τὰς μάστιγας, τοὺς ἑλκυσμούς τε καὶ σπαραγμούς;

C Quonam quis modo, divinæ pacis nuntii ac prædicatoris, Jerosolymis Judæaque excessum ad gentes pernoverit, cunctisque oppidis et locis ac civitatibus Evangelii causa jactationes erroresque? Quis circuitus, itinera, pericula, labores, fugas, plagas, carceres, fustuaria, lapidationes, probra enumeraverit? Quis apud præsides accusationes, sub potestatum audientia noxas ac crimina; appetitam insidiis ac maledictis fidelium viam, ærumnas, ustulationes, dehonestamenta, verbera, discerptiones ac dilaniationes?

Ὅσα καὶ οἷα μετὰ Φιλίππου κατὰ τὴν Ἱεράπολιν ἀνέτλη, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πρώτην ἀνάρτησιν· καὶ πᾶσαν ἐκεῖ τῶν ἀπίστων τὴν ἐπισύστασιν καὶ καταδρομὴν, καὶ πᾶσαν ὀδύνην καὶ πόνον καὶ ταλαιπωρίαν; Ποῖος δὲ νοῦς ἐννοηθείη, ποῖος δὲ λόγος τῶν ἀντιλήψεων Χριστοῦ τὸ πλῆθος, τῶν οὐρανίων ἐλλάμψεων, τῶν φωτισμῶν, τῶν στηριγμῶν τὴν ἄβυσσον ἐκφράσαι; Τίς ἱκανὸς τῆς θεωρίας τὸ μέγεθος, τῆς θεολογίας τὸ ὕψος, καὶ τίς τὸ ἄπλετον πλάτος τῆς θεοσοφίας ἐξιχνιάσαι τοῦ Βαρθολομαίου; Ὁ γὰρ οὐσιωδῶς αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τὴν Σοφίαν, τὴν ἄπειρον, τὴν τελείαν, τὴν θεαρχικωτάτην ἐγκάρδιον ἐνιδρυμένην ἔχων, *πάντα μὲν ἐρευνᾷ τῷ Πνεύματι, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ*· ὑπ' οὐδενὸς δὲ τῶν ἐπὶ γῆς κατανοεῖται. Καὶ αὐτὸς μὲν *ἀνακρίνει πάντα*· πνευματικὸς γάρ· *ἀνακρίνεται δὲ ὑπ' οὐδενός*· νοῒ γὰρ ἄγεται Χριστοῦ. Καὶ, *Τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου*, ὃς συμβιβάζει αὐτόν;

D Quanta nimirum et qualia Philippo socius Hierapoli perpessus sit, primamque in cruce suspensionem; omnemque ibi tumultuantium infidelium coitionem ac grassationem, omnemque cruciatum et laborem atque ærumnam? Quænam vero mens intellexerit, quæve oratio auxiliorum Christi copiam, cœlestiumque illustrationum et coruscationum ac fulcimentorum abyssum enarraverit? Quis contemplationis magnitudinem ac theologiæ celsitatem; quisve Bartholomæi divinæ sapientiæ immensam latitudinem pervestigaverit? Qui enim ipsam substantialiter Dei Sapientiam (infinitam illam, perfectam, divinissimam) in corde manentem inque illo fixam habeat, *omnia Spiritu scrutatur, etiam profunda Dei*, tametsi a nullo terrenorum intelligitur. Ac quidem ipse *omnia dijudicat, a nemine autem dijudicatur.* Quippe qui agatur Christi mente; ac, *Quis Domini mentem* ipsum instruentem ac præmonentem *cognovit* [96]?

Τίς δὲ τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων τεράτων ἀναγράψαι τὰς μεγαλουργίας, ὅσα δακτύλῳ Θεοῦ δρῶν, πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ γνῶσιν Θεοῦ τοὺς ἀπηλλοτριω-

Quis per eum facta magnifica portenta litteris exsequatur; quanta Dei digito præstans, eos qui aversis animis erant, ad conversionem Deique

[95] Act. II, 3. [96] I Cor. II, 10, 15, 18.

Digitized by Google

idem permovebat? Ad Arabes enim quos Eudæmonas vocant (id est felices) vir beatissimus profectus; nec id modo, verum etiam Indis postea et orientalibus Æthiopibus Dei sermo lumenque scientiæ ac vitæ æternæ doctrina informatioque, missus, ipsa quorumque lingua magnifice Christum annuntiavit, omnemque adversus homines depellens infestam dæmonum vim ac grassationem, atque omnem morbum, omnemque languorem in Jesu nomine curans; nec paucos mortuos ejusdem nominis potentia, vita donans, innumeros quotidie credentes fidei rudimenta edoctos Christo adjungebat: regenerationisque lavacro emundans, ac deifico Spiritu eorum detergens corda, quos in illis digniores majoremque gratiam consecutos noverat, in episcopos et sacerdotes, omni prosequendus admiratione sacrorum antistes consecrabat; cunctisque sacris ritibus legibusque perornans, ac Scripturarum doctrina mysteriorumque traditione, quantum capiebant, illis proposita, immaculatas Christo Ecclesias per oppida et civitates obiens lustransque excitabat.

A μένους ἐδυσώπει; Ἄραψι γὰρ τοῖς καλουμένοις Εὐδαίμοσιν ὁ μακαριώτατος ἐπιδεδημηκώς· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἰνδοῖς μετὰ ταῦτα, καὶ τοῖς ἑῴοις Αἰθίοψιν, λόγος Θεοῦ, καὶ φῶς γνώσεως καὶ ζωῆς αἰωνίου διδασκαλία καὶ ὑποτύπωσις ἀποσταλείς, ταῖς αὐτῶν διαλέκτοις μεγαλοφώνως εὐηγγελίσατο τὸν Χριστόν. Καὶ πᾶσαν μὲν δαιμόνιον ἀποδιώκων κατ' ἀνθρώπων ἐπιφοράν· πᾶσαν δὲ νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν ὀνόματι θεραπεύων τοῦ Ἰησοῦ· καὶ νεκροῖς δὲ οὐκ ὀλίγοις τῇ αὐτῇ τοῦ ὀνόματος δυνάμει χαρισάμενος τὴν ζωὴν, μυρίους ὅσους ἡμέραν καθ' ἡμέραν πιστεύοντας κατηχῶν προσῆγε Χριστῷ· οὓς τῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀνακαθαίρων λουτρῷ, καὶ τῷ Πνεύματι τούτων τὰς καρδίας ἀποσμήχων θεουργικῷ, τοὺς ἀξιωτέρους ἐν αὐτοῖς καὶ τελειοτέρας B χάριτος ἠξιωμένους, εἰς ἀρχιερέας τε καὶ ἱερέας, ὁ θαυμασιώτατος ἱεροτελεστὴς ἐτελετούργει· καὶ πάσαις θεσμοθεσίαις κατακοσμῶν ἱεραῖς, καὶ τῶν λογίων τὴν μύησιν καὶ τῶν μυστηρίων τὴν παράδοσιν, καθὼς ἐχώρουν, παρατιθέμενος αὐτοῖς, Ἐκκλησίας ἀμώμους κατὰ χώρας καὶ πόλεις διερχόμενος ἀνίστη Χριστῷ.

Ejuscemodi Bartholomæi præclare gesta; talis magni Ecclesiæ præconis præstantia: inque eum modum annos longe plures apud immanissimas versatus gentes, nedum nihil ipse illarum contraxit feritatis, sed sua illas humanitate impartivit; nec omnino ignorantia aut nequitiæ illorum vel minima labe suam ipse vitam ac disciplinam aspersit; quinimo excellentia bonitatis divinæque imitationis, illorum impietatis ac morositatis partem plurimam C dissolvit; velut sol emissis e cœlo in cœnum radiis, ac qui non ipse sordescat, sed magis fetorem dissolvat, aboleatque ac minuat.

Τοιαῦτα τοῦ Βαρθολομαίου τὰ κατορθώματα· τοιαῦτα τοῦ μεγάλου τῆς Ἐκκλησίας κήρυκος τὰ προτερήματα· καὶ οὕτως ἐν χρόνοις πλείοσι τοῖς ἀπηνεστάτοις ἐπιχωριάζων ἔθνεσιν, οὐκ αὐτός τι μετέσχε τῆς αὐτῶν θηριωδίας, ἀλλὰ τῆς οἰκείας μετέδωκε φιλανθρωπίας· οὐδὲ τῆς ἀγνοίας ὅλως ἢ τῆς κακίας ἐκείνων κἂν τὸν βραχύτατον σπίλον τῇ κατ' αὐτὸν πολιτείᾳ προσετρίψατο· μᾶλλον μὲν οὖν, ὑπερβολῇ χρηστότητος καὶ θεομιμησίας τὸ πλεῖστον τῆς ἀσεβείας ἐκείνων καὶ σκαιότητος διέλυσεν, ὥσπερ ἥλιος κατὰ βορβόρου τὰς ἀκτῖνας ἄνωθεν ἰείς· καὶ οὐκ αὐτὸς ῥυπαινόμενος, ἐκτήκων δὲ μᾶλλον τὴν δυσωδίαν, καὶ ἀφανίζων καὶ μειῶν.

Quia vero cursu præclare consummato ac fide servata [97], quantos nec numerus capiat, ad Dominum converterat, multisque salutis via exstiterat; jam quoque finem digne laboribus respondentem nancisci cupiebat; pingui nimirum senectute corpore fatiscens [97'], atque ad Christum emigrare, Deique requie frui insatiabili desiderio sitiens [98]. Neque vero Dominus justi desiderium istud contempsit: nec exaudivit quidem, minus tamen quam pro votorum illius ratione tribuit: sed sicut in omnibus ex D Christi compositus rationibus vir Deo beatissimus cum esset, sic Christi pietate ac moribus vitam instituerat, ut Christus alter recte contuentibus et esset et disciplina omni præferret, ita finem quoque ejusmodi subsequi necesse erat, qui toti vitæ congrueret.

Ἐπεὶ δὲ τὸν δρόμον ἄριστα τετελεκὼς καὶ τὴν πίστιν τετηρηκὼς, ἀναριθμήτους μὲν ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον, πολλοῖς δὲ σωτηρίας γέγονεν ὁδὸς, ἐπεθύμει λοιπὸν καὶ τὸ τέλος ἄξιον ἀπενέγκασθαι τῶν πόνων, ἤδη γήρει πίονι τὸ σῶμα πεπονηκὼς, καὶ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν ἀναλύσεως, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καταπαύσεως, ἀπληρώτως ἐφιέμενος. Καὶ οὐκ ἠμέλησεν ὁ Κύριος τῆς ἐπιθυμίας τοῦ δικαίου· οὐδ' εἰσήκουσε μὲν, ἔλαττον δὲ ἢ κατὰ τὴν αὐτοῦ παρέσχετο προσευχήν· ὥσπερ δὲ τὰ πάντα Χριστοειδὴς ὁ θεομακαριστότατος ἀνὴρ ὤν, Χριστοπρεπῶς οὕτως ἐβίωσεν, ὡς ἄλλον ἐκεῖνον τοῖς ὀρθῶς ὁρῶσι καὶ εἶναι καὶ πολιτεύεσθαι, οὕτως ἔδει καὶ τέλος ἀνάλογον ὅλῳ τῷ βίῳ παρακολουθῆσαι.

Quænam vero consummationis causa, ac videamus quam illa religiosa exque Christiana pietate. Contigit sacrum Theologum, in quadam urbe majoris Armeniæ (Urbanopolim vocant) versari. In ea magnificis divinisque ex more prædicationibus Deum celebrans; deosque omnes ac omnes dæmones de-

Τίς οὖν ἡ τελειώσεως ἀφορμή· καὶ εἰδῶμεν ὡς Χριστοπρεπής· πόλει γάρ τινι τῆς μεγάλης Ἀρμενίας ὁ ἱερὸς ἐπετέλει Θεολόγος ἐνδημῶν. Οὐρβανόπολιν δὲ ταύτην εἶναι· ἐν ᾗ μεγαληγόρως ἢ θεηγόρως, ὡς ἔθος αὐτῷ, θεολογῶν τὸν Θεόν· καὶ πάντας μὲν θεοὺς, πάντας δὲ δαίμονας ἐξουδενῶν, μόνον δὲ

[97] II Tim iv, 7. [97'] Psal. LXXV, 15; Gen. xv, 15. [98] Phil. I, 23.

Digitized by Google

σέβεσθαι παρεγγυώμενος τὸν Ἰησοῦν, μόνον ἠξίου τοῦτον εἰδέναι Θεὸν ἀληθῆ· *Θεὸν τέλειον, μόνον ἅγιον, ἄχρονον, αἰώνιον, ἀκατάληπτον, φῶς ἀΐδιον ἐξ ἀϊδίου γεννώμενον, εἶτ' οὖν ἀπαυγαζόμενον Θεοῦ τοῦ Πατρός· φῶς ἄναρχον, καὶ συνάναρχον τῆς ἀφράστως καὶ ὑπὲρ λόγον πάντα καὶ νοῦν ἀπαυγαζούσης ἀρχῆς.*

Οὗτος, τὸ ἡμέτερον ὅλον προσειληφὼς, καὶ ἄνθρωπος ὁμοίως ἡμῖν ἐκ Παρθένου ἁγίας καὶ σεμνῆς, ὡς ἡ καθ' ἡμᾶς ἀλήθεια, γεγονὼς, καὶ ἐπὶ τριετῆ χρόνον ἐν λόγοις θεοπρεπεστάτοις καὶ ἔργοις ὑπερφυεστάτοις ἡμῖν συναναστραφείς, εἶτα σταυρῷ δι' οἰκονομίαν καὶ θανάτῳ προσομιλήσας· εἶτα τριήμερος ἀναστὰς καὶ ἀναληφθείς, ἡμῶν πρὸς αὐτὸν βλεπόντων, εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐν δεξιᾷ κεκάθικε τοῦ Θεοῦ· ὃς καὶ ἔρχεται κρῖναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. Ἐξ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς, φησὶν, *ἀποσταλέντες, παραινοῦμεν καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, πιστεύσατε καὶ βαπτίσθητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος λαβόντες, κληρονόμοι ζωῆς αἰωνίου καὶ βασιλείας ἀφθάρτου γενήσεσθε, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀμήν.*

Τοιαῦτα τοῦ ἱεροῦ Βαρθολομαίου, καὶ πολλῷ πλείω καὶ θειότερα τοῖς παρεστῶσι τῶν ὄχλων κατὰ τὴν ἐκείνων διάλεκτον προσηνεῖ καὶ ἡπίῳ τῷ φθέγματι βοῶντος, καὶ τινῶν μὲν πειθομένων, καὶ τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τιθεμένων, τινῶν δὲ σκληρυνομένων, καὶ δαιμονιώδει κατ' αὐτοῦ ζήλῳ κινουμένων, ἐξαπίνης οἱ πονηρότατοι τὸν θεοπρεπέστατον συναρπάζουσιν πρεσβύτην, καὶ ἀνακραγόντες τοῖς πρώτοις κατ' αὐτοῦ τῆς πόλεως ἐμφανίζουσιν. Οἵ γε τοῦτον ἰταμῶς ἄγαν ἀνακρίναντες, καὶ τὸν πρεσβευόμενον λόγον ἐπακούσαντες· ὅτι τε Θεὸς ὢν προαιώνιος, ἄνθρωπος γέγονεν ἐγχρόνιος· καὶ ὅτι ἐσταύρωται, καὶ ὅτι τριήμερος ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνέστη· καὶ ὅτι ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὅτι ἔρχεται πάλιν κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Ὡς οὖν οὕτως ἤκουσαν οἱ δυσσεβεῖς, τῷ καινοπρεπεῖ τοῦ ῥήματος ἐμβροντηθέντες, καὶ πρὸς τὸν ἐσταυρωμένον δυσχεράναντες, αὐτίκα δὴ τὸν αὐτοῦ κήρυκα μαστιγοῦσι, καὶ ἀνασταυροῦσιν, ἄξιον ἐπιφωνοῦντες τὸν τοῦ ἐσταυρωμένου μύστην σταυρὸν τὴν ζημίαν ὑποσχεῖν.

Καὶ ὃς εὐθύμως προσῄει τῷ ξύλῳ, μετὰ πλείστης ὅσης προσηλοῦτο χαρᾶς· ἐντεῦθεν ἄγγελοι μὲν οὐρανόθεν ἐπ' αὐτὸν καταβαίνοντες καὶ ἀναβαίνοντες, ὑπερφυεστάτην ἀνάβασιν ὡδοποίουν. Διηνέῳκτο δὲ ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν αὐτῷ, καὶ πᾶσαι δὲ τῶν οὐρανίων Δυνάμεων ἱεραρχίαι, πρὸς ὑποδοχὴν καὶ δεξίωσιν τῷ φιλτάτῳ τοῦ Κυρίου παρεσκευάζοντο μαθητῇ. Ὁ δὲ χαριστήριον ὁμοῦ καὶ ἱκέσιον πρότερον, ὥσπερ εὐῶδες θυμίαμα προαναπέμψας τὴν ἐξομολόγησιν τῷ Πατρί· ἔπειτα, προσηνῶς μὲν καὶ ἀσμένως τῶν ἐνδέσμων ῥηγνύμενος τῆς σαρκὸς, Πνεύματι δὲ Θεοῦ

A spuens, unumque Jesum colendum admonens; eum solum ut verum Deum agnoscerent instabat; nempe: *Deum perfectum, solum sanctum, principii expertem, æternum, incomprehensum, lumen æternum ex æterno natum lumine; id est, manantem ex Deo Patre splendorem, lumen principii expers ac coexpers principii, principio, quo auctore nulla vi verborum explicabili ratione, supraque omnem rationem et effulget.*

Hic, quidquid nostræ concretionis est assumens, similique nobis ratione ex sancta ac castissima Virgine factus homo, uti fidei nostræ veritas docet, triumque annorum spatio divinissimis sermonibus præmagnificisque ac stupendis operibus nobiscum conversatus, tumque propensiore consilio cruce ac morte perfunctus, postmodumque triduanus suscitatus, atque in cœlum, nobis in eum contuentibus, receptus, in dextera Dei sedit: qui etiam venturus est judicatum orbem terræ in justitia, et ut reddat unicuique juxta opera sua. Ejus, inquit, *nos quoque nutu missi, hortamur vos et obsecramus, fratres, ut credatis et baptizemini in nomine ejus; donumque Spiritus sancti accipientes, hæredes vitæ æternæ regnique incorruptibilis efficiemini, in Christo Jesu. Amen.*

Talia atque his longe plura divinioraque cum miti lenique alloquio sacratissimus Bartholomæus astantibus turbis, ipsa earum lingua, declamaret, atque alii quidem crederent, assensumque veritatis doctrinæ præberent; alii vero exacerbarentur, ac dæmoniaca adversus eum æmulatione incitarentur, facta repente coitione, scelestissimi divinissimum senem corripiunt, sublatoque clamore primoribus eum civitatis accusant. Hi severe admodum instituto causæ examine, auditaque ejus prædicationis doctrina, ac, quod Deus cum esset prææternus, homo in tempore factus est; quod cruci affixus, quod triduanus a mortuis suscitatus, quod in cœlum receptus, ac rursum venturus judicatum vivos et mortuos. Cum hæc igitur impii perorantem audissent, verbi novitate attoniti, adversusque crucifixum, indignatione accensi illius confestim præconem verberibus cæsum in crucem agunt; æquum scilicet pronuntiantes, ut crucifixi discipulus crucis pœna multaretur.

Ille porro alacri animo lignum adiens, maximo gaudio illi confixus est. Hinc angeli e cœlo in eum descendentes et ascendentes [98*], augustissimum illi ascensum præstruebant. Apertum ei superne cœlum, omnesque cœlestium Potestatum ordines, ad suscipiendum charissimum Domino discipulum ejusque pompam parati erant. Hinc ille, gratiarum prius actionis ac supplicationis, fragrantissimi instar thymiamatis, confessione ad Patrem directa, tumque leniter ac placide abruptus carnis vinculis, Deique Spiritui e terra in cœlum assumenti devin

[98*] Joan. I, 51.

Digitized by Google

ctus atque compactus, sic e corpore perfecte evolat et ad Deum cum claritate commigrat : atque ut vere filius ad Patrem cœlo celsiorem inenarrabili exsultatione deductus, hæreditatem incontaminatam atque longævam, divinissimamque jucunditatem, atque supremum ac primum cum Petro et Paulo apud summum omnium Regem honorem consequitur.

A συνδεόμενος καὶ συναρμολογούμενος, τῷ τοῦτον ἀναλαμβανομένῳ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ γῆς, οὕτω τελέως ἀφίπταται μὲν τοῦ σώματος, ἐνδημεῖ δὲ μετὰ δόξης πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ὡς ἀληθῶς τέκνον τῷ ὑπερουρανίῳ Πατρὶ ἀνεκλαλήτῳ προσεληλυθὼς ἀγαλλιάματι, τῆς ἀμιάντου κληρονομίας καὶ μακραίωνος, τῆς θεοτελεστάτης τερπνότητος, καὶ τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης μετὰ Πέτρου καὶ Παύλου παρὰ τῷ Παμβασιλεῖ καταξιοῦται τιμῆς.

Idcirco saluto te, charissimum Deo ac sanctissimum caput. Salve, lapis pretiosus, unus ex duodecim, summo angulari dignus lapide; pretioso dignus margarito, velut illi immediate cohærens, eique aptatus atque contextus, et coædificatus, in habitaculum Dei in Spiritu.

Προσαγορεύω σε τοιγαροῦν, τὴν τιμιωτάτην τῷ Θεῷ καὶ παναγεστάτην κεφαλήν. Χαῖρε, ὁ λίθος ὁ τίμιος, ὁ εἷς τῶν δώδεκα, ὁ ἄξιος τοῦ ἀκρογωνιαίου, ἄξιος τοῦ πολυτίμου μαργαρίτου, ὡς αὐτῷ προσεχῶς ἠγγικὼς καὶ συναραρὼς καὶ συνυφασμένος καὶ συνῳκοδομημένος, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν
B Πνεύματι.

Salve, stella lucidissima ac spectabilis, pulcherrimaque ac late conspicua, qui undecim consertus, instarque stellæ [99], plexæ illi coronæ gloriæ inditus ac appositus es, quam cœlestis sponsus, ut sacratissimum habet eloquium, aptavit capiti sponsæ.

Χαῖρε, ἀστὴρ φωτοφανέστατε καὶ περίοπτε, περικαλλέστατε καὶ περίβλεπτε· ὁ τοῖς ἕνδεκα συνηρμοσμένος, καὶ εἰς τὸν στέφανον τὸν πλακέντα τῆς δόξης συγκαταστεριζόμενος καὶ συνταττόμενος, ὃν ὁ οὐράνιος νυμφίος, κατὰ τὸ μυστικώτατον λόγιον, τῇ τῆς νύμφης ἐφήρμοσε κεφαλῇ.

Salve, Angelorum jucunditas, Archangelorum cura, Principatuum odoris fragrantia; ac quidem Potestatum splendor, Dominationum vero augustum decus : qui Thronis consideas; Cherubim sodalis, ac Seraphim contubernalis exsistas.

Χαῖρε, τῶν Ἀγγέλων ἡ θυμηδία, τῶν Ἀρχαγγέλων ἡ θεραπεία, τῶν Ἀρχῶν ἡ εὐωδία· καὶ τῶν Ἐξουσιῶν μὲν ἡ λαμπρότης, τῶν Κυριοτήτων δὲ ἡ κοσμιότης· ὁ τῶν Θρόνων σύνθρονος, καὶ τῶν Χερουβεὶμ συνόμιλος, καὶ ὁμοδίαιτος τῶν Σεραφείμ.

Salve, apostolorum gloria, martyrum illuminatio, sanctorumque omnium sanctificatio et jucunditas; res Deo digna, nomenque prorsus desiderabile; digne divineque pro nominis ratione Bartholomæus nuncupatus; vere *filius suspendens aquas* : id enim nomen sonat, si quis interpretetur.

Χαῖρε, τῶν Ἀποστόλων ὁ καλλωπισμός· τῶν Μαρτύρων ὁ φωτισμός, καὶ πάντων Ἁγίων ἁγιασμὸς καὶ
C ἁγλαϊσμός· τὸ ἀξιόθεον πρᾶγμα, τὸ ἀξιοπόθητον ὄνομα· ὁ ἀξιώνυμος καὶ θεώνυμος Βαρθολομαῖος· Ὁ ἀληθῶς ὕδατα κρεμάσας υἱός· τοῦτο γὰρ ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος.

Salve ac gaude, quod et ipse Dei imitatione sicut Dei Filius verbo aquas sublimes aere librat [99], levatque e terra, quibus etiam juxta Scripturam, *tegit cœnacula ejus* [1] : sic quoque tu, aquas multas (humiles scilicet animos tua opera credentium Christo) prædicatione tua sustollis; spiritalioresque a terreno penitus sensu suspendens, ac in Deum perfectius elevans, in illis qui secundi ordinis sunt, ac cœnaculorum rationem habent, animos fidelium tegis.

Χαῖρε, ὅτι θεομιμήτως καὶ αὐτὸς, καθάπερ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, λόγῳ τὰ ὕδατα διαέρια μετεωρίζει καὶ κουφίζει τῆς γῆς, *οἷς καὶ τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ*, κατὰ τὴν ἑρὰν, *στεγάζει*, Γραφήν· οὕτω καὶ αὐτὸς ὕδατα πολλὰ, τὰς χαμερπεῖς διανοίας τῶν διὰ σοῦ Χριστῷ πιστευόντων, τῷ Εὐαγγελίῳ σου μετεωρίζεις· καὶ τοῦ γηΐνου φρονήματος τοὺς πνευματικωτέρους παντάπασι κρεμάσας, καὶ τελεώτερον ἐπάρας πρὸς τὸν Θεὸν, ἐν αὐτοῖς τὰς δευτέρας τάξεως οὔσας, καὶ
D ὑπερῴων λόγον ἐπεχούσας, τῶν πιστῶν σκεπάζεις ψυχάς.

Salve sis, beate, inclyte ac divine, qui magnum et parvum, multum et paucum salutare Evangelium prædicasti ac docuisti : magnum quidem, quod omnem mentis ratione utentis atque indolis comprehensionem excedat; parvum vero, ob inclinationem atque ad terrigenas demissionem, ac cum eis similitudinem, ejus qui cœlis celsior exsistit. Vel magnum quidem, ob Deitatis majestatem; parvum autem, ob extremam humanæ naturæ exilitatem : quorum nova mistio et concretio, Evangelii caput summaque est. Ac multum quidem, quod multam in se ac immensam intelligentiæ ac sapientiæ abditam

Χαῖρε, μάκαρ, ἀοίδιμε καὶ θεσπέσιε· ὁ μέγα καὶ μικρὸν, πολὺ καὶ ὀλίγον τὸ σωτήριον θεολογήσας Εὐαγγέλιον. Μέγα μὲν, τῷ πάσης λογικῆς διανοίας καὶ φύσεως ὑπεραναβεβηκέναι τὴν κατάληψιν· μικρὸν δὲ, διὰ τὴν συγκατάβασιν καὶ τὴν πρὸς τοὺς γηγενεῖς τοῦ ὑπερουρανίου ταπεινότητα καὶ ὁμοιότητα. Ἢ, μέγα μὲν, διὰ τὸ τῆς θεότητος μεγαλοπρεπές· μικρὸν δὲ, διὰ τὸ μικροπρεπὲς τῆς ἀνθρωπίνης ἐσχατιᾶς, ὧν ἡ καινὴ μίξις καὶ κρᾶσις, τὸ κεφάλαιον τοῦ Εὐαγγελίου χρηματίζει· καὶ πολὺ μὲν, τῷ πολὺν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀμέτρητον ἔχειν συνέσεως καὶ σοφίας ἐν ἀπορρήτοις βυθόν· ὀλίγον δὲ πάλιν,

[99] Apoc. XII, 1. [99] Job XXVI, 8. [1] Psal. CIII, 3.

Digitized by Google

ὡς ὀλίγην αὖθ καὶ σύντομον συγκεφαλαιούμενον θεολογίαν. A

Χαῖρε, καὶ κατατέρπου, λαμπρότατε καὶ βασιλικώτατε τοῦ Θεοῦ παῖ, ὅτι σοι θρόνος ἐν οὐρανοῖς παρὰ τῷ Βασιλεῖ τῆς δόξης ἡτοιμάσθη Χριστῷ· ἐν ᾧ καὶ καθιεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτάτων τοῦ Λόγου καὶ κορυφαίων ὀπαδῶν, κρίνων, ὡς ἡ θεία τῆς ἀληθείας ὑπόσχεσις, τὸν Ἰσραήλ.

Χαῖρε, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς θειοτέραις ἐπισκεπτόμενος ἐπιδημίαις, πάσης θλίψεως καὶ καταιγίδος ῥῦσαι, καὶ ὀδύνης καρδίας καὶ πειρασμῶν· καὶ ἀπὸ προσώπου μὲν ἐχθροῦ πύργος ἡμῖν ἰσχύος γενοῦ· γενοῦ δὲ μεσίτης καὶ διαλλακτὴς ἀγαθὸς πρὸς Χριστὸν, ἀκαταισχύντους αὐτῷ προσάγων, καὶ προσοικειῶν τῷ Παμβασιλεῖ· εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ B ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

contineat altitudinem; paucum vero rursus, quippe quod paucam ac compendio brevem summa colligat de divinis doctrinam.

Gaude ac lætare, clarissime regalissimeque Dei fili! quod tibi sedes in cœlis apud Regem gloriæ Christum parata est, in qua etiam cum antiquissimis ac primariis Verbi discipulis, pro eo ac divina vere cautum promissione est, Israelis judex sessurus es[3].

Salve sis, verum nos quoque divinioribus invisens conspectibus, ab omni ærumna et turbine libera, cordisque dolore et tentationibus: ac esto nobis turris fortitudinis a facie inimici[4]: esto et sequester ac bonus cum Christo pacator, qui nos illi inconfusos adducas, summoque omnium Regi concilies; in gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

—

Translationem sacri pignoris Bartholomæi in Liparim insulam, Latini pariter ac Græci concorditer memorant. Significat Gregorius diu post ejus martyrium contigisse, cum infideles illarum regionum potirentur, qui sic fidelium devotioni obtundere, et sancti apostoli cultum abolere pertentarint; cum Deus majori cultu habendas ejus exuvias ad partes Occiduas, ac postremo Romam sacerdotii arcem destinaret. Nostra breviter, at graviter Tiliana Menæa II Junii: Σταυρῷ παραδοθεὶς ἐν Ἀρβανουπόλει τελειοῦται ἐνδόξως, καὶ ἐν μολυβδίνῳ λάρνακι τεθεὶς τῇ θαλάσσῃ ἐναπορρίπτεται. Ὑπὸ δὲ θείας προνοίας μέχρι Σικελίας, ἐν Λιπάρῃ τινὶ νήσῳ κομισθεὶς καὶ φανερωθεὶς, ἐκεῖσε θάπτεται· *Cruci traditus Arbanopoli gloriose consummatur; inque urna plumbea positus, in mare projicitur. Dei tamen providentia usque in Siciliam, in insulam quamdam Liparam delatus atque manifestatus, ibi sepelitur.* Verum edita 25 Augusti sic cuncta fuse narrant.

—

Ἡ ἐπάνοδος τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Βαρθολομαίου. C

Reversio reliquiarum sancti apostoli Bartholomæi.

Ὡς *θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ!* Εὔκαιρόν ἐστι κἀμοὶ νῦν ἀναβοῆσαι, διηγήσασθαι προαιρουμένῳ ἐξαίσιόν τι καὶ φρικῶδες τερατούργημα. Ὁ γὰρ ἅγιος ἀπόστολος Βαρθολομαῖος ἐν διαφόροις τόποις τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα φανερὸν τοῖς ἀνθρώποις ἀνακηρύξας, σταυροῦται ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀρμενίᾳ τῆς Ἀνατολῆς (44)· τοῦτον καταθέντες ἐν λάρνακι λιθίνῃ (45) ἐν τῷ τέλει αὐτοῦ πιστοὶ εὑρεθέντες, ἀπέθεντο ἐν Οὐρβανουπόλει. Ὡς δὲ ἡ λάρναξ ἐκείνη ἀεννάους τὰς ἰάσεις βλυστάνουσα ἦν, προσέτρεχον οἱ λαοὶ, καὶ ἀπηλλάσσοντο τῶν ἐνοχλούντων

Quam *mirabilis Deus in sanctis suis*[5]! nunc quoque ipse opportune clamavero, qui stupendum quidpiam atque tremendum prodigium narraturus sim. Sanctus enim apostolus Bartholomæus, cum nomen Domini in diversis locis prædicatione sua mortalibus notum reddidisset, in majori Armenia, quæ plagæ orientalis est, cruci affigitur. Qui autem ejus consummationi adesse fideles inventi sunt, depositum in arca lapidea, Urbanopoli condiderunt. Cumque arca illa, seu urna, jugi sanitatis vena scaturiret, concurrentes populi, morborum mole-

[3] Matth. XIX, 28. [4] Psal. LX, 4. [5] Psal. LXVII, 39.

(44) *Τῆς Ἀνατολῆς.* Hoc ipsum forte voluit Œcumenius sua Synopsi, ubi editum, τῆς Ἰνδικῆς; tametsi etiam Studita Armeniam Indiæ videtur dicere, cum sic ait: *Deinde Indiæ evangelizans, ad ultimum in Armenia Majori, quæ ejusdem est provinciæ.* Nota regio ἡ Ἀνατολή, ipsa vasta, et unde sic dicta Græcis, quod scilicet ad orientem esset Constantinopoli; quæ et latius accepta ipsam Armeniam complectatur. Auctor perinde cruce sublatum refert apostolum. Unus ex Græcis Studita, *Decoriatus ab impiis in modum follis, capite plexus est*; cujus phrasim essent imitati, *qui a Barbaris vivum excoriatum, et jussu Astyagis capite truncatum*, dixerunt. Sic nempe utrumque Persæ nectebant supplicium, alterumque alteri præibat, velut fere apud Romanos, prius rei virgis aut fustibus cædebantur, quam morte plecterentur. Præivisse item crucem, ut sic omnia concilientur, non facile ac- D quiescam Lipomano; sed aliam aliamque traditionem, quod attinet ad supplicii genus, esse sentio. Nisi forte tanta rabies fuit, ut sic crucifixum capite in terram verso e cruce seminecem extraxerint, aliaque Persico more illi tormenta irrogarint: quod tamen auctores utriusque sententiæ ne hilum quidem insinuant, ut quasi ex illis legitime satis possimus conjicere.

(45) *Ἐν λάρνακι λιθίνῃ.* Sic quoque Joseph et Studita; cum noster Menæorum codex, sic expressum μολυβδίνην habeat, id est *plumbeam*. Ac, num, quod fere usus habet, in arca lapidea, urna plumbea erat, ac utrumque in mare projecerunt inofficiosi homines, ne qua apostoli memoria, etiam vacuo tumulo, apud eos exstaret, et qua confoveri posset populi in eum devotio? Mea hæc conjectura; alii divinent; vel quod plurium est, admittant.

Digitized by Google

stia liberabantur. Videntes itaque diaboli ministri, furore in urnam illam incendebantur; ac quandoque deliberatione habita, urnam in qua erat sancti apostoli corpus, cum quatuor aliis sanctorum martyrum urnis, in mare projecerunt. Id vero omne contigit, ut et tantus maris tractus, quantum emensi sunt, per illos sanctificaretur, ac loca per quæ illos divisit divina gratia, benedicerentur.

Magnos enim Ponti sinus subnavigans apostolus, altisque Hellesponti superatis angustiis, Ægeum mare et Adriaticum petiit, relictaque a sinistris illustri ac maxima Siciliæ insula, una comites habens qui in aliis urnis præclara victoria inclyti martyres erant, Pappianum, Lucianum, Gregorium et Acacium, ad insulam, quam Liparam vocant, appulsus est. Quam mirabilia opera tua, Domine [8]! Ecquænam oratio laudandis illis sufficiat? Ac quidem præclari victores martyres, velut rege quodam, ubi eum conquiescere voluerant, magno derelicto apostolo, statim reversi sunt, quo loco divinæ providentiæ visum erat, singulis illis hospitium sedesque ascribere : Pappianus quidem in urbem Siciliæ Amyllam; Lucianus vero, Mesanam; Gregorius, Columnam Calabriæ urbem; Acatius Ascalum civitatem sic dictam.

Tum apostolus adventum suum Agathoni intimat. Statimque episcopus matura diligentia, ubi magnum horrendumque prodigium vidit, stupore plenus : *Unde*, inquit, *tibi, Lipara, tantus hic ingensque thesaurus advenit? Plane eximie magnificata es et clarificata. Choros age, sali atque exsulta. Suscipe tuis manibus, et ad eum clama : Fauste venisti, apostole Domini.* Hæc aliaque non pauca prolocutus episcopus, laudesque apostoli atque insulæ prosecutus, dicendi finem fecit.

Quodque deponenda urna loco illustri, quo scilicet loco divinum delubrum ad gloriam celebratissimi apostoli excitandum erat; trahentibus multis, nihil illa obsequebatur, donec revelatione divina beatus Agatho adducto vitularum jugo, ac funiculis alligatis, ingentis molis arcam illam, inhabitantis potentia facile traxit, quo apostoli voluntas delegerat.

Ingens porro miraculum miraculis comes secutum, ac cui forsan plures eorum quibus ignota divina prodigia sunt, fidem abnegabunt. Exiguæ mo-

παθῶν. Ταῦτα οὖν βλέποντες οἱ τοῦ διαβόλου ὑπουργοὶ, ἐμαίνοντο κατὰ τῆς λάρνακος ἐκείνης· καὶ σκεψάμενοί ποτε, ἀπέῤῥιψαν ταύτην, συνέχουσαν καὶ τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ ἀποστόλου ἐν τῇ θαλάσσῃ, σὺν ἑτέραις λάρναξιν ἁγίων μαρτύρων τέσσαρσι. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα καὶ ἡ τοσαύτη θάλασσα ἣν διῆλθον, ἁγιασθῇ δι' αὐτῶν· καὶ οἱ τόποι καθ' οὓς ἡ θεία χάρις αὐτοὺς διεμέρισεν, εὐλογηθῶσι.

Τοὺς γὰρ μεγάλους τοῦ Πόντου ὑποπλεύσας κόλπους ὁ ἀπόστολος, καὶ τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου παραδραμὼν βάθη, τὸ Αἰγαῖόν τε καὶ τὸ τοῦ Ἀδρίου κατέλαβε πέλαγος· καὶ τὴν τῶν Σικελῶν περιφανῆ τε καὶ μεγίστην ἐν εὐωνύμοις καταλιπὼν νῆσον, ἔχων συνεπομένους αὐτῷ καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἑτέραις λάρναξι καλλινίκους μάρτυρας, Παππιανὸν, Λουκιανὸν, Γρηγόριον καὶ Ἀκάκιον, νήσῳ τῇ οὕτω καλουμένῃ Λιπάρᾳ, προσωρμίσθη. Ὡς θαυμάσια τὰ ἔργα σου, Κύριε! καὶ τίς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων σου; Καὶ οἱ μὲν καλλίνικοι μάρτυρες, οἷά τινα βασιλέα ἐν ᾧ ἂν ἤρτεσαντο ἀναπαύσασθαι τὸν μέγαν καταλιπόντες ἀπόστολον, αὐτίκα ἀνθυπενόστησαν, ἔνθα ἂν ἕκαστον ἡ θεία κατασκηνῶσαι εὐδόκησε πρόνοια· Παππιανὸν (46) μὲν εἰς Ἄμυλλαν πόλιν Σικελίας· Λουκιανὸν δὲ ἐν Μεσήνῃ· Γρηγόριον ἐν Κολύμνῃ πόλει Καλαβρίας, καὶ Ἀκάκιον εἰς Ἀσκάλους πόλιν οὕτω καλουμένην.

Τότε Ἀγάθωνι τῷ θείῳ ἑαυτὸν καταμηνύει ὁ ἀπόστολος. Καὶ παρευθὺς ὁ ἐπίσκοπος σπεύσας, τὸ μέγα καὶ φρικῶδες ὡς εἶδε τεράστιον, θάμβους πλησθείς, *Πόθεν σοι οὗτος, ὦ Λιπάρα,* ἀπεφθέγγετο, *ὁ πολὺς προσεγένετο πλοῦτος; Ὄντως ἐμεγαλύνθης ὑπερβαλλόντως καὶ ἐδοξάσθης. Χόρευσον, σκίρτησον. Ὑπόδεξαι χερσὶν οἰκείαις καὶ βόησον πρὸς αὐτὸν, Καλῶς παραγέγονας, ὁ τοῦ Κυρίου ἀπόστολος.* Ταῦτα καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα ὁ ἐπίσκοπος εἰπὼν, καὶ ἐγκωμιάσας τόν τε ἀπόστολον καὶ τὴν νῆσον, κατέπαυσε τὸν λόγον.

Ἐπεὶ δὲ ἔδει ἀποκαταστῆναι τὴν λάρνακα καὶ ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ, ἐν ᾧ καὶ θεῖος σηκὸς ἔμελλεν ἀνεγείρεσθαι εἰς δόξαν τοῦ πανευφήμου ἀποστόλου, ὡς μὲν ἕλκοντες πολλοὶ, ὑπήκουε δὲ οὐδαμῶς, ἕως ἀποκαλύψει θείᾳ ὁ μακάριος Ἀγάθων ζεῦγος ἀγαγὼν δαμάλεων, καὶ λεπτοῖς ἀποδήσας καλωδίοις, τὴν παμμεγέθη ἐκείνην λάρνακα, τῇ τοῦ ἐνοικοῦντος δυνάμει, εὐκόλως ἧξε, ὅπου τὸ τοῦ ἀποστόλου ὑπῆρξε θέλημα.

Θαῦμά τι δὲ θαύμασι συνείπετο μέγιστον, καὶ πολλοῖς ἴσως τῶν ἀμυήτων τῶν θείων τερατουργιῶν ἄπιστον. Νησίδιον γὰρ Βουρκάνος (47) ὀνομαζόμενον,

[8] Eccli. II, 4.

(46) *Παππιαρόν.* Anastasius in Studita *Papinum* vocat; apud quem etiam nomina urbium minus corrupta sunt : de quibus videnda nostra. *Bibl. PP. concionat.*

(47) *Βουρκάνος.* Anast. in Studita, *Vulcanus;* favetque allatæ jam mihi conjecturæ, permutationis litterarum ex soni affinitate, ubi sic crassioribus auribus Græci audiunt in nominibus propriis. Miraculum vere stupendum, cujus tamen Joseph non meminit, qui videatur Studita antiquior, et qui jam nomen haberet Metaphrastis ætate. Certe ejusmodi est, cui non facile arrogent fidem nedum ἀμύητοι τῶν θείων τερατουργιῶν, ut auctor scribit, sed nec qui divinam in prodigiis virtutem sancte venerantur. Potest hæc hisque majora illa præstare, sed facile etiam est in ejusmodi vulgi obrepere. Vulcaniæ ejusmodi insulæ, in quibus pars magna sulphur est et materia combustibilis, magna habent symptomata, ex ipsa rerum natura et absque miraculo : in quibus non injucunda lectu, quæ nuper in

Digitized by Google

καὶ πηγὴν ἔχον νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀναβράζουσαν, ὡς μόνον τὴν τοῦ ἀποστόλου παρουσίαν ᾔσθετο, ἐπειδὴ τῇ ἐγγύτητι τὴν Λιπάραν κατέβλαπτε, θείᾳ δυνάμει εὐθέως ἀποσυρὲν, ἑπτὰ σταδίους μακρὰν ᾤχετο, τοῦ παρασυρμοῦ ὥσπερ ποταμίου ῥεύματος μέχρι τῆς σήμερον τὸ θαῦμα ἀνακηρύττοντος. Ὦ παραδόξων θαυμασίων! ὦ ὑπερβαλλόντων τερατουργημάτων! ποῦ τοιαῦτα ἐν πάσῃ τῇ ὑφ' ἥλιον διέγνωσται; Ἐπειδὴ δὲ ἀνήγειρε καὶ περικαλλῆ ναὸν ὁ ἐπίσκοπος τῷ ἀποστόλῳ, καὶ ἐν αὐτῷ ὡς πολύτιμον θησαυρὸν τὸ μακάριον ἐκεῖνο καὶ σεβάσμιον κατέθετο λείψανον σὺν τῇ λάρνακι, τίς δύναται ἐξειπεῖν τὰ ἐκεῖσε ὁσημέραι γινόμενα θαύματα;

Ἐτῶν οὖν πλείστων παραδραμόντων, ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, ἐν ταῖς ἡμέραις Θεοφίλου τοῦ βασιλέως (48), τοῦ φρουρίου ἐν ᾧ ἅγιος ἀπόστολος κατέκειτο διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὰς ἀνομίας ἡμῶν ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν συλληφθέντος, καὶ πάσης τῆς νήσου Λιπάρας ἀοικήτου διαμεινάσης, ὁ τῆς πόλεως Βενένδου ἄρχων τὰ ἀποστολικὰ θαύματα ἀναμαθὼν, πίστει ζεούσῃ πρὸς τὸν ἅγιον κινηθεὶς, ἐκ τῆς Ἀμαλφινῶν πόλεως ἄνδρας τινὰς ναυσιπόρους προσκαλεσάμενος, καὶ τούτοις χρήματα ἱκανὰ δοῦναι ἐπαγγειλάμενος, ἠξίωσεν ἀπελθεῖν, καὶ τὸν πολύτιμον ἐκεῖνον πρὸς αὐτὸν ἀνακομίσαι θησαυρόν. Ὃ καὶ ἐγένετο.

Ὁ γοῦν ῥηθεὶς ἄρχων ἐκ πολλοῦ διαστήματος τῆς θαλάσσης ὢν, τόν τε τοῦ τόπου ἐπίσκοπον καὶ πολλοὺς ἄλλους τοῦ τε κλήρου καὶ τοῦ πλείστου λαοῦ συγκινήσας, πρὸς ὑπαντὴν ἐξῆλθεν τοῦ ἀποστόλου· οὗ καὶ τὸ ἅγιον λείψανον ἐν τῇ πόλει Βενένδου ἀγαγὼν, ἐν σεβασμίῳ τόπῳ κατέθετο. Ἔνθα καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶν ὁ μέγας ἀπόστολος, πᾶσι τοῖς ἐκεῖσε ἐδείκνυτο, εἰς δόξαν τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἡμῶν.

lis insula est, Vulcanum vocant, in qua fons ignis ebulliens nocte dieque. Hæc, ubi duntaxat apostoli sensit adventum, quod vicinitate Liparam oblædebat, divina potentia statim retracta, septem procul stadiis recessit; quod miraculum tractus velut recedentis fluvii in hunc usque diem prædicat ac prodit. O inaudita stupendaque miracula! o modum omnem excedentia prodigia! Ubi talia in universa quæ sub sole est cognita? Postquam vero etiam episcopus elegantem ædem apostolo excitaverat, atque in illa quasi pretiosum thesaurum, beatum illud ac venerabile pignus cum urna deposuerat, quis referre possit quanta ibi quotidie fierent miracula?

Longa itaque annorum decursa serie, extremis temporibus, in diebus Theophili imperatoris, capto ab Agarenis, ob plura nostra scelera, in quo sanctus apostolus jacebat, præsidio, omnique Lipara insula manente desolata, Beneventanæ urbis regulus, apostoli perceptis miraculis, ferventi erga sanctum fide excitatus, Amalphitanæ urbis nautis aliquot convocatis, ac quantas par erat pecunias dare pollicitus, ire jussit, ac pretiosum illum thesaurum ad se deferre. Quod et contigit.

Quem dicebam itaque regulus longo procul a mari intervallo, accitoque loci episcopo multisque aliis, tum ex clero tum ex vulgi plebe in occursum apostoli exivit; adductumque Beneventum sacrum pignus, in venerabili æde deposuit: ubi etiam oppidanis omnibus sanctitates præstans clarescebat magnus apostolus, in Dei nostri gloriam, qui omnem boni rationem excedit.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον (49).

Ματθαίου δὲ μνήμης τί ἂν γένοιτο χαριέστερον; Δι' ὅτι οὐ ψιλὸν ἡμῖν τὸν ἀπόστολον, κατὰ τοὺς ἄλ-

ORATIO XI.

Laudatio sancti celebratissimique apostoli et evangelistæ Matthæi.

Matthæi memoria quidnam fuerit gratius? quod scilicet non nudum nobis apostolum, sicut reliquos,

Relatione insulæ sanctæ Irenæ prope Cretam habentur scripta.

(48) *Ἐν ταῖς ἡμέραις Θεοφίλου τοῦ βασιλέως.* Appendix Anastasiana perinde refert, etsi Theophili non meminit; pauloque aliter rem narrat; nempe factam revelationem cuidam monacho Græco ut dispersa ossa colligeret signo divini luminis agnita; quæ ipsa ejus rei fama, sive etiam miraculorum quæ olim percrebuerant in sancti apostoli tumulo, in causa fuerit, ut ita Beneventanus regulus seu magistratus, per conductos Amalphitanos nautas sacrum pignus sibi rapiendum putaverit, ipso forsitan Græco monacho annuente, et cum a suis Græcis nihil jam opis exspectaret. Sicque alia aliam juvet narratio, non quidquam officiat.

(49) Matthæi res, præter Evangelium ab eo scriptum, obscuræ admodum remansere, nullis certæ fidei auctoribus consignatæ; Abdia Babylonio fabuloso auctore fere proditæ, quem ipsum exscribit Perionius; quodque nulla affert veterum monumenta, nullam eis majorem conferre auctoritatem certum est. Quæ *novissime ex antiquis monumentis et sanctorum Patrum scriptis collegit R. D. Marc. Antonius Columna archiepiscopus Salernitanus, et sane quidem erudite*, ut auctor est Baronius in notis,

mihi in manus non venere; et forte potuissent laborem levare, gratiamque is ipse fecisset, si ex illis aliquid saltem delibasset: nisi sunt illa ipsa quæ affert. Ait autem se legisse in libello Hippolyti *De duodecim apostolis, Matthæum victimam factum virginitatis: alludente nimirum auctore ad historiam de sancta Iphigenia virgine, quæ legitur in Actis ejus ab eo Deo dicata.* Nempe legitur in Actis illis Abdianis: nusquam alibi: mihi editus Hippolyti indiculus nihil habet ejusmodi; at nec Matthæi in Æthiopiam itineris aut prædicationis, quæ proinde videri possint in Hippolyto subdititia. Metaphrastis nomine vulgata Acta a Lipomano et Surio omissa, cum probatiora videantur, quam illa altera illi repræsentata, eidemque Lipomano secundo loco edita, extra Parthiam non trahunt Matthæum, et Hierapolim Syriæ, in qua martyrium fecerit. Ac de Iphigenia, certum est, præter novas Romanas tabulas Baronio aliisque auctas, Clem. VIII summo pontifice, nullas alias ejus nomen habere, ne ipsis quidem Romanas paulo superiores; in quibus hoc solum de Matthæo: *Natale sancti Matthæi apostoli et evangelistæ, qui apud Æthiopiam prædicans, martyrium passus est. Hujus Evangelium Hebraico sermone conscriptum, Christo revelante, tempore Zenonis*

Digitized by Google

nominis nuncupatio deliniêet, sed una quoque evangelistæ dignitatem inferat : evangelistæ autem me- A λους, ἡ τοῦ ὀνοματος κλῆσις ὑπογράφει, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ εὐαγγελιστοῦ συνεπάγεται. Εὐαγγελιστοῦ

imperatoris inventum est. Eademque fere Beda, qui et Hortaci nomen addit, insinuans se ex Abdia bibisse; ex quo nescio an tuto satis vindicare potuerint Iphigeniæ nomen, qui eas tabulas auxere. Æthiopiam etiam habet Socrat. l. I, c. 15 : Θωμᾶς μὲν τὴν Πάρθων ἀποστολὴν ὑπεδέχετο· Ματθαῖος δὲ τὴν Αἰθιοπίαν· Βαρθολομαῖος δὲ ἐκληροῦτο τὴν συνημμένην ταύτῃ Ἰνδίαν· *Thomas Parthiam suscepit, in qua apostolico munere fungeretur : Matthæus Æthiopiam ; Bartholomæus Indiam, quæ huic finitima est.* Interiorem vero Indiam censet non penetrasse, ad quam Constantino Magno imperatore fides pervaserit, et cui Frumentius episcopus datus sit. Proinde loquitur Socrates de Æthiopibus Asiaticis, vicinis terræ sanctæ, nec forte ab aliis dissentit, qui vel Hierii, vel Hierapoli Syriæ apud Parthos vel B Persas martyrium fecisse scripserunt. In his Martyrologium Corbeiense magnæ certe antiquitatis et fidei. xi. Kal. Oct. : *In Persida, civitate Tarrium, natalis sancti Matthiæ evangelistæ.* Scripsit Hierium, quod sic antiquarius depravarit, vel qui non satis accurate ex illo exscripsit. Idem pridie Non. Maii omissio solum civitatis nomine : *In Persida, natalis S. Matthæi apostoli et evangelistæ. De loco ubi passus est, vel ubi sepultus*, inquit Baron, *potius assentior Venantio Fortunato, qui ante annos mille vixit : is etenim dum agit de apostolis singulis, ipsisque locis ubi passi et conditi sunt, hæc de Bartholomæo atque Matthæo canit :*

Inde triumphantem fert India Bartholomæum,
Matthæum eximium Naddaver alta virum.

Mihi quoque esset magnum ad fidem, si suæ res ætatis Fortunatus referret, vel non liqueret ex ipso Abdia suam Naddaver Matthæi habuisse, ut et Bar- C tholomæi Indiam, quem sic alii eo profectum narrant, ut tamen in Asia fuerit martyrio coronatus, de quo Greg. Turon. *De gloria martyr.*, c. 34 : *Apud Asiam*, inquit, *passum, agonis ipsius narrat historia ;* et ut Sophr. apud Hieron., nosterque Hippolytus, *in Armenia.* Euseb. l. v, c. 10, refert ipse quidem incerto rumore Bartholomæum unum ex duodecim apostolis prædicasse in India, apud quos Evangelium Matthæi Hebraicis litteris scriptum dicatur reliquisse, et quem Pantænus illic reperit : non tamen quod ibi diem obierit. Contra fidem interpretis Ruffinus illud inde Evangelium Pantænum secum detulisse ait : quod Eusebius non dicit, ut etiam Henricus Vales. recte observavit. Aliudque fuerit quod in bibliotheca Cæsariensi a martyre Pamphilo collecta servabatur, quo utebantur Nazaræi, ipseque Hieronymus commodatum accipit : sed non ipsum Matthæi authenticum, uti nec quæ Syriaca unum, et alterum vulgata sunt. Etiam quod cum Barnabæ corpore inventum Evan- D gelium est Zenone imperatore, Matthæi esse ferunt : sicque Baron. an. 485, n. 4, laudatque historiam, auctore Alexandro monacho ; qui tamen ab ipso relatus, et, ut exstat apud Lipomanum, nihil Matthæi Evangelii meminit. Ejus verba sunt : *Invenerunt etiam Evangelium supra Barnabæ pectus impositum ;* quod deinde Zeno ab Anthimo episcopo sibi mitti petierit, et in palatio suo reposuerit ; *ubi*, inquit, *ad hodiernum usque diem servatur, et in magna quinta Paschæ feria quotanni, in palatii oratorio evangelium ex eo libro recitatur.* Quod magis indicio est, fuisse Græcum Evangelii exemplar, ex quo sic Græce ex usu ejus Ecclesiæ legi evangelium possit, quodque Græcus textus magis ex usu Barnabæ esset, qui præcipue Græcis prædicabat, et quia etiam Judæi in dispersione positi fere Græce callebant ; ut una hac lingua apostoli novum omne instrumentum divino instinctu consignandum putaverint. Synax xi Junii : Οὗτος λέγεται τεθάφθαι ἅμα τῷ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντι κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίῳ, τῷ ἐσύστερον εὑρεθέντι μετὰ τοῦ ἀποστολικοῦ σώματος· ὅθεν καὶ προνόμιον ἔλαβον οἱ πιστοὶ μὴ ὑποχεῖσθαι ὑπό τινα τῶν ἄλλων ἐπισκόπων ταύτην τὴν νῆσον· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου χειροτονεῖσθαι· *Ferunt hunc sepultum cum Marci Evangelio ab ipso conscripto, quod postea repertum est cum apostoli corpore. Unde et fideles (Cyprii) privilegium nacti sunt, ne ea insula subesset ulli aliorum episcoporum, sed a suo ipsius episcopo ordinationes reciperet.* Non accepit privilegium, sed olim concessum, per eam occasionem illi ratum habitum et confirmatum Zenonis et synodi τῶν ἐνδημούντων Constantinopoli judicio. Qua de re, deque privilegio insulæ Cypri leg. Theod. Balsin. can. 8 synodi Ephes., quo repressus conatus Antiocheni patriarchæ, et relictæ Cypriis ordinationes liberæ. Porro fungi est quidquid Cedrenus in eam rem scribit, excepta sacri pignoris inventione sub ceraso arbore, quod Matthæi Evangelium supra pectus haberet, Ἰδιόγραφον αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα· ἐξ ἧς προφάσεως ἔκτοτε γέγονε μητρόπολις ἡ Κύπρος, καὶ τοῦ μὴ τελεῖν ὑπὸ Ἀντιόχειαν, ἀλλ' ὑπὸ Κωνσταντινούπολιν· *Ea occasione Cyprus metropolis facta est, ut jam non amplius sub Antiochia censeretur, sed soli Constantinopoli subesset.* Nuga hæc. Non hoc quærebatur ut servitutem servitute mutaret, vel quod non habebat acquireret ; sed ut quod erat, αὐτοκέφαλος, suarumque arbitra ordinationum, perseveraret, nec vel Antiocheno, vel ulli alii subesse deberet ; excepto jure προεδρείας et προστασίας Romani antistitis, qua Christi vicarius, summusque omnium pastor est : quo nihil lædit aliarum sedium jura, nec se illarum ordinationibus extra diœcesim propriam (jure antiquo) immiscet. De Evang. Matth. consentit Niceph. l. xvi, c. 37, ac, num inde creditum Matthæi Evangelium potius quam Marci, quod feria illa quinta majoris hebdomadæ Græci, non ex Marco, sed ex Matthæo legant Dominicæ passionis partem : verum nihil vetat quin in eo palatii oratorio, in quo repositus ille Barnabæ codex, ex Marco legeretur, cum eadem ipsa pene Matthæi Marcus habeat, sed paulo breviora. Nicephorus etsi ipse patriarcha, auctor sic nuperus et post captum a Latinis, receptamque a Græcis Urbem scribens, potuit ignorare traditionem suæ Ecclesiæ paulo superiorem. Cedrenus quod ita absurde narrat, nullius pene est fidei. Auctor Synaxarii quam antiquus, me latet, qui sic Marci Evangelium maluerit, utpote consobrini Barnabæ. Nostrum Tilianum, paulo antiquius, nihil istorum habet, ut neque Basilianum Sirleti ; quodque in tabulis Thyinis scriptum ejusmodi Evangelium tradit Alexand. monachus, qui cæteris videtur antiquior, ac reliquis auctor hujus traditionis, existimem fuisse potius Evangelii partem ejusque capita quædam et περιχοπάς, quam integrum codicem, velut forte in Cæcilia, quæ sic Evangelium in pectore et sinu gerebat Beda, *Cujus corpus tempore Zenonis imperatoris, ipso revelante, repertum est*, nulla mentione ejus libri Evangeliorum. Nec aliter Romanæ tabulæ paulo uberiores ante novas Baronianas, per quas invectum illud assumentum, *una cum codice Evangelii sancti Matthæi sua manu descripto.* Romanum quoque Breviar. Pii V : *Ad cujus pectus erat Evangelium Matthæi, Barnabæ manu conscriptum ;* nostrum Prædicatorum addit, *Hebraicum :* sic res crescit eundo, quasi non et Græcum transcribere licuerit. vel nondum esset illud Evangelium Græce redditum Antiquius Rom. etiam hæc nescit. Marianus tamen Scotus an. 483 : *Corpus Barnabæ apostoli, et Evangelium Matthæi, Hebræo stylo scriptum reperitur, ipso revelante.* Sigebertus quoque, *Cum*

Digitized by Google

δὲ μνήμη εὐθυβόλως εἰς ἔννοιαν ἄγει τοῦ Εὐαγγελίου. Τούτου δὲ ἡ ὑπόμνησις τῷ ἐν αὐτῷ δοξαζομένῳ συνάγει Χριστῷ. Μνημόνευσον γνησίως τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ἵνα μνημονεύσῃς ἀληθῶς Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναθεωρήσῃς αὐτοῦ τὴν δόξαν ἐνοειδῶς τε καὶ συνεπτυγμένως, τὸ μυστήριον ὅλον τῆς οἰκονομίας διὰ τοῦ σεπτοῦ ὀνόματος νοερῶς μυσταγωγούμενος.

A moria, ad Evangelii recta intelligentiam ducit. Hujus vero recordatio, Christo conjungit, qui in eo laudatur. Memor esto sincere et ex animo evangelistæ, ut Jesu Christi vere recorderis, ejusque gloriam uniformiter ac complexe contempleris, qui dispensationis omne mysterium, per venerandos nominis apices mente docearis.

Ἄξιον μὲν οὖν καὶ πάντας καλεῖν εὐαγγελιστὰς τοῦ Σωτῆρος τοὺς μαθητάς, ὡς τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν εἰρήνην Θεοῦ, τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελισαμένους, καὶ διδαχαῖς ἐνθέοις καὶ χριστομιμήτοις παθήμασι, τὸ τοῦ Θεοῦ σωτήριον ἐμφθεγξαμένους τῇ γῇ· οὐχ ἥκιστα δὲ τοὺς τέσσαρας· τούτῳ δὴ τῷ ὀνόματι καλεῖσθαι πρεπωδέστατον, ὡς οὐκ ἀγράφως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐγγράφως εὐαγγελισαμένους Χριστόν· οὐδὲ ταῖς κατ' αὐτοὺς γενεαῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐπιούσαις ὁμοῦ πάσαις, τὰ τοῦ Θεοῦ μυστήρια παραδόντας διὰ τῆς Γραφῆς. Ὧν πρῶτος ὁ ἱερώτα-

Æquum sane ut et omnes Salvatoris discipuli evangelistæ vocentur; ut qui Dei pacem exsuperantem omnem sensum, fausto gentibus nuntio intulerunt, divinisque doctrinis ac Christi æmulis passionibus, salutare Dei in terra prædicarunt. Imprimis vero convenientissimum est ut eo nomine quatuor appellentur, ut qui nedum prolata nude voce, B sed et scripto Christum annuntiarunt; neque suæ duntaxat ætatis hominibus, sed et futuris deinceps omnibus Dei mysteria Scriptura teste propalarunt: quorum primus sacratissimus Matthæus, ad sacram

quo etiam Evangelium Matthæi, ipsius manibus Matthæi Hebraice scriptum, quod erat simul reconditum, invenitur. Quod Evangelium ipse Barnabas secum semper ferre solebat, et ubicunque inveniebat infirmos, ponebat illud super eos, et tam fide Barnabæ, quam merito Matthæi, omnes sanabantur. Quanta hæc, sed unde hausta, et quantæ fidei? Unde quod non habuit Ecclesia ipsum hoc Matthæi autographum pro authentico, vel qua nobis jactura sic periit? Scripsisse Matthæum Hebraice fere veteres consentiunt: hoc vero ipsum illius autographum fuisse homiuis ex suo capite confingentis commentum merito videatur. Scripsit vero ne quæ viva voce ab apostolis, ipsoque Matthæo, Hebræi acceperant, illis ad gentes C abeuntibus, paulatim exciderent, vel etiam falsis admistis corrumperentur. Videndus Euseb. l. III, c. 24; ac num ipsa Nicetæ ratio quam Euseb. insinuat, cum ita scribit: Nempe scripsisse Matthæum, τοῦ, τὸ λεῖπον τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, τοῖς ἀφ' ὧν ἐστέλλετο, διὰ τῆς γραφῆς ἀποπληροῦν· *Ut quod minus per præsentiam præstare potuerat, illis a quibus proficiscebatur, scripto suppleret.* Sic nimirum tenui corpusculo ac debiliori, quo non liceret velut aliis ac coapostolis fulguris instar Evangelium quaquaversus proferre ac prædicare. Potuit et hæc ratio esse, et quod præsentiam subtracturus erat, quod ipsum velle Eusebium arbitror, nec satis mihi explicatum video verbis illis novi interpretis, *quod præsentiæ suæ adhuc superesse videbatur, scripto, illis quos relinquebat supplevit.* Quæ refert Nicephorus l. II, c. 41, Acta sancti Matthæi plane fabulosa, et Abdianis ipsis longe improbabiliora, a quibus non abludit Græcorum Synaxarium ad XII Kalendas De- D cembris, quo die sancti Matthæi solemnia recolunt. Bene tamen est, quod reliqua diei ἀκολουθία et officium, nihil ejusmodi furfurum habet; sed apostolica duntaxat et evangelistarum elogia pie ac graviter strophis odisque modulata: in quibus Theophanes canonis est auctor. Quomodo et Basilianum Sirleti Monologium, *Commemoratio sancti apostoli et evangelistæ Matthæi.* Sive nulla major erat explicatio rerum Matthæi, sive Sirletus non putavit sic absurdis reliquorum elevandam fidem, quæ libro illo continentur. Esse quandoque Synaxaria novi κόμματος et παρακόμματος, falsaque et nullius fidei continere, Græcis recentioribus cusa, indubium est, cujusmodi sunt illa Triodio adjecta ab ipso Nicephoro, cum vetus Triodium nulla haberet, cujusmodi vidi Tilianum, ejusque jacturam deploro, nesciens in cujus manus venerit, per distractionem et auctionem librorum

ejus bibliothecæ. Graviter queritur Radulphus Tungr. l. *De canonum observ.* prop. 11 de illis sacerdotibus qui ejusmodi falsas et incertas narrationes studiose invehunt in divina officia, secus ac statuit Gelasius c. *Sancta Romana*, quod præcipue attinet ad passiones apostolorum, in quibus latinis pleraque spuria, et ex apocryphorum cœnosis lacubus hausta: cum præstaret, veterum more, pie ignorare gesta singula, et primitias Spiritus laboresque in eis omnibus majores suspicere, nostroque Christiana religione antistites atque parentes sub Christo ambitiose venerari et colere supra reliquos sanctos omnes, uti etiam præstant omnibus, quam ullam mendacii, quantumvis officiosi, suspicionem, quæsitis illis narratiunculis et fabellis, nobis sacrisque aspergere. Quod tamen ait idem Radulphus, *Passio apostoli Matthæi hæresim habet contra declarationem Benedicti XII de visione faciali;* nescio quam Passionem, quæve Acta Matthæi notet; nam quæ nobis exstant, nihil ejusmodi videntur habere; nec Abdiana, nec alia. Quin Metaphrastes, aliis probatiora, Lipomano edita, ejusmodi sunt, ut ex illis idem Lipomanus probaverit sanctorum animas jam in cœlo beatas esse, ac Deo frui, cujus contrarium errorem notare voluit Radulphus, et Benedictus confixit: non illum alterum, quem Armenorum dicunt, quod ipsa Dei essentia non sit videnda a beatis, sed duntaxat gloria et majestas, seu splendor quidam sub Deo et συγκατάβασις, non ipsum Dei κρύφιον et ἀκραιφνές. Qua in re laborant nostri theologi explicandis Græcorum quorumdam, Chysost., Theodor., etc., in speciem difficilibus, locis ac dictis.

Placet omnino Nicetæ modestia et sobrietas, qui missis omnibus apocryphis atque dubiis, vel etiam fabulosis et commentitiis, quæ de Matthæo male feriatorum hominum temeritas invexit, una suæ Ecclesiæ ac veterum traditione contentus fuit, ejus scilicet consummationis ac martyrii Hierapoli Asiæ, sive (ut alii) Parthiæ, ubi in ea urbe et metropoli, vicinisque, ac paulo etiam remotioribus regionibus (si has Æthiopiam Asiaticam volumus) strenue operam Evangelio posuisset, ac Ecclesias fundasset; ne explorato quidem ejus mortis genere aut supplicii, quod nescio an ulli veterum prodiderint; exceptis apocryphis, qui sic omnia referunt, ac si cuncta oculis coram usurpassent: quod sane scriptorum genus Ecclesiæ valde invidiosum, ac pene hæreticorum fabrica, ut agnoscit papa Gelasius in cap. *Sancta Romana.*

Digitized by Google

Evangelii conscriptionem animum adjecit; primusque Novum nobis Testamentum enarravit. Ac sicut ille olim Moses primam mundi originem, ac deinceps omnium Dei operum magnificentiora scripto consignavit: sic nimirum et iste, Christi Dei ortu recensito, illius exinde miraculorum omnem magnificentiam, divinis scripto prædicationibus tradit. Matthæus scilicet, fidelis ac prudens dispensator Patris, sapiens magnusque Verbi evangelista; Paracleti denique splendidus prædicator ac scriba velox.

Matthæus, cujus si nomen interpreteris, *donatus* (49') dicitur: e mundo quidem velut pulcherrima delibatio, donatus Christo ac divino Spiritu genitus Verboque veritatis perfectus, ab ipso rursus in lucem et salutem gentium donatus est, usque ad extremum terræ [6]. Hic nos hodie convocans, suamque ipsius memoriam splendidissimæ celebritatis argumentum præstans, lætam maxime ac admirandam desiderabilis convivii compotationem indixit; solidam quidem ac perfectam escam, conscriptum ab eo Evangelium apponens, gratiæque sermonem ex ejus ore procedentem [7] velut sacratissimum quemdam craterem miscens, Christique amantes animos omnes lætificans.

Sed videamus quali ex vita, ac instituti prius genere vir beatus, ad quem evaserit finem: excellentemque mutationem summeque inauditam in melius transmutationem admirantes, mirabilem Deum in justitia, mirabilem in bonitate magnificemus.

Publicanus prius fuit, Christi postea discipulus; ac pecuniarum ratiocinator, Evangelii interpres et enarrator. Publicanus nempe institutum quod piis maxime abhorrendum, religiosæque mentis hominibus scelestissimum habeatur. Quid enim violentius aut magis tyrannicum, quam pecunias conflare earumque exactorem esse? Quid vero vitæ ex Evangelii rationibus institutæ magis adversum, quam opprimere viduas, pauperumque animas injuste trahere atque vexare, sive etiam juste, ut existimatur? Utrinque enim attenta naturæ æquitate vere locus injuriæ est, tametsi lex humana, sancita olim tyrannide, actionem innoxiam dictet. Non enim hæc lex Dei est, non naturæ, ut nempe alii tyrannidem exerceant, alii tyrannide premantur; atque alii quidem adversus humiliores supercilium tollant ac efferantur, alii mancipentur atque ærumnis conficiantur: alii lasciviant ac deliciis adversus pauperes temulenti diffluant, prætextoque publico debito, supremam tolerandæ vitæ rationem auferant; alii graventur ac cædantur, donec novissimum obolum reddant; a quibus sicut spiraculum, sic et tributum austere exigatur. Non sic Deus ab initio, non sic hominibus, cum primo conditi sunt, lege sanxit. Sed sicut universorum unus est fictor, sic et natura

A τος Ματθαῖος ἐπὶ τὴν ἱερὰν τοῦ Εὐαγγελίου ἦκε συγγραφήν, πρῶτος ἡμῖν τὴν Καινὴν Διαθήκην εἰσηγήσατο· καὶ ὥσπερ Μωσῆς ἐκεῖνος τὸ παλαιὸν, ἄνωθεν τὴν κοσμογένειαν, καὶ ἑξῆς τῶν ὅλων ἔργων Θεοῦ τὰ μεγαλοπρεπέστερα λογογραφῶν· οὕτω δὴ καὶ οὗτος τὴν γένεσιν θεολογῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πάντων ἑξῆς τῶν αὐτοῦ θαυμάτων τὴν μεγαλωσύνην, ταῖς ἐγγράφοις θεορρήμοσύναις παραδιδούς· Ματθαῖος, ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος τοῦ Πατρὸς, ὁ σοφὸς τοῦ Λόγου καὶ μέγας εὐαγγελιστής· ὁ λαμπρὸς τοῦ Παρακλήτου κήρυξ καὶ ὀξυγράφος γραμματεύς.

Ματθαῖος, ὁ *δεδωρημένος* ἑρμηνευόμενος· ὃς ἐκ τοῦ κόσμου μὲν οἷά τις ἀπαρχὴ καλλίστη δεδώρηται Χριστῷ, Πνεύματι δὲ θείῳ γεννηθεὶς, καὶ Λόγῳ ἀληθείας καταρτισθεὶς, αὖθις τοῖς ἔθνεσιν B εἰς φῶς παρ' αὐτοῦ καὶ σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου δεδώρηται τῆς γῆς. Οὗτος ἡμᾶς σήμερον συγκαλῶν, καὶ λαμπροτάτης ἑορτῆς ὑπόθεσιν, τὴν αὐτοῦ παναγῆ μνήμην ποιούμενος, φαιδρὰν ὅτι μάλιστα καὶ θαυμασίαν ὑπέτεινε φιλοτησίαν· στερεὰν μὲν καὶ τελείαν τροφὴν, τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον προτιθείς· τὸν λόγον δὲ τῆς χάριτος, τὸν διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ πορευόμενον, οἷά τινα κρατῆρα μυστικώτατον ἐγκιρνῶν, καὶ πάσας καρδίας εὐφραίνων Χριστοφιλεῖς.

Ἀλλ' ἴδωμεν οἷου βίου, καὶ οἵας πρότερον ὁ μακάριος πολιτείας τετυχηκὼς, εἰς οἷον καταντᾷ τέλος· καὶ τὸ τῆς μεταβολῆς ὑπερβάλλον, καὶ τὸ καινοπρεπέστατον τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐκτεθαυμακότες ἀλλοιώσεως, τὸν θαυμαστὸν ἐν δικαιοσύνῃ, θαυμαστὸν C ἐν χρηστότητι μεγαλύνωμεν Θεόν.

Τελώνης ἦν πρότερον, ὁ Χριστοῦ μαθητὴς ὕστερον· καὶ χρημάτων λογιστὴς, ὁ τοῦ Εὐαγγελίου ὑφηγητής. Τελώνης, τὸ ἀπευκτότατον τοῖς εὐσεβέσι, τὸ ἁμαρτητικώτατον τοῖς εὐλαβέσιν ἐπιτήδευμα νομισθέν. Τί γὰρ τοῦ χρήματα πράττειν βιαιότερον ἢ τυραννικώτερον; τί δὲ πρὸς τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐναντιώτερον ζωὴν, τοῦ χηρῶν κατάρχειν, καὶ σύρειν καὶ θλίβειν πενήτων ψυχὰς ἀδίκως, εἶτ' οὖν δικαίως, ὡς ἡ ὑπόληψις; Ἑκατέρως γὰρ ἔστι κατὰ τὸ φύσει δίκαιον ἀληθῶς ἀδικεῖν, εἰ καὶ νόμος ἀνθρώπων ἄνωθεν ἐπισφραγιζόμενος τὴν τυραννίδα, τὸ ἀνεύθυνον τῆς πράξεως ὑπαγορεύει. Οὐ γὰρ τοῦ Θεοῦ τοῦτο νόμος, οὐ φύσεως, τοὺς μὲν τυραννεῖν, τοὺς δὲ τυ- D ραννεῖσθαι· καὶ τοὺς μὲν κατωφρυῶσθαι τῶν ταπεινοτέρων καὶ ὑπεραίρεσθαι, τοὺς δὲ καταδουλοῦσθαι καὶ κατατρίβεσθαι· καὶ τοὺς μὲν ὑπερμαζᾶν καὶ μεθύειν κατατρυφῶντας τῶν πτωχικῶν καὶ δημοσίας πρόφασιν ὀφειλῆς, τὴν ἐσχάτην ἀποστερεῖν τῆς ζωῆς ἀφορμήν· τοὺς δὲ κατακάμπτεσθαι καὶ μαστιγοῦσθαι, μέχρις ἂν καὶ τὸν ἔσχατον ἀποδοῖεν ὀβολόν· ὥσπερ τὴν ἀναπνοὴν, οὕτω καὶ τὴν τοῦ τέλους ἀπόδοσιν εἰσπραττομένους· οὐχ οὕτω Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς, οὐχ οὕτως ἀνθρώποις ἄνωθεν ἐνομοθέτησεν· ὥσπερ δὲ πλάστης ἁπάντων εἷς, οὕτω καὶ φύσις μία, καὶ ὅρος καὶ νόμος ζωῆς ἅπασιν ὁ αὐτός· ἐλευθερία τε

[6] Isa. XLIX, 6. [7] Luc. IV, 22.

(49') תנ Syriace *donum* a *radice*.

Digitized by Google

πᾶσιν ὁμοίως, καὶ κατάστασις καὶ πολιτεία ἡ αὐτὴ διατέτακται τὴν ἀρχήν.

Ἀφ' οὗ δὲ λογισμὸς ἀγέρωχος, καὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν ἰλίγιστος ἐπιθυμία, καὶ δφεως μὲν ἐπίβουλος συμβουλὴ, ἐντολῆς δὲ ἁγίας ἀθέτησις καὶ παρακοὴ τῆς φύσεως καταδραμόντα, διέστησε μὲν καὶ μακρὰν ὧσεν Θεοῦ, τῷ βασκάνῳ δὲ προσεγγίσαι παρεσκεύασεν, ἐντεῦθεν τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον εἰς ἀλλοτριότητα γνώμης καὶ βίου κατεμερίσθη τομήν. Ἐντεῦθεν τὸ δυναστεῦον, καὶ τὸ δυναστευόμενον· τὸ τυραννοῦν, καὶ τὸ τυραννούμενον· καὶ τὸ μὲν ἀπαιτεῖν φόρους, τὸ δ' ἀπαιτεῖσθαι· καὶ τὸ μὲν ὑπερῆρθαι θράσει, καὶ τῶν ὁμοτίμων ὡς δούλων κατεξανίστασθαι, τὸ δὲ καταπτήσσειν τὴν τυραννίδα, καὶ ὡς ἀπαραίτητον τὸ ἐτήσιον τέλος, καὶ τὴν δουλείαν ἀποτιννύειν ὡς ὀφειλήν.

Ταύτης ἀεὶ πράκτορες τῆς κακῆς ἐπιτιμήσεως οἱ θερμότεροι μὲν τὴν φύσιν καὶ ὀξύτεροι· τουτέστιν, συνιέναι καὶ λογίσασθαι τὴν δασμοφορίαν ἱκανώτατοι· ἀσυμπαθέστεροι δὲ πάντων, καὶ τὴν γνώμην ἐπίπαν ἱταμώτεροι, ὥστε μηδενὶ τῶν ὀφειλόντων παραχωρεῖν ἔχειν μηδέν. Ταύτης Ματθαῖος ἐπήβολος τῆς πολιτείας πρότερον ἦν. Τούτου βίου, ἅτε φύσεως ἀγχινοίᾳ καὶ νοὸς ἐντρεχείᾳ κατευμεγεθῶν, τὴν πρώτην ἐν τελώναις ἐπεῖχε τάξιν.

Ἐπειδὴ τοίνυν δι' αὐτοῦ παράγων ὁ Κύριος, τῷ τῆς καρδίας βάθει προσέβλεψεν, καὶ κεκρύφθαι μὲν ἐν αὐτῷ τῆς ἀρετῆς θησαυρὸν, ἔξωθεν δὲ κατὰ σύμβασιν τῇ πονηρίᾳ διοχλεῖσθαι τῇ κοσμικῇ· καὶ τὸ μὲν, ἑκούσιον εἶναι καὶ ἔμφυτον ἀγαθόν· τὸ δὲ τύχης ἐπήρειαν μᾶλλον, ἢ γνώμης ἑκουσιότητα κατανενόηκεν, καλεῖ μὲν αὐτὸν, ἐντελλόμενος ἀκολουθεῖν· ὁ δὲ ἀναστὰς, εὐθὺς ἐπηκολούθησε. Οὐ μακρῶν ἐδέησε λόγων τῷ Κυρίῳ, οὐ χρόνου τριβῆς, οὐ τελεωτέρας συνουσίας· ἀλλ' οὔτε θεολογίας συχνῆς, οὐ συμβουλίας πιθανῆς, οὔτε δὲ θαυμάτων ἐπιδείξεως, ὥστε τὸν ἀρχιτελώνην τῆς κατ' αὐτὸν ἀφαρπάσαι σχολῆς, παριὼν δὲ, καὶ μιᾷ μόνῃ καλέσας, ἐπεσπάσατο φωνῇ· Ἀκολούθει μοι. Ὁ δὲ οὐκ ἀπήρεισε πρὸς τὰ χρήματα τὸν λογισμόν· οὐ τὴν ἀπὸ τοῦ κέρδους ἐνενόησεν ἡδονήν· οὐ πρὸς τὴν δόξαν τῶν συγκαθημένων αὐτῷ διατραπείς, τὴν κλῆσιν ἀπεσείσατο· ὁμοῦ δὲ τῇ φωνῇ τοῦ πεφωνηκότος γεγονὼς ὅλος, καὶ ὥσπερ ἀστραπῆς ἀθρόᾳ λαμπρότητι τὴν καρδίαν καταλαμφθείς· καὶ τῶν ἐν χερσὶ μὲν χρημάτων καὶ πραγμάτων εὐθὺς ἀλλοτριωθεὶς, τῆς θείας δὲ κλήσεως (ὦ τῆς πίστεως!) ἡττηθεὶς, καταλείπει μὲν τοὺς συμπράκτορας, καταλείπει δὲ τὸ τελώνιον, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν αὐτῷ πραττομένην ἀπορρίπτεται φορολογίαν· χρυσοῦ δὲ παντὸς καὶ ἀργύρου τὸν πολύτιμον ἀντωνεῖται μαργαρίτην· καὶ τῶν γηΐνων τὴν ἁρπαγὴν ἀφεὶς, τὴν οὐράνιον τρέχει διαρπάσων βασιλείαν· μᾶλλον δὲ, χρυσοῦ μὲν καὶ ἀργύρου παντὸς τιμαλφεστέραν ἔχων ψυχὴν, οἷα δὲ λίθον τίμιον καὶ ἀξιέραστον Θεῷ προῖσχων τὸν νοῦν, ἁλίσκεται τούτῳ καὶ πωλεῖται καὶ ζητεῖται· καὶ πρὸς

est, ratioque ac vitæ lex eadem omnibus; cunctisque similiterque libertas, status et vitæ ratio eadem primum constituta fuit.

Ex quo autem superba ratio, rerumque natura superiorum inconsulta cupiditas; ac serpentis quidem insidiosum consilium, sanctique mandati spretio, et inobedientia naturæ ingruentia, divisam illam procul a Deo depulerunt, atque invido adjungi præstiterunt; inde jam cognati ac tribules, in alienas scissi voluntates sunt ac vitæ studia. Inde factum ut alii dominentur, alii dominio subjiciantur; alii tyrannide regant, alii regantur: atque alii quidem tributa exigant, ab aliis autem exigantur: alii audacia efferantur et adversus eos qui pari honore sunt quasi adversus servos insurgant; alii tyrannidis metu paveant, ac tanquam indeprecabile, tributum annuum solvant velutque debitum, servitutem pendant.

Hujus semper malæ auctionis censusque quæstores, qui calentiori ac acriori ingenio sunt; hoc est, callentissimi tributorum ratiocinatores, inque rem maxime idonei. Hi vero omnium inclementiores, et qui nulla miseratione moveantur; ubique procaciores majorique improbitate, ut nihil quidquam debitores habere sinant. Hujus Matthæus prius compos disciplinæ erat. Hujus instituti, tanquam solerti vir ingenio mentisque agilitate præpollens, inter publicanos principem locum obtinebat.

Quod igitur per eum transiens Dominus, illius animi imo inspecto sinu, latentem in eo virtutis thesaurum deprehenderat, etsi tum exterius ex accidenti, sæculi pravitas ac nequitia obtundebat: atque alterum quidem, bonum esse spontaneum atque innatum; alterum vero, fortunæ potius injuriam, quam spontaneæ mentis sententiam intellexerat, eum vocat ac jubet sequi: qui surgens, statim secutus est. Non longis Domino opus sermonibus fuit, non temporis mora, non majori consuetudine; at neque crebra divinorum doctrina, non probabili consilio et suasione, non miraculorum exhibitione, ut principem publicanorum a suo illo studio institutoque abriperet; sed transiens, unaque duntaxat commonitum voce eum traxit: *Sequere me.* Ille porro, non pecuniis attendit animum; non quæ ex lucro est, voluptatem cogitavit: non eorum opinioni qui pari instituto ad telonei lucra considebant, pudore repressus vocationem respuit; sed mox voce audita, totus vocanti devotus, velutque repentina fulguris coruscatione animo illustratus, atque a pecuniis rebusque quas manibus versabat alieno statim factus animo, ac vocationis (o fidem!) in eo victoria, socios quidem quæstores relinquit, reliquit vero portorium, collectaque in eo tributa omnia projicit: auroque omni atque argento pretiosum margaritum commutat: missaque terrenorum rapina cœlorum regnum raptum currit. Quinimo, cum anima auro omni et argento pretiosiore præditus esset, dum velut lapidem pretiosum digneque amabilem, Deo obtendit animum, ejus ille illecebris

Digitized by Google

capitur, et amori habetur atque quæritur; et ad incorruptam beatissimamque vocatus atque electus aulam, ad extremum assumptus est.

Eum in modum mutatis mirabiliter Levi moribus, in Matthæum etiam nomen commutavit : ac sicut antea publicani arte, portoria e subditis legendo, illi qui genti imperabat, aurum quæsierat, sic et postea eadem Christum sibi addixerat, qui invitantem ad spiritale ac mysticum sermonum convivium sequeretur, rursusque domum ipse invitaret, magnificeque acciperet, atque duplici cibo recrearet; ut quidem hominem, illis dapibus quæ ex corporis usu forent; ut autem Deum, pœnitentia placando, fidemque charitate afflatam (pulcherrimum scilicet eorum, quæ a nobis ille exigit) offerendo. Quamobrem etiam proclive telonei quasi jure a se exigi sinit, qui se esurientibus magnificus largitor præberet; esuriens ipse esuriri, et eos qui accipere dapibus viderentur, pascens.

Cum igitur vir beatus se totum publicani illa functione vitaque expedisset, ad Christum apte suscipiendum comparatus est; nempe abjecto sæculi spiritu, Deique Spiritu assumpto. Inde omni mundo crucifigitur, ac cunctis mundi cupiditatibus evacuatur pariter et emundatur; atque a vanitatis rationibus velut fæcibus prorsus depurgatus, solique Jesu vivens atque illius vestigia premens, indolis omnem solertiam omnemque animi sagacitatem ac mentis acumen, illius contuendæ veritati addixit : cunctisque ipsius sacris atque mysticis divinis prædicationibus intelligentem auditum ac morigerum adhibens; admirandisque cunctis Christi operibus simplicem oculum atque lucidum admovens; ac præterea salutarium passionum, crucis mortis, sepulturæ, resurrectionis, omniumque reliquorum ipse spectator sociusque effectus, mirandum in modum ipse seipso (o omni admiratione prosequende inaspectabilium spectator!) excedis, totusque Dei excessu rapientis efficeris, Deique Spiritu nascens, divinus plane spiritus evadis. Quamobrem etiam Paracletus e cœlo effusus, quasi cum propria prole consuescit : ipsaque substantia illapsus et versans, divinisque illustrationibus ac muneribus replens, sapientia adimplet et intellectu, impletque fortitudine et scientia; pari denique coryphæis antiquissimisque munere, signorum prodigiorumque virtutibus liberaliter donavit.

Quid igitur? Num Spiritum quidem in ignis specie e cœlo descendentem pari reliquis munere suscepit, non pari vero conatu gratiam quæ in illo est, gentibus annuntiavit? aut a Petri ac Pauli divina pro apostoli partibus sapientia, id est, magniloquentia, defecit? Nequaquam. Hlis namque per omnes nationes ac terræ oras discurrentibus, prout cuique obtigerat, aut Paracletus discernebat, verbumque vitæ oris ipso officio, his in quos incidebant enarrantibus; hic, ferventi Dei æmulatione succensus, animis gliscebat, discruciabatur, ægre molesteque habebat, cordis parturiginem ferre non

A τὰ ἄφθαρτα βασίλεια καὶ μακαριώτατα κληθείς τε καὶ ἐκλεγείς, ἐπὶ τέλους ἀνελήφθη.

Οὕτως Λευῒς θαυμασίως τὸν τρόπον μεταποιηθείς, εἰς Ματθαῖον καὶ τὴν προσηγορίαν μετηλλάξατο· καὶ ὥσπερ ἐτελώνησε πρότερον τὸν χρυσὸν, τῷ βασιλεῖ τοῦ ἔθνους τὸ ὑπήκοον φορολογούμενος, οὕτως ἐτελώνησεν ὕστερον τὸν Χριστόν· ἑπόμενος μὲν πρὸς τὴν πνευματικὴν πανδαισίαν τῶν λόγων καλοῦντι καὶ μυστικήν· καλῶν δὲ καὶ αὐτὸς αὖθις αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ φιλοφροσύνῃ δεξιούμενος, ἐδέσμασί τε θεραπεύων διττοῖς· ὡς ἄνθρωπον μὲν, τοῖς τοῦ σώματος ἐπιτηδείοις· ὡς Θεὸν δὲ, ἱλεούμενος τῇ μετανοίᾳ, καὶ πίστιν προσάγων ἐνεργουμένην δι' ἀγάπης, τὸ κάλλιστον, ὧν ἐκεῖνος αἰτεῖ παρ' ἡμῶν. Διὸ B καὶ τελωνεῖται προθύμως, ἑαυτὸν τοῖς πεινῶσιν ὁ μεγαλόδωρος διδούς· πεινῶν τὸ πεινᾶσθαι, καὶ τρέφων τοὺς ἐστιᾷν νομίζοντας.

Ὅλον οὖν ἑαυτὸν ὁ μακάριος τῆς τελωνικῆς πράξεως ἀνακαθάρας, πρὸς ὑποδοχὴν εὔθετον κατεσκευάσατο τοῦ Χριστοῦ· ἀποβαλόμενος μὲν τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, προσλαβόμενος δὲ τὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐντεῦθεν σταυροῦται μὲν κόσμῳ παντὶ, καὶ πάσαις ταῖς κοσμικαῖς ἐπιθυμίαις, καὶ ἀνακενοῦται καὶ καθαίρεται· καὶ τῶν τῆς ματαιότητος παντάπασιν ἀποδιυλίζεται λογισμῶν· μόνῳ δὲ τῷ Ἰησοῦ ζῶν, καὶ τούτῳ κατ' ἴχνος ἀκολουθῶν, ὅλην μὲν τὴν ἐκ φύσεως ἀγχίνοιαν καὶ τῆς διανοίας τὴν ἐντρέχειαν καὶ τὴν ὀξυωπίαν τοῦ νοῦ, πρὸς ὅρασιν τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθείας ἀπησχόλει· C πάσαις δὲ ταῖς ἱεραῖς αὐτοῦ θεολογίαις καὶ μυστικαῖς συνετὸν παραβάλλων καὶ εὐήκοον οἷς· καὶ τοῖς θαυμασίοις δὲ τῶν ἔργων Χριστοῦ πᾶσιν ἁπλοῦν ὀφθαλμὸν ἐπιβάλλων καὶ φωτολαμπῆ· καὶ πρὸς τούτοις τῶν σωτηρίων παθῶν, τοῦ σταυροῦ, τοῦ θανάτου, τῆς ταφῆς, τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῶν ἑπομένων αὐτοῖς πάντων αὐτόπτης καὶ κοινωνὸς γεγενημένος, ἐξίστασαι μὲν ἑαυτοῦ θαυμασίως, (ὦ θαυμασιώτατε τῶν ἀθεωρήτων θεωρητά!) ὅλος δὲ τοῦ ἐξιστῶντος γίνῃ Θεοῦ· καὶ Θεοῦ Πνεύματι γεννώμενος, πνεῦμα θεῖον ἀτεχνῶς γίνῃ· οἷς δὴ καὶ ὁ Παράκλητος ἄνωθεν ἐκχεθείς, ὡς οἰκείῳ γεννήματι προσομιλεῖ· καὶ κατ' οὐσίαν ἐμφιλοχωρῶν, καὶ τῶν θεαρχικῶν ἐλλάμψεων καὶ δωρεῶν ἐμπιπλῶν, πληροῖ μὲν σοφίας D καὶ συνέσεως, πληροῖ δὲ ἰσχύος καὶ γνώσεως· ἐν σημείων δὲ καὶ τεράτων δυνάμεσιν, ἅσα τοῖς κορυφαίοις καὶ πρεσβυτάτοις ἐφιλοτιμήσατο.

Τί οὖν; Ἆρα τὸ Πνεῦμα μὲν ἐν εἴδει πυρὸς οὐρανόθεν καθιέμενον ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ὑπεδέξατο, οὐχ ὁμοίως δὲ τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν τοῖς ἔθνεσιν ἀπήγγειλεν; ἢ Πέτρου καὶ Παύλου τῆς ἀποστολικῆς θεοσοφίας, ἤτοι μεγαλοφωνίας, ἀπελείφθη; Οὐδαμῶς. Καὶ γὰρ, τῶν μὲν κατὰ πᾶν ἔθνος καὶ πᾶν κλίμα τῆς γῆς διατρεχόντων, ὡς ἔλαχεν ἕκαστος, ἢ ὡς ἀφώριζεν ὁ Παράκλητος, καὶ τὸν τῆς ζωῆς λόγον τοῖς παρατυγχάνουσι διὰ στόματος ἐξηγουμένων, οὗτος, ζήλου Θεοῦ πυρπολούμενος θερμότητι, ἐσφάδαζε μὲν καὶ κατετρύχετο καὶ ἠσχάλλε, τὴν ὠδῖνα τῆς καρδίας ὑπέχειν οὐχ οἷός τε ὤν· καὶ πᾶσαν τὴν

Digitized by Google

οἰκουμένην, ὅσον εἰς τὴν αὐτοῦ πρόθεσιν ἦκον, τοῦ τῆς χάριτος λόγου πληρῶσαι προθυμούμενος. A

Ἀνακοπτόμενος δὲ τῆς ἱερᾶς ἐπιθυμίας φυσικῇ τοῦ ἁγίου σώματος ἀδυναμίᾳ, οὐκ ἀναπέπτωκε τῇ ῥᾳθυμίᾳ· οὐ ῥᾳστώνῃ ἑαυτὸν ἀπέδοτο καὶ τρυφῇ· οὐδὲ σωματικαῖς ἀνεκλήθη διαίταις καὶ ἀνέσεσιν· ἀλλὰ δευτέραν ἦλθεν ὁδὸν, ἐπίτομον καὶ ἄμοχθον, καὶ πάσαις ἀνθρώπων σωτηριώδη γενεαῖς. Συναγαγὼν ἑαυτὸν ὡς οἷόν τε ἦν, καὶ τὴν θεανδρικὴν τοῦ Λόγου πρὸς ἀνθρώπους ἐπιφάνειαν καὶ πᾶσαν τὴν θεουργὸν οἰκονομίαν διὰ μνήμης σαφοῦς ἀνατυπωσάμενος τῇ διανοίᾳ, καὶ οἷον ὑπ' ὄψιν λαβὼν, λογογραφεῖ τὴν εὐσέβειαν· καὶ ἅπερ ἀγράφως τοῖς ἔθνεσι διὰ γλώσσης οἱ ἄλλοι παρεδίδοσαν, ταῦτα Ματθαῖος ὁ μέγας διὰ συγγραφικῆς θεωρίας συγκεφαλαιούμε- B νος, ὅλον τοῦ Λόγου τὸ μυστήριον ἱεραῖς ἀνατέταχε θεηγορίαις.

Ἄνωθεν γὰρ τῆς γενεαλογίας ἀπὸ Ἀβραὰμ τὴν ἀρχὴν καταβαλόμενος, καὶ καθεξῆς, προϊὼν, τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν εὐαγγελίζεται τοῦ Χριστοῦ· εἶτα, τὴν ἀνάδειξιν, τὴν βάπτισιν αὐτοῦ καὶ τὸν πειρασμόν· εἶτα, τῶν ἀποστόλων τὴν ἐκλογὴν, τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας, ὅσας τε διὰ παραβολῶν, καὶ ὅσας ὁ Κύριος ἐν παῤῥησίᾳ τοῖς ὄχλοις ὡμίλει καὶ τοῖς μαθηταῖς· εἶτα, τὰς ὑπερφυεῖς θαυματουργίας, τὰς τῶν νοσούντων θεραπείας, τῶν δαιμόνων τὰς καθάρσεις, τῶν πολυτρόπως πασχόντων τὰς ἰάσεις, τὴν τῶν ἄρτων εὐλόγησιν, τὸν ἐν θαλάσσῃ περίπατον, τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ἀλλοίωσιν. C Καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τερατουργίαν ὑπερφυᾶ, καὶ πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν ἀξιολογωτάτην, Θεοῦ φωναῖς, ὁ τοῦ Πνεύματος ἄριστος μυστογράφος ὑφηγεῖται. Ναὶ δὴ καὶ τὰ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας, ἐξέφρασε μυστήρια· πρὸς δὲ, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ πώλου καθίζησιν, καὶ τῶν παίδων τὴν ὕμνησιν, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν βασκανίαν· καὶ τὸν δεῖπνον τὸν μυστικὸν, καὶ τὴν Ἰούδα προδοσίαν, καὶ τὴν ὑποκεκριμένην τοῦ Πιλάτου κρίσιν καὶ κατάκρισιν· τὸν κάλαμον, τὸν στέφανον, τὸν ἐμπαιγμὸν, τὸν σταυρὸν, τὴν ταφὴν, τὴν τριήμερον ἀνάστασιν καὶ ἐμφάνισιν. Καὶ πᾶσαν συνόλως φάναι τοῦ Λόγου τὴν οἰκονομίαν, ὁ τοῦ Λόγου λογιώτατος ἐν γραφῇ διηγησάμενος ὑπογραφεὺς, κοινὸν προῦθηκε πᾶσιν ἔθνεσιν πρόγραμμα θεοσεβείας, ἐχέγγυον πίστεως, D ἀγάπης ἐμπύρευμα, τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀπόδειξιν, τῆς βασιλείας ἀνακήρυξιν, τῆς οἰκονομίας βεβαίωσιν, ἀληθείας στηριγμὸν, ψυχῶν φωτισμὸν, ἀρχὴν ἤτοι πηγὴν ἁγιασμοῦ καὶ ἀκραιφνοῦς σωτηρίας ὑπόθεσιν, τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον τοῖς πέρασιν ἐκδεδωκώς.

Οὕτως οὐχ ἑνὶ μὲν ἔθνει Ματθαῖος ἐπιδημεῖ· τῶν ἄλλων δὲ κατὰ σώματος ἀναγκαίαν περιγραφὴν καὶ ἀδυναμίαν φύσεως ἀπολείπεται· οὐδὲ πᾶσι μὲν ἔθνεσιν ἐπιφοιτᾷ· ὀλίγοις δὲ τῶν ἀνθρώπων ὁμιλῶν, τὸν τῆς θεογνωσίας ἐπιλάμπει πυρσόν· οὐδὲ πᾶσι μὲν ὁμιλεῖ, μόνοις δὲ τοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ περιοῦσι γενεάν· ἢ πάσαις μὲν ἐφεξῆς γενεαῖς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν καὶ τὴν σάρκωσιν εὐαγγελίζεται·

valens; ac orbem universum, ad ejus animi propositum quod attinebat, verbo gratiæ implere satagens.

Obstante vero sacro desiderio, quod corpusculo imbecillioré natura præditus erat, non ignavia concidit, non se mollitiei ac deliciis deditum voluit, non corporali exquisito victu ac delicatiore resiliit; sed alteram iniit viam, eamque compendiariam, nec quidquam morosam, cunctisque hominum ætatibus salutarem. Quinimo ipse seipsum, quoad licebat, colligens, Deique virilem Verbi ad homines apparitionem, omnemque divinam dispensationem clara mente memoria informans, ac velut ob oculos ponens, scripto consignat pietatem : quæque adeo reliqui gentibus linguæ munere non scripta tradiderant, hæc magnus Matthæus scripta commentatione summa colligens, totum Verbi mysterium sacris prædicationibus intexuit.

Sursum enim ab Abrahamo generationum seriem orsus, ac deinceps procedens, quæ secundum carnem est, Christi generationem annuntiat : tum ejus ostensionem, baptismumque et tentationem; deinde apostolorum electionem, sacrasque institutiones, quæcunque Dominus in parabolis, et quæcunque palam turbis ac discipulis loquebatur. Ad hæc eximia miracula, curatos ægrotos, a dæmonibus mundatos, variis languoribus sanatos, panum benedictionem, ambulationem supra mare, immutationem in monte; omnem denique simpliciter prodigiorum stupendam vim, omnemque Jesu actionem, ac omnem præcipui momenti operationem, Dei vocibus, optimus mysteriorum Spiritus scriba et interpres exponit. Quin et ea, quæ ad secundum adventum spectant mysteria, exsecutus est. Ad hæc etiam sessionem super pullum, et puerorum laudem, Judæorumque invidiam : item cœnam mysticam et Judæ proditionem, ac Pilati simulatum judicium et condemnationem : arundinem, coronam, illusionem, crucem, sepulturam, triduanam resurrectionem et apparitionem. Omnem denique, ut universim loquar, Verbi dispensationem, Verbi disertissimus scriba scripto enarrans, cunctis gentibus pietatis proposuit titulum, fidei pignus, dilectionis fomitem, bonitatis divinæ ac clementiæ declarationem, regni prædicationem, mysterii Christi confirmationem, veritatis fulcimentum, animorum illuminationem, sanctificationis originem sive fontem veræque salutis argumentum, abs se scriptum Evangelium orbis finibus edens.

Sic Matthæus non ad unam proficiscitur gentem; reliquis autem naturali corporis circumscriptione, ac naturæ ipsa imbecillitate deest : neque ad omnes quidem se confert, cum paucis vero hominum sermonem miscens, divinæ eis cognitionis atque fidei facem accendit : nec cum omnibus quidem, cum iis vero duntaxat quos illa superstites ferebat ætas : aut omnibus quidem deinceps ætatibus Jesum

Digitized by Google

annuntiat, ejusque regnum ac Incarnationem, non similiter tamen veræ scientiæ fulgores cunctis affundit : quinimo solis instar lucidos Evangelii radios in omnem simul terrarum orbem, omnemque nationum linguam emittens, atque omnem hominum mentem secundum ætatum successionem ad proprium theologiæ lumen illiciens, pari cunctos indulgentia, largo velut fonte, beneficio impartit : iis quidem qui simplicem atque fidelem animi oculum adhibeant, vera lux et salutaris exsistens; iis autem qui prave nec in fide in eum intendant, Spiritus scilicet judicii ardorisque [8].

Scriptio hæc Lycurgi leges et Solonis nugas esse ostendit. Hæc Platonis non vere exsistentes respublicas longasque verborum ineptias, silentio damnavit : tantoque omni Aristotelica obscuritate ac argumentis non concludentibus, omnique apud Græcos facundissimorum lucubratione ac scripto divinior est ac sapientior, quanto cœlum terra sublimius, solque, ejuscemodi lucerna, quæ nobis accenditur, lucidior est ac splendidior : quin, si lubet, quanto Deus homine nobilior, atque veritas umbra expressior.

Satis enim fuit omnium loco beatissimus publicanus ad orbis terrarum eruditionem. Satis fuit, iis qui vellent pietatem colere, ad pietatem : ad sapientiam et scientiam, his qui sapientiæ ac scientiæ amatores essent : ac quidem actioni deditis, ad disciplinam vitæque normam : contemplationi autem studentibus ac supernæ Dei claritatis avidis, ad theologiam errorisque omnis expertem mentis ad cœlestia subductionem. Satis fuit cunctis gentibus Græcorum illius loquacitatis vice, compendiaria Evangelii doctrina ad supernam philosophiam doctrinamque et illuminationem.

Hinc neglectæ academiæ, Stoicorum et Peripateticorum scholæ : neglectæ vero Athenæ et Thebæ, eorum domicilia et sedes qui videbantur philosophiam colere : ridiculumque supercilium, ac despuenda inani fastu tumentium jactantia spreta; cujus etiam merito a vera sapientia excidentes, discipuli doctoresque impiorum deorum impie, vatesque et sacerdotes exsecrabilium mysteriorum, exstitere : turpem scilicet turpis cupiditatis demetentes fructum, dignamque mercedem erroris reportantes.

Cuncta hæc abolita sunt et exsufflata, velutque fumus soluta ac sicut pulvis sublata, ex quo tu, o beate, animo incorrupto menteque e terra in cœlum extensa, velut tuba ductili, tuba cornea [8*], divinos a te conscripti Evangelii sonos clangis. Id commodi ex tua sapientia consecuti sumus. Hunc tuis ex laboribus sempiterna dignum memoria ac indeficientem fructum decerpimus [9], quem in vera vite manens atque a spiritali purgatus agricola tanquam fertilis palmes multiplicem edidisti; eoque impleti, mortis abjicimus tenebras, ac induimus vitæ lucem [9*].

A οὐχ ὁμοίως δὲ πάσαις τὰς τῆς ἀληθογνωσίας ἐπαυγάζει μαρμαρυγάς· ἡλίου δὲ τρόπον τὰς φωτοδόλους ἀκτῖνας τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν οἰκουμένην, καὶ πᾶσαν ἐθνῶν διάλεκτον ἐπαφιείς· καὶ πᾶσαν ἀνθρώπων διάνοιαν κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν πρὸς τὸ οἰκεῖον τῆς θεολογίας ἐπισπώμενος φῶς, ὁμοτίμως τοῖς πᾶσιν ἐπιβλύζει τὴν εὐεργεσίαν· τοῖς μὲν ἁπλοῦν αὐτῶν καὶ πιστὸν τὸν ὀφθαλμὸν τῆς καρδίας ἐπιβάλλουσιν, ἀληθινὸν καὶ σωτήριον γινόμενος φῶς· τοῖς σκολιῶς δὲ καὶ οὐκ ἐν πίστει πρὸς αὐτὸν ἀτενίζουσι, πνεῦμα κρίσεως καὶ πνεῦμα καύσεως καθιστάμενος.

Τοῦτο τοὺς Λυκούργου νόμους καὶ Σόλωνος βαττολογίαν ἀπέφηνεν. Τοῦτο Πλάτωνος τὰς ἀνυποστάτους πολιτείας, καὶ τὰς μακρὰς κατεσίγασεν B ἀδολεσχίας· καὶ πάσης Ἀριστοτελικῆς ἀσαφείας καὶ ἀπεραντολογίας, καὶ πάσης τῶν παρ' Ἕλλησι φιλογωτάτων συγγραφῆς κατὰ τοσοῦτον ἐνθεώτερόν τε καὶ φιλοσοφώτερον, ὅσῳ γῆς μὲν οὐρανὸς ὑψηλότερος, ἥλιος δὲ τοῦ παρ' ἡμῖν λύχνου φανότερος καὶ περιλαμπέστερος· εἰ βούλει δὲ, καὶ ὅσῳ Θεὸς ἀνθρώπου τιμιώτερος, καὶ ἀλήθεια ἐκτυπώτερα σκιᾶς.

Ἤρκεσε γὰρ ἀντὶ πάντων ὁ τρισμακαριώτατος τελώνης τῇ οἰκουμένῃ πρὸς παίδευσιν· ἤρκεσε τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσι, πρὸς εὐσέβειαν· πρὸς σοφίαν καὶ γνῶσιν, τοῖς γνώσεως καὶ σοφίας ἐρασταῖς· καὶ τοῖς πρακτικοῖς μὲν, πρὸς νομοθεσίαν· τοῖς θεωρητικοῖς δὲ καὶ τῆς ἄνω Θεοῦ λαμπρότητος ἐφιεμένοις, πρὸς C θεολογίαν καὶ ἀναγωγὴν ἁπλανῆ· τοῖς πᾶσιν ἔθνεσιν ἤρκεσεν, ἀντὶ τῆς Ἑλληνικῆς πολυλογίας, τῷ συντετμημένῳ τοῦ Εὐαγγελίου λόγῳ πρός τε φιλοσοφίαν τὴν ἀνωτάτω καὶ διδασκαλίαν καὶ φωτισμόν.

Ἐντεῦθεν ἠμέληνται μὲν αἱ ἀκαδημίαι, καὶ στοαὶ καὶ περίπατοι· ἠμέληνται δὲ Ἀθῆναι καὶ Θῆβαι, τῶν φιλοσοφεῖν οἰομένων αἱ διατριβαί· καὶ ἡ καταγέλαστος ὀφρὺς, καὶ ἡ κατάπτυστος οἴησις τῶν κατοιομένων περιεώραται, δι' ἣν καὶ τῆς ἀληθινῆς σοφίας ἁμαρτάνοντες, μύσται καὶ μυσταγωγοὶ θεῶν ἀθέων ἀθέως, ἐκφάντορές τε καὶ τελετουργοὶ μυστηρίων κατέστησαν ἐναγῶν· αἰσχρὸν αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας τρυγῶντες καρπὸν, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἀξίαν D τῆς πλάνης κομιζόμενοι.

Πάντα ταῦτα κατήργηται καὶ ἠφάνισται, καὶ ὡς καπνὸς ἐλύθη, καὶ ὡς κονιορτὸς ἐξήρθη, ἀφ' οὗ σὺ, ὦ μάκαρ, ἀκηράτῳ ψυχῇ, καὶ γῆθεν εἰς οὐρανὸν ἐκτεταμένῃ διανοίᾳ, οἷα σάλπιγγι ἐλατῇ, σάλπιγγι κερατίνῃ, τὸ κατὰ σὲ θεόφθογγον Εὐαγγέλιον σαλπίζεις. Τοῦτο τῆς σῆς ἀπωνάμεθα σοφίας. Τοῦτον δρεπόμεθα τῶν σῶν πόνων ἀείμνηστον καὶ ἀνέκλειπτον καρπὸν, ὃν ἐν τῇ ἀληθινῇ μένων ἀμπέλῳ, καὶ πρὸς τοῦ νοητοῦ καθαιρόμενος γεωργοῦ, καθάπερ εὔφορον κλῆμα, πολυπλάσιον ἐκαρποφόρησας· καὶ τούτου πληρούμενοι, ἀποτιθέμεθα μὲν τὸν σκότον τοῦ θανάτου· ἐνδυόμεθα δὲ τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

[8] Isa. IV, 4. [8*] Psal. XCVII, 6. [9] Joan. XV, 8. [9*] Rom. XIII, 12.

Digitized by Google

Πάντα μὲν οὖν τοῦ μακαριωτάτου εὐαγγελιστοῦ τὰ κατορθώματα, ὅσα τε λόγοις τοῖς διὰ χειλέων προϊοῦσι θεοπρεπῶς θεολογῶν ἐδοξάζετο Χριστόν· ὅσα τε διὰ τοῦ παντουργοῦ Πνεύματος ἐνεργῶν, καὶ τοὺς λαοὺς ἐξιστῶν, ἐφ' οὓς αὐτὸν ἡ χάρις ἀπήγαγεν, ἐμεγάλυνε τὸν Θεόν· καὶ ὅπως δὲ τελευταῖον κατὰ τὴν ἐν Συρίᾳ γενόμενος Ἱεράπολιν, καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσας τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεορρήμοσύναις θεοτελέστοις ὑπερφυῶς δοξάσας Χριστὸν, καὶ τοὺς πεπιστευκότας δι' αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ προσαγόμενος, καὶ Ἐκκλησίαν αὐτοὺς ἁγίαν, ἄμωμον κατασκευασάμενος· καὶ οὕτω δὴ τὸ τοῦ Θεοῦ μαρτύριον ἱερῶς καὶ ἀξίως τῆς αὐτοῦ κλήσεως τετελεκὼς, ἀνέλυσεν ἐνδόξως πρὸς τὸν αὐτοῦ Βασιλέα καὶ Κύριον καὶ Θεόν· οἷα μὲν χιτῶνιον, τὸ ἅγιον δέμας καὶ τίμιον ἀποθέμενος· οὐράνιον δὲ δόξαν ἔνδοθεν ἀμφιεσάμενος καὶ τιμὴν, καὶ ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ, πάσης οὐρανίας ἱεραρχίας ὑπερκοσμίως αὐτὸν παραπεμπούσης καὶ δορυφορούσης, τῷ προσώπῳ τῆς μεγαλοπρεποῦς δόξης κατενώπιον Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐμφανισθησόμενος εἰσῆει· ὃν καὶ στέφανον δόξης καὶ περιβολὴν ἀφθαρσίας καὶ ζωὴν αἰώνιον, καὶ βασιλείαν ἀσάλευτον κεκλήρωται.

Ταῦτα πάντα ταῖς ἱστορίαις καὶ ταῖς κρείττοσιν ἢ κατ' ἐμὲ θεολογίαις παρεὶς, προσαγορεύω σε τὴν κεχαρισμένην Θεῷ καὶ λίαν περιλημπτὴν κεφαλήν. Χαῖρέ μοι, τῶν ἀποστόλων σεβασμιώτατε καὶ ἀξιομακαριστότατε. Χαῖρε, ὅτι τὸ τῶν χρημάτων τελώνιον ὡς ἄγος, ὡς μίασμα καταλιπὼν, τὴν τῶν χαρισμάτων Θεοῦ πεπλούτηκας περιουσίαν, καὶ ὥσπερ ὑποδείγματι τῶν νοουμένων, τῇ τῶν ὁρωμένων χρησάμενος ἁρπαγῇ, εὐθυβόλως πρὸς τὴν ἐκείνων λῆψιν, εἶτ' οὖν ἐπαινετὴν ἔδραμες ἁρπαγήν· καὶ τοσούτῳ τὴν ἀμέμπτον ἐπλεονέκτησας πλεονεξίαν, ὅσῳ τῆς μωμητῆς ὑπερανέστης· ἐκείνης δὲ τοσοῦτον ἀπηλλοτριώθης, ὅσον ταύτῃ σαφῶς προσῳκειώθης.

Χαῖρε, μάκαρ, αὐτόπτα τῆς ἀληθείας καὶ θεόπτα· ὁ τὸν ἀτίμητον θησαυρὸν εὑρὼν, ὡς ἐν ἀγρῷ τῇ καρδίᾳ κρυφίως κατακεχωσμένον, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς ἀπελθὼν, καὶ πάντα ὅσα εἶχες πεπραχὼς, καὶ τὸν ἀγρὸν ἐωνημένος, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ κεκρυμμένον θησαυρόν· καὶ οὐ μόνος τοῦ ἀμιάντου καταπολαύων πλούτου, ἀλλ' ἐκ τοῦ τῆς καρδίας περισσεύματος τὰς ὅλας πλουτίζων τῶν ἀνθρώπων γενεάς.

Χαῖρε, ὅτι πρῶτος αὐτὸς τοῦ Παρακλήτου κατέστης ὑπογραφεύς· πρῶτος τὴν ἀλήθειαν ὧν ἀκήκοας θεορρήμοσυνῶν, ὧν ἑώρακας ἱεροτελεστιῶν, οὐ μόναις ἐκρινας πιστεῦσαι τῶν ἀνθρώπων ἀκοαῖς· ἀλλ' εὐλαβήθης, μὴ τῷ χρόνῳ τὰ θεῖα νοθευθῇ, καὶ τὰ καθαρὰ ῥυπωθῇ, καὶ τὰ ἅγια βεβηλωθῇ· διὸ καὶ βιβλίοις ἐγγραφῆναι, καὶ τῇ οἰκουμένῃ παραπεμφθῆναι, καὶ εἰς ἅπαντας οὕτως ἐλθεῖν τὸ ὑψηλὸν Εὐαγγέλιον ἀγαθοπρεπῶς καὶ ἀφθόνως, ὡς τοῦ ἀγαθοῦ μόνου πιστὸς ὑπηρέτης, ἐδοκίμασας, ὡς ἂν πάν-

Cuncta quidem beatissimi evangelistæ præclara gesta, quantaque sermonibus labiorum munere prodeuntibus divine augusteque docens Christum clarificaverit, ac quanta per Spiritum omnium conditorem operans, eosque ad quos eum gratia amandaverat in stuporem agens, Deum magnificaverit: quemadmodum etiam ad extremum Hierapolim Syriæ veniens, confertaque hominum concione Jesum laudans, divinisque prædicationibus eximie Christum celebrans, atque eos qui per ipsum credidissent, Domino adjungens, sanctamque et immaculatam Ecclesiam exstruens; inque eum modum sancte, et ut ejus dignum erat vocatione, Dei functus martyrio, ad Regem suum et Dominum Deumque profectus sit; velut quidem tunica sancto ac venerabili deposito corpore, cœlestem vero intus indutus claritatem atque honorem; inque gaudio inenarrabili et glorificato, omni cœlitum sacro principatu pompa mundo superiori deducente ac stipante, vultui magnificæ gloriæ coram Deo in Christo Jesu appariturus, ingressus sit: quem et coronam gloriæ et indumentum incorruptionis, vitamque æternam ac regnum inconcussum adeptus est[10].

Hæc nimirum omnia historiarum monumentis, ac potioribus, quam pro mea facultate divinis exornanda sermonibus sinens, in tui desinam salutationem, Deo gratum ac valde amicum caput! Salve sis, apostolorum venerabilissime, ac merito beatissimi titulo prædicande. Gaude, quod tanquam piaculo ac contaminatione relicto pecuniarum portorio, donorum Dei substantia locuples evasisti, velutque eorum quæ animo intelliguntur exemplo, rerum in aspectum cadentium rapina usus, recta ad illa capienda (laudabilem scilicet eorum rapinam) cucurristi: tantoque innoxia illa plus habendi libidine vicisti, quanto culpabili emersisti: tantoque ab hac magis alienatus avaritia es, quanto te illi aperte devinxisti.

Salve sis, beate, qui ipsis oculis veritatem spectasti, ac Deum vidisti: qui longe pretiosissimum thesaurum velut in agro, in corde occulte defossum invenisti, ac præ gaudio vadens, quæ habebas omnia vendidisti, agrumque propter latentem in eo thesaurum coemisti[11]: nec solus incontaminatis divitiis frueris, sed ex cordis abundantia cunctas hominum ætates illis impartiris.

Salve sis, quod primus ipse Paracleto a secretis exstitisti. Primus divinorum, quos audieras, sermonum veritatem, ac, quæ videras, sacramentorum fidem, solis hominum auribus condendam haud putasti; sed veritus es ne divina temporis lapsu adulterarentur, ac pura contaminarentur, sanctaque profanarentur. Quamobrem etiam ut libris conscriptum in orbem transmitteretur, atque in eum modum ad omnes veniret sublime Evangelium, boni indole ac sine invidia, tanquam illius qui solus

[10] I Petr. I, 8; Hebr. IX, 24. [11] Matth. XIII, 44.

Digitized by Google

bonus est, fidelis minister, operæ pretium existimasti; quo scilicet omnes illuminentur et erudiantur, et ad religionis cultum provocentur.

Salve sis, quod et reliquorum deinceps evangelistarum probum exemplar exstitisti, tuaque æmulatione etiam illos ad sacri Evangelii conscriptionem movisti, et ut omnes Ecclesias ædificarent, incitamento fuisti.

Gaude et exsulta, amice Dei fidelissime, Verbi minister probatissime, ac Paracleti scriba sacratissime : memorque tui memorum, ac eos benedicens qui te benedicunt, ac sanctificans qui sanctificant, ducas nos, o beate, et dirigas in Christo Jesu, immaculatosque Paracleto exhibeas, unius principatus et sanctitatis ac vitæ auctori, Trinitati, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XII.

Laudatio sancti ac celebratissimi apostoli Simonis Zelotæ.

Quam læta hodie dies, insignisque festivitas ac jucunditatis plena ! Etenim omnes quidem dies, fe-

(50) Simonem Cananitem, Lucas, Hebraicam vocem interpretatus, Zelotem vocat, Luc, VI, 15, et Act. I, 13 ; quo cognomine distinguunt evangelistæ a Simone Petro. Fœdo errore Synax. nostrum Tilian. εἷς τῶν ιβ' ὢν· *cum esset unus de septuaginta*, voluit scribere τῶν ιβ', *unus de duodecim*, nec enim aliter de illo loquitur quam Menæa edita : cunctaque apostolum primi ordinis officio sonant; nec de eo cuiquam aliud, sic clara Evangelii luce, in mentem venit, aut venire potuit. Græci in Menæis editis eumdem faciunt cum Nathanaele, qui legitur Joan. I a Philippo adductus ad Jesum. Volunt etiam edita fuisse sponsum, quando Jesus vocatus ad nuptias, aquam in vinum vertit; quo miraculo inter familiares discipulos, illi adhæserit. Sed hæc minus certa, carentque majorum auctoritate. Nec liquet Nathanaelem inter apostolos fuisse cooptatum ; etsi alii, minori fundamento, eum ipsum Bartholomæum putent : sponsum vero, Joannem evangelistam. Falluntur etiam, qui quasi ab oppido Cana, Cananitem dictum volunt, et non potius a קנא, quod sic bene Lucas, ζηλωτὴς interpretatus sit; quomodo et LXX eam vocem reddiderunt Exod. XX, 5, et alibi. Ac vel hinc ruit commentum illud de Simonis nuptiis in Cana Galilææ, quasi domi et in propria urbe earum convivium dederit. Drusius existimat, aliunde forte dictum Cananitem, aliunde Zelotem; et primum quidem a patria (Cana scilicet), alterum ab alio quopiam. Verius tamen apparet idem esse nomen, undecunque Simoni hæserit, sive erat ex illorum numero qui ζηλωταὶ vocabantur, de quibus Theophyl. in Acta, Suidas et alii ; qui alio modo *Essæi* dicebantur ; sive istud a familia cognomen habuit, vel potius a virtute ejusque præstantia illud nactus est, uti in Petro et filiis Zebedæi se res habuit, quos sic Dominus certa mysterii ratione novo nomine auxit, ut scite Nicetas exponit : ob fidei scilicet firmam immobilemque constantiam, et ob magnificentiam prædicationis. Excelluisse verbi præconio vereque Evangelii tonitruum exstitisse Jacobum argumento est, ipsa illius maturata passio, ac qua apostolis reliquis, Herodis Agrippæ et Judæorum æmulatione, velut prædicationis munere atque vi cunctis antistes, præivit : quæ certe singularis laus est nostri Simonis, sic Luca interprete, quartum in apostolis esse, quem Dominus sic novo titulo atque nomine auxerit.

A τες φωτίζωνται, καὶ πάντες παιδεύωνται καὶ πρὸς θεοσέβειαν παρακαλῶνται.

Χαῖρε, ὅτι καὶ τῶν μετὰ σὲ εὐαγγελιστῶν ἀρχέτυπον γέγονας ἀγαθόν· καὶ ὁ ἐκ σοῦ ζῆλος κἀκείνους πρὸς τὴν ἱερὰν τοῦ Εὐαγγελίου κεκίνηκε γραφὴν, καὶ πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ὅλων ἠρέθισεν Ἐκκλησιῶν.

Χαῖρε καὶ ἀγαλλία, φίλε Θεοῦ πιστότατε, ὑπηρέτα τοῦ Λόγου δοκιμώτατε, καὶ τοῦ Παρακλήτου μυστικώτατε γραμματεῦ· καὶ μεμνημένος τῶν μεμνημένων σου, καὶ τοὺς εὐλογοῦντάς σε εὐλογῶν, καὶ ἁγιάζων τοὺς ἁγιάζοντας, ὁδηγήσαις ἡμᾶς, ὦ μακάριε, καὶ κατευθύναις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· καὶ ἀμώμους τῷ Παρακλήτῳ παραστήσαις, τῇ μοναρ-
B χικῇ καὶ ἁγιαρχικῇ καὶ ζωαρχικῇ Τριάδι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον Σίμωνα τὸν Ζηλωτὴν (50).

Τί φαιδρὰ σήμερον ἡ ἡμέρα, καὶ εὔσημος ἑορτὴ, καὶ θυμηδίας μεστή· καὶ γὰρ πᾶσαι μὲν ἡμέραι,

C Nusquam Nicetas aut Græcorum Menæa vel Nicephor. Dominicæ affinitatis seu cognationis, in eo meminerunt : proinde alium censent, nedum a Juda Thaddæo vel Lebbæo ; sed etiam a Simone Cleopha, vel, ut alii, Simeone, qui Jacobo fratri in sede Hierosolymitana successit, ac crucis supplicio, Trajano imperatore, cum centum viginti annorum esset, Davidici generis invidia sublatus est, ut ex Hegesippo refert Eusebius l. III, c. 11 et 32. Abdias tamen, germanum fratrem facit, cum Juda, qui et Thaddæus, et cum Jacobo ; vultque omnes ex Cana Galilææ oriundos, parentibus Alphæo et Maria Cleophæ filia : solum vero Jacobum, Josepho patre natum, eamque ob rem fratrem Domini peculiarius vocitatum : quæ multa implicant, aliis non satis consona, aut pluribus recepta : quamvis fere nostrates, quidquid de Simone, ejusque præcipue in Perside exitu dixerunt, ex cœnoso hoc fonte accepisse noscantur. Orig. Matth. XIII, 55, ubi de fratribus Domini sic nuncupatis, *Et fratres illius Jacobus et Jose et Simon et Judas*, laudata Judæ epistola *paucorum quidem versuum, sed plena efficacibus verbis gratiæ cœlestis* (quod illius grave testimonium est), de Josete et Simone subdit, *nihil se compertum habere :* sive alias ipsum Simonem Cananitem seu Zelotem existimavit, sive, quod Hegesippus prodidit, longe ab eo diversum putavit ; nec apostolum ex duodecim, sed communem discipulum. Ros-
D weidi vetus martyrologium Romanum, quo brevius ac simplicius, hoc verius : V Kal. Novembr. *Simonis et Thaddæi apostolorum.* Voluitque Corbeiense Dacherii eadem simplicitate, etsi in eo aliquid luxatum est, dum *Zelotis* cognomen, non Simoni, sed Judæ ascribit : ac si duo cognomina, Cananæus et Zelotes, alterumque Simonis sit, et Judæ alterum ; *Et alibi sanctorum apostolorum Simonis Cananæi, et Judæ Zelotis.* Quod *alibi* dicit, nec certum locum assignat, ut illi moris est, indicat ejus auctor ignotum habuisse, quo loco fuerint consummati, ac vel non legisse Abdiam, vel illius commentum de apostolorum simul in Perside martyrio, quale narrat, respuisse ; quod sic avide hauserunt Ado Romanæque tabulæ, nedum recentiores, sed et paulo antiquiores, sæpius Lugd., Parisiis, etc., ante novam recensionem, recusæ. Et sane consensit gentium illarum traditio, qui sibi Judam Thaddæum seu Lebbæum vindicant apostolum, ejusque

Digitized by Google

ἑορταὶ Κυρίου, καὶ πᾶσαι πλήρεις ἀγαλλιάσεως; καὶ πνευματικῆς χαρᾶς αἴτιαι, τοῖς Πνεύματι Θεοῦ ἀγομένοις· πάσαις γὰρ ἡ σοφία τὰς τῶν ἁγίων αὐτῆς ἐπιμερισμένη μνήμας, καὶ τούτους ὥσπερ ἄστρων ἐπιτελεῖς τὸν ὅλον τοῦ ἐνιαυτοῦ στέφανον εὐλογοῦσα καὶ κατακοσμοῦσα, πάσης; ὅσαι ἡμέραι τερπνότητος, καὶ χαρμοσύνης τὰς τῶν εὐσεβῶν ἀναπίμπλησι ψυχάς· μάλιστα δὲ τῶν ἡμερῶν αὗται φαιδραὶ, καὶ χαρίεσσαν ἐνιεῖσαι τοῖς φιλοθέοις τὴν τερπωλήν, καθ' ἃς τῶν ὑψηλῶν ἀποστόλων ἕκαστος τὴν γῆν ἀφεὶς, ἀνέπτη πρὸς τὸν οὐρανόν· καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου πόνων ἀπαλλαγεὶς καὶ τοῦ θανάτου, πρὸς τὴν ἀνώδυνον καὶ τὴν μακαρίαν ἐν αὐτῷ μετέστη ζωήν.

Ὥσπερ γὰρ οἱ κατ' οὐρανὸν ἀστέρες, πάντες μὲν λαμπροὶ τὴν φύσιν καὶ διαυγεῖς, οὐ πάντες δὲ ὁμοίως φωτὶ λάμπουσιν· Ἀστὴρ γὰρ, φησὶν, ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ· οὕτω δὴ καὶ αἱ ἡμέραι πᾶσαι μὲν ἐπίσημοι καὶ εὐφρόσυνοι, διὰ τοὺς μνημονευομένους ἐν αὐταῖς ἁγίους· οὐ τῆς ἴσης δὲ πᾶσαι χάριτός εἰσι μεταδοτικαί. Κατὰ τοσοῦτον δὲ τῶν ἄλλων αἱ τῶν δώδεκα μνῆμαι τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν, τῷ τε μεγέθει τῆς δόξης καὶ τῇ τῆς λαμπρότητος ὑπερβαλλούσῃ περιουσίᾳ, καθόσον καὶ αὐτοὶ τῶν ὅλων ἁγίων τῇ μεγαλειότητι τῆς ἁγιότητος ὑπερανέδησαν.

Οὐκοῦν ἀγαλλιασώμεθα σήμερόν καὶ εὐφρανθῶμεν, καὶ τῆς ἀποστολικῆς μνήμης καὶ χάριτος κατατρυφῶντες, τῆς ἡμέρας πνευματικὴν ἑορτὴν συστησώμεθα καὶ δημοτελῆ· καὶ πᾶσαν μὲν ἐργασίαν σωματικὴν, πᾶσαν δὲ μέριμναν καὶ βιωτικὴν ἀφέμενοι φροντίδα σχολάσωμεν καὶ γνῶμεν τίς ὁ τῆς ἡμέρας ταύτης φωστὴρ καὶ τῆς θαυμασίας χάριτος ἀρχηγός· γνῶμεν τίς ὁ τῆς ἑορτῆς ἔξαρχος, καὶ ἐν τίνι σήμερον ὁ τῆς δόξης εὐδόκησεν ἐνδοξασθῆναι θεός.

Βούλεσθε ἀνακηρύξω τὸν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν αὐτοῦ ξεναγωγοῦντα μνήμην; ἣ πᾶσι καταφανὲς, ὅτι Σίμων ὁ μέγας ἀπόστολος, ὑπόθεσιν ἑαυτὸν λαμπροτάτης πανηγύρεως ταῖς Ἐκκλησίαις παρασχόμενος, τῆς πνευματικῆς ἡμῖν εὐφροσύνης καθηγεῖται καὶ χαρμονῆς. Σίμων, ὁ τῆς ὑψηλῆς δωδεκάδος τῶν μαθητῶν εἷς. Ὁ πᾶσαν μὲν τῶν κορυφαίων ἀρετὴν, πᾶσαν δὲ χάριν τοῦ Πνεύματος ὁμοίως ἐκείνοις καὶ

A sta Domini; omnesque exultationis pleni, ac spiritalis gaudii causa, his qui aguntur Spiritu Dei [13]. Cunctis enim sanctorum suorum memorias dispertita sapientia, iisque velut astris orientibus omnem anni benedicens et perornans coronam, omni quotidie voluptate et gaudio piorum animos adimplet [14]. Inter reliquos tamen dies illi maxime læti, ac qui gratam religiosis animis jucunditatem injiciant, per quos sublimium quisque apostolorum dimissa terra, in cœlum evolavit; laboribusque magistri causa desudandis ac morte liberatus, ad doloris nesciam atque beatam in illo vitam commigravit.

Quemadmodum enim quæ cœli axem ornant, cunctæ quidem natura splendidæ ac pellucidæ B stellæ; non omnes tamen pari fulgent radiorum jubare; *stella enim*, inquit, *differt a stella in claritate* [15]; sic etiam omnes quidem dies insignes et læti, ob sanctorum illis consignatas memorias: at non ita comparatum, ut eadem omnes impartiant gratia. Tantum autem duodecim Christi discipulorum memoriæ, tum claritatis magnitudine, tum splendoris abundantia præstant, quantum et illi sanctos reliquos sanctitatis magnificentia superarunt.

Igitur exsultemus hodie et lætemur, apostolicæque memoriæ atque gratiæ munere perfruentes, spiritalem populique omnis conventu celebrem diei festivitatem constituamus: omnique corporali opere omnique sæculi sollicitudine curaque posthabitis, C vacemus ac intelligamus, quodnam hujus diei sidus ac admirandæ gratiæ auctor. Intelligamus quis solemnitatis auspex, ac in quonam hodie Deus gloriæ voluit glorificari.

Vultis prædicem, quis non recolenda sua memoria hospitio excipit? Annon omnibus liquet, magnum Simonem apostolum esse, qui seipsum splendidissimæ solemnitatis argumentum Ecclesiis præbens, spiritalis nobis lætitiæ atque gaudii auctor et auspex exsistit? Nempe Simon unus e sublimi duodecim choro; qui omni quidem coryphæorum virtute, omnique Spiritus gratia consimili illis ra-

[13] Rom. VIII, 14. [14] Psal. LXIV, 12. [15] I Cor. XV, 41.

hactenus exuviis gloriantur, non sic Simonis, quod D ignota fuisse; nec ejus quidquam Bedæ compertum fuisse, qui etiam minus accuratus Act. I, in Jacobo, Simone et Juda; de quo plura, ac de illius retractatione, ad nostram S. Hippolyti Synopsim; ex qua Sophron. aliique sua hauserint de Simone Cananita filio Cleophæ, qui successit Jacobo in episcopatu Hierosolymitano, ibique sepultus est, martyrio functus sub Trajano; quod plane stramineum est, et ecclesiasticæ historiæ adversum, serioque Adoni improbatum. Ignota etiam Africanis illa Simonis in Africa peregrinatio et prædicatio, nulliusque veterum testimonio prodita, cum Donatistæ post apostolos accepisse fidem Afros contenderent; nec Augustinus aliud posset opponere, quam Roma illos accepisse episcopos. Vide Bar. an. 44, 38.

Digitized by Google

tione, nulloque discrimine polleat; qui tamen ab una cum primis celebretur ac innotescat, qua reliquis abundantius fulsit; Simon cognomento Zelotes, pari nimirum primis pietate in Dominum nobilitatus, qui tamen majori reliquis fervore ornatus, rite Zelotes (id est, æmulator) audiat. Id enim est zelus seu æmulatio, nempe fervor cum ratione sanoque consilio honoris Dei causa accensus, ac fidei tutamen certumque præsidium præstans. Hic nos hodie claro præconio lenique ac placido ad mysticas invitat epulas: seque ipse tanquam opiparam ac splendidam mensam apponens, suamque crucem, ac quibus crucifixi causa functus est, cruciamenta recteque facta ac virtutes velut immortales dapes offerens, convivas suos quam lautissime accipit at habet.

Quis non igitur præsto ad solemnitatem occurrat? Quis ita segnis, ita negligens ac morosus; quisve sic mollis animique solutus, ut delicias ejusmodi, ut tantam jucunditatem talemque convivatorem contempserit? qui [nempe] filius hominis cum esset, ac bonam animam sortitus fuisset, usque adeo tantaque diligentia seipsum excoluit, legisque documentis ac gratiæ placitis absolvit, ut Dei filius efficeretur ac existimaretur [18].

Vultis et disciplinæ modum, quo ad Patrem suum provectus est, discere? Præsto sum ut paucis referam: ac quæso aurem solertem atque animum accommodate. Ille nimirum morigero auditu ac fideli mente divina edoctus, intelligensque Domini oracula, atque hæc a puero in animum congerens, hactenus quidem ceu rudimento lege instituebatur; carnalibusque justificationibus ac litteræ imperfectioni navans operam, inque illis exercens, ad gratiæ perfectionem præparabatur.

Quia vero qui litteram abrogaret et spiritum consummaret, venerat: ac lucernæ quidem lucendi tempus excesserat, justitiæ autem Sol illuxerat; atque noctis se mœstitia subducente, jam oriens summos montium vertices illustrabat; non amplius figuris umbrisque distineri sustinuit: non ut deinceps pædagogo affixus illique assiduus esset, operæ pretium duxit: sed gravi illo jugo humeris excusso, jugum magistri suave imposuit; spretoque circumcisionis modesto onere, leve gratiæ onus elegit; ac relicto Mose, vocantem Jesum secutus est: qui nimirum suæ illi gratiæ radios affundens, propriæque gloriæ ac majestatis sensum immittens, atque sursum ducente spiritaliorique amore subvehens, ac indubia confirmans fide, regnique prædicati spe desideriosque contendens, sibi totum addixisset ac devinxisset, subtilissimæ mentis elevationibus abstrusissimisque contemplationibus sibi eum concilians aptansque.

Duplici vero jam ratione, vir beatissimus illi animum attendens, ac corpore quidem, quodque

[18] Sap. VIII, 19.

A ἀπαραλλάκτως καταπλουτῶν, ἀπὸ μιᾶς δὲ ἦν ἐκεῖνος τῶν πάντων περισσοτέρως κατωρθώσατο γνωριζόμενος. Σίμων ὁ καλούμενος Ζηλωτής· ἐπίσης μὲν τοῖς πρώτοις τῇ εἰς τὸν Κύριον εὐσεβείᾳ σεμνυνόμενος· πλείονι δὲ τῶν ἄλλων θερμότητι κοσμούμενος, εὐστόχως κέκληται Ζηλωτής· τοῦτο γὰρ ζῆλος, θερμότης κατὰ εὐλογιστίας ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς ἀναπτομένη, καὶ τῇ πίστει τὸ ἀσφαλὲς παρεχομένη. Οὗτος ἡμᾶς σήμερον διαπρυσίῳ κηρύγματι καὶ ἡσυχίῳ πρὸς μυστικὴν πανδαισίαν συγκαλεῖ· ἑαυτὸν δὲ πολυτελῆ καὶ νοερὰν τράπεζαν προτιθείς· τὸν αὐτοῦ δὲ σταυρὸν, καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένον παθήματα καὶ ἀνδραγαθήματα ὥσπερ ἀκήρατα προβαλλόμενος ἐδέσματα, ἐν τούτοις τοὺς αὐτοῦ δαιτύμονας λαμπρῶς ὅτι μάλιστα δεξιοῦται καὶ φιλοτιμεῖται.

B Τίς οὖν οὐκ ἀπαντήσει πρὸς τὴν πανήγυριν; Τίς οὕτω ῥᾴθυμος, οὕτως ἀμελής τε καὶ ὑπεροπτικός; τίς δὲ χαῦνος οὕτω καὶ ἐκλελυμένος, ὡς τοιαύτης τρυφῆς, τοιαύτης τερπνότητος καὶ ἑστιάτορος τοιούτου παραμελεῖν; ὃς Υἱὸς ὢν ἀνθρώπου, καὶ ψυχῆς λαχὼν ἀγαθῆς, ἐπὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν δι' ἐπιμελείας ἐξησκήσατο, καὶ τοῦ νόμου τοῖς παραγγέλμασι, καὶ τοῖς τῆς χάριτος δόγμασι κατήρτιστο, ὡς Υἱὸν καταστῆναι καὶ λογισθῆναι Θεοῦ.

Βούλεσθε καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναγωγικῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα πολιτείας μαθεῖν; Ἕτοιμος ἐπιτεμεῖν ἐγώ· καί μοι συνετὸν οὖς καὶ διάνοιαν ὑποσχεῖν. Ἐκεῖνος ἀκοῇ μὲν εὐπειθεῖ, διανοίᾳ δὲ πιστῇ, C τὰ ἔνθεα λόγια τοῦ Κυρίου συνιεὶς, καὶ νηπιόθεν αὐτὰ συμβάλλων τῇ καρδίᾳ, τέως μὲν ἐστοιχειοῦτο τῷ νόμῳ, καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς δικαιώμασι παιδοτριβούμενος, καὶ τῇ ἀτελείᾳ τοῦ γράμματος ἐγγυμναζόμενος, πρὸς τὴν τῆς χάριτος τελειότητα παρεσκευάζετο.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ τοῦ γράμματος ἀθετητὴς καὶ τοῦ πνεύματος ἦκε τελειωτὴς· καὶ τῷ λύχνῳ μὲν ὁ τοῦ φαίνειν ἐξήκει καιρὸς, ὁ Ἥλιος δὲ τῆς δικαιοσύνης ἐπεφάνη· καὶ ἡ κατήφεια μὲν ὑπεχώρει τῆς νυκτὸς, ἡ ἀνατολὴ δὲ ἤδη τὰς ἀκρωρείας κατεφώτιζεν, οὐκέτι τοῖς τύποις ἠνείχετο προσμένειν καὶ ταῖς σκιαῖς· οὐκέτι τῷ παιδαγωγῷ προσλιπαρεῖν ᾤετο δεῖν· τὸν δὲ βαρὺν ἐκείνου ζυγὸν τῶν οἰκείων ὤμων ἀπωθούμενος, τὸν τοῦ διδασκάλου χρηστὸν ἐπεφορτίζετο· D καὶ τὸ δύσοιστον ἄχθος τῆς περιτομῆς ὑπεριδὼν, τὸ ἐλαφρὸν τῆς χάριτος ᾑρέτισεν· καὶ τὸν Μωσῆν καταλιπὼν, ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ καλοῦντος ἠκολούθει. Ὃς, αὐτοῦ τῇ καρδίᾳ τὴν οἰκείαν ἐναστράψας χάριν, καὶ τῆς ἰδίας δόξης αὐτῷ καὶ μεγαλειότητος αἰσθησιν ἐνθέμενος, καὶ τῷ ἀναγωγῷ ἔρωτι πτερώσας, καὶ τῇ ἀδιακρίτῳ πίστει βεβαιώσας, καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς κηρυσσομένης συντείνων βασιλείας, ἑαυτοῦ ὅλον ἐποιήσατο καὶ κατεδήσατο, νοερωτάταις αὐτὸν ἀναγωγίαις καὶ μυστικωτάταις ἑαυτῷ θεωρίαις μυστευόμενος καὶ ἁρμοζόμενος.

Διχῇ δὲ λοιπὸν ὁ μακαριώτατος προσέχων αὐτῷ, καὶ σώματι μὲν καὶ τὸ ὁρώμενον, υἱὸν ἀληθῶς ἀν-

Digitized by Google

θρώπου, πνεύματι δὲ καὶ τὸ νοούμενον, Υἱὸν Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁρῶν· τὴν διπλόην δὲ τῶν φύσεων τῇ τῶν ἐνεργειῶν διπλῇ τεκμαιρόμενος· καὶ διὰ πίστεως μὲν τὴν ὑψηλὴν θεωρίαν ταύτην βεβαιούμενος, διὰ θεωρίας δὲ πάλιν τὴν πίστιν κρατυνόμενος, ζωτικῇ δέ τινι συμπαθείᾳ καὶ νοερᾷ φιλότητι τῷ θεωρουμένῳ συμφυόμενος καὶ συνδεόμενος, καὶ τῷ νῷ λεληθότως συνενούμενος, κατ' οὐδένα λοιπὸν τούτου διῃρεῖτο τρόπον· οὔτε τὸν νοῦν τῆς ἀγαπητικῆς μνημοσύνης ἀποσπώμενος, οὔτε δὲ τὴν σωματικὴν ὄψιν ἀπολείπεσθαι, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη καταξιῶν τοῦ ποθουμένου.

Ἅμα γοῦν ἀρχὴν τῆς ἄνωθεν κλήσεως καὶ ἀποστολικῆς ἐκλογῆς κατηξιοῦτο, καὶ τῶν λόγων τῆς χάριτος ᾔσθετο, καὶ τὴν τῶν ἔργων δύναμιν τεθέατο, νεκροῦται μὲν αὐτίκα τῷ κόσμῳ παντὶ, μόνῳ δὲ ζωοῦται Χριστῷ. Νεκροῦται γονεῦσι, οἰκείοις, φίλοις, κτήμασι, χρήμασι, καὶ παντὶ συνελόντα φάναι τῷ αἰῶνι τῷδε, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ σταυρωθείς· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῦ ἀλλοτριωθείς, καὶ ὅλον τὸ φρόνημα τῆς αὐτοῦ σαρκὸς ἀπολωλεκὼς, μόνου γίνεται Χριστοῦ Ἰησοῦ, μόνης αὐτοῦ τῆς ὑπεραρρήτου καὶ μυστικωτάτης γενόμενος καλλονῆς καὶ ἀγλαΐας· μόνον ἀναπνέων αὐτὸν, μόνον ὑπερτιμῶν καὶ δοξάζων καὶ ὑπερευλογῶν, πῶς οὐκ ἔμελλες τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης παρ' αὐτῷ κατηξιῶσθαι τιμῆς; οἷς δὴ καὶ τῆς ἀκροτάτης τάξεως τῶν ἀποστόλων κατηξιωμένος, γέγονας αὐτῷ τῶν ὑψηλῶν μυστηρίων ἀκροατὴς, καὶ τῶν θεοτελῶν ἔργων θεατὴς· γέγονας αὐτῷ δοῦλος πιστότατος καὶ φρονιμώτατος, διάκονος ἐνεργέστατος καὶ δραστικώτατος, μᾶλλον δὲ φίλος ἀληθέστατος καὶ δοκιμώτατος· καὶ τῇ χάριτι μὲν τοῦ Πνεύματος, συνέσει τε καὶ σοφίᾳ καὶ ταῖς ἄλλαις ἱεροτελεστίαις καὶ δυνάμεσιν, οὐδενὸς ἀπολείπου τῶν μαθητῶν· κοινὴ γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ τοῖς δώδεκα πρὸς τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων ἐπέλαμπε φωταγωγία, ἀμέσως αὐτοῖς καὶ κατ' ἰσομοιρίαν τὰς ἐγαθουργοὺς δωρεὰς ἐπιβραβεύουσα.

Σοὶ δὲ μᾶλλον ὁ ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου πόθος καὶ ζῆλος κατὰ τοσοῦτον πεπλεόνακεν, καθόσον καὶ εἰς ἐπωνυμίαν ἡ ἀρετὴ κατέστη. Ὡς γὰρ τῷ Σίμωνι μὲν ἡ τοῦ Πέτρου προστέθειται προσηγορία, διὰ τὸ τῆς πίστεως ἑδραῖον καὶ ἀκλινές· τοῖς υἱοῖς δὲ Ζεβεδαίου βροντῆς ἀκοῦσαι διὰ τὸ μεγαλόφωνον υἱοῖς· οὕτω καὶ σοὶ ἡ τοῦ Ζηλωτοῦ ἐπωνυμία διὰ τὴν τοῦ θείου ζήλου περιουσίαν προσετέθη.

Ἀσπάζομαί σου τὸ θεοειδέστατον πρόσωπον, σεβασμιώτατε, καὶ προσκυνῶ, ᾧ εὐμενῶς ἐνέβλεψεν ὁ Κύριος· ὃ εὗρεν ἀληθῶς χάριν κατέναντι τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ. Ἀσπάζομαι νοερῶς καὶ πανευλαβῶς τὰ σεπτότατα χείλη καὶ τὴν γλῶσσαν· τὰ μὲν, ὡς ἀεὶ τοῖς θεαρχικοῖς χείλεσιν ἐφηρμοσμένα τῷ πνεύματι, καὶ ἀσπασμῶν θειοτέρων κατηξιωμένα, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀσπαζομένου θεουργικὴν προσειληφότα χάριν· τὴν δὲ, ὡς γραφίδα τοῦ Πνεύματος,

oculis objectum erat, vere filium hominis; spiritu autem et quantum mens penetrabat, Dei Filium natura, conspiciens, exque duplici operatione, duplicem naturam conjiciens, ac fidei quidem præsidio, sublimem hanc contemplationem confirmans, rursusque contemplationis sagacitate fidem roborans: quadam denique vitali necessitudine animique propensioris benevolentia, ei qui cernebatur, cohærescens devinctusque, necnon secretiore nexu illi mente unitus, nulla deinceps ratione ab eo disjungebatur; qui neque animo, amante avelli memoria, nec corporali ipso desiderati aspectu destitui, aut summa vix necessitate, pateretur.

Simul igitur cœlesti primum vocatione ac apostolica dignatus electione, sermonumque gratiæ percepto sensu atque operum conspecta virtute, omni statim mundo moritur, solique Christo vivificatur. Moritur parentibus, necessariis, amicis, prædiis, pecuniis; omnique (ut verbo dicam) huic sæculo cunctisque in illo crucifixus: neque id modo, sed et ipse sibi alienus factus, omnique carnis ejecto sensu ac prudentia, unius Jesu Christi efficitur, una ejus supra quam arcana sacratissimaque pulchritudine affectus et gratia: cumque solum eum spirares, solum præmagnifice coleres et laudares atque benediceres, qui fieri poterat, ut non apud eum, supremas primasque honoris partes assequereris? Quamobrem etiam supremo apostolorum ordine sublimatus, sublimium ei mysteriorum auditor, divinorumque spectator operum exstitisti: servus ei fidelissimus ac prudentissimus; minister gnavissimus agendique acerrimus; quinimo, verissimus amicus ac probatissimus. Ac quidem Spiritus gratia intelligentiaque ac sapientia, necnon reliquis consecrationibus et virtutibus, nulli impar discipulorum fuisti. Communis enim eademque, Patre luminum auctore, duodeno illi choro illucebat coruscatio, quæ nullo medio æquisque partibus benefica eis dona tribueret.

Tibi autem magis, qua Magistrum prosequebaris, amoris vis zelique ardor in tantum abundavit, ut et in appellationem virtus cesserit. Quemadmodum enim Simoni quidem, ob fidei firmitatem ac constantiam, Petri nomen accessit; filiisque Zebedæi, ob magnificam prædicationem, ut audirent Filii tonitrui obtigit; sic tibi quoque Zelotæ nuncupatio ob divini zeli seu æmulationis abundantiam advenit [16].

Osculor Deo similimam faciem tuam, colendissime, et adoro, in quam Dominus placide inspexit; quæ vere gratiam invenit in conspectu Dei. Osculor mente omnique reverentia, veneranda labia, linguamque: illa quidem, velut semper divinis labiis spiritu coaptata divinioraque oscula consecuta; quibus denique ab eo, cui infixa oscula, deifica gratia accesserit; hanc vero ceu stylum et penicillum Spiritus, tanquam organum oraculorum Dei;

[16] Exod. xx, 3; Jos. xxiv, 19.

Digitized by Google

velut Christi laudatricem, ac tanquam reipsa laudabilem atque placitam; per quam ille exaltatus est in gentibus, exaltatus est in terra [17].

Osculor venerabilissimas tuas manus; complector et speciosissimos pedes: manus, quæ strenue ac industrie Domino servierunt: quæ Evangelii gratiæ ministerio functæ sunt, quibus creditus vitæ Sermo: quem nimirum scrutatæ sunt et contrectaverunt inveneruntque vitæ Sermonem esse [18]: cui conjunctæ ac Spiritu divino coaptatæ atque compactæ, illius manus effici meruerunt: manus utique eximiorum operum effectrices; mirabilium Dei voluntatum consummatrices.

Adoro et pedes, velut currum cherubicum, ut quibus vehatur, qui cœlos implet et terram; qui in universo hoc, extraque universum versatur. Pedes nimirum, qui omnem fere percurrerunt terram: pedes rectos et sursum tendentes; pedes alatos et volucres, quales Cherubim; pedes fulguris instar currentes, incredibilique celeritate circumeuntes terram, ac fideles in benedictionibus prævenientes [19].

Osculor, etiamque atque etiam colens te quoque totum, totus ex toto mente circumfusus, complector; spirituque velut in speculo obversantem contuens ac memoria collustratus, quasi intelligente intemerataque, ac omnis exsorte materiæ, lucæ, augustæ vestræ magnificentiæ ac decoris vultu circumfulgeor.

Cæterum videamus, quoad liceat, quanta Zelotes evangelica functione et virtutis laude enituerit. Etenim tanquam reipsa veræ lucis discipulus, divinumque totum lumen nitidissima mente complexus, totusque lucidus et filius lucis ac reipsa lux ipse effectus, post primæ summæque lucis ac originalis in cruce occasum, post illius ab inferis tertio vespere exortum, post ascensum in cœlos (illius scilicet supra quam arcanam latebram) post Paracleti perfectiorem adventum, quando nimirum magnis iprimisque Verbi discipulis in cœnaculo considens, pari cum illis collegio, in linguis ignis specie apparentibus ac sonitu flatus vehementis, Spiritus a Patre descendens, in optimo corde ac regalissimo susceptus est: tunc plane etiam perfectiori repletus sapientia, divinissimorumque signorum ac prodigiorum potestate atque virtute ex alto indutus, Orientem relinquens, ad partes occiduas, duce Spiritu, sol magnus eximiique fulgoris Libyæ universæ, Africæque et Mauritaniæ, ac cunctis denique per occiduas oras sedes nactis, exortus es.

Quis igitur vel mente intelligat, vel satis oratione exsequi sufficiat atque exponat, labores, ærumnas, timores, viarum pericula, vigilias, curas, dolores, turbas, infidelium Barbarorum grassationes, insidias, plagas, carceres, insultus, coitiones, contradictiones, calumnias, verbera, detractiones et convicia, ejusque omnes Evangelii causa

ὡς ὄργανον λογίων Θεοῦ, ὡς ἐπαινέτην Χριστοῦ, καὶ ὡς ἐπαινετὴν τῷ ὄντι καὶ θελητήν· δι' ἧς ἐκεῖνος ὑψώθη ἐν ἔθνεσιν, ὑψώθη ἐν γῇ.

Φιλῶ σου τὰς τιμιωτάτας χεῖρας· περιπτύσσομαι καὶ τοὺς ὡραιοτάτους πόδας· χεῖρας, τὰς εὐφυῶς καὶ αἰσίως ὑπηρετησαμένας τῷ Κυρίῳ· τὰς τῷ Εὐαγγελίῳ τῆς χάριτος διακονησαμένας· τὰς τὸν τῆς ζωῆς πεπιστευμένας Λόγον· Λόγον, ὃν ἠρεύνησαν, ὃν ἐψηλάφησαν καὶ εὗρον Λόγον ὄντα ζωῆς· ᾧ συμφύμεναι, καὶ Πνεύματι θείῳ συναρμολογούμεναι, χεῖρες ἐκείνου γενέσθαι κατηξίωνται· χεῖρες, ἔργων ὑπερφυῶν αὐτουργοί· θαυμασίων Θεοῦ θελημάτων τελεσιουργοί.

Προσκυνῶ καὶ τοὺς πόδας, ὡς ἅρμα Χερουβικόν· ὡς ὀχοῦντας ἐφ' ἑαυτοῖς τὸν οὐρανὸν πληροῦντα καὶ γῆν, τὸν ἐν τῷ παντὶ τῷδε καὶ τοῦ παντὸς ἔξω καθεστῶτα· πόδας, τοὺς πᾶσαν μικροῦ διαδραμόντας τὴν γῆν, τοὺς ἰθυτενεῖς καὶ ἀνωφόρους, τοὺς πτερωτοὺς καὶ πτηνούς, οἷοι τῶν Χερουβείμ· τοὺς ἀστραπῆς δίκην θέοντας, καὶ ἀμηχάνῳ ταχύτητι περιοδεύοντας τὴν γῆν, καὶ ἐν εὐλογίαις χρηστότητος προφθάνοντας τοὺς πιστούς.

Ἀσπάζομαι, καὶ λίαν τιμῶν περιπτύσσομαι καὶ σὲ ὅλον, ὅλος δι' ὅλου τῇ διανοίᾳ περιφύς· καὶ τῷ πνεύματι κατοπτριζόμενος, καὶ τῇ μνήμῃ περιλαμπόμενος, οἷα νοερῷ καὶ ἀχράντῳ καὶ ἀΰλῳ φωτὶ, τῷ προσώπῳ τῆς ὑμετέρας περιαυγάζομαι θεοπρεπείας.

Ἀλλ' ἴδωμεν, ὡς ἐφικτὸν, καὶ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον εὐδοκίμησιν τοῦ Ζηλωτοῦ· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς τῷ ἀληθινῷ μαθητεύσας φωτὶ, καὶ τὸ θεαρχικὸν φῶς ὅλον διειδεστάτῃ δεδεγμένος διανοίᾳ, καὶ φωτοφανὴς ὅλος, καὶ υἱὸς φωτὸς καὶ φῶς αὐτόχρημα γεγονὼς, μετὰ τὴν τοῦ ἀρχιφώτου φωτὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δύσιν, μετὰ τὴν ἐξ ᾅδου τριέσπερον ἀνατολὴν, μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν· εἶτ' οὖν ὑπεράῤῥητον τοῦ αὐτοῦ ἀποκρυφήν· μετὰ τὴν τελειοτέραν τοῦ Παρακλήτου παρουσίαν, ἡνίκα δὴ τοῖς μεγάλοις τοῦ Λόγου καὶ πρώτοις ἐν ὑπερῴῳ συγκαθήμενος ὁμιληταῖς, ἐν γλώσσαις πυροειδῶς ὁρωμέναις, καὶ βιαίας ἤχῳ πνοῆς, τὸ Πνεῦμα πατρόθεν κατιὸν, ἀγαθοειδεῖ καρδίᾳ καὶ βασιλικωτάτῃ κατεδέδεκται· τότε δὴ καὶ σοφίας τελείας πληρωθεὶς, καὶ θεοπρεπεστάτων σημείων καὶ τεράτων ἐξουσίαν καὶ δύναμιν ἄνωθεν ἐνδυθεὶς, καταλείπεις μὲν Ἑῴαν, πρὸς τὰ Ἑσπέρια δὲ, διὰ τοῦ Πνεύματος ὁδηγούμενος, μέγας ἥλιος καὶ ὑπερφαὴς, τῇ τε Λιβύῃ πάσῃ, Ἀφρικῇ τε καὶ Μαυριτανίᾳ, καὶ πᾶσι δὲ τοῖς τὴν Ἑσπερίαν οἰκεῖν λαχοῦσιν ἐξανέτειλες γῆν.

Τίς οὖν ἐννοηθῆναι νοι, τίς δὲ ἱκανὸς διασκευάσαι λόγῳ τοὺς πόνους, τοὺς κόπους, τοὺς φόβους, τοὺς ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ κινδύνους· τὰς ἀγρυπνίας, τὰς φροντίδας, τὰς ὀδύνας, τὰς ἀκαταστασίας, τὰς παρὰ τῶν βαρβάρων ἀπίστων καταδρομὰς, τὰς ἐνέδρας, τὰς πληγὰς, τὰς εἱρκτὰς, τὰς ἐπαναστάσεις καὶ ἐπισυστάσεις· τὰς ἀντιλογίας καὶ συκοφαντίας· τὰς

[17] Psal. xlv, 11. [18] I Joan. i, 1. [19] Ezech. i, 7; Psal. xx, 4.

Digitized by Google

αἰχίας καὶ λοιδορίας, καὶ αὐτοῦ πάσας τὰς ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου περιόδους · καὶ πάσας τὰς θλίψεις, ἃς ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὁ μακαριώτατος πολιορκούμενος ὑπομένων ὑπέμενε τὸν Κύριον, ἕως αὐτῷ προσχὼν, καὶ τῆς δεήσεως εἰσακηκοὼς, θύραν πίστεως ἤνοιξε τοῖς ἔθνεσιν · ἕως οἰκτείρας ἀνήγαγεν αὐτὸν ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας, καὶ ὥσπερ θαλάσσης κλύδωνι, τῇ κατ' αὐτοῦ τῶν ἀσεβῶν ἐπιτετιμηκὼς ἐπαναστάσει, καὶ τὸ φλεγμαῖνον τῆς αὐτῶν διανοίας κατευνάσας, καὶ τὸ δαιμονιῶδες ὅρμημα πραΰνας, καὶ πρὸς τὸν θεῖον φόβον ἐν σημείοις καὶ τέρασι μεταβαλὼν φοβεροῖς · καὶ οὕτως αὐτοὺς πρὸς συγκατάθεσιν καὶ πίστιν τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου μεταγαγὼν, ἐρρύσατο μὲν τὸν αὐτοῦ κήρυκα τῆς καταιγίδος τῶν φονευτῶν · τοὺς δὲ καθάπερ ἐκ πελάγους, τῆς ποικίλης αὐτῶν ἀσεβείας ἐκλυτρούμενος, ὡς ἐπὶ λιμένα σωτήριον, τὸν μέγιστον Σίμωνα προσώρμιζεν · οἱ καὶ τῇ πέτρᾳ τῆς ἀκλινοῦς αὐτοῦ πίστεως ἐπερειδόμενοι, καὶ τῷ ὕδατι καθαιρόμενοι καὶ τῷ Πνεύματι φωτιζόμενοι, καὶ τοῖς ἱεροῖς δι' αὐτοῦ μυστηρίοις τελεσιουργούμενοι, εἰς Ἐκκλησίας ἀμώμους τῷ ὑπεραμώμῳ κατηρτίζοντο.

Οὕτως ὁ θεομακαριστότατος Ζηλωτὴς, τῆς ἀντιτεταγμένης αὐτῷ περιγέγονε δυνάμεως · καὶ οὕτω τοὺς ἡχμαλωτισμένους ὑπ' αὐτῆς αἰχμαλωτίζων, ἡμέραν καθ' ἡμέραν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς σωζομένους προσετίθει. Καὶ γὰρ ἦν ὁρᾷν ἀκραιφνῆ τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ τὴν ὁμοιότητα · ἦν ὁρᾷν ἁπλοῦν καὶ πολυειδῆ τὸν αὐτόν. Καὶ ὃν τρόπον ὁ ἥλιος εἷς μὲν τὴν φύσιν, τῷ μονοειδεῖ τοῦ φωτὸς, ποικίλος δὲ δείκνυται ταῖς ἐνεργείαις · οὕτω καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος, ἐνοειδὴς μὲν ἤτοι χριστοειδὴς, τῷ περὶ πάντας ἀγαθοπρεπεῖ τῆς συνειδήσεως, ποικίλος δὲ ταῖς προνοίαις καὶ ταῖς περὶ τὰς Ἐκκλησίας φροντίσι καθωράτο · καὶ νῦν μὲν σιωπὴν εὔλογον, νῦν δὲ λόγον καίριον ἐνδεικνύμενος · νῦν μὲν ἀνθρωποπρεπέστερον τοῖς ἐντυγχάνουσιν ὁμιλῶν, καὶ τὰ ὑψηλότερα τοῦ Εὐαγγελίου παρακαλυπτόμενος, νῦν δὲ τὴν ἀλήθειαν παῤῥησιαζόμενος, καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ κηρυσσόμενον Ἰησοῦν, Θεὸν εἶναι προαιώνιον, τέλειον, ἄναρχον, ἀτελεύτητον διαμαρτυρόμενος · Θεὸν ἀληθῆ καὶ ζῶντα, ἐξ ἀληθινοῦ καὶ ζῶντος ἀεὶ τοῦ ἰδίου γεννώμενον Πατρός · ἀσώματον ἀσωμάτου · ἄγιον ἁγίου · φῶς ἐκ φωτὸς, ζωὴν ἐκ ζωῆς, ὁμότιμον καὶ ὁμόθεον καὶ ὁμοάγαθον · δι' οὗ οὐρανός τε καὶ γῆ παρήχθη, καὶ ὁ σύμπας διεκοσμήθη κόσμος.

Τοῦτον νῦν σάρκα γενέσθαι, τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκ παρθενικῆς καὶ ἁγίας νηδύος ὑποδύντα · καὶ σταυρῷ καὶ πάθεσι καὶ θανάτῳ προσωμιληκότα, ἀπάθειαν ἡμῖν καὶ ζωὴν αἰώνιον διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν τριημέρου ἀναστάσεως παρασχεῖν · ὃν καὶ ἀναληφθῆναι βλεπόντων ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἥξειν ἐμφανῶς αὖθις ἐκεῖθεν προσδοκῶμεν, εἰς κρίσιν ἅπαν τὸ πλάσμα παραστήσοντα.

Καὶ νῦν μὲν ἐλέγχων τὴν ἄνοιαν, τὴν ἀσέβειαν τῶν μὴ ἐπεγνωκότων τὸν Θεὸν, τὸν οἰκεῖον πλά-

A profectiones et itinera : omnes denique molestias ac mala, quæ vir beatissimus adversariorum infestatione quotidie sustinens [20], sustinebat Dominum, donec is illi attendens exauditaque illius oratione, fidei januam gentibus aperuit [21]. Donec misertus, eduxit eum de lacu miseriæ, ac velut maris procella, impiorum in eum insultu increpato, eorumque animi tumore sedato, ac dæmoniaco impetu delinito, iisque in divinum timorem signorum tremendorumque portentorum vi immutatis, atque in eum modum ad assensum fidemque veritatis Evangelii traductis, tum præconem suum ex homicidarum procella eruit, tum velut e pelago, ex varia ac multiplici eorum impietate redemptos, quasi in sospitale littus, ad maximum Simonem appellebat. Iique adeo, immotæ illius fidei petræ nixi, et aqua emundati ac Spiritu illustrati, sacrisque per eum initiati ac consecrati mysteriis, in Ecclesias immaculatas, ei perficiebantur, qui omnem a macula puritatem excedit.

Sic Deo beatissimus Zelotes, quæ conserta acie adversus illum stabat, virtutem superavit ; sicque illos captivans, quos ea addixerat, saluti deditos quotidie Ecclesiæ adjungebat. Verum namque Dei simulacrum in eo elucebat. Vidisses simplicem eum, et multiformem ; ac sicut sol cum unus natura sit, unius generis luce, effectis tamen ac virtutibus varius ostenditur : sic et magnus apostolus, uniformis cum esset (Christo scilicet affinis atque similis), conscientiæ erga omnes bonitate ; curis nihilominus Ecclesiarumque sollicitudine varius cernebatur. Ac modo quidem, congruum justa ratione silentium ; modo autem, opportunum sermonem exhibebat : nunc ex humana ratione humilius adeuntibus loquebatur, ac Evangelii sublimiora obtegebat ; nunc veritatem palam loquebatur, ac quem prædicabat Jesum, Deum esse prææternum, perfectum, principii finisque expertem, contestabatur : Deum verum ac vivum, ex vero ac vivo semper nascentem Patre ; incorporeum ex incorporeo ; sanctum ex sancto ; lumen ex lumine, vitam ex vita ; pari honore et deitate et bonitate ; per quem cœlum et terra producta, omnisque eorum ornatus et distinctio edita.

Hunc modo carnem factum esse, nostra pro nobis indutum vilitate, ex virginali sanctoque utero ; cruceque et passionibus ac morte perfunctum, immortalem nobis nullisque obnoxiam passionibus atque æternam vitam, triduana ex mortuis resurrectione præbere : quem et nobis videntibus in cœlum receptum, inde rursus conspicua specie venturum exspectamus, qui pro tribunali sibi sistat omne humanum genus.

Ac modo quidem, eorum qui Deum conditorem suum mundique hujus universitatis opificem non

[20] Psal. xxxix, 2 [21] Luc. viii, 34.

Digitized by Google

agnovissent, dementiam impietatemque arguens, modo obsecrans, atque admonens; argumentisque ex natura petitis, improbos ingratosque ad benefactorem ducens; turpe esse dicens, et a ratione prorsus alienum, ne paribus quidem cum brutis animantibus modis, eum nosse qui muneribus demereatur; qui et primum condiderit, nosque rursus proprio sanguine vindicarit: nunc quidem ad synagogas et tribunalia judicesque nequissimos rapitur, palamque Evangelium loquitur: atque ab aliis quidem subsannatur et illuditur; ab aliis autem laudatur et admirationi habetur; nunc dorsum verberibus cæditur, fustibus contunditur, ergastulis clauditur; quandoque etiam catenis exsultat et gloriatur: ac modo quidem potiori Christi apparitione auxilioque potitur, mirisque modis a malis liberatur; modo nova prorsusque inaudita spiritu patrat miracula, mortuosque suscitat et claudos roborat, solutaque membra, Jesu invocato nomine, sana præstat: tumque cæcis visum, surdis auditum, mutisque eloquium imperat.

Mitto dicere quanta in fluminibus ac paludibus sua illi virtute designata portenta, dum illorum

A στην καὶ δημιουργὸν τοῦ παντός· νῦν δὲ παρακαλῶν, νουθετῶν· φυσικοῖς ἐνθυμήμασιν πρὸ; τὸν εὐεργέτην τοὺς ἀγνώμονας ὁδηγῶν· αἰσχρὸν εἶναι λέγων καὶ ἱκανῶς ἄλογον, μηδ' ἴσα τοῖς ἀλόγοις κτήνεσι τὸν εὐεργέτην εἰδέναι· τὸν καὶ κτίσαντα τὴν ἀρχὴν, καὶ αὖθις ἡμᾶς τοῦ ἰδίου αἵματος κατακτησάμενον· ἄρτι μὲν ἐπὶ συναγωγὰς ἁρπάζεται καὶ δικαστήρια καὶ πονηροτάτους κριτὰς, καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ παῤῥησιάζεται· καὶ ὑπὸ μὲν τῶν μυκτηρίζεται καὶ χλευάζεται· ὑπὸ δὲ τῶν ἐπαινεῖται καὶ θαυμάζεται· ἄρτι δὲ τὸν νῶτον αἰκίζεται, καὶ ξύλοις συγκόπτεται, καὶ εἱρκταῖς συγκλείεται, καὶ ἀλύσεσιν ἔστιν ὅτε καλλωπίζεται καὶ σεμνύνεται. Καὶ ποτὲ μὲν ἐπιφανείας Χριστοῦ κρείττονος καὶ ἀντιλήψεως, καὶ θαυμασίας τῶν λυπούντων ἀπαλλαγῆς B καταξιοῦται· ποτὲ δὲ θαυματουργεῖ τῷ πνεύματι τὰ παραδοξότατα, καὶ νεκροὺς ἀνίστησι, καὶ χωλοὺς ἀναῤῥώννυσι, καὶ παραλελυμένους τῇ ἐπικλήσει στερῥοποιεῖ τοῦ Ἰησοῦ· ἤδη δὲ καὶ τυφλοῖς ὁρᾶν, καὶ κωφοῖς ἀκούειν, καὶ ἀφώνοις ἐπιτρέπει λαλεῖν.

Ἐῶ λέγειν ὅσας κατὰ ποταμῶν καὶ ἑλῶν (51) τῇ αὐτῇ δυνάμει παρέδειξεν καινοτομίας· τοὺς μὲν τῆς

(51) *Κατὰ ποταμῶν καὶ ἑλῶν.* Videatur Nicetas habuisse plena quædam Simonis Acta, quibus isthæc omnia perscripta exstarent, quæ hic transitione subnotat, sed non satis declarat: gratiamque maximam iniisset illa producendo, si modo ejus generis erant, quibus certa fides adhiberi posset: Menæa etiam ipsa miraculorum meminerunt una aut altera strophe, nihil tamen explicatus tradendo, sed quod communi ratione cadere in apostolos possit, quos liquet miraculorum dono magnifice a Christo donatos esse. Nicetas autem peculiaria quædam indicat, aversa alio flumina, ac paludes arefactas, quæ nulla nobis prodere videntur monumenta; etsi affinia quædam habeat Gregorii Neocæsariensis vita. Metaphrastes nihil nobis de alterutro apostolo protulit, nec Lipomanus ex illo repræsentare, aliquid potuit. Itinera, longasque peregrinationes Evangelii causa, atque illis animarum salutem, aspirante Dei gratia, iidem merito Græci celebrant, ex quibus unum aut alterum similarem modulum seu versiculum ad Vesperas, ex nostro Tiliano cod. exque editis, libet his ascribere.

Σίμων θαυμάσιος, τῶν ἀποστόλων τὸ καύχημα, ὡς βολὶς ἐξαστράπτουσα διῆλθε τὰ πέρατα ἐκδιώκων ζόφον τῆς πολυθεΐας, σωτηριώδεσιν αὐτοῦ καὶ φωτοβόλοις θείοις διδάγμασι, καὶ πάντας κατεφώτισε μίαν δοξάζειν θεότητα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν C ἀδιαίρετον, ἄτμητον.

Σίμων ὁ θαυμάσιος διαδραμὼν εἰς τὰ πέρατα ὡς τροχὸς κυλιόμενος, πᾶσαν γῆν κατέφλεξεν εἰδωλομανοῦσαν, καὶ τῇ εὐσεβείᾳ πυρσεύσας, τηλαυγεῖς πυρσοὺς ἀνῆψε πίστεως πανένθεα· πάντας γὰρ κατεφώτισε, κ. τ. ἑ.

Σίμων ὁ θαυμάσιος ὁ παμφαὴς καὶ ὑπέρτιμος τῶν ἐθνῶν ὁ διδάσκαλος, σαγήνη ἡ ἔνθεος ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ βύθου ζωγροῦσα, θεολογίας ὑψηλῆς ὁ ἀληθέστατος κήρυξ, ἅπαντας Χριστοῦ πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν, νῦν δεξιῶς εἰστιᾶτο, τὰ αὐτοῦ κατορθώματα πρητίθεις πανδαισίαν τερπνήν.

Simon admirabilis, apostolorum gloria, tanquam bolis (id est jaculum) *effulgurans, orbis fines pervasit, impietatis caliginem effugans salutaribus lucisque fulgoribus micantibus doctrinis suis; cunctosque illuminavit, ut unam Deitatem in tribus personis individuam, indissectam laudent ac sentiant.*

Simon admirabilis, in orbis discurrens fines velut rota volvens, terram omnem simulacrorum cultu insanientem incendit, sublataque pietati face, procul micantes fidelibus ignes divina prorsus opera accendit. Cunctos namque illuminavit, etc.

Simon admirabilis, splendidissimus præque venerabilis gentium doctor, divinum everriculum, e perditionis profundo cunctos ad Christi capiens fidem, sublimis theologiæ veracissimus præco, laute nunc epulis excepit; qui virtutes suas, resque magnificas læto fruendas convivio apponat.

Edita paulo vitiosiora. Synaxarium nostrum levi sublato mendo, quod initio suffixi, ipsum grave, nonnullisque ab editis diversum, quod præcipue attinet ad commentum illud de sponso nuptiarum in Cana, qui esset ipse Nathanael, sieque Dominum secutus sit: quod proinde nuperæ admodum fidei sit ac leve. Sic ergo habet. Ἄθλησις τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Σίμωνος τοῦ Ζηλωτοῦ. Οὗτος ὁ ἀπόστολος εἷς τῶν ο' ὢν (τῶν ιβ') καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἐν τῷ ὑπερῴῳ συνὼν, ὅτε πυρίνων εἶδει γλωσσῶν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπεφοίτησεν, καὶ τούτου πλησθεὶς, καὶ τὴν γῆν σχεδὸν ἅπασαν διαδραμὼν, πᾶσαν κατέφλεξε τῆς πολυθεΐας ἀπάτην. Μαυριτανίαν γὰρ καὶ τὴν Ἀφρῶν χώραν διαδραμὼν, ὕστερον ἐν Βριτανν[illegible] γενόμενος, καὶ πολλοὺς διδάξας καὶ φωτίσας, σταυρῷ ὑπὸ τῶν ἀπίστων προσπήγνυται, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκεῖ D θάπτεται. Οὗτός ἐστι Σίμων ὁ Ναθαναὴλ, ὃς ζήλῳ διάπυρος ζηλῶν Θεῷ παντοκράτορι, κλῆσιν τὸν τρόπον ἐκτήσατο. *Certamen sancti Simonis Zelotis apostoli. Hic apostolus cum esset unus ex duodecim et cum apostolis in cœnaculo versaretur quando igneorum linguarum specie Spiritus advenit, illoque plenus, ac omni fere peragrato terrarum orbe, impietatis deorumque superstitionis errorem succendit. Mauritania enim et Africa peragratis, cum postea in Britanniam venisset, multosque docuisset ac illuminasset, ab infidelibus crucifigitur, ejusque corpus ibi sepelitur. Hic Simon Nathanael est, qui nempe zelo accensus, Deo omnipotenti zelans, mores ipsos atque indolem, appellationem nactus est.* Basilianum Sirleti Menologium, nec ipsum penitus a Cana purum, etsi nuptiarum aut sponsi non meminit. *Eodem die sancti apostoli Nathanaelis, qui fuit Simon Zelotes. Hic fuit ex Cana Galilææ, ubi Christus Dominus invitatus ad nuptias aquam in vinum convertit.*

Digitized by Google

λεθροφόρου ἀνακόπτων φοράς, καὶ τοῖς καθήκουσι ῥώροις ἐπιέναι τῆς διαβάσεως ἐν ὀνόματι παραγγέλλων Χριστοῦ· τὰ δὲ τῷ αὐτῷ ὀνόματι ξηραίνων, ὡς τὰ πρὶν ἄβατα βάσιμα τοῖς προσοίκοις καθεστάναι· ἵν' ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τῶν στοιχείων ὁ θαυμασιώτατος ἐπιδεικνύμενος· καὶ ὅσα πρὸς εὐεργεσίαν τῶν ἀνθρώπων τερατουργῶν, καὶ τούτοις χώρας ὅλας καὶ πόλεις πρὸς τὴν ὑπερφυᾶ τοῦ Ἰησοῦ διδαχὴν ἐξιστῶν, τῇ πίστει κατασφραγίζει, καὶ τῆς κακῆς συνηθείας καὶ πλάνης καὶ δεισιδαιμονίας ἀφιστῶν, διὰ τοῦ Χριστοῦ προσικειοῖ τῷ Θεῷ· καὶ νῦν μὲν τοῖς προκατηχημένοις τὸν λόγον, νῦν δὲ τοῖς ἀνηκόοις ἐπιδημεῖ· πάλιν ἠπείρου μακρᾶς, πάλιν μακροτέραν κατατολμᾷ πελαγῶν· αὖθις ἀγωνιᾷ, σφαδάζει καὶ τρύχεται, ἔθνεσι δεινοτάτοις καὶ σκληροτάτοις περιτυχών· αὖθις δὲ χαίρει καὶ ἀγαλλιᾶται καὶ ἥδεται, εἰς γαλήνην τὸν χειμῶνα μεταβεβλημένον ὁρῶν, καὶ τὴν ἀγριότητα καὶ ἀπιστίαν εἰς ἡμερότητά τε καὶ πίστιν μεταποιουμένην.

Ἔστι μὲν ὅτε καθ' ἕνα φωτίζει τοὺς παρατυγχάνοντας· ἔστι δ' ὅτε καὶ πλείοσι κατὰ ταὐτὸν ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ, πλουσίοις καὶ πένησιν, ἄρχουσί τε καὶ ἰδιώταις νομοθετῶν, κοινὸς πάντων διδάσκαλος, ποιμήν τε καὶ σωτὴρ ἀγαθὸς, κατὰ τὴν ὁμοιότητα δείκνυται Χριστοῦ. Τοιοῦτος ὁ τοῦ ἀποστόλου βίος καὶ τρόπος· καὶ ταύτην εἶναι βραχεῖαν ὑπόμνησιν τῶν πολυχρονίων αὐτοῦ πόνων καὶ κικροτάτων περιόδων

Ἐντεῦθεν πολλὴν μὲν ἤπειρον, πολλὴν δὲ παράλιον, καὶ νήσους δὲ οὐκ ὀλίγας τῷ κηρύγματι περιλαβών· Ἐκκλησίας τε πλείστας, ἱερέας τε καὶ ἀρχιερέας ἀφιερωσάμενος Κυρίῳ· καὶ ἤδη τὸ ἔργον τῆς ἱερουργίας τοῦ λόγου περαινόμενος, καὶ αὐτῶν ἤδη τῶν στεφάνων πλησίον γινόμενος· διαπλεῖ μὲν τὸν ἑσπέριον Ὠκεανὸν, πρὸς ταῖς Βρετανικαῖς δὲ καλουμέναις καταίρει νήσοις· ἃς τῆς ὅλης οἰκουμένης τέλος φασὶν· μηδὲ γὰρ ἐπέκεινα γῆν εἶναι, μήτ' οὖν τὸ πέλαγος μετ' αὐτὰς περατόν.

Ἐκεῖ Σίμων ὁ τρισμακαριώτατος γενόμενος, καὶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας εὐαγγελισάμενος· καὶ πολλοὺς μὲν πιστεύσαντας τῷ λόγῳ τῆς χάριτος σφραγισάμενος, πλείστας δὲ καὶ παρὰ τῶν ἀντιλεγόντων τῇ ἀληθείᾳ ἐπιβουλὰς ὑποσχών· τέλος ὑπὸ τῶν τῆς ἀσεβείας συναρπασθεὶς ὑπασπιστῶν, προσηλοῦται σταυρῷ· τέλος ἄξιον τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου πόνων, τὸν ὑπὲρ ἐκείνου δεξάμενος σταυρόν· καὶ τῇ ὁμοιότητι τοῦ πάθους δοξάζων αὐτὸν καὶ δοξαζόμενος ἐν αὐτῷ.

Τοίνυν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καθάπερ ἄλλος ἐσταυρωμένος Ἰησοῦς, μετὰ τὰς μακρὰς πρὸς τοὺς παρόντας τῶν ὄχλων ὁμιλίας, μετὰ τὰς συντεταμένας πρὸς Κύριον προσευχὰς, τὰς ὑπὲρ τῶν πιστῶν, τὰς ὑπὲρ τῶν ἀπίστων· τῶν μὲν, ὅπως ἐμμένοιεν ἀπαρακίνητοι τῇ ἀληθείᾳ, τῶν δὲ, ὅπως ἐπιστραφεῖεν πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ζῶντα, καὶ πιστεύσαντες σω-

quidem exitiosum inhibet impetum, jubetque in Christi nomine iis locis defluere, quibus oppido commodum esset; has vero eodem invocato nomine exsiccat, ac quæ prius impervia erant, loca, incolis præstat pervia. Mitto hæc, ac quæcunque alia vir admirandus adversus elementa designans, quæcunque etiam in hominum gratiam illisque demerendis prodigia patrans, atque his provincias integras urbesque divinioris Jesu doctrinæ stupore suspendens, fide consignat, atque a mala avocatos consuetudine, erroreque ac superstitione, per Christum Deo conciliat: ac nunc quidem ad eos se confert, qui jam doctrinæ auditum acceperant, nunc autem ad eos qui ejus nihil andierant. Rursus longa continentis, longiora æquoris atque pelagi pertentata spatia. Rursus animi anxius mœstusque et moræ impatiens est et discruciatur, in ferissimas gentes ac durissimas incidens; rursusque gaudet et exsultat ac jucundatur mutatam tempestatem in tranquillum videns; ferinosque et incredulos mores in lenitatem conversos et fidem.

Quandoque singulos qui adirent illuminabat, quandoque vero etiam pluribus simul viris ac mulieribus, divitibus ac pauperibus, magistratibus et privatis documenta tradens, universis communis magister, Pastorque ac servator bonus, Christi exemplo enitebat. Talis apostoli vita moresque: hicque brevis commentarius eorum laborum, quos longos annos desudavit, molestissimorumque illius itinerum.

Hinc multam continentem et maritima, insulasque non paucas prædicatione complexus pluribusque Ecclesiis et sacerdotibus ac episcopis Domino consecratis; jamque sacræ verbi functioni colophonem imponens, ac ipsas e propinquo coronas salutans, occiduum Oceanum navigat, atque ad insulas, quas Britannicas vocat. Has vero, universi orbis terrarum oras extremas esse ferunt; neque quod deinceps est, pelagus posse superari.

Illuc Simon beatissimus cum venisset, ac veritatis sermonem annuntiasset, multosque verbo gratiæ credentes consignasset: sed et ab iis, qui veritati contradicerent, multis appetitus insidiis esset, ad extremum corripientibus impietatis patronis, cruci affigitur; dignum scilicet cupiditatis finem, ac laborum crucifixi causa susceptorum, illius gratia reportans repositam crucem; passionisque similitudine tum ipsum clarificans, tum in ipso claritatem nactus et gloriam.

Igitur in crucem velut alter Jesus sublatus, post longa ad astantes turbas colloquia; post contentas ad Deum preces, in fidelium gratiam, et infidelium; priorum, ut immoti in veritate perseverarent; aliorum, ut ad Deum fortem vivum converterentur, ac fide salutem consequerentur [22]. Post hæc, inquam, a mundo quidem et a corpore penitus ex-

[22] Psal. XLI, 3.

Digitized by Google

cedens, in se vero totus conversus, seque medio, in eum, in quem per fidem semper commigrabat; corpus quidem velut quasdam fæces ponit, qui carnis pridem indumento emortuus esset; velut autem levi penna ac cœlipeta spiritu in cœlos sublatus, videt sibi cœlestes apertas januas; videt et clare Filium sedentem a dextris paternæ majestatis : ipseque cunctis illis mentium sanctorumque stipatus agminibus, mystice ac qua nemo verbis explicet ratione, ad supremum omnium regem adit cum exsultatione; ipsumque facie ad faciem nactus, ac illi eximie laudis cantico defunctus, Jesuque dextera, corona gloriæ donatus : nullis denique verbis explicabili apparatu atque honore susceptus, supremis primisque coaptatur atque unitur Dei filiis.

A θῶσιν· μετὰ ταῦτα γοῦν, τοῦ κόσμου μὲν τέλεον καὶ τοῦ σώματος ἐξιστάμενος, πρὸς ἑαυτὸν δὲ συννενευκὼς ὅλος, καὶ δι' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν, ἐν ᾧ διὰ πίστεως ἦν ἀεὶ μεθιστάμενος, ἀποδιϋλίζεται μὲν καθάπερ τοῦ σώματος, πάλαι τὸ σάρκινον φόρημα νενεκρωμένος· οἷα δὲ πτερῷ κούφῳ καὶ οὐρανοπόρῳ τῷ πνεύματι διαιρόμενος εἰς οὐρανοὺς, ὁρᾷ μὲν τὰς οὐρανίας ἀνεπεταμένας αὐτῷ πύλας· ὁρᾷ δὲ καθαρῶς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ δεξιῶν τῆς Πατρώας μεγαλωσύνης ἱδρυμένον· καὶ αὐτὸς ὑπὸ πάσης νοερᾶς καὶ ἁγίας δορυφορούμενος ταξιαρχίας, πρόσεισι μυστικῶς καὶ ἀρρήτως τῷ τῆς δόξης ἐν ἀγαλλιάσει Παμβασιλεῖ· καὶ αὐτῷ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἐντετυχηκὼς καὶ ὑπερφυῶς αὐτὸν ὑμνηκώς· καὶ τῷ στεφάνῳ τῆς δικαιοσύνης παρὰ τῆς δεξιᾶς ἐστεφανωμένος τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἀρρήτου δεξιώσεως καὶ τιμῆς καταξιωθεὶς, τοῖς ἀνωτάτω καὶ πρώτοις τοῦ Θεοῦ συναρμόζεται καὶ συνενοῦται παισίν.

B

Hoc tibi, divine Verbi ac eloquentissime discipule, hoc longorum laborum, quos magistri causa desudaveras, dignum præmium; ut videlicet illi ipsi copulareris, ac sicut eum clarificaveras super terram, sic cum eo in cœlis clarificareris : ac sicut excellenti quadam ratione passionum socius extiteras, sic ejusdem cum eo regni particeps efficereris.

Τοῦτό σοι, θεσπέσιε τοῦ Λόγου καὶ λογιώτατε μαθητά· τοῦτο τῶν μακρῶν ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου πόνων τὸ γέρας ἀντάξιον, αὐτῷ ἐκείνῳ συναφθῆναι· καὶ ὥσπερ ἐδόξασας αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς, οὕτως ἐν οὐρανοῖς αὐτῷ συνδοξασθῆναι· καὶ ὥσπερ τῶν παθημάτων ὑπερβαλλόντως ἐκοινώνησας, οὕτω καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ βασιλείας συμμετασχεῖν.

Salve sis igitur, Deo beatissime summeque venerabilis Simon, obedientiæ nomen (hoc enim ejus significatum) digne Deo laudata res digneque amabilis, atque angelis quidem æmulanda, tremenda C vero dæmonibus; ac fidelibus quidem venerabilis et amabilis, infidelibus vero molesta et aversabilis.

Χαῖρε τοίνυν, ὦ θεομακαριστότατε καὶ τιμιώτατε Σίμων, τὸ τῆς ὑπακοῆς ὄνομα· τοῦτο γὰρ ἡ σημασία· τὸ ἀξιεπαίνετον Θεῷ πρᾶγμα καὶ ἀξιοπόθητον· καὶ ἀγγέλοις μὲν ζηλωτὸν, δαίμοσι δὲ φρικτόν· καὶ πιστοῖς μὲν αἰδέσιμον καὶ ἐράσμιον, ἀπίστοις δὲ βαρύ τε καὶ ἀποτρόπαιον.

Salve sis, Christi æmulator ferventissime ac gnavissime, tanto Phines illo, Eliaque et Elisæo; ac prophetis eo nomine laudem habentibus, divino zelo superior, quanto Christi schola ejusque discipuli partibus, majorem Dei notitiam majoremque fidei fervorem adeptus, majoris quoque fervoris zlacritatem studiumque boni præstandi gratia contulisti.

Χαῖρε, Χριστοῦ ζηλωτὰ θερμότατε καὶ δραστήριε· τοσούτῳ τῷ θείῳ ζήλῳ τὸν Φινεὲς ἐκεῖνον, τὸν Ἠλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, καὶ τοὺς ἐπὶ τούτῳ μακαριζομένους ὑπερβάλλων τῶν προφητῶν, ὅσῳ τῷ μαθητεῦσαι Χριστῷ πλείονος θεογνωσίας καὶ θερμοτέρας τῆς πίστεως εὐμοιρηκὼς, θερμοτέραν καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ προθυμίαν κατενήνοχας καὶ σπουδήν.

Gaude, quod tua ipsius opera honestata, quam in terra nactus fueras, patria; illamque penitus supergressus, rationes tuas, velut cœlestis filius in cœlum transtuleris, Sioneque Dei Metropoli vera D cognita patria, Sionites potius, quam Canites appellari merueris : qui nimirum sicut patrem patre, hæreditatemque hæreditate, atque fratres fratribus, sic et patriam patria, mortaliaque et fluxa, iis quæ stabilia sunt ac incorrupta, sapienti consilio commutaveris [22].

Χαῖρε, ὅτι δι' ἑαυτοῦ σεμνύνας τὴν πατρίδα τὴν ἐπὶ γῆς, τῆς μὲν τέλεον ὑπερανέστης, τὸν οὐρανὸν δὲ, ὡς οὐράνιος ὤφκησας παῖς· καὶ Σιὼν, Θεοῦ τὴν μητρόπολιν, πατρίδα ἀληθῆ ἐγνωκὼς, Σιωνίτης μᾶλλον ἢ Κανανίτης ἀξίως προσηγόρευσαι· ὥσπερ πατέρα μὲν πατρὸς, κλῆρον δὲ κλήρου, ἀδελφοὺς δὲ ἀδελφῶν, οὕτω καὶ πατρίδα τῆς πατρίδος, τὰ ἐπίκηρα καὶ λυόμενα τῶν ἑστώτων καὶ ἀκηράτων ἐχεφρόνως ἀμειψάμενος.

Salve sis, Patris quidem minister; dispensator vero mysteriorum Filii, ac Spiritus famule : sive, Patris quidem præco ac minister; Filii vero, testis et apostole; Spiritus denique discipule ac scriba;

Χαῖρε, τοῦ Πατρὸς μὲν ὑπηρέτα, οἰκονόμε δὲ μυστηρίων τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος λειτουργέ· ἢ, τοῦ μὲν κήρυξ καὶ διάκονε· τοῦ δὲ μάρτυς καὶ ἀπόστολε· τοῦ δὲ μύστα καὶ γραμματεῦ· τῆς μιᾶς

[22] Joan. II, 1; Jos. XIX, 28.

(51) שמע *audivit*.

Digitized by Google

Θεότητος δοξαστά· τῶν τριῶν ὑποστάσεων μυστολέκτα καὶ θεωρητά.

Χαῖρε καὶ κατατέρπου, ὅτι συμβασιλεύσεις εἰς αἰῶνας Χριστῷ, καὶ ἐπὶ θρόνου δόξης σὺν αὐτῷ καθιῇ, τιμῆς ἀφάτου πληρούμενος καὶ λαμπρότητος· ἀλλὰ μηδὲ τῆς ἡμῶν βραχύτητος ἐπιλέλησο· μέμνησο δὲ τῆς ὀλίγης ταύτης, ὦ τρισμακαριώτατε, προσλαλιᾶς, καὶ ὡς τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ μιμητής, πλουσίᾳ χειρὶ τῆς προθέσεως ἀντάμειψαι· καὶ τῇ εὐθείᾳ τοῦ Ὑψίστου συμβίβασον ὁδῷ· καὶ ταῖς ἱκετηρίαις σου, κατεύθυνον ἐν αὐτῇ, καὶ ταῖς ἐπισκιάσεσι κατάρτισαι κατ' αὐτὴν, καὶ τελείοις Θεοῦ θελήμασι, καὶ ἀγαθοῖς ἐνευδοκιμηκότας πρόσδεξαι ἡμᾶς ἐπὶ τέλους, θαυμάσιε Ζηλωτά! εἰς τὰς μακαρίας τοῦ Πατρὸς ἐν ἀγαλλιάσει μονάς· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A unius deitatis laudator; trium personarum sacer vates ac spectator.

Salve sis et lætare, quod Christo in æternum conregnabis, ac cum eo in sede majestatis sedebis, immenso plenus honore et claritate. At, ne nostræ quidem exilitatis obliviscaris; sed memineris, vir beatissime, exiguæ hujus allocutionis; velutque Dei supra quam boni imitator, locupletes manu hujusce vices propositi redde, rectæque Altissimi viæ admovens, in ea supplicationibus tuis dirige, exque ejus rationibus obumbrando perfice; perfectisque ac bonis Dei voluntatibus præclare functos, in beatas tandem nos Patris mansiones, admirande Zelota! in exsultatione recipe: in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

B

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ παντεύφημον ἀπόστολον Ἰούδαν τὸν Θαδδαῖον (52).

Ὁ μὲν μακάριος Ἰακὼβ ἐκεῖνος ὁ καὶ Ἰσραὴλ, ἐπὶ τέλει ποτὲ τοῦ βίου γενόμενος, καὶ τοὺς υἱοὺς

ORATIO XIII.

Laudatio sancti et celebratissimi Judæ Thaddæi apostoli.

Beatus ille Jacob, qui et Israel, cum in extremis quandoque constitutus filiis bene precaretur; quin-

(52) Quem *Judam Jacobi*, Lucas vocat VI, 15, et Act. I, 13, liquet Matthæum X, 3, et Marcum III, 18, *Thaddæum* dicere, sicque utroque loco habet Vulg. Qui tamen exstat Græcus Matthæi textus, καὶ Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος, *Et Lebbæus, qui appellatus est Thaddæus*. Nec aliter reliqui interpretes, Syriac., Arab., Persic., Æthiop., legisseque Hieronymum declarat, quod in *Nom. Hebræis* apud Matth. meminit. *Lebbæi*, *corculum* interpretans; quæ et clara derivatio est. Eo nomine vocatus Romæ P. Nasica. Plinius *Corculos* nominatos refert, qui sapientia præstarent. Unde vero tanta hæc nominum varietas, sicque Lucas *Judam* maluerit, Matthæus *Lebbæum*, cognomento Thaddæum; Marcus solum Thaddæum, haud facile reddi ratio possit. Quod enim Hugo Grotius affert de concursu litterarum τοῦ τετραγραμμάτου, quem quidam Judæi vitarent, esseque idem nomen, quod sic Lucas vetuste extulerit, procul a vero abhorrere videtur. Quanta enim horum nominum affinitas, ut idem nomen censeri possint; vel quæ invidia nominis Juda, sic triti in Scriptura, ut religio esset ullis Judæis, reverentia τοῦ τετραγραμμάτου illud pronuntiare? At Judas ipse proditor Judæ nomen sic sanctum, universim fœdare non potuit, etsi forte aliqui, ne vel proditoris meminisse viderentur, sic Lebbæum Thaddæumque vocitarent, quod Matthæus Marcusque secuti sint. Lucas vero Judæ nomen expressit, adjuncto, ὁ τοῦ Ἰακώβου, ut ejus nobis prosapiam aperiret: ac bene Vulg. *Judas Jacobi*; videnturque mihi limites probi interpretis excessisse, Syriac., Persic., Arab. qui *Judam Jacobi filium* reddiderunt (etsi illa vox atque additum, Hebræorum ritu ita accipi solet) quod præcipue Judas ipse se Jacobi fratrem dicat initio suæ epistolæ, hinque in Evangeliis sub Judæ nomine clarus sit, quod inter fratres Domini numeretur, inter quos Jacobus quasi major, ac defuncto patre quasi paterfamilias, toti nomen familiæ daret. Unde et plurium veterum sententia est, quam Mariam Jacobi vocant reliqui evangelistæ, ipsam esse quam Joannes Mariam matrem Jesu nuncupat, cui sententiæ novissime accedit Vossius non tam veterum auctoritate, quos nullos refert, cum licuisset Hesychium et alios, quam quod ita sibi colligere videatur ex Evangelio; et quod defuncto Josepho, ejus omnes liberi in una familia, sub ejus quasi tutela essent, præstante sic reliquis Jacobo, quidquid Abdias omnium minimum dicat, quem unum Joseph ex altera uxore sustulerit: quanquam non desunt etiam ex Græcis, qui hanc sententiam de Matre Jesu, ipsa dicta Maria Jacobi, serio impugnent, in quibus mihi productus Georgius Nicomed. *Orat. de assiduitate sanctæ Mariæ ad sepulcrum*. Ut ut sit, vocatum Judæ patrem Jacobum, non satis liquet, nec ejus nobis plene fidem isti interpretes præstare possunt, quod ipse Judas Lucæ vocem videatur potius de fratre exposuisse. Nec movere debeat, quod Hugo Grotius existimet additum esse a scribis, quod ita dicitur, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου· qua enim facilitate, inani conjectura, illi dicitur, eadem rejicitur; quod nulla varietate codices habeant, ejusque gravis testis Origenes sit in Matth. XIII, ubi laudata Judæ epistola, quod *paucorum quidem versuum, sed plena efficacibus verbis gratiæ cœlestis*, sic ait in principio dicere, *Judas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi*. Quæ certe majora sint ad epistolam Judæ apostolo ac fratri Jacobi vindicandam, quam suppressum nomen apostoli, aut quod vexata Carpocratiana hæresis videatur, ac si qua ejusmodi sunt, ad illi abrogandam. Apostoli nomen quandoque modestia supprimebat; satisque Judas expressit, quod se fratrem Jacobi dixit, quasi exponens, quod in apostolorum catalogo semel et iterum Judas Jacobi dictus fuit, atque hinc δεσπόσυνος, quasi ex Dominica stirpe et vere apostolus, qui duplex illi titulus præaugustus. Ipsa falso nomine Nicolaitarum hæresis ejusque turpia satis erant, ut sic Judas exagitaret, in quibus præiverant ipsa Carpocratiana. Quod si illis freti interpretibus, sicque usitata Hebræorum phrasi, admittamus Judæ patrem Jacobum dictum fuisse, perinde ac illius fratrem (Jerosolymorum scilicet antistitem et fratrem Domini), in promptu erit, cur hic alter Jacobus et Jacobi filius dictus sit Marco μικρός, *Parvus* seu *Minor*, nempe comparatione ad patrem, quomodo Theodosius Minor, Magni Theodosii filius, et sic passim alii, justa inter duos comparatione, quam poscit Hieronymus, nec bene ipse assignat cum Jacobo Zebedæi, quem Scriptura nunquam aliter quam ex patris nomine ab altero Jacobo et collega seu coapostolo distinxit, ac nec ullus veterum. Mo-

Digitized by Google

imo eventura per singulas tribus spiritu vaticinaretur, ita pronuntiavit : *Juda! te laudent fratres tui. Manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum*; ado-

A εὐλογῶν· μᾶλλον δὲ πρόῤῥησιν τῶν κατὰ φυλὴν ἑκάστην ἀποβησομένων τῷ πνεύματι ποιούμενος, *Ἰούδα! σὲ αἰνέσαισαν, προηγόρευσεν, οἱ ἀδελφοί σου.*

deste satis Origenes, exceptis quæ ex illo retulimus, nihil præterea de Juda et Joseph (qui sic fratres Domini cum Jacobo et Simone dicantur), compertum se habere profitetur : ipseque Nicetas, nulla se Acta vidisse ait, quibus res Simonis continerentur; quem proinde latuerunt illa Abdiæ de martyrio in Perside cum Simone, ipsa plane spuria, ac reliquorum traditioni adversa.

Hieronymus, non tam forte memoriæ lapsu quam nimia Origenis assectatione, quem sic Lucas distinguit, *Simonem Zelotem*, quasi Matthæi Hebræam vocem *Cananites*, exponendo, *Judam Zelotem* ad fastidium usque obtrudit. In c. IV, Epist. ad Gal. : *Bonum zelum legimus Phinees, Eliæ, Mathatiæ et apostoli Judæ*. Adversus Helvid. : *Judas Zelotes, in alio Evangelio Thaddæus dicitur*. Sed et Matth. X in catalogo duodecim apostolorum, Thaddæum apostolum facit, ipsum qui a Thoma Edessam missus est ad Agbarum seu Augarum regulum, cum Eusebius, ex quo mutuatus est, l. I, c. ult. et penult. aperte dicat unum e LXX fuisse : ut plane non decebat apostolum, qui nullo superior esset, sui ordinis atque æqualem apostolum mittere. Quare non immerito Henr. Valesius Eusebii doctus interpres expostulat, fidemque ac diligentiam majorem in viro desiderat. Ut existimem Hieronymum secutum Origenem, sic passim vocando *Judam Zelotem*, qui Scripturæ phrasi sit *Judas Jacobi*, suadet Origenis locus tract. XXXV, in Matth. ad eum locum, *Jesum Barrabam, an Jesum qui dicitur Christus. In multis*, inquit, *exemplaribus non continetur, quod Barrabas etiam Jesus dicebatur*, etc. Quibus elevat eam lectionem, quod nomen Jesu non videatur ulli malorum commune ; *sicut in aliis nominibus invenimus justorum, ut ejusdem nominis inveniantur etiam iniqui, ut puta Judas apostolus, Zelotes, et Judas patriarcha, et Machabæus Judas, omnes laudabiles : sed Judas proditor*.

Sed et Græcorum Menæa nec ipsa forte omnis labis pura. Nam quod utrumque Thaddæum (et apostolum et discipulum unum ex LXX) Edessam profectum volunt, ibique prædicasse et curasse Angarum, ablato quod ei lepræ erat reliquum (ab accepta nimirum Domini epistola) palam confundunt, reliquis distinguunt. Crasso errore in Synax. edito 19 Junii, Οὗτος ἐν μὲν τῷ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίῳ καὶ ταῖς Πράξεσιν, Ἰούδας ἐπονομάζεται. Emendata ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν. Nec enim Græci Judæ Evangelium noverunt, vel aliud quam Lucæ, in quo Judas dictus sit, uti etiam in Actibus, eodem Luca scriptore. Sed præstat Tilianum nostrum Synax. illo purius auctiusque, quo epistolæ Judæ illustre testimonium habetur, hic loci repræsentare : Μνήμη τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰούδα, ἀδελφοῦ κατὰ σάρκα χρηματίζοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃς ἦν υἱὸς Ἰωσὴφ τοῦ μνήστορος, καὶ ἀδελφὸς Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου γνήσιος κατὰ φύσιν. Οὗτος παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον πεμφθεὶς, τὴν σωτηρίαν καταγγέλλει τοῖς ἔθνεσι, καὶ πολλοὺς τόπους διαμειψάμενος, καὶ πολλὰς πόλεις καὶ λαοὺς εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ χειραγωγήσας πίστιν, εἰς τὴν Μέσην τῶν ποταμῶν παραγίνεται, ἐκκλησίας ἐκεῖθεν καταφυτεύσας, καὶ τοῖς ὁμόροις ἔθνεσι τὸ Εὐαγγέλιον κηρύξας, καὶ τὴν Ἐδεσσινῶν καταλαμβάνει, καὶ τῷ Αὐγάρῳ περιτυχὼν, καὶ τοῦ συνέχοντος πάθους ἐλευθερώσας αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀπίστων ἀναρτηθεὶς ἐν Ἀράτ τῇ πόλει θνήσκει. Ὅς ἔτι περιὼν ἅπασιν ἀνθρώποις θεόπνευστον καὶ πολλῶν δογμάτων ἔμπλεων ἐπιστολὴν ἐπιστέλας, πλείους θανὼν ἢ ζῶν δι' αὐτῆς ἐπιστρέφει πρὸς θεοσέβειαν. *Memoria sancti apostoli Judæ, fratris Domini nostri Jesu Christi secundum carnem. Fuit hic filius Josephi S. Mariæ sponsi, verusque natura frater Jacobi fratris Dei. Hic ab ipso Christo in mundum universum missus, salutem annuntiat gentibus, variisque peragratis locis multisque urbibus ac populis ad Christi fidem adductis, in Mesopotamiam venit ; atque ibi plantatis Ecclesiis; prædicato Evangelio finitimis gentibus, Edessam quoque venit, Angaroque locutus, et cum morbo quo tenebatur, eum liberasset, ab infidelibus suspensus telisque confossus in Arat moritur. Cum in humanis adhuc versaretur, divini Spiritus afflatu digesta multisque decretis plena, cunctis hominibus conscripta Epistola (catholica* I), *plures per eam vita functus ad pietatem convertit, quam vivus.* Consentit earum gentium traditio de Judæ martyrio in Armenia. Thaddæum unum ex LXX requievisse Beryti tradunt 21 August., ubi perinde Edessam lustraret, et Augarum a reliqua lepra mundasset, ipsumque baptizasset, ac deinde in Mesopotamiam intrasset, Syriamque prædicatione peragrasset, quæ nemo non videt, alia ex aliis transcripta esse. Quod Thaddæum, *qui et Lebbæus*, vocant, dicas Menæorum Synaxariique auctores eum respexisse, qui sic apud Matthæum dicitur, ac velut ille alius a Juda Jacobi Lucæ significetur; quod est valde absurdum. Non enim alium Matthæus et Marcus, alium Lucas texuerunt τῶν ιβ' catalogum, vel ei alius alios inseruerunt; ipsique diserte suum illum Thaddæum unum e LXX dicunt, hominem Edessenum, etsi Hebræum; qui Joannis primum, tum Christi discipulus fuerit, ac sic patriam suam curaverit, cujus forte labores Thaddæus alter sive Leblæus, ipse Judas Jacobi, ibi absolverit. Ac num ab illo sibi nomen illud asciverit, vel ipse ab eo apostolus ita dictus sit, velut a Sergio Paulo, Paulus, qui antea Saulus, quod eum peculiarius instituerit, et quasi operis vicarium ac alium se in Christo habuerit? Liceat ita divinare, dum certiora et integræ fidei monumentis occurrerint : quæ cum antiquos defecerint, non facile possunt nobis suppetere. Liquet tamen, et recentiori probatum periculo est, prodesse plurimum ad ponenda fidei fundamenta, si quis indigena probe ea instructus, suis magister et doctor præficiatur, velut Clemens Romæ, Areopagita Athenis, et forte Ananias Damasci, aut etiam Joannes Senior Ephesi, aliique. Miserint itaque vel Thomas, vel Thaddæus, Thaddæum Edessenum Edessam, jam Christi discipulum, et secundi ordinis apostolum, utilemque in ea operam posuerit, quem ipse postea Thaddæus apostolus primi ordinis secutus sit, cœptaque discipulo absolverit, majorique luce prædicationis apud Syros et finitimas Edessæ nationes offenderit, cujus rei causa sic martyrium fecerit. Et certe Menæa quasi exordium prædicationis Thaddæi discipuli Edessam faciunt; quem et reliquum lepræ nigræ, quod Augaro ejus urbis regulo hærebat, abstulisse aiunt : finem vero prædicationis apostoli, qui Augarum morbo liberaverit, non lepram sustulerit, sive idem sive potius aliusque regulus sit, ut erat nomen commune ejus gentis principum. Venerit itaque Thaddæus apostolus et Judas curatum sic laborantem Edessenum regulum, susceptamque in ea urbe fidem opera roboratum, quo præstito in Ararat veniens Christi victima occisus sit. Atque in hunc modum conciliare licebit, quæ in speciem videantur dissidere. Nicetas, ipse caute Menæorum venam sequitur. De curato Augaro maluit tacere, quod unius putavit Thaddæi discipuli, habuitque ex historia Eusebii : quem sequatur, cui nostra hæc conciliatio non placuerit.

Digitized by Google

Αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου· προσκυνήσουσί σοι υἱοὶ τοῦ πατρός σου, καὶ ὅσα τῆς εὐλογίας ἐξῆς. Ἅ πάντα κατ' οὐδὲν, ἢ μικρῶς ἐκείνῳ συνέβαινεν· ἐναργῆ δὲ τὴν ἔκβασιν καὶ τρανεστάτην, ἐπὶ τῷ ἐξ Ἰούδα μέλλοντι φῦναι Χριστῷ, τὰ τῆς προφητείας καταδέδεκται.

Οὗτος γὰρ ὁ ἀληθινὸς Ἰούδας, ὁ τῷ Πατρὶ, τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κατὰ τὴν τοῦ ὀνόματος σημασίαν, ἐξομολογούμενος· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τούτῳ γνησίως καὶ πιστῶς μαθητεύσουσιν. Οὐ γὰρ ὅσοι ψιλῆς μεταποιοῦνται τῆς προσηγορίας, ἀξιοπρεπῶς ἂν κληθεῖεν Ἰουδαῖοι. *Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ*, φησὶν, *Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ. Ὥσπερ οὐδὲ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραὴλ· οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραὰμ, πάντες τέκνα· ἀλλ' οἱ πρὸς μόνην Θεοῦ τὴν ἐλπίδα διὰ πίστεως ἀνατεινόμενοι* (τοῦτο γὰρ τὸ ἔργον τοῦ Ἀβραάμ)· καὶ Θεὸν, ὡς ἐφικτὸν, ὁρᾶν ἀξιούμενοι· τοῦτο γὰρ Ἰσραήλ. Οὗτοι καὶ νόμον τηροῦσι τῆς περιτομῆς· οὐ τὸν ἐν γράμματι καὶ σκιᾷ, ἀλλὰ τὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, ἐν τῇ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου ἀπεκδύσει ἢ νεκρώσει. Οὗτοι νόμῳ στοιχοῦντες, καὶ ἀδιαλείπτως ἐξομολογήσει καὶ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, ἐν τῇ τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου ἀναλήψει ἢ ἀνακαινώσει.

Ὥσπερ οὖν πάσης ἐνεργείας θεοτελοῦς, πάσης ἀρετῆς, πάσης χάριτος ῥίζα καὶ πηγαία πέφυκεν αἰτία Χριστός· δευτέρως δὲ κατ' ἀναλογίαν τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητος, καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ κοινωνοὶ καθεστᾶσι τῶν αὐτῶν· οὕτω καὶ ἡ δύναμις τῆς ἐξομολογήσεως προηγουμένως μὲν τῷ διδασκάλῳ, κατὰ τὴν ἐξ ἐκείνου δὲ μέθεξιν καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐνθεωρεῖται· τοῖς τ' ἄλλοις πᾶσι, καὶ πρὸ αὐτῶν τῷ καὶ προσηγορίαν προνοίᾳ κρείττονι τὴν πρᾶξιν αὐτὴν κληρωσαμένῳ.

Αἰνέσωμεν τοιγαροῦν Ἰούδαν, κατὰ τὴν τοῦ πατριάρχου προφητείαν· τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ἐπώνυμον. Αἰνέσωμεν καὶ προσκυνήσωμεν τὸν ἀξίως τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος πολιτευσάμενον· τὸν ὥσπερ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, οὕτω καὶ ταύτης ὑπερβαλλόντως κεκοινωνηκότα Χριστῷ· τὸν θερμότατον τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἀγάπην δοκιμώτατον, καὶ τὴν γνῶσιν τελειότατον μαθητήν· τὸν τῆς ὑψηλῆς τῶν ἀποστόλων καὶ ἱερᾶς δωδεκάδος συμπληρωτήν. Αἰνέσωμεν, οὐ τὸν Ἰσκαριώτην· μακρὰν γὰρ ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς εὐλογίας, ὅτι ἠγάπησεν κατάραν, καὶ ἦλθεν αὐτῷ· ἀλλὰ Ἰούδαν, τὸν ἀμφοτέρωθεν περίβλεπτόν τε καὶ εὐγενέστατον· καὶ τοῖς φυσικοῖς, καὶ τοῖς ὑπὲρ φύσιν πλεονεκτήμασιν ὑπερφυῶς λαμπρυνόμενον καὶ καλλωπιζόμενον· τὸν κάτω μὲν ἐπὶ γῆς, ἔκγονον μὲν Ἰωσὴφ, Ἰακώβου δὲ ἀδελφόν· ἄνω δὲ, παῖδα μὲν Θεοῦ, σύγγονον δὲ Χριστοῦ. Τὸν ἀπόγονον μὲν τοῦ βασιλέως Δαβὶδ· συγγενέα δὲ κατὰ σάρκα Χριστοῦ· εἴπερ δὴ καὶ Ἰωσὴφ αὐτὸς ὁ πατὴρ, συγγενὴς τῇ μνηστῇ καθίστατο Μαριάμ. Τὸν ἐγγὺς μὲν περιφανῆ, καὶ λαμπρὰ κεκτημένον τὰ τῆς δικαιοσύνης ὑποδείγματα· οὕτω δὲ παρευδοκιμηκότα καὶ

A *rent te filii patris tui* [24], et quæcunque sequuntur in benedictionibus. Quæ omnia nihil, aut parum illi acciderunt; clarum vero et apertissimum in Christo, qui ex Juda ortus est, in eum modum prædicta eventum habuerunt.

Hic enim verus est Judas, qui Patri, qui in cœlis est, pro eo ac nomen sonat, confitetur: neque is solum, sed et omnes qui ejus vere ac fide discipuli exsistunt. Nec enim qui nudam vindicant appellationem, congrue digneque Judæi vocitentur. *Non enim qui in manifesto Judæus est, sed qui in abscondito. Quemadmodum neque omnes qui ex Israele, hi sunt Israelitæ; neque quia semen sunt Israel, omnes filii* [25]; sed qui per fidem in solam Dei spem animis intendunt (hoc enim opus Abrahæ) ac qui B Deum, quoad concessum est, merentur videre (id enim sibi vult Israel), hi legem quoque circumcisionis servant, non ejus quæ in littera et umbra est, sed quæ in spiritu et veritate, in exspoliatione seu mortificatione veteris hominis: qui nimirum legem sequantur, ac indesinenter confessioni et orationi assidui sint, in assumptione novi hominis seu illius renovatione [26].

Quemadmodum igitur divinæ omnis operationis, omnisque virtutis et gratiæ Christus radix, fonsque ac auctor exsistit; secundis autem partibus pro rata cum eo similitudine, hi quoque qui ex illo sunt, eorumdem et ipsi socii ac consortes exsistunt: sic quoque confessionis vis, primo quidem C principaliusque in magistro, ex illo autem etiam in discipulis participata ratione noscitur; tum reliquis omnibus, tum præ illis singularique excellentia, in eo qui diviniore providentia rem ipsam appellationem est consecutus.

Laudemus igitur Judam, juxta patriarchæ vaticinium; illum scilicet qui ex confessione nomen sit mutuatus. Laudemus et veneremur eum, qui digne pro sacri nominis ratione vitam instituerit; qui sicut reliquas virtutes, sic hanc quoque excellenter cum Christo communem habuerit; ferventissimum utique fide, et dilectione probatissimum, scientiaque perfectissimum discipulum, qui sublimem sacrumque complevit duodenarium apostolorum D chorum. Laudemus, non Iscariotem (procul enim is est a benedictione; quippe qui dilexerit maledictionem, et venit ei) sed Judam utrinque spectabilem ac nobilissimum [27]; tum scilicet naturalibus dotibus, tum quæ natura superiores sunt, eximie clarum atque ornatum. Ad terrenam quidem prosapiam quod attinet, Josephi filium ac Jacobi fratrem; quod autem ad cœlestem, Dei filium ac Christi fratrem, nepotem quidem Davidis regis, ac Christum agnatione carnali contingentem; siquidem et Joseph ipse parens, ejuscemodi sanguinis necessitudine Mariam sponsam contingebat: propinquis quidem illustrem, et qui clara justitiæ

[24] Gen. XLIX, 8. [25] Rom. II, 28; Rom. VII, 6. [26] Joan. VIII, 39; Colos. II, 11. [27] Psal. CVIII, 18.

Digitized by Google

exempla nactus esset, sicque illa majori virtutis claritate vicisset, iisque præcelluisset, ut non tam ipse illorum, quam illi ejus longe fulgoribus honestarentur ac præniterent.

Hunc et in typum sanctæ ex Judæis collectæ Ecclesiæ assumptum esse existimo. Quia enim futurum erat, ut gens Judaica duabus scissa partibus, altera quidem necessitudine Deo adjungeretur, altera repelleretur ; hinc quidem per fidem justificata, inde incredulitatis causa damnata ; utque pars altera superædificaretur super fundamentum apostolorum et prophetarum, altera instar ramorum aridorum et inutilium a sancta radice effringerentur[32] ; excisæ quidem Synagogæ typus proditus est nefandus ille proditor ; sanctarum vero Ecclesiæ reliquiarum saluti deditarum typus enituit beatissimus Judas, quem impræsentiarum laudamus. Ac sicut ille ob peccati summam nequitiam devinctus devotusque diabolo, his qui sequuntur, in interitum præit ; sic iste perfecta justitia Christo copulatus, ad salutem supra quam perfectam, eos, qui illi comites adjungantur, ducit.

Quandoquidem igitur ancipitem vocis significationem distinximus, ac quod vulgo rudibusque abhorrere videbatur, nominis explicatione detersimus, age, quæ ad sanctum hunc Judam spectant, quemadmodum ipse nobis cœlitus illuxerit, consideremus ; ab ejus quidem minutim narranda vita supersedentes, apostolicique laboris periodo, necnon prædicationibus et miraculis omissis (quod neque ullos hactenus hæc complectentes nanscisci licuerit commentaries) apostolicis eum laudibus velut rosarum floribus aliorum more coronantes, tum grata illi fecerimus, tum amica valde atque accepta, his, qui veri amantem auditum prætendunt ; ut qui ex communibus omniumque sensu receptis rationibus, veritatis discipulo laudationem contexamus.

Ejus itaque ab initio vitæ ratio ac educatio sancta dubio procul justaque et bona. Bona enim ex radice, bonæ indolis ortum germen est : ac sub parente justo sobrioque, sobrie justeque justus filius erudiebatur ac instituebatur[33]. Quapropter omnes sæculi vanitates et insanias falsas devitabat : hoc cavens, ne ingenui magnique ejus animi vis caducis rebus ex libidine addicta, corrumperetur : totus vero in se conspirans ac sibi studens, legisque meditatione institutus, atque mandatorum documentis excultus ac magnifice præexercitatus, non minus mentis habitu, quam corporis statura quotidie crescens, profectu augebatur.

Quia igitur ipse quidem prædagogo lege hactenus custoditus, ad mensuram ætatis tum corporalis, tum animi provexerat ; magnum autem gratiæ lumen Sol justitiæ, unigena paternæ substantiæ figura, mortali jam massa per castissimam ac virgina-

περιουσία τῆς ἀρετῆς ὑπερβαλόντα, ὡς ἐκείνους ἐκ τοῦδε πολὺ μᾶλλον, ἢ τοῦτον ἐξ ἐκείνων γνωρίζεσθαι καὶ λαμπρύνεσθαι.

Τοῦτον ἡγοῦμαι καὶ εἰς τύπον τῆς ἐξ Ἰουδαίων ἁγίας Ἐκκλησίας παρειλῆφθαι. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε διχῇ τὸ Ἰουδαίων μερισθὲν γένος, τὸ μὲν οἰκειωθῆναι Θεῷ, τὸ δ' ἀποτεθῆναι· τὸ μὲν διὰ πίστεως δικαιούμενον, τὸ δὲ δι' ἀπείθειαν κατακρινόμενον· καὶ τὸ μὲν ἐποικοδομηθῆναι τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, τὸ δὲ τρόπῳ κλάδων ξηρῶν καὶ ἀκάρπων τῆς ἁγίας ἐκκλασθῆναι ῥίζης· τύπος μὲν τῆς ἐκκεκομμένης Συναγωγῆς ἐκεῖνος ὁ δυσώνυμος ἀπελήλεγκτο προδότης· τύπος δὲ τοῦ σεσωσμένου τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας καταλείμματος, ὁ μακαριώτατος Ἰούδας, ὁ νῦν ἐπαινούμενος ἐδείκνυτο· καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος δι' ἁμαρτίας ἄκρας οἰκειωθεὶς τῷ διαβόλῳ, εἰς ἀπώλειαν τῶν ἑπομένων καθηγεῖται, οὕτω διὰ τῆς τελείας δικαιοσύνης οὗτος τῷ Χριστῷ συναφθείς, πρὸς ὑπερτελῆ σωτηρίαν τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ χειραγωγεῖ.

Ἐπειδὴ οὖν τὴν ὁμωνυμίαν διεστειλάμεθα, καὶ τὸ ἀπεοικὸς δοκοῦν τοῖς πολλοῖς καὶ ἀμαθέσι διὰ τῆς τοῦ ὀνόματος δηλώσεως ἀνεκαθήραμεν, φέρε τὰ κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον Ἰούδαν, ὡς ἂν αὐτὸς ἡμῖν οὐρανόθεν ἐλλάμψειεν, θεωρήσωμεν· τὴν μὲν ἐπὶ λεπτῷ τῆς αὐτοῦ πολιτείας ἀφήγησιν, καὶ τὴν ἀποστολικὴν περίοδον, καὶ τὰ κηρύγματα καὶ τὰ θαύματα παρέντες, ὅτι μηδ' ὑπομνήμασιν ἡμῖν ἐξεγένετο μέχρι τοῦ δεῦρο περιτυχεῖν· ἀποστολικοῖς δὲ τοῦτον ἐπαίνοις ὡς ἄνθεσι ῥόδων κατὰ τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους ὁμοίωσιν ἀναδησάμενοι, αὐτῷ τε κεχαρισμένα δράσαιμεν ἄν, φίλα τε ἄγαν καὶ εὐαπόδεκτα τοῖς φιλαλήθη προτείνουσιν ἀκοήν· ὡς ἐκ τῶν κοινῶν καὶ ὁμολογημένων ἐννοιῶν, τὴν εὐφημίαν τῷ τῆς ἀληθείας διασκευαζόμενοι μαθητῇ.

Ἡ μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῦ βίωσις καὶ ἀναγωγή, ὁμολογουμένως ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή. Ἀγαθῆς γὰρ ῥίζης ἀγαθοφυὴς βλαστὸς ἐκδοθείς· καὶ ὑπὸ δικαίῳ πατρὶ καὶ σώφρονι, σωφρονικῶς καὶ δικαίως, ὁ δίκαιος ἐπαιδεύετο καὶ ἀνήγετο παῖς. Ὅθεν πάσας μὲν τοῦ βίου ματαιότητας καὶ μανίας παρῃτεῖτο ψευδεῖς, μὴ καταξιῶν τὸ εὐγενὲς τῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ μεγαλοφυὲς, τῇ φιλοπαθεῖ τῶν ἐπικήρων καταφθαρῆναι σχολῇ· πρὸς ἑαυτὸν δὲ συννενευκὼς ὅλος, καὶ τῇ μελέτῃ τοῦ νόμου παιδοτριβούμενος, καὶ ταῖς παραγγελίαις τῶν ἐντολῶν ἐξασκούμενος, καὶ μεγαλοφυῶς προγυμναζόμενος, οὕτως οὐχ ἧττον τῆς σωματικῆς ἡλικίας, τῆς διανοίας τὴν ἕξιν ἡμέραν καθ' ἡμέραν αὐξάνων, ἐπεδίδου ταῖς προκοπαῖς.

Ἐπεὶ γοῦν αὐτὸς μὲν τῆς τε σωματικῆς, τῆς τε κατὰ ψυχὴν ἡλικίας εἰς μέτρον ὑπὸ τῷ παιδαγωγῷ νόμῳ τέως φρουρούμενος προβέβηκεν· τὸ μέγα δὲ τῆς χάριτος φῶς, ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὁ μονογενὴς τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως χαρακτὴρ, ἤδη τὸ

[32] Ephes. II, 20. [33] Psal. XXXIX, 5.

Digitized by Google

βρότειον φύραμα διὰ τῆς πανάγνου καὶ παρθενικῆς ἀνειληφὼς Μαριὰμ, καὶ ὑπὸ τῷ ἐκείνου πατρὶ τῷ Ἰωσὴφ, ἅτε μνηστῆρι τῆς Παρθένου τὴν σωματικὴν ἡλικίαν ἀναγόμενος· ἐπειδὴ ταῖς Ἰωάννου μαρτυρίαις, καὶ πολὺ μᾶλλον ταῖς τοῦ οὐρανίου Πατρὸς ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἀπεκαλύπτετο, καὶ τοῖς ὑπερφυεστάτοις εὐθὺς τῶν ἔργων, ἠρέμα τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς οἰκείας ἐπέφαινε θεότητος, οὐ κατὰ τοὺς ψευδωνύμους οὗτος Ἰουδαίους τὰ τῆς καρδίας νοήματα πεπωρωμένης, βασκάνοις τὸν εὐεργέτην ἀνέβλεψεν ὀφθαλμοῖς· οὐδ' ἠγάπησε μὲν, φυσικῇ δὲ μόνῃ φιλοστοργίᾳ, καὶ συγγενείας οἰκειότητι τούτῳ συνδεόμενος, τῆς σωτηριώδους πίστεως κατὰ τοὺς πλείους τῶν συγγενῶν ἔρημος ἦν· οὐδὲ πίστει μὲν ἐχρῆτο βεβαίᾳ, τῆς δὲ ἁγίας ἀγάπης τὰ δεύτερά τινος τῶν τῷ Χριστῷ τότε μαθητιώντων ἀπεφέρετο· ὁμοῦ δὲ συνδεδραμηκότων ἐπ' αὐτῷ τῆς κατὰ τὸ σῶμα συγγενείας, τῆς φυσικῆς προσπαθείας, εἶτ' οὖν φιλίας, τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος· τῆς οὐχ ἧττον διὰ τὸν τοῦ βίου τρόπον, ἢ τὰ μεγάλα θαύματα πίστεως, καθ' ὃν καὶ συνανατέθραπτο, καὶ συνανῆκτο τῷ Ἰησοῦ, ὡς τῷ αὐτῷ νομιζόμενος κεχρῆσθαι πατρί· διὰ ταῦτα τοίνυν τῆς ἀκροτάτης πρὸς αὐτὸν εὐθὺς οἰκειότητος, ἤτοι φιλότητος· ὁ μακαριώτατος εὐμοιρηκώς· ὁμοῦ τε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας τοῦ κηρύγματος ἐδέξατο τὴν ἀρχὴν, καὶ αὐτὸς τοῦ Εὐαγγελίου καθίσταται μαθητής· καὶ τῇ συγγενικῇ φιλίᾳ τὴν κατὰ Θεὸν προστιθείς· καὶ τῇ παιδαριώδει γνώσει τὴν τελείαν ἐξευρηκώς· καὶ τῷ παιδαγωγῷ νόμῳ πρὸς τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος ῥᾷστα συμβιβασθείς, καὶ τὸν διδάσκαλον εὐθύτητι νοῦ διανοούμενος, δικαιότατα τῆς πρώτης τῶν τοῦ Ἰησοῦ φίλων τάξεως, καὶ τῆς ἱερᾶς ἐναρίθμιος δείκνυται τῶν ὑψηλῶν ἀποστόλων δωδεκάδος.

lem Mariam assumpta, subque illius parente Josepho, utpote virginis sponso, corporali ætate augescens, cum Joannis testimonio, tum longe amplius ipsa Patris cœlestis super aquam voce detegeretur, magnificisque tamen operibus suæ sensim deitatis magnificentiam proderet; haudquaquam is, falsi nominis Judæorum more, occæcatis mentis sensibus, liventibus oculis benefactorem aspexit [20]. Neque dilexit quidem, at naturali duntaxat amoris vi sanguinisque necessitudine illi devinctus, uti cognatorum magna pars, salutari fide destituebatur. Neque firma quidem usus est fide; quod vero ad sanctam dilectionem attinet, secundas præ ullo eorum tulit, qui tum Christo magistro utebantur: quinimo, simul in eo concurrentibus corporali affinitate, naturalisque affectus proclivitate (amicitiæ scilicet necessitudine) necnon Spiritus charitate; fide item, quam non minus morum ipsa vitæque necessitudo conciliaret, quam ingentia illa patrata miracula (educato scilicet cum Jesu, ut qui eumdem habere parentem exsistimaretur): his, inquam, vir beatissimus, summam statim in eum necessitudinem, sive amicitiam, consecutus, simul atque Evangelium regni prædicari cœpit, ipse quoque Evangelii discipulus efficitur; cognationisque illi ac sanguinis necessitudini divino amore adjuncto, puerilique scientia adinventa quæ perfecta est; legeque pædagogo, ad Spiritus facili negotio legem provectus, ac mentis rectitudine magistrum intelligens, per quam merito primæ Jesu amicorum classi, sacroque sublimium apostolorum duodeno choro accensetur.

Ἐντεῦθεν αὐτήκοος μὲν μυστηρίων κρυφίων Θεοῦ, αὐτόπτης δὲ ἔργων χρηματίζει Θεοῦ· μᾶλλον δὲ κοινωνὸς μὲν καὶ μύστης ὀργίων θεουργικῶν· αὐτουργὸς δὲ καθίσταται θαυμάτων θεοτελῶν. Ὅσα γὰρ ὁ Πατὴρ ἐνήργει διὰ τοῦ Μονογενοῦς, ταῦθ' οὗτος αὖθις ἀποστέλλων τοὺς δώδεκα, πρὸς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα Ἰσραὴλ, καὶ πρὸς τὴν μεγάλην αὐτοὺς τῶν ἐθνῶν προγυμνάζων ἀποστολὴν, καὶ μετ' αὐτῶν δὲ τῷ πνεύματι πορευόμενος ἐνήργει· μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς, ὦ τρισμακαριώτατε! πεμπόμενος, καὶ τὴν αὐτὴν τοῖς κορυφαίοις καὶ πρώτοις ἐξουσίαν, ὡς οὐδὲν αὐτῶν κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης ἐλαττούμενος, εἰληφὼς, δαίμονας μὲν ἐξέβαλλες, ὡς ὑπὸ πυρὸς τῆς ἐνεργούσης ἐν σοὶ χάριτος ἐκπιμπραμένους καὶ διωκομένους· λεπροὺς ἐκαθάριζες, λόγῳ μόνῳ καὶ ἐπικλήσει τοῦ πέμψαντος τῆς λέπρας ἐκκαθαιρομένης· νεκροὺς δὲ δι' ἁφῆς χειρὸς μόνης καὶ προσευχῆς ἀνιστῶν, καὶ τυφλοὺς ὀμματῶν, καὶ χωλοὺς ἀνορθῶν, καὶ πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν σώματος πάθην ἐξιώμενος, ὅλον ἐν σοὶ τὸν τῆς ζωῆς μένειν λόγον τοῖς θαυμασίοις πιστούμενος ἐνεργήμασιν ἐδείκνυες.

Inde occultorum Dei mysteriorum ipse auditor operumque inspector efficitur: quinimo socius quidem ac mystes ac deificarum cæremoniarum, diviniorumque patrator miraculorum redditur. Omnia enim quæ Pater Unigeniti munere operabatur, hæc ille rursus mittens duodecim ad oves quæ perierant domus Israelis, atque ad magnum gentium apostolatum velut rudimento exercens, illisque comes spiritu vadens, itidem operabatur. Cum quibus tu quoque, beatissime, missus, velut nihil illis sanctitatis spiritu deterior, nactus potestatem, dæmones ejiciebas, quos instar ignis vis gratiæ in te efficax incenderet atque fugaret; leprosos mundabas, solo sermone ac mittentis invocato nomine lepram profligans; mortuos denique solo manus tactu atque precibus suscitans, cæsis visum reddens, claudos erigens, omnemque morbum ac corporis ægritudinem sanans, totum in te vitæ manere sermonem mirandis operibus ostendebas.

Τοῦτον ἀῤῥαβῶνα πρῶτον τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς χάριτος ἀπαρχὴν, τῶν τοιούτων σημείων τὴν ἐπί-

Primum hunc Spiritus arrhabonem ac gratiæ delibationem, ejuscemodi signorum exhibitionem

[20] Malach. IV, 2; Hebr. I, 3; Matth. III, 17; Luc. III, 22.

Digitized by Google

nactus; postea vero Christi improperium sustinens, ac cum eo qui ageretur in crucem quodammodo cruci affixus, vitalissimaque defungenti passione miserantis animo compassus, et cum resurgente consuscitatus, majus perfectiusque spiraculo affusum Spiritus donum consecutus es.

Postea vero e terra sublatum cœliique apsides nactum, atque ad cœlestem Patrem cum gloria assumptum filium contuitus es. Tum veracis exspectata promissione, perfectum Spiritus afflatu donum in cœnaculo cum undecim sedens, ejus illapsu suscepisti (velut nimirum throno gloriæ elevato atque excelso, aut divina regia, aut mystico adyto, vel sancto sanctorum, lucis fulgoribus micante seu deforme præparato animo, sic prompte ad te venientem divinissimum Paracletum[31]), atque ejus quidem præsentiæ vehementi sonitu contentis nervis, cœlestique virtute repletus, atque igneis linguis purgatus et sapientia auctus, plenusque veritatis et gratiæ effectus, sic tu quoque ad destinatam tibi apostolici muneris sortem cucurristi in siti[32].

Cucurristi, ut boni consortes assumeres; ut scaturiente in te gratia, qui illius expertes essent, singulari humanitate ac benignitate impartires. Sicut enim pluviosa nubes aquis conferta, nec diu grave pondus sustinere valens, ventoque coarctante jactata atque compressa, versantibus in terra imbrem spargit: sic et magnus apostolus Judas, cœlesti illa Spiritus unda, fluentisque spiritalibus eximie potatus atque ebrius, fœtantem diutius animum tenere nequibat.

Veram terrena statim Jerusalem egressus cœlestis Sionis causa ac tum ad Aquilonem tum ad Orientem, agente eum Domino Spiritu, raptus[33]; totaque Syria et Mesopotamia superata, sermonis doctrinas vitam præbentes atque giguentes, influit. Nec vero tanquam stillas, aut guttas roris, ut sic dicam, cœlestem influit imbrem: sed largo velut flumine, tanquam revera flumen Dei repletum aquis[34]; divinis quidem sermonibus gentium aures in stuporem agens, admirandis autem operibus oculos admiratione percellens; ac sermonum quidem veritate operum magnificentiæ fidem astruens; operum vero claritate, sermonum confirmans veritatem: aut verbis quidem, veritatis vivam divinamque præstantiam, inauditis vero operibus, operum natura superiorum dignitatem animis commendans, utriusque Evangelii veritatem, dignissimam cui fides adhiberetur, gentibus tradebat, ac rerum quidem natura, ad eorum quæ naturam superant, agnitionem fidemque suadendam usus, rerumque ob oculos positarum exemplis, ad Dei qui cerni oculis non potest, intelligentiam manu ducens, ac seipsum, ad ejus qui prædicabatur, Christi fidem simulacrum quoddam proponens, sic paulatim omni

A δειξιν είληφώς· μετὰ ταῦτα δὲ τὸν ὀνειδισμὸν ὑποσχὼν τοῦ Χριστοῦ, καί τινά οἱ τρόπον σταυρουμένῳ συσταυρωθεὶς· καὶ τὸ ζωαρχικώτατον πασχόντι πάθος συμπεπονθώς· καὶ ἀνισταμένῳ συνανιστὰς, τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας τοῦ Πνεύματος τῷ ἐμφυσήματι τετύχηκας δωρεᾶς.

Μετὰ ταῦτα δὲ, τῆς γῆς μὲν ἐπαιρόμενον, τοῦ οὐρανοῦ δὲ τῶν ἀψίδων ἐπιλαμβανόμενον, καὶ πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα τὸν Υἱὸν μετὰ δόξης ἀναλαμβανόμενον τεθεαμένος· εἶτα, τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ἀψευδοῦς ἐκδεδεγμένος, τὴν τελείαν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν, ἐν ὑπερῴῳ τοῖς ἕνδεκα συγκαθεζόμενος, οὐρανόθεν ἐφαλλομένην ὑπεδέξω· οἷα γὰρ θρόνον δόξης ἐπηρμένον καὶ ὑψηλὸν ἢ θεῖον ἀνάκτορον, ἢ μυστικὸν ἄδυτον, ἢ ἅγιον ἁγίων, τὴν φωτοειδῆ καρ- B δίαν, ἤτοι θοειδῆ προπαρασκευασάμενος, οὕτως ἑτοίμως ἰόντα παρὰ σὲ τὸν θεαρχικώτατον Παράκλητον καὶ τῇ μὲν βιαίᾳ τούτου τῆς παρουσίας ἠχῇ τονωθείς, ταῖς πυρίναις δὲ γλώτταις καθαρθείς τε καὶ σοφισθείς, καὶ πλήρης ἀληθείας καὶ χάριτος γεγονὼς, οὕτω καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν ἀφωρισμένον σοι κλῆρον τῆς ἀποστολῆς ἔδραμες ἐν δίψει.

Ἔδραμες, ὥστε τοῦ ἀγαθοῦ παραλαβεῖν κοινωνούς· ὥστε τοῖς ἀμοίροις τῆς ἐν σοὶ πηγαζούσης χάριτος ὑπερβολῇ μεταδοῦναι φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος. Καθάπερ γὰρ ὀμβροτόκος νεφέλη τοῦ ὕδατος μεμεστωμένη, καὶ τὸ βάρος διανέχειν ἐπὶ πολὺ μὴ δυναμένη, τῷ συνέχοντι δὲ πνεύματι φερομένη καὶ συνθλιβομένη, τὸν ὑετὸν ἀποστάζει τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς· οὕτω καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος Ἰούδας, τῆς οὐρανίας C ἐκείνης πλημμύρας τοῦ Πνεύματος, καὶ τῶν νοητῶν ῥείθρων ὑπερφυῶς μεθυσθείς, οὐχ οἷός τε ἦν ἐπὶ πλεῖον ἐγκυμονοῦσαν τὴν διάνοιαν κατασχεῖν.

Ἀλλὰ τὴν ἐπίγειον εὐθὺς Ἱερουσαλὴμ διὰ τὴν οὐράνιον Σιὼν ἐξελθὼν, καὶ πρὸς Βορρᾶν τε καὶ Ἕω διὰ τοῦ ἄγοντος αὐτὸν Κυρίου φερόμενος Πνεύματος· καὶ πᾶσαν Συρίαν καὶ τὴν Μεσοποταμίαν διαβάς, ἐπινάει μὲν αὐτοῖς τὰς ζωοπαρόχους τοῦ λόγου καὶ ζωογόνους διδαχάς· οὐ κατὰ ψεκάδας δὲ καὶ δροσώδεις, ὡς εἰπεῖν, σταγόνας, τὸν οὐράνιον ὄμβρον ἐπινάει, ποταμηδὸν δὲ, ὡς τῷ ὄντι ποταμὸς ὢν ὑδάτων Θεοῦ πεπληρωμένος· λόγοις μὲν θείοις τὰς τῶν ἐθνῶν ἀκοὰς ἐξιστῶν, ἔργοις δὲ θαυμασίοις τὰς ὁράσεις ἐκπλήττων καὶ ἐκθαμβῶν· καὶ τῇ ἀληθείᾳ μὲν τῶν λόγων τὴν τῶν ἔργων μεγαλειότητα πιστούμενος, τῇ λαμπρότητι δὲ τῶν ἔργων τὸ εἰλικρινὲς τῶν λόγων βεβαιούμενος· ἢ λόγοις μὲν τὸ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καινοπρεπὲς καὶ θεοπρεπὲς, ἔργοις δὲ παραδόξοις τὰ τῶν ἔργων ὑπερφυῆ πληροφορῶν, δι' ἀμφοτέρων τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου τοῖς ἔθνεσι πιστοτάτην παρεδίδου· καὶ τῇ φύσει μὲν τῶν ὄντων πρὸς τὴν τῶν ὑπὲρ φύσιν γνῶσιν καὶ πίστιν χρώμενος ὁδηγῷ, καὶ ἐν ὑποδείγμασι τοῖς ὁρωμένοις πρὸς τὴν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ κατανόησιν χειραγωγῶν· εἰκόνα δὲ ἑαυτὸν πρὸς τὴν τοῦ κηρυττομένου πίστιν προβαλλόμενος Χριστοῦ, οὕτω κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν τοὺς ἀναισθήτους ἦγε· πείθων

[31] Isa. VI, 1. [32] Psal. LXI, 5. [33] II Cor. III, 17. [34] Psal. LXIV, 10.

Digitized by Google

οὐρανὸν μὲν καὶ ἥλιον καὶ τοὺς ἀστέρας· ἀέρα τε τοῦτον, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτὸν αἰθέρα· γῆν τε καὶ θάλασσαν, καὶ ὅσα γε τούτοις ἐμπέφυκε φυτὰ καὶ ζῶα, πάντα κτιστά τε καὶ δοῦλα καθεστάναι τοῦ τὰ πάντα δημιουργήσαντος Θεοῦ· Θεὸν δὲ τούτων οἴεσθαι μηδέν, ὅτι ἀλλοιωτὰ ταῦτα καὶ φθαρτά, καὶ ὑπηρετικὰ τῆς ἐν κόσμῳ τῷ ἀνθρώπῳ δέδοται ζωῆς· καὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ φύσιν ἥττω, ὅτι τε λόγου ἄμοιρα, καὶ ὅτι δι' ἐκεῖνον· εἰ οὖν ἐκεῖνος οὐ Θεός, πολλοῦ δεῖ τὰ χείρω τούτου θεοὺς προσεικεῖν· οὗτος δὲ μόνος ἀληθῶς Θεός, ὁ μὴ ὑπό τινος γινόμενος, ἀεὶ δὲ ὤν· ὁ μὴ δημιουργούμενος, τὰ πάντα ποιῶν δέ· ὁ μὴ ἀλλοιούμενος ἢ τρεπόμενος, ὢν ὁ αὐτὸς ἀεὶ δὲ καὶ πάντα κινῶν, καὶ ἀλλοιῶν, καὶ μετασκευάζων.

A destitutos sensu ad veritatis agnitionem ducebat : nempe suadens *cœlum, solem, stellas, hunc que aerem, atque illi superiorem æthera ; terramque et mare, et quæ in eis versantur, ac vivunt plantæ, et animalia cuncta creata, ac Dei mancipia esse, qui condidit omnia, ex his nullum arbitrandum Deum, quod nimirum ista aliam ex alia qualitatem mutent, sintque interitioni obnoxia ; data scilicet in subsidium humanæ, quam in mundo agimus, vitæ : esseque natura homine deteriora, quod careant ratione, ac sint illius causa. Cum igitur ne homo quidem sit Deus, longe abhorret, ut quæ illo deteriora sunt, deos nuncupemus. Hic autem solus vere Deus est, qui a nullo sit, et est semper. Qui ipse nullo auctore creatus, sed creat ipse omnia ; qui nec qualitate ulla, nec substantia mutatur, sed semper idem ipse est, movetque omnia, exque alia in aliam qualitatem convertit, mutatque substantia.*

Τοῦτον Θεὸν εἰδέναι δεῖ μόνον καὶ προσκυνεῖν· μόνος γὰρ ἅγιος φύσει, μόνος ἀγαθὸς καὶ δίκαιος καὶ σοφός, ἐξ οὗ πᾶσα σοφία καὶ δικαιοσύνη, καὶ πᾶσα πηγάζει χρηστότης καὶ ἁγιωσύνη· μόνος οὗτος δυνατός, ὡς παντὶ θελήματι σύνδρομον δύναμιν καταπλουτῶν· ἐλεήμων τε καὶ οἰκτίρμων μόνος, ὃς τὸν μονογενῆ, τὸν ὁμοφυᾶ, τὸν ὁμόθεον καὶ ὁμάγαθον Υἱόν, ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἁμαρτησάσης, καὶ εἰς ᾅδου καὶ ἀπωλείας βάραθρον ὀλισθησάσης ἀνθρωπιζόμενον δωρεῖται, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρεφόμενον· καὶ ὑπὲρ αὐτῶν σταυρούμενον, θαπτόμενον, τριήμερον ἀνιστάμενον, τεσσαρακονθήμερον ἀναλαμβανόμενον, καὶ πρὸς τὸν Πατέρα μετὰ δόξης, ἡμῶν βλεπόντων, ἀναφερόμενον.

B *Hunc solum noscendum Deum et adorandum : solus enim natura sanctus, solus bonus et justus et sapiens, ex quo omnis sapientia et justitia, omnisque bonitas et sanctitas manat. Solus hic potens, ea scilicet pollens potestate, quæ omnem voluntatem exæquet. Solus miserator ac misericors, ipse nimirum munere auctor, ut unigenitus ejusdem secum naturæ, paris deitatis ac bonitatis Filius pro humana natura peccati rea, atque in inferni interitionisque barathrum prolapsa, homo fieret, ac cum hominibus sociam vitam ageret ; ut item hominum causa cruci affigeretur, sepeliretur, triduanus resurgeret, quadragesimo post die in cœlum reciperetur, atque ad Patrem cum majestate, cernentibus nobis, sursum ascenderet.*

Ὃς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν ὑπερουσίως τετελεκώς, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου λοιπὸν τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς κεκαθικώς, ἀπέστειλεν ἡμᾶς εὐαγγελιζομένους ὑμῖν εἰρήνην καὶ πᾶν ἀγαθόν· ἵνα τούτῳ πιστεύσαντες βαπτισθῆτε, καὶ πληρωθῆτε εἰς πᾶν πλήρωμα τοῦ Θεοῦ· ἵνα ἀπολουσάμενοι καὶ ἀποκαθηράμενοι τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ἀπὸ πάσης ἀσεβείας καὶ πονηρίας, πληρωθῆτε μὲν Πνεύματος ἁγίου, κληρονόμοι δὲ γένησθε κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς αἰωνίου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀμήν.

C *Is, salutis nostræ negotio, altiori quam rerum natura ferat, consilio atque opera peracto, jamque in dextera sedis majestatis, in excelsis sedens, misit nos pacem vobis evangelizatum, omneque bonum, ut illi credentes baptizemini, et impleamini in omnem plenitudinem Dei [35] : ut abluti et emundati interiorem hominem ab omni impietate et nequitia, impleamini Spiritu sancto, ac hæredes efficiamini secundum promissionem vitæ æternæ, in Christo Jesu. Amen.*

Τοιαύτας ἀεὶ διδαχὰς ὁ ἀξιομνημονευτότατος Ἰούδας πᾶσαν Συρίαν, καὶ τὰς τῆς Ἑῴας πόλεις καὶ χώρας, νουθετῶν, διαλεγόμενος, παρακαλῶν καὶ πᾶσι τρόποις θεομιμησίας ἐγκείμενος καὶ χρηστότητος, πάσαις ἐπινοίαις Θεοῦ φρονήσεως αὐτοὺς μετῆει, καὶ ποτὲ μὲν πειρασμοῖς ἐξαισίοις καὶ αἰκίαις καὶ μάστιξι, καὶ θανάτου κινδύνοις περιπίπτων, διὰ προνοίας τοῦ ἐν αὐτῷ μένοντος ἀπηλλάττετο Χριστοῦ· ποτὲ δὲ τοῦ Παρακλήτου μυστικωτέραις ἐλλάμψεσι καὶ ἱερωτάταις ἐπισκιάσεσι παρεκαλεῖτο· καὶ νῦν μὲν ἀποκαλύψεων θειοτέρων καὶ τῶν κρυφίων Θεοῦ καταξιούμενος, νῦν δὲ θαυμασίων ἔργων ὑπερβολαῖς, καὶ ἐνεργείαις τεράτων Θεοῦ καὶ σημείων δοξαζόμενος καὶ μεγαλυνόμενος, οὕτως ἐμεγάλυνεν τὸν

D Ejuscemodi semper doctrinis sempiterna dignus memoria Judas omnem Syriam, Orientisque urbes et castella, arguens, disputans, obsecrans, modis omnibus divinæ imitationis ac bonitatis incumbens, cunctis divinæ solertiæ subtilibus inventis ac consiliis aggrediebatur : ac modo quidem in gravissimas tentationes ærumnasque et verbera, et mortis pericula incidens, Christi in eo manentis providentia liberabatur : modo vero Paracleti secretioribus illustrationibus sacratioribusque obumbrationibus recreabatur ; ac nunc quidem divinorum revelationum Deique occultorum compos, nunc vero mirabilium operum eximiis muneribus, Deique prodigiorum ac signorum operationibus clarus ac

[35] Hebr. I, 3.

Digitized by Google

magnificus, eum in modum Dominum Jesum magnificabat; sic Christi Evangelio fidem certam arrogabat.

Sic præter alia, cum et Edessam Syriæ maximam metropolim venisset, ac in ea non sine laboribus atque ærumnis Christum annuntiasset, totamque diabolo addictam, divinissimis maxime sermonibus operibusque perquam eximiis humanumque excedentibus modum, rapuisset, ac per fidem Jesu conciliasset, sanctamque ei Ecclesiam, qui omnem vincit sanctitatem conciliasset, ac postea clarum Deoque dignum Dei martyrium complesset, sic ad eum gaudens evolavit; cunctos quidem principatus et potestates, mundique rectores tenebrarum, ac spiritalia omnia nequitiæ velut somnia umbrasque prætergressus, sacris autem ac divinis angelis (cœlorum spiritaliter reseratis januis) intermistus [36]; archangelis obviam factus, venerabilesque principatus assecutus, perque omnes sanctas potestates atque virtutes ac dominationes incredibili lætitia atque exsultatione commeans: quin et per ipsos quoque mundo superiores thronos, mediaque celsissimorum venerabilissimorumque Cherubim atque Seraphim agmina deductus, velut charissimus prædilectusque filius ei apparuisti, qui in solio gloriæ regni sui laudatur [37]; ac tanquam victor, et qui ad finem usque Christi servaveris opera, diviniorem iterum sublimioremque potestatem in gentes ab eo consequeris, eique, juxta divinam promissionem, consessor assistis [38], unaque pascis, et vero pasces regesque gentes, confringens eas ut vasa figuli [38*]. Sed et de ligno vitæ, quod est in medio paradisi sumens, eoque vescens, excelsissimam dilectionem ac deificationem primorumque Dei charissimorum pignorum effusas longævasque delicias atque honores adiisti [39].

Quænam igitur oratio vestram explanet atque declaret magnificentiam? Quis vero tantam divinæ scientiæ vim aut contemplationis sublimitatem nactus, ut, qua polletis gloriam et sanctitatis magnificentiam, audeat tentare? Quemadmodum enim fieri non potest, ut qui terreno adhuc utitur corpore, vestram beatitatem ac deitatem conspiciat, sic neque ut verborum canticis eam digne laudet ac celebret. Æquum proinde ut augustissimum digneque beatissimum caput salutantes, ita dicamus:

Salve sis, o beate ipse inspector, vereque ac sedule Dei Verbi famule. Salve sis, Juda charissime, dignaque veri Israelis et Dei, ac vere Deum videntis, proles! quod te quoque vere laudaverunt, parentisque similitudine adoraverunt atque adorant spiritales fratres tui: quod sicut ille ex Patre, sic tu quoque ex illo divinum germen, velut ex leone catulus emersisti [39*]: ac sicut leo in medio hæreditatis tuæ recubans obdormisti; nec qui suscitet ullus est (qui nimirum a spiritali abacturus sit hæreditate) quod asinam tuam et pullum tuum (gen-

A Κύριον Ἰησοῦν, οὕτως τὸ Εὐαγγέλιον ἐπληροφόρει Χριστοῦ.

Οὕτω πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ Ἔδεσσαν μεγίστην οὖσαν τῆς Συρίας μητρόπολιν καταλαβών, καὶ ἐν αὐτῇ τὸν Χριστὸν οὐκ ἀπόνως εὐαγγελισάμενος, πᾶσάν τε τῷ διαβόλῳ προσανακειμένην ἀφαρπάσας, ἔν τε λόγοις ὅτι μάλιστα θειοτάτοις καὶ ἔργοις ὑπερφυεστάτοις, καὶ διὰ πίστεως τῷ Ἰησοῦ προσοικειώσας, καὶ Ἐκκλησίαν ἁγίαν τῷ ὑπεραγίῳ ταύτην ἀφιερωσάμενος, καὶ μετὰ ταῦτά τε μαρτύριον καθαρόν τε καὶ ἀξιόθεον ἀποπεπληρωκὼς τῷ Θεῷ, χαίρων οὕτω πρὸς αὐτὸν ἀνέπτη, πάσας μὲν ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους, καὶ πάντα τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, ὡς ὀνείρατα παρελθών, τοῖς B ἱεροῖς δὲ καὶ θείοις ἀγγέλοις τῶν οὐρανίων νοητῶς ἀναπεπετασμένων πυλῶν παρεμβαλών, καὶ τοῖς ἀρχαγγέλοις ἀντιβολῶν, καὶ ταῖς τιμίαις ἀρχαῖς τυχών, καὶ διὰ πάσης ἐξουσίας ἁγίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος ἐν ἀῤῥήτῳ φαιδρότητι καὶ ἀγαλλιάσει παριών· ναὶ δὴ καὶ διὰ τῶν ὑπερκοσμίων θρόνων αὐτῶν, καὶ διὰ μέσων τῶν ὑψηλοτάτων καὶ σεπτοτάτων καὶ Χερουβείμ τε καὶ Σεραφείμ προσιὼν τῷ ἐπὶ θρόνου δόξης τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὑμνουμένῳ, ὡς ἀγαπητὸς καὶ τίμιος ἐνεφανίσθης υἱὸς, καὶ ὡς νενικηκὼς, καὶ ὡς τετηρηκὼς ἄχρι τέλους τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν αὖθις ἐνθεώτερόν τε καὶ ὑψηλότερον παρ' αὐτοῦ λαμβάνεις ἐξουσίαν· καὶ αὐτῷ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν συνεδριάζεις καὶ συμποιμαίνεις, καὶ συμ- C ποιμανεῖς δὲ τὰ ἔθνη, ὡς σκεύη ταῦτα συντρίβων κεραμικά· καὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου δὲ τῆς ζωῆς τοῦ ὄντος ἐν μέσῳ τῷ παραδείσῳ λαβὼν καὶ φαγὼν, τῆς ὑψηλοτάτης ἀγαπήσεως καὶ θεώσεως· καὶ τῶν πρώτων Θεοῦ τεκνίων τῆς ἀκρασίας, καὶ τῆς μακραίωνος ἐπιβέβηκας τρυφῆς καὶ τιμῆς.

Τίς ἂν οὖν γένοιτο λόγος τῆς ὑμετέρας ἐκφαντορικὸς μεγαλειότητος; τίς δὲ ἐπὶ τοσοῦτον θεολογίας ἢ θεωρίας ὕψους ἀφίκετο, ὡς τὴν καθ' ὑμᾶς δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν τῆς ἁγιότητος ἐκφράσαι τολμᾷν; Ὥσπερ γὰρ ἀμήχανον τὸν ἔτι σώματι χρώμενον γεηρῷ τὴν ὑμετέραν μακαριωσύνην καὶ θειότητα καθορᾷν, οὕτως αὐτὴν καὶ τοῖς διὰ τῶν λόγων ὕμνοις ἀξίως ἀδύνατον εὐφημεῖν. Ἄξιον τοιγαροῦν τὴν σε- D πτοτάτην καὶ ἀξιομακαριστοτάτην προσαγορεύοντας κεφαλὴν, οὕτω φάναι·

Χαῖρε, ὦ μάκαρ αὐτόπτα, καὶ ὑπηρέτα γνήσιε καὶ δραστήριε τοῦ Θεοῦ Λόγου· χαῖρε, Ἰούδα τίμιε, καὶ ἄξιε τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραὴλ καὶ Θεοῦ, καὶ Θεὸν ἀληθῶς ὁρῶντος Ἰησοῦ Χριστοῦ παῖ! ὅτι καὶ σὲ ἦμεσαν ὄντως, καὶ ἐν ὁμοιώματι τοῦ τετοκότος, οἱ ἐν πνεύματι ἀδελφοί σου προσεκύνησαν καὶ προσκυνοῦσιν· ὅτι καθάπερ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκεῖνος, οὕτως ἐξ αὐτοῦ σὺ θεόφυτος βλαστὸς, ὡς ἐκ λέοντος σκύμνος ἀνεδόθης· καὶ ὥσπερ λέων ἀναμέσον τοῦ κλήρου σου ἐκοιμήθης ἀναπεσών· καὶ οὐδεὶς ὁ ἀνιστῶν, ἤτοι τῆς πνευματικῆς μεθιστῶν κληρονομίας, ὅτι τὸν ὄνον σου

[36] Ephess. VI, 12. [37] Dan. III, 54. [38] Matth. XIX, 28. [38*] Psal. II, 9. [39] Apoc. II, 7. [39*] Gen. XLIX, 8.

Digitized by Google

καὶ τὸν πῶλόν σου, τὰ διά σοῦ πεπιστευκότα τῶν ἐθνῶν πλήθη, τῇ τῶν λόγων ἕλικι πρὸς τὴν ἄμπελον ἐζέσμευσας τὴν ἀληθινήν· ὅτι καὶ αὐτὸς ὡς ἐν οἴνῳ τῷ σῷ αἵματι τὴν ἱερὰν τοῦ σώματος ἔπλυνας στολήν· καὶ χαροποὺς μὲν ἔσχες, ἤτοι χαρίεσσαν ἀποστίλβοντας αἴγλην, τοὺς τῆς καρδίας ὀφθαλμούς· λευκοὺς δὲ ὑπὲρ γάλα τοὺς ὀδόντας, τῷ Πνεύματι πεφωτισμένους τῷ ἁγίῳ, καὶ καθαρὸν τὸ τῆς θεολογίας προϊέντας νᾶμα.

Χαῖρε, ὅτι οὐ πνεύματι μόνον κατὰ τὴν ἄνω γέννησιν, ὥσπερ οἱ ἄλλοι μαθηταί, ἀλλὰ καὶ σώματι κατὰ συγγένειαν ἀδελφὸς ἐχρημάτισας Θεοῦ· καὶ τῇ κατὰ φύσιν, τὴν ὑπὲρ φύσιν, καὶ τῇ κατὰ σῶμα οἰκειότητι, τὴν κατὰ πνεῦμα προσλαβόμενος, δι' ἀμφοῖν ἰσχυροτάτην τε ἅμα καὶ ὁραστικωτάτην τὴν πρὸς τὸν μόνον ἀγαπητὸν ἀγάπην ἐπεδείξω· δι' ἧς B συνήφθης καὶ υἱοθετήθης Θεῷ· κληρονόμος μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ γενόμενος.

Χαῖρε καὶ εὐφραίνου, ὅτι ὑμῖν ἡ δόξα καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀληθὴς ἡτοιμάσθη χαρά, ἡ ἀκατάληκτος, ἡ ὑπέρφωτος, ἡ ἀπρόσιτος· ἧς καὶ ἡμᾶς, ὦ τρισόλβιε, δέομαί σου, πρέσβευσον μετασχεῖν σὺν ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον Ματθίαν (53).

Πῶς δαὶ ἆρα τὸν ἱερὸν Ματθίαν ὑπερίδωμεν; πῶς δαὶ ἥττονος λόγου παρὰ τοὺς ἑνδεκα καταξιώσωμεν; Εἰ γὰρ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐκείνοις μεμορφωμένος πί- C

tium scilicet per te ad fidem adductarum agmina) sermonum capreolo seu clavicula, veræ viti alligasti : quod et ipse tuo cruore, tanquam vini liquoribus, sacram corporis stolam lavisti : ac quidem decoris ac gratiosis fuisti mentis oculis, nempe gratum fulgorem ac lucem emicantibus, dentibus vero lacte candidioribus, nempe Spiritu sancto illuminatis, et qui limpidum theologiæ laticem profunderent.

Salve sis et gaude, quod nedum spiritu, supernæ generationis ritu, velut reliqui discipuli, sed et corporalis cognationis jure Dei frater fuisti : ac naturali, ea, quæ natura superior est, ac corporali, ea, quæ spiritu est, adjuncta necessitudine, utrinque robustissimam simul ac efficacissimam in eum, qui solus prædilectus est, dilectionem ostendisti : qua Deo copulatus, inque filium ei adoptatus, hæres quidem Dei, cohæres autem Christi effectus es [40].

Gaude et lætare, quod vobis gloria et regnum, verumque gaudium præparatum est; nunquam illud finem habiturum, omnem lucis claritatem vincens, inaccessum : cujus nos quoque (quæsumus, beatissime) una vobiscum precibus obtine esse participes, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et potestas et adoratio in sempiterna sæcula. Amen.

ORATIO XIV.

Laudatio sancti celebratissimique Mathiæ apostoli.

Quinam igitur fiat, ut Mathiam despiciamus? Quinam fiat ut minoris præ undecim summisque apostolis habeamus? Quando enim una eademque

[40] Rom. VIII, 17.

(53) Esset actum agere, ad ea quæ erudite prosecutus est Godefr. Henschenius 24 Februarii de Mathia apostolo (re sic obscura atque perplexa) plura addere. Videtur Nicetas perinde incertus fuisse de martyrio; imo pene ratum habuisse, non fuisse Mathiam illo consummatum, sed confessorem duntaxat obiisse; multis scilicet pro fide exantlatis suppliciis, quibus testimonium Christo reddidisse ait, atque morti destinatum, et scelestissimo convivio servatum, divinitus fuisse liberatum; quod solemne Arabibus, si hos Æthiopas exteriores intellexerunt Menæa, Nicetasque et Niceph. primos Æthiopas. Vetera omnia monumenta et Martyrologia perinde tacent martyrium. Qui illo consummatum tradunt, omnes hausisse videntur ex Actis illis ex Hebræo redditis, quæ adjecta sunt ad Abdiam Babylonium, nec minus illo forte apocrypha sunt; ex quibus ipsis sua Perionius consarcinavit. Hinc quoque, quod in Judæa passus legitur, atque ibi sepultus, indeque ad Germanos et Treverim, sive ad alios Europæos, translata ejus sacra pignora referuntur, idem pene Synaxarium habent Menæa mss. quod edita, habuitque Sirleti Basilianum Menologium: Ἐκήρυξε δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἐν τῇ ἕξῳ Αἰθιοπίᾳ, καὶ πολλαῖς καθυποβληθεὶς τιμωρίαις, τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο. Sic mss. noster Tilian. Edita vero, Ἐκήρυξε δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἐν τῇ ἕξῳ Αἰθιοπίᾳ, καὶ πολλαῖς τιμωρίαις ὑπ' αὐτῶν αἰκισθεὶς, τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο. Sirleti Menologium : *Prædicavit autem Evangelium in Æthiopia, ubi multis pro Christi fide superatis tormentis, spiritum Deo tradidit;* quæ plane omnia martyrium sonare videntur. Verum sunt plerumque Synaxaria ipsa non tantæ fidei, ac reliqua ἀκολουθία (ut vocant), Officii scilicet series, Canones et Strophæ reliquæ, quibus unis constabat Triodium omne antequam Nicephorus Calixtus patriarcha ei Synaxaria adderet, iisque librum ecclesiasticum magnæ sane auctoritatis, non historiarum luce illustraret, sed suis erroribus fœdaret. Vidi ego venerandæ antiquitatis Tilianum Triodium illis purum, quippe quod Calixti ætatem superaret; quæ et pauca exstaret in Græcia legebam nuper, in PP. Societatis relatione insulæ S. Irenæ prope Cretam; atque utinam exstarent plura, nec eorum penuria cogerentur passim Græci iis uti, quæ Venetiis typis edita, Palamæ, Philothei, Calixti erroribus scatent; licuissetque Venetis religiosiores esse, ut non sinerent alia Græcorum ecclesiastica apud ipsos vulgari, quam quæ Græcorum communis ipsa fides probaret; non quæ apud illos saniora capita rejiciant, hæreseosque insimulent. Iambi sæpius præfixi Synaxariis, ipse recentioris operæ exiguæque auctoritatis. Nullos habent Tiliana nostra Menæa. Nullius proinde frugis est, quod ligno sublatus, ac cruci affixus, illis iambis Mathias insinuatur, cum nulla veterum auctoritate nitatur. Ipse Hebræus, novam præter antiquorum fidem de Mathiæ martyrio, et quidem Jerosolymis, traditionem afferens, lapidibus obrutum, securi quoque Romanorum more percussum ait; *ut*, inquit, *quasi præsidi Romanæ majestatis, in hoc aliquid deferretur.* Quod mihi satis πάρεργον videtur, nec in Jacobo servatum, quem sic ut blasphemum lapidibus obruerunt, seu potius præcipitio, et fullonis fuste colliso capite necarunt, non gladio per-

Digitized by Google

ac illi formatus fide, una Christi doctrina, una gratia eodemque perfectus Spiritu, ipsum postremo beatissimum complevit duodenarium apostolorum chorum : qui fiat ut non paria illis præmia honoresque, tum in cœlis a Rege gloriæ ac præmiorum justissimo arbitro, tum in terra apud sermonis non iniquos dispensatores obtineat? Laudemus itaque Mathiam, venerabile nomen, beatum, colendum; rem, quæ pro nominis ratione tum intelligatur, tum laudetur; vere nimirum Dei donum, his scilicet qui accipiunt. Hoc etiam sibi vult, quod sic appellatur. Laudemus cum cantico ; ac, quanta facultas, eum, qui virtutis magnificentia omnem laudum splendorem superavit, magnificemus : nec verbis solum verum Jesu discipulum exaltemus, sed et quam magnificis donis Deoque acceptis, illius memoriam constipemus.

Quænam ergo sunt munera, quibus magnus sacerque apostolus lubens accipitur? Non aurum dico et argentum, nec unionum fulgores, aut vestes pretiosas (terræ scilicet fructum, et quæ in terra diffluant ac intereant), sed perenni illi munere terrenorum abjectionem, amorem cœlestium, carnalium contemptum atque neglectum, spiritalium gnavam operam curamque offeramus : ac quidem pro pecunia longiusque a ratione abhorrente corporis voluptate ac libidine virtutis desiderium studiumque ; pro cibi qui corrumpitur, operosa sollicitudine ac diligentia, sacrorum eloquiorum legisque spiritus vitæ puram meditationem fructificemus [41]. Sic enim vere, his qui sincere laudant, etiam corporis necessaria, cœlestis Patris munificentia omnino subministrat pro eo ac promisit [41].

Non enim frustra sacra lex cessationem ab operibus corporalibus, per illos maxime dies quibus festorum solemnia aguntur, indixisse conspicitur ; nec eo consilio, ut corporis otio ac desidia carnisque mollitie animum libidini laxaremus ; secus vero indicta vacatione, hoc serio curat et agit, ut et corpore et mente et animo a terrena inquietudine laboreque ac molestia circa res vanas liberemur, atque ad bonum natura (verum illud bonum et amabile naturæ omni intelligenti ac rationis vi præditæ) erigamur; dumque a sæcularis vitæ laboribus ac molestiis otium agimus, potiorem illam et manentem rationis atque virtutis operationem proferamus; divinisque canticis ac sacris Scripturarum meditationibus, jugi denique precum assiduitate, Domino perfruamur.

[41] Joan. vi, 27 ; Rom. viii, 2. [41] Matth. vi, 33.

στει, μιᾷ τοῦ Χριστοῦ διδαχῇ, μιᾷ χάριτι καὶ πνεύματι τῷ αὐτῷ κατηρτισμένος, καὶ τῆς μακαριωτάτης τῶν ἀποστόλων δυοκαιδεκάδος ὕστερον ἀναδέδεικται συμπληρωτής, πῶς οὐ τῶν ἴσων γερῶν καὶ τιμῶν, ἔν τε τοῖς οὐρανοῖς παρὰ τῷ Βασιλεῖ τῆς δόξης, καὶ τῶν ἐπάθλων δικαιοτάτῳ βραβευτῇ· καὶ ἐπὶ γῆς παρά γε τοῖς οὐκ ἀδίκοις τοῦ λόγου διαιτηταῖς καταξιοῖτ' ἄν; Αἰνέσωμεν τοιγαροῦν Μαθίαν, τὸ σεβάσμιον ὄνομα, τὸ μακάριον, τὸ τίμιον, τὸ κατὰ τὸ ὄνομα, τὸ πρᾶγμα νοούμενον καὶ αἰνούμενον· τὸ ἀληθῶς δόμα Θεοῦ, δηλαδὴ τοῖς λαμβάνουσι· τοῦτο γὰρ ἡ προσηγορία βούλεται· αἰνέσωμεν μετ' ᾠδῆς, καὶ ἀποστολικοῖς ἐπαίνοις, ὡς ἐφικτὸν ἡμῖν, μεγαλύνωμεν, τὸν τῇ μεγαλοφυΐᾳ τῆς ἀρετῆς πᾶσαν ἐπαίνων ὑπεραναβάντα λαμπρότητα· καὶ μὴ τοῖς λόγοις μόνον ὑψώσωμεν τὸν γνήσιον τοῦ Ἰησοῦ μαθητήν, ἀλλὰ καὶ λαμπροῖς ὅτι μάλιστα δώροις καὶ θεοτερπέσι τὴν μνήμην αὐτοῦ καταπυκάσωμεν.

Τίνα τοίνυν τὰ δῶρα, οἷς ὁ μέγας καὶ ἱερὸς ἀπόστολος χαίρει φιλοτιμούμενος; Οὐ χρυσὸν λέγω καὶ ἄργυρον, οὐδὲ λίθων λαμπρότητας, οὐδὲ τῶν ἐσθημάτων τὰς τιμιότητας, γῆς ὄντας καρπὸν, καὶ κατὰ γῆς ῥέοντα καὶ ὀλλύμενα· ἀλλὰ δωροφορήσωμεν τὴν τῶν γηΐνων ἀπόθεσιν, τῶν οὐρανίων τὴν ἔφεσιν, τῶν σαρκικῶν τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὴν ἀμέλειαν, τῶν πνευματικῶν τὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιμέλειαν· καὶ ἀντὶ μὲν τῆς βοσκηματώδους καὶ ἀλογωτέρας τοῦ σώματος ἡδονῆς, τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιθυμίαν καὶ τὴν σπουδήν· ἀντὶ δὲ τῆς περὶ τὴν ἀπολλυμένην βρῶσιν πολυεργίας καὶ φιλοπονίας, τῶν ἱερῶν λογίων καὶ τοῦ νόμου τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς τὴν καθαρὰν μελέτην καρποφορῶμεν· ταύτῃ γὰρ ἀληθῶς τοῖς γνησίως δοξάζουσι, καὶ ἡ τῶν ἐπιτηδείων τοῦ σώματος πρὸς τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, ὡς ἐπήγγελται, πάντως ἕπεται χορηγία.

Καὶ γὰρ οὐκ εἰκῇ τὴν ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἔργων ἀργίαν, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἱερὰς τῶν ἑορτῶν ἡμέρας, ὁ ἱερὸς φαίνεται νόμος συντεταχώς· οὐδ' ὥστε ῥᾳστώνῃ σώματος καὶ ἀνέσεσι σαρκὸς ἐφεῖναι τὴν ψυχὴν ἡδοναῖς· τοὐναντίον μὲν οὖν, καὶ σῶμα καὶ νοῦν καὶ ψυχὴν ἐξεργεσθαι μὲν τῆς κάτω περιφορᾶς, καὶ τῆς περὶ τὰ μάταια μοχθηρίας καὶ ὀχληρίας ἀπαλλάττεσθαι διὰ τῆς ἀργίας προμηθεῖται· ἀνατείνεσθαι δὲ πρὸς τὸ φύσει καλὸν, τὸ ὄντως ὂν ἀγαθὸν καὶ ἐπέραστον πάσῃ νοερᾷ καὶ λογικῇ φύσει· καὶ σχολὴν ἀπὸ τῶν βιωτικῶν ἄγοντας μόχθων, παντὶ σθένει τὴν κρείττω καὶ μένουσαν ἐργασίαν τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀρετῆς προτιμᾶν· ὕμνοις τε θείοις καὶ ἱεραῖς τῶν λογίων μελέταις καὶ προσευχαῖς ἀενάοις τοῦ Κυρίου κατατρυφᾶν.

cusserunt, cujus non videntur Judæi habuisse jus, sed Romanorum duntaxat præsides. Placent veteres tabulæ, quibus nudum Mathiæ consignatum natale, quibuscum malim profiteri nescire reliqua, quam quæ nesciam ut certa venditare. Crescit semper fama eundo. Displicent Acta illa ex Hebræo versa, quod unam Judæam velint Mathiæ provinciam, quæ fuit Jacobi Zebedæi, aliorumque apostolorum, et qua relicta, ad alias gentes commigrarunt, uno relicto Jacobo fratre Domini Jerosolymorum antistite, quem solum cum Petro Paulus Jerosolymis et in Judæa viderit; aliis nimirum ipsoque Mathia per alias regiones pro apostolatus munere dispersis, ubi post annos 14 a sua conversione, eo ascendit ut Petrum inviseret, et cum eo Evangelium conferret.

Digitized by Google

Οὕτω γάνυται πᾶς ἀπόστολος δωροφορούμενος καὶ τιμώμενος· οὕτω καὶ πᾶς ἅγιος· οὕτω καὶ ὁ τῶν ἁγίων χαίρει Θεὸς, Ἅγιος ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, καὶ δοξαζόμενος ἐν δοξαζομένοις, ὁ καὶ ἡμῖν τὸν τῆς ἁγιότητος νόμον νομοθετῶν.

Οὐκοῦν σχολάσωμεν σήμερον πάσης ἐργασίας βιωτικῆς· σχολάσωμεν, καὶ γνῶμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς, ὁ καθάπερ ἐν οὐρανοῖς τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ κατοικῶν, καὶ ὅλος δι' ὅλου τούτοις ὑπερφυέστατα τῷ πνεύματι συνενούμενος, καὶ σῶμα ἑαυτοῦ πανακήρατον, πανάμωμον κατασκευαζόμενος· καὶ μὴ περιφρονῶμεν, ἀλλ' εἰδῶμεν, ὡς ὅτῳ ἂν τρόπῳ τοῖς μαθηταῖς προσφερώμεθα, τοῦτο πρὸς αὐτὸν εὐθυβόλως τὸν Διδάσκαλον ἀναπέμπεται. Καὶ ὥσπερ ὁ δεχόμενος αὐτοὺς, τὸν ἀποστείλαντα δέχεται· οὕτω καὶ ὁ ἀθετῶν, ἐκεῖνον ἀθετεῖ δηλαδή.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα καὶ εἴρηται καλῶς καὶ πεπίστευται, φέρε δὴ καὶ σήμερον κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐπιχορηγουμένης ἄνωθεν χάριτος, τῶν ἀποστολικῶν ἐπαίνων ἀψώμεθα, καὶ τοῦ ἱεροῦ καὶ θείου Ματθίου, κατὰ τὸ ἐνὸν τῆς δυνάμεως, τῶν εὐφημιῶν κατατρυφῶμεν· οὐκ εἰς πλῆθος τὸν λόγον ἀποτείνοντες· οὐδὲ γὰρ ἀνέχονται μακρηγορίας οἱ περὶ τῶν θείων ὕμνοι· τῷ συντετμημένῳ δὲ μᾶλλον ἥδονται καὶ γοργῷ. Ἄλλως δὲ, οὐδὲ καθ' ἕκαστον τῶν εἰρημένων αὐτῷ, ἢ πεπραγμένων, ὅσα ταῖς μακραῖς περιόδοις κατωρθώσατο διεξιέναι σκοπός· ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὴν ἱερὰν κλῆσιν, ἔπειτα τὴν ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν ἀποστόλων τάξεως ἐπὶ τὴν πρώτην αὐτοῦ προσυπομνήσαντες ἀναγωγήν εἶτα τὴν μέθεξιν, ἤτοι λῆψιν τοῦ Πνεύματος, καὶ τὴν ἀποστολικὴν πορείαν ἐπιτέμνοντες, καὶ βραχέα προσφωνήσαντες, ἀφοσιωσόμεθα μετρίως οὕτω τὴν ὀφειλήν.

Ἐκεῖνος, Ἰσραηλίτης μὲν ἦν ἀληθῶς, ὥσπερ δὴ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ, καὶ τέκνον τοῦ Ἀβραὰμ, ὡς τὸ ἔργον πεποιηκὼς τοῦ Ἀβραάμ· εἴπερ ἔργον ἐκείνου, πίστις εἰλικρινὴς, καὶ ἡ ἑπομένη αὐτῇ δικαιοσύνη· Ἔλεγχος δὲ πάσης τῆς πίστεως, ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ὃς καὶ λίθος προσκόμματος, καὶ πέτρα τεθεῖσθαι γέγραπται σκανδάλου, δηλαδὴ τοῖς καρδίᾳ κεχρημένοις σκαμβῇ· ἀνευθέτῳ γνώμης στρεβλότητι καὶ διεστραμμένῃ διανοίᾳ, τῷ ἀγαθῷ καὶ εὐθεῖ τὴν φύσιν προσπταίουσι, καὶ ἐφαρμοσθῆναι τούτῳ μὴ βουλομένοις, ἢ μὴ δυναμένοις· ὅσοις δὲ νοῦς εὐθύτητος μέτοχος καὶ ἀγαθότητος, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ὡς τάχιστα γνόντες καὶ πεπιστευκότες, καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ φύσιν ὁρώμενον καὶ γνωριζόμενον, τὸν αὐτὸν καὶ Υἱὸν Θεοῦ ἀληθῆ τοῖς ὑπερφυεστάτοις τῶν θαυμασίων βεβαιούμενοι, οὗτοι καὶ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ, ὡς τῷ ἐκείνου μιμήματι πιστεύοντες, καὶ τέκνα Θεοῦ, οὐκ ἀκολουθίᾳ φύσεως οὐδὲ σαρκίνῳ γεννώμενα θελήματι, διὰ πίστεως δὲ καὶ ἀγάπης τοῦ Μονογενοῦς ἀναγεννώμενα.

Τούτων εἷς καὶ ὁ μακαριώτατος ἐχρημάτισε Ματθίας, καὶ ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν ἐκ παιδὸς ὤν, καὶ τὸν νοῦν εὐθὺς, καὶ τὴν καρδίαν πρᾶος, καὶ τὴν γνώμην

A Eum in modum muneribus accipi ac honorari gestiunt omnes apostoli : sic et sancti omnes ; sic et sanctorum Deus, qui Sanctus in sanctis conquiescit, laudibusque excipitur in iis qui laudantur, ac nobis ut simus sancti, lege sancit.

Igitur vacemus hodie ab omni ex sæculi usu opere ; vacemus ac intelligamus, quoniam hic est Deus, qui in apostolis suis habitat velut in cœlis [42] ; totusque ex toto eis supra quam eximia ratione spiritu unitur, suumque incorruptissimum et immaculatissimum corpus illos effici : nec vero contemnamus, sed intelligamus, quo tandem modo usi discipulis fuerimus, id ad ipsum recta Magistrum spectare : ac sicut qui eos recipit, eum recipit qui ipsum misit, sic qui spernit, illum utique spernere, certo noverimus [43].

B

Quandoquidem autem hæc recte tum dicta tum credita sunt, age hodie etiam pro concessæ cœlitus gratiæ modulo, apostolicas laudes aggrediamur, sacrique ac divini Mathiæ, quanta vis animi ac facultas, præconiis læti indulgeamus : non ea ratione ut sermonem copia protrahamus : nam neque divinæ laudes prolixitatem ferunt, quin brevi potius ac vivaci seu incitato eloquio proclive depanguntur. Ac nec præterea illud animo constitutum, ut dicta quæque aut facta (quæcunque scilicet per longos circuitus præclare illi gesta sunt) edisseram ; sed ut primum sacra vocatione relata, tumque ejus a secunda ad primam apostolorum classem provectione narrata ; exindeque compendio collatum Spiritus donum, ac pro apostolico munere suscepta

C itinera exsecuti, brevique acclamatione seu salutatione functi, sic vel modice debitum persolvemus.

Mathias vere ille quidem Israelita fuit, quemadmodum etiam reliqui discipuli [44], atque Abrahæ filius, ut qui Abrahæ opus fecerit : quippe opus illius, vera fides est ; ac quæ huic comes exsistit, justitia. Omnis autem fidei probatio, Dominus Jesus, quem lapidem offensionis et petram scandali Scriptura positum testatur ; nempe illis qui pravo versantur corde [45] ; qui nimirum inepta mentis perversitate ac obliquis animi rationibus, illi impingunt qui natura bonus rectusque est, nec ipsi coaptari aut volunt, aut possunt : quotquot autem

D ea mente præditi, quæ sit rectitudinis particeps ac bonitatis, simile simili quam celerrime cognoverunt ac crediderunt, Filiumque hominis natura conspicuum ac visibilem, eumdem ipsum verum Dei Filium, præmagnifica signorum luce inducti certo existimarunt ; hi scilicet, tum filii Abraham, velut illius credentes exemplo, tum filii Dei, non naturæ ordine aut carnis voluntate nati, sed per Unigeniti fidem ac dilectionem renati, exstiterunt.

Horum e numero unus exstitit et beatissimus Mathias : nempe a teneris unguibus, bona anima atque indole præditus, menteque rectus et lenis

[42] Psal. xlv, 11. [43] Luc. x, 16. [44] Joan. i, 47 ; viii, 39. [45] Isa. viii, 14 ; Rom. ix, 32.

Digitized by Google

animo, sensuque placidus ac modestus mitisque cum esset, ubi primum Jesu fama in omnium aures insonuit, cœperuntque Christi miracula in Christo increbrescere, haud satis putavit auditu solo verbum suscipere; quin et cucurrit animo avidus ut ipsis quoque oculis miraculorum inspector fieret.

Mox itaque ac vidit, non dubitavit, aut velut qui modicæ fidei sunt, anceps hæsit. Non invidia exarsit, velut malignissimi Judæi; non dementissimorum gentilium more segnior fuit; quin animo revirescit, excitatur spiritu; ac quidem mente admiratur, in desiderium vero transfert miraculum, desideriumque desiderio cumulans, in divinum amorem provehit. Vehementi denique contentoque boniformis amoris ardore, depulsa terrenorum omni cupiditate, omnique sæculi hujus excussa cura; atque necessariis quidem omnibus velut minime necessariis spretis, charissimisque relictis velut extraneis, omnium vice unum oppido optabat nancisci Jesum. Has unas percupiebat divitias: totam illi vitam comes adhærere avebat; et ut divinas illius mereretur audire prædicationes, pluris illi servum esse, quam ut universorum herus esset, habebat: unum illum vitæ suæ patrem et pastorem atque magistrum et præceptorem ducebat.

Quid vero Dominus? num discipuli æmulationem sprevit? Aut admisit quidem, sed tamen fidelium turbæ innumerabili adlegit? vel denique paucis quidem et qui facile numerarentur accensuit, a prima tamen classe repulit? Minime gentium; sed cum primum secundæ discipulorum classis eum effecisset, ac Septuaginta adlegisset, cunctisque divinis sacratioribusque doctrinis ac miraculis absolutiorem præstasset, eum in modum omni provectum pietate atque virtute, ad supremum eorum, qui coryphæi essent, digne pro meritis sustollit gradum.

At quisnam, cedo, modus translationis? Dominus Jesus, sui in terra incolatus absoluta mora, salutarisque dispensationis peracto opere, ac omni Patris expleto consilio, ad vivificam beatamque crucis passionem venerat. Ac Judas quidem unus de duodecim, illo Judæis, data pecunia, prodito, apostolicum munus laqueo commutarat. Judæi flagellis cæsum, colaphis dehonestatum (o nulla verborum vi explicabilem longanimitatem!) illusumque cruci affixerant. Is autem conculcata morte ac eo qui mortis habebat imperium, a mortuis suscitatus, jamque pluribus modis discipulis factus conspicuus, postremo illis videntibus in cœlum receptus erat. Postquam itaque hæc ita gesta fuerant, *exsurgit* statim magnus *Petrus*[46] (illi enim sermonis principatus, jusque pascendæ atque regendæ Ecclesiæ concreditum erat) inque media apostolorum turba, publica in Spiritu concione Judæ proditionem, et quam ejus causa diruptis visceribus pœnam is sustulisset, commemorat: duodenarium numerum, quem Dominus in apostolis sacrum voluisset, in Juda diminutum, haud despiciendum esse: aut

[46] Act. I, 15.

A χρηστὸς, καὶ τὸν τῆς ψυχῆς τρόπον ἐπιεικὴς, ὡς μόνον ἡ τοῦ Ἰησοῦ φήμη ἀνὰ πάσας τῶν ἀνθρώπων διηχεῖτο ἀκοὰς, καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ θαυμάσια ἐν Χριστῷ ἀπεκαλύπτετο, οὐκ αὐταρκες ἥγηται δι' ἀκοῆς μόνης τὸ ῥῆμα καταδέξασθαι· ἀλλὰ καὶ αὐτόπτης τῶν θαυμασίων ἔδραμε γενέσθαι.

Ὡς οὖν εἶδεν, οὐκ ἐδίστασεν ὡς οἱ ὀλιγόπιστοι τῇ διανοίᾳ. Οὐκ ἐβάσκηνεν, ὡς οἱ κακοήθεις Ἰουδαῖοι· οὐδὲ ἐῤῥᾳθύμησεν, ὡς οἱ ἀνούστατοι τῶν ἐθνικῶν· ἀλλ' ἀναθάλλει τὴν καρδίαν, ἀναζωπυρεῖται τὸ πνεῦμα· καὶ θαυμάζει μὲν τῷ νοΐ, εἰς πόθον δὲ μετατίθησι τὸ θαῦμα· πόθῳ δὲ πόθον προστιθεὶς, εἰς ἔνθεον ἔρωτα προκόπτει· τῷ σφυδρῷ δὲ τοῦ ἀγαθοειδοῦς ἔρωτος καὶ ἐπιτεταμένῳ πᾶσαν τῶν κάτω διακρουσάμενος ἐπιθυμίαν, καὶ πᾶσαν τοῦ νῦν αἰῶνος ἀποτιναξάμενος σπουδήν· καὶ οἰκείους μὲν πάντας ὡς ἀνοικείους ὑπεριδὼν, ὡς ἀλλοτρίους δὲ τοὺς φιλτάτους ἀφεὶς, μόνον ἔχειν ἀντὶ πάντων ἐπόθει τὸν Ἰησοῦν. Μόνον Χριστὸν ἐπόθει πλουτεῖν· αὐτῷ ἀκολουθεῖν διὰ βίου παντός· αὐτοῦ τῶν θεῤῥημοσυνῶν καταξιοῦσθαι· αὐτοῦ δοῦλος εἶναι, ἢ τῶν πάντων δεσπότην ἐπεθύμει· καὶ αὐτὸν τῆς οἰκείας ζωῆς πατέρα, ποιμένα καὶ διδάσκαλον μόνον ἐτίθετο καὶ καθηγητήν.

Τί δαὶ ὁ Κύριος; ἆρα παρεῖδε τὸν ζῆλον τοῦ μαθητοῦ; Ἢ προσέσχε μὲν, τῷ ἀναρίθμῳ δὲ τοῦτον πλήθει συνέταξε τῶν πιστῶν; ἢ τοῖς ὀλίγοις μὲν καὶ εὐαριθμήτοις συνηρίθμησεν, τῆς πρώτης δὲ τάξεως ἀπώσατο; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τῆς δευτέρας μὲν τάξεως B τῶν αὐτοῦ μαθητῶν πρῶτον ἠξιωκὼς καὶ τοῖς Ἑβδομήκοντα συντεταχὼς, καὶ πάσαις αὐτὸν θεουργικαῖς προκαταρτισάμενος μυσταγωγίαις, οὕτω κατὰ πᾶσαν εὐσέβειαν καὶ ἀρετὴν προκεκοφότα, πρὸς τὸν ἀνώτατον τῶν κορυφαίων ἀξιοπρεπῶς ἀνάγει βαθμόν.

Τίς δαὶ καὶ τρόπος τῆς μεταθέσεως; Ἐπειδὴ συνετελεῖτο μὲν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ ἡ ἐπὶ γῆς μετὰ σώματος διατριβὴ, τὸ ἔργον δὲ τῆς σωτηρίου διατετελεκὼς οἰκονομίας, καὶ πᾶσαν τὴν πατρικὴν περάνας βουλὴν, ἐπὶ τὸ ζωοποιὸν τοῦ σταυροῦ καὶ μακάριον ἦκε πάθος· καὶ Ἰούδας μὲν εἷς τῶν δώδεκα τοῖς Ἰουδαίοις τοῦτον ἀργυρίου προέμενος, βρόχον C ἠλλάξατο τῆς ἀποστολῆς· οἱ δὲ τοῦτον φραγελώσαντες κολαφίσαντες (ὦ μακροθυμίας ἀφάτου!) καὶ καταπαίξαντες ἐσταύρωσαν· ὁ δὲ τὸν θάνατον, καὶ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου πεπατηκὼς, τριήμερος ἀνίσχει ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ τρόποις ἑαυτὸν πλείοσιν ἐμφανίσας τοῖς μαθηταῖς, ὁρώντων αὐτῶν ἕσχατον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλαμβάνεται. Ἐπειδὴ οὖν οὕτω ταῦτα συντετέλεστο, *ἀνίσταται* μὲν ὁ μέγας *Πέτρος* εὐθύς· τούτῳ γὰρ τοῦ λόγου τὴν ἡγεμονίαν, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐγχειρίσθαι τὴν ποιμαντικήν· ἐν μέσῳ δὲ τῷ πλήθει τῶν ἀποστόλων ἐν τῷ Πνεύματι δημηγορῶν, ἀναμιμνήσκει μὲν τὴν Ἰούδα προδοσίαν, καὶ ῥῆξιν ἣν δι' αὐτὴν ὑπέστη· οὐκ ἄξιον δέ φησι τὴν τῷ Κυρίῳ τετιμημένην δωδεκάδα μειωθεῖσαν ὑπεριδεῖν, οὐδὲ τὸν τοῦ παραβεβηκότος τόπον

Digitized by Google

κενωμένον ὁρῶντας παραμελεῖν· ἵνα δὲ δεῖν τὸν ἐκ τῆς δευτέρας τάξεως, ἤτοι τῆς ἱερᾶς τῶν ἀποστόλων ἑβδομηκοντάδος, τῶν ἀπαρχῆς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἄχρις αὐτῆς ἀναλήψεως τῷ Ἰησοῦ παρηκολουθηκότων, τὸν δοκιμώτατον κλήρῳ διαγνόντας, εἰς τὸν τοῦ ἀπωλισθηκότος ἀντικαταστῆσαι κλῆρον.

Καὶ οὕτως, ὦ μακαριώτατε σὺ, ἐν μέσοις αὐτοῖς ὡς ἐπισημότατος τῶν ἄλλων προβληθείς τε καὶ παραστάς, καὶ τῷ ἱερῷ συγκληρωθεὶς Ἰούστῳ· εἶτα, ταῖς τῶν κορυφαίων ἱεραῖς προσευχαῖς, καὶ μᾶλλον τῇ δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ ψήφῳ, τοῦ τὰ βάθη τῶν διανοιῶν ὁρῶντος, τοῦ κλήρου πεσόντος ἐπὶ σὲ, ἀναλαμβάνῃ μὲν ἐκ τῶν Ἑβδομήκοντα, τοῖς ἕνδεκα δὲ συγκαταψηφισθείς, τὸν τίμιον τῆς δωδεκάδος ἀνέπλησας ἀριθμόν· οὕτως τὴν μυστικὴν τοῦ Θεοῦ παράταξιν ἀνεπλήρωσας, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ πεπτωκότι λύπην τοῖς τοῦ λόγου πρωταγωνισταῖς, διὰ τῆς σῆς ἀναστάσεως παρεμυθήσω· καὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἐκείνου κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον λαβὼν, καὶ τοῦ κλήρου τῆς ἀποστολῆς κεκληρονομηκώς· καὶ τῆς ἀποστολικῆς τιμῆς καὶ καθέδρας τέως μὲν τῆς κάτω καὶ κατέναντι τῶν ἐθνῶν, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς παρὰ τῷ ἐπουρανίῳ συγκαθιζήσεως Βασιλεῖ, ἅμα τοῖς πρεσβυτάτοις κατηξιωμένος, ὀφθήσῃ φαιδρῶς, ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις, τοῖς ἕνδεκα συγκαθήμενος, καὶ κρίνων τὸν Ἰσραήλ. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον.

Τότε δὲ τοῖς πρώτοις τῶν ἱερῶν θεολόγων ὡς εἷς ὢν αὐτῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ ὑπερῴῳ συνεδρεύων, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ὁμοίως ἐκείνοις ἐπαγγελίαν προσδεχόμενος· ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς συμπληρουμένης, οὐρανόθεν ἐν εἴδει πυρίνων ἐπεδήμει γλωσσῶν, καὶ ἐφ' ἑνὶ τούτων ἑκάστῳ καθεζόμενον, τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἐπλήρου, πληροῦσαι μὲν καὶ αὐτὸς χάριτος ζώσης, πληροῦσαι δὲ σοφίας καὶ συνέσεως. Καὶ οὐ τήνδε μὲν ἐνέργειαν τοῦ Παρακλήτου πλουτεῖς, τῆς δὲ λείπῃ· ὥσπερ δὲ ναὸς καθαρὸς καὶ ἅγιος, αὐτῆς τοῦ Θεοῦ Πνεύματος τῆς οὐσίας, τοῖς ἄλλοις ὁμοίως ἀποστόλοις διὰ πάσης γενόμενος ἀρετῆς καὶ βίου καθαρότητος, ὅλην ὑπεραῤῥήτως καὶ ὑπερουσίως ἐν ἑαυτῷ τὴν θεότητα κατέπαυσας· οὕτω δὲ καὶ τῶν πνευματικῶν ἐνεργημάτων, οὐ τῶν μὲν, τῶν δ' οὔ· πάντων δὲ κατηξιωμένος, καὶ πάσαις θείαις δυνάμεσι τῆς τοῦ Θεοῦ συγκροτούμενος δεξιᾶς, εὐκαίρως καὶ αὐτὸς τοῖς ζοφωρωτέροις ἐπιδημεῖς τῶν ἐθνῶν, περιουσίᾳ νοεροῦ κατακαλύψων φωτός.

Καὶ γὰρ ὥσπερ ὕλῃ τινὶ παχυτέρᾳ τε καὶ ὑγροτέρᾳ πῦρ ἐμβληθὲν, ἀμυδρὸν μὲν ὄν, ἔσβη καὶ μεμάρανται παραυτὰ, τῆς παχύτητος ἢ ὑγρότητος ἡττηθέν· λάβρον δ' ὅτι μάλιστα καὶ δραστήριον πεφηνὸς, παραυτίκα μὲν ἴσως οὐκ ἀνῆψε, τῇ τοῦ ὑπεκκαύματος ἀνεπιτηδειότητι· ἐνδομυχοῦν δὲ κατὰ βάθος, καὶ λεληθότως τὴν ὑποκειμένην ἀναξηραίνον ὕλην, εἰς μεγάλην ἐξαίφνης ἀνερριπίσθη φλόγα, καὶ

committendum, ut quem videant vacuum Judæ prævaricatoris locum, ipsi negligant : necesse esse, ut de secunda classe (hoc est, ex sacra septuaginta apostolorum turba) unum ex his, qui ab evangelicæ prædicationis exordio ad ipsam Jesu in cœlum receptionem, sedulo assectati sint, quem sortis indicatione probatissimum noverint, in ejus qui lapsus sit, sortem munusque sufficiant.

Atque hac ratione, tu (o beatissime!) ceu reliquis illustrior, in medium productus ac præsentatus, dataque cum sancto Justo communi sociaque sorte, tumque sacris coryphæorum precibus (quin Dei potius, cui animorum profunda perspecta sunt, justo suffragio), illa in te cadente, ex Septuaginta assumptus, undecimque primis adlectus, sacramento venerabilem duodenarium numerum implesti. Sic nimirum mysticam Dei aciem integram effecisti, aspersumque Judæ ruina primis illis evangelicæ prædicationis ducibus mœrorem suscitatione tua abstersisti [47] : illiusque nactus episcopatum (ut sacro prænuntiatum erat oraculo) sortemque apostolici muneris sorte adeptus (apostolicam denique dignitatem ac sedem, hactenus quidem in terris et coram gentibus, postea vero etiam in cœlis) cœlorum Regi ut consideas una cum antiquissimis illis consecutus læte ac splendide (ut ejus qui verax est promissio est) pari cum undecim collegio sedens ac Israelem judicans, apparebis [48]. Verum hæc postea.

Tunc vero una cum sacrorum theologorum primis antistitibus velut unus ex eis in cœnaculo illo consedens, parique illis ratione promissum Spiritum sanctum exspectans; divinissimo illo Spiritu dum compleretur sancta Pentecoste ignearum specie linguarum e cœlo veniente, ac singulos eorum quibus insedit, sua virtute implente, impletus et ipse viva gratia es: impletus sapientia et intelligentia : nec hac quidem Paracleti virtute affluenter donatus es, illaque deficeris : quin potius substantiæ Dei Spiritus, velut mundum sanctumque templum, haud secus ac apostoli reliqui, omni cultu virtutis vitæque munditia, effectus, nulla verborum vi explicabili, divinissimaque ratione, in te totam divinitatem conquiescere fecisti [49], atque in eum modum, non alia quidem, aliis desideratis, sed omnia illius dona consecutus, cunctisque Dei dexteræ virtutibus instructus, opportune et ipse ad gentes majori oblitas caligine, abundantiore operturus luce profectus es.

Etenim sicut ignis, si in crassiorem humidioremque forsitan lignorum struem injicias, sitque ille exilis ac tenuis, mox exstinguitur et elanguescit, crassitiei illi ac humiditati victus concedens : sin autem maxime vorax acrisque exstiterit, etsi forte non protinus accendat inhabili fomite nec satis disposito, penitius tamen insidens imaque pervadens, ac sensim subjectam materiam exsiccans, in

[47] Psal. cviii, 8. [48] Matth. xix, 28. [49] Joan. iv, 24.

Digitized by Google

magnam derepente exsuscitatur flammam, totamque prorsus molem extenuans, sui similem reddit : sic sane etiam magnus hic Evangelii præco, postquam cœlesti plenus igne, reque ipsa ignis evaserat, terrena relicta Jerusalem, atque ad eas profectus gentes, ad quas afflatu suo divinus Spiritus advocaverat, sensimque ejus ignis, quem pectore gestabat, illis virtutem immittens, optimisque divinis prædicationibus præstantissimisque miraculis, paulatim insidentem eorum pectoribus impietatem, inolitamque viscositatem atterens ac tenuans, tumque animi sordes absumens, atque ad fidei illustrationem idoneos præparans, sic repente ad veritatis illos agnitionem accendit, ac Spiritu illustrat, innovatque aqua, ac sacra unctione consignat, Deique verbo sanctificat : inque eum modum totos omnino, quo incensus erat, cœlesti eos igne replens, in suam trahit similitudinem. Scripturarum enim documentis quæ tironum, ac rudimentaria sunt, eos emandans ac instituens, perfectioribusque doctrinis illuminans atque componens, nec non supremis divinis prædicationibus perficiens, donansque absolutione, Dei filios immaculatos, cohæredes ac concorporales comparticipesque Christi efficit : sicque jam in Ecclesias sanctas Domino, gregesque magno sacerdotum pastorumque principi cogens, a nequissimi potestate liberatos atque solutos, cœlesti eos Patri supremoque omnium Regi admovet.

Sic Mathias Dominum clarificavit, sicque vicissim illum Dominus clarificavit ; eratque mirabile quoddam inter ambos velut certamen, ac vincendi ardor. Nam alter quidem, qui salvandi essent Domino adjungebat, omnique conatu ac industria ejus, qui miserat, quærens gloriam, eorum numero addebat : alter autem, his qui credidissent illius opera, coronam gloriæ animique exsultationem ac decus munificus remunerator donabat.

Sane quidem maxima digni admiratione beatissimi apostoli circuitus omnes ac peregrinationes ; quotquot item illi fortiter gesta universas lustrando nationes, splendidissima illa plane ac divinissima ; cum primis vero apud eos exhibita, qui in prima Æthiopia sedes habent. Admirandus enim vir iste Jesu, apud atros illos corporis fuligine, mentisque ipsa atque animi caligine longe atriores, nec quidquam crudivoris animantibus dissimiles, commoratus, inque medio agrestium bestiarum tanquam homo, seu potius inter scelestissimos homines quasi Deus beatus, in longum tempus versatus, nedum nullum prorsus illorum proteriviæ ac feritatis vestigium sibi ipse ascivit, verum sua illos mansuetudine impartiit. Nedum nulla vitii macula Christi dotibus prænitentem animum imbuit, quin ad meliorem eos frugem commutavit. Prorsus enim contrarium contrario sanans, eorum cordis duritiam et pervicaciam ac superbiam, morum suavitate, lenitate, placiditate emolliebat ; feritatem, dolos, malignitatem, animi benignitate, candore, mansuetudine inflectebat ; mellifluis denique sermoni-

A ὅλην δι' ὅλου λεπτῦνον, ἑαυτῷ ἐξωμοίωσεν· οὕτω δὴ καὶ ὁ μέγας οὗτος τοῦ λόγου θεηγόρος, ἐπειδὴ πλήρης ἐκείνου τοῦ οὐρανίου πυρὸς ἦν, καὶ αὐτόχρημα πῦρ, τὴν κάτω λιπὼν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐφ' ἃ τοῦτον ἔθνη τὸ κινοῦν Πνεῦμα θεῖον προσκέκληται πορευθείς, καὶ τὴν ἐνέργειαν ἡρέμα τούτοις τοῦ ἐν αὐτῷ πυρὸς ἐνιείς, καὶ θεολογίαις ἀρίσταις καὶ θαυματουργίαις κρατίσταις καταβραχὺ τὴν ἐνεσκιρωμένην ταῖς αὐτῶν καρδίαις ἀσέβειαν λεπτύνων· καὶ τὴν ἐντετηγμένην γλισχρότητα, εἶτ' οὖν κηλίδα τῆς διανοίας ἐξανελὼν, καὶ ἐπιτηδείους πρὸς φωτισμὸν πίστεως προπαρασκευαζόμενος, οὕτως ἐξαπίνης αὐτοὺς πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἀνάπτει, καὶ λαμπρύνει τῷ Πνεύματι, καὶ καινίζει τῷ ὕδατι· καὶ ἱερῷ χρίσματι σφραγίζει, καὶ ῥήματι ἁγιάζει Θεοῦ·
B καὶ οὕτως ὅλους δι' ὅλου τοῦ κατ' αὐτὸν οὐρανίου πεπληρωκὼς πυρὸς, ἑαυτῷ ἐξομοιοῖ. Ταῖς εἰσαγωγικαῖς γὰρ τῶν λογίων διδαχαῖς καθαίρων καὶ στοιχείων, τοῖς τελειοτέροις δὲ τῶν δογμάτων φωτίζων καὶ συμβιβῶν· ταῖς ἀνωτάτω δὲ θεολογίαις καταρτίζων αὐτοὺς καὶ τελεσιουργῶν, τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμέτοχα δείκνυσι τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕτω λοιπὸν εἰς ἐκκλησίας ἁγίας Κυρίῳ, καὶ σεπτὰ πτύμνια τῷ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ καὶ ἀρχιποίμενι καθιστῶν, ἀπήλλαττε μὲν καὶ ἠλευθέρου τῆς ἐξουσίας τοῦ πονηροῦ· τῷ οὐρανίῳ δὲ τούτους παρίστη Πατρὶ καὶ Παμβασιλεῖ.

Οὕτω Ματθίας ἐδόξασε τὸν Κύριον, καὶ οὕτως αὐτὸν ἀντεδόξασεν ὁ Κύριος· καὶ ἦν θαυμαστή τις οἷον
C ἀμιλλα ἐν ἀμφοτέροις. Ὁ μὲν γὰρ προσετίθει τοὺς σωζομένους τῷ Κυρίῳ, πάσῃ μηχανῇ τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτὸν ζητῶν· ὁ δὲ τούτῳ τοὺς δι' αὐτοῦ πιστεύοντας, καυχήσεως στέφανον, ἀγαλλίαμά τε καὶ δόξαν ψυχῆς ἀντεδωρεῖτο.

Ἔστι μὲν οὖν πάσας τοῦ μακαριωτάτου τὰς περιόδους ὑπεράγασθαι, καὶ τὰς ἀνδραγαθίας, ὅσας ἐν πᾶσιν ἔθνεσι κατεπράξατο περιὼν, ὡς ἀξιολογωτάτας καὶ ἀξιοθεωτάτας· οὐχ ἥκιστα δὲ, ἣν ἐν τοῖς τὴν πρώτην Αἰθιοπίαν οἰκοῦσιν ἐπεδείξατο. Τοῖς γὰρ μέλασιν ἐκείνοις τὸ σῶμα, μελαντέροις δὲ πολὺ
D πλέον τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ ὠμοβόρων θηρίων διενηνοχόσιν οὐδὲν, ὁ θαυμάστος οὗτος ἄνθρωπος ἐμφιλοχωρῶν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐν μέσῳ θηρῶν ἀγρίων ὡς ἄνθρωπος· μᾶλλον δὲ μεταξὺ πονηρῶν ἀνθρώπων οἷα Θεὸς ἀγαθὸς ἐπὶ πολὺ κατοικῶν, οὐ τῆς ἐκείνων ἰταμότητος ἴχνος ὅλως ἐπεσύρετο, τῆς οἰκείας μετ-
* έδωκε χρηστότητος δέ· οὔτ' οὖν τῆς κακίας σπίλον τῇ χριστοειδεῖ προσετρίψατο ψυχῇ· κρείττονος μεταβολῆς τούτους κατηξίωσε δέ· τῷ ἐναντίῳ γὰρ ἀτεχνῶς τοὐναντίον ἐξιώμενος, τὸ σκληρὸν μὲν αὐτῶν τῆς καρδίας καὶ δυσπειθὲς καὶ ἀγέρωχον, τῷ ἀπαλῷ τε ἤθει καὶ μειλιχίῳ κατεμάλαττε καὶ πραεῖ· τὸ ἀνήμερον δὲ καὶ ὕπουλον καὶ σκαιὸν, τῷ ἀγαθοειδεῖ τῆς γνώμης, ἁπλοϊκῷ τε καὶ προσηνεῖ κατεδυσώπει· καὶ τῷ τῶν λόγων δὲ μελιῤῥύτῳ καὶ τῷ τοῦ τρόπου δὲ ἐνθέῳ, καὶ τῷ τῶν ἔργων δὲ μεγαλοδόξῳ καταπλήττων αὐ-

Digitized by Google

τοὺς καὶ ἐκφοβῶν, εἰς συγκατάθεσιν οὕτω τῆς ἀλη- A
θείας ἦγε. Ἡ ἀλήθεια δὲ τίς;

Γνῶτε, φησὶν, *ὦ ἄνδρες, γνῶτε διὰ τοῦ πρὸς ὑμᾶς ἀπεσταλμένου τὸν ἀπεσταλκότα· καὶ ἐν ἐμοὶ, τὸν δι' ἐμοῦ κηρυττόμενον γνωρίσατε. Τὸν ἐν ἐμοὶ λαλοῦντα καὶ ζῶντα μὴ ἀγνοεῖτε Θεόν. Θεὸς γὰρ οὗτος ἀληθὴς ἐστι μόνος, μόνος Θεὸς θεῶν, Κύριος κυρίων, καὶ Ἅγιος πέφυκεν ἁγίων μόνος· ὃς ἀεὶ ὢν, καὶ ὅλος τὴν φύσιν ἀγαθὸς ὤν, οὐκ ἐβούλετο μόνος ἑαυτοῦ κατατρυφᾶν· ὡς ἂν δὲ πλείους εἶεν οἱ εὐεργετούμενοι, πρῶτον μὲν τὸν ἄθλον κόσμον καὶ νοούμενον· ἔπειτα τὸν ὑλικὸν καὶ ὁρώμενον τοῦτον ἐν σοφίᾳ κατεστήσατο· ἐν ᾧ μόνον τὸν ἄνθρωπον λόγῳ καὶ αὐτ- B
εξουσιότητι τετιμημένον, οὐκ εἰς τέλος ὁ ὑπεράγαθος παρεῖδεν· ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ σύνθρονος καὶ συμφυὴς τῷ Πατρὶ Λόγος, ὁ ἀμότιμος, ὁ ἀμόθεος, ὁ μονογενὴς, αὐτὸς ἀναλλοιώτως καὶ ἀτρέπτως ἐν τῷ τετοκότι μένων, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐνανθρωπισθῆναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἠνέσχετο, καὶ λύτρον ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν δεδωκὼς, ἐξηγοράσατο· καὶ δι' ἑαυτοῦ τῷ Πατρὶ προσφιλειώσατο· διὰ σταυροῦ μὲν τὸν τύραννον καθελών· δι' ἀναστάσεως δὲ τριημέρου, τὴν ἡμετέραν ζωώσας καὶ θεώσας μορφήν· οὗτος ἀναλαμβανόμενος πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα, δώδεκα τοὺς πάντας ἡμᾶς τῶν αὐτοῦ μαθητῶν τοὺς ἀρίστους ἀποστέλλει, ταύτην τῷ κόσμῳ παντὶ τὴν σωτήριον οἰκονομίαν καταγγέλλοντας.

Ὁρῶντες οὖν, ὦ ἄνδρες ἐχέφρονες καὶ συνετοὶ, τῶν σημείων τὴν δύναμιν τῶν ἐνεργουμένων ἐν ἡμῖν, τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν, τῶν τυφλῶν τὴν ἀνάβλεψιν, καὶ τῶν κακῶς πασχόντων πάντων τὴν ἴασιν, διὰ τούτων πιστώθητε τῇ ἀληθείᾳ, κρατανώθητε τῷ λόγῳ τῷ εὐαγγελιζομένῳ νῦν ἐν ὑμῖν, καὶ τὴν παλαιὰν πλάνην καὶ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν καὶ ἀσέβειαν ἐκτιναξάμενοι, ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ἵ' οὗ καὶ λαβόντες τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος, καὶ τῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀνακαινισθέντες λουτρῷ, τὸ θηριῶδες μὲν τῆς γνώμης καὶ δύστροπον εἰς ἡπιότητα μεταποιηθήσεσθε καὶ ἐπιείκειαν· ἀντὶ ἀνθρώπων δὲ, υἱοὶ Θεοῦ κατὰ χάριν, τῷ οὐρανίῳ εἰσποιηθήσεσθε Πατρὶ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀμήν.

Τούτων οἱ ἀπηνεῖς ἐκεῖνοι κατὰ τὴν αὐτῶν διάλεκτον ἐπαΐοντες τῶν θεολογιῶν, καὶ τὴν ὀργὴν καθυφιέντες, καὶ τὴν ἀπειλὴν μετατιθέντες, πίστιν μὲν ἀντὶ τῆς ἀπειθείας, ἀντὶ τῆς πρώην δὲ μανίας ἐπιείκειαν, καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς κακίας ἀντηλλάττοντο.

Παρὰ τούτοις, ὦ παναγέστατε Μαθία, ἐπὶ χρόνοις μεμενηκὼς ἱκανοῖς, καὶ πολλοὺς μὲν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἠλοωκὼς, καὶ ἐκκλησίας ἀφιερωκὼς τῷ Θεῷ· πλείστας δὲ θλίψεσι παρὰ τῶν ἀσεβούντων καὶ κινδύνοις περιπεσὼν, ἐπιβουλευόμενος, βλασφημούμενος, μαστιγούμενος, προπηλακιζόμενος· καὶ οὕτω τέλειον τὸ μαρτύριον ἀποδιδοὺς τῷ Θεῷ, καταλείπεις μὲν τὸ σαρκίον ὡς ἄχθος ἐπὶ τῆς γῆς, αὐτὸς δὲ κοῦφος ἀνέπτης εἰς οὐρανούς· καὶ τοὺς μέλανας ἀπεκδυσάμενος, ταῖς φωτοειδεστάτοις προσεχώρησας τῶν οὐρα-

bus rectisque moribus ac magnificis operibus, stuporem terroremque incutiens, ad veritatis consensum trahebat. At quænam veritas?

Agnoscite, inquit, *o viri, agnoscite per eum qui ad vos missus est, ipsum qui misit: atque in me, eum qui per me prædicatur, cognoscite. Nolite Deum ignorare qui in me loquitur, ac Deum vivum. Hic enim solus verus Deus est: solus Deus deorum, Dominus dominantium, solus Sanctus sanctorum. Is, cum semper esset, ac totus natura bonus exsisteret, noluit solus ipse se frui ac beatus esse. Sed ut in plures beneficium transiret, primo quidem mundum condidit, qui extra materiam est, ac mente intelligitur: tumque hunc ipsum constituit materia concretum ac visibilem; in quo unum hominem ratione ornatum ac liberi arbitrii facultate præditum, non in finem despexit, qui supra quam bonus ac benignus exsistit: sed is ipse Sermo Patri consessor ejusdemque ac ille naturæ, honore compar, pariter Deus, unigenitus, nulla mutatione aut labe in eo manens qui genuit, extremis hisce diebus hominum causa homo fieri annuit, ac seipsum dans pro nobis pretium, redemit; suaque ipse opera ac intercessione Patri conciliavit, per crucem quidem sublato tyranno, triduana vero resurrectione vivificata ac deificata nostra hominum forma. Hic ad Patrem in cœlos receptus, omnes nos duodecim illius præcipuos discipulos mittit, qui omni mundo salutarem hanc dispensationem annuntiemus.*

C

Cum igitur, viri prudentes ac sapientes, signorum quæ in nobis fiunt vim perspicialis: suscitatos mortuos, cæcos luci redditos, male habentium genus omne sanatos, per hæc fidem veritati præstate. Confirmamini ea doctrina quæ apud vos modo prædicatur, veteremque errorem ac omnem immanitatem impietatemque excutientes, induimini Dominum nostrum Jesum Christum; per quem accepto Spiritu gratiæ, ac regenerationis innovati lavacro, animi feritatem ac morum pravitatem in lenitatem convertetis ac modestiam, proque eo ac homines sitis, filii Dei per gratiam cœlesti Patri adoptabimini, in Christo Jesu. Amen.

D

His igitur immites illi divinis prædicationibus ipso illorum idiomate auditis, iraque mitigata, ac missas facientes minas, pro incredulitate fidem, pro pristina feritate atque furore lenitatem et modestiam, pro vitio virtutem commutavere.

Postquam autem annos sat multos apud eam gentem, sanctissime Mathia, versatus esses, pluresque ad meliorem frugem revocasses, ac ecclesias Deo consecrasses; quamplurimis per impiorum struem perfunctus ærumnis, exceptusque periculis, insidiis appetitus, blasphemiis lacessitus, verberibus dehonestatus, ludibrio habitus ac vellicatus; inque hunc modum perfectum Deo reddens testimonium, velut sarcina corpusculo in terra relicto, ipse ut levis in cœlos evolasti; nigraque cute

Digitized by Google

Æthiopas exuens, lucidissima angelorum castra adiisti : dimissis qui molesti ac graves erant, ad beneficum ac Salvatorem tuum Christum gaudens receptus es ; qui denique *ad Deum fortem vivum* vehementer sitiens[50], atque in confessione et exsultatione in conspectum magnificæ gloriæ veniens, nulla verborum vi explicabilem beatitatem ac dulcedinem, penitissimumque cum primitivis Dei filiis recubitum nactus es.

Salve sis itaque, venerande ac perfectissime præco ac discipule, quod sanctitatis excellentia supremam primamque sanctorum classem adeptus es. Salve ac gaude, quod tibi auxilium ex Deo est ; quibus et ascensiones, uti scriptum est[51], in corde tuo disposueris, atque in valle plorationis (humili scilicet ac compuncto animo) ipsius in te disponentis ac lege sancientis benedictionibus susceptis, sublimi ascensu de virtute ad apostolorum supremum ordinem evaseris ; quibus etiam Deus deorum velut in excelsa cœlestique Sione (contemplante animo tuo) cernitur.

Salve sis ac gaude, Mathia venerande sancteque ac admirande, quod in crudivoros feris bestiis crudeliores cum aliquando incidisses, claususque carcere et in tenebris esses, impuro nimirum scelestissimoque servatus convivio, minime ab eis consumptus es, sed benignissimi Dei benigna providentia atque numine, homicidarum omni molestia liberatus es. Gaude et exsulta, quod per multas Evangelii causa turbationes, labores, ærumnas, firmum ac stabile gaudium consecutus es : quod per molestias, malaque pene innumera, ac necessitates nimium quantas veritatis causa, nulla caducam mutabilitate, semperque eamdem ac manentem jucunditatem ingressus es. Gaude, quæso, *intende, prospere procede et regna*[52], tanquam totus bonitatem spirans, verusque Regis magni filius. Gaude et lætare ; meque vestræ partis, o beate ! vestræ dilectionis ac gratiæ socium assumens, fac ut cum fiducia Deo præsenter, in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, potestas et laudatio, in sæcula sæculorum. Amen.

νίων ἀγγέλων παρεμβολαῖς· καὶ τοὺς διοχλοῦντας ἀφεὶς, πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ Σωτῆρα σου χαίρων ἀνελήφθης Χριστόν· καὶ σφόδρα *πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα* δεδιψηκὼς, καὶ ἐν ἐξομολογήσει καὶ ἀγαλλιάσει τῷ προσώπῳ τῆς μεγαλοπρεποῦς δόξης ἐμφανισθεὶς, τῆς ἀφράστου μακαριότητος καὶ γλυκύτητος, καὶ τῆς ἐνδοτάτω κατακλίσεως μετὰ τῶν πρωτοτόκων τοῦ Θεοῦ κατηξιώθης υἱῶν.

Χαῖρέ μοι τοιγαροῦν, ὦ σεπτότατε καὶ τελειότατε κήρυξ καὶ μαθητὰ, ὅτι τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης τῶν ἁγίων τάξεως δι' ὑπερβολὴν ἁγιότητος κατηξιώθης. Χαῖρε ὅτι ἔστι σοι ἀντίληψις πρὸς Θεὸν, οἷς καὶ ἀναβάσεις, ὡς γέγραπται, τῇ καρδίᾳ σου διέθου, καὶ ἐν κοιλάδι τοῦ κλαυθμῶνος, τῇ ταπεινόφρονι καὶ κατανενυγμένῃ διανοίᾳ, τὰς εὐλογίας τοῦ ἐν σοὶ διατιθεμένου καὶ νομοθετοῦντος καταδεδεγμένος, ἐκ δυνάμεως ἐπορεύθης εἰς τὴν ὑπερτάτην τάξιν τῶν ἀποστόλων προσαναβάς· οἷς καὶ ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ὡς ἐν ὑψηλῇ καὶ οὐρανίᾳ Σιὼν, τῇ θεωρητικωτάτῃ σου ἐμφανίζεται καρδίᾳ.

Χαῖρε, Ματθία τίμιε, καὶ ἱερὲ καὶ θαυμάσιε, ὅτι τοῖς ὠμοβόροις θηρίων ὠμοτέροις ποτὲ περιπεσὼν, καὶ εἱρκτῇ κατακλεισθεὶς καὶ σκότῳ, καὶ εἰς κατάβρωμα τούτοις καὶ θοίνην οὐκ εὐαγῆ ταμιευόμενος, οὐ κατηναλώθης ἐν αὐτοῖς· ἀγαθῆς δὲ προνοίας πρὸς τοῦ ἀγαθοῦ μόνου καὶ κρείττονος ἐπικουρίας τυχὼν, πάσης ἀπηλλάγης δυσχερείας τῶν φονευτῶν. Χαῖρε καὶ ἀγαλλία, ὅτι διὰ πολλῶν τῶν ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου ἀκαταστασιῶν καὶ πόνων καὶ θλίψεων, τῆς ἐστώσης κατεδράξω χαρᾶς· ὅτι διὰ κακοπαθείας, καὶ κόπων μυρίων ὅσων καὶ τῶν ὑπὲρ ἀληθείας ἀναγκῶν, τῆς ἀμεταπτώτου καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἐχούσης εὐφροσύνης ἐπιβέβηκας. Χαῖρέ μοι, καὶ *ἔντεινε, καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε*, ὡς ἀγαθοειδὴς, καὶ υἱὸς γνήσιος τοῦ Βασιλέως τοῦ μεγάλου. Εὐφραίνου καὶ κατατέρπου· καί με τῆς ὑμετέρας μερίδος, ὦ μακάριε, τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καὶ χάριτος κοινωνὸν παρειλῆφὼς, εὐπαῤῥησιάστως ὀφθῆναι παρασκεύασον τῷ Θεῷ· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, κράτος καὶ αἶνεσις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ORATIO XV.

Laudatio sancti ac celebratissimi Marci apostoli et evangelistæ.

Quemadmodum non omnium corporum formæ similes, sic nec animorum eædem ipsæ proprieta-

ΛΟΓΟΣ ΙΕ'.

Εἰς τὸν ἅγιον καὶ πανεύφημον ἀπόστολον Μάρκον τὸν εὐαγγελιστήν (54).

Ὥσπερ οὐχ ὅμοιαι τῶν σωμάτων πάντων αἱ μορφαὶ, οὕτως οὐδὲ τῶν ψυχῶν ἰδιότητες αἱ αὐταί· καὶ

[50] Psal. XLII, 3. [51] Psal. LXXXIII, 6. [52] Psal. XLIV, 5.

(54) Marci evangelistæ cum alii plures prosecuti sint, vix alius gravius majorique, judicio nostro, hic Niceta rem exsecutus merito videri possit ; illius omnibus quæ certa habuit, summoque delectu orationis argumento proposuit, luculenter stylo exornatis, omissis quæ de illo incerta aut spuria nonnulli narrant, etiam veteres, quorum dicta ad judicii libram exigenda, ne ex ipsa eorum vetustate fiant erroris causa ; quod de Papia homine simplici refert Euseb. l. III, c. 39. qui σφόδρα σμικρὸς τὸν νοῦν, *pertenuis valde ingenii*, audita a seniori-

bus, nec satis intellecta, libris consignavit, ac posteritati tradidit. In quibus mihi statim occurrit, quod de Marco in hæc verba narrat eodem illo capite quasi ex Aristione presbytero accepta : Μάρκος μὲν ἑρμηνευτὴς Πέτρου γενόμενος, ὅσα ἐμνημόνευσεν, ἀκριβῶς ἔγραψεν. Οὐ μέντοι τάξει τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἢ λεχθέντα ἢ πραχθέντα. Οὔτε γὰρ ἤκουσε τοῦ Κυρίου, οὔτε παρηκολούθησεν αὐτῷ. Ὕστερον δὲ, ὡς ἔφην, Πέτρῳ, ὃς πρὸς τὰς χρείας ἐποιεῖτο τὰς διδασκαλίας, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ σύνταξιν τῶν Κυριακῶν ποιούμενος λόγων. *Marcus Petri interpres, quæ-*

Digitized by Google

ὥσπερ πολυειδὴς τῶν ἁγίων ἡ ἀρετή, ἄλλου πρὸς ἄλλον τινὰ βίον ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι κατορθουμένου, καὶ τῷ περὶ ἕκαστον ὑπερβάλλοντι, ἑκάστου πρὸς τὸ

A

tes : ac sicut sanctorum multigena virtus est, cum videlicet alius aliud institutum in eodem Spiritu, vitæque genus adimpleat, ac singuli quibus pecu-

cunque memoriæ mandaverat, diligenter perscripsit. Non tamen ordine pertexuit quæ a Domino aut dicta aut gesta fuerant. Neque enim ipse Dominum audiverat, aut sectatus fuerat unquam. Sed cum Petro, uti dicebam, postea versatus est ; qui pro audientium utilitate, non vero ut sermonum Domini historiam contexeret, Evangelium prædicabat. Petri interpretem perinde tradunt Irenæus apud Euseb. l. v, c. 8, et Hieronymus in Catologo, qui ipse ex Petri ore ait accepisse et scripsisse ut ab illo acceperat ; Petrumque probasse, et sua auctoritate legendum ejus Evangelium Ecclesiis tradidisse : cum tamen Irenæus citatus, μετὰ τὴν τούτων ἔξοδον, post Petri Paulique excessum, dicat Marcum, quæ a Petro prædicata fuerant, scripto tradidisse ; quem alii fere ante Petrum docent Alexandriæ diem obiisse. Utut sit, nemo sani judicii Marci Evangelium ex iis agnoscat, quæ Papias velut ejus notas assumit. Ubi enim sic desultorie nullaque certa serie rerum a Domino gestarum ejusve sermonum, conscriptum Marci Evangelium ; quod Matthæi pene breviarium sit, et a Joannis prædicatione et baptismate ad Christi resurrectionem cuncta prosequatur, uti etiam edisserit hic Nicetas, non tumultuarie alia aliaque Petro dicta inter prædicandum, pro subjecta occasione, auditorumque ratione referat ? Videatur qui sic loquitur, Marci Evangelium nec salutasse, ut nec presbyter ex quo jactat se audivisse. Deinde, quæ ratio conscribendi Evangelium, quod maxime divina Scriptura et θεόπνευστος, non humana industria, sed divino afflatu ac Spiritu ad singula dirigente atque movente, composita. Potuit Petrus coryphæus et theologorum summitas Marco uti quasi a secretis, eique Evangelium foret : nec Marcus evangelista, sed Petrus esset : uti Joannes evangelista est, non Prochorus, sive quisquis ex illius ore excepit. Deinde potuit Petrus hortari ad conscribendum Evangelium (vel etiam ad hoc præcepto astringere) non suum quasi interpretem, vel quem gnavum sciret ut ex ipso audita in commentarios referret, sed in quo divinum afflatum et prophetiam (qua ipse prophetia præditus erat et primus apostolus), ad edendum librum canonicum agnosceret : in quo ipso munere, nihil minus a Matthæo atque Joanne (quin neque a Petro, si ipse conscripsisset Evangelium) haberet, uti serio urget Nicetas, nec fuco rhetorico, sed saniore theologia, ac cujus Petrus in sua Catholica præcipuus mysta ac doctor est. Qua ipsa ratione confici videtur fuisse Marcum, non solum Petri, sed magis Jesu discipulum ; quanquam non primi ordinis et ex duodecim, sed ex septuaginta duobus, quos illis Dominus adjunxit ; contra ac docent plures, hoc puto maxime fundamento, quod eum Petrus *filium charissimum* vocet ; velut quem genuerit in Christo per fidem, uti Paulus genuit Timotheum. Non enim extraneo a Christi schola, aut in ea novitio, apostolorumque discipulo ea committenda fuit provincia, clauso in Jesu veris discipulis ac apostolis scriptorum canonicorum albo, quod Paulus (ipse Jesu apostolus, ac divino instinctu omnem theologiam edoctus, non humano ministerio ea institutus) mirabiliter epistolis suis absolvit, clarioribusque divinæ scientiæ radiis ac sensis illustravit. Filius ergo Petri Marcus, et quidem charissimus, quod ei adhæserit, operamque omnem navaverit, exque illo multa didicerit, ut erat Petrus summus vertex apostolici ordinis, quibus, accedente divino instinctu, feliciter usus sit, conscribendo Evangelio, uti etiam Lucas auditis a Paulo, seu magis a sanctissima Dei Matre, cum qua familiarius versatus sit, exque illa ipsa acceperit,

B

C

D

quæ tanta de Christi ortu ac infantia, aliis suppressa, edisserit. Non enim prophetia, humana hæc adminicula, ceu illi prævia, respuit ; quod unum voluerint antiqui, etsi sic ὀρχαϊκῶς locuti sint, nec satis ex dignitate scriptorum canonici et evangelistæ. Origenes, *Dialogo de recta in unum Deum fide*, contra tria Megetii Marcionistæ principia, Eutropio philosopho Græco judice Marcum et Lucam ex septuaginta duobus asserit, quorum ipse Paulus auditor fuerit. *Primum amandavit*, inquit, *duodecim, post, septuaginta duos, ut Evangelium annuntiarent. Marcus igitur et Lucas, cum in numero septuaginta duorum essent, ipsi etiam Paulo Evangelium prædicabant.* Qua responsione hæretici elidit calumniam, inde falsi insimulantis Evangelium, quod non Christi discipuli, sed extranei et ascititii Marcus et Lucas, illud conscripsissent. De Lucæ Evangelii exordio, ut non officiat scienti Græce, jam ostendi in *Bibl. PP. concion.*, repetamque, vel etiam illustrabo, in Auctarii hujus Luca, seu commentario de ejus rebus gestis. Græci perinde Marcum Christi discipulum sentiunt, et quod sic passim et sine addito apostolum vocant et quod prima statim strophe canonis Θεόπτην indigitant, *qui Deum ipse viderit*, non corporeis solum oculis, ut increduli Judæi, sed fide cum eo versatus illiusque doctrinis institutus, quo nomine ipse discipulos beatos prædicat. Μάρκον τὸν θεόπτην εὐφημῶν, ἐπικαλοῦμαι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ὅπως μοι ἐμπνεύσασα φωτιστικῶς ἀπελάσει τὴν ἄγνοιαν. *Qui Marci, qui Deum ipse vidit, laudes celebrem, invoco gratiam Spiritus, ut afflatu suo illuminando ignorantiam depellat.* Etiam Epiphanius hæres. 51 Marcum ex septuaginta duobus discipulis fuisse tradit, additque unum ex illis fuisse, qui scandalizati illo verbo Domini, *Nisi quis manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem, non est me dignus*, dispersi sunt ; undecunque hoc habuerit. Solet enim sæpe non magno judicio afferre ab aliis dicta, quandoque etiam alia aliis adversantia, vel certe non satis probata. Idne Marco contigerit, Petrique opera reversus sit, penes illum sit fides, ac quem auctorem exscripsit. Apud alios nulla ejus rei exstat mentio, nec nisi ex quibusdam apocryphis haberi potuit.

Alia quæstio est, sitne Marcus evangelista ipse Joannes, qui cognominatus est Marcus, Pauli et Barnabæ quandoque comes, et cujus illi causa ab invicem scissi sunt, cum is, illis relictis, domum abiisset, velletque Barnabas ejus rei pœnitentem recipere, Paulus nollet, severiore usus disciplina ; qua sic profecit, ut idem postea utilem sibi ministrum eum agnoverit, et ad se adduci a Timotheo, Romæ scribens, rogaverit. Eumdem existimat Origenes citatus, itemque Hieronymus *in Epist. ad Philem.* Cyrillus, seu alias Victor. Antioch. argumento in Marci Evangelium, Alexand Monachus in Actis Barnab., Niceph, l. II, c. 15. Auctor similarium versuum Menæorum : Συνοδοιπόρος ἐγένου τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς, καὶ σὺν αὐτῷ διῆλθες ὅλην Μακεδονίαν · ἐν Ῥώμῃ δὲ φοιτήσας, τοῦ Πέτρου ἑρμηνεὺς ἀναδέδειξαι, καὶ ἀνεπαύσω ἀθλήσας θεοπρεπῶς ἐν Αἰγύπτῳ, Μάρκε πάνσοφε. *Itineris comes vasis electionis fuisti, et cum eo Macedoniam pertransisti ; cumque Romam venisses, Petri dulcis interpres effectus es : divinoque perfunctus certamine, in Ægypto quievisti.* Quam eamdem strophen habent Menæa Tiliana mss. Auctor quoque canonis mss. in iisdem Menæis, qui totus ab edito diversus est od. v, stroph. 3 : Διανοίᾳ τελείᾳ Παύλῳ θείῳ κήρυκι συμπορευόμενος τὸν τοῦ κόσμου γῦρον κατεφώτισας· μεθ' οὗ νῦν πρέσβευε κοσμικῶν

Digitized by Google

liarius excellunt, ab iis distinguantur, qui sui prope ordinis atque classis sunt : sic et quæ illorum laudibus defungatur oratio, varia quædam haud dubie fuerit, nec ejusdem omnino rationis, dum ipsam rerum veritatem, uti se illa habet, certa justaque conjectura assecutura sit.

A κατ' αὐτὸν οἰκείως ἀφοριζομένου τάγμα, οὕτως καὶ ὁ ἐγκωμιαστικὸς αὐτῶν λόγος ποικίλος τις ἂν εἴη, καὶ οὐ μονοειδὴς καθαρῶς, εἴ γε μέλλει τῆς ἐν πράγμασιν ἀληθείας κατευστοχεῖν.

Alia itaque apostolorum vita, alia prophetarum, uti nec eadem divinorum antistitum disciplina ac institutio. Præterea quoque alia triumphalis ordinis ad sanguinem usque adversus impios reluctatio, ac pro veritate in finem usque certandi constantia : quanquam profecto ac explorate ad unum omnes spectent scopum, ut præclara vitæ institutione Deo probentur atque placeant. Tanto autem quisque illorum orationis argumento difficilior, arduoque magis conatu laudandus sit, quanto etiam B pluribus virtutum ornamentis ac præclaris dotibus, illius vita insignitur. Nulla porro tanta orationis vis, nulla lumina ac exquisita dicendi facultas, quæ non apostolicæ perfectioni victa concedat. Sin autem etiam in eo, qui sermone exornandus sit, evangelistæ munus atque ratio accedat, quam prolixa argumenti dignitas? Sin denique sacerdotali quoque principatu, ac pontificali infula is præfulgeat; ad hæc vero etiam martyrum desudato agone immarcescibilibus supremi omnium Regis manu coronis inclarescat; habet sane quem tanta illa decorant, ab eo qui ipsum laudantes digne exque meriti ratione glorificat, eam laudem, quæ humanum omnem cogitatum ac sapientiam excedat. Nec quisquam adeo temerarius, ut nisi divini cœlitus Spiritus ope conciliata, inconcessa præsumpserit.

Ἄλλος τοίνυν τῶν ἀποστόλων, καὶ ἄλλος ὁ βίος τῶν προφητῶν· ὥσπερ καὶ τῶν θείων ἱεραρχῶν ἡ πολιτεία· καὶ παρὰ τούτους ἄλλη τῶν ἀθλοφόρων καὶ μέχρις αἵματος πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς ἀντικατάστασις, καὶ ὁ ὑπὲρ ἀληθείας ἄχρι τέλους ἀγών· εἰ καὶ πάντες ὁμολογουμένως πρὸς ἕνα σκοπὸν, τὴν τοῦ Θεοῦ εὐαρέστησιν, ὁρῶσιν. Τοσοῦτον δὲ τούτων ἕκαστος δυσχερὴς ἂν πρὸς ὑπόθεσιν τῷ λόγῳ καὶ προσαντέστερος γνωρίζοιτο, καθόσον καὶ διὰ πλειόνων χαρακτηρίζεται κατορθωμάτων. Πάντα μὲν οὖν λόγον, καὶ τὸν μεγαλοφυέστατον τῆς ἀποστολικῆς ἠττᾶσθαι τελειότητος. Εἰ δὲ καὶ τῶν εὐαγγελιστῶν εἷς ὁ ἐπαινούμενος, πηλίκον τὸ μέγεθος τῆς ὑποθέσεως! εἰ δὲ καὶ ἱερατικῇ τελεταρχίᾳ, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι μαρτυρικαῖς ἀγωνίαις καὶ ἀμαραντίνοις εἴη στεφάνοις ὑπὸ τοῦ παμβασιλέως ἐστεφανωμένος, ἔχει μὲν αὖτος κρεῖττω πάσης ἐννοίας ἀνθρώπων καὶ σοφίας τὸν ἔπαινον παρὰ τῷ ἀξίως δοξάζοντι τοὺς δοξάζοντας αὐτόν· καὶ οὐδεὶς οὕτω θρασέως τῶν ἀνεφίκτων κατατολμᾷν ἕλοιτ' ἄν, εἰ μὴ τὴν ἐκ τοῦ Πνεύματος ἄνωθεν ἐπισπάσαιτο ῥοπήν.

Imploremus igitur Paracleti virtutem, ac sapientiam quæ de cœlis est, intelligentiamque fide attrahamus, quo magnum apostolum et evangeli- C

Τοιγαροῦν ἐπικαλεσώμεθα τοῦ Παρακλήτου τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἄνωθεν σοφίαν καὶ σύνεσιν διὰ πίστεως ἐφελκυσώμεθα, ὥστε τὸν μέγαν ἀπόστολον

σκανδάλων καὶ πειρασμῶν καὶ ἁμαρτίας λυτρωθῆναί με, Μάρκε ἀπόστολε! *Mente perfecta Paulo divino præconii itinerum comes, mundi orbem illustrasti; quocum nunc intercede, o Marce apostole! ut ab scandalis et tentationibus et peccato liberemur.* Alii tamen diversum fuisse asserunt, quod Marcus evangelista sic Petro assiduus hæserit, ab eoque in Ægypto dimissus, annos novemdecim eam Ecclesiam rexerit, et in Ægypto et Libya prædicaverit; cum Marcus alter diversa omnia egerit. Vid. Bar. an. 45, n. 44. Unde et auctor Synax. diversum omnino indicat, pluribus referens illi per Ægyptum et Libyam et Barbaricam (num Marmoricam?) et Pentapolim gesta, ac postremo martyrium Alexandriæ, cum ante Evangelium scripsisse, Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ἐξηγουμένου αὐτῷ, quasi *Petro doctore.* Nicetas quoque in eam ivit sententiam. Quod addit Baronius, novisse hoc ipsum et majores (*Basilius enim*, inquit, *eo tempore quo Paulus Romæ agebat quocum* (*ut diximus*) *aderat Marcus consobrinus Barnabæ, Marcum evangelistam Alexandrinum Ecclesiam excoluisse testatur.* Basilii verba sunt l. 1 *contra Eun.*, c. ult.: Καὶ Παῦλος ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελιζόμενος, καὶ Ἰάκωβος ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ Μάρκος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ ἄλλος ἐν ἄλλῃ πόλει, ἐπληροῦντο τῷ Πνεύματι· οὐδενὸς διαστήματος κωλύοντος ἐν τῷ αὐτῷ ἐνεργεῖσθαι τὴν αὐτὴν χάριν. *Et Paulus Romæ evangelizans, et Jacobus Jerosolymis, et Marcus Alexandriæ, ac alius alia in civitate, Spiritu adimplebantur, nullo obstante intervallo, quin eadem eodem tempore afflarentur gratia*), nihil mihi rem conficit. Petit Paulus in II sua ad Timotheum, ut is veniens adducat Marcum consobrinum

Barnabæ. Non erat ergo tunc Marcus Romæ cum Paulo, ac nec venisse liquet, aut quamdiu cum eo manserit, cum diu jam Paulus Romæ valde desolatus egisset, atque hæc scribens mortem proximam exspectaret. Quidni ergo vera Basilii probatio, etsi Marcus Barnabæ consobrinus, ipse Alexandrinus episcopus est? Quod præcipue non ejus generis episcopus fuerit, ac Jacobus Jerosolymitanus episcopus, semper templo assiduus, nec ullas apostolici muneris partes implens, sed apostolorum adjutor ipseque apostolus, variis locis prædicans fundansque Ecclesias, nedum in Ægypto, Pentapoli, Cyrenaica; sed in Italia Aquileiensem, aliasque. Si vera Synaxarii epocha prædicasse D Marcum Alexandriæ κατὰ τοὺς χρόνους Τιβερίου Καίσαρος, dicendum, missum ab apostolo Alexandriam et in Ægyptum Palæstinæ vicinam, dum in Asia adhuc ipse moraretur, et ante Claudii tempora, fundasseque eam Ecclesiam per Marcum, quo fere tempore ipse fundavit rexitque Ecclesiam Antiochenam; ut quod per seipsum explere non poterat, per discipulum expleret: sicque cœpta ejus Ecclesiæ fundatione, cum Romam sedem transtulit, Marcum sibi necessarium adduxisse, quo interprete et ministro ipsam Romani imperii arcem invaderet; unde rursus, sicque exigente Ecclesiarum utilitate, eumdem in Ægyptum remiserit; ut nec ipse Petrus, ubi semel Romam venerat, semper Romæ mansit; sic in Syriam rediit, aliasque plures regiones lustravit. Erat non otiosa primorum illorum mystarum vita, nubiumque assimiles aliis aliisque locis divini eloquii imbrem depluebant totumque orbem rigabant.

Digitized by Google

καὶ εὐαγγελιστὴν, προσθήσω δὲ καὶ ἱεράρχην, καὶ τῆς Ἰησοῦ μεγαλειότητος μάρτυρα Μάρκον ἀφηγῆσαι· καὶ τοῖς ἐκ τῶν λόγων ἐπαίνοις ὡς ἄνθεσιν εὐωδιάσαι καὶ κατακοσμῆσαι. Οὗτος γὰρ ἡμᾶς σήμερον, τῷ γλυκερῷ μὲν καὶ ἡδίστῳ τῆς αὐτοῦ μνήμης πρὸς οἰκεῖον ἀναζωπυρῶν αἶνον· τῷ ποικίλῳ δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ μεγαλοπρεπεῖ, τὸν ὄγκον ἡμῖν ἐνιεὶς, ἀγωνίας τε ἅμα καὶ προθυμίας ἐμπίπλησιν. Ἀλλ' ἡμεῖς τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν, καὶ τοῦ εὐφημουμένου τὴν θεολόγον ἐπικαλεσάμενοι φωνὴν, βραχέα τούτῳ, καὶ ὅσα δώσει προσλαλήσωμεν· οὕτω γὰρ καὶ τὸ χρέος τῷ λογιωτάτῳ τοῦ Λόγου κατὰ δύναμιν ὑφέξομεν μαθητῇ, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τὸν ἱερὸν ἀφοσιωσόμεθα πόθον.

Οὗτος τοίνυν ὁ ἐκλεκτὸς καὶ δόκιμος εὐαγγελιστὴς τοῦ Ἰησοῦ, ὁ λαμπρὸς τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου θεολόγος· ὁ φωτοφανέστατος τῆς Ἐκκλησίας λαμπτήρ· ὁ μὴ λόγοις μόνον σοφοῖς, ἀλλὰ καὶ ἁγίαις Γραφαῖς, ἀλλὰ καὶ ἀγῶσι στερροῖς, ἀλλὰ καὶ παθήμασιν ἀθλητικοῖς ὑπέρλαμπρον τὸ κατ' αὐτὸν μαρτύριον ἀποπληρώσας τῷ Θεῷ. Οὗτος, τὴν ἀκοὴν πρότερον ἀκηκοὼς τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἔδυσε τὰ ὦτα κατὰ τοὺς ἀπειθεῖς, οὐδ' ἤκουσε μὲν, ἀσυνέτως δέ· οὐδὲ συνετῶς μὲν, οὐ μετὰ πίστεως δέ· οὐδὲ πιστῶς μὲν, ἀμελῶς δὲ τῷ κηρυττομένῳ προσφοιτᾷ λόγῳ· πάσης δὲ κατὰ σάρκα συγγενείας, πάσης κτήσεως καὶ προσπαθείας δὲ πάσης τῶν γηΐνων τελείως ὑπεριδὼν, ὥσπερ ἔλαφος ἔδραμεν ἐν δίψει, τῶν ζωηρρύτων Χριστοῦ πλησθησόμενος πηγῶν.

Τί οὖν ὁ Κύριος, ἡ πηγὴ τῶν δωρεῶν, τὸ πλήρωμα τῶν ἀγαθῶν, ὁ τοῦ Πατρὸς ἀπαράλλακτος χαρακτὴρ, ὁ τοῦ θεωτικοῦ Πνεύματος δοτήρ; πῶς οὗτος, ἢ ποίᾳ διαθέσει τὸν θερμὸν οὕτω προσήκατο φοιτητήν; Ἆρά γε τοῦτον ὡς οὐκ εὔθετον ἀπώσατο; ἢ λόγου βραχέος ἀξιοῖ; ἢ τῷ πολλῷ πλήθει συναριθμεῖ τῶν πιστῶν; ἢ τῶν πρωτοαποστόλων τινὸς ἧττω παρέσχετο τὴν τιμήν; Οὔμενουν. Ὁμοῦ δὲ εἶδε τοῦτον, καὶ τῷ βάθει τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐνέβλεψεν ὡς Θεὸς, καὶ ὃν πρὸ καταβολῆς ἤδει τοῦ κόσμου τῷ αὐτοῦ σώματι σύμμορφον ἐσόμενον, τοῦτον καὶ σωματικῶς ἄρτι φοιτῶντα παρ' αὐτὸν ἰδὼν, τὴν τοῦ νοὸς εὐθὺς ἠρέτισεν εὐθύτητα, καὶ τὸ ἀκραιφνὲς ἠγάσθη τῆς πίστεως, καὶ τὸ καθαρὸν ἠγάπησε τῆς διανοίας, καὶ τὸ ἀληθευτικὸν τοῦ τρόπου καὶ ἁπλαστον πεφιλοκάλησε, τοῖς πιστοτάτοις συντάττει τῶν ὁμιλητῶν.

Καὶ ἐπειδὴ τοῖς πρεσβυτάτοις ἐγκαταλεγῆναι ἀδύνατον ἦν, ἤδη τῆς ἱερᾶς δωδεκάδος συμπεπληρωμένης· τοῖς δευτέροις μὲν τὴν τάξιν ἐναριθμεῖ· τῇ ἑβδοματικῇ λέγω λογάδι τῶν μαθητῶν· τῆς τῶν πρώτων δὲ χάριτος καταξιοῖ καὶ τιμῆς· οἷς, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου σεπτὸν ὑποφήτην αὐτὸν μετὰ ταῦτα, καὶ ἀξιόθεον ἀποδείκνυσιν ἱεροφάντην. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν κατ' αὐτὸν μυστηρίων ἀκροατὴν, καὶ τῶν θεοτελῶν ἔργων ἐκείνων, καὶ τῶν ζωοποιῶν παθημάτων, καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως αὐτὸν ἀπέφηνε μύστην καὶ θεατήν· καὶ τοῦ Πνεύμα-

stam, addam vero et antistitem, Jesuque majestatis testem Marcum laudibus celebremus, ac velut suaveolentibus floribus, encomiastico sermone aspergamus ac exornemus. Hic enim nos hodie dulci sua suavissimaque memoria, in suam excitat laudem; idemque nihilominus vario ac præmagnifico suarum virtutum cultu, torporem injiciens, timore pariter ac alacritate adimplet. Nos enimvero invocato Spiritus afflatu, ejusque ipsius qui laudis argumento propositus est, divina nobis adhibita voce, pauca illi, et quæ donaverit, proloquamur. Sic enim, tum eloquentissimo Verbi discipulo pro virili nostra debitum exsolvemus, tum sacro Ecclesiæ Dei desiderio defungemur.

Hic igitur probatus atque electus Jesu evangelista, Dei Verbi dispensationis clarus theologus, Ecclesiæ lucidissimum lumen, qui nedum sapientissimis sermonibus, sed et Scripturis sacris, sed et robusti animi certaminibus, sed et athleticis passionibus, supra modum illustre martyrium suum Deo adimplevit. Is, audita prius Jesu auditione, haudquaquam incredulorum more aures obturavit; nec vero audivit tantum, at sine intellectu; nec cum intellectu quidem, at sine fide; nec fide quidem, at animi socordia prædicationi auditum admovit: quinimo carnali omni spreta cogitatione, omni despecta substantia, terrenorum omni libidine perfecte contempta, cervi in morem, vitalibus Christi laticibus inebriandus ac proluendus accurrit in siti [83].

Quid igitur Dominus, fons ille donorum, bonorum plenitudo, Patris incommutabilis figura, deifici Spiritus dator? Is nimirum quanam ratione, quove mentis affectu, tanto actum fervore discipulum admisit? Num quasi minus idoneum repulit? aut minoris fecit? vel promiscuæ fidelium turbæ annumerat? aut minore honore habet ac ullum primi ordinis apostolum? Minime gentium: quin mox ac vidit, et velut Deus, illius alta pectoris inspexit; quem ante mundi constitutionem suo corpori conformem fore noverat: ad se jam etiam corporali gressu venientem cernens, ejus statim animi rectitudinem probavit; fidei sinceritatem miratus est, mentis puritatem dilexit; moresque veri tenaces atque simplices amans, fidelissimorum discipulorum collegio adjungit.

Quoniam vero haud fieri poterat, ut sacro jam duodenario completo numero, antiquissimis illis primisque accenseret; iis accenset, qui secundi quidem ordinis essent (septuaginta nimirum electis discipulis), at primorum tamen gratia et honore auget; qua et postmodum Evangelii præclarum interpretem, divinumque sacrorum antistitem facit. Quod enim suorum te mysteriorum auditorem, divinorumque operum illorum, ac vivificarum passionum, resurrectionisque atque in cœlum receptionis cognitione imbuerat, horumque spectatorem

[83] Psal. LXI, 3.

Digitized by Google

fecerat; ignis item specie delapso in discipulos Spiritu sancto, pari cum coryphæis compendio donaverat, omnisque cœlestis muneris participationem indulserat; ut quod ordinis præjudicio deesse videretur, alio expleretur munere; implet sapientia, implet majore gratia et veritate; omnis in te dispensationis dilucidam claramque memoriam excitat. Quamobrem totus Deo afflatus, totus, o beate Marce! Christo excedens, ejusque fervens Spiritu atque instinctu actus; quin etiam magno primoque ac principe apostolorum Petro, uti fama est, in hoc provocante atque jubente, evangelicus scriptor, baptismum narras et tentationem, ducto divinæ tuæ scriptionis exordio ab ostensione Jesu Israel. Conscribis vero apostolorum electionem sublimemque legislationem, ac parabolis intextas divinas prædicationes; ad hæc omnis generis male habentium curationes, variaque miracula ac in Thabore transformationem, tuo illi sacro inseris commentario. Exinde admirandum Christi Jerosolymam ingressum edisseris, innocentumque olivarum ramis ac stratis vestibus triumphi specie, clarum comitatum et acceptionem; sacram denique cœnam, proditionem, iniquam sententiam, crucem, funus, sepulturam, resurrectionem die tertia et apparitionem atque in cœlum receptionem, sacris Scripturarum monumentis consignans, ne magna salutis nostræ mysteria memoria diffluerent, egregie cavisti, quin et universo terrarum orbi, omniumque hominum animis (quod tua spectabat) magnum Evangelii lumen claro sidere intulisti: pariaque sacratissimo Matthæo, divinisque aliis Spiritus scriptoribus consentanea idemque valentia eodem Spiritu elucubratus, communem pietatis veræque doctrinæ tabellam, abs te conscriptum Evangelium cunctis proposuisti.

Eum in modum, eumdem ac primi apostoli honorem consecutus, iisdem quoque consessor exstitisti. Sic apostolorum principis regnique cœlorum clavigeri, boni illius statim a Christo pastoris ac successoris sectator, ejusque omni fere civitate ac gente itinerum, sermonumque ac disputationum, necnon signorum ac prodigiorum socius, illius tantopere spiritu sacrisque Evangelii functionibus atque aliis Spiritus ministrationibus claruisti, ut ejus ipsius in spiritu Filius tum efficereris, tum inclyta nominis appellatione dicereris.

Ejus jussu atque ordinationibus Alexandriam Ægypti profectus Christo in ea Ecclesiam constituisti: illo ipso inconcusso fundamento posito; ipse statim a Jesu superædificatus, inque teipso cunctos fidelium cœtus committens coaptansque. Ac quod sacratissimus Jacobus Jerosolymorum Ecclesiæ, et his qui erant ex circumcisione, hoc ipse Alexandrinæ ac universæ Ægypto exstitisti.

(55) Ὅπερ ὁ ἱερὸς Ἰάκωβος. Comparationem auget Hieronymus in catalogo, secutus Eusebium, ut solet, l. II, c. 17, ubi multis contendit, quos Philo tanquam Judæos laudat, *Libro de supplicibus*,

A τος μὲν πυροειδῶς ἐπ' αὐτοὺς κατιόντος, ἴσως τοῖς κορυφαίοις κατηξίωσεν· κοινωνόν τε πάσης ὁμοίως οὐρανίας ἀπέδειξε δωρεᾶς, ἵνα τὸ λεῖπον τῆς τάξεως δι' ἑτέρου χαρίσματος ἀναπλησθῇ· πληροῖ μὲν σοφίας, πληροῖ δὲ χαρίσματος μείζονος καὶ ἀληθείας· ἀνακινεῖ δὲ μνήμην ἐναργῆ τῆς ὅλης οἰκονομίας ἐν σοί. Ὅθεν ὅλος ἔνθους, ὅλος ἐξεστὼς, ὦ μακάριε Μάρκε, Χριστῷ, καὶ τῷ αὐτοῦ Πνεύματι διαθερμανθείς τε καὶ ἐμπνευσθείς, καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου δὲ καὶ πρωταποστόλου Πέτρου παρακινηθείς, ὥς γέ φασι, πρὸς τοῦτο καὶ προτραπείς, εὐαγγελίζῃ μὲν τὴν βάπτισιν καὶ τὸν πειρασμὸν, ἀρχὴν τῆς κατὰ σὲ θεοπνεύστου Γραφῆς, τὴν ἀνάδειξιν πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ἀναταττόμενος τοῦ Ἰησοῦ· εὐαγγελίζῃ δὲ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐκλογὴν καὶ
B τὴν ὑψηλὴν νομοθεσίαν, καὶ τὰς παραβολικὰς θεολογίας· πρὸς δὲ καὶ τὰς παντοδαπὰς τῶν κακῶς πασχόντων θεραπείας, καὶ τὰ ποικίλα θαύματα, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου μεταμόρφωσιν τῇ ἱερᾷ ἐπισυνείρεις Γραφῇ· ἐπὶ τούτοις τὴν θαυμασίαν Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ εἰσοδίαν θεηγορεῖς, καὶ τὴν μετὰ κλάδων ἐλαιῶν, καὶ ἱματίων στρώσεως τῶν ἀπειροκάκων δορυφορίαν καὶ δεξίωσιν. Ἐπὶ τούτοις τὸ δεῖπνον τὸ ἱερὸν, τὴν προδοσίαν, τὴν ἄδικον κρίσιν, τὸν σταυρὸν, τὴν κηδείαν, τὴν ταφὴν, τὴν τριήμερον ἀνάστασιν καὶ ἐμφάνισιν καὶ ἀνάληψιν, ἱερολογίαις θείαις συντεταχὼς, οὐκ ἀφῆκας λήθῃ τὰ μεγάλα τῆς ἡμῶν σωτηρίας μυστήρια παραῤῥυῆναι·
C τῇ οἰκουμένῃ δὲ πάσῃ, καὶ πάσαις ἀνθρώπων ψυχαῖς, ὅσον ἐπὶ σοὶ, τὸ μέγα τοῦ Εὐαγγελίου ἐνήστραψας φῶς· καὶ τῷ ἱερῷ Ματθαίῳ ἐφάμιλλα, καὶ τοῖς ἄλλοις μυσταγωγράφοις τοῦ Πνεύματος, σύστοιχά τε καὶ ὁμοδύναμα τῷ ἴσῳ Πνεύματι διαθέμενος, κοινωνὸν [*al.* κοινὸν] εὐσεβείας καὶ ἀληθογνωσίας πίνακα πᾶσι τὸ κατὰ σὲ προτέθεικας Εὐαγγέλιον.

Οὕτω τοῖς πρωταποστόλοις κατηξιώθης τιμῆς, καὶ συγκάθεδρος ἐχρημάτισας τοῖς αὐτοῖς. Οὕτω τῷ κορυφαίῳ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ κλειδούχῳ βασιλείας, τὸ μετὰ Χριστὸν εὐθὺς ἀγαθῷ ποιμένι καὶ διαδόχῳ Πέτρῳ κατακολουθῶν, καὶ τῶν κατὰ πᾶσαν μικροῦ πόλιν καὶ πᾶν ἔθνος περιόδων, λόγων τε καὶ συλλόγων, σημείων τε καὶ τεράτων αὐτῷ κοινωνῶν, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦ τῷ πνεύματι, ταῖς τε ἱερολο-
D γίαις τοῦ Εὐαγγελίου, ταῖς τ' ἄλλαις τοῦ Πνεύματος ἱερουργίαις καὶ διακονίαις εὐηρέστησας, ὥστε καὶ εἰς υἱὸν αὐτῷ κατὰ πνεῦμα γενέσθαι καὶ κληθῆναι.

Ταῖς αὐτοῦ δὲ προτροπαῖς καὶ προχειρίσεσι καὶ τὴν κατ' Αἴγυπτον Ἀλεξάνδρειαν καταλαβὼν, Ἐκκλησίαν ἐν αὐτῇ ἀνεστήσω Χριστῷ· ἄῤῥηκτον μὲν θεμέλιον ἐκεῖνον καταθέμενος· εὐθὺς δὲ μετὰ τὸν Ἰησοῦν ἐποικοδομούμενος αὐτὸς, καὶ ἐφ' ἑαυτῷ πάντα συναρμολογῶν καὶ συμβιβάζων τὰ συστήματα τῶν πιστῶν· καὶ ὅπερ ὁ ἱερὸς Ἰάκωβος (55) τῇ κατὰ Ἱερουσαλὴμ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς ἐκ περιτομῆς, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐκείνῃ τῇ πόλει, καὶ τῇ Αἰγύπτῳ πάσῃ κεχρημάτικας.

Digitized by Google

Δυσὶ γοῦν τοῖς ἀνωτάτω τοῦ Πνεύματος χαρίσμασιν, ἀποστολικῷ τε καὶ ἱεραρχικῷ κατηρτισμένος, τῷ μὲν πρὸς τοὺς ἔξω τῆς πίστεως, τῷ δὲ πρὸς τοὺς δι' αὐτοῦ πιστεύοντας ὁ μακαριώτατος ἐχρῆτο· καὶ οἷα μὲν ἀπόστολος, πρὸς τοὺς ἑλληνίζοντας ἔτι παῤῥησιαζόμενος, παρακαλῶν, νουθετῶν, ἐλέγχων τὴν ἀσέβειαν, διασύρων τὴν ἀσέλγειαν, θριαμβεύων τὴν τῆς θρησκείας ματαιότητα, παραδειγματίζων τῶν σεβασμάτων τὴν σαθρότητα, διαμαρτυρόμενος δὲ τὸν τῶν ὅλων Δημιουργὸν καὶ συνοχέα Θεόν. Διαμαρτυρόμενος πιστεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, καὶ τῷ αὐτοῦ Λόγῳ ὡς συμφυεῖ καὶ συνανάρχῳ, ὡς πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως, καὶ Μονογενεῖ· εἰδέναι δὲ καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς ὁμότιμον τούτοις καὶ σύνθρονον καὶ συμφυές· διδάσκων, καὶ παρακαλῶν πιστεύειν καὶ προσκυνεῖν, Πατέρα μὲν ὡς ἀγέννητον καὶ τῶν ὅλων αἴτιον, καὶ προάναρχον τῶν ὄντων πάντων ἀρχήν· Υἱὸν δὲ, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννώμενον προαιωνίως καὶ ὑπερουσίως· καὶ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον, ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ὑπερανάρχως ἐξαλλόμενον. Παραινῶν δὲ καὶ παρεγγυώμενος ὅλῃ δυνάμει καὶ τοῦ ἑνὸς τῆς ὑπερουσίου ταύτης καὶ μοναρχικῆς Τριάδος τὴν φιλάνθρωπον κένωσιν ἐπιγνῶναι, καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν σάρκωσιν μὴ ἀπαναίνεσθαι· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξ ἀγνῆς κόρης γέννησιν, καὶ τὴν διὰ τοῦ Ἰωάννου βάπτισιν, καὶ τὴν εὐαγγελικὴν διδαχὴν πᾶσαν, ὡς σωτήριον πάντας ἀποδέχεσθαι νόμον καὶ ἀληθείας δόγματα παρεκάλει· πρὸς δὲ, καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν σταύρωσιν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν λόγχην, καὶ τὴν ταφὴν μὴ ἐπαισχύνεσθαι ὡς ἀσθενῆ καὶ ἐπονείδιστα· ἀλλὰ τὴν ἐξ ᾅδου τριήμερον μετ' ἐξουσίας ἔγερσιν, καὶ τὴν συνεξανάστασιν τῶν νεκρῶν, καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνοδον θεωροῦντας καὶ πιστεύοντας, ἐλλαμπρύνεσθαι μᾶλλον καὶ δοξάζεσθαι, εἴπερ Θεοῦ δυνάμεως ταῦτα γνωρίσματα σαφῆ· προσδοκᾷν δὲ καὶ τὴν ἐξ οὐρανοῦ πάλιν δευτέραν μετὰ δόξης ἐπιφάνειαν, καὶ παντὸς τοῦδε τοῦ κόσμου τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν καὶ μεταποίησιν, καὶ τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν, καὶ τῶν δικαίων τὴν ζώωσιν, καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν κατάκρισιν.

A Duplici itaque supremo Spiritus munere (apostolico scilicet et hierarchico seu pontificio) perfectus, altero quidem vir beatissimus erga eos utebatur qui extranei a fide erant, altero in eos, qui illius opera ad fidem accessissent; ac, pro apostoli quidem munere, ad eos qui Græcanico adhuc errore tenerentur loquens libere, obsecrans, increpans, arguens impietatem, impudicitiam accusans, superstitionis vanitatem traducens, numinum debilitatem suggillans; universorumque Creatorem et conservatorem Deum contestans. Contestans nimirum Deo vivo ac vero credere, ejusque Verbo, ejusdem scilicet ac ille naturæ, ac coæterno, tanquam primogenito omnis creaturæ [84], et Unigenito. Scire vero etiam Spiritum sanctum, tanquam pari ac B illi honore et dignitate, eademque sede sublimem ac ejusdem naturæ. Docens nimirum, hortansque ac obsecrans, crederent et adorarent, Patrem quidem ut ingenitum rerumque universarum auctorem, omnium denique principium omne antecedens principium : Filium vero, ut ex Patre prææterne ac supersubstantialiter natum : ac denique Spiritum sanctum, ut qui eodem auctore prææterne prosiliat. Hortans totis viribus atque admonens, unius quoque supersubstantialis hujus Trinitatis unoque principatu pollentis benignissimam exinanitionem agnoscerent, Deique Verbi incarnationem non abnuerent. Quin et suadebat natum ex castissima puella, et a Joanne intinctum, omnemque evangelicam doctrinam, ceu salutarem C legem ac veritatis decreta, omnes reciperent. Præterea vero etiam propter nos susceptam crucem, mortemque et sepulturam, ut infirma et probrum habentia non erubescerent; sed qui triduanam ex inferis cum potestate suscitationem, mortuorumque pariter excitationem, atque in cœlum ascensum considerarent ac crederent lætarentur magis ac gloriarentur : quippe cum hæc divinæ virtutis perspicua indicia essent : exspectarent denique etiam secundam e cœlo rursum cum majestate apparitionem, mundique universi in melius immutationem, necnon mortuorum resurrectionem, justorumque vivificationem ac peccatorum condemnationem.

[84] Coloss. I, 15.

θεραπευτὰς seu cultores Christianos jam tum monachos fuisse, qui Marco doctore Alexandriæ præstarent, quod Jerosolymis fideles, quos Lucas refert, venditis possessionibus, ad pedes apostolorum pretium detulisse, habuisseque omnia communia; quæ nobis forma religiosæ paupertatis, in Christi ipsa familia et apostolis consecrata. Quod ita senserit Eusebius et scripserit, graviter reprehendit Scaliger libro VI *De emend. temporum*, eique assentitur Henric. Valesius ad eumdem Eusebium; nec putem abhorrere quos omnes in manibus Marci laudatores habeo (Beda excepto et Damiano), Nicetam, Procopium rhet., Laurentium Justin., etc., quod in suis encomiis nullam ejus rei mentionem fecerint, ut nec Græci in Menæis : quorum proinde ego judicium non facile rejecerim. Ut enim placeant monachorum origines sic antiquæ, non tamen facile est, tanta quæ obstant decoquere. Erant Alexandriæ a prima captivitate innumerabiles Judæi; ipsi legis æmulatores, in quibus erant οἱ τὰ πάτρια φιλοσοφοῦντες, et ἀσκοῦντες, qui vita severiori sanctitatem quamdam vulgo majorem præferrent, quos latuisse Philonem, D Judæine essent an Christiani, cum ipse Alexandriæ ageret, rerumque Judaicarum peritissimus esset, nec eum res Christianæ laterent, ægre suaderi potest. Accedunt alia quæ prosequitur Valesius longe diversa ab illis quæ erant Christiani ritus, et quæ recepta Christianorum moribus Jerosolymis nos docet Actuum liber. Diversos ab Essenis ostendit Valesius contra Scaligerum. Mihi non licet plura inquirere. Monachorum Ægyptiorum origines, post illas Jerosolymis et in apostolis designationes, maxime probo, quas in monachis Raithunis et Sinaitis habet Ammonius a me productus, insinuatque Antonii Vita, et Pauli Eremitæ, ac si quid exstat his antiquius, modo sanæ fidei, non apocryphorum insomniis nutans, aut minus exploratum. Si cui tamen Eusebii, Hieronymi, Epiphanii, etc., sententia placet, ut magis pia et favens instituto monachorum, adeat Baronium an. 64.

Digitized by Google

Hæc quidem ille, ceu plane verax ac veritatis præco, scripto pariter vivaque voce tradens, populis prædicabat. Ex illis vero, alii quidem verbis assentiebantur; quicunque scilicet recto animo erant, ac quorum cor invisibilis Spiritus afflatus tetigerat. Hos nimirum veritati doctrinæ admovens ac aqua emundans, Spirituque illuminans, necnon sacris divinorum signis initians atque consummans, filios immaculatos per lavacrum regenerationis Deo obsignabat. Quicunque autem pravo corde atque impii erant, in divinam contumeliosi doctrinam, superbo animo ac dura mente adversus disertissimum contumaces præconem, nimio furore perciti dentibus in eum stridebant; struebantque insidias, qua aperta molitione grassantes, qua occultis consiliis malignantes, atque eos qui essent ex Ecclesia corripientes, magistratibusque ac præsidibus offerentes, calumniantes, facultates auferentes, modis omnibus aggredientes, omni machina arteque affligentes (ejuscemodi nimirum diaboli æmulatio est) omnisque generis inventis creaturos se molestiam animique angustam beatissimo viro arbitrantes.

Is autem, haud secus ac grandis quædam marina rupes atque prædura, vixque non dicam, imo terræ sinu radicata, irruentium fluctuum incursibus omnibus ac reciprocis æstibus, cunctisque ventorum violentis flatibus inconcussa inflexaque manet; sic sane hic quoque, alto valde consilio atque animo, in vera, et quæ mente intelligitur, fundatus petra, rectissimisque ac fortissimis rationibus inconcusse in Christo radicatus, concinne tranquillaque securitate in eo consistebat; nulloque terrentium insultu pavidus, ei, qui secundum doctrinam est, fideli sermoni incumbebat; atque ad omne tentantis periculum struemque impercussus atque inflexus manens, Ecclesiam suam firmiter tutans stipansque, ab adversantium flatuum injuria illæsam conservabat.

Eum in modum vir inclytus Marcus, quæ in verbis posita est (quandoque vero etiam quæ in signis atque portentis) apostolicam virtutem erga Græcos ostendens, domesticorum fidei tanquam divinissimus antistes salutem adimplebat. Quis enimvero ejus implendæ modus? Divinæ sapientiæ verbis atque doctrinæ Spiritus, eorum quotidie mentes illustrabat; ac carnalem quidem amicitiam atque peccati consuetudinem inhibens, spiritus lege ac amoris vi Christo despondebat; ab omnique noxia cupiditate, ac terrenorum dementi ratione, appetitione arcens, cœlestium duntaxat et stabilium, et quæ vera bona sint, desiderium instillabat.

Sic igitur, ut paucis dicam, sacris sermonibus atque doctrina fidelium mentes ædificans, rursusque operibus sacras sacrosanctorum mysteriorum

Ταῦτα ὁ μὲν, ὡς ἀληθὴς τῷ ὄντι καὶ ἀληθείας εὐαγγελιστὴς, ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως παραδιδοὺς τοῖς λαοῖς εὐηγγελίζετο· τῶν δὲ οἱ μὲν ἐτίθεντο τοῖς λεγομένοις, ὅσοι τὸν νοῦν ἦσαν εὐθεῖς, καὶ ὧν τῆς καρδίας ἀοράτως τὸ Πνεῦμα κατεδράττετο· τούτους τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας προσαγόμενος, καὶ τῷ ὕδατι καθαίρων, καὶ τῷ Πνεύματι φωτίζων, καὶ ἱερομύστοις τελεσιουργῶν θεοπλαστίαις, ἀμώμητα τέκνα διὰ τῆς παλιγγενεσίας ἐσφράγιζε Θεῷ· ὅσοι δὲ σκολιᾶς ὄντες ἐτύγχανον καρδίας καὶ δυσσεβοῦς, πρὸς τὸν θεῖον λόγον ἐξυβρίζοντες, καὶ ἀλαζόνι φρενὶ καὶ γνώμῃ σκληρᾷ τοῦ λογιωτάτου κήρυκος ἀπαυθαδιαζόμενοι, ἔτριζον μὲν τοὺς ὀδόντας ἐμμαινόμενοι σφοδρῶς· ἐπεβούλευον δέ· τοῦτο μὲν ἀναφανδὸν κατ' αὐτοῦ συσκευαζόμενοι, τοῦτο δὲ καὶ κρυφῇ σκαιωροῦντες, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας συναρπάζοντες, καὶ τοῖς πολιτάρχαις προσάγοντες, συκοφαντοῦντες, ζημιοῦντες, πᾶσι τρόποις ἐπιχειροῦντες, πάσῃ μηχανῇ κακοῦντες (τοιοῦτος γὰρ ὁ τοῦ διαβόλου ζῆλος), καὶ πάσαις ἐπινοίαις τὸν μακαριώτατον ἄνδρα δοκοῦντες λυπεῖν.

Ὁ δὲ, καθάπερ τις πέτρα πελιὸς μεγάλη καὶ στερεὰ, εἰς βάθος γῆς, οὐ μὲν οὖν ὅσον εἰπεῖν, ἐρριζωμένη, πάσαις μὲν χυμάτων ἐμπτώσεσι καὶ παλιρροίαις, πάσαις δὲ βίαις πνευμάτων καὶ προσβολαῖς ἀῤῥήκτοις τε μένει καὶ ἀκλινὴς, οὕτω δὴ καὶ οὗτος, βαθείᾳ σφόδρα διανοίᾳ τῇ ἀληθινῇ πέτρᾳ καὶ νοητῇ τεθεμελιωμένος, καὶ λογισμοῖς εὐθυτάτοις τε καὶ στερρότατοις ἀκατασείστως ἐῤῥιζωμένος Χριστῷ, ἔμενεν μὲν ἀραρότως καὶ ἀπαθῶς ἐν αὐτῷ· ἀντείχετο δὲ τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, οὐδεμιᾷ πτυρόμενος τῶν νομιζόντων φοβεῖν προσβολῇ· ἀκατάπληκτος δὲ μένων πρὸς πᾶσαν τοῦ πειράζοντος πεῖραν καὶ ἀῤῥεπὴς, καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀῤῥαγῶς Ἐκκλησίαν συγκροτῶν, τῆς ἀπὸ τῶν ἐναντίων πνευμάτων ἐπηρείας ἀνεπηρέαστον ἐτήρει.

Οὕτως ὁ μέγας Μάρκος πρὸς τοὺς ἑλληνίζοντας, τὴν ἐν τοῖς λόγοις, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὴν ἐν σημείοις καὶ τέρασιν, ἀποστολικὴν δύναμιν ἐπιδεικνύμενος, τῶν οἰκείων αὐτῷ κατὰ πίστιν ὡς ἱεράρχης ἐνθεώτατος τὴν σωτηρίαν ἱερούργει. Ἀλλά τίς ὁ τῆς ἱερουργίας τρόπος; Λόγοις μὲν θεοσοφίας καὶ διδασκαλίας τοῦ Πνεύματος, τὰς αὐτῶν ὁσημέραι κατεφώτιζε ψυχάς· καὶ τὴν σαρκικὴν μὲν φιλίαν, καὶ τὴν συνήθειαν τῆς ἁμαρτίας ἐπικόπτων, τῷ νόμῳ τοῦ Πνεύματος καὶ τῷ φίλτρῳ κατηγγυᾶτο Χριστοῦ· πάσης δὲ βλαβερᾶς ἐπιθυμίας ἐξείργων τῆς ἀλογιστίας τῶν ἐπὶ γῆς, μόνον τῶν οὐρανίων καὶ ἑστώτων, καὶ ὄντως καλῶν τὴν ὄρεξιν ἐνέσταζεν.

Ὡς ἐν βραχεῖ μὲν οὖν δὴ εἰπεῖν, οὕτως ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις τὰς πιστῶν ᾠκοδόμει ψυχάς· ἔργοις δὲ πάλιν τὰς ἱερὰς τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἱεροτυπίας (56)

(56) *Τὰς ἱερὰς τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἱεροτυπίας.* Est grave hoc testimonium pro Marci Liturgia, qua et modo utuntur Ægyptii, meminitque Balsamon, etsi locus non occurrit, qua tamen eis uti non prorsus liberum sit Constantinopoli, sed ea quam passim in sacris adhibet Ecclesia Constantinopolitana, nempe Chrysostomi; certis etiam diebus Basilii. Edidit Marci Liturgiam Joan.

Digitized by Google

πανιέρως διασκευαζόμενος, καὶ προσευχὰς ἐγγράφους παραδιδοὺς, καὶ τὴν μυστικὴν καὶ ἀναίμακτον τοῦ ζωαρχικοῦ σώματος καὶ αἵματος ἱεροτελεστίαν τε καὶ λειτουργίαν, θεοτυπώτοις παραδόσεσι, καὶ ἀμώμοις τῷ πνεύματι διατυπούμενος ἀκολουθίαις, τύπον τε τῶν βαπτισμῶν καὶ χειροτονιῶν ἱερῶν, καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν, εὐχῶν τε μυστικῶν ἱερολογίαις, καὶ συμβολικαῖς θεσμοθεσίαις ἀποστολικῶς διαταξάμενος, οὐ τῇ κατ' αὐτὸν γενεᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσαις ἑξῆς, ἱεροθέτης σωτήριος, καὶ καινῆς διαθήκης ἄριστος νομοθέτης ἀναπέφηνεν. A

Καὶ οὐχ ὥσπερ Μωσῆς ἐκεῖνος ὁ πάνυ, κραταιᾷ χειρὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐμπεπαιχώς· πρὸς τὴν ἔρημον δὲ καὶ τὸ ὄρος διαβεβηκώς· ἐδέξατο μὲν ἄνωθεν νόμον, τὸν ἐν γράμματι δέ· καὶ νομοθετεῖ μὲν, μόνῳ τῷ Ἰσραὴλ δέ· ἀλλ' Αἰγυπτίοις μὲν νοητοῖς, ταῖς ἀντιτεταγμέναις δυνάμεσι, καὶ πᾶσι τοῖς ἀσεβέσιν τῶν Αἰγυπτίων συμπλεκόμενος, καὶ κατακράτος τούτους τροπούμενος καὶ καθαιρῶν· τὴν ἀσέβειαν δὲ αὐτῶν καὶ ἀσέλγειαν ἀπημάντως ὡς Ἐρυθρὰν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διαβὰς, καὶ πρὸς τὴν ἠρεμαίαν τοῦ νοῦ κατάστασιν καὶ γαλήνιον, ὡς ἔρημον προσχωρῶν, καὶ τῷ τῆς θεολογίας προσαναβαίνων ὄρει στόμα κατὰ στόμα προσλαλεῖ τῷ Θεῷ· καὶ τὸν νόμον ἐκεῖθεν οὐ τοῦ γράμματος, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος νομοθετεῖται· καὶ ἱερουργίαν, οὐ τὴν ἐν τύποις τε καὶ σκιαῖς, ἀλλὰ τὴν ἐν ἀληθείᾳ καὶ πνεύματι θεωρουμένην μυσταγωγηθείς, οὐ τῇ κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίᾳ μόνον, ἀλλὰ τῇ καθολικῇ νομοθετεῖ. Καὶ οὐχ ἑνὶ μόνον ἔθνει, καὶ τούτῳ μικρῷ καὶ ὁρίοις μικροῖς διειλημμένῳ, τῇ οἰκουμένῃ δὲ πάσῃ, καὶ παντὶ τῷ Χριστωνύμῳ πληρώματι μυστικῶς ἐπιστατεῖ· καὶ διαθήκη καινὴ, καὶ παράδοσις ἀποστολικὴ, καὶ νόμος ἀληθείας, πᾶν τὸ παρ' ἐκείνου λεχθὲν, ἢ παραδοθὲν, οὐ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ πάσαις καθόλου ταῖς ἱεραῖς Ἐκκλησίαις χρηματίζει. B C

Ἐπεὶ δὲ πάσαις μὲν ἀποστολικαῖς θεοσημείαις, πάσαις δὲ θείαις χρώμενος ἱερουργίαις, τὸ ἔργον εὐάρεστον Θεῷ καὶ τέλειον τῆς αὐτοῦ παρέστησε διακονίας, καὶ πολλοὺς μὲν τῷ χρίσματι τῆς ἱερωσύνης τετελειωκώς· παμπόλλους δὲ τῆς εἰδωλικῆς ἀπάτης καὶ πλάνης ῥυσάμενος, διὰ πίστεως προσήγαγε τῷ Χριστῷ, ἄξιον κέκριται μηδὲ τῆς ἀθλοφορικῆς (57) αὐτὸν ἀπολελεῖφθαι τιμῆς.

cæremonias sacratissime componens ac preces scripto tradens, mysticamque et incruentam vivifici corporis atque sanguinis celebrationem ritumque divinis traditionibus, ac omni labe puris officiis informans; baptismatum denique ac sacrarum ordinationum ritum, omnemque prorsus ecclesiasticam hierarchiam precum mysticarum sacris sermonibus ac symbolicis institutionibus apostolico sensu nutuque instituens, nedum suæ, sed et cunctis deinceps ætatibus, salutaris sacrorum antistes, novique testamenti optimus legislator effulsit.

Nec sicut celeberrimus ille Moses in manu forti percussis Ægyptiis, atque in desertum secedens, conscensoque monte cœlitus quidem, at in littera tamen positam Legem accepit; ac lege quidem sancit, verum soli Israeli: quinimo cum spiritalibus Ægyptiis (adversariis scilicet potestatibus cunctisque Ægyptiorum impiis) congressus, iisque penitus fusis ac profligatis, necnon illorum impietate ac lascivia, instar maris Rubri innoxie in Christo Jesu superata; velutque in desertum, ad tranquillum mentis statum quietumque secedens, tumque abunde conscenso theologiæ monte, ore ad os cum Deo sermones miscet; indeque non litteræ, sed spiritus legem docetur; sacramque functionem, non quæ in figuris et umbris, sed quæ in spiritu et veritate intelligatur, hauriens, nedum suæ ipse, sed et universali sancit Ecclesiæ; nec uni duntaxat genti, eique ejusmodi, ut ipsa exigua angustioribusque terminis comprehensa sit, sed universo terrarum orbi ac Christianorum omni cœtui mystice præscribit; novumque testamentum et apostolica traditio, lexque veritatis audit, quidquid ab eo nedum Alexandrinis, sed et cunctis universim sanctis Ecclesiis dictum aut traditum sit.

Quod vero universis apostolicis signis divina virtute exhibitis, cunctisque sacris functionibus peractis, ministerii sui opus quam acceptum Deo perfectumque reddiderat, multisque sacerdotali unctione consummatis, complures a simulacrorum cultu atque errore liberatos per fidem Christo ad junxerat, operæ pretium visum est, ne et triumphalis eum pugnæ honor deficeret.

a Sancto-Andrea, Ecclesiæ Parisiensis canonicus, ex cod. monasterii S. Mariæ τῆς Ὁδηγητρίας in Calabria, exscribente atque mittente Sirleto cardinale. Fuerintque adeo duo magni antistites ipsi sacrorum antistites et divinarum cæremoniarum auctores, ambo apostoli secundi ordinis, viri maxime spiritales, Jacobus et Marcus: unde reliqui tanquam ex limpidissimo fonte, quæ ejus generis sancta tradiderunt, hauserint; sive etiam illis, ceu solidissimo fundamento, sua pro temporum ratione vel explicatoria vel breviata, seu aliter composita, superstruxerint; sive id ita illis usurpatum divino instinctu, ac sponte ea assumpta provincia, sive quia majores apostoli istud muneris eis injunxerunt, dum illi, iis quæ sunt propius apostolici muneris, toti incumbunt, id est, prædicationi; quam Paulus sic proprium sibi munus voluit, ut ad hoc singulariter se missum a Spiritu sancto professus sit, non ad baptizandum, vel etiam ad ritus sacros conscribendum: quanquam tradidisse eum Corinthiis, quæ Eucharistiæ ritum spectarent, et ad εὐταξίαν in Ecclesia, aliaque ejus generis, nedum scripto, sed etiam verbo, ex ejus ad eos Epistolis compertissimum est. De Jacobo alias dixi in meo Hippolyti indiculo, deque regendæ Ecclesiæ ac instituendæ sic inter illum et Petrum ac Joannem distributo munere. D

(57) *Μηδὲ τῆς ἀθλοφορικῆς.* Marci martyrium perinde Menæa referunt, Metaph., Niceph., etc. Quod ignem accessisse ad reliqua tormenta scribit Nicetas, videtur singulare. Potuit sic turba tumultuante ac sæviente, ut est Alexandrinorum ferox ingenium, cadaver in ignem conjici; unde Marci discipuli extractum honorifice sepelierint.

Digitized by Google

Cum jam itaque præsto esset emigrationis tempus ac præmia conferenda essent, derepente Alexandrinorum nequissimis zelus inardescit; zelus scilicet dæmoniaci furoris ac sui impotens. Hi, consilium in sanctum ineuntes, atque in ejus ædes invadentes, cum Dominicum opus agentem offendissent, violenta manu abreptum, soli pavimento allidunt; tumque ligatis e collo funibus, alii quidem media Alexandria ludibrio propudiosoque spectaculo ab ante trahebant, alii secuti fustibus lapidibusque tundebant : qua is sævitia, sacra Deoque dilecta ac gratissima victima exstitit.

Eum in modum, apostolorum summa admiratione digne, sacrorum antistitum sacratissime, triumphatorum athletarum fortissime ac generosissime, cruentum adhuc necantium manibus scissum carnis integumentum relinquens, ad certaminis ipsum præsidem ac Servatorem Christum corona redimitus receptus es; posteaque sacro illo corpusculo igni sacrificato, ita undique ei, quem dilexeras, factus hostia, holocaustum perfectum immaculatum in odorem suavitatis oblatus es.

Ave itaque, divine divinoque sensu evangelista! Gaude, quod etsi inferiori duodecim ordine ac classe, Evangelii tamen functione ac Paracleti donis, ab eorum nihil perfectione deficias.

Gaude quod apostolis ut apostolus, evangelistis tanquam evangelista, patriarchis ut patriarcha, atque ut martyr martyribus connumeratus sis ac cooptatus; hincque varii generis corona eximie præfulgens, summo omnium Regi astare a dextris d gnus habitus es.

Gaude, quod non semel, sed et sæpius, bono Jesu testimonio perfunctus, neque semel vinctus funibus, media civitate tractus, et laceratus carnibus es, et tuo ipsius cruore infectus : sed post primam lanienam, semivivus in carcerem conjectus, ac noctu angelica voce sanatus atque animatus, et in crastinum simili adhuc ratione ligatus tractusque, inque eum modum astantis Domini ac pacis osculo donantis aspectu recreatus nulla verborum vi explicabili gaudio et exsultatione ad eum emigrasti.

Gaude, Marce, *Excelsi mandatum* ex nominis ipsa ratione. Vere enim Altissimi propemodum mandatum exstitisti, justificans eos qui sequerentur, ac condemnans eos, qui tuo Evangelio increduli essent. Gaude et lætare, tuique memorum memor, tuæ nos claritatis et gratiæ, tuæ in cœlis jucunditatis et splendoris participes precibus effice, in Christo Jesu Domino nostro, cui est honor, gloria et potestas æterna. Amen.

Ἐπεὶ δὲ τῆς ἀναλύσεως καὶ τῶν στεφάνων ὁ καιρὸς ἤδη παρῆν, ζῆλος μὲν ἐξάπινα τοὺς τῶν Ἀλεξανδρέων ἀνάπτεται πονηροτάτους· ζῆλος δαιμωνιώδης, καὶ οὐ καθεκτός· οἱ συμβούλιον κατ' αὐτοῦ λαβόντες, καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ μακαρίου πεφθακότες, καὶ τοῦτον τοῦ Κυρίου τὸ ἔργον καταλαβόντες ἐργαζόμενον, συναρπάζουσί τε σφοδρῶς, καὶ τῷ τῆς γῆς ἐδάφει προσκράσσουσιν. Εἶτα καλωδίοις αὐτοῦ τὸν τράχηλον ἐξάψαντες, οἱ μὲν ἔμπροσθεν εἵλκον διὰ μέσης Ἀλεξανδρείας θεατρίζοντες καὶ πτίγνιον τιθέντες· οἱ δὲ ξύλοις καὶ λίθοις ἐπόμενοι κατέκλων· καὶ θῦμα ἱερὸν οὕτω καὶ φίλον Θεῷ καὶ εὐχάριστον ἱέρευσαν.

Οὕτως, ὦ θαυμασιώτατε τῶν ἀποστόλων, τῶν ἱεραρχῶν ἱεροτελεστικώτατε· τῶν ἀθλητῶν στερρότατε καὶ γενναιότατε, τὸ σάρκινον ἔλυτρον μαιφόνοις ἔτι ῥηγνύμενον χερσὶν ἀφεὶς, πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην καὶ Σωτῆρα στεφανηφορῶν ἀνελήφθης Χριστόν· καὶ τὸ ἱερὸν δὲ μετὰ ταῦτα σωμάτιον διὰ πυρὸς ἱερουργούμενος, καὶ οὕτω, διὰ πάντων τῷ ἠγαπηκότι σε καθιερούμενος, ὁλοκάρπωμα τέλειον ἄμωμον εἰς ὀσμὴν εὐωδίας ἀνηνέχθης αὐτῷ.

Χαῖρε τοίνυν, ὦ θεσπέσιε καὶ θεόφρον εὐαγγελιστά. Χαῖρε, ὅτι εἰ καὶ τὴν τάξιν τῆς δωδεκάδος ὑποδέδηκας, ἀλλὰ τῇ ἱερουργίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῖς τοῦ Παρακλήτου χαρίσμασιν οὐδὲν τῆς ἐκείνων ἐλείφθης τελειότητος.

Χαῖρε, ὅτι τοῖς ἀποστόλοις ὡς ἀπόστολος, τοῖς εὐαγγελισταῖς ὡς εὐαγγελιστὴς, καὶ τοῖς πατριάρχαις μὲν ὡς πατριάρχης, ὡς μάρτυς δὲ τοῖς μάρτυσι συνηριθμημένος καὶ συντεταγμένος, καὶ ποικίλῳ στεφάνῳ διὰ ταῦτα καθωραϊζόμενος, ἐκ δεξιῶν παραστῆναι τῷ Παμβασιλεῖ καταξιοῦσαι.

Χαῖρε, ὅτι οὐχ ἅπαξ τὴν καλὴν Ἰησοῦ μαρτυρίαν ἐμαρτύρησας, πλεονάκις δέ· οὐδ' ἅπαξ σχοινίοις καταδεθεὶς διὰ μέσης τῆς πόλεως εἱλκύσθης, καὶ τὰς σάρκας κατετρύφθης, καὶ τῷ οἰκείῳ αἵματι ἐβάφης· ἀλλὰ μετὰ τὸν σπαραγμὸν τὸν πρῶτον εἰς εἱρκτὴν ἡμιθανὴς ἐμβληθεὶς, καὶ δι' ἀγγέλου φωνῆς νυκτὸς ἰαθεὶς καὶ προθυμοποιηθεὶς· καὶ τῇ ἑξῆς αὖθις ὁμοίως δεθεὶς καὶ κατασυρεὶς, καὶ οὕτως ἐπιστάντα τὸν Κύριον καὶ εἰρηνικῶς ἀσπαζόμενον τεθεαμένος, μετὰ χαρᾶς ἀφράστου καὶ ἀγαλλιάσεως ἐξεδήμησας πρὸς αὐτόν.

Χαῖρε, Μάρκε, *ἡ τοῦ Ὑψηλοῦ ἐντολὴ*, κατὰ τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος· καὶ γὰρ ἀληθῶς τρόπον τινὰ τοῦ Ὑψίστου γέγονας ἐντολὴ, δικαιοῦσα μὲν τοὺς ἑπομένους, κατακρίνουσα δὲ τοὺς ἀπειθοῦντας τῷ Εὐαγγελίῳ σου· χαῖρε καὶ εὐφραίνου, καὶ τῶν μεμνημένων σου μεμνημένος, τῆς σῆς δόξης καὶ χάριτος, τῆς σῆς ἐν οὐρανοῖς εὐφροσύνης καὶ λαμπρότητος πρόσευξαι μετασχεῖν· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον. Ἀμήν.

Digitized by Google

ΛΟΓΟΣ ΙϚ'.

ORATIO XVI

Εἰς τὴν ἁγίαν πρωτομάρτυρα καὶ ἀπόστολον Θέκλαν (58).

Laudatio sanctæ protomartyris et apostoli Theclæ.

Ἐπαινετὸς ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸς, ἐπαινεῖν ἀεὶ τοὺς ἀξιεπαίνους προτρεπόμενος· εὐλογεῖν τε καὶ μακαρίζειν, τοὺς ἐγγίζοντας Θεῷ παραινῶν. Ἵνα γὰρ μὴ ἀποστενούμενον τὸ ἀγαθὸν, εἰς μόνους τοὺς κατορθοῦντας αὐτὸ περιορίζηται· πλατυνόμενον δὲ καὶ χεόμενον εἰς πλείους ἐκτείναι τὴν εὐεργεσίαν, τούτου χάριν εὐλογεῖν τοὺς εὐλογημένους ὑπὸ τοῦ εὐλογητοῦ νενομοθετῆσθαι Θεοῦ. Οὐκοῦν εὐλογῶμεν τοὺς εὐλογημένους, καὶ τοὺς ὑπὸ Κυρίου τετιμημένους, μακαρίσωμεν· οὐχ ἵνα τινὰ τούτοις διὰ τῆς ἡμετέρας προσθῶμεν εὐφημίας (ἐστήκασι γὰρ ἀεὶ τῆς ἐν Κυρίῳ πεπληρωμένοι δόξης, καὶ τῶν ἀπὸ γῆς ἐνδεῶς ἔχοντες οὐδενός)· ἀλλ' ἵν' ἡμεῖς πρὸς αὐτοὺς ἀνατεινόμενοι, καὶ διά τε τῆς μνήμης καὶ τῶν ἐπαίνων νοερῶς συναπτόμενοι καὶ συγγινό-

Laudabilis Ecclesiæ ritus, eos qui digni laude merito habeantur, semper laudare jubet : eosque qui Deo propinquent, benedicere ac beatos prædicare admonet. Ne enim bonum coangustetur, intraque illos duntaxat qui illud gerunt, definiatur ; sed ut dilatatum fusumque in plures beneficium producat ; idcirco benedicere, qui benedicti sint a Deo benedicto, nobis est imperatum. Benedicamus igitur benedictos, et qui a Deo honorem adepti sunt, beatos prædicemus : non ut nostris laudibus eorum cumulo aliquid conferamus (sunt enim semper in Domino claritate pleni, nullíusque terrenorum egent), sed ut intentis in eos animis, memoriæque ac laudum cultu eis mente conjuncti unaque versantes, quæ ex illis

(58) Habuit Nicetas eadem ipsa Theclæ Acta vetera, quæ habuit Basilius Seleuciæ, sive qui exstat auctor ejus nomine, editus semel et iterum, Petro Pantino Bruxell. interprete : alio tamen stylo exornavit, pressiori illo quidem, sed elegantiori, et quo egregie servet decorum, dum aliquos loquentes seu concionantes inducit. Quæ videantur aliquid habere alienum a regulis ecclesiasticis, vel paucis perstringit, vel licentia rhetorica quandoque supprimit. Multis card. Baronius in not. ad Martyr. Rom. Sept. 23, tom. I *Annal.* pro Actis sanctæ Theclæ pugnat, omniaque illius veterum testimonio vindicat, longeque alia ab Actis pridem reprobatis, et quibus hæretici uterentur, demonstrat. Viderat solum acta a Metaphraste conscripta, vel etiam quæ de Thecla habeant Menæa 24 Septemb., quod die 23 solemnis in eis habeatur memoria conceptionis sancti Joannis ; in quibus de baptismo a Thecla usurpato nihil legerat. Habent tamen Basilius Seleuc. et Nicetas, habueruntque Acta vetera, quæ illi stylo exornant ; potueruntque hæretici hoc ex illis Theclæ exemplo abuti, ut sacram functionem et hierarchicam feminis assererent ; cum et illud excusari possit, ut et excusat Petrus Pantinus, quod non nisi defectu sacrorum ministrorum et necessitate cogente, id sibi illa indulserit : quomodo etiam Latini feminæ baptismum non repudiant, habentque legitimum, etsi forsitan Græci non admittunt Orientales, videturque insinuare Maximus in Collat., hincque adeo Nicetas ipse Græcus et Constantinopoli rhetor, singulare dicit Theclæ privilegium, nec ulli feminarum concessum. Ἀλλὰ καὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι τελετουργοῦσα, *Perficiens initiansque sacro baptismate.* Ταύτην γὰρ μόνη γυναικῶν εἴληφε τὴν ἐξουσίαν. *Sola inter mulieres hanc nacta est potestatem,* et quæ sequuntur. Proinde valde adducor ut existimem, illa ipsa acta esse, ex quibus veteres Græci pariter ac Latini tanta illa de Thecla mutuati sunt, ac scripto tradiderunt, quæ omnia in illis hactenus continentur, et quæ nonnulli ut apocrypha exceperunt, rem habentes cum hæreticis, ac quod illis favere arbitrarentur. Fabulam Leonis baptizati non moror, quæ una merito exsulat, potuitque pio alicujus zelo expungi. Ut sic dicam de Theclæ Actis non exiguo mihi momento est, simile aliquid in Actis S. Georgii martyris, inter apocrypha Gelasii Romani pontificis censura relatis ; quæ Lipom. spuria quædam et anilia Acta Latina esse existimat, non illa duplicia quæ in libris Græcorum ecclesiasticis passim exstant, habentque Græci ac legunt ut vera Georgii Acta ; cum tamen S. Nicephorus illa ipsa esse significet

Juris Orient. l. II, ubi inter alios canones de libris apocryphis : Τὴν Ἀποκάλυψιν Ἔσδρᾶ καὶ Ζωσιμᾶ, καὶ τὰ δύο μαρτύρια τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων Κηρύκου καὶ Ἰουλίττης, καὶ τὴν βίβλον Μάρκου καὶ Διαδόχου, οὐ χρὴ δέχεσθαι· ἀπόβλητα γὰρ καὶ οὐ δεκτά. *Apocalypsim Esdræ et Zosimæ, et duo sancti Georgii Martyria, et sanctorum martyrum Cerycі et Julittæ librumque Marci et Diadochi suscipere non oportet. Rejicienda enim hæc, non admittenda.* Quis enim putet Nicephorum de aliis loqui Georgii Actis, quam de illis sic Græcis tritis ; quæ ipsa proinde Gelasii censura, non alia obscura et fungi Acta, in angulo forte latentia, attigerit ; cum tamen Græci reliqui eam vel Nicephori vel Gelasii censuram non videantur amplexi, aut quidquam repudiasse illa Acta Georgii. Sic Andreas Cretensis *Orat. in Georgium* totam ex illis ejus delibat historiam, quam et memini vindicasse, quibus illa petitur ill. annalium patre, levi satis argumento ὁμωνυμίας Athanasii Magi cum magno Athanasio. Eo nomine videantur proscripta, quod quædam nimis portentosa, aut sic visa, habeant ; cum hæc ipsa, aut iis majora non desint, aliorum quorumdam martyrum Actis. Ceryci et Julittæ Acta genuina, qualia Justiniani ætate colligere potuit Theodorus Iconiensis episcopus, dedi ex bibl. Regia ; quæ ipsa per inscitiam in suspicionem nonnullis venerant, quasi apocrypha illa Gelasio ac Nicephoro notata, non quibus apocryphis itum obviam esset, ac paratum antidotum sapientis viri diligentia ac solertia. Erat et in antiquis illis apocryphis Actis Julittæ feminæ baptismus, sed portentosus et plumbo liquente ; aliaque plane rejicienda, et ecclesiasticæ traditioni adversa, inscite nimis P. Poree ord. Præmonstr. laudata ac, quod mirum, in Galliæ aliquot Ecclesiis recepta, sed nunc pene saniore sensu ab illis profligata. Τὴν βίβλον Μάρκου καὶ Διαδόχου. Enimundus Bonefid ita reddit, *librumque Marci et successoris.* Quis vero Marci successor, nempe anachoretæ? Habuerit episcopus, vel etiam hegumenus aut archimandrita ; nudus monachus non ita facile habuisse dicendus sit, cujus præcipue res obscuræ, etsi nota capita et opuscula. Malim ergo *librum Marci, et Diadochi* κατὰ κοινοῦ, supple *librum ;* qui ipse exstat Francisco Turriano interprete, *De perfectione spirituali,* centum capitibus comprehensus, etsi semel et iterum in Bibl. PP. Colon. per errorem scriptum est, *De persecutione, etc.*, in quo ipso libro non desint duriora, uti fere habent scriptores ejus generis, caute proinde legenda, et ad sanioris theologiæ normam componenda, ob quæ hanc Nicephori censuram ille meruerit. Laudat tamen Maximus Qu. ad Thalassium.

Digitized by Google

est sanctificationem nobis asciscamus, condignamque illis vicem, salutem nostram offeramus.

Sanctum quidem ac convenientissimum, ut qui Deo propinquant, omnes laudibus atque honore prosequamur, sed eos maxime, qui maxima Deo necessitudine junguntur. Non enim omnes ejusdem ordinis ac classis exsistunt; sed in primo alii censu, alii in postremo habentur. Uti nimirum etiam apud reges terræ non unus idemque omnium consessus gradusque, sed alii primo, alii postremo habentur : quidam etiam medio, pro cujusque virtutis ratione, aut ejus qui præest ad eos amore : ita nimirum etiam in cœlestibus arbitror, alios superiores eminentioresque, alios inferiores nactos sedes, ea rata ratione, qua a primis minore præstantia atque virtute recedunt. Quod si omnes beati merito prædicandi atque laudibus celebrandi, longe prius qui primo in illis gradu sunt, primaque Christo necessitudine devincti.

Quo igitur loco Theclam collocabimus, sacræ fidei decorum pignus, venerandæ virginitatis monile, intactam Christi sponsam, inviolabilem genialem lectum ? Ubi inquam, quove ordine ac loco statuemus, quam ei convenientem laudem oblaturi sumus ? Illisne accensebitur qui virginitate sanctisque moribus vitam instituerunt, ut quæ nimirum omnis castitatis vitæque religiosæ norma mundo exstiterit ? Haud enimvero a triumphali agmine abesse patiatur ; at neque primam martyrii lauream ulli mortalium cedat ; quæ videlicet mulierum prima, contentione certandi, ingentique animorum vi, muliebris sexus probrum sustulerit, primaque spirituale pancratium desudaverit ; quæ teneris pedibus draconem illum magnum protriverit, ac velut regina a dextris summi omnium Regis corona insignita sit. Quid igitur, triumphali agmini accensebitur ? Enimvero Paulo prædicationis socia, eumque doctrinis ac operibus imitata, communique persecutionum ac tentationum stadio, Christi Jesu apostolus facta, martyrum cœtu coerceri nolit. Quonam igitur modo ejus laudibus defungentes, quæ grata futura sint, præstiterimus? Num plane, non tanquam ex una alterave solum excellentia, sed ex omnibus ejus sacris institutis, quibus summe claruisse, egregiaque laude perfunctam esse, conspicuum est, laudari exoptet ac admirationi haberi ?

A μενοι, τὸν παρ' αὐτῶν μὲν ἁγιασμὸν ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισπασώμεθα· ἀμοιβὴν δὲ αὐτοῖς ἀξιόχρεων, τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἀφοσιωσώμεθα.

Πάντας μὲν οὖν ὑμνεῖν καὶ τιμᾶν τοὺς ἐγγίζοντας τῷ Θεῷ, ὅσιόν τε ὁμοῦ καὶ πρεπωδέστατον· μάλιστα δὲ τοὺς μάλιστα τούτῳ προσῳκειωμένους. Οὐ γὰρ τῆς αὐτῆς εἶναι πάντας τάξεως καὶ στάσεως· ὥσπερ δὴ καὶ παρὰ τοῖς κρατοῦσι γῆς, οὐ μιᾶς οὐδὲ τῆς αὐτῆς πάντες καθέδρας ἢ στάσεως τυγχάνουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν πρώτης, οἱ δὲ ἐσχάτης· ἄλλοι δὲ τούτων μεταξὺ κατ' ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς, ἢ τῆς τοῦ ὑπερέχοντος πρὸς αὐτοὺς διατάττονται φιλότητος· οὕτως ἡγοῦμαι κἀν τοῖς οὐρανίοις, τοὺς μὲν ὑπερτέρας, τοὺς δὲ καταδεεστέρας λαχεῖν τάξεως, ἀναλόγως τῆς μειωτικῆς ἀπὸ τῶν πρώτων ὑφέσεως καὶ ὑποδάσεως. Εἰ δὲ μακαριστοὶ πάντες, καὶ πάντες ἐπαινετοί, πολλῷ πρῶτον οἱ πρῶτοι τὴν τάξιν καὶ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν οἰκείωσιν.

Ποῦ τοίνυν θήσομεν Θέκλαν, τὸ τῆς ἱερᾶς πίστεως ἄγαλμα, τὸ τῆς σεπτῆς παρθενίας κειμήλιον, τὴν ἄψαυστον τοῦ Χριστοῦ νύμφην καὶ ἀνεπίβατον παστάδα ; Ποῦ ταύτην, καὶ ἐν ποίῳ θέμενοι τάγματι, τὴν αὐτῇ πρέπουσαν αἴνεσιν προσάξομεν; Ταῖς παρθενικῶς καὶ ὁσίως βεβιωκυίαις συντετάξεται, ὡς ἀγνότητος πάσης καὶ ἀσκητικοῦ βίου νομοθεσία (59) τῷ βίῳ γενομένη ; Ἀλλ' οὐκ ἂν τῆς ἀθλοφορικῆς ἀπολείπεσθαι τάξεως ἀνάσχοιτο· ἀλλ' οὐδὲ τὸ πρωτοτόκια τῆς μαρτυρίας ἄλλῳ παρεῖναι καταδέξαιτο· πρώτη γυναικῶν ἐντόνοις ἀγωνίαις τὸ τῆς θηλείας φύσεως δνειδος περιελοῦσα, καὶ πρώτη νοητὸν παγκράτιον διαγωνισαμένη· καὶ ποσὶν ἁπαλοῖς τὸν δράκοντα καταπατήσασα τὸν μέγαν· καὶ στεφηφόρος οἷα βασίλισσα ἐκ δεξιῶν τῷ Παμβασιλεῖ. Τί οὖν ; τοῖς ἀθλοφόροις συντετάξεται ; Ἀλλ' αὐτὴ Πσύλῳ τοῦ εὐαγγελίου κοινωνήσασα (60), καὶ τῇ μιμήσει τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων· καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῶν διωγμῶν καὶ πειρασμῶν, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενημένη, οὐκ ἂν ἐθέλοι τοῖς μάρτυσι περιωρίσθαι. Πῶς οὖν αὐτὴν ἐπαινοῦντες, κεχαρισμένα δράσαιμεν ἄν ; Ἦ δῆλον ὡς οὐκ ἐξ ἑνὸς ἢ δευτέρου μόνον προτερήματος· ἐκ πάντων δὲ τῶν ἱερῶν αὐτῆς ἐπιτηδευμάτων, οἷς κατὰ τὸ ἀκρότατον ἐνευδοκιμηκέναι μεμαρτύρηται, ἀγαπᾷη ἂν ἐπαινεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι.

(59) *Ἀσκητικοῦ βίου νομοθεσία. Norma, regula vitæ religiosæ.* Sic merito σεμνεῖον vocat sequentibus, ædiculam in monte prope Seleuciam, ubi quietam vitam agebat, extra civium turbas, et quo illam feminæ et ægroti conveniebant ; ubi et a petra orans absorpta, ut ab spurcis hominibus esset illi tuta, illibata virginitas. Sit itaque Thecla, uti martyrum, sic et sacrarum virginum, sub sancto instituto princeps et norma, vere ἀσκήτρεια, ejus illi instituti auctore magno Paulo. Nostri Phocenses hanc laudem Marthæ tribuunt, sive etiam Mariæ Magdalenæ, quæ sic religiosam vitam coluerint ; ac quidem Martham similium virginum sodalitio, quod fidem haberet, nisi acta laborarent, quæ et Pius V e Rom. Breviario movere cogitabat, ut erat emunctissimæ naris, et sic incertis piam fidelium credulitatem onerari ægre ferebat.

(60) *Τοῦ εὐαγγελίου κοινωνήσασα.* Sic evangelii, seu prædicationis socia Paulo Thecla exstitit, ut non nisi privatim ac necessitate, sive Pauli aliorumque ministrorum absentia, docendi munus usurparit : quod certe ipsis Pauli legibus ac Ecclesiæ, de mulierum in Ecclesia silentio, non nocet. Quod ergo ἀπόστολος dicitur singulari excellentia, more Græcorum est, qui apostolos proclive vocant eos omnes qui in rem fidei majoris aliquid operæ contulerunt. Sic illis discipuli omnes primique ministri apostoli, sic Constantinus Augustus ἰσαπόστολος, *par apostolis eisque consertus*, ut Severus in Martino. Sic Menæa, Τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου Θέκλης. Anatol. πρωτομάρτυς ἀπόστολε.

Digitized by Google

Πρῶτον μὲν οὖν τὴν παρθενικὴν αὐτῆς ἐκ νεότη- A τος ἀναστροφήν, μᾶλλον δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπησιν καὶ πίστιν κατὰ δύναμιν ἐπαινώμεθα· δι' ἧς, ἥ τε παρθενία καὶ ἡ ἄθλησις ὑπερανθήσασα, εἰς τὴν ἀποστολικὴν αὐτὴν προσανύψωσεν κορυφὴν ἡ περιωπήν. Ἄρτι γὰρ τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας εὐαγγελιστοῦ, τῆς οὐρανίας καὶ μεγαλοφωνοτάτης τοῦ Εὐαγγελίου βροντῆς, τῆς ὑπερφώτου τῶν ἔργων Χριστοῦ καὶ λόγων ἀστραπῆς (61)· Παύλου λέγω, τοῦ στόματος Ἰησοῦ, τοῦ ὀργάνου τοῦ Πνεύματος, τῆς εὐηχεστάτης Θεοῦ σάλπιγγος, τῆς τὰ πέρατα συγκαλουμένης· τούτου, τ' ἄλλα τε τῆς οἰκουμένης διιόντος μέρη, καὶ τὸν τῆς ζωῆς λόγον ὥσπερ τι θεῖον καταβαλλομένου σπέρμα· ἔτι δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Ἰκόνιον κατειληφότος, καὶ παρ' ἀνδρὶ ξεναγωγουμένου πιστῷ· καὶ ἄρτῳ μὲν τῷ ἀπὸ γῆς B τὸ σωμάτιον στηριζομένου· ἄρτῳ δὲ οὐρανίῳ τῶν ἐπισυναγομένων στηρίζοντος καρδίας· καὶ θεῶν μὲν ἀθέων, καὶ συνηθείας κακῆς, καὶ δεισιδαίμονος ἀγωγῆς τὸ θεοστυγὲς διασύροντος καὶ μυσαρόν· ὑφοῦντος δὲ τὴν δόξαν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, καὶ τὴν ἄῤῥητον σάρκωσιν τοῦ Ἰησοῦ· τό τε ζωοποιὸν πάθος καὶ σωτήριον· τήν τε τριήμερον ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν, καὶ τὴν τεσσαρακονθήμερον ἀνάληψιν ἀπὸ γῆς· καὶ τὴν οὐρανόθεν αὖθις ἐπιφάνειαν καὶ κρίσιν· καὶ τὴν δικαίαν τῶν βεβιωμένων ἀπόδοσιν φιλοσοφοῦντος, καὶ ῥήμασι χάριτος ὑμνοῦντος μεστοῖς· ναὶ μὴν καὶ τὸν ἡδυπαθῆ μὲν καὶ ἀκόλαστον βίον ἐπισκώπτοντος ὡς βδελυκτόν· τὸν ἄμωμον δὲ καὶ ἁγνὸν μακαρίζοντος καὶ παρθενικόν, ὡς οἰκεῖον ὄντα Θεῷ C καὶ ἀρεστόν.

Primum itaque virginalem ejus a juventute conversationem, quin potius, qua Christum prosecuta est, dilectionem ac fidem, pro virili nostra laudemus, cujus nimirum ope, virginitas pariter vigorque certaminis altiore cumulata flore, ad apostolicum ipsam summum verticem seu speculam abunde provexerunt. Jam enim magno veritatis præcone, cœlesti vocalissimoque Evangelii tonitru, luce omni clariore Christi operum sermonumque fulgetro, Paulo nimirum, Jesu ore, Spiritus organo, Dei clarissima tuba, orbis convocante fines : hoc, inquam, cum alias orbis peragrante partes, ac verbum vitæ velut divinam quamdam sementem jaciente; ac cum præter alia loca etiam Iconium venisset, et apud virum fidelem hospes ageret ; ac pane quidem terreno corpusculum confirmaret, cœlesti vero, eorum qui ad eum congregarentur, animos fulciret, inaniumque deorum et pravæ consuetudinis, superstitiosæque institutionis, invisum Deo scelus detestandumque traduceret, Deique altissimi gloriam, et arcanam Jesu incarnationem exaltaret, vivificamque et salutarem passionem triduanamque ex mortuis resurrectionem, atque e terris quadragesimo die in cœlos receptionem, rursumque e cœlis apparitionem, judiciumque ac justam pro vitæ meritis in eaque gestis retributionem sapienter declararet, ac verbis gratiæ plenis laudaret : necnon etiam voluptariam ac libidinosam vitam velut detestabilem suggillaret, impollutam vero et castam ac virginalem, tanquam Deo necessariam eique placitam beatam prædicaret.

Ταῦτα τοῦ ὑψηλοῦ κήρυκος τοῖς πρὸς αὐτὸν εἰσιοῦσιν ὁμιλοῦντος· καὶ τινῶν μὲν ἡδέως καὶ προστηκῶς ἀκροωμένων· τινῶν δὲ πρὸς τὸν λόγον ἀνεπαισθήτως διατιθεμένων· ἔ[σ]τι δ' ὧν καὶ ὑποτονθορυζόντων, καὶ πονηρὰ λογιζομένων ἀντὶ ἀγαθῶν, Θέκλα νεᾶνις, θυγάτηρ μὲν Θεοκλείας, μνηστὴ δὲ Θαμύριδος, ἐξ ὑπογύου μένουσα τούτοις, καὶ διὰ τῆς θυρίδος τὸ οὖς ὑποσχομένη, τῶν Παύλου διδασκαλιῶν ἐπηκροᾶτο. Καὶ τὸ πρόσωπον μὲν ὁρᾶν οὐκ εἶχεν· οὕτω δὲ τῆς διδαχῆς καὶ τῶν αὐτοῦ λόγων ἐξήρτητο μυσταγωγίας, ὡς ὅλην δι' ὅλου τῶν παρόντων ἀπαναστᾶσαν, πρὸς τὸν εὐαγγελιζόμενον ἀρθῆναι Χριστόν. Οὕτως ἐκ πρώτης εὐθὺς ἀκοῆς, ὦ τῆς πίστεως! D ἐξέστη μὲν τῶν οἰκείων· ἐξέστη δὲ αὐτῆς· καὶ μήτε σημείων πεῖραν λαβοῦσα, μήτε χρόνῳ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου δοκιμάσασα, ἀλλὰ μηδὲ τὸν εὐαγγελιστήν, τὸ παραδοξότατον, ὄμμασι τεθεαμένη, οὕτω κατέθετο τῇ ἀληθείᾳ, καὶ πρὸς αὐτῆς διὰ πίστεως ἐγένετο, ὡς ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἀμνηστεῖν αὐτὴν πάντα, καὶ βρώματος, καὶ πόματος.

Hæc itaque sublimi præcone ad eum adeuntibus perorante, ac cum alii quidem dulciter placideque audirent, alii vero nullo sermonis sensu afficerentur, alii etiam murmurarent, ac pro bonis mala cogitarent, Thecla puella, Theocleæ quidem filia, sponsa vero Thamyridis, e vicino ædes habens, ac per fenestram aurem accommodans, Pauli doctrinis auscultabat. Ac quidem faciem videre non licebat ; sic vero a doctrina ejusque sermonum institutione pendebat, ut tota prorsus e terrenis, ad Christum qui annuntiabatur, animo tolleretur. Sic ex primo statim auditu (o fides !) excessit quidem domo, excessit et seipsa ; idque cum neque signorum experimentum ullum fecisset, neque Evangelii doctrinam per tempus probasset : at neque prædicatorem (rem summe inauditam!) oculis usurpasset, sic veritati assensit eique per fidem adhæsit, ut triduo omnium oblita sit, et cibi et potus.

Καὶ μήτηρ μὲν φιλοστόργῳ τινὶ καὶ φιλοψύχῳ διαθέσει περὶ αὐτὴν εἰσιοῦσα, καὶ στένουσα καὶ διαπονουμένη· καὶ τί γὰρ ἡ μήτηρ; πῇ μὲν κολακεύουσα, καὶ αἰμυλίοις ὑποποιουμένη λόγοις. *Τέκνον, ἐδία, φίλτατον· τέκνον ἥδιστόν γ' οὖν καὶ τερ-*

Mater vero materni quadam amoris vi, impensioreque in eam carnali affectu ingressa, gemensque ac quiritans, (quid enim aliud mater?) modo quidem blandiens, lenibusque verbis demulcens ac sibi concilians, *Filia*, clamabat, *charissima ! Filia*

(61) *Τῆς ὑπερφώτου ἀστραπῆς.* Fulgur *omne vicens lumen.* Pauli scitum epithetum.

Digitized by Google

mihi sane dulcissima, gratissimaque ac desideratissima, quid tibi et peregrino illi ac seductori? Ecquid causæ est, cur ad ejus absurdam hanc ac inauditam fabulationem aurem accommodaveris? Quid est quod excessisti, portentosum hunc horrendumque excessum? Cur tota anima, post seductionis hujus verba abiisti? Revertere ad genitricem tuam, quæ te educavit. Aspice in me, filia mea. Loquere ad me verbum; loquere ad me, viscera mea; abjectaque hac dementia, exsurge ut cibum sumas, o filia! exsurge ut bibas. Quid causæ est cur ita vecors mentisque inops sedeas?

Sic modo quidem obsecrans, modo vero etiam austerioribus ad eam verbis, *Cur vero, velut insipientium una*, increpabat, *teipsam desperans, ac quasi quæ sensum omnem mentis consiliumque perdideris, sic irrationabiliter sedes? Reverere matrem, quæ in te erubescit. Reverere cognatos, amicos, coætaneos. Pudeat a facie servorum tuorum. Ubi virgineus pudoris rubor? ubi incessus? ubi gravitas? ubi ordo? ubi prior illa honestas? Nescis esse nos primos inter Iconii cives, totamque ad nos urbis æmulationem spectare, resque nostras cunctorum expositas sermonibus esse, sive illæ fausto ac ominato eventu, sive secus succedant. Cur ergo te ipsa invidis gaudium, amicis vero reprehensionem ac probrum præbes?*

En et sponsus adest. En civium flos, æqualium decor, Iconii oculus. En tuus Thamyris, Thecla. Exsurge, in amplexus rue, osculare. Scito cui sis desponsata, cui nuptialibus pactis obstricta. Ne spe vacuum, ne tuarum expertem gratiarum, ne tuo privatum colloquio virum repuleris.

Thamyris vero, qui et ipse aderat, quid non faciebat, quid non loquebatur, quibus emolliri noverat animum atque a constantia tenoreque inflecti? *Thecla*, aiebat, *mihi gratissima, mihi desponsata atque aptata! Converte aspectum in procum tuum: reverere vocem sponsi tui. Veni ad me qui amem te, qui te diligam, quique omnia mea omnemque meam substantiam, meque ipsum cum omnibus, tuis manibus credam. Convertere, et vide tuum Thamyrin, Thecla, eique loqui dignare; eosdem percipiamus sales; ac, si lubet, nunc statim canamus hymenæum. Sin autem neque hoc lubet, iube mihi, et veniam ad te; quemadmodum ego totus sum ut tibi placeam, tuæ obsequar voluntati, tuo desiderio totus tenear; modo vocem audiam, modo dulcissimam mihi fabulationem, modo consilium tuum sentiam, modo non surdum ad te ingressum, non vanum, non inanem, o charissima, ad te mihi præbeas adventum.*

Neque his duntaxat verbis, sed et nutibus ad inflectendum animum compositis allicere studens,

πρότατον καὶ ποθεινότατον· τί σοὶ καὶ τῷ ξένῳ τούτῳ ἀνδρὶ καὶ γόητι; καὶ ἵνα τί πρὸς τὴν αὐτοῦ λαλιὰν τὴν ἀλλόκοτον ταύτην καὶ ξένην προσέθου τὴν ἀκοήν; Ἵνα τί ἐξέστης ἐξαισίαν ταύτην ἔκστασιν καὶ φρικτήν; Ἵνα τί ὅλῃ ψυχῇ ὀπίσω τῶν λόγων ταύτης ἀπήχθης τῆς πλανήσεως; Ἐπίστρεψον πρὸς τὴν γεννησαμένην σε, τὴν ἀναθρεψαμένην σε· βλέψον πρός με, τέκνον ἐμόν· φθέγξαι πρὸς ἐμὲ λόγον· φθέγξαι, σπλάγχνον ἐμόν, καὶ ἀπορρίψαμένη ταυτηνὶ τὴν παραφορὰν, ἀνάστηθι ἐπὶ βρωτόν, ὦ θύγατερ· ἀνάστηθι ἐπὶ ποτόν· καὶ ἵνα τί οὕτως ἀπορενομένη κάθῃ;

Πῇ μὲν οὖν οὐτωσὶ παρακαλοῦσα, πῇ δὲ καὶ αὐστηρότερον αὐτῇ χρωμένη, Ἵνα τί, ὡς μία τῶν ἀφρόνων, ἐπέπληττεν, ἑαυτῆς ἀπεγνωκυῖα, καὶ ὥσπερ ἀπολωλεκυῖα σύνεσιν καὶ βουλὴν παραλόγως οὑτωσὶ κάθῃ; Αἰδέσθητι μητέρα διατρεπομένην ἐν σοί· αἰδέσθητι συγγενεῖς, φίλους, ὁμήλικας· αἰσχύνθητι ἐκ προσώπου τῶν σῶν οἰκετῶν. Ποῦ τὸ παρθένοις πρέπον ἐρύθημα τῆς αἰδοῦς; ποῦ τὸ βάδισμα; ποῦ ἡ σεμνότης; ποῦ ἡ τάξις, καὶ ἡ προτέρα κοσμιότης; Οὐκ οἶσθα ὡς πρῶτοι τῶν Ἰκονιέων ἡμεῖς, καὶ ὁ ζῆλος τῆς πόλεως πρὸς ἡμᾶς ὅλος, καὶ τὰ ἡμέτερα λάλημα πᾶσιν, εἴτε δεξιῶς, εἴτε οὖν ἑτέρως ἔχει; Διὰ τί οὖν, χάρμα μὲν τοῖς βασκαίνουσιν, ἔλεγχον δὲ καὶ ὄνειδος τοῖς φίλοις ἐμπαρέχεις σαυτήν;

Ἰδού σοι καὶ ὁ μνηστήρ. Ἰδοὺ τὸ ἄνθος τῶν πολιτῶν, τὸ κάλλος τῶν ὁμηλίκων, ὁ τοῦ Ἰκονίου ὀφθαλμός· ἰδοὺ ὁ σὸς Θάμυρις, Θέκλα· ἀνάστηθι, ἄσπασαι αὐτόν. Γνῶθι τὸν νυμφευσάμενον, τὸν κατεγγυησάμενον· μὴ κενὸν τῶν ἐλπίδων, μὴ τῶν σῶν ἄμοιρον χαρίτων, καὶ τῆς σῆς ἀποπέμψῃς ἀστοχοῦντα προσλαλιᾶς.

Θάμυρις δὲ παρὼν καὶ αὐτὸς, τί μὲν οὐκ ἔδρα, τί δ' οὐ προσελάλει τῶν ὅσα χαυνοῦν οἶδε καὶ καταμαλάττειν ψυχήν; Θέκλα, λέγων, ἐμοὶ κεχαρισμένη, ἐμοὶ ἡρμοσμένη, καὶ νυμφοστολουμένη ἐμοί· ἐπίστρεψον τὸ βλέμμα πρὸς μνηστῆρα τὸν σόν· αἰδέσθητι φωνῆς νυμφίου τοῦ σοῦ· γενοῦ πρὸς ἐμοῦ τοῦ περιληκότος σε, τοῦ ἠγαπηκότος σε, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ, καὶ πᾶσαν κτῆσιν καὶ ὑπαρξιν, καὶ ἐμαυτὸν πρὸς τοῖς πᾶσι, ταῖς σαῖς ἐγχειρίζοντος χερσίν. Ἐπίστρεψον, καὶ ἴδε τὸν σὸν Θάμυριν, Θέκλα, καὶ λόγου μετάδος· καὶ ἀλῶν μετάσχωμεν τῶν αὐτῶν· καὶ, εἰ βούλει, αὐτίκα νῦν ᾄδωμεν τὸν ὑμέναιον. Εἰ δ' οὖν οὔτε σοὶ φίλον τοῦτο, σύνταξον ἐμοὶ, καὶ ἥξω πρὸς σέ· ὡς ἔγωγε τῆς σῆς ὅλος ἀρεσκείας, τοῦ σοῦ θελήματος, καὶ τῆς ἐπιθυμίας ὅλος εἰμὶ τῆς σῆς· μόνον ἀκούσω φωνῆς· μόνον τῆς ἡδίστης ἐμοὶ λαλιᾶς· τῆς βουλῆς μόνον αἰσθοίμην τῆς σῆς. Μόνον μὴ κωφὴν τὴν ὡς σὲ εἴσοδον, μὴ κενὴν, μὴ ἀνήνυτον, ὦ φιλτάτη, παρασκευάσῃς μοι τὴν παρουσίαν.

Καὶ οὐ μόνον τούτοις τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ καὶ νεύμασι δυσωπητικοῖς ἐπικλίνειν δοκῶν, ἀλλὰ καὶ φιλή-

Digitized by Google

μασι χαυνωτικοῖς· ἠρέμα δὲ καὶ τῆς ὀθόνης ἐπαφώ- A
μενος, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἑφελκόμενος, *Ἔγειραι, φάγωμεν*, ἔλεγεν· *τάχα γὰρ καὶ ἡ ἀσιτία τὸ πολὺ μέρος ἐξέστησεν· τραπέζης δὲ μετασχοῦσα, καὶ ἀγαθυνθεῖσα τὴν καρδίαν, ἑαυτῆς ἔσῃ, καὶ τὸν γόητα τοῦτον ἅρδρα καὶ πορηρὸν, ὡς ἀλήτην καὶ πλάνον ἀποσεισαμένη, οὕτως τελείως ἀνακάμψεις ἡμῖν· καὶ τὸν γαμετῆς προσήκοντα πόθον πρὸς ἡμᾶς ἀναπεσαμένη, τῆς γεγαμισμένης αὐτίκα συγκυρήσεις ὁμιλίας.*

sed et mollibus osculis, sensim vero etiam apprehenso linteo ad seque trahens, Surge, edamus, aiebat, forte vero inedia magnam partem stuporem injecit. Ubi autem mensæ particeps, meliore jam animo facta fueris, tua ipsius eris, hunc que virum præstigiatorem ac nequissimum, velut seductorem planumque submovens, sic perfecte ad nos redibis, instauratoque amore conjugali, consuetum sermonis usum continue recuperabis.

Τί οὖν ἡ παρθένος; ἆρ' ἐπέβλεψε πρὸς τὴν μητέρα; ἆρα τῷ μνήστορι προσέσχεν; ἆρά τινος τῶν οἰκείων ἢ φίλων ἠττηθεῖσα, τὸ τῆς ἀκριβείας ἐντεταμένον ὑπεχάλασεν; Οὐδαμῶς· ὥσπερ δὲ ὀρνέων ἠχὴν, ἢ σωμάτων ἀψύχων ψόφον τὰς τοιαύτας ἠγουμένη προσλαλιάς, καὶ ὥσπερ δὲ θάμνος, ἢ πέτρα βαθύριζος, τοῖς ἕλκουσιν οὐχ ἑπομένη, μόνης τῶν λόγων Παύλου τῆς χάριτος ἐν ἡρεμαίᾳ νοῦ καταστάσει, καὶ συναισθήσει κατήκουε ψυχῆς.

Quid igitur virgo? Num ad matrem respexit? Num ad procum animum attendit? Num ulli cedens necessariorum aut amicorum, auditus rigorem relaxavit? Nequaquam; sed velut passerculorum stridulas voces, inanimiumque corporum fragorem istiusmodi verba alloquentium ducens; sed et sicut fruticetum, aut petra alta radicata humo, trahentem non sequitur, solam verborum Pauli gratiam, tranquillo mentis statu atque animi sensu audiebat.

Καὶ ἦν ἄξιον ὄντως τὸ γινάμενον ἐκπλήξεως. Τρυφερὰ κόρη, ἀμυθήτῳ κάλλει καὶ ὡραιότητι σώματος πάσας ἀνθρώπων τὰς θυγατέρας παρευδοκιμοῦσα, ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει, ἐν αὐτῇ τῆς νεότητος τῇ ἀκμῇ· καὶ γὰρ ἦν ἐπίγαμος, εἰς ἐφήβους ἤδη τελοῦσα· καὶ αὕτη, μήτε Γραφαῖς προπαιδευθεῖσα, μήτε νόμῳ Θεοῦ καὶ προφήταις παιδαγωγηθεῖσα, ὡς μόνην τῆς εὐαγγελικῆς ἐπήσθετο φθογγῆς, καὶ ταύτης οὐ κατ' εὐθείαν, ἀλλ' ἐκ πλαγίας ἐπ' αὐτὴν ἰούσης, ἐξέστη μὲν στοργῆς μητρικῆς· ἐξέστη δὲ πάσης ἐπιθυμίας σαρκός. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῆς ἐκστᾶσα τῷ πνεύματι, καὶ διανοίᾳ καθαρᾷ καὶ πιστοτάτῳ νοΐ, τὸν εὐαγγελισθέντα λόγον εὐθὺς εἰσδεξαμένη· ἐν ἑαυτῇ δὲ τοῦτον ἐδράσασα, καὶ ἑδρασθεῖσα παγίως ἐν αὐτῷ, ὡρᾶτο μὲν ἐπὶ γῆς οὖσα, τοῖς οὖσιν ἐκ γῆς· ἦν δὲ ἐν οὐρανοῖς ἀληθῶς, καὶ τῶν ἱερῶν Παύλου λογίων, ὡς ἐκ τοῦ ὑπερουρανίου Θεοῦ κατακούσασα, οὐδεμιᾶς ἠξίου τοὺς ἀπὸ γῆς φωνοῦντας ἐπιστροφῆς. Καὶ καθάπερ ἡμεῖς περὶ τῶν ἀναγκαίων τινὸς πρὸς τῶν ὑπερεχόντων ἡμῶν παραγγελλόμενοι, νηπίων ἐνίοτε παραληρούντων εἰώθαμεν παραφρονεῖν, ἵνα μὴ τοῦ κρείττονος λόγου διαμάρτωμεν· οὕτως ἡ μακαρία παρθένος, ὅλον ἀκραιφνῶς διὰ θερμοτάτης πίστεως ἐλλαβομένη τὸν Ἰησοῦν, συνετῶς καὶ πανευλαβῶς ὑπεῖχε τῷ ἐκείνου κήρυκι τὸ οὖς, ἵνα τοῖς αὐτοῦ λογίοις, τὸ τοῦ γνωσθέντος αὐτῇ Θεοῦ θέλημα γνοῦσα, καὶ τοῦτο καταπραξαμένη, βέβαιον ἑαυτῇ καὶ ἄτρεπτον τὸ οὐράνιον ἀγαθὸν διατηρήσειεν.

Eratque sane quod gerebatur ejusmodi, ut stuporem merito ingereret. Nempe puella delicata, immensa pulchritudine ac corporis venustate omnes hominum filias longe superans, in ipso ætatis flore, in ipso juventutis vigore (etenim virgo nubilis erat, inter ephebos jam constituta), hæcque adeo, cum nec ante Scripturis erudita fuisset, nec Dei legis atque prophetis instituta, ubi solum Evangelii sonum percepit, eumque non recta, sed ex obliquo ad eam venientem, materna continuo excessit amoris vi; omni vero carnis cupiditate excessit: neque id solum, sed et ipsa seipsa excedens spiritu, menteque pura ac fidelissimo animo, quam audierat, statim arrepta doctrina, atque illius sinu alte collocata, ipsaque in illa firmiter constabilita, videbatur quidem in terra versari, his qui erant de terra, vere tamen in cœlis versabatur, sacrisque Pauli eloquiis velut ex supercœlesti Deo auditis, ne vel minimum converti ad eos dignabatur, qui vocabant de terra. Ac sicut nos, dum a viris principibus ac majoribus necessariorum quidpiam jubemur, infantium quandoque nugas ac deliria contemnere solemus, ne per illa majoris momenti sermonem non satis assequamur; sic beata virgo, quæ totum sincere ferventissimo fide animi sinu accepisset Jesum, prudenter omnique reverentia ac religione ejus præconi aurem præbebat, ut illius eloquiis, Dei illi cogniti cognita voluntate, eamque exsecuta firmum sibi ac immobile cœleste bonum servare liceret.

Σωφροσύνην γοῦν καὶ ἐγκράτειαν, ἀκτησίαν καὶ παρθενίαν, πίστιν τε καὶ ἀγάπην, ὡς βεβαιοῦντα Χριστῷ τὴν ψυχὴν ἐπακούσασα μακαριζόμενα, ἔργοις αὐτίκα καὶ πράξεσιν, τὴν ἱερὰν μετῄει διδαχήν· καὶ τῆς ἐγκρατείας περιείχετο, καὶ τῇ παρθενίᾳ προσεφύετο, καὶ τὴν ἀκτησίαν ἠρετίζετο· δι' ὧν εἰς πίστιν τοῦ ἀγαπωμένου κραταιουμένη Χριστοῦ, ἐκπληκτος μὲν ἐδόκει τοῖς εἰς αὐτὴν ὁρῶσιν, ὅλη δὲ ἄρα ἦν ἐξεστῶσα τῇ θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ.

Castitatem igitur et continentiam, paupertatem et virginitatem, fidemque et charitatem prædicari audiens, ut quæ Christo animum firmiter astringerent, opere statim ac actione sacram colens doctrinam, continentiæ studebat, ac virginitati animum adhibebat, atque paupertatem sibi deligebat: quibus in Christi prædilecti roborata fide, stupore eorrepta atque percita cernentibus in eam videbatur, cum utique Dei contemplatione tota excessisset.

Digitized by Google

Quid igitur Thamyris ? Amara inde æmulatione, A iraque et furore impletur. Ejusmodi enim est corporis philtrum. Quandiu quidem adest quod in deliciis est, velut ignis illius cupiditate accenditur, quod amori habetur ; sin autem desiderato frustretur, mutata statim passione, desiderii flammam in iræ ignem accendit, adversus eum qui illius inhibere cupiditatem existimatur. Sic et ille æmulatione exæstuat, furit, injuriam queritur, incenditur, totumque succendit Iconium, omnemque populum civitatis, ac turbæ omnem adversus eum concionem cogit, a quo læsus injuria videbatur. Ubi diluxerat, Onesiphori domum irrumpit, injuriis, minis, maledictis procax, turpissime Paulum se multaturum juraus ; trahens primum in forum et ad principes civitatis, pestem eum accusans ac civitatis B corruptorem ; adhuc vero etiam ejus, quæ illi desponsata esset ; eumdem postea etiam ad præsidem ducens. Quodque coactum judicium erat, præsesque pro tribunali sedebat, ac præsto judices assessores erant, populusque circumfusus stabat. ac præco silentium indicebat, Paulusque adductus in judicium erat, Thamyris accusans ait :

Nec vestram potentiam, magnificentissimamque mentis solertiam, nec præsentium quemquam ignorare arbitror, quæ mearum rerum sunt. Scitis vero, tum mihi genus splendidum, tum longe gravem esse substantiam, honoremque, qui ipse opum affluentiæ paribus modis respondeat. Accedit et formæ venustas ipsa elegans, cunctaque illustria, ac cuncta conspicua. Ac ne verbis obtundere videar, mea omnia ejusmodi C *sunt, ut merito amorem cieant ac æmulationem. Sed et mihi uxorem despondi. Nostis omnes Theocleam ; ejus filiæ addictus sum. Parata jam omnia ; tempusque nuptiarum aderat, ac cuncta ad eas ambitioso cultu instructa. Repente vero malo genio homo iste hominibus lues, mihique præ cunctis exitium (fabellis enim dilutis uxores dementans, virgines seducens ; has quidem non sinit legitimis nuptiis viris copulari, illas vero viros contemnere facit), cum omnibus etiam meam Theclam corrupit ; Theclam mihi sponsam a sana mente dejecit. Siquidem igitur sinatur hic vivere, præstantissime præses, nec urbem habiturus es. Corrupit Iconium, periit et omnis circumvicina regio : neque id modo, sed et omnis provincia atque civitas,* D *si ad illius legis ritum mores componere in animum inducat, haud evaserit quin tempore liberorum orbitate intereat. Etenim si nuptiæ in causa sunt ut pereunte sit humanum genus ac generatio, quæque ex aliis aliorum successio est ; nimirum cælibatus liberorum orbitatem inducit. universique generis interitum affert.*

Τί οὖν ὁ Θάμυρις ; Ζήλου πικροῦ, θυμοῦ τε καὶ ὀργῆς ἐντεῦθεν ἀναπίμπλαται· τοιοῦτον γὰρ τὸ φίλτρον τοῦ σώματος· ἕως μὲν ἂν παρῇ τὸ καταθύμιον, ὡς πῦρ ἀναλαίεται τῇ περὶ τὸ φιλούμενον ἐπιθυμίᾳ· ἀστοχῶν δὲ τοῦ ἐπιθυμουμένου, ἐνήλλαξε τὸ πάθος εὐθὺς, καὶ τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας εἰς πῦρ ἀνῆψεν ὀργῆς, κατὰ τοῦ ἀνακόπτειν αὐτοῦ τὴν ἔφεσιν νομιζομένου· οὕτω κἀκεῖνος, ζηλοτυπεῖ, μαίνεται, ὑβριοπαθεῖ, ἐξάπτεται, καὶ ὅλον ἐξάπτει τὸ Ἰκόνιον, καὶ πάντα τὸν δῆμον τῆς πόλεως, καὶ πάντα τὸν ὄχλον, κατὰ τοῦ ὑπονοουμένου λυπεῖν ὀχλαγωγεῖ· ὄρθρος, καὶ τὸν Ὀνησιφόρου κατέλαβεν οἶκον (62), ὑβρίζων, ἀπειλῶν, βλασφημῶν, καὶ τοῦ αἴσχιστα Παῦλον διαθήσειν διομνύμενος· ἕλκων ἐπὶ τὰς ἀγορὰς πρῶτον καὶ τοὺς πολιταρχας, λυμεῶνα τοῦτον, φθορέα τῆς πόλεως, ἔτι δὲ καὶ τῆς αὐτῷ καθηρμοσμένης, διαλοιδορούμενος· ἐνάγων δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα· καὶ ἐπειδὴ τὸ δικαστήριον συνεκροτήθη, καὶ ὁ ἡγεμὼν ἐπὶ θρόνου δικαστικοῦ, καὶ οἱ σύνεδροι περὶ αὐτὸν, καὶ πέριξ ὁ δῆμος, καὶ σιωπὴν ὁ κήρυξ παρήγγελλεν, καὶ ὁ Παῦλος τῷ βήματι παρῆκτο, καὶ ὁ Θάμυρις κατηγορῶν ἔφη·

Οὔτε τὸ ὑμέτερον κράτος, καὶ τὴν μεγαλοφυεστάτην ἀγχίνοιαν τῆς διανοίας, οὔτε δέ τινα τῶν παρόντων ἀγνοεῖν οἶμαι τὰ κατ' ἐμέ. Ἐπίστασθε δὲ, ὅτι καὶ γένος ἐμοὶ λαμπρὸν, καὶ περιουσία σφόδρα πολλὴ, καὶ τιμὴ κατὰ τὸν πλοῦτον. Πρὸς δὲ, καὶ ὥρας ἔλαχον ἀγαθῆς· καὶ πάντα ἐπίσημα, καὶ πάντα περίβλεπτα· καὶ ἵνα μὴ πολυῤῥημονεῖν δοκῶ, πάντα τὰ κατ' ἐμὲ ζηλωτά· μεμνήστευμαι δὲ καὶ γυναῖκα ἐμαυτῷ· τὴν Θεόκλειαν ἅπαντες οἴδατε· ταύτης προσεθέμην τῇ θυγατρὶ· καὶ ἤδη ἕτοιμα πάντα· καὶ ὁ καιρὸς τοῦ γόμου παρῆν, καὶ πάντα πρὸς τοῦτον φιλοτίμως παρεσκεύαστο· ἐξαπίνης δὲ κακῷ δαίμονι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὄλεθρος ἀνδράσι, καὶ πρὸ πάντων ἐμοὶ (λογυδρίοις γὰρ κεκομψευμένοις τὰς γυναῖκας συλαγωγῶν, τὰς παρθένους ἐξαπατῶν· τὰς μὲν οὐκ ἐᾷ καθ' ὃ θέμις ἀνδράσι γαμηθῆναι· τὰς δὲ συρεύων ὑπερορᾷν παρασκευάζει), μετὰ πάντων καὶ τὴν ἐμὴν διέφθειρεν Θέκλαν· τὴν ἐμοὶ καθηρμοσμένην ἐξέστησε Θέκλαν. Εἰ οὖν ἐαθείη ζῆν οὗτος, πόλιν, ὦ κράτιστε ἡγεμὼν, οὐκ ἔχεις· διέφθειρε τὸ Ἰκόνιον· ὤλετο καὶ πᾶσα περιοικὶς· καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα χώρα καὶ πόλις, εἴ γε δὴ κατὰ τὸν αὐτοῦ νόμον ἀνάσχοιτο βιοῦν, οὐκ ἂν φθάροιεν χρόνῳ δι' ἀτεκνίας ἐξαπολωλότες. Καὶ γὰρ εἰ ὁ γάμος ἀειζωΐας τοῦ γένους ἀφορμὴ, καὶ αἴτιος ἀνθρώποις γενέσεως· καὶ τῆς ἐξ ἄλλων εἰς ἄλλους ἐφεξῆς διαδοχῆς! ἀπαιδίας ἂν εἴη, καὶ καθόλου τοῦ γένους ἀναιρέσεως, ἡ ἀγαμία δηλαδή.

(62) *Τὸν Ὀνησιφόρου κατέλαβεν οἶκον.* Hunc Onesiphorum existimat Baron. ipsum esse qui a Paulo nominatur, II ad Tim. I et IV, quique martyr habetur in Rom. tabulis 7 Sept. Sola conjectura est. Menæa illo die, jungentia Evodio, primo post Petrum Antioch. episcopo : Τὸν δὲ Ὀνησιφόρον, ὃν ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολῇ ὁ Ἀπόστολος παρεισάγει, Κολοφωνίας ἐπίσκοπον εὕρομεν γεγονότα· δεξιὸν ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἀλκιμώτατον μέχρις αἵματος αὐτοῦ τὴν πίστιν κρατύναντα. *Onesiphorum, cujus Apostolus obiter meminit in Epistola ad Timotheum, invenimus fuisse Colophoniæ episcopum, virum eloquio facilem ac fortissimum, qui ad usque sanguinem roboraverit fidem.* Reliqua nobis obscura sunt.

Digitized by Google

Ἐνδοθέντος δὲ καὶ τῷ Παύλῳ τὰ κατ' αὐτὸν ἀπο- A
λογεῖσθαι, Ἐγὼ μέν εἰμι ἄνθρωπος Ἰουδαῖος, ἀπ-
εκρίνατο, τῷ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς Θεῷ νη-
πιόθεν ἀνακείμενος· καὶ διὰ τοῦτο, νόμῳ Θεοῦ
παιδαγωγηθείς, καὶ ταῖς ἐντολαῖς προπαιδευ-
θείς, δεκτῷ καιρῷ θειοτέρας κατηξίωμαι μυστ-
αγωγίας· καὶ ἐν ἡμέρᾳ ποτὲ μέσῃ εἶδον, ὦ λαμ-
πρότατε ἡγεμών, οὐρανόθεν περιαστράψαν με
φῶς ὑπὲρ τὸν ἥλιον· καὶ φωνῆς ἤκουσα ζώσης
καὶ διατρανούσης ἐν ἐμοὶ Χριστὸν Ἰησοῦν· Χρι-
στὸν ἐκεῖνον, ὃν ἀγνοῶν πρότερον ἐδίωκον ἐν
ἀπιστίᾳ· ἐπεγνωκὼς δὲ διὰ κρείττονος ἀποκαλύ-
ψεως, ὡς αὐτός ἐστιν ὄντως ὁ ἀγαπητὸς Υἱὸς τοῦ
Θεοῦ, ὃς καὶ υἱὸς ἀνθρώπου διὰ φιλανθρωπίαν
ὑπερουσίως κεχρημάτικεν, ἵνα τὴν ἡμετέραν
ἐσχατιὰν ἀνακαλέσηται· καὶ πᾶσαν, ἵνα μὴ B
μακρηγορῶ, τὴν τοῦ Θεοῦ βουλὴν μεμυσταγω-
γημένος κρείττοσι λόγοις δι' αὐτοῦ, παρ' αὐτοῦ
τοῖς ἔθνεσιν ἐξαπεστάλην, διδάσκων πάντα ἄν-
θρωπον, καὶ νουθετῶν ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεὸν
τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα· καὶ παρακλήσει πάντα
ἄνθρωπον παρακαλῶν, πᾶσαν μὲν ἀνομίαν καὶ
ἀδικίαν ἀποστρέφεσθαι· δικαιοσύνην δὲ πᾶσαν
καὶ ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ κατεργάζεσθαι τοῦ Θεοῦ·
εἰδότας, ὅτι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει πᾶσαν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρωπότητα παριστᾶν, καὶ ἀποδιδό-
ναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ.

Facta autem et Paulo seipsum defendendi licentia, *Ego quidem*, respondit, *homo Judæus sum, ab infantia Deo cœli et terræ addictus : ac propterea Dei lege eruditus atque mandatis instructus, accepto tempore diviniore dignatus sum institutione. Medioque quandoque die vidi, clarissime præses, circumfulgentem me e cœlo lucem sole splendidiorem, vivamque audivi vocem, ac in me Christum Jesum explanantem* [55], *nempe Christum illum, quem ignorans prius persequebar in incredulitate* [56]. *Ubi autem divina revelatione cognovi esse illum vere Filium Dei charissimum, qui et filius hominis impensiori in humanum genus clementia misericordiaque exstiterit, ut ejus extremas fæces altiori quam ferat substantia modo instauraret : omneque, ne sim prolixior, potioribus verbis Dei doctus consilium, per eum, et ab eo gentibus missus sum, ad docendum omnem hominem ac admonendum converti ad Deum fortem vivum* [57] ; *et ut hortando hortarer omnes, omnem improbitatem ac injustitiam aversari, omnemque justitiam ac sanctitatem in timore Dei operari ; qui nempe sciant, statuisse diem, in quo sibi ipse omne humanum genus sistet, ac unicuique pro suarum merito actionum reddet.*

Καὶ οὔ μοι σκοπὸς, ὦ δικαιότατε δικαστὰ, καθ-
άπαξ τὸν γάμον ἀναιρεῖν· αὕτη σαφὴς καθ'
ἡμῶν ἐστι συκοφαντία· ἀλλὰ πορνείαν μὲν πᾶ-
σαν καὶ μοιχείαν, καὶ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν καὶ C
ἐπιθυμίαν κακήν· καὶ πᾶν πάθος ἐκκλίνειν παρ-
αινῶ· γάμον δὲ τὸν ἔννομον καὶ ἔνθεσμον, ὡς
ἀμίαντον ἀποδέχομαι καὶ τιμῶ. Εἰ δέ τις ψυχὴ
πραεῖα καὶ ἐπιεικὴς, διὰ βίου παντὸς ἀγαμίαν
καὶ παρθενίαν ἑλομένη, μόνῳ μόνῃ σχολάζειν τῷ
Κυρίῳ, καὶ ταῖς προσευχαῖς ἀπερισπάστως αἱρε-
τίσαι, τοῦτο κάλλιστον ἐγὼ κρίνω, καὶ τοῦ ἐπαι-
νέτου ἀξιεπαινετώτερον, καὶ τοῦ τιμίου γάμου
τιμιώτερον, ὡς οἰκεῖον ὄντως ὂν καὶ μᾶλλον ἀρε-
στὸν τῷ Θεῷ· ὡς ὕλην καὶ κεραίαν θυσίαν, ἀΰλως
καὶ θελητῶς τῷ ὑπεραΰλῳ προσαγομένην.

Nec id mihi propositum est, æquissime judex, ut omnes prorsus nuptias sublatas velim ; hæc nimirum adversum nos aperta calumnia est ; sed omnem quidem fornicationem et mœchiam, omnemque immunditiam ac concupiscentiam malam [58], *quidquid demum libidinis est, vitare suadeo ; matrimonium vero legitimum statumque, ut incontaminatum recipio ac colo. Sin autem mitior quædam modestaque anima, per vitam omnem delecto cælibatu ac virginitate, soli Domino sola vacare, ac precibus indistracta mente instare velit, id ego pulcherrimum judico ; nempe laudabili majore dignum laude, connubioque honorabili honorabilius ; ut quod Deo vere necessarium ac magis placitum, velut scilicet sine materia ac intelligentem hostiam, immateriate ac voluntate ei oblatam, qui omni illi quod extra materiam est, longe eminet.*

Τούτων ἐκεῖνος ὡς ἤκουσε τῶν φωνῶν, ἐπειδὴ
κρίνειν οὐκ ἤδει τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας· (ψυχὴ γὰρ D
πᾶσα, τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ταῖς ἀπάταις τοῦ βίου σφο-
δρότερον ἐμπεφυρμένη, οὐκ οἶδεν ἀσκαρδαμυκτὶ
πρὸς τὰς τῆς ἀληθείας αὐγὰς ἀντωπεῖν·) δι' ὃ καὶ
αὐτὸς, μήτ' ἀντιτείνειν ἔχων, μήτε δὲ συντίθεσθαι
τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λαλουμένοις, ἀσχολίαν τε προ-
φασίζεται, καὶ τοῦτον δεσμεύσας, καθειργνυσιν εἰρ-
κτῇ.

His ille auditis vocibus, quod veritatis vim judicare non noverat (quisquis enim animus huic sæculo vitæque erroribus vehementius immersus est, irretortis oculis veritatis fulgores contueri non novit) : quamobrem etiam ille, cum nec adversari posset, nec vero assentiri Pauli verbis, non vacare sibi per otium simulat, vinctumque in carcere includit.

Τί οὖν ἡ Θέκλα ; Ἆρ' ὑπεστάλη φρίξασα πρὸς τὴν
τοῦ κήρυκος ἀπαγωγήν ; ἢ μικρὸν γοῦν καθυφῆκε
τῆς προθέσεως ; ἢ διανοίας βάθεσι τέως τὴν αὐτῆς
πίστιν ἐγκατέκρυψεν ; ἢ οὐ σφόδρα ταύτην ἐθριάμ-
βευσε περιφανῶς ; ἢ θριαμβεύει μὲν, οὐ συνετῶς δέ ;

Quid igitur Thecla ? Timore inhorruit abducto præcone? aut parum aliquid propositi tenorem remisit ? aut alto mentis sinu hactenus fidem suam occultavit ? aut non splendide eam publicavit ? aut publicavit quidem atque edidit, sed imprudenter

[55] Act. IX, 3 ; XXVI, 13. [56] I Tim. I, 13. [57] Psal. XLI, 3. [58] Coloss. III, 5 ; Hebr. XIII, 4.

Digitized by Google

fecit? Haudquaquam. Quid itaque facit? Surgit silentio media nocte; Deumque Pauli invocat, ut comes esse velit; ornatum spernit, inaures, specula, quidquid illecebrarum est juventutis; instarque evangelici illius mercatoris, inventa pretiosa margarita, suorum omnium pretio eam coemit [59]; ac velut ejus præceptor, quæ illi erant lucra, propter Christum detrimentum existimans [60], alia janitori præbebat, alia carcerario, modo solum sineretur Paulum videre, eique carceris, soli, vinculorum sociam accedere; divinæque Evangelii prædicationis perfectius participem fore. Erat inter hæc conspicere, illam quidem ut siticulosissimam cervam ad Dei aquas accurrere, hunc vero tanquam profluentem fluvium, illius mentis ori uberrimum theologiæ laticem illi affundere. Ac illi quidem in his erant.

Prima statim aurora, ingensque domesticos cepit turbatio. Quærebatur namque Thecla: de Thecla rumor erat; apud notos, apud cognatos omni diligentia vestigabatur, interque vicinos, ut par est, et amicos. Famuli inquirebantur; ancillæ pœnas dabant; omnis familia agitabatur. Cognita tamen, ad Pauli pedes provoluta inventa est; ac quidem, juxta Isaiam, illius pedum pulverem lingebat [61]; tanquam vero Dei Filio Deoque sic reverentia atque tremore illi astabat. Sic nimirum summe eam Dei timor ceperat quo jam confixa tentaque ac constricta, nihil pensi habebat aut attendebat, qui ejus causa aut turbas cierent, aut ipsis illatas ferrent.

Quid igitur Thamyris? Furore rursus agitatur; rursus turbatur; rursus incenditur; rursus turbas cogit, longeque magis ac prius, quanto nimirum etiam certiorem virginis seductionem putabat. Defert rursus præsidi adversus Paulum; velutque palam injuria læsus, pœnam irrogari deposcit. Is itaque apparitores secutus, ad judicium alacri rursus animo ascendebat: sed et illa, ut Pauli revera discipula, vocata cum esset, præclara animi magnitudine ac præstantia, ad tribunal adibat. Non enim Christi Evangelium erubescebat; sed gaudium illius eximie cor, mysticaque exsultatio pervaserat, quod pro Christo cum Paulo urbis theatro traduci meruerat.

Ubi itaque ambo judici astiterant; Paulum quidem nec verbo dignantur, quod ille jam sui defensione perfunctus erat, quodque ex prima statim responsione illatum crimen strenue quidem depulerat: ex Thecla vero rationem exposcunt spretarum nuptiarum, quidve causa aversi ejus a Thamyride animi exsistat. At illa, ne verbum quidem dignata loqui, intenta in Paulum erat, silentioque suam sensim mentem videntibus subindicabat; nempe non licere præsente magistro, discipulum pro concione loqui. Indisciplinatos itaque seu incompositos reprehendens magnanimis Virgo qui sciscitarentur, in eum modum nihil loquens manebat.

[59] Matth. XIII, 44. [60] Philipp. III, 7. [61] Isa. XLIX, 23.

A Οὐμενοῦν. Ἀλλὰ τί ποιεῖ; Ἀνίσταται κατὰ μέσας νύκτας ἡσυχῇ· ἐπικαλεῖται τὸν Παύλου Θεὸν εἰς συνοδίαν· ἐξουθενεῖ τὰ κόσμια, τὰ ἐνώτια, τὰ κάτοπτρα, τὰ θέλγητρα πάντα τῆς νεότητος· καὶ κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν ἐκεῖνον ἔμπορον, τὸν πολύτιμον εὑρηκυῖα μαργαρίτην, πάντων ὧν εἶχεν ἐπρίατο αὐτόν· καὶ κατὰ τὸν αὐτῆς διδάσκαλον, ἅτινα ἦν αὐτῇ κέρδη, διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν ἡγησαμένη, ἃ μὲν ἐδίδου τῷ πυλωρῷ, ἃ δὲ τῷ δεσμοφύλακι· μόνον, ὥστε παραχωρῆσαι ταύτῃ τὸν Παῦλον ἰδεῖν, καὶ τῆς εἱρκτῆς αὐτῷ καὶ τοῦ ἐδάφους κοινωνῆσαι καὶ τῶν δεσμῶν, καὶ δὴ καὶ τῆς εὐαγγελικῆς θεηγορίας τελεώτερον μετασχεῖν. Ἦν οὖν ἐκεῖ καθορᾷν, τὴν μὲν οἷα διψητικωτάτην ἔλαφον δρόμῳ τὰ ὕδατα τοῦ Θεοῦ καταλαβοῦσαν· τὸν δὲ, καθάπερ προῤῥέοντα ποταμὸν, καὶ

B κατὰ τοῦ νοεροῦ στόματος αὐτῆς τὸ τῆς θεολογίας νᾶμα δαψιλέστατον ἐπιβλύζοντα. Καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἐν τούτοις.

Ἅμα δὲ ἕω, καὶ τάραχος μέγας κατειλήφει τοὺς οἰκείους. Ἐζητεῖτο γὰρ Θέκλα· διελαλεῖτο Θέκλα· ἀνηρευνᾶτο παρὰ τοῖς γνωστοῖς, παρὰ τοῖς συγγενέσι, καὶ παρὰ γείτοσιν, ὡς εἰκὸς, καὶ φίλοις. Οἱ οἰκέται ἠτάζοντο, αἱ θεραπαινίδες δίκας ἐτίννυον· καὶ οἱ ἐπὶ τῆς οἰκίας πάντες ἐδονοῦντο. Ἐγνώσθη δ' οὖν ὅμως, καὶ πρὸς τοῖς Παύλου κυλιομένη κατελήφθη ποσίν· καὶ τὸν χοῦν μὲν τῶν αὐτοῦ, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, ἔλειχε ποδῶν· αὐτῷ δὲ μετ' εὐλαβείας οὕτω καὶ τρόμου παρίστατο, ὡς υἱῷ Θεοῦ καὶ θεῷ· οὕτω κατ'

C ἄκρας αὐτὴν εἶλεν ὁ Θεοῦ φόβος, ᾧ λοιπὸν καθηλωμένη καὶ συνεχομένη, οὐδεμίαν ὅπιν, οὐδεμίαν ἐπιστροφὴν τῶν δι' αὐτὴν θορυβούντων ἢ θορυβουμένων ἐποιεῖτο.

Τί δὲ ὁ Θάμυρις; Μαίνεται πάλιν· ταράττεται, πάλιν ἐξάπτεται· ὀχλαγωγεῖ πάλιν, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ πρώην, ὅσῳ καὶ βεβαιοτέραν ὑπεῖληφε τῆς παρθένου τὴν ἀπάτην. Ἐμφανίζει αὖθις τῷ ἡγεμόνι κατὰ Παύλου· καὶ ὡς ἄντικρυς ἠδικημένος, δίκην αἰτεῖ λαβεῖν, καὶ ὃς τοῖς κλητῆρσιν ἐπόμενος, προθύμως αὖθις ἐπὶ τὸ δικαστήριον ἀνῄει. Ἡ δὲ καὶ αὐτὴ ὡς Παύλου τῷ ὄντι μαθήτρια κλητευομένη, μετὰ πλείστης ὅσης ἀνῄει μεγαλοψυχίας. Οὐ γὰρ ἐπῃσχύνετο τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ· χαρὰ δὲ αὐτῆς ὑπερφυῶς τὴν καρδίαν, καὶ μυστικὴ διειλήφει ἀγαλλίασις,

D ὅτι ὑπὲρ Χριστοῦ μετὰ Παύλου θεατρίζειν ἠξιοῦτο.

Ἐπεὶ οὖν παρέστησαν ἄμφω τῷ δικαστῇ, τὸν μὲν οὐκ ἀξιοῦσι λόγου, ἤδη τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπολελογημένον, καὶ ὡς ἐκ τῆς πρώτης εὐθὺς ἀποκρίσεως τὴν κατηγορίαν οὐκ ἀγεννῶς διακρουσάμενον· τὴν δὲ λόγον ἀπαιτοῦσι τῆς ἀγαμίας, καὶ τῆς Θαμύριδος ἀποστροφῆς. Ἡ δὲ λόγου μὲν τούτους ἠξίωσεν οὐδενός· προσεῖχεν δὲ Παύλῳ· καὶ σιωπῶσα, τὴν αὐτῆς τοῖς ὁρῶσι γνώμην ἡρέμα καθυπέφαινεν, ὡς οὐ θεμιτὸν διδασκάλου παρόντος δημηγορεῖν μαθητήν. Ἀπαιδευσίας οὖν, ἢ ἀταξίας τῶν πυνθανομένων αὐτὴν ἡ μεγαλόφρων καταγνοῦσα, ἔμενεν οὕτω λαλοῦσα μηδέν.

Digitized by Google

Τί οὖν ὁ δικαστής; Τὸν μὲν φραγελώσας, τῆς πόλεως ἀπήλασεν· τὴν δὲ ζῶσαν καῆναι κελεύει πυρί. Τοῦτο γὰρ μὴ πειθομένης αὐτῆς, καὶ ἡ μήτηρ μεγάλαις ἐβόα κραυγαῖς. Ἐνταῦθά μοι τῷ λόγῳ κάμνοντι, καὶ τὸ τοῦ ἀγῶνος μέγεθος ἀμηχανοῦντι παραστῆσαι, συναγωνίσασθέ μοι, παρεγγυῶ, διὰ προσευχῆς τε καὶ προσοχῆς· τῇ μὲν, νοερῶς ἐξαιτούμενοι εὐοδοῦσθαί μοι τὸν λόγον τῆς ἀπαγγελίας· διὰ προσοχῆς δὲ καὶ ἀταραξίας, ὥσπερ ἐν λιμένι τινὶ γαληνῷ, τῷ οἰκείῳ νῷ, τοῦτον γαληναίως ἐγκαθορμιζόμενοι. A

Quid ergo judex? Paulam flagellis cæsum, urbe ejicit; Theclam vero vivam jubet igne cremari. Hoc enim cum morem non gereret, ipsa mater magnis clamoribus urgebat. Hic, quæso, fatiscente mihi sermonis vi, nec certaminis molem valente repræsentare, vos ipsi precibus propensiusque attentis animis opem ferte: precibus quidem, mente exorantes ut enarrandi sermo mihi prosperetur; attentis vero animis et inturbatis, ut velut in tranquillo quodam portu, in mente vestra, tranquilla eum statione accipiatis.

Πᾶσα ἡ πόλις ἐπὶ τὸ θέατρον ἀνῆει μετὰ σπουδῆς· ἄνδρες πάντες, αὐτόχθονες καὶ ἐπήλυδες, ἀφανεῖς καὶ περιφανεῖς· γυναῖκες πᾶσαι, πρεσβύτεραι καὶ νεώτεραι, ἄσημοι καὶ ἐπίσημοι· καὶ νήπια δὲ μετὰ τῶν καθεστηκότων ἔτρεχον ἰδεῖν· καὶ πρὸ πάντων, ὁ τὴν ἄτοπον οὕτω κρίσιν καὶ ἄδικον ἀποφηνάμενος ἡγεμών· καὶ ἐπειδὴ τά τε ξύλα ἡτοίμαστο πρὸς ὑπέκκαυμα, καὶ πάντα ἕτοιμα ἤδη, καὶ πάντα εὐτρεπῆ τὰ πρὸς τὴν πυράν, προσήχθη καὶ αὐτὴ Θέκλα· καὶ τὸ θαυμάσιον, ὅτι οὐκ ὠχρίασεν πρὸς τὴν τοῦ πυρὸς ἀπειλήν· οὐκ ἐδειλίασεν τὴν ψυχήν· ἀλλὰ τὴν καρδίαν μὲν ἀνατεταμένη καὶ εὐφραινομένη πρὸς ὃν ἐπίστευσε, Κύριον· θάλλουσα δὲ τὸ πρόσωπον, καὶ ὥσπερ εἰς βαλανεῖον τοῦ λούσασθαι χάριν προθύμως ἀποδυσαμένη· ἢ ὥσπερ ἐπὶ παστάδα χωροῦσα παρθενικὴν, οὕτως ἑαυτὴν κατασφραγισαμένη, τῶν ἑστρωμένων ἐπιβαίνει ξύλων (63). B

Urbs tota festinato in theatrum concesserat: viri omnes, indigenæ et inquilini, obscuri et illustres: mulieres omnes, seniores et juniores, ignobiles atque nobiles: quin et infantes cum his qui ætatis sensusque integri erant, ad spectaculum currebant; præque omnibus, præses ipse qui sic absurdam atque iniquam tulerat sententiam. Quodque ligna ad fomitem parata erant, cunctaque jam expedita et ad rogum aptata erant, adducta est et Thecla: remque miram, quod non expalluit ad ignis minas; non animo formidavit; sed intenta mente lætansque in Domino, in quem crediderat, florenteque vultu in balneo ad lavandum alacriter exuens, aut velut genialem virgo lectum petens, sic sibi consignans, lignorum struem conscendit.

Τίς οὐ κατεκλάσθη τὴν καρδίαν τοῖς ὀδυρμοῖς; Τίς οὐ παρείθη πάντα τῆς σαρκὸς μέλη; τίνος παρειὰ δακρύων οὐ πίμπλαται; τίς δὲ οὐκ ἀπεδυσπέτησε τοῖς κεκριμένοις, καὶ σφοδρῶς ἐκεῖ τοῦ δικάζοντος κατεῖπεν; Πᾶσι γὰρ ἔλεον, οὔμενουν ὁπόσον εἰπεῖν ἔστιν, ἐνεποίει τὸ γινόμενον, ὁρῶσιν νεᾶνιν καλὴν μὲν τὸ σῶμα καὶ τρυφεράν· προθυμίᾳ δὲ πνεύματος ἀνυποστάτου κατατολμῶσαν φλογὸς, καὶ αἱρουμένην εἰς τέφραν αὐτίκα δὴ τῷ πυρὶ διαλυθῆναι, ἢ τὴν αὐτῆς προέσθαι παρθενίαν, καὶ τὸν ἁρμοσάμενον καταψεύσασθαι Χριστόν. C

Cujus non tristi gemitu fractus animus? Cujus non soluta omnia carnis membra? Cujus genæ non lacrymis oppletæ? Quis non indigne ferret sententiam, judicemque acriter tanta illa turba non reprehenderet? Cunctis enim miserationem, quantam nec verbis exprimere liceat, res ea faciebat; dum videlicet formosam corpore ac delicatam puellam viderent, spiritus alacritate, animique fervore intolerabilem incendii vim contemnere, malleque in favillam statim igne exurente dissolvi, quam virginitatem suam prodere, aut Christo sponso datam fidem fallere.

Ἐκεῖ καὶ πάσας οἶμαι τὰς δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ὁρώσας, τὸν τοῦ ἀγῶνος ᾠκτειρηκέναι τρόπον.

Ibi arbitror et cœlestes omnes potestates cum viderent certaminis modum, miseratas esse. Ibi et

(63) *Τῶν ἑστρωμένων ἐπιβαίνει ξύλων.* Nondum scilicet accensa pyra: quod etiam Metaphr. ait; quodque desunt Græca, Latina repræsento, *Lignis autem jam substratis, tortores ut conscenderet præceperunt: conscendit illa, signo se crucis consignans: illi ignem accendunt*, etc., ubi nihil extra ordinem, et quo sibi Theclam necem intulisse videatur. Sic enim quotidie jubentur rei, quæ sunt inferendæ neci prævia, ipsi præstare, præstantque, nemine rem crimini dante. At Basil. in ipsam jam in sublime elatam flammam insiliisse auctor est, excusatque Pantinus exemplo aliarum sanctarum mulierum, quæ Spiritus sancti instinctu perinde se in ignem aut aquam sponte præcipites dederunt: quibus omnibus præivisset Thecla, utroque exemplo, si vera hic de igne Basilio narrata: nam de lacu conveniunt omnes, se in illum præcipitem dedisse, in quo et a phocis foret devoranda; quæcunque tandem illæ phocæ fuerint: grandiora enim cete et balenas, quæ sunt monstra marina, in brevi lacu et stagno ad ipsum theatrum, non videnter servari potuisse. Fuerint alii pisces grandiores, ipsi voraces, ut erat nocendi solers ac curiosa omnis generis bestiis cæca gentilitas, eoque spectaculo insanæ plebis in magnis quibusque urbibus, qualis Antiochia, Orientis oculus, oculos pascebat. Ipsa Basilii verba haud satis consonare videntur; sicque rem narrat, quomodo nemo sane gestam putaverit: Πάντων τοιγαροῦν πανταχόθεν ξύλα συμφορησάντων, καὶ τῆς φλογὸς εἰς αὐτὸν τὸν αἰθέρα κορυφωθείσης, ἐπιβῆναι κελεύεται τῇ οὕτως ἐκφλογωθείσῃ πυρᾷ. *Lignis conferta omnium opera undique comportatis, et flamma in ipsum jam æthera sese sustollente, pyram ita flammantem virgo inscendere jubetur.* Non hoc jubent carnifices, nec vero humanum est quod juberi debeat; sed ipsi præcipitant; etsi quandoque illorum vim nonnullæ sanctæ mulieres occupaverint, sicque parato rogo ipsæ sponte non absque ipsorum tortorum stupore in illum insilierint, ut de Apollonia graviter narrat Dionys. Alexandr. refertque ex illo Eusebius. Etiam nemo veterum istud Theclæ adduxit in exemplum. D

Digitized by Google

ipse Dominus rei misertus est. Qui enim poterat ut non ejus misereretur, quæ absque ullis signis atque portentis, sola præconis voce, ejusque qui vinctus, qui profugus esset, sic illi credidisset, ut nedum matrem et domesticos et cognatos, opesque et nuptias et delicias omnes et illecebras, sed et ipsam ejus gratia contemneret animam? Quoniam vero mirabilium Deus de cœlo in terram aspexerat, plane necesse erat, ut quod fiebat, facientis magnificentia dignum eluceret.

A Ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τὸ γινόμενον ἠλέησεν. Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν οὗτος ἐλεεῖν τὴν ἄνευ σημείων καὶ τεράτων, διὰ μιᾶς φωνῆς κήρυκος, καὶ τούτου δεσμίου, καὶ τούτου φυγάδος, οὕτως αὐτῷ πεπιστευκυῖαν, ὥστε μὴ μόνον μητρὸς, καὶ οἰκείων, καὶ συγγενῶν, καὶ πλούτου, καὶ γάμου, καὶ πάσης ἡδονῆς καὶ τρυφῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ὑπερίδειν δι' αὐτὸν τῆς ψυχῆς; Ἐπεὶ δὲ ὁ τῶν θαυμασίων Θεὸς ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψεν, ἄξιον ἔδει πάντως καὶ τὸ γινόμενον τῆς τοῦ ποιοῦντος ἀποδείκνυσθαι μεγαλειότητος.

At quodnam Domini judicium! Jam rogus quidem circa virginem accensus erat; necdum tamen intactum corpus flamma attigerat, cum repente illa comprecante, magnus e terra erupit sonitus; e cœloque circumstans nubes vim tantam pluviæ B grandinisque effudit, ut et pluribus ibi creatum periculum, ignisque exstinctus, ac Thecla servata sit. Hæc celsitatum Deus *mirabilis in majestatibus, faciens prodigia* [63]. Hæc qui Babylonica excussa fornace, tres in illa pueros cantores incolumes servavit [63]. Istud vere illius manus opus; tum nimirum roscidam fornacem præstare, tum quod repente e cœlo aqua inundante eam exstinxerit.

Ἀλλὰ τίς ἡ τοῦ Κυρίου κρίσις; Ὑφῆπται μὲν πέριξ τῆς παρθένου τὸ πῦρ· οὔπω δὲ τοῦ ἀνεπάφου σώματος ἐθίγετο, καὶ ἀθρόως, εὐχομένης αὐτῆς, ἦχος μὲν μέγας γῆθεν ἀνερράγη· ἄνωθεν δὲ νεφέλη περιστᾶσα, τοσοῦτον ὕδωρ καὶ χάλαζαν κατέχυσεν, ὥστε πολλοὺς μὲν ἐκεῖ κινδυνεῦσαι· τὸ πῦρ δὲ σβεσθῆναι· Θέκλαν δὲ σωθῆναι. Ταῦτα ὁ τῶν ὑψωμάτων Θεὸς, *ὁ θαυμαστὸς ἐν δόξαις, ὁ ποιῶν τέρατα.* Ταῦτα ὁ τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον ἐκτιναξάμενος, καὶ τρεῖς ἐν αὐτῇ παῖδας ὑμνῳδοὺς περισωσάμενος. Ἔργον τοῦτο τῆς αὐτῆς χειρὸς ἀληθῶς· δροσοβόλον τε κάμινον ἀποφῆναι, καὶ ἐξαπίνης ἄνωθεν ταύτην ἐπικλύσαι τῷ ὕδατι καὶ κατασβέσαι.

Hoc primum Thecla in sui gratiam vidit patratum miraculum, fideique fidem, Deique dilectioni excellentem adjunxit dilectionem. Aqua hæc nedum ignem, sed et Theocleæ furorem, sed et Thamyridis (ignis in morem accensa) æmulationem, exstinguens tabefecit. Igni enim cœlesti præclara C virgo animo incensa, terreni ignis virtutem exstinxit. Qua vero etiam ratione leonum ora obstruxerit, operæ pretium sit ut videamus.

Τοῦτο πρῶτον εἶδεν ἡ Θέκλα θαυμάσιον ὑπὲρ αὐτῆς γεγενημένον, καὶ τῇ πίστει πίστιν, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ τὴν καθ' ὑπερβολὴν προσέθηκεν ἀγάπην. Τοῦτο τὸ ὕδωρ, οὐ μόνον τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ἀλλὰ καὶ Θεοκλείας τὴν μανίαν, ἀλλὰ καὶ Θαμύριδος τὸν ζῆλον, ὡς πῦρ ἐκκαιόμενα, σβέσαν κατεμάρανεν. Πυρὶ γὰρ οὐρανίῳ τὴν καρδίαν ἡ καλλιπάρθενος ἐκκαιομένη, τοῦ ἀπὸ γῆς ἔσβεσεν δύναμιν πυρός. Ὅπως δὲ καὶ λεόντων ἐνέφραξε στόματα, ἄξιον ἰδεῖν.

Quod enim ab eo periculo liberata fuerat, domesticis omnibus soluta molestiis ac turbis, vestigio magistrum sequitur: quo invento in terræ quodam foramine pro ipsa orante, acceptoque per illum, quod est in Christo, signaculo, cum eo postea Antiochiam intravit. Ingressa autem in

Ἐπεὶ γὰρ ἐκείνου ἐρρύσθη τοῦ κινδύνου, πάντων ἀπαλλαγεῖσα τῶν οἴκοθεν ὀχληρῶν, κατ' ἴχνος ἐβάδιζε τοῦ διδασκάλου· ὃν ἐν ὀπῇ τινι γῆς (64) ὑπὲρ αὐτῆς προσευχόμενον καταλαβοῦσα· λαβοῦσα δὲ δι' αὐτοῦ τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα, σὺν αὐτῷ μετὰ ταῦτα τὴν Ἀντιόχειαν εἰσῆλθε (65). Εἰσιοῦσα δὲ, νεω-

[63] Exod. xv, 11. [63] Dan. III, 21.

(64) *Ἐν ὀπῇ τινι γῆς. In terræ quodam meatu ac foramine*; in antro, in specu. Basil., ἔξω που τοῦ ἄστεος ἔν τινι τύμβῳ. *In quodam sepulcro extra urbem.* Metaphr., ἐν μνημείῳ, in monumento additque, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Δάφνην φέρουσαν· *juxta viam quæ Iconio tendit ad Daphnem.* Prosequitur Nicetas accepisse τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα· Basilius, rogasse ut acciperet: Metaphrastes obscurius, *Patienti animo sis oportet, et illud donum ad te perveniet;* quasi dilata fuerit, non tunc Christi signaculo insignita; quod sacrum baptisma merito intelligatur: eoque tunc initiata sit per eam remissionem, cum vix ante licuisset. Obscurius tamen locutum veterem auctorem fatetur Basilius, ut vix sciri possit quid per σφραγῖδα intellexerit: intellexisse aliquid prævium baptismo et consignationem, qua quasi in albo competentium poneretur, ut deinde sequeretur intinctio, et τὸ θεῖον λουτρόν, mihi satis durum, etsi putat Pantinus indicasse Basilium.

(65) *Τὴν Ἀντιόχειαν εἰσῆλθε.* Putavit Baron. se D in Actis *Antiochiam Pisidiæ* legisse; sic enim ait, *Cum enim in iisdem Actis illud etiam enarretur, sanctam Theclam a tormentis liberam, verbi cupidam, magistri avidam, Antiochiam Pisidiæ, quo sanctum Paulum profectum audierat, adventasse.* Ego tamen in nullis invenio, præterquam in Sirleti Menologio, ubi est, *Paulum secutus est usque Antiochiam Pisidiæ*; ex quo etiam habuit Baronius, qui fere unum illud Menologiorum meminit, ut et Henr. Canis. observavit: idcirco, puto, quod alia Latine reddita non habuit. At Basilius aperte id excipit, *etsi*, inquit, *Pisidæ ita velint.* Nicetas quoque et Metaphr. cum Alexandrum Theclæ Antiochiæ procum diserte hominem Syrum doceant, ac civitatis fere principem, ipsam Syriæ magnamque Antiochiam indicant. Hieronymus ad Oceanum illi relatus aliter loquitur, *Thecla post tentationem passionis Antiochiæ, a Paulo prohibetur pariter pergere;* quæ certe toto cœlo distant ab illis Baronii. Nempe iverat Thecla cum Paulo Antiochiam, ibique ten-

Digitized by Google

τέρῳ τινὶ ζέοντι, καὶ τοῦ σώματος τὴν ἀκμὴν σφριγῶντι περιπίπτει. Ὁ δὲ ἦν Σύρος μὲν τῷ γένει, Ἀντιοχέων δὲ πρῶτος· Ἀλέξανδρος δὲ τοὔνομα· οὗτος δι' ὀφθαλμῶν ἑαλωκὼς τῆς κόρης, καὶ ὅλος τοῦ ἔρωτος γενόμενος (δεινὴ γὰρ νέων ὄψις ἀκόλαστος, τὸ προσπεσὸν αὐτῇ κάλλος οἷόν τι γλυκερώτατον βέλος τοῖς βάθεσιν ἐγκατασπεῖραι τῆς καρδίας), πρῶτον μὲν ἐξελιπάρει Παῦλον, μυρία δῶρα, τὰ μὲν αὐτίκα διδοὺς, τὰ δὲ ἐπαγγελλόμενος, εἴ γε τούτῳ γαμετὴν ἐπιτρέψαι λαβεῖν. Τὸν δὲ, μηδεμίαν ἔχειν εἰς αὐτὴν ἐξουσίαν ἀποκρίνασθαι· ἄλλου γὰρ εἶναι, καὶ ἄλλῳ καθηρμόσθαι.

Τί οὖν ὁ νεανίας; Δύσοιστον γὰρ ὁ ἔρως· νεότητος δὲ, καὶ τύφου καὶ ποικίλης τρυφῆς ἐπιτυχὼν, γίνεται ἀνύποιστος. Ὥραν οὖν, ὡς ἐνόμιζεν, εὔθετον ἐπιτετηρηκὼς, αὐτὸς αὐτῇ ἐν ἀμφόδῳ τινὶ περιεπλέκετο. Ἐκείνη δὲ τί; Πρῶτον μὲν τοῖς λόγοις ἀπημύνετο, καὶ τὴν ἀκρασίαν τοῦ νέου, καὶ τὴν ἀκόλαστον ἀνεχαίτιζε προσβολὴν, *Μὴ βιάζου*, λέγουσα, *τὴν ξένην· μὴ ἀπαιδεύτως ἐπίτιθεσο. Ἰκονιέων εἰμὶ πρώτη, καὶ γαμηθῆναι τῷ πρώτῳ τῆς πόλεως οὐβουλομένη, τῶν οἰκείων ἀπῶσμαι· ἀλλ' ἀπόστηθι, ἄνθρωπε. Θεοῦ ὑψίστου δούλη εἰμί· Χριστῷ κατεγγύημαι Ἰησοῦ· Χριστῷ μεμνήστευμαι. Μὴ ἐνόχλει τοιγαροῦν. Μὴ πειρῶ θίγειν τοῦ σοὶ μὴ καθήκοντος. Μὴ πειρῶ ψαύειν ἀψαύστου σώματος, μή ποτέ σοι μεταμελήσῃ τῆς ἀναιδοῦς ἐπιχειρήσεως.* Καὶ ἡ μὲν ταῦτα. Ὁ δὲ εἶχετο κατακράτος. Ἡ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐπικαλεσαμένη, περισχίζει μὲν αὐτῷ τὴν χλαμύδα· ἀκοντίζει δὲ καὶ τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς· ὑπεκδύνασα δὲ τῶν χειρῶν τὰς λαβὰς, ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς γῆν ἀπωσαμένη. Ὁ δὲ τὴν αἰσχύνην τῷ φίλτρῳ κερασάμενος, καὶ βαρέως ἐζηλωκὼς, τῷ ἡγεμόνι τῆς πόλεως ἐμφανίζει κατ' αὐτῆς. Ἐρωτωμένης δὲ, καὶ ὁμολογούσης οὕτω δεδρακέναι, κατέκρινε θηρίοις παραβαλεῖν.

Τίς οὐκ ἐπεστέναξε τοῖς κεκριμένοις; Τίς τῷ ἀνοσίῳ τῆς κρίσεως οὐκ ἐπεστύγνατεν; Ἄνδρες, γυναῖκες, καὶ πολῖται καὶ ξένοι, ἀδικίαν εἶναι τὸ δρώμενον ἐβόων· βίαιον τὸ δόγμα· τυραννικὸν τὸ ἐγχείρημα· βιάζεσθαι παρθένον, καὶ ταῦτα ξένην, καὶ ταῦτα τῶν ἐπιφανῶν, καὶ ταῦτα τῶν ἰδίων τοῦδε εἵνεκεν δεδιωγμένην. Ἀλλ' ὅμως ὁ μακρόθυμος ἠνείχετο· καὶ ὅσα πρὸς δόξαν οἰκείων, πόῤῥωθεν προητοιμάζετο· καὶ ἡ παρθένος οὐ καθυφῆκε τῷ προσώπῳ· οὐ πρὸς τὴν τῶν λεόντων ὤκλασεν ἀπειλήν· οὐ πρὸς τὴν ἐξ οὐρανοῦ συμμαχίαν ἐνεδοίασεν· πεποιθυῖα δὲ μᾶλλον, καὶ πρὸς τὸν ἀμίαντον ἐκ πυρὸς αὐτὴν ἀποβλέπουσα διασωσάμενον, πρῶτον μὲν λεαίνῃ

A æstuantem quemdam juvenem, vegetoque corpore luxuriantem, incidit. Erat is, Syrus genere, Antiochenorum primus, Alexander nomine. Hic puellæ captus oculis, totusque amore incensus (validus enim impudicus juvenum aspectus, ut objectam pulchritudinem, velut dulcissimum quoddam spiculum imis infligat cordis penetralibus), primum quidem Paulum obsecrare, qua statim innumera præbens munera, qua et dare pollicitus, si modo ei conjugem Theclam permitteret. Ad quem Paulus, ejus sibi nullam esse potestatem; ad alium spectare, atque alii desponsatam esse.

Quid igitur juvenis? Est enim amor res ægre tolerabilis; ubi vero juventutem et superbiam variique generis delicias nactus fuerit, intolerabilis. B Observata igitur, ut existimabat, opportuna temporis hora, in compito quodam ipse illi congreditur. Quid vero illa? Primum quidem se verbis tuetur, atque intemperantem lascivamque retundit juvenis audaciam. *Ne vim*, inquit, *hospitæ feceris. Ne proterve insilieris. Iconiensium prima sum, quodque nollem primi civitatis nuptiis implicari, domo expulsa sum. Verum abscede, homo: Dei altissimi ancilla sum; Christo obstricta sum; Christo sum desponsata. Ne itaque molestiam feceris. Ne tentes attingere, quod ad te non attinet. Ne intactum corpus coneris contingere, ne te forte temerariæ aggressionis pœniteat.* Atque hæc quidem illa: is vero totis viribus instabat. Tum virgo, Jesum invocans, illius discindit chlamydem, exque capite C coronam excutit, seque tenentis manibus subducens, forti repulsa solo stratum relinquit. At ille probrum philtro commiscens, gravique percitus æmulatione eam accusat urbis præsidi. Interrogatam vero, ac cum sic fecisse fateretur, bestiis objiciendam lata in eam sententia præses decernit.

Quis non rei judicatæ indignitate ingemuit? Quis non scelestum judicium illud ægre tulit? Viri, mulieres, cives pariter atque hospites, iniquum esse quod gerebatur, conclamarunt; violentum decretum, tyrannicam aggressionem: vim inferri virgini, idque hospitæ idque illustri stirpe satæ; idque demum ea de causa patria ejectæ. Verum sustinebat qui longæ patientiæ est, quantaque ad suorum gloriam D essent, procul instruebat. Ac virgo non vultu concidit: non ad leonum minas nutavit; non de superna ope dubitavit; quin potius fiducia plena, inque eum intentis oculis, qui ex igne incontaminatam servaverat, primum quidem sævæ leænæ alligata

tatione passionis perfuncta, liberaque dimissa a præside, Paulum Myram in Lycia secuta erat, a quo dimittitur, ut jam satis confirmata, ne sit illi amplius comes, sed in patriam discedat ibique pro modulo suo sexusque ratione Christum annuntiet. Quæ omnia in Actis habentur. Vestis mutationem semel et iterum merito suppressit Nicetas. Græci quoque nihil ejus meminere. Et certe quid illa vestis mutatio, cum statim Antiochiam ingressa mulier agnita sit, nisi ingrediendo muliebrem cultum iterum resumpsit? quæ gratis dicta videntur. Datum etiam Theclæ ut unam alteramve civitatem sibi assumeret, quasi apostolico munere erudiendam, valde mihi durum et alienum a disciplina ecclesiastica Christique institutione; etsi Acta ita significent. Videturque pugnare, quod sancta virgo in monte extra urbem Seleuciæ in angulo ac tugurio consenuerit, quam paucæ feminæ ægrotique adirent; non quæ urbi se magistram ac apostolum exhiberet.

Digitized by Google

est; cujus dorsum, omni major admiratione puella, velut equi lenis conscensu, sic sedate ac inconcusse vehebatur. Bestia vero, quasi suam ipsa indolem oblita, speciosos ac triumphales pedes (o miraculum! o populi clamorem ac stuporem!) leniter conversa circumlingebat, Ne quis vero incredulitatis hic cogitationibus fatiscat. Cum enim Spiritus sanctus velut rex magnus per sanctos adest, contremiscere novit bestiarum spiritus et quiescere, exque omnipotentis consilii rationibus cessare.

προτεδέδη πικρᾷ· ἧς ἐπὶ τὸν νῶτον (66) ἡ θαυμασιωτάτη κόρη, καθάπερ ἐφ' ἵππου πραέως ἀναβᾶσα, γαληνῶς οὕτωσι καὶ ἀδιατρέπτως ἐπωχεῖτο· τὸ θηρίον δὲ, τῆς αὐτοῦ φύσεως ὥσπερ εἰς λήθην ἐλθόν, τοὺς ὡραίους καὶ ἀθλοφορικοὺς πόδας (ὦ τοῦ θαύματος! ὦ τῆς τοῦ δήμου κραυγῆς καὶ τῆς ἐκπλήξεως!) ἐπιστρεφόμενον ἠρέμα περιελιχμᾶτο. Ἀλλὰ μηδεὶς ἐπὶ τούτοις ἀπιστίαις καμνέτω λογισμοῖς. Πνεύματος γὰρ ἁγίου διὰ τῶν ἁγίων οἷα μεγάλου παρόντος βασιλέως, οἶδεν πνεῦμα θηριώδες ὑποπτῆσσειν καὶ ἠρεμεῖν, καὶ εἰς πανσθενῆ διατίθεσθαι βουλήν.

Hujus itaque agonis luctam velut rudimentum quoddam adversus fortissimi pectoris virginem cum statuissent, bestiarum deinceps sævissimarum multitudinem parabant. Decebat enim, ut et Christi virtus, virginisque in eum fides illustrior inter gentes manifestaretur. Thecla igitur apud Tryphænam quamdam mulierem, indole pariter atque animi moribus ingenuam, hactenus servabatur, convenientis apud eam hospitii munus consecuta. Quod vero bestiarum in eam congregata multitudo erat, jamque certaminis dies aderat, et certamini stadium apertum erat, populusque clamoribus ad theatrum evocabatur, ac sævus amator correptam virginem producebat: cum universa jam civitas, præsides pariter ac subditi ad tremendum illud spectaculum una cum præside convenissent, turbæque tumultuarentur ac vociferarentur; tunc nimirum splendida splendide muliebri cum stola deposita tum animo, cingulo que præcincta, ac totum intus Jesum divine prospiciens, Paulumque mentis oculis contuens (uno enim mentis aspectu velut unum ambos intuebaris) fortiter admodum forti mentis proposito in medium stadium insiliisti: priusque totum corpus signo crucis consignans, expansisque in cœlum manibus, sedenti super cherubim arcanis maxime animi motibus orans colloquebaris; immissorumque in te leonum, ursorumque ac pardorum rugitum velut pecudum balatum reputans, populorumque fragorem et tumultuantis turbæ strepitum mulierumque ululatus atque gemitus velut infantium vagitum habens, sic quiete stabas, ac si in media publici cœtus panegyri laudibus coronareris, ac opulente mente lætareris.

Τούτου μὲν τοῦ ἀγῶνος οἷόν τι προγύμνασμα κατὰ τῆς γενναιοτάτης ἐνστησάμενοι, πλῆθος λοιπὸν θηρίων πονηροτάτων ἡτοιμάζοντο. Ἔδει γὰρ, τοῦ Χριστοῦ μὲν τὴν δύναμιν, τῆς δὲ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐπιφανέστερον ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκκαλυφθῆναι. Ἡ μὲν οὖν Θέκλα, παρὰ Τρυφαίνῃ τινὶ γυναικὶ, τήν τε φύσιν τόν τε τρόπον τῆς ψυχῆς εὐγενεῖ, τέως ἐτηρεῖτο· ξενία; δὲ παρ' αὐτῇ δεξιᾶς λαχοῦσα. Ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος τῶν κατ' αὐτῆς θηρίων συνῆκτο, καὶ ἡ τῆς ἀγωνίας ἡμέρα ἤδη παρῆν· καὶ τὸ τῆς ἀθλήσεως στάδιον ἠνέῳκτο· καὶ ὁ δῆμος βοαῖς εἰς τὸ θέατρον ἐξεκαλεῖτο· καὶ ὁ πικρὸς ταύτην λαβὼν ἀνῆγεν ἐραστής· ὅτε δὴ πᾶσα μὲν ἡ πόλις, ἄρχοντές τε καὶ ἀρχόμενοι ἐπὶ τὴν φρικτὴν ταύτην θέαν τῷ ἡγεμόνι συνανήεσαν· θόρυβοι δὲ τοὺς ὄχλους καὶ βοαὶ συνεῖχον, καὶ ταραχαί· τότε δὴ σὺ λαμπρὰ λαμπρῶς, τὴν γυναικείαν ἀποθεμένη καὶ στολὴν καὶ ψυχήν· διάζωσμα δὲ περιθεμένη, καὶ τὸν Ἰησοῦν ὅλον ἔνδον θείως προορωμένη· καὶ τὸν Παῦλον ὄμμασιν νοεροῖς ὀπταζομένη (μιᾷ γὰρ ὁράσει νοὸς ἀμφοτέρους ὡς ἕνα κατωπτρίζου), μάλα νεανικῶς ἐν ἀῤῥενωπῷ τῷ φρονήματι, εἰς τὸ τοῦ σταδίου μέσον εἰσεπήδησας· καὶ σταυρῷ μὲν ὅλον τὸ σῶμα πρότερον σημειωθεῖσα· ἐκπεπετασμένη δὲ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, τῷ μὲν ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καθημένῳ τοῖς τῆς διανοίας μυστικωτάτοις κινήμασιν εὐχομένη προσωμίλεις· τῶν ἐπὶ σὲ δὲ πεμπομένων λεόντων καὶ ἄρκτων καὶ παρδάλεων τὸν βρυγμὸν, ὡς προβάτων λογιζομένη βληχηθμόν· τοῦ πατάγου δὲ τῶν δήμων καὶ τῆς τῶν ὄχλων ταραχῆς καὶ τῆς τῶν γυναικῶν ὀλολυγῆς ὡς νηπίων ἐπαισθανομένη βοῆς, οὕτως ἀτρέμας ἵστασο καθάπερ ἐν μέσῳ δημοτελοῦς πανηγύρεως εὐφημουμένη, καὶ κατατερπομένη τὸν νοῦν.

Exinde, quando dimissis in eam omnibus bestiis, aliæ aliarum morsibus laniabantur; aliæ velut alto sopore consopitæ seguesque effectæ, tantum aberat ut virginale ac impollutum corpus attingerent, quantum ut et duros dentibus lapides apprehenderent. Ubi itaque certamen istud fauste illi peractum erat, Paterque luminum clarificatus, Filius magnificatus, Paracletus denique in ea mirificatus fuerat; tunc nimirum in theatri parte aliqua

Εἶεν· ὅτε δὲ πᾶν θηρίον ἀφεθὲν κατ' αὐτῆς, ἃ μὲν ὑπ' ἀλλήλων ἀνῄλωτο· ἃ δ' ὡς ὕπνῳ βαθεῖ καρωθέντα καὶ ναρκήσαντα, τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ παρθενικοῦ καὶ ἀχράντου σώματος ἐνάψασθαι, ὅσῳ καὶ λίθων ἀντιτυπίας ὀδοῦσι καταδράξασθαι· ὅτε γοῦν δεξιῶς αὐτῇ τόνδε συντετελέσθαι τὸν ἀγῶνα, καὶ τὸν Πατέρα τῶν φώτων δοξασθῆναι, καὶ τὸν Υἱὸν μεγαλυνθῆναι, καὶ τὸν Παράκλητον ἐν αὐτῇ θαυμαστωθῆναι, τότε δὴ πρὸς ἕν τι τοῦ θεάτρου μέρος ὄργμα

(66) *Ἧς ἐπὶ τὸν νῶτον.* Singulare istud Nicetæ est, nec forte satis credibile, sic virginem velut equum leonem insedisse. Alii melius leænam virgini assedisse, et canis more blande cauda blanditam esse. Basil. παρεκαθέζετό τε καὶ περιέσαινε τοὺς πόδας. Metaph., *Lingua molliter pedes ejus lambere.* Quod ad fidem longe proclivius, decetque magis modestiam virginis.

Digitized by Google

πλῆρες ὕδατος ἰδοῦσα (67), καὶ κατασφραγισαμένη, ἀκοντίζει μὲν ἑαυτὴν κατὰ τοῦ ὕδατος ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, λέγουσα· *Τῷ ὕδατι σήμερον βαπτίζομαι.* Ἦν γὰρ ἤδη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς Παύλου σφραγῖδος τελείως ἐγκολπωσαμένη· εὐθὺς δὲ νεφέλη περὶ αὐτὴν πυρὸς ὤπται, ὁμοῦ τὴν τε γύμνωσιν περιστέλλουσα τοῦ σώματος, καὶ ἀμίαντον ἀπὸ τῶν ἐν ὕδασι διατηροῦσα φωκῶν.

Ἐκεῖθεν ἡ καλλίνικος ἆθλοφόρος ἀναδῦσα, ἵνα μᾶλλον ἔτι δοξασθῇ τοῖς οἰκείοις μέλεσιν ἁγιάζουσα Χριστὸν, ταύροις ἀγρίοις καὶ σκληροτάτοις προσεδέδετο· καὶ τῆς βίας αἰτιος, Ἀλέξανδρος ὁ ἄφρων αὐτῆς ὑπῆρχεν ἐραστής· τούτου γὰρ τῆς μανίας ἀγεννῶς ὁ ἡγεμὼν ἡττᾶτο. Καὶ πάντες μὲν ἄνδρες τοῖς γινομένοις ἐπιμυκτηρίζοντες ἀπεδυσπέτουν· πᾶσαι δὲ γυναῖκες ὠλόλυζον, τὴν βίαν ἀπολοφυρόμεναι. Τρύφαιναν δὲ παρὰ τὸ θέατρον μικροῦ δεῖν ἀποπνεύσασαν ἀνείλαντο. Οἱ δὲ σίδηρα κακομηχάνως πυρώσαντες, καὶ τῶν ταυρικῶν ὄρχεων ἀπαιωρήσαντες, ἐπιπλεῖον αὐτοὺς τῇ τοῦ πυρὸς θίξει συνταράξαι, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ δεσμίαν βιαίως ἐξανελεῖν ἐμηχανῶντο. Νήπιοι! οὐ γὰρ τὴν ὑπερμαχοῦσαν αὐτῆς κατεθεῶντο χεῖρα· εὐθὺς γὰρ τῶν κάλων περιῤῥαγέντων τῇ φλογὶ, οἱ μὲν ἀπέστησαν· ἡ παρθένος δὲ κατὰ χώρας ἀλώβητος διαμεμένηκεν. Ταῦτα, ὁ τὸν Δανιὴλ λεοντείων ῥυσάμενος χασμάτων· ὁ στύλῳ πυρὸς καὶ νεφέλης ἐν γῇ καὶ ὕδατι παραδοξάσας τὸν Ἰσραήλ· καὶ θηρίων αὐτοὺς κράτορας, καὶ πονηροτάτων τυράννων ἰσχυροτάτους ἐργασάμενος.

Ἔφριξεν Ἀντιόχεια ὁρῶσα ταῦτα, καὶ μεγάλῃ φωνῇ τὸν τῆς Θέκλης ᾔνεσαν Θεόν. Τρόμος ἔλαβεν τὸν ἡγεμόνα, καὶ πρὸς ἑαυτὸν εὐμενῶς οὕτωσὶ καὶ πράως τὴν νικηφόρον μετακαλεσάμενος, ἐπύθετο ποίᾳ δυνάμει τῶν τοσούτων περιγένοιτο θηρῶν. Τὴν δὲ παῤῥησιασαμένην, καὶ θεολόγον διάρασαν ἐκεῖ στόμα, λαμπροτάτην ἐξερεύξασθαι τοῦ Ἰησοῦ τὴν μαρτυρίαν. *Καὶ, εἰγε βούλοιο,* φησὶν, *ὦ ἡγεμὼν, τὴν ἐν ἐμοὶ δύναμιν ἀκοῦσαι, φθόνος οὐδεὶς φάναι.*

A fossam aqua plenam videns, ac crucis signo communita, sese in eam jactat in nomine Jesu Christi dicens : *Hodie aqua baptizor.* Jam enim Spiritum sanctum Paulo obsignante animi sinu perfecte susceperat. Mox vero ignea nubes circa eam visa est, quæ et corporis nuditatem obtegeret et a phocis in aquis degentibus illæsum servaret.

Hinc præclara pugil victoria triumpho emergens, quo majori adhuc claritate foret, Christum sanctificans membris suis, tauris agrestibus ac sævissimis prorsusque indomitis alligata est. Ejusque illatæ vis auctor demens Alexander illius amator ac procus : ipsius enim insaniæ præses degeneri animo totus concesserat. Ac quidem B viri omnes probris incessentes, rem indigne ferebant; cunctæ vero mulieres, vim illam deplorando, ululatu aera replebant. Tryphænam ad theatri gradus exspirantem parum abest quin sustulerint. Subulas porro ferreas, subtili nocendi arte incendentes taurorumque scrotis appendentes, majorem in modum ignis attractu conturbare, ac Christi vinctam vi enecare studebant. Stulti videlicet homines! Neque enim manum illi auxiliantem videbant. Statim enim funibus flamma abruptis, tauris abscedentibus virgo illæsa in stadio ac arena permansit. Hæc nimirum, qui Danielem e faucibus hiantibus leonum liberavit [64]; qui columna ignis ac nubis, terra marique Israelem præclare honestavit [65]; cum bestiarum illos victores, tum nequissimis tyrannis fortiores fecit.

C

Horruit Antiochia cum hæc videret, magnaque voce Theclæ Deum laudarunt. Tremor præsidem invasit, sicque placide blandeque victoria claram accersens virginem, sciscitabatur, qua demum virtute tot bestiarum victrix exstitisset. Ad quem illa libere fiduciaque theologicum illic os aperiens, illustrissimum Jesu testimonium eructavit. *Atqui, si lubet,* inquit, *o præses, in me exsistentem virtutem audire, nulla invidia est, quæ loqui velet. Chri-*

[64] Dan. XIV, 30. [65] Exod. XIV, 24.

(67) *Ὄρυγμα πλῆρες ὕδατος ἰδοῦσα.* Metaph. λάκκον μεστὸν ὕδατος. Basil. κολυμβήθραν καὶ ὕδωρ, quæ omnia aliis aliisque verbis idem significant. Phocas, bestias marinas ac carnivoras truD cesque, in eo fuisse ait Basilius, ad virginis forte supplicium paratas ; ut quod in fossam desiliit virgo, solummodo carnificum vim occuparit, ab illis in eam mox projicienda, ut nullarum non bestiarum in eam periculum fieret. Quomodo factum istud Theclæ, alteri Apolloniæ præiverit in diverso licet elemento : videaturque non tam sui spontanea occisio, quam certæ jam necis ac paratæ divino quodam impetu fideique excellentia nonnulla acceleratio. Displicuisse tamen istud Theclæ cunctis astantibus refert Basil. quibus visa ἄτοπος καὶ ὀλέθριος τόλμα, *absurda exitiabilisque audacia et temeritas,* sic se in aquam monstris vorandam præcipitem dare, quamquam poterat certa esse Thecla, qui se incolumem servasset ab omni illarum terrestrium bestiarum agmine, servaturum et a marinis, quo ejus magis undique gloria claresceret. Quod vero ait Thecla, se in fossam jactando, Τῷ ὕδατι σήμερον βαπτίζομαι, *Hodie aqua baptizanda sum,* vel, ut referunt Basil. et Metaph., Ἐν τῷ ὀνόματί σου, Κύριε, ὑστέρᾳ ἡμέρᾳ βαπτίζομαι, *In nomine tuo, Domine, ultima hac die baptizor,* hæret μυστικόν, ipsum λουτρόν, verumque Christi baptismum, hoc sibi fore Thecla existimaverit, quod tamen recte adversari Ecclesiæ legibus advertit. Mirum sane si necdum Pauli ministerio fuerat intincta, vel si istam mersionem verum baptismum putavit, nisi forte quatenus illo sibi complendum martyrium credidit, etsi Deus rem aliter dispensavit. Ex illis quæ loquitur apud Metaphr., rem hanc habuisse videtur pro baptismo. Sic enim postremo Paulum alloquitur, cum Myram ad eum accessisset, virili semper habitu, quod nusquam placet : *Accepi, o Paule! lavacrum : qui enim una tecum operatus est in Evangelium, mihi quoque ille ipse ut abluerer, concessit.* Qui sic liberalis Paulus in Act. legitur, ut statim jubeat baptizari in nomine Christi, quomodo in Thecla sic rem distulit, ut miraculoso baptismate, seu miraculo ipsius vim suppleute, in ea opus fuerit ?

Digitized by Google

stus hic est Dei Filius, cui, Deus invisibilis, intempo- A *ralis, incorporeus cum esset, ac semper cum suo Genitore esset, ante paucos hos annos, hominum causa hominem fieri propensa voluntate placuit; ac qui ex sancta Virgine, nullis verbis explicabili ratione, natus, et cum hominibus conversatus, opera quæ soli Deo conveniant, fecit. Solo enim verbo ac imperio, cæcis visum præbuit, mutis ac impeditæ linguæ loqui præcepit, surdos aridosque sanavit, paralyticos claudosque erexit, dæmones fugavit atque mortuos suscitavit, aliaque innumera humanæ salutis causa patravit. Exinde, ut etiam mortuis viam vitæ ostenderet, mortem quæ crucis supplicio est, non erubuit; sed moriens ut homo, triduanus Dei potentia surrexit; receptusque in cælum, sedit a dextris Dei. Postea effuso in discipulos suos e cælis* B *Spiritu sancto, mittensque illos in omnem terram, per illos ubique omnibus jubet ut pœnitentiam agant animumque ad eum convertant: idola vero argentea aureaque, velut inanima inaniaque contemnant. Discipulorum unus est et meus præceptor Paulus, a quo accepto mysterio, ac per fidem Christum induens, illæsa, ut vides, a bestiarum impetu serrata sum; quia hic est Deus fortis ac vivens, qui fecit cælum et terram.* Et non est aliud nomen sub cœlo, *uti loquitur Scriptura*, in quo oporteat nos salvos fieri [66].

Χριστός ἐστιν οὗτος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὃς θεὸς ἀόρατος, ἄχρονος, ἀσώματος ὤν, καὶ ἀεὶ τῷ οἰκείῳ γεννήτορι συνὼν, πρὸ ὀλίγων τούτων ἐτῶν, ὑπὲρ ἀνθρώπων εὐδόκησεν ἐνανθρωπισθῆναι, καὶ ἐκ Παρθένου ἁγίας ἀῤῥήτως γεννηθεὶς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφεὶς, ἔργα Θεῷ μόνῳ πρέποντα πεποίηκεν. Λόγῳ γὰρ μόνῳ καὶ προστάγματι, τυφλοῖς παρέσχεν ὁρᾶν, μογιλάλοις προέτρεψε λαλεῖν· καὶ κωφοὺς ἰάσατο καὶ ξηρούς· καὶ παρειμένους ἀνώρθωσε καὶ χωλούς· δαίμονας ἀπήλασεν, καὶ νεκροὺς ἀνέστησεν, καὶ μυρία ἄλλα πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων κατεπράξατο. Εἶτα, ἵνα καὶ τοῖς νεκροῖς τὴν ὁδὸν ὑποδείξῃ τῆς ζωῆς, τὸν διὰ τοῦ σταυροῦ θάνατον οὐκ ἐπησχύνθη· ἀλλὰ θανὼν ὡς ἄνθρωπος, ἀνέστη τριήμερος δυνάμει Θεοῦ· καὶ ἀναληφθεὶς, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· μετὰ ταῦτα, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀνῶθεν τοῖς οἰκείοις ἐκχέας μαθηταῖς, καὶ τούτους εἰς πᾶσαν ἀποστέλλων τὴν γῆν, παραγγέλλει δι' αὐτῶν παντοχοῦ πᾶσι μετανοεῖν, καὶ ἐπιστρέφειν τὴν καρδίαν ἐπ' αὐτόν· ἀργυρέων δὲ καὶ χρυσέων εἰδώλων, ὡς ἀψύχων καὶ ματαίων ὑπεροράν. Τούτων εἷς καὶ ὁ ἐμὸς ἐστι καθηγητὴς Παῦλος, παρ' οὗ τὸ μυστήριον παραλαβοῦσα, καὶ διὰ πίστεως ἐνδυσαμένη Χριστὸν, ἀνάλωτος, ὡς ὁρᾷς, ἀπὸ τῆς τῶν θηρίων περιεσώθην ὁρμῆς· ὅτι οὗτός ἐστι Θεὸς ἰσχυρὸς καὶ ζῶν, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· Καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, κατὰ τὸ λόγιον, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς.

Ilas ille cum audisset voces, eum stupor ex sacræ puellæ vultu, validusque timor ita cepit, ut eam statim vestibus operiret, conscriptoque diplomate, ab omni immunem noxa dimitteret. Illa vero ad Tryphænam rursus ingressa, ejus filiam Falconillam, in deteriorem jam sortem, qua laboraverat incredulitate, translatam, ad meliorem precibus ad

C Ἐπεὶ δὲ τούτων ἐκεῖνος ἤκουσε τῶν φωνῶν, θάμβος αὐτὸν ἐκ προσώπου τῆς ἱερᾶς κόρης καὶ φόβος κραταιὸς οὕτως εἶλεν, ὥστε ταύτην εὐθὺς ἱματίοις τε περιστεῖλαι, καὶ ἔγγραφον ἄφεσιν ἐνταξάμενος, πάσης ἀθῴαν ἐνοχῆς ἀφεῖναι. Τὴν δὲ πρὸς τὴν Τρύφαιναν αὖθις εἰσελθοῦσαν, καὶ τὸ θυγάτριον αὐτῆς Φαλκωνίλλιον (68), ἤδη πρὸς τὴν χείρω λῆξιν δι' ἀπι-

[66] Act. IV, 12.

(68) *Τὸ θυγάτριον αὐτῆς Φαλκωνίλλιον.* Hanc quoque Damasc. sive quisquis auctor est orationis εἰς τοὺς κεκοιμημένους apud ipsum, secutus est, vel fabellam vel historiam. Mortua erat in infidelitate, nec ad vitam revocata est, velut quem Martinum catechumenum suscitavit, qui et intinctus est, et Christiane postea vixit, quæ lex est parandæ salutis; non ut mortuus quis in infidelitate, jamque reus æternæ damnationis, in ipso altero ævo, cujusquam precibus salvus fiat, velut etiam Trajanus Gregorii papæ: quam eamdem fabellam, verus ille fictusne Damascenus, tanquam rem Romæ pervulgatam ita intrudit, nusquam ibi notam, undecunque ille hauserit, aut fraudem passus sit. Suspensio illa divini judicii, seu sententiæ damnationis æternæ, ob prævisas quandoque sanctorum preces, libera conjectura est et evasio, non certa aliqua ratione fulta solutio, excipiens adversus universalem illam regulam, quod nulla sit in inferno redemptio, quod omnis hic parauda salus, quod clausum sit adversus defunctos, etc. Et ut apertius hic meam mentem aperiam, putem Acta illa vetera, quæ vel Basilius, vel Metaphr., vel etiam Nicetas suscepere enarranda ac stylo exornanda, ipsos Pauli et Theclæ circuitus esse, antiquis merito reprobatos, in quibus tamen pleraque Theclæ vera continerentur, quæ alii Patres ex illis acceperint et probaverint. Nempe scriptore vetustissimo et apostolicorum temporum, cujusmodi refert Hieron. *De scriptoribus ecclesiasticis* in Luca, et quod presbyter horum auctor Joannis sententia gradu exciderit: ob admista scilicet falsa veris Pauli amore, et quod non satis ex regula ecclesiastica sic portentosa scripserit: quibus omnibus qui vacare velit, ipsa hæc Nicetæ omnibus castigatiora, magisque ad Ecclesiæ regulam composita, mihi dealbet Æthiopem. Maneat Theclæ sua veneratio; sit vere nobile feminarum decus ac gloria, prima in virginitate, in martyrio, in quadam quasi apostolatus specula; sed salva semper honestate sexui debita, salva et regula ecclesiastica: ac, num illa omnia, ex cœnosis adeo fontibus Patribus hausta, vera sint ac certa, censeant alii. Hoc mihi exploratum, pie hæc veneranda atque credenda, quandiu non suppetunt alia certiora. Sic factum video in Protoevangelio Jacobi ἀδελφοθέου nomine, antiquo Judæo et ipso apostolicorum temporum, ex quo certum est hausisse Patres quidquid nobis de S. Mariæ ortu et infantia, nuptiisque et voto tradiderunt: nec alium auctorem habuisse vel Epiphanium, vel Gregorium Nyssenum, vel auctorem *imperfecti*, quam qui nobis exstat, habentque passim libri Græcorum ecclesiastici; ex quo etiam haustum quidquid habemus de sanctæ

Digitized by Google

στίαν προμεταστὰν, πρὸς τὴν ἀμείνω διὰ προσευχῆς μεταγαγοῦσαν· καὶ δὴ καὶ ὅλῳ ταύτης τῷ οἴκῳ χαρᾶς ἀφράστου, καὶ σωτηρίας αἰτία γενομένην, αὖθις μετιέναι τὸν καθηγεμόνα· ὃν εὑροῦσαν, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῇ συμπεσοῦσαν οἰκονομίαν ὑφηγησαμένην, αὐτῷ μὲν ὅτι μάλιστα πλείστης παρακλήσεως καὶ εὐφροσύνης, τοῖς πιστοῖς δὲ μεγάλης ἀφορμὴν χρηματίσαι οἰκοδομῆς.

A Deum traduxit. Totique adeo illius domui immensi gaudii atque salutis auctor effecta, rursus præceptorem adit, narratisque quæ propensiore Dei consilio gesta in illa erant, cum ei maxime ingentem plane consolationem ac lætitiam attulit, tum fidelibus magnæ causa ædificationis fuit.

Οὕτως ἡ πανολβία τὸ μαρτύριον ἀφοσιοῦται Θεῷ· πρώτη, καθάπερ ὁ μέγας Στέφανος ἀνδράσιν, οὕτως αὐτὴ στάδιον ἀθλητικὸν ὑπερβολῇ πίστεως διανοίξασα γυναιξίν· διὸ καὶ μείζονος πάντων τῆς πρὸς Χριστοῦ τετύχηκεν ἐπικουρίας, ὅτι πάσαις θηλείαις ἔμελλεν περιφανέστατον ἀρχέτυπον μαρτυρίας ἀναδείκνυσθαι.

In eum modum beatissima Dei martyrio fungitur : prima nimirum, velut Stephanus viris, sic illa fœminis, excellentia fidei aperiens certaminis stadium. Quare etiam majorem omnibus a Christo consecuta est opitulationem, quod cunctis mulieribus illustrissimam exhibitura esset martyrii formam atque exemplar.

Ἐντεῦθεν πάσης ἀνθρώπων ἐπηρείας ὑπερτέρα B διὰ Χριστὸν γεγενημένη, καὶ τοὺς ἀθλοφορικοὺς ἀγῶνας ὑπερβᾶσα, τὸν ἀποστολικὸν ἄχρι τέλους βίον ἀκραιφνῶς ἐπολιτεύετο· καὶ ποτὲ μὲν πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανιοῦσα πόλιν, εἰς οἰκοδομὴν τῶν οἰκείων, καὶ πρὸς Θεὸν ὑποστροφήν· ὡς ἐπίπαν δὲ τὴν Σελεύκειαν αἱρουμένη κατοικεῖν, μόνον τοῦτο διὰ σπουδῆς ἔργον εἶχεν ἀεὶ, μεγαλύνειν Χριστόν. Μόνον τοῦτο φρόντισμα καὶ καρδίας ἔμμονον μελέτημα, δοξάζειν Χριστόν. Καὶ γὰρ λόγῳ μὲν ἐνουθέτει πάντας καὶ πάσας ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, καὶ τὰς πατροπαραδότους καὶ μυσαρὰς θρησκείας, καὶ πάσας συνηθείας ἐκκλίνοντας πονηρὰς, μόνης ἔχεσθαι παρῄνει τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας καὶ πίστεως, μόνης τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπιμελεῖσθαι ζωῆς, καὶ πρὸς ἓν μόνον ὁρᾷν, τὸ ἀρέσκον τῷ Θεῷ. C

Hinc omni humana injuria propter Christum superior effecta, superatisque triumphalis palæstræ agonibus, apostolicam in finem usque plane vitam egit : ac quandoque quidem ad propriam revertens civitatem, ad ædificationem necessariis præstandam, illosque ad Deum convertendos; plerumque tamen Seleuciæ delecto hospitio, unum hoc opus diligenter agebat, ut Christum magnificaret. Una hæc illi cura assiduaque mentis cogitatio, ut Christum glorificaret atque laudaret. Etenim viros omnes atque mulieres verbo admonebat converti ad Deum vivum, paternoque errore acceptas impurasque superstitiones pravasque omnes consuetudines deserendo, soli in Christo veritati atque fidei adhærere hortabatur : vitæ duntaxat ex Evangelii rationibus curam habere, inque unum solum, quod Deo placeat, animi sensum attendere.

Τοιαῦτα τοῖς λόγοις ἡ μακαριωτάτη παρθένος καὶ ἀπόστολος διαμαρτυρομένη, ἔργῳ τοὺς ἀῤῥώστους αὐτῶν δι' ἐπικλήσεως ἐθεράπευε Χριστοῦ· καὶ πᾶσαν σώματος πήρωσιν, καὶ πᾶσαν δαιμόνων ἐπήρειαν· καὶ πᾶσαν καθάπαξ εἰπεῖν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἰωμένη· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι τελετουργοῦσα· ταύτην γὰρ μόνη γυναικῶν εἴληφε τὴν ἐξουσίαν· ἆθλον δηλαδὴ τοῦτο καὶ γέρας ἐξαίρετον οἷον τῆς τελείας ἀθλήσεως καὶ πίστεως, πάντας ᾠκοδόμει, καὶ εἰς μίαν ἁγίαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Ἐκκλησίαν κατηρτίζετο.

Ejusceomodi beatissima virgo verbis contestans, illorum infirmos Christi nominis invocatione opere curabat ; omneque corporis vitium, atque omnem dæmonum læsionem ; omnem, ut verbo dicam, morbum, et omnem languorem sanans : neque id solum, sed et sacro baptismate initians (hanc enim sola mulierum nacta est potestatem ; nempe munus hoc velutque singulare præmium perfecti certaminis atque fidei) omnes ædificabat, inque unam sanctam in Christo Jesu Ecclesiam perficiebat.

Ἐπὶ δὲ τὸν δρόμον καλῶς τετελεκυῖα, εἰς γῆρας ἤδη πῖον κατήντησε καὶ χρηστόν· ἵνα κἂν τούτῳ D πλέον ἔχῃ τῶν ἄλλων ἁγίων, τὴν παράδοξον τελευτὴν καὶ ἀποκρυφήν· ἀνῆπται μὲν φθόνος τοῖς πονηροτάτοις τῆς πόλεως κατ' αὐτῆς· ἀνῆπται δὲ μᾶλλον τοῖς ἰατροῖς. Τὸ δ' αἴτιον, ὅτι παρ' αὐτὴν οἱ νοσοῦντες ἰόντες, ἐκείνων παρημέλουν. Συμβούλιον

Quod vero cursu probe consummato [67], ad optimam jam bonamque senectutem venerat [68], ut in hoc quoque præ sanctis reliquis majorem excellentiam haberet (ut sciliet inaudita morte ac occulta præstaret) accenditur in eam livor civium scelestissimis ; præcipue vero accenditur medicis. Ejus ratio fuit, quod ægroti ad eam accedentes,

[67] II Tim. IV, 7. [68] Gen. XXV, 8.

Mariæ præsentatione et educatione in templo, quæ tota jam recepit Ecclesia ; repudiavit Romana in Pio V, mitius habente postmodum Sixto V. Quædam in illo libro exstant nobis apocrypha atque reproba, antiquis (etiam Latinis, magisque Græcis) laudata, ut de obstetrice : in quæ modo non inquirendum, et an nihil a fide abhorreant, aut divini partus puritate. De Triphæna nihil habemus, quam quæ repræsentant hæc Theclæ Acta, et quod ejus meminit Apostolus Rom. XVI, si tamen hæc ipsa est, quam Rom. tabulæ aiunt Iconii coli 10 Novembr. Quidni magis Antiochiæ, ubi tanta erat feminæ nobilitas ?

Digitized by Google

illos negligebant. Consilio igitur inito, impuros quosdam viros in illam dimiserunt. Dianæ enim sacrificulam scelesti homines arbitrabantur; et ut ejus labefactata virginitate nullam amplius Dea illi vim afflaret. Hoc itaque absurdo consilio, ad sacram pie exercentis accessere ædiculam. Quibus illa conspectis, et ad vicinam rupem, confugiens intentissimis Jesum precibus invocabat, ut ab eo se periculo liberaret : moxque Dei manu discissa petra, suppliceque in ea (rem miram!) recepta, epomidis sola exterius fimbria, ad conspicuam hactenus videntibus fidem, substitit.

Hinc nimirum præclaræ virginis Theclæ finis. Hæc sacræ apostoli ac protomartyris dormitio, sive migratio, nihil antiqui illius Henoc [69.70], nihil magni Eliæ translatione inferior [71.72]. Etenim illi, quanquam ab humanis oculis inaudita quadam ratione substracti, qui tamen in mortali adhuc corpore vivant, necdum clare in purissima illa versantur luce. Tu vero, o Dei filia! visibili petra incontaminato corpori discissa, illudque velut sacrum pretiosum pignus in finem usque invisibile intactumque contegente, Christoque spiritali Petra [73], exinde deiformi animæ aperta, in celsissimis intus paternisque conquiescens sedibus, non jam per fidem solum, sed et per speciem; neque in speculo et ænigmate, sed facie ad faciem [74], solam desiderabilem ac amabilem adepta pulchritudinem; atque ut formosa, supra modum formoso, utque immaculata sponsa, immaculatissimo copulata Sponso, ejusque pulchritudinis atque gratiæ in perpetuum deliciis fruens, quam a nobis condignam laudem habebis? Quæ mens sanctitatis vestræ decorem ac præstantiam intelligere sufficiat, quæve oratio laudare? Solus ille digne ac convenienter tuam laudare possit virtutem, quem glorificasti, quem magnificasti, quem in variis tentationibus ac passionibus sanctificasti. Solus ille condignum honorem habuerit, cui nullam rerum omnium anteponendam majorique honore habendam duxisti : cui te totam ex toto reddidisti; cui spiritu adhæsisti, unusque cum illo spiritus evasisti [75] : quem exaltasti in gentibus, exaltasti in terra [76]. Solus

A οὖν τούτους πεποιῆσθαι, μιαρούς τινας ἄνδρας ἀφεῖναι κατ' αὐτῆς· ἱέρειαν γὰρ τῆς Ἀρτέμιδος ὑποτοπάζειν τοὺς ἐναγεῖς· καὶ ὥστε, φησὶ, τῆς παρθενίας αὐτῇ λυμανθείσης, μηδεμίαν ἐν αὐτῇ λοιπὸν δύναμιν τὴν θεὸν ἐνεργεῖν. Τοὺς μὲν οὖν ἐκτόπως ταῦτα βουλευσαμένους, τῷ ἱερῷ σεμνείῳ προσεγγίσαι· τὴν δὲ τούτους ἰδοῦσαν, καὶ τῇ ἐχομένῃ πέτρᾳ προσφυγοῦσαν, ἐκτενεστάταις ἐπικαλεῖσθαι τὸν Ἰησοῦν ὑπὲρ ἀπολυτρώσεως προσευχαῖς. Ἧς αὐτίκα χειρὶ διαῤῥαγείσης Θεοῦ, καὶ τὴν ἱκέτιν, ὦ τοῦ θαύματος! εἰσδεδεγμένης, μόνον ἔξω τὸ τῆς ἐπωμίδος πτερύγιον, εἰς ἐναργῆ τοῖς ὁρῶσιν ἄχρι καὶ τήμερον ἀπηωρῆσθαι πίστιν.

Τοῦτο τῆς καλλιπαρθένου Θέκλης τὸ τέλος· αὕτη τῆς ἱερᾶς ἀποστόλου καὶ πρωτομάρτυρος ἡ κοίμησις, B ἤτοι μετάστασις, οὐδὲν τῆς Ἐνὼχ ἐκείνου τοῦ πάλαι, οὐδὲν τῆς Ἠλιοῦ τοῦ μεγάλου μεταθέσεως ἀτιμοτέρα. Οἱ μὲν γὰρ, εἰ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρώπων παραδόξως ἀπεκρύβησαν, ἀλλ' ἔτι μετὰ τοῦ θνητοῦ σώματος διαβιοῦντες οὔπω καθαρῶς τῷ ἀκραιφνεστάτῳ προσομιλοῦσι φωτί. Σὺ δὲ, ὦ Θεοῦ θύγατερ, τῆς ὁρατῆς μὲν πέτρας τῷ ἀκηλιδώτῳ σώματι περιῤῥαγείσης (69), καὶ τοῦτο καθάπερ κειμήλιον ἅγιον τίμιον ἄχρι τέλους, ἀόρατόν τε καὶ ἄψαυστον συγκαλυπτούσης· τῇ θεοειδεστάτῃ δὲ ψυχῇ τῆς νοητῆς πέτρας, Χριστοῦ διανοιγείσης ἐν ταῖς ὑψηλοτάταις ἔνδον καὶ πατρικαῖς καταπαύσασα μοναῖς, οὐκ ἔτι διὰ πίστεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ εἴδους· οὐδ' ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι, πρόσωπον δὲ πρὸς πρόσωπον, τῷ μόνῳ ἐφετῷ καὶ ἀγαπητῷ περιτυχοῦσα κάλλει· καὶ ὡς ὡραία, τῷ ὑπερωραίῳ, καὶ ὡς C ἄμωμος νύμφη, τῷ ὑπεραμώμῳ Νυμφίῳ συνημμένη, καὶ τῆς αὐτοῦ καλλονῆς καὶ τερπνότητος ἀΐδιος ἐντρυφῶσα, τίνα παρ' ἡμῶν ἕξεις αἶνον ἐπάξιον; Τίς νοῦς τὴν ὑμετέραν ἁγιοπρέπειαν νοεῖν, τίς δὲ λόγος ἱκανὸς ἐξυμνεῖν; Μόνος ἐκεῖνος ἀξιοπρεπῶς αἰνέσαι τὴν σὴν ἀρετὴν, ὃν ἐδόξασας, ὃν ἐμεγάλυνας, ὃν ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς καὶ παθήμασιν ἡγίασας· μόνος ἐκεῖνος τὴν ἀξίαν σοι προσάγοι τιμὴν, οὗ οὐδὲν ἡγήσω τῶν ὄντων ἁπάντων τιμιώτερον· ᾧ ὅλην ὁλοτελῶς ἀπέδου σαυτὴν· ᾧ ἐκολλήθης πνεύματι, καὶ ἓν πνεῦμα αὐτῷ ἐγένου· ὃν ὕψωσας ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὕψωσας ἐν τῇ γῇ. Μόνος ἐκεῖνος τὰς σὰς ἀγλαΐας,

[69.70] Gen. v, 22. [71.72] Eccli. xliv, 16; IV Reg. ii, 11; Eccli. xlviii, 13. [73] I Cor. x, 4, [74] II Cor. v, 7. [75] I Cor. vi, 17. [76] Psal. xlv, 11.

(69) *Τῆς ὁρατῆς πέτρας περιῤῥαγείσης.* Sic quoque Metaphr., εἰς πέτραν διανοιγεῖσαν εἰσδῆναι, καὶ ἅμα τὰ πέτρας ἀμφότερα μέρη ἑνωθῆναι καὶ συγκλεισθῆναι. *In petram subiisse, ambasque illius partes counitas et clausas esse.* Hanc etiam traditionem tuetur Basilius, terram illi apertam esse, ipsamque vivam subsidisse, quo fere modo se res habuit in Joanne evangelista. Singulare istud Nicetæ, de extrema ora mulieris pallioli exstante, quod ex vulgi narret opinione. Menæa sic defunctam tradunt, πέτρας ῥαγείσης καὶ ὑποδεξαμένης αὐτὴν, cum annos nonaginta vixisset. Quo mihi incredibile istud Nicetæ, arbitratos æmulos Dianæ sacrificulam esse (quod idem Metaphrastes habet) et conatos constuprare ut Deæ invisam facerent. Videtur enim per tot annorum curriculum, ejus ipsius ac Christiana fides notior Seleuciæ fuisse. D Haud absimile in illa Jacobi Jerosolymorum antistitis confessione Eusebio narrata, quasi æmuli nescirent Christi cultorem esse, quando ipsum confessum, e pinnaculo templi præcipitem egerunt, et seductum Justum conclamarunt. Majusque foret miraculum, si ipse Jacobus Alphæi unus de duodecim fuisset (ex primis scilicet fidei satoribus), quæ prima statim alteraque Petri prædicatione in ea plebe tantum promovisset. Certe liquet multa veteribus ἀρχαϊκῶς scripta, non nisi justa libra examinata, eruditis probisque viris in censum recipienda : justaque hic Cani nostri bilis, in suis nunquam satis laudatis *Locis theologicis*, quod vel simplicitate, vel insulsa pietate, haud raro minus sincere et accurate nostrates scripserint ecclesiastica monumenta, quam gentiles ipsi profana.

Digitized by Google

τὰς αἰνέσεις, τὰς παρθενικὰς ἀριστείας, τὰς ἀθλοφορικὰς ἀνδραγαθίας, τὰς ἀποστολικὰς ὁδοὺς καὶ περιόδους, μόνος ἂν ἐκεῖνος ἀξίως δοξάσαι καὶ σεμνύναι, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή σου, κατὰ τὰ θεόφθεγκτα λόγια, ὃν ἐκαρδίωσας, ὃν ἐδίωξας, ὃν κατέλαβες, ὑφ' οὗ καὶ κατελήφθης, γάμοις αὐτῷ οὐρανίοις καὶ θεοπρεπεστάτοις ὑπερφυῶς συνενουμένη, Πνεύματι καὶ συναρμολογουμένη τῷ ἁγίῳ.

Ἐκεῖνος ἐρεῖ τῇ ὡραιότητί σου, καὶ τῷ κάλλει σου, Ὅλη καλὴ εἶ, ἡ πλησίον μου· ὅλη καλή, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί· ὀφθαλμοί σου περιστεραί. Τοῦτό σοι καὶ μόνον παρ' αὐτοῦ προσφωνούμενον ἀρέσει μᾶλλον, ἢ πάντες οἱ ἐξ ἀνθρώπων ἀπὸ γῆς λόγοι. Ἡμῖν δὲ μέγα, κἂν εἰ πόρρω τῆς σῆς ἱστάμενοι μεγαλειότητος, καὶ μόνῃ τῇ τῆς σῆς ἁγίας εἰκόνος ἐμφερείᾳ προσβλέποντες, τὸν καθήκοντα προσάγοιμεν ἀσπασμόν. Χαῖρε, τὸ τῆς ὑπερουσίου Τριάδος ἐνδιαίτημα καὶ σκήνωμα· τὸ τῶν ὑπερκοσμίων νόων ἐράϊσμα καὶ ἀγαλλίαμα· τὸ τῶν ἀποστόλων καλλώπισμα· τῶν μαρτύρων στεφάνωμα.

Χαῖρε καλλίμαρτυς, παρθενόμαρτυς καὶ πρωτόμαρτυς· ὅτι οὐχ ὡς ἕνα τῶν ἀπὸ γῆς ἀνθρώπων, ἀλλ' ὡς ἄγγελον Θεοῦ, ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν θεῖον δεξαμένη Παῦλον· καὶ ὡς Ἰσραηλῖτις ψυχὴ καὶ μεγάλη τὸν ἐν αὐτῷ διηνεκῶς καθορῶσα Χριστόν, ἑτοίμως τὴν ὑψηλὴν καὶ ζῶσαν τῆς ἀποστολῆς χάριν εὐθύτητι διανοίας ἐπεσπάσω.

Χαῖρε, ὅτι ἀληθῶς ἐν Χριστῷ καὶ αὐτὴ νενίκηκας τὸν κόσμον· διὰ πυρὸς γὰρ ἀκατάφλεκτος, καὶ δι' ὕδατος ἀκατάκλυστος διῆλθες· θῆρας ἡμέρωσας, ταύρους ἐπράϋνας· καὶ συγγενῶν μανίαν, καὶ ἐραστῶν οἶστρον ἀφρόνων, καὶ ἡγεμόνων ἀδίκων βίαν, καὶ δαιμόνων κρυπτὴν ἐπίθεσιν, καὶ πονηρὰν ἐξουσίαν πᾶσαν ἐξουδένωσας καὶ κατήρξαξας.

Χαῖρε, Θέκλα, θεόκλητε, τὸ χαριέστατον ὄνομα· τὸ τιμιώτατον καὶ σεπτότατον· τὸ φίλτατον Θεῷ καὶ ἀνθρώποις καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Χαῖρε, ὅτι ἠνοιξέν σοι τὴν ἀληθινὴν θύραν ὁ θυρωρός· καὶ εἰσελθοῦσα δι' αὐτῆς, ἐσώθης· κἀντεῦθεν εἰσερχομένη πρὸς τὸν ἄνω παράδεισον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μακαριώτατα τοῦ νοητοῦ Νυμφίου κάλλη καὶ θεάματα· καὶ ἐξερχομένη δὲ πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς ἐγκατατεταγμένης τοῖς ὅλοις σοφίας καὶ θείας προνοίας, ὥσπερ ἀγαθὴν ταύτην εὑρίσκεις ἀεὶ καὶ νοερὰν νομὴν καὶ τροφήν.

Χαῖρε, ὅτι παντὶ τρόπῳ ἡγιάσθης· παντὶ μέρει Θεῷ καθιερώθης· πνεύματι μὲν ἐν οὐρανοῖς τῷ βασιλεῖ δεξιόθεν παρεστῶσα, καὶ ἐγγίστα τῇ Θεομήτορι καὶ βασιλίδι τῶν ὅλων συνεστῶσα, περιβεβλημένη, πεποικιλμένη· τῆς τοῦ ἠγαπημένου Λόγου νοερᾶς ὡραιότητος προσεχῶς κατατρυφᾷς· τῇ ψυχῇ δὲ, τῷ τοῦ Θεοῦ παραδείσῳ μετὰ τοῦ κλεινοῦ διατρίβουσα καθηγεμόνος, τῆς τερπνότητος, ᾗ θέμις, τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν ἀενάως ἀναπίμπλασαι· τῷ σώματι δὲ, τῇ

A ille tuas gratias, tuas laudes, virginalis animi fortitudines, triumphalis pugnæ facinora digne laudaverit ac honestarit, quem dilexit anima tua [77], juxta divina oracula, cui cor abstraxisti, quem es persecuta, quem comprehendisti, a quo et comprehensa es [78], cœlestibus illi ac divinissimis eximie connita nuptiis, ac Spiritui sancto coaptata.

Ille nimirum dicturus est, pro tua illa venustatis forma ac pulchritudine : *Tota pulchra es proxima mea; tota pulchra, et macula non est in te. Oculi tui columbæ* [79]. Hæc tibi unaque ab eo acclamatio magis placebit, quam quidquid e terra homines loqui possint. Magnum vero ipsi ducamus, si vel a tua procul magnificentia consistentes [79], inque solam B sanctæ tuæ imaginis effigiem oculos convertentes, convenientem salutationem obtulerimus. Salve sis supersubstantialis Trinitatis habitaculum ac tabernaculum, supermundanarum mentium eximium decus et exsultatio, apostolorum gloriatio ac decor, martyrum corona.

Salve sis, præclara martyr, virgo martyr, protomartyr, quod non velut unum aliquem terrenorum hominum, sed ut Dei angelum, ut Christum Jesum, divinum Paulum suscipiens [80], et ut anima Israelitis et magna, qui in illo erat, continue Christum contuens, sublimem atque viventem apostolatus gratiam mentis rectitudine, prompte attraxisti.

Salve sis, quod et ipsa vere in Christo mundum vicisti. Per ignem enim incombusta, et per aquam C insubmersa transisti; bestias cicurasti, tauros mansuescere fecisti; cognatorum furorem, insipientiumque procorum œstrum et iniquorum præsidum violentiam, dæmonumque occultam aggressionem, atque malam omnem potestatem destruxisti ac elisisti.

Ave sis, Thecla a Deo vocata, gratiosissimum nomen, honorabilissimum, summeque venerabile : amabilissimam Deo et hominibus rem pariter ac nomen. Salve sis, quod tibi verum ostium ostiarius aperuit [81], et per illud ingressa, salutem consecuta es. Indeque ingressa in cœlestem paradisum, et quæ in illo sunt, spiritalis Sponsi beatissima decora ac spectacula, egressaque ad ejus sapientiæ D divinæque providentiæ considerationem, quæ rebus universis inserta est, velut bonam semper ac spiritalem pascuam escamque eam invenis.

Ave, quod omni modo sanctificata sis : omni parte Deo sis consecrata; spiritu quidem in cœlis Regi a dextris assistens [82], proximaque Dei Matri atque omnium Reginæ consistens, circumamicta, variegata, prædilecti Verbi spiritali decore immediate frueris; anima vero, in Dei paradiso cum inclyto præceptore morans [83], bonorum illius jucunditate, quoad fieri potest, jugiter adimpleris; corpore autem petra protegente [84], ac quæ tecum

[77] Cant. III, 1. [78] Philipp. III, 12. [79] Cant. IV, 7. [80] II Cor. XII, 4. [81] Exod. XXXIII, 21. [82] Gal. IV, 14. [81] Joan. X, 2. [82] Psal. XLIV, 10.

Digitized by Google

simul est tua Ecclesia, Deum in ea in finem usque benedicens ac glorificans, Deum exspectas.

πέτρᾳ σκεπασθεῖσα, καὶ τῇ κατὰ σὲ συνοῦσα ἐκκλησίᾳ, εὐλογοῦσά τε τὸν Θεὸν ἄχρι τέλους ἐν αὐτῇ, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων εὐλογουμένη καὶ δοξαζομένη τέκνων, προσδέχῃ τὸν Θεόν.

Ave, quod particeps es omnium amicorum Dei. Quare etiam quæ sis cum omnibus, cum omnibus pariter spiritu lætaris ac glorificaris; cum sanctis et justis, ut vere sancta omnisque sanctitatis forma: cum triumphali agmine, ut quæ prima certamen desudasti, et ad martyrium optima aliptes sis: cum apostolis ut perfecta apostolus, fidelisque Evangelii administra ac industria socia.

Χαῖρε, ὅτι μέτοχος εἶ πάντων τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ· διὸ καὶ μετὰ πάντων οὖσα, πᾶσι συνευφραίνῃ καὶ συνδοξάζῃ πνευματικῶς· τοῖς ὁσίοις, ὡς ἀληθῶς ὁσία, καὶ ὡς ὑποτύπωσις πάσης ὁσιότητος· τοῖς ἀθλοφόροις, ὡς πρώταθλος, καὶ ὡς ἀλείπτις πρὸς μαρτυρίαν ἀγαθή· τοῖς ἀποστόλοις, ὡς ἀπόστολος τελεία, καὶ διάκονος τοῦ Εὐαγγελίου πιστὴ καὶ συνεργὸς δεξιά.

At ne obliviscaris vocem servorum tuorum; memorque bonorum quæ plena manu elargitus est, qui omnem bonitatem excedit; memor ejus in te inexplebilium miserationum; ipsa quoque in nobis viam in Deum prospera; fidem robora, ac spem confirma; gustumque in nobis spiritalis ac sinceræ dilectionis perficiens, placitum effice Patri et Filio et Spiritui sancto, uni deitati et imperio atque virtuti, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Ἀλλὰ μὴ ἐπιλάθῃ τῆς φωνῆς τῶν σῶν οἰκετῶν· μνησθεῖσα δὲ, ὧν ἐπλήθυνεν ἐν σοὶ ὁ ὑπεράγαθος ἀγαθῶν, μνησθεῖσα τῶν οἰκτιρμῶν αὐτοῦ τῶν ἀπληρώτων εἰς σὲ, σπλαγχνίσθητι, ὦ τρισολβία, καὶ αὐτὴ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ὁδὸν κατευόδωσον, καὶ τὴν πίστιν κραταίωσον, καὶ τὴν ἐλπίδα στήριξον· καὶ τὸ γεῦμα τῆς νοερᾶς καὶ ἀκραιφνοῦς ἀγάπης ἐν ἡμῖν τελετουργήσασα, εὐάρεστον ἀπέργασαι τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· τῇ μιᾷ θεότητι καὶ βασιλείᾳ καὶ δυνάμει, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΘΡΑΤΙΟ XVII.

Laudatio sanctæ magnæ martyris atque virginis Anastasiæ.

Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei [88]! ait beatissimus David. Quam vero dicit Dei civitatem,

ΛΟΓΟΣ ΙΖ.

Εἰς τὴν ἁγίαν μεγαλομάρτυρα παρθένον Ἀναστασίαν (70).

Δεδοξασμένα ἐλαλήθησαν περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ μακαριώτατος Δαβίδ· τίνα δὴ λέ

[88] Psal. LXXXVI, 3.

(70) Anastasiam hanc omnes seniorem vocant, eoque distinguunt ab Anastasia vidua, muliere senatoria, quæ passa est Diocletiano imperatore, anno illius circiter vicesimo, cum dira multa passa esset a viro suo Publio, consolante eam sancto viro Chrysogono; quorum mutuæ sub hæc tempora exstant epistolæ. De seniore Anastasia et virgine, filia spiritali sanctæ Sophiæ, de qua tanta hæc Nicetas, occurrit scrupulus, in quem mirum non incidisse illi annalium patrem, qui et ipse ejus Acta a Lipomano et Surio relata, notis ad Martyrologium laudat; in quibus perinde ac in Niceta hic nostro, passa legitur sub Diocletiano: Menæa Sirleti et ipsa Magna, sub Valeriano; exque illis recentiores Romanæ tabulæ: nam antiquæ nihil de hac Anastasia habent, vel Rosweidi, vel Corbeienses Hieronymi; at neque Ado. Quod mihi indicio est, eos qui nuper Romanas tabulas auxerunt, Clem. VIII pontifice, non aliunde habuisse, quod ita asserte in eis posuerunt, de Valeriani tempore, quam ex illis Græcorum Menæis, quæ videndum an præpolleant Actis antiquis, sic Lipomano et Surio quasi Metaphrastis relatis, cum forte sint ipsa primum sic ἀρχαϊκῶς scripta, quæ ipsa Nicetas stylo exornanda acceperit, nec in eis inventam epocham immutandam sibi indulserit; sive illud Menologium viderat, sive quod ex archetypo Basilius Porphyrogeneta edendum curavit atque exscripsit; cujus Nicetas ætate paulo superior. In Sirletano hæc habes 29 Oct.: *Natalis sanctæ magnæ Anastasiæ Romanæ. Fuit autem Anastasia Decio et Valeriano imperatoribus, genere Romana*, etc. Magna Menæa, Αὕτη ὑπῆρχεν ἐπὶ Δεκίου καὶ Βαλεριανοῦ τῶν βασιλέων, καὶ Ἡρόδου ἡγεμόνος. Contra Acta vetera: *Illi vero statim currentes ad præsidem* (*is autem erat Probus, Diocletiano tunc administrante imperium*), etc. Nicetas: Διοκλητιανὸς δὲ τότε τῶν ὅλων διεῖπε τὴν ἀρχήν. *Diocletianus tum universorum regebat imperium.* Graveque in eo ad conjecturam, quod virginis crimen præcipuum memorat, quod evertendum gentilium imperium et in Christianos principes brevi transferendum clare vaticinabatur: quod ipsum in aliorum ejus ætatis martyrum Actis legitur: Deo nimirum jam inde Ecclesiam consolante, quæ sic dire a Diocletiano vexabatur. Εἰς Χριστιανοὺς δὲ τοῦτον μεταθήσειν μικρὸν ὅσον τὴν βασιλείαν διαβεβαιοῦται. *Quam brevi affirmat translaturum in Christianos imperium.* Quamquam vero Acta vetera ejusmodi crimen non habeant, sed duntaxat Christi prædicationem et vitæ cælibis professionem, fuisse tamen aliquid in ea peculiare, cujus delata præsidi sit, ex eo videtur manifestum, quod una ipsa ex sancto illo sodalitio ad Probi tribunal rapta, cum ille ejus nuptias non ambiret, nec ejus ullus procus esset: fueritque libera facultas Sophiæ colligendi dissecta illius membra, truncoque adjungendi, atque omnino ad locum Urbi vicinum funus curandi: quæ non male conveniant in Diocletiani priores annos, quando necdum funestum illud edictum in Christianos promulgaverat, quo tanti ab eo omnis generis brevi tempore nece sublati; sed ex superiorum temporum ratione, vel ipse, vel præsides, qui præcipue offendisse aliquid videbantur, ac majestatis quidpiam habere, Christianæ superstitionis reos excruciabant. Fueritque forsitan hæc causa ut senior dicta sit, quod prior, etsi eodem imperatore, martyrium fecerit; quamvis forte ætate Anastasia vidua junior. Si quis ad conjecturam melius habuerit, aut in certiora monumenta inciderit, gratiam faciet si produxerit. Hoc certe habeo, parum caute facere, qui sic asserte illud unum alterum ponunt, ac si nihil eis obstaret; aut una Menæorum fides certa omnino esset: cum certum sit plura in eis exstare quæ laborent, magnoque judicio accipienda sint; cujus exemplum

Digitized by Google

γων τοῦ Θεοῦ πόλιν, ἢ τὴν ἄνω τὴν Ἱερουσαλήμ; τὴν ἐλευθέραν, ἣν ὁ θεῖος Ἀπόστολος μητέρα πάντων ἔφη τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ· τὴν τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀπο- A

præterquam supernam Jerusalem, liberam illam, quam divinus Apostolus matrem appellavit omnium filiorum Dei [86]; Ecclesiam nimirum primiti-

[86] Galat. IV, 26.

in altera et juniori Anastasia statim occurrit, quam Græci 22 Decembris colunt, nos 25, ipso die Christi Natalis. Nam et illa fecit ὁμωνυμία, ut plures strophæ et moduli in ejus officium irrepserint, qui palam sunt Anastasiæ senioris et virginis. Unum aut alterum afferam, ut exemplo sint. Inter versus similares, hic secundus est: Τὰς στρεβλώσεις τοῦ σώματος καὶ μασθῶν τὴν ἀφαίρεσιν καὶ χειρῶν ὑπέφερες καρτερώτατα· τὴν τῶν ὀδόντων ἐκρίζωσιν, πλευρῶν τὴν κατόφλεξιν, τῶν ποδῶν τὴν ἐκκοπήν, καὶ τὸν βίαιον θάνατον· ὅθεν εἵληφας τοὺς στεφάνους τῆς νίκης, οὐρανίοις ἐν θαλάμοις κατοικοῦσα, Ἀναστασία πολύαθλε! *Corporis tormenta, uberum manuumque amputationem patientissime sustinuisti; laterum exustionem, pedum excisionem ac violentam mortem. Quamobrem accepisti victoriæ coronas, in cœlestibus versans thalamis, Anastasia multiplici clara certamine!* Quæ pleraque unius sunt Anastasiæ senioris et virginis, nihil senatoriæ illius mulieris et Publii viduæ. Nec minori paralogismo sequitur: Παρθενίας κειμήλιον, κεκλεισμένος παράδεισος, κ. τ. ἑ. *Virginitatis monile, hortus conclusus*, etc. Quid enim hoc in eam quæ conjux fuit, etsi incorruptam mansisse ferunt? Illud item Καθίσματος· Ὡς νύμφην σε Χριστοῦ εὐφημοῦμεν, παρθένε, ὡς Θέκλα τὴν σεμνὴν ἐπαξίως τιμῶμεν. *Ut Christi sponsam te, virgo, laudamus, ut castam Theclam condigne colimus.* Itemque, Ἐξαποστειλαρίου, παρθενομάρτυς ἔνδοξε, ἀθλοφόρων τὸ κλέος. *Virgo martyr inclyta, certamine victorum decus.*

Quod in Anastasia hac altera versamur, duxitque ad eam ὁμωνυμία cum Anastasia Nicetæ laudata, quædam mihi observanda. Primum Sirleti Menologium, quam breviter, tam vere, *Commemoratio sanctæ martyris Anastasiæ sub Diocletiano in urbe Roma.* Hanc in insula Palmaria consummatam cum palis alligata esset, et ignis circa illam accensus, docent Romanæ tabulæ, et Acta Metaphrastea, 25 Decembr. Ejus reliquias Constantinopolim post annos plures translatas habent eadem Acta, non explicato loco ubi primum conditæ, et ubi Apollonia mulier religiosa deposuerat in horto suo, ac postea templum magnificum illi construxerat. Theophanes aliique Græci scriptores Sirmio delatum aiunt Anastasiæ corpus a Marciano œconomo, aucta magnifice, quæ pridem erat Constantinopoli, Anastasiæ ecclesia, et in qua Gregorius Theologus docuerat. At, quid Sirmio cum insula Palmaria? Nempe Sirmium urbs Pannoniæ Straboni, Zosimo et aliis; Palmaria, Plinio et Melæ, Ligustici maris insula, non longe a Tiberinis ostiis: in quam relegata Anastasia (ab ipsa utique Roma) cum tanta aliorum multitudine, martyrium ignis incendio fecit. Atque adeo putem, tertiam aliam Anastasiam esse, quæ ira Sirmii passa sit fueritque Sirmii condita, et Sirmio translata Constantinopolim, in ædem pridem Anastasiæ sacram, quæcunque tandem illa Anastasia esset. Martyrologium vetus Rosweidi antiqua simplicitate: *Romæ, Anastasiæ.* Atque utinam integræ chartæ Corbeiensis Martyrologii potuissent postremos dies mensis Decembris repræsentare: Non aliter puto illæ repræsentarent, cum de Anastasia Sirmiensi in ea legamus VIII Idus Januar. *Apud Sirmium, Anastasiæ*: quæ ipsa forsitan fuerit, quæ sub Lyrici præfecto certavit, junctaque Theodotæ necessitudine fuit, cujus et filiorum, brevia quidem, at sincera, Acta ex Reg. cod. in meis *Lectis Triumphis Martyrum* dedi: quas ambas post Adonem, sic recentiores pauloque antiquiores Romanæ tabulæ confuderint: præsertim si Apollonia, in ipsa insula Palmaria, Anastasiam Romanam præsidis indulgentia sepelivit, ut videtur Ado innuere; etsi reipsa de Sirmiensi potius Anastasia videtur intelligendus esse. Baronius 25 Decembr., mire sui oblitus, ita ait: *Duas fuisse Anastasias superius diximus: quarum senior passa est Valeriano imperatore; agitur de ea* V *Kal. Novembr. Hæc autem junior dicta, martyrio coronatur temporibus Diocletiani imperatoris. Fuit hæc Romæ celeberrima*, etc. *Illa autem senior, quæ Sirmii passa dicitur. Constantinopoli erat celebris: quam olim fuisse veneficam, tradit Niceph. l.* XIV, *c.* 10, *in fine, ubi ait ejus reliquias tempore Gennadii episcopi Constantinopolitani Sirmio Constantinopolim translatas esse.* Bene quidem, quod Anastasiam Publii viduam, senatoriam mulierem Romanam, ab Anastasia Sirmiensi diversam et ipse putat; at quod Sirmiensem, ipsam seniorem Anastasiam sub Valeriano passam esse existimat, cujus meminerat V Kal. Novembr. toto cœlo errat. Nam et illa Romæ passa est, et prope muros Urbis sepulta, ut omnia Acta habent, nec dissentiunt Romanæ tabulæ, quas ex Græcorum Menæis conflatas liquet. Sic ergo illæ: *Ibidem sanctæ Anastasiæ senioris*, etc., id est Romæ; nam præmittitur: *Romæ sanctæ Cyrillæ virginis*, etc. Quid ergo Romæ cum Syrmio, aut Romanæ virgini cum martyre Sirmiensi? B C

Incantatricem fuisse Anastasiam Sirmiensem, quod quasi Nicephoro auctore refert, indulgendum Baronio, cui Joannes Langus interpres imposuit, nec satis Fronto Ducæus cavit, quamvis Ducæi annot. videre non potuit. Nicephori verba sunt: Ἐπὶ δὲ τῆς ἐχομένης βασιλείας Γενναδίου τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντίνου ἐπιτροπεύοντος, καὶ τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς φαρμακολυτρίας ἀπὸ Σιρμίου ἠνέχθη, καὶ ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς κατετέθη, ὃ ἔγγιστα τοῖς καλουμένοις Δομνίνου ἐμβόλοις ἐστί. Lang.: *Ejusdem imperii tempore* (id est Leonis), *Gennadio Ecclesiam Constantinopolitanam curante, reliquiæ etiam sanctæ Anastasiæ incantatricis ex Sirmio allatæ, in martyrio ejus sunt repositæ, quod proxime ad porticum, quæ Domnini dicitur, situm est.* Ubi Duc.: *Historia Anastasiæ pharmaceutriæ, ex Suida, in fine libri annexa est.* Ubi hoc ipsum displicet, quod vocem φαρμακολυτρίαν Nicephori *pharmaceutriam* reddiderit, quæ sane communiore usu Græcorum veneficam sonat, et in malam partem sumitur; quanquam potest et in bonam sumi, ut sit quasi *medica*, et curandi vim munusque habens. Ad hæc, altera vox nova est, et quam Nicephorus sic novus auctor ex solis Menæis habuerit, cujus nobis vim aperire debuit Duc. altera pervulgata. Quod etiam de Suida dicit, non mihi in illo nec in Nicephoro occurrit. Græci itaque illud nomen Anast. tribuunt, quam se Romanam 22 Decembr. colere putant, Chrysogoni necessitudine notam, et Publii viduam, quanquam ejus se reliquias Sirmio accepisse ὁμωνυμίας errore existimant. Fueritque ædes illa primum erecta Anastasiæ, sic Romæ celebri, a Romanis novæ Romæ conditoribus, quæ postea Sirmiensis illius reliquiis ditata sit: uti Sandionysiana in agro Parisiensi basilica ditata est Innocentii III, Rom. Pontificis, liberalitate, Dionysii Atheniensis (ut ipse putavit) exuviis; vel (ut monachi venditant) Dionysii Corinthiorum episcopi, cum pridem Dionysii basilica esset, et Parisiensis. Anastasiam autem Romam illam veneficam fuisse, omnino abhorret; quæ ipsa, epistola 1 ad Chrysogonum confessorem,

Digitized by Google

vorum descriptorum in cœlis quæ constat ex spiritibus justorum perfectorum. De hac civitate, vere gloriosa dicta sunt [87]. Omnis enim fere divina

γεγραμμένων πρωτοτόκων ἐκκλησίαν τὴν ἐκ πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων συνεστῶσαν. Περὶ ταύτης ὄντως λελάληται δεδοξασμένα. Πᾶσα γὰρ μικροῦ

[87] Hebr. XII, 23.

auctor est, a puero Christianis moribus imbutam se esse a sanctissima matre Flavia, etsi patre idolorum cultore. Petenda itaque vis vocis, unde illi origo; nempe ex Menæis, quorum auctor sic in ea sibi ludendum putavit. Sic itaque versibus ex more ascriptis ante Synaxarium. Tit. : Τῷ αὐτῷ μηνὶ, εἰκοστῇ δευτέρᾳ, Μνήμη τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Ἀναστασίας τῆς φαρμακολυτρίας. Memoria *sanctæ magnæ martyris Anastasiæ pharmacolytriæ.*

Ἀναστασία φάρμακον πιστοῖς μέγα,
Πᾶν φάρμακον λύουσα, καὶ κεκαυμένη.
Καύθη Ἀναστασίη πυρὶ εἰκάδι δευτέρᾳ λάβρῳ.
Anastasia magnum fidelibus medicamentum;
Venenum omne solvens, etsi exusta fueris.
Combusta Anastasia voraci igne vicesima secunda.

Porro quod pharmacum omne, seu venenum solvere dicitur, non id φαρμακευτρίας ac veneficæ more, sed gratia sanitatum, qua merito donata a Deo sit ob insignem eam pietatem, quam erga confessores, viri tyrannide soluta, ad miraculum usque mulier tanta exhibuit, vere illis φάρμακον, illorum detergens vulnera, saniem emundans, ac præstans quidquid officiosissima charitas, fideique ardor possit suggerere. Hæc miracula, has sanitates clamat totum ejus Officium, supra omnes quorum in iisdem Menæis memoria. Libet panca ex illis ascribere. Versus similares (ad Vesperas scilicet) isti sunt : Ὡς περικαλλέστατα τὰ σὰ, μάρτυς, προτερήματα! ὡς εὐκλεεῖς οἱ ἀγῶνές σου, ὦ περιδόητος, καὶ ὁμολογία! ὡς πολλὰ τὰ θαύματα καὶ ἄπειρα τὰ θεῖα τεράστια, δι' ὧν δοξάζει σε εἰς αἰῶνας ὁ ἐδόξασας ἐναθλοῦσα τοῖς σεπτοῖς σου μέλεσι!

Στέργουσα τὴν εὔκλειαν, σεμνὴ, τῶν ἀθλούντων, ἔσπευσας τούτων τὸν ζῆλον μιμήσασθαι, ὅθεν ὑπήνεγκας πόνους σφοδροτάτους· καὶ θείᾳ χάριτι κουφίζεις πάντα πόνον, πανεύφημε! ἐκ τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ σωμάτων, τῶν τιμώντων σου τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ προτερήματα.

Ἵστραψας φαιδρότερον σαυτῶς τοῦ ἡλίου, ἔνδοξε! τὸν σὸν ἀγῶνα τελέσασα, καὶ ταῖς ἀκτῖσί σου τῶν πολλῶν θαυμάτων, πάντων τὰ νοήματα φωτίζεις τῶν πιστῶς προσιόντων σου τῇ θείᾳ λάρνακι, πηγαζούσῃ θεῖα νάματα, Ἀναστασία μάρτυς μεγαλώνυμε.

Δόξα, τῆς ἁγίας ἰδιόμελον.

Τῆς ἀναστάσεως εἵληφας τὸ δώρημα, Ἀναστασία πανεύφημε, ἀθλήφορος οὖσα ἐν τῷ σταδίῳ. Δαιμόνων γὰρ ἐξηφάνισας πλῆθυν, καὶ πόντῳ παρέδωκας, ἀθλοφόρε μάρτυς ἀξιοθαύμαστε.

Quam pulcherrimæ tuæ, martyr, excellentiæ! Quam præclara tua certamina, o celeberrima, et confessio! Quam multa miracula infinitaque divina prodigia, quibus te clarificat in sæcula, quem clarificasti, certamine in membris tuis perfuncta!

Amans decertantium claritatem, casta matrona, illorum zelum es imitata; unde gravissimos sustinuisti labores, omnemque divina gratia levas laborem, o clarissima! nostris ex animabus et corporibus, qui tua certamina ac præstantes dotes colimus.

Splendidius sole palum fulsisti, o inclyta! tuo peracto certamine, pluriumque miraculorum radiis omnium collustras mentes, qui ad divinam tuam urnam divinos scaturientem latices, magni nominis martyr Anastasia, fide accedunt.

Gloria sanctæ idiomelon.

Resurrectionis donum accepisti, Anastasia laude clarissima, victrix coronata in stadio. Dæmonum enim cœtum profligasti et pelago mersisti, triumphatrix martyr, quæ digne admirationi habenda sis.

His similia toto Canone, nec usquam reliquiarum mentio, nisi quod ita tertio illo versu de urna

dicitur; quæ sit forsitan illius Anastasiæ Sirmiensis, cujus sint existimata miracula, posteaquam in eam ecclesiam illata sunt illius pignora, cum et ante, Anastasiæ Romanæ invocatione, locus miraculis clarus esset, nec Anastasia Sirmiensis (quamvis confusis utriusque rebus) illius memoriam potuerit obscurare. Certe placet quod Synaxarii auctor, pura Anastasiæ Romanæ Acta retulerit, nec quidquam eorum quæ spectant ad Sirmiensem addiderit. Quare libet hic referre, ex quibus Latina ipsa emendari possint : Ἡ ἁγία καὶ γενναιοτάτη μάρτυς Ἀναστασία ἦν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει· Πραιτεξάτου τινὸς Ἕλληνος οὖσα θυγάτηρ, μητρὸς δὲ Φαύστης· ὑφ' ἧς προσαχθεῖσα Χρυσογόνῳ ἀνδρὶ θεοπνεύστῳ καὶ εὐσεβεῖ, τὰ ἱερὰ γράμματα ἐπαιδεύθη, τὴν δὲ εἰς Χριστὸν πίστιν παρὰ τῆς μητρὸς ἔμαθε, καὶ συνεζεύχθη ἀνδρὶ Ἕλληνι πρὸς κοινωνίαν γάμου, Ποπλίῳ ὀνόματι· καὶ διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ ἀστόργως τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαν ἔφερε, νοσεῖν προφασιζομένη, καὶ μὴ καταδεχομένη συνέρχεσθαι αὐτῷ εἰς συνάφειαν· μετρίαν δὲ καὶ πενιχρὰν ἐνδυομένη στολὴν, προσωμίλει ἀεὶ γυναιξὶ δεομέναις, καὶ λαθραίως τοὺς διὰ Χριστὸν ἐναθλοῦντας ἐθεράπευεν, ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐν αἷς ἦσαν εἰσιοῦσα, καὶ τῶν μολυσμῶν ἀπολαύουσα, καὶ ἐλαίῳ ἐπαλείφουσα, καὶ τοὺς ἐχῶρας αὐτῶν ἀπομάττουσα, καὶ τροφὰς ἐπιτηδείας τούτοις παρέχουσα, μιᾶς μόνης θεραπαινίδος ἐπομένης αὐτῇ. Ἐπὶ τούτοις πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐφυβρίσθη, ἐπιγνόντος τὰ κατ' αὐτήν. Ἔπειδὲ ἐκεῖνος διαποντίῳ κλύδωνι γέγονεν ὑποβρύχιος, ἀδείας αὐτὴ λαβομένη, πάντα τὰ προσόντα αὐτῇ διένειμε τοῖς πτωχοῖς. Εἶτα ἀδεέστερον τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλοῦντας ἐθεράπευε, καὶ τελειωθέντας συνεκόμιζε καὶ παρεδίδου τῇ ὁσίᾳ ταφῇ. Καὶ πολλοὺς πρὸς τὸ μαρτύριον ὑπαλείψασα, καὶ διαφόροις ἠγεμόσιν ἐξετασθεῖσα, καὶ ἐν θαλάσσῃ μεθ' ἑτέρων γυναικῶν ἀποῤῥιφεῖσα, τελευταῖον πάλοις προσδεθεῖσα καὶ πυρὶ βληθεῖσα, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς τῷ ὄντι πλησίον ἐν τοῖς Δομνίνου ἐμβόλοις. *Sancta strenuissimaque Anastasia fuit Diocletiano imperatore in urbe Roma, Prætextati cujusdam hominis gentilis filia, matris vero Faustæ : a qua oblata Chrysogono viro divino ac religioso, sacras litteras edocta est : Christianam vero fidem a matre didicit, viroque gentili Publio nomine in nuptiarum societatem juncta est. Quodque ille infidelis erat, non libens cum illo consuetudinem habebat, ac commisceri cum eo respuebat; modestaque et paupercula induta stola, cum egenis mulieribus semper versabatur, atque eos qui propter Christum certabant, prapense fovebat, ingressa in carceres, ubi detinebantur, lavansque eorum sordes et oleo inungens, illorumque saniem extergens, ac cibos convenientes præbens, una duntaxat ancilla comite. Inter hæc, primum a viro suo, ubi res ejus rescivisset, graves injurias passa est. Quod vero ille maris fluctu absorptus est, nacta licentiam Anastasia, sua omnia distribuit pauperibus, tumque liberius Christi confessores fovebat, et qui consummati essent, efferebat ac justæ sepulturæ tradebat. Cumque multos ad martyrium animassel, atque a diversis præsidibus examinata, in mare cum aliis mulieribus projecta fuisset, ad extremum palis alligata et in ignem conjecta, martyrii coronam suscepit. Agitur ejus collecta in ejus martyrio, quod est prope in Domini porticu.* Pater Goar in Theoph. edidit Δομνίκου. *Ad Domnici porticum*, quod mendo non caret. Quod *rostra* verbi Gentianus Hervetus in Marciani Actis, non ex usu est illius et sequacis

Digitized by Google

φάναι θεία Γραφή, καθάπερ τινὰ σκοπὸν ἀκριβῆ ταύτην τῷ λόγῳ προτιθεῖσα, πῆ μὲν ἀσυμφανῶς καὶ συμβολικῶς, πῆ δὲ ἐναργῶς καὶ λαμπροφανῶς, τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆσδε τῆς πόλεως ὑμνεῖ, καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀποκεκρυμμένην αὐτῆς διηγεῖται δόξαν.

A Scriptura, velut certum quemdam scopum ac argumentum sibi eam orationis proponens, modo obscure et symbolice, modo autem clare ac splendide, hujusce civitatis laudat magnificentiam, ejusque in cœlis occultam enarrat gloriam.

Εἰ μὲν οὖν τοσαύτη τις καὶ ἡμῖν λόγου χάρις καὶ πνεύματος δύναμις ὑπῆν, ὥστε κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους καὶ ἡμᾶς πρὸς τοσοῦτον ὑποθέσεως ὕψος ἀποχρώντως ἔχειν ἀτενίσαι, εὐλογώτατον ἂν ἴσως ἦν καὶ λυσιτελέστατον ἁπάντων, τὸ τοῦ νοὸς ὄμμα πρὸς μόνην ἐκείνην τὴν ὑπερφυεστάτην ἐπερεισαμένους αἴγλην, πρὸς αὐτὴν καὶ τὸ ῥεῦμα τοῦ λόγου κατευθῦναι. Ἐπεὶ δὲ τοσοῦτον ἡμῖν ταυτησὶ τῆς δόξης ἀπολείπεσθαι, ὅσῳ καὶ τὸν ὁρώμενον τοῦτον ἥλιον ὅλον ὀφθαλμῷ δύνασθαι περιλαβεῖν· τὸν μὲν καθόλου τῆς ἐπουρανίου πόλεως ἔπαινον, ὡς ἀνέφικτον, τό γε παρὸν παρῶμεν, καὶ εὐλαβηθῶμεν ἐκ προσώπου αὐτῆς· ἓν δὲ μέρος αὐτῆς τὸ κάλλιστον καὶ τερπνότατον, φημὶ δὴ τὴν ὑπέρλαμπρον Ἀναστασίαν, κατὰ νοῦν λαβόντες, καὶ τῆς γενναιοτάτης μακαρίσαντες ὑπομονῆς καὶ μαρτυρίας· καὶ δεδοξασμένα περὶ αὐτῆς λελαληκότες, περὶ τῆς οὐρανίου πόλεως ἐκείνης εἰρηκότες ἂν εἶημεν, τῷ πᾶσαν ὡς ἐν ἀκηλιδώτῳ ταύτῃ κατόπτρῳ θεωρεῖσθαι, καὶ αὐτὴν ὄντως πόλιν Θεοῦ καθεστηκέναι.

Siquidem igitur nobis etiam tanta esset sermonis gratia ac spiritus vis, ut nos quoque haud secus ac sacri theologi, ad tantam argumenti celsitatem, quantum satis sit, possemus intendere, rationabilissimum forsitan esset omniumque utilissimum in solo illo supra quam eximio fulgore fixo mentis oculo, in eumdem ipsum orationis fluxum dirigere. Quandoquidem autem tantum ab ejus claritate deficimus, quantum abest ut et solem hunc aspectabilem totum oculo comprehendere possimus; cœlestis illius civitatis laudem universim, ut quam assequi non liceat, impræsentiarum quidem omittamus, ac revereamur a facie ejus; unam vero illius partem pulcherrimam ac lepidissimam (eximie sciliset splendidam Anastasiam) animo assumentes, fortissimæque patientiæ ac martyrii virtute beatam prædicantes, omnis illius cœlestis civitatis laudes videamur prosecuti esse, quod tota hæc velut in purissimo speculo mea inspiciatur, ipsaque vere civitas Dei exsistat.

Διττὰς δὲ ἡμῖν Ἀναστασίας (71) οἶδεν ὁ λόγος· περιφανεῖς μὲν, καὶ ἐκ περιφανῶν κατὰ σάρκα τυγχανούσας· περιφανεστέρας δὲ πολλῷ μᾶλλον κατὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν· καὶ ἄμφω μὲν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ὡρμημένας· ἄμφω δὲ ταύτην, τῆς ἀκαταλύτου τῶν ἁγίων πόλεως ἀντικαταλλαξάσας· ἀλλ' ἡ μὲν ἀνδρὶ πρότερον οὐκ εὐσεβεῖ, πρὸς βραχὺν ἀφθόρως συζυγεῖσα χρόνον· εἶτα θανάτῳ τῆς αὐτοῦ κακοτρόπου γνώμης ἐλευθερωθεῖσα, ἐν χηρείᾳ σώφρονι, καὶ πάσῃ δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι ζῶσα διετέλει. Ἡ δὲ παιδιόθεν ἀποδεδομένη παρθενῶνι, καὶ ψυχὴν ἅμα σώματι καθιερουμένη τῷ Κυρίῳ, ἀμίαντον ἄχρι τέλους αὐτῷ τὴν ἱερὰν παρθενίαν διετήρη-

Duas porro novimus Anastasias, ambas illustres, atque ad carnem quod attinet, illustri stemmate satas, confessione autem, quæ est in Christo, longe illustriores; ortasque ambas seniore Roma, ac quæ ambæ, immortali sanctorum civitate hanc commutarint. Verum altera quidem ad breve tempus viro improbo incorrupte copulata, tumque mortis incursu ab ejus maligna mente liberata, castæ viduitatis studiis, omnique justitia et sanctitate instituta vita, perseveravit. Altera vero, a puero virginum cœtui addicta, animoque simul ac corpore Christo consecrata, impollutam in finem usque virginitatem illi conservavit, Ac quidem illa, a majoribus

(71) *Διττὰς δὲ ἡμῖν Ἀναστασίας.* Sic Acta Metaphrastæa quæ hinc ducunt exordium : tres tamen, haud infelici conjectura, invenisse mihi visus sum, aliquamque Sirmiense a duabus Romanis hic recensitis, ut recens Fr. Maria Florent. in Martyr. Lucensi.

ætatis. Locum hunc P. Goar, ante allatum Sirmio corpus sanctæ Anastasiæ vocatum fuisse ait Ἀναστάσεως, *quod Gregor. in eo sacra fidei dogmata in Arianos exponens, veram doctrinam e veterno excitaverit; vel quod ibi mulier prægnans ex alta porticu in terram lapsa et contrita, vitam receperit.* Novi hæc etiam ab aliis dicta, sed nulla firma veritate. Ante enim Gregorium Ἀναστασία erat, nec aliter ipse, aut alii antiquiores ecclesiam illam, seu martyrium vocant, quod hinc tamen, auctore eodem Gregorio, quasi omen et oraculum habuerit suscitandæ in eo fidei; idemque dicatur, suscitandæ illius mulieris, si vera sit illa historia, quam non moror. Certe differunt hæc toto cœlo, mirorque sic confundi : ut et quod doctus Billius elegansque interpr. istud Greg. ἐν τῷ συντακτηρίῳ, Χαίροις, Ἀναστασία μοι τῆς εὐσεβείας ἐπώνυμε. *Vale, Anastasia, nomen a pietate habens,* exponit, *templum resurrectionis,* sive magis ex Niceteæ Comment. ita perstringit : *Hoc templum Constantinopoli construxit Gregorius, eique Anastasiæ, id est Resurrectionis, nomen indidit.* Falsa omnia. Invenit Gregorius ædiculam illam Anastasiæ ab Arianis spretam, cœpitque in ea orthodoxos congregare : nec nomen ei indidit, sed quod erat, Ἀναστασία, nomen reliquit; quod nusquam *Resurrectio*, id est Ἀνάστασις (id enim celebre duntaxat Jerosolymis martyrium a Constantino in loco Resurrectionis ac Dominico sepulcro ædificatum), sed Ἀναστασία seu Anastasiæ martyrium et ecclesia ac ædes, trito illo Græcorum usu, quo templa vocant eodem ipso nomine illorum, quibus illa dicata sunt. Hæcque hactenus de Anastasia vere φαρμακολυτρίᾳ, quasi quæ omne dæmonum maleficium solvat, omnemque languorem et morbum depellat, singularissimo illo sanitatum dono, quo aucta a Deo est, ejus præmio charitatis et fidei, qua sic confessoribus ministravit, non quæ veneficæ unquam nomine laboraverit, ut inficete Langus somniavit; ipseque heterodoxus nostratium simplicioribus imposuit : non sic Genebr. archiepiscopo Aquensi viro erudito, qui verum vocis sensum agnovit, et in Græcorum Fastis, seu eorum Calendario, ut vocant, expressit.

Digitized by Google

acceptam omnem substantiam (quæ sane perampla erat) necessitatibus sanctorum communicans, impensaque martyribus amoris vi illis quodammodo conglutinata, eorumque pretiosis linteis saniem extergens, vulneraque infundens ac exosculans; atque adhuc viventes, verbis fortibus roborans et ad immarcescibiles coronas egregie animans, defunctisque sanctissime justa persolvens, sic seipsam præclarum illis munus sepulcrale postea præbuit, per ignem holocausto oblata, ac in odorem suavitatis Deo computata, virgo autem, parentum affiniumque, prædiorum ac pecuniarum ab ipso jam ætatis tertio anno relicta facultate atque copia, religiosæque cuidam domui ad vicesimum usque annum ex animo assidua; necnon sacræ sophiæ (hoc enim illi nomen sub cujus magisterio ac disciplina agebat), seu potius ipsius vere Dei sapientiæ opera; Patri adoptata, per multa graviaque pro Christo tormenta et lanienas, abrupto qui in carne est incolatu, ad desideratissima Dei tabernacula commigravit.

Hæc igitur magni illustrisque nominis Anastasia, spiritale intemeratumque convivium hodie convocans, velutque opimarum dapum varietatem sacra sua certamina victoriasque apponens, atque illis castissimos amatores suos accipiens, immensa eos adimplet lætitia, divinæque consortes exsultationis facit. Hæc nostrum et animum et sermonem ad illius passionum exsuperantiam fatiscentes excitans; animum quidem fide roborat; sermonem vero ad illius enarranda mirabilia erigit.

Primum quidem illud omnes rogo; ne quis scilicet comparando naturæ imbecillitatem cum immensa tormentorum vi, moleste animo habeat ac dubitationis cogitationes assumat; tanquam fieri non possit, ut vel robustissimum viri corpus, nedum muliebre ac juvenili valde ætate, tandiu tantis sicque violentis cruciatibus ac tormentis obniti potuerit. Non enim corporis robore, sed spiritus; nec firmitate naturæ, sed fidei fortitudine, victoriæ compotes martyres exstitere. Ipse enim inaspectabili ratione certaminis præses illis spiritu præsens, qui illo defunguntur, illorumque membris tanquam propriis utens, pro se laborantibus firmitatem animi præstat ac audaciam. Ipsumque adeo pariter decertans corpusculum, modo quidem intactum omnino tormentis facit; modo autem ubi tantisper pati perniserit, quam cito illud curat, integrumque ac sanum reddit; donec tandem faustum exitum finemque certantibus conferre ei placuerit. Id vero præstat, tum ut sibi gloriam, iisque qui tormentis excruciantur, sanctimoniam conciliet, tum ut et vulgo salutem afferat. Salutem, inquam, quæ ex fide est, nedum illis qui tunc temporis certaminum spectatores fuerint, sed et futuris generationibus provideat.

σεν. Καὶ ἡ μὲν, ὅλην αὐτῆς τὴν γονικὴν περιουσίαν (πολλὴ δέ τις ἦν) ταῖς τῶν ἁγίων χρείαις κοινωνοῦσα, καὶ στοργῇ φιλομάρτυρι τούτοις τρόπον τινὰ συμφυομένη· καὶ τοὺς ἰχῶρας αὐτῶν ὀθόναις ἐντίμοις καταμάσσουσα, καὶ τὰ τραύματα καταντλοῦσα καὶ καταφιλοῦσα· καὶ ζῶντας μὲν ἔτι, λόγοις στερρροῖς ἐπιῤῥωννύουσα, καὶ πρὸς τοὺς ἀμαράντους παραθαῤῥύνουσα στεφάνους· ἀποιχομένοις δὲ πανοσίως τὴν ὁσίαν ἐπιβάλλουσα, οὕτως ἑαυτὴν καλὸν ἐντάφιον (72) τούτοις ὕστερον παρέσχετο, διὰ πυρὸς ὁλοκαυτωθεῖσα, καὶ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας λογισθεῖσα τῷ Θεῷ. Ἡ παρθένος δὲ, γονέων καὶ συγγενῶν, κτημάτων καὶ χρημάτων ἐκ τριετοῦς τῆς ἡλικίας χρόνου τοὺς περιουσιασμοὺς λιποῦσα, καὶ σεμνείῳ τινὶ γνησίως ἄχρι τοῦ εἰκοσαετοῦς προσκαρτερήσασα· καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς Σοφίας (οὕτω γὰρ ἡ διδάσκαλος ὠνόμαστο), μᾶλλον δὲ διὰ τῆς ὄντως Θεοῦ σοφίας υἱοθετηθεῖσα τῷ Πατρὶ, οὕτω διὰ πολλῶν καὶ δεινῶν τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ βασάνων καὶ τομῶν, τῆς ἐν σαρκὶ μὲν ἐῤῥάγη παροικίας, πρὸς τὰ ἀγαπητὰ δὲ Θεοῦ σκηνώματα μετέστη.

Αὕτη τοίνυν ἡ μεγαλώνυμος, ἡ περιώνυμος Ἀναστασία, ἡ πνευματικὴν καὶ ἀκήρατον ἑστιατορίαν σήμερον συγκαλουμένη, καὶ οἷα δὴ πολυτελῶν ἐδεσμάτων ποικιλίαν, τοὺς ἱεροὺς ἄθλους προτιθεῖσα, καὶ τούτοις τοὺς πανάγνους ταύτης ἐραστὰς δεξιουμένη, μυρίας ἀναπιμπλᾷ τῆς εὐφροσύνης, καὶ ἀγαλλιάσεως θείας μετόχους ἀποδείκνυσιν. Αὕτη καὶ νοῦν τὸν ἡμέτερον, καὶ λόγον πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῶν αὐτῆς παθημάτων ἐκλυόμενον διιστῶσα, ῥώννυσι μὲν ἐν πίστει τὸν νοῦν· πρὸς ἐξήγησιν δὲ τῶν αὐτῆς θαυμασίων τὸν λόγον ἐξεγείρει.

Πρῶτον μὲν οὖν ἐκεῖνο πάντας ἀξιῶ, μηδένα τὸ σαθρὸν τῆς φύσεως πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῶν κολάσεων παρατιθέμενον, ἀποκναίεσθαι τὸν νοῦν, καὶ διψυχίας κάμνειν λογισμοῖς, ὡς ἀμήχανον ὂν καὶ γενικώτατον ἀνδρὸς σῶμα, μὴ ὅτι γε οὐ θῆλυ καὶ κομιδῇ νεαρὸν, πρὸς τηλικαύτην στρεβλωτηρίων βίαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀντισχεῖν· οὐ γὰρ ἰσχύει σώματος, ἀλλὰ πνεύματος· οὐδὲ φύσεως στερρότητι, πίστεως δὲ κραταιότητι μετὰ μαρτύρων ἡ νίκη καθορᾶται. Αὐτὸς γὰρ ἀοράτως ὁ ἀθλοθέτης μετὰ τῶν ἀθλούντων γινόμενος τῷ πνεύματι, καὶ τοῖς αὐτῶν μέλεσιν ὡς οἰκείοις κεχρημένος, σταθεράν τε καὶ μεγαλότολμον τὴν τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ πονουμένων ἐργάζεται ψυχήν. Καὶ τὸ συναθλοῦν δὲ σωμάτιον, ποτὲ μὲν ἀπρόσιτον πάντη ταῖς τιμωρίαις ἀποδείκνυσι· ποτὲ δὲ μικρὰ πάσχειν ἐνδοὺς, ὡς τάχιστα τοῦτο θεραπεύει τε καὶ καταρτίζει, μέχρις οὗ δεξιὸν πέρας τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐπιβαλεῖν ἐκεῖνος δοκιμάσειεν. Τὸ δὲ ποιεῖ, ὁμοῦ μὲν ἑαυτῷ δόξαν, καὶ τοῖς αἰκιζομένοις ἁγιασμὸν περιποιούμενος· ὁμοῦ δὲ καὶ σωτηρίαν πολλοῖς· σωτηρίαν δὲ, τὴν ἐκ πίστεως, οὐ τοῖς τότε μόνον τοὺς ἀγῶνας ὁρῶσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐπιούσαις προμηθούμενος γενεαῖς.

(72) *Καλὸν ἐντάφιον*. Sumptum est Gregorii Machabæicis, ubi ita Bill.: *Pulchri cujusdam funebris loco seipsam liberis obtulit*, mater scilicet; ipsa prægressos liberos martyrii palæstra secuta. Sunt hæc de Anastasia vidua accurata ac pura, ipsa eadem quæ in Menæis et in Actis Metaphr.

Digitized by Google

Ἐπειδὴ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχειν καλῶς ὑπείληπται, φέρε δὴ καὶ ἡμεῖς, κυβερνήτην μὲν ἐπικαλεσάμενοι τὸν ἀγωνοθέτην Χριστόν· σὺρίῳ δὲ πνεύματι τῷ Παρακλήτῳ κεχρημένοι, τῷ πελάγει δὴ τούτῳ, τῶν τῆς μεγάλης Ἀναστασίας ἄθλων τὸν λόγον ἐπαφῶμεν· τοῦτό γε δι' εὐχῆς ἔχοντες μόνον, ὥστε κατευθυνθῆναι μὲν ἡμῖν τὸ σκάφος τοῦ νοῦ πρὸς τὸν τῆς ἀληθείας ἀκινδύνως ὅρμον· τὸν παντοδαπὸν δὲ τῶν ἀγωγίμων, εἴτ' οὖν ἐπαίνων φόρτον, οἷα δὴ κεχαρισμένα δῶρα καὶ φίλα, τῇ παρθενομάρτυρι προσενεγκεῖν. A

Quandoquidem igitur hæc se recte habere visum est, age jam nos quoque certaminis præside Christo gubernatore invocato, secundoque Spiritu atque afflatu Paracleto usi, huic magnæ Anastasiæ certaminum pelago sermonem immittamus, unum hoc duntaxat in votis habentes, ut mentis nostræ scapha ad veritatis portum tuto dirigatur, et ut omnis generis mercium (laudum scilicet) vecturam (quippe grata munera placitaque) virgini atque martyri offeramus.

Ἄλλοις μὲν οὖν πατρίδα τὴν βασιλίδα καὶ μεγαλόπολιν αὐχοῦσι Ῥώμην, καὶ γένους δὲ τῶν παρ' αὐτοῖς λαχοῦσι λαμπροῦ, ἔξεστιν ἴσως μεγαλοφρονεῖν, καί τι πλέον τῶν ἀγενεστέρων ἔχειν δοκεῖν· οἷς οὐδὲν οἴκοθεν ἔχουσιν εἰς εὐδοκίμησιν, ἐντεῦθεν εὔκλειά τις προσγίνεσθαι νομίζεται· τῇ δὲ οὐδὲν οἶμαι μέγα Ῥώμης πεφυκέναι βλαστόν. Οὐδὲν αὐτῇ τὸ ἐπίσημον, εἰ γενεᾶς οὖσα τυγχάνοι περιφανοῦς· τοὐναντίον μὲν οὖν, μέγα τῇ πόλει Ῥωμαίων, τὸ πολῖτιν αὐχεῖν Ἀναστασίαν. Ἐπίσημοι δὲ δι' αὐτὴν, οὐχ οἱ κατὰ σῶμα συγγενεῖς μόνον, πολλῷ δὲ πλέον οἱ διὰ πίστεως αὐτῇ προσοικειούμενοι. Πῶς οὖν πατρίδος ἢ γένους σεμνότητι σεμνύνεσθαι νομίζειν εἰκὸς, τὴν ἀπάσας τῶν πιστῶν γενεὰς δι' ὑπερβολὴν ἁγιότητος ἐξευγενίζουσαν; Οὐδεὶς ἔπαινος μάρτυσιν· οὐδὲ καθόλου τοῖς ἄνωθεν γεγεννημένοις, καὶ πρὸς οὐρανὸν τὸ πολίτευμα μεταθεμένοις, ἡ τῶν κάτω λαμπρότης συγγενῶν. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς τὰ κάτω παραλιπόντες, ἐκ τῶν οἰκείων ἀνδραγαθημάτων τῇ μάρτυρι τοὺς τῶν ἐπαίνων ἀναδησώμεθα στεφάνους. B C

Reliquis quidem, qui urbem augustam magnamque Romam patriam glorientur, quique claro Romæ genere nati sint, liceat forsitan altum sapere, atque majus aliquid præ ignobili vulgo videri nactos esse : quibus nimirum cum a se nihil virtutis ad claritatem habeant, aliqua inde claritas videatur accedere; Anastasiæ vero, nihil magnum existimo Romæ germen fuisse. Nihil illi illustre, quod illustri claraque orta progenie; secus vero magna hæc Romanæ civitatis præstantia, Anastasia gloriari cive. Clari vero ejus gratia, nedum corporis illi affinitate conjuncti, sed et longe magis, fidei merito cultuque ei necessarii. Quonam igitur modo, patriæ sive generis claritate honestari jure putanda sit, quæ sanctitatis excellentia cunctas præclare generationes nobilitet? Nullam martyribus laudem, nec prorsus illis quorum e cœlis nativitas est, ac qui suum municipatum in cœlum transtulerunt, terrenorum claritas cognatorum conferre censenda est. Quamobrem ipsi quoque illis omissis quæ terrena sunt, ex propriis facinoribus laudum coronas martyri contexamus.

Ἡ μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς βίωσις, εἴτ' οὖν ἀνατροφὴ, καλή τε καὶ δεξιά· καὶ οἷαν εἰκὸς ἀνατεθράφθαι, τὴν πρὸς τηλικαύτην ταμιευομένην μαρτυρίαν. Ἐγκράτειαν μὲν γὰρ ἡ πανάμωμος, οὐχ ὕπνου μόνον, οὐδὲ βρωμάτων καὶ πομάτων, ἀλλὰ καὶ θυμοῦ παντὸς καὶ ἐπιθυμίας ἀλόγου κατορθοῦσα· καὶ γλῶσσαν χαλινοῦσα, καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, καὶ πᾶσαν ψυχῆς κίνησιν παιδαγωγοῦσα καὶ κατακοσμοῦσα· ἀενάῳ δὲ προσευχῇ καὶ μελέτῃ τῶν ἱερῶν σχολάζουσα Γραφῶν, νεκροῖ μὲν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ζωοποιεῖται δὲ πνεύματι· τούτοις δὲ τῆς ἀρετῆς τοῖς ὅπλοις κατοχυρωθεῖσα· μᾶλλον δὲ Χριστὸν ὅλον διὰ τῶν ἀρετῶν, ὡς θώρακα δικαιοσύνης, ὡς περικεφαλαίαν σωτηρίου, ὡς μάχαιραν δίστομον καθοπλισθεῖσα· ἐπειδὴ πρὸς τελειοτέραν ἦκεν ἡλικίαν, πρὸς ἰσχυροτέραν πάλην τοῦ δράκοντος, τοῦ θάλασσαν μὲν, ὥσπερ ἐξάλειπτρον, κατὰ τὸν Ἰὼβ, ἡγησαμένου· εἰς περίπατον δὲ τὴν ἄβυσσον λογισαμένου· τοῦ σίδηρον μὲν, ἄχυρα· χαλκὸν δὲ, ὡς ξύλον σαθρὸν νομίζοντος. Κατὰ τούτου νεᾶνις ἁπαλὴ καὶ ἀπειρόγαμος, σφόδρα κατευμεγεθεῖν νεανιεύεται. Ὁ δὲ, ταῖς ἀπὸ τῶν λογισμῶν ἐκ νεότητος ἀκίσιν ἐναλλόμενος, καὶ ποικίλως ταῖς ἐπαναστάσεσι διὰ τῶν παθῶν ἐρέσσειν· ἐπεὶ μὴ οἷός τε γέγονε τῆς κόρης καταστρα- D

Vitæ igitur a principio ratio, sive conversatio, proba atque ingenua fuit; quali nimirum educari conveniebat, quæ ad tantum martyrii certamen servaretur. Continentiam enim prorsus immaculata, nedum a somno, ciboque et potu tantum, sed et ad omni ira adversaque rationi cupiditate implens, linguamque frenans, omnemque sensum, atque animi motum omnem castigans perornansque, jugi denique orationi sacrarumque Scripturarum meditationi vacans, membra quæ sunt super terram mortificat [87], vivificaturque spiritu : atque hisce virtutis armis communita : seu potius totum Christum virtutum cultu, velut loricam justitiæ [88], velut salutaris galeam, velut gladium ancipitem, arma nacta; ubi jam ad perfectiorem ætatem pervenerat, ad fortiorem draconis luctam (ejus scilicet, qui auctore Jobo, mare reputat ut vas unguentarium [89], abyssumque habet in deambulatorium; atque ferrum paleas æstimat, æsque tanquam fragile lignum) adversus hunc tenera innuptaque puella vires experiri fortiterque conniti audet. Ille porro cogitationum a juventute aculeis irruens, varieque perturbationum insurgentibus motibus pulsans et congrediens, quod puellam ex-

[87] Coloss. III, 5. [88] Ephes. VI, 14. [89] Job XLI, 18.

Digitized by Google

pugnare nequiverat (quinimo, hacce pugna linguam ei ad divina verba expeditiorem contentioremque reddiderat, adversusque insanum simulacrorum cultum, etsi invitus, vehementius incitaverat) insania furit, uritur, rabie impletur, atque, ut ait Scriptura, *Ex ore ejus egrediebantur lampades accensæ, et projiciebantur areæ ignis* [90].

Deus sane in altissimis, hujus certaminis inspector, atque præmiorum victrici distributor, silens consistebat : omnes vero angeli, atque cœlorum omnes potestates, spectaculi aviditate prospicientes (vere enim merito aspectabile coactum illud theatrum erat) vix non anxiæ virginis causa erant, ne quid sinistri malique circa illam contingeret. Ac nec homines ab eo spectaculo aberant. Omnis enim maxima Roma : jam vero etiam indigenæ extraneique in ea versantes Christiani Græcique, ad sceleratum illud tribunal, inque illo præsidentem, confluebant. Nempe Probus hic erat, universarum rerum præses et judex. Horrendus quidam ac sollicitus pavor timorque omnes invaserat, Græcos quidem, ne forte puella prætoris spretis terroribus deosque despicata, mori potius quam Christum abnegare eligeret : ut inde certo argumento falsam esse illorum superstitionem liqueret. Ipsis vero etiam Christianis animus clam formidine anxius erat, pectusque occulte constrepebat ac collidebatur, nequando virgo blanditiis emollita, aut tormentorum vi fatigata, fractaque illi constantia, aliquid indignum Christo, illorumque spe moliretur.

Exuitur itaque astutissimus ille ad palæstram draco ; quin potius sibilans adversus castam columbam serpit. Grave enim illi ac deplorandum, quod omne sublime videns, Regemque se esse glorians omnium versantium in aquis ; nullique se similem dignatus exsistentium sub sole [91], nuda puella, sexumque fragilem (ut existimabat, circumdata, non amplius haberet. Ingreditur itaque ignote in theatrum draconis obtutu, leonisque adversus virginem fremitu ; invisibili quidem apparatu dæmonum stipantibus cuneis ; visibili vero, mortalium impiissimis confertus.

Confestim itaque delata ad Probi tribunal Anastasia, oblataque accusatio in hæc fere verba: *Puellam quamdam procul in angulo quodam contumeliosam cum paucis quibusdam sedentem, diis omnibus acerbe maledicere, sed et in ipsum Probum verborum procacia injuriam esse; evertendumque imperatorem (Diocletianum nimirum universorum tunc imperium moderantem) evertendos et præsides clare vaticinantem; ac Christum quemdam Regem exsistere, ac fore ut is brevi imperium in Christianos trasferat, asserere.* His itaque Probus auditis, effrenique statim

[90] Job. XLI, 10. [91] Isa. XIV, 14.

τηγῆσαι· μᾶλλον μὲν οὖν, πρὸς θεολογίαν αὐτῇ τούτοις τὴν γλῶσσαν εὐτονωτέραν ἀποφήνας, καὶ κατὰ τῆς εἰδωλομανίας σφοδρότερον, καὶ μὴ βουλόμενος, ἠρέθισεν, ἐκμαίνεται, καίεται, τῇ λύσσῃ καταπίμπρατα. Καὶ, ὃ φησιν ἡ Γραφὴ, *Ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐξεπορεύοντο λαμπάδες καιόμεναι, καὶ διερριπτοῦντο ἐσχάραι πυρός.*

Θεὸς μὲν οὖν ἐν ὑψίστοις, τῆς ἀγωνίας ταύτης καθήμενος ἔφορος, καὶ τῶν ἐπάθλων τῇ νικηφόρῳ καθίστατο βραβεύς. Ἄγγελοι δὲ πάντες, καὶ πᾶσαι τῶν οὐρανίων δυνάμεις, ἐπικεκυφυῖαι τῷ θεάματι· θέατρον γὰρ ὄντως ἀξιοθέατον συνεκροτεῖτο· μικροῦ δεῖν ἠγωνίων ὑπὲρ τῆς παρθένου, μή τι τῶν ἀπευκτῶν περὶ αὐτὴν συμβαίη. Ἀλλ' οὐδ' ἄνθρωποι τῆς θεωρίας ἐκείνης ἀπελείποντο· πᾶσα δὲ ἡ μεγίστη Ῥώμη· ἤδη δὲ καὶ τῶν ἐπιχωρίων καὶ ξένων οἱ ἐπιδημοῦντες Χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες, πρὸς τὸ παράνομον ἐκεῖνο βῆμα, καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῦ προκαθήμενον, συνέῤῥεον. Πρόβος δὲ οὗτος ἦν, τῶν ὅλων πραγμάτων ἡγεμὼν καὶ δικαστής. Φρικτή δέ τις ἅπαντας εἶχεν ἀγωνία καὶ δέος· Ἕλληνας μὲν, μήπως ἡ νεᾶνις τοῦ δικαστικοῦ φόβου κατολιγωρήσασα, καὶ τοὺς θεοὺς ἐξουδενώσασα, θανεῖν μᾶλλον ἢ ἐξομόσασθαι βουληθείη τὸν Χριστόν· ὡς ἐντεῦθεν ἀπατηλῆς αὐτοῖς τῆς θρησκείας ἀπελεγχομένης· Χριστιανοῖς δὲ καὶ αὐτοῖς ἡ ψυχὴ λαθριδίως ἠγωνία, καὶ ἡ καρδία κρυφίως συνεπαταγεῖτο, μήπως καταμαλακισθεῖσα πρὸς τὰς κολακείας ἡ παρθένος, ἢ πρὸς τὰς αἰκίας ἀπηγορευκυῖα, ἀνάξιόν τι Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτῶν ἐλπίδος καταπράξαιτο.

Ἀποδύεται τοίνυν ὁ παμμήχανος ἐκεῖνος πρὸς τὸ σκάμμα δράκων· μᾶλλον δὲ προσερπύζει συρίζων κατὰ τῆς ἀγνῆς περιστερᾶς. Δεινὸν γὰρ εἶναι καὶ σχέτλιον, εἰ πᾶν ὑψηλὸν ὁρῶν, βασιλεὺς δὲ πάντων τῶν ἐν τοῖς ὕδασιν αὐχῶν· οὐδενὶ δὲ τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἐμφερὴς καταξιῶν, μὴ πλέον ἔχοι κόρης γυμνῆς, καὶ σαθρὰν περικειμένης φύσιν, ὡς ὑπελάμβανεν. Εἴσεισι τοίνυν ἀγνώστως εἰς τὸ θέατρον δρακοντώδες ὁρῶν, καὶ λεόντειον βρέμων κατὰ τῆς παρθένου· καὶ ἀοράτως μὲν ταῖς δαιμονίαις δορυφορούμενος στρατιαῖς, ὁρωμένως δὲ τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἀσεβεστάτοις συγκροτούμενος.

Παραχρῆμα τοίνυν ἀνάγεται φάσις τῷ Πρόβῳ κατὰ τῆς Ἀναστασίας. Ἀνάγεται δὲ, *Ὡς κόρη τις ὑβριστρια Χριστιανὴ, ἐν ἐσχατιᾷ τινι σὺν ὀλίγαις ἄλλαις καθημένη, θεοῖς τε πᾶσι διαλοιδορεῖται πικρῶς· ἐνυβρίζει δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Πρόβον· καὶ καταστροφὴν μὲν τοῦ βασιλέως (Διοκλητιανὸς δὲ τότε τῶν ὅλων διεῖπε τὴν ἀρχὴν), καταστροφὴν δὲ ἡγεμόνων λαμπρῶς καταμαντεύεται· καὶ Χριστὸν μέν τινα βασιλέα καθεστάναι· εἰς Χριστιανοὺς δὲ* (73) *τοῦτον μεταθήσειν μικρὸν ὅσον τὴν βασιλείαν διαβεβαιοῦ-*

(73) *Εἰς Χριστιανοὺς δέ.* Hæc sic pressa, de vaticinio transferendi μικρὸν ὅσον, *quam cito*, imperium in Christianos, gravia sunt, ut suadeant Diocletianea tempora, ipsa jam provecta : ut senioris juniorisque Anastasiæ distinctio illorum forte solummodo sit, qui Anastasiam virginem arcessunt ad Valeriani tempora.

Digitized by Google

ται. Ταῦτ' οὖν ἀκηκοότα Πρόβον, ἀσχέτῳ μὲν ἀλῶναι παραυτίκα θυμῷ· πικρῷ δὲ προστάγματι τὴν κόρην εὐθὺς ἄγεσθαι κελεῦσαι. A correptus ira, acerbo mandato puellam mox adduci jubet.

Αὐτίκα τοίνυν τὴν παρθενικὴν ἑστίαν, οἷς ἐπιτέτραπτο, κατειληφότες, πέλυξί τε καὶ λαξευτηρίοις τὰς θύρας καταῤῥάξαντές τε καὶ ἐπεισπεσόντες· ἐπειδὴ μόνην ἐξεκαλοῦντο τὴν Ἀναστασίαν· τὴν ἱερὰν Σοφίαν τούτους παραιτεῖσθαι μικρὸν ἐπισχεῖν, καὶ τὴν ζητουμένην εὐθέως παρασχεῖν. Καταλαβομένην δὲ τῆς παιδὸς, καὶ ἐν ἀποκρύφῳ κατ' ἐναντι τοῦ θυσιαστηρίου στᾶσαν, τοιοῖσδε πρὸς αὐτὴν ῥήμασι κεχρῆσθαι· Confestim igitur, quibus imperatum erat ad virginis ædes venientes, securibusque et asciis fores perrumpentes ac irrumpentes, quod solam evocabant Anastasiam, deprecatur sacra Sophia tantisper subsistere, moxque exhibituram quam illi quærant. Assumpta vero puella, atque in occulto ante altare constituta, ejuscemodi ad illam verbis usa est :

Ἐγὼ μὲν, ὦ θυγατέρων ἐμοὶ κallίστη καὶ ποθεινοτάτη, τῆς καλῆς ἀνατροφῆς, καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγωγῆς τὴν ἐπιμέλειαν, ὡς οἷα τε ἦν, εἰς σὴν ἐπεδειξάμην χάριν. Λοιπὸν εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος καταντήσασα Χριστοῦ, ἄπιθι μετὰ χαρᾶς πρὸς αὐτόν. Αὐτῷ συμφυόμαί σε μυστικώτερον σήμερον καὶ τελειότερον, τὴν ἐκ βρέφους αὐτῷ καθηρμοσμένην. Αὐτῷ σε νῦν παραδίδωμι φιλοτιμότερον. Πρὸς τὸν οὐράνιον τούτῳ συναπάβαινε συμφῶνα. *Ego quidem, o filiarum mihi pulcherrima ac desideratissima, probæ educationis ac Christiano ritu* B *institutionis curam quoad licuit per facultatem, in tui gratiam exhibui. Jam, quæ ad mensuram ætatis evaseris plenitudinis Christi* [93]*, vade gaudio ad ipsum. Illi te hodie sacratius perfectiusque sponsam trado, quæ ab infantia ei desponsata sis. Illi te nunc ambitiosius offero ; in cœlestem illi comes thalamum ascendito.*

Ἰδοὺ, ὦ φίλτατον ἐμοὶ τέκνον, ὁ νυμφίος πάρεστιν ἀῤῥήτως καλῶν. Ὁ νυμφὼν εὐτρεπής· ὁ καλῶν ἀψευδής. Νῦν ἡ βασιλὶς καὶ κυρία καὶ θεογεννήτρια, νοητῶς προπορευθεῖσα, πρὸς τὸν ἄνω ναὸν συνεισάξει σε τοῦ βασιλέως. Νῦν ἀπόστολοι καὶ μάρτυρες, πρὸς τὸ τοῦ μαρτυρίου στάδιον ἀποδυομένην καθορῶντες, ὑπὲρ σοῦ τὸν Κύριον ἐκλιπαροῦσιν, καὶ ἐπὶ τῇ σῇ σταθερότητι προσδοκῶσιν ἀγαλλιασθῆναι. Νῦν ἄγγελοι σπεύδουσιν, ἀναβαίνοντες ἐπὶ σὲ καὶ καταβαίνοντες· καὶ φιλοφροσύναις λαμπραῖς, ὡς Χριστοῦ νύμφην, δεξιοῦσθαι κατεπείγονται. *Ecce, filia mihi charissima, adest Sponsus secreto vocans. Paratus thalamus est : Qui vocat verax est. Nunc Regina Dominaque ac Dei puerpera spiritaliter præiens, ad superum te Regis templum introducit. Nunc apostoli atque martyres exui conspicientes ad martyrii stadium, Domino pro te supplicant, sper-* C *antque fore ut de tua constantia exsultent. Nunc angeli properant, ascendentes supra te et descendentes* [94]*, clarisque gaudii significationibus, ut Christi sponsam, accipere festinant.*

Τοίνυν βάδιζε τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν καὶ τὴν στενὴν· κρούουσα μὴ ἐνδῶς πύλην, ἄχρις οὗ προσενεχθῇς τῇ ζωῇ. Νόμος οὗτός ἐστιν τῆς μαρτυρίας, μὴ φείδεσθαι ψυχῆς, μὴ φείδεσθαι σώματος. Ὁμόσε τοῖς διώκταις χωρεῖν· τοὺς θεοὺς αὐτῶν ἐξουθενεῖν· μόνον Χριστὸν ὁμολογεῖν· καλὴν ταύτην μόνην ἀναίδειαν ἡγεῖσθαι, ὑπὲρ Χριστοῦ γυμνοῦσθαι, κατατέμνεισθαι καὶ θανατοῦσθαι. Μνήσθητι, θύγατερ ἐμὴ, καὶ ἴδε, καὶ γνῶθι, ὅτι δίκαιον οὐ παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἀποθανεῖν. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τί μέγα δούλῳ τὰ ἴσα τῷ Δεσπότῃ παθεῖν; Τοῦτο καὶ λυσιτελέστατον ἂν εἴη, μικρᾶς ἀνίας αἰώνιον ἀγαλλίασιν ὠνήσασθαι· καὶ βραχείας ὀδύνης, εὐφροσύνην ἀέναον καρπώσασθαι· καὶ πρόσκαιρον θάνατον, ζωῆς μὴ λήγούσης ἀνταλλάξασθαι. Τοῦτό τοι καὶ ῥᾴδιον ἔσται, τῇ πίστει κρατυνθείσῃ Χριστοῦ. Παρέσται σοι Χριστὸς, ὦ φιλτάτη· παρέσται νουφίζων τὰς ὀδύνας τῶν αἰκισμῶν. Εἰ δὲ καὶ μικρὸν ὀδυνᾶσθαι συγχωρήσειεν, ὥστε σου τὸ δόκιμον τῆς πίστεως κατεργάσασθαι ὑπομα- *Incede igitur coangustatam arctamque viam* [95]*, pulsans, nulla remissione, januam, donec præsens vitæ sistaris. Martyrii ea lex est, ut non parcatur animæ, nec corpori parcatur. Cum persecutoribus illisque comites persistere : illorum deos spernere ; solum Christum confiteri ; unam hanc præclaram impudentiam ducere, pro Christo nudari, conscindi, neci dari. Memento, filia mea, et vide, et scito, justum esse necdum pati pro Christo, sed et sæpius* D *mori. Nam si illi pro nobis, ecquid magnum servo, ut pro Domino paria patiatur ? Fuerit hoc quoque longe utilissimum, parva molestia æternam lucrifacere exsultationem : brevi dolore, perennem nancisci jucunditatem : temporaneam mortem, vita nunquam desitura commutare. Erit hoc quoque facile roborante Christi fide. Aderit tibi Christus, charissima ; aderit levans cruciatuum dolores. Quod si etiam parum affici dolore permiserit, ut probatio tuæ fidei patientiam operetur* [96]*, ne putaveris te derelictam esse. Ne dissolvaris, quasi despecta sis, quin fatiscentem animum spes contineat. Modicum enim aliquantulum, et exstinguetur acerbitas dolorum ; orietur vero con-*

[93] Ephes. IV, 13. [94] Joan. I, 51. [95] Matth. VII, 14. [96] I Petr. I, 7

Digitized by Google

solatio, claritas et gratia. Orietur tibi vita et lux, in Christo Jesu cum gloria æterna.

Verum sermones hos, domina colendissima, missos facito, quæ hoc palam scias, me tuis pridem imbutam hortamentis, nec unquam vestri hujus consilii esse obliturum. Ad Dominum vero oratione fusa, ac pro me, mea illi ærumna supplici voto exposita, magis juvabis ejus munere virtutem cœlitus additura, qua corruptoribus istis possim resistere.

Ejus necdum ore verbum egressum erat, cum procaces procaci impetu cubiculum irrumpunt; ferrique pondera adhibentes, ac luporum cruentorum more sacram hanc agnam rapientes, coram præside stiterunt. Stetit autem virgo, totum mente induta Christum; ac quidem eximia vultus pulchritudine, cernentium oculos velut radiante quodam fulgure perstringebat; mentis vero firmitate, adversarium dire vulnerabat. Quemadmodum autem oculis conspicuus decor, moleste habebat videntes (quisquis enim re frustratur, quam dulcem habet, dolet nimirum et indignatur): sic et animo latens, latentem ejus prorsusque gravem æmulum, ad acriorem æmulationem gravioremque furorem incitabat.

Quonam igitur modo singulari excellentia præstans certamen hoc oratione repræsentaverim? *Quod tibi nomen?* ait Probus, prima statim ad eam quæstione. Cui illa: *Anastasia quidem apud homines eorumque usu vocor; Christiana vero, mihi verum atque proprium nomen est.* Cui Præses, rursus subjungens: *Quid causæ est, cur Anastasiam vocent? Quia nimirum,* inquit puella, *suscitat me Dominus coram vobis, ut et te hodie patremque tuum Satanam plane confundam.* O vivam vocem! O

[96] Matth. xx, 11.

A νὴν, μὴ νομίσῃς ἐγκαταλελεῖφθαι. Μὴ ἐκλυθῇς, ὡς παρεωραμένη· κάμνοντα δὲ τὸν λογισμὸν ἡ ἐλπὶς διανεχέτω. Μικρὸν γὰρ ὅσον, καὶ σθεσθήσεται μὲν ἡ δριμύτης τῶν ἀλγεινῶν· ἀνατελεῖ δὲ παράκλησις, δόξα τε καὶ χάρις. Ἀνατελεῖ σοι ζωὴ καὶ φῶς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μετὰ δόξης αἰωνίου.

Ἡ δὲ παρθένος, Εὐχῆς ἔργον ἐστὶν, ὦ μῆτερ, εἶπεν ὑπολαβοῦσα, πλησθῆναι χάριτος ζώσης, ὥστε πρὸς τοσαύτην ἐπίθεσιν τῶν διωκτῶν ἀντισχεῖν. Οἶσθα γὰρ ὡς τὸ μὲν πνεῦμα, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. Σκεῦός τι σαθρόν ἐστι τὸ σῶμα, μηδὲ πρὸς τὴν τυχοῦσαν οἷον ἐπήρειαν ἀντιβῆναι. Ἂν δ' ἄρα τις ἄνωθεν δύναμις ἐπιχορηγηθῇ, νευροῦται μὲν εὐθὺς ἡ ψυχὴ· στερεοῦται δὲ τὸ σῶμα· καὶ B ὁ νοῦς δὲ, ταῖς θείαις περιλαμπόμενος ἀκτῖσι, λογισμοὺς εὐσεβείας καὶ λόγους καρποφορεῖ θεολογίας, δοξάζων μὲν τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην, καταισχύνων δὲ τοὺς ἀντιδιατιθεμένους αὐτῷ. Ὅλος γὰρ τοῦ κρείττονος γεγονὼς, οὐ μόνον οὐκ ἐνδίδωσι πρὸς τὰς κολάσεις, ἀλλὰ καὶ παροξύνει πολλάκις τοὺς τιμωρεῖν δοκοῦντας, ὥστε συνεργῆσαι τρόπον τινὰ τοῦτο πρὸς τὴν τῆς ἐφέσεως κατάληψιν.

Ἀλλὰ τοὺς λόγους μὲν τούτους, ὦ κυρία τιμιωτάτη, πάρες· τοῦτο σαφῶς εἰδυῖα, ὡς ἐμὲ πάλαι τῶν σῶν ἡρτυμένην ἔχεις παραινέσεων, καὶ οὔποτε τῆς ὑμετέρας ἐπιλησομένην συμβουλίας· ἐπὶ τὸν Κύριον δὲ τὴν δέησιν ἐκ- C χέουσα, καὶ αὐτῷ τὴν ὑπὲρ ἐμοῦ θλῖψιν ἀπαγγέλλουσα, μᾶλλον ὠφελήσεις, οὐρανόθεν δύναμιν προστιθεῖσα διὰ προσευχῆς, δι' ἧς ἀντικαταστῆναι δυναλμην τοῖς λυμεῶσι τούτοις

Ἔτι τοῦ ῥήματος ὄντος ἐν τῷ στόματι αὐτῆς, ἐπεισέρχονται μὲν ἀναίδην οἱ ἀναιδεῖς· σίδηρα δὲ περιθέντες, καὶ τρόπον αἱμοβόρων λύκων τὴν ἱερὰν ταύτην ἁρπάσαντες ἀμνάδα, τοῦ ἡγεμόνος κατέναντι παρέστησαν. Εἱστήκει δὲ ἡ παρθένος ὅλον νοερῶς ἐνδεδυμένη Χριστόν· καὶ τῇ μὲν ὑπερφυεῖ τοῦ προσώπου καλλονῇ, τὰς τῶν ὁρώντων ὄψεις καταστράπτουσα, τὸν ἀντίπαλον δὲ τῇ τῆς διανοίας τραυματίζουσα στερρότητι. Ὥσπερ δὲ τὸ βλεπόμενον κάλλος ἐλύπει τοὺς ὁρῶντας (πᾶς γὰρ ἀστοχῶν τοῦ κατ' αὐτὸν ἡδέος, ἄχθεται δηλαδὴ καὶ δυσχεραίνει), D οὕτω δὴ καὶ τὸ κρυπτόμενον, τὸν κρυπτὸν αὐτῆς καὶ παγχάλεπον ἀντίζηλον, εἰς πικρότερον ζῆλον καὶ λύσσαν ἠρέθιζε χαλεπωτέραν.

Πῶς οὖν ἀξίως τὸν ὑπερφυῆ τοῦτον ἀγῶνα τῷ λόγῳ παραστήσαιμι; *Τί σοι,* φησὶν, *ὄνομα;* πρῶτον ὁ Πρόβος τὴν μεγαλώνυμον ἀνείρετο. *Ἀναστασία μὲν,* ἔφη, *παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὀνομάζομαι· Χριστιανὴ δέ μοι τὸ ἀληθινὸν ὄνομα καὶ κύριον.* Ὁ δὲ, *Τοῦ χάριν,* αὖθις ἔλεγεν ὑπολαβών, *Ἀναστασίαν σε καλοῦσιν;* Ὅτι, φησὶν ἡ νεᾶνις, *ἀνίστησί με Κύριος κατὰ πρόσωπον ὑμῶν, ἵνα καὶ σὲ σήμερον, καὶ τὸν πατέρα σου καταισχύνω Σατανᾶν.* Ὢ φωνῆς ζώσης! ὦ λαμπρᾶς καὶ

Digitized by Google

πεπαῤῥησιασμένης ἀποκρίσεως! ἣν Πρόβος μὲν ἀκούσας, συνεχύθη καὶ συνέπεσεν· οὐ γὰρ ἔχειν ἔτι χρηστὰς περὶ αὐτῆς ἐλπίδας· διάβολος δὲ τὴν ὄψιν ἐῤῥαπίσθη. Ἄγγελοι δὲ ἐκρότησαν· ὁ δὲ Κύριος ἐν οὐρανοῖς ἐπεσφράγισεν.

Τί οὖν ὁ σοβαρὸς δικαστής; Πρῶτα μὲν θωπείαις; κατακηλεῖν ἐδόκει, καὶ κολακευτικαῖς λαλιαῖς συλαγωγεῖν τὴν ἀσύλητον ἐπείρα· καὶ, *Πείσθητί μοι, συμβούλευε, ὦ θύγατερ, καὶ τοῖς μεγάλοις προσπεσοῦσα θεοῖς, καὶ τῶν ἱερῶν ὀργίων μετασχοῦσα, ζευχθήσῃ μὲν τῶν πρώτων τῆς πόλεως καὶ περιφανεστάτων ἑνί· προστεθήσεταί δέ σοι χρυσὸς, ἄργυρος, ἱματισμὸς, ἀνδραπόδων τε καὶ κτηνῶν ἀμύθητος περιουσία. Ἔσῃ δὲ περίβλεπτος καὶ μακαριωτάτη γυναικῶν, παντοίοις ἀγαθοῖς κομῶσα, καὶ δόξῃ παντοδαπῇ καταγλαϊζομένη. Σκέψαι τοιγαροῦν, ὦ κόρη, καὶ κατάλληλα τῇ ὡραιότητι τῆς ὄψεως βουλευσαμένη, τὴν ματαιότητα μὲν τούτων τῶν λογισμῶν ἀπόθου· φρενήρη δὲ διάνοιαν ἐνδυσαμένη, μὴ βουληθῇς πεῖραν τῆς ἡμετέρας ἀγανακτήσεως λαβεῖν· μηδὲ κατὰ τοὺς ἄφρονας πείρᾳ μείζης μαθεῖν, οἷον κακόν ἐστιν ἀσέβεια. Ἐγὼ, καὶ τῆς φύσεως οἰκτείρων, καὶ τοῦ κάλλους κηδόμενος, ὡς πατὴρ φίλῳ τέκνῳ τὸ συνοῖσον εἰσηγοῦμαι· ἐὰν δὲ μὴ πεισθῇς, ἑτέρως, εὖ ἴσθι, προσενεχθήσομαί σοι.*

Ἡ δὲ μάρτυς ὡς ἰὸν ὄφεως τὴν παραίνεσιν ταύτην ἐκτινάξασα τῆς ἀκοῆς, *Ἐμοὶ, φησὶ, τὸ ζῆν, ὦ ἄνθρωπε, Χριστός· καὶ κέρδος δέ μοι λαμπρὸν ὅτι μάλιστα, δι' αὐτὸν ἀποθανεῖν· δι' ὃν οὐ χρυσίον, οὐκ ἀργύριον, οὐδ' ἄλλο τι τῶν ἐπὶ γῆς ἐπόθησα τερπνῶν· αὐτὸν δὲ μόνον ὡς πολύτιμον ἔχουσα μαργαρίτην ἐν ἐμοὶ, πάντα πηλὸν ἡγοῦμαι· πάντα σκυβάλων ἀτιμότερα τὰ παρ' ὑμῶν. Βάσανοι δὲ καὶ ξεσμοὶ καὶ μελῶν ἀποκοπαὶ καὶ ὀνύχων σπαραγμοὶ καὶ θηρίων ἅλεσμοὶ, πρὸς ἡδονὴν μᾶλλον ἐμοὶ δι' ἐκεῖνον, ἢ ἄλγημα τυγχάνουσιν. Ὥστε μὴ τὸ σωμάτιον ἡμῖν ὡς ἀδρανὲς οἰκτείρειν ὑποκρίνου, ἀλλὰ τὸ παριστάμενον τῇ ἐξουσίᾳ σου καὶ τῇ τῶν τρόπων ἰταμότητι, τοῦτο ποίει μηδὲν ἀναβαλλόμενος· ὡς ἔγωγε ξυλίνοις ξοάνοις καὶ λιθίνοις, οὐκ ἂν προσενέγκαιμι προσκύνησιν εἰς τὸν αἰῶνα.*

Τούτοις ἡ καλλίστη παρθένος τὴν ὀργὴν ἐξάψασα τοῦ δικαστοῦ, χαλεπὸν δέ τινα καὶ βαρύμηνιν τὸν ἐν αὐτῷ δαίμονα παρασκευάσασα, ὅλην ἐφ' ἑαυτὴν τοῦ ὀλεθρίου θηρὸς ἐπεσπάσατο τὴν λύσσαν. Πρῶτον μὲν οὖν τοὺς ἐπὶ κόρης ῥαπίσμασι τὴν σεμνὴν ὄψιν ἐκείνην, ὡς φλυαρεῖν τολμῶσαν κατῃκίζετο. Ἔπειτα, τὸν παρθενικὸν ἐπικαταῤῥήγνυειν αὐτῇ προσέταττε χιτῶνα· καὶ δὴ γυμνὸν ὅλον τὸ καὶ ἀγγέλοις αἰδέσιμον ἐκεῖνο σῶμα παραπτησάμενος ὁ ἀναιδὴς, ἐπιγελῶν δὲ τῷ θεάματι καὶ κατορχούμενος, *Οὕτω σοι, φησὶν, ἀσχημονεῖν πρέπει, κατ' ὀφθαλμοὺς ἁπάντων παρεστώσῃ γυμνῇ, καὶ καταγέλωτα πᾶσι τοῖς ὁρῶσί σε παρεχομένῃ. Ἀλλ' εἰ*

splendidam liberamque confessionem! qua Probus audita, confusus est, conciditque (non enim adhuc bene de illa poterat sperare); diabolus in faciem cæsus est; angeli, plausu excepere; ac postremo Dominus obsignavit in cœlis.

Quid igitur superbus judex? primum quidem blanditiis deliniturum se putabat, adulatoriisque sermonibus, quæ inviolabilis esset, deprædari tentabat. *Credito mihi*, consulebat, *filia, magnisque procidens diis, sacrorumque orgiorum particeps facta, uni procerum civitatis ac illustrissimorum nuptiarum fœdere jungeris: cumulabitur vero aurum, argentum, vestium cultus, servorum pecorumque immensa substantia. Erisque spectabilis ac mulierum beatissima; nempe omnis generis bonorum copia affluens omnis claritate jucundaberis. Attende igitur, o puella, ac quæ oris venustati conveniant tibi ipsa consulens, harum vanitatem pone cogitationum; sanamque mentem induens, cave sis nostræ periculum velis facere indignationis; nec insipientium more exspectes, donec ipso rei experimento noveris, quantum malum impietas sit. Ego, et sexus miseratione ductus, et pulchritudinis cura sollicitus, velut pater prædiciæ filiæ, quod tuis rationibus conducit, hoc suadeo. Sin autem morem non gesseris, alia ratione acturum me tecum noveris.*

Martyr vero velut serpentis virus exhortantis verba hæc, aure surda excutiens, *Mihi*, inquit, *o homo, vivere Christus est*[97], *quam maxime vero splendidum mihi lucrum, propter illum mori; cujus gratia non aurum concupivi, non argentum, non aliud quidquam eorum, quæ super terram delectabilia habentur, ipsum vero unum velut pretiosam nacta margaritam, omnia lutum existimo, cuncta quæ in censu habetis, stercoribus arbitror viliora*[98]. *Porro tormenta et lanienæ membrorumque excisiones atque unguium discerptiones bestiarumque molæ, illius causa majori voluptate exhilarant, quam dolore excruciant. Idcirco noli simulare, mei te corpusculi ut imbecillis miseratione duci, sed quod tuæ potentiæ morumque procacitati impromptu est, nulla dilatione exsequere. Ad me sane quod attinet, ligneis lapideisque statuis nullum cultum adhibuero.*

His pulcherrima virgo accensa Judicis ira, gravemque quemdam ac gravis iræ in eo dæmonem cum instruxisset, totam in seipsam exitiosæ feræ attraxit rabiem. Primum igitur impactis colaphis venerabilem illam faciem, velut quæ proterve nugari ausa esset, dehonestavit. Exinde virginalem illi tunicam dirumpi præcepit; nudumque totum corpus illud, etiam angelis venerabile, impudens homo producens, pro spectaculo illudebat ac insultabat. *Sic*, aiebat, *decorum tibi turpiter agere quæ ob omnium oculos nuda astes, risumque cunctis videntibus præbeas? Sed si qua tibi sanæ rationis gutta inspersa est, ab stupore qui incidit emergens,*

[97] Philipp. I, XXI. [98] Matth. XIII, 46; Sap. VII 9; Philipp. III, 8.

Digitized by Google

hacque animi contentione ac pervicacia abjecta, magnorum deorum clementiæ accede; velutque mundum amabilem, religiosam in eos mentem tibi asciscens, noli tantam præmature pulchritudinem tormentorum falce excisam tibi deperire. Neque enim ullus est qui non obsequentem e manu mea possit liberare. Omnia vero tua membra (probe scito) bestiis tradam devoranda.

Mihi quidem, o præses, ait rursus subjiciens virgo martyr, *nulla turpitudo est vestium istarum positio, quin potius decor est, nudari pro Christo; atque indumento hoc abjecto, veterem hominem simul abjicere (quæ enim oculis conspicua sunt, signa sunt eorum, quæ mente intelliguntur), superindui vero novum, qui secundum Deum conflatus est in justitia et veritate* [99]. *Tibi autem reipsa turpe ac probrum est, quod malitiam sicut vestimentum indutus es, et intravit sicut aqua impietas in interiora tua, et sicut oleum scelerutæ mentis pravitas hæsit ossibus tuis* [1].

Te igitur in istis, non vero me æquum est pudere, quod una cum hac tunica, carnali sorde deposita, ac gravante excusso terreno pondere, levis ac expedita Christum in cœlum sim secutura; quem velut tunicam lætitiæ et vestimentum salutis occulte secundum interiorem hominem indui [2]. *Me vero alioqui etiam decebat quasi in stadio huic tribunali nudo corpore astantem, ita vobiscum adversariis lucta congredi. Jam itaque tortores, ne cunctemini, ne moras nectite, ignis accendatur, rota distendatur, gladius vibretur, novacula acuatur. Ac, si libet, etiam fossa aperiatur, omneque mortis organum expediatur.*

Adhuc vero, martyrii amore succensa, ac velut divino quodam furore, castissima afflata, etiam hæc adjecit: *Comminaris, sævissime ac dire tyranne, membra exscindenda? En in hoc tibi parata asto. Morte multandam asseris? Et hoc volenti accidet animo; omnium mihi istud gratissimum, horum amissione membrorum ad vitam transire incorruptam. Itaque effodiantur oculi, ut sola interius mens limpidius elucescens, Deum clare ac inturbate videre possit. Amputentur aures et nasus: est mihi interior cordis auditus, quo mystica eloquia audiam: sunt mihi et nares, quibus ineffabilia Dei mei unguenta olfaciam. Num hæc potes, impurissime, gladio tuo amputare? Extrahatur vero etiam lingua, ut non ultra loquatur opera hominum* [3]; *secum vero ipse animus loquatur et Deo. Radicitus evellantur dentes, abscindantur et labia; non enim hæc necessaria ei qui non amplius luteo cibo indigeat, sed qui solo Dei verbo secretius mystice alatur. Præterea auferantur aures: ac, si libet, auferantur etiam pedes. Sunt enim irreprehensæ manus (practicæ scilicet animæ*

τίς σοι λογισμοῦ σώφρονος ἐνέστακται βαρὺς, τῆς προσπεσούσης ἀνασφήλασα πεισμονῆς, καὶ τὸ δύσερι τοῦτο καὶ φιλόνεικον ἐκριψαμένη, πρόσελθε τῇ τῶν μεγάλων εὐμενείᾳ θεῶν· καὶ τὸ πρὸς αὐτοὺς σέβας ὡς ἐπέραστον κόσμον ἐγκομβωσαμένη, μὴ βουληθῇς κάλλος τοσοῦτον πρώρων ἐκθερισθῆναι. Καὶ γὰρ οὐδεὶς ἀπειθοῦσαν τῆς ἐμῆς ἁπαλλάξαι δύναται χειρός· πᾶν δέ σου μέλος, εὖ ἴσθι, βορὰν προθήσομαι θηρσίν.

Ἐμοὶ μὲν, ὦ ἡγεμὼν, εἶπεν αὖθις ἡ παρθενόμαρτυς ὑπολαβοῦσα, οὐκ ἀσχημοσύνη τῶν ἱματίων τούτων ἡ ἀπόθεσις· εὐπρέπεια δὲ μᾶλλον, ὑπὲρ Χριστοῦ γυμνοῦσθαι, καὶ τῇ ἀποβολῇ τοῦδε τοῦ ἐνδύματος, τὸν παλαιὸν μὲν ἄνθρωπον συναποβάλλεσθαι· σύμβολα γὰρ τὰ βλεπόμενα τῶν νοουμένων· ἐπενδύεσθαι δὲ τὸν καινὸν, τὸν κατὰ Θεὸν συγκροτούμενον ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ. Σοὶ δὲ τῷ ὄντι καθέστηκεν ἀσχημοσύνη, ὅτι ὡς ἱμάτιον ἐνεδύσω τὴν κακίαν· καὶ εἰσῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατά σου ἡ ἀσέβεια, καὶ ἡ πονηρία ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις σου.

Σὲ τοίνυν ἐν τούτοις, ἀλλ' οὐκ ἐμὲ, δίκαιον αἰσχύνεσθαι· ὅτι τῷ χιτῶνι τούτῳ τὴν ἀπὸ τῆς σαρκὸς κηλίδα, καὶ τὸ ἀπὸ γῆς συναπεσκευασμένη βάρος, κούφη λοιπὸν καὶ εὐσταλὴς πρὸς οὐρανὸν ἔψομαι Χριστῷ· ὃν ὡς χιτῶνα εὐφροσύνης καὶ ἱμάτιον σωτηρίου κρυφίως κατὰ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ἐνδέδυμαι. Ἐμὲ δὲ καὶ ἄλλως ἔδει καθάπερ ἐν σταδίῳ τῷ βήματι τούτῳ γεγυμνωμένην τὸ σῶμα παραστᾶσαν, οὕτω συμπλέκεσθαι τοῖς ἀντιπάλοις ὑμῖν. Λοιπὸν, ὦ δήμιοι, μὴ μέλλετε, μὴ ἀναδύεσθε. Τὸ πῦρ ἐξαπτέσθω, ὁ τροχὸς κατατεινέτω, ἡ μάχαιρα στιλβούσθω, ὁ ξυρὸς ἀκονηθήτω. Εἰ βούλει δὲ, καὶ βόθρος ὀρυττέσθω, καὶ πᾶν ὄργανον εὐτρεπιζέσθω θανάτου.

Ἔτι δὲ, τῷ τῆς μαρτυρίας ἔρωτι διαθερμαινομένη, καὶ οἱονεί πως ἡ πάναγνος ἐνθουσιῶσα, καὶ ταῦτα προστίθει· Μελῶν ἀπειλεῖς, ὠμότατε, τὴν ἐκτομήν; Ἑτοίμη πρὸς τοῦτό σοι παρέστηκα. Θανάτῳ ζημιοῦν ὑπισχνῇ; Εἰς τοῦτο παρεσκεύασμαι. Τοῦτό μοι τῶν πάντων θυμηρέστατον, τῇ τῶν μελῶν ἀποβολῇ τούτων, πρὸς τὴν πανακήρατον μεταβῆναι ζωήν. Ὀφθαλμοί τοίνυν ὀρυττέσθωσαν, ὡς ἂν μόνος ἔνδον ὁ νοῦς διαυγέστερον ἐκλάμψας, τὸν Θεὸν καθαρῶς ὁρᾷν καὶ ἀνεμποδίστως δυνηθῇ. Περιαιρείσθωσαν ὦτα καὶ μυκτήρ· ἔστι μοι κρύφιον οὖς ἐγκάρδιον, ᾧ μυστικῶν λογίων ἀκροῶμαι· ἔστι μοι καὶ μυκτὴρ, ᾧ τῶν ἀῤῥάστων τοῦ Θεοῦ μου κατοσφρῶμαι μύρων. Μὴ ταῦτα δύνῃ, μιαρώτατε, τῇ μαχαίρᾳ σου περιελεῖν; Ἐξελκέσθω δὲ καὶ γλῶσσα, ὡς ἂν μηκέτι λαλῇ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ἑαυτῇ δὲ νοερῶς ἡ ψυχὴ συλλαλῇ καὶ Θεῷ. Ἐκριζούσθωσαν οἱ ὀδόντες· ἐκκοπτέσθωσαν καὶ χείλη· οὐδὲ γὰρ τούτων χρεία, τῷ μηκέτι πηλίνης ἐπιδεεῖ τροφῆς· μόνῳ δὲ τῷ Θεοῦ ῥήματι κρυφιομύστως τρεφο-

[99] Ephes. VI, 22-24. [1] Psal. CVIII, 18. [2] Isa. LXI, 10. [3] Psal. XVI, 4.

Digitized by Google

μένοις. Ἀφαιρείσθωσαν πρὸς τούτοις χεῖρες· ἀφαιρείσθωσαν, εἴ σοι δοκεῖ, καὶ πόδες. Εἰσί μοι χεῖρες ἄληπτοι, αἱ πρακτικαὶ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, αἷς ἂν εὐαρεστήσαιμι Θεῷ· εἰσὶ πόδες, τὰς σὰς παγίδας ὑπερβαίνοντες, αἱ πρὸς αὐτὸν εὐθυνόμεναι διὰ θεωρίας ἀκραιφνοῦς πορεῖαι. Πρότερον δὲ τοὺς ὄνυχας ἀφέλεσθε, ἵνα μοι πλείους φιλοτιμήσησθε νίκης καὶ στεφάνων ἀφορμάς. Περιττή μοι τυχὸν καὶ τῶν μαζῶν αὕτη περίκειται ζυγάς· ἵνα τί λίχνοις ὄμμασιν ἔτι δέλεαρ προκείσονται; Ἀπέσθω καὶ τούτων ὁ ξυρός· τρυφή μοι διὰ Χριστόν ἐστι τὰ κολαστήρια· εὐεργέτας ἡγοῦμαι τοὺς κολαστάς. Εἴθε γένοιτο πᾶσι μέλεσι δοξάσαι τὸν πλαστουργόν. Εἴθε μοι καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι τοῦτον ἀγιάσαι. Οὕτω γὰρ ἐμαυτὴν ὁλόκληρον αὐτῷ παραστήσασα, ὁλοκλήρως ἂν ἴσως τῆς αὐτοῦ γλυκύτητος ὀναίμην. Σπεῦδε τοίνυν, ὦ τύραννε, ἐμοὶ μὲν τῆς καλλίστης ἐφέσεως τὴν ἐπίτευξιν ὁδοποιῶν· σαυτῷ δὲ σκότος καὶ κόλασιν θησαυρίζων διηνεκῆ.

A vires) *quibus liceat placere Deo; sunt et pedes, tuos laqueos supergredientes, quæ per veram contemplationem ad eum diriguntur viæ. Prius vero ungues eximite, quo plura a vobis victoriæ ac coronarum mihi ambitiose præsto sint argumenta. Frustra mihi etiam forsan quod inest, uberum par. Ut quid enim etiam prostabunt, ut luscivis oculis escam sufficiant? Illis quoque novacula adhibeatur. Meæ sunt propter Christum tormenta deliciæ. Eos qui cruciatus ingerant, benefactorum loco habeo. Utinam mihi contingat membris omnibus, eum qui finxit, glorificare! Utinam et corpore et spiritu eum sanctificare. Sic enim me illi integram adhibendo, integre illius frui dulcedine valeam! Festina igitur, o tyranne, ut et mihi ad pulcherrimi optimique desiderii consecutionem* B *viam facias, tibique ipse tenebras ac jugem caliginem thesauro reponas.*

Τούτοις Ἀναστασία τοῖς λόγοις καταπλήξασα τὸ θέατρον, καὶ ἀγγέλους μὲν κατατέρψασα, καὶ τὸν τῶν ἀγγέλων κατευφράνασα Δεσπότην· εὐφροσύνη γὰρ ἄγαν Θεῷ Δεσότῃ, πιστοῦ θεράποντος εὐγνωμοσύνη· δαίμονας δὲ καὶ τὸν αὐτῶν προστάτην συμφύρασα· αὐτὴ μὲν ἄτρομος ἵστατο, καὶ τὴν γνώμην ἀπερίτρεπτος, πρὸς τὸν Ἰησοῦν μόνον τοῦ νοῦ τὸ βλέμμα προστρείδουσα, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ συμμαχίαν ἐπικαλουμένη. Ὁ δικαστὴς δὲ, ἐπειδὴ τρυφερὰν ἔβλεπε παῖδα, ἀρρενωπῷ γνώμῃ τῆς κολακείας οὐκ ἐνδιδοῦσαν μαγγανεύμασιν· σταθερῷ δὲ καὶ γαύρῳ τοῦ νοῦ παραστήματι, οὐ μόνον οὐκ ἐκπλησσομένην τὰς ἀπειλάς· ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν κολαστηρίων δριμύτητος ὑπερφυῶς ὑπερφρονοῦσαν· μηδενὶ δὲ λοιπὸν τρόπῳ τὸν τῆς ἀηττήτου τόνον ἐκμοχλεύειν ἔχων, ἐμαίνετο, ἐκορυφοῦτο θράσει· βαρέως ἄγαν κατὰ τῆς παρεστώσης *παρεστώσης ἀείπαιδος* (74) ὑλάκτει.

His Anastasia verbis theatro stupore attonito, angelisque propense recreatis, atque angelorum Domino lætitia affecto (valde enim Dominum Deum delectat fidelis servi gratus animus atque probitas), dæmonibus vero eorumque principe confusis turbatis atque, stabat virgo quieta atque libera, menteque inconcussa, in uno duntaxat Jesu defixo mentis oculo, atque illius opem imploraus. Judex vero, quod delicatam puellam virili animo nihil blanditiarum illecebris cedere, sed constanti superbæque mentis præsentia ac audacia, nedum non minis conterreri, sed et tormentorum acerbitatem C fortitudinis eximia vi spernere; cum nulla jam ratione invictæ mentis vigorem posset effringere, furore agebatur, audacia tumebat, graviterque admodum adversus astantem puram semper puellam latrabat.

Πρῶτον μὲν οὖν ἐκ τεσσάρων τανυσθεῖσαν, καὶ πάλιν προσδεθεῖσαν, ἠρέμα κουφισθῆναι τῆς γῆς, καὶ κάτωθεν μὲν πῦρ, ἐλαίῳ καὶ πίσσῃ, θείῳ καὶ κληματίσιν ὑφαπτόμενον, τοῖς τιμίοις αὐτῆς ἐκέλευσεν ὑποστρωθῆναι σπλάγχνοις. Ἐπὶ πολὺ δὲ τῶν ἀλγηδόνων εὐπετῶς ἀνατλάσης τὴν ὀξύτητα (εἶχε γὰρ ὄντως, εἶχε Χριστὸν ἐπίκουρον ἀληθῆ), καὶ τῶν σπλάγχνων μὲν κάτωθεν ἐξοπτωμένων, συμφρυγομένων δὲ καὶ σπωμένων τῶν ἐντέρων τε καὶ τῶν ἰνῶν· τοῦ αἵματος δὲ ξηραινομένου, καὶ τεφρουμένων τῶν φλεβῶν· τῆς ζωτικῆς δὲ δυνάμεως τῶν μὲν ἐμπιμπραμένων μελῶν ὑπαποιούσης· νεκρὰ δὲ τὰ ὧν ἀφεστήκοι καταλιμπανούσης· διαῤῥηγνυμένου δὲ καὶ τοῦ νώτου τοῖς μάστιξι καὶ διαῤῥοϊσκομένων τῶν σαρκῶν, οὐδεμία τῇ ἀθλοφόρῳ προσπίπτειν αἴσθησις ἐδόκει· ὅλη δὲ τοῦ συγκρατοῦντος αὐτῇ τὸ πνεῦμα γενομένη, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν ἐκστάσει τὴν αἰσθητικὴν μικροῦ δύναμιν παοεθεῖσα, οὔτε τῶν ἄνωθεν

Primum igitur e quatuor distentam palisque alligatam, paulatim e terra levari, subtusque ignem oleo et pice, sulphureque et tormentis succensum, venerandis ejus visceribus substerni præcepit. Diu autem multumque acutos illa leniter sustinente dolores (quippe quæ Christum vere auxiliantem haberet), visceribusque deorsum igne assis, intestinisque ac fibris pariter tostis ac dissilientibus; exsiccato quoque sanguine ac venis in favillam redactis, vitalique facultate exustis se membris sub- D ducente, emortuaque unde recessisset, ea relinquente; dorso quoque verberibus dirupto, carnibusque diffluentibus, nullus inde forti pugili sensus effici videbatur: sed tota roborantis ei spiritum facta, excessuque in eum vix non dissoluta ejus sentiendi vi, nec plagas curabat quas superius tortor infligebat, nec ad incendia deorsum urentia animum attendebat: sed Christum solum enixe

(74) *Παρεστώσης ἀείπαιδος.* Vox nova est, haud dubium qui pro ἀειπαρθένου posita, et ut candor ac innocentia puellæ significetur. Suppliciа hæc eodem ordine narrata in Actis Metaphrastæis, sed non ea pompa, qua Nicetas illa prosequitur exornatque.

Digitized by Google

rogans, eaque mirabilia memorans, quæ olim Babylonæ tribus pueris exhibita essent [4], et quæ semper illis exhibet, qui ejus causa malis afficiantur; velut rore quodam, oratione refrigerante, facile admodum cruciatus ferebat.

A κατηφερομένων ἐφρόντιζε πληγῶν· οὔτε δὲ πρὸς τὰς κάτωθεν ἐπεστρέφετο πυρώσεις· μόνῳ δὲ προσευχομένη Χριστῷ, καὶ τῶν θαυμασίων αὐτὸν ὑπομιμνήσκουσα, ὧν τε πάλαι κατὰ τὴν Βαβυλωνίαν τρισὶ νεανίαις, καὶ ὧν ἀεὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ κακουμένοις ὑποδείκνυται· καθάπερ δρόσῳ τινὶ τῇ προσευχῇ καταψυχομένη, εὐμαρῶς ἄγαν ὑπέφερε τὰς ἀλγηδόνας.

Iis itaque animum despondens fera bellua, in rota distendi columbam immaculatam mandat; direque hac pressa machina, ossibus illi comminutis, nervisque ac medullis distentis, omnique fere exarticulata corporis commissura. At quonam modo a talis mortis impetu liberatur? Nempe accepta ad eum, qui salvare eam, ex morte posset oblata supplicatione, quam forte haud superfluum videatur addere. *Deus, Deus spirituum,* aiebat, *omnisque carnis, qui sapientia tua res produxisti, rerumque oculis conspicuarum pulcherrimam (hominem scilicet) ad imaginem tuam fecisti* [5]; *atque hunc pro sæculi hujus dispensatione, carne ac cute vestisti, ossibusque ac nervis compegisti, vitamque ac misericordiam tribuisti ei* [6]; *tu, Domine, misericors curator jussisti per Prophetam, dicens:* Invoca me in die tribulationis tuæ, eruam te, et glorificabis me [7]. *Ecce hodie benigni tui illius mandati recordata fortiter invoco; erue et libera me a violentia quæ arctat me; atque a doloribus quæ me nunc premunt, immunem redde: et ostende mihi misericordiam tuam, et salutare tuum dona* [8]: *ut in te, in finem usque legitime desudato certamine, tibi gloriam submittam, Patri et Filio et Spiritui sancto, quoniam solus es glorificatus in sæcula. Amen.*

B προσενέγκασα, ἣν ἴσως οὐ περιττὸν προσθεῖναι· *Θεὲ, Θεὲ τῶν πνευμάτων,* ἔλεγε, *καὶ πάσης σαρκός· ὁ τῇ σοφίᾳ σου τὰ ὄντα παραγαγὼν, καὶ τῶν ὁρωμένων τὸ κάλλιστον, ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα σὴν πεποιηκώς· καὶ τοῦτον πρὸς τὴν οἰκονομίαν τὴν κατὰ τὸν παρόντα βίον, σάρκα περιβαλὼν καὶ δέρμα· ὀστέοις δὲ καὶ νεύροις ἐνείρας· ζωὴν δὲ παρ' αὐτῷ θέμενος καὶ ἔλεος· σὺ Κύριε φιλάνθρωπε κηδεμὼν ἐνετείλω διὰ τοῦ προφήτου,* Ἐπικάλεσαί με, *λέγων,* ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. *Ἰδοὺ δὴ σήμερον τῆς ἀγαθῆς σου ταύτης ἐντολῆς, ἣ ἐλαχίστη σου θεραπαινὶς ὑπομνησθεῖσα, στερρῶς ἐπικαλοῦμαι· ἐξελοῦ καὶ ῥύσαι τῆς συνεχούσης βίας· καὶ ἀπάλλαξον τῶν ὀδυνῶν, αἳ με νῦν πιέζουσι· καὶ δεῖξόν μοι τὸ ἔλεός σου, καὶ τὸ σωτήριόν σου δώρησαι· ὅπως ἐν σοὶ μέχρι τέλους νομίμως ἀγωνισμένη, δόξαν ἀναπέμπω σοι, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὅτι μόνος εἶ δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας.* Ἀμήν.

C

Talia comprecans, a ferali illa machina solvitur; manuque statim divina, ad nativam sanitatem reducitur. Rursus ergo cruentus ille judex uncinis acutis in aere suspensæ, totum corpus ferreis ungulis dilaniari jubet. Rursusque illa Christum orans, propensioreque Dei cura fruens, carnificum dissolvit loros; depositaque, facile a laboribus recreatur, et ad nativam citius bonam habitudinem redit.

Τοιαῦτα προσευχομένη, λύεται μὲν τοῦ χαλεποῦ μηχανήματος ἐκείνου· χειρὶ δὲ παραυτὰ κρείττονι, πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ὑγίαν ἐπάνεισι. Πάλιν οὖν ὀξέσιν αὐτὴν ὀγκίνοις ὁ δεινὸς ἐκεῖνος δικαστὴς εἰς τὸν ἀέρα μετεωρισθεῖσαν, πᾶν σιδηροῖς ὄνυξι τὸ σῶμα κελεύει καταξαίνεσθαι· καὶ πάλιν αὐτὴ Χριστῷ προσευχομένη, καὶ κρείττονος εὐμοιροῦσα προμηθείας, ἐκλύει μὲν τὴν τῶν δημίων εὐτονίαν· κατενεχθεῖσα δὲ, ῥᾳδίως τε τῶν πόνων ἀνεῖτο, καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν εὐεξίαν ὀξέως ἐπανῆει.

At ne sic quidem insipiens voluit intelligere. Plane enim pugnax contentio erat, uti quod oculis subjectum erat, Anastasiam inter Probumque, sic nimirum quod mente intelligebatur, Christum inter et Antichristum: hunc nempe, hoc conantem, ut a recto sensu avocatam, simulacrorum inquinamentis pollueret; illum vero hoc studentem ac propense agentem, ut illo depulso, incontaminatum suum sibi figmentum exhiberet.

D Ἀλλ' οὐδ' οὕτως ὁ ἀσύνετος ἠβουλήθη συνιέναι· ἄμιλλα γὰρ ὄντως ἦν, ὥσπερ τὸ βλεπόμενον, Ἀναστασίας μεταξὺ καὶ Πρόβου, οὕτω δὴ τὸ νοούμενον, Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου· τοῦ μὲν, ὅπως τῆς ὀρθῆς ἀποστήσας διανοίας, εἰδώλων μιάσμασι βεβηλώσῃ πειρωμένου· τοῦ δ', ὅπως ἐκεῖνον ἀποστρέψας, ἀμίαντον ἑαυτῷ παραστήσῃ τὸ ἴδιον ἐνευδοκοῦντος πλάσμα.

Ursos aiunt in lustris latitantes, ubi semel a venatoribus in corde vulnus acceperint, importabilis iræ fieri, ac quidquid inciderit, repente enecare. Talis tunc erat Probus; sic nimirum iræ impotens

Τὰς μὲν δὴ φωλάδας τῶν ἄρκτων, φασὶν, ἐπειδ' ἂν ἅπαξ πρὸς τῶν θηρατῶν κατακάρδιον δέξωνται πλῆγὴν, ἀφορήτους τε γίνεσθαι, καὶ πᾶν τὸ προσπίπτον ἐξαπιναίως ἀναιρεῖν. Τοιοῦτος ἦν τότε Πρόβος. Οὗ-

[4] Dan. III, 19. [5] Gen. I, 26. [6] Job X, 11, 12. [7] Psal. XLIV, 15. [8] Psal. LXXXIV, 8.

Digitized by Google

τω; ἐξοργός τις καὶ βαρύχολος, ὥστ' οὐδὲ πολλοῦ τοῦτον ἔδει τοῦ θρόνου τε διαναστῆναι, καὶ τοῖς ὀδοῦσιν ὠμῶν τῶν παρθενικῶν ἐνάψασθαι σαρκῶν.

Πρῶτον οὖν κατὰ τῶν σεμνῶν καὶ τιμίων ὡπλίσατο μαστῶν· καὶ ξυρῷ τούτους ὁ ὠμοφάγος περιελὼν, δριμυτάταις ὀδύναις θανατοῦν ἐμηχανᾶτο. Ἴστε δὲ πάντως, οἵ γε τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος εἰδότες, ὡς ἐκ σαρκῶν καὶ μυῶν καὶ νεύρων τόδε τὸ μέρος συνεστὼς, αἰσθητικώτατόν ἐστιν· ἅτε δὴ καὶ πλησίον τῆς πηγῆς τῶν αἰσθήσεων, τῆς καρδίας, φημὶ, καθιδρυμένον· καὶ τεμνόμενον, ὀδυνηροτάτῳ μόρῳ παραδίδωσι· τοῦ ζωτικοῦ καὶ περὶ τὴν καρδίαν αἵματος ἅμα τῷ ψυχικῷ πνεύματι συναποῤῥέοντος. Ἀλλ' ἡ τῆς ἀναστάσεως ἐπώνυμος, οὐ τῷ νόμῳ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἀναστάσεως ὑποκειμένη, καὶ τοῦ θανάτου περιγέγονε, καὶ τῶν ὠδίνων ἐκείνων ῥᾳδίως ὑπερέσχεν. Ὦ μαστοὶ, οὐ γάλα τροφὴν προῤῥέοντες νηπίοις, ἀλλὰ μαρτυρικὸν αἷμα σπένδοντες Χριστῷ! Ὦ μαστοὶ, καθάπερ δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος διαλλόμενοι τοῦ σώματος! Προσδέτω γάρ τι τούτοις καὶ ὁ Σολομών· μᾶλλον δὲ ὁ Νυμφίος τῇ Νύμφῃ προσφωνείτω, δι' ὃν αὐτῇ τοὺς μαστοὺς ἐξεθερίζετο· *Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου, ἀδελφή μου νύμφη! τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου!* οὐκ ἀπὸ οἴνου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ οἰκείου αἵματος!

Ἐπὶ τούτοις, κατὰ τῶν ὀνύχων ὁ ἀπηνὴς διηγωνίσατο· οὓς πάντας ἀπηνῶς ἀνασπῶν καὶ ῥιζοτομῶν, ἀνυποίστους αὐτῇ προσάγειν ᾤετο πόνους. Ἡ δὲ, καθάπερ τριχῶν ἀφαίρεσιν, οὕτω λογιζομένη τούτων τὴν ἐκρίζωσιν, ἠὐχαρίστει μὲν τῷ πρὸς τὰς ἀλγηδόνας ἐπιῤῥωννύντι Χριστῷ· κατηῤῥητόρευε δὲ τοῦ δικαστοῦ· θεούς τε ἀναθεματίζουσα καὶ δαίμονας, ψυχῆς βεβήλωσιν τὴν αὐτῶν προσκύνησιν ὠνόμαζεν. Ὦ ὄνυχες, μικροὶ μὲν τὸ μέγεθος, καὶ τὴν τάξιν ἔσχατοι, μεγάλων δὲ καὶ τελείων πρόξενοι στεφάνων γενόμενοι· ὄνυχες, τῷ τε ὄνυχι καὶ τῇ στακτῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρώμασι προσεοικότες· οἷς Μωσῆς ἐκεῖνος τὸ τῆς συνθέσεως κατασκευαζόμενος θυμίαμα, θυσίαν εὐώδη προσῆγε τῷ Θεῷ.

Τοῖς ὄνυξι δὲ, χειρῶν ὁμοῦ καὶ ποδῶν ὁ μιαιφονώτατος προσετίθει τὴν ἀποκοπήν. Ἔδει γὰρ ἴσως, μὴ τὰ λεπτότερα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν μορίων ἁδρότερα τῆς ὁσιομάρτυρος καλλιερεῖσθαι· καὶ καθάπερ ἄμπελος εὐκληματοῦσα, ὅσῳπερ ἂν τῶν περιττῶν τὴν βλάστην ἀποτέμνηται, τοσούτῳ τῆς ἐν αὐτῇ ζωτικῆς δυνάμεως περὶ βραχὺν συναγομένης τόπον, πολὺς μὲν ὁ καρπός· εὐτραφὴς δὲ ὁ βότρυς, καὶ δαψιλὴς ὁ οἶνος καταῤῥεῖ τῶν ληνῶν· οὕτω δὴ καὶ ἡ παρθένος, ὅσῳ τὰ μέλη κατετέμνετο, τοσοῦτον ἐκύπριζεν μὲν αὐτῆς τὸ τῆς ὁμολογίας ἄνθος· οἱ τῆς μαρτυρίας δὲ βότρυες πληθυνόμενοι, τὴν τῆς ὑπομονῆς ἐδίδοσαν ὀσμήν· τὸ αἷμα δὲ τῆς ἀθλήσεως, ὡς οἶνος ῥέων εὐώδης καὶ δαψιλής, συνέπνιγε μὲν ὅσον ἀλλότριον καὶ δυσσεβὲς, κατεύφραινε δὲ ὅσον ἡμέτερον καὶ εὐσεβές.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν καὶ οἱ ὀδόντες τῆς ἰδίας αὐτῶν

A evaserat gravique bile excesserat, ut parum abfuerit quin e throno dissiliens, crudas virginis carnes dentibus laceraret.

Primum itaque adversus honestas ac venerabiles mammas armatur, iisque crudivora bellua amputatis, acerbissimis doloribus interimere moliebatur. Prorsus vero scitis, quotquot corporis structuram non ignoratis, hanc ejus partem, quippe quæ carnibus et musculis atque nervis constet, maxime sensu vigere, quodque prope sensuum fontem collocata sit: cor nimirum: ac si amputetur, dirissimo cruciatu mortem consciscit; nempe vitali, et qui circa cor, sanguis exsistit, cum animali spiritu pariter defluente. At, cui a resurrectione appellatio erat, non legi naturæ, sed resurrectionis obnoxia, tum mortem superavit, tum illis facile cruciatibus superstes fuit. O ubera, quæ non lac infantibus profluant, sed martyrii amorem Christo libent! O ubera, velut duo hinnuli gemelli e capreæ salientes corpore[8]! Accinat enim his aliquid et Salomon: Quin potius Sponsus sponsæ acclamet, cujus ergo illi ubera amputata: *Quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa, quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ*[9]! non a vino, sed a proprio cruore.

Ad hæc adversus ungues sævo illi assumptum certamen est; quos omnes immaniter evellens ac a radicibus secans, intolerabiles se illi dolores afferre arbitrabatur. Illa vero, ac si capilli defunderentur, ita reputans quod dentes radicitus evellebantur, gratias Christo agebat, qui robur adversus cruciatus præstaret, ac judicem verbis confundebat, deosque ac dæmones diris devovens, conspurcationem animi illorum cultum vocitabat. O ungues, mole quidem exigui atque ordine postremi, qui tamen magnarum ac perfectarum exstitistis auctores coronarum! O ungues, unguiæ et stactæ aliisque aromatibus similes, quibus Moses ille incensum compositionis præparans, suavis fragrantiæ hostiam Deo offerebat[10].

Porro unguibus, manus pariter pedesque amputandos cruentissimus adjecit. Forte enim decebat, ut non solum tenuioribus, verum etiam robustioribus sanctæ virginis partibus Deo litaretur: ac sicut vitis palmitibus eluxurians, quo magis superfluo germine putatur, tanto vitali ejus virtute angustiori coarctata spatio, majori copia pinguiorique botro fructificat, ac vinum e torcularibus uberius defluit; sic nimirum et virgo, quo membra putabantur, tanto illius confessionis flos vernabat, martyriique botri exuberantes, suavem patientiæ fragrantiam dabant; cruor denique certaminis, quasi suavissimi odoris copiosumque vinum abundanti latice fluens, quidquid extraneum impiumque erat, suffocabat; quidquid vero nostrum ac religiosum, gaudio perfundebat.

Inde jam et dentes violento præcepto, violenter

[8] Cant. VII, 3. [9] Cant. IV, 10. [10] Exod. XXX, 34.

Digitized by Google

ex sua evellebantur sede : *Dentes* nimirum *lacte candidiores* [10], ut Scripturæ verbis utar; doctrinæ puritatem omni incommistam malitiæ designantes; suis autem cruoribus rubescentes, ac qui thuris instar in suavissimi odoris hostiam offerrentur.

Inde et lingua e gutture extracta, radicitus ferro amputari jubetur. Lingua utique ad divinas loquendum laudes ac Jesu testimonium, *calamus scribæ velociter scribentis* [11]; ad arguendam vero impietatem, *gladius acutus* [12], mendacii atque erroris caput abscindens.

Hisque omnibus in ea peractis, tanquam oliva fructifera [13] virgo inclyta, immaniter excisis tenellis ramis, nullam degeneris animi misit vocem. Nihil prorsus ignavia cessit, laxato quidquam mentis tenore. Etenim divina quævis anima propensiore in corpusculum affectu liberata, levique mentis penna ad eximiarum rerum contemplationem evolans, libenter admodum corruptibilis corporis depositionem amplectitur; ac quasi illi impedimento sit ad Deum plenius assequendum, dolet nimirum ac indigne fert quod cum illo versatur. Tale quid nimirum tunc et in Anastasia evenire cernebatur; quippe cum jam omnibus fere membris exsecta, ut et vocis organum putaretur, damnata esset, hactenus solum distulit, repulso carnifice, donec breve tempus ad orandum indulgeretur, hancque postremam lingua confessionem Domino offerret; ac primum gratias agens pro auxilii, inque eam usque horam opitulationis, munere : tumque orans ut fausto exitu martyrii cursus illi perageretur; ac sic inde oblatis Domino precibus, pro his qui animo, ac qui corpore ægroti, ad eam accessuri essent, sed et nihilominus audita e cœlo voce, quæ præstanda ea quæ petita essent, attestaretur, *Veni*, inquit carnifici; *hoc facito quod incumbit, nihil veritus. Etsi enim vocis organum excideris, ne suavissimas illius voces recolere liceat, verum audit Deus etiam non loquentes.* Sicque præclara virgo theologo sponte protensa lingua, hac quoque cruenta putatur manu. Decimam hanc fortis animi pugil tyranno dedit pœnam. Decebat enim, ut quidem existimo, qui perfectus esset in malitia, adversus eam quæ perfecta esset inter martyres, perfecto furore congressum, perfecto numero, velut antiquus ille Pharao, decimo a Deo flagello cæsus adhucque induratus [14], hunc quoque decem tropæis infamari.

Fluebat igitur undique pretiosus virginis cruor, exque manibus, et pedibus, et ore, et uberibus : corpusque affatim ac sature, velut regia purpura, tingebatur. Hic ferunt immaculatissimam tantisper elanguisse. Quemadmodum enim quæ naturam su-

A ἕδρας βιαίῳ προστάγματι, βιαίως ἐξεσπῶντο· *Ὀδόντες, λευκοὶ μὲν ἦ γάλα*, κατὰ τὴν Γραφήν· τὸ καθαρὸν τῶν λόγων καὶ κακίας ἁπάσης ἀνεπίμικτον ἐμφαίνοντες· ἐρυθαινόμενοι δὲ τοῖς οἰκείοις αἵμασι, καὶ λιβανωτοῦ τρόπον εἰς εὐοσμον προσαγόμενοι θυσίαν.

Ἐντεῦθεν καὶ γλῶσσα τοῦ φάρυγγος ἐξελκυσθῆναι, καὶ σιδήρῳ ῥιζόθεν περιαιρεθῆναι προστέταχτο. Γλῶσσα, *πρὸς* θεολογίαν μὲν καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ, *κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου* · πρὸς ἐλεγμὸν δὲ δυσσεβείας, *ὀξεῖα μάχαιρα*, τὴν τοῦ ψεύδους ἀποτέμνουσα κεφαλήν.

Καὶ τούτων ἁπάντων ἐπ' αὐτῇ τετελεσμένων, ὥσπερ ἐλαία κατάκαρπος ἀνηλεῶς τοὺς κλῶνας ἡ ἀοίδιμος ἐκκοπτομένη, οὐκ ἀφῆκεν φωνὴν ἀγεννῆ. Οὐκ B ἐνέδωκεν ὅλως, τὸ τῆς διανοίας εὔτονον ὑποχαλῶσα. Καὶ γὰρ ψυχὴ θεία πᾶσα τῆς πρὸς τὸ σαρκίον ἀπαλλαγεῖσα προσπαθείας, κούφῳ δὲ τοῦ νοῦ πτερῷ πρὸς τὴν τῶν ὑπερφυῶν θεαμάτων ἀναδραμοῦσα θεωρίαν, ἡδέως ἄγαν τοῦ φθαρτοῦ σώματος τὴν ἀπόθεσιν ἀσπάζεται· καὶ ὡς ἐμποδὼν αὐτῇ γινομένου πρὸς τὴν τελειοτέραν τοῦ κρείττονος ἐπιτυχίαν, ἄχθεται δηλαδή, καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ δυσχεραίνει διατριβήν. Τοιοῦτο δὴ τότε συμβαῖνον καὶ περὶ τὴν Ἀναστασίαν καθωρᾶτο· ἥ γε πᾶν ἤδη μέλος ὀλίγου δεῖν κατακοπεῖσα, ἐπειδὴ τὸ τῆς φωνῆς ὄργανον τμηθῆναι κατακέκριτο, τοσοῦτον ἀνεβάλετο μόνον, τὸν δήμιον παρητημένη, ὥστε μικρὸν αὐτῇ χρόνον εἰς προσευχὴν ἐνδοῦναι, καὶ ταύτην ὑστάτην Κυρίῳ διὰ γλώσσης ἐξομολόγησιν προσενεγκεῖν· εὐχαριστήσασα δὲ πρῶτον, τῆς ἐπικουρίας, καὶ ἄχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ἀντιλήψεως· εἶτα δεξιῷ τέλει τὸν δρόμον τελέσαι τοῦ μαρτυρίου δεηθεῖσα· καὶ οὕτως ἔντευξιν ὑπὲρ ἀῤῥωστούντων ψυχὰς, ἀῤῥωστούντων σώματα, καὶ αὐτῇ προσιέναι μελλόντων, τῷ Κυρίῳ προσενέγκασα· καὶ μέντοι καὶ φωνῆς οὐρανόθεν τῶν αἰτουμένων τὴν δί- C σιν ἐπιμαρτυρούσης ἐπακούσασα, *Δεῦρο*, φησὶ τῷ δημίῳ, *τὸ παριστάμενόν σοι ποίει, μηδὲν ὑποστελλόμενος. Εἰ γὰρ καὶ τὸ τῆς φωνῆς ὄργανον ἐκκόψεις, ἵνα μὴ τῶν ἐκείνης ἡδίστων ἐπιμνησθῶ φωνῶν, ἀλλὰ καὶ σιωπώντων ἀκούει ὁ Θεός.* Καὶ οὕτω τὴν θεολόγον γλῶσσαν ἑκουσίως ἡ καλλίμαρτυς προτειναμένη, καὶ αὐτὴν χειρὶ μιαιφόνῳ περιῄρηται. Δεκάτην ταύτην ἡ μεγαλότολμος ὑπέσχε τῷ τυράννῳ D ποινήν. Ἔδει γάρ, οἶμαι, τὸν ἐν κακίᾳ τέλειον, κατὰ τῆς τελείας ἐν μάρτυσι μανίᾳ τελείᾳ προσβαλόντα, ἐν ἀριθμῷ τελείῳ κατὰ τὸν πάλαι Φαραὼ δεκάκις πρὸς Θεοῦ μαστιγούμενον, καὶ ἔτι σκληρυνόμενον, καὶ τοῦτον δέκα τροπαίοις στηλιτεύεσθαι.

Ἔῤῥει μὲν οὖν πανταχόθεν τὸ τίμιον αἷμα τῆς παρθένου, ἔκ τε χειρῶν, ἔκ τε ποδῶν, ἔκ τε τοῦ στόματος, ἔκ τε τῶν μαστῶν. Ἐβαπτίζετο δὲ τὸ σῶμα κατακόρως, οἷα δὴ βασιλέως πορφύρα. Ἐνταῦθα μικρὸν τὴν πανάμωμον ὀλιγωρῆσαι λόγος (75).

[10] Gen. XLIX, 12. [11] Psal. XLIV, 2. [12] Psal. LVI, 5. [13] Psal. LI, 10. [14] Exod. XI, 1.

(75) *Μικρὸν ὀλιγωρῆσαι λόγος.* Quasi tenorem tantisper remisisse, et quod mitius reddidi, *elanguisse*; ut idem hic ea vox significet quod sequens, ἐκλυομένη. Lipomani interpr., *cum parum defecisset*. Sic passim in sanctis Deus humana miscet divinis, ne quis in se glorietur, sed in Deo, ex quo tota illi virtus est.

Digitized by Google

Ὥσπερ γὰρ τὰ ὑπὲρ φύσιν διὰ τὸν ὑπὲρ φύσιν ἐν αὐτῇ μεμενηκότα· οὕτω καὶ τὰ κατὰ φύσιν δι' αὐτὴν ὁρᾶσθαι. Τῇ τοίνυν ἀποῤῥοῇ τοῦ αἵματος ἐκλυομένη, μικρὸν ᾔτησεν ὕδωρ εἰς ἔκκλυσιν τοῦ στόματος. Ἐπεδίδου δέ τις ἀνὴρ, ὁ μὲν τὴν θρησκείαν καθ' ἡμᾶς· κατ' ἐκείνους δὲ, μέχρι τοῦδε νομιζόμενος. Κύριλλος ὄνομα τῷ ἀθλητῇ. Ὃν ὁ Πρόβος ἰδὼν, καὶ οὐχὶ συμπαθείᾳ φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ταυτότητι πίστεως πρὸς τὴν ἀθλοφόρον διακείμενον ἐγνωκὼς, τὴν ἐπὶ θανάτῳ προσέταττεν ἀπάγεσθαι.

Ἐπεὶ δὲ λαμπρὰ μὲν ἡ αἰσχύνη κατεκέχυτο τῷ πειραστῇ, λαμπροτέρα δὲ ἡ νίκη τῆς ὑπεράθλου (76) κατεφαίνετο, τὸν τῆς μαρτυρίας μὲν δίαυλον περαινομένης, ἐγγὺς δὲ τῶν στεφάνων γινομένης, ἐξενεχθῆναί τε τῆς πόλεως, καὶ καρατομηθῆναι κατακέκριται. Οὐ γὰρ ἔφερεν ὁ ἀνταγωνιστὴς ἔτι, ἁπαλῆς ὑπὸ κόρης καταπαίζεσθαι ποσίν. Ἔδει δὲ κατὰ τὸν Αἰγύπτιον καὶ τοῦτον σκληρυνόμενον, καὶ ἔσχατον δὴ τοῦτο κατὰ τῆς Ἰσραηλίτιδος ταύτης παιδὸς ἐστρατοπεδευκότα, τῆς μὲν ἀστοχῆσαι πάντως, καθάπερ ἀμιάντου περιστερᾶς, τῇ διαιρέσει τῆς κεφαλῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκπετασθείσης, καὶ πρὸς τὰ; ἄνω κατευθυνθείσης μονάς· τοῦ δὲ τοῖς ἐρυθραίοις αἵμασιν ἐκείνης ἐναποπνιγέντος, καὶ ταύτην δὴ κόλασιν ἔνδικον τῆς ἀδικωτάτης ἐπιθέσεως ὑπεσχηκότος.

Οὕτως Ἀναστασία τὸν βαρὺν ἀντίζηλον, τὸν ψυχοφθόρον ὄφιν, τὸν σφοδρῶς μὲν κατ' αὐτῆς ἐῤῥαγέντα, σφοδρότερον δὲ ταύτης ἐκκρουσθέντα, καθάπερ πηλὸν πλατειῶν τοῖς ὡραίοις ποσὶ καταλεάνασα, εἰς χάος ἀμήχανον καὶ χηραμοὺς ταρταρίους ἐξερῥίψατο. Αὐτὴ δὲ θείοις ἀγγέλοις ἑαυτὴν παραθεμένη, ἀρχαγγέλοις ὁδοποιουμένη, καὶ πάσαις δὲ ταῖς ὑπερκοσμίοις δυνάμεσι προπεμπούσαις καὶ δεξιουμέναις αὐτὴν, κλειζομένη καὶ συγκροτουμένη, τῷ βασιλεῖ καὶ νυμφίῳ μετὰ δόξης προσάγεται Χριστῷ· ἀμαραντίνῳ καταστέφεται τὴν κεφαλήν· ἀμοιβὰς ἀναλόγους τῶν πόνων, μᾶλλον δὲ πολλῷ κρείσσω καὶ ὑψηλότερα παρὰ τῆς ἐκείνου λαμβάνει δεξιᾶς. Τὰ πανώραια δὲ τῆς ἀμιάντου μέλη, τὰ παντὸς χρυσίου τιμιώτερα, τὰ παντὸς λίθου τιμίου τιμαλφέστατα, γυψὶ μὲν καὶ θηρσὶ βορὰν, ὁ θηρῶν ἁπάντων ὠμότατος ἐκδέδωκεν· ἀνέπιφα δὲ τούτοις, καὶ ἄψαυστα διὰ προνοίας τοῦ πάντα τὰ τῶν δικαίων φυλάσσοντος ὀστᾶ, μεμενηκότα, τῇ ἱερᾷ πρὸς κηδείαν ὁποδέδοται Σοφίᾳ· καὶ τίνα τρόπον; Οὐδὲ γὰρ τοῦτο σιγῆσαι δίκαιον.

Ἡγωνία μὲν γὰρ, ὡς εἰκὸς, ἡ καλὴ μήτηρ ὑπὲρ τῆς κατὰ πνεῦμα καλλίστης θυγατρός. Ἡγωνία, μή τι περὶ τὰς βασάνους ἀγεννὲς παθοῦσα, τὰς ὑποσχέσεις διαψεύσηται. Ἐῤῥίπτο τοίνυν ἐπ' ἐδάφους οἴκοι κατακεκλιμένη, καὶ γοεραῖς οἰμωγαῖς τὸν

A perant propter eum qui natura superior est, in ea perstiterant, sic et ejus gratia visa ea, quæ essent ex natura. Cruoris igitur copia elanguescens, modicam aquam petiit, qua os elueret. Porrexit vir quidam, Christianus quidem religione, sed qui hactenus gentilium sectæ existimaretur : Cyrillo athletæ nomen erat. Quo Probus conspecto, nec naturæ solum miseratione, sed et ejusdem fidei commercio in pugilem propense affectum intelligens, eam quæ ad mortem est, duci præcepit.

Quod vero tentatori splendida offusa confusio erat, splendidiorque, quam pro certaminum alea superiori, victoria affulserat, quæ et martyrii stadium finiret, ac prope jam coronas aspiceret, ejecta B urbe, capite plecti condemnata est. Non enim ultra ferebat adversarius, ut delicata puella conculcante, ei illuderetur. Decebat enim ut velut Ægyptius ille, hic quoque induratus, postrema hac adversus Israelitidem istam expeditione, suo in illam prorsus conatu frustraretur, quæ velut incontaminata columba, dissecta cervice a corpore evolasset, et ad cœlestia habitacula recta commeasset, illo rubris illius cruorum fluctibus suffocato, hacque utique justa pœna iniquissimæ aggressionis multato.

In hunc itaque modum Anastasia, gravem æmulum, animarum corruptorem serpentem, valide sane in eam aggressum, validiusque ab ea repulC sum, cum sicut lutum platearum [15] speciosis pedibus comminuisset, in immensum chaos tartareaque lustra foveasque projecit : ipsa vero divinis angelis sese commendans, archangelis viam facientibus, cunctisque supercœlestibus potestatibus præeuntibus eamque accipientibus, magnifico ornatu plausuque Christo Regi ac Sponso cum gloria offertur; immarcescibili serto caput coronatur; pro laborum ratione justas vices (quinimo longe meliora sublimioraque) ab illius accipit dextera. Formosissima vero intemeratæ membra, auro quovis pretiosiora, omnique lapide pretioso cariora; vulturibus bestiisque, ab homine bestiis omnibus immensum crudeliori escam data, iis vero intacta, D nihilque læta illius providentia servata, qui custodit omnia ossa justorum [16], sanctæ Sophiæ ad justa iis persolvenda reddita sunt. At quonam id modo? Neque enim reticere operæ pretium est.

Etenim anxia merito erat proba mater pro optima ac pulcherrima secundum spiritum filia. Anxia erat atque timebat ne degeneris aliquid animi inter tormenta illi accideret, ac sponsiones votaque falleret. Nudo itaque projecta solo domi jacebat, lu-

[15] Psal. xvii, 43. [16] Psal. xxxiii, 21.

(76) Ἡ νίκη τῆς ὑπεράθλου. Quasi jam certamine emerita, et quæ plura ac supra modum illa desudasset : novem jam perfuncta tormentis ; et cui unum novissimum restaret ac decimum, exsecta cervice.

Digitized by Google

gubrique gemitu querula, supplex Altissimum rogabat, ne filia blanditiis cederet, ne minis subigeretur, ne tormentis flecteretur, ne minori usquam constantia persecutoribus appareret. Ubi autem res illi fauste successerat, virgoque, quam illa exspectaverat, meliori exitu nacta consummationem erat, rei nuntius angeli ad eam perfertur voce: quo ipso etiam viæ duce usa, collectisque triumphalis martyris segmentis, atque mundis linteis involutis, multoque lacrymarum imbre perfusis, ejuscemodi vocibus præclare victricem affabatur :

A Ὕψιστον ἐλιπάρει, μὴ ἡττηθῆναι τὴν παῖδα τῶν κολακειῶν, μὴ χειρωθῆναι ταῖς ἀπειλαῖς, μὴ καταπλαγῆναι ταῖς τιμωρίαις, ἐν μηδενὶ τῶν διωκτῶν ἥττω φανῆναι. Ἐπεὶ δὲ τὰ κατ' αὐτὴν ἀπέβη δεξιῶς, καὶ ὡς οὐδ' ἂν αὐτὴ προσεδόκησεν, κρείττονος ἡ παρθένος ἔτυχε τῆς τελειώσεως, ἀγγέλλεται μὲν αὐτῇ τοῦτο δι' ἀγγέλου φωνῆς· αὐτῷ δὲ τούτῳ καὶ καθηγεμόνι τῆς ὁδοῦ χρωμένη, καὶ τὰ τῆς ἀθληφόρου τμήματα συλλεξαμένη, καὶ καθαραῖς ταῦτα σινδόσιν ἐντυλιξαμένη, δάκρυσί τε καταδιαίνουσα πολλοῖς, τοιούσδε λόγους τῇ καλλινίκῳ προσεφώνει·

Filia mea, aiebat, *amantissima filia, quam ab infantia præclare educavi, ac pietatis documentis institui : omnisque generis virtutis modos docens, sponsam castam, virginem intemeratam exhibere optavi : gratias ago, quod admonitiones meas oblivioni minime tradidisti, sed meo de te scopo ac destinationi, tua comes voluntas animique incitatio fuit. Quamobrem tanquam cervus desiderans ad fontes divinorum fluentorum, etiam atque etiam sitiens ad Deum, fortem, vivum, transiisti in locum tabernaculi admirabilis et confessionis sonitus festum diem agentium* [17]*; cœlisque superatis, spiritali thalamo admota es, divinisque nuptiis cubili sociata. Te enim cepit odor unguentorum* [18] *immortalis sponsi, cujus nomen unguentum effusum nuncupatur. Quamobrem eum dilexisti ; traxisti eum ; in tuo corde conquiescere fecisti. Ferculum Regi fuisti* [19]*, filia, ut venerabile Canticum loquitur, cujus acclinatorium, aurum ; ascensus ejus, purpura* [20]*; intimum ejus, lapidibus constratum. Idcirco tum simul dilecta, tum divinæ charitatis eximie vulnerata es; ad eum provecta, virtutibus dealbata ac suffimento incensa, quæque vicissim eum attrahas, ac virginalis cordis tui geniali lectulo quiescere facias.*

B Τέκνον ἐμὸν, λέγουσα, πανέραστον· τέκνον, ὃ παιδιόθεν καλῶς ἀνεθρεψάμην, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας συναγήγατον διδάγμασιν· καὶ τρόπους ἀρετῆς παντοίας ἐκπαιδεύουσα, τῷ Χριστῷ νύμφην ἀγνὴν, παρθένον ἀμίαντον ηὐξάμην παραστῆσαι, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐ διήμαρτον τῶν ἐμῶν ἐλπίδων ἐπὶ σοί· ὅτι οὐκ ἐπελάθου μου τῶν παραινέσεων, ἀλλὰ τῷ ἐμῷ περὶ σοῦ σκοπῷ καὶ ἡ σὴ πρόθεσις συνέδραμεν. Ὅθεν ὡς ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν θείων ἐπιποθήσασα ὑδάτων ῥαμάτων, διψήσασα σφόδρα πρὸς τὸν Θεὸν, τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ζῶντα, διῆλθες ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, διῆλθες ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἤχου ἑορταζόντων· καὶ τοὺς οὐρανοὺς διεβιβάσθης, καὶ τῷ νοερῷ νυμφῶνι προσηνέχθης, καὶ εἰς τοὺς θείους ἀνεκλίθης γάμους. Ὡσμὴ γὰρ εἶλέν σε μύρων τοῦ ἀθανάτου νυμφίου, οὗ τὸ δρόμα μύρον ἐκκενωθὲν καλεῖται. Ὅθεν ἠγάπησας αὐτόν· εἵλκυσας αὐτόν· ἐπὶ τὴν σὴν τοῦτον ἀνέπαυσας καρδίαν. Φορεῖον ἐγένου, θύγατερ, κατὰ τὸ σεμνότατον Ἆσμα, τῷ Βασιλεῖ· οὗ τὸ ἀνάκλιτον, χρυσίον· ἡ ἐπίβασις αὐτοῦ, πορφύρα· τὸ ἐντὸς αὐτοῦ, λιθόστρωτον. Διὰ τοῦτο ἠγαπήθης τε ἅμα, καὶ τῆς θείας ἀγάπης ὑπερφυῶς ἐτρώθης· ἀναγομένη μὲν πρὸς αὐτὸν, λελευκανθισμένη ταῖς ἀρεταῖς καὶ τεθυμιαμένη· ἐπισπωμένη δὲ πάλιν αὐτὸν, καὶ τῇ τῆς παρθενικῆς σου καρδίας προσαναπαύουσα παστάδι.

C

Quid igitur retribuemus Domino pro muneris magnificentia ? Quid dicam ? Quid fiam ? Quomodo laudabo ? Quomodo tantam beneficii molem enarrabo ? Egena lingua est, egena et mens. O quomodo gratias agam inexplicabili tuæ bonitati ? Quomodo dignum aliquid loqui possim, o Domine, infinitæ benignitati tuæ ! Nam spiritus quidem magnitudinis gratiæ paulatim sensu percepto, cupiditate agitur : saliens ac alacris est ; verum deficitur, sermonem non habens, ut digna majestate repræsentet quod mente concipitur. Jam ergo cesset lingua ; mens vero beneficentiæ tuæ altitudinem, o bonorum omnium auctor ac Pater ! secum ipsa cogitans, laudet, quod charissimam filiam meam, tuam fieri dignatus es : Quod mearum admonitionum fructum, velut divinum pignus, in cœlestia sursum vehis horrea : Quod meam margaritam tua dignam corona judicasti, atque angelis conseruisti, apostolisque ac martyribus contubernalem fecisti.

Τί οὖν ἀνταποδώσομεν Κυρίῳ τῆς μεγαλοδωρίας ; Τί εἴπω ; τίς γένωμαι ; πῶς ὑμνήσω ; πῶς ὄγκον τοσοῦτον εὐεργεσίας ἐξαγγείλω ; Ἀπορεῖ μὲν ἡ γλῶσσα· ἀπορεῖ δὲ ὁ νοῦς. Ὦ πῶς εὐχαριστήσω τῇ ἀνεκφράστῳ σου χρηστότητι ; Πῶς ἂν ἄξιόν τι φθεγξαίμην, ὦ Δέσποτα, τῆς ἀπείρου σου φιλανθρωπίας ; Τὸ πνεῦμα μὲν γὰρ τοῦ τῆς χάριτος ἠρέμα διωσθανόμενον μεγέθους, ἵεται διαλλόμενον καὶ προθυμεῖται· ἀπορεῖ δὲ, λόγον οὐκ ἔχον ἀξιοπρεπέστατα παραστῆσαι τὸ νοούμενον· λοιπὸν ἡρεμείτω γλῶσσα· ὁ νοῦς δὲ, τὸ σὸν ὕψος τῆς ἀγαθουργίας, ὦ πάντων ἀγαθῶν ἀρχηγὲ καὶ Πάτερ, καθ' ἑαυτὸν λογιζόμενος, ὑμνείτω, ὅτι τὸ ἐμὸν ἐπέραστον τέκνον, σὸν γεγονέναι κατηξίωσας· ὅτι τὸν τῶν ἐμῶν νουθεσιῶν καρπὸν, οἷα δὴ κειμήλιον θεῖον εἰς οὐρανίους ἀναγεῖς ἀποθήκας· ὅτι τὸν ἐμὸν μαργαρίτην ἄξιον ἔκρινας τοῦ σου στεφάνου, καὶ ἀγγέλοις συνῆψας, καὶ ἀποστόλοις καὶ μάρτυσιν ὁμόσκηνον ἀπέδειξας.

[17] Psal. XLI, 2-5. [18] Cant. I, 2. [19] Cant. III, 9. [20] ibid. 10.

Digitized by Google

Διὰ τοῦτο χαίρω· πρὸς σὲ γὰρ αὖθις, ὦ τιμία μοι καὶ φιλτάτη κεφαλὴ, τὸν λόγον ἐπιστρέφω· καὶ λίαν ἐπὶ σοὶ, ποθεινοτάτη, χαίρω. Χαίρω τὰ σὰ μέλη διεσπαρμένα συναγείρουσα· τέρπομαι καὶ κατατέρπομαι, ὅτι νῦν ἔχεις ἀλώβητα σωζόμενα, καὶ τῇ κεφαλῇ συνηνωμένα, Χριστῷ· ὅτι οὐκέτι σὰ ταῦτα, ἀλλ' αὐτοῦ πέφυκε Χριστοῦ, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν αἱμοβόροι θῆρες κατεδάσαντο. Ὦ μέλη, σταχύων τρόπον σιδήρῳ θερισθέντα, καὶ τῇ τῶν πειρασμῶν ἅλῳ συντριβέντα, καὶ τὸν τῆς ὁμολογίας σῖτον καθαρώτατον ἀποδόντα τῷ Δεσπότῃ. Μέλη, καθάπερ ἐλαῖαι πίονες τῷ μηχανήματι τῶν κακούργων στρεβλωθέντα, καὶ τὸ τῆς ἀγαλλιάσεως ἔλαιον τῷ ἐκπιεσμῷ κατασταλάζοντα.

A *Idcirco gaudeo (ad te enim rursus, o charum amicissimumque caput, orationem converto), valdeque de te, desideratissima, gaudeo. Gaudeo, dum dispersa membra tua congrego. Placet, etiamque atque etiam placet ac delectat, quod nunc incolumia habeas, ac Christo capiti conjuncta. Quod non illa tua sint, sed ipsius Christi facta, pro quo, ac propter quem cruentæ bestiæ devorarant. O membra, segetum instar ferro demessa, ac tentationum area contrita; quæque mundissimum confessionis triticum Domino reddiderunt! Membra, velut oleæ pingues nefariorum hominum molitione torta machina, oleumque exsultationis compressione stillantia!*

Οὐ κλαύσομαι τοίνυν ἐπὶ τούτοις· οὐ σπαράξομαι χιτῶνα, οὐ κατατεμῶ βραχίονα, οὐκ ἀποδρύψομαι παρειὰς, οὐ θρηνῴδη ῥήξω φωνὴν, οὐκ ᾄσμα γοερὸν ᾄσω, οὐ ῥῆμα προήσομαι βλάσφημον, οὐκ ἀπολοφυροῦμαί σὴν σὴν κατατομήν. Ὅτι οὐ κατετμήθης μοι, φίλτατον τέκνον, μᾶλλον συνεπάγης δέ. Οὐ διεσπάσθης, συνηνώθης δέ. Χριστῷ γὰρ συναποθνήσκουσα, πιστὸς ὁ λόγος, ὅτι καὶ συζήσεις αὐτῷ. Τούτῳ πρὸς βραχὺν συνατιμωθεῖσα καιρὸν, δι' αἰῶνος αὐτῷ συνδοξασθήσῃ. Ἀλλὰ δέομαί σου, ὦ θύγατερ, μᾶλλον δὲ κυρία λοιπὸν καὶ μῆτερ πνευματική· σύ μοι κατὰ τὸ βραχὺ τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς, καὶ σὺ πρὸς ἄλλον μετιπιπτούσῃ βίον, παράστηθι πόνων ἀλεξίκακος, ἁμαρτιῶν ἴλασμὸς, καὶ ψυχῆς παράκλησις ἀγαθὴ, καὶ διαιωνίζουσα παραψυχή. Μὴ ἐμοὶ δὲ μόνῃ, μὴ ἐμοί· ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς πιστῶς ἐπικαλουμένοις σε, θεόνυμφε, γενοῦ προσφύγιον καὶ σωτηρία, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀμήν.

B *Non igitur lugebo super istis: non discerpam tunicam, non brachium concidam, non unguibus genas laniabo, non vocem lugubrem rumpam, non deplorabo tuam concisionem; quod nimirum non mihi concisa sis, charissima filia, sed magis compacta; nec distracta, sed counita: Christo enim commoriens, fidelis sermo fore ut et ei convivas*[21]. *Cum illo ad breve tempus dehonestata, in æternum conglorificaberis. Verum rogo te, filia, seu potius domina jam ac mater spiritualis! tu mihi per brevem hanc in carne vitam, tuque ad aliam transeunti vitam, præsto sis laborum depultrix, peccatorum propitiatio, animi bona consolatio, perpetuum refrigerium. Nec mihi solum, mihi, inquam, sed et cunctis te fideliter invocantibus, Dei sponsa, esto refugium et salus, in Christo Jesu. Amen.*

Τούτους ἡ Σοφία τοὺς ἐπιταφίους σὺν θερμοῖς ἄγαν καὶ γλυκυτάτοις δάκρυσιν ἐπιφωνοῦσα, ἕκαστον δὲ μέλος καταῤῥαίνουσα καὶ κατασπαζομένη, ἐπεὶ μὴ εἶχεν δυνάμεως μόνη συγκομίσαι, δύο τινὲς ἐξαίφνης ἱεροπρεπεῖς τὸ εἶδος, ἀσκητικοὶ τὸν βίον, ἐπιστάντες, καὶ τὸν ἱερὸν φόρτον ἐκεῖνον τῇ τιμίᾳ γραΐδι συναράμενοι· ἔγγιστα δὲ τῆς Μεγάλης Ῥώμης τόπῳ σεμνῷ προσηγγικότες, μετὰ φώτων καὶ ὕμνων κηδεύσαντες, κατέθεντο.

Hos Sophia sepulcrales sermones fervidis valde dulcissimisque elocuta lacrymis, singulaque membra irrigans ac amplexata, cum sola per vires comportare non posset, duo quidam repente venerabili religiosaque specie, vitæ asceticæ cultores, astantes, sacrumque illud onus una cum venerabili vetula tollentes, ac vicino admodum Magnæ Romæ venerabili loco admoventes, cum luminibus et canticis justa peragentes deposuerunt.

Τοιαύτης κατ' ἀρχὰς ἀγωγῆς ἡ ἀοίδιμος εὐμοιρηκυῖα, τοσαύτης βασάνων οὐχ ἡττηθεῖσα τρικυμίας, τοιούτου δὲ τέλους τρισολβίου καταξιωθεῖσα, τίσιν ἂν τῶν πάλαι γνωρίμων ἐπ' εὐσεβείᾳ γυναικῶν, τίσι δὲ τῶν ὕστερον εὐδοκιμησασῶν ἀντεξεταζομένη, οὐ πολὺ λειπόμενον τὸ πρὸς αὐτὴν συγκρινόμενον ἐλέγξειεν; Ὧν μὲν γὰρ ἐν πίστει, τὴν πρὸς τὸ Θεῖον ἐνδειξαμένων εὐδοκίμησιν· οἷον, Σάῤῥας ἐκείνης τῆς τοῦ Ἀβραάμ· Ῥεβέκκας, Ῥαχὴλ· Ἄννης πρὸς αὐταῖς, τῆς τοῦ Σαμουὴλ· Δεβώῤῥας, Ἰουδιθ, Ἐσθήρ· δοκῶ μοι προσθήσειν, καὶ Ἄννης τῆς τοῦ Φανουὴλ, καὶ Ἄννης ἄλλης τῆς Ἰωακεὶμ, καὶ τῆς Ἐλισάβετ Ζαχαρίου· ὧν δὲ πάλιν ἐνηὰγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὸ κράτος ἀπενέγκασθαι λεγομένων· οἷον, τῆς πρωτομάρτυρος ἐκείνης καὶ καλλιπαρθένου Θέκλης· καὶ πρὸ αὐτῆς, τῆς παρὰ τοῖς Εὐαγγελίοις Μαγδαληνῆς Μαρίας· μετὰ ταύτας, Εὐφημίας, Εἰρή-

D *Talia principio educatione inclyta Virgo potita, tantaque tormentorum ei superata procella, talem denique ter beatum finem nacta, quibusnam olim pietatis ergo clararum mulierum, quibusnam earum quæ postea claruerunt, comparata, non longe a se deficere minorisque præ illa esse arguerit? Ex quibus nimirum, aliæ fidei merito virtutis in Deum specimen dederint; cujusmodi sunt, Sara illa Abrahæ conjux, Rebecca, Rachel: Anna præterea, Samuelis mater; Debora, Judith, Esther. Addam et Annam Phanuelis, Annamque aliam Joachim, et Elisabet Zachariæ: aliæ vero rursus, dilectione in Christo Jesu præfulsisse palmamque reportasse dicantur; cujusmodi sunt protomartyr illa ac præclara virgo Thecla; illaque prior, quæ in Evangeliis legitur, Maria Magdalena: postque illas Euphemia, Irene, Æcatharina, Sophia cum filiabus*

[21] II Tim. II, 11.

Digitized by Google

suis, Fide, Spe et Charitate; Ripsimia et Febronia, aliæque post eas. Has omnes partim superavit Anastasia, partim vero æquavit. Quinimo superavit omnes, nisi audax dictu istud videatur; illas quidem quæ fide magnifice clarere creduntur, charitatis perfectione præcellens; illas vero quæ charitatis perfectione splendent, fidei excellentia vincens. Ac si libet, fide quidem eximie perfecta, his quæ fide consummationem habeant; charitatis vero excellentia illis præstat, quæ sincere charitate diligant. Cunctis porro sanctis adolescentulis divinarum gratiarum cumulo tantum eminet, quantum pluribus acerbioribusque pro Christi dilectione fideque perfuncta tormentis, acerbiore casu adversarium elisit.

Sed, o puella, prorsus immaculata ac incorrupta! quæ prius quidem religiose exercens, corporis vitia ac libidines mortificasti (imo, ne exstare quidem in te a principio ista permisisti) quæque deinde certaminis palæstra, ipsa quoque membra, in quibus illis vigere comparatum est, putata amisisti ut soli Christo in Spiritu viveres! O Christi sponsa et soror et mater[22]! castissimam, quoad licet, Dei Matrem imitata; ac animo quidem in carne ipsa quoque præpurgata, velutque divino quodam semine conceptis Spiritus primitiis, varisque propter illum tormentis enixa, ac quæ Spiritu salutis Christo Domino in corde genito, ad eum gaudens commigrasti.

O sexus sexum omnem eximie vincens: sexus muliebris in virili sensu. Quinimo natura indolesque hominis in angelica elucens mente atque virtute, quæ igni, ferro omnisque generis tormentis congressa; ac cum postea abscissæ mammæ, manusque ac pedes, evulsique dentes; ac lingua primum, tum cervix cæsa esset, Christum non prodidisti, aut quæ est in illum, fidem mentita es, accipe tenues has sermonum primitias. Quid enim hæc oratio ad tuam virtutem, quam laudant angelorum acies, celebrantque cœlestes omnes Potestates? Animum tamen, o incorruptissima! acceptum habens, exsuscita nos de lacu miseriæ et de luto fæcis, ut quæ Resurrectio sis ac dicaris, veramque Resurrectionem Christum in te refeceris; et statue super petram pedes, animique gressus nobis dirige; ut tuo numine meliorem vitam divinioremque resurrectionem consecuti, gloriam et laudem et gratiarum actionem submittamus, Patri et Filio et Spiritui sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

[22] Matth. XII, 50.

(77) *Εἰρήνης*. Duæ Irenes Græcis pariter Latinisque tabulis celebres; etsi illis parum variantibus, nec liquet cui potissimum a Justiniano erecta celebris illa sanctæ Irenes basilica, cujus Procopius meminit libro I, ac cum qua Nicetas hic Anastasiam comparat.

(78) *Σοφίας*. Sophiæ et filiarum martyrum diem natalem Græci recolunt 17 Septembris. Allis diebus ascriptum Romanæ tabulæ.

A νης (77), Αἰκαθερίνης, Σοφίας (78), καὶ τῶν θυγατέρων αὐτῆς, Πίστεως, λέγω, καὶ Ἐλπίδος καὶ Ἀγάπης· Ῥιψιμίας (79), Φεβρωνίας, καὶ τῶν ἑπομένων αὐταῖς. Τούτων πασῶν Ἀναστασία, ὧν μὲν ὑπερέσχεν, ὧν δὲ κατὰ ταυτὸν ἠνέχθη. Μᾶλλον δὲ, πασῶν ὑπερέσχεν, εἰ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν· τῶν μὲν ἐν πίστει λαμπρῶς εὐδοκιμεῖν πιστευομένων, τῇ τῆς ἀγάπης ὑπερβαλούσῃ τελειότητι· τὰς ἐν ἀγάπῃ δὲ τελειότητι κλειζομένας, τῇ ὑπερβολῇ τῆς πίστεως νικήσασα. Εἰ βούλει δὲ, πίστει μὲν ὑπερτελεῖ τὰς ἐν πίστει τετελειωμένας, ὑπερβολῇ δὲ ἀγάπης τὰς ἀκραιφνῶς ἀγαπώσας παρευδοκιμεῖ. Πασῶν δὲ νεανίδων ἁγίων κατὰ τοσοῦτον ταῖς θείαις χάρισιν
B ὑπέρκειται, καθ' ὅσον καὶ πλείοσι καὶ δριμυτέραις ταῖς ὑπὲρ ἀγάπης Χριστοῦ καὶ πίστεως περιπεσοῦσα τιμωρίαις, δριμύτερον κατέῤῥαξε τὸν ἀνταγωνιστήν.

Ἀλλ', ὦ κόρη πανάμωμε καὶ πανάφθορε, ἡ τῇ ἀσκήσει μὲν πρότερον τὰ πάθη νεκρώσασα τοῦ σώματος· μᾶλλον δὲ, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐν σοὶ ταῦτα συγχωρήσασα· τῇ ἀθλήσει δὲ τὸ δεύτερον, καὶ αὐτὰ τὰ μέλη, οἷς ἐνεργεῖσθαι πέφυκε τὰ πάθη, περιαιρεθεῖσα, ἵνα μόνῳ ζήσῃς ἐν πνεύματι Χριστῷ. Ὦ νύμφη Χριστοῦ καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ, ἡ τὴν ὑπέραγνον, ὡς δυνατὸν, Θεομήτορα μιμησαμένη· καὶ ψυχὴν μὲν καὶ σάρκα τῷ Πνεύματι καὶ αὐτὴ προκαθαρθεῖσα, τὴν ἀπαρχὴν δὲ τοῦ Πνεύματος οἷα δὴ σπέρμα θεῖον ἐλλαβοῦσα· καὶ διὰ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ μὲν ποικίλων ὠδινήσασα τιμωριῶν, πνεῦμα δὲ σωτηρίου Χριστὸν Κύριον ἐν καρδίᾳ γεννήσασα, πρὸς
C ὃν χαίρουσα μετέστης.

Ὦ φύσις ὑπερφυεστάτη· φύσις γυναικὸς ἐν ἀνδρείῳ φρονήματι· μᾶλλον δὲ, φύσις ἀνθρώπου ἐν ἀγγελικῇ διανοίᾳ καθορωμένη καὶ δυνάμει· ἡ πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ παντοδαποῖς μηχανήμασι περιβληθεῖσα· εἶτα μαστοὺς ἀφαιρεθεῖσα· χεῖράς τε καὶ πόδας, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκκοπεῖσα· γλῶσσαν μὲν πρῶτον, ἔπειτα τὴν κεφαλὴν τμηθεῖσα· τὸν δὲ Χριστὸν οὐ προεμένη, οὐδὲ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ψευσαμένη, δέξαι τὴν μικρὰν τῶν λόγων ἀπαρχήν. Τί γὰρ οὗτος ὁ λόγος πρὸς τὴν σὴν ἐστιν ἀρετὴν, ἣν ἀγγέλων ὑμνοῦσι στρατιαὶ, πᾶσαι τῶν οὐρανῶν Δυνάμεις ἐπαινοῦσιν; Ἀλλὰ τὴν πρόθεσιν, ὦ πανακήρατε, προσηκαμένη, ἀνάστησόν ἡμᾶς ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας,
D καὶ ἀπὸ πηλοῦ πλύος, ὡς ἀνάστασις οὖσα καὶ καλουμένη· καὶ τὴν ὄντως ἀνάστασιν ἐν σοὶ μυστικῶς ἀναπαύουσα, Χριστόν· καὶ στῆσον ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας, καὶ κατεύθυνον ἡμῖν τῆς ψυχῆς τὰ διαβήματα· ὅπως διὰ σοῦ ζωῆς κρείττονος καὶ ἀναστάσεως τετυχηκότες θειοτέρας, δόξαν καὶ αἶνον καὶ εὐχαριστίαν ἀναπέμψωμεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(79). *Ῥιψιμίας*. Ripsimiæ virginis sacræ in Armenia memoriam sub Tiridate rege, a quo ejus frustra tentata pudicitia est, Latini recolunt 29 Sept., Græci 30. Febroniæ item virginis celeberrimæ utrique 25 Junii: ut sicut nobilissimas matronas veteris testamenti, sic et novi clarissimas (Byzantii maxime) mulieres adduxisse Nicetas putandus sit ut omnibus parem aut fere superiorem prædicando Anastasiam, luculentum ei encomium texeret.

Digitized by Google

AD SANCTORUM EUSTATHII

THEOPISTES AC LIBERORUM

ACTA ANTIQUA EORUMQUE LAUDATIONEM NICETA AUCTORE

FR. COMBEFISII MONITUM *.

Sancti Eustathii et sociorum martyrum, quæ produco, ipsa vere Acta antiqua sunt ; quorum auctor, quibus ad ea præfatur, æqualem se (quod ipsum vir plane πολυΐστωρ, juxta ac κριτικώτατος Leo Allatius, sua illa de Symeonibus eorumque scriptis dignissima luce, mihique hactenus deposito tradita diatriba censuerat) sanctis iisdem martyribus serio prodit ac significat. Nec falso eum prodere, indicat ipse character, quem gravissimum atque simplicem, nulliusque interpolantis temeratum manu (quod vel levi conjectura deprehendi queat) vir Christiana simplicitate solertissimus, iis indidit. Nec vere de illis, si in manus venissent, dicturum arbitror illustrissimum annalium patrem, quod de iis quæ ipsis versaverat, (Metaphrastis scilicet nomine Latine vulgatis) Christi anno 120, n. 4, ita pronuntiavit : *Putamus tamen eis multa superaddita esse* ; sed pro suo candore, mitiori censura illa habiturum : seu potius digna vere *tanti martyrii Acta, cujus Romæ memoria egregiis illustrata monumentis* ; quin urbe agroque Parisiensi, tutela, pignoribus charissima ; quin utroque orbe Christiano in perpetuum florentissima, summeque veneranda ; sic augusta, sic plana, sic fuco omni carentia, veneraturum, laudaturum ; iis, ceu gemma pulcherrima, ac pretiosissima amplissimos Annales suos ornaturum. De illis Metaphrastis nomine sic vulgatis quid sentiam ipse, paucis expedio.

Dispexi illa attentius ; quin mihi etiam ex altero eminentissimi cardinalis Mazarini probato codice, eadem hæc Latina feci ; tantisper offensus interpretis stylo paulo humiliori, ubi auctor illo non male nitet atque assurgit. Addita vix occurrunt, seu alia ac antiquus auctor ediderat. Solemni potius more ejusmodi μεταφράσεων, quædam leviuscule aucta, vel ordine modoque mutata, excepto stylo, apparebant ; quæ mihi artis solertia, ἀσύστατον potius invexisse, quam ornatum suis præclare radiis micanti operi videtur addidisse. Qua in re major licentia fuit, tum ejus, qui duobus libris Italice, iisque Gallice redditis, Eustathii sociorumque certamen voluit exornare, finxitque in eo plura, tum qui sacras Metamorphoses Gallico idiomate, inque illis Eustathium, produxit. Habuere illi duntaxat Metaphrastea Acta, eaque Latina (nec enim ii Græce videntur scivisse), proposita ; quæ ipsa, eo quem dixi modo, tractavere.

Quem produco Nicetam Paphlagonem (Ignatio Constantinopolitano æqualem, illique affectissimum, ac Vitæ ejus Radero editæ auctorem) Eustathium sociosque laudantem, vere unum dicam, sua hac Laudatoria, præclare in eos oratoris munus obiisse. Habuit ille non Metaphrastea illa, sed antiqua nostra, ipsa suo schemate veneranda atque augusta Acta proposita. Detraxit nihil, auxit, aut immutavit ; floseulis rhetoricis, verborum ἐμφάσει, oratoriis luminibus duntaxat illustravit ; atque suavius aures tangerent, ac animum caperent, scito quodam lenocinio temperavit, ac composuit. Vir scilicet eo dicendi genere eximius ; cujus in singulos quosque apostolos, illustres produco panegyricos ; mea, proxime vulganda, jamque umbilicum spectante, *Bibliotheca concionatoria* ; quibus certiora quæque, ac Ecclesiarum longa traditione accepta, nihil Abdiam ac apocryphos alios moratus, vir labore strenuus, eloquio clarus compunsque, ac vere ῥήτωρ, de primis illis Christianæ religionis antistitibus feliciter orat, atque exponit : ut alios ejus panegyricos taceam ; inque illis Gregorii τοῦ Θεολόγου, cujus neminem theologiam ac ornamenta reliqua tantis eloquentiæ nervis sicque luculenter existimo laudasse. Faxit Deus ut ubi Latinis meis vocibus paulo dejectior suo illo manipulo minime displicuerit suis ille, Græcisque cultissimis copiosiore messe etiam Anastasiam seniorem Hyacinthum Amastrensem, Joannem Chrysostomum, Theclam aliosque laudans, propensius oblectet, ac ad pietatem ædificet.

Actorum nostrorum testis egregius, aureo vere flumine Joannes Damascenus *orat.* III, *de imaginibus* ; qua ex ipsis bene longam περικοπήν, ipsis eorum verbis produxit. Refert illa Eustathio venanti oblatam in cervo crucis Christique effigiem, factumque ad ipsum ejus oraculum, quo futuri illi totius stadii propositique certaminis vaticinium habeatur ; certa nimirum structura (mira licet casuum eventu inque diversitate ; Græci περιπέτειαν vocant ; qua lusit egregie Dei providentia), deinceps cohærentibus omnibus ad ipsam martyrii metam ; ut nedum multa, si vere illa sunt, superaddita, sed et pauca opus totum labefactent ac inficiant. In Damasceni ipso loco commissus hiatus male interpretem egit. Nos sana omnia, meliori codice repræsentamus. Latinis quoque Metaphrastis, Placidæ uxor vitio *Trajana* dicitur, cum Græca melius Ταταυήν, *Tatianam*, habeant. Ipsum Eustathii augustum nomen, ac quo victoriæ videatur ex ipso sacro fonte haboisse oraculum, velut ipso Deo sacerdotis ore indente, futuramque ejus constantiam, ac firmitatem illo contestante, male sibi vulgus in *Eustachium* deformavit ; quod ipsum nomen titulus præfert in Vita Surio edita ; etsi in margine *Eustathii* emendetur.

* *Illustrium Christi martyrum lecti Triumphi*, Paris. 1660, 8°.

Digitized by Google

Eustathii meminerunt, seu, ut malunt scribere, Eustachii, etiam Latini, Usuardus et Ado 2 Novemb., si tamen Ado, non ejus appendix ; ac quod Romanum vocant Eusebianum. Mirum nullam exstare in Rosveydiano Martyrologio ejus memoriam, si modo illud vere antiquum Romanum est, ac quod sanctus Gregorius papa Romanum indicavit ; scribenti Romæ Baronio quam expetitum, tam desideratum, frustrata diligenti adeo rerum ecclesiasticarum indagatori tot fulta adminiculis exquirendi opera : quanquam non raro celebrior aliis locis sanctorum memoria, atque martyrum, quam quibus vixere, seu functi agone sunt. Titulus qui Romæ exstat Eustathii, quam antiquus, me latet : haud certe ille recentior : vel aperienda illius origo, si quis dicti jam Martyrologii, seu etiam Gregorii in libro Sacramentorum, silentio, recentiorem illi Eustathii memoriam, ac cultum contendit. Scripta Romæ, ac Latino scriptore ipsa, qua repræsento lingua, Acta hæc, ut certo affirmari nequit, sic nihil abhorrere spectatis ejus ætatis Latinorum moribus, ac in iis Christianorum, liquet.

Quæ de Eustathii (olim Placidæ, eoque nomine Josepho clarissimi in bello Judaico) expeditione novissima, sub extremis Trajani temporibus, habent Acta ; deque ejus Trajano bellis fatigato desiderata opera, ac veterani ducis industria, consentientissima sunt iis quæ de Trajano, ejusque in Oriente bellis, refert Dio, quibus Assyrios Persasque ita debellavit, ut tamen ii tumultantes, ægre in fide ac officio continerentur : quo ipse nomine expostulat ad senatum. In hos ipsos movisse, ac primum iis studentes Judæos illa indicant, cum postremum, ubi et conjugem recepit, superasse ipsum Hydaspem fluvium memorant, eoque interiorem hostium ditionem pervasisse. Hydaspes enim ille Medus est, de quo Virg. VI *Georg.*, Strabo, Plin., Quintus Curt. aliique. Quod ejus suppressum nomen gentilibus, nemo mirum habeat, qui non omnino sit Romæ Romanisque in rebus peregrinus. Abunde fuit Christianæ superstitionis reum obiisse Eustathium, ut ejus memoria illis penitus aboleretur ; quando nec tyrannis imperatoribus parceretur, quin latæ illis leges vel expungerentur, vel sequentium imperatorum nominibus censerentur ; nec consulibus, quin ex albo consulum ipsorum nomina, non levi publicæ rei damno, temporumque ac contractuum rationis incommodo, delerentur. Si qua igitur præclare bello gesta per id tempus Eustathio, cujus triumphum exceperit bos Phalariticus, morsque extraneis exsecrata, hæc vel legati, vel summi principis nomine, gentis ritu fuerint consignata. Secessio denique Eustathii profligata re familiari, amissisque opibus quibus consulatis ac patritia dignitas sustentanda esset, nihil a Romanis moribus abhorret cum lata olim lege, qui pari usi fortuna essent, seu alia ratione facultates ordini congruas amisissent senatu movendi essent. Hæc mihi strictim ; tu, Lector, antiquo hoc monumento fruere.

ORATIO XVIII.

Laudatio inclyti martyris Eustathii, Agapii, Theopisti et Theopistes.

Præclarum in victorum choro Eustathium laudabo, tametsi ærumnis flectitur animus : æquum enim ac sanctum, neque id modo, sed et oppido utile atque commodum. Neque enim quia sæculi malis gravamur, idcirco tacebimus ; sed quia justum Dei amicos prædicationibus accipere, pro virili nostra laudare non desistemus : nec denique quod Ecclesiarum Dei curis ac sollicitudinibus premamur, egregii martyris celebrationem differemus, sed quia probatissimus ille in ærumnis, probatissimus defungendis pietatis causa certaminibus ac laboribus, quorum etiam nomine cunctis fere majorem martyribus venerationem obtinet, idcirco

ΛΟΓΟΣ ΙΗ'.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα Εὐστάθιον, Ἀγάπιον, Θεόπιστον, καὶ Θεοπίστην.

Τὸν ἀοίδιμον ἐν ἀθλοφόροις Εὐστάθιον ἐπαινέσομαι, καὶ εἰ ταῖς θλίψεσι κάμπτομαι· ὅσιον γάρ· καὶ οὐχ ὅσιον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμον. Οὐ γὰρ ὅτι τοῖς τοῦ βίου κακοῖς βαρυνόμεθα, διὰ τοῦτο σιγήσομεν· ἀλλ' ὅτι ἄξιον τοὺς τοῦ Θεοῦ φίλους δεξιοῦσθαι ταῖς ἀναῤῥήσεσι, τῆς κατὰ δύναμιν εὐφημίας οὐκ ἀφεξόμεθα· οὐδ' ὅτι φροντίσι καὶ μερίμναις Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ πιεζόμεθα, τὴν τοῦ μεγαλομάρτυρος ὕμνησιν ὑπερθησόμεθα· ἀλλ' ὅτι δοκιμώτατος ἐν ταῖς θλίψεσιν ἐκεῖνος, δοκιμώτατος ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνίσμασι καὶ πονήμασιν, οἷς καὶ πάντων μαρτύρων σχεδὸν σεβασμιώτατος ἀναδείκνυται, διὰ ταῦτα τῶν ἐγκωμίων τὸν ἔρανον ὡς ὀφειλὴν καρποφορού-

S. EUSTATHII ET SOCIORUM ACTA ANTIQUA.

Martyrium sanctorum ac inclytorum Christi martyrum Eustathii, Theopistes, ac liberorum.

Prostat mortalibus ex naturæ ipsa indole propria ad virtutes præstandas adhortatio, atque palæstra, id in proximum conferendum docens, quod velis ab alio in te conferatur, idque demum gratiarum actionis nomine, Deo beneficiorum largitori rependendum, quod ab iis, quos beneficio demeruerit, exigas ipse ut rependatur. Quin ex divinis quoque Scripturis, prostant doctrinæ plurimæ ; beatorum item ac clarorum virorum gesta inclyta ac facinora ; qui plane, animata quædam simulacra, æmulatione virtutum, quibus præclare, egregiaque laude functi sunt, volentibus hæc illorum magisteria sequi, exhibeantur. Perinde igitur mihi constitutum, ut tum veterum heroum præclara gesta

Μαρτύριον τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων, Εὐσταθίου, καὶ Θεοπίστης, καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν.

Πρόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἐκ φύσεως οἰκεῖον διδασκάλιον πρὸς τὴν τῶν ἀρετῶν κατόρθωσιν, διδάσκον ἐκεῖνο ποιεῖν τῷ πλησίον, ὅπερ αὐτὸς πάσχειν παρ' ἑτέρου βούλεται· ἐκεῖνό τε ἀποπληροῦν τῷ εὐεργέτῃ Θεῷ, εὐχαριστίαν, ἃ καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν εὐεργετουμένων ἀπαιτεῖ. Πρόκεινται δὲ καὶ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν διδασκαλίαι παμπληθεῖς, καὶ πράξεις ἀνδρῶν μακαρίων καὶ ἀοιδίμων, οἱ εἰκόνες τινές εἰσιν ἔμψυχοι πρὸς μίμησιν τῶν ἀγαθῶν κατορθωμάτων, τοῖς βουλομένοις ἕπεσθαι ταῖς αὐτῶν ἀρεταῖς. Οὐδὲν οὖν ἧττον προεθέμην προθεῖναι ἐγγράφως τῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν ἀνδραγαθίας, καὶ τὰ νῦν ἐν τοῖς καιροῖς ἡμῶν κατορθωθέντα, πρὸς εὐεργεσίαν μὲν τῶν ἀκουόντων, ἐπιστροφὴν δὲ τῶν φασκόντων, μὴ

Digitized by Google

μεν αὐτῷ · ἅμα μὲν τὰ αἴσια, τῷ μεγάλῳ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῇ · ἅμα δὲ καὶ ἑαυτοῖς, ἐν τοῖς ὑπὲρ ἐκείνου λόγοις, παράκλησιν τῶν λυπούντων ἱκανῶς χαριζόμενοι.

laudationis ei symbolum tanquam debitum dependemus; quo scilicet tum præclaro pietatis pugili læta faustaque, tum vero etiam nobis ipsi, quibus eum efferimus, a tristibus atque molestis levamen, quantum satis sit, præbeamus.

Δεῦρο δὴ οὖν, ὦ μακάριε τῆς ἀληθείας μάρτυς, καὶ τῶν ἀθλητῶν ἁπάντων ἀγαθοφυέστατε καὶ λαμπρότατε. Δεῦρό μοι σήμερον ἐκ τῶν οὐρανίων καὶ νοητῶν κατοικητηρίων ἅμα τοῖς σοῖς ἁγιωτάτοις μέλεσι προσεγγικώς. Αὐτὸς γίνου τῶν ἡμετέρων βραβευτὴς καὶ διαιτητής · καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ῥᾴθυμον ἀναζωπύρησον, καὶ τὸ ἀμυδρὸν τῶν ἐννοιῶν καταλάμπρυνον, καὶ τὸ ἀμβλὺ δὲ καὶ νωθρὸν παραθήξας τοῦ νοῦ, τὰς ὑπερόγκους ὑμῶν ἀνδραγαθίας καὶ ἀριστείας ἐπιτόμως ὑπόμνησον · καὶ ὑπόσχου τοῖς ἡμετέροις λόγοις εἰς αἴνεσιν, ὡς ἂν αὐτός τε καταφανέστερος εἴης ἔτι μᾶλλον καὶ γνωριμώτερος, εἴπερ τινὲς ἄρα τυγχάνοιεν ἀνεπαίσθητοι τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς ἁγιωσύνης τῆς σῆς · πᾶσι δὲ παράκλησιν ἀγαθὴν καὶ πνευματικὴν ἐμποιήσειας οἰκοδομήν.

Adesdum igitur, o beate veritatis testis, pugilumque omnium nobilissime ac clarissime. Adeste mihi hodie, a cœlestibus ac spiritalibus sedibus accedens, una cum sanctissimis membris tuis. Esto ipse nostrorum arbiter ac judex; animique nostri segnitiem excitans, obscuras ipsius rationes ac sensa illustra: mentisque hebetudinem ac tarditatem acuens, præmagnifica vestra certamina, resque vobis præclare gestas strictim suggere: nostris denique sermonibus laudationis argumento impendere; quo tum ipse adhuc illustrior efficiaris atque notior (siquidem ulli sunt, quos magnificentiæ sanctitatis tuæ sensus fugerit), tum bonam cunctis jucunditatem ac spiritalem ædificationem ingeras.

Δεῦρο δὴ καὶ ὑμεῖς, ὅσοι πρὸς δόξαν τῶν ὑμνουμένων συντρέχετε · τὴν φλεγμονὴν τῶν ἀτόπων λογισμῶν κατευνάζοντες, καὶ τῆς βιωτικῆς ὀχλήρίας τὰς ἐπαναστάσεις ἐκκρούοντες, συνετῶς καὶ πανευλαβῶς ὑπόσχετε τὴν ἀκρόασιν. Ἔστι γὰρ, οὐ τοῖς ἀγνοοῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς καλῶς εἰδέναι δοκοῦσιν, ὠφέλιμος ἡ ἀφήγησις. Ὡς γὰρ τῶν Εὐαγγελίων καὶ τῶν ἱερῶν λογίων ἁπάντων τὰ ἐπισημότατα, συνεχῶς μελετώμενα, καὶ τοῖς εἰδόσιν αὐτὰ

Quin vos quoque adeste omnes, qui ad eorum qui laudis argumento propositi sunt, gloriam concurritis. Absonarum cogitationum æstum sedantes, curarumque sæculi rebelles motus excutientes, solerter omnique modestia aures accommodate. Est enim narratio, nedum iis qui nesciunt, sed et qui probe videntur nosse, quam utilis. Sicut enim Evangeliorum sacrorumque omnium eloquiorum præstantissima capita, jugiter tractata ac repetita,

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

δύνασθαι νῦν τοιαῦτα κατορθοῦσθαι, οἷα ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις, ἵνα γνῶσι πάντες πῶς οὔτε χρόνων, οὔτε καιρῶν δυσχέρειαι, οὐδὲ ἀναστροφὴ ἀπηγορευμένου βίου ἐμπόδιον γίνεται, πρὸς κατόρθωσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων · ἐὰν γὰρ θελήσῃ τις πρῶτον τῷ φυσικῷ νόμῳ ἑπόμενος, ἔτι δὲ καὶ ταῖς διδασκαλίαις τῶν προειρημένων ὁσίων Πατέρων ἀκολουθεῖν, ῥᾳδίαν εὑρήσει ὁδὸν τῆς ἐναρέτου πολιτείας · οἷοί εἰσι πρὸς διήγησιν καὶ ἡμῖν ἄνδρες, ὧν καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς βίον ἀναγράψω, καὶ τὸν τοῦ τέλους ἔπαινον, ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς ἔργων ἐπιδείξω.

scripto consignem, tum eorum qui nuper nostrisque temporibus virtutis laude claruerunt: quo scilicet auditores quidem commodum sentiant; ii vero qui oppido inficiatur, posse nos modo talia præstare, qualia antiquis temporibus, errorem abjiciant; sciantque omnes, neque temporum, neque articulorum molestias, neque vero projectæ vitæ anteactas rationes impedimento esse, quin præclara quis designet, ac rite virtutem colat: modo enim animo constitutum habeat, ut primum naturalem legem, tumque etiam sanctorum, quos diximus, Patrum doctrinas consectetur, ejus disciplinæ viam, quæ virtute nitet, facilem nanciscetur. Ejusmodi sunt, quorum nobis res enarrandæ incumbunt; viri scilicet, quorum a principio sim vitam conscripturus, finisque laudem ex eorum claris operibus, monstraturus.

Ἐν ταῖς ἡμέραις Τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως, τῆς εἰδωλομανίας κρατούσης, ἦν τις στρατηλάτης, ὄνομα τούτῳ Πλακίδας · γένους τοῦ κατὰ κόσμον ἐπιδόξου, πλούσιος σφόδρα, ὑπερβάλλων πάντας τοὺς ἐνδόξους, ἔν τε κτήμασι καὶ ἀργυρίῳ καὶ ἀνδραπόδοις, καὶ τῇ λοιπῇ περιουσίᾳ. Ἕλλην δὲ ὑπῆρχε τὴν θρησκείαν · τοῖς δὲ ἔργοις τῆς δικαιοσύνης παντοίως ἐκεκόσμητο. Πολεμικώτατός τε ὢν, καὶ δεξιᾷ τύχῃ ἐν πᾶσιν εὐδοκιμῶν. Ἦν δὲ καὶ περὶ τὴν θήραν σπουδαῖος, καὶ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν ἡδέως κυνηγῶν. Ἀλλ' ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς Θεὸς, ὁ πάντοτε τοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ δούλους προσκαλούμενος, οὐ παρεῖδεν αὐτοῦ τὰ εὐποιΐας · οὐδὲ ἠθέλησε τὴν ἀγαθὴν καὶ ἀξίαν τοῦ Θεοῦ γνώμην ἄμισθον καταλειφθῆναι, τῷ σκότει τῆς εἰδωλομανίας καλυπτομένην · ἀλλὰ κατὰ τὸ γεγραμμένον · *Ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν*, ἐφθασε καὶ εἰς αὐτὸν τοῖς χρηστοῖς αὐτοῦ σπλάγχνοις τοῦ σώζειν βουλόμενος.

Trajano imperii sceptra moderante, ac cum insanus simulacrorum cultus late vigeret, fuit quidam magister militiæ, Placidas nomine. Is genere clarissimus erat, ac valde dives; cunctosque inclytos ac claros, prædiorum amplitudine, pecuniæ vi, servorum copioso ambitu, ac substantia reliqua, superabat. Ac quamvis cultu gentilis erat, justitiæ tamen operibus omnino præfulgebat. Vir nimirum bellicosissimus, ac qui prospera in omnibus fortuna meretur. Quin et venatui gnavus incumbebat, lubensque quotidie feras insequebatur. Clementissimus vero ac benignissimus Deus, qui semper dignos servos vocet, ejus minime beneficentiam despexit, aut benignum ac mitem, Deoque dignum animum, insani idolorum cultus tenebris obductum, mercedis vacuum, ac indonatum relinquendum duxit, Sed juxta quod scriptum est: *In omni gente qui timet Deum, et operatur justitiam, acceptus est illi* [30], ad ipsum quoque suavissimis visceribus salutem præstare volens, pervenit.

Ἐξελθόντος οὖν αὐτοῦ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐπὶ τὰ

Quadam igitur die venaturus in montibus una

[30] Act. x, 35.

Digitized by Google

bis etiam qui noverunt, voluptatem creare solent, ac incitamento ad virtutem esse; sic et divini Eustathii ac sociorum vita, quoties memoriæ succurrit, compunctionis atque fidei argumentum animis religiosis exsistit.

Fuit primum Eustathius civis Romanus : generis autem nobilitate, divitiarum abundantia, gloriæ claritate, quin et corporis decora specie, fortis spiritus præstantia, ingenii subtilitate, prudentiæ copia, adeo sibi imperatorum conciliaverat animos, ut et exercitibus cum magistratu præficerent; summaque bellicæ rei solertia hostibus formidabilem, nec raro maxima adversus illos excitantem tropæa, communi magni Senatus suffragio, magnum supra omnes magistrum militiæ renuntiavissent. Porro vir bonus hac utrinque gnavus virtutis exercitator cum esset, ejus partem corpori addictiorem, crassioremque ac aspectabilem, imperatori pariter atque populis magnifice exhibebat; spiritalem autem, bonæque indolis morum animi affectionem, universorum Conditori addixerat; tametsi tunc adhuc veritatis illustrationum rudis, atque his necdum initiatus erat. Quanquam enim Græcanicis vanitatibus occupato animo, nullum tamen opus quod laudem habeat, ac Deo acceptum sit, negligebat : nempe redimendo captivos, afflictos consolando, vindicando quos violaret injuria, pauperes juvando, modisque omnibus omnes strenue demerendo, vir mirabilis, Christi humanitatem atque mandatum æmulabatur, etsi necdum fidei luce aspirantem Je-

ἡδονὴν καὶ παράκλησιν εἰς ἀρετὴν εἴωθεν ἐμποιεῖν, οὕτως ὁ Εὐσταθίου τοῦ θείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ βίος ὁσάκις ἂν ἐπὶ μνήμης γένοιτο, τοῖς φιλοθέοις κατανύξεως γίνεται καὶ πίστεως ἀφορμή.

Ἐκεῖνος πολιτείας μὲν ἔλαχε πρῶτον Ῥωμαϊκῆς· εὐκληρίᾳ δὲ γένους, καὶ πλούτου περιουσίᾳ, καὶ δόξης περιφανείᾳ, ναὶ δὴ καὶ ὥρας σώματος καλλονῇ, καὶ ἀνδρίας πνεύματος ὑπερβολῇ, καὶ διανοίας ὀξύτητι, καὶ φρονήσεως πυκνότητι, ἐπὶ τοσοῦτον βασιλεῦσι Ῥωμαίων προσφκείωτο, ὡς καὶ τῶν στρατευμάτων αὐτὸν καταπιστεύεσθαι τὰς ἀρχάς· καὶ στρατηγικώτατα τοῖς πολεμίοις ἀντιταξάμενον, καὶ μέγιστα κατ' αὐτῶν πολλάκις ἀναστησάμενον τρόπαια, κοινῇ τῆς μεγάλης βουλῆς ψήφῳ, μέγαν ἐπὶ πάντων ἀναρρηθῆναι στρατηλάτην. Ἀγαθὸς δὲ ὁ ἀνήρ, καὶ τὴν ἀρετὴν ἀμφοτεροδέξιος ὤν· τὴν σωματικωτέραν μὲν καὶ φαινομένην, τῷ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς δήμοις φιλοτίμως ἐπεδείκνυτο· τὴν νοουμένην δὲ καὶ ἀγαθοφυῆ τοῦ τρόπου διάθεσιν τῆς ψυχῆς, τῷ τῶν ὅλων ἀνετίθετο ποιητῇ· εἰ καὶ τῶν τῆς ἀληθείας ἀμύητος ἔτι τότε καθίστατο φωτισμῶν. Καίπερ γὰρ Ἑλληνικαῖς ματαιότησι προειλημμένος, ὅμως οὐδενὸς ἔργου τῶν ἐπαινετῶν καὶ φίλων Θεῷ πορημέλει· αἰχμαλώτους λυτρούμενος, θλιβεροὺς παραμυθούμενος, ἀδικουμένους δικαιῶν, πενομένοις ἐπικουρῶν, καὶ πᾶσι τρόποις πάντας εὐεργετεῖν ὁ θαυμάσιος ἐσπουδακὼς, τὴν Ἰησοῦ φιλανθρωπίαν ἐμιμεῖτο καὶ ἐντολήν, μήπω τὸν Ἰησοῦν διὰ πίστεως ἐγνωκώς. Καὶ ὁ περὶ Κορνηλίου τῶν Πράξεων ἡ

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

cum exercitu, omnique obsequio, egressus, cervorum procul armentum pascens conspicatur : distributoque, ut moris est, exercitu, in eos insequebatur. Cuncto autem exercitu indagini intento, apparet illi unus totius armenti longe maximus, per prærupta, ad densiora dumetis loca, ac invia erumpens. Hunc ille conspicatus, ac capiendi desiderio accensus, cunctis sociis relictis, paucisque militibus connitentibus, retro insequebatur. Porro universis fatiscentibus, unus ipse strenue insistebat. Dei autem providentia nec æquo elanguente, ut nec ipso animum despondente, prædamque præsumente, dum diu multumque insequitur, ab exercitu procul abreptus invenitur. Tum cervus præcelsæ rupis arrepto vertice, in eo constitit. Huic ipsi magister militiæ solus, nullo comite prope admotus, fixo gradu circumspectat undique, ac quo tandem modo prædæ compos efficiatur, animo cogitat. Enimvero sapientissimus ac misericors Deus, qui omnis generis vias, ac rationes quibus hominum consulat saluti, adinvenit, prædam cogitantem vicissim præda capit; non sicut Cornelium Petri usus opera, sed velut Paulum persequentem propria illi specie objecta [31].

Diu autem consistente Placida, ac cum intentis in cervum oculis, ejus magnitudinem miraretur, nec ullus capiendi modus succurreret, ostendit Dominus tale prodigium quod nec abhorreret, nec suæ potentiæ magnitudinem superaret. Sed sicut in Balaam, cum sermonem asinæ indidisset, illius arguit dementiam; ita hic quoque in cervi quidem cornibus venerabilis Crucis exstantem figuram, solis ipsos radios fulgore vincentem, ostendit; inter cornua vero, bisque mediam, divini ejus

[31] Act. x, 1; Act. IX, 5.

δρη θηρεῦσαι μετὰ τοῦ στρατοπέδου, καὶ πάσης τῆς θεραπείας, ὤφθη αὐτῷ ἀγέλη ἐλάφων βοσκομένη· καὶ διαστήσας κατὰ τὸ σύνηθες τὸν στρατὸν, ἐποιεῖτο τὴν κατ' αὐτῶν δίωξιν. Παντὸς δὲ τοῦ στρατοπέδου περὶ τὴν θήραν ἀσχολουμένου, φαίνεται αὐτῷ ἐξ τῶν ἐλάφων ὑπερμεγέθης πάσης τῆς ἀγέλης, ὁρμήσας κατὰ τοῦ χρημνοῦ ἐν δασυτέροις τόποις τῆς ὕλης καὶ δυσβάτοις χωρίοις· ὃν θεασάμενος ὁ Πλακίδας, καὶ ἐπιθυμήσας συλλαβέσθαι αὐτὸν, καταλιπὼν πάντας, μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν κατεδίωκεν. Ἀτονησάντων δὲ πάντων, μόνος παρέμεινε τῇ διώξει. Κατὰ πρόνοιαν δὲ Θεοῦ, μήτε τοῦ ἵππου ἀτονήσαντος, μήτε δὲ αὐτοῦ πρὸς τὴν σύλληψιν ἀπορήσαντος, ἐπὶ πολὺ καταδιώκων, μακρὰν εὑρέθη τοῦ στρατοπέδου. Ὁ δὲ ἔλαφος ἐκεῖνος καταλαβὼν ἀκρώρειαν πέτρας ὑψηλῆς, ἕστη ἐπάνω αὐτῆς. Φθάσας δὲ πλησίον ὁ στρατηλάτης, μηδενὸς συνόντος αὐτῷ, ἕστη περισκοπῶν πάντοθεν καὶ ἐννοῶν, ποίῳ τρόπῳ ἐπιλάβηται τῆς ἐλάφου· ἀλλ' ὁ πάνσοφος καὶ οἰκτίρμων Θεὸς, ὁ παντοίας ὁδοὺς πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων ἐπινοήσας, ἀντιθηρεύει τοῦτον ἐν τῇ θήρᾳ· οὐχ ὡς Κορνήλιον διὰ τοῦ Πέτρου, ἀλλ' ὡς Παῦλον διώκοντα διὰ τῆς ἰδίας ἐμφανείας.

Ἐπιπολὺ δὲ ἑστῶτος τοῦ Πλακίδα, ἀτενίζοντος μὲν εἰς τὸν ἔλαφον, καὶ θαυμάζοντος τὸ μέγεθος, ἀμηχανοῦντος δὲ πρὸς τὴν σύλληψιν, δείκνυσιν ὁ Κύριος τεράστιον τοιοῦτον, οὐκ ἀπεικὸς, οὐδὲ ὑπερβαῖνον τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὸ μέγεθος. Ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Βαλαὰμ, λόγον ἐνθεὶς τῇ ὄνῳ, ἤλεγξεν αὐτοῦ τὴν ἄνοιαν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα δείκνυσιν, ἐπὶ μὲν τῶν κεράτων τοῦ ἐλάφου, τὸν τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ, ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου διαλάμποντα· μέσον δὲ τῶν κεράτων, τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοφόρου σώμα-

Digitized by Google

βίβλος φησίν, ὡς ἀγνώστως ἐλάτρευε τῷ ζῶντι Θεῷ, διὸ δὴ καὶ τῆς ἄνωθεν κατηξίωτο θεογνωσίας, τοῦτο καὶ ὁ Εὐστάθιος διετέλει ποιῶν · καὶ πᾶσαν ἀγαθὴν ἐργασίαν ἐξ ἀγαθοειδοῦς καρδίας καρποφορῶν, πρὸς τὴν διὰ πίστεως ταύτῃ ὠδοποιεῖτο τελειότητα. Οὐ γὰρ ἄξιον ἀληθῶς, τὸν γνησίως περὶ τὴν ἀρετὴν διαπονούμενον, τῆς ἀπιστίας ἀποπνιγῆναι βυθοῖς. Διὸ δὴ καὶ τοῦτον θαυμασίως ὁ Κύριος πρὸς τὴν οἰκείαν γνῶσιν καὶ πίστιν ἐπεσπάσατο.

Ἆρ' οὖν τὸν ἴσον τρόπον τῷ Ἑκατοντάρχῃ καὶ τοῦτον ὁ Δεσπότης καλεῖ; Οὐδαμῶς · ἀλλὰ τὸν μὲν προσευχόμενον δι' ἀγγέλου φωνῆς πρὸς τὸν μέγαν ἀποστέλλει Πέτρον, τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον διδαχθησόμενον · αὐτοπροσώπως δὲ τὸν Εὐστάθιον καὶ οἰκείαις ἀνακαλεῖται φωναῖς. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς κλήσεως; Περὶ θήραν ποτὲ τῶν ἀγρίων ζώων διαπονούμενον, οὐρανία τοῦτον ἀντεθήρευσε χείρ. Καὶ γάρ τινα τῶν τεθεαμένων ἐλάφων, ὡς μὲν ὡραῖον ἰδεῖν, ὡς δὲ εὐμεγέθη καὶ πίονα κατ' ὀφθαλμοὺς ἐμφαινόμενον διώκοντα, καὶ πόρρω τῶν συνεξελαυνόντων διὰ τοῦτο γενόμενον · ἔργον δὲ τοῦτο θείας οἰκονομίας, ὡς εἰκὸς ἦν · καὶ ἐν ἐρημίᾳ τινὶ μονώτατον ἀπειλημμένον, τῆς Δεσποτικῆς οὐρανόθεν ἀκοῦσαι φωνῆς. Ἐπέστραπται μὲν γὰρ πρὸς τὸν ἄνδρα τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο ζῶον · οὗ πρὸς τῇ κεφαλῇ, τὴν τοῦ ἐσταυρωμένου, τὸ παραδοξότατον, καταθεαθῆναι μορφήν · ἐξ οὗ καὶ φωνὴν ἐνεχθῆναι, Ὦ Πλακίδα, λέγουσαν, τί με διώκεις; Ὦ καινῆς κλήσεως! Ὦ

A sum cognoverat. Quodque Actorum liber de Cornelio refert [a], eum, cum nesciret, Dei vivi cultorem exstitisse, eaque ratione etiam fidei illustrationem consecutum esse, hoc nimirum Eustathius præstabat; omnemque boni operis fructum ex boniformi corde proferens, ad fidei perfectionem via ducebatur. Haud enim revera æquum, id is, qui virtuti sincere operam poneret, incredulitatis imo gurgite suffocaretur. Idcirco etiam mira eum Dominus ratione ad suam notitiam atque fidem traxit.

Ergone pari modo ac Centurionem hunc quoque Dominus vocat? Minime gentium: sed illum quidem dum precaretur angelica voce ad magnum apostolum Petrum destinat pietatis mysterium edocendum; Eustathio autem ipsemet, ac suis ipse vocibus in-
B clamat. Quisnam vero vocationis modus? Cum aliquando ferarum venatui gnavus insisteret, cœlestis eum contra manus venata est. E cervis enim quos conspexerat, unum quemdam pulchrum aspectu, præmagnumque, atque opimum obtutibus præsentatum, dum persequitur, eamque ob rem procul a reliquis pariter insequentibus abripitur (ita nempe propensiori Dei, ut par est, consilio agebatur), atque in solitudinem quamdam singularissimus appellitur, Dominicam cœlitus audit vocem. Nimirum conversa in eum admiranda hac bestia, ad ejus caput, Crucifixi novam plane ac insuetam formam conspicit; ex qua ipsa vox rumperetur, dicens, Placida, quid me persequeris? O novam vocationem!

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

τος, ἣν διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἀναλαβεῖν κατεδέξατο · καὶ φωνὴν ἐνθεὶς τῇ ἐλάφῳ ἀνθρωπίνην,
C προσκαλεῖται τὸν Πλακίδαν, λέγων αὐτῷ · Ὦ Πλακίδα, τί με διώκεις; Ἰδοὺ ἕνεκεν σοῦ πάρειμι ἐν τῷ ζώῳ τούτῳ ὀφθῆναί σοι. Ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς Χριστός, ὃν ἀγνοῶν σέβῃ. Αἱ γὰρ εὐποιΐαι σου ἃς ποιεῖς εἰς τοὺς δεομένους, παρέστησαν ἐνώπιόν μου, καὶ ἦλθον ἐμφανίσαι σοι ἐμαυτόν, καὶ καταντῆσαι διὰ τοῦ ἐλάφου τούτου, καὶ ἀντιζωγρεῦσαί σε, καὶ συστοιχεῖν σε τοῖς δικτύοις τῆς φιλανθρωπίας μου. Οὐ γάρ ἐστι δίκαιον τὸν ἐμοὶ προσφιλῆ, διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν, δουλεύειν δαίμοσιν ἀκαθάρτοις. Διὰ τοῦτο γὰρ ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν ἐν τῷ εἴδει τούτῳ, σῶσαι θέλων τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ στρατηλάτης Πλακίδας, καὶ ἔμφοβος γενόμενος, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου ἐπὶ τὴν γῆν. Ὥρας δὲ διελθούσης, εἰς ἑαυτὸν ἐλθών, ἔστη ἀκριβέστερον ἰδεῖν βουλόμενος τὸ ὀφθὲν αὐτῷ ὅραμα,
D καὶ φησι · Τίς ἡ φωνή, ἀποκάλυφόν μοι ὁ λαλῶν μοι, ἵν' ἀκούσας πιστεύσω. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος · Σύνες, ὦ Πλακίδα. Ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐκ μὴ ὄντων συστησάμενος · ὁ τὴν ἀδιάκριτον ὕλην διακρίνας · ὁ τὸ φῶς ἀναδείξας, καὶ τὸ σκότος διαχωρίσας · ἐγώ εἰμι ὁ τὸν ἥλιον εἰς τὸ φῶς κατασκευάσας, καὶ τὴν σελήνην σὺν τοῖς ἄστροις εἰς φαῦσιν τῆς νυκτὸς τάξας. Ἐγώ εἰμι ὁ καιροὺς καὶ χρόνους καὶ ἐνιαυτοὺς καὶ ἡμέρας συστησάμενος. Ἐγώ εἰμι ὁ τὸν ἄνθρωπον ἐκ γῆς διαπλάσας · ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς φανεὶς ἐν σαρκί, ὁ σταυρωθεὶς, καὶ ταφεὶς, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθείς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ στρατηλάτης Πλακίδας, προσέπεσε πάλιν ἐπὶ τὴν γῆν, λέ-

corporis imaginem, quod nostræ salutis causa benignissimus ipse assumpsit: inditaque cervo humana voce, ad se Placidam vocat, aitque: Placida, quid me persequeris? En adsum tuæ salutis causa, ut tibi in hocce animali, appaream. Ego sum Jesus, quem, cum nescias, colis. Quæ enim beneficentiæ munera confers in egenos, in conspectu meo astiterunt, ac veni, manifestaturus tibi meipsum; cervique hujus specie occursurus, ac vicissim venatu capturus, impensiorisque clementiæ meæ retibus indagine cincturus. Haud enim æquum, ut qui bonorum operum studio mihi amicus sit, impuris dæmonibus obsequio mancipetur. Idcirco enim veni in terram hac tibi conspicua specie, quod humanum genus ut salvum præstem, mihi sit constitutum.

His magister militiæ Placidas auditis, metuque correptus, equo excussus in terram corruit: decursaque temporis mora, in se rediens, suique compos effectus, stetit, hoc scilicet cogitans, ut objectam visionem diligentius conspicaretur, aitque: Quænam vox, aperi mihi qui mihi loqueris, ut ubi audiero, credam? Ad quem Dominus, intellige Placida: Ego sum Jesus Christus, qui cœlum et terram ex nihilo condidi, ac materiæ indiscretam molem distinxi: qui lucem edidi, ac tenebras separavi. Ego sum qui solem in lucis usuram constitui, lunamque cum stellis, ut noctu splendeant, posui. Ego sum qui tempestates, et tempora, et annos, et dies feci. Ego sum qui hominem e terra formavi; qui humanæ salutis causa in carne apparui; quique cruci affixus, ac sepultus, tertia demum die surrexi. His auditis, magister militiæ Placidas, iterum in terram procidit,

[a] Act. x, 4.

Digitized by Google

o vocem Sermonis vivi, nova ac insolita ratione in muta personantem animante ! Assimilis illa vox, voci magnum pridem Paulum vocanti e cœlis : unusque ac idem est, qui hunc ac illum, iisdemque vocat ex causis. Amborum enim æmulationem acceptam habens, ignorantiam emendavit; velut qui pietatem quidem, at non ex animo ac volentes persequerentur.

A φωνῆς Λόγου ζῶντος, ἐν ἀλόγῳ παραδόξως ἐκφωνηθείσης ζώῳ. Παραπλησία αὕτη ἡ φωνὴ τῇ πρώην τὸν μέγαν οὐρανόθεν καλούσῃ Παῦλον · καὶ εἷς ὁ τοῦτον κἀκεῖνον, καὶ ἐφ' ὁμοίοις καλῶν. Τὸν ζῆλον γὰρ ἑκατέρων προσιέμενος, τὴν ἄγνοιαν ἐπανορθοῦται · ὡς διωκόντων μὲν τὴν εὐσέβειαν, οὐ κατὰ σκοπὸν δέ.

O Placida, quid me persequeris? Non enim fas tibi est, ut eum teneas, qui non potest teneri; utve eum qui capi non potest, cursu assequaris : par vero potius, ut a me ipse venatu capiaris, meisque impensioris clementiæ retibus ac indagine tenearis. Sic novæ ac insolitæ formæ spectaculo, vocisque tonitru stupore actum, ac equo excussum, magnoque animi pavore ac formidine percontantem, Ecquisnam es, Domine, audisse, aiunt, ex divina illa ipsi conspecta visione, Esse se Jesum Deum Christianorum; cui operibus quidem obsequeretur, at cujus dispensationis rationem nesciret. Monere deinceps, atque jubere, ad Christianorum ecclesiam ac sacerdotem celerrime pergeret, ex quo mysteriorum impartitionem ac illuminationum emundationem cum tota familia posceret; idque consecutus sciret, totam in ipsum hostis æmulationem concitatum iri : ac fore ut humanam omnem claritatem honoremque amitteret, necnon omnium facultatum jacturam faceret : hortari, animi tolerantia æmulum vinceret; se, qui respondeat, supernum certo

Ὦ Πλακίδα, τί με διώκεις ; Οὐ γάρ σοι θέμις κρατεῖν τὸν ἀκράτητον, οὐδὲ τὸν ἀνάλωτον δρόμῳ καταλαβεῖν · σὲ ζωγρηθῆναι δὲ μᾶλλον ὑπ' ἐμοῦ δεῖ, καὶ τοῖς ἐμοῖς φιλανθρώποις ἐνσχεθῆναι βρόχοις. Τὸν δὲ πρὸς τὴν οὕτω καινοπρεπῆ καὶ ξένην καταπλαγέντα καὶ καταπεσόντα μορφὴν καὶ φωνήν, Καὶ τίς εἶ, Κύριε; σὺν μεγάλῳ διαπυνθανόμενον B φόβῳ ψυχῆς, ἀκοῦσαι λέγεται πρὸς τῆς ὑποφανείσης αὐτῷ θεοειδοῦς ἐκείνης ὀπτασίας, ὡς αὐτὸς Ἰησοῦς εἴη τῶν Χριστιανῶν ὁ Θεός · ᾧ καὶ τοῖς ἔργοις φησὶν αὐτὸν εὐαρεστεῖν, τὸν τῆς αὐτοῦ δὲ λόγον οἰκονομίας ἀγνοεῖν · παρεγγυᾷν δέ οἱ λοιπὸν τὴν τῶν Χριστιανῶν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἱερέα ὅτι τάχιστα καταλαβεῖν · παρ' οὗ τῶν μυστηρίων τὴν μέθεξιν, καὶ τῶν φωτισμάτων τὴν κάθαρσιν, αἰτῆσαι πανοικεὶ λαβεῖν · καὶ λαβόντα εἰδέναι, ὡς ἐξεγερεῖ μὲν ὅλον τοῦ δυσμενοῦς τὸν ζῆλον ἐφ' ἑαυτὸν, ἐκπεσεῖται δὲ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης καὶ τῆς τιμῆς, καὶ πάντων τῶν προσόντων αὐτῷ. Καὶ νικᾷν μὲν τῇ καρτεροψυχίᾳ τὸν ἀνταγωνιστὴν παραινεῖ · ἑαυτὸν δὲ εἶναι τὸν ἄνωθεν ὑπερμαχοῦντα, χρημα-

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

dicens: Credo in te, Domine, quia tu es Conditor sæculorum, qui errantes convertis; eos qui ceciderant, erigis; eos qui morte exstincti fuerant, vita impartis. Ad quem Dominus: Si credis in me, vade in civitatem, et ad Christianorum sacerdotem accede, atque ab eo gratiam, quæ initiatione baptismatis præstatur, quære. Tum Placidas: Placet uxori quoque ac liberis hæc me annuntiare, ut et ipsi in te credant? Ait Dominus : Annuntia, acceptoque per baptisma Christi signaculo, mundabimini ab inquinamentis peccatorum vestrorum : tum vero huc revertere; tibique ipse apparens, quæ futura sunt ostendam, atque salutis mysteria nota faciam.

C γων· Πιστεύω εἰς σὲ, Κύριε, ὅτι σὺ εἶ ὁ ποιητὴς τῶν αἰώνων, καὶ ἐπιστροφεὺς τῶν πεπλανημένων, καὶ ἀνορθωτὴς τῶν πεπτωκότων, καὶ ζωοποιὸς τῶν τεθανατωμένων. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος · Εἰ πιστεύεις εἰς ἐμὲ, ἄπελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ πρόσελθε τῷ ἱερεῖ τῶν Χριστιανῶν, καὶ ζήτησον παρ' αὐτοῦ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος χάριν. Λέγει ὁ Πλακίδας· Κελεύεις ἀπαγγελῶ ταῦτα τῇ γυναικί μου, καὶ τοῖς τέκνοις μου, ὅπως καὶ αὐτοὶ πιστεύσωσιν εἰς σέ; Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος · Ἀπάγγειλον αὐτοῖς, καὶ δεξάμενοι τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα διὰ τοῦ βαπτίσματος, καθαρισθήσεσθε ἀπὸ τῶν μολυσμῶν τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν, καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε, καὶ ὀφθήσομαί σοι, καὶ ὑποδείξω σοι τὰ μέλλοντα, καὶ φανερώσω σοι τὰ τῆς σωτηρίας μυστήρια.

Facto jam vespere, ac die inclinata, magister militiæ domum cum descendisset, quæ sibi apparuerant magna Christi mirabilia uxori edicere, ac exponere. Vixdum autem expleta narratione, ac relatis quæ in illa dicta acceperat, ad eum statim D clamore uxor, Domine mi, Crucifixum vidisti, quem colunt Christiani. Is enim solus verus Deus est, qui signis ejusmodi vocat, eos, qui in ipsum credunt. Auctoque clamore; Miserere mei, ait, Domine mi Jesu Christe, et amborum puella ætate natorum meorum.

Καταβὰς δὲ ὁ στρατηλάτης ὀψίας λοιπὸν ἤδη γεγενημένης, ἤρξατο διηγεῖσθαι τῇ γυναικὶ αὐτοῦ τὰ μεγάλα θαυμάσια τοῦ Χριστοῦ. Ὡς δὲ συνετέλεσε διηγούμενος τὴν ὅρασιν καὶ τὰ λεχθέντα αὐτῷ διὰ τῆς ὀπτασίας, ἀνεβόησεν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λέγουσα · Ὦ κύριέ μου, τὸν ἐσταυρωμένον ἑώρακας, ὃν οἱ Χριστιανοὶ σέβονται. Αὐτὸς γὰρ μόνος ἐστὶ θεὸς ἀληθινὸς, ὁ διὰ τοιούτων σημείων προσκαλούμενος τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν. Καὶ ἐπιπλεῖον ἀναβοήσασα, λέγει· Ἐλέησόν με, Κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστὲ, καὶ τὰ δύο μου νήπια.

Tumque illa viro : Ego quoque superiori nocte eum contuita sum, dicentem mihi : Cras tu, virque tuus, ac liberi ad me venietis, ac scietis, quia ego sum Jesus Christus. Placuit igitur ut tali figura, novoque hoc ac insolito spectaculo in cervo tibi apparerem, ut meam admirata potentiam, in me crederes. Veni igitur, nocte hac accedamus, ac Christianorum baptismi compotes efficiamur; cujus vi Christi fideles illi conciliantur. Ad quam Placidas. Id quoque, uxor charissima, qui apparuit, ad me locutus est. Media igitur nocte assum-

Καὶ λέγει τῷ ἀνδρί· Ἐν τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ κἀγὼ ἐθεασάμην αὐτὸν λέγοντά μοι· Αὔριον σὺ, καὶ ὁ ἀνήρ σου, καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν, ἐλεύσεσθε πρός με, καὶ γνώσεσθε, ὅτι ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς Χριστός. Ἐβουλήθην οὖν ἐν τοιούτῳ σχήματι, καὶ τῷ παραδόξῳ θεάματι, διὰ τοῦ ἐλάφου σοι ὀφθῆναι, ἵνα θαυμάσιά τὴν δύναμίν μου, πιστεύσῃς εἰς ἐμέ. Δεῦρο οὖν, ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ προσέλθωμεν, καὶ τύχωμεν τοῦ βαπτίσματος τῶν Χριστιανῶν. Διὰ τούτου γὰρ οἰκειοῦνται αὐτῷ οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ Πλακίδας · Τοῦτο, γύναι, καὶ ἐμοί εἶπεν ὁ

Digitized by Google

τίζων πληροφορεῖ· καὶ εἰς τὴν προτέραν μὲν ἐπὶ τέλους ἀποκαταστήσοντα τιμὴν, τοῖς στεφάνοις δὲ τῆς δικαιοσύνης αὐτὸν ἀναδησόμενον.

Τὸν δὲ ταῦτα χρηματισθέντα καὶ πεπιστευκότα, καὶ οἶκοι γενόμενον, ἀναθεῖναι μὲν τῇ γυναικὶ πάντα, οὐκ ἐπικοπῆναι δὲ τῆς προθέσεως· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ θερμότερον περὶ τὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀνάληψιν διαναστῆναι πρὸς αὐτῆς, ἅτε δὴ καὶ αὐτῆς ὁράμασι θείοις καὶ κλήσεσιν ἤδη πρὸς τὸν Κύριον ἐξισταμένης καὶ προθυμουμένης. Οὕτω τοῦ τῆς παλιγγενεσίας ἅμα τοῖς δυσὶ τέκνοις οἱ τρισμακάριοι κατηξιοῦντο λουτροῦ· καὶ οὕτω μυστικῶς τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον διὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐγκολπωσάμενοι, καὶ κατὰ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ὅλον εἰσοικισάμενοι τὸν Χριστὸν, ἐν τῇ τῆς θείας γλυκύτητος χάριτι ἠγαλλιῶντο. Τοῖς ἐν τῇ ἐρήμῳ δὲ πρώην χρηματισμοῖς, τὴν μελίτην τῶν ἱερῶν συμβάλλων Γραφῶν, καὶ τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ Πνεύματος ὁ θαυμάσιος ἀνὴρ, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας οἰκοδομούμενος, ἀνδρικῶς καὶ μεγαλοτόλμως πρὸς τὸν κατὰ τοῦ δυσμενοῦς πόλεμον ὡπλίζετο. Ταῦτα τῆς πίστεως Εὐσταθίου τὰ προοίμια, ταῦτα τῶν ἀνδραγαθιῶν αὐτοῦ τὰ προγυμνάσματα· καὶ ταῦτα τῆς καλλίστης αὐτοῦ γυναικὸς Θεοπίστης, Ἀγαπίου τε καὶ Θεοπίστου, τῶν αὐτοῦ μὲν ἱερῶν τέκνων, νεολέκτων δὲ τοῦ Χριστοῦ στρατιωτῶν, τὰ προτέλεια· καὶ οὕτω τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθέμενοι, ὁμοῦ δὲ τοῖς ὀνόμασι τήν τε πολιτείαν καὶ τὴν γνώμην ἀμείψαντες, τὸν καινὸν καὶ κατὰ Θεὸν κτιζόμενον ἐν ὁσιότητι περιεβάλοντο καὶ δικαιοσύνῃ.

A auxilium polliceri, ac fore ut pristino tandem honori restitutum, justitiæ sertis donet atque redimiat.

Hoc illum divino responso ad credulitatem adductum, domumque reversum, uxori cuncta retulisse, nec inde quidquam retardatum, quin potius ferventius etiam ad capessendum sanctum baptisma ab ea excitatum esse, quippe quæ ipsa quoque divinis jam visionibus ac vocationibus in Dominum excita atque alacris esset. In eum itaque modum ter beati una cum ambobus liberis regenerationis lavacrum consecuti sunt; sicque mystice, Spiritus sancti munere veritatis suscepto mysterio, ac cum totum interioris hominis hospitio Christum accepissent, divinæ dulcedinis gratia exsultabant. Ita- B que vir mirabilis, divinis nuper in deserto oraculis sacrarum meditationem Scripturarum componens, ac cum doctrina atque adhortatione Spiritus quotidie ædificaretur, fortiter magnoque ac fidenti animo ad belli cum hoste procinctum atque conflictum instruebatur. Hæc Eustathii fidei exordia, hæc ejus facinorum præexercitamenta; hæc conjugis optimæ Theopistes, Agapiique ac Theopisti sacrorum, Christique novorum militum, præludia: inque eum modum deponentes veterem hominem, ac cum nominibus commutata disciplina, animique rationibus, novum illum quique secundum Deum creatur, in sanctitate et justitia induerunt.

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

ὀφθείς μοι. Μεσούσης δὲ τῆς νυκτὸς λαθραίως λαβόντες τὰ δύο νήπια, καὶ ὀλίγους τῶν οἰκετῶν, προσῆλθον τῷ ἱερεῖ κατ' ἰδίαν μόνοι, καὶ ἐξήγγειλαν αὐτῷ πᾶσαν τὴν γενομένην αὐτοῖς ὀπτασίαν· καὶ ὁμολογήσαντες αὐτῷ πιστεύειν ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, παρεκάλεσαν αὐτὸν δοῦναι αὐτοῖς τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα. Ὁ δὲ περιχαρὴς γενόμενος, καὶ δοξάσας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, *τὸν θέλοντα πάντα ἄνθρωπον σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν*, καὶ λαβὼν, κατήχησεν αὐτοὺς, ἐκθέμενος αὐτοῖς τὸ μυστήριον τῆς πίστεως. Καὶ ἐβάπτισεν αὐτοὺς, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· τὸν μὲν Πλακίδαν, μετονομάσας Εὐστάθιον· τὴν δὲ γυναῖκα αὐτοῦ, Θεοπίστην· τὰ δὲ τέκνα αὐτοῦ, τὸν μὲν πρῶτον, ὀνομάσας Ἀγάπιον, τὸν δὲ ἕτερον, Θεόπιστον. Καὶ μετέδωκεν αὐτοῖς τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπέλυσεν αὐτοὺς, εἰπών· Ὁ Θεὸς καὶ ὁ Χριστὸς ἔσται μεθ' ὑμῶν, καὶ χαρίσεται ὑμῖν τὴν αὐτοῦ βασιλείαν. Ἔγνων γὰρ, ὅτι χεὶρ Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς ἐστιν. Ὑμεῖς δὲ ὅταν αὐλίζησθε ἐν παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, μνήσθητε τῆς ψυχῆς μου Ἰωάννου. Ναὶ παρακαλῶ ὑμᾶς.

Πρωΐας δὲ γενομένης, λαβὼν ὁ Εὐστάθιος ὀλίγους ἵππους μεθ' ἑαυτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος· καὶ ἐγγίσας τῷ τόπῳ ἐν ᾧ τὴν ὁρασιν ἑώρακεν, ἀπέστειλε τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, ὡς ἐν προφάσει δῆθεν ἐκζητῆσαι θήραμα· καὶ μόνος ἀπομείνας μικρὸν, προσῆλθεν αὐτὸς εἰς ὃν ἔδει ἐγγίσαι τόπον, καὶ ὁρᾷ τὸν τύπον τῆς δειχθείσης αὐτῷ ὀπτασίας τὸ πρότερον· καὶ πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ἔβόα, Δέομαί σου, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ· ἔγνωκα γὰρ ὅτι σὺ εἶ ὁ

C ptis clanculum ambobus liberis, paucisque adeo famulis, seorsim soli ad sacerdotem adierunt, totamque visionis quæ obtigerat, rationem illi edixerunt; denique credere se in Dominum Jesum Christum, eo ministro signaculo donari quod in Christo est, rogaverunt. Ingenti ille affusus gaudio, inque Domini nostri Jesu Christi laudes effusus: *Qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire* [33a], assumptos illos catechismo instituit, exposito fidei mysterio; institutosque in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, tinxit; Placidam quidem mutato nomine, Eustathium vocans; uxorem, Theopistem; similiter quoque liberos, majorem natu, Agapium; secundum vero, Theopistum. Postremo impartitos sacrosancto corpore, ac sanguine Domini nostri Jesu Christi, a se illos dimisit, ita monens, Deus ac Christus erit vobiscum, suumque vobis clementissima bonitate tribuet regnum. Novi enim esse super vos D manum Domini. Vos autem, cum versari vos in paradiso voluptatis contigerit, mementote animæ meæ (mei scilicet Joannis). Ita rogo.

Oborto mane, Eustathius parva equitum assumpta manu in montem concessit: jamque locum, ubi visionem aspexerat propius assecutus, commilitones ceu ad ferarum, venatusque indaginem, dimisit; solusque pauxillum remanens, ad locum cui propinquare debebat, accessit; enque videt figuram ostensæ prius visionis; ac cadens in faciem: Rogo te, clamat, Domine Jesu Christe; cognovi enim, quia tu es Filius Dei vivi, et credo in Patrem,

[33a] I Tim. II, 4.

Digitized by Google

Quia vero sic spiritaliter, mentcque instructi A erant, atque parati, ut omnem Christi causa imperturbate laborem laturi essent, vide, quæso, qui magnorum horum certaminum spectator, ac sermonum auditor exsistis, quanta eis ab eo qui tentat tentatio confletur. Primum lues quædam noxia servos ancillasque invadens, quidquid obsequio addictum erat, domique famulabatur, brevi temporis mora absumit. Tum adversus boves et equos, cunctaque penitus jumenta grassata lethifera ipsa lues noxaque, pari ratione exstinguit ac necat.

In his strenui Dominum collaudantes, animique candore gratias agentes, ad vicinas tantisper (quas habebant) ædes, inde forsitan refrigerii aliquid a malis ingruentibus sibi fore arbitrati, recedunt. B Secessisse impii quidam ac scelerati cum advertissent, repentina in ædes impressione, eorum omnem substantiam abstulerunt. Ac vero aspectu mirabile quod ita evenerat. Qui enim innumerabili satellitio prætor stipabatur, derepente singularissimus in angulo sedebat, cui ne unius quidem ad obsequium famuli opera concessa esset. Quique adeo heri auro, argento omnique vasorum magnificentia, necnon servorum ambitioso omni famulatu conspicuus longeque spectabilis erat, cunctis hodie amissis, extremam pauperiem ac egestatem summa felicitate commutaverat; exque uxore ac geminis duntaxat pendens pueruli, non tam

Ἐπεὶ δὲ οὕτω μὲν ὡπλίσθησαν νοητῶς, οὕτω δὲ παρασκευῆς εἶχον, ὡς ἕτοιμοι εἶναι πάντα πόνον ἀταράχως οἴσειν ὑπὲρ Χριστοῦ, ὅρα δή μοι πῶς ὁ τῶν μεγάλων τούτων ἀγώνων θεωρητὴς, καὶ τῶν λόγων ἀκροατὴς, οἷον αὐτοῖς πρὸς τοῦ πειράζοντος πειρατήριον συῤῥήγνυται. Πρῶτον μὲν λοιμός τις κατά τε τῶν παίδων καὶ παιδισκῶν ἐπισκήψας ὀλέθριος, πᾶν τὸ περὶ αὐτοὺς θεραπευτικὸν καὶ οἰκέτιον, ἐν βραχεῖ ἀναλίσκει καιρῷ. Ἔπειτα κατά τε βοῶν καὶ ἵππων, καὶ κατὰ πάντων ἅρδην τῶν κτηνῶν θρεῦσις ὀλεθροφόρος ἐπεισῤῥήσασα, τὸν ἴσον ἐξαναιρεῖ τρόπον.

Ἐπὶ τούτοις οἱ γεννάδαι τὸν Κύριον εὐλογήσαντες, καὶ τὴν εὐχαριστίαν εὐγνωμοσύνῃ ψυχῆς ἀναπέμψαντες, μικρὸν τῆς οἰκίας ἑαυτῶν ὑποχωροῦσιν, ἀναῤῥύξειν τυχὸν βραχὺ δόξαντες ἐκ τῶν ἐπικειμένων ἀνιαρῶν. Τούτων δὲ τὴν ὑποχώρησιν ἄνδρες τινὲς παρατηρήσαντες ἀσεβεῖς, καὶ ἄφνω καταδραμόντες τῆς οἰκίας, ἅπασαν τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς ἀφείλαντο περιουσίαν. Καὶ ἦν ἰδεῖν θαυμαστὸν ὄντως τὸ γινόμενον. Ὁ γὰρ ὑπὸ μυρίων δορυφορούμενος στρατοπεδάρχης, ἐξαπίνης ἐκάθητο μονώτατος ἐπ' ἐσχατιᾶς, οὐδ' ὅσον ἑνὶ παιδαρίῳ λειτουργεῖσθαι συγχωρηθείς· καὶ ὁ χθὲς χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ, καὶ πάσῃ πολυτελείᾳ σκευῶν, καὶ πάσαις τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ περίβλεπτος φιλοτιμίαις, σήμερον ἁπάντων ἐκπεπτωκώς· ἐσχάτην δὲ πενίαν καὶ ἀπορίαν ἄκρας εὐδαιμονίας ἀμειψάμενος· καὶ γυναικὶ δὲ καὶ νηπίοις μόνοις σαλεύων δυσὶν, οὐ μᾶλλον παρακαλού-

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

et Filium, et Spiritum sanctum: nuncque venio obsecrans intemeratam deitatem tuam, ut mihi ea manifestes, quæ es pollicitus. Ad quem Dominus: Beatus es, o Eustathi; quod gratiæ meæ lavacrum, meam indutus immortalitatem, susceperis. Nunc, itaque nequissimum vicisti. Nunc eum seduxisti, cujus astu seducebaris. Nunc hominem, qui corrumpitur, exuisti; nullique obnoxium tentationi manentem in sæculum sæculi induisti. Nunc elucescet fidei facinus: diabolus namque quod ipsum reliqueris, acri in te iracundia exarsit, omnemque adversum te machinam movere satagit. Tentationem sustineas oportet, quam si sustinueris, victoriæ coronam reportabis. Ecce enim in hunc usque diem sæculi hujus, temporancarumque rerum, ac divitiarum functionibus clarus effulsisti. Necesse igitur est, ut a vana hac sublimitate dejiciaris, ac spiritalibus rursus divitiis sublimeris. Ne ergo formidaveris, neque sæcularem gloriam attendens, qua præfulsisti, d.ffidentia abducaris: sed sicut militiæ munia obiens, D praclara mortalibus videbaris designare facinora, hoc enitens ut gratiam inires terreni principis ac imperatoris. sic quoque nava operam, ut adversus diabolum strenue dimicans, mihi Regi immortali serves fidem; hisque adeo extremis temporibus Job alter in tentationibus eniteas, ac diaboli clarus triumphis. Vide igitur ne forte cogitatio aliqua maledicentiæ in cor tuum ascendat. Posteaquam enim depressus in humile fueris, veniam ad te, ac rursus in pristinam gloriam te restituam. Atque his Dominus dictis, in cœlos ascendit: hoc abunde addens: Nunquid igitur placet, ut statim propositam tibi tentationem, an in horum fine dierum, excipias? Ad quem Eustathius: Quæso, Domine, nisi transire possunt, quæ de nobis definita sunt, ut nunc potius excipere nos tentationem jubeas, atque virtutem ad ea

C Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ πιστεύω εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· καὶ νῦν ἦκω δεόμενος τῆς ἀχράντου σου θεότητος, ὅπως γνωρίσῃς μοι, ἅπερ ἐπηγγείλω. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος· Μακάριος εἶ, ὦ Εὐστάθιε, ὅτι ἐδέξω τὸ λουτρὸν τῆς χάριτός μου, ἐπαμφιασάμενός μου τὴν ἀθανασίαν. Νῦν οὖν ἐνίκησας τὸν πονηρόν. Νῦν ἐπάτησας τὸν ἀπατήσαντά σε. Νῦν ἀπεδύσω τὸν φθαρτὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεδύσω τὸν ἄφθαρτον, τὸν διαμένοντα εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Νῦν τῆς πίστεως δειχθήσεται τὸ ἔργον, ἐπειδήπερ φθόνῳ κεκίνηται κατὰ σοῦ ὁ διάβολος, διότι ἐγκατέλιπες αὐτὸν, καὶ σπουδάζει πᾶσαν ἐπίνοιαν κατὰ σοῦ κινῆσαι. Δεῖ σέ τινα πειρασμὸν ὑπομεῖναι, ὃν ἐὰν ὑπενέγκῃς, κομίσῃ τὸν στέφανον τῆς νίκης. Ἰδοὺ γὰρ ὑψώθης ἕως τοῦ νῦν ἐν ταῖς πραγματείαις τοῦ βίου τούτου καὶ τοῦ πλούτου τούτου προσκαίρου· δεῖ οὖν ταπεινωθῆναί σε ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ματαίου τούτου, καὶ αὖθις πάλιν ὑψωθῆναί σε ἐν τῷ πνευματικῷ πλούτῳ. Μὴ οὖν δειλανδρήσῃς, μηδὲ ἀπιστήσῃς πρὸς τὴν ὑπάρξασάν σοι κοσμικὴν δόξαν· ἀλλ' ὥσπερ πολεμῶν ἀνθρώποις ἀριστεύων ἐφαίνου, τῷ βασιλεῖ ἀρέσαι τῷ ἐπιγείῳ σπουδάζων· οὕτως καὶ κατὰ τοῦ διαβόλου ἀνδραγαθῆναι σπούδασον, ἐμοὶ τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ τὴν πίστιν φυλάσσων, καὶ ἐν τοῖς καιροῖς τούτοις ἄλλον Ἰὼβ ἀναδειχθῆναι ἐν τοῖς πειρασμοῖς, καὶ νικητὴν τοῦ διαβόλου. Ὅρα οὖν μήπως ἐν τῇ καρδίᾳ σου λογισμός τις δυσφημίας ἀναβῇ. Ὅταν γὰρ ταπεινωθῇς, ἐλεύσομαι πρὸς σὲ, καὶ πάλιν ἀποκαταστήσω σε ἐν τῇ προτέρᾳ σου δόξῃ. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ Κύριος, ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, λέγων τῷ Εὐσταθίῳ· Νῦν οὖν βούλει δέξασθαι τὸν προκείμενόν σοι πειρασμὸν, ἢ ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων; Λέγει ὁ Εὐστάθιος· Δέομαί σου, Κύριε, εἰ οὐκ ἔστι παρελθεῖν τὰ ὡρισμένα ἐφ' ἡμῖν, νῦν μᾶλλον δέξασθαι ἡμᾶς τὸν πειρασμὸν κέλευσον, καὶ ὁδὸς δύναμιν

Digitized by Google

μενος, ἢ τῇ περὶ αὐτοὺς εὐσπλαγχνίᾳ καὶ συμπαθείᾳ δακνόμενος τὴν ψυχὴν καὶ διαπονούμενος.

Τί οὖν οἱ μεγαλόφρονες ἐκεῖνοι καὶ ὄντως ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ; Ἆρα λόγον ἀφῆκαν οὐκ εὐαγῆ πρὸς Θεὸν, ταῖς ὑπερβολαῖς οὕτω πιεζόμενοι τῶν κακῶν; ἢ χείλεσι μὲν οὐχ ἥμαρτον, διανοίᾳ δὲ πρὸς ἀτόπους ἐξήγοντο λογισμούς; ἢ τούτων μὲν οὐδέτερον, πρὸς τὸν βασιλέα δὲ καὶ τοὺς ὑπάτους Ῥωμαίων καὶ στρατηγοὺς ἑαυτοὺς ἀναθέμενοι, λύσιν ἠτοῦντο τῶν δυσχερῶν; Οὐδαμῶς· ὡς ἀρχαῖοι δὲ, καὶ οὐχ ὡς ὀψιμαθεῖς τοῦ Εὐαγγελίου μαθηταὶ, περὶ τῶν παρόντων διαβουλευσάμενοι, εὐχαριστοῦσι μὲν τῷ Κυρίῳ, μᾶλα φαιδρῷ καὶ γεγανωμένῳ παραστήματι τῆς ψυχῆς, τῆς ὑπαρχόντων ἕνεκεν ἀποβολῆς· τὰ εἰκότα δὲ προσευξάμενοι, καὶ τὴν ἐν τοῖς λυπηροῖς ὑπομονὴν αἰτησάμενοι, ἀναλαμβάνουσι μὲν τοὺς δύο νηπίους· οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν ὑπόντων ὑπολέλειπτο· τῆς οἰκείας δὲ πόλεως ἀφορμηθέντες, τὴν ἐπ' Αἴγυπτον κατηυθύνοντο πορείαν.

Ἔδει δὲ αὐτοὺς διὰ θαλάσσης περᾶν· καὶ ἐπειδὴ πέρας αὐτοῖς εἶχεν ὁ πλοῦς, καὶ ἡ ναῦς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς· καὶ τοῖς πλωτῆρσιν ἐκβαίνειν καιρός· καὶ τὸ ναῦλον ὁ ναύκληρος ἔπραττεν· καὶ ὁ Εὐστάθιος τότε δὴ, τότε τῆς θαλάσσης ἀργαλεωτέρᾳ περιπίπτει τρικυμίᾳ. Ἀφῃρέθη γὰρ πρὸς τοῦ ναυκλήρου τὴν γαμετὴν, ἡ μόνη τούτῳ παραμύθιον παραίπετο· πρόφασιν μὲν, ὡς οὐκ ἔχων ἀποδοῦναι τὸ ναῦλον· τὸ ἀληθὲς δὲ, ὅτι ἔρως ἐκεῖνον εἰλήφει τὸν βάρβαρον οὐκ εὐαγῆς, τῇ ὥρᾳ τῆς σώφρονος ἐπιμαινόμενον.

A animo recreabatur quam miseratione in ipsos ac condolentia mordebatur direque conficiebatur.

Quid igitur, magnanimes illi ac vere homines Dei? Ergone sermonem non sanctum ac abhorrentem, tanta malorum exsuperantia pressi, in Deum emiserunt? Aut non peccaverunt quidem labiis; mente tamen ut turpia absonaque cogitarent, trahebantur? Vel neutrum quidem; at se imperatori consulibusque Romanis ac prætoribus commendantes, liberari malis flagitabant ac enitebantur? Haudquaquam: quin imo tanquam veterani, non ut tirones Evangelii discipuli deliberantes, certa admodum atque hilari animi constantia, amissarum causa facultatum Domino gratias agunt; exque muneris ratione precati, ac patientiam in B adversis petentes, infantes duos (quippe cum ex universa substantia aliud nihil eis reliquum esset) assumunt, atque patria discedentes, iter recta in Ægyptum contendunt.

Necesse vero erat mare transmittere: quodque jam absoluta navigatione, navis littus teneret, ac vectoribus tempus exeundi esset; avidusque nauclerus portorium peteret; tunc plane, tunc in graviorem mari porcellam Eustathius illisus est. Ablata namque a nauclero conjux est, quæ una solatio reliqua erat. Prætextus hic vertebatur, quod ille naulo reddendo non erat: re ipsa autem, quod amor libidinosus, eastæ feminæ formam insane depereuntem barbarum cepisset. Sed et hæc

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

ὑπενεγκεῖν τὰ ἐπαγγελλόμενα, ἵνα μὴ λογισμός τις C sustinenda quæ indicta fuerint, benignus indulgeas, ὑπελθὼν, σαλεύσῃ τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἀπὸ τῆς εἰς σὲ πίστεως. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος, Ἀγωνίζου, καὶ ἴσχυε· οὐ γὰρ νικήσει σε πονηρὸς λογισμός. Ἡ γὰρ χάρις μου ἔσται μεθ' ὑμῶν διαφυλάττουσα ὑμῶν τὰς ψυχάς.

Κατελθὼν δὲ ἀπὸ τοῦ ὄρους, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀπήγγειλε τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, τὰ λαληθέντα αὐτῷ ὑπὸ Κυρίου· καὶ κοινῇ κλίναντες τὰ γόνατα σὺν τῶν, προσεκύνησαν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐδέοντο αὐτοῦ, λέγοντες· Τὸ θέλημά σου, Κύριε, γενέσθω ἡμῖν.

Ὀλίγων δὲ ἡμερῶν διελθουσῶν, συνέβη νόσον λοιμ[ον]κὴν ἐνσκῆψαι τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ τελευτῆσαι πάντας τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τὰς παιδίσκας. Τούτου δὲ γενομένου, ἤσθετο ὁ Εὐστάθιος, τὸν προμηνυθέντα αὐτῷ πειρασμὸν εἶναι, καὶ εὐχαρίστως δεξάμενος, παρεκάλει τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, μὴ μικροψυχῆσαι. Καὶ μετ' ὀλίγον τινὰ χρόνον, ἐφθασε κατὰ τῶν ἵππων καὶ τῶν ἄλλων κτηνῶν ἁπάντων· καὶ παραχρῆμα ἀπέθανε πάντα τὰ κτήνη τὰ προσόντα D riit. Sicque hac quoque plaga grato in Deum animo αὐτῷ. Καὶ οὕτως δεξάμενος ταύτην τὴν πληγὴν εὐχαρίστως, ἀναχώρησε τῆς οἰκίας αὐτοῦ λεληθότως ἅμα τῇ γυναικὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς τέκνοις εἰς ἀνακεχωρισμένον τόπον. Καὶ θεασάμενοί τινες τῶν κακούργων τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν, ἐπελθόντες νυκτὸς, διαρπάζουσι πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς, ἔν τε χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ καὶ ἱματισμῷ, ὡς μηδὲν ὑπολιπέσθαι τῆς οὐσίας αὐτῶν πλὴν ὧν περιεβέβλητο. Ταῖς τοιαύταις δὲ συμφοραῖς, καὶ ἐπηρείαις πᾶσα ἡ λοιπὴ περιουσία αὐτῶν καὶ ὕπαρξις εἰς ἀνυπαρξίαν κατέληξε.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις δημοτελοῦς ἑορτῆς ἐπιτελουμένης ἐπινικίου τῆς κατὰ τῶν Περσῶν νίκης, καὶ χαρμονῆς μεγίστης, ὡς εἰκὸς, ἑορτάζειν συνέβαινε καὶ τὸν βασιλέα. Ἔδει δὲ καὶ τὸν στρατηλάτην πρὸ πάντων παρεῖναι τῇ ἑορτῇ, ὅσα τε στρατηλάτην ὄντα, καὶ πρῶτον τῆς συγκλήτου· καὶ ἐζητεῖτο, καὶ

riit. Sicque hac quoque plaga grato in Deum animo accepta, clam domo cum uxore, ac liberis excedens, in locum semotiorem recessit. Ea comperta secessione, facinorosi quidam ac nequissimi, noctu irrumpentes, omnem eorum substantiam, quidquid in auro, argento, indumentis positum erat, late diripiunt, nullo relicto exceptis duntaxat vestibus quibus tecti erant, lisque ærumnis ac cladibus reliqua eorum abundantia, ac substantia in nihilum cessit, penitusque evanuit.

Eo tempore publicum victoriæ festum, ac gaudium maximum, ex more superatis Persis agente civitate, contigit etiam imperatorem illi interesse. Sed et magistrum cum primis mihtiæ, pro muneris scilicet ratione, ac quod senatus princeps esset, par erat adesse. Quærebatur igitur, nec usquam

Digitized by Google

nequissimi injuria, omnium dirissime pugilem discrucians erat. Nam steterat ille quidem diu obsecrans, ac lacrymis orans, fletuque uxorem dimitti rogitans : at durus ille inflexique animi fortiter tenebat. Barbarica enim crudelitas, dæmoniaco conserta œstro, ut confringatur, una Omnipotentis dextera opus habet ; quæ et illo brevi post sublato, incontaminatam atque liberam beatæ feminæ vitam largita est.

Tunc vero se quoque ipsum vir beatus in periculum adductum videns, ne barbari sævitia in mare mitteretur, uxorem quidem invitus relinquens, ambo autem charissima pignora in humeros tollens (o quoties ad eam vertens faciem ! quam acerbe ejulans, recentique memoria dolens animo, ac contabescens !) ad quemdam fluvium venit. Hic porro acerbissima visceribus ac gravissima impacta plaga. Quisnam apte sermo dolorem affectumque expresserit ? Quisnam vero qui istarum tentationum oculis siccis meminerit ? Ego sane quoties historiam legerim, illic me animo versari certo arbitror, ac tanquam recentem affectum casumque sentio ; corde angor, contorquentur viscera, lacrymis misceor atque compungor, velut sub aspectum fabula præsens ageretur : ac mihi palam conspicere videor, magnum illum ante certamen pugilem ; unum quidem charissimorum pignorum in humeros sublatum (quod ambo simul non posset)

Ἐπήρεια δὲ καὶ τοῦτο τοῦ πονηροῦ, πάντων βιαιότερον μᾶλλον τὸν ἀγωνιστὴν βασανίζουσα· ὁ μὲν γὰρ ἵστατο ἐπιπολὺ δυσωπῶν, καὶ δάκρυσι καταδεόμενος, καὶ ποτνιώμενος, τὸ γύναιον ἀπολυθῆναι· ὁ δ' ἀμείλικτος καὶ ἀνένδοτος μένων, εἶχετο κραταιῶς. Βαρβαρικὴ γὰρ ὠμότης οἴστρῳ δαιμονιώδει συγκραθεῖσα, μόνης τῆς παντοκρατορικῆς δεῖται τοῦ καταθραυσθῆναι χειρός. Ἡ δὲ κἀκεῖνον ἐνδίκως οὐ μετὰ πολὺ θανατώσασα, ἀμίαντον καὶ ἐλευθέραν ζωὴν τῇ μακαρίᾳ παρέσχετο.

Τότε δὲ καὶ ἑαυτὸν ὁρῶν ὁ μακάριος τῇ τοῦ βαρβάρου σκληρότητι πρὸς τὸ πέλαγος ἐξωθῆναι κινδυνεύοντα, τὴν μὲν ἄκων ἀφῆκεν παρ' αὐτοῖς· τοὺς δύο δὲ φιλτάτους ἐπωμίους ἀνειληφώς· ὢ πόσα μὲν τὴν ὄψιν ἐπιστρεφόμενος· πόσα δὲ ὀλολύζων πικρῶς, ὅτι καὶ τῇ μνημοσύνῃ τὴν καρδίαν δακνόμενος, καὶ κατατηκόμενος, καταλαμβάνει μέν τινα ποταμόν· ἐνταῦθα δὲ τούτῳ ἡ δριμυτάτη τοῖς σπλάγχνοις καὶ βαρυτάτη προσπίπτουσα πληγή. Ποῖος λόγος καιρίως ἐξαγγείλαι τὸ πάθος ; Πῶς δ' ἂν τις εἰς μνήμην ἀφίκοιτο τῶν πειρασμῶν ἐκείνων ἀδακρυτί ; Ἐγὼ γοῦν ὁσάκις ἐὰν τὴν ἱστορίαν ἀναλέγωμαι ταύτην, ἐκεῖσε πείθομαι γίνεσθαι τῇ διανοίᾳ, καὶ ὡς νεαροῦ τοῦ πάθους αἰσθάνομαι. Καὶ τὴν καρδίαν ἀλγύνομαι, καὶ τὰ σπλάγχνα πιέζομαι, καὶ τοῖς δάκρυσι φύρομαι, καὶ κατανύσσομαι ὥσπερ ὑπ' ὄψιν μοι παριστα-μένου τοῦ δράματος. Καί μοι δοκῶ σαφῶς καθορᾶν τὸν μέγαν ἐκεῖνον πρὸ τῆς ἀθλήσεως ἀθλητὴν τὸν ἕνα μὲν τῶν φιλτάτων ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναλαβόμενον,

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

inveniebatur. Omnes itaque tenebat stupor, quod uno temporis momento, eorum quæ possederat, nihil in censu illi remansisset. Indoluit igitur imperator, ac senatus omnis casus acerbitate, cunctique rem vehementius admirabantur. Tunc ait uxor ad Eustathium : Quandiu hic manebimus, Domine mi ? Veni, assumptis ambobus parvulis, quos duntaxat residuos habemus, hinc emigremus, cum notis omnibus opprobrium facti simus. Per noctis itaque silentia ambos pueros cum sustulissent, Ægyptum cogitantes, iter arripiunt. Bidui autem emenso spatio, in mare incurrunt ; inventoque in statione navigio, maris itinere profecturi conscendunt. Accidit vero, ut et nauclerum hominem barbarum, ferocem, crudelem nanciscerentur. Conscensa itaque scapha, enavigabant. Porro nauclerus, Eustathii uxoris aspectu, elegantissima forma delectatus, ejus acrius amore exarsit : inter quæ mare trajicientibus, vecturæ mercedem avarus exquirit. Cumque ejus solvendæ per penuriam facultas deesset, Eustathii sibi uxorem retinet : id nempe prætexens (non solutam scilicet mercedem nauticam), reipsa autem hanc omnem fabulam ludens, ut eam secum, ac vitæ sociam haberet. Nec ut redderet, in animum inducebat. Cumque diu contradicens Eustathius, atque obsecrans nauclero obtunderet, annuit ille nautis, ut in mare projiciant. Eustathius detectis insidiis, uxorem invitus reliquit ; assumptisque ambobus parvulis, lugens procedebat, quiritansque, ac dicens : Væ mihi, vobisque filioli, quod mater alienigenæ tradita sit.

Dum vero gemitu ac animi lacrymis iter prosequitur, fluvius occurrit ; quem utroque onustus puero, exundantibus aquis transmittere, prudens formidavit. Sublato igitur in humeros altero, alteram ipso loco in ripa fluminis reliquit. Quo transmisso, exque altera fluminis ripa humi collocato,

οὐχ εὑρίσκετο. Πάντας οὖν ἀμηχανία κατεῖχεν, ὅτι οὕτως ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ μηδὲν ὑπολειφθῆναι αὐτῷ τῶν αὐτοῦ κτημάτων. Ἐλυπήθη οὖν ὁ βασιλεὺς, καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος περὶ αὐτοῦ· καὶ πάντας ἔκπληξις εἶχε περὶ τοῦ συμβεβηκότος. Τότε λέγει πρὸς τὸν Εὐστάθιον ἡ γυνὴ αὐτοῦ, Μέχρι τίνος παραμενοῦμεν ἐνταῦθα, κύριέ μου ; Δεῦρο, λαβόντες τὰ δύο νήπια ἡμῶν (αὐτὰ γὰρ μόνον περιλείπεται ἡμῖν), ἀναχωρήσωμεν τῆς χώρας ταύτης, ὅτι ὄνειδος γεγόναμεν τοῖς γινώσκουσιν ἡμᾶς. Νυκτὸς δὲ καταλαβούσης, λαβόντες τὰ δύο νήπια, ἐβάδιζον ὡς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἡμερῶν δὲ δύο τὴν πορείαν ποιησάμενοι, προσέβαλον τῇ θαλάσσῃ καὶ εὑρόντες πλοῖον, προσώρμισαν τῷ λιμένι· καὶ ἐζήτουν εἰσελθεῖν εἰς αὐτὸ καὶ πλεῦσαι. Συνέβη δὲ καὶ τὸν ναύκληρον τοῦ πλοίου βάρβαρόν τινα καὶ ἀνήμερον εἶναι. Ἐμβάντες οὖν ἔπλεον. Θεασάμενος δὲ ὁ ναύκληρος τὴν γυναῖκα τοῦ Εὐσταθίου, ὅτι ὡραία ἦν τῇ ὄψει σφόδρα, ἠράσθη αὐτῆς· καὶ ἐν τῷ διαπεραᾶν αὐτοὺς τὴν θάλασσαν, ἐζήτει παρ' αὐτῶν τὸν ναῦλον. Μὴ ἐχόντων δὲ ἀποδοῦναι, κατεῖχε τὴν γυναῖκα τοῦ Εὐσταθίου, ὡς ἐν προφάσει δῆθεν τοῦ ναύλου· τὸ δὲ ὅλον ἦν, διὰ τὸ ἔχειν αὐτὴν μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ οὐκ ἤθελεν ἀποδοῦναι. Ἐπὶ πολὺ δὲ ἀντιλέγοντος τοῦ Εὐσταθίου καὶ παρακαλοῦντος, νεύει ὁ ναύκληρος τοῖς ναύταις αὐτοῦ, εἰς τὸ πέλαγος ἀκοντίσαι αὐτόν. Γνοὺς δὲ ὁ Εὐστάθιος τὴν ἐπιβουλὴν αὐτῶν, ἄκων κατέλιπε τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα· καὶ παραλαβὼν τὰ δύο νήπια, ἐπορεύετο ὀδυρόμενος, καὶ λέγων· Οὐαί μοι καὶ ὑμῖν, τεκνία, ὅτι ἡ μήτηρ ὑμῶν ἐξεδόθη ἀνδρὶ ἀλλοφύλῳ.

Πορευόμενος δὲ μετὰ στεναγμοῦ καὶ δακρύων ψυχῆς, κατέλαβέ τινα ποταμὸν, καὶ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ ὕδατος, ἐδειλίασε βαστάζων τὰ δύο νήπια, διελθεῖν τὸν ποταμόν. Βαστάσας οὖν τὸ ἓν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, κατέλιπε τὸ ἕτερον ἐντεῦθεν, ἐπὶ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Καὶ διαπεράσας, τίθησιν ἐπὶ τὴν γῆν τὸ

Digitized by Google

ότι μὴ ἀμφοτέρους ὁμοῦ δυνατὸν ἦν· καὶ τοῦτον ἐκεῖθεν διαγαγόντα θεῖναι τοῦ ποταμοῦ, ἐπιστρεφόμενον δὲ τοῦ καὶ τὸν ἕτερον ὁμοίως ἀναλαβεῖν καὶ διενεγκεῖν· καὶ ἐπειδὴ κατὰ μέσον γεγόνει τῆς διαβάσεως, τὸν μὲν ἐντεῦθεν ὑπὸ τοῦ λέοντος, ὑπὸ τοῦ λύκου δὲ τὸν ἕτερον ἐντεῦθεν, ἁναρπαζομένους ἰδεῖν. Ἀγνοοῦντα δὲ τὴν διὰ τοῦ Κυρίου τοῖς τέκνοις βραβευομένην σωτηρίαν, τί εἰκὸς αὐτὸν ἐννοεῖν; Μᾶλλον δὲ, τί ἐπὶ τούτοις τότε παθεῖν; Ὀξύτης γὰρ ὀδυνῶν, καὶ ὑπερβολὴ συμφορᾶς ἐξαπιναίως καταῤῥηγνυμένη, πρῶτον μὲν, ἐξιστῶσα παρατρέπει τὸν λογισμόν· σκότους τε καὶ δίνης αὐτὸν ὑποπίμπλησιν· μικρὸν δὲ τοῦ πάθους ὑπολωφήσαντος, εἰς ἑαυτὸν ὁ πεπονθὼς κατ' ὀλίγον ἐπάνεισιν, καὶ τηνικαῦτα τὸ τῆς αὐτοῦ διανοίας διαδείκνυται. Ἀνδρεῖος γὰρ ὢν, καὶ θεόφρονι χρώμενος τῷ λογισμῷ, εὐχαριστεῖ μὲν τῇ σοφωτάτῃ προνοίᾳ καὶ ὑπεραγάθῳ, ἐφ' οἷς οὕτω διοικεῖται τὰ κατ' αὐτόν· φέρει δὲ τοὺς πόνους ἀκατασείστῳ φρονήματι, ὥσπερ αἰσχυνόμενος ἑαυτὸν, εἴ τι παρὰ τοῦ δέοντος καταμαλακιζόμενον ἴδοι. Τοιοῦτος ἐν τοῖς πόνοις Ἰὼβ ἐκεῖνος ὁ πάνυ· ὃν καρτερίας ὑπόδειγμα καὶ στήλην ὑπομονῆς ἀῤῥαγῆ ταῖς πάλαι προὔθηκε γενεαῖς ὁ Θεός. Τοιοῦτος ὁ μέγας Εὐστάθιος· εὐσταθὴς κατὰ τὴν προσηγορίαν, καὶ ἀκαταγώνιστος τοῖς παθήμασιν· ὂν ἀνδρίας ἀληθοῦς καὶ εὐσταθείας εἰκόνα ζῶσαν ὁ Κύριος ὕστερον ταῖς αὐτοῦ Ἐκκλησίαις ἀνεστήσατο. Ὡς ἐπὶ τοῖς οὕτω φρικτοῖς, οὕτω πικροῖς, καὶ ἀνυποίστοις συμπτώμασι καὶ ἀλγήμασι δεινοπαθῶν τὴν ψυχὴν, οὐκ

A cum trajecisset, illic in fluvii ripa collocantem; tumque revertentem, ut et alterum pariter sublatum trajiceret, cum jam medium gurgitem attigisset, alterum quidem hinc a leone, alterum vero illinc a lupo, rapi coram videre. Cumque adeo nesciret quam Dominus liberis salutem disponeret, quid putamus illi in animum venisse? quinimo, quo tunc doloris eoque spectaculo sensu affectus esse? Acrior namque doloris vis exsuperansque calamitas repente ingruens in stuporem conjiciens rationem evertit tenebrisque ac vertigine obruit. Tantisper vero levato affectu, qui illo perturbatus atque animo perculsus fuit, in scipsum paulatim rediens, mentem tunc suam prodit. Qui enim fortis sit, divinoque sensu ac ratione utatur, sa-
B pientissimæ providentiæ, omnemque vincenti bonitatem, gratias agit, quod eum in modum res suas gubernet; fertque labores inconcussa mente, velut se ipse erubescens, si quid extra officii rationem molliorem se factum adverterit. Talis in laboribus Job ille clarissimus fulsit; quem Deus tolerantiæ exemplum, ac immotam patientiæ columnam, antiquis ætatibus produxit. Talis magnus Eustathius; εὐσταθὴς pro nominis ratione (firmus scilicet ac constans, malisque insuperabilis), quem veræ fortitudinis ac constantiæ vivum simulacrum, suis postea Dominus Ecclesiis erexit. Is nempe sic horrendis, acerbis, intolerandis casibus atque doloribus diro animo excruciatus, mœrensque, degenerem

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

παιδίον, καὶ ὑπέστρεφεν, ὀφείλων διασῶσαι τὸ ἄλλο. Γενόμενος δὲ κατὰ τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, ἀτενίσας θεωρεῖ, ὅτι λέων ἥρπασε τὸ παιδίον αὐτοῦ· καὶ ἐπορεύετο, ἀπελπίσας αὐτό. Περιεστράφη λοιπὸν, μόνην ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸ ἕτερον, καὶ θεωρεῖ ὁμοίως καὶ αὐτὸ ὑπὸ λύκου ἁρπαγέν. Θεασάμενος οὖν τὰ τέκνα αὐτοῦ θηριάλωτα γεγονότα, τίλλων τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς ἑαυτοῦ, καὶ ὀδυρόμενος πικρῶς ἐπειρᾶτο ἑαυτὸν καταβαλεῖν τῷ ὕδατι τοῦ ποταμοῦ. Ἐστήριξε δὲ αὐτὸν ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ· καὶ μὴ ποιήσας τοῦτο, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ὕδατος. Ὁ δὲ λέων λαβὼν τὸ παιδίον, καὶ διαφυλάξας ἀβλαβὲς κατὰ πρόνοιαν Θεοῦ, ἐπέρασε τὸν ποταμὸν ἀνωτέρω, καὶ ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν ἔρημον. Θεασάμενοι δέ τινες ποιμένες τὸ παιδίον βασταζόμενον ὑπὸ τοῦ λέοντος ζῶν, καὶ μηδὲν ἀδικηθὲν, στοχασάμενοι ἐκ προνοίας Θεοῦ πεφυλάχθαι τὸ παιδίον, ἤτις καὶ αὐτοῖς βοηθήσει, πρὸς τὸ ἐξελέσθαι αὐτὸ ἐκ τοῦ θηρὸς, κατέδραμον τοῦ λέοντος μετὰ κυνῶν. Κατ' οἰκονομίαν δὲ Θεοῦ θροηθεὶς ὁ λέων, ἔῤῥιψε τὸ παιδίον σῶον, καὶ ἀνεχώρησε. Τὸ δὲ ἕτερον παιδίον ἁρπαγὲν ὑπὸ τοῦ λύκου, διεφυλάχθη καὶ αὐτὸ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας· ὅπερ ἰδόντες τινὲς ἀροτῆρες, ἐπιδραμόντες μετὰ θορύβου, ἀφείλοντο ἐκ τοῦ λύκου μηδὲν ἀδικηθέν· ἑκάτεροί τε, οἵ τε ποιμένες, οἵ τε ἀροτῆρες, ἐν μιᾷ κώμῃ ὑπῆρχον· καὶ λαβόντες τὰ παιδία, ἀνεθρέψαντο παρ' ἑαυτοῖς.

C dum alterum quoque recepturus revertitur; jamque medium alveum tenens, intendit oculos, leonis rictu filium raptum videt, ibatque, illo desperato. Jamque conversus, spes omnes suas jactans in alterum, eum ipsum similiter asportari a lupo intuetur. Horrendo igitur captorum a bestiis liberorum aspectu, vellens capitis comam, flensque acerbe, atque ejulans, prope erat ut pari naufragio in aquas fluminis præceps mergeretur. Verum constabilivit divina providentia, eoque tutus discrimine, aquis exivit. Leo autem sublato puero, Deique providentia servato incolumi, cum superiori vado fluvium transmisisset, desertum petebat. Rem vero conspicati pastores (deportari scilicet a leone vivum puerum, nullaque violatum injuria, divina eum providentia fotum conjectantes, cujus ipsius ope recepturos se eum a bestia arbitrarentur) laxatis in leonem canibus irruerunt. Porro bestia, propensiori Dei consilio territa, puero incolumi projecto,
D recessit. Quin et alter, quem lupus rapuerat, ipse quoque divina providentia servatus est. Eoque viso, coloni quidam strepitu irruentes, ab ejus faucibus illæsum abstraxerunt. Inque eodem utrique oppido incolæ (tum scilicet pastores, tum coloni) pueros receptos apud se educaverunt.

Ταῦτα δὲ Εὐστάθιος οὐκ ἔγνω, ἀλλ' ἐπορεύετο ὀδυρόμενος, καὶ θρηνῶν, καὶ λέγων, Οἴ μοι τῷ ποτὲ θάλλοντι ὡς δένδρον, νῦν δὲ γυμνωθέντι. Οἴ μοι τῷ ποτὲ ἐν εὐθυμίᾳ διάγοντι πολλῇ, νῦν δὲ αἰχμαλώτῳ ὄντι. Οἴμοι ὁ στρατοπεδάρχης, ὁ ὑπὸ μυριάδων λαοῦ ὁρυφορούμενος; νῦν δὲ μονώτατος καταλελειμμένος, οὐδὲ κἂν τὰ τέκνα μου συγχωρηθεὶς ἔχειν. Ἀλλὰ σὺ, Κύριε, Κύριε, μή με εἰς τέλος ἐγκαταλίπῃς, μηδὲ παρίδῃς τὰ ὄἀκρυά μου. Μέμνημαι, Κύριε, εἰρηκότος

Hæc tamen Eustathium latebant; ibatque ejulans, ac gemens, dicensque: Heu me, qui olim arboris instar cum vernarem, essemque virentibus foliis, modo nudus exsistam! Heu me, qui aliquando jucundissime agens, nunc captivus invenior! Heu me, qui magister militiæ satellitum myriadibus stipatus, nunc solus omnino relictus sim ac desolatus, qui nec ipso liberorum solatio frui sinar! Sed tu, Domine, Domine, ne me derelinquas in finem,

Digitized by Google

vocem nullam emisit : blasphemiæ ne ullum verbum, providentiæ rationes insimulans, protulit. At neque ægre ferens, ita ad Jesum ait: O Domine, utquid sic judicasti? Utquid sic injuria afficis atque alteris, qui toto animo ad te confugi? Num satis fuerat pecoris omnis interitus, servorum e medio sublata familia, ablatæ omnes facultates, propriorumque exsilium ac fuga? Ad hæc mum mihi rapta conjux, ac quam tori, tam animi socia, abunde erat? Quin adhuc quoque abstulisti charissima gemina animi lumina. Quid mihi ultra jam vivere, qui necessariis omnibus caream? Aut injuria, Jesu, affecisti, siquidem hæc abs te mihi sunt ; aut qui afficiar liberare nequivisti ; quo adhuc igitur modo in te spes jactem meas? Nihil ejusmodi vir ille magnanimis aut dixit aut cogitavit : sed ejulatur ille quidem, at non rumpitur ; frangitur vis patibilis animi, infracta tamen ratio animusque consistit. Ac quidem deplorat ac lamentabiliter quiritatur (non enim sensus expers tristia sustinet), atque, Heu me! heu me! clamat, quid agam? quid de me fiat? quo me vertam, quia desolatus sum, quia solus relictus, nec cognationis carnalis mihi scintilla reliqua est, quod ex summa sæculi felicitate in calamitatem ex diametro adversam prolapsus sim. Nunc ego singularissimus, velut lignum aridum, amputatis undique naturæ ramis, quo ibo? quibuscum vivam? unde victum conferam?

A ἀφῆκε φωνὴν ἀγεννῆ· οὐ βλάσφημον ῥῆμα προῆκε, τοὺς τῆς Προνοίας λόγους ἐπιμεμφόμενος. Οὔτ' οὖν ἀποδυσπετῶν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Ὦ Κύριε, λέγει, ἵνα τί οὕτω κέκρικας; Ἵνα τί οὕτω ἀδικεῖς καὶ ἐπιτρίβεις τὸν ὅλῃ ψυχῇ καταπεφευγότα πρὸς σέ; Οὐκ ἀπέχρησεν ἡ πανωλεθρία τῶν κτηνῶν, ὁ τῶν παίδων ἀφανισμός, ἡ τῶν προσόντων πάντων ἀφαίρεσις, καὶ τῶν ἰδίων ὑπερορία καὶ φυγαδεία; οὐκ ἦρκει μοι πρὸς τούτοις ἡ τῆς ὁμοζύγου καὶ ὁμοψύχου διαρπαγή· ἀλλ' ἔτι καὶ τοὺς δύο μου φιλτάτους περιεῖλες τῆς ψυχῆς ὀφθαλμούς; καὶ ἵνα τί μοι λοιπὸν ζῇν. ἐστι πάντων ἐστερημένῳ τῶν ἐπιτηδείων; Ἡ ἠδίκησας, Ἰησοῦ, εἴγε παρὰ σοῦ μοι ταῦτα· ἢ ἀδικούμενον ῥύσασθαι οὐκ ἐδυνάσθης, καὶ πῶς ἔτι ἐλπιῶ ἐπὶ σέ; Οὐδὲν τοιοῦτον, οὔτ' εἶπεν ὁ μεγαλόφρων ἐκεῖνος, οὔτ' ἐνεθυμήθη. Ἀλλ' ἀπολοφύρεται μὲν, οὐ κατᾴρῄγνυται δέ· καὶ θραύεται μὲν τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς· ἄθραυστος δὲ μένει τὸν λογισμόν· καὶ ἀποδύρεται μὲν καὶ ἐλεεινολογεῖται· οὐ γὰρ ἀναισθήτως φέρει τὰ λυπηρά· καὶ, Οἴμοι, οἴμοι, βοᾷ, τί πράξω; τί γένωμαι; ποῖ τράπωμαι; ὅτι μεμόνωμαι· ὅτι ἠτίμωμαι, καὶ τῆς κατὰ σάρκα συγγενείας οὐχ ὑπολέλειπταί μοι σπινθήρ· ὅτι ἐξ ἄκρας κατὰ τοῦ βίου εὐτυχίας εἰς τὴν ἐκ διαμέτρου περιηνέχθην δυστυχίαν. Καὶ νῦν ἐγὼ μονώτατος, ὡς ξύλον ξηρὸν, τοὺς τῆς φύσεως κλάδους πανταχόθεν περιῃρημένος, ποῦ πορευθῶ; μετὰ τίνων βιώσομαι; πόθεν ἐρανισαίμην τὰς τῆς ζωῆς ἀφορμάς;

B

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

neque despexeris lacrymas meas. Memini, Domine, te dixisse, necesse esse ut in Jobi morem tentarer; ac ecce plus aliquid in me fieri video. Ille tametsi pecuniis privatus erat, at non deerat sterquilinium, in quo ut sederet, ei liberum erat; ego autem in aliena, atque extorris tanta hæc tormenta sustineo. Habebat ille amicos qui consolarentur; at ego in solitudine feras bestias nactus sum, quæ ipsum quodcunque meum solatium (filios scilicet) immanes rapuerunt. Ille tametsi ramos amiserat, uxoris tamen radicem apud se videns, animo levabatur; at ego miser undique evulsus sum, qui ne minimam generis scintillam conspiciam; sed rami instar, nequissimi procella, atque turbine in deserto jacter, ac ferar. Ne me, Domine Jesu Christe, verbis effusiorem, ac procaciorem servum tuum deseras. *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostia munitionis circa labia mea*[33]; *Ne declinet cor meum in verba prava, et projiciar a facie tua*[34]. Da, Domine, ut deinceps a multis ærumnis meis requiem nanciscar.

C σου. ὅτι Δεῖ σε πειρασθῆναι ὡς τὸν Ἰώβ· καὶ ἰδοὺ πλέον τι ὁρῶ γινόμενον εἰς ἐμέ. Ἐκεῖνος εἰ καὶ τῶν χρημάτων ἐστερήθη, ἀλλὰ τὴν κοπρίαν εἶχεν, ἐφ' ᾗ καθεσθῆναι συνεχωρήθη· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῆς ξένης τοσαύτας ὑπομένω τιμωρίας. Ἐκεῖνος φίλους εἶχε, συμπαρηγοροῦντας αὐτόν· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῆς ἐρημίας τοὺς ἀγρίους θῆρας ἔσχον, τὴν παραμυθίαν τῶν τέκνων μου ἁρπάσαντας. Ἐκεῖνος, εἰ καὶ τῶν κλάδων ἐστερήθη, ἀλλὰ τὴν ῥίζαν τῆς γυναικὸς βλέπων μεθ' ἑαυτοῦ, παρηγορεῖτο· ὁ δὲ τάλας ἐγὼ, πάντοθεν ἐκριζος ἐγενόμην, μηδὲ σπινθῆρα γένους μου ἀφορῶν· ἀλλὰ κλάδου δίκην ἐν ἐρήμῳ ἱσταμένου, κλονοῦμαι ὑπὸ λαίλαπος τοῦ πονηροῦ. Μή με ἐγκαταλίπῃς, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, τὸν σὸν δοῦλον πολυλογοῦντα. *Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύρας περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου, ἵνα μὴ ἐκκλίνῃ εἰς λόγους πονηροὺς ἡ καρδία μου, καὶ ἀποῤῥίψω ἀπὸ τοῦ προσώπου σου.* Δὸς δέ μοι, Κύριε, λοιπὸν κατάπαυσιν τῶν πολλῶν μου θλίψεων.

D

Hæc gemitu, atque animi lacrymis, dicens, ad quoddam oppidum, cui nomen Badissus, venit. Quo ingressus, quotidiano victum labore parabat. Annosque plures ibi commoratus, oppidanos recreans, ac obsequio mulcens, ab eis frugum præfectus custos, annos quindecim mercenarium egit. Liberi autem, uti dictum est, alio in pago educati, esse se fratres omnino nesciebant. Porro nauclerus alienigena, ablatam Eustathio uxorem, in patriam suam abduxerat. Tanta vero feminæ obumbraverat gratia, ut nusquam ille ad eam admissus sit. Hoc enim mulier enixius a Deo flagitabat, ut tutam se ab alienigenarum consuetudine præstaret. Postmodum

Ταῦτα λέγων μετὰ στεναγμοῦ καὶ δακρύων ψυχῆς, κατέλαβέ τινα κώμην, λεγομένην Βαδισσόν· καὶ εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ, εἰργάζετο τὴν ἐφήμερον τροφήν. Διατρίψαντος δὲ ἐν αὐτῇ ἔτη πλείονα, παρεκάλεσε τοὺς τῆς κώμης, καὶ κατέστησαν αὐτὸν φυλάττειν τοὺς καρποὺς αὐτῶν· καὶ τὸν μισθὸν κομιζόμενος, διῆγεν ἐπὶ ἔτη δεκαπέντε. Οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ ἀνετράφησαν, καθὼς προείρηται, ἐν ἑτέρᾳ κώμῃ, μὴ ἐπιγινώσκοντες ἀλλήλους, ὅτι εἰσὶν ἀδελφοί. Ὁ δὲ ναύκληρος ἐκεῖνος ὁ ἀλλόφυλος ὁ λαβὼν τὴν γυναῖκα τοῦ Εὐσταθίου, ἀπήγαγεν εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα. Καὶ τοσαύτη χάρις ἐπεσκίασε τῇ γυναικὶ, ὥστε μὴ πλησιάσαι αὐτῇ τὸν ἀλλόφυλον ἐν πᾶσι τοῖς χρόνοις

[33] Psal. CXL, 3. [34] ibid. 4.

Digitized by Google

Τοιαῦτα μὲν, ὡς εἰκὸς, ὀδυρόμενος φθέγγεται· οὐκ ἀποπίπτει δὲ τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ, οὐδὲ λήθην λαμβάνει τῶν πρώτων χρημάτισμῶν. Μᾶλλον μὲν οὖν ταπεινοῦται Χριστῷ, καὶ ἐκτενεστέραις πρὸς τὸν Ὕψιστον μετ' εὐχαριστίας κέχρηται προσευχαῖς. Εὐχαριστῶ σοι, λέγων, ὦ Κύριε Ἰησοῦ· εὐχαριστῶ τοῖς ἀνεφίκτοις κρίμασί σου, ὅτι κατὰ τὴν πρόρρησίν σου, ἰδοὺ ἀπήντησέ μοι πάντα τὰ δυσχερῆ, δι' ὧν βεβαία καὶ τῶν ἀγαθῶν σου παρίσταται ἡ προσδοκία. Ἀλλὰ μὴ ἐγκαταλίπῃς με· ἀλλὰ μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ, Κύριέ μου, Κύριε. Μὴ λογισμοῖς ἀτόποις, μὴ λογισμοῖς βεβήλοις, μήτ' οὖν πράξει πονηρᾷ συγχωρήσῃς χρανθῆναι μηδεμιᾷ. Ἀεὶ δέ μοι συνὼν καὶ συνεργῶν, πάσας μου τὰς ὁδοὺς κατευθύνοις πρὸς σέ.

A Talia is quidem, ut par est, gemens loquitur; haud tamen a sua excidit fide, aut prima ad ipsum divina responsa obliviscitur. Quinimo Christo humiliatur ferventioribusque cum gratiarum actione ad Altissimum precibus utitur: Gratias tibi ago, inquiens, Domine Jesu, gratias abstrusis judiciis tuis, ac quæ mens nulla assequi possit; quod juxta prædictionem tuam cuncta jam mihi mala evenerint, per quæ etiam bonorum tuorum firma exspectatio præstatur. Verum ne derelinquas me; verum ne discesseris a me, Domine mi, Domine: ne turpibus atque absonis cogitationibus, ne impuris, at neque prava ulla actione sinas me contaminari: sed mihi semper comes atque adjutor, omnes vias meas dirigas ad te.

Ταῦτα διανοούμενος ὁ θαυμάσιος, καὶ προσευχόμενος ἀπῄει, λύπῃ τε ἅμα μεριζόμενος καὶ χαρᾷ· τὸ μὲν, διὰ τὰ προκείμενα· τὸ δὲ, διὰ τὰ προσδοκώμενα. Ψυχὴ γὰρ θεοληπτουμένη πάσας βάσανον ἀρετῆς τὰς συμβατικὰς ἡγουμένη περιστάσεις, οὐ μόνον οὐκ ἀπογινώσκει τούτοις, μᾶλλον δὲ ἀναθαρρεῖ, καὶ ταῖς Ἰησοῦ μνήμαις ἀνακαθαίρεται, καὶ πρὸς ἐξομολόγησιν διανίσταται· καὶ τρανότερον τῶν ἐλπιζομένων τὴν μύησιν ἐλλαμπομένη, ὅλη κατανύξεως καὶ πνευματικῆς πληροῦται χαρᾶς. Τοῦτο καὶ ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ πεπονθὼς, κώμην καταλαμβάνει τινὰ, ἐν ᾗ τοῦτον ἀποχειροβίωτον διαζῆν ἔδει. Ὅπου δὴ πεντεκαιδέκατον ἔτος διηνυκὼς, καὶ παρὰ γεωργοῖς ἀτίμοις θητικὸν βίον διαβιοὺς, τίνα κομί-

B Hæc vir admirandus animo cogitans, oransque ibat, tristitia pariter gaudioque divisus; alterum, præsentium ratione; alterum, eorum quæ illi exspectabantur. Animus enim Deo plenus atque afflatus, molestos omnes qui excipiunt casus virtutis probationem existimans, nedum his in desperationem non agitur, quin confidit magis, ac Jesu recordationibus depurgatur, atque ad confessionem excitatur; clariusque eorum quæ in spe posita sunt, rationes edoctus, totus compunctione ac gaudio spiritali repletur. Id ipsum vir ille divinus reipsa expertus, oppidum quoddam petit, in quo manuum labore illi victus quærendus. Ibi annos quindecim moratus, ac apud viles colonos mercenarium agens,

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

ἐκείνοις. Τοῦτο γὰρ ᾐτεῖτο ἡ γυνὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τῆς τῶν ἀλλοφύλων κοινωνίας... συνέβη δὲ τελευτῆσαι τὸν ἀλλόφυλον ἐκεῖνον, καὶ αὐτὴν ἐπ' ἀδείας διάγειν.

C autem illo humanis exempto, factum est ut illa libere, ac metus secura deinceps ageret.

Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐγένετο ἐπανάστασις τῶν ἀλλοφύλων ἐκείνων, εἰς οὓς ἦν ἡ γυνὴ τοῦ Εὐσταθίου· οἵ τινες ἐξελθόντες, πολλὴν ἀφεῖλοντο χώραν τῶν Ῥωμαίων. Ἐν πολλῇ οὖν ἀδημονίᾳ ὑπάρχων ὁ βασιλεὺς περὶ τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῶν, ἐπῆλθεν αὐτῷ περὶ τοῦ Πλακίδα μνήμη, διὰ τὸ μάλιστα πλειστάκις ἀνδραγαθῆσαι αὐτὸν κατὰ τῶν ἀλλοφύλων ἐκείνων. Καὶ ἀνανεώσας τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην, διηπόρει περὶ τῆς ἀθρόας αὐτοῦ μεταβολῆς. Στρατολογήσας οὖν ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ σκεψάμενος περὶ πολέμου, ἔμαθε παρ' ἑκάστου αὐτῶν περὶ τοῦ Πλακίδα, τί ἔγνωσαν περὶ αὐτοῦ, ζῇν αὐτὸν, ἢ τεθνάναι· καὶ ἐδίδου ἐντολὴν ἑκάστῳ τῶν στρατιωτῶν, ἀναζητεῖν αὐτὸν, εἰ ζῇ. Καὶ ἀπέστειλεν εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, τὴν ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐκζητῆσαι αὐτὸν, εἰπὼν, ὅτι Ὅστις ἀναζητήσας εὕροι αὐτὸν, προσθήσω αὐτῷ τιμὴν μείζονα, καὶ ἀνόνας πλείους ὧν ἔχει. Δύο δέ τινες τῶν στρατιωτῶν, Ἀντίοχος καὶ Ἀκάκιος, οἱ ποτὲ ἀδιαλείπτως ὑποτελοῦντες τῷ Πλακίδᾳ, ἐπορεύθησαν εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ· καὶ περιελθόντες σχεδὸν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, κατέλαβον τὴν κώμην ἐκείνην, ἐν ᾗ διῆγεν ὁ Εὐστάθιος. Παραπορευόμενοι δὲ εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους εἰς οὓς ἐφύλαττεν ὁ Εὐστάθιος, ἠπόρουν ἐπερωτῆσαι αὐτόν. Ὁ δὲ Εὐστάθιος πόρρωθεν θεασάμενος αὐτοὺς, ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κινήσεως αὐτῶν, ἐπέγνω αὐτούς· καὶ ἀναμνημονεύσας τῆς προτέρας διαγωγῆς, ἤρξατο ἀδημονεῖν, καὶ προσεύχεσθαι, καὶ λέγειν· Κύριε ὁ Θεὸς ὁ ἐλεήμων, ὁ ἐκ πάσης θλίψεως ῥυόμενος τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σὲ, ὡς τούτους παρ' ἐλπίδα ἐθεασάμην τοὺς ποτὲ συνόντας μοι, κέλευσον λοιπὸν θεάσασθαι καὶ τὴν δούλην σου τὴν ὁμόζυγόν

D Evoluto, quem dixi, annorum circulo, Barbaris, apud quos hospes erat Eustathii uxor, excita rebellione finibus egressi, partem haud exiguam ditionis Romanæ ademerunt. Iis motibus imperator anxius, ac mœrens, Placidam animo recolit, quod nempe is maxime adversus eosdem ipsos alienigenas, nec id raro, prospere eduxisset, ac fortiter pugnasset. Ejus itaque nominis claritatem cogitans, præ repentina illius mutatione, animi anxius erat. Subditorum igitur delectum habens, ac belli molem considerans, quemque sciscitabatur, de Placida quid nossent; viveretne, an mortuus esset? præcipiebatque ut universi diligentius rem exquirerent. Misit itaque per omnes Romanæ ditionis provincias indagine solertes viros; hoc pollicitus, si quis tandem invenisset, majori auctum honore, ampliori annona ejus liberalitate donandum esse. Duo autem quidam (Antiochus et Acacius hi nominabantur) qui Placida ductore exercitus jugiter meruerant, perquisitum profecti, ac toto fere lustrato orbe, ad eum postremo vicum perveniunt, in quo Eustathius colonus agebat. Prætereuntes autem loca, ubi ille custodis munus obibat, dubitabant an percontarentur. Eustathius vero a longe eos conspicatus, ex incessu, motusque ratione agnovit; animumque subeunte pristinæ institutionis memoria, tædere eum cœpit, atque precari, ac dicere: Domine Deus misericors, qui ab omni ærumna liberas sperantes in te; quæso facias, ut sicut viros hos insperato conspexi (olim scilicet mihi assiduos) sic quoque ancillam tuam conjugem meam videam. Ambos enim infelices liberos, plane novi (quæ mea est mi-

Digitized by Google

quamnam laborum mercedem refert, quanti præmii ac magnificam? Omni fastu ac sæculari arrogantia animo purgatur; inque parvulorum habitum (perfectam scilicet mansuetudinem atque innocentiam) Christiano more totus immutatus, exque summa animi tranquillitate ac imperturbatione cœlorum regno quam maxime idoneus redditus, ita uxorem atque liberos dextera Dei servatos recipit; iisque sociis Regem quoque in illum beneficum coram regibus rite confessus, ac Christi clarus præconio, illius dextera cum familia tota coronatur. Præstat vero ut ejus etiam restitutionis ac perquam legitimi certaminis modum summa perstringamus.

Quia enim certamen obscura in apertum trahebat, nec civitas supra montem posita (ut divinis proditum eloquiis est [35] abscondi poterat, aut lucerna ardens valde atque accensa, sub modio tegi amplius sustinebat, ii ipsi Barbari, in quos plura olim Placido erecta tropæa, multam Romanæ ditionis partem incursant; confiniumque agros omnes circumquaque late populantur ac vastant. Quamobrem ingenti imperator mœstitia tenebatur ac cura angebatur; sed et Romanorum inclytos omnes quam maxime anxios habebat ac attonitos, quod vir tantæ virtutis, ita clarus ac spectabilis, sic repente ex hominibus periisset, inque obscurum abiisset.

Recolens igitur Trajanus Placidæ memoriam, sic inquirendo animum adjecit, ut pacta mercede

A ζεται τῶν κόπων μισθόν; ὡς ἀξιόαθλον καὶ μεγαλοπρεπῆ· ὅλον μὲν τὸν τῦφον καὶ τὴν κοσμικὴν ἀλαζονείαν ἐκ καρδίας ἀνακαθαίρεται· εἰς ἕξιν δὲ νηπίων, ἤτοι τελείαν πραΰτητα καὶ ἀκακίαν ὅλως ἠλλοιωμένος κατὰ Χριστὸν, καὶ πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν δι' ἀπαθείας ἄκρας ἐπιτηδειότατος γεγονὼς, οὕτως ἀπολαμβάνει μὲν τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, δεξιᾷ τετηρημένα Θεοῦ· σὺν αὐτοῖς δὲ, τὸν εὐεργέτην καὶ Βασιλέα κατέναντι βασιλέων ὁμολογήσας, καὶ δοξάσας Χριστὸν, οὕτω πανοικεσίᾳ πρὸς τῆς αὐτοῦ στεφανοῦται δεξιᾶς. Ἄξιον δὲ καὶ τὸν τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τῆς ἐννομωτάτης ἀθλήσεως αὐτοῦ τρόπον ἐπιτεμεῖν.

Ἐπεὶ γὰρ ὁ ἀγὼν ἦγε τὰ ἄδηλα πρὸς ἔκφανσιν· καὶ ἡ πόλις ἐπ' ὄρος κειμένη, κατὰ τὰ λόγια, οὐκ B ἠδύνατο λαθεῖν· καὶ ὁ λύχνος καυθεὶς ἄγαν, οὐκ ἠνείχετο ἔτι τῷ μοδίῳ ὑποκεῖσθαι· κατατρέχουσι μὲν οἱ βάρβαροι γῆς Ῥωμαίων πολλῆς, καθ' ὧν ὁ Πλακίδας πρῶτον τρόπαια ἀνεστήσατο πολλά· λῃΐζονται δὲ καὶ τῶν ὁμόρων αὐτοῖς ἅπασαν περιοικίδα. Διὸ δὴ πολλὴ μὲν ἀθυμία τὸν βασιλέα καὶ φροντὶς, πλείστη δὲ ὅση καὶ τοὺς ἐπιδόξους Ῥωμαίων πάντας ἀδημονία καὶ ἔκπληξις συνεῖχεν, ἐξαπορουμένους, πῶς ἄρα ὁ τοσοῦτος τὴν ἀρετὴν, τοσοῦτος τὴν περιφάνειαν, οὕτως ἐξ ἀνθρώπων ἐξαπίνης ὤλετο καὶ ἠφάνιστο.

Ἀνανεωσάμενος οὖν Τραϊανὸς τὴν τοῦ Πλακίδα μνήμην, ἐπὶ τοσοῦτον προσέθετο ζητεῖν, ὡς κατὰ

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

sera sors!) a bestiis captos ac voratos esse. Da igitur, Domine, Deus misericors, qui solus verus Deus es Jesus Christus, ut saltem in die resurrectionis eorum aspectu fruar. Hæc locutus, audiit vocem de cœlo, dicentem: Confide, Eustathi; futurum namque est, ut hoc ipso articulo ad pristinum statum tuum revertaris; uxoremque ac liberos contuegris. In resurrectione autem majora visurus es, ac æterna bona nancisceris; eritque nomen tuum magnificum in generationibus generationum.

His Eustathius auditis, metuque conterritus sedit. Videns autem propinquantes milites, e loco ubi sederat, descendit, ac in via contra illos stetit; cumque propius accessisset, eos penitius agnovit. Neque tamen illi agnovere, dixeruntque: Salve sis, sodalis. Ad quos ille: Pax vobiscum, fratres. Aiunt ei: Quæso dicito, num quemdam hic peregrinum noveris, cum uxore ac duobus pueris. Siquidem autem ostenderis, pecunias ex nobis consequeris. Tum ille: Quid vero causæ est, cur illum quæratis? Responderunt: Amicus noster est, jamque diu est ex quo nos cupido incessit ut illum alloquamur. Tum ad eos Eustathius: Nullum hic talem novi; hactenus vero hospitii causa tantisper domum divertite. Nam ipse quoque hospes hic ago, ac peregrinus. Assumptos itaque illos in hospitiolum induxit, aitque patrifamilias apud quem diversabatur: Noti mei sunt hi homines, meque ut inviserent, ac officii causa advenerunt. Præbe igitur mihi escas et vinum, quibus benigne excipiam, reddamque ea cum exstiterit tempus mercedis. Præbuit ille pro-

C μου. Τὰ γὰρ ἄθλια νήπια εὖ οἶδα ὅτι διὰ τὴν ἐμὴν κακοπραγίαν θηριάλωτα γεγόνασι. Δὸς οὖν, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ ἐλεήμων, ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅπως κ' ἂν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως θεατὴς γένωμαι τῶν τέκνων μου. Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, ἤκουσε φωνῆς οὐρανόθεν λεγούσης· Θάρσει, Εὐστάθιε· ἐν γὰρ τῷ παρόντι καιρῷ ἐπανελεύσῃ εἰς τὴν προτέραν σου κατάστασιν, καὶ ἀπολήψῃ τὴν γυναῖκά σου καὶ τοὺς υἱούς σου· ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει μείζονα ὄψει, καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν εὑρήσεις· καὶ τὸ ὄνομά σου μεγαλυνθήσεται ἐν γενεαῖς γενεῶν.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Εὐστάθιος, καὶ ἔμφοβος γενόμενος, ἐκαθέζετο. Θεασάμενος δὲ τοὺς στρατιώτας ἐγγίζοντας αὐτῷ, κατελθὼν ἀπὸ τοῦ τόπου οὗ ἐκαθέζετο, ἔστη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἀντικρὺς αὐτῶν· καὶ πλησίον αὐτῶν γενόμενος, πλεῖον ἔγνω αὐτούς. Αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ πρὸς αὐτὸν εἶπον· Χαίροις, ἑταῖρε. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς, Εἰρήνη ὑμῖν, ἀδελφοί. D Λέγουσιν αὐτῷ· Εἰπὲ ἡμῖν εἰ ἔγνως ἐνταῦθα ξένον τινὰ ὀνομα Πλακίδαν μετὰ γυναικὸς καὶ δύο παιδίων· καὶ ἐὰν ὑποδείξῃς ἡμῖν αὐτὸν, δώσομέν σοι χρήματα. Ὁ δὲ λέγει πρὸς αὐτοὺς, Καὶ τίνος ἕνεκεν ζητεῖτε αὐτόν; Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, Φίλος ἡμῶν ἐστι, καὶ θέλομεν συντυχεῖν αὐτῷ διὰ πολλῶν ἐτῶν. Τότε λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ Εὐστάθιος, Οὐκ ἔγνων τοιοῦτον ἄνδρα ἐνταῦθα· τέως δὲ βραχὺ καταλύσατε, εἰς ὃν ξενίζομαι ὑμᾶς οἶκον. Καὶ γὰρ κἀγὼ ξένος ὑπάρχω. Καὶ λαβὼν αὐτοὺς, ἀπήγαγεν εἰς τὴν ξενίαν αὐτοῦ· καὶ ἐπορεύθη τοῦ πρίασθαι οἶνον, ὥστε ποτίσαι αὐτούς. Καὶ λέγει τῷ κυρίῳ τῆς οἰκίας ἐν ᾧ κατήγετο, Γνωστοί μού εἰσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, καὶ διὰ τοῦτο ἥκασιν ὧδε· παράσχου οὖν μοι τρο-

[35] Matth. v, 14.

Digitized by Google

πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν τοὺς ἀνερευνωμένους αὐτὸν ἐπὶ ῥητοῖς μισθοφόραις ἐκπέμψαι καὶ τιμαῖς. Ἐντεῦθεν, ἵνα συντεμὼν εἴπω, δύο τισὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ γνωρίμων στρατιωτῶν, πρὸς αὐτὸν καταντήσασιν ὁ ζητούμενος ἀνεύρηται. Οὓς καὶ ξενίσας πρῶτον ὁ μακάριος, καὶ τὸ μυστήριον ὅλον τοῦ κατ' αὐτὸν δράματος ὑφηγησάμενος, οὕτω πρὸς τὸν βασιλέα τούτοις συνέρχεται.

Ὁ δὲ μεγίστης ἑορτῆς ἀφορμὴν τὴν τοῦ στρατηλάτου ποιούμενος ἀνεύρεσιν, πολυτελεστάταις χαρμοσύναις τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων καταφαιδρύνει. Καὶ γὰρ ἦν ἀξιοπόθητος ἀνήρ, ὅτι καὶ πρώην ἐν ὑπεροχαῖς ἀξιωμάτων, οὐδὲν τύφου καὶ ὄβρεως ἐπιδεικνύμενος· τὰ πάντα δὲ μέτριον ἑαυτὸν, καὶ τοῖς τρόποις ἐπιφαίνων ἐπιεικῆ, ἐπέραστος ἦν τοῖς πολιτευομένοις· καὶ νῦν τῇ ἀποστάσει τὸν πόθον ἀνάψας, τῇ πρὸς τὸ ἄγαν ταπεινὸν τῆς τύχης ἐξαλλαγῇ, καὶ τῇ ἐμφιλοσόφῳ καὶ θεοειδεῖ τοῦ τρόπου καταστάσει, αἰδεσιμώτατος καὶ ἀξιεραστότατος πάσῃ παρίστατο τῇ πόλει.

Παρακληθεὶς οὖν ὑπό τε τοῦ βασιλέως αὐτοῦ καὶ τῆς συγκλήτου, περιζώννυται μὲν αὖθις ζώνην στρατηγικήν· εἰς τὴν προτέραν δὲ κατὰ τὸν χρηματισμὸν ἀπεκατεστάθη τιμήν. Συνεωρακὼς δὲ τὸν στρατὸν, πρὸς τὸν προκείμενον αὐτῷ τῶν βαρβάρων πόλεμον μὴ ἐξαρκεῖν, νεόλεκτον ἐκστρατευθῆναι ὥρισε στρατιάν. Ἔργον δὲ τοῦτο τῆς παναγάθου προνοίας ἀληθῶς ἦν, ὥστε τοὺς ἀγαθοὺς παῖδας τῷ

πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν τοὺς ἀνερευνωμένους αὐτὸν A atque præmiis, in provincias omnes locaque ac civitates, qui eum sedulo pervestigarent, emiserit. Hinc factum (quo paucis expediam, ac compendio dicam) ut duobus quibusdam militibus a principio illi notis, in ipsum cum incidissent, qui exquirebatur inventus sit. Hos vir beatus cum hospitio primum excepisset, ejusque quod acciderat mysterium totum enarrasset, iis comes ad imperatorem profectus est.

Inventum magistrum militiæ, maximæ rem solemnitatis ac tripudii imperator ducens, magnificentissimis urbem augustam ludis recreat atque gaudiis. Etenim vir erat plane desiderabilis, qui et pridem cum dignitatum arcem teneret, nihil superbum ac procax ostendisset : in omnibus vero modestum ac moribus lenem placidumque præferens, vel maxime civibus amabatur : nunc que adeo abscessu accenso desiderio, immutata in summam humilitatem fortuna, morumque philosophica ac diviniore compositione, statuque summe venerabilis, vereque amabilis cunctæ civitati repræsentabatur. B

Tum ipsius igitur imperatoris, tum senatus delinitus alloquiis, prætoris rursus cingulo donatur ; atque, ut divino editum oraculo fuerat, in pristinum restituitur honorem, ac dignitas redditur. Postquam autem minores copias intellexit, quam ut ad belli quod in barbaros illi incumbebat, molem pares esse viderentur, novum delectum habendum constituit. Id vero benignissimæ reipsa providentiæ

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

φὰς, καὶ οἶνον πρὸς ἀπόλαυσιν αὐτῶν, κἀγὼ ἀποδώσω σοι αὐτὰ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ μισθοῦ μου. Ὁ δὲ προθύμως παρέσχεν αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν χρείαν.

Θεραπεύων δὲ αὐτοὺς ὁ Εὐστάθιος, οὐκ ἠδύνατο ὑπενεγκεῖν ἐννοῶν τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον. Ἀλλ' ἔξω ἐκπορευόμενος, ἔκλαιε, καὶ ἀπένιπτε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· καὶ εἰσερχόμενος πάλιν, διηκόνει αὐτοῖς. Οἱ δὲ θεωροῦντες αὐτὸν, ἤρξαντο κατὰ μικρὸν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς θεωρίας αὐτοῦ ἔρχεσθαι, καὶ ἐπιγινώσκειν αὐτόν· καὶ πρὸς ἀλλήλους κατ' ἰδίαν ἔλεγον, Ὅτι ὅμοιος τυγχάνει ὁ ἄνθρωπος οὗτος τῷ ζητουμένῳ παρ' ἡμῶν. Λέγει ὁ εἷς τῷ ἑτέρῳ, Πάνυ ὅμοιος αὐτῷ τυγχάνει, οἶδα δὲ ἐγὼ, ὅτι ἔχει σύσσημον, τινὰ οὐλὴν ἐν τῷ τραχήλῳ, πληγεὶς ἐν τῷ πολέμῳ. Θεωρήσομεν οὖν· εἰ ἔχει τὸ σύσσημον ἐκεῖνο ἐν τῷ τραχήλῳ, οὗτός ἐστιν ὁ ζητούμενος παρ' ἡμῶν. Καταμαθόντες οὖν ἐπιμελέστερον, θεωροῦσι τὴν οὐλὴν ἐν τῷ τραχήλῳ αὐτοῦ· καὶ εὐθέως ἀναπηδήσαντες, κατεφίλησαν αὐτόν· καὶ μετὰ δακρύων ἠρώτων αὐτὸν, εἰ αὐτὸς εἴη ὁ στρατηλάτης Πλακίδας. Ὁ δὲ συσχεθεὶς τοῖς δάκρυσιν, ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, λέγων· Ὅτι οὐκ εἰμὶ ἐγώ. Ἐπιδεικνυόντων δὲ αὐτῶν τὸ σύσσημον, καὶ ἐξομνυμένων ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ στρατηλάτης αὐτῶν· καὶ περὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν τέκνων ἐπηρώτων αὐτόν. Τότε ὡμολόγησεν, ὅτι αὐτός ἐστι· περὶ δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων ἀπήγγειλεν ὅτι τεθνήκασι. Καὶ τούτων λεγομένων, συνέδραμον πάντες οἱ ἐκ τῆς κώμης, ἐπὶ μείζονι θεάματι.

Τότε οἱ στρατιῶται καταστείλαντες τὸν θόρυβον, ἐξηγοῦντο αὐτοῖς τὰ περὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς, καὶ τῆς προτέρας δόξης. Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐκ τῆς κώμης, ὠδύροντο λέγοντες· Ὢ οἷον γαυρίαμα ἀνδρὸς, μισθωτὸς ἡμῶν γέγονε. Τότε οἱ στρατιῶται ἀνεφάνισαν αὐτῷ τὸ πρόσταγμα τοῦ βατιλέως, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν, ἐξ ὧν ἐπεφέροντο ἱματίων. Παραλαβόντες δὲ αὐτὸν, ὥρμησαν ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν πόλιν.

penso animo, ac quidquid opus erat, alacris subministravit. C

Hospitum obsequio impensus Eustathius, ferre non poterat, cum vitæ prioris status succurreret animo; verum tecto egressus, lacrymis diffluebat : tumque deterso vultu atque oculis, rursus ingressus viris ministrabat. Illi hominem contuiti, in ejus paulatim aspectus venire notitiam, ipsumque agnoscere cœperunt ; dicebantque seorsim mutuo : Vir iste illius similis est, qui a nobis quæritur, ac vestigatur. Ait unus socio : Valde illi similis est. Novi autem ego inesse ejus collo certam notam ac signum ; nempe cicatricem, quam vulnus in bello inflictum vestigio impressit. Videamus igitur ; siquidem enim nota occurrat, ipsus certo est qui nobis quæritur. Diligentius itaque attendentes, in ejus collo cicatricem offendunt : moxque exsilientes, in oscula ruunt; inque lacrymas propensius effusi : Num ipse Placidas sit magister militiæ, seu D prætor, exquirunt. Ille lacrymis vocem inhibentibus, se eum non esse, respondit. Illis notam monstrantibus, ac jurejurando esse illum magistrum militiæ sub quo meruissent, affirmantibus ; ac cum uxorem, atque liberos sciscitarentur, vix tandem esse se illum confessus est. Quod ad uxorem spectaret, atque liberos, mortuos significavit. Inter quæ verba, omnis plebs oppidana ad spectaculum longe maximum effusa concurrit.

Tum milites sedato tumultu, Viri virtutem, ac pristinam referre claritatem. His oppidani auditis, ejulatu : O quantæ, aiebant, gloriæ vir, quamque inclytus, nobis redempta mercede opera servivit! Tunc edito imperatoris mandato, allatis eum vestibus induerunt : ipsumque assumentes, in suam civitatem iter arripuerunt. Oppidani vero cuncti, honore deduxerunt. In itinere positis narravit quo-

Digitized by Google

opus erat, quo patri optimo liberi optimi conciliarentur; quos nempe is, dudum a bestiis captos, luctu prosecutus, mortuos arbitrabatur; divinissima autem Jesu providentia; alterum quidem, pastorum; alterum vero, colonorum clamore, ac irruptione servatos, eodem in oppido præstiterat ambo ut educarentur. Statim igitur ceu peregrini comitum suffragio in tirones allecti : quorum tum vultus venustate, tum animi fortitudine, tum denique indolis dexteritate plurimum magister militiæ delectatus, sibi ipse adolescentes adhibet, mensæque socios statuit, ac satellitum confestim munere fungi jubet.

Ubi igitur vir ducis solertia, ac fortitudine præstantissimus, Christi potentia Barbaros invadens, qua neci dederat, qua sub jugum mittens, universam illam regionem liberaverat, illud tandem ipsum oppidum petit, in quo uxor hospes agens, ac Christi paupertatem colens, patientiæ studio enitebat. Fixo itaque illic tabernaculo, tantisper recreandum quiete exercitum putavit.

Huc sermonis devectus, obsistere mihi orationem video, ac valde reniti ad ea quæ superant, ac deinceps sequuntur, procedere. Admiratio enim cum pari voluptate metuque incurrens, tum percellit animum, tum sermonis cursum inhibet. Qui enim ossa ossibus, ac compagem compagi se admoturum, prophetarum oraculo promittit[36], is hos quoque beatos ab invicem, idque annos plures, di-

ἀγαθῷ πατρὶ προσοικειῶσαι· οὓς αὐτὸς μὲν ὡς θηριαλώτους ἀποκλαυσάμενος πρώην, ὤφετο θανεῖν· ἡ τοῦ θεαρχικωτάτου δὲ πρόνοια Ἰησοῦ τὸν μὲν διὰ τῶν ποιμένων, τὸν δὲ δι' ἀροτήρων κραυγῆς περισωσαμένη καὶ καταδρομῆς, ἐν τῇ αὐτῇ παρεσκεύασεν ἀμφοτέρους ἀνατρέφεσθαι. Καὶ τούτους εἰς τήρωνας οἷα ξένους εὐθὺς οἱ κομῆται προεβάλοντο, ὧν τῇ τε τῆς ὄψεως ὡραιότητι, καὶ τῇ ἀνδρείᾳ τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς φύσεως τῇ δεξιότητι, πάνυ διατεθεὶς ὁ στρατηλάτης, ἑαυτῷ τοὺς νέους προσάγεται, καὶ τῆς αὐτοῦ τραπέζης καὶ τῆς δορυφορίας αὐτίκα ποιεῖται κοινωνούς.

Ἐπειδὴ οὖν τῶν βαρβάρων ἐκείνων ὁ στρατηγικώτατος ἐν τῇ δυνάμει καταδραμὼν τοῦ Χριστοῦ, οὓς μὲν φόνῳ ἀπώλεσεν, οὓς δὲ δορυλήπτους ποιούμενος, πᾶσαν ἐκείνην λυτροῦται τὴν γῆν· ἄγεται λοιπὸν ἐπὶ τὴν κώμην αὐτὴν, ἐν ᾗ τὴν γυναῖκα ξενιτεύουσαν, καὶ τῇ κατὰ Χριστὸν πενίᾳ σχολάζουσαν τὴν ὑπομονὴν φιλοσοφεῖν. Παρ' αὐτῇ δὲ τὴν ἰδίαν κατα πηξάμενος σκηνὴν, διαναπαύειν ὤφετο δεῖν τὸν στρατόν.

Ἐνταῦθα γενόμενος, προσιστάμενόν μοι τὸν λόγον ὁρῶ, καὶ προσθῆναι τοῖς ἔξῆς ἄγαν ἀποκναιόμενον. Θαῦμα γὰρ μεθ' ἡδονῆς ἅμα καὶ φόβου προσπίπτον, ἐκπλήσσει τε τὴν ψυχὴν, καὶ τοῦ λόγου τὴν ῥύμην ἀνακόπτει. Καὶ γὰρ ὁ ὀστᾶ πρὸς ὀστᾶ, καὶ ἁρμονίαν προσάξειν πρὸς ἁρμονίαν διὰ τῶν προφητῶν ἐπαγγελλόμενος, οὗτος καὶ τοὺς μακαρίους τούτους ἀπ' ἀλλήλων διελὼν, καὶ δι' ἐτῶν

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

modo Christum vidisset, ac in baptismo mutato nomine Eustathius nuncupatus fuisset. Cuncta denique, quæ acciderant, retulit. Denique quindecim dierum itinere imperatoris aulam assecuti, qua ratione Placidam magistrum militiæ nacti essent, coram exposuere. Egressus vero obviam imperator, osculo virum excepit; ac multis affundens lacrymis, secessus causam exquirebat. Cui ipse, ac senatui cuncta per ordinem narravit. De uxore quoque, atque liberis retulit; relictam eam in mari; raptos a bestiis liberos, quidquid denique ærumnarum pertulerat, edidit.

Ingens eo invento actum tripudium. Porro imperator blande consolatus, propriori functione magistri militiæ tribuit cingulum. Is recensito exercitu minoresque nactus copias, quam quæ Barbaris grassantibus coercendis essent, tironum delectum instituit. Destinati igitur per civitates et oppida, qui tirones conscriberent. Accidit autem ejus muneris ergo missos tribunos, illud ipsum oppidum, in quo Eustathii liberi educabantur, adire. Producti mox oppidanorum studiis ambo juvenes, ac tanquam peregrini contraditi. Erant vero procera statura, ac forma præ cunctis eleganti. Collecta tironum omni multitudine, ac magistro militiæ adducta, omnes in numeros retulit. Ambos autem adolescentes elegantiori cæteris forma conspicatus, alios subductos seorsim sibi satellites, adhibuit; altiusque animo morum ingenuitatem cogitans, naturali quadam amoris vi eorum illectus desiderio, mensæ socios, ac contubernales esse præcepit·

Πάντες δὲ οἱ ἐκ τῆς κώμης ἐκείνης προέπεμπον αὐτόν. Πορευομένων δὲ αὐτῶν, διηγήσατο αὐτοῖς, πῶς εἶδε τὸν Χριστὸν, καὶ ὅτι μετωνομάσθη Εὐστάθιος ἐν τῷ βαπτίσματι· καὶ πάντα τὰ συμβάντα αὐτῷ διηγήσατο αὐτοῖς. Καὶ ἀνύσαντες τὴν ὁδὸν δι' ἡμερῶν δεκαπέντε, ἦλθον πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ τὸ, πῶς εὗρον τόν ποτε στρατηλάτην Πλακίδαν. Καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, κατεφίλησεν αὐτόν· καὶ πολλὰ δακρύσας, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ. Ὁ δὲ καθεξῆς διηγήσατο τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ συγκλήτῳ τὰ συμβάντα αὐτῷ· καὶ περὶ τῆς γυναικὸς, καὶ τῶν τέκνων, πῶς ἐν τῇ θαλάσσῃ κατελείφθη· καὶ πῶς τὰ τέκνα αὐτοῦ θηριάλωτα γεγόνασι· καὶ πᾶσαν τὴν θλῖψιν αὐτοῦ διηγήσατο αὐτοῖς.

Ἐγένετο δὲ χαρὰ μεγάλη ἐπὶ τῇ εὑρέσει αὐτοῦ. Παρεκάλεσε δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ ζώννυται κατὰ τὸ πρότερον στρατηλάτης. Καὶ ἐπισκεψάμενος τὸν στρατὸν, καὶ γνοὺς μὴ ἀρκεῖν πρὸς τὴν καταδρομὴν τῶν βαρβάρων, ἐκέλευσε τυρωνάτον γενέσθαι. Καὶ ἐγράφησαν κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ κώμην τῆς Ῥωμανίας, πεμφθῆναι εἰς τυρῶνας. Συνέβη δὲ καὶ εἰς ἐκείνην τὴν κώμην, ἐν ᾗ ἀνετράφησαν οἱ υἱοὶ τοῦ Εὐσταθίου, φθάσαι τοὺς ἀπεσταλμένους. Πάντες οὖν οἱ ἐκ τῆς κώμης ἐκείνης προέπεμπον αὐτοῖς τοὺς δύο νεωτέρους· οὓς ἅτε ξένους ψηφισάμενοι, πιρέδωκαν τοῖς στρατιώταις. Ἦσαν δὲ εὐμεγέθεις καὶ ὡραῖοι τῇ ὄψει σφόδρα. Συναχθέντων δὲ πάντων τῶν τυρώνων, καὶ προσαχθέντων τῷ στρατηλάτῃ, θεασάμενος αὐτοὺς, πάντας κατέταξεν εἰς νούμερα. Ἰδὼν δὲ ἐκείνους τοὺς νεωτέρους ὑπὲρ πάντας εὐειδεῖς, κατέστησεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδίαν ὑπηρεσίαν. Καὶ κατανοῶν ἐν ἑαυτῷ τὸ εὐγενὲς τοῦ τρόπου, φυσικῇ τινι φιλοστοργίᾳ ἑλκόμενος πρὸς

[36] Ezech. xxxvii, 1 seq.

Digitized by Google

πλειόνων· ὦ τῆς περὶ αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ κηδεμονίας! τῇ θλίψει δοκιμάσας, τοῖς πόνοις πυρώσας, καὶ ὅλον τὸ σάρκινον φρόνημα τούτοις ἀπεκτονώς, καὶ ἀξίους τῷ ὄντι τῆς ἐν πνεύματι καταστήσας ζωῆς, οὕτως ὥσπερ ἐκ νεκρῶν ζῶντας ἀνίστησιν καὶ ὡς μέλη διῃρημένα πλείω, εἰς ἑνότητα βίου καὶ πολιτείας συνίστησι μιᾶς· καὶ οἷον εἰκόνα τινὰ ζῶσαν τῆς κοινῆς ἀναστάσεως ἀναδείκνυσιν αὐτούς. A

Ἀλλὰ τίς ὁ τοῦ ἀναγνωρισμοῦ τρόπος; Ὡμίλουν μὲν οἷα εἰκὸς εὐσχολοῦντες οἱ νεώτεροι, ἀλλήλοις τὰ τῆς νεότητος ἀνακοινούμενοι. Ἐπῆκροᾶτο δὲ τούτων ἡ μήτηρ, αὐτοῦ που πλησίον παρ' αὐτοῖς καθεζομένη. Ὡς οὖν ὁ μὲν στρατηλάτου πατρὸς εἶναι διηγεῖτο, εὐπρεποῦς δὲ μητρὸς υἱός· καὶ ἀδελφὸν ἔχειν, βραχύτερον μὲν τὴν ἡλικίαν· ὡραῖον δὲ σφόδρα τὴν ὄψιν, καὶ ξανθὸν ταῖς θριξί· καὶ ὡς οἱ γονεῖς ἀμφοτέρους ἀνελόμενοι, οὐκ οἶδ' ὅπῃ βουλόμενοι πορεύεσθαι, πλοίῳ ἐπιβαίνουσιν, ὅπου δὴ καταλελεῖφθαι τὴν μητέρα· ὡς οὖν ταῦτά τε καὶ ὅσα πεπόνθασιν ἐξῆς οἱ παῖδες ἐξηγοῦντο, ἐπέγνωσαν μὲν ἑαυτοὺς τὴν φύσιν ἀδελφοὺς εἶναι· ἀλλήλοις δὲ περιπλακέντες, ἀμυθήτου χαρᾶς ἐπληροῦντο καὶ ἡδονῆς. B

Ἀγάπιος μὲν οὖν καὶ Θεόπιστος οἱ ἱεροὶ παῖδες, ὥσπερ ἐκ θανάτου ζῶντας ἀπειληφότες ἑαυτούς, τῷ φίλτρῳ τοῦ πνεύματος συνεκιρνῶντο τὰς ψυχάς. Τί δὲ ἡ καλὴ μήτηρ; Οὐδ' αὐτὴ τὸ τοῖς νέοις συμβαῖνον ἀπαθῶς κατεθεᾶτο· ἅπτεται δὲ καὶ αὐτῆς τὸ πάθος· καὶ τὴν ἄχρι τοῦ πλοῦ τῶν παίδων ἀφήγησιν

visos (o divinam erga illos providentiam, ac curam!) ærumna probatos, ac laboribus conflatos, omnique in eis carnali exstincta prudentia, ac vere ea dignos effectos vita, quæ in spiritu est, sic velut e mortuis vivos exsuscitat, ac quasi membra plura divisa, in vitæ unius ac disciplinæ unitatem copulat; ceu denique vivum quoddam communis resurrectionis simulacrum profert atque ostentat.

Quisnam vero ejuscemodi agnitionis modus? Fabulabantur, ut fieri solet, otii indulgentia juvenes, ac quæ a puero acciderant, alter alteri communicabant. Mater illic prope apud eos sedens, loquentibus aurem adhibebat. Narrante igitur altero, ortum se patre magistro militiæ; matre, femina decora specie: nactum juniorem fratrem alterum egregia vultus forma, capillis flavum. Parentes ambobus sumptis, nescio quo profecturos navem conscendisse, ac matrem illic relictam esse. Hæc, inquam, ac quæ deinceps passi essent, iisque evenissent, dum ii narrant, germanos se esse agnoverunt, inque oscula ruentes, alterque alterum amplexati, immenso repleti gaudio sunt ac jucunditate.

Agapius igitur ac Theopistus, sacratissimi juvenes, cum velut e mortuis vivos alter alterum recepissent, amantis vi spiritus, animis miscebantur. Quid vero præclara mater? Nec illa nullo animi sensu, quod ita adolescentibus acciderat, contuebatur: quin ipsam quoque tangit affectus, ac per-

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

πόθον αὐτῶν, ἐκέλευσεν αὐτοὺς μετέχειν τῆς τραπέζης αὐτοῦ, συνεστίους αὐτῷ καταστήσας. Καὶ διατάξας τὸν στρατὸν, ὡς εἰώθει, ἐπορεύθη εἰς τὸν πόλεμον· καὶ τὴν μὲν χώραν, ἣν ἀφείλοντο οἱ βάρβαροι, ἠλευθέρωσε· τοὺς δὲ βαρβάρους τροπωσάμενος, ἐξεπέρασε τὸν ποταμὸν, τὸν καλούμενον Ὑδάσπιν. Καὶ ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν χωροῦντες, ἀνεβίβασαν εἰς τὴν ἐωσφόραν χώραν τῶν βαρβάρων· τάχα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ καλούσης αὐτὸν ἀπελθεῖν, ὅπου ἦν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἥτις, ὥσπερ εἴρηται, φυλαχθεῖσα ἀπὸ τῆς τοῦ ἀλλοφύλου ἐκείνου τυραννίδος κατὰ πρόνοιαν Θεοῦ, τελευτήσαντος αὐτοῦ ἀναχωρήσασα καθ' ἑαυτὴν ᾤκει εἰς κῆπόν τινος τῶν οἰκητόρων. Καὶ λαβοῦσα, καὶ ποιήσασα σκηνὴν, ἐφύλαττε τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. C

Καταλαβὼν οὖν τὴν κώμην ἐκείνην ὁ στρατηλάτης, καὶ πολιορκήσας αὐτὴν, ἔπηξε φωσσάτον ἐν αὐτῇ, καὶ παρέτεινεν ἐκεῖσε ἡμέρας τρεῖς διαναπαύων τὸν στρατὸν, ὡς ἐπιτηδείου ὄντος τοῦ χωρίου πρὸς ἀπόλαυσιν αὐτῶν. Καὶ μεσημβρίας γενομένης καθεζόμενοι, ἐξηγοῦντο ἀλλήλοις τὰ τῆς νηπιότητος αὐτῶν. Εἶχον γὰρ ἀμυδρὰν ἐν αὐτοῖς τῶν συμβεβηκότων τὴν μνήμην. Ἡ δὲ τούτων μήτηρ καθεζομένη ἀπέναντι αὐτῶν, ἀκρόασιν ἐποιεῖτο τῶν λεγομένων παρ' αὐτῶν. Ἔλεγε δὲ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς πρὸς τὸν νεώτερον· Ὅτι ἐγὼ πάνυ νήπιος ὢν, οὐδὲν ἕτερον εἰς μνήμην φέρω ἢ τοῦτο, ὅτι ὁ πατήρ μου στρατηλάτης ἦν, ἡ δὲ μήτηρ μου εὐμορφοτάτη πάνυ· καὶ εἶχον δύο τέκνα, ἐμέ τε, καὶ ἕτερον μειράκιον μικρότερον, ξανθὸν ταῖς θριξιν, ὡραῖον τῇ ὄψει σφόδρα. Καὶ λαβόντες ἡμᾶς ἀμφότεροι, ἐξῆλθον τῆς οἰκίας νυκτὸς, καὶ ἐνέβησανεἰς πλοῖον μεθ' ἡμῶν, οὐκ οἶδα ποῦ βουλόμενοι πορεύειν. Ἐν δὲ τῷ ἐξελθεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν γῆν, ἡ μήτηρ ἡμῶν οὐκ ἦν μεθ' ἡμῶν, καὶ οὐκ ἐπίσταμαι, πῶς ἐν τῇ θαλάσσῃ κατελείφθη. Ὁ δὲ πατὴρ ἡμῶν βαστάσας ἡμᾶς τὰ δύο, ἐπορεύετο ὀδυρόμενος. Καταλαβὼν δέ τινα ποταμὸν, ἐξεπέρασε μετὰ τοῦ ἑτέρου D

Exercitu illi ex more distributo, ad bellum processit; ac quas Romanæ ditionis regiones Barbari invaserant, illorum jugo absolvit. Quibus fugatis, flumen Hydaspem dictum, transmisit. Retroque fugaces insecuti, interiorem Barbarorum ditionem late pervasere. Eo forsitan evocante divina providentia, ut conjugem prætor reciperet. Hæc enim, ut dictum superius est, divino munere a Barbari injuria tuta, ac tyrannide, eo defuncto cum secessisset, in oppidani cujusdam hortulo, illius suscepta cura, structoque illic tabernaculo, frugum custos agebat.

Ad hoc igitur magister militiæ movens oppidum, ac eo expugnato, castra metatus egit duos dies, agro scilicet ad reforcillandum commodo, ut fessis turmis requiem aliquam præstaret. Sub æstu porromeridiano sedentes ambo adolescentes, alter alteri narrabant, quos infantia casus tulerat. Eorum enim quæ illis evenerant obscuram animo memoriam tenebant. Parens e contra sedens, quæ ii loquebantur, sedula auscultabat. Ait vero senior juniori: Ego valde juvenis, ac puerulus cum essem, unum hoc, aliud præterea nihil memini; natum me patre magistro militiæ; matre femina elegantissima specie. Erant iis duo liberi, ipsius ego, alterque me ipso minor, flavis capillis, aspectu formosus, ac valde elegans. Hi, nobis assumptis noctu domo egressi, nescio quas oras cogitantes, nobiscum navim, conscenderunt. Nobis in terram eductis, nusquam jam mater comes, nec mihi liquet qua illa ratione in mari relicta sit. Pater autem ambos gestans, diro ejulatu iter pergebat. Tum objectu fluvii, me in ripa relicto, altero onustus puerulo juniore vadum tentat. Denique reversuro ut me quoque assumeret, fruens leo, ac

Digitized by Google

stringit dolor. Ad navis exitum cognita puerorum narratio, ac cum certis quibusdam indiciis relucentes eorum formas aspiceret, amore animo miscebatur, ac visceribus emovebatur, serio cogitans, num forte ejus liberi essent; prudenti tamen ratione affectum compescebat, ac turbationem. Stulto enim vel spe sola præsumptum bonum, tum mentem levat, tum sæpe animum temere superbia pulsat : prudenti vero, immotus boni exspectatione animus est; nec tam consecutione extollitur, quam frustratione contrahitur; vix namque etiam præsenti firmiter bono credat, qui scilicet humana omnia mutationi obnoxia explorate noverit. Ideirco etiam Theopistes, longanimiter hactenus, ac sapienter viscera commota continuit; adiensque magistrum militiæ, Romanam se, longosque hic annos captivam consedisse, ait, rogare supplex in patriam reverti. Dum igitur mulier castissima supplicatione agit, non obscuris virum indiciis notisque intelligit. Quin ille quoque illius contuitus vultum, propriam paulatim conjugem agnoscit. Inque eum modum suis ipsorum narrationibus, dictisque firmati, ac cum palam alter alterum agnovissent, o quantis gaudiorum lacrymis! quantis gratiarum actionis vocibus Salvatori confitebantur!

Quia vero etiam liberorum statim illata mentio est, Eustathius a bestiis captos, iisque voratos ait. At uxor recenti adolescentum fabulatione animo

A εἰδυῖα, καί τισι τεκμηρίοις τὰς τούτων ἐνοπτριζομένη μορφὰς, πολλῷ [πόθῳ] μὲν τὴν καρδίαν συνεκυκᾶτο, τὰ σπλάγχνα καὶ κατεδονεῖτο, λογιζομένη, μή ποτε ἄρα οἱ αὐτῆς εἶεν υἱοί. Ἐπεῖχε δὲ ὅμως ἐχέφρονι λογισμῷ τὴν ταραχήν. Ἄφρονι γὰρ ἀνθρώπῳ μόνον ἐν ἐλπίσι προσδοκηθὲν ἀγαθὸν, κουφίζει τε τὴν διάνοιαν, καὶ πολλάκις εἰκῆ μετεωρίζει τούτῳ τὸν λογισμόν. Τῷ συνετῷ δὲ ἀκίνητος ἐν ταῖς τοῦ ἀγαθοῦ προσδοκίαις ὁ νοῦς· οὐ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπίτευξιν ἐπαιρόμενος, ἢ συστελλόμενος πρὸς τὴν ἀποτυχίαν. Μόλις γὰρ ἂν καὶ παρόντι βεβαίως πιστεῦσαι τῷ ἀγαθῷ, ὡς μετακίνητα πάντα ὄντα τὰ τῶν ἀνθρώπων εἰδώς. Διὸ δὴ καὶ Θεοπίστη μακροθύμως τε καὶ σοφῶς ἐπέσχε τέως τῶν σπλάγχνων τὴν ταραχήν· τῷ στρατηλάτῃ δὲ προσιοῦσα, γῆς τε

B Ῥωμαίων ὑπάρχειν, κἀνταῦθα πολὺν ἔφη χρόνον αἰχμάλωτος καθῆσθαι, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἱκέτευε ἀνακομίζεσθαι πατριάν. Ἅμα τοίνυν τὴν ἱκετείαν προσῆγεν ἡ πάνσεμνος, καί τισι τεκμαιρομένη σημάντροις, τὸν οἰκεῖον ἄνδρα κατενόει. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ κἀκεῖνος τὸ εἶδος αὐτῆς ὀπταζόμενος, τὴν ἰδίαν ἐπέγνω καταμικρὸν γαμετήν. Καὶ οὕτω οἱ μάκαρες τοῖς αὐτῶν ἀφηγήμασι βεβαιωθέντες, καὶ σαφῶς ἀλλήλους ἐπιγνόντες· ὦ πόσοις μὲν χαρμοσύνης δάκρυσι! πόσοις δὲ ῥήμασι χαριστηρίοις ἐξωμολογοῦντο τῷ Σωτῆρι!

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν τέκνων εὐθὺς μνήμην ἐποιοῦντο, ὁ μὲν Εὐστάθιος θηριαλώτους ἔφησε τούτους γενέσθαι· ἡ δὲ, πρὸς τὴν ἐξυπογύου τῶν νέων ὁμι-

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

me rapto, in saltum nemusque iter habebat. Igitur ovium pastores, a leonis avulsum faucibus, in eo, quod tu ipse nosti oppido, educaverunt. Nec vero mihi liquet, quid deinceps patre, ac fratre puerulo sit actum.

His ex fratre seniore auditis, exsiliit junior, flensque ait : Testor Christi potentiam, ipsus frater tuus sum. Novi enim quæ narrando exsecutus es. Ii enim quorum opera educatus sum, mihi hæc loquebantur; eruisse me illos e lupi itidem faucibus, inque amplexus ruens, oscula defigebat.

Mater audiens, ac cum dicta omnia, ac enarrata ad navim usque explorate novisset, sic se res habere non inanis conjectans, graviter animo afficiebatur, ejusque turbabantur viscera, tum maxime cum juvenes in amplexus ruentes, figentesque alterum alteri oscula, atque flentes videret. Se tamen ipsa videns cohibebat, ac pariter secum animo reputabat, num ii filii sui forent, eo præsertim, quod tum patrem magistrum militiæ, tum matrem in mari relictam dixissent.

Postridie mulier ad magistrum militiæ veniens, infit : Quæso te, Domine mi, Romanæ ditionis cum sim, hic captiva ago : igitur me ancillam tuam in patriam reducito. Dumque hæc loquitur, quæ in viro signa erant, attentior legebat : Atque eo agnito, ejus advoluta pedibus ita aiebat, Quæso te, Domine mi, ne indigneris adversus ancillam tuam, sed placide audias, ac mihi antiquum tuum institutum, vitæque rationem edisseras. Arbitror enim esse te Placidam magistrum militiæ, mutato nomine e sacro baptismate Eustathium vocatum; eum scilicet, qui Christo in cervi forma apparente, in eum credidit, gravissimisque tentationibus exceptus, assumpta uxore (me ipsa scilicet) ambobusque puellis liberis

C παιδίου τοῦ μικροτέρου, καὶ ἐμὲ κατέλιπε ἐντεῦθεν. Μέλλοντος οὖν ἀνακάμπτειν πρὸς τὸ λαβεῖν κἀμὲ, λέων ἐπελθὼν, ἥρπασέ με, καὶ ἐπορεύετο εἰς τὸν δρόμον. Ποιμένες οὖν προβάτων ἐξείλοντό με ἐκ τοῦ λέοντος· καὶ ἀνετράφην εἰς τὴν κώμην, εἰς ἣν καὶ αὐτὸς ἐπίστασαι. Λοιπὸν περὶ τοῦ πατρός μου καὶ τοῦ παιδίου τί ἐγένετο, οὐκ ἔγνων.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ νεώτερος παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ, ἀνεπήδησε, καὶ κλαίων ἔλεγε· Νὴ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ἀδελφός σου τυγχάνω. Ἐγνώρισα γὰρ, ἃ διηγήσω μοι· καὶ γὰρ καὶ οἱ ἐμὲ ἀναθρεψάμενοι, ταῦτα μοι ἔλεγον, ὅτι Ἐκ λύκου σε ἐρρύσάμεθα. Καὶ περιλαβὼν, κατεφίλει αὐτόν.

Ἀκούσασα δὲ ἡ μήτηρ ταῦτα καὶ γνωρίσασα τὴν μέχρι τοῦ πλοὸς διήγησιν, καὶ στοχασαμένη περὶ αὐτῶν οὕτως ἔχειν, ἔπαθε τὴν ψυχὴν σφόδρα, καὶ ἐταράττετο τὰ σπλάγχνα αὐτῆς, καὶ μάλιστα βλέπουσα τοὺς νέους περιλαμβάνοντας ἀλλήλους, καταφιλοῦντάς τε καὶ κλαίοντας, καὶ ἐπεῖχε θεωροῦσα

D αὐτοὺς ἅμα καὶ διαλογιζομένη, μήπως αὐτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ αὐτῆς· καὶ μάλιστα περὶ τοῦ πατρὸς εἰπόντων, ὅτι στρατηλάτης ἐστί· καὶ ὅτι ἐν θαλάσσῃ ἡ μήτηρ κατελείφθη.

Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ, προσῆλθε τῷ στρατηλάτῃ ἡ γυνὴ, λέγουσα· Δεομαί σου, κύριέ μου, ἐκ γῆς Ῥωμαίων ὑπάρχω, καὶ αἰχμάλωτός εἰμι ἐνταῦθα· ἀνάγαγε οὖν με εἰς τὴν πατρίδα μου. Καὶ ταῦτα λέγουσα, κατενόει τὰ σημεῖα τὰ ἐν τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς· καὶ ἐπιγνοῦσα αὐτὸν, καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ ἔλεγε· Δέομαί σου, κύριέ μου, μὴ ἀγανακτήσῃς κατὰ τῆς δούλης σου, ἀλλ' εὐμενῶς ἄκουσον, καὶ φράσον μοι τὴν ἀρχαίαν σου πολιτείαν. Ἐγὼ γὰρ νομίζω εἶναί σε τὸν στρατηλάτην Πλακίδαν, τὸν μετονομασθέντα Εὐστάθιον ἐν τῷ βαπτίσματι· ὅστις ὀφθέντος αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ ἐλάφου, ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν· καὶ πειρασμοῖς περιπεσὼν ἀνηκέστοις, λαβὼν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἥτις εἰμὶ ἐγὼ, καὶ τὰ δύο παιδία

Digitized by Google

λίαν ἀναπτερωμένη τὸν νοῦν, εἰς μέσον αὐτοὺς αὐτίκα παράγειν τὸν ἄνδρα παραινεῖ. Τοὺς δὲ παραστάντας διαπυνθανόμενοι, καὶ ταῖς ἀθλητικαῖς ἀφηγήσεσι, καὶ ταῖς τῶν ἠθῶν καταστάσεσι, γνώσει τούτους καταλαβόντες σαφεῖ, καὶ ὡς ἐκ χειρὸς ἀπολαβόντες Θεοῦ, πληροῦνται μὲν ἀγαλλιάσεως ἀφάτου καὶ χαρμονῆς· ἀναζωπυρούμενοι δὲ τὰ πατρῷα πρὸς αὐτοὺς σπλάγχνα καὶ ἀνανεούμενοι, ἀγαπητικαῖς συνεδεσμοῦντο περιπλοκαῖς. Ἐντεῦθεν οὐ μόνον *εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ*, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, τελειότερον κατήντησαν· ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς τελειότητος συνδέσμῳ συναρμολογούμενοί τε καὶ συμβιβαζόμενοι τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ Πνεύματος, ἀλλήλοις τε καὶ τῷ σώματι συνεκράθησαν τοῦ Χριστοῦ.

A excita, virum monet eos protinus in medium producat. Astantes percontati, certaminumque narratione, ac morum ipsa compositione eorum aperte nacti notitiam, velutque iis ex Dei manu receptis, exsultatione replentur, ac gaudio, quantum nec lingua effari possit; paternaque in illos excitantes ac instaurantes viscera, charitatis amplexibus arctissime stringebant. Hinc, nedum *in unitatem fidei, ac agnitionis Filii Dei*[37], ut magnus Apostolus loquitur, perfectius occurrerunt, verum etiam vinculo perfectionis per Spiritus fabricationem commissi, consertique tum secum mutuo, tum Christi corpori coaluerunt.

Ὅθεν οὐκ ἦν ἄξιον τούτους ἔτι λοιπὸν τῷ ἐπιγείῳ στρατεύεσθαι βασιλεῖ· οὕτω δὲ παρεσκευασμένους, πᾶσα μὲν ἡ οὐρανία προσεδέχετο στρατιὰ· διηνέῳκτο δὲ τούτοις ἡ πανακήρατος τοῦ ὑπερουρανίου Βασιλέως παστάς. Ἄγγελοι δὲ τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντες καὶ καταβαίνοντες ἐπ' αὐτούς, τὴν πρὸς Θεὸν ἄνοδον προωδοποίουν. Οἱ δὲ πρὸς τὴν οὐράνιον βασιλίδα Σιὼν ἀναβάσεως τὴν ἔφεσιν ἔχοντες, ὅλῃ δυνάμει πρὸς αὐτὴν ἀνατεταμένον εἶχον τὸν νοῦν. Καὶ γὰρ ταῖς εὐγνώμοσι τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς εὐεργεσία προσθεῖσα, εἰς προσθήκην ἀγάπης μείζονα τοῦ εὐεργετοῦντος ἐξανάπτει.

B Quamobrem haud æquum erat ut hi amplius terreno militarent regi; sicque instructos exspectabat cœlestis omnis exercitus, ac apertus erat immortalis supercœlestis Regis thalamus. Angeli ascendentes super eos, ac descendentes, ascensum pendebant ad Deum. Ipsi denique ascensus cupidi ad cœlestem reginam Sion, tota virtute intentum in eam animum habebant. Gratis namque, ac probis bonorum animis, beneficii cumulus, dilectionis majorem cumulum erga beneficum accendit.

Ὁ μὲν οὖν ἐπίγειος βασιλεὺς, Ἀδριανὸς δὲ τότε διαδέδεκτο τὴν ἀρχὴν, ἑαυτῷ πρὸς τὴν γῆν συγκα-

Terrenus igitur imperator (Adrianus scilicet imperii tunc clavum susceperat) una secum in terram

S EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

Ἀγάπιον καὶ Θεόπιστον, ἐξώρμησεν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον· καὶ ἐν τῷ ἀποπλεῖν ἡμᾶς, ἀπώλεσέ με, διὰ τὸ τὸν ναύκληρον βάρβαρον εἶναι· ὅστις ἡγαγέ με εἰς τὴν ἑαυτοῦ ταύτην πατρίδα· καὶ μαρτυρεῖ μοι ὁ Δεσπότης Χριστὸς, ὅτι οὔτ' ἐκεῖνος ἐμίανέ με, οὔτ' ἕτερός τις· ἀλλ' εἰμὶ μέχρι τῆς σήμερον φυλάξασα τὴν σωφροσύνην μου. Εἰ οὖν σὺ εἶ, ὃν ἐγὼ ἐκ τῶν προσόντων σοι σημάντρων γνωρίζω, ἀνάγγειλόν μοι τὴν δύναμιν σὺ τοῦ Χριστοῦ.

C Agapio et Theopisto, in Ægyptum profectus est; qui denique dum mare trajicimus, ac enavigamus detinente barbaro nauclero mei jacturam fecit. Is nempe est, qui in hanc me regionem traxit. Testisque mihi Christus Dominus est, quod nusquam is, ullusve alius constupraverit; hactenusque servaverim castitatem meam. Dum igitur ille sis, quem iis ex signis nosco, ac prodo, tu vicissim Christi me potentiam doceto.

Ἀκούσας δὲ ὁ Εὐστάθιος ταῦτα παρ' αὐτῆς, καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐνοπτριζόμενος τὸ κάλλος αὐτῆς, καὶ ἐπιγνοὺς αὐτὴν, ἀκατασχέτῳ ληφθεὶς χαρᾷ, δάκρυά τε πολλὰ ἐκχέας, εἶπεν· Ἐγώ εἰμι ὃν λέγεις. Καὶ ἀναστὰς περιεπλάκη αὐτῇ, καὶ κατεφίλουν ἀλλήλους, δόξαν ἀναπέμποντες τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ, τῷ παντοίως εὐεργετοῦντι τοὺς ἑαυτοῦ δούλους, καὶ ἀνακαλουμένῳ ἐκ πολλῶν θλίψεων. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, Κύριέ μου, ποῦ εἰσι τὰ τέκνα ἡμῶν; Ὁ δὲ εἶπε, Θηριάλωτα γεγόνασι. Καὶ διηγήσατο αὐτῇ πῶς ἀπώλεσε τὰ νήπια. Ἡ δὲ λέγει αὐτῷ· Εὐχαριστήσωμεν τῷ εὐεργέτῃ Θεῷ· τάχα γὰρ ὡς ἐχαρίσατο ἡμῖν εὑρεῖν ἀλλήλους, παρέξει καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν ἀπολαβεῖν ἡμᾶς. Λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ Εὐστάθιος· Εἰπόν σοι, θηριάλωτα γεγόνασι. Τότε λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ· Τῇ χθὲς ἡμέρᾳ καθεζομένη ἐν τῷ κήπῳ, ἤκουσα δύο τινῶν νεανίσκων, πρὸς ἀλλήλους διαλεγομένων, καὶ ἐξηγουμένων τὰ τῆς νηπιότητος αὐτῶν· καὶ ἐπέγνων αὐτοὺς ὅτι εἰσὶν οἱ υἱοὶ ἡμῶν. Ἀλλ' οὐκ αὐτοὶ ἤδεισαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, εἰ μὴ ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ ἐπέγνωσαν ἀλλήλους. Εἰ οὖν μέχρις τῆς σήμερον ἀγνοεῖς ταῦτα, γνῶθι πῶς ἡ πολλὴ τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνία τὴν ἐπίγνωσιν ἀλλήλοις ἐχαρίσατο. Μάθε οὖν αὐτὸς παρ' αὐτῶν, καὶ ἐροῦσί σοι.

D Iis ex ea Eustathius auditis, ipseque pariter formam contuitus, ac cum agnovisset, impotenti correptus gaudio ubertimque manantibus lacrymis: Ego ipse, inquit, sum quem dicis. Surgensque, in amplexus ruit, alterque alterum osulati, Christo Domino gloriam submiserunt, qui modis omnibus servos suos beneficiis afficit, exque multis ærumnis revocat, ac restituit. Tum ait illa viro, domine mi, ubinam sunt nostri liberi? Respondit: Rapti sunt a bestiis; modumque narravit, quo infantes amiserit. At illa: Gratias agamus Deo bonorum auctori; forsitan enim qua pietate ut alter alterum inveniremus concessit, ut etiam liberos recipiamus, præbebit. Ad quam Eustathius: Jam eos a bestiis raptos esse dixi. Tunc ad eum mulier. Cum heri in horto sederem, duos quosdam adolescentes inter se colloquentes, ac quos infantia casus tulisset, mutuo narrantes audivi; atque hos nostros ipsos liberos esse, agnovi. At neque hi se germanos esse prorsus noverant, nisi ex senioris narratione, alter alterum fratrem, seque mutuo agnovissent. Siquidem igitur hæc te hactenus latent, scito quem in modum impensior divina clementia hoc ipsum illis munus largita sit. Discas itaque ipse ex illis, tibique ii dicent. Accersitis vero ille adolescentulis, ex illis

[37] Ephes. 1, 7.

Digitized by Google

tentare detrahere, magnificis accipiebat honoribus : tumque rerum fortiter bello barbarico gestarum, tum inventorum suorum nomine, publica solemnia apparans ac struens, admonebat gratiarum actione libare, ac diis pro victoria sacrificia facere. Haud enimvero beatus ille, reque ipsa cœlorum Regis præfectus militiæ, aut imperatoris adulatione ac acceptione, aut plebis civiumque honore emollitur ; vel exiguam quamdam, atque vulgarem, pro Jesu deitate, Romanis principibus, plebique vocem inclamavit : sed una cum ingenua radice, divinæque sationis ipsius ramis, in Dei jam paradiso plantatus ac radicatus, divina dignum plantatione, etiam confessionis reddidit fructum. Nos, inquit, o imperator, ac qui circumquaque astatis universi, ne nos ultra claritatem regiam, abundantes divitias, perituram fluxamque voluptatem ac libidinem, putetis deperire. His enim omnibus per Christi fidem mortui sumus. Cuncta hæc spernere didicimus, quorum vos tanquam necessariorum dulcedine affecti, impietatis nobis ea præmio offertis. Quemadmodum autem quod spectat ad illa per Christi virtutem mortui sumus, sic longe prius, quod ad omnes eorum, qui dii dicuntur, atque dæmonum mortui cærimonias, soli Christo Jesu Deoque omnipotenti ac Patri ejus, necnon vivifico Spiritui vivimus ; qui elegit nos, et acquisivit in spem vivam quem solum cum Deum vivum ac verum, solum Salvatorem ac Dominum, Regemque universorum noveri-

A τασπᾷν αὐτοὺς ἀπυπειρώμενος, λαμπραῖς ἐδεξιοῦτο τιμαῖς· καὶ ἐπὶ τῇ τῶν ἀλλοφύλων ἀριστείᾳ, καὶ ἐπὶ τῇ ἀνευρέσει τῶν οἰκείων, δημοτελεῖς πανηγύρεις κατασκευαζόμενος, τὰ χαριστήρια σπένδειν παρηγγύα, καὶ θύειν τὰ ἐπινίκια τοῖς θεοῖς. Ἀλλ' οὐχ ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ τοῦ τῶν οὐρανῶν ἀληθῶς Βασιλέως στρατηλάτης, ἢ πρὸς τὴν βασιλικὴν κολακείαν καὶ δεξίωσιν, ἢ πρὸς τὴν παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς πόλεως καταχαυνοῦται τιμήν· ἢ μικράν τινα καὶ τὴν τυχοῦσαν, ὑπὲρ τῆς Ἰησοῦ θεότητος τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων καὶ δήμοις ἀνακεκράγει φωνήν· ἅμα δὲ τῇ εὐγενεῖ ῥίζῃ καὶ τοῖς θεοφύτοις αὐτοῦ κλάδοις ἤδη τῷ τοῦ Θεοῦ παραδείσῳ πεφυτευμένος καὶ ἐρριζωμένος, ἄξιον τῆς θείας φυτείας, καὶ τὸν τῆς ὁμολογίας ἀπέδωκε καρπόν· Ἡμᾶς, λέγων,
B ὦ βασιλεῦ, καὶ πάντες οἱ περιϊστάμενοι, μηκέτι νομίζετε δόξης βασιλικῆς, ἢ χρημάτων περιουσίας, ἢ τῆς ἀπολλυμένης ἀντέχεσθαι καὶ ῥευούσης ἡδονῆς. Πρὸς πάντα γὰρ ταῦτα διὰ πίστεως νενεκρώμεθα Χριστοῦ, πάντων ὑπερορᾷν δεδιδάγμεθα τούτων, ὧν ὡς ἀναγκαίων ὑμεῖς τῆς ἀπολαύσεως περιεχόμενοι, ἄθλα ταῦτα προτείνετε τῆς ἀσεβείας ἡμῖν. Ἀλλ' ὥσπερ ἀπεθάνομεν πρὸς αὐτὰ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ, οὕτω πολὺ πρῶτον καὶ πρὸς πάσας τῶν λεγομένων θεῶν καὶ δαιμόνων ἀποθανόντες τὰς τελετάς, μόνῳ ζῶμεν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τῷ παντοκράτορι Θεῷ καὶ Πατρὶ αὐτοῦ, καὶ τῷ προσκυνητῷ Πνεύματι· ὃς ἐξελέξατο, καὶ περιεποιήσατο ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζῶσαν· ὃν μόνον εἰδότες Θεὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸν,

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

percontatur, quinam exsistant, quæve illis acciderint. Cumque universa narrassent, agnovit ipsos esse filios suos : amboque in eorum ruentes colla, cum lacrymis benignissimo Deo gratias agebant, quod nova adeo ac insolita ratione liberos reperissent.

A secunda autem ad sextam usque horam, diffusus eorum quæ acciderant rumor late castra ordinesque pervasit ; ita scilicet ut collecti omnes mirarentur, magisque gestirent quod illi reperti, quam quod ipsi fusis Barbaris victoria potiti essent. Maximam vero Eustathius quod agnitus esset solemnitatem, ac tripudium agens, inque crastinum invocato Deo, ac gratiarum actionis voces pro summa illius clementia, ac benignitate Domino Christo submittens, omnique circum Barbarorum ditione subacta, ingenti parta victoria, multisque onustus spoliis, ac captivorum confertam multitudinem adducens, remeavit.

Contigit autem Eustathio necdum in urbem reverso, Trajano fatis functo alium imperatorem (nempe Adrianum) ei subrogari ; hominem scilicet gentilem, ac qui omnes retro imperatores impietatis ergo longe superaret. Reverso itaque Eustathio, imperator (ut Romanorum comparatum moribus est) obviam factus, victoriæ monumento diem festum agebat ; resque illi præclare gestas, ac belli facinora, necnon inventam uxorem atque liberos cum didicisset, triumphi lætitiam, ac convivium magis protrahebat. Quamobrem, etiam pro victoria simulacris facturus, in templum erupit. Ingresso autem in Apollinis delubrum, nusquam Eustathius cerimoniarum comes, totusque resiliens, foris stetit. Tum imperator illo accersito serio percontari, cur hostium victor, ac patriæ redditus, simulacris non immolaverit.

C Προσκαλεσάμενος δὲ τοὺς νεωτέρους, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν, τίνες εἰσὶ καὶ τί τὰ συμβάντα αὐτοῖς. Ὡς δὲ διηγήσαντο αὐτῷ πάντα, ἐπέγνω αὐτοὺς, ὅτι αὐτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ αὐτῶν· καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τοὺς τραχήλους τῶν τέκνων αὐτῶν, μετὰ δακρύων ηὐχαρίστουν τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, ἐπὶ τῇ παραδόξῳ ἀνευρέσει αὐτῶν.

Ἀπὸ δὲ ὥρας δευτέρας ἕως ὥρας ἕκτης, διέδραμε περὶ τῶν συμβεβηκότων φήμη καθ' ὅλου τοῦ στρατοπέδου, ὡς πάντας συναθροισθέντας τοὺς στρατιώτας θαυμάζειν, καὶ ἀγάλλεσθαι ἐπὶ τῇ ἀνευρέσει αὐτῶν πλεῖον, ἢ ἐπὶ τῇ τῶν βαρβάρων νίκῃ. Ἑορτὴν δὲ μεγίστην ποιούμενος ἐπὶ τῷ ἀναγνωρισμῷ αὐτοῦ ὁ Εὐστάθιος, καὶ τῇ ἑξῆς ἐπικαλεσάμενος τὸν Θεὸν, καὶ εὐχαριστηρίους φωνὰς ἀναπέμπων τῷ
D Δεσπότῃ Χριστῷ ἐπὶ τῇ μεγίστῃ αὐτοῦ φιλανθρωπίᾳ, τροπωσάμενός τε πᾶσαν τὴν κύκλῳ χώραν τῶν βαρβάρων, ὑπέστρεψε μετὰ νίκης μεγάλης, καὶ λάφυρα πολλὰ ἐπιφερόμενος καὶ αἰχμαλώτους πλείονας.

Συνέβη δὲ πρὶν ἢ ἐπανελθεῖν τὸν Εὐστάθιον ἐκ τοῦ πολέμου, τελευτῆσαι τὸν βασιλέα Τραϊανὸν, καὶ ἀναστῆναι ἀντ' αὐτοῦ ἕτερον βασιλέα, Ἀδριανὸν ὄνομα, Ἕλληνα, ἀσεβέστερον τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων. Ἐπανελθόντος οὖν τοῦ Εὐσταθίου, ἀπαντᾷν ποιούμενος ὁ βασιλεὺς, ὡς ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις, ἐπινίκιον ἑορτὴν ἦγε· καὶ μαθὼν τὴν ἐν τῷ πολέμῳ ἀνδραγαθίαν, τήν τε εὕρεσιν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων, ἐπὶ πλεῖον παρέτεινε τὴν εὐωχίαν· καὶ ὥρμησεν εἰς τὸν ναὸν ἐπινίκιον θυσίαν ἀνενεγκεῖν τοῖς εἰδώλοις. Εἰσερχομένου δὲ αὐτοῦ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, οὐ συνεισῆλθεν αὐτῷ ὁ Εὐστάθιος, ἀλλ' ἀποπηδήσας, ἔστη ἔξω. Ὁ δὲ βασιλεὺς προσκαλεσάμενος αὐτὸν, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτοῦ, διατί οὐκ ἐπέθυσε τοῖς εἰδώλοις, ἐπανελθὼν ἀπὸ τῆς νίκης. Ἔδει γάρ σε, φησὶν, εὐχαριστηρίους σπονδὰς ἀναπέμ-

Digitized by Google

μόνον Σωτῆρα καὶ Κύριον καὶ τῶν ὅλων βασιλέα, πρὸς αὐτὸν ἀνάγεσθαι ποθοῦμεν διὰ θανάτου, καὶ τῶν πρὸ τοῦ θανάτου κολάσεων σπεύδομεν πρὸς αὐτόν.

A nus, ad eum evehi per mortem optamus, ac per supplicia morti præeuntia, ad eum properamus.

Τούτοις ὁ τύραννος τοῖς λόγοις ἀκαθέκτῳ φλεγμήνας θυμῷ, ἀποδυθῆναι μὲν τὸν Εὐστάθιον τὴν περικειμένην προστάττει παραυτα ζώνην ἐν μέσῳ δὲ τῷ σταδίῳ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ κατενεχθῆναι, καὶ φοβερώτατον λέοντα κατ' αὐτῶν ἀπολυθῆναι. Ὁ δὲ ἀφεθεὶς, καὶ τῶν μακαρίων ἔγγιστα γεγονὼς, καὶ τὸν αὐχένα τουτοις εἰς προσκύνησιν· ὢ τοῦ θαύματος! κεκλικὼς, οὕτως ὑπεστάλη πρὸς ἑαυτόν. Ἀλλ' οὐχ ὑποχωρῆσαι τούτοις τὸν ἀμείλικτον ἐκεῖνον θῆρα· βοῦν δὲ χαλκοῦν μέγαν εὐθὺς πυρακτωθῆναι, καὶ ἐν αὐτῷ τούτους ἐμβάλλεσθαι κελεῦσαι.

Hisce tyrannus sermonibus impotenti ira accensus, exui confestim Eustathium, quo præcinctus erat, cingulo imperat : inque medium stadium cum sociis demitti, ac formidolosissimum in eos leonem laxari. Dimissus leo, ac beatis proxime vestigiis admotus, cervice adorantis specie (o rem miram!) inflexa, sese ipse subtraxit. Non his tamen dura illa bestia cessit; sed ingentem statim bovem æneum igne incendi, inque illum sanctos conjici jussit.

Ὡς οὖν μεγάλῃ τῇ προθυμίᾳ, καὶ ἀνεκλαλήτῳ παραστάντες οἱ γεννάδαι χαρᾷ, πρῶτον μὲν εὐχαριστίαν, ἔπειτα ἱκετηρίαν τῷ τῆς δόξης Θεῷ προσευξάμενοι, ὡς ἂν ἐντὸς μὲν ἐκείνου τοῦ μηχανήματος τελειωθείεν, ἀκατάφλεκτοι δὲ διατηρηθείεν τῷ πυρὶ, οὕτω κεχωρήκασιν ὡς ἐν παστάδι, φαιδροὶ φαιδραῖς καὶ γεγανωμέναις ἐν αὐτῷ εἰσιόντες ψυχαῖς. Ἐπὶ πολὺ δὲ τὸν Κύριον ὑμνήσαντες, καὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦτον εὐλογήσαντες καὶ μεγαλύναντες, οὕτως αὐτῷ ἐν εἰρήνῃ τὰς πανιέρους αὐτῶν παρέθεντο ψυχάς.

B Cum igitur summa alacritate, nullisque verbis explicabili gaudio astantes strenui athletæ, primum gratias egissent, tumque precando supplicationem Deo gloriæ obtulissent (nempe faceret ut in ea machina consummati, incombusti atque illæsi ab igne permanerent), sic velut in thalamum, læti, lætis animis, ac gestientibus ingressi processerunt. Ac demum, cum ad longum horæ tempus Dominum cantico celebrassent, eumque in spiritu laudassent ac magnificassent, sacratissimas animas suas illi in pace tradiderunt.

Τοῦτο τῆς εὐσταθείας Εὐσταθίου τὸ γέρας. Τοῦτο τῆς πίστεως Θεοπίστης τὸ προτέρημα. Καὶ τοῦτο τῶν ἀγαπητῶν τέκνων Ἀγαπίου καὶ Θεοπίστου τῆς

Hæc Eustathii firmitatis ac constantiæ merces. Hæc Theopistes fidei victoria; hoc charissimorum pignorum Agapii et Theopisti virtutis decus, longo-

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

ψαι τοῖς θεοῖς, μάλιστα διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς γυναικός σου καὶ τῶν τέκνων σου.

C Par enim, inquit, erat, ut in gratiarum actionem effusus eo cum primis nomine eis libares, quod uxorem atque liberos inventos receperis.

Ὁ δὲ Εὐστάθιος λέγει πρὸς αὐτόν· Ἐγὼ τῷ Χριστῷ μου καὶ ἀνέπεμψα, καὶ ἀναπέμπω ἀπαύστους δεήσεις καὶ ἱκεσίας, ὅτι ἠλέησέ μου τὴν ταπείνωσιν, καὶ ἀνεκαλέσατό με ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ ἀπέδωκέ μοι τὴν γυναῖκά μου καὶ τοὺς υἱούς μου. Ἕτερον γὰρ Θεὸν οὔτε οἶδα, οὔτε σέβομαι, εἰ μὴ τὸν Θεὸν, τὸν ποιήσαντα λόγῳ τὰ πάντα. Τότε ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς διαδεχθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς· καὶ ἐκέλευσεν αὐτὸν ὡς παγανὸν παραστῆναι ἅμα τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ. Καὶ οὕτω ἐποιεῖτο τὴν κατ' αὐτῶν ἐξέτασιν.

At quem Eustathius : Ego Christo meo obsecrationes ac supplicationes tum submisi, tum incessanter submitto, quod meæ misertus humilitatis, a captivitate revocato, uxorem liberosque reddiderit. Alium enim Deum nec novi, nec colo, excepto duntaxat eo, qui sermone omnia condidit. Tunc imperator abrogato illi magistratu, tanquam paganum una cum uxore atque liberis sisti ipsum jubens, eum in modum, cognitionem de illis instituit.

Θεασάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ ἀμετάθετον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως αὐτῶν, ἐκέλευσεν, αὐτόν τε καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέκνα, εἰσαχθῆναι εἰς τὸ στάδιον, καὶ ἀπολυθῆναι αὐτοῖς λέοντα. Προσδραμὼν δὲ ὁ λέων, καὶ πλησίον στὰς τῶν μακαρίων καὶ ἀοιδίμων, ὑποκλίνας τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ προσκυνήσας αὐτοὺς, ἀνεχώρησε, καὶ ὥρμησεν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ στεδίου. Τότε ὁ βασιλεὺς θεασάμενος τὸ παράδοξον θαῦμα, ὅτι οὐχ ἥψατο αὐτῶν τὸ θηρίον, ἀπορηθεὶς ἐκέλευσεν ἐκκαῆναι βοῦν χαλκοῦν, κἀκεῖ ἐμβληθῆναι τοὺς ἁγίους. Συνήρχετο δὲ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, θεάσασθαι τοὺς ἁγίους, ἐμβαλλομένους ἐν τῷ χαλκουργήματι.

Ubi autem inflexam eorum fidei in Christum constantiam abunde perspexisset, Eustathium pariter uxoremque ac liberos, laxato in eos leone, induci in stadium jussit. Accurrens autem leo, jamque beatorum, ac inclytorum prope admotus vestigiis, inclinata juba, atque capite, adorantisque specie procumbens, pedem retrahit, exque stadio exire impetu contendit. Tunc imperator, novi miraculi, ac insoliti spectaculo (quod scilicet bestia martyres minime attigisset) animi anceps effectus, bovem æneum igni incendi, atque in illum sanctos exurendos jactari præcepit. Qua sententia, cœtus omnis fidelium, Græcorumque, theatrum unum sanctos spectantium, in æneam illam machinam conjiciendos, emersit.

Προσελθόντες δὲ οἱ ἅγιοι, παρεκάλεσαν τοὺς δημίους δοῦναι αὐτοῖς διορίαν εἰς τὸ προσεύξασθαι. Ἐκτείναντες οὖν τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, προσήυξαντο, λέγοντες· Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ὁ πᾶσιν ἀόρατος, ἡμῖν δὲ ὁρώμενος, ὡς ἠβουλήθης, ἐπάκουσον ἡμῶν δεομένων σου. Ἰδοὺ γὰρ ἡ εὐχὴ ἡμῶν πεπλήρωται, διότι ἀποβαλόντες ἀλλήλους, καὶ αὖθις εὑρεθέντες, κατηξιώθημεν τῆς

Sancti igitur accedentes, precandi sibi spatium a carnificibus concedi poposcerunt. Extensis itaque in cœlum manibus, in hæc verba precati sunt: Domine, Deus cunctis invisibilis, nobis tamen visus atque conspectus, quomodo voluisti, exaudi nos rogantes te. Ecce enim nostra jam impleta precatio est, quod cum alii alios amisissemus, rursusque uniti fuerimus, meruimus sanctorum sortem nan-

Digitized by Google

rumque ipsorum pietatis ergo laborum ac certaminum dignum merito, ac triumphale præmium; quod scilicet claro martyrii fine vitam clauserunt. Porro sanctorum omnium a sæculo, divinorumque virorum virtutes beatissimi æmulati; ac magnorum quidem patriarcharum benignitatem atque hospitalitatem; Jobi vero patientiam ac sustinentiam; prophetarum atque judicum futurarum rerum scientiam victoriasque, ac fortia adepti facinora, Danielis instar obturaverunt ora leonum, triumque puerorum in Babylone more, exstinxerunt vim ignis[28]. Triduum enim veneranda illorum corpora in æneæ illius incensæ machinæ medio posita, nullam ignis vel ad unum usque capillum læsionem senserunt; sed tanquam aurum, seu argentum probata, splendidiora, magisque decora eluxerunt.

Horruit Adrianus eo illos habitu conspicatus: sed et Romani, Christi potentiam magnis vocibus celebrarunt. Ac Pauli quidem vocationem e cœlo, omniumque discipulorum fidem, spem, charitatem imitati, sanctorumque omnium Christo traditam paupertatem, mansuetudinem, modestiam assecuti, sic demum constanter fortiterque triumphales agones adierunt; parique magnis atque invictis martyribus gloria iis defuncti, dignas victoriæ, variasque multiplices coronas, Christi dextera donante, acceperunt.

Sed, o ter beati, Deoque dignissimi, ac amabi-

A ἀρετῆς τὸ κλέος, καὶ τῶν μακρῶν αὐτῶν ὑπὲρ εὐσεβείας κόπων καὶ πόνων ἆθλον ἀξιόαθλον, τὸ μαρτυρικῷ καὶ ἀσιδίμῳ τέλει τὸν βίον κατακλεῖσαι. Πάντων δὲ τῶν ἐκ τοῦ αἰῶνος ἁγίων καὶ θείων ἀνδρῶν τὰς ἀρετὰς οἱ μακαριώτατοι ζηλώσαντες· καὶ τῶν μεγάλων μὲν Πατριαρχῶν τὸ φιλάγαθον καὶ φιλόξενον, τὴν ὑπομονὴν δὲ καὶ καρτερίαν τοῦ Ἰὼβ, καὶ τῶν προφητῶν δὲ καὶ κριτῶν τὴν τῶν ἐπερχομένων γνῶσιν, καὶ τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν κατορθωσάμενοι νίκας καὶ ἀνδραγαθίας, ἔφραξαν μὲν στόματα λεόντων ὥσπερ ὁ Δανιήλ· ὡς οἱ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας δὲ τρεῖς παῖδες, ἔσβεσαν δύναμιν πυρός. Ἐπὶ τρισὶ γὰρ ἡμέραις τὰ τίμια τούτων σώματα, ἐν μέσῳ τοῦ ἐκπυρουμένου ἐκείνου χαλκουργήματος κείμενα, οὐδ' ὅσον ἕως τριχὸς ἐφλογίσθη μιᾶς, B ὥσπερ δὲ χρυσίον ἢ ἀργύριον δοκιμαζόμενα, τὴν αὐτῶν ὡραιότητα λαμπροτέραν ἐπεδείκνυσαν.

Ἔφριξεν Ἀδριανὸς οὕτως αὐτοὺς ἰδών· ἠλάλαξαν δὲ καὶ παῖδες Ῥωμαίων τὴν δύναμιν μεγαλύνοντες τοῦ Χριστοῦ. Καὶ Παύλου μὲν τὴν ἐξ οὐρανοῦ κλῆσιν, τῶν μαθητῶν δὲ πάντων τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα, καὶ τὴν ἀγάπην μιμησάμενοι· καὶ πάντων ὁσίων τὴν κατὰ Χριστὸν πενίαν καὶ πραΰτητα καὶ ἐπιείκειαν. οὕτως ἐπὶ τέλει πρὸς ἀθλοφορικοὺς ἀγῶνας εὐσταθῶς καὶ γενναίως ἀπεδύσαντο· καὶ ἴσα τοῖς μεγάλοις καὶ ἀηττήτοις μάρτυσιν ἐνευδοκιμηκότες, ἀξιονίκους, οὕτω καὶ πολυποικίλους στεφάνους διὰ τῆς δεξιᾶς ἀνεδήσαντο Χριστοῦ.

Ἀλλ', ὦ τρισμακάριοι, καὶ ἀξιοθεώτατοι, καὶ

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

cisci. Quemadmodum enim qui Babylone erant tres C pueri per ignem probati, te non negaverunt, sic nos quoque igni hoc consummemur ac sicut hostia tibi placita, igni toti absumendi suscipiamur. Da vero, Domine, nostris quoque pignoribus gratiam, ut quisquis nostri memor exstiterit, partem in regno cœlorum, atque in terra abundantiam nanciscatur. Sive in mari, sive in flumine per nomen nostrum te invocantes, liberentur a periculis ex peccato creandis, per nostram tibi procidentes humilitatem, eisque veniam indulgere peccatorum. Omnibus denique qui te laudantes nostri meminerint, adjutor esto atque beneficus. Da, Domine, ut ignis sævissima vis in rorem nobis vertatur, placeatque nos in eo consummari.

Hæc cum precati essent, venit eis vox de cœlo, dicens: Sic erit vobis uti petiistis; hisque abundantius vobis continget, quod mei causa multas ac D magnas sustinentes tentationes. nihil iis victi, certetis. Venite igitur in pace, ut vestræ victoriæ serta recipiatis; ac pro temporaneis malis, quibus conflictati estis, præparata sanctis bona in sæculum sæculi percipiatis. Quibus auditis beati, alacri animo se igni dederunt. Immissisque in æneam machinam, confestim vis ignis compressa est, laudatissimamque ac intemeratam Trinitatem laudantes personante victoriæ cantico, divinas divinaque loquentes animas suas, ab igne penitus illæsi, ac nec pulo iis violato, reddiderunt.

Triduo autem post, veniens impiissimus imperator, æneam machinam (visurus scilicet quid sanctorum corporibus factum esset) jussit aperiri. Inventisque illæsis cadaveribus, vitæ eos superstites

μερίδος τῶν ἁγίων σου τυχεῖν. Ὥσπερ γὰρ οἱ τρεῖς παῖδες οἱ ἐν Βαβυλῶνι δοκιμασθέντες διὰ πυρός, καὶ μὴ ἀρνησάμενοί σε, οὕτω καὶ ἡμεῖς τελειωθείημεν διὰ τοῦ πυρὸς τούτου, καὶ προσδεχθείημεν ὥσπερ θυσία εὐπρόσδεκτός σοι, ἐν τῷ πυρὶ τούτῳ ὁλοκαυτούμενοι. Δὸς δὲ, Κύριε, χάριν καὶ τοῖς λειψάνοις ἡμῶν, ἵνα πᾶς ὁ μνημονεύων ἡμῶν σχῇ μέρος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐπὶ γῆς εὐθηνίαν. Κἂν ἐν θαλάσσῃ, κἂν ἐν ποταμῷ κινδυνεύοντες ἐπικαλέσωνταί σε διὰ τοῦ ὀνόματος ἡμῶν, ῥυσθείεν ἐκ τῶν κινδύνων τῶν ἐξ ἁμαρτίας, διὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν προσπίπτοντές σοι, καὶ συγχώρησιν αὐτοῖς χάρισαι τῶν ἁμαρτιῶν· καὶ πάντων τῶν μεμνημένων ἡμῶν, καὶ δοξαζόντων σε, βοηθὸς καὶ εὐεργέτης γενοῦ. Δὸς, Κύριε, καὶ τὴν ἀπειλὴν τοῦ δεινοτάτου πυρὸς εἰς δρόσον μεταβληθῆναι, καὶ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ τελειωθῆναι εὐδόκησον.

Καὶ ταῦτα αὐτῶν εὐξαμένων, φωνὴ αὐτοῖς ἦλθεν ἀπ' οὐρανοῦ, λέγουσα· Οὕτως ἔσται ὑμῖν καθὼς ἠτήσασθε· καὶ περισσότερον τούτων ὑμῖν γενήσεται, ὅτι ἀθλεῖτε δι' ἐμὲ, πολλοὺς καὶ μεγάλους ὑπομείναντες πειρασμοὺς, καὶ μὴ ἡττηθέντες. Δεῦτε οὖν ἐν εἰρήνῃ, ἀπολῃψόμενοι τοὺς στεφάνους τῆς νίκης ὑμῶν· καὶ ἀντὶ τῆς προσκαίρου κακοπαθείας, εἰς αἰῶνα αἰῶνος ἀπολαύσοντες τῶν ἡτοιμασμένων ἀγαθῶν τοῖς ἁγίοις. Καὶ ταῦτα ἀκούοντες οἱ μακάριοι, προθύμως ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασι τῷ πυρί. Καὶ ἐμβληθέντων αὐτῶν ἐν τῷ χαλκουργήματι, εὐθέως ἡ ἀπειλὴ τοῦ πυρὸς κατεστάλη· καὶ δοξάσαντες τὴν πολυύμνητον καὶ ἄχραντον Τριάδα, ἅσαντες ᾠδὴν ἐπινίκιον, ἀπέδωκαν ἐν εἰρήνῃ τὰς θεολόγους αὐτῶν ψυχάς· καὶ οὐχ ἥψατο αὐτῶν τὸ πῦρ μέχρι καὶ τριχός.

Καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας παραγίνεται ὁ ἀσεβέστατος βασιλεὺς, καὶ ἐκέλευσεν ἀνοιγῆναι τὸ χαλκούργημα πρὸς τὸ θεάσασθαι τί γεγόνασι τὰ σώματα τῶν ἁγίων. Καὶ εὑρόντες σῶα τὰ λείψανα αὐτῶν, ἐκό-

Digitized by Google

ἀξιεραστότατοι Θεοῦ φίλοι, οἱ νοερῶς καὶ ἀχρόνως διατρέχοντες τὴν οἰκουμένην, καὶ τοῖς ἐπικαλουμένοις ὑμᾶς τὰς θείας ἐπιδαψιλευόμενοι δωρεάς· χαίρετε ὡς τῇ ἀληθινῇ τῶν ἁγίων καὶ αὐθυποστάτῳ συζῶντες χαρᾷ· χαίρετε, ὡς ἐν χώρᾳ καὶ ἐν φωτὶ ζώντων τῷ τῆς ζωῆς εὐαρεστοῦντες Θεῷ. Χαίρετε, ὅτι οὕτως ὑμεῖς ἐφοβήθητε τὸν Κύριον καὶ ἐπορεύθητε κατὰ τὰ λόγια ἐν ταῖς ὁδαῖς αὐτοῦ· διὸ καὶ τοὺς πόνους τῶν καρπῶν ὑμῶν φάγεσθε· μακάριοί ἐστε, καὶ καλῶς ὑμῖν ἔσται. Εὐφραίνου καὶ κατατέρπου, ὦ τῆς εὐσταθείας φερώνυμε καὶ συνώνυμε, ὅτι ἡ γυνή σου ὡς ἄμπελος εὐθηνοῦσα, τοῖς τῶν χαρίτων Θεοῦ βότρυσιν ἐν τοῖς κλίτεσιν, εἶτ' οὖν ἀνακλίσεσι τῆς ἐν ἀνθρώποις ἀχειριποιήτου παστάδος· ὅτι οἱ υἱοί σου ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν, τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος, κύκλῳ τῆς νοερᾶς καὶ πανακηράτου σου τραπέζης.

Ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς, ὦ πανόλβιε μάρτυς, τῆς σῆς εὐφροσύνης, τῆς σῆς εὐλογίας καὶ μακαριότητος παράλαβε κοινωνούς· καὶ ἐπικειμένων ἡμῖν θλίψεων τὰς ἐνοχλήσεις παρενεγκών, εἰρηνικὸν ἐμοὶ βίον καὶ θεοφιλῆ καὶ ἡσύχιον δώρησαι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A lissimi Dei amici, qui mentis agitatione, nullaque temporis mora orbem terrarum percurratis, vosque invocantibus divina affluenter munera tribuatis ; gaudete, ut qui vere ac in se consistenti sanctorum gaudio convivatis. Gaudete, ut qui in regione, ac luce viventium, Deo vitæ placeatis. Gaudete, quod ita timueritis Dominum, ac sicut habent divina oracula, in ejus viis ambulaveritis ; quamobrem etiam labores palmarum vestrarum comedetis ; beati eritis et bene vobis erit. Gaude et lætare, cui a constantia nomen est, exque nominis ratione vere constantia enites, quia uxor tua sicut vitis abundans, Dei gratiarum botris, in lateribus, id est devexis, nulla in hominibus manum opera facti thalami tui, quia filii tui sicut novellæ olivæ, sanB ctissimi Spiritus pinguedine virentes, in circuitu spiritalis, prorsusque intemeratæ mensæ tuæ.

Verum nos quoque, o beatissime martyr, tuæ nos lætitiæ, benedictionis, ac felicitatis socios assume ; ingruentiumque calamitatum molestias avertens, vitam mihi pacatam, religiosamque ac tranquillam largire, in Christo Jesu, cui est gloria, honor, adoratio in sæcula. Amen.

S. EUSTATHII ACTA ANTIQUA.

μιζον αὐτοὺς ζῆν. Καὶ ἐξενέγκαντες αὐτὰ, ἀπέθεντο ἐν τῇ γῇ. Θαῦμα δὲ ἔσχε τοὺς περιεστῶτας ἅπαντας, ὅτι οὐδὲ τριχὸς αὐτῶν κατεκυρίευσε τὸ πῦρ· ἀλλ' ἦσαν τὰ σώματα αὐτῶν ὥσπερ χιὼν λάμποντα. Καὶ C ἐφοβήθη ὁ ἀνοσιώτατος βασιλεὺς, ἀνεχώρησε. Τὰ δὲ πλήθη ἀνέκραζεν, Ἀληθῶς μέγας ἐστὶν ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν, εἷς μόνος ἀληθινὸς Θεὸς ὁ Χριστὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος, ὃς ἐφύλαξε τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.

Λάθρα δὲ οἱ Χριστιανοὶ κλέψαντες τὰ σώματα τῶν ἁγίων, κατέθεντο ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ· καὶ μετὰ τὸ παυθῆναι τὸν διωγμὸν, οἶκον εὐκτήριον οἰκοδομήσαντες, κατέθεντο αὐτοὺς, ἐπιτελοῦντες τὴν μνήμην τῶν ἁγίων μαρτύρων τῇ εἰκάδι τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός.

Αὕτη ἡ πολιτεία τῶν ἁγίων, καὶ ἀοιδίμων μαρτύρων. Τοῦτο τὸ τέλος τῆς ἐνθέου καὶ ἐνδόξου αὐτῶν ἀθλήσεως. Πάντες οὖν οἱ καταξιούμενοι ἐπιτελεῖν τὴν μνήμην αὐτῶν, καὶ ἐπικαλεῖσθαι αὐτοὺς εἰς βοήθειαν, τυγχάνουσι τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, ταῖς αὐτῶν πρεσβείαις, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. D

arbitrabantur. Cumque eduxissent, humi straverunt. Cepit vero eos qui præsentes erant admiratio ac stupor, quod nec pilum unum ignis vis læsisset, eorumque cadavera nive candidiora essent. Territus itaque impiissimus imperator, recessit. Vulgus autem ac turba clamabat : Vere magnus est Deus Christianorum, unus solus verus Deus Christus, neque ullus alius est, qui sanctos suos servavit.

Porro Christiani clam furati sanctorum cadavera, in insigni ea loco deposuerunt : ac cum cessasset persecutio, exstructa oratoria domo hæc in ea collocarunt, sanctorum martyrum indicta memoria, ad 12 Kalendas octobris.

Hæc sanctorum ac inclytorum martyrum vita atque institutio : hic divini illorum ac gloriosi certaminis exitus. Quotquot igitur in animum inducunt, ut eorum agant memoriam, atque adjutores illos invocent, promissa bona consequuntur ; quæ utinam nos omnes iis intercedentibus consequamur, grata ac benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XIX.

Laudatio S. Hyacinthi Amastreni (1).

Acta Sanctorum Bolland., Julii tom. IV, die 17, ex editione Combefisii in *Christi martyrum lecta Trias, Agarenico pridem mucrone sublatorum.* Paris., 1668, 8°.

CAP. I. — *Prologus, Sancti patria, adhortatio ad suos populares, ut idololatriam deserant.*

α'. Ἔπρεπεν ἄρα, πολλῶν καὶ τιμίων λίθων εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Πνεύματι συνοικοδο-

1. Sane decebat, cum multi iique pretiosi lapides in Dei habitaculum in Spiritu coædificentur,

(1) Amastris, inclyta olim Paphlagoniæ civitas, de cujus origine, situ et episcopatu fuse actum est 21 Februarii in commentario prævio ad vitam sancti Georgii episcopi Amastreni, primam lucis usuram et gloriosam martyrii palmam sancto Hyacintho dedit, sacrosque civis sui cineres postmodum religiose venerata est, uti in ipsis Actis huic commentario subjungendis legimus. Ex sacris Græcorum monumentis patet quam celebris quondam fuerit hujus martyris cultus : nam Menolo-

Digitized by Google

atque in eo celebri gloria habeantur (talibus enim intelligens vivensque Dei civitas ipsa perfecta construitur atque conflatur) sacrum pariter divinumque Hyacinthum una assumit ; tantum scilicet spiritalibus sanctitatis gratiis lætisque fulgoribus, cunctorum fere sanctorum palam splendores vincentem, illisque præmicantem, quantum et gratius

μουμένων, καὶ ἐν αὐτῷ δοξαζομένων· καὶ γὰρ τοῖς τοιούτοις ἡ νοερὰ τοῦ Χριστοῦ πόλις καὶ ζῶσα καταρτίζεται καὶ συγκροτεῖται· καὶ τὸν ἱερόν τε καὶ θεῖον Ὑάκινθον συμπαρειλῆφθαι· τοσοῦτον ταῖς νοηταῖς τῆς ἁγιότητος χάρισι καὶ ἁγλαΐαις τῶν ὅλων σχεδὸν ἁγίων σαφῶς ὑπεραστράπτοντα, ὅσῳ καὶ χαριεστέρας ἁπάντων τετύχηκε προσηγορίας· παντοίαις γὰρ

gium a Genebrardo editum, Horologium, Epitome Menologii, Typicum sanctæ Sabæ, Menæum Chifletianum, aliaque Græcorum Synaxaria die 18 Julii annuam illius memoriam celebrant. Unde mirum est, martyrem adeo illustrem a Menæis impressis et Maximo Cytherorum episcopo prætermitti. Transiit tamen ejus commemoratio in Menologium Slavo-Russicum, quod a prænobili barone Sparwenfeldio Latine versum eodem die sic eum annuntiat. « Sancti martyris Hyacinthi Amastridensis, qui post multa tormenta et dentium effractiones moritur in carcere. » Aliud vero Synaxarium Ruthenorum, a Georgio David societatis nostræ missionario Moscuæ anno 1688. Latine versum, hac eadem die sic habet : « Sancti martyris Hyacinthi in Volmastria. » Puto legendum « in Amastride ; » nisi forte hæc urbs ita Russice appelletur, quod ignoro.

Synaxarium, jussu Basilii imperatoris collectum, prolixiori sanctum Hyacinthum ornat elogio, quod post nostrum tomum I Julii Græce editum sic Latine reddo : « Hyacinthus Christi martyr, piis ortus parentibus, filius fuit Theoclti et Neonillæ sub Heraclio episcopo Amastridis. Qui quidem nomen ab angelo accepit, ac triennis Christi invocatione puerum mortuum excitavit. Crescente vero per ætatem virtute, usque ad senectutem pervenit, cum interim fecisset multa mira opera ; videns idololatras arborem superstitiose colentes (erat autem ulmus inanis et quasi exhausta), excidit eam. Comprehensus igitur ad principem et Amastrenæ urbis magistratum ductus fuit, illique vehementer verberato evulsi sunt dentes : etiam ligatus funibus extra urbem tractus, acutisque arundinibus punctus est. Postea in carcerem conjectus spiritum Deo tradidit. Reliquiæ illius collocatæ sunt in ipsa urbe, scatentes perpetuo medelis. » Brevi hoc elogio quædam continentur quæ in prolixioribus Actis non leguntur. In iis enim nomina parentum non exprimuntur. Nulla etiam fit mentio de Heraclio Amastreno episcopo, uti nec de miraculo quod sanctus Hyacinthus triennis patrasse hic dicitur. Præterea arbor quæ in hoc elogio vocatur ulmus inanis et quasi exhausta, in Actis nostris nuncupatur lotus pulchra aspectu et grata frondium compositione luxurians.

Huic elogio ferme consonant Excerpta nostra mss. ex Menæis bibliothecæ Ambrosianæ, quæ matrem sancti martyris Theonilam, et episcopum Amastrenum vocant Heraclitum ; principem vero Amastridis Canstricium. In fine autem adduntur sequentia : Λέγεται παράδοξον καθ' ἕκαστον χρόνον ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ συμβαίνειν αὐτῷ. Ὑπὸ γῆν γὰρ ὄντος τοῦ τάφου, ἐν ᾧ τὸ τίμιον αὐτοῦ ἀπόκειται λείψανον, ὑμνῳδίας παρὰ τῶν συνελθόντων καὶ δεήσεως γινομένης, ἀναδίδοται χοῦς, ὅνπερ ὁ ἐπίσκοπος ἔν τινι σκεύει δεχόμενος ἱερῷ τοῖς συνελθοῦσιν διανέμει εἰς ψυχῶν καὶ σωμάτων θεραπείαν καὶ ἔστιν. Id est : « Dicitur singulis annis in illius commemoratione mira res per ipsum evenire : nam intra terram existente tumulo, in quo venerandæ illius jacent reliquiæ, dum ab iis qui convenerunt hymni et preces canuntur, egeritur pulvis, quem episcopus in sacro quodam vase suscipiens distribuit advenis ad animarum ac corporum medelam ac sanationem. Ejusdem miraculi meminerunt Acta nostra, num. 20. Posteriori huic elogio seu Vitæ compendio simile admodum est supplementum mss. ad Menæa ex-

cusa ex Synaxario Sirmondi et mss. Chiffletii collectum, in quo episcopus Amastridis appellatur Heraclides, et præfectus ejusdem urbis Canstridius. Præter alias quasdam levioris momenti discrepantias isti elogio præmittuntur hi duo versiculi :

Ὡς ὀσμῆς ἡδιστον ὑακίνθιστον, Λόγε,
Δέξαι τὸν Ὑάκινθον αὐτῷ καλάμῳ.

Ut gratum odorem floris hyacinthi, tuum
Sic, Christe, in ipsa arundine Hyacinthum accipe.

Satis manifesta hic est allusio ad nomen sancti et florem hyacinthum. Dum autem de calamo vel arundine fit mentio, arbitror significari scapum seu caulem floris hyacinthini, et poetam Græcum voluisse alludere ad supplicium acutarum arundinum, quibus idololatræ sanctum martyrem pupugerunt.

Quamvis in præcedentibus Græcorum fastis hic sanctus martyr die 18 Julii referatur, tamen in Menologio quod ex bibliotheca et interpretatione cardinalis Sirleti vulgavit Canisius tom. II. Antiquæ lectionis, sic legitur 17 Julii : « Eodem die sancti martyris Hyacinthi apud Amastridem. Hic ad Castrisium præsidem et Amastridis urbis magistratus cum ductus esset, Christianam fidem professus verberatur vehementer, evulsisque dentibus per mediam urbem funibus trahitur, et acutis calamis vulneratur ; postea conjectus in carcerem, Deo ipsi spiritum commendavit. Ex hoc Menologio haud dubie transiit in martyrologium Romanum, quod hac die sic habet : « Amastride in Paphlagonia sancti Hyacinthi martyris, qui sub Bastritio præside multa passus, quievit in carcere. Ad hæc martyrologii Romani verba notat Baronius, quod de eo agant : « etiam Græci hac die in Menologio, ubi et ejus passio describitur. » Id autem intelligendum videtur de Menologio Sirletiano, cum superius citata Græcorum monumenta, et additones Usuardinæ secunda ac tertia vice a Molano editæ die 18 Julii consignent. Nihilominus nos Romanum Martyrologium secuti, hac die eum collocavimus. Nunc de ipsius Actis pauca præfabimur.

Nicetas, cognomento Paphlago, qui post medium sæculi noni vixit, in laudem sancti Hyacinthi martyris Amastreni orationem panegyricam composuit, in qua quidem gesta fortissimi athletæ rhetorica facundia exornat, sed nullam vitæ aut passionis epocham indicat. Posset ea utcunque colligi ex elogiis supra relatis, si de episcopi vel prælecti Amastreni, illic memorati, ætate constaret. Sed cum eam hactenus frustra quæsiverim, nihil certi statuere possum, nisi quis me felicior illam alicunde eruerit. Castellanus quidem in suo Martyrologio universali martyrem nostrum hac die annuntians notat in margine sæculum IV. Sed cum nullum suæ assertionis argumentum afferat, et in hujusmodi epochis figendis non raro hallucinetur, ei sine testibus pronuntianti fidere non ausim. Quare martyrii tempus cogor indeterminatum relinquere, donec quis, ut dixi, illud ex antiquis monumentis probatum ostenderit. Nihil jam superesse video, nisi ut orationem panegyricam, a Niceta Paphlagone Græce conscriptam, et a fratre Francisco Combefisio Dominicano ex mss. codice cardinalis Mazarini una cum interpretatione Latina Parisiis anno 1666 editam, hic denuo prelo subjiciamus.

Digitized by Google

νηπιόθεν ὁ θαυμασιώτατος ἀναγόμενος ἀρεταῖς, πᾶσι δὲ θείοις τοῦ Πνεύματος συγκροτούμενος χαρίσμασιν, ἐν πολιᾷ δὲ βαθείᾳ λαμπρὸν καὶ περιφανὲς τὸ μαρτύριον ἀποδοὺς τῷ Θεῷ, λαμπρᾶς ὅτι μάλιστα καὶ τῆς ἀναῤῥήσεως καταξιοῦται.

omnibus nomen obtinuit. Omni enim virtutum genere ab infantia, vir summe admirandus, provectus, cunctisque divinis Spiritus gratiis confertus, alta senectute claro illustrique Deo martyrio reddito, quam maxime splendido præconio donatur.

β'. Τοιγαροῦν ἐπαινέσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν ἀξιεπαίνετον τοῦ Θεοῦ παῖδα τὸν ἀξιόθεον, τὸν ἀξιομακάριστον Ὑάκινθον, τὸν νοητὸν, καὶ τίμιον τοῦ Θεοῦ λίθον, τὸν ἔμψυχον, τὸν ζῶντα, τὸν νοερὸν, τὸν οὐρανίῳ τοῦ Πνεύματος φρονήματι οἷα λαμπρῷ καὶ οὐρανοβαφεῖ χρώματι κατακόρως οὕτω χρωννύμενον καὶ κλεϊζόμενον, ὡς μέρος καὶ αὐτὸν τοῦ στεφάνου τῆς δόξης τοῦ τῷ Παμβασιλεῖ πλακέντος ἀναδείκνυσθαι. Τοῦτον σήμερον κατὰ τὴν ἐτήσιον αὐτοῦ καὶ ἱερὰν μνημοσύνην, εἰς ὕμνησιν ταῖς Ἐκκλησίαις προτιθέμενον τοῖς τῶν λόγων ἄνθεσι, κατὰ δύναμιν καὶ ἡμεῖς ἀναδησώμεθα· καὶ τῶν μαρτυρικῶν ἀγώνων γνησίως αὐτὸν μακαρίσαντες, καὶ τῶν τῆς μαρτυρίας ἐπάθλων· διὰ ταῦτα κοινωνήσαντες, αὐτῷ τε χρέως χαριέστατον ἀποδώσομεν, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τὴν ὀφειλομένην προσοίσομεν οἰκοδομήν.

2. Itaque nos etiam dignum laude Dei famulum laudibus prosequamur : virum scilicet Deo dignum, digne prorsus beatificandum Hyacinthum ; spiritalem pretiosumque Dei lapidem ; animatum, viventem, intelligentem, cœlesti Spiritus sensu, velut claro cœlestique colore sature adeo imbutum ac collustratum, ut et ipse coronæ gloriæ, summi omnium Regis plexæ capiti, pars eniteat. Hunc hodie, annua ejus sacraque memoria, in laudis argumentum Ecclesiis propositum, sermonum floribus, quoad per facultatem licueriț, nos quoque coronemus ; quoque martyrii sincere agones desudarit, beatum prædicantes, martyriique inde præmiis communicantes, cum illi lepidissimum reddemus debitum, tum Dei Ecclesiæ debitam nihilominus ædificationem, grato munere offeremus.

γ'. Ἐκείνῳ πατρὶς μὲν ἡ ἄνω Σιὼν, ἡ λαμπρὰ πάντων ἁγίων νοερά τε μητρόπολις καὶ πιστή· πατὴρ δὲ ἀληθὴς ὁ Θεός· μήτηρ δὲ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος· ἡ τοσοῦτον δι' ὕδατος ἀναγεννώμενον ἄνωθεν ἐνδῦσα, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ φυσικὴν εἰς ὑπερφυῆ μορφὴν μεταποιοῦσα καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας Θεοῦ, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος προάγουσα Χριστοῦ, δοκιμώτατον ἐπὶ τέλει μάρτυρα τοῦτον, καὶ ἀξιολογώτατον Κυρίῳ παρίστησιν ἀθλητήν. Ἀλλ' οὐδ' ἡ κάτω πατρὶς ἄσημος· οὐδ' ἀνώνυμοι καὶ ἀγεννεῖς τῷ Ὑακίνθῳ τοκεῖς. Ἀμάστρα δὲ τοῦτον ἐνφύσασα καὶ τιθηνήσασα, καὶ ὑπὸ γονεῦσιν ἐπισήμοις τε τοῦτον ἀναθρεψαμένη καὶ πιστοῖς, ἔλαθε τὸν αὐτῆς προβαλλομένη πολιοῦχον καὶ πολιστήν.

3. Illi patria quidem superna Sion, clara sanctorum omnium mentiumque metropolis ac fidelis ; verus autem pater, Deus : mater vero, gratia Spiritus ; quæ sic per aquam denuo (seu mavis, superne) regeneratum subierit infuderitque, naturalem in eo formam eximiam, ac, quam pro naturæ rationibus nobiliorem demutans, ad Deique veritatis agnitionem ac mensuram staturæ plenitudinis Christi provehens, ut probatissimum tandem martyrem, ac spectatissimum Domino athletam reddiderit. At ne terrena quidem patria ignobilis ; nec obscuri exque plebis fæce Hyacintho parentes exstitere : quin Amastris eum sustulit et educavit, clarisque ac nobilibus fidelibusque parentibus alens nesciens pene patronum suum auctoremque ac principem protulit.

δ'. Ἀμάστρα, ὁ τῆς Παφλαγονίας, μᾶλλον δὲ τῆς οἰκουμένης, ὀλίγου δεῖν, ὀφθαλμὸς, εἰς ἣν οἵ τε τὸ βόρειον τοῦ Εὐξείνου μέρος περιοικοῦντες Σκύθαι, καὶ οἱ πρὸς νότον δὲ κείμενοι, ὥσπερ εἴς τι κοινὸν συντρέχοντες ἐμπόριον, τὰ παρ' ἑαυτῶν τε συνεισφέρουσι, καὶ τῶν παρ' αὐτῆς ἀντιλαμβάνουσι· πόλις, ἐφ' ἅς τε πάσης λήξεως καὶ ἑσπερίου μεταξὺ κειμένη· οὐδενὶ μὲν τῶν ἀπὸ γῆς ἢ θαλάσσης ἀγωγίμων σπανίζεται· πᾶσι δὲ τοῖς ἐπιτηδείοις δαψιλῶς εὐθηνουμένη, οἰκοδομήμασί τε λαμπροῖς καὶ τείχεσι καρτεροῖς, ναὶ δὴ καὶ λιμέσι καλοῖς, καὶ οἰκήτορσιν ἄνωθεν περιφανεστάτοις κεχρημένη, ἐνὶ τούτῳ, τῇ εἰς τὸν Θεὸν εὐσεβείᾳ, μικρῷ πάντων ἀνθρώπων ἥλαττοῦτο. Καὶ σκοπεῖτε τὸ τῆς ἐκείνων ἀγνωσίας ἢ δεισιδαιμονίας βάθος· οὐ γὰρ ἐν ἀνθρώπων ἢ ζώων τινῶν ὁμοιώματι τὴν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ δόξαν ἐναλλάξαντες, ὥσπερ Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων οἱ πλείους, τὸ σέβας τοῖς δαίμοσιν ἀφοσιοῦντο, δένδρῳ

4 Amastris nimirum, Paphlagoniæ (quin potius orbis fere totius) ocellus ; ad quam circumvicini Scythæ tum qui borealem maris Euxini plagam habitant, tum qui ad austrum positi sunt, velut ad commune concurrentes emporium, tum suas ipsi inferunt merces, tum ab ea recipiunt : Urbs scilicet media fere Orientis omnis ditionis Occidentisque constituta ; nullius terra aut mari commeatus penuria laborans, cunctisque opportunis affluenter abundans ; splendidisque ædificiis, civibusque olim illustrissimis usa, uno hoc (pietate scilicet in Deum ac religione) mortalibus propemodum omnibus inferior erat. Nam, quæso, illorum ignorantiæ seu superstitionis altitudinem quanta foret, attendite. Non enim in hominum aliquorumve animalium similitudinem incorruptibilis Dei gloriam commutaverant ; qua ratione Græcorum plures ac Ægyptiorum, dæmonibus cultum adhibebant : sed cui-

Digitized by Google

dam arbori, apud eos lotus (2) nuncupatæ, pulchræ aspectu, ut par est, grataque frondium compositione eluxurianti animum attendentes, supraque modum insipienti illecti animo, atque ejus victi pulchritudine, deum ipsam vocitantes, sacerdotibus ministris hostiarumque religione placandam decreverant.

5. Sic nimirum tamque immane auctus stupor sensusque omnis absentia, omnis sensus luce carenti arbori ipsos addicebat. Id vero etiam illius manus opus, qui a principio homicida est[1]. Is nempe quod a veritate, quæ una solaque est, pariter secedere ac moveri præstiterat, innumeris deinceps erroribus diversissimique generis superstitionibus noxam inferebat. Quam itaque dicebam, civitas, dira quadam adverso numine stoliditate, majorum traditione accepta, absurdaque inolito vulgi errore opinione, cultum arbori adhibens, a vera Dei cognitione ac fide eum in modum aberrabat. Non tamen futurum erat ut eam Christi providentia negligeret, vel in fine contemneret. Quin nobilem hanc Deoque satam opportune producit stirpem. Nempe stirpem vitæ sanctæ, perfectique animi ac Dei veritatis plenam, adversus erroris stirpem exsuscitat.

δέ τινι τῶν παρ' αὐτοῖς, λωτῷ μὲν καλουμένῳ, ὡραίῳ δὲ τὴν θέαν, ὡς εἰκὸς, καὶ εὐθαλεῖ τὴν κατασκευὴν προσχόντες, καὶ τὸν ἀνόητον νοῦν ἀμέτρως καταθελχθέντες, καὶ ἡττηθέντες τῆς αὐτοῦ καλλονῆς, τοῦτο Θεὸν νενομήκασιν· ἱερεῦσί τε καὶ θυσίαις ἐξιλάσκεσθαι ᾠοντο δεῖν.

ε'. Οὕτως αὐτῶν ἡ ἀναισθησία κατευμεγεθοῦσα, τῷ ἀναισθήτῳ κατεδουλοῦτο ξύλῳ· ἔργον καὶ τοῦτο τῆς ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου χειρός· ὃς ἐπειδὴ τῆς μιᾶς ἀληθείας καὶ μόνης συμπαρακινηθῆναι παρεσκεύαζεν, μυρίαις λοιπὸν ἀπάταις καὶ δεισιδαιμονίαις πολυτροπωτάταις ἐλυμαίνετο. Ἡ μὲν οὖν εἰρημένη πόλις ἔκ τινος θεοβλαβείας πατροπαραδότου καὶ ἀτόπου προλήψεως ξυλολατροῦσα, τῆς ἀληθινῆς οὕτω διημάρτανε θεογνωσίας· οὐκ ἔμελλε δὲ ἄρα ὑπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ προνοίας παραμεληθήσεσθαι· οὐδ' εἰς τέλος αὐτῷ παροραθήσεσθαι· τὸ τίμιον δὲ τοῦτο καὶ θεόφυτον εὐκαίρως ἐξανίσχει φυτὸν· φυτὸν ζωῆς ἁγίας, καὶ ψυχῆς τελείας καὶ ἀληθείας Θεοῦ πλῆρες, κατὰ τοῦ τῆς πλάνης ἀνίστησι φυτοῦ.

6. Sancti igitur Hyacinthi ipsam primo quasi germine editionem, ei scilicet ab infantia omnipotentis Spiritus afflatum comitem ac operationem, mirabiliumque operum exhibitionem (3) : novit enim Sapientia ex ipsa vulva qui illius necessarii sint sanctificare ; ac quos suis agiles muniis fore præscivit ac industrios, liberoque animi nutu ac voluntate virtutem electuros, mox ac prima formatione in rerum naturam subierint, eorum certis quibusdam indiciis quandoque futuram gloriam designare ac claritatem) hæc, velut quæ non humanæ voluntatis, sed Dei liquido opera exsistant, illis referenda relinquemus (4), quibus animo constitutum, ut ejus rerum texant historiam. Quod vero non solum divinæ gratiæ, sed et victricis palam athletæ animi voluntatis fructus est illiusque dignum fidei opus, hoc mihi visum ut laudibus celebrem, admirandisque sacri martyris fortis animi gestis factisque martyrum amantes animos mentesque laute excipiam. Quod enim prima alteraque ætate, ac deinceps omni pietate ac justitiæ operibus peracta, vir beatus ad seniles jam annos evaserat ; quanto ille longa ætate omnem Dei fidem virtutemque præstabat, tanto magis scelestissimi cives, eorum more qui olim increduli fuerant, ejus, quam dicebam, arboris cultu mœ-

ς'. Τὴν μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς Ὑακίνθου τοῦ ἁγίου βλάστην, ἤτοι τὴν νηπιόθεν αὐτῷ παρεπομένην τοῦ πανσθενοῦς Πνεύματος ἐνέργειαν, καὶ τῶν θαυμασίων τὴν ἐπίδειξιν· οἶδεν γὰρ ἡ Σοφία ἀπὸ μήτρας αὐτῆς ἁγιάζειν τοὺς οἰκείους καὶ οὓς προέγνω δεξιοὺς αὐτῇ χρηματίζοντας, καὶ γνώμης ἑκουσιότητι τὸ βέλτιον αἱρετίσοντας, τούτοις ἅμα τῇ πρώτῃ συνεισιέναι πλάσει, καὶ τεκμηρίοις τισὶν ἔστιν ὅτε τὴν μέλλουσαν παρασημαίνειν δόξαν· ταῦτα μὲν, ὡς οὐκ ἀνθρωπίνης προαιρέσεως, Θεοῦ δὲ καθαρῶς ἔργα καθεστῶτα, τοῖς ἱστορεῖν ἐθέλουσι παρήσομεν· δεῖ, οὐκέτι μόνης τῆς χάριτος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀθλοφορικῆς ὁμολογουμένως προθέσεως καρπὸς, καὶ ἔργον τῆς ἐκείνου πίστεως ἄξιον, τοῦτό μοι δοκοῦν, ἐπαινετέον εἶναι, καὶ ταῖς θαυμασίαις τοῦ ἱεροῦ μάρτυρος ἀνδραγαθίαις, τὰς φιλομάρτυρας διανοίας καὶ ψυχὰς ἑστιᾷν. Ἐπεὶ γὰρ τὴν πρώτην τε καὶ δευτέραν ἡλικίαν, καὶ καθεξῆς ὁ Μακάριος ἐν εὐσεβείᾳ τε πάσῃ καὶ ἔργοις τετελεκὼς δικαιοσύνης, εἰς πρεσβυτικὴν ἤδη μεθηλικίωσιν κατήντησεν, ὅσῳ μὲν αὐτὸς τῷ μακρῷ χρόνῳ πρὸς πᾶσαν Θεοῦ πίστιν κατωρθοῦτο καὶ ἀρετὴν, τοσούτῳ μᾶλλον οἱ παρανομώτατοι τῆς πόλεως κατὰ τοὺς πάλαι ἀπειθεῖς, τῷ εἰρημένῳ ἐμοιχῶντο ξύλῳ· καὶ αὐτοὶ μὲν ὡς Θεῷ, τούτῳ τὰς λατρείας ἐκτόπως θυσιάζοντες ἀνέφερον· αὐτὸς δὲ, τῷ ζήλῳ τῆς εὐσεβείας πυρπο-

[1] Joan. VIII, 44.

(2) Est lotus arbor Afris familiaris, quæ profert fructus adeo gratos, ut advenis incutiat patriæ oblivionem. Hinc natum proverbium, Λωτοῦ ἔφαγες, id est « Lotum gustasti. » Hinc Lotophagi vocantur quidam Africæ populi, qui ejus fructu vesci dicuntur. De illa meminit Homerus, Ovidius, Plinius aliique.

(3) Forte hic Nicetas vult alludere ad miraculum quod S. Hyacinthus in pueritia patravit, uti in illius elogio antea vidimus.

(4) Hinc patet, Nicetam Paphlagonem tantum martyrium sancti Hyacinthi laudibus extollere, sive quod de gestis ejus ante martyrium pauca nosset, sive quod hæc celebrassent alii scriptores, quorum notitia ad nos non pervenit.

Digitized by Google

λούμενος, καὶ καθ' ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, αὐτοῖς προσιὼν, παρηγγύα καὶ παρήγγελλεν,

ζ'. « Ἄνδρες πολῖται, λέγων, ὅσοις ἔμφρων ἐνέστακται λογισμὸς, δέομαι ὑμῶν, ὀρθῇ κρίσει καὶ διακονίᾳ λελογισμένῃ κεχρημένοι, τοῖς ὑφ' ὑμῶν πραττομένοις ἐπιστήσατε τὸν νοῦν· γνῶτε δὴ καὶ σύνετε τίνι λατρεύετε· καὶ τίνι τὸ σέβας, ὡ; Θεῷ, προσαναφέρετε· τὸ ξύλον γὰρ τοῦτο, καθὰ καὶ τὰ λοιπὰ δένδρα πάντα, τῶν μὲν ἀψύχων σωμάτων καλλίονός ἐστι φύσεως, καθ' ὃ θρεπτικῆς ὅλως καὶ αὐξητικῆς δυνάμεως εὔμοιρεῖ· χεῖρον δὲ ζώων πάντων, ὅτι πάσης αἰσθήσεως καὶ πάσης μεταβατικῆς κινήσεως ἀμοιρεῖ· ὥσπερ δὴ καὶ τῶν ἀλόγων ἕκαστα ζώων, τῷ μὲν αἰσθήσεως ἢ κινήσεως μετέχειν, τῶν φυτῶν τελειότερα δεικνύμενα, τῷ ἄμοιρα δὲ λόγου καθεστάναι, τοῦ ἀνθρώπου κατὰ φύσιν χρηματίζει χείρω· καὶ γὰρ οὐχ ὁμοιειδὴς ἡ κτίσις, οὐδ' ὁμοταγῶς τὰ πάντα τῇ δημιουργῷ σοφίᾳ διατέτακται· ἀλλ' ἐν παναρμονίῳ τὰ πάντα συστοιχίᾳ καὶ ἀκολουθίᾳ, ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ ἧσσον, καὶ ἀπὸ τοῦ ὁμοίου καὶ θεοειδοῦς ἐπὶ τὸ πόρρω Θεοῦ καὶ ἀνόμοιον προάγει τὴν δημιουργίαν· ὡς ἂν μὴ ἀμέσως τοῖς τῶν ἔργων ἐσχάτοις, διὰ πολλῶν δὲ τῶν ἐν μέσῳ θεωρηθῇ, τὰς πρεπούσας προνοίας ἐπιβάλλουσα· τοῖς κάτωθεν δὲ πρὸς αὐτοῦ ἀνιέναι τὴν σοφίαν διὰ θεωρίας βουλομένοις, διά τινας ἀναβαθμοὺς προϋποβάλλουσα, καὶ τούτοις τὰς πρὸς Θεὸν ἀναβάσει; κατευθύνουσα.

η'. « Διὰ τοῦτο πρῶτοι μὲν ἁπάσης τῆς ὁρατῆς κτίσεως, ὑπὸ τῆς ἀκτίστου τῶν ὅλων αἰτίας, οἱ θεῖοι νόες εἰς τὸ εἶναι καταβέβληνται· νόες ἀσώματοι, θεοειδεῖς, φωτοειδεῖς, ἐν ἀρετῇ πρὸς τὸν ἀχρόνως αὐτοὺς ὑφιστῶντα τὴν ὁμοιότητα κεκτημένοι καὶ οἰκείωσιν· μετὰ τὸν νοῦν δημιουργεῖται λόγος, τῇ τοῦ ἀνθρώπου συγκατασκευαζόμενος οὐσίᾳ· σώζων μὲν καὶ αὐτὸς εἰκόνα τινὰ καὶ ὁμοίωσιν τοῦ πλάσαντος, ἧττον δὲ, ἢ κατὰ τὴν τῶν νόων ἰδέαν, διὰ τὴν τοῦ χείρονος μετοχήν· μετὰ τὸν λόγον δὲ, αἴσθησις, ἢ τῶν ἀλόγων ζώων τὸ ἰδιαίτατον, ὥσπερ ἐστὶ τῶν λογικῶν ὁ λόγος· μετὰ τὴν αἴσθησιν δὲ, ἡ ἁπλῆ, ἡ φυτικὴ τέτακται ζωὴ, πάσης ὑφειμένη τῆς κτίσεως· μόνης δὲ τῆς ἀψύχου πάντη καὶ ὑλικῆς, ὃν εἰπόντες προέφθημεν τρόπον, καθυπερτεροῦσα.

θ'. « Εἰ οὖν οὔτ' αἴσθησιν, οὔτε λόγον, οὔτε δὲ νοῦν, τὰ τῶν ποιημάτων κάλλιστα, τιμητέον ὡς θεοὺς (ποιήματα γὰρ, καὶ πάντα πρὸς δόξαν ἰδίαν ὁ τῶν πάντων παραγωγεὺς κατεσκευάσατο), πῶς τὰ μακρῷ τὴν φύσιν ἐκείνων ἀτιμότερα νομισθείησαν Θεοί; πῶς δὲ τὸν λωτὸν τουτονὶ, γῆς ὄντα καρπὸν, καὶ ἐφ' ἑνὸς μὲν ἐρριζωμένον τόπου, ἀνέμοις δὲ πᾶσι δονούμενον, πυρί τε καὶ σιδήρῳ κατὰ φύσιν ὑποκείμενον,

chabantur. Atque hi quidem illi, ut Deo sacrificantes, hostias offerebant; ipse vero pietatis zelo succensus, quotidieque, ut sic loquar, homines conveniens, officii monebat et adhortabatur,

7. « Viri cives, aiebat, quotquot estis, quibus sanae aliquid rationis inest, rogo vos, recto judicio ac consulto animo, his quæ a vobis geruntur mentem attendite. Scitote, quæso, ac intelligite, quem colatis, cuive, ut Deo venerationem adhibeatis. Etenim arbor hæc, ut et reliquum stirpium genus atque arborum, præstantioris quidem naturæ est quam corpora inanima, ea scilicet ratione quod nutriendi facultate atque augendi prædita est: deterior vero cunctis animantibus, quod omnis sensus omnisque gradiendi motus expers est. Uti sane etiam brutæ quæque animantes, qua sensu motuque præditæ sunt, stirpibus plantisque probatæ nobiliores, ipsæ, quod ratione deficiuntur, homine natura exsistunt inferiores. Non enim ejusdem generis est quidquid in rebus creatum est, eodemque ac pari ordine, creatrice Sapientia cuncta constituta sunt, sed concinnissima omnia serie aliaque aliis cohærentia, ab eo quod præstantius est, ad id quod deterius est, atque ab eo quod simile ac deiforme, ad id quod procul a Deo ac dissimile, producta illi creatio est; ne immediate extremis operibus, sed pluribus mediis interjectis, convenientem providentiam curamque adhibere intelligatur, hisque adeo qui ab inferioribus ad ipsam per contemplationem velint assurgere, quasi gradus quosdam substernere, ascensionesque in Deum dirigere.

8. « Quamobrem ante omnem creaturam, in aspectum cadentem, increato universorum auctore, divinæ mentes (5) in rerum naturam productæ sunt: mentes scilicet incorporeæ, deiformes, luciformes, ut sic liceat loqui, virtutis partibus cum intemporaliter producente similitudinem nactæ ac necessitudinem: secunda a mente origine, ratio conditur ac procreatur, ipsa hominis essentiæ comes fabricata: quæ quidem ejus qui formavit imaginem quamdam ac similitudinem ipsa retineat, longe tamen quam pro mentium ratione inferiorem ob ejus commercium quod deterius est. Post rationem autem, sensus, brutarum animantium peculiarissimum munus atque dos, uti ratio eorum qui illa prædita sunt. A sensu sequitur vita simplex, nempe vegetabilis, infimo omni creaturæ gradu; sic nimirum ut soli prorsus inanimæ terrenæque, ad eum quem superius dicebamus modum, præcellat.

9. « Cum igitur nec sensum nec rationem, ut neque mentem, creatorum pulcherrima, ut deos colere liceat: quippe creaturas, ac quæ omnia universorum productor in suam gloriam fabricatus sit: quinam fiat, ut quæ his longe natura ignobiliora sunt, dii existimentur? Quomodo autem lotum hanc, terræ scilicet germen, atque uno quidem radicatam loco, omni vero ventorum flatui expositam,

(5) Puto hic per divinas mentes intelligi cœlestes spiritus, quos vulgo angelos nominamus.

Digitized by Google

ignique ac ferro natura obnoxiam, quomodo, in- quam, eam Deum vocare, o viri, non perhorrescitis ; nec vos pudet victimis ac libamentis omni destitutam sensu naturam venerari ? Hæc enim si Deus est, erit profecto et saltus omnis Deus : cuncta enim unius naturæ sunt, arbores scilicet ac ligna. Quod si arbores dii sunt, quomodo securibus excidentes ignique pabulum subjicientes, non impietatis, et ut Dei adversarii audiatis, aleam subitis ? Res stultitiæ plena, profusi stuporis, exiguæ fragilique arbori ac prorsus inutili attendere animum, et ut Deo cultum illi adhibere. Si enim qui cœlum ipsum, solemque et lunam ac stellarum quasdam seu siderum deitate donarunt, reliquaque elementa ac ignem ipsum venerantes, justam iram receperunt, quod non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, ejus cultu impensi qui omnia produxit conservatque, sed evanescentes in cogitationibus suis [1], coluerunt creaturam magis quam Creatorem ; longe vos potiori ratione, dum eo omisso, qui creaturæ omnis sator est, humili huic stirpi tremendum Dei nomen falso bis contemnitur, indignationem trahitis.

10. « Si quid igitur mihi creditis, viri cives, si qua vobis cura salutis est, arborem hanc succidite et in ignem mittite, quod nulla alia ejus vobis utilitas sit (6); ipsique rerum omnium oculis subjectarum creatura mentium cogitatu superata, quam omnem nostri causa non lateat editam, naturaque deteriorem quam pro hominis præstantia ; sed et superiorum nobis mentium, sanctarumque substantiarum omissa factura, seu potius iis quasi manu ducentibus, ad ejus, qui vere Deus est, notitiam dirigamur : qui nempe semper ipse est, semperque unigenitum Verbum velut sol lucem, ex substantia sua, ac splendorem edit ; semperque consitum, ut ita loquar, ac cognatum Spiritum sanctum ex suo ore indivise profert. Hic Verbo suo firmavit cœlos [2], vimque omnem rerum abs se conditarum Spiritu perficit atque absolvit. Hic primum hominem, ad imaginem suam et similitudinem conditum, atque in paradiso positum, cum mandati transgressione corruptioni mortique addictus esset, perditumque non prorsus despexit, sed ratione legeque ac prophetis primum erudiens, ipsum quoque demum pro nobis Filium dedit, puella innupta natum, factum hominem, aquis intinctum, tentatum, cruci affixum, sepultum, tertia suscitatum die, atque in cœlos assumptum : quippe qui inde rursus venturus exspectetur, ac quidquid formatum est (humanum scilicet genus omne) suo tribunali adhibiturus, unicuique denique pro eo ac gesserit, redditurus. Hunc vos, amici, ut Deum agnoscatis, admoneo. Huic ut cultum adhibeatis, eumque spiritalibus hostiis placare studea-

A πῶς τοῦτον Θεὸν, ὦ ἄνδρες, οὐ φρίσσετε καλεῖν, θυσίαις τε καὶ σπονδαῖς τὴν ἀναίσθητον φύσιν οὐκ αἰσχύνεσθε τιμᾶν ; Εἰ γὰρ Θεὸς τοῦτο, καὶ πᾶν ἄρα ἄλσος Θεὸς ἂν εἴη · πάντα γάρ ἐστι φύσεως μιᾶς· ξύλα γάρ · εἰ δὲ τὰ ξύλα θεοὶ, πῶς ταῦτα ταῖς ἀξίναις ἐκκόπτοντες, καὶ τῷ πυρὶ τροφὴν ὑποβάλλοντες, οὐ κινδυνεύετε θεομαχεῖν ; Πολλῆς τοῦτο γέμει ἀλογίας, ὑπερβαλλούσης ἀναισθησίας, βραχεῖ καὶ ὑποσάθρῳ ξύλῳ καὶ ἀνονήτῳ πάντα προσανέχειν τε καὶ λατρεύειν ὡς Θεῷ. Εἰ γὰρ οἱ τὸν οὐρανὸν αὐτὸν, καὶ τὸν ἥλιον, σελήνην τε καὶ ἀστέρων τινὰς θεοποιήσαντες, τά τε λοιπὰ στοιχεῖα, καὶ αὐτὸ σεβαζόμενοι τὸ πῦρ, ἔνδικον ἀπειλήφασι τὴν ὀργὴν, ὅτι οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ εὐχαρίστησαν τὸν τῶν ἁπάντων παραγωγέα τε καὶ συνοχέα, ἀλλὰ τοῖς αὐτῶν λογι- B σμοῖς ματαιωθέντες, ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα · πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς, οἱ τὸν τῆς κτίσεως ὅλης φυτουργὸν ἀφέντες, καὶ τῷ χαμαιζήλῳ τούτῳ φυτῷ τὸ φοβερὸν ὄνομα τοῦ Θεοῦ καταψευδόμενοι, δικαίαν ἐφ' ἑαυτοὺς ἕλκετε τοῦ κατοφρονουμένου τὴν ἀπειλήν.

ascribitis, justam in vosmetipsos, ejus qui a vo-

ι'. « Εἴ τι οὖν ἐμοὶ πείθεσθε, ὦ ἄνδρες πολῖται, εἴ τι μέλει τῆς οἰκείας σωτηρίας ὑμῖν, τὸ μὲν δένδρον τοῦτο ἐκκόψατε, καὶ εἰς πῦρ βάλλετε, ὅτι μηδ' εἰς ἄλλο τι μὲν χρησιμεύει ὑμῖν · αὐτοὶ δὲ πᾶσαν τῶν ὁρωμένων τὴν κτίσιν ταῖς διανοίαις ὑπερβαίνοντες, πᾶσαν ἡμῶν ἕνεκεν γεγενημένην εἰδότες, καὶ χείρω τοῦ ἀνθρώπου κατὰ φύσιν οὖσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμᾶς ποίησιν τῶν νοερῶν καὶ ἁγίων ἀφέν- C τες οὐσιῶν, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν χειραγωγούμενοι πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ ὄντως ὄντος κατευθυνώμεθα Θεοῦ · ὃς μόνος ὢν ἀεὶ, καὶ ἀεὶ τὸν μονογενῆ Λόγον ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας ἀπαυγάζων, ὥσπερ ὁ ἥλιος τὸ φῶς, καὶ ἀεὶ Πνεῦμα ἅγιον σύμφυτον, τοῦ οἰκείου στόματος ἀμερίστως προϊέμενος. Οὗτος τῷ Λόγῳ μὲν αὐτοῦ ἐστερέωσε τοὺς οὐρανοὺς, τῷ Πνεύματι δὲ πᾶσαν τὴν δύναμιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κτιζομένων καταρτίζεται. Οὗτος τὸν ἄνθρωπον πρῶτον κατ' εἰκόνα ἰδίαν ποιήσας καὶ ὁμοίωσιν, καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ τεθεικὼς, καὶ ἐντολὴν δεδωκὼς, ἐπειδὴ τῇ παραβάσει τῆς ἐντολῆς φθορᾶν κατακέκριται καὶ θάνατον, οὐκ εἰς τέλος αὐτὸν ὑπερεῖδεν ἀπολλύμενον, ἀλλὰ λόγῳ καὶ νόμῳ καὶ προφήταις προπαιδαγωγήσας, ὕστερον καὶ αὐτὸν ἔδωκεν τὸν Υἱὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐξ D ἀπειρογάμου κόρης γεννώμενον, ἀνθρωπιζόμενον, βαπτιζόμενον, πειραζόμενον, σταυρούμενον, θαπτόμενον, τριήμερον ἀνιστάμενον, πρὸς οὐρανοὺς ἀναλαμβανόμενον, καὶ αὖθις ἐκεῖθεν ἥξειν προσδεχόμενον, καὶ σύμπαν τὸ πλάσμα παραστήσειν ἑαυτῷ, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. Τοῦτον ὑμᾶς, ὦ φίλοι, Θεὸν εἰδέναι παρεγγυῶ · τοῦτον σέβεσθαι, τοῦτον θυσίαις πνευματικαῖς ἱλεοῦσθαι παραινῶ, τὸν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι

[1] Rom. I, 21. [2] Psal. XXXII, 6.

(6) Debuit hæc lotus fuisse fructibus destituta, cum non nisi ad comburendum utilis dicatur. Idem clarius exprimitur num. 16.

Digitized by Google

θεωρούμενον καὶ προσκυνούμενον· τὸν μόνον δίκαιον καὶ ζῶντα Θεόν· ὃς ἀέναον κόλασιν καὶ πῦρ ἡτοίμασεν ἄσβεστον, τοῖς αὐτὸν μὲν ἀθετοῦσι, τὴν κτίσιν δὲ θεοποιοῦσιν· ὃς οὐρανῶν βασιλείαν ζωήν τε καὶ δόξαν αἰώνιον τοῖς πιστεύουσιν ἐπ' αὐτὸν, δι' ὕδατός τε καὶ πνεύματος ἀναγεννωμένοις, ἐπηγγείλατο. »

A tis, qui in Patre et Filio et Spiritu sancto intelligitur ac adoratur, solum justum ac viventem Deum, adhortor : qui nimirum æterna supplicia ignemque illis præparavit, qui, eo spreto, creaturam deificant ; qui denique regnum cœlorum, vitamque æternam ac gloriam credentibus in ipsum pollicitus est, qui ex aqua et Spiritu renati sint. »

ια'. Τοιαύταις ὁ θεῖος Ὑάκινθος παραγγελίαις, τοιαύταις ἀεὶ παραινέσεσιν, οὐκ ἀνιεῖ τοὺς ἐγγίζοντας αὐτῷ νουθετῶν, ἐλέγχων, παρακαλῶν, πᾶσι λόγοις καὶ τρόποις τῆς ἐκτόπου δεισιδαιμονίας αὐτοὺς ταύτης ἀπαλλάττειν προθυμούμενος· ἤνυεν δὲ πλέον οὐδέν· δῆμος γὰρ ἀλόγιστος καὶ θρασὺς, συνηθείαις κακαῖς καὶ πονηροτάταις προλήψεσι δεδουλωμένος, δυσαγώνιστός τε ἔτι, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀνεπαίσθητος ἐπιστροφῆς· ὅθεν οἱ μὲν ἀναισθησίᾳ τὰ ὦτα βαρύνοντες, καὶ νῶτον διδόντες παραφρονοῦντα, κατὰ τὴν Γραφὴν, ὡς εἰκῆ ληροῦντος οὐκ ἠνείχοντο· οἱ δὲ καὶ μανίαις καὶ ζήλοις πικροῖς οἰστρηλατούμενοι, ὕβρεσί τε τοῦτον μυρίαις ἠμείβοντο καὶ ἀτιμίαις· καὶ ποτὲ μὲν χλευάζοντες, ποτὲ δὲ ὀνειδίζοντες, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀπειλοῦντες αὐτῷ καὶ συνεπιτιθέμενοι, ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν. Τί οὖν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ; Οὐκ αὐταρκὲς οἴεται τὸ καθ' ἑαυτὸν μόνον διορᾷν, ὅπως ἂν ἔχοι καλῶς, τῶν ἄλλων δὲ κακῶς ἐχόντων ὑπερορᾷν· οὐδὲ θρηνεῖν μὲν ὑπὲρ αὐτῶν ἡσυχῇ, καὶ ποτνιᾶσθαι πρὸς τὸν Κύριον, παῤῥησιάζεσθαι δὲ ὑπὲρ ἀληθείας ὑποστέλλεσθαι· οὐδὲ λόγῳ μὲν καὶ διδασκαλίαις μόνον, ἔργῳ δὲ μὴ ἀνακόπτειν τῶν ἀφρονευομένων πειρᾶσθαι τὴν δυσσέβειαν, ἀρίστης εἶναι καὶ τελείας ἔργον ἡγεῖται διανοίας.

11. Talibus Hyacinthus hortamentis, talibus frequens jugiterque admonitionibus, si qui adirent, increpando, arguendo, obsecrando [a] (nullis scilicet non rationibus modisque satagendo, ut ab insulsa dementissimaque superstitione eos liberaret), nihil tamen amplius proficiebat. Inconsultus enim audaxque ac temerarius populus, B pravæ deditus consuetudini, pessimæque emancipatus occupatæ opinioni, vixdum expugnari poterat, sensuque omni melioris frugis arripiendæ carebat. Hincque adeo alii, quo stupore perciti erant, aures aggravantes, ac dorsum insanum dantes (7), uti Scripturæ verbis expressum est, velut temere delirantem, eum non sustinebant : alii vero etiam furiis amarulentisque æmulationibus efferati, injuriarum vim innumeram probrorumque illi rependebant ; ac modo quidem naso suspendebant (8), modo autem exprobrabant, quandoque vero etiam minaciter impetuque ruentes, dentibus in eum frendebant. Quid igitur Dei homo? Non satis arbitratur ut sua duntaxat dispiciat, C quomodo recte se habeant, res vere aliorum se male habentes despiciat : neque ut silentio pro eis lugeat, atque ad Dominum gemitus trahat, libereque pro veritate agere ac loqui pertimescat : nec ut sermone duntaxat ac doctrinis, non vero etiam opere insipientium conetur impietatem infringere ac inhibere, optimæ atque perfectæ mentis opus esse reputat.

Cap. II. — *Sancti martyris zelus in excidenda arbore, libera facti confessio, cruciatus, mors, tumulus, et auctoris epilogus.*

ιβ'. Ἀλλὰ τοῖς λόγοις, ὡς εἴρηται, πρότερον ἐγκείμενος, ἐπεὶ μὴ οἷός τ' ἦν ἐν τούτοις τῆς πλάνης ἐκείνης ἐπισχεῖν, ἑπομένως λοιπὸν τὴν ἐπὶ τῶν ἔργων δύναμιν ἐκδείκνυται, καὶ τὰς τῆς διανοίας ὀσφῦς ἀναζωσάμενος, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῇ προσευχῇ δύναμιν ἐπισπασάμενος, εἶτα πέλεκυν ὀξὺν λαβὼν τῇ χειρὶ, καὶ θερινῆς μεσημβρίας πάντας διαλαθὼν, πρόῤῥιζον ἐκκόπτει τὸ τῆς πλάνης φυτόν. Ὦ ψυχῆς ἀνδρείας ἀνδρείῳ χρωμένης σώματι! ὦ θερμότητος πίστεως, τὸ μὲν τῆς ἀσεβείας ξύλον D κεραυνοῦ τρόπον ἐμπιμπρώσης, ὥσπερ δὲ καιούσης καὶ κατεσθιούσης τοὺς ἀσεβεῖς! ὦ τόλμης ψυχῆς καρτερᾶς καὶ σταθερᾶς, καὶ διανοίας συνετῆς πλέον ἢ κατὰ ἀνθρώπινον νοῦν, περὶ τὴν αὐτὴν πρᾶξιν

12. Sed cum prius, uti dicebam, verbis incubuisset, nec illorum vi ac usu ab errore illo inhibere posset ; consequenter jam, quæ in operibus posita est, virtutem ostendit : succinctusque lumbos mentis, atque a Jesu Christo precum instantia corrogata virtute, tum manu, acuta securi prehensa, clam omnibus, æstivo sole ac meridie, erroris stirpem radicitus exscindit. O fortem animum, robusto corpore usum ! O fervorem fidei, fulminis instar, impietatis succendentem arborem, ac velut igne impios comburentem ac absorbentem ! O constantis firmique animi audaciam, mentemque quam pro humana ratione solertiorem, una eademque actione tanta præstantem ; ac tum simul erroris organum

[a] II Tim. IV, 2.

(7) Indicare hic voluit Nicetas Zachariam, c. VII, 11, ubi versio Vulgatæ habet « scapulam recedentem ; » quod Combefisius vertit « dorsum insanum » contendens, quod verbum Græcum παραφρονεῖν proprie significet « insanire. »

(8) Χλευάζειν est « irridere » quod Combefisius vertit « naso suspendere, » id proprie est « vafre ac subdole irridere, » quod Græci simplici verbo dicunt μυκτηρίζειν. Phrasis hæc satis communis est apud veteres, uti inter alios patet ex Horatio in sermonibus, ubi ait : « Naso suspendis adunco. » Plura de hac expressione videri possunt apud Paulum Manutium in *Adagiis*.

Digitized by Google

tollentem, eosque qui immedicabiliter illo affecti erant, confundentem, nec non plures, quibus error non sic alte inoleverat, emendantem, ad veritatem, ducem, Deoque suo gloriam rependentem : quin et horum demum præmio, clarissimi etiam martyrii laurea decorantem.

13. Ubi igitur sacerdotes, constitutum arbori sacrificium redditurl, advenissent, excisamque ac humi propudiose illisam conspexissent, primum quidem attoniti hærebant, longe maximo stupore, ut par est, perciti. Sic enim comparatum, ut quod præter omnem exspectationem accidit, animum stupore afficiat atque percellat, ac siquidem illud bonum exstiterit, hilaritatis impleat ac jucundissime habeat, sin vero malum, mœstitia animique dolore repleat. Ac si quidem eo auctore evenerit, qui nulli ipse noxæ obnoxius sit, dirum merito cruciatum animo infert, donec quibusdam cum rationibus deliniri contigerit. Detecto autem auctore, eoque noxæ obnoxio, quidquid doloris erat animique cruciatus derepente in iram furoremque transit, non prius liberos sinens quos incesserit, merito videatur, vindictam pœnamque rependerint.

14. Hoc et illis cum ita evenisset, primum quidem quis tantæ eis cladis auctor exstitisset, animis exquirebant. Tum paulatim animo recolentes quanta Hyacinthus hortatus esset ac increpasset; secumque cogitantes, nullius plane alterius id opus esse, quam ejus qui et hostiarum perceptionem ut sceleratam abominaretur, et in eos qui offerrent etiam atque etiam inveheretur, verbisque deterreret; uno omnes in eum irruunt impetu; suumque more dentes acuunt, ac quodvis tandem corporis membrum, quidquid denique cuivis occurreret, arma adversus Sanctum arripiunt. O quomodo opportune sanguinariam illam impressionem narraverim! Lingua sacrilegum, cruentum, impium (quin potius, deicidam) maledicto jactabant, ore despuebant : calcibus, pugnis insilientes, crinibus trahebant : humi distrahebant, cædentes lignis ac lapidibus : sicque injuriarum omni genere atque verberum exsatiati, civitatis præsidi (9) eum adhibuerunt.

15. Stabat itaque Sanctus, totum mente Christum indutus, omni in eum intenta mentis acie. Ex adverso vero stantes viri sanguinum ac dolosi, fortiter accusabant. « Nobis, aiebant, præses, una ob oculos gratia, una bona faustaque exspectatio, Deus ipse conspicuus ac spectabilis erat; alta, pulchra, venusta lateque expansa frondium coma : nempe foliis umbraculum præbens variisque leporibus civitatem nostram recreans oblectansque. Is, quanquam arbori per omnia similis existimabatur, admirabili tamen decore et gratiis cunctis stirpibus eminebat; sed et vis quædam efficax ac vivens illi

A καὶ μίαν πλείω κατορθούσης καὶ ὁμοῦ τό τε τῆς ἀπάτης ὄργανον ἐξαναιρούσης, καὶ τοὺς ἀνιάτως τούτῳ προσπάσχοντας καταισχυνούσης· πολλοὺς δὲ διορθούσης, οἷς μὴ κατὰ βάθος τὰ τῆς πλανήσεως ἐντέτηκε· πρὸς τὴν ἀλήθειαν δὲ ποδηγούσης, καὶ τὸν οἰκεῖον δοξαζούσης Θεόν· ναὶ μὴν διὰ ταῦτα, καὶ λαμπροτάτῳ καταγλαΐζομένης μαρτυρίῳ.

ιγ'. Ἐπεὶ γὰρ ἦκον οἱ ἱερεῖς τὴν νενομισμένην τῷ δένδρῳ θυσίαν ἀποδώσοντες, ἐκκοπὲν δὲ τοῦτο καὶ κατὰ γῆς ἀτίμως εἶδον καταῤῥαγέν, πρῶτον μὲν ἀπηνεοῦντο, θάμβει πολλῷ, κατὰ τὸ εἰκός, περιεχόμενοι· οἶδεν γὰρ τὸ παρὰ προσδοκίαν συμπῖπτον ἐκπλήσσειν τὴν ψυχήν, καὶ ἀγαθὸν μὲν ὄφθεν, ἱλαρότητος καὶ εὐθυμίας ἀναπιμπλᾷν, κακὸν δὲ, σκυθρωπότητος καὶ δυσθυμίας· καὶ εἰ μὲν ἐξ ἀνευθύ- B νου τοῦτο συμβέβηκεν αἰτίας, δεινὴν, κατὰ τὸ εἰκός, ἐνσκήπτειν τῇ ψυχῇ τὴν ὀδύνην, ἄχρις ἂν ἐπινοίαις τισὶ παρηγορηθῇ· περιφανοῦς δὲ τοῦ αἰτίου καὶ ὑπευθύνου καθεστῶτος, εἰς ὀργὴν ἐξαπίνης τὰ τῆς λύπης μετεσκεύασται, οὐ πρότερον ἀνεῖσαν τοὺς ὀργιζομένους, πρὶν ἢ τῷ λελυπηκότι τὴν τῆς ἀντιλυπήσεως ἀξίαν ἀντεπάγωσι ποινήν.

quin illi qui injuriam fecit, quanta pro facinoris

ιδ'. Τοῦτο κἀκεῖνοι παθόντες, πρῶτον μὲν τὸν αἴτιον αὐτοῖς ταύτης ἀνεσκοποῦντο τῆς συμφορᾶς· ἔπειτα τῶν Ὑακίνθου κατὰ μικρὸν εἰς ἀνάμνησιν ἤκοντες νουθεσιῶν, καὶ κατανενοηκότες ὡς οὐδενὸς ἂν εἴη ἄλλου τὸ ἔργον, ἢ τοῦ καὶ τῶν θυσιῶν τὴν μετάληψιν ὡς ἐναγῆ μυσαττομένου, καὶ θυσιάζουσιν ἐπιτιμῶντος ἢ προσωχθηκότος, ὁρμῶσι μὲν ὁμόσε κατ' αὐτοῦ πάντες· συῶν δὲ τρόπον τοὺς ὀδόντας θή- C γοντες, καὶ πᾶν μέλος τοῦ σώματος αὐτῶν, καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν ἑκάστῳ ὅπλον κατὰ τοῦ Ἁγίου ποιούμενοι (ὦ πῶς ἂν καιρίως τὴν φοινικὴν ἐκείνην ἐπίθεσιν ἐξηγησαίμην;), τῇ γλώττῃ μὲν τοῦτον ἱερόσυλον, μιαιφόνον, ἄθεον, μᾶλλον δὲ θεοκτόνον ἐλοιδοροῦντο, τῷ στόματι δὲ κατέπτυον· καὶ τοῖς ποσὶ λάξ, ταῖς χερσὶ δὲ πυξ ἐναλλόμενοι, εἶλκον τῶν τριχῶν, ἐσπάρασσον κατὰ γῆς, τοῖς ξύλοις παίοντες, τοῖς λίθοις βάλλοντες, καὶ οὕτω παντοδαπῶς αὐτὸν αἰκισάμενοι, τῷ τῆς πόλεως ἡγεμόνι παρεστήσαντο.

ιε'. Εἱστήκει δὲ ὁ Μάρτυς, ὅλον νοερῶς ἐνδεδυμένος Χριστὸν, ὅλην πρὸς αὐτὸν ἀνατείνων τοῦ νοῦ τὴν ῥοπήν· ἐξ ἐναντίας δὲ τούτου ἄνδρες αἱμάτων D καὶ δολιότητος ἱστάμενοι, εὐτόνως κατηγόρουν. « Ἡμῖν, λέγοντες, ὦ ἡγεμὸν, μία μὲν χάρις ἐν ὀφθαλμοῖς, μία δὲ προσδοκία ἀγαθὴ ὁ περίβλεπτος ὑπῆρχε Θεός· ὁ ὑψίκομος, ὁ εὔκομος, ὁ πανώραιος καὶ εὐθαλής· ὁ τοῖς φύλλοις περισκέπων, καὶ ἀγλαΐαις ποικίλαις τὴν ἡμετέραν πόλιν ψυχαγωγῶν καὶ ἀνακτώμενος· ὃς εἰ καὶ δένδρῳ παρεμφερὴς νενόμισται, ἀλλὰ πάντων ταῖς θαυμασταῖς ὡραιότησιν ὑπεξῄρηται φυτῶν· ἀλλὰ καὶ δύναμις ἐνεργὸς καὶ ζῶσα τούτῳ

(9) Præsidis nomen exprimitur in Menologio Sirleti, Martyrologio, ac mss. nostris Græcis; sed ubique cum aliquo discrimine, ut notavi (not. 1).

Digitized by Google

παρεδρεύουσα οὐκ ἔστιν ὄντινα τῶν αὐτῷ προσιόντων οὐ λαμπραῖς ἐφιλοτιμεῖτο εὐεργεσίαις· ἄφνω δὲ τοῦτον οὗτος ὁ ἀπονενοημένος ἐξέτιλε γέρων· τῆς πόλεως ἀπέκειρε τὴν χαρμονήν, τῆς χώρας ἡμῶν ἐξέτεμε τῇ ἀξίνῃ τὸ γαυρίαμα· διὸ καὶ τῷ σῷ βήματι τοῦτον παρεστήσαμεν, τῆς θεομαχίας ἀξίας ἐκτινύντα δίκας. »

A assidens, quisquis ad eum accederet, præclaris beneficiis ac muneribus magnifice donabat. Hunc momento dementatus hic senex evulsit : civitatis gaudium excidit, provinciæ nostræ gloriationem securi amputavit. Idcirco etiam tuo ipsum tribunali stitimus, ut impietatis læsique numinis condigna ultione pœnis subjiciatur. »

ις'. Ἐνδοθέντος δὲ τῷ Ὑακίνθῳ τὰ καθ' αὑτὸν ἀπολογεῖσθαι, « Ἐγὼ μὲν, εἶπεν ὑπολαβών, ὦ κράτιστε ἡγεμὼν, τὸ δένδρον ἐκκεκοφέναι τοῦτο συνομολογῶ· καὶ οὔ πως ἂν δυναίμην τὸ ἀληθὲς ἀρνεῖσθαι· οὐ κακονοίᾳ δὲ τοῦτο πεπραχέναι· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ὑπερβάλλον τῆς πλάνης οὐκ ἔστεργον ὁρᾷν, ὅτι ἄνθρωποι τετιμημένοι λόγῳ, τὸν ἴδιον πλάστην, καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἁφέντες τὸν ποιητὴν, τὸ τῶν αὐτοῦ κτισμάτων ἐλαχιστότερον θεοποιοῦντες λελατρεύκασι. Τί γὰρ τοῦ ἀπὸ γῆς ἀναδιδομένου σήμερον ξύλου, καὶ πολλῶν ξύλων ἀτιμοτέρου καὶ φαυλοτέρου, ὡς ἀκάρπου, ἢ κακοκάρπου, καὶ μετ' ὀλίγον εἰς πῦρ βαλλομένου, ταπεινότερον; Τοῦτο γοῦν ὁρῶν προσκυνούμενον, καὶ πλεῖστα τῆς ἀνθρωπίνης ἀγνοίας κατεγνωκὼς, καὶ φιλανθρώπως ἐζηλωκὼς, ἐπεὶ μὴ οἷός τε γέγονα λόγοις τῆς σαθρᾶς ἐλπίδος ἀποστῆσαι, ἔργῳ τούτους πείθω λοιπὸν, ὡς οὐδεμίᾳ τῷ ἀναισθήτῳ δύναμις, οὔτε πρὸς κακοποιΐαν, οὔτε πρὸς εὐεργεσίαν οὐδενὸς, καὶ τῆς ὀλεθρίας πλάνης τὴν πρόφασιν περιελόμενος, ὁδοποιεῖν μοι πάντας δοκῶ πρὸς θεοσέβειαν, ὥστε τὸν τῶν ὅλων ἐπιγνόντας Θεὸν, καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, αὐτῷ προσκυνεῖν, αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. »

16. Facta vero Hyacintho pro seipso satisfaciendi licentia, « Ego sane, respondit, optime præses, excidisse me arborem confiteor, nec possim unquam veritatem negare. Nullo tamen malo animo aio me rem hanc præstitisse, sed qui erroris exsuperantiam videre non sustinerem ; homines scilicet ratione ornatos, eo omisso, qui formavit, cœlique ac terræ conditor exstitit, rerum ipso auctore in rerum natura exstantium infimam, deitate donatam, divinis auxisse honoribus, ac illi servisse. Quid enim, amabo, ea humilius arbore, quæ hodie e terra surgens, multis longe arboribus ignobilior sit ac deterior, ut quæ infructifera, aut malorum ferax fructuum, paulo post in ignem mittatur ? Hanc itaque coli ac adorari videns, ac quam ægre humanam eam amentiam ferens, humanioreque affectu æmulatus, quod verbis non licuit, ut a frustranea eos spe avocarem, opere jam fidem facio ac suadeo, nullam rei inesse vim, ut vel maleficii aliquid irroget, aut beneficii præstet, quæ ipsa omni sensus vi prorsus destituatur ; sublatoque exitiosi erroris prætextu, præire omnibus ad pietatem, videor, ut universorum agnito Deo, ejusque unigenito Filio, Domino nostro Jesu Christo, eum adorent, ipsique soli serviant in Spiritu sancto (10). »

ιζ'. Ἐπεὶ τούτων ἀκοῦσαι τὸν ἡγεμόνα τῶν ῥημάτων, πρῶτον μὲν κατὰ γῆς αὐτὸν ἐκταθέντα, ξύλοις ἀγρίοις μαστιγοῦσθαι διετάξατο. Ἐπὶ πολὺ δὲ τὰς σάρκας ξαινομένου, καὶ τὰ ὀστᾶ θλωμένου, καὶ τῷ αἵματι βάπτοντος τὴν γῆν· οὐδεμίαν δὲ φωνὴν ἀφιέντος· ἡσυχῇ δὲ πρὸς τὸν Κύριον ἐξέστω τὸς Ἰησοῦν, καὶ ἀνεκλαλήτοις αὐτῷ προσευχαῖς ἐντυγχάνοντος· καὶ εὐμαρῶς τὰς αἰκίας ὑποφέροντος, ὁ δῆμος ἐπεφώνει· Κάλει τὸν δήμιον, ὦ ἡγεμὼν, κάλει τὸν τοὺς ὀδόντας ἐκριζώσοντα· ὥσπερ οὗτος ἐξέκοψε τὸν ἡμέτερον Θεὸν, οὕτως αὐτοῦ οἱ ὀδόντες ἐκκοπτέσθωσαν, σιδηρᾷ λαβίδι ῥιζόθεν ὀρυττέσθωσαν. Καὶ ταύτης ἐπ' αὐτῷ πέρας τῆς ἀποφάσεως λαβούσης, οὐδ' οὕτως οἱ ἐμβρόντητοι δῆμοι τῆς μανίας καθυφίεσαν· αὖθις δὲ τοῦτον δεσμούμενον, τρόπον δένδρου κοπέντος, σπαράσσεσθαί τε καὶ σύρεσθαι κατὰ τῆς γῆς ἐδόων· ἐξελκόμενόν τε τῆς πόλεως, ἐκκεντᾶσθαι καλάμοις ὀξέσι, καὶ λίθοις καταλεύεσθαι. Ἐπεὶ δὲ πᾶσα τέλος ἐπ' αὐτῷ ἡ μιαιφόνος εἴληφεν ὁρμὴ καὶ βουλὴ, τὸν μὲν οὕτως ἀνηλεῶς κατακίσαντες, καὶ ἄχρις ὀφρύος τοῦ ὄρους ἐξελκύσαντες, ἀπὸ κεφαλῆς δὲ μέχρι ποδῶν ἓν τραῦμα τοῦτον ἀπο-

17. Hæc præses verba ubi inaudiit, primum humi distentum, virgis agrestibus cædi imperat. Cumque diu multumque illius carnes dilacerarentur, ossâque contunderentur, ac terra cruore madesceret, nec ille ullam mitteret vocem, sed silentio in Dominum Jesum excederet, tacitisque precibus ac votis illi supplicans, placide verberum dehonestamenta sufferret, populus clamabat : Voca, præses, carnificem ; voca qui dentes evulsurus sit. Quemadmodum iste Deum nostrum succidit, illius excidantur dentes, ferrea forcipe radicitus effodiantur. Eaque demum ferali sententia in eo exercita atque expleta, ne sic quidem perciti populi furoris quidquam remiserunt. Rursus vero vinctum, arborisque in modum concisæ, discerpendum humique raptandum, occinebant : urbe denique extractum, acutis sufligendum arundinibus ac lapidibus obruendum. Postremo, ubi omnis ille cruentus impetus consiliumque in eo finem acceperat ; sic dire verberibus affectum ac dehonestatum, atque ad montis usque supercilium extractum, unoque a vertice ad imos pedes vulnere

(10) Hæc expressio in quibusdam Græcis suspecta est; imo ob eam Basilius in suspicionem vocatus fuit. Hic tamen loquendi modus viris probe catholicis usitatus est, quo significare volunt Spiritum sanctum, ut amorem ac nexum Patris et Filii.

Digitized by Google

detritum ac deformatum, factumque emortuum, appetente jam vespere, devorandum bestiis reliquerunt.

18. Quid igitur Dominus? Suine famuli neglexit curam? Aut ejus more, qui sibi ipse vitam adimat, dimisit mori? Vel occulta ac mente tenus solum apparitione donavit? Minime gentium. Porro jam nox erat, ac terram sol subierat, cum ecce verus Sol lucis filio oritur; ac circa eum multitudo cœlestis militiæ, ac Domini claritas, ut evangelicis vocibus utar, circumfulsit eum [8]. Tum ille, quasi ex alto emergens somno, divinamque circa se sentiens apparitionem, atque mox omni solutus dolore omnique compunctione, ac inenarrabili gaudio repletus, rectus in pedes stetit, tanta remissione, tanto robore, ac si ne ullum quidem tormentorum periculum fecisset.

19. Statim vero vir beatus, flexo ad Deum genu, ac puras in cœlum manus levans, animi exsultatione dulcibusque lacrymis, Domino confitebatur, etiam atque etiam gratias agens, ejus constantiæ nomine, cujus ad eam usque horam specimen exhibuisset; rogans ut in ea confessione agonem consummaret; animusque repositam martyribus requiem consequeretur, nec corpusculum ærumnis multis ac laboribus tormentisque consumptum, honesto ad quiescendum loco destitueretur: ac vero custodiam ac præsidium in ævum civitati fore precatus est, omnis generis morborum præsentem medicinam, omniumque procul malorum averruncationem. Impietate in Deum laborantibus, salutem, quæ per fidem est, votis deprecatur; peccatoribus, ut pœnitentia convertantur: magistratibus, ut justitiam teneant; subditis, ut obedientiam, divitibus, ut propensos in eleemosynam mores habeant: pauperibus, ut patientiam servent ac sustinentiam; gaudentibus, ut gratias agant; his qui in ærumna sunt, ut levamen ac consolationem obtineant; navigantibus, ut felici navigatione utantur; iter habentibus, ut iter fauste conficiant; his qui in bello versentur, victoriæ tropæa; qui denique in pace agant, ut omnem strenue pietatem ac justitiæ opera colant. Christi æmula bonitate, cunctis bona ac utilia apprecatur, ut perfectus Christi discipulus. Ut patriæ amans, patriæ, ut ab omni tuta periculo sit omnique hostium grassatione liberetur; iis præsertim, qui illius sincere memores fuerint, ac reliquiarum loculo accesserint, ædificiis præstiterint, canticis oblationibusque acceperint. Qui se adeant, faustam omnem gratiam comprecatur ac salutare munus (11).

20. In hunc modum precatus vir divinus, diuque sacro astante angelorum choro sacre delectatus menteque recreatus, tumque tertio deiformem consignans vultum (o quæ tunc temporis locum impleverat mystica jucunditas divinarumque laudum cantica!) sanctum eis sanctus tradit ani-

δείξαντες; καὶ θανατώσαντες, ἐσπέρας ἤδη φθασάσης, θηρσὶ τὸ σῶμα κατέλιπον βοράν.

ιη'. Τί οὖν ὁ Κύριος; ἆρά γε τοῦ οἰκείου θεράποντος ἠμέλησεν; ἢ βιαθανατοῦντος τρόπον ἀφῆκεν ἀποθανεῖν; ἢ κρυφαίας καὶ νοερᾶς μόνον ἐπιφανείας ἀξιοῖ; Οὐδαμῶς· νὺξ δὲ ἤδη, καὶ ἥλιος ὑπὸ γῆν, καὶ ὁ ἀληθινὸς Ἥλιος τῷ τοῦ φωτὸς ἐπανέτελλεν υἱῷ· καὶ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου περὶ αὐτὸν, καὶ δόξα Κυρίου, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, περιέλαμψεν αὐτόν. Ὁ δὲ, καθάπερ ἐξ ὕπνου βαθέος ἀνενεγκών, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν αἰσθητοῖς θεοφανείας, καὶ πάσης μὲν ἀλγηδόνος σώματος εὐθὺς ἀνεθείς, πάσης δὲ κατανύξεως καὶ ἀνεκλαλήτου χαρᾶς πληρωθείς, ἵσταται μὲν ἐπὶ πόδας, οὕτω κούφως καὶ εὐσθενῶς, ὡς μηδ' ἣν τινα πεῖραν ἀνιαρῶν εἰληφώς.

ιθ'. Εὐθὺς δὲ κάμψας ὁ Μακάριος τὸ γόνυ πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τὰς ὁσίας χεῖρας ἐπάρας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας καὶ γλυκεροῖς δάκρυσιν ἐξωμολογεῖτο τῷ Κυρίῳ· εὐχαριστῶν μὲν ἰσχυρῶς ὑπὲρ τῆς σταθερότητος, ἧς ἄχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ἐνεδείξατο· δεόμενος δὲ ἐπὶ ταύτῃ τελειωθῆναι τῇ ὁμολογίᾳ· καὶ τὴν ψυχὴν μὲν τῆς ἀποκειμένης τοῖς μάρτυσιν ἀναπαύσεως μετασχεῖν· τὸ πολυπαθὲς δὲ σωμάτιον σεμνὸν τόπον εἰς κατάπαυσιν λαχεῖν· φυλακτήριον δὲ τοῦτο τῇ αὐτοῦ πόλει προσηύξατο δι' αἰῶνος; χρηματίσαι· νόσων τε παντοδαπῶν ἰατήριον καὶ πάντων ἀλεξητήριον κακῶν. Προσηύξατο τοῖς εἰς τὸν Θεὸν ἀσεβοῦσιν τὴν διὰ πίστεως σωτηρίαν, καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι τὴν διὰ μετανοίας ἐπιστροφὴν, τοῖς ἄρχουσι δικαιοσύνην· εὐπείθειαν τοῖς ἀρχομένοις, τοῖς πλουσίοις τρόπον ἐλεήμονα, τοῖς πένησιν ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν, χαίρουσιν εὐχαριστίαν, λυπουμένοις παραμυθίαν, πλέουσιν εὐπλοΐαν, ὁδοιποροῦσιν εὐοδίαν, τοῖς ἐν πολέμῳ τρόπαια νίκης, τοῖς εἰρηνεύουσι συντονίαν πρὸς πᾶσαν εὐσέβειαν καὶ δικαιοπραγίαν. Πᾶσιν ἐπεύχεται Χριστομιμήτῳ χρηστότητι τὰ χρηστὰ καὶ λυσιτελῆ, ὡς τέλειος Χριστοῦ μαθητής· ὡς φιλόπατρις, τῇ πατρίδι τὴν ἀπὸ κινδύνου παντολύτρωσιν· μάλιστα δὲ τοῖς γνησίως αὐτοῦ μνημονεύειν μέλλουσι, καὶ τῇ τῶν λειψάνων θήκῃ πελάζουσιν οἰκοδομαῖς τε χαρίζεσθαι, ὕμνοις τε καὶ θυσίαις δεξιοῦσθαι· τούτῳ προσιοῦσι, πᾶσαν δεξιὰν χάριν καὶ σωτήριον ἐπεύχεται δωρεάν.

κ'. Οὕτω προσευξάμενος ὁ θεῖος ἀνὴρ, καὶ ἐπὶ πολὺ τοῖς παρεστῶσι τῶν ἱερῶν ἀγγέλων ἱερῶς συνηδόμενος, καὶ νοερῶς κατατερπόμενος, εἶτα τρίτῃ σφραγῖδι τὸ θεοειδὲς πρόσωπον σημειωσάμενος (ὦ τῆς τότε τὸν τόπον ἐκεῖνον πληρωσάσης μυστικῆς θυμηδίας καὶ δοξολογίας), τὴν ἁγίαν αὐτοῖς ὁ ἅγιος παρα-

[8] Apoc. xxi, 23.

(11) Diximus alias non placere nobis illam martyrum viventium curam, qua de corpore et reliquiis suis sunt solliciti, quidquid hic in notis suis id explicare nitatur Combefisius. Atque hinc suspicor, hunc esse Græcum Nicetæ rhetoris ornatum.

Digitized by Google

τίθεται ψυχήν. Ταύτην μὲν οὖν εὐθὺς ὁ παράδεισος εἶχε τοῦ Θεοῦ, τῷ Βασιλεῖ τῆς δόξης ἀνεφθέγκτῳ χαρᾷ προσιοῦσαν, καὶ πανευαγῶς αὐτῷ προσκυνοῦσαν, καὶ τῷ τῆς ἀφθαρσίας στεφάνῳ τῇ Δεσποτικῇ καταστεφομένην δεξιᾷ· ταύτην αἱ νοεραὶ πᾶσαι τῶν οὐρανῶν Δυνάμεις ἐπῄνεσαν, καὶ ὡς νικηφόρον ἢ Χριστοφόρον ἑαυταῖς προσφκειώσαντο. Ταύτην ἀπόστολοι μὲν, ὡς ἀποστολικώτατα βιώσασαν, ἀσμενέστατα [ἀσμενέστατα] δεξιούμενοι περιεπτύξαντο· Μαρτύρων δὲ χοροὶ ἱεροὶ, ὡς οἰκεῖον αὐτῶν μέλος, καὶ τὸ τιμιώτατον ἀποδεχόμενοι τῶν μελῶν· καὶ τῷ πνεύματι συναρμολογοῦντες ἑαυτοῖς καὶ συμβιβάζοντες τῆς αὐτῆς αὐτοῖς δόξης καὶ μακαριότητος μέτοχον δι' αἰῶνος ἐκληρώσαντο· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ προφητῶν καὶ ἁγίων θίασοι πάντων, ὡς τῆς ἴσης αὐτοῖς ἁγιότητος ὑπερβαλλόντως μετέχουσαν ὁρῶντες, τὴν αὐτῆς ἀνάλυσιν καὶ ἐνδημίαν πρὸς τὸν Χριστὸν, λαμπρὰν ὅτι μάλιστα καὶ θεοπρεπεστάτην συνεκρότησαν ἑορτήν.

A mum. Hunc vero statim Dei paradisus habuit, Regi gloriæ, nulla verborum vi explicabili gaudio, accedentem, eique religiosissimo habitu cultum adhibentem, atque incorruptionis coronam Dominica dextera suscipientem. Hanc cœlestium potestatum mentes omnes laudaverunt, ac velut victoriæ tropæa, aut Christum ferentem, suis domesticam cœtibus asciverunt. Hanc et apostoli, quæ apostolicis præclarissime muneribus vitam egerit, placidissime accipientes complexi sunt. Sacri martyrum chori, velut proprium ipsorum membrum recipientes membrorumque nobilissimum, ac sibi ipsis spiritu concinnantes ac committentes, ejusdem sociam gloriæ ac beatitudinis in ævum nacti sunt. Neque id modo, sed et prophetarum sanctorumque omnium chori velut paris illis sanctitatis gratiis eximie auctam conspicientes, ejus ad Christum solutionem ac emigrationem, claram maxime divinissimamque festivitatem ac tripudium celebrarunt.

B

κα'. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον ἡ τρισολβία ψυχὴ τὰς τοῦ οὐρανίου Πατρὸς κατακληροῦται μονάς· ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο καὶ ἀθλοφορικὸν σκῆνος, ἢ οὕτως εἰς γῆν πεσὸν παρεώραται, ἢ κατὰ τοὺς λοιποὺς μάρτυρας τετίμηται· ὥσπερ δὲ τέρασι μείζοσι καὶ ἀφθονωτέροις ἰάμασιν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πεφιλοτίμηται, οὕτω καὶ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων τιμαῖς, ἁπάντων ὀλίγου δεῖν τῶν ἀθλοφορικῶν σωμάτων τὸ ἐπιδοξότατον ἠνέγκατο. Τότε μὲν γὰρ αὐτοῦ που πλησίον τῆς πόλεως γῆς βάθεσιν ὑπὸ τῶν εὐσεβούντων ὁ πολύτιμος ἐντίμως καταχωσθεὶς θησαυρὸς, οὐμενοῦν ἀφικτὸς ἦ τινι γέγονεν ἐξ ἐκείνου θεωρητὸς, οὐ μὴν ταῖς ἀγαθουργίαις τῶν αὐτοῦ θαυματοποιῶν οἷός τε γίνεται λαθεῖν· ἀλλ' ἐκτενεστάταις μὲν ἱκεσίαις τὸν Κύριον ἔνδον ὁ ἀθλοφόρος ἱλεούμενος, ἔξω δὲ ταῖς ἐπὶ τοῦ τάφου τελουμέναις ἑστίαις δυσωπῶν, καὶ τοιούτοις πάλαι τὴν αὐτοῦ πόλιν ἐξ ἀπιστίας εἰς ὀρθότομον πίστιν καὶ ἀνυπόκριτον μετάγων, οὐδὲ μέχρι τοῦ νῦν ὁ θαυμάσιος διαλείπει. Λέγεται γὰρ, ὃ καὶ ὁρώμενον πιστεύεται, ὅτι ἑκάστης τοῦ ἐνιαυτοῦ περιτροπῆς τὴν τοῦ ἁγίου μνήμην ἐπαγούσης, δέησις περὶ τὸν ἱερὸν τάφον, ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ παντὸς ἀναπέμπεται λαοῦ· ἄφνω δὲ χοῦς ἐν ἤχῳ τινὶ ξένῳ καὶ ῥοιζήματι πνεύματος ἐκ τοῦ βάθους κάτωθεν ἀναδίδοται ἢ ἀναῤῥιπίζεται, οὕτως σφοδρῶς ἐκφυσώμενος, ὡς καὶ τοὺς περὶ τὸν τάφον κειομένους λαμπτῆρας, τῇ ἐπιπνοίᾳ κατασβέννυσθαι· αὐτὸ δὲ τὸ τοῦ τάφου στόμα, καὶ τὴν καλύπτουσαν λαρνακοειδῶς εἰκοδομίαν, ἀνάμεστα τοῦ ἱεροῦ χοὸς, καὶ τῆς τιμίας ταύτης κονίας εὐθέως ἀποδείκνυσθαι.

21. In hunc itaque modum ter beata anima cœlestis Patris mansiones sedesque consequitur: at neque sacrum illud ac triumphale tabernaculum, vel sic in terram cadens spretum est, vel pari martyribus reliquis honore decoratum: sed sicut majoribus prodigiis uberioribusque sanitatum gratiis Christi munere honestatum est, sic et humanis honoribus ac obsequiis, cunctis fere victoria inclytorum martyrum corporibus majori gloria illustrius habitum. Ac tum quidem illic loci prope civitatem aggesto tumulo pretiosus thesaurus fidelium manibus honorifice conditus est: ac quanquam inaccessus, nullique eo ex tempore re conspectus est, per ejus tamen mirabilium operum beneficia munera haud fieri poterat ut lateret. Quin jugibus contentisque supplicationibus intus Dominum martyr triumphalis placans, forisque in sepulcri memoria sanitatum munere permovens, hisque olim suam civitatem ab infidelitate ad rectam sinceramque fidem traducere, hactenusque vir admirandus non cessat. Aiunt enim (cui rei et ipse visus præstat fidem) vertente anni tempestate, qua ejus celebris memoria agitur, sacratæ plebis circa sacrum tumulum obsecratione, derepente insolito quodam sonitu, flatusque stridore ex imis sursum pulverem erumpere (12) seu exsufflari tanta vehementia, ut et tumulo circumpositas accensas faces spiratione exstinguat; ipsumque tumuli os, urnæque in modum operientem fabricam, sacro pulvere pretiosoque cinere confestim adimpleat.

C

D

κβ'. Ἄξιον καὶ τοῦτο τῇ ἱστορίᾳ παραδοῦναι, ὡς οὐ πρὸ πολλῶν τούτων ἐτῶν, τῆς ἐτησίου κονίας ἀναβραττομένης, καὶ τὸν μέγαν τῆς χειρὸς δάκτυλον τοῦ θαυμαστοῦ Μάρτυρος κάτωθεν συναναβῆναι,

22. Dignum vero et istud commentario consignare; ante nimirum non multos hos annos (13), annuo pulvere erumpente ac ebulliente, dextræ quoque admirandi martyris majorem digitum una

(12) Idem fere miraculum narratur de sepulcro S. Raymundi de Pegnaforti, uti dictum est ad diem 7 Januarii in ejus Actis, cap. 8.

(13) Hinc patet, cultum ejus Amastride adhuc floruisse sæculo nono.

Digitized by Google

ascendisse, ita integrum sanumque, ac si vivente recens dextera amputatus esset. Sic vero ascendisse arbitror, ut sancti eo loco corpusculi depositionis certiorem faceret fidem, et ad templi fabricam fideles animaret. O sanctum pulverem in sancti pulvere imbutum sanctitate, qui universo populo distribuaris, parique cum sancto corpore virtute polleas! O pulvis, natura quidem terrenus, at cœlestis virtute atque potentia! Pulvis nimirum, mannæ, quod olim e cœlo pluebat, gratia venerabilior, sanctimonia religiosior, virtute potentior efficaciorque. Nam illud quidem ad alenda corpora ac conservanda cœlo pluebat; hic vero, non solum ad corpora (a frigoris maxime æstusque tabe) curanda, verum etiam ad abundantem animis firmitatem præstandam ac illustrationem.

23. At, o martyrum omnium decus inclytum, fidelium gloriatio contritioque infidelium! O venerandæ patriæ bona stirps, imo vero stirps sancta, suo munere pravam patriam in bonitatem vertens, impuramque castam reddens ac sanctam, inhonoramque honorans! Stirps pretiosa cœlestisque Patris tui vere plantatione digna, quasi palma, jugi virtutum flore vernans, ac quasi cedrus secus aquas, infinitis sanitatum fructibus exuberans! O lapis pretiose vereque summo angulari digne lapide! Lapis, cui nomen cum Hyacintho commune (14); illo, inquam, Hyacintho, qui undecim pretiosis lapidibus, utrinque ordine digestis, annexus, summi pontificis rationale judicii una componit! Lapis sancte, qui juxta Isaiam super terram volvaris, Amastridis murus vallumque; sive potius turris coronaque, omnes hostium capiendis urbibus machinas, arietes, catapultas, balistas aliaque propellens! Paphlagonum alta sublimitas eximiusque decor, imperii corona, sacerdotii laus ac gloriatio, nostrorum, quæso, etiam suscipere digneris sermonum primitias; ac vel si nihil tua dignum magnificentia exhibeant, prorsus tamen tibi charissimas, quod e vicinio fructus exsistant. Ac reliquis quidem, quæ illis prius a summo omnium Rege precatus es, præstare ipse ne cessaveris, quippe cui facultas non desit, quam inde acceperis: vicinis autem atque civibus, uti magis tibi fide ac charitate consertis, majorem bonorum Dei munerum copiam subministra, in Patris et Filii et Spiritus sancti gloriam, in sæcula sæculorum. Amen

A οὕτως ἄρτιον καὶ ὁλόκληρον, ὡς ἄρτι τῆς αὐτοῦ ξώσης ἀφαιρεθέντα δεξιᾶς· ἀνέδη δὲ, πίστιν τε, οἶμαι, τελειοτέραν παρεχόμενος, τῆς ἐνταυθοῖ τοῦ Ἁγίου καταθέσεως, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ναοῦ διεγείρων τοὺς πιστοὺς κατασκευήν. Ὦ χοῦς ἅγιος, ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου ἁγιαζόμενος χοΐ, καὶ παντὶ τῷ λαῷ διαδιδόμενος, καὶ τῷ ἁγίῳ ἴσα σώματι δυναμούμενος. Ὦ χοῦς, τὴν φύσιν μὲν χοϊκὸς, οὐράνιος δὲ τὴν δύναμιν· χοῦς, τοῦ οὐρανοῦ πρώην ὑομένου μάννα τὴν χάριν αἰδεσιμώτερος! τὸν ἁγιασμὸν σεβασμιώτερος, τὴν δύναμιν δραστικώτερος· τὸ μὲν γὰρ εἰς σωμάτων ὕετο θρέψιν τε καὶ συντήρησιν· ὁ δὲ, οὐκ εἰς σωμάτων θεραπείαν μόνον, ψύχους τε μάλιστα καὶ καύσωνος μαρασμοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς διαρκῆ ψυχῶν στηριγμὸν καὶ φωτισμόν.

B

κγ'. Ἀλλ', ὦ πάντων μαρτύρων ὡράϊσμα, πιστῶν δὲ ἀγαλλίαμα, ἀπίστων δὲ σύντριμμα· ὦ πατρίδος σεμνῆς ἀγαθὸν φυτόν· μᾶλλον δὲ φυτὸν ἅγιον, τὴν πονηρὰν ἀγαθύναν δι' ἑαυτοῦ πατρίδα, καὶ τὴν ἄναγνον ἁγνίσαν, καὶ τὴν ἄτιμον τιμῆσαν· φυτὸν τίμιον, καὶ τῆς τοῦ Πατρός σου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς φυτείας ἀληθῶς ἄξιον, ὡς φοίνιξ ταῖς ἀειθαλέσιν ἀνθῶν ἀρεταῖς, καὶ ὡσεὶ κέδρος παρ' ὕδατα τοῖς ἀπείροις τῶν ἰαμάτων πληθυνόμενος καρπῶν! Ὦ λίθε τίμιε, καὶ τοῦ ἀκρογωνιαίου τῷ ὄντι ἐπάξιε· λίθε, τῷ Ὑακίνθῳ ὁμώνυμε· ἐκείνῳ, τῷ τοῖς ἑνδεκα συστοίχοις τιμίοις συνηρτημένῳ λίθοις, καὶ τὸ λογεῖον τῆς κρίσεως τοῦ ἀρχιερέως συγκατασκευαζομένου τοῦ μεγάλου· λίθε ἅγιε, κυλιόμενε ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, τῆς Ἀμάστρας τὸ περιτείχισμα καὶ περίφραγμα, μᾶλλον δὲ πύργωμα καὶ στεφάνωμα, πάσας ἑλεπόλεις καὶ μηχανὰς ἀποκρουόμενον ἐχθρῶν· τῶν Παφλαγόνων τὸ ὕψωμα καὶ καλλώπισμα τῆς βασιλείας ὁ στέφανος, τῆς ἱερωσύνης ὁ ἔπαινος καὶ τὸ καύχημα, δέχοιο καὶ τὴν τῶν ἡμετέρων ἀπαρχὴν λόγων· καὶ εἰ μηδὲν τῆς σῆς ἄξιον μεγαλοπρεπείας ἐπιφαίνουσαν, ἀλλὰ φίλην γέ σοι πάντως οὖσαν, τῷ ἐκ γειτόνων εἶναι καρπὸν, καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις πᾶσιν, ἃ πρὸς τοῦ Παμβασιλέως πρότερον ἐπηύξω, μὴ διαλίπῃς αὐτὸς ἐνεργῶν· δύνασαι γὰρ ἐκεῖθεν λαβών· τοῖς γείτοσι δὲ καὶ πολίταις, ὡς μὲν ἀνηρτημένοις τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς σῆς, πλείω τῶν ἀγαθοδώρων Θεοῦ ἀγαθῶν τὸν περιουσιασμὸν ἐπιχορήγησον, εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

C

D

ORATIO XX.

Laudatio magni Gregorii, Constantinopolitanæ urbis archiepiscopi, cognomento Theologi (1)

Magnum Theologum laudaturus accedo, tametsi is laudibus eminet. Æquum enim; nec vero duntaxat æquum, sed ut etiam maxime deceat oratione defungi viro eloquentissimo, omnisque eloquentiæ regulæ ac magistro. Nec quod sit necesse, ut nedum ipsi, qui tantis ab illo partibus deficimus, sed et qui ad summam magnifici animi præstantiam evasisse videntur, ab eo quod est pro dignitate

(14) Satis clara hic est allusio, sicut etiam fuit in exordio, ad S. Martyris nomen, et pretiosum lapidem hyacinthum. De allusione ad flosculum ejusdem nominis jam diximus (not. 1).

(1) Ex codice Mazarinæo, Fr. Combefisio interprete, in Bibliotheca Patrum concionatoria, tom. VI, p. 616.

Digitized by Google

exerrent ; idcirco inhibendus conatus, segniusque agendum quam ut rem aggrediamur. Magnum enim ingensque est, ut vel temperate, in iis quæ maxima sunt, vim argumenti tractes : nedum ut pro operum merito exsequaris. Quia enim vero ille Dei Verbo tum genitus, tumque perfectus, viventi Deo Verbo necessitudine conjunctus est, quomodo non rationi convenientissimum, ut pro virili nostra, ac quantum assequi licet, honorem, qui ex sermonibus dicendique facultate est, illi tribuamus ? Laudetur igitur ; quippe æquum sanctumque, ut is, qui operibus ac sermonibus, quoad vita superstes fuit tuendis Verbi partibus labores, ac mœstitias nimium quantas jugesque sustinuit, laudibus quoque ex eloquentia, sermonumque vi corrogatis ceu floribus exornetur.

Porro Gregorium dico, divinæ summeque principis cognominem theologiæ ; sive, ut loquar verius, ipsam reipsa theologiam. Quemadmodum enim vera illa lux [35] pro nobis atque nobiscum orta, cum sit sapientia, et justitia, et redemptio [36], sic potius, quam ex illis deducto nomine nuncupata est. Sunt enim divina hæc nomina ejusmodi, ut præpolleant, divinisque aptiora exsistant, in quibus essentia cum operatione pariter concurrit. Sic quoque vir hic divinus, qui totam mentis vim eximiæ divinissimæque theologiæ contemperaverit, totamque eam animo intelligenti expresserit, quinimo totus ab ea comprehensus sit, velut ipsa reipsa theologia tum est, tum nominatus fuit. Qui igitur fiat, ut quæ ad illam spectat laudatio, non recto tramite ad istum evaserit ? Theologiæ autem laudatio, ipsius sit perfecte, ac quam perfectis loquuntur [37], divinæ principis sapientiæ celebratio ; cujus iste amator, qua nescio an ullus præstantia, ex eo hominum genere qui a sæculo philosophiam colere statuerunt, effectus, viasque scrutatus, atque incertorum ac occultorum [38] illius mystica sacraque ratione scientiam edoctus, sic mentis sensu, divineque interioris perfectionem hominis adeptus est, ac par erat eum adipisci, qui superna sapientia parente supremæ virtutis cultu natus erat. Velut enim divinum vehiculum, sive eximius divinissimo Verbo eximia vitæ ratione, verbique luce partus, evaserat.

Qua igitur ratione is, qui solari globo oculi vim defigit, simul quoque concretam illi lucem necessario luminum acie attingit, sic qui laudis obtentu in magnum Gregorium linguam laxaverit, Theologiæ quoque in eo sedem habentis, sive sapientiæ atque virtutis, dubio procul pariter laudes aggreditur. Hæc enim non eorum qui foris sunt sapientum typo, sed plane apostolica norma, neque Græca ambitione, sed lege evangelica scitisque ejus, contemplatione pariter ac actione, velut natura essentiaque Gregorio conserta, eique concreta apparuerunt. Parum abest, quin et hæc Gregorius dicatur totus ex toto his commistus, ut vix ab eis subtili mentis cogitatu dirimatur. Quemadmodum enim hocce aeris corpus, solis radiis fulgoribusque imbutum, totumque ex toto exsilientis inde ac emicantis splendoris corusco plenum, unam lucis plenam aream oculis repræsentat ; ita et iste, spiritalibus hisce radiis magni justitiæ Solis aciem intendens, omnemque ejus, quem nemo capiat, eximia quadam ratione claritatem capiens, animique essentiæ corpore vacanti commiscens, tanto magis, eo, quem diximus, aere, suæ illi conjunctior luci ostenditur, quanto aer brevi temporis intervallo aspectabili luce perfusus, illa migrante, noctis mox tenebris ac caligine impletur ; hic autem semel, iis, quos diximus, radiis animum adhibens, sicque mentis felicitate eorum fulgore illustratus, ut lucis (nempe spiritalis) filius evaserit, ejus scilicet quæ in illo ratione nullis verbis explicabili ; formata, sive signata sit, indivisus a parente in sæculum manet ; luxque spiritalis ac pura, non sibi ipse duntaxat, sed et his qui illi animum attendunt, efficitur atque cernitur.

Cum igitur istud in eum pulchre dictum sit, fidemque meruerit ; age jam nos quoque spiritales intelligentiæ radios, spiritalibus intelligentis animi manibus rapientes (radios scilicet Gregorio quidem emicantes, at qui e cœlo ad nos usque pervadant) sermonemque virtutis, ac sapientiæ summitati laxantes, ejusque sacræ Theologiæ profundo intentam mentem adhibentes, atque inde velut claris nobis collectis fulgoribus, id est, divinis illustrationibus affulgentibus, præclaras Theologi res atque merita pro eorum tum sublimitate, tum latitudine contuentes, atque in eum rectis mentis oculis ac irretortis intendentes, proprium ei ac conveniens munus charumque, laudum primitias offeramus.

Ac vero diligenter attentam mihi aurem, ac bene volentem animum, mentem denique mundanis seu carnalibus turbationibus liberam mundamque exhibete, quotquot merito theologicis oblectari canticis atque laudibus peroptatis. Plane enim oratio, uti quæ honesta sunt sincere laudantibus, sic vero etiam prudenter ac cata mente audientibus, longe utilissima ac salubris exsistit.

Quæ enimvero ab imis haud secus ac corpus umbræ assectantur, ceu quæ ad eorum quæ dicta sunt laudem non admodum conferant, omittenda operæ pretium duco ; cum et præterea multi jam ea conscripserint, sintque omnibus conspicua, tametsi nos minime eloquamur. Quænam vero hæc dico ? Puta, patriæ majestatem ac præstantiam, non quam is quem laudamus, inde percipiat, sed qua ipse illam potius excellentia virtutis impartiverit. Etenim, quemadmodum non ea ratione illustris Christus, quod natus in Bethleem, secus vero illa ejus clara cunabulis orbique celebris evasit ; sic et Gregorius, non propter Nazianzum, ex qua duxit originem, honestatis cumulo aliquid accepit ; quin illa propter

[35] Joan. I, 9. [36] I Cor. I, 30. [37] I Cor. II, 6 [38] Psal. L 8.

Digitized by Google

Gregorium in orbis usque fines sui claritatem nominis protulit. Modum, quo in lucem susceptus : maternis enim precibus, ac fide, haud secus ac quæ Verbo præcurrit vox, aut velut sacer ille ex utero Samuel, impetratus, earumque dubio procul partus audiit ac effectus. Urbanam educationem, scitamque, ac qua educari eum decebat, qui sacrosancta decensque virtutis officina futurus erat. Ingenium subtile, ac capacissimum in juvene, ac tenero corpore ; animique solertiam tantam, sagacitatem ac præstantiam, quanta eum statim designari decebat, qui divinum ac magnificum sapientiæ delubrum exstruebatur.

Ad hæc varias disciplinæ causa peregre susceptas profectiones ac itinera ; puta, Nazianzo Cæsaream ; indeque in Palæstinam ; exque Palæstina Alexandriam ; Alexandria in Græciam, Athenasque magnum illud doctrinarum decus, ac earum reginam ; ubi divino Basilio paris disciplinæ causa illic peregre agenti congressus, illiusque usus consuetudine, nedum tecti, victusque, ac mensæ socium habuit, sed et pulcherrimarum disciplinarum, omnisque virtutis concordi mentis proposito, unaque animi conspiratione æque illi particeps accessit. Athenis vero Byzantium, urbem scilicet jam fere summam orbis arcem, in quam, uti reliquæ terrarum divitiæ ac ornamenta pro augustæ urbis majestate convenienter inferebantur, sic quoque tunc quod universis præstantius est, litteræ scilicet ac doctrina, ceu ad præstantissimam urbium in eam commigrabant.

In his itaque Gregorium, viros adeuntem scientia præstantissimos, iisque dantem operam ; atque omni arte grammatica poeticaque abunde exercitatum ; oratoria summe excultum, vimque omnem sermonis, elegantiamque, ac facundiam commodissime adeptum ; itemque philosophiæ, non quidquid duntaxat organicum est, atque ad mores ac naturam spectans, verum etiam quidquid magis eximium spiritaliusque, sublimissime contuitum, mentisque intelligentia assecutum : qui denique cujusvis disciplinæ, omnisque (ut verbo dicam) Græcorum sapientiæ ac scientiæ potissima quæque decerpens, hisque ipse sibi ad ea contemplanda quæ vim mentis excedunt præclare admodum viam muniens, sic totam quidem mentis suæ vim ac intelligentiam, Trinitati, quæ ipsum ante quam etiam nasceretur scivisset, sacrumque sibi Theologum prædestinasset, perfecte addixerit ; patriæ vero ac parentibus castum hoc corpusculum, majorique animum præfulgentem castitatis luce reddiderit. Hæc quidem, cui libuerit, narret ac philosophetur ; rudimentariis velut actionibus, defunctoriisque viri magni agitationibus facultatis dicendi vim non defunctorie promens ; siquidem in his quoque dignum aliquid ejus prudentia, animique præstantia ac magnitudine loqui licet. Nobis autem id propositum, non ut a deterioribus, sed præstantioribus, non ab iis quæ exterius, profanisque, ac quæ circa ipsum considerantur, sed a propriis, ac quibus per fidem ex Evangelii ratione egregie functus est, virtute scilicet (uti dictum est), sapientia ac theologia, pontificem magnum ac Theologum laudemus ; ipsum eumdem invocantibus, ut canticis atque laudibus adjutor adsit, dexteramque benignius præbeat fatiscenti sermoni.

Ille igitur mente animoque divinus : cujus actio omni major imitantis conatu ; contemplatioque eximie præcellit : cuncta scrutans in Dei Spiritu, ac dijudicans, quique ipse, ut divinus Apostolus loquitur, a nemine dijudicetur [39]. Magna cœlestis tonitrui proles ac filius ; sola temporis antecessione, nihil vero sacrorum dogmatum magnificis vocibus, divinorumque sensorum fulgetris, quibus trine subsistentis Deitatis consubstantialitas prædicata meruit fidem, a primo illo deficiens ; ob quæ etiam par illi nomen consecutus est. Qui clare, ac præ omnibus, qui præcesserunt, apertius, Trinitatem personarum Deitatis unitate Deum celebret ; naturæque unitatem in proprietatum Trinitate adorationem habentem, divinam enuntiet.

Ille, omni primum humana sapientia ac virtute præeruditus, abundeque animo ac mente ad pietatem exercitatione prævia excultus, ac cum se ipse per Spiritum vas Deo dignum præparasset, ita ad lavacrum regenerationis venit ; non ut sordes ablueret (audens dicam), sed clariore animi illustratione donandus, baptisma demum suscipiens ; nec ut aboleret peccata, sed potiora dona percepturus, Spiritum gratiæ admittens.

Inque hunc modum, secundæ hinc vitæ optimæque ac perfectioris disciplinæ ducens exordium, a vitæ illa ratione quæ carni impensior est, omnino se alienum exhibebat : quin et quodammodo a terrena tantisper et animali sapientia [40] atque virtute excedebat. Sed et supra mundanam omnem amicitiam elatus, in spiritum solummodo commigrabat ; statuitque ut solam spiritus legem sequeretur, unam hanc teneret normam, ejusque virtutis ac sapientiæ quæ divino Spiritu præstatur, internum animo nactus amorem, eumque magnificum, iniquam omnem prorsus viam declinabat ; cunctisque divinis mandatis probe perfunctus, eorum cultu Christum appetibilium supremum votis persequebatur. Ac sicut pueri, cum teneriores decurrunt annos, infantilibus scitis vitæque rationibus educati, moribus quoque ac sensis puerilibus utuntur, in viros autem promoventes, cogitatis ac studiis quæ magis viros deceant, consequenti ratione accedunt, ita nempe, ut eo quod perfectum est, puerilis illis sensus ac institutio aboleatur : sic quoque magnus iste, quidquid ante lavacrum illi disciplinæ, tum ad eruditionem, tum ad actiones moresque spectans elaboratum fuerat, tanquam puerilem sensum re-

[39] I Cor. II, 10 ; I Cor. II, 15. [40] Jacob. III, 15.

Digitized by Google

linquens, quinimo ea ceu rudimento primaque institutione ad perfectionem capessendam utens, apostolicum illud jugiter opere implebat : *Quæ sunt retro obliviscens, ad ea vero quæ a fronte secundum præfixum signum ad bravium supernæ vocationis extendens meipsum* [61].

Cum enim duobus modis spectari philosophiam, nedum ab iis qui foris sunt, sed et a nostris exploratum haberet, tum nempe rationis, tum contemplationis ratione ; profana quidem iis relicta qui foris sunt ac profanis, ipse illi quæ interna est solum inhærescebat. Id nimirum vere philosophiam ducens, ut a mundo animis abrumperetur, omnemque in eo confusionem ac perturbationem transcenderet, solique primæ ac verissimæ luci per veram ac sinceram tum vitæ, tum doctrinæ, rationem misceretur, omni studio pervicacissimaque diligentia id enitebatur.

Intelligens autem, non alia se ratione id quod votis efflagitabat felici successu consequi posse, quam si ipse a se virtutis actionem coleret, cœlitusque a Spiritu auxilium opemque obtineret : esse enim pariter communem boni adeptionem ac consummationem, cum scilicet Deus semina, nosque, ut decet, operationem conferamus (2) : ac Spiritus quidem ut bonum velimus, afflatumque in nobis mystice, secretiusque operetur, nos autem Spiritus secuti consilium, probæ mentis proposito illi cooperemur : hæc itaque vir ille magnifici animi cogitans, perspectoque quam in oppidis atque urbanam vitam agimus, quandoque, iis maxime qui tirocinia ponunt, instituto officere, id est, capessendæ sublimi philosophiæ, repente se a parentibus ac cognatis abrumpit ; abrumpit vero ab omni sæculi cura ; tollensque pedes in desertum agebatur a Spiritu.

Ac sicut magna Verbi vox, ac quæ illi præcurrit, præclarissimus Joannes, prophetis omnibus major qua illi vicinior quem prophetarum tangebant oracula, Domino prædicatus, cum deserto prius Deoque vocasset [62], eximieque vitæ cultu ac eminentiori contemplatione superata creatura [63], creatori propius adhæsisset : post hæc utique ante Domini faciem incedens, illius vias paravit [64] : sic plane etiam Gregorius, sæculi turbis ejusque salo placide prius avulsus, vitaque imperturbata atque ab omni pravitatis commercio libera, mente sublimis factus ; exque divinis (quoad concessum) contemplationibus deitate imbutus, nedum pœnitentiæ atque baptismatis hominibus præco, sed et omni majoris perfectione absolutissimæque Trinitatis magister e deserto emittitur. Id autem oratio processu declarabit.

Etenim magnum quidem Basilium, uti prius ejus philosophiæ quæ usu sæculari venit, ita postea spiritalis adjutorem sociumque adhibens, sic cum eo omnibus simul parandis virtutibus studio incumbebat, actione quidem iis defungens quæ actione constant, contemplatione autem iis, quæ contemplatione : vel, actione quidem, ad ea quæ contemplationis sunt, promovens ; contemplatione autem ea sibi familiaria reddens quæ sunt actionis.

At quænam actio ? Operæ pretium enim existimo, ut per virtutes, quibus illa magnifice splendet ante contemplationem, eam designemus. Quænam igitur sunt virtutes ? Primum quidem firma solitudo, seu quies, ac mundissima. Solitudo, inquam, ac quies animi pariter et corporis. Non enim loci duntaxat præsidio se tum civilibus, tum rusticanis subducebat tumultibus, sed longe magis in se ipse mentis constantia, seque medio, in Deum conversus, moribus potius solitudinem ac quietem obibat ; tranquillamque ac mansuetam animi constitutionem adeptus, in qua velut pellucido speculo ac mundissimo, cœlestium illustrationum repræsentationes, terrenis impermistas figuris ac seducentibus, suscipiebat.

Tum vero meditatio robusta jugisque. Meditatio sacrorum Spiritus eloquiorum, quæ nedum labiis, sed et corde vere in mysterio proferantur ; eamque plane ob rem, non atramento, sed Spiritu animo inscribantur. Precandi autem studium jugale nactus meditationi, indivulsum a Deo animum obtinebat. Quemadmodum enim corpus solitudinis cultu, animumque meditationis vi consecrare Deo satagebat, sic utique etiam mentem jugibus supplicationibus instans Spiritui copulabat.

Cum autem in his tribus, ratione scilicet, ira, ac cupiditate, hominis totus animus consideretur ; atque ad rationem quidem, tanquam augustissimam spectet ut præsit ac dominetur, ad reliquas vero, ut huic ipsa pareant, atque ab ea regantur (hæc enim viri perfectio est) virtute perfunctus quæ cuique animi parti apta sit ac conveniens ; inque his summa vir magnus philosophia spectatus, temperantiam quidem cupiditati præficit, quæ scilicet nedum necessarii cibi, somnique partem maximam amputaret, sed et cunctis sensibus modos regulasque definiret ; pulchritudinis ac formæ cupidinem omnem aboleret, omneque rerum intereuntium ac caducarum desiderium necaret ; membrum omne omnemque motum disciplina componeret ac comprimeret, mentique, quæ est præstantior, subjiceret.

Rursus vero mansuetudinem iræ adversam instruit : in qua nimirum omnis ei animi amaritudo iræque impetus solveretur ; solveretur autem blasphemia et clamor : ac quidem malitia omnis ac rancor (iræ scilicet mala germina) penitus evellerentur ; velutque ex perfecta radice, ex lenitate, omnis in eo benignitas atque probitas germinaret ac efloreret.

[61] Phil. III, 13. [62] Matth. IV, 1 : Luc. IV, 1. [63] Matth. XI, 11. [64] Luc. I, 76.

(2) Greg., orat. 38 et 42.

Digitized by Google

Modestiam autem (humilitatem vocant) ornatum optimum rationi imponit; in qua inanem omnem atque elatum animi sensum esset destructurus, omnemque altitudinem, extollentem se adversus præstantiorem scientiam, compressurus. Quemadmodum enim in hoc ratio constituta est, ut cupiditatis lasciviam temperantiæ vi, iræque inconsultum impetum lenitate retorqueat; sic quoque suum ipsa tumorem ac superbiam modestia castigans ac comprimens, piam se modestamque, ut Christo obediat, captivam addicit.

Sicut autem naturæ ipsa vi ac ratione lilio comes flagrantia est, sic et his virtutibus animi summa tranquillitas, cum quis illis perfunctus est. Tranquillitas, affectuum recessus, omnium ægritudinum, tum quæ animum, tum quæ corpus labe afficiunt, evulsio ac interitus; beatus status, nullaque turba pulsatus ac molestia; angelorum vita, futuræ arrhabo beatitatis.

Ad hanc cum evasisset divinus Gregorius, hancque septimum sui actionis vi ascensus gradum statuisset, illi deinceps optimum ac stabilissimum ternarium virtutum, fidem scilicet, spem ac charitatem, ceu pulcherrimam coronidem imposuit. Fidem quidem, in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, unam deitatem et potentiam, ac regnum; ore quidem sinceram confessionem, corde autem ac mente, comprobationem irrevocabilem assensumque. Spem vero, horum ipsorum, quæ nunc obscure tenuique umbra ex fide conspicimus [45], perfectioris postmodum explicationis, id est, revelationis ac detectionis exspectationem. Charitatem autem, supremum hujusce scalæ spiritalis ascensum: legis summam ac prophetarum [46], vinculum perfectionis [47], continuam, ac quam nullum dirimat medium, mentis propriæ cum Deo in Spiritu per Jesum Christum societatem atque compagem.

Illisce universis virtutibus, quæ actione ejusque gerantur cultu, eas, quæ mentis contemplatione consummationem habent, æquali numero attexuit; primum scilicet operationes, seu afflatus Spiritus, quos Spiritus septem Isaias nuncupavit. Ili nempe vere primoque in Christo requieverunt, orto illo ex radice Jesse [48]; secundo autem, illa, quæ ex eo est, societate ac commercio, tum in aliis qui sint ejus participes, tum vel maxime etiam in eo quem laudamus; qui hos mente agat ac intelligat, quinimo illis agatur ac consummetur, mystice requiescunt.

Quinam igitur afflatus ac Spiritus? Priore quidem loco sapientiam [49]; quinimo ab inferioribus sursum versus ascendens, velut sapientiæ radicem ac principium, timorem Domini præjaciens, castum illum, ac qui teste Davide, permaneat in sæculum sæculi; eo confixus carnem [50], animumque ac mentem circumseptus ac emundatus, ad divinæ Sapientiæ celsam evadit arcem.

Ad timorem autem, fortitudinem ac consilium assumens; prioris usi, nedum adversus affectus vitiaque, verum etiam dæmones robur induit, ac confirmatur. Nec vero contra hos solum, sed et contra ipsum principem potestatis aeris [51] convalescit: nec contra illum duntaxat, verum etiam contra ipsos diffidentiæ filios [52], nempe incredulos, qui ejus afflatu aguntur; quibuscum opportune certamen commissurus erat. Spiritu autem consilii non id solum scrutans quod privatim suisque rebus conduceret, sed quod etiam omnibus [53], aut plerisque foret utile; neque proprii voluntatem animi, sed Dominicam, summeque bonam atque perfectam, tanquam probus famulus explorans [54], eamque imis mentis penetralibus formans, pravi consilii genus omne cavebat.

Pietatem dogmatum veritate ac morum rectitudine colebat: nempe ab omni turpi cogitatu, omnique profano sermone, ac alieno omni hæreticorum fuco defæcate mundatus, in mentis vero novitate in Christo transformatus, ea plurimum promovebat atque præstabat.

Scientiæ autem, quæ sit intellectilium, id est, eorum quæ scientia noscuntur, tota quædam confertaque contuitio; uti etiam visio, eorum aspectus, quæ cerni oculis possunt; tantus ei cumulus copiaque accesserat, quanto etiam præ omnibus emundatus, ad angelicam contemplationem mente transmutabatur. Dum maris arenam, et guttas pluviæ, diesque sæculi enumeraveris [55], quam etiam sacra ejus eloquia intelligentiæ vim præstant ac fecundo edunt germine, intellexeris. Sacræ namque Scripturæ sensus, velut rosa in caliculo, dictionis obscuritate contectus erat. Is autem clare in spiritu explicans, suavique illius intelligentiæ fragrantia supra modum repletus, ea statim sacratissimam sapientiam sacratissimo nisu comprehendit.

Est igitur sapientia, illa quidem tum viva tum quæ per se est atque consistit, qui cum Patre ante sæcula Sermo est, ac cum eo una sempiterne intelligitur: est vero etiam sapientia, qui de Sermone sermones sunt; quorum vi Sermo, iis qui pietate colunt, sacra occultaque ratione conspicitur. Tanto autem Theologo illustrior clariorque incomprehensi comprehensio efficitur, quanto et perfectiore donatus intelligentia, eaque uberius pollens, cunctis quoque præstantius perfectiusque sapientiæ sermones ac doctrinam decerpsit.

Sic spiritalis Israel (vere is *videns Deum*) virtutibus quæ actione geruntur, eas conserens, quæ contemplatione præstantur, inque scalæ modum, tanquam sapiens architectus alias aliis opponens

[45] I Cor. xiii, 12. [46] Matth. xxii, 40. [47] Coloss. iii, 4. [48] Isa. xi, 1. [49] Eccle. i, 16. Psal. xviii, 10. [50] Psal. cxviii, 120. [51] Ephes. ii, 2. [52] Ephes. v, 6. [53] I Cor. x, 33. [54] Rom. xii 2. [55] Eccle. i, 2.

Digitized by Google

atque committens, ac per eas ascensiones in corde disponens [56], menteque in ipsum directus cœlum, hunc plane postremum ascensum, mentis, rationis, seu Verbi ac Spiritus contemplationem disponit; quo scilicet ipsi clare, quæ scalæ huic innititur [57], unius principatus Trinitas, copulatus est.

Mentem igitur, rationis seu Verbi, ac Spiritus auctorem efficacem, vivumque nullo anteriori auctore, arbitror illum intellexisse (3), hancque Paternæ essentiæ, quæ essentia omni superior est, typo accepisse. Rationem autem, seu Verbum, velut notionem atque conceptum, gignentis mentis naturæ accuratissimam expressionem ac simulacrum spectasse: rursusque Spiritum, qui mentem quidem auctorem ac principium habeat (4), velut aquæ fontis oculum; instar vero fluvii, per scaturiginem (rationem scilicet Verbumque) profluat; uti rationem Verbumque ad prolis nativam cum gignente omni majorem essentiæ necessitudinem exemplo declarandam, sic ad divinæ processionis æqualem cum mente producente sub imagine reddendam dignitatem considerasse. Tantam scilicet magnus hic divinaque præclare sapientia fulgens animus contemplationis vi ac actionis conscenderat speculam; ipsique divinissimæ ac principi menti, rationi seu Verbo, ac Spiritui, per mentem in ipso exsistentem, verbumque seu rationem, ac spiritum consuescens versansque, intemeratis supra modum affusis radiis replebatur; sacratioresque eas doctrinas ac initiationes nanciscebatur, quæ rationis vim omnem superarent.

At quisnam sacratioris illius doctrinæ modus? Præstat enim, puto, ut et illius, quoad nobis concessum, meminerimus; ut quemadmodum reliquæ virtutis, sic et illius divinæ prædicationis atque doctrinæ formam habeamus. Quænam igitur sacratior doctrina ac initiatio? Deus in tribus personis intelligitur. Deus, qui primum, solumque ac vere sit. Sit, non factus sit; tametsi id postea, circa Filium ac quam assumpsit humanitatem, obtigit. Vivificans, non qui vivificetur; illuminans, non qui illuminetur; sanctitate imbuens, non qui imbuatur; principii finisque expers, æternus, essentia, vita, deitate superior; omnis essentiæ conditor, omnis potentiæ robur, omnis actus afflatusque effector; omnium, universe loquendo, eorum quæ sunt, intellectilium, utentium ratione, sensilium causas uniformiter ac complexione in seipso præhabens.

Nullisque adhuc rebus in naturam productis atque editis, erat lux vera ac prima, Pater luminum [58], ex quo ante sæcula Filius ac Verbum prima similiter veraque lux eximie effulget; incorporea, ex ea quæ vacat corpore; incomprehensa, ex ea quæ comprehendi non potest; ignotaque, ex ea quæ altior notitia est. Solus enim Genitor, uti est, Natum cognoscit, solusque Natus Genitorem novit [59]. Quemadmodum autem soli quidem radius comes individuus exsistit (siquidem quod est infinitum exemplis sollicitare decet, iisque de illo conjicere), radio vero lux semper conjuncta est; sic Patri quidem Filius, Filio autem Spiritus Patris una comes adest. Ac sicut nunquam sol iste sine radio ac luce possit exsistere, ita neque ut Pater luminum absque Verbo ac Spiritu intelligatur unquam fiat. Ex illo namque tanquam ex radice quæ a se sit, primoque auctore ac originali totius augustissimæ deitatis orti, cœternam in illo exsistentiam nacti sunt.

Quemadmodum autem tribus facibus pari micatu in domo accensis, una quidem trium conspicitur lux, ita tamen ut sic uniformis subjectarum facium nihil distinctionem confundat, cum suis quodque propriis notis a compari differat ac secernatur: sic, cum una essentia, id est, deitas, in Patre et Filio et Spiritu sancto consideretur, quædam singulos consequuntur proprietates immobiles, quibus personarum trina distinctio inconfuse consistit.

Quænam igitur sunt proprietates? Nempe, ingenitum, nativitas, ac processio. Esse enim Patrem quidem ingenitum, quod nulli auctori ac principio subjiciatur; omnisque quicunque auctor ac principium intelligatur, vel dicatur, auctor exsistat omnino primus, prorsusque originalis. Genitum vero Filium, tanquam Verbum atque Sermonem, ex Patre mente natum. Processisse autem Spiritum sanctum, ceu verum essentiæ paternæ defluvium. Esse autem sicut Filium paternæ formæ ac claritatis, sic plane etiam Spiritum Filii invariabile simulacrum (5). Nam quemadmodum mens, ejus qui in nobis internus sermo est, velut fons exsistit, eademque ipsa etiam sermonis qui ore profertur, ac sensum tangit, auctor est; verum conceptum quidem, velut sui vivum simulacrum mystice ac secreto gignit; conceptus vero rursus simulacrum, sermonem scilicet, profert ac edit: ita mens illa omni major cogitatu, primaque, quantum ex rebus exiguis licet quæ sunt maxima conjicere, velut alium se, innatum, ac substantialem ante sæculum Sermonem, seu Verbum, gignit; velutque Sermonem alium, seu Verbum rursus Spiritum (Verbum scilicet virtutis suæ [60]) proferens ac edens, in eo creaturam universam absolvit.

Trinitas igitur in Unitate; atque Unitas in Trinitate, declaratur id quod colimus: Trinitas, perso-

[56] Psal. LXXXIII, 6. [57] Gen. XXVIII. 13. [58] Jac. I, 17. [59] Matth. XI, 27. [60] Hebr. I, 3.

(3) Greg. orat. 13, p. 211.
(4) Orat. 37, p 611.
(5) Ita fere Græci, non facile Latini, quibus Spiritus vi originis formaliter non sit similis, etsi reipsa est, uti et Deus.

Digitized by Google

nis, atque Unitas, essentia; immutabilis, pari sublimis honore, intemerata natura; eadem præfulgens claritate, eodem throno sedens : una voluntas, una operatio, eadem virtus; potestas, dominatio, regnum non divisum. Nullo enim modo quæ sunt ex ipsa (mente) ab ipsa differunt; quorum alteri quidem, ut gignatur, alteri, ut procedat auctor, exsistit.

Sic quidem igitur sanctus, Sancta sanctorum secretius doctus, quantum brevi sermone repræsentare licet, defixaque huic theologiæ mentis acie, post eam ordine, quæ etiam ad creata spectant, divinas prædicationes aptavit. Haud vero abs re forsitan, ut et horum paucis, ex sacris illius eloquiis, meminerimus. Duplici enim mundo, ea quæ sunt, summa colligens (6), atque alterum quidem ejusmodi ut mente intelligatur, alterum ut sensu percipi possit; primum alterum, Deoque familiarem, atque intelligendi vi præditum; secundum alterum, extraneumque a deitate, ac materia concretum, intelligens; utrumvis ab altero sapientissima ratione ac sensu discernit.

Etenim alterum quidem spiritalem, velutque essentia igneum ac deiformem (angelicas scilicet naturas, ac a corpore absolutas), alterum vero corporeum tum esse, tum sibi ipsum compactum partibusque connexum; qui nempe ex continente rerum hanc universitatem, ac elementis quatuor constet. Ad majoris autem sapientiæ specimen, ex contrariorum mistione unum quoddam animal artifice ratione compegisse; ejusmodi scilicet, ut tum caro exsistat, tanquam ex materia e terra formatum; tumque spiritus, tanquam insufflatio, atque ejus similitudo qui illi insufflavit. Porro, totum concretum hoc, hominem exstitisse, mentis sensusque compotem; ut sensu quidem, iis quæ sensilia sunt, mente vero, his quæ intellectilia tanquam familiaribus consuesceret.

Hunc, ut sacris proditum Litteris est, in paradiso collocatum esse immortalium plantarum, id est, divinorum sensorum spectatorem : nequissimi vero serpentis consiliis seductum, ac cum minus hactenus congruam importune speculationem attigisset, tum ab ipso conditore, tum a paradiso voluptatis extorrem merito ejectum esse. Inde vitam nullis molestam laboribus, extraque interitus aleam, sudoribus, ac laboribus, morteque commutasse. Inde sermone, lege, judicibus, prophetis, omni genere beneficiorum, omnique flagellorum periculo ferocientem, vixque tractabilem, quin desperatum omnino, ac insanabilem, eo adductus, ut primo indigeret auxilio, supremoque curandus esset remedio. In eo illud positum, ut ipse Deus Verbum, carnis expers, carnis ergo ex virgineis sanguinibus carnem indueret; animæque intelligenti propter animam commisceretur; ac qua demum morte defungeretur, naturam interitu mortuam excitaret, atque ad diviniorem vitam transferret.

Ejusmodi erant quæ Theologus hactenus in Ponto degens, philosophabatur. Hæc prius illic mente speculando contemplatus est; tumque postea sermone pro Theologi partibus dictavit. Atque hic ejus solitudinis, qua eremum colui, fructus est, quantum mihi equidem res ejus, ex ipsiusmet scriptis, saltem modice datum est prosequi.

Totam igitur veterem totamque novam, qua nullus sagacitate tum antiquiorum, tum quos sequens protulit ætas, Scripturam meditatus; divinique cujusque verbi ac vocis accuratam notitiam, primamque veritatis intelligentiam divino Spiritu præceptore sacratius edoctus; ac cum ita Dei paradisum fructu omni dulcissimo, bonoque omni cogitatu ac intellectu confertum, suum ipse animum reddidisset, revertitur; primum quidem sacris parentibus, qui ejus maxime cum spiritali, tum corporali ope indigerent, tumque etiam omnibus quibus esset animo constitutum ut pietatem colerent, in communem se utilitatem, iisque utendum, exponens.

Ac sicut Petrus, Christi discipulorum præstantissimæ primitiæ ac coronis : atque universe deiformis omnis apostolorum chorus, tota primum sinceritate divinissimum summeque principem Jesum assectati, fideique doctrinæ navantes operam, omni quidem animi macula abstergebantur, omnique divinæ scientiæ luce replebantur; perfectiore autem postea Spiritus adventu exhibito, uberioremque divinorum in eos afflatuum donorumque participationem nacti, sicque instructi, cunctis sospitatores gentibus mittebantur : haud secus hic quoque cum Domino Spiritu [61] accensa primum fide inter solitudinis silentia versatus, ac cum scientiæ cultor, etiam contemplationi operam posuisset, omnemque prorsus vitii labem eluisset, ac divinam omnem illustrationem consecutus esset, perfectiore demum Spiritus afflatu, sic operatione donatus, atque ita, juxta divum Jacobum, sermone veritatis genitus, ipse quoque illorum more primitiæ quædam creaturarum Dei, missus est [62].

Qui primus homo conditus est, Dei imaginis, atque dexteræ gloriam, ac paradisi consecutus delicias, quod per carnis libidinem, vita, quæ in spiritu est, exciderit, carnalis ortus auspex auctorque hominibus exstitit; vitaque angelica ac nulli obnoxia interitui per socordiam amissa atque projecta, ejus quæ affectibus mortisque interitioni addicta est, parens inaudiit. At Gregorius, primi quidem atque terreni prius gestans imaginem [63] (etenim homo erat), tumque eo abdicato, secundum postea atque cœlestem Adamum induens; natusque atque perfectus secundum ejus imaginem (quippe præstantior homine) initium quoddam ac radix

[61] I Cor. III, 17. [62] Jac. I, 18. [63] I Cor. XV, 39.

(6) Orat. 38 et 42.

Digitized by Google

spiritalis nativitatis, ætatis suæ hominibus appa- A ruit. Verbi enim Spiritusque potentia, ceu incontaminatam sementem pietatis verbum cunctorum cordibus disseminans; ac velut imbribus, continuis illud sermonibus ac colloquiis nutriens consummansque, atque ad mensuram spiritalis ætatis provehens; primum quidem, eorum qui carne genuisset, spiritu efficitur parens; exindeque etiam ad extraneos, mentis hanc, pulcherrimamque adoptionem supra modum ac latissime profert.

Ipse autem seipsum, omni dignum miraculo, ac longe absolutum virtutis exemplar proponens (7), primum quidem suæ in Pontum fugæ manifestas excusans affert rationes : quod nempe præclaro solitudinis afflatus amore, supernæque philosophiæ instinctus desiderio, urbanos tumultus declinaverit; B ut se nimirum in ea, tanquam speculo nitidissimo, contemplatus, ac, quam prius per Spiritum divini sacerdotii unctionem nactus erat, perfectiore emundatione obsignans, ratamque sibi ac firmam divini doni possessionem præstans, sic pure purissimo uti posset, ac ei consuescere. Tum sacerdotis ostendit dignitatem, ac qualem eum oporteat esse qui in episcopum præficiendus sit : quibus item rationibus præesse eum oporteat gregi utenti ratione, pulcherrime summaque philosophia sermone aliis tradens, ipse operibus, clarissimisque certaminibus implendo, fidem verbis addebat.

Quænam igitur opera? ac videamus num plurimi ea facienda ac præmagnifica. Et quid enim, quam Theologi animo ac fide digna? Primum quidem C templum ornatu venustum ac mole ingens ejus cura atque diligentia excitatum (8), velutque aliud in terra cœlum in cœlis habitanti palam consecratum. Verum id, præ iis quæ ejus sunt, minus ad miraculum. Qui enim ipse se templum Deo dignum atque augustum virtutum cultu exstruxerat, quid mirum plurimam patri operam contulisse, ut ex lapidibus sacram eam ædem ædificaret?

Deinde parentum honores : qui nempe verbis, qui ipsa præstandi re : pupillorum tutamina, viduarum præsidia, pauperum patrocinia, senum, ægrotorum, mendicorum hospitia; tum quæ solus ipse ac seorsim exstruxit in patria; tum quibus exstruendis sociam manum contulit amico ac sodali D Basilio; nec solis operibus quæ sua erant fovendis ipse conferebat, sed et verbis eximiam adhortationis vim habentibus, saxea ipsa pectora ad pauperum ac mendicorum amorem suscitabat.

Ac quidem erga adversarios rebus ac verbis contraria studia; erga autem domesticos fidei opitulationes, gubernationes, non tam ad corpus, quam ad animum spectantes [66], cum ejus doctrina ac lege cuncti gubernarentur ac pascerentur [67]. Nam Cæsario fratre jam vivis exempto, cum pater Nazianzenam sedem regendam suscepisset, annisque gravis, ac corpore morbis attrito, Ecclesiæ certo Dei consilio molestis rebus, seu inæqualitatibus ferendis impar esset, Gregorius illi cuncta erat, senectutis baculus, morborum curatio, ædificatio corporis, animi requies, solamen spiritus; ac quod potissimum omnium, sensuum animi custodia, ac succussæ fidei emendatio.

Etenim ejusmodi aliquid ejus rationibus accidit. Quia enim Arianorum furor omnem propemodum terrarum orbem pervaserat; novaque adversus Trinitatis æqualitatem doctrina, ceu lues quædam, sive grangræna, per omnes provincias, urbesque grassabatur, ac tum imperatores, tum principes proceresque ac populos, quin etiam (quod dictu omnium) malos præsules sibi addixerat; quos vel eorum, qui rerum potiri videbantur, metus dejiceret, vel (quod mitissimum) ignorantia falleret. Quando scilicet videre erat dirui ecclesias, templa ablata, cruoribus fœdata, sacraque spoliata, sancta polluta, atque, ut proverbium est, illotis pedibus projecta ac conculcata. Quando qui sanæ rectæque fidei assertores, ac pietatis cultores in Ecclesia erant universi, suis ipsorum turpiter expellebantur, ac vel carceribus publicis, vel gravissima fame, aut acerrimis verberibus, aut longe plurimis variisque plagis ac dehonestamentis, aut durissimis exsiliis, aut amarissimis, ut verbo dicam, cruciamentis ac molestiis tentati, extrema adibant pericula, nisi impietati assensum præberent; atque ii quidem sponte urbibus demigrantes, desertaque ac solitudines ultro petentes, cum bestiis ratione carentibus exerceri ad pietatem malebant, quam habitare cum iis [68], qui loqui in excelso blasphemiam temere audebant. Quotquot autem contrariæ opinionis erant, ac se impietati addixerant, ecclesias obtinentes, easque velut suæ ipsorum hujus nequitiæ munita quædam præsidia existimantes, inde in eos qui pietatem colere statuissent irrumpentes, eos disperdebant.

Tunc plane, tunc quoque in magni Gregorii patriam, velut aquarum vehemens impetus hæreseos scelus erumpens, quotquot leves invenit ac debiles, abripuit utique ac dissolvit (ubi et patrem fama est, mentis simplicitate delusum, litteris, non animo, ut nequissimis assensum daret, adductum esse [9]), quotquot vero Gregorii theologiæ ac fidei petræ firmo fundamento hæserant, nihil hæretica vi ac injuria labefactati emotique permanserunt.

Noemus itaque olim, cum suæ ætatis scelerata gente ipse criminis expertem communem vitam agens, inventa gratia apud Deum, futurum aquarum illuvie mundi docetur exitium : quin et modum docetur, quo a malis liberandus sit : exque lignis affabre compacta arca, atque in eam cunctis simul

[66] Gal. VI, 8. [67] I Cor. XII, 28. [68] Psal. LXXII, 8.

(7) Id totum orat. 1.
(8) Orat. 19, p. 313.
(9) Greg. orat. 19, p. 297.

Digitized by Google

animalium inductis seminibus, uxoreque ac filiis ea inclusis, in eum modum cœlestes cataractas ac abyssi aquarum fontes, semen ipse ac primitiæ sæculi sequentis servatus, evasit. At Gregorius hæreseon prævidens spiritale diluvium, tanto illud Noemi diluvio gravius, quanto animabus interitum parere ad nocumentum majus, quam labem corporibus inferre; suamque ipse Ecclesiam arcam fabricans, atque eam arcanis doctrinis rectæque fidei documentis communiens; nec eos solum qui generis necessitudine contingebant, sed et qui alienigenæ videbantur (quos nempe omnes Dei protegens dextera adduxisset), perquam alacriter lubensque recipiens, edulisque eos ac suavissimis Trinitate tuenda sermonibus nutriens, ab omni illæsos animi diluvio servat.

At quidem ille (Noemus scilicet) sui unius, ut videtur, rem agens, suaque duntaxat spectans, in octo solum maxima conjunctis necessitudine animabus salutem paravit : hic autem, in multorum, quam in suam ipse salutem affectu propensior; ac cum eum non minor eorum cura tangeret, qui se abscindebant, quam qui accedebant ac adjungebantur; paterno quidem sermonis delicto sermonis vi, ac spiritus rectæque fidei abundantia obtecto, ac quidquid illius ergo offensionis inciderat, sublato, nec non sermonibus ad pacem decentibus tantisper effrenem æmulationem deliniens, discordes patri conciliat animos; magnoque ac concordiæ tenaci Ecclesiæ cœtui sincera veraque fidei confessione devinciens, populum Domino peculiarem, sectatorem bonorum operum [67], pastoris solertia salvum recepit.

Quibus igitur, is, qui spiritali ratione ab animi exitio liberat, illi præstet, qui a corporis labe; qui multitudinem numero majorem, illi, qui paucas animas salute donat; his Gregorius Noemi claritatem obscuraverit. Enimvero quid iis quæ illius minora sunt, immorans, orationem protrahere videor, cum operæ pretium sit ut ad majora illius mirabilia transeamus, gestisque perfectioribus perfectiorem ipsum ostendamus?

Sanctificatos quidem sanctissimo sanctos antequam nascerentur, uti et peccatores alienatos a vulva [68], verissime divino Spiritu testante compertum est; omnium enim, tum quæ facta sunt, tum quæ fient, similiter inoffensam, certissimamque ac firmissimam apud eum esse notitiam. Alii itaque ad aliud divinæ voluntatis propensum consilium, aut gentis præfecturam, legemque ferendam; aut populi regimen, aut sacerdotii apicem, aut visionem propheticam, aut portentosam operationem, aut apostolicam gratiam; aut martyrii certamen; aut (ut verbo dicam) spiritale ministerium prædestinati, rato singuli ac congruo tempore, quod cujusque functionis est, implent ac præstant. Gregorius autem cui suprema credita theologia foret; atque ad personarum Trinitatem, ac Deitatis unitatem universo orbi prædicationis luminibus inferendam, missus esset, tametsi corporis ratione intra brevis loci erat definitus angustias; emissis præmagnifice toto mundo theologiæ radiis, alios ad lumen vitæ attrahebat; quotquot scilicet potioris rationis ac pietatis erant; alios tenebris, dubitate, confusione (non sua ipse indole ac proposito, sed illorum animi pravitate; quotquot nimirum erant hæreticæ labis) implebat.

Porro etiam illum episcopali consummari mysterio decebat. Par namque videbatur, ut qui nedum episcopalem, sed et apostolicum, operum merito, ordinem explebat, omnino quoque ordinationibus sacris perficeretur. Operæ pretium autem erat id, non profanorum opera, sed sanctorum; neque per eos qui indigni instituto essent, qui et deitatem damnanda temeritate in tres alias aliis extraneas contrarietates scinderent, sed per eos qui gratiæ fidelissimi dispensatores, ac Trinitatis verissimi ministri essent. Qui autem ejusmodi essent nulli tunc, exceptis Gregorio, illius patre, ac Basilio, illic exsistebant; quorum alter filium pari secum nomine, iisdemque præditum moribus alacri animo episcopum designat; alter autem, cum jam Ecclesiæ Cæsariensis credita gubernacula accepisset, sacro ritu initiat atque ordinat; additque spiritum spiritui, ac donum adjungit dono. Quin potius, illi quidem, quantum oculis conspicuum erat, sacris symbolis initiant ac perficiunt : Spiritus autem qui proprium olim defensorem noverat, in eo perfectus manserat. Ac illi quidem, quod ordinatum certæ omnino cuidam civitati ac regioni, ex sacrorum canonum instituto (10) nuncupari, ejusque designari titulo oportebat, arenti solo angustæque præficiunt parœciæ, ne quidem hominum habitationi, nedum ut episcopali sedi sufficeret, satis commodæ, velut puto, qui doctrinæ vi, quod loci genio deerat, posset adimplere (11).

Verum Spiritus sanctus, divinioris, ut videtur, propensa consilii ratione, nec eorum ejusmodi conatum inhibuit, nec ut ille ad majores hactenus infulas sedemque eligeretur constituit. Siquidem enim vetustæ Ecclesiæ, ac digniori datus episcopus esset, necesse forsitan erat ut illi fixus, haud inde transferri facile posset; ecclesiastica scilicet regula translationum id genus prohibente (12); atque adeo futurum erat ut urbium præstantissima, præstantissimi sui tum episcopi, tum pastoris jacturam incurreret.

Denique, sacræ quidem initiationis (etsi id quo-

[67] Tit. II, 14. [68] Jer. I, 5; Isa. XLIV, 2; Psal. LVII, 4.

(10) Concil. Chalced. can. 6. Μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι.

(11) Orat 20, p. 356

(12) Conc. Nicæn. can. 15, conc. Antioch., can. 20.

Digitized by Google

que vi ; erat enim si quis mortalium quam maxime a fastu alienus ; sic tamen quasi præbente Altissimi dextera) summique sacerdotii sumpta tessera ; ac cum Spiritu duce, ad quod eum gratia opus segregaret, exploratum haberet, omnino quidam Sasimorum abdicavit parœciam ; sacrorum autem hactenus parentum pie cultu defungens, paternumque gregem pastoralis solertiæ sermonibus, ac operibus componens ; velutque prævia quadam exercitatione, ac præludio patriæ episcopatu usus, sese urbis Augustæ; quin et orbis, præfecturæ aptabat ; supernæque perfectionis arrhabone suscepto, ad eam festinantem præferebat : ac pia longanimitate, divinas promissiones recipiebat.

Abrahamus quidem patriarcharum clarissimus, tribus viris Trinitatis typo hospitio susceptis [69] ; imo cum trium virorum forma Trinitatem venientem sub quercu refrigeraret, humaniusque excipiret, benedictiones a Deo consequitur : hospitiique illius præmio, optatissimam refert promissionem. Quænam vero promissio ? Nempe Sarræ supra spem omnem , ætatemque prolis susceptio ; seminis ea multitudine diffusio, ut stellas cœli æquet ; terræ optimæ hæreditas ac possessio. Hic autem, non tribus viris, sed deitatis tribus personis ; neque Trinitatis figura, s d ipsa vere suscepta Trinitate ; neque ea quæ semel hospes venerit, sed quæ semper abstrusissima ratione adesset ; non irrationabilibus cibis, sed vivis sermonibus, verisque animi sensis, ac rationibus, ipsaque vere dignis Trinitate, magnifice, ambitioseque illam convivio accipit ; nec sub arboris umbra refrigerat, sed sub eximiorum sensorum alto recreat ; melioresque ac certissimas promissiones consequitur. Liberorum enim multiplicatorum, non carnalium, sed spiritalium ; neque stellis in aspectum cadentibus, sed quæ mente intelliguntur, tum multitudine, tum decore quam similium ; nec terræ ejus, quam sceleratæ gentes aliæ, aliæque subinde calcarent, sed quæ mitium [70] propria est (cœlestis, inquam) possidendæ verissimas recipit promissiones.

Ac quidem Abrahamus postea unigenitum primogenitumque, de quo facta promissio erat, cum tentaretur ut super uno montium victimam offerret [71], haud præceptum distulit, haud rem aggredi dubitavit ; haud obstupuit, quin manum, atque gladium (o animi magnitudinem, imo insignem pietatis vim, ac religionem !) charissimi jugulo inferret ; tametsi novo illo ac insolito sacrificio inhibitus est, ariete statim cornibus devincto, qui victimæ utentis ratione locum expleret. Gregorius autem, tum altari admotus est, tum paternis initiatus manibus integra victima, ac novæ sacerdos victimæ sacerdotii initiatione oblatus. Nec a patre duntaxat, sed longe prius a teneris annis ipse se offerens, non super uno aliquo ex iis montibus qui oculis cernuntur, moleque a terra assurgunt ; sed in sacræ imperturbationis alto culmine ; cumque se ipse magni primique pontificis manibus præbuisset, non Isaaci more dimittitur, sed in duo secatur, vita scilicet, quæ ad carnem spectat, tota emortuus ; solaque ea quæ in spiritu est, vivus : ac terrena quidem hæreditate, tanquam fluxa ac caduca excedens ; ad supernam autem, ac stabilem, municipatum vitæ rationes transferens , filiorumque promissionis pulcherrimæ primitiæ, ac nobilissimæ exsistens.

Nam quis præ illo, sicque se intelligentiæ vi præditum , opimumque holocaustum, primæ illi menti , Deoque pro intelligentissima illa ac spirituali ara obtulit ? Quis vero sic victima utente ratione , ac immaculata omnium gratia immolatæ rationi, Verboque fecit ? Quis ita hostiam viventem, sanctam, beneplacentem corpus suum, ac spiritum, Domino Spiritui exhibuit [72] ? Quis ita prius tum carne, tum animo sanctitate imbutus, exinde sanctitatis sacerdos, ac administer effectus est ? Quis supremam ante nactus adoptionem, sic aliis Patri spirituum [73] adoptandis conciliator ascitus est ?

Quodnam pastoralis solertiæ genus , quodnam virtutis vegeta actione non obiit specimen ? Quid est, quod divinæ prædicationis sermonibus non clarissime detexerit ? ut in eo majorem sermo, atque doctrina præ actione admirationem habeat ; quinimo actio præ sermone, atque doctrina majori admiratione rapiat. Quis ita sermone clarus gravisque ; sic distinctus, atque elegans, ornatusque ; sic verax ac perspicuus, ut videri, quam audiri potius videatur, quidquid loquitur ; id est, pro Theologi partibus de Deo exsequitur ? Imo quis ita Deo afflatus, atque gratiæ conditus salibus ; ut omnem vitii , putentissimæque hæreseos exsiccet tabem ; quidquid vero humanis moribus dissolutum, molliusque inest, atque diffluens, ad mentis constantiam, sanarumque rationum transferat firmitatem ?

Quis præ illo (dummodo principem illum pastorum [74] excipias) magisque bonus Pastor, qui sermonis fistula ad bona pascua educat [75], inque bonas atque utiles caulas inducat ? Quis sic probus, ac industrius, ut gregem tum impinguare noverit, tum copia augere ; ac quam procul a luporum feritate incolumem servare ?

Jacobus quidem ille Isaaci filius suavissimis patrem accipiens dapibus [76], ejus in se benedictionem fratri prælatus attraxit. Tum Esau cædem spirantis invidiam fugiens [77], faustis usus insomniis, quæ ad scalam in cœlum protensam spectarent, prosperoque deductus itinere, ac se maternis laribus inferens, Labani filiarum causa labores desudat [78] ; desudat vero curando pecori, ac sibi vindicando ; tribusque in canalium alveis virgis apposi-

[69] Gen. xviii, 1 seqq. [70] Matth. v, 4. [71] Gen. xxii, 1. [72] Rom. xii, 1; I Cor. iii, 17. [73] Hebr. xii, 9. [74] I Petr. v, 4. [75] Joan. xi, 14. [76] Gen. xxvii, 4. [77] Gen. xxviii, 1. [78] Gen. xxix, 1.

Digitized by Google

tis [18], ac sub eorum colore variante aspectum oves ad coitum emittens, plures maculosas facit, quam quæ nullis erant distinctæ maculis : hisque artibus deluso Syro, ac cum solerter sibi parasset substantiam, ita cum uxoribus ac liberis ab eo fugit ; Deique copiis, ac turmis occurrit. Ad hæc cum Deo, qui apparuerat, conserta pugna, cujus etiam nutu mutata appellatione Israelis nomen accepit, cunctis liberatus molestiis, in paternam alacris domum rediit.

Quid vero Gregorius ? Nonne optimis Theologiæ dogmatis divinum accipiebat Numen ; presbyterumque etiam illi invisum funestum Arium gloria superans, divinarum decus benedictionum privilegio accepit ? Nonne hic quoque illius crudelitatem fugiens, ad maternam domum, apostolicam scilicet Ecclesiam commigravit ? Nonne scalam e terra in cœlum, fastigiata, ac quæ virtutibus fabricaretur, prius aspexit ? Nonne per eam, Dei qui illi innitebatur, angelorumque in ea ascendentium ac descendentium doctus est contemplationem ? Quin hic quoque labores desudat, at non ita ut mulierum venustate tabescat ; non ejus gratia pulchritudinis, quæ ad horam floret ; quæ ad modicum delectat, citiusque evanescit ; neque apud Labanum, sed ejus nepotem Moysen : laborat autem, ut duarum ejus filiarum, veteris scilicet novique Testamenti, notitiam perfectam nanciscatur. Ac plane illarum compos efficitur ; primum quidem senioris ; exinde autem junioris. Sic enim forte par erat, ut cum legis prius littera, ac tum cum spiritu, societate jungeretur. Par erat, ut veteris Scripturæ sensum facilem, ac expeditum, nec admodum pulchrum aspectu, atque venustum vere primum coleret ; sicque in eo alte latentem, inque gratiæ Evangelio manifeste proditam, formosam illam ac elegantem rationem (Dei scilicet Verbi incarnationis contemplationem) clare pernosceret, ac diligeret, inque ejus amplexus animi proposito rueret.

His utique duobus testamentis tanquam veris usus conjugibus, filios patri multiplicat. Animi parturiginum in spiritu, Dei promissionum hæredes, liberos procreat. Nec id tantum cura intenta agit, ut suscipiat liberos, sublimiores scilicet ac spiritales ; sed ut etiam mancipia acquirat ; nimirum corpori viciniores ac humiliores. His enim ille pro sui ratione spiritales sibi ac immortales divitias parat. Nam ipse quoque, paucis admodum ac brevi numero creditis, solertiaque ac labore in amplam grege provecto sobolem ; non omnes mercedis loco datos qui revertenti in paternam domum una comites essent, sed electos duntaxat ; nec qui nota carerent, sed qui essent insigniti, in divinas subductos rationes, atque illius signatos thesauris intelligens ; quidnam molitur ? Quin potius quem in sensum provehitur, illius ductu qui non in somnis, sed ipsa vigilia, quæ e re essent ac conducerent, quotidie submonstraret ?

Trium illarum loco virgarum, tribus Deitatis personis in Ecclesiis sermone propositis (has namque palam figurabant canalium alvei), hortansque ad eas animum attendentes pietate fetum uterum gestarent, optimæ contemplationis optimam rationem, salubrem rationem ut enitterentur, præstabat ; quo ad supernas caulas, bono illo Pastore, summeque provido submittente, transirent.

Omnis generis terrenas facultates, quas illi sapientia, virtusque paraverat, sumens ; atque hactenus fidei ope, non ipsa specie angelicarum Potestatum castris humanissime acceptus, id est stipatus ; ac cum Deo homine in spiritu congressus, mensque vere Deum videns nedum nuncupatus, verum etiam factus, per illum ad superna atque paterna tabernacula tuto commeavit.

Hoc Theologo sapientiæ ac prudentiæ efficitur specimen. Virilis hoc animi, fortisque præludio, rem adversus hæreticos strenue gerendam fauste auspicatus, ita se ad perfectiora aspectuque ipso terribilia certamina accingit. Ac sicut pugnacissimi athletæ, non a primo statim experimento fortioribus adversariis congrediuntur ; sed anté pugna cum iis qui debiliores sunt tyrocinio quodam eruditi, majoribusque abunde luctaminibus instituti, ita demum ut cum potentioribus vires contendant, in arenam descendunt. Ad eumdem etiam fere modum Gregorius, primum in patria cum impiis congressus, rationisque adversus eos lucta, ac victoriis fortis pugilis lacertos, ac multiplicem experientiam adeptus ; deinque parentibus felici vitæ exitu consummatis, cum laudatorio sermone, tum justis legitimis perfunctus ; paternoque grege velut in tuta mandra sua ipsius theologia communito, atque pastorum Principi in manus relicto, ipse se ad graviora sermonis causa, atque doctrinæ pericula expedit. Ac velut qui in modico fidelis probatus esset, ad multorum se curam parat. Relictaque Nazianzo, recta ad urbem Augustam iter contendit. Id vero temporis, ingens eam, gravisque hæreseon caligo invaserat atque opplebat ; quæ scilicet, tum aliæ aliis compugnarent, tum veritati infensa vehementius acie ingruerent. Sic enim fere comparatum est, ut vitium atque pravitas, nedum virtuti, sed et sibi ipsa acriter adversetur. Iis autem qui rectam tenebant fidem atrox procella incumbebat ; immensaque undique offusa anxietas, ac consilii inopia erat, cum neminem tuenda doctrina certaminis ducem ac defensorem haberent.

Igitur videre erat velut ingenti immensaque vorágine exporrecto pelago ventos sese alios aliis immani impetu collidentes. Hi nempe lenioribus primum auris afflant, versantque ac circumagunt, paulatim procellam attollentes, ita tamen, ut necdum impactos stridentes fluctus dirumpant. Tum

[18] Gen. xxx, 37.

Digitized by Google

repente turbinis instar utrinque alii aliis ingruentes, atque collisi intoleranda flatuum vi mare tum inflant, tumque diffringunt; assurgente procella ac desidente, interceptisque navibus pariter in altum sublatis, imoque depressis, atque fluctuum immanitate, æstusque submersis.

Similis quædam tum tempestas Constantini urbem invaserat; nequissimis scilicet spiritibus, adversantes linguas, ac mentes alias aliis committentibus; ac cum omnes loquendi immensa prurigine, ac libidine, pronisque molitionibus litibus alii alios diffringere, ac pessumdare superbe connitebantur: si quæ vero pars rectæ fidei addicta in tanta hominum turba reliqua erat, eam vero opprimere ac perditionis alto mergere contendebant.

Nam alii quidem Sabellii Libys confusione susB cepta, nimiaque conjunctione, velutque concretione; nec, quanta par erat, discretione inconsulte usi, Patrem, Filium, ac Spiritum sanctum, nomine tenus honorant; quæ autem his significantur, probro habent, nudasque hæc nuncupationes arbitrati, ac quæ nec vere exsistant, inconsistentem reipsa atque inanem, Judaica singularis principatus opinione, ac impietate, sibi fidem confingunt. Alii Arii dementiæ astipulantes, exque diametro, iis, quos dicebam, pugnantes sententia, pari tamen impietate provecti; quibus illi concretione, hi divisione impii, recti metas excedunt.

Quemadmodum enim priores, qui unam deitatis tum naturam sentiant, tum personam, procul a veritate exerrant; sic et secundi, qui præter ternas C personas, etiam naturæ divisionem, Græcorum errore ac impietate inducant; alienos a Patre efficiunt, qui sunt ex ipso; quin et ipsos inter se alienos pronuntiant: imparibus scilicet, prorsusque indignis deitate gradibus, Filium Patri submittentes; ac Spiritus gloriam Filii claritate minorem, detrahentes; quin potius ipsi se una ac singulari deitate longe abdicantes, extraneis atque absonis opinionibus alii in alios merito incitantur.

Eos enim, qui a medio exerraverant, atque a regia declinaverant (in qua uti virtus omnis, sic et inculpata puraque consistit, ac spectatur fides) omnino par erat, excessibus ac defectibus inhærentes, in nimietatis scirtes incurrere; postremoque D in contrarietatem dissidio, inimicitiasque prorepere. Idque adeo quemadmodum istis, in iis quæ ad trinam Deitatem spectant, ita rursus aliis, in iis quæ ad Dei Verbi incarnationem, aiunt accidisse: cum nempe alii ex Christo duplici natura duos sibi Filios inducendos sentirent; alii in unam eum naturam ex una personæ ratione cogerent: cum par esset illic pariter, atque hic honesti terminis insistentes, tum simul dispescere, tum connectere ac A velut conflare; alterum numero, atque alterum naturæ ratione.

Nam excessus quidem, defectui; defectus adversatur excessui: ambo autem immoderatio sunt, ac improportio, velutque unum accepta vitium, cum ea, quæ ex recta mediocritatis ratione moderatio ac proportio consistit, velut cum virtute pugnant. In eum modum perversa opinio, nedum ut rectæ adversetur, sed ut etiam pravæ contraria sit, ex natura habet. Ii igitur, in ea prolapsi absurda, tum cum aliis alii, tum cum veritate congrediebantur.

In his erant, qui Filio quidem, naturæ cum Patre conjunctionem indulgebant; Spiritum vero, quem a Patris, ac Filii divinitate alienum sentiebant, liberum alii, alii etiam servum blasphemia dictitare B audebant. Aliud hoc pravæ opinionis genus. Apollinarii enim Syri, quidnam aliud vocem amentiam? qui scilicet doceret accepisse quidem Verbum carnem; eam tamen animo ac mente carere dementer assereret.

His utique, aliisque quamplurimis, ac deterrimis opinionibus, ceu sævis procellis immane quantum fluctuanti urbi Augustæ, velut quis optimus gubernator admirandus hic Gregorius a Deo, eoque auspice, incumbit. Ac sicut prius Dominus Jesus discipulis, pelago nocte navi conflictantibus, factus conspicuus, suo statim adventu tumentes comprimit fluctus; ventosque increpans, procellam in tranquillitatem convertit [80]: sic verus reipsa discipulus, ac, quoad licet, imitator strenuus, cum C illo pariter, iis, qui spiritali tempestate jactabantur, apparens, procellæ præcipit, atque in auram [81], ejus fluctibus silentibus, statuit.

At quonam id modo? Hic mihi narrationis vernat amabilis conspectus. Ingreditur Byzantium, non satellitum agmen adducens, sed virtutibus circumstipantibus. Non aurum, non argentum, non æs in zona habens; sed fide, spe, ac charitate, velut mundo præstantiore quam pro mundi ipsa ratione redimitus. Non pretiosas vestes, non mulorum convehendis sarcinis multitudinem; non aliud quidquam, vel exiguum, vel magnum, iis ex rebus quas comportare moris est viris luxu magnificis, ac carnis curam agentibus, inferens; sed Jesu sapientiam ac tenuitatem; cultumque apostolis parcitatem, nudumque ac simplicem ad Evangelium (et, ut ita dicam) imparatam præparationem.

Sic igitur, eoque adveniens apparatu, qualis eum decebat, cui concredita apostolica functio esset; primum quidem apud quosdam necessitudine, quæ secundum spiritum est, conjunctos, hospes agit: id autem ad magnæ Anastasiæ (13) exiguæ domus proximas ædes. Una hæc, quod vili forsan schemate, peneque inutilis videretur, hæreticis neglecta.

[81] Psal. cvi, 29.

(13) Hanc ipse Nicetas egregio laudat encomio; nempe seniorem ac seniore Roma ortam, nec nisi æde illic sacra ac cultu Byzantinam; quo etiam modo auctor vocat suam.

Digitized by Google

fidelium, ac pietatis cultorum exiguo cœtui addicta manserat. Anastasiæ, inquam, illius illustris, ac nostræ; virginis corpore, virginis spiritu ac mente. Anastasiæ quæ olim jam ingens adversus diabolum eximio martyrii agone erecto tropæo, majorem adversus diversas hæreses Theologi opera subinde triumphum revexerit; nempe expugnatis quotquot contentiosiores erant, ac clarissima Orthodoxis asserta victoria.

Etenim exterius aspectabili specie, aspectabili ejus templo (tum quidem invenusto ac exiguo; per ipsum autem decore aucto, ac magnitudine; ipso scilicet quod nunc Theologi nuncupationem sortitum est) insistens antistes; interius autem inaspectabili mentis habitu, ipsi perspicue resurrectioni Christo per Anastasiam incumbens, in ea suos vacillantes fulcit, confractos erigit, nutantes confirmat; ac cum persecutoribus grassantibus vix spirantes invenisset, vitali actu ac potentia adimplet. Recto enim sermone atque doctrina tanquam verissimo tritico bonorum animos esurientes replet; mundissimoque inculpatæ theologiæ pane, longa fame tabescentia pectora cibo recreat.

Josephus quidem ille beatus, fraterna invidia Ægyptiis venditus [61], nec heræ impudicæ præstigiis delusus; sed carcere munito castitatis causa circumseptus; visa somnia solerter dextreque interpretatus, Ægypti universæ princeps, frumentique largitor atque nutritor, nedum unius Ægypti, sed et jam exterorum, inaudiit. Gregorius autem, non ex fraterna invidia, sed Magni Basilii, fideique pernecessariorum hortamentis cedens; quinimo impensioris providentiæ consiliis adductus, non abs scelerata hera tentata pudicitia; palam vero hæreticorum maligne agentium insidiis appetitus, instarque carcerum instructos eorum dolos varios, ac machinamenta incidens, sapientiæque doctrina potioris contritos venantium laqueos effugiens, non unam provinciam, aut urbem; sed per unam, quæ sub cœlo sunt universas, beneficio impartire monstratur.

Ille igitur ejus cibi qui perit; hic ejus qui manet in vitam æternam, dispensator ostenditur, arbiterque magnificus. Atque ille quidem, non corporalis solum, sed et temporaneæ annonæ; idque adeo cum frumenta pretio venderet; hic autem, non solum spiritalis, ac quæ contineat animos; sed et in sæculum largus conviva enitet; uberrimumque, ac sine pretio pulchre esurientibus convivium propositus est. Quanto igitur mens sensu nobilior, tanto hujus illa frumenti distributio, præ illius præstantior, ut mea fert opinio, his, quibus sanæ sint animi rationes, facile judicabitur.

Verum erga quidem domesticos fidei ac necessarios talis cum esset divinus Gregorius, talis semper ad eos habuit: qualis vero etiam erga adversarios enituerit; in quam multos veritatis causa labores ac pericula inciderit; quantis Trinitatis causa certaminibus perfunctus sit, quanam, quæso, sermonis vi repræsentaverim? Quomodo præcipuum quiddam dixerim, nec ita procul consectanda veritate iverim? Quomodo illius res omnes tentans enarrare, non fastidio gravem orationem reddiderim; aut quomodo pleraque volens omittere, non ingenti auditores damno affecerim? Illius plane necessaria vox, atque sententia, ut multa paucis exhibeantur. Illius namque hoc partium, atque indolis, uti sic magnifice atque strenue decertare, ita et certaminum magnificentiam sermonis magnificentia exhibere.

Cum jam igitur pessimi dæmones Græcanica incantatione, ac errore, impurisque sacris, ac omni impietate, divinorum apostolorum munere, ac triumphalibus præliis martyrum, cessissent; sublataque idolorum nefarii cultus caligine, ac vera fidei luce rectum omnem animum collustrante cum deinceps extraneorum opera pietatis cultores bello fatigare non possent, ipsos secum invicem Christianos concitantes; quinimo quidquid in nobis debilius erat errore abducentes, corruptisque sermonibus adversus eos qui præcipua pietate fulgebant instruentes, acri lite, pugnacissimaque excita contentione, alios aliis committunt; fraudeque usi ac audacia, partim quidem suasoriæ orationis artificio rationibus simpliciores dicto sibi audientes reddunt; partim vero imbecillioribus ingruentes, metuque procacitatis perterrentes, impio ipsorum sensui eos submittere conantur.

Quid igitur vir in divinis versatissimus, accuratissimæque Theologiæ infracta columna ac immobilis? Num nequissimorum pravitate minor apparuit? aut eorum omnino grassantium vi cessit? aut quid modicum e pietate remisit? aut illius causa mediocria pericula adivit? Haudquaquam; sed eorum audaciæ, prudentiam opponens; calliditati, vafrisque consiliis, animi præsentiam ac fiduciam; quin potius, fortitudinem adversus audaciam ac temeritatem; prudentiamque adversus calliditatem ac vafritiem educens; universimque adeo virtutem, adversus eorum totam pravitatem infesta acie instruens; sic omnino fudit, fugavitque, ac perexpugnavit, ut potius semitam navis mare secantis, aut serpentis vias super petram, aut volantium aquilarum vestigium [62], ut habet parœmia, videas, quam illorum impietatis sæculo relicta vestigia deprehendas.

Nam illi quidem unum id opus erat ac studium, ut mendacii quidem vim infringeret; veritatem autem propugnaret; atque ut a scelestissimorum dissimilitudine quam alienissimus foret, consubstantialitatis autem opinioni omnino adhæreret. His autem ut ex animo eam excutientes, suo ipsorum errori insisterent; ac quidem veritatis præconi, ut cunctos boni socios pro bonitatis indole habere

[61] Gen. xxxvii, 28. [62] Prov. xxx, 19.

Digitized by Google

percuperet; mendacii autem patronis, ut tanquam perduelle, hosteque uterentur; ac tum illi necem inferre, tum quam docebat rectam fidem, exstinguere tentarent. Quem enim animum absurdæ rationes, aut actiones occupato addixerint, sicque comparatus est ut qua tenetur præsumptione liberari nolit, tanquam infensos reformidat, si qui emendare tentaverint; reprehensionemque vibicis loco, ac plagæ ducens, amarum crudelissimumque animi consilio adversus arguentem exsuscitat atque instruit.

Ac quidem Theologo, divinæ prædicationis sermones prætendebantur; nempe sermones ejusmodi, qui nedum ad veram salubremque Trinitatis fidem proveherent, sed qui etiam Christi charitati per mandatorum observationem (quibus salus ac justitia provenire creditur) adjungerent. Ad hæc, carnis illi culta mortificatio, jugisque oratio, qua animi summa plenaque emundatio; ex qua mentis in Dominum excessus [84], diviniorum illustrationum perceptio, cœlestium splendorum societas; ac demum potiorum votorum adimpletio; quibus Dei verus homo absolutus, ac qui mentis renovatione Christi similitudine quoto quoque die transformatur, non vitæ minus deitate ac magnificentia, quam sermonis atque doctrinæ illustri claritate, iis qui salute digni sunt, salutis exsistit præsidio; Arianis autem, ac qui illis adjutores atque socii erant (porro erant adjutores consciscenda Sancto nece hæreticorum omnis cuneus; novit enim haud raro vitium vitio auxiliari belloque fatiganda virtute, uti dictum est, sociari concordia, quanquam sibi ipsum dissentaneum ac discors est); his itaque inimicitiæ, lites, æmulationes, iræ, ac quæ deinceps magnus Paulus [85] pridem percensuit carnis opera; ac quod omnium supremum malorum est, cædes ipsa accurabatur nihil defunctorie.

Atque hi, primum quidem maleficæ dialecticæ sermonibus tentantes, litigantes, veritatis turrim dejicere molientes; velutque præsidio, qua pollebat sapientia submoti, sermonumque ac dicendi fiducia; ac tanquam duro saxo firmoque ue, viri magni fidei, procaci irruentes audacia, exque imbecillitate abacti, ac impudentia quidem adorientes, præ virium autem exilitate victi recedentes; quin potius contriti, ac velut pulvis vento ac turbine, alti ejus sermonis spiritu, æstiva area excussi ac ventilati; cum absurdissimum videretur novos jam cum eo sermonum inire congressus, qui omni palam sermonis ac doctrinæ vi superaret, lapidibus deinceps tentabant obruere.

Ac sicut homicida Judæorum plebs, Stephano ad eos unum verbum prolocuto [86]; apertos nimirum ipsi cœlos, ac Filium hominis ad Patris dexteram se videre, cum æqualem cum Genitore honorem prolis ferre non possent; continentes aures, moxque surgentes, lapidaverunt theologiæ sacrum A interpretem, Sicut etiam Jesum, qui ante Stephani testimonium, in medio ipso concilio clamasset: *Ego, et Pater unum sumus* [87], surgentes lapidare nitebantur, quanquam fecit is, ut incassum lapides mitterentur: pari ratione Gregorio quoque Deum Patrem, Deumque Filium, ac Deum Spiritum sanctum, unam Deitatem, quæ tribus personis ejusdem substantiæ discrete ac velut dividue una consistat, eximie pro Theologi partibus disserente, immensa rabie acti, ac furore repleti princeps hæreticorum agmen inque illis antistes, tanquam suis eis dogmatis funditus labefactatis, præstantissimum theologiæ interpretem, velut sua opera, vique doctrinæ parem Trinitatis honorem asserentem, lapidibus petunt.

B Quia vero, quam illi male impugnabant deitatem ac dividebant, hæc rite pro ea depugnantem, auxilio fovebat; ac Spiritus illi, qui in ejus spirabat gratiam, aderat: ab homicidarum cum injuria liberat; illæsumque a lapidum grandine servans, ad majora certamina, ac perfectiores coronas præparat. Iidem namque ipsi ea ratione convicti, probroque affecti, ad aliud rursus fortissimum, ut putaverant, prorsusque ineluctabile vertuntur commentum. Nempe variis onerantes criminibus, iisque urbis præfectum, fidei ipsa communione magis credulum ac procliviorem accendentes, cum et accusatores statuissent repente comprehensum Gregorium, pro tribunali sistunt. Atque, o stuporem! o insipientem C sceleratorum aggressionem! Pacifici probatissimus discipulus, ac pacis mitissimus arbiter, seditiosi ac protervi crimen sustinebat; ac qui docendo, juxta divinum Apostolum [88], fidelem sermonem amplecteretur, tanquam qui aliena a fide, ac hæreticis propria doceret, ab impiis calumnia insimulabatur. Stabat autem vir strenuus, velut sodalium cuipiam ac notorum; non quasi tanto magistratui, judicique assisteret.

Quonam modo scite apteque, vel præfecti superbiam, fastumque animi, ac sermonum arrogantiam; aut viri prudentiam ac lenitatem: certamque ad eum ac exquisitam satisfactionem verbis expediam?

Præf. Quid sibi vult, heus tu, quod sic præ- D magnificam augustissimamque civitatem seditiosis molitionibus turbas, cum præsertim extraneus atque hospes exsistas?

Greg. Cui ille: Quænam injuria, quæve adversum nos, inquit, accusatoribus divulgata, rumoreque sparsa seditiosa molitio ac petulantia? Nihil enim mihi ejusmodi rerum conscius sum.

Præf. Quod, inquit, inanibus verbis atque profanis, incompositam plebem ad res novas sollicitas: viderisque mihi turbas ciere, qui imperitorum ac insipientium tibi animos addicas, atque ad seditionem (quæ his facile succendatur) œstro quodam impellas.

[84] II Cor. v, 15. [85] Galat. v, 20. [86] Act. vii, 55. [87] Joan. x, 30. [88] Tit. i, 9.

Digitized by Google

Greg. Enimvero, ait rursus, seditiosæ molitionis, turbæque popularis tantum abest ut ulli ipse sim auctor, quantum qui olim mortui, a vestra civitate ac republica extranei agunt. Olim enim (neque me quisquam arrogantiæ fastusque insimulet) omni sæculi, fluxæque gloriæ claritate spreta ac carnis universis cupiditatibus excussis, solique Christo fœdere adjunctus, ac qui ejus lege Spiritus agi maluerim, ab omni discordia ac rixa mundum meipsum servare contendo; nec solam pulcherrimam pacem solus ego amplector, sed et cunctos totis viribus eam amplecti, cum Paulo [89] hortor atque suadeo. Fore enim ut sine illa nemo videat Deum.

Præf. Quid vero, inquit, quod et aliena, ac pro hæreticis partibus doces? Nonne vobis sufficit fides, cui et magnus imperator astipulatur: omnisque ditio ac civitas assentitur? Solusne fidei novitatem illaturus es, orbemque solus in sententiam tuam pertrahes?

Greg. Nihil equidem novum, inquit, aut ab apostolica fide alienum, vel ipse cogitavi unquam, vel alios docui; sed quæcunque, juxta sacram Scripturam, *audivimus, et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis* [90], hæc sentimus, hæc loquimur: in his permanemus, quæ credidimus, ac nobis credita sunt, scientes a quo didicerimus [91]. Non humanis cogitationum rationibus inconcessa, iisque inaccessa metimur: neque naturam nulla verborum vi explicabilem, ac quam nemo intelligat, dialecticis methodis pensitamus. Neque enim ut quibusdam moris est, præter ea quæ sacris nobis oraculis exposita sunt, contumacius quidquam præsumimus. Omnis igitur qui ex Deo est, nostramque audit vocem, ac quam loquimur veritatem agnoscens: non nobis simpliciter, sed ipsi plane, nostra opera, veritati accedit, eique conciliatur.

Præf. Quid ergo, inquit, videmur tibi non ex Deo ac veritate nos esse, quod vestro consubstantiali non admodum assentimur: neque enim ex Scripturis habemus, ut ei certo assensum præbeamus. Quid vero tibi, qui nec imperatoris decretis consentias, inque tantum opinionis fastum vecors evaseris, nec cum tanto episcoporum cœtu concordiam colas? Num times ne in te ipse grave aliquid ex contentione inconsulte arcessas?

Greg. Decebat quidem, o præfecte (qua mansuetudine, blandaque lenitate respondit Theologus) unigeniti gloriæ non impingere; nec adversus divini Spiritus honoris æqualitatem elatos, illius majestatem spernere: nec denique tanta testimoniorum neglecta copia, quibus Patri honore coæquantur, deterioribus animum opinionibus inficere. Sic enim una fidei confessione, mentisque concordia, tribus sanctificationibus velut sublimes Seraphim, unam dominationem, ac Deitatem laudantes [92], A unum corpus, unusque spiritus Christiani omnes ageremus [93]; jamque adeo non ex alio alii, alioque, sed ex Christo omnes tum nuncuparemur, tum essemus, qui ad unam eamdemque spem vocationis pariter curreremus [94].

Quia vero nonnulli, animi potius pravitate, quam inscitia, si certæ veritati, clarisque testimoniis, ac auctoritatibus obnituntur: puta iis, quæ ad Filium spectant, quod Dei sermo cum esset in principio, erat apud Patrem [95], et Deus erat; quodque Unigenitus, et quod in sinu Patris. *Ego*, inquit, *in Patre, et Pater in me est* [96]. Et, *Ego et Pater unum sumus* [97]. Quod item splendor gloriæ [98], ac figura paternæ substantiæ, id est, imago invariabilis, divino Paulo prædicatus est; necnon B aliis, quibus eadem deitatis natura astruitur. Quæ vero spectant ad Spiritum, quod Dominus est, quod mittit, quod sibi templum efficit [99], ac deificat; quod operari eum sicuti vult [1], ac dona dividere testante Scriptura [2] proditum est; quibus, aliisque plurimis, ejus quoque cum Patre socia, unaque dominatio ostenditur.

Quia igitur nulla tantorum Spiritus testimoniorum reverentia ducti, non horrent creatricem ac effectricem omnium causam creatis accensere; fiuntque creatura nequam, qui omni pudore semoto, naturam omni superiorem dominatu, in servitutem arrogantia ac superbia detrahant, nec ex scipsis hactenus intelligere voluerint, cum animi C interior ratio, atque notio ex mente nulla passione ac fluxione, nulla temporis inter capedine nascens, atque a gignente inseparabilis, quæque item sermonis prolatione ad sensum transit, ejusdem cum mente horum parente naturæ sint; vero etiam propius certa quadam ratione qui ex Patre luminum velut coæterna quædam germina exsistunt, ejusdem merito naturæ cum genitore debere existimari.

Id vero in causa est, ut ipsi ab eorum nos communione, velut qui adversa veritati dogmata inducant, non injuria abscindamus; nec decretis acquiescamus, ac impietatibus assensum præbeamus, ne scilicet parem illis blasphemiæ condemnationem sustineamus, quidquid orbi nunc universo imperare videantur; etsi vulgo videantur episcopi, etsi D sublimes sedes conscenderint. Nobis siquidem, o spectande, imperatores non purpura, sed virtute nobiles atque inclyti: non auro, argento, pretiosissimisque capillis, vel auro compactis curribus, seu magnis exercitibus augusti ac formidabiles, sed fidei sinceritate, veraque ac genuina erga divinum Numen affectione. Episcopos autem non eos omnino habemus, qui sacerdotalibus præfulgent stolis, atque infulis; sed qui velut podere, id est talari, etiam virtute amicti sunt; rectamque fidem velut rationale judicii [3], et veritatem, et manifestationem in pectore, animique precordiis gestant.

[89] Hebr. XII, 14. [90] Psal. LXXII, 3. [91] II Tim. III, 14. [92] Isa. VI, 5. [93] I Cor. X, 17; I Cor. VI, 17. [94] Ephes. IV, 1-4. [95] Joan. I, 1 et 18. [96] Joan. XIV, 11. [97] Joan. X, 30. [98] Hebr. I, 3. [99] II Cor. III, 17. [1] Act III, 2; I Cor. VI, 19. [2] I Cor. XII, 11. [3] Exod. XXVIII, 4.

Digitized by Google

Sic autem animatus, ac cum ita de his sentiam, siquidem ingruentia Trinitatis ergo pericula, ac exsilia, cruciatus, mortem (vitæ scilicet immortalis argumenta) detrectaverim; tum vero reipsa innumeris me dignum mortibus ac periculis existimaverim.

Aiunt præfectum, his ex eo auditis, viri sapientiam mira quadam ratione virtuti contemperatam admiratam esse: sicque adeo plebem pietate commotam, ac divina victam prædicatione, ut ingentem clamorem extulerit, ac nedum theologiæ nomine beatum prædicaverit, verum etiam illic primo Theologum appellaverit. Sic nimirum prorsus theatrum ceperat; sibique judicium (auditores scilicet) addixerat. Ac Gregorium quidem cum reverentia domum remisisse; accusatores vero tantisper objurgasse, ut qui ad causæ momentum arguendo viro nihil attulerant. Hinc etiam ille, ut divino proditum eloquio est, majorem [4] in plateis agebat libertatem, fidentiusque palam loquebatur. Omnis enim animus, cum certamina necdum adierit, plerumque formidare, seque pugnæ subducere; lucta autem defunctus, auctusque victoria, fortiter ac strenue amat agere.

Homo sane illius Ausites ac beatus Jobus, præ virtutis præstantia invidiosus diabolo redditus, illique postulanti traditus, liberis quidem, omnique prius substantia nudatur; tumque etiam pessimis corpore ulceribus cæditur [5]; ad hæc vermium tabo, acutisque amotus doloribus; ac, cum uxore dementia loquente, atque amicis imprudentius, nec pro rei indole consolantibus usus, nec minimum emollitus esset, vel ullam prorsus Deo stultitiam dedisset, magnifice claroque præconio in fine certaminum celebratus est; ac, quod omnium præstantissimum, illius voce prædicatur justus, qui e turbine atque nubibus illi respondebat. Hic autem, nulla mala æmulatione, atque livore ablata substantia, sed Christi lege erogata in pauperes omni facultate; nec decem duntaxat confertim, unoque momento corporalem liberorum perpessus interitum, sed innumerabilium animi labem tabescentibus dolore visceribus sustinens ejus, qui expetierat, ira cæditur; nec vero solum corpore, quin potius medio ipso pectore, atque animo duriore plaga afficitur. Tentator enim velut armis, atque jaculis, nequissimorum dentibus, linguisque, velut acutis usus gladiis, hæreticorum loquendi licentia, atque pruritu continue tanquam mucronibus, ferit; percutitque blasphemiis animum; atque eorum opera, qui simulata fide, amicitiam profitebantur (in quibus etiam fuit Maximus Cynicus; cujus pro Cynica indole supercilium, morumque impudentiam, ac insidias, velut cunctis notas, dimittam) omni, ut verbo dicam, machina, ac arte commode, incommode admota, qua ille fulgebat, veritatem redarguere, sibique eam vindicare tentat actionis necessitudine, ac pro similitudine. At Gregorius (quippe qui non nesciret ejus cogitationes) admirandam adversus omnia patientiam opponens ac longanimitatem, haud secus ac inturgentes spumas, decumanos injuriarum fluctus elidit: sed ei administrorum invidiæ omnem malignitatem sinistraque molimina convellit. In fine autem ea, quæ in censu erant, non duplicia recipit, sed multis partibus auctiora, velut scilicet bonus ille servus, accepta potestate super decem civitates, quinimo instar fidelis ac prudentis œconomi [6], ipse quoque (nec magnum dictu,) omnibus quæ sunt Domini sui præpositus. Minime autem prædicatur justus, sed efficitur: Theologus autem tum efficitur, tum magnifice prædicatur.

Hinc Trinitas, haud secus ac lampas trino fulgens lumine, eximie in eo accensa, non jam silentii modio premi sustinebat: non jam ad eos indulgentia utendum arbitrabatur, quorum imbecillior erat animus; sed sicut lucidissimus iste sol, jam terræ solutus sinu, inque horizontem terra superiorem micantibus radiis tantisper prominens; hactenus quidem summos montium vertices sensum luce perfundens, densa tenebrarum ad terræ cava contrudit: paulatimque promovens, omnino caliginem dissipat atque dispellit universumque orbem terræ mundi communi luce ubertim impartit; nisi quid ex eorum genere est, quæ noctu pascuntur, nec solis radios ferre possunt; sic nimirum comparata, ut lucis excellentia eorum non tam illustretur visus, quam deteratur; aut propter meatus inferendæ luci non idoneos, nec satis explicatos ut splendorem recipiant; cujusmodi lustra subit, ac petrarum specus. Sic quoque Gregorius; quin potius quæ in illo velut orbe solis rutilo quiescebat Trinitas, primum mente sublimiores illustrans, tumque omnem animum luce dignum amabili scientia replens, ferinum omne pectus, sensumque affectus a ratione alieni alumnum terræ abditis obscurum tradit: nempe non ferentem divini radii spiritalem illustrationem; atque ideo divinam repellentem lucem, quod vel malo naturæ genio, vel animi pravitate, excellentiam bonitatis suscipere non possit.

Ergo civitati quidem, inque ea agentibus, atque civibus, quæ in Gregorio erat trini solis exoritur lux; provinciæ autem, ac quæ extra sunt, illius destituuntur luminis claritate? aut vicinis quidem, nec longius dissitis theologiæ splendor illucet, ad eos autem qui procul remoti sunt, ac extrema terræ occupant, sermonum gratia non attingit? aut pervenit quidem etiam ad illos, obscure tamen? aut clare quidem, at non firmiter, et ut perenne? Haudquaquam; sed cuncta simul purgat, illuminat, perficit. Purgat quidem hæresis piaculo, eos qui ignorantia olim tenebantur; eximiæ ac cœlestis prædicationis divinis sermonibus, illuminat; augu-

[4] Prov. I, 20. [5] Job XII, etc., 42. [6] Luc. XIV, 17.

Digitized by Google

stissimis divinissimæ naturæ ejusdem conjunctionis radiis concilians, perficit.

Non me latet eo provehi orationem, ut, qua excurrit prolixitate, jam nauseæ fiat; quamobrem duplici distrahor affectu, hincque inde studiis secor. Nam metus quidem ne plerisque molestior, ac decori inscius videar, sermonis mihi impetum inhibet. At quid patior? quippe etiam alias eum remittere non sinit, qui cogit amor, vimque facit : totumque peritus expugnans, sibi palam addicens. Is namque Theologi tum sermonum magnificentiam, tum divinam morum præstantiam longiore verborum ambitu exspatiantibus comparationibus clarius animo suggerens, ut in eis mente immorer, ac plura loquar, evincit.

Esto igitur, etiam cum Mose pro virili nostra magnum Gregorium diligenter comparantes, hinc quoque antistitis præclare gestorum amplitudinem consideremus. Mose, inquam, illo, qui sancta quidem Abrahami radice germen progenitus sit, metuque Pharaonis infans in fluvio expositus; ac Pharaonis filiæ visus elegans, in filium palam adoptatus fuerit : quique adeo hac ex causa omnem Ægyptiorum scientiam doceatur, nec tamen cognatorum dedoceatur amoris a natura vim. Idcirco, quod educantibus haud satis æquus, exque animo affectus, deprehensus esset, se fuga proripiens, atque ad Madian montem transiens, illicque uxori legitimis copulatus nuptiis, pecudum pastor effectus sit; seque rerum contemplationi impendens, quantum homini videre concessum est, in rubo Deum viderit.

Is rursus in Ægyptum cum signorum virtutibus missus, Ægyptiacique animi duritiem expugnans, multiplici prorsus eos verbere ac plaga affligit, inque brachio excelso populum suum liberat : ac quidem ab Ægyptiaca morositate redimens; ignisque columna, ac nubis ducens, eorum in terram promissam ductorem agit. Tum, mare Rubrum divisum, siccis eis vestigiis iter explicavit : idemque rursus in seipsum confusum, persecutoribus interitus simul, ac sepulcrum fuit. Hinc rupes dirupta, flumina profundit; lignumque aquarum sanat amaritudinem : ac quidem firmamentum aviculas pluit sicut pulverem; cœlo verum panem, spisso imbre, demittit : atque extensæ manus, innumera fugant hostium millia; Deique justa sententia, populum murmurantem vicissim neci tradit.

Quod omnium maximum, maximamque habet admirationem, ascendit in montem excelsum solus, dierumque quadraginta jejunio corpore mundatus, animo expiatus, tremenda Dei coram animadversione, præstantiorique in specie iguis apparitione, atque vocibus, ac tubis, tanquam in symbolis, dignatur : lapideisque tabulis inscriptas leges accipiens, atque varios illic sacrificiorum ritus edoctus, veri quoque tabernaculi figuram ex umbratilis forma ibi contuebatur. Illic candelabrum et mensam; illic aras et arcam, aliaque cœlestium similitudine assumpta, figuræ ratione vir Dei conspectu usus serio contemplabatur. Hæc vero tribulibus tradens, ac sacerdotium quidem Aaroni, germano corpore, germano spiritu præbens; ducis autem præfecturam Jesu famulo concredens, omnique operum ipsius ministerio ex consilii divini rationibus expleto, sic vitam caducam, mortique obnoxiam deponit.

Sic quidem Moses; isque (ut paucis complectar) ejus instituti vitæque rationis modus fuit. Quid vero Gregorius? Nonne sacrorum parentum, sacratissima proles eluxit? Nonne is quoque sæculo tanquam fluvio expositus, Spiritus quidem signaculo fiscella communitus est[7] : sæculari autem sapientiæ elegans, dexterque indole visus, atque in filium ei adoptatus, in ea eruditur, atque præparatur? Num illius sensum humilem ac superstitionem lubentissime fugiens, sublimiori contemplatione, ac magis e pietate usus est ad sapientiam mundo superiorem?

Non commigrans velut Moses ad montem Madian[8], sed sacræ animi tranquillitatis, ac imperturbationis verticem conscendens; nec sicut ille, mortalem sibi conjugem assumens, sed perfectæ sapientiæ amore incensus, ejusque gratiarum corona eximie ornatus; nec pecudum rationis expertium, sed ratione vere utentium probatissimus pastor effectus, si quis alius mortalium Invisibilem videt[9]; ac revelata facie contemplatus Domini claritatem, tum contemplatione[10], tum potentia repletur, atque in istam mittitur Ægyptum. Mittitur vero ut populum Domino peculiarem acquireret; atque a caliginosa hæreticorum ignorantia liberatos, ad lucidam in fide viventium veritatis hæreditatem transferret.

Virga quidem a Deo minime in manus tradita[11]; quin ipse potius virga virtutis efficitur divinitus missa. Virga utique, non quæ in seductorem serpentem transformetur[12], sed quæ in formam Christum referentem, ac mentem immutetur : non quæ aquam potabilem in sanguinem potui inutilem vertat[13], sed quæ potabili doctrina, salsam eorum abstergat. Non quæ ingruente reptilium copia, eaque edacissima adversarios confringat[14]; sed quæ efficacibus vivisque sermonibus durissimam mentem atque superbam velut flagello cædat; aliis quidem vulnus ac plaga tumens, non suapte indole, sed illorum morositate, qui omni ulcere insanabilius invidia vulnerati ac fœdati essent[15]; aliis consolatio bona, fulcimentum ac gratia. Ac quidem aliis, instar grandinis, ignisque ingruens, tum densitate sermonum, tum divinorum igne sensorum, contumacium animos consumebat[16]; aliis

[7] Exod. II, 3. [8] ibid. 15. [9] I Tim. I, 17. [10] II Cor. III, 18. [11] Exod. IV, 2. [12] Exod. VII, 19 20. [13] Psal. CIV, 29. [14] Exod. VIII, 2; XVII, 21. [15] Exod. X, 3. [16] Exod. IX, 25.

Digitized by Google

velut ros e cœlo leniter stillans, sensibus ut florerent, præstabat : atque aliis quidem tenebræ palpabiles prostabat [17] ; aliis lux mentis sancta, ex luce, quæ omni major sanctitate est, abunde effulgebat : quin potius, qui lux cunctis vera tum fieret, tum esset ; aliis quidem illustrandi vi pollebat (iis scilicet qui suæ mentis oculo ab ejus fulgoribus minime abhorrerent), aliis obscurandi, qui propria mentis debilitate veram claritatem obtueri non possent ; qui lucem quidem, ut inimicam refugerent ; tenebras autem tanquam suavissimas sibi deligerent. Ac aliorum quidem mentis rationum ac actionum primitiva, argumentis confutans exterminabat [18] ; aliorum autem incontaminatas in Christi sanguine animas conservabat.

Idem ipse ignis columna ac nubis efficitur [19] ; peccati caliginem dispescens, virtutisque laborem refrigerio temperans atque leniens ; velutque nubis rore, Paracleti consolatione, spiritalem Israelem levans, atque ad supernas mansiones traducens ; ac manu quidem excelsa sæculi mare illi scissum, innoxie transmittens ; eos vero qui dementi ac furenti in eum impetu, omni apparatu insequebantur, in eo suffocatos relinquens, purissimo ipse salvandorum cœtui, cum magnifico virtutis commeatu, ad beatas salutis sedes ductor præibat.

Fit petra [20] ; revera enim spiritalem petram [21], non sequentem, ipsique comitem, sed in eo manentem, Christum vitæ latices manantem, habebat. Lignum quoque efficitur, potui inutilem [22], atque amaram hæreseon doctrinam, in rectæ fidei dulcedinem mutans. Manibus autem non interdiu extensis, ac quæ graves deprimerentur, aliorumque opera sustentari deberent ; sed mente in Dominum jugiter sublata ac excedente, tum verum suffulciebat Israelem, tum verum fundebat fugabatque Amalec [23].

Alit autem, non pane qui prima luce e cœlo pluens, plusculum ascendente sole mox colliquescat [24] ; nec avium carnibus immensa copia imbris instar depluentium, sed sermonum abundantia atque vi ; tum nempe magis spiritalium ac divinorum, eque sursum, atque sapientia quæ de sursum est, subministrante suppetentium ; tum corporalium magis ac naturalium, ex terrena, ac quæ sæculi usu comparatur, intelligentia, mentisque solertia illi collectorum [25]. His igitur, qui recti ac fideles essent, tum alebat, tum recreabat ; qui autem murmuratores, ac Deo detrahebant, eos miserabili ac deplorandæ morti tradebat.

Non in montem (terræ scilicet, qui in sensum cadat, tumulum) per breve tempus secedens, Deique illic usus colloquio [26], turbis se rursus legislator permittebat ; sed suprema theologiæ conscensa specula, non dierum quadraginta, sed jugi jejunio ; A præstantiorem quam pro sensus ratione Dei visionem nactus ; non fragore mugientibus vocibus, tubisque aerem vi percutientibus, vehementiusque auribus insonantibus ; sed sine strepitu, atque leniter, et leni ac quieto Dei Spiritui colloquens, illique congrediens, ac silentio magnas sublimium decretorum voces percipiens : non tenebris ac caligine obducto corpore, sed supra quam ignoti incomprehensionis notitia obtecto : non procellis ac turbine ventisque flantibus, sed divini Spiritus mollioribus auris perflantibus ; non cœlestium imagines, ac figuras, nec veritatis obtuetur umbras, sed ipsa sacratius docetur cœlestia, ipsamque clare veritatem cernit. Symbolis enim, ac umbris Mosi conspectis ad ea quæ vera sunt intelligenda usus, B ac per ea ad ipsum clare legislatorem devectus, vere gloriam contuitus est, nedum posteriorum Dei (quibus a Deo secunda, illoque auctore condita obscure significantur), verum etiam (ni audentius loquor) anteriorum [27] ; ipsius, inquam, exsistentia præeuntis supra quam ignotam infinitatis notitiam. Vidit autem Dei claritatem, non brevi temporis morula factam conspicuam, citoque abscedentem, sed quæ semper ita consistat : nec velut ille, in petræ protectus foramine, sed in unigenito Verbo paternam contuens gloriam, in Filii Spiritu eximie Filio circumfulgetur. Vidit quæ per tabernaculum, inque illo reposita vasa mystice significabantur ; quin ipse potius vario virtutum cultu insolubile se C tabernaculum Deo exhibens, etiam arcam animum suum reddidit : arcam scilicet, non quæ haberet urnam auream [28], sed quæ cor auro rutilum, panem illum cœlestem gremio continens. Non quæ virgam amygdalinam, quæ floruerat, lapideamque ac fragilem tabulam ; sed quæ expolitam mentem ac inviolabilem, vereque Dei digito scriptam, contegeret.

Idem pariter candelabrum septem habens lucernas constituitur [29], qui scilicet septem Spiritus donis Ecclesiam illustret. Constituitur et mensa, panem illum summe mysticum probe esurientibus appositum habens [30]. Constituitur etiam altare, nedum thymiamatum, velut suavissimos suffitus, precum jugiter hostias submittens [31] ; verum etiam holo- D caustorum, pietate pingues animas sacrificii ritu in ipso faciens [32].

Idem quoque magnus pontifex effectus, non unctionis oleo caput barbamque diluitur, sed Spiritu exsultationis mente ac animo sanctificatur. Nec variis tunicis, terrena e materia contextis perornatur, sed virtutum varietate, animi tunica varia induitur ; ac velut Aaron illo tintinnabula [33], concinnum apostolicæ sapientiæ sonitum assumens, ita sanctificationis sacerdos, atque hostiæ novæ sacrificus non per sanguinem, sed per spiritum fa-

[17] Exod. x, 22. [18] Exod. xii, 29. [19] Exod. xiii. 21 ; xiv, 19. [20] Exod. xvii, 6. [21] I Cor. x, 4. [22] Exod. xv, 25. [23] Exod. xvii, 11. [24] Exod. xvi, 14, 13. [25] Jac. iii, 15, 17. [26] Exod. xix, 3. [27] Exod. xxxiii, 23. [28] Hebr. ix, 4. [29] Exod. xxv, 31. [30] Isa. xi, 2. [31] Exod. xxv, 23. [32] Exod. xxx, 1. [33] Exod. iv, 27.

Digitized by Google

ctus est. Non enim ex umbræ rerum, sed ex veritatis ratione; nec juxta ordinem Aaron, sed qua ratione divinus Paulus, regni Evangelio defungens; ac, sicut magnus ille pontifex Jesus Christus pro suo populo victima factus, precesque offerens, non semel in anno in sanctis sanctorum versabatur; sed incessanter spiritali atque cœlesti altari propinquans, inde nobis salutem operatur.

In eum modum, nedum Moses Theologo exemplum efficitur, verum etiam Aaron: in quod aspiciens, quantum veritas umbram ipsam figura designantem præcellit, tantum, arbitror, illis illustrior ostenditur ac perfectior. Quid vero? Qui sic horum imitatus vitam, adeo iis superior clariorque eluxit; num a sequentium prophetarum atque justorum imitatione defecit? aut alios quidem aliis virtute claros imitatus est, non item alios? aut omnes quidem, aliquo tamen præripiente palmam, ipsumque superante? aut paribus modis virtutem gessit? aut exiguo a se intervallo, proximeque secundas virtutis referentes illos reliquit? Minime gentium. Qui enim Moysen prophetis omnibus, ac iis qui leges tulerunt, longe præstantem, adeo antecellit; quanto magis reliquos abundantia magnificentiæ gratiæ superabit? Verum ad ea quæ continua serie ad ejus vitæ rationis monumentum spectant, operæ pretium iterum orationem reducamus.

Interim Gregorio hisce impenso, ac dum errantes quidem oves reducit [36]; quærit autem quæ perierant, ac contritas alligat, uti sacræ prophetiæ verbis proditum est: virentibusque collocat pascuis, ac veræ refectionis aqua educat [37]; omnique (tum quæ ad actionem moresque, tum quæ ad fidem pertinet) tanquam herba lethifera atque noxia, ipsas iniquitate arcens, super semitas ducit justitiæ; ac lege sancit, non temporaneam corporis emundationem, sed sensus carnis mortificationem; neque ritum quo immolandæ animalium victimæ, ostendit; sed Spiritus vivificationem, quæ per fidem exsistit; ac velut sagittis solertissime Anomœorum corda ferit, velutque lucidissimis radiis, sacrosanctis doctrinis suis, electis lucem prætendit; de repente solvitur ruitque tyrannis, ac legitima imperii potestas designatur; ac impiorum quidem potestas penitus eliminatur, piorum autem reliquiæ fiduciam sumunt; hæreticorum merito supercilium detrahitur, Deique populo cornu salutis suscitatur [38] atque exsurgit, imperator clementissimus, malorumque odio propensissimus. Is, duo optima secum constituit; ut nempe, qui trinam monarchiam evertere viderentur, probrum honore commutantes everteret; qui autem pari honore, naturam honore parem, atque æqualem supra quam honorarent, atque colerent, honore exceptos erigeret, atque eos qui sedes vi inscenderant, spretim submoveret; injuste autem Ecclesiis submotos, locis propriis restitueret.

Porro ut auspicatissimo exordio delatum imperium iniret, duo hæc ut exsequatur diligenter enititur. Quænam illa? Ut nempe œcumenica synodo Nicææ Patribus decreta confirmans, quæ succreverant hæresum novitates exstingueret, litesque ecclesiasticas dispelleret. Hæc Magni Theodosii prima consilii ratio; ut autem Gregorium in Constantinopolitana sede collocaret, id illi secundum opus, nihil priore impar, aut quidquam segnius curatum.

Gregorius autem, qui animum omni superiorem ambitione haberet, paternisque visceribus erga gregem affectus esset, concessam quidem Ecclesiam libentissimus recepit; inire autem sedem, hactenus differebat. Postea tamen, vi quidem, at cessit nihilominus episcoporum votis, cum aliorum plurium, tum Antiochiæ præsulis; magni scilicet illius Meletii, qui multa pridem ac strenua sanctæ Trinitatis causa fertur desudasse certamina. Hujus divinis judiciis, probique imperatoris id enitentis vi, ac fidelium civium adactus obsecrationibus; quin divinis potius obsequens nutibus, ad celsam, pro antistitis munere prælationis sedem, evehitur. Lucerna super candelabrum sublimis collocatur; ac prædicator, speculam sublimiorem aggreditur. Quid vero? an quæ præstat regibus ut regnent super terram, ac tyrannis ut dominentur terræ [39], beata Trinitas, suscitatque de terra inopem, ac de stercore elevat pauperem [40], non etiam probatissimum famulum, ipsisque rebus perfectissimum præsulem, in pontificia sede collocaret?

At nemo illegitime, contraque ac sacra Ecclesiæ regula statutum est, ad tertiam eum arbitretur transferri sedem. Nam neque ea res translatio est, sed electio, primaque ac unica in urbe augusta pro episcopi dignitate, atque munere sedis collocatio. Nam quod primo Sasimis, uti dicebam, præfectus est, id solum promotionis causa fuit, cum neque sedem receperit, nec omnino illic ordinaverit, ullamve mysticam initiationem pro antistitis partibus celebraverit; quod nempe viculus ad sustentandam episcopalem sedem esset omnino ineptus. Nazianzenam autem cathedram quondam curavisse, cum pater illius episcopus esset: at non ejus creatum esse episcopum, aut sedem illam unquam suscepisse. Solum autem Patris hortatu ac jussu, ut sacri ministerii defectum impleret, sic Ecclesiæ curam suscepisse, ut senectæ fulcrum, ac paternæ imbecillitatis sustentaculum audiret. Ita vero se rem habere, etiam ex iis perspicuum est, quæ ipse ad Gregorium sibi cognominem scribit (14). *Inter omnes etenim constat me non Nazianzi, sed Sasimorum antistitem creatum fuisse; tametsi in patris reverentiam, et eorum, qui supplices hoc a me con-*

[36] Psal. xliv, 8; Hebr. i, 9. [37] Eccli. xlv, 10. [38] Ezech. xxxiv, 4, 5 seqq. [37] Psal. xxii, 2. [38] Luc. i, 69. [39] Prov. viii, 15. [40] Psal. cxii, 7.

(14) Epist. Billianæ edit. 42.

Digitized by Google

tenderunt, ad breve tempus, quasi hospites præfecturam suscepimus. Quod igitur pater mortalem vitam divina commutaverat, vacantem jam inventum divina Spiritus gratia, vitæque ac doctrinæ humana majore præstantia postea clarissimum effectum, in urbis augustæ solio quantum oculis conspicuum erat, constituit; quantum autem animo aspectabile, orbis terrarum bonum Pastorem, magnumque antistitem præficit.

Operæ pretium autem ut nec ipsum ineundæ sedis taceamus modum. Postquam enim divinum illud ac salutare, præceptum atque decretum pervulgatum est fore Theologum in sede collocandum; perinde vero ac dicas, quam is Trinitatem Deum prædicabat; videre erat universam propemodum simul creaturam, illius sublimationis ergo ac provectionis secum ipsam moveri. Tunc enim, arbitror, cœlorum virtutes omnes, mente, immateriate, inaspecte, præeuntes, sequentes, stipantes, pro sacro divini præsulis ingressu jucunde applaudebant : omnes profanorum dæmonum turmæ, quotquot aeriam regionem circumeunt, ac quotquot locum terræ viciniorem adeptæ, hoc sibi studium ponunt ut hominum genus seducant, inferna festine latibula subibant, cum micantia divini Spiritus fulgetra non ferrent. Omnis vero piorum civium cœtus, fideli imperatori ex fidei pietate comes, monumentique maximi festivitatem antistitis ingressum ducens, splendide ovansque in sacram pariter ædem irrumpebat.

Vidisses igitur illic populi universi plausus, victoriæ cantica; ac quibus Deo, quibus imperatori grates exsolverentur. Vidisses viros, feminas, senes, pueros, servos, heros, hominum ætatem omnem, omne instituti genus qui solitariam, quique vulgo tritam vitam agerent, sacerdotes ac laicos, ex omni ferme hominum, quod sub cœlo est, genere, haud secus ac fluctuum eruptionem, confluentes, influentes, præeuntes, occursantes, impellentes, in adversum pellentes ac qui pellerentur, gaudentes omnes, omnes gestientes, jucundo omnes animo, bonumque certamen certantes. Ne quidem virginibus fas videbatur ut sacro illi spectaculo deessent. Ac vere hæ, honesta gravitate opertæ, sacra festive septa invadebant. Cunctis certamen erat, piaque contentio, alii ut antistitem prope accederet; alii, ut iis qui prope accedebant e vicino succederet; alii, ut vel eminus, ingressus videret, velut hinc quoque commodum aliquid percepturus esset. Animus enim fidei sensu, ei qui creditur mente conjunctus, dum vel ejus umbram procul speculando adverterit, cupiditate agitur, gestit, omnique studio ad ipsum contendit : ac velut quodam majoris amicitiæ stimulo, conspectu usus, corpore etiam, ut ita res ferat, enititur amato conjungi.

Non sic Judaicus olim populus circa templum Hierosolymitanum, Salomone dedicationem illius celebrante [41], frequens confluxit; nec sic plena ante eum uno totius populi conventu Davidi coacta celebritas est, tum, cum arca ut quiesceret locata fuit atque deposita, ac in illo ingressu conflatam ferunt [42]; nempe Gregorio sedem adeunte. Iis quidem qui recta fulgebant fide, talis quidam cursus ac alacritas erat; at neque hæreticorum agmen a communi illa populi glomeratione aberat. Aderant autem, atque alii quidem intus animo invidia dissecabantur; nec tamen pravitatem in lucem proferebant; alii more canum in rabiem acti, jam cædis avidi irruere, atque necare incitabantur; sed Dei occulta manu, cunctaque conservante, furens ille eorum impetus inhibebatur. Atque illi quidem insidias, strues, turbas ac seditiones, innoxiique sanguinis effusionem animis cogitabant; Trinitas autem (quippe boni amans) defensorem suum ac propugnatorem, ab omni tutum nequitia servabat.

Vidisses illinc utrinque congressiones fieri, pugnasque committi, Anomœis scilicet, tanquam ad ipsos spectantes, Ecclesias vindicantibus (iis enim qui longiori tempore possederint, vel si injustissima possessio sit, haud raro ex continua solummodo detentione, hominum judicio rata fides succurrit); Homousii autem defensoribus easdem mordicus retinentibus, velut qui recens Dei nutu, piique favore imperatoris, Theologo optimo præceptore, ac testatore, ceu legitima hæreditate illas adepti essent.

Vidisses illic sacrum illud melos reipsa præstitum, nempe, justi quidem cornu exaltatum in gloria; peccatores autem videntes, et irascentes, et stridentes dentibus, ac tabescentes; eorumque periisse desideria [43]. Non enim futurum erat ut in longum tempus falsitas reluctaretur ac obsisteret, neque ut veritatis adversum se aciem ad extremum sustineret : sed sicut hiberna tempestas, sive brumale frigus, procul adhuc morante sole, atque australem versante viam, late viget, omnemque constringit naturam, ac premit : illo autem rursus ipsas jam ad aquilonem deciviores detegente partes, atque æstivum gyrante solstitium, clarioresque ac mora firmiores radios immittente, incalescit, spiritusque ac vitam resumit, quidquid in rebus est, vereque lætius dilucente, bruma facile, frigusque exolescit ac dissolvitur, inque internos secessus atque latebras vicissim cogitur. Eodem fere modo, gravem illam hæresum, ac quam molestam caliginem, atramque tempestatem, haud secus ac crassissimam hiemem, nubemque Ecclesiis affusam, ac piorum prementem corda, Gregorii sermonum radios, velut e sole, Christo in eo manente promicantes; clariusque ac lucidius effulgentes dissolvisse ac consumpsisse; atque Ecclesiæ firmamentum in statum diei fulgoribus lucidum, ac pacis claritatem transmutasse.

Hujus vero certum argumentum, ac conjectura,

[41] II Par. VII, 8. [42] II Reg. VI, 1. [43] Psal. CXI, 9, 10.

Digitized by Google

quæ ante sacrum illum ingressum in aerem effusa densissima caligo ac obscuritas est. At ubi Ecclesiam ingressus est, universa civitate ac imperatore una comite, omnique Ecclesiæ cœtu decantante laudum cantica, ac divino antistite in sede collocato, cunctorumque vultibus præfervido lacrymarum imbre perfusis, compunctis scilicet omnium animis, nec tantam beneficii vim siccis oculis suscipere valentibus; ubi denique clamor, gaudium, commistaque tristitia ac supplicatio, universi populi gestu, habitu oreque erupit; solvitur statim densissima illa nox ac tenebræ; luxque splendidissima confertim effulgens, hæreticorum quidem spes in obscurum trudit, piorum autem exceptis corporibus etiam animum claritate perfudit, exsuperante mœstitia in jucunditatem nimium quantam cedente, atque conversa. Sic nimirum Dominus, quemadmodum eos, qui ipsum clarificant, claritate augere, sic qui spernunt, spernere consuevit.

Admirandus quidem Jesus, Israelis belli dux Mosis loco creatus, siccoque vestigio cum omnibus copiis Jordane transmisso [45]; atque adversus gentes regesque fortissimos instructa acie, belloque comparatus, sic incruenta victoria evertebat quidquid incurrisset, ac par erat everteret, ac pessumdaret, quem Altitissimi dextera cum primis protegebat. Unico tubarum clangore, robustissima concussa mœnia corruebant: tumque urbes integræ, civiumque omnis conferta multitudo exscindebantur: bellicosissimi reges impressione facta, nedum armis, sed et cœlo lapsorum lapidum instar grandinis imbre cædebantur [46]; quin et ii, præeuntium vesparum aculeis [46], dire pungebantur. Quodque majus ac insolentius, sol stabat, luna inhibebatur [47], ipsumque cœlum Israeli aderat belli subsidio adversus insipientes depugnans. His Dei providentia curaque excisis, eorum substantias ac facultates in funiculo distributionis, per manum Jesu, eorum terram, ac quidquid ditionis fuerat dividentis, partibus adibant.

Gregorius autem veri Israelis sacra præfectura concredita, velut amne rapido glomerantes aquas, prolixas stulte impiorum nugas innoxie transmittens; quod et ipse excelsam manum valide protegentem haberet, tanquam civitates ac oppida, illegitimas hæreticorum sodalitates cœtusque, clarissime sonantibus suæ theologiæ tubis, repente solo allidebat, fortesque blasphemiarum patronos, ac antistites, tanqnam saxorum ictibus, densaque grandine, cœlestibus sensis confringebat; velut denique multo vesparum examine, crebris sermonum suorum aculeis saucians, alios quidem omnino perimebat, quotquot scilicet longe maxima temeritate acti, præfracte cum Deo pugnare audebant; alios vita donabat potiori, quotquot nimirum veritatis decretis pari credulitate subm.ittere animo, operæ pretium ducebant.

Sol et luna, oculis quidem conspicua, haudquaquam cursu inhibita sunt. Quorsum enim? at qui mente sol intelligitur, non semel, sed in perpetuum, sublimi ejus menti, ac cœlum pervadenti assistens; quin et ejus sapientiæ quæ sæculi usu præstatur lucidissima specie velut lunæ jubar effulgens, victorem adversus Dei hostes, ac triumphatorem facit: quibus neci datis, quam possederant terram, nempe Ecclesiam, possessione adit.

Possidet, inquam, aditque hæreditatem, non quæ diffluat, atque facile dilabatur; sed stabilem, atque ad futurum sæculum commigrantem, nec eam duntaxat quæ in terris, atque oculis conspicua est; sed per eam, ad cœlestem Jerusalem, liberam illam [48] (primitivorum scilicet Ecclesiam [49]) transiens; non solus ipse, sed cum cœtu, turbaque ipsi comite, pro rata cujusque laborum ratione, patribus ascriptas incorruptas sortes possidendas consequitur.

Melle ac lacte fluere terram promissam, Scripturæ sacræ testimonio proditum est [49*]; Gregorii autem, mel quidem, theologiæ dulcedo; lac autem, doctrina jugi latice manans. Vel mel quidem, virtutis operosus labor, quem animorum cultori instar apis argumentosæ, laborisque tenacissimæ abunde suppeditabat; lac vero, largissimus, ac qui maxime nutriendo esset, sermonum latex. Iis enim, optimis divinissimisque rationibus commodum Ecclesiam regebat.

Hæc ille ante adeptam sedem, hæc post etiam adeptam, studio agebat. Non enim requiem laborum, sed accessionem curarum, angorem, sollicitudinem, ac laborum exsuperantiam, præfecturam ducebat, unam vero animi jucunditatem noverat, discipulorum pietatis rationibus profectum; unam corporis refectionem ac laxamentum, secessum ad loca ab hominum usu ac consuetudine remotiora; in seipsum conversione, animi rationum diligentiam ac curam: qua nimirum mens illi ad altissimas assurgens contemplationes, unam Paracleti lubens habebat consolationem; reliqua autem animi oblectamenta, ac corporis relaxationes, crassioribus atque ad corporis rationes magis comparatis, projiciebat.

Nam cum his tribus, hominis animus omnis capiatur ac insolescat, nempe gloria, divitiis, voluptate; nec inanis gloriæ fastu ac superbia elatus, mentis rationibus movebatur; nec pecuniarum amore emollitus, animo capiebatur; quippe cum a teneris ipsis unguibus ejusmodi rerum cupiditas omnis illi exstincta esset. Ac neque (quod plerisque usu venit) variis ventris voluptatibus victus concedebat: sed omnis jam vitæ mollioris ac voluptatis fragili fluxaque jucunditate excussa ita laboribus ac sudoribus virtutis causa sese exercebat,

[45] Josue I, 2. [46] Josue. x, 11. [46] Sap. XII, 8. [47] Josue. x, 12. [48] Galat. IV, 26. [49] Hebr. XII, 23. [49*] Exod. III, 8.

Digitized by Google

ut illi quam maxime opportunum esset Davidicum illud proferre, propter nimirum Dei labiorum sermones, vias se duras custodisse [50].

Alii quidem alia functi virtute, aut divinæ participes facti gratiæ, solam forte quisque suam ætatem beneficio afficere velit : Gregorius autem in eo laboravit, atque operam posuit, ut non suæ duntaxat ætati, sed et cunctis simul deinceps futuris divinam gratiam Dei exemplo explicaret. Sacris eloquiis fluminis instar ex ejus lingua fluentibus, doctrinaque ore tradita, ad ipsum adeuntes nunquam demereri cessabat, arguens, increpans, obsecrans [51], pietatis decretis ad sapientiam componens, sermonibus veritatis aptans atque instruens, cunctosque ad contemplationem pariter ac actionem expeditos agilesque reddere maxime cupiens. Conscriptis autem sacris monumentis futuros deinceps per ætates ædificans ; in iis, eversos constabilit, fideles confirmat ; sed et os omne fremens, aut quod futurum est, ut fremat loqui adversus Deum iniquitatem [52], obstruit.

Tanta vero Gregorio exacti sermonis, ac veritatis cura, cum venustate, incitatione, perspicuitate, ac gravitate, ut quanquam multi sæpius a sæculo orationes conscripserint, aut divinas enarrationes ediderint ; quantum stellæ a solis claritate, tantum universi ab illius divina prædicatione ac eloquio, vique sermonum, deficiant. Ego, quantum licet pro virili, dicam.

Cum in orationes invectivas incido, quibus is Juliam prævaricatoris confutat dementiam, numinumque gentilium infelicitatem ac vanitatem exagitat ; ac quibus eorum Deos, ac demones traducit, Gedeonis gladium video, aut illius trecentas tubas, atque lampades, quibus alienigenas exterret, ac in stuporem vertit [53] ; propriisque ipsorum sermonum atque actionum laqueis, innecti facit. Aut Barach [54] Jephteque ensem [55] ; aut Samsonis mandibulam, qua hostes milleni percussi collidebantur atque cadebant [56].

Cum in eas, quibus Filii ac Spiritus Deitatem tuetur, quibus alienigenarum decretum omne atque doctrinam exscindit, ac præsertim Macedonii Ariique ac sequacium impudentem amputat blasphemiam, statim admirandi illius Davidis facinoris memini, triplici lapide funda rotato alienigenam percutientis, atque procax illud caput amputantis, ac salutis cornu Israeli erigentis [57] : aut Samuelis illo superiorum tonitruum, atque fulgurum, vehementiumque e cœlo imbrium, quibus is insipientem Israelem erudiebat [58] : aut ignis Eliæ, quo holocausta ac ligna consumpsit [59] ; uti etiam postea illo duorum quinquagenariorum principum audaciam contrivit [60], aut ejus ipsius gladii quo prophetas confusionis (id est, Baal) justissime interemit [61].

Cum laudatorias ac quæ de Dei hominis in carne negotio sunt orationes lego, quibus sacras solemnitates exornat, Dei revera vocibus Ecclesias illuminans, atque oblectans, cum Elia in cœlum levor [62], igneaque eloquia haud secus ac flammeos currus inscendens, sublimis ad Dominum tollor : ejusque etiam melotem, quam Elisæo tribuit, cogito ; quinimo, quæ illi comes est, duplicem Spiritus gratiam, qua nedum impietatis fluento inhibentur [63], verum etiam steriles animæ fecundissimæ redduntur ; ac quæ per fidei pravitatem interierunt, creduntur vitam recipere [64].

Cum antistitum laudes, ac martyrum ; ad hæc etiam, quæ illius, moribus instituendis adhortationes exstant ; divinæ ejus sapientiæ varietatem, multipliciaque ac diversi generis opuscula, ac lucubrationes metro, solutaque oratione mecum pertracto, Salomonis animi profundum contueor ; quin et præ illo, ac majus aliquid possumus dicere. Nam Salomon quidem, cum sapientiam, rerum scilicet scientiam petiisset, ac accepisset [64*] ; sic elementorum indoles, animalium ortus, plantarum diversa genera, ac eorum quæ sub sole sunt, aut fiunt, operationes viresque intellexisse perhibitus est, ut superiorum exstiterit nemo hac illi scientia par, aut post eum surrecturus sit [65]. Gregorius autem cum humana illa sapientia nihil, ac certe parum quid a Salomone deficeret ; ea ceu rudimento ad divinam sapientiam usus, tantum illa Salomoni præcelluit, quantum Salomon reliquis præfulsit. Ac quidem ille, creatorum se contemplationi dedens, perspicacem in ea animi vim insumit ; hic autem ex creatis ad incomprehensi supra quam ignotam notitiam transvectus, summeque mysticam ac abstrusissimam nactus incomprehensionem, eaque apprehensa, ipsam in ea contemplationem sistit.

Ac quidem Salomon multiformem ac dividuam naturæ doctus rationem, intelligentiæ abundantiam multis libris editis produxisse proditus est : Gregorius autem naturæ supra quam divinæ Unitate ac Trinitate eximie perspecta ac intellecta, sermonis pulcherrimi vi, ac illustrante Deitatis gratia, cunctis simul ætatibus divina alte edisserit. Atque ille quidem, ea, quæ sæculi usu consistit, solertia ac sollicitudine elatus, ac carnis prudentia victus, quam procul, heu ! ab spiritu recessit, eorum nomine quæ sibi deligenda putavit (ne quid nefandum dicam) vituperio dignus [66]. At Gregorius, qui Spiritu Dei ageretur [67], quanquam ad ejusmodi sapientiæ pelagus evaserat, facile tamen, ac leni aura navigat, divino scilicet Spiritu per spiritalem disciplinam, vitæque institutionem ad cœlestem supercœlestis sapientiæ portum ipsum dirigente ; carnisque affectuum ac libidinum, tanquam flu-

[50] Psal. xvi, 4. [51] II Tim. iv, 13. [52] Psal. ii, 2. [53] Judic. vii, 20. [54] Judic. iv, 16. [55] Judic. xi, 32. [56] Judic. xv, 15. [57] I Reg. xvii, 40. [58] I Reg. xii, 17. [59] III Reg. xviii, 38. [60] IV Reg. i, 9. [61] III Reg. xviii, 40. [62] IV Reg. ii, 9 seqq. [63] IV Reg. xii, 14. [64] IV Reg. iv, 16. [64*] II Paral. i, 10. [65] III Reg. iii, 12 ; iv, 30. [66] III Reg. ii, 1 seqq. [67] Rom. viii, 14.

Digitized by Google

ctuum insurgente vi natatu superior, atque emergens, tutissimo exitu animi propriam navigationem obsignavit, ac clausit.

Postquam autem, quam sibi propositam habuerat impensioris illius consilii actionem, faustum finem, ac pro ejus diligentiæ, ac spei ratione convenientem, vidit accepisse; omni scilicet populari tumultu ac contentione, Anomœorumque linguæ improbitate ac contradictione divisa prorsus, atque conscissa; omnique sacro Orthodoxorum cœtu sacris Ecclesiis restituto, sicque virtute ac fide adulto, ut super eos divina omnino efflorere sanctificatio conspiceretur [68]. Aderant quidem quorum adventus exspectabatur præstantiores episcopi atque proceres; aderant, non ut Ecclesias collapsas erigerent (jam enim sacri antistitis sudoribus id ante præclare præstitum erat), sed ut illius acta confirmarent. Non ut nutantem fidem firmarent ac stabilirent (quam ille factis ac sermonibus adamantinis communiverat), sed ut ejus de Deitate doctrinam calculo approbarent. Nec ut Consubstantialitatis gloriam tunc Spiritui deferrent, Deumque pariter ac Patrem Filiumque assererent, sed ut omnes communi suffragio, illius divinis prædicationibus consentirent.

Quod enim magno prius tonitrui filio [69] concessum est, ad Unigeniti gloriam declararet, ac præ reliquis Evangeliorum scriptoribus, ipsum Deum clare prædicaret; quamobrem etiam scite Theologus nuncupatus est; hoc ipsum plane, huic quem laudamus, quod ad Paracletum attinet, postea donatum est. Cum enim alii a Deitate extraneum traderent; alii componerent quidem Deitati, ut tamen palam Deum nuncuparent, induci non possent; sed vel suæ ipsi ignaviæ, vel imbecilliorum animis ea temperatione consulerent; solus hic, primusque fere præ omnibus Spiritum Deum Patri ac Verbo consubstantialem perspicue ac valde clare fiduciaque prædicavit; cujus etiam liberæ prædicationis magnificentissimum præmium consecutus est, ut qua aliis præstat excellentia, Theologi nomen nancisceretur, auri scilicet thesauris innumerabilibus, cunctisque pretiosis lapidibus longe clarius.

Sacro igitur episcoporum cœtu, universaque civitate, quod Ecclesia victoria potiretur, id vero ejus certaminum, laborum, sermonum facinus, ceu rem omni majorem fide testantibus, eique mutationis in melius causam ascribentibus, ac velut dignum præmium sublimi eum sede collocandum operæpretium ducentibus; ipse negotiorum ecclesiasticorum, turbarumque pertæsus; ad hæc etiam ut de ejus institutione ac sede ortas disceptationes vitaret, eaque ratione Ecclesiarum pacem procuraret; quin jam quoque curam placendi aulæ, civibusque declinans. Plerique enim sacerdotes ad sua ipsorum desideria lubentius trahunt, quam ut eorum ipsi consilia sequantur; maluntque sibi eos addicere, quam ut ii pietatis lege ipsis addicantur. Ipse vero, cum hactenus omnibus placere sustinuisset, ut quod in ipso erat, juxta magnum Apostolum [70] omnes lucrifaceret; quod amplius est, velut studii libidine placendi, ac assentationis crimen submovens, difflansque; necnon ejus quam amaverat a principio, coalumnamque habuerat, philosophiæ supra modum desiderio accensus; unamque sedem, supernam scilicet, nulli invidiæ expositam, ac intransferibilem; vitæ autem hujus laborum mercedem, ejus ascensum, proque illa sessionem, sciens; quem homines honorem deferrent, spernit; litibusque expositam sedium celsitatem volenti cedens; ac Vale Ecclesiæ, Augustisque dicens, urbanis se turbis, ac negotiis eximens, ad terrenam hactenus patriam commigrat.

Illuc iterum reversus, paternaque Ecclesia, amentium labe purgata Apollinaristarum, atque domesticis fidei tradita; ac tum exinde, in terræ angulum solitarius secedens, ab exteriorum se curis omnino collegisset; Ecclesiarum quidem præsides per epistolas constabiliendo coagmentabat; ipse vero potioris vi contemplationis, absolutissimaque philosophia supremo desiderabili consuescens, ac ipo arcanorum præceptore utens, omnem tum figuralium sacrorum symbolorum expressius perfectiusque veram notitiam docetur; tum et ipsam symbolica omni repræsentatione superiorem, illique eminentem, veritatis scientiam.

Alii quidem prophetarum, aliis in Spiritu visionibus vi animi rectrice ac mente informati; atque alii quidem super solium excelsum et elevatum [71]; alii animalibus quadriformibus vectum, invisibilem conspicati [72]; ac modo quidem electri, modo ignis specie [73]; aliasque rursus humana eum forma considerantes [74], variis figurarum simulacris, ac diversi generis formis tanquam qui per naturam [75], nulla certo specie formaque designetur, sitque universorum auctor, atque ea ratione pro eo ac videntes capiunt, indulgentia cuncta subeat atque induat; tanquam in ænigmatis obscurisque repræsentationibus, omni vacantem quantitate ac qualitate, in antecessum videbant. Hic autem, omnium simul visionum, quas seorsim singuli aspectarunt, illustrationes, vimque sincerissime edoctus, omnique Evangelio exhibitæ veritatis luce, altissimæ contemplationis compendio imbutus: atque veteris fundamento, nova illa superædificata sacra scientia, omnis plenitudinis sapientiæ Dei vasculum, sedesque efficitur. In Christo quidem omnem plenitudinem divinitatis corporaliter inhabitare credimus [76]; in hunc autem, totum per Spiritum sentimus Christum commeasse.

Jonas quidem ille Amathi filius, Daniel quoque, ac tres pueri; prior quidem, belluæ marinæ projectus [77]: alter, esca leonibus in lacu datus [78]; po-

[68] Psal. cxxxi, 18. [69] Marc. iii, 17. [70] 1 Cor. ix, 19. [71] Isa. vi, 1 seqq. [72] Ezech. x, 18 seqq. [73] Ezech. i, 27. [74] Ezech. viii, 2. [75] Dan. vii, 9. [76] Col. ii. 9. [77] Jon. ii, 2. [78] Dan. xiv, 31 seqq.

Digitized by Google

stremi, in fornacem ignis injecti, horum singuli oratoriam domum [79]; Jonas, cetum; Daniel, lacum; tres pueri, fornacem effecerant. Precabantur enim, ut ipsorum vita ab interitione labeque emergeret; liberationem precibus exposcebant; et vero divino nutu obtinuerunt; Jonas, e ceto; Daniel, e lacu; pueri tres, e fornace ignis liberati. Gregorius autem, tum bestiam, tum lacum, tumque ignis fornacem, corpus existimans, corporisque malum habitum, seu ejus ægrotam valetudinem, atque vitia, quæ animo etiam summe philosopho, ac comtemplatione provectissimo quandoque molestiam faciant, divinorumque « ut ipsius verbis utar (13) ei radiorum lucem tanquam interjecta nubes adimant, his tanquam vinculis exsolvi precibus ad Deum flagitabat; ac cum solvere desideraret, et esse cum Christo, ingemiscebat [80], quemadmodum magnus Apostolus, gravatus, ac, sicut ille, habitaculum quod de cœlo est, indui cupiens [81].

Enimvero etiam quod precibus enitebatur, ac cupienti in votis erat, hoc consequitur; inque bona ac pingui senectute [82], vitam solvit; ac cum pridem suas omnes vitæ rationes in cœlum transtulisset [83], utique etiam eo commigrat. Ac quidein corpus, ut quod terra esset, terra obtegendum paterno in tumulo dimittit; ac cum ex tabulis cavisset sub uno occultandum lapide, spiritum in ejus deponens manus qui tradiderat [84], ad ipsum incontaminato animo transit. Ac sicut sacrum vas electionis divinus Paulus [85], divinissimo Christi sensu repletus, per eum non e terra, sed e cœlo vocatus, inque lucem gentium [86], ac terræ salutem missus; cum multis defunctus periculis atque ærumnis, Dei salutare Evangelium mortalibus prædicasset, bonumque certamen legitime certasset, coronam justitiæ consecutus est [87]; pariter etiam illius perfectus imitator altioris cœlo Trinitatis nutu ad divinam Theologiam vocatus, ac cum ipse quoque per multa pericula divinam omni majorem essentia Consubstantialitatem annuntiasset, bonumque præclare certamen certasset, ac inoffensum pietatis cursum consummasset, rectamque accuratæ fidei regulam servasset, a rebus, quæ in aspectum cadunt solutus, his quæ mente intelliguntur, copulatur; atque peregre a mundo proficiscens, Deo præsens efficitur, ac tanquam mens incorrupta, incorruptis mentibus coaptatur.

Velut sapiens patriarcha, patriarchis; velut prophetica pollens gratia, prophetis; ac quidem apostolis unitur, tanquam apostolica maxime vita præfulgens; sacris præsulibus ac doctoribus, tanquam sacerrimus, doctrinaque præcipuus atque maximus; ac quidem martyribus, tanquam Trinitatis testimonio illis compar; justis autem, ac confessoribus, tanquam plane exercitatione, quæ ad pietatem ducit, æqualis; ac demum societate cum omnibus, universis conjunctus; atque eam forte ob rem cunctis altius collocatus, ad ipsam pure purissimam Trinitatem propior accedit, atque ab ea, ejusque benignissima largitione, justitiæ coronam accipit; quin illam ipsam ornatu omnem mundum superante, immarcescibilem coronam gloriæ induit.

Decebat enim, ut qui tantos illius gratia agones in terra desudasset, ipsam in cœlis velut coronam gloriæ, ac dignum victoriæ præmium acciperet; atque is qui pro ea laboribus defunctus, atque humilis abjectusque effectus esset, laborum eam remissionem ac exaltationem inveniret. Decebat, ut qui pro Unigeniti gloria, ac Spiritus æqualitate omnem laborem ærumnamque proclivis, suscepisset, eorum quoque claritate in sempiternum præfulgeret.

Divino olim proditum oraculo est, Enochum Deo placuisse, ac carne translatum esse [88], nempe exiguæ illius Dei notitiæ præmio id consecutum, ut ita transferretur. Deinde etiam Eliam Thesbitem magnifice assumptum cum corpore [89]. Igneus enim currus, ac equi ignei tollentes, non in cœlum, sed, velut in cœlum, aurigæ instar eum assumpserunt. Ut Gregorius, qui tanto præstantiori, ac majorem habente admirationem obsequio placuisset Deumque demeruisset, quanto fides quæ est veritate, illa perfectior est quæ in umbris posita est, ipse quoque ad Dominum commigrat, atque transfertur: neque id curru igneo cum corpore vectus, sed cum adhuc in corpore versaretur, virtutibus tanquam curru in cœlum tollebatur, altisque animi sensis, ac contemplationibus, ad Altissimum sublimis assumptus, atque evadens, revelationum excellentia Deo excedebat; postea autem peregre factus a corpore, omninoque ad Dominum suum migratione e vita profectus, omnibus cum supermundanis virtutibus altiore quam pro mundi ratione cultu stipantibus, ac festive excipientibus augustissimæ coram Trinitati eximia præfulgens claritate apparet.

Verum, o mentis illius magnæ primæque ac divinissimæ discipule ac cultor, mentis perspicacitate maxima prædite. O Verbi illius vivi, quod primæ menti ac Patri unigena est, ac conjunctum natura, præco ac doctor eloquentissime! O divini Spiritus, qui cum Patre et Filio, ejusdemque classis atque ordinis numeratur, spiritalissime ac illustrissime adorator, clarissimeque ac summe conspicue Theologe! O qui diserte nobis, ac dilucide Trinitatem in unitate, ac unitatem in Trinitate adorandam Deum edisseris; hæc quæ a nobis tibi laudatio debetur. Ac siquidem condigna illa videatur, tuum dubio procul munus, tuique laboris, ac tuæ in fine

[79] Dan. III, 23. [80] Philipp. I, 23. [81] II Cor. V, 2. [82] Gen. XV, 15. [83] Philipp. III, 20. [84] Luc. XXIII, 46. [85] Act. IX, 15. [86] Isa. XLIX, 6. [87] I Tim. VI, 11. [88] Gen. V, 24. [89] IV Reg. II, 11.

15. Orat 39, quæ est *in Sancta Lumina*.

Digitized by Google

temporum prædictionis exitus (16) ac finis est. Sin autem longe abest a tua virtute, ipse cum Seraphim, vir beate, qui inaccessæ Trinitati assistas, ac ter sanctum modulum illi ter sancto ter sancte proloquaris, divino tuo ad nos spiritu propior accede, ac seraphico igneorum eloquiorum calculo, atque carbone indigna continge labia, emundansque ab iniquitate, ac perfectiori adimplens sacra scientia, divinioreque dignans consummatione; primum quidem sanctæ Trinitatis secretiore doctrina ac scientia divina, nostram divinius sublimiusque mentem adimple; tum vero admirabilium tuarum virtutum dignos laudatores effectos, in tua nos incontaminata ac immortalia commeantes tabernacula suscipe; ut tua ope clariore ac diviniore claritate, atque gratia supra quam exuberantes, digne tecum Deo claritatem dare mereamur, cum Patre, et Filio, et Spiritu sancto, una Deitate, et regno, et potentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(16) Ad calcem scilicet orat. 20.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΓΝΑΤΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΒΙΟΣ ΗΤΟΙ ΑΘΛΗΣΙΣ,

Συνεγράφη δὲ παρὰ Νικήτα δούλου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ καὶ Δαυΐδ, τοῦ Παφλαγόνος.

—

S. P. N. IGNATII

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

VITA SIVE CERTAMEN,

Auctore Niceta servo Jesu Christi, cognomento Davide Paphlagone (1)

(Mansi, *Concil*, tom XVI, col. 209.)

—

Præclarum juxta et salutare est, cum cæterorum quidem sanctorum omnium res in vita gestas exponere et enarrare, posterisque sæculis vitæ documenta, pariterque ad virtutem incitamenta tradere: tum vero maxime eorum qui fuere prædíti venerando pontificatu, quique suo vitæ splendore acerbum adversarium ad gravissimam provocarunt invidiam, et cum invicta laborum omnium patientia, animique magnitudine, fortitudinem contra insectatorem eximiam declararunt. Quod si autem eosdem ad extremam et nostram ætatem propius accedere contingat, tum vero multo maxime præ cunctis memorandi omnique laude prædicandi sint; ut qui propter temporum vicinitatem multo magis Ecclesiæ prodesse possint. Quod enim pervetustum est, longisque temporum intervallis remotum, etsi fidem propter scribentis auctoritatem mereatur, desperatur tamen a plerisque studium imitandi; ut

Πάντων μὲν τῶν ἁγίων τοὺς βίους ἀνατάττεσθαι καὶ διηγεῖσθαι, παίδευμά τε πρὸς ἀρετὴν καὶ παράκλησιν ταῖς ἐπιούσαις τῷ παραδιδόναι γενεαῖς, κάλλιστον ὁμοῦ καὶ σωτήριον· μάλιστα δὲ τῶν ἱεραρχίᾳ σεπτῇ κεκοσμημένων, καὶ διὰ τῆς οἰκείας λαμπρότητος τοῦ βίου εἰς ζῆλον ἀκάθεκτον τὸν πικρὸν διώκτην ἀνερεθισάντων καὶ δυσμενῆ, καὶ διὰ τῆς ἀνενδότου τῶν πόνων ὑπομονῆς καὶ γενναιότητος λαμπρὰν ἐπιδεδειγμένων τὴν ἀριστείαν κατ' αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τοῖς ἐσχάτοις, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς τούτοις ἐγγίζοντες τύχοιεν καιροῖς, πολλῷ μᾶλλον ἀξιομνημονευτότατοι ἂν εἶεν ἁπάντων καὶ ἀξιεπαίνετοι, ὡς πολὺ πλέον οἰκοδομεῖν τῇ ἐγγύτητι δυνάμενοι τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ γὰρ ἀρχαῖον καὶ πάμπολυ κατὰ χρόνον διεστὸς, εἰ καὶ πιστεύεται τῇ ἀξιοπιστίᾳ τῆς γραφῆς, ἀλλὰ καὶ θᾶττον ἂν τοῖς πολλοῖς πρὸς τὴν μίμησιν ἀπογινώσκοιτο, λογιζομένοις, ὡς κρεῖττον ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν, τῶν πρεσβυτέρων

(1) Hujus versionis auctor Matthæus Raderus S. J., quod post Romanos editores Binius et Regius collector tacuerunt.

Digitized by Google

ἐκείνων δυναμένων κατορθοῦν γενεάν. Ὅσα δ' ἂν τοῖς καθ' ἡμᾶς κατορθοῦσθαι πιστεύοιτο καιροῖς, μᾶλλον ἂν οἶμαι ταῦτα παρακνίζειν τοὺς εὐσεβεστέρους, καὶ πρὸς τὸν ἴσον τῆς ἀρετῆς διερεθίζειν ζῆλον. Διὰ ταῦτά μοι τοῦτον ἐνστήσασθαι νῦν [ἴσ. νῦν σκοπὸς] τῷ λόγῳ τὸν ἀγῶνα, καί μοι σφοδρὸς πόθος κατακάρδιος ἀληθινοῖς διηγήμασι, καὶ πάσης προλήψεως ἀπηλαγμένοις ψευδοῦς, τὸν μέγαν ἱεράρχην καὶ ποιμένα τῆς βασιλίδος Ἰγνάτιον, ὑπό γε Θεῷ Πνεύματι τῆς ἀληθείας ὑφηγητῇ καὶ συλλήπτορι, τοῖς ἀγνοοῦσιν ὁποῖός τις ἦν, ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν πολιτείας ἀποδεῖξαι· Ἰγνάτιόν φημι τοῦτον, τὸν ὕστερον μὲν τῷ χρόνῳ, καὶ πρὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ταύτης ἀναδειχθέντα γενεᾶς, οὐδενὸς δὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ τιμίων ἱεραρχῶν τὴν πίστιν, τὴν ὁμολογίαν, τὴν ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης ἄθλησιν, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν εὐδοκίμησιν ἀπολειπόμενον. Τούτῳ τὴν παρακαλουθήσασαν ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους βίωσιν μετὰ πλείονος ὑφηγούμενος τῆς ἀκριβείας, καὶ πᾶσαν τὴν περὶ αὐτὸν ἀλήθειαν ἐκ τῶν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων ἀπροσπαθῶς καὶ ἀνυποστόλως διηγούμενος, πέποιθα πρῶτον μὲν ἐνώπιον τῆς ἐνυποστάτου καὶ ζώσης δίκαια γράψειν Ἀληθείας· δεύτερον δὲ, τὸ χρόνοις ἱκανοῖς ἤδη καταπυκνωθὲν τῆς ἀγνωσίας νέφος, καὶ τὰς τῶν πολλῶν ἀμαυρῶσαν διανοίας, λεπτῦναί τε καὶ σκεδάσαι· ὥστε τοὺς ἐθέλοντας πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν εἰλικρινῶς ὁρᾷν, τὸν ἐργάτην μὲν ἀληθῶς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς εἰδέναι, καὶ ὑμνεῖν, καὶ ζηλοῦν· τὸν αὐτουργὸν δὲ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀδικίας ἐνδίκως ἀπωθεῖσθαι. Ἀρκτέον δὲ ἐντεῦθεν.

A qui putent, illis majorum nostrorum sæculis multo promptius fuisse quam nostris cum virtute vivere. Quæ vero nostra memoria recte facta creduntur, illa multo acrius, opinor, piorum mentes ad virtutis decus æmulandum inflammant. Quapropter ingens me desiderium animi impulit ad causam hanc sive certamen oratione prosequendum, ducequeque et adjutore Deo, spiritu veritatis, ostendendum nescientibus, qui vir Ignatius, qualisque et quantus hic antistes et regiæ pastor urbis in vitæ suæ ratione fuerit: Ignatius, inquam, iste, qui ævo quidem posterior, nostra ætate floruit, prioribus tamen illis venerandis pontificibus nihil, vel de fide, vel confessione, vel decertatione pro justitia, laudeve pietatis erga Deum concessit. Hujus ego totum vitæ cursum dum ab ipso exordio ad exitum usque singulari cura exigo, rerumque de illo apud nos testatissimarum veritatem sive fama, sive scripto acceptarum, sine ulla affectus indulgentia et fraude expono, certo mihi persuadeo futurum, ut primum teste ipsa vivente ac per se subsistente veritate, æqua præscribam; deinde nubem annorum utcunque multorum intercapedine concretam, animosque tenebris ignorantiæ involventem, discutiam dissipemque: ut qui veritatem penitus perspicere volent, æquitatis et virtutis cultorem vere nosse, celebrare laudibus, æmularique possint, malitiæ vero et improbitatis architectum jure detestari. Sed hinc jam nobis est exordiendum.

B

Ἰγνάτιος οὗτος ὁ μακαριώτατος καὶ θεῖος ἱεράρχης πατρίδα μὲν ἔσχεν ἐπὶ τῆς γῆς Κωνσταντινούπολιν, ταύτην δὴ λέγω τὴν πάσης χώρας καὶ πόλεων περιφανεστάτην βασιλίδα· πατέρας δὲ Μιχαὴλ καὶ Προκοπίαν, τοὺς εὐγενεστάτους καὶ πιστοτάτους βασιλεῖς. Ὧν ὁ Μιχαὴλ μὲν Θεοφυλάκτου πατρικίου μεγαλοπρεποῦς υἱὸς ἦν, Προκοπία δὲ Νικηφόρου θυγάτηρ τοῦ εὐσεβοῦς ὑπῆρχε βασιλέως. Τούτου δὲ πρὸς τὰ ἄνωθεν χωρήσαντος βασίλεια, καὶ τοῦ υἱοῦ δὲ Σταυρακίου ὀλίγιστον χρόνον ἐπιδιώσαντος τῇ βασιλείᾳ, καὶ αὐτοῦ μεταναστάντος, Μιχαὴλ ὁ προρρηθεὶς οὗτος, ἅτε γαμβρὸς ὢν ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ τετελευτηκότος Νικηφόρου, καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἐν τῷ παλατίῳ τιμωμένων ἀποφερόμενος (κουροπαλάτης γὰρ ἦν), ψήφῳ μὲν Θεοῦ, ψήφῳ δὲ τῆς συγκλήτου πάσης, τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας ἐγχειρίζεται. Τούτου τὴν περὶ τὸ Θεῖον εὐσεβῆ γνώμην, καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην, τοῖς ἱστορεῖν κατὰ μέρος ἐθέλουσι παρήσομεν· ἡμῖν δὲ ἀρκέσει πρὸς ἔπαινον ἡ τοῦ ἤθους πραΰτης τε καὶ ἐπιείκεια ἣν ἔργοις ἐκεῖνος, καὶ οὐ πλάσματι μόνον ἐπεδείξατο· διετῆ γὰρ ὀλίγου δεῖν χρόνον εὐσεβέστατα τὴν βασιλείαν διεθύνας, ἑκουσίως αὐτῆς ἐξέστη, καὶ τῷ τυραννικῶς ἐπιθεμένῳ, Λέοντι δὴ τῷ Ἀρμενίῳ, φημὶ, στρατηγῷ μὲν πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ τῶν Ἀνατολικῶν προχειρισθέντι, κατὰ Βουλγάρων δὲ στρατευσαμένῳ, κἀκεῖθεν τὴν ἐπανάστασιν βουλευσαμένῳ, ὑποχωρεῖ τῆς ἀρχῆς ὁ μακάριος ἐκών, καὶ τῆς κοσμικῆς ἀλαζονείας, καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ

C Beatissimus hic et divinus antistes Ignatius Constantinopolim in terris patriam habuit, hanc, inquam, totius ditionis et imperii præclarissimam regiam: parentes vero, Michaelem imperatorem et Procopiam imperatricem, nobilissimos et religiosissimos principes. Atque Michael quidem Theophylacto patricio splendidissimo viro natus, Procopia vero a Nicephoro pio imperatore procreata est. Nicephoro porro ad cœleste imperium evocato, et Stauracio filio, cum regnum exiguo tempore administrasset, exstincto, Michael hic Nicephori gener, ut dictum est, mortuo Nicephoro, cum inter palatinos (nam curopalates erat) principem locum teneret, auspice Deo senatusque decreto imperii sceptra suscepit. Cujus ego religionem in Deum, omniaque virtutis ornamenta

D iis narranda relinquo qui res ab illo gestas sigillatim prosequi volent. Nobis ad decus illius memorandum sufficiat morum lenitas et clementia, quam minime fucatam factis ipsis declaravit. Etenim cum non toto biennio imperium sanctissime administrasset, Leoni Armeno per tyrannidem regnum invadenti libens volensque cessit, quamvis ipse præfecturam exercitus in Oriente illi prius commisisset. Expeditionem tamen cum in Bulgaros suscepisset, ibi per insidias defectionem molienti, sponte beatus ille imperium concessit, seseque ab omni fastu, bellisque civilibus atque invidia regni subduxit; ratus multo sibi reique publicæ commo-

Digitized by Google

diorem utilioremque voluntariam regni abdicationem et pacem, ut qui paci veræ natus esset, fore. Decedit ergo ex urbe cum tota familia, atque in Principes insulas secedit; ibique vitam monasticam cum conjuge et liberis, non cultu tantum corporis, sed re ipsa degit, causa sua supremo Numini permissa.

Beato huic Michaeli, omnique admiratione prosequendo, qui terrarum regna cœlestibus permutavit, quini omnino fuisse liberi perhibentur; muliebris stirpis gemini, Georgo prima natuque maxima, minima Theophano; quæ virginitatis laude per omnem vitam in religione sanctissime custodita, feliciter obierunt: tres vero stirpis virilis, Theophylactus, Stauracius, Nicetas: quorum natu maximus Theophylactus, et Stauracius, diademate imperii insigniti sunt: sed Stauracius admodum adolescens ante patris abdicationem oppetiit; Theophylactus autem una cum parentibus tunc in monachum attonsus, Eustratius est appellatus. Nicetam primum decennem ab avo Nicephoro hicanatorum domesticum aiunt creatum, cujus gratia munus illud primo institutum: quartum vero decimum ætatis annum agens, terrestri simul cum bonis parentibus regia relicta, et ipse monachum induit, et Ignatius est cognominatus.

Leo igitur, illa infausti nominis fera, cum, quam conceperat, peperisset iniquitatem, occupato per vim ac tyrrannidem imperio, nullam omnia spectantis oculi rationem habuit, neque beatorum exsulum reveritus est modestiam et æquitatem; immemorque erat omnium beneficiorum, quibus beati illi indignum exornarant: a quo improbæ mentis artibus illecti erant adeo, ut imperator regiorum illum liberorum in sacra baptismatis tinctione sponsorem et patrinum designaret. Sed nihil horum immitem illius ferocemque animum potuit flectere. Etenim in exsilium amandatos, alterum ab altero separavit, singulisque suam insulam assignavit, firmaque custodia circumsepsit. Filiis porro virilitatem ademit, membrorum castratione plectens, plusquam inhumanus et crudelis. Hinc sane, cum tam impia imperii jecisset fundamenta, vitam, exitu principiis respondente, finiit. Impiam enim invisamque Deo Iconomachorum sectam, ab impio illo Leone quondam meditatam, et a Constantino Leonis filio, patre etiam deteriore, corroboratam, sed divina Providentia per sanctam septimam synodum pie recteque sopitam ac sublatam, invisus draco, distortusque veritatis interpres conatus revocare, contra orthodoxæ pietatis propugnaculum, Nicephorum, inquam, religionis tunc antistitem, ac urbis imperantis patriarcham, erectus, illum minis juxta ac blanditiis oppugnat. Sed cum multo firmiorem quam sperarat, experiretur, vi tyrannica de throno deturbatum, ad dexteriorem Steni, id est angusti freti regionem, in monasterium quoddàm importunus ejecit (cum Ecclesiam apostolice per novennium

A φθόνων· πολλῷ κρείττω καὶ λυσιτελεστέραν ἑαυτῷ τε καὶ τῷ κοινῷ τὴν ἑκούσιον ὑποχώρησιν καὶ τὴν εἰρήνην, ὡς υἱὸς τῆς ἀληθοῦς εἰρήνης, ἡγησάμενος. Ἀπαίρει μὲν τῆς πόλεως πανοικὶ· πρὸς τὰς Πριγκιπείους δὲ νήσους μετακεχωρηκὼς, καὶ τὸν μονήρη βίον ἅμα γυναικὶ καὶ τέκνοις, οὐ τῷ σχήματι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ πράγματι καταδεξάμενος, τῷ παμβασιλεῖ Θεῷ τὴν αὐτοῦ κρίσιν καὶ δίκην ἀνέθετο.

Τούτῳ δὴ τῷ μακαρίῳ Μιχαὴλ, τῷ θαυμαστῶς τὴν ἐπίγειον τῆς οὐρανίας ἀντικαταλλαξαμένῳ βασιλείας, παῖδες οἱ πάντες, πέντε λέγουσι γενέσθαι· ὧν θήλειαι δύο, πρώτη μὲν ἡ καλουμένη Γεωργὼ, πάντων δὲ ὑστάτη Θεοφανώ· αἳ καὶ παρθενικῶς τὸν ὅλον βίον καὶ μοναχικῶς διαβιώσασαι, μακαρίως ἐκοιμήθησαν. Ἄρρενες δὲ τρεῖς, Θεοφύλακτος, Σταυράκιος, Νικήτας· τούτων Θεο- B φύλακτος μὲν ὁ πάντων πρωτότοκος, καὶ ὁ Σταυράκιος, ἀμφότεροι τῷ διαδήματι πρῶτον τῆς βασιλείας ἐστεφάνωνται· εἶτα ὁ μὲν κομιδῇ νέος ὢν ἔτι, ὁ Σταυράκιος, πρὸ τῆς καταβάσεως τελευτᾷ· Θεοφύλακτος δὲ ἅμα τοῖς, πατράσιν αὐτοῦ καὶ βασιλεῦσι τότε κειράμενος, εἰς Εὐστράτιον μετωνομάσθη. Νικήταν δὲ πρῶτον μὲν δεκαέτη τυγχάνοντα, τῶν λεγομένων ἱκανάτων παρὰ Νικηφόρου φασὶ τοῦ πάππου προβεβλῆσθαι, δι' ὃν ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα πρῶτον καταστῆναι· τεσσαρεσκαιδεκαέτης δὲ γεγονὼς, καὶ τὰ ἐπὶ γῆς ἅμα τοῖς ἀγαθοῖς τοκεῦσι βασίλεια καταλιμπάνων, ἀποκείρεται μὲν καὶ αὐτὸς, Ἰγνάτιος δὲ μετονομάζεται.

Ὁ τοίνυν Λέων ἐκεῖνος, ὁ δυσώνυμος θὴρ, ἣν ὠδίνησεν ἀδικίαν ἐκτετοκὼς, καὶ τῆς βασιλείας τυραν- C νικῇ περιδεδραγμένος χειρὶ, οὐ πρὸς τὸν παντέφορον ἀπέβλεπεν ὀφθαλμὸν, οὐ τὴν ἐπιεικειαν τῶν μακαρίων ηὐλαβήθη φυγάδων, οὐδὲ τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας, ἧς αὐτὸν οἱ μακάριοι παρ' ἀξίαν κατῃξίωσαν, ἐπὶ τοσοῦτον τῷ δολερῷ τῆς κακοτρόπου δελεασθέντες γνώμης, ὥστε καὶ ἀνάδοχον αὐτὸν ἀπὸ τῆς πνευματικῆς κολυμβήθρας τῶν τῆς βασιλείας ἀναδεῖξαι τέκνων. Οὐδὲν τούτων τὴν ἀπηνῆ καὶ θηριώδη κατεδυσώπησε ψυχήν· ἀποστείλας δὲ, διείργει μὲν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ἰδίᾳ κατὰ τὰς νήσους ἕκαστον περιορίζων, καὶ ὑπὸ ἀσφαλεῖ καταπιέζων φρουρᾷ· ἀφαιρεῖται δὲ τοὺς παῖδας καὶ τῶν γεννητικῶν, καταδικάσας ὁ ἀμείλικτος μελῶν εὐνουχίᾳ. Ἐντεῦθεν αὐτὸς μὲν πονηρὰν τῇ αὐτοῦ βασι- λείᾳ καταβαλόμενος ἀρχὴν, καὶ τέλος ἄξιον ἀπηνέγ- D κατο τῆς ἀρχῆς. Τὴν γὰρ πάλαι κακῶς μὲν καὶ θεοστυγῶς μελετηθεῖσαν τῶν Εἰκονομάχων αἵρεσιν ὑπὸ Λέοντος ἐκείνου τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ δυσσεβεστέρου κραταιωθεῖσαν υἱοῦ, καλῶς δὲ καὶ εὐσεβῶς διὰ προνοίας Θεοῦ καὶ τῆς ἁγίας ἑβδόμης συνόδου καθαιρεθεῖσαν καὶ καταπαυθεῖσαν, ὁ μυσαρὸς οὗτος ὄφις καὶ τῆς ἀληθείας παραλογιστὴς ἀνανεοῦν αὖθις ἐπιχειρεῖ· καὶ τῷ πύργῳ τῆς ὀρθοδοξίας ἐκραγεὶς (Νικηφόρος δὲ οὗτος ἦν, ὁ τῆς εὐσεβείας προστάτης, καὶ τῆς βασιλίδος ἱεράρχης), τούτῳ προσβαλὼν θωπείαις καὶ ἀπειλαῖς, ἐπειδὴ στερρότερῳ μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν αὐτοῦ περιέπιπτε βουλὴν, ἐξελαύνει μὲν τυραννικῇ τοῦ θρόνου χειρὶ, ἐννέα ἔτεσιν ἤδη ἀποστολικῶς ἰθύναντι τὴν Ἐκκλη- σίαν, πρὸς δὲ τοῖς δεξιοῖς, τοῦ Στενοῦ μέρεσι κατά τι

Digitized by Google

σεμνεῖον αὐτὸν ὁ ἀπηνὴς ὑπερορίζει· ὅπου δὴ χρόνον ἑπταικαιδέκατον ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἐν τῇ καλῇ διαβεβιωκὼς ὁμολογίᾳ, πρὸς τὸν Θεὸν μετέστη. Θεόδοτον δέ τινα τῶν ἐν πολιτικοῖς φενακιζομένων ἀξιώμασιν, ἄνδρα κοσμικοῖς ἤθεσί τε καὶ πράγμασιν ἐντεθραμμένον, οὐδεμιᾷς δὲ παιδείας, οὐ γνώσεως ἀγαθῆς μετεσχηκότα, μόνον δὲ τῆς Χριστιανοκατηγορικῆς τῶν Εἰκονομαχούντων αἱρέσεως ζηλωτὴν νομιζόμενον, κληρικὸν ἀποχείρας ὁ παμβέβηλος, τῷ τῆς βασιλίδος ἐνιδρύει θρόνῳ. Ἐντεῦθεν διωγμὸν πικρὸν καὶ ἀπάνθρωπον κατὰ τῶν εὐσεβεῖν βουλομένων ἐπανηρημένος, εὗρε δὴ κατὰ πόδας καὶ τὰ τῆς ἁμαρτίας ὀψώνια τὸν θάνατον, ἐν ἑπτὰ μὲν ἔτεσι καὶ μικρόν τι πρὸς τῆς ἀρχικῆς ἐξουσίας συντετμημένης αὐτῷ, ἐν μέσοις δὲ τοῖς ἀδύτοις τοῦ ναοῦ τῆς Θεομήτορος, ὃν δὴ Φάρον ἐν τῷ παλατίῳ φασὶ, κυνὸς τρόπον τοῖς ξίφεσιν. Ὁ μὲν οὖν οὕτω φιλοτίμως τὰ τῆς ἀσεβείας σπέρματα καταβαλόμενος, ἀναλόγως τῶν αὐτοῦ πόνων ἐτρύγησε καὶ τὰς ἐπικαρπίας. Μιχαὴλ γὰρ, ὃν καὶ Ψελλὸν φασι, δομέστικος τῶν ἐξκουβίτων ὢν τότε, καὶ ὡς τυραννίδα μελετῶν διαβληθεὶς, καὶ κατακλεισθεὶς, διὰ τῶν αὐτοῦ δὲ συνωμοτῶν καὶ συνασπιστῶν λεληθότως τοῖς βασιλείοις ἐν σχήματι κληρικῶν ἐπεισελθόντων θρόνου, καὶ τὸν τύραννον ἀνῃρηκότων, αὐτὸς εὐθὺς ἀναγορευθεὶς, τὸν μὲν ἐν σάκκῳ συγκεκομμένον βαλὼν, εἰς τὴν Πρώτην καλουμένην νῆσον ἀτίμως προσέταξε καρῆναι· *ὡς ἐπιστρέψαι τὸν πόνον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ*, κατὰ τὴν Γραφὴν, *καὶ ἐπὶ κορυφὴν αὐτοῦ τὴν αὐτοῦ ἀδικίαν καταβῆναι.*

curasset), ubi beatus ille septenis denis annis in præclara confessione exactis, ad Deum migravit. In throno vero Constantinopolitano Theodotum quemdam profanis moribus ac negotiis innutritum, atque omnis doctrinæ et liberalis disciplinæ prorsus expertem (hoc tamen uno, quod Christianos calumniantis Iconomachorum hæreseos æmulator haberetur) attonsum profanissimus collocavit. Hinc sæva crudelique piorum vexatione instituta, juxta vias suas, stipendia peccati mortem accepit. Nam intra septennium et paulo plus regia potestate illi præcisa, in mediis Dei Matris templi (quod in palatio Pharum nuncupant) adytis, infelix, ritu canis, gladiis confectus est. Ita, quam tanta contentione impietatis sementem fecit, hanc quoque laborum suorum messem collegit. Etenim Michael Balbus, excubitorum tum præfectus, seu domesticus, de affectato regno delatus, et in custodiam datus, a commilitonibus suis et sociis conjurationis, qui clericorum habitum ementiti, clam summo mane palatium ingressi tyrannum occiderunt, extemplo imperator est consalutatus: qui tyrannum concisum, atque in saccum conjectum, in insula Prota, sine ullo apparatu, contemptim sepeliri præcepit, liberosque castrari et tonderi: uti Scriptura teste, *Convertatur labor ejus in caput ejus, ac in ejus vertice iniquitas ejus descendat.*

Αὐτὸς δὲ Μιχαὴλ Ἀμοριανὸς, καὶ τὴν αἵρεσιν Σαββατιανὸς ὢν, ἐπὶ ἐννέα μὲν χρόνους καὶ ἥμισυ τὰ σκῆπτρα διεῖπε τῆς ἀρχῆς, οὐδεμίαν δὲ τῆς ὀρθοδοξίας φροντίδα ἐποιεῖτο, ἀλλὰ καὶ βίαν τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσιν ἐπῆγεν. Θεοδότου δὲ τοῦ Κασσιτερᾶ λεγομένου τεθνηκότος, τὸν Βυρσοδέψην καλούμενον Ἀντώνιον, μητροπολίτην μὲν ἤδη Πέργης γενόμενον, καὶ τῆς αἱρέσεως κοινωνὸν, σχολάζοντα δὲ, ὁ αὐτὸς Μιχαὴλ ἀναλαβὼν, ἀρχιερέα Κωνσταντινουπόλεως ἀποδείκνυσι.

Michael porro Amorianus patria, sectaque Sabbatianus, sceptris imperii per novennium et semestre tractatis, rectæ religionis curam gessit nullam: subinde tamen veræ pietatis studiosis vim attulit. Theodoto, quem Cassiteram appellitabant, exstincto, Michael Antonium, cognomento Byrsodepsam (2), jam Pergæ metropolitam, et hæreseos participem, tunc accersit, urbisque regiæ patriarcham pronuntiat.

Μετὰ δὲ τὸν Μιχαὴλ Θεόφιλος ὁ υἱὸς ἐπὶ δέκα καὶ τρεῖς χρόνους ἐγκρατὴς γίνεται τῆς βασιλείας. Καὶ ἦν τἄλλα μὲν, ὡς φασιν, οὐ κακὸς, καὶ δικαιοκρισίας ἀντεχόμενος· τὴν ἀθέτησιν δὲ τῶν ἱερῶν, καὶ τὸν τῶν ὀρθοδόξων διωγμὸν οὐδενὸς, ὡς εἰπεῖν, τῶν πρὸ αὐτοῦ διωκτῶν ἐνομίζετο κουφότερος· καὶ τοῦτο ἐπιστεύετο εἶναι καὶ γίνεσθαι ἐξ ὑποβολῆς μάλιστα τοῦ Ἰωάννου, ὃν μετὰ τὸν Ἀντώνιον ἐκεῖνος ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν ὕψωσε θρόνον.

Secundum Michaelem Theophilus, Michaelis filius, sceptris potitus annos tredecim imperavit; cætera non malus, æquitatis quoque propugnator. Sed in sacrarum imaginum insectatione nullo retro Iconomachorum inferior habebatur credebaturque: id vero maxime Joannis, quem Antonio patriarcham suffecerat, impulsu fecisse.

Ἐν τούτοις τῶν τε πολιτικῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁρωμένων, καὶ ἐπὶ τριακονταέτη χρόνον τῆς ὀρθοτομούσης μὲν Ἐκκλησίας μυρίοις ὅσοις κινδύνοις καὶ θανάτοις καὶ θλίψεσι προσομιλούσης, τῶν ἀσεβῶν δὲ τὰ ἅγια καταπατούντων βεβήλοις ποσὶ, καὶ ἀκαθάρτοις τὰ θεῖα μεταχειριζομένων χερσὶ, Νικήτας ὁ καὶ Ἰγνάτιος, οἷά τις εὐγενέστατος ὄρπηξ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ φυτευθεὶς, καὶ ἐν ταῖς αὐλαῖς τῆς μοναδικῆς πολιτείας ἐξηνθηκὼς, οὐκ ἔμελλεν ἄκαρπος ἐνώπιον τοῦ φυτεύσαντος αὐτὸν ὀρᾶσθαι, οὐδὲ φύλλοις μόνον, εἴτουν ἀπειροκάλοις

In hoc rerum statu cum res et civiles et ecclesiasticæ versarentur, Ecclesia catholica totos triginta annos periculis innumerabilibus, et ærumnis cædibusque conflictata, cum impii sancta profanis pedibus conculcarent, et sacra pollutis manibus contrectarent, Nicetas sive Ignatius, velut generosissimus in domo Domini surculus plantatus et in atriis monasticæ vitæ educatus, nec ei qui ipsum plantaverat infructuosus, nec ad speciem foliis tantum copiosis, ut maledicta illa ficulnea, hoc est, indumentis nihil boni continentibus visendus: sed qui secus

(2) Hoc est coriarium.

Digitized by Google

cœlestium aquarum decursus, et uberrimos Spiritus sancti fontes situs, et Vetus omne Testamentum, Novumque totum meditatus, sanctorum Patrum monumentis studiose addictus, illorum et facta imitando, et contemplationes mente revolvendo, totumque interiorem hominem saginando confirmatus, dulcissimos virtutis fructus Deo progignebat. Primum itaque temperantiam in abstinendo, studium in vigilando, psalmis canendis, quando id jubebatur, precandoque proferebat : adde callos in genibus, lacrymas, pectoris planctus, linguæ continentiam, verberumque tolerantiam, a pædagogo tetrico pravique judicii homine inflictorum, qui illum, ut Iconomachis gratificaretur, dure admodum educavit. Ad hæc lenitatem, animique demissionem, ergaque omnem fraternitatem quæ secundum Deum est obsequium. Hisce primum rebus factisque dum beatus exercetur, hisce in studiis versatur, et præclare se componit, ordine cum ipsis annis et corpore succrescente, puerilem ætatem ducens ad perfectiora confirmabatur. Deinceps vero perfectiores Deo procreat fructus, fidem, inquam, spem, et charitatem : fidem perfectam ex perfecta ac tota mente Deo perfecto offerens, fidem sinceram, spem quæ non confunditur, charitatem non fictam ex puro corde erga Deum et proximum, ex præcepto recte institutam. Hos virtutis fructus dum sacer hic Ignatius producit, atque in his recte factorum studiis a teneris usque annis tempus omne collocat, quo Deum impii ad iracundiam provocabant, ipse ad omnem religionis laudem conscendebat. Patre enim et pædagogo e vita sublatis, statim fratrum sibi animarumque cura et præfectura commissa, in ipso muneris exordio ostendit, quæ sancti Spiritus vis deinceps ex se esset effulsura. Adeo quippe frequentibus concionibus sapientibusque cohortationibus suorum mentes pascebat, semperque ad virentia Dei pascua deducebat, uti mirifice cresceret in illo gratiæ et spiritalis magisterii donum, adeoque augeret suis institutionibus ovile Christi, ut illud nec unus jam locus, nec una domus amplius caperet, sed quaterna illius studio cœnobia excitarentur constituerenturque; ita ut singulis sua commoda essent domicilia, sacrumque instrumentum, cæteraque ad usum monasterii necessaria. Omnia denique decenti ipsisque convenienti apparatu suscepta cura, magnus ille instruebat componebatque. Docebantur omnes ab illo magistro et parente, in primis ipsorum esse Deum laudibus celebrare, et orationi vacare : deinde ut singuli sua ministeria obirent, omniaque ad Dei laudem et gloriam referrent.

ἐνδύμασι κομᾷν καὶ στολαῖς, κατὰ τὴν κατηραμένην ἐκείνην συκῆν· παρ' ὕδασι δὲ θείοις καὶ ἀφθονωτάτοις τοῦ Πνεύματος μένων ἐπιῤῥοαῖς, καὶ πᾶσαν μὲν Παλαιὰν Διαθήκην, πᾶσαν δὲ Νέαν ἐκμελετῶν, πᾶσι δὲ λόγοις τῶν ἱερῶν Πατέρων φιλοπείρως ἐσχολακὼς, καὶ τούτων τήν τε πρᾶξιν μιμούμενος, καὶ τὴν θεωρίαν ἀναλεγόμενος, καὶ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ὅλως πιαινόμενος ἐν τούτοις καὶ κραταιούμενος, καρποφορεῖ τὸν ἥδιστον τῆς ἀρετῆς καρπὸν τῷ Θεῷ. Καρποφορεῖ πρῶτον μὲν νηστείαν, ἀγρυπνίαν, ψαλμῳδίαν ἐπιτεταγμένην, καὶ προσευχὰς, τύλους γονάτων, δάκρυα, στηθῶν ἐπιτίμησιν, γλώσσης ἐγκράτειαν, ὑπομονὴν πρὸς πάσας αἰκίας, τοῦ καθηγεμόνος σκληροῦ τε τὴν γνώμην ὄντος, καὶ τῷ τοῖς Εἰκονομάχοις χαρίζεσθαι, σκληρῶς πάνυ παιδαγωγοῦντος αὐτόν· πρὸς τούτοις πραΰτητα, καὶ ταπείνωσιν, καὶ ὑπακοὴν πᾶσαν πρὸς πᾶσαν τὴν κατὰ Κύριον ἀδελφότητα. Πρῶτον μὲν ταῦτα διὰ πράξεως ὁ μακάριος μετιὼν, καὶ τούτοις παιδοτριβούμενος, καὶ κάλλιστα προτελούμενος, ἀκολούθως τῇ αὐξήσει τοῦ σώματος, καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν προκόπτων κατωρθοῦτο. Ἔπειτα καρποφορεῖ τῷ Θεῷ τὰ τελειότερα, πίστιν δὴ λέγω, καὶ ἐλπίδα, καὶ ἀγάπην· πίστιν τελείαν ἐκ τελείας καὶ ὁλοκλήρου διανοίας τῷ τελείῳ προσαγομένην Θεῷ· πίστιν ἀνυπόκριτον, ἐλπίδα ἀκαταίσχυντον, ἀγάπην εἰλικρινῆ, ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον κατὰ τὴν ἐντολὴν κατορθουμένην. Ταῦτα καρποφορῶν ὁ θεῖος Ἰγνάτιος, κἀν τούτοις ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τοῖς κατορθώμασι συζῶν πάντα τὸν χρόνον, ᾧ τὸν Θεὸν οἱ ἀσεβοῦντες παρεπίκραινον, αὐτὸς πρὸς τὴν εὐσέβειαν κατωρθοῦτο τελειότατα. Καὶ γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ καθηγητοῦ τὸν ἀνθρώπινον μετηλλαχότων βίον, πάσης δὲ τῆς ἀδελφῶν ἐπιμελείας καὶ τῆς ψυχῶν ἐπιστασίας, ὡς ποιμένα καλὸν καὶ τῶν λογικῶν προβάτων καθηγητὴν, περιισταμένης εἰς αὐτὸν, ἔδειξεν ἐν πρώτοις εὐθὺς τὴν ἐσύστερον ἐν αὐτῷ τοῦ Πνεύματος δύναμιν ἀναφανησομένην. Οὕτω γὰρ ταῖς συνεχέσι τῶν λόγων ὁμιλίαις καὶ ταῖς σοφαῖς παραινέσεσι τὰς αὐτῶν ἐξέτρεφε ψυχὰς, καὶ ἐπὶ τὰς ἀειθαλεῖς ὡδήγει τοῦ Θεοῦ μονὰς, ὡς πολλαπλασιασθῆναι μὲν αὐτῷ τὸ τῆς χάριτος τάλαντον καὶ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας, πολλαπλασιασθῆναι δὲ καὶ τὸ πολίμνιον ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς μηκέτι τούτους ἑνὶ τόπῳ μηδὲ μιᾷ μονῇ δύνασθαι χωρεῖσθαι, τέσσαρα δὲ τὰ πάντα διὰ τῆς αὐτοῦ σπουδῆς ἀναστῆναι καὶ καταστῆναι μοναστήρια· ἑκάστου τὰς ἁρμοζούσας οἰκοδομὰς, καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ τῶν ἀναγκαίων χρειῶν τὴν περιποίησιν, καὶ πᾶσαν τὴν αὐτοῖς πρέπουσαν κατασκευήν τε καὶ διάταξιν διὰ τῆς τοῦ μεγάλου λαμβάνοντος ἐπιμελείας· καὶ πάντων ἐπ' ἐκείνῳ καθηγεμόνι καὶ πατρὶ διδασκομένων, ἔργον μὲν ποιεῖσθαι τὴν τοῦ Θεοῦ δοξολογίαν καὶ προσευχὴν, ἐν παρέργῳ δὲ καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς ἕκαστον ἀντιλαμβάνεσθαι διακονίας, καὶ πάντα ποιεῖν εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον Θεοῦ.

Itaque Plate, et Hyatros, ac Terebinthus, quas Principes appellant insulas, illius cura et studio inhabitatæ, in ædes sacras et monachorum domicilia sunt conversæ. Nam e regione harum in continente ad mare situm, hoc, inquam, eximium magni

Πλάτη μὲν οὖν καὶ Ὑάτρος τότε καὶ Τερέβινθος, αἱ Πριγκίπειοι νῆσοι προσαγορευόμεναι, ταῖς ἐκείνου προνοίαις οἰκιζόμεναι, εἰς ἐκκλησίας Κυρίου καὶ εὐαγεῖς μοναχῶν καθίσταντο μονάς. Καὶ γὰρ τὴν ἀντικρὺ τούτων κατὰ τὴν ἤπειρον πρὸς τῇ ἀκτῇ κει-

Digitized by Google

μένην, ταύτην δὴ λέγω τὴν προκαθημένην τοῦ μεγάλου ταξιάρχου μονὴν, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς αὐτοῦ ζωῆς ὁ μακάριος τελευταίαν ἀνεστήσατο, καὶ καθηγίασε τῷ Θεῷ· ἧς τὴν ἐπισημότητα καὶ περιφάνειαν, τοῦ τε ναοῦ ὑπέρκαλον ἀγλαΐαν καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ τὴν ὅλην ἁγιοπρέπειαν καὶ δόξαν, ὡς λόγου κρείττω, ταῖς ὄψεσι παραχωροῦντες, ἐπὶ τὰ ἑξῆς τοῦ βίου προΐωμεν. Ἐν τούτοις τοίνυν ὁ ὅσιος ἐνώπιον εὐαρεστῶν Κυρίου, ψήφῳ μὲν θείου Πνεύματος, ψήφῳ δὲ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνιζομένων καὶ δεδιωγμένων θεοφόρων ἱεραρχῶν, τῆς ἁγίας ἱερωσύνης ἀξιοῦται· καὶ χειρὶ μὲν Βασιλείου (τῆς κατὰ τὸ Πάρεον δὲ οὗτος ἱερᾶς ἐκκλησίας ἀρχιερεὺς ὤν, πλείσταις ὅσαις ὑπὲρ τῶν ἱερῶν εἰκόνων θλίψεσι τότε προσωμίλει καὶ διωγμοῖς), τούτου χειρὶ τὸ φαινόμενον, αὐτουργίᾳ δὲ τοῦ παναγίου Πνεύματος τὸ νοούμενον, πρῶτον μὲν ἀναγνώστης, ἤτοι τῶν θείων ἱεροκήρυξ Γραφῶν, εἶτα ὑποδιάκονος, εἶτα διάκονος, καὶ ἱερεὺς μετὰ ταῦτα, τάξει καὶ νόμῳ πνευματικῆς καθίσταται ἀκολουθίας. Ἠγωνίζετο δὲ ἀεὶ πολλαπλάσιον τῷ εὐεργέτῃ τὸ τῆς χάριτος τάλαντον ἀποδιδόναι, καὶ μὴ τῇ ὀκνηρίᾳ καταχῶσαι, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ περισσεῦσαι· ὥσπερ δὲ τῷ μοναδικῷ βίῳ πολλοὺς διὰ τῆς οἰκείας ἀσκήσεως προσηγάγετο καὶ σπουδῆς, οὕτω διὰ τῆς ἱερατικῆς πάλιν ἀναρίθμητα πλήθη παίδων βαπτίζων ἐσφράγιζε Θεῷ. Ἐπὶ πολὺ γὰρ τῆς αἱρετικῆς ἀχλύος, οἷα νυκτὸς χαλεπῆς ἐπικρατούσης, καὶ τῆς τυραννίδος δὲ τῶν ἀνιέρων ἐπικειμένης μισθωτῶν, πάντες ὀλίγου δεῖν ἄνθρωποι, ὅσοι κατὰ τὸ Βυζάντιον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀντείχοντο, καὶ ὅσοι δὲ Βιθυνίου, καὶ τὰς ἐχομένας κατῴκουν κωμοπόλεις, ἄλλος ἄλλον ταῖς ὑπὲρ τοῦ Ἰγνατίου διανιστῶντες εὐφημίαις, τὰ οἰκεῖα τέκνα προσῆγον, καὶ δι' αὐτοῦ βαπτίζεσθαι ταῦτα καὶ ἁγιάζεσθαι κατελιπάρουν. Καὶ ἦν ὁρᾷν τοῦτον, ὥσπερ ἕνα τῶν πρότερον Χριστοῦ μαθητῶν, ἔργον τοῦτο ποιούμενον, τοὺς πρὸς αὐτὸν ἰόντας, ὡς ὑπὸ Χριστοῦ πεμπομένους προθύμως καταδέχεσθαι, διδάσκειν τε καὶ νουθετεῖν πάντα ἄνθρωπον, ἀντέχεσθαι μὲν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀπέχεσθαι δὲ τῆς τῶν αἱρετικῶν δυστροπίας καὶ φρενοβλαβείας, καὶ πάσης μὲν ἑαυτοὺς ῥυπαρίας, καὶ παντὸς ἀνακαθαίρειν πνεύματος μολυσμοῦ καὶ σαρκὸς, πάσης δὲ ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι καὶ κοσμιότητος καὶ σωφροσύνης· ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια τοὺς πατέρας παιδεύων καὶ νουθετῶν, τὰ τούτων βρέφη προκατηχῶν ὁ μακάριος, δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος ἡγίαζε τῷ Θεῷ.

Ὁ μὲν οὖν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τότε χειμὼν βαρὺς, καὶ ἡ κατὰ ἱερέων δίωξις χαλεπὴ, ὅσοι Χριστοῦ τῆς εἰκόνος διὰ τὸ πρωτότυπον προκινδυνεύειν εἵλοντο δεῖν· εὔδιος δὲ πᾶσι καὶ γαλήνιος ὅρμος τοῖς χειμαζομένοις, ὁ ἱερὸς Ἰγνάτιος καὶ ὅλος αὐτοῦ ὁ οἶκος παρὰ τῆς τοῦ Ὑψίστου προητοίμαστο δεξιᾶς. Τίς γὰρ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας θλιβομένων οὐχ εὕρισκεν ἐκεῖθεν αὐτάρκη τῶν θλίψεων ἀναψυχήν; τίς τῶν ἐν ὑπεροχαῖς καὶ δεσμοῖς κατεχομένων, καὶ λιμοῖς κατεγχομένων, οὐ τῆς δεούσης ἐτύγχανε παρηγορίας, καὶ ἄφθονον εἶχε τῶν ἀναγκαίων τὴν ἐπιχορηγίαν παρ' αὐτοῦ; Οἱ δὲ τὰς τῶν τυράννων φέροντες χεῖρας, καὶ τῶν ἰδίων ὑπάρξεων στερούμενοι καὶ ἐκπί-

A cœlitum principis Michaelis cœnobium in fine vitæ postremum condidit, Deoque initiavit: cujus nobilitatem templi, magnificentiam, et claritatem, eximiumque splendorem, et ornatum omnem ac majestatem (quando pro dignitate a me exprimi nullo modo potest), ego spectantium oculis permitto, simulque ad reliqua illius vitæ acta exponenda progredior. His ergo sanctus Deo probatus, Spiritus sancti decreto, sanctorumque pontificum, eorum, inquam, qui pro vera pietate pugnabant, extremaque omnia patiebantur, sententia, sacro presbyterii honore insignitur manu Basilii, qui sacræ Pareorum ecclesiæ episcopus, pro sacrarum imaginum cultu casibus innumeris gravissimisque ærumnis conflictabatur. Hujus, inquam, Basilii B manu spectabili, vi autem ac virtute sanctissimi Spiritus, primum quidem lector, sive sacrarum Litterarum præco sanctus, deinde hypodiaconus, tum diaconus ac sacerdos lege et ordine ecclesiasticorum graduum consecratur. Studebat vero hoc perpetuo, uti largitori gratiæ talentum multiplici fenore auctum redderet, neque per socordiam defoderet. Ut autem, cum in cœnobio viveret, sua pietate studioque multos traxit, ita per sacerdotium iterum innumerum numerum infantium baptismate abluens, Deo consignavit. Perdiu enim hæretica caligine, velut densa nocte, et tyrannide sacrilegorum mercenariorum incumbente, omnes prope mortales, qui Constantinopoli rectam fidem defendebant, quique Bithyniæ oppida colebant, alii C alios Ignatium laudibus prædicando excitabant, suosque liberos ad illum deducebant, precabanturque, ut ab illo baptizarentur, Deoque initiarentur. Et erat hunc videre, tanquam aliquem e primis Christi discipulis, cum ad se ventitantes alacriter, ut a Christo missos, exciperet atque institueret: qui quidem documenta illius ita arripiebant, dum doceret singulos et hortaretur, ut sinceram et catholicam religionem propugnarent, atque hæreticorum perversitatem et insaniam aversarentur, omnesque se ab omni mentis et corporis labe repurgarent, ac virtutis omnis et temperantiæ honestatisque laudem procurarent. Hæc et his similia parentes edocebat, horumque liberos prius rite institutos, Deo per aquam et Spiritum sanctum D consecrabat.

Et gravis quidem tum et vehemens Ecclesiam tempestas, sacrosque acerba divexatio premebat, quicunque pro Christi imagine ob prototypum sibi periclitandum putaverunt: tranquillus vero et serenus omnibus tempestate jactatis portus a suprema Numinis dextra sacer hic Ignatius destinatus erat, et domus ejus tota. Ecquis enim pro pietate decertantium, malorum ærumnarumque suarum refrigerium ab eo non percepit? Quis in custodiam datus, quis in exsilium ejectus, quis vinculis et fame cruciatus, ab eo non est relevatus, necessariisque auxiliis liberaliter instructus? Nam quicunque tyrannorum vim et rapinas patiebantur,

Digitized by Google

suisque bonis ac fortunis exuebantur, omniumque rerum inopia conflictabantur, præsertim sacri religiosique viri, nullum aliud vitæ et ærumnarum perfugium habebant, quam eximium hunc Ignatium, parentemque Ignatii Procopiam, ac sororem, quæ ævum in multos annos propagabant, adeoque benigne hilariterque opes effundebant, Deique misericordiam æmulabantur, ut verissime de illis sacrum illud oraculum proditum expletumque videretur. Tota enim quodammodo die miserabantur et commodabant, et semen eorum in benedictione erat. Atqui is quidem hunc in modum una cum athletis Christi propugnabat, cum dolentibus dolebat, cum afflictis afflictus sustinebat, egentibus opem suggerebat: in precandi studio assiduus, et in eucharistia et communione panis, et sanctorum necessitatibus secundum apostolum communicans [1], sic ad majora pro virtute certamina sese comparabat; hæc signa gratiæ in futuro patriarchatu exserendæ spectantibus prodebat, ut ingens ille in virtutis palæstra Theophanes, prodigiis et miraculis illustris, ille, inquam, Sigriani seu Agriani cœnobii conditor, olim peregre ad se advenienti beato illi tum adolescenti, tanquam patriarchæ, manu dextra porrecta jam tum bene sit precatus.

Optimis igitur hisce studiis præclare occupato Ignatio, Theophilus decedit, totumque imperium in Theodoram matronarum religiosissimam imperatricem, Michaele filio admodum adhuc tenero, devolvitur. Hinc inimica sacrarum imaginum secta conquiescit : sanctificatio autem Ecclesiæ sanctæ efflorescit. Illinc Joannes, imo infausti nominis Jannes (quem lecanomantin, seu magnum dictitabant, a quo Theophilus in errorem actus creditur), sede Constantinopolitana, ipsoque sacerdotio merito spoliatur : erigitur autem cornu salutis populo Dei Methodius vere bonus Christiani gregis pastor, veræque doctrinæ Ecclesiæ verus magister; qui multis antea pro sanctarum imaginum defensione laboribus et periculis defunctus, Constantinopolitanæ Ecclesiæ præficitur Dei nutu et imperatricis opera. Exauctoratis ergo omnibus et dissipatis, qui hæreseos labe infecti erant, novam Ecclesiam condit, sacerdotes et episcopos in suæ rectæ fidei fundamento collocat. Etenim hæreticis (uti etiam antea sub Tarasio, sacro divinoque pastore, et pia Irene) sectam suam damnantibus, et veniam impetrantibus, atque iterum ad hæreseos perniciem prolabentibus, Nicephorus vir eximius, adhuc superstes, et hic Methodius, divinitus decreta illorum exstirpatione, virique divini Joannici impulsu in omnes hæreticos declarata, rectam adhuc viam incedere quærentibus, veritatis tramitem ostendit. Sed cum Ecclesiam Dei optime sanctissimeque per quadriennium rexisset, ad Deum sempiterna polliturus pace abiit. Multis vero tum ad Ecclesiæ administrationem

A πτοντες, καὶ ἐσχάτῃ πενίᾳ περιπίπτοντες· ὅσοι δὲ τῆς ἱερατικῆς μάλιστα, καὶ ὅσοι τῆς μοναδικῆς ἐτύγχανον ὄντες τάξεως, οὐδὲν ἄλλο τοῦ βίου παραμύθιον καὶ τῶν λυπηρῶν εἶχον ἀπαλλαγήν, ἢ τὸν μέγαν Ἰγνάτιον καὶ Προκοπίαν, τὴν αὐτοῦ λέγω μητέρα, καὶ τὴν ἀδελφὴν, ἐπιπολὺ τῷ βίῳ παρατεταμένας, καὶ οὕτως ἀφειδῶς τε καὶ ἱλαρῶς τὸν πλοῦτον ἐκκενούσας, καὶ τὸν ἔλεον μιμουμένας τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐπ' αὐτοῖς ἀληθῶς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πληροῦσθαι λόγιον. Ὅλην γὰρ, ὡς εἰπεῖν, τὴν ἡμέραν ἠλέουν καὶ ἐδάνειζον, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς εὐλογίαν ἦν. Ὁ μὲν οὖν οὕτω τοῖς ἀγωνισταῖς συνηγωνίζετο, τοῖς κακοπαθοῦσι συνεπάθει, τοῖς δεομένοις ἐπήρκει, καὶ τῇ θλίψει μὲν τοῖς θλιβομένοις ὑπέμενε συλλυπούμενος· τῇ προσευχῇ δὲ προσκαρτερῶν ἀδιαλείπτως, B καὶ τῇ εὐχαριστίᾳ, καὶ τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἄρτου, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων χρείαις, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, κοινωνῶν, οὕτω πρὸς τοὺς μείζους ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας ἡτοιμάζετο. Οὕτω δὲ τὴν μέλλουσαν ἐπ' αὐτὸν ἐμφανήσεσθαι χάριν τῆς ἱεραρχίας ὁ θαυμάσιος τοῖς ὁρῶσιν ἐπεδείκνυεν, ὥστε καὶ Θεοφάνην ἐκεῖνον τὸν μέγαν ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι, καὶ πολὺν ἐν σημείοις καὶ θαύμασι, τὸν τῆς καλουμένης Σιγριανῆς λέγω μονῆς οἰκιστὴν, ἐπιδεδημηκότι ποτὲ πρὸς αὐτὸν τῷ μακαρίῳ νέῳ ἔτι τυγχάνοντι, τὴν δεξιὰν, ὡς λόγος, ἐπιβαλεῖν, καὶ ὡς πατριάρχην αὐτὸν εὐλογεῖν.

Ἐν τούτοις τοίνυν αὐτοῦ διαπρέποντος τοῖς κατορθώμασι, τελευτᾷ μὲν ὁ Θεόφιλος, εἰς Θεοδώραν δὲ τὴν εὐσεβεστάτην βασιλίδα, τὴν τιμιωτάτην τῶν C γυναικῶν καὶ πιστοτάτην, περιέστη τὰ τῆς ἀρχῆς· ἔτι δὲ νήπιος κομιδῇ τότε Μιχαὴλ ὁ υἱὸς ἦν. Ἐντεῦθεν ἡ μὲν κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων αἵρεσις ἐκλείπει· τὸ ἁγίασμα δὲ τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας ἐξανθεῖ. Ἐντεῦθεν καὶ Ἰωάννης, εὐθὺς ὁ δυσώνυμος Ἰαννῆς (ὃν καὶ λεκανομάντιν ἔλεγον, καὶ τῆς Θεοφίλου πλάνης ὑπαίτιον), τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐνδίκως καθαιρεῖται, ἀνίσταται δὲ πέρας σωτηρίας τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ Μεθόδιος ὁ καλὸς ὄντως τῶν Χριστοῦ προβάτων ποιμὴν, καὶ τῶν ὀρθῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων ὀρθοτόμος ὑφηγητής· ὃς πολλοὺς ὅτι μάλιστα πόνους καὶ κινδύνους ὑπὲρ τῶν ἁγίων πρότερον ὑπομεμενηκὼς εἰκόνων, ἀνίσταται μὲν Θεοῦ ψήφῳ καὶ τῆς βασιλίδος συνεργίᾳ πρόεδρος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως· καθαιρεῖ δὲ πάν- D τας καὶ κατασπᾷ τῶν ἐκκλησιῶν, ὅσοι τῷ μύσει τῆς αἱρέσεως ὑπήχθησαν· ἀνίστησι δὲ Ἐκκλησίαν καινὴν, ἱερεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῆς κατ' αὐτὸν ὀρθοδόξου πίστεως προεχειρίσατο. Καὶ γὰρ τῶν αἱρεσιωτῶν, ὡς ἤδη καὶ πρότερον ἐπὶ Ταρασίου τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ ποιμένος, καὶ τῆς εὐσεβοῦς Εἰρήνης, ἀνατεθεματικότων μὲν τὴν αἵρεσιν, καὶ οὕτω συγχεχωρημένων, παλινδρομησάντων δὲ, καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν αὖθις λύμην ὑπενηνεγμένων· τούτων μὲν οὖν τελείαν καθαίρεσιν καὶ διηνεκῆ Νικηφόρος τε ἔτι τῷ βίῳ περιὼν ὁ μέγας, καὶ αὐτὸς οὗτος θεοβουλεύτως ὁ ἱερὸς καταψηφισάμενος Μεθόδιος, καὶ τοῦ θεοφόρου ταῖς ὑποθήκαις Ἰωαννικίου κατὰ πάντων τῶν

[1] Rom. XII, 13.

Digitized by Google

αἱρεσιωτῶν ἀποφηνάμενος, εὐθεῖαν ἔτι τοῖς ὀρθοτομεῖν ἐθέλουσι τὴν τῆς ὀρθοδοξίας ὑπέδειξεν ὁδόν· ἐπὶ τέσσαρας δὲ χρόνους κάλλιστά τε καὶ ἄμεμπτα τὴν τοῦ Κυρίου ποιμάνας Ἐκκλησίαν, ἐν εἰρήνῃ πρὸς αὐτὸν μετέστη. Πολλῶν τοιγαροῦν εἰς προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας προχειριζομένων, καὶ ἄλλων δι' ἄλλας αἰτίας διαμαρτανόντων τοῦ σκοποῦ, ἵνα ἡ προορισθεῖσα τοῦ Θεοῦ βουλὴ μείνῃ, Ἰγνάτιος ὁ ὁσιώτατος πρεσβύτερος, πλείστοις ἔτεσιν ἤδη τοῖς τῆς ἱερωσύνης χαρίσμασιν ἐνευδοκιμηκὼς, καὶ βαθμὸν ἑαυτῷ καλὸν ἐν πολλῇ παῤῥησίᾳ καὶ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πίστει περιποιησάμενος, καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων διὰ τοῦτο στόμασιν ᾀδόμενος, καίτοι γε πλεῖστα παραιτούμενος, καὶ τὸν ὄγκον τοῦ ἀξιώματος ἀποδιδράσκων πανευλαβῶς· ὅμως ἐνεργείᾳ μὲν θείου Πνεύματος, συνεργίᾳ δὲ καὶ ψήφῳ ἀρχιερέων Θεοῦ, τῆς θείας ἱεραρχίας ἀξιοῦται, καὶ τῷ θρόνῳ τῆς βασιλίδος ἐνίδρυται, καὶ τῇ λυχνίᾳ ὁ λύχνος ἐπιτίθεται. Πρὸ πάντων δὲ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν λαῶν, τῆς βασιλίδος ἀποστειλάσης, καὶ ἀξιωσάσης διὰ Κυρίου γνωρίσαι τὸν ἄξιον, προφητικῶς ὁ μέγας τοῦτον Ἰωαννίκιος ψηφίζεται· καὶ οὕτως διὰ τῆς θύρας ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων εἰσελθών, τὰ ἴδια πρόβατα ἐκάλει κατ' ὄνομα· καὶ πάσης μὲν νομῆς θανασίμου καὶ βλαβερᾶς, πάσης δὲ λύμης καὶ ἀπωλείας ἐξῆγεν αἱρετικῆς, πρὸς τὰς ἀειζώους δὲ καὶ ἀειθαλεῖς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ δικαιοσύνης ὡδήγει καὶ εἰσῆγε νομάς· καὶ αὐτὸς μὲν κακίας ἁπάσης τοσοῦτον ἀπείχετο, ὅσῳ πάσης ἀντείχετο δικαιοσύνης· ἐξαιρέτως δὲ πρὸς τὰς τῶν ἀρετῶν κατορθούμενος γενικὰς, τῆς κατ' εὐσέβειαν τελειότητος ἐπεμελεῖτο. Φρόνησις μὲν γὰρ αὐτῷ διεσπούδαστο, οὐχ ὥστε πλοῦτον ἑαυτῷ καὶ δόξαν πορίζεσθαι κοσμικὴν, καὶ ποικίλας σώματος ἡδονὰς, ἀλλ' ὥστε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον ἐν διακρίσεως πνεύματι καλῶς συνιέναι καὶ ποιεῖν. Ἀνδρία δὲ αὐτῷ, τὸ μὴ ἡττᾶσθαί ποτε τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ἐλεύθερον εἶναι καὶ δεσπόζειν τῶν δυναστῶν· ἀποτόμως δὲ τὸν ἁμαρτάνοντα κατὰ τὸν ἀποστολικὸν νόμον διελέγχειν, καὶ τοῦτο πολλάκις ἐνώπιον πάντων, καὶ μὴ καθυφίεσθαι δουλοπρεπῶς, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ, φησὶ, φόβον ἔχωσι. Σωφροσύνη δὲ, οὐ τοῦ οἰκείου σώματος μόνον ἡ ἀγνήτης τε καὶ καθαρότης, ἣν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας οὕτω πόνοις συχνοῖς καὶ ἱδρῶσι κατωρθώσατο, ὡς εἰς ἄκραν αὐτὸν ἀπάθειαν, ἤτοι παντελῆ νέκρωσιν τοῦ σαρκίνου φρονήματος ἐλθεῖν. Οὐ ταύτῃ γοῦν μόνον τὸ τῆς σωφροσύνης ὡρίζετο καλὸν, πάσῃ δὲ σπουδῇ καὶ τὴν κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τοσοῦτον ἤγνιζε, καὶ τῷ ἐμβριθεῖ τε καὶ συνεχεῖ τῆς τοῦ Πνεύματος διδασκαλίας ἐσωφρόνιζεν, ὡς μηδ' ὄνομα πορνείας, ἤ τινος ἄλλης ἀκαθαρσίας ἐν τοῖς αὐτῷ πλησιάζουσιν ἀκούεσθαι· ἀλλ' ὥσπερ αὐτὸς τὴν ἄμωμον ὁδὸν τοῦ Κυρίου ἀμώμως ἐπορεύετο, οὕτω καὶ τὴν ἐκείνου νύμφην, ὡς ἀγαθὸς νυμφοστόλος, ἐν ἀμώμῳ προσῆγε πολιτείᾳ. Περὶ δικαιοσύνης δὲ τί χρὴ καὶ λέγειν; ἣν οὕτω στερῤῥῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ὁ μακάριος ἐνεδέδυτο, ὥστε καὶ μέμψιν δι' αὐτὴν ὑπέχειν πολλάκις παρὰ τοῖς ἀδίκοις τοῦ δικαίου

designatis, aliisque alias ob causas voto frustratis, uti destinata Dei sententia staret, Ignatius sanctissimus presbyter, cum per multos annos sacerdotii muneribus magna cum laude perfunctus esset, bonumque sibi in multa auctoritate, et in Jesum Christum fide jam gradum exstruxisset, ac propterea omnium ore celebraretur, quantumvis dignitatis magnitudinem refugiens, vi tamen sancti Spiritus, et antistitum auctoritate et sententia, honore sacro dignissimus judicatus, in imperantis urbis sacra sede collocatur, lucernaque candelabro imponitur; cum ante omnium episcoporum et populi sententias imperatrix ad Joannicium anachoretam consultum misisset, ecquemnam hoc patriarchatus honore dignum per Dominum cognosceret; Ignatium eximius ille Joannicius divinitus pronuntiavit. Atque ita bonus pastor per ostium in ovile ovium ingressus, oves proprias vocabat nominatim: quas ex noxiis et pestiferis herbis, omnique hæretica peste et exitio ereptas, ad immortalia semperque virentia rectæ fidei justitiæque pascua deducebat inducebatque. Ipse vero tum ab omni crimine alhorrebat, tum in omne præsertim virtutum principalium et æquitatis studium singulari conatu incumbens, ad perfectæ pietatis culmen enitebatur. Prudentia namque illi curæ erat, non ut opulentiam sibi, humanamque gloriam, et voluptates conquireret; sed ut Dei voluntatem sanctam, bene placentem et perfectam, in spiritu recti judicii bene intelligeret et sequeretur. Fortitudo vero erat ipsi, ne unquam servitutis peccato succumberet, sed liber esset, et dominaretur optimatibus, atque ex apostoli præscripto, peccantem acriter castigaret, et hoc sæpe coram omnibus, nec servili modo se subjiceret; ut et cæteri, inquit, in officio per timorem contineantur. Temperantiam autem non tantum in corpore coluit suo, quam a teneris annis adeo laboribus sudoribusque assiduis perfecte est assecutus, ut sensum omnem, omnesque cupiditates corporis noxias penitus exstinxerit. Non ergo his tantum finibus temperantiæ splendorem circumclusit, sed Ecclesiam suam totam, morum et doctrinæ suæ gravitate assiduitateque, ad eam provexit honestatem et verecundiam, ut inter ejus familiares ne nomen quidem fornicationis, vel cujuspiam impuritatis audiretur. Perinde enim ut ipse vias Domini rectas ambulabat, ita sponsam Domini optimus paranymphus per inculpatam vitæ semitam deducebat. Jam ut fuerit æqui tenax, justitiæve observans, quid dicam? cum ita rigide eam servavit, ut illius causa non raro ab iniquis æquitatis arbitris reprehenderetur, pastorque vere mitis ac divinæ imitator justitiæ, asperrime condemnaretur. Etenim non in civilibus tantum rebus, sed multo magis in ecclesiasticis disceptationibus et judiciis facile agnoscebatur ad veritatis æquitatisque momentum lancemve propendere, contra vero mendacium et quamlibet injustitiam vehementissime severissimeque insectari. Nec erga plebeios tantum et viliores

Digitized by Google

in quos, si quid peccent, cuivis facilis et libera est censura; sed adversus principes etiam magistratus ac dynastas, ipsosque imperatores, ardor ac divina dicendi libertas antistitis elucebat: quod mea nunc declarabit oratio.

διαιτηταῖς, καὶ σκληρότατα καταγινώσκεσθαι τὸν ὡς ἀληθῶς πρᾶον ποιμένα, καὶ Θεοῦ μιμούμενον δικαιοσύνην· καὶ γὰρ οὐκ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πολὺ μᾶλλον ἀμφιπεβητήσεσι καὶ κρίσεσι, τὸ πρὸς ἀλήθειαν μὲν καὶ δικαιοσύνην ἐπιῤῥεπὲς, ὑπεροπτικὸν δὲ αὐτοῦ καὶ ἀπότομον πρός τε τὸ ψεῦδος καὶ ἀδικίαν πᾶσαν ἐγνωρίζετο· καὶ οὐ πρὸς τοὺς πολλοὺς μόνον καὶ χυδαιοτέρους, πρὸς οὓς ἀδικοῦντας τάχα καὶ ἄλλος ἂν παῤῥησιάσαιτο, ἤδη δὲ καὶ πρὸς τοὺς τὰς πρώτας περιβεβλημένους δυναστείας, καὶ πρὸς τοὺς βασιλέας αὐτοὺς ὁ τοῦ ἀρχιερέως ζῆλος καὶ ἔνθεος παῤῥησία διεδείκνυτο· δηλώσει δὲ νῦν ὁ λόγος.

Bardam illum, uti scio, nostis omnes, Theodoræ Augustæ bonæ principis non bonum, sed sævum admodum et crudelem fuisse fratrem. Quanquam enim in rerum civilium administratione egregius industriusque esset, rei tamen divinæ atque ecclesiasticæ nemo illum unquam commodum dixit; ut qui nurus suæ amore ita fureret, ut ejus rei fama totam urbem peragraret: nec inter plebem tantum hæreret, sed ad patriarchæ quoque aures facti indignitas deferretur. Quid ergo patriarcha? Non hominis dignitatem reveritus, facinus silentio pressit; sed ex lege arguit, reprehenditque, et hortatus est, ut ne salute neglecta, animam suam perditum iret, sed fœdum et enorme scelus expiaret. Ille tamen non modo se ab improbitate sua non abstinuit, sed ipso Epiphaniæ die festo in ædem sacram, eucharistiæ mysteria percepturus, impudenter est progressus. Quid hic patriarcha? A sacris arcet, indignum eum judicans corporis Dominici participatione. Ille vero diro percitus œstro furit, suumque in exitium armatus, se gladium in antistitis viscera defixurum minitatur. Sed Ignatius contra comminatur, Deum invocans, qui potens esset gladium in illum convertere. Hinc offensionum prima origo: hic fons ecclesiasticæ perturbationis. Hinc gravi Bardas ira odioque concepto, ac altius in pectus demisso, omnem, ut dicitur, rudentem contra Ignatium movebat, ut eum apud imperatorem criminaretur. Patricius tum erat Bardas, et scholarum domesticus, sibique totam imperii administrationem, utpote avunculus Michaelis, vindicabat. Hic aggressus aliquando adolescentem, verbisque insidiosis captans: Quid, inquit, domine, imperium matri et sororibus permittis? Atqui non es amplius infans, ævique immaturus: imo, inquit, et jam uxore ducta virum agis. Debes ergo in posterum virilem animum gerere. Itaque a patriarcha accersito matrem et sorores tonderi velarique jube. Ut enim deinceps solus cum procreandis a te liberis imperes, et Numini cœlesti placet, et nobis æquissimum videtur. Accersit ergo illico venerandum patriarcham. Est enim inconstans et mutabilis adolescentia, facileque vana spe effertur. Quod si potentiæ quoque fastigium accedat, major etiam est illius levitas, majoremque in amentiam et casum sæpenumero prolabitur. Tunc igitur Michael corruptelarum, morumque depravatorum, et vero magis impietatum suarum principio posito: Matrem, inquit, meam sororesque e vestigio arreptas attonde, et religiosa velatas veste

Τὸν Βάρδαν ἐκεῖνον οἶδ' ὅτι πάντες ἀκούετε, ὡς [ἄλλ. δ;] Θεοδώρας μὲν τῆς ἀγαθῆς βασιλίδος ἀδελφὸς ἦν, οὐκ ἀγαθὸς δὲ, ἀλλὰ καὶ λίαν πικρὸς καὶ ἀπάνθρωπος· ὃν σπουδαῖον μὲν εἶναι καὶ δραστήριον περὶ τὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων μεταχείρισιν, οὐδεὶς δὲ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν χρηστὸν ἔφησε γενέσθαι· τοῦτον τῇ ἰδίᾳ φασὶν οὕτως ἐπιμανῆναι νύμφῃ, ὡς ἀνὰ πᾶσαν τοῦτο τὴν πόλιν περιβομβηθῆναι· καὶ οὐκ ἄχρι τῶν πολλῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερέως τὴν πονηρὰν φήμην ἐλθεῖν. Τί οὖν ἐκεῖνος; Οὐ τὸ μέγεθος ὑλαβήθη τοῦ προσώπου, οὐδὲ συνεσκίασε τὸ ἀμπλάκημα τῇ σιωπῇ, ἀλλὰ καὶ ἤλεγξε κατὰ τὴν ἐντολὴν, ἀλλὰ καὶ ἐπετίμησεν, ἀλλὰ καὶ παρεκάλεσε φείσασθαί τε τῆς ἰδίας ψυχῆς, καὶ τὸ φρικτὸν τουτὶ μῦσος ἀπορῥύψασθαι· ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀπέσχετο τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας (ἑορτὴ δὲ τῶν ἁγίων Θεοφανίων ἦν) καὶ αὐτὸς ἀναιδῶς προσῆλθε, τῶν θείων μεθέξων μυστηρίων. Τί δὲ ὁ ἀρχιερεύς; Ἀποβάλλεται τῆς κοινωνίας, ἀνάξιον τοῦτον τῆς τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος κρίνων μεταλήψεως. Ὁ δὲ μαίνεται μανίᾳ πικρᾷ, καὶ κατὰ τῆς ἰδίας ὁπλίζεται ψυχῆς· ἀπειλεῖ τὸ οἰκεῖον ξίφος τοῖς σπλάγχνοις τοῦ ἱεράρχου καταχῶσαι· ὁ δὲ ἀντapειλεῖ, τὸν δυνάμενον ἐκκαλούμενος ἐπιστρέψειν τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν. Αὕτη γίνεται σκανδάλων ἀρχὴ· αὕτη πρώτη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκαταστασίας ἀφορμή. Ἐντεῦθεν βαρὺν ἑαυτῷ χόλον καὶ μῆνιν ὁ Βάρδας ἐκεῖνος ἐναποθέμενος κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, πάντα κάλων ἐκίνει, τὸ δὴ λεγόμενον, τῷ βασιλεῖ τοῦτον διαβαλεῖν. Πατρίκιος δὲ τότε καὶ τῶν σχολῶν δομέστικος ὤν, ὅλην τοῦ Μιχαὴλ, ἅτε δὴ θεῖος, εἰς ἑαυτὸν τὴν ἀρχὴν ὑπεποιεῖτο. Καί ποτε προσελθὼν τῷ μειρακίῳ καὶ λόγοις καταγοητεύων ἀπατηλοῖς, Ἵνα τί, ἔλεγεν, ὦ δέσποτα, παραχωρεῖς τὴν βασιλείαν τῇ μητρὶ καὶ ταῖς ἀδελφαῖς; μὴ γὰρ ἔτι νήπιος εἶ; μὴ τὴν ἡλικίαν ἀτελὴς; Ἀλλ' ἰδοὺ, φησὶν, ἐζεύχθης καὶ γυναικὶ, καὶ ἤδη εἰς ἄνδρας τελεῖς· ὀφείλεις καὶ φρόνημα λοιπὸν ἀναλαβεῖν ἀνδρός· τὴν μητέρα δὲ καὶ τὰς ἀδελφὰς, τὸν πατριάρχην μετακαλεσάμενος, ἀποκεῖραι πρόσταξον. Σὲ γὰρ βασιλεύειν μόνον λοιπὸν, καὶ τοὺς ἐκ σοῦ τεχθησομένους, καὶ Θεῷ καὶ πᾶσιν ἡμῖν ἀρεστόν. Αὐτίκα τοίνυν ἐκεῖνος τὸν τίμιον ἱεράρχην μεταπέμπεται· εὐρίπιστον γὰρ ἡ νεότης, καὶ ῥᾳδίως ταῖς κεναῖς τῶν ἐλπίδων μετεωριζόμενον. Εἰ δὲ καὶ ἐξουσίας ὑπεροχὴ προσείη, μείζων μὲν ἡ κουφότης, εἰς μείζω δὲ ἄνοιαν καὶ πτῶσιν ὡς τὰ πολλὰ προχωρεῖ. Τότε τοίνυν ἀρχὴν ταῖς κατ' αὐτὸν ἀταξίαις καὶ ἀπαιδευσίαις, μᾶλλον δὲ ἀσεβείαις, ὁ Μιχαὴλ καταβαλλόμενος, Ταχὺ τὴν ἐμὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφὰς, πρὸς τὸν εἰκαιον

Digitized by Google

ἔφη, λαβὼν, ἀπόκειραι, τῷ μοναχικῷ σχήματι ταύτας καταδίκασον. Ὁ δὲ παῤῥησιασάμενος, Ἀδύνατόν μοι τοῦτο ποιεῖν, εἶπεν ὑπολαβών· τῆς γὰρ Ἐκκλησίας τοὺς οἴακας τὴν ἀρχὴν ἐγχειριζόμενος, ἔγγραφον ὅρκον ἐθέμην, μηδεμίαν τῆς βασιλείας ὑμῶν ἐπιβουλὴν, ἢ οἱανοῦν ἐπήρειάν ποτε διαλογίσασθαι. Καὶ νῦν τί τὸ ἀδίκημα τῶν βασιλίδων; καὶ τίς ἡ κατ' αὐτῶν αἰτία, ὅτι τὸ ὑμέτερον κράτος ταῦτα κατ' αὐτῶν διενοήθη; Οὕτως εἰπόντος τοῦ ἀρχιερέως, καθοσιώσεως τοῦτον Βάρδας ἐγράψατο γραφὴν, Γηβοβασίλευτον ἔναντι τοῦ βασιλέως διαλοιδορούμενος. Ἦν δὲ ὁ Γήβων οὗτος ἐπίληπτος ἄνθρωπος, καὶ τὰς φρένας οὐ πάνυ καθεστηκώς· ὃς πρὸ ὀλίγων ἐκείνων ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ Δυῤῥαχίου παρεγένετο, σχῆμα μὲν περικείμενος κληρικοῦ, παῖδα δὲ ἑαυτὸν τῆς βασιλίδος Θεοδώρας ἐξ ἀνδρὸς ἑτέρου ληρῶν· ᾧ οἱ πολλοὶ τοῦ δήμου ὡς βασιλεύειν μέλλοντι προσέσχον· τότε δὲ ἐν Ὀξείᾳ τῇ νήσῳ ὑπὸ ἀσφαλεῖ συνείχετο φρουρᾷ. Ὁ μὲν οὖν πατριάρχης ἐν ὑπονοίᾳ διὰ ταῦτα τῷ Μιχαὴλ καταστὰς, εὐθὺς ὑπενόστει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ δὲ παραχρῆμα τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφὰς καταγαγὼν, ἐν τοῖς Καριανοῦ λεγομένοις ἀπενεχθῆναι κελεύει καὶ καρῆναι. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ αὐτὸν ἀπελαύνει τοῦ πατριαρχείου τὸν Ἰγνάτιον, καὶ πρὸς τὴν νῆσον Τερέβινθον αὐτὸν ὑπερῤῥίζει· κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν καὶ Γήβονα ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς Ὀξείας εἰς Πρίγκιπον μετενεγκὼν, τά τε σκέλη καὶ τοὺς βραχίονας ἐξέκοψε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύξας, ἀπέκτεινεν αὐτὸν, οἰόμενος ταύτῃ τὸν πατριάρχην ἀμυνεῖσθαι. Οὔπω τρεῖς μετὰ τὴν κατάβασιν διεληλύθεισαν ἡμέραι, καὶ παρῆσαν τῶν ἐπισκόπων οἱ νομιζόμενοι λογάδες, λίβελλον ἀποταγῆς, ἤτοι παραίτησιν, διὰ τὴν ἐνεστῶσαν τοῦ καιροῦ κακίαν ἀξιοῦντες λαβεῖν παρ' αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα τίνες; Οἱ ἐγγράφως αὐτῷ πρότερον ὁμωμοκότες, καὶ αὐτῆς ἐκπεσεῖν τῆς ὑπερουσίου Τριάδος εὐξάμενοι, εἴγε τὸν οἰκεῖον ποιμένα ἄνευ καταγνώσεως ἀθετήσαιεν κανονικῆς. Ἀλλ' αὐτοὶ μὲν ὑπέστρεφον ἀνήνυτα πεπονηκότες. Μετ' ὀλίγας δὲ αὖθις ἡμέρας πατρίκιοι καὶ τῶν κριτῶν οἱ ἐπιφανέστατοι σὺν τοῖς προλαβοῦσιν ἐπισκόποις ἐξιόντες, πάσαις μηχαναῖς, ὑποσχέσεσί τε καὶ ἀπειλαῖς τὸν θρόνον ἐγγράφως παραιτήσασθαι κατεβιάζοντο, εἴγε μὴ μέλλοι εἰς προφανῆ καθεῖναι κίνδυνον ἑαυτόν. Ἔμενε δὲ ἀμετάθετος οὐδὲν ἧττον ἢ πέτρα παράλιος εἰς βάθος γῆς ἐῤῥιζωμένη, καὶ πάσαις ἀνένδοτος κυμάτων ἐπιφοραῖς. Ἐπειδὴ οὖν οὐκ εἶχον εὐλόγως παρανομεῖν, οὐδεμιᾷς αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ ἀνευθύνου προφάσεως ἐνδιδομένης, γυμνῇ λοιπὸν τῇ κεφαλῇ, καὶ ἀναιδεῖ προσώπῳ, κατὰ τὸ ᾀδόμενον, πρὸς πᾶσαν ἐχώρουν ἀδικίαν καὶ παρανομίαν. Ὁ μὲν οὖν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἅτε Θεὸς ἀληθινὸς καὶ ἀληθινοῦ Πατρὸς ὤν, οὐ τῷ Θεὸς εἶναι μόνον προαιώνιος, τὰ πάντα πρὸ τῆς αὐτῶν γενέσεως οἶδεν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἄνθρωπος ὑπὲρ ἡμῶν γενέσθαι, τῷ τεθεωμένῳ νοῖ τὰ πάντα προκατανοῶν, Ἀνάγκη,

vitæ religiosæ addicito. At libere patriarcha; Hoc, inquit, a me fieri nefas: nam Ecclesiæ gubernacula sedemque sacram cum susciperem, fidem jurejurando meam per scriptum astrinxi, nunquam me imperio vestro insidias positurum, vel consilium ejuscemodi agitaturum. Et vero nunc, quod reginarum est facinus, quæve in illis causa, ut majestas vestra adversus eas talia machinetur? Hæc memorantem patriarcham Bardas reum majestatis postulavit, et coram imperatore Gebobasileutum [3] (seu Gebonis pseudo-imperatorii generis similem) per convicium vocavit. Erat Gebo hic stolidus maleque sanus homo, qui proximis diebus Dyrrachio venerat, veste quidem ecclesiastica indutus, se vero pro filio Theodoræ Augustæ ex alio viro gerebat; cui non pauci ex plebe velut regnaturo adhærebant: tunc vero in insula Oxia, seu Acuta, firma custodia tenebatur. Patriarcha ergo propterea Michaeli suspectus, statim ad ecclesiam se recepit. Michael vero extemplo matrem cum sororibus in Cariani ædes detrusam deportari tonderique imperat. Nec multo post ipsum quoque patriarcham Ignatium pellit, atque in insulam Terebinthum ejicit; eodemque die Gebonem illum ex Acuta in Principes transfert, et cruribus brachiisque præcisis, oculisque erutis, interficit, ratus se hac ratione ultum ire patriarcham. Necdum triduum a patriarchæ discessu fluxerat, cum adsunt qui putabantur inter episcopos primarii, chirographum sive libellum abdicationis ob præsentium temporum iniquitatem ab eo petentes. Et quinam hi? Qui antea illi per scriptum juraverant, se prius supremam Trinitatis majestatem negaturos, quam sine canonica damnationis sententia pastorem suum exauctorari passuros. Verum ii re infecta reverterunt. Intra paucos autem dies patricii, judicumque clarissimi cum iisdem episcopis egressi, omnibus machinis et pollicitationibus, comminationibusque compellebant, ut episcopatu se abdicaret, si in apertum nollet committere se periculum. Sed non minus firmus immotusque stetit, quam maritima cautes altis in terram defixa radicibus, fluctuum insultibus nihil cedens. Ergo cum non haberent, unde illum laederent, nulla per eum data causa, cujus rationem reddere non posset; nudo, quod aiunt, capite, perfrictaque fronte ad omne fas nefasque descenderunt. Et Dominus quidem noster Jesus Christus, utpote Deus verus et veri Patris soboles, non solum qua Deus est æternus, omnia antequam sint, prævidit; sed etiam qua homo pro nobis factus, deificata sua mente omnia præseiens, *Necesse est*, inquit, *ut veniant scandala: væ autem illi, per quem scandalum venit* [2]. Omnium ergo sectarum, quæ a divina Christi in humanitatem præsentia ad hodiernum usque diem in Ecclesias

[2] Matth. XVIII, 7.

(3) Gebobasileutum, hoc est, Gebonis stolidi hominis, et imperium temere affectantis, parti faventem.

Digitized by Google

cum pernicie irrepserunt, auctores, veluti scandalorum duces, digni sunt, qui primi malum, quod Christus minatur, participent. Sed non minus, opinor, ii qui nostro ævo maligne egerunt, quam illi prisci et decantatissimi hæresiarchæ, cœlestis iram vindictamque Numinis sentient, ut qui innumerabilium offensionum et malorum toti terrarum orbi sint auctores. Neque enim propterea justorum albo ascribentur, quod rectis scilicet dogmatibus et scriptionibus innumeris Deum fateri videantur : sed idcirco damnabuntur, quod, ut est in sacris paginis, Deum factis ipsis negarint, abominabiles facti, et contumaces, et ad omne opus bonum reprobi. Nec quia personam pietatis vultumque religionis ementiti, agunt omnia efficiuntque, ut justi ab hominibus putentur, ideo sunt justi apud occultorum cognitorem et judicem Deum : sed quod nervo pietatis eliso, mores ad Evangelii præcepta non conformarint ; quod amore sui cæci, avaritiæ et voluptatibus, ambitionique venundati et emancipati, innocentes omni genere injuriarum, perjuriorum, crucis abnegationum, insidiarum, et maleficiorum opprimentes, optime compositum Ecclesiæ statum perturbarint everterintque ; rem autem divinam, nomenque et sacra sanctæ Ecclesiæ tot impietatibus et flagitiis contaminarint, polluerint, profanarint, ut periculum sit (pene dicam) ne pietatis mysterium in verbis nudis potius, quam in rebus ac veritate consistere videatur : idcirco justissimam damnationis a Deo ferendæ sententiam incurrent.

A φησὶν, *ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται!* Καθ' ὅλας μὲν οὖν τὰς ἀπὸ τῆς θεανδρικῆς αὐτοῦ παρουσίας μέχρι τοῦ δεῦρο παρεισφθαρείσας αἱρέσεις ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, οἱ τῶν αἱρέσεων ἔξαρχοι, ὡς τῶν σκανδάλων ἐξηγούμενοι, πρῶτοι ἂν ἀξίως αὐτοὶ μετέχοιεν καὶ τοῦ ταλανισμοῦ· οὐχ ἧττον δὲ, οἶμαι, τῶν πάλαι θρυλλουμένων αἱρετικῶν καὶ οἱ κατὰ ταύτην πονηρευσάμενοι τὴν γενεὰν, ὡς αἴτιοι σκανδάλων μυρίων τῷ κόσμῳ γενόμενοι, τῆς ἄνωθεν πεῖραν λήψονται ὀργῆς. Οὐ γὰρ ὅτι δόγμασιν ὀρθοῖς ὄῆθεν καὶ συγγραφαῖς ἀμέτροις Θεὸν δοκοῦσιν ὁμολογεῖν, διὰ τοῦτο μόνον δικαιωθήσονται· ἀλλ' ὅτι τοῖς ἔργοις, κατὰ τὸν ἱερὸν λόγον, ἠρνήσαντο αὐτὸν, βδελυκτοὶ γενόμενοι καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι, τούτου γε B ἕνεκεν κατακριθήσονται. Οὐδ' ὅτι μόρφωσιν εὐσεβείας, καὶ σχῆμα γοῦν τι καὶ πλάσμα κενὸν εὐλαβείας περιθέμενοι πάντα δρῶσι καὶ πραγματεύονται, ὥστε δικαιωθῆναι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τοῦτο δίκαιοι καὶ παρὰ τῷ τῶν κρυφίων ἐπόπτῃ καὶ ἐξεταστῇ· ἀλλ' ὅτι τῆς εὐσεβείας τὴν δύναμιν, καὶ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἀπηνήναντο ζωὴν, πάσαις μὲν φιλαυτίαις καὶ φιλαργυρίαις, φιληδονίαις τε πάσαις καὶ φιλαρχίαις ἑαυτοὺς ἀπεμπολήσαντες, πάσαις δὲ ἀδικίαις, ἐπιορκίαις, σταυροπατίαις, καὶ κακουργίαις δὲ κατὰ τῶν ἀθώων καὶ ἐπηρείαις χρώμενοι, πᾶσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐνομίαν διέλυσαν καὶ συνέχεαν· τὸ θεῖον δὲ τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας πρᾶγμα καὶ ὄνομα οὕτω ταῖς ποικίλαις αὐτῶν ἀθεσμίαις καὶ παρανομίαις ἐβεβήλωσαν, ὥστε κινδυ- C νεύειν, ὀλίγου δεῖν, ἐν ψιλοῖς ἡμῶν λόγοις, ἀλλ' οὐκ ἐν ἀληθείᾳ καὶ πράγματι τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον ὑπονοεῖσθαι· διὰ ταῦτα δικαιοτάτης τεύξονται πρὸς Θεοῦ τῆς κατακρίσεως.

Horum porro malorum omnium stirps et radix, primaque causa et certissima exstitit is, qui a principio homicida fuit : qui quod a bono defecit, omnis maleficii artifex effectus, hodieque non cessat venenum in eos suum eructare quos omnibus sæculis ad id hauriendum paratos habet : eoque largius latiusque virus suum diffundit, quanto ad rem suam aptiores offendit. Permittuntur autem tales sæpe rerum potiri, terrarumque imperiis extolli, ut ex multorum cordibus, quemadmodum est in divinis oraculis, revelentur cogitationes ; utque triticum a paleis secernatur, et justus igne molestiarum, velut aurum in fornace, coquatur, cœlestibusque thesauris reservetur ; rejiciaturque, quidquid ut scoria adulterinum est et cœlesti regno indignum. Atque his, opinor, nemo contradicet eorum qui pietatem colunt.

Τούτων δὲ τῶν κακῶν ἁπάντων αἰτία προκαταρκτικὴ καὶ ῥίζα, ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος καθέστηκε δηλαδή· ὃς τῷ ἀποστῆναι τοῦ ἀγαθοῦ, πάσης κακίας γενόμενος δημιουργὸς, οὐ παύεται μέχρι καὶ νῦν τὸν οἰκεῖον ἰὸν τοῖς πρὸς ὑποδοχὴν ἑτοίμοις κατὰ πᾶσαν ἐναπερευγόμενος γενεάν· καὶ τοσούτῳ μᾶλλον τὴν παρ' ἑαυτοῦ κακίαν ἐπιδαψιλεύεται, καθ' ὅσον ἂν καὶ ἐπιτηδειοτέροις πρὸς τὸν οἰκεῖον περιτύχοι σκοπόν. Συγχωροῦνται δὲ πολλάκις κρατεῖν, καὶ κοσμικαῖς δυναστείαις οἱ τοιοῦτοι μεγαλύνεσθαι, ὡς ἂν ἐκ πολλῶν καρδιῶν, κατὰ τὸ θεῖον λόγιον, ἐκφανῶσι διαλογισμοί· καὶ ὥστε τὸν σῖτον διακριθῆναι D τοῦ ἀχύρου, καὶ πυρωθῆναι μὲν ταῖς ἐπηρείαις τὸν δίκαιον, ὥσπερ ἐν χωνευτηρίῳ χρυσὸν, καὶ τοῖς οὐρανίοις ταμιευθῆναι βασιλείοις, ἀποποιηθῆναι δὲ, καθάπερ σκωρίαν, ὅσον ἀδόκιμον καὶ ἀνάξιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Πρὸς οὖν ταῦτα οὐκ οἶμαί τινα τῶν εὐσεβούντων ἀντερεῖν.

Sed videamus porro, quæ deinceps beato Ignatio acciderint, quantaque mala veterator ac hostis sanctorum virorum adversus latentem in illo fidem ac virtutem, per suos administros, malitia sua machinatus sit. At vero cum intelligam me sigillatim omnia percensere non posse, rebusque tantis parem non fore, oratione ad res præcipuas enarrandas conversa,

Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἱερὸν Ἰγνάτιον παρηκολουθηκότα, καὶ ὅσα κατὰ τῆς ἐν αὐτῷ κεκρυμμένης ὀληθείας καὶ ἀρετῆς ὁ τῶν ἁγίων ἐχθρὸς καὶ ἐπίβουλος διὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτοῦ τῇ κακίᾳ κατεπράξατο· ἀλλὰ πάντα μὲν κατὰ μέρος ἐπεξιέναι ἀμήχανον εἰδὼς, καὶ κρεῖττον ἢ κατ' ἰσχὺν ἐμὴν, τοῖς κυριωτέροις δὲ τὸν λόγον ἐπαψιεὶς, πειράσομαι

Digitized by Google

καθ' ὅσον οἷόν τε πανταχοῦ τῆς ἀληθείας πεφροντικὼς μηδὲν τῶν ἀξίων μνήμης παραλιπεῖν.

Ἐπειδὴ τοίνυν οἱ παρὰ τοῦ βασιλέως τότε πολλὰ πειράσαντες, τὸ πρὸς παρανομίαν ἐνδόσιμον οὐχ οἷοί τε ἐγεγόνεισαν παρὰ τοῦ Ἰγνατίου λαβεῖν, γενναίαις ἐνστάσεσι παραιτήσασθαι μὴ καταδεξαμένου, παρ' ἑαυτῶν ἔλαβον τοῦτο λοιπόν· καὶ πλεῖστα καθ' ἑαυτοὺς συσκεψάμενοι, καὶ πᾶσαν κεκινηκότες βουλὴν, Φώτιον πρωτοσπαθάριόν τε ὄντα καὶ πρωτοασηκρῆτιν, εἰς ἀρχιερέα τῆς βασιλίδος προχειρίζονται. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Φώτιος οὐ τῶν ἀγεννῶν τε καὶ ἀνωνύμων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐγενῶν κατὰ σάρκα, καὶ περιφανῶν, σοφίᾳ τε κοσμικῇ καὶ συνέσει τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ στρεφομένων εὐδοκιμώτατος πάντων ἐνομίζετο. Γραμματικῆς μὲν γὰρ καὶ ποιήσεως, ῥητορικῆς τε καὶ φιλοσοφίας, ναὶ δὴ καὶ ἰατρικῆς, καὶ πάσης ὀλίγου δεῖν ἐπιστήμης τῶν θύραθεν τοσοῦτον αὐτῷ τὸ περιὸν, ὡς μὴ μόνον σχεδὸν φάναι τῶν κατὰ τὴν αὐτοῦ γενεὰν πάντων διενεγκεῖν, ἤδη δὲ καὶ πρὸς τοὺς παλαιοὺς αὐτὸν διαμιλλᾶσθαι. Πάντα γὰρ συνέτρεχεν ἐπ' αὐτῷ, ἡ ἐπιτηδειότης τῆς φύσεως, ἡ σπουδὴ, ὁ πλοῦτος, δι' ὃν καὶ βίβλος ἐπ' αὐτὸν ἔῤῥει πᾶσα· πλέον δὲ πάντων ὁ τῆς δόξης ἔρως, δι' ὃν αὐτῷ καὶ νύκτες ἄϋπνοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν ἐμμελῶς ἐσχολακότι. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν, ὡς μὴ ὤφελεν, ἐπεισελθεῖν ἔδει, καὶ τῶν διὰ τοῦτο βιβλίων τῆς ἀναγνώσεως οὐ κατὰ πάρεργον ἐπεμελήθη· ἀγνόημα δὲ ἠγνόησεν, ἵν' εἴπω θεολογικῶς, σφόδρα τῆς αὐτοῦ σοφίας ἀνόξιον. Οὐ γὰρ ἠθέλησε προσέχειν τὸν νοῦν, ὅτι *Εἴ τις θέλει σοφὸς γενέσθαι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός.* Οὐδὲ τὴν ὁδὸν εἵλετο τῆς ταπεινοφροσύνης, δι' ἧς ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ ἡ ἀληθὴς σοφία δίδοται καὶ κατορθοῦται· οὐδὲ στραφῆναι καὶ γενέσθαι ὡς τὸ παιδίον διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, ὡς ἡ τοῦ Κυρίου διαμαρτυρία, κατεδέξατο· ἀλλ' οὐδὲ σκάψαι τὴν αὐτοῦ ψυχὴν, καὶ βαθῦναι τὴν διάνοιαν διὰ πάσης ὑποταγῆς, κατὰ Κύριον, καὶ ἀτιμοτέρας ἀγωγῆς καὶ ταπεινόφρονος, καὶ δι' ἀπιθείας οὕτω τῇ πέτρᾳ προσεγγίσαι Χριστῷ, καὶ ἐπ' αὐτῷ θεῖναι θεμέλιον πίστεως ἀῤῥαγῆ, καὶ δι' ἀγαθῶν πράξεων οὕτω τῆς σοφίας [ἴσ. τῇ σοφίᾳ] ἑαυτὸν οἰκοδομεῖν· οὐ ταῦτα διανενόηται ὁ σοφός· πολλοῦ γε δεῖν· καὶ οὐδὲν τούτων ἐπὶ νοῦν ἦλθεν αὐτῷ, ἀλλ' ἐπὶ σαθρῷ θεμελίῳ καὶ ἀμμώδει, τῇ κοσμικῇ σοφίᾳ, καὶ τῇ ἀλαζονείᾳ τοῦ μὴ κατὰ Χριστὸν πεπαιδευμένου λόγου τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν στηρίξας καὶ τὸν νοῦν, καὶ τοῖς κενοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνοις καὶ κρότοις φυσιούμενος, καὶ ἐπὶ πολὺ τῇ κενοδοξίᾳ μετεωριζόμενος, δι' αὐτῆς τῇ ἐχθρᾷ τοῦ Θεοῦ ὑπερηφανίᾳ προσεπέλασε, δι' ἧς κακουργίαν τε πᾶσαν καὶ πᾶσαν σκανδάλων ὑπόθεσιν μυσταγωγεῖται. Ὅθεν ἀδόκιμον αὐτοῦ τὴν τῆς ἱερουργίας καταβαλόμενος ἀρχὴν, ἀκόλουθον ἔσχε τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος. Οὐ γὰρ παρῃτήσατο τὴν ὡς παρὰ

A nudam rei veritatem ubique studiose persecutus, pro mea virili curabo, uti ne quid rerum quæ sint memoria dignæ, prætermittam.

Postquam igitur administri regii, sæpe tentata re, non potuerunt flectere Ignatium ad id quod inique petebant, suam illo dignitatem fortiter et constanter tuente, a se ipsi consilium de cætero petiverunt; rebusque inter se diu agitatis, omnemque in partem versatis, tandem Photium protospatharium et primum a secretis, patriarcham urbis regiæ designant; hominem sane minime obscurum et ignobilem, sed claris et illustribus oriundum natalibus, rerumque civilium et politicarum usu, prudentiaque et scientia clarissimum. Grammaticæ enim litteraturæ, et carminis pangendi, dicendique laude, quin et philosophiæ et medicinæ, et omnium prope liberalium disciplinarum externarum studio cognitioneque tantopere florebat, ut ævi sui facile princeps haberetur, imo et cum veteribus jam certare posset. Omnia quippe in illo concurrerant, aptitudo quædam et naturæ vis ac felicitas, studium, opes, quibus sibi librorum omnium maximam copiam comparabat: et, quod præ cunctis, gloriæ laudisque cupido, qua incensus totas noctes, ut lectioni assidue vacaret, ducebat insomnes. Quoniam vero sacrum etiam (quod utinam nunquam fuisset) thronum Ecclesiæ conscensurus erat, sacra quoque et ecclesiastica volumina studiose cœpit lectitare. Verum ut Theologi Nazianzeni ritu loquar (1), quod sane ipsius sapientia indignum fuit, ignorationem ignoravit. Noluit enim animadvertere, quoniam, *Si quis vult sapiens fieri in hoc mundo, stultus sit, ut sapiens fiat* [a]. Neque viam modestiæ et submissionis ingressus est, qua ad cœlestem gratiam veramque sapientiam pervenitur: neque deposito fastu voluit converti, et fieri ut parvulus, propter regnum Dei, juxta Domini vocem: neque animam suam et mentem altius fodere et omni subjectione demittere, ut jubet Dominus, per abjectiorem humilioremque semitam; atque ita per affectuum mortificationem petræ Christo conjungi, et super ipsum inconcussum fidei fundamentum ponere, et piis operibus seipsum domicilium sapientiæ constituere. Nihil horum huic venit in mentem, alia omnia cogitabat: fragili et arenoso, vanæ profanæque sapientiæ fundamento et insolentiæ, non secundum Christum doctrinæ cor suum mentemque confirmans, vanis hominum laudibus et plausibus inflatus, elatusque inani gloria, per ipsam inimicæ Deo superbiæ se conjunxit: ex quo omnis impietatis omniumque offensionum materiem edoctus est. Ergo jactis sacerdotii sui improbandis fundamentis, extrema initiis consentanea sortitus est. Nec enim repudiavit Ecclesiam, tanquam a profanis magistratibus profane et sacrilege sibi demandatam; neque velut

[a] I Cor. III, 18.

(1) Potius, ut more loquar Sripturæ sacræ. HARD.

Digitized by Google

alteri viro nuptam, sibi per adulterium desponderi veritus est : sed contra potius exsultabundus, avide impudenterque in illius complexum ruit, alienamque tanquam propriam palam arrogavit, suaque infamia et dedecore gloriabatur, et laudabatur in iniquitate sua ; intraque sex non amplius dies, manibus hominum initiatus, concupitam Ecclesiæ cathedram invasit. Eratque vere cernere, ut fertur adagio, extemporalem fictitiumque, seu personatum sanctum. Nam primo die monachus ex laico, altero lector, tum hypodiaconus, ac diaconus et presbyter : sexto deinde, qui fuit Christi natalis, et ipse sacrum conscendens tribunal, pacem populo, nihil vera pace dignum cogitans, nuntiavit.

A κοσμικῶν ἀρχόντων ἀκόσμως αὐτῷ καὶ ἀθέσμως ἐνδιδομένην Ἐκκλησίαν, οὐδ' ὡς ἑτέρῳ ἀνδρὶ καθηρμοσμένην μοιχικῶς ἑαυτῷ κατεγγυᾶσθαι ηὐλαβήθη· τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ περιχαρῶς, ἢ ἀναιδῶς μᾶλλον, κατησπάζετο, καὶ ὡς ἰδίας τῆς ἀλλοτρίας σαφῶς ἀντεποιεῖτο, καὶ ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτοῦ ἐγαυρία δοξαζόμενος, καὶ ἐν τῇ ἀδικίᾳ αὐτοῦ ἐνευλογεῖτο, καὶ ἐν ἓξ ταῖς ὅλαις ἡμέραις χερσὶν ἀνθρώπων τελειούμενος, τῆς ἐπιθυμουμένης ἐπελαμβάνετο καθέδρας· καὶ ἦν ἀληθῶς ἐκεῖνον ὁρᾷν αὐθήμερον ἅγιον πλαττόμενον, κατὰ τὴν παροιμίαν. Πρώτῃ γὰρ ἡμέρᾳ μοναχὸς ἀντὶ λαϊκοῦ, τῇ δευτέρᾳ δὲ ἀναγνώστης, καὶ ὑποδιάκονος τῇ ἑξῆς, εἶτα διάκονος, εἶτα πρεσβύτερος· ἔπειτα τῇ ἕκτῃ (Χριστοῦ δὲ ἦν τὰ γενέθλια) καὶ αὐτὸς τῷ ἱερατικῷ προσβὰς θρόνῳ, τὴν εἰρήνην τῷ λαῷ προσεφώνει, μηδὲν τῆς ἀληθινῆς εἰρήνης ἄξιον ἐννοούμενος

B

Erat huic auctor et initiator in omnibus Gregorius ille cognomento Asbesta, quem Syracusanum olim pontificem fuisse ferunt, tum Constantinopoli de maleficiis reum factum, et jam Romæ, quod contra leges et sanctiones ecclesiasticas peccasset, exauctoratum. Hunc Ignatius, cum esset patriarcha consecrandus, ne initiationi suæ interesset, admonuit, donec per otium causa ipsius diligenter cognosceretur. Quod patriarchæ inter initia factum multi, quamvis juste factum, reprehenderunt.

Ἦν δὲ αὐτῷ καθηγητὴς καὶ ἱεροτελεστὴς τὰ πάντα Γρηγόριος ἐκεῖνος ὁ καλούμενος Ἀσβεστᾶς, ὃν ποτε καὶ Συρακούσης μὲν ἐπίσκοπον ἔφασαν γενέσθαι, ἐπ' ἐγκλήμασι δέ τισιν εἰς τὸ Βυζάντιον κατηγορούμενον, ἤδη δὲ καὶ ὑπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ὡς παρὰ κανόνας πράξαντα, καθῃρημένον. Ἰγνάτιος ἄρτι πρῶτον χειροτονεῖσθαι μέλλων, μὴ παρεῖναι τοῦτον τῇ χειροτονίᾳ διεπέμψατο, ἄχρις οὗ τὰ κατ' αὐτὸν, φησὶν, ἐπὶ σχολῆς ἀκριβέστερον διαγνωσθῇ. Τοῦτο ὁ πατριάρχης ἐν πρώτοις, οὐ καλῶς μὲν, ὥς γε δοκοῦν τοῖς πολλοῖς, πέπραχε δ' οὖν ὅμως ἐν δικαιοσύνῃ.

Hinc, o quis ex his paucis verbis ortam cladem illam et noctem explicet ? quis turbas et factiones, litesque et improbitatem illius probi (5) Siculi dicendo assequatur ? Simul ac enim ejus rei nuntium accepit, non se philosophum ostendit, et infamiam suam prudenter dedecusque contexit ; sed cereos de Ignatii consecratione acceptos abjecit, et impudentissimo ore innocentem coram universa Ecclesia fœdissime conviciatus, lupum pro pastore substitui furiose clamitavit. Quem et Petrus quidam Sardorum episcopus cognomento Miser, et Eulampius Apameæ, aliique e clero obscuriores [insigniores], seipsos ab Ecclesia sine causa sejungentes, secuti sunt.

Ἐντεῦθεν, ὦ τίς ἂν ἐξείποι τὴν ταραχὴν καὶ τὴν σκοτόμαιναν ; τίς τὴν ἀπὸ τοῦ μικροῦ ῥήματος φιλονεικίαν, καὶ ἔριν, καὶ μνησικακίαν τοῦ δεινοῦ ἐκείνου Σικελοῦ παραστήσαι ; Εὐθὺς γὰρ ἀκούσας, οὐκ ἐφιλοσόφησε πρὸς τὴν ἀγγελίαν, οὐ τὴν ἰδίαν ὡς φρόνιμος συνεκάλυψεν αἰσχύνην, τοὺς ἐπὶ χειροτονίᾳ δὲ κηροὺς τῶν αὐτοῦ χειρῶν ἀποῤῥίψας, καὶ καταναιδευσάμενος, πάσης ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας ἐσχάτως διελοιδορεῖτο τὸν ἀναίτιον, καὶ λύκον ἀντὶ ποιμένος ἐπεισιέναι τῇ ἐκκλησίᾳ μανιωδῶς διεσχυρίζετο· ᾧ καὶ Πέτρος ὁ Σαρδέων, ὁ λεγόμενος Δείλαιος, πρὸς δὲ καὶ ὁ Ἀπαμείας Εὐλάμπιος, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἀσημοτέρων [ἀν. εὐσημοτέρων] εἵποντο κληρικῶν, ἀλόγως τῆς Ἐκκλησίας ἀποῤῥηγνύμενοι.

C

Undecim igitur ipsius annis Ignatius a recepta primum sede Constantinopolitana, omni ratione conatus, omnique verborum humanitate et liberalitate adhibita, nunquam tamen potuit Asbestæ improbitatem exstinguere. Etenim potentiorum limina terebat, apud omnes virum nullam ob culpam criminabatur, et acerbe conviciis proscindebat, et sanctum exsecratus, ne Christiani quidem cognomine dignabatur. Præsertim vero Photio Photianisque gratissimus honoratissimusque, magnus quidam homo Dei credebatur. Quare ab eodem Photius primum est initiatus ; qui hominis auctoritate inductus, totum ex illo adversus insontem Ignatium furorem hausit : perinde quasi ad hoc ipsum patriarcha esset consecratus, ut omnibus consiliis modisque omni-

Ἐν ὅλοις μὲν οὖν ἕνδεκα χρόνοις τῆς πρώτης αὐτοῦ ἱεραρχίας ὁ Ἰγνάτιος ἀποπειρώμενος, καὶ πᾶσαν μὲν λόγων, πᾶσαν δὲ δωρεῶν προτεινόμενος φιλοτιμίαν, οὐχ οἷός τε ἐγεγόνει τὴν τοῦ Ἀσβεστᾶ κακίαν κατασβέσαι. Διήρχετο πάσας οἰκίας τῶν δυναστῶν, μάτην διαλοιδορούμενος καὶ διασύρων πικρῶς, καὶ μηδὲ Χριστιανὸν ὀνομάζειν τὸν ἅγιον ὁ ἐναγὴς ἀξιῶν, μάλιστα δὲ πάντων παρὰ Φωτίῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ συγγενέσι τιμώμενος, μέγας τις ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ χρηματίζειν ἐπιστεύετο· ὅθεν καὶ παρ' αὐτοῦ πρώτου χειροτονηθεὶς ὁ Φώτιος, ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ὅλην τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τοῦ ἀναιτίου μανίαν ἐπεσπάσατο. Καὶ ὥσπερ εἰς αὐτὸ τοῦτο πατριάρχης προχειρισθεὶς, ἵνα πάσαις ἐπινοίαις, τρόποις πᾶσι, τὸν ἀθῶον τιμωρήσηται, οὕτως ἠγωνίζετο, οὐ τῆς ἱερω-

D

(5) Pro *improbi :* vel dictum per ironiam, Hard

Digitized by Google

σύνης μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς αὐτὸν ἀπαλλάξειν, εἰ δυνατὸν, τῆς ζωῆς· καίτοι γε χειρόγραφα παρὰ τῶν καταδεχομένων αὐτὸν πρότερον ἀπαιτηθεὶς μητροπολιτῶν, ὥστε πατρικὴν ἀπονέμειν τῷ Ἰγνατίῳ τιμὴν, καὶ πάντα κατὰ βούλησιν αὐτοῦ δρᾶν, καὶ ἐν μηδενὶ τοῦτον παραλυπεῖν. Οὕπω δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν δύο μῆνες παρῆλθον, καὶ αὐτὸς τοὺς ὅρκους ἠθετηκὼς, πρῶτον μὲν τοὺς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τεταγμένους, ὅσους οἰκειοτέρους εὗρισκε τοῦ πατριάρχου, καταχλείων, καὶ αἰκισμοῖς βιαίοις καὶ μάστιξι κατακιζόμενος· καὶ κολακεύων δὲ πάλιν, καὶ δῶρα προτείνων καὶ προκοπὰς, καὶ χειρόγραφα ἀπαιτῶν, καὶ πᾶσι * ὥστε πέμψαι, καὶ ἔρευναν ἀκριβῆ ποιήσασθαι κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, ὡς αὐτοῦ λάθρα τυρεύοντος κατὰ τῆς βασιλείας. Εὐθὺς οὖν ἄρχοντες ἀπηνεῖς καὶ στρατιῶται θρασεῖς τὴν Τερέβινθον καταλαβόντες, καὶ πᾶσαν ποιήσαντες ἐξέτασιν, καὶ πᾶσαν βάσανον, τοὺς ὑπ' ἐκεῖνον ἀνθρώπους βασανίσαντες, ἐπειδὴ ἐξέλιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις, καὶ λοιπὸν οὐδὲν εἶχον, ὥστε δικαίως τιμωρήσασθαι, τῇ ἀδικίᾳ καθαρᾷ χρῶνται. Λαβόντες γὰρ τὸν ἱερὸν ἄνδρα μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ πρὸς τὴν λεγομένην Ἱέρειαν περάσαντες, δέσμιον τοῦτον εἰς μάνδραν αἰγῶν κατέκλεισαν· ἐκεῖθέν τε πρὸς τὰ Προμήτου λεγόμενα διαπερῶσιν, ὅπου δὴ Λέων ἐκεῖνος ὁ Λαλάκων ἐπονεμαζόμενος τῶν Νουμέρων δομέστικος ὤν, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦ τοῖς ῥαπίσμασι κατέκοψε τὰς σιαγόνας, ὡς δύο μύλας ἐκεῖ τοῦ ἱερωτάτου γέροντος ἐκπεσεῖν· εἶτα δύο μοχλοῖς σιδηροῖς, ἀνδροφόνων τρόπον, τοὺς αὐτοῦ πόδας κατασφαλισάμενοι, καὶ μικρᾷ φρουρᾷ κατακλείσαντες ἀπῆσαν, δύο παῖδας καὶ μόνον πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτῷ καταλιπόντες. Ὅλος δὲ αὐτοῖς ὁ ἀγὼν καὶ ἡ ἔπειξις ἦν, ὥστε λίβελλον αὐτοῖς ἀποταγῆς δοῦναι, καὶ ἑκουσίως τοῦ θρόνου παραχωρεῖν. Ὁ δὲ τὸν λύκον κατὰ τῆς πολιᾶς δεινῶς ἐπεισφρήσαντα θεασάμενος, ὅσον ἦν ἐπ' αὐτῷ, τὴν ἔφοδον ἐξεῖργεν. Ἡμερῶν δὲ παρελθουσῶν ὀλίγων, εἰς τὰ Νούμερα τοῦτον περάσαντες, σιδηροδέσμιον ἐγκλείουσιν· εἶτα Αὔγουστος ἐνίστατο μὴν, καὶ εἰς πλοῖον αὐτὸν ἐμβαλόντες, εἰς Μιτυλήνην ἐξορίζουσι. Πάντας δὲ τοὺς ὑπονοουμένους οἰκείους εἶναι καὶ φίλους αὐτοῦ, οὓς μὲν δαρμοῖς ἀφορήτοις καὶ θανατηφόροις παρεδίδουν πληγαῖς· οὓς δὲ, τὸ φιλανθρωπότατον, ὑπερώριζον τῆς πόλεως. Ὅτε δὴ καὶ τὸν χαρτοφύλακα Βλάσιον διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παῤῥησίαν ἐγλωσσοτόμησαν. Ἐν Μιτυλήνῃ δὲ διατρίβοντος, ὁ Φώτιος τὴν κατ' αὐτὸν ἐκκλησίαν τῶν πονηρευομένων συναγαγὼν, καὶ πρὸς τῷ ἱερῷ τεμένει τῶν πανενδόξων Ἀποστόλων γενόμενος, καθαίρεσιν ἀποφαίνεται κατὰ τοῦ μὴ παρόντος Ἰγνατίου· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζει καὶ ἀποκηρύττει, αὐτὸς κατήγορος γινόμενος καὶ κριτής. Καὶ ὅσους μὲν ἐώρα τῷ αὐτοῦ σκοπῷ καὶ τῇ παραλόγῳ πράξει ταύτῃ συνάδοντας, καὶ τοῖς τελουμένοις ὑπογράφοντας, ἐν τοῖς πρώτοις τῶν φίλων καὶ γνησιωτάτων εἶχε συλλειτουργῶν· ὅσοι δὲ τῇ ἀκρίτῳ κρίσει προσοχθήσαντες, συναινέσαι ταῖς ἀλογιστίαις ταύταις οὐκ ἠβούλοντο, τούτους τῷ πραιτωρίῳ καὶ φυλακαῖς πολυτρόποις κολασθησομένους παρεδίδου. Πολλῶν οὖν διαγογγυζόντων, καὶ ἐπὶ ταῖς ἀκρισίαις

A bus innoxium iret perditum, sic pugnabat, ut illum non sacerdotio tantum privaret, sed vita etiam, si posset, exueret : licet essent ab eo per metropolitas suos, a quibus est receptus, exacta chirographa : ut paternum Ignatio honorem tribueret, omniaque ex ejus voluntate gereret, nec ulla in re molestus esset : ipse tamen vix post duos a creatione sua menses juramento suo violato, primum Ignatii familiares conjecit in vincula, dirisque flagris et plagis multavit : deinde rursus blanditus, muneraque et honores pollicitus, chirographa petiit, et omnibus modis studuit adversus Ignatium exitii causam reperire. Cumque nihil horum quæ ipse cupiebat, inveniret, scelerato Bardæ, perque Bardam Michaeli levissimo suggerit, ut mittat, qui in Ignatium velut B imperio insidiantem severe inquirant. Ergo crudeles præfecti atrocesque satellites extemplo Terebinthum petunt, omniaque genera quæstionum instituunt, et famulos Ignatii tormentis omnibus excruciant. Postquam vero defecerunt scrutantes scrutinia, nec quidquam deprehenderunt, quo jure in illum animadverterent, aperto scelere in eum grassantur. Arreptum enim virum sanctum et suos in insulam Hieriam traduxerunt, atque Ignatium vinctum stabulo caprario incluserunt. Inde ad ea loca transferunt, quæ Prometi dicebantur ; ubi Leo ille cognomento Lalaco, Numerorum domesticus, tam immaniter colaphis genas illius cecidit, ut sacratissimo seni duos molares excuteret dentes. Deinde vectibus geminis, latronum instar, pedes C strinxerunt ; angustoque conclusum ergastulo, duobus duntaxat pueris administris illi concessis, reliquerunt. Tota autem vis hæc et vexatio eo pertinebat, ut Ignatius abdicationis libellum scribe ret, sponteque throno patriarchatus cederet. Sed Ignatius, cum lupum in gregem atrociter grassari cerneret, quantum poterat, impetum reprimebat. Elapsis autem haud multis inde diebus, in Numera deductum, in carcere catenis onerant : dein Augusto mense appetente, in navigium conjectum Mitylenem deportant. Porro eos qui habebantur ejus familiares et amici, immanissimis cruciamentis plagisque lethalibus afficiebant : quos autem humanissime tractabant, exsilio multabant; Blasioque chartophylaci ob fidem et dicendi libertatem linguam detruncarunt. Ignatio porro Mitylenæ commorante, Photius ecclesia malignantium sibi affinium coacta, absentis Ignatii, in ipso gloriosissimorum apostolorum templo, exauctorationem pronuntiat : nec pronuntiat tantum, sed anathemate Ignatium ferit damnatque ; et damnatum idem accusator, idem judex proclamat. Qui quos factioni suæ studere, factisque insanis accinere, ac decretis subscribere videbat, hos vero inter intimos amicos ac symmystas habuit. Qui autem ejus amentia offendebantur, factaque (ut qui sincero judicio forent) non probabant, prætorio et vinculis pessime acceptos tradebat. Multis igitur mussitantibus, improbaque Photii acta damnantibus ; quin et ipse Photius cum suis factis

Digitized by Google

et conscientia reprehenderetur, consilium improbum potius quam sapiens capit. Non enim bono malum, sed malum malo sanare, minorique malo majus addere cogitat. Nam ut virtutis viam ingressi, per bona opera quasi per gradus ad Deum enituntur, ita improbi relicto recto tramite, per opera mala auctori malitiæ copulantur, scelusque scelere cumulare non desistunt, donec in profundum malefactorum suorum præcipites agantur.

Legationem ergo et ille Romam veterem destinat, et a Nicolao papa legatos petit, qui in speciem quidem collapsam Ecclesiæ disciplinam emendent, et damnatæ Iconomachorum sectæ reliquias penitus exstinguant; revera autem, ut Romanæ Ecclesiæ auctoritate Ignatii exauctorationem firmaret testatioremque redderet. Legat ergo Theophilum Amorii episcopum, et Samuelem, qui ad illum diem Chonarum antistes Laodiceno subjectus, archiepiscopi honore dignatus est a Photio. Per quos egregius ille non veritus est ad pontificem maximum mendacia perscribere; Ignatium senio et morbo confectum, corporisque invaletudine laborantem, se munere abdicasse, suaque in insula et cœnobio commorari, et a principibus populoque, et tota Ecclesia, omni honore et officiis coli. Pontifex, legatis exceptis, rerum Constantinopoli gestarum ignarus, duos legatos, Zachariam et Rhodoaldum episcopos ablegat.

Interea athleta Christi semestri Mitylenæ exacto, ab exsilio redit: redit autem voluntate principum restitutus insulæ Terebintho, non tam honori, quieti et solatio, quam ignominiæ, vexationi, majorique afflictioni. Quanta enim inimicus in eo malignatus sit, quantasque ærumnas Nicetas regiæ classis drungarius cognomento Oryphas, quantas item contumelias, ut Photio et principibus gratificaretur, irrogarit, quæ oratio assequatur? Quis singillatim, impetum, convicia, verbera, tormenta, quæ ille in familiares illius cruenta manu exercuit, exponat? Accessit et alia sancto viro calamitas. Ea tempestate Rhossi gens Scytharum, a Ponto Euxino ad Stenum excursione facta, omnem circa regionem omniaque monasteria deprædati sunt: insulanorum quoque Byzantinorum per populationem vasa omnia diripuerunt, argentum abstulerunt, captos ad unum omnes trucidarunt. Ipsius denique patriarchæ cœnobia barbarico furore et impetu incursantes, tota supellectili direpta, spoliarunt, duosque supra viginti ex familiarissimis captos, in uno navigii trochantere omnes securibus trucidarunt. Quas ille clades cum accepisset, unicam hanc in ore vocem semper habuit: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est* [a], et quæ sequuntur. Ita gratias agens et ora-

[a] Job. I, 21.

A ταύταις Φωτίου καταγινωσκόντων, ὑπό τε τῶν οἰκείων ἔργων ἐκεῖνος καὶ τῆς συνειδήσεως διελεγχόμενος, βουλὴν βουλεύεται πονηρὰν μᾶλλον ἢ συνετήν. Οὐ γὰρ ἀγαθῷ, ἀλλὰ κακῷ τὸ κακὸν ἰάσασθαι διανοεῖται· μᾶλλον δὲ τῷ ἥττονι τὸ μεῖζον ἐπενεγκεῖν. Ὥσπερ γὰρ οἱ τὴν ὁδὸν ἀνιόντες τῆς ἀρετῆς, διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ὡς διὰ κλίμακος ἀναβαίνουσι πρὸς τὸν Θεόν· οὕτως οἱ τὴν εὐθεῖαν ἀφιέντες, διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων τῷ τῆς πονηρίας προσοικειοῦνται πατρί· καὶ κακῷ κακὸν ἐπιπλέκοντες, οὐ διαλείπουσιν, ἕως ἂν εἰς τὸν τῶν οἰκείων ἔργων ἐκραγῶσι βόθρον.

B Διανοεῖται τοίνυν κἀκεῖνος πρεσβευτὰς εἰς τὴν πρεσβυτέραν ἀποστεῖλαι Ῥώμην, καὶ παρὰ Νικολάου τοῦ πάπα τοποτηρητὰς αἰτῆσαι, πρόφασιν μὲν εἰς διόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας, εἴτουν ἐκτομὴν τελείαν τῶν ἔτι τῆς Χριστιανοκατηγορικῆς τῶν Εἰκονομάχων αἱρέσεως ἀντεχομένων· τὸ δὲ ἀληθὲς, ὡς ἂν μετὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων χειρὸς περιφανεστέραν τοῦ Ἰγνατίου ποιήσηται καθαίρεσιν. Ἀποστέλλει τοίνυν Θεόφιλον ἐπίσκοπον τοῦ Ἀμορίου, καὶ Σαμουὴλ ἐπίσκοπον ἄχρις ἐκείνου τῶν Χωνῶν ὑπὸ Λαοδίκειαν τυγχάνοντα, ἀρχιεπίσκοπον τετιμηκώς· δι' ὧν καὶ τὰ ψευδῆ πρὸς τὸν πάπαν γράφειν ὁ γεννάδας οὐκ ὀκνεῖ· γράφει γὰρ, ὡς Ἰγνάτιος διὰ γῆρας καὶ νόσον καὶ σώματος ἀδυναμίαν παραιτησάμενος, ὑπεχώρησε τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐν τῇ κατ' αὐτὸν νήσῳ καὶ τῷ μοναστηρίῳ μένων, πάσης τιμῆς καὶ θεραπείας ὑπό τε τῶν βασιλευόντων, ὑπό τε πάσης τῆς πόλεως καὶ τῆς κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίας ἀξιοῦται. Τούτους ὁ πάπας δεξάμενος, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν ἀγνοῶν, δύο τοποτηρητὰς Ζαχαρίαν καὶ Ῥοδόαλδον ἐπισκόπους ἀποστέλλει.

C Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἐπάνεισι μὲν τῆς ἐξορίας ὁ ἀθλητὴς, ἐξ μῆνας ἐν Μιτυλήνῃ πεποιηκώς· ἐπάνεισι δὲ διὰ τῆς τῶν κρατούντων προνοίας πρὸς τὴν Τερέβινθον ἀποκαθιστάμενος, οὐ πρὸς τιμὴν μᾶλλον ἢ ἀτιμίαν, οὐδὲ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ παραμυθίαν, ἀλλὰ πρὸς θλῖψιν καὶ κάκωσιν περισσοτέραν. Ὅσα γὰρ ὁ ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ ἐπονηρεύσατο, καὶ ὅσας αὐτῷ Νικήτας ὁ τοῦ βασιλικοῦ στόλου δρουγγάριος, ὁ Ὠρύφας λεγόμενος, θλίψεις ἐπήνεγκε καὶ ἐπηρείας, Φωτίῳ καὶ τοῖς κρατοῦσι χαριζόμενος, τίς λόγος παραστῆσαι δύναται; τίς καθ' ἓν ἀπαγγεῖλαι τὰς ἐπαγωγὰς, τὰς ὕβρεις, τὰς ζημίας, καὶ τοὺς δαρμοὺς, ὅσα χειρὶ μιαιφόνῳ κατὰ τῶν τοῦ μακαρίου οἰκείων ἐκεῖνος ἐτεκτήνατο; Ἐπεγένετο δὲ καὶ ἄλλη τῷ ἁγίῳ συμφορά. Κατ' ἐκεῖνον γὰρ τὸν καιρὸν τὸ μιαιφονώτατον D τῶν Σκυθῶν ἔθνος, οἱ λεγόμενοι Ῥῶς, διὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου προσκεχωρηκότες τῷ Στενῷ, καὶ πάντα μὲν χωρία, πάντα δὲ μοναστήρια διηρπακότες, ἔτι δὴ καὶ τῶν τοῦ Βυζαντίου περιοικίδων κατέδραμον νησίων, σκεύη μὲν πάντα λῃζόμενοι καὶ χρήματα, ἀνθρώπους δὲ τοὺς ἁλόντας πάντας ἀποκτείνοντες· πρὸς οἷς καὶ τῶν τοῦ πατριάρχου μοναστηρίων βαρβαρικῷ καταδραμόντες ὁρμήματι καὶ θυμῷ, πᾶσαν μὲν τὴν εὑρεθεῖσαν κτῆσιν ἀφείλοντο, εἴκοσι δὲ καὶ δύο τῶν γνησιωτέρων αὐτοῦ κεκρατηκότες οἰκετῶν, ἐφ' ἑνὶ τροχαντῆρι πλοίου τοὺς

Digitized by Google

πάντας ἀξίναις κατεμέλισαν. Τούτων δὲ τῶν συμφορῶν ἐκεῖνος ἐπακούων, μίαν ἀεὶ ταύτην ἐπὶ στόματος εἶχε φωνήν· *Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως ἐγένετο*, καὶ τὰ ἑξῆς· οὕτως εὐχαριστῶν, καὶ ταῖς προσευχαῖς ἀδιαλείπτως πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατεινόμενος, τὴν παρ' αὐτοῦ κρίσιν καὶ βοήθειαν ἐπεκαλεῖτο, ματαίαν δὲ πᾶσαν τὴν ἀπὸ τῶν κρατεῖν δοκούντων ἡγεῖτο σωτηρίαν· οἵγε καὶ ἡνίκα τοῦτον τηλικαύταις περιπεσεῖν ἀνίαις ἤκουσαν καὶ θλίψεσι, τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ συμπαθῆσαι καὶ παραμυθήσασθαι, ὥστε καὶ λύπης πρόφασιν ἠγήσασθαι, ὅτι μὴ καὶ αὐτὸς τῇ βαρβαρικῇ ἑάλω χειρὶ, καὶ τοῖς οἰκείοις συναγρέθη παισίν· οὐ μᾶλλον εὐθυμοῦντες ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις, ἢ ἀνιώμενοι ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ δικαίου. Καὶ οὐ θαυμαστόν. Ψυχὴ γὰρ πᾶσα τῆς ἀγάπης μὲν ἀλλοτριωθεῖσα, τοῦ δὲ μίσους ἀναπλησθεῖσα, καὶ ὡς πυρὸς ὑπ' αὐτοῦ δαπανωμένη, μίαν ταύτης ἡγεῖται τοῦ πάθους ἀναψυχὴν, τὴν ἀπώλειαν τοῦ μισουμένου. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ πάλιν συνέδρια, πάλιν ἀρχόντων καὶ ἀρχιερέων κατὰ τοῦ ἀθώου βουλευτήρια· ὁ μὲν οὖν εἰς τὰ Ποσέως ἐκάθητο, τὴν κατ' αὐτοῦ σκευωρίαν ὑφορώμενος. Φώτιος δὲ τὴν κατ' αὐτὸν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἥκοντας λαβὼν τοποτηρητὰς, τὸν ἱερὸν τῶν Ἀποστόλων κατειλήφει ναόν. Παρῆσαν καὶ οἱ βασιλεῖς, παρῆσαν καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες, καὶ πᾶσα σχεδὸν ἡ πόλις παρῆσαν ἐκεῖ. Ἐπειδὴ οὖν συνεληλύθεισαν, πρῶτον μὲν Βαάνην πραιπόσιτον, τὸν Ἀγγορὴν ἐπικαλούμενον, καὶ ἄλλους δέ τινας ἐξουθενημένους Ῥωμαίους πρὸς Ἰγνάτιον ἀποκρισιαρίους προχειρίζονται. Οἳ καὶ παραγενόμενοι, Ἡ μεγάλη, φασὶ, καὶ ἱερὰ σύνοδος καλεῖ σε πρὸς ἑαυτήν· ἐλθὲ τάχιον ἀπολογησόμενος πρὸς τὰ δικαίως ἢ ἀδίκως θρυλλούμενα κατὰ σοῦ. Ὁ δὲ μακάριος, Εἴπατε, φησὶν, ἀξιῶ, πῶς ἐλεύσομαι; ὡς ἐπίσκοπος, ἢ ἱερεὺς, ἢ θεραπευτής; Οἱ δὲ, μὴ εἰδέναι τί πρὸς ταῦτα ἀποκριθῶσιν, εἶπον· Ἀλλὰ νῦν ἀπιόντες πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας, βεβαίαν ἀπόκρισιν αὖθις ἰόντες κομιοῦμεν. Τῇ οὖν ἐπαύριον οἱ αὐτοὶ παραγενόμενοι, Οἱ τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας, ἔφασαν, Ῥώμης, Ῥοδόαλδος καὶ Ζαχαρίας, δι' ἡμῶν τῶν ἀναξίων δηλοῦσι τάδε· Εἰς τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον ἀνυπερθέτως ἀπάντησον, ὡς ἔχει σου ἡ συνείδησις. Εὐθὺς οὖν τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν ἐκεῖνος ἐνδυσάμενος, σὺν ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις, καὶ πλήθει πολλῷ μοναχῶν τε καὶ λαϊκῶν, ἀπῆρε πεζοπορῶν. Πλησίον δὲ τοῦ ναοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὅπου σταυρὸς ἐν μαρμαρίνῳ κίονι κατὰ μέσον ἀνεστήλωται τῆς λεωφόρου, γενομένῳ, Ἰωάννης πατρίκιος, ὁ Κόξης λεγόμενος, ἀπήντησεν αὐτῷ, λέγων ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἀπεστάλθαι, καὶ ἀπειλῶν, ὡς εἰ μὴ παγανεύων ἐν μοναχικῷ τῷ συνήθει σχήματι προέλθοι, θάνατον ἐπηρτῆσθαι τὴν ζημίαν. Ὅ καὶ πεποιηκότα τὸν ἀοίδιμον τῷ συνεδρίῳ παρεστήσαντο. Καὶ δὴ παριστάνουσιν ἑβδομήκοντα καὶ δύο ψευδομάρτυρας, οὓς ἐκ πολλοῦ προητοιμάσαντο, ἀνθρώπους ἀσεβεῖς πάντας, ἀγελαίους καὶ συγκλητικοὺς, ὧν ἡγεῖτο Λέων πατρίκιος ἐκεῖνος, ὁ Κρητικὸς ὀνομαζόμενος, καὶ Θεοδοτάκιος πα-

A tioni assidue intentus, a Deo judicium et auxilium, nullam a principibus salutem exspectans, implorabat. Nam illi, ubi hunc tantis oppressum malis et ærumnis audiverunt, tantum abest ut dolerent, vel afflictum solarentur, ut moleste etiam ferrent, eum non cum domesticis suis barbarica vi captum interiisse: non magis læti de interemptis, quam tristes de salute justi viventis. Quod mirum videri non debet: mens enim omni charitate destituta, odioque penitus imbuta, velut igne subjecto consumpta, ejus quem odit, exitium, unicum putat mali sui levamentum. Nec multum temporis fluxit, et rursum conciliabula, rursus principum et pontificum adversus sanctum conventicula. Atque Ignatius quidem in ædibus Poseos morabatur, insidiosasque
B contra se machinationes observabat. Photius autem cum sua factione, et missis ab urbe pontificis legatis, sacram Apostolorum ædem occuparat. Aderant imperatores, aderant et principes cuncti, totaque prope civitas confluxerat. Frequentes ergo cum adessent, primum Baanem præpositum cognomento Angoram, aliosque nonnullos ex vilioribus Romanis, apocrisiarios ad Ignatium destinant. Qui coram Ignatio, Magna, inquiunt, et sacra synodus te citat. Quamprimum ergo ades, causam de objectis tibi sive veris, sive falsis criminibus dicturus. Hic beatus: Agite, inquit, obsecro, quomodo veniam? an ut episcopus, an sacerdos, an monachus? Illi hærentes: Nunc, inquiunt, abimus, cras ad te
C certa relaturi. Postridie igitur iidem reversi: Legati, inquiunt, veteris Romæ, Rhodoaldus et Zacharias, per nos indignos hæc nuntiant tibi, uti sine mora ad sanctam et œcumenicam synodum adsis, ut tua conscientia tibi dictat. Ergo (Ignatius) extemplo sacrum patriarchæ ornatum indutus, cum episcopis et clero, magnaque religiosorum frequentia, civiumque concursu et comitatu, viam pedes ingressus, cum ad ædem sancti Gregorii Theologi, ubi crux in media publica via marmoreæ columnæ imposita est, venisset, Joannes patricius, Coxes nuncupatus, illi occurrit; seque ab imperatore missum dicit; ac nisi privata et usitata monachi veste prodiret, ei capitis periculum ac supplicium imminere. Paret vir sanctus, synodoque sistitur.
D Apponunt duos supra septuaginta perjuros testes, quos jam olim impios omnes subornarant, gregarios juxta ac senatorios; quorum dux erat Leo patricius cognomento Creticus, et secundum illum Theodotacius item patricius, cui et perjurii pretium magistri dignitas delata est. Iis reliquos ex unoquoque gradu sorteque vel deterrimos adjunxerunt. Neque hos tantum, sed quos dibaptistas appellitant hæreticos. Atque, ut ita dicam, ex omni hominum fæce et colluvie turpissimos quosque nequissimosque auro dignitatumque pollicitationibus inductos, singillatim produxerunt, qui jurati testarentur, Ignatium, qui patriarcha jam fuerat annos prope duodecim, non rite et ordine creatum, cathedram Ecclesiæ occupasse. Quid vero stolidi horum judi-

Digitized by Google

ces, *in quorum manibus iniquitates sunt, et dextera eorum repleta est muneribus?* Quid contra perjurium hoc decreverunt? Tricesimum subito canonem subjiciunt, qui sic habet: *Si quis episcopus sæcularibus potestatibus usus, per ipsos Ecclesiam obtineat, deponatur* (6). Quod autem sequitur in eodem capite: *ut et omnes communicantes cum illo*, etc. fraudulenti malitiose tacuerunt. Oportebat enim, siquidem pro sanctione apostolica propugnabant, non partem, sed totum canonem observare: et si accusationem admisissent, ut Ignatium, ita ab illo initiatos, et cum illo communicantes exauctorare: sicque in operibus manuum suarum peccatores manifeste deprehensi essent. Contra jus autem fasque decernentes, hoc pronuntiarunt tantum, quod pro ipsis ad evertendum Ignatium ab illis sine causa læsum, faciebat. Quod autem sequitur in canone, quo illi ipsi eidem subjiciuntur censuræ, dissimularunt: id quod illis tacentibus opportune patriarcha ipse succlamavit. O improbitatem! o stuporem! Quis enim ignorat Ignatium episcoporum omnium calculis et totius populi applausu legitime canoniceque creatum fuisse: ipsum autem Photium potius ab exsecrato Barda, et sæcularibus armatum principibus, contra leges, magisque per tyrannidem, quam ecclesiasticum ritum, thronum invasisse? Sed non cognoverunt, neque intellexerunt, qui in avaritiæ et ambitionis tenebris ambulant, se iisdem consiliorum laqueis, quos aliis paraverant, comprehendi.

A τρίκιον μετ' αὐτὸν, ᾧ καὶ τῆς ἐπιορκίας μισθὸν τὴν ἀξίαν μαγίστρου προετείνατο. Ἐφ' οἷς καὶ τοὺς λοιποὺς ἀφ' ἑκάστου βαθμοῦ καὶ τοῦ καταδεεστάτου πάντων συλλεξάμενοι, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν λεγομένων διβαπτιστῶν, καὶ ἀπὸ παντὸς, ὡς εἰπεῖν, τάγματος τοὺς αἰσχίστους καὶ μιαρωτάτους τῶν ἀνθρώπων χρυσοῦ τε καὶ ἀξιωμάτων ἐξαγορασάμενοι, ἕνα καθ' ἕνα προσῆγον, ὀμνύοντας, ὡς Ὁ δωδεκαετῆ μικροῦ δεῖν χρόνον ἀρχιερατεύσας Ἰγνάτιος ἀψηφίστως χειροτονηθεὶς, ἐκράτησε τῆς ἐκκλησίας. Τί οὖν οἱ μάταιοι τῶν τοιούτων κριταὶ, *ὧν ἐν χερσὶν αἱ ἀνομίαι, ὧν ἡ δεξιὰ αὐτῶν ἐπλήσθη δώρων;* τί οὗτοι πρὸς τὴν ψευδορκίαν ταύτην ἀνθυπήνεγκαν; Τὸν τριακοστὸν εὐθὺς ὑπαναγινώσκουσι κανόνα, *Εἴ τις ἐπίσκοπος*, λέγοντα, *κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς ἐκκλησίας γένηται, καθαιρείσθω.* Τὸ ἐξῆς δὲ τοῦ κεφαλαίου, ὅτι *Καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες*, κακούργως οἱ δόλιοι παρεσιώπησαν· ἔδει δὲ πάντως, εἴπερ ἀποστολικὸν νόμον ἠγωνίζοντο τηρεῖν, οὐκ ἐκ μέρους, ἀλλὰ τελείως τηρεῖν· καὶ εἰ ἀληθῶς εἶχεν ἡ κατηγορία, ὥσπερ ἐκεῖνον, οὕτω καὶ τοὺς ὑπ' ἐκείνου χειροτονηθέντας, καὶ αὐτῷ κοινωνήσαντας, καθαιρεῖν· καὶ οὕτως ἂν ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοὶ σαφῶς συνελαμβάνοντο. Ἀδικώτατα δὲ διανοούμενοι, ὅσον μὲν αὐτοῖς πρὸς βλάβην τοῦ παρ' αὐτῶν ἐπηρεαζομένου συνετέλει, τοῦτο ἐξεφώνησαν, τὸ ἐξῆς δὲ, ὡς καὶ αὐτοὺς τῇ αὐτῇ ὑποβάλλον ἐπιτιμίᾳ, κατεκρύψαντο· ὃ δὴ καὶ ὁ πατριάρχης αὐτοῖς τότε παρασιωπήσασιν εὐστόχως ἐπιφωνεῖ. Ὦ τῆς κακουργίας! ὦ τῆς σκαιότητος! Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὡς Ἰγνάτιος μὲν ψήφῳ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀρχιερέων, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὅλης συναινέσει, κανονικῶς καὶ ἐνθέσμως προκεχείρισται· αὐτὸς δὲ ὁ Φώτιος μᾶλλον τῷ τε δεινῷ Βάρδᾳ καὶ τοῖς κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος συνεργοῖς, ἀκανονίστως καὶ τυραννικῶς μᾶλλον ἢ ἐκκλησιαστικῶς τοῦ θρόνου καταδράττεται; Ἀλλ' οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν οἱ τῷ τῆς φιλαργυρίας καὶ δοξομανίας σκότῳ διαπορευόμενοι, ὡς ἐν οἷς διαβουλίοις *, συλλαμβάνονται.

B

Post longam ergo verborum altercationem, laborem, et cunctationem, sola impotenti freti potentia, præter jus fasque omne, pontificali cultu pannoso et sordenti primo [pan. et sord. primo, tum pontif. cultu] induunt, rursusque postea a tergo exuunt. Erat autem hypodiaconus quidam Procopius nomine, ab Ecclesia ejectus; quippe quem mente insanum moribusque profanum patriarcha non ita pridem gradu moverat. Hic primus ablato a patriarcha pallio, vesteque reliqua sacra, istud solemne proclamabat: *Indignus*. Zacharias et Rhodoaldus, nonnullique alii nefarii homines idem vociferantes, impio decreto suffragabantur. Quos tamen omnes brevi cœlestis vindicta consecuta est, cum illos sancti vatis Zachariæ falx illa jure optimo demessuit. Photius autem quo pacto suum adversus insontem occultum aliter odium universo orbi prodere, seipsumque longissime a pacifico mitique pastore Jesu abesse ostenderet, quam res ejuscemodi machinando, justoque viro injurias tantas irrogando? Hoc judicium nemo fuit qui non reprehenderet, atque indignitatem rei, aut potius im-

C

Μετὰ πολλὴν οὖν τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἄμιλλαν καὶ σπουδὴν καὶ τριβὴν, κατ' οὐδένα δικαιοσύνης νόμον, μόνῃ δὲ τῇ ἐξουσίᾳ μανικῶς χρώμενοι, ἐνδύουσι τοῦτον ἱμάτια διερρωγότα καὶ ῥυπῶντα, καὶ τὴν ἱερατικὴν στολὴν περιβαλόντες, ἐκ τῶν ὄπισθεν ἀπαμφιάζουσιν. Ἦν δέ τις ἐκκήρυκτος ὑποδιάκονος, Προκόπιος τοὔνομα, τὸν λόγον ἄλογος, τὸν βίον βέβηλος, ὃν ὁ πατριάρχης πρώην διὰ τοῦτο ἔῤῥιψε τοῦ βαθμοῦ. Οὗτος πρῶτος ἀναιρούμενος τὸ ὠμοφόριον καὶ τὴν λοιπὴν ἐσθῆτα, ἐβόα τὸ, *Ἀνάξιος*. Ζαχαρίας τε καὶ Ῥοδόαλδος, καί τινες ἄλλοι μιαροὶ τὰ ἴσα κραυγάζοντες, τῇ ἀνοσίᾳ ψήφῳ συνεπεψηφίζοντο· οὓς πάντας οὐ μετὰ πολὺ μετῆλθεν ἡ δίκη, καὶ τὸ τοῦ Ζαχαρίου τοῦ θείου δρέπανον ἐκδικώτατα κατακτεῖναι συνετέλεσε. Φώτιος μὲν οὖν τὴν ἐνδομυχοῦσαν ἐν αὐτῷ κατὰ τοῦ ἀνεγκλήτου μῆνιν πῶς ἂν ἄλλως τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ κατεστήσατο φανερὰν, καὶ πῶς ἂν ἑαυτὸν ὡς πορρωτάτω τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ πράου ποιμένος ἀπέφηνεν Ἰησοῦ, ἢ τοιαῦτα διανοηθεὶς, καὶ οὕτως ἀδικώτατα τῷ δικαίῳ ἐπιθέμενος; Ταύτην τὴν κρίσιν οὐκ ἦν ὅστις οὐκ ἐμέμψατο, καὶ τῆς ἀλογιστίας, μᾶλλον δὲ μισανθρωπίας τὸ ὑπερ-

D

(6) Canon apostol. 29, alias 31.

Digitized by Google

βάλλον ἀπεστράφη. Οὐδὲ γὰρ οἱ τῷ μέρει μόνον τοῦ ὀρθοῦ λόγου τιθέμενοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ Φωτίου οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι κατεστέναξαν τῶν γενομένων, καὶ εἰς κακὸν ταῦτα προβήσεσθαι τῷ τῆς ἀδικίας οἰωνίσαντο κριτῇ. Τί δὲ ἐκεῖνος; ἄρ' ἠδέσθη τοὺς ἀνθρώπους, ἢ τὸν δικαιοσύνην ἀγαπῶντα καὶ κρίσιν Θεὸν φοβηθείς, ἐξ ἐκείνου κατέπαυσε τὴν ὀργήν; Οὐδαμῶς· ἀεὶ δὲ φθόνον φθόνῳ, καὶ κακίαν ἐπισυνάπτων τῇ κακίᾳ, ἠγωνίζετο σπουδῇ πάσῃ καὶ μηχανῇ οὐ θανατῶσαι μόνον, ἀλλὰ τὸ τούτου χεῖρον, καὶ ὡς θανάτου ἄξιον αὐτὸν ἀνελεῖν. Τότε μὲν οὖν, ὡς ὑπέλαβον, καθαιρήσαντες καὶ ἐκκηρύξαντες, ἀνθρώποις αὐτὸν ὠμοτάτοις καὶ ἀσεβεστάτοις τιμωρεῖσθαι πικρῶς παραδεδώκασιν, ἄχρις ἂν οἰκείᾳ χειρὶ τὴν ἰδίαν καθαίρεσιν ὑποσημήνηται. Ἦσαν δὲ οἱ κολαφίζοντες καὶ ταλαιπωροῦντες αὐτὸν, καὶ πήξεως οὔσης δριμείας, ἐνὶ χιτωνίσκῳ πιέζοντες, καὶ σταυροῦντες αὐτὸν, καὶ πυρπολοῦντες, καὶ ἐν δυσὶν ἑβδομάσιν ἐμφρούριον συνέχοντες, καὶ ἀσιτίᾳ τελείᾳ κατατήκοντες· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς αὐτὸν τοῦ Κοπρωνύμου τῆς λάρνακος ἐκάθιζον ἀναβιβάζοντες, καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ κάτωθεν λίθους ἐξαρτῶντες βαρεῖς, καὶ ἐπὶ πλεῖον τῇ τοῦ μαρμάρου τὴν ἕδραν ὀξύτητι πικρῶς ἄγαν πλήσσοντες ἐπέτριβον. Οἱ οὖν ταῦτά τε καὶ ἄλλα πλείω ἐνυβρίζοντες εἰς τὸν μακαριώτατον, καὶ λόγοις καὶ ἔργοις ἐμπαροινοῦντες εἰς αὐτὸν, σπέρμα πονηρὸν, ὡς εἰπεῖν, υἱοὶ ἄνομοι, ὁ Μωροθεόδωρος ἐκεῖνος, καὶ ὁ Γοργονίτης Ἰωάννης, καὶ ὁ Θεοδούλου Νικόλαος ὁ Σκουτελόψις ἦν.

Μετὰ γοῦν τὰς κολάσεις, ἃς οὗτοι προσήγαγον τῷ ὁμολογητῇ τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὰς ἀπειλὰς, μετὰ τὰς ἀλύσεις, ἃς κατὰ τῶν τιμίων ἐπέβαλον ποδῶν, μετὰ τὰ ῥαπίσματα, μετὰ τὸ σταυρωθῶς ἐπὶ πρόσωπον κατὰ τῶν μαρμάρων ἐφαπλῶσαι, καὶ ὅλην τὴν νύκτα δεδεμένον τιμωρήσασθαι, μετὰ τὸ ἐπιβιβάσαι τῇ λάρνακι εἰς τὴν ἐξῆς νύκτα πᾶσαν, εἶθ' οὕτως ἀπολῦσαι τῶν δεσμῶν, καὶ κατὰ τοῦ ἐδάφους αὐτὸν ἀκοντίσαι καὶ συντρίψαι, καὶ τῷ αἵματι φοινίξαι τὴν γῆν· μετὰ ταῦτα πάντα μικρὸν τοῦτον ἐμπνέοντα (συνεῖχε γὰρ μάλιστα λελυμένη καὶ ἡ γαστὴρ), βίᾳ τῆς τοῦ ἁγίου χειρὸς ὁ Μωροθεόδωρος κρατήσας, καὶ χάρτην λαβὼν, ἔπηξεν ὡς δι' αὐτοῦ σταυρὸν, ὃν καὶ ἀναγαγὼν ἐπιδέδωκε Φωτίῳ. Ὁ δὲ τὸν σταυρὸν λαβὼν, ἐξ ἑαυτοῦ ὑπέγραψεν οὕτως· « Ἰγνάτιος ἀνάξιος Κωνσταντινουπόλεως ὁμολογῶ ἀψηφίστως εἰσελθεῖν, καὶ τὰ ἔτη ταῦτα οὐχ ἡγίαζον, ἀλλ' ἐτυράννουν. » Ταύτης τῆς ὑπογραφῆς τῷ βασιλεῖ πεμφθείσης, ἀφίεται μὲν ὁ μακάριος ἐκείνης τῆς ἐνοχῆς, τὸν μητρικὸν δὲ οἶκον τὰ Ποσέως καταλαβὼν, μικρὸν τέως ἀπὸ τῶν πολλῶν πόνων ἀνέψυχεν ἐκεῖ. Ὁ ἐχθρὸς δὲ οὐκ ἐπαύετο δόλους ἐν καρδίᾳ τεκταινόμενος, καὶ πονηρὰ κατὰ τοῦ ἀθώου διαλογιζόμενος. Τοίνυν ὑποβάλλει τοῖς κρατοῦσιν ἐπὶ τὸν τῶν Ἀποστόλων αὖθις αὐτὸν ἀναγαγεῖν ναὸν, καὶ βιάζεσθαι, πρῶτον μὲν τὴν οἰκείαν καθαίρεσιν ἀνεγνωκότα ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἀναθεματίζειν ἑαυτόν· μετὰ ταῦτα δὲ (ὢ τῆς μιαιφόνου βουλῆς! ὢ τῆς δεινότητος!) τούς τε ὀφθαλμοὺς ἐκκόψαι καὶ τὴν χεῖρα

manitatem non aversaretur. Neque enim illi soli, qui rectam rationem sequebantur, sed ipsius quoque Photii propinqui et familiares ad hanc rerum gestarum infamiam ingemiscebant, augurabanturque, hanc omnem improbitatem in ipsius quondam iniqui judicis caput et exitium redundaturam. Quid vero ille? an homines est reveritus? an timuit diligentem justitiam et judicium, Deum? illoque ex tempore iram posuit? Minime vero. Quinimo odium odio, invidiam invidiæ, scelus scelere cumulans, illum omni ratione vique conabatur non tantum pessumdare, sed, quod est atrocius, veluti noxium ultimoque supplicio dignum e medio tollere. Itaque tunc, ut cœperant, exauctoratum publicoque præconio damnatum, immanissimis scelestissimisque hominibus excruciandum tradidere, quoad sua manu suæ ipsius abdicationi subscriberet. Ergo illum colaphis plectunt, misereque divexant: et cum frigore prope contabesceret, unica tantum tunicula indutum macerant, urunt, atque discruciant. Cumque binas illum hebdomadas in carcere tenuissent, extrema prope fame conficiebant. Imo et Copronymi sepulcrum seu arcam conscendere cogebant, in eaque collocato, ingentia a pedibus saxa suspendebant, sæpeque marmoris acumine sedem concussam atterebant. Hæc et his plura tormenta, sannas, contumeliasque impium semen, ut sic loquar, et impia progenies viro sanctissimo dictis factisque, et stolidus ille Theodorus, et Gorgonites Joannes, atque Nicolaus Theoduli Scutelopsis, irrogabant.

Ergo post cruciamenta, quibus Christi confessorem afflixerant, post comminationes, post catenas et compedes venerandis pedibus injectas, post alapas, et postquam eum ad formam crucis in faciem in marmore prostratum ac distentum, tota nocte vinctum insuper torsissent, atque tumbæ impositum totam insequentem noctem cruciassent, tandemque solutum humi projecissent fodicassentque, ut sanguine etiam terram purpuraret: post hæc, inquam, omnia, cum adhuc modice spiraret (urgebatur enim et alvi solutioris profluvio), tum insanus Theodorus sacra viri manu per vim arrepta, chartaque subjecta, quasi per illum crucem impressit, allatamque Photio porrexit. Qui signo accepto, sua ipse manu subscripsit: « Ignatius indignus Constantinopolitanus confiteor, me non lege et suffragiis creatum ecclesiæ thronum invasisse, neque his annis rite et sancte ecclesiam rexisse, sed tyrannidem exercuisse. » Hoc pseudo-chirographo imperatori misso, vir sanctus e custodia est dimissus, maternisque in ædibus Poseos paululum a tot ærumnis respirabat. Sed enim hostis non desiit fraudes animo versare, pessimaque adversus innocentem consilia coquere. Itaque suggerit imperatoribus, ut Ignatius ad ædem apostolorum reductus, primum exauctorationem suam ipse publice pro ambone legat, atque sibiipsi anathema dicat. Deinde, o crudele consilium, o singularem immanitatem! ambo illi effodere lumina, manumque

Digitized by Google

præcidere illa furia meditabatur. Tam altum impii odium conceperant, ut divinæ vindictæ rationem ducerent nullam. Aberat omnis Dei metus, et quidem diaboli furor illos agitabat. Pentecostes sancta dies complebatur, cum ecce ibi armatorum manus domicilium in quo degebat, corona præter omnem exspectationem repente cingit. Vir sanctus ubi animadvertit se peti, et parricidæ Esau furorem sensit, consilium contra temporum improbitatem opportunum, suaque sapientia et Spiritu sancto ejus rectore dignum capit. Quodnam illud? Vilem a servis et sæcularem sumit vestem, geminasque sportas ab humeris una a pertica suspensas hajuli ritu gestans, deceptis per noctem custodibus, uno comitatus Cypriano discipulo suo, profugit, iter ingressus per embolum ad Sybaiticum, saucio et afflicto pectore, velut alter David, cum profugeret a facie Saul. Enimvero per tenebras cuncti divinitus occurrit vir augusta admodum facie decorus, coma barbaque decenter promissa, veste candida, niveoque vectus equo, quasi Blachernas tenderet. Ignotus autem ille vir, cum propter luminis inopiam eum videre clare non posset, nihilo secius, quisquis ille erat, divino Spiritu impulsus pronuntiavit: Deus, inquit, et sanctissima Dei Mater, sacratissime domine, te et comites tuos tueatur. Quam vocem ille cum tanquam oraculum e cœlo missum accepisset, et loco itinerarii subsidii, quasi viaticum sibi datum putaret, multo alacrius iter carpebat; et tenui illo ac servili habitu ignotus navigium conscendit, et Principes, Prœconesum, aliasque Propontidis insulas, aliam ex alia permutando, per solitudines in montibus et speluncis, cavernisque terræ, ut cum Apostolo loquar, absconditus errabat, egenus, afflictus, angustiatus, victumque rogatoris instar a piis Christianis emendicabat. At Photius amissa, quam spe devorarat, præda omnia cœnobia, urbemque totam ac suburbia vestigabat, sicubi velut igne evanidum reperiret titionem. Cum ergo nihil eorum quæ cupiebat, succederet: procurato edicto regio, Orypham illum cum sex cursoribus ad cuncta loca maritima, cunctasque insulas lustrandas amandat, uti quocunque loco deprehensum, veluti perturbatorem eversoremque imperii, de medio tolleret. Itaque venatici illi canes cum sæpius et pluribus in locis in Ignatium ipsum incidissent, servili tunicula decepti non agnoverunt. Qui et ipsum alias medios transeuntem quæritantes, velut Assyrii cæcitate percussi, non senserunt. Abierunt ergo, quod est in parœmia, ut frustrati præda hiantes lupi. Ignatius persolutis Salvatori pro tutela votis, per multas tribulationes ad regnum cœlorum contendebat. Atque illi quidem hæc agebant. Quid vero hæc illis molientibus, longanimis, justus, et fortis Deus, qui non irascitur per singulos dies? an diutius extremas has malorum ærumnas potuit dissimulare? Minime vero.

A μανιωδῶς ἐθυσσοδόμευεν. Οὕτως αὐτῶν εἰς βάθος τὸ μῖσος καθήψατο, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης λόγος παρ' αὐτοῖς οὐδεὶς, καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ἀπῆν, καὶ ὁ τοῦ διαβόλου ζῆλος ἐσπουδάζετο. Αὐτὴ συνεπληροῦτο ἡ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ἡμέρα, καὶ ἰδοὺ πλῆθος στρατιωτῶν ὁπλοφόρων τὸν οἶκον ἐξαίφνης, ἐν ᾧ κατήγετο, περιεκύκλου. Ἰδὼν οὖν ὁ ἅγιος ἐκεῖνος τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτὸν, καὶ τὴν ἀδελφοκτόνον μανίαν αἰσθόμενος Ἡσαῦ, βουλὴν βουλεύεται, ἀντίρροπον μὲν τῆς τοῦ καιροῦ κακίας, τῆς αὐτοῦ δὲ συνέσεως καὶ τοῦ ὁδηγοῦντος αὐτὸν θείου Πνεύματος ἐπάξιον. Τίς δὲ ἡ βουλή; Ἀλλοιοῖ μὲν ἑαυτὸν, οἰκτρὰν καὶ λαϊκὴν παρὰ τῶν οἰκετῶν ἀνειλημμένος στολὴν, δύο δὲ σπυρίδας ἐφ' ἑνὸς ξύλου τῶν ἰδίων ἀπαιωρήσας ὤμων, ἀχθοφόρου τινὸς τρόπον ἀπέδρα,

B τοὺς φύλακας κατὰ μέσας νύκτας λαθών. Ἔσπευδε δὲ ἅμα τῷ μαθητῇ Κυπριανῷ, τὴν ἐπὶ τὸ Συβαΐτικον διὰ τοῦ ἐμβόλου ποιούμενος πορείαν. Τὴν ψυχὴν δὲ συντριβόμενος, καὶ τοῖς δάκρυσι περιῤῥαινόμενος, καὶ σφόδρα κατάπικρος τὴν καρδίαν καὶ κατώδυνος ὢν, ἔτρεχεν ὥσπερ Δαυὶδ ἐκεῖνος ἀπὸ προσώπου διαδρᾶναι Σαούλ. Κρείττονι δὲ προνοίᾳ συναντᾷ τούτῳ διὰ τῆς νυκτὸς ἰόντι ἀνήρ τις πάνυ τὴν πρόσοψιν εὐπρεπὴς, τόν τε πώγωνα καὶ τὴν κώμην εὐταλῶς καθειμένος τῆς κεφαλῆς· καὶ αὐτὸς στολὴν λευκὴν ἐσταλμένος, καὶ ἵππῳ ἐπιβαίνων λευκῷ, τὴν ὡς ἐπὶ Βλαχέρνας ἐβάδιζεν ὁδόν. Ἀγνὼς δὲ ὁ ἀνὴρ, ὅτι πυρσὸς οὐδαμοῦ, καὶ τρανῶς ἐκεῖ τοῦτον ἰδεῖν οὐκ ἦν· πλὴν, ὅστις ποτὲ ἦν, Πνεύματι θείῳ κινη-

C θεὶς, ἔφη· Ὁ Θεὸς καὶ ἡ ὑπεραγία, λέγων, Θεοτόκος ἀκίνδυνόν σε, πανίερε δέσποτα, καὶ τοὺς μετὰ σοῦ διαφυλάξαι. Τοῦτο τὸ ῥῆμα, οἷάπερ, ἐφόδιον ἀγαθὸν ἄνωθεν ἦκον ἐπ' αὐτὸν, ὁ μακάριος ὑποδεξάμενος, προθυμότεραν ἐβάδιζε· καὶ τῷ δουλικῷ καὶ πενιχρῷ σχήματι πάντας λαθὼν, καὶ εἰς πλοῖον ἐμβὰς, καὶ τὰς Πριγκιπείους, καὶ Πρωτονησίους, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ Προποντίους νήσους, ἄλλην ἐξ ἄλλης ἀμείβων, καὶ ἐν ἐρημίαις πλανώμενος, δρυσί τε καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς τῆς γῆς, ἀποστολικῶς φάναι, κατακρυπτόμενος ὀπαῖς, ὑστερούμενος, θλιβόμενος, κακουχούμενος, τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς ἐπαίτου τρόπον διὰ τῶν φιλοχρίστων ἠρανίζετο. Φώτιος δὲ τῆς θήρας διαμαρτὼν, πάντα μὲν μοναστήρια, πᾶσαν δὲ τὴν πόλιν, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἀν-

D ηρευνᾶτο, εἴ που ἄρα καταλάβοι τὸν ὥσπερ δαλὸν ἐξηπτασμένον [ἴσ. ἐξηφανισμένον] ἐκ προσώπου πυρός. Μηδὲν οὖν ἀνύειν δυνάμενος ὧν ἐβούλετο, παρασκευάζει προστάγματι βασιλικῷ, τὸν χαλεπὸν ἐκεῖνον Ὠρύφαν σὺν ἓξ δρομεῦσι πάσας τὰς νήσους καὶ τὴν παράλιον ἀνερευνᾶσθαι, καὶ εἴ που συμβαίη ληφθῆναι τὸν Ἰγνάτιον, εὐθὺς ἀναιρεῖσθαι τοῦτον, ὡς ὅλην ἀνατρέποντα τὴν βασιλείαν. Πολλάκις οὖν καὶ κατὰ πλείους τόπους αὐτῷ περιπίπτοντες οἱ θηρατὰι, διὰ δουλικὴν οὐκ ἐπέγνωσαν στολήν. Καὶ ἄλλοτε πάλιν διὰ μέσου αὐτὸν παρερχόμενον, ἀορασίᾳ ληφθέντες, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἐλισσαῖον Ἀσσύριοι, τοῦτον οὐκ ἠδυνήθησαν ἰδεῖν. Καὶ αὐτοὶ μὲν, ὡς λύκοι μάτην κεχηνότες, ἀπῆσαν, κατὰ τὴν παροιμίαν. Ὁ δὲ τὰς εὐχαριστηρίους εὐχὰς ἀναπέμπων τῷ Σωτῆρι, διὰ πολλῶν θλίψεων τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν ἐξωνεῖτο. Οἱ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν. Τί δὲ ὁ μακρόθυμος Κύριος, ὁ δίκαιος, ὁ ἰσχυρὸς, ὁ μὴ τὴν ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν; ἆρ' ἐπὶ πολὺ τὰς ὑπερβολὰς τῶν κακῶν ταύτας ἠνέσχετο καθορᾶν; Οὐδαμῶς;

Digitized by Google

Αὔγουστος ἐνίστατο μὴν, καὶ σεισμοῖς ἐξαισίοις ἡ A βασιλεύουσα κατεδονεῖτο· καὶ πᾶς οἶκος ἐκλονεῖτο, καὶ πᾶσα καρδία τῷ φόβῳ κατεσείετο· καὶ πᾶς ἄνθρωπος τῷ τοῦ θανάτου δέει συνεχόμενος ἑβόα, μίαν αἰτίαν εἶναι τοῦ σεισμοῦ, μίαν τὴν εἰς τὸν πατριάρχην Ἰγνάτιον ἀδικίαν καὶ παρανομίαν. Ἐν ἡμέραις δὲ τεσσαράκοντα μηκυνόμενος ὁ σεισμὸς ἐπὶ τοσοῦτον αὐτῶν τὴν ὠμότητα καὶ ἰταμότητα κατέκαμψεν, ὡς καὶ τοὺς κρατοῦντας αὐτοὺς ὅρκον προθεῖναι δημοσίᾳ, μήτ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἱερὸν φυγάδα, μήτε παρ' ᾧ κρύπτεται φανερούμενον, ὑπεύθυνον καθεστάναι λοιπὸν, ἀθωούμενον δὲ εἰς τὴν οἰκείαν ἀνενοχλήτως ἀποκαθίστασθαι μονήν. Τοίνυν οὕτως ἀκούσας ὁ ἀθλητὴς, καταδηλοῖ ἑαυτὸν αὐτίκα τῷ πατρικίῳ Πετρωνᾷ· ὃς τοῦ αὐτοκράτορος θεῖος πρὸς μητρὸς ὤν, καὶ τοῦ βασιλέως ἅρας ἐγκόλπιον, B εἰς ἐνέχυρον φέρων δίδωσι τῷ πατριάρχῃ. Ὁ δὲ τοῦτο τοῦ τραχήλου ἀπαιωρήσας, καὶ πρὸς τὸν Βάρδαν ἀναχθείς, ἔστη. Πρὸς ὃν ἐκεῖνος, Ἵνα τί, φησὶ, τρόπον δραπέτου μιμησάμενος, ἄλλην ἐξ ἄλλης χώραν ἀμείβων περινοστεῖς; Ὁ δὲ, Χριστὸς, ἔφη, ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς καὶ πατὴρ ἐνετείλατο· *Ἐὰν διώκουσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην.* Ἠττηθεὶς οὖν τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς ἐκεῖνος, ἀνεύθυνον τοῦτον καὶ ἄνετον εἰς τὴν αὐτοῦ καταστῆναι κελεύει μονήν. Εὐθὺς οὖν καὶ ὁ σεισμὸς ἔστη. Καὶ Βούλγαροι δὲ τότε προνοίαις Θεοῦ, βιαίῳ κατατακέντες λιμῷ, ἅμα δὲ καὶ τοῖς δώροις τοῦ αὐτοκράτορος θελχθέντες, τὰ ὅπλα καταθέμενοι, τῷ ἁγίῳ προσῆσαν βαπτίσματι.

Augustus instabat mensis, et tremoribus horrificis Constantinopolis quatiebatur: ædes nutabant omnes, omniaque mortalium pectora metu palpitabant, nemo non mortis horrore occupatus clamitabat, unicam plane hujus prodigii seu motus causam esse injuriam et sacrilegium in patriarcham Ignatium commissum. Urbe autem totos quadraginta dies continuo tremente, usque adeo ferocia et immanitas illorum mitigata est, ut ipsi principes publice jurejurando contestarentur, neque fugam sacro illi exsuli, nec hospiti exsulis apud quem delituisset, fraudi futuram; sed absolutum crimine, innocentemque pronuntiatum, sine cujusquam molestia in suo cœnobio secure permansurum. Quod cum Christi athleta accepisset, Petronæ se patricio, materno imperatoris avunculo, aperit: qui pretiosum gestamen, quod ad sinum imperatoris pendebat, pro pignore allatum tradit patriarchæ, quo ille de collo suspenso ad Bardam accedit; qui ad patriarcham: Quid, inquit, fugitivi more ex loco in locum profugus oberras? cui Ignatius: Christus, inquit, rex noster ac Pater præcepit: *Si persequentur vos in una civitate, fugite in aliam* [a]. Victus innocentia et virtute viri Bardas, innoxium liberumque in monasterium remitti suum jubet. Statimque moveri terra desiit, et Bulgari providentia Dei, fame urgente, muneribusque ab imperatore deliniti, armis positis, cœlestis baptismatis unda sunt lustrati.

Τότε καὶ οἱ προλεχθέντες τοποτηρηταὶ Ῥώμης φιλοφρόνως ὑπὸ Φωτίου δωροδοκηθέντες, τὴν Ῥώμην παλινοστήσαντες κατέλαβον. Οὓς ὁ πάπας ἀνακρίνας Νικόλαος, καὶ τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἰγνάτιον ἠκριβωκὼς, καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν ὑποδίκους· αὐτοὺς πεφωραλκὼς, ὡς ἐπισυστάσεως λῃστρικῆς, ἀλλ' οὐ κανονικῆς συνόδου κατάρξαντας, διηνεκεῖ καθαιρέσει καὶ ἀναθεματισμῷ καθυποβάλλει· καὶ οὐ μόνους αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν Φώτιον, ὡς ἐπιβήτορα καὶ μοιχὸν, ἀποκηρύττει, καὶ ὑπὸ συνόδῳ κανονικῇ καὶ ψήφῳ πάσης τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας ἀναθεματίζει καὶ καθαιρεῖ· οὐδὲν αὐτὸν διαφέρειν Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ, τοῦ τῷ Θεολόγῳ Γρηγορίῳ ἐπιφυέντος, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν συγχέαντος, ἀποφηνάμενος. Ὅθεν αὐτόν τε, ὡς τῶν σκανδάλων αἴτιον, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κεχειροτονημένους, ὡς ὁμόφρονας τούτῳ δηλονότι καθεστῶτας, ἀποστολικῇ κρίσει τῇ αὐτῇ ὑποβάλλει καταδίκῃ. Οὐ τοῦτο δὲ ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς κοινωνοῦντας Φωτίῳ, αὐτόν τε τὸν βασιλέα καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸν πολιτείαν πᾶσαν δι' ἐπιστολῶν ἀφορίζει. Ταῦτα δὲ ζήλῳ θείῳ ὁ Νικόλαος καταπραξάμενος, καὶ τοῖς τῆς Ἀνατολῆς πατριάρχαις τὴν ἔνθεσμον κρίσιν ταύτην διεπέμψατο.

C Legati quoque pontificii a Photio donis blande corrupti Romam redierunt. Quos Nicolaus pontifex de patriarcha Ignatio interrogatos, et severe inquisitos, cum suis illos verbis captos convicisset, illos sicariæ potius factionis, quam legitimæ synodi præsides egisse, perpetua exauctoratione damnatos anathemate percussit. Nec legatos tantum, sed ipsum quoque Photium tyrannum et adulterum pronuntiat, et legitimæ synodi sententia totius Ecclesiæ suæ anathemate ferit deponitque, ipsumque a Maximo Cynico, qui Gregorio Theologo insultans, Ecclesiam turbis omnibus permiscuit, nihil differre declarat. Quare illum, ut scandalorum auctorem, et ab illo consecratos, apostolica auctoritate, veluti D conjuratos, eidem sententiæ subjicit. Nec his contentus, asseclas illius, ipsumque imperatorem cum senatu ejus omni per litteras a cœtu fidelium excludit. Quæ Nicolaus cum divino zelo inflammatus egisset, æquissimam judicii sui sententiam ad Orientis patriarchas transmisit.

Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας καὶ ἐμπρησμὸς μέγας σφόδρα εἰς τὰς Σοφίας γενόμενος, ἀμύθητον ὅσην καταφθορὰν καὶ λύμην τοῖς προσοικοῦσιν ἐνειργάσατο. Οὐδὲν δὲ τούτων εἰς μετάμελον ἦγε τοὺς ἀνομεῖν διεγνωκότας· μᾶλλον μὲν οὖν, κατὰ τὴν ἀπο-

Per idem fere tempus ingens in ædibus Sophiæ incendium exstitit, nec quantum vicinis calamitatem, quantumque exitium attulerit, dicendo explicari potest. Quæ tamen res eos qui perverse agere decreverant, ad meliorem mentem non reduxit;

[a] Matth. x, 23.

Digitized by Google

sed ex apostolico oraculo, *in pejus proficiebant, errantes, et in errorem mittentes* [6].

Bardas enim imperium affectans, primum curopalates, mox Cæsar renuntiatus, imperatoris, sororis filii, stultitia abutebatur, seipsumque omnis intemperantiæ effusæque libidinis mancipium prodebat. Michael vero animo juvenilibus desideriis corrupto, rem divinam pro fabula seu ludibrio ducebat, ludibrium ipse factus omnis fœditatis et peccati, ipsiusque peccati patris. Etenim homunciones quosdam impurissimos et profanissimos, et scurras, divini quidem Spiritus cœlestisque gratiæ omnino expertes, pessimisque dæmonis artibus instructissimos, sacrilege impudenterque sacerdotes et antistites ad Ecclesiæ profanam imitationem dementissimus consecravit, illisque Theophilum quemdam protospatharium, scurram et mimum; interque profanos profanissimum, patriarcham præfecit, risum sibi et cachinnum improbum detestandus et deridendus quæritans. Per quæ oblationi sanctæ fiebat iujuria, nomen vero Dei contumeliis affectum inter gentes blasphemabatur.

Sed Michael tantopere infamia hac gloriabatur, uti nec publice quidem hæc erubesceret jactare : Mihi Theophilus, Cæsari Photius, Christianis Ignatius est patriarcha. In hoc amentiæne dicam, an impietatis potius, tandem chaos est devolutus? Ita sacrilegus ille scurra, ut dixi, Theophilus, exserta sua petulantia aulas lambens regias, nefandis sceleribus, lascivia et facetiis, turpissima imitatione per contemptum rerum divinarum, mysteria et sacramenta traducebat et illudebat; quod ne gentes quidem quamvis impiæ ausæ sunt aliquando. Quæ Photius cum coram se geri cerneret, rem indignissimam nec reprehendit, nec restitit impietati, neque, quod res divina ludibrio haberetur, verbum ullum contra seu grave seu leve edidit. Quod mirum videri non debet : erat enim mercenarius opilio, non germanus pastor : quocirca illi de pereunte grege cura nulla. Ad hæc duo tantum toto pectore intentus : alterum ut iis qui rerum potiri videbantur, blandiendo, modisque omnibus gratificando et obsequendo, patriarchatum sibi firmaret : alterum, ut Ignatium, si qua ratione fieri posset, etiam vita exueret. Atque hæc ita se habere, non esse autem verba inania, facta ipsa clamant. Ecquis enim technis illius auditis, atrocem animum non illico perspexit? Nam die quapiam advena quidam prius ignotus omnibus, monachi habitu indutus, Eustratius nomine, recta ad patriarchium properabat, ingressusque binas litteras fictas palam promptas porrigebat; quas quidem sapientissimus iste Photius per dolum excogitarat, ut postmodum manifeste patuit : alteras Ignatii nomine ad Nicolaum pontificem datas, quibus statum

[6] II Tim. III, 13.

στολικὴν πρόῤῥησιν, *Ἐπὶ τὸ χεῖρον προέκοπτον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι.*

Βάρδας μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτὸν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν ὑποποιούμενος, πρῶτον μὲν κουροπαλάτης, μετὰ μικρὸν δὲ Καῖσαρ ἀναγορευθείς, τῆς τοῦ ἀνεψιοῦ εὐηθείας κατετρύφα, αὐτὸς ἀκρασίας τε πάσης καὶ πάσης ἡδονῆς ἀσελγοῦς ἀνδράποδον ἀποδεικνύμενος· ὁ Μιχαὴλ δὲ νεωτερικαῖς ἐπιθυμίαις ὅλος κατεφθαρμένος τὸν νοῦν, παίγνιον ἔθετο τὰ θεῖα, παίγνιον αὐτὸς ἀκρασίας τε πάσης καὶ ἁμαρτίας, καὶ τοῦ τῆς ἁμαρτίας γεγενημένου πατρός· καὶ δὴ μιαρωτάτους τινὰς ἀνθρωπίσκους, καὶ βεβηλοτάτους, καὶ εὐτραπέλους ἐκλεξάμενος, ἀμοίρους μὲν ἁγίου παντάπασι Πνεύματος, τοῦ ἐναντίου δὲ πνεύματος τῆς ἐνεργείας πεπλησμένους, ἀνελαβῶς τε καὶ ἀπηρυθριακότως ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς κατὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐναγῆ μίμησιν ὁ ἀνούστατος ἐχειροτόνει· καὶ ἐν αὐτοῖς Θεόφιλόν τινα πρωτοσπαθάριον, ἄνδρα γελωτοποιὸν καὶ μῖμον, καὶ πάντων ἐναγῶν ἐναγέστατον, πατριάρχην ἐπ' ἐκείνοις προχειριζόμενος; ὠνόμαζεν, γέλωτα ἑαυτῷ καὶ καγχασμὸν ἀσελγῆ ὁ κατάπτυστος κατασκευαζόμενος καὶ καταγέλαστος· δι' ὧν ὑβρίζετο μὲν ἡ ἁγία προσφορά, ὑβρίζετο δὲ καὶ ἐβλασφημεῖτο τοῖς ἔθνεσι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τῇ ἀλογιστίᾳ ἐνετρύφα ταύτῃ καὶ ἐνεκαλλωπίζετο, ὥστε μηδὲ τοῦτο παῤῥησίᾳ λέγειν αἰσχύνεσθαι, ὅτι Ἐμοὶ μὲν πατριάρχης ὁ Θεόφιλος, ὁ Φώτιος δὲ τῷ Καίσαρι, καὶ τοῖς Χριστιανοῖς ὁ Ἰγνάτιος καθέστηκεν· εἰς τηλικοῦτον αὐτὸν ἀφροσύνης μᾶλλον ἢ ἀσεβείας κατενεχθῆναι βάθρον. Ὁ μὲν οὖν εἰρημένος βωμολόχος ἐκεῖνος Θεόφιλος οὕτω παῤῥησίᾳ ταῖς βασιλείοις κωμάζων αὐλαῖς, ἀῤῥητοποιίαις τε πάσαις, καὶ ἀσελγείαις, καὶ εὐτραπελίαις, δι' αἰσχίστης μιμήσεως τῶν ἱερῶν μυστηρίων κατωρχεῖτο [καὶ] κατέπαιζε· πρᾶγμα μηδὲ τοῖς ἀσεβεστάτοις τῶν Ἑλλήνων πώποτε τολμηθέν. Ὁ Φώτιος δὲ τούτων τολμωμένων, καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πραττομένων, οὐκ ἤλεγξε τὸ τοῦ ἐπιτηδεύματος ἄτοπον, οὐκ ἀντέστη τῇ παρανομίᾳ, οὐ μικρὰν, οὐ μεγάλην ὑπὲρ τῶν ὑβριζομένων θείων ὀργίων ἀφῆκε φωνήν. Καὶ οὐ θαυμαστόν· ἦν γὰρ μισθωτὸς, καὶ οὐ ποιμήν· διὸ οὐδεμία τούτῳ περὶ τῶν ἀπολλυμένων προβάτων ἐγίνετο φροντίς. Πρὸς δύο δὲ μόνον ὅλως αὐτῷ συνετέτατο τῆς ψυχῆς ἡ σκοπός· ἓν μὲν, ὅπως τὰ πάντα χαριζόμενος τοῖς κρατεῖν δοκοῦσι, τὸ τῆς πατριαρχίας κράτος μόνιμον ἑαυτῷ διατηρῇ· δεύτερον δὲ, ὅπως καὶ αὐτῆς ἀποστερήσαι τὸν Ἰγνάτιον, εἰ δυνατὸν, τῆς ζωῆς. Καὶ ὅτι ἀληθῆ ταῦτα, καὶ οὐ λόγοι κενοὶ, αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα. Τίς γὰρ ἀκούσας ἐκεῖνο τὸ σκευώρημα, οὐ τὴν φονικὴν παρευθὺ τοῦ ἀνδρὸς ἐπέγνω προαίρεσιν; Καὶ γὰρ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ξένος τις ἄνθρωπος ἄχρις ἐκείνου πρὸς πάντων ἀγνοούμενος, σχῆμα δὲ μοναχοῦ περικείμενος, Εὐστράτιος δὲ καλούμενος, τὸν πατριαρχικὸν ἐξαπίνης οἶκον ἐπιβὰς, καὶ εἰσελθὼν, δύο πλασματογραφίας ἐνώπιον πάντων ἀποκαλύψας ἐπεδίδου (ἃς αὐτὸς ὁ

Digitized by Google

σοφώτατος Φώτιος, ὡς σαφὲς ὕστερον ἐγένετο, δολευόμενος κατεσκεύαστο)· μίαν μὲν ἐκ προσώπου τοῦ Ἰγνατίου πρὸς Νικόλαον τὸν πάπαν ἐπιστολήν, τὴν περὶ αὐτὸν γενομένην καινοτομίαν καὶ ἀδικίαν τοῦ βασιλέως σαφῶς διαγορεύουσαν· ἣν, ὡς ἔλεγε, τοῦ πάπα μηδὲ προσβλέψαι καταδεξαμένου, ἐκεῖθεν αὐτὸν αὖθις ἀνενεγκεῖν· μίαν δὲ πρὸς τὸν Φώτιον αὐτὸν τοῦτον, ὡς ἀπὸ τοῦ Νικολάου αὐτοῦ διεκομίζετο, δύναμιν ἔχουσαν ἀπολογίας ὑπὲρ τοῦ μεταξὺ αὐτῶν πρώην παρακολουθήσαντος παροξυσμοῦ, ἀγάπης δὲ τοῦ λοιποῦ καὶ κοινωνίας δῆθεν ἀῤῥήκτου κυρωτικήν. Ταῦτα ὁ ταραχοποιὸς ἐκεῖνος δεξάμενος ἀνὴρ, εὐθὺς τῷ τε βασιλεῖ καὶ τῷ Καίσαρι κατὰ τοῦ ἀναιτίου ἐμφανίζει, καὶ παροξύνει κατ' αὐτοῦ, Πονηρεύεται, λέγων, κατὰ τῆς ὑμετέρας βασιλείας Ἰγνάτιος, καὶ διαβάλλει πρὸς τοὺς ἔξω, καὶ κατηγορεῖ, καὶ τὸ τῆς ὑμετέρας ἐξουσίας κράτος συκοφαντεῖ· καὶ εἰ πρὸς δίκαιον εἶχεν, οὐδ' ἂν ζῇν συνεχωρεῖτο, τοιαῦτα κατὰ τῆς ὑμῶν διανοούμενος γαληνότητος· καὶ ἡ τῆς κακουργίας, φησὶν, ἀπόδειξις, ἰδοὺ καὶ αὐτὰ μαρτυροῦσι τὰ γράμματα, ἅπερ ἡμᾶς μὲν ἔβλαψεν οὐδὲν, ὠφέλησε δὲ μᾶλλον, πληροφορηθέντος τοῦ πάπα τἀληθῆ, καὶ ἀγάπην κεκυρωκότος εἰς ἡμᾶς. Οὐκ ἠγοῦμαι δὲ δίκαιον εἶναι τὴν ὑμῶν βασιλείαν οὕτως ἐξουδενεῖσθαι παρ' αὐτοῦ. Ταῦτα μὲν ὁ συκοφάντης· φύλακες δὲ παρ' αὐτὰ, καὶ φρουρὰ περὶ τὸν ἀναιτίως κατηγορούμενον ἀσφαλὴς, ἔρευνά τε πολλὴ σφόδρα καὶ ἐξέτασις εἰς ταῦτα τοῦτον γέγονε τὸν τρόπον. Παρήγετο τοίνυν εἰς μέσον ὁ γραμματοφόρος ἐκεῖνος, καὶ ἀπῃτεῖτο δεῖξαι, πρὸς τίνος εἰλήφει τὴν πρὸς τὸν πάπαν ἐπιστολήν. Ὁ δὲ πρότερον εἰρηκὼς, ὡς Κυπριανὸς ἐκεῖνος ὁ τοῦ Ἰγνατίου τά τε γράμματα ταῦτα καὶ ἐφόδια ἐχειροδότησεν ἱκανὰ, οὗτος ἐπὶ μῆνα σχεδὸν ὅλον ἀπαιτούμενος τοῦτον ἐπιδεῖξαι, ἠλέγχετο μήτ' αὐτὸν εἰδὼς τὸν Κυπριανὸν, μήτε τιν' ἄλλον τῶν ἀνθρώπων Ἰγνατίου. Οὕτω δὲ τῆς σκευωρίας φωραθείσης, μάστιξιν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πικροτάταις ἐκεῖνος κατηχίσθη. Ὃν καὶ πολλὰ Φώτιος λυτρώσασθαι διεσπουδακὼς, οὐκ ἠδυνήθη· εἰς παραμυθίαν δὲ μετὰ ταῦτα διωγμητῶν τοῦτον ἄρχοντα καθίστησι, πλῆθος ῥαδδούχων ὑποτάξας αὐτῷ. Ταύτης καταφανοῦς γενομένης τῆς κακοτροπίας, οὐκ ἦν ὅστις οὐ προσώχθισε τῷ κατασκευαστῇ τῶν κακῶν.

A patriarchatus sui immutatum, et injurias imperatoris exponebat; quas aiebat pontificem ne aspicere quidem voluisse, ac proinde a se reportatas: alteras quasi a Nicolao ad ipsum Photium missas, quibus purgabat priorem inter Photium et pontificem dissensionem, et charitatem amicitiamque in omne reliquum tempus stabiliebat. Has ille turbarum artifex arreptas e vestigio imperatori et Cæsari tradit, contraque innocentem egregie mentiendo principes accendit: Vestram, inquit, majestatem Ignatius ad exteras etiam gentes traducit, vestrique imperii potentiam improbissimus calumniator in crimen vocat. Qui tametsi justam haberet causam, tamen vita illi jure adimeretur, dum hæc in vestram serenitatem machinatur: sed en, inB quit, testes perfidiæ litteras, et fidem dictis faciant, quæ nobis nihil obfuere, sed profuere: cum papa rei veritatem sit edoctus, et inter nos amicitiam ac benevolentiam etiam confirment. Sed indignum judicavi vestram majestatem per illum adeo conculcari. Hæc sycophanta Photius. Accersitur satellitium; Ignatius per calumniam circumventus arcta custodia servatur, inquiritur acriter, et quæstiones, an ita se res habeat, exercentur. Adductus quoque in medium Tabellarius ille jubetur indicare, a quo litteras ad Nicolaum pontificem acceperit. Tabellarius a Cypriano illo Ignatii discipulo prius se litteras et viaticum accepisse respondet. Sed cum nec Cyprianum, etiam toto mense ad C investigandum dato, ostendere posset, nec quemquam ex Ignatii comitatu nosse videretur, fraude deprehensa, loris a Cæsare acerrime est multatus: pro quo liberando tametsi omnia faceret Photius, nihil tamen perinde profecit. Tandem ut solaretur hominem, lictorum præfectum creavit. Hac Photii perfidia detecta, nemo fuit, qui improbas has artes non indignissime ferret.

Μετὰ ταῦτα τῆς Χριστοῦ μὲν Ἀναλήψεως ἐτελεῖτο μνημόσυνον, πρὸς ἑσπέραν δὲ σεισμὸς γίνεται τῶν πώποτε γενομένων ὁ φρικωδέστατος. Δι' ὅλης δὲ τῆς ἐπιούσης ἐπεκράτει νυκτός· βοὴ δέ τις καὶ ἄσημος θροῦς ἔκ τε γῆς, ἔκ τε θαλάσσης σφοδρῶς ἀναδιδόμενος, πάντων ἀνθρώπων ταῖς καρδίαις παράλυσιν ἐνεποίει καὶ θαρσυμόν. Τότε δὴ καὶ ἡ στήλη Ἰουστίνου ἐκ τῶν γονάτων κοπεῖσα κατερράγη· τότε καὶ Βασίλειος ἐκεῖνος ὁ πρότερον μὲν Κρήτης ἐπίσκοπος γενόμενος, διὰ δὲ τὴν τῶν Ἀγαρηνῶν ἔφοδον εἰς Θεσσαλονίκην μετατεθεὶς (εἰς αἰσχύνην καὶ τοῦτο τοῦ τῆς βασιλίδος προκαθεζομένου), τολμήσας αὐτὸς πρόσειτι τῷ Μιχαὴλ, παραινετικῶς ἅμα καὶ διδασκαλικῶς ἀποσχέσθαι τῆς τῶν ἱερατικῶν ἔργων αἰσχρᾶς καὶ ἀνοσίου μιμήσεως παρακαλῶν· ἐντεῦθεν γὰρ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ἀνακαίεσθαι διισχυρίζετο. Ὁ δὲ τοῖς ἐλέγχοις ὑπερβαλλόντως πληγεὶς, ῥαπίσμασι μὲν ἰσχυροῖς τοῦ τιμίου γέροντος τοὺς ὀδόν-

Agebatur non multo post sacer ascensionis Christi dies anniversarius, cum sub vesperam terra tanto motu, quanto nunquam ante, cœpit contremiscere, neque tota insequenti nocte constitit. Et obscurus quidam fragor ac mugitus e terra marique ingens editus hominum pectora ita metu fregit, ut pene dissolverentur. Justini quoque statua a genibus convulsa concidit. Tum Basilius Cretensis antea episcopus, Agarenis autem Cretam invadentibus, Thessalonicam translatus (non sine Photii tum cathedram Constantinopolitanam occupantis infamia), ausus ipse Michaelem adit, eumque partim admonentis auctoritate, partim docentis, a tam impia et sacrilega rerum sacrarum inimica imitatione et irrisione dehortatur: inde enim Numinis iram accendi affirmabat. Qua reprehensione Michael gravissime offensus, colaphis atrocissimis venerando senI dentes stirpitus elisit, tergumque flagris ita laniavit,

Digitized by Google

ut nihil propius factum sit, quam ut inter tormenta animam ederet. De quo nihil sollicitus erat mercenarius opilio, quin ipse paulatim sacrilegiis illis pariter oblectabatur, et una cum impuris histrionibus pueroque consuescebat et comessabatur, neque ab eorum consuetudine et ludibrio procul aderat. Verum ejus cura omnis ad Ignatium opprimendum vertebatur : avebat enim aliquid adversus illum audire, et pruriebant illi aures. Ubi etiam casu in calumniatorem illius incidebat, qui vel tenuem de illo obviamve calumniam spargeret, hunc vero mox in album amicorum suorum referebat, magnaque cum voluptate obtrectantem audiebat. Nihil quippe ita capit animos invidia odioque occupatos, quam sinistra de eo quem oderint, narratio. Itaque per familiares et subjectos Ignatii, quotquot ex iis donis et honoribus poterat eblandiri, sibique obnoxios reddere, semper investigabat, contraque justi animam causam quærebat. Ex quibus Ignatius, ille hujus sancti Ignatii discipulus, erat, qui, ut Demas olim, sæculum diligens ad Photii castra transiit; et aliquandiu præfectus cœnobiorum Propontidis, tum ab illo archiepiscopus Hierapolis creatus est. Qui ut beneficium compensaret : Mirari subit, inquit, domine, quonam pacto tantum Ignatii delictum facinusque vel ignores, vel omnino negligas. Nam in media insulæ platea ædes sacra quadraginta martyribus est excitata; junctum vero est illi Dei Matris oratorium, cujus aram Rhussi nuper, cum insulam depopularentur, everterunt, quam instauravit Ignatius et reposuit. Quid hic Photius? an culpam aut parvam aut nullam ratus subticuit? an leve turbarum incendium hanc ob causam excitavit? Nequaquam vero; sed rem apud imperatorem, velut immane et inexpiabile facinus, exaggerabat : atque consilio cum factione sua communicato, Amphilochium Cyzici, et Theodorum Patrarum, archiepiscopos, quin et Pantaleonem senatorem cognomento Bothrum in insulam ablegat, qui sacrilegis manibus sanctam illam arulam disturbent. Mandarat insuper Photius, ut ara ad litus maris deportata (6), quadragies unda tingeretur, atque ita demum reducta reponeretur. Quid te, mi homo, non demiremur (nam summa me perversitatis tuæ indignitas, quamvis invitum et alienum, cogit te conviciis proscindere)? imo vero quid primum, quid postremum subsannemus? animine tui stuporem, an mentis perversæ pravitatem? invidentiæ magnitudinem, an studium ambitiosæ improbitatis? Hæccine te docet diuturna litterarum meditatio et vigilatæ noctes, codicumque prope innumerabilium copia? legentium item et disputantium vicissitudo, proque eruditionis laude assidua concertatio? Istosne tibi fructus ex litteris capiendos veteris novæque legis tabulæ, sapientum profanorum dicta, sanctorumque Patrum decreta proponunt, uti persequaris hominem inopem et mendicum, et spiritu et corde compunctum quæras ad mactan-

A

B

C

D

τας ἐξερράίζωσεν, οὕτω δὲ καὶ τὸν νῶτον κατῆκίσατο, ὡς ὀλίγου δεῖν αὐτὸν ταῖς βασάνοις ἐναποθανεῖν· τούτων δὲ οὐδὲν ἔμελε τῷ μισθωτῷ. Ἡρέμα γὰρ καὶ αὐτὸς συνήδετο τοῖς τελουμένοις, καὶ ἅμα τοῖς μιαροῖς μίμοις ἐκείνοις συνεχέστερον τῷ μειρακίῳ συνερχόμενος καὶ συμποσιαζόμενος, οὐδὲ τῆς διατριβῆς ἐκείνων καὶ καταφρονήσεως μακρὰν ἦν· μέριμνα δὲ αὐτῷ καὶ πολλὴ σφόδρα περὶ τοῦ Ἰγνατίου ἐνέκειτο φροντὶς, καὶ ἐγλίχετο κατ' αὐτοῦ ἀκούειν, καὶ ἐκνήθετο τὴν ἀκοήν· καὶ εἴ τινα διαλοιδορούμενον εἰκῆ ἐώρα, ἢ τινα ψιλὴν κατ' ἐκείνου καὶ ματαίαν κατηγορίαν ἐνιστάμενον, φίλον τοῦτον ἐτίθετο πιστὸν, καὶ ἥκουεν ἡδονῇ πολλῇ· καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτως ἡδύνει ψυχὴν ἔχθρᾳ κακῇ καὶ μίσει προκατειλημμένην, ὡς ἡ κατὰ τοῦ μισουμένου λαλιά. Ἀεὶ οὖν ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου συνήθων καὶ ὑπηκόων, ὅσους ἠδύνατο, δώροις καὶ ἀξιώμασι κλέπτων καὶ ὑποποιούμενος, δι' αὐτῶν ἐξιχνίαζε, καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ δικαίου ἐθήρευε ψυχήν. Τούτων εἷς καὶ Ἰγνάτιος ἦν ἐκεῖνος ὁ τοῦ ἁγίου μαθητὴς, ὃς κατὰ Δημᾶν ἐκεῖνον τὸν πάλαι, τὸν νῦν ἠγαπηκὼς αἰῶνα, Φωτίῳ προσφεύγει· καὶ ἄρχων μὲν τέως τῶν μοναστηρίων τῶν κατὰ τὴν Προποντίδα, ἔπειτα καὶ μητροπολίτης ὑπ' αὐτοῦ τῆς Ἱεραπόλεως καθίσταται. Οὗτος τῆς τιμῆς αὐτὸν ἀμειβόμενος, Ὦ δέσποτα, ἔφη, θαυμάζω, πῶς τηλικοῦτόν σε τοῦ Ἰγνατίου διέλαθεν ἀτόπημα, καὶ ἀδιόρθωτον παρημελήθη· μέσον γὰρ πλατείας τῆς νήσου ναὸς τοῖς τεσσαράκοντα μάρτυσι ἐνίδρυται, αὐτοῦ δὲ ἐχόμενα τῆς Θεομήτορος εὐκτήριον. Τούτου τὴν τράπεζαν πρώην οἱ Ῥὼς τὴν νῆσον πορθοῦντες κατέβαλον εἰς γῆν, ὁ Ἰγνάτιος δὲ ταύτην αὖθις ἀνεθρόνισε. Τί οὖν ἐκεῖνος; ἆρα μικρὸν τοῦτο, ἢ οὐδὲν ἄτοπον ἡγησάμενος παρεσιώπησεν, ἢ μικρὰν ὑπὲρ τούτου ταραχὴν ἀνῆψεν; Οὔμενουν· ἀλλὰ καὶ τοῖς κρατοῦσιν ὡς μέγα τι καὶ δεινὸν οἷον ἀνέθετο. Καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ κοινωσάμενος, Ἀμφιλόχιόν τε Κυζίκου, καὶ Θεόδωρον τῶν Πατρῶν, μητροπολίτας, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ Πανταλέοντα συγκλητικὸν τὸν ἐπικαλούμενον Βόθρον, εἰς τὴν εἰρημένην ἀποστείλας νῆσον, βεβήλων χερσὶ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο τραπέζιον καθεῖλεν. Ἐνετείλατο δὲ πρὸς τῷ αἰγιαλῷ τῆς θαλάσσης καταγαγεῖν (6), καὶ τεσσαράκοντα πλύσεις δοῦναι, καὶ οὕτως ἀναγαγεῖν καὶ καθιδρῦσαι. Τί σου θαυμάσαιμεν, ἄνθρωπε (προάγει γάρ με λοιδορεῖσθαί σοι μὴ βουλόμενον ἡ τῆς κακίας ὑπερβολή)· μᾶλλον δὲ τί σου πρῶτον, ἢ τί ὕστατον ἐπιμυκτηρίσαιμεν; τὴν ματαιότητα τῶν λογισμῶν, ἢ τὴν τῆς διανοίας δυστροπίαν; τὴν τῆς μνησικακίας ὑπερβολὴν, ἢ τῆς ἀδικίας τὴν φιλοτιμίαν; Ταῦτα ἡ μακρὰ μελέτη, καὶ νύκτες ἄϋπνοι, καὶ ὁ δυσαρίθμητος τῶν βιβλίων ἐσμὸς, καὶ τῶν ἀμοιβαίων ἀναγνωστῶν καὶ συνομιλητῶν, αἱ ποικίλαι περὶ τοὺς λόγους φιλοτιμίαι καὶ διαπαρατριβαί; τοιαῦτά σε καρποφορεῖν αἱ Παλαιαὶ Διαθῆκαι καὶ Καιναὶ, αἱ τῶν ἔξωθεν σοφῶν γνῶμαι, καὶ τῶν ἁγίων οἱ νόμοι καὶ λόγοι παροτρύνουσιν, ὥστε καταδιώκειν ἄνθρωπον πένητα καὶ πτωχὸν τῷ

(6) Cod. 6 legit, καὶ ἄλλην καθιδρῦσαι, *deportata, alia reponeretur.*

Digitized by Google

πνεύματι, καὶ κατανενυγμένον τῇ καρδίᾳ, τοῦ θα- A
νατῶσαι; Οὐκ ἤρκεσέ σου τὸν ἄμετρον ἀποπλῆσαι
θυμὸν ἡ βιαία τοῦ θρόνου ῥίψις, αἱ ἀθεσμόταται καθ-
αιρέσεις, αἱ ἀδικώταται ὑπερορίαι αἱ κατὰ τῶν
ποδῶν ἀλύσεις, αἱ μυρίαι ψυγαὶ, καὶ θλίψεις, καὶ συ-
κοφαντίαι, καὶ διαβολαὶ, αἷς αὐτὸν ἔπλυνας; καὶ
γὰρ ἔπλυνας ἀληθῶς τοσοῦτον, ὅσον ἐρρύπανας σαυ-
τόν. Οὐκ ἤρκεσε ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἔτι βιάζῃ ῥοῦν
ποταμοῦ μᾶτην ἀπολέσαι φιλονεικῶν, καὶ τὸν ὑπὸ
τοῦ Θεοῦ δικαιούμενον κατακρίνειν, καὶ ἀδικώτατα
καταδικάζειν ἐπιτιθέμενος, καὶ ταύτῃ τὸν ἔλεγχον
τῶν ἰδίων ἀνομημάτων διαδρᾶναι λίαν ἀνοήτως
διανοούμενος, ὥσπερ οὐκ ἐφεστώσης Θεοῦ προνοίας
τοῖς πράγμασιν, ἢ καιροῖς ἰδίοις ἑκάστῳ πάντως
τὴν ἰδίαν ἀποδώσει πρᾶξιν; Ἐγὼ λογίζομαι, ὅτι καὶ
αὐτὸς ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς πρὸς τοῦ λέγοντος ἀκούσῃ B
Θεοῦ· *Ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου,*
καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στό-
ματός σου; καὶ ὅσα τῆς ἱερολογίας ἐξῆς. Κρεῖττον
γὰρ οἶμαι ἀνδρὶ ἀναλφαβήτῳ πάντη καὶ ἀμαθεῖ
μετὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἀνεπιλήπτως βιοῦν, ἢ
πάντας θείους καὶ ἀνθρωπίνους λόγους σοφίας ἀν-
αλίττοντι διὰ γλώσσης, καὶ μακροῖς λόγων συντάγμα-
σιν ἐπαινουμένῳ, φονικὴν ἀναῤῥιπίζειν κατὰ τοῦ
πλησίον βουλήν. Πῶς οὐδὲ τοῦ μεγάλου Βασιλείου
τῶν λόγων κατακούων (7) ἠλεήθης, ἐν ἐκπλήξει
περί τινος εἰπόντος, ὅτι πλειόνων ἀκμασάντων αἱρε-
σιαρχῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, οὐδεὶς ἀνα-
θρονιασμοὺς τελέσαι ἐθάῤῥησεν, εἰ μὴ ὁ Ἀγκυρο-
γαλάτης Εὐστάθιος, οὗτινος τὴν μυσαρότητα ἡ ἐν
Γάγγραις ἁγία παρίστησι σύνοδος; Ἀλλὰ τούτοις ὁ B
σοφώτατος οὐ μόνον οὐκ ἐνεκαλύπτετο, ἀλλὰ τοὐ-
ναντίον καὶ ἐνελαμπρύνετο, δόξαν μᾶλλον τὰ ἔργα
τῆς αἰσχύνης καὶ ἰδίαν τιμὴν ἡγούμενος, εἴγε και-
νοπρεπῆ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ἀλ-
λότρια τεχνάζοιτο. Ἀλλ' ὁ μὲν οὕτως.

Οὐ κατασιγήσω δὲ ἐγὼ τὸν τοῦ Καίσαρος ὄνειρον·
οὐδὲ δίκαιον. Εἰ γὰρ καὶ οἱ πολλοὶ μὲν αὐτῶν ἐκ
τῶν μεθημερινῶν φροντίδων καὶ ἐνθυμημάτων
ἔχουσι τὰς ἀρχὰς, πολλοὶ δὲ καὶ ὑπὸ δαιμόνων καθ-
εύδουσιν ὑποτυποῦνται· ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀγγέλων
Θεοῦ ἔστιν ὅτε προστάγματι σχηματίζονται [Θεοῦ],
καὶ ἐπὶ τοῖς ἄρχουσι δὲ μάλιστα καὶ βασιλεῦσιν, εἰ
καὶ μὴ εὐσεβεῖς εἶεν. Ἀλλ' οὖν τὸ πνεῦμα τῆς προφη-
τείας, εἴτε πρὸς τὸ αὐτοῖς ἐκείνοις εἴτε τοῖς ὑπ-
ηκόοις λυσιτελοῦν, πολλάκις ἐνεργεῖν οἶδεν· ὡς ἐπὶ D
τοῦ Φαραὼ καὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ μεμαθήκαμεν.
Οὕτω καὶ Βάρδας ὁ Καῖσαρ οὗτος Φιλόθεον ἐκεῖνον
γενικῶν ποτε λογοθέτην, καὶ φίλον αὐτῷ πιστὸν ὄντα
προσκαλεσάμενος, λίαν ἐῴκει τεθορυβημένῳ· καὶ
ἄθυμα τυκνῷ συνεχόμενος, Ὦ Φιλόθεε, ἔφη, ὅραμα
εἶδον, καὶ πάντα μου συνέτριψε τὰ ὀστᾶ, καὶ τοὺς
ἁρμοὺς τῆς ὀσφύος μου ἔλυσεν. Ὅμην γὰρ κατὰ ταύ-
την τὴν νύκτα, ὡς δῆθεν προελεύσεως οὔσης, εἰς τὴν
Μεγάλην Ἐκκλησίαν μετὰ τοῦ βασιλέως εἰσιέναι·

dum? Non satiavit implicabilem animi tui furorem tyrannica de throno dejectio, illicitæ depositiones, iniquissimæ proscriptiones, compedes et vincula, infinita exsilia, calumniæ, ærumnæ, vexationes, quibus illum abluisti? revera enim tantopere illum abluisti, quantopere teipsum inquinasti. Nec his contentus, insuper fontem ipsum fluminis altercando studes exhaurire, et ab ipso absolutum Numine condemnare, modisque indignissimis circumventum veluti reum noxiumve perdere? ut hoc stultissimo consilio scelerum tuorum judicium possis declinare, perinde quasi rebus humanis nullus præsideat Deus, aut ille suo tempore non sit unicuique redditurus secundum opera sua. Ego vero arbitror te quoque in die visitationis tuæ a Deo dicente auditurum: *Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum*[7]? et quæ deinceps in sacra pagina sequuntur. Equidem melius actum iri censeo cum homine imperitissimo, omnisque litteraturæ et disciplinæ experte, si cum pura conscientia inculpatam vitam degat, quam cum eo, qui omnia divinæ et humanæ sapientiæ oracula ore volvat jactetve, longisque logis et logorum voluminibus laudatus, adversus alterum exitialem nocendi foveat voluntatem. Et tu, audita magni Basilii sententia (7), nihil reformidas, cum de quopiam admirabundus dixit, nullum ex omnibus totius orbis hæresiarchis, qui fuere quam plures, ausum fuisse resecrare, præter Eustathium Ancyrogalatam, cujus nefarium scelus synodus Gangrensis exponit. Sed ob hæc sapientissimus (noster Photius) non modo nullo pudore suffundebatur, sed magnifice etiam se ostentabat, ratus ex honore id suo dignitateque fore, si qua nova et ab ecclesiastica disciplina aliena excogitaret. Atque ita quidem se gerebat Photius.

Sed a me, per somnum Bardæ Cæsari objecta species (neque enim fas est), silentio præteriri non debet. Quamvis enim multa a negotiis per diem actis vel cogitatis causam trahant, nec pauca a dæmonibus per imagines subjiciantur; est tamen cum etiam a bonis angelis jussu Dei suggeruntur, præsertim magistratibus et regibus, quamvis impiis. Nam spiritus prophetiæ vim suam, sive ad ipsorum principum, sive illis subjectorum salutem novit sæpe exerere: id quod Pharaoni et Nabuchodonosori accidisse didicimus. Ita Bardas Cæsar familiarem suum certumque amicum Philotheum, quondam genicorum logothetam, perturbatissimus accersivit, multumque anhelans: Mi Philothe, inquit, somnium vidi, quod omnia ossa mea contrivit, omnesque corporis nervos dissolvit. Hac nocte enim videbar tanquam in publica pompa cum imperatore ad magnam basilicam prodire, videreque archangelorum effigies per fenestras omnes supe-

[7] Psal. XLIX, 16.

(7) Vide Basilium 150, *ad Theodotum.*

Digitized by Google

riores et inferiores in templum respicere : et cum ad ambonem venissemus, spectati sunt veluti duo a cubiculis, severi ac truces : quorum alter ipsum imperatorem vinctum capiens, ad dextrum latus tractum, e pavimento cancellis proximo velut noxium damnatumque pellebat : alter vero me pari modo ad sinistram partem abducebat. Et dum repente circumspicio, animadverto in throno patriarchali in adytis virum principi apostolorum Petro forma simillimum, geminosque illi assistentes sane formidabiles, qui præpositorum dignitatem præ se ferebant. Ad sedentis porro genua procumbentem cerno Ignatium supplicem, multisque lacrymis perfusum ; adeo ut ipse quoque Petrus Ignatii vicem miseratus ingemuerit. Porro Ignatius clamitabat : Claviger cœlestis regni, et petra super quam Christus Deus Ecclesiam suam firmavit, si quidem tibi ignotum non est, quam inique mecum actum sit, solare afflictissimam senectam meam. Cui beatus Petrus : Ostende vexatorem tuum, et Deus faciet cum tentatione proventum ; et conversus Ignatius manu me indicabat ; et : Hic, inquit, plus omnibus me afflixit, ut quem nulla satietas mei cruciandi ceperit. Tum qui in throno considebat, cum annuisset illi qui ad dextram assistebat, educta sicula, palam omnibus audientibus sententiam pronuntiavit. Hunc, inquit, invisum Deo Bardam prehende, et foris in atrio frustatim concide. Extemplo ergo ad supplicium abreptus, vidi quod et imperatori minaci manu diceret : Exspecta, impie fili. Atque ita mihi visus sum re vera concidi. Hæc Cæsari attonito et cum lacrymis narranti, Theophilus : Parce, inquit, domine, infelicissimo seni, et ad Dei tribunal respiciens, eum neque jure, neque injuria lædas. Sed Bardas ne sic quidem voluit intelligere, ut bene ageret ; sed formidandis hisce comminationibus oblivione sepultis, properavit peccata sua adimplere, ut justam Dei vindictam in se concitaret. Statim quippe, ipso solemnis jejunii exordio, Leonem illum cognomento Ptaolemen, cognatum Photii, cum satellitio in insulam mittit, adeoque arcte custodiri præcipit Ignatium, ut ne sacris quidem operari posset, neque cuiquam copia fieret illius conveniendi, nec illi exeundi. Cum ad tertium mensem ita circumclusus mansisset, somnii prædictio maturabatur. Michaele namque expeditionem in Cretam suscipiente, Bardas cum illo jam ad Hortorum locum qui dicitur progressus, quod insidias imperatori struere diceretur (cœlesti nempe vindicta illum prosequente), ultimas Deo pœnas exsolvit, gladiisque miserandum in modum membratim est dissectus. Tam infami letho exstinctus est, ut ipsius quoque familiarissimus in eum inveheretur, quamvis ab eo summis beneficiis affectus, patriarchatus dignitatem accepisset. Sed hunc ille vivum quidem mirifice colebat, suumque quasi vitæ præsidem omnibus præconiis efferebat : peremptο vero palinodiam cecinit, ac velut exsecrandum quoddam piaculum dignum tali

A κατὰ πάσας δὲ θυρίδας τὰς ἄνω καὶ τὰς κάτω εἰκόνας ὁρᾷν ἐδόκουν ἀρχαγγελικὰς πρὸς τὸν ναὸν βλεπούσας· καὶ ὅτε πλησίον ἦμεν τοῦ ἄμβωνος, ὥρθησαν ὥσπερ κουβικουλάριοι δύο ἀπότομοι καὶ ἐμβριθεῖς· ὧν ὁ μὲν δέσμιον τὸν βασιλέα λαβών, καὶ ἐπὶ τὰ δεξιὰ κατασύρων, ἐξωθεῖτο τῆς σολέας, κατακρίνων ὡς ὑπεύθυνον· ἐμὲ ὁ ἕτερος ὁμοιοτρόπως διὰ τῶν ἀριστερῶν ἀπῆγεν. Ἄφνω δὲ περιβλεψάμενος, ὁρῶ ἐν τῷ συνθρόνῳ τοῦ ἀδύτου καθήμενον ἄνδρα γηραλέον, ἀπαραλλάκτως ἐοικότα τῇ εἰκόνι τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, καὶ αὐτῷ δύο τινὲς παρειστήκεισαν σοβαροὶ, πραιποσίτων τάξιν ἐπιφαίνοντες. Ὁρῶ δὲ πρὸς τοῖς γόνασι τοῦ καθημένου τὸν Ἰγνάτιον ἱκετεύοντα, καὶ πολλοῖς δάκρυσι περιῤῥαινόμενον οὕτως, ὥστε κἀκεῖνον αὐτῷ συλλυπούμενον στε-
B νάξαι. Καὶ αὐτὸς ἐβόα· Κλειδοῦχε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ πέτρα ἐν ᾗ Χριστὸς ὁ Θεὸς τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν ἐστηρίξατο, εἰ οἶδας, ὅτι ἠδικήθην, παραμύθησόν μου τὸ πολύθλιπτον γῆρας. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν, Δεῖξον, ἔφη, τὸν ἀδικήσαντά σε, καὶ ὁ Θεὸς σὺν τῷ πειρασμῷ ποιήσει καὶ τὴν ἔκβασιν. Καὶ στραφεὶς ὁ Ἰγνάτιος τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἐπέδειξεν ἐμὲ, λέγων· Οὗτος περισσότερον πάντων ἐλυμήνατό με· καὶ κόρον τῆς κατ' ἐμοῦ ὕβρεως οὐκ ἔσχεν. Νεύσας οὖν ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου πρὸς τὸν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καθεστηκότα, καὶ μικρὰν πάνυ μάχαιραν ἐκβαλὼν, εἰς ἐπήκοον πάντων ἀπεφήνατο· Τὸν θεόργιστον Βάρδαν παράλαβε, καὶ πρὸ τοῦ νάρθηκος ἔξω κατάκοψον μεληδόν. Αὐτίκα τοίνυν, ἐλκόμενος δῆθεν πρὸς θάνατον, εἶδον, ὅτι καὶ τῷ βασιλεῖ τὴν
C χεῖρα ἐπισείων, Ἔκδεξαι, ἔφη, ἀσεβότεκνον· καὶ οὕτως ἐμαυτὸν εἶδον ὡς ὕπαρ καταμελιζόμενον. Ταῦτα μὲν ὁ Καῖσαρ θαμβούμενος ἅμα καὶ κλαίων ἐξηγεῖτο. Πρὸς ὃν ἐκεῖνος, Φεῖσαι, ὦ δέσποτα, τοῦ παναθλίου γέροντος, εἶπε, καὶ πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ κριτήριον ἀφορῶν, μήτε δικαίως, μήτ' οὖν ἀδίκως ἔτι πονηρεύου κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνος οὐδ' οὕτως ἠβουλήθη συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι· ἀμνηστείᾳ δὲ τὴν φρικώδη ταύτην παραδοὺς ἀπειλὴν, ἔσπευδε τὰς οἰκείας ἀναπληρῶσαι ἁμαρτίας, ἵν' ἔνδικον ἄνωθεν
D ἐφ' ἑαυτὸν ἐπισπάσηται τὴν ὀργήν. Εὐθὺς γὰρ πρὸς αὐταῖς τῶν νηστειῶν ταῖς εἰσβάσεσι, Λέοντα ἐκεῖνον τὸν Πτολεμαίου ἐπονομαζόμενον, συγγενῆ Φωτίου τυγχάνοντα, μετὰ στρατιωτῶν εἰς τὴν νῆσον ἀποστέλλει, καὶ παραγγέλλει οὕτω τηρεῖσθαι τὸν Ἰγνάτιον, ὡς μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ παντάπασι τὴν ἱερὰν ἀναφέρειν λειτουργίαν, μήτ' οὖν εἰσιέναι τινὰ πρὸς αὐτὸν, μήτ' ἐξιέναι συγχωρεῖσθαι. Ἐπὶ τρεῖς δὲ μῆνας ἡ τοιαύτη περὶ αὐτὸν ἐστερεοῦτο φυλακὴ, καὶ οὕτως ἡ τοῦ ὀνείρατος ἔφθασεν ἀπόφασις. Ἐπειγομένῳ γὰρ κατὰ τῆς Κρήτης τῷ Μιχαὴλ καὶ αὐτὸς ὁ Βάρδας ἄχρι τῶν λεγομένων Κήπων συστρατεύων, ἐκεῖ δὴ τὴν ἐσχάτην ἔτισε δίκην. Πρόφασιν γὰρ ὡς ἐπιβουλεύοντα τῷ βασιλεῖ ἡ θεήλατος αὐτὸν μετῆλθεν ὀργὴ, καὶ ξίφεσι μεληδὸν ἀθλίως κατακοπτόμενος, οὕτω δυσκλεὲς τέλος ἀπηνέγκατο, ὥστε καὶ ὑπ' αὐτοῦ στηλιτευθῆναι τοῦ φιλτάτου. Ὁ γὰρ τὰ μεγάλα εὐεργετηθεὶς, καὶ τὴν πατριαρχικὴν ὑπ' ἐκείνου τιμὴν κληρωθεὶς, ζῶντα μὲν ὑπερετίμα,

Digitized by Google

καὶ προστάτην εἶχε τοῦ βίου, παντοίαις εὐφημίαις ὑπερεπαινῶν· ἀποθανόντι δὲ παλινῳδίας ἤδε, καὶ ὡς ἀλιτήριον τοῦτον καὶ τρισκατάρατον, ἄξιον τοιαύτης ἀπεφήνατο τελευτῆς. Τοιοῦτος ὁ δεινὸς ἐκεῖνος ἦν σοφιστής, ἀεὶ πρὸς τοὺς καιροὺς μεταβαλλόμενος καὶ τὰ πράγματα, καὶ τοῖς τῶν κρατούντων συμπεριαγόμενος θελήμασιν. Ὁ γὰρ τῆς θεαρχικῆς βουλῆς καὶ ῥοπῆς δι' ἔλλειψιν πίστεως διαμαρτών, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐπηλικῶς, ἐπειδὴ σαθρῷ θεμελίῳ τὸν νοῦν ἐπερείδεται, ἄπιστός τε πρὸς πάντας καὶ κατήγορος δὲ γινόμενος ταπεινουμένοις· καὶ πρὸς ἓν αὐτὸν ἀρχῆς ἐκπεσεῖν.

morte dictitabat. Hoc ingenio improbus ille veterator et sophista fuit, ut semper foro et tempori, principumque studiis obsequeretur. Qui enim cœlesti spiritu ductuque, fide destitutus, non agitur, et spes suas in mortalibus sitas habet, cum vitioso putrique fundamento mente nitatur, tandem inconstans et perfidus in omnes deprehenditur : potentium palpator, calumniator vero pauperum; qui id unum studet, ut placeat potentibus, ne dignitate spolietur.

Τότε μὲν οὖν ὁ αὐτοκράτωρ παρευθὺς πρὸς τὴν βασιλεύουσαν παλινοστεῖ. Πεντηκοστὴ δ' ἄρ' ἦν, καὶ Βασίλειον πατρίκιον ὄντα καὶ παρακοιμώμενον, στέμματι κατακοσμήσας, ἀναγορεύει βασιλέα. Ὁ πολύφρων δὲ Φώτιος πάμπολλα κατὰ Νικολάου τοῦ πάπα μηχανορράφων, ἐπειδὴ οὐδὲν εἶχεν ἄλλο δρᾷν κατ' αὐτοῦ, πείθει πολλαῖς παραινέσεσι τὸν βασιλέα συναινέσαι, σύνοδον συγκροτῆσαι, καὶ τοῦτον καθαιρῆσαι καὶ τοῖς αὐτῷ κοινωνοῦσιν ἀφορισμὸν ἀντισηκοῦντα τῷ παρ' ἐκείνου πρώην πεμφθέντι διαπέμψασθαι. Συναγαγὼν οὖν πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους ὁ γεννάδας, καί τινας μιαροὺς ἀνθρωπίσκους καὶ ἀσήμους ἐκ τῶν ἀνατολικῶν δῆθεν πατριαρχείων τοποτηρητὰς ἐπαγόμενος, καὶ ψευδοσύλλογον ποιούμενος, καθαίρεσιν, ὡς ἐνόμιζε, καὶ ἀναθεματισμὸν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ποιεῖται Νικολάου. Δώροις γὰρ λαμπροῖς ὅτι μάλιστα τὸν ῥῆγα Φραγγίας Λοδόηχον, καὶ Ἠγγιβέργαν δὲ τὴν αὐτοῦ γαμετὴν ὑποποιούμενος, βασιλεῖς τούτους ἀνευφημεῖν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπηγγέλλετο, εἴγε συνεργήσαιεν αὐτῷ πρὸς τὴν ἄτοπον ταύτην καὶ ἄθεσμον ἐπιθυμίαν, καὶ τὸν δίκαιον ἄνδρα τῆς κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίας βιαίως ἐξωθήσαιεν. Τούτων δὲ ὑπισχνουμένων· λόγου θᾶττον, ἀλόγως ὁ μάταιος μάτην ἀπεφαίνετο. Ἐντεῦθεν ὑπογραφαὶ καὶ φωναὶ κανονικῶν τε προσώπων καὶ πολιτικῶν, μητροπολιτῶν καὶ πατρικίων· πάντα καινά, πάντα τῶν ἐπὶ σκηνῆς θρυλλουμένων ματαιότερα καὶ καταγελαστότερα· ἡ γὰρ ἐκ παιδὸς αὐτῷ παρεπομένη τῆς ψυχῆς οἴησις, εἰς ὑπερηφανίαν τε τοῦτον ἐσχάτην καὶ ἀπόνοιαν μετεωρίσασα, ἀδεῶς τε καὶ ἀναιδῶς ἀνέπειθε τὰ τοιαῦτα τολμᾶν. Ὁ μὲν οὖν ταῦτα κατασκευασάμενος, διὰ χειρὸς Ζαχαρίου τοῦ Κωφοῦ, ὃς ὑπ' αὐτοῦ τῆς Χαλκηδόνος κεχειροτόνητο μητροπολίτης, καὶ Θεοδώρου τοῦ ἀπὸ Καρίας εἰς Λαοδίκειαν μετατεθέντος, τὰς παραλόγους αὐτοῦ καὶ ἐναγεῖς πράξεις πρὸς Ἰταλίαν ἐξαπέστειλεν. Αὐτὸς δὲ τῆς ἐμφύτου κατὰ τοῦ ἁγίου μήνιδος εἶχετο, καὶ τῶν γνησίων αὐτοῦ θεραπευτῶν, μᾶλλον δὲ νόθων, ὅσους ἠδύνατο, κλέπτων, καὶ ταῖς ματαιότησι τῶν ἀξιωμάτων δελεάζων, δι' αὐτῶν τὴν πτέρναν τοῦ ἀναιτίου ἐπετήρει· ἡμάρτανε δὲ τῶν ἐλπίδων· πάσης γὰρ ὑψηλότερος κατηγορίας ὁ μακάριος ἦν· ἐν τοῖς ἔργοις δὲ τῶν χειρῶν αὐτοῦ κακουργῶν συνελαμβάνετο. Ἀγνοῶν δὲ ἀληθῶς εἰς τίνα τὸ κράτος τῆς βασιλείας περιίσταται, ποτὲ μὲν πρὸς τὸν Μιχαὴλ διέβαλλε Βασίλειον, αὖθις δὲ τοῦτον πρὸς ἐκεῖνον, ἀμφοῖν, ὡς ἐνόμιζε, φιλίαν καταπραττόμενος, ὁ ἀμφοτέρων τὴν φιλίαν οὐκ ἐν ἀληθείᾳ

Imperator tum repente converso itinere Constantinopolim repetit. Erat autem Pentecoste, et Basilium patricium cubiculi sacri præfectum, Cæsarem imposito stemmate renuntiat. Sed versutus Photius plurima in Nicolaum pontificem moliens, cum operam lusisset, imperatori multis verbis incitato fit auctor cogendæ synodi, qua Nicolaus pontifex (eadem sententia in illum lata, quam nuper ille in Photium tulerat) exauctoretur. Evocat ergo præclarus ille Photius episcopos omnes sibi subjectos, aliosque nonnullos fœdos et sordidos homuniones, quasi patriarcharum orientis legatos, pseudoque synodum instituit, et exauctorationem, ut putabat, atque anathema nullam ob rationem in Nicolaum papam pronuntiat : regem quoque Franciæ Lodoechum (seu Ludovicum) et Ingelbertam reginam conjugem sollicitat, et imperatores Constantinopoli creatum iri pollicetur, si operam navarent ad impium suum conatum exsequendum, et virum justum ex ecclesia sua exigendum. Iis vero dicto citius pollicentibus, frustra stultus suam stultitiam ostentabat. Hinc subscriptiones, et vota hominum sacrorum et profanorum, archiepiscoporum et patriciorum : vana omnia, omnia theatralibus fabulis ineptiora. Nam quæ illi a puero adhæserat arrogans sui existimatio, eadem ad summam illum insolentiam extremamque dementiam evectum adducebat, ut talia tam audenter et impudenter auderet. His ille omnibus procuratis, insana et sacrilega (conciliabuli sui) acta per Zachariam Cophum a se Chalcedonensem metropolitam creatum, et Theodorum translatum a Caria ad Laodicensem episcopatum, in Italiam transmisit. Ipse vero insitum contra sanctum virum odium alebat, ac quotquot ex ejus germanis, aut spuriis potius sectatoribus poterat, furtim ad se trahebat, dignitatibusque vesaniæ suæ illiciebat, per quos innocentis calcaneo insidiabatur. Sed enim spe frustrabatur, quod beatus ille jam extra omnem esset aleam calumniarum : Photius autem in operibus manuum suarum malignans capiebatur. Qui cum dubius hæreret, ad quem tandem summa imperii esset perventura, subinde apud Michaelem carpebat Basilium, et vicissim apud Basilium obtrectabat Michaeli, ratus amborum se ita amicitiam sibi comparaturum, dum erga utrumque benevolentiam simularet, ut uter tandem ex illis solus imperium obtineret, illum sibi devinctis-

Digitized by Google

simum haberet. Atqui non probavit se Basilio, qui admodum veteratoris illius strophis offendebatur. Nec ita multo post ipse Michael ad sancti Mamantis martyris ædem per insidias mactatur, merito dignoque sua amentia, scelere et impietate, fato perfunctus; cum imperium una cum matre annos quindecim, menses octo, solus novem prope annos administrasset : cumque malum fecisset in conspectu Ecclesiæ Dei, periit. Initio autem indictionis primæ, IX Kal. Octobris, Basilius regia occupata imperator est consalutatus : qui missis ad revocandum ex itinere Zachariam, illum e media via retraxit. Posteroque die quam renuntiatus erat imperator, Photium de throno deturbatum, in cœnobium Scepen appellatum ejicit; postridieque Eliam splendidissimum regiæ classis drungarium cum dromone regio, seu celoce, ad sanctissimum patriarcham ex insula Constantinopolim ea qua par est honoris pompa reducendum mittit : qui illum tantisper in paternis ædibus suis, quas Mangana appellant, collocat.

Ut vero improbæ artes omnes contra virum sanctum omnibus pateant, qui apprehendit sapientes in astutia eorum, et consilium pravorum dissipat, ille etiam imperatori injecit eam mentem, ut ad Photium mitteret, juberetque, omnia quæ a patriarchio sumpsisset, manu sua scripta, quamprimum sibi transmitti. Sed pejerabat ille, nihil se ex patriarchio secum accepisse, eo quod urgeretur ad discessum. Dum hæc ad Baanem præpositum dicerentur, famuli præpositi a tumultuantibus inter se Photii servis, septem saccos refertos, plumboque signatos, in proximum arundinetum condendos ferri animadvertunt, manuque injecta ereptos ad imperatorem deportant. Et dum resignant, duo volumina auro argentoque bracteata, sericoque extrorsum velata, introrsum vero eleganter et scite litteris venustis exarata reperiunt. Alterum continebat actiones septem synodicas contra Ignatium, quæ nec sunt, nec fuerunt unquam celebratæ, sed gratis astuta duntaxat mente confictæ. In quarum singulis initiis, manu ipsius Syracusani Asbestæ (egregie enim, ad cumulum, reor, malorum, et pingendi artificium didicerat) coloribus artificiosis expressus erat Ignatius. O rabiosum furorem, o furiosam rabiem, cui nihil addi possit! Atque in prima quidem actione raptatum et verberatum Ignatium effinxit, supraque caput inscripsit: Diabolus. Nunquid non maledicti exhorrescitis atrocitatem ? Sed non est, quod miremini. Nam si patremfamilias appellarunt Beelzebub, domesticos ejus quomodo appellarent ? In altera actione sputis fœdatum, magnaque vi tractum efformavit, cum hoc elogio : Principium peccati. In tertia, de throno deturbatum, cum hoc titulo : Filius perditionis. In quarta, vinculis colligatum,

ὑποκρινόμενος, καὶ οἰόμενος, ὡς ὁποῖος ἂν τούτων μονοκράτωρ ἀναδειχθῇ, τοῦτον εἰς οἰκειότητα προστήσεται. Οὐκ ἤρεσκε δὲ τῷ Βασιλείῳ ταῦτα, πάνυ δὲ ταῖς πανουργίαις προσώχθισε τοῦ σοφοῦ. Μικρὸν τὸ ἐν μέσῳ, καὶ αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ πρὸς τῷ τεμένει τοῦ Μάρτυρος Μάμαντος δολοφονεῖται, ἀξίαν τῆς ἀνοίας, εἴτουν ἀδικίας αὐτοῦ καὶ ἀσεβείας δεξάμενος τελευτήν· χρόνους μὲν πεντεκαίδεκα καὶ μῆνας ὀκτὼ συμβεβασιλευκὼς τῇ μητρὶ, ἐννέα δὲ παρὰ βραχὺ μόνος ἔτη κεκρατηκὼς, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας Κυρίου πεποιηκὼς, τελευτᾷ. Πρώτῃ μὲν ἰνδικτιὼν εἶχεν ἀρχὴν, εἰκάδι δὲ καὶ τετάρτην ὁ Σεπτέμβριος, καὶ ὁ Βασίλειος πρὸς τὰ βασίλεια κατευθυνόμενος, αὐτοκράτωρ ἀνηγορεύετο. Παρευθὺ δὲ πέμψας εἰς καταδρομὴν, τοὺς περὶ τὸν Ζαχαρίαν Καλχηδόνος ἐκ μέσης ἀπέστρεψε τῆς ὁδοῦ. Τῇ ἑξῆς δὲ μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν, τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν Φώτιον καταβιβάζει, καὶ ἐν μοναστηρίῳ τινὶ καλουμένῳ Σκέπῃ τοῦτον εὐθὺς ὑπερορίζει· καὶ τῇ ἐπαύριον Ἠλίαν τὸν περιφανέστατον τοῦ βασιλικοῦ στόλου δρουγγάριον σὺν τῷ βασιλικῷ δρόμωνι πρὸς τὸν ἁγιώτατον ἀποστέλλει πατριάρχην, ὅπως αὐτὸν ἐκ τῆς νήσου πρὸς τὴν βασιλεύουσαν μετὰ τῆς πρεπούσης ἀνενέγκῃ τιμῆς· καὶ τέως μὲν ἐν τοῖς γονικοῖς αὐτοῦ παλατίοις τοῖς καλουμένοις Μαγκάνοις ἀποκαθίστησιν αὐτόν.

Ἵνα δὲ πᾶσα ἡ κατὰ τοῦ ἁγίου γένηται πονηρία καταφανὴς, ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, πολυπλόκων δὲ βουλὰς ἐξιστῶν, αὐτὸς ἐμβάλλει καὶ τῷ αὐτοκράτορι Βασιλείῳ λογισμόν. Καὶ ἀποστέλλει πρὸς Φώτιον, τὰ ἰδιόχειρα πάντα, ὅσα ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου κατιὼν ἔλαβεν, ἀνυπερθέτως αὐτῷ πέμψαι παρεκελευόμενος. Ὁ δὲ ὅρκοις ἐψεύδετο, μηδὲν τοιοῦτον ἐκεῖθεν λαβεῖν, τῷ κατεπείγεσθαι πρὸς τὴν κατάβασιν. Ὡς οὖν ταῦτα παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸν πραιπόσιτον Βαάνην ἐλέγετο, οἱ αὐτοῦ θορυβούμενοι θεραπευταὶ, ἑπτὰ σάκκους πλήρεις ἐσφραγισμένους μολίβδῳ εἰς τὸν πλησίον ἐνίεσαν καλαμῶνα κατακρύβοντες· οὓς οἱ περὶ τὸν πραιπόσιτον ἰδόντες, καὶ τῆς χειρὸς ἁφαρπάσαντες, πρὸς τὸν βασιλέα ἀπεκόμισαν. Ἀνοίξαντες δὲ τούτους, δύο εὑρίσκουσι βιβλία χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ σηρικοῖς ἐνδύμασιν ἔξωθεν κεκοσμημένα, ἔσωθεν δὲ φιλοκάλως καὶ ἐπιμελῶς γράμμασι γεγραμμένα τερπνοῖς. Περιεῖχε δὲ τὸ ἓν πράξεις ἑπτὰ συνοδικὰς, τὰς μηδέποτε οὔσας, ἢ γενομένας, κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, μάτην δὲ κακοδαίμονι μόνον ἀναπεπλασμένας διανοίᾳ. Ἐν ταῖς ἀρχαῖς δὲ τούτων ἑφ' ἑκάστης πράξεως, αὐτουργίᾳ τοῦ Συρακουσίου Ἀσβεστᾶ (ἦν γὰρ καὶ ζωγράφος ὁ γεννάδας, εἰς προσθήκην τῶν αὐτοῦ κακῶν, οἶμαι) διὰ χρωματικῆς ζωγραφίας ἐνεγέγραπτο Ἰγνάτιος. Καὶ (ὦ τῆς ἀκαθέκτου λύσσης! ὦ μανίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολειπούσης!) κατὰ τὴν πρώτην μὲν πρᾶξιν συρόμενόν τε αὐτὸν καὶ ῥαβδιζόμενον ἐμόρφωσεν, ἄνωθεν δὲ τῆς κεφαλῆς ἐπέγραψεν· « Ὁ διάβολος. » Ἆρ' οὐκ ἐφρίξατε τὴν ὑπερβολὴν τῆς βλασφημίας; Ἀλλὰ μὴ θαυμάσητε. Εἰ γὰρ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ἐκάλεσαν, τί πρὸς τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ; Κατὰ τὴν δευτέραν δὲ ἐμπτυόμενον, καὶ βιαίως ἑλκόμενον αὐτὸν, καὶ ἡ ἐπιγραφή· « Ἀρχὴ τῆς ἁμαρτίας. » Κατὰ τὴν τρίτην δὲ καθαιρούμενον, καὶ, « Ὁ υἱὸς τῆς

Digitized by Google

ἀπωλείας, » ἐπιγραφόμενον. Δεσμούμενον δὲ καὶ ἐξ- A et exterminatum, itaque inscriptum : Avaritia
οριζόμενον κατὰ τὴν τετάρτην πρᾶξιν εἰκόνισεν αὐ- Simonis Magi. In quinta, collari furca inclusum,
τὸν, καὶ πλεονεξίαν τοῦ μάγου Σίμωνος ἐπέγραψε. cum hac calumnia : Qui se extollit supra omne id
Κατὰ τὴν ἀρχὴν δὲ τῆς πέμπτης κλοιοὺς αὐτὸν σχη- quod dicitur aut colitur Deus. In sexta depinxit
ματίζει περικείμενον, καὶ ἡ λοιδορία· « Ὁ ὑπεραιρό- quasi jam damnatum, cum dicto : Abominatio de-
μενος ἐπὶ πάντα Θεὸν καὶ σέβασμα. » Κατὰ τὴν ἕκτην solationis. In septima et ultima finxit raptatum,
δὲ εἰς καταδίκην αὐτὸν ἐμβαλλόμενον εἰκόνισεν. Ἡ capiteque multatum ; et inscriptio erat : Anti-
δὲ κατ' αὐτοῦ ἀργολογία [*al.* ἀπολογία]· « Βδέλυγμα christus. Quæ ego per veritatem sine pudore neque
τῆς ἐρημώσεως. » Κατὰ τὴν ἑβδόμην δὲ καὶ τελευ- pronuntio, neque in mentem revoco : ob eamque
ταίαν πρᾶξιν, συρόμενον αὐτὸν καὶ παρατομούμενον causam sciatis, velim, me silentio præteriturum
διεζωγράφησε· καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὐτοῦ, ἣν ἔγραψεν, fuisse, nisi viderem horum auctores, auctorum-
ἦν· « Ἀντίχριστος. » Ταῦτα ἐγὼ μὲν αἰσχύνομαι, νὴ que asseclas hæc non solum non erubescere, sed
τὴν ἀλήθειαν, ἐπὶ γλώσσης ἄγων, καὶ εἰς μνήμην in his palam etiam gloriari, Photioque sanctitatis
τούτων ἰών· καὶ διὰ τοῦτο παντάπασιν, εὖ ἴστε, opinionem falso tribuere. Sed verax ille non men-
κατεσίγησα ἄν, εἰ μὴ ἑώρων τοὺς ταῦτα καταπρα- titur, qui dixit : *Impius cum in profundum venerit,*
ξαμένους, καὶ τοὺς αὐτῶν οἰκείους, οὐ μόνον ἐν τού- B *contemnit*[14] : sed sequitur eum ignominia et oppro-
τοις οὐκ ἐγκαλυπτομένους, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπιζο- brium. Juraverunt per timorem Domini, et gloriam
μένους, καὶ δόξαν ἁγιωσύνης ἐπιψευδομένους αὐτῷ· fortitudinis ejus, qui in sacrilegarum actionum
ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπών· *Ὅταν ἔλθῃ ἀσεβὴς εἰς βάθος* illarum lectione adfuerunt, duo supra quinqua-
κακῶν, καταφρονεῖ· ἐπέρχεται δὲ αὐτῷ ἀτιμία ginta capita ad beati Ignatii calumniam perscripta
καὶ ὄνειδος. Ὤμοσαν κατὰ τοῦ φόβου Κυρίου, καὶ fuisse omnium consessione falsa, et ex impia vel
κατὰ τῆς ἰδέας τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, οἱ ἐπὶ τῇ ἀναγνώ- potius furiosa mente conficta. Relinquebant
σει τῶν ἐναγῶν πράξεων ἐκείνων εὑρεθέντες, πεντή- et in singulis accusationibus versum ad finem
κοντα καὶ δύο ἀναμφίβολα καὶ πᾶσιν ὁμολογημένα vacuum, ut si quem laqueo dignum donorum et
ψευδῆ κεφάλαια γεγράφθαι, ἐξ ἀσεβοῦς μᾶλλον ἢ dignitatum largitione irretissent, mendacio is sub-
μανικῆς διανοίας εἰς κατηγορίαν τοῦ μάκαρος Ἰγνα- scribendo haberet locum. Et hæc quidem alter dia-
τίου προσφερόμενα. Ἑκάστης δὲ κατηγορίας πρὸς boli continebat liber. Alter vero synodicus in
τῷ τέλει ἄγραφον στίχον κατελίμπανον, εἴ τινά ποτε Nicolaum pontificem Romanum tela torquebat,
τῶν ἀξίων ἀγχόνης δώροις ἢ ἀξιώμασιν ἀπατῆσαι omnisque generis calumnias et atrocia maledicta
δυνηθείεν, ἵν' ἔχῃ τόπον ἐγγράψασθαι τῷ ψεύδει. C in illius sancti exauctorationem et damnationem
Καὶ ταῦτα μὲν ἡ μία τοῦ διαβόλου περιεῖχε βίβλος. complectebatur, impie et tragico prope modo con-
Ἡ ἑτέρα δὲ συνοδικὴ κατὰ Νικολάου τοῦ πάπα Ῥώ- cinnatus ; sane ipse quoque dictantis Stygii do-
μης κατεσκεύαστο, πᾶσαν συκοφαντίαν καὶ βλασφη- ctoris magisterio et Photii ministerio dignus. Hos
μίαν ἄτοπον εἰς καθαίρεσιν ἀνδρὸς ἁγίου καὶ ἀναθε- eodem exemplo libros cum impudens bis descri-
ματισμὸν ἀθέως καὶ πονηρῶς δραματουργοῦσα, bendos curasset, geminos quidem libros Zachariæ
ἀξία καὶ αὐτὴ τῆς τε τοῦ πονηροῦ δαίμονος ὑπαγο- et Theodoro supra indicatis, cum singularibus
ρίας, καὶ τῆς τοῦ Φωτίου ὑπουργίας. Ἀπαραλλάκτως laudum encomiis, multisque ac splendidissimis
δὲ ταύτας ὁ τολμητίας δὶς ἀναγραψάμενος, τὰς δύο muneribus ad Ludovicum Franciæ regem defe-
μὲν Ζαχαρίᾳ παρέσχετο καὶ Θεοδώρῳ τοῖς προειρη- rendos dedit, ut is Nicolaum pontificem velut ex-
μένοις, μετὰ εὐφημιῶν καὶ δώρων πολλῶν καὶ λαμ- auctoratum de throno deturbaret : duos penes se
πρῶν πρὸς τοὺς τῆς Φραγκίας βασιλεῖς ἀπενεγκεῖν, retinuit. Hæc quatuor volumina imperator illa ere-
τοῦ τὸν πάπαν Νικόλαον ὡς καθῃρημένον ἐξώσασθαι pta, prius ad senatum totamque Ecclesiam palam
τοῦ θρόνου. Τὰς δύο δὲ παρ' ἑαυτῷ κατεῖχε. Τούτων, detulit : atque ita omnes Photii machinationes et
τῶν τεσσάρων βιβλίων δραξάμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ impiam conscientiam omnium oculis totique rei-
τῇ συγκλήτῳ πρότερον καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ποιήσας D publicæ spectandam proposuit. Quibus visis et
καταφανεῖς, τὴν ὅλην οὕτω Φωτίου σκευωρίαν καὶ auditis attoniti omnes obstupuere, non solum
κακίστην συνείδησιν ὑπ' ὄψιν ἁπάσῃ τῇ πολιτείᾳ propter perversam sophistæ mentem, versutamque
κατεστήσατο. Ἐξέστη πᾶς ἄνθρωπος ὁρῶν καὶ verbositatem, sed etiam ob incredibilem Dei pa-
ἀκούων ταῦτα, οὐ μόνον ἐπὶ τῇ κακονοίᾳ καὶ κα- tientiam et diuturnam vindictæ dilationem. Hosce
κορρήμοσύνῃ τοῦ σοφιστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῇ ὑπερβολῇ libros ad œcumenicam postea synodum delatos,
τῆς μακροθυμίας καὶ ἀνοχῆς τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ταύτας auctorique præsenti cum probro ob os obtrusos,
μὲν τὰς βίβλους ὕστερον ἐνεγκόντες ἐπὶ τῆς συνόδου, igni tradiderunt.
καὶ κατὰ πρόσωπον τῷ αὐτουργῷ αὐτῶν παραστήσαντες καὶ παραδειγματίσαντες, οὕτω παρέδωκαν τῷ πυρί.

Τότε δὲ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος σιλέντιον ἐπὶ Tunc vero Basilius imperator adductum in Mag-
τῷ παλατίῳ Μαγναύρας ποιούμενος, καὶ τὸν πα- nauræ palatium Ignatium, silentio indicto, multis
τριάρχην ἀγαγὼν, [καὶ] πολλοῖς τοῦτον ἐπαίνοις κατ- laudibus cohonestavit. Dies erat Dominica, tertia et
έστεψε. Κυριακὴ μὲν τῶν ἡμερῶν ἦν, εἰκάδα δὲ vicesima Novembris ; quo etiam anni tempore
καὶ τρίτην εἶχε Νοέμβριος, ὥσπερ καὶ ὅτε πρῶτον prius in exsilium pulsus erat, qui Dei præsidio et

[14] Prov. XVIII.

Digitized by Google

clementia fretus, novennalem ac perfectam ex virtutis certamine lauream adeptus, ecclesiæ suæ throno restituitur : et lampas magis accensa, clarior quam antea, candelabro imponitur : pastorque rursus oves agnoscit suas, et a suis vicissim ovibus clarius agnoscitur. Ergo tota quasi urbe triumphante, illumque ad templum ascendentem a tergo et fronte prosequente, lætitiaque gestiente, cum per sacrum puteum ad superiora templi duceretur, dextra parte ingredientem ordo patricius occursans venerabundus excepit : res vero tunc divina fiebat. Nec par est, ut sacrum omen, quod in ingressu Ignatii accidit, prætermittamus. Intrantem namque Ignatium populus quidem supplex venerabatur, sacerdos autem in adytis oblationem Domino faciens clamabat : Gratias agamus Domino Deo nostro : et mox populus respondebat ; Dignum et justum est. Ita sacer Ignatius bonis omnibus throno suo recepto, et gubernaculis Ecclesiæ resumptis, arcet a sacris non Photium tantum, et omnes ab illo initiatos, sed omnes etiam illius sectatores cum illo communicantes : precatur insuper imperatorem, ut œcumenicam synodum cogat, qua omnia Ecclesiæ vulnera sanari arbitrabatur. Extemplo igitur Joannes Pergæ episcopus, Ignatii in omnes casus et ærumnas comes, et malorum omnium, quantum in ipso erat, socius : ex Photii vero factione Petrus Sardiensis metropolita, ad Nicolaum pontificem legati mittuntur ; quibus allegatur Basilius cognomento Pinacas, qui spatharii dignitatem obtinebat : usique sunt gemino dromone, cum solverent. Sed Petrus, qui Dilæus, hoc est, miser appellabatur, in Dalmatico sinu periclitatus, miser naufragio periit : Joannes vero cum Basilio incolumis evasit, et Nicolao jam vita functo, Hadrianum papam invenit. Nec diu cunctati pontificis vicarii Constantinopolim venerunt Stephanus et Donatus episcopi, Marino ex septem diaconis adjuncto. Ex orientis vero patriarchiis (imperatore principem Syriæ donis ac litteris propitiante) Josephus archidiaconus et syncellus ex Ægypto, legatus Michaelis patriarchæ Alexandrini ; Thomas metropolita Tyri, vicarius Michaelis patriarchæ Antiocheni Syriæ, Elias presbyter et syncellus vicem Theodosii patriarchæ Hierosolymitani explebat. Hi omnes præsentes fuere cum sanctissimo patriarcha Ignatio Constantinopolitano, et episcopis duodenis, perpetuis in omni fortuna et ærumnis sociis ; qui ad dexteram, ubi locus catechumenorum est, templi quod a sapientia nomen Sophiæ accepit, assidente Basilio imperatore, præsederunt.

A ἐξωρίζετο· καὶ αὐτὸς ὑπερασπισμῷ καὶ χρηστότητι τοῦ Θεοῦ δι' ἐννέα τελείων χρόνων τελείαν ἆθλησιν ὑπὲρ ἀρετῆς ἐπιδειξάμενος, ἀποκαθίσταται τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ ὁ λύχνος λαμπρότερον ἀναφθεὶς περιφανέστερον ἢ πρώην τῇ λυχνίᾳ ἐπιτίθεται, καὶ ὁ ποιμὴν ἐπέγνω τὰ πρόβατα, καὶ αὐτὸς τοῖς προβάτοις σαφέστερον ἐπέγνωσται. Πάσης οὖν σχεδὸν φάναι τῆς πόλεως ἐπευφραινομένης αὐτοῦ τῇ ἀναβάσει, προαγούσης τε καὶ ἑπομένης ἐν ἀγαλλιάσει, αὐτὸς μὲν διὰ τοῦ ἁγίου Φρέατος ἀνάγεται· πρὸς τοῖς ὑπερῴοις δὲ τοῦ μεγάλου Ναοῦ διὰ τῆς δεξιᾶς πύλης εἰσιόντι προσυπαντᾷ αὐτῷ τῶν πατρικίων ἡ τάξις προσκυνοῦσα καὶ δεξιουμένη· ἡ ἱερὰ δὲ τότε λειτουργία κατὰ τὸ ἔθος ἐτελεῖτο. Ἄξιον δὲ μηδὲ τὴν ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ συμπεσοῦσαν ἱερὰν κληδόνα παραλιπεῖν· ὁ μὲν γὰρ ἐσῄει, οἱ δὲ προσεκύνουν· ὁ ἱερεὺς δὲ, Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ, τὴν ἀναφορὰν ἐν τοῖς ἀδύτοις ποιούμενος ἀνέκραγεν· ὁ λαὸς δὲ, Ἄξιον καὶ δίκαιον, ἀπεκρίνατο. Οὕτως ὁ ἱερὸς Ἰγνάτιος ὑπ' ἀγαθοῖς συμβόλοις τὸν οἰκεῖον θρόνον ἀπειλῃφὼς, καὶ τοὺς οἴακας αὖθις τῆς Ἐκκλησίας ἐγχειρισθεὶς, εἴργει μὲν τῆς ἱερᾶς λειτουργίας οὐ Φώτιον μόνον, καὶ τοὺς χειροτονηθέντας ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς κεκοινωνηκότας αὐτῷ· ἐκλιπαρεῖ δὲ τὸν βασιλέα οἰκουμενικὴν σύνοδον κροτῆσαι, δι' ἧς ἔσεσθαι τῶν σκανδάλων πάντων ὑπελάμβανε τὴν ἴασιν. Εὐθέως τοίνυν Ἰωάννης μὲν ὁ τῆς Πέργης, ὡς ἐν πάσαις ταῖς θλίψεσιν Ἰγνατίῳ συγκακοπαθῶν, ἐκ τοῦ μέρους τοῦ κατ' αὐτὸν, ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Φώτιον δὲ Πέτρος ὁ τῶν Σάρδεων, πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον ἀποκρισιάριοι προσχειρίζοντο· σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ Βασίλειος ὁ καλούμενος Πινακᾶς ἀπῄει, σπαθάριος τὴν ἀξίαν καθεστώς· καὶ ἀπῆεσαν ἐν δυσὶ δρόμωσι στελλόμενοι τὸν πλοῦν. Ἀλλὰ Πέτρος μὲν ὁ καλούμενος Δεῖλαιος, ἐν τῷ κόλπῳ Δαλματίας κινδύνῳ περιπεσὼν, δεῖλαιος ὤλετο. Ἰωάννης δὲ σὺν Βασιλείῳ διασωθεὶς Ἀδριανὸν εὗρε πάπαν, τοῦ Νικολάου ἤδη τὴν ἐν σώματι καταλιπόντος ζωήν. Οὐ πολὺς οὖν ἐν τῷ μέσῳ χρόνος, καὶ παρῆσαν τοποτηρηταὶ, Στέφανος μὲν καὶ Δονᾶτος ἐπίσκοποι τοῦ πάπα Ῥώμης, καὶ Μαρῖνος εἷς τῶν ἑπτὰ διακόνων σὺν αὐτοῖς. Ἐκ δὲ τῶν τῆς Ἀνατολῆς πατριαρχείων, τοῦ αὐτοκράτορος δώροις καὶ γράμμασι τὸν τῆς Συρίας ἄρχοντα παρακαλέσαντος, Ἰωσὴφ μὲν ἀρχιδιάκονος καὶ σύγκελλος, τοποτηρητὴς Μιχαὴλ ἦλθε τοῦ πάπα τῆς κατ' Αἴγυπτον Ἀλεξανδρείας· Θωμᾶς δὲ μητροπολίτης Τύρου τόπον Μιχαὴλ ἐπλήρου τοῦ τῆς Ἀντιοχείας τῆς κατὰ Συρίαν πατριάρχου, Ἠλίας δὲ πρεσβύτερος καὶ σύγκελλος εἰς τόπον Θεοδοσίου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων παρῆν· οὗτοι πάντες ἅμα Ἰγνατίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ δώδεκα τὸν ἀριθμὸν ἐπισκόποις τοῖς συγκεκοπιακόσι, καὶ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους συνηθληκόσιν αὐτῷ, ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῶν κατηχουμενείων τοῦ περιωνύμου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου προεκάθισαν.

B

C

D

Propositis ergo venerandis vivificæ crucis lignis, sanctisque Evangeliis explicatis, præsente etiam sacro senatu, primum quidem missæ ab Adriano veteris Romæ pontifice, et patriarcharum ex Oriente litteræ ex ordine lectæ, omnem sacro jure requisitum ordi-

Τῶν τιμίων δὲ καὶ ζωοποιῶν ξύλων, τῶν τε ἱερῶν Εὐαγγελίων προκειμένων, συμπαρούσης δὲ καὶ τῆς ἱερᾶς συγκλήτου, πρῶτον μὲν αἱ πεμφθεῖσαι παρὰ τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀδριανοῦ ἐπιστολαὶ, καὶ αἱ παρὰ τῶν ἀνατολικῶν πατριαρχῶν

Digitized by Google

κατὰ τάξιν ἀναγινωσκόμεναι, πᾶσαν, καὶ ἱερὰν εὐ- A nem, fidem, innocentiam, integritatemque legato-
θημοσύνην, τό τε πιστὸν καὶ ἄμωμον, καὶ ἀνεπίλη- rum, necnon jus et auctoritatem mittentium de-
πτον τῶν ἀπεσταλμένων τοποτηρητῶν, τό τε κανονι- clarabant.
κὸν καὶ ἔνθεσμον τῶν ἀποστειλάντων αὐτοὺς, ἐνώπιον
πάντων ἀπέδειχνυσαν.

Ἔπειτα τῇ ἑξῆς ἱερεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς πάντες, Deinde postero die sacerdotes et antistites omnes,
ὅσοι Μεθοδίου μὲν καὶ Ἰγνατίου χειροτονίᾳ τῶν qui a Methodio et Ignatio sanctissimis patriarchis
ἁγιωτάτων ἐτύγχανον πατριαρχῶν, πανουργίαις δὲ consecrati erant, artibusque et insidiis, omnique
παντοδαπαῖς, καὶ ποικίλαις κολάσεσι καὶ ἐπινοίαις, genere tormentorum ad Photii communionem ab-
Φωτίου τῇ κοινωνίᾳ συναπήχθησαν, οὗτοι πάντες λι- repti erant, libellis pœnitentiæ porrectis, cum la-
βέλλους μετανοίας ἐπιδεδωκότες, καὶ μετὰ δακρύων crymis supplices ad sanctæ synodi pedes procubue-
τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ προσπίπτοντες καὶ ἐξομολογούμενοι, runt; et deprecatu imperatoris, quod vim passi
καὶ μέντοι καὶ συγγνώμης, κατὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν essent, de sententia legatorum pontificis Romani
τοῦ βασιλέως παράκλησιν, καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων venia dignati, præscriptum sibi epitimium seu pœ-
ψῆφον, ὡς βιασθέντες, ἀξιούμενοι, ναὶ δὴ καὶ τῷ nam susceperunt, perindeque ac alii inculpati,
διωρισμένῳ θέμενοι ἐπιτιμίῳ, οὕτω τῆς τῶν ἐπισκό- B episcoporum sedem locumque receperunt.
πων καθέδρας τοῖς ἀνεγκλήτοις ὁμοίως καὶ αὐτοὶ
κατηξιοῦντο.

Ἐντεῦθεν εἰς ἑκατὸν δύο τὸν ἀριθμὸν ἐπισκόπους Deinceps illa synodus per episcopos duos supra
ἡ σύνοδος ἐκείνη συγκροτουμένη, καὶ πάντα εὐσχη- centum celebrata, omnia ordine decenterque, et ra-
μόνως καὶ κατὰ τάξιν, καὶ πάντα σὺν λόγῳ καιρίῳ tione optima ex legum et canonicorum decretorum
καὶ κανονικαῖς διατάξεσι λέγειν καὶ πράττειν διαλο- præscripto dicendo agendoque, reum Photium
γιζόμενοι, τὸν ὑπεύθυνον Φώτιον παράγουσι μὴ βου- quamvis reluctantem, præsentem adesse cogit. Et
λόμενον· καὶ διελέγχουσι μὲν ἀποτόμως τῆς φονι- severe illi objiciunt consilia exitialia adversus Igna-
κῆς κατὰ Ἰγνατίου τοῦ ἱεράρχου προαιρέσεως, καὶ tium inita, factam præter rationem insana mente
τῆς παραλόγου καὶ μανιώδους καθαιρέσεως· ἐλέγχου- ejus depositionem; mendacia item, et calumnias,
σι δὲ καὶ τὰς ψευδοεπείας αὐτοῦ καὶ δυσφημίας, καὶ aliaque omnia, quæ clam adversus Nicolaum ponti-
ὅσα κατὰ Νικολάου τοῦ πάπα πεφώραται δεδρακώς. ficem fuerat molitus. Deinde quærunt ex eo, quid
Εἶτα πυνθάνονται παρ' αὐτοῦ, εἴ τι ἔχει δικαίωμα respondeat ad illam olim Romæ latam contra se
πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ πάλαι γενομένην παρὰ τῶν damnationis sententiam. Cum obmutesceret, quod
Ῥωμαίων κατάκρισιν ἀνθυπενεγκεῖν. Αὐτοῦ δὲ C nullam criminum suorum veram defensionem re-
σιωπῶντος τῷ μηδεμίαν (8) εὔλογον ἔχειν ἀπολο- periret, a legatis Romanis, ipsoque imperatore et
γίαν πρὸς τὰ ἐγκαλούμενα, ἐπειδὴ ὑπό τε τῶν τοπο- toto senatu admonitus, ut veniam precaretur, et
τηρητῶν αὐτῶν, ὑπό τε τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συγκλή- saltem tanquam laicus ad fidelium communionem
του παραινούμενος συγγνώμην αἰτῆσαι, ὥστε κἂν reciperetur, superbo et contumaci animo consilium
τῆς τῶν πιστῶν κοινωνίας ὡς λαϊκὸς ἀξιωθῆναι, penitus repudiavit. Ergo communi omnium æquis-
παντάπασιν ἐξ αὐθαδείας ἀπεσείσατο τὴν συμβου- simo judicio damnatur, abdicatur, anathemateque
λίαν· κοινῇ λοιπὸν ψήφῳ καὶ δικαιοτάτῃ κατακρί- percellitur, veluti violator et adulter, maximarumque
νουσι, καθαιροῦσί τε τοῦτον καὶ ἀναθεματίζουσιν, calamitatum et infinitarum offensionum ac scanda-
ὡς ἐπιβήτορα καὶ μοιχὸν, καὶ διωγμῶν χαλεπωτά- lorum in Ecclesia Dei auctor; et pronuntiat syno-
των καὶ σκανδάλων μυρίων ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλη- dus juxta Nicolai papæ sententiam, qua primum
σίαις αἴτιον γενόμενον. Καὶ ἀποφαίνονται σὺν ἅμα Photius maturo cum judicio, canonicaque seu sy-
Νικολάου [*al.* συνοδικῷ; τῇ Νικ.] τοῦ πάπα καθαιρε- nodica fuerat depositione damnatus. Subscripsere
τικῇ ψήφῳ, τῇ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας πρῶτον καὶ (episcopi) depositioni calamis, non nudo atramento,
κανονικῆς, ἤτοι συνοδικῆς κρίσεως ἀποφανθείσῃ κατ' D sed, in quo penitus contremiscas (ut eos qui rem
αὐτοῦ. Ὑπογράφουσι δὲ τῇ καθαιρέσει, οὐ ψιλῷ τῷ norant, asseverantes audivi), ipso Salvatoris san-
μέλανι τὰ χειρόγραφα ποιούμενοι, ἀλλὰ, τὸ φρικω- guine tinctis. Ita, inquam, demum Photium exau-
δέστατον, ὡς τῶν εἰδότων ἀκήκοα διαβεβαιουμένων, ctorarunt damnaruntque, unaque omnes ab illo sa-
καὶ ἐν αὐτῷ τοῦ Σωτῆρος τῷ αἵματι βάπτοντες τὸν cris initiatos.
κάλαμον, οὕτως ἐξεκήρυξαν Φώτιον, οὕτως αὐτὸν κατεδίκασαν, καὶ πάντας τοὺς κεχειροτονημένους ὑπ'
αὐτοῦ.

Ἐνταῦθά γενόμενος, κατηγορήσειν μοι δοκῶ τῆς Hic ego mihi synodum jure quodammodo repre-
συνόδου· μέμψομαι δὲ καὶ τὴν κρίσιν ταύτην, εἰ καὶ hensurus videor: reprehendam autem, etsi fortasse
τολμηρόν. Πάσας γὰρ τὰς πράξεις καὶ τοὺς διωρι- audacius, hoc ipsum judicium. Actiones enim om-
σμένους ἐν αὐτῇ κανόνας ὁμοίως τοῖς ἐν ταῖς προλα- nes et definitos in ea canones, perinde ac in aliis
βούσαις ἑπτὰ συνόδοις οἰκουμενικαῖς, καὶ τούτους ὡς septem œcumenicis synodis, ita in hac quoque ut

(8) Alter codex legit, αὐτοῦ δὲ εἰπόντος τὸ μηδεμίαν, *cum vero ille respondisset se nihil habere quod diceret.*

Digitized by Google

sanctos et a Spiritu sancto dictatos valde probo admittoque. Hoc tantum in hac octava non laudo, non quod (ut aliqui censent) gravius commota, durius in reos decreverit ; sed contra potius reprehendenda forsitan sit apud æquum arbitrum, quod multo clementius quam oportebat, judicarit, habita nempe personarum aliqua ratione, non ex lege apostolica sincere lata sententia. Tricesimus canon (9) adhibendus erat, quo innocentem ante Ignatium Photius sycophanta damnarat, quasi per sæcularem potestatem Ecclesiam invasisset. Hoc magis nunc innitendum erat in eum, ut qui non Dei, non mystarum sententia, sed incredibili gloriæ et ambitionis furore correptus, per sæcularem potestatem solium vi tyrannica occupasset. Hanc ille ob causam, et præterea, quod ab exauctorato se consecrari voluerit, de gradu deturbandus erat, omnesque qui cum illo communicabant, secundum apostolicam sanctionem : nec oportuit eos Deo Deique judicio clementiores esse, et sacrosancti Spiritus decretum antiquare. Hæc quippe illorum indulgentia omnia susque deque egit (10). Hoc judicium dici non potest quantum offenderit, quantorumque causam præbuerit malorum. Persuasum enim habeo, si tunc ex apostolorum et canonum auctoritate sententiam rite, et in auctorem schismatis et offensionum, et in totam ejus factionem cum illo communicantem, omnibus exauctoratis, tulissent, futurum fuisse, uti omnis ab Ecclesia impietas in posterum excluderetur. Sed quemadmodum ante, divino Tarasio patriarcha, et synodo contra Iconomachos celebrata, cum indulgentius quam ex præscripto justitiæ hæreticos tractassent, illi arrepta occasione impietatem suam multo magis confirmarunt : ita nunc synodo hac remissius agente, nec sine affectu, neque ex apostolico canone damnationis sententiam ferente, malitia rursus contra Ecclesiam invenit locum. Nam per homines antea corruptos explosus, et per ejectos damnatus quasi familiares, postliminio recurrens, rursus patriarchæ thronum per vim invasit ; sacrisque legibus et apostolicis sanctionibus elusis, traditionibus omnibus ecclesiasticis proculcatis, cum omnes in sua testimonia et chirographa perjuros, et crucis conculcatores, ut ipse erat, fieri coegisset, et extrema primis deteriora fecisset, omnium conscientias inquinavit et profanavit. Atque id in hac synodo desideratur, ut ego sentio, quod et lapsi ad communionem recepti, et lupus præter ipsius exspectationem in ovile est admissus. Quod et quidam ex signis temporibus illis visis sapienter conjecerunt. Nondum enim hac synodo celebrata, sed adhuc sperata, bubalos quondam aliunde huc adductos, perque mediam viam actos, repente furor corripuit, aliisque alio ruentibus, unus recta adversus magnam ecclesiam dela-

A θεοπνεύστους λίαν προσιέμενός τε καὶ ἀποδεχόμενος, τοῦτο μόνον τῆς ὀγδόης συνόδου ταύτης ἐπιμέμφομαι, οὐχ ὅτι θυμῷ βαρεῖ καὶ μνησικακίᾳ, ὥς τινες οἴονται, τῶν ὑπευθύνων ἀνηλεῶς κατεψηφίσατο, μᾶλλον μὲν οὖν τοὐναντίον μεμπτέα τυχὸν αὕτη παρά γε δικαίῳ τῶν τοιούτων κριτῇ, ὅτι φιλανθρωπότερον ἢ ἔδει τὴν κρίσιν ποιουμένη, οὐκ ἀπροσωπόληπτον, οὐδὲ καθαρῶς ἀποστολικὴν ἐπήγαγε ψῆφον· δέον τῷ τριακοστῷ κεφαλαίῳ, ᾧ πρῶτον τὸν ἀμεμπτον ὁ συκοφάντης κατεδίκαζεν, ὡς διὰ κοσμικῆς δυναστείας ἐγκρατῆ γενάμενον τῆς Ἐκκλησίας, τούτῳ μᾶλλον ἰσχυρίσασθαι νῦν κατ' ἐκείνου, ὡς οὐ ψήφῳ Θεοῦ καὶ ἱερέων, ἀλλ' ὑπερβολῇ φιλαρχίας καὶ δοξομανίας, διὰ κοσμικῆς δυναστείας τυραννήσαντος τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτόν τε διὰ ταῦτα καθαιρεῖν
B ἔδει, καὶ ὅτι παρὰ καθῃρημένου χειροτονεῖσθαι κατηξίου, καὶ τοὺς κεκοινωνηκότας δὲ αὐτῷ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἀπόφασιν πάντας· καὶ μὴ φιλανθρωποτέρους Θεοῦ καὶ Θεοῦ γινομένους κρίσεως, τὴν ἀπόφασιν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἀκυροῦν. Τοῦτο τὰ ἄνω κάτω πεποίηκε· τοῦτο τὸ κρῖμα οὐκ ἔστιν ὅσων εἰπεῖν κακῶν αἴτιον καὶ σκανδάλων ἐχρημάτισεν. Οἶμαι γὰρ, ὡς εἰ ἀποστολικῶς τότε καὶ κανονικῶς κατὰ πάντων ἀπεφήναντο, οὐ τὸν αἴτιον μόνον τῆς διχοστασίας τε καὶ τῶν σκανδάλων, ἀλλὰ καὶ τοὺς κοινωνήσαντας αὐτῷ πάντας ἐκκηρύξαντες, οὐδεμίαν ἂν ἔτι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας εἶχε παρείσδυσιν ἡ ἀδικία. Ὥσπερ δὲ πρῶτον κατὰ τὴν ἐπὶ Ταρασίου τοῦ θείου σύνοδον κατὰ τῶν Εἰκονομάχων γενομένην,
C ἐπειδὴ συμπαθέστερον μᾶλλον ἢ δικαιότερον ἐχρήσαντο τοῖς αἱρετικοῖς, καιροῦ πάλιν ἐκεῖνοι δραξάμενοι, τὴν οἰκείαν δυσσέβειαν χαλεπώτερον ἀνενεώσαντο· οὕτω καὶ νῦν τῆς συνόδου ταύτης πεφεισμένως, ἀλλ' οὐκ ἀπροσπαθῶς καὶ κανονικῶς τὴν κρίσιν ἀποφηναμένης, εὗρεν αὖθις ἡ πονηρία κατὰ τῆς Ἐκκλησίας χώραν. Καὶ διὰ τῶν προειλημμένων ὁ ἀπόβλητος [*al.* προσειλημμένων ἀπ.], καὶ διὰ τῶν ἀποκρίτων [ὑποκριτῶν] ὁ καθῃρημένος, ὡς κοινωνικῶν ὄντων αὐτοῦ, καταδραμὼν, καὶ αὖθις τὸν ἱεραρχικὸν θρόνον τυραννήσας, καὶ τῶν ἱερῶν καταπαίξας θεσμῶν, καὶ πάντα μὲν ἀποστολικὸν κανόνα, πᾶσαν δὲ παράδοσιν ἐκκλησιαστικὴν καταπεπατηκὼς, καὶ πάντας μὲν τῶν οἰκείων ὁμολογιῶν χειρογράφων ἀθετητὰς, πάντας δὲ σταυροπάτας, οἷος ἐκεῖνος,
D γίνεσθαι καταναγκάζων, καὶ τῶν πρώτων τὰ ἔσχατα χείρω διαθέμενος, τὰς ἁπάντων συνειδήσεις ἐβεβήλωσε καὶ κατέχρανε. Τοῦτο μὲν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, τῆς συνόδου ταύτης τὸ ἐλάττωμα, διὰ τῆς καταδοχῆς καὶ κοινωνίας τῶν παραπεσόντων, καὶ τὸν λύκον, ὡς οὐ προσεδόκα, τοῖς προβάτοις ἐπεισαγούσης. Τοῦτο δέ τινες καὶ ἀπὸ τῶν παρηκολουθηκότων τοῖς τότε χρόνοις τεκμηρίων ἐμφρόνως ἐστοχάσαντο. Καὶ γὰρ μήπω ταυτησὶ τῆς συνόδου συγκεκροτημένης, ἔτι δὲ ἐλπιζομένης, βούβαλοι ἔξωθέν ποτε ἐλαυνόμενοι, κατὰ μέσης διήγοντο τῆς πόλεως· ἀθρόως

(9) Canon est 29 Apostolorum. HARD.

(10) *Non damnat Nicetas œcumenicum concilium quasi apostolicos canones violarit, sed ex iis rebus, quæ post concilium evenere, majorem severitatem desiderat : quippe cum clementius egisse videatur quam per canones ipsos agere licuisset, si summo jure agere cum Photio Photianisque voluisset*, inquit P. Raderus.

Digitized by Google

δὲ θροηθέντες, ὧδε κἀκεῖσε διεσκορπίζοντο. Εἷς δὲ αὐτῶν κατὰ τῆς Μεγάλης εὐθυδρομήσας Ἐκκλησίας, καὶ ἔνδον τοῦ ἱεροῦ γεγονὼς, ἄχρις αὐτοῦ τρέχων τοῦ ἄμβωνος κατήντησεν. Ὥρα δὲ ἦν ἐνάτη τῆς ἡμέρας· καὶ αὐτὸς οὐκ ἀγαθὸς ἄγγελος τοῖς τὰ τοιαῦτα κρίνειν εἰδόσι κατεφαίνετο. Τούτου δὲ μείζων ἀπόδειξις, ὁ φρικωδέστατος σεισμὸς, ὃς κατ' ἐκεῖνον συνέβη τὸν καιρόν. Ἐνάτην εἶχεν Ἰανουάριος, καὶ πολλαὶ μὲν ἐκκλησίαι, ἔμβολοι δὲ πλεῖστοι καὶ οἶκοι ἠδαφίσθησαν, κτηνῶν τε καὶ ἀνθρώπων ἀμύθητος γέγονε πανωλεθρία, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ μέγας τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας οἶκος κατὰ πολλὰ μέρη διεκινδυνεύετο ῥηγνύμενος, εἰ μὴ τῆς ἀξίας πρὸς τῶν κρατούντων ἐτύγχανεν ἐπιμελείας. Ταῦτα μὲν πρὸ τῆς συνόδου. Καὶ μετ' αὐτὴν ἐξαίφνης ἐπῆλθε πνεύματος σφοδρὰ καταιγίς. Ὀκτώβριος ἐνίστατο μήν· καὶ οὕτω βιαίως ἐπέθετο τὸ πνεῦμα, ὡς πολλῶν μὲν ἐκκλησιῶν, πολλῶν δὲ παλατίων, καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ δὲ οἴκου τὸν μόλιβδον οἷα μεμβράνας συνελίσσειν, καὶ εἰς τοὔδαφος κατασπᾶν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοῦ τετραπλεύρου μονολίθου κίονος ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑστηλωμένον χαλκοῦν στροβίλιον βαρύτατον ὂν ὡς πορῥωτάτω συνετρίβη πεσόν. Οὐκ εἰκῇ δὲ ταῦτα παρηκολούθηκε τὰ σημεῖα, ἀλλὰ τῆς μελλούσης αὖθις ἀκαταστασίας καὶ ταραχῆς διὰ τοῦ ταραχοποιοῦ δαίμονος ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐνίστατο τεκμήρια σαφῆ· ἅπερ ἴσως οὐκ ἂν συνέπεσεν, εἰ μετὰ τὸν ἀποστολικὸν, ὡς εἴρηται, τὰ κατ' αὐτὸν ἐκρίθη θεσμόν· ἀλλ' ὅμως οὐ ῥυπαίνει ταῦτα τὴν τοῦ πατριάρχου δόξαν, ὅτι μὴ αὐθεντικῶς εἶχε πᾶν ὃ ἐβούλετο δρᾶν· μᾶλλον δὲ τοῖς Ῥωμαίοις μετὰ τὴν ἄνωθεν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, τὴν τῆς κρίσεως ἐξουσίαν παρεχώρει. Ἀλλ' οὐδ' ἡ σύνοδος ἐκείνη τοῖς κεκοινωνηκόσι Φωτίῳ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα βιασθεῖσι, τοσοῦτον ἤθελε συμπαθεῖν, ὅσον ἡ τοῦ βασιλέως ἁπλότης, ἵνα μὴ λέγω κουφότης, προσώπων ἡττωμένη παρακλήσεσι, καὶ τοῖς παρὰ τούτων ἐπαίνοις ὑποχαυνουμένη, καὶ φιλανθρωπίας ὀνόματι τῆς ἀκριβοῦς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης ὡς ἐπίπαν ἀποπίπτουσα. Πλὴν ταῦτα μὲν τοῦτον γέγονε τὸν τρόπον.

tus, irrupit, atque ad ambonem usque curriculo hora dici nona pervenit; qui rem æstimare scientibus visus est malus esse nuntius. Sed majus isto argumentum erat, terrificus plane, qui eadem tempestate nono Januarii accidit, terræ tremor, quo multa templa, plurimæ porticus, ædificiaque conciderunt. Hominum ac jumentorum tanta strages edita est, quanta verbis exprimi nullis potest. Quin et ipsum Sophiæ augustum Dei templum multis in partibus concussum, nisi cura singularis principum antevertisset, ruinæ periculum adiisset. Atque hæc ante synodum evenere. Post synodum vero mense Octobri jam ineunte, repente tantus venit turbo, tantaque ingruit procella, ut multa templa, multaque palatia, atque ipsius etiam patriarchii plumbeum tectum instar membranæ convolutum in terram dejecerit. Imo et obelisci in hippodromo tetragoni ex perpetuo lapide facti aheneus turbo, seu strobilus ingenti pondere columnæ impositus, procul ejectus et elisus est. Nec vana sane hæc, quæ tum acciderunt, fuere prodigia, sed futuri motus et perturbationis per architectum turbarum dæmonem Ecclesiæ impendentis aperta signa et argumenta. Quæ fortasse evenissent nunquam, si causam Photii synodus ex decreto apostolico, ut est dictum, decidisset. Enimvero hæc patriarchæ Ignatii gloriæ labem nullam aspergunt, quod non esset illi auctoritas agendi quæ vellet : Romanis enim pro ecclesiastica antiqua traditione, judicandi potestatem permittebat. Quin et ipsa synodus non tantopere volebat iis qui cum Photio, quamvis inviti et coacti, communicarant, indulgere, quantopere simplicitas, ne dicam levitas, imperatoris, victa nempe hominum precibus, et laudibus inflata humanis, et clementiæ nomine perfecta Dei æquitate penitus destituta. Atque hæc ita tum gesta sunt.

Αὐτὸς δὲ ὁ μέγας Ἰγνάτιος τῶν τῆς Ἐκκλησίας οἰάκων τὸ δεύτερον ἐπιλαβόμενος, ἔδειξε καὶ τοῖς τυφλώττειν ἑκουσίως ἐθέλουσιν, ὡς μάτην ὁ ἐχθρὸς ἐνεκαυχήσατο κατ' αὐτοῦ. Ἐπιστημονικώτερον γὰρ, καὶ μᾶλλον θειότερόν πως καὶ ἀσφαλέστερον ἢ πρώην τὴν Ἐκκλησίαν ἐκυβέρνα· ἅτε δὴ ταῖς μακραῖς ταλαιπωρίαις καὶ ποικίλαις θλίψεσιν ἱκανὴν ἐμπειρίαν ἑαυτῷ συνειλοχώς· ἀδέκαστος μὲν πάντη καὶ ἀπροσωπόληπτος ἐν ταῖς κρίσεσι δεικνύμενος, λίαν δὲ ἀκριβὴς ἐν ταῖς χειροτονίαις, τοῖς ἀδικουμένοις ἐπικουρῶν, τοῖς λυπουμένοις συλλυπούμενος, τοῖς πενομένοις ἐπαρκῶν, καὶ τὴν ἐνδειαν τούτοις ὅση δύναμις ἱλαρῶς παραμυθούμενος· καὶ τοὺς ἀσθενοῦντας μὲν τῇ πίστει ἢ καὶ τῷ σώματι παρακαλῶν καὶ ψυχαγωγῶν, τοὺς ὀλιγοψύχους δὲ τῇ χάριτι τῆς τοῦ Πνεύματος ἀνακτώμενος διδασκαλίας· καὶ πᾶσι πάντα γινόμενος, ἔσπευδε κερδαίνειν, ὅσον ἐπ' αὐτῷ, πάντας ἐν σπλάγχνοις Ἰησοῦ. Δύο μὲν αὐτῷ διὰ σπουδῆς ἦσαν ὁδοί· ἡ μὲν πρὸς Θεὸν ἰθυτενῶς ὁρῶσα διὰ καθαρᾶς τε καὶ ἀνεκλείπτου προσευχῆς· ἡ δὲ πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομὴν καὶ περιποίησιν.

Magnus porro Ignatius denuo gubernaculis Ecclesiæ admotus, vel sua sponte cæcutientibus ostendit, quam frustra hostis contra se gloriatus sit. Peritius enim quodammodo, sanctiusque et securius quam antea, Ecclesiam administravit, ut qui multis et diuturnis variisque casibus et ærumnis usum regendi majorem sibi comparasset. Incorrupte enim nullaque personarum habita ratione jus dicebat. Singularem curam in consecrationibus adhibebat, injuria oppressis ferebat auxilium, afflictos solabatur, egentes sublevabat, eorumque inopiam suis copiis, ut poterat, hilariter recreabat. Infirmos quidem fide, aut etiam corpore, confirmabat et solabatur. Pusillanimes vero Spiritus sancti gratia ad spem per doctrinam erigebat. Denique omnibus omnia factus, pro viribus studebat omnes in visceribus Jesu Christi lucrifacere. Geminas semper propositas habebat vias : alteram, qua recta per puras et assiduas preces tendebat ad Deum : alteram ad Ecclesiæ suæ ædificationem et profectum referebat : verum eadem simul opera utrumque

Digitized by Google

recte administrabat; non perfunctorie, vel, ut nonnulli, oscitanter, sed accurate et decenter a prima juventa ad ultimam usque senectam sacris operabatur; atque in omnibus templis, et laudatissimæ Dei Matri, et divinis apostolis martyribusque, gestienti corde, cum ea qua par erat, ac divinam decebat majestatem, pietate panegyres diesque festos agitabat. Tam pie vero et religiose, Spiritu nempe sancto illum complente, rem divinam faciebat, ut in ipso altari videre esset aperta Spiritus sancti præsentiæ argumenta. Videbatur enim panis divinus penitus immutatus, totusque veluti cœlestis carbo, gratiæ radios spargere cœlestis flammæ. Crucis quoque signum, quod aræ desuper imminebat, sæpe placide concuti cernebatur, cum sacra hostia extollebatur, sancti Spiritus videlicet significans obumbrationem. Sed ipso die Paschæ potissimum adeo vehementer commotum est, uti presbyteri et episcopi omnes, maximeque ii qui ex aliis patriarchiis aderant, mysterio perculsi, ingenti voce diutius Numen laudibus celebrarint. Ita sacerdos magnus sacrificium intemeratum perfecta plenaque fide offerebat, Deoque per illud propitiato, populi salutem, ut sacerdoti par erat, operabatur. Eos porro qui ad illum accedebant, hujuscemodi documentis erudiebat: *Attendite*, inquit, *vobis, fratres, et videte quomodo caute ambuletis, non ut insipientes, sed ut sapientes: et nolite fieri imprudentes, sed intelligentes voluntatem Dei* [8]; et: *Nolite conformari huic sæculo, sed transformamini*, secundum Apostolum, *renovatione mentis vestræ; ut probetis vos, et sciatis, quæ sit voluntas Dei bona et beneplacens et perfecta* [9]: *et quæ vocatio fidei vestræ et spei in Christo Jesu Domino nostro* [10]. Sit lucerna cordis vestri semper ardens Spiritu sancto, pura, sincera, liquida et splendida, ut illa tota anima vestra illuminetur. Sit vobis mens semper intenta ad Dominum, simplex et recta, cujus unicus labor sit et studium, unicusque et primarius finis propositus, boni summi contemplatio. Ad illud, inquam, natura sua verum germanumque bonum mens vestra sit conversa semper, et in illo vivat, moveatur et sit; in illo illuminetur bonaque reddatur: illi, quoad ejus fieri potest, similis efficiatur et deificetur. Ita enim animo supra naturam totam seu corporatam, seu intelligentem elevato, mentem nostram in sanctissimæ Trinitatis majestate, quæ sola inexplicabilis, abscondita, supraque naturam evecta omnem per se est exsistitque, stabiliemus. Sicuti vero unam Patris et Filii et Spiritus sancti naturam divinitatis, ita potentiam, operationem, gloriam et magnificentiam profiteamur et credamus: unum autem divinissimæ Trinitatis intemporaneum, cointemporaneum Patri Verbum, ab oculorum acie remotum, a corporis concretione purum, ejusdem ac Patris essentiæ, potentiæ ejusdem; hunc ipsum scientes hominis quoque Filium

Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ σπουδῆς ἀμφότερα κατώρθου, οὐ μετὰ πάρεργον, οὐδὲ ῥᾳθύμως, ὥσπερ τινὲς, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπιμελῶς καὶ συντόνως ἐκ νεότητος ἕως γήρως καὶ πρεσβείου βαθέος ταῖς ἱεραῖς λειτουργίαις εὐηρέστει, καὶ μετὰ πάντα σεβάσμιον οἶκον τῇ τε πανυμνήτῳ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, τοῖς τε θείοις ἀποστόλοις καὶ μάρτυσιν ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας θεοπρεπῶς ἐπανηγύριζεν. Οὕτω δὲ θεοφιλῶς καὶ πνευματοκινήτως ἀνῆγε τὴν προσφοράν, ὡς ἐπ' αὐτῆς ὁρᾶν τῆς θείας τραπέζης ἐναργῆ τῆς τοῦ Πνεύματος παρουσίας τεκμήρια. Ὡρᾶτο γὰρ ὁ θεῖος ἄρτος ὅλος ἡλλοιωμένος, ὅλος ὥσπερ ἄνθραξ οὐράνιος χάριν ἀποστίλβων τοῦ οὐρανίου πυρός. Ὤπταί ποτε κραδαινόμενος καὶ ὁ ὑπεράνω τῆς ἁγίας τραπέζης ἀπαιωρούμενος σταυρός· ἠρέμα μὲν πολλάκις σειόμενος, ὑψουμένου τοῦ ἄρτου, καθωρᾶτο, τὴν τοῦ ἁγίου δηλαδὴ Πνεύματος ἐπισκίασιν ὑποσημαίνων. Ἐν ἡμέρᾳ δέ ποτε τοῦ Πάσχα μάλιστα οὕτω διεκινήθη σφοδρῶς, ὡς πάντας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων, τὸ μυστήριον ἐκπεπληγμένους, μεγάλῃ φωνῇ δοξάζειν ἐπὶ πολὺ τὸν Θεόν. Οὕτως ὁ μέγας ἱεράρχης ἀχράντου θυσίας ἐν τελειότητι πίστεως γνησίως ἀναφέρων, καὶ ταύταις ἱλασκόμενος τὸν Θεὸν, ἱεροπρεπῶς ἱερούργει τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ. Ἀεὶ δὲ τοὺς ἐγγίζοντας αὐτῷ τοιαύταις κατεφώτιζε διδαχαῖς, *Προσέχετε*, λέγων, *ἑαυτοῖς, ἀδελφοί, καὶ βλέπετε, πῶς ἀκριβῶς τοῦ βίου περιπατεῖτε τὴν ὁδὸν, μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοί. Καὶ μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνιέντες τὰ ἀρεστὰ τῷ Θεῷ. Καὶ· Μὴ σχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε, κατὰ* τὸν θεῖον Ἀπόστολον, *τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοὸς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς καὶ εἰδέναι ὅ τι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον· καὶ τίς ἡ κλῆσις τῆς πίστεως ὑμῶν καὶ τῆς ἐλπίδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.* Ἤτω ὁ λύχνος τῆς καρδίας ὑμῶν τῷ Κυρίῳ Πνεύματι ἀεὶ καιόμενος, καθαρὸς, εἰλικρινὴς, ἁπλοῦς ὅλος, διαυγὴς, καὶ φωτοφανὴς, ἵν' ὅλη δι' αὐτοῦ καταυγάζηται ὑμῖν ἡ ψυχή. Ἔστω ὁ νοῦς ὑμῖν ἀνατεταμένος ἀεὶ πρὸς Θεὸν, μονότροπος, μονολόγιστος, ἓν ἔργον καὶ μίαν προηγουμένως ἔχων ἐνέργειαν, τὴν θεωρίαν τοῦ ἀγαθοῦ, πρὸς μόνον τὸ φύσει καὶ κυρίως ὂν ἀγαθὸν ἐπεστραμμένος ἀεὶ, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶν καὶ κινούμενος καὶ ὤν, αὐτῷ λαμπρυνόμενος καὶ ἀγαθυνόμενος, καὶ κατὰ τὸ ἐφικτὸν ὁμοιούμενος καὶ θεούμενος. Οὕτω γὰρ ὑψοῦ τὸν λογισμὸν αἴροντες, καὶ πάντων μὲν αἰσθητῶν, πάντων δὲ νοητῶν κτισμάτων ὑπεραναβαίνοντες, μόνῃ δὲ τῇ τριαδικῇ θεαρχίᾳ, μόνῃ τῇ ἐν ἀπορρήτοις ἑστώσῃ κρυφιότητι καὶ ὑπερουσιότητι τὸν οἰκεῖον ἱδρυσάμενοι νοῦν· καὶ μίαν μὲν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ὥσπερ φύσιν θεότητος, οὕτω καὶ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν καὶ δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ὁμολογοῦντες καὶ πιστεύοντες· τὸν ἕνα δὲ τῆς τρισυποστάτου θεαρχίας τὸν ἄναρχον καὶ συνάναρχον τῷ Πατρὶ Λόγον τὸν ἀόρατον, τὸν ἀσώματον, τὸν ὁμοφυᾶ τῷ Γεννήτορι καὶ

[8] Ephes. v, 15, 16. [9] Rom. xii, 2. [10] Ephes. i, 18.

Digitized by Google

ὁμοδύναμον, τοῦτον Υἱὸν ἀνθρώπου καθ' ἡμᾶς ἐκ τῆς ὑπεραμώμου γενόμενον Θεομήτορος εἰδότες. Καὶ ἕνα μὲν τῷ προσώπῳ, διπλοῦν δὲ ταῖς φύσεσι καὶ ἐνεργείαις καὶ θελήσεσι κηρύσσοντες· καὶ ταύτῃ σχολάζοντες ἐπιμελέστερον τῇ θεωρίᾳ τῶν θείων καὶ θεολογίᾳ καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς τῶν Γραφῶν μελέτης ἀνακαθαιρόμενοι, καὶ δι' ἀενάου προσευχῆς ἁγνιζόμενοι, ὑπερορᾶσει τῶν ματαίων ὑπερίδωμεν μεριμνῶν, καὶ τοῖς τῆς ἀτιμίας μὴ ὑποκύπτωμεν πάθεσι, καὶ πρὸς ἀνονήτους φροντίδας μὴ καταπίπτωμεν. Καὶ πᾶς θυμὸς θηριώδης, καὶ πᾶσα παράλογος ἐπιθυμία ἀρθήτω ἀφ' ἡμῶν· μᾶλλον δὲ ὁ μὲν θυμὸς ὅπλον ἡμῖν κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ τῆς ἁμαρτίας ἔστω πατρός. Ἡ ἐπιθυμία δὲ πρὸς τὸ κυρίως καὶ ἀληθῶς ἐπιθυμητὸν μετασκευαζομένη πᾶσα, συνεργὸς ἡμῖν γινέσθω πρὸς τήρησιν τῆς Δεσποτικῆς ἐντολῆς. Τοιαύτας οὖν ἔχοντες παραγγελίας, ἀγαπητοὶ, διὰ προφητῶν μὲν πρῶτον, ἔπειτα διὰ τῶν ὑψηλῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν καὶ εὐαγγελιστῶν, καὶ διὰ τῶν Πατέρων δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ἱερῶν διδασκάλων γινομένας εἰς ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος λαλουμένας ἀεὶ, καὶ πολυτρόπως κηρυσσομένας ἐν ἡμῖν, μὴ καταφρονῶμεν, μηδὲ ῥᾳθύμως καὶ ἐκμελῶς, ἐπιμελῶς δὲ τὴν πρᾶξιν καὶ σπουδαίως μετίωμεν τῆς ἀρετῆς, ἐλεημοσύναις μὲν καὶ πίστει πάσης ἁμαρτίας ἀποκαθαιρόμενοι, ἀγάπῃ δὲ τελείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ ἀληθεῖ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος ἀποδυλιζόμενοι· ἵνα κατὰ πᾶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ περιπατήσαντες, ἄξιοι τῆς τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς βασιλείας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀναφανῶμεν. Ἀποῤῥιψώμεθα τοιγαροῦν πᾶν πάθος, καὶ πάντα πονηρίας ἀποτριψώμεθα λογισμὸν, ἵνα καθαροὶ τῷ καθαρωτάτῳ προσενεχθῆναι δυνηθῶμεν. Ἀποῤῥιψώμεθα γαστριμαργίας πάθος ὀλέθριον, ὡς πάσης ἀλλότριον ἀρετῆς, καὶ παντοίας γεννητικὸν κακίας· ἀντ' αὐτῆς δὲ τὴν κοσμιωτάτην ἐγκράτειαν ὡς διπλοΐδα περιθώμεθα, τὴν τῶν ἀγγέλων σύντροφον, τὴν τῶν ἁγίων σύσκηνον, τὴν τῆς ἄνω τερπνότητος πρόξενον καὶ τρυφῆς. Πορνεία δὲ μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ἡμῖν, οὐ μόνον ἡ κατ' ἐνέργειαν καὶ πρᾶξιν, ἀλλὰ μηδὲ πορνικαῖς φαντασίαις ῥυπαινώμεθα. Πάσῃ δὲ μηχανῇ καὶ σπουδῇ, πάσῃ ταπεινοφροσύνῃ καὶ προσευχῇ τὴν κακὴν ῥίζαν προθέλυμνον ἐκτίλλωμεν, τὴν θολερὰν πηγὴν, τὸ τῆς ἡδονῆς ἐμπύρευμα, τὸ τῆς ἀκολασίας ζώπυρον, τὸ πορνικὸν τῆς καρδίας εἴδωλον πρῶτον ἐξανέλωμεν ἢ μειώσωμεν. Οὕτω γὰρ ἡμῖν τὸ ἱερὸν τῆς σωφροσύνης ἐπανθήσει κάλλος, οὕτω καὶ τὸν νοητὸν Νυμφίον καὶ ἅγιον ἁγιοπρεπῶς ἑαυτοῖς ἐπισπασόμεθα. Φιλαργυρίαν δὲ καὶ πλεονεξίαν πᾶσαν, ὡς εἰδωλολατρείαν ἀποφύγωμεν. Ταυτὸν γὰρ κατὰ τὸν τοῦ Ἀποστόλου πέφυκε νόμον, εἴπερ οἱ ταύτης ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύναις πολλαῖς. Εἴπερ οὖν καὶ τῆς σωτηρίου πίστεως ἀλλότριοί, καὶ πολυώδυνον ἡμῖν καθίστησι τὴν ζωὴν, πῶς οὐχὶ φευκτέα μᾶλλον ἁπάντων καὶ βδελυκτὴ τῷ γε μὴ πάντη καπηλικῷ τὴν ψυχήν; Οἱ γοῦν τὸ

secundum nostram naturam ex immaculata Dei Matre natum, unum quidem persona, gemina porro natura, operatione, voluntate prædicemus : atque his rerum divinarum et theologicarum meditationibus penitus occupati, sacrarumque Litterarum studiis repurgati, atque assidua oratione lustrati, contemptis humanis rebus, curas inanes negligamus, neque nos fœdis cupiditatibus submittamus, neque ad cogitationes stultas prolabamur. Omnis ferina iracundia, omne desiderium a ratione alienum a nobis excludatur : imo ira telum nobis sit in peccatum peccatique auctorem. Cupiditas vero ad verum germanumque bonum translata, ad præcepta Domini custodienda nobis adjutrix fiat. Hæc documenta, dilecti, primum quidem a prophetis, deinde a præstantibus Christi discipulis et evangelistis, tum vero a Patribus, sive sanctis doctoribus accepta, imo per unum et eumdem Spiritum dictata, variisque modis prædicata, ne contemnamus, nec segniter et ignave exsequamur, sed acriter et studiose virtutis opus persequamur; ut benignitate in egentes, fideque a peccatis expiati, charitate perfecta, et submissione sincera, ab omnibus animi et corporis inquinamentis defæcati, secundum Dei voluntatem ambulantes, regno supremi Patris in Christo Jesu digni habeamur. Omnes ergo animi vitiositates et malitiæ fibras elidamus, uti puris ad purissimum nobis pateat accessus. Perniciosam ventris ingluviem, veluti pestem virtutis et omnis fontem impietatis, procul habeamus : illius loco temperantiam veluti diploidem induamus; temperantiam, inquam, beatarum mentium sociam, cœlitum contubernalem, cœlestiumque deliciarum ac voluptatum conciliatricem ac pignus. Fornicatio autem ne nominetur quidem in nobis, ut non solum opere et facto, sed ne cogitationum quidem impurarum monstris inquinemur [11]. Totis proinde viribus, omnique connixu, et summa animi depressione, precibusque elementa luxuriæ penitus eradamus, cœnosamque impuritatis scaturiginem, et voluptatis focum, intemperantiæ suscitabulum, idolum cordis obscenissimum evertamus aut minuamus. Sic enim in nobis continentiæ decus efflorescet, sanctumque et divinum spiritalem sponsum ad nos pie sancteque attrahemus. Avaritiam et studium habendi non secus atque idololatriam refugiamus [12]. Idem enim sunt, ut lex Apostoli docet, quando pecuniam appetentes a fide aberrarunt, seipsosque inseruerunt doloribus multis [13]. Cum ergo nobis fidem salutarem tollat, multasque vitæ calamitates pariat; quomodo non omni ope erit fugienda, et exsecranda ei qui nolit cauponis more animam vendere? Quapropter si conversatio nostra in cœlis est, si cœlum cogitamus, atque ad vitam immortalem ac salutem sempiternam aspiramus [14], habentes victum et amictum, his contenti simus [15]. Sic enim probe instructos expedite arduum virtutis clivum

[11] Ephes. v, 3. [12] Colos. III, 5; Ephes. v, 5. [13] II Tim. III, 2-8. [14] Philipp. III, 20, 21. [15] I Tim. VI, 8.

Digitized by Google

juvabit superare ; haud ignaros, ut ales humi retibus implicata ad cœlum eniti non potest, ita perinde fieri nullo modo posse, ut is qui copiis et opibus fortunarum devinctus sit, expedite callem ad cœlum ducentem decurrat [16]. Iram vero, ut insaniæ affinem, ignominiæ parentem, malique dæmonis scintillationem, remis velisque fugiamus, ne hoc olim incendio hauriamur. Sed affectemus mansuetudinem, animi æquitatem, patientiam. Hæc enim sunt vera clementiæ Jesu symbola ; et hæc ille cum superessentialiter sit, hæc præcipit. Omnia enim propemodum Christi dominica præcepta continent lenitatis et mansuetudinis, atque in tolerandis malis patientiæ documenta ; per quæ et caput omnium virtutum rite constituitur acquiriturque charitas. Mœrorem autem et acediam detestemur, ut quæ viam paliuris obsepiant claudantque. Abjiciamus mœrorem qui fit propter rerum fluxarum non acquisitarum defectum, qui premit mentem, et urit animum, adeoque divexat et affligit, ut non possit in sinceri gaudii largitorem intueri, ad ipsumque in Spiritus sancti gaudio evolare. Abjiciamus tædium, velut pravi mœroris fetum, ignaviæ parentem, et socium desperationis, solutum, remissum, atque ad omnia divina præcepta operaque bona minus idoneum. Imo vero illam pœnitentiæ matrem quæ Deo placet, tristitiam induamus, plenam compunctionis, cœlestique gaudio delibutam. Induamus alacritatem, diligentiam, omnemque cultum virtutis. Simus spiritu ferventes, Domino servientes [17], spe gaudentes, in tribulatione patientes, in oratione perseverantes ; ut possimus vanam et exsecratam gloriam, atque hac multo deteriorem ac caput scelerum superbiam, principales diaboli filias in Christo Jesu superare : dum per summam animi demissionem, versutum veteratorem vanæ laudis explodimus et conculcamus, vitiorumque omnium reginam superbiam in fide et virtute Dei prosternimus elidimusque : atque ita totam vitiorum animi sentinam exhaurientes, positis omnibus noxiis affectibus mentis, integritatem sanctam et auctorem integritatis Deum pure induemus. Sicque omni virtutum ornatu exculto dilectus Dei Unigenitus nos diliget [18], et ad nos cum Patre veniet, ut promisit, et mansionem apud nos faciet.

πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ἀποτιθέμενοι, καὶ πρὸς τὸν ἐκεῖ βίον καὶ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον μεταταττόμενοι, ἔχοντες διατριφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκώμεθα. Καὶ γὰρ οὕτω κούφους ἡμᾶς καὶ εὐσταλεῖς τῶν ἀρετῶν ἀνιέναι τὴν κλίμακα δεῖ, εἰδότας, ὅτι ὥσπερ ἀμήχανον ὄρνιν ἐπὶ γῆς δεδεμένην ἀναπτῆναι πρὸς οὐρανὸν, οὕτως ἀνένδεκτον εἶναι τὸν γηΐνοις κτήμασι καὶ χρήμασιν ἐν προσπαθείᾳ καταδεδεμένον, τὴν πρὸς Θεὸν ὑψοῦσαν εὐθυδόλως οἶμον δραμεῖν. Ὀργὴν δὲ, ὡς ἐκστάσεως οὖσαν παράφυσιν, ὡς ἀσχημοσύνης μητέρα, καὶ ὡς τοῦ πονηροῦ τυγχάνουσαν ἔξαλμα, φυγῇ φύγωμεν, μήποτε τῇ ταύτης ἐξαναλωθῶμεν φλογί. Ἀναλάβωμεν δὲ πραΰτητα, ἐπιείκειαν, μακροθυμίαν. Ταῦτα γὰρ τῆς τοῦ Ἰησοῦ γνωρίσματα φιλανθρωπίας, καὶ ταῦτα ὑπερουσίως ἐκεῖνος ὢν, ταῦτα νομοθετεῖ. Σχεδὸν γὰρ αἱ ἐντολαὶ πᾶσαι τοῦ Κυριακοῦ στόματος, πραΰτητος διδασκαλία καὶ ἀνεξικακίας εἰσὶν, δι' ὧν καὶ ἡ κορυφαία τῶν ἀρετῶν ἀγάπη συνίσταται καὶ κατορθοῦται. Λύπην δὲ καὶ ἀκηδίαν ἐκτρεπώμεθα, ὡς ἐμπόδιά τε καὶ σκῶλα καθεστώσας τῆς ὁδοῦ. Ῥίψωμεν λύπην, τὴν δι' ἀποτυχίαν ἢ ἔλλειψιν γεηροῦ πράγματος ἐγγινομένην, καταβαρύνουσάν τε καὶ πυροῦσαν ἡμῶν τὴν ψυχὴν, καὶ οὕτω σκληρῶς ἐκθλίβουσαν καὶ ἐκπιέζουσαν, ὥστε μὴ δύνασθαι πρὸς τὸν δοτῆρα τῆς ἀληθινῆς ἀτενίσαι χαρᾶς, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐν ἀγαλλιάσει Πνεύματος ἁγίου δραμεῖν. Ῥίψωμεν ἀκηδίαν τῆς κακῆς λύπης ἔγγονον, τὴν ῥᾳθυμίας μητέρα, τὴν ἀπογνώσεως φίλην, τὴν ἐκλελυμένην, τὴν πάρετον, καὶ πρὸς πᾶσαν ἐντολὴν θείαν, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμον. Ἐνδυσώμεθα δὲ μᾶλλον τὴν κατὰ Θεὸν λύπην, τὴν μητέρα τῆς μετανοίας, τὴν κατανύξεως γέμουσαν, τὴν χαρᾶς πλήρη πνευματικῆς. Ἐνδυσώμεθα προθυμίαν, σπουδὴν, εὐσέβειαν πᾶσαν, καὶ ἀρετήν. Καὶ τῷ πνεύματι ζέοντες, τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες, τῇ ἐλπίδι χαίροντες, τῇ θλίψει ὑπομένοντες, τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, δυνηθείημεν ἂν οὕτω καὶ τῆς ἀνοσίας κενοδοξίας, καὶ τῆς ἀνοσιωτέρας ὑπερηφανίας, τῶν ἀκροτάτων παθῶν, τῶν πρωτογόνων τοῦ διαβόλου θυγατέρων ὑπέρτεροι γενέσθαι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· καὶ δι' ἄκρας μὲν ταπεινώσεως τὸν πολύπλοκον δαίμονα τῆς κενοδοξίας ἐκκρινόμενοι καὶ συμπατοῦντες, τὸν κολοφῶνα δὲ τῶν κακῶν τὴν ὑπερηφανίαν ἐν πίστει καὶ δυνάμει Θεοῦ τέλεον ἀνατρέποντες καὶ καταργοῦντες. Καὶ οὕτως ὅλον τὸ σμῆνος τῶν πονηρῶν τῆς ψυχῆς ἀναιροῦντες παθῶν, τὴν ἱερὰν ἀπάθειαν, καὶ τὸν τῆς ἀπαθείας Θεὸν καθαρῶς ἐπενδυσόμεθα. Καὶ οὕτως ἡμᾶς διὰ πάσης κατηρτισμένους ἀρετῆς ὁ Μονογενὴς ἀγαπητὸς καὶ ἠγαπηκὼς ἐλεύσεται μετὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς ὑπέσχετο, καὶ μονὴν ποιήσει παρ' ἡμῖν.

Hujuscemodi monitis divinus noster Ignatius, hujuscemodi præceptis et documentis utebatur : et separatim quidem religiosos et semotos a turbis viros, ut actioni magis deditos, sermonibus actione firmatis alliciebat, amoremque religiosæ disciplinæ in illis incendebat. Seorsum etiam divitibus præcepta vivendi dabat, ne magnifice et superbe sentirent, neque fluxis rebus et incertis fortunis fide-

Τοιαύταις ἀεὶ παραγγελίαις ὁ θεῖος Ἰγνάτιος, τοιαύταις νουθεσίαις καὶ διδασκαλίαις κεχρημένος, καὶ ἰδίᾳ μὲν τοὺς μοναχικοὺς καὶ ἐρημικοὺς, ὡς πρακτικωτέρους ταῖς ἐμπράκτοις ὁμιλίαις ψυχαγωγῶν, καὶ τὸν πόθον αὐτοῖς τῆς ἀσκήσεως ἐπιτείνων, ἰδίᾳ δὲ τοῖς πλουσίοις παραγγέλλων μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδ' ἐπ' ἀδηλότητι πλούτου πεποιθέναι· τοῖς ἄρχουσι μὴ φυσιοῦσθαι, μηδὲ κατεπαίρεσθαι τῶν

[16] Coloss. III, 1, 2. [17] Rom. XII, 11. [18] Joan. XIV, 21.

Digitized by Google

πενήτων παραινῶν· ἰδίᾳ δὲ πάλιν ἱερεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς ὡς ἱεραρχικώτατος καὶ γραφικώτατος ταῖς κανονικαῖς θεσμοθεσίαις ἐπανορθούμενος· καὶ πᾶσι, συνόλως εἰπεῖν, ὅτ' ὢν ἐποίει καὶ ἐδίδασκε, τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον καὶ τὴν ἐντολὴν ὑποτιθέμενος, εἰς λιπαρὸν ἤδη καὶ πίον ἐληλάκει γῆρας, ἐπεθύμει δὲ τὴν ἀνάλυσιν, καὶ τῶν χρονίων κόπων καὶ νόσων καὶ θλίψεων ἐπόθει τὴν ἀπαλλαγήν. Καὶ μέντοι καὶ τυγχάνει ταύτης, καὶ ἐπ' ἀγαθαῖς ἄγαν ἐλπίσι τοῦ μέλλοντος ἀποτίθεται τὴν παροῦσαν ζωήν. Ἐξίσταται θορύβων καὶ ταραχῆς, καὶ φθόνου, μίσους τε καὶ ἀντιλογίας τῶν ἀτόπων ἀνθρώπων καὶ μοχθηρῶν· ἐν εἰρήνῃ δὲ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκοιμήθη καὶ ὕπνωσε· καὶ εἰς χεῖρας Κυρίου τὸ πνεῦμα παραθέμενος, προστίθεται τοῖς ὁσίοις ὁ ὅσιος, τοῖς ἱεράρχαις ὁ μέγας ἱεράρχης, τοῖς ὁμολογηταῖς ὁ ὁμολογητής, καὶ μεγάλοις Πατράσιν ὁ ὑπὲρ δικαιοσύνης Θεοῦ καὶ ἀληθείας οὐδενὸς ἧττον ἐκείνων κεκοπιακώς.

Ἄξιον δὲ μηδὲ τὸν τρόπον τῆς αὐτοῦ παραδραμεῖν μεταστάσεως. Ἔκειτο μὲν τὰ τελευταῖα πνέων ὁ ἅγιος, καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον ὑπὸ τῆς ἄνω χοροστασίας ἐπιζητούμενος· καὶ τὰ τῆς φωνῆς ὄργανα τούτῳ ἤδη παρείθη, καὶ ἡ ζωτικὴ δύναμις ἔσβη, καὶ τὰ μέλη νεκρὰ πάντα, καὶ ὅλη τῆς ἐκδημίας ἦν ἡ ψυχή. Καὶ ἰδοὺ ὁ ὑπηρέτης κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας τύπον· μέσαι δὲ νύκτες ἦσαν· καὶ μεγάλῃ φωνῇ τὸ, Εὐλόγησον, Δέσποτα, βοῶν ἀνακέκραγεν. Καὶ ὁ μακάριος ἠρέμα τῇ χειρὶ τὸ στόμα σφραγίσας, καὶ τὰ τίμια χείλη βραχὺ κεκινηκώς· μόλις διακουομένῃ τοῖς ἔγγιστα παρεστῶσιν ἐπύθετο τῇ φωνῇ· Τίνος ἁγίου σήμερον μνήμη; Οἱ δὲ, Ἰακώβου, φασὶ, τοῦ ἀδελφοθέου, τοῦ φίλου σου, ὦ δέσποτα. Ὁ δὲ μακάριος πρὸς αὐτοὺς, Τοῦ δεσπότου μου, κατανυκτικῶς ἔφη· λοιπὸν σώζεσθε. Εἶτα λέγει· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Καὶ ἅμα τῇ δοξολογίᾳ περιαπῆλθε, καὶ τῇ εὐχαριστίᾳ συγκατέληξε τὴν ζωήν. Εὐθὺς οὖν κηδεύουσι τὴν ζωὴν, ὡς ἄν τις εἴποι αὐτόν· ζωὴ γὰρ, ἐπεὶ μετέστη πρὸς τὴν ζωὴν, καὶ ἔστι, καὶ γέγονε· καὶ τὴν ἱεραρχικὴν οἱ οἰκεῖοι, ὡς ἔθος, ἀμφιεννύντες στολὴν, ἐπ' αὐτῇ καὶ σεβασμίαν αὐτῷ ἐπωμίδα τοῦ ἀδελφοθέου σεβασμίως ἐπιβάλλουσιν, ἣν πρὸ χρόνων τινῶν ἐξ Ἱεροσολύμων ἀποσταλεῖσαν αὐτῷ οὕτως ἐτίμα καὶ πανευλαβῶς ἐσέβετο, ὡς αὐτὸν ἐκεῖνον Ἰάκωβον τὸν μέγαν Ἀπόστολον καὶ πρῶτον ἱεράρχην ἐν αὐτῇ καθορῶν· ταύτην αὐτῷ διὰ τοῦτο καὶ συνταφῆναι κατεδέξατο. Καὶ μέντοι κατὰ τὴν ἐκείνου μνήμην· εἰκάδι γὰρ τρίτῃ Ὀκτωβρίου καὶ αὐτὸς ἀπῆρε πρὸς Κύριον. Ἔνδειγμα τοῦτο σαφὲς τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου οἰκειώσεώς τε αὐτοῦ καὶ μεταστάσεως. Οὕτω μὲν οὖν τότε τὸ τίμιον ἐκεῖνο δέμας καὶ ἱερὸν ἱερῶς καὶ τιμίως ἐνταφιαζόμενον, γλωσσοκόμῳ ξυλίνῳ καταχρύπτεται, καὶ πρὸς τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης Σοφίας πρῶτον κατατεθὲν, τῆς προσηκούσης δόξολογίας τε καὶ προσκυνήσεως καταξιοῦται.

rent : principibus, ne fastu turgerent, humilioresque præ se contemnerent. Sigillatim etiam sacerdotes et antistites ipse maximus antistes divinarum et ecclesiasticarum institutionum cognitione erudiebat. Denique per id omne quod agebat et docebat, cœlestem legem ac præcepta proponebat. Cumque jam ad extremam ultimamque vergeret senectutem, optabat solvi, multorumque laborum ac morborum, atque adeo tot ærumnarum finem exspectabat, quem tandem etiam est consecutus. Nam spe certa futuræ consequendæ præsentem vitam ponit, turbarumque motus atque invidiæ, odiique et insectationis infelicium et impiorum evadit; atque in pace in idipsum dormit et requiescit, spiritumque in manus Domini commendat; atque apponitur ad sanctos sanctus, ad hierarchas magnus hierarcha, ad confessores confessor, ad magnos Patres ille pro Dei justitia et veritate non minus atque illi certamine fatigatus.

Enimvero par est, ut quo pacto de statione vitæ decesserit, exponamus. Jacebat sanctus extremum ægrumque trahens spiritum, dum et ipse, ut magnus ille (11), a cœlesti choro exspectaretur. Jam vocis instrumenta prope tota ceciderant, vitalisque aura defecerat, omnesque artus exanimati erant; ipsa denique anima nonnisi profectionem spectabat. Cum ecce tibi minister pro ritu Ecclesiæ summa nocte ingenti voce illud solemne : Jube, domine, benedicere, intonat et proclamat : et beatus sensim manu ora signans, modiceque veneranda labia movens, voce intermortua, quam ægre, qui proximi stabant, percipiebant, quærit, cujus ea die memoria sancti celebretur. Jacobi, inquiunt, domine, fratris Domini. Cum magno sensu pietatis inquit : Mei. Valete ergo : tum ait : Benedictus Deus noster omni tempore, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. Simulque cum hymno et gratiarum actione animam edidit, mortalemque vitam reliquit. Statim igitur non tam funus, seu mortem dicas, quam vitam curant (nam quia migravit ad vitam, et est, et factus est vita), illumque sacro patriarchæ ornatu ex more domestici vestiunt, et veneraudum Jacobi fratris Domini superhumerale cum veneratione illi induunt, quod ante aliquot annos Hierosolymis sibi missum tanta veneratione prosecutus est, ac si ipsum Jacobum apostolum, et primum in eo humerali pontificem spectaret. Hoc propterea voluit ut secum sepeliretur. Et is ne illo ipso die memoriæ sancti Jacobi sacro, ipse quoque Ignatius ex hac vita die tertia supra vicesimam Octobris ad Dominum emigravit, certo admodum indicio familiaritatis erga fratrem Domini et migrationis ad illum accepto. Atque sic quidem sacrum illud et venerabile pignus sancte et religiose ad funus compositum, ligneo sarcophago clauditur, atque ad principem Sophiæ ædem deportatum, exsequiis et justis pro dignitate honoratur.

(11) Basilius scilicet, de quo Greg. Naz. sequentia verba protulit orat. fun. in eumdem Basil.

Digitized by Google

Tanta vero pietas populum incesserat, uti et feretri, in quo jacebat, fragmenta reliquiarum loco distraxerit, et velum quo tectus erat, in partes mille discerptum, sacri pignoris loco inter pios sit divisum. Cum ergo corpus ægre e manibus populi esset ereptum, ad nobilem magni martyris Menæ ædem pervenit; ibique aliquandiu depositum, sacris quoque hymnis honorifice, ut par erat, est exceptum. In quo loco binæ feminæ a malis occupatæ dæmonibus, horrendumque exagitatæ, solo tumbæ contactu, spectante universo cœtu, liberatæ, certissimam sanitatem sunt consecutæ; quæ et ingentes Deo magna voce gratias persolverunt. Hinc vero cum familiares nobilem hunc reliquiarum thesaurum navi imposuissent, mareque jam ante vehementer intumuisset, et violenta Noti procella fluctus decumanos tolleret, qui navigationem impediturі viderentur, simul ac sacra arca navem attigit, statim mirum quid est Dominica virtute factum: nam magno illo antistite procellam invisibiliter increpante, fluctibus leniter cadentibus, placida mare constitit aura. Ergo curatores funeris serenatum mare Dominum concelebrando trajiciunt, atque in nobile templum cœlestis militiæ principis atque archangeli ædificatorem illius Ignatium et cultorem deportant, atque ad dexteram ædis partem magna cum veneratione marmoreo conditum tumulo reponunt, morborum nempe variorum medicam quasi officinam, ubi et spiritus infesti pelluntur, omnisque generis ægri (ut compendio dicam) tum corporis, tum animi morbis, cum tumulo admoventur, potenter curantur.

Ita vir Dei in terris multis ærumnis conflictatus, et tanquam aurum in fornace probatus, atque ita dignus Deo exhibitus, cœlestem beatitudinem et honorem in excelsis, quo fruuntur sancti, consecutus est. Stulte vero egerunt tenebræ lumen persecutæ, quod nunquam apprehenderunt: imo tanto magis profuerunt persequendo, quanto magis illud a se vexari putaverunt. Nam dum persequerentur lumen hoc, ut captum conculcarent, et inde illi insultarent, lucem quidem a se quam longissime repulerunt, illamque vel nolentes tanto propius summo bono admoverunt, quanto se magis cum malo extremo deterrimis suis consiliis conjunxerunt.

Ergo Ignatius iterum patriarcha decennio præfuit; tricennium vero, pauloque amplius, universe magnus antistes solium tenuit; annorumque octoginta in pace ad magnum illum pontificem Christum est profectus.

Porro quot ac quantis illum Deus signis ac prodigiis celebrarit, et celebrare semper in illo celebratus Dominus non desinat, non hujus instituti operis est, sed historiæ et justi voluminis labor. Ego de multis pauca (nam singula persequi infinitum sit), quæ tamen Dei gratiam et ipsius fidem mediocriter declarent, compendio exponam.

Puer octennis, summum novennis, morbo per-

Ἐπεὶ τοσοῦτον δὲ τὸ εἰς αὐτὸν σέβας ἀνῆπται τοῖς λαοῖς, ὥστε καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ σκίμποδος, ἐν ᾧ κατέκειτο, θράνη ἀντὶ λειψάνων διηρπᾶσθαι, καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ δὲ κείμενον πέπλον μυρίοις καταδιαιρούμενον τμήμασιν, εἰς ἁγιασμοῦ δῶρον καταμεμερίσθαι τοῖς πιστοῖς· μόγις οὖν τότε τὸ σῶμα τοὺς κρατοῦντας διαφυγὸν, καὶ πρὸς τῷ μεγάλῳ ναῷ τοῦ Μεγαλομάρτυρος καταντῆσαν Μηνᾶ, ἐκεῖ δὴ πάλιν κατατίθεταί τε βραχὺ, καὶ τῆς ἐκ τῶν ὕμνων, ὡς θέμις, τυγχάνει δεξιώσεως. Ὅπου καὶ δύο γυναῖκες ὁμοῦ πονηροῖς πνεύμασιν ὀχλούμεναι, καὶ δεινῶς ἀναβρασσόμεναι, ὡς μόνον ἔψαυσαν τῇ τοῦ ἁγίου σορῷ, ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ κατέστησαν ὑγιεῖς, ἀναντιῤῥήτου τυχοῦσαι τῆς ἰάσεως, καὶ μεγάλῃ φωνῇ δοξολογοῦσαι τὸν Θεόν. Ἐντεῦθεν τῶν περὶ αὐτὸν ἐν πλοίῳ καταθεμένων τὸν πολύτιμον θησαυρὸν, τῆς θαλάσσης μὲν τότε κορυφουμένης, ἐν ἀνέμῳ δὲ Νότῳ βιαίῳ τῶν κυμάτων εἰς ὕψος αἰρομένων, καὶ ἀπρόσιτον ὑποδεικνύντων τὸν πλοῦν, ὡς μόνον ἡ θεία σορὸς ἐκείνη ἐπιβέβηκε τῆς νηὸς, ἣν ὁρᾷν παραυτὰ γινομένην Δεσποτικὴν θαυματουργίαν. Ἀορατῶς γὰρ ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως τῆς καταιγίδος ἐπιτιμωμένης, ἵστατο μὲν εἰς αὖραν ἡ θάλασσα, τῶν κυμάτων δὲ κατασιγαζομένων, οἱ τοῦ ἁγίου θεραπευταὶ ἐν γαλήνῃ διαπεραιούμενοι καὶ δοξάζοντες, καὶ πρὸς τῷ ἱερῷ καὶ παγκάλῳ τοῦ ἀρχιστρατήγου ναῷ τὸν πιστότατον οἰκοδόμον ἐκείνου καὶ λάτριν ἀγαγόντες, πρὸς τοῖς δεξιοῖς σεβασμίως ἐν μαρμαρίνῃ κατατιθέασι σορῷ, νόσων τε παντοδαπῶν ἰατήριον, καὶ πνευμάτων πονηρῶν ἐλατήριον, καὶ συντόμως εἰπεῖν, παντοίων παθῶν ψυχῆς τε καὶ σώματος τοῖς ἐγγίζουσιν ἀλεξητήριον.

Οὕτως ὁ ἱερὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος διὰ πολλῶν θλίψεων ἐν γῇ πειρασθεὶς, καὶ ὡς χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ δοκιμασθεὶς, καὶ ἄξιος οὕτως ἀποδειχθεὶς τοῦ Θεοῦ, τῆς οὐρανίου μακαριότητος καὶ τῆς ἐν ὑψηλοῖς τῶν ἁγίων κατηξιώθη τιμῆς. Ἐματαιώθη δὲ ἡ σκοτία, διώξασα μὲν τὸ φῶς, οὐ καταλαβοῦσα δέ. Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον εὐηργέτησεν, ὅσῳ πλέον ᾠήθη λυπεῖν. Διώκουσα γὰρ, ἵνα πατήσῃ καὶ κατακαυχήσηται, ἑαυτῆς μὲν τὸ φεῦγον ἐμάκρυνε, προσεγγίσαι δὲ παρεσκεύασε καὶ μὴ βουλομένῃ τῷ ἀγαθῷ τοσοῦτον, ὅσον ἑαυτὴν τῷ κακῷ διὰ τῆς πολυμηχάνου στραγγαλιᾶς προσῳκειώσατο.

Δέκα μὲν οὖν ἔτη τὸ δεύτερον, τὰ πάντα δὲ τριάκοντα καὶ μικρόν τι πρὸς, ὁ μέγας ἀρχιερατεύσας Ἰγνάτιος, ὀγδοηκοστὸν δὲ ἤδη γεγονὼς ἔτος, ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν Ἀρχιερέα τὸν μέγαν ἀνελήφθη Χριστόν.

Ὅσοις μὲν οὖν καὶ ἡλίκοις αὐτὸν τεραστίοις ὁ ἐν αὐτῷ δοξαζόμενος ἐδόξασε Κύριος, καὶ ἔτι δὲ δοξάζων οὐ διαλιμπάνει, ἱστορίας ἔργον, καὶ οὐ τοῦ παρόντος ἂν εἴη διηγεῖσθαι καιροῦ. Ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν, καὶ ὅσα τὴν αὐτοῦ μὲν πίστιν, τὴν τοῦ Θεοῦ δὲ ἐν αὐτῷ χάριν μετρίως ὑποδείκνυσιν, ἐπιτόμως ὑπομνήσαντες, τὰ κατὰ μέρος ὡς ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντα παρήσομεν.

Παῖς γὰρ ὡς ὀκτὼ ἢ καὶ ἐννέα καθεστὼς χρόνων,

Digitized by Google

πνεύματι ἀσθενείας πληγείς, καὶ ἀθρόως παρεθείς ὅλος, οὐ μόνον ἄναυδος πάντη καὶ ἀνήκοος, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀκίνητος ὁλοτελῶς γεγονώς, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ βασταζόμενος, τῷ κοινῷ τῶν πιστῶν ἰατρείῳ, τῷ ἱερῷ τοῦ θεοφόρου Πατρὸς προσρίπτεται τάφῳ. Δι' ἡμερῶν δὲ τεσσάρων τῆς τοῦ ἁγίου καταξιωθείς ἐπισκέψεως, ἐξαπίνης ἰδίοις ἐξανέστη ποσί, καὶ δι' ἑαυτοῦ τὴν τοῦ ναοῦ πύλην ἀνοίξας, καὶ ὑγιὴς ὅλος ἐξελθὼν ἔξω, ἐλάλει τοῖς παροῦσι καὶ ἤκουεν, εὐλογῶν τὸν Θεὸν, καὶ τὰ θαυμάσια ἀναγγέλλων τοῦ ἁγίου.

Ἄλλος, πλὴν ἐξ ἐπηρείας, οἶμαι, καὶ τοῦτο τοῦ πονηροῦ, ἐπιληψίας ἑαλωκὼς πάθει, δεινῶς ἐξανέστραπτο μὲν τὸ στόμα, παρῄρητο δὲ καὶ τοῦ κατὰ φύσιν φθέγματος τὴν φωνὴν, ὡς ἐλεεινόν τε αὐτὸν καὶ δυσέντευκτον θέαμα προκεῖσθαι. Οὗτος ἐπεὶ ἀδιστάκτῳ πίστει ἐπεκαλεῖτο τὸν ἅγιον, ὁρᾷ μὲν αὐτὸν ὄναρ ὥσπερ τὴν κλεῖδα κατέχοντα τῇ χειρὶ, καὶ ταύτην τῷ στόματι αὐτοῦ ἐπεμβαλόντα, καὶ ὡς δῆθεν θύραν ἀνοίγοντα, συστρέψαι, καὶ πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν· Εἰ οἶδας, τίς εἰμι ἐγώ; Τὸν δὲ μὴ εἰδέναι φάμενον, ἀκοῦσαι πρὸς αὐτοῦ, ὡς αὐτὸς εἴη Ἰγνάτιος πατριάρχης· Καὶ ἰδοὺ, φησὶν, ἀπὸ τοῦ νῦν καθέστηκας ὑγιής· ἔξυπνον δὲ τοῦτον γενόμενον, ὑγιῆ παντελῶς ἑαυτὸν εὑρεῖν, ὡς μηδέποτε ἴχνος τοιαύτης ἐωρακότα κακώσεως.

Ἄλλος πάλιν νόσῳ κοιλιακῇ περιπεσών, καὶ πρὸς ταῖς ἐσχάταις ἠγγικὼς δι' αὐτὴν ὥραις, τῆς μὲν ἀπὸ τῶν ἰατρῶν βοηθείας λοιπὸν ἀπέγνω, τὸν ἅγιον δὲ πόρρωθεν ἐξ ὁλοκλήρου πίστεως ἀνακαλούμενος, ὁρᾷ μὲν τοῦτον ὄναρ αὐτῷ παρεστῶτα, καὶ εὐθυμεῖν ἐπαγγελλόμενον. Αὐτίκα δὲ τῆς ῥύσεως ἀναξηρανθείσης τῆς γαστρὸς, εἰς τροφῆς ἔφεσιν ὁ κάμνων καὶ τελείαν ὑγείαν ἀποκαθίσταται.

Πάλιν γυνή τις ἀνδρὶ νομίμως συνοικοῦσα, καὶ παίδων μήτηρ γεγονυῖα τριῶν, ξηρὰν πάντη καὶ ἄνικμον προέβαλλε τὴν θηλὴν, ὥστε τὰ ὑπ' αὐτῆς τικτόμενα βρέφη παραυτὰ ξέναις ἐκδίδοσθαι τιθηνεῖσθαι τροφοῖς, ἕως ἐπὶ νοῦν ἦλθε τοῖς οἰκείοις αὐτῆς τῷ ἁγίῳ προσδραμεῖν. Καὶ δὴ τῶν ἁγίων αὐτοῦ τριχῶν ἀπομυρισθεισῶν, καὶ τῇ ἀρτιτόκῳ πιεῖν δεδωρημένων, ἐπὶ τοσοῦτον εὐθὺς γαλοῦχος ἀπεφάνθη, ὡς καὶ πολὺ πλέον τῆς χρείας τὸ γάλα τῶν μαζῶν καταῤῥεῖν. Καὶ τοῦτο οὐκ εἰς μίαν μόνην φασὶ γυναῖκα γεγονέναι, ἀλλὰ καὶ εἰς ἑτέραν πάλιν τῷ αὐτῷ κάμνουσαν ἀῤῥωστήματι τῆς φύσεως, διὰ τῆς ὁμοίας τῶν ἁγίων τριχῶν ἀπομυρίσεως τῆς ὁμοίας ἰάσεως τυχεῖν.

Ἄλλη δὲ πάλιν γυνὴ τῶν εὐγενῶν καὶ περιφανῶν, καὶ αὐτὴ νομίμως ἀνδρὶ ἐπιδόξῳ συνοικοῦσα, ἐν ἔτεσι πλείοσι στεῖρα καὶ ἄπαις ἐγνωρίζετο. Τοῦ ἀνδρὸς δὲ πίστει τῷ τάφῳ προσπεπτωκότος τοῦ ἁγίου, καὶ ἔλαιον ἅγιον ἐκεῖθεν εἰληφότος τῇ γυναικὶ, κἀκείνης ἐκ πίστεως ἀλειψαμένης, καὶ τὴν τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως εὐχὴν ἐπικαλεσαμένης, παραυτίκα τῶν τῆς στειρώσεως ἀπελύθη δεσμῶν, καὶ λοιπὸν τέκνων πλειόνων ἀναδείκνυται μήτηρ.

Ἀλλ' οὐ μόνον τοῖς τῷ ἱερῷ τάφῳ πελάζουσιν αἱ θαυματουργίαι τοῦ ἱεράρχου πηγάζουσιν· ἀλλ' ἤδη

culsus, ac totus repente fractus, non solum usum linguæ et aurium amiserat, sed membris omnibus captus, a suisque gestatus, ad communem credentium, sacramque curationum officinam, ad sancti (inquam) Patris tumulum projicitur: quartoque die sancti auxilio dignatus, confestim suis insistens vestigiis consurrexit; portaque sua manu aperta, sanus integerque egressus, obviis quibusque loquebatur, et audiebat, immensas Deo gratias agens, et sancti enarrans miracula.

Alius invidia, reor, cacodæmonis epilepsia vehementer correptus, os fœde distorserat, et naturali vocis sonitu orbatus erat, ut miserabile juxta ac triste spectaculum oculis proponeretur. Hic firmissima fide, ope sancti implorata, per nocturnam speciem videt Ignatium manu clavem gestantem, et ori suo admoventem, ac vertentem, quasi inde januam aperiret, ad se dicere: Nostin' qui sim? negantem, postea audivisse ab illo, Ignatium esse patriarcham. Et ecce jam nunc, inquit, es curatus. Postea experrectum, adeo salvum et incolumem repertum, uti ne vestigium quidem in se morbi deprehenderet.

Alius item dyssenteria laborans jam in extremis erat, et a medicis conclamatus: qui tamen, ut sancti opem e longinquo plena fide implorabat, spectat hunc per somnum sibi assistentem, bonumque animum habere jubentem, et illico siccata alvus constitit, cibique orexis reversa, hominem perfectæ restituit incolumitati.

Femina quoque nupta viro, triumque liberorum parens, aridis semper et siccis erat papillis, ita ut statim partus suos cogeretur alienis nutricibus alendos committere; donec propinquis venit in mentem, ut ad sanctum properarent: ubi absterso e sancti viri coma liquore, et recens enixæ ad sorbendum propinato, subito tanta lactis copia redundare visa est, ut plus quam fuerit necesse, papillæ lactis suppeditarent. Atque id non ei soli, sed alteri quoque eodem naturæ laboranti morbo narratur accidisse, quæ pariter ex eodem capillamenti illius desumpto liquore sanitatem recuperarit.

Alia nobilis item et illustris matrona, quæ nobili viro in matrimonium collocata, pluribus annis infecunda sterilisque erat, mariti fide ad cineres viri sancti procumbentis, oleoque sancto inde uxori allato, atque ex fide allito, illa magno pontifice suppliciter invocato, fecunda subito reddita, prolem edidit numerosam.

Enimvero non ii duntaxat, qui sacram complexi tumbam, hæc miracula sunt experti: peregrinis

Digitized by Google

etiam, et ultima terrarum incolentibus, Deo plenus Pater adest imploratus. Cujus rei amplissimus testis prætor est Siciliæ, qui id sanctissime juratus affirmavit. In Agarenos (Siciliam invadentes) pugnaturus, cum ingenti cura pavoreque angeretur, magnum Ignatium in auxilium ardentibus votis invocat: qui (inquit prætor) manifestus in aere velut albo insidens equo me monuit, ut in dexteram partem flecterem agmen, illicoque gloriam Dei me visurum. Quod cum præfectus Musilices nomine fecisset, ingenti prælio devictos hostes cepit.

καὶ τοῖς ἐπ' ἀλλοδαπῆς γῆς, καὶ τὰ ἄκρα τῆς οἰκουμένης οἰκοῦσιν, ἐπικαλουμένοις ὁ θεόληπτος Πατὴρ ἐπιφαίνεται. Καὶ τούτου μάρτυς ἡμῖν ἀψευδὴς ὁ τῆς Σικελίας στρατηγὸς, φρικτοῖς ὅρκοις πληροφορῶν, ὡς μέλλων εἰς πόλεμον συμβαλεῖν ἐν Σικελίᾳ τοῖς Ἀγαρηνοῖς, καὶ ἀγῶνι πολλῷ συνεχόμενος, καὶ τὸν μέγαν Ἰγνάτιον εἰς συμμαχίαν θερμῶς ἐπικαλούμενος, Εἶδον, φησὶν, αὐτὸν ὀφθαλμοφανῶς ἐπὶ τοῦ ἀέρος ὥσπερ ἐφ' ἵππου λευκοῦ καθήμενον καὶ παρεγγυώμενον, πρὸς τοῖς δεξιοῖς μέρεσιν ἰδηγεῖν τὸν στρατὸν, καὶ τὴν δόξαν εὐθὺς καθορᾷν τοῦ Θεοῦ. Ὁ καὶ πεποιηκότα τὸν στρατοπεδάρχην (Μουσιλίκης δὲ ὄνομα τῷ ἀνδρὶ), κατακράτος τοὺς ὑπεναντίους ἐλεῖν.

Quo pacto vero feminæ alterius admirandum casum, et stupendum amplius viri sancti in illa auxilium reticebimus? Quæ cum marem ferret utero, et jam doloribus partus proximis urgeretur, puer in pedes editus, et hærens progredi non potest amplius: parturienti interim acutissimi intolerandique cruciatus augentur. Cumque jam in eo res esset, ut femina simul cum puero interiret, medici vulnerarii adsunt, ut fetum membratim divisum per partes extrahant. Sed meliore providentia numinis, magnum nostrum miraculorum patratorem in memoriam revocant. Et forte quidam ex præsentibus minimam ex reliquiis veli illius partem in funeris cura ante populis fidelibus distributi profert, Ignatiique ope implorata, ad ilia admovet, feminaque tacta solum, infans repente in caput versus, indeque salvus et incolumis editus, Ignatius a parentibus, ut ab ipso nomine sibi imposito rediret in memoriam miraculi a patriarcha perpetrati, est appellatus. Et hoc cur apostolicis illis prodigiis inferius ducatur? Quid Petri et Pauli virtuti cedit? Vis enim Spiritus sancti in illis efficiebat, ut sudaria et semicinctia illorum ingentia signa ederent. Hæc eadem modo per apostolicum hunc virum, novum vere deiferum, effecit, ut velamenta feretri, quæ sacras illas reliquias tantum contigerant, compedesque ferreæ, quibus impii homines sacros illius pedes presserant, non minora ad Dei laudem fideliumque salutem fecisse credantur.

Πῶς δὲ τὸ τῆς γυναικὸς ἐκείνης θαυμάσιον πάθος, καὶ τὴν θαυμασιωτέραν ἐπ' αὐτῇ τοῦ ἁγίου παραδοξοποιΐαν σιωπήσαιμεν; Ἥτις ἄῤῥεν ἐγκυμονοῦσα, καὶ ὠδίνουσα ἤδη πρὸς τὸ τεκεῖν, ἐπειδὴ ἐπὶ πόδας τὸ βρέφος κατηνέχθη, οὔτ' αὐτὸ προελθεῖν ἔτι δυνατὸν ἦν, καὶ τῇ τικτούσῃ ὀξυτάτας καὶ ἀνυποίστους τὰς ἀλγηδόνας προσετίθη. Καὶ ἐπεὶ εἰς ἀμηχανίαν περιέστη τὸ πρᾶγμα, ἵνα μὴ καὶ ἡ γυνὴ συναπόληται, παρῆσαν μὲν ἰατροὶ χειρουργεῖν τὸ ἔμβρυον, καὶ ἐξέλκειν τεμνόμενον μεληδόν. Προνοίᾳ δὲ θειοτέρᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς ὑπεμνήσθησαν μεγάλου θαυματουργοῦ. Καί τις ἐκ τῶν παρόντων λείψανον ἔχων τοῦ πέπλου βραχύτατον, τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοῦ κηδείας ἐκ πίστεως καταμεμερισμένου τοῖς λαοῖς, καὶ τοῦτο προαγαγὼν, καὶ τὸν ἅγιον ἐπικαλεσάμενος, ἐπειδὴ μόνον τῇ ὀσφύϊ περιῆψε τῆς γυναικὸς, περιέστραπται μὲν τὸ βρέφος εὐθὺς ἐπὶ κεφαλὴν, ἀκινδύνως δὲ λοιπὸν γεννηθὲν, Ἰγνάτιος πρὸς τῶν γεννητόρων κατωνόμασται, εἰς ὑπόμνησιν ἦκον διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπ' αὐτῷ γενομένης διὰ τοῦ πατριάρχου θαυματοποιΐας. Τοῦτο τί τῶν ἀποστολικῶν τεράτων ἀπολείπεται; Τοῦτο τί τῆς ἐν Πέτρῳ καὶ Παύλῳ δυνάμεως ἐνδεΐ; Ἡ γὰρ ἐν ἐκείνοις ἐνεργοῦσα χάρις τοῦ Πνεύματος, ὡς καὶ διὰ τῶν σουδαρίων καὶ σιμικινθίων ἐκείνων θαυμασιώτατα δρᾶν, αὕτη καὶ νῦν διὰ τοῦ ἀποστολικοῦ τούτου ἀνδρὸς, νέου ὡς ἀληθῶς θεοφόρου, καὶ διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ σκίμποδος ἱματίων τῶν τῷ ἱερῷ λειψάνῳ ἐγγισάντων, καὶ διὰ τῶν σιδηρῶν κλοιῶν, οἷς τοὺς ἱεροὺς πόδας ἄνδρες κατέκλεισαν ἀσεβεῖς, τὰ ὅμοια πιστεύεται δρᾶν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, καὶ σωτηρίαν τῶν πιστῶν.

Mitto dicere, quot renum doloribus confectos toto animo rogatus curarit, quot elephanticos seu leprosos absterserit, quod cæcos illustrarit, fractos et jacentes erexerit, et qua manibus, et qua pedibus aridos restituerit. Prætereo febrientes, aut ab improbis spiritibus tortos, quot sanarit, hodieque sanet, ac per veneranda vincula omnes prope morbos, omnesque ægritudines pellat curetque eorum omnium, qui sincera fide ad sacrum illius tumulum confugiunt. Neque sane, quamvis volens, possim omnia dicendo percensere. Unum tamen illud miraculum adjungentes, pauca ex iis quæ post viri sancti mortem evenisse narrantur, historiæ adjiciemus. Etenim quo pacto Lydi illius sacellarii

Ἐῶ λέγειν, ὅσους νεφριτικῷ τετρυχωμένους νοσήματι, καὶ ἐκτενῶς ἐπικαλεσαμένους ἐθεράπευσεν· ὅσους λεπροὺς καὶ ἐλεφαντιῶντας ἐκαθάρισε, καὶ τυφλοὺς ἐφώτισε, καὶ πεπτωκότας ἀνώρθωσε, καὶ ξηρὰς χεῖρας καὶ πόδας ἔχοντας ἰάσατο. Ἀφίημι καὶ ὅσους ὑπὸ πυρετοῦ καὶ ῥίγους τρυχομένους, καὶ ὅσους ὑπὸ πνευμάτων πονηρῶν ἐταζομένους ἄχρι καὶ τήμερον ἴαται, καὶ διὰ τῆς τιμίας ἀλύσεως πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἀποκαθαίρων τῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ πίστει προσφευγόντων τῇ ἁγίᾳ θεραπεύει σορῷ. Οὐδὲ γὰρ εἰ βουληθείημεν, ταῦτα τῷ λόγῳ δυνατὸν ἐξαριθμεῖσθαι. Ἑνὸς δὲ ἔτι μνημονεύσαντες τῶν θαυμασίων, ὀλίγα τῶν μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου κοίμησιν ἱστορουμένων ἔτι τῷ λόγῳ

Digitized by Google

συνάψομεν. Πῶς γὰρ τοῦ Λυδοῦ σακελλαρίου σιωπῇ τὸ πρᾶγμα παραπέμψομεν; ὃς ὑποβολῇ Φωτίου τοῦ ἀναιδοῦς εἰς τὸ μοναστήριον εἰσελθών, ὥστε πάντας τοὺς τῷ ἁγίῳ τάφῳ προσλιπαροῦντας ἀσθενεῖς μετὰ μαστίγων ἐξῶσαι καὶ ὕβρεων· καὶ τοῦτο δεδρακὼς, προστίθησι κακὸν τῷ κακῷ, καὶ προστάσσει πλησιαίτατα τοῦ ἱεροῦ τάφου κατορύσσειν, καὶ εἰς βάθος ἀνασκάπτειν τὴν γῆν, πρόφασιν μὲν, ὡς ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ πρώην ὑπὸ τοῦ πατριάρχου χρυσίου κατακρυβέντος· πολλοῦ, τὸ δ' ἀληθὲς, ὡς ἂν ἀτιμίαν τῷ τιμίῳ λειψάνῳ προστρίψαιτο. Οὕτως αὐτῷ ὁ φθόνος πάντη κατακεκυριευκὼς τῆς μανιώδους ψυχῆς, οὐδὲ μετὰ τὸν θάνατον ἠρεμεῖν εἶα. Ἅμα δὲ τῷ λόγῳ τοῦ ἀθεμίτου ἐκείνου προστάγματος, καὶ θεήλατος τὸν ἀσεβῆ μετῆλθεν ὀργὴ, ἐνταῦθα μόνον οὐκ ἀνασχομένης ἐπ' αὐτῷ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας, ἀλλ' ὀξυτάτην ἐνδίκως ὑπενεγκούσης τὴν τομήν. Εὐθὺς οὖν μεγάλα βοῶν ὁ σοβαρὸς, οἷα σφαγιαζόμενος, ἄνωθέν τε καὶ κάτωθεν τῷ οἰκείῳ αἵματι κρουνηδὸν περιῤῥαινόμενος, καὶ φοράδην οἴκαδε ἀναγόμενος, ἄφωνος ἐν ἡμέραις τέσσαρσιν ἀπέψυξε τιμωρούμενος.

A facinus silentio prætereamus? qui ab impudente Photio submissus in cœnobium venit, ut ægros omnes ad sepulcrum illius supplicantes, conviciis et flagris exigeret. Quo facto scelus addit sceleri: terram enim proximam sacræ tumbæ alte jubet effodi; in speciem quidem, quasi ingentem auri vim patriarcha illic condiderit; reipsa autem, ut sacris ossibus contumeliam irrogaret, adeo animum hominis furiosum invidia occuparat, uti ne post mortem quidem (Ignatii) ab illo cesserit. Simul ac enim hoc ille verbo impie edixerat, vindicta Numinis impium prosecuta est: hic duntaxat Dei patientia se diutius continere non potuit, sed e vestigio plagam inflixit. Ergo superbus ille horrendum boans, et tanquam victima supra infraque sanguine B diffluens, domumque delatus, elinguis intra quatriduum a Deo punitus exspiravit.

Τοιαῦτα τοῦ ἡμετέρου Πατρὸς τὰ διηγήματα· τοιαῦτα τοῦ καλοῦ ποιμένος τὰ προτερήματα. Οὕτως ὁ μακαριώτατος καὶ ζῶν ἐπὶ γῆς ἐννομώτατός τε ἦν καὶ χριστοφιλέστατος, πάντα λέγων καὶ πράττων εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομήν· καὶ πρὸς Θεὸν μεταστὰς, ὠφελιμώτατος καὶ σωτήριος, ὡς ἀμέσως ἐντυγχάνων ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ.

Hæ sunt rerum a Patre nostro gestarum narrationes, hæc boni pastoris prærogativæ. Ita beatissimus ille dum in terris ageret, se quam sanctissime religiosissimeque gessit, rebus omnibus ad Dei laudem et Ecclesiæ ædificationem relatis: et per mortem ad Deum profectus, nobis apud illum salutaris juxta ac utilissimus est patronus, ut qui Deo præsens citra ullum medium interpellat pro nobis.

Τί δὲ ὁ λεγόμενος Φώτιος; ἆρα τὴν ἐπ' αὐτῷ γενομένην κρίσιν ὡς ἔνδικον καταδεξάμενος, τῶν πολυπλόκων ἀπέσχετο διαβουλίων; ἢ ὑπὸ τὴν κραταιὰν τοῦ Θεοῦ χεῖρα ταπεινωθεὶς, τῇ θείᾳ ἑαυτὸν ῥοπῇ ἐξῆψε λοιπόν; ἢ τέλεον μὲν τῆς αὐτοῦ κακομηχανίας οὐκ ἐξέστη, μετριώτερος δὲ ἑαυτοῦ καὶ ἐπιεικέστερος διὰ τῆς κατακρίσεως κατέστη; Οὐδαμῶς. Πάντα δὲ τὸν δεκαετῆ χρόνον τῆς ὑπερορίας, μυρίας κατὰ τοῦ ἁγίου κακονοίας κινῶν, ἐπειδὴ πανταχόθεν ἀνάλωτον αὐτὸν ἑώρα καὶ ἄληπτον, τοῦ βασιλέως ἐφ' ἑαυτὸν τὴν εὔνοιαν ἐπισπάσασθαι μηχανᾶται· καὶ πᾶσαν μὲν βουλὴν, πᾶσαν δὲ τριβὴν λογισμῶν πρὸς τοῦτο κινῶν, εὗρεν ὁδὸν λοιπὸν, δι' ἧς τῆς ἁπλότητος, ἤτοι κουφότητος κατωρχήσατο τῆς βασιλικῆς· καὶ σκοπεῖτε ὡς πιθανὴν, καὶ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἀξίαν. Τῶν ὀνομάτων γὰρ ἕκαστον περισκεψάμενος, αὐτοῦ τε, φημὶ, Βασιλείου τοῦ βασιλέως, Εὐδοκίας τε τῆς αὐτοῦ γαμετῆς, καὶ τῶν παίδων, Κωνσταντίνου, Λέοντος, Ἀλεξάνδρου, καὶ Στεφάνου· ἐξ ἑκάστου δὲ τὸ πρῶτον γράμμα λαβὼν καὶ συντιθεὶς, ἐντεῦθεν λαμβάνει τῆς ἀπάτης τὴν ἀφορμήν. Ἱστορίαν γὰρ, ἤτοι γενεαλογίαν τὴν μήτ' οὖσαν, μήτ' οὖν ποτε γενομένην ἀναπλάσας, Τηριδάτην μὲν ἐκεῖνον τὸν μέγαν Ἀρμενίων βασιλέα, τὸν ἐπὶ τοῦ ἱερομάρτυρος λέγω Γρηγορίου, προπάτορα τίθεται τῷ λόγῳ, ἐξ ἐκείνου δὲ τὴν γενεαλογίαν ὀνόμασιν, οἷς ἠθέλησεν, ἐπισυνείρων, καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων τῇ πλασματώδει κατάγων ἱστορίᾳ, ἡνίκα δὴ πρὸς τὸν πατέρα κατῆλθε Βασιλείου, τοῦτον ἔγραψεν, ὡς ἄνδρα γεννήσει τοιοῦτον, οἷος αὐτὸς Βασίλειος

Quid autem is qui dicitur Photius? an judicium C de se rite factum est veritus, atque impia consilia abjecit? An sub potenti manu Dei humiliatus, divinæ se deinceps voluntati commisit? An perseveravit quidem in improbis machinationibus suis semper, sed ex damnatione sui seipso æquior et modestior est redditus? Nihil minus. Toto illo decennali exsilio insidias adversus sanctum impia mente molitus est. Cumque illum irretire capereve nullo modo posset, imperatoris animum sibi concilare tentat. Ergo artibus omnibus strophisque in consilium abhibitis, reperit viam, qua imperatoris simplicitatem levitatemque caperet, et vide quam probabilem et ipsius ingenio dignam. Observatis enim nominibus singulorum, ipsius, inquam, imperatoris Basilii, et Eudociæ Augustæ conjugis, liberorumque, Constantini, Leonis, Alexandri, Stephani; ex primis singulorum nominum litteris compositis componendæ fraudis occasionem arripit. Historiam enim, sive genealogiam, quæ nusquam est, aut fuit, contexens, Tiridatem illum inclytum Armeniæ regem, qui sancti Gregorii martyris ævo imperitavit, stirpis caput fingit. Ex illo, nominibus pro arbitratu excogitatis, gentem deducit, et alios ex alio fabulosa narratione condit. Quando demum ad parentem Basilii pervenit, scripsit, nasciturum ex eo talem plane virum, qualis ipse erat Basilius, eique nomen esse Beclas; quem omnium retro regum felicissime et diutissime regnaturum vaticinatur: innumeraque menda-

Digitized by Google

cia, quibus auditorem capi intelligebat, in librum suum concenturiat, et litteris Alexandrinis in vetustissima charta ad ipsam antiquitatis speciem expressis conscribit, atque theca, seu tegumento ex antiquissimo codice detracto vestit, atque in illa nobili palatinaque bibliotheca clam reponit. χειροθεσίαν μιμησάμενος, γράφει· ἀμφιέννυσι δὲ καὶ πτύχαις παλαιοτάταις, ἐκ παλαιοτάτου βιβλίου ἀφαιρούμενος, κἀντεῦθεν τῇ μεγάλῃ τοῦτο τοῦ παλατίου ἀποτίθεται βιβλιοθήκῃ.

Administer et fidus illi in hac scena et fabula Theophanes erat, palatinus ea tempestate clericus, habensque apud imperatorem eruditionis opinionem, ac postea in improbæ operæ præmium episcopus Cæsareæ Cappadociæ creatus. Hic commentitium hunc libellum in bibliotheca, ut dictum est, repostum, opportuno tempore extrahit, imperatorique librum, velut cæteris omnibus admirabiliorem et arcanis refertiorem, exhibet : simulatque neque se, neque mortalium quemquam ejus mysteria, præter unum Photium, assequi posse. Ergo extemplo ad Photium mittitur. Prætexit ille, nulli posse arcanum illud, nisi soli imperatori committi, de quo illud ipsum perscriptum esset. Quid igitur? capitur imperatoris solicitas hac fabula, et cum Photio in gratiam redit. Solent enim faustæ, quamvis vanissimæ prædicationes excelsam et gloriæ appetentiorem indolem eludere et enervare, penitusque in suam potestatem redigere. Hæc inter Basilium et Photium origo familiaritatis. Hinc Ecclesiæ tranquillus status funditus eversus. Hæc primæ turbæ et dissensionis redintegratio. Hinc assiduus in palatio Photius benevolentiam imperatoris furtim colligebat, et demum suis præstigiis et morum illecebris totum sibi virum vindicavit. Exstitit mox et alia necessitudinis occasio, Theodorus ille habitu vesteque in speciem monachus, omnium autem improborum improbissimus, et versutorum versutissimus, Santabarenus, inquam, de quo, opinor, audivistis omnes. Hunc nescio quomodo repertum (nam pares, ut dicitur, cum paribus facile congregantur), ut virum singulari sanctitate, præscientia, rerumque futurarum cognitione pollentissimum : quibus tamen virtutibus non solum caruit omnibus, sed contra, ut aiunt, magicis præstigiis, et aviolandi, conjectandi, incantandi, animasque evocandi artibus insignis habebatur : hunc imperatori sistit, immensisque celebratum laudibus commendat. Cumque jam imperatore intimo familiarissimoque uteretur, Photius per eum patriarchæ Ignatio insidiatur, sedemque amissam occulte recuperare conatur, sibique denuo reditum sacrilege comparat. Quod tamen ubi fore difficile sensit, aperte, ut in sacerdotium restitueretur, a viro sancto omni ope contendit. Sed patriarcha canonum divinorum, legumque ecclesiasticarum observantissimus, tametsi vehementer sollicitatus, illum tamen haud admisit, nec grassanti lupo reditum ad Christi caulam indulsit, ne secum ipse pugnaret, suasque oppugnaret subscriptiones, meritoque deinde de gradu dignitatis deturbaretur. Nam a synodo rite exauctora-

ἦν· τὸ δὲ ὄνομα εἶναι Βεκλᾶς· ὃν εὐτυχέστατα καὶ πολυχρονιώτατα τῶν ἐξ αἰῶνος βεβασιλευκότων βασιλεύσοντα προφητεύει. Μυρίοις δὲ ψεύδεσιν, οἷς ἤδει γάννυσθαι τοῦτον ἀκούοντα, τὸ σύγγραμμα καταρτισάμενος, ἐπὶ παλαιοτάτων μὲν τοῦτο χαρτίων γράμμασιν Ἀλεξανδρινοῖς, τὴν ἀρχαϊκὴν ὅτι μάλιστα

Ὁ κατὰ ταῦτα δὲ πιστῶς ὑπηρετούμενος, καὶ τὴν ἀπάτην αὐτῷ τοῦ δράματος συγκατασκευαζόμενος Θεοφάνης ἐκεῖνος ἦν, κληρικὸς μὲν τότε βασιλικὸς, καὶ δόξαν σοφίας ἱκανῶς ἔχειν παρὰ τῷ βασιλεῖ νομιζόμενος, ὕστερον δὲ Καισαρείας Καππαδοκίας ἐπίσκοπος γεγονὼς, ἄθλον δηλαδὴ τοῦτο τῆς κακοτεχνίας ταύτης λαβών. Λαβὼν γὰρ τὸ πλασματῶδες ἐκεῖνο βιβλίον, καὶ τῇ βιβλιοθήκῃ, καθὼς εἶπον, ἀποθέμενος, εἶτα ὥρας εὐθέτου δραξάμενος, ἐπιδείκνυσι τῷ βασιλεῖ, ὡς πάντων καὶ βιβλίων θαυμασιώτατον καὶ μυστικώτατον ὄν. Σκήπτεται ἀπορεῖν, οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλ' οὐδ' ἄλλος τις, φησὶν, ἀνθρώπων, ἢ Φώτιος, τοῦτο διαγνῶναι δύναιτ' ἄν. Τοίνυν εὐθὺς ἀποστέλλεται πρὸς αὐτόν. Σχηματίζεται ἐκεῖνος, μὴ δύνασθαι πρὸς ἄλλον εἰπεῖν τὸ μυστήριον, ἢ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ οὗ καὶ γέγραπται τοῦ βασιλέως. Τί οὖν ; ἡττᾶται λοιπὸν τῆς ῥᾳδιουργίας ταύτης ὁ Βασίλειος, ἀποτίθεται τὴν δυσμένειαν, καὶ εἰς καταλλαγὰς ἐντεῦθεν χωρεῖ. Οἶδε γὰρ ἡ ἀγαθὴ πρόῤῥησις, κἂν ὅτι μάλιστα ψευδὴς ᾖ, καταχαυνοῦν καὶ ἐκλύειν καὶ ὅλην ἑαυτῆς ποιεῖσθαι τὴν μεγαλόφρονα καὶ φιλοδοξοτάτην ψυχήν. Τοῦτο πρὸς Βασίλειον τῆς τοῦ Φωτίου φιλίας ἀρχή· τοῦτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης κατάλυσις, καὶ τῆς πρώτης ἀκαταστασίας ἀνανέωσις. Ἐντεῦθεν συνεχῶς τοῖς βασιλείοις ὁ πολυμήχανος ἐπεχωρίαζε, κλέπτων μὲν τὴν εὔνοιαν τοῦ κρατοῦντος, ὅλον δὲ πρὸς ἑαυτὸν τὸν ἄνδρα ταῖς γοητείαις τῶν λόγων καὶ αἰμυλίαις τῶν τρόπων κατασκευαζόμενος. Ἐπεγένετο δὲ καὶ ἄλλη τις εὐθὺς οἰκειώσεως ἀφορμή. Θεόδωρον γὰρ ἐκεῖνον ἄχρι τοῦ σχήματος τῶν ἱματίων ἀββᾶν, πάντων δὲ δεινῶν ὄντα δεινότατον, καὶ πανούργων πανουργότατον, τὸν Σανταβαρηνὸν οἶδ' ὅτι πάντες ἀκούετε· τοῦτον οὐκ οἶδ' ὅπως ὁ Φώτιος εὑρηκὼς (καὶ γὰρ τῷ ὁμοίῳ αὐτοῦ, κατὰ τὴν παροιμίαν, προσκολληθήσεται ἀνὴρ), ὡς ἄνδρα ἅγιον, καὶ διορατικώτατον, καὶ προφητικώτατον, ταῦτα μὲν οὐκ ὄντα, πόθεν; πολλοῦγε καὶ δεῖ· μαντικῆς δὲ, μᾶλλον δὲ μαγικῆς, φασὶ, καὶ ὀνειροκριτικῆς, ἤτοι δαιμονιώδους σοφίας καὶ ψυχικῆς μετεσχηκότα τῷ αὐτοκράτορι προσάγει, καὶ μυρίοις ἐπαίνοις προσοικειοῖ· καὶ ἐγκόλπιον αὐτῷ ποιησάμενος, τῷ πατριάρχῃ μὲν ἐπεβούλευε, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου ῥίψιν δι' αὐτοῦ βαθέως ἐπάγειν ἐπειρᾶτο, ἑαυτῷ δὲ αὖθις ἀνόμως τὴν ἀνάβασιν ἐμνᾶτο. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο συνεῖδε σκληρὸν ὄν, φανερῶς εἰς ἱερωσύνην παρὰ τοῦ ἁγίου δεχθῆναι, πᾶσαν ἐμηχανᾶτο μηχανήν. Ἀλλ' ὁ πατριάρχης κανόσι Θεοῦ καὶ θεσμοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀκολουθῶν, καίτοι γε πολλὰ παρενοχληθεὶς, οὐ κατεῖξατο, οὐδὲ τῷ φονίῳ λύκῳ κατὰ τοῦ ποιμνίου πάροδον παρέσχεν, ἵνα μὴ αὐτὸς ἑαυτῷ περιπέσῃ, καὶ

Digitized by Google

ταῖς ἰδίαις ἐναντιωθεὶς ὁμολογίαις, ἐνδίκως ἀποστερηθῇ τῆς τιμῆς. Τὸν γὰρ ὑπὸ συνόδου κανονικῶς καθηρημένον, οὐ μερικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἰκουμενικῆς, μᾶλλον δὲ ὡς μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐνθέσμως τῆς ἱεραρχίας ἁψάμενον πλέον αὐτὸν ἀποκεκηρυγμένον, ἀμήχανον εἶναι διετείνετο ἄνευ συνόδου μείζονος καὶ κυριωτέρας ἀθωοῦσθαι. Ἀλλ' ἐκεῖνος οὐδενὸς λόγον κανόνος ἢ νόμου ποιούμενος, ἑαυτῷ τὰ τῆς ἱερωσύνης ἐπέτρεψε· καὶ ἤδη πρὸς τοῖς βασιλείοις ἐπὶ τῇ καλουμένῃ Μαγναύρᾳ καταμένων, ἐξάρχου τε προεβάλλετο, καὶ χειροτονίας ἐπετέλει, καὶ ὅσα πρὸς ὕβριν μὲν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, θλῖψιν δὲ τοῦ πατριάρχου, ἀπώλειαν δὲ τῆς ἰδίας ψυχῆς, ἀνοσίως ὁ ἀνοσιώτατος εἰργάζετο. Οὕτω τῆς βασιλικῆς εὐθείας κατεφρόνει, μᾶλλον δὲ τῆς ἀνοχῆς τοῦ Θεοῦ καὶ μακροθυμίας ὁ δοξοχαρὴς ἐκεῖνος καὶ σκανδαλοποιὸς ἄνθρωπος ὑπερφρονῶν, καὶ πᾶν τὸ περὶ τὸν βασιλέα θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον ὑποποιούμενος, καὶ τὴν ἐνδομυχοῦσαν αὐτῷ κακίαν καὶ πονηρίαν πολὺ μᾶλλον ἢ πρώην ἐντονωτέραν ἐπιδεικνύμενος, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς κοσμικῆς δυναστείας πολλῷ πλέον προσλαμβανόμενος ῥοπήν· οὕπω τρίτη μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου παρῆλθε μετάστασιν ἡμέρα, καὶ τὸν πατριαρχικὸν ἐπικαταλαμβάνει θρόνον, καὶ τὴν πάλαι ληστρικὴν αὐτοῦ καὶ τυραννικὴν γνώμην, καὶ τὴν κατὰ τοῦ ἁγίου λύτταν ἀνανεούμενος, πάντας μὲν τοὺς οἰκείους ἐκείνου θεραπευτὰς φυλακαῖς καὶ πληγαῖς καὶ ἐξορίαις καὶ θλίψεσιν ἀνηκέστοις περιέβαλεν· πάντας δὲ τοὺς ἀντιλέγοντας αὐτοῦ τῇ ἀνόδῳ, ὡς οὐ κανονικῶς, ἀλλ' ἀθέσμως καὶ παρανόμως γενομένῃ, μυρίαις ἐπινοίαις κατεστρατήγει· οὓς μὲν δώροις καὶ ἀξιώμασι, καὶ θρόνων μεταθέσεσι πρὸς τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν ἐπαγόμενος· οὓς δὲ συκοφαντῶν, καὶ ἐπ' αἰσχρουργίαις ἀῤῥήτοις διασύρων τὸ πρῶτον, καὶ πικρῶς διαλοιδορούμενος, εἴ τις αὐτῶν αὐτῷ μετὰ ταῦτα κοινωνεῖν ἀνωμολόγησεν, αὖραις φέρειν ἐξαπίνης ἐκεῖνα πάντα παρεχώρει. Καὶ συλλειτουργὸς αὐτῷ σήμερον ὁ ἱερόσυλος χθές· καὶ ἱεροφάντης μέγας καὶ τίμιος ὁ κλέπτης καὶ πόρνος καὶ βέβηλος πρώην ὑπ' αὐτοῦ μεθ' ὅρκων ἀποδεικνύμενος. Οὓς δὲ πρὸς τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν ἐώρα στερρῶς ἀνθισταμένους (ἐνίσταντο δὲ πάντες, ὅσοι ἀληθῶς τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἀντείχοντο, τῷ ὑπὸ ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου κανονικῶς ἀνατεθεματισμένῳ καὶ καθηρημένῳ ἐπικινδυνότατον λογιζόμενοι καὶ ὀλέθριον κοινωνεῖν, καὶ εἰς ἓν σῶμα τούτῳ συγκεκρᾶσθαι, τῷ μυριάκις τὸν τίμιον τοῦ Χριστοῦ καταπεπατηκότι σταυρὸν, καὶ πάντας καταπατεῖν διὰ τῆς τῶν χειρογράφων ἀπαιτήσεως καταβιαζομένῳ), τούτων οὖν ὅσους φυλακαῖς καὶ μάστιξι πείθειν οὐκ εἶχε, τῷ ὠμοτάτῳ πάντων ἀνθρώπων καὶ ἀπηνεστάτῳ παρέπεμπε γαμβρῷ· Λέων δὲ οὗτος ἦν ὁ καλούμενος Κατάκαλος, τῆς βίγλας δρουγγάριος ὑπ' αὐτοῦ προβιβασθείς· ὃς τῆς τιμῆς αὐτὸν ἀμειβόμενος, πάντας τοὺς πρὸς αὐτὸν πεμπομένους, ἵνα μικρῷ λόγῳ τὴν μιαιφονίαν παραστήσω, ἴσα Λικινίῳ τῷ πάλαι τῇ κατὰ τῶν ἁγίων ὠμότητι ἐχρῆτο. Καὶ πολλοὺς μὲν ἀνεῖλεν ἄχρι τέλους τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἔνστασιν ἐνδειξαμένους· πλείους δὲ τῶν ἀνυποίστων βασάνων ἡτ-

tum, non modo provinciali, sed etiam generali, imo qui nec ab initio quidem unquam legitime sedem sacram occupasset, atque insuper publice damnatus esset, nisi majori et amplioris auctoritatis synodo non posse absolvi contendebat. At ille canonibus legibusque contemptis, ultroque sibi sacerdotio denuo arrogato, sedebat in regia Magnaura dicta, constituens exarchos, et sacros ordines conferens. Nam quidquid ad Ecclesiæ contumeliam, virique sancti afflictionem, suumque ipsius exitium spectabat, sacrilege profanissimus audebat: adeo imperatoris simplicitate, imo longa Dei patientia et pœnitentiæ exspectatione abusus homo ambitiosus pessimique exempli, et palatinis omnibus sibi conciliatis, suasque in partes traductis, latente intus scelere multo quam antea magis apertiusque prodito, multoque majore quam antea vi sæcularis potestatis comparata, non toto, quam Ignatius obierat, triduo elapso, tribunal patriarchale, revocata pristina et patricidali tyrannicaque mente, occupavit; et furore adversus sanctum renovato, cunctos illius domesticos ac servos custodiis, verberibus, exsiliis, aliisque intolerandis malis et ærumnis oppressit. Provectioni porro illius contra leges et sanctiones ecclesiasticas factæ quicunque repugnabant, hos mille artibus expugnavit. Alios quippe muneribus et honoribus permulcendo, vel sedium episcopalium permutationibus, ad societatem et communionem attraxit. Alios primum criminationibus inauditisque calumniis traducendo, graviterque lancinando; quos tamen eosdem mox, si se ad ejus partes adjunxissent, causa tota ventis commissa, absolvit. Ita qui modo illi sacrilegus erat, is eidem mox symmysta et comminister fiebat. Qui prius fur, adulter, et profanus ab illo juratissimo probabatur, ille mox eidem magnus et venerandus sacrorum antistes habebatur. Quos autem in sententia firmos suam communionem penitus aversari videbat: aversabantur autem omnes qui vere Christiani erant, quique persuasum habebant, se cum eo qui a sancta et œcumenica synodo rite sancteque damnatus esset et depositus, sine summo salutis periculo et exitio communicare non posse, neque cum illo in unum Christi corpus coalescere, qui millies venerandam Christi crucem pedibus conculcasset, aliosque omnes per chirographa vi extorta conculcare coegisset: hos, inquam, omnes quotquot vinculis flagrisque frangere non poterat, affini suo Leoni cognomento Catacalo, biglæ seu vigiliarum præfecto, quem ipse ad eam dignitatem provexerat, homini sævissimo immanissimoque tradebat: qui ut se de beneficio gratum exhiberet, missos ad se cunctos (ut brevi carnificinam illam comprehendam) Liciniana quadam immanitate excruciabat. Ex quibus multos pro veritate ad necem usque propugnantes sustulit: plures tamen intolerandis victos tormentis, præclari muneris loco, mittenti remittebat. Quis, per Deum immortalem, temporis hujus tempestatem et iniquitatem, imo quis tortuosi

Digitized by Google

draconis illius insidias et machinationes dicendo assequatur ? Multos veterator ille perjura lingua calumniatus, aut per falsas criminationes exauctoratos, mox ut cum eo rursum communicabant, commendatos restituebat, et nonnunquam ad majores dignitates transferebat. Deinde si quis iterum vesana illius insania offensus, se denuo ab illius societate abstinuisset, hunc rursum damnabat ; et damnatum, si cessisset, mox admittebat. Tanta gloriæ dominandique siti æstuabat, ut illius causa per furiosam ambitionem leges divinas, jura omnia, sacraque permisceret. In primis autem hoc agebat, ut ordinationes patriarchæ transmutaret, atque ab eo damnatos sedibus restitueret. Sed cum id imperatori non probaretur, videte quid tentarit. Comsecratos a sancto Ignatio resecrare conatur. Quod cum æque parum succederet, omnesque indignissime ferrent, atque exsecrarentur; ne ita quidem defecit iniquitas. Humeralibus et orariis, et aliis status sacerdotalis coemptis insignibus, secreto preces super ea quasdam (si tamen preces, et non potius diræ exsecrationes appellandæ sunt) pronuntiabat : sicque ea singulis loco muneris largitionisque dabat. Atque ut peccatum fieret supra modum peccans, ubique jurisjurandi sacramenta, ubique chirographa exigebat, sive initiaret, sive honores et dignitates ecclesiasticas conferret, sive episcopatus permutaret. Quibuscumque demum se beneficium præstare censebat, hos sibi obstringebat, et testatissimis chirographis exactis sibi cavebat, ubique suam duntaxat gloriam affectando, novisque rebus studendo. Neque Dei nutu vel providentia sibi bene fore unquam credebat, aut sperabat ; sed per multiplex ingenium suum seu artificium, imo maleficium, sese communiebat : adeoque totum Ecclesiæ statum permiscebat, omniumque mortalium animos pessimis exemplis offendebat ; atque ut Christi nomen blasphemaretur, impiis artibus suis efficiebat.

Ergo ubi iterum patriarchatum invasit, Theodorum illum (quem ipse exsul Patrarum metropolitam creavit, quem quidam facete Aphantopolis, hoc est, nusquam exstantis civitatis metropolitam nuncupabant), hunc, inquam, Theodorum ad Joannem papam apocrisiarium destinavit ; per quem scripsit, se per vim a tota Ecclesia totaque republica coactum, tribunal sacrum denuo perinvitum conscendisse. Atque ut mendacium in epistola scriptum stabiliret, per Petrum a secretis, qui postea ob figmenta Sardium pontifex præmii loco dictus est, omnium metropolitarum signa furatur ; adeoque ipsos sibi metropolitas suffuratur ignaros se libello subscripsisse, cum arcanam fundi emptionem prætendisset. Tantus ille et tam insignis fraudum omnium et nequitiarum artifex erat. Sed qua ratione taciti causam Euphemiani illius Euchaitarum episcopi dissimulabimus, cujus episcopatum propter vicinitatem Santabarenus appetebat ? Hunc ergo episcopatu cedere cogit, et illi Santabarenum suffi-

A τωμένους, ὡς δῶρα τίμια πρὸς τὸν πέμποντα τούτους ἀνταπέστελλε. Τίς ἱκανῶς τοῦ τότε καιροῦ τὴν κακίαν, μᾶλλον δὲ τίς τοῦ σκολιοῦ δράκοντος ἐκείνου τὰς ἐνέδρας ἐξείποι καὶ μηχανάς ; Πολλοὺς πολλάκις ὁ δόλιος δολίᾳ γλώσσῃ συκοφαντῶν, ἢ ἐπ' ἐγκλήμασι δῆθεν καθαιρῶν, εἰ συνέθεντο μετὰ ταῦτα κοινωνεῖν, τούτους αὖθις ἀποκαθίστη συνιστῶν, καὶ ἐπὶ μείζους ἐνίοτε θρόνους μεθιστῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ πάλιν εἴ τις αὐτοῦ προσωχθηκὼς ταῖς ἀπονοίαις ἀπέσχετο τῆς κοινωνίας, αὖθις καθῄρει τοῦτον, καὶ ὑποκύπτοντα προσίετο πάλιν. Οὕτως ἔτρεχεν ἐν δίψει πάντα κανόνα θεῖον καὶ πᾶσαν θεσμοθεσίαν ἱερὰν διὰ τῆς αὐτοῦ φιλαρχίας συγχέαι καὶ δοξομανίας. Πρὸ τούτων δὲ πάντων πειρᾶται τὴν τοῦ πατριάρχου προχείρισιν μεθιστᾷν, καὶ τοὺς κατ'αὐτὸν

B καθῃρημένους ταῖς ἐκκλησίαις ἀντικαθιστᾷν · ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤρεσκεν οὕτω τῷ βασιλεῖ, ὁρᾶτε οἷον ἐτόλμα· Τοὺς ὑπὸ τοῦ ἁγίου τετελεσμένους ἐπειρᾶτο ἀναχειροτονεῖν · ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο τῶν ἀτοπωτάτων ἔδοξε καὶ ἀπευκτῶν, οὐδ' οὕτως ἠπόρησεν ἡ πονηρία · ὠμοφόρια δὲ καὶ ὡράρια ὠνούμενος, καὶ ὅσα τῆς ἱερατικῆς σύμβολα χρηματίζει τελειώσεως, καὶ τούτοις ἐν μυστηρίῳ οἰκείας ἐπιλέγων εὐχάς · εἴγε ταύτας εὐχάς, ἀλλ' οὐ δυσφημίας ἐναγεῖς ὀνομάζειν χρεών · οὕτως ἑκάστῳ λόγῳ φιλοτιμίας ἐδίδου καὶ χαρίσματος. Ἵνα δὲ καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς γένηται ἡ ἁμαρτία, πανταχοῦ ὅρκος, πανταχοῦ τῶν χειρογράφων ἀπαίτησις, ἐν χειροτονίαις, ἐν ἀξιώμασιν, ἐν μεταθέσεσιν · ἐν πᾶσιν οἷς εὐεργετεῖν ἐνομίζετο, κατεδεῖτό τε καὶ ἰδιοχείροις ἰσχυροτάτοις ἠσ-

C φαλίζετο, πανταχόθεν τὴν ἰδίαν δόξαν ζητῶν, καὶ χαίρων ταῖς καινοτομίαις · καὶ οὐ διὰ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ διὰ τῆς ἐκείνου συστῆναί ποτε προνοίας ἢ πιστεύων, ἢ προσδοκῶν, διὰ τῆς οἰκείας δὲ πολυτεχνίας ἢ κακοτεχνίας ἑαυτὸν ἐπιχειρῶν συνιστᾷν, καὶ πᾶσαν οὕτω συγχέων Ἐκκλησίαν, καὶ πᾶσαν οὕτω σκανδαλίζων ψυχὴν, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ βλασφημεῖσθαι διὰ τῆς αὐτοῦ κακομηχανίας παρασκευαζόμενος.

Μετὰ γοῦν τὸ τὸν θρόνον τὸ δεύτερον κατασχεῖν Θεόδωρον ἐκεῖνον, ὃν ἐν ἐξορίᾳ καθήμενος αὐτὸς μὲν εἰς τὰς Πάτρας ἐχειροτόνησε μητροπολίτην · Ἀφαντοπόλεως δὲ τοῦτον ἀστείως οἱ παρ' ἐκείνῳ κατωνόμαζον · τοῦτον πρὸς Ἰωάννην τὸν πάπαν ἀποκρισιάριον προεχειρίσατο γράψας, ὅτι βίᾳ πολλῇ τῆς

D Ἐκκλησίας ὅλης καὶ τῆς πολιτείας ἀναγκασθεὶς, ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνῆλθε καὶ μὴ βουλόμενος · ἵνα δὲ βεβαιώσηται τὸ ψεῦδος τῶν ἐπιστολῶν, διὰ τοῦ μυστογράφου Πέτρου, ὃς καὶ τὰς Σάρδεις ὕστερον ἔπαθλον τῶν πλασμάτων ἠνέγκατο, δι' αὐτοῦ κλέπτει μὲν τὰς σφραγῖδας τῶν βουλωτηρίων τῶν ὅλων μητροπολιτῶν · συναρπάζει δὲ καὶ αὐτοὺς μὴ εἰδότας ὑπογράψαι τῷ λιβέλλῳ, πρόφασιν ὡς ἐπὶ μυστικῇ ἀγορασίᾳ · τοσοῦτος τὴν πανουργίαν ἐκεῖνος, καὶ τηλικοῦτος ὑπῆρχε τὴν δεινότητα. Πῶς δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν Εὐφημιανὸν ἐκεῖνον παρέλθωμεν σιωπῇ ; Ὃς Εὐχαϊτῶν μὲν ἐπίσκοπος ἦν, ἐπειδὴ δὲ ὁ Σανταβαρηνὸς τῆς ἐπισκοπῆς ἐκείνης ὡς γείτων ὠρέγετο, τὸν μὲν βίᾳ σχολάζειν ἀναγκάζει, τὸν δὲ ἀντ' αὐτοῦ χει-

Digitized by Google

ρετονεῖ. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐπισκοπὰς ἐκ τῶν γειτνιαζουσῶν μητροπόλεων, ὅσας ἐκεῖνος ἤθελεν, ἀφαιρεῖται, καὶ δίδωσιν αὐτῷ. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ παρ' ἑαυτῷ καθίζων πρωτόθρονον τοῦτον κατωνόμαζε· καὶ Νικηφόρον μὲν Νικαίας μητροπολίτην ὄντα βιάζεται παραιτησάμενον ὀρφανοτρόφον εἶναι, Ἀμφιλόχιον δὲ τὸν Κυζίκου πρὸς τὴν Νίκαιαν μεθίστησι. Καὶ ταχὺ θανόντος αὐτοῦ, τὸν Συρακούσιον ἀντικαθίστησι Γρηγόριον· ὃν καὶ αὐτὸν μετ' οὐ πολὺ θανόντα οἷοις ἐσέμνυνεν ἐπιταφίοις, ὡς τῶν μεγάλων Πατέρων ἐφάμιλλον βεβιωκότα βίον, δι' οὐδὲν ἄλλο τοσοῦτον, ὅσον ὅτι κατὰ τοῦ ἁγίου καθώσπερ ξυρὸν ἄχρι τέλους τὴν γλῶσσαν ὁ δύστηνος παρέθηξε.

Διὰ ταῦτα καὶ ἔτι πλείω τούτων ἀτοπώτερα ἦλθεν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· καὶ εὐθὺς μὲν τότε τῷ βασιλεῖ τέθνηκε Κωνσταντῖνος ὁ τριπόθητος καὶ πρωτότοκος υἱὸς, ὃν καὶ ἅγιον ὁ τολμητίας οὗτος εἰς τὴν τοῦ πατρὸς χάριν ἐξ ἑαυτοῦ χειροτονῶν, μοναστηρίοις τε καὶ ναοῖς ἀνθρωπαρεσκίᾳ τιμῶν οὐκ ἠλαβεῖτο.

Αὐτίκα δὲ καὶ ἡ μεγάλη πόλις Συρακοῦσαι τὴν φρικτὴν ὤλετο πανωλεθρίαν· καὶ πᾶσα νῆσος, καὶ πᾶσα πόλις καὶ χώρα προνομεύεται καὶ καταφθείρεται μέχρι καὶ τήμερον τοῖς ἐχθροῖς, οὐδεμιᾶς ἐκ τῶν ἐρᾶσθαι δοκούντων ἱλεουμένης τὸν Θεὸν προσευχῆς· ἀλλὰ κατὰ τὸ γεγραμμένον, *Ἐγενόμεθα ὥσπερ πρόβατα, οἷς οὐκ ἔστι ποιμήν*. Χρονίσασα γὰρ ἡ κακία, καὶ πολλοῖς ὑποδείγμασι παγωθεῖσα, νόμος νενόμισται τοῖς ἀνομοῦσι, καὶ τὸ ἄθεσμον ἔθος εἰς φύσιν τρόπον τινὰ τοῖς καταφρονηταῖς κατέστην, ὅλην ἐπισπᾶται τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν.

Ἀλλὰ τὸ μὲν καθέκαστον ἐπεξιέναι τὰς καινοτομίας καὶ παρανομίας αὐτοῦ τε Φωτίου τοῦ πρωτοστάτου τῶν ὑποκριτῶν καὶ σταυρομάχων, καὶ πάντων καθεξῆς τῶν αὐτοῦ διαδόχων καὶ τῆς φιλαρχίας κοινωνῶν, ἱστορίας ἔργον, καὶ οὐ τοῦ παρόντος τῷ λόγῳ σκοποῦ.

Ἡμεῖς δὲ τὴν ὑπεράπειρον μακροθυμίαν καὶ ἀνοχὴν ὑμνοῦντες τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, εὐχώμεθα τῆς μερίδος ἐξαιρεθῆναι τῶν τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς διχοστασίας διὰ τῆς κακίστης αὐτῶν ἐπιθυμίας κατεργαζομένων, κοινωνοὶ δὲ γενέσθαι τοῦ τῶν ἁγίων κλήρου, τῶν διὰ πίστεως καὶ ἀγάπης Θεοῦ, ταπεινοφροσύνης τε καὶ πραΰτητος, τῆς ἐπουρανίου βασιλείας καὶ ἱεραρχίας ἁγίας τοῦ ὑπεραγίου καταξιουμένων, πρεσβείαις τῆς ὑπεράγνου καὶ παναμώμου Θεομήτορος, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν καὶ ἱερῶν ἀγγέλων καὶ τῶν πανευφήμων ἀποστόλων καὶ τῶν πανενδόξων ἀθλοφόρων, καὶ ὅλων τῶν ἁγίων ταῖς εὐπροσδέκτοις καὶ ἱεραῖς ἱκετηρίαις. Πρὸς τούτοις πᾶσι δὲ καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰγνατίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ νέου ἀληθῶς ὁμολογητοῦ καὶ θεοφόρου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις ἅμα τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ συνανάρχῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[19] Matth. IX, 36.

A que id tantum, sed episcopatus etiam, quoscunque ille expetebat, vicinis metropolitis ereptos, huic donat: insuperque juxta collocatum primatem nominabat. Præterea Nicephoro Nicææ metropolitæ, per vim abdicato orphanotrophi curam ac tutelam pupillorum committit. Amphilochium vero Cyzici præsulem Nicæam transfert; cui mox exstincto Gregorium Syracusanum subrogat: quem et ipsum mox sublatum hujusmodi Photius epitaphiis ornavit ut magnis illum Patribus vita et virtute æquarit: nec id aliam ob causam, quam quod infelix linguam suam sicut novaculam acuerit in sanctum Ignatium usque in finem.

Has et his multo plures ac deteriores ob causas venit ira Dei super filios diffidentiæ. Subito namque B imperatori filius et charissimus et natu maximus Constantinus est ereptus; quem audax Photius in gratiam imperatoris, per se in sanctorum censum relatum, templis cœnobiisque, ad aucupandam hominum gratiam, colere nihil veritus est.

Deinde etiam magna Syracusanorum civitas horrenda clade periit: insulæque omnes, et cuncta oppida, et omnis provincia hostili manu fœde etiamnum hodie vastatur, diripitur et pessumdatur, nullo ex iis qui rem sacram administrare videntur, Deum precibus placante, sed, ut scriptum est: *Facti sumus sicut oves errantes sine pastore* [19]. Etenim inveterata tempore iniquitas, multisque exemplis corroborata, pro lege impiis et exlegibus habetur, ipsoque usu et consuetudine corruptelarum C in morem et naturam abit, atque adeo iram in se Dei provocat universam.

Enimvero sigillatim percensere omnia quæ novata et impie gesta sunt a Photio architecto et magistro hypocritarum hostiumque crucis, et omnibus successoribus illius et sociis ambitionis, justæ sit opus historiæ, non hujus loci argumentum.

Nos vero infinitam Dei patientiam clementiamque memorantes, Dominum universorum deprecemur, uti nos a sorte eorum qui tot scandalorum offensionumque et dissensionum cupiditatibus suis pessimis auctores exstitere, ereptos, sortis sanctorum, qui per fidem et charitatem Dei, humilitatem et mansuetudinem, regno et sacerdotio sancto Dei, qui D sanctorum caput est omnium, sunt dignati; precibus intemeratæ purissimæque Dei Matris, selectorumque cœlitum angelorum, gloriosissimorum apostolorum victorumque nobilissimorum martyrum, sanctorumque omnium; cumque omnibus nostri sancti Patris Ignatii patriarchæ CP. vere novi confessoris ac deiferi Patris, consortes efficiat in Christo Jesu Domino nostro: cui laus, honor, adoratio cum æterno Patre, pariterque æterno et vivificante ipsius Spiritu, nunc et semper, et in omnes omnium sæculorum æternitates. Amen.

Digitized by Google

NICETÆ PAPHLAGONIS

QUI ET DAVID

EXPOSITIONIS IN EVANGELIUM LUCÆ FRAGMENTA

(Mai, *Script. Vet.* tom. IX, p. 668, 670, 702.)

Cap. VI, vers. 32. *Et si diligitis eos qui vos diligunt*, etc.

Nicetæ, qui et David. Ex tribus constat amicitia, testantibus philosophis; ex voluptate scilicet, ex necessitate, et virtute; quarum duæ priores instabiles sunt, et minime constantes, quippe quæ in filiis hominum fundamentum suum non habeant. Ubi enim primum voluptas valedixit, ac necessitas cessavit, philtrum quoque transvolat: quare etiam temporis et spatii distantia amantibus nocet, amicitiam oblivione ceu densa caligine obvelando. Econtra quæ virtute nititur non pari modo offuscatur, imo per omne tempus ac spatium durat inconcussa, et ubi in obstaculum aliquod incidit, vi et splendore augescit. Hinc jam non amicitia, sed charitas plerumque nuncupatur, quæ, secundum Apostolum, nunquam deficit. Benevolentia enim amicitiæ initium est, sicut visio concupiscentiam parit. Amicitia porro charitatis principium et fons; charitas autem caput est legis et prophetarum. Id quidem multis persuasum est, amicitiam inanibus sæpe verbis contentam esse, charitatem autem re vera probari. Quocirca etiam veræ charitatis discipulus nos monet ut re ipsa ac veraciter, nec verborum illecebris, nos adamemus.

Cap. VIII, vers. 5. *Exiit qui seminat seminare*, etc.

Nicetæ Paphlagonis. Vide ne semen divinum per volatilia cœli, id est per spiritus æthereos, disseminetur, neve cordis tui fomes exstinguatur. Id quoque cura ne spiritus vitalis qui in te est affectuum aut passionum flagrantia, ceu igne solari, exsiccetur, neque committas ut semen divinum, timor, inquam, Domini, corporis tui miseriis et curis sicut carduis et zizaniis delitescat. Sic enim fides tua, sicut campus sterilis, pessum ibit.

Nicetæ, qui et David. Caveamus igitur ne nos quoque hujusmodi periculis succumbamus, imo mentis agrum omni noxa purgemus. Sic enim mentibus nostris culturam sicut pluviam matutinam ac serotinam infundemus; sic calorem qui e sole justitiæ fluit, lacrymis nostris mitigabimus. Hinc, sicut ager fecundus, Dei benedictionis compotes erimus, virtutum nostrarum fructum, si non centu-

Κεφ. Ϛ', στίχ. λβ'. *Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς*, κ. τ. λ.

Νικήτου τοῦ καὶ Δαβίδ. Τὴν φιλίαν ἐκ τριῶν συνεστάναι τῶν τοιούτων, ἡδονῆς, φημὶ, καὶ χρείας, καὶ ἀρετῆς, παῖδες σοφῶν ἀπεφήναντο· ἀλλὰ τὰς μὲν πρώτας δύο αἰτίας, εὐκινήτους εἶναι, οὐ μονίμους, οὐδὲ τὸ βέβαιον ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων ἐχούσας. Ὁμοῦ γὰρ τὸ ἡδῦνον πέπαυται, καὶ ἡ χρεία παρελήλυθε, καὶ τούτοις συγκαταλέλυται τὸ φίλτρον. Ὅθεν καὶ χρόνου καὶ τόπου διάστασις τοῖς οὕτω φιλοῦσι ἐπιβουλεύειν οἶδε, τὴν φιλίαν ὥσπερ ὁμίχλῃ παχείᾳ καὶ ζόφῳ, τῇ λήθῃ συγκαλύπτουσα. Οὐ μὴν καὶ ἡ κατὰ ἀρετὴν συνεστῶσα τὸν ἴσον τρόπον ἀμαυροῦται, ἀδιάπτωτος δὲ καὶ ἀνεπηρέαστος παντὶ χρόνου καὶ τόπου μένει διαστήματι, καὶ οὐδ' ἡτινιοῦν προφάσει διαπίπτει, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἰσχυροτέρα καὶ λαμπροτέρα γίνεται πολεμουμένη· ὡς μηκέτι φιλίαν μόνον αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ ἀγάπην κυριώτερον ὀνομάζεσθαι· ἥτις κατὰ τὸν Ἀπόστολον, οὐδέποτε ἐκπίπτει. Εὔνοια μὲν γὰρ, φιλίας ἀρχή· ὡς ὄψις, ἐπιθυμίας· φιλία δὲ, ἀγάπης ἀρχὴ καὶ πηγή· ἀγάπη δὲ, τὸ κεφάλαιον νόμου καὶ προφητῶν. Διὸ τὴν μὲν, καὶ ἄχρι χειλέων μόνον, καὶ ψιλοῖς συνίστασθαι λόγοις οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ἀγάπην δὲ τῷ ὄντι μὴ εἶναι, εἰ μὴ ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ μαρτυροῖτο· καθὼς ὁ τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης παρεγγυᾷ μαθητὴς, μὴ ἀγαπᾷν λόγῳ καὶ γλώσσῃ παραγγέλλων, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.

Κεφ. Η', στίχ ε'. *Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι*, κ. τ. λ.

Νικήτου Παφλαγόνων. Ὅρα μήπως ἡ τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τοῖς τοῦ ἀέρος, φημὶ, πνεύμασι, τὸ θεῖον σπέρμα διαρπαγῇ, εἴτουν ἐναποσβεσθῇ σου τῆς καρδίας ἡ θρυαλλὶς· ἢ ἡλιακῷ καύσωνι, εἴτουν ἐμπυρίοις πάθεσι καὶ ἐνδόμυχοῦσι πιεσμοῖς, ἡ ζωτικὴ ἐναποξηρανθῇ σοι ἰκμάς· ἢ μήπως ὡς ῥάμνοις τισὶ καὶ ἀκάνθαις ταῖς ποικίλαις μερίμναις καὶ φροντίσι τοῦ σώματος τὸ θεῖόν σοι τοῦτο σπέρμα τοῦ φόβου Κυρίου καὶ τῆς πίστεως ἐναποπνιγὲν, ἄκαρπον καὶ ἀδόκιμον ἀπελέγξῃ τῷ γεωργῷ.

Νικήτου, τοῦ καὶ Δαβίδ. Φυλαττώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς μηδεμιᾷ τούτων κινδυνεῦσαι τῶν ἀποπτώσεων, ἀλλ' ἀνακαθαίρωμεν πάσης ἐπηρείας τοιαύτης, τῆς διανοίας τὴν ἄρουραν· καὶ ὑετὸν πρώϊμον καὶ ὄψιμον τὴν ποικίλην τοῦ πνεύματος διδαχὴν ταῖς μελέταις ἐπισπώμενοι, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης σύμμετρον θέρμην ἀνακαλούμενοι δάκρυσιν, οἷα καλὴ καὶ ἀγαθὴ γῆ, τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας ἐπιτυγχά-

Digitized by Google

νοιμεν· εἰ καὶ μὴ ἐν ἑκατὸν, ἀλλ' ἐν ἑξήκοντα, ἤγουν ἐν τριάκοντα, τὸν καρπὸν ἀποδιδόντες τῶν ἀρετῶν.

Κεφ. ΙΗ', στίχ. κδ'. *Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον*, κ. τ. λ.

Νικήτου τοῦ Παφλαγόνος. Καρδιακῇ γὰρ διαθέσει τῷ ἀργυρίῳ προσπεπερονημένης αὐτῷ τῆς ψυχῆς, καί τινα τρόπον προσκεκολλημένης, καὶ ἓν γενομένης ἐπὶ αὐτῷ, οὐκ ἐβούλετο εὐχερῶς τοῦ φιλουμένου διασπᾶσθαι, εἰ μὴ μετὰ μείζονος πόνου· ὥσπερ καὶ μελῶν σώματος βιαίως ἀφαίρεσις γίνεται διαιρουμένης συμφυΐας.

Cap. XVIII, vers. 24. *Videns autem Jesus illum tristem factum*, etc.

Nicetæ Paphlagonis. Anima quæ simul cum corde aurum sitit eique unite dedita est, non sine magno labore inde divellitur. Sic etiam corporis membra haud amputantur, quin tota eorumdem coadunatio penitus solvatur.

ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΥΡΟΥ ΝΙΚΗΤΑ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΔΑΔΥΒΡΩΝ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΩΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ.

—

DOMINI NICETÆ PHILOSOPHI

EPISCOPI DADYBRORUM

EXEGESIS CARMINUM ARCANORUM MAGNI GREGORII THEOLOGI.

—

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οἱ μὲν παρ' Ἕλλησι φιλοσοφώτατοι εἶναι δόξαντες καὶ λογιώτατοι, ἡνίκα ἂν ταῖς ὑπὲρ τὸ βλεπόμενον καὶ τὴν αἴσθησιν θεωρίαις ἐπιβαίνοντες φυσιολογίας τινὸς ἢ θεολογίας ὡς αὐτῷ... νῦν ἐπελαμβάνοντο, πλείους ὅτι μάλιστα βίβλους ἐπετείνοντο· ὡς ἂν αὐτοὶ τῆς κατ' αὐτοὺς ἐντρυφῶντες πολυνοίας καὶ θεωρίας, καὶ τοῖς ἐγγίζουσι δὲ αὐτοῖς τῆς ἀπὸ τῶν θεωρημάτων μεταδιδοῖεν ὠφελείας· ἀλλ' οὐδὲν τοσοῦτον εἰς οἰκοδομὴν καὶ κατόρθωσιν τῆς τε ἰδίας αὐτῶν διανοίας καὶ τῆς τῶν μαθητευομένων... φιλοσοφεῖν ἐδοκίμασαν, ὅσον εἰς βλάβην... τῆς ὄντως ἀληθογνωσίας δι' ἁμαρτίαν... ἐπειδὴ γὰρ τὴν πάσης σοφίας καὶ... πηγὴν κατ' ἀρχὴν εἰς τοὺς περὶ τῶν ὄντων γινομένων λόγους προκατεβάλλοντο, οὐδ' ἐπιγνῶναι... καὶ οὕτως ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῶν πρὸς πᾶσαν ἀληθογνωσίαν ὁδηγεῖσθαι καὶ κατε... κατηξίωσαν· διὰ τοῦτο οὔτε περὶ ἀρχῶν, οὔτε περὶ τῶν μετὰ τὰς ἀρχὰς, οὔτε περὶ τοῦ τῶν γινομένων τέλους ἀξιόλογον ἢ ἀξιόθεόν τι φιλοσοφήσαντες ἀπελέγχονται· ὅθεν τῆς μιᾶς καὶ μόνης τοῦ ὄντως ὄντος Θεοῦ σοφίας καὶ ἀληθείας διαμαρτόντες, μυρίαις δόξαις καὶ πλάναις καὶ ἐναντιότησι πρός τε ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους διενεχθέντες, ἀπεδοκιμάσθησαν οὔτε τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις συμβαίνοντες (πῶς γὰρ καὶ ἔμελλον οἱ μὴ παρ' αὐτοῦ περὶ αὐτοῦ μυούμενοι, τὸ πᾶν

PROŒMIUM (*a*).

Qui apud Græcos philosophiæ et ratiocinationis peritissimi esse putant, quando in speculationibus de visu et sensatione aggredientes quamdam physiologiam aut theologiam ut illi ... nunc incurrebant plures quam maxime libros protendebant : ita ut ipsi intra se de sapientia et speculatione sua gloriantes, his qui ad ipsos accedunt suarum demonstrationum utilitatem communicent ; sed minime tantum ad efformationem et directionem sui ipsorum et discipulorum conscientiæ ... philosophari sibi proposuerunt, quantum ad perversionem veræ et rectæ cognitionis propter culpam ... Quoniam enim omnis sapientiæ fontem a principio in sermonibus de entibus exsistentibus instituerunt, non cognoscere ... et ita in ipsa et per illa ad omnem veram cognitionem perduci et ... æstimaverunt. Ideo neque circa principia, neque circa res quæ principiis succedunt, neque circa entium finem aliquid rationabile vel probabile philosophari inveniuntur. Unde sola et unica Dei vere exsistentis sapientia et veritate carentes, multis opinionibus et erroribus et contradictionibus cum seipsis et cum aliis agitati, reprobati sunt in sermonibus circa Deum non convenientes : quomodo enim evenire debebat his qui non ab illo de illo

(*a*) Mai, *Spicileg. Rom.* V, 397, ex codice Vaticano qui, utpote ex antiquiore Sfortiano descriptus, lacunis aliquot laborat, propter veteris exemplaris damna. Deest huc prœmium in Commentario Nicetæ quod post Gregorii Nazianzeni carmina edidimus (tom. XXXVIII). Edit.

Digitized by Google

edocti, in omni re suis propriis cogitationibus se permittebant? neque de his quæ ad Deum attinent concordem et firmum sermonem et determinatum per veritatis amorem elucubrati sunt.

Quamobrem certe sapienter et recte supernaturaliter supernaturale Dei Patris Verbum, ut indignos fide et insanos factos illos esse arguit et contemptibiles, homoque per paterni Spiritus in purissimam Mariam obumbrationem, et sine peccato humanam ingressus vitam, sermonibus quæ ad unam et solam in Trinitate divinam hierarchiam attinebant, revelavit; quæ autem in ipso fiebant aut facta erant similibus verbis ac prophetæ patefecit; et quæ de suo fine erant grandibus et dignis sermonibus rectas et intelligentes aures edocuit; operibus autem omnibus et divinis signis suos sermones confirmavit et fidem adeptus est, itaque stultam omnem mundi sapientiam cum manifestasset quantum potest aliquis per crucem et sepulturam et resurrectionem, ad Patrem a quo exivit, et ad propriam gloriam ascendit; suum vero in locum ejusdem naturæ Spiritum famulis suis mittens, per omnes, qui cunctis generationibus surgent, servos suos, sanctas et arcanas de Deo revelationes et sapientiæ veritates et magnificentias diffundit. Videntur quidem diversæ quædam esse et multiformes, fortasse etiam contradici quædam reputarentur a quibusdam, de Deo doctrinæ, quæ per prophetas et apostolos et hos qui secuti sunt plures sanctos doctores institutæ sunt: ne una quidem apud illos qui veram gloriam annuntiant occurrit contradictio. Omnes enim a Deo inspiratæ theologiæ, ex uno et ejus sancto Spiritu principium assumentes, et ad unum veritatis propositum tendentes, concordes secum et cum aliis consonæ esse debent; veteribus quoque Scripturis novæ insequuntur et veteres novis consentiunt, et nullam hominibus sensu præditis contradictionem præbent; nisi quis ab aliis theologis dictum, aliis attribuerit; quod apud prophetas obscure et ænigmatice dictum est propter tempus, clare et sine ambiguitate per evangelistas dicatur; aut, ad hæc quoque, nisi quid concise et rapide apud apostolos dictum, explicatis, amplis et diffusis verbis per Ecclesiæ ædificationem a doctoribus tractatum sit.

Si quis igitur talia discordantiam in sacris Litteris reputaverit, omnino ille longe a veritatis proposito decidit. Non ergo discordantia quædam aut contradictio inest in veritatis theologis circa simplex et unum veritatis verbum, aut ad invicem, quemadmodum in philosophis extraneis esse demonstratur; semper enim qui unius Domini sunt veritatis spiritus suis prædecessoribus in fide et pietate ceu patribus et ducibus suis post Christum devote inhærentes, et illorum gratiam et sapientiam ad se adducentes, et si quid necesse est vel aliud a se adjici, non sibi sed patribus prudenter referentes, merito Patrum laudis hæredes et ipsi exhiben-

A δὲ τοῖς ἰδίοις ἐπιτρέψαντες; λογισμοῖς;), οὔτε δὲ τῶν παρὰ Θεοῦ γινομένων σύμφωνον καὶ ἑστῶτα λόγον καὶ ὡρισμένον φιλαλήθως διεπονήσαντο.

Διὸ δὴ σοφῶς τε καὶ ἀγαθοπρεπῶς ὑπερουσίως ὁ ὑπερούσιος τοῦ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ὡς ἀναξίους πίστεως καὶ μεματαιωμένους αὐτοὺς ἐξελέγχων, καὶ ἐξουδενωκὼς, ἀνδρωθείς τε διὰ τῆς τοῦ πατρικοῦ Πνεύματος ἐπὶ τὴν ὑπέραγνον Μαριὰμ ἐπελεύσεως, καὶ χωρὶς ἁμαρτίας τὸν ἀνθρώπινον ὑπελθὼν βίον, λόγοις μὲν τὰ περὶ τῆς μιᾶς καὶ μόνης τριαδικῆς θεαρχίας διηγγελκώς· τά τε περὶ τῶν δι' αὐτοῦ γεγονότων, ἢ γινομένων ὁμολόγως τῷ λόγῳ καὶ τοῖς προφήταις ἀνηγγελκώς· τά τε περὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ μεγαλοπρεπῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς εὐθέσι καὶ συν-
B ετοῖς ἐνηχήσας ὡσὲν· ἔργοις δὲ πᾶσι καὶ σημείοις ἀξιοθέοις ἐπισφραγίσας τοὺς αὐτοῦ λόγους καὶ πιστωσάμενος, καὶ μωρὰν οὕτω πᾶσαν τὴν κοσμικὴν σοφίαν ἀποφήνας, ὁπόση τις διὰ σταυροῦ καὶ ταφῆς καὶ ἀναστάσεως, πρὸς τὸν Πατέρα, παρ' οὗ ἐξελήλυθεν, καὶ τὴν ἰδίαν ἐπανῆλθε δόξαν· ἑαυτοῦ δὲ ἀντάλλαγμα τὸ συμφυὲς Πνεῦμα τοῖς οἰκείοις παρεχόμενος; διὰ τῶν ἐφ' ἑκάστης γενεᾶς ἐξεγειρομένων αὐτοῦ θεραπευτῶν, τὰς ἱεροκρυφίους θεορρήμοσύνας καὶ ἀληθοσοφίας αὐτοῦ καὶ μεγαλουργίας ἀναφέρει· δοκοῦσι μὲν οὖν ποικίλαι τινὲς εἶναι καὶ πολυσχεδεῖς, ἴσως δέ ποτε καὶ ἐναντιοῦσθαί τινες ὑπονοηθείεν τισιν, αἵ τε διὰ προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ τῶν ἑφεξῆς διδασκάλων ἁγίων πλείων ἀνα-
C ταττόμεναι θεηγορίαι· οὐδεμία δὲ παρὰ τοῖς τὴν ἀληθῆ δόξαν πρεσβεύουσιν ἐναντιότης· πᾶσαι γὰρ αἱ θεόπνευστοι θεολογίαι, ἅτε ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἀρχὴν ἀφορμώμεναι, καὶ πρὸς ἕνα τὸν τῆς ἀληθείας σκοπὸν συντεινόμεναι, σύμφωνοί τε πρὸς ἑαυτὰς καὶ ἀλλήλαις ὁμόλογοι· ταῖς τε Παλαιαῖς Γραφαῖς αἱ Καιναὶ συνεπόμεναι, αἵ τε Παλαιαὶ συνᾴδουσαι ταῖς Καιναῖς, καὶ μηδεμίαν τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν ἐναντίωσιν ὑποφαίνουσαι· πλὴν εἰ μή τις τὸ παρ' ἄλλοις τῶν θεολόγων ῥηθὲν, ἄλλοις δὲ παρεθέν· καὶ τὸ παρὰ τοῖς προφήταις ἀσαφῶς ἢ αἰνιγματωδῶς εἰρημένον διὰ τὸν καιρὸν, σαφῶς; δὲ καὶ ἀνακεκαλυμμένως διὰ τῶν εὐαγγελιστῶν· ἢ πρὸς τούτοις ἔτι, εἰ τὸ συντετμημένως καὶ γοργῶς διὰ τῶν ἀποστόλων, ἀνηπλωμένως δὲ καὶ πολυμερῶς
D διεξοδικῶς πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν διδασκάλων ἐξεργαζόμενον.

Εἴ τις οὖν τὰ τοιαῦτα διαφωνίαν τῶν ἱερῶν Λογίων ὑπολογίζοιτο, παντάπασιν ὁ τοιοῦτος τοῦ τῆς ἀληθείας πόῤῥω πίπτει σκοποῦ· οὐκουν διαφωνία τις ἢ ἐναντίωσις τοῖς ἀληθινοῖς θεολόγοις περὶ τοῦ ἁπλοῦ καὶ ἑνὸς τῆς ἀληθείας λόγου, ἢ πρὸς ἀλλήλους, καθάπερ τοῖς τῶν θύραθεν φιλοσόφοις παρίσταται· ἀεὶ γὰρ οἱ τοῦ ἑνὸς ὄντες Κυρίου τῆς ἀληθείας Πνεύματος, τοῖς αὐτῶν πρεσβυτέροις τῇ πίστει καὶ τῇ εὐσεβείᾳ, ὡς πατράσιν ἑαυτῶν καὶ καθηγηταῖς, μετὰ τὸν Χριστὸν, εὐλαβῶς ἑφεπόμενοι, καὶ τούτων τὴν χάριν καὶ τὴν σοφίαν εἰς ἑαυτοὺς ἐπισπώμενοι, καὶ εἴ τι προσθεῖναι δέον παρ' ἑαυτῶν, καὶ τοῦτο, οὐχ ἑαυτοῖς, ἀλλὰ τοῖς Πατράσιν εὐγνωμόνως ἀναφέροντες, ἀξίως

Digitized by Google

τῶν Πατρικῶν εὐλογιῶν κληρονόμοι καὶ αὐτοὶ καταδείκνυνται. Διὸ καὶ ἡμεῖς οἱ πάντων ἔσχατοι καὶ μικρότεροι, πρὸς τὸν ὑπὲρ πάντας τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διδασκάλους τετιμημένον ἡμῖν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον τὸν νοῦν ἐπερείδοντες, ὡς τῆς ἡμετέρας καθηγεμόνα ψυχῆς, καὶ ὡς περισσοτέρως ἐκ τῶν αὐτοῦ θεολογιῶν οἰκοδομούμενοι, ὀλίγους τινὰς ἐκ τῶν αὐτοῦ δυσφράστων καὶ δυσθεωρήτων λόγων, ἤτοι θεοφράστων ἐπῶν, τὰ ἀπορρητότερα καὶ τοῖς πολλοῖς ἀνεπίοπτα εἰς ἐξήγησιν προὐθήκαμεν ἑαυτοῖς· ὁμοῦ μὲν τὸν θεῖον Πατέρα ταῖς ἱεραῖς τιμῶντες μνημοσύναις, ὁμοῦ δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐκείνου θεόσοφον νοῦν τὸν οἰκεῖον διὰ τῆς ἑρμηνείας τῆς λέξεως ἐξ ἀνάγκης παρενείραντες ἢ παρεκτείναντες νοῦν, εἰ καὶ ἀληθῶς τὸ ἐγχείρημα τολμηρόν· καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τὸ πλάτος τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθογνωσίας κατευθυνόμενοι, οὕτω δ' ἂν καὶ ἄλλοις τῶν πεπαιδευμένων οὐ μικρὰν ἴσως τὴν ὠφέλειαν διὰ τῆς τῶν θεολογικῶν δογμάτων ἐξηγήσεως προξενήσοιμεν. Πρόκειται δὲ πρῶτον ἡμῖν ἔπος εἰς ἐπίσκεψιν *Περὶ ἀρχῶν.*

tur. Ideo et nos qui his omnibus posteriores et longe minores ad virum super omnes veteres et doctores nobis honoratum Gregorium Theologum mentem nostram applicavimus, ut ad animi nostri ducem, et tanquam abundantius ex illius libris theologicis refecti, in paucis quibusdam inter illius sermones stylo et intelligentia difficiles, certe divinos tamen sermones, loca arcana magis et multis impervia per exegesim explanavimus; simul divinum Patrem sacra memoria honorantes, simulque ad illius Dei sapientia plenam mentem, propriam per interpretationem orationis necessario applicantes et intendentes nostram mentem, etsi vere temerarium fuerit susceptum : et per hoc ad amplitudinem cognitionis secundum illum veritatis directi, sic aliis discipulis non parvam forte utilitatem per theologicorum dogmatum exegesim procurabimus. Proponitur autem nobis primus sermo ad disquisitionem *De principiis.*

Οἱ τῆς κοσμικῆς σοφίας τὴν ἀκροτάτην καταλαβεῖν κατοιόμενοι περιωπὴν, πάντα τὰ ὄντα καὶ τὰ γινόμενα εἰς τρεῖς τὰς κυριωτάτας καὶ πρωτίστας αἰτίας καὶ ἀρχὰς ἀναφέροντες ἐκκορυφοῦνται· ταύτας δὲ νοῦν, καὶ ὕλην, καὶ εἶδος καλοῦντες, συνανάρχους καὶ συναιτίους τῶν πάντων ὑποτίθενται, κατ' οὐδεμιᾶς τρόπον ἐννοίας ἢ ἀρχὴν ἢ τέλος δεδέξεσθαι πώποτε δυναμένας ἢ δυνησομένας· τὸν νοῦν μὲν καὶ Θεὸν κατωνομάκασιν, ὡς διὰ πάντων χωροῦντα, καὶ καταθεώμενον τὰ πάντα· ὕλην δέ φασι τῶν καλουμένων στοιχείων τὴν τετρακτύν· πρὸς δὲ καὶ πέμπτον ἔτι σῶμα τὸ οὐράνιον· εἶδος δὲ τὴν ἰδιότροπον ἑκάστου καὶ συμπληρωτικὴν τῆς οὐσίας ἰδιότητα, ἣν οἱ μὲν οὐσιώδη ποιότητα, οἱ δὲ ἰδέαν ὠνομάκασι· τρεῖς οὖν ταύτας τῶν ὄντων καὶ τῶν γινομένων αἰτίας συνανάρχους ἀεὶ ἑστώσας καὶ συναϊδίους, μήτ' ἀρχὴν μήτε τέλος ἐχούσας διῃρημένως καθ' ἑαυτὰς θεωρεῖσθαι διορίζουσιν· ἐξ ὧν ἐκ ποιητικοῦ ὑλικοῦ τε καὶ ἰδικοῦ αἰτίου, ἀνθρώπους τε καὶ ζῶα πάντα, καὶ τὰ ἐπὶ μέρους φυτὰ πάντα, ἄλλοτε ἄλλα διὰ γενέσεως εἰς τὸν κόσμον ἀεὶ παραγόμενα, καὶ διὰ φθορᾶς ἀποιχόμενα, κατὰ συντυχικήν τινα καὶ ἄπειρον καὶ ἀόριστον ἐκ διαδοχῆς ἀνακύκλησιν· οὕτως ἀνάρχως καὶ ἀτελευτήτως ἐς τὸ διηνεκὲς ἀποτελεῖσθαι. Τοιαύτη μὲν ἡ τῶν οἰη[σι]σόφων ματαιότης, ὡς δι' ὀλίγων ὑπομνῆσαι, ἄξια τῷ ὄντι τῆς αὐτῶν ἀθεότητος ἀναρχίας τε καὶ ἀταξίας ὑποτιθεμένη· καὶ τῇ ἀρχηγικωτάτῃ τῶν ὅλων ἀρχῇ καὶ αἰτίᾳ τὸ ἀνίδεον αἶσχος τὴν ὕλην, καὶ τὸ ἀνυπόστατον εἶδος ὁμοσθενῶς ἀεὶ συνυπάρχειν δογματίζουσα· ὧν τῆς παραλόγου ματαιοσοφίας τὸ αἴσχιστον καὶ παράλογον ἱκανῶς τοῖς θεολόγοις ἐξελεγμένον παρέντες ἡμεῖς τῇ τοῦ μεγάλου θώμεθα Γρηγορίου ἀληθοσοφίᾳ, κ. τ. λ.

Qui mundanæ sapientiæ summam accipere præsumunt cognitionem, omnia entia et creata ad tres principales et primarias causas seu principia referentes enumerant; has vocant mentem, materiam, et speciem, quas communia principia et communes causas omnium supponunt, cum nullo qui concipi queat modo, aut principium aut finem accipere unquam possunt aut poterunt. Mentem quidem Deum appellaverunt, ut per omnia diffusum, et omnia commoventem; materiam vero dicunt eorum quæ vocantur elementa, quaternitatem; quintum autem adjicitur corpus cœleste : speciem denique propriam formam cujusque et perfectam substantiæ proprietatem, quam substantialem qualitatem alii, alii ideam nominaverunt. Tres igitur illas entium et creatorum causas coprincipales, semper exsistentes et coæternas, neque principium neque finem habentes distincte per se demonstrari exponunt; e quibus sunt ex activa materia et propria causa, homines et animalia cuncta, et particulares omnes plantæ, et aliunde alia per productionem in mundum semper inducta, et per destructionem consumpta, secundum fortuitam quamdam, infinitam et illimitatam circularem successionem; ita absque principio et fine in continuum perficiuntur. Talis quidem est horum superborum insania, ut paucis memorem, illi qui est digna attribuens atheistæ eorum anarchiæ et confusionis; et supremo omnium principio et causæ per... contumeliam materiam, et sine substantia speciem pari virtute semper consociari dogmatizans; quorum stultæ sapientiæ turpitudinem et stultitiam merito theologis condemnatam linquentes, nos ad veram magni Gregorii sapientiam incumbamus, etc.

Digitized by Google

NICETAS BYZANTINUS.

MONITUM EDITORUM.

Circa ætatem Nicetæ Byzantini parum consentiunt qui scriptorum ecclesiasticorum historiam enarrarunt. D. Cellier eum floruisse putat post medium sæculum XII; sed id inconsulto scripsit. Allatius, quem sequitur Maius, eum ad finem sæculi IX floruisse asserit, et quamvis suam sententiam nullo argumento confirmet, a veritate tamen non aberrat.

Duo tantum supersunt Nicetæ Byzantini opera, quæ ex certis notis intrinsecis ad hanc ætatem referri debent; adeo ut mirum sit, tot viros oculatos qui de ætate Nicetæ disputarunt, eas non perspexisse.

In Refutatione epistolæ principis Armeniæ et Apologia concilii Chalcedonensis, eam fere agitat controversiam quam Photius in scriptis suis ad Armenos tractat. Refellit epistolam principis Armeniæ, cujus verba singillatim recitat; quæ quidem epistola alibi exstare non memini, sed scriptam fuisse ex historiis Armeniæ narrat doctissimus Serpos (*a*). Adeo ut omnino verisimile sit principem Armeniæ quem Nicetas refutat, illum ipsum esse *Asutium* vel Aschodum, ad quem Photius sibi scribendum esse existimavit (*b*).

Id vel inde colligi potest, quod Basilius Macedo pacem conclusit cum Aschod, rege Armeniæ, quem *dilectissimum suum filium* appellabat, ut narrat Joannes Catholicos, celeber Armeniæ historicus (*c*). At Nicetas pariter principem Armeniæ, quem refellit, nomine *filii dilectissimi* appellat, sive nomine imperatoris Constantinopolitani scripserit, sive, quod verosimilius, tanquam episcopus Ascotum filium in Christo nominaverit. Porro Basilius Macedo obiit anno 886, Aschod vero, anno 889. Refutatio ergo Nicetæ ante illam ætatem in publicam lucem prodiit.

Nec recentiora sunt opuscula quæ Nicetas Byzantinus scripsit contra Mahometanos. Quamvis enim nulla nota temporis in capite libri appareat, occurrit tamen infra *confutatio epistolæ secundæ ab Agarenis missæ ad Michaelem imperatorem, Theophili filium*. Atqui agitur hic de Michaele III qui anno 836 natus est, et an. 867 a Basilio Macedone trucidatus est. Epistola illa secunda scripta est ergo ante annum 867, nec diu post a Niceta confutata, siquidem de ea loquitur quasi recenter scripta. Præterea ab initio summis laudibus extollit imperatorem cujus jussu se librum illum exarare declarat; quæ laudes maxime ad ætatem Basilii convenire videntur, vel ad initia regni Leonis Sapientis qui anno 886 patri Basilio successit.

Falso igitur Nicetæ opera recenserentur inter scripta sæculi XI (*d*) vel XII (*e*), etsi et illis ætatibus Græci cum Armenis de dogmatibus fidei disputaverint, sed prorsus collocanda erant inter monumenta exeuntis sæculi IX; quod nemo hactenus demonstravit.

Postquam Allatius in sua *Græcia orthodoxa* (*f*) asseruisset, Nicetam Byzantinum a Niceta Davide non esse distinguendum, quin opinionis suæ momenta exponeret, postea tamen ubi de Nicetarum scriptis ex industria disserit (*g*), duos esse auctores distinctos affirmat. Allatium sive affirmantem sive negantem identitatem utriusque auctoris cæce et candide sequitur card. Mai. Nobis autem longe verosimilior videtur secunda opinio, non tantum ideo quod scribendi ratio utriusque diversa sit, sed etiam quia Nicetas David e Paphlagonia oriundus, Nicetas vero philosophus Constantinopoli natus esse videtur. De iis penes doctos judicium esto.

J-B. M.

(*a*) Vid. *Compendio storico di Memorie chronologiche concernenti la religione e la morale della nazione Armena. Opera del marchese Giovanni di Serpos*. T. II, p. 44. Venezia 1786. Notat, epistolam quam Aschod I Constantinopolim misit, scriptam fuisse ab Isaaco Mrud, doctore ferocis indolis, qui ex odio suo erga Græcos multa incongrue dixit, et sic Nicetæ, ut conjicimus, eum refellendi ansam præbuit.

(*b*) Vid. Opera Photii, t. II, p. 714, *Patrolog. Græc.* t. CII.

(*c*) *Histoire d'Arménie par Jean Catholicos* (l'historien), pag. 126, Paris 1841.

(*d*) *Histoire d'Arménie de Matthieu d'Edesse*, traduite par Dulaurier, part. II, chap. 93, p. 133, Paris 1858, ubi Matthæus Edessenus narrat quomodo Kakig Ascoti filius, tempore Ducæ imperatoris, id est inter an. 1059 et 1067, Constantinopoli pro Armenis disputavit, et Græcis satisfecit.

(*e*) Conferantur disputationes Theoriani.

(*f*) *Græciæ orthod.* t. I in notis, ad calcem voluminis, ubi lectorem remittit ad Disquisitionem suam, postea edendam, *De Nicetis*.

(*g*) Apud Mai *Nova Bibl. Patr.*, t. VI, p. 9.

Digitized by Google

DE SCRIPTIS NICETÆ BYZANTINI.

(Ex Leonis Allatii *Diatriba de Nicetis*, ap. Maium, *Biblioth. nov. Patr.* tom. VI, part. II, p. 8).

—

Habetur : Νικήτα Βυζαντίου φιλοσόφου ἔκθεσις κατασκευαστικὴ μετ' ἀποδείξεως τοῦ Χριστιανικοῦ δόγματος, ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν, καὶ διαλεκτικῆς μεθόδου, καὶ φυσικῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ συλλογιστικῆς πολυτεχνίας προαγομένη· καὶ ἀντίῤῥησις τῆς σταλείσης ἐπιστολῆς ἐκ τῶν Ἀγαρηνῶν πρὸς Μιχαὴλ βασιλέα υἱὸν Θεοφίλου, ἐπὶ διαβολῇ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως · *Nicetæ Byzantini philosophi expositio confirmans cum demonstratione Christianum dogma ex communibus notionibus, et dialectica methodo, et naturalibus argumentis, et artificio syllogistico producta. Et confutatio epistolæ ab Agarenis ad Michaelem imperatorem, Theophili* (non Theophylacti, ut Possevinus et Epitomatores Gesneriani vertunt) *filium missæ, qua Christianam fidem calumniabantur.* P. : Δυσθήρατόν τι χρῆμα ἀλήθεια, καὶ τούς γε λίαν ὀξυωποῦντας.

Alius est ejusdèm tractatus : Ἀντίῤῥησις, καὶ ἀνατροπὴ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς τῆς σταλείσης παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν πρὸς Μιχαὴλ βασιλέα υἱὸν Θεοφίλου, ἐπὶ διαβολῇ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως· *Confutatio et eversio secundæ epistolæ ab Agarenis ad Michaelem imperatorem Theophili filium missæ, qua fidem Christianam calumniabantur.* P. : Ἐβουλόμην, ὦ φίλος, τὸν περὶ πίστεως ἡμῶν, τοῦ Χριστιανικοῦ λέγω δόγματος, λόγον.

Tertius est : Ἀνατροπὴ τῆς παρὰ τοῦ Ἄραβος Μωάμεθ γραφείσης βίβλου ἐν κεφαλαίοις λ' · *Refutatio libri ab Arabe Mohameto conscripti, capitibus triginta.* P. : Μεγάλων καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀξίων ὑπαρχόντων. Hos tractatus contra Agarenos dicunt asservari in bibliotheca Vaticana Possevinus, et Epitomatores (*a*).

Est præterea pro synodo Chalcedonensi adversus epistolam Armeniæ regis, qua ille dictam synodum hæreseos incusare veritus non fuerat : Νικήτα Βυζαντίου φιλοσόφου καὶ διδασκάλου ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς σταλείσης ἐπιστολῆς ἐκ τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἀρμενίας, ἐπὶ διαβολῇ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, καὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου, ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ φιλοχρίστου καὶ εὐσεβεστάτου βασιλέως ἡμῶν. Ἐγράφη δὲ πρὸς τὸν ἄρχοντα ἐκ προτώπου τοῦ πατριάρχου· *Nicetæ Byzantini philosophi et doctoris refutatio epistolæ ab Armeniæ principe missæ, qua invidiose fidem nostram orthodoxam, et sanctam atque œcumenicam quartam synodum criminatur, jussu Christi amantis et piissimi nostri imperatoris. Scripta est ad principem, et patriarcham inducit loquentem.* Epistolam hanc doctissimam tum argumentorum copia et vi, tum sententiarum gravitate, et sanctorum Patrum auctoritatibus refertissimam, et vere auream, non passus inter meæ litterariæ supellectilis latebras diutius immorari, Latinitate donatam, edi curavi in primo tomo scriptorum *Græciæ orthodoxæ* hic Romæ typis sacræ Congregationis de fide propaganda anno 1652, in 4, Græce et Latine.

Ejusdem etiam sunt : Προλεγόμενα, καὶ ἐξήγησις τῶν πέντε φωνῶν · *Prolegomena et expositio quinque vocum.* P. : Μέλλοντες σὺν Θεῷ ἄρχεσθαι. In bibliothecis Italicis.

(*a*) Mirari licet, magnum Allatium, loqui nunc ex aliena potius notitia, quam ex propria. Atqui codex Vaticanus DCLXXXI, qui illa Nicetæ Byzantini adversus Mohametum Agarenosque opera continet, jamdiu exstabat ante Allatium in bibliotheca Vaticana, ut nos diximus in hac *nova Patrum bibl.* T. IV, part. I, p. 321, ubi tamen nostra aliqua secundum hanc Allatii dissertationem reformanda videntur. Neque enim hic Byzantinus Nicetas idem est ac Nicetas David ; quod cum in calce tomi I *Græciæ orthodoxæ* affirmasset Allatius, nosque cum sectati fuerimus, nunc idem aliter sentit, eique nos ipsi obsequenter rursus consentimus. — Idem Allatius ignoravit codicem Latinum CCCXIV, qui pariter in bibliotheca Vaticana jamdiu exstabat ; ideoque neque A Nicetæ Aquileiensis episcopi, neque nobilium ejusdem scriptorum meminit, quæ nos, Deo laboribus nostris favente, illinc deprompsimus, scilicet *de ratione fidei, de Spiritus sancti potentia, et de diversis Christo Domino convenientibus appellationibus.* — Denique Allatius nullam facit mentionem Nicetæ episcopi Naupacti, quem pariter omnino ignorat Lequinius in *Or. ch.* T. II, col. 198 seq., ubi scribit illius urbis episcopos. Atqui ego in bibliotheca Vaticana manibus non semel contrectavi ms. ad quatuor Evangelia et ad apostolorum Actus copiosum Græcum Nicetæ episcopi Naupacti commentarium, quod egregium opus accurate postea describam, ejusque aliquem saltem fructum cum Ecclesia publice communicabo. A. M.

—

Digitized by Google

ΝΙΚΗΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΗ

ΤΗΣ ΣΤΑΛΕΙΣΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΕΚ ΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ
ΕΠΙ ΔΙΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΗΜΩΝ ΠΙΣΤΕΩΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ.

ΕΞ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΤΟΥ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΗΜΩΝ.

Ἐγράφη δὲ πρὸς τὸν ἄρχοντα ἐκ προσώπου τοῦ πατριάρχου.

—

NICETÆ BYZANTINI

REFUTATIO ET EVERSIO

EPISTOLÆ AB ARMENIÆ PRINCIPE MISSÆ

QUÆ INVIDIOSE FIDEM NOSTRAM ORTHODOXAM
ET SANCTAM ET ŒCUMENICAM QUARTAM SYNODUM CRIMINATUR
JUSSU
CHRISTI AMANTIS ET PIISSIMI NOSTRI IMPERATORIS.

Scripta est ad principem, et patriarcham inducit loquentem.

(Ex Leonis Allatii *Græcia orthodoxa* t. I, p. 663.)

—

1. Cum Dei humanitate, et divinis judiciis, nec- A non piissimorum atque orthodoxorum nostrorum imperatorum benignitate supremam pontificatus sedem reginæ urbium gubernare in me receperim, omni studio animique alacritate rationis compotem gregem Christi nostri, inter pastores primarii, uti fas est, regere dirigereque adnitor, et ut vires ministrant, et oratio in oris apertione ab universorum Domino suggeritur, divinis sæpenumero dogmatibus instruere contendo, ne zizaniorum satori dæmoni in sincero ac purissimo frumento, vera scilicet rectaque fide et doctrina, super quam firma atque inconcussa catholica et apostolica Ecclesia fundata est, zizanias, hæreticas nempe opiniones disseminandi, noxamque divino gregi afferendi, locus sit. Quapropter licet nonnulli aulam Domini ingressi, nostrorumque arcano- B rum participes facti, postea ab aliquibus temerariis hominibus seducti, sive ex ignorantia, sive avita morositate oppressi, non ita recte exquisitam veritatis rationem, puramque Christianorum sententiam profitentur, hos nunc quidem consueta oris allocutione corrigere, et in veritatis rectique dogmatis norma constabilire incumbimus, nunc vero eos, quos ob longum locorum intervallum præsentes alloqui non possumus, per epistolas confirmare studemus, et

α'. Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ, καὶ θείοις κρίμασι, καὶ εὐμενείᾳ τῶν πανευσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων ἡμῶν βασιλέων, τὸν ἀρχιερατικὸν βαθμὸν τῆς βασιλίδος πόλεως πηδαλιουχεῖν ἀναδεδεγμένος, πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ τὸ λογικὸν ποίμνιον τοῦ ἀρχιποίμενος ἡμῶν Χριστοῦ ἐννόμως διέπειν καὶ διιθύνειν ἐπείγομαι· καὶ, ὡς ἡ δύναμις ἐγχωρεῖ, καὶ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος παρὰ τοῦ τῶν ὅλων χορηγεῖται, καὶ θείοις δόγμασι καταρτίζειν πυκνῶς τοῦτο ἐσπούδακα, ὡς ἂν χώραν μὴ λάβῃ ὁ τῶν ζιζανίων σπορεὺς διάβολος, καὶ τῷ ἀδόλῳ καὶ καθαρωτάτῳ σίτῳ, τουτέστι τῇ εἰλικρινεῖ καὶ ὀρθῇ πίστει καὶ διδασκαλίᾳ, ἐν ᾗ βεβαία καὶ ἀσάλευτος ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἕστηκε, ζιζάνια, ἤγουν αἱρετικάς τινας ἐννοίας ἐπισπείρῃ, καί τινας τοῦ θείου ποιμνίου καταλυμήνηται. Διά τοι τοῦτο, εἰ καί τινες τῆς αὐλῆς Κυρίου ἐντὸς γενόμενοι, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου μετασχεῖν καταξιωθέντες, εἶτα ὑπό τινων εἰκαίων ἀνδρῶν κατασυρέντες, ἢ καὶ ἐξ ἀμαθείας, ἢ καὶ ἐκ προγονικῆς δυστροπίας κεκρατημένοι, καὶ μὴ λίαν ὀρθῶς τὸν ἀκριβῆ λόγον τῆς ἀληθείας καὶ καθαρᾶς δόξης τῶν Χριστιανῶν πρεσβεύοντες τυγχάνοιεν, τούτους πῇ μὲν τῇ ἔκ κατὰ στόμα ὁμιλίᾳ ἐπανορθοῦν, καὶ ἐπιβεβαιοῦν εἰς τὸν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος λόγον προθυμούμεθα· πῇ δ' οἷς κατὰ πρόσωπον ὁμι-

Digitized by Google

λεῖν, ὡς πόρρω που διεστῶτες, ἐξαδυνατουμεν, τούτους διὰ γραμμάτων ἐπιστηρίζειν σπουδάζομεν· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, πάντα τὸν περιούσιον λαὸν, καὶ τὸ βασίλειον ἱεράτευμα χρηματίσαν Κυρίου, καὶ δεομένους ὠφελείας τῆς κρείττονος, ὡς οἷόν τε, ὁδηγεῖν ἡμᾶς ἐπάναγκες. Τουτὶ γὰρ χρέος ἀφωσιωμένον ἀρχιερεῦσιν ἀεὶ καθέστηκε. Ταύτῃ τοι διαθέσει ψυχῆς καὶ πρὸς τὴν εὔκλειαν τοῦ πεποθημένου ἡμῶν τέκνου, καὶ χρονίας ἡμῖν ἀγάπης πρὸς αὐτὸν καθισταμένης, καὶ πλείστων, ὡς εἰκὸς, πρὸς τὸ γράφειν ἡμῖν συνωθούντων, ἔδοξε μᾶλλον διὰ τὸ, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐκ πολλοῦ χρόνου ἐν τοῖς τῆς Ἀρμενίας κλίμασι δόγματος οὐκ ὀρθοῦ ἐπεισρυέντος καὶ ἐπισκήψαντος, Σεβήρου τινὸς, φημὶ, αἱρεσιάρχου καὶ τοὺς ἐκεῖσε πάντας καταλυμηναμένου πρὸς τὸ γράφειν παρορμηθῆναι. Ὅθεν δὴ τῆς ἡμετέρας ἐπιστολῆς πολλαῖς ἀποδείξεσι χρησάμενοι, ἐν αἷς θᾶττον πρὸς τὸ δέον καὶ ὑμᾶς πεισθήσεσθαι ἐδόκουν, καὶ ἀναμυηθέντας τὸ ἀληθὲς τῆς ἀμώμου καὶ καθαρᾶς πίστεως τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου μεθ' ἡμῶν στῆναι· καὶ ἅμα τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ Κύριον, καὶ Θεὸν ἡμῶν τὸν ἐκ δύο φύσεων, καὶ ἐν δύο φύσεσι, καὶ δύο φύσεις ἔχοντα, μιᾷ δὲ τῇ ὑποστάσει ὄντα κυρίως δοξάσαι. Ὅπερ ἀνέκαθεν καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἡ ὑφήλιος πᾶσα, καὶ οἱ ἀρχιερατικοὶ πέντε θρόνοι τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τὸ τηνικάδε ἐν τῇ Χαλκηδονέων μητροπόλει συναθροισθέντες, καὶ κατὰ πάντα ὁπαδοὶ καὶ ὁμόφρονες ταῖς πρώην τρισὶν ἁγίαις συνόδοις γενόμενοι, κατὰ μηδὲν διαφωνήσαντες συνοδικῶς ὥρισάν τε καὶ ἐθέσπισαν. Τοιγαροῦν ἔκτοτε καὶ μέχρι τῆς σήμερον οἱ ὀρθῶς καὶ εὐσεβῶς μετὰ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας βιοῦν ἐθέλοντες, τὴν ἐκεῖσε συγκροτηθεῖσαν σύνοδον ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν τετάρτην πρὸς ταῖς ἄλλαις τρισὶν ἀσμένως ὑποδεχόμενοι, διαπαντὸς σέβουσι. Μενοῦνγε ἐλπὶς ἡμῖν οὐχ ἡ τυχοῦσα παρῆν, ὅπως ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπιστολῆς πεισθέντες, ὅτι τάχιστα τῆς χείρονος δόξης μεταστήσητε, καὶ πρὸς τὸ παρ' ἡμῶν ὀρθὸν δόγμα τῆς ἀληθείας πρεσβευόμενον, ἤγουν τὸ δοξάζειν δύο φύσεις καὶ μίαν ὑπόστασιν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ, εὐμαρῶς μεταπέσοιτε.

β'. Ἐπεὶ οὖν τὸ ἐλπιζόμενον ἡμῖν εἰς πέρας οὐκ ἐκβέβηκεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ γραφέντα ἐδυσχέρανας· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀντειπεῖν καὶ ἀντιρρητικοὺς ἡμῖν λόγους γράψαι ἐπειράθης, τούτου χάριν πυρωθεὶς τῷ θείῳ ζήλῳ, καὶ τὴν τῆς σιωπῆς ὑφορώμενος δίκην, οὐδ' ἐνταυθοῖ ἀτημέλητόν σε καὶ ἀθεράπευτον καταλιπεῖν ᾠήθημεν. Διὸ ὅσα μὲν ἐν τῷ γράμματί σου ἐπὶ διαβολῇ τῆς ἡμετέρας ἀληθινῆς ὁμολογίας ἐμφέρεται, καὶ ἄξια ποσῶς λόγου ὄντα, ταῦτα εἰς μέσον ἀγαγόντες, ἀνατρέψαι πειρασόμεθα. Τοιγάρτοι μικρὸν μετὰ τὸ προοίμιον τῆς σῆς ἐπιστολῆς οἱονεὶ ἐπισφίγγων καὶ ἐπισυνδέων τὴν τῆς ἀγάπης κτῆσιν μετὰ τὴν εἰς μίαν ὁμολογίαν τῆ; ἀληθινῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως, σπουδάζων τοὺς ὁμοτρόπους ἐν οἴκῳ Κυρίου φωτίζεσθαί τε καὶ καταρτίζεσθαι· *Εἰ καί τινες ἀπέδρασαν ἐκ ταύτης τῆς καλῆς καὶ ὀρθῆς ὁμολογίας, ἧς παρέδωκαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, καὶ κατώρθωσαν αἱ ἅγιαι τρεῖς σύνοδοι*, καὶ τὰ ἑξῆς, ἀριδηλότατα ἡμῖν διὰ τούτων

ut verbo extricem universo populo accepto, et regio sacerdotio, quod fuerat Domini, necnon potioris utilitatis indigenti pro viribus viam commonstrare necessarium est: hoc etenim semper est proprium antistitum munus atque officium. Propterea tum inclinatione voluntatis qua ad gloriam nostri desideratissimi filii propendemus, tum amore diuturno, quo eum prosequimur, plerisque etiam ad scriptionem compellentibus, visum est satius, propter nescio qua ratione multo ab hinc tempore in regionibus Armenorum dogma non rectum, Severi cujusdam hæresiarchæ jam per omnes eas partes introductum, quod desæviens omnes ibi habitantes summopere lædit, ad scribendum animum applicare, ut inde nostræ epistolæ plerisque demonstrationibus usi, quibus quantocius vos ad id, quod æquum est, reduci existimo: et de novo veritatem inculpatæ sinceræque fidei Christiani mysterii edocti una cum nobis sentiatis, et simul unum Christum et Dominum, et Deum nostrum, qui ex duabus naturis, et in duabus naturis, et duas naturas habet cum unica hypostasi, uti est, teneatis, quod ab antiquo tempore, et fere, ut ita dicam, universus terrarum orbis, et quinque archiereaticæ sedes catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ tum in Chalcedonensium metropoli coacti, in omnibus consortes ac concordes, et a primis tribus synodis minime in aliquo discrepantes ex synodi sententia decreverunt et determinarunt. Quapropter ex eo tempore ad hunc diem, qui recte pieque cum catholica et apostolica Ecclesia vivere satagunt, ibi coactam synodum sanctam, et œcumenicam quartam, præ aliis tribus lubenter exosculati per omnia venerantur. Spes itaque certa nos tenet, vos nostra hac epistola persuasos, abjecta omni cunctatione a pessima vestra sententia recessuros, et ad rectum veritatis dogma, quod nos profitemur, nempe in œconomia Christi duas naturas, et unam hypostasim esse, facili negotio relapsuros.

2. Cum ergo, quod nos sperabamus, finem non habuerit, imo scriptis etiam nostris exasperatus tum et contra ire, et refutatoriam quoque orationem scribere conatus es, ideo divino zelo succensi, crimen silentii et accusationem effugientes, te neglectum et incuratum deserere operæ pretium esse non duximus. Quare quæcunque in epistola tua nostram veram professionem calumniatus attexuisti, aliquo tamen modo non indigna consideratione in medium afferentes, redarguere conabimur. Atqui paulo post tuæ epistolæ proœmium, quasi astringens et alligans mutuam amicitiam cum una veræ et immaculatæ fidei professione, studensque ut tui similes in domo Domini illuminentur et instruantur: *Licet nonnulli*, ais, *ex probâ hac rectaque professione recesserint, quam sancti apostoli tradiderunt, et sanctæ tres synodi perfecerunt*, etc., manifestissime nobis per hæc tuam opinionem indicasti, laudibus extollens et beatos eos existimans, quibus cum divino

Digitized by Google

amore veræ fidei professio una est. At quænam hæc fuerit verissima professio, quam apostoli tradiderunt, et tres sanctæ synodi constabiliverunt, licet aliqui ex hac recta fide rebellarint, omnino dices tuam, quæ unius naturæ unum Christum et Deum nostrum ex diversis naturis post unionem factum profitetur, et ex duabus naturis et duas naturas habere in una hypostasi pernegat. Hunc enim compositionis modum in divini Verbi unione cum carne factum fuisse palam infra declamas. Heu rem miram! Quanam tu ratione testes oculatos et divinos veritatis præcones, necnon sanctos ac deiferos viros aliis atque aliis temporibus ad synodos congregatos tandem culpas et contumelia oneras? Quis enim ex iis, qui res dijudicandi peritia pollent, traditam esse, aut confirmatam dicet apud Verbi ministros, aut Patres divinos, quam tu profiteris sententiam, quæ asserat, Christum unius naturæ post unionem esse, et ex duabus unionem confectam, in duabus vero, aut duas esse naturas post unionem inficietur? Propterea accedat princeps apostolorum Petrus per suam confessionem, te quæ dixisti ementitum esse manifesto evincens et, per eum universus apostolorum cœtus. Etenim Christus Dominus et Deus noster dixit apostolorum principi Petro: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* [1]. Hæc porro Dominus Petro dixerat, cum Domino semetipsum hominem nuncupanti Petrus enuntiasset, *Tu es Christus Filius Dei vivi* [2]. Tum vero in Christo Domino et Deo nostro hæc duo dicta copulata sunt, confirmatumque est, et Deum esse, et hominem. Si itaque ambæ hæ deitatis et humanitatis rationes, cum Christus Dominus et Deus noster unus exsistat, post ipsius unionem de eo dicuntur, et unus et idem est sempiternus Filius ante omnia sæcula a Patre sine tempore et mutatione prognatus, qui est una sanctissimæ Trinitatis hypostasis, Deus Patri secundum æternitatem æqualis, paternam essentiam et naturam in se perpetuo habens, sed qui extremis temporibus ex Spiritu sancto et Maria Virgine carnem et humanitatem assumpsit, hic æternus Filius sine ulla mutatione factus tanquam unus ex hominibus, per omnia præ uno peccato, nostra, quam ipse non habebat, natura accepta, in eo divina, quam ab æterno possidebat, permanente, manifestum est, in duabus naturis, et duas naturas possidere, qui unus est hypostasi Christus post unionem, si modo compellationes *Deus* et *homo* naturas indicant, tanquam quæ de multis dicuntur. Confessionis itaque de Christo verum dogma in Chalcedone celebratæ divinæ synodi sanctorum Patrum definitio recte decernit, Christum determinans, unam esse ex sancta Trinitate hypostasim duas naturas habentem, naturam divinam et naturam humanam.

A ἐνέφηνα; τὴν σεαυτοῦ δόξαν ἀποσεμνύνων, καὶ μακαριστοὺς εἶναι οἰόμενος, οἷς ἂν μετὰ τῆς ἐνθέου ἀγάπης καὶ ἡ τῆς ἀληθοῦς πίστεως ὁμολογία μία πάρεστι. Τίς δὲ αὕτη ἡ ἀληθεστάτη ὁμολογία, ἣν οἱ ἀπόστολοι παρέδωκαν, καὶ αἱ ἁγιαι τρεῖς σύνοδοι κατώρθωσαν, εἰ καί τινες ἐκ ταύτης τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀπεδυσπέτησαν; Πάντως ἐρεῖς τὴν σεαυτοῦ, ἥτις μιᾶς φύσεως τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν ἐκ διαφόρων φύσεων μετὰ τὴν ἕνωσιν ἀποτελεσθέντα ὁμολογεῖ, καὶ ἐκ δύο φύσεων, καὶ δύο φύσεις ἔχοντα ἐν μιᾷ ὑποστάσει ὄντα ἀρνεῖται. Τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον τῆς συνθέσεως παρακατιὼν ἐν τῇ τοῦ θείου Λόγου πρὸς σάρκα ἑνώσει γεγενῆσθαι σαφῶς διαγορεύεις. Βαβαὶ τοῦ θαύματος! Πῶς εἰς τοὺς αὐτόπτας καὶ θείους κήρυκας τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς
B κατὰ διαφόρους χρόνους συνοδικῶς συνειλεγμένους ἁγίους καὶ θεοφόρους ἄνδρας τοσοῦτον ἐπιχείεις τὸν μῶμον; Τίς γὰρ τῶν ὑγιῶς κρίνειν εἰδότων, παραδεδόσθαι, ἢ βεβαιοῦσθαι φήσειε παρὰ τοῖς ὑπηρέταις τοῦ λόγου, ἢ τοῖς θείοις Πατράσι τὴν οὐτωσὶ παρὰ σοῦ πρεσβευομένην δόξαν, τὴν φάσκουσαν τὸν Χριστὸν μιᾶς φύσεως μετὰ τὴν ἕνωσιν εἶναι, καὶ ἐκ δύο μὲν ἀποτελεσθεῖσαν τὴν ἕνωσιν, ἐν δύο δὲ, ἢ δύο εἶναι τὴ φύσει μετὰ τὴν ἕνωσιν ἀπαγορεύουσαν; Διὸ εἰσαχθήτω ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος, διὰ τῆς ἑαυτοῦ ὁμολογίας ψευδηγοροῦντά σε δεικνύων, καὶ δι' ἐκείνου ἅπας ὁ τῶν ἀποστόλων σύλλογος. Καὶ γὰρ Χριστὸς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ τῶν ἀποστόλων ἔφη κορυφαίῳ Πέτρῳ· *Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι*
C *ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς*. Τοῦτον δὲ τὸν λόγον ὁ Κύριος ἔφη τῷ Πέτρῳ, ἡνίκα πρὸς τὸν Κύριον, ἑαυτὸν Υἱὸν ἀνθρώπου κεκληκότα, Πέτρος εἶρηκε· *Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος*. Καὶ συνήχθησαν ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀμφότεροι οἱ λόγοι, καὶ πεπίστωται, ὅτι καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπός ἐστιν. Εἰ οὖν ἀμφότεροι οἱ λόγοι, τῆς θεότητος, φημὶ, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ ἑνὸς ὄντος Χριστοῦ καὶ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν, μετὰ τὴν ἕνωσιν αὐτοῦ κατηγοροῦνται, καὶ εἷς καὶ ὁ αὐτός ἐστιν ὁ ἀΐδιος Υἱὸς, ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς γεγεννημένος, ὃς ἐστιν ὑπόστασις μία τῆς ἁγίας Τριάδος, Θεὸς ἴσος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν ἀϊδιότητα, τὴν πατρικὴν οὐσίαν καὶ φύσιν ἀϊδίως ἐν ἑαυτῷ ἔχων, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν
D ἡμερῶν ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου σαρκωθεὶς, καὶ ἐνανθρωπήσας, οὗτος ὁ ἀΐδιος Υἱὸς ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως, καὶ γεγονὼς ὡς εἷς τῶν ἀνθρώπων κατὰ πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας, προσειληφὼς τὴν ἡμετέραν, ἣν οὐκ εἶχε, φύσιν, μεμενηκυίας αὐτῷ τῆς θείας, ἣν ἀϊδίως προεῖχε, φύσεως· φανερὸν, ὅτι ἐν δύο φύσεσι καὶ δύο φύσεις ἔχων ἐστὶν ὁ εἷς τῇ ὑποστάσει Χριστὸς μετὰ τὴν ἕνωσιν· εἴπερ τὸ *Θεὸς* ὄνομα καὶ *ἄνθρωπος* φύσεών εἰσι δηλωτικά, ὡς κατὰ πολλῶν φερόμενα. Οὐκοῦν τὸ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας τοῦ Ἀποστόλου ἀληθινὸν δόγμα ὁ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συγκεκροτημένης θείας συνόδου τῶν ἁγίων Πατέρων ὅρος ὀρθοτομεῖ, τὸν Χριστὸν ὁρίζων μίαν ὑπόστασιν ἐκ τῆς ἁγίας Τριάδος εἶναι, δύο φύσεις ἔχοντα, φύσιν θείαν καὶ φύσιν ἀνθρωπίνην.

[1] Matth. xvi, 18. [2] Ibid. 16.

Digitized by Google

γ'. Καὶ σαφὲς τούτου παράδειγμα, εἰ θέλεις συνορᾷν, ὧδε· Προκείσθωσαν οὖν χρύσινοι τρεῖς, ὁ εἷς ἐμβληθεὶς πυρὶ, καὶ πυρωθεὶς ἐγένετο πῦρ, μεμενηκὼς χρυσὸς, οἷος ἦν. Σὺ οὖν εἰ θείης ἐν μέρει μὲν τοὺς ἄλλους δύο χρυσίνους, ἐν μέρει δὲ πολλοὺς ἀνθρακας πυρίνους, εἶτα τὸν χρύσινον τὸν πυρωθέντα, καὶ πῦρ γενόμενον μεταξὺ τῶν ἄλλων δύο χρυσίνων καὶ τῶν ἀνθράκων, τὸν διάμεσον ἐὰν θεάσῃ χρύσινον ἔχοντα τήν τε φύσιν τῶν ἄλλων δύο χρυσίνων τελείαν, τουτέστιν ὄντα χρυσὸν, ὡς τοῖν δυοῖν ἐκείνοιν τοῖν χρυσίνοιν ἑκάτερον, καὶ τῶν ἀνθράκων φύσιν, ἐπειδὴ πῦρ ἐστιν, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἀνθράκων ἕκαστος· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὁ ἀΐδιος Υἱὸς ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς, οὐχ ὑπόστασιν ἐξ ἡμῶν, ἀλλὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἔλαβε, καὶ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, ὡς ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος λέγει, *πεπειρᾶσθαι κατὰ πάντα καθ' ἡμετέραν ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας*. Τοίνυν οὖν ὁ ἀΐδιος Υἱὸς ἔχει τήν τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἣν ἀεὶ προεῖχε φύσιν, τὴν ἡμετέραν ἀνθρωπίνην φύσιν μετὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ σάρκωσιν, μία ὑπάρχων ἐκ τῆς ἁγίας Τριάδος ὑπόστασις, τῆς ἁγίας Τριάδος προσθήκην οὐκ εἰσδεξαμένης. Εἰ δὲ τοῦτο φανερὸν καὶ τοῖς μικρὰ δυναμένοις συνορᾷν ἔστιν, ὅτι τὴν σεαυτοῦ δόξαν, τὴν περὶ μιᾶς φύσεως τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τῶν ἀποστόλων ὁ χορὸς παραδέδωκεν, οὔτε μὴν αἱ ἅγιαι τρεῖς σύνοδοι, αἱ κατὰ διαφόρους καιροὺς παρ' εὐσεβῶν βασιλέων προνοίᾳ Θεοῦ συναθροισθεῖσαι, αἷς καὶ αὐτὸς διὰ τοῦ σοῦ γράμματος συνομολογεῖς, καὶ ἀποδέχῃ, ἐπεὶ καθαιρέσει μὲν τῆς τοῦ Ἀρείου, καὶ Μακεδονίου, καὶ Νεστορίου κακοδοξίας πρῶτον σύνοδοι συναγηγερμέναι, αἱ μὲν πρότεραι δύο τὴν ἐπὶ θεολογίᾳ ὀρθὴν ὁμολογίαν ἐτράνωσάν τε καὶ ἐθέσπισαν, τοῦ ὁμολογεῖν ἀληθῶς τὸν ἀΐδιον Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμοούσια τῷ Πατρὶ καὶ ὁμοφυῆ, καὶ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς θεότητος, ἰσοκλεῶς τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μετέχειν, καὶ ἕνα Θεὸν τὰ τρία δοξάζειν, κἂν τρία ταῖς ἰδιότησι πιστεύηται, καὶ μηδέτερον εἰς κτίσμα τούτων κατάγειν. Λῦται δὲ περὶ μιᾶς φύσεως τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου οὐδαμῶς ἐθέσπισάν τε καὶ ὥρισαν. Ἡ δὲ πρώτη μὲν ἐν Ἐφέσῳ, τρίτη δὲ πρὸς ταῖς δυσὶν οἰκουμενικὴ ἁγία σύνοδος, αὕτη μὲν τὴν τοῦ Νεστορίου κακοδοξίαν θριαμβεύσασα, ἥτις τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν εἰς δύο υἱοὺς καὶ δύο πρόσωπα κατατεμεῖν ἐτόλμησε, καὶ τὴν πάναγνον καὶ ἁγίαν Παρθένον *Θεοτόκον* καλεῖν ἀπηρυθριασμένως ὁ δείλαιος οὐκ ἠξίου, μᾶλλον μὲν οὖν *Χριστοτόκον*, ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον γεννήσασαν. Τὰς γὰρ δύο φύσεις τοῦ Ἐμμανουὴλ, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς ὁ Χριστὸς ἐθεωρεῖτο, ἤγουν τὴν θεότητα, φημὶ, καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀνὰ μέρος τιθεὶς, καὶ ἰδιοσυστάτως ταύτας ὁμολογῶν, καὶ φύσιν ἀπρόσωπον μὴ δοξάζων, καὶ διὰ τοῦτο ὅσαι μὲν αἱ φύσεις, τοσαῦτα καὶ τὰ πρόσωπα συνεισάγων, καὶ σχετικὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὸν ἐκ Μαρίας γεννηθέντα ὡμολόγει. Τοιγάρτοι τοῦτον ἀναθεματίσασα, ἐθέσπισέ τε καὶ ἐκύρωσε τὴν καθ' ὑπόστασιν

3. Et præclarum hujusce rei exemplum, dummodo id non renuas, tibi habeto. Sint aurei nummi tres : unus in ignem conjectus et ignitus factus est ignis, remanens id quod prius erat aurum. Tu porro si seposueris alios duos numinos aureos in una parte, et ex alia multos carbones ignitos, postmodum ignitum illum aureum, et ignem jam factum inter alios duos aureos et carbones conjicias, medium nummum aureum intueberis naturam aliorum duorum aureorum habentem perfectam, tanquam qui aurum est, quemadmodum et duo alii aurei, carbonum quoque naturam, quando ignis est, sicut et ex aliis carbonibus quilibet. Non alia ratione sempiternus Filius de cœlo descendens non a nobis hypostasim, sed naturam accepit, et factus est tanquam unus ex nobis. Et divinus Paulus apostolus asseverat, *tentatum fuisse per omnia secundum nostram similitudinem absque peccato* [a]. Igitur sempiternus Filius habet Patris et Spiritus sancti, quam semper antea possederat, naturam, et nostram humanam, post suam incarnationem, cum sit una sanctæ Trinitatis hypostasis, nullo sanctæ Triadis additamento. Id si ita est, manifestum sit iis, qui pusilla etiam capere possunt, tuam de una Christi natura sententiam, neque apostolorum cœtum, neque tres sanctas synodos diversis temporibus a piis imperatoribus divina Providentia congregatas, quas et ipse per tuam epistolam recipis, et eodem atque nos animo voluntateque probas, tradidisse. Ad refellendas equidem Arii, Macedonii et Nestorii vesanas opiniones illæ coactæ sunt, primæ duæ professionem de Deo rectam exposuerunt, et decreverunt, ut omnes vere profitentur, sempiternum Filium et Verbum Dei et Patris, necnon et sanctum Spiritum ejusdem essentiæ naturæque esse cum Patre, et eamdem et unam divinitatem æquali gloria cum Patre Filium et Spiritum sanctum participare, et unum Deum tria hæc confiteri, licet proprietatibus tria esse credantur, et ex his neutrum ad creaturas deferre. Et hæ de una natura mysterii secundum Christum nihil sanciverunt, aut definiverunt. Prima autem Ephesina, sed tertia ordine œcumenica sancta synodus, Nestorii hæresi debellata, qui unum Christum et Dominum et Deum nostrum in duos filios, et duas personas dividere ausus, immaculatissimam sanctamque Virginem vocitare *Deiparam* inverecunde nimis miser renuebat, sed potius *Christiparam*, tanquam, quæ purum hominem genuisset : namque duas Emmanuelis naturas, ex quibus et in quibus Christum contemplamur, deitatem nempe et humanitatem per se unamquamque separans, et æque ac si propria hypostasi subsisterent asseverans, et absque persona naturam nullam agnoscens, et propterea tot personas, quot erant naturæ, introducens, secundum habitudinem unionem Dei Verbi ad eum, qui ex Maria prognatus erat, asserebat, eumdem anathemate feriit, decre-

[a] Hebr. IV, 15.

Digitized by Google

vitque et constituit unionem essentialem et secundum hypostasim duarum naturarum, deitatis scilicet et humanitatis, in uno Christo, una nempe hypostasi observari. Nullo itaque modo sancta synodus, vesani Nestorii opinionem, quæ duas in Christo personas astruebat, condemnans, unam in Christo naturam prorsus asserendam esse decernit. Etenim neque prima sancta synodus, quæ tres naturas in divinis, quæ erat Arii opinio, sustulit, protinus et triadem hypostaseon denegavit. Sic et Ephesina tertia synodus de duabus hypostasibus sententiam anathemate feriens, non statim et naturarum diversitatem condemnavit. Quinimo ad stabiliendam secundum hypostasim et essentialem unionem naturarum unius Christi, deitatis et humanitatis, hominis exemplum usurpavit, qui ex duabus naturis, corporea atque incorporea conflatus, in duabus naturis consideratur, licet una tantum hypostasis sit quicunque homo. Et quamvis exemplum de homine particulari non in omnibus assimilatur unioni Christi, eo tamen solummodo ad insanam Nestorii opinionem refellendam usa est, qui palam affirmabat nullam esse absque propria persona naturam, fierique non posse, ut duæ naturæ secundum hypostasim et essentialiter unitæ in una hypostasi observentur, quæ non inferant et duas personas, quod unionem scheticam, sive secundum habitudinem, efficit, ideoque duos filios et duos Christos miser deprædicabat. Hanc falsam opinionem dirimens, hominis exemplum usurpavit. Imo plerosque deiferos Patres in sancta tertia synodo Ephesina divus Cyrillus in medium adduxit, stabiliens secundum hypostasim unionem in una hypostasi, qui est Christus in diversis naturis agnitus. Quod vero in diversis naturis agnoscitur, omnino in illis est, in quibus agnoscitur. Cum itaque oratio demonstraverit de una Christi natura confessionem, neque ab apostolis fuisse assertam, neque a sanctis tribus synodis constabilitam, frustra falsa fabularis enuntians, eam a sanctis apostolis traditam, et a sanctis tribus synodis fuisse confirmatam : nam oratio potius naturarum diversitatem in uno Christo repræsentavit. Illud autem rursum asserere, *etsi nonnulli ex hac sententia* nempe affirmante, unius esse naturæ Christum post unionem, *transfugerunt*, ad eos scilicet, qui duas naturas Christum habere post unionem profitentur, quosnam ignorantiæ terminos non exsuperat? Quis enim non novit partem a toto, minus a multesimo decedere? Et non contra. Quapropter qui vestræ sunt sententiæ, si ad eos, qui nostræ sunt, comparentur, minimam atque infimam partem occupare comperientur. Quare indecore agis dicens nos ex vestra sententia aufugisse. Quin, ut potius verum dicam, vos a nobis decessistis.

4. Infra etiam in epistola tua nolens sanctam et universalem synodum admittere, quam nos inter reliquas alias sanctas tres synodos annumeramus,

καὶ οὐσιώδη ἕνωσιν τῶν δύο φύσεων, τῆς θεότητος, λέγω, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ, ἤγουν τῇ μιᾷ ὑποστάσει θεωρεῖσθαι. Οὐδαμῶς οὖν ἡ ἀναιροῦσα ἁγία σύνοδος τὸ τοῦ ματαιόφρονος Νεστορίου φρόνημα, τὸ δοξάζον ἐπὶ Χριστοῦ δύο πρόσωπα, συνεισάγει ἐξάπαντος τὸ μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ ὁμολογεῖν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς θεολογίας, οὐχ ἡ ἀναιροῦσα πρώτη ἁγία σύνοδος τὸ τρισσὸν τῆς ὁμολογίας τῶν φύσεων τὸ τοῦ Ἀρείου φρόνημα, ἤδη καὶ τὸ τρισσὸν τῆς ὑποστάσεως ἀνῄρει. Οὕτως καὶ ἡ ἐν Ἐφέσῳ ἁγία τρίτη σύνοδος ἀναθεματίσασα τὸ δίττὸν τῶν ὑποστάσεων φρόνημα, οὐκ ἦδη καὶ τὸ τῶν φύσεων διάφορον ἀνεῖλε. Μενοῦνγε πρὸς βεβαίωσιν τῆς καθ' ὑπόστασιν καὶ οὐσιώδους ἑνώσεως τῶν φύσεων τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ, φημὶ δὲ τῆς θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ τόν τινα ἄνθρωπον ὑποδείγματος χάριν προσείληφεν, ὃς ἐκ δύο μὲν φύσεων, σώματός τε, φημὶ, καὶ ἀσωμάτου, τὴν σύνθεσιν ἔσχηκε, καὶ ἐν δύο φύσεσι θεωρεῖται, μία τις ὑπόστασις οὖσα ὁ καθέκαστα ἄνθρωπος. Καὶ οὐ κατὰ πάντα ἐξομοιούμενον τὸ παράδειγμα τοῦ τινος ἀνθρώπου πρὸς τὴν κατὰ Χριστὸν ἕνωσιν, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὴν τοῦ Νεστορίου κακόνοιαν ἀποτεινομένη, ὃς τρανῶς ἔφασκε, μὴ εἶναι φύσιν χωρὶς οἰκείου προσώπου, καὶ ἀδύνατόν ἐστιν ἰδεῖν δύο φύσεις καθ' ὑπόστασιν, καὶ οὐσιωδῶς ἡνωμένας ἐν μιᾷ ὑποστάσει, μὴ συνεισαγούσας καὶ δύο πρόσωπα, ὅπερ ποιεῖ σχετικὴν ἕνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο δύο υἱοὺς, καὶ δύο Χριστοὺς, ὁ δείλαιος ἐκήρυττε. Ταύτῃ τοι τὴν ψευδῆ δόξαν ἀναιροῦσα τῷ τινος ἀνθρώπου παραδείγματι ἐχρήσατο. Ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν θεοφόρων Πατέρων εἰς τὴν κατ' Ἔφεσον ἁγίαν τρίτην σύνοδον προκεκόμικεν ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος, συνιστῶν τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ἐν μιᾷ ὑποστάσει, ὃς ἐστιν ὁ Χριστὸς ἐν διαφόροις φύσεσι γνωριζόμενος. Τὸ δ' ἐν διαφόροις φύσεσι γνωριζόμενον πάντως καὶ ἐν ἐκείναις ἐστὶν, ἐν αἷς καὶ γνωρίζεται. Ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος παρέστησεν, ὅτι τὴν περὶ μιᾶς φύσεως τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίαν, οὔτε τις τῶν ἀποστόλων εἴρηκεν, οὔτε μὴν ἐκ τῶν ἁγίων τριῶν συνόδων ἐβεβαιώθη, Μάτην ψευδοεπεῖς, λέγων, ὅτιπερ ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων παρεδόθη, ἐκ δὲ τῶν ἁγίων τριῶν συνόδων ἐβεβαιώθη· ὁ λόγος γὰρ μᾶλλον τῶν φύσεων τὸ διάφορον ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ παρέστησε. Τὸ δὲ πάλιν εἰρηκέναι, *εἰ καὶ τινες ἐκ ταύτης* (ἤγουν τῆς δόξης, τῆς λεγούσης μιᾶς φύσεως εἶναι τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἕνωσιν) *ἀπέδρασαν*, ὡς δῆθεν τοὺς δύο φύσεις τὸν Χριστὸν ἔχειν μετὰ τὴν ἕνωσιν ὁμολογοῦντας, ἐξ αὐτῶν ἀποδεδρακέναι, ποίας ἀμαθίας ἀνάμεστον οὐκ ἂν εἴη; Τίς γὰρ οὐ σύνοιδεν, ὅτι τὸ μέρος ἐκ τοῦ ὅλου, τὸ ὀλιγοστὸν ἐκ τοῦ πολλοστοῦ ἀποδρᾶν εἴωθεν· οὐ μὴν ἔμπαλιν; Διὸ οἱ τῆς ὑμετέρας δόξης πρὸς τοὺς τὴν ἡμετέραν πρεσβεύοντας εἰ παραβληθείεν, τὸ ὀλιγοστὸν ἂν καὶ ἐλάχιστον μόριον ἔχοντες φανεῖεν. Ὥστε οὐ δεῖ ἀποφαίνεσθαί σε, ἡμᾶς ἀποδεδρακέναι ἐκ τῆς ὑμετέρας δόξης, ἀλλὰ μᾶλλον τἀληθὲς εἰπεῖν, ὑμᾶς ἐξ ἡμῶν.

δ'. Παρακατιὼν δὲ ἐν τῷ γράμματί σου, καὶ ἀποδυσπετῶν πρὸς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου, διὰ τὸ ἡμᾶς συναριθμιον

Digitized by Google

ποιῆσαι τῷ ἀριθμῷ τῶν λοιπῶν ἁγίων τριῶν συνόδων, καὶ ὥσπερ ἐξ εὐλόγου αἰτίας ταύτην ἀπαναινόμενος, τοιάδε γράφεις· *Οἶδα μὲν, ὅτι οὐκ ἔστι κεκρυμμένος εἰς ὑμᾶς ὁ τρόπος τῆς τετάρτης συνόδου, ὅτι ἐν τῷ γράμματι αὐτῆς ἡ ἁγιωσύνη σου ἐμνήσθη ταύτην τὴν σύνοδον, καὶ ἔταξεν αὐτὴν μετὰ τῶν λοιπῶν τριῶν συνόδων, καὶ θέλει καὶ ἡμᾶς ταύτην δέχεσθαι, ἣν οὐκ ἐδέξαντο οἱ Πατέρες ἡμῶν, οὔτε οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν, ἐπιστάμενοι τὴν κεροφωνίαν αὐτῆς ἐκ τῶν λοιπῶν τριῶν συνόδων, τῶν διαγνωσθέντων, καὶ κηρυξάντων ὅλῳ τῷ κόσμῳ τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ Υἱὸν καὶ Κύριον, ἐνωθέντα ἐκ δύο φύσεων, ἀσυγχύτως, καὶ ἀτρέπτως, καὶ ἀχωρίστως, τῆς αὐτῆς συνόδου εἰς δύο φύσεις κεχωρισμένας λεγούσης, καὶ ἐνεργείας, καὶ θελήσεις, ὁμοφωνήσασα τῷ Νεστορίῳ, πλὴν εἰς τὰ δύο πρόσωπα· ἐκείνου μὲν λέγοντος δύο πρόσωπα, αὐτῆς δὲ δοξαζούσης ἕν, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ὀρθοδόξους χλευάσασα, ὅτι οὐ συμφωνεῖ τῷ Νεστορίῳ.* Θαυμάζειν μοι ἔπεισι τοιαῦτα γράφοντός σου· οὐδὲ γὰρ συνῆκας, ὡς γέ μοι δοκεῖ ἐκ τῶν σῶν ῥημάτων, τῆς ἁγίας τετάρτης συνόδου τό τε βούλημα καὶ τὴν πραγματείαν. Οὐδαμοῦ γὰρ φαίνεται ἡ τοιαύτη ἁγία σύνοδος, δύο φύσεις κεχωρισμένας ἰδιοσυστάτως οὔσας, καὶ καθ' ἑαυτὰς ἀνὰ μέρος ὑπαρχούσας ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου δοξάζουσα, εἰ καὶ ἀδίκως παρ' ὑμῶν συκοφαντεῖται, μᾶλλον μὲν οὖν τὰς παρ' ἑκάτερα τῆς μεσότητος, ἤγουν τῆς ἀληθείας, δόξας, φημὶ δὴ τὸν πλεονασμὸν καὶ τὴν ἔνδειαν, ἐκτροπὰς οὔσας τῆς μεσότητος, καὶ διὰ τοῦτο ψευδεῖς οὔσας ἐξοστρακίσασα, τὴν μέσην τάξιν ἔχουσαν δόξαν, ἀληθείας ἐχομένην ἐκράτυνε. Καὶ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ τῆς θεολογίας ἡ μεσότης φαίνεται ἔχουσα τἀληθὲς δόγμα τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ πλεονασμὸς καὶ ἡ ἔνδεια τὸ ψεῦδος (ὃς γὰρ διὰ τὸ τρισσὸν τῆς ὑποστάσεως καὶ διάφορον, καὶ τὸ τρισσὸν τῶν φύσεων δοξάσειε, ναὶ μὴν καὶ ὃς διὰ τὸ ἑνιαῖον τῆς φύσεως, καὶ τὸ μοναδικὸν τῆς ὑποστάσεως συνεισφέροι, τάχα μοι δοκεῖ καὶ τῇ ἀληθείᾳ, τῇ κατὰ πλεονασμὸν καὶ ἔνδειαν δόξῃ νενοσηκέναι. Ὅπερ πέπονθεν Ἄρειός τε καὶ Σαβέλλιος ὁ Λίβυς, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ, καὶ ὁμότιμα τὴν ἀσέβειαν. Ἡ δὲ τῆς ἀληθείας ὁδὸς μέση τις οὖσα, καὶ τοῦ μὲν τὸ τρισσὸν τῶν φύσεων, τοῦ δὲ τὸ συγχυτικὸν καὶ μοναδικὸν τῆς ὑποστάσεως ἐξοστρακίσασα, ἕνα Θεὸν, ἤγουν μίαν οὐσίαν καὶ φύσιν, καὶ τρεῖς ὑποστάσεις ὁμοουσίους ἐπὶ τῆς θεολογίας τρανῶς ἀνακηρύττει. Ὅπερ εὐσεβῶς ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ πρώτη σύνοδος ἐθέσπισέ τε καὶ ὥρισε)· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας τετάρτης συνόδου θεωρεῖν ἔνεστι. Τοῦ γὰρ Νεστορίου διὰ τὸ δισσὸν τῆς ὁμολογίας τῶν φύσεων, καὶ τὸ δισσὸν τῆς ὑποστάσεως εἰσάγοντος, καὶ διὰ τοῦτο δύο υἱοὺς ἐπὶ τῆς οἰκονομίας δοξάζοντος, τοῦ γε μὴν Εὐτυχοῦς, καὶ Διοσκόρου, καὶ Σεβήρου καὶ τῆς ἀμφ' αὐτὸν συμμορίας, διὰ τὸ ἑνιαῖον τῆς ὑποστάσεως, καὶ τὸ μοναδικὸν τῆς φύσεως λέγοντος· φανερὸν δήπουθεν, ὅτι ὁ μὲν τῇ κατὰ πλεονασμὸν ψευδεῖ δόξῃ νενόσηκεν, ὁ

A quasi ex rationabili causa eam respuas similia scribis : *Sat novi apud vos non esse in occulto quartæ synodi modum, cujus sanctitas tua in epistola mentionem induxit, eamque una cum aliis tribus synodis collocavit : cupitque nos eam recipere, quam neque Patres, neque doctores nostri receperunt, scientes eam aliis tribus synodis, quæ determinarunt, et universo terrarum orbi promulgarunt, unum Christum et Filium et Dominum unitum ex duabus naturis inconfuse, immutabiliter et inseparabiliter, absona ac diversa censuisse, cum asserat duas naturas divisas, et operationes, et voluntates, Nestorio ipsi, duas personas si excipias, consentiens ; ille enim fatetur duas personas, synodus unam, sicque orthodoxis fucum*

B *faciens quasi non consentiat Nestorio.* Admiratio sane me tenet, te similia scribere. Neque enim intelligis, ut ipse ex tuis verbis conjicio, sanctæ quartæ synodi neque propositum, neque scopum. Siquidem sancta hæc synodus duas naturas ex se subsistentes separatimque exsistentes in Christi mysterio nunquam tenuit, licet vos illam non sine calumniæ ignominia criminamini, quinimo inter extrema medium veritatis duntaxat sequens, excessum et defectum, quæ sunt e medio diverticula, ideoque falsa abjudicans, medium locum occupantem sententiam veritati innixam constabilivit. Quemadmodum enim in divinis medium obtinet verum catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ dogma, ita excessus et defectus falsum. Qui namque, propter hypostaseon triadem ac diversitatem, naturarum item triadem persenserit, vel propter naturæ unitatem singulare etiam hypostaseos introduxerit, næ is mihi videtur a veritatis opinione in ea, quæ ex excessu et defectu consequitur, falsitate graviter aberrare. Quod perpessi sunt Arius et Afer Sabellius, mala ex diametro se invicem adversantia, juncta tamen impietate. Sed veritatis via media, et hujus quidem triade naturarum, illius confuso ac hypostaseos singulari proscriptis, unum Deum, unam scilicet essentiam, et naturam, et tres ejusdem naturæ hypostases in divinis palam deprædicat, quod pie sancta et œcumenica prima synodus decrevit et determinavit. Simili ratione et de sancta quarta synodo philosophandum est. Nam, Nestorio, propter geminam naturam, geminam etiam hypostasim introducente, ideoque duos filios in œconomia asserente : Eutyche vero ac Dioscoro, necnon Severo, aliisque ejusdem doctrinæ consortibus, propter unitatem hypostasis, singulare quoque naturæ fatentibus, manifestum est, hunc quidem ex excessu, alios ex defectu mala opinione laborasse. Sed definitio sanctæ Chalcedonensis synodi mediam veritatis viam ingressa, sanctamque et œcumenicam primam synodum secuta, quæ mediam veritatis viam constabilivit, absurda penes extrema, duplex nempe hypostaseos, quod duos filios facit et duos Christos, quod est per excessum, imo et defectum, qui propter singulare hypostasis, naturæ quoque unitatem exhibet, corrigens, veritatis viam, quæ medium

Digitized by Google

occupat confirmavit, et palam confitetur in unione Christi secundum hypostasim, duas naturas convenisse partium locum in uno Christo continentes, et unam hypostasim : quando medium aliquid obtineat cum extremis commune, et in aliquo differat, et in quibus cum excessu disconvenit, cum defectu concordat; in quibus autem a defectu discordat, cum excessu convenit. Exempli causa : Ecclesiæ opinio, quæ ab Ario secundum naturas dissentit, cum Sabellio unam naturam asserente consentit; quæ cum Sabellio pugnat secundum singulare et confusum hypostasis, non abhorret ab Ario secundum triadem hypostaseon. Sic etiam discurrendum est in œconomia de media via, veritatis nempe sententiam in aliquo cum extremis concordare, in aliquo differre, et in quibus differt ab excessu, cum defectu concordare, in quibus a defectu, cum excessu. Sit pro exemplo. Ponantur opiniones, Nestorii, inquam, et Eutychetis, et Severi, quarum altera duas naturas et duas personas fatetur, altera unam naturam et unam hypostasim asserit. Manifestum inter eas secundum excessum atque defectum nimium interesse, siquidem earum longissime diversa ratio est, nihilque est, quo natura, vel hypostasis inter se communicent. Quare assumatur ea opinio, quæ medium veritatis occupat; ea omnino in aliquo cum extremis convenire debet, et in aliquo discrepare, et in quibus ab excessu disconvenit, cum defectu consentire, in quibus defectui non concordat, cum excessu conjungi. Talis est sanctæ quartæ synodi sententia, in Christo duas naturas et unam hypostasim enuntians, quæ a Nestorio secundum hypostasim dissentiens (ille enim duas, hæc unam profitetur), cum Eutyche atque Severo consentit, quod et ipsi unam hypostasim confitentur. Sed rursum a Dioscoro, et Eutyche, et Severo disconveniens secundum naturam, quod illi unam naturam in œconomia asserant, illa duas, non dissidet a Nestorio, qui duas tantummodo naturas in Christo posuit. Nemoque ex eo quod in aliquo quis communicat cum alio, omnino cum eo communicare opinetur, et tanquam una sentientem eum, qui in aliquo cum quopiam sentit, in eodem habeat, atque exsecretur; quandoquidem et vera Ecclesiæ opinio, quod in aliquo cum extremis concordat, Ario et Sabellio, ut oratio comprobavit, proscribetur. Et quis tantam blasphemiam ferre poterit? Pari ratione et de sancta quarta synodo pie disserendum est. Quia consentit in aliquo cum Nestorio, ideone et una cum eo sentire dicemus? Apage. Hæc itaque synodus hoc modo mediam veritatis viam evulgans non est improbo consilio, et summa ignoratione calumnianda, abjudicandaque, sed potius ubi prius rectum ipsius dogma amplexus fueris, exosculanda, annumerandaque cum aliis sanctis tribus synodis, quod, ut oratio demonstravit, nihil præ aliis sanctis tribus synodis innovaviť; quinimo, si verum fateri volumus, eadem prorsus, æqueque omnia

A δὲ τῇ κατ' ἔνδειαν. Ἡ δὲ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας συνόδου θεσμοθεσία μέσην ὁδὸν τῆς ἀληθείας βαδίσασα, καὶ μιμησαμένη τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν πρώτην σύνοδον, ἥτις τὴν μέσην ὁδὸν τῆς ἀληθείας ἐβεβαίωσε, καὶ αὐτὴ τὰ παρ' ἑκάτερα ἄτοπα, τὸ δισσὸν τῶν ὑποστάσεων, ὅπερ ποιεῖ δύο υἱοὺς καὶ δύο χριστούς, ὃ ἐστι κατὰ πλεονασμὸν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν ἔνδειαν, ὅπερ διὰ τὸ ἐνιαῖον τῆς ὑποστάσεως τῇ φύσει τὸ μοναδικὸν δίδωσι, τὴν μέσην τάξιν ἔχουσαν ὁδὸν ἀληθείας ἐκράτυνε, καὶ ἀνακηρύττει ἐπὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἑνώσεως τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεις τὰ συνελθόντα, μερῶν τάξιν ἔχοντα ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ, μίαν δὲ τὴν ὑπόστασιν. Ἐπειδὴ ἡ μεσότης ἐπί τι κοινωνεῖ τοῖς ἄκροις, καὶ ἐπί τι διαφέρει, καὶ ἐν οἷς διαφέρεται τῷ πλεονασμῷ, κοινωνεῖ τῇ ἐνδείᾳ, ἐν οἷς B δὲ διαφέρεται τῇ ἐνδείᾳ, κοινωνεῖ τῷ πλεονασμῷ. Οἷόν τί φημι· Τὸ τῆς Ἐκκλησίας φρόνημα, διαφερόμενον τῷ τοῦ Ἀρείου κατὰ τὰς φύσεις, κοινωνεῖ τῷ Σαβελλίου, τῷ μίαν φύσιν δοξάζειν· τοῦ δὲ δὴ Σαβελλίου διαφερόμενον κατὰ τὸ μοναδικὸν καὶ συγχυτικὸν τῆς ὑποστάσεως, συμφρονεῖ τῷ τοῦ Ἀρείου κατὰ τὸ τρισσὸν τῶν ὑποστάσεων. Οὕτως ἔνεστι σκοπεῖν καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τὴν μέσην ὁδὸν τῆς ἀληθείας δόξαν, ἐπί τι κοινωνεῖν καὶ διαφέρεσθαι τοῖς ἄκροις· καὶ ἐν οἷς διαφέρεται τῷ πλεονασμῷ, κοινωνεῖ τῇ ἐνδείᾳ, ἐν οἷς δὲ διαφέρεται τῇ ἐνδείᾳ, κοινωνεῖ τῷ πλεονασμῷ. Οἷόν τι λέγω· Προκείσθωσαν δόξαι, τοῦ Νεστορίου, φημὶ, καὶ Εὐτυχοῦς, καὶ Σεβήρου, ἡ μὲν δύο φύσεις καὶ δύο πρόσωπα κηρύττουσα, ἡ δὲ C μίαν φύσιν καὶ μίαν ὑπόστασιν δοξάζουσα. Φανερὸν ὅτι κατὰ πλεονασμὸν καὶ ἔνδειαν ἔσονται ἀντικείμεναι· εἴπερ τὰ οὕτωσὶ πάντη ἀντίκεινται, καὶ οὐδεμίαν κοινωνίαν φύσεως ἢ ὑποστάσεως πρὸς ἀλλήλας κέκτηνται. Οὐκοῦν λεγέτω τις δόξα, ἡ τὸ μέσον τῆς ἀληθείας ἔχουσα· αὕτη οὖν ἐπί τι τοῖς ἄκροις ἐποφείλεται κοινωνεῖν, καὶ ἐπί τι διαφέρειν, καὶ ἐν οἷς διαφέρεται τῷ πλεονασμῷ, κοινωνεῖν τῇ ἐνδείᾳ, ἐν οἷς δὲ διαφέρεται τῇ ἐνδείᾳ, κοινωνεῖν τῷ πλεονασμῷ. Τοιαύτη τίς ἐστι καὶ ἡ τῆς ἁγίας τετάρτης συνόδου ἐπὶ Χριστοῦ, δύο φύσεις καὶ μίαν ὑπόστασιν κηρύττουσα, ἥτις διαφερομένη τῷ Νεστορίῳ κατὰ τὴν ὑπόστασιν (ὅτι ὁ μὲν δύο, ἡ δὲ μίαν κηρύττει), κοινωνεῖ τῷ Εὐτυχεῖ καὶ Σεβήρῳ, κατὰ τὸ μίαν ὑπόστασιν ὁμολογεῖν καὶ αὐτούς. Πάλιν δ' αὖ διαφερομένη τῷ Διοσκόρῳ, καὶ Εὐτυχεῖ, καὶ D Σεβήρῳ κατὰ τὴν φύσιν (ὅτι οἱ μὲν μίαν φύσιν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας κηρύττουσιν, ἡ δὲ δύο), κοινωνεῖ τῷ Νεστορίῳ, κατὰ τὸ τὰς δύο καὶ μόνον φύσεις δοξάζειν ἐπὶ Χριστοῦ. Καὶ οὐ δεῖ ἐκ τοῦ κατά τι κοινωνεῖν, καὶ τὸ ἁπλῶς κοινωνεῖν λογίζεσθαι, καὶ ὡς ὁμόφρονα τὸν κατά τι κοινωνοῦντά τινι, ταυτὸν ἐκείνῳ λογίζεσθαι καὶ μυσάττεσθαι. Ἐπεὶ καὶ τὸ ἀληθὲς φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας, διότι ἐπί τι κοινωνεῖ τοῖς ἄκροις, Ἀρείῳ, φημὶ, καὶ Σαβελλίῳ, καθὼς ὁ λόγος παρέστησεν, ἀποκηρυχθήσεται. Καὶ τίς ἂν ὑποίσῃ τὸ βλάσφημον; Οὐτωσὶ καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας τετάρτης συνόδου εὐσεβῶς συνορᾷν ἔνεστι· διότι κοινωνεῖ ἐπί τι τῷ Νεστορίῳ, ἤδη ὁμο-

Digitized by Google

φρονεῖν δώσομεν; Οὔμενουν. Οὐκοῦν τὴν οὑτωσὶ ἁγίαν σύνοδον, τὴν μέσην ὁδὸν τῆς ἀληθείας κηρύξασαν, οὐ δεῖ κακοβουλίᾳ καὶ ἀμαθείᾳ συκοφαντεῖν καὶ ἀποπέμπεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ταύτης ὀρθὸν δόγμα ὁμολογήσαντα, ἀποδέχεσθαι, καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ἁγίων τριῶν συνόδων καταριθμεῖν. Διὸ ὁ λόγος ἔδειξε μηδεμίαν κενοφωνίαν εἰσάγουσαν τὴν ἁγίαν τετάρτην σύνοδον πρὸς ταῖς λοιπαῖς ἁγίαις τρισὶ συνόδοις, μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, μεγίστην συμφωνίαν διὰ τὸ καὶ αὐτὴν τὴν μέσην ὁδὸν τῆς ἀληθείας βαδίσαι, ὥσπερ ἐκεῖναι.

A studuit, et concorditer voluit cum illis, tanquam quæ mediam veritatis viam inierit.

ε'. Ἔνεστι δὲ σκοπεῖν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συνόδου, τί ἄρα βούλεται κηρύττειν ἐπὶ Χριστοῦ. Ἑπομένη γὰρ, ὡς αὐτή φησι, τοῖς Πατράσι, κατὰ λέξιν ἅδε φάσκει· Ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν συμφώνως ὁμολογεῖν ἐκδιδάσκει· διὰ μὲν τοῦ *συμφώνως* ἐκείνην τὴν ὑποψίαν προϋποτεμνομένη, τὴν οὐκ ἐκ πάντων οἰομένην τῶν συναγηγερμένων ἐπισκόπων ἐν αὐτῇ τὴν ὑποκειμένην ἔκθεσιν γεγονέναι, ἀλλ' ἐξ ἐνίων, οἷς καὶ μόνοις ἀρέσαι τὰ εἰρημένα. Μετὰ δὲ τοῦτο ὥσπερ συνεκτικωτάτην πλάνην ἐξιωμένη, λέγω δὴ τὴν τῆς τοῦ Νεστορίου δυσσεβείας διαίρεσιν, ἐπεισαγομένην τῇ ἀχράντῳ οἰκονομίᾳ. Διὸ λέγει, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· διὰ τῆς τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσηγορίας, *πρόῤῥιζον* τὴν τῆς διαιρέσεως ἐξαίρουσα δόξαν· καὶ μᾶλλον διὰ τῆς ἀρρενικῆς προφορᾶς. *Ἕνα* γὰρ εἶπεν, οὐχ *ἕν*· καὶ ταύτῃ τὴν ὅλην σύνθεσιν ἀποσημαίνουσα, καὶ οὐ κατὰ μέρος αὐτῆς, ὅπερ εἰκὸς ἦν τὴν ἄλλην ἐνδείκνυσθαι προφοράν, κἂν τούτῳ μιμουμένη τὸν ἐν ἁγίοις Γρηγόριον· διὰ μὲν τοῦ, *ἄλλος καὶ ἄλλος*, τὸ ὅλον σημαίνουσα, διὰ δὲ τοῦ, *ἄλλο καὶ ἄλλο*, τὰ μέρη. Μετὰ ταῦτα δὲ τῆς ἐκ τοῦ ἐναντίου φαύλης δόξης ὑπονοίας, φησὶ, *Τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι*, ἕτερον, οἶμαι, λέγουσα οὐδὲν, εἰ μή τι νομίσῃ τις διὰ τῆς τοῦ ἑνὸς προσηγορίας, ἢ γυμνὴν ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν θεότητα πληρῶσαι τὴν οἰκονομίαν, ἢ τροπὴν ὑπομείνασαν εἰς ἀνθρώπου φύσιν, ἀλλὰ τέλειον τὸν αὐτὸν κατ' ἄμφω ὑπάρχοντα, τήν τε θεότητα, φημὶ, καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς ὅλον ἐν τοῖς οἰκείοις μέρεσι γνωριζόμενον Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς, τὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος· καὶ οὐχ ἁπλῶς δὴ Θεὸν, ἢ ἄνθρωπον, ἀλλ' ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα τὸν αὐτόν. Καὶ τοῖς μὲν ὀρθῶς προσέχουσι τοῖς εἰρημένοις, οὐδὲν ἔτι ἦν εἰς ἐξήγησιν ὑπολελειμμένον τῆς ἀχράντου οἰκονομίας τῇ συνόδῳ, ἥτις καὶ τὸ μέλλον προϋπιδομένη, λέγω δὴ τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀθάνατον ἐνίους καὶ ἄφθαρτον ἐκ πρώτης συλλήψεως, τὸ θεῖον ἐκεῖνο καὶ ἄχραντον τοῦ Κυρίου σῶμα τολμᾷν ὁμολογεῖν, καὶ ταύτῃ ἀνατρέπειν τὴν ὅλην οἰκονομίαν, λέγει· *Κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας*. Ὅπερ τῆς μὲν ἁγίας ἐστὶ Γραφῆς, εὐκαίρως δὲ κείμενον ἐνταῦθα, ἐπιστομίζει τοὺς τὰ τοιαῦτα φρονοῦντας. Εἰ γὰρ οὔτε πάθος σώματος, οὔτε θάνατος, οὔτε μὴν διάλυσις, ἣν δὴ φθορὰν ἰδίως ἀξιοῦμεν καλεῖσθαι, ἁμαρτία· χωρὶς δὲ μόνης ἁμαρτίας κατὰ πάντα τὰ ἄλλα τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεώς ἐστι τὸ ἄχραντον ἐκεῖνο καὶ πανάγιον σῶμα· εὔδηλον ὅτι ὁ εὐδοκήσας Θεὸς τὴν ἡμετέραν πτωχείαν λαβεῖν, τοιαύτην ἔλαβεν, ἣν καὶ πτωχείαν καλεῖσθαι δικαίως, ἅπαντα

5. Possumus etiam ex eadem synodo colligere, quid ipsa de Christo profiteatur. *Patrum enim insistens vestigiis*, ut ipsa ad verbum refert, *unum et eumdem Dominum nostrum Jesum Christum concorditer confiteri*, nos edocet: per verbum *concorditer* suspicionem illam tollens, qua existimabatur non ab omnibus episcopis eodem coactis præpositam fidei expositionem compositam, sed ab aliquibus B tantummodo, quibus ea dicta in integro fuere. Postmodum veluti primario, et reliquos continenti errori, impii duntaxat Nestorii divisioni, in immaculatam œconomiam intruso medicina admovens, ait: *Unum et eumdem confiteri Filium Dominum nostrum Jesum Christum, unius ejusdemque* compellatione funditus divisionis opinionem evertens, et potissimum masculine pronuntians: *unus* enim illi dicitur, non *unum*, atque universam compositionem, et non partem ipsius exprimit, quod insinuari necesse erat, si aliter extulisset; in hoc quoque divum Gregorium secuta, per illud, *alius et alius*, totum, per illud, *aliud et aliud*, partes indicavit. Postea adversæ pravæ opinionis suspiciones tollit dicens, *perfectum ipsum in deitate, et perfectum eumdem in* C *humanitate*: tantummodo asserens, nisi quispiam existimaverit per unius appellationem, aut humana natura denudatam deitatem, œconomiam adimplesse, aut mutationem passam in humana natura perfectum eumdem secundum utraque exsistentem, deitatem, inquam, et humanitatem, tanquam qui totus ac perfectus in propriis partibus agnoscebatur, vere Deum, et vere ex animo rationis compote, et corpore hominem, neque simpliciter Deum, aut hominem, sed unius cum Patre essentiæ secundum deitatem, et nobis eumdem secundum humanitatem; ut qui recta mente dictis animum applicat, nihil præterea ad perfectam immaculatæ œconomiæ expositionem a synodo desideret. Quæ ultra præco- D gnoscens nonnullos nec passioni, nec morti, nec corruptioni obnoxium ab ipsa prima conceptione, divinum illud et nullis sordibus contaminatum Domini corpus astruere, sicque totam œconomiam evertere ausuros annectit, *per omnia nobis similem absque peccato*. Quod sacræ Scripturæ est, opportune neque hic appositum similia sentientium effrenem contumaciam reprimit. Etenim si neque passio corporis, neque mors, neque dissolutio, quam proprie corruptionem appellare consuevimus, peccatum est, absque vero solo peccato per reliqua omnia ejusdem cum nobis naturæ est, purissimum illud et sanctissimum corpus, manifestum fit, Deum, cui nostram pauperiem assumere complacuit, talem assumpsisse, quam non male nos pauperiem nun-

Digitized by Google

cupabimus, omnibus nostris naturalibus passionibus atque proprietatibus obnoxiam. Propterea que dixit, *Per omnia similem nobis absque peccato.* Rursus vero cum Nestorianis non placeret Deiparam esse immaculatam Virginem, subdidit : *Ante sæcula ex Patre genitum, postremis vero diebus eumdem propter nos et nostram salutem ex Maria Virgine et Deipara prognatum secundum humanitatem.* Et pauca hæc ex quarta synodo, ne prolixiora afferam, satis sint. Poterit vero quilibet multo plura, si voluerit, ex ea colligere, quibus constabit compertissime, nulla in re a tribus sanctis synodis discrepasse, sed in omnibus concordem, eumdem unum Christum, et Dominum, et Deum nostrum professam ex duabus, et in duabus naturis, et duas naturas post unionem, extrema a medio inepta absurditatesque, quæcunque illæ fuerint, procul amandasse, mansisseque in veritatis medio firmam atque inconcussam. Iis a quarta sancta synodo ipsissimis verbis sancitis, enuntiatis et promulgatis de Christi mysterio, quisnam, dummodo non delirus est et mente captus, asseverabit quartam synodum una cum Nestorio sentire, illius falsa opinione deceptam? Illud potius asseverandum est, ab eadem anathemate ictos, et Dioscorum, et Nestorium, et Eutychem, ex diametro sese adversantia, sed impietate mala paria.

6. Quando vero te duplex naturarum turbat, et numeri dualis enuntiatio statim tibi rerum divisionem suggerit, opinarisque omnem numerum per sese subsistentes indicare, ignavius potius quam prudenter, determinemus, sed breviter, quonam modo de binario et reliquo omni numero exquisita cognitio haberi possit. Numerus dupliciter dicitur, alius simpliciter, et per se solus : alius in relatione et rebus consideratur, quemadmodum album albedinem et albedine præditum notat. Natura numeri per se neque conjungit, neque dividit, neque enim habet res sibi subjectas : nam numerus ipse per se neque copulat, neque separat, sed utrumque admittit, tali vel tali respectu, veluti binarius, et quaternarius numerus, si unitates respicias, ex quibus componitur, in eas dividitur ; si unitatem horum quæris, ex iis componitur : duo etenim et duo, si ita fuerit, in quatuor abit, quatuor vero in duo et duo dividitur. Quare verissimum fuerit naturam numeri nihil præscriptum habere, neque separatum, neque unitum, sed in rerum complexu et compositione subire. Inscite itaque improbeque determinaveris naturam numeri necessario rerum divisionem subsequi, et non rerum unitæ, aut divisæ naturæ numerum, ut quot sint subjecta innotescant, signum statuere, cum alia ratio, et non numerus ea subdividat et copulet. Namque decem ulnas ligni continui, si ita fuerit, dicimus, non numero dividentes unionem, quæ in decem ulnarum ligno est ; rursumque decem modios dum dicimus, divisos eos agnoscimus. Ita res se habet et rebus in aliis. Si numerus de naturis prædicetur,

A ἔξουσαν τὰ φυσικὰ πάθη ἡμῶν καὶ ἰδιώματα. Διὰ τοῦτό τοι ἔφη· *Κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας.* Πάλιν δ' αὖ ὅτι τοῖς ἀπὸ Νεστορίου Θεοτόκος οὐκ ἐδόκει ἡ ἄχραντος εἶναι Παρθένος, προσέθηκε· *Τὸν πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ Θεοτόκου γεννηθέντα κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.* Καὶ ταῦτα μὲν ὀλίγα ἐκ τῆς τετάρτης συνόδου διὰ τὸ μῆκος τοῦ λόγου· ἐπεὶ ἔνεστι πλεῖστα ὅσα, εἴ τις βούλεται, ἐξ αὐτῆς ἀναλέγεσθαι, ἐν οἷς τρανότατα φαίνεται ταῖς τρισὶν ἁγίαις συνόδοις κατὰ μηδὲν διαφωνήσασα, ἀλλ' ὁπαδὸς κατὰ πάντα γενομένη, τὸν αὐτὸν ἕνα Χριστὸν καὶ Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν κηρύττει, ἐκ δύο φύσεων, καὶ ἐν δύο,
B καὶ δύο φύσεις εἶναι μετὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ τὰς παρ' ἑκάτερα τῆς μεσότητος ἀτοπίας, ὅσαι ἂν καὶ εἶεν, ἐξοστρακίζει, καὶ μένει βεβαία καὶ ἀμετακίνητος ἐν τῇ τῆς ἀληθείας μεσότητι. Ταῦτα παρὰ τῆς ἁγίας τετάρτης συνόδου αὐταῖς λέξεσιν ὁρισθέντα, καὶ ἐκφωνηθέντα, καὶ κηρυχθέντα περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, τίς ἐστιν ὃς, καὶ ὑγιεῖς τὰς φρένας ἔχων, φήσειε, τὴν τετάρτην σύνοδον συμφρονεῖν τῷ Νεστορίῳ, καὶ τῇ ἀπ' αὐτοῦ κακοδοξίᾳ συναπάγεσθαι; μᾶλλον μὲν οὖν ὑπὸ ταύτης τῆς συνόδου ἀναθεματισθέντα τόν τε Διόσκορον, καὶ Νεστόριον, καὶ Εὐτυχέα, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ καὶ ὁμότιμα τὴν ἀσέβειαν.

ς'. Εἰ δέ σε τὸ δισσὸν τῶν φύσεων ἐκταράττει, καὶ
C ἡ τῆς δυάδος τοῦ ἀριθμοῦ ἐκφώνησις παραυτίκα τὸ διῃρημένον τῶν πραγμάτων ὑποτίθησί σε νοεῖν, καὶ λογίζῃ, ὅτι πᾶς ἀριθμὸς τῶν ἰδιοσυστάτων πραγμάτων ἐστὶ δηλωτικός, ἀμαθαίνοντός ἐστι τοῦτο, ἢπερ εἰδότος. Οὐκοῦν διορισώμεθα διὰ βραχέων, πῶς δεῖ περὶ δυάδος καὶ τοῦ λοιποῦ παντὸς ἀριθμοῦ ἀκριβῆ ἔννοιαν ἔχειν. Ὁ γὰρ ἀριθμὸς διττῶς λέγεται, ὁ μέν τις ἁπλῶς καὶ καθ' ἑαυτόν, ὁ δὲ ἐν σχέσει καὶ πράγματι θεωρούμενος, ὥσπερ λευκὸν, ἥ τε λευκότης καὶ τὸ λελευκασμένον. Αὐτὴ τοίνυν ἡ φύσις τοῦ ἀριθμοῦ καθ' ἑαυτὴν οὔτε συνάπτει, οὔτε διαιρεῖ· οὐ γὰρ ἔχει ὑποκείμενα πράγματα. Καὶ γὰρ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, οὔτε συνάπτει, οὔτε διαιρεῖ, ἀλλ' ἀμφότερα δέχεται τῇ ποιᾷ σχέσει. Οἷον ἡ δυὰς, καὶ ἡ τετρὰς, εἰ μὲν τὰς μονάδας θεωρεῖς, ἐξ ὧν συνέστηκεν,
D εἰς ταύτας διαιρεῖται· εἰ δὲ τὴν μονάδα τούτων ζητεῖς, ἐκ τούτων συνάπτεται· δύο γὰρ καὶ δύο, εἰ τύχοι, εἰς τέσσαρα συνάπτεται, τὰ δὲ τέσσαρα εἰς δύο καὶ δύο διαιρεῖται. Ὥστε παντὸς ἀληθέστερον εἰπεῖν τὴν φύσιν τοῦ ἀριθμοῦ μηδὲν ἀφωρισμένον ἔχειν, μήτε τὸ κεχωρισμένον, μήτε τὸ ἡνωμένον, ἐν δὲ τῇ τῶν πραγμάτων ἐπιπλοκῇ καὶ συνθέσει τοῦτο ὑφίστασθαι. Ἀμαθὲς οὖν τὸ τῇ φύσει τοῦ ἀριθμοῦ ἀναγκαίως τὴν διαίρεσιν τῶν πραγμάτων ἕπεσθαι νομοθετεῖν, ἀλλὰ μὴ τῇ τῶν πραγμάτων ἡνωμένῃ γε, ἢ διῃρημένῃ φύσει, τὸν ἀριθμὸν σημεῖον ποιεῖσθαι τοῦ ποσοῦ τῶν ὑποκειμένων, ἄλλου λόγου καὶ οὐ τοῦ ἀριθμοῦ ταῦτα διαιροῦντος καὶ συνάπτοντος. Καὶ γὰρ δέκα πήχεις λέγομεν τοῦ συνεχοῦς, εἰ τύχοι, ξύλου, οὐ συνδιαιροῦντες τῷ ἀριθμῷ καὶ τὴν ἑνότητα τὴν ἐν τῷ δεκα-

Digitized by Google

πήχει ξύλῳ. καὶ πάλιν δέκα μοδίους λέγοντες, ἐν διαιρέσει τούτους ἐπιστάμεθα. Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῶν ἑτέρων ἔχει πραγμάτων· εἰ μὲν ὁ ἀριθμὸς φύσεσιν ἐπιφημισθῇ, οὐ τὸ ποσὸν αὐτῶν προηγουμένως, ἀλλὰ τὸ ἑτερογενὲς παρίστησιν. Ἵππου γάρ, καὶ ἀνθρώπου, καὶ βοὸς τρεῖς λέγοντες φύσεις, οὐ τὸ διῃρημένον αὐτῶν κατὰ τὸ ποσὸν, ἀλλὰ τὸ παρηλλαγμένον κατὰ τὸ εἶδος σημαίνομεν· τρεῖς δὲ ἀνθρώπους, εἰ τύχοι, Πέτρον, καὶ Παῦλον, καὶ Ἰωάννην τὸ διῃρημένον αὐτῶν μᾶλλον, καὶ ὅτι τόσοι, οὐ τοιοῦτοι δὲ, παριστῶμεν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας δύο λέγοντες τὰς φύσεις, τὸ ἑτεροειδὲς αὐτῶν, οὐ τὸ κεχωρισμένον δηλοῦμεν, ἐκβάλλοντες δὲ αὐτῶν, εἰ καὶ μὴ εἶεν ἐνυπόστατοι, τὸν τῶν ὑποστάσεων ἀριθμὸν, εὖ μάλα εἰδότες, ὅτι οὐδ' ἐπὶ τῶν ὑποστάσει καὶ οὐσίᾳ κεχωρισμένων, οἷον τοῦδε τοῦ ἵππου, καὶ τοῦδε τοῦ βοὸς ἡ φύσις, οὐ τὸ διῃρημένον, ἀλλὰ τὸ διάφορον, ὥσπερ καὶ ἡ ὑπόστασις τὸ διῃρημένον, ἥπουγε ἐπὶ τῶν μὴ καθ' ἑαυτὰ ἐμφαινομένων, ἀλλὰ ἅμα τε καὶ ἐν ἀλλήλοις ὄντων μὲν καὶ γινομένων, ἡ φύσις, οὐ τὸ κεχωρισμένον, ἀλλὰ τὸ διάφορον δηλώσει, εἴτε ἐπὶ θεολογίας, εἴτε ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, εἴτε ἐπὶ παντὸς πράγματος. Καὶ ἄλλως, ὅτι εἰ καὶ ἀριθμοῦμεν τὰς τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεις, δύο ταύτας λέγοντες, οὐκ εἰσάγομεν διαίρεσιν, ἐνεργείᾳ τῶν φύσεων καὶ τῶν ἰδιοτήτων. Πᾶς γὰρ ἀριθμὸς τῶν διαφερόντων ἐστί· καὶ ἀδύνατον ἀριθμεῖσθαι τὰ κατὰ μηδὲν διαφέροντα, καθ' ὃ δὲ διαφέρουσι, κατὰ τοῦτο καὶ ἀριθμοῦνται· οἷον ὁ Πέτρος, ἢ ὁ Παῦλος, καθ' ὃ μὲν ἥνωνται, οὐκ ἀριθμοῦνται· τῷ λόγῳ γὰρ τῆς οὐσίας ἡνωμένοι, δύο φύσεις οὐ δύνανται λέγεσθαι, καθ' ὑπόστασιν δὲ διαφέροντες, δύο ὑποστάσεις λέγονται. Ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν διαφερόντων ἐστὶ, καὶ ᾧ τρόπῳ διαφέρουσι τὰ διαφέροντα, τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ ἀριθμοῦνται. Ἥνωνται μὲν αἱ τοῦ Κυρίου φύσεις ἀσυγχύτως καθ' ὑπόστασιν, διῄρηνται δὲ ἀδιαιρέτως λόγῳ καὶ τρόπῳ τῆς διαφορᾶς. Καὶ ᾧ μὲν τρόπῳ ἥνωνται, οὐκ ἀριθμοῦνται· οὐ γὰρ καθ' ὑπόστασιν δύο φαμὲν εἶναι τὰς φύσεις τοῦ Χριστοῦ. ὯΙ δὲ τρόπῳ ἀδιαιρέτως διῄρηνται, ἀριθμοῦνται· δύο γάρ εἰσιν αἱ φύσεις τοῦ Χριστοῦ λόγῳ καὶ τρόπῳ τῆς διαφορᾶς, ἡνωμέναι μὲν καθ' ὑπόστασιν, καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν ἔχουσαι, ἀσυγχύτως ἥνωνται, τὴν οἰκείαν ἑκάστη φυσικὴν διαφορὰν διασώζουσαι. Τῷ τρόπῳ τοιγαροῦν τῆς διαφορᾶς καὶ μόνον ἀριθμούμεναι ὑφ' ἡμῶν, οὐ διαιροῦνται ἐνεργείᾳ καὶ ὑπάρξει, καὶ ὡς σὺ ὑπονοεῖς. Καὶ ἄλλως εἰς τὸ αὐτὸ, ὅτι οὐχὶ πᾶς ἀριθμὸς τῶν ἰδιοσυστάτων πραγμάτων ἐστὶ δηλωτικός· καὶ τοῦτο δῆλον ἐντεῦθεν. Εἴ τι μὲν γὰρ ἰδιοσύστατόν ἐστι, τοῦτο πάντως ἐν ἀριθμῷ τυγχάνει ὄν· οὐ πᾶν δὲ τὸ ἐν ἀριθμῷ τυγχάνον, ἰδιοσύστατον ἂν εἴη. Τὰ γοῦν ἐν τοῖς συνθέτοις, ἵνα μὴ πολλὰ λέγω, ἑνὸς ὄντα συμπληρωτικὰ, καὶ κατὰ μίαν συγκείμενα τὴν συνέχειαν, ὅμως αὐτὰ μὲν ἐφ' ἑαυτῶν ἰδίαν ὕπαρξιν οὐκ ἔχει· ἑνὸς δὲ συμπληρωτικὰ γενόμενα ἐν τῷ συλλόγῳ τὴν οἰκείαν ὕπαρξιν ἐπιδείκνυται. Ὥσπερ ἀμέλει τὸ ζῷον, τὸ λογικὸν, τὸ θνητὸν, οὐ μὴν ἔτι γε καὶ καθ' αὑτὰ ὑπάρχοντα ὁρᾶται, ἀλλ' ἐν τῷ ὅλῳ γε τῷ ἀνθρώπῳ, φημὶ, σαφῆ τὴν οἰ-

non earum quantitatem antecedenter, sed naturam diversam importat: equi enim et hominis, et bovis tres naturas asserentes, non eorum secundum quantitatem divisionem, sed sejunctum ac separatum in specie significamus: tres vero homines dicentes, si fuerint, Petrum, et Paulum, et Joannem, eorum potius divisionem, et tot eos esse, non tales ostendimus. Sic et in œconomia duas ponentes naturas diversam eorumdem formam, non separationem exprimimus, ex ipsis ejicientes, licet absque hypostasi non essent, hypostaseon numerum, pulchre callentes in hypostasi et essentia divisis, hujus scilicet equi, et hujus bovis naturam non divisum, sed diversum, quemadmodum et hypostasis divisum, et multo magis in iis, quæ ex sese non apparent, sed sunt simul, unumque alii inest, et fiunt, naturam non separationem, sed diversitatem indicaturam, tum in divinis, tum in œconomia, tum in quacunque alia re. Item, licet nos numeremus duas Christi naturas, duas illas dicentes, non ideo actu inducimus divisionem naturarum et proprietatum. Omnis enim numerus eorum est, quæ differunt, nequitque fieri, ut numero comprehendantur ea, quæ per omnia sibi similia sunt, verum secundum id, quo differunt, numero subjiciuntur, veluti Petrus vel Paulus secundum id, quo conjunguntur, non cadunt sub numero: ratione enim essentiæ uniti non possunt duæ naturæ dici: sed hypostasi differentes, duæ hypostases dicuntur, adeo ut numerus differentium sit, et modo, quo differunt differentia, eodem et numerentur. Junctæ sunt Domini naturæ inconfuse secundum hypostasim, divisæ vero sunt indivise ratione modoque differentiæ; quo uniuntur modo non numerantur: non enim duas secundum hypostasim dicimus esse Christi naturas: quo vero modo indivise separantur, numerantur: duæ etenim sunt Christi naturæ ratione modoque differentiæ, junctæ quidem secundum hypostasim, et sese invicem penetrantes inconfuse uniuntur, et propriam singulæ naturalem differentiam conservant. Modo itaque differentiæ tantummodo a nobis numerantur, non dividuntur actu et exsistentia, ut ipse tibi fingis. Aliter etiam de hoc eodem philosophamur. Non omnis numerus res per se subsistentes indicat: idque manifestum erit ex sequentibus. Quidquid enim per se subsistit, id omnino et sub numero est, non autem omne quod sub numero est, item per se subsistere dicetur. Quæ ergo in compositis sunt, ne pluribus rem agam, cum unum compleant, et una continuitate constent, ex semetipsis nihilominus propriam exsistentiam nullam habent, sed unum dum constituunt in coitione propriam exsistentiam commonstrant, quemadmodum animal rationis compos, mortale: non præterea vero et per sese exsistentia conspiciuntur, sed in toto homine apertam patentemque propriam sui exsistentiam ostendunt: et ratione modoque differentiæ numerata, divisionem hominis non important; partes enim dicentur hominis, sed

Digitized by Google

non per sese exsistentiam habebunt. Quare manifestum fit, non omnem numerum res per se subsistentes indicare.

δήπου μὲν καὶ καθ' ἑαυτὰ τὴν ὕπαρξιν ἔχει. Ὥστε δῆλον, ὅτι οὐ πᾶς ἀριθμὸς τῶν ἰδιοσυστάτων πραγμάτων ἐστὶ δηλωτικός.

7. Cum autem præterea propter divisionem naturarum et proprietatum, sanctam et œcumenicam quartam synodum criminose calumniaris, quasi illa probans duas naturas et proprietates naturarum, omnimodis cum Nestorio conveniat, naturarum divisionem introducens, propteraque non esse hanc synodum a nobis recipiendam, nos respondentes, et divisionis proprietatisque rationem explanantes, dicimus Christi naturas, deitatem nempe et humanitatem, ex quibus et in quibus unicum hypostaseos veluti totum contemplamur, si quis intellectu et ratione, proprietates, inquam, cum naturis diviserit, non vero exsistentia et actu, neque absurde, neque inerudite fecerit; hoc enim, ut ita dicam, omnes Patres aperte clamant. Audi Gregorium Theologum dicentem : *Cum naturæ cogitationibus separantur, subdividuntur et nomina*, quasi diceret, quod cogitatione asseritur fit ad differentiam divisionis, quæ actu et exsistentia est, eam, quam longissime abjicientes actu quidem naturas esse et dici tradunt, harum vero divisionem cogitatione acceperunt : quæ rebus ipsis divisa non sunt, tanquam divisa ratione supponentes propter immutabilem unitorum, etiam post unionem, differentiam et proprietatem ; ut jam clarum sit, dici de naturis et proprietatibus divisionem, quæ ex intellectu est, neque in quoquam a vero aberrabimus, licet de ea sancta et œcumenica quarta synodus nihil tradidit ; nihilominus nos dicimus : cum enim integritatem hypostasis Christi contemplamur, totum animo agitamus, quando totum ex partibus conflatur, et in partibus consideratur, et tum potissimum cum ex dissimilibus componitur, servatis nempe inconfuse partibus in unione, quando et partes, quæ in toto sunt, totius reputantur, et proprietates partium totius reputabuntur, licet partium propria sermo cogitatione dividens judicat. Verbi gratia : Visus in sensorio, oculo nempe fieri solet, sic etiam ambulatio in cruribus, sed non dicimus aut oculum videre, aut crura ambulare ; sed homo, qui ea tanquam partes possidet, videre dicitur et ambulare. Eodem modo et de Christi hypostasi : namque ad integritatem illius mentis aciem figentes dicimus Ejusdem unius sanctæ Triadis Filii Dei sunt et res mirabiliter gestæ, et passiones. Etsi secundum aliam partem passiones subit, humanitatem scilicet, secundum aliam mira efficit, ut ejusdem naturæ cum Deo et Patre, et Spiritu est. Rursus partes, ex quibus totum constituitur, conservatis illis inconfuse in unione considerantes, et differentiam in unione invenientes, ubi vero differentia, ibidem omnino et numerus introducitur, tot dicimus partes esse, ratione discriminis, nec a scopo aberramus. Quandoquidem unio est eorum, quæ

κείαν ὕπαρξιν ἐπιδείκνυται, καὶ ἀριθμούμενα λόγῳ καὶ τρόπῳ τῆς διαφορᾶς, διαίρεσιν τοῦ ἀνθρώπου οὐκ εἰσάγουσι. Μέρη μὲν γὰρ ῥηθεῖεν ἀνθρώπου, οὐ

ζ'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ διαιρέσεως τῶν φύσεων καὶ τῶν ἰδιοτήτων μῶμον συνῆψας τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ τετάρτῃ συνόδῳ, ὡς δῆθεν λέγουσα δύο φύσεις καὶ ἰδιότητας τῶν φύσεων, ἐξάπαντος συμφωνεῖ τῷ Νεστορίῳ, διαίρεσιν τῶν φύσεων ἐμποιοῦσα, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀποδεκτέα αὕτη ἡ σύνοδος παρ' ἡμῶν, ὑπεραπολογούμενοι οὖν, καὶ διασαφοῦντες τὸν περὶ διαιρέσεως καὶ ἰδιότητος λόγον, φαμέν, τὰς φύσεις τοῦ Χριστοῦ, ἤγουν φημὶ τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς ὁ εἷς τῆς ὑποστάσεως ὡς ὅλος ἐνθεωρεῖται, εἰ μὲν τῇ ἐπινοίᾳ τις καὶ τῷ λόγῳ τὰς ἰδιότητας μετὰ τῶν φύσεων διαιρεῖ, καὶ οὐχ ὑπάρξει καὶ ἐνεργείᾳ, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος ποιήσειε· τοῦτο γὰρ σχεδὸν εἰπεῖν πάντες οἱ Πατέρες διαῤῥήδην κεκράγασι. Καὶ γὰρ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἄκουσον λέγοντος· *Ἥτοι γὰρ αἱ φύσεις διίστανται ταῖς ἐπινοίαις, συνδιαιροῦνται καὶ τὰ ὀνόματα*, ὡς εἶναι τὸ τῇ ἐπινοίᾳ λεγόμενον, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς κατ' ἐνέργειαν καὶ ὕπαρξιν διαιρέσεως, ἣν ὡς πορρώτατω ἀποπεμψάμενοι τῇ μὲν ἐνεργείᾳ τὰς φύσεις εἶναί τε καὶ καλεῖσθαί φασι, τὴν δὲ τούτων διαίρεσιν κατ' ἐπίνοιαν ἔλαβον, τὰ μὴ διῃρημένα τοῖς πράγμασιν ὡς διῃρημένα τῷ λόγῳ ὑποτιθέμενοι, διὰ τὴν ἄτρεπτον τῶν ἑνωθέντων, καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, διαφοράν τε καὶ ἰδιότητα. Ὥστε δῆλόν ἐστι λέγειν ἐπὶ τῶν φύσεων καὶ τῶν ἰδιοτήτων διαίρεσιν, τὴν κατ' ἐπίνοιαν λεγομένην, καὶ οὐδὲν τοῦ εἰκότος ἀποσφαλούμεθα, εἰ καὶ περὶ ταύτης ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη σύνοδος οὐδὲν ἐξεφώνησε, πλὴν οὖν ἡμεῖς λέγομεν. Ὅταν γὰρ εἰς τὴν ὁλότητα τῆς κατὰ Χριστὸν ὑποστάσεως ἀποβλέψωμεν, τὸ ὅλον ἀνασκοποῦντες, ἐπειδὴ τὸ ὅλον ἐκ μερῶν σύγκειται, καὶ ἐν τοῖς μέρεσι θεωρεῖται, καὶ μάλιστα ὅταν ἐξ ἀνομοιομερῶν σύγκειται τὸ ὅλον, σωζομένων δηλονότι ἀσυγχύτως τῶν μερῶν ἐν τῇ ἑνώσει, ἐπειδὴ τὰ μέρη ἐν τῷ ὅλῳ ἐνυπάρχοντα τοῦ ὅλου λογίζονται, καὶ τὰ ἰδιώματα τῶν μερῶν τοῦ ὅλου λογισθήσονται, εἰ καὶ τῶν μερῶν ὡς ἴδια εἶναι ὁ λόγος τῇ ἐπινοίᾳ διαιρῶν κρίνει· οἷόν τί φημι· Ἡ ὅρασις ἐν τῷ αἰσθητηρίῳ, ἤγουν τῷ ὀφθαλμῷ, πέφυκε γίνεσθαι, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ βάδισις ἐν τοῖς σκέλεσιν· ἀλλ' οὐ λέγομεν, ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ὁρᾷ, ἢ τὰ σκέλη βαδίζει, ἀλλ' ἄνθρωπος ὁ ταῦτα ἔχων ὡς μέρη λέγεται βλέπειν καὶ βαδίζειν. Οὕτωσὶ καὶ ἐπὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν γὰρ εἰς τὴν ὁλότητα αὐτῆς βλέπωμεν, λέγομεν, Αὐτοῦ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰσὶ τά τε θαύματα, καὶ τὰ πάθη, εἰ καὶ κατ' ἄλλο μέρος τὰ πάθη ἀναδέχεται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, κατ' ἄλλο δὲ τὰ σημεῖα ποιεῖ, ὡς ὁμοούσιος, δηλονότι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ τῷ Πνεύματι. Ὅταν δ' αὖ πάλιν εἰς τὰ μέρη, ἐξ ὧν τὸ ὅλον σύγκειται, σωζομένων αὐτῶν δηλονότι ἀσυγχύτως ἐν τῇ ἑνώσει σκοπῶμεν, καὶ τῆς διαφορᾶς ἐν τῇ ἑνώσει, εὑρισκομένης (ὅπου

Digitized by Google

δὲ διαφορὰ, ἐκεῖ πάντως καὶ ὁ ἀριθμὸς συνεισάγεται)· δηλονότι τόσα λέγομεν τὰ μέρη ὑπάρχειν τῷ λόγῳ τῆς διαφορᾶς, καὶ οὐδὲν σφάλλομεν. Ἐπειδὴ ἡ μὲν ἕνωσις τῶν πρός τί ἐστι. Καὶ γὰρ ἡ ἕνωσις ἑνουμένων ἐστὶν ἕνωσις, καὶ τὰ ἑνούμενα ἑνώσει ἑνοῦνται· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ὅλον, μερῶν ὅλον, καὶ τὰ μέρη ὅλου μέρη. Τὰ δὲ πρός τι, ἐὰν θάτερον ἐνεργείᾳ ᾖ, καὶ τὸ ἕτερον δηλονότι ἐξ ἀνάγκης. Ἐπεὶ οὖν ἡ κατὰ Χριστὸν ὁλότης καὶ ἡ ἕνωσις ἐνεργείᾳ πρόσεστι καὶ τὰ μέρη ἐνεργείᾳ ἔσονται, καὶ ἡ τούτων διαφορά. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθὲς, ὥσπερ οὖν καὶ ἀληθὲς, ὁ μὴ ὁμολογῶν τὰ μέρη τόσα εἶναι, δηλονότι οὐδὲ τὸ ὅλον φήσειεν ἂν εἶναι, ἀλλὰ τῶν μερῶν τῆς διαφορᾶς ἀναιρουμένης, καὶ τὸ ὅλον φθαρήσεται. Καὶ τίς ἂν οὐ συνήσει τὸ ἄτοπον; Φανερὸν ἄρα, ὅτι ὅσοι τὴν μίαν ὑπόστασιν τοῦ Χριστοῦ ὡς ὅλον τῷ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος συγκειμένην ὁμολογοῦσι, καὶ τὰ μέρη δύο φύσεις εἴποιεν ἂν ἐξ ἀνάγκης, κἂν ὑμεῖς μὴ βούλησθε, ὅπερ ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος τρανῶς ἐξεφώνησε.

A ad aliquid sunt : unio enim eorum, quæ uniuntur, unio est, et quæ uniuntur, unione uniuntur. Sic etiam totum partium totum est, et partes totius partes. Ea porro quæ ad aliquid sunt, si unum ex iis actu est, necesse est, et alterum esse. Cum itaque Christi integritas et unio actu est, erunt et partes omnino actu, et eorum discrimen. Hoc si verum est, quemadmodum verum est, qui non confitetur partes tot esse, neque totum fatebitur esse, sed partium differentia sublata, totum quoque destruet. Et quis absurdum rei ineptumque non capiet? Patet itaque eos, qui unam Christi hypostasim, veluti totum quoddam ex deitate et humanitate compositum profitentur, partes duas scilicet naturas necessario fassuros, licet vos id abnuatis. Quod sancta Chalcedonensis synodus palam promulgavit.

ηʹ. Τὸ δὲ πάλιν λέγειν, ὅτι *Ἡ τετάρτη σύνοδος συμφωνεῖ τῷ Νεστορίῳ, ὅτι δύο φύσεις λέγουσα, κἀκεῖνος ὡσαύτως δύο φύσεις λέγων, ὁμοφρονεῖ τῷ Νεστορίῳ. Πλὴν διαφέρονται εἰς τὰ δύο πρόσωπα, ἐκείνου μὲν λέγοντος δύο πρόσωπα, αὐτῆς δὲ δοξαζούσης ἕν· καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ὀρθοδόξους χλευάσασα, ὅτι οὐ συμφρονεῖ τῷ Νεστορίῳ*, αὐτόθεν φανερωτάτην ἔχει τὴν ἐπίληψιν ἐκ τοῦ σου λόγου, ὅτι οὐχ ὁμοφρονεῖ τῷ Νεστορίῳ, καθὼς ψευδοεπῶν κατηγορεῖς. Εἰ γὰρ ὁ μὲν δύο πρόσωπα δοξάζει, δηλονότι καὶ τὰς δύο φύσεις κεχωρισμένας ἰδιοσυστάτους οὔσας ὁμολογεῖ, διά τοι τοῦτο καὶ τὴν ἕνωσιν τούτων σχετικὴν λέγει. Ἡ δὲ ἁγία σύνοδος, ὡς σὺ φῄς, ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν θεσπίζουσα, φανερὸν ὅτι τὰς φύσεις ἐν τῷ ἑνὶ προσώπῳ οὐσιωδῶς καὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένας φαίη ἄν· οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ἐγχωρεῖ, δύο φύσεις λέγειν ἐν ἑνὶ προσώπῳ καὶ μιᾷ τῇ ὑποστάσει, εἰ μὴ καθ' ὑπόστασιν καὶ οὐσιωδῶς ἡνωνται. Εἰ δὲ τοῦτο, φανερὸν δέδεικται ἐκ τοῦ σοῦ λόγου, ὅτι οὐ κεχωρισμένας τὰς φύσεις καὶ τὰς ἐνεργείας ἐπὶ Χριστοῦ λέγει ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη σύνοδος, ἀλλ' ἡνωμένας καθ' ὑπόστασιν. Καὶ ἄλλως τὸ αὐτό· Εἰ διὰ τὴν ἕνωσιν καὶ μόνην, λέγω δὴ τὴν καθ' ὑπόστασιν, οἱ τῆς Ἐκκλησίας τρόφιμοι διαφέρονται τῷ Νεστορίῳ, καθὼς καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος φάσκει, καὶ οὐ διὰ τὰς δύο φύσεις, σὺ δὲ αὐτὸς ἔφης, ὅτι ἡ σύνοδος διαφέρεται τῷ Νεστορίῳ κατὰ τὸ ἓν πρόσωπον, καὶ τὰ δύο, ὅπερ ποιεῖ τὸ μὲν ἕν, τῶν φύσεων τὴν ἕνωσιν, τὰ δὲ δύο τὴν διαίρεσιν· φανερὸν ὅτι κατὰ τὸ ὀρθὸν τῆς Ἐκκλησίας διαφέρεται ἡ σύνοδος τῷ Νεστορίῳ. Εἰ δὲ τοῦτο, δηλονότι οὐδὲ συμφωνεῖ. Ἀδίκως ἄρα παρὰ σοῦ συκοφαντεῖται. Καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς, Κυρίλλου ἄκουσον πρὸς Εὐλόγιον δι' ἐπιστολῆς αὐταῖς λέξεσιν· *Ἐπιλαμβάνονταί τινες τῆς ἐκθέσεως, ἣν πεποιήνται οἱ Ἀνατολικοί· καὶ φασι· Διὰ τί δύο φύσεις ὀνομαζόντων αὐτῶν, ἠνέσχετο καὶ ἐπήνεσεν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας; Οἱ δὲ τὰ Νεστορίου φρονοῦντες λέγουσι κἀκεῖνον οὕτω φρονεῖν, συναρπάζοντες τοὺς οὐκ εἰδότας τὸ ἀκριβές. Χρὴ δὲ τοῖς*

B 8. Præterea illud item, *quartam synodum una cum Nestorio sentire, quod duas naturas fateatur : similiter etiam cum Nestorio concordare quicunque duas naturas fatetur : in eo tantummodo differre, quod ille duas, synodus unam tantum personam teneat, et per id fucum orthodoxis fecisse, jactans se a Nestorio dissentire*, ex tua ipsius oratione apertissime refellitur, comprobaturque eam a Nestorio discrepare, etsi ipse falso eam criminaris. Etenim Nestorium duas naturas existimantem palam est duas naturas diversas per se subsistentes fateri : ideoque eorum unionem secundum habitudinem vocat. Sancta vero synodus, ut tu ais, unam personam et unam hypostasim sanciens, duas naturas in una persona per essentiam et secundum C hypostasim unitas, ut ipse mihi persuadeo, asseveratura est : neque enim fieri potest duas naturas in una persona et una hypostasi dicere, nisi eæ secundum hypostasim et essentiam uniantur. Quod si id nemini dubium est, ex tua ipsius oratione demonstratur, non separatas naturas et actus in Christo dicere sanctam et œcumenicam quartam synodum, sed unitas secundum hypostasim. Alia etiam ratione id idem probatur. Si propter unionem solam, eam duntaxat, quæ secundum hypostasim est, et non propter duas naturas Ecclesiæ alumni cum Nestorio altercantur, ut sanctus Cyrillus refert, tu quoque ipse affirmasti synodum de persona unica et bina cum Nestorio litem habere, quarum una unionem naturarum efficit, duo divi- D sionem, palam est, secundum rectam Ecclesiæ sententiam synodum Nestorio adversari, eoque patet evidentissime eamdem cum eo non convenire. Immerito itaque abs te et calumniose proscinditur. Hoc porro verum esse audi a Cyrillo epistola ad Eulogium his iisdem verbis loquentem : *Accusant nonnulli expositionem, quam Orientales fecerunt, aiuntque, Quam ob causam duas naturas illis asserentibus sustinuit, assensumque præbuit Alexandrinus? Qui vero Nestorium sequuntur, tradunt, eum hoc idem tenere, eos, qui rem meram non noverunt,*

Digitized by Google

rapientes in fraudem : reprehensoribus vero respondendum est, Non omnia quæcunque hæretici tradunt, fugienda vitandaque sunt : multa enim ipsi profitentur, quæ et nos profitemur, quemadmodum dum dicunt Ariani de Patre, Creatore est omnium, et Dominus. Num propterea nos has voces declinare debemus ? Sic et de Nestorio, licet tradat duas naturas, discrimen carnis et Dei Verbi innuens ; namque alia est Verbi natura, alia carnis ; at non item unionem nobiscum probat : nos etenim unientes, unum Deum novimus, unumque Deum eumdem profitemur. Et paucis interjectis : *Quare naturarum discrimen agnoscere, non est Christum unum in duo subdividere.* Et ad Nestorium hic rursus scribit : *Ne dividas naturas*, post unionem scilicet, *alienatione, non numeratione.*

9. Cum autem incusaveris sanctam quartam synodum tanquam res novas inducentem, ideoque una cum Nestorio sentientem : neque tantum id affirmasti, sed sancti Leonis pontificis ex epistola, qua quarta synodus constabilita est, nec non ejusdem synodi Nestorii dictis uniformia produxisti, ut inde colligas pontificis Leonis epistolam, quartamque ipsam synodum non absimilia Nestorio statuisse, age hæc eadem in medium proposita perpendamus, an, ut ipse ais, sententia, Nestorio conformia alloquuntur, an secus. Auctoritates verbotenus ita se habent. Scribit Nestorius primo orationis suæ præceptoriæ capite : *Ipse immutabiles duas naturas Dei profiteor, Deum verum de Deo vero, et hominem perfectum ex filio David et Abraham.* Scribit item in sua epistola hoc modo : *Deum ipse profiteor, namque scriptum est : In principio Verbum, hominem quoque profiteor, quod Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Ante alia Nestorii verba examinemus, rectene an secus enuntiata sint. Namque *Duas Verbi naturas absolute profiteor*, dicere, neque post incarnationem determinare, haud recte dictum esse videtur. Quandoquidem sempiternus Filius et Verbum Dei ante carnem assumptam unius naturæ, divinæ scilicet, solius erat : post incarnationem, et nostram assumpsit. Non decuit ipsum absolute dicere, *Verbi*, non determinantem post Incarnationem, vel humanitatem assumptam. Si rursus duas dicens immutabiles, post carnem assumptam intelligeret : si unionem affirmaret non secundum habitudinem, sed hypostaticam et essentialem in uno, nempe Christo, considerari, et eumdem unum Christum, et Dominum, et Deum diceret, Deum verum de Deo vero, et hominem eumdem perfectum, veluti ex homine perfecto, Virgine, et Filium David et Abraham, ut divina testantur eloquia, verum attingere videretur : cum vero duas Verbi naturas asserens, eas unitas esse non secundum hypostasim in uno Verbo, in una scilicet Christi hypostasi, sed per relationem et respectivam unionem, sive dignitatem,

A μεμφομένοις, ἐκεῖνα λέγειν, ὅτι οὐ πάντα, ὅσα λέγουσιν οἱ αἱρετικοί, φεύγειν καὶ παραιτεῖσθαι χρή. Πολλὰ γὰρ ὁμολογοῦσιν, ὧν καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, οἷον ὅταν λέγωσιν οἱ Ἀρειανοὶ τὸν Πατέρα, Δημιουργός ἐστι τῶν ὅλων καὶ Κύριος. Μὴ διὰ τοῦτο φεύγειν ἡμᾶς ἀκόλουθον τὰς τοιαύτας ὁμολογίας ; Οὕτως καὶ ἐπὶ Νεστορίου, κἂν λέγῃ δύο φύσεις τὴν διαφορὰν σημαίνων τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου (ἑτέρα γὰρ ἡ τοῦ Λόγου φύσις, καὶ ἑτέρα ἡ τῆς σαρκὸς), ἀλλ' οὐκ ἔτι τὴν ἕνωσιν ὁμολογεῖ μεθ' ἡμῶν. Ἡμεῖς γὰρ ἑνώσαντες, ἕνα Θεὸν οἴδαμεν, ἕνα Κύριον τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦμεν. Καὶ μετὰ βραχέα· Οὐκοῦν οὐ τὸ εἰδέναι τῶν φύσεων τὴν διαφορὰν ὁρᾷν, διατεμεῖν ἐστιν εἰς δύο τὸν ἕνα Χριστόν. Καὶ πρὸς Νεστόριον
B αὐτὸς πάλιν λέγει· Παῦσαι διαιρεῖν τὰς φύσεις, μετὰ τὴν ἕνωσιν δηλαδή, τῇ ἀπαλλοτριώσει, οὐ τῇ ἀπαριθμήσει.

θ'. Ἐπειδὴ δὲ ἐσκωψας τὴν ἁγίαν τετάρτην σύνοδον, ὡς καινοφωνίαν ποιήσασαν, καὶ διὰ τοῦτο ὁμοφρονοῦσαν τῷ Νεστορίῳ· οὐχ ἁπλῶς δὲ τοῦτο ἀπεφήνω, ἀλλὰ καὶ χρήσεις τοῦ τε ἐν ἁγίοις πάπα Λέοντος ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, δι' ἧς ἐκυρώθη ἡ τετάρτη σύνοδος, καὶ ταύτης τῆς συνόδου πρὸς τὰ τοῦ Νεστορίου ὁμοιοτρόπως ἐχούσας προκεκόμικας, ὡς ἐντεῦθεν συνάγων, ὅτι ἥ τε τοῦ πάπα Λέοντος ἐπιστολὴ, καὶ ἡ τετάρτη σύνοδος τῆς αὐτῆς ὁμολογίας ἐστὶ τοῦ Νεστορίου· φέρε δή, καὶ αὐτὰς εἰς μέσον θέντες, ἐπισκεψώμεθα, εἰ οὕτως συνῳδὰ τῷ Νεστορίῳ κατὰ διάνοιαν φθέγγονται, εἴγε καὶ μή. Ἔχουσι
C δὲ αἱ χρήσεις κατὰ λέξιν ὧδε. Γράφει Νεστόριος εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ διδασκαλικοῦ αὐτοῦ λόγου οὕτως· Ἐγὼ ἀδιαλλάκτως τὰς δύο φύσεις τοῦ Θεοῦ ὁμολογῶ, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, καὶ ἄνθρωπον τέλειον ἐξ υἱοῦ Δαυὶδ καὶ Ἀβραάμ. Γράφει δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ οὕτως· Θεὸν ὁμολογῶ κατὰ τὸ, Ἐν ἀρχῇ ὁ Λόγος· ἄνθρωπον ὁμολογῶ, ὅτι Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Ἐπισκεπτέον πρότερον τὴν χρῆσιν Νεστορίου, εἰ ὀρθοτόμως ἔχει, ἢ οὔ. Τὸ
D μὲν οὖν λέγειν, ὅτι Δύο φύσεις τοῦ Λόγου ἀπολύτως ὁμολογῶ, καὶ μὴ διορίσασθαι μετὰ τὴν σάρκωσιν, οὐκ ὀρθῶς εἰρῆσθαι δοκεῖ. Ἐπειδὴ ὁ ἀΐδιος, Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ πρὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας μιᾶς φύσεως τῆς θεϊκῆς μόνης ἦν, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν προσελάβετο καὶ τὴν ἡμετέραν, οὐκ ἔδει αὐτὸν ἀπολύτως εἰπεῖν, τοῦ Λόγου, μὴ προσδιορισάμενον μετὰ τὴν σάρκωσιν, ἤτοι ἐνανθρώπησιν. Εἰ δ' αὖ πάλιν δύο λέγων ἀδιαλλάκτους, καὶ νοῶν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, εἰ μὲν τὴν ἕνωσιν ὡμολόγει, οὐ σχετικήν φημι, ἀλλὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν καὶ οὐσιώδη, ἤγουν ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ θεωρεῖσθαι, καὶ τὸν αὐτὸν ἕνα Χριστὸν καὶ Κύριον καὶ Θεὸν ἔλεγε, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, καὶ ἄνθρωπον τὸν αὐτὸν χρηματίσαντα τέλειον ὡς ἐξ ἀνθρώπου τῆς Παρθένου καὶ υἱὸν Δαυὶδ καὶ Ἀβραὰμ γεγονότα, καθὰ τὰ Λόγια μαρτυρεῖ, τάχα ἂν ἐντὸς ἦν τῆς ἀληθείας. Ἐπεὶ δὲ δύο φύσεις ὁμολογῶν τοῦ Λόγου, ταύτας οὐ καθ' ὑπόστασιν ἡνῶσθαι ἔλεγεν ἐν τῷ

Digitized by Google

ἐνὶ Λόγῳ, ἤγουν ἑνὶ τῇ μιᾷ ὑποστάσει Χριστοῦ, ἀλλὰ κατὰ ἀναφορὰν καὶ σχετικὴν ἕνωσιν, ἤτοι κατὰ ἀξίωμα, ἢ ταυτοβουλίαν, ἢ εὐδοκίαν ἔλεγεν εἶναι τοῦ Λόγου πρὸς τὴν σάρκα, καὶ ἀνὰ μέρος ταῦτα ποιῶν ἕτερον εἶναι τὸν Λόγον ἔφασκε, καὶ ἕτερον τὸν ἐκ Μαρίας, καὶ προσωπικὴν ἕνωσιν λέγων, οὐ τὸ ταυτιζόμενον τῇ ὑποστάσει πρόσωπον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ καθέκαστον ἁρμόττει, ἀλλ' ἑτέρως κατὰ τὸ οἰκεῖον βούλημα ἐδόξαζεν (οἷον ὡς ὅταν τις τὸ τοῦ ἑτέρου ὑποδυόμενος πρόσωπον, ἀντ' αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ποιῆται λόγους, ἣν οὐ δεῖ κυρίως ἕνωσιν ἡγεῖσθαι, ἀλλὰ σχετικὴν ἕνωσιν τὸ ὅλον. Καλοῦσι γάρ τινες πρόσωπα τὴν τινων σχέσιν πρὸς ἀλλήλους. Οὐκ ἀγνοεῖ δὲ ἡ συνήθεια τούτου τοῦ προσώπου τὸ σημαινόμενον. Λέγομεν γὰρ τὸν ἄρχοντα, τοῦ βασιλέως ἐπέχειν τὸ πρόσωπον, κατὰ τοῦτο ὁ Νεστόριος τὴν προσωπικὴν ἐπρέσβευεν ἕνωσιν)· διά τοι τοῦτο δικαίως τῷ ἀναθέματι καθυποβέβληται. Ὁ δὲ δὴ πάπας Λέων, ἐπειδὴ τὸν αὐτὸν ἕνα Χριστὸν καὶ Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν ἐν μιᾷ ὑποστάσει ὄντα ὡμολόγει, τὸν καὶ Θεὸν ὄντα καὶ ἄνθρωπον, Θεὸν μὲν ὡς συναΐδιον, καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ Πατρὸς φυέντα, καὶ ὁμοούσιον τῷ τε Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σάρκα γεγονότα, ἤτοι ἐνανθρωπήσαντα, καὶ γεννηθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καθὼς ἡ θεολόγος γλῶττα ἐκφωνεῖ, καὶ τὰ λοιπὰ Λόγια μαρτυρεῖ, καὶ αἱ τῶν ἀποστόλων φωναὶ ὑφηγοῦνται, καὶ αἱ τῶν θεοσόφων Πατέρων διδασκαλίαι τρανοῦσι· φανερὸν, ὅτι ὁ πάπας Λέων μετὰ τῆς ἀληθείας ἔστηκε, καὶ οὐ συμφωνεῖ τῷ Νεστορίῳ. Καὶ πάλιν γράφει Νεστόριος, ὅτι *Οὐχὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ χειρῶν Ἰωσὴφ ῥάκη ἐνεδύθη, ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.* Γράφει Λέων, ὅτι τὸ μὲν ἔλαμπε διὰ τῶν σημείων, τὸ δὲ ὑπέπιπτε τοῖς παθήμασιν. Ἐναργέστατα διὰ τῆσδε τῆς χρήσεως ὁ μὲν Νεστόριος ἄλλον ποιεῖ τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ ἄλλον τὸν ἐκ Μαρίας, ᾧ καὶ ἰδικῶς πρόσωπον ἴδιον ὁμολογῶν, Ἰησοῦν ἐκάλει. Ἔδει γὰρ αὐτὸν, εἴπερ ὀρθοτόμως ἔλεγεν, οὕτως εἰπεῖν· Οὐχὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καθὸ Λόγος, ἀκατάληπτος καὶ ἀπερίγραπτος καὶ συναΐδιος τῷ Πατρὶ ὤν, ῥάκη ἐνεδύθη ὑπὸ χειρῶν Ἰωσὴφ, ἀλλ' ἡ καθὸ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἄνθρωπος γέγονε, κατὰ πάντα ὅμοιος ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ νηπιάσας, ἐνεδύθη ῥάκη ὑπὸ χειρῶν Ἰωσήφ. Οὕτως δὲ μὴ εἰπὼν, φανερὸν ὅτι διαίρεσιν τὴν οὐ πρέπουσαν ἐποιήσατο τῆς μιᾶς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ, εἰς δύο πρόσωπα ταύτην τεμών· διά τοι τοῦτο ἀναθέματι δικαίως καθυποβέβληται. Ὁ δὲ δὴ Λέων, ὅτι τὸ μὲν ἔλαμπε διὰ τῶν σημείων, τὸ δὲ ὑπέπιπτε τοῖς παθήμασιν, οὐ δύο φησὶν ὅλα, ἵνα καὶ διαίρεσιν τῶν φύσεων εἰσάξῃ ἰδιοσυστάτως θεωρούμενα, καὶ διὰ τοῦτο δύο πρόσωπα καὶ δύο ὑποστάσεις, ἀλλὰ δύο ἑνὸς ὅλου συμπληρωτικά. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, Ὁ μὲν, καὶ ὁ δέ· οὐδὲ (καὶ ἵνα τι συγχωρήσας εἴπῃ), τὸ μὲν, ἁπλῶς ἄνευ προσθήκης, καὶ τὸ δέ. Ἀλλὰ τί φησι; Τὸ μὲν αὐτοῦ, καὶ τὸ δὲ, δηλονότι αὐτοῦ διά τινος τοῦ ὅλου φησὶ, τὸ μὲν τὸ συμ-

A aut proprium consilium, aut beneplacitum fateretur esse Verbi ad carnem, et eas postmodum secundum partes dividens, aliud esse Verbum affirmaret, et aliud, quod ex Maria ortus suos agnosceret, et personalem unionem decantans non personam, quæ una cum hypostasi est, et singulis convenit, sed alio modo, ut illi videbatur, contingat. Verbi gratia, veluti cum quis alterius personam induens, loco illius et pro eodem sermonem habet, quæ proprie unio vocanda non est, sed mera respectiva unio; appellant enim nonnulli personas aliquorum inter se respectum seu relationem, nec usus ab hujus personæ significatu abhorret: dicimus namque principem regis sustinere personam: cum in-

B quam hac ratione Nestorius personalem profiteretur unionem, propterea jure merito anathemate ictus est. At Leo pontifex eumdem unum Christum et Dominum, et Deum nostrum in una hypostasi esse affirmans, Deum simul et hominem, Deum coæternum Patri, et absque tempore a Patre genitum, et ejusdem cum Deo et Patre, et Spiritu sancto essentiæ; postremis vero diebus propter nostram salutem carnem factum, sive hominem, prognatum ex Spiritu sancto, et Maria Virgine, quemadmodum divina tractans lingua enuntiat, et reliqua eloquia testantur, et voces apostolorum docent, et divina sapientia præditorum Patrum doc-

C trina commonstrat, manifestum est Leonem pontificem a veritate stare, et cum Nestorio non concordare. Rursum scribit Nestorius: *Verbum Dei per manus Josephi pannis amictum non est, sed corpus Domini*, Leo autem, hoc quidem resplenduisse miraculis, illud vero passionibus obnoxium fuisse. Apertissime per hæc verba Nestorius alium Deum Verbum constituit, et alium ex Maria prognatum, cui et singulariter propriam personam constituens Jesum nuncupabat: debebat enim, si quid ille rectum exprimere volebat, hac ratione enuntiare: Verbum Dei qua Verbum est incomprehensibile et incircumscriptum et Patri coæternum, pannis non est circumvestitum, per manus Josephi, qua vero propter nostram salutem homo factus est per omnia nobis similis absque peccato, et infans, pannis per manus Jo-

D sephi obvolutus est. Quod cum non dicat, manifesto evincitur divisionem unius Christi hypostasis intulisse, eam in duas personas subdividens, propterea que jure merito anathemate subactus est. Leo autem hoc miraculis resplenduisse, aliud disciplinis addictum fuisse, dicens, non duo inquit integra per se subsistentia, ut et divisionem naturarum afferat, propterea que duas personas; et duas hypostases: sed duo unius integri completiva; neque enim dixit, hic et ille, neque ut aliquid etiam concederet hoc simpliciter absque addito, et hoc. Verum sic, hoc quidem illius, et hoc vero, hoc est illius de aliquo integro sermonem habens, hoc quidem ait completivum, et in compositionem ipsius assumptum resplendet miraculis, hoc vero, similiter et ipsum totius completivum, in compositio-

Digitized by Google

nem illius acceptum passionibus obnoxium est. Ea quicunque sic intelligit, quemadmodum et a sancto pontifice Leone exponuntur, is nihil neque ineptum neque blasphemum pronuntiabit. Rursum scribit Nestorius: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Leo vero: *Sapientia ædificavit sibi domum, nam Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Has voces neque impius Nestorius ex propriis attulit, neque ipse Leo elocutus est, sed ex divinis Litteris haurientes, in propria commentaria retulerunt. Verumtamen Nestorius contra consilium ecclesiasticum, et ex sua depravata mente verba evangelica sumpsit: namque, *Verbum caro factum est*, sensum hunc pium obtinet: Idem divinum Verbum, unum ex sancta Triade hypostasi cum mansisset immutabile immotumque quod erat, Deus scilicet, assumpsit carnem animatam anima rationis compote et intellectuali, et hanc divinæ naturæ in propria hypostasi, deitatis nempe, univit, secundum essentiam et hypostasim unione effecta, ut una hypostasis ipse post incarnationem, vel assumptum hominem crederetur nullo additamento personæ aucta sancta Trinitate, is cum carne comprehenditur, et est. Hoc sensu dictum evangelicum exquisita sinceraque Ecclesiæ commentatio interpretatur. Ad illud vero, *habitavit in nobis*, recte Theologus statim subjunxit: ut duo, quæ significantur, intelligens habitantem, et in quo habitatio fit, ipsum in carnem immutatum non fuisse mente concipias, sed potius in carne inhabitasse, ac tanquam proprio usum corpore, quod ex sancta Virgine principium habuit, templo.

σάρκα περιτετράφθαι νοήσῃς αὐτὸν, σκηνῶσαι δὲ τῷ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ναῷ.

10. Cum porro de Dei Verbi habitatione in carne propria locutus sit Evangelista, determinandum est, quot modis dicitur Deus in nobis inhabitare: vocantur siquidem et sancti templum Dei, in quo Deus habitat: sed in illis actione habitare probe recteque dixeris. Vocatur item et Virgo templum Dei: in ipsa etenim Deus Verbum essentia habitavit, quod plus habet et sine comparatione eximium præ aliis sanctis; in propria vero carne, qua ut proprio usus est corpore ex sancta Virgine templo secundum essentiam et hypostasim illi Deus Verbum unitum, habitare dicitur. Et hæc quidem Ecclesiæ pia sententia est. Sed Nestorius perverse dictum accepit; namque, *Verbum caro factum est*, familiaritate et relatione dignitatis, aut consilio, aut beneplacito factum fuisse dixit: cum duos constituat Filios, alterum Deum Verbum, et alterum singularem hominem ex Maria; sic et illud, *habitavit in nobis*, operatione, aut beneplacito exponebat, quare et parum hominem enuntiabat Jesum: propterea quæ jure merito anathemate ictus est. Leo vero dicens, *Sapientia ædificavit sibi domum: nam Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*, pie intelligens, et ad Ecclesiæ mentem, ut antea declaravimus, non a perverso Nestorii intellectu abripitur, propterea

A πληρωτικὸν, καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ παραλη-
φθὲν διαλάμπει τοῖς θαύμασι, τὸ δὲ ὁμοίως καὶ αὐτὸ
συμπληρωτικὸν ὂν τοῦ ὅλου ἐν τῇ συνθέσει ἐκείνου
παραλαμβανόμενον, ὑποπίπτει τοῖς πάθεσι. Καὶ
οὕτως νοοῦντι, ὥσπερ οὖν καὶ εἴρηται, παρὰ τοῦ ἐν
ἁγίοις πάπα Λέοντος, οὐδὲν ἄτοπον, οὐδὲ βλάσφημον
ἀπαντήσει. Καὶ πάλιν γράφει Νεστόριος· *Ὁ Λόγος
σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.* Γράφει
Λέων, ὅτι *Ἡ Σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον· καὶ
γὰρ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν
ἡμῖν.* Ταύτας τὰς χρήσεις οὔτε Νεστόριος ὁ ἐναγὴς
οἰκοθεν προεβάλετο, οὔτε μὴν ὁ Λέων ἐφθέγξατο,
ἀλλ' ἐκ τῆς θείας Γραφῆς λαβόντες, τοῖς οἰκείοις
συγγράμμασιν ἐνέθηκαν. Ἀλλ' ὁ μὲν Νεστόριος οὐ
B κατὰ βούλημα ἐκκλησιαστικὸν τὸ εὐαγγελικὸν ῥη-
τὸν ἐξείληφεν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἑαυτοῦ διεστραμμένον
νοῦν. Τὸ γὰρ, *Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο*, τοιαύτην
ἔχει εὐσεβῆ διάνοιαν· ὅτι αὐτὸς ὁ θεῖος Λόγος, ὁ εἷς
τῇ ὑποστάσει τῆς ἁγίας Τριάδος, μείνας ἀναλλοίωτος
καὶ ἄτρεπτος, ὅπερ ἦν, Θεὸς δηλονότι, προσείληφε
σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ· καὶ
ταύτην ἥνωσε τῇ θείᾳ φύσει ἐν τῇ οἰκείᾳ ὑποστά-
σει, δηλονότι τῆς θεότητος, οὐσιώδη καὶ καθ' ὑπό-
στασιν τὴν ἕνωσιν ἐργασάμενος, ὡς μίαν ὑπόστασιν
αὐτὸν ὄντα πιστεύεσθαι καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν,
ἤτοι ἐνανθρώπησιν, τῆς ἁγίας Τριάδος προσθήκην
οὐκ εἰσδεξαμένης προσώπου, καὶ μετὰ σαρκὸς νοοῖτο
καὶ ἔστι. Ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν ἡ
τῆς Ἐκκλησίας ἀκριβὴς διάληψις ἐξηγεῖται. Τὸ δὲ,
C *ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν*, καλῶς γε ποιῶν ὁ Θεολόγος
εὐθὺς ἐπήγαγεν, ἵνα δύο νοήσας τὰ σημαινόμενα,
τόν τε σκηνοῦντα, καὶ τὸ ἐν ᾧ ἡ σκήνωσις, μὴ εἰς
μᾶλλον ἐν σαρκὶ ὡς ἰδίῳ προσχρησάμενον σώματι,

ι'. Ἐπειδὴ δὲ περὶ σκηνώσεως, ἤτοι κατοικήσεως
τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐρρέθη τῷ
εὐαγγελιστῇ, διοριστέον κατὰ πόσους τρόπους ὁ Θεὸς
λέγεται ἐνοικεῖν ἐν ἡμῖν. Λέγονται γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι
ναὸς Θεοῦ, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς κατοικεῖ, ἀλλ' ἐν τούτοις
κατ' ἐνέργειαν φήσειεν ἂν ὁ ὀρθὸς λόγος εἰρῆσθαι.
Λέγεται δὲ πάλιν καὶ ἡ Παρθένος ναὸς Θεοῦ. Ἐν
ταύτῃ γὰρ ὁ Θεὸς Λόγος οὐσιωδῶς κατῴκησεν, ὅπερ
πλέον ἐστὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων, καὶ ἀσυγκρίτως· ἐν
δὲ τῇ οἰκείᾳ σαρκὶ, ᾗ ὡς οἰκείῳ προσεχρήσατο σώ-
D ματι, τῷ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ναῷ, οὐσιωδῶς καὶ
καθ' ὑπόστασιν ἑνωθεὶς αὐτῷ ὁ Θεὸς Λόγος κατοι-
κεῖν ἐν αὐτῷ λέγεται. Καὶ ταύτῃ μὲν τῆς Ἐκκλη-
σίας τὸ εὐσεβὲς φρόνημα. Ὁ δὲ Νεστόριος διεστραμ-
μένως τὸ ῥητόν. Τὸ γὰρ, *Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο*,
ἐν οἰκειώσεως λόγῳ, καὶ κατὰ ἀναφορὰν ἀξιώματος,
ἢ ταυτοβουλίαν, ἢ εὐδοκίαν τοῦτο ἔφη. Ἐπειδὴ δύο
ποιεῖ υἱοὺς, ἄλλον τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ ἄλλον ἄνθρω-
πον ἰδικὸν, τὸν ἐκ Μαρίας· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ,
ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, κατ' ἐνέργειαν, ἢ εὐδοκίαν
ἔφασκεν· ὅθεν καὶ ψιλὸν ἄνθρωπον ὁμολόγει τὸν
Ἰησοῦν· διά τοι τοῦτο δικαίως τῷ ἀναθέματι καθυπο-
βέβληται. Ὁ δὲ δὴ Λέων λέγων, ὅτι *Ἡ σοφία ᾠκο-
δόμησεν ἑαυτῇ οἶκον· καὶ γὰρ ὁ Λόγος σὰρξ
ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν*, εὐσεβοφρόνως

Digitized by Google

νοήσας; κατὰ τὸ βούλημα τὸ ἐκκλησιαστικὸν, ὃ καὶ φθάσαντες εἴπομεν, οὐ συναπάγεται τῇ διεστραμμένῃ νοήσει τοῦ Νεστορίου· διά τοι τοῦτο οὐδὲ συμφρονεῖ αὐτῷ ἐν τούτοις. Γράφει Νεστόριος, τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ χωρίζων, ὅτι *Διπλῆ ἐστιν ἡ φύσις εἰς ἓν ἀξίωμα.* Γράφει Λέων· *Τὸ πεινῆσαι, καὶ διψῆσαι, καὶ κοπιάσαι, ἀνθρώπινον, τὸ δὲ ἐκ πέντε ἄρτων ἄνδρας πεντακισχιλίους χορτάσαι, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν χαρίσασθαι τῇ Σαμαρείτιδι, τοῦτο θεότητος.* Ἀλλ' ὁ μὲν Νεστόριος οὐ διὰ τὸ εἰπεῖν, *Διπλῆ ἐστιν ἡ φύσις,* ἤδη κατακέκριται· πλεῖστοι γὰρ ὅσοι, μᾶλλον δὲ πάντες οἱ θεοφόροι Πατέρες τουτὶ διατρανοῦσιν ἐπὶ Χριστοῦ, ὅτι διπλοῦς ἦν. Καὶ ἄκουσον τοῦ ἐν θεολογίᾳ Γρηγορίου λέγοντος· *Διπλοῦς ἦν, ἐπεὶ καὶ ἐκοπίασε, καὶ ἐδίψησε, καὶ ὅσα νόμῳ σώματος ἦν·* ἀλλ' ὅτι ἐπήνεγκεν, *εἰς ἓν ἀξίωμα,* ἐναργῶς ὑποδηλῶν τὰς φύσεις κεχωρισμένας, καὶ ἰδιοσυστάτους ποιῶν, καὶ σχετικὴν, λέγω δὴ τὴν κατὰ ἀναφορὰν ἀξιώματος πρὸς τὸν θεῖον Λόγον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν ἕνωσιν κεκτῆσθαι· διά τοι τοῦτο καὶ ἀπόβλητος. Ὁ δὲ δὴ Λέων ὀρθοδόξως τὸ μὲν διψῆσαι, καὶ πεινῆσαι, καὶ κοπιάσαι τὸν Χριστὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἴρηκε, τὸ δὲ θαυματουργῆσαι κατὰ τὸ θεῖκὸν μέρος ἐξέθετο. Ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἐπὶ Χριστοῦ νοεῖν ἡμᾶς ἐκδιδάσκει, τὰ μὲν ταπεινὰ τῇ ἀνθρωπότητι προσάπτουσα, τὰ δὲ ὑψηλὰ τῇ θεότητι. Εὐσεβὴς ἄρα ὁ Λέων ἀποδέδεικται, καὶ οὐ συμφωνῶν τῷ Νεστορίῳ, κἂν ἀδίκως παρὰ σοῦ συκοφαντῆται. Εἰ δὲ τοῦτο, μάτην προφασίζῃ προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, καὶ οὐκ ἀποδέχῃ τὴν ἁγίαν τετάρτην σύνοδον, καὶ τὸ παρ' αὐτῆς ὀρθὸν δόγμα, τὸ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ ὁρισθέν. Οὐ γὰρ τὸν ἕνα Χριστὸν εἰς δύο διαιρεῖ, καὶ χωρισμὸν ἀπὸ Θεοῦ ἐμποιεῖ, ὡς σὺ φανερῶς διαψεύδῃ, μᾶλλον μὲν οὖν ἑνοῖ, καὶ βασιλείας οὐρανῶν πρόξενον τὸν ταύτην ἀσμένως ἀποδεχόμενον καθίστησιν, εἴπερ καὶ αὐτὴν ὀρθοφρόνως ἐτράνωσε καλῶς τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον.

A neque in hisce cum eo consentit. Scribit Nestorius duas in Christo naturas separans: *Duplex est natura in una dignitate.* Scribit Leo: *Cumque fame, siti, et laboribus depugnasse, humanum est: quinque vero panibus, quinque hominum millia exsaturasse, et aquam vivam Samaritanæ elargitum fuisse, hoc vero deitatis est.* Et Nestorius quidem, non quod dixerat: *Duplex est natura,* ideo condemnatus est: cum plurimi etiam ex sanctis Patribus hoc idem de Christo asseverarunt, duplicem esse. Audi in divinis pertractandis egregium Gregorium. *Duplex erat,* ait; *nam et laboravit, et sitivit, aliaque, quæ ex lege corporis tenebatur, perpessus est.* Sed quod addidit, *in una dignitate,* aperte divisas naturas innuens, et per se subsistentes enuntians, et respectivam, eam, in- B quam, quam secundum dignitatis relationem ad divinum Verbum humana natura unionem possedit confirmans; proptereaque proscriptus est. Leo vero satis pie, et cum recte sentientibus, cum fame, siti, et laboribus depugnasse Christum humana natura asseruit, at miracula effecisse de divina parte interpretatus est. Similia catholica Ecclesia de Christo nos docet, humilia humanitati ascribens, sublimia deitati vindicans. Pie itaque Leo sentit, uti demonstratum est, nec cum Nestorio convenit, licet a te immerito de eo insimuletur. Id si ita est, frustra prætextus prætexis in peccatis, et sanctam quartam synodum ipsiusque probam assertionem non recipis, quam illa de œconomia Christi præscripsit: neque enim unum Christum in duo divi- C dit, et a Deo separationem introducit, ut tu aperte mentiris; quinimo potius unit, hospitemque regni cœlorum, qui eam libenter amplectitur, constituit; si et ipsa recte sentiens cum sanctis tribus synodis decrevit, probeque Christi mysterium publicavit.

ια'. Ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν χρήσεων τοῦ ματαιόφρονος Νεστορίου, καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις πάπα Λέοντος ἐπειράθης διαβαλεῖν τὴν ἁγίαν τετάρτην σύνοδον, εἰ καὶ ὁ λόγος σου γέγονεν ἀπίθανος καὶ ἀσύμβατος, ἀλλ' ἢ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συνόδου παρακεκομμένας λαβὼν ῥήσεις, ἔτι γε μὴν καὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, διὰ τῆς παραθέσεως τὴν διαφωνίαν ἐν- D δείξασθαι βούλει· φέρε δή, καὶ ταύτας αὖθις εἰς μέσον θέντες, τὸ σύμφωνον τῆς τε συνόδου καὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου σαφέστατα παραστήσωμεν. Ἔχει ἡ σύνοδος κατὰ λέξιν ὧδε, ὡς σὺ ἐπέστειλας· *Γράφει ἡ σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος, ὅτι οὐκ ἠλλοίωσε τῶν φύσεων τὴν διαφορὰν διὰ τῆς ἑνώσεως, ἀλλ' ἐφύλαξε τὸ ἴδιον τῆς ἑκάστου φύσεως. Γράφει ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Σούκενσον· Ἕνα λέγομεν Υἱὸν, ὡς καὶ οἱ Πατέρες ἐλάλησαν, μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην. Ποίαν οὖν κοινωνίαν ἔχει ἡ τῆς Χαλκηδόνος σύνοδος μετὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου; Ὅτι ἐκεῖνος μὲν μίαν φύσιν ἑνώσας ἐκ δύο, ἐλάλησε κατὰ τὴν ἁγίαν σύνοδον τὴν ἐν Ἐφέσῳ· ἡ δὲ*

11. Quando vero non tantum ex comparatione dictorum amentissimi Nestorii, et sancti pontificis Leonis conatus es sanctam quartam synodum criminari, quamvis id neque probabilibus, neque concludentibus rationibus egeris, sed ex ipsius etiam synodi obtruncatis ac mutilis assertis, necnon et sancti Cyrilli invicem comparatis dissensionem ostendere contendis, age ipsis in medium positis et examinatis, synodi sanctique Cyrilli consensionem quam compertissime comprobemus. Verba ipsa synodi sunt, ut ipse scripto tuo significasti: *Scribit Chalcedonensis synodus: Non immutavit naturarum differentiam per unionem, sed proprium uniuscujusque naturæ conservavit. Scribit sanctus Cyrillus prima ad Sucensum epistola: Unum dicimus Filium, quemadmodum et Patres locuti sunt, unam naturam Dei Verbi incarnatam. Quid itaque Chalcedonensi synodo cum sancto Cyrillo commune est? Ille unam naturam unieus ex duabus secundum sanctam synodum Ephesinam locutus est; at Chalcedonensis synodus ex duabus naturis separatis enuntiavit.* His,

Digitized by Google

ut tibi videris, sanctum Cyrillum a Chalcedonensi synodo discrepare, et diversa ab ea tenere probas : quod existimas eum unam asseruisse Verbi naturam post carnem assumptam, synodo duas naturas post unionem acclamante. Sed, ut verba inferunt, hoc dicto magis ac magis sanctæ quartæ synodo Cyrillus consentit, tantum abest, ut ab ea dissideat. Quandoquidem Nestorius statim atque quispiam duas de Christo naturas enuntiasset, dictum in proprium sensum trahebat, concludebatque duas personas : asserebat siquidem nullam esse naturam absque persona, propria nempe. Hujus ingenii perversitatem prævidens sanctus Cyrillus, unam dixit Verbi naturam, eamque incarnatam, non id innuens, Verbum cum carne unitum secundum hypostasim totum unam naturam factum fuisse ; si enim id innuens ita locutus fuisset, quemadmodum vos contenditis, ipse, sibi ipsi adversa atque contraria pronuntiasset, hic inquiens, unam esse naturam Dei Verbi post incarnationem, hoc est, deitatem et humanitatem in unum ambas coactas, unam effecisse naturam, ut vos dicitis, compositam : alibi vero non tantum in secunda ad Sucensum epistola, sed fere, ut ita dicam, locis omnibus, in quibus de œconomia Christique mysterio agit, deprehenditur in duabus naturis Christum, et duas esse naturas post unionem, palam aperteque dicere : neque id solum, sed aliis quoque Patribus adversabitur, quod sane falsum est tantoque viro injurium. Fere enim omnes clare intonant Christum, hoc est, unam hypostasim in duabus naturis, et duas naturas esse post unionem : si ille Deus et homo idem perfectus est post unionem. Sed obiter totum, Christum, nempe unam naturam Verbi incarnatam tradens, ex partibus totum significavit : una siquidem natura Verbi eadem est, atque Dei, et Patris, et Spiritus sancti ; cum vero annectitur incarnata, quod notat animata anima rationis compote, et intellectuali, ut et ipse dicit, omnino nostram naturam indicat, quod exprimit, duas Christi naturas esse, divinam atque humanam : hoc si ita est, manifestum fit eum potius sanctæ quartæ synodo conformari, duas et ipsam obiter significantem naturas habere unum hypostasi Christum, et Dominum, et Deum nostrum. Audi nihilominus quid divus Cyrillus secunda ad Sucensum epistola tradat respondens, quod dixerat unam Verbi naturam incarnatam. *Si unam dicentes Verbi naturam tacuissemus, non adnectentes incarnatam, quasi œconomiæ mysterium adulterantes, esset fortasse ipsis oratio non absque verosimilitudine, cum fingant se interrogare : Ubi est perfectum in humanitate? aut quomodo subsistat secundum nos essentia? Cum vero et in humanitate perfectio, et nostræ naturæ indicatio introducta est, quod dicamus incarnatam, quiescant arundineum calamum sibi ad incumbendum supponentes.* Ecce jam considera incarnatam ad nostram essentiam manifestandam appositam fuisse, doctorem asse-

A *τῆς Χαλκηδόνος σύνοδος, ἐκ δύο φύσεων κεχωρισμένων ἐλάλησεν.* Ἐνταῦθα μὲν δοκεῖς παριστᾶν ἀσύμφωνον, καὶ ἀνομόλογον τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον πρὸς τὴν σύνοδον τὴν ἐν Χαλκηδόνι, διὰ τὸ οἴεσθαί σε, μίαν αὐτὸν εἰρηκέναι τοῦ Λόγου φύσιν μετὰ τὴν σάρκωσιν, τῆς συνόδου δύο φύσεις μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐκφωνησάσης. Ἀλλ', ὡς ὁ λόγος παρίστησι, σύμφωνος ἔσται μᾶλλον ὁ Κύριλλος διὰ τῆσδε τῆς χρήσεως τῇ ἁγίᾳ τετάρτῃ συνόδῳ, ἥπερ ἀσύμφωνος. Ἐπειδὴ ὁ μὲν Νεστόριος, ἡνίκα ἂν δύο φύσεις ἔλεγέ τις ἐπὶ Χριστοῦ, παραυτὰ συνήρπαζε τὴν φωνὴν εἰς τὸ οἰκεῖον βούλημα, καὶ συνῆγε δύο πρόσωπα. Ἔλεγε γάρ· Οὐκ ἔστι φύσις ἀπρόσωπος, ἤγουν χωρὶς οἰκείου προσώπου. Τούτου οὖν τὴν δυστροπίαν προορῶν ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος, μίαν φύσιν τοῦ Λόγου B εἴρηκε, καὶ ταύτην δηλονότι σεσαρκωμένην, οὐ τοῦτο λέγων, ὅτι ὁ Λόγος μετὰ σαρκὸς ἡνωμένος καθ' ὑπόστασιν, τὸ ὅλον μία φύσις γέγονε. Εἰ γὰρ οὕτως ἐννοῶν εἴρηκεν, ὡς ὑμεῖς φατε, τάχα ἂν ἀσύμφωνος καὶ διαμαχόμενος αὐτὸς ἑαυτῷ ἔσται, ὧδε μὲν οὕτως λέγων μίαν εἶναι φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου μετὰ τὴν σάρκωσιν, ἤγουν τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα συνελθούσας ἀμφοτέρας ἀποτελέσαι μίαν φύσιν καθ' ὑμᾶς σύνθετον. Ἀλλαχόσε δὲ αὐτὸς ἐκεῖνος οὐ μόνον ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Σούκενσον, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἐν οἷς διείληπται περὶ τῆς οἰκονομίας, καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου φαίνεται πάλιν, ἐν δύο φύσεσι τὸν Χριστὸν, καὶ δύο φύσεις εἶναι μετὰ τὴν ἕνωσιν, τρανῶς διαγορεύων. Καὶ οὐ μόνον τοῦτ', ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις C ἔσται Πατράσιν ἐναντίος· ὅπερ ἐστὶ λέγειν ψευδές τε καὶ δύσφημον. Σχεδὸν δὲ εἰπεῖν πάντες διαῤῥήδην κεκράγασιν, ὅτι ὁ Χριστὸς, ἤγουν ἡ μία ὑπόστασις ἐν δύο φύσεσι, καὶ δύο φύσεις ἐστὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν· εἴπερ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς τέλειός ἐστι μετὰ τὴν ἕνωσιν. Ἀλλ' ἐκ περιόδου τὸ ὅλον, ἤγουν τὸν Χριστὸν μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην εἰπών, ἐκ τῶν μερῶν τὸ ὅλον ἐνέφηνεν. Ἡ γὰρ μία φύσις τοῦ Λόγου ἡ αὐτή ἐστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, προσκειμένου δὲ ὅτι σεσαρκωμένη, ὅπερ δηλοῖ ἐψυχωμένη ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, ὡς καὶ αὐτὸς λέγει, πάντως τὴν καθ' ἡμᾶς φύσιν δηλοῖ· ὅπερ ἐμφαίνει, ἤγουν τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεις εἶναι, θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην. Εἰ δὲ τοῦτο, φανερὸν ὅτι D μᾶλλον συμφωνεῖ τῇ ἁγίᾳ τετάρτῃ συνόδῳ, δύο καὶ αὐτὸς διὰ περιόδου ἐμφήνας φύσεις ἔχειν τὸν ἕνα τῇ ὑποστάσει ὄντα Χριστὸν, καὶ Κύριον, καὶ Θεὸν ἡμῶν. Πλὴν οὖν ἄκουσον τί φησιν ὁ ἐν ἁγίοις Κυρίλλος ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Σούκενσον ὑπεραπολογούμενος, διὰ τὸ εἰπεῖν μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην· *Εἰ μὲν μίαν εἰπόντες τοῦ Λόγου φύσιν σεσιγήκαμεν, οὐκ ἐπενεγκόντες τὸ, σεσαρκωμένην, ἀλλ' οἷον ἔξω τιθέντες τὴν οἰκονομίαν, ἦν αὐτοῖς τάχα που οὐκ ἀπίθανος ὁ λόγος, προσποιουμένοις ἐρωτᾶν· Ποῦ τὸ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι, ἢ πῶς ὑφέστηκεν ἡ καθ' ἡμᾶς οὐσία; Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ ἐν ἀνθρωπότητι τελειότης, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας ἡ δήλωσις εἰσκεκόμισται διὰ τοῦ λέγειν σεσαρκωμένην, παυσάσθωσαν*

Digitized by Google

καλαμίνην ῥάβδον ἑαυτοῖς ὑποστηρίσαντες. Ἰδοὺ σκόπει τὸ σεσαρκωμένην εἰς δήλωσιν τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας εἰσκεκομίσθαι λέγοντα τὸν διδάσκαλον, ὡς εἶναι τὴν μίαν τοῦ Λόγου φύσιν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας τὴν δήλωσιν, διὰ τὸ, σεσαρκωμένην, δύο φύσεων θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος παραστατικόν. Καὶ μετ' ὀλίγα ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ· *Ὀρθότατα δὲ καὶ πάνυ συνετῶς ἡ σὴ τελειότης τὸν περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐκτίθεται λόγον, οὐκ αὐτὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καθὸ νοεῖται καὶ ἔστι Θεὸς, παθεῖν εἰς ἰδίαν φύσιν τὰ σώματος ἰσχυριζομένη, παθεῖν δὲ μᾶλλον τῇ χοϊκῇ φύσει. Δεῖ γὰρ πάντως ἀμφότερα σώζεσθαι ἐν τῷ ἑνὶ καὶ κατὰ ἀλήθειαν Υἱῷ, τὸ μὴ πάσχειν θεϊκῶς, καὶ τὸ λέγεσθαι παθεῖν ἀνθρωπίνως· ἡ αὐτοῦ γὰρ πέπονθε σάρξ.* Σκόπει πῶς φύσιν θείαν εἶπε καὶ φύσιν χοϊκὴν ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ σώζεσθαι καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, κἂν σὺ ἀγανακτῇς, καὶ οὐ συγχωρῇς φύσιν θείαν καὶ φύσιν χοϊκὴν δύο φύσεις εἶναι. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ ἄκουσον Κυρίλλου ἐκ τοῦ περὶ Τριάδος λόγου· *Διττὸν τὸν ἐφ' Υἱῷ λόγον ὁ σοφώτατος Παῦλος, μᾶλλον δὲ σύμπας ὁ τῶν ἁγίων χορὸς ἐγνώκασί τε καὶ εἰσκομίζουσι μετὰ τὸ ἑνωθῆναι σαρκί.* Ἆρά γε τὸν διττὸν ἐφ' Υἱῷ λόγον κατὰ τὴν ὑπόστασιν φῆς εἰρηκέναι, ἢ κατὰ τὴν φύσιν; Εἰ μὲν κατὰ τὴν ὑπόστασιν, ἰδοὺ τὸ τοῦ Νεστορίου φρόνημα, ὅπερ ἐστὶν ἀσεβές. Εἰ δὲ κατὰ τὴν φύσιν, σύμφημι, ὅτι καὶ Κύριλλος ὧδε συμφωνεῖ τῇ ἁγίᾳ τετάρτῃ συνόδῳ, δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ εἰπούσῃ. Καὶ σχεδὸν ἐν πᾶσι τοῖς τοῦ ἁγίου συγγράμμασιν εὕροι ἄν τις αὐτὸν, διπλοῦν λέγοντα τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἕνωσιν κατὰ φύσιν. Πλὴν εἰσαχθήτω αὖθις Γρηγόριος ὁ ἐπὶ τῇ θεολογίᾳ περιβόητος ἐν τῷ περὶ Υἱοῦ λόγῳ συνῳδὰ τῇ ἁγίᾳ τετάρτῃ συνόδῳ φάσκων· *Θεὸς δ' ἂν λέγοιτο, οὐ τοῦ Λόγου, τοῦ ὁρωμένου δέ. Πῶς γὰρ ἂν εἴη τοῦ κυρίως Θεοῦ Θεὸς, ὥσπερ καὶ Πατὴρ, οὐ τοῦ ὁρωμένου, τοῦ Λόγου δέ; Καὶ γὰρ ἦν διπλοῦς, ὥστε τὸ μὲν κυρίως ἐπ' ἀμφοῖν, τὸ δὲ οὐ κυρίως.* Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ εἰς τὰ Γενέθλια· *Ἀπεστάλη μὲν γὰρ, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος· διπλοῦς γὰρ ἦν.* Εἰσαχθήτω καὶ τοῦ Ἀμβροσίου Μεδιολάνων ἐπισκόπου πρὸς Γρατιανὸν βασιλέα, ἥντινα χρῆσιν προήγαγε Κύριλλος ἐν τῇ κατ' Ἔφεσον συνόδῳ κατὰ Νεστορίου· *Φυλάξωμεν τὴν διαφορὰν τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκός· εἷς γὰρ ἐν ἑκατέρᾳ λαλεῖ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός· ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ ἑκατέρα φύσις ἐστίν.* Ἱκανὰ μὲν καὶ ταῦτα παραστῆσαι τὴν συμφωνίαν τῆς ἁγίας τετάρτης συνόδου μετὰ Κυρίλλου καὶ τῶν λοιπῶν Πατέρων, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου. Καὶ εἰ μή τις λόγου ἔκτασις διεκώλυε, τάχα ἂν πολλαῖς καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἀπείροις μαρτυρίαις, ἔκ τε Γραφικῶν λογίων, καὶ Πατρικῶν συγγραμμάτων, καὶ συλλογισμοῖς ἀποδεικτικοῖς χρησάμενοι, παριστᾷν εἴχομεν τῆς ἁγίας τετάρτης συνόδου τὴν συμφωνίαν πρὸς ταῖς ἄλλαις τρισὶν ἁγίαις συνόδοις, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀλήθειαν. Ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος ἐναργῶς τοῦτ' παρέστησεν, ἀπόστηθι τοῦ διασύρειν τὴν ἁγίαν τετάρτην σύνοδον, εἴπερ τὴν ἑαυτοῦ ἐπισπᾷ σωτηρίαν, καὶ τοὺς κατ' ἐκεῖνο

A rentem; ut sit una Verbi natura, et nostræ essentiæ manifestatio per illud incarnatam, quod duas naturas, deitatis atque humanitatis, constituat. Et paucis interjectis in eadem epistola: *Rectissime vero, et satis scite tua perfectio salutaris passionis rationem exponit, non ipsum unigenitum Dei Filium secundum quod intelligitur et est Deus, passum fuisse in propria natura, sed in terrena contendens. Omnino enim utraque conservanda sunt in uno et vere Filio, non pati secundum divinitatem, et pati secundum humanitatem: illius enim caro passa est.* Naturam divinam, ut vides, dixit et naturam terrenam in uno Christo conservari etiam post unionem, licet tu id ægre feras, neque concedas naturam divinam et naturam terrenam duas esse natu-

B ras. Et rursum alio in loco, audi Cyrillum ex oratione de Trinitate: *Duplicem de Filio rationem sapientissimus Paulus, imo universus sanctorum cœtus agnoverunt et tradunt post unionem cum carne.* Duplicemne ille de Filio rationem secundum hypostasim posuit, an secundum naturam? Si secundum hypostasim, Nestorii hæresim firmas, quod impium est; si secundum naturam, et tunc aio Cyrillum etiam hoc loco cum sancta quarta synodo concordare, quæ duas in Christo naturas edixit, et fere eumdem in omnibus suis commentariis offendes, duplicem Christum asserentem post unionem secundum naturam. Accedat nihilominus rursus Gregorius in rebus theologicis tractandis percelebris, oratione de Filio, sanctæ quartæ synodo con-

C formia scribens: *Deus vero dicetur non Verbi, sed illius, qui conspicitur: qua enim ratione Dei proprie Deus fuerit, quemadmodum et Pater, non illius qui conspicitur, sed Verbi? namque erat duplex, ut hoc quidem proprie de ambobus, hoc vero non proprie.* Ejusdem in Christi diem natalem: *Missus enim est, sed ut homo, duplex enim erat.* Accedat quoque Ambrosius Mediolanensis episcopus ad Gratianum imperatorem, cujus verba Cyrillus in Ephesina synodo adversus Nestorium produxit: *Conservemus deitatis et carnis discrimen: unus enim in utraque loquitur Dei Filius, cum in eo utraque natura sit.* Et hæc quidem satis fuerint ad probandam consensionem sanctæ quartæ synodi cum Cyrillo,

D et aliis Patribus, necnon et synodo Ephesina. Quod si sermonis prolixitas non prohiberet, forte plerisque, et fere innumeris, ut ita dicam, testimoniis ex divinis Eloquiis, et Patrum operibus petitis, necnon gravissimis ac firmissimis argumentationibus in medium allatis sanctæ quartæ synodi cum aliis tribus et ipsa veritate concordiam comprobaremus; sed cum oratio aperte id demonstraverit, finem ponito, sanctam quartam synodum conviciandi, si tuæ te salutis studium tenet, nec eos aversaris, qui eo temporis hominum frequentia conspicuam illam synodum cogi decreverunt, et legitime, quæcunque in ea acta sunt, decreto etiam suo stabiliverunt, Marcianum, inquam, et Pulcheriam, qui summopere majestatem imperatoriam

Digitized by Google

rectæ fidei sensibus cæteraque recti ordinis conservatione condecorarunt. Tanto enim Pulcheria immaculatissimam Deiparam Mariam, Matrem eam Domini fideliter compellans, et Dei genitricem, et ingenti fide venerans, cultu prosequebatur, ut templa, et potissimum in regina hac urbium sub illius nomine, quam maxima, pulcherrima, omnique ornatu conspicua, singulis cognomine ex loco, in quo exstructa sunt, indito, exædificaverit per ea intensam fidei in immaculatissimam, et Deiparam Mariam voluntatis inclinationem suæ omnibus ostendens. Propterea improbe eam, nec uti par est, quasi cum Nestorio sentiret, insimulas, dummodo et ipse Deiparam Domini Matrem agnoscas.

A καιροῦ τὴν πολύανδρον ἐκείνην συναθροισθεῖσαν σύνοδον βασιλεῖς ὁρίσαντας, καὶ ἐννόμως πάντα τὰ ἐν αὐτῇ πραχθέντα κελεύσαντας, Μαρκιανόν φημι καὶ Πουλχερίαν, οἱ μεγάλως τὴν βασίλειον ἐξουσίαν ὀρθοδοξίᾳ μετὰ καὶ τῆς λοιπῆς εὐταξίας ἐκόσμησαν. Τοσοῦτον γὰρ περιῆν τὸ σέβας τῇ Πουλχερίᾳ πρὸς τὴν πάναγνον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν, μητέρα τε τοῦ Κυρίου ταύτην πιστῶς ἀποκαλούσῃ καὶ Θεοτόκον, καὶ μετὰ πίστεως πολλῆς ταύτην σεβομένῃ, ὡς καὶ ναοὺς κατ' ἐξαίρετον ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος μεγίστους καὶ περικαλλεῖς καὶ κατηγλαϊσμένους δείμασθαι, τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῶν τόπων ἕκαστον, ἐν ᾧ ᾠκοδόμηντο, λαβόντα, δι' αὐτῶν τὸ θερμὸν τῆς πίστεως αὐτῆς τῆς πρὸς τὴν πάναγνον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν πᾶσιν ἐνδεικνυμένη. Διά τοι τοῦτο, οὐδὲ ὡς τὰ Νεστορίου φρονοῦσαν δεῖ σε αὐτὴν διασύρειν, εἴγε καὶ αὐτὸς Θεοτόκον ὁμολογεῖς τὴν τοῦ Κυρίου Μητέρα.

12. Illud quoque in epistola tuæ magnanimitatis inserebatur : *Multa possemus testimonia de ea, quam nos statuimus, una nempe Christi natura post unionem sententia producere, nec ab ea aliena in medium afferre : verumtamen cum in tuæ sanctitatis scripto nulla inessent divinorum Patrum testimonia, neque nos ea recollegimus.* Nos nihilominus tuæ gloriæ consulentes, nunc pro iis ita enuntiamus : Haud decet te, utcunque et ut occasio tulerit, de fide et dogmatibus testimonia Patrum recolligere : sic enim et divinos illos Patres in crimen adduces, et tibi sartam tectam fidei rationem non conservabis. Multa siquidem Patribus sive per metaphoram, sive per æquivocationem, sive per conversionem, sive alio quopiam modo vocabulis abutentibus excidisse comperientur. Quinimo, et divinæ Litteræ, et usus ita nomina pertractant. Et conspicito mihi ipsum beatum Cyrillum hypostases naturarum, et naturas hypostaseon loco accipientem. Quale illud est : *Si quis dividit hypostases.* Rursumque idemnet dicit : *Inconfusæ permanserunt naturæ, hypostases nempe.* Magnus etiam Athanasius, et personas in Christo duas esse contendit, quæ nisi quis asseiat, dicta esse a Patribus, sic vocabulis abutentibus, eosdem hæreseos nota infamabit, et ex iis orationibus testimonia congerens sibi ipsi et aliis maxima incommoda comparabit. Verumtamen dictæ auctoritates, si cui id in animo fuerit, ex divinis Patribus seligendæ sunt, cum illi de rebus decernunt, et determinant, propriamque sententiam declarant, quale fuerit de natura et hypostasi a magno Basilio decretum, qui inter ea discrimen apponit non aliud, quam quo universale et singulare inter se differunt : vel quo ipsi, licet in aliis plurimis operibus abutuntur, in alio tamen opere, quid ipsi sentiant, et quamnam ipsi ob causam abusi sunt, explanant : vel ea, in quibus plerique Patrum concordant, vel quæ synodali decreto firmata sunt, non autem ea, quæ ipsi aliud agentes scripto tradiderunt, in quibus sæpius exponendis, dum aliquis negligentius se gerit, dictionibus abutitur a vestris cogitationibus ad hoc ipsum distractus, vel quod aptitudinum nullam habens in promptu, vel cum

B ιβ'. Ἐνεφέρετο δὲ καὶ τοῦτο ἐν τῷ γράμματι τῆς σῆς μεγαλονοίας, ὅτι *Πολλὰς εἴχομεν μαρτυρίας περὶ τῆς παρ' ἡμῖν δογματιζομένης, ἤγουν τῆς μιᾶς φύσεως τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἕνωσιν ὁμολογίας παριστᾷν, καὶ πολλὰ τοῦ λέγειν, ἀλλὰ διὰ τὸ μηδὲ ἐν τῷ γράμματι τῆς σῆς ἁγιωσύνης τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν οὐ περιεῖχε μαρτυρίας, οὐδὲ ἡμεῖς ἐνεγράψαμεν.* Πλὴν οὖν διευθετοῦντες τὴν σὴν εὐκλειαν, καὶ ἐν τούτοις τανῦν λέγομεν· Οὐχ ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε, δεῖ σε μαρτυρίας Πατέρων περὶ πίστεως καὶ δογμάτων ἀναλέγεσθαι. Ἐπεὶ καὶ τοὺς θείους Πατέρας ἐγκλήματι περιγράψεις, καὶ σὲ ἀσινῆ εἰς τὸν τῆς πίστεως λόγον οὐ διατηρήσεις. Πολλὰ γὰρ τοῖς Πατράσι πρὸς κατάχρησιν, ἤτοι κατὰ C μεταφορὰν, ἢ ὁμωνυμίαν, ἢ ἀντιστροφὴν, ἢ ἄλλως πως ἔστιν εὑρεῖν λέγοντας, καὶ οὐ μόνον τουτὶ, ἀλλὰ καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ καὶ ἡ συνήθεια οὕτως τὰ ὀνόματα μεταχειρίζεται. Καὶ θέα μοι καὶ αὐτὸν τὸν μακάριον Κύριλλον τὰς ὑποστάσεις ἀντὶ τῶν φύσεων, καὶ τὰς φύσεις ἀντὶ τῶν ὑποστάσεων ἐκλαμβάνοντα. Οἷόν φημι· *Εἴ τις διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις.* Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει· *Ἀσύγχυτοι μεμενήκασιν αἱ φύσεις, ἤγουν ὑποστάσεις.* Ὅ τε μέγας Ἀθανάσιος καὶ πρόσωπα ἐπὶ Χριστοῦ δύο εἶναι διισχυρίζεται, εἰ μή τις τοῦτο εἴποι, ὅτι καταχρηστικῶς τοῖς Πατράσιν ἐρρήθη, αὐτούς τε τούτους αἱρετικοὺς ἀποφήσειε, καὶ ἐκ τῶνδε τῶν λόγων ἀναλεγόμενος χρήσεις, ἑαυτόν τε καὶ ἄλλους μεγάλως βλάψειεν. D Ἀλλὰ χρὴ τὰς τοιαύτας χρήσεις, εἴτις βούλοιτο ἐκ τῶν θείων Πατέρων ἀναλέγεσθαι, οἷον νομοθετοῦντας περί τινων πραγμάτων, καὶ ὁροθετοῦντας εὑρισκομένους, καὶ τὴν οἰκείαν γνώμην ἀνακαλύπτοντας. Οἷόν ἐστι τὸ περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως ὄνομα παρὰ Βασιλείου τοῦ πάνυ λαβὼν διάκρισιν, ταύτην ἔχοντα τὴν διαφορὰν πρὸς ἄλληλα, ἣν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθέκαστον, ἢ καὶ αὐτοὺς καταχρησαμένους· ἐν ἄλλοις ὅτι πλείστοις αὐτῶν συγγράμμασι διασαφοῦντας κυρίως, ὅπερ ἀλλαχόσε κατεχρήσαντο, ἢ καὶ ἐν οἷς σύμφωνοι οἱ πλεῖστοι τῶν Πατέρων γεγόνασιν, ἢ καὶ συνοδικῶς ἐκυρώθη, ἀλλὰ μὴ τῷ ἐξοδικῷ λόγῳ, ᾧ πολλάκις ἄν τις κατὰ τὴν ἑρμηνείαν καὶ ἀμελέστερον διακείμενος καταχρήσοιτο λέξεσιν, ὑπὸ ὑμετέρων νοημάτων πρὸς τοῦτο ἀγόμ[illegible] ἢ [illegible] μὴ

Digitized by Google

πρόχειρον ἔχων τὴν ἐπιτηδειότητα, ἢ καί τισι τῶν ἑτεροδόξων ἀντικαθιστάμενος, καὶ κατ' ἄλλας δὲ παραφάσεις τῆς τῶν ὀνομάτων ἀκριβείας μὴ φροντίσοι, οὐ δεῖ ἐκ τοιούτων χρήσεις ἀναλέγεσθαι, ἀλλ' ὡς ἀνώπιν ἔφαμεν. Τοῦτο δὲ καὶ σὺ ποιῶν, οὐκ ἂν εὕροις παραστῆσαι χρήσεις συνιστώσας τὸ περὶ μιᾶς φύσεως τοῦ Χριστοῦ παρὰ σοῦ δογματιζόμενον.

ιγ'. Παρακατιὼν δὲ ἐν τῷ γράμματί σου, καὶ οἱονεὶ ἀχθόμενος πρὸς ἡμᾶς, διότι γεγράφαμεν, ὅτι οἱ λέγοντες μίαν φύσιν εἰς Χριστὸν Εὐτυχιανισταί εἰσι, καὶ τῷ αὐτῷ ἀναθέματι καὶ κρίματι καθυποβάλλονται, τριάδε γράφεις· *Καὶ λέγομεν, δέσποτα, οὐκ ἐποιήσω ἐν τούτῳ εὐθεῖαν κρίσιν*, διὸ καὶ πειρᾶσαι τοῦ Εὐτυχοῦς τὴν δόξαν ἐκτίθεσθαι, διασαφηνίζειν τε, ὅτι ἀνάχυσιν καὶ ἀνάκρασιν δοξάζει ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, καὶ ἐκ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων αἱμάτων μηδὲν τὸν Θεὸν Λόγον προσλαβέσθαι λέγει, ἑαυτὸν δὲ παραστῆσαι μὴ εἶναι συγχυτικὸν, καὶ ἑτέρωσε δοξάζοντα μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ, δι' αὐτὸ τοῦτο, μηδὲ τῷ αὐτῷ ἀναθέματι δικαίως καθυποβάλλεσθαι. Ἀλλ' εἰ μὲν ὁ λόγος ὁ σὸς τὸ διάφορον τῆς δόξης, φημὶ δὴ τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ τῆς σῆς ὁμολογίας, βούλεται παριστᾷν, ὡς ἐντεῦθεν μηδὲ τῷ αὐτῷ ἀναθέματι συναπάγεσθαι, ὁ γοῦν ἡμέτερος λόγος τῆς ἀποδείξεως οὕτω λέγοντά σε μίαν φύσιν ἐπὶ τῆς ἑνώσεως Χριστοῦ, κἂν μὴ ἐκ πρώτης οὕτως εὕροι δοξάζοντα, ἀλλ' ἐξ ὧν λέγεις, ἐξάπαντος εἰς τὸν τῆς ἀναχύσεως τρόπον περιάξει, καὶ τοῦτό σοι δῆλον ἐντεῦθεν. Τρεῖς τοίνυν αἱ ἀνωτάτω δόξαι περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων κατεβλήθησαν, διαιρετική, συγχυτική, καὶ ἡ κυρίως ἑνωτικὴ λεγομένη. Αἱ μὲν οὖν δύο παισὶν αἱρετικῶν ἐπαίχθησαν, καὶ παιζέσθωσαν. Καλῶς γὰρ προλαβὼν αὐτοὺς ὁ θεῖος Γρηγόριος ἐστηλίτευσεν. Ἥ τε γὰρ διαιρετικὴ σχετική τις οὖσα, καὶ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τὰς φύσεις συνάπτουσα, κεχωρισμένα πρὸς ἄλληλα καταλείπει τὰ πράγματα, μηδὲ ὅσα ἴδια τούτοις διδοῦσα, ἢ ἀντιδιδοῦσα. Ὡς ἐντεῦθεν δύο φύσεις πάντη χωριστὰς ἀλλήλων ὁρίζεσθαι, πλὴν ὅσον ἀξίᾳ, καὶ γνώμῃ, καὶ ταυτοβουλίᾳ τὸν τῶν φύσεων χωρισμὸν φενακίζει τοὺς ἄφρονας. Τοιαύτη ἡ τοῦ ματαιόφρονος Νεστορίου δόξα, ἡ δὲ κατὰ διάμετρον ταύτης καὶ συγχυτικὴ πλεῖστα ἀφανίζουσα, καὶ συγχέουσα, ἕν τι πρᾶγμα νόθον ἀναπλάττει τε καὶ φαντάζεται, ἐν οὐδ' ὁποτέρῳ τῶν ἡνωμένων καθαρῶς τὸ ἴδιον ἀποσώζουσα, ἀλλὰ τοῦτο ἐκεῖνο, κἀκεῖνο τοῦτο, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τοῦτο, οὐδὲ ἐκεῖνο συγχωροῦσα. Νόθον γὰρ ἅπαν τὸ ἐκ τῆς συγχύσεως ἀναφαίνεται, οὐδὲν ἔχον καθαρὸν, οὐδὲ ἐν τῇ μονίμῳ ἱδρυμένον ἑαυτοῦ ἰδιότητι. Ἡ δὲ τούτων μέση ἀσύγχυτός τε καὶ ἀδιαίρετος ἕνωσις οἵδε μὲν τὰ ὁραθέντα ἀνελλιπῶς ἔχοντα κατὰ τὴν αὐτῶν ἰδιότητα διὰ τὸ ἄτρεπτον, κοινῶς δὲ ταῦτα καὶ ἑνὸς εἶναι ποιεῖ δι' αὐτήν γε τὴν οὐσιώδη ἕνωσιν, ὡς εἰ καὶ τὰ μὲν κυρίως ἴδια θατέρου, κοινὰ τοῦ ὅλου, τὰ δὲ τοῦ ὅλου κοινὰ, θατέρου ἴδια διὰ τὴν ἐν θατέρῳ τοῦ αὐτοῦ ἀσύγχυτον ἰδιότητα. Οὐ γὰρ ἂν ἀντίδοσις τῶν ἰδιωμάτων ἐγένετο, εἰ μὴ ἐν ἑκατέρῳ ἔμεινεν ἐν τῇ ἑνώσει ἡ ἰδιότης ἀκίνητος. Ἔστιν οὖν ἡ τοιαύτη ἕνωσις τῶν μὲν πάντη διαιρετῶν ἐνικωτέρα, τῶν δὲ πάντη συγχυτικῶν πλου-

aliis opposita, sentientibus decertans, alias quoque ob causas nominum accuratam significationem neglexit. Ex similibus testimonia congerenda non sunt, sed, ut supra diximus. Id tu quoque ubi feceris, nulla comperies testimonia Patrum, quæ sententiam tuam de una Christi natura comprobent.

13. In epistola vero tua progressus, veluti indignatus molesteque ferens, quod nos scripserimus, asserentes unam in Christo naturam Eutychianos esse, eodemque anathemate ac judicio subjici, hæc scribis : *Et dicimus, domine, in hoc te non recte judicium tulisse ;* ideoque Eutychetis opinionem exponere conaris, declarareque eum confusionem commutationemque in œconomia ponere, nihilque ex immaculatis sanctisque sanguinibus Deum Verbum assumpsisse, te ipsum vero probare non introducere confusionem, et alibi, unam naturam affirmantem in Christo, non propterea anathemati merito subjici. Et licet sermo tuus opinionis Eutychianæ tuæque confessionis discrimen extricare nitatur, ut inde ab anathemate contra Eutychem lato immunis esse videaris, nostræ tamen demonstrationis ratio te unam naturam in unione Christi asserentem, etsi ipso primo aspectu te ita confiteri non compererit, omnino in confusionis modum adducet : quod tibi hisce manifestum fuerit. Tres ergo supremæ opiniones de unione naturarum in Christo conceptæ sunt, divisiva, confusiva, et quæ proprie appellatur unitiva : quarum duæ ab hæreticis quasi joci ridiculi divenditæ sunt et divenduntur. Probe enim eos præoccupans divinus Gregorius infamavit : namque divisiva, cum relativa sit, et neque in ipso initio naturas conjungat, separatas inter se res relinquit, neque illis communia, neque peculiaria exhibet, aut reddit, ut inde duæ naturæ omnino a seipsis dispertitæ constituantur, et hæc tantummodo dignitate, et opinione, et consilio naturas dividens fucum insipientibus facit, estque stolidi Nestorii. Quæ vero illi ex diametro opponitur, plura dirimens et confundens, spurium nescio quid sibi fingit, et imaginatione complectitur, in neutra unitorum parte pure proprium conservans, sed hoc illud est, et illud hoc : ideoque neque hoc, neque illud concedens : quod enim ex confusione oritur, spurium est, nihil purum continens, in ipsa sui stabili proprietate minime firmum. Harum media inconfusa et indivisa unio agnoscit equidem conspecta integra esse propter suas proprietates, quæ immutatæ non sunt. Communiter autem hæc, et unius esse fatetur propter essentialem unionem, et propria unius, totius communia: quæ vero totius communia, alterius quoque propria propter illius in utroque inconfusam proprietatem. Neque enim proprietatum mutua compensatio fieret, nisi in utroque remaneret, in unione proprietas immota. Est itaque similis unio eorum, quæ penitus dividuntur, magis unitiva, eorum, quæ prorsus con-

Digitized by Google

fundantur affluentior; ut neque omnino idem esse faciat simul unita, neque prorsus aliud. Si itaque nihil omnino idem, neque ex omnibus aliud, quod ex unione oritur, est, quærendum ubinam idem, ubi vero aliud veritatis norma cognoscit, idem quidem secundum hypostasim, aliud vero secundum naturam; opposito namque modo, quam in Trinitate, ut divinus refert Gregorius, se habet. Quod si id adversariis non probatur, quod sequitur ipsi concludant. Omnino etenim si hypostasi non esset idem, ergo natura, concedent, et si hoc una omnino, et eadem fuerit ratio deitatis, et humanitatis per unionem; etsi id idem fuerit unio et natura: idem enim de utrisque prædicatur. Quemadmodum enim quorum natura una est, horum et ratio eadem: sic necessario sequitur; quorum unio simul, et in eodem, eorum secundum ipsos et naturam esse communem. Ergo et oppositum, quorum natura una, horum hypostases diversæ; cum vero unam naturam una persona circumscribat, quid inde colligitur? unam esse naturam carnis, et deitatis, ideoque confusionem: hypostases vero duas. Quod si neque natura, neque hypostasi, et numero unum habent, quæ convenerunt, ubinam fuerit per unionem unitorum identitas? Quod si et natura, et hypostasi unum invicem sunt, ubinam immutabilitatis et inconfusionis ratio unioni conservabitur? Colligitur igitur omnimodis adversus eos, qui dicunt unam in Christo naturam, confusionis ipse modus, licet ipsi id renuant. Alia quoque ratione hoc idem probatur, asserentes scilicet unam in Christo naturam in confusionis modum incidere. Interrogamus itaque vos: Quæ in unum convenerunt inconfusa in unione, agnoscuntur a vobis, vel non? Omnino asseretis inconfusa, nisi cum Eutychianis sentire velitis: quæ vero convenerunt, etiam secundum vos duo sunt, deitas nempe et humanitas: qua vero ratione, quæ confusa non sunt in unione duo, etiam post unionem duo non agnoscitis? Et si agnoscitis, quare id non fatemini? et si fatemini, quare ea abnuistis numerare, quorum naturæ proprietatem inconfusam etiam post unionem scitis? *Quod enim confitentur*, ait divus Basilius, *idipsum et numerent*. Quod si non numeratis, patet vos illud non confiteri: quod si non confitemini neque agnoscitis, et si non agnoscitis, non dicitis duo esse, quæ convenerunt: sicque jam immutata est eorum, quæ convenerunt, una natura in aliam. Hoc idem alia ratione. Universa integritas vel ex partibus similibus consistentiam habet, vel ex dissimilibus. Si ex similibus, omnino hoc eodem est, et incomposita: si ex dissimilibus et diversis naturis consistit, omnino composita est: si quæ ex diversis naturis conflantur, composita sunt. Cum itaque Christi integritas ex partibus dissimilibus, differentibus scilicet naturis sui compositionem habet, deitatis mente humanitatisque, et hæc diversa in unione remanserunt, in quibus vero differentia est, omnino ibi, et binarius ad minus numerus

A σωτέρα, ὡς μήτε πάντη ταυτὸν εἶναι ποιεῖν τὰ ἑνωθέντα ἀλλήλοις, μήτε πάντη ἕτερον. Εἰ τοίνυν μηδὲ πάντη ταυτὸν, μηδὲ ἐξ ὅλων ἕτερον τὸ ἐκ τῆς ἑνώσεως ἀποφαίνει, ζητητέον, πῇ μὲν ταυτὸν, πῇ δὲ ἕτερον ὁ τῆς ἀληθείας λόγος οἶδε. Τὸ μὲν ταυτὸν κατὰ τὴν ὑπόστασιν, τὸ δὲ ἕτερον κατὰ τὴν φύσιν. Ἐμπαλιν γὰρ ἡ ἐπὶ τῆς Τριάδος ἔχει κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον. Εἰ δὲ τοῦτο τοῖς ἐναντίοις ἀπαράδεκτον, τὸ ἑξῆς αὐτοὶ συναγέτωσαν. Πάντως γὰρ εἰ μὴ ὑποστάσει τὸ ταυτὸν, ἄρα φύσει δώσουσιν. Εἰ δὲ τοῦτο, εἷς δήπου καὶ ὁ αὐτὸς ἔσται λόγος θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος διὰ τὴν ἕνωσιν. Καὶ εἰ τοῦτο, ταυτόν ἐστιν ἕνωσίς τε καὶ φύσις. Κοινὸν γὰρ τὸ ἐπ' ἀμφοῖν κατηγόρημα. Ὥσπερ γὰρ ὧν ἡ φύσις μία, τούτων καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτὸς, οὕτως ἀνάγκη, καὶ ὧν ἡ
B ἕνωσις ἅμα καὶ ἐν ταυτῷ, τούτων κατ' αὐτοὺς καὶ τὴν φύσιν εἶναι κοινήν. Οὐκοῦν καὶ τὸ ἔμπαλιν, ὧν ἡ φύσις μία, τούτων ὑποστάσεις διάφοροι. Ἐπεὶ δὲ μίαν φύσιν ἓν πρόσωπον περιγράφει, ἐντεῦθεν τί συνάγεται; μίαν μὲν εἶναι φύσιν σαρκὸς καὶ θεότητος, καὶ διὰ τοῦτο ἀνάχυσις, ὑποστάσεις δὲ δύο. Εἰ δὲ μήτε φύσει μήτε ὑποστάσει καὶ ἀριθμῷ τὸ ἓν ἔχοιεν τὰ συνελθόντα, ποῦ ἡ διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν ἑνωθέντων ταυτότης; Εἰ δὲ καὶ φύσει, καὶ ὑποστάσει τὸ ἓν ἀλλήλοις εἰσὶ, ποῦ ὁ τῆς ἀτρεψίας καὶ τοῦ ἀσυγχύτου λόγος τῇ ἑνώσει σωθήσεται; Συνῆκται ἄρα ἐξάπαντος τοῖς λέγουσιν ἐπὶ Χριστοῦ μίαν φύσιν, καὶ ὁ τῆς ἀναχύσεως τρόπος, κἂν αὐτοὶ μὴ βούλοιντο.
C Καὶ ἄλλως εἰς τὸ αὐτὸ, ὅτι οἱ μίαν φύσιν λέγοντες ἐπὶ Χριστοῦ εἰς τὸν τῆς συγχύσεως τρόπον ἐμπίπτουσιν. Ἐρωτητέον οὖν ὑμᾶς, Πότερον ὑμῖν τὰ συνελθόντα ἀσύγχυτα ἐν τῇ ἑνώσει γινώσκεται, ἢ οὔ; Πάντως ἐρεῖτε ἀσύγχυτα, εἴπερ μὴ Εὐτυχιανίζειν ἐθέλετε. Δύο δὲ τὰ συνελθόντα καὶ καθ' ὑμᾶς εἰσι, θεότητά φημι καὶ ἀνθρωπότητα. Τίνι δὲ λόγῳ τὰ μὴ συγχυθέντα ἐν τῇ ἑνώσει δύο, καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν οὐ δύο γνωρίζετε; Εἰ δὲ καὶ γνωρίζετε, πῶς οὐχ ὁμολογεῖτε; Εἰ δὲ καὶ ὁμολογεῖτε, πῶς ἀριθμεῖν ταῦτα παραιτεῖσθε, ὧν τὴν τῆς φύσεως ἰδιότητα ἀσύγχυτον καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐπίστασθε; *Ὃ γὰρ ὁμολογοῦσι*, φησὶν ὁ θεῖος Βασίλειος, *τοῦτο καὶ ἀριθμεῖτωσαν*. Εἰ δὲ οὐκ ἀριθμεῖτε, δῆλον ὅτι οὐχ ὁμολογεῖτε.
D Εἰ δὲ οὐχ ὁμολογεῖτε, οὐδὲ γνωρίζετε. Εἰ δὲ οὐ γνωρίζετε, οὐ δύο τὰ συνελθόντα λέγετε. Καὶ οὕτως μεταβέβληται ἡ τῶν συνελθόντων φύσις θατέρα ἐπὶ θατέραν. Καὶ ἄλλως εἰς τὸ αὐτό· Ἡ πᾶσα ὁλότης ἢ ἐξ ἀνομοιομερῶν τὴν σύστασιν εἴληφεν, ἢ ἐξ ὁμοιομερῶν· καὶ εἰ μὲν ἐξ ὁμοιομερῶν πάντως κατ' αὐτὸ, τουτέστι καὶ ἀσύνθετός ἐστιν, εἰ δὲ ἐξ ἀνομοιομερῶν καὶ διαφόρων φύσεων συνέστηκε, πάντως σύνθετος ἔσται, εἴπερ τὰ ἐκ διαφόρων φύσεων συγκείμενα σύνθετα. Ἐπεὶ οὖν ἡ κατὰ Χριστὸν ὁλότης ἐξ ἀνομοιομερῶν, ἤγουν διαφερόντων φύσεων τὴν σύνθεσιν ἔσχηκε, θεότητος, φημὶ, καὶ ἀνθρωπότητος, ταῦτα δὲ διάφορα καὶ ἐν τῇ ἑνώσει μεμενήκασιν, ἐν οἷς δὲ διάφορα, πάντως ἐκεῖ καὶ ὁ τῆς δυάδος ἀριθμὸς τοὐλάχιστον συνάγεται. Εἰ δὲ τοῦτο, δηλονότι καὶ ἀριθμεῖ. Εἰ δὲ καὶ καθ' ὑμᾶς ἐν τῇ ἑνώσει τοῦ ὅλου ἡ διαφορὰ τῶν μερῶν οὐκ ἀριθμεῖται, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἔστιν. Εἰ δὲ οὐκ

Digitized by Google

ἐστι, σαφὲς ὅτι συγκέχυται τὰ μέρη, ἐν οἷς ἡ διαφορὰ οὐχ εὕρηται. Φανερὸν ἄρα, τοῖς λέγουσι μίαν σύνθετον ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν συνάγεται, τὸ συγκεχύσθαι λέγειν τὰς φύσεις, κἂν μὴ βούλοιντο. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις.

concluditur asserentes unam in Christo naturam licet ipsi negent. Et hæc quidem ita se habent.

ιδ'. Ἐπειδὴ δὲ τὸ συγχυτικὸν τοῦ Εὐτυχοῦς διὰ τῆς ἐκθέσεώς ἐν τῷ γράμματί σου μυσαττόμενος ἀπεσείου, τὴν δὲ οἰκείαν ὁμολογίαν δι' ὀλίγων ἐπειράθης ἐκθέσθαι, ὡς ἐντεῦθεν ἀκατάγνωστος δειχθῆναι, καὶ δοκῶν τὸ ὀρθὸν δόγμα τῆς Ἐκκλησίας πρεσβεύειν, διὸ καὶ γράφεις ὧδε· *Ἀρτίως δὲ δι' ἁπλῶν λόγων λαλήσομεν τὴν ἡμετέραν ὁμολογίαν, διότι λέγομεν μίαν φύσιν εἰς Χριστὸν, ὅπερ πᾶσι φανερόν ἐστιν. Ἥτις μία φύσις εἰς δύο τρόπους νοεῖται τε καὶ λέγεται, τῆς μὲν ἁπλῆς καὶ ἀσωμάτου καὶ χωρὶς ἁρμονίας, ἤγουν Μιχαὴλ, καὶ Γαβριὴλ, τῆς δὲ μετὰ τῆς ἁρμονίας, ὥσπερ Ἀδὰμ καὶ Νῶε.* Οὓς δύο τρόπους ἀποσκευασάμενος, μὴ ἐφαρμόττειν ἐπὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἑνώσεως τὸν μὲν πρότερον, ἤγουν τῆς ἁπλῆς καὶ ἀσωμάτου μιᾶς φύσεως διὰ τὸ συμβαίνειν, μὴ ἐνηνθρωπηκέναι τὸν Κύριον, ἀλλὰ γυμνὸν εἶναι δίχα σαρκώσεως, τὸν δ' αὖ δεύτερον, ἤγουν τὸν ἐναρμόνιον, καὶ κατ' ἐκεῖνον μὴ εἶναι τὸν Χριστὸν, Θεὸν, ἀλλὰ ψιλὸν ἄνθρωπον, τρίτον τινὰ ὑποτιθεὶς τρόπον μιᾶς συνθέτου φύσεως ὄντα, ὃν καὶ ἐπὶ Χριστοῦ ὁμοιοτρόπως ἔχειν ὁμολογεῖς. Διὸ καὶ παραδειγματικῶς τὸν ἄνθρωπον λαβὼν, ὑποτιθέμενος γράφεις ὧδε· *Καὶ γίνεται ὁ ἄνθρωπος παράδειγμα, καθὼς καὶ οἱ Πατέρες ἐλάλησαν καὶ διήγησιν, τί ἐστι τοῦ σώματος, καὶ τί ἐστι τῆς ψυχῆς. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οὐ λέγεται δύο φύσεις ἔχειν. Εἰ δὲ ἀνθίσταταί τις καὶ λέγει δύο φύσεις ἐπὶ ἀνθρώπου, λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς τρεῖς φύσεις ἔχει, δύο τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ μίαν τῆς θεότητος. Ἀρτίως οὖν ἐκ τῶν τριῶν τρόπων τούτων, ποῖον ἐπαίρεσθαι εἴπομεν ἐκ τῶν λεγομένων τούτων φύσεων; Εἰ μὲν τὸ σῶμα, Εὐτυχιανίζομεν, εἰ δὲ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν γινόμεθα ὡς ὁ Ἀπολινάριος, εἰ δὲ τὴν θεότητα, ὁμοιούμεθα τοῖς Ἰουδαίοις λέγουσι, Σὺ ἄνθρωπος ὤν, πῶς ποιεῖς ἑαυτὸν Θεόν; Ἀρτίως οὖν φανερῶς λέγομεν, ὅτι μία φύσις ἐπὶ τῆς ἑνώσεως δύο ἀταράχων φύσεων.* Ἐλήλυθας ὡς ἐπί τι φρούριον ἀκαταγώνιστον, παραδείγματος χάριν τῆς σῆς ὁμολογίας τὸν ἄνθρωπον λαβών. Τοιγαροῦν ἐπειδὴ διελογίσω τὸν τρόπον σαφηνίσαι τῆς μιᾶς φύσεως, [καθ'] ἣν ὁ Χριστὸς μιᾶς εἶναι φύσεως μετὰ τὴν ἕνωσιν παρὰ σοῦ ὁμολογεῖται, πρὶν ἢ τῶν ἀντιῤῥητικῶν λόγων τῶν πρὸς σὲ ἐφαψόμεθα, διορισώμεθα περὶ φύσεως καὶ οὐσίας, ὑποστάσεώς τε, φημὶ, καὶ προσώπου, καὶ ὑποστατικοῦ, πῶς οἱ τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου διδάσκαλοι, καὶ οἱ ἔξω τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου ταυτὶ δὴ τὰ ὀνόματα διακρίνουσι, καὶ ἐπὶ ποίων σημαινομένων τάττουσιν, ἵνα μὴ σύγχυσις δογματιζόντων ἡμῶν, καὶ πλάνη ποθὲν ἀναφυῇ. Πάντες γὰρ, σχεδὸν εἰπεῖν, οἱ τὰς αἱρέσεις κρατύναντες, ταυτὶ δὴ τὰ ὀνόματα κακῶς ἐκλαμβάνοντες, καὶ ὡς οὐ κατὰ φρόνη-

A colligitur; idque si est, manifestum quoque est numerari. Quod si per vos in unione totius, partium differentia non numeratur, palam est neque esse. Quod si non est, clarum est confusas esse partes, in quibus differentia non reperitur. Patenter itaque compositam affirmare, confusas etiam naturas fuisse,

14. Cum vero confusionem Eutychetis per expositionem in tua epistola exsecratus rejicias, tuam confessionem paucis exponere conaris, ut reprehensionem effugias tanquam qui videri cupis rectum Ecclesiæ dogma profiteri, scribis hoc modo: *Nunc autem simplici oratione nostram professionem enuntiemus, quare dicamus unam in Christo naturam,* B *quod omnibus palam est, quæ una natura duobus modis intellecta, et scripta, altera est simplex, incorporea, et sine harmonia, ut Michael et Gabriel, altera cum harmonia, ut Adam et Noe.* His duobus modis rejectis, tanquam qui unioni Christi non conformantur, et primum quidem simplicis, et incorporeæ unius naturæ, quod non hominem assumpserit Dominus, sed nudus sit absque incarnatione; alterum vero nempe enarmonium, quod secundum illum Christus non sit Deus, sed purus homo, tertium quemdam modum supponis unius compositæ naturæ, quem in Christo haud dissimilem esse fateris. Quare homine in exemplum adducto, ita supponens scribis: *Estque homo exemplum, quemadmodum Patres locuti sunt, et divulgarunt, quid* C *corporis, et quid animæ est. Verumtamen homo non dicitur duas naturas habere: si quis vero contra se opponat, prodatque duas naturas in homine, sequeretur Christum tres naturas habere, duas humanitatis, et unam divinitatis. Nunc itaque his tribus modis concessis, quamnam ex his naturis assumpsisse dicemus? Si corpus, Eutychem; si humanam animam, Apollinarium sequemur: si deitatem, similes erimus Judæis dicentibus: Tu cum homo sis, facis temetipsum Deum. Quare palam enuntiamus unam naturam in unione duarum imperturbatarum naturarum.* Confugisti veluti ad arcem inexpugnabilem, exempli gratia tuæ professionis hominem assumens. Quapropter cum in mentem induxeris tuam, modum declarare unius naturæ secundum quam Christus D unius naturæ esse post unionem a te asseritur, antequam dicta tua nostris rationibus refutemus, terminemus, quid natura, et essentia, necnon hypostasis, et persona, et hypostaticum inferant, et quanam ratione mysterii Christiani magistri, et qui a nostris rebus alieni sunt, hæc nomina discernant, et quibus significatibus adaptent, ne confusio, cum dogmata pertractamus, et error alicunde irrepat. Omnes enim fere, ut ita dicam, qui hæreses firmarunt, hæc ipsa nomina prave, nec ad mentem Ecclesiæ exponentes a veritate aberrarunt. Attamen essentiam et naturam idem nobis innuere ubique et sacræ Litteræ, et sancta Nicæna synodus, quæque eam secuta est Constantinopolitana, Ephesina item prima tradiderunt, de communi, et universali, et

Digitized by Google

re, quæ de pluribus dicitur, per quas sanctissimum ubique fideles symbolum possident et fovent, quod nobis unam naturam, et essentiam sanctissimæ Triadis, et tres personas, et hypostases commisit. Et hi quidem naturam et essentiam pro eodem, personam rursus et hypostasim pro eodem, de individua nempe et singulari re comprobarunt. Formæ etiam nomen similiter de essentia et natura Patres acceperunt. Propterea que magnus Basilius illud : *In forma Dei cum esset*, exponens, idem innuere, ac in essentia Dei esse dicebat, et formam assumpsisse servi in essentia humanitatis Dominum nostrum esse notat. Hypostaticum vero diversum quid ab hypostasi ponunt : definientes enim hypostasim dixerunt : Hypostasis est cum proprietate, sive proprietatibus per se subsistens, et totum quid secundum se exsistens : hypostaticum vero est essentia, cum idiomate, sive idiomatibus non per se subsistens, et secundum se tanquam aliquod totum exsistens, sed totius universi pars. Qui vero extra Ecclesiam sunt, naturæ nomen æque ac Ecclesia de universali re definiunt, aliud esse naturam dicentes, aliud naturam habere : et habere quidem naturam singularia dicunt, quæ a nobis hypostasis et persona nuncupantur, hoc vero quod nos hypostasim ipsi subjectum vocant, et ob hoc etiam hypostasis nominatur, non ut quidam suspicati sunt, quod simpliciter supponitur, nempe exsistit, sed potius quod sub alio stet, sub natura scilicet, tanquam subjectum, et naturam superjacere, hoc est superhypostasim dicunt, quam et definiunt : Natura est principium motus, et quietis primum, et secundum seipsam. Essentiæ autem nomen de communi et singulari, de universali nempe et individuo accipiunt, quos secutus Joannes cognomento Philoponus Tritheita esse evincitur. Severus vero essentiæ nomen eodem, ac Ecclesia significatu accipit, de re communi, sed naturæ, propriam in eo secutus opinionem, et ab ipsa consuetudine exterorum, Ecclesiæque intelligentia, et sensu longissime abhorrens, contrario quodam modo de communi et individua re, universali scilicet in parte accepit, et communem et individuam naturam enuntians multis sese absurdis implicuit, quæ procedens oratio non sine demonstrationibus commonstrabit.

μα ἐκκλησιαστικὸν ἀπεσφάλησαν. Μενοῦνγε οὐσίαν καὶ φύσιν ταυτὸν ἡμῖν δηλοῦν πανταχοῦ καὶ ἡ ἁγία Γραφὴ, καὶ ἡ κατὰ Νίκαιαν ἁγία σύνοδος, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἡ πρώτη τῶν ἐν Ἐφέσῳ παρέδωκαν, ἐπὶ κοινοῦ καὶ καθολικοῦ, καὶ κατὰ πολλῶν φερομένου πράγματος, δι' ὧν τὸ πανάγιον οἱ πανταχοῦ πιστοὶ σύμβολον ἔχουσί τε καὶ περιέπουσιν, ὅπερ μίαν φύσιν καὶ οὐσίαν τῆς παναγίας Τριάδος, καὶ τρία πρόσωπα καὶ ὑποστάσεις ἡμῖν παρέδωκε. Φύσιν μὲν καὶ οὐσίαν ταυτὸν, πρόσωπον δ' αὖ πάλιν καὶ ὑπόστασιν ταυτὸν, ὡς ἐπὶ ἰδικοῦ τε καὶ καθέκαστα πράγματος ἐκδιδάσκουσαι, τὸ δὲ δὴ τῆς μορφῆς ὄνομα ὡσαύτως καὶ αὐτὸ ἐπὶ οὐσίας καὶ φύσεως οἱ Πατέρες παρειλήφασι. Διά τοι τοῦτο ὁ μέγας Βασίλειος τὸ, *Ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων*, ἑρμηνεύων, ἴσον δύνασθαι τῷ, ἐν οὐσίᾳ Θεοῦ ὑπάρχειν, ἔλεγε. Καὶ τὸ μορφὴν ἀνειληφέναι δούλου ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος τὸν Κύριον ἡμῶν εἶναι σημαίνει. Τό γε μὴν ὑποστατικὸν διάφορον παρὰ τὴν ὑπόστασιν τιθέασιν. Ὁριζόμενοι γὰρ τὴν ὑπόστασιν ἔφασαν· Ὑπόστασίς ἐστι μετὰ ἰδιώματος, ἢ καὶ ἰδιωμάτων ἰδιοσυστάτως θεωρουμένη, καὶ ὅλον τι καθ' ἑαυτὴν οὖσα, ὑποστατικὸν δ' αὖ πάλιν οὐσία μετὰ ἰδιώματος, ἢ καὶ ἰδιωμάτων, μὴ ἰδιοσυστάτως καὶ καθ' ἑαυτὸ ὡς ὅλον τι ὑπάρχον, ἀλλ' ὅλου τινὸς εἶναι μέρος. Οἱ δὲ ἔξω τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου τὸ μὲν τῆς φύσεως ὄνομα, ὁμοίως τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ καθολικοῦ τινος πράγματος ὁρίζονται, ἄλλο μὲν εἶναι φύσιν λέγοντες, καὶ ἄλλο τὸ ἔχειν φύσιν, καὶ τὸ μὲν ἔχειν φύσιν τὸ καθέκαστα λέγουσιν, ὅπερ παρ' ἡμῖν ὑπόστασις καὶ πρόσωπον εἴρηται· ταυτὸ δὲ τουτὶ, ἤγουν τὴν ὑπόστασιν, ὑποκείμενον εἶναί φασι. Διά τοι τοῦτο καὶ ὑπόστασις λέγεται οὐχ, ὥς τινες ὑπέλαβον, διὰ τὸ ἁπλῶς ὑφεστᾶναι, ἤγουν ὑπάρχειν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπό τι ἑστᾶναι, τουτέστιν ὑπὸ τὴν φύσιν ὡς ὑποκείμενον, τὴν δὲ φύσιν ἐνυποκεῖσθαι, τουτέστι κατά τινος ὑποστάσεως λέγεσθαι, ἣν καὶ ὁριζόμενοί φασι· Φύσις ἐστὶν ἀρχὴ κινήσεως, καὶ ἠρεμίας πρώτως καὶ καθ' ἑαυτό. Τὸ δὲ δὴ τῆς οὐσίας ἐπί τε κοινοῦ καὶ ἰδικοῦ, ἤγουν καθόλου καὶ ἐπὶ μέρους, οἷς Ἰωάννης ὁ ἐπίκλην Φιλόπονος κατακολουθήσας, τριθεΐτης ἀναδέδεικται. Ὁ δὲ δὴ Σεβῆρος τὸ μὲν τῆς οὐσίας ὄνομα ταυτοτρόπως τῇ Ἐκκλησίᾳ ὀνομάζει ἐπὶ κοινοῦ πράγματος εἶναι, τὸ δὲ τῆς φύσεως ἰδιόρρυθμος ἐν τούτῳ γενόμενος, οὔτε τῇ συνηθείᾳ, οὔτε τοῖς ἔξω, οὔτε μὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατακολουθῶν, ἀλλ' ἐναντίως ἐπί τε κοινοῦ καὶ ἰδικοῦ πράγματος, ἤγουν καθόλου ἐπὶ μέρους ἐδόξασε· καὶ κοινὴν καὶ ἰδικὴν φύσιν εἰπὼν, πολλοῖς ἀτόποις περιπέπτωκεν, οὓς ὁ λόγος παρακατιὼν μετ' ἀποδείξεως παραστήσει.

15. His a nobis hac ratione expositis ac dijudicatis, tempus jam est, ea quæ tu scripseras, examinandi. Ea sunt : *Et in exemplum homo adducitur, quemadmodum Patres locuti sunt, exposuerunique, quid corporis, et quid animæ; verumtamen homo non dicitur duas naturas habere; si quis vero contra se opponat, prodatque duas naturas in homine, sequeretur Christum tres naturas habere, duas humanitatis et unam deitatis*, et cætera. Ea apertissime unius compositæ naturæ Christum esse astruens, idque probare contendens exemplum hominis usur-

ις'. Τούτων ἡμῖν ὧδέ πη διασαφηνισθέντων, καὶ διευκρινηθέντων, καιρὸς τὰ παρὰ σοῦ γραφέντα καὶ ὧδε ἐπισκέψασθαι. Ἔχει δὲ οὕτως· *Καὶ γίνεται ὁ ἄνθρωπος παράδειγμα, καθὼς καὶ οἱ Πατέρες ἐλάλησαν καὶ διήγειλαν, τί ἐστι τοῦ σώματος, καὶ τί ἐστι τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οὐ λέγεται δύο φύσεις ἔχειν. Εἰ δὲ καὶ ἀνθίσταταί τις καὶ λέγει δύο φύσεις ἐπὶ ἀνθρώπου, λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς τρεῖς ἔχει, δύο τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μίαν τῆς θεότητος*, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἰδοὺ σαφέστατα μιᾶς συνθέτου φύσεως τὸν Χριστὸν εἶναι δογματί-

Digitized by Google

ζων, καὶ βουλόμενος τοῦτο παριστᾷν, τὸν ἄνθρωπον εἰς παράδειγμα ἀπεχρήσω· ὥσπερ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐκ διαφόρων φύσεων συγκείμενος, μιᾶς ἐστι φύσεως συνθέτου μετὰ τὴν ἕνωσιν. Τοῦτ' γὰρ διήγγειλαν τὸ παράδειγμα ὁμοίως ἔχειν ἐπὶ τῆς ἑνώσεως τοῦ Χριστοῦ οἱ Πατέρες, ὡς σὺ φής. Καὶ ὥσπερ συνιστῶν τὸ παράδειγμα, ὅτι μιᾶς ἐστι φύσεως ὁ ἄνθρωπος ἐπάγεις. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οὐ λέγεται δύο φύσεις ἔχειν. Εἰ δὲ καὶ ἀνθίσταταί τις, ὅτι ἔχει, συνάγεται, ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς τρεῖς ἔχει. Διὸ δοκεῖς ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ τῇ ἑνώσει Χριστοῦ δοξάζοντας, δύο εἶναι φύσεις, εἰς ἄτοπον προάγειν. Οὐδὲν ξένον, ὦ φίλος, ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, μυρία ἕψεσθαι. Εἰ μὲν γὰρ πᾶσα σύνθεσις μὴ ἐκ τῶν προσεχῶς συντεθέντων συντεθεῖσθαι ἐλέγετο, ἀλλ' ἐκ τῶν πόρρω, τάχα ἂν εἶχε χώραν τὸ παρὰ σοῦ καθ' ἡμῶν γραφόμενον. Εἰ δ' οὐδεὶς τῶν εὖ φρονούντων φήσειεν, ἐκ τῶν πόρρω, ἀλλ' ἐκ τῶν προσεχῶς καὶ ἀμέσως, καὶ οἱονεὶ μερῶν, ἢ στοιχείων τάξιν ἐν τῷ ὅλῳ ἐχόντων συντεθεῖσθαι τὸ συντεθειμένον λέγεται, ἀνίσχυρον καὶ μάταιον τὸ παρὰ σοῦ γραφόμενον. Ἐπεὶ ἀνάγκη κατὰ σὲ τὸν ἄνθρωπον λέγειν ἐκ πέντε τοὐλάχιστον συγκεῖσθαι φύσεων, ἔκ τε τῶν τεσσάρων στοιχείων καὶ ψυχῆς. Ὡσαύτως καὶ τὸν ἤλεκτρον, μὴ ἐκ δύο, ἤγουν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἀλλ' ἐκ πολλῶν πλειόνων, χρυσοῦ, φημὶ, καὶ ἀργύρου, καὶ τεσσάρων στοιχείων, καὶ τῶν ἔτι πορρωτέρω, τῆς ὕλης λέγω καὶ τοῦ εἴδους. Οὐ γὰρ τὰ μέρη τῶν μερῶν ἐν τῷ λέγειν ἐκ πόσων σύγκειται τόδε σκοποῦμεν, ἀλλὰ τὰ προσεχῶς καὶ ἀμέσως μέρη αὐτοῦ, χρηματίζοντα. Οὐκοῦν κἂν τὸν ἄνθρωπον εἴπωμεν δύο φύσεις ἔχειν, καὶ τὴν θεότητα μίαν εἶναι, οὐ συνάγεται ὅπερ βούλεσθε καθ' ἡμῶν. Οὐ γὰρ ἐν ταὐτῷ, ἤγουν ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰ μέρη τῶν μερῶν δεῖ σκοπεῖν, ἤτοι τῆς ἀνθρωπότητος τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ τὰ προσεχῶς καὶ ἀμέσως συντεθέντα, θεότητά φημι καὶ ἀνθρωπότητα. Εἰ γὰρ καὶ δύο φύσεις ἔχειν τὸν ἄνθρωπον ἡμεῖς λέγοντες, καθ' ὑμᾶς, τρεῖς φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν ἀναγκασθησόμεθα, καὶ ὑμεῖς ἄρα ἐκ δύο φύσεων τὸν ἄνθρωπον λέγοντες, εἰ καὶ μὴ δύο, ἢ ἓν δύο, ἀλλὰ μίαν φύσιν εἶναι λέγοντες, ἀλλ' οὖν ἐκ τριῶν φύσεων τὸν Χριστὸν δογματίσοιτε. Καὶ οὕτως περιτραπήσεσθε ἐκ τοῦ ὑμῶν λόγου. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν. Οὐκ ἄρα δύο φύσεις ἔχειν ἡμεῖς λέγοντες τὸν Χριστὸν, κἂν δύο φύσεις ἔχειν τὸν ἄνθρωπον λέγωμεν, τὸ τρεῖς καθ' ἡμῶν συναχθείη. Καὶ ἄλλως εἰς τὸ αὐτό· Ὁ ἄνθρωπος ἢ καθόλου ἐστὶν, ἢ ἐπὶ μέρους, ἤγουν ὁ καθέκαστα, ἀλλ' ὅτι μὲν ὁ καθέκαστα ἐκ δύο φύσεων σύγκειται, σώματός τε, φημὶ, καὶ ἀσωμάτου, οὐδεὶς τῶν εὖ εἰδότων κρίνειν ἀντερεῖ· οὐδὲ γὰρ τὸ σῶμα ἀθάνατον, ἀλλὰ φθαρτὸν, οὐδὲ ἡ ψυχὴ θνητὴ, ἀλλ' ἀθάνατος, οὐδὲ τὸ σῶμα ἀόρατον, οὐδὲ ἡ ψυχὴ σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς καθορᾶται· ἀλλ' ἡ μὲν λογικὴ καὶ νοερὰ, καὶ ἀσώματος, τὸ δὲ παχὺ καὶ ὁρατὸν, καὶ ἁπτὸν, οὐ μιᾶς δὲ φύσεως τὰ ἀντιδιαιρούμενα· οὐ μιᾶς ἄρα οὐσίας ψυχὴ καὶ σῶμα. Καὶ αὖθις· Εἰ ὧν οἱ ὅροι διάφοροι, τούτων καὶ αἱ φύσεις διάφοροι, διάφορος δὲ τοῦ σώματος ὁ λόγος παρὰ τὸν τῆς ψυχῆς, διάφορος ἄρα καὶ ἡ φύσις τῆς ψυχῆς

pasti. Quemadmodum enim homo ex diversis naturis conflatus unius est naturæ compositæ post unionem, hoc vero exemplum docuerunt similiter se habere in unione Christi Patres, ut ipse tradis. Et quasi comprobans exemplum unius esse naturæ hominem concludis. Verumtamen homo non dicitur duas naturas habere; quod si quis contra contendet eum habere, consequi et Christum tres habere, videris nos in unione Christi duas esse naturas affirmantes, in absurda ineptaque rapere. Nil mirum est, o amice, uno inconvenienti dato, innumera subsequi. Etenim si omnis compositio non ex iis, quæ continenter componuntur, componi diceretur, sed ex distantibus, forte quod contra nos scribis locum haberet. Quod si nemo, qui sal habeat in pectore, B dicet, ex distantibus, sed ex continuis, et immediatis veluti partibus, aut elementis in toto positum occupantibus, componi compositum, futile est inaneque, quod a te scripto traditur, eum per te necesse esset dicere hominem ad minus ex quinque naturis construi, ex quatuor elementis et anima. Similiter et electrum non ex duobus, auro et argento, sed multo pluribus, auro nempe, argento, et quatuor elementis, aliisque multo distantioribus, materia et forma. Non enim partes partium, cum inquirimus, ex quibus hoc, vel illud componitur, consideramus, sed proximas illius atque immediatas. Quare licet hominem dixerimus duabus naturis constare, et deitatem unam esse, non concluditur quod prætenditis adversum nos: neque enim hic C in Domino nostro, Jesu Christo scilicet, partes partium attendendæ sunt, vel humanitatis corpus et anima, sed quæ proxime immediateque uniuntur, divinitas atque humanitas. Et si duas naturas habere hominem nos asserentes, ut vos contenditis, tres naturas in Christo dicere cogeremur, et vos igitur ex duabus naturis hominem affirmantes, licet non duas, neque in duabus, sed unam naturam esse dicentes, nihilominus ex tribus naturis Christum esse statuetis. Sicque per verba ipsi vestra refellemini. Sed hoc non est; non ergo duas naturas habere nos Christum asserentes, licet duas naturas hominem habere dicamus, tres adversus nos colligentur. Alia quoque ratione hoc ipsum probatur. Homo aut in universali est, aut in parte, in individuo nempe, sed hominem, qui in individuo est, ex D duabus naturis constitui corporis et animæ, nemo, qui probe de rebus judicium ferre novit, contradicet; neque enim corpus immortale est, sed corruptioni obnoxium, neque anima mortalis, sed immortalis, neque corpus invisibile, neque anima corporeis oculis conspicitur, sed hæc quidem rationis compos est, et intellectualis, et incorporea; illud crassum, visibile, tangibile; non unius vero naturæ sunt quæ contra sese invicem opponuntur: non unius ergo essentiæ corpus, et anima. Item: Si quorum definitiones diversæ sunt, eorum etiam naturæ diversæ, diversa vero est corporis ratio ab ea, quæ animæ est, diversa igitur erit et natura

Digitized by Google

animæ a natura corporis. Hæc autem conservantur A in singulari homine immutabiliter : duas igitur naturas homo singularis habere dicetur. Servat enim utrumque et post unionem naturalem proprietatem eorum, ex quibus et in quibus ratio conspicitur. At homo in genere, universalis nempe, cum quis ad ea, ex quibus componitur, animum adverterit, animam, inquam, et corpus, et ipsa generica et universalia : neque enim fieri potest, ex duobus individuis, et particularibus universale aliquod unquam gigni : duas habere naturas hominem universalem dicet, cum postea in ipsam integritatem ex duabus essentiis in universali animum intenderit, unum quoddam genericum hominem fieri contemplatus, quod multa illi subsint individua, in nihilo secundum speciem differentia, et æque rationem illius particiB pantia, probe essentiam et naturam unam hominem universalem fatebitur, et cum in alterius compositionem assumitur, veluti unum, et unam naturam, et essentiam accipiet. Igitur sempiternus Filius, Dominus et Deus noster homo factus, non in individuo hominem assumpsisse dicitur, ne Nestoriana rabies irrepat, sed universalem, quem propria hypostasi individuavit; ostensum autem est hunc unius esse naturæ, si ad integritatem consideretur. Manifestum itaque est Christum ex duabus naturis, et in duabus naturis, et duas naturas habere per nos merito jureque prædicari, neque ineptum, aut blasphemum consequi, licet hominem duas habere naturas dicamus ; cum omnia, quæ componuntur ex contiC guis componentibus componi dicantur, et non ex iis, ex quibus componentia conflata sunt. Frustra igitur, dum ipsi Christum duas habere naturas et hominem similiter duas dicimus, tres a vobis colliguntur.

16. Imo licet homo ex duabus naturis, et diversis, et inconfuse unitis, unius naturæ fiat, haud fieri potest, ut ipse Christus unius naturæ sit, dummodo ipse ex diversis naturis, deitate nempe et humanitate, componatur : idque ex his fuerit apertissimum. 1. Quidquid ex diversis naturis conflatur, unius naturæ efficitur, cum compositum compositorum neque nomina, neque rationes admittit. Verbi gratia, homo una natura efficitur composita, quando partium nomina proprie et rationes non suscipit ; D neque enim dicimus, homo proprie anima dicitur, sive corpus, neque rationes eorum suscipit, licet dicatur animam et corpus habere. At Christus Deus noster ex deitate et humanitate compositus, et nomina et rationes partium admittit ; namque ipse est natura Deus et homo, rationes eorum suscipiens ; fieri itaque nequit, ut ipse unius naturæ efficiatur. 2. Item, Omne quod ex diversis naturis componitur unius naturæ effectum, aliud est ab iis, ex quibus componitur. At Christus eadem est, ex quibus componitur; Deus enim ipse est, et homo; Christus igitur non est unius naturæ post unionem. 3. Cujuscunque quod unius naturæ post unionem, sive per confusionem, sive per unionem inconfusam efficitur, simul

τῆς τοῦ σώματος φύσεως. Ταῦτα δὲ σώζονται ἐν τῷ καθέκαστα ἀνθρώπῳ ἀμεταβλήτως· δύο γὰρ ἄρα φύσεις ἔχειν ὁ καθέκαστα ἄνθρωπος λεχθήσεται. Σώζει γὰρ ἑκάτερον καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν τὴν φυσικὴν ἰδιότητα, ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς ὁ λόγος θεωρεῖται. Ὁ δὲ δὴ γενικὸς, ἤγουν καθόλου ἄνθρωπος, ὅταν τις εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη ἀποκοπῇ, φημὶ δὴ ψυχήν τε καὶ σῶμα, καὶ ταῦτα γενικὰ ὄντα καὶ καθόλου, ὅτι μηδὲ δυνατὸν ἐκ δύο ἀτόμων καὶ μερικῶν γενικόν τι ἀποτελεῖσθαί ποτε, δύο φύσεις ἔχειν τὸν καθόλου ἄνθρωπον φήσειεν. Ὅταν δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ὁλότητα, τὴν ἐκ δύο οὐσιῶν καθόλου παραλαμβανόμενον, εἰς τὴν τούτου συμπλήρωσιν ἕν τι γενικὸν ἀποτελούμενον τὸν ἄνθρωπον ἀναθεωρῇ, διὰ τὸ πολλὰ εἶναι ὑπ' αὐτοῦ ἄτομα, τὴν ἀπαραλλαξίαν κατὰ τὸ εἶδος ἔχοντα, καὶ τὸν αὐτοῦ λόγον ἐπίσης μετέχοντα, εἰκότως οὐσίαν καὶ φύσιν μίαν τὸν καθόλου ἄνθρωπον ὁμολογήσειε. Καὶ ἡνίκα ἂν εἰς ἄλλου σύνθεσιν παραλαμβάνηται, ὡς ἕν τι, καὶ μία φύσις, καὶ οὐσία παραληφθήσεται. Οὐκοῦν ὁ ἀΐδιος Υἱὸς, ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν, ἄνθρωπος γεγονὼς, οὐ τὸν καθέκαστα ἄνθρωπον ἀνειληφέναι λέγεται, ἵνα μὴ ἡ Νεστοριανὴ λύττα συνεισφρήσῃ, ἀλλ' ἢ τὸν καθόλου, ὃν καὶ ἡτόμωσεν ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει. Δέδεικται δὲ οὗτος μιᾶς εἶναι φύσεως πρὸς τὴν ὁλότητα σκοπούμενος. Φανερὸν ἄρα ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκ δύο φύσεων, καὶ ἐν δύο φύσεσι, καὶ δύο φύσεις ἔχειν παρ' ἡμῶν δοξαζόμενος, δικαίως κηρύττεται. Καὶ οὐδὲν ἄτοπον ἢ βλάσφημον ἀπαντήσει, κἂν τὸν ἄνθρωπον δύο φύσεις ἔχειν λέγωμεν, ἐπειδὴ πάντα τὰ συντεθειμένα ἐκ τῶν προσεχῶς αὐτὰ συνθέντων συγκεῖσθαι λέγονται, καὶ οὐκ ἐξ ὧν ἐκεῖνα συντέθειται. Μάτην ἄρα, λεγόντων ἡμῶν τὸν Χριστὸν δύο φύσεις ἔχειν, καὶ τὸν ἄνθρωπον ὁμοίως δύο, τὸ τρεῖς καθ' ἡμῶν συνάγεται.

ις'. Μενοῦνγε κἂν ὁ ἄνθρωπος δύο φύσεων καὶ διαφόρων καὶ ἀσυγχύτως ἡνωμένων μιᾶς φύσεως ἀποτελῆται, οὐκ ἐγχωρεῖ τὸν Χριστὸν μιᾶς φύσεως ἀποτελεῖσθαι, εἰ καὶ αὐτὸς ἐκ διαφόρων φύσεων, θεότητός τε, φημὶ, καὶ ἀνθρωπότητος, συντίθεται, ἐκ τῶνδε δῆλον. α'. Πᾶν τὸ ἐκ διαφόρων φύσεων συγκείμενον μιᾶς φύσεως ἀποτελεῖται, ἡνίκα τὸ συντεθὲν τῶν συντεθειμένων, οὔτε τὰς ὀνομασίας, οὔτε μὴν τοὺς λόγους τούτων ἐπιδέχεται, οἷόν φημι, ὁ ἄνθρωπος μία φύσις ἀποτελεῖται σύνθετος, ἐπειδὴ τῶν μερῶν τὰς ὀνομασίας κυρίως καὶ τοὺς λόγους οὐκ ἐπιδέχεται. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κυρίως ψυχή τε λέγεται, ἢ σῶμα, οὔτε μὴν τοὺς λόγους αὐτῶν ἐπιδέχεται, κἂν λέγηται ψυχὴν καὶ σῶμα ἔχειν. Ὁ δὲ δὴ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν συντεθειμένος, ἐκ θεότητος, φημὶ, καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ τὰς ὀνομασίας καὶ τοὺς λόγους τῶν μερῶν ἐπιδέχεται. Ὁ αὐτὸς γάρ ἐστι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος φύσει, τοὺς λόγους αὐτῶν ἐπιδεχόμενος. Οὐκ ἄρα μιᾶς φύσεως ἐνδέχεται αὐτὸν ἀποτελεῖσθαι. Καὶ ἄλλως. β'. Πᾶν τὸ ἐκ διαφόρων φύσεων σύνθετον ἀποτελούμενον μιᾶς φύσεως, ἕτερόν τι παρὰ τὰ ἐξ ὧν συνετέθη. Ὁ δὲ Χριστὸς τὰ αὐτὰ γίνεται, ἐξ ὧν συνετέθη. Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ αὐτὸς καὶ ἄνθρωπος. Ὁ Χριστὸς ἄρα οὐ μιᾶς

Digitized by Google

ἐστι φύσεως μετὰ τὴν ἕνωσιν. γ'. Εἰ πᾶν τὸ μιᾶς φύσεως μετὰ τὴν ἕνωσιν ἀποτελούμενον, εἴτε κατ' ἀνάχυσιν ἀποτελεῖται, εἴτε καθ' ἕνωσιν ἀσύγχυτον, συνυπόστατά εἰσι τὰ τούτου μέρη· οἷόν φημι· Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελούμενος μιᾶς φύσεως, τὰ μέρη ἔχει συνυπόστατα· ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁ Κυριακὸς ἄνθρωπος ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπέστη ἑτεροϋποστάτως, οὐχ ὡς τὸ συμβεβηκὸς, ἅπαγε· τὰ γὰρ συμβεβηκότα πανταχοῦ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν, ἡ δὲ δὴ ἀνθρωπότης ἐν ἄλλῳ, οἷόν φημι, τῷ Πέτρῳ, ἢ τῷ Θωμᾷ ἰδιοσυστάτως θεωρεῖται. Οὐκ ἄρα ὁ Κυριακὸς ἄνθρωπος ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑποστάσει ὑπέστη ὡς συμβεβηκὸς, ἀλλ' ὡς οὐσία μετὰ προσλήψεως ἰδιωμάτων, τῶν χωριζόντων τὸν Χριστὸν ἐκ τῶν λοιπῶν ὑποστατικῶς γενόμενον, καὶ οὐχ ὑπόστασις. δ'. Ἔτι· Εἰ ἐπὶ πάντων τῶν ἐκ διαφόρων φύσεων συντεθειμένων καθ' ὑπόστασιν μὴ συνυποστάτως, ἀλλ' ἑτέρως, ἤγουν ἑτεροϋποστάτως ἡνωμένων, μία ὑπόστασις ἀποτελεῖται, οὐχὶ μία φύσις, φανερὸν ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος ἑνωθεὶς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει μὴ συνυποστάτως, ἀλλ' ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει τοῦτον ὑφεστῶτα ἔχων, οὐ μιᾶς φύσεως ἀποτελεῖται. ε'. Ἔτι· Εἰ πᾶν ὃ κοινῶς καὶ ἐν πολλοῖς θεωρεῖται, οὐ τινὶ μὲν πλέον, τινὶ δὲ ἔλαττον ὑπάρχον, ἀλλ' ἐξ ἴσης, καὶ συμπληρωτικὸν γινόμενον, ἐφ' ὧν λέγεται, οὐσία, ἐκείνων κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν λέγεται· ὁ δὲ δὴ πᾶς ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματός ἐστι συντεθειμένος, καὶ οὐ διαλλάττει ἄνθρωπος ἀνθρώπου, καθὸ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος σύγκειται, κατά τινα φύσεως διαφοράν, ἀλλὰ τὴν σύστασιν ἔχοντες πάντες ἄνθρωποι ὑφ' ἕνα ἅπαντες ὁρισμὸν ἀναγόμενοι, κατὰ τοῦτο μιᾶς φύσεως λέγεται· ἐπὶ δὲ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ οὐ λέγειν δυνάμεθα μίαν φύσιν· αἵ τε γὰρ φύσεις σώζονται, καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ εἶδος Χριστῶν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν· οὐ γὰρ ἐγένετο ἄλλος Χριστὸς ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, Θεός τε καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός· οὐκ ἄρα μετὰ τὴν ἕνωσιν μιᾶς φύσεως ὁ Χριστὸς ἀποτελεῖται. ς'. Ἔτι· Εἰ οὐ ταυτόν ἐστι τὸ κατ' εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἓν, καὶ κατουσίαν ψυχῆς καὶ σώματος ἕν· τὸ μὲν γὰρ κατ' εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἓν, τὴν ἐν πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἀπαραλλαξίαν ἐνδείκνυται, τὸ δὲ κατ' οὐσίαν ψυχῆς καὶ σώματος ἓν, αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτὸν λυμαίνεται εἰς ἀνυπαρξίαν αὐτὸν παντελῆ ἄγον· οὐ γὰρ ταυτὸν κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, τὸ σῶμα τῷ ἀσωμάτῳ· οὐκ ἀνάγκη τοίνυν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου μίαν φύσιν λέγοντας, οὐ διὰ τὸ ταυτὸν τῆς οὐσιώδους ποιότητος ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀπαράλλακτον τῶν ὑπὸ τὸ εἶδος ἀναγομένων ἀτόμων, μίαν καὶ ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν φύσιν, ἔνθα εἶδος περιεκτικὸν ὑποστάσεως οὐκ ἔστιν. ζ'. Ἔτι· Εἰ πάντα τὰ παραδόξως καὶ ὑπερφυῶς γινόμενα οὐ φύσιν ἀποτελεῖ· οὐ γάρ φαμεν βάτου φύσιν προσομιλοῦσαν πυρὶ, καὶ μὴ καταφλεγομένην, οὐδὲ φύσιν σώματος ἀνθρωπείου δροσιζομένην ἐν πυρὶ, ἀλλὰ παράδοξα ταῦτά φαμεν περὶ μίαν ὑπόστασιν γενόμενα· ὁ δὲ Θεὸς Λόγος ὑπερφυῶς ἡνώθη τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει· διά τοι τοῦτο καὶ ἐν μιᾷ ὑποστάσει καὶ τὸ ἀποτελούμενον, οὐ φύσις ἀποτελεῖται σύνθετος, ἀλλ' ὑπόστασις. η'. Ἔτι·

partes subsistunt, verbi gratia, homo unius naturæ effectus, partes simul subsistentes habet, Christus vero non item, sed Dominicus homo in hypostasi Verbi Dei, aliena hypostasi substitit, non quemadmodum accidens, apage : accidentia enim ubicunque tanquam in subjecto sunt ; humanitas vero in alio, uti in Petro, vel Thoma propria subsistentia conspicitur : non igitur Dominicus homo in Dei Verbi hypostasi substitit, ut accidens, sed ut essentia per assumptionem proprietatum, separantium Christum ex aliis hypostatice, et non hypostasis. 4. Item, Si in omnibus, quæ ex diversis naturis secundum hypostasim composita sunt, non simul subsistentibus, sed diverse, hoc est, alia hypostasi unitis, una hypostasis efficitur, non una natura, manifestum est Deum Verbum humanæ naturæ unitum, non cum illius subsistentia, sed propria subsistentia subsistentem unius naturæ non effici. 5. Item, Si quodcunque, quod communiter, et in multis consideratur, non uni magis, quam alteri inhærens, sed æqua ratione completivum eorum, de quibus dicitur, essentia eorumdem secundum Ecclesiam est : omnis vero homo ex anima et corpore conflatur, nec differt homo ab homine, qua corpore et anima constat, secundum naturæ aliquod discrimen, sed consistentiam homines habentes omnes, sub una omnes definitione relati, secundum hoc unius naturæ dicentur : de hypostasi vero Christi non possumus asserere unam naturam ; nam naturæ etiam post unionem conservantur, nec possumus Christorum speciem invenire : neque enim fuit alius Christus ex deitate, et humanitate, Deus idem et homo : non igitur post unionem unius naturæ Christus efficitur. 6. Item, Si non idem est, unum hominis secundum speciem, et unum secundum essentiam corporis et animæ ; namque unum hominis secundum speciem in omnibus hominibus æqualitatem servat : at secundum essentiam unum corporis et animæ, ipsum esse eorumdem lædit, penitus ad non esse deducens : neque enim idem est secundum essentiæ rationem corpus, et incorporeum : non est igitur necesse nos in homine unam naturam asserentes non propter idem essentialis qualitatis animæ et corporis, sed propter immutabilitatem individuorum, quæ sub specie sunt unam in Christo naturam affirmare, ubi species hypostasim nulla comprehendit. 7. Item, si omnia, quæ admirabiliter et supra naturam fiunt, naturam non efficiunt ; neque enim dicimus rubi naturam, igni consuescentem, flammis non exuri, neque naturam corporis humani in igne irrorari, sed admirabilia hæc circa unam hypostasim fiunt ; at Deus Verbum super naturam humanæ naturæ unitus est, propterea quod in una hypostasi efficitur, non natura composita fit, sed hypostasis. 8. Item, Nulla natura, si una est, contrarias essentiales differentias admittit ; quomodo enim fieri potest ut eadem natura secundum idem sit creata et increata, mortalis et immortalis.

Digitized by Google

comprehensibilis et incomprehensibilis? sed Christus id habet : Christus igitur unius naturæ est, licet homo unius naturæ sit. 9. Item, Si unius naturæ secundum vos Christus post unionem est, omnino dicendum est hanc unam naturam esse aut divinam solummodo, aut humanam tantum, aut divinam et humanam simul, aut neque divinam, neque humanam, sed si est una hæc natura, tantum divina, Christus igitur Deus erit, et non homo : si est una ipsa natura divina et humana simul, neque Patris, neque Spiritus sancti, neque hominum natura est, et utrinque blasphemiæ crimen, qui ita sentit incurret, et robusta de mente cadet. Si vero est una hæc natura neque divina, neque humana, Christus igitur neque Deus est, neque homo; quocunque igitur vertamus orationem, cogemur fateri Christum unam sanctæ Trinitatis hypostasim esse duas naturas habentem, divinam scilicet et humanam, ideoque in ipsum duæ rationes convenere, eodem de se asserente : *Quem me dicunt esse Filium hominis?* et Petro respondente : *Tu es Christus Filius Dei vivi.* 10. Item, Si unius est naturæ Christus post unionem, necesse est naturam, secundum quam Christus est unius naturæ, aut communem esse, aut singularem; si communem esse concesseritis, jam ipsa de pluribus dicetur, sed alios Christos reperire, aut fuisse, de quibus hæc communis natura prædicabitur, fieri omnino nequit. Si singularis est, idem erit cum hypostasi : et si id est, necesse omnino fuerit secundum vos, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum tres peculiares numerari naturas, et tres deos dici, et tres deitates, quod blasphemias omnes exsuperat : imo et totius Christianismi ejuratio est, neque enim possumus dicere in universum naturam hypostasim, aut hypostasim naturam, ne omnes Christiani asserere cogantur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum tres naturas, quod est tres hypostases; sive unam eosdem habere hypostasim, ea ratione, qua unam habent naturam, quæ ambo a fide Christiana aliena sunt. 11. Item, Si unius naturæ hominem, illiusque partes simul, quæ prius non erant, produxit ad complementum universi, fierique potest, ut quæ ejusdem sunt temporis unam naturam compositam efficiant, tale decretum et legem naturalem a Creatore accipientia, ut ex lege naturæ similia ex similibus secundum successionem procreentur, in Domino vero unitarum naturarum, hæc quidem sine principio est et ante omne tempus, altera principium habet, et sub tempore est; neque factæ sunt species ad complementum universi, cum cessaverit Deus ab operibus suis die septimo; neque naturaliter floruerunt, aut naturæ legi subduntur, ut a Christo generentur, et speciem constituant Christorum, multarum hypostaseon capacem, sed unam hypostasim compositam ex duabus naturis, et in duabus naturis, et duas naturas habentem, quacunque natura post unionem, propriam definitionem, et legem, et mutuam differen-

Εἰ οὐδεμία φύσις μία οὖσα, τῶν ἐναντίων οὐσιωδῶν διαφορῶν δεκτικὴ γίνεται· πῶς γὰρ δυνατὸν τὴν αὐτὴν φύσιν κατὰ ταυτὸν κτιστὴν εἶναι καὶ ἄκτιστον, θνητὴν καὶ ἀθάνατον, καταληπτὴν καὶ ἀκατάληπτον; ὁ δὲ Χριστὸς τοῦτο ἔχει· ὁ Χριστὸς ἄρα μιᾶς φύσεως οὐκ ἔστιν, εἰ καὶ ὁ ἄνθρωπος μιᾶς φύσεώς ἐστιν. θ'. Ἔτι· Εἰ μιᾶς φύσεως καθ' ὑμᾶς ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἕνωσίν ἐστιν, πάντως ἕψεται ταύτην τὴν μίαν εἰπεῖν φύσιν, ἢ θείαν μόνον, ἢ ἀνθρωπίνην μόνον, ἢ θείαν καὶ ἀνθρωπίνην ἅμα, ἢ μήτε θείαν, μήτε ἀνθρωπίνην. Ἀλλ' εἰ μέν ἐστιν ἡ μία φύσις αὕτη θεία μόνον, ὁ Χριστὸς ἄρα Θεὸς ἔσται, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. Εἰ δέ ἐστιν ἡ μία φύσις αὕτη θεία τε καὶ ἀνθρωπίνη ἅμα, οὔτε τοῦ Πατρὸς οὔτε τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὔτε μὴν τῶν ἀνθρώπων ἄρα φύσις ἐστὶ, καὶ ἀμφοτέρωθεν βλασφημίας ἔγκλημα τῷ τοῦτο φρονοῦντι προστριβήσεται, καὶ τῆς ἐῤῥωμένης φρενὸς ἐκστήσεται. Εἰ δέ ἐστιν ἡ μία φύσις αὕτη οὔτε θεία, οὔτε ἀνθρωπίνη, ὁ Χριστὸς ἄρα οὔτε Θεός ἐστιν, οὔτε ἄνθρωπος. Ὅπου τοιγαροῦν τοὺς λόγους περιστρέψομεν, εἰς τὸ λέγειν ἀπαγόμεθα, ὅτι ὁ Χριστὸς μία ὑπόστασις τῆς ἁγίας Τριάδος ἐστὶ, δύο φύσεις ἔχων, φύσιν τε θείαν, καὶ φύσιν ἀνθρωπίνην. Καὶ τούτου χάριν ἐπ' αὐτῷ συνῆλθον ἀμφότεροι οἱ λόγοι αὐτοῦ τε περὶ ἑαυτοῦ εἰρηκότος, *Τίνα με λέγουσιν εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;* καὶ τοῦ Πέτρου ἀποκριναμένου, *Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.* ι'. Ἔτι· Εἰ μιᾶς φύσεώς ἐστιν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἕνωσιν, ἀνάγκη τὴν φύσιν, καθ' ἣν ἐστιν ὁ Χριστὸς μιᾶς φύσεως, ἢ κοινὴν εἶναι, ἢ ἰδικήν. Καὶ εἰ μὲν κοινὴν εἰπόντες δοίητε, συμβαίνει αὐτὴν κατὰ πλειόνων φέρεσθαι. Εὑρεῖν δὲ ἄλλους Χριστοὺς, ἢ γενέσθαι, καθ' ὧν αὕτη ἡ κοινὴ φύσις κατηγορηθήσεται, τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Εἰ δὲ ἰδική ἐστι, ταυτὸν ἔσται τῇ ὑποστάσει. Εἰ δὲ τοῦτο, ἀνάγκη πᾶσα καθ' ὑμᾶς, τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τρεῖς μερικὰς ἀριθμεῖσθαι φύσεις, καὶ τρεῖς ὁμολογεῖσθαι θεοὺς, καὶ τρεῖς θεότητας, ὃ δὴ βλασφημιῶν ἐστιν ἁπασῶν ἀκροτάτη, μᾶλλον καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ παντὸς ἄρνησις. Οὐ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν καθόλου τὴν φύσιν ὑπόστασιν, ἢ τὴν ὑπόστασιν φύσιν, ἵνα μὴ πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς συμβήσεται λέγειν τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τρεῖς φύσεις, ὅπερ ἐστὶ τρεῖς ὑποστάσεις, ἢ μίαν αὐτοὺς ἔχειν ὑπόστασιν, ὃν τρόπον μίαν ἔχουσι φύσιν· ἀμφότερα δὲ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως ἀλλότρια. ια'. Ἔτι· Εἰ μιᾶς φύσεως τὸν ἄνθρωπον ὄντα τὰ μέρη ἅμα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν ἔσχηκε πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ παντὸς, καὶ δυνατὸν τὰ ὁμόχρονα μίαν φύσιν ἀποτελεῖν σύνθετον, τοιοῦτον ὅρον καὶ φυσικὸν νόμον παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ δεχόμενα, ὥστε φύσεως νόμῳ κατὰ διαδοχὴν ὅμοια ἐξ ὁμοίων γενέσθαι· ἐπὶ δὲ τοῦ Κυρίου τῶν ἑνωθεισῶν φύσεων ἡ μὲν ἀναρχός ἐστι καὶ ἄχρονος, ἡ δὲ ἠργμένη καὶ ὑπὸ χρόνον, καὶ οὐ γεγόνασιν εἶδος πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ παντός· ἐπεὶ οὐ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, οὔτε φυσικῶς ἠνθησαν, ἢ ὑπὸ φύσεως ὅρον τελοῦσιν, ὥστε ἀπὸ Χριστοῦ γεννᾶσθαι, καὶ εἶδος ἀποτελεῖσθαι

Digitized by Google

Χριστῶν, περιεκτικὸν πολλῶν ὑποστάσεων, ἀλλὰ μίαν ὑπόστασιν σύνθετον, ἐκ δύο φύσεων, καὶ ἐν δύο φύσεσιν, καὶ δύο φύσεις ἔχουσαν, ἑκάστης φύσεως καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν φυλαττούσης τὸν οἰκεῖον ὅρον τε καὶ νόμον, καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα διαφοράν. ιβ'. Ἔτι· Εἰ αἱ ἑτεροειδεῖς ὑποστάσεις οὐχ ὑποστατικῇ συγκρίνονται ἢ διακρίνονται διαφορᾷ, ἀλλὰ φυσικῇ, καὶ αἱ ὁμοειδεῖς ὑποστάσεις οὐ φυσικῇ συγκρίνονται ἢ διακρίνονται, ἀλλ' ὑποστατικῇ, καὶ ὥσπερ ἀδύνατον τὰ ὑποστατικῇ διαφορᾷ διαφέροντα μιᾶς εἶναι ὑποστάσεως, οὕτως ἀδύνατον τὰ φυσικῇ διαφορᾷ διαφέροντα μιᾶς εἶναι φύσεως· οὐκ ἄρα ἔστιν εἰπεῖν μίαν φύσιν ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκ δύο φύσεων τελείων, θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης, γεγενῆσθαι τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ἀτρέπτως, καὶ ἀσυγχύτως, καὶ ἀναλλοιώτως, καὶ ἀδιαιρέτως, καὶ ἀδιαστάτως, ἐν δυσὶ φύσεσι τελείως ἐχούσας μίαν ὑπόστασιν σύνθετον ἀποτελεσθεῖσαν ὁμολογοῦντες τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ σεσαρκωμένου, τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν λέγοντες τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, τὰς δύο φύσεις ὁμολογοῦντες σώζεσθαι ἐν αὐτῷ μετὰ τὴν ἕνωσιν, οὐκ ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρος τιθέντες ἑκάστην, ἀλλ' ἡνωμένας ἀλλήλαις ἐν τῇ μιᾷ συνθέτῳ ὑποστάσει, οὐσιώδη λέγοντες ἕνωσιν, οὐσιώδη δὲ, οὐχ ὡς τῶν δύο φύσεων ἀποτελεσασῶν, μίαν σύνθετον φύσιν, τοῦτο γὰρ δέδεικται πάντως ἀδύνατον, ἀλλ' ἑνωθεισῶν ἀλλήλαις κατὰ ἀλήθειαν εἰς μίαν σύνθετον ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ σώζεσθαι αὐτῶν τὴν οὐσιώδη διαφοράν ὁριζόμεθα· τὸ γὰρ κτιστὸν μεμένηκε κτιστὸν, καὶ τὸ ἄκτιστον, ἄκτιστον· ὡσαύτως δὴ καὶ αἱ λοιπαὶ ἀντιθέσεις. ιγ'. Ἔτι· Εἰ μιᾶς φύσεως μετὰ τὴν ἕνωσίν ἐστιν ὁ Χριστὸς, εἴπατε, ποίας; καὶ τί γέγονεν ἡ ἑτέρα; Εἰ δὲ ὑπάρχουσιν ἀμφότεραι, πῶς μία; εἰ μὴ ἐξ ἀμφοτέρων μία ἀπετελέσθη σύνθετος καθ' ὑμᾶς. Εἰ δὲ τοῦτο, ἑτερουσίος ὁ Χριστὸς τοῦ Πατρὸς, ἀσυνθέτου ὑπάρχοντος, ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ Πνεύματος, ὅπερ ἐστὶ βλάσφημον καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν μερίδος ἀλλότριον. ιδ'. Ἔτι· Εἰ ὁ ἄνθρωπος ἐκ διαφόρων φύσεων μία φύσις σύνθετος ἀποτελεῖται, ὡς ἕτερόν τι παρὰ τὰ ἐξ ὧν συνετέθη γενόμενος, καὶ οὐδαμῶς οὔτε αὐτὸς ὁμοούσιος, ἢ ὁμοφυὴς πρὸς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη παρά τινος ῥηθείη· ἕτεροι γὰρ οἱ λόγοι αὐτοῦ τε καὶ τῶν μερῶν, οὔτε μὴν οἱ ὑπὸ τὴν αὐτὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου τελοῦντες καθέκαστα ὁμοφυεῖς, ἢ ὁμοούσιοι τῶν ὑπὸ τὴν κοινὴν φύσιν τελούντων ψυχῶν, οὔτε μὴν τῶν ὑπὸ τὴν κοινὴν φύσιν τελούντων σωμάτων εἰσίν· ὁ δὲ δὴ Χριστὸς, μία τις οὖσα ὑπόστασις τῶν ὑπὸ τὴν θείαν φύσιν τελούντων, Πατρός τε, φημὶ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, ὁμοφυὴς καὶ ὁμοούσιός ἐστι καὶ κυρίως Θεὸς, καὶ φύσει Θεός ἐστι καὶ ἡμῖν καὶ τῇ Μητρὶ ὁμοούσιος καὶ ὁμοφυὴς, ὡς κυρίως ἄνθρωπος, καὶ φύσει ἄνθρωπος ὤν, καὶ ἐξ τῆς ἁγίας Τριάδος· ἡ αὐτὴ γὰρ ὑπόστασις τοὺς ὅρους τῶν δύο φύσεων ἐπιδέχεται, καὶ ὃν ἂν λόγον ἀποδῷ τις τῆς θεότητος, τὸν αὐτὸν εὑρήσει καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὃν δ' ἂν ἀποδῷ τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν αὐτὸν εὑρήσει καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἁρμόζοντα· ὥστε ἐξ ἀνάγκης συνάγεται, μὴ εἶναι τὸν Χριστὸν μιᾶς φύ-

A tiam conservante. 12. Item, Si diversæ speciei hypostases non hypostatica comparantur, aut disparantur differentia, sed naturali, et ejusdem speciei hypostases non naturali comparantur, aut disparantur differentia, sed hypostatica, et quemadmodum fieri nequit, ut quæ hypostatica differentia discriminantur, unius sint hypostasis, ita fieri nequit, ut quæ essentiali differentia dividuntur, unius sint naturæ : non possumus itaque dicere unam naturam de Domino nostro Jesu Christo, sed ex duabus naturis perfectis, divina et humana, factam fuisse unionem secundum hypostasim immutabiliter, et inconfuse, et indivise, et continenter in duabus naturis perfecte habentibus unam hypostasim compositam Filii Dei, et incarnati, eamdem B hypostasim asserentes deitatis et humanitatis, ipsius duas naturas confitentes in eo conservari post unionem, non separatam, et divisam unamquamque, sed inter sese unitas in una composita hypostasi, essentialem affirmantes unionem, essentialem autem non tanquam duabus naturis efficientibus unam compositam naturam : hoc enim prorsus fieri nequit, ut demonstravimus, sed unitis invicem secundum veritatem in una composita hypostasi Filii Dei, earumque essentialem differentiam conservari decernimus : creatum enim remansit creatum, et increatum, increatum : similiter et reliquæ oppositiones. 13. Item, Si unius est naturæ Christus post unionem, dicite, cujus? et quid de alia actum est? Si ambo exsistunt, quomodo una, nisi ex utrisque una C effecta est, composita secundum vos? Id si est, alterius essentiæ erit Christus a Patre, qui incompositus est; similiter et a Spiritu sancto. Sed hoc blasphemum est, et a Christiana religione alienum. 14. Item, Si homo ex duabus naturis una natura composita efficitur, tanquam aliud ab iis, ex quibus componitur factus : nullaque ratione ille neque ejusdem essentiæ, neque ejusdem naturæ cum iis, ex quibus conflatur, esse affirmabitur : aliæ enim sunt ipsius definitiones, aliæ partium : neque etiam, qui eamdem hominis naturam in individuo complent, ejusdem naturæ aut essentiæ sunt cum animabus, quæ communi naturæ subsunt, neque cum iis, quæ communi naturæ subjacent, D corporibus : sed Christus cum una hypostasis sit cum iis, quæ sub divina natura sunt, Patris nempe, et Spiritus sancti, ejusdem essentiæ et naturæ est, et vere Deus, et natura Deus, et ejusdem cum nobis et Matre essentiæ et naturæ, tanquam qui proprie homo et natura homo sit, unusque ex sancta Triade : eadem enim hypostasis definitiones duarum naturarum recipit, et definitionem, quam quispiam deitati attribuet, eamdem et in Christo comperiet, et quam humanitati exhibuerit, eamdem et Christo conformem esse offendet : hinc necessario colligitur Christum non esse unius naturæ, sed duas esse naturas unius Christi compositæ hypostasis, licet unius naturæ homo sit. Cum itaque oratio ex communibus notionibus et plu

Digitized by Google

rimis naturalibus argumentis commonstravit Christum non esse unius naturæ post unionem, neque similem esse compositionem hominis et Christi, cum homo unitus una simul subsistat, Christus autem alio modo naturarum unionem habeat, jam patet mentita falsaque esse vestra dogmata, ideoque ab iis recedendum.

A σεως, ἀλλ' ἢ δύο φύσεις εἶναι τῆς μιᾶς συνθέτου ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ, εἰ καὶ μιᾶς φύσεώς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος· ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν καὶ φυσικῶν ἐπιχειρημάτων ὅτι πλείστων παρέστησεν, μὴ εἶναι τὸν Χριστὸν μιᾶς φύσεως μετὰ τὴν ἕνωσιν, μήτε μὴν τὴν τοῦ ἀνθρώπου σύνθεσιν ὁμοίαν εἶναι τῆς τοῦ Χριστοῦ συνθέσεως, κατὰ τὸ συνυποστάτως ἡνῶσθαι τὸν ἄνθρωπον, τοῦ Χριστοῦ ἑτέρως τῶν φύσεων τὴν ἕνωσιν ἔχοντος, φανερὸν ὅτι διεσφαλμένην ὁμολογίαν ἔχετε, ἧς ἀποστῆναι χρεών.

17. Quando vero quæ de œconomia Christi dicuntur tribus modis in divinis Litteris digeruntur: quædam per synecdochen, cum a parte totum nominatur, ut, *Christus pro nobis mortuus est* [a]: namque a parte, humanitate nempe, hoc Apostolus enuntiavit, licet Christi nomen ambas naturas inferat; sed hæc est Scripturæ sacræ proprietas: vel contra cum a toto pars, ut illud apud eumdem Apostolum, *Interior homo, et exterior* [b]: a toto enim, homine scilicet, animam notat et corpus: quædam vero per retributionem, propter mutuam partium circumvolutionem, et secundum hypostasim, et inenarrabilem unionem, et quod unus erat, idemque, qui divina simul atque humana exsequebatur. Communicat itaque sua divina natura carni per modum retributionis, rursumque humana propria divinæ naturæ in divino Verbo unita secundum hypostasim, quæ simul inter se sunt inseparabiliter conjunctæ. Ideoque *et Dominus gloriæ cruci affixus* [c] dicitur, licet nihil divina ejus natura perpessa fuerit, et Filius hominis ante passionem in cœlo esse affirmatur, quemadmodum ipse Dominus dixit: *Nullus ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit Filius hominis* [d]. Et tamen non de cœlo carnem descendisse, sed ex puris immaculatisque sanguinibus Virginis factam fuisse dicimus. Per retributionem itaque et hoc dictum est. Quædam per appropriationem, ut cum dicimus: *Modicæ guttæ sanguinis Dei universum terrarum orbem sanctificarunt*; rursumque: *Deicidæ Judæi*; quoniam caro propria Verbi facta est, et in propria illius hypostasi substitit. Proprias itaque carnis passiones sibi Verbum appropriat, et uti proprias agnoscit; quemadmodum tu etiam in commentario de Christo ex divinis Litteris adnotaras, licet non ... et de hominis compositione similiter in Scriptura, sicuti et de Christo tres hos modos, synecdochen, inquam, retributionem et appropriationem inveniri, quasi ex eo colligens similitudinem compositionis hominis cum Christi unione, propterea que scripseras unius naturæ esse Christum post unionem, quemadmo-

ιζ'. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ λεγόμενα κατὰ τρεῖς τρόπους παρὰ τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ λέλεκται· τὰ μὲν λόγῳ συνεκδοχῆς, οἷον τὸ, ἀπὸ μέρους τὸ ὅλον ὀνομάζειν· οἷόν ἐστι, *Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν*· ἀπὸ γὰρ μέρους δηλονότι τῆς ἀνθρωπότητος τῷ Ἀποστόλῳ τοῦτο εἴρηται, εἰ καὶ τὸ *Χριστὸς* ὄνομα τῶν δύο φύσεών ἐστι δηλωτικόν· ἀλλ' οὖν τοῦτο ἰδίωμα τῆς Γραφῆς· ἢ τὸ ἔμπαλιν, ἀπὸ τοῦ ὅλου τὸ μέρος, οἷόν ἐστι παρὰ τῷ αὐτῷ Ἀποστόλῳ λεγόμενον· *Ὁ ἔσω ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἔξω*· ἀπὸ γὰρ τοῦ ὅλου, φημὶ δὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα σημαίνει· τὰ δὲ λόγῳ ἀντιδόσεως, διὰ τὴν εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν περιχώρησιν, καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν καὶ ἄφραστον ἕνωσιν, καὶ ὅτι εἷς ἦν καὶ ὁ αὐτὸς ὁ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐνεργῶν. Μεταδίδωσιν οὖν τῇ σαρκὶ τῶν ἰδίων ἡ θεία φύσις κατὰ τὸν τῆς ἀντιδόσεως τρόπον, καὶ πάλιν ἡ ἀνθρωπίνη τῇ θείᾳ φύσει τὰ οἰκεῖα, ἐν τῷ θείῳ Λόγῳ ἡνωμένη καθ' ὑπόστασιν, καὶ ἅμα ἀδιασπάστως οὖσαι. Διὸ καὶ *ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυρῶσθαι* λέγεται, καίτοι τῆς θείας αὐτοῦ μὴ παθούσης φύσεως, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τοῦ πάθους ἐν τῷ οὐρανῷ εἶναι εἴρηται· ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος ἔφη· *Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.* Καὶ μὴν οὐκ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν σάρκα κατεληλυθέναι, ἀλλ' ἐκ τῶν [καθαρῶν] καὶ ἀχράντων αἱμάτων τῆς Παρθένου διαπεπλάσθαι φαμέν. Τῷ λόγῳ οὖν τῆς ἀντιδόσεως καὶ τοῦτο εἴρηται. Τὰ δὲ πάλιν λόγῳ οἰκειώσεως, ὡς ὅταν πάλιν λέγωμεν· *Ὀλίγαι ῥανίδες αἵματος Θεοῦ κόσμον ὅλον ἡγίασαν.* Καὶ πάλιν, *Θεοκτόνοι Ἰουδαῖοι*, ἐπειδὴ ἡ σὰρξ ἰδία τοῦ Λόγου γέγονε, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει ὑπέστη. Οἰκειοῦται οὖν τὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς πάθη ὁ Λόγος, καὶ ὡς οἰκεῖα λογίζεται· οὗ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ συγγράμματι περὶ Χριστοῦ παρὰ τῆς θείας Γραφῆς λέγεσθαι διεξῆλθες, εἰ καὶ μὴ περὶ (1) . . . . . ᾠήθης, καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου συνθέσεως. Ὁμοίως παρὰ τῆς Γραφῆς, καθὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοὺς τρεῖς τρόπους, φημὶ δὴ τὴν συνεκδοχὴν, τὴν ἀντίδοσιν, καὶ τὴν οἰκείωσιν εὑρίσκεσθαι, ὡς ἐκ τοῦδε συνάγων τὴν ὁμοιότητα τῆς τοῦ ἀνθρώπου συνθέσεως μετὰ τῆς Χριστοῦ ἑνώ-

[a] Rom. v, 9. [b] 1 Cor. II, 14, 15. [c] 1 Cor. II, 8. [d] Joan. III, 13.

(1) Hic locus ab exscriptore pessime habitus, qui neque sanior est in codice Vaticano. Et cum scirem asservari idem opusculum in Bavarica bibliotheca, scripsi ad doctissimum Simonem Wagnereckium, ut opem amico, si posset, afferret. Nihil esse auxilii ex eo codice respondit. Namque et ibi lacuna est signata tribus punctis ad marginem. Hinc vir eruditissimus suspicatur, quod in autographo Nicetæ olim a librariis legi rite non potuisset, hanc ab eis lacunam ad omnia exemplaria inde transcripta propagatam fuisse.

Digitized by Google

σεως. Διά τοι τοῦτο ἔφης, μιᾶς φύσεως εἶναι τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἕνωσιν, ὥσπερ καὶ ἐπ' ἀνθρώπου. Τοῦτο δὲ ποιῶν λέληθας σεαυτὸν τὰ ἀσύγχυτα συγχυνῶν, καὶ τὰ ἄμικτα μιγνύων. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ καὶ τῆς ἁμφ' αὐτὸν ἑνώσεως, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἑνώσεως, ἔστιν εὑρεῖν τὴν ἁγίαν Γραφὴν φάσκουσαν, ἀλλὰ τὸν μὲν συνεκδοχικὸν τρόπον τὸ ἀπὸ μέρους τὸ ὅλον, ἢ ἀπὸ τοῦ ὅλου τὸ μέρος ἐπ' ἀνθρώπου λέγειν τὴν Γραφήν, οἷον καὶ αὐτὸς ἔφης, ἢ ἀπὸ ψυχῆς μόνης, ἢ ἀπὸ σώματος τὸν ὅλον ἄνθρωπον σημαίνουσαν ἔστιν εὑρεῖν, ἢ ἀπὸ τοῦ ὅλου τὸ μέρος. Τὸν δὲ τῆς οἰκειώσεως, οὔτε ἐπὶ Χριστοῦ ἠδυνήθης αὐτὸς παραστῆσαι, μὴ ὅτι γε καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸν δὲ τῆς ἀντιδόσεως τρόπον, τὸν λέγοντα μεταδιδόναι τὰ τοῦ σώματος εἰς τὴν ψυχὴν, ἢ τῆς ψυχῆς εἰς τὰ τοῦ σώματος, διεσφαλμένως διεξῆλθες· οὐκ ἔστι γὰρ τὸν τρόπον τῆς ἀντιδόσεως, ἢ τῆς οἰκειώσεως ἐπὶ ψυχῆς καὶ σώματος λεγόμενον εὑρίσκεσθαι, ὡς καὶ σὺ διὰ τῶν σῶν παραδειγμάτων ἔφησθα. Τὸ γὰρ εἰρηκέναι σε, ὅτι παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ λέλεκται ἀντὶ σώματος ἡ ψυχὴ, ἐν τῷ εἰπεῖν τὸν Κύριον· *Μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε ἢ τί πίητε*, δῆλον ὅτι οὐ σώματός ἐστι τὸ ἐσθίειν, ἢ πίνειν· ἀλλὰ τοῦ συναμφοτέρου, λέγω δὴ τοῦ ζώου. Εἴρηται γὰρ τοῖς σοφοῖς, τὰ μὲν ἴδια εἶναι ψυχῆς μόνης, οἷόν ἐστι τὸ νοεῖν, τὰ δὲ τοῦ συναμφοτέρου, οἷον τοῦ ζώου, τὸ ἐσθίειν, καὶ πίνειν, καὶ κινεῖσθαι, καὶ ὑπνοῦν, καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ τὰ παραπλήσια δι' ἐκείνην ὑπάρχοντα. Ὡσαύτως δὲ καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ. Ἄλλα σώματος ἴδια, οἷον τὸ τέμνεσθαι, ἢ καίεσθαι· ἄλλα δὲ σώματος ἐμψύχου, οἷον τὸ κοπιᾷν· ἄλλα δὲ ψυχῆς σώματι χρωμένης, οἷον τὸ λυπεῖσθαι, τὸ ἀδημονεῖν, ἅπερ ἐστὶ τοῦ συναμφοτέρου κατὰ συνεκδοχήν. Ἐλέχθη δὲ τὸ, *Μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, ἢ τί πίητε*, τουτέστιν αὐτοὶ ὑμεῖς. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἂν περὶ τούτου διεξῆλθες, τὰ λεγόμενα κατὰ συνεκδοχὴν, εἰς τὸν τῆς ἀντιδόσεως τρόπον μετέφερες, ἀμαθῶς καὶ ἀκρίτως ποιῶν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων ὧδε.

ιη'. Πάλιν δὲ ἐν τῷ γράμματί σου ὥσπερ ἑαυτὸν ἀπαλλάττων ἐγκλήματος διὰ τὸ γεγραφέναι ἡμᾶς, ὅτι εἰ μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ δοξάζετε, συμβαίη ἄν, ἢ θείαν μόνον ταύτην εἶναι, ἢ ἀνθρωπίνην, ἢ μεταβεβλῆσθαι τὴν θείαν εἰς τὴν ἀνθρώπου, ἢ τὴν ἀνθρώπου εἰς τὴν θείαν, ἢ συνθέτου μιᾶς φύσεως ὄντος τοῦ Χριστοῦ, σωζομένων δηλονότι τῶν φύσεων ἀμεταβλήτων, ἀνάγκη καὶ τοῦ Πατρὸς τὴν φύσιν σύνθετον εἶναι, διὰ τὸ καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν ὁμοφυῆ καὶ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Χριστὸν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἢ μὴ εἶναι ὁμοφυῆ καὶ ὁμοούσιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν Υἱὸν, καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν· καὶ πολλὰ ἄτοπα τάχα ἄν τι; ἐκ τοῦδε τοῦ λόγου συνάξει, αὐτὸς τὴν τοιαύτην γραφὴν ὥσπερ ἀποθαυμάζων, καὶ ἑαυτὸν ἐκτὸς ἐγκλήματος συνιστῶν ὧδέ πη γράφεις· *Ἐθαύμασα περὶ ὧν ἔγραψας ἐν τῷ γράμματι τούτῳ.* Καὶ

dum et de homine dicitur. Annon vides hisce tea, quæ simul componi non possunt, connectere, et quæ misceri non possunt commiscere? Neque enim eodem modo de œconomia Christi, unioneque cum ipso, et de compositione hominis divinæ Litteræ verba faciunt; sed per synecdochen ex parte totum, vel ex toto partem de homine Scripturam dicere, quod et tu quoque insinuasti, vel ab anima tantum, vel a corpore totum hominem notare, vel a toto partem inveniemus. At appropriationis modum neque de Christo ostendere potuisti, tantum abest, ut de humanitate id egeris. Sic quoque retributionis modum, qui ea quæ corporis sunt animæ communicat, aut quæ animæ, corpori, non absque errore prosecutus es: neque enim retributionis aut appropriationis modum de anima et corpore dictum potis es ostendere, quemadmodum tu itidem per tua exempla asseruisti; nam cum astruis in divina Scriptura dici animam pro corpore in illis Domini: *Nolite solliciti esse animæ vestræ, quid manducetis, aut bibatis* [a], falsus es. Manifestum etenim est manducare aut bibere non esse corporis, sed utriusque, animalis duntaxat. Prolatum quippe est a sapientibus alia esse propria animæ solius, ut intelligere, alia utriusque, animantis nempe, ut edere, bibere, moveri, dormire, et vigilare, et his similia propter eam exsistentia. Sic quoque magnus Basilius decernit: corporis vero propria sunt, secari, aut uri: alia vero sunt corporis animati, ut delassari: alia animæ, quæ corpore utitur, ut tristitia, aut mœrore affici, quæ utriusque per synecdochen sunt. Dictum vero est, *Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, aut bibatis*, hoc est vos ipsi. Similiter etiam quæcunque de hoc disserueras, quæ per synecdochen dicta sunt, ad retributionis modum ignave et citra judicium transvexisti. Et hæc quidem de his satis.

18. Rursus in epistola tua temetipsum a crimine liberans, quod nos scripserimus, si unam tantum in Christo naturam statuitis, continget, aut divinam tantum eam esse, aut humanam, aut divinam in humanam immutatam fuisse, aut humanam in divinam: vel compositæ unius naturæ cum sit Christus, non alteratis duntaxat naturis, necesse fuerit et Patris naturam compositam esse: quod etiam post unionem ejusdem naturæ et essentiæ cum Deo, et Patre, et Spiritu sancto Christus sit: aut non esse ejusdem naturæ et essentiæ cum Deo et Patre Filium etiam post unionem; et multa alia absurda alius ex hac oratione in unum colliget. Hoc, inquam, scripto veluti in admirationem raptus, teque a crimine immunem comprobans, ita scribis: *Admirationi mihi fuerunt, quæ huic scripto commiseras*: et post pauca: *Etenim si nos confusam*

[a] Matth. vi, 25.

Digitized by Google

mistionem dicimus in Christi naturis, quemadmodum aqua et vinum permista omnino confusa sunt; vel ut in conflatorio ignis aurum, et argentum fusa penitus confunduntur, non dissideret omnino ab his, quæ dicimus. Si vero ab his disjunctissima est, quam nos vocamus mistionem Verbi Dei cum proprio corpore, quemadmodum lumen cum radio, sive ignis cum auro, sive spiritus cum corpore citra ullam immutationem et separationem, immerito igitur nobis convitia ingeritis, justitiam conculcantes, etc. Et ad hanc naturarum unionem inconfusam constabiliendam, Gregorium Theologum et consortem illius, concordemque alium Thaumaturgum Gregorium id idem asserentem adducis. Et nos in hoc solo convenimus. Sic videris quidem criminationem effugere, quod existimes unius naturæ unionem in Christo absque confusione fuisse factam, quam et profiteris. Per ea itaque quæ ipse confiteris et scribis, tantum abest, ut maculas notasque evadas, ut potius tuis ipse alis capiaris. Quod ex his apertum manifestumque fuerit. Omne compositum unam naturam efficiens ex compositione, aut immistione, aut confusione, aut unione inconfusa effici dicimus . immistione, ut nostrum corpus, et alia quoque ratione, sed potissimum, quod ex quatuor elementis unum quid, uniusque naturæ effectum, et corruptionem partibus, quæ convenerunt in unione passis hoc totum constitutum est; quæ neque omnino a propria natura, cum conveniunt, recedunt : tum enim compositio, quæ convenerunt, partium unio, si penitus corrumpantur, merito non vocabitur, sed in aliquo corrumpi, in aliquo conservari videbuntur. Quod vero ex hisce totum fit ex tot quidem, quæ convenerunt, dicitur, in illis vero tantisque quæ actu nulla sunt, proprie non dicentur, nisi id aliquis virtute dicat. Et nostrum corpus, ut antea diximus, ex quatuor elementis per immistionem aut confusionem factum, ex quatuor quidem esse dicitur, in quatuor autem, aut quatuor virtute esse, nunquam vero actu dicetur. Sed corpus quoque licet asseratur habere quatuor elementa, nullo modo ipsum ejusdem naturæ et essentiæ cum iis, ex quibus compositum est, dicetur : quod nullo modo totum convenientium partium in compositione, neque nomina, neque earum definitiones obtineat. Quinimo neque singularia humanorum corporum, quæ sub universalia elementa reducuntur, ejusdem essentiæ aut naturæ dicentur. Quod si per unionem inconfusam rursus compositum una natura fit, ut homo : duo etenim concurrentia citra confusionem corpus, et anima totum constituerunt. Sed hoc quidem diversam unionem habens, diversum quoque unionis modum possidet. Ex tot enim, corpore nempe et anima, et in tot esse jure merito dicetur, cum et ea, quæ convenerunt in unione, integra conserventur, cum actu sint. Et tot habere partes homo dicetur ab iis, qui res sane dijudicant, tot vero esse, nempe duas naturas homo nullo

μετὰ βραχέα· Ἐὰν γὰρ ἡμεῖς πεφυρμένην μίξιν λέγωμεν εἰς τὰς τοῦ Χριστοῦ φύσεις, ὥσπερ τὸ ὕδωρ μετὰ τοῦ οἴνου μιγέντα πάντως ὅτι πεφυρμέναι εἰσὶν, ἢ ὥσπερ ἐπὶ χωνευτηρίου πυρὸς χρυσὸς λέγω καὶ ἄσημος χωνευόμενοι πάντως καὶ φύρονται, εἶχεν ἂν ὁμοιότητα ὧν λέγομεν. Εἰ δὲ ἐξωθεν τούτων ἐστὶν, ἣν λέγωμεν μίξιν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἰδίου σώματος, ὥσπερ φῶς μετὰ τῆς ἀκτῖνος, εἴτε πῦρ μετὰ τοῦ χρυσοῦ, ἢ πνεῦμα μετὰ τοῦ σώματος ἀπαραλλάκτως καὶ ἀχωρίστως, λοιπὸν ἀδίκως ἡμᾶς λοιδορεῖτε, καταπατοῦντες τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἐπιβεβαιῶν τὴν ἀσύγχυτον τῶν φύσεων ἕνωσιν, προκεκόμικας Γρηγόριον τὸν Θεολόγον τοῦτο αὐτὸ φάσκοντα, καὶ τὸν ὁμοταγῆ αὐτοῦ καὶ ὁμόφρονα Γρηγόριον τὸν Θαυματουργόν. Ὅπερ καὶ ἡμεῖς ἐν τούτῳ συμφωνοῦμεν μόνον. Διὸ δοκεῖς μὲν διαδρᾶναι τοὺς ἐλέγχους, δι' ὧν οἴει τῆς μιᾶς φύσεως τὴν ἕνωσιν τὴν ἐπὶ Χριστοῦ ἄνευ συγχύσεως γεγενῆσθαι, ἣν καὶ ὁμολογεῖς, οὐχ ἥκιστα δὲ δι' ὧν γράφεις τοὺς ἐλέγχους ἐκφεύγῃ, μᾶλλον δὲ τοῖς ἑαυτοῦ πτεροῖς φωραθήσῃ ἁλισκόμενος. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐντεῦθεν· Πᾶν τὸ συντιθέμενον μίαν φύσιν ἀποτελοῦν ἐκ τῆς συνθέσεως, ἢ κατὰ κρᾶσιν, ἤτοι κατὰ σύγχυσιν τοῦτο φαίνεται γινόμενον, ἢ καθ' ἕνωσιν ἀσύγχυτον. Καὶ κατὰ κρᾶσιν μὲν, οἷον τὰ ἡμέτερα σώματα. Καὶ ἄλλο ὅτι καὶ πλεῖστον ἐκ τεσσάρων στοιχείων ἕν τι καὶ μιᾶς φύσεως ἀποτελούμενον, σύμφθαρσιν τῶν συνελθόντων μερῶν ἐν τῇ ἑνώσει πεπονθότων, τὸ ὅλον συνέστηκεν, ἃ οὔτε πάντη τῆς οἰκείας φύσεως ἐν τῷ συνελθεῖν ἅμα ἐξέστηκεν· ἢ γὰρ ἂν οὐδὲ σύνθεσις ἡ ἕνωσις τῶν συνελθόντων μερῶν πάντη φθειρομένων δικαίως ἂν καὶ κληθείη, ἀλλ' ἐπί τι μὲν δόξει φθείρεσθαι, ἐπί τι δὲ φυλάττεσθαι. Τὸ δὲ ἐκ τῶνδε ὅλον γινόμενον ἐκ τόσων μὲν τῶν συνελθόντων λέγεται, ἐν ἐκείνοις δὲ, ἢ τόσοις οὐδαμῶς ἐνεργείᾳ οὖσι κυρίως ῥηθήσεται, εἰ μή τις τοῦτο δυνάμει εἴποι. Καὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα, ὡς προέφημεν, ἐκ τεσσάρων στοιχείων κατὰ κρᾶσιν, ἤτοι κατὰ σύγχυσιν γενόμενον, ἐκ τεσσάρων μὲν εἶναι λέγεται, ἐν τέτρασι δὲ, ἢ τέσσαρα εἶναι δυνάμει λεχθήσεται, ἐνεργείᾳ δὲ οὐκ ἂν ῥηθείη, καὶ οὔτε τὸ σῶμα, εἰ καὶ λέγεται ἔχειν τέσσαρα στοιχεῖα· ἀλλ' οὐδαμῶς οὔτε αὐτὸ ὁμοφυὲς καὶ ὁμοούσιον πρὸς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη ῥηθήσεται, διὰ τὸ μηδαμῶς τὸ ὅλον τῶν συνελθόντων μερῶν εἰς τὴν σύνθεσιν μήτε τὰς ὀνομασίας, μήτε μὴν τοὺς ὁρισμοὺς αὐτῶν ἐπιδέχεσθαι. Ἀλλὰ μὴν, οὐδὲ τὰ καθέκαστα τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων πρὸς τὰ ὑπὸ τὰ καθόλου στοιχεῖα ἀναγόμενα ὁμοφυῆ, ἢ ὁμοούσια ῥηθεῖεν ἄν. Εἰ δὲ καθ' ἕνωσιν ἀσύγχυτον πάλιν, τὸ συντιθέμενον μία φύσις γίνεται, οἷον ἐπ' ἀνθρώπου· δύο γὰρ συνελθόντα ἀσυγχύτως, σῶμα, λέγω, καὶ ψυχὴ, τὸ ὅλον ἀπετέλεσαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν διάφορον τὴν ἕνωσιν ἔχον, διάφορον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἑνώσεως κέκτηται. Ἐκ μὲν γὰρ τόσων, ἤγουν ψυχῆς τε καὶ σώματος, καὶ ἐν τόσοις εἶναι ῥηθείη ἂν δικαίως. Ἐπεὶ καὶ τὰ συνελθόντα ἐν τῇ ἑνώσει ἀμείωτα διασώζονται, ἐνεργείᾳ ὄντα, καὶ τόσα ἔχειν ὁ ἄνθρωπος μέρη ῥηθείη ἄν

Digitized by Google

παρὰ τοῖς ὀρθῶς κρίνουσι· τόσα δὲ εἶναι, ἤγουν δύο φύσεις εἶναι ὁ ἄνθρωπος οὐδαμῶς λέγεται, ἥπερ αἱ φύσεις τοῦ ὅλου οὐδαμῶς κατηγοροῦνται. Ἐπειδὴ τὸ συντιθέμενον ἕτερον γέγονε παρὰ τὰ ἐξ ὧν, καὶ οὐ τὰ αὐτὰ, καὶ οὔτε αὐτὸ τὸ ὅλον, ἤγουν ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, πρός τε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμά φημι, ὁμοφυὴς ἢ ὁμοούσιος ῥηθείη ἄν ποτε· ἐπεὶ μηδὲ κυρίως τὰς ὀνομασίας αὐτῶν, μήτε μὴν τοὺς λόγους αὐτῶν ἐπιδέχεται, οὔτε μὴν οἱ καθέκαστα ἄνθρωποι, οἷον, φημὶ, Παῦλος, ἢ Πέτρος πρὸς τὰ καθέκαστα τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, ἢ τὰ ἀνθρώπινα σώματα ὁμοφυεῖς, ἢ ὁμοούσιοι λεχθεῖεν ἄν, διὰ τὸ μηδὲ τὰ καθόλου ὁμοειδῆ εἶναι. Οὐκοῦν εἴ τις τὸν ἄνθρωπον ἐκ διαφόρων φύσεων ἀσυγχύτως ἑνωθέντα φήσειεν ὁμοφυῆ καὶ ὁμοούσιον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, συμβαίνῃ ἂν ἐξάπαντος, ἢ τὴν ψυχὴν σύνθετον εἶναι ἐκ τοῦ αὐτῆς καὶ τοῦ σώματος· ἢ εἰ μὴ τοῦτο διὰ τὸ ἐναργὲς ἄτοπον, τὴν ψυχὴν μὴ εἶναι ὁμοούσιον καὶ ὁμοφυῆ τῆς μιᾶς συνθέτου φύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Τοιοῦτόν τι καὶ ἡμεῖς πεπράχαμεν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ ἡμῶν λέγοντες· Εἰ μίαν φύσιν λέγοιτε ἐπὶ τῆς Χριστοῦ συνθέτου ἑνώσεως, ἀνάγκη πᾶσα, ἢ θείαν αὐτὴν εἰποιτε εἶναι, ἢ ἀνθρωπίνην μόνον, ἢ μετατετράφθαι ἄμφω πρὸς ἀλλήλας· ἢ συνθέτου μιᾶς οὔσης τῆς Χριστοῦ φύσεως, ἀνάγκη πᾶσα, ἢ σύνθετον εὑρίσκεσθαι τοῦ Πατρὸς τὴν φύσιν, ἵνα τὸ ὁμοφυὲς μετὰ τὴν ἕνωσιν τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν διασώζοιτο· ἢ εἰ μὴ τοῦτο διὰ τὸ βλάσφημον, οὐκ ἔσται τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος, ὅπερ ἐστὶ καὶ αὐτὸ πάσης βλασφημίας ἀνώτατον. Σὺ οὖν δοκῶν τοὺς ἐλέγχους ἐκφεύγειν, τὸ διάφορον τῆς ἑνώσεως τοῦ κατὰ σύγχυσιν καὶ μὴ τοιούτου προκεκόμικας, ὡς ἐντεῦθεν μηδὲ δικαίως παρ' ἡμῶν συκοφαντούμενος. Τὸ μὲν οὖν δὴ γράφειν ἡμᾶς μετατετράφθαι θατέραν φύσιν ἐπὶ θατέραν ἐπὶ τῶν κατ' ἀνάχυσιν τὴν ἴσην ἔχει. Τὸ δὲ συμβαίνειν ἢ σύνθετον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εὑρίσκεσθαι τὴν φύσιν διὰ τὸ μετὰ τὴν ἕνωσιν τὸν Χριστὸν ὁμοφυῆ καὶ ὁμοούσιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἶναί τε καὶ πιστεύεσθαι· ἢ εἰ μὴ τοῦτο διὰ τὸ βλάσφημον, τὸν Πατέρα μὴ εἶναι ὁμοούσιον τοῦ Υἱοῦ μετὰ τὴν ἕνωσιν, ὅπερ ἐστὶ καὶ αὐτὸ πάσης βλασφημίας καὶ ἀτοπίας ἐπέκεινα. Τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ τῆς καθ' ἕνωσιν ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως ἡνωμένης, ὡς ὁ λόγος διὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑποδείξεως παρέστησε, τὸ ἄτοπον καὶ βλάσφημον συνάγοντος, οὐδαμῶς ἂν τοὺς παρ' ἡμῶν ἐλέγχους ἐκφύγοις, μιᾶς φύσεως τὸν Χριστὸν δογματίζων, καὶ ἀσύγχυτον τὴν ἕνωσιν δοξάσιας. Ὁ λόγος γὰρ ἑκατέρωθεν ἀπέδειξε πρὸς τὸ ἄτοπον καὶ βλάσφημον συνάγεσθαι. Ὡσαύτως δὲ οὐδὲ ἡ τῶν παραδειγμάτων προσαγωγὴ πρὸς παράστασιν τῆς παρὰ σοῦ δοξαζομένης μιᾶς φύσεως, καθ' ἕνωσιν ἀσύγχυτον γεγενημένης, ὀρθῶς ἐλήφθη. Τὰ μὲν γὰρ ἐπὶ καθαιρέσει τῆς μιᾶς συνθέτου φύσεως, καὶ τοῦ σοῦ δόγματος ἔνεισιν, οἷον ὁ χρυσὸς μετὰ πυρὸς μεμιγμένος· πάντως ὅτι ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει ὁ χρυσὸς τὸ πῦρ δεχόμενος, ποιεῖ σύνθετον ὑπόστασιν, δύο φύσεις ἔχουσαν, τήν τε τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ πυρὸς, ὃ καὶ πλεῖστοι περιφανεῖς καὶ θεοφόροι Πατέρες εἰς παράστασιν τῶν δύο φύσεων τῶν ἐν τῷ ἑνὶ Χρι-

modo prædicatur. Cum compositum aliud factum sit ab iis, ex quibus constat, nec illa eadem sit. Nec etiam ipsum totum, homo scilicet, cum iis, ex quibus conflatus est, anima inquam et corpore, ejusdem naturæ et essentiæ dicetur unquam, cum neque appellationum eorum neque definitionum omnino capax sit. Neque singulares homines, ut Petrus et Paulus, cum singularibus hominum animis, aut humanis corporibus ejusdem naturæ aut essentiæ esse dicentur, quod nec universalia ejusdem speciei sint. Itaque si quis hominem ex diversis naturis inconfuse unitum assereret ejusdem naturæ et essentiæ cum anima humana, necessario inde sequeretur, aut animam ex se et corpore compositam esse, aut si id non datur, propter patens absurdum, animam non esse ejusdem essentiæ et naturæ cum una composita, hominis natura. Non dissimile nos quoque in epistola nostra attentavimus inducentes. Si unam naturam dicitis in Christi composita unione, necesse est, aut ipsam divinam asserere, aut humanam tantum, aut utrasque inter sese immutatas fuisse, aut composita una existente Christi natura, necessarium omnino erit, vel compositam reperiri Patris naturam, ut in natura æquale etiam post unionem Christi cum eo conservetur : vel si id non est, propter blasphemiam, non erit Pater ejusdem naturæ cum Filio, quod etiam blasphemiam omnem exsuperat. Tu igitur, ut tibi videris argumentorum vim vitans, diversitatem unionis secundum confusionem, et non secundum confusionem in medium attulisti, quasi inde quoque te immerito calumniaremur. Scribere itaque nos unam in aliam naturam immutatam fuisse ab iis, qui eam secundum infusionem factam esse tradunt, non abhorret. Verum consequi, aut compositam Dei et Patris naturam reperiri, quod post unionem Christus ejusdem naturæ et essentiæ est et creditur cum Deo et Patre, at si id propter blasphemiam non concedatur, Christum non esse ejusdem essentiæ cum Deo post unionem, quod et ipsum et blasphemiæ et ineptiæ universæ limites excedit. Cum autem et in natura post unionem inconfuse et immutabiliter unita, quemadmodum oratio demonstratione ex homine desumpta ostendit, idem absurdum blasphemumque inferatur, nulla ipse ratione reprehensiones nostras effugies, unius naturæ Christum astruens, licet inconfusam unionem asserueris. Oratio etenim utrinque absonum blasphemumque colligi demonstravit. Sic etiam exempla a te adducta ad comprobandam unam naturam, quam ipse statuis post unionem inconfusam factam, haud recte instituta sunt : quædam enim unam compositam naturam tuumque dogma proscribunt, ut aurum igni immistum : cum omnino aurum in propria hypostasi ignem accipiens compositam hypostasim efficiat, duas naturas habentem, auri et ignis, quod plerique etiam ex Patribus, divini illi sane ac percelebres, ad comprobandas duas naturas in uno Christo, una scilicet hypostasi, propriis commentariis usurparunt : alia ab-

Digitized by Google

horrent ab inconfusa et immutabili naturarum unione; neque enim quispiam recte sentientium lumen cum proprio radio componi dicet. Nulla enim rerum cum proprio actu, sive cum effectu suo unquam componi dicitur. Quinimo neque anima, et homo similem habet unionem inconfusam cum ea, quæ Christi est. Quod supra demonstratum est, quoniam animæ simul una subsistit, Christi vero alio modo.

19. Rursus in epistola tua, quasi sermonem excipiens, objicis : *Circa quod Patres non convenientes, partibus studuerunt, mistionem vocantes et unionem, quod mistio separationem nullam habet, neque unio divisionem ; sed per hæc verba Patres locuti sunt : quemadmodum enim separata mista non dicuntur, ita nec mista dicuntur separata. Quemadmodum proprietates unionem tollunt, ita et unio opprimit proprietates. Si itaque non erant mista inconfuse cum corpore, quare dicunt incarnatum fuisse ? Si non erat unitus cum humanitate, quare dicunt, eum hominem assumpsisse ?* Hæc cum nullius considerationis sint, quod satis abunde in antecedentibus a nobis dissoluta sunt, parum nobis de illis curandum est. Cæterum ne cui jactabundus superbias, brevibus respondemus. Sancti Patres unionem et mistionem in Christo inconfusam et immutabilem duarum quæ concurrerunt naturarum, deitatis et humanitatis, astruentes, secundum hypostasim et essentialiter, factam in uno Christo asserunt, eosque, qui actu et exsistentia duas naturas per partes et divisim ponerent, ex quibus erat impius Nestorius, quem post magnam rixam atque contentionem anathemate merito perculerunt, condemnant : namque unita secundum hypostasim et essentialiter, privatim et per partes separata disjungi non possunt, quemadmodum disjuncta actu et per partes, unionem secundum hypostasim et essentialem habere non possunt. Quare nos nihil tale, duas naturas, et duas proprietates naturarum, quæ in uno Christo sunt, partes, considerantes, facimus. Neque enim numerus secundum se rebus divisionem inducit, neque res per se subsistentes repræsentat. Neque enim nos, quod numeramus, et tantum differentiæ ratione, naturas, et earum actus, et voluntates naturis congruentes asseveramus, divisionem secundum actum et exsistentiam in naturis et proprietatibus inducimus, ut quod a te scribitur, locum habeat. Quodsi ex iis, quæ scribis, nihil nos lædit, frustra hac atque illac sermonem agitas, veritatem infamans. Et hæc quidem ita se habent.

20. Quando vero et hoc in nostra epistola scripsimus, Chalcedonensem synodum propterea acclamasse unam personam et unam hypostasim, quod et passiones et miracula unius ex sancta Trinitate, Dei Verbi scilicet, esse reputantur, et ad cum

στῷ, ἤγουν τῇ μιᾷ ὑποστάσει ἐν τοῖς οἰκείοις συγγράμμασιν ἐντεθείκασιν· τὰ δὲ ἀπέοικεν ἐκ τῆς κατὰ Χριστὸν ἀσυγχύτου καὶ ἀτρέπτου τῶν φύσεων ἑνώσεως. Τὸ μὲν γὰρ μετὰ τῆς ἰδίας ἀκτῖνος οὐδεὶς τῶν εὖ φρονούντων συντεθεῖσθαι φήσειεν. Οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων μετ' οἰκείας ἐνεργείας, ἢ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἀποτελέσματος λέγεταί ποτε συγκεῖσθαι, ἀλλ' οὐδὲ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁμοίαν ἔχει τὴν καθ' ἕνωσιν ἀσύγχυτον πρὸς τὴν κατὰ Χριστόν. Τοῦτο γὰρ καὶ προδέδεικται, ὅτι ἡ μὲν τῆς ψυχῆς συνυποστάτως γέγονεν, ἡ δὲ ἑτέρως.

ιθ'. Πάλιν δὲ ἐν τῷ γράμματί σου ἀνθυποφερων, γράφεις · *Περὶ τι οἱ Πατέρες ἐν διαφωνίᾳ ἐπολιτεύθησαν, μίξιν δὴ λέγοντες καὶ ἕνωσιν, διότι ἡ μὲν μίξις χωρισμὸν οὐκ ἔχει, οὐδὲ ἡ ἕνωσις διασπασμόν, ἀλλὰ διὰ τούτων τῶν ῥημάτων ἐλάλησαν οἱ Πατέρες, ὅτι ὥσπερ τὰ κεχωρισμένα οὐ λέγονται μεμιγμένα, οὕτως οὐδὲ τὰ μεμιγμένα λέγονται κεχωρισμένα· ὥσπερ αἱ ἰδιότητες τὴν ἕνωσιν ἐπαίρουσιν, οὕτως καὶ ἡ ἕνωσις συγχώνει τὰς ἰδιότητας. Ἐὰν οὖν οὐκ ἦν μεμιγμένα ἀσυγχύτως μετὰ τοῦ σώματος, διὰ τί λέγουσιν, ὅτι ἐσαρκώθη; Εἰ δὲ οὐκ ἦν ἑνωθεὶς μετὰ τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τί λέγουσιν, ὅτι ἐνηνθρώπησε;* Ταῦτα μὲν οὐδενὸς λόγου ἄξια ὄντα, διὰ τὸ ἱκανῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παρ' ἡμῶν προλελῦσθαι, ἧκιστα περὶ τούτων φροντιστέον. Πλὴν οὖν εἰ μή τῳ δόξῃ καταβρενθύεσθαι ἐν τούτοις διὰ βραχέων λέγομεν. Οἱ μὲν οὖν ἅγιοι Πατέρες ἕνωσιν καὶ μίξιν ἐπὶ Χριστοῦ ἀσύγχυτον καὶ ἄτρεπτον τῶν δύο φύσεων τῶν συνελθουσῶν, θεότητος, φημὶ, καὶ ἀνθρωπότητος, δογματίζοντες, δηλονότι καθ' ὑπόστασιν καὶ οὐσιωδῶς γεγενημένην ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ λέγουσι, καὶ τοὺς ἐνεργείᾳ καὶ ὑπάρξει τὰς δύο φύσεις ἀνὰ μέρος καὶ χωρὶς τιθέντας, ὅ ἐστι Νεστόριος ὁ θεοστυγὴς, πρὸς αὐτὸν διηνέχθησαν, καὶ τῷ ἀναθέματι δικαίως αὐτὸν καθυπέβαλον. Καὶ γὰρ τὰ ἡνωμένα καθ' ὑπόστασιν καὶ οὐσιωδῶς, κεχωρισμένα ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρος εἶναι ἀδύνατον, ὥσπερ καὶ τὰ κεχωρισμένα ὑπάρξει καὶ ἐνεργείᾳ καὶ ἀνὰ μέρος, τὴν καθ' ὑπόστασιν καὶ οὐσιώδη ἕνωσιν ἔχειν οὐ δύνανται. Τοιγαροῦν ἡμεῖς οὐδὲν τοιοῦτον ἐν τῷ δοξάζειν δύο φύσεις, καὶ δύο ἰδιότητας τῶν φύσεων τῶν ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ τὰ μέρη ἀναθεωροῦντες, ποιοῦμεν. Οὐ γὰρ ὁ ἀριθμὸς καθ' αὐτὸν διαιρέσεως τῶν πραγμάτων ἐστὶ ποιητικὸς, οὐδὲ ἰδιοσυστάτων πραγμάτων παραστατικός. Οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς διὰ τὸ ἀριθμεῖν καὶ μόνον τῷ λόγῳ τῆς διαφορᾶς τὰς φύσεις, καὶ τὰς τούτων ἐνεργείας, καὶ θελήσεις καταλλήλως τῶν φύσεων δοξάζειν, διαίρεσιν τὴν κατ' ἐνέργειαν καὶ ὕπαρξιν ἐπὶ τῶν φύσεων καὶ τῶν ἰδιοτήτων λέγομεν, ἵνα καὶ χώραν τὸ παρὰ σοῦ γραφόμενον λάβῃ. Εἰ δὲ οὐδὲν ὧν γράφεις ἡμῶν ἐφάπτεται, μάτην ὧδε κἀκεῖσε τὸν λόγον κινεῖς συκοφαντῶν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις.

κ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο ἐν τῷ γράμματι ἡμῶν συνετάξαμεν, ὅτι ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος διά τοι τοῦτο ἐξεφώνησεν ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν, διὰ τὸ καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ θαύματα τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, ἤτοι τοῦ Θεοῦ Λόγου λογί-

Digitized by Google

ζεσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατρέχειν, αὐτὸς οὐκ οἶδ' A recurrunt, tu ipse, nescio qua ratione, inconsulte
ὅπως ἀκρίτως τὰ παρ' ἡμῶν ἐπιγελᾷς, καὶ πρὸς τὰ nostra deridens, scriptis contradicis, nec sine ad-
γραφέντα ἀντιλέγεις, καὶ ἀποθαυμάζων, ὧδέ πη γρά- miratione hunc in modum loqueris : *Aliud quoque*
φεις· *Καὶ ἄλλο θαῦμα ἔγνωμεν ἐν τῷ γράμματί admiratione non indignum in tua epistola legimus,*
σου, ὅτι ἡ σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος ἓν πρόσ- synodum Chalcedonensem ideo unam personam et
ωπον καὶ δύο φύσεις διὰ τοῦτο ἐλάλησεν εἰς duas naturas censuisse in Christo, quod uni Verbo
Χριστὸν, ὅτι τῷ ἑνὶ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ λογίζονται, divino ascribantur passiones, et ad eum referantur,
καὶ ἀνατρέχουσι τὰ πάθη, πρὸς ὃν ὁ μακάριος Κύ- cui beatus Cyrillus, uti par erat, respondit. Res
ριλλος δεόντως ἀπελογήσατο. Ὄντως τὰ ἄμικτα quæ misceri non possunt immiscens, quæ nulla
μιγνύων, καὶ τὰ μηδόλως κοινωνίαν κατὰ διάνοιαν communione, etiam per intellectum, conjunguntur,
ἔχοντα, ὁμοιοτρόπως λογίζῃ, καὶ εἴτε ἑκὼν, εἴτε eadem ratione perpendis, et sive id libens, sive
ἄκων, Θεὸς ἂν εἰδείη μόνος, καὶ τὸ διάφορον τῆς invitus agas, Deus tantummodo noverit, et nostræ
ἡμῶν γραφῆς, καὶ τῆς τοῦ Νεστορίου κακονοίας, συν- scriptionis, et Nestorianæ vesaniæ discrimen co-
ῆσαι οὐ βούλει. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ταυτὸν οἰόμενος gnoscere renuis. Ille enim idem esse personam et
εἶναι φύσιν καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασιν, καὶ τί τὸ hypostasim existimans, quidque inter utraque in-
ἐν ἀμφοῖν διάφορον ἀγνοῶν, καὶ πᾶσαν φύσιν ἰδιοσύ- B tererat, ignorans, et omnem naturam per se subsi-
στατον λογιζόμενος, πρὸς τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν stentem reputans, secundum hypostasim unionem
ἀπεδυσπέτει, ὡς δῆθεν τῶν φύσεων συναιρουμένων ægre ferebat, quasi duæ naturæ contraherentur in
ἐν τῇ ἑνώσει τοῦ ἑνὸς προσώπου. Εἰς τὸν θεῖον τοι- unione unius personæ. Ipse itaque in Verbum divi-
γαροῦν Λόγον ἐπισφαλῶς οἴεται, πρὸς ὃν ὁ ἐν ἁγίοις num gravissime peccat, cui divus Cyrillus abexem-
Κύριλλος ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ κατὰ τὸν ἄν- plo hominis commonstrabat, duas naturas in una
θρωπον ὑπεδείκνυε, δύο φύσεων ἐν μιᾷ ὑποστάσει hypostasi considerari, ut corporei et incorporei, et
θεωρουμένων, οἷόν τί φημι, σώματος καὶ ἀσωμάτου, si quid dicitur homo pati, ut si uratur, si abscin-
εἰ καί τι λέγεται παθεῖν ὁ ἄνθρωπος, οἷον καίεσθαι, datur, secundum corpus illud perpeti, anima inte-
ἢ τέμνεσθαι, κατὰ σῶμα τοῦτι πέπονθε, τῆς ψυχῆς gra illæsaque remanente. Eadem ratione et de
ἀμειώτου καὶ ἀβλαβοῦς φυλαττομένης. Τὸν αὐτὸν δὴ Filio Dei philosophandum est; namque divino Ver-
τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔστιν ἰδεῖν. Τοῦ γὰρ bo corporaliter patiente, ipse impatibilis, quantum
Θεοῦ Λόγου σωματικῶς πάσχοντος, αὐτὸς ἀπαθὴς, in eo est, qua Deus est absque principio et citra
ὅσον ἦκε τὸ ἐπ' αὐτῷ, καθὸ Θεὸς ἄναρχος καὶ ἀσώ- corpus, conservabatur. Et ita Nestorius sentiens
ματός ἐστι, διετηρεῖτο. Καὶ οὕτως μὲν Νεστόριος contraria scripsit Cyrillo. At sancta quarta syno-
νοήσας, ἐναντία γέγραφε πρὸς Κύριλλον. Ὁ δὲ δὴ C dus alio proposito, et non ut exsecrandus Nesto-
τῆς ἁγίας τετάρτης συνόδου σκοπὸς ἑτέρῳ τινὶ καὶ rius diversitatem naturæ, quam habet ad hypostasim, synodi Patrumque sententiis edocta, et omnem naturam per se minime subsistere posse sciens, cateque tenens secundum hypostasim, et essentialem unionem in Christo, et sempiternum Verbum in propria hypostasi sustinuisse nostram naturam, et rationem appropriationis, naturalis et essentialis, non personalis, et quæ secundum relationem consideratur, apage, quam Nestorius erga hominem habere Verbum divulgabat, sed potius, ut diximus, naturalis, et essentialis, quæ in unione secundum hypostasim conspicitur, probe sentiens et sempiternum Filium hominem factum sciens asserebat, quod Athanasius et Cyrillus Alexandrini antistites, et Patres universi affirmarunt, creata ex immacalata Virgine Maria sibi ipsi carne, animata anima rationis compote et intellectuali, humanam carnem et humanam animam propriam suæ hypostasis effecisse. Et quemadmodum Petrus, vel alius quispiam humanum corpus et humanam animam possidens, homo est, ita et sempiternus Filius creans suæ hypostasi corpus humanum et animam humanam, et ambo propria sibi faciens, vere homo factus est. Cum vero Petri corpus et anima, ambo illius hypostasis, non alterius hypostasis propria sunt, proptereaque ea obtinens omnino humanam habet naturam, quæ non ipsius solius hypostaseos, sed cujuslibet hominum hypostasis exsistit, ideo sempiternum Filium

οὐσιώδη ἕνωσιν τὴν ἐπὶ Χριστοῦ ἀκριβῶς ἐπισταμένη, καὶ ὅτι ὁ ἀΐδιος Λόγος ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει ὑπέστησε τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ τῷ λόγῳ τῆς οἰκειώσεως, τῆς φυσικῆς, φημὶ, καὶ οὐσιώδους, καὶ οὐ τῆς προσωπικῆς καὶ κατὰ σχέσιν θεωρουμένης, ἄπαγε, ἣν καὶ Νεστόριος πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἔχειν τὸν Λόγον ἐκήρυττεν, ἀλλὰ μᾶλλον, ὡς ἔφαμεν, τὴν φυσικὴν καὶ οὐσιώδη, ἥτις ἐν τῇ καθ' ὑπόστασιν ἑνώσει θεωρεῖται, καλῶς γινώσκουσα, D καὶ ὅτι τὸν ἀΐδιον Υἱὸν δοξάζουσα ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, τοῦτο ἔλεγεν, ὅπερ Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας εἰρήκασιν ἱεράρχαι, καὶ πάντες οἱ Πατέρες, ὅτι κτίσας ἐκ τῆς πανάγνου Παρθένου Μαρίας ἑαυτῷ σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ, τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἰδίαν τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως ἐποιήσατο. Καὶ ὃν τρόπον ὁ Πέτρος, ἢ ἄλλος πως σῶμα ἀνθρώπινον ἔχων καὶ ψυχὴν ἀνθρωπίνην ἄνθρωπός ἐστι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὁ ἀΐδιος Υἱὸς κτίσας τῇ ἑαυτοῦ ὑποστάσει σῶμα ἀνθρώπινον καὶ ψυχὴν ἀνθρωπίνην, καὶ ἴδια ἀμφω αὐτοῦ ποιησάμενος, γέγονεν ἀληθῶς ἄνθρωπος. Ὥσπερ δὲ τὸ τοῦ Πέτρου σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ ἀμφότερα τῆς ἑαυτοῦ ὑποστάσεως

Digitized by Google

synodus tradit, unum Trinitatis, una hypostasi duas habere naturas, non privatim utraque sua hypostasi separata, sed divina quidem natura ipsi, et Patri, et Spiritui sancto communi, humana natura ipsi et singularibus. At hypostasis ipsius potissimum ipsi soli præ Patre et Spiritu sancto decreta est, et corpus ipsius, et anima propric utraque ipsius hypostasi præ reliquis hominibus. Ideoque quæcunque subiit et perpessa est sempiterni Dei caro, et humana ipsius anima, ipse sempiternus Filius subiisse et perpessus fuisse dicitur, ipsique vere contigerunt, ipsique vindicantur, quemadmodum quæcunque patitur Petri caro et anima, Petro accidunt, ipsique vere ascribuntur. Propterea que veritatem confitentes dicimus, ipsum sempiternum Filium esuriisse, sitiisse, turbatum et delassatum fuisse, faciem ipsius alapis cæsam, et sempiterni Filii manus ac pedes clavis affixas, eumdem consputum et flagellatum in cruce pependisse, et mortuum, et sepultum, et die tertia resurrexisse. Hæc omnia sempiterno Filio contigerunt. Sed ista perpessus est modo quo pati poterat, hoc est sua ipsius humana carne et anima, non sua ipsius divina natura. Modo itaque naturalis et essentialis appropriationis uni Verbo hæc omnia acciderunt, non ut erat Verbum, ut diximus. Quapropter sancta quarta synodus unam hypostasim et duas naturas in Christo statuit. Verum Nestorius alia ratione Verbi passiones intelligens, ut supra explicavimus, probe a Cyrillo Alexandrino refutatus est. Et hoc quoque inane nulliusque roboris, quod ipse tanquam alicujus momenti afferebas, demonstratum est.

A ἴδια, οὐκ ἄλλης τῶν ἀνθρώπων ὑποστάσεως· ταύτῃ τοι ἐσχηκὼς ταῦτα, πάντως τὴν ἀνθρωπίνην ἔχει φύσιν, ἥτις οὐχὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ μόνης, ἀλλὰ καὶ ἑκάστης ὑπάρχει τῶν ἀνθρώπων ὑποστάσεως, τούτου χάριν τὸν ἀΐδιον Υἱὸν ἡ σύνοδος λέγει, ἕνα τῆς Τριάδος ὄντα μιᾷ ὑποστάσει δύο φύσεις ἔχειν, οὐκ ἰδικῶς ἑκατέρας τῇ αὐτοῦ ὑποστάσει διαφερούσης, ἀλλὰ τῆς μὲν θείας φύσεως, αὐτῷ τε καὶ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ὑπεχούσης, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, αὐτῷ τε καὶ τοῖς κατὰ μέρος. Ἡ μέντοι ὑπόστασις αὐτοῦ διαφερόντως αὐτῷ μόνῳ παρὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀφώρισται, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ ἡ ψυχὴ, ἰδίως ἀμφότερα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Διὸ καὶ ὅσα ὑπέστη καὶ πέπονθεν ἡ τοῦ ἀϊδίου Θεοῦ σὰρξ,
B καὶ ἡ ἀνθρωπίνη αὐτοῦ ψυχὴ, αὐτὸς ὁ ἀΐδιος Υἱὸς ὑφεστᾶναι καὶ πεπονθέναι λέγεται, καὶ αὐτῷ συμβέβηκε κατὰ ἀλήθειαν, καὶ αὐτῷ ἐπιγράφεται, ὃν τρόπον ὅσα πάσχει ἡ τοῦ Πέτρου σὰρξ καὶ ἡ ψυχὴ, τῷ Πέτρῳ συμβαίνει, καὶ αὐτῷ κατὰ ἀλήθειαν ἐπιγράφεται. Διὰ τοῦτο τὴν ἀληθινὴν ὁμολογοῦντες λέγομεν, ὅτι αὐτὸς ὁ ἀΐδιος Υἱὸς ἐπείνασε, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἠγωνίασε, καὶ ἐκοπίασε, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐρραπίσθη, καὶ ἐνεπτύσθη, καὶ ἐμαστιγώθη, καὶ τοῦ ἀϊδίου Υἱοῦ καθηλώθησαν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες, καὶ αὐτὸς ἐπὶ σταυροῦ ἐκρεμάσθη, καὶ ἀπέθανε, καὶ ἐτάφη, καὶ ἀνέστη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. Ταῦτα δὲ πάντα τῷ ἀϊδίῳ συμβέβηκεν Υἱῷ. Ἀλλὰ ταῦτα πέπονθε καθὸ δυνατὸν παθεῖν, τουτέστι τῇ ἑαυτοῦ ἀνθρωπίνῃ σαρκί
C τε καὶ ψυχῇ, οὐ τῇ ἑαυτοῦ θείᾳ φύσει. Τῷ λόγῳ οὖν τῆς φυσικῆς καὶ οὐσιώδους οἰκειώσεως ταῦτα πάντα τῷ ἑνὶ Λόγῳ συμβέβηκεν, οὐ καθὸ Λόγος, ὡς ἔφαμεν. Διά τοι τοῦτο ἥ τε ἁγία τετάρτη σύνοδος μίαν ὑπόστασιν καὶ δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ ἐδογμάτισεν. Ὁ δὲ Νεστόριος ἑτέρωθι τρόπῳ τοῦ Λόγου νοῶν τὰ πάθη, καθὼς ἀνόπιν εἴπομεν. Διὸ πρὸς αὐτὸν καλῶς ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλος ἀντεῖπε. Καὶ τοῦτό σοι ἀποδέδεινται ἔωλον καὶ πάντῃ ἀνίσχυρον.

21. Videamus nunc quid ipse in subsequentibus scribas: namque scriptum tuum ita se habet: *Sed objicientes dicamus ex oppositis verbis, quæ ipsi dicunt, quemadmodum legimus in epistola; nam si naturas separant, et personas unientes firmant, mistio sequitur, et personam fieri addecet, quod Apostolus pro duabus personis scribat. Qui in forma Dei cum esset, formam servi accepit: formam itaque et formam dixit. Nunc itaque quamnam ex his duabus amant onerare personam, quam dicunt unam? Si deitatis, Sabellii errorem incurrent, si humanitatis, quid illud fuerit, quo vere in forma hominis Dominum videbant?* Hic enimvero orationem componis veluti ex adversis contra nos prolatam, et nos, cum videamur duas in Christo naturas unamque hypostasim asserere, in absurda rapere conaris, ut scilicet ex eo quod nos in absurdum inducis, tuum ipsius dogma, unius nempe naturæ Christum esse comprobes. Quare quod adversus nos a te tanquam certum decernitur, tale quid est, licet stolide exprompsisti, quandoquidem non citra errorem naturæ et hypostasis, personæ nempe nomen, quasi idem significet in œconomiæ mysterio accipis: et quot sunt naturæ, tot etiam hypostases,

κα'. Ἴδωμεν δὲ ἐν τοῖς μετέπειτα τί γράφεις· ἔχει δὲ καὶ τὸ σὸν γράμμα οὕτως· *Ἀλλ' ἀνθυποφέροντες λαλήσωμεν ἐκ τῶν ἐναντίων ῥημάτων, ὧν αὐτοὶ λέγουσι, καθὼς ἀνέγνωμεν ἐν τῷ γράμματι. Ἐὰν γὰρ τὰς φύσεις χωρίζωσι καὶ τὰ πρόσωπα ἑνοῦντες λέγουσι, κρᾶσιν εἶναι λοιπὸν, καὶ πρόσωπον πρέπει γίνεσθαι, διότι ὁ Ἀπόστολος διὰ δύο πρόσωπα γράφει, ὅτι ἐν μορφῇ Θεοῦ ὤν, μορφὴν δούλου προσελάβετο. Μορφὴν οὖν καὶ μορφὴν εἶπεν. Ἄρτιως οὖν ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀγαπῶσι φορτῶσαι ἐπὶ τοῦ προσώπου, οὗ λέγουσιν ἕν; Εἰ μὲν τῆς θεότητος, τὴν τοῦ Σαβελλίου ἀσθένειαν ἀσυνήσουσιν· εἰ δὲ τῆς ἀνθρωπότητος, τί ἐστιν ἐκεῖνο, ὃ ἐν ἀληθείᾳ ἐν μορφῇ ἀνθρώπου τὸν Κύριον ἔβλεπον;* Ἐνταῦθα μὲν σχηματίζεις τὸν λόγον, ὡς ἐκ τῶν ἐναντίων καθ' ἡμῶν προβαλλόμενον, καὶ ἡμᾶς ἐν τῷ δοκεῖν τοὺς δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ λέγοντας, καὶ μίαν ὑπόστασιν, εἰς ἄτοπον περιστρέφειν, ἵνα δῆθεν ἐκ τοῦ ἡμᾶς εἰς ἄτοπον ἀπάγειν, τὸ οἰκεῖον αὐτοῦ δόγμα, τὸ μιᾶς εἶναι φύσεως τὸν Χριστὸν, κατασκευάσειας. Τοιγάρτοι τὸ παρὰ σοῦ δογματιζόμενον καθ' ἡμῶν ἔστι τοιόνδε, εἰ καὶ ἀνοήτως· αὐτὸ ἐξενήνοχας, ἐπειδὴ ἐσφαλμένως τὸ τῆς φύσεως καὶ ὑποστάσεως, ἤγουν προσώπου

Digitized by Google

ὄνομα ταυτὸν δηλοῦν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ἐπινοῇ, καὶ ὅσαι μὲν αἱ φύσεις, τοσαύτας καὶ τὰς ὑποστάσεις, ἤγουν πρόσωπα συνεισάγεσθαι δίδως, ἡνίκα ἂν ἡμεῖς δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ καὶ μίαν ὑπόστασιν εἴπωμεν, παραυτίκα συνάγεις κατὰ οἰκεῖον θέλημα, ὅτι ἀνάγκη, κρᾶσιν συμβαίνει γίνεσθαι τοῖς προσώποις· εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον τὸ λέγειν, κρᾶσιν γίνεσθαι τῶν προσώπων, ἀνάγκη μιᾶς ὑποστάσεως ὄντα, ἀνάγκη καὶ μιᾶς φύσεως. Ὦ τῆς ἀμαθίας τῶν ταῦτα λεγόντων! Οὐδὲ γὰρ συνῆκαν περὶ ὧν τε λέγουσι, καὶ περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Τίς γὰρ τῶν εὖ φρονούντων, τὸ κοινὸν, ἤτοι τὸ καθόλου ταυτὸν φήσειεν ἂν εἶναι τῷ ἰδικῷ, ἤγουν τῷ καθέκαστα, ὅπερ ἐστὶ πρόσωπον, ἢ ὑπόστασις; Τὸ μὲν γὰρ κατὰ πλειόνων εἴωθε φέρεσθαι, οἷον ὁ ἄνθρωπος κατὰ Πέτρου καὶ Παύλου, τὸ δὲ καθ' ἑνὸς, ἤτοι τὸ πρόσωπον κἀὶ ἡ ὑπόστασις, καὶ οὐκ ἀνάγκη ἀντιστρέφειν πρὸς ἄλληλα τήν τε φύσιν καὶ τὸ πρόσωπον· τῷ μὲν γὰρ ὑπόστασιν εἶναι λέγοντι, ἀνάγκη παρεῖναι τὴν φύσιν, εἴπερ τὸ πρόσωπον, ἤτοι ἡ ὑπόστασις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ φύσις μετὰ ἰδιώματος, ἢ καὶ ἰδιωμάτων, ὅλον τι καθ' ἑαυτὸ λεγόμενον· τῷ δὲ καθόλου, ἤτοι φύσιν φάσκοντι, οὐκ ἀνάγκη καὶ τὸ καθέκαστον, ἤγουν τὸ πρόσωπον, ἢ τὴν ὑπόστασιν παρεῖναι. Τὰ γὰρ καθόλου ἐν τοῖς καθέκαστα θεωρούμενα, συμπληρωτικὰ τούτων ἐστὶν, οὐ μὴν τὰ καθέκαστα ἐν τοῖς καθόλου. Οὐκοῦν οὐ διὰ τὸ δύο φύσεις λέγειν ἡμᾶς ἐπὶ Χριστοῦ, καὶ μίαν ὑπόστασιν, συμβαίνει καὶ προσώπων κρᾶσιν γίνεσθαι. Οὐδεὶς γὰρ καταναγκάζει λόγος, ἐπεὶ οὐ ταυτὸν φύσις καὶ πρόσωπον, οὐδὲ μὴν ἀντιστρέφει, ἵνα ὅσαι ἂν εἶεν αἱ φύσεις, τοσαῦτα καὶ τὰ πρόσωπα. Ἐν πολλοῖς γὰρ ἔνεστιν ἰδεῖν ἐν μιᾷ ὑποστάσει δύο φύσεις θεωρουμένας, καὶ δύο φύσεων ὄντων μὴ γίνεσθαι δύο προσώπων εἰς ἑνὸς προσώπου κρᾶσιν, οἷον ἐπὶ τοῦ καθέκαστα ἀνθρώπου, καὶ ἐπὶ τοῦ σιδήρου τοῦ πεπυρακτωμένου, καὶ ἐπ' ἄλλων πλείστων δύο φύσεις εὕρηνται ἀσυγχύτως ἡνωμέναι, οὐ μὴν καὶ πρόσωπα δύο, ἵνα καὶ κατὰ κρᾶσιν καὶ ἓν γένωνται. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν κακῶς συνῆκας τὸ λεγόμενον· *Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών.* Τὸ μὲν οὖν τῆς μορφῆς ὅ τε μέγας Βασίλειος ἐν ἴσῳ δύνασθαι σημαίνειν τῷ ἐν οὐσίᾳ καὶ φύσει τῇ πατρικῇ τὸν Υἱὸν ὄντα, μορφὴν δούλου, ἤγουν φύσιν ἀνειληφέναι τὸν Κύριον, καὶ γεγονότα ἄνθρωπον· καὶ ὅσοι ἂν τοῦδε τοῦ ῥητοῦ τὴν ἐξήγησιν ἐποιήσαντο Πατέρες, ἐν οὐσίᾳ, ἤτοι φύσει, τὸ τῆς μορφῆς ὄνομα σημαίνειν νενοήκασιν. Αὐτὸς οὖν καὶ τόδε ταυτὸν ἡγησάμενος σημαίνειν τῷ προσώπῳ καθὰ καὶ τὴν φύσιν, ἀμαθῶς καὶ ἀναποδείκτως συμπεραίνεις. Καὶ ἄλλως εἰς τὸ αὐτό· Εἰ μὲν οὖν τὰς φύσεις κεχωρισμένας, ἤτοι ἰδιοσυστάτους, καὶ καθ' ἑαυτὰς οὔσας ἐδογματίζομεν, οἷον τὸν Θεὸν Λόγον ἰδίως μετὰ τῆς θείκης αὐτοῦ φύσεως ὄντα, καὶ πάλιν ἄνθρωπον καθ' ἑαυτὸν προϋποστάντα, καὶ διαπλασθέντα, εἶτα τὴν ἕνωσιν τῶν φύσεων λέγοντες, καὶ δύο αὐτὰς ὁμολο-

vel personas induci concedis, et cum nos duas in Christo naturas et unam hypostasim asserimus, illico tu pro libidine colligis, necesse esse, mistionem fieri personarum, quod si id dicere absurdum ineptumque est, mistionem personarum fieri necesse esse, unius hypostasis cum sit, unius quoque esse naturæ. O ignorantiam similia tradentium! neque enim norunt, de quibus sermonem habent, et de quibus decernunt; quis enim, dummodo animus illius a sapientia et prudentia remotus non sit, commune, seu universale dicet idem esse ac individuum, sive singulare, quod est persona, sive hypostasis? Hoc enim ad plures referri solet, ut homo ad Petrum et Paulum, hoc vero ad unum, ut persona et hypostasis: nec est necesse, ut sibi mutuo respondeant natura et persona; namque hypostasim esse asserenti, necesse est, ut adsit natura, si modo persona, sive hypostasis nihil aliud est, quam natura cum proprietate, vel proprietatibus, totum quoddam per se dictum; at universale, sive naturam enuntianti, non est necesse et singulare, personam nempe, aut hypostasim adesse. Universalia enim in individuis considerata, horum faciunt ad complementum, at non singularia in universalibus. Non itaque ex eo quod dicimus duas in Christo naturas et unam hypostasim, evincimur etiam dicere et immistionem personarum fieri. Nulla id cogit ratio, cum non idem sit natura et persona, neque una pro alia sumatur, ut quot sint naturæ, tot etiam sint personæ. In multis enim conspicimus in una hypostasi duas naturas considerari, et duabus naturis exsistentibus non fieri duas personas in unius personæ mistionem, ut in singulari homine, et in ferro succenso, et in plerisque aliis duæ naturæ comperiuntur inconfuse unitæ, non autem et duæ personæ, ut per mistionem unum fiant. Similiter etiam Apostoli dictum non probe intellexisti, quod ait: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens*[9]. Nomen itaque formæ et magnus Basilius perinde esse idemque innuere, ac qui in essentia et natura paterna Filius erat, formam servi, hoc est naturam, assumpsit Dominus, factusque est homo, et quicunque alii Patres dictum hoc interpretati sunt, in essentiæ naturæque significatione formæ nomen acceperunt. Tu itaque et hoc non aliud ratus notare quam personam, quemadmodum et naturam, temere et absque ulla demonstratione concludis. Alia quoque ratione de eodem. Si naturas divisas, per se nempe subsistentes, et separatas decerneremus, nempe Deum Verbum separatim cum divina sua natura, rursumque hominem secundum se antea in hypostasi subsistentem, et creatum, tum unionem naturarum affirmaremus, easque duas profi-

[9] Philipp. II, 6.

Digitized by Google

teremur et unam hypostasim, necessario sequeretur, duas personas in unam contractas fuisse, quod si alienum est a Christianorum fide orthodoxa, idque nos tanquam Nestorii sententiam exsecramur, frustra adversus nos similia concludis. Nos enim dicimus divinum Filium divinam naturam in se perfecte habentem, postea naturam humanam cum præscriptis illi proprietatibus in propria hypostasi individuantem, et hypostaticum Dominicum hominem facientem, in ipso conceptu ipsi unitum, et non antea conflictum in utero Virginis, sed statim in ipsius prima productione simul tria fuisse, assumptionem, exsistentiam, et deificationem ipsius a Verbo, sicque intelligi, dicique Deiparam sanctam Virginem, non tantum ob naturam Verbi, sed ob unionem hominis, quorum simul conceptus et exsistentia non sine miraculo effectum habuit : conceptio quidem Verbi, carnis vero in ipso Verbo exsistentia per ipsam Deiparentem supra naturam creationem Creatori, et incarnationem Deo, et factori universi, quod erat assumptum deificanti suppeditantem, conservante unitate quæ erant unita, talia et qualia in unionem convenerunt, non divinum, inquam, solummodo, sed etiam humanum Christi, quod erat supra nos et secundum nos. Quod si id est, temere ex eo quod nos de Christo duas naturas et unam hypostasim dicimus, personarum mistionem colligi contendis. Et sane ad vestras querelas, et adversus rectam magnæ et œcumenicæ synodi Chalcedonensis doctrinam criminationes et convicia, nostræ responsiones et instantiæ, per quas a calumniis, qui cum hac sancta synodo una sentiunt, vindicantur, illis qui rectum justumque amplecti appetunt, a nobis sic dispositæ hic finem habeant.

22. Reliquum est, ut ea etiam, quæ in vestra professione non tantum ex improbitate, quam anteceptæ animo informationis tyrannide depravate intelliguntur et conservantur, gravis enim essem, si discerem ex inscientia et contentionis studio, considerem. Non prorsus a recta circa fidem ratione excidistis, sed ex parte, nisi quis proverbii illud velit vobis appingere, Qui parvum negligit, paulatim cadet; quodcunque vero in casum abducit, et casum a Deo, exsecrationis aversionisque digna est. Namque Filii et Verbi Dei cum Patre sine principio, et sanctissimo vivificoque ipsius Spiritu ante sæcula exsistentiam recte secundum catholicam et orthodoxam Ecclesiam tenetis. Præterea Dei Patrisque beneplacito, et sanctissimi Spiritus concursu in utero semper virginis ac Deiparæ Mariæ habitationem, et nostræ naturæ inconfusam et inseparabilem unionem, immutabili remanente Deo Verbo, in propria natura, nempe deitate, et immutabili conservata ipsius humanitate, nempe humana natura, omnia vere præ se ferente quæ hominis sunt, excepto peccato solo, corpus, animam, et mentem. His vero per vos comprobatis, perfectus in deitate et perfectus in humanitate com-

A γοῦντες, καὶ μίαν ὑπόστασιν, ἀνάγκη τὰ πρόσωπα τὰ δύο εἰς ἓν πρόσωπον συνῆρῆσθαι. Εἰ δὲ τοῦτο ἀλλότριον τῆς τῶν Χριστιανῶν ὀρθοδόξου πίστεως (ὡς γὰρ Νεστορίου φρόνημα ὂν μυσαττόμεθα), μάτην τοιαῦτα καθ' ἡμῶν συμπεραίνεις. Ἡμεῖς γάρ φαμεν τὸν Θεὸν Λόγον τὴν θείαν φύσιν ἐν ἑαυτῷ τελείαν ἔχοντα, εἶτα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μετὰ τῶν ἀφοριστικῶν ἰδιωμάτων ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει ἀτομώσαντα, καὶ ὑποστατικὸν τὸν Κυριακὸν ἄνθρωπον ποιήσαντα, ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἑνωθέντα αὐτῷ, καὶ μὴ προδιαπλασθέντα ἐν τῇ νηδύϊ τῆς Παρθένου, ἀλλ' ἅμα τῇ εἰς τὸ εἶναι τούτου παραγωγῇ ὁμοῦ γενέσθαι τὰ τρία τὴν πρόσληψιν, τὴν ὕπαρξιν, τὴν θέωσιν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Λόγου, καὶ οὕτω νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον, οὐ μόνον B διὰ τὴν φύσιν τοῦ Λόγου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἕνωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου, ὧν ἅμα ἡ σύλληψις καὶ ἡ ὕπαρξις τεθαυματούργηται, ἡ μὲν σύλληψις τοῦ Λόγου, τῆς δὲ σαρκὸς ἡ ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ ὕπαρξις δι' αὐτῆς τῆς Θεομήτορος, ὑπερφυῶς χορηγούσης τὸ πλασθῆναι τῷ πλάσαντι, καὶ τὸ ἀνθρωπισθῆναι τῷ Θεῷ καὶ ποιητῇ τοῦ παντὸς θεοῦντι τὸ πρόσλημμα, σωζούσης τῆς ἑνώσεως τὰ ἑνωθέντα τοιαῦτα οἷα καὶ ἦνωνται, οὐ τὸ θεῖον λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ καθ' ἡμᾶς. Εἰ δὲ τοῦτο, μάτην διὰ τὸ δοξάζειν ἡμᾶς δύο φύσεις, καὶ μίαν ὑπόστασιν ἐπὶ Χριστοῦ, καὶ προσώπων κρᾶσιν συνάγεσθαι λέγοις. Καὶ αἱ μὲν πρὸς τὰς καθ' ἡμῶν μέμψεις, καὶ τὰς κατὰ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος τῆς μεγάλης καὶ οἰκουμενικῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κακηγορίας καὶ διαβολὰς, ἀπαντήσεις τε καὶ ἐνστάσεις, δι' ὧν ἀθῷοι πάντες οἱ σύμφρονες τῇ τοιαύτῃ ἁγίᾳ συνόδῳ δείκνυνται τοῖς ὀρθῶς εἶναι βουλομένοις παρ' ἡμῶν ἐκτεθῆναι καὶ ἐνθάδε περιωρίσθω.

κβ'. Λοιπὸν καὶ τὰ κατὰ τὴν ὁμολογίαν ὑμῶν οὐ τοσοῦτον ἐκ μοχθηρίας, ὅσον τῇ τῆς προσλήψεως τυραννίδι ἐσφαλμένως νοούμενά τε καὶ φυλαττόμενα (ὀκνηρὸν γὰρ εἰπεῖν ἐξ ἀμαθίας τε καὶ φιλονεικίας), ἐπισκεπτέον. Οὐ πάντη τοῦ ὀρθοῦ περὶ τὴν πίστιν διαπεπτώκατε λόγου, ἀλλ' ἐπὶ μέρους. Εἰ μήτι ἄρα τὰ παροιμιακὸν ἐκεῖνό τις βουληθείη ὑμῖν ἐπαφῆναι ῥητὸν, ὅτι Ὁ καταφρονῶν τὸ μικρὸν κατ' ὀλίγον πεσεῖται· πᾶν δὲ τὸ εἰς πτῶσιν ἀπάγον, καὶ πτῶσιν ἀπὸ Θεοῦ, μίσους καὶ ἀποστροφῆς ἄξιον. Τὴν γὰρ D προαιώνιον τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι ὕπαρξιν, ὀρθῶς δοξάζετε κατὰ τὴν οἰκουμενικὴν καὶ ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἔτι γε μὴν καὶ τὴν εὐδοκίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ συνεργίᾳ τοῦ παναγίου Πνεύματος γενομένην τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, οἴκησίν τε καὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀσύγχυτον καὶ ἀχώριστον ἕνωσιν, ἀμεταβλήτου μείναντος τοῦ Θεοῦ Λόγου τῇ οἰκείᾳ φύσει, ἤγουν θεότητι, καὶ ἀμεταβλήτου τηρηθείσης τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ἤγουν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, πάντα ἀψευδῶς προβαλλομένου τοῦ ἀνθρωπίνου πλὴν τῆς ἁμαρτίας μόνης, τουτέστι σῶμα, ψυ-

Digitized by Google

χὴν, καὶ νοῦν. Τούτων δὲ παρ' ὑμῶν ὁμολογουμένων, τέλειος ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ἐν ἀνθρωπότητι δείκνυται εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. Εἰ οὖν ὁ Θεὸς Λόγος ἑνωθεὶς τῇ ἀνθρωπότητι, τελείαν ἔχων τὴν θεότητα, τελείαν τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ καὶ καθ' ὑμᾶς φυλάττων ὁμολογεῖται, τίνι λόγῳ οὐχὶ καὶ ἐκ δύο, καὶ ἐν δύο φύσεσι, καὶ δύο φύσεις ἔχοντα αὐτὸν πιστεύετε, ἀλλὰ μιᾶς αὐτὸν ἀναγορεύετε φύσεως; Εἰ οὖν τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἑκατέρᾳ πεφηνότα φύσει ὁμολογεῖτε, δῆλον ὅτι καὶ ἀριθμῷ ταύτας τήν τε θείαν φύσιν φημὶ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, τῷ τρόπῳ τῆς διαφορᾶς ἀριθμουμένας καθυποβάλλετε, καὶ οὐ τῷ διορισμῷ τῆς ὑπάρξεως ὑφ' ἡμῶν καὶ τῆς ἁγίας τετάρτης συνόδου λέγειν ὁριζούσης οὕτως ἐπὶ Χριστοῦ τὰς δύο φύσεις ὁμολογοῦντες, ἐντὸς τῆς ἀληθείας ἐστήκατε. Εἰ δὲ ὁμολογοῦντες, ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ ἑνὶ Χριστῷ ἥ τε θεία καὶ ἀνθρωπίνη φύσις ἔν ἐστι, ταύτας δὲ τὰς φύσεις κατὰ τὸ διάφορον οὐκ ἀριθμεῖτε, ἐν δύο φύσεσιν αὐτὸν, καὶ δύο φύσεις ἔχοντα τὸν Χριστὸν λέγοντες, φανερὸν ὅτι ἀσύμφωνοι ἀλλήλων ἐστὲ, πῇ μὲν ὁμολογοῦντες, πῇ δὲ ἀπαρνούμενοι. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ μὴ ἀριθμεῖν τὴν διαφορὰν, τὰς φύσεις ἀναιρεῖτε, διὰ δὲ τοῦ ἀναιρεῖν τὰς φύσεις, καὶ τὸ ἀσύγχυτον καὶ τὸ ἄτρεπτον μετὰ τὴν ἕνωσιν· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ δὲ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, πῇ μὲν ὡς ἔχον φύσεως ἀπαγγέλλων, πῇ δὲ ὡς οὐκ ἔστι τὸ αὐτὸ ὡς πρότερον εἴρηκε διισχυριζόμενος, ἢ παραφρονεῖ, ἢ κακουργεῖ, ὧν οὐδέτερον ὑμᾶς εὐχόμεθα πάσχειν. Τὸ μὲν γὰρ ἄθλιον καὶ ἐλέους, τὸ δὲ κολάσεως ἄξιον. Εἰ δὲ τῶν τοιούτων ἐκτὸς ἐγκλημάτων οἴεσθε ἑαυτοὺς παριστᾷν, ὁμολογοῦντες τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κατὰ θεότητα ἔχειν τὸ ὁμοούσιον, πρός τε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἀριθμεῖτε δηλονότι λέγοντες, Δύο φύσεις ἔχει ὁ Χριστὸς, καὶ ἐν δύο φύσεσι, καὶ δύο φύσεων εἶναι μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐν μιᾷ ὑποστάσει, καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον τοῦτο θεσπίσασαν μεθ' ἡμῶν σεβάζεσθε, καὶ οὕτως ὀρθοδόξως πολιτεύεσθαι θαῤῥεῖτε. Τὸ δὲ λέγειν, Καὶ οὐχ ἁπλῆν ὁμολογοῦμεν τῶν φύσεων τὴν ἕνωσιν, θεότητος, φημὶ, καὶ ἀνθρωπότητος, εἰ μὲν τὸ συντεθὲν μιᾶς ὑποστάσεως, δύο τε φύσεις ἔχειν φαίητε, ὄντως ὀρθῶς καὶ μετὰ ἀληθείας λογισθήσεσθε· εἰ δὲ τὸ ἐκ διαφόρων φύσεων μιᾶς συνθέτου φύσεως ἀποτελεσθὲν καθάπερ ἐπ' ἀνθρώπου ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος μία φύσις ἀποτελεῖται, οὕτως ὁμολογεῖτε, φανερὸν ὅτι τὰς οἰκείας ὁμολογίας ἀναιρεῖτε. Δέδεικται γὰρ διὰ πολλῶν ἔμπροσθεν ἐπιχειρημάτων, ὅτι τὰ ἀσυγχύτως συντιθέμενα, καὶ μίαν φύσιν ἀποτελοῦντα, μήτε αὐτὰ πρὸς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη ὁμοούσια, ἢ ὁμοφυῆ εἶναι, ἢ τὰ ὑπὸ τῆς κοινότητος αὐτῶν ἀναγόμενα ἄτομα. Εἰ δὲ τοῦτο, ὁ Χριστὸς οὐχ ὁμοούσιος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Εἰ δὲ τὸ ὁμοούσιον καὶ ἐν τῇ ἑνώσει βούλεσθε διασώζειν, τὸ δοξάζειν μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ ἐξ ὑμῶν ἀποῤῥίψατε. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἑπόμενα ἄτοπα ἐκ τῶν παρ' ὑμῖν ὁμολογουμένων ἐπὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ συμβαίνοντα ἐνανθρωπήσεως, διὰ τὸ μὴ ἕπεσθαι

monstratur unus et idem Christus Deus noster. Si itaque Deus Verbum unitus humanitati perfectam habens deitatem, perfectam suam humanitatem, vobis hoc idem non abnuentibus, conservat, quam ob causam ex duabus, et in duabus naturis, et duas eum naturas habere non creditis, sed eum unius naturæ tantum pronuntiatis? Si perfectum ipsum in utraque apparuisse natura confitemini, manifestum est, vos easdem, divinam scilicet naturam et humanam, differentiæ ratione numeratas, numero subjicere, et non exsistentiæ determinatione, ita sancta quarta synodo injungente. Sic in Christo duas naturas asserentes a veritate non aberratis. Quod si affirmantes in ipso uno Christo divinam et humanam naturam fuisse, naturas secundum differentiam non numeratis, in duabus naturis, et duas naturas Christum habere probantes, palam est, vos inter vos non convenire, nunc quidem confitentes, nunc abnegantes: ex eo enim quod differentiam non numeratis, naturas tollitis, et ex eo quod naturas tollitis, tollitis etiam inconfusum, et immutabile post unionem, et per consequens consubstantiale Patri secundum deitatem, et consubstantiale nobis secundum humanitatem. Qui vero rem eamdem nunc quidem ut se habet pronuntiat, nunc eam non ita se habere, ut antea dixerat, contendit, aut mente captus est, aut malitiose agit, quorum nulli ne obnoxii sitis Deum exoramus; id enim miserum et commiseratione, hoc castigatione dignum est. Si autem vos ab his criminationibus exemptos judicatis, dum fatemini, Filium Dei secundum deitatem habere naturam eamdem cum Deo Patre, et nobiscum secundum humanitatem, et numeratis, verbi gratia dicentes, Duas naturas habet Christus, et in duabus naturis, et duarum naturarum est post unionem in una hypostasi, et Chalcedonensem synodum illud decernentem nobiscum veneramini, sic ut orthodoxi pie vitam agentes, bono sitis animo. Sic dicere, Non simplicem confitemur naturarum unionem, deitatis nempe et humanitatis, si compositum unius hypostasis duas naturas habere concesseritis, recte equidem nec citra veritatem opinamini. Quodsi ex diversis naturis unius compositæ naturæ effectum, ut de homine ex anima et corpore una natura efficitur, hac ratione profitemini, manifestum est, vos vestras confessiones destruere: antea enim multis argumentationibus demonstratum est, ea quæ inconfuse uniuntur et unam naturam efficiunt, non esse cum illis, ex quibus composita sunt, neque ejusdem essentiæ, neque ejusdem naturæ, aut quæ sub universitate eorum referuntur individua. Id si est, Christus non erit consubstantialis Deo et Patri secundum deitatem, et nobis secundum humanitatem. Quod si consubstantiale etiam in unione conservare prætenditis, unam in Christo naturam tenere, a vobis abjicite. Et hæc quidem absurda consequuntur ex iis, quæ a vobis astruuntur de

Digitized by Google

Filii Dei incarnatione, quod vos non sequimini rectam Christianæ fidei traditionem a sanctissima et œcumenica Chalcedonensi synodo traditam. Ex eo porro quod vos illius sana exquisitaque decreta improbatis inverecunde, imo stulte intelligitis, erratisque circa ea, quæ de incarnatione unigeniti Filii Dei et Domini nostri Jesu Christi dicuntur, hæc sunt.

23. Concursus autem dictionem vulgaris futilisque plebeculæ usus de duobus, aut pluribus decertantibus, aut equo, pedibusque de cursu contendentibus accipit, at sapientium virorum conceptus non hoc tantummodo notare concursum vult, sed et duarum, aut plurium rerum celerem ac subitaneam in idem absque ullo temporis intervallo terminationem, quemadmodum in paralytico factum agnovimus : statim enim atque dixit Dominus : *Surge, et ambula, Subito*, ait evangelista, *surrexit et ambulabat* [10]. Pernicem itaque Dominici imperii absolutionem cum paralytici sanitate concursum sapientes nuncupant; simul enim cum Dominica jussione hominis sanitas cucurrit. Similiter et in socro Petri, et maris increpatione, et similibus. Patres itaque duarum naturarum in eodem et uno Christo Domino nostro concursum astruentes, nihil aliud innuere videntur, quam citra ullam exspectationem, et absque ullo temporis intervallo, simul atque Excelsissimi virtus semper Virgini Deiparæ obumbravit, duarum naturarum unionem effecisse. Vos vero secundum priorem significatum concursus divinæ cum humana natura unionem accipientes, divisam et propria hypostasi subsistentem utramque essentiam Patres asseruisse calumniamini : vestramque ignorationem Patrum blasphemiam rati, longe a veritate, et, quod idem est, salute aberrastis. Edocti itaque et hujusce concursus significatum, et usum in Filii Dei incarnatione, ex ea quæ ab ignoratione oritur maledicentia recedite, et in exactam duarum naturarum in Christo unionem, quam nos tuemur, confugite. Namque ex eo consequemini primum quidem catos sapientesque reputari, postmodum veritatem, in quibus decernitis, sectari. Quodsi nonnulli ex hæreticis concursus nomen secundum primum significatum in proprii dogmatis subdolam fraudem assumpserunt, ideoque illud rejicitis in unione divinæ humanæque naturæ unius Domini nostri Jesu Christi, nunc cum alterum illius significatum apprehenderitis, deque unione firmum illius ac cautum callentes, eum in posterum ne negligatis : neque enim æquivocatio eorum, qui non ita se habent, proprie ita se habentia destruit. Quando vero uni Domino nostro Jesu Christo omnes uno consensu, quæ in Evangelio referuntur, dejecta excelsaque vindicatis, corporeo incorporeoque inseparabiliter inconfuseque in eo conservatis, cuinam ex naturis, quæ in uno Christo convenerunt dejecta ascribetis, quale illud fuerit proficere ætate, cola-

[10] Matth. IX, 5.

A ὑμᾶς τῇ ὀρθῇ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως ἐκθέσει παρὰ τῆς ἁγιωτάτης καὶ οἰκουμενικῆς ἐν Χαλκηδόνι τετάρτης συνόδου. Ἃ δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀθετεῖν ὑμᾶς τὰ ἀκριβῆ ταύτης δόγματα ἀναιδῶς, μᾶλλον δὲ ἀμαθῶς νοεῖτε, καὶ ἁμαρτάνετε περὶ τὰ λεγόμενα ἐπὶ τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ταῦτά ἐστι.

κγ'. Τὴν δὲ λεγομένην συνδρομὴν, ἡ μὲν τοῦ πολλοῦ καὶ ἀγυρτώδους λαοῦ χρῆσις, ἐπί τινων δύο ἢ καὶ πλειόνων ἀμιλλωμένων, ἱππαζομένων τε καὶ πεζῇ τὸν δρόμον ἐξανυόντων παραλαμβάνει· ἡ δὲ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν διάνοια, οὐ τοῦτο μόνον σημαίνειν τὴν συνδρομὴν βούλεται, ἀλλὰ καὶ τὴν δύο τινῶν ἢ καὶ πλειόνων πραγμάτων ὀξεῖαν καὶ ἀκαρῆ B εἰς ταυτὸ περάτωσιν παντὸς χρονικοῦ διαστήματος ἄνευ, ὡς ἐπὶ τοῦ παραλυτικοῦ τοῦτο γεγονὸς ἔγνωμεν. Ἅμα γὰρ ἔφη ὁ Κύριος, *Ἔγειραι καὶ περιπάτει*, *Εὐθέως*, φησὶν ὁ εὐαγγελιστὴς, *ἀνέστη καὶ περιεπάτει*. Τὴν οὖν ὀξεῖαν τῆς προστάξεως τοῦ Κυρίου πλήρωσιν μετὰ τῆς τοῦ παραλύτου ὑγείας, συνδρομὴν οἱ σοφοὶ λέγουσι. Συνέδραμε γὰρ τῇ Δεσποτικῇ κελεύσει καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ὑγεία. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Πέτρου πενθερᾶς, καὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν τοιούτων. Οἱ οὖν Πατέρες συνδρομὴν λέγοντες τῶν δύο φύσεων ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἑνὶ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, οὐδὲν ἄλλο δηλοῦν φαίνονται, ἢ ὅτι πάσης ἀναμονῆς ἐκτὸς καὶ παντὸς χρονικοῦ διαστήματος ἅμα ἐπεσκίασεν ἡ τοῦ Ὑψίστου δύναμις τῇ Ἀειπαρθένῳ Θεοτόκῳ, τὴν C τῶν δύο φύσεων ἕνωσιν ἀπειργάσατο. Ὑμεῖς δὲ κατὰ τὴν προτέραν σημασίαν τῆς συνδρομῆς τὴν ἕνωσιν τῆς θείκης φύσεως μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐκλαμβανόμενοι, διαιρετὴν, καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑφεστάναι ἑκατέραν τῶν οὐσιῶν τοὺς Πατέρας εἰρηκέναι συκοφαντεῖτε, καὶ τὴν ὑμετέραν ἄγνοιαν, Πατρικὴν βλασφημίαν οἰόμενοι, μακρὰν τῆς ἀληθείας, καὶ ταυτὸν φάναι, τῆς σωτηρίας, ἀποπεπλάνησθε. Μεμαθηκότες οὖν καὶ ταύτης τῆς συνδρομῆς τὴν σημασίαν, καὶ τὸ ταύτης χρειῶδες εἰς τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐνανθρώπησιν, ἀπόστητε τῆς κατ' ἄγνοιαν ὑμῶν δυσφημίας, καὶ εἰς ἀκριβῆ ἕνωσιν τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων ταύτην, καθὼς ἡμεῖς, προβάλλεσθε. Ἔφεται γὰρ ὑμῖν ἐκ τούτου, πρῶτον μὲν τὸ σοφοὺς καὶ εἰδήμονας πεφηνέναι, ἔπειτα δὲ καὶ D τὸ ἀληθεῖς, ἐν οἷς δογματίζετε, διαγγέλλεσθαι. Εἰ δὲ καί τινες τῶν αἱρετιζόντων τὸ τῆς συνδρομῆς ὄνομα κατὰ τὸ πρῶτον σημαινόμενον ἐξελάβοντο εἰς τὴν τοῦ οἰκείου δόγματος κακουργίαν, καὶ διὰ τοῦτο παραιτεῖσθε ταύτῃ ἐπὶ τῇ ἑνώσει τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ ἑνὸς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, νῦν τὸ δεύτερον σημαινόμενον ταύτης κατανενοηκότες, καὶ τὸ ἐκ τούτου ἀσφαλὲς περὶ τὴν ἕνωσιν μεμαθηκότες, τοῦ λοιποῦ ταύτην μὴ ἀπαγορεύσητε. Οὐδὲ γὰρ λυμαίνεται ἡ ὁμωνυμία τῶν μὴ οὕτως ὑπαρχόντων τὰ κυρίως ὄντα πράγματα. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁμολογεῖτε τὰ ἐν Εὐαγγελίῳ φερόμενα ταπεινά τε καὶ ὑψηλά, τοῦ

Digitized by Google

τε σώματος καὶ τοῦ ἀσωμάτου ἀπαρασπάστως καὶ ἀσυγχύτως ἐπ' αὐτοῦ φυλαττομένων, πότερον ποίᾳ τῶν συνελθουσῶν φύσεων ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ τὰ ταπεινὰ δώσετε, τῇ ἀνθρωπίνῃ, ἢ τῇ θείᾳ, τουτέστι τὸ προκόπτειν ἡλικίᾳ, καὶ τὸ ῥαπίζεσθαι, τὸ δεσμεῖσθαι, τὸ ἥλοις πεπερονῆσθαι, τὸ τεθνάναι, καὶ τὰ τοιαῦτα; Εἷς μὲν γὰρ ἀληθῶς καὶ ὁ αὐτός ἐστι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὁ ταῦτα ὑπομεμενηκώς· ἀλλ' οὐδεὶς νοῦν ἔχων κατὰ τὴν θεϊκὴν ταῦτα ὑπομενηκέναι φύσιν ἐρεῖ. Ἀπαθὴς γὰρ ἡ θεία φύσις, καὶ αὐξήσεως ἀνεπίδεκτος. Ὅμως γε πέπονθε ταῦτα ὁ αὐτὸς Κύριος ἀληθῶς. Ἆρ' οὖν οὐχὶ καὶ αὐτοὶ οἱ λίθοι κεκράξονται, κἂν ὑμεῖς σιγήσητε, ὅτι κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ ταῦτα φύσιν ὑπέστη ὁ τέλειος ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ἐν ἀνθρωπότητι, εἷς Κύριος Ἰησοῦς; Εἰ δὲ κατὰ ἀνθρωπίνην αὐτοῦ ταῦτα φύσιν ὑπέστη, δῆλον ὅτι ἐν δύο φύσεσι θεωρεῖται ὁ εἷς τῷ προσώπῳ καὶ τῇ ὑποστάσει Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Τὰς δὲ κατὰ τοῦ Νεστορίου τοῦ ἐπαράτου μέμψεις καθ' ἡμῶν τῶν ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν εἰδότων ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ἀφρόνως ἐπιφημίζετε. Ἡμεῖς γὰρ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ἐν τῷ Χριστῷ ὁμολογοῦντες, καὶ ἓν αὐτοῦ πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν μετὰ τὴν ἕνωσιν δοξάζοντες, καὶ τὴν ἐν γαστρὶ τῆς ἀειπαρθένου σκήνωσιν ἀνυμνοῦντες, καὶ τὴν αὐτοῦ πανάμωμον Μητέρα Θεοτόκον κυρίως δοξάζοντες, καὶ ἕνα τὸν αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱὸν τῆς Παρθένου ὁμολογοῦντες, ὧν ἁπάντων οὐδὲν ὁ μάταιος ἐκεῖνος καθωμολόγει, πῶς τῆς αὐτῆς αὐτῷ μέμψεως κριθείημεν ἄξιοι παρ' ὑμῶν; εἰ μή τι ἄρα τὸν ὑμῖν ἐφαρμόζοντα ψόγον διὰ τὴν ἐξ ἀμαθείας τοῦ ὀρθοῦ δόγματος παρατροπὴν ἀποτρέψαι βουλόμενοι, διὰ τῆς καθ' ἡμῶν τῶν ὀρθῶς φρονούντων ἀλόγου διαβολῆς τοῦτο ποιεῖν προαιρεῖσθε. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς ἀμώμητος καὶ ἀδιάβλητος δόξα, περί τε τῆς κατὰ τὴν ἁγίαν Τριάδα θεολογίας, περί τε τῆς κατὰ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὀρθοτομίας ἐκ τοῦ παρ' ἡμῶν ὁμολογουμένου ἱερωτάτου καὶ θείου συμβόλου δείκνυται, ἀρξαμένου μὲν ἀπὸ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου Πατέρων, καὶ διὰ τῶν λοιπῶν ἁγίων τε καὶ οἰκουμενικῶν ἓξ συνόδων βεβαιουμένου, ἧπου ἄρα καὶ τοῦτο κακῶς ὑμεῖς νοοῦντες διασύρατε πειράσετε. Καὶ ταῦτα μὲν πέρα τοῦ μέτρου, ἐπεὶ καὶ κόρος λόγου πολέμιος ἀκοαῖς.

A phis cædi, vinculis alligari, clavis transfigi, mori, et similia? humanæ, an divinæ? Unus enim est vere idemque Deus et homo, qui illa sustinuit. Sed nemo, dummodo cor habeat, secundum divinam illa tolerasse naturam dicet: neque enim passionibus obnoxia est divina natura, et capax incrementi: nihilominus ea vere perpessus est idem Dominus. Annon igitur saxa ipsa clamabunt, etiamsi vos tacueritis, secundum humanam ipsius naturam hæc subiisse, perfectum in deitate, et perfectum in humanitate unum Dominum Jesum? Quod si secundum humanam ipsius naturam illa passus est, jam palam est in duabus naturis esse unum persona, et hypostasi Dominum nostrum Jesum Christum, et exsecrandi Nestorii adversus nos, qui unam per- B sonam et unam hypostasim confitemur in uno Christo Deo nostro, criminationes insipienter intorqueri. Nos etenim, qui secundum hypostasim unionem in Christo confitemur, et unam ipsius personam et unam hypostasim post unionem tenemus, et in utero semper virginis habitationem celebramus, et ipsius Matrem immaculatam Deiparam proprie prædicamus, et unum eumdemque Filium Dei et Filium Virginis astruimus, ex quibus omnibus nihil insipiens ille asseverabat, quomodo eadem atque ille criminatione notaque a vobis merito condemnabimur, nisi vituperationem, quam vos propter ignorationem et a recto dogmate aberrationem commeruistis, avertere contendentes, per irrationabilem calumniam in nos, qui probe sentimus, conferre studetis? Verumtamen nostra inculpata innoxiaque opinio tum de sacra Triadis theologia, tum de incarnationis œconomiæ Filii Dei rectitudine ex sacrosancto divinoque symbolo, quod nos profitemur, incepitque a ter centum decem et octo sanctis Patribus, in Nicæna synodo congregatis, et a reliquis sanctis sex œcumenicis synodis constabilitur, nisi id etiam vos per importunam amentiam haud recte intelligentes, criminari non veremini, late patenterque demonstratur. Et hæc quidem plus satis sint, et præter mensuram, cum et sermonis satietas auribus adversetur.

DE SEQUENTI NICETÆ BYZANTINI OPERE MONITUM.

(Ang. Mai, *Bibliotheca nova Patrum*, t. IV, p. 321.)

Fridericus Sylburgius in præfatione libelli sui, quem *Saracenica* inscripsit, ediditque anno 1595, sic scribit: « Romæ in Vaticana bibliotheca exstare dicitur Nicetæ Byzantini philosophi contra Mohamedem liber, et epistolæ ab Agarenis missæ confutatio, ad Michaelem Theophili filium, imp. Constantinopolitanum. Sed quoniam neque illius neque hujus exemplaria Græca nancisci nobis licuit, alia eorum edendorum exspectanda fuit occasio. » Vides annos 250 et amplius effluxisse ex quo Sylburgius, facto Vaticani codicis indicio, optavit hunc Byzantinum Nicetam edere, quem nos demum post tantam temporis intercapedinem in sempiternam lucem protrahimus. Cæteroqui Sylburgii dictum, ut fit in rebus absentibus, non est undique exactum: nam non una, sed duæ sunt Agarenorum epistolæ, hasque ad Michaelem

Digitized by Google

imp. missas titulus dicit, non autem diserte quod Nicetas ipsarum refutationem ad Michaelem scripserit. Decennio post Sylburgium Ant. Possevinus in Apparatus principe editione Veneta t. II, p. 477, et t. III, in catalog. p. 16, pleniorem et accuratiorem operis Nicetiani titulum recitavit, eatenus tantum mendose, quatenus pro *Theophili* utroque in loco scripsit *Theophylacti*. Reliquos, qui ex prædictis hausere, prætermitto bibliographos, excepto tamen Leone Allatio, qui in calce prioris tomi *Græciæ orthodoxæ* diserte contendit Nicetam hunc Byzantinum eumdem esse, qui et Nicetas David, et Paphlago, et Dadybrorum etiam episcopus, appellatur. « Floruit, inquit, Michaelis, Basilii et Leonis, impp. ætate, ut colligitur ex proœmio vitæ S. Ignatii patriarchæ, quam ille neque indocte neque ineleganter concinnavit, et aliis ejusdem scriptis : » quo postremo dicto (de scriptis ætatem Nicetæ designantibus) intelligi ab Allatio puto refutationem præsertim quam fecit Nicetas noster epistolarum ab Agarenis ad Michaelem imp. missarum. Pergit ibi Allatius Nicetæ scripta recensere, quorum prope extrema ponit hæc adversus Mohamedem et Agarenos dictata ; neque tamen codicem Vaticanum, qui ea continet, nominat aut se novisse demonstrat. Habuit sane Allatius aliud Nicetæ egregium opusculum pro concilio Chalcedonensi ad Armeniæ principem ; idque in prædictum *Græciæ orth.* tomum inseruit, indubitanter affirmans unius ejusdemque Byzantini Nicetæ fetum esse; id quod ego verissimum judico, quia præter cæteram styli similitudinem, clausula certe prædicti opusculi eadem omnino est, quæ in duarum ad Michaelem imp. epistolarum refutatione conspicitur. De hoc demum Niceta ejusque scriptis uberius dixit Allatius in inedita adhuc dissertatione sua de viginti Nicetis, cujus ego particulam de nostro loquentem vulgavi in præf. ad t. IX *Scriptorum veterum ;* neque tamen hanc ipsam dissertationis particulam dedi integram, quia id tunc præter argumenti mei propositum erat. De vetere operis Nicetiani notitia hactenus. Cur autem Byzantinum hunc Nicetam nonnulli bibliographi in XII sæculo collocent, equidem nescio, neque ejus rei documenta ulla afferri video ; nisi forte tot Nicetarum copia perturbationem, ut fit, in ipsorum historiam invexit. Sed ut jam propius ad rem accedam, ego quidem quanquam nondum inspexeram Sylburgii, Possevini et Allatii testimonia, nihilominus in meis ante complures annos bibliothecæ Vaticanæ cui præeram perlustrationibus, hunc codicem observaveram sub numero 681, pulchrum sane, antiquum, membraneum, integerrimum. Attamen aliis editionibus occupatus, Nicetam plus nimio distuli : sed nunc demum de codicis, ut reor, unici incertis fatis cogitans, qui casu aliquo perire aliquando posset; tum etiam rei sine dubio bonæ dulcedine et utilitate illectus, exscribendum manu propria, Latinum quoque labore meo ut cætera omnia faciendum, et typis mora omni abrupta tradendum judicavi.

Nunc de ipso opere breviter præfandum est. Ludovicus Maraccius, qui philarabes cunctos refutati Alcorani laude superavit, queritur in præfatione ad prodromum de illorum exiguo numero, saltem veterum, qui contra Mohamedem ejusque librum calamum strinxerunt, et pauca certe nomina recitat, Joan. nempe Damascenum, Joan. Cantacuzenum, Petrum Cluniacensem, et Chaldæos duos. Atqui dilatare numerum parumper poterat, citato Euthymio Zygabeno cum aliis brevibus ejusmodi scriptis, edente Sylburgio ; Theodoro Abucara, edente Gretsero, quanquam hic præ Zygabeno valde tenuis est. Sed enim in Romanis Gr. codicibus erant : 1. Ejusdem Zygabeni dialogus adversus Mohamedem, quem nos vulgabimus. 2. Nicetæ Choniatæ capitulum in *Panoplia*, quod nos in Romanum jam Spicilegium intulimus. Sed quod omnem copiam superat, erant Arabici codices Vaticani, quorum catalogum a nobis ex Assemani schedis editum qui legerit, numerosam adversus Alcoranum Christianorum scriptorum instructam aciem conspiciet ; videlicet in codicibus Arabicis 99, 112, 113, 114, 118, 119, 127, 128, 135, 141, 143, 180, 504, 545, 550, 645, et fortasse aliis. Utique magnus Maraccius in prædicta præfatione p. 7 globatim memorat Arabicos codices diversarum Romanæ urbis bibliothecarum, qui ei adjumento fuerunt, ut in scholiis et in polemicis disputationibus postea demonstravit, ubi lautas Arabum de hac controversia scriptorum opes exposuit ; rectius tamen fecisset, vel certe hodiernæ methodo accommodatius, si singulorum quibus usus est codicum nominatim catalogum vel notitiam perscripsisset.

Jam vero fructus hujus nostræ Nicetæ editionis multiplex, ut spero, futurus est. 1. Christianæ religionis nova defensio, et Mohamedanæ superstitionis fraudisque accusatio atque subversio. 2. Theologiæ apud Græcos scholasticæ seu speculativæ imaginem genuinam hic aspicimus, et qua methodo, quo acumine, quibus dialecticæ et communium notionum, sive sensus, viribus, Trinitatis præsertim perdifficile perobscurumque mysterium apud ethnicos Mohamedanosque Christiani approbarent : in qua profecto disputationis parte Nicetas noster mirabilis est ; Græcique ingenii et doctæ solidæque subtilitatis insigne exemplum suppeditat. 3. In singulorum satanici libri capitum confutationibus, recitatur Græce Mohamedis textus, vel ipso Niceta interprete, vel ex cujusvis Græci hominis translatione, quam nunc neque in libris editis, neque in ipsis ut arbitror manuscriptis codicibus videre est. Certe Græcos Alcoranum non semel tantummodo, sed fortasse pluries, ad linguam suam transtulisse, dubitari nequit ; cum immanem sectam in prospectu, imo et in imperii visceribus receptam haberent, et cum ejus doctoribus necessario contenderent ; id quod Græca monumenta superstitum disputationum testantur. Nunc itaque festivum est videre, quantopere interdum Græcus Alcorani textus apud Nicetam ab Arabico, quem vulgo legimus, differat : quam rem, partim ex interpretis Græci imperitia, partim ob polysema Arabicæ linguæ vocabula, partim denique propter ipsius Alcorani editionum varietatem, contigisse credendum est. Nam

Digitized by Google

septem criticas diversasque Alcorani Arabici editiones nominat Herbelotius, Medinenses duas, præterea Meccanam, Cufensem, Bassorensem, Syriaticam, et κοινὴν sive vulgatam : quarum varietas Coranicis Arabum interpretibus uberrimam disserendi copiam obtulit. Porro quod nulla apud Græcos Alcorani translatio superesse nunc videatur, odio rei scilicet factum credo. Ecce enim ne Latini quidem Alcoranum habuerunt usque ad Petrum Cluniacensem, qui illum in Hispania per Robertum Retenensem, rudi licet opere, ex Arabico interpretandum curavit, atque ad divum Claræ-vallensem Bernardum misit, et Theodorus Bibliander anno 1550 apud Helvetios prelo commisit. Ante hanc tamen editionem Alcoranum Itali lingua propria ex Latino Retenensis textu vulgaverant anno 1547, editore Andrea Arrivabenio, typographo Veneto : quem nitidum priscumque librum, nec facile obvium, multi, quos inter ipse Maraccius, ignorant. Longe recentiores sunt Ryerii et Savarii sermone Gallico editiones, itemque duæ lingua Germanica, quas Bern. Rubeus, magister olim meus, in Lexico auct. Arab. memorat. Sed nostri demum Maraccii anno 1698 interpretatio optima lucem aspexit, cui philarabes cuncti fasces submiserunt. Quanquam vero hæc operis Nicetæ editio multas postulare videbatur tum criticas tum historicas adnotationes, et quandoque etiam grammaticales in dissidentibus ab Arabico sensibus ; ego quidem ad alia properans suspenso propemodum aut certe levi pede omnia transiliam ; nisi forte per otium postea locus aliquis paulo accuratius exponendus videbitur.

ΝΙΚΗΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ

ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΑΡΑΒΟΣ ΜΩΑΜΕΤ ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΗΘΕΙΣΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

—

NICETÆ BYZANTINI PHILOSOPHI

CONFUTATIO

FALSI LIBRI QUEM SCRIPSIT MOHAMEDES* ARABS.

—

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ.

α'. Μεγάλων καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀξίων ὑπαρχόντων πάντων π[ρεσβεί]ων (1) τῷ θεοφιλεστάτῳ βασιλεῖ, λόγοις γεραίρειν αὐτὰ, διὰ τὸ μέγεθος, καὶ μέτρῳ περιορίζειν, διὰ τὸ ἄπειρον, οὐχ οἷοί τε ἐσόμεθα τὸ παράπαν· ἀλλ' ἡ τοῦ θαυμάζειν παρασκευάζουσα πᾶσαν διάνοιαν ἔκπληξις, καὶ τοὺς ὑψηλοὺς τὸν νοῦν κηρύττειν καὶ διαγγέλλειν σαφῶς ἐξείργουσα, τοῦτο τὸ ἔργον· [*cod.* τούτων τὸ ἔργον] ἡμᾶς τοὺς χαμαιζήλους ποιεῖν κατηνάγκασεν· οὐκ ἐπὶ πάντων δὲ (τοῦτο γὰρ ἦν παντελῶς καὶ ἀμήχανον), ἀλλ' ἐφ' ἑνὸς αὐτοῦ προτερήματος· οὐδ' ὅπως δι' ἐγκωμίων αὐτὸν καταστέψωμεν· ποῦ γάρ μοι τοσαύτη χρυσέων ἐπῶν περιουσία, ὡς ἂν χρυσογραφήσαιμι (2), τὰς δίκην πολυανθοῦς λειμῶνος ἐξανθούσας τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ λαμπρότητας καὶ τερπνότητας; ποῦ γὰρ θήσω τὴν τῆς βασιλείας πάνσοφον πηδαλιουχίαν; ποῦ δὲ τὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰρηναίαν τε καὶ ἀτάραχον διαγωγήν; ποῦ δὲ τὴν τῆς

PROGRAMMA.

1. Cum tantus supraque nostram æstimationem sit meritorum cumulus dilectissimi Deo imperatoris, verbis quidem illorum sublimitatem ornare, aut mensura aliqua eorumdem infinitatem comprehendere, prorsus non valebimus. Sed enim ille qui omnem mentem ad admirandum rapit stupor, et ad prædicandos excelsi animi viros palamque commendandos impellit, is me quoque humi repentem mortalem ad hoc opusculum componendum adegit. Neque tamen de gestis omnibus dicam, hoc enim nullatenus fieri potest, sed de uno ipsius principali facinore ; neque laudibus imperatorem coronabo ; namque undenam mihi aureorum verborum copia, ut splendorem ac suavitatem virtutum ejus, quæ prati instar variis floribus luxuriantis sunt, auro conscribam ? Quid enim de ejus sapientissima regnandi arte dicam? quid de Ecclesiæ imperturbata et pacifica administratione? quid de generali rei-

(*) In codicibus scribitur Μωάμεδ, Μωάμεθ, Μωάμετ, Μαχούμεδ. Primam scripturam in Latinitate mea sequor (in quam incidit et secunda, ut ex Θεὸς, *Deus*), quanquam Nicetas tertiam tenet.

(1) Vocabulum evanidum.

(2) Respicit morem scribendi auro in pergamenis, regii præsertim argumenti aut divini, cujusmodi splendida exemplaria in codicum bibliothecis supersunt.

Digitized by Google

publicæ recta legislatione? quid de ejus patientiæ ac benignitatis pelago? quid de beneficentiæ ac liberalitatis imbribus? quid de orthodoxo fidei dogmate? quid demum de apostolica, ut ita dicam, Evangelii Christi prædicatione? Etenim non contentus imperator infausta barbarorum corpora in fugam vertere, nisi etiam rebelles Deo animas, ceu gladio ancipiti, veritatis verbo dissecet; Arabes quoque ad veram religionem vocat, doctrinæ veræ argumentis absurdam fallacemque vulnerans impietatem : confidens scilicet auctori victoriarum Christo Deo nostro, quem illi maledictis pulsant, fore ut post illorum blasphemiæ refutationem, de impiis quoque ipsorum exercitibus, militaribus suis expeditionibus triumphet. Quamobrem id, quod imperator opere efficiet, ignavi nos tanquam in palæstra verbis ludemus : et quod ille quotidie factis peragit, nuda nos sed magnisonante oratione prædicare proposuimus. Utinam vero bonorum omnium arcarius et dator Dominus, Christi amanti imperatori salutem animæ corporisque largiatur, ut diu vivat et de hostibus victorias referat, nostramque simul linguam roboret, ut prout pia Christianorum fide dignum est loquatur, et barbaricam impietatem refellat. Quod precibus gloriosissimæ Deiparæ et omnium sanctorum fiat! Amen.

πολιτείας καθολικὴν εὐνομίαν; ποῦ δὲ τὸ τῆς ἀνεξικακίας καὶ προσηνότητος πέλαγος; ποῦ δὲ τοὺς τῆς εὐποιΐας καὶ εὐεργεσίας ὄμβρους; ποῦ δὲ τὸ ὀρθόδοξον τοῦ τῆς πίστεως δόγματος; ποῦ δὲ τὸ ἀποστολικὸν, ὡς εἰπεῖν, τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα; Οὐκ ἀνεχόμενος γὰρ βάρβαρα σώματα μόνον τροποῦσθαι πανάθλια, εἰ μὴ καὶ ψυχὰς θεομάχους ὡς διστόμῳ τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ διχάσειεν, μετακαλεῖται καὶ τοὺς Ἄραβας πρὸς εὐσέβειαν, διὰ τοῦ ἐξ ἀληθείας λόγων ἐλέγχου τὴν παράλογον καὶ ἠπατημένην κατατοξεύων ἀσέβειαν· ἅτε δὴ πεποιθὼς ἐπὶ τὸν νικοποιὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν τὸν παρ' ἐκείνων βλασφημούμενον, ὅτι τῷ ἐκ τῶν ἀληθῶν ἀνατροπῶν ἐλέγχῳ, τῆς αὐτῶν βλασφημίας, καὶ ἡ κατὰ τῶν παρανόμων αὐτῶν στρατευμάτων, διὰ τῶν αὐτοῦ στρατηγημάτων ἐπακολουθήσει νίκη· ὅθεν τὸ ἔργῳ περατωθὲν τῷ θεόφρονι βασιλεῖ, λόγοις ἡμεῖς οἱ νωθεῖς γυμνάσαι προήχθημεν· καὶ ὅπερ αὐτῷ διὰ πραγμάτων ὁσημέραι κατορθοῦται, καὶ γυμνοῖς λόγοις ἡμεῖς μεγαλοφώνως σαλπίζειν προεθυμήθημεν· ἀλλ' ὁ παντὸς ἀγαθοῦ ταμίας καὶ πάροχος Κύριος τῷ μὲν φιλοχρίστῳ βασιλεῖ τὰ σωτήρια ψυχῇ τε καὶ σώματι δαψιλεύσοιτο, ἐκτάσει ζωῆς χρόνων, καὶ νίκαις ταῖς κατ' ἐχθρῶν ἐπιστέφων, καὶ τὴν ἡμῶν γλῶσσαν νευρώσειεν, τῆς μὲν τῶν Χριστιανῶν εὐσεβοῦς πίστεως εἰπεῖν τι ἐπάξιον, τὴν δὲ βάρβαρον ἀπελέγξαι δυσσέβειαν· πρεσβείαις τῆς ὑπερενδόξου Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων. γένοιτο. Ἀμήν.

Finis proœmii.

Τέλος τοῦ προοιμίου.

2. HÆC SUNT IN PRÆSENTI OPERE.

β'. ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΔΕ ΤΩ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ.

Cap. I. Expositio et demonstratio in primis nostræ veræ et orthodoxæ Christianorum fidei; et insectatio omnium blasphemiarum, quæ Mohamedis Arabis libro continentur; confutatioque simul pravorum ejus dogmatum in primo capitulo.

Κεφ. Α'. Ἔκθεσις μετὰ ἀποδείξεως προηγουμένως τῆς ἀληθοῦς καὶ ὀρθοδόξου ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν πίστεως· καὶ καταδρομὴ πασῶν τῶν ἐμφερομένων δυσφημιῶν τῇ τοῦ Ἄραβος Μωάμετ βίβλῳ· καὶ ἔλεγχος κατὰ ταυτὸ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ κακῶς δοκούντων αὐτῷ.

II. Confutationes falsorum ejus dogmatum sexdecim.

Β'. Ἐλεγκτικοὶ τῶν ψευδωνύμων αὐτοῦ λόγων δέκα ἕξ.

XVIII. Expositio et profligatio impie ab eo dictorum specialiter in subsequentibus sparsim cunctis impuris capitulis.

ΙΗ'. Ἔκθεσις καὶ θρίαμβος τῶν κατ' εἶδος αὐτῷ σποράδην ἐν τοῖς ἑξῆς ἅπασιν ἀσεβῶς κινηθέντων μιαροῖς λόγοις.

XIX. Adversus eumdem, de vocabuli *Verbum* notione.

Ιθ'. Πρὸς τὸν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ *Λόγου* ὑπολήψεως.

XX. Adversus eumdem dicentem, Deum esse peccati causam.

Κ'. Πρὸς τὸν αὐτὸν λέγοντα τῆς ἁμαρτίας αἴτιον εἶναι τὸν Θεόν.

XXI. Adversus eumdem dicentem, homines in conjugio victuros post resurrectionem.

ΚΑ'. Πρὸς τὸν αὐτὸν λέγοντα κατὰ συζυγίαν βιοῦντας ἀνθρώπους μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

XXII. Adversus eumdem dicentem angelos esse feminas.

ΚΒ'. Πρὸς τὸν αὐτὸν λέγοντα θηλείας εἶναι ἀγγέλους.

XXIII. Adversus eumdem de angelorum intercessione.

ΚΓ'. Πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ τῆς τῶν ἀγγέλων πρεσβείας.

XXIV. Adversus eum dicentem, Deum sphæricum esse.

ΚΔ'. Πρὸς τὸν αὐτὸν λέγοντα· Ὁ Θεὸς ὁλόσφαιρός ἐστιν.

XXV. Demonstratio, quod alienus a Dei fœdere sit populus Ismaeliticus.

ΚΕ'. Ἀπόδειξις ὅτι ξένος τῆς τοῦ Θεοῦ διαθήκης ὁ Ἰσμαηλίτης λαός.

XXVI. Adversus Agarenos de circumcisione.

ΚϚ'. Πρὸς Ἀγαρηνοὺς ὑπὲρ τῆς περιτομῆς.

XXVII. De eodem argumento.

ΚΖ'. Εἰς τὸ αὐτό.

XXVIII. De Deo Mohamedis.

ΚΗ'. Περὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ Μωάμετ.

XXIX. Quod, etiamsi hi erronei putent se progenitoris Abrahami unicum Deum colere, non tamen oporteat Agarenos a nobis dici Dei cultores.

ΚΘ'. Ὅτι οὐ δεῖ, κἂν δοκῇ τοῖς πεπλανημένοις, τὴν τοῦ προπάτορος Ἀβραὰμ μοναρχίαν ποεσβεύειν, λέγειν ἡμᾶς θεοσεβεῖς Ἀγαρηνούς.

XXX. Adversus Agarenos de jactantia ipsorum.

Λ'. Πρὸς Ἀγαρηνοὺς περὶ τῆς αὐτῶν ἀλαζονείας.

Digitized by Google

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Ἔκθεσις κατασκευαστικὴ μετὰ ἀποδείξεως τοῦ Χριστιανικοῦ δόγματος, ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν, καὶ διαλεκτικῆς μεθόδου, καὶ φυσικῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ συλλογιστικῆς πολυτεχνίας προαγομένη· καὶ ἀντίῤῥησις καὶ ἀνασκευὴ καὶ ἔλεγχος τῆς ἀλογωτάτης καὶ μυσαρωτάτης βίβλου τῆς παρὰ τοῦ Ἄραβος Μωάμετ πλαστογραφηθείσης, ἤτοι τῆς τῶν Ἀγαρηνῶν ψευδωνύμου πίστεως.

γ'. Πολλῶν ἤδη τῶν εἰς δόξαν Θεοῦ συντρεχόντων ἀρετῆς κατορθωμάτων παρὰ τοῦ φιλαγάθου καὶ Χριστιανικωτάτου ἡμῶν βασιλέως ὁσημέραι διαπραττομένων, μάλιστα δὲ περὶ τὴν εὐσεβῆ εἰς Θεὸν λατρείαν, ἓν καὶ τοῦτο σπουδῆς εἶδος τῷ γαληνοτάτῳ κράτει καθέστηκεν, τὸ ἀπελεγχθῆναι τὴν ἠπατημένην καὶ ἀλογωτάτην δόξαν τὴν πλαστογραφηθεῖσαν ἐν τῇ ἐπονομαζομένῃ τοῦ Ἄραβος Μωάμετ βίβλῳ· ὅθεν τὴν ἡμετέραν ἀναξιότητα, οἷα δὴ ἐλλόγιμον ποσῶς οὖσαν, καὶ εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν αὐτοῦ θεοσυγκρότητον βασιλείαν προσκειμένην, προετρέψατο καθ' ὅσον οἷοί τέ ἐσμεν, στηλιτεῦσαι καὶ δεῖξαι μακρὰν τῆς ἀληθείας ὑπάρχουσαν, οὐ μόνον ἐν ταῖς περὶ τὸ Θεῖον σαφέσιν ὑπολήψεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς παρὰ τοῦ κοινοῦ τῆς ἀνθρωπότητος γένους ῥᾳδίως γινωσκομέναις· τὰς τοίνυν θεοδέκτους καὶ σωσικόσμους εὐχὰς τοῦ αὐτοῦ φιλοχρίστου δεσπότου ἡμῶν καὶ μεγάλου βασιλέως ἐπικαλεσάμενοι, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῷ θώρακι τῆς πίστεως φραξάμενοι, καὶ τοῦ θυρεοῦ τῆς ἐλπίδος δραξάμενοι, καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου περιβαλόμενοι, τὴν αὐτοῦ προτροπὴν ἐκτελέσαι προήχθημεν. Ἐπειδὴ δὲ διττός ἐστιν ὁ τῆς ἀντιῤῥήσεως λόγος, τοῦ μὲν τὸ οἰκεῖον κατασκευάζοντος, τοῦ δὲ τὸ ἀντίπαλον ἀνατρέποντος, πρότερον τὴν εὐσεβῆ ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἐκ φυσικῶν λογισμῶν, ὡς ἐφικτὸν, μετ' ἀποδείξεως ἐκθέμενοι, τὸ τηνικαῦτα τὰ δοκοῦντα συνηγορεῖν τῷ δυσσεβεῖ αὐτοῦ δόγματι ἀπελέγξαι πειρασόμεθα· τῇ μὲν, φυσικῶς ἐκ τῶν περὶ Θεοῦ κοινῶν ἐννοιῶν· τῇ δὲ, καὶ Γραφικῶς ἐξ ὧν καὶ αὐτὸς ὁ τῆς τοιαύτης βίβλου πλαστογράφος δοκεῖ καταδέχεσθαι· ἄρξομαι δὲ ἐντεῦθεν.

δ'. Ὁ πάνσοφος καὶ φιλάγαθος ἀπειροδύναμός τε καὶ πανάγιος Θεὸς, τὴν τοῦ κόσμου σύστασίν τε καὶ οὐσίωσιν ἐξ οὐκ ὄντων παράγων, ἤτοι ἐν δυνάμει δυνατὸς ὢν ταύτην ἐδημιούργησέν τε καὶ παρήγαγεν, ἢ οὐκ ἐν δυνάμει δυνατὸς ὤν· εἰ μὲν οὐκ ἐν δυνάμει, ψευδεῖς αἱ κατειθισμέναι περὶ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἀκριβεῖς καὶ κοιναὶ ἔννοιαι, λεγόμεναί τε καὶ κρατούμεναι· καὶ πῶς ἂν ὁ αὐτὸς τὰ τῇδε συνέδησέν τε καὶ συνήρμοσεν, καὶ εἰς οὐσίωσιν παρέστησεν; ἢ πῶς ὁ αὐτὸς παρακτικός τε καὶ δημιουργὸς ἂν εἴη, καὶ τὸ τῆς δημιουργίας ὄνομα, ἤτοι τῆς τοιᾶσδε ἐνεργείας, ἀραρότως ἐπ' αὐτὸν ἐπιτεθείη, ἐπ' ἂν αὐτὸς ἐν ἀδυναμίᾳ καὶ ἀσθενείᾳ φύσεως περιγράφηται, καὶ ὡς ἀδύνατος Θεὸς λογίζηταί τε καὶ πιστεύηται; Τὸ γὰρ Θεὸς ὄνομα, οὐκ ἄλλου τινὸς, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἀλλ' ἢ τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας σημαντικόν τε καὶ παραστατικὸν ἂν εἴη· εἴπερ τὸ

CAPUT PRIMUM.

Expositio, cum argumentis et demonstratione, Christiani dogmatis, ex communibus notionibus, et dialectica methodo, necnon naturalibus argumentis, varioque syllogistico artificio, deducta. Confutatio simul et eversio atque coargutio insulsissimi ac nefandissimi ab Arabe Mohamede conficti libri, sive pseudonymæ Agarenorum fidei.

3. Inter tot bona virtutis opera, ad Dei gloriam redundantia, quæ ab optimo et Christianissimo imperatore nostro quotidie fiunt, præcipue circa verum Dei cultum, hæc quoque serenissimæ ejus majestati peculiaris cura inest, ut coarguatur mendaxque et portentosa demonstretur erronea illa et absurdissima doctrina, quæ fallaci libro Mohamedis Arabis nomen gerente continetur. Quamobrem nostram indignitatem, ceu clari aliquantulum nominis, et qui ejus a Deo electæ majestati devoti sumus, hortatus est, ut pro viribus diffamaremus, atque a veritate abhorrentem doctrinam hanc demonstraremus, non solum in manifestis circa Deum conceptibus, verum etiam in communibus et universo hominum generi facile obviis notionibus. Igitur imploratis ejusdem Christophili domini nostri, magni imperatoris, Deo acceptis mundoque salutaribus precibus, cum Spiritus sancti virtute, fidei lorica tecti, spei scuto sumpto, galeaque salutis muniti, mandatum ejus exsequi aggredimur. Et quia duplex est antirrheticæ orationis pars, una quæ proprium assumptum comprobat, altera quæ contrarium refutat; nos quidem piam nostram Christianorum fidem naturaralibus ratiociniis qua majore fieri poterit evidentia ostendemus; deinde argumenta quæ impiæ doctrinæ favere videntur, coarguere conabimur; modo naturaliter ex communibus de Deo notionibus, modo Scripturæ testimoniis, quam ipse hujus falsi libri auctor videtur admittere. Hinc autem initium capiam.

4. Sapientissimus et bonitatis amator, omnipotens et sanctissimus Deus, qui mundi hujus constitutionem et exsistentiam ex non exstantibus produxit, vel potentia præditus hanc effecit creationem et productionem, vel ea potentia carebat. Atqui si potentia caruit, falsæ sunt consuetæ illæ hominibus de Deo accuratæ et communes notiones, quæ dici solent et vulgo dominantur. Nam quomodo is mundana hæc compegisset et conformasset, et ad exsistentiam perduxisset? Vel quomodo idem operator esset atque creator, eique creationis et quidem tantæ operationis denominatio congruenter attribueretur, si impotentia naturæque infirmitate limitaretur, Deusque impotens reputaretur et crederetur?, Nam *Dei* nomen haud alius rei, ut ego arbitror, nisi creatricis efficaciæ significativum est et demonstrativum, quoniam ipsa certe deitas, hac

Digitized by Google

ratione considerata, innominabilis est, inenarrabilis, atque inexplicabilis. Etiamsi enim multis peculiariter in divina natura *Dei* nomen tanquam proprium videtur, haud apte ita accipitur : namque ex hoc nomine prorsus et potentiæ idea necessario in nobis conficitur : siquidem omnis operatio haud absque potentia est, ut facta testantur. Si ergo Deus, ut supponitur, absque potentia mundum produxit, exploratum est eum potentia carere. Qui autem potentia caret, idem a creando prohibetur : qui vero a producendo et creando prohibetur, idem etiam quominus Deus sit dicaturque prohibetur. Concluditur ergo ut Deus minime Deus sit; quod est irreligiosum.

A Θεῖον κατὰ τὸν τουτί ἐστι λόγον, ἀκατονόμαστόν τε καὶ ἀνέκφραστον καὶ ἀνερμήνευτον καθίσταται· κἂν τοῖς πολλοῖς ἰδιαζόντως ἐπὶ τῆς θείας φύσεως τοῦτο τὸ Θεὸς ὄνομα, ὥσπερ τι κύριον σημαντικὸν, οὐ προσφυῶς ἐξείληπται, ἐξ οὗ ὀνόματος πάντως καὶ δύνασθαι ἡμῖν ἐξ ἀνάγκης συναναφύεται· εἴπερ πᾶσα ἐνέργεια μετὰ δυνάμεως (3)· καὶ μαρτυρεῖ τὰ πράγματα· εἰ οὖν ὁ Θεὸς, ὡς ὑπετέθη, οὐκ ἐν δυνάμει τὸν κόσμον παρήγαγεν, φανερὸν ὅτι ἐστέρηται τοῦ δύνασθαι· ὃ δὲ ἐστέρηται τοῦ δύνασθαι, ἐστέρηται καὶ τοῦ παράγειν· ὃ δὲ ἐστέρηται καὶ τοῦ παράγειν καὶ δημιουργεῖν, ἐστέρηται τοῦ εἶναι Θεός τε καὶ λέγεσθαι· συνάγεται ἄρα ὅτι ὁ Θεὸς οὐ Θεός· ὅπερ ἀσεβές.

5. Et aliter : Si agere, non sine potentia est ; id quod potentia caret, agendi quoque vi naturali caret; quod autem naturaliter non potest agere, ne producit quidem ; quod autem vi propria ex nihilo non producit, ne Deus quidem est : ergo Deus non est Deus ; quod omni blasphemia plenum est. Si itaque Deum absque potentia creasse, sermo noster impossibile blasphemumque demonstravit; superest ut verum firmumque sit, eum propria potentia posse, cujus rei testis est evidentia. Quoniam itaque cum potentia Deus mundum produxit, suaque sapientia omnia gubernat, ut ipsi etiam Agareni prorsus concedent, exploratum est, eum esse potentem. Omnis vero potens potentiam habet qua potens est, et qua tanquam potens agit, et cujus causa is potens dicitur. Conficitur ergo, ut quia Deus cum potentia mundum produxit, potentiam habeat, qua potens est, et qua agit, et cujus causa potens esse videtur. Quod si ita est, utique potentia quæ habetur, diversa ab habente erit. Nulla enim res et habere simul et haberi secundum idem dicitur ; sicuti non est idem qui videt, et res visa ; neque qui pulsat, et qui pulsatur; nec qui cognoscit idem est ac cognitus, nec qui scribit idem est, quod scribitur. Quare patet, haud ipsum Deum quodammodo dici potentiam, qua potens est, quatenus potentiam habet, et quatenus per illam agit ut actor atque creator. Quod si hoc verum est, uti reapse verum est, ergo per unam solam simplicemque potentiam, universum mundum Deus exsistentia donavit creavitque. Porro hæc potentia vel limitata est, vel infinita ; vel etiam plures sunt, hæque limitatæ aut infinitæ. Si ergo egit per unam, solam ac limitatam, evidens est absurditas, quod limitata potentia Deus res mundanas produxerit et conservet. Atqui omne quod cum limitata potentia producit, termino mensuraque contineri necesse est, tam quantitate scilicet factæ rei quam qualitate. Quod si ita se habet, deficiet etiam aliquando. Nam quod limitatum est, id infinito tempore perdurare nequit.

B ε'. Καὶ ἄλλως· Εἰ τὸ ποιεῖν, μετὰ δυνάμεως, τὸ μὴ ἐν δυνάμει, οὐδὲ πέφυκε ποιεῖν· ὃ δὲ οὐ ποιεῖ, οὐδὲ πέφυκεν, οὐδὲ παράγει· ὃ δὲ οὐ παράγειν πέφυκεν ἐκ μὴ ὄντων, οὐδὲ Θεός· ὁ Θεὸς ἄρα οὐ Θεός· ὅπερ ἐστὶ πάσης βλασφημίας ἀνάμεστον. Εἰ οὖν τὸ μὴ ἐν δυνάμει τὸν Θεὸν παράγειν ὁ λόγος ἔδειξεν ἀδύνατόν τε καὶ βλάσφημον, λείπεται τὸ ἐν δυνάμει δυνατὸν εἶναι ἀληθές τε καὶ βέβαιον· καὶ μάρτυς ἡ ἐνάργεια [*ita cod.*]. Ἐπεὶ οὖν ἐν δυνάμει ὁ Θεὸς τὸν κόσμον παρήγαγεν, καὶ τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ τὸ πᾶν διακυβερνᾷ, ὡς καὶ αὐτοὶ πάντως οἱ ἐκ τῆς Ἄγαρ φήσαιεν· φανερὸν ὅτι δυνατός ἐστιν· πᾶς δὲ δυνατὸς δύναμιν ἔχει καθ' ἣν ἐστι δυνατὸς, καὶ δι' ἧς ποιεῖ ὡς δυνατὸς, καὶ ἐπ' αὐτὸν τὸ δύνασθαι λέγεται· συνάγεται ἄρα ὅτι ὁ ἐν δυνάμει Θεὸς τὸν κόσμον πράξας, δύναμιν ἔχει καθ' ἣν ἐστι δυνατὸς, καὶ δι' C ἧς ποιεῖ, καὶ τὸ δύνασθαι ἐπ' αὐτὸν λέγεται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἑτέρα πως ἂν εἴη ἡ ἐχομένη δύναμις τοῦ ἔχοντος· οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων αὐτὸ ἑαυτοῦ κατὰ ταυτὸν, ἔχειν τε καὶ ἔχεσθαι δοκεῖ· ὥσπερ οὐδὲ τὸ αὐτὸ ὁρῶν τε καὶ ὁρώμενον, τύπτον τε καὶ τυπτόμενον, γινωσκόν τε καὶ γινωσκόμενον, γράφον τε καὶ γραφόμενον· ὥστε δῆλον ὅτι τρόπον τινὰ, οὐκ αὐτός τε ὁ Θεὸς δύναμις λέγεται, καθ' ἣν ἐστι δυνατὸς, ὡς ἔχων δύναμιν, καὶ δι' ἧς ποιεῖ ὁ ποιητής τε καὶ δημιουργός· εἰ δὲ τοῦτο ἀληθὲς, ὥσπερ οὖν καὶ ἀληθὲς, ἄρα γε κατὰ μίαν μόνην καὶ ἁπλῆν δύναμιν, πάντα τὸν κόσμον ὁ Θεὸς οὐσιωσέν τε καὶ δεδημιούργηκεν· καὶ ταύτην πεπερασμένην, ἢ ἄπειρον· ἢ κατὰ πλείονας, καὶ ταύτας πεπερασμένας ἢ ἀπείρους. Εἰ μὲν οὖν κατὰ μίαν μόνην καὶ πεπερασμένην, D σκοπεῖν ἔστι τὸ ἄτοπον· ὁ Θεὸς πεπερασμένῃ δυνάμει, τὰ τῇδε παρήγαγέν τε καὶ περισώζει· πᾶν δὲ τὸ πεπερασμένῃ δυνάμει παράγον, συνορίζεσθαι ἀνάγκη καὶ συμμετρεῖσθαι, τῷ τε ποσῷ καὶ ποιῷ τῶν γινομένων· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ συνεκλείψει· τῷ γὰρ πεπερασμένῳ, ἐν ἀπείρῳ χρόνῳ διαρκεῖν οὐ πρόσεστιν.

6. Et aliter : Si ergo Deus limitata unaque potentia creat omnia quæ facta sunt, patet eum ipsum

ς'. Καὶ ἄλλως· Εἰ οὖν ὁ Θεὸς πεπερασμένῃ καὶ μιᾷ δυνάμει δημιουργεῖ πάντα τὰ γενητὰ, δῆλον ὅτι

(3) Reapse in Etymologico magno, Θεὸς παρὰ τὸ *Θῶ*, τὸ κατασκευάζω καὶ ποιῶ· ὁ πάντων ποιητὴς, καὶ τῆς τῶν πάντων κατασκευῆς αἴτιος, γίνεται θὸς καὶ Θεός. *Deus a verbo* Θῶ, *quod est construo et facio. Rerum omnium factor, et omnis constructionis auctor, fit* θὸς *et* Θεός.

Digitized by Google

καὶ πεπερασμένῃ δυνάμει ἐν τῷ εἶναι χαρακτηρίζεται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ οὐκ ἀΐδιος· συνάγεται ἄρα ὁ Θεὸς οὐκ ἀΐδιος, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον· εἰ δ' αὖ κατὰ πλείονας πεπερασμένας δυνάμεις ὁ Θεὸς παράγει πάντα τὰ γενητά, κατ' οὐδέν ἐστι τὸ Θεῖον ἀπειροδύναμον· καὶ εἰς ταυτὸν συνδραμεῖται τῇ προτέρᾳ ὑποθέσει, δι' ἑκατέρας ὑποθέσεως· καὶ συνάγεται τὸ κατὰ μηδὲν εἶναι τὸ Θεῖον ἀπειροδύναμον. Ἐπεὶ οὖν ὁ αἰὼν οἱονεὶ δύναμίς ἐστιν ἄπειρος, ἢ οἱονεὶ διάστημα ἄπειρον, καθὰ τοῖς ἐπιστήμοσιν καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ, φανερὸν ὅτι τὸ αἰώνιον, καὶ ἀπειροδύναμον· ἔστιν οὖν συλλογίσασθαι οὕτως· Εἰ τὸ αἰώνιον ἀπειροδύναμον, ὅπερ οὖν οὐκ ἔχει δύναμιν ἄπειρον, τοῦτο οὐδὲ αἰώνιόν ἐστιν· εἰ οὖν κατ' οὐδεμίαν τῶν ἑκατέρων ὑποθέσεων, ὁ Θεὸς ἄπειρον ἔχει δύναμιν, κατ' οὐδέν ἐστιν αἰώνιος· εἰ δὲ μή ἐστιν αἰώνιος, ὑπὸ χρόνον ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης· τῶν γὰρ ὄντων τὰ μέν ἐστιν αἰώνια, τὰ δὲ ὑπὸ χρόνον· καὶ πῶς ὑπὸ χρόνον ὁ τῶν χρόνων δημιουργός; εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἀρχὴν ἔχει καὶ τέλος· καὶ ἄλλο τι αὐτῷ ἔσται τοῦ εἶναι καὶ τῆς ὑπάρξεως αἴτιον· καὶ περὶ ἐκείνου τὰ αὐτὰ ἀπορήσομεν· καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. Λείπεται ἄρα τῶν λοιπῶν δύο τὴν ἑτέραν ἀληθῆ εἶναι, τῆς φασκούσης μίαν καὶ ἄπειρον, καὶ τῆς πολλάς τε καὶ ἀπείρους· ἀλλ' ὅτι μὲν πλείονας δυνάμεις καὶ ἀπείρους, δι' ἃς δημιουργεῖ τὸν κόσμον ὁ Θεὸς, λέγειν ἐπὶ Θεοῦ ἀνοίκειόν ἐστιν διὰ τὴν παντελῆ τοῦ Θεοῦ ἁπλότητα, φανερὸν ὅτι μίαν καὶ ἄπειρον καὶ κατὰ πάντα ἀπειροδύναμον, ὅπερ καὶ μᾶλλον ἀληθές ἐστι, καὶ ταῖς κοιναῖς ἐπὶ Θεοῦ ἐννοίαις ἁρμόττον. Ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν καὶ ἡμῖν κατειθισμένων καὶ δι' ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρήσεων ἔδειξεν ὅτι κατὰ μίαν μόνην καὶ ἁπλῆν καὶ κατὰ πάντα ἀπειροδύναμον δύναμιν, ὁ Θεὸς τὸ δυνατὸς εἶναι ἔχει, καὶ δι' αὐτῆς ποιεῖ ὃ ποιεῖ, καὶ τὸν κόσμον οὐσίωσέν τε καὶ παρήγαγεν, καὶ ἐπ' αὐτὸν τὸ δύνασθαι λέγεται· αὕτη οὖν ἡ δύναμις, ἢ ποτέ ἐστιν ἐν τῷ Θεῷ, ἢ ἀεί· ἀλλ' εἰ μὲν ποτὲ, ἔσται ὁ Θεὸς ποτὲ ἀδύναμος καὶ ἀνίσχυρος τοῦ δημιουργεῖν τε καὶ παράγειν· καὶ γὰρ ἐφ' ὧν ἡ δύναμις ποτὲ οὐ πρόσεστιν, τούτων καὶ τὸ ποτὲ ποιεῖν διακεκώλυται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ οὐ σύνδρομον τὸ δύνασθαι θέλειν, καὶ πῶς διοίσει τῆς γενητῆς φύσεως, ἐπ' ἂν τὸ δύνασθαι αὐτῷ οὐκ ἀεὶ πρόσεστιν; ἀλλὰ καὶ μάτην ἡ κοινὴ ἔννοια ἐπερειδομένη τοῦτο κατέχει, τὸ πάντα τὸν Θεὸν δύνασθαι, καὶ ὅτε θέλει καὶ ὅτε βούλεται.

A nonnisi ex limitata potentia exsistentiam propriam habere videri. Quod si ita est, non est sempiternus. Colligitur ergo Deum non esse sempiternum; quod est absurdum. Sin vero Deus per plures limitatas potentias creaturam omnem producit, nulla in Deo infinita potentia est, eodemque ut antea argumentum recidit in utraque hypothesi; conficiturque ut Deus nulla in re sit omnipotens. Quia ergo æternitas est quædam veluti infinita potentia, vel infinitum quoddam spatium, ut sapientibus et ipsi veritati placet, constat id quod æternum est, idem esse etiam omnipotens. Sic itaque argumentari licet: Si quod æternum est, idem omnipotens, sequitur ut quod non habet potentiam infinitam, idem ne æternum quidem sit. Si ergo in neutra hypo- B thesi Deus infinitam habet potentiam, nullo modo est æternus. Quod si non est æternus, necessario tempori obnoxius est. Nam rerum exsistentium aliæ æternæ sunt, aliæ tempore circumscriptæ. Quomodo autem tempore sit circumscriptus is qui temporum est creator? Quod si ita sit, et initium habet et finem; et aliud aliquid ei erit exsistentiæ subsistentiæque causativum: et rursus de hoc ipso eodem modo ambigemus; et hoc in infinitum; quod est absurdum. Reliquum est igitur, ut alterutra ex duabus vera sententia sit; id est, vel illa quæ unam dicit immensamque potentiam; vel altera quæ plures et immensas. Sed enim quia plures potentias et immensas dicere, quibus mundum Deus condiderit, Deo improprium est, propter C omnimodam deitatis simplicitatem; profecto patet unam immensamque esse potentiam, et quaqueversus omnipotentem; quod et verius est, et communibus de Deo notionibus congruum. Quoniam itaque sermo noster ex communibus nobisque consuetis notionibus scientiæque argumentis ostendit, unam, solam, simplicemque, et quaqueversus omnipotentem esse facultatem illam, qua Deus potens est, et qua id agit quod agit, mundoque subsistentiam contulit; hæc, inquam, potentia, vel aliquando in Deo est, vel semper. Sed si aliquando tantum, Deus erit aliquando impotens et invalidus ad creandum ac producendum. Nam quibus in rebus interdum ei potentia deest, eas quominus faciat interD dum prohibebitur. Quod si ita est, neque semper comitatur voluntatem potentia, quomodo Deus a creata natura differet, quandoquidem ei potentia haud semper adest? Temere igitur communis notio hoc mordicus tenet, videlicet Deum omnia posse quotiescunque ita vult ac decernit.

ζ'. Καὶ ἄλλως· Εἰ οὖν ὁ Θεὸς, ὡς ἔφαμεν, ποτὲ ἔχει τὴν αὐτοῦ δύναμιν, δῆλον ὅτι ἐπίκτητον αὐτὴν εἰσδέχεται, εἴπερ ὁ Θεὸς ἀεί ἐστιν· πᾶν δὲ τὸ ἐπικτήτως δεχόμενόν τι, ὕστερον τοῦ εἶναι αὐτὸ δέχεται, καὶ κατὰ προκοπὴν καὶ ὡς ἐλλιπὲς τοῦτο δέχεται· συνάγεται ἄρα ὅτι ὁ Θεὸς ἔσται ποτὲ ἀτελὴς καὶ κατὰ προκοπὴν τελειούμενος· ὅπερ ἐστὶ καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν ἐπὶ Θεοῦ βλάσφημον. Καὶ ἄλλως· Εἰ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ αὐτῷ ποτε πρόσεστιν, ὕστερον αὐτὴν εἴληφεν· εἰ δὲ τοῦτο, ἤτοι παρ' ἑαυτοῦ ταύτην

7. Et aliter: Si ergo Deus, ut diximus, aliquando tantum potentiam suam habet, apparet hanc acquisitam recipere; quandoquidem Deus semper est. Jam omnis qui acquisitum aliquid recipit, nonnisi postquam ipse est, illud recipit; et quidem incrementi instar, quod antea desiderabat. Colligitur itaque Deum esse aliquando imperfectum, et incrementis perfici; quod de Deo dicere et cogitare blasphemum est. Item aliter: Si Dei potentia ipsi aliquando tantummodo inest, hanc nonnisi deinde

Digitized by Google

accepit. Quod si ita est, vel a se ipso eam accepit vel ab alio. Jam si a se ipso accepit, vel tanquam jam habens eam accepit, vel secus. Sed siquidem tanquam non habens, nunquam hanc accipiet. Nam qui est ineptus ad faciendum aliquid, hoc ipsum scilicet facere non potest. Quod si tanquam habens accepit, primo quidem quid obstat, ut quoniam sempiternus erat, potentia quoque prædilus esset? Deinde hinc exsisteret potentia potentiæ, multæque in Deo potentiæ fierent; quod æque manifeste negandum est. Jam si a se ipso hanc potentiam non accepit, superest ut ab alio. Sed si ab alio, utique vel ab æquali vel a minore vel a meliore. Quod quidem a nemine acceperit, inde constat, quia quod perficitur, a meliore perficitur : quod autem minus est, deterius est; et æquale, similiter. Atqui nemo Deo melior est; nam si hoc quisquam fieri posse concedat, erit Dei Deus, itemque alius Deus; idque in infinitum procedet. Igitur nequaquam Deus ab alio potentiam suam recepit.

8. Quoniam itaque Deus neque a se ipso, multoque minus ab alio potentiam suam recipit, patet ipsum habere illam congenitam. Est autem ipse semper; ergo et ipsius sapientia, qua potens est, et qua operatur, semper est. Quod si æterna, est etiam perpetua et intemporalis. Jam quod semper est, id æternum est et perpetuum et intemporale et increatum et non factum. Colligitur ergo, potentiam Dei, qua potens est, et qua agit, et sine qua nihil agit, infectam esse atque increatam. Jam vero non factum a non facto, quatenus non est factum, et increatum ab increato, quatenus non est creatum, natura nihil inter se differunt; quod si non differunt, idem sunt; et si idem, ejusdem quoque naturæ sunt, consubstantialia, et quidquid ejusmodi est. Atqui Deus est infectus et increatus; ergo æque potentia ejus. Porro unum est infectum natura et increatum, sicut communes notiones accurate tenent : colligitur ergo, ut Dei potentia, qua dicitur potens, et qua agit, et sine qua nihil agit, consubstantialis et ejusdem naturæ cum Deo sit. Quæ si ita se habent, ipsa quoque potentia Deus est. Age vero quod ex his haud duo dii consurgant, ut Agareni stulte nobis inclamant, subsequens nostra oratio demonstrabit; cum ipsum quoque Spiritum, qui in Deo est, tanquam ejusdem naturæ et consubstantialem Deo ejusque potentiæ, quæ et Sapientia et Verbum Dei potentia, qua dicitur potens, et qua agit, et sine qua nihil agit, quæque et Verbum Dei et sapientia dicitur, ut vestra quoque scriptura testatur; quod hæc, inquam, potentia, non sit alienæ substantiæ, ac veluti accidens, ut vos dicitis, sed ejusdem potius naturæ et consubstantialis Deo, utpote non facta et increata, id hac ratione fit evidens.

9. Deus simplicissimus est, et cuilibet compositioni compositæve notioni superior, ut communis

A εἴληφεν, ἢ παρ' ἑτέρου· ἀλλ' εἰ μὲν παρ' ἑαυτοῦ, ἤτοι ὡς ἔχων δύναμιν ταύτην εἴληφεν, ἢ ὡς μὴ ἔχων· ἀλλ' εἰ μὲν ὡς μὴ ἔχων, οὐδέποτε ταύτην λήψεται· καὶ γὰρ τὸ ἀδύνατος ἔχον πρὸς τὸ ποιεῖν τι, ἀδύνατόν ἐστι τοῦτο ποιεῖν· εἰ δὲ ὡς ἔχων, πρῶτον μὲν τί τὸ κωλύον ἐξότε ἦν ἀΐδιος, μὴ καὶ τὸ δύνασθαι ἔχειν; ἔπειτα καὶ εὑρεθήσεται τῆς δυνάμεως δύναμις, καὶ πολλαὶ δυνάμεις ἐπὶ Θεοῦ, ὅπερ καὶ τοῦτο σαφῶς ἐλήλεγκται· οὐκ ἄρα παρ' ἑαυτοῦ ταύτην εἴληφεν, λείπεται παρ' ἑτέρου· ἀλλ' εἰ μὲν παρ' ἑτέρου, ἤτοι ἀπὸ ἴσου ἢ ἀπ' ἐλάττονος, ἢ ἀπὸ κρείττονος· ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἀπ' οὐδενὸς τοῦτο ἐνδέχεται, ἐντεῦθεν δῆλον· τὸ μὲν γὰρ τελειούμενον, ἀπὸ κρείττονος τελειοῦται· τὸ δὲ ἔλαττον, χεῖρόν ἐστι· καὶ τὸ ἴσον ὅμοιον· κρειττων δὲ πάλιν Θεοῦ B οὐκ ἔστιν· εἰ γὰρ τοῦτο δοίη τις, ἔσται τοῦ Θεοῦ Θεὸς, καὶ πάλιν ἄλλος Θεὸς, καὶ τοῦτ' εἰς ἄπειρον· οὐκ ἄρα ὁ Θεὸς παρ' ἑτέρου τὴν αὐτοῦ δύναμιν εἴληφεν.

η'. Ἐπεὶ οὖν ὁ Θεὸς οὔτε παρ' ἑαυτοῦ, οὔτε πολλῷ μᾶλλον παρ' ἑτέρου τὴν αὐτοῦ δύναμιν εἰσδέχεται, δῆλον ὅτι σύμφυτον αὐτὴν ἔχει· ἔστι δὲ αὐτὸς ἀεὶ, καὶ ἡ αὐτοῦ δύναμις, καθ' ἣν ἐστι δυνατὸς, καὶ δι' ἧς ποιεῖ, ἀεί ἐστιν· εἰ οὖν ἀεί ἐστι, καὶ αἰώνιός ἐστι· εἰ δὲ αἰώνιος, καὶ ἀΐδιος καὶ ἄχρονος· πᾶν δὲ τὸ ἀεὶ ὄν, καὶ αἰώνιον καὶ ἀΐδιον καὶ ἄχρονον καὶ ἄκτιστον καὶ ἀγένητόν ἐστι· συνάγεται ἄρα ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ καθ' ἣν ἐστι δυνατὸς, καὶ δι' ἧς ποιεῖ, καὶ ἧς χωρὶς οὐδὲν ποιεῖ, ἀγένητος καὶ ἄκτιστός ἐστιν· C ἀγένητον δὲ ἀγενήτῳ, καθ' ὃ οὐ γέγονεν· καὶ ἄκτιστον ἀκτίστῳ, καθ' ὃ οὐκ ἔκτισται, κατὰ φύσιν οὐδὲν διοίσει· εἰ δὲ οὐδὲν διοίσει, ταυτόν ἐστιν· εἰ δὲ ταυτὸν, καὶ ὁμοφυὲς καὶ ὁμοούσιον καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια· ἔστι δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἀγένητος καὶ ἄκτιστος, ἔστι δὲ καὶ ἡ αὐτοῦ δύναμις· ἓν δὲ τὸ ἀγένητον καὶ ἄκτιστον τῇ φύσει, ὡς αἱ κοιναὶ ἔννοιαι ἀκριβῶς ἔχουσι· συνάγεται ἄρα ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ καθ' ἣν λέγεται δυνατὸς, καὶ δι' ἧς ποιεῖ, καὶ ἧς χωρὶς οὐδὲν ποιεῖ, ὁμοούσιός ἐστι καὶ ὁμοφυὴς τῷ Θεῷ· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ αὕτη Θεός· καὶ ὅτι κἀκ τούτων οὐ δύο θεοὶ, ὡς αὐτοὶ ἀλόγως ἡμᾶς ἐπιφημίζουσι, παρακατιὼν ὁ λόγος δείξει, ὅτι καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ αὐτὸ ἐν τῷ Θεῷ ὡς ὁμοφυὲς καὶ ὁμοούσιον τῷ τε Θεῷ καὶ τῇ αὐτοῦ δυνάμει, ἥ καὶ Σοφία καὶ Λόγος Θεοῦ λέγεται, τρανῶς διαγορεύσειεν· ἀλλ' ὅτι μὲν καὶ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ καθ' ἣν λέγεται δυνατὸς, καὶ δι' ἧς ποιεῖ, καὶ ἧς χωρὶς οὐδὲν ποιεῖ, ἥ καὶ Λόγος λέγεται τοῦ Θεοῦ καὶ Σοφία, ὡς καὶ τὸ ὑμέτερον μαρτυρεῖ γράμμα (4), οὐχ ἑτεροϋπόστατός ἐστιν ὡς συμβεβηκὸς, ὡς ὑμεῖς φατε, ἀλλ' ὁμοφυής τε καὶ ὁμοούσιος τῷ Θεῷ ὡς ἀγένητος καὶ ἄκτιστος, καὶ ὧδέ ἐστι δῆλον.

θ'. Ὁ Θεὸς ἁπλούστατός ἐστι, καὶ πάσης συνθέσεως καὶ συνθετικῆς ἐννοίας ἐπέκεινα, ὡς καὶ αἱ κοιναὶ ἔννοιαι ἡμῖν διαγορεύουσι· πᾶν δὲ δὴ συμβε-

(4) Sur. IV, 169.

Digitized by Google

δηκὸς μετὰ τοῦ ᾧ συμβέβηκε, σύνθετόν τέ ἐστι καὶ λογίζεται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ διαλυτὸν, ἤτοι ἐνεργείᾳ ἢ δυνάμει, τουτέστιν ἢ λόγῳ ἢ ὑπάρξει· διὸ ἔστι συλλογίσασθαι οὕτως· Ὁ Θεὸς ἁπλούστατός ἐστι· πᾶν δὲ συμβεβηκὸς μετὰ τοῦ ᾧ συμβέβηκεν, οὐχ ἁπλοῦν ἐστι καὶ λογίζεται· συνάγεται ἄρα ὅτι ὁ Θεὸς ἀνεπίδεκτός ἐστι συμβεβηκότος· ἔχει δὲ δύναμιν, ὡς καὶ τοῦτο δέδεικται· καὶ αὕτη ἄρα οὐ συμβεβηκός· ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο συμπεραίνεται οὕτως· Ὁ Θεὸς ἀνεπίδεκτός ἐστι συμβεβηκότος· ὁ Θεὸς δύναμιν ἔχει· συνάγεται ἄρα ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ οὐ συμβεβηκός· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἐνυπόστατος καὶ καθ' ἑαυτὴν τὸ εἶναι ἔχουσα, καὶ μηδενὸς ἄλλου δεομένη· ἔστι δὲ καὶ ἀεὶ, ὡς καὶ τοῦτο δέδεικται· τὸ δὲ ἀεὶ ὄν, οὔτε ἀρχὴν χρονικὴν ἔχει οὔτε τέλος· πᾶν δὲ τὸ ἐνυπόστατον, μήτε ἀρχὴν ἔχον χρονικὴν μήτε τέλος, ἄκτιστόν ἐστι καὶ ἀγένητον· εὑρίσκεται ἄρα ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἡ ἐνυπόστατος, ἥ καὶ Λόγος καὶ Σοφία παρὰ τῶν θείων Γραφῶν τρανῶς λέγεται, ἄκτιστός ἐστι καὶ ἀγένητος· τὸ δὲ ἄκτιστον καὶ ἀγένητον, καὶ αἱ κοιναὶ ἔννοιαι οὐκ ἐπ' ἄλλου τινὸς εἰώθασι λέγειν, ἀλλ' ἐπὶ Θεοῦ· ἡ δύναμις ἄρα τοῦ Θεοῦ, ἥπερ καὶ Σοφία καὶ Λόγος αὐτοῦ καὶ Υἱὸς ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν προσαγορεύεται, Θεός τέ ἐστιν ἀληθινὸς, καὶ κατὰ πάντα ὅμοιος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ παρὰ τῶν καλῶς δοξαζόντων Χριστιανῶν πιστεύεται καὶ λογίζεται· ἀλλ' ὅτι μὲν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καθ' ἣν λέγεται δυνατὸς, καὶ δι' ἧς ποιεῖ, καὶ ἧς χωρὶς οὐδὲν ποιεῖ ὁ Θεὸς, Θεὸν ὁ λόγος καὶ ὁμοούσιον αὐτὴν καὶ ὁμοφυῆ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς μετ' ἀκριβοῦς ἀποδείξεως ἔδειξε, φανερόν.

ι'. Ὅτι δὲ καὶ αὐτὴ Υἱὸς Θεοῦ καὶ Λόγος καὶ Σοφία ἐστὶν, καὶ εἰκότως παρ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ὁμολογηταί τε καὶ πεπίστευται, ὧδέ πως ἐστι δῆλον. Ὁ Θεὸς, εἴπερ ἐστὶ Θεὸς ἀληθινὸς καὶ λέγεται καὶ πιστεύεται καὶ παρὰ τῶν εὐφρονούντων δοξάζεται καὶ κηρύττεται, ἤτοι ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἔγνωσται, ἐν οἷς δοξάζεται καὶ κηρύττεται καὶ πιστεύεται ὅτι ἔστιν, ἢ ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν, τουτέστι τῶν αὐτοῦ κτισμάτων· ἀλλ' ὅτι μὲν ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀμήχανον καὶ ἀδύνατον ἐγνῶσθαι αὐτὸν καὶ ταῖς ἀγγελικαῖς δυνάμεσι, μὴ ὅτι γε τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ αἱ κοιναὶ ἔννοιαι ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσι· καὶ γὰρ τὸν Θεὸν κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, ἀκατονόμαστον καὶ ἀνέκφραστον ἡμῖν καὶ ἀνώνυμον καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ καὶ αἱ κοιναὶ ἔννοιαι παραδιδόασι· καὶ τούτου πίστις ἐναργὴς, εἰ θέλοι τις συνορᾷν, τὸ μηδὲν τῶν αὐτοῦ ὀνομάτων τῆς οὐσίας αὐτοῦ εἶναι δηλωτικὸν, αὕτη· καὶ γὰρ ἕκαστον τῶν ὀνομάτων πρὸς ὁδηγίαν τῆς θείας φύσεως ἡμῖν λαμβανομένων, ἰδίαν ἔχει ἕκαστον ἐμπεριειλημμένην διάνοιαν· καὶ οὐκ ἂν χωρὶς νοήματός τινος, οὐδεμίαν εὕροις φωνὴν ἐν τοῖς θεοπρεπεστέροις τῶν ὀνομάτων. Εἰ οὖν ἐκ τῆς οὐσίας ἀμήχανον αὐτὸν ἐγνῶσθαι, ὡς ἔφαμεν, φανερὸν ὅτι ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν, καθὰ καὶ ὀρθός τις λόγος ἐμφαίνει· ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς

sensus nos docet. At omne accidens, æque ac ea res cui accidit, compositum est et sic reputatur. Quod si ita se habet, dissolubile quoque est, vel virtute vel potentia, id est, rationaliter vel substantialiter. Sic itaque argumentari licet : Deus simplicissimus est : quodlibet autem accidens, æque ac ea res cui accidit, non est simplex, nec reputatur. Colligitur ergo Deum accidentis esse incapacem. Atqui potentiam habet, uti demonstratum est : ergo hæc quoque accidens non est ; quod ita pariter ad conclusionem deducitur. Deus accidentis incapax est ; Deus potentia præditus est : colligitur ergo Dei potentiam non esse accidentem : quod si ita se habet, est hæc Deo enhypostatica, et per se subsistentiam habet, et alio nemine eget. Sed et eadem semper est, quod item demonstratum fuit. Quod autem semper est, ne temporale quidem initium habet neque finem. Omne vero quod enhypostaticum est, neque temporale habet initium vel finem, id, inquam, increatum est et infectum. Comperitur itaque, Dei potentiam, quæ enhypostatos et Verbum atque Sapientia a divinis Scripturis liquido appellatur, esse increatam atque infectam. Quod autem increatum infectumque est, id communes quoque notiones de alio nemine quam de Deo dicere solent. Ergo Dei potentia quæ et Verbum et Sapientia ipsius dicitur, et a nostris Filius appellatur, Deus verus est, et per omnia similis Deo Patri ; et a cunctis recte sentientibus Christianis creditur ac reputatur. Nunc ergo, quod Dei potentiam, qua is dicitur potens, et qua agit, et sine qua nihil agit Deus, sermo noster et Deum esse, et Deo Patri consubstantialem atque homogeneam evidenti demonstratione ostenderit, palam est.

10. Quod vero eadem et Dei Filius sit et Verbum atque Sapientia, quodque eam jure meritoque nos Christiani confiteamur atque credamus, sic fere manifestum fiet. Deus, siquidem verus Deus et dicitur atque creditur et ab omnibus recte sentientibus glorificatur et prædicatur, Deus, inquam, vel ex his quæ sunt secundum ipsum, id est, ex ejus substantia, cognoscitur, quatenus ex his glorificatur, prædicatur et creditur quod sit ; vel potius ex iis quæ circa ipsum sunt, id est, ex creaturis ejus. Sed enim ex his quæ secundum ipsum sunt, id est, ex ejus substantia, ipsum cognosci, hoc angelicis quoque virtutibus impossibile esse, nedum naturæ humanæ, vel communes notiones satis nos docent. Nam Deus, quod attinet ad suæ substantiæ rationem, innominabilis est, ineffabilis, et anonymus, ut divinæ quoque Scripturæ et communes notiones tradunt : cujus rei perspicuum argumentum, si quis volet, cernet, quod nempe nullum ex ejus nominibus substantiam ejusdem manifestat. Nam singula nomina quæ a nobis adhibentur quasi ad divinam naturam ducentia, propriam unumquodque habent involutam notionem ; neque ullum comperies sine quadam mentis cogitatione vocabulum, inter illas quæ magis Deum decent denominationes. Si ergo illum ex propria substantia

Digitized by Google

cognoscere, impossibile est, ut diximus, constat quod ex iis quæ circa ipsum sunt, cognoscendus sit, sicuti rectus quidam textus patefacit [1]: namque ex magnitudine et pulchritudine creaturarum congruenter creator agnoscitur. Certe si hoc aliquis minime concedat, Deum ex externis rebus, id est, nostris, agnosci; quandoquidem ex iis quæ in ipsius natura sunt minime eum cognoscimus; necessario consequeretur, ut nos in summa Dei ignoratione versaremur; quod est absurdum. Si ergo ex rebus nostris cognoscitur Deus, sine dubio ex his quæ in nobis sunt potiora et honoratiora ipsum describimus, absque omnino iis quæ nobis accidentia sunt: hæc enim a Dei attributis excludimus. Quamobrem quæ sunt optima in nobis, ea de illo affirmamus, vel potius omnia de eo negamus. Neque affirmationes repugnare arbitramur negationibus, quia non ex iisdem ambæ sumuntur. Atque ut clarior sermo noster fiat, sic loquar.

κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς γνωρίζεται· εἰ γὰρ καὶ τοῦτο οὐ δοίη τις τὸ ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν, τουτέστιν ἐκ τῶν ἐν ἡμῖν, γινώσκεσθαι, αὐτὸν δὲ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον οὐδέποτε ἐγνώκαμεν, ἀνάγκη ἐν παντελεῖ ἀγνωσίᾳ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καθίστασθαι, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. Εἰ οὖν ἐκ τῶν ἐν ἡμῖν ἔγνωσται ὁ Θεὸς, φανερὸν ὅτι ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων καὶ τιμιωτέρων ἡμῖν αὐτὸν διαγράφομεν, ἄνευ τῶν συμβαινόντων ἡμῖν συμπτωμάτων· ταῦτα γὰρ ὑπεξαιροῦμεν ἀπὸ τῶν ἐπὶ Θεοῦ λεγομένων· διὸ καὶ πάσας αὐτὸν τῶν ἐν ἡμῖν κρειττόνων τὰς καταφάσεις καταφάσκομεν, καὶ πάσας αὐτῶν κυριώτερον ἀποφάσκομεν· καὶ οὐ μαχομένας τὰς καταφάσεις ταῖς ἀποφάσεσιν οἰόμεθα· οὐ γὰρ ἐκ τῶν αὐτῶν ἀμφότεραι ἐλήφθησαν· καὶ ἵνα σαφὴς ἡμῖν ὁ λόγος γένηται, ὧδέ πως ἐρῶ·

11. In nobis quidem multa ac diversa sunt, et quæ contrario veluti sensu accipiuntur: alia nempe digniora ac meliora, alia vero deteriorem conditionem habentia. Sine dubio itaque cum ex nostris attributis ad Dei notitiam iter facimus, secundum meliora nostra Deum describimus ac definimus. Quia ergo in nobis lux est ac tenebræ, vita ac mors, immortalitas et immortalitas, justitia et iniquitas; priora quidem in melioribus a nobis collocantur, veluti vita, atque immortalitas, justitia, charitas; posteriora autem in deterioribus, veluti mors, mortalitas, iniquitas, odium. Porro exploratum est, vitam et immortalitatem, justitiam et charitatem, et quæ his sunt consentanea, hæc a nobis Deo attribui, et his ipsum a nobis describi ac definiri; imo si magis proprie loquendum est, nostra hæc in eo esse negamus. Etenim Deus supra lucem est, supra immortalitatem, supra justitiam, et quidquid hujusmodi est. Pariter in nobis est visus et cæcitas; scilicet omissa cæcitate, Deum dicimus impassibiliter visualem; id est, absque iis quæ nostræ accidunt visuali vi; nam in cunctis Deus est impassibilis. Etiamsi enim hæc scripta minime habeamus, his nihilominus vestigiis Deum indagamus. Atque ita, quia in nobis fecunditas est ac infecunditas, generatio et sterilitas, fructificatio et infructuositas; meliora quidem sunt generatio et fecunditas, germinatio et his similia: pejora autem, infecunditas, sterilitas, infructuositas, et germinationis negatio. Deum vero melioribus describimus ac definimus, absque iis quæ in nobis sunt accidentia, ut diximus; id est indubitanter, iis quæ generationem, fecunditatem fructumque habent et his similibus. Jam si in his quisquam contendet, contendam et ego, nempe mortem vita esse meliorem, tenebras luce; quod est ridiculum. Quare constat Deum esse fecundum et Verbi genitivum. Extra enim omnem controversiam est potiorem esse genitivam vim quam sterilitatem et

ια'. Ἐν ἡμῖν μὲν πολλῶν καὶ διαφόρων καί τινων πως ἀντικειμένως λαμβανομένων, καὶ τῶν μὲν ἀξιωτέρων τε καὶ κρειττόνων ὄντων, τῶν δὲ τὴν τῶν χειρόνων μοῖραν ἐχόντων, φανερὸν δήπουθεν ὅτ' ἂν ἐκ τῶν ἐν ἡμῖν πρὸς χειραγωγίαν Θεοῦ ποδηγώμεθα, ἐκ τῶν κρειττόνων ἡμῖν καὶ τιμιωτέρων αὐτὸν διαγράφομέν τε καὶ καταφάσκομεν. Εἰ οὖν ἐν ἡμῖν ἐστι φῶς καὶ σκότος, ζωὴ καὶ θάνατος, θνητότης καὶ ἀθανασία, δικαιοσύνη τε καὶ ἀδικία· καὶ τὰ μὲν ἐν τῇ τῶν κρειττόνων μοίρᾳ τέτακται, οἷον ζωή τε καὶ ἀθανασία, δικαιοσύνη τε καὶ ἀγάπη· τὰ δὲ ἐν τῇ τῶν χειρόνων, οἷον θάνατος, θνητότης, ἀδικία τε καὶ ἔχθρα, φανερὸν ὅτι ζωήν τε καὶ ἀθανασίαν, δικαιοσύνην τε καὶ ἀγάπην, καὶ ὅσα τούτοις σύστοιχα, ταῦτα τῷ Θεῷ ἀνατίθεμεν, καὶ διὰ τούτων αὐτὸν διαγράφομέν τε καὶ καταφάσκομεν· καὶ κυριώτερον εἰπεῖν, ταῦτα ἐξ αὐτοῦ ἀποφάσκομεν· καὶ γὰρ ὁ Θεός ἐστιν ὑπὲρ φῶς, ὑπὲρ ἀθανασίαν, ὑπὲρ δικαιοσύνην, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια· ὡσαύτως ἔστιν ἐν ἡμῖν ὅρασις καὶ τύφλωσις· τὴν τύφλωσιν ἀφέντες, τὸν Θεὸν φήσομεν ὁρατικὸν ἀπαθῶς, ἤτοι ἄνευ τῶν ἐν ἡμῖν συμβαινόντων παθημάτων τῇ ὁράσει· ἐν πᾶσι γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς ἀπαθής· εἰ γὰρ καὶ μηδέποτε Γραφὴν ἐδεξάμεθα, τοῖς τοιούτοις ἴχνεσί τε καὶ τρόποις τὸν Θεὸν ἰχνηλατοῦμεν. Ἐπεὶ οὖν ἐν ἡμῖν ἔστι γόνιμόν τε καὶ ἄγονον, γέννησίς τε καὶ στείρωσις, καρπός τε καὶ ἀκαρπία, βλάστησίς τε καὶ ἡ ταύτης στέρησις· καὶ τὰ μὲν κρείττονα, οἷον γέννησίς τε καὶ γόνιμον, βλάστησίς τε καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια· τὰ δὲ χείρονα, οἷον ἄγονον, στείρωσις, ἀκαρπία καὶ ἡ τῆς βλαστήσεως στέρησις· τὸν δὲ Θεὸν διὰ τῶν κρειττόνων καταγράφομεν καὶ καταφάσκομεν, ἄνευ τῶν ἐν ἡμῖν συμβαινόντων συμπτωμάτων, ὥσπερ ἔφαμεν· φανερὸν ὅτι γόνιμον γέννησιν ἔχοντα, βλαστὸν, καρπὸν, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια φησόμεθα. Εἰ γὰρ καί τις ἐν τούτοις φιλονεικοίη, φιλονεικήσω κἀγὼ, ὅτι ὁ θάνατος τῆς ζωῆς κρείττων, καὶ τὸ σκότος τοῦ φωτὸς, ὅπερ ἐστὶ γελοῖον· ὥστε φανερὸν ὅτι ὁ Θεὸς γόνιμός τέ ἐστιν, καὶ γεννητικὸς Λόγου·

[1] Rom. 1, 20.

Digitized by Google

πάσης γὰρ ἀντιλογίας ἀργούσης, τιμιώτερον ἡ γέν- A
νησις τῆς στειρώσεως καὶ ἀκαρπίας· εἰ δὲ τοῦτο,
φανερὸν ὅτι ὁ Θεὸς Υἱὸν ἔχει· ἔστι γὰρ συλλογίσασθαι
οὕτως·

infructuositatem. Quod si ita se habet, perspicuum est Deum habere Filium. Sic enim argumentari licet.

ιβ'. Τὸν Θεὸν ἐκ τῶν ἐν ἡμῖν κρειττόνων γεννητι-
κόν τε καὶ γόνιμον βλαστάνοντα προσφυῶς διαγρά-
φομεν· πᾶν δὲ τὸ οὕτως ἔχον, πρὸς υἱὸν ἢ βλαστὸν ἢ
καρπὸν ἢ γόνον τὴν ἀναφορὰν ἔχει· συνάγεται ἄρα,
ὅτι ὁ Θεὸς πρεπόντως ἐκ τῶν ἐν ἡμῖν διαγραφόμενος,
Υἱόν τε ἔχει (καὶ παρ' ἡμῖν καλῶς πιστεύεται καὶ
δοξάζεται) τὸν ἐξ αὐτοῦ ἐνυποστάτως καὶ ἀπαθῶς
καὶ ἀρεύστως γεννηθέντα Λόγον· εἰ δὲ τοῦτο, φανε-
ρὸν καὶ τοῖς ἀμυδρῶς συνοραῖν ἰσχύουσιν, ὅτι ἡ ἐν-
υπόστατος δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ Σοφία, καθ' ἣν ἐστι
δυνατὸς, καὶ δι' ἧς ποιεῖ, καὶ ἧς χωρὶς οὐδὲν ποιεῖ,
ἦν καὶ ὁ λόγος ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ B
κατὰ πάντα ὅμοιον ἔδειξεν, χωρὶς τῆς γεννήσεως,
Υἱός τέ ἐστι Θεοῦ καὶ Σοφία καὶ Λόγος, καὶ εἰκότως
παρ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ὁμολογηταί [τε] καὶ
πεπίστευται· εἰ δὲ τοῦτο ἀληθὲς, ὥσπερ οὖν καὶ
ἀληθὲς, ὡς δέδεικται, μάτην ἄρα ὁ βάρβαρος καὶ
ἄλογος Μωάμετ ἡμᾶς ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ πλαστογρα-
φηθείσῃ βίβλῳ ὡς κοινωνητὰς καὶ ἑταιριστὰς δια-
κωμῳδεῖ, ἥγουν ὡς ἕτερον Θεὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ
καὶ Πατρὸς, παρὰ τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθείᾳ
Θεὸν, ἔξωθεν παρεισκρίνοντας. Εἰ οὖν ὁ λόγος ἐκ
κοινῶν ἐννοιῶν καὶ λογικῶν μεθόδων τὴν δύναμιν
τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν ἐστιν ὡς ἔχων δύναμιν, καὶ δι'
ἧς ποιεῖ, καὶ ἧς χωρὶς οὐδὲν ποιεῖ, ἡ καὶ Σοφία καὶ
Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἔστι τε καὶ λέγεται, ἐν- C
υπόστατόν τε καὶ ὁμοούσιον καὶ κατὰ πάντα ὅμοιον
τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ Υἱὸν τὴν αὐτὴν εἶναι, ὡς
καλῶς παρ' ἡμῖν πιστεύεται, τρανῶς ἔδειξεν· ἀρι-
δηλότατα πόῤῥω που ἐξωστράκισε, καὶ ἀπεσείσατο,
καὶ ψευδεῖς ἐνέφηνεν ὑμᾶς τοὺς ἐπὶ τῇ θεότητι τὸ μετὰ
τὸ ἐναίσιον τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἐν τῇ ἰδιότητι ἥτουν
ὑποστάσει ὁμολογοῦντας· καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν
Υἱὸν ὁμοουσίους καὶ κατὰ πάντα ταυτοὺς, πλὴν τῆς
ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως μὴ προσιεμένους·
διὸ τέλειος ἂν ἡμῖν ὁ λόγος τῆς κατασκευῆς κατ-
εφαίνετο, καὶ οὐδενὸς δεόμενος τοῖς ἐθέλουσιν, ὅσον
κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκ κοινῶν τε ἐννοιῶν καὶ φυσικῶν
ἐπιχειρήσεων, τῶν ὑπὲρ φύσιν τὰς ἀποδείξεις δέ-
χεσθαι· ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἔχει Υἱὸν ὅμοιον αὐτῷ
κατὰ πάντα, ὃνπερ ἀπαθῶς καὶ ἀχρόνως καὶ ἀρεύ- D
στως γεγέννηκεν· ὃς καὶ Λόγος καὶ Σοφία καὶ Δύνα-
μις ἐνυπόστατος τοῦ Θεοῦ ἐστιν, καὶ καλῶς παρ'
ἡμῶν πιστεύεται.

12. Deum ex iis, quæ in nobis sunt potiora, genitivum et fecundum et germinantem esse, apte definimus : atqui cuncta hujusmodi vocabula ad filium, aut germen, aut fructum, aut genituram referuntur : colligitur ergo Deum congrue ex nostris rebus definiri solitum, Filium quoque habere (idque a nobis recte credi et existimari), nempe illud quod enhypostatice et impassibiliter, et sine ullo fluxu genitum Verbum est. Quod si ita est, perspicuum fit etiam illis qui exiliter cernere queunt, enhypostaticam Dei potentiam atque sapientiam, qua potens est, et qua agit, et sine qua nihil agit, quam etiam sermo noster consubstantialem Deo Patri, et per omnia similem demonstravit, excepta generatione, Filium esse Dei atque Sapientiam et Verbum, idque merito nos Christianos confiteri et credere. Jam si hoc verum est, ceu reapse verum demonstratum est ; temere prorsus barbarus stolidusque Mahamedes, in suo falso libro nos tanquam communicarios et associantes irridet, quasi Deum alium, Dei Patris Filium, præter unum naturalem vereque Deum, extrinsecus invehamus. Si ergo sermo noster ex communibus notionibus logicisque methodis, Dei potentiam, qua potens est, et qua agit, et sine qua nihil agit, quæ etiam Sapientia Verbumque Dei Patris est ac dicitur, enhypostaticam et consubstantialem et per omnia similem Deo Patri, eamdemque esse Filium, ut bene a nobis creditur ; si hæc, inquam, sermonis nostri series lucide demonstravit, indubitanter vos procul abegit dispulitque, mendacesque coarguit, qui dum præter naturæ unitatem, proprietatem quoque sive hypostasim confitemini, Patrem Filiumque consubstantiales, et per omnia eosdem, excepta innativitate et generatione, non recipitis. Propterea nobis quidem videbatur perfectus argumentationis nostræ sermo, et siquidem hi vellent, nihil desiderandum relinquere ; quatenus ex communibus notionibus physicisque argumentis, res quæ supra naturam sunt, demonstrationem patiuntur : nempe quod Deus Pater Filium habet similem sibi per omnia ; quem impassibiliter et intemporaliter et sine ullo fluxu, genuit ; qui et Verbum et Sapientia et Potentia enhypostatica Dei est, recteque a nobis creditur.

ιγ'. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ
καὶ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ σὺν Υἱῷ τὸν κόσμον
ζωογονοῦν καὶ ἀναπλάττον καὶ πρὸς τὴν ἀμείνω
ζωὴν μεταστοιχειοῦν, ὁμοφυές τέ ἐστι καὶ ὁμοούσιον
τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ ἰσότιμον, τῆς μιᾶς ἀληθοῦς
Θεότητος μία ὑπόστασις πεφυκός· καθ' ὃ καὶ παρ'
ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν καλῶς πιστεύεταί τε καὶ
κηρύττεται· φέρε καὶ περὶ ἐκείνου τὸν λόγον ποιή-
σομαι, καὶ τὰς ἀποδείξεις μᾶλλον ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν
παραστήσομαι, καὶ ἐκ Γραφικῶν ῥήσεων· ἵν' ὁ τῆς

13. Sed quia Spiritus quoque, qui a Deo Patre procedit, et cum Filio mundum vivificat et reformat, et ad meliorem vitam transmutat, homogeneus est et consubstantialis Patri ac Filio et æque honorabilis, unius veræ Deitatis persona singularis exsistens, sicut a nobis Christianis recte creditur ac prædicatur ; agesis de illo quoque sermonem instituam, imo potius demonstrationes ex communibus notionibus exhibebo, necnon ex Scripturæ testimoniis, ut fidei doctrina de sancta Trinitate

Digitized by Google

secundum proprietates, id est, personas unicamque divinitatem ac dominationem et potestatem atque monarchiam, sarta tectaque sit, et a nemine alterius fidei homine repellatur. Quoniam fidei evidentis nobis instar est communium notionum usus; præter hunc autem, prophetarum inspiratio a divino Spiritu suppeditatur, eaque manifeste nobis enarrat Deum omne creatum conservare ac fovere, vivificare, et divinos instinctus, charismatum varias rationes et sanctificationes dignis præbere, sicut vestra quoque scriptura consonat; exploratum est Deum multo prius et sanctum esse, et ex divina consuetudine mundum custodire ac fovere, et ad meliorum morum conditionem deducere. Nam si forte hoc aliquis vesânus non concedat, is Deum omni carentem sanctitate diceret. Quomodo autem ille volentibus omnibus divinæ gratiæ divitias ad hauriendum sine ulla sui imminutione proponit? nam si ipse sanctitate caret, certe ne sanctificabit quidem: nemo enim quod non habet dat cuiquam: vel cujus ipse rei paupertate laborat, eadem alios ditabit. Si Deus itaque non est sanctitatis particeps, sine dubio creatura universa multo magis desertissima erit a gratia et a divino munere. Atqui creatura haud omnino destituitur gratia et sanctitate ac præsidio; quomodo enim secus subsisteret? itaque manifestum est illum, qui hæc tribuit, id est Deum, substantialis sanctitatis multo esse pleniorem, et cum sanctitate mundum gubernare. Si ergo Deus in sanctitate versans mundum sanctificat et dirigit, eumque exsistentem divinis inspirationibus et doctrinis atque charismatibus implet, patet eum sine sanctitate non esse. Porro omne quod sanctitatem habet, eam vel adoptivam habet vel naturalem. Jam si adoptivam habet, vel uno syllogismo rei absurditatem cognoscere licet. Deus adoptivam habet sanctitatem suam atque inspirationem: atqui omne quod ita habet, proficiendo perficitur: concluditur itaque ut Deus proficiendo perficiatur. Quod de Deo sine blasphemia dici nequit.

A ἁγίας; Τριάδος κατὰ τὰς ἰδιότητα; ἤτουν ὑποστάσεις καὶ τὴν μίαν θεότητα καὶ κυριότητα καὶ ἐξουσίαν καὶ μοναρχίαν πιστευτικὸς λόγος, βέβαιος καὶ ἀσφαλὴς εἴη, καὶ παρὰ μηδενὸς ἑτεροπίστου παρακρουόμενος· ἀρξόμεθα δὲ καὶ περὶ τούτου ὧδε· Ἐπειδὴ πίστις ἡμῖν ἐναργὴς ἡ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν ὑποτέθειται χρῆσις, ὑπὲρ δὲ ταύτης ἡ τῶν προφητῶν ἔμπνευσις διὰ τοῦ θείου Πνεύματος καθίσταται, αὕτη δὲ σαφῶς ἡμῖν διαγορεύει, ὅτι ὁ Θεὸς τὴν δημιουργίαν ἅπασαν φρουρεῖταί τε καὶ ἐπιθάλπει, ζωογονεῖ τε καὶ ἐμπνεύσεις θείας καὶ χαρισμάτων τρόπους καὶ ἁγιασμοὺς τοῖς ἀξίοις παρέχει, καθ' ἃ καὶ τὸ ὑμέτερον γράμμα συνῳδὰ τούτοις φθέγγεται, φανερὸν ὅτι ὁ Θεὸς πολλῷ πρότερον ἅγιός ἐστι καὶ ἐν ἁγιωσύνῃ θείᾳ τὸν κόσμον φρουρεῖ τε καὶ ἐπι-
B θάλπει καὶ πρὸς τὴν κρείττονα διαγωγὴν διεξάγει· εἰ γὰρ καί τις τοῦτο ἀφραίνων οὐ δοίη, τὸν Θεὸν φήσειε παντελῶς ἐστερῆσθαι ἁγιωσύνης· καὶ πῶς ἂν ὁ αὐτὸς τοῖς θέλουσιν ἅπασι τὸν πλοῦτον τῆς θείας χάριτος ἀρύεσθαι ἀπροσπαθῶς ἐντίθησιν, εἴπερ ὁ αὐτὸς ἄμοιρός ἐστιν ἁγιότητος; Εἰ οὖν αὐτὸς ἄμοιρός ἐστιν ἁγιότητος, οὐδὲ ἁγιάσει· οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων, ὅπερ οὐ κέκτηται παράσχῃ τινί, καὶ οὗ πένεται ἄλλους καταπλουτίσει. Εἰ οὖν ὁ Θεὸς ἄμοιρός ἐστιν
C ἁγιότητος, δῆλον ὅτι καὶ ἡ κτίσις ἅπασα πολλῷ μᾶλλον ἐρήμη ἂν εἴη χαρίσματός τε καὶ θείου τρόπου· ἀλλὰ μὴν ἡ κτίσις οὐ παντελῶς ἐρήμη θείου χαρίσματος καὶ ἁγιωσύνης καὶ ἀσφαλείας καθίσταται· πῶς γὰρ ἂν καὶ συνείχετο; δῆλον ὅτι καὶ ὁ ταύτης μεταδοτικὸς, ὅπερ ἐστὶ Θεὸς, πολλῷ πλέον οὐσιώδους ἀνάπλεώς ἐστιν ἁγιότητος, καὶ ἐν ἁγιασμῷ τὸν κόσμον διευθετίζει. Εἰ οὖν ὁ Θεὸς ἐν ἁγιωσύνῃ ἅγιος ὤν, τὸν κόσμον ἁγιάζει καὶ διευθετίζει, καὶ θείων ἐμπνεύσεων καὶ μυήσεων καὶ χαρισμάτων ὄντα ἐμπίμπλησι, φανερὸν ὅτι ἁγιότητα ἔχει· πᾶν δὲ τὸ ἔχον ἁγιότητα, ἢ θετῶς ταύτην ἔχει ἢ φύσει· ἀλλ' εἰ μὲν θετῶς ἔχει, σκοπεῖν ἔστι διὰ συλλογισμοῦ τὸ ἄτοπον· ὁ Θεὸς θετὴν ἔχει τὴν αὐτοῦ ἁγιότητά τε καὶ ἔμπνευσιν· πᾶν δὲ τὸ οὕτως ἔχον, ἐκ προκοπῆς τελειοῦται· συνάγεται ἄρα ὅτι ὁ Θεὸς κατὰ προκοπὴν τελειοῦται· ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ Θεοῦ λέγειν βλάσφημον.

14. Item aliter. Si Deus adoptivam habet sanctitatem suam atque inspirationem, patet eum extrinsecus illam accepisse: atqui omnis qui ita acceperit, ab alio accepit: nulla enim res exsistens ipsa per se et sibi dat et datur, sanctificat et sanctificatur, illuminat et illuminatur; sicut idem homo non docet et docetur. Si ergo Deus sanctitatem ab alio accepit, vel a pari accepit, vel a minore, vel denique a majore. Sed enim quod ab horum nemine acceperit, hinc constat: nam qui sanctitatem ab aliquo accipit, ut sanctificetur accipit: qui autem accipiendo sanctificatur, a majore accipit et sanctificatur. Porro horum alter est deterior, alter æqualis; nam meliorem Deo neminem esse communis nobis sensus suadet. Igitur Deus ab alio sanctitatem suam non accepit. Quod si nequaquam

ιδ'. Καὶ ἄλλως· Εἰ ὁ Θεὸς θετὴν ἔχει τὴν αὐτοῦ
D ἁγιότητά τε καὶ ἔμπνευσιν, δῆλον ὅτι θύραθεν αὐτὴν εἴληφεν· πᾶν δὲ τὸ οὕτως ἐσχηκὸς, παρ' ἑτέρου τινὸς ταύτην εἴληφε· καὶ γὰρ οὐδὲν τῶν ὄντων αὐτὸ ἑαυτῷ παρέχει καὶ παρέχεται, ἁγιάζει τε καὶ ἁγιάζεται· ὥσπερ οὐδὲ τὸ αὐτὸ διδάσκει τε καὶ διδάσκεται. Εἰ οὖν ὁ Θεὸς παρ' ἑτέρου ταύτην εἴληφεν, ἤτοι ἀπὸ ἴσου, ἢ ἀπὸ ἐλάττονος, ἢ ἀπὸ κρείττονος· ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἀπ' οὐδενὸς τούτων ἐνδέχεται, ἐντεῦθεν δῆλον· τὸ μὲν γὰρ ἁγιότητά πως ἐκ τινος μεταλαμβάνον, ἁγιαζόμενόν πως μεταλαμβάνει· τὸ δὲ ἁγιαζόμενον ἐν τῷ λαμβάνειν, ἀπὸ κρείττονος μεταλαμβάνει καὶ ἁγιάζεται· τούτων δὲ τὸ μὲν χεῖρον, τὸ δὲ ἴσον· κρεῖττον δὲ Θεοῦ οὐκ ἔστιν, ὡς ἡ κοινὴ ἔννοια ἔχει· οὐκ ἄρα ὁ Θεὸς παρ' ἑτέρου τὴν αὐτοῦ ἁγιότητα εἴληφεν· εἰ δὲ μὴ παρ' ἑτέρου, δῆλον ὅτι οὐδ' ἑξω-

Digitized by Google

θεν· εἰ δὲ μὴ ἔξωθεν, οὐδὲ θετῶς· διὰ τὸ πᾶν τὸ θετῶς τοιοῦτον εἶναι.

ιε'. Καὶ ἄλλως· Εἰ ὁ Θεὸς θετὴν ἔχει τὴν ἁγιότητα, φανερὸν ὅτι συμβέβηκεν αὐτῷ· πᾶν δὲ συμβεβηκὸς, πεπερασμένον τέ ἐστι, καὶ ἐν κτιστῇ φύσει δηλονότι εἶναι ἔχει· συνάγεται ἄρα ὅτι ὁ Θεὸς κτιστός ἐστι, καὶ κτιστὴν φύσιν ἔχει· εἰ δὲ τοῦτο, ἤτοι παρ' ἑαυτοῦ ἔκτισται, ἢ παρ' ἑτέρου· ἀλλ' εἰ μὲν παρ' ἑαυτοῦ, ἔσται κατὰ ταυτὸ ὁ αὐτὸς παράγων καὶ παραγόμενος, κτίζων καὶ κτιζόμενος, δημιουργῶν καὶ δημιουργούμενος· οὐδὲν δὲ τῶν ὄντων τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἄρα ὁ Θεὸς παρ' ἑαυτοῦ ἔκτισται· ἀλλ' οὐδὲ παρ' ἑτέρου· εἰ γὰρ καὶ τοῦτο δοίη τις, ἔσται τοῦ Θεοῦ Θεός· καὶ περὶ ἐκείνου τὰ αὐτὰ ἀπορήσομεν, καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον· οὐκ ἄρα ὁ Θεὸς θετὴν ἔχει τὴν αὐτοῦ ἁγιότητα καὶ ἔμπνευσιν τῶν χαρισμάτων. Εἰ οὖν ὁ λόγος, διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων, ἀδύνατον ἔδειξε τὸ θετῶς ἔχειν τὸν Θεὸν τὴν αὐτοῦ ἁγιότητα καὶ ἔμπνευσιν, φανερὸν ὅτι φύσει αὐτὴν ἔχει· εἰ οὖν φύσει αὐτὴν ἔχει, ἤτοι ἐξ ἀνάγκης ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ· ἀλλ' ὅτι μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὐ πρόσεστι, δῆλον· τὸ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀποτυχία φύσεώς ἐστιν· ἀποτυγχάνει γὰρ ἡ φύσις ἐνίοτε τῶν ἐπ' ἐλαττόνων· ἐπιτυγχάνει δὲ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τῶν ἐξ ἀνάγκης· τὸ δ' ἀποτυγχάνειν ἐπὶ τῆς θείας φύσεως, ἀνοίκειόν ἐστιν· εἴπερ πᾶσα ἀποτυχία μετὰ πάθους· ὁ δὲ Θεὸς παντὸς πάθους ἀνώκιστα· οὐκ ἄρα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ Θεὸς ἔχει τὴν αὐτοῦ ἁγιότητα· λείπεται ἐξ ἀνάγκης· εἰ δ' ἐξ ἀνάγκης, καὶ ἀεί ἐστιν, εἴπερ τοιαῦτα τὰ ἐξ ἀνάγκης· εἰ δὲ ἀεί ἐστιν ἡ ἁγιότης καὶ ἡ ἔμπνευσις τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ, ἤτοι ὡς ἐνυπόστατός τέ ἐστι, καὶ καθ' ἑαυτὴν τὸ εἶναι ἔχει· ἢ ὡς ἑτεροϋπόστατος καὶ συμβεβηκός· ἀλλ' ὅτι μὲν ὡς ἑτεροϋπόστατος καὶ συμβεβηκὸς οὐκ ἔστιν, ὧδε δή πως ἐστὶ δῆλον.

15 Adhuc aliter. Si Deus adoptivam habet sanctitatem, constat eam illi accidisse. Quidquid autem accidit, limitatum est, et in natura creata sine dubio habet subsistentiam. Colligitur ergo Deum esse creatum, et creatam habere naturam. Quod si ita est, vel a se ipso creatus fuit, vel ab alio. Sed si a se ipso, erit idem producens simul et productus, creans et creatus, artifex et artefactus. Atqui nihil hujusmodi in rerum natura est: non igitur semet ipse creavit Deus. Sed neque ab alio creatus fuit; nam si hoc quispiam concedat, erit Dei Deus, deque hoc similiter ambigemus; idque in infinitum. Non igitur Deus adoptivam habet sanctitatem suam et donorum inspirationem. Si ergo sermo noster multis argumentis impossibile ostendit adoptivam a Deo possideri sanctitatem suam et inspirationem, constat eam naturaliter ab eo haberi. Si ergo naturaliter eam habet, id vel necessario, vel plerumque; sed quod non plerumque, constat; nam quod plerumque tantum evenit, id naturæ defectum indicat: frustrationem enim aliquando natura patitur dum minorem partem fert: bono autem successu utitur tum in iis quæ plerumque accidunt, tum etiam in necessariis. Atqui frustrari in divinam naturam non cadit; siquidem omnis frustratio non sine passione est: Deus vero cuilibet passioni superior. Non ergo habet Deus quasi plerumque sanctitatem suam. Reliquum est, ut necessario. Sed si necessario, semper quoque habet, quandoquidem hæc necessariorum natura est. Jam si semper Deo inest sua sanctitas et inspiratio; ea quidem vel enhypostatica est, et per se ipsa subsistit; vel in altero subsistit, et est accidens. Sed quod ea in altero non subsistat nec sit accidens, ita fere palam fiet.

ις'. Ὁ Θεὸς ἁπλούστατός ἐστι, καὶ πάσης συνθέσεως καὶ συνθετικῆς ἐννοίας ἐπέκεινα, ὡς καὶ αἱ κοιναὶ ἔννοιαι ἔχουσι· πᾶν δὲ συμβεβηκὸς μετὰ τοῦ ᾧ συμβέβηκεν, σύνθετόν ἐστιν καὶ λογίζεται· διὸ ἔστι συλλογίσασθαι οὕτως· Ὁ Θεὸς ἁπλούστατός ἐστι· πᾶν δὲ συμβεβηκὸς μετὰ τοῦ ᾧ συμβέβηκεν, οὐχ ἁπλοῦν τέ ἐστι καὶ λογίζεται· συνάγεται ἄρα ὅτι ὁ Θεὸς ἀνεπίδεκτος συμβεβηκότος· ἔχει δὲ ἁγιότητα ἐν ἑαυτῷ καὶ ἔμπνευσιν, ἥ καὶ Πνεῦμα Θεοῦ καλεῖται, καθ' ἃ μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὑμέτερον γράμμα, ἤγουν ἡ τοῦ Μωάμετ βίβλος (5)· οὐκ ἄρα ἐστὶ συμβεβηκός· εἰ δὲ οὐ συμβεβηκὸς, ἐνυπόστατόν ἐστι, καὶ καθ' ἑαυτὸ τὸ εἶναι ἔχει· ἔστι δὲ καὶ ἀεί· πᾶν δὲ τὸ ἐνυπόστατον, καὶ καθ' ἑαυτὸ τὸ εἶναι ἔχον, ἀεὶ ὄν, οὔτε ἀρχὴν ἔχει χρονικὴν οὔτε τέλος· τὸ δὲ οὕτως ἔχον, πάντως καὶ ἄκτιστόν ἐστι καὶ ἀγένητον· συνάγεται ἄρα, ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ ἁγιότης καὶ ἡ ἔμπνευσις, ἥ καὶ Πνεῦμα Θεοῦ λέγεται παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, ἀγένητόν [*ita cod.*] ἐστι καὶ ἄκτιστον· ἀγέ-

16. Deus simplicissimus est, omnique compositioni compositoque mentis conceptui superior, sicut et communes notiones tenent. Omne autem accidens, æque ac illud cui accidit, compositum est et ita reputatur. Quare sic licet argumentari: Deus simplicissimus est: omne autem accidens æque ac illud cui accidit, neque simplex, est neque reputatur: concluditur ergo Deum esse accidentis incapacem. Habet autem sanctitatem in se ipso et inspirationem, quæ etiam Spiritus Dei vocatur, sicut etiam vestra Scriptura testatur, id est Mohamedis liber. Itaque illa non est accidens. Quod si non accidens, enhypostatica est, et in se ipsa subsistentiam habet, semperque est, neque temporale initium habet neque finem. Quod vero ita se habet, id omnino increatum est et ingenitum. Conficitur ergo ut Dei sanctitas atque inspiratio, quæ et Spiritus Dei dicitur apud divinam Scripturam, ingenita sit et increata. Jam ingenitum cum ingenito,

(5) Sur. V, 169.

Digitized by Google

quatenus non fuit factum, et increatum cum increato, quatenus non fuit creatum, idem est et homogeneum atque consubstantiale. Patet profecto enhypostaticam esse sanctitatem Dei, quæ etiam Spiritus a divinis Scripturis diserte dicitur, verusque Deus est, et consubtantialis Deo Patri Filioque ejus.

17. Si ergo Deus Pater, ut omni communi sensui consentaneum est, enhypostaticus est, semperque et in se ipso exsistentiam habet: demonstratum est, potentiam quoque Dei, qua potens est, et qua agit, et sine qua nihil agit, quæ Verbum quoque et Sapientia Dei est ac dicitur, et perpetuam esse et enhypostaticam. Similiter autem etiam sanctitas, quæ et Spiritus Dei dicitur, enhypostatica est et perpetua, et in se ipsa subsistentiam habet. Quod autem perpetuum est, cum perpetuo et perpetuo; et enhypostaticum, cum enhypostatico et enhypostatico, tres esse hypostases homogeneas consubstantialesque comperies. Atque hic nobis est Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus. Ille quidem genitor et productor, impassibiliter, inquam, intemporabiliter et incorporaliter. Reliqui autem, alter genitura, alter processio. Nam si Pater est verus Deus, Filius pariter ac Spiritus sanctus, tanquam eadem et una deitas, indivise, tanquam in divisis, ut ita dicam, spectata. Et tamen haud tres dii. Quodque hoc verum sit, ut superius promisi, conabor ostendere. Omnis numerus est quantitatis subjectarum rerum demonstrativus, non autem naturæ rerum; idque non quatenus eædem sunt, sed quatenus diversæ. Similiter etiam omnis connumeratio, id est, in unum numerum complexio, diversitatum, quatenus alia est, compositio complexioque est. Idque fiet manifestum, si quis aureum nummum sumat, eumque in quinque comminuat signatos nummulos, jam non quinque aureos dicet, ut rei ejus naturam denotet, sed quinque aureos signatos solidos, ut rei subjectæ quantitatem significet, et hos quidem non tanquam unum quid, sed diversos. Pari modo hi rursus connumerati, id est quinque in unum numerum coadunati, diversorum quatenus alii sunt compositionem conficiunt. Etenim numerus, diversarum rerum quatenus diversæ sunt, comprehensivus complexivusque est.

18. His a nobis expositis, animadverte quid comprobatum sit. Quoniam divina ac beata natura, tota quatenus tota, indivise in Patre et Filio et Spiritu sancto spectatur, ut sermo noster ostendit: neque in hoc plus est, in illo minus, sed æqualiter pariterque prædicamentum fit; neque aliud prius, aliud posterius ab ipso prædicamento significatur, sed unum quid coæternum, et omnimode simile: etenim totum vel ante partes cogitatur, vel in ipsis participibus; idque rursus vel in uno totum, ceu totum indivise spectatur, vel etiam in reliquis: totum autem dico, non id quod ex partibus compositum conglutinatumque est; absit! sed id, quod utpote natura, in personis propriis spectatur. Ex dictis, inquam, constat, Patrem

A νητον δὲ ἀγενήτῳ καθ' ὃ οὐ γέγονε, καὶ ἄκτιστον ἀκτίστῳ καθ' ὃ οὐκ ἔκτισται, τῇ φύσει ταυτόν ἐστιν· εἰ δὲ ταυτὸν, καὶ ὁμοφυὲς καὶ ὁμοούσιον· φανερὸν ἄρα ὅτι ἡ ἐνυπόστατος ἁγιότης τοῦ Θεοῦ, ἣ καὶ Πνεῦμα παρὰ τῶν θείων Γραφῶν τρανῶς λέγεται, Θεός τέ ἐστιν ἀληθινὸς, ὁμοούσιος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ αὐτοῦ.

ιζ'. Εἰ οὖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὡς πάσαις κοιναῖς ἐννοίαις ἑπόμενον, ἐνυπόστατός τέ ἐστι, καὶ ἀεὶ καὶ καθ' ἑαυτὸ τὸ εἶναι ἔχει· δέδεικται δὲ ὅτι καὶ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν ἐστι δυνατὸς, καὶ δι' ἧς ποιεῖ, καὶ ἧς χωρὶς οὐδὲν ποιεῖ, ἣ καὶ Λόγος καὶ Σοφία Θεοῦ ἔστι τε καὶ λέγεται, ἀεί τέ ἐστι καὶ ἐνυπόστατος· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἁγιότης, ἣ καὶ Πνεῦμα Θεοῦ λέγεται, ἐνυπόστατός τέ ἐστι, καὶ ἀεὶ, B καὶ καθ' ἑαυτὸ τὸ εἶναι ἔχει· τὸ δὲ ἀεὶ καὶ ἀεὶ καὶ ἀεί· καὶ ἐνυπόστατον [*cod.* ἐνυποστάτῳ καὶ] τῷ ἐνυποστάτῳ καὶ ἐνυποστάτῳ ὁμοφυεῖς καὶ ὁμοουσίους εὑρήσεις· καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῖν ὁ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὁ μὲν, γεννήτωρ καὶ προβολεὺς, λέγω δὴ ἀπαθῶς καὶ ἀχρόνως καὶ ἀσωμάτως· τῶν δὲ τὸ μὲν, γέννημα· τὸ δὲ, πρόβλημα· εἰ γὰρ καὶ ὁ Πατὴρ Θεός τέ ἐστιν ἀληθινὸς, καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς θεότητος, ἀμερίστως ὡς ἐν μεριστοῖς, ἵν' οὕτως εἴπω, θεωρουμένης· ἀλλ' ὅμως οὐ τρεῖς θεοί· καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς, ὡς ὑπεσχόμην ἀνωτέρω, πειράσομαι δεῖξαι. Πᾶς ἀριθμὸς τῆς ποσότητος τῶν ὑποκειμένων ἐστὶ δηλωτικὸς, οὐ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, καὶ C τούτων οὐχ ᾗ ταυτῶν, ἀλλ' ᾗ διαφόρων· ὁμοίως δὲ καὶ πᾶσα συναρίθμησις, τουτέστιν ἡ εἰς ἕνα ἀριθμὸν συναίρεσις, τῶν ἑτεροτήτων πως, ᾗ ἑτέρα ἐστὶν, σύνθεσίς ἐστι καὶ συναίρεσις· καὶ τοῦτο δῆλον, εἰ λάβοι τις χρυσὸν, καὶ τοῦτον κατακερματίσει εἰς πέντε χαρακτῆρας, οὐχὶ πέντε χρυσοῦς ἐρεῖ ὅπως τὴν φύσιν ὑποσημάνῃ, ἀλλὰ πέντε χρυσίνους χαρακτῆρας, ὅπως τὴν ποσότητα τῶν ὑποκειμένων δηλώσῃ· καὶ τούτων οὐχ ᾗ ταυτῶν, ἀλλ' ᾗ διαφόρων· ὡσαύτως δὲ καὶ ταῦτα συναριθμούμενα, τουτέστιν εἰς ἕνα ἀριθμὸν τῶν πέντε συναιρούμενα τῶν ἑτεροτήτων πως καθ' ὃ ἕτερα τὴν σύνθεσιν εἰσάγουσιν· καὶ γὰρ ὁ ἀριθμὸς τῶν διαφόρων πραγμάτων, ᾗ διάφορά ἐστι, περιεκτικὸς καὶ περιληπτικὸς ἂν εἴη.

D ιη'. Τούτων οὖν ἡμῖν ὑποτεθέντων, σκόπει τὸ κατασκευαζόμενον. Τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως ὅλης ὡς ὅλης, ἀμερίστως ἔν τε τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένης, ὡς ὁ λόγος ἔδειξεν· καὶ οὐ τοῦ μὲν μᾶλλον, τοῦ δὲ ἧττον, ἀλλ' ἐπ' ἴσης καὶ ἰσοκλεῶς τῆς κατηγορίας κατηγγελμένης· καὶ οὐ τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ ὕστερον τῆς κατηγορίας ἐμφαινούσης, ἀλλ' ἅμα καὶ συναΐδιος καὶ κατὰ πάντα ὁμοιοτρόπως οὔσης· καὶ γὰρ ἡ ὁλότης ἣ πρὸ τῶν μερῶν ἐπινοεῖται, ἣ ἐν τοῖς μετέχουσι· καὶ τούτων ἣ ἐν τῷ ἑνὶ ὅλη ὡς ὅλη ἀμερίστως θεωρουμένη, ἣ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς· ὁλότητα δὲ φημι οὐ τὴν ἐκ τῶν μερῶν συγκειμένην καὶ σύνθετον, ἄπαγε, ἀλλὰ τὴν ὡς φύσιν ἐν ταῖς οἰκείαις ὑπο-

Digitized by Google

στάσεσιν θεωρουμένην· φανερὸν ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατὰ μίαν θεότητά τε καὶ ἐξουσίαν καὶ κυριότητα ταυτίζονται, καὶ ἓν εἰσιν· εἴπερ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς θεότητος ἐπ' ἴσης πεφύκασιν. Εἰ οὖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καθ' ὃ τῆς μιᾶς θεότητός τε καὶ ἐξουσίας ἰσοκλεῶς ἔχουσιν, ἕν τέ εἰσι καὶ πιστεύονται, ὡμολόγηται δὲ ὅτι πᾶς ἀριθμὸς τῆς ποσότητος τῶν ὑποκειμένων ἐστὶ δηλωτικὸς, καὶ οὐ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων· καὶ τούτων οὐχ ᾗ ταυτῶν, ἀλλ' ᾗ διαφόρων· καὶ πᾶσα συναρίθμησις, τουτέστιν ἡ εἰς ἕνα ἀριθμὸν συναίρεσις τῶν ἑτεροτήτων πως, ᾗ ἑτερά ἐστι, σύνθεσίς ἐστι, φανερὸν ἄρα ὅτι Θεὸν τὸν Πατέρα ἰδίως λέγοντες, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ τρεῖς θεοὺς εἰσάγομεν συναριθμοῦντες τὴν φύσιν· ἦν γὰρ ἂν ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ συναρίθμησις τῆς φύσεως, καὶ οὐ τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων τῆς ποσότητος, καὶ τῶν ταυτῶν ᾗ ταυτά ἐστι, καὶ οὐχὶ τῶν ἑτέρων ᾗ ἕτερά ἐστιν, ὅπερ οὐχ ὡμολόγηται· διὸ Πατέρα ὁμολογοῦντες καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον, οὐ καθ' ὃ Πατὴρ ἢ Υἱὸς ἢ Πνεῦμα ἅγιον ἓν ἐστι καταγγέλλομεν (ταῦτα γὰρ διάφορα), ἀλλ' ᾗ μία θεότης τε καὶ ἐξουσία, καὶ εἷς Θεὸς θεωρεῖται, κἂν τρία ταῖς ὑποστάσεσι πιστεύηται.

ιθ'. Καὶ ἄλλως ἔστι δεῖξαι, ὅτι οὐ τρεῖς θεοὺς εἰσάγομεν ἐπὶ τῇ μιᾷ θεότητι, κἂν τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογοῦμεν· εἰ οὖν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀκριβῶς παρ' ἡμῖν δέδεικται ὅτι τῆς μιᾶς καὶ ἀκτίστου καὶ ἀγενήτου θεότητος συναϊδίως ἔχουσι, καὶ μία φύσις τῶν τριῶν κατηγορεῖται, καὶ οὐχ ἑτέρα καὶ ἑτέρα, φανερὸν ὅτι τρεῖς ὑποστάσεις λέγοντες, οὐ συνεισάγομεν καὶ τρεῖς θεούς· εἰ γάρ τις ἡμῖν τοῦτο καταφημίζει, οὐδὲν ἄλλο αὐτὸν ἔστι λέγειν, ἀλλ' ἢ κατὰ ταυτὸν ἓν τε καὶ πολλὰ εἶναι, καὶ τὴν ἀντίφασιν συναληθεύειν, καὶ τὰ ἐλάττονα τῶν ἐπιπλέον κατηγορεῖσθαι καὶ ἐξισάζειν, ὅπερ οὐδὲ ταῖς λογικαῖς μεθόδοις, οὐδὲ τῇ ἀληθείᾳ σύμφωνον· καὶ ὅπως ἡμῖν σαφὲς γένηται τὸ λεγόμενον, ὡς ἐν ὑποδείγματος τρόπῳ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν λαβόντες, καὶ ἐφ' ὧν ταύτῃ κατηγορεῖται, δῆλον ὑμῖν τὸ λεγόμενον παραστήσω· Ἔστω ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ὡς ἐν ὑποθέσει τριῶν ὑποστάσεων μόνων κατηγορουμένη, οἷον Πέτρου, φημὶ, καὶ Παύλου καὶ Θωμᾶ· αὕτη οὖν ἡ φύσις ὅλη ὡς ὅλη ἀμερίστως ἐπὶ Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Θωμᾶ κατηγορεῖται· καὶ γὰρ ἕκαστος [*cod.* ἕκαστον] τούτων, ζῶον λογικὸν θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν ἐστι· φανερὸν ὅτι καὶ τὰ μετέχοντα, καθ' ὃ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς φύσεως μετέχουσιν, ἕν τε καὶ ταυτά εἰσι· καθ' ὃ δὲ διάφορα ταῖς ὑποστάσεσι, καὶ τὸν τρεῖς ἀριθμὸν ἐκληρώσαντο. Εἰ οὖν τις τὴν *ἄνθρωπος* φωνὴν, ἥτις ἐστὶ φύσεως δηλωτικὴ ἐπὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων, μίαν οὖσαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ ἀμερίστως αὐτῶν κατηγορουμένην, εἶτα καὶ ὡς τριῶν συναριθμουμένων, καὶ ταύτην τὴν *ἄνθρωπος* φωνὴν ἐξ ἀνάγκης ταῖς ὑποστάσεσι συναριθμήσει, τρεῖς ἀνθρώπους φάσκων, οὐδὲν ἄλλο λέγει, ἀλλ' ἢ τρεῖς φύσεις ἐν ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι θεωρεῖσθαι· ἡ γὰρ *ἄνθρωπος* φωνὴ φύσεώς ἐστι δηλωτική· εἰ δὲ τοῦτο,

A et Filium et Spiritum sanctum, secundum unicam divinitatem, potestatem ac dominationem, idem unumque esse; siquidem unam eamdemque deitatem æque tenent. Si ergo Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, quatenus eamdem deitatem ac potestatem æque habent, unum quid sunt et creduntur; in confesso autem est omnem numerum demonstrare subjectarum rerum quantitatem, non autem rerum naturam, et harum quidem non quatenus earumdem, sed quatenus potius diversarum; et si omnis connumeratio, id est, in unum numerum contractio, diversitatum, quatenus diversæ sunt, compositio est; constat prorsus, quod cum Patrem seorsum dicimus, itemque Filium et Spiritum sanctum, tres deos non inducimus quasi numerando B naturam. Secus, numerus et connumeratio naturam afficeret, non autem subjectarum rerum quantitatem; et quidem eas tanquam easdem, non diversas prout diversæ sunt; quod non conceditur. Itaque cum Patrem confitemur et Filium et Spiritum sanctum, non quasi Pater et Filius et Spiritus sanctus unum quid sint pronuntiamus; hi enim diversi sunt, sed quatenus una deitas, una potestas, et unus Deus consideratur, quanquam tres personæ creduntur.

19. Adhuc aliter rem demonstrare possumus, nequaquam tres Deos a nobis induci in una divinitate, etiamsi personas tres confitemur. Si ergo Pater et Filius et Spiritus sanctus, prout accurate nos demonstravimus, unam nec creatam nec factam divinitatem perpetuo simul habent, unaque natura C trium prædicatur, non alia et alia, patet quod, dum tres personas dicimus, haud tres deos inducimus. Quod si quis nobis imputet, idem facit dicenti, aliquid secundum idem, et unum esse et plura, et contradictioni inesse veritatem, et minora majoribus exæquari pariterque appellari: quod neque logicis regulis neque veritati consonat. Atque ut nobis dicta res clarior fiat, humanam naturam ad exemplum sumens, secundum ejusdem prædicamenta, perspicuam vobis faciam orationem meam. Esto humana natura tanquam in subjecto trium tantum personarum prædicata, veluti Petri, Pauli, ac Thomæ. Hæc igitur natura tota prout est indivise in Petro, Paulo ac Thoma, denominatur: nam horum unusquisque, D animal est rationale, mortale, mentis scientiæque capax. Constat hos participes, quatenus unam eamdemque naturam participant, unum quid idemque esse: quatenus autem diversi sunt personis, ternarium numerum habere. Si quis ergo vocabulum *homo* quod naturam denotat, quodque unum idemque et indivise de tribus prædicatur; deinde tanquam tribus jam simul connumeratis, idem hoc vocabulum *homo* necessario cum personis connumeret, tres dicens homines; nihil aliud dicit, nisi tres naturas in personis tribus spectari: namque hominis vocabulum naturam denotat. Quod si verum est, utique idem secundum idem comperietur, id est humanam naturam, et unum quid esse et contra: et quod contradictio est, verum evadet; quod est absurdum.

Digitized by Google

Neque hoc solum, sed et minora id est, personæ, majorum, id est, naturarum prædicamentum sortientur, eisque æquabuntur ; quæ res ita declaratur.

A εὑρεθήσεται τὸ αὐτὸ κατὰ ταυτὸ, τουτέστιν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἓν τε καὶ οὐχ ἓν· καὶ ἡ ἀντίφασις συναληθεύσει, ὅπερ ἄτοπον· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἢ καὶ τὰ ἐλάττονα, τουτέστι τὰς ὑποστάσεις τῶν ἐπιπλέον, τουτέστι τῶν φύσεων συμβαίνει κατηγορεῖσθαι καὶ ἐξισάζειν· ἔστι δὲ καὶ τοῦτο δῆλον ὧδε·

20. Humana natura in tribus personis prædicata, haud vicissim ex his prædicatur, neque convertitur, propterea quod plus est quam unaquæque persona. Nam si quid est Petrus, hoc et homo ; non tamen si quid homo, hoc et Petrus. Namque in prædicatis, illa invicem convertuntur quæ sunt æqualia, veluti homo et risibile ; nam si quid est homo, hoc et risibile ; et si quid est risibile, hoc et homo. Quæ autem excedunt, ea invicem non convertuntur, propter excessum. Veluti si quid homo, hoc et ani- B mal; non si quid animal, hoc et homo. Si ergo, cum humana natura plus sit singulis tribus personis, prædicetur autem ternarius numerus trium personarum, non absolute, sed secundum talem subjectorum quantitatem ; idem autem numerus, quem et numerabilem dicimus, ceu qui numeratur magis quam numerat, prædicetur etiam de vocabulo homo adæque ac numerus personarum; sic, inquam, comperietur unaquæque persona uni naturæ æquata, et vicissim prædicata. Nam tres et tres numerati, non sunt plures, sed pares. Nam et si duo quædam sint, alterum autem de uno prædicetur, veluti risibile de homine ; demonstretur autem alterum esse par, necessario accidit ut prædicamentum invicem fiat, et homo prædicetur pro C risibili. Quamobrem constat, quod si quis connumeraverit personis naturæ ipsarum nomen, faciet ut minora prædicentur de majoribus et exæquentur ; quod abhorret a logicis regulis et a veritate, ut diximus.

κ'. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐπὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων κατηγορουμένη, οὔτε ἀντικατηγορεῖται ἐκ τούτων, οὔτε ἀντιστρέφει διὰ τὸ ἐπιπλέον εἶναι ἑκάστης ὑποστάσεως· καὶ γὰρ εἴ τι Πέτρος, τοῦτο καὶ ἄνθρωπος, οὐκ εἴ τι δὲ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ Πέτρος· τῶν γὰρ κατηγορουμένων, τὰ μὲν ἐξισάζοντά εἰσιν, ἃ καὶ ἀντιστρέφουσιν, οἷον ὅ τε ἄνθρωπος καὶ τὸ γελαστικόν· εἴ τι γὰρ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ γελαστικόν· καὶ εἴ τι γελαστικὸν, τοῦτο καὶ ἄνθρωπος· τὰ δὲ ἐπιπλέον, ἃ καὶ οὐκ ἀντικατηγορεῖται διὰ τὸ ἐπιπλέον· οἷον εἴ τι ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ ζῶον· οὐκ εἴ τι ζῶον, τοῦτο καὶ ἄνθρωπος. Εἰ οὖν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπιπλέον οὔσης μιᾶς ἑκάστης τῶν τριῶν ὑποστάσεων, κατηγορεῖται δὲ ὁ τρεῖς ἀριθμὸς τῶν τριῶν ὑποστάσεων, οὐκ ἀπολελυμένως, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοιῶσδε ποσότητα τῶν ὑποκειμένων· τὸν δὲ αὐτὸν ἀριθμὸν, ὃν καὶ ἀριθμητὸν λέγομεν, ὃς καὶ ἀριθμεῖται μᾶλλον ἢπερ ἀριθμεῖ, κατηγορήσεις καὶ τῆς *ἄνθρωπος* φωνῆς ἐξ ἴσου τῷ ἀριθμῷ τῶν ὑποστάσεων, εὑρεθήσεται ἑκάστη ὑπόστασις ἐξ ἴσου τῇ μιᾷ φύσει καὶ ἀντικατηγορουμένη· τὸ γὰρ τρεῖς καὶ τρεῖς ἀριθμούμενον, οὐκ ἐπιπλέον ἐστὶν, ἀλλ' ἐξ ἴσου· καὶ γὰρ ἐὰν δύο τινὰ ὦσι, θάτερον δὲ κατηγορεῖται τοῦ ἑνὸς, οἷον τὸ γελαστικὸν τοῦ ἀνθρώπου· δειχθῇ δὲ καὶ θάτερον ἐξισάζον, συμβαίνει ἐξ ἀνάγκης τὴν κατηγορίαν ἀντιστρέφειν, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀντικατηγορεῖσθαι τοῦ γελαστικοῦ· ὥστε φανερὸν ὅτι εἴ τις συναριθμεῖ ταῖς ὑποστάσεσιν τὸ τῆς φύσεως αὐτῶν ὄνομα, συνάγει τὰ ἐλάττονα τῶν ἐπιπλέον κατηγορεῖσθαι καὶ ἐξισάζειν· ὅπερ ἀσύμφωνόν ἐστι ταῖς λογικαῖς μεθόδοις καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ὡς ἔφαμεν.

21. Pari modo quod attinet ad divinam naturam, hoc exemplo viam nobis demonstrante, veritatem nanciscemur, erroremque depellemus. Nobis enim tres in divina natura personas confitentibus, necesse non est tres quoque deos invehere, propter illas quas jam diximus absurditates. Quamobrem nobis manifestum apparet, quod tres personas, secundum D suas proprietates, in una divina natura confitentes, nequaquam tres deos invehimus, sed unum Deum ; quandoquidem una deitas est, atque ad unum illa, quæ inde sunt, referuntur. Nomina enim Patris ac Filii, haud naturam significant, sed relationem, nempe quomodo se habeat ad Filium Pater, et ad Patrem Filius. Sicut enim apud nos hæ appellationes legitimam genituram significant, ita illic genitum cum genitore homogeneum demonstrant. Similiter et Spiritus nequaquam naturam significat, ut et cætera : etenim relationis inter has personas differentia, differentem quoque illarum appellationem effecit. Idcirco cum ad deitatem respicimus, primamque causam, et monarchiam, unum quid

κα'. Τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς θείας φύσεως, ὡς ἐκ τουτουῖ τοῦ παραδείγματος ποδηγούμενοι τὸ ἀληθὲς λάβωμεν καὶ τὸ ψεῦδος ἀποκρουσώμεθα· καὶ γὰρ ἡμῶν τριῶν ὑποστάσεων ὁμολογούντων ἐπὶ τῆς θείας φύσεως, οὐκ ἀνάγκη καὶ τρεῖς ἡμᾶς θεοὺς εἰσάγειν διὰ τὰ προδεδειγμένα ἄτοπα· ὥστε δῆλον ἡμῖν ἀνέφηνεν, ὅτι τρεῖς ὑποστάσεις κατὰ τὰς ἰδιότητας ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ θεϊκῆς φύσεως ὁμολογοῦντες, οὐκ εἰσάγομεν καὶ τρεῖς θεοὺς, ἀλλ' ἕνα Θεὸν, ὅτι μία θεότης, καὶ πρὸς ἓν τὰ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀναφορὰν ἔχει· τὸ γὰρ *Πατὴρ* καὶ *Υἱὸς* ὄνομα, οὐ φύσιν ὑποσημαίνουσιν, ἀλλὰ σχέσεώς τε καὶ τοῦ πῶς ἔχει πρὸς τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, ἢ ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα· ὡς γὰρ ἐφ' ἡμῶν αὗται αἱ κλήσεις τὸ γνήσιον σημαίνουσιν, οὕτως ἐκεῖ τὴν τοῦ γεγεννημένου πρὸς τὸ γεγεννηκὸς ὁμοφυΐαν σημαίνουσιν· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ φύσιν σημαίνει, ὥσπερ καὶ τὰ λοιπά· τὸ γὰρ διάφορον τῆς πρὸς ἄλληλα τούτων σχέσεως, διάφορον αὐτῶν καὶ τὴν κλῆσιν πεποίηκε· διὸ ὅτ' ἂν μὲν πρὸς τὴν θεότητα βλέπωμεν καὶ τὴν πρώτην αἰτίαν καὶ μοναρχίαν, ἓν ἡμῖν τὸ φανταζόμενον· ὅτ' ἂν δὲ

Digitized by Google

πρὸς τὰ ἐν οἷς ἡ θεότης τὰ ἐκ τῆς πρώτης αἰτίας ἀχρόνως καὶ ὁμοδόξως ἐκλάμψαντα, τρία τὰ προσκυνούμενα· καὶ ταῦτά ἐστι, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς ἃ πιστεύομεν καὶ βεβαπτίσμεθα, καὶ οἷς λατρεύομεν. A

κβ'. Εἰ δὲ ἀναιδέστερον πρὸς τὰ λεχθέντα οἱ ἐκ τῆς Ἄγαρ διατεθεῖεν λέγοντες· Εἰ καὶ κυρίως τὸ τῆς φύσεως ὄνομα οὐ συναριθμεῖται, ἀλλ' οὖν καταχρηστικῶς παρὰ τῇ συνηθείᾳ εὕρηται λεγόμενον, καθ' ὃ λέγομεν τρεῖς ἀνθρώπους καὶ τρεῖς ἵππους· οὐκοῦν καὶ καθ' ὑμᾶς λεγέσθω εἶναι ἡ παρ' ὑμῶν Τριὰς σεβομένη καταχρηστικῷ λόγῳ τρεῖς θεοὶ ὡς τρεῖς ἄνθρωποι, ἢ ἄλλο τι συναριθμούμενον, φαμὲν ἡμεῖς πρὸς αὐτούς· ὅτι τὸ τῆς φύσεως ὄνομα, τότε ταῖς οἰκείαις ὑποστάσεσι συναριθμεῖται καταχρηστικῶς, ἡνίκα αἱ ὑποστάσεις τὴν εἰς ἄλληλα περιχώρησιν (6) οὐκ ἔχουσι, ἀλλὰ πλεῖστον ἀπ' ἀλλήλων διακεχωρήκασιν, μετὰ καὶ τοῦ ἔχειν διάφορον τὸ θέλημα καὶ ἐνέργειαν καὶ βούλησιν, καὶ πλείστην τὴν διαφορὰν κεκτῆσθαι, ἥττονα δὲ τὴν κοινωνίαν· οἷς δὲ γνώμη μία, καὶ βούλησις ἀδιαίρετος, καὶ φύσεως ταυτότης, καὶ μία ἐξουσία, καὶ θέλησις, καὶ ἐνέργεια, καὶ πάντα κοινά, πλὴν μιᾶς μόνης τῆς τῶν ὑποστατικῶν ἰδιοτήτων διαφορᾶς, ἃ καὶ τὸ ἀνεκφοίτητον πρὸς ἑαυτὰς, καὶ ἡ εἰς ἄλληλα περιχώρησις, οὐδαμῶς εὕρηται τὸ τῆς φύσεως αὐτῶν ὄνομα συναριθμούμενον, οὔτε κυρίως, οὔτε καταχρηστικῶς· διά τοι τοῦτο, κἂν τὸν Πατέρα ὁμολογῶμεν Θεὸν καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα ὡσαύτως, οὐκ εἰσάγομεν καὶ τρεῖς θεούς· οὔτε μὲν ἀπαιτούμεθα οὔτε κυρίως οὔτε καταχρηστικῶς συναριθμεῖν· ἐπειδὴ ἡ εἰς ἄλληλα περιχώρησις πρόσεστι, καὶ τὸ ἀνεκφοίτητον καὶ τὸ ἀδιάστατον καὶ γνώμη μία καὶ βούλησις καὶ ἐνέργεια καὶ τἆλλα ἅπερ ἔφαμεν. Εἰ δὲ πάλιν ἀνθυποφέροιεν λέγοντες, ὅτι τὸ Θεὸς ὄνομα οὐ τῆς φύσεως τῆς θείας ἐστὶ δηλωτικὸν, ἀλλ' ἐνεργείας (7), τὰ δὲ τῶν ἐνεργειῶν ὀνόματα συναριθμοῦνται, οἷον λέγομεν τρεῖς ῥήτορας καὶ τρεῖς φιλοσόφους ἢ τρεῖς τέκτονας, λέγομεν καὶ πρὸς ταῦτα, ὅτι τότε τὰ τῶν ἐνεργειῶν ὀνόματα συναριθμεῖται, ἐν οἷς γνώμης παραλλαγὴ παρεισδύεται, καὶ βουλήσεως ἑτερότης πάρεστι, καὶ ἀπορία καλοῦσα πρὸς τὴν χρείαν, καὶ ἐνέργεια οὐ μία, ἀλλὰ διάφορος καὶ ἀποτετμημένη· οἷς δὲ μία ἐνέργεια φυσικὴ ἀδιαίρετος πάρεστιν, οὐδαμῶς τὰ τῶν ἐνεργειῶν ὀνόματα συναριθμεῖται. Ἐπεὶ οὖν ἡ ὑπερούσιος Τριὰς, ἤγουν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἡ παρὰ τῶν Χριστιανῶν εὐσεβῶς καὶ ὀρθοτόμως πιστευομένη καὶ λατρευομένη, μιᾶς ἐνεργείας ἀδιαστάτου ἐστὶν, φανερὸν ἄρα κἂν τὸ Θεὸς ὄνομα ἐνεργείας ἐστὶ δηλωτικὸν, χώραν τὸ συναριθμεῖσθαι κατὰ τοῦτο οὐχ ἕξει· ὅθεν πάσης διαβολῆς καὶ κατηγορίας ἡ καθ' ἡμᾶς πίστις ἀνωτέρα, ὡς καὶ δέδεικται. B C D

κγ'. Ἔνεστι δὲ καὶ ἄλλως ἡμῖν δι' ἐπιστημονικῆς καὶ ἀφύκτου διαιρέσεως τὰ περὶ τῆς ὁμοουσίου καὶ

imaginamur. Cum vero ad ea in quibus deitas consistit, ea tunc spectamus quæ ex prima causa intemporaliter et cum honoris paritate explendescunt, tria adoranda, quæ sunt Pater et Filius et Spiritus sanctus, in quæ credimus et baptizati fuimus, et quæ latreutico cultu prosequimur.

22. Age vero, si forte impudentius adversus hactenus dicta Agareni consurgant dicentes : Quod etiamsi proprie naturæ vocabulum non connumeratur, attamen abusive secundum consuetudinem sic dici comperitur ; veluti dicimus tres homines, et tres equos : quamobrem etiam apud vos dicatur esse culta illa a vobis Trinitas abusivo sermone tres dii, æque ac tres homines, aut aliud quidvis connumeratum ! nos ita iis respondemus : nempe quod naturæ vocabulum tunc cum propriis personis abusive connumeratur, cum personæ non habent invicem circuminsessionem, sed plurimum invicem distant ; præter quam quod voluntate differunt et operatione et deliberatione, permultamque aliam differentiam præ se ferunt, minime vero communionem. Verumtamen illorum, quorum una inseparabilisque est deliberatio, natura eadem, una potestas, voluntas, atque operatio, cunctaque communia, sola excepta personalium proprietatum differentia, quorum item impossibilis separatio, et quæ invicem circuminsident ; horum, inquam, naturæ vocabulum nunquam invenietur connumeratum, neque proprie neque abusive. Quamobrem etiamsi Patrem confitemur Deum, pariterque Filium et Spiritum sanctum, tres deos non invehimus, neque cogimur sive proprie sive abusive connumerare ; quandoquidem invicem circuminsessio adest, nec non inseparabilitas et indivisibilitas, sententia una et deliberatio atque operatio, et alia quæ diximus. Quod si rursus adversentur dicentes, Dei vocabulum naturæ divinæ significativum non esse, sed operationis ; operationum autem vocabula connumerari solere, veluti dicimus tres rhetores, et tres philosophos, vel tres architectos ; nos his ita occurrimus : tunc videlicet operationum vocabula connumerari, cum sententiæ immutatio subit, et deliberationis diversitas adest, et perplexitas de rei gestione, nec una operatio, sed diversa et abrupta. In illis autem, quorum una operatio physica indivisa est, nequaquam operationum vocabula connumerantur. Quia igitur supersubstantialis Trinitas, id est Pater et Filius et Spiritus sanctus, quæ a Christianis religiose et recte creditur atque adoratur, unam habet inseparabilem operationem, constat profecto, etiamsi Dei vocabulum operationis significativum sit, haud tamen hac in re fore obnoxium connumerationi. Quamobrem calumnia omni et criminatione excelsior est fides nostra, uti demonstratum fuit.

23. Possumus nos et aliter doctrinali invictaque distinctione, de consubstantiali et sancta Trinitate,

(6) De theologico vocabulo περιχώρησις copiose Petavius *De Trin.* lib. IV, 16. Utitur etiam Nicephorus a nobis editus in Antirrh. I, 43, 47.

(7) Supra col. 675.

Digitized by Google

tanquam brevi dictato, demonstrationes sic proferre : Deus, siquidem est verus Deus et creditur, vel unum quid est natura atque persona; vel unum utique natura, sed plura quod attinet ad personas : vel vice versa, persona quidem est unum, natura autem plura : vel denique natura atque persona plura. Sed inde statim emergit absurditas : nempe quod hac ratione se habet, polyarchicum est ; polyarchicum autem, seditiosum ; denique seditiosum, anarchicum est et inordinatum : at inordinatum, initium est dissolutionis; quod si ita est, corruptibile quoque est et periturum. Jam si forte sit persona unum, natura autem plura, hoc quoque absurdum : nam quod est ejusmodi, id compositum est. Omne enim quod ex diversis naturis unum quid constituit, in rerum compositarum sorte ponitur. Porro compositum, solubile est; solutionem autem subsequitur corruptio ; corruptionem excipit annihilatio. Conficitur ergo ut Deus corruptibilis sit, et in nihilum deciduus; quæ summa absurditas est. Si igitur plura esse tum natura tum persona, falsum convincitur; pariterque unum esse persona, plura autem natura, superest ut duarum propositionum altera vera sit. Si ergo unum quidem esse natura, plura autem persona, sermo noster verum firmumque ostendet; constat reliqua falsa argui, atque hoc vere dici. Quod unum sit natura, personis autem plura, hinc fit exploratum. Natura vel commune quid est, vel proprium : at si proprium, singillatim est; quod si singillatim, atomus quædam est : quod si ita se habet, vel una atomo exstincta, necesse est naturam quoque simul exstingui. Nam si eorum, quæ sunt eadem, alterutrum perimatur, necesse est alterum quoque una perimi. Sic ergo moriente Moyse, contigisset humanam naturam mori. Atqui moriente Moyse, non fuit imminuta natura. Non est ergo singularis natura. Quod si singularis non est natura, ne propria quidem est, quia proprium tale est.

24. Et aliter. Si natura res propria est, oportet eam de uno tantummodo prædicari : atqui de pluribus prædicatur, veluti animal rationale mortale, de Petro, de Paulo, de Thoma, et de hominibus singulis : non est ergo propria res : quod si non propria, ergo communis. Item aliter. Si ergo natura res propria est ; et persona pariter proprium quid est; habet autem natura personas, de quibus pronuntiatur; comperietur utique rei propriæ esse quid proprium ; quod reapse inveniri nequit. Non est ergo quid proprium ; quod si nequaquam proprium, commune est. Adhuc aliter. Si igitur commune quid est et universale, quod de pluribus prædicatur; natura autem ita se habet ; sequitur ut natura commune aliquid sit et universale. Quia ergo supersubstantialis et increata, et non facta substantia est divina natura, apparet ipsam quoque esse commune aliquid et universale ; quoniam jam ostendimus naturam esse commune aliquid et

ἁγίας Τριάδος, ὡς ἐν βραχείᾳ ἀπηχήσει, τὰς ἀποδείξεις καὶ ὧδε παριστᾷν· Ὁ Θεὸς, εἴπερ ἐστὶ Θεὸς ἀληθινὸς καὶ πιστεύεται, ἤτοι εἷς ἐστι τῇ φύσει καὶ τῇ ὑποστάσει· ἢ εἷς μὲν τῇ φύσει, πολλὰ δὲ ταῖς ὑποστάσεσιν· ἢ τὸ ἀνάπαλιν, τῇ μὲν ὑποστάσει ἓν, τῇ δὲ φύσει πολλὰ, ἢ καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ ὑποστάσει πολλά· ἀλλ' εἰ μὲν τῇ φύσει καὶ τῇ ὑποστάσει πολλὰ, πρόδηλον τὸ ἄτοπον· τὸ μὲν γὰρ οὕτως εἶναι, πολύαρχόν ἐστι· τὸ δὲ πολύαρχον, στασιῶδες· τὸ δὲ στασιῶδες, ἀναρχόν ἐστι καὶ ἄτακτον· τὸ δὲ ἄτακτον, ἀρχὴ λύσεως· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ φθειρόμενον καὶ ἀπολλύμενον· εἰ δ' αὖ τῇ ὑποστάσει ἓν, τῇ δὲ φύσει πολλὰ, καὶ οὕτως ἄτοπον· καὶ γὰρ τὸ τοιοῦτον, ἀναγκαίως σύνθετόν ἐστι· καὶ γὰρ ἅπαν τὸ ἐκ διαφόρων φύσεων ἕν τι καθιστάμενον, ἐν τῇ τῶν συνθέτων μοίρᾳ τέτακται· τὸ δὲ σύνθετον, διαλυτόν ἐστι· τῇ δὲ διαλύσει ἕπεται φθορά· φθορᾷ δὲ τὸ μὴ ὄν· συνάγεται ἄρα ὅτι ὁ Θεὸς φθαρτός ἐστι καὶ μὴ ὢν [*cod.* 2 *manu* ὄν], ὅπερ ἀτοπώτατον. Εἰ οὖν τὸ πολλὰ τῇ φύσει καὶ τῇ ὑποστάσει ἐλήλεγκται, ὡσαύτως καὶ τὸ ἓν τῇ ὑποστάσει, πολλὰ δὲ τῇ φύσει, λείπεται τῶν δύο ὑποθέσεων τὴν ἑτέραν ἀληθῆ εἶναι. Εἰ οὖν τὸ ἓν μὲν τῇ φύσει, πολλὰ δὲ ὑποστάσει δείξει ὁ λόγος ἀληθές τε καὶ βέβαιον, φανερὸν ὅτι καὶ τὸ λοιπὸν συναπελήλεγκται· καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς, τὸ ἓν μὲν τῇ φύσει, ταῖς δὲ ὑποστάσεσι πολλὰ, ἐντεῦθεν δῆλον· Ἡ φύσις ἤτοι κοινόν τι χρῆμά ἐστιν, ἢ ἴδιον· ἀλλ' εἰ μὲν ἴδιον, καθ' ἕκαστά ἐστιν· εἰ δὲ καθ' ἕκαστα, καὶ ἄτομον· συνάγεται ἄρα ὅτι ἡ φύσις ἄτομόν ἐστιν· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἑνὸς ἀτόμου ἀναιρεθέντος, ἀνάγκη καὶ τὴν φύσιν συναναιρεῖσθαι· τῶν γὰρ ταυτῶν ἐὰν θάτερον ἀναιρεθῇ, ἀνάγκη καὶ θάτερον συναναιρεῖσθαι· οὐκοῦν Μωϋσέως ἀναιρεθέντος, συμβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀναιρεῖσθαι· ἀλλὰ μὴν Μωϋσέως ἀναιρεθέντος, ἡ φύσις ἀμείωτός ἐστιν· οὐκ ἄρα τῶν καθ' ἕκαστά ἐστιν ἡ φύσις· εἰ δὲ μὴ τῶν καθέκαστα, οὐδὲ ἴδιον, διὰ τὸ ἴδιον τοιοῦτον εἶναι.

κδ'. Καὶ ἄλλως· Εἰ οὖν ἡ φύσις ἴδιόν ἐστι χρῆμα, ἀνάγκη καθ' ἑνὸς μόνου κατηγορεῖσθαι· ἀλλὰ μὴν κατὰ πλειόνων κατηγορεῖται, ὡς τὸ ζῶον λογικὸν θνητὸν, κατὰ Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Θωμᾶ καὶ τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου· οὐκ ἄρα ἴδιόν τι χρῆμά ἐστιν· εἰ δὲ μὴ ἴδιον, κοινόν ἐστιν. Καὶ ἄλλως· Εἰ οὖν φύσις χρῆμα ἴδιόν ἐστιν, ἔστι δὲ καὶ ἡ ὑπόστασις ἴδιόν τι χρῆμα, ἔχει δὲ ἡ φύσις ὑποστάσεις, καθ' ὧν λέγεται, εὑρεθήσεται ἄρα τοῦ ἰδίου χρήματος ἴδιόν τι εἶναι, ὅπερ οὐχ εὕρηται· οὐκ ἄρα ἴδιόν ἐστιν· εἰ δὲ μὴ ἴδιόν ἐστιν, κοινόν ἐστιν. Καὶ ἄλλως· Εἰ οὖν κοινόν ἐστι καὶ καθολικόν τι χρῆμα τὸ κατὰ πλειόνων κατηγορεῖσθαι, ἡ δὲ φύσις τοῦτο ἔχει, ἡ φύσις ἄρα κοινόν τι καὶ καθολικόν ἐστι πρᾶγμα. Ἐπεὶ οὖν ἡ ὑπερούσιος καὶ ἄκτιστος καὶ ἀγένητος οὐσία φύσις τις θεία ἐστὶν, δῆλον ὅτι καὶ αὐτὴ κοινόν τι καὶ καθολικόν ἐστι πρᾶγμα, διὰ τὸ δεδεῖχθαι τὴν φύσιν κοινόν τι καὶ καθολικὸν εἶναι πρᾶγμα. Εἰ οὖν ἡ θεία καὶ μακαρία φύσις κοινόν τι καὶ καθολικόν

Digitized by Google

ἐστι πρᾶγμα, ὡς καὶ αὐτὴ φύσις τις οὖσα, τὸ δὲ κοινόν τι χρῆμα, οὐχ ἑνός ἐστι κοινὸν, ὥσπερ ἡ τοῦ ἀγγέλου καὶ ἀνθρώπου φύσις, οὐχ ἑνός ἐστιν ἀλλὰ πλειόνων· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ καθολικὸν πρᾶγμα τὸ κατὰ πλειόνων λεγόμενον, ὡς αἱ λογικαὶ διαγορεύουσι μέθοδοι, φανερὸν ἄρα ὅτι καὶ θεία φύσις πλειόνων ἐστίν· εἴπερ κοινόν τι καὶ καθολικὸν πρᾶγμά ἐστι· τοῦτο γὰρ ὡμολόγηται.

κε'. Εἰ οὖν ἡ θεία φύσις πλειόνων ἐστὶν, ὡς κοινόν τι καὶ καθολικὸν πρᾶγμα, ἑκάστη δὲ φύσις κοινή τε καὶ καθολικὴ οὖσα, οὐκ ἄλλου τινός ἐστι κοινὴ, ἀλλ' ἢ τῶν ἐν οἷς θεωρεῖται καὶ ὧν κατηγορεῖται, ταῦτα δὲ ἂν εἶεν αἱ οἰκεῖαι ὑποστάσεις, συνάγεται ἄρα ὅτι ἡ θεία φύσις κοινὴ οὖσα, πλειόνων ὑποστάσεων κατηγορεῖται, καὶ ἐν πλείοσι θεωρεῖται· ὅπερ ἐστὶν ἀληθινὸν, καὶ ταῖς Γραφικαῖς ἐννοίαις συνᾴδον. Εἰ οὖν ἓν μὲν τῇ φύσει, πολλὰ δὲ ταῖς ἰδιότησιν, ἤτ' οὖν ταῖς ὑποστάσεσιν, ὁ λόγος ἔδειξεν ἀληθὲς, φανερὸν ἄρα ὅτι τὸ ἓν μὲν τῇ φύσει καὶ τῇ ὑποστάσει ἀπελήλεγκται· εἰ δὲ ἡ θεία καὶ μακαρία φύσις τῇ φύσει ἓν, πολλὰ δὲ ταῖς ὑποστάσεσιν ἐν αἷς θεωρεῖται ὡς κοινόν τι καὶ καθολικὸν πρᾶγμα οὖσα, ὑπεραναβέβηκε δὲ πάσης κτιστῆς φύσεως, καὶ μᾶλλον τῷ ἑνὶ χαρακτηριζομένη, ἤπερ ἐν τοῖς πλείοσιν· καὶ γὰρ βραχεῖά πως καὶ ἀμυδρὰ ἐν τῷ Θεῷ διαφορά· ἓν δὲ καὶ ταυτότης, κατὰ πάντα ἀπαραλλάκτως, πλὴν τοῦ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ καὶ τοῦ ἐκπορευτοῦ· ἐν δὲ τοῖς κτίσμασιν ἀνάπαλιν πολλὴ μὲν ἑτερότης, ταυτότης δὲ ὀλίγη· φανερὸν ὅτι καὶ αἱ πλείονες ὑποστάσεις ἐν αἷς ἡ μία καὶ ἀπαράλλακτος φύσις θεωρεῖται, οὐκ εἰσὶν ἄπειρον πλῆθος· οὐ γάρ ἐστι συμφυὲς τῷ ἑνὶ τὸ ἄπειρον, ἀλλ' ἀλλότριον· οὐδ' ἁπλῶς ἐξαπλούμεναι ἐπέκεινα τοῦ τρεῖς ἀριθμοῦ· τοῦ γὰρ πλήθους καθ' αὐτὸ τοῦ ἑνὸς ἀφεστηκότος, δῆλον ὅτι τὸ ἄπειρον πλῆθος παντελῶς ἀλλότριον καὶ ἀπεοικὸς ἐκείνου· καὶ γὰρ εἰ ἀρχὴ πλῆθος ἦν, ἔδει τὸ τῆς αὐτῆς ἀμέσως μετέχον μᾶλλον εἶναι πλῆθος τοῦ πορρωτέρου· ἐπεὶ δὲ τὸ ἓν τῆς θείας φύσεώς ἐστιν ἀρχὴ, ἀνάγκη τὸ ἐκείνῳ συναφὲς τῶν θείων ὑποστάσεων πλῆθος, ἐλάχιστον παντελῶς καὶ πορρωτέρω πληθύος· τοῦτο δέ ἐστιν ἡ τριάς· οὔτε γὰρ ἡ δυὰς, διὰ τὸ μὴ εἶναι (8)· οὔτε γὰρ ἄλλο τι, διὰ τὸ μὴ πρώτως· φανερὸν ἄρα ἐκ τούτων ὅτι ὁ Θεὸς τῇ μὲν φύσει εἷς ὢν, τρισὶ ταῖς ὑποστάσεσι γινώσκεταί τε καὶ καλῶς παρὰ τῶν ὀρθῶς φρονούντων Χριστιανῶν πιστεύεται τε καὶ δοξάζεται· καὶ τοῦτο ἡμῖν ἔστω ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

universale. Itaque si divina beataque natura commune quid et universale est, quatenus et ipsa natura est; res autem communis, non uni est communis, sicut angeli hominisque natura, non est unius, sed plurium; æque ac universalis res de pluribus dicitur, ut logicæ regulæ tradunt; patet utique divinam quoque naturam plurium esse, quandoquidem communis universalisque res est. Hoc enim est in confesso.

25. Quoniam itaque divina natura plurium est, utpote quæ communis universalisque res est; unaquæque autem natura utpote communis et universalis, haud alii cuiquam communis est quam illis in quibus spectatur, id est, propriis personis; consequitur ut divina natura quæ communis est, de pluribus personis prædicetur, et in pluribus consideretur; quod reapse verum est, et divinis sententiis consonum. Igitur si quod est unum natura, proprietatibus, id est personis, plura esse sermo noster vere demonstravit, patet sane, id quod est unum natura, persona quoque coargui. Quodsi divina beataque natura naturaliter unum quid est, plura autem secundum personas in quibus consideratur, ceu res quædam communis et universalis; transcendit autem quamlibet creatam naturam, et tamen unitate magis repræsentatur, quam plurali numero: etenim in Deo brevis quædam exilisque differentia est, sed unum et idem per omnia constanter, dempto ingenito et genito ac procedente; at vero in creaturis contra; diversum sæpe, idem raro; patet etiam plures personas, in quibus una invariabilisque natura spectatur, non esse infinitam multitudinem: non enim connaturalis est unitati innumerabilitas, sed aliena potius. Neque personæ ampliandæ sunt ultra ternarium numerum: nam cum multitudo per se abhorreat ab unitate, patet infinitam multitudinem prorsus ab illa alienam esse et abhorrentem. Nam si caput multitudo esset, oporteret illud quod proxime ei participat, magis esse plurativum, quam quod remotius. Quia vero unitas caput est divinæ naturæ, necesse est id quod illi connectitur, divinarum nempe personarum numerum, minimum prorsus esse et a multitudine remotissimum. Talis porro trinitas est. Nam neque duo esse poterant, quia non fuisset pluralis numerus: neque aliud quidvis, quia non esset primitus. Ex his igitur apparet Deum natura quidem unum, in tribus personis agnosci, recteque ab orthodoxis Christianis credi et glorificari. Atque hic Deus nobis est Pater et Filius et Spiritus sanctus.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Κατὰ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ δοκούντων τῷ Μωάμετ.

CONFUTATIO PRIMA.

Adversus sententias primi capituli Mohamedis.

κς'. Ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος ἐξ ἐπιστημονικῆς μεθόδου καὶ συλλογιστικῆς ἀποδείξεως, τὴν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ὁμοουσιότητα καὶ ταυτότητα, καὶ τὴν μίαν θεότητα καὶ μοναρχίαν, ὅσον κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ὄντα καὶ πιστευόμενα, καλῶς παρέστησε,

26. Postquam sermo noster doctrinali methodo, nec non syllogistica demonstratione, sanctæ Trinitatis consubstantialitatem et paritatem, unamque divinitatem et monarchiam (quantum fieri potest in iis quæ supra rationem sunt et esse creduntur)

(8) Græci pluralem a duali numero distinctum volunt.

Digitized by Google

recte exposuit, nostrumque dogma comprobavit; tempus jam est ut nefandissimus et mendax ab Arabe Mohamede falsidico calamo scriptus liber, utrum veritatis rectæque doctrinæ aliquid habeat, consideremus. Sic ergo tractatum exordiamur. Cum multifariam oppugnari possit inficetissimus Mohamedis liber; totus enim marcidus est et ruinosus, putris instar ædificii cariosa materie compacti, imperiteque constructi, nihilque firmum aut stabile habentis; ante omnia argumentum illud quod totum ædificii fundamentum continere videtur, proferamus; namque id cum sancti Spiritus ope subvertere meditamur. Sic enim se gerere solent etiam ii qui ejusmodi ædificia evertere volunt; nimirum iis quæ fulcra videntur destructis, universam subito fabricam humi sternunt. Est autem prima adversus hoc putre ædificium machina, comparatio ejus cum divina Scriptura. Nam quia Mohamedes, omni genere doctrinæ omisso, imo in tergum rejecto, caput sui sermonis constituit in Dei quam sibi vindicat allocutione, nos quoque debemus omnium concessu divinitus dictatam Scripturam cum eo libro in primis conferre; ut accurato comparationis lumine deprehensa illius absurditate et incongruentia, reliqua omnia falsa et vana, ideoque palam vituperanda, despuantur.

A καὶ τὸ οἰκεῖον δόγμα κατεσκεύασε, καιρὸς ἤδη καὶ τὴν μυσαρωτάτην καὶ ψευδηγόρον παρὰ τοῦ Ἄραβος Μωάμετ πλαστογραφηθεῖσαν βίβλον, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἐμφερόμενα εἰ ἀληθείας τε καὶ εὐθυβολίας ἔχουσιν ἐπισκέψασθαι· ἄρξομαι δὲ καὶ περὶ τούτων ὧδε· Τοιγαροῦν πολλὰς ἐπιβολὰς ἀνασκευῆς δεχομένου τοῦ ἀλογωτάτου βιβλίου τοῦ Μωάμετ (ὅλον γὰρ σαθρόν τέ ἐστι, καὶ εὐκατάπτωτον, ὥσπερ οἰκία σαθρὰ ἐκ τῆς ὕλης εὐφθάρτου συντεθειμένη, ἀτεχνῶς δὲ οἰκοδομουμένη, καὶ μηδαμόθεν τὸ βέβαιον καὶ στερέμνιον ἔχουσα), τὴν τὸ ὅλον τοῦτο συνέχειν δοκοῦν βάθρον [*cod.* βάραθρον] ἀνασπῶσαν (9) πρότερον προσάγοιμεν ἀνασκευήν, ἀνατρέπειν αὐτὸ σὺν τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος βεβουλημένοι· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων οἰκιῶν ποιοῦσιν οἱ τὸ B καθαιρεῖν αὐτὰς προαιρούμενοι, τὸ δοκοῦν ὑπερείδειν πρότερον ἀνελόντες, πᾶσαν αὐτὴν ἀθρόως εἰς γῆν καταστρέφουσιν· ἔστι δὲ ἡ πρώτη κατὰ τῆς σαθρᾶς ταύτης προσαγομένη οἰκοδομῆς μηχανή, ἡ πρὸς τὴν θείαν Γραφὴν σύγκρισις· ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς πᾶν εἶδος λόγου παραδραμὼν καὶ κατόπιν ἑαυτοῦ ῥίψας, τὴν κορυφὴν τῶν λόγων τὴν αὐτόλεκτον τοῦ Θεοῦ ὁμιλίαν αὐτῷ ἀπεγράψατο, ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ὁμολογουμένην παρὰ πάντων θεόλεκτον Γραφήν, τὸ τοιοῦτον γράμμα πρότερον παραθεῖναι, ὡς ἂν τῇ διὰ τῆς παραθέσεως ἀκριβολογίᾳ, τὸ ἀλλόκοτον καὶ ἀσύμβατον αὐτοῦ φωραθὲν, ὅλον λοιπὸν ψευδές τε καὶ μάταιον, καὶ διὰ τοῦτο ἐπίφογον ἀπελεγχθὲν κατα- πτύοιτο.

27. Inspiratæ divinitus Scripturæ unusquisque liber, seorsum et per se spectatus, quanquam ad unum religionis scopum tendit, qualem tamen peculiariter materiam contineat, demonstrat ex præposito sibi titulo, qui argumentum totum aperit: ita ut vel sola singulorum voluminum inscriptio profanum quemlibet, nedum initiatum, ad lectionem audiendam invitet. Veluti, exempli causa, Moysis quinque libri, id est, Genesis et reliqui, congruam titulo continentiam totam habent orationisque consectaneam vim, et quæ suo argumento conveniunt, ut par est, narrant. Itaque Genesis, quæ sunt geneseos propria; Exodus, quæ in exodo sunt peracta; Deuteronomion denique, quæ lege iterum sancita fuerunt. Posteriores quoque libri proprie atque, ut ita dicam, naturæ suæ congruenter D inscripti fuere. Similiter in Prophetis, in Sapientialibus, in Regum libris, si quæres, factum comperies; divino Spiritu duce in hoc quoque, ut arbitror, sinceritatem suam et sapientiam exhibente. Oportet enim mentis humanæ magistrum, ea quæ sanam sententiam efficiunt, antea sine vitio exhibere; ut postquam intellectualem sensum rectitudinis suæ homo gustaverit, tunc rerum quoque remotiorum certior fiat.

C κζ'. Τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἰδίᾳ καὶ παρ' ἑαυτῇ τεταγμένη ἑκάστη βίβλος, εἰ καὶ πρὸς ἕνα τὸν τῆς εὐσεβείας ἀφορῶσα σκοπὸν, ἀλλ' οὖν διευκρινημένη πᾶσά ἐστιν τῆς ἀνὰ μέρος περιληπτικῆς ὑποθέσεως, ἐκ τῆς κατὰ τὴν πραγραφὴν σημασίας, σὺν τῷ ὅλῳ σκοπῷ τῆς βίβλου δηλουμένης· ὡς καὶ ἐκ μόνης τῆς προσηγορίας ἑκάστης συγγραφῆς, καὶ τὸν ἀμύητον πρὸς ἀκρόασιν ἐπιστρέφειν, μή τί γε τὸν μεμυημένον· ὡς, φέρε εἰπεῖν, τὰ κατὰ Μωϋσέα πέντε βιβλία, φημὶ δὲ, ἥ τε Γένεσις καὶ τὰ λοιπὰ, ἁρμόζουσαν τῇ προγραφῇ τὴν ἔννοιαν ὅλην, καὶ τὴν τοῦ λόγου σύνδρομον δύναμιν, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν πρόσφορα πρεπόντως παρίστησιν· ἥ τε γὰρ Γένεσις, ὅσα τῆς γενέσεως ἦν· ἥ τε τῆς Ἐξόδου, ὅσα ἐν τῇ ἐξόδῳ πέπρακται· ὅ τε Δεύτερος νόμος ὅσα τὸ δεύτερον νενομοθέτηκεν, καὶ τὰ καθεξῆς οἰκείως τε καὶ συμφωνῶς, ὡς εἰπεῖν, περιώρισται· ὁμοίως δὲ κἀν ταῖς Προφητείαις, κἀν ταῖς Σοφίαις, κἀν ταῖς Βασιλείαις ζητῶν εὑρήσεις, τὸ ἁπλανὲς, οἶμαι, καὶ σοφὸν τοῦ ὁδηγοῦ θείου Πνεύματος τοῦ λόγου κἀν τούτῳ παριστάντος· δεῖ γὰρ τὸν τοῦ νοῦ παιδαγωγὸν τὰ ἐμποιητικὰ τῆς ἁπλανοῦς γνώσεως, πρότερον ἀλωβήτως κοσμήσαντα, ὡς τὴν νοητὴν αἴσθησιν τῆς οἰκείας ὀρθότητος ἀπογευσάμενον, τὸ τηνικαῦτα καὶ περὶ τῶν πορρωτέρων διαβεβαιοῦσθαι.

28. At enim deplorandus et ineptissimus Mohamedis Arabis libellus, præterquam quod blasphemiis adversus Altissimum scatet, cum omni incondita

κη'. Τὸ δέ γε οἰκτιστον καὶ ἀλόγιστον τοῦ Ἄραβος Μωάμετ βιβλίδιον, μετὰ τὰς εἰς τὸν Ὕψιστον δυσφημίας ἀνάμεστον τυγχάνον, σὺν πάσῃ τῇ ἀκόσμῳ καὶ

(9) Mendum est fortasse ἀνασπῶσαν· et quidem ita refectum fuit in codice a secunda manu, abrasis aliquot syllabis.

Digitized by Google

συφερτώδει αὐτοῦ βδελυγμίᾳ, οὐδὲ τὸν κατὰ λόγον [*cod.* κατάλογον] τῶν κοινῶν καὶ ἄλλως ἐμφερομένων εἰρμὸν ἀποσώζει· οὔτε γὰρ εἶδος προφητικοῦ λόγου παρίστησιν, οὔτε ἱστορικοῦ, οὔτε νομοθετικοῦ, οὔτε θεολογικοῦ, οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν ἐξ ὀρθῆς καὶ ἐχέφρονος διανοίας προερχομένων, ἀλλ' ὅλον [*ita cod.*] ἄκοσμόν τε καὶ ἄτακτον τὴν σύνθεσιν ἔχον, οὐδὲ τὰς προκειμένας ἐπιγραφὰς καταλλήλους τοῖς ὑποκειμένοις λόγοις ἔχει (10)· εἰ δὲ ἐν οἷς πάντας ἀνθρώπους ἐντελῶς κεχρημένους ὁρῶμεν αὐτὸς ἀπολείπεται, πῶς τὴν ἀγέρωχον ἐκείνην καὶ ὡς ὑπὲρ ἄνθρωπον δόξαν δοκοῦσαν δεῖξαι δυνήσεται, τὸ ἐξ οὐρανοῦ, λέγω, φάναι πεπέμφθαι αὐτό (11); ὅπου γε τῆς ἀνθρωπίνης τοσοῦτον ἀποδέει συνέσεως, ὅσον αὐτὴ ἡ τῶν ἀλόγων τῆς λογικῆς διώρισται φύσεως· μήτι γε τῆς ἀκαταμαχήτου ἐκείνης καὶ ὑπὲρ νοῦν ἰσχύος τε καὶ σοφίας, καὶ ᾗ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι· ὅτ' ἂν γὰρ τὸ σπουδαζόμενον αὐτῷ τὸν Θεὸν τοῦτο γράψαι, ἐξ ὧν γράφειν παραστῆσαι οὐ δύναται, πότε, καὶ πῶς, εἴτε ἐν ὁράσει, εἴτε ἄλλῃ τινὶ θεοφανείᾳ, καὶ τίνων μαρτυρούντων, ὡς αἱ περὶ Μωϋσέα πλείους τῶν ἑξακοσίων χιλιάδες· ἐν στήλαις δέ γε αὖ ἐγράφετο, ὡς ἐν πέτρᾳ ὁ τῷ Μωϋσεῖ δεδομένος νόμος· αὐτὸς γὰρ οὕτως φησὶν, ὅτι ἀγράφως αὐτὸ ἐδέξατο, οὐδὲ ἐν χαρτίῳ, οὐδὲ ἐν ἔργῳ χειρῶν ἀνθρώπων (12)· φόβῳ δῆλον ὅτι τοῦ ἀπιτηθέντα δεῖξαι μὴ δύνασθαι· ὅτ' ἂν σοφίας πάσης θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης ἐστέρηται· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτ' ἂν ἀπειρικότα καὶ πάντη τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ θείας φύσεως ξένα τε καὶ ἀλλότρια, μᾶλλον δὲ πολέμια, ἀδεῶς καταψεύδηται· τί γὰρ πολεμιώτερον τῇ Θεοῦ ἀγαθότητι, τοῦ λέγειν αὐτὸν χαίρειν τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀπωλείᾳ, καὶ παρ' οὐδὲν τίθεσθαι τὴν αὐτῶν καταφθοράν; τίνα ἀντίρρησιν ἱκανὴν παραστήσει, μὴ οὐχὶ τῆς ἀπευκταίας τούτου εἶναι καὶ δαιμονιώδους ἐμπνοίας;

κθ'. Τριχῇ οὖν διακεκριμένου πρακτέου παντὸς καὶ λόγου, εἴς τε θεῖα καὶ ἀνθρώπινα καὶ δαιμονιώδη, τῶν δύο ἐστερημένος ὁ Ἄραψ, θείου τε, φημὶ, καὶ ἀνθρωπίνου, εἰς τὸ τρίτον ἐξ ἀνάγκης περιενήνεκται· ὅτι δὲ πρὸς τῷ ἐστερῆσθαι θείας ἐλλάμψεως, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας ἀποδεδέηται, ἐντεῦθεν δὴ καὶ πολλαχόθεν ἑτέρωθεν φανερόν· ἡ ἀνθρωπίνη σοφία ἤτοι θεολογεῖ, ἢ φυσιολογεῖ, ἤτοι ἠθικεύεται, ἢ ἱστορεῖ, ἤ τι τοιοῦτον· καὶ ταῦτα ἀξιολόγως· ὁ δὲ δὴ τούτου τοῦ λήρου ὑφηγητὴς γράμματος, οὐδ' ὁποτέρας εὐκλεῶς εὐμοιρήσας κἂν προγραφῇ κατατάξαι, ἢ καὶ βατταρίζων πως περιηνέχθη εἰς μὲν θεολογίαν, ταύτην ἐρρήξε (13) τὴν ἄθεον φωνὴν, ὅτι σφαιρικόν ἐστι

A abominationis colluvie, ne consuetam quidem vulgarium et alibi exstantium scriptorum seriem servat; nam neque speciem prophetici sermonis præbet, neque historici, neque legiferi, neque theologici, neque cujuscemodi, quotquot scilicet a sana mente procedunt; sed ubique inornatam habet et perturbatam prorsus compositionem; et ne ipsos quidem præpositos titulos subjectæ orationi conformes adhibet. Si ergo in re, quam omnes homines egregie callere videmus, Mohamedes peccat; quomodo insolentem illam, et quæ supra hominem extolli videtur, opinionem ostentare poterit, quod de cœlo, inquam, liber ille demissus sit? qui tantopere ab humana sapientia abest, quantum brutorum natura a

B rationali distat: nedum ab illa incomparabili et supra omnem mentem virtute atque sapientia, in qua omnes sunt thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. Quandoquidem confectum a se opus, Deum scripsisse, ex his quæ scribit, probare non potest, et quandonam, et quomodo, et num visione, an alia aliqua Dei apparitione, et quibus testibus, sicut illa fuere circa Moysem sexcenta et amplius hominum millia; et utrum in tabulis scriptum fuerit, ut in petra Moysi data lex; imo ipse dicit sine scripto doctrinam accepisse, neque in charta aut humanæ manus opificio; timens sine dubio, ne ostendere postulatus non posset; quoniam, inquam, sapientia qualibet divina et humana is liber caret; quodque gravius est, indigna prorsus beata illa divinaque

C natura, et extranea atque aliena, imo etiam adversantia, intrepide mentitur; quid enim magis adversatur Dei bonitati, quam dicere ipsum lætari hominum perditione, et illorum ruinam flocci facere? quomodo hic, inquam, exsecrando se dæmoniacoque spiritu afflatum negabit?

29. Cum ergo quidquid faciendum est vel dicendum, in tria dividatur, nempe divinum, humanum, et dæmoniacum; duobus destitutus Arabs, divino, inquam, et humano instinctu, ad tertium necessario devolutus est. Profecto quod divino lumine humanaque sapientia caruerit, in confesso est; ex dicendis autem, et sæpe aliunde patescet. Humana

D sapientia vel res theologicas tractat, vel naturales, vel morales, vel denique historicas, vel aliud hujusmodi, et quidem serio ac laudabiliter. Sed enim hujus nugatoriæ scripturæ auctor, nullo prædictæ scientiæ genere instructus, ita ut saltem in titulo exprimeret, vel balbutiendo quidem illam attinge-

(10) Res hæc cum per se patet Alcoranum legentibus, tum etiam animadvertitur ad sur. XII, p. 560, ubi Maraccius observat, titulo ejus suræ, quæ est de Josepho, respondere argumentum suum; *quod vix*, inquit, *alia ulla in sura reperias*. Tum idem ad suram XXIX, p. 533, reprehensa iterum titulorum ab argumentis dissonantia, ait: *Excusandi nihilominus sunt Moslemi, quia cum nullus prope versiculus cum alio coalescat, impossibile prorsus erat alicui suræ argumentum conveniens et adæquatum præfigere.* Prorsus hac barbarica Alcorani farragine nullæ sunt scopæ dissolutiores; nihil fere majore cum tædio stomachove legitur, nihil animi attentionem magis infringit.

(11) Hoc quidem de Alcorano ad se de cœlis demisso mendacium centies Mohamedes effutit.

(12) Confer Maraccium in Vita Mohamedis, p. 38. Nimirum hic simulabat singulos libri versiculos a Gabriele archangelo accipere, quos ipse deinde amanuensibus dictabat.

(13) Sur. CXII, 2.

Digitized by Google

ret, theologicam hanc irreligiosam vocem crepuit, quod nempe Deus figura sphærica sit, imo potius totum sphæralem Deum dixit, putans eum prorsus esse corporeum ; neque enim aliter sphæræ figuram reciperet. Jam cum materialis sphæra secundum Mohamedem Deus sit, is quidem neque audiet, neque cernet, intellectualiter, inquam ; neque item aget, si quando ab alio movebitur, præcipueque deorsum stolidissime deferetur. Ignosce mihi, Deus, Mohamedis sententiam dicenti, quanquam potius contra ipsum loquenti. Quod si forte ipsum cœlum dicit Deum, sicut multi ethnicorum fabulati sunt, adhuc vere nos diximus dæmoniacum esse Mohamedem. Physiologiæ insuper vel nihil omnino novit ; vel cum eam salutare de limine audet, en dicit hominem ex hirudine esse factum ; et solem in calidam aquam submergi, cum ad vesperam devenit. Jam in re morali quid ait ? Satisfacite animabus vestris ; odite quemlibet, prout ille vos oderit. Quod vero ad historiam attinet, quanta de Moyse, et de ipso Domino nostro Jesu Christo mentitur ? quasi hæc vel illa fecerit aut locutus fuerit ; quæ videlicet legendo cognoscitis. Nam Christi Matrem sororem esse Moysis dicit, et Christianos cum Moyse in deserto versatos. Et ne cuncta nunc enumerans, hæc sine demonstratione reprehendere videar, ea confutationi postea cum Dei gratia faciendæ reservabo. Interim eatenus tantum quatenus opus erat ob ostendendum divina humanaque sapientia vacuam fuisse superbam Mohamedis mentem, et quovis charismate divinitus hominibus dari solito caruisse, summatim prædicta recensui.

30. Nam cum tredecim supra centum totus hic libellus capitulis constet ; in primo quidem, post eam quæ proœmii locum videtur tenere scriptiunculam, homines a se deceptos cohortatur, ne dubitationem mente foveant circa hanc suam fraudulentam scripturam, quasi mendaciter sit conscripta.

τὸ Θεῖον, μᾶλλον δὲ, ὡς αὐτὸς εἶπεν, ὁλόσφαιρός (14) ἐστιν ὁ Θεὸς, σῶμα πάντως αὐτὸν οἰόμενος· οὐ γὰρ ἂν ἄλλως τὸ τῆς σφαίρας ἐδέχετο σχῆμα· σφαῖρα δὲ ὑλικὴ κατ' αὐτὸν τυγχάνων, οὔτε ἀκούσεται, οὔτε ὄψεται νοητῶς δηλονότι, οὔτε ἐνεργήσει πάλιν, εἴ που τύχοι παρ' ἄλλου κινηθείς, καὶ μάλιστα κατὰ πρανοῦς ἀλογίστως φέρεσθαι· ἱλάσθητι ἡμῖν, ὁ Θεὸς, τὰ αὐτοῦ λέγουσιν, εἰ καὶ κατ' αὐτοῦ· εἰ δὲ δὴ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν τὸν Θεὸν λέγει, ὡς πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐλήρησαν, καὶ οὕτως ἀληθεύσει ὁ λόγος, δαιμονιώδη αὐτὸν εἰρηκὼς εἶναι. Εἰς δὲ φυσιολογίαν ἢ οὐδὲν φάναι ἠπίστατο, ἢ εἰ καὶ προκύψαι εἰς τοῦτο ἐτόλμησεν, λέγει (15) ὅτι ἐκ βδέλλης (16) ὁ ἄνθρωπος γίνεται, καὶ ὁ ἥλιος εἰς θερμὸν ὕδωρ καταβαπτίζεται πρὸς ἑσπέραν φερόμενος (17). Εἰς δὲ ἠθικὸν, τί καὶ φησιν; Συνέλθετε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν, καὶ ἐχθράνατε παντὶ, καθ' ὃ πᾶς τις ἐχθραίνει ὑμῖν (18). Εἰς δὲ ἱστορίαν, ὅσα Μωϋσέως καταψεύδεται, αὐτοῦ τε τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τάδε καὶ τάδε πεποιηκότος καὶ λελαληκότος, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες συνοράτε· τὴν τε γὰρ Μητέρα Χριστοῦ τὴν ἀδελφὴν Μωϋσέως φάσκει εἶναι, τούς τε Χριστιανοὺς μετὰ Μωϋσέως συνεῖναι ἐν τῇ ἐρήμῳ (19)· καὶ ἵνα μὴ νῦν τὰ πάντα ἀπαριθμούμενος ἀναπόδεικτα ταῦτα ἀπελέγχειν δόξω, τῇ μετέπειτα Θεοῦ χάριτι τεθειμένῃ ἑκάστῳ αὐτῶν ἀνατροπῇ ταμιεύσομαι· νυνὶ δὲ ὁπόσον μόνον πρὸς τὸ δεῖξαι ἔρημον θείας καὶ ἀνθρωπίνης σοφίας τὸν ἀλαζόνα νοῦν, καὶ ὧν ἐστέρηται θεοδωρήτων ἀνθρώποις χαρισμάτων, κεφαλαιωδῶς ἀπηρίθμησα.

λ'. Τριῶν γὰρ καὶ δέκα πρὸς τοῖς ἑκατὸν κεφαλαίοις τὸ ὅλον τοῦτο ἐκδεδομένον βιβλίδιον, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ λόγῳ, κατὰ τὴν δοκοῦσαν προοιμίου τόπον ἔχειν γραφὴν, παραίνεσιν ποιεῖται πρὸς τοὺς πεπλανημένους ὑπ' αὐτοῦ, μὴ ἔχειν ἐν διανοίᾳ διστάγμον περὶ τῆς ἀπατηλῆς αὐτοῦ ταύτης γραφῆς (20) ὅτι

(14) Vocabulum Arabicum, quo utitur Mohamedes, significare tum ὁλόσφυρον, *solidum*, tum etiam *æternum*, jam adnotaverunt Relandus in *Mohamedicis* lib. II, 3, et Freytagius in Lexico. Et quidem ante Relandum Maraccius transtulerat *sempiternum* in sura CXII, 2, de quo loco nunc loquitur Nicetas, cujus hallucinationem secutus est Euthymius Zygabenus in *Panoplia*. Noster vero Byzantinus non ὁλόσφυρον scribit, sed ὁλόσφαιρον, scripturæ ut puto similitudine deceptus. Et quidem prius vocabulum Arabico respondet, non item secundum. Corruit ergo simul tota reprehensio hinc consequens, quod Mohamedani Deum materialem esse existiment. Linguæ nempe Arabicæ nimis arcta aut imperfecta notitia multas apud Græcos Latinosque peperit absurditates. De hoc Arabico vocabulo non male Bartholemæus monachus Edessenus a Moynio editus *Var. sacr.* t. I, p. 308, quem item inter Alcorani confutatores ignoravit Maraccius.

(15) Sur. XCVI, 2.

(16) Rursus hallucinatio, quam etiam Zygabenus repetit, ex vocabulo Arabico quod *sanguis coagulatus* sonat (seu σπέρμα γεννητικόν), et cum levi varietate *hirudo*. Ita enim recte Maraccius, nec non Relandus lib. II, 36, et Freytagius in Lexico. Porro ut Zygabenus secutus est Nicetæ Byzantini errorem, ita vicissim Zygabenum secutus est Nicetas Choniata in *orthodoxæ fidei Thesauro* a nobis partim edito Specil. Rom. t. IV, ubi videsis paginam 492. Re quidem vera Mohamedes primum hominem formatum a Deo ex luto seu pulvere, deinceps homines ex sanguineo coagulo, seu ἐκ τοῦ σπέρματος, gigni, plurimis in locis aperte dicit, sur. XVIII, 38 ; XXII, 5. XXIII, 12 ; XXXII, 7, 8 ; XXXV, 11 ; XL, 69 ; LV, 14 ; LXXV, 37 ; XCVI, 12, et alibi.

(17) Sur. XVIII, 87.

(18) Sur. II, 192 ; IX, 6, 75, 125.

(19) Anachronismus insignis Mohamedis, hominis illitteratissimi ; qui error satis comprobari videtur ex sura XIX, 27, comparata cum sura III, 1. Quanquam Mohamedani, nonnullique Christiani, veluti Herbelotus et Relandus II, 20, textum historicum Alcorani aliter explicare non improbabiliter volunt, quibuscum tamen Maraccius non consentit t. I, part. IV, 85, et t. II, p. 115.

20) Vulgo scribuntur sectiones, seu suræ, Alcorani CXIV, quia prima etiam numeratur, quam utpote nudam invocationem seu præfatiunculam, Græci in numerum non referebant. Namque et Evodius monachus apud Euthymii Zygabeni *Panopliam*, tit. XXIV, 2, suras nonnisi CXIII dicit.

Digitized by Google

ψευδῶς γέγραπται· καὶ πρὸς τὸ πιθανὴν τὴν ἀπάτην δείκνυσθαι (21). συναποδέχεσθαι ταῖς πρώταις ἁγίαις Γραφαῖς, καὶ ταύτην [*cod.* ταύταις] παρακελεύεται, οὐκ εἰδὼς ὁ βάρβαρος ἐπ' ἀνατροπῇ ἑαυτοῦ τοῦτο γινόμενον· κατὰ συνέχειαν δὲ τὴν ἀεὶ πρὸς τοὺς διαπιστοῦντας τῷ ἀσυμφόρῳ τῶν αὐτοῦ λόγων, ἀπολογίαν τίθησι μεστὴν οὖσαν δυσφημίας κατὰ τοῦ καθ' ἑαυτὸν ὁμόσαντος ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὅτι οὐ βούλεται τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν· ἔστι δὲ αὕτη· ὅτι τοὺς πεπιστευκότας τῇ τοιαύτῃ γραφῇ ὁ Θεὸς συνετίζει πιστεῦσαι (22)· τοὺς δὲ διαπιστοῦντας αὐτὸς κωλύει πιστεῦσαι (23)· καίτοιγε ἀληθῶς ἐναλλὰξ ἔχοντος τοῦ λόγου, ὅτι τοὺς τῷ ματαίῳ τούτῳ πειθομένους ὁ Θεὸς οὐ βούλεται ἀπατᾶσθαι· ὡς ἂν δὲ τρανότερον τὸ λεγόμενον γένηται, εἰς τοῦτο αὐτὸ καταλήγει ἡ σκῆψις, ὅτι οὓς μὲν ὁ Θεὸς θέλει σῶσαι, καταρτίζει πρὸς πᾶσαν αὐτοῦ ἐντολὴν ὑπηκόους· οὓς δὲ οὐ βούλεται σῶσαι, οὐ δίδωσι αὐτοῖς σύνεσίν τε καὶ δύναμιν ἑνωτίζεσθαι, καὶ ποιεῖν τὰ αὐτῷ εὐάρεστα, καὶ κατὰ τοῦτο τῇ κολάσει παραδίδωσιν. Ὡς ἐκ τούτου παρίστασθαι ἐννοεῖν τῶν ἀτόπων δυσφημιῶν τὸ πλῆθος, ὅτι ὁ Θεὸς κωλυτής ἐστι τῶν πρὸς τὸ καλὸν ἀφωρισμένων, ὅτι ἐναντία αὐτὸς ἑαυτῷ νομοθετεῖ, πάντας μὲν μὴ θέλων σῶσαι, πᾶσι δὲ τὰς σωστικὰς ἐντολὰς προβαλλόμενος, εἰς ἀφορμὴν ἐλέγχου, ἀλλ' οὐκ εἰς συνδρομὴν ἐπάθλων· ὅτι πάντως φθονῶν τοῦτο ποιεῖ, ἢ ὅτι πενόμενος μισθοδοτῆσαι πάντας, ἢ ὡς ἴδια διαπαίζων ἔργα, μὴ ἔχων ὃν εὐλαβηθήσεται ἕνεκεν τῆς τοιαύτης ἀληθείας· ἢ ὡς ἐφήδονος τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀπωλείᾳ ἁπλῶς· ἢ ὡς μνησικακῶν διὰ τὴν πρὸς τὸν προπάτορα ἡμῶν ἀγανάκτησιν· ἢ ὅτι φύσει αἴτιός ἐστι τῶν κακῶν, καὶ οὐ μὴ δύναται μὴ κακοποιῆσαι.

λα'. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ ἀμαθέστατος γνωμοδοτεῖ βάρβαρος, ἐκ προοιμίων εὐθὺς τὴν ἀπορίαν λύειν οἰόμενος, τοῦ μὴ πάντας θελῆσαι τῇ αὐτοῦ ὑπενεχθῆναι ἀπάτῃ· τοῦτο δὲ δεῖ παρατηρῆσαι ἐν ὅλῳ τῷ ἀγροικικῷ ἐκείνῳ βιβλιδίῳ, ὅτι ἐγνωκὼς ὁ τοῦτο ληρῳδήσας, δυσπαράδεκτον ὅλως οὖσαν Χριστιανοῖς τε καὶ Ἰουδαίοις τὴν πλαστὴν αὐτοῦ ταύτην μυθογραφίαν καὶ βαρβαρικὴν θρησκείαν, τὰς παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένας θείας ἐπαγγελίας ἀποσυλήσας, καὶ οὐδὲ ταύτας ἁπάσας, ἀλλὰ τόν γε παράδεισον μόνον ἐν ὑποσχέσει κληροδοσίας καταψεύδεται τῶν αὐτῷ ὑπακουόντων· καὶ τοῦτο παναθλίως γυναιξί

A Atque ut dolum suum credibilem faciat, cum anterioribus sanctis Scripturis has quoque suas suscipi jubet; ignorans barbarus, id ad sui ipsius eversionem fieri. Continenter autem apologiam ubique facit contra non credentes inepto sermoni suo, maledictorum plenam adversus illum, qui per semetipsum jurat, bonum benignumque Deum, qui peccatoris mortem non vult, sed eum converti ac vivere. Sunt autem verba ejus hujusmodi, quod nempe huic scripturæ credentes Deus intelligentes reddit ut credant; non credentes autem ipse a credendo prohibet: cum tamen res vice versa se habeat, quod nempe Deus, stulto huic credentes, decipi nollet; eos autem qui non credunt, adjuvat ipse quominus decipiantur. Atque ut dicta clariora fiant, ad hoc
B evadit commentum ejus; nempe quod Deus illos, quos vult salvare, accommodat ad mandati sui obedientiam: quos autem non vult salvare, negat iis intelligentiam et auscultandi facultatem, et placita ei exsequendi: atque ita punitioni contradit. Atque hinc cogitare subest blasphemiarum enormium multitudinem; nempe quod Deus impediat eos qui ad bene agendum forent destinati: quod ipse sibi legibus ferendis contradicat; cunctos quidem salvare nolens, et tamen salutaria præcepta cunctis edicens, ut hæc sint culpandi occasio, non autem consequendi præmii adjutorium. Sic autem vel invide agit Deus: vel quia cunctos remunerari nequit: vel quasi creaturas suas illudens, neminem
C habens quem ob hanc veritatem revereatur: vel quia lætatur omnino hominum pernicie: vel quia ultricem voluntatem retinet, propter susceptam cum progenitore nostro inimicitiam: vel quia naturaliter causa malorum est, neque potest male non facere.

31. Tales tantasque inscitissimus barbarus quasi sententias effutit, jam inde a principio dubium statim se dissolvere putans, cur non omnes dolis ejus irretiri voluerint. Hoc autem animadvertendum est in toto illo agresti libello, quod ejus nugatorius auctor gnarus, ægre omnino fore credibilem Christianis atque Judæis fictam hanc suam mythographiam barbaricamque religionem, exstantes apud divinam Scripturam Dei promissiones subfuratur;
D neque has tamen omnes, sed paradisum tantummodo hæreditatis loco asseclis suis mendaciter promittit, idque admodum flagitiose; nempe eos

Cæteroqui noster quoque Nicetas agnoscit Alcorani proœmium κατὰ [puto pro μετὰ] τὴν δοκοῦσαν προοιμίου τόπον ἔχειν γραφήν. Nos ergo in Niceæ textu retentis necessario scriptis ab illo surarum numeris, qui semper uno minus vulgatis sunt, in marginibus tamen vulgatos earumdem surarum numeros ascribemus, quo facilius lectores ad Alcoranum se conferant.

(21) Sur. II, 4.

(22) Sur. II, 7 sq.

(23) Impiam hanc Mohamedis doctrinam, qua sura secunda scatet, frustra mihi elevare aut lenire videtur Relandus in *Mohamedicis* lib. II, 4. Pertinet autem ad celebre apud Mohamedanos dogma *decreti* (sive prædestinationis gratuitæ et absolutæ) de quo legatur Herbelotus voc. *cadha*. Evodius quoque monachus in historia martyrum XLII Amoriensium a Saracenis occisorum (Bolland. Mart. T. I, die 6) concionantes facit martyres adversus hunc immanem Alcorani errorem. Et quidem legenda est tota illa Evodii adversus Saracenicam sectam invectio, cujus nonnisi particula refertur a Zygabeno in *Panoplia* Lat. Bibl. PP. Lugd. t. XIV, p. 229, de Deo mali auctore; quæ particula incaute cum alienis ibidem confusa fuit; in Græco autem codice apud Sylburgium ne nomen quidem Evodii scribitur.

Digitized by Google

candidis speciosisque mulieribus fruituros; quodque horribilius est, ante Dei conspectum: Deus enim, inquit ille, non erubescit. Quippe ita carnalem prorsus et materialem, et a præsenti vita nihil differentem fore illorum fabulatur resurrectionem, eosque cibis ac potibus et excretionibus usuros. Illis vero qui sibi non obtemperaverint, eam quam Evangelia Deum lædentibus comminantur pœnam indicit; nempe ut consuetas illorum memoriæ voluptates pœnasve proponens, facilius eorumdem animis potiatur. Neque hoc item veteratorium ejus facinus ignorandum est, quod haud omnino recusat sanctorum prophetarum nomina commemorare, ut venerandorum virorum appellatione fraudem celet negantis Deum Agarenismi sui. Cæteroqui nomine tenus illorum meminit; sed prædicatam ab iis veritatem, factis manifeste conatur dolosam coarguere; quasi lex alumnos suos salvare non valeat, nisi sibi quoque fidem adhibeant. Præterea ipsius etiam Domini nostri Jesu Christi multifariam meminit, et unum de prophetis appellat, hanc solam prærogativam habentem, quod tanquam Dei Verbum de Virgine per Spiritum sanctum natus sit, et propter suam cum illo impassibilitatem in cœlum assumptus fuerit. Quid tamen dicat, Mohamedes nescit. Sed certe dolo manifeste utens, ipsum calumniatur dicens, interrogatum illum a Patre utrum Deus esset, seque Deum esse prædicasset, negasse: etenim facile hoc ignotum Patri suo fuisse arbitratur.

32. Insuper et illud scire interest, quod nempe falsata omnia tum ex Vetere tum etiam ex Novo Testamento profert; neque eatenus, verum etiam ea quæ nunquam scripta fuerunt, neque divinis Libris ullo modo consonant; quæ res improbitatem ejus manifeste nudat et publicat. Plurima etiam Manichaicæ abominationis portenta apud eum sunt collecta: dæmonum aliquot nomina, et per ipsos de rebus nefandis jurationes: allocutiones quoque ad dæmonum loca; et confessiones, quod ex ipsis quoque apostoli ac prophetæ, a prædicato in hujusmodi sua scriptura Deo sæpissime electi fuerunt: et littera fraudulenter præposita, et sententiæ varie mutatæ, sæpe apud eum comperiuntur. Timoris

(24) Paradisus voluptarius et plane lascivus Mohamedis cognoscitur sur. II, 28, XLIII, 68, LV, 70, LVI, 24; LXXVIII, 33, et alibi.

(25) Sur. II, 25.

(26) Graviter hic peccat Nicetas, dum verba *Deus enim non erubescit* nectit cum præcedentibus de voluptate capienda cum feminis. Prorsus enim ea verba pertinent ad sequentem versiculum, in quo de alia re innocua agitur. Ecce enim et Maraccius rectissime interpretatur: *porro Deus non erubescet ut proponat* (*in*) *parabolam*, etc. Caret itaque hac saltem blasphemia Alcoranus. Eodem ac Byzantinus errore labitur etiam Græcus auctor secundi opusculi adversus Alcoranum, apud Moynium *Var. sacr.* t. I, p. 447.

(27) Choniata prædictus p. 490, ait ex Alcorano: καὶ τοὺς Σαμαρείτας εἰσέρχεσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ, οὐ πρὸς τὸ ἀπολαῦσαι, ἀλλ' ἵνα τὰ ἐκφόρια καὶ τὴν

A φησι λελευκασμέναις τε καὶ εὐοφθάλμοις συγγινομένων (24)· καὶ τὸ φρικτότερον, Θεοῦ κατενώπιον (25)· Θεὸς γὰρ, φησὶν, οὐκ αἰσχύνεται (26)· ἔνσαρκον γὰρ παντελῶς καὶ ἔνυλον οὕτωσὶ, ὡς μηδὲν τῆς παρούσης ζωῆς διαλλάττουσαν τὴν αὐτῶν ἀνάστασιν τερατεύεται, βρώμασί τε καὶ πόμασι καὶ ἀφέδροις κεχρημένους αὐτούς (27)· τοὺς δὲ αὐτῷ μὴ πειθομένους, τὴν ἐν Εὐαγγελίοις ἠπειλημένην γέενναν τοῖς εἰς Θεὸν καθυβρίζουσιν ἐπανατείνεται· ὡς ἂν ἐκ τῶν συνήθων τοῖς μεμνημένοις ἐφετῶν τε καὶ στυγητῶν εὐπαράδεκτος γένηται· καὶ τοῦτο δὲ μὴ ἀγνοεῖν ἀναγκαῖον τὸ ῥᾳδιούργημα, ὅτι οὐ παραιτεῖται ἁπλῶς τὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ἀπομνημονεύειν ὀνόματα (28), ἵνα τῇ τῶν σεβασμίων ἀνδρῶν προσηγορίᾳ ἀνύποπτος αὐτῷ ὁ δόλος τῆς ἀρνιθέου Ἀγαρησίας γένηται· ψιλῶς γὰρ

B μόνον αὐτοὺς ἐξονομάζει· τὴν δέ γε μὴν παρ' αὐτῶν κηρυττομένην ἀλήθειαν, ἀπάτην φανερῶς διὰ πραγμάτων ἐλέγχειν πειρᾶται· καὶ ὡς οὐκ ἱκανοῦ ὄντος τοῦ νόμου τοὺς ὑπ' αὐτοῦ παιδαγωγουμένους σῶσαι, εἰ μὴ τούτῳ πεισθεῖεν. Ἔτι γε μὴν καὶ αὐτοῦ διαφόρως μνημονεύει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἕνα αὐτὸν διαγορεύει τῶν λοιπῶν προφητῶν, μόνον κατ' ἐξαίρετον ἔχοντα ὡς Θεοῦ Λόγον τὸν δι' ἁγίου Πνεύματος ἐκ Παρθένου γέννησιν, καὶ τῇ συναπαθείᾳ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν (29), ὁ μὴ εἰδώς τί ἦν περὶ ὅτου ἔλεγεν· τῷδε δὴ τρόπῳ δῆλον ὅτι τοῦ δόλου κεχρημένος (30), ἐπείτοι γε φανερῶς αὐτὸν διασύρει· φησὶ γὰρ (31) αὐτὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἠρωτῆσθαι, εἰ Θεὸς εἴη, καὶ Θεὸν ἑαυτὸν ἐκήρυξεν·

C καὶ διαρνούμενον· ἀγνοεῖν γὰρ εἰκὸς τοῦτον τὸν Πατέρα αὐτοῦ οἴεται (32).

λβ'. Πρὸς τούτοις δὲ κἀκεῖνο εἰδέναι ἀσφαλὲς, ὅτι πεφαλσευμένα πάντα ἃ ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς προφέρει, καὶ ἃ ἀπὸ τῆς Νέας· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ὅσα οὐδὲ γέγραπται, οὔτε συνῳδὰ τυγχάνει τῇ θείᾳ Γραφῇ, τρανῶς αὐτοῦ τῆς σκαιότητος ἐντεῦθεν παραγεγυμνωμένης καὶ τεθριαμβευμένης· καὶ πλεῖστα δὲ αὐτοῦ τῆς Μανιχαϊκῆς μυσαρίας συλλέλεκται τερατεύματα, δαιμόνων τινῶν προσηγορίαι, καὶ κατ' αὐτῶν ὁρκωμοσίαι ἐπὶ δυσφήμοις, προσφωνήσεις τε πρὸς τῶν δαιμόνων χώρους, καὶ ὁμολογίας ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν ἀπόστολοι καὶ προφῆται, τὸ παρὰ τοῦ διαγγελομένου ἐν τῇ τοιαύτῃ γραφῇ Θεὸν, πλειστάκις κεχειροτόνηνται· καὶ στοιχεῖον δὲ γοητικῶς προγραφὲν (33), καὶ ψῆφοι μεταγεγραμμέναι παρ' αὐτῷ

D κόπρον αὐτῶν τοῦ παραδείσου ἐκβάλλωσιν, ὅπως μὴ ἂν ἀποζέσειεν ὁ παράδεισος· *Samaritanos paradisum introire, non ut fruantur, sed ut purgationes et stercora Moslemorum paradiso ejiciant, ne forte paradisus male oleat.* Sic fere loquitur etiam Græcus auctor secundi opusculi apud Moynium *Var. sacr.* t. I, p. 447. Item Zygabenus.

(28) Sur. V, 162; VI, 85 seq.

(29) Sur. III, 47; XXI, 91; LXVI, 13 et alibi.

(30) Sur. IV, 156.

(31) Sur. V, 125.

(32) Apud Choniatam p. 484 concludit Deus: ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Θεός· Οἶδα ὅτι σὺ ἔλεγες τὸν λόγον τοῦτον· *Scio te hujusmodi sermone usum.*

(33) Videtur denotare solitarias illas, nulloque sensu, ut Moslemi fatentur, præditas litteras, quas multarum surarum initiis præpositas videmus.

Digitized by Google

διαφόρως τυγχάνουσι (34)· τῆς προσούσης δὲ αὐτῷ δειλίας περὶ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ματαίου αὐτοῦ φρονήματος, τὸ οἰκεῖον ἔργον ἐναργῶς μαρτυρεῖ· σχεδὸν γὰρ ἐν ἑκάστῳ λόγῳ τοῦτο αἰτεῖται μὴ διαπιστευθῆναι, ὅτι θεόθεν τὸ θεολοίδορον τοῦτο ἤγαγεν γράμμα· ὅπερ συμβαίνει τοῖς μὴ ἐξ ἔργων τὴν τῶν λόγων βεβαίωσιν ἔχουσιν· καὶ γὰρ ἠγνόει ὁ δύστηνος τῆς διὰ τὴν τόλμην ταύτην μενούσης αὐτῷ κολάσεως τὴν σφοδρότητα· ἀλλ' ὅτι γε φανερῶς ἐθεομάχει, καὶ οὐδὲ λαθεῖν τοὺς ἀνθρώπους εἶχεν ἠπίστατο· αὐτίκα γοῦν ἐν τῷ αὐτῷ πρώτῳ (35) λόγῳ τὸ ἐκ Θεοῦ ταῦτα ἐκπεπέμφθαι βεβαιῶσαι οἰόμενος, οὕτω φησίν (36)· « Ἐάν ἐστε ἐν σκανδάλῳ περὶ ὧν κατηγάγομεν ἐπὶ τὸν δοῦλον ἡμῶν, ἀγάγετε ᾠδὴν (37) ἐκ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ, » τῶν προφητῶν δηλαδὴ λέγων, « καὶ ἀγάγετε τοὺς μάρτυρας ὑμῶν, » τοὺς αὐτοὺς λέγων προφήτας, ἢ καὶ τοὺς δυνατοὺς ἐξετάσαι ἀληθῆ ἢ ψευδῆ λόγον· « εἰ πάρεξ Θεοῦ, φησί, ἔσται ἀληθής (38)· » ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὅτι Κἀγὼ Θεὸν κηρύττω ὡς κἀκεῖνοι· ἀλλ' ἔλαθεν ἑαυτὸν ὁ καμηλοφορβὸς, ὡς οὐχὶ τὸ ἁπλῶς Θεὸν κηρύττειν ἐστὶν ἀληθοῦς κήρυκος, καὶ Θεοῦ ἀληθοῦς, ἀλλ' εἰ ἀληθοῦς Θεοῦ ἀληθῶς· ἔστι κήρυξ ὁ κήρυξ. Τί[ς] γὰρ ὄνησις τῇ ᾠδῇ τοῦ Δαβὶδ, ἢ τῇ τοῦ Ἡσαΐου προφητείᾳ, ἢ Ἐζεκιήλ τε καὶ Δανιὴλ, καὶ ταῖς τῶν λοιπῶν προφητῶν ἐκ τῆς σῆς θεοκηρυξίας ἀθέου, εἰπoιμι ἂν πρὸς τὸν βάρβαρον τοῦτον καὶ θεομάχον, ὅτ' ἂν τὸ σὸν κήρυγμα ἐπ' ἀνατροπῇ τοῦ ἐκείνων κηρύγματος γέγραπται; πόθεν οὖν ἄλλοθεν τὴν ἀπόδειξιν ἕξεις, τῆς ἐν ᾗ ἐπεποίθεις ἀποδείξεώς σοι σβεσθείσης; ἢ γὰρ οὐχὶ πᾶσα ἡ θεία καὶ ἀρχέγονος Γραφὴ Θεὸν σαρκωθησόμενον προαγγέλλει; ὅστις ἀριδήλως ἀποδέδεικται ὑπάρχων ὁ Χριστὸς, κἂν ἐπεπόνθει σαρκί. Ἀδιήγητον τὴν γενεὰν Ἡσαΐας φάσκει διὰ τὸ εἰπεῖν *γενεάν*, καὶ τὴν υἱικὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς πρόοδον ὑπογράψας, τὸ πρᾶγμα τοῦτο δηλοῦντος τοῦ ὀνόματος· ἣν σὺ ὡς ἀμαθὴς οὐ παραδέχῃ.

A autem ei perpetuo hærentis, ne stultum suum consilium frustra sit, ipse liber testis est : etenim in omni prope capitulo petit ne fides sibi derogetur, quod divinitus injuriosam hanc Deo scripturam acceperit : quod accidere sane iis solemne est, qui operibus suis firmare verba non queunt. Et sane ignorabat miser pœnæ gravitatem, quæ ipsum propter facinus hoc manebat ; quodque aperte Deo adversaretur, id homines non latere sciebat. Statim igitur in primo capitulo, missam a Deo hanc doctrinam confirmare volens, sic ait: « Si scandalizamini in iis quæ demisimus ad servum nostrum, adducite canticum ex similibus ei. » Ex prophetis videlicet. « Et adducite testes vestros, » eosdem nimirum prophetas dicens, vel etiam idoneos vera a B falsis discernere. « Si præter Deum, inquit, est aliquis verax. » Quasi dicat : Ego Deum, æque ac illi, prædico. Sed ignorat camelarius, quod non simpliciter Deum prædicare, veracem denotat prædicatorem Dei veri ; sed oportet veri Dei verum esse prædicatorem qui prædicat. Nam quænam utilitas cantico Davidis, aut Isaiæ vaticinio, aut Ezechielis, aut Danielis, et reliquorum prophetarum, ab irreligiosa tua Dei prædicatione accidit (aio utique huic barbaro et Dei hosti), quoniam tu prædicationem tuam ad doctrinæ illorum eversionem scripsisti? Et quomodo aliunde demonstrationem sumes, illa tibi exstincta cui confidebas demonstratione? Nonne omnis vetus divina Scriptura Deum fore incarnandum prænuntiat? qualem nimirum manifeste C Christus se exhibuit, etiamsi carne passus est. Inenarrabilem dicit ejus generationem Isaias. Dum utitur vocabulo *generatio*, Filii ex Patre progressum describit : namque hanc rem vocabulum ostendit, quam tu, o inerudite, non admittis.

λγ'. Ἐφεξῆς δὲ τοῦ μυθικοῦ αὐτοῦ συγγράμματος (39) παρεισάγει τὸν Θεὸν συμβουλευσάμενον τοῖς ἀγγέλοις περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως, καὶ κωλυόμενον παρ' αὐτῶν ὡς ἀδίκου ἐσομένου αὐτοῦ· τὸν δὲ Θεὸν καὶ ποιήσαντα καὶ σοφίσαντα τὸν Ἀδὰμ ὑπὲρ αὐτούς· καὶ τοῦτον εἶναι τὸν διδάξαντα τὰ τῶν ὄντων ὀνόματα· τοιαύτη ἡ ἀνθρωπογονία τοῦ παραινοῦντος ταῖς πρὸ αὐτοῦ θείαις Γραφαῖς συναποδέχεσθαι τοὺς Ἀραβικοὺς ὀνείρους. Ἔπειτα (40) τὸν Μωϋσέα φησὶ βοοθήλειαν ἐκ Θεοῦ κελευσθέντα ὑποδεῖξαι τῷ λαῷ, ἣν ἔδει θῦσαι· τῶν δὲ ἀγνοούντων ὁποία τις ἂν εἴη, πλειστάκις δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ περὶ τούτου· καὶ οὕτως μαθεῖν καὶ αὐτὸν κἀκείνους διὰ

33. Deinde in sua fabulosa scriptione introducit Deum deliberantem cum angelis de hominis creatione, atque ab illis cohibitum, quoniam homo futurus erat iniquus : et nihilominus Deum facientem, ac sapientiam præ illis Adamo conferentem; atque ab hoc dicit nomina exsistentium rerum enuntiata. Talis est anthropogonia auctoris, qui hortatur D ut cum antiquioribus se scripturis Arabica quoque somnia admittantur. Deinde dicit Moysem Deo jubente vaccam populo ostendisse quam immolari oportebat. Illis autem ignorantibus qualis esset, sæpenumero hac super re Deum oravisse. Atque ita rem demum cognovisse, illosque per symbola edo-

[9] Isa. LVIII, 8.

(34) Intelligit fortasse sententias abrogatas seu retractatas in Alcorano, de quibus Maraccius *Tract. de Alc.* cap. 5.

(35) Diximus jam (col. 708, not. 20) non computari a Niceta Alcorani proœmium, ideoque quæ secunda in vulgatis editionibus Sura est, hanc illi esse primam, et sic deinceps.

(36) Sur. II, 23.

(37) Nimirum ipsa Alcorani elocutio habet quemdam rhythmum, ideoque confertur cum canticis. Irridet tamen hanc Mohamedis jactantiam, gratisque assertam Alcoranici rhythmi venustatem, specimine ejus satis insulso prolato, Maraccius t. I, Prodrom. refut. part. II, p. 72.

(38) Alcorani textus postulat ut scribatur, εἰ ἐστὲ ἀληθεῖς, *si estis veraces*.

(39) Sur. II, 50.

(40) Sur. II, 67.

Digitized by Google

cuisse, hanc neque vetulam esse neque juvenculam, sed media inter has ætate, colore croceo, rudem et indomitam : atque hanc vix illis persuasisse ut immolarent. Hæ sunt fabularum ejus nugæ : quæ a nobis expositæ sunt, ut ejus impossibilis cum divinis Libris consonantia innotescat; cujus tamen gratia fidem se veracitatis adepturum putabat.

34. Impudentiam vero suam vir atheus adversus Dei Patris gloriam exserens, atque hanc ad se attrahere diabolica vesania satagens, tanquam ipse Moysem olim alloqui solitus, et Dominum quoque nostrum Jesum Christum misisset, ait : « Attulimus Moysi scripturam; postque eum apostolos misimus; attulimus Jesu Mariæ Filio revelationem, et roboravimus eum sancto Spiritu. » Hæc scribens, quid probare se putavit? Nempe dicit, barbaricam hanc scripturam suam tanquam divinam fore recipiendam : nesciens tamen se magnopere a scopo aberrare, quo potiri sperabat. Dicet enim ei aliquis : Quomodo vel quamobrem, ut Moysem reprehenderes, Jesum misisti? Quod si, ut par est, atque ut vere actum fuit, responderet : nihil reprehendendum in Moyse fuisse, sed Jesum ad illius rudimenta perficienda missum, nec non gravem consuetudinem carnalium observationum in meliorem atque aptiorem spiritus morem immutandam; rursus huic ipsi responderent : Tu vero quid in Jesu damnans, tertiam hanc recentiorem edidisti scripturam? Puto quia paria, vel eadem, vel majora, vel etiam minora doctura erat. Atqui majora docere, impossibile humanæ naturæ est. Quid enim majus est, quam propter Dei mandatum, mundum et corpus odio habere, imo et animam propriam indubitanter supernaturalium rerum causa tradere? Profecto constat, nihil hujusmodi barbarico hoc libro contineri, imo nihil omnino excelsum bonæque frugis; contra vero beluina omni stoliditate atque atheismo totum redundare. Jam si paria docere dicatur, quæ fuit utilitas et legem et Evangelium excitandi? illam, id est legem, defectivam; hoc, Evangelium inquam, perfectum. Tum etiam male firmos eos qui alterutri serviunt exhibet, neutrosque de sua salute posse confidere; alios quidem imperfectionem causantes; alios sublimitatem, ceu naturæ humanæ superiorem, a se deprecantes. Sed neutrius secundum idem exæquare perfectionem videtur : restat ergo, ut Mohamedis scriptura ceu minora docens data fuerit. Sed si ob hanc causam data fuit, valde hoc sit ridiculum, sublimibus scilicet mediisque derelictis, vitam humi repentem et beluinam, quæ nihil celsum spectat, sectari. Præter quam quod summa hic naturaliter repugnantia est; et ea quæ meliore sorte sunt, deterioribus adversantur : quod sane de hoc libro verum evadit : etenim is contrarius plane in omnibus Evangelio Christi est. Si ergo Evangelium legem perfecit; perfectio autem rem magis confirmat; barbarica vero scriptura

(41) Sur. II, 87.

συμβόλων διδάξαι ὅτι ἔστιν οὔτε παλαιὰ, φησὶν, οὔτε νέα, ἀλλὰ μέση τούτων, τὴν χροιὰν κρόκινος, ἀγρία καὶ ἀδάμαστος· καὶ μόλις αὐτοὺς πεῖσαι ταύτην καταφάξαι· αὗται τῶν αὐτοῦ πλασμάτων αἱ φλυαρίαι· παρετέθησαν δὲ ἵνα δειχθῇ τὸ ἀκοινώνητον αὐτοῦ τῆς συμφωνίας πρὸς τὴν θείαν Γραφήν· δι' οὗ τὸ ἀληθὴς εἶναι πιστευθήσεσθαι ἤλπιζεν

λδ'. Ἀναισχυντῶν δὲ ὁ ἄθεος κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δόξης, καὶ ταύτην εἰς ἑαυτὸν ἀφαιρεῖν δαιμονιωδῶς ἐκφραινούμενος, καὶ ὡς αὐτὸς εἰ ὁ τῷ Μωϋσεῖ συλλαλήσας, καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξαποστείλας, φησὶν (41)· « Ἐπηγάγομεν τῷ Μωϋσεῖ γραφὴν, καὶ ἀπεστείλαμεν μετ' αὐτὸν ἀποστόλους· καὶ ἐπηγάγομεν τῷ Ἰησοῦ υἱῷ Μαρίας τὴν φανέρωσιν, καὶ ἐνεδυναμώσαμεν αὐτὸν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. » Ταῦτα δὲ γράφων, τί κατασκευάζειν ἐνόμισε; Τὸ φάναι τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ οὖσαν καὶ τὴν βάρβαρον ταύτην γραφὴν, ὡς θείαν παραδεχθήσεσθαι· ἀγνοήσας ὡς πάμπολυ τοῦ σκοποῦ διαμάρτοι ἢ ὡς οὐ κρατῆσαι ἤλπισε. Πῶς γάρ; τις ἐρεῖ πρὸς αὐτὸν, καὶ τί ἔχων Μωϋσέως καταμέμψασθαι, Ἰησοῦν ἐξαπέστειλας; Εἰ δὲ τὸ εἰκὸς καὶ ὡς ἀληθῶς γεγονὸς ἐροῖ τὸ, ὅτι Μέμψασθαι μὲν εἶχον οὐδὲν, τελειῶσαι δὲ τὰ αὐτῷ στοιχειωθέντα, καὶ ἄλλως τὸ ἐπαχθὲς καὶ εἰωθὸς τῶν σαρκικῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τὸ κοῦφον καὶ πρέπον μεταθεῖναι τοῦ Πνεύματος, πάλιν πρὸς αὐτὸν τούτους εἰπεῖν· Τί δὲ κατεγνωκὼς Ἰησοῦν, ταύτην τὴν καινοτέραν καὶ τρίτην γραφὴν ἐκδέδωκας; ἆρά γε ὡς τὰ ἴσα καὶ τὰ αὐτὰ, ἢ τὰ μείζω, ἢ καὶ τὰ ἐλάττω διδάξουσαν; καὶ τὰ μείζω μὲν διδάξαι, τῶν ἀδυνάτων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει· τί γὰρ πλέον τοῦ ὑπὲρ ἐντολῆς Θεοῦ, κόσμον μισῆσαι καὶ σῶμα, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀριδήλως πρὸς τὰ ὑπερφυῆ μεταθεῖναι; ἀλλὰ πρόδηλον ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον τῇ βαρβαρώδει ταύτῃ ἐμπεριέχεται γραφῇ· ἀλλ' οὐδὲ ἁπλῶς τι ὑψηλὸν καὶ ἄξιον λόγου· τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ κτηνωδίας πάσης καὶ ἀθεΐας ἀνάμεστος ὅλη τυγχάνει· τὰ ἴσα δὲ διδάσκουσαν αὐθις φάναι· Καὶ τίς χρεία καὶ νόμον καὶ Εὐαγγέλιον ἀνιστᾷν; τὸν μὲν ἐνδεῶς ἔχοντα, τὸν νόμον λέγων· τὸ δὲ τελειωτικῶς, τὸ Εὐαγγέλιόν φημι· ὡς ἀστηρίκτους καὶ τοὺς τὰ ἑκάτερα δουλεύοντας καθιστᾷ· μηδ' ὁποτέρους ἔχοντας· ἐπὶ σωτηρίαν θαρρεῖν· τῶν μὲν τὸ ἀτελὲς αἰτιωμένων, τῶν δὲ τὸ ὑψηλὸν ὡς ὑπὲρ ἄνθρωπον παραιτουμένων· ἀλλ' οὐδετέρου παρ' αὐτῇ καθ' αὐτὸ ἀκριβείᾳ θεωρεῖται· λείπεται ἄρα τὰ ἐλάττω ταύτην διδάξουσαν διδόσθαι· ἀλλ' εἰ τούτου χάριν ἐδόθη, πολὺς ὁ γέλως, τὰ ὑψηλὰ καὶ μέσα καταλιπόντας, τὰ πάντη χαμερπῆ, καὶ τῶν ἐλάττων εἰς μηδὲν ὑπερβεβηκότα μεταδιώκειν· καὶ ἄλλως δὲ τὴν ἄκραν φυσικῶς ἐναντιότητα πρὸς τὰ μείζω εἰληχότα τὰ ἐλάχιστα πολέμια αὐτοῖς καθεστήκει· ὃ δὴ καὶ ἀληθές ἐστιν ἐπὶ τῇ γραφῇ ταύτῃ· ἀντιτεταγμένως γὰρ ἐν πᾶσι τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ διατέτακται. Εἰ οὖν Εὐαγγέλιον τελειοῖ τὸν νόμον, συνιστᾷν δὲ μᾶλλον τὸ τελειοῦν ἐστι, καταστρέφειν δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἡ βάρβαρος πειρᾶται γραφὴ, καταστρέφειν

Digitized by Google

ἄρα καὶ τὸν νόμον δοκεῖ· καταστρέφειν τι τὰ τε- A evertere Evangelium nititur, legem pariter videtur
λειοῦντα καὶ τελειούμενα, οὐ τοῦ Θεοῦ· οὐκ ἄρα τοῦ evertere. Porro illa evertere, quæ perficiunt et sunt
Θεοῦ ἐστι Γραφή, ἡ τοῦ βαρβάρου θεομάχος γραφή· perfecta, non est Dei officium. Non est ergo Dei
λείπεται ἄρα εἶναι τοῦ ἀντιθέου, τουτέστι τοῦ Ἀν- Scriptura, hic inimicus Deo barbari hominis liber.
τιχρίστου. Superest igitur ut sit antithei id est Antichristi
opus

λε'. Μετέπειτα δὲ μέμνηται Σολομῶντος, καὶ 35. Deinde Salomonis infert mentionem, eumque
ἀνεξαπάτητον αὐτὸν διισχυρίζεται γενέσθαι, τῆς θείας nullo errore deceptum fuisse contendit; cum tamen
Γραφῆς φανερῶς αὐτὸν παριστώσης πρὸς τὸ γῆρας divina Scriptura aperte affirmet eum senili ætate
εἰδωλολατρῆσαι, ἐναντία πανταχοῦ τῇ Γραφῇ φρο- idolorum cultui se addixisse: quæ dum ait, contra-
νῶν· καὶ ἀγγέλων δὲ δύο μέμνηται οὓς λέγει κατ- rium prorsus sacræ Scripturæ sentit. Angelos quo-
εληλυθέναι ἐν Βαβυλῶνι, ὧν τὰ ὀνόματα Ἀρὼθ καὶ que duos memorat, quos Babylonem advenisse ait,
Μαρώθ· οὓς καὶ διδασκάλους εἶναι τοῦ κακοῦ λέγει quorum sunt nomina Arioth et Maroth, quos ma-
τοῖς βουλομένοις· ἔτι δὲ καὶ τὰς συζυγίας τῶν ἀν- gistros esse vitii volentibus dicit. Præterea conjugia
δρογύνων (41') τούτους φησὶ διαλύειν καὶ κακοποιεῖν androgynorum ab his ait dissoluta, ipsosque male
δὲ αὐτοὺς λέγει· πλὴν τὴν ἐπιτροπὴν ὑποκρίνεται B facere ait; verumtamen concessionem a Deo simu-
καὶ αὐτὸς φάναι τοῦ Θεοῦ ἐκδεχομένους· τούτους δὲ lanter ipse quoque dicit illos accepisse. Jam vero
τοὺς ἀγγέλους οὐκ ἐπίσταται ἡ ἔκδοσις τῆς θείας hos angelos divinæ Scripturæ traditio ignorat; nisi
Γραφῆς· εἰ μή πού τις φαίη αὐτοὺς τοῦ πατρὸς αὐ- hos forte dicit Mohamedes patris sui Satanæ dæ-
τοῦ εἶναι δαίμονας τοῦ Σατανᾶ καὶ ὑπ' αὐτοῦ μόνου mones, et ipsi soli cognitos. Hoc quoque observan-
γνωριζομένους. Ἐπισκέψασθαι δὲ δεῖ καὶ τοῦτο περὶ dum est in hujus barbari vanitate verborum, quod
τὴν τοῦ βαρβάρου κενοφωνίαν, ὅτι δαίμονας μὲν φα- dæmones quidem nominatim et cognoscit et pro-
νερῶς ἐξ ὀνόματος καὶ γινώσκει καὶ ἀναγορεύει· clamat; hoc tamen loco simulat ipsos aversabiles
προσποιεῖται δὲ δῆθεν ἀπευκταίους αὐτοὺς καλεῖν, appellare, nec non ipsorum præsidem diabolum; ut
καὶ τὸν αὐτῶν πρωτοστάτην διάβολον· ὡς ἂν κἀκ hinc etiam idiotas capiat, persuadens eis non esse
τούτου δυνηθῇ τοὺς ἰδιώτας θηρεῦσαι· πείθων αὐ- a malo spiritu figmentum suum, sed ab auctore qui
τοὺς ὅτι οὐ τοῦ πονηροῦ ἐστι πνεύματος ἡ τούτου dæmones increpat. Paululum vero progressus in
μυθοπλαστία, ἀλλὰ τοῦ ἐπιτιμῶντος τοῖς δαίμοσι. his nugis, existimans se jam esse cunctis prælatum, et contrarii suffragii immunem, et aliis emen-
Μικρὸν δὲ προελθὼν τούτου τοῦ λήρου (41''), δόξας dandis factum magistrum, criminatur Judæos atque
ἑαυτὸν παριστάνειν πάντων πρόκριτον ἀθῶόν τε κα- C Christianos invicem adversantes: et eos qui alteru-
ταγνώσεως, καὶ πρὸς διόρθωσιν ταῦτα διδάσκοντα, trum opinionem superare conantes, sectabantur
διαβάλλει Ἰουδαίους τε καὶ Χριστιανοὺς ἀλλήλοις alteram pro altera opinionem, magis promeruisse
ἀντιτεταγμένους, καὶ τοὺς θατέρας δόξης προεστη- divinam familiaritatem, et paradisi delicias. Postea
κέναι διισχυριζομένους, θατέραν δόξαν ὑπὲρ θατέ- utrosque a spe sua excidisse ait, propter hærentem
ρας, μᾶλλον ἠξιῶσθαι θείας οἰκειώσεως καὶ τῆς ἐν utrique dogmati errorem; se vero unum esse para-
παραδείσῳ τρυφῆς· εἶτα ἀμφοτέρους φησὶν ἀποτυ- disi hæredem sponte propria decernit; idem faciens
χεῖν τῆς ἐλπίδος, διὰ τὴν ἑκατέρου δόγματος πλά- homini, exempli causa, qui nonnullis de jure talen-
νην· ἑαυτὸν δὲ μόνον εἶναι τοῦ παραδείσου κλη- tum possidendi litigantibus, medium se inferens
ρονόμον ἀποφαίνεται ἀκελεύστως· ὅμοιον δέ τινι πε- diceret, Neutrius vestrum hanc esse proprietatem,
ποίηκεν, εἰ τισὶν ἐχόντων, λόγου χάριν, ὑπὲρ ταλάντου quandoquidem de ea contenditis; mihi autem esse
πρὸς ἑαυτοὺς δικαιολογίαν, οὗτος ἑαυτὸν παρενείρας assignandam, qui nihil ejusmodi fecerim, neque
εἰς μέσον, Μηδενὸς ὑμῶν τοῦτο εἶναι, διότι πρὸς ἑαυ- adversus quempiam contenderim: et qui unum
τοὺς στασιάζετε· ἐμοὶ γὰρ ὥρισται ὡς μηδὲν πε- cum uno disceptare nollet, ipse contra duos id agere
ποιηκότι, μηδέ τινι διαμεμαχημένῳ· καὶ ὅπερ τοῦ D non erubescit.
ἑνὸς πρὸς τὸν ἕνα διαμφιβάλλοντος κατεγίνωσκεν,
αὐτὸς πρὸς τοὺς δύο τοῦτο ποιῶν οὐκ αἰσχύνεται.

λς'. Ὁποία δὲ τούτου ἀπόδειξίς ἐστι τοῦ θεόθεν 36. Quamnam porro hic habeat demonstrationem
αὐτὸν κεκομικέναι τὴν βίβλον ταύτην, οὐ δέον εἰπεῖν, se hunc librum de cœlo accepisse, cum dicere non
καὶ ἐπαράσθαι δὲ ἑαυτοῦ καταθαρρεῖ, ἐν τούτῳ μόνῳ queat, ipse sibi imprecatur, hoc unum recte faciens,
τῷ ὄντι καλῶς ποιῶν· καὶ καταγνώσεις καὶ μέμψεις quod damnationes vituperiaque innumera sibi im-
μυρίας ἐπιφημίζει, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ ἀπεσταλμένος ponit, nisi a Deo missus fuerit, mendacii videlicet
εἴη, τὴν ὑποψίαν δηλονότι τοῦ ψεύδους συγκαλύπτειν suspicionem obumbrare sperans; juratque per
νομίζων· καὶ ἐξόμνυσθαι δὲ κατά τε ἡλίου καὶ σε- solem ac lunam, et astra, et lampyrides beluas, et
λήνης καὶ ἀστέρων καὶ λαμπυρίδων ζώων καὶ κυνῶν cursorios canes, et arbores, et ignota alia nomina
δρομικῶν καὶ φυτῶν καὶ ἑτέρων ἀγνώστων βαρβα- barbarica (quæ prorsus dæmonum esse existimo,

(41') Videtur prorsus error in Niceteæ scriptura, ἀνδρογύνων pro ανδρῶν καὶ γυναικῶν. Quippe apud Alcoranum Sur. II, 102, hi angeli dissociavisse dicuntur conjugia inter maritos et uxores non inter androgynos.

(41'') Sur. II, 111. seq.

Digitized by Google

quorumdam saltem) quod ipse Deus Abrahami, et Deus Isaaci, Novum Testamentum ob complendam legem indixerit, qui etiam Mohamedi Manichaicam hanc abominationem tradiderit; quæ quidem utrum consonet, an contra dissonet, homo amentissimus cognoscere impotens, sectarum personas confundit, et invicem incongruentia toto suo fabuloso sermone recitat. Obliviscitur enim qui hæc componit, quisnam sit loquens, et quisnam audiens, et de quo argumento loquantur, et mutuo dissideant; modo verba loquentis conferens in audientem; modo audientis vicissim in loquentem, et colloquii materiem in utramque partem; qui est furiosi vel delirantis morbus. Templum quoque dicit ab Ismaelîe atque Abrahamo Deo ædificatum, quod tamen neque unquam exstitit, neque a divina Scriptura memoratur. Nam si ne unctionem quidem unius lapidis cippumque oleo linitum omisit divus historicus [1], quomodo integrum templum silentio præteriisset?

37. Tum etiam admonet, ut iis qui incusant assectarum a se deceptorum morem orandi conversa ad austrum facie, nihil aliud velint respondere, nisi hoc ipsos facere ut suam erga Mohamedem pietatem ostendant, et ab iis distinguantur qui aliter faciunt. Macte equidem divina sapientia, quæ illos hac etiam ratione distinguit, verasque tenebras adorare coarguit! Atque ut dolus ejus aperte cognoscatur, en idolo apud Bacam posito, quod ipse oratorium observationis appellat, infelices barbaros jubet cultum exhibere. « Ubi enim, inquit, fueritis, levate facies vestras erga partem oratorii observationis. » Duoque nomina barbara Zapha et Marua de numero venerabilium Dei nominum dicit, Dei prorsus sui suorumque deceptorum assectarum: quos illic circa impurum oratorii ædificium circumire jubet. Sicut autem a quodam ex ipsis ad Christianos converso didicimus, idolum est quoddam illic in ædificio medio statutum: qui vero diabolici Mohamedis jussa faciunt miseras suas inclinantes cervices, manumque erectam ad idolum tendentes, altera autem aurem propriam tenentes, in gyrum tandiu se revolvunt, donec vertigine tenebricosa correpti corruunt. Hoc arbitror esse idolum, ut ipsi fatebuntur, Veneris. Re sane vera hæc librum illum Dei donum esse ac de cœlo demissum ostendunt.

38. Unum porro ex omnibus animalibus esu submovet porcum, non canem, aut lupum, aut aliud quodlibet, sed omnibus vesci hortatur deceptos

[1] Gen. xxviii, 18.

(42) Sur. II, 128.
(43) Sur. II, 143 seq.
(44) Sur. II, 160.
(45) Nomina duorum montium hæc sunt, ut censet ad Sur. II, 160, Maraccius, nec non Relandus op. cit. p. 121 et 166. Græci perperam intellexerunt angelos duos.

ρικῶν ὀνομάτων (οἶμαι δὲ δὴ πάντως δαιμόνων καὶ αὐτῶν ὄντων τινῶν), ὡς αὐτὸς εἴη ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ, ὁ τὴν Καινὴν ἐπὶ ἐκπληρώσει τοῦ νόμου ὑπαγορεύσας, ὁ καὶ τῷ Μωάμετ τὴν Μανιχαϊκὴν ταύτην ἐπαναγαγὼν βδελυγμίαν· μηδὲ εἰ συμφωνεῖ ὅλως, ἢ διαφωνεῖ αὐτὴ πρὸς ἐκείνας συνιδεῖν ὁ ἀνούστατος δυνηθείς· καὶ τὰ πρόσωπα δὲ αὐτῶν συγκεχυμένα καὶ ἀνάρμοστα δι' ὅλου τοῦ μυθικοῦ αὐτοῦ λόγου ἀλλήλοις φέρεται· ἐπιλανθανομένου ὥσπερ τοῦ ταῦτα ἀνατυπώσαντος ὅστις εἴη ὅ τε λαλῶν καὶ ἀκούων, καὶ ὑπὲρ οὗ ἔλεγον, καὶ ἀμοιβαδὸν ἀντιτίθεινται, πῇ μὲν τοῦ λέγοντος, εἰς τὸ τοῦ ἀκούοντος· πῇ δὲ τοῦ ἀκούοντος εἰς τὸ τοῦ λέγοντος· καὶ ὑπὲρ οὗ ἔλεγον εἰς τὰ ἀμφότερα· ὅπερ μαινομένου καὶ παραπαίοντος ἴδιον πάθος. Ναὸν δὲ λέγει (42) παρά τε Ἰσραὴλ καὶ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ ἀνοικοδομηθῆναι, τὸν οὔτε γενόμενον πώποτε, οὔτε παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ μνημονευόμενον· εἰ γὰρ ἀλοιφὴν λίθου μόνου εἰς στήλην Θεῷ κεχρισμένην οὐ παρεῖδεν ὁ θεόπτης, πῶς ναὸν ὅλον ἀπεσιώπησεν;

λζ'. Πρὸς δὲ τοὺς καταιτιωμένους (43) τοὺς ὑπ' αὐτοῦ πεπλασμένους ἕνεκεν τοῦ πρὸς νότον εὔχεσθαι ἐστραμμένως, μὴ δεῖν ἄλλο τι φάναι, ἢ ἕνεκεν, φησί, τοῦ ἀποδεῖξαι τὴν πρὸς τὸν Μωάμετ εὐλάβειαν, καὶ τοῦ διακρίνεσθαι αὐτοὺς ἀπὸ τῶν μὴ ποιούντων αὐτό· καὶ εὖ γε τῇ θείᾳ σοφίᾳ κἂν τούτῳ αὐτοὺς ἀποδιαστησάσῃ, καὶ τῷ ὄντως σκότει προσκυνοῦντας ἐλεγξάσῃ· ἵνα δὲ καὶ ὁ δόλος αὐτοῦ κατάδηλος γένηται, τῷ εἰς Βάκα κειμένῳ εἰδώλῳ, ὅπερ αὐτὸς προσκύνημα παρατηρήματος καλεῖ, τοὺς ἀθλίους βαρβάρους προσκυνεῖν παρασκευάζει. « Ἔνθα γὰρ ἐστὲ, φησὶ (44), ὀρθώσατε ὑμῶν τὰ πρόσωπα εἰς τὸ μέρος τοῦ προσκυνητηρίου τοῦ παρατηρήματος. » Καὶ δύο δὲ ὀνόματα βάρβαρα τό τε Ζαφὰ καὶ Μαρουὰ (45) ἐκ τῶν σεβασμίων εἶναι λέγει τοῦ Θεοῦ· Θεοῦ πάντως τοῦ οἰκείου καὶ τοῖ; ἠπατημένοις δὲ ὑπ' αὐτοῦ παραγενομένοις, κατὰ τὸ ἐκεῖσε μεμολυμμένον οἴκημα τοῦ προσευκτηρίου περιγυρεῦσαι εἰς αὐτὸ προστάσσει· ὡς δὲ παρά τινος ἐξ αὐτῶν εἰς Χριστιανοὺς ἐλθόντων ἐμάθομεν, εἰδῶλόν τι λίθινον κάθηται δῆθεν μέσον τοῦ οἴκου· καὶ οἱ τὴν πρόσταξιν τοῦ δαιμονιώδους τούτου πληροῦντες, κεκλικότες τοὺς ἀθλίους αὐτῶν αὐχένας, καὶ τὴν χεῖρα ὀρθιον πρὸς αὐτὸ ἐκτετακότες, τῇ τε ἑτέρᾳ τὸ οὖς αὐτῶν κατέχοντες, κυκλοτερῶς εἱλοῦνται, μέχρις ἂν σκοτοδινίᾳ ληφθέντες καταπέσωσι (46)· τοῦτο οἶμαι ἐκεῖνο εἶναι τὸ εἴδωλον, ὡς αὐτοὶ φαῖεν, τῆς Ἀφροδίτης (47). Ἀρεστά γε θεοδώρητος καὶ ἐξ οὐρανοῦ δεδομένη ἡ βίβλος αὕτη ἐκ τούτων δείκνυνται.

λη'. Ἓν δὲ πάντων τῶν ζώων τῆς βρώσεως ἀποπέμπεται μόνον τὸν χοῖρον (48), οὔτε δὲ κύνα, οὔτε λύκον, οὔτε ἄλλο, ἀλλὰ πάντων μετέχειν προτρέ-

(46) Notissima est hæc superstitiosorum, præsertim vero Dervisiorum, apud Mohamedanos chorea.
(47) Adorari a Mohamedanis Venerem copiose docteque negat Relandus op. cit. lib. II, cap. 5, Græcos coarguens qui hanc illis idololatriam imputarunt.
(48) Sur. II, 173.

Digitized by Google

πεται τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἠπατημένοις (49). « Φάγετε γὰρ, φησὶν, ἐκ τῶν ὄντων ἐν τῇ γῇ· καθαρὰ γὰρ καὶ καλά· καὶ μὴ ἐξακολουθεῖτε ἐν τοῖς ἴχνεσιν τοῦ Σατανᾶ· αὐτὸς ἐχθρὸς ὑμῶν ἐστι φανερός· » Σατανᾶν δηλονότι καλῶν τὸν τυπώσαντα τὴν διάκρισιν τῶν τε καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων κατὰ τὸν νόμον· ὁρᾶτε πῶς ἀναφανδὸν Σατανᾶν τὸν Θεὸν ὀνομάζει; μὴ συνιεὶς ὁ δείλαιος ὅπερ ἐφθέγξατο, μετ' ὀλίγον φησίν· « Οἵτινες δὲ ἀμφιβάλλονται ἐν ταῖς γραφαῖς, εἰσὶν ἐν ἀποστασίᾳ μακρᾷ. » Ἔστι τούτου εὑρεῖν ἀναισχυντότερον καὶ ἀνοητότερον; Καθάπερ δὲ πίθηκος, ὁρμὴν ὑποκριθεὶς λέοντος, πιθήκειον ἀλλ' οὐ λεόντειον τὸ ἄλμα ποιῶν ἐξελέγχεται· οὕτω καὶ ὁ δύστηνος οὗτος τῆς ὑπερτάτου νομοθεσίας ἑαυτῷ ἀξίωμα ἐπιγράψας, τῆς παροικτίστου ἀθελτηρίας μηδὲν ἔχων πλέον ἐλήλεγκται· σχῆμα γὰρ μόνον, μᾶλλον δὲ ὄνομα ψιλὸν, ἀλλ' οὐκ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τῆς θεοσεβείας ἑαυτῷ περιτέθεικε· δόξας γοῦν περὶ νηστείας διατάττεσθαι τοῖς ἀθλίοις βαρβάροις, ταῦτά φησιν (50)· « Μὴν Ῥαμίδα ἐστὶν, ἐν ᾧ κατήχθη ὑμῖν τὸ ἀνάγνωσμα· νηστεύσατε αὐτόν· ἐξέσται δὲ ὑμῖν ἡ νὺξ τῆς νηστείας, εἰς μίξιν τῶν γυναικῶν ὑμῶν· αὗται γὰρ ὑμῶν εἰς σκεπάσματα, καὶ ὑμεῖς αὐταῖς ἐστε σκεπάσματα· ἔγνω γὰρ ὁ Θεὸς ὅτι παραβουλεύσετε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐν τῇ νηστείᾳ, καὶ νῦν ὑμῖν γίνεται· μίχθητε εἰς αὐτὰς εἰς παράκλησιν· καὶ φάγετε ἐσπέρας καὶ πίετε, ἕως ἂν τὸ ἀπὸ τοῦ σκότους φαινόμενον ῥάμμα μέλαν, διὰ τῆς ἡμέρας φανῇ ἄσπρον· καὶ πάλιν πληρώσατε τὴν νηστείαν ἕως τῆς ἐσπέρας· καὶ [μὴ] μίχθητε αὐταῖς ὑμῶν συχναζόντων ἐν τῷ προσκυνητηρίῳ· αὕτη ἐστὶ νομοθεσία Θεοῦ, καὶ μὴ ἐγγίσητε αὐτάς. » Ἆρά γε τοσοῦτον πίθηκος λέοντος ὑστερεῖ, ὅσον οὗτος ὁ μυσαρὸς καὶ ἐναγὴς τοῦ τὴν θείαν Γραφὴν νενομοθετηκότος;

A suos: « Comedite, inquit, ex his quæ in terra sunt, munda et bona sunt. Neque Satanæ vestigia sequamini: ipse enim manifestus vester hostis est. » Satanam nempe appellans illum qui mundorum et immundorum distinctionem constituit, prout in lege fit. Cernitisne quomodo palam Satanæ nomen Deo affingit? Tum dictorum oblitus miser, paulo post ait: « Qui autem in scripturis ambigue se gerunt, hi sunt in longa apostasia. » Nunquid hoc impudentius aut insanius inveniri potest? Sicut autem simia, leonis impetum simulans, simia non leone dignum facere saltum convincitur; sic ærumnosus iste cœlestis legis dignitatem sibi vindicans, nihil aliud quam miserandam ruditatem habere deprehenditur. Nam speciem tantummodo, imo nudum B nomen, absque re ipsa, sibi religionis circumposuit. Volens itaque jejunii legem barbaris infelicibus ferre, hæc ait: « Mensis est Ramidanus, quo ad vos lectio delata fuit; ipsum jejunate. Jejunii nocte licebit vobis cum uxoribus vestris copula: ipsæ enim sunt vobis indumenta, et vos illis æque indumenta. Novit enim Deus, fore ut animas vestras fraudaretis in jejunio. Ideo vobis indulget. Concumbite cum illis ad solatium; et comedite vespere ac bibite: donec quod noctu videbatur filum nigrum, interdiu videatur album. Et rursus observate jejunium usque ad vesperam. Et [ne] copulemini illis, dum in oratorio perseveratis. Hæc est lex Dei: ne ad illas accedatis. » Tantumne simia leoni cedit, quantum C detestabilis hic atque exsecrabilis a divinæ Scripturæ legislatore?

λθ'. Μετὰ δὲ τὴν ἀθεμιτούργητον ἐκείνην νηστείαν, εἰς τὸν καθ' ἡμῶν αὐτοὺς διεγείρει πόλεμον, « Φονεύσατε, λέγων, αὐτοὺς ὅπου δ' ἂν συναντήσητε αὐτοῖς· » ὅρους δὲ αὐτοῖς ἀγάπης, ὡς εἰκὸς, τιθεὶς φησὶν (51)· « Καὶ ὅστις δὲ μνησικακεῖ ἐφ' ὑμᾶς, ἐχθράνατε αὐτὸν καθὼς ἐχθρανεν ἐπάνω ὑμῶν. » Πρὸς ἐγκράτειαν δὲ καὶ σωφροσύνην αὐτοὺς ψευδῶς ἀλείφων φησὶν (52)· « Αἱ γυναῖκες ὑμῶν νεατὸς ὑμῶν· εἰσέλθετε εἰς τοὺς νεατοὺς ὑμῶν ὅθεν βούλεσθε· καὶ συνέλθετε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· » τουτέστι, Πᾶσαν ἐπιθυμίαν τῶν ψυχῶν ὑμῶν πληρώσατε· ἆρα γε κτηνώδης οὗτός ἐστιν ὁ βίος, ἢ μᾶλλον δαιμονιώδης. Λύσεως δὲ μνημονεύσας γυναικὸς ἐξ ἀνδρὸς, τάδε φησὶ τοῖς βαρβάροις (53)· « Ἐάν τις ἀπολύσῃ γυναῖκα αὐτοῦ, οὐκέτι ἐξέσται αὐτῷ μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι αὐτὴν, ἕως ἂν ζευχθῇ ἀνδρὶ ἑτέρῳ· καὶ ἐὰν ἀπολύσῃ αὐτὴν ὁ δεύτερος, οὐκ ἔστι κατάκριμα ἐν ἑαυτοῖς, ἐὰν ἐπιστρέψωσι πρὸς ἀλλήλους· οὗτοι γὰρ, φησὶν, νόμοι Θεοῦ. » Ὦ ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς ἀσωτείας!

39. Post scelestum illud jejunium, suos concitat ad bellum contra nos gerendum. « Interficite, inquit, illos ubicunque in eos incurreritis. » Tum iis legem charitatis statuens, ut par est, ait: « Et quicunque adversus vos iram fovet, odite illum, prout ille vos odit. » Jam ad continentiam falso ipsos temperantiamque adhortans ait: « Uxores vestræ novalia vestra sunt: ingredimini in novalia vestra unde volueritis; et congredimini ex animorum vestrorum sententia, » id est, quamlibet cupiditatem animorum vestrorum explete. Est igitur lex hæc D beluina vel potius diabolica. Tum divortium viri ab uxore memorans, sic alloquitur barbaros: « Si quis uxorem suam repudiaverit, non licebit ei, postquam eam dimiserit, donec alteri viro copuletur. Quod si et secundus eam dimiserit, non est illis piaculum, si ad conjugium redeant. Hæc sunt enim, inquit, statuta Dei. » O barbaricam libidinem!

μ'. Ἐρεθίζων δὲ πρὸς ἀνδροφονίαν τοὺς βαρβάρους, ἔδοξεν εἰς προτροπὴν ἱστορίαν γραφικὴν αὐ-

40. Barbaros autem ad homicidium concitans, videtur hortamenti loco objicere historiam de sacrifi-

(49) Sur. II, 170.
(50) Sur V, 186 seq.
(51) Sur. II, 192.
(52) Sur. II, 224.
(53) Sur. II, 231.

Digitized by Google

Scripturis sumptam, confusis tamen, quod semper facit, personis ac permutatis. Nam res a Jesu Navi gestas Gedeoni tribuit; rursus res Gedeonis Sauli; hisque ait contemporalem Davidem : arcamque ab angelis, non ab hominibus, gestatam. Adeo divinam Scripturam et callebat et alios docebat hic rerum divinarum illusor et atheus! Quippe Dominus piis suis cultoribus consulens, irreligiosum cor illius infatuavit, ut ne prout se habebat, ita et procederet. Nam de fidei violenta abnegatione sic ait : «Non est cogendum ad fidem; etenim quid sit recte admittendum, ex fallaci contrario innotescit. » Suis vero fabulis perpetuo insistens, inducit Abrahamum nugaciter cum Deo colloquentem, cumque illo de mortuorum resurrectione disputantem : et quod ex quatuor avibus ab eo supra quatuor montes repositis, et deinde revocatis, resurrectionis fidem didicerit Abrahamus : cujus rei nullam facit antiquissima Scriptura mentionem. Non tamen impudenter tantummodo ad vitia ruit, sed et usuram improbare videtur, atque orphanorum spoliationes, et ad eleemosynam faciendam hortatur; ut dum boni consilii auctor videtur, mortifera nocumenta latenter inferat vir exitiosus. Atque in his, postquam sibi victoriam de nobis imprecatus est, primæ nugaci fabulæ finem imponit.

CONFUTATIO II.

41. Secundum fabulæ Mohamedis capitulum *Amrani familia* inscribitur. Statim ab initio traditum a Deo hoc scriptum affirmat, ejusque rei causam addit, quod ab hoc confirmentur illa superiore tempore tradita, lex videlicet atque Evangelium, directio nempe hominibus atque salus. Observate ergo, utrum secundum hanc promissionem fulcrum legis atque Evangelii deinde factis suis semet demonstret, atque illa præclare sancire, et bene se habere ut in scripto jacent; vel saltem defectiva supplere. Quod si nihil hujusmodi in eo fuerit, aut cernatur, certe mentitur, et mendaci ore hæc effutit, et a mendacii parente provenire convincitur. Abunde itaque in sequentibus pro more suo jocatur de quadam lambræ concubina, quæ alicunde prodierit; ejusque precem et supplicem gratiarum actionem refert propter Mariæ conceptionem, quæ fuit, inquit, Mater Jesu; et quod hanc in templo [Mater] præsentaverit, et quod a Domino, inquit, recepta sit, et a Zacharia suscepta. Eoque aliquando in templum ingresso, et apud eam divino cibo conspecto, sciscitatum esse unde hic provenisset. Illam, a Deo dixisse; ipsumque illic postulasse a Deo filium; factamque ei pollicitationem quod Joannem filium habiturus esset virum justum atque prophetam. Illo mox dubitante quomodo jam

(54) Sur. II, 247 seq.
(55) Sur. II, 249.
(56) Sur. II, 257.
(57) Sur. II, 259 seq.

A τοῖς παραθέσθαι, καὶ συγχύσας τὰ πρόσωπα, ὥσπερ ἀεὶ ποιεῖ, καὶ ἀλλάξας (54), τέθεικε τὰ ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἐπὶ τὸν Γεδεών, καὶ τὰ τοῦ Γεδεὼν εἰς τὰ τοῦ Σαοὺλ, καὶ ὁμόχρονον αὐτῶν εἶναί φησι τὸν Δαβίδ (55)· τὴν δὲ κιβωτὸν ὑπ' ἀγγέλων ἔλεγε βαστάζεσθαι, ἀλλ' οὐχὶ παρ' ἀνθρώπων· οὕτω τὴν θείαν Γραφὴν καὶ ἠπίστατο καὶ ἐδίδασκεν ὁ τῶν θείων ἐμπαίκτης καὶ ἄθεος. Πρόνοιαν δὲ τῶν εἰς αὐτὸν εὐσεβούντων ποιῶν ὁ Κύριος, ἐματαίωσεν αὐτοῦ τὴν ἄθεον καρδίαν, μὴ καθ' ὃ εἶχεν καὶ προέστατ· περὶ γὰρ τῆς κατὰ τὴν πίστιν βιαίας ἀπαρνήσεως, οὕτω φησί (56)· « Οὐκ ἀναγκάσαι δὲ εἰς πίστιν· ἐφανερώθη γὰρ τὸ εὐπρόσδεκτον ἐκ τοῦ σφαλεροῦ. » Ἐπεμβαλὼν δὲ συνήθως (57) τὰ ψευδῆ αὐτοῦ μυθεύματα, παρεμβάλλει τὸν Ἀβραὰμ διαλέξεις ληρώδεις ποιούν- B τα, καὶ πρὸς Θεὸν διαμφιβάλλοντα περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως· καὶ ὅτι διὰ τεσσάρων ὀρνέων παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τέσσαρα ὄρη ἀποτεθέντων καὶ ἀνακληθέντων, τὴν τῆς ἀναστάσεως πίστιν ἔλαβεν ὁ Ἀβραάμ· ὧν οὐδὲν ἡ θεία καὶ ἀρχαιοτάτη μέμνηται Γραφή· οὐκ ἀναιδῶς δὲ μόνον ὑμόσε πρὸς τὰ κακὰ χωρεῖ (58), ἀλλὰ καὶ τόκον διαβάλλειν δοκεῖ, καὶ ἁρπαγὰς ὀρφανῶν, καὶ συμπάθειαν ποιεῖν παραινεῖ· ὡς ἂν ἐκ τοῦ χρηστὸς σύμβουλος εἶναι δοκῶν, διαλάθῃ εἰς τὰ καίρια βλάπτων ὁ δεῖλαιος· καὶ ἐν τούτοις τὴν καθ' ἡμῶν νίκην εὐξάμενος (59), τὸν πρῶτον φλήναφον ἔστησεν.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ Β'.

μα'. Δεύτερος τῆς μυθοπλαστίας τοῦ Μωάμετ C λόγος *Εἰς τοὺς τοῦ Ἀμρὰν* [cod. Ἀβραὰμ] ἐπιγέγραπται· εὐθὺς δὲ ἐξ εἰσόδου τὸ ἐκ Θεοῦ δεδόσθαι τὸ τοιοῦτον γράμμα ἀποφαίνεται (60)· καὶ αἰτίαν τούτου προστίθησι, τὸ εἶναι βεβαιωτικὸν τῶν πρὸ αὐτοῦ κατενεχθέντων· τὰ δὲ κατενεχθέντα πρὸ αὐτοῦ, ὁ νόμος, φησίν, ἐστὶ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ὁδήγησις τοῖς ἀνθρώποις καὶ σωτηρία· σκοπεῖτε οὖν εἰ ἄρα κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην, βεβαιωτικὸν τοῦ νόμου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν τοῖς ἔξῆς διὰ πραγμάτων δειχθήσεται· ἤτοι ἐκεῖνα κυροῦν καλῶς καὶ ἀνενδεῶς ἔχειν, ὡς γέγραπται, ἢ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦν· ὡς εἴ γε μηδὲν τούτων ἐπ' αὐτοῦ, ἢ τοιοῦτον θεωρηθείη, ψεύδεται· καὶ ἐκ ψευδοῦς προελήλυθὼς στόματος, καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους ἀπελέγχοιτο. Ἰκανῶς οὖν ἐφεξῆς τὰ συνήθη ἀδολεσχήσας, ἑταιρίδος τινὸς Ἰαμβρᾶ (61), ἥτις καὶ ὤπται πώποτε ἀπὸ μέρους, καὶ τὴν ταύτης εὐχὴν καὶ εὐχαριστίαν ἐκείνην ἐποιήσατο ἐπὶ τῇ συλλήψει Μαρίας τῆς μητρὸς, φησὶν, Ἰησοῦ· καὶ ὅτι ἐν τῷ ναῷ ταύτην ἀνέθετο· καὶ παρὰ τοῦ Κυρίου, φησὶν, ἀποδέδεκται, καὶ ὑπὸ τοῦ Ζαχαρίου προσείληπται· καὶ ποτε αὐτοῦ εἰστλθόντος ἐν τῷ ναῷ, καὶ τροφὴν θείαν παρ' ἑαυτῇ ἐωρακότος, καὶ ἐπερωτήσαντος πόθεν ἐληλύθει, παρὰ Θεῷ φάναι, αὐτόν τε ἐκεῖσε αἰτῆσαι παρὰ Θεοῦ τέκνον· καὶ ἐπαγγελθῆναι λαβεῖν Ἰωάννην ἄνδρα

(58) Sur. II, 276 seq.
(59) Sur. II, 287.
(60) Sur. III, 3.
(61) Sur. III, 38.

Digitized by Google

δίκαιον καὶ προφήτην· ἀμφιβάλλοντος δὲ αὐτοῦ πῶς ἐπὶ γῆρως ἕξει υἱὸν, ἐπιτίμιον λαβεῖν σιωπὴν ἡμερῶν τριῶν· ἐφεξῆς δὲ τοὺς ἀγγέλους εἰσάγει (62) πρὸς Μαρίαν εἰρηκότας, ὅτι Σὲ ὁ Θεὸς ἐξελέξατο ὑπὲρ τὰς ἀπ' αἰώνων γυναῖκας· τοῦτο δὲ ἐκ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ ἀφανοῦς πράγματός φησι πρὸς τὸν Μωάμετ, ὡς αὐτὸς λέγει ὁ πρὸς αὐτὸν λαλῶν· Ὅπερ κατηνέγκαμεν εἰς σὲ, σοῦ μὴ ὄντος ἐκεῖσε (63), ὅτ' ἂν ἤπλωσαν αὐτῶν τὰς ἀγκάλας (64) ἄγγελοι, ποῖος ἐξ αὐτῶν προσδέξεται τὴν Μαρίαν· καὶ οὐκ ἦς ἐκεῖσε· τοὺς δὲ ἀγγέλους πρὸς αὐτὴν φάναι· Ὁ Θεὸς, φησὶν, εὐαγγελίζεταί σε τὸν Λόγον αὐτοῦ· Χριστὸς Ἰησοῦς υἱὸς Μαρίας ἐπιτυγχάνων ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὑπάρχων, ὢν ἐκ τῶν ἐγγιζόντων, καὶ λαλῶν τοῖς ἀνθρώποις ἀπὸ σπαργάνων, φησὶν, ὑπάρχων πρεσβύτης καὶ ἐκ τῶν χρησίμων· εἶτα (65) εἰσάγει ταύτην πειρωμένην μαθεῖν πῶς ἔσται ταύτῃ υἱὸς ἄνευ ἀνδρός· τοὺς δὲ φάναι· Ὁ βούλεται ὁ Θεὸς, τοῦτο καὶ γίνεται· καὶ παρὰ τῶν ἀγγέλων δὲ λέγει αὐτὸν μεμαθηκέναι τὴν σοφίαν καὶ τὴν Γραφὴν καὶ τὸν νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἀπεστάλθαι ἀπόστολον πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Εἶτα (66) εἰσάγει τὸν Χριστὸν ὄρνεα ἐκ πηλοῦ πεποιηκότα, ἐμφυσήσαντα, καὶ ζωώσαντα ταῦτα· καὶ τυφλοὺς καὶ λεπροὺς ἰασάμενον, καὶ νεκροὺς ἀναστήσαντα, καὶ προγνώστην· καὶ ὅτι Θεὸν αὐτοῦ τὸν Θεὸν τῶν ἀνθρώπων ἐκάλει· καὶ ὅτι ἐξελέξατο ἑαυτῷ τοὺς ἀποστόλους· καὶ ὅτι εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός· Ἐγώ σε ὑποβάλλω θανάτῳ, κἀγώ σε ἀνυψῶ πρός με, καὶ καθαρίσω σε ἐκ τῶν ἀρνησαμένων· καὶ καταστήσω τοὺς ἀκολουθήσαντάς σοι ἐπάνω τῶν ἀρνησαμένων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως· τοὺς δὲ ἀρνησαμένους κολάσω κόλασιν βαρεῖαν ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἔκδικος· τὸ δὲ εἶδος τῆς ὁμοιώτεως Ἰησοῦ φησιν εἶναι κατὰ τὸ εἶδος τοῦ πρώτου Ἀδὰμ ὃν ἔπλασεν ὁ Θεός· καὶ προστίθησι λέγων· Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐξήγησις ἡ ἀληθινή.

μβ'. Ἀληθινὴν δὲ ταύτην εἰπὼν, δηλονότι τῶν θείων Εὐαγγελίων, ὡς ψευδῆ ἀπεκρούσατο· ποῦ γὰρ παρὰ τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις Ἰαμβρᾶ τῆς Θεοτόκου γεννήτωρ καταγγέλλεται; Τί δὲ ποιήσομεν τοὺς παρὰ τῷ Λουκᾷ κειμένους ἐννέα τῆς σιωπῆς Ζαχαρίου μῆνας, καὶ τρεῖς ἡμέρας μόνας τούτου ταύτην γεγενῆσθαι λέγοντος; ποῦ δὲ ὄρνεα ἐκ πηλοῦ παρὰ τῷ Ἰησοῦ πλαττόμενα καὶ ψυχούμενα; ἀλλ' ὄντως; ὡς ἀληθῶς ἐκ τοῦ ἀφανοῦς διακένου τῆς αὐτοῦ παρανοίας ταῦτα πέπλασται· αὕτη ἐστὶν βεβαιωτικὴ τῶν πρὸ αὐτῆς γραφή; ἀλλ' ὡς ἔοικεν ἐπελάθετο ὧν ἐπήγγελτο· ἢ τάχα κακουργεῖ κἀνθάδε, κἂν μὴ διέλαθεν· δύο γὰρ αὐτῷ περὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν προκειμένων τρόπων, καθ' οὓς τὸ Θεὸς ἀληθὴς εἶναι ἀναιρεῖν πειράσεται, ἑνὸς μὲν τοῦ μηδαμῆ μηδαμῶς αὐτὸν ἐληλυθέναι ἀποδεῖξαι σπουδάσαι, ἑτέρου δὲ τοῦ ἐληλυθότος μὴ Θεὸν, ἀλλ' ἄνθρωπον ψιλὸν ἐπιφημίσαι, ὡς δυσχεροῦς αὐτῷ

senex filium esset susceperturus, pœnam retulisse silentium tridui. Deinde angelos introducit Mariæ dicentes: Te Deus elegit præ cunctis a sæculo mulieribus. Id autem ait ex incogniti negotii narratione Mohamedi facta: nempe quod ille qui sibi loquebatur dixerit: Hoc ad te detulimus, qui illic non eras; cum suas angeli ulnas explicuerunt, quisnam eorum Mariam esset susceptura. Tu vero non eras illic. Angelos autem ei dixisse: Deus, inquit, nuntium tibi mittit Verbum suum. Hic est Christus Jesus Mariæ filius exsistens in hac vita et in futura, unus de propinquantibus [Deo], sermocinans ad homines, jam inde ab incunabulis ætate adulta, et ex prolis. Postea introducit illam scire volentem, quomodo sibi filius erit absque viro? Illos autem dixisse: Quod Deus vult, hoc fit. Atque ab angelis ipsum didicisse ait sapientiam, et scripturam, ac legem et Evangelium, atque legatum ad Israelis filios missum. Deinde Christum introducit aviculas ex luto facientem, flatuque vivificantem, cæcosque et leprosos sanantem, ac mortuos resuscitantem, et præsagum; et quod hominum Deum, Deum proprium appellaret; et quod apostolos sibi delegerit; et quod dixerit ei Deus: Ego te morti subjicio, et ego te extollam ad me, teque a negantibus expiabo, constituamque asseclas tuos supra illos qui te negaverunt, in die resurrectionis. Verumtamen negantes pœna gravi puniam in futuro sæculo, neque erit illis vindex. Speciem vero Jesu ait esse secundum speciem primi Adami, quem Deus formavit; concludit que: Hæc est vera narratio.

42. Jam vero dum hanc veram ait, sine dubio divinorum Evangeliorum historiam ceu falsam rejicit. Ubinam quippe apud divina Evangelia lambra Deiparæ genitor nuntiatur? Quid faciemus novem mensium silentio Zachariæ apud Lucam memoratorum, cum Mohamedes tres tantum ei silentio dies statuat? Ubinam aviculæ abs Jesu ex luto formatæ et animatæ? Revera ex ipsius arcana vanaque dementia hæc sunt conficta. Hæccine est priorum se confirmatrix Scriptura? Sed ut videtur, promissi sui oblitus est: vel potius hic etiam malitiose agit, etiamsi nos non latet. Cum enim duo sint ei propositi circa Dominum nostrum Jesum Christum modi, quibus ejus divinitatem destruere conatur; unus, quo demonstrare studet, eum nullo modo advenisse; alter, quo pernegat, etiamsi Christus advenerit, Deum fuisse, nihilque præter hominem exstitisse vult; cum primus modus dif-

(62) Sur. III, 42.
(63) Sur. III, 44.
(64) Ita evidenter codex. Maraccius vocabulum Arabicum *calamum* explicat, et fabellam narrat de calamis seu virgis sortiendi causa jactis, quisnam angelorum Mariæ curam susciperet. Cur vero Nicetas dicit ἀγκάλας? Fortasse mendum scripturæ est pro ἀστραγάλους, *talos lusorios*, vel pro καλάμους. Hoc enim postremum postulat vox Arabica.
(65) Sur. III, 47.
(66) Sur. III, 48.

Digitized by Google

ficilis admodum ei esset, tam evidens nempe negotium oppugnandi, ad secundum confugit; omissaque incarnationis historia, hoc pacto divinitatem ejus evertere speravit, dum nullum ex his qui ejus divinitatem prædixerant memoravit. Hinc fit, ut consentanea dictis a se superius, res Christi humanati pergat dicere : « Hem qui familiares Scripturæ estis (sic appellat hoc loco illos qui sub Evangelio degunt), adeste ad sermonem qui inter nos vosque vertitur, ut ne serviamus nisi Deo, neque illi unquam quidlibet adsociemus. » Quia enim, eo quem diximus modo, humilia de Christo dixerat, et quod Deum hominum ipse quoque appellaverat Deum suum, hortatur nunc ex communi unius Dei invocatione, qui Christi et hominum simulque Christianorum et Agarenorum Deus est, hortatur, inquam, ne participem Christum Patris majestatis confiteamur, id est, neque consubstantialem neque pari solio considentem. Quod si concedatur, nihil vetat quominus Christiani ad Agarenos accedant. Eo scilicet apud eum recidunt Mariæ annuntiatio per angelos, et Patris ad Christum verba et miracula.

πρὸς ἀνασκευὴν τοῦ πρώτου λίαν ὑπάρχοντος, πρὸς φανερὸν οὕτως ἀπομαχόμενος πρᾶγμα, ἐπὶ τὸ δεύτερον καταφεύγει· καὶ τὸν λόγον καταδραμὼν τῆς ἐνανθρωπήσεως, διὰ τοῦτο τὸ Θεὸς εἶναι ἀνελεῖν ἤλπισε, μηδενὸς τῶν τὴν αὐτοῦ θεότητα κηρυττόντων μνημονεύσας· διὸ καὶ ἀκόλουθα τοῖς προθεῖσιν αὐτὰ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος Χριστοῦ τὰ ἑξῆς ἐπιφέρει λέγων (67) : « Ἄε (68) οἱ οἰκεῖοι τῆς Γραφῆς (τοὺς ὑπὸ τὸ Εὐαγγέλιον τελοῦντας ἐνταῦθα καλῶν), δεῦτε εἰς τὸν λόγον τὸν στοιχοῦντα μέσα ἡμῶν καὶ ὑμῶν, τοῦ μὴ δουλεύειν εἰ μὴ τὸν Θεὸν, καὶ τοῦ μὴ θεῖναι αὐτῷ κοινωνόν τί ποτε. » Ἐπειδὴ γὰρ, ὡς αὐτῷ ἐδόκει, καθ' ὃν εἰρήκαμεν τρόπον, ταπεινὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰρηκε, καὶ ὅτι Θεὸν ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτὸς ἀπεκάλει, παραινεῖ νῦν ἐκ τῆς κοινῆς τοῦ μόνου Θεοῦ ἐπικλήσεως, Χριστοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ Χριστιανῶν καὶ Ἀγαρηνῶν, καὶ μηκέτι κοινωνὸν ὁμολογεῖν τῆς τοῦ Πατρὸς δόξης τὸν Χριστὸν, τουτέστι μήτε ὁμοούσιον, μήτε σύνθρονον· εἰ δὲ τοῦτο δοθείη, οὐδὲν κωλύει Χριστιανοὺς ἀγαρίζειν· εἰς τοῦτο αὐτὸν ὁ τῆς Μαρίας εὐαγγελισμὸς παρὰ τῶν ἀγγέλων, καὶ αἱ πρὸς Χριστὸν τοῦ Πατρὸς ὁμιλίαι, καὶ τὰ θαύματα φέρει τὸ τέλος

43. Sed quisnam nostrum de hominis dementia stuporem superabit, qui Moysis sororem dicit Christi Matrem? et cum Moyse Christianos in deserto fuisse? insuperque in Salomonis templo, Zachariæ ætate, Virgini ab angelis partum Christi prædictum? ita ut ex his narrationibus res contrarium ordinem habere cogitandum sit; Salomonem Moyse antiquiorem; Moysem vero, Mariam, et Zachariam contemporales; et post plurimos a templi ædificatione annos Moysem in deserto erravisse. O dæmoniacum! O atheismi crapula ebrium! O infelices barbaros, qui librum mendacia talia continentem divinum credunt! interrogent alienos a nostra fide homines, Samaritanos, inquam, atque Judæos, interrogent Persas, interrogent Græcos auctores et historicos, hi vesani et omnis logicæ ignari, et mentis oculos obtenebratos gerentes; atque ab iis discant Moysem Salomone antiquiorem, non posteriorem. Nam si antiquior est Salomone Moyses, posterior autem Salomone Christus, profecto Moysi non fuit contemporalis Christus. Quod si contemporalis Moysi non fuit Christus, neque Mariæ Moysis sororis filius, quam jam fidem merebitur, qui tale tantumque mendacium contra veri Dei veritatem pronuntiavit? Vere cæca est, velit nolit, improbitas.

μγ'. Ποίαν δὲ ἐκπλήξεως ὑπερβολὴν ἡ τοῦ ματαίου τούτου ἄνοια οὐ παρατρέχει, Μωϋσέως ἀδελφὴν τὴν Μητέρα Χριστοῦ καλοῦντος (69), καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ σὺν Μωϋσῇ τοὺς Χριστιανοὺς εἶναι, καὶ αὖθις ἐν τῷ ναῷ Σολομῶντος ἐπὶ Ζαχαρίου τὴν Παρθένον τοῦ Χριστοῦ τόκον εὐαγγελισθῆναι παρ' ἀγγέλων; ὡς ἐκ τούτου ἀνάπαλιν τὰ πράγματα ἀκολουθῆσαι νοεῖν ἀρχεγονώτερον Μωϋσέως εἶναι τὸν Σολομῶντα, Μωϋσέα δὲ καὶ Μαρίαν καὶ Ζαχαρίαν ὁμοχρόνους, καὶ μετὰ πλείστους τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ χρόνους εἰς ἔρημον τὸν Μωϋσέα πλανᾶσθαι. Ὦ ἀπὸ τοῦ δαιμονιώδους! Ὦ ἀπὸ τοῦ μεμεθυσμένου τῷ τῆς ἀθείας κάρῳ! Ὦ ἀπὸ τῆς ἀϋλιότητος τὴν θείαν Γραφὴν τὰ πηλίκα ταῦτα ψευδῆ πιστευσάντων βαρβάρων! Ἐρωτάτωσαν τοὺς τῆς ἡμῶν πίστεως ξένους, Σαμαρείτας φημὶ καὶ Ἰουδαίους· ἐρωτάτωσαν Πέρσας, ἐρωτάτωσαν συγγραφεῖς καὶ ἱστοριογράφους Ἑλλήνων οἱ ἀνόητοι, οἱ ἀδιαλόγιστοι, οἱ ἐσκοτισμένοι τὰς τῆς γνώσεως ὁράσεις, καὶ παρ' αὐτῶν μαθέτωσαν ὅτι Μωϋσῆς Σολομῶντος προγενέστερος καὶ οὐ μεταγενέστερος· εἰ δὲ καὶ προγενέστερος μὲν Σολομῶντος Μωϋσῆς, μεταγενέστερος δὲ Σολομῶντος Χριστὸς, οὐκ ἄρα ὁμόχρονος Μωϋσέως ὁ Χριστός· εἰ δὲ οὐχ ὁμόχρονος Μωϋσέως ὁ Χριστὸς, οὐδὲ τῆς αὐτοῦ ἀδελφῆς αὐτοῦ Μαρίας υἱὸς, τίνος ἄξιος ἔσται ὁ τὸ τοσοῦτον ψεῦδος κατὰ τῆς ἀληθείας τοῦ ὄντως Θεοῦ ἐπιφημίζων; ὄντως ἐπεὶ καὶ ἀληθῶς τυφλὸν ἡ πονηρία, καὶ ἐχοῦσα καὶ ἄκουσα.

44. More suo rursus dolosus ac mendax, primam sacram ædem positam dicit hominibus apud Ma-

μδ'. Συνήθως δὲ πάλιν ὁ δόλιος ψευδόμενος, πρῶτον οἶκον ἱερὸν τεθεῖσθαι λέγει τοῖς ἀνθρώποις εἰς

(67) Sur. III, 63.

(68) Ita Græcus auctor pronuntiat interjectionem Arabicam.

(69) Dixi jam (col. 708, not. 19) defendi ab aliquibus hoc loco Mohamedem; non enim is dicit (Sur. XIX, 27) Mariam sororem Aaronis et Moysis, sed Aaronis tantummodo. Porro non unus credibiliter fuit apud Hebræos Aaron. Et quidem apud Lucam 1, 5, Elisabetha erat de filiabus Aaron. Nonnisi igitur ex conjectura propriaque opinione addit noster Nicetas Moysem, et Christianos cum illo in deserto errantes. Cæterequi tam Herbelotus quam Relandus ultro fatentur, crassum ejusmodi errorem a Mohamedis inscitia non abhorrere.

Digitized by Google

τὸ Μάκεχ (70), καὶ ὅτι εἰσὶ σημεῖα ἐν αὐτῷ φανερὰ ἐν τῷ στόματι [*ita cod.*] Ἀβραάμ· οὐδὲν δὲ τούτων εὕρηται μέχρι δεῦρο ὡς οἱ βαπτιζόμενοι ἐξ αὐτῶν ὁμολογοῦσιν· ἠπάτα δὲ ταῖς ματαίαις αὐτοῦ κενοφωνίαις ὁ ἄθεος τοὺς βαρβάρους· ὄντως ἐφώνησε πέρδιξ, συνήγαγεν ὠὰ ἃ οὐκ ἔτεκεν· εἶτα μετὰ μακρὰς φλυαρίας περὶ ἑαυτοῦ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ ἐν αὐτῷ ἐμπνεύσαντος ἀγρίου δαίμονος, τάδε φησί· « Ὁ δὲ Μωάμετ οὐκ ἔστιν εἰ μὴ ἀπόστολος (71). » Ὡς ἔοικε γὰρ διὰ τὰς μυρίας ψευδηγορίας πεφόβηται μή τις μείζονα δόξαν περὶ αὐτοῦ ὑπολάβοι, καὶ ἤτοι ἀρχάγγελον ἢ ἄγγελον αὐτὸν ὑποτοπάσαι· ὁ δὲ Μωάμετ οὐκ ἔστιν εἰ μὴ ἀπόστολος· παρῆλθον δὲ καὶ πρὸ αὐτοῦ ἀπόστολοι. « Ἐὰν ἀποθάνῃ, ἡ σφαγὴ ἀποστρέφεται εἰς τὰ ὀπίσω (72)· » θαυμαστὸς ὁ τοῦ βαρβάρου θεός, μὴ εἰδὼς ἐντελῶς τὸ ἐκβησόμενον περὶ τὸν αὐτοῦ ἀπόστολον· ἀλλ', « Ἐὰν ἀποθάνῃ, ἡ σφαγή, φησὶν, ἀποστρέφεται εἰς τὰ ὀπίσω· » εἶτα ἀκριβῶς φησιν· « Οἱ βάρβαροι τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ αὐτῶν φυλάξαντες, ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ὀπίσω· » ἀλλ' ἔδει ἐκ τούτων συνιδεῖν τὴν περιενεχθεῖσαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἀπαταιῶνος πλάνην· καὶ δυοῖν θάτερον λογισαμένους δόξαι κατέχειν, ἢ ὅτι τύχῃ τινὶ περιγέγονεν ἡμῖν τὸ κατάρξαι τοσαύτης χώρας (οὐδὲν γὰρ θαῦμα βαρβάρους ὄντας τοῦτο ὑπονοῆσαι), ἢ ὅτι ἄξιοι μυρίων αἰκισμῶν οἱ προκατέχοντες τοὺς τόπους τούτους δι' ἁμαρτίας ἐτύγχανον· καὶ λόγον ἐκτίσεως αὐτοῖς παρ' ἡμῶν ὁ Θεὸς ἀπαιτῶν, κατακρατεῖν ἡμᾶς πεποίηκε· καὶ οὐδὲ τοῦτο τῷ Μωάμετ διαφέρει, κἂν αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς μέσον προέρρηξε, καὶ ἔδοξέ τις εἶναι· μηδὲν ὤν· ἀλλ' ὄντως *ἀνὴρ ἄφρων οὐ γνώσεται, καὶ ἀσύνετος οὐ συνήσει*· ἄρχεται δὲ ἐφεξῆς (73) εἰς πόλεμον τοὺς βαρβάρους ἐκστρατεύειν, καὶ ἑτοίμους ἀεὶ πρὸς τοῦτο εἶναι παραινεῖ· καὶ ὅτι Ἐὰν ὑμεῖς ἐν τούτῳ πυκτεύητε, ἡ δειλία τοὺς ὑπεναντίους καθέξει· ταῦτά τε καὶ τούτοις ὅμοια παραινέσας, καὶ πρὸς ἀνθρωποκτονίαν αὐτοὺς παραθήξας, τὸν φλήναφον ἔπαυσεν.

cech; ibique signa manifesta esse in Abrahami ore. Nihil vero hujusmodi invenitur usque ad hunc diem, ut qui baptizantur ex eorum numero, fatentur. Decipiebat autem stulto suo vanarum locutionum genere atheus homo barbaros. Vere clamavit perdix, congregavit ova quæ non peperit. Deinde post longas nænias de se ipso, tanquam ex persona spirantis in eo sævi dæmonis, hæc ait: « Mohamedes vero non est nisi legatus. » Videtur enim propter innumeras suas falsas dictiones timere, ne quis majorem de eo opinionem suscipiat, et vel archangelum vel angelum esse suspicetur. Mohamedes itaque non est nisi legatus. Attamen præterierant etiam ante ipsum legati. « Si morietur, cædes retro convertitur. » Mirus est barbari Deus, qui non satis cernit quid sit apostolo suo eventurum. « Si morietur, cædes, inquit, retro convertitur. » Deinde diserte dicit: « Barbari, qui Dei mandatum servaverant, retro cesserunt. » Atqui ex his oportebat intelligere creatum illis a deceptore errorem; habitaque consideratione, alterutrum arbitrari debuerant; nempe vel fortuna aliqua tanta nos regione potitos: non est enim mirandum barbaros ita suspicatos: vel quia digni innumeris cruciatibus erant ob sua peccata ii qui antea hæc loca tenebant, ideoque poenas ab ipsis Deus manu nostra exigens, victoriam nobis concesserit. Nihil vero hoc attinet ad Mohamedem, etiamsi semet in medium conjecit, visusque est aliquid qui nihil erat. Sed revera *vir insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget* [b]. Incipit postea barbaros ad bellum instruere, paratosque ad id semper esse monet. Nam si vos, inquit, in hoc dimicabitis, metus adversarios corripiet. His et aliis hujusmodi traditis monitis, barbarisque ad hominum cædem exacutis, finem nugacis fabulæ facit.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ Γ'.

με'. Ὁ τρίτος τῆς μυθοεπείας τῷ Μωάμετ λόγος ἐπιγέγραπται μὲν *εἰς τας γυναῖκας*· διατάττει δὲ εἷς δεῖ μίγνυσθαι καὶ αἷς οὐ δεῖ ἀπὸ συγγενείας, οὐ μακρὰν τοῦ παλαιοῦ νόμου· μετέπειτα δὲ τοῦ πονουμένου αὐτοῦ πάλιν δράττεται κεφαλαίου, τοῦ μὴ δεῖν τοὺς βαρβάρους οἴεσθαι ἀνθρώπινα τὰ γεγραμμένα εἶναι, ἀλλὰ τῆς ὑπερτάτου φύσεως (74)· καὶ γυμνάζειν δοκιμάζει λογισμούς, ὅτι Εἰ καὶ, ὡς εἰκὸς, διαπορεῖτε, Πόθεν εἰσόμεθα εἰ τοῦ Θεοῦ ἐστιν αὕτη ἡ γραφή; μηδέν τι φορτικὸν ἑαυτοῖς ἐπαγάγοιτε, ἐξετάζοντες τὰ γεγραμμένα, ἢ συγκρίνοντες πρὸς ἕτερα, ἀλλ' ἀπόδοτε πρὸς τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν, κἀκεῖ μαθήσεσθε, εἴτε ἀληθῆ εἴτε ψευδῆ ταῦτά εἰσιν· ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· Μηδὲν τῶν χαρακτηριζόντων τὸ κατ'

CONFUTATIO III.

45. Tertium falsi libri capitulum inscribitur a Mohamede *Mulieres*. Decernit autem quibuscum sint nuptiæ contrahendæ, vel secus propter cognationem, parum a vetere lege abludens. Postea composito a se capitulo rursus insistit, ut caveant barbari existimare humana hæc esse scripta, sed potius altissimæ naturæ: exploratque nudando illorum cogitationes dicens: Quod si, ut verisimile est, ambigitis aientes: Unde sciemus utrum a Deo sit hæc scriptura? nihil, inquit, molestiæ vobismet creetis, scripta scrutando, vel cum aliis comparando; sed reservate dici judicii, ibique discetis, utrum vera an falsa hæc sint. Quasi dicat: Nihil habeatis eorum, ex quibus homo Dei imago esse

[b] Psal. xci, 7.

(70) Sur. III, 96.
(71) Sur. III, 144.
(72) Intelligit cædem Mohamedanorum in Ohod (ut in sequentibus illic versiculis) audito falso de Mohamede occiso rumore, ut adnotat ex Gelaleddino Maraccius ad hunc Alcorani locum.
(73) Sur. III, 147, 151.
(74) Sur. III, 21, 45, 57.

Digitized by Google

dignoscitur; bruta fatis; excæcate mentis vestræ oculos, meque cæci sectemini; nolite de boni malique discrimine laborare. Quippe omnino ipse sciebat nihili esse pendendas nugas suas, neque a dementium sibilis discrepare, si certe cum divina conferantur Scriptura, vel etiam humano ingenio examinentur.

46. Quod autem in prima quoque fabula dictum fuit, nempe causam pereuntibus esse hujusce hominis Deum, nunc quoque dicit : « Vultis utique duces viæ fieri homini, quem Deus fecit errare. Atqui ei quem Deus fecit errare, nequaquam invenietur via. » Decebat sane talis Dei talem esse præconem! Quod si nostro sermoni abnuant hi qui dolosi hujus præda sunt, sic eos clementer alloqui licet : Vos quasi deceptorem dicitis Deum : atqui universalis Deus deceptor non est : Deus enim veritatis et est, et ita a divina Scriptura appellatur. Mendacium autem est deceptio : tum mentiri ne pii quidem hominis est, nedum ejus qui hominem scientiam docet. Quod si quia vester legatus deceptorem dicit Deum, idem hoc vobis quoque videtur; vere et nos dicimus illius esse Deum, qui eumdem talia scribere jussit. Quod si exeandescunt dicentibus nobis, diversum esse Mohamedis Deum a vero Deo; hoc haud nostro prædicamento fit, sed ex ejusdem confessione conficitur. Deceptorem enim esse oportet illum qui male facere palam nequit; vel etiam punire quos vellet, publice non valet : quorum neutrum in Deum verum cadit. Quamobrem recte dicimus diversum esse Deum Mohamedis a vero Deo. Et certe deceptorem esse, constat ex omnibus Mohamedis scriptiunculis : insuperque ex hac vehementi accusatione Dei. Nam si a Deo hanc dicamus profectam vocem, semet accusat Deus deceptorem. Quodsi hoc fieri nequit, vere autem loqui oportet legatum; superest, ut hoc reapse effatum sit Dei Mohamedis. Est ergo deceptor Deus Mohamedis. Quod si Deus ipsius non est deceptor, mentitur certe Mohamedes, qui deceptorem dicit Deum suum. Atqui falsum propheta et legatum, ceu deceptorem interficere oportet præsentem, anathemati autem subjicere absentem : adeoque si verax est Mohamedes, fit atheus : si mentitur, exsecrandus est.

47. Mox progrediens, ineptias quasdam et battologias, quominus ei discredatur, recinit, metumque injicit miseris barbaris, si forte velint sibi comprobari, quod hæc ab ore Dei loquatur. Sciens enim, se dicente : Hæc a Deo accepi, fore aliquem prorsus dubitantem, et absolutam rei probationem postulantem dicentemque : Si hæc revera a Deo accepisti, tibique familiaris Deus est, potes facile vel nobis spectantibus eadem ab eo postulare atque accipere; ipse tanquam a Pythone inspiratus ait : « Petunt a te scripturales, ut descendere super eos

A εἰκόνα Θεοῦ ἔχετε· ἄλογα γίνεσθε, πρώσατε τοὺς τῆς διανοίας ὑμῶν ὀφθαλμούς, καὶ τυφλοί μοι ἀκολουθεῖτε· μὴ ἐξασκήσητε τὴν τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ διάκρισιν· ᾔδει γάρ, ᾔδει ὡς οὐδενὸς ἀξιολόγου τὰ παρ' αὐτοῦ ληρούμενα τυγχάνει, καὶ τῶν μαινομένων εἰς μηδὲν διαλλάττοντα ποππυσμάτων [*cod.* πομπ.], εἰ τῇ θείᾳ παρατεθεῖεν Γραφῇ, ἢ καὶ ἄλλως ἀνθρωπίνῃ συνέσει ἐξετάζοιντο.

μς'. Ὅπερ δὲ κἀν τῷ πρώτῳ μύθῳ ἐλέγετο ὅτι αἴτιος τῶν ἀπολλυμένων ὁ τούτου Θεὸς, καὶ νῦν φησιν (75)· « Θέλετε ἄρα ὁδηγῆσαι τὸν ἐπλάνησεν ὁ Θεός· καὶ τὸν πλανᾷ ὁ Θεὸς, οὐ μὴ εὑρεθῇ αὐτῷ ὁδός. » Ἔδει γάρ, ὡς εἰκὸς, τοιούτου Θεοῦ τοιοῦτον εἶναι τὸν κήρυκα· εἰ δὲ ἀπαναίνοιντο οἱ τῇ τούτου ζωγρηθέντες ἀπάτῃ πρὸς τὸν ἡμέτερον λόγον, ἡπίως B φάναι ἔστι πρὸς αὐτοὺς, ὡς Εἰ μὲν πλάνον λέγετε Θεὸν, ὁ τῶν ὅλων Θεὸς πλάνος οὐκ ἔστιν. Θεὸς γὰρ τῆς ἀληθείας καὶ ἔστιν καὶ παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ ὀνομάζεται· ψεῦδος γάρ ἐστιν ἡ ἀπάτη· ψεύδεσθαι δὲ οὐδὲ εὐλαβοῦς ἀνθρώπου, μήτιγε τοῦ διδάσκοντος ἄνθρωπον γνῶσιν· εἰ δὲ διὰ τὸ φάναι τὸν ὑμέτερον ἀπόστολον πλάνον τὸν Θεὸν, τοῦτο καὶ ὑμῖν δοκεῖ, ἀληθῶς τὸν αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς φαμεν τὸν τὰ τοιαῦτα γράφειν αὐτὸν προστάσσοντα· εἰ δὲ ἔτι ἐκκαίοιντο ἡμῶν λεγόντων ἕτερον εἶναι τῷ Μωάμετ παρὰ τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν, οὐ παρὰ τὴν ἡμῶν κατηγορίαν φαμὲν, ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτοῦ ὁμολογίαν τοῦτο δείκνυται· πλάνον γὰρ δεῖ εἶναι τὸν κακουργεῖν εἰς τὸ προφανὲς μὴ ἰσχύοντα, ἢ καὶ ἄλλως ἀμύνασθαι οὓς βούλεται εἰς τὸ φανερὸν οὐ δυνάμενον· ὅπερ C ἐπὶ τοῦ ὄντως Θεοῦ χώραν οὐκ ἔχει· ὥστε καλῶς λέγομεν, ὅτι ἕτερος Θεὸς ὁ τοῦ Μωάμετ παρὰ τὸν ἀληθῆ Θεὸν, ἐπειδὴ καὶ πλάνος ἐστὶν, καὶ δῆλον ἐκ πάντων τῶν παρ' αὐτοῦ σκιογραφηθέντων· ἔτι γε μὴν καὶ ἐκ τῆς σφοδρᾶς ταύτης κατηγορίας τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ παρὰ Θεοῦ ταύτην φῶμεν εἰρῆσθαι τὴν φωνὴν, ἑαυτοῦ καταμαρτυρεῖ ὁ Θεὸς ὅτι πλάνος ἐστίν· εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατόν ἐστιν, ἀληθεύειν δὲ δεῖ τὸν Ἀπόστολον, λείπεται εἶναι φωνὴν τοῦ Θεοῦ τοῦ Μωάμετ, ὥστε πλάνος ἐστὶν ὁ Θεὸς τοῦ Μωάμετ· εἰ δὲ πλάνος αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς, ψεύδεται ἄρα Μωάμετ, πλάνον εἶναι λέγων τὸν Θεὸν αὐτοῦ· ψευδόμενον δὲ προφήτην καὶ ἀπόστολον, ὡς πλάνον δεῖ μὲν ἀναιρεῖσθαι παρόντα, ἀπόντα δὲ κατα[να]θεματίζεσθαι· ὥστε D καὶ ἀληθεύων Μωάμετ, ἄθεος· καὶ ψευδόμενος, ἀποτρόπαιος.

μζ'. Προελθὼν δὲ ὕβλους τινὰς καὶ βαττολογίας πάλιν ὑπὲρ τοῦ μὴ διαπιστηθῆναι διαλαμβάνει· καὶ φόβον ἐπανατείνεται τοῖς ταλαιπώροις βαρβάροις, εἰ πειραθεῖεν πληροφορίας τυχεῖν ὡς ταῦτα παρὰ Θεοῦ ἐλαλήθη. Εἰδὼς γὰρ ὅτι αὐτοῦ λέγοντος, Ταῦτα ἐκ Θεοῦ ἐδεξάμην, ἔσται τις πάντως διαμφιδάλλων, καὶ πρὸς τελείαν πίστωσιν ἐξαιτούμενος καὶ λέγων, ὅτι [Εἰ] ἀληθῶς ταῦτα ἐκ Θεοῦ ἐδέξω, καὶ φίλος σου ὁ Θεὸς, δύναται πάντως καὶ ἡμῶν βλεπόντων αἰτήσασθαι τοιοῦτον καὶ λαβεῖν· φησὶν (76), ὡς ἐκ τοῦ ἐμπνεύσαντος αὐτῷ Πύθωνος· « Αἰτοῦνταί σε οἱ οἱ-

(75) Sur. IV, 87.

(76) Sur. IV, 152.

Digitized by Google

κεῖοι τῆς γραφῆς, τοῦ κατενέγκαι ἐπάνω αὐτῶν γραφὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ γὰρ ἠτήσαντο τὸν Μωϋσῆν μεγαλώτερα τούτων, καὶ εἶπον· Δεῖξον ἡμῖν τὸν Θεὸν φανερῶς· καὶ ἔλαβεν αὐτοὺς τὸ θεῖον διὰ τὰς ἀδικίας αὐτῶν. » Καίτοιγε οὐ γέγραπται ὅτι ἀνῃρέθησαν διὰ θείου, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον παρῃτήσαντο μὴ ὀφθῆναι αὐτοῖς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν. Ἀλλ' ὁ πεφαλσευμένος οὗτος πάντα πρὸς τὴν οἰκείαν πλάνην καὶ ἀπώλειαν τὰ τῆς θείας Γραφῆς κατέστρεφεν· τοιγαροῦν τοὺς τὴν ψυχὴν στρεβλωθέντας διὰ τοῦ στρεβλοῦ αὐτοῦ μύθου κατέπειθεν, ὡς εἰ καὶ παρ' αὐτοῦ τι τοιοῦτον ζητήσειαν οὗτοι, πάντως ἀπολοῦνται· ἕτερόν τινα τοιοῦτον τρόπον ἔχοντα δύο τῶν παρ' αὐτοῦ σπουδαζομένων πιθανότητας, ὡς ἐδόκει, μίαν μὲν εἰς τὸ αὐτὸ τοῦτο συνᾴδουσαν, τὸ μὴ δεῖν αὐτὸν ἀπιστηθῆναι τοιαῦτα παραφρονοῦντα· ἑτέραν δὲ τὸ ὅλον μυστήριον τῆς Χριστιανῶν ἐλπίδος ἀποκενοῦσαν· διαβάλλειν γὰρ δῆθεν δοκῶν Ἰουδαίους ὡς ἀπειθεῖς Θεοῦ γεγονότας καὶ προφητοκτόνους, τὸ ἀσφαλὲς ἑαυτῶν ἐκ τῆς εἰς αὐτοὺς ἀγανακτήσεως τοῦ Θεοῦ ἐνόμισεν· φησὶ γάρ (77)· « Διὰ τὴν ἀδικίαν τῶν Ἰουδαϊσάντων, ἐκωλύσαμεν ἐπάνω αὐτῶν ἅπερ ἐξ ὧν αὐτοῖς εἶπαν· καὶ ἡτοιμάσαμεν ἐξ αὐτῶν κόλασιν σφοδράν· καὶ διὰ τὸ φονεῦσαι αὐτοὺς τοὺς προφήτας ἄνευ δικαίου. »

A facias de cœlo librum. Et quidem his majora a Moyse postularunt, dixeruntque : Ostende nobis Deum manifeste. Quamobrem corripuit eos sulphur propter iniquitates ipsorum, » Cæteroqui scriptum non est, eos sulphure fuisse interfectos; sed potius quod deprecati fuerint ne sibi Dei gloria appareret[a]. Quanquam falsarius iste cuncta ad fraudem suam atque ad perniciem divinæ Scripturæ testimonia detorquet. Quamobrem iis qui animo torquebantur circa tortuosam ejus fabulam persuadebat, quod si aliquid hujusmodi ab eo exquirerent, omnino essent perituri; alio quodam modo, duo persuasionis genera ut putabat curans; unum huc pariter spectans, non oportere sibi discredi, alterum, ut universum Christianæ spei mysterium vanum redderet. Hinc enim incusare Judæos putans, ceu Deo incredulos, et prophetarum interfectores, patrocinium rei ex ira Dei contra illos existimat consequi, dicens : « Propter Judaizantium iniquitatem prohibuimus ab eis illa quæ super illis dicta fuerant; et grave illis supplicium paravimus; etiam quia prophetas occiderant contra fas. »

B

μη'. Ἡ δὲ κατὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Χριστιανικῆς εὐσεβείας σκαιωρία ἔστιν αὕτη· Προσποιεῖται δῆθεν πρεῖττασθαι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν εἰς αὐτὸν παρὰ Ἰουδαίων γεγενημένην ἀναιρεῖν ὕβριν, τοῦ τε σταυροῦ καὶ θανάτου· ὡς ἂν τούτου ὡς παρὰ εὐνοουμένου παραδεχθέντος καὶ πιστευθέντος, ἡ ἀνάστασις ἐπιλείψῃ· ταύτης δὲ μήτε πραχθείσης μήτε πιστευθείσης, εἰς κενὸν αἱ τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδες οἰχήσονται· φησὶ γοῦν (78)· « Καὶ τοῦ λέγειν Ἰουδαίους, Ἡμεῖς ἐφονεύσαμεν τὸν Χριστὸν τὸν Ἰησοῦν υἱὸν Μαρίας ἀπόστολον Θεοῦ· οὐκ ἐφόνευσαν αὐτὸν οὐδὲ ἐσταύρωσαν αὐτὸν, ἀλλ' ὡμοιώθη αὐτοῖς (79)· οἱ τινες δὲ ἀμφιβάλλουσι δισταγμῷ ἐξ αὐτοῦ, οὐκ ἔχουσιν εἰς αὐτὸν εἴδησιν, εἰ μὴ ἀκολουθίαν τοῦ νομίζειν· καὶ οὐκ ἐφόνευσαν αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ, μᾶλλον ὕψωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς πρὸς ἑαυτόν. » Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι ὁ διάβολος μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός· καὶ οὐ θαυμαστὸν, εἰ καὶ οἱ αὐτοῦ θεράποντες τοῦτο ποιοῦσιν· καὶ τῶν τοῦ Κυρίου δὲ ῥημάτων νῦν εὔκαιρον μνημονεῦσαι, ὅτι εἰ δυνατὸν καὶ τοὺς πιστοὺς ἀπατῆσαι· ὁρᾶτε γὰρ εὔνοιαν ἐπιβουλῆς πλήρη, καὶ ἀπολογίαν κατηγορίας μεστὴν, καὶ δόγμα ἀναστρέφον τὴν ὅλην τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν· ἔστω γὰρ μὴ παραχωρεῖν αὐτὸν ὡς Υἱὸν Θεοῦ ἀναστῆναι, διὰ τί μὴ ὡς ἀπόστολον Θεοῦ, ὡς αὐτὸς αὐτὸν ὀνομάζει; τοῦτο δίδωσι διὰ δύο αἰτίας· μίαν μὲν, οἰηθεὶς, ὅτι Πάντως κἀμὲ ἀναστῆναι ἀπαιτήσουσιν, ὡς αὐτὸν, οἱ βάρβαροι, εἴπερ κἀγὼ ἀπόστολός εἰμι Θεοῦ· τούτου δὲ μὴ γενομένου περὶ ἐμὲ, καύσουσι πάντως καὶ τὰ ὀστᾶ

48. Jam adversus Christianæ religionis mysterium malitia ejus hujusmodi est. Simulat Christo patrocinari, et injuriam illi abs Judæis illatam crucis necisque de medio tollere, ut postquam ipse visus fuerit erga Christum benevolus, atque ita creditus, resurrectio deinde evanescat : qua nec facta nec credita, vana Christianorum spes fiet. Ait igitur : « Quod vero Judæi dicunt, Nos occidimus Christum Jesum Mariæ filium, legatum Dei, reapse non occiderunt eum neque crucifixerunt, sed ejus rei similitudo objecta fuit ipsis. Certe qui ex ambiguitate de eo dubitant, non habent circa ipsum scientiam, sed tantum opinionis sectationem : nequeeum vere occiderunt, sed Deus potius ad se illum sustulit. » Hinc scilicet discimus, diabolum se in angelum lucis transformare; neque esse mirandum, quod ejus quoque famuli idem agant. Et quidem nunc tempus est, ut verborum Domini reminiscamur, nempe quod si fieri potest in errorem inducent etiam fideles [b]. Cernitis enim benevolentiam insidiosam, accusatoriam defensionem, et sententiam quæ universam Dei œconomiam subvertit. Esto enim quod Mohamedes Christum resurrexisse non annuat tanquam Filium Dei; cur non saltem tanquam Dei legatum, ut eumdem ipsemet nominat? Hoc duplicem ob causam facit, primo quia putat fore ut me quoque a mortuis resurgere, æque ac illum, barbari postulent, siquidem et ego Dei legatus sum : quod si mihi non eveniet, ossa mea

C

D

[a] Exod. xx, 19. [b] Matth. xxiv, 24.

(77) Sur. IV, 154.
(78) Sur. IV, 156.
(79) Cantacuzenus orat. 3, cod. Vat. 348, f. 279, b. sic recitat hunc locum : Φησὶν ὁ Μωάμεθ μὴ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων τὸν Χριστὸν ἀναιρεθῆναι μήτε σταυρωθῆναι, ἀλλά τινα ἕτερον ἐκείνῳ ὅμοιον· καὶ κατὰ φαντασίαν ἐδόκει τὸν Χριστὸν ἐσταυρῶσθαι, Μανιχαίοις ἀκολουθῶν.

Digitized by Google

simul et scripta exurent. Altera causa fuit, quod si annueret credi resurrectionem, non satis erit sermoni meo ut legatum ipsum appellet. Nam si vere resurrexit, quæcunque etiam dixit credentur. Jam si dixerit : Filius Dei sum, Agarismum totum perimit, quia in unius personæ fraude tota fabula nititur. Annuebat itaque ipsum tanquam alterum Eliam potius assumptum, quam e mortuis excitatum. Talis est diaboli malitia !

49. Et paulo post, denuo hic stultus sibi infamiam concilians, nec quid patiatur sentiens, ait : « Christus Jesus, Mariæ filius, legatus Dei est, et ejusdem Verbum quod in Mariam immisit, et Spiritus ex eo. » O amens et insane! si Verbum Dei est Christus, ut tu ais, veraciter omnia dicet. Atqui dicit se Filium Dei; etenim Evangelium tu ipse dixisti ipsum a Deo didicisse : credendum itaque Christo est. Porro fide ei adhibita, irreligiositas tua, te ipso teste, corruet. Hoc vero mirabile est, quod cum Dei Verbum appellet Christum, et Spiritum ex eo esse dicat, haud valuit intelligere ea quæ ex Dei substantia proficiscuntur, et ei propria coexsistunt, esse consubstantialia; atque ita unum Deum in tribus personis adorandum. Sed nihilo secius rudi ignorantia cæcutiens, paucis additis adhuc nugis, fabulam claudit.

CONFUTATIO IV.

50. Quartum Mohamedicæ mythologiæ capitulum inscribitur *Mensa*. Blaterat autem de carnium esu ferro cæsarum, porco excepto; ut hinc barbaros mundos esse declaret. Perjurium et scortationem damnat, ut bonus videatur legislator. Oblitus est autem ante dictorum, nempe : « Congredimini ex animorum vestrorum sententia. » Eosdem purificari vult ad orationem euntes, si copia sit, aqua; sin ea desit, pulvere; qui quidem, ut omnes sciunt, non purgandi, sed sordidandi vim habet. Rursus autem timori suo consulit; quia enim audierat Christum dixisse, finem prophetarum esse Joannem [7]; itemque Apostolum pronuntiantem : Plenitudo legis Christus ad justificationem omni credenti [8], metuens ne forte aliqui ei dicerent : Non est nobis alius propheta promissus post Christum; cur ergo tu legatum te Dei ac prophetam nominas? metuens, inquam, ne mendax videretur, fatetur se quoque scire rem ita se habere : causam vero ponit adventus sui, Ne vos, inquam, diceretis neminem evangelistam ad vos venisse : probans hinc, Christum propter vestram utilitatem mentitum : contigit autem illi prorsus esse mendaci, quia quod futurum erat nescivit : quamobrem me adveniente, ille mendax evasit : qui autem mentitur, ne Deus quidem est. Hæc est benigna inhumani hominis species, et fabulæ ab eo

[7] Matth. xi, 13. [8] Rom. x, 4.

(80) Sur. IV, 169.
(81) Sur. V, 2.

μου καὶ τὰ γεγραμμένα παρ' ἐμοῦ. Ἑτέραν δέ, ὅτι Εἰ δοθείη πιστωθῆναι τὴν ἀνάστασιν, οὐχ ἱσταταί μου ὁ λόγος μέχρι τοῦ ἀπόστολον αὐτὸν ἀποκαλεῖν· εἰ γὰρ ἀληθῶς ἀνέστη, καὶ ὅσα λέγει πιστευθήσεται· λέγων δὲ ὅτι Υἱός ἐστι Θεοῦ, τὸν Ἀγαρισμὸν παντάπασιν ἀναιρεῖ, μονοπρόσωπόν τινα πλάνην μυθευόμενον· ἠνέσχετο οὖν κατὰ τὸν Ἠλίαν αὐτὸν ἀναληφθέντα φάναι, ἢ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι· τοιαύτη ἡ τοῦ διαβόλου κακουργία.

μθ'. Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν ἑαυτὸν ὁ μάταιος καταισχύνων, καὶ μηδὲ αἰσθόμενος ὅπερ ἔπαχε, φησίν (80)· « Ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς υἱὸς Μαρίας ἀπόστολος Θεοῦ ἐστι καὶ Λόγος αὐτοῦ, ὃν ἔβριψεν πρὸς τὴν Μαρίαν, καὶ Πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ. » Ἀνόητε καὶ παράφρον· εἰ Λόγος Θεοῦ ὁ Χριστὸς, ὡς σὺ φῂς, ἀληθεύσει πάντα λέγων· λέγει δὲ ὅτι Υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ· τὸ γὰρ Εὐαγγέλιον σὺ αὐτὸς εἴρηκας ἐκ Θεοῦ αὐτὸν μαθεῖν· πιστευθῆναι αὐτὸν δεῖ· πιστευθέντος δὲ αὐτοῦ, ἡ σὴ δυσσέβεια ἐκ τῆς σῆς μαρτυρίας ἀνατραπήσεται· τοῦτο δὲ ἔστιν θαυμάσαι ὅτι καὶ Θεοῦ Λόγον τὸν Χριστὸν καλῶν, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ λέγων, οὐ δεδύνηται τὰ ἐκ τῆς οὐσίας προερχόμενα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰδιοσύστατα ὄντα ὁμοούσια αὐτοῦ νοῆσαι, καὶ οὕτως ἕνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνῆσαι· ἀλλ' οὐδὲν μᾶλλον τυφλοποιῶν ἀπαιδευσίας καὶ ἐν βραχείαις ἑτέραις φλυαρίαις, καταπαύει τὸν φλήναφον.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ Δ'.

ν'. Ὁ τέταρτος τῆς μυθολογίας τῷ Μωάμετ (81), ἐπιγέγραπται μὲν λόγος *Εἰς τὴν τράπεζαν*, παραλαλεῖ δὲ περὶ βρώσεως κρεῶν τῶν διὰ μαχαίρας, πλὴν χοιρείου· ὡς δῆθεν ἐκ τούτου καθαροὺς ἀποφῆναι τοὺς βαρβάρους ἐπαγγελλόμενος· καὶ ἐπιορκίαν δὲ καὶ πορνείαν καταδικάζει (82), τὸ δόξαι ἀγαθὸς εἶναι νομοθέτης· ἐπελάθετο δὲ, ὡς πρότερον ἔλεγεν, ὅτι « Συνέλθετε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· » καὶ καθαρίζειν αὐτοὺς εἰς εὐχὴν ἰόντας βούλεται, εἰ μὲν πάρεστιν, ὕδατι· εἰ δὲ οὐ πάρεστιν, χώματι· ὅπερ πᾶσι δῆλόν ἐστιν οὐ καθαρτικὴν, ἀλλὰ πιναρὰν ἔχον φύσιν. Πάλιν δὲ τῆς περὶ φόβου αὐτοῦ ὑποθέσεως δράττεται· ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, τέλος προφητῶν εἶναι τὸν Ἰωάννην· καὶ τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος, « Πλήρωμα νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι, » φοβηθεὶς μή τινων πρὸς αὐτὸν λεγόντων, Οὐκ ἔχομεν ἐπαγγελίαν ἑτέρου προφήτου μετὰ Χριστόν· πόθεν οὖν σὺ ἑαυτὸν ἀπόστολον Θεοῦ καὶ προφήτην ὀνομάζεις; δόξει ψευδὴς εἶναι, ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς οὕτω ταῦτα ἔχειν εἰδέναι· αἰτίαν δὲ τίθησιν τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ, Τοῦ μὴ λέγειν ὑμᾶς, φησὶν, Οὐκ ἦλθεν ἡμῖν ὁ εὐαγγελιζόμενος· κατασκευάζων ἐντεῦθεν, ὅτι Διὰ τὸ ὑμῶν συμφέρον ὁ Χριστὸς ἐψεύσατο· ψεύσασθαι δὲ αὐτὸν συνέβη πάντως τὰ μέλλοντα μὴ εἰδότα· ὥστε ἐμοῦ ἐλθόντος, ἐκεῖνος ἐψεύσατο· ψευσάμενος δὲ, οὐδὲ Θεὸς ἂν εἴη·

(82) Sur. V, 6, 7.

Digitized by Google

τοιοῦτον τὸ φιλάνθρωπον τοῦ ἀπανθρώπου σχῆμα, καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ μυθαρίου αὐτοῦ· ἐλέγχεται δὲ ἐκ τοῦ μηδέν τι προφητικὸν σημεῖον παρ' αὐτοῦ εὑρίσκεσθαι.

A confictæ, scena. Sed inde convincitur quod nullum propheticum indicium apud eum comperiatur

να'. Τὰ εἰωθότα δὲ αὐτῷ ψευδηγορῶν κατὰ τῆς θείας Γραφῆς (83), μνημονεύει τοῦ θανάτου Ἄβελ, καὶ κόρακα λέγει αὐτοῦ σῶμα θάψαι ὁρῶντος τοῦ Κάϊν, καὶ ἐκ τούτου εἰς κατάνυξιν ἐληλυθέναι· τῶν ἐπὶ σκηνῆς ταῦτα καὶ μεθυόντων ἢ μαινομένων. Ὁμαλίζων δὲ τὰς τῶν βαρβάρων καρδίας πρὸς τὸ παραδέξασθαι τὰς αὐτοῦ βλασφημίας, μέμνηται πάλιν Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἑαυτὸν ἀνατρέπων οὐ συνορᾷ· φησὶ γάρ· « Ἀπεστείλαμεν δὲ ἀκόλουθον τούτων, πάντων δηλαδὴ τῶν προφητῶν, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας εἰς τὸ ἀληθοποιῆσαι τὰ πρὸ αὐτοῦ τὰ τοῦ νόμου, καταγαγόντες αὐτῷ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ ἐστιν ὁδήγησις, φῶς, καὶ δικαιοσύνη, κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ πρὸ αὐτοῦ νόμου, εἰς ὁδήγησιν καὶ ἐπαγγελίαν τοῖς φοβουμένοις, καὶ εἰς τὸ κρῖναι τοὺς τοῦ Εὐαγγελίου· ἕνεκεν τῶν, κατήγαγεν ὁ Θεὸς ἐν τούτῳ· καὶ ὅστις ἂν κρίνῃ (84) εἰς ἅπερ κατήγαγεν ὁ Θεὸς, οὗτοί εἰσι παράνομοι. » Ἆρά γε ἐπεγίνωσκεν ἅπερ παρελάλει ὁ μάταιος; εἰ γὰρ ἀληθοποιῆσαι τὰ πρὸ αὐτοῦ τὰ τοῦ νόμου, ἦλθεν ὁ Χριστὸς, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον φῶς καὶ ὁδήγησιν τοῖς ἀνθρώποις δέδωκεν, ὡς σὺ ὁμολογεῖς, καὶ τὸ κρίσιν αὐτὸς ποιεῖν μέλλει, σοὶ τί περιλείπεται εἰσενεγκεῖν τοῖς ἀνθρώποις; Οὐδέν, ἀλλ' ἢ κατὰ τὸ σὸν στόμα, ψευδοποιῆσαι τὰ πρὸ σοῦ, καὶ σκότος καὶ παροδηγίαν δοῦναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἐν τῇ κρίσει τοῖς σε παραδειγμένοις καταδικασθῆναι.

51. Jam vero consueta sibi mendacia contra divinam Scripturam blaterans, Abelis mortem memorat, et a corvo dicit traditum sepulturæ cadaver ejus, spectante Caino, qui idcirco compunctione tactus fuerit. Hæc sunt ludentium in scena et ebriorum aut amentium propria. Tum ut corda barbarorum demulceat ad suas excipiendas blasphemias, Christi iterum meminit atque Evangelii, nec quod se ipsum evertat videt. Ait enim : « Misimus autem post vestigia horum, omnium videlicet prophetarum, Jesum Mariæ filium, ut veritatem testaretur illius quæ ante ipsum fuit legis; eique tradidimus Evangelium, in quo est directio, lux, et justitia, secundum vires legis ante eum latæ, ad directionem et commonitionem timoratorum, atque ut judicium exerceant Evangelii asseclæ. Ideo id demisit huic Deus. Et qui (non) judicaverint, de illis quæ Deus tradidit, hi sunt prævaricantes. » Ain vero, putasne ipsummet cognoscere quæ dicit hic stultus? Si enim ob confirmandam veritatem legis quæ eum præcessit, Christus venit, et si Evangelium lucem directionemque, ut tu fateris, suppeditavit, et ipse judicium facturus est; quid tibi superest conferendum hominibus? Nihil aliud, nisi ut ore tuo teste, falsa demonstres quæ ante te exstiterunt, et tenebras fallacemque ducatum hominibus præbeas, et judicii tempore cum iis qui te admiserunt condemneris.

νβ'. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὥσπερ εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανασφήλας μανίαν, τάδε φησὶν (85)· « Ἄε ὑμεῖς οἱ πιστεύσαντες (πρὸς τοὺς βαρβάρους φωνῶν), μὴ γίνεσθε ἀντιλήπτορες Ἰουδαίων ἢ Χριστιανῶν· ὅστις γὰρ ὑπερασπίζεται αὐτῶν ἐξ ὑμῶν, οὗτος ὑπάρχει ἐξ αὐτῶν. » Ταῦτα τῷ ὁδηγηθέντι λαῷ παρὰ τοῦ Εὐαγγελίου Χριστοῦ, ὡς ἔλεγες, τῆς εἰς Θεὸν ἕνεκεν εὐσεβείας ἀποδίδως τὰ γέρα, εἰκότως γε· τί γὰρ καὶ ἄλλο ὁ διάβολος καὶ οἱ τούτου θεράποντες παρέξουσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν; ἔστω Χριστιανοῖς μὲν τὴν παντουργὸν καὶ ζωαρχικὴν ἁγίαν Τριάδα ὁμολογοῦσι, ταῦτα ὑπομένειν κελεύει· Ἰουδαίοις δὲ τοῖς ἐπαγγελλομένοις τὴν τοῦ Ἀβραὰμ πίστιν ἀποσώζειν, διά τί τὰ αὐτὰ προξενεῖ; οὐκ ἔξω τῆς κακοφροσύνης αὐτοῦ καὶ τοῦτο· ᾔδει γὰρ ὅτι τὴν Χριστοῦ θεότητα ὁ νόμος ἀποδείκνυσι· διὰ τοῦτο ἀμφοτέροις ἐχθραίνειν κελεύει, καθ' ὅλου θεομάχος ὑπάρχων· ὅτι δὲ ταῦτα παραπαίων ἔγραφεν, ἢ τὰ πρότερον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ πάντα, ἐντεῦθεν δῆλον. Ἐπισυνάπτει γὰρ τούτοις ἕτερα ὅμοια καὶ προσφωνεῖ Ἰουδαίους τε καὶ Χριστιανοὺς λέγων· « Ἄε οἰκεῖοι γραφῶν, οὐδέν ἐστε ἕως ἂν ἐξακολουθῆτε τῷ νόμῳ, καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ τοῖς κατενεχθεῖσι παρὰ τοῦ Κυρίου ὑμῶν· προστίθεται γὰρ ἐκ τῶν κατενεχθέντων ἡμῖν παρὰ τοῦ

Tum paucis interjectis, in suam veluti relabens insaniam, hæc ait : « O vos credentes (ad barbaros clamat) ne sitis susceptores Judæorum et Christianorum. Quisquis vestrum eis patrocinatur, hic est ex ipsis. » Hos populo sub evangelico Christi ducatu degenti, ut aiebas, pietatis causa erga Deum, honores tribuis. Condigne quidem; quid enim aliud diabolus et hujus satellites inimicis suis exhibebunt? Esto velit Christianos, qui omnium rerum creatricem vivificamque Trinitatem confitentur, hanc pati a se contumeliam; Judæis vero, qui se fidem Abrahami sartam tectam tenere dicunt, cur parem injuriam facit? Atqui ne hoc quidem malitiæ ejus extraneum est. Novit enim, Christi divinitatem a lege demonstrari : idcirco utrisque inimicos jubet esse suos, quia ipse generatim Deum oppugnat. Quod autem hæc non sine delirio scribat, nec non priora, vel potius omnia, hinc constabit. Subtexit enim his alia similia, et Judæos atque Christianos ita alloquitur : « O scripturales, nihil vos estis, quandiu legem et Evangelium sectamini, et id quod traditum a Deo vestro est. Additur enim ex iis quæ tradita sunt nobis a Domino, error et infidelitas. » Quid jam nobis dicendum de

(83) Sur. V, 57, 54.
(84) Arab. μὴ κρίνῃ.
(85) Sur. V, 59.

Digitized by Google

his superest, fratres? Vere cum dementibus loquimur, et qui nec bonæ rei nec malæ quidquam intelligunt. Præter hæc pariter, multa alia mentitus, et stulte locutus, visus quoque vituperare incarnationis Christi humilitatem, et monachos sacerdotesque incusare, quia non sine dolore multo ac lacrymis Scripturam ejus legunt; quod est absurdum; denuo ad Christum revertens, eumque tanquam a Deo derivans, a quo commemorantur ea quæ per illum fecit signa; et interrogatur Jesus, num ipse se ipsum Matremque suam sinat haberi ab hominibus loco deorum? Quo negante, ceu si ipse semet abnegaverit, ait demonstrasse jam non esse Deum; ideoque vult Christianos desinere a confitendo Christi deitatem. Ubinam vero legit hæc homo inscitissimus? Imo ut magis proprie loquamur, neque hic legit quidquam, neque bonæ frugis aliquid novit. Verumtamen dum nugas suas demonstrare studet, Manichaicum cœnum fuliginemque manibus tractans, horum gravem exspirat odorem. Atque in his quartum suum garritum finit.

CONFUTATIO V.

53. Quinta a Mahomede fabula inscribitur *Pecudes*: videtur enim de mundis animalibus agere et de immundis; hortaturque barbaros cuncta animalia comedere, excepto sue, et jumenta omnia, asinosque ipsos et mulos et camelos, et quolibet prorsus quadrupede vesci. Et ne sectemini, inquit, viam Satanæ. Satanam videlicet (dicit) eum qui veterem legislationem tradidit; imo et evangelicam quoque doctrinam. Cæteroqui totus ejus scopus in hac vanitate vertitur, ne quis discredat quominus hæ præstigiæ a Deo sint. Quæ vero opiniones ejus confirmant, nihil aliud sunt præter dictabolaria quædam, quæ non solum nihil demonstrant, sed assensum etiam avertunt, quia de fonte ignorantiæ manant, id est, de obscurato intellectu, et divini luminis experte, et quidem rei ipsius natura non substitit: sunt enim verborum repetitiones; et idem secundum idem, idemque ad idem revertens. Et de ipso Christo mentionem inferens, haud diversa, quam diximus, ratione loquitur. Atque ita vana verba effutiens, nugacem fabulam concludit.

CONFUTATIO VI.

54. Sexta a Mahomede fabula inscribitur *Cognitiones*, id est, de signis comprobantibus et de demonstrationibus, quod nempe a Deo hæc ipsi tradita scriptura fuerit. Statimque ab initio id ei occinit allatrator dæmon, ut et ipse videatur Mohamedi mandare, talia loqui, atque ita fraudis suspicionem vitet. Docet enim illum primigeniam hominum originem, quod nempe ex luto ad imaginem (Dei)

(86) Sur. V, 84, 97, 92.
(87) Sur. V, 125.
(88) Sur. VI, 142.
(89) Ita Græcus auctor interpretatur vocabulum Arab. *alaraph*, quod aliter explicatur apud Maraccium p. 271, in annotationibus.
(90) Sur. VII, 10 seq.

A Κυρίου πλάνη καὶ ἄρνησις. » Τί οὖν λοιπὸν εἴπωμεν ἡμεῖς, ἀδελφοί, ἐπὶ τούτοις; ὄντως πρὸς μαινομένους ἡμῖν ὁ λόγος, ἐπί τε καλοῖς καὶ κακοῖς ἀναισθητοῦσιν· ὡσαύτως πρὸς τούτοις ἕτερα πάμπολλα ψευσάμενος καὶ ματαιολογήσας (86), δόξαι τε διαβάλλειν ἐκ τῶν ταπεινῶν τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸν Χριστὸν, μοναχῶν τε καὶ ἱερέων κατηγορήσας, ὅτι πολλῇ κατανύξεως καὶ δακρύων πληροῦνται, ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς αὐτοῦ γραφῆς, ὅπερ παράλογον, πάλιν ἐπαναλαβὼν περὶ Χριστοῦ, καὶ εἰσαγαγὼν αὐτὸν παρὰ Θεοῦ ὑπομιμνησκόμενον, ὥνπερ δι' αὐτοῦ, φησὶ (87), πεποίηκε σημείων· καὶ ἐρωτώμενον, εἰ αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν αὐτοῦ μητέρα θεοὺς ἔχειν τοὺς ἀνθρώπους ἐπέτρεψεν, καὶ διαρνούμενον δῆθεν, ὡς ἐκ τούτου αὐτὸν διαρνησάμενον φάναι ἀποδεῖξαι ὅτι Θεὸς οὐκ B ἔστι· καὶ ἀποπαῦσαι Χριστιανοὺς Θεὸν ὁμολογεῖν τὸν Χριστόν· ποῦ δὲ ταῦτα ἀνέγνω ὁ ἀμαθέστατος; ἢ διὰ ποίας θεοφανείας ἐπέγνω; μᾶλλον δὲ οἰκειότερον εἰπεῖν, ὅτι οὔτε ἀνέγνω οὔτε ἐπέγνω τι τῶν δεόντων· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔνδειξιν τῶν αὐτοῦ ληρημάτων, Μανιχαϊκῆς ἰλύος καὶ σκότους ἀναμαξάμενος, τὴν δυσωδίαν τούτων ἐξώζεσεν, ἐν τούτοις τὸν τέταρτον ὕολον ἀπέπαυσεν.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ Ε'.

νγ'. Ὁ πέμπτος μῦθος τοῦ Μωάμετ *Περὶ κτηνῶν* ἐπιγέγραπται· δοκεῖ γὰρ καὶ αὖθις περὶ καθαρῶν διαλαμβάνειν ζώων καὶ ἀκαθάρτων (88)· καὶ προτρέπεται τοὺς βαρβάρους τὰ πάντα ζῶα ἐσθίειν πλὴν χοίρου· ἐπείτοι τά τε ἀχθοφόρα, ὄνους τε καὶ ἡμιόνους καὶ καμήλους καὶ παντὸς τετραπόδου ἀδεῶς μετέχειν. « Καὶ μὴ ἐξακολουθεῖτε, φησὶ, τῇ ὁδῷ τοῦ Σατανᾶ· » Σατανᾶν δηλονότι τὸν γράψαντα τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν, ἤτοι καὶ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ὅλος δὲ αὐτοῦ λοιπὸν ὁ σκοπὸς σχεδὸν ἐν τούτῳ τῷ ὕθλῳ ἀγωνίζεται μὴ διαπιστηθῆναι, ὅτι ἐκ Θεοῦ τὰ τοιαῦτα τερατίσματα δέδεκται· εἰσὶ δὲ αὐτοῦ τὰ δοκοῦντα τοῦτο συνιστᾷν λογύδρια, οὐ μόνον μὴ δεικνύντα, ἀλλὰ καὶ ἐκτρεπόμενα διὰ τὸ ἐξ ἀμαθίας ταῦτα προέρχεσθαι· καὶ ἄλλως ἀφωτίστου διανοίας καὶ ἀμεθέκτου θείας ἐλλάμψεως, καὶ οὐδὲ τοῦ πράγματος φύσιν ἔχοντος συστῆναι· παλιλλογία τε γὰρ πάλιν τὰ αὐτὰ κατὰ ταυτὰ, καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἐπὶ τὰ αὐτά· καὶ τοῦ Χριστοῦ δὲ μνημονεύσας οὐδὲν ἧττον τῷ τρόπῳ ᾧ εἰρήκαμεν μέμνηται· καὶ οὕτως βατταρίζων περικόπτει τὸν φλήναφον. D

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ Ϛ'.

νδ'. Ὁ ἕκτος τῷ Μωάμετ μῦθος ἐπιγέγραπται μὲν *Εἰς τὰ γνωρίσματα* (89), τουτέστιν εἰς τὰ παραστατικὰ σημεῖα καὶ τὰς ἀποδείξεις, ὅτι ἐκ Θεοῦ δῆθεν αὐτῷ ἡ τοιαύτη δέδοται γραφή· καὶ εὐθέως ἐκ προοιμίων τοῦτο κατεπᾴδει αὐτῷ ὁ πρὸς αὐτὸν ὑλακτοδαίμων, ἵνα δόξῃ καὶ αὐτὸς, ὡς εἰκὸς, κελευόμενος ταῦτα λέγειν, καὶ ἀνύποπτος πρὸς ἀπάτην γένηται· διδάσκει γὰρ (90) αὐτὸν τὴν ἀρχέγονον τῶν ἀνθρώ-

Digitized by Google

πων ὑπόστασιν, ὅτι ἐκ πηλοῦ κατ' εἰκόνα γεγένηνται, καὶ ὅτι προστέτακται τοῖς ἀγγέλοις πᾶσι προσκυνῆσαι τῷ Ἀδάμ· καὶ τῶν λοιπῶν προσκυνησάντων, ὁ Βελίαρ μόνος οὐ προσεκύνησε· καὶ ὅτι ἐρωτηθεὶς διὰ τί μὴ προσεκύνησεν, αἰτίαν ἀποδίδωσι τὸ ἐκεῖνον μὲν ἐκ πηλοῦ γενέσθαι, ἑαυτὸν δ' ἐκ πυρός· καὶ ὅτι ἐπετιμήθη παρὰ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἀντέλεξε τῷ Θεῷ ἐπαπειλούμενος τῷ Ἀδὰμ διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀγανάκτησιν, τοῦ μὴ περιλιπεῖν αὐτὸν πλὴν ὀλίγων τῶν ἐξ αὐτοῦ σωζομένων· καὶ τὴν ἱστορίαν τὴν κατὰ τὸν παράδεισον, καὶ τὴν τοῦ Ἀδὰμ ἐξορίαν· οἱ οὖν τῆς θείας Γραφῆς τρόφιμοι συνίετε πάντως τὰς προτροπὰς καὶ ματαίας προσθήκας τοῦ ἀπαταιῶνος.

νε'. Ὁ δὲ σκοπὸς αὐτοῦ εἰς τοῦτο ἀφορᾷ, ὅτι δὴ οἱ Θεοῦ ἀθετοῦντες ἐντολήν, φησὶν, ἀπόλλυνται· οἱ δὲ φυλάττοντες, σώζονται· τὸ δὲ τέλος ἑαυτῶν συντηρεῖ· κατασκευάζει δὲ αὐτὸ ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ τῶν καθεξῆς· ὡς ἐκ τούτου τῶν αὐτοῦ λόγων (91) τὴν παραδοχὴν πιστευθήσεσθαι ἐλπίσας· εὐθὺς οὖν παρεισάγει ἀδιάγνωστά τινα ληρήματα ἐξ ἀφανῶν προσώπων καὶ ἀνωνύμων εἰς κήρυγμα πρὸ τοῦ Νῶε ἐλθόντων· καὶ ἐν οἷς μὲν ἐπιστεύθησαν θείαν εὐλογίαν προεξενηκότα· ἐν οἷς δὲ ἠπιστήθησαν κατάραν μείζιστην. Μετὰ Νῶε, Ζάλετ τινὰ προφήτην καὶ ἀπόστολον εἰσηγεῖται ἀδελφὸν Θαμοὺθ, τὸν οὔτε γεγονότα οὔτε παρ' ἄλλου ὀνομασθέντα πώποτε· ἐπὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο παραγενόμενος καὶ κηρύξας· καὶ ἐφ' οἷς μὲν ἐπιστεύθη καὶ αὐτὸς τὸν Θεὸν εὐμενῆ παρέσχεν· ἐφ' οἷς δὲ ἠπιστήθη, διεφαυλίσθησαν, φησὶ, διὰ σεισμοῦ ἐν ταῖς αὐλαῖς αὐτῶν ἐξαρώμενοι. Μετὰ δὲ τοῦτον ἕτερον λέγει προφήτην καὶ ἀπόστολον καὶ κήρυκα, Μαδιανίτην τῷ ἔθνει αὐτοῦ ἀποσταλῆναι, Σαὶκ ὄνομα αὐτῷ· ὡσαύτως καὶ τοῦτον διαμαρτυράμενον καὶ ποιήσαντα κατὰ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, οὓς οὔτε Μωϋσῆς, οὔτε τις τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν ἐπίσταται· καὶ ἐπὶ τούτοις μέμνηται Μωϋσέως Θεὸν κηρύξαντος· καὶ ὅτι ἐν οἷς μὲν, φησὶν (92), ὑπηκούετο, αἱ τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεις προέφθαζον· ἐν οἷς δὲ παρηκούετο, ἡ δίκη τοὺς ὑπευθύνους ἀνήλισκε· καὶ τῇ τοιαύτῃ ἀγωγῇ κεχρημένος ἐξ ἑτοίμου περὶ αὐτοῦ λέγει·

νς'. « Ἄε ἄνθρωποι· ἐγὼ ἀπόστολός εἰμι Θεοῦ πρὸς ὑμᾶς πάντας. » Καλῶς γε ἔργον μὲν θείας δυνάμεως ἐπιφερόμενος οὐδὲν, οὔτε σοφίας, οὔτε ἀρετῆς ἀξιολόγου, αὐτοχειροτονήτως δὲ καὶ πάσης ἀποδείξεως δίχα καὶ προαγγελίας, τὸ τοῦ ἀποστόλου ἀξίωμα δι' αὐτοῦ ἀπενεγκάμενος· καὶ τίς τοῦτο ποιεῖν οὐ δύναται, τῶν πάνυ ἀφρονεστάτων καὶ ἀγνωσίαν Θεοῦ ἐχόντων; διότι Μωϋσῆς νομοθέτης, καὶ διὰ τί μὴ καὶ Φαραὼ νομοθέτης; ἀλλ' ὃ ποιεῖν, εἰ καὶ κακῶς, ὅμως γοῦν ποεῖν ἐνόμιζες, τούτου ὡς εὐκόλου μέμνησαι· ὃ δὲ προβλέψαι οὐκ εἶχες, παρεσώπησας· ἐγὼ δέ σε καὶ τοῦτο ὑπομνήσω· Μωϋσῆς μετὰ τοῦ νομοθέτης εἶναι, καὶ προφήτης ἐστί· καὶ τῆς προφητείας ὁσημέραι τὰς ἐκβάσεις θεωροῦμεν· σοῦ δὲ τί καὶ θαυμάσομεν; τὰς ἀσωτείας; τὰς σφαγάς; τοὺς ἐμπρησμούς; τὰς λεηλασίας; τὰς δυσφημίας; καὶ

(91) Sur. VII, 54, 60, 86.

facti fuerint : et quod omnibus angelis imperatum fuerit, ut Adamum adorarent : cumque cæteri adorassent, solum Beliar noluisse obsequium exhibere : rogatum autem cur non adoraret, causam intulisse, quod ille ex luto exstitisset, ipse autem ex igne. Tum increpitum fuisse a Deo, ipsumque Deo contradixisse, et Adamo simul comminatum, susceptо adversus eum odio, nonnisi paucos ex ejus posteris salvos fore. Pergit narrare paradisi historiam, et Adami exsilium. Verumtamen quicunque sacris Scripturis imbuti fuistis, devios deceptoris excursus stultasque additiones probe cognoscitis.

55. Scopus autem ejus huc collineat, ut divini præcepti violatores perire dicat, morigeros autem salvari. Atqui illorum seriem continuat, ex Adamo et deinceps contexens ; nimirum hinc sperans sermonum suorum traditioni fidem accessuram. Mox itaque introducit incognitas nescio quas nugas obscurarum et sine nominibus personarum, quæ ad prædicandum ante Noe venerint, et quatenus illis creditum fuit, divinam benedictionem conferentium ; quatenus autem discreditum, gravissimam maledictionem. Post Noe Zaletum quemdam prophetam legatumque introducit, fratrem Thamothi, hominem qui nunquam exstitit, atque a nemine unquam nominatus fuit ; attamen ad idem officium venit ; institutaque prædicatione, is quoque illis qui sibi crediderunt Deum propitiavit ; illi autem qui fuerunt increduli, perierunt, inquit, terræ motu in habitaculis suis maledicti. Post hunc, alium dicit prophetam, Madianitem legationis et prædicationis causa ad gentem suam missum ; eique nomen fuisse Saico. Hunc pari modo contestatum esse, et similia prioribus egisse. Quos tamen homines neque Moyses neque quisquam illustrium auctorum agnoscit. Postremum memorat Moysem, atque quatenus obeditum ei fuit, Dei patrocinium adfuisse ; quatenus vero restitum illi est, vindictam reos persecutam. Atque hac via sibi strata, statim de se ipso dicit :

56. « O homines, ego legatus Dei sum ad vos omnes. » Præclare enimvero ! qui nullum divinæ potentiæ opus præ se fert, nihil sapientiæ aut virtutis laude dignæ, propria auctoritate, et absque demonstratione aut prædictione, legati sibi dignitatem sponte sumit. Quis vero stultissimus licet, et omni Dei cognitione carens, id ipsum aggredi nequeat ? Si quoniam Moyses legislator est, idcirco et Mohamedes, quidni Pharao quoque in legislatorum numero sit ? At enim quod facere, etsi male, putabas tamen te facere, id saltem probabili ratione narrare debueras : quia tamen quod præ te ferres, non habuisti, rem silentio transmisisti ; sed ego tibi in memoriam reducam. Moyses non legislator tantummodo, verum etiam propheta erat, ejusque prophetiarum quotidie exitum cernimus. In te au-

(92) Sur. VII, 104, 159.

Digitized by Google

tem quid admiremur? libidines, cædes, incendia, depræ dationes, blasphemias, et divinæ Scripturæ lapidationes? etenim lapidum instar sunt scelesti sermones tui. Legatus, inquit, Dei sum. Revera apparet cujusnam Dei tu legatus sis, Dei qui Deo adversatur, mendacis, calumniatoris : nihil enim præter hæc docet legationis tuæ sermo; tametsi auditoribus reverentiam incutere niteris veri Dei mentione. Verumtamen satis hinc coargueris, quod nihil Deo dignum effaris; et quod ipsum Deum blasphemiis labefactas, tibique ea ascribis quæ rerum natura non patitur. Nam quomodo Satanas erit, qui Satanam te quoque affirmante destruxit? Nonne viæ Dei, præcepta ipsius legesque appellantur, quas tu Satanæ vias esse dicis?

A τῆς θείας Γραφῆς τοὺς λιθασμούς; λίθων γὰρ χείρους οἱ ἀσεβεῖς σου λόγοι· Θεοῦ, φησίν, [εἰμὶ] ἀπόστολος· φαίνῃ γάρ ὄντως ποίου Θεοῦ ἀπόστολος ὑπάρχεις, τοῦ θεομάχου, τοῦ ψευδηγόρου, τοῦ συκοφάντου· οὐδὲν γὰρ τούτου πλέον σου ὁ τῆς ἀποστολῆς διδάσκει λόγος· κἂν εἰ δυσωπεῖν ἐπιχειρεῖς τοὺς ἀκούοντας ἐκ τῆς τοῦ ὄντως Θεοῦ προσηγορίας· ἀλλ' ἐλέγχῃ ἐκ τοῦ μηδὲν τῶν τῷ Θεῷ προσηκόντων γνωμοδοτεῖν, καὶ τοῦ αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀνατρέποντα δυσφημεῖν, καὶ προσάπτειν αὐτῷ ἃ οὐδὲ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις ἐγχωρεῖ· πῶς γὰρ Σατανᾶς ἔσται, ὁ τὸν Σατανᾶν καταργῶν μετὰ σοῦ; ἢ οὐχὶ ὁδοὶ Θεοῦ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ καὶ αἱ νομοθεσίαι αὐτοῦ ὀνομάζονται, ἃς σὺ ὁδοὺς φῂς εἶναι τοῦ Σατανᾶ;

57. Post hæc, tanquam patris mendacii legatus et propheta, cum illo petræ scissæ miraculo quasdam suas miscet spurias fabulas, ut Moyse videatur sapientior, et accuratior historicus, ideoque ait : « Et eruperunt ex illa duodecim fontes. » Et paulo post addit : « Et cum Judæi contumaces in eo fuerunt, quod illis vetitum erat, diximus illis : Estote simiæ, et facti sunt quidam illorum simiæ capistratæ. » Hactenus, quanquam haud intempestiva erat sermonis peregrinitas; sed plures idem mandantes. Rursus vero ad illas quibus tota ejus oratio contexitur blasphemias redit, nempe Deum esse causam malorum, aitque : « Quem Deus dirigit, ille directus est; quos autem errare facit, illi sunt erronei. » Et paulo post idem confirmans dicit : « Non possideo animæ meæ sive utilitatem sive damnum, nisi quod voluerit Deus. » Oblitus autem quod paulo antea prophetam se nuncupaverat, ait : « Quod si omnia scirem, certe multiplicarer ex bono, neque me malum attingeret. Non sum ego nisi intimator et evangelizator populo credenti. » Deinde facta aliquanta idololatrarum objurgatione; hanc enim semper sibi personam induit; adjectis nonnullis aversabilibus et absurdis, nugacem fabulam abrumpit.

B νζ'. Εἶτα ἐπὶ τούτοις ὡς τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους ὢν ἀπόστολος καὶ προφήτης, τῆς κατὰ τὴν ἀκρότομον θαυματουργίας παρεισάγει τὰ νόθα αὐτοῦ μυθεύματα, ὡς ἂν δόξῃ καὶ Μωϋσέως σοφώτερος καὶ ἀκριβέστερος εἶναι ἐξηγητὴς, καί φησιν· « Καὶ ἔβρυσαν ἐξ αὐτῆς δώδεκα πηγαί. » Καὶ μετ' ὀλίγον προστίθησιν (93)· « Ὅτ' ἂν δὲ ἐπέμειναν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς ἃ ἐκωλύοντο ἐξ αὐτῶν, εἴπομεν αὐτοῖς· Γένεσθε πίθηκοι· καὶ ἐγένοντο ἔνιοι πίθηκοι πεφιμωμένοι. » Τέως εἰ καὶ μὴ ἄκαιρον ἦν τὸ τοῦ λόγου ξένον, ἀλλὰ πλείους αὐτὸ οἱ προστάξαντες. Πάλιν δὲ τῆς δι' ὅλου αὐτῷ τοῦ λόγου πλεκομένης μέμνηται δυσφημίας, τοῦ τὸν Θεὸν εἶναι τῶν κακῶν αἴτιον, καὶ φησιν· « Τὸν ὁδηγεῖ ὁ Θεὸς, ἐκεῖνός ἐστιν ὡδηγημένος· καὶ τοὺς πλανᾷ, ἐκεῖνοί εἰσιν ἐλλειμματισμένοι. » C Καὶ μετ' ὀλίγα τὸ αὐτὸ βεβαιῶν, « ὅτι Οὐ κυριεύω τῆς ψυχῆς μου ὠφέλειαν οὔτε βλάβην, ἀλλ' ὅπερ ὁ Θεὸς θέλει. » Καὶ ἐπιλαθόμενος ὅτι προφήτην ἑαυτὸν πρὸ μικροῦ ἐπεφήμιζεν, λέγει· « Καὶ εἰ ἐγίνωσκον τὰ ἅπαντα, εἶχον πλεονάσαι ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ οὐκ εἶχέν μου ἅψασθαι δεινόν. Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ εἰ μὴ ἀνατάλτης καὶ εὐαγγελιστὴς λαοῦ πιστεύοντος· δόξα δὲ μικρόν τι καταγνῶναι τῶν εἰδωλολατρούντων· τοῦτο γὰρ ἀεὶ ὑποδύεται τὸ προσωπεῖον, μετὰ τὸ θεῖναι αὐτόν τι τῶν ἀπευκταίων καὶ ἀδέκτων, ἀποτέμνει τὸν φλήναφον.

58. Septima Mohamedis fabula cæde humana et occidione tota redundat : inscribitur enim *Manubiarum divisio*. Et quidem incitat armatque omnimode barbaros ut se Christianorum sanguine cruentent; injecta præsertim spe paratæ, ut ait, a Deo mercedis in paradiso iis qui cominus cum illis congredientur. Quintam autem manubiarum partem Deo dandam monet et ejus legato : non enim oportebat lucrorum haud esse participem illum qui perditionis causa iisdem erat : congruumque erat, cruenti populi et cruentioris legati, cruenta esse facinora. Et ironicus ipse ironia illos uti jubet. Nobis interrogantibus in hac re et similibus, de bellica expeditione siluit. Verumtamen sciendum est, quod gnarus illatam esse nobis propter in-

CONFUTATIO VII.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ Ζ'.

D νη'. Ὁ ἕβδομος μῦθος τῷ Μωάμετ ἀνδροκτονίας καὶ μιαιφονίας πεπλήρωται (94)· ἐπιγέγραπται γὰρ *Περὶ μερισμοῦ σκύλων*· διανίστησι δὲ καὶ ἐξοπλίζει τοὺς βαρβάρους παντοίῳ τρόπῳ τοῖς τῶν Χριστιανῶν αἵμασι καταχραίνεσθαι· ἐξαιρέτως δὲ τῇ ἐλπίδι τῆς ἀποκειμένης, φησὶ, παρὰ Θεῷ μισθαποδοσίας ἐν παραδείσῳ τοῖς ὁμόσε χωροῦσι κατ' αὐτῶν· πέμπτην δὲ μοῖραν τῶν σκύλων τῷ Θεῷ φησι δίδόναι καὶ τῷ ἀποστόλῳ αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἔδει μὴ καὶ τῶν κερδῶν αὐτοῖς κοινωνῆσαι τὸν καὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῖς αἴτιον· ἔδει δὲ ἐκ μιαιφόνου λαοῦ καὶ μιαιφονωτέρου ἀποστόλου μιαιφόνους εἶναι τὰς πράξεις· εἰρωνευόμενος δὲ καὶ εἰρωνεύειν αὐτοὺς κελεύει· ἡμῶν αἰτουμένων καὶ ἐν τούτοις καὶ τοῖς ὁμοίοις, τὴν ἐκστρατείαν ἀπεσίγησε· τοῦτο δὲ δεῖ εἰδέναι, ὅτι γνοὺς

(93) Sur. VII, 161, 167, 179, 188.

(94) Sur. VIII, 1, 41.

Digitized by Google

τὴν διὰ τὰς ἀμέτρους ἡμῶν πλημμελείας ἐπενεχθεῖσαν ἡμῖν ὀργὴν ἐκ Θεοῦ, ὁ ἄθεος οὗτος βάρβαρος ἥρπασε τὸν καιρὸν εἰς τὴν κατὰ τοῦ Χριστοῦ βλασφημίαν, καὶ δι' οὐδεμίαν ἑτέραν αἰτίαν φησὶν ἡμᾶς εἰς χεῖρας αὐτῶν παραδίδοσθαι, ἢ διὰ τὸ σύνθρονον τῷ Πατρὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν· διὸ συνεχῶς ἀποφαίνεται· οὐ γὰρ ὁδηγεῖ ὁ Θεὸς λαὸν τῶν παρανόμων· πολλαχόθεν δὲ ἔστιν αὐτὸν ἀπελέγξαι τοῦτο κακῶς τεχμαιρόμενον, φυσικῶς τε καὶ Γραφικῶς· Γραφικῶς μὲν ἀπό τε τοῦ εὐσεβοῦς Ἰακὼβ καὶ τοῦ βεβήλου Ἡσαῦ, Ἰωσὴφ δὲ καὶ Πετεφρῆ, Δαβίδ τε καὶ τοῦ ἀγνώμονος Σαοὺλ, Ναβουχοδονοσὼρ καὶ τῶν αἰχμαλώτων προφητῶν, καὶ ἑτέρων πλείστων ὁμοίων· φυσικῶς δὲ ἀπό τε προβάτων καὶ ἀγρίων θηρίων καὶ τῶν ὁμοίων, ἃ οὐχ ὡς χείρονα καὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐχαριστίας ἀνεπιτήδεια τὴν ἄλωσιν ἐξ αὐτῶν ὑπομένει· ἀλλ' ὡς ἕτερόν τινα ἔχοντα λόγον ἀπόῤῥητον οὕτω τέτακται.

A numera peccata nostra Dei iram, atheus hic barbarus occasionem hinc arripuit blasphemandi Christi; nullamque aliam ob causam nos traditos dicit illorum manibus, nisi quia consessorem Patri Christum confitemur. Ideo constanter effatur: non enim dirigit Deus populum peccatorem. Multifariam vero possumus hunc ceu argumentantem perverse coarguere, tum naturæ scilicet tum Scripturæ testimoniis. Apud Scripturam quidem, a pio Jacobo et Esau nequam, ab Josepho et Putiphare, a Davide et ingrato Saule, a Nabuchodonosoro et prophetis captivis, et similibus aliis plurimis. Ex natura autem, ab ovibus et silvestribus feris, et hujusmodi aliis: quæ sane haud tanquam pejores, et minus gratum erga Deum animum gerentes exitium ab aliis perpetiuntur: sed ob aliam B secretiorem causam ita fuit constitutum.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ Η'.

νθ'. Ὁ ὄγδοος μῦθος (95) τῷ Μωάμετ ἐπιγέγραπται μέν, *Εἰς τὴν μετάνοιαν*· παραινεῖ δὲ τοῖς βαρβάροις ὡρισμένον τινὰ καιρὸν τῷ πότε χρόνῳ προσμεῖναι τοὺς Χριστιανοὺς, ὡς ἂν βούλοιντο τὰ καθ' ἑαυτοὺς διαθέσθαι· εἰ μὲν οὖν ἑαυτῶν ἐγκρατεῖς γένοιντο, καὶ ἀποδιαστῶσι τῆς τῶν βαρβάρων περικρατήσεως, πόλεμον ἀναίρεσθαι πρὸς αὐτούς· εἰ δὲ μεταγνοῖεν, φησὶ, καὶ θρησκεύουσι τὴν αὐτοῦ δυσσέβειαν, ἀδελφοὺς αὐτοὺς προσλαμβάνεσθαι· παραινεῖ οὖν τοῖς Χριστιανοῖς ὅτι κάλλιόν ἐστι μετανοῆσαι C καὶ ζῆν, ἢ Χριστιανίζοντας ἀποθνήσκειν· αὖθίς τε ἀναιδῶς κατατυπεῖ τοὺς ἀθλίους βαρβάρους ἔν τε ἀπειλαῖς καὶ ἐλέγχοις καὶ ὀνείδεσιν ὡς καταῤῥᾳθυμοῦντας τοῦ σεβάσματος αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ τούτοις κατὰ τὸ πρότερον εἰρημένον πανούργημα ἐν ἑνὶ ἐλέγχῳ ἀμφοτέρους πειρᾶται ἐπιστομίζειν, Ἰουδαίους τε καὶ Χριστιανοὺς οὕτω παραλαλῶν·

CONFUTATIO VIII.

59. Octava a Mohamede fabula inscribitur *Pœnitentia*. Admonet autem barbaros, ut definitum quoddam tempus observent erga Christianos, si hi velint res suas tractare. Quod si illi compotes sui efficiantur, et a barbarorum imperio discedant, tunc bellum contra eos suscipiendum. Sin vero, inquit, illos pœnituerit, et impiam ejus sectam amplectantur, in fratrum loco eos suscipiant. Admonet ergo Christianos, melius esse pœnitere ac vivere, quam in Christianismo perstantes mori. Mox impudenter pulsat infelices barbaros, minis, increpationibus et conviciis, tanquam in cultu suo socordes. Postea eodem, quem antea diximus, astu ambos unica reprehensione inhibere conatur, de Judæis simul et Christianis futiliter dicens:

ξ'. « Λέγουσιν Ἰουδαῖοι (96) ὅτι ὁ Ἰσραὴλ (97) ἐστιν υἱὸς Θεοῦ· καὶ λέγουσιν οἱ Χριστιανοὶ ὅτι ὁ Χριστός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· τοῦτό ἐστιν ὁ λόγος αὐτῶν διὰ τῶν στομάτων αὐτῶν· ἰσοφωνοῦσι τοῖς λόγοις τῶν ἀρνησαμένων ἐκ πρίν· φονεύσει αὐτοὺς ὁ Θεὸς, ἕνεκεν τῶν ἀρνοῦνται· ἐπελάβοντο τοὺς ἀποστόλους αὐτῶν καὶ τοὺς ἱερεῖς κυρίους πάρεξ Θεοῦ· καὶ τὸν Χριστὸν υἱὸν τῆς Μαρίας· καὶ οὐκ ἐκελεύσθησαν δουλεύειν εἰ μὴ Θεοῦ ἑνός. » Δύσνους ὁ βάρβαρος, ἐπεὶ ἀμαθὴς καὶ ἀπαίδευτος· εἰ γὰρ ὅλως προσῆν αὐτῷ λογικὴ σύνεσις, ἔδει τὰ πρὸς τοὔνομα τοῦ υἱοῦ σημαινόμενα πρὸς θατέραν δόξαν τῶν ἐθνῶν προαναφωνῆσαι, καὶ τοῖς γε πρὸς αὐτὸν μὴ σφόδρα ἐναντίως φερομένοις ὁμαλώτερον ἐπιτιμῆσαι· τοὐναντίον δὲ τοῖς τὰ μάλιστα αὐτῷ διαμαχομένοις· οἵ τε γὰρ Ἰουδαῖοι οὐ γνήσιον υἱὸν Θεοῦ τὸν Ἰσραὴλ ὀνομάζουσιν, ἀλλ' ἢ ὅσον ἀποδεῖξαι τὴν περὶ αὐτῶν τοῦ Θεοῦ ὑπερκειμένην πρὸς τὰ λοιπὰ ἔθνη διὰ τοὺς πατέρας στοργήν· πῶς οὖν ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς τοῦ

60. « Dicunt Judæi Israelem esse filium Dei. Christiani similiter dicunt Christum esse Dei Filium. Hic illis sermo in ore versatur. Consonant cum illorum sermonibus qui infideles ab ante fuerunt. Interficiet illos Deus propter ea quæ negant. Susceperunt apostolos suos et sacerdotes suos in dominos loco Dei, necnon Christum filium Mariæ. D Atqui non fuerat illis mandatum ut alium adorarent, præter Deum unum. » Malæ mentis barbarus, præterquam quod indoctus et ineruditus. Nam si rationalis ei intellectus inesset, debuisset nominis filii notionem secundum diversam duarum gentium acceptionem proclamare: et illos quidem qui haud magnopere a placito ejus discedunt, mitius objurgare; secus autem illos qui maxime ipsi adversantur. Nam Judæi nequaquam genuinum Dei filium Israelem dicunt; sed illatenus, ut ostendant, Dei amorem erga illos præstare amori patri qui apud cæteras gentes esse solet. Quomodo hic ergo

(95) Sur. IX, 1 seq.
(96) Sur. IX, 31.
(97) Ita Græcus codex. Alcor. Arab. *Ozair*.

Digitized by Google

de patre mendacii natus, ait Judæos dominum suum Israelem sibi sumpsisse, præter Deum ? Interrogentur Judæi utrum id aliquando animo agitaverint, vel in illorum Scripturis occurrat dominus ipsorum Israel. Christiani autem verum reapse, prout decet, genuinum Filium esse confitentur Christum, ex eadem Patris Dei divina substantia ; prout est in ea Scriptura quam ipse barbarus fatetur a Deo traditam, nempe in Evangelio. Nam si, ut fatetur, divinitus datum fuit Evangelium ; in eo autem scriptum est, ter Deum desuper pro Christo clamasse ; bis quidem : *Hic est Filius meus dilectus* [9] ; semel autem : *Et clarificavi, et iterum clarificabo* [10] ; quid absurdum peregrinumve faciunt Christiani, Deum ac Dei Filium Christum confitentes ? Deo hoc idem testante, et quidem in laudato ab ipso Mohamede libro. Quanquam arbitror nunquam lectam divinorum Evangeliorum a barbaro scripturam, sed illorum tantum nomine audito, laudasse ; quin tamen sciret scriptum ibi quod vere Dei Filius Christus sit.

61. Quod tamen ex antiquiore etiam mysticorum ac prophetarum Scriptura exploratum est. Nam pares stellarum numero invenies rei hujus demonstrationes, jam inde a primo omnium libro Moysis, usque ad Danielem prophetam et reliquos. Quod quidem Moyses nosset Dei unitatem naturæ, et proprietatum id est personarum differentiam, palam factum est cum scripsit : *Faciamus hominem ad imaginem ac similitudinem nostram* [11]. Item dixit : *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est* [12]. Denique cum scripsit : *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est* [13]. Vi causativa nimirum et substantia et conspiratione unitam esse Trinitatem, manifestum est : secus enim contraria sibi scripsisset, superius quidem positis diversis personis colloquentibus ; deinde unam personam inducens loquentem, audientem atque facientem. Quod nefas est. Tum et omnium veterum prophetarum luculentissimus Daniel, perspicue tempus quoque manifestavit Christi adventus, ejusdemque dignitatem significavit, dicens : *Aspiciebam, et ecce in nubibus cœli, tanquam Filius hominis ; eique datus est honor, et veneratio,* et reliqua. Et quidem etiam Antiquum dierum in in throno sedentem [14].

62. Sed veteres omittamus Scripturas. Ex ipsis Christi prædictionibus, harumque exitu, si certe stultus Mohamedes sapere aliquid poterat, divinam illius dignitatem intellexisset, necnon abs Joannis testimonio, quem ipse et prophetam et justum hominem dicens, admittit. Item a Christi miraculis per ejusdem symbola patratis, a sepultura et resurrectione. Sed nihil horum mente sua comprehendit hic latronum dux : neque ei cordi unquam fuit Dei notitiam assequi, sed decipiendis tantum auditori-

A ψεύδους φάσκει αὐτοὺς κύριον ἑαυτῶν τὸν Ἰσραὴλ ἐπιλαβέσθαι πάρεξ Θεοῦ ; ἐρωτάσθωσαν Ἰουδαῖοι εἰποτε τοῦτο ἐντεθύμηνται, ἢ ἐν Γραφαῖς αὐτῶν εἴρηται κύριος αὐτῶν ὁ Ἰσραήλ· εἰ δέ γε Χριστιανοὶ τῷ ὄντι ἀληθῶς καθ' ὃ πρέπον Θεῷ γνήσιον Υἱὸν, καὶ τῆς αὐτῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦσιν τῇ θείκῇ οὐσίᾳ, κατὰ τὴν καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ βαρβάρου ὁμολογουμένην ἐκ Θεοῦ δεδόσθαι γραφὴν τοῦ Εὐαγγελίου. Εἰ γὰρ, ὡς ὁμολογεῖ, θεόθεν δέδοται τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν αὐτῷ δὲ γέγραπται, ὅτι τρίτον ἄνωθεν ὁ Θεὸς ὑπὲρ Χριστοῦ ἐπεβόησεν· πῇ μὲν, *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός* ; πῇ δὲ, *Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω* ; τί ἄτοπον καὶ ξένον ποιοῦσιν οἱ Χριστιανοὶ, Θεὸν καὶ Θεοῦ Υἱὸν τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντες ; τοῦ Θεοῦ αὐτὸ τοῦτο μαρτυ-
B ροῦντος, καὶ τοῦτο μὲν ἐκ τῆς ἐπαινουμένης παρ' αὐτῷ βίβλου τῶν Εὐαγγελίων· ἀλλ', οἶμαι, οὐκ ἀνέγνω πώποτε τὴν τῶν θείων Εὐαγγελίων γραφὴν ὁ βάρβαρος, μόνην δὲ αὐτῶν τὴν προσηγορίαν ἀκούων ἐξεθείαζε· καὶ οὐκ ἤρετο ἐν αὐτοῖς γεγράφθαι ὅτι ἀληθῶς Υἱὸς Θεοῦ ἐστιν ὁ Χριστός.

ξα'. Ἐκ δὲ τῶν ἀπείρων τῆς προγενεστέρας τῶν θεοπτικῶν καὶ προφητικῶν Γραφῆς· ἀστέρων γάρ τις ἀριθμῷ σχεδὸν ἀμιλλωμένας εὑρήσει τὰς ἀποδείξεις, ἀπ' αὐτῆς τῆς πρωτογράφου βίβλου Μωϋσέως ἕως Δανιὴλ τοῦ προφήτου καὶ τῶν λοιπῶν. Ὅτι γὰρ Μωϋσῆς ᾔδει τοῦ Θείου τὸ τῆς φύσεως μοναδικὸν, καὶ τῶν ἰδιοτήτων, ἤγουν τῶν ὑποστάσεων, τὸ διάφορον, φανερόν· ἡνίκα ἔγραφε, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν*. Καὶ
C ὅτε ἔφασκεν, *Ἰδοὺ γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν*. Ἀλλὰ καὶ ὅτε ἔγραφεν, *Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστι*· τῷ αἰτίῳ καὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ συμπνοίᾳ ἐνιζομένην ἐγίνωσκε τὴν Τριάδα φανερόν· ἢ γὰρ ἐναντία ἑαυτῷ ἔγραφεν, ἄνω μὲν τιθεὶς διάφορα πρόσωπα διαλεγόμενος, μετέπειτα δὲ ἓν μόνον ἐκήρυττεν εἶναι πρόσωπον τό τε λέγον καὶ ἀκοῦον καὶ ποιοῦν· ὅπερ ἀθέμιτον. Καὶ ὁ πάντων δὲ τῶν πάλαι προφητῶν ἐμφαντικώτατος Δανιὴλ, τρανῶς καὶ τὸν χρόνον ἐδήλωσεν τῆς Χριστοῦ ἐλεύσεως, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀξίαν ἐσήμανεν, ἡνίκα λέγει· *Ἐθεώρουν, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις*, καὶ τὰ ἑξῆς· καίτοι τοῦ Παλαιοῦ
D τῶν ἡμερῶν καθεζομένου ἐπὶ τοῦ θρόνου.

ξβ'. Ἀλλ' ἀφείσθω τὰ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Γραφῶν· ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ προῤῥήσεων, καὶ τῶν τούτου ἐκβάσεων, εἴ γε συνιέναι ὁ μάταιος ἴσχυε, τὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ σέβας κατέλαβεν ἂν καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰωάννου μαρτυρίας, ὃν προφήτην καὶ ἄνδρα δίκαιον αὐτὸς καταγγέλλων ἀποδέδεκται (98)· ἢ καὶ ἀπὸ τῶν θαυματουργιῶν τῶν αὐτοῦ συμβόλων, τοῦ τάφου, φημὶ, καὶ τῆς ἀναστάσεως· ἀλλ' οὐδὲν τούτων συνεώρακεν ὁ λοχαγωγός· οὐδὲ γὰρ ἦν αὐτῷ θείας φροντὶς ἐπιγνώσεως πώποτε, πλὴν ὅσον τοῦ

[9] Matth. III, 17 ; Luc. IX, 35. [10] Joan. XII, 28. [11] Gen. I, 26. [12] Gen. III, 22. [13] Deut. VI, 4. [14] Dan. VII, 13.

(98) Sur. III, 39.

Digitized by Google

θηρᾶσαι διὰ τῆς προσηγορίας τῶν Γραφῶν τοὺς ἀκούοντας. Τί γὰρ, φέρε εἰπεῖν, ἀληθῶς λέγων στοιχεῖν τὸν τοῦ φίλου αὐτοῦ λόγον ἐπὶ βεβαιώσει τινῶν πραγμάτων διηρνημένην, ἐπὶ ἔργῳ τίθεται τὴν ἐκείνου πίστιν; Εἰ δὲ καὶ τίς που εὑρεθείη τοιοῦτος, ὑπὸ κατάραν ἐστὶ, κατὰ τὴν Γραφήν· *Οὐαὶ γὰρ, φησὶν, ἁμαρτωλῷ ἐπὶ δύο τρίβους πορευομένῳ!* ὥσπερ δὴ καὶ οὗτος ὁ ἄφρων τε καὶ ἀπάνθρωπος· οἱ μέν φασιν εἶναι τὸν Ἰσραὴλ υἱὸν Θεοῦ, οἱ δὲ τὸν Χριστόν. Τί οὖν τοῦτο ἐναργὲς σημεῖον ψεύδους ἀεὶ κρίνεις, τὸ διαφόρων προσώπων ἀμφιβαλλόντων περί τινος μὴ συμφωνεῖν ἀμφοτέρους; καὶ ἀναίρεσιν οἴει τοῦ πράγματος παντελῆ γίνεσθαι ὁπηνίκα τινὲς περὶ αὐτοῦ διαφόρους ἔχωσι δόξας, καὶ τῇ τῶν ἑτέρων μερῶν ἀποφάσει; ἢ οὐδέτερον τούτων, ἢ παντάπασιν οὐκ ὢν ἀπελέγχεσθαι νομίζεις; ὑπέρευγέ σου τῆς φιλαλήθους γνώσεως· τί οὖν ποιήσεις ἡμῶν μὴ πιστευόντων τῷ Θεῷ σου, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἡμῶν, καὶ σοῦ τῷ νομιζομένῳ Θεῷ σου πιστεύοντος, ἀλλ' οὐχὶ τῷ Θεῷ ἡμῶν, εἰπέ; Σοῦ γάρ ἐστι κατὰ τὸν προφήτην ἀφρόνως εἰπεῖν, *Οὐκ ἔστι Θεός*· εἰ ἕτερος παρ' ἑκατέρων Θεὸς, ἴδε ποῦ αὐτῷ ὁ κραταιὸς Ἔλεγχος αὐτοῦ κατέστραπτε· *Οὕτως ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ κορυφὴν αὐτοῦ ἡ βλασφημία αὐτοῦ καταβήσεται*· εὐλόγως δὲ καὶ ὁ τῆς παιδίσκης υἱὸς (99), φύσει δοῦλος, ἵν' οὕτως εἴπω, τυγχάνων, τὴν τοῦ υἱοῦ προσηγορίαν, οὐδὲ κατὰ χάριν κατὰ τὸν Ἰσραὴλ φαντασθῆναι ἰσχύει· δουλοπρεπῶς ἀνηνεγμένος, καὶ δουλοπρεπῶς μεμυημένος, καὶ τούτου πλέον οὐδέν.

bus commemoratione Scripturarum studebat. Nam quomodo, oro, veri aliquid diceret, qui se sponderet amici sententiam sequi ob rei alicujus confirmationem, et tamen negatam circa id negotium illius fidem recitaret? Quod si quis hujusmodi reperiretur, in maledictionem a Scriptura edictam incideret: *Væ enim*, inquit, *peccatori qui duplici via graditur* [18]: veluti reapse facit hic etiam vesanus et inhumanus. Judæi quidem filium Dei Israelem dicunt; Christiani autem, Christum. Cur tu porro hoc evidens semper judicas mendacii indicium, quia diversæ personæ de re aliqua aliter sentientes, sententiis non conspirant? existimasque perimi omnino rem aliquam, si forte nonnulli diversam de illa sententiam gerant? Et ob alterutrius partis negationem, vel nihil hujusmodi stare, vel omnino unquam exstitisse judicas? Macte ista veritatis amica mente tua! Quid ergo facies, nobis non credentibus Deo tuo, sed nostro? te autem putato tuo Deo credente, non autem nostro? Dic, sodes. Superest tibi, ut prophetæ verbis dicas: *Non est Deus* [16], quoniam diversus est apud ambos Deus. Vides quo validum ejus argumentum tanquam fulmen deciderit. Vere *convertetur labor ejus in caput ejusdem, et in verticem ipsius blasphemia propria descendet* [17]. Præclare famulæ filius, naturaliter ut ita dicam servus, filii appellationem ne secundum gratiam quidem imaginari valet, cum ipse serviliter sit natus, serviliter sacris initiatus, et nihil amplius.

ξγ'. Ἐφεξῆς δὲ τὸ περὶ τὸν Ἀντίχριστον εἰρημένον σημεῖον τῷ Ἀποστόλῳ, ἐναργῶς ἐν τούτῳ ἔστιν εὑρεῖν (1)· « Κἂν ἀδῶς ἔχωσιν οἱ ἀρνησάμενοι, Θεός ἐστιν ὁ πέμψας τὸν ἀπόστολον αὐτοῦ, εἰς ὁδήγησιν καὶ εἰς πίστιν ἀληθινὴν, τοῦ δεσπόζειν αὐτὸν ἐπάνω πάσης πίστεως. » Τοῦτο ταυτόν ἐστι τῷ, *Ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα*· ἁπλῶς τοῦ δεσπόζειν αὐτὸν ἐπάνω πάσης πίστεως· ἐφαυλίσθη ἄρα παρ' αὐτῷ καὶ ἡ τοῦ Ἀβραὰμ πίστις, καθ' ἣν αὐτὸς πιστεύειν ἐνόμιζε· καὶ οὐχ ὁ νόμος μόνον οὐδὲ τὸ Εὐαγγέλιον· ἐπάνω γὰρ πάσης πίστεώς φησιν· τὸ δὲ, *ἀληθινὴν*, εἴρηται, ὡς πρὸς τὰς λοιπάς· οὐκ ὀκνῶ τοῦ λοιποῦ περὶ αὐτοῦ ἐντεθυμῆσθαι, ὅτι καὶ οὗτος Ἀντίχριστός ἐστιν ἀληθῶς· μετ' ὀλίγον δ' ὅποι φέρεται ὁ σύμπας τῆς θεομαχίας σκοπὸς, ἔκδηλος γίνεται· ὁ γάρ τοι ἕως τοῦ νῦν διισχυριζόμενος ὅτι Θεὸς Υἱὸν οὐκ ἔχει, οὐ θαῤῥῶν ἑαυτῷ ταῦτα φιλονεικοῦντι, ἀλλὰ διαλογισάμενος ὅτι τυχὸν καὶ ἔχει, οὐκ ἀναδύεται ἑαυτῷ τοῦτο προσάψαι τὸ πρόσωπον· εἰ καὶ ἐκ πλαγίου τοῦτο ἐπήγαγεν, καὶ προσποιεῖται οἱονεὶ σχηματίζεσθαι βλακείαν πάνυ αἰσχρὰν, καί φησιν (2)· Τινὲς συνοῦσι [*cod.* σιαίνουσι] τὸν προφήτην, καὶ λέγουσιν ὅτι αὐτὸς Υἱὸς (3) Θεοῦ ἐστι. » Καὶ οὐκ εἶπεν ὅτι ὁ

63. Deinde dictum ab Apostolo de Antichristo signum, perspicue in Mohamede conspicere licet. Ait enim: « Etiamsi moleste ferant negantes, Deus est qui misit legatum suum, ob directionem veramque fidem, atque ut dominetur cuilibet fidei. » Hoc perinde est atque illud: *Qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur* [18], id est, quod prorsus cuilibet fidei dominatur. Ergo apud hunc despicatui est etiam fides Abrahami, ad cujus normam se quoque credere existimabat: atque exsufflat non legem tantummodo et Evangelium; se enim cuilibet fidei superiorem dicit; suamque veram affirmat reliquis comparatam. Jamque ego non ambigo, hunc deinceps Antichristum judicare, cujusmodi reapse est. Paulo autem post apparet quo totus ejus adversandi Deo scopus tendat: nam qui hactenus Deo non esse Filium contenderat, haud sibi confidens talia verbis vindicare, reputans tamen fortasse jam habere, hanc sibi personam non induit, quanquam oblique id agit: simulat itaque et confingit turpem admodum stoliditatem, aitque: « Nonnulli lædunt prophetam, dicuntque ipsum esse Filium Dei. » Et non dixit exclusivo sensu et unicum Filium Dei,

[18] Eccli. II, 14. [16] Psal. XIII, 1. [17] Psal. VII, 17. [18] II Thess. II, 4.

(99) Nempe Agaris filius.
(1) Sur. IX, 33.
(2) Sur. IX, 63, 72.
(3) Ita in codice Græco est, Υἱός, *Filius*. At Arab. *auris*. Dicerem scripturæ Græcæ mendum οὖς pro οὗς, *auris*, nisi mox Nicetas de Filio reapse loqueretur.

Digitized by Google

de illo cogitans quem contendit destruere ; ne omni suo dolo nudatus, una cum illo corrueret. Sed dicunt, ait, ipsum esse Filium Dei : quasi dicat : Si me vultis Filium confiteri, ego prædicto proximior sum. Postea nonnulla indecore blaterans, nugarumque suarum nugacibus demonstrationibus firmare jactitans, nominat quosdam Thamut et Madian et Mateuchamat, ad quos, inquit, legati revelationem suam deferebant. Prorsus autem hi sunt incogniti, et sine ulla probatione, prout et ipse est. Illico autem barbaros contra nos in prælium mittit, et quæ ad id concitare valeat allatrans, vanam fabulam concludit.

CONFUTATIO IX.

64. Nona a Mohamede fabula inscribitur *Jonas*, nihil tamen de Jona in ea occurrit. Sed statim ab exordio tanquam pugnans et reprehendens et ironia quadam utens, « An, inquit, novum est hominibus, quod Deus alicui homini ex illorum numero revelaverit testari hominibus et evangelizare credentibus, quod ipsis est incrementum verum a Domino ipsorum? » Hæc scilicet tanquam ex Dei persona de se ipso ait. Deinde inducit homines merito non credentes, dicentesque : Magus hic est. Hoc ipse de se. Nos vero ad priorem sermonis partem dicimus, haud sane novum esse, quod ex Deo revelatur aliquid et evangelizetur credentibus, quia sine dubio incrementum illis fit a Deo. Quod tamen verum incrementum circa Mohamedem factum sit, id cum putum mendacium appareat; hominem qui hoc sibi revelatum dicit, ceu vere scelestum, atque ut ipse ait magum, abominamur. Abrahamo ita factum scimus, neque miramur : *Vult enim Deus omnes homines salvare, et ad agnitionem veritatis venire* [19]. Etenim ex idololatrica inscitia processit Abrahamus in incrementum verum divinæ notitiæ, quia hæc ei revelata a Deo fuit ; et mox opera ejus religiosa manifestiora evaserunt, veritatis cognitionem firmantia. Post illum denuo novimus Moysem illuminatum a Deo, ob testandum hominibus, quod ipsis credentibus fiat incrementum verum a Domino ipsorum. Atque ita reapse evenit. Namque ab Abrahami adhuc imperfecta Dei notitia et vitæ instituto, ad perfectiorem divinam scientiam moresque deduxit illius posteros lex. Nisi enim hoc concedatur, supervacanea fuerunt et importuna omnia legis instituta, et Sabbatum, et Deo acceptabiles hostiæ, quæ omnia Abrahamo fuere incognita ; quod impossibile est. Post Moysem, ut pergam uti revelationis nomine, donec exitus omnia manifestet, revelavit Deus per Jesum Christum hominibus, quod fit ipsis incrementum verum, credentibus scilicet, a Domino; verbaque in rem collata fuere : nam et Dei cognitio clarior, et vitæ mos accuratior exstitit. Idque vel inde constat,

[19] I Tim. II, 4.

Υἱός ἐστιν, λογιζόμενος ὃν ἀνελεῖν ἀγωνίζεται, ἵνα μὴ γυμνὸς παντελῶς τοῦ δούλου καταληφθεὶς συσκελισθῇ, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς Υἱός ἐστιν· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὅτι Εἰ θέλετε Υἱὸν Θεοῦ ὁμολογεῖν, ἐγὼ τοῦ λαλουμένου ἐγγύτερον· εἶτα βαττολογήσας τινὰ ἀσέμνως, καὶ τῶν αὐτοῦ φλυαριῶν διὰ φλυαρίας τὰς ἀποδείξεις πιστοῦσθαι ἀβρυνόμενος, μέμνηταί τινων Θαμοὺτ, καὶ Μαδιὰμ, καὶ Ματευχαμὰτ (4), πρὸς οὓς ἔφερον, φησὶν, οἱ ἀπόστολοι αὐτῶν τὴν φανέρωσιν, ἀδήλων ὄντων τούτων καὶ ἀναποδείκτων, ὥσπερ δὴ καὶ αὐτός· καὶ εὐθέως ἐκστρατεύει καθ' ἡμῶν τοὺς βαρβάρους, καὶ τὰ εἰς τοῦτο αὐτοὺς ἐρεθίζοντα καθυλακτήσας, ἀποκόπτει τὸν φλήναφον.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ Θ'.

ξδ'. Ὁ ἔνατος τῷ Μωάμετ μῦθος ἐπιγέγραπται μὲν *Εἰς τὸν Ἰωνᾶν*, οὐδὲν δὲ τοῦ Ἰωνᾶ ἐν αὐτῷ φέρεται· ἀλλ' εὐθέως ἐκ προοιμίων (5) ὥσπερ μαχόμενος καὶ ἐγκαλῶν ἢ εἰρωνευόμενος ἐπεισέρχεται λέγων· « Ἆρα ἦν τοῖς ἀνθρώποις ξένον ὅτι ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς πρὸς ἄνθρωπον ἐξ αὐτῶν τοῦ διαμαρτύρασθαι τοῖς ἀνθρώποις καὶ εὐαγγελίσασθαι τοῖς πιστεύσασιν ὅτι ἔστιν αὐτοῖς προκοπὴ ἀληθινὴ παρὰ τοῦ Κυρίου αὐτῶν; » ταῦτα δὲ ὡς ἐκ προσώπου δῆθεν Θεοῦ λέγει περὶ αὐτοῦ· εἶτα εἰσάγει τοὺς καὶ, κατὰ τὸ εἰκὸς, διαπιστοῦντας καὶ λέγοντας, ὅτι Οὗτος φαρμακός ἐστιν· τοῦτο αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ἡμεῖς δὲ πρὸς τὸν πρῶτον λόγον οὐ πάνυ φαμὲν ξένον τὸ παρὰ Θεοῦ ἀποκαλυφθῆναι καὶ εὐαγγελισθῆναι τοῖς πιστεύουσιν, ὅτι ἔστιν αὐτοῖς προκοπὴ ἀληθινὴ παρ' αὐτοῦ· ἕως δ' ἂν ἀληθεύῃ τὸ, προκοπὴ ἀληθινὴ, περὶ αὐτοῦ· τούτου δὲ ψεύδους πεφηνότος, τὸν λέγοντα ἀποκεκαλύφθαι τι τοιοῦτον, ὡς ἄθομον ἀληθῶς, καὶ, ὡς αὐτός φησι, φαρμακὸν ἀποστρεφόμεθα· τόν τε γὰρ Ἀβραὰμ τοιοῦτον ἔγνωμεν, καὶ οὐ ξενιζόμεθα· *Θέλει γὰρ ὁ Θεὸς πάντας ἀνθρώπους σῶσαι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν*· ἐκ γὰρ τῆς εἰδώλων ἀγνωσίας προέβη ὁ Ἀβραὰμ εἰς προκοπὴν ἀληθινὴν θεογνωσίας, διὰ τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτῷ τοῦτο παρὰ Θεοῦ· καὶ τὰ ἔργα αὐτῷ τῆς θεοσεβείας ἐκδηλότερα γέγονε βεβαιοῦντα τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν. Μετ' ἐκεῖνον πάλιν ἔγνωμεν Μωϋσέα ἀποκαλυφθέντα παρὰ Θεοῦ διαμαρτύρασθαι τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι ἔστιν αὐτοῖς προκοπὴ ἀληθινὴ πιστεύουσι παρὰ τοῦ Κυρίου αὐτῶν· καὶ ἐγένετο τοῦτο· ἀπὸ γὰρ τῆς περὶ τὸν Ἀβραὰμ ἔτι ἀτελοῦς οὔσης θεογνωσίας καὶ πολιτείας, ἐπὶ τὴν μᾶλλον τελείαν θεογνωσίαν καὶ πολιτείαν ἀνῆγεν τοὺς αὐτοῦ ἐκγόνους ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο δοθῇ, περιττὰ καὶ ἄκαιρα πάντα τὰ τοῦ νόμου, τό τε σάββατον καὶ αἱ θεόδεκτοι θυσίαι, ἅτινα Ἀβραὰμ οὐκ ἤδει, ὅπερ ἀδύνατον. Μετὰ Μωϋσέα, ἵνα καταχρήσωμαι τῷ τῆς ἀποκαλύψεως ὀνόματι, ἕως ἂν ἡ ἔκβασις τὸ πᾶν δηλώσῃ, ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι ἔστιν αὐτοῖς προκοπὴ ἀληθινὴ τοῖς πιστεύουσι παρὰ Κυρίου· καὶ ἔσχεν ὁ λόγος τὸ ἔργον πέρας· ἥ τε γὰρ θεογνω-

(4) Aliter hic vides apud Maraccium.

(5) Sur. X, 3.

Digitized by Google

σία τρανοτέρα, καὶ ἡ πολιτεία ἀκριβεστέρα καθ- A
έστηκε· καὶ δῆλον ἐν τῷ ἐκείνοις μὲν λέγεσθαι, μὴ φονεῦσαι· ἡμῖν δὲ, μὴ ὀργισθῆναι.

ξε'. Ἐπεὶ οὖν προκοπὴ ἀληθινὴ καθορᾶται, ἐπὶ μὲν Ἀβραὰμ ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἀγνωσίας Θεοῦ ἐπὶ Θεῷ· καὶ μάρτυς ὁ βίος αὐτοῦ· ἀπὸ Ἀβραὰμ ἐπὶ τὸν νόμον προκοπὴ ἀληθινή· καὶ μαρτυρεῖ ἡ εὐταξία τῆς νομοθεσίας· ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου ἐπὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν προκοπὴ ἀληθινή· καὶ μαρτυρεῖ τὸ ἀκριβὲς τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας· οὐκ ἔστι ξένον τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς πρὸς ἄνθρωπον ἐξ αὐτῶν τοῦ διαμαρτύρασθαι καὶ εὐαγγελίσασθαι τοῖς πιστεύουσιν ὅτι ἔστι προκοπὴ ἀληθινή. Εἴδωμεν λοιπὸν εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ Μωάμετ τοῦτο γεγονὸς εὑρηται· δοκεῖ γὰρ σεμνύνειν καὶ τὴν Ἀβραὰμ πίστιν, καὶ τὸν νόμον, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον· B
καὶ τὸν μὲν Ἀβραὰμ καὶ τὸν νόμον, αὐτὸς οὐκ ὀφείλει παραυξῆσαι, τὸ μέντοι Εὐαγγέλιον ἐξ ἀνάγκης. Ἐπισκεψώμεθα οὖν τίνα τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ ἐπηύξησεν· ἆρά γε τὰ περὶ τῆς ἀκτημοσύνης; ἆρά γε τὰ περὶ σωφροσύνης; ἆρά γε τὰ περὶ ἀοργησίας; ἀλλ' οὐδὲν τούτων παρ' αὐτοῦ καθορᾶται· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀπεναντία τούταις πᾶσιν ἔγραψέ τε καὶ ἔδρασε· λείπεται ἄρα ἐννοεῖν ἐξ ἀνάγκης μὴ ἐκ Θεοῦ αὐτὸν ἀποκαλυφθῆναι· ἢ ὡς μὴ διαμαρτυράμενον τοῖς ἀνθρώποις, μηδὲ εὐαγγελισάμενον τοῖς πιστεύουσι προκοπὴν ἀληθινὴν, ἀλλ' ἀναστροφὴν, μᾶλλον δὲ καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν· ἰδοὺ δὴ τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ λόγον, γνώμονα καὶ κανόνα λαβόντες, δι' αὐτοῦ αὐτὸν ἀπηλέγξαμεν μὴ ἀποκαλυφθέντα C
παρὰ Θεοῦ· ἀλλ' ὡς αὐτὸς μὲν ἔφη, φαρμακὸς ἔστω, εἰ βούλοιτο· πλήν γε θεόθεν οὐδὲν ἔλαβε· τούτου δὲ ἐκπεσὼν, ὅποι δὴ καὶ τετάξεται, οὐκ ἄδηλον· καὶ ἀληθεύσει ὁ εἰρηκὼς, *Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρῳ αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοί*· τούτων αὐτοῦ τῶν ἀφαυροτάτων λογίων, ἔτι σαθρότερα ῥησείδια ὑποτιθέμενα, διὰ τὴν παντελῆ χαύνωσιν καὶ ἀδράνειαν, εὔλογον παριδεῖν ἐκρίναμεν· φύσεως μὲν γὰρ τῷ ὄντι πονηρᾶς καὶ πολυλάλου, μᾶλλον δὲ φλυάρου καὶ γραοπρεποῦς ἐτύγχανεν· ἔτι δὲ καὶ δειλῆς καὶ ὀργίλου καὶ ὑπούλου καὶ μεγαλορήμονος· καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι κακὸν ἐνέλιπε τῷ διαβόλῳ ὅπερ αὐτῷ οὐ προσῆν· ὀρθῆς δὲ κρίσεως καὶ διανοίας εὐστόχου παντάπασιν ἄμοιρος αὐτοῦ ὁ πᾶς λόγος τυγχάνει· διὸ αὐτὸν παρήσομεν ἐν τούτοις ἀδολεσχοῦντα καταλῦσαι τὸν φλή- D
ναφον.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ Ι'.

ξς'. Ὁ δέκατος μῦθος τῷ Μωάμετ, *Λόγος Χοῦδ*, ἐπιγέγραπται (6), καὶ τὸ προοίμιον καυχήσεως πεπλήρωται κομψῆς, ὅτι, φησὶν, ὑπὸ σοφοῦ ἀνδρὸς ἐσοφίσθη καὶ ἐστίχθη καὶ διεκρίθη· τέως μέντοι τῆς παρὰ ἀνθρώπων γνώσεως ἐπιδεῆ ὁμολογεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ Γραφήν· ἄρχεται δὲ πάλιν καταπλήττειν τοὺς βαρβάρους, ὅτι δὴ Θεοῦ εἰσιν νομοθεσίαι τὰ τοιαῦτα παίγνια· καὶ καταφοβεῖ αὐτοὺς, εἰ μὴ πείθοιντο, ἀπό

quod antiquis dictum fuit, *Ne occidatis* [20]; nobis autem, *Ne irascamini* [21].

65. Verum ergo incrementum conspicitur; sub Abrahamo quidem ad idololatrica inscitia Dei, ad Deum ipsum; cujus rei testis vita ipsius. Ab Abrahamo ad legem incrementum verum, quam rem testatur legislationis recta ordinatio. A lege denique ad Dominum nostrum Jesum Christum incrementum verum, prout demonstratur a perfecto evangelicæ vitæ genere. Non est ergo novum inter homines, quod Deus revelet alicui ex eorum numero, ut testetur atque evangelizet credentibus verum fieri incrementum. Superest ut videamus utrum sub Mohamede id contigisse comperiatur. Etenim is venerari videtur Abrahami fidem, et legem, et Evangelium. Et Abrahamum quidem atque legem is non debet augere; necessarie vero Evangelium. Spectemus itaque, quodnam de Christi mandatis auxerit; num illud de non possidendo? num de pudicitia? num de mansuetudine? Atqui nihil horum apud Mohamedem conspicitur; imo omnia his contraria scripsit egitque. Reliquum ergo est, ut necessario putemus nihil a Deo ipsi revelatum; sed neque hominibus quidquam testatum, neque verum incrementum credentibus evangelizasse, sed decrementum potius et subversionem atque exitium. Ecce enim propria illius verba ceu gnomonem regulamque secuti, ipsum per semetipsum convicimus, nullam a Deo revelationem accepisse. Sed, ut ipsemet dixit, esto utique, si vult, magus, sed certe divinum nihil accepit. Ab hoc gradu dejectus, ubinam sit reponendus, patet: veraxque erit ille qui dixit: *Incident in retiaculum suum peccatores* [22]. His infirmissimis ejus sermonibus marcidiores adhuc dictiunculas ab eo subjunctas, propter futilitatem ipsarum et inutilitatem, merito a me omittendas judicavi. Fuit enim Mohamedes indole prava, loquace, vel potius vetularum more nugace; formidolosa insuper, iracunda, suspicace et arrogante: atque haud scio an quid pravi diabolo resit, quo Mohamedes caruerit. Recto autem judicio ac solerti mente omnis ejus sermo prorsus est expers. Quamobrem ipsum sinemus cum his jocularibus fabulæ suæ coronidem imponere.

CONFUTATIO X.

66. Decima a Mohamede fabula inscribitur *Sermo Chudi*. Procemium egregia gloriatione abundat, quia dicit hunc sermonem a sapiente viro sapienter elaboratum, dispositumque periodis et distinctum. Interim sane humana peritia egentem confitetur Dei ipsius Scripturam. Rursus autem incipit timorem barbaris incutere, quod Dei leges sint, hæc sua ludicra: territatque illos, nisi crediderint, futura

[20] Exod. xx, 13. [21] Matth. v, 22. [22] Psal. cxl, 10.

(6) Sur. XI, 2, 4, 26, 40, 42, 49.

Digitized by Google

punitione, et iis quæ præter exspectationem accidunt humanæ vitæ molestiis. Nam si quid, inquit, vobis eveniet terra marive, id utique propter vestram in his incredulitatem patiemini. Adducitque testem prophetam legatumque Noe, cui cum omnes fidem denegarent, omnes perierunt : et quod unus filiorum ejus incredulus, aquis suffocatus fuerit, sene spectante : et quod ex unaquaque animalium specie haud septem ac duo paria, sed unum tantummodo par secum detulerit. Additque tanquam aliquo ei aspirante : Hæc ex historiis remotorum tibi nota facimus, quæ tu ignorabas, populusque tuus ante hoc tempus. Ecce autem ipse Mosaicam Scripturam se non legisse confitetur; quandoquidem illam haud recte recitat, sed perverse omnino, et sibi contradicentem. Hinc constat, eum qui illam historiam dictavit, haud nunc cum Mohamede loqui. Sed ejus potius Scripturæ falsatio vel ab homine Manichæo erat, vel a dæmone; vel ipse Mohamedes dedita opera malitiosus est, volens se supra Moysem evehere. Præterea Zalethum inducit prophetam, ignoti populi magistrum; et quod is illi mandaverit, quominus camelo cuidam feminæ nocerent in agris pascenti : et quod illi immorigeri illam occiderint, ideoque traditi sint propter camelum iræ Dei in habitationibus suis maledicti, qui et nusquam apparuerint. Terribile a barbaro exemplum ubique proponitur; sed tamen rei veritas nulla apparet. Memorat etiam Abrahami in meridie visionem, itemque Lotum; verumtamen omnia corrumpit atque confundit. Simul et immissam Sodomis iram ponit, et incogniti cujusdam Soaipi Madianitæ mentionem facit, si hic unquam inter homines fuit. Res quoque Pharaonis attingit, nectitque iis stultam suam prædicationem, seque illis æqualem facit; Et meos, inquit, sermones admittite. Atque ita nugatorium hoc capitulum claudit. Oportet vero summam barbari animadvertere inconsiderantiam qui tam libere personas illustres memorat, contrarium tamen illis vitæ institutum sectatur. Ergo alterutrum peccat; vel enim se prævaricatorem esse non intelligit, vel id omnes latere existimat : quorum alterum summæ dementiæ est, alterum vesaniæ et impudentiæ.

CONFUTATIO XI.

67. Undecima a Mohamede fabula inscribitur *Joseph*; narrat autem res pudici Josephi modo imperfecte, modo interpolatas et extensas, quædam etiam ridicula et turpia, « et quod Rachel ad pedes ejus procubuerit cum Israele patre illius in Ægypto. » Atqui Moyses dicit ipsam præmortuam in partu Benjamini. Adeo semper studet fallacem demonstrare virum visione Dei donatum ! Additque : « Atque hæc ex historiis antiquorum tibi revelamus Arabicis litteris. » Atqui alibi dicit, se sine scripto has ineptias suas recepisse. Est autem ver-

(7) Sur. XI, 64, 69, 70, 76 seq. 83, 98.

τε τῆς μελλούσης κολάσεως, ἀπό τε τῶν συμβαινόντων παρὰ προσδοκίαν ἀνιαρῶν τοῖς ἀνθρώποις· εἴ τι δ' ἂν γάρ, φησί, συμβαίνῃ ὑμῖν, εἴ τε ἐν γῇ εἴτε ἐν θαλάσσῃ, διὰ τὴν περὶ ταῦτα ἀπιστίαν πείσεσθε· καὶ παράγει εἰς μαρτυρίαν προφήτην καὶ ἀπόστολον γεγονότα τὸν Νῶε· καὶ ὅτι πάντων ἀρνησαμένων, οἱ πάντες ἀπώλοντο· καὶ ὅτι εἷς τῶν αὐτοῦ υἱῶν μὴ πιστεύσας ἀπεπνίγη ὁρῶντος τοῦ γέροντος· καὶ ὅτι ἐξ ἑκάστου εἴδους ζώων, οὐχ ἑπτὰ καὶ δύο ζυγάς, ἀλλ' ἀνὰ μίαν μόνην ζυγὴν μετ' αὐτοῦ ἔλαβε· καὶ προστίθησιν ὡς ἐκ τοῦ πρὸς αὐτὸν δῆθεν ἐμπνέοντος, ὅτι Ἐκ τῶν ἐξηγήσεων τῶν ἀπόντων δηλοποιοῦμεν ταῦτα πρὸς σέ· οὐκ ἦς γινώσκων αὐτὰ σύ· οὔτε ὁ λαός σου πρὸ τούτου· ἰδοὺ δὲ αὐτὸς περὶ αὐτοῦ ὁμολογεῖ ὅτι τὴν Μωσαϊκὴν Γραφὴν οὐκ ἀνέγνω, ἐπειδὴ αὐτὴν οὐ προφέρει ὀρθῶς, ἀλλὰ πάνυ ἐνδιαστρόφως καὶ ἀκαταλλήλως πρὸς ἑαυτήν· πρόδηλον ὅτι οὐ τοῦ ὑπαγορεύσαντος αὐτήν ἐστιν ἡ πρὸς αὐτὸν ὁμιλία, καὶ ἡ τῆς Γραφῆς νόθευσις, ἀλλ' ἢ παρὰ ἀνδρὸς Μανιχαίου, ἢ παρὰ δαίμονος, ἢ τάχα καὶ ἐθελοντὴς κακουργεῖ, ὑπὲρ Μωϋσέα ἑαυτὸν ἐπᾶρσι θέλων. Καὶ πρὸς τούτοις τὸν Ζάλεθ εἰσηγεῖται προφήτην (7) καὶ διδάσκαλον λαοῦ ἀγνώστου· καὶ ὅτι διεστείλατο αὐτοῖς τοῦ μὴ βλάψαι κάμηλόν τινα νεμομένην ἐν ἀγροῖς· καὶ ὅτι ἐκεῖνοι παραβάντες, ἐφόνευσαν αὐτὴν, καὶ κατελείφθησαν διὰ τὴν κάμηλον ἐν ὀργῇ Θεοῦ εἰς τὰς αὐλὰς αὐτῶν ἐξαρώμενοι ὡς μὴ φανέντες· φοβερὸν τὸ τοῦ βαρβάρου ὑπόδειγμα ἐν πᾶσι, πλὴν τὸ ἀληθὲς πεφηνέναι· μέμνηται δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν Ἀβραὰμ κατὰ τὴν τῆς μεσημβρίας ὀπτασίαν, καὶ τοῦ Λώτ· καὶ παρασυροικίζει πάντα καὶ συγχεῖ· ὅμως τὴν ἐπὶ Σόδομα κατενεχθεῖσαν ὀργὴν ἐξέθετο· πάλιν δὲ τοῦ ἀδήλου Σωαὶπ μέμνηται τοῦ Μαδιανίτου, εἴ τις ἄρα καὶ ἐγεγόνει, καὶ τῶν ἐπὶ Φαραώ· καὶ ἐπισυνάπτει, καὶ τὴν αὐτοῦ ματαιοκηρυξίαν, ὅτι Ἑνός τινος τούτων ἴσον, καὶ τοὺς ἐμοὺς παραδέξασθε λόγους· καὶ ἐν τούτοις τὸν φλήναφον ἐπετέμετο· σκοπεῖν δὲ δεῖ τὸ τοῦ βαρβάρου ἀλόγιστον ἐν τοῖς τοιούτοις αὐτοῦ ὑποδείγμασιν, ὅτι τῶν μὲν ἐνδόξων προσώπων ἁδεῶς ἐμνημόνευσεν, τὴν ἐναντίαν δὲ αὐτοῖς πορευόμενος, δυοῖν θάτερον ἔπασχεν· ἢ γὰρ οὐ συνίει τοῦτο πεπονθὼς, ἢ λαθεῖν πάντως ἐνόμισεν· ἔστι δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνοίας ἁπλῶς, τὸ δὲ δεύτερον παρανοίας καὶ ἀναισχυντίας.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΙΑ'.

ξζ'. Ὁ ἑνδέκατος μῦθος τῷ Μωάμετ ἐπιγέγραπται μὲν *Εἰς τὸν Ἰωσὴφ*, διηγεῖται δὲ τὰ περὶ τοῦ σώφρονος Ἰωσὴφ, πῇ μὲν ἐλλιπῆ, πῇ δὲ παρεμβεβλημένα καὶ ἐκτεταμένα καὶ γελοιώδη καὶ αἰσχρά (8)· « Καὶ ὅτι, φησὶν, ἡ Ῥαχὴλ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ σὺν Ἰσραὴλ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐν Αἰγύπτῳ. » Καίτοιγε ὁ Μωϋσῆς προτελευτῆσαι αὐτὴν λέγει ἐν τῷ τόκῳ Βενιαμίν· οὕτως ἀεὶ ψευδόμενον φιλονεικεῖ δεικνύναι τὸν θεόπτην· καὶ προστίθησιν, ὅτι « Τοῦτο ἐκ τῶν διηγήσεων τῶν ἀπόντων ἀποκαλύπτομεν ταῦτα πρὸς σὲ διὰ Ἀραβικῶν γραμμάτων· »

(8) Sur. XII, 100.

Digitized by Google

καίτοιγε ἀλλαχοῦ φησιν ὅτι ἀγράφως τὰς τερθρείας ταύτας δέδεκται· ὁ δὲ σκοπὸς αὐτῷ τοῦ λόγου τοιοῦτος· ὅτι Εἰ τὸν Ἰωσὴφ ἡ Αἴγυπτος παρεδέξατο, πολλῷ μᾶλλον ἐμὲ δέξασθαι ὑμεῖς ἐποφείλετε· τοσοῦτον αὐτῷ τὸ περιὸν τῆς ἀπονοίας· καὶ ἐν τούτοις τὸν φλήναφον ἀπεστόμισεν.

A borum ejus scopus hic, quod Si Josephum Ægyptus admisit, multo me magis debetis vos recipere. Tanta est insania ejus! Atque ita stultam fabulam suam concludit.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΙΒ'.

ξη'. Τὸ δωδέκατον μυθάριον τῷ Μωάμετ ἐπιγέγραπται μὲν *Εἰς τὴν βροντήν*· ὑπομιμνήσκει (9) δὲ τοὺς ἀκούοντας ὅτι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ὁ Θεὸς ἐποίησεν, καὶ αὐτὸς βρέχει, καὶ χάλαζαν καταφέρει· ὡσανεὶ οὐδέπω ἄλλοτε τούτου φημισθέντος, ὅτι τε ὁ Θεὸς ταῦτα ἐποίησεν, καὶ ἐνεργεῖν ἐκέλευσεν· καὶ λοιπὸν ὥσπερ ἀρχάς τινας ὁμολογουμένας ταύτας προσθεὶς, ὡς ἀναγκαίως ἕπεσθαι ὀφειλομένην τὴν ἑαυτοῦ νεκυομαντείαν ἐπισυνάγει, καὶ τοιαῦτά τινα παραληρεῖ: Ὁ Θεὸς βροντᾷ· ἐκ τούτου γνῶτε ὅτι προφήτης αὐτοῦ εἰμι ἐγώ· ὁ Θεὸς ἀστράπτει, γνῶτε ὅτι προφήτης αὐτοῦ εἰμι ἐγώ· ὁ Θεὸς ἔθηκεν ἐν τῇ γῇ πᾶν ζῶον καὶ φυτόν· γνῶτε ὅτι προφήτης αὐτοῦ εἰμι ἐγώ· ἴδε πόθεν εἶλε τοὺς ἀθλίους βαρβάρους. Λοιπὸν δὲ καὶ ἡμεῖς ὡς ἐκ τούτου μαθόντες, καὶ τὰ κατὰ μέρος κατανοοῦντες, καθ' ὃ αὐτὸς διδάσκει εὐφυῶς περὶ αὐτοῦ λέγειν δυνάμεθα· Ὄνος ὀγκᾶται· γνῶτε, οἱ βάρβαροι, ὅτι Μωάμετ Θεοῦ αὐτοῦ προφήτης· βόες μυκῶνται, γνῶτε οἱ βάρβαροι, ὅτι Μωάμετ Θεοῦ αὐτοῦ ἀπόστολος· ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ κυνῶν ὑλακῆς, καὶ βομβύθρων ἠχῆς, καὶ τῶν ὁμοίων· τίνι τῶν δυσσεβῶν αὐτὸν ἀπεικάσαι δι' ὑπερβολὴν θεομαχίας, οὐκ ἔχω· καὶ οὐδὲ συναισθόμενος ὁ παραπαίων τῆς ἀθέου φλυαρίας, ἀλλὰ καὶ μέγα ἐπ' αὐτῇ φρονῶν, ὅτι δῆθεν ἀκούει βροντῶντος Θεοῦ καὶ ἀστράπτοντος ὁρᾷ, καὶ ἄλλοις ταῦτα λέγει· ἐκβοάτω τοῦτο μέγα καὶ ἐξαίσιον ἔργον ὡς ἐκ στόματος τοῦ πηρώσαντος αὐτοῦ τὰς νοητὰς αἰσθήσεις οὕτως·

B

C

ξθ'. « Ἀπεστείλαμέν σε (10) πρὸς ἔθνος οὗ παρῆλθον παρ' αὐτοῦ ἔθνη τοῦ ἐντυγχάνειν ἐπάνω αὐτῶν τὰ δηλοποιηθέντα πρὸς σέ. » Ὦ ἀπὸ τῆς ἀνωτάτω σοφίας τῷ Μωάμετ! ὄντως νῦν εὔκαιρον τὸ Γραφικὸν ἐκεῖνο φάναι ῥητόν· *Ὁ μωρὸς μωρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει*· περὶ δὲ τῆς βροντῆς, δι' ἣν καὶ ἡ ἐπιγραφὴ κεῖται, φησί· *Καὶ δοξάζει ἡ βροντὴ ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ αὐτοῦ*· τουτέστι εὔνους καὶ λογικὴ φωνή ἐστιν ἡ βροντή· τοῦτο δὲ τῆς ἐγκρινομένης γραφῆς οὐκ ἔστιν· καὶ εἰκότως· ἦν γὰρ ἂν καὶ περὶ φλοίσβου θαλάσσης, καὶ ῥοίζου ἀνέμου, καὶ ἑτέρων πλειόνων τοῦτο διανοεῖσθαι· ἀλλ' ἔσονταί τινες ἀπηχέστατοι ψόφοι, οἷς οὐχ ἁρμόσει τὸ εἰρημένον· τῆς δὲ δυσφήμου αὐτοῦ δόξης τῆς τὸν Θεὸν αἴτιον τῶν κακῶν τιθείσης, ὥσπερ δὴ καὶ τῶν καλῶν, ἀναιδέστερον ἐπιμνησθείς, φησίν· « Ἐὰν γὰρ ἤθελεν [*cod.* ἤλθεν] (11) ὁ Θεὸς, ὁδηγῆσαι εἶχεν αὐτοὺς ἀνθρώπους πάντας· καὶ ὃν πλανᾷ ὁ Θεὸς, οὐκ ἔστιν αὐτοῦ ὁδήγησις. » Ὄντως οὗτος

D

68. Duodecima a Mohamede fabula inscribitur *Tonitru*. Monet autem auditores, Deum cœlum terramque fecisse, et ab eodem imbrem grandinemque demitti: quasi nusquam id esset famigeratum, hæc videlicet Deum fecisse, vicissimque operari jussisse. Et mox ceu confessa quædam principia hæc proponens, tanquam necessario consecuturam necyomantiam suam adnectit, et hujuscemodi quædam nugatur: Deus tonat; hinc me esse prophetam illius congnoscite. Deus fulgurat; me prophetam ejus esse cognoscite. Deus in terra collocavit omne genus animalium atque plantarum; me prophetam illius esse cognoscite. Viden', quomodo infelices barbaros decipiat? Superest ut nos quodammodo ab eo discentes, et singula considerantes, prout ipse nos egregie docet, dicere valeamus: Asinus rudit; cognoscite, o barbari, Mohamedem esse Dei ipsius prophetam. Vaccæ mugiunt; cognoscite, o barbari, Mohamedem esse Dei ipsius legatum. Similiter de canum latratu, de vesparum strepitu, et aliis hujusmodi. Cuinam impio hunc ob irreligionis excessum comparem, non comperio. Neque tamen delirus hic sentiens impiam suam nugacitatem, imo magnopere in ea se jactans, quod Deum tonantem audit, et fulgurantem videt, hoc ipsum et aliis narrat. Clamet vero hoc grande et immensum opus, tanquam ex ejus ore, qui mentis ejus sensum obtudit, clamet, inquam, sic:

69. « Misimus te ad gentem, cui præcesserunt gentes, ut recitares super eas quæ revelavimus tibi. » O cœlestem Mohamedis sapientiam! Vere nunc tempestive recitabitur scripturale dictum illud: *Stultus stulta loquetur, et cor ejus vana cogitabit.* De tonitru autem, quo vocabulo etiam inscriptionem fecit: « *Tonitru glorificabit in sua gratiarum actione*[23]. » Id est, benevola et rationalis vox est tonitru. Porro hoc accuratam scripturam non decet; sane merito: idem enim et de maris murmure et de venti sibilo, et de aliis plurimis cogitare liceret. Erunt nihilominus quidam turpissimi crepitus, quibus prædicta non convenient. Infamem vero sententiam suam, quo Deum malorum æque ac bonorum causam dixerat, nunc impudentius refricans ait: « Et enim si Deus voluerit, utique universos homines diriget. Et quem Deus errare facit, non est ei directio. » Revera hic habitavit, ut ait Salomon[24], in locis quos Deus non inspicit. Rursus vero ob suum

[23] Isa. XXXII, 6. [24] Prov. XIX, 23.

(9) Sur. XIII, 3.
(10) Sur. XIII, 32.
(11) Sur. XIII, 36.

Digitized by Google

animi timorem, ne forte ei discredatur, satis agit et ait : « Dicunt negantes, Non es legatus. Dic: sufficit mihi testis Deus inter me ac vos; et is apud quem est scientia Scripturæ. » Deum producit testem legationis suæ; nullum cæteroqui Deo dignum profert indicium, non miraculum, non prophetiam, non vitam virtutibus exercitam, nec aliam saltem scientiam ; sed absque ulla demonstratione, Deus, inquit, testis est. Deinde agnoscens suam contra Deum calumniam, suumque mendacium, quandoquidem confirmare dictum nullatenus poterat, confugit ad illos qui Scripturæ scientiam habent; quo dicto illudit barbaris tunc litterarum ignaris, ita ut fraudem suam celare valeat. Et quicunque habet, inquit, Scripturæ scientiam. Quam dicis scripturam ? Sine dubio existimas veram esse illam Scripturam quæ de te testatur. Ergo effatum illud, *Abominatio desolationis* [25], de te dictum fuit. Nihil aliud cordatis superest de te cogitare. Quod si Mohamedes non est eo contentus, et sublimius aliquid postulat; vos quidem divinæ Scripturæ studiosi, probe scitis quasnam ibi de Mohamede legato prædictiones Deus scripserit, et de ipsius exspectatione. Imo et in istius libro iuvenietis sumpta ex sacris Scripturis testimonia, congruenter ejus dogmatibus applicita, ex lege, prophetis, atque Evangelio, quos libros ipse divinos judicare videtur : quorum ceu sibi notorum prætextu barbaros latens, fabulæ finem facit.

CONFUTATIO XIII.

70. Tertia decima a Mohamede fabula inscribitur *Abraham;* nihil tamen frugi de hoc homine narrat; sed prout etiam in superiore fabula, breviter de re creata locutus, quam a divino Spiritu regi dicit, subdit ministerii sui negotium, consuetamque blasphemiam effutit, quod Deus quem vult errare facit, vicissimque quem vult dirigit. Rursusque meminit Thamudi et Aadi, juxta priscum deliramentum suum : et quod propterea sibi quoque credi debeat ut Dei legato. Hujus autem legationis suæ hoc dicit indicium, quod futuri sunt in paradiso credentes, cum uxoribus suis et filiis simul deliciantes; infideles autem, in judicio. « Interulæ eorum ex pice cedrina, et cooperiet vultus eorum ignis. » Atque ita tremendum diem irridens, fabulari desinit. Animadvertendum est morem esse improborum hominum haud nuda objicere retia; alioquin ipsi potius prædæ forent. Non est ergo mirandum si qua interdum apud eum sunt laudabilia. Verumtamen illa oportet explorare quæ noviter ipse ponit, quantopere fraudes ejus dolique adversentur divinis, a quibus is decerpit, legibus.

ἠλίσθη, κατὰ τὸν Σολομῶντα, ἐν τόποις οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ ὁ Ὕψιστος · πάλιν δὲ τῆς περιδεοῦς αὐτῷ ὑποθέσεως τοῦ μὴ ἀπιστηθῆναι ἀντέχεται, καί φησι (12) · « Λέγουσιν οἱ ἀρνησάμενοι, Οὐκ εἶ ἀπόστολος; · εἰπέ· Ἀρκεσθῆ μοι ὁ Θεὸς μάρτυς μεταξύ [τε] ἐμοῦ τε καὶ ὑμῶν · καὶ ὅστις ἐστὶν παρ' αὐτοῦ εἴδησις τῆς Γραφῆς. » Θεὸν προβάλλεται μάρτυρα τῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς · Θεοῦ δὲ οὐδέν τι ἄξιον ἐπιφέρεται σύμβολον, οὐ θαυματουργίαν, οὐ προφητείαν, οὐ βίον ἐξησκημένον, οὐδὲ ἁπλῶς γνῶσιν · ἀλλ' ἀναποδείκτως, Θεὸς μάρτυς, φησίν · εἶτα αἰσθόμενος τῆς κατὰ Θεοῦ συκοφαντίας, καὶ τοῦ ἑαυτοῦ ψεύδους (οὐ γὰρ εἶχε τοῦτο πόθεν πιστώσεται), καταφεύγει εἰς τοὺς εἰδότας τὴν Γραφήν, ἐν τῷ τέως τοὺς βαρβάρους ἀγνώστους ὄντας διαπαῖξαι καὶ λαθεῖν ἰσχύσας· Καὶ ὅστις ἐστὶ παρ' αὐτοῦ, φησὶν, εἴδησις τῆς Γραφῆς · ποίας Γραφῆς-; ὅλως γὰρ δὴ οἶει ἀληθῆ τὴν Γραφὴν εἶναι καὶ περὶ σοῦ μαρτυροῦσαν · εἰκὸς τὰ περὶ *τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως* περὶ σοῦ εἴρηται · ἀλλὰ γὰρ οὐδὲν περιλείπεται τοῖς συνιοῦσι διανοεῖσθαι περὶ σοῦ · εἰ δὲ μὴ τοῦτο αὐτὸς ἀνέχοιτο, ἀλλ' ἕτερόν τι ὑψηλὸν ἀπαιτεῖ, ὅσοι τὴν θεόπνευστον μελετᾶτε Γραφὴν, αὐτοὶ ἐπίστασθε ὅσας προαγγελίας περὶ Μωάμετ ἀποστόλου ὁ Θεὸς ἔγραψε, καὶ τῆς τούτου προσδοκίας · εὑρήσετε δὲ καὶ ἐν τῇ τούτου συγγραφῇ τὰς ἐκ τῆς θείας Γραφῆς μαρτυρίας εὐστόχως ἐν τοῖς αὐτοῦ δόγμασιν ἐξαγομένας ἀπό τε νόμου καὶ προφητῶν καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἃ ἐκθειάζειν δοκεῖ, καὶ ὧν ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς εἰδήσεως τοὺς βαρβάρους λαθὼν, τὸν φλήναφον ἐπαυσεν

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΙΓ'.

ο'. Τὸ τρισκαιδέκατον (13) μυθάριον τῷ Μωάμετ *Εἰς* μὲν *τὸν Ἀβραὰμ* ἐπιγέγραπται, οὐδὲν δὲ ἄξιον λόγου περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐξηγεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὸν πρὸ τούτου μῦθον ὀλίγα περὶ τῆς κτίσεως καταλέξας ὅτι θείῳ Πνεύματι διοικεῖται, ἐπάγει τὰ οἰκονομούμενα παρ' αὐτοῦ · καί φησι τὴν συνήθη βλασφημίαν, ὅτι ὁ Θεὸς ὃν θέλει πλανᾷ, καὶ ὃν θέλει ὁδηγεῖ · καὶ αὖθις μέμνηται Θαμοὺδ καὶ Ἀάδ, κατὰ τὸν πάλαι λῆρον αὐτοῦ · καὶ ὅτι Διὰ τοῦτο κἀγὼ ὀφείλω πιστωθῆναι ὡς Θεοῦ ἀπόστολος · τῆς δὲ τούτου ἀποστολῆς γνώρισμα τοῦτό φησιν· ὅτι Ἔσονται, φησὶν, οἱ πιστοὶ ἐν τῷ παραδείσῳ ταῖς ἑαυτῶν γυναιξί τε καὶ τέκνοις συνευφραινόμενοι (14) · οἱ δὲ ἄπιστοι, φησὶν, ἐν τῇ κρίσει · « τὰ καμήσια αὐτῶν ἀπὸ κεδρίας, καὶ καλύπτει τὰ πρόσωπα αὐτῶν τὸ πῦρ · » καὶ οὕτως καταπαίζων τῆς φοβερᾶς ἡμέρας, τοῦ φληνάφου ἀπέστη. Ἐπιστῆσαι δὲ δεῖ ὅτι ἐπὶ τῶν κακουργούντων ἴδιον τὸ μὴ γυμνὰς προτιθέναι τὰς ἀρχὰς · ἦ γὰρ ἂν αὐτοὶ μᾶλλον ἐάλωσαν · οὐ χρὴ ξενίζεσθαι, εἰ καὶ παρ' αὐτῷ τι τῶν ἐπαινουμένων θεωρηθείη · ἀλλὰ τὰ παρ' αὐτοῦ καινιζόμενα βασανίσαι δεῖ · εἴ γε μὴ σφόδρα διαμάχεται τοῖς ἐξ ὧν ἐλήφθησαν αὐτοῦ τὰ δελέαστα καὶ αἱ ἀπάταιτ θεογράφοις νόμοις.

[25] Dan. IX, 27.

(12) Sur. XIII, 45.
(13) Sur. XIV, 10.
(14) Sur. XIV, 49.

Digitized by Google

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΙΔ'.

οα'. Τὸ τεσσαρεσκαιδέκατον μυθάριον ἐπιγέγραπται μὲν *Εἰς τὸν Νόγερ* (15) · μέμνηται δὲ αὐτοῦ πρὸς τῷ τέλει τοῦ μύθου ὅτι ἑταῖρος ἦν τῶν Σοδομιτῶν (16) · ὁ πᾶς δὲ σκοπὸς τούτου τοῦ μύθου περὶ τοῦ μὴ διαπιστηθῆναι αὐτόν · καί φησιν, ὅτι Πάντως ἐροῦσί σοι ὅτι δαιμονιάρις εἶ λέγων ἐκ Θεοῦ δέξασθαι ταῦτα (17) · εἰ γὰρ ἦς ἀληθινὸς, ἄγγελον ἂν κατῆγες. Αἰτίας δὲ τίθησι τοῦ μὴ δεῖν ἔρχεσθαι ἀγγελον, δύο · ὅτι τε εἰσί τινες δι' οὓς τοῦτο κωλύεται· καὶ ὅτι ἐκείνων ἐλθόντων, τὸ ὅλον ἥνυσται. Καὶ τίς χάρις τοῖς ἀνθρώποις; Εἰ δὲ καὶ τὸν οὐρανὸν, φησὶν, ἠνοίξαμεν, ἱσταντο ἂν οἱ ὁρῶντες αὐτὸν ἔκθαμβοι · διὰ τοῦτο οὐδὲν τούτων γίνεται · ἀλλ' ἀντὶ τούτων, φησὶ, καλῶς εἶδὼς τὰ μετέωρα · « Ἴδετε τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ τὰς ἀστροτοξίας γινομένας, ὁπηνίκα ἀναβαίνει ὁ Σατανᾶς παρακροᾶσθαι θέλων τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ λαλούμενα · καὶ διὰ τοῦτο πιστεύσατε ὅτι ἀπόστολός εἰμι · ἄλλος γὰρ τοῦτο πρὸ ἐμοῦ οὐκ ἐδίδαξεν. » Εἶτα πάλιν μέμνηται τῆς τοῦ Ἀδὰμ πλάσεως, καὶ τῆς γενέσεως τοῦ Βελίαρ, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀπειθείας, καὶ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ τῆς ἱστορίας τῆς κατὰ τὸν Λώτ · καὶ παρεμβαλών τινα ἔξωθεν ἕτερα, κατορθώσας τε ἐκ τῆς τούτων ἐξηγήσεως, ὡς ἐνόμιζε, τὸ πιστωθῆναι, καθάπτεται λοιπὸν τῶν τιθέντων κοινωνὸν Θεῷ (18) · καὶ ἐν τούτοις τῷ φληνάφῳ τέλος τίθησιν.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΙΕ'.

οβ'. Τὸ πεντεκαιδέκατον μυθάριον (19) ἐπιγέγραπται μὲν *Εἰς τὰ μελίσσια* · μέμνηται δὲ τῶν μελισσῶν περὶ τὰ μέσα τοῦ μύθου, ὅτι ἐργάζονται κηρὸν καὶ μέλι · προστίθησι δὲ τὴν ἀπάτην αὐτοῦ, ὅτι δὴ ἐκ Θεοῦ ταῦτα δέδεκται · καὶ ἐπιτρέχειν δοκεῖ τὰς ἐν τῇ κτίσει τοῦ Θεοῦ δυναστείας · καὶ ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κτήνη, καὶ διοικεῖ πάντα · καὶ ἐξόμνυται ὅρκον φρικτὸν κατὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὅσοι λέγουσιν ἔχειν τὸν Θεὸν θυγατέρας ἀγγέλους, τιμωρηθήσονται · τὴν δὲ τελείαν σαφήνειαν τοῦ προχρηματισμοῦ τούτου, ἐν τῷ ἐπιόντι αὐτοῦ μύθῳ ὀψόμενοι ἐκπλαγήσεσθε. Μέμνηται δὲ πάλιν περὶ βρώσεως κρεῶν, καί φησι · « Μὴ εἴπητε ὅτι τοῦτό ἐστι λελυμένον, καὶ τοῦτο κεκωλυμένον τοῦ βλασφημεῖν ἐπάνω τοῦ Θεοῦ ψεῦσμα · » βλασφημίαν καὶ ψεῦσμα καλῶν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ · καὶ παραινεῖ τῇ πίστει Ἀβραὰμ μοναρχίαν τοῦ πιστεύειν · Ἔθετο γὰρ, φησὶ, τὸ Σάββατον ἐπάνω τῶν ἀμφιβαλλόντων εἰς αὐτόν · καίτοιγε οὐκ ἐγίνωσκε σαββατισμὸν Ἀβραάμ · ὡς ἐκ τούτου στοχάσασθαι, ὅτι καὶ σαββατίζειν ἐβούλετο τοὺς βαρβάρους · ἀλλ' ἴσως οὐκ ἀκουσθεὶς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, οὐκ ἐτόλμησε περὶ αὐτοῦ τι προσθεῖναι · καὶ ἐν τούτοις ὁ φλήναφος αὐτῷ περιέστη.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΙϚ'.

ογ'. Τὸ ἐκκαιδέκατον μυθάριον (20) τῷ Μωάμετ

(15) Alcoranus Arabicus *Hegrum*, quam Gelal apud Maraccium *vallem* dicit. Noster Græcus hominem existimat, et scribit *Noger*.
(16) Sur. XV, 79.
(17) Sur. XV, 7, 15, 27, 58.

A

CONFUTATIO XIV.

71. Quarta decima fabula inscribitur *Noger*, cujus meminit circa fabulæ ipsius finem, nempe quod sodalis Sodomitarum fuerit. Totus autem hujus fabulæ scopus est, ne fides ei denegetur; idcirco ait : Dicent omnino, Dæmoniacus es, si a Deo hæc accepisse affirmas. Nam si verax esses, angelos adduxisses. Jam ipse causas, quamobrem angelum venire non oporteat, ponit duas; tum quia id a quibusdam prohibetur; tum quia illis advenientibus, cuncta consummabuntur. Quæ porro gratia erit hominibus? « Quod si cœlum ipsum, inquit, aperiremus, profecto admirabundi spectarent. » Ideo nihil horum fit. Sed eorum loco, inquit, præclare sciens cœlestia, « Videte cœli celsi-
B tudinem atque sidera, et siderum jaculationes, quo tempore ascendit Satanas audiendi cupidus quæ in cœlo dicebantur. Idcirco credite me esse legatum : hoc enim ante me nemo docuit. » Deinde meminit rursus creationis Adami, et originis Belial, atque ejus contumaciæ; Abrahami item et historiæ Loti. Tum quibusdam insertis exterius desumptis, atque hac narratione existimans sibi fidem conciliasse reprehendit illos postea qui socium Deo dant. Atque ita finem vanæ fabulæ imponit.

CONFUTATIO XV.

C 72. Quinta decima fabula inscribitur *Apes*, memoratque reapse apes circa fabulæ medium, quia ceram et mel fabricant : addit tamen commentum suum, nempe quod a Deo hæc sibi tradita fuerunt. Et delibare videtur Dei in creando potentiam, et quod Deus jumenta fecerit, atque omnia regat : juratque magnum jusjurandum per Dei nomen, quod pœnas luent quicunque Deum habere dicunt filias angelos. Plenam autem prædictionis hujus declarationem in subsequente fabula non sine stupore videbitis. Denuo carnium esum memorat dicens : « Nolite dicere hoc esse concessum, illud vero prohibitum, ne blasphemum adversus Deum
D mendacium proferatis : » blasphemiam videlicet appellans atque mendacium legem Dei; hortaturque ut Abrahamum unius Dei credulitate imitentur. Statuit enim, inquit, Sabbatum super discordes de eo. Atqui sabbatismum Abrahamus ignoravit. Quamobrem ex hoc conjicite quod etiam sabbatizare voluisset barbaros; sed cum ei fortasse suadenti non auscultaretur, nihil circa illud ausum esse constituere. Atque in his ejus fabula explicit.

CONFUTATIO XVI.

73. Sexta decima a Mohamede fabula inscribitur

(18) Christianos designat, qui Deo Patri dant socium vel potius consubstantialem Filium.
(19) Sur. XVI, 68, 56, 57, 116, 124.
(20) Sur. XVII, 2, 13, 16, 40.

Digitized by Google

Filii Israelis. Declarat autem, qui hanc scripsit : Nos dedimus Moysi Scripturam. Nos item judicavimus de filiis Israelis in Scriptura, fore iterum vastitatem in terra, magnumque excessum eventurum. At enim cognoscite ex sequentibus, verene hic Scripturam Moysi tradiderit. Nam paululum progressus ita nugaciter inquit : « Et nos unicuique homini de collo suspendimus sortem ipsius. Contingetque ut in die resurrectionis hæc illi obvia scriptura fiat : Lege scripturam tuam. » Hoc autem pene omnibus exploratum est, quod sortis decretum ac fatum, non solum haud suasit Moyses, sed ne id quidem memorare voluit. Si igitur ad Dei gloriam pertinet fatum admittere, nil mirum quod postea tradita Mohamedi sint, quæ olim sub silentio fuerunt. Sin vero Deum mali æque ac boni causam vult demonstrare, tunc frustra fuisse leges datas, et pœnarum minas intentas, coarguit. Hoc autem est impossibile. Ergo necessario mentitur scriptor, nempe quod hæc inepta fabula auctorem habeat illum qui Moysi legem dedit. Eumdem habent scopum apud ipsum, quæ sequuntur. Dicit enim : « Cum aliquod pessumdare oppidum volumus, jubemus incolas ejus luxuriose agere ; atque ita justa fuit de iis sententia : Exterminio illos exterminavimus : et profecto generationes post Noe multas perdidimus. » Atqui hæc verba Deumne hominum amantem an dæmonem osorem decent? Deusne luxuriari jubet an diabolus? Quis evidentiorem postulet demonstrationem, quo sibi persuadeat totum Mohamedis librum a Satana esse editum? Quod si aliqui dicant : Quomodo valuit Satanas generationes multas post Noe pessumdare? respondemus, quod viribus ac potentatu quasi divino, nequaquam ; fraude autem et tentatione quo illæ Deum ad iracundiam cierent, utique valuit ; quod et nunc peragere potest : meritoque ita, quanquam casu fortuito, veraciter dicit diabolum homines pessumdare.

A ἐπιγέγραπται *Εἰς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ* (21) · ἀποφαίνεται δὲ ὁ τοῦτο συγγράψας, ὅτι Ἡμεῖς δεδώκαμεν τῷ Μωϋσεῖ τὴν Γραφήν, καὶ ὅτι ἡμεῖς ἐκρίναμεν εἰς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν τῇ Γραφῇ τὸ ἀφανίζειν ἐν τῇ γῇ δεύτερον, καὶ ἐξαρθῆναι ἔπαρσιν μεγάλην · σκοπεῖτε δὲ ἐκ τῶν ἑξῆς, εἰ ἀληθῶς οὗτός ἐστιν ὁ τῷ Μωϋσεῖ τὴν Γραφὴν δεδωκώς · μικρὸν γὰρ προβὰς φλυαρῶν φησι · « Καὶ ἡμεῖς ἑκάστου ἀνθρώπου ἐκολλήσαμεν αὐτῷ τὴν μοῖραν αὐτοῦ εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ · καὶ ἐκβαίνει αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως γραφὴ ὑπαντῶσα αὐτῷ αὕτη · Ἀνάγνωσον τὴν γραφήν σου. » Τοῦτο δὲ σχεδὸν πᾶσίν ἐστι φανερὸν, ὅτι μοιρογραφίαν καὶ εἱμαρμένην, οὐ μόνον οὐκ ἐνουθέτει, ἀλλ' οὔτε μνημονεῦσαι ἠνέσχετο Μωϋσῆς · οὐκοῦν εἰ μὲν πρὸς Θεοῦ δόξαν συντείνει τὸ ἀποδέ- B ξασθαι εἱμαρμένην, οὐδὲν ξένον εἰ ὕστερον τὰ τότε σιωπηθέντα αὐτῷ δέδοται · εἰ δὲ κακῶν αὐτὸν αἴτιον, ὥσπερ δὴ καὶ τῶν καλῶν ἀποφαίνει, καὶ ἐκ τούτου ἐπὶ ματαίῳ τὰς νομοθεσίας αὐτῶν τεθεῖσθαι, καὶ τὰς κολάσεις ἀπειλῆσαι ἐλέγχει · τοῦτο δὲ ἀδύνατον · ψεύδεσθαι πάντως ἀνάγκη τὸν γράψαντα, ὅτι τὸ ληρῶδες τοῦτο μυθάριον τοῦ δεδωκότος Μωϋσῇ τὸν νόμον ἐστί · τοῦ αὐτοῦ δὲ σκοποῦ αὐτῷ καὶ τὰ ἑξῆς ἔχεται · φησὶ γάρ · « Ὅτ' ἂν ἠθέλομεν ἀπολέσαι χωρίον, ἐκελεύομεν τοὺς ἐστῶτας ἐν αὐτῷ, καὶ ἠσώτευσαν ἐν αὐτῷ · καὶ ἐδικαιώθη ἐπάνω αὐτοῦ λόγος · καὶ ἐδαμάσαμεν αὐτοὺς δάμασιν · καὶ πολλοὺς ἀπωλέσαμεν ἐκ τῶν γενεῶν μετὰ τὸν Νῶε. » Ταῦτα τὰ ῥήματα τίνι μᾶλλον ἁρμόττει; τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, ἢ τῷ C μισανθρώπῳ δαίμονι; Θεὸς κελεύει ἀσωτεύειν, ἢ διάβολος; Ἔτι ταύτης σαφεστέραν ἀπόδειξιν τίς ἐπιζητεῖ τοῦ πεπληροφορῆσθαι ὅτι τὸ ὅλον τοῦ Μωάμετ βιβλίον ὁ Σατανᾶς ἐξέδωκεν; εἰ δέ τινες ἐξ αὐτῶν εἴποιεν · Καὶ πῶς ἴσχυσε Σατανᾶς πολλοὺς ἀπολέσαι ἐκ τῶν γενεῶν μετὰ τὸν Νῶε, ἐροῦμεν ὡς ἐξ ἐπικρατείας καὶ δεσποτείας θείας οὐδ' ὅλως · ὡς ἐξ ἀπάτης δὲ καὶ τοῦ ἐρεθίσαι αὐτοὺς εἰς τὸ παροργίσαι τὸν Θεὸν, ἴσχυσε · καθ' ἃ καὶ νῦν τοῦτο ποιεῖν δύναται · καὶ εἰκότως ἐν τούτῳ ἐκ τοῦ αὐτομάτου ἀληθεύσει λέγων, ὅτι αὐτὸς ἀπόλλυσι τοὺς ἀνθρώπους.

74. Quodsi nondum his refutationibus persuadentur, sequentibus saltem credent. Etenim narrationem de Noe continuans, pergens porro connectit illud etiam a Moyse dictum de filiis Dei et filiabus hominum, atque ait : « Et elegit vobis Deus noster filios, sumpsitque ex angelis feminas. Vos autem dicitis grandes sermones. » Videte impietatem, videte barbari hominis insaniam! Quia enim dictum fuit a Moyse : *Videntes filii Dei filias hominum quod pulchræ essent, acceperunt sibi uxores* [16] ; et quod ex iis quos illæ pepererunt, erant gigantes ; nescit videlicet, quem Deum Moyses appellet, nempe Enosum. Quinam vero sint hujus filii ignorans, post tantum præcedentium sermonum laborem, in præsenti demum capitulo universa ejus spes manifeste corruit. Nam

οὐ. Εἰ δὲ μὴ πείθοιντο ἐκ τῶν ἐλέγχων τούτων, ἐκ τῶν ἑφεξῆς πιστεύσουσι · κατὰ συνέχειαν γὰρ τῆς περὶ Νῶε ἐξηγήσεως προϊὼν ἐπισυνάπτει καὶ τοῦτο περὶ τῶν εἰρημένων Μωϋσεῖ υἱῶν Θεοῦ καὶ θυγατέ- D ρων τῶν ἀνθρώπων, οὕτω λέγων · « Καὶ ἐπελέξατο ὑμῖν ὁ Κύριος ἡμῶν τέκνα, καὶ ἐπελάβετο ἐκ τῶν ἀγγέλων θηλείας · ὑμεῖς δὲ λέγετε λόγους μεγάλους. » Ὁρᾶτε τὴν ἀσέβειαν, ὁρᾶτε τὴν ἄνοιαν τοῦ βαρβάρου! ἐπειδὴ γὰρ εἴρηται τῷ Μωϋσεῖ, ὅτι *Ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ὅτι καλαί εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας* · καὶ ὅτι ἐκ τῶν τικτομένων αὐτοῖς ἦσαν οἱ γίγαντες, μὴ εἰδὼς τίνα καλεῖ Θεὸν Μωϋσῆς ὅτι τὸν Ἐνώς · καὶ τίνες αὐτοῦ εἰσιν υἱοὶ ἀμηχανήσας, ὅτι δὴ μετὰ τοσοῦτον πόνον τῶν προλαβόντων λόγων, ἐν τῷ παρ-

[16] Gen. vi, 2.

(21) Quanquam vulgo inscribitur Arabice *Iter nocturnum* ; attamen nonnulli, quos Græcus sequitur, inscripserunt etiam *filii* vel *filiorum Israelis*, ut Maraccius adnotat.

Digitized by Google

όντι κεφαλαίῳ διαπίπτει αὐτοῦ πᾶσα ἐλπίς· φανερῶς τοῦ Μωϋσέως υἱοὺς Θεοῦ ὀνομάζοντος· αὐτῷ δὲ ἦν ἡ σπουδὴ μηδένα αὐτῷ παραχωρῆσαι· καὶ ὥσπερ ἐνθουσιάσας ἀνταμείβει τοὺς χαρακτῆρας τῶν προσώπων καὶ τὰ εἴδη· καὶ τῶν θυγατέρων τῶν ἀνθρώπων ἀναπλάττει θηλείας ἀγγέλους κατὰ τὸν Ἕλληνα μῦθον·

Ἶρις δ' αὖ Ἑλένῃ λευκωλένῳ ἄγγελος ἦλθεν· (22)

ἀντὶ δὲ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ παραλαμβάνει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· καὶ οὕτω τὰ ἔθνα τῆς αὐτοῦ ἀλογίας καὶ δυσφημίας τοῖς ἀθλίοις βαρβάροις προικίζει.

οε'. Τὸ δὲ πάντων ἐλεεινότερον, ὅτι παρὰ Θεοῦ τοῦτο γενέσθαι καταγγέλλει. « Ἐπελέξατο γὰρ ὑμῖν ὁ Κύριος ἡμῶν τέκνα· καὶ ἐπελάβετο ἐκ τῶν ἀγγέλων θηλείας· ὑμεῖς δὲ λέγετε λόγους μεγάλους. » Τοὺς περὶ τοῦ Θεοῦ φησιν, ὅτι δὴ φημίζετε τῷ Θεῷ υἱοὺς ἔχειν, καὶ τούτους πεποιηκέναι γαμβροὺς ἀνθρώπων· μᾶλλον μὲν οὖν ἀγγέλους θηλείας νύμφας δέδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων· ὡς ἐπὶ διορθώσει τῶν Μωσαϊκῶν τοιαῦτα φάσκων· τούτου χάριν ἐν τῷ πρὸ τούτου μύθῳ ἐξόμνυται ὅτι αἱ θήλειαι ἄγγελοι οὐκ εἰσὶ Θεοῦ θυγατέρες· πλὴν ὅτι θήλειαί εἰσι κραταιῶς ἀγωνίζεται (23)· ἀλλ' οἴμοι τῷ ἁμαρτωλοτέρῳ πάσης σαρκός! ὅτι ἀναγκάζομαι θέλων ἐλέγξαι τὸν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λαλεῖν· τί οὖν λοιπὸν πρὸς ταῦτα ἐροῦσιν οἱ ἀρνησίθεοι Σαρακηνοί; ἆρα φιλονεικήσουσι μετὰ ταῦτα, θεόπτην Μωάμετ καλεῖν; ἢ μᾶλλον ἐπαισιδὸν καὶ γόητα καὶ ἀπατεῶνα αὐτὸν πεφηνότα διαπτύουσι; βαττολογήσας δὲ καὶ δυσφημήσας τούτοις ὅμοια πλείονα, ὥσπερ ἤδη σαφεῖς καὶ ἀναντιῤῥήτους ἐκ τούτων τὰς ἀποδείξεις ποιησάμενος ἐπάγει· « Καὶ εἰπέ· Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ τῷ μὴ ἐπιλαβόντι υἱόν. » Καὶ ἐν τούτοις τῷ φληνάφῳ πέρας τίθησιν.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΙΖ'.

ος'. Τὸ ἑπτακαιδέκατον μυθάριον (24) τῷ Μωάμετ ἐπιγέγραπται μὲν, *Εἰς τοὺς ἑταίρους τοῦ σπηλαίου*, ἀφηγεῖται δὲ τὴν τῶν ἁγίων ἑπτὰ παίδων τῶν ἐν Ἐφέσῳ κατὰ τὸ σπήλαιον φυγὴν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἀνάστασιν· τούτων δὲ ἐμνημόνευσεν ὁ ἰδιώτης καὶ βάρβαρος κατὰ τρόπους δύο, ἕνα μὲν τοῦ δόξαι γραφῶν πολλῶν ἔμπειρος εἶναι, ἕτερον δὲ τοῦ σφετερίσαι εἰς τὸ ἑαυτοῦ δόγμα τὸ κατ' αὐτοὺς θαῦμα· ἐπειδὴ δὲ σαφῶς ᾔδει Χριστιανοὺς αὐτοὺς ὄντας καὶ σωζομένους ἀκεραίους μετὰ θάνατον, ἐτῶν πλειόνων προσεποιήσατο ἄγνοιαν ἐπαινετήν· καὶ σχηματισάμενος ἀκίνδυνον ὑπόληψιν περὶ Θεοῦ ὅτι αὐτὸς οἶδεν ὅσα ποιεῖ, καὶ πῶς αὐτὰ ποιεῖ, ἐκφεύγειν οἴεται τὴν τῶν πολλῶν πραγμάτων ἔρευναν, ἣν οὐδὲ θέλων ἐγίνωσκε· πλὴν μέντοι οὐδ' αὐτοὺς παρῆλθε δίχα ψόγου· φησὶ γάρ· « Νομίζεις αὐτοὺς ἐγρηγορότας, καὶ αὐτοὶ κοιμῶνται· ἀναστρέφεις αὐτοὺς ἐπὶ δεξιὸν καὶ ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν, καὶ τὸ σκυλὶν (25) αὐ-

(22) Hom. *Iliad.* III, 121.

(23) Relandus in opere sæpe citato part. II, cap. 15, negat a Mohamedanis existimari angelos feminas.

(24) Sur. XVIII, 8, 17, 23, 31, 51, 62, 87.

A Moyse filios Dei nominante, Mohamedi cordi erat, nullum omnino filium Deo concedere : ideoque tanquam œstro percitus, personarum formas et genera immutat ; et pro filiabus hominum, confingit feminas angelos, juxta Græcam fabulam :

Iris vero ad Helenam candidis ulnis præditam venit [nuncia (angela).

Filiis autem Dei filios hominum substituit. Atque ita quasi sponsale stultitiæ suæ munus miseris barbaris exhibet.

B 75. Quod vero præ cæteris deplorandum est, a Deo hoc factum affirmat : « Elegit enim vobis Deus noster filios, sumpsitque ex angelis feminas. Vos autem dicitis grandes sermones, » nempe de Deo, quandoquidem Deum filios habere dictitatis, atque hos hominum fecisse generos ; cum contra potius angelos feminas filiis hominum uxores dederit : quæ scilicet ad Mosaicæ historiæ emendationem dicit. Propterea in præcedente fabula juravit, feminas angelos non esse Dei filias : et nihilominus angelos esse feminas mordicus contendit. Sed heu mihi præ universa carne peccatori, qui cogor, quandoquidem Dei hostem volo confutare, tot taliaque loqui ! Cæteroqui quid ad hæc dicent Dei negatores Saraceni ? Num post hæc volent adhuc pertinaciter Mohamedem appellare Dei familiarem, et non potius præstigiatorem et magum ? nec eum potius ut manifeste planum convictum despuent ? Blaterans autem, et his plura similia blasphemans, quasi manifestas et irrefutabiles fecisset demonstrationes, addit : « Et dic : Laus Deo qui filium non suscepit ! » Atque his dictis, fabulæ suæ finem imponit.

CONFUTATIO XVII.

D 76. Decima septima a Mohamede fabula inscribitur *Sodales speluncæ :* narrat autem sanctorum septem adolescentium Ephesi ad speluncam fugam, et mortem et resurrectionem. Hos vero memorat idiota barbarus duplici ex causa ; una quidem ut videatur multarum scripturarum gnarus ; altera ut sui dogmatis proprium faciat quod illis evenit miraculum. Quia vero probe sciebat fuisse illos Christianos, atque incolumes post mortem servatos, multorum annorum simulavit ignorantiam laudabilem, præque se ferens securam de Deo opinionem, nempe scire eum quæ facit, et quomodo ea facit, declinare sic putat multarum rerum vestigationem, quam ne si vellet quidem assequeretur. Attamen ne hos quidem sine vituperatione esse sinit. Ait enim : « Existimas illos vigilantes, at ipsi dormiunt : versas eos dextrorsum et sinistrorsum : et canis eorum extendens brachia sua in pulvere. Dominus scit res eorum.

(25) In Alcorano Arab. *canis ;* itaque sic interpretor. Nicetam nostrum, qui cur legerit σκυλίν, alii quærant. Fortasse proprium canis nomen fuit *scylin ;* vel idem canis ita appellabatur ob mistum ex albo rubroque colorem.

Digitized by Google

dicunt illi qui prævaluerunt in negotio ipsorum : Constituimus super eos oratorium. Habent dicere fuisse tres, quartum ipsorum canem, et abstrusa narrare videntur ; et hoc, inquit, usque ad septem. Dominus scit mensuram (numerum) illorum ; nec nisi pauci sciunt eos. » Deinde nonnullis aliis absurdis joculariter dictis, mentionem infert paradisi, ejusque conditionem exponit sic : « Nos haud omittemus mercedem illorum, qui bene egerint. Ipsos manet paradisus in Eden : subter eum decurrunt fluvii. Illic ornantur armillis aureis, induuntur vestibus ex sindone prasina aut styracina ; accumbentes ibi in lectis. Bona retributio, et pulchra fruitio ! » Postea deblaterat, prout etiam antea, de patre suo Belial, et de Adamo ac Moyse peregrina quædam atque delira. Exin de Alexandro Macedone loquitur sic : « quod nempe abierit usque ad solis occasum, solemque compererit in calidam aquam demergi : et quod murum sub aquilone muniverit contra Gog et Magog : et quod Dei unius cultor fuerit Alexander, æque ac Abrahamus, et minime ethnicus. Additque : Nos narramus de illo historiam cum veritate. » Qualis autem sit hujus rei veritas, cuncti vel nobis tacentibus sciunt. Denique cum consuetis sibi marcidis formulis fabulam claudit.

A τῶν ἁπλῶν [*cod.* ἁπλῶνον] τοὺς βραχίονας αὐτοῦ εἰ· τὸν χοῦν· ὁ Κύριος οἶδε τὰ περὶ αὐτούς· λέγουσιν οἵτινες ἐνίκησαν ἐπάνω τοῦ πράγματος αὐτῶν· Ἐπελάβομεν ἐπάνω αὐτῶν προσκυνητήριον· ἔχουσιν εἰπεῖν τρεῖς· τέταρτος αὐτῶν τὸ σκυλίν αὐτῶν· δοκοῦντες τὰ ἀπόντα λέγειν· καὶ τοῦτο, φησίν, ἕως τῶν ἑπτά· ὁ Κύριος οἶδε τὸ μέτρον αὐτῶν, καὶ οὐκ οἴδασιν αὐτοὺς εἰ μὴ ὀλίγοι. » Εἶτα φλυαρήσας ἑτερά τινα ἀλλόκοτα, μνημονεύει τοῦ παραδείσου, καὶ ἐκφράζει τὰ περὶ αὐτοῦ λέγων οὕτως· « Ἡμεῖς οὐκ ἀποῤῥίπτομεν τὸν μισθὸν τοῦ καλῶς ἐργασαμένου· ἐκείνοις ἔστι παράδεισος ἐν Ἐδὲμ, τρέχονται ὑποκάτω αὐτὸν ποταμοί· ὀρνεύονται ἐν αὐτῷ ἐκ βραχιολίων χρυσέων, φοροῦσιν ἱμάτια πράσινα ἀπὸ σινδόνος ἢ σταυράκιν ἀκουμβίζοντες ἐν αὐτῷ ἐπάνω B ἀνακλιτορίων· ἀγαθὴ ἀνταπόδοσις, καὶ καλὴ ἡ ἀπόλαυσις. » Ἐφεξῆς δὲ φλυαρεῖ ἃ καὶ πρότερον περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Βελίαρ καὶ Ἀδὰμ καὶ Μωϋσέως, ξένα τινὰ καὶ παράφορα· εἶτα μέμνηται Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος, καί φησιν, ὅτι « Ἀπῆλθεν ἕως δυσμῶν ἡλίου, καὶ εὗρε τὸν ἥλιον δύναντα εἰς θερμὸν ὕδωρ· καὶ ὅτι εἰς τὸν βορρᾶν ἀπετείχισε τὸν Ὼγ καὶ Μάγωγ· καὶ ὅτι μοναρχίτης ἦν τὸ σέβας Ἀλέξανδρος, κατὰ τὸν Ἀβραὰμ, καὶ οὐχ Ἕλλην. Καὶ προστίθησιν, ὅτι Ἡμεῖς διηγούμεθα ἐπάνω σου τὴν ἐξήγησιν ταύ-

XVIII. CONFUTATIO GENERALIS

Reliquarum omnium fabularum, cum expositione præcipuarum in illis blasphemiarum.

77. Quæ sunt a decima octava usque ad trigesimam sextam fabulam, utpote plena consuetæ Mohamedi garrulitatis et præstigiarum, imo vero conviciorum atque mendacii, prætermittimus. Sunt enim omnia perversa et absurda, tam quæ ex Vetere quam quæ ex Novo Testamento joculariter narrat. Namque Mariam juxta palmam dicit peperisse Christum, vitæ suæ pertæsam : et ex utero ejus Christum proclamasse, ut palmam concuteret, colligeret et manducaret palmarum fructum viridem. Davidem ac Salomonem cum avibus et animalibus loquentes prodigiose facit. Dæmones Salomoni auxiliares, et gundas nescio quos adfuisse dicit, et ventis illum imperavisse ac formicarum mysteria novisse : et sævum quemdam gallum magistrum ejus : et solem atque lunam equitare : et thoracem ferreum a Davide dicit primo inventum : seque judicem cum Deo fore dicit mundum judicaturo : alia denique turpiora atque insaniora, imo magis diabolica nugatur.

ΙΗ'. ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΚΟΙΝΗ

Πάντων τῶν ἐφεξῆς μυθαρίων δι' ἐκθέσεως τῶν προκεχριμένων αὐτοῖς δυσφημιῶν.

οζ'. Τὰ μεταξὺ τοῦ ὀκτωκαιδεκάτου μυθαρίου καὶ τοῦ τριακοστοῦ ἕκτου μεστὰ ὄντα τῆς συνήθους αὐτῷ C ἀδολεσχίας τε καὶ τερθρείας, μᾶλλον δὲ δυσφημίας τε καὶ ψευδηγορίας, παρήκαμεν· πάντα γὰρ ἀνατετραμμένα καὶ παράλογα, τά τε ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς, τά τε ἀπὸ τῆς Νέας Διαθήκης καταφλυαρεῖ (26)· τὴν γὰρ Μαρίαν παρὰ φοίνικά φησι τεκεῖν τὸν Χριστὸν, ἀπολεγομένην τὴν ἑαυτῆς ψυχήν· καὶ τὸν Χριστὸν (27) ἀπὸ τῆς γαστρὸς αὐτῆς προσπεφωνηκέναι, ὡς ἂν σείσοι τὸν φοίνικα καὶ κατενέγκοι καὶ φάγοι φοινίκων καρπὸν χλωρόν (28). Τὸν δὲ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντα μετὰ τῶν ὀρνέων καὶ ἀλόγων διαλεγομένους τερατεύεται (29)· δαίμονάς τε βοηθοὺς τῷ Σολομῶντι, καὶ γουνδάς τινας παρεῖναι λέγει (30), καὶ τῶν ἀνέμων ἄρχειν, καὶ τῶν μυρμήκων μυστήρια κατανοεῖν, καὶ ἀγριόν τινα ἀλέκτορα τούτου διδάσκαλον, καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καβαλαρίους εἶναι (31)· D καὶ τὸν θώρακα δὲ τὸν σιδηροῦν παρὰ τοῦ Δαβὶδ πρῶτον λέγει (32) ἐφευρεθῆναι· ἑαυτόν τε κριτὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ φημίζει κρινοῦντος τὴν οἰκουμένην· καὶ ἕτερα αἰσχρότερα (33) καὶ ἀλογώτερα, μᾶλλον δὲ δαιμονιωδέστερα καταφλυαρεῖ.

78. Jam in trigesima sexta fabula inducit Deum

οη'. Ἐν μέντοι τῷ τριακοστῷ ἕκτῳ (34) μυθαρίῳ

(26) Sur. XIX, 23.
(27) Gabrielem, non Christum, inclamasse Mariæ putat Maraccius ; sed utrum recte, non judico.
(28) Sur. XXI, 79. Confer Relandum op. cit. part. II, cap. 23.
(29) Sur. XXVII, 16 sq., 81.
(30) Sur. XXXIV, 12, 23.
(31) Puto in Suris XXXI, 29, XXXV, 13, ubi verbum Arab. significat in 1 conjugatione *currere* ; in 2 autem *ad cursum incitare*, seu *equum adigere*.
(32) Sur. XXXIV, 11.
(33) Puta in Sur. XXXIII, 4, ubi Mohamedes concedit uxorum repudium. Item v. 36, ubi de Zeidi uxore, quam callida hypocrisi sibi improbus vindicavit. Item v. 48 sq.
(34) Sur. XXXVII, 1.

Digitized by Google

εἰσάγει τὸν Θεὸν αὐτοῦ Μωάμετ ἐξομνύμενον ὅρκον τοῦτον· « Μὰ τὰ φολκῆ τῶν φολκῶν, καὶ προσθήματα προσθημάτων (35), καὶ ἐντυγχανόμενα μνήμῃ· Θεὸς γὰρ ὑμῶν ἐστιν εἷς Κύριος τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς, καὶ τῶν μέσα αὐτῶν· καὶ Κύριος τῶν ἀνατολῶν· » εἶτα ἀποφαίνεται ὡς ἐκ προσώπου πολλῶν οὕτω λέγων· « Ἡμεῖς ἐκοσμήσαμεν τὸν οὐρανὸν τὸν ἐγγίζοντα διακοσμήσεως ἀστέρων· καὶ ἐτηρήσαμεν ἐξ ἑκάστου Σατανᾶ ἐκστασίμου· οὐκ ἀκούουσι πρὸς τὰ ὄχλη τὰ ὑψηλὰ, καὶ ἀκοντίζονται ἐξ ἑκάστου μέρους ὠθούμενοι. » Τὸν δὲ παράδεισον (36) τέσσαρας ποταμοὺς λέγει ἔχειν ἐξ ὕδατος ἀθολώτου καὶ γάλακτος καὶ ἀλλασσομένου τοῦ νόστου αὐτοῦ, καὶ οἴνου ἡδέος, καὶ μέλιτος ὑλιστοῦ· ἐν τούτοις πρόεισι μέχρι τοῦ πεντηκοστοῦ. Ἐν δὲ τῷ πεντηκοστῷ μύθῳ, οὕτως εἰσάγει τὸν θεὸν αὐτοῦ ἐξομνύμενον (37): « Μὰ τὰ λιχμοῦντα λιχμὸν (38), καὶ βαστάζουσαι γόμους, καὶ τρέχουσαι εὐθείας, καὶ τὰ μερίζοντα πράγματα, ὑπισχνύεσθαι γὰρ τὸ ἀληθές· καὶ ὅτι ἡ κρίσις φθάσαι ἔχει. » Ἐν δὲ τῷ πεντηκοστῷ πρώτῳ μύθῳ οὕτως ἐξόμνυται (39)· « Μὰ τὸ ὄρος, καὶ γραφὴν στιχιζομένην ἐν μεμβράνῳ λιτῷ, καὶ τὸ ὁσπίτιν τὸ ᾠκοδομημένον, καὶ τὸ στέγος τὸ σηκούμενον, καὶ τὴν θάλασσαν τὴν δεδομένην (40), ὅτι ἡ κόλασις τοῦ Κυρίου ἐλεύσεται. »

suum Mohamedes jurantem jusjurandum hujusmodi: « Per strabos straborum, et per incrementa incrementorum, et quæ memoriæ occurrunt. Deus enim vester unus Dominus cœlorum, et terræ, et omnium rerum his interjectarum; et Dominus orientium. » Deinde proclamat tanquam ex persona multorum ita dicens: « Nos ornavimus cœlum propinquum ornamento stellarum: et custodivimus adversus unumquemque Satanam rebellem. Non audiunt exercitus excelsos, et sagittis appetuntur, ex utroque latere repulsi. » Paradisum quatuor flumina habere dicit, ex aqua pura, lacte cujus non mutatur sapor, vino suavi, et melle defæcato. Hæc scriptitans pervenit usque ad fabulam quinquagesimam. In quinquagesima autem fabula ita Deum facit jurantem: « Per lingentia lingendo, et gestantes onera, et currentes recta, et dispertientes negotia, jurare scilicet verum, et quod judicium venturum sit. » In quinquagesima autem prima fabula sic jurat: « Per montem, et scripturam in membranis exaratam subtilibus, et per hospitium ædificatum, et mare datum, ultio Domini veniet. »

οθ'. Ἐν δὲ τῷ πεντηκοστῷ δευτέρῳ μύθῳ τῷ ἐπιγράφοντι, *Εἰς τὸν ἀστέρα*, οὕτως ἐξόμνυται πρὸς τοὺς Ἄραβας ὑπὲρ τοῦ Μωάμετ (41)· « Μὰ τὸ ἄστρον τὸ δυόμενον· οὐκ ἐπλανήθη ὁ ἑταῖρος ὑμῶν, οὐδὲ ἠνόμησεν· οὐκ ἐφθέγξατο ἐκ θελήματος· οὐκ ἔστιν αὐτῷ εἰ μὴ ἀποκάλυψις ἀποκαλυφθεῖσα· ἔδειξεν αὐτῷ ὁ ἰσχυρὸς εἰς δύναμιν (42), ὁ εὐθεώρητος· καὶ ἐκάθισε· καὶ αὐτός ἐστιν ἐν τῷ στερεώματι τῷ ἀνωτέρῳ· καὶ ἤγγισε, καὶ ἐκρεμάσθη, καὶ ἐγένετο μέτρον δύο τόξων ἢ ἐγγύτερον· καὶ ἀπεκάλυψε πρὸς τὸν δοῦλον αὐτοῦ ὃ ἀπεκάλυψεν· οὐκ ἐψεύσατο τὰ ἐντὸς τὸ εἶδεν· καὶ γὰρ εἶδεν αὐτό· κατάβασιν ἄλλην ἐγγὺς τοῦ δένδρου τοῦ σιδηρίτου ἐνέδωκε· » καὶ μετ' ὀλίγον ἀποφαίνεται καταγγέλλων οὕτω λέγων· « Καὶ πῶς οἱ ἄγγελοί εἰσιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, μὴ ὠφελοῦσα ἡ παράκλησις αὐτῶν τί ποτε; » Ἐν δὲ τῷ πεντηκοστῷ τρίτῳ μύθῳ βουληθεὶς εἰπεῖν περὶ τῶν τῆς σελήνης παθῶν, καὶ μὴ εἰδὼς ὅτι ἐκ τοῦ ἀποσκιάσματος τῆς γῆς σκοτίζεται, φησὶν (43)· « Ἤγγικεν ἡ ὥρα καὶ ἐσχίσθη ἡ σελήνη (44)· καὶ ἐὰν θεωρῶσι σημεῖον, ἀποστρέφονται, καὶ λέγουσι· Φαρμακεία ἐστὶ παρεχομένη, καὶ ἐψευδοποίησαν. » Καὶ οὕτως ἀδολεσχῶν πρόεισιν ἕως ἑξηκοστοῦ μύθου. Ἐν δὲ τῷ ἑξηκοστῷ μύθῳ συγκαλυψάμενος ὥσπερ σκότῳ τῷ τῆς ἀνοίας ἢ ἀναισθησίας

79. Tum etiam in quinquagesima secunda fabula, quæ inscribitur *Stella*, sic jurat ad Arabes pro Mohamede: « Per stellam occiduam, non est deceptus socius vester, neque a regula discessit, non est locutus propria voluntate, nihil est in eo nisi revelatio. Demonstravit ei qui validus viribus est, qui facile videtur; et sedit. Ipse est in firmamento superiore: et accessit, et suspensus est: et fuit intervallum duorum arcuum, aut propinquius: et revelavit servo suo quod revelavit; non est mentitus quod intra vidit: namque id vidit. Descensum alium juxta plantam sideritin tradidit. » Et paulo post definit diserte dicens: « Quomodo angeli sunt in cœlo, cum illorum intercessio nunquam prosit? » In quinquagesima tertia fabula dicere volens de lunæ passionibus, ignoransque obscurari eam terræ umbra, ait: « Appropinquavit hora, et scissa est luna. Quod si viderint signum, avertunt se, dicuntque: Præstigium est quod exhibetur, et mendaciter fecerunt. » Atque ita ludibundus pergit usque ad sexagesimam fabulam. In sexagesima autem fabula operiens quasi tenebris ignorantiæ et fatuitatis infelicis animæ suæ oculos, dat se præcipitem in mendacii inauditi barathrum, atque ita de-

(35) Alium plane sensum habent verba Arabica *ordinavit; agitavit.* Et sic habet Maraccius. Græcus autem noster, quid Arabice legerit, divinare non ausim.

(36) Sur. XLVII, 16.

(37) Sur. LI, 1.

(38) Arabice est verbum, *sparsit.* Noster aliter legit vel intellexit.

(39) Sur. LII, 1.

(40) Arabice verbum, *implevit.* Noster aliter.

(41) Sur. LIII, 1.

(42) Intelligit *Gabrielem*, quod nomen ita significat.

(43) Sur. LIV, 1.

(44) Locus Alcorani celeberrimus, quia refertur, ut multi credunt, ad ridiculum Mohamedis miraculum lunam scindentis. Alii tamen intelligunt sermonem esse de die judicii extremi, quo luna scindetur. Hac super re multus est Maraccius tum hoc loco, tum in prodromo part. II, cap. 4, p. 16. Hinc certe Mohamedani morem sumpserunt lunam scissam seu dimidiatam ubique in suis emblematibus ostentandi.

Digitized by Google

lirat : « Et cum dixit Jesus Filius Mariæ : O filii Israelis, ego sum Dei legatus ad vos, ut vera esse confirmem quæ ante me in lege fuerunt, atque ut evangelizem legatum post me venturum, cui nomen Mohamedi. Simul ac autem hanc illis revelationem attulit, dixerunt : Hoc est præstigium. Age vero quid iniquius fieri potest, quam blasphemiam Deo ascribere » neque hujus rei scriptoris nomen saltem proferre ? Oportebat enim, siquidem tantæ rei prædictio contineri silentio nequibat, an revera a Christo fuisset pronuntiata, exponi. Quamobrem neque cuiquam nominatim hoc effatum tribuit, neque locum, neque tempus, neque probabilem aliquam causam assignat, quamobrem hunc advenire expediret : quia hæc et his similia, immaniter ab iis, quæ vere dicuntur, recedunt. Alioquin etiam cum nullum Christi dictum Christianis odiosum cerneret, simpliciter pronuntiavit : « Cum dixit Jesus, » barbaris nempe ceu adhuc sine mente pueris illudens.

τοὺς τῆς ἀθλίας αὐτοῦ ψυχῆς ὀφθαλμοὺς, καὶ κατὰ A
χρημνὸν ἀῤῥήτου ψεύδους ἑαυτὸν ὠθήσας, οὕτω παραλαλεῖ· « Καὶ ὅτ' ἂν εἶπεν (45) Ἰησοῦς Υἱὸς Μαρίας· Ἄε υἱοὶ Ἰσραὴλ, ἐγὼ ἀπόστολός εἰμι Θεοῦ πρὸς ὑμᾶς, ἀληθοποιῶν τὰ ἔμπροσθέν μου ἐκ τοῦ νόμου, καὶ εὐαγγελιζόμενος εἰς ἀπόστολον ἐρχόμενον μετ' ἐμὲ, ὄνομα αὐτῷ Μωάμετ· καὶ ἅμα ἤνεγκεν αὐτοῖς τὴν φανέρωσιν· εἶπασιν, Αὕτη ἐστὶ φαρμακεία· καὶ τίς ἀδικώτερος τοῦ βλασφημοῦντος ἐπάνω τοῦ Θεοῦ ψεῦσμα ; » οὐδὲ τὸν συγγραψάμενον τοῦτο τολμήσαις κἂν κατὰ συκοφαντίαν ἐξονομάσαι· δεῖ γὰρ ἀμήχανον ὡς ἦν σιωπῇ τὸ μέγα τοῦτο διάγγελμα, εἴ γε καὶ ὅλως πρὸς Χριστὸν ἀναπεφώνητο, παραδοθήσεσθαι· διὸ οὔτε τινὶ τοῦτο ὀνομαστὶ προσαναρτᾷ, οὔτε τόπου, οὔτε χρόνου, οὔτε τινὸς εὐλόγου B
αἰτίας ἀπομέμνηται, καθ' ἣν ἐλεύσεσθαι τοῦτον ἐνὸν ἦν, διὰ τὸ τούτων, καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων, ἐπὶ πάντων τῶν ἀληθῶς λεγομένων φυλαττομένων τὸ ψεῦδος ἀποίχεσθαι· καὶ ἄλλως τῶν Χριστοῦ ῥητῶν οὐδὲν ὁρῶν παρὰ Χριστιανοῖς ἀποστυγούμενον· ὅθεν ἁπλῶς ἀποφαίνεται, « Ὅτ' ἂνεῖπεν· » ὡσανεὶ παῖδας ἀνοήτους διαπαίζων τοὺς βαρβάρους.

80. In sexagesima septima fabula sic jurat : « Per calamum, et ea quæ scribuntur, non es per bonitatem *Dei* dæmoniacus ; et est tibi merces sine convicio ; atque es in formatione magna. » In sexagesima octava fabula, quam inscribit *Acca*, ita exorditur : « Acca ; quid est acca ? et unde cognosces quid sit acca ? et negavit ut falsam horam Thamudus et Aadus. » Hæc nugabatur, barbaros decipiens ; C
quasi ipse sciret ignota quædam ; pergitque usque ad septuagesimam quartam garriens. In septuagesima quarta quæ inscribitur *Resurrectio*, sic jurat : « Non juro per diem resurrectionis, neque per animam figuratam. » Septuagesima sexta fabula quæ inscribitur *Missæ*, sic incipit : « Per missas ordinatim, et per procellam procellarum, et expandentes expansione, et separantes separatione, et injicientem memoriam apologeticam et protestationem ; quod fuit promissum, eveniet. » Septuagesima octava fabula sic a jurejurando incipit : « Per abstrahentes funem, et auferentes ablatione, per natantem natatione, per projicientem projectione, et per moderantem negotium, quo die fiet terræ motus concussio. » Octogesima quarta fabula ab hujusmodi jurejurando exorditur : D
« Per cœlum turritum, et diem condictam, per testificantem et testificatum, aboliti sunt sodales alachut, quod ignem habebat ad comburendum. » Octogesima quinta fabula a jurejurando incipit ita : « Per cœlum et altaricum. Et quomodo scies quid sit altaricum ? Stella terebrans. Namque omni animæ exsistenti præsidet custos. » Octogesima octava

π'. Ἐν δὲ τῷ ἑξηκοστῷ ἑβδόμῳ μύθῳ (46), ἐξόμνυται οὕτως· « Μὰ τὸν κάλαμον καὶ τὰ στιχίζουσιν, οὐκ εἶσε εἰς τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ δαιμονιάρις· καὶ ἔστι σοι μισθὸς ἄνευ ὀνειδισμοῦ (47)· καὶ εἶσε ἐπάνω πλάσματος μεγάλου. » Ἐν δὲ τῷ ἑξηκοστῷ ὀγδόῳ μύθῳ ἐπιγράφοντι *Εἰς τὰ ἀκκὰ* (48), οὕτως ἄρχεται· « Τῷ ἀκκά· τί ἐστι τὸ ἀκκά ; καὶ πόθεν οἶδες τί ἐστι τὸ ἀκκά ; καὶ ἐψευδοποίησε Θαμοὺθ καὶ Ἀὰδ εἰς τὴν ὥραν (49). » Ταῦτα δὲ ἐφλυάρει ἀπατῶν τοὺς βαρβάρους, ὅτι πάντως ἀπόῤῥητά τινα γινώσκει· καὶ ἄνεισι βατταρίζων ἕως ἑβδομηκοστοῦ τετάρτου [*cod.* δευτέρου]. Ἐν δὲ τῷ ἑβδομηκοστῷ τετάρτῳ [*cod.* δευτέρῳ] μύθῳ ἐπιγράφοντι, *Εἰς τὴν ἀνάστασιν*, οὕτως ἀπόμνυται (50)· « Οὐκ ὀμνύω εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως· καὶ οὐκ ὀμνύω εἰς τὴν ψυχὴν τὴν μεμορφωμένην (51). » Τὸ δὲ ἑβδομηκοστὸν ἔκτον μυθάριον (52) ἐπιγέγραπται, *Εἰς τὰς ἀπολυομένας*· ἄρχεται δὲ οὕτως· « Μὰ τὰς ἀπολυομένας ὀρδίνου, καὶ καταιγίδων καταιγὶς, καὶ τῶν ἁπλωθέντων ἄπλωμα· καὶ χωρησάσης χώρημα, καὶ ῥιπτούσης μνήμην ἀπολογητικὴν καὶ διαμαρτυρίαν· ὑπισχνύεσθαι γὰρ τὴν ἔλευσιν. » Τὸ ἑβδομηκοστὸν ὄγδοον μυθάριον (53) οὕτω ἐξ ὅρκου ἄρχεται· « Μὰ τὰς ἀνασπωμένας βόλισμα, καὶ ἀφελομένας ἀφέλωμα, καὶ κολυμβούσης κόλυμβον, καὶ προβαλλούσης προβάλωμα, καὶ διοικούσης πρᾶγμα ᾗ ἡμέρᾳ ἐν ᾗ σείει ὁ σεισμός. » Τὸ ὀγδοηκοστὸν τέταρτον μυθάριον (54) ἐκ τοιούτου ἄρχεται ὅρκου· « Μὰ τὸν οὐρανὸν τὸν πεπυργωμένον, καὶ τὴν ἡμέραν τῆς συνταγῆς· καὶ μάρτυς καὶ μαρτυρούμενος· ἐσφράγισαν [*ita cod.*] οἱ ἑταῖροι τοῦ ἄλα-

(45) Sur. LXI, 6.
(46) Sur. LXVIII, 1.
(47) Arabice *perennis* vel *infinita*, ut certe vult Maraccius.
(48) Arabice *fatalis*.
(49) Sur. LXIX, 1.
(50) Sur. LXXV, 1.

(51) Ita cod. μεμορφωμένην. Quod si Maraccii interpretationem mavis sequi, scribes Græce, μεμφομένην
(52) Sur. LXXVII, 1.
(53) Sur. LXXIX, 1.
(54) Sur. LXXXV, 1.

Digitized by Google

χουθ (55), τὸ πῦρ ἔχον τὴν καῦσιν. » Τὸ ὀγδοηκοστὸν πέμπτον μυθάριον (56) ἐξ ὅρκου ἄρχεται οὕτως· « Μὰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἀλταρικόν· καὶ τί οἶδες τί τὸ ἀλταρικόν (57); ὁ ἀστὴρ ὁ τρυπητής, ὅτι πᾶσα ψυχὴ τῶν ὄντων ἐπάνω αὐτῆς φύλαξ. » Τὸ ὀγδοηκοστὸν ὄγδοον μυθάριον (58) ἐξ ὅρκου ἄρχεται τοιούτου· « Μὰ τὸ αὖγος, καὶ αἱ νύκτες δέκα, καὶ ἡ ζυγὴ, καὶ ἡ ἀποζυγὴ, καὶ ἡ νὺξ ὅτ' ἂν ἐφαπλοῦται· ἆρα ἔστιν ἐν τούτοις ὅρκος τοῖς ὄγερ (59); »

πα'. Τὸ ὀγδοηκοστὸν ἕνατον μυθάριον (60) ἐξ ἀπομόσεως τοιαύτης ἄρχεται· « Οὐκ ὀμνύω εἰς ταύτην τὴν χώραν· καὶ σοῦ ὄντος ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ· καὶ γονεὺς καὶ τὰ ἐγέννησε· καὶ γὰρ ἐπλάσαμεν τὸν ἄνθρωπον ἐν ἰσχύϊ (61). » Τὸ ἐνενηκοστὸν μυθάριον ἐκ τοιούτων ἄρχεται ὅρκων (62)· « Μὰ τὸν ἥλιον καὶ τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ, καὶ τὴν σελήνην ὅτ' ἂν ἀκολουθῇ αὐτῷ· καὶ τὴν ἡμέραν ὅτ' ἂν ἐπιφαίνῃ αὐτῷ· καὶ ἡ νὺξ ὅτ' ἂν ἐπιφαύσῃ αὐτῇ· καὶ τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸ ἔκτισεν αὐτόν· καὶ τὴν γῆν, καὶ τὸ ἥδρασεν αὐτήν· καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ ἴσασεν· » κατὰ πάσης γῆς νῦν ἐξόμνυται. Τὸ ἐνενηκοστὸν πρῶτον μυθάριον (63) ἐκ τοιούτου ἄρχεται ὅρκου· « Μὰ τὴν νύκτα ὅτ' ἂν παρίσταται· καὶ τὴν ἡμέραν ὅτ' ἂν ἐκκαθαίρῃ· καὶ τὸν ποιήσαντα τὸν ἄρρενα καὶ τὴν θήλειαν, ὅτι ὁ βίος ὑμῶν ἐστι πολλαχῶς. » Τὸ ἐνενηκοστὸν δεύτερον μυθάριον (64) οὕτως ἐξ ὅρκου ἄρχεται· « Μὰ τὴν πρωΐαν καὶ τὴν νύκτα ὅτ' ἂν ἠρεμῇ· οὐκ εἴασέν σε ὁ Κύριος ὢν οὐδὲ ἐξεκάκησε. » Τὸ ἐνενηκοστὸν τρίτον μυθάριον (65) ἐν τούτοις πληροῖ· « Ὅτ' ἂν δὲ εὐκαιρήσῃς, ἀγώνιζε, πρὸς τὸν Θεὸν δεήθητι. « Τὸ ἐνενηκοστὸν τέταρτον μυθάριον (66) οὕτως ἄρχεται· « Μὰ τὰς συκᾶς καὶ τὰς ἐλαίας· τὸ Σινὰ καὶ τὴν χώραν τὴν ἄφοβον· καὶ γὰρ ἐπλάσαμεν τὸν ἄνθρωπον εἰς καλὸν ἀνάστημα, καὶ ὑπεστρέψαμεν αὐτὸν κάτω τῶν κατωτάτων. » Ὡς μέγας ὁ τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ἀνθρώπων ὅρκος! τούτου δὲ μεῖζον τὸ περὶ οὗ ὄμνυσι κατόρθωμα· « Καὶ ὑπεστρέψαμεν αὐτὸν, φησὶ, κάτω τῶν κατωτάτων· » εἰκότως τοῦ Μωάμετ οὗτος ὤφειλεν εἶναι θεός. Τὸ ἐνενηκοστὸν ἕκτον μυθάριον οὕτως ἄρχεται (67)· « Ἡμεῖς καὶ ἠνέγκαμεν αὐτὴν εἰς τὴν νύκτα τὴν ὡρισμένην· καὶ τί οἶδας τί ἐστιν ἡ νὺξ ἡ ὡρισμένη (68); καλλίων ἐστὶ χιλίων μηνῶν· καταφέρουσιν οἱ ἄγγελοι, καὶ τὸ πνεῦμα ἐν αὐτῇ ἐπιτροπῇ τοῦ Κυρίου αὐτῶν ἐξ ἑκάστου πράγματος· εἰρήνη ἐστὶν ἐκείνη, ἕως ἂν ἀνατείλῃ τὸ αὖγος. » Τὸ ἐνενηκοστὸν ἕβδομον μυθάριον (69) ἐπιγέγραπται, *Εἰς τοὺς ἁρπασαμένους* (70)· καὶ δοκεῖ καταπείθειν τοὺς ἐντυγχάνοντας τῇ ἀφιλοσογραφίᾳ αὐτοῦ ὅτι ἐκ Θεοῦ ἐστιν, ἐκ τοῦ ἐνέγκαι βιβλία ἀγνιζόμενα ὄντα, ἐν αὐτοῖς γραφαὶ ὀρθαί· τὴν δὲ ὀρθότητα αὐτῶν ἀκροαταὶ κρινέτωσαν. Τὸ ἐνενηκοστὸν ὄγδοον μυθάριον (71)

A fabula ab hoc jurejurando exorditur : « Per diluculum, et decem noctes, et per conjunctionem ac separationem, et per noctem cum intenditur; num est in his jusjurandum hominibus Oger? »

81. Octogesima nona fabula sic dejerando incipit : « Non juro per hanc regionem, et tu resides in hac regione; et per generantem, et per ea quæ genuit. Etenim hominem formavimus in fortitudine. » Nonagesima fabula ab his juramentis incipit : « Per solem et radios ejus : per lunam cum subsequitur illum : et per diem cum ei apparet : et per noctem cum ei illucescit : et per cœlum, et qui illud creavit : per terram, et qui eam fundavit : et per animam, et qui coæquavit. » Nunc per universam terram jurat. Nonagesima prima fabula ab jurejurando incipit : « Per noctem cum adest : per diem quando fit clarior : per eum qui masculum ac feminam fecit; certe vita vestra est multifaria. » Nonagesima secunda fabula ita pariter a jurejurando incipit : « Per matutinum tempus, et per noctem cum est intempesta, non dereliquit te Dominus neque aversatus est. » Nonagesima tertia fabula sic concluditur : « Cum autem tibi vacaverit, da operam ut Deum exores. » Nonagesima quarta fabula sic incipit : « Per ficus et oleas, et Sinai, et regionem securam. Etenim hominem formavimus præclara erectione, et mox depressimus eum ad infima. » Quantum est hoc Creatoris hominum jusjurandum! Sed et hoc ipso majus est pro quo jurat facinus, « Et depressimus eum, inquit, ad infima. » Merito sane Mohamedis hunc oportebat esse deum. Nonagesima sexta fabula sic incipit : « Nos attulimus eum in nocte præfinita. Et unde scies quid sit nox præfinita? Melior est mille mensibus. Descendunt angeli, et spiritus in ipsa nutu Domini ipsorum de omni re. Pax est illa (nox), donec oriatur aurora. » Nonagesima septima fabula inscribitur *Negantes;* videturque suadere legentibus inficetam scripturam suam, quod ea sit a Deo, quoniam affert libros depuratos, quibus continentur rectæ scripturæ. Verumtamen de harum rectitudine auditores judicent. Nonagesima octava fabula inscribitur *Terræ motus*, quia inclamabitur adversus peccatores, sicuti etiam contra Mohamedem qui de blasphemiis suis judicabitur. Nonagesima nona fabula inscribitur *Currentes*, incipitque a jurejurando sic :

(55) Arabicum vocabulum significat *foveam*.
(56) Sur. LXXXVI, 1.
(57) Controversia est de vocabuli Arabici sensu, utrum nempe sit *phosphorus*, an *noctu veniens*.
(58) Sur. LXXXIX, 1.
(59) Non est ausus Græcus Nicetas vocabulum Arabicum interpretari.
(60) Sur. XC, 1.
(61) Voc. arab. sic non absurde intelligi posse videtur. Sed tamen Maraccius maluit *in ærumna*.
(62) Sur. XCI, 1.
(63) Sur. XCII, 1.
(64) Sur. XCIII, 1.
(65) Sur. XCIV, 7.
(66) Sur. XCV, 1.
(67) Sur. XCVII, 1.
(68) Nox hæc celebris *alkadar* apud Mohamedanos, qua Deus decretum de rebus totius anni edit. Cæteroqui vocabulum illud polysemum est.
(69) Sur. XCVIII, 1.
(70) Sumitur hic titulus a primis Suræ verbis.
(71) Sur. XCIX, 1.

Digitized by Google

« Percurrentes cum latratu, et excutientes scintillas, et instantes invicem usque ad auroram, et turbantes stagnum, in quod vomunt omnes. Certe homo a Domino inseparabilis est. »

82. Centesima fabula inscribitur *Care*. Sic vero incipit : « Care, et unde scies quid sit care ? nisi dies in qua fiunt homines sicut scabies diffusa. » Centesima secunda fabula inscribitur *Alexar*, et sic incipit : « Per alexar, certe homo erit in involucro. » Centesima quarta fabula inscribitur *Sodales elephantis*. Est autem exigua et miserabilis scriptiuncula. Centesima septima fabula inscribitur *Cautharus*, et sic incipit : « Nos dedimus tibi cautharum. Et ora Dominum tuum : et jugula : nam qui te odit, ipse discerpetur. » Quæramus autem de cautharo. Centesima decima fabula inscribitur *Bulaap*, quem utpote iniquum in igne peruri confitetur, uxore ejus fornacem incendente. Centesima undecima fabula ita se habet : « Dic : ipse est Deus unus ὁλόσφυρος qui nec genuit nec genitus est, nec par aliquis ipsi est. » Etiamsi vocabulum ὁλόσφυρος non denotet sphæræ figuram, certe tamen significat densum et solidum, quæ corporis est propria qualitas. Centesima duodecima inscribitur *Confugiam*. Est autem præstigiosa exclamatio ; nam ita se habet : « Dic : confugiam ad Dominum diluculi ; a malo quod ille creavit, a malo stellæ jaculantis, cum intenditur, a malo sputorum in nodos, a malo invidiæ invidentis. » Centesima tertia decima fabula, præstigiosa item exclamatio est. Inscribitur enim æque *Confugiam*, atque ita se habet : « Confugiam ad hominum Dominum, regem hominum, Deum hominum, a malo susurrationum dæmonum, qui susurrant in hominum corda : a dæmonibus et hominibus. » Atque his dictis, silet demum tota Mohamedis mythologia et fraus, congruum blasphemo initio finem imponens.

83. Age vero ex his omnibus per quæ Mohamedis Deus jurat, facile est cognoscere, quinam istius Deus sit : imo vero per hunc intermedium multos esse ipsius deos, absque alio prorsus argumento apparet :

ἐπιγέγραπται μὲν, *Εἰς τὸν σεισμὸν τῆς γῆς*, ὅτι καταβοήσει τῶν ἁμαρτωλῶν · ὡσανεὶ τούτου διὰ τὰς δυσφημίας ταύτας δεδικαιωμένου. Τὸ ἐνενηκοστὸν ἕνατον μυθάριον (72) ἐπιγέγραπται μὲν, *Εἰς τὰς τρεχούσας* · ἄρχεται δὲ ἐξ ὅρκου οὕτως · « Μὰ τὰς δραμούσας ἐν ὀλακτισμῷ, καὶ τὰς ἐνδεικνυούσας πυροβόλια, καὶ περιπιπτούσας εἰς αὖγος, καὶ ταράξαντες εἰς αὐτὸ ὑδροστάτημα, καὶ ἐμέσαντες εἰς αὐτὸ πάντες (73) · ὁ γὰρ ἄνθρωπος τοῦ Κυρίου ἀχώριστος (74). »

πβ'. Τὸ ἑκατοστὸν μυθάριον (75), *Εἰς τὸ καρὲ*, ἐπιγέγραπται · ἄρχεται δὲ οὕτως · « Καρὲ (76), καὶ τί οἶδες τί ἐστι καρέ ; ἢ ἡμέρα ἐν ᾗ γίνονται οἱ ἄνθρωποι ὡς ψώρα (77) διεσπαρμένη. » Τὸ ἑκατοστὸν δεύτερον μυθάριον (78), *Εἰς τὸν ἀλέξαρ*, ἐπιγέγραπται · ἄρχεται δὲ οὕτως · « Μὰ τὸν ἀλέξαρ (79), ὅτι ὁ ἄνθρωπός ἐστιν ἐν εἰλήματι. » Τὸ ἑκατοστὸν τέταρτον μυθάριον (80), *Εἰς τοὺς ἑταίρους τοῦ ἐλέφαντος* · ἔστι δὲ μικρὰ καὶ οἰκτρὰ ματαιολογία. Τὸ ἑκατοστὸν ἕβδομον μυθάριον, *Εἰς τὸν καύθαρον* (81) · ἄρχεται δὲ οὕτως · « Ἡμεῖς ἐδώκαμέν σοι τὸν καύθαρον καὶ εὖξαι πρὸς τὸν Κύριόν σου, καὶ σφάξον, ὅτι ὁ μισῶν σε αὐτός ἐστιν ὁ διχοτομημένος · » ζητήσωμεν δὲ τὰ περὶ τοῦ καυθάρου. Τὸ ἑκατοστὸν δέκατον μυθάριον, *Εἰς τὸν Βουλαὰπ* (82-83), ὃν ἄδικον γεγονότα ἐν πυρὶ καίεσθαι ὁμολογεῖ, τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ὑποκαιούσης κάμινον. Τὸ ἑκατοστὸν ἑνδέκατον μυθάριον ἔχει οὕτως (84) · « Εἰπὲ, αὐτός ἐστι Θεὸς εἷς, Θεὸς ὁλόσφυρος · οὐκ ἐγέννησεν, οὐδὲ ἐγεννήθη · οὐδὲ ἐγένετο ὅμοιος αὐτῷ · » εἰ μὴ τὸ σχῆμα τῆς σφαίρας δηλοῖ τὸ ὁλόσφυρον, ἀλλά γε τὸ πυκνὸν καὶ πεπιλημένον, ὅπερ καὶ αὐτὸ τοῦ σώματος ἴδιον (85). Τὸ δωδέκατον καὶ ἑκατοστὸν ἐπιγέγραπται, *Εἰς τὸ φεύξομαι* · ἔστι δὲ γοητικὴ ἐπιφώνησις · ἔχει γὰρ οὕτως · « Εἰπὲ, φεύξομαι εἰς τὸν Κύριον τοῦ διαφαύσματος, ἐκ κακοῦ τοῦ ἔπλασε (86), καὶ ἐκ κακοῦ τῆς ἀστροτοξίας ὅτ' ἂν ἐκτείνηται · καὶ ἐκ κακοῦ ἐμπτυσμάτων εἰς τοὺς κόμβους (87) · καὶ ἐκ κακοῦ φθόνου φθονοῦντος. » Καὶ τὸ ἑκατοστὸν τρισκαιδέκατον μυθάριον, γοητικὴ ἐστιν ἐπιφώνησις · ἐπιγέγραπται γὰρ, *Εἰς τὸ φεύξομαι* (88) · ἔχει δὲ οὕτως · « Εἰπὲ, φεύξομαι εἰς τὸν Κύριον τῶν ἀνθρώπων, βασιλέα ἀνθρώπων, ὁ Θεὸς τῶν ἀνθρώπων · ἐκ κακοῦ ψιθυρισμάτων τῶν δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων. » Καὶ ἐν τούτοις πεφίμωται αὐτοῦ ἡ ἀρχὴ ἐπενεγκαμένη τέλος.

πγ'. Ἐκ δὲ πάντων τῶν παραληφθέντων εἰς ὅρκον τῷ τοῦ Μωάμετ Θεῷ, ῥᾴδιόν ἐστι συνιδεῖν τίς ὑπῆρχεν ὁ τούτου Θεός · μᾶλλον δὲ διὰ μέσου τούτου οἱ πολλοὶ αὐτοῦ θεοί · καὶ δίχα παντὸς ἑτέρου ἐλέγχου ὧν τε

(72) Sur. C.
(73) Dissidet Græcus textus ab Arabico, ut certe nunc se habet.
(74) Arab. *ingratus*. Itaque Græce videtur scribendum τῷ Κυρίῳ ἀχάριστος (pro ἀχώριστος), *adversus Dominum ingratus*.
(75) Sur. CI.
(76) *Care* explicatur *pulsatrix* in ed. Maraccii.
(77) Maraccius explicat voc. Arab. *locustam*. Significat etiam *papilionem*.
(78) Sur. CIII, 1.
(79) Intellige *tempus pomeridianum*.
(80) Sur. CV.
(81) Sur. CVIII. Cod. hic et infra κάνθαρον ; sed tertio loco recte a 2 m. καυθάρου. Est autem controversa hæc vox Arabica ; vulgo tamen intelligitur *fluvius* aut *piscina*.
82-83) Fuit hic Mohamedis patruus.
(84) Sur. CIX.
(85) Sur. CXIII. — Hic demum vel proprio studio vel aliena monitione eruditus, verum vocabuli Arabici significatum agnoscit Nicetas, emendatque tacite errorem quem retro (col. 705) scripserat. Grammaticalis ergo illius vocabuli sensus est *densus* vel *solidus*, sed quasi metaphorice etiam *perpetuus*, quatenus dissolvi nequit. Peccaverat insuper Nicetas scribens citato loco ὁλόσφαιρος pro ὁλόσφυρος.
(86) Hoc dicit defendens suam reprehensionem (col. 705) Mohamedis, qui Deum fecisse videbatur materialem.
(87) Intellige superstiosæ fascinationis genus. —
(88) Etiam hoc et seq. loco codex φείσομαι.

Digitized by Google

εἰς τὴν θείαν Γραφὴν παρώνησεν, ὧν τε κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἠσέβησεν, ὧν τε κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀγγέλων ἐδυσφήμησε, τῆς τε βαθείας αὐτοῦ ἀγνωσίας, καὶ ἁπλῶς, ὡς ἔφην, ἰδίχα τινὸς ἑτέρου ἐλέγχου ἀριδήλως κτισματολάτρης καὶ δεισιδαίμων ὑπάρχων καταλαμβάνεται· καὶ μάτην μεγαλαυχοῦσιν οἱ ἀνόητοι Σαρακηνοὶ, ἐπὶ τῷ γόητι τούτῳ ὡς ἀληθινὴν αὐτοὺς θεογνωσίαν διδάξαντι· προκάλυμμα γὰρ μόνον τὸ τοῦ μόνου Θεοῦ περιεβάλετο ὄνομα· κατὰ δὲ τὸ λεληθὸς κτισματολατρείαν καὶ Ἑλληνισμὸν αὐτοῖς εἰσηγήσατο· καὶ δῆλον, ὡς ἔφην, ἐκ τῶν τοιούτων αὐτοῦ ὅρκων· πῶς γὰρ ἦν δυνατὸν τὸν ἀληθῆ Θεὸν ὀμνύντα κατὰ κυνὸς δρομικοῦ, καὶ σκότους νυκτερινοῦ, καὶ τῶν τούτου χειρόνων; Ἀλλ' ἐπειδὴ φορτικὸς ἦν αὐτοῖς καὶ ἀπαράδεκτος ἐξ εὐθείας προτρεπόμενος αὐτοὺς λατρεύειν τῇ κτίσει καὶ τοῖς δαίμοσιν, προοιμιάζεται μὲν ἑνὸς Θεοῦ γνῶσιν, ὡς ἂν διὰ τούτου ἐκφύγοι τὴν τῆς πολυθεΐας ὑποψίαν· πάλιν δὲ τούτων οὐκ ἀναίδην καὶ θεοὺς ἔχειν τὰ κτίσματα ἐκφωνεῖ· ἀλλὰ τὴν προσηγορίαν τοῦ Θεοῦ ἀποσιωπᾷ· τὸ δὲ καθῆκον περὶ Θεοῦ σέβας, τὸ κατ' αὐτὸν ὅρκῳ, φημὶ, προσάπτει αὐτῷ· ὥστε ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τοῖς τῷ θεῷ τοῦ Μωάμετ λατρεύουσι, διὰ μέσου τούτου τῇ κτίσει καὶ τοῖς δαίμοσι λατρεύειν· τὸν δὲ Θεὸν τοῦ Ἀβραὰμ ὀμνύναι Μωσῆς μὲν εἰσάγει, οὐ κατ' ἄλλου δέ τινος ὀμνύναι λέγει, ἀλλὰ καθ' ἑαυτοῦ· *Κατ' ἐμαυτοῦ* γὰρ, φησὶν, *ὤμοσα*· ὥστε ὁ τὸν Θεὸν τοῦ Ἀβραὰμ σέβων, οὐχ ἕτερόν τινα Θεὸν διὰ μέσου αὐτοῦ σέβει, ἀλλ' αὐτὸν ἐκεῖνον· οἱ δὲ τῷ τοῦ Μωάμετ λατρεύοντες Θεῷ, δι' αὐτοῦ ἐκείνου νύκτας τε καὶ κύνας καὶ συκᾶς καὶ ἐλαίας καὶ πάντα τὰ προειρημένα μυθεύματα προσκυνοῦσιν· διὸ δὴ τὴν πλάνην κατανοήσαντες, καὶ τὸν δόλον συνιέντες, ἀποστήτωσαν, εἰ βούλοιντο, τῆς τοῦ ματαίου τούτου παροδηγίας· καὶ μόνῃ τῇ θείᾳ Γραφῇ στοιχήσαντες, παρ' αὐτῆς τὴν τελείαν καὶ μόνην ἀληθῆ θεογνωσίαν διδαχθήτωσαν· πρὸς ἣν τὰ κίβδηλα τούτου μυθάρια συγκρινόμενα, τὴν ὅσον κοπρίαν πρὸς ὄβρυζον χρυσὸν παραβαλλομένην ἀπόπτωσιν πάσχοντα ἀπελέγχεται.

tum quia adversus sacram Scripturam insaniit, tum quia adversus Dei majestatem peccavit, tum quia de sanctis blasphemavit. Adde profundam ejusdem inscitiam. Omnino evidenter absque alio quovis argumento creaturarum adorator et superstitiosus convincitur. Temere itaque gloriantur stolidi Saraceni de hoc impostore, quasi veram ipsos Dei notitiam docuerit. Namque prætextus tantummodo causa, Dei unius præ se tendit nomen; latenter vero idololatriam et ethnicismum illis invexit. Idque constat, ut dixi, ex hujusmodi juramentis ejus. Nam qui fieri poterat ut verus Deus per canem velocem juraret, per nocturnas tenebras, et per his deteriora? Sed quia molestus fuisset illis Mohamedes et minime credibilis, si recta eos ad creaturæ dæmonumque cultum impulisset; initio quidem unius Dei notitiam tradit, ut sic polytheismi suspicionem vitet. Item haud impudenter ut creaturas instar Dei habeant, clamat, sed Dei nomen reticet; nihilominus convenientem Deo honorem, qui per jusjurandum datur, hunc, inquam, creaturis tanquam Deo dat. Ex quo necessario consequitur, ut qui Mohamedis deum colunt, hoc intermedio, tum creaturas tum etiam dæmones colant. Abrahami sane Deum inducit jurantem Moyses, sed per aliam rem nullam nisi per se ipsum: *Per memetipsum juravi* [87], inquit. Quamobrem qui Deum Abrahami colit, alium Deum intermedio ipso non colit, sed illum ipsum. Mohamedani autem dum Deum colunt, intermedio eodem noctes et canes et ficus et oleas, et prædicta omnia commenta adorant. Igitur errore demum cognito, doloque intellecto, recedant, si certe volunt, ab hujus stulti erroneo ducatu: unique divinæ Scripturæ adhærentes, ab eadem perfectum solumque verum cultum discant; cum qua divina Scriptura cassæ hujus hominis fabulationes comparatæ, ceu si stercus cum auro obrizo conferatur, ruina diaboli comperientur.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΙΘ'.

Πρὸς τὸν Μωάμετ ψιλῶς ἐκλαμβανόμενον τὴν Λόγος (89) *φωνὴν ἐπὶ τοῦ ἐνυποστάτου Λόγου καὶ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.*

πδ'. Ὧν αἱ οὐσίαι ἦτουν αἱ φύσεις διάφοροι, καὶ αὐτὰ πάντως κατ' οὐσίαν διάφορα· ἃ δὲ οὕτως πρὸς ἄλληλα διαφέρει, καὶ τὰς οὐσιώδεις ἰδιότητας τῶν φύσεων διαφόρους καὶ ἀνομοίους ἔχει· ὧν οὖν ἄρα αἱ οὐσίαι ἦτουν αἱ φύσεις διάφοροι, καὶ αἱ οὐσιώδεις αὐτῶν ἰδιότητες τῶν φύσεων διάφοροι καὶ ἀνόμοιοι. Εἰ οὖν Θεὸς καὶ ἄγγελος καὶ ἄνθρωπος διαφόρους ἔχει τὰς οὐσίας, καὶ αὐτοὶ διάφοροι ἂν εἶεν πρὸς ἑαυτούς· εἰ δὲ διαφέρουσι πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ αἱ οὐσιώδεις αὐτῶν ἰδιότητες τῶν φύσεων διάφοροι καὶ ἀνόμοιοι τέλεον ἔσονται πρὸς ἑαυτάς· οὐκοῦν ἕτερον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων τὸ λογικὸν πρὸς

CONTRADICTIO XIX.

Adversus Mohamedem, qui vocabulum Verbum *simplici notione intelligit in enhypostatico Verbo et Filio Dei.*

84. Quorum substantiæ, id est naturæ, diversæ sunt, ea ipsa omnino substantialiter diversa sunt: quæ autem invicem sic differunt, ea substantiales quoque naturarum proprietates diversas dissimilesque habent. Igitur quorum substantiæ, id est naturæ, differunt, eorumdem substantiales quoque naturarum proprietates diversæ sunt atque dissimiles. Si ergo Deus et angelus et homo diversas habent substantias, ipsi quoque diversi erunt inter se. Quod si hi differunt inter se, substantiales quoque apud eos naturarum proprietates diversæ dissimilesque prorsus erunt inter se. Itaque diversa est

[87] Gen. XXII, 16.

(89) Christus *Verbum Dei* vel *ex Deo*, appellatur a Mohamede Sur. III, 45. Recole autem apud nos col. 729.

Digitized by Google

invicem Dei et angelorum et hominum rationalis facultas, non solum tanquam Creatoris erga creaturam, et immaterialis erga materiale, sed quatenus in uno est verbum tantummodo internum; in altero etiam enuntiativum; in tertio denique plus quam internum et enuntiativum. Et cum illorum haud substantiale sit verbum, non enim extra illud in quo est procedit, quia naturaliter comparatum est ut verbum in creaturis a subjecto suo non discedat, sed in eo subsideat; Dei tamen substantiale est Verbum et insitum, quanquam indivisibile ac inseparabile ab eo unde procedit, et cui inest; quia et increatum est et ingenitum. Male igitur indoctus Mohamedes, quorum diversa substantia est, unam eamdemque putavit naturarum esse proprietatem: et hominum verbo quod dilabitur ac dissipatur, simile esse Dei Verbum, quod per se subsistit habetque exsistentiam, affirmavit.

ἀλληλα, οὐ μόνον ὡς ποιητοῦ πρὸς ποίημα, οὐδὲ ὡς ἀΰλου καὶ ἐνύλου, ἀλλ' ὡς τοῦ μὲν τὸν ἐνδιάθετον ἔχοντος μόνον λόγον, τοῦ δὲ καὶ τὸν προφορικόν· τοῦ δὲ, ὑπὲρ τὸν ἐνδιάθετον καὶ προφορικόν· καὶ τῶν μὲν ἀνούσιος ὢν ὁ λόγος·. οὐ γὰρ ἐκτὸς τοῦ ἐν ᾧ ἐστιν ὑφίστασθαι ὁ λόγος τοῖς κτίσμασι πέφυκεν, ἀλλ' ὡς ἐν ὑποκειμένῳ· τοῦ δὲ ἐνουσίου ὄντος λόγου καὶ ἐνυπάρκτου, εἰ καὶ ἀνεκφοίτητος καὶ ἀχώριστος, τοῦ ἐξ οὗ προῆλθεν ἅμα καὶ ἐν ᾧ ἐστιν ὑφισταμένου· ἐπεὶ καὶ ἄκτιστος καὶ ἀγέννητος· κακῶς οὖν ἄρα ὁ ἀμαθὴς Μωάμετ, τῶν κατ' οὐσίαν διαφερόντων, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπέλαβεν οὐσιώδη ἰδιότητα τῶν φύσεων· καὶ τῷ σκεδαστῷ καὶ διαῤῥέοντι τῶν ἀνθρώπων λόγῳ, ταυτὸν εἶναι τῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ τῷ καθ' ἑαυτὸ ὑφισταμένῳ, καὶ τὸ εἶναι ἔχοντι, ἀνωμολόγησεν.

XX. *Adversus eumdem dicentem, Deum malorum æque ac bonorum esse causam.*

85. Illorum quæ involuntarie operantur, alia per se operantur, alia per accidens. Veluti ignis per se quidem calefacit; per accidens autem, propter contrariam circumstantiam, frigefacit; item per se quidem illuminat, propter alicujus autem corporis obstructionem, tenebras parit. Similiter in cæteris omnibus, operationis analogiam quis observans, rem ita se habere comperiet. At illa quæ voluntarie agunt, frustratione excepta, cuncta per se agunt. Si igitur Deus operans frustrationem non patitur, utique per se operatur. Per se autem operans, bona æque ac mala secundum Mohamedem operatur. Ergo contraria juxta ejusdem sententiam operatur: ita ut ex eadem causa, mala æque ac bona procedant. Atqui ea quæ per se ex una causa procedunt, contraria inter se esse non possunt, ne causa, ex qua contraria procedunt, mala simul bonaque esse videatur; quod blasphemum est et inexpiabile; ergo ex Deo mala non sunt: mala autem peccata dico, quæ et pœnarum causativa sunt. Prave igitur causam peccati Deum esse dixit impius Mohamedes.

Κ'. *Πρὸς τὸν αὐτὸν λέγοντα τὸν Θεὸν αἴτιον εἶναι τῶν κακῶν ὥσπερ δὴ καὶ τῶν ἀγαθῶν* (90).

πε'. Τῶν ἀθελήτως ἐνεργούντων ἃ μὲν καθ' αὑτὸ ἐνεργεῖ, ἃ δὲ κατὰ συμβεβηκός· οἷον τὸ πῦρ καθ' αὑτὸ μὲν θερμαίνει, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ διὰ τὴν ἀντιπερίστασιν ψύχει· καὶ πάλιν καθ' αὑτὸ μὲν φωτίζει, δι' ἀντιφράσεως δέ τινος σώματος σκότος ποιεῖ· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ἀναλόγως τῇ ἐνεργείᾳ τις ἀκολουθῶν, εὑρήσει οὕτως ἔχον· τῶν δὲ θελητῶς ἐνεργούντων πλὴν ἀποτυχίας, πάντα καθ' αὑτὸ ἐνεργεῖ. Εἰ οὖν Θεὸς ἐνεργῶν ἀποτυχίας ἄδεκτος, πάντα ἄρα καθ' αὑτὸ ἐνεργεῖ· καθ' αὑτὸ δὲ ἐνεργῶν, τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ κατ' ἐκεῖνον ἐνεργεῖ· τἀναντία ἄρα κατὰ τὸν Μωάμετ ἐνεργεῖ· ὥστε ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ προέρχεται· τὰ δὲ καθ' αὑτὰ ἐκ μιᾶς αἰτίας προερχόμενα, οὐ δύνανται ἐναντία ἀλλήλοις εἶναι, ἵνα μὴ τὸ αἴτιον, ἐξ οὗ τὰ ἐναντία πρόεισιν, ἅμα κακὸν καὶ ἀγαθὸν δειχθῇ εἶναι. Εἰ δὲ τοῦτο βλάσφημον καὶ ἀνίατον, οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ κακά· κακὰ δὲ λέγω τὰ ἁμαρτήματα, ἅπερ εἰσὶ καὶ τῶν τιμωριῶν παραίτια. Κακῶς οὖν ἄρα αἴτιον τῆς ἁμαρτίας τὸν Θεὸν ὁ ἀσεβὴς ἔφη Μωάμετ.

XXI. *Adversus eumdem prave dicentem, homines in paradiso conjugalem vitam acturos.*

86. Omnis sensualis natura materialiter operans, scopum habet operationis sensuum suorum, juxta materialium rerum affectionem; finem vero generationem. Sed quia omni mutationi ac motui congrua est quies; mutatio vel motus, secus; ita generationi contraria est corruptio. Et a divina quidem Scriptura promittitur resurrectio; sed non quemadmodum a generatione transit homo ad corruptionem, ita pariter a corruptione ad pristinam revertetur generationem: etenim neque copulas neque concubitus neque partus corruptio novit. Alioqui si hæc fieri concederetur, opus foret discernere corruptionem in masculum atque feminam; quod est impossibile. Non itaque ut generatio ho-

Κ'. *Πρὸς τὸν αὐτὸν κακῶς λέγοντα κατὰ συζυγίας πάλιν ἐν παραδείσῳ διαιτᾶσθαι* (90').

πς'. Πᾶσα ἡ αἰσθητικὴ φύσις ἐνύλως ἐνεργοῦσα, σκοπὸν ἔχει τοῦ ἐνεργεῖν τοῖς αἰσθητηρίοις κατὰ τὴν τῶν ὑλικῶν πραγμάτων προσπάθειαν· τέλος δὲ, τὴν γέννησιν· ἀλλ' ἐπειδὴ πάσῃ μεταβολῇ ἢ καὶ κινήσει πρόσφορος ἠρεμία, ἡ μεταβολὴ ἢ κίνησις ἐναντία ἐστίν· καὶ τῇ γενέσει ἄρα ἐναντία φθορά· ἐπειδὴ καὶ ἀναβίωσις πρὸς τῇ θείᾳ Γραφῇ ἐπαγγέλλεται· οὐ καθ' ὃν νῦν διὰ γεννήσεως εἰς φθορὰν ἄνθρωπος ἔρχεται, οὕτω καὶ ἀπὸ φθορᾶς αὖθις κατὰ τὴν πρώτην ἐπανήξει γέννησιν· ἐπεὶ μηδὲ μίξεις καὶ συνουσίας καὶ τόκους ἡ φθορὰ οἶδεν· ἢ γὰρ ἂν δεδόσθω ταῦτα ἔχειν, καὶ διαιρεῖσθω ἡ φθορὰ εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ· ἀλλ' ἀδύνατον· οὐκ ἄρα ὡς ἡ γέννησις προάγει τὸν ἄνθρωπον, οὕτω καὶ ἡ φθορὰ διὰ γεννήσεως πολυπλασιάζει αὐ-

(90) Sur. II, 7. et sæpe alibi. Porro ab hac quoque accusatione conatur Alcoranum defendere Relandus op. cit. part. II. cap. 4; quo tamen jure vel quam bene, alii judicent.

(90') Sur. II, 25, et sæpe alibi, ut dixi supra (col. 711).

Digitized by Google

τόν· ἐπεὶ ταυτὸν ἔσται γέννησις καὶ φθορὰ, ὅπερ ἀμήχανον. Εἰ οὖν κατὰ γέννησιν οὐ προέρχεται ἐν τῇ ἀναστάσει ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ ὅσα τῆς γεννήσεώς ἐστιν ἐνεργήσει· ἐπεὶ μηδὲ φθορὰν πάλιν ἐλπίζει· εἰ δὲ ὅσα τῆς γεννήσεώς ἐστιν οὐκ ἐνεργεῖ, τίνος ἕνεκεν ἡ τοῦ ἄῤῥενος καὶ τῆς θηλείας κατὰ συνουσιασμὸν μίξις; τέλους γὰρ μὴ προκειμένου, ἀποίχεται καὶ σκοπός. Εἰ δὲ οὐδεμία χρεία ἄῤῥενος καὶ θηλείας μίξεως μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τί εἶπει καὶ τί ποιήσει ὁ καμηλώδης Μωάμετ, εἰς ἄῤῥενας καὶ θηλείας διαιρεθέντας τοὺς ἀνθρώπους κατὰ συζυγίας ἐν παραδείσῳ διαιτᾶσθαι κελεύων; εἰ δέ τις προβάλλει τὴν ἐκ γῆς τοῦ Ἀδὰμ πλάσιν, καὶ τὸν μετὰ ταῦτα τόκον, ἴστω ὅτι ἐκεῖ μὲν τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἦν πρόοδος, καὶ διὰ τὸ τηρηθῆναι τὸ ἀνθρώπειον γένος διὰ τὴν ἔκπτωσιν. Τοῦτό γε μὴν χρεία τοῦ πρώτου οὐδαμῶς, ὅτι καὶ ὑπὲρ τὸ πρῶτον· φθορᾶς γὰρ, καὶ τῶν τῆς φθορᾶς αἰτίων παθῶν ἀπαλλαγή ἐστιν ἡ ἀνάστασις, ἤτοι ἀνάπλασις, ἀλλ' οὐχὶ γέννησις· καὶ πάθη γεννήσεως, φθορᾶς προηγούμενα οἷς αὐτὴ ἀναγκαίως ἕψεται.

A minem producit, sic etiam corruptio per generationem eum multiplicat. Alioquin idem esset generatio et corruptio; quod est impossibile. Si ergo haud generatione producitur in resurrectione homo, is ne illa quidem postea operabitur quæ sunt propria generationis; nam neque corruptionem denuo exspectat. Si ergo quæ sunt generationis propria jam non agit, cur jam masculi ac feminæ per concubitum mistio fiat? Nam fine non proposito, rei persecutio desinit. Quod si nullus jam usus erit concubitus masculi ac feminæ post ressurrectionem, quid dicit aut quid facit camelarius Mohamedes, dum in masculos ac feminas distinctos homines conditione conjugali vivere in paradiso statuit? Quod si quis objiciat Adami ex pulvere formationem, et postea generationem, hic sciat tunc fuisse B a non exsistente ad exsistentiam transitum, atque ut conservaretur post lapsum genus humanum. Nunc autem nulla est necessitas prioris rei, quia præsens status priorem superat: quippe quia corruptionem, et corruptionis causam passiones, resurrectio destruit; quæ quidem reformatio est, non tamen generatio, neque generationis passio, quæ corruptioni præeunt, et quas ipsa corruptio necessario subsequitur.

ΚΒ'. *Πρὸς τὸν αὐτὸν ἀμαθῶς ἅμα καὶ ἀσεβῶς λέγοντα θηλείας εἶναι ἀγγέλους, καὶ ταύταις συνελθεῖν τοὺς ἐπὶ Νῶε ἀνθρώπους* (91).

XXII. *Adversus eumdem insipienter simul et impie dicentem angelos esse feminas, et cum his concubuisse Noe temporibus homines.*

πζ'. Πάντα τὰ ἐξ ἑτεροειδῶν κατὰ γέννησιν ἀλλήλοις συνιόντα, ἢ ἄλλο τι πάντη παρὰ τὰ ἐξ ὧν προελήλυθεν, ἢ πῇ μὲν αὐτῶν μετέχει, πῇ δὲ καὶ διενηνοχότα πρόεισι· καὶ ἢ κρείττω ἐστὶν τῶν προαγόντων, ἢ χείρω. Εἰ οὖν ἐκ συνόδου, ὡς τερατεύεται Μωάμετ, ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων προήρχετό τινα γεννήματα, ἢ ἄλλο τι πάντως παρ' ἑκάτερα ἔδει εἶναι· καὶ ἔστω τὸ τικτόμενον ἐξ αὐτῶν οὔτε ἄγγελος οὔτε ἄνθρωπος, τουτέστιν οὔτε θνητὸν οὔτε ἀθάνατον, οὔτε σαρκοφόρον οὔτε ἀσώματον, ὥσπερ ἡμίονος, οὔτε χρεμετιστικόν ἐστιν, οὔτε ὀγκηθμητικόν· ἀλλ' οὐδὲ μέσον θνητοῦ καὶ ἀθανάτου, οὐδὲ ἐνύλου καὶ ἀΰλου· οἱ γὰρ γίγαντες καὶ ἐτελεύτων, καὶ ἔνυλοι ὑπῆρχον ἄνθρωποι. Οὐκ ἄρα κατὰ γέννησιν ἀνδρῶν ἀγγέλοις συνιόντων, ἄλλο τι ἐτίκτετο ἢ ἐστι τὰ τικτόμενα, πῇ μὲν τῶν τικτόντων μετέχοντα, πῇ δὲ διαλλάττοντα. Διαλλαττέτω οὖν κατὰ τὸ θνητὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ μετεχέτω κατὰ τὸ ἔνυλον· διαλλαττέτω πάλιν ἀγγέλου κατὰ τὸ ἀθάνατον, καὶ μετεχέτω κατὰ τὸ ἀσώματον· καὶ ἔστω θνητὸν, ἀθάνατον· καὶ ἔνυλον, ἀσώματον· ἀλλὰ ἀδύνατον· ἔνυλοι γὰρ μόνως καὶ θνητοὶ ἄνθρωποι μόνως ἦσαν οἱ γίγαντες· οὐκ ἄρα ἀνδρῶν ἀγγέλοις συνιόντων, πῇ μὲν τὰ τικτόμενα τούτων μετεῖχε, πῇ δὲ διήλλαττεν· ἀλλὰ δέδεικται, ὅτι οὐδέτερόν τι παρὰ ταῦτα. Οὐκ ἄρα ἐκ συνόδων ἀνδρῶν καὶ ἀγγέλων δυνατόν τι τεχθῆναι· ὅτι μηδὲ παρὰ τὰ εἰρημένα τεχθῆναί τι δύναται ἐξ ἑτεροειδῶν· ἀλλ' οὐδὲ φύσιν ἔχει τὸ πρᾶγμα. Εἰ γὰρ καὶ δοθῇ, ὅπερ ἀμήχανον, ἀνδρὶ συγγενέσθαι ἀγγέλῳ, ἐν ποίᾳ μήτρᾳ συνέξει καὶ ζωώσει τὸ ἀσώματον τὸ σῶμα; ποίᾳ δὲ ὁμοίᾳ

87. Quæcunque ex heterogeneis per generationem invicem conveniunt, vel diversum quid evadunt ab illis unde procedunt, vel partim inde participant, partim dissimilia procedunt; et vel sunt meliora factoribus suis vel deteriora. Si ergo ex copula, ut monstrose dicit Mohamedes, hominum et C angelorum geniturae aliquae fierent; res nata vel diversa prorsus a pariente fieret, atque ita nec angelus esset nec homo; id est, neque mortalis neque immortalis, neque carnalis neque incorporalis; muli instar, qui neque hinniendi neque rudendi facultatem habet. Sed neque res media esset inter mortalem et immortalem, et inter materialem et immaterialem. Nam gigantes certe et mortui sunt, et materiales homines fuerunt. Non itaque ex viris angelisque generandi causa coeuntibus, genitum quidquam fuisset diversum a gignentibus, quod partim eosdem participaret, partim discreparet. Esto igitur illud discrepans ab homine, quatenus hic est mortalis; congruat autem, quatenus idem est materialis. Esto vice versa discrepans ab angelo, quatenus hic est D immortalis; congruat autem, quatenus idem est incorporeus. Atque ita mortale, sit immortale; materiale, sit incorporeum; quod est impossibile. Nam gigantes nihil aliud fuerunt quam materiales mortalesque homines. Non ergo ex virorum et angelorum concubitu quidquam gigni potest; quia, præter dicta, nihil ex heterogeneis gigni potest. Neque hanc natura rem patitur. Nam si forte concedatur, id quod fieri nequit, viro cum angelo

(91) Negat hunc esse Mohamedanorum errorem Relandus op. cit. lib. II, 13, contenditque locum ex Sura XXXVII, 150, contrarium potius significare. Recole col. 765 cum adn. Jam quæ Euthymius in *Panoplia* dicit, ea ex nostro Niceta haurit.

Digitized by Google

coire, quanam in vulva incorporeus concipiet et vivificabit corpus aliquod? quanam simili congruaque materia augebit concepti molem? quomodo in utero circumferet? quomodo lactabit? quomodo nutritivos humores sugere solito animali suppeditabit exsanguis et immaterialis natura? Ergo angelus ex viro non concipiet. Sed neque fieri potest ut vir ad angeli concubitum veniat: quippe hominum tangibile corpus est, intangibilis angelus. Quod autem sub tactum non cadit, eidem homo non communicat. Jam si angelus ad eam communionem trahi nequit, ne viri quidem copulæ obnoxius erit. Male igitur impieque Mohamedes confingit feminas angelos, et cum his copulari homines blasphemat.

A καὶ καταλλήλῳ ὕλῃ αὐξήσει τὸν ὄγκον; πῶς δὲ καὶ ἐγγαστρίως περιάξει; πῶς δὲ καὶ γαλουχήσει τὸ χυμοὺς θρεπτικοὺς εἰωθὸς ἐπισπᾶσθαι ζῶον ἡ ἄναιμος καὶ ἄῦλος φύσις; οὐκ ἄρα συλλήψεται ἄγγελος ἐξ ἀνδρός· ἀλλ' οὐδὲ δυνατὸν ἀνδρὶ ἀγγέλῳ πρὸς συνουσίαν ἐλθεῖν· ἀπτὸν μὲν γὰρ τὸ τῶν ἀνθρώπων σῶμα, ἀναφὴς δὲ ὁ ἄγγελος· ᾧ δὲ ἀφῇ οὐχ ὑποπίπτει, οὐδὲ μετέχεται παρ' αὐτοῦ· εἰ δὲ μετέχεσθαι παρ' αὐτοῦ οὐ δύναται ἄγγελος, οὐδὲ κατὰ συνουσίαν ἀνδρὶ συνεισέρχεται. Κακῶς οὖν ἄρα καὶ ἀσεβῶς Μωάμετ θηλείας τερατεύεται ἀγγέλους, καὶ ταύταις ἀνθρώπους συνελθεῖν βλασφημεῖ.

XXIII. *Adversus eumdem dicentem nihil valere sanctorum, qui in cælo sunt, angelorum intercessionem.*

88. Nisi Mohamedes confessus fuisset angelorum intercessionem, quærendum foret num ipse eam fieri posse existimaret. Sed quia hanc concedit, sed inutilem affirmat; quærendum superest, quænam hujus frustrationis causa sit. Nam si hæc quidem talis est, id fit vel quia Deus implacabilis est prece qualibet; vel quia angeli improprie postulant. Nunc quia prius illud ne Mohamedem quidem admittere constat ex ejus ad preces adhortationibus, superest ut putemus, angelos, propterea quod male petunt, non exaudiri. Atqui male petere, idem est ac male velle: sunt ergo angeli malevoli. Malevolus autem aliquis est, vel ex inscitia, vel ex improbitate. Verumtamen quis cordatus existimet, in ignorantia boni versari illos qui ipsi innatæ sapientiæ astant? quomodo item malos eos judicabit, qui summo bono jugiter saturantur? Quod si hæc impossibilia sunt, mentitur sine dubio Mohamedes; imo vero blasphemat, inutiles dicens sanctorum angelorum intercessiones.

B ΚΓ'. *Πρὸς τὸν αὐτὸν λέγοντα μηδὲν ἰσχύειν τὴν πρεσβείαν τῶν ἐν οὐρανοῖς ἁγίων ἀγγέλων* (92).

πη'. Εἰ μὲν αὐτὸς οὐχ ὁμολόγει πρεσβείαν ἀγγέλων, ἐζητεῖτο ἂν εἰ ἄρα ἐστὶν αὐτῷ δοξαστόν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δίδωσι μὲν, ἀνόνητον δὲ αὐτὴν ἀποφαίνεται, ζητείσθω λοιπὸν τίς ἡ αἰτία τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς· εἰ ἄρα καὶ ἔσται· ἤτοι μὲν γὰρ ἀμείλικτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἐπὶ πάσῃ αἰτήσει, ἢ ἄγγελοι ἀνοικείως αἰτοῦσιν. Ἐπεὶ δὲ τὸ πρῶτον οὐδὲ αὐτὸς ἀποδέχεται, δῆλον ἐκ τοῦ παραινεῖν εὔχεσθαι· λείπεται ἄρα τοῖς ἀγγέλοις οἴεσθαι κακῶς αἰτοῦσιν μὴ ἀκούεσθαι· τὸ δὲ κακῶς αἰτεῖσθαι, ταυτὸν τῷ κακῶς θέλειν ἐστίν· ὥστε κατὰ ταυτὸν κακοθελεῖς οἱ ἄγγελοι· κακοθελὴς δέ ἐστί τις ἢ ἐξ ἀγνοίας, ἢ ἐκ μοχθηρίας· πῶς δέ τις ὅλως οἰηθῇ τῶν εὐφρονούντων ἐν ἀγνοίᾳ εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ τοὺς παρεστῶτας τῇ αὐτοσοφίᾳ; πῶς δὲ καὶ μοχθηροὺς τοὺς τὸ ἀγαθὸν ἀενάως ἐμπιπλωμένους; Εἰ δὲ ταῦτα ἀδύνατα, ψεύδεται ἄρα Μωάμετ, μᾶλλον δὲ βλασφημεῖ, ἀνωφελεῖς τὰς τῶν ἁγίων ἀγγέλων πρεσβείας ἀποφαινόμενος.

XXIV. *Adversus eumdem dicentem, Deum solidum esse; et neque genuisse, neque genitum esse.*

89. Qui omnia produxit ex nihilo, rebus a se factis prorsus et infinite debet per omnia esse melior, substantia, viribus, voluntate, perpetuitate, efficacia. Quod si ita non est, ne produxit quidem illas ex nihilo. Quod si non produxit, eadem ac ille sempiternitate et sine principio gloria cunctæ res sunt præditæ: ergo etiam viribus pares sunt, et illum qui sine initio est exæquant. Quod si pares habent vires, is quidem qui absque initio est, idem est quod res cæteræ omnes. Atqui videmus haud omnia quatenus omnia, sed tanquam unum omnia moveri; etsi quædam inter omnia, meliora videntur, quædam vero deteriora. Sed nihil eorum immutabile est vel immobile: adeo ut si omnia alternant, nec quatenus omnia sunt, moventur, sed tanquam unum, non sunt omnia paria ei qui sine initio est:

C

D

ΚΔ'. *Πρὸς τὸν αὐτὸν λέγοντα· Ὁ Θεὸς ὁλόσφυρός* (93) *ἐστιν· οὐκ ἐγέννησεν, οὐκ ἐγεννήθη.*

πθ'. Ὁ πάντα παραγαγὼν ἐξ οὐκ ὄντων, κρείττων ἀπειράκις τῶν πραχθέντων ἐκ παντὸς ἂν εἴη κατὰ πάντα, οὐσίᾳ, δυνάμει, θελήσει, ἀϊδιότητι, καὶ ἐνεργείᾳ· εἰ γὰρ μὴ, οὐδὲ ἐξ οὐκ ὄντων αὐτὰ παράγει· εἰ δὲ μὴ παράγῃ, τῆς αὐτῆς τοῦ ἀϊδίου καὶ ἀνάρχου εὐκλείας, τὰ πάντα τυγχάνει· οὐκοῦν καὶ ἰσοσθενῆ, καὶ συνεπεκτείνετο ἂν τῷ ἀνάρχῳ· εἰ δὲ ἰσοσθενεῖ, ἔσται καὶ ὁ ἄναρχος ταυτὸς τοῖς πᾶσιν. Ἀλλὰ μὴν ὁρῶμεν οὐχ ὡς πάντα τὰ πάντα, ἀλλ' ὡς ἓν τὰ πάντα ἀγόμενα· καίτοι ἃ μὲν ἐν τοῖς πᾶσι κρείττω δοκεῖ εἶναι, ἃ δὲ χείρω· ἀλλ' οὐδὲν αὐτῶν ἀναλλοίωτον καὶ ἀμετακίνητον· ὥστε εἰ τὰ πάντα ἀμείβει, καὶ οὐχ ὡς πάντα ἄγεται, ἀλλ' ὡς ἓν, οὐκ ἰσοσθενῆ τὰ πάντα τῷ ἀνάρχῳ· εἰ δὲ μὴ ἰσοσθενῆ, οὐδὲ συναΐδια· εἰ δὲ μὴ συναΐδια, ὄντα δὲ, παρὰ τοῦ ἀνάρχου δηλονότι προήχθη· εἰ δὲ αὐτὸς πάντα παράγει, κρείττων ἄρα

(92) Sur. XXI, 28.

(93) Cod. ὁλόσφαιρος hic et infra. Attamen constat scribendum fuisse ὁλόσφυρος. Jam vero et superius (col. 776), et hoc etiam loco, palinodiam canit auctor illorum quæ perperam scripserat (col. 708) de Arabici vocabuli significatu.

Digitized by Google

ἀπειράκις τῶν παραχθέντων ἐκ παντὸς ἂν εἴη κατὰ πάντα, οὐσίᾳ, δυνάμει, ἀϊδιότητι, θελήσει, καὶ ἐνεργείᾳ. Ἐπειδὴ δὲ τρία εἴδη γένη τῆς οὐσίας, σωμά τε καὶ ἀσώματον καὶ τὸ ἐκ τούτων μικτόν· γνωριστικὰ δὲ, σώματος μὲν, τὸ τριχῇ διαστατὸν, τὸ πυκνὸν, καὶ τὸ μανόν· ἀσωμάτου δὲ, τὸ μὴ πανταχοῦ παρεῖναι, καὶ μὴ ὑπὲρ τὸ πᾶν, εἰ καὶ ἀσώματον, ἀλλὰ περιγραπτὸν καὶ αὐτὸ πάντως ὄν. Ἐπὶ δὲ τῆς δημιουργοῦ οὐσίας, τί δώσομεν; μᾶλλον δὲ πρὸς τοῦτο, εἰ ταῦτα οὐσία λέγονταί τε καὶ εἰσὶ, τὸ ταῦτα πεποιηκὸς, ὡς δέδεικται, τί ἔσται, καὶ τί αὐτὸ ὀνομάσομεν; οὐδὲν μὲν γὰρ ἔξομεν ὁριστικῶς· ἐξ ὑπερθέσεως δὲ τούτων προσαγορεύσομεν ὑπερούσιον. Εἰ οὖν ὑπερούσιος ὁ Δημιουργὸς, μακρὰν αὐτοῦ ἀποβήσεσται τὸ μανὸν καὶ τὸ πυκνὸν καὶ τὸ τριχῇ διαστατόν· καὶ ἀπόλωλε Μωάμετ τὸ ὁλόσφυρον, πεφοβημένος τὴν κένωσιν διὰ τὴν πρόοδον τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου. Τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ δυνάμεως καὶ κινήσεως καὶ ἐνεργείας· τὸ ὑπὲρ κίνησιν, ὑπὲρ δύναμιν, καὶ ὑπὲρ ἐνέργειαν ἀνάγκη δοξάζειν· εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, μὴ φοβηθῇ Μωάμετ τὸν συμφυῆ καὶ συναΐδιον τοῦ Πατρὸς Λόγον, ἀκούων Δημιουργὸν ὄντα πάσης κτίσεως, καὶ ἀνακαινιστὴν, καὶ Υἱὸν ὡς ἐκ γεννήτορος τοῦ νοῦ προελθόντα· ἀνεκφοιτήτως γὰρ προεληλύθει, καὶ μένει ἐν ἑαυτῷ (94) οὐ κατὰ σχέσιν, οὐ κατὰ συνάφειαν, οὐ κατὰ μνήμην, ἀλλ' ὑπὲρ ταῦτα· ὑπερούσιος γὰρ, ὅτι ἐξ ὑπερουσίου καὶ ὑπερουσίως.

A quod si imparia viribus, ne coæterna quidem sunt: quod si non coæterna sunt, et tamen exsistunt, sequitur ut ab eo qui sine initio est producta fuerint. Quod si hic omnia producit, omnino infiniteque rebus a se productis melior erit, substantia, viribus, perpetuitate, voluntate atque efficacia. Quoniam vero tria sunt creatæ substantiæ genera, corporeum, incorporeum et ex utroque mistum; et quoniam corporis quidem demonstrativa sunt, triplex extensio, et densitas, ac raritas; incorporei autem, ut neque ubique sit, neque super omnia et quanquam sit incorporeum, nihilominus idem sit circumscriptum. De Creatoris autem substantia quid statuemus? Imo vero, si illæ res substantia sunt et dicuntur, uti demonstratum est, quid erit, aut quid appellabitur B ipse Creator? nullam enim reperiemus definitionem. Ut autem supra illas extollatur, appellabimus eum supersubstantialem. Si ergo supersubstantialis est Creator, procul eo erit raritas et densitas, et triplex dimensio, peritque Mohamedis solidum, cujuscemodi eum appellavit timens, ne fieret vacuitas propter Filii et Verbi productionem. Similiter dicendum est de attributis potentiæ, motus; et efficaciæ nempe credendus est superior omni potentiæ, motui et efficaciæ. Quæ si ita se habent, ne expavescat Mohamedes dum connaturalem et coæternum Patri Verbum audit esse factorem omnis creaturæ ac instauratorem, et Filium utpote ex generantis mente progressum. Etenim sine separatione processit, manetque in se ipso non secundum relationem, non secundum conjunctionem, neque secundum memoriam, sed modo his omnibus sublimiore: est enim supersubstantialis, quia est ex supersubstantiali et supersubstantialiter.

Ι'. Μὴ οὖν λεγέτω, Εἰ οὐκ ἐγεννήθη, οὐδὲ ἐγέννησεν· ἰδοὺ γὰρ ὁρῶμεν ὅτι ὥσπερ οὐκ ἐγεννήθη, οὐδὲ ἐδημιουργήθη· δύο γὰρ ταῦτα ἀναγκαίως ὁ ἄναρχος ἔχει. Ἀλλὰ μὴν ὁρῶμεν ὅτι εἰ καὶ μὴ ἐδημιουργήθη, ἀλλ' ἐδημιούργησεν. Εἰ οὖν τὸ ἓν δίδωσιν ἐκεῖνος ἐνηργηκέναι, καὶ τοῦτο αὐτῷ δόξα, τοῦ ἑτέρου τίνος ἕνεκεν ἐστέρηται; καίτοι γε οὐ τοσαύτη αὐτῷ ἡ ἐκ τῆς κτίσεως προσαγομένη δόξα, ὅση ἡ διὰ τὸν Υἱόν· πολλῷ γὰρ πλεῖον ὅσον καὶ ἡ τούτου τῆς ἐκείνων οὐσίας ὑπέρκειται. Ὥστε κρείττων κατὰ τοῦτο καὶ μᾶλλον ἦν αὐτὸν λέγειν, εἴ γε συνῆκεν, ὅτι Ἐπεὶ οὐκ ἐγεννήθη, διὰ τοῦτο μᾶλλον ἐγέννησεν· ὥσπερ καὶ μὴ δημιουργηθεὶς, ἐδημιούργησε· καὶ τούτου ἀπόδειξις ὅτι ὁ Χριστὸς Υἱὸς καὶ Λόγος ὁμοούσιός τε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἡ αὐτοῦ ἐκείνου παρουσία· τῆς γὰρ παρουσίας αὐτοῦ μετὰ πολλὰς προφητείας καὶ τοῦτο ἀναμφίλεκτον σημεῖον, ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον τῶν ἀνθρώπων μετάθεσις, οὐ μόνον βαρβάρων καὶ Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν τὸν παλαιὸν νόμον· πρὸς μὲν τὸν νόμον, τοσοῦτον τὸ μέσον τῆς χάριτος, ὅση πρὸς παιδίον ὑπεροχὴ πρεσβύτου· πρὸς δὲ τὰ λοιπὰ ἔθνη, ὅσον ὁ φύσει ἄνθρωπος τοῦ φύσει ἀλόγου· ἔδει γὰρ καὶ φύσεως καὶ λόγου ψιλοῦ ἀνώτερα παιδεῦσαι καὶ συμπρᾶξαι, ὡς αὐτὸν ἐκεῖνον ἐλθόντα τὸν Θεοῦ Λόγον. Καὶ πρὸς τούτοις σημεῖον ἕτερον, τὸ τὴν θείαν καὶ νομικὴν λατρείαν καὶ ἱερωσύνην, καὶ

C 90. Ne itaque ulterius dicat: Si non est genitus, ne genuit quidem. Ecce enim cernimus, quod sicuti non est genitus, ita ne creatus quidem: hæc enim duo necessario habet, qui sine initio est. Atqui plane cernimus, quod etsi non fuit creatus, tamen creavit. Si ergo unum concedit Mohamedes ab eo peractum, atque hoc tenet (creationis) dogma, cur altero attributo Deum spoliat? Et quidem non tantam habet a creatione gloriam, quantam a Filio; multo enim magis excellit Filii substantia quam creaturarum. Quapropter si recte saperet, potius ab eo dici oportebat: Quoniam Deus non est genitus, idcirco magis genuit; sicut, quoniam non est creatus, creavit. Quod autem Christus, Filius Verbumque, consubstantialis Deo Patri sit, id ejusdem ad D ventus demonstravit. Etenim adventus ejus post multa vaticinia, hoc quoque indubium indicium est, nempe hominum ad meliorem frugem conversio, neque barbarorum tantummodo, verum etiam Græcorum, nec non illorum qui sub vetere lege vivebant. Et quidem Christi gratia comparata cum lege, perinde est ac proceritas maturi viri ad ætatem puerilem: cum cæteris autem ethnicis collata, perinde est ac natura hominis, ad naturam animantis irrationalis. Oportebat enim et natura et simplici oratio. nis vi excelsiora docere et facere, prout reapse

(94) Ita cod. Sed si scribas αὐτῷ, intelligasque Patrem, dices Latine *manetque in ipso*, id est in Patre.

Digitized by Google

fecit illud cum venit Dei Verbum : prætercaque signum alterum exhibere, id est, divinum legalemque cultum ac sacerdotium, necnon regale chrisma, transferre ad gratiam. Non enim hæc levis demonstratio est, quod Patris creaturarum hæres sit Filius. Quod si hæc Mohamedi exigua videntur, qui incredulitate et barbarica cum feroci animo inscitia laborat ; tunc velit nolit magna hæc esse confitebitur, cum Patris dictum ad Filium, ore Isaiæ prophetæ prolatum, completum cernet : *Quoniam et arietes Nabeoth ad te venient* [28], ceu qui nimirum nunc ei obedire non sustinent ; siquidem Nabeoth *primogenitus Ismaelis* [29] intelligitur. Jam si nihil vaticiniorum Isaiæ unquam exitum habuit, ne hoc quidem complebitur : sin cætera, hoc perinde eveniet. Tunc demum, quod nunc iste de nobis absurde blasphemat, recte contra se ipsum dici audiet : quod nempe Deus non dirigit populum errantem.

A τὸ τῆς βασιλείας χρίσμα μεταθεῖναι ἐπὶ τὴν χάριν· οὐ μικρὸν γὰρ τοῦτο ἀποδείξεως ἐνέχυρον, τοῦ κληρονόμον τῶν τοῦ Πατρὸς κτισμάτων τὸν Υἱόν. Εἰ δὲ μικρὰ αὐτῷ νῦν ταῦτα φαίνεται, ἀπειθειαν καὶ βαρβαρικὴν σὺν θρασύτητι ἀμάθειαν νοσοῦντι, τότε καὶ μὴ βουλόμενος μεγάλα ταῦτα ἀνομολογήσειεν· ὅτε καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου προλελεγμένον, πληρούμενον ὄψεται· *Ὅτι καὶ κριοὶ Ναβεὼθ ἥξουσί σοι* · ὡς νῦν δηλαδὴ οὐκ ἀνεχομένων αὐτῷ ὑπεῖξαι· εἴ γε Ναβεὼθ *πρωτότοκος Ἰσραὴλ* ἑρμηνεύεται. Εἰ μὲν γὰρ μηδὲν πώποτε ἦλθεν εἰς πέρας τῶν Ἡσαΐου ῥημάτων, οὐδὲ τοῦτο ἐλεύσεται· εἰ δὲ τὰ λοιπὰ, καὶ τοῦτο· καὶ τότε τὸ καθ' ἡμῶν αὐτῷ δυσφημούμενον παραλόγως, εὐλόγως κατ' αὐτοῦ ἐπακούσεται, ὅτι οὐχ ὁδηγεῖ ὁ Θεὸς τὸν λαὸν τὸν πλανώμενον.

B

XXV. *Demonstratio quod alienus extraneusque sit a Dei fœdere populus Ismaeliticus, secundum Dei ipsius testimonium. Et quod quem dicunt de cœlo accepisse librum, is a duce ipsorum dæmone ac diabolo sit.*

ΚΕ'. *Ἀπόδειξις ὅτι ἀπηλλοτριωμένος καὶ ξένος τῆς τοῦ Θεοῦ διαθήκης ὁ Ἰσμαηλίτης λαὸς, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ μαρτυρίαν· καὶ ὅτι ἣν λέγουσιν ἐξ οὐρανοῦ εἰληφέναι βίβλον, τοῦ στρατηγοῦντος αὐτοῖς ἐστι δαίμονος καὶ διαβόλου.*

91. Cum Deus Abrahamum circumcisionis legi initiavit, filiumque ei ex Sarra libera Isaacum promisit, miraculum Abrahamo id visum est et stupore plenum, quod anno suo centesimo, Sarræ autem nonagesimo, filium susciperet : itaque etiam præ hilaritate risit. Ante tamen illum promissionibus nuntiatum Isaacum, pro Ismaele, qui jam natus ei erat, oravisse Abrahamum atque ita dixisse scimus : *Utinam Ismael hic vivat coram te! Ait autem Abrahamo Deus : Utique, en Sarra uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaacum* [30], statuamque fœdus meum cum Isaaco, quem tibi Sarra circa hoc ipsum tempus pariet altero anno. O quam accurate hæc verba vigilanterque prolata fuerunt ! « En, inquit, Sarra uxor tua. » Atqui Sarra eatenus sterilis fuerat, ita ut oporteret Agarem potius appellari uxorem ejus, quæ jam Ismaelem pepererat. Sed enim carnis filii, non sunt Abrahami filii : neque caro simpliciter est Abrahami uxor. « En, inquit, Sarra uxor tua. » Si Sarra uxor tua est, non est tua uxor Agar. Præclare item dictum : *pariet tibi*, pro, similem tibi. « Vocabisque nomen ejus Isaacum : » ergo divino nutu nomen puero impositum. « Statuamque fœdus meum cum ipso. » Hoc est familiaritatis cum Deo signum. Addidit etiam se futurum illi Deum, ejusque post ipsum semini. Quippe separatis nec dignis habitis Dei fœdere, et illa ejus cum Isaaco familiaritate ac cultu, Ismaelitis. Addidit enim : « de Ismaele autem. » Quid est hoc ? num hic alterius viri semen est, et non potius famuli tui Abrahami ?

ΚΑ'. Τοῦ Θεοῦ τὸν τῆς περιτομῆς τὸν Ἀβραὰμ μυοῦντος νόμον, καὶ παῖδα αὐτῷ ἐκ τῆς ἐλευθέρας Σάρρας τὸν Ἰσαὰκ ὑπισχνουμένου, εἰς θαύματός τε καὶ ἐκπλήξεως λόγον ἔδοξε τῷ Ἀβραὰμ ἡ ἐν τῇ ἑκατονταετίᾳ τῆς αὐτοῦ ζωῆς, καὶ τῇ ἐνενηκονταετίᾳ τῆς Σάρρας, παιδοποιία, ὡς καὶ γελάσαι αὐτὸν ἐκ τῆς περιχαρείας· πρὸ δὲ τοῦ ἐν ἐπαγγελίαις κειμένου Ἰσαὰκ, περὶ τοῦ ἐν χερσὶ τέως καθεστῶτος Ἰσμαὴλ αἰτῆσαι καὶ οὕτως φάναι· *Ἰσμαὴλ οὗτος ζήτω ἐναντίον σου. Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβραάμ· Ναὶ, ἰδοὺ Σάρρα ἡ γυνή σου τέξεταί σοι υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ*· καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς Ἰσαάκ, ὃν τέξεταί σοι Σάρρα εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον, ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ ἑτέρῳ· ὡς λίαν δὲ καὶ αὐτὰ τὰ θεῖα ῥητὰ ἀκριβείας ἁπάσης ὑπερβολὴν παρελαύνει ! « Ἰδοὺ, φησὶ, Σάρρα ἡ γυνή σου· » καίτοι ἅπαις τέως ἐτύγχανεν ἡ Σάρρα· ἔδει δὲ μᾶλλον τὴν Ἄγαρ αὐτοῦ καλεῖσθαι γυναῖκα τεξαμένην αὐτῷ τὸν Ἰσμαήλ· ἀλλ' οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς, ταῦτα τέκνα τοῦ Ἀβραάμ· οὐδ' ἡ ἁπλῶς σὰρξ, αὕτη γυνὴ τοῦ Ἀβραάμ. « Ἰδοὺ, φησὶ, Σάρρα ἡ γυνή σου· » εἰ ἡ Σάρρα γυνὴ σου, οὐ γυνή σου ἡ Ἄγαρ. Καλῶς δὲ καὶ, *τέξεταί σοι*, ἀντὶ τοῦ, ὅμοιόν σοι. « Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ· » θεόκλητος ἄρα ὁ παῖς. « Καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτόν. » Τοῦτο τῆς εἰς Θεὸν οἰκειώσεως σημεῖον· ἐπήγαγε γὰρ εἶναι αὐτοῦ Θεὸς, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν· ὡς ἀντιδιῃρημένων καὶ μὴ καταξιουμένων τῆς πρὸς αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ διαθήκης, οἰκειώσεώς τε καὶ λατρείας τῶν Ἰσμαηλιτῶν· ἐπήγαγε γὰρ, « Περὶ δὲ Ἰσμαήλ. » Τί τοῦτο; ἑτέρου οὗτός ἐστιν ἀνδρὸς σπέρμα, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ σοῦ θεράποντος Ἀβραάμ;

C

D

ΚΒ'. « Περὶ δὲ Ἰσμαήλ· » ἄλλης ὑποθέσεως ἀρχὴ

92. « De Ismaele autem. » Alterius hoc proposi-

[28] Isa. LX, 7. [29] Gen. XXV, 13. [30] Gen. XVII, 17, sq.

(95) Sur. II, 259, 265.

Digitized by Google

διηρημένη τῆς κατὰ τὴν πρώτην ἀκολουθίαν συνεχείας· ἡ δὲ ἀκολουθία τὴν ἐκ τῆς διαθήκης οἰκειότητα ἀπέσωσεν ἄν, εἰ μὴ διεκόπη ἑτέρα ἀρχή· τί δὲ φῆς ὅλως περὶ Ἰσμαήλ; « Περὶ δὲ Ἰσμαὴλ, φησὶν, ἰδοὺ εὐλόγηκα αὐτὸν, καὶ αὐξανῶ αὐτὸν σφόδρα σφόδρα. » Ἀλλὰ ταύτην τὴν εὐλογίαν, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης εὐλόγησας· οὔπω δὲ αὕτη ἰδίως ἀνθρώπων ἀξία ἡ εὐλογία· « Δώδεκα ἔθνη γεννήσει· » καὶ τί τοῦτο, ὅτ' ἂν τῆς θείας εὐμενείας ἀλλότριος τυγχάνῃ; ὥστε οὐδ' ἂν τὴν εἰς πλῆθος αὔξησιν ἔσχεν, εἰ μὴ Ἀβραὰμ ἠτήσατο· « Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἐπήκουσά σου· » ἄλλως τε τοῦ Χὰμ πολὺ ἐλάττων καθέστηκεν Ἰσμαήλ. Τί δὲ εἰς μάτην καὶ τὸ πλῆθος, ὅτ' ἂν ἄχρηστον ᾖ; εἰκότως γὰρ ἂν ἀκούῃ παρὰ τοῦ Ἡσαΐου· « Ἐγεννήθητέ μοι εἰς πλησμονήν. » Ὦ τῆς τοῦ Θεοῦ προγνώσεως! ὅτι καὶ τοῦ Ἀβραὰμ Θεὸν λιτανεύοντος ὑπὲρ τοῦ Ἰσμαήλ, τὴν εἰς πλῆθος αὔξησιν καὶ μόνον κομίζεται· τῆς δὲ διαθήκης τοῦ Θεοῦ ξένος καὶ ἀλλότριος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἀποδιαστέλλεται, ὡς Ἰσαὰκ μόνον ὄντος ἀξίου ταύτην κληρονομεῖν, διὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ μέλλοντα προέρχεσθαι εὐλογημένον Χριστὸν καὶ Θεόν. Καὶ τοῦτο δὲ θαυμάσαι ἔστιν ὅτι περὶ μὲν πάντων τῶν ἐθνῶν εἴρηται τῇ προφητείᾳ, ὡς *Μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς Κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς*. Τούτους δὲ ἀμετόχους τῆς αὐτοῦ διαθήκης αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔκρινεν, πάντως διὰ τὸ τὸν ἀντικείμενον λεγόμενον δαίμονα θεραπεύειν.

ΚΓ'. Εἰ οὖν αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀμεθέκτους αὐτοὺς τῆς αὐτοῦ διαθήκης ἐποίησε, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ μέχρι καὶ νῦν μὴ καταδέχεσθαι αὐτοὺς τῇ ἰσαγγελίᾳ τῆς θείας Γραφῆς μαθητεύεσθαι· πόθεν ὁ καμηλώδης γόης ἐκεῖνος τὴν τρίτην διαθήκην ἐκόμισεν, ἀναιδῶς τοῦ Θεοῦ καταψευσάμενος οὐρανόθεν λήρους καὶ μύθους καὶ ἀσωτείας καὶ φλυαρίας ἀγνωσίας τε πάσης καὶ ἀμαθείας μεμεστωμένα δέχεσθαι ἀλαζονευόμενος; ὅτ' ἂν λέγῃ Μαρίαν τὴν Μωϋσέως ἀδελφὴν τὸν Χριστὸν γεννῆσαι (96), ἆρα ὑπολέλειπται ἀφροσύνης ὑπερβολὴ, καὶ ἀγνωσίας ὑπεροχὴ, ἣν αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ ὁ μαινόμενος οὗτος οὐ κατεχέετο; πόσον γὰρ ἂν αὐτὸν οἴεσθε καταγελᾶσθαι ἐκ τούτου παρὰ τῶν Ἰουδαίων, παρὰ τῶν Σαμαρειτῶν, παρὰ πάντων ἁπλῶς τῶν μετιόντων τὴν Παλαιὰν ἢ καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην; Πόθεν οὖν, φησὶν, ἐθάρρησεν αὐτὴν οὐρανίαν καλέσαι βίβλον; Ἐκ τοῦ ἐμπνευσθῆναι αὐτὸν παρὰ τοῦ εἰρηκότος· *Θήσω τὸν θρόνον μου ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ*, τοῦ ὄντος καὶ λεγομένου πατρὸς τοῦ ψεύδους. Τίς γὰρ ἂν ὅλως ἐντυχὼν τῇ θείᾳ Γραφῇ οὐκ ἐκπλαγήσεται τῷ μεγέθει τοῦ ψεύδους, ὅτ' ἂν λέγῃ Χριστὸν ἐκ Μαρίας τῆς ἀδελφῆς Μωϋσέως γεγεννῆσθαι; Ὦ τοῦ μακροῦ γήρως τῆς Παρθένου! δισχιλίων γάρ πως σχεδὸν ἐτῶν περιόδους παρεληλύθει μέχρι Χριστοῦ γεννήσεως, ἀφ' οὗ Μαρία τὰ κύμβαλα ἀν-

tionis initium est, a superioris contextus continuatione distinctum. Contextus autem, fœderis vinculum utique conservasset, nisi alterum initium sejunctum fuisset. Sed quid demum de Ismaele ais? « Quod attinet ad Ismaelem, inquit, ecce et huic benedixi, augeboque illum quam maxime. » Cæteroquin hujusmodi benedictione volucribus quoque cœli et maris piscibus benedixisti; neque hæc hominibus satis digna benedictio est. « Duodecim populos gignet. » Sed quid hoc demum est, si divina benevolentia alienus erit? Imo ne multitudinis quidem incrementum habuisset, nisi Abrahamus pro illo orasset. « Ecce enim, inquit Deus, exaudivi te. » Cæteroqui Chamo multo minor fuit Ismael. Cui bono autem multitudo, si quidem haud commoda evadet? Merito enim audies ab Isaia : « Geniti mihi estis ad nauseam [31]. » O Dei præscientiam! Abrahamus Deum pro Ismaele orans, nihil aliud impetrat quam populi incrementum : a fœdere autem Dei alienus et extraneus, ipso Dei ore hic constituitur, ceu si solus Isaac dignus esset id possidere, propter oriturum ex ipso benedictum Christum ac Deum. Atque hoc mirabile est, quod de cæteris cunctis gentibus dictum est a prophetia, fore ut *reminiscantur et convertantur ad Dominum universi fines terræ* [32]. Ismaelitas autem haud fore participes fœderis, ipse Deus judicavit, ideo prorsus quia adversarium ejus dæmonem colunt.

93. Si ergo ipse Deus fœdere suo Ismaelitas exclusit, idque inde constat, quia usque ad hanc diem noluerunt a divinæ Scripturæ angelica doctrina erudiri; undenam camelarius deceptor ille tertium fœdus impudenter detulit, calumniam Deo faciens jactanter dicendo, se de cœlo nugas suas et fabulas et ineptias inscitia insipientiaque plenas accipere? Qui ait Mariam Moysis sororem Christum peperisse, an summam aliquam stultitiam exquisitamque inscitiam omisit, quam insanus hic in caput proprium non effuderit? Quantopere hunc a Judæis ob id irrideri putatis, et a Samaritanis, atque ab omnibus quotquot Vetus Novumque Testamentum noverunt? Quomodo igitur ausus est, dicet aliquis, librum illum appellare cœlestem? Nempe quia inspiratus fuit ab eo qui dixit : *Ponam thronum meum in nubibus cœli, similis ero Altissimo* [33], ab eo, inquam, qui est et dicitur mendacii pater. Quis enim divinæ Scripturæ peritus, non stupebit mendacii immanitatem, cum ait Mohamedes Christum ex Maria Moysis sorore natum? o longævam virginis senectutem! etenim bis mille ferme annorum revolutiones intercesserunt usque ad Christi nativitatem, ex quo Maria cymbalum pulsavit [34]. Præclare hinc sane demonstrabitur ex Davide Jessæi filio propagatus Christus! Hæccine divina

[31] Isa. I, 14. [32] Psal. XXI, 28. [33] Isa. XIV, 14. [34] Exod. XV, 20.

(96) Hac de re diximus jam col. 708, adn. 19, et col. 727, adn. 69; quanquam paulo latius facit illud temporis spatium Nicetas. Videsis Eusebii chronicon.

Digitized by Google

Scriptura est ? hic cœlestis liber ? O inscitiam ! o infelicium barbarorum dementiam !

94. Igitur tum quia a divinæ Scripturæ mente alienus prorsus et extraneus est hic maledictus ipsorum liber ; tum quia Deus ipse indignos illos fœdere suo judicavit ; satis cognoscere possumus, camelinum hunc librum habere auctorem dæmonem qui de cœlo excidit. Quippe quidquid Deo abalienatur, in contrariam dæmonis partem migrat. Nam si Dei esse Isaacum, veri, inquam, Dei, indicium manifestum est, quod constituerit cum ipso fœdus ; « Statuam, inquit, fœdus meum cum ipso, ut sim ejus Deus, necnon semînis ejus post ipsum ; » indicium vicissim est non esse Ismaelitarum Deum peculiarem, quanquam ratione creationis sit ; hoc, inquam, rei ejus indicium est, quod statuere cum illis fœdus Deus noluerit. Diabolus itaque est illorum deus, qui Deum simulat : quanquam metuens ne tali scopo suo excidat, dolose nomen proprium reticet, quod apud omnes homines infame est, verique potius Dei appellationem præ se fert. Est enim hoc consuetum improbi hujus artificium. Si ergo deum suum habere Abrahami Deum cupiunt hi barbari, impium illum fraudulentumque librum, ejusque pravum auctorem, stultum hominem, ejurent, unique assentiantur divinæ Scripturæ, atque ejus norma regantur. Aut si volunt librum suum huic anteponere, et adversarium Dei Abrahami adorare ; pudore suffundantur, quia nomine tenus Deo Abrahami gloriantur ; et res atque Scripturas inconciliabiles frustra proferre convincantur. Namque a demente nihil differt, is qui dicit Pharaonem et Augustum eadem ætate regnasse. Hoc enim necessario consequitur, si Moysis soror Christum peperit : ita ut Christus bis mille annos natus, tali cum senio ante Pilatum apparuerit ; et Maria totidem aut etiam plures vixerit annos.

XXVI. *Quod nulla sit utilitas Agarenis se circumcidentibus, ideoque putantibus deum suum habere Abrahami Deum ; ut hinc demonstrent vere ipsorum Deum, esse Deum Abrahami.*

Herilium præceptorum alia ad utilitatem subditorum redundant, si observentur ; alia hero prosunt ; alia utrisque. Similiter et inobedientiæ, aliæ subditis, aliæ dominis, aliæ utrisque detrimentum afferunt. Cunctis vero exploratum est, quod si quis præceptum aliquod domini violaverit, seque suimet dominum constituerit, adhuc tamen spem retinet ad pristinam benevolentiam dominum suum flectendi. Verumtamen si alium omnino dominum sibi asciverit, intolerabilem sibi domini sui iram provocat, etiamsi forte cuncta illius mandata diligenter peregerit. Neque tantopere servus ille proprium se domini illius demonstrat, placita ejusdem exsequendo, quantopere alienum se ab illo declarat, alium sibi dominum

A ερούσατο. Σφόδρα δὲ καὶ Δαβὶδ υἱὸς τοῦ Ἰεσσαί, ἐκ τούτου δὲ ὁ Χριστὸς καταγόμενος ἀποδείκνυται· τοῦτο θεία Γραφή; τοῦτο οὐράνιον βιβλίον; ὦ ἀπὸ τῆς ἀλογίας! ὦ ἀπὸ τῆς ἀνοίας τῶν ἀθλίων βαρβάρων!

ιδ'. Τοιγαροῦν ἀπό τε τῆς κατὰ Γραφὴν διανοίας ξένης καὶ ἀλλοτρίας τυγχανούσης τῆς ἐπαράτου αὐτῶν βίβλου πρὸς τὴν θείαν Γραφήν, ἀπό τε τοῦ τὸν Θεὸν τῆς αὐτοῦ διαθήκης ἀναξίους αὐτοὺς κρῖναι, συνιδεῖν ἔστιν ὅτι τοῦ οὐρανόθεν πεσόντος ἐστὶ δαίμονος ἡ καμηλόθυτος ἐκείνη βίβλος· πᾶν γὰρ τὸ ἀπηλλοτριωμένον Θεοῦ, εἰς τὴν ἐναντίαν καὶ δαιμονιώδη περίσταται μοῖραν· εἰ γὰρ τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸν Ἰσαὰκ, τοῦ ὄντως δὲ Θεοῦ σημεῖον ἐμφανὲς, τὸ στῆσαι αὐτὸν πρὸς αὐτῷ τὴν αὐτοῦ διαθήκην (« Στήσω γὰρ, φησὶ, τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν, εἶναι αὐτοῦ Θεὸς καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτὸν »), σημεῖον τοῦ μὴ εἶναι Θεὸν τῶν Ἰσμαηλιτῶν κατ' οἰκείωσιν, εἰ καὶ τῷ δημιουργικῷ λόγῳ ἔνεστι, τὸ μὴ ἠξιῶσθαι στῆναι πρὸς αὐτοὺς τὴν τοῦ Θεοῦ διαθήκην. Ὁ διάβολος ἄρα θεὸς αὐτῶν, ὁ τοῦ Θεοῦ καταψευδόμενος· εἰ καὶ φόβῳ τοῦ ἐκπεσεῖσθαι τοῦ τοιούτου σκοποῦ τὸ ἑαυτοῦ δηλερῶς ἀποσιωπήσας ὄνομα, διὰ τὸ ἤδη διαβεβλῆσθαι παρὰ πάντων ἀνθρώπων τὴν τοῦ ὄντος Θεοῦ προσηγορίαν προβάλλεται· σύνηθες δὲ τῷ πονηρῷ τούτῳ ἡ τοιαύτη μεθοδία. Εἰ οὖν θεὸν ἑαυτῶν ἔχειν τὸν τοῦ Ἀβραὰμ Θεὸν οἱ βάρβαροι γλιχόμενοι, τὴν ἀθέμιτον ἐκείνην καὶ ἀπατηλὴν βίβλον, καὶ τὸν ταύτην σκαιογραφήσαντα μάταιον ἄνθρωπον ἐξαρνείσθωσαν, καὶ στοιχείτωσαν μόνῃ τῇ θείᾳ Γραφῇ, καὶ ὑπ' αὐτῆς ποδηγείσθωσαν· ἢ ἐκείνην ταύτης προκρίνοντες, τὸν ἀντικείμενον τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἀβραὰμ προσκυνοῦντες, ἐγκαλυπτέσθωσαν, ὡς ψιλῷ τῷ τοῦ Ἀβραὰμ ὀνόματι μόνον καλλωπιζόμενοι· καὶ ἀκατάλληλα τοῖς πράγμασι καὶ γράμμασι κενοφωνοῦντες, ἐξελεγχέσθωσαν· μαινομένου γὰρ οὐδὲν διενήνοχεν ὁ λέγων τὸν Φαραὼ καὶ Αὔγουστον κατὰ ταυτὸν συμβασιλεύειν χρόνον. Τοῦτο γὰρ ἕπεσθαι ἀνάγκη τῆς ἀδελφῆς Μωϋσέως Χριστὸν κυούσης· ἢ Χριστὸν μετὰ δισχιλίων ἐτῶν περιόδους γέροντα ὀφθῆναι τῷ Πιλάτῳ· ἢ τὴν Μαρίαν τοσαῦτα περιβιῶναι ἢ τὰ πλείονα ἔτη.

Κζ'. *Ὅτι οὐδεμία ὄρνησις τοῖς Ἀγαρηνοῖς περιτεμνομένοις, καὶ διὰ τοῦτο οἰομένοις ἑαυτῶν θεὸν ἔχειν τὸν τοῦ Ἀβραὰμ θεὸν, πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι ἀληθῶς αὐτῶν ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ.*

ιε'. Τῶν δεσποτικῶν προσταγμάτων τὰ μὲν εἰς τοὺς ὑπηκόους φέρει τὸ κέρδος ὅτ' ἂν φυλάττηται, τὰ δὲ εἰς τὸν δεσπότην, τὰ δὲ ἐπ' ἀμφοῖν· ὥσπερ δὴ καὶ ἀποκρουόμενα, τὰ μὲν εἰς τοὺς ὑπηκόους, τὰ δὲ εἰς τοὺς δεσπότας, τὰ δὲ καὶ εἰς ἀμφοτέρους τὴν ζημίαν ἐπάγει. Πάντες οὖν τοῦτο ἴσασιν, ὅτι κἂν ὁποίαν τις ἂν εἴη ἠθετηκὼς τοῦ δεσπότου ἐντολὴν, αὐτὸν δὲ ἑαυτοῦ ἐπιγράφοιτο κύριον, ἔχει αὖθις ἐλπίδα εἰς τὴν πρώτην εὔνοιαν ἐπισπάσασθαι τὸν δεσπότην· ἕτερον δὲ ἑαυτοῦ κύριον ἐπιγραφόμενος, ἀνύποιστον τὴν ὀργὴν καθ' ἑαυτοῦ τὴν τοῦ δεσπότου ἐφέλκεται, κἂν πάσας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ σπουδαίως ἐπιτελῇ· καὶ οὐ τοσοῦτον ὁ οἰκέτης ἐκεῖνος γνώριμόν τε ἑαυτὸν καθίστησι τοῦ ἑαυτοῦ δεσπότου δοῦλον εἶναι, ἐκ

Digitized by Google

τοῦ τὰ ἐκείνου ἀρεστὰ ἐπιτελεῖν, ὅσον ἀλλότριος ἀναφαίνεται, ἐκ τοῦ ἕτερον ἑαυτοῦ εἰσποιεῖσθαι δεσπότην. Ποῖον γὰρ σημεῖον οἰκέτης ἰατροῦ ἐπάγεται, τοῦ εἶναι αὐτὸν κύριον νῦν τὸν ἰατρόν; ὅτ' ἂν τὰ μὲν τῆς τέχνης καλῶς γινώσκει καὶ πράττει ὡς ἑαυτοῦ βούλεται δεσπότης, ἑτέρου δὲ δεσπότου δοῦλον ἑαυτὸν ὑπογράφει; οὐδὲν γὰρ εἰσιν ἕτερον αἱ λοιπαὶ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἢ αὐτῶν ἰατρεῖα καὶ ὠφέλεια· ἡ δὲ εἰς Θεὸν πίστις, εἰς αὐτὸν τὴν δόξαν ἀποκομίζει, βεβαιούντων ἡμῶν ὅτι Θεὸς ἀληθής ἐστι, καὶ ὅτι ἡ Δεσποτικὴ σχέσις ἀδιάσπαστος συντηρεῖται. Ὥσπερ οὖν καὶ αἱ ἀθετήσεις τῶν λοιπῶν ἐντολῶν, ἡμῶν μὲν αὐτῶν γίνονται ὄλεθρος, ἡ δὲ τῆς αὐτοῦ δεσποτείας παραγραφὴ αὐτὸν ὑβρίζει τὸν Κύριον· πότε οὖν σφοδροτέρως καθ' ἡμῶν ὀργισθήσεται; ἀθετούμενος, οἶμαι, ὃ πάντες ἴσασι. Τοῦτον οὖν τὸν λόγον ἐπί τε Ἀβραὰμ καὶ Μωάμετ περὶ Θεοῦ γυμνάσομεν. Εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ· « Περιτεμεῖσθε τὴν ἀκροβυστίαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν· » ποιεῖ τοῦτο καὶ Μωάμετ. Εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ· « Οὐ λατρεύσεις Θεῷ ἑτέρῳ, πλὴν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου· » τοῦτο ποιῆσαι Μωάμετ οὐκ ἀνέχεται· προσκυνεῖ γὰρ τῷ Χουβὰρ εἰδώλῳ ὄντι ἀρχαιοτάτῳ περὶ τὴν Ἐθριβὸν ἔρημον, καὶ τῷ Μάκαχ, ὅπερ φασὶν εἰς τύπον τῆς Ἀφροδίτης διαγεγράφθαι (97). Οὐ δύναται οὖν Θεὸν ἑαυτοῦ ἔχειν ὁ Μωάμετ τὸν Θεὸν. Ἀβραὰμ, εἰ καὶ σύμβολον ἐντολῆς αὐτοῦ τὴν περιτομὴν ἐπάγεται, διὰ τὸ εἰς ἕτερον ἑαυτὸν μεθιστάναι Θεόν· αὐτὸς γὰρ εἰρήκει· « Πλὴν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου· » ἡ γὰρ ἁπλῶς περιτομὴ, σαρκὸς μόνη ἐστὶν ἀφαίρεσις τοῦ περιτεμνομένου, ἀλλ' οὐκ ἀπόδειξις τῆς κατὰ τὴν δουλείαν καὶ δεσποτείαν σχέσεως· ὥσπερ οὐδὲ τὸ κεχρῆσθαι τὸν ἐκ τοῦ ἰατροῦ δραπετεύοντα οἰκέτην τὰ τῆς ἰατρικῆς, εἰς ἕτερον ἀνακεχωρηκότα δεσπότην, τοῦ εἶναι αὐτὸν τοῦ ἰατροῦ οἰκέτην ἀπόδειξις ἦν· μάτην ἄρα θεὸν αὐτῶν Ἀγαρηνοὶ λέγουσι τὸν Θεὸν τοῦ Ἀβραάμ· ἐφάνησαν γὰρ ψευδόμενοι. Εἰ γὰρ καὶ ἦν αὐτῶν ποτε θεὸς, ἀλλὰ νῦν μετὰ τοῦ Χουβὰρ καὶ τοῦ Μωάμετ, οὐκ ἔστιν αὐτῶν θεός.

asciscendo. Quodnam enim medici famulus indicium exhibet, suum esse dominum qui nunc medetur; si artem quidem bene noscat exerceatque, prout sui domini voluntas est, nihilo tamen minus alterius se domini servum faciat? Nam reliqua Dei mandata nihil aliud sunt, quam hominum medela et utilitas: fides in Deum tamen, ad hujus gloriam redundat, affirmantibus nobis, Deum revera esse, et relationem cum Domino a nobis incolumem conservari. Similiter reliquorum præceptorum violationes nobis quidem exitiales sunt, sed divini dominii negatio ipsi Domino contumeliam facit. Quandonam itaque gravius nobis irascetur Deus? Nempe cum is a nobis negabitur, ut omnes sciunt. Hanc nunc de Deo doctrinam circa Abrahamum ac Mohamedem pertractemus. Dixit Deus Abrahamo: « Circumcidite præputium carnis vestræ: » hoc facit etiam Mohamedes. Dixit Deus Abrahamo: « Non adorabis Deum præter Dominum tuum: » hoc agere Mohamedes non patitur; adorat enim idolum Chubar antiquissimum in deserto Ethribo; itemque Macach, quod ad Veneris figuram elaboratum aiunt. Nequit itaque Deum suum habere Mohamedes Abrahami Deum, etiamsi symbolum mandati ejus circumcisionem gerit, quandoquidem ad alium se Deum transtulit. Ille autem jusserat: « Nullum præter Dominum Deum tuum coles. » Nam simplex circumcisio, carnis quidem est ablatio ejus qui circumciditur, non tamen demonstratio inter servitutem et dominatum relationis: sicut etiam, non ideo quia servus fugitivus domini sui medici artem exercet, cum ad alium confugerit dominum, non ideo, inquam, demonstrat se medici esse famulum. Temere itaque Agareni deum suum dicunt Abrahami Deum. Nam etiamsi olim forte fuerit, nunc certe cum Chubare et Mohamede, deus ipsorum non est.

ΚΖ'. Ἄλλο εἰς τὸ αὐτό.

ιϛ'. Πᾶν τὸ ὂν ἀληθῶς, ἐξ ὀνόματος ἅμα καὶ πράγματος γνωρίζεται· εἰ δὲ διαιροῖτο εἰς δύο, εἰς τε ὄνομα μόνον, καὶ πρᾶγμα μόνον, πλανᾷ. Ὄνομα δὲ μόνον καλῶ τὸ ἔρημον τοῦ οἰκείου ἀληθῶς πράγματος· πρᾶγμα δὲ μόνον τὸ ἔρημον τοῦ οἰκείου ἀληθῶς ὀνόματος, ἀλλ' οὐκ ἀνώνυμον· ἐξ ἀμφοῖν μὲν οὖν γνῶσις ἀληθὴς συνίσταται, ἐκ δὲ θατέρου ἀπάτη· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ποιοῦν ὁμονοεῖν τε καὶ ἀλλοτρίως ἔχειν περί τι πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς ἀνθρώπους· διττὴ δὲ τοῦ μόνου ὀνόματος ἡ ἀπάτη, ὅτ' ἂν μηδὲν μηδαμῇ σημαίνῃ, καὶ ὅτ' ἂν τοῦ οἰκείου ἀφαιρεθὲν πράγματος προσκέοιτο τῷ ἀπεοικότι· τὸ δὲ σημαῖνον διάφορα ἀληθῆ, οἰκεῖον ἂν ἑκάστου καὶ ὁμοῦ καλοῖτο ὄνομα· πρᾶγμα δὲ ἀληθὲς ἔστι καὶ ὀνομάζεται, τὸ τῶν οἰκείων τῆς οὐσίας ἀνενδεῶς καὶ ἀπερίττως σῶζον λόγον· ὄνομα δὲ ἀληθὲς, ὅπερ ὁ τοῦ πράγματος λόγος σημαίνειν βούλεται. Οὔτε οὖν τὸ πρᾶγμα ὡς πρᾶγμα πλανᾷ· οὔτε τὸ ὄνομα, ὡς ὄνομα οἰκείου πράγματος,

XXVII. *De eodem argumento.*

96. Omne quod vere exsistit, ex nomine simul et ex re cognoscitur. Si autem in duo dividatur, nempe in nomen solum remque solam, decipit. Nomen solum autem appello, quod propria vere re caret: vicissimque solam rem, quæ suo vero nomine caret, sed tamen non est anonyma. Ex ambobus vera cognitio conficitur; ex alterutro autem error. Atque hoc est, quod consentire vel dissentire inter se homines de aliqua re facit. Duplex porro est solius nominis deceptio: quando videlicet nihil omnino significat, et quando a propria re abstractum, alienæ addicitur. Quod plura vera significat, proprium uniuscujusque simulque dicitur nomen. Res autem et vera est et dicitur, quæ sine defectu et sine redundantia proprietatum substantiæ rationem servat. Verum denique nomen est, quod rei ratio significare vult. Neque res, quatenus res est, decipit: neque nomen, quatenus nomen est propriæ rei, in errorem

(97) Recole quæ annotavimus col. 720, n. 47, cum Relando hanc idololatriam negante.

Digitized by Google

inducit : sed ut alterius rei in altera re nomen, atque ut alterius nominis in altero nomine res, id demum in errorem trahit.

97. His ita se habentibus, facile est barbarum hunc coarguere populum, qui temere Dei Abrahami appellatione sibi fucum facit : neque enim hic ab Agarenis reapse colitur, etiamsi particulares aliquas notas illius præ se ferunt et confitentur, videlicet circumcisionem, et quod sint populus Dei Abrahami jactantiam. Sicut enim haud satis est exhibendæ hominis notitiæ, si quis dicat bipedem et mortalem, quamquam reapse bipes mortalisque est homo ; sed non continuo hæc hominem definiunt, quia non dicunt principalem naturæ humanæ propriamque notam ; ita cum isti dicunt deum se habere Deum Abrahami, et carnem circumcidere, nequaquam ipsum illum proprie vereque Deum demonstrant ; quia symbola illa omittunt, quæ illum præcipue denotant. Nam cum gentis eorum dux contraria legi Dei Abrahami imperat, nonne alterum Deum sub illius nomine invehit ? Atque hanc deceptionem quanam nos ratione contingere dicimus, animadvertite. Dixit Abrahami Deus filiis ejus : Non adorabitis ullam idolorum iconem, neque illis cultum exhibebitis, nempe ceu Deo. Dixit Deus Agarenis, ut aiunt, per legatum suum : Adorate Chubarum, Dei instar, quod est idolum et Veneris simulacrum. Videamus jam quid commune sit Abrahamo cum Mohamede, et quid diversum. Videamus item, quænam potiora indicia sint, quibus Deus ab hominibus Deus esse denotatur : et quandonam videatur quidem, sed non sit : quando item potius ad iracundiam provocetur.

98. Ex iis præceptis quæ nobis tantum suffraganturur, minor obscuriorque exsurgit indicativa nota Dei : imo nulla est interdum, cum ei non obeditur. Ex iis autem præceptis, quibus majestas ejus ostenditur, verior longeque major emicat ; sicut et vice versa. Suscepit Abrahamus circumcisionem, postquam Deum agnoverat et idola patris sui abjecerat. Quandonam ergo is Deo magis placuit ? idolorumne negatione, an carnis circumcisione ? Patet, idolico potius abnegato cultu : nam nonnisi ceu fidei signum suscepit præputii circumcisionem. Affert præstigiator legatus Agarenorum circumcisionem, sed simul idololatriam. Num ergo et hic tanquam Abrahamus Deo placuit, an iracundiam potius commovit ? An denique, ut videtur, utrumque præstitit ? Quod si forte utrumque, num Deo placuit se circumcidendo, an multo potius irritavit idola colendo ? Patet, quod potius irritavit : nam quorum observatio gravioris momenti est, eorumdem par violatio. Etenim rerum natura vel ex ipsis cognoscitur, vel ex earum circumstantiis. Et cognitio quidem ex circumstantiis, infirmior ; tutior vero et sincerior quæ ex ipsis rebus emergit. Per se ipsum quidem demonstrat aliquis servitutis et dominatus naturam, cum relatio immobilis retinetur. Haud per se ipsum autem, cum aliquid ad eam rem per-

ἀπατᾷ· ἀλλ' ὡς ἄλλου πράγματος ἐν ἑτέρῳ πράγματι ὄνομα, καὶ ὡς ἄλλου ὀνόματος ἐν ἑτέρῳ ὀνόματι πρᾶγμα ἡ ἀπάτη συμβαίνει.

ιζ'. Τούτων οὕτως ἐχόντων ῥᾴδιον ἐλέγξαι τὸ βάρβαρον τοῦτο φῦλον, ὡς εἰς μάτην τῇ τοῦ Θεοῦ Ἀβραὰμ κλήσει ἑαυτοὺς ἐξαπατῶσιν, οὐκ αὐτοῦ ἀληθῶς ὑπ' αὐτῶν λατρευομένου, κἂν εἰ μερικά τινα γνωρίσματα αὐτοῦ ἐπιφέρονταί τε καὶ ὁμολογοῦσι, τήν τε περιτομὴν καὶ τὸ λέγειν αὐτοὺς λαὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ. Ὡς γὰρ οὐκ ἀρκεῖ τὴν τοῦ ἀνθρώπου γνῶσιν παραστῆσαι τὸ εἰπεῖν δίπουν θνητόν, καίτοι δίπουν θνητὸν ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος· ἀλλ' οὐκ εὐθὺ τὸν ἄνθρωπον ταῦτα δηλοῖ, διὰ τὸ μὴ φάναι τὴν κυρίως παραστατικὴν τῆς ἀνθρώπου φύσεως διαφοράν· οὕτως οὐδὲ τὸ φάναι αὐτοὺς θεὸν ἔχειν τοῦ Ἀβραὰμ τὸν Θεὸν, καὶ τὴν σάρκα περιτετμῆσθαι, Θεὸν αὐτὸν δείκνυσι τὸν κυρίως καὶ ἀληθῶς, τῶν χαρακτηρίζειν δυναμένων συμβόλων παρεωραμένων ὑπ' αὐτῶν. Ὅτ' ἂν γὰρ ὁ τοῦ ἔθνους αὐτῶν προαγωγὸς ἐναντία τῶν τοῦ Θεοῦ Ἀβραὰμ νόμων προστάσσῃ, ἆρ' οὐχ ἕτερον Θεὸν εἰς τὸ ἐκείνου εἰσάγει ὄνομα ; καθ' ὃν τρόπον τὴν ἀπάτην λέγομεν συμβαίνειν· σκοπεῖτε γὰρ ἐντεῦθεν· Εἶπεν ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ· « Οὐ προσκυνήσετε πᾶν ὁμοίωμα, οὐδὲ μὴ λατρεύσητε αὐτοῖς, » τουτέστιν ὡς Θεόν [*ita cod.*]. Εἶπεν ὁ Θεὸς Ἀγαρηνοῖς, ὥς φασι, διὰ τοῦ ἀποστόλου αὐτοῦ· Προσκυνεῖτε τῷ Χουβὰρ ὡς θεῷ εἰδώλῳ ὄντι καὶ ὁμοιώματι τῆς Ἀφροδίτης. Εἴδωμεν οὖν τί κοινὸν ἔχει Ἀβραὰμ καὶ Μωάμετ, καὶ τί διενήνοχεν· εἴδωμεν δὲ καὶ ἐν τίσι μᾶλλον χαρακτηρίζεται ὁ Θεὸς, Θεὸς παρὰ ἀνθρώπων γνωριζόμενος· καὶ ἐν τίσι δοκεῖ μὲν, οὐκ ἔστι δέ· ἐν τίσι δὲ παροργίζεται μᾶλλον.

ιη'. Ἐν αἷς μὲν οὖν ἐντολαῖς μόνως αὐτοὶ κοσμούμεθα, ἐλάττων ἡ δήλωσις τοῦ Θείου καὶ ἀμυδρά· ἔστιν δὲ ὅτε οὐδὲ ἐλάττων, ἡνίκα αὐτὸς ἀποκρύοιτο· ἐν οἷς δὲ ἡ αὐτοῦ δόξα συνίσταται, ἀληθὴς καὶ μείζων ὑπερβαλλόντως· ὥσπερ καὶ τὸ ἀνάπαλιν· ἔλαβεν Ἀβραὰμ περιτομὴν προεπιγνοὺς τὸν Θεὸν, καὶ ἀπηρνήσατο τὰ εἴδωλα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Πότε οὖν μᾶλλον Θεῷ εὐηρέστησεν, ἐν τῇ ἀπαρνήσει τῶν εἰδώλων, ἢ ἐν τῇ περιτομῇ τῆς σαρκός ; Πρόδηλον ὅτι ἐν τῇ ἀπαρνήσει τῆς εἰδωλολατρείας· σημεῖον γὰρ ἔλαβεν τῆς πίστεως τῆς ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ τὴν περιτομήν. Εἰσάγει καὶ ὁ γόης ὁ ἀπόστολος τῶν Ἀγαρηνῶν περιτομὴν· ἀλλὰ καὶ εἰδωλολατρείαν. Ἆρ' οὖν καὶ αὐτὸς ὡς Ἀβραὰμ Θεῷ εὐηρέστησεν ; ἢ μᾶλλον παρώργισεν ; ἢ ὡς δοκεῖ, τὰ ἀμφότερα ; ἀλλ' εἰ μὲν τὰ ἀμφότερα, ἆρα Θεῷ εὐηρέστησε περιτέμνων, ἢ μᾶλλον πολλῷ πλέον παρώργισεν εἰδωλολατρῶν ; Εὔδηλον ὅτι μᾶλλον παρώργισεν· ὧν γὰρ ἡ κατόρθωσις μείζων, τούτων πάντως καὶ ἡ ἀπόπτωσις μείζων. Τῶν γὰρ πραγμάτων ἡ φύσις ἐκ τῶν καθ' αὐτὰ ἢ ἐκ τῶν περὶ αὐτὰ δηλοῦται· καὶ ἡ μὲν ἐκ τῶν περὶ αὐτὰ δήλωσις, οὐ τοιαύτη· ἡ δὲ ἐκ τῶν καθ' αὐτὰ, ἀσφαλής τε καὶ ἀδιάψευστος μᾶλλον. Καθ' αὐτό τις τὴν φύσιν δουλείας καὶ δεσποτείας τότε δηλοῖ, ὅτ' ἂν ἡ σχέσις ἀκίνητος συντηρῆται· οὐ καθ' αὐτὸ δὲ, ὅτ' ἂν τὸν περὶ τὸ πρᾶγμά τινα ἐμφαίνῃ, ἀλλ' οὐκ αὐ-

Digitized by Google

τὴν τὴν σχέσιν ἔχον. Ἡ οὖν περιτομὴ περὶ τὴν σχέσιν τῆς δουλείας, ἀλλ' οὐ κατ' αὐτὴν τὴν σχέσιν· εἰ δὲ εἰδωλολατρεία, οὐ μόνον ὅτι οὐ τῶν καθ' αὐτό τι τῆς θείας σχέσεώς ἐστιν, ἢ τῶν περὶ αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῆς στασιάζει τῆς σχέσεως διασπῶσα αὐτήν. Ἐντεῦθεν δηλοῦται τίς Θεοῦ ἐγγὺς, Ἀβραὰμ ἢ Μωάμετ· ποῖος νόμος τὸν Θεὸν τοῦ Ἀβραὰμ εἰσάγει; ἀλέγων, « Οὐ προσκυνήσεις θεῷ ἑτέρῳ, ἀλλ' ἢ Κυρίῳ τῷ Θεῷ; » ἢ ὁ προσκυνῶν τῷ Χουβὰρ εἰδώλῳ ὄντι τῆς Ἀφροδίτης; Μὴ δὴ τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ Ἀβραὰμ σεμνυνόμενοι, ἀπεναντίας τῷ Θεῷ Ἀβραὰμ φρονοῦντες ἀπατάσθωσαν, ὡς τὸν Θεὸν τοῦ Ἀβραὰμ οἰκεῖον καὶ εὐμενῆ ἑαυτοῖς ἔχοντες· παρεδειγματίσθησαν γὰρ ὄνομα μόνον, τοῦ πράγματος χωρὶς, ἑτέρῳ ἀπειοκότι τεθειμένον ψευδῶς σέβοντες· καὶ ἐκ τῶν περὶ τὸ πρᾶγμα τὸ γνώριμον ἔχειν ἐξαπατώμενοι· ἐκ δὲ τῶν καθ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὴν ἀλλοτρίωσιν πάσχειν ἐξελεγχόμενοι· εἰ μὴ ἄρα ἡμεῖς φανῶμεν ἑαυτοῖς βιαζόμενοι ἕνα Θεὸν ἔχειν· δύο ἐκείνων ὁμολογούντων ἐναντιωτάτους θεοὺς, ἀληθῆ καὶ ψευδῆ· ἢ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, οὐδέτερον ἐχόντων.

A tinens denotat, sed ipsam relationem non habens. Itaque circumcisio circa relationem est servitutis, sed non ipsa relatio est. At idololatria non solum per se habet divinam nullam relationem, sed illi adversatur seque inde avellit. Hinc elucet quis Deo sit proximus, Abrahamusne an Mohamedes : quæ lex Deum Abrahami exhibeat; num illa quæ ait : « Non adorabis Deum alium, nisi Dominum Deum tuum ; » an hæc quæ adorare jubet Chubarem Veneris simulacrum. Ne, quæso, nomine Dei Abrahami glorientur, dum contraria Deo Abrahami credunt, atque ita fallantur ceu si Abrahami Deum habeant sibi proprium et benevolum. Jactant enim nomen solum, absque re, et dissimili alteri id imponentes falso colunt. Nempe ex circumstantiis indicativam notam sumentes errant : sed ex re ipsa a vero cultu alieni coarguuntur. Nisi forte nos videmur coacti unum Deum habere, dum illi duos confitentur contrarios apprime Deos, verum et falsum ; vel quod magis veritati consonat, neutrum habent.

B

ΚΗ'. *Ἀπόδειξις ὅτι οὐ τὸν ὄντως ἀληθινὸν Θεὸν εἰσηγεῖται ὁ Μωάμετ· οὐδὲ αὐτῷ οἱ Ἀγαρηνοὶ λατρεύουσιν, ἀλλὰ τὸν ἀποστάτην δαίμονα σφετερισάμενον εἰς ἑαυτὸν τὴν θείαν προσηγορίαν.*

XXVIII. *Demonstratio quod nequaquam verum Deum inducit Mohamedes, neque ipsum Agareni colunt ; sed apostatam dæmonem, qui divinam appellationem usurpavit.*

ιθ'. Πάντων τῶν ὄντων ὑπεροχικῶς ἐξῃρῆσθαι τὸ Θεῖον, εἰ καί τι ἄλλο τό γε ἀναλλοίωτον καὶ ἄτρεπτον χαρακτηρίζει σαφῶς, κατ' αὐτό τε τὸ εἶναι, καὶ τὸ διανοεῖσθαι, καὶ λέγειν, [καὶ] ποιεῖν· ὡς τὸ, *Πάντες ἀλλαγήσονται, σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ*· καὶ τὸ, *Ἡ βουλὴ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει*· καὶ τὸ, *Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει*· καὶ τὸ, *Πάντα τὰ ἔργα σου ἀληθινά*· θειοτέρως δηλονότι ἢ ἀνθρωπινωτέρως τούτων νοουμένων· ἐπισκεπτέον νῦν εἴ γε ταῦτα συντετηρῆσθαι τῷ Θεῷ, ὁ καμηλώδης τοῦ πονηροῦ ἀπόστολος συγχωρεῖ, τὴν τρίτην καὶ νεωτέραν διαθήκην μυθολογούμενος.

99. Deum rebus cunctis exsistentibus summe præcellere, manifeste demonstrant immutabilitas ejus et inconvertibilitas ; et quod per se sit, et C deliberet, et dicat, et faciat. Veluti scriptum est : *Omnes immutabuntur, tu autem idem ipse es* [35]. Item : *Consilium Domini manet in æternum* [36]. Item : *In æternum, Domine, permanet verbum tuum* [37]. Item : *Cuncta opera tua vera* [38] ; ita tamen ut hæc diviniore potius quam humaniore sensu cogitentur. Considerandum nunc, an hæc in Deo retineri concedat camelarius diaboli legatus, qui tertium ac neotericum testamentum confluxit.

ρ'. Τοῦ Θείου τοίνυν ὁμολογουμένου πάντη ἀΰλου καὶ ἀσωμάτου, θεωρουμένου δὲ ἀναλόγως καὶ ἐκ τῶν οἰκείων ἔργων, ἐπιγινωσκομένου τε ἐκ τῶν θείων λόγων ὅτ' ἂν συμφωνῇ τοῖς ἔργοις τὰ ῥήματα, ὑμνουμένου τε ἐκ τῶν θεοπρεπῶν θελημάτων· ὅτ' ἂν παρ' αὐτοῦ ἐμφανίζωνται, ἐχομένων δηλαδὴ καὶ αὐτῶν τοῦ κατὰ τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα σκοποῦ· ὅτ' ἂν ἔν D τι τούτων ἀντικειμένως εὑρεθῇ ἔχον πρὸς τὰ λοιπὰ, τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἐκπεπτωκὸς ἂν ἐλέγχοιτο ἀσεβείας, ὁ ταύτης ἀντεχόμενος τῆς ἀπάτης· σκοπείσθω δὴ οὖν τοῦτο ἐπὶ τοῦ Ἄραβος (98)· τὰ κατὰ τὸν Φαραὼ καὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ὡς δέ γε ἐγὼ νοεῖν δύναμαι, κατὰ τὸ, *Ἐμπεσεῖσθαι τῷ ἰδίῳ ἀμφιβλήστρῳ τοὺς ἁμαρτωλούς* εἰρημένον, καὶ αὐτὸς ἀπεδέξατο· τὸν δὲ τοῦ τεμόντος τὸ πέλαγος νόμον, ὡς οὐδὲν ἀποπέμπεται, δηλονότι μετὰ τῶν λόγων, καὶ τὰ θελήματα ἐκποιούμενος· φανερὸν ὅτι χειροτόνητόν τινα ἑαυτῷ θεὸν εἰσποιεῖ-

100. Cum plane in confesso sit Deum esse immaterialem et incorporeum, spectatum tamen per analogiam in ejus operibus, ex ejusque simul sermonibus agnitum, eum verba operibus consonant; celebratum insuper ab ejus magnificis voluntatibus, cum eæ ab ipso manifestantur, quæ pariter et verbo et opere scopum suum persequuntur; si quid horum contrarium cæteris comperiatur, is qui huic errori adhæreat, prorsus a recta Dei religione excidisse videbitur. Nunc id observemus in Arabe, de Pharaone marique Rubro narrante ; nescio cur, nisi forte ut ergo arbitror, dictum illud : *Cadent in retiaculum suum peccatores* [39], ipse quoque expertus est. Ejus autem, qui mare divisit, legem abjicit : nimirum post sermones, voluntates quoque repudians, aperte alium Deum propria electione sibi constituit, verum Deum tamen nequaquam. Nam qui mare illud divisit, nullam aliam ob causam

[35] Psal. ci, 28. [36] Psal. cxviii, 89. [37] Psal. cxviii, 80. [38] Psal. cx, 7 [39] Psal. cxl, 10.

(9) Sur. VII

fecit, quam ut ipsius observarentur sermones. Igitur qui ejus sermones abolet, ipsum auctorem abolet : qui auctorem abolet, negat simul factum ab eodem miraculum. Atqui cum Mohamedes miraculum illud confiteatur, utique ab alio Deo factum dicit, non ab illo qui auctor est sermonum, quibus hoc miraculum ipsum narratur. Quamobrem duplex est Mohamedis impietas, imo et triplex ; quia Deo auctori eripit miraculum ; et quia illi tribuit, a quo non est factum. Quisnam porro sit qui jam inde ab initio adversus divinam gloriam se extulit, satis scimus. Hunc ergo coli a Mohamede ita cogitante, necesse est. Vel certe immutatus est et conversus, ex Mohamedis sententia, Deus ; neque jam in æternum sermo ejus permanet, neque omnia ejus opera vera. Verum jactetur in capita sontium absurda blasphemia. Quod si inconvertibilis et immutabilis Deus perseverat ; Mohamedes potius perversus esto, qui mutatum conversumque Deum impie blasphemat, ejusque sermones delet. Participemus autem nos divinæ firmitatis gratiam, qui miraculum ejus admittimus, ejusque leges observemus et exsequamur, atque Deo dignas inde condiscamus disciplinas ac vaticinia et de Christo et de rebus cunctis præsentibus ac futuris.

101. Ex his ergo concluditur Mohamedem convinci dicentem, aut Deum non exsistere, aut certe diversum esse deum ; aut si est, in statu suo non permanere, sed ut fit nascentibus et postea corruptionem patientibus, a suo vitæ habitu discedere, tempore immutatum : cujus sententiæ quanta sit impietas facile dignoscitur. Hac itaque regula utatur quisquis veritatem apprime amat ; etiamsi Mohamedes aliud quidquam admittat sive Veteris Testamenti sive Novi ; audet enim ipse quoque, invitus licet, virgineum partum confiteri ; ex ipsa ejusdem confessione hunc convincat. Valde enim indoctus est barbarus et ineruditus.

XXIX. *Falli eos qui dicunt gentem Agarenorum Dei Patris cultum retinere.*

102. Cum Dominus noster Jesus Christus veritas appelletur et sit, necesse est credentes ei, haud concedere, quod Deus Arahami, et Deus Moysis, et Deus Aaronis, ab Agarenica gente colatur. Ait enim Dominus : *Qui non honorificat Filium, ne Patrem quidem honorificat* [40] : ceu cuncti videlicet sancti illi patriarchæ et prophetæ Filium Dei commemoraverint coluerintque præcognitum. *Abrahamus enim*, inquit Christus, *pater vester, exsultavit ut videret diem meum ; vidit et gavisus est* [41]. Moyses de eo scripsit ; et subsequentes prophetæ partim opere partim verbis eumdem mystice revelarunt [42]. Quomodo igitur impia hæc gens, quæ ad internecivam

τι, ἀλλ' οὐχὶ τὸν ὄντως Θεόν· ὁ γὰρ ἐκεῖνο ῥήξας τὸ πέλαγος, δι' ἄλλο οὐδὲν ἢ διὰ τὸ τοὺς αὐτοῦ φυλάττεσθαι λόγους τοῦτο πεποίηκεν. Ὁ γοῦν ἀθετῶν τοὺς αὐτοῦ λόγους, πρότερον αὐτὸν ἀθετεῖ· αὐτὸν δὲ ἀθετῶν, καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὸ θαῦμα ἀθετεῖ· γεγενημένον τε ὅλως τὸ θαῦμα ὁμολογῶν, παρ' ἄλλου πάντως αὐτὸ γεγενῆσθαι λέγει, οὐ παρὰ τοῦ γεγραφότος τοὺς λόγους ἐν οἷς καὶ τοῦτο γέγραπται τὸ θαῦμα· ὥστε διττὴ αὐτοῦ ἡ ἀσέβεια, μᾶλλον δὲ καὶ τριττή, ὅτι τε ἀφαιρεῖσθαι τοῦ πεποιηκότος Θεοῦ τὸ θαῦμα· καὶ ὅτι μὴ τῷ πεποιηκότι χαρίζεται. Τίς δέ ἐστιν ὁ ἐξ ἀρχῆς κατὰ τῆς θείας ἐπαιρόμενος δόξης, σαφῶς οἴδαμεν· τοῦτον οὖν ἄρα πάντως ἀνάγκη σέβεσθαι ταῦτα φρονοῦντα· ἢ ἠλλοίωται κατ' αὐτὸν τὸ Θεῖον καὶ τέτραπται, καὶ οὐκ εἰς τὸν αἰῶνα ὁ λόγος αὐτοῦ διαμένει, οὐδὲ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀληθινά· ἀλλ' ἀπερρίφθω εἰς κεφαλὰς τῶν αἰτίων τῆς βλασφημίας τὸ ἄτοπον. Εἰ δὲ ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον διαμένει τὸ Θεῖον, αὐτὸς μὲν ἀνατετραμμένος ὑπάρξει ὡς δυσσεβὴς μεταβαλλόμενον καὶ μετατρεπόμενον βλασφημῶν τὸ Θεῖον, καὶ τοὺς αὐτοῦ ἠθετηκὼς λόγους· μεθέξομεν δὲ τῆς αὐτοῦ ἀτρεψίας χάριτι οἱ καὶ τὸ θαῦμα προσδεδεγμένοι, καὶ τοὺς νόμους πληροῦντες καὶ τελειοῦντες, καὶ τὰς θεοπρεπεῖς ἐξ αὐτῶν παιδευόμενοι μαθητείας τε καὶ προφητείας περί τε Χριστοῦ καὶ πάντων τῶν ὄντων καὶ ἐσομένων.

ρα'. Συνῆκται τοίνυν ἐκ τούτων φωραθῆναι αὐτὸν λέγοντα, ἢ τὸν Θεὸν μὴ εἶναι Θεὸν, ἀλλ' ἕτερον εἶναι θεόν· ἢ ὄντα, μὴ τὸν αὐτὸν ἀεὶ διαμένειν ὡσαύτως ἔχοντα (99), ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ, τῆς ἑαυτοῦ ἐξισταμένου ἕξεως, τῷ χρόνῳ μεταβαλλόμενον· ὧν τὸ ἀσεβὲς ὁπόσον, συνιδεῖν εὔκολον. Τούτῳ οὖν τῷ κανόνι κεχρημένος πᾶς ὅστις ἂν φιλαληθέστατος, κἂν ἄλλο τι τῆς Παλαιᾶς παραδέξηται ἢ καὶ Νέας· τολμᾷ γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν παρθενικὸν καὶ μὴ βουλόμενος ὁμολογεῖν τόκον, ἐκ τῆς αὐτοῦ ὁμολογίας τοῦτον περιτρεπέτω· λίαν γὰρ ἀμαθὴς ὁ βάρβαρος καὶ ἀπαίδευτος.

ΚΘ'. *Ὅτι σφάλλονται οἱ λέγοντες τὴν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα σώζειν εὐσέβειαν τὸ Ἀγαρηνῶν ἔθνος.*

ρβ. Ἀληθείας κεκλημένου καὶ ὑπάρχοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀνάγκη τοῖς τοῦτο πεπιστευκόσι, μὴ δεῖν κατατίθεσθαι ὡς τὸν Θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Θεὸν Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν παρὰ τοῦ Ἀγαρηνοῦ λατρεύεσθαι ἔθνους. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· *Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ*· ὡς πάντων δηλονότι τῶν ἁγίων ἐκείνων πατριαρχῶν καὶ προφητῶν, τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μεμνημένων καὶ σεβασθέντων ἐπίγνωσιν· *Ἀβραὰμ* γὰρ, φησὶν, *ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη*. Μωϋσῆς ἔγραψε, καὶ οἱ καθεξῆς προφῆται ἤτοι ἔργῳ ἢ λόγῳ περὶ αὐτοῦ μυστικῶς ἐνεφήναντο· πῶς οὖν τὸ ἀσεβὲς τοῦτο

[40] Joan. v, 23. [41] Joan. viii, 56. [42] Matth. xxiv, 27.

(99) Sur. III, 47 ; XXI, 91 ; LXVI, 15.

Digitized by Google

ἔθνος τὴν παντελῆ τοῦ Υἱοῦ ἀναίρεσιν πρεσβεῦον, τὸν αὐτοῦ Πατέρα σεβάζοιτο; ἢ πῶς ἂν ὁ αὐτὸς ἀποδέξαιτο Πατὴρ τὸν αὐτοῦ ὄντως ὄντα Υἱὸν καὶ Λόγον καὶ Θεὸν εἰς ἀνυπαρξίαν ὑπ' αὐτῶν ὁρῶν βλασφημούμενον; οὐδεὶς πατὴρ φίλος ἐστὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ· εἰ γὰρ τὸν Πατέρα ἔσεβον, αὐτὸς ἂν ὁ Πατὴρ αὐτοῖς τὸν Υἱὸν ἀπεκάλυψε. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· *Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Υἱὸν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ· καὶ ᾧ ἂν αὐτὸς ἀποκαλύψῃ*· ὅπερ ἐπὶ τῶν πάλαι ἁγίων ὁρῶμεν γεγενημένον· οἳ τὴν ἑαυτῶν περὶ τοῦ Υἱοῦ γνῶσιν καὶ πίστιν, καὶ ἐν γράμμασιν ὡς ἐν στήλαις κατέλιπον· ἄλλως τε πῶς ἂν δύναιντο τὸν Πατέρα ἐπιγινώσκειν, μὴ αὐτοῖς ἀποκαλύπτοντος τοῦ Υἱοῦ; *Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός*· ὥστε πάντες οἱ τῆς Παλαιᾶς ἔγκριτοι καὶ δίκαιοι ἄνδρες, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα σέβοντες, τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐμνήσθησαν καὶ ἐμύησαν γνῶσιν.

A Filii destructionem anhelat, Patrem ejus colat? Aut quomodo patietur ipse Pater, suum vere Filium et Verbum ac Deum ab horum blasphemo ore negari? Nullus certe pater inimicorum unigeniti sui amicus est. Præter quam quod si Patrem rite colerent, is eisdem Filium suum revelaret. Ait quippe Dominus: *Nemo novit Filium nisi Pater, et cui ipse revelaverit*[49]; quod veteribus sanctis contigisse videmus, qui suam Filii notitiam fidemque in libris quoque et quasi cippis scriptam reliquerunt. Insuper, quomodo possint Patrem cognoscere, Filio eis non revelante? *Nemo novit Patrem nisi Filius*: adeo ut cuncti Veteris Testamenti inclyti justique homines, Dei Patris cultores, Filii simul notitia imbuti fuerint, aliosque vicissim imbuerint. B

ργ'. Καὶ τοῦτο σημεῖον ἐναργὲς ὁ Υἱὸς δέδωκεν αὐτῶν τε καὶ τῶν μετ' ἐκείνους τῷ Πατρὶ προσκυνούντων, τὸ τὸν Υἱὸν τιμᾶν· καὶ γὰρ ὁρῶμεν ἀληθῶς οὕτως ἔχον ἔν τε νόμῳ καὶ χάριτι. Φανερὸν ἄρα ὅτι οὐ τὸν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Μωϋσέως Θεὸν τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσκυνοῦσιν Ἀγαρηνοὶ, καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ Μονογενοῦς ἐξαρνούμενοι· ἀλλὰ τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους, ὡς ἐξ ἀνάγκης τοῦτο ἀκολουθοῦντος, διὰ τὸ μὴ προσκυνεῖν τὸν τῆς ἀληθείας Πατέρα. Ὁ γὰρ θατέρου ἀποστὰς, θατέρῳ περιπίπτει· καὶ ἀψευδὴς ἐστιν ὁ τοῦ Κυρίου λόγος, ὅτι *Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ*· ἀνάγκη οὖν τοῖς τῷ Χριστῷ πιστεύουσι, μὴ ἐξεῖναι λέγειν ὅτι τὸν ἀληθινὸν Θεὸν σέβονται Ἀγαρηνοί· ἢ τοῦτο λέγοντες, τοὺς περὶ Ἀβραὰμ καὶ Μωϋσέα ἀναγκασθήσονται λέγειν μὴ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινὸν προσκυνεῖν· καὶ τὸν Κύριον ψεύδεσθαι, ὅπερ ἀδύνατον τὴν αὐτοαλήθειαν παθεῖν· καὶ τὴν τῶν παλαιῶν Γραφὴν μὴ συσσημαίνειν διαφόρως τῷ Πατρὶ καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ πρόσωπον ὁποῖόν ἐστι τὸ, *Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε*. Καὶ τὸ, *Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε Θεὸς ὁ Θεός σου εἰς τὸν αἰῶνα*, καὶ τὰ ὅμοια. Εἰ δὲ τὴν ἀλήθειαν μὴ ψεύδεσθαι, καὶ τοὺς περὶ Ἀβραὰμ θεοσεβεῖς ὁμολογοῦσιν, ἀσεβεῖς καὶ ἀθέους τοὺς Ἀγαρηνοὺς πάντως ἀποφανοῦνται, ἀλλ' οὐχὶ θεοσεβεῖς ὀπωσοῦν. C D

103. Atque hoc dedit Filius signum evidens quod illi et posteri eorum Patrem colerent, si nempe Filium honorificarent. Sic enim rem ita se habere videmus tum in lege tum etiam in gratia. Exploratum igitur est, nequaquam Abrahami et Moysis Deum, patrem Domini nostri Jesu Christi, ab Agarenis coli, qui Unigenitum agnoscere renuunt; sed eos mendacii patrem potius necessaria sequela adorare, quoniam veritatis Patrem non colunt. Nam qui ab altero discedit, in alterum offendit. Neque fallit Filii sermo, nempe eum qui Filium non honorificat, ne Patrem quidem honorificare. Necessario igitur iis qui Christo credunt dicere non licet, verum Deum ab Agarenis coli. Aut si hoc dicent, cogentur dicere Abrahamum ac Moysem verum Deum non coluisse; et Dominum mentiri; quod fieri ab innata veritate nequit: neque item antiquas Scripturas plurifariam significasse quales sint Patris Filiique personæ. Veluti: *Ex utero ante luciferum genui te*[50]. Item: *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi. Virga directionis, virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus Deus tuus in æternum*[51]; et similia. Quod si fideles, veritatem non esse mentitam, et Abrahamum pium fuisse fatentur, hi irreligiosos et atheos prorsus dicent esse Agarenos, non autem ædepol Dei cultores.

Λ'. *Ἀπάντησις πρὸς τοὺς δυσφημοῦντας Ἀγαρηνοὺς τὴν Χριστοῦ θεότητα, καὶ λέγοντας ἀφρόνως· Οὐκ ἔστι Θεός· καὶ διὰ τοῦτο ὀλομέρους τὴν Χριστιανῶν αὐτοῖς ἐκδεδόσθαι εἰς προνομὴν χώραν.*

XXX. *Adversus Agarenos Christi divinitatem blasphemantes, dicentesque insipienter eum non esse Deum; ac propterea putantes datam ipsis in prædam regionem Christianorum.*

ρδ'. Εἰ καὶ ἐπιτιμᾶσθαι αὐτοὺς εἰκὸς ἦν ἐκ προοιμίων, τοῦτο μὲν παροπτέον, διὰ τὸ εἶναι τὸν τούτους ἀξίως ἐπιτιμήσοντα· κοινὰς δὲ προλαβόντες ἐννοίας τῆς λύσεως τῆς τοιαύτης ἀπορίας, ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς ὁμολογουμένων αὐτοὺς ἀπελέγξομεν, ὡς ἐν πᾶσι κἂν τούτῳ κακῶς φρονοῦντας· τὸ Θεῖον δεῖν εἶναι, παρ' ἡμῶν μαθόντες, ὁμολογοῦσιν ἀγαθὸν, φιλάν-

104. Etiamsi statim ab initio increpare hos oporteret, id nihilominus omittemus, quia non deest qui eos pro merito increpabit. Sed communes adhibentes notiones, ob hujus controversiæ solutionem, ex confessis apud illos coarguemus, eos, ut in aliis omnibus, in hoc quoque prave opinari. Deum, nobis docentibus, bonum esse confitentur, benevo-

[49] Matth. xi, 27. [50] Psal. cix, 3. [51] Psal. xliv, 7, 8.

Digitized by Google

lum erga homines, sapientem, justum atque potentem; etiamsi alium sub ejus nomine colunt. Quatenus ergo bonus est, vult animabus nostris benefacere, prout fieri potest, et corporibus, animam ab his sensibilibus ad intellectualia excitans. Quatenus vero sapiens ac justus et potens, animam semper præfert corpori. Namque hominum alii sunt religiosi, alii secus. Et religiosorum alii sunt boni, alii nequam. Horum autem alii sanabiles sunt, alii secus. Sanabiles vero sunt alii felicitate, alii calamitate. Rursus partim sese ipsimet sanant, partim ab aliis emendantur. Bonorum autem alii quiete salvantur, alii laboribus gratiam nanciscuntur. Sed ex his alii propter se dolent, alii propter alios. Alii et propter alios, et propter se dolent, vel futuri meliores, vel adhuc in defectu jacentes. Impiorum autem alii prospere agunt, alii calamitose: fortasse iis qui mala mente non sunt, subtracta futura pœna, propter præsentem dolorem: vel propter consummatam malitiam utrinque puniuntur. Prospere vero degunt impii, omni ipsis dilatione sublata. Dolor itaque et gaudium cum inter se adversentur, et tamen eidem humano generi accidant, multis errorem crearunt, quasi homines Deo chari, suis bene animis habeant; Deo autem invisi doleant. Sed non ita cogitandum est; imo sciendum, duplex esse gaudii genus, aliud sensibile et temporale, aliud intellectuale atque æternum. Eademque doloris ratio est. Itaque gaudent etiam justi, ut Abrahamus: gaudent quoque injusti, ut Pharao. Vicissim dolent justi, ut Jacobus fugiens Esavum, et Labano famulans. Item dolent etiam injusti, ut Amalec et Ægyptii. En ergo in uno eodemque justi hominis more dolor et mœstitia: et in uno eodemque injusti hominis statu dolor et mœstitia. Dicet fortasse aliquis: Cur hæc, et unde inæqualitas in æqualibus? Neque enim in igne frigus simul et calor conspicitur. Concedo equidem, non enim justum æquale simul est et inæquale: sed in justitiæ capacibus, dolor et gaudium comperitur.

105. Quoniam itaque dictum est dolorem vel temporalem esse ac tolerabilem, vel æternum et intolerabilem; itemque gaudium vel temporale esse, ac breviter delectans, vel æternum et diu beans; animarum nostrarum amator Dominus, cujus beneficia arcana sunt et perpetua, alternatim pro sua sapientia singula præbens, pro temporali quidem gaudio æternum dolorem, pro temporali autem dolore æternum gaudium, deceptum voluptate Adamum non dubitavit a gaudio in gaudium deducere; et a dolore in dolorem propellere Cainum. Hoc est, quod barbaris perplexitatem creat, propterea-que ad insipienter loquendum impellit. Age vero quod Christiani sint religiosi, nequaquam a barbaris discendum est: mendaces enim filii hominum: et omnis homo mendax: sed ab innata veritate qui est Christus, et a Spiritu veritatis qui a Patre procedit, quique sub lege prophetas alloquebatur; et ab ipsa denique perficiente nos gratia. Quod

A θρωπον, καὶ σοφὸν, καὶ δίκαιον καὶ δυνατόν· εἰ καὶ ἄλλο εἰς τὸ ἐκείνου σέβουσιν ὄνομα. Ὡς γοῦν ἀγαθὸς, θέλει εὐεργετεῖσθαι ἡμῶν καὶ τὰς ψυχὰς, εἰ οἷόν τε, καὶ τὰ σώματα, ἐρεθίζων ἐκ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὰ νοητὰ τὴν ψυχήν· ὡς σοφὸς δὲ καὶ δίκαιος καὶ δυνατὸς, τὴν ψυχὴν ἀεὶ προκρίνει τοῦ σώματος· τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσι θεοσεβεῖς, οἱ δὲ ἀσεβεῖς· καὶ τῶν θεοσεβῶν, οἱ μὲν εὔχρηστοι, οἱ δὲ ἄχρηστοι· πάλιν τῶν ἀχρήστων, οἱ μὲν ἰάσιμοι, οἱ δὲ ἀνίατοι· τῶν δὲ ἰασίμων, οἱ μὲν δι' εὐπάθειαν, οἱ δὲ διὰ δυσπάθειαν ἰῶνται· ἀλλ' οἱ μὲν δι' αὐτῶν ἰῶνται, οἱ δὲ δι' ἑτέρων νομοθετοῦνται· καὶ τῶν ἀχρήστων δὲ, οἱ μὲν ἀνέσεως οὓς τοῦτο σώζει, οἱ δὲ πόνων ἀξιοῦνται· ἀλλὰ τούτων οἱ μὲν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀνιῶνται, οἱ δὲ καὶ ὑπὲρ ἄλλων καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἢ ὡς δοκιμωτέρων

B ἐσομένων, ἢ ὡς ἐλλείψεις ἔτι ἐχόντων· τῶν δὲ ἀσεβῶν οἱ μὲν εὐπαθοῦσι τυχὸν τοῖς οὐ μοχθηροῖς τὴν γνώμην, ὑποτεμνομένης τῆς ἐκεῖσε τιμωρίας, διὰ τῆς ἔνθεν ἀνίας, ἢ διὰ τῆς κακίας παμμόχθηρον, καὶ κατ' ἄμφω ἐκδίδονται· εὐπαθοῦσι δὲ ἀσεβεῖς κατὰ πάσης αὐτοῖς περιαιρουμένης προφάσεως. Θλῖψις τοίνυν καὶ θυμηδία ἐναντία ὄντα, περὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀνθρώπειον γένος συμβαίνοντα τοὺς πολλοὺς ἐξηπάτησεν· ὡς οἱ μὲν θεάρεστοι εὐθυμοῦσι πάντως, οἱ δὲ θεοστυγεῖς ἀνιῶνται. Ἀλλ' οὐχ οὕτω διανοεῖσθαι χρή· μᾶλλον δὲ εἰδέναι δέον, ὅτι ἡ εὐθυμία διττή· ἡ μέν τις αἰσθητὴ καὶ πρόσκαιρος, ἡ δὲ νοητὴ καὶ αἰώνιος· καὶ ἡ θλῖψις ὡσαύτως· τοιγαροῦν εὐθυμοῦσι μέν καὶ δίκαιοι, ὡς ὁ Ἀβραάμ· εὐθυμοῦσι δὲ καὶ ἄδικοι, ὡς οἱ [*cod.* ὅσοι] κατὰ τὸν Φαραώ· πάλιν

C ἀνιῶνται δίκαιοι, ὡς ὁ Ἰακὼβ φεύγων τὸν Ἠσαῦ καὶ θητεύων παρὰ τῷ Λάβαν· πάλιν ἀνιῶνται καὶ ἄδικοι ὡς ὁ Ἀμαλὴκ καὶ Αἰγύπτιοι· ἰδοὺ τοίνυν περὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἦθος τοῦ δικαίου, θλῖψις καὶ ἀθυμία· καὶ περὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἕξιν τοῦ ἀδίκου, θλῖψις τε καὶ ἀθυμία· ἐρεῖ τις ἴσως· Τίς ἡ ἀνισότης ἐπὶ ἴσοις, καὶ πόθεν; Οὐδὲ γὰρ περὶ τὸ πῦρ κρυμὸς καὶ καῦσος καθορᾶται· φημὶ κἀγώ· Οὐδὲ γὰρ τὸ δίκαιον ἴσον καὶ ἄνισον· ἀλλὰ περὶ τὰ δεκτικὰ δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας, θλῖψις καὶ θυμηδία.

ρε'. Ἐπειδὴ δὲ εἴρηται ὅτι ἡ θλῖψις, ἤτοι πρόσκαιρος καὶ εὐφορωτάτη, ἤτοι αἰώνιος καὶ ἀφορωτάτη· καὶ ἡ εὐφροσύνη, ἤτοι πρόσκαιρος καὶ βραχυτερπὴς, ἤτοι αἰώνιος καὶ μεγαλοτερπής· ὁ φιλό-

D ψυχος Κύριος, καὶ οὗ αἱ δωρεαὶ ἀπόῤῥητοι καὶ ἀΐδιοι, ἐναλλὰξ ἐν σοφίᾳ τιθεὶς ἕκαστα τούτων, παρὰ μὲν τὴν πρόσκαιρον χαρὰν, τὴν αἰώνιον θλῖψιν· παρὰ δὲ τὴν πρόσκαιρον θλῖψιν, τὴν αἰώνιον εὐφροσύνην· διὰ τὴν ἀπατήσασαν τὸν Ἀδὰμ ἡδονὴν οὐκ ἠπόρησε, καὶ δι' εὐφροσύνης εἰς εὐφροσύνην πολυηγῆται· καὶ ἀπὸ θλίψεως εἰς θλῖψιν παραπέμψαι εἰς τὸν Κάϊν· καὶ τοῦτο τὸ ποιοῦν τοῖς βαρβάροις τὴν ἀπορίαν· καὶ διὰ τοῦτο ἀλόγως ἀποφαίνεσθαι παρασκευάζον, Ὅτι μὲν οὖν θεοσεβεῖς οἱ Χριστιανοὶ, οὐ τοὺς βαρβάρους ἐρωτητέον· ψευδεῖς γὰρ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ καὶ πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης· τὴν δὲ αὐτοαλήθειαν ὅς ἐστι Χριστὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, τὸ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις λαλῆσαν, καὶ τὴν χάριν τε-

Digitized by Google

λειῶσαν· ὅτι δὲ ἐκεῖνοι ἀσεβεῖς, ἤδη δέδεικται, καὶ δείκνυται, καὶ δειχθήσεται. Ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμῶν αὐτῶν, οἱ μὲν εὔχρηστοι, οἱ δὲ **ἄχρηστοι, ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ ὁρῶμεν τοῦτο καὶ ὁμολογοῦμεν**· ὑπὸ γοῦν τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας καὶ ἀγαθότητος τῶν καθ' ἡμᾶς διοικουμένων (οὐ γὰρ δήπου δι' ἡμᾶς ἀφῄρηται τὸ εἶναι ἀγαθὸς καὶ σοφὸς καὶ δίκαιος καὶ δυνατὸς τῷ λόγῳ, ὡς εἰρήκαμεν· τοῦτο γὰρ πᾶσα ἡ θεία διδάσκει Γραφή)· πῶς οὖν οἱ ἄγνωστοι καὶ βάρβαροι, ἓν τῆς διαιρέσεως μόλις καταλαβόντες κρῖμα, καὶ τοῦτο παναθλίως, εἰς τοῦτο τὴν θείαν ἀμαθῶς περιορίσαι δυνήσονται σοφίαν, ὡς οὐδὲν πλέον Ἀγαρηνῶν τοῦ Θεοῦ ἐγνωκότος; Εἰ οὖν θεοσεβεῖς οἱ Χριστιανοί, τούτων δὲ οἱ μὲν εὔχρηστοι, οἱ δὲ ἄχρηστοι, Θεοῦ δὲ ἀμφοτέρων προμηθεῖσθαι τὴν σωτηρίαν, οὐκ ἄρα ὡς ἀθέους ἡμᾶς καταληῤῥίζονται, ἀλλ' ὡς ὑπὸ Θεοῦ παιδευομένους ἀφηνιάζοντας, καὶ στηριζομένους ἐκλυομένους, καὶ συστελλομένους ὑπερφρονοῦντας, καὶ ἐλεγχομένους τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ συνέσει ποικίλως τε καὶ πολυτρόπως. Οὐδ' αὖ πάλιν θεοσεβεῖς ἐκεῖνοι εὐπαθοῦντες πρόσκαιρα· ὅτι μηδὲ οἱ Αἰγύπτιοι θεοσεβεῖς ὄντες τοὺς χρηστοὺς ἐδουλοῦντο Κυρίου· οὐ γὰρ διότι ἀληθῶς τις ἐρεῖ, τὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον μετάβασιν κίνησιν εἶναι, καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη κίνησις, πιστευθήσεται· λέγων γὰρ τὰς πλείους, τῆς μιᾶς παραλέλοιπεν· οὐδ' ὅτι δὴ οὖν καὶ δίκαιοι ἀσεβῶν κατεκράτησαν, ὡς Ἰσραὴλ τὴν γῆν Χαναάν, καὶ ἡμῶν οὗτοι ὡς ἐκεῖνοι κρατεῖν λέγοντες πιστευθήσονται. Εὕρηνται γὰρ καὶ ἀσεβεῖς εὐσεβῶν χαλεπώτερον κατακεκρατηκότες· καὶ μάρτυς ὁ Ψάλλων· *Ὁ Θεός, ἦλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου*· οὐκ ἄρα ὡς κακῶς τὴν περὶ τὸ Θεῖον δόξαν ἔχοντας τοὺς Χριστιανοὺς τὴν τούτων χώραν ποτὲ οἱ ἐκ τῆς Ἄγαρ καταληῤῥίζονται, καὶ εἰς προνομὴν τούτοις ἐκδέδοται, ἀλλὰ μᾶλλον τἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς ὁ τῆς ἀληθείας λόγος παρέστησεν, δι' ἁμαρτίας παιδευομένους.

ρς'. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς οἱ ἀσθενεῖς τῷ φιλαλήθει καὶ διελεγκτικῷ τοῦ ψεύδους λόγῳ ἑπόμενοι, οἱονεὶ ῥαπίσματά τινα, κατὰ τοῦ ἀναιδεστάτου προσώπου τοῦ ψευδηγόρου λόγου Μωάμετ καθήκαμεν· οἷς δὲ πλείων ἰσχύς τε καὶ παῤῥησία πρὸς τὴν ὄντως ἀλήθειαν πρόσεστι, τούτοις πάντως ὁ ἀπαραλόγιστος προστάξει λόγος μάστιξι καὶ βασάνοις προσφόροις, τῶν αὐτῷ δυσφημηθέντων καθυποβαλεῖν ἀξίως· καὶ τὸ τελευταῖον πέδαις ἀλύτοις καὶ φρουραῖς ἀπροσίτοις συγκατακλεῖσαι, καὶ ἀφθόγγῳ σιγῇ καταδικάσαι· ὡς ἂν πληρωθῇ τὸ εἰρημένον, ὅτι *Ἐνεφράγη στόμα λαλούντων ἄδικα.*

Τέλος τοῦ κατὰ τοῦ δυσσεβοῦς Μωάμετ ἐλεγκτικοῦ.

vero Agareni sint impii, jam demonstratum fuit, et demonstratur, ac demonstrabitur. Verumtamen **quod et nos partim frugi simus**, partim secus, nos ipsi et cernimus et **confitemur. Cum ergo** a Dei sapientia et bonitate res nostræ administrentur, haud certe nostri causa desinit esse bonus et sapiens ac justus, ut jam diximus; hoc enim universa tradit divina Scriptura. Quomodo ergo isti ignari ac barbari, uno discernendi judicio, et quidem infeliciter præditi, adeo divinam inscite circumscribere sapientiam poterunt, ut nihilo plus quam Agareni Deus sciat? Si ergo religiosi Christiani sunt; horum autem alii frugi, alii secus; Dei vero officium est utrorumque saluti consulere; haud equidem tanquam atheos nos deprædantur, sed ut a Deo propter contumaciam correptos, et propter fiduciam infirmatos, et ob superbiam cohibitos, et ab incomprehensibili ejus sapientia varie ac multifariam castigatos. Neque idcirco pii sunt qui prospere agunt; nam nec Ægyptii pii erant, qui tamen bonos Domini famulos jugo servitutis premebant. Neque enim quia aliquis veraciter dicet, migrationem de loco in loco, motum esse, idcirco credetur ei dicenti nullum aliud motus genus esse: nam dicto uno, reliqua omnia genera omisit. Nec quia justi aliquando impiis potiti sunt, veluti Israel terra Chanaan, idcirco hi Agareni eodem modo nobis se esse potitos persuadebunt. Exstiterunt enim impii etiam, qui piis atrocius potiti fuere. Testis Psalmista: *O Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuum, polluerunt templum sanctum tuum* [46]. Non itaque, ceu si pravam de Deo sententiam gererent Christiani, horum ditionem Agareni devastant, eaque ipsorum direptioni tradita est; sed ut verus sermo affirmat, propter peccata sua corripiuntur.

106. Hos igitur, infirmi nos sermone ingenuo et falsitatem coarguente utentes, hos, inquam, ceu colaphos quosdam, impudentissimæ faciei falsidici Mohamedis inflximus. Qui autem majores vires fiduciamque habuerint, ad veritatis soliditatem monstrandam, his sine dubio invicta facundiæ ratio suadebit verberibus idoneisque cruciatibus, Mohamedis blasphemias digne subjicere; postremo denique vinculis insolubilibus et inaccesso carcere cohibere, mutoque silentio addicere. Tunc enim illud dictum complebitur: *Obstruetur os loquentium iniqua* [47].

Explicit impii Mohamedis confutatio.

[46] Psal. LXXVIII, 1. [47] Psal. LXII, 12.

Digitized by Google

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Ἔκθεσις κατασκευαστικὴ μετὰ ἀποδείξεως τοῦ Χριστιανικοῦ δόγματος ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν, καὶ διαλεκτικῆς μεθόδου, καὶ φυσικῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ συλλογιστικῆς πολυτεχνίας προαγομένη· καὶ ἀντίῤῥησις τῆς σταλείσης ἐπιστολῆς ἐκ τῶν Ἀγαρηνῶν πρὸς Μιχαὴλ βασιλέα υἱὸν Θεοφίλου ἐπὶ διαβολῇ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως.

—

EJUSDEM NICETÆ BYZANTINI

Expositio demonstrativa Christiani dogmatis, ex communibus notionibus, et dialectica methodo, ac naturalibus argumentis; et syllogistico artificio deducta. Item refutatio Agarenorum epistolæ ad Michaelem imperatorem, Theophili filium, missæ ob accusandam Christianorum fidem.

1. Difficilis inventionis negotium veritas, et quod A lynceos quoque oculos latere potest; nisi forte corporalium tenebrarum densitatem anima dissipans, et connivere aut quiescere sensibus persuadens, vestigium aliquod ipsius veritatis persequi valuerit. Certe quandiu rerum materialium fumo intellectualis oculus adhuc occupatur, is illarum quasi acrimoniam aliquam experiens passionem, ne ante pedes quidem jacentem veritatem fortasse agnoscet, nedum procul valde remotam: et quanto acriorem materiæ experietur amorem, tanto crassiorem veritatis ignorantiam patietur. Cum ergo duplex sit veritatis scientia, altera circa creaturam spectata, altera circa Creatorem, quantum infra Creatorem sunt creaturæ, tantum præeminet Creatoris cognitio. Quare qui ratiocinio tantummodo cognitionem B rerum tribuerunt, longe ab illa recessisse comperti sunt. At ii qui omni vitæ delectationi nuntio remisso, unice vestigandæ scientiæ vacant, manum illis adjutricem porrigente Deo, et ipsi certe eam comprehendunt, et alios qui ipsorum vestigia sectantur, ad eamdem recto cursu deducunt. Priore itaque modo circa eos qui divina enarrare volunt invento, sine dubio secundus quoque subsequetur; vicissimque hic non subsequetur, nisi ille compertus fuerit. Si igitur illos, qui eum terminum attigerunt, hi qui ignorantia aut ignavia tenentur sectati fuerint, haud minore quam illi excellentia fruentur. Sed si ne hunc quidem secundum cursum, primo exclusi, tenere patientur, haud jam prorsus improbitatis criminationem vitare poterunt. Nam si neque vitæ per omnem virtutem exercendæ curam gerunt, qua opus foret ut ad certam Dei scientiam pervenirent; neque iis, qui illam obtinuerunt, obtemperant; solis autem suis ratiocinationibus nituntur, qui fieri potest, ut quod alia via incedit, ipsi diversam decurrentes comprehendant? Verumtamen vere vim non patitur liberum arbitrium. Igitur quia tu magis optas, eruditissime amice, ex naturalibus ratiocinationibus, propositarum quæstionum demonstrationes; id enim manifeste requirit in ipso exordio scriptum tuum; quanquam hoc haud principali loco fidei nostræ ratio esse sinit, quia omnem mentem, non humanam tantummodo, verum etiam angelicam Deus

α'. Δυσθήρατόν τι χρῆμα ἀλήθεια, καὶ τοὺς γε λίαν ὀξυωποῦντας λαθεῖν δυνάμενον, εἰ μή που ἄρα τέλεον τοῦ σωματικοῦ τοῦδε γνόφου τὸ πάχος διασχοῦσα ψυχὴ, μῦσαι ἢ ἀργῆσαι τὰς αἰσθήσεις καταπείσασα, ἴχνους τινὸς αὐτῆς ἐφικέσθαι δυνήσηται· ἕως μέντοι τοῦ καπνοῦ τῶν περὶ τὴν ὕλην ὁ νοητὸς ἔτι ἀντιλαμβάνηται ὀφθαλμὸς, ὡς δριμυξιν τὴν τούτων ὑπομένων προσπάθειαν, τάχα καὶ πρὸ τῶν ποδῶν κειμένην οὐκ ἐπιγνώσεται, μήτιγε πόῤῥω που λίαν ἀπῳκισμένην· καὶ ὅσον ἂν μᾶλλον δριμυτέρας τῆς τούτων αἴσθηται ἀντιλήψεως, μᾶλλον τὴν ταύτης ὑποστήσεται ἄγνοιαν· διττῆς τοιγαροῦν τυγχανούσης αὐτῆς, καὶ τῆς μὲν περὶ τὴν κτίσιν θεωρουμένης, τῆς δὲ περὶ τὸν κτίσαντα, ὅσον ὑποβέβηκε τοῦ Πεποιηκότος τὰ Κτίσματα, τοσοῦτον ὑπερελήλαται ἡ ἀκραιφνὴς τοῦ Πεποιηκότος ἐπίγνωσις· ὅθεν ὅσοι λογισμοῖς μόνοις τὴν πάντων γνῶσιν ἀπέδοσαν, πόῤῥω που ταύτης ἐληλακότες εὑρέθησαν· ὅσοι δὲ πάσῃ τῇ κατὰ βίον ῥαστώνῃ χαίρειν εἰπόντες, πρὸς μόνην τὴν ταύτης ἔρευναν ἀπησχόληνται, τῆς θείας αὐτοῖς ἐπαμυνούσης χειρὸς, αὐτοί τε ἀσφαλῶς κατειλήφασι· καὶ τοὺς ἐκείνων κατακολουθοῦντας τοῖς ἴχνεσι, πρὸς αὐτὴν εὐθυδρόμως ἐχειραγώγησαν. Τοῦ τοίνυν πρώτου τρόπου περὶ τοὺς τὰ θεῖα διαγορεύειν βουλομένους εὑρισκομένου, ἀναμφιβόλως καὶ ὁ δεύτερος ἕψεται· οὐχ ἕψεται δὲ, μὴ φαινομένου ἐκείνου. Μέχρι μὲν οὖν τοῖς ὧδέ πη καταφθάσασιν οἱ ἀγνοίᾳ καὶ ῥᾳθυμίᾳ κεκρατημένοι παρέπονται, οὐδὲν ἧττον τῆς αὐτῆς ἐκείνοις θειότητος ἀπολαύσονται· ὁπηνίκα δὲ μηδὲ τὸν δεύτερον πλοῦν, ἀναβληθέντος τοῦ πρώτου, μεταδιώκειν ἀνέχονται, οὐκέτι που πάντως τὸ τῆς κακουργίας ἔγκλημα διαδρᾶναι δυνήσονται. Εἰ γὰρ βίου μὲν ἐξησκημένου φροντίδα οὐ τίθενται, ὡς ἂν εἰς τὸ τῆς ἁπλανοῦς θεογνωσίας καταφθάσωσι μέτρον, τοῖς τε κατειληφόσιν οὐ καταπείθονται, μόνοις δὲ τοῖς οἰκείοις ἐπερείδονται λογισμοῖς, πόθεν τοῦ δι' ἄλλης ὁδοῦ λαμβανομένου ἑτέραν ἐπιτρέχοντες καταλήψονται; πλὴν ἀβίαστον ἀληθῶς ἐν πᾶσι τὸ αὐτεξούσιον. Τοιγαροῦν ἐπειδὴ φροντὶς μᾶλλον τῇ λογιότητί σου, πολυπειρότατε φίλε, τοῖς ἐκ φύσεως λογισμοῖς τῶν αἱρετῶν τὰς ἀποδείξεις καθυποβάλλειν· τοῦτο γὰρ τὸ σὸν σαφῶς παρίστησιν ἐν προοιμίοις γράμμα, εἰ καὶ μὴ τοῦτο προηγουμένως ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς πί-

Digitized by Google

στεως ἐπιτρέπει λόγος διὰ τὸ πάσης ἐννοίας οὐ μόνον ἀνθρωπίνης ἀλλὰ καὶ ἀγγελικῆς ὑπερβαίνειν τὸ Θεῖον, σῆς ἕνεκα χάριτος, πρῶτον μὲν ἐκ τοιούτων λόγων κατασκευαστικῶς, ὅσον κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν περὶ τὸ Θεῖον ἡμῶν δόξαν ἐκθέμενοι, τὸ τηνικαῦτα τῶν σῶν προβλημάτων τὴν ἡμετέραν διαβαλλόντων θρησκείαν ἐπισκεψόμεθα τὴν ἰσχύν· ἄρξομαι δ' ἐντεῦθεν·

A excedit; tui tamen gratia, ante omnia ex hoc sermonis genere, demonstrative quantum fieri potest nostram ad Deo sententiam exponemus: moxque argumentorum tuorum religionem nostram oppugnantium vim perpendemus. Hinc autem initium dicendi faciam.

Nicetas ablinc repetit longam suam religionis Christianæ demonstrationem, quam in præcedente opere scripserat (in editione nostra col. 373 *usque ad* 707); *nempe :* *Ὁ πάνσοφος καὶ φιλάγαθος* κ. τ. λ. *δόγμα κατεσκεύασεν*: Sapientissimus et bonitatis amator etc., dogma comprobavit. *Omittuntur tamen in hac repetitione loci duo breves, nempe de Mohamede* col. 689, *et alter de Agarenis* col. 697, *idque euphemiæ causa, ut puto, ne amicus Mohamedanus, ad quem Nicetas scribit, offenderetur. Nos itaque universam illam Christianæ apologiæ partem repetendam non judicavimus, quia jam in volumine nostro prostabat.*

β'. Καιρὸς ἤδη λοιπὸν καὶ τὰς ἐν τῷ σῷ συγγράμματι διαβολὰς κατὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως, εἰ εὐθυβόλως ἔχουσιν, ἐπισκέψασθαι· ἄρξομαι δὲ ἐντεῦθεν· Ἔχει τὸ σὸν γράμμα οὕτως· « Καὶ ἔδωκεν ὁ Θεὸς αὐτοῖς, δηλονότι τοῖς δημιουργηθεῖσιν ἀνθρώποις, νοῦν τοῦ γινώσκειν ὅτι ἡ δημιουργία κεχωρισμένη ἐστὶ, καὶ πόῤῥω ἀφέστηκε τῆς πρὸς τὸν Δημιουργὸν ὁμοιότητος· καὶ ὅτι πᾶν ποίημα ἐνδεές ἐστι τοῦ ποιήσαντος. » Τοῦτο σύμφημι κἀγὼ, ὅτι πᾶν παραγόμενον, ἀλλότριόν ἐστι τῆς οὐσιώδους τοῦ παράγοντος ὁμοιότητος· διὸ καὶ ὡς ὡμολογημένον καὶ παρ' ἡμῶν εἰλήφθω· εἶτα τὸ ἑξῆς τούτου συναπτόμενον τὸ λέγον, ὅτι « Ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος. » Ἐπί τι μὲν τὸ ἀληθὲς ἔχει ἁπλῶς τιθέμενον· ἐπί τι δὲ τὸ ψεῦδος· καὶ ὅτι ἐπὶ Θεοῦ ἀλλότριόν ἐστι καὶ χώραν οὐκ ἔχει, οὔτε ἀποδέξομαι, οὔτε ὁμολογήσω· ἐλέγξω δὲ, καὶ ἐν οἷς χώραν ἔχει παραστήσω· τοῦτο οὖν σὺ λαβὼν ὡς ὡμολογημένον, δοκεῖς μὲν ἡμᾶς παρακρούειν, ἤτοι εἰς τὸν τῆς ὁμοουσιότητος λόγον, ἢ εἰς τὴν τοῦ γεννήτορος καὶ γεννήματος σχέσιν· καὶ πῶς, ἐρῶ. Ἡμῶν γὰρ ὁμολογούντων ὁμοουσιότητα καὶ ταυτότητα τοῦ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ τὸν μὲν ὡς γεγεννηκότα Πατέρα καλεῖσθαι, τὸν δὲ ὡς γεγεννημένον Υἱὸν, λαβὼν σὺ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀξίωμα τὸ λέγον, ὅτι « Ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος· » καὶ τοῦτο ἐπὶ τῆς θείας φύσεως κακῶς ἐπισυνάψας, ὅπερ μᾶλλον ἐπὶ γενητῆς καὶ κτιστῆς φύσεως χώραν ἔχει, ἐπὶ δὲ Θεοῦ οὐκ ἔῤῥωται (καὶ γὰρ πολλὰ μὲν, καὶ εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἄπειρα ἐφ' ἡμῶν χώραν ἔχει, ἐπὶ δὲ Θεοῦ παντελῶς ἀλλότρια ἐστι), τοῦτο οὖν ὡς ἀληθὲς ἐπὶ Θεοῦ λαβὼν, ὧδέ πως συνάγεις· Εἰ ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος, οὐκ ἔσται ὁ παρ' ἡμῶν πιστευόμενος Υἱὸς τῷ Πατρὶ συναΐδιός τε καὶ ὁμοούσιος· εἰ δ' αὖ πάλιν συναΐδιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ἀληθὲς δὲ τὸ λέγον, « Ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος, » καταναγκάζεται ἡ σχέσις ἐξ ἀλλήλων διακεχωρίσθαι.

B 2. Tempus est ut deinceps consideremus an accusationes quæ in tuo scripto adversus fidem nostram fiunt, recte se habeant. Hinc ergo exordiar. In scripto tuo sic legitur : « Dedit iis Deus, id est creatis hominibus, mentem ad cognoscendum, creaturam diversam esse proculque distare a similitudine cum Creatore; et rem factam longe esse inferiorem factore. » Hoc et ego concedo, quod nempe productum diversum sit a substantiali producentis similitudine. Quare hoc tanquam a nobis quoque confessum habeatur. Deinde sequitur connexa sententia sic : « Omnis genitor prior est proprio genimine. » Hoc de aliqua re simpliciter dictum, vere se habet : de alia tamen dictum, falsum est : et quia hoc Deo extraneum est, nec in C eo locum habet, id ego neque admittam neque confitebor. Quin adeo refutabo; et quandonam id eveniat, exponam. Tu vero id quasi concessum sumens, videris nos supplantare, sive quod spectat ad consubstantialitatis rationem, sive quod ad gignentis et geniti relationem. Cujus rei modum jam dicam. Nobis enim confitentibus Patrem ac Filium unam simul habere eamdemque substantiam; et illum quidem ut gignentem, Patrem vocari; hunc autem utpote genitum, Filium; tu ab humanis rebus axioma sumpsisti, quod ait, omnem genitorem priorem esse proprio genimine; idque ad divinam naturam male transtulisti; quod in natura potius genita creataque usuvenit, in Deo autem non valet. Nam et alioqui multa quidem, imo, ut D vere dicam, innumera apud nos usuveniunt, quæ a Deo prorsus sunt aliena. Tu vero, hoc tanquam verum de Deo sumens, sic fere concludis : Si omnis genitor prior est proprio genimine, jam non erit qui a nobis creditur Filius Patri coæternus et consubstantialis. Sin vice versa coæternus est Filius Patri; verax autem effatum est : Omnis genitor prior est proprio genimine; necessario mutua relatio ex utroque sejungitur.

γ'. Οὐδὲν ξένον, ὦ βέλτιστε, ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, μυρία ἕψεσθαι· καὶ γὰρ εἴ τις τὸν ἄνθρωπον λίθον ὀξιώσειε, πολλοῖς ἀτόποις, μᾶλλον δὲ ἀπείροις αὐτὸν ἐπισυνάψει· τοιοῦτόν τι καὐτὸς λημμάτιον λαβὼν ἐπὶ Θεοῦ τὸ λέγον, ὅτι « Ἕκαστος γεννήτωρ πρό-

3. Nec mirum est, o optime, si uno absurdo concesso, sexcenta hujusmodi consequantur. Nam si quis hominem existimare velit lapidem, multis hunc absurdis; imo infinitis, copulabit. Pari fere modo tu quoque dictiunculam hanc de Deo pro-

Digitized by Google

nuntians, quæ ait : « Omnis genitor prior est proprio genimine, » paralogismum insidiose struxisti. Hoc igitur confutato, quippe quia de Deo pronuntiari nequit, utroque ex latere absurditatem vitabimus. Nam præsens causa, a contraria est absens. Si ergo dictum, omnis genitor, a creata natura prave sumptum, in absurditatem trahit dicentis sermonem, cum id in Deo non usuveniat, sine dubio absurditatem vitabimus ; et sempiternum atque consubstantiale, et paternitatis filietatisque relationem inviolatam servabimus. « Omnis genitor prior est proprio genimine. » Papæ rem miram ! quæ in me quidem teque ipso valet, qui facultate homines sumus, aut aliud quidvis ; efficimur autem vi, puta genitores aut sapientes. At ubi hujusmodi vis non usuvenit, jam patet, prioratum genitoris relative ad genitum non subsistere. Si ergo vis a Deo aliena est (nam vis passione non caret ; vis aliquo exteriore indiget ; vis est de genere imperfectorum ; Deus autem supra hæc omnia est) satis patet ne prioratum quidem ei usuvenire, quia prioratus sine aliqua vi non fit. « Omnis genitor prior est proprio genimine. » Hoc creatæ naturæ, hoc genituræ per fluxum, proprium est. Nam quorum exsistentia diversa est, horum æque diversa generatio. Ergo tribus contrariis sumptis, creato, inquam, et increato, passibili et impassibili, priore ac simultaneo, si corporeum passibile est, subsequitur autem huic prius et posterius, patet incorporeum impassibile esse ac simultaneum. Ita enim logicæ methodi nos docent.

4. « Omnis genitor prior est proprio genimine. » Hoc ait qui legem vult Deo constituere, non autem qui veritatem dicit. Igitur vocabulum *genitor* vel est de numero eorum quæ per se sunt, vel quæ ad aliquid. Atqui non est ex iis quæ per se sunt : non enim ad genimen relationem haberet ; ergo est ex iis quæ ad aliquid sunt ; quæ autem sunt ad aliquid, simultanea naturæ sunt ; quæ vero simultanea naturæ, et simultanea sunt et non sunt ; ergo *genitor* quatenus genitor, ad aliquid exsistens relationem habet : quare prius et posterius non habebit. Si ergo genitor nec prius habebit nec posterius, tu vero dicis omnem genitorem priorem esse proprio genimine, constat non esse genitorem, quatenus est genitor, sed secundum aliquid aliud, sicuti Socrates et Petrus. Quoniam itaque genitoris nomen in Deo patre hypostaticum est, et secundum id solum proprietas hypostaseos denotatur ; demonstratum porro fuit, quod est relativum non habere prius et posterius ; constat ergo Deum Patrem, qui est proprii geniminis genitor, prius non habere. Quod si non habet, constat esse simultaneum : quod si simultaneus, etiam coæternus est. Ergo Filius Patri coæternus est : atque ita in quo circumvenire putabas, circumventus es. « Omnis genitor prior est genimine suo. » Nobis quidem hoc usuvenit ; quod quidem ita se habere, hinc fit

A τερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος, » τὸν παραλογισμὸν συνεσκευώρησας. Τούτου οὖν ἐληλεγμένου καὶ χώραν μὴ ἔχοντος τὸ παράπαν ἐπὶ Θεοῦ λέγεσθαι, τὴν εἰς ἑκάτερα ἀτοπίαν ἐκφευξόμεθα · καὶ γὰρ ὁ παρὸν αἴτιον, ἀπὸν τοῦ ἐναντίου · εἰ οὖν τὸ, ἕκαστος γεννήτωρ, ἀπὸ τῆς κτιστῆς φύσεως κακῶς λαμβανόμενον, εἰς ἄτοπον τὸν λόγον ἀπάγει, τούτου χώραν ἐπὶ Θεοῦ μὴ ἔχοντος, δῆλον ὅτι καὶ ἄτοπα ἐκφευξόμεθα, τό τε συναΐδιον καὶ ὁμοούσιον, καὶ τὴν τῆς πατρότητος καὶ υἱότητος σχέσιν, ἄτρωτον διαφυλάξομεν. « Ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος. » Βαβαὶ τοῦ θαύματος ! περὶ ἐμὲ καὶ σὲ τοῦτο, οἳ τὸ μὲν ἐνεργείᾳ ἐσμὲν ἄνθρωποι, εἰ τύχοι, ἢ ἄλλο τι · τὸ δὲ γινόμεθα δυνάμει ὄντες, οἷον γεννήτορες ἢ ἐπιστήμονες, ἢ ἄλλο τι · ἐν οἷς δὲ B τὸ δυνάμει χώραν οὐχ ἔξει, δῆλον ὅτι τὸ προτερεύειν τὸν γεννήτορα τοῦ γεννήματος οὐκ ἐῤῥωται · εἰ τοίνυν ἐπὶ Θεοῦ τὸ δυνάμει ἀλλότριον (καὶ γὰρ τὸ δυνάμει μετὰ πάθους, τὸ δυνάμει τῶν ἔξωθεν προσδεῖται, τὸ δυνάμει τῶν ἀτελῶν · ὁ δὲ Θεὸς ἀνῴκισται τούτων πάντων), δῆλον ὅτι καὶ προτερεύειν οὐχ ἕξει χώραν διὰ τὸ ἄνευ τοῦ δυνάμει τοῦτο μὴ εἶναι. « Ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος. » Τοῦτο τῆς κτιστῆς φύσεως, τοῦτο τῆς ῥευστῆς γεννήσεως · καὶ γὰρ ὧν τὸ εἶναι διάφορον, τούτων καὶ τὸ γενναῖν διάφορον. Τριῶν οὖν ἀντιθέσεων λαμβανομένων, φημὶ δὴ κτιστοῦ τε καὶ ἀκτίστου, ἐμπαθοῦς τε καὶ ἀπαθοῦς, προτέρου τε καὶ ἅμα, εἰ ἡ ἐνσώματος ἐμπαθής, ἕπεται δὲ ταύτῃ τὸ C πρότερον καὶ ὕστερον, φανερὸν ὅτι ἡ ἀσώματος ἀπαθὴς καὶ ἅμα · τοῦτο γὰρ αἱ λογικαὶ μέθοδοι ἡμῖν διαγορεύουσιν.

δ'. « Ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος. » Τοῦτο νομοθετοῦντός ἐστιν ἐπὶ Θεοῦ, τὸ ἀληθὲς δὲ οὐδαμῶς λέγοντος · τὸ τοίνυν *γεννήτωρ* ὄνομα, ἤτοι τῶν καθ' αὑτό ἐστιν, ἢ τῶν πρός τι · ἀλλὰ μὴν τῶν καθ' αὑτὸ οὐκ ἔστιν · οὐ γὰρ ἂν πρὸς γέννημα τὴν ἀναφορὰν εἶχε · δῆλον ὅτι τῶν πρός τι · εἰ οὖν τὸ *γεννήτωρ* τῶν πρός τί ἐστιν, τὰ δὲ πρός τι ἅμα τῇ φύσει, τὰ δὲ ἅμα τῇ φύσει, ἅμα τέ εἰσιν καὶ οὐκ εἰσὶν, τὸ *γεννήτωρ* ἄρα καθ' ὃ γεννήτωρ, πρὸς ὃν τὴν ἀναφορὰν ἔχει, τὸ πρότερον καὶ ὕστερον οὐχ ἕξει. Εἰ οὖν τὸ *γεννήτωρ* τὸ πρότερον καὶ ὕστερον οὐχ ἕξει, ἔφης δὲ ὅτι ἕκαστος γεννήτωρ D πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος · φανερὸν ὅτι τὸ *γεννήτωρ*, οὐ καθ' ὃ γεννήτωρ, ἀλλὰ κατ' ἄλλο τι, καθ' ὃ Σωκράτης ἢ Πέτρος. Εἰ οὖν τὸ *γεννήτωρ* ὄνομα ἐπὶ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑποστατικόν ἐστι, καὶ κατὰ τοῦτο μόνον τὸ ἴδιον τῆς ὑποστάσεως χαρακτηρίζεται · τοῦτο δὲ δέδεικται πρὸς ὃν τὴν ἀναφορὰν τὸ πρότερον καὶ ὕστερον μὴ ἔχον, φανερὸν ἄρα ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ γεννήτωρ ὢν, τοῦ οἰκείου γεννήματος, τὸ πρότερον οὐχ ἕξει · εἰ δὲ οὐχ ἕξει, δῆλον ὅτι ἅμα · εἰ δὲ ἅμα, καὶ συναΐδιος · ὁ Υἱὸς ἄρα τοῦ Πατρὸς συναΐδιός ἐστι · καὶ οὕτως ὃν οὗ ἐδόκεις παρακρούειν, παρακέκρουσαι. « Ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος. » Τοῦτο ἐν ἡμῖν χώραν ἔχει · καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, δῆλον ἐντεῦθεν · Πᾶσα δύναμις, τινὸς ἕνεκα ·

Digitized by Google

εἰ γὰρ μὴ ἕνεκά τινος, μάτην· μάτην δὲ οὔτε ὁ Θεὸς ποιεῖ, οὔτε ἡ φύσις· δῆλον ὅτι ἕνεκα· εἰ οὖν ἡ δύναμις ἕνεκά τινος, δῆλον ὅτι καὶ τὸ δύνασθαι· πᾶν δὲ τὸ δύνασθαί τι ποιεῖν, καὶ ποιήσει. εἰ μή τι τὸ παρεμποδίζον· εἰ οὖν ἐν ἡμῖν ἔστιν ἔμφυτος δύναμις τὸ τεκνοποιεῖν, κεκωλύμεθα δὲ, δῆλον ὅτι παρεμποδίζοντός τινος· ἐν δὲ τῷ Θεῷ οὐδὲν ἀντίσθενον ἢ παρεμποδίζον· φανερὸν ὅτι καὶ ἡ γέννησις σύμφυτος· εἰ δὲ σύμφυτος, καὶ ἅμα· εἰ δὲ ἅμα, οὐ πρότερον καὶ ὕστερον· ὥστε δῆλον ὅτι τὸ πρότερον καὶ ὕστερον ἐπὶ Θεοῦ χώραν οὐκ ἔχει. « Ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος. » Πόθεν τὰς ἀρχάς, ὦ οὗτος, εἴληφας; οἱ μὲν γὰρ μηδὲν κοινὸν τοῦ κτίστου καὶ τῶν κτισμάτων ὑποτιθέμενοι, ἑαυτοὺς παραλογίζονται, ταυτῶς ἐπὶ Θεοῦ καὶ τῶν κτισμάτων τὰς θείας φωνὰς ἐκλαμβάνοντες· καὶ τὸ πρότερον λῆμμα διὰ τοῦ δευτέρου ἐξοστρακίζεται, καὶ πάλιν διὰ τοῦ προτέρου τὸ δεύτερον· καὶ γὰρ εἰ πᾶν ποίημα ἐνδεές ἐστι τοῦ ποιήσαντος διὰ τὸ πρῶτον ἀξίωμα· ὁ δὲ ἐκ τοῦ γεννήτορος Λόγος, ἐκ τῶν ποιημάτων τὸν ποιητὴν πρότερον κατασυλλογίζεται, ἐνδεές τέ ἐστι καὶ οὐκ ἐνδεὲς, καὶ ταυτὸν οὐ ταυτὸν πᾶν ποίημα τοῦ ποιήσαντος, ὅπερ ἀδύνατον.

manifestum. Potentia omnis propter aliquid est : nam si propter aliquid non sit, vana est ; nihil porro vanum Deus facit neque natura. Est ergo propter aliquid. Si ergo potentia propter aliquid est, patet quod etiam posse ; omne autem quod facere aliquid potest, re quoque vera faciet, nisi aliquid obstiterit. Si ergo in nobis est insita potentia liberos gignendi, prohibemur autem, constat quod aliquid nos impediat. Atqui Deo nihil resistit aut obstat : constat ergo generationem quoque ei esse connaturalem : quod si connaturalis, simultanea quoque est ; quod si simultanea, jam non est prior nec posterior : unde constat prius et posterius in Deo non usuvenire. « Omnis genitor prior est proprio genimine. » Undenam principia, o sodes, sumpsisti ? Nam qui nihil esse commune Creatori cum creaturis credunt, errant dum eodem sensu et de Deo et de creaturis divina vocabula sumunt ; et prius lemma a secundo excluditur ; vicissimque a priore secundum. Etenim si omnis factura inferior est factore, propter prioratus dignitatem ; quod autem est ex genitore Verbum, ex facturis factorem arguit esse prius ; illud quidem et inferius erit et non inferius, idem et non idem, quod est impossibile.

ε'. Εἴδωμεν δὲ καὶ τὸ ἐπιφερόμενον· ἔχει δὲ καὶ οὕτως· « Ἐπειδὴ ἐὰν ἡγῆσαι μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρους, τοῦ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀπόλλυται ἡ τάξις τῆς σχέσεως ἡ οὖσα ἐκ τοῦ γεννήτορος πρὸς τὸ γέννημα· καὶ καταναγκάζεται ἡ κλῆσις τῶν ἀμφοτέρων χωρισθῆναι τοῦ γεγεννηκότος καὶ γεννήματος, τοῦ προϋπάρχοντος καὶ μεταγενεστέρου. » Ἀπήλλαξας ἡμᾶς πραγμάτων, ὦ φίλος, ἐξειπὼν τὸ ἀπόρρητον· εἰ μὲν γὰρ ἑώρων τὸ παρὰ σοῦ προτεθὲν λημμάτιον τὸ λέγον, « Ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος, » ἐπὶ Θεοῦ χώραν ἔχον, τάχα ἂν καὶ μὴ θέλων τῇ ἀληθείᾳ συνεφελκόμενος, καὶ τὸ δεύτερον ὡμολόγουν· ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἕωλον καὶ πάντη ψευδὲς ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἀλλότριον ὁ λόγος ἔδειξεν, οὗ με λόγος καταναγκάσει καὶ τὸ ἐπιφερόμενον τιθέναι· καὶ γὰρ ἐὰν δύο τινὰ ὦσι, καὶ τὸ μὲν ἐν τάξει ἡγουμένου εἴληπται, τὸ δὲ ἐν τῇ τοῦ ἑπόμενου, δῆλον ὅτι τοῦ ἡγουμένου ὁμολογηθέντος, καὶ τὸ ἑπόμενον ἕψεται· οὐχ ἕψεται δὲ, τοῦ ἡγουμένου μηδαμῶς ὁμολογηθέντος· τοῦτο δὲ δῆλον ὧδε· Ἔστω ἄνθρωπος καὶ ζῶον· καὶ τὸ μὲν *ἄνθρωπος* εἰλήφθω ἡγούμενος, τὸ δὲ ζῶον ἑπόμενον· φανερὸν τοῦ ἀνθρώπου τιθεμένου, καὶ τὸ ζῶον ἐξ ἀνάγκης ἕψεται· οὐχ ἕψεται δὲ, μὴ τιθεμένου ἐκείνου· τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ παρὰ σοῦ δραματουργηθέν· διὸ εἰ μὲν χώραν ἐπὶ Θεοῦ εἶχεν τὸ, « Ἕκαστος γεννήτωρ πρότερός ἐστι τοῦ οἰκείου γεννήματος, » ἡμῶν ὁμολογούντων τὸ συναΐδιον ἔχειν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν, φανερὸν ὅτι κατηναγκάζετο ἡ κλῆσις ἐξ ἀλλήλων χωρισθῆναι· ἐπεὶ δὲ τὸ πρότερον οὐκ ἀληθὲς, οὐδὲ τὸ δεύτερον· καὶ οὕτως ἠλίθιον ἀνέφανεν τὸ παρὰ σοῦ λεχθέν.

5. Videamus jam quod ibi additur, ita enim se habet : « Quia si putes unum esse principium amborum, Patris videlicet atque Filii, perit relationis ordo, quæ intercedit inter genitorem et genitum : cogiturque amborum appellatio sejungi a gignente et a genito, a præexsistente et posteriore. » Liberasti me negotio, o sodes, arcanum enarrans. Nam si mihi persuasissem a te dictam sententiam quæ ait : « Omnis genitor prior est proprio genimine, » in Deo usuvenire, fortasse etiamsi invitus, veritate compulsus, secundam hanc quoque confiterer. Sed quia illam futilem esse atque omnino falsam a Deoque alienam sermo noster demonstravit, me certe ratiocinium non coget subjunctam sententiam pensi habere. Nam si duo forte sint, quorum unum præcedentis loco habeatur, alterum vero subsequentis, patet præcedente concesso, sequens quoque concessum iri : non tamen concedetur, si præcedens nullo modo admittatur. Hoc autem sic explanatur. Esto homo atque animal : et *homo* quidem sit instar præcedentis, animal subsequentis : constat homine supposito, animal quoque necessario subsecuturum : haud sequetur autem, homine non supposito. Tale est objectum a te argumentum. Quamobrem si in Deo usuveniret propositio : « Omnis genitor prior est proprio genimine, » confitentibus nobis coæternos esse Patrem ac Filium, patet mutuam appellationem necessario ex utroque fore sejungendam. Sed quia prior propositio vera non est, ne altera quidem. Atque ita futile apparet prolatum a te argumentum.

ς'. Καὶ ἄλλως· Εἰ διὰ τὴν συναϊδιότητα τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐξ ἀνάγκης φῂς τὰς σχέσεις κεχωρίσθαι, καταναγκάσει μᾶλλον ὁ λόγος διὰ τὴν σχέσιν

6. Item aliter : Si propterea quod coæterni sunt Pater ac Filius, ais necessario relationes eorum fore sejungendas, imo coget potius ratiocinium

Digitized by Google

nostrum propter relationem, coæternitatem quoque inducere. Atque hoc ita ostenditur. *Genitoris* nomen cum sit ex iis quæ sunt ad aliquid, ad filium habet relationem. Quæ autem sunt ad aliquid, simultanea naturæ sunt : quæ autem simultanea naturæ sunt, et sunt et item non sunt. Concluditur ergo, propter relationem simultanea esse; quod verum est. Et cur tu, o sodes, contrarium inducis? qui propter coæternitatem, videris nobis eripere paternitatis ac filietatis relationem : propter relationem autem gignentis et geniti, videris perimere coæternitatem et consubstantialitatem. Item aliter : Si *genitoris* nomen, exsistentiam simul tribuit; quæ autem simultanea exsistentiæ a te accipiuntur, relationem perimunt, quæ intercedit inter genitorem et genitum; concluditur utique genitoris nomen, et genitum, invicem referentia, non esse relativa; quod est absurdum.

7. Pergis vero dicere sic : « Quia si existimes unum principium amborum, Patris atque Filii. » Miror, o sodes, quodnam tu velis principium in Deo ponere. Principium multifariam dicitur : aliud est enim effectivum, veluti est architectus ædificiorum : aliud materiale, veluti tabulæ navis : aliud formale, veluti statuæ schema : aliud finale, veluti navis ad victualium deportationem : aliud instrumentale, ut fabri murarii ascia : aliud exemplare, veluti prototypum facti operis : aliud temporale, velut res factæ quæ in tempore fiunt et sunt : aliud causale tantummodo, veluti Seth ex principio quodam et causa ortus est, ex Adamo scilicet. Nunc si tanquam ex principio quodam, ceu causa, dicis Patris ac Filii unum principium, jam neque alterum genitorem, neque alterum esse genitum retinebis. Nam cujusnam genitor sit, si tanquam ex alio principio et causa Patrem ac Filium dicas ortos? Certe principium non dices effectivum; nam si hoc concedas, erit Dei Deus, et rursus hujus alius Deus, et hoc in infinitum. Neque principium dices materiale; non enim est Deus compositus et materialis. Sed neque formale principium; nam quodnam habere potuerunt formale principium Pater ac Filius? præterquam quod compositionem non vitarent. Neque denique finale, etenim nulla ex causa Deus provenit. Superest tibi temporale esse principium Patris ac Filii. Quod si ita est, ipsis quidem fieri contingit, et corrumpi, et alia innumera. Nam quæ in tempore, talia sunt. Constat, non posse in Deo principium antiquius inveniri. Et quomodo, o sodes, ita a nobis existimari præsumens, paralogismum contexis? Vere demonstratum tibi fuit id esse stolidum.

8. Sed videamus etiam quid paulo infra scribas : « Deus omnia sapientia sua gubernavit. » Concedo hoc libenter admodum : etenim enhypostatica sapientia sua, quam sermo noster perspicue demon-

A καὶ τὸ συναΐδιον εἰσάγεσθαι · καὶ τοῦτο δῆλον ὧδε · Τὸ *γεννήτωρ* ὄνομα τῶν πρός τι ὄν, πρὸς υἱὸν ἔχει τὴν ἀναφοράν · τὰ δὲ πρός τι, ἅμα τῇ φύσει · τὰ δὲ ἅμα τῇ φύσει, ὁμοῦ τέ εἰσι καὶ οὐκ εἰσί · συνάγεται ἄρα διὰ τὴν σχέσιν ἅμα εἶναι · ὅπερ ἐστὶν ἀληθές · καὶ πῶς σὺ, ὦ φίλος, τὸ ἐναντίον εἰσάγεις, καὶ διὰ μὲν τὸ συναΐδιον, εἰς τὴν σχέσιν τῆς πατρότητος καὶ υἱότητος ἡμᾶς δοκεῖς παρακρούειν, διὰ δὲ τὴν σχέσιν τοῦ γεννήτορος καὶ γεννήματος, εἰς τὸ συναΐδιόν τε καὶ ὁμοούσιον; Καὶ ἄλλως · Εἰ τὸ *γεννήτωρ* ὄνομα τὴν τοῦ εἶναι ἅμα ὕπαρξιν δίδωσι, τὰ δὲ ἅμα τῇ ὑπάρξει κατὰ σὲ λαμβανόμενα, ἀπόλλυσι τὴν σχέσιν τὴν οὖσαν ἐκ τοῦ γεννήτορος πρὸς τὸ γέννημα, συνάγεται ἄρα, τὸ *γεννήτωρ* ὄνομα, καὶ τὸ γέννημα, ἐν σχέσει ὄντα, ἄσχετα εἶναι · ὅπερ ἐστὶν
B ἄτοπον.

ζ'. Ἐπιφέρεις δὲ πάλιν οὕτως · « Ἐπειδὴ ἐὰν ἠγῆσαι μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέροις τοῦ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, » Θαυμάζειν μοι ἐπέρχεται, ὦ φίλος, ὁποίαν ἄρα βούλῃ ἀρχὴν ἐπὶ Θεοῦ τιθέναι · τῆς γὰρ ἀρχῆς πολλαχῶς λεγομένης, τῆς μὲν ὡς ποιητικῆς, οἷον ὁ τέκτων τῶν οἰκημάτων · τῆς δὲ ὡς ὑλικῆς, οἷον αἱ σανίδες τοῦ πλοίου · τῆς δὲ ὡς εἰδικῆς [*cod.* ἰδικῆς. *Sic et infra*], οἷον τοῦ ἀνδριάντος τὸ σχῆμα · τῆς δὲ ὡς τελικῆς, οἷον τὸ πλοῖον πρὸς ἀγωγὴν τῶν χρειῶν · τῆς δὲ ὡς ὀργανικῆς, οἷον τέκτονος τὸ σκέπαρνον · τῆς δὲ ὡς παραδειγματικῆς, καθάπερ τὸ πρωτότυπον τοῦ παραγώγου · τῆς δὲ ὡς χρονικῆς, καθάπερ
C τὰ γινόμενα ἐν χρόνῳ γίνονται καὶ εἰσί · τῆς δὲ ὡς αἰτίας καὶ μόνης, καθὰ ὁ Σὴθ ἐξ ἀρχῆς τινος καὶ αἰτίας ἀνέφυ τοῦ Ἀδάμ · εἰ μὲν γὰρ ὡς ἐξ ἀρχῆς τινος ὡς αἰτίας φῂς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ μίαν ἀρχὴν εἶναι, οὐκέτι τὸν μὲν γεννήτορα, τὸν δὲ γέννημα φυλάξεις. Τίνος γὰρ ἂν καὶ εἴη γεννήτωρ, ἐπ' ἂν ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς τε καὶ αἰτίας τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν φῂς ἀναφύναι; οὐδ' αὐτὴν ὡς ποιητικήν · εἰ γὰρ τοῦτο δῷς, ἔσται τοῦ Θεοῦ Θεὸς, καὶ πάλιν τούτου ἄλλος, καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον · οὐδ' αὐτὴν ὡς ὑλικήν · οὐ γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς σύνθετός τε καὶ ἔνυλος· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὴν ὡς εἰδικήν · τίνα γὰρ καὶ ἔχοιεν εἰδικὴν ἀρχὴν ὁ Πατὴρ καὶ Υἱός; καὶ οὕτως τὴν σύνθεσιν οὐκ ἐκφεύξονται · οὐδ' αὐτὴν ὡς τελικήν,
D ἀναίτιος γὰρ ὁ Θεός · λείπεται κατὰ σὲ τὴν χρονικὴν ἀρχὴν εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ · εἰ δὲ τοῦτο, καὶ γίνεσθαι ἂν αὐτοὺς συμβαίνει, καὶ φθείρεσθαι, καὶ ἄλλα μυρία · τὰ γὰρ ἐν χρόνῳ τοιαῦτα · φανερὸν ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ ἀρχὴν ἀνωτέραν εὑρεῖν καὶ πῶς, ὦ φίλος, ὡς ἡγεῖσθαι λαβὼν τὸν παραλογισμὸν, συῤῥάπτεις; Καὶ οὕτω δέδεικται καὶ τοῦτό σοι ἠλίθιον.

η'. Ἀλλ' ἴδωμεν τί καὶ μετὰ βραχέα γράφεις · « Ὁ δὲ Θεὸς τὸ πᾶν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ ἐκυβέρνησε. » Σύμφημι κἀγὼ καὶ μάλα ἡδέως· τῇ μὲν γὰρ ἐνυποστάτῳ (1) αὐτοῦ σοφίᾳ, ἣν ὁ λόγος δύναμιν τὴν

(1) Enhypostatum sic definit S. Maximus opusc. theol. t. II, p. 79 : Ἐνυπόστατον, τὸ κατὰ τὴν οὐσίαν κοινὸν, ἤγουν τὸ εἶδος, τὸ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτόμοις πραγματικῶς ὑφιστάμενον, καὶ οὐκ ἐπινοίᾳ

Digitized by Google

αὐτὴν καὶ Λόγον καὶ Υἱὸν τρανῶς ἔδειξε, τὸ πᾶν A stravit Verbum esse ac Filium, omnia constituit, manifestavitque operibus facturam suam, et quod Deus unus sit super omnia supersubstantialis, sicuti quidam de theologis nostris consonanter his dixit : *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus deitas*[48], et his consentanea. Quamobrem velis nolis confessionibus nostris consenties. Aliquantum vero progressus ad Dei unitatem et supersubstantialitatem, sic ais : « Quia si societatem aliquam sui regni haberet, contrarietatem quoque experturus esset. Vel certe esset adjutoris indigus ad creati ab se mundi administrationem. » Miror hæc a te scribi : nullam enim necessitatem video inducendi vel socios aliquos regni, vel adjutorii indigentiam ad mundi administrationem, vel quidquid his tu subjungis. Cum enim nos confiteamur Deum Patrem habere Filium suum prorsus sibi similem, excepta generatione ejusque negatione; neque tamen societatem ullam prorsus dicamus Patris ac Filii; haud video cur nobis fucum facere velis. Sane tuis ipsis pennis caperis. Est autem sophisma tuum hujusmodi : Si duo sint, et unum quidem generalius, aliud partiale, veluti est pluere, et terram madefieri : nam pluere minus est, quam terram madefieri : non enim convertitur; quod si est, patet alterum quoque fore, id est, pluere et madefieri. Deinde si alterum est, dicet aliquis alterum quoque fore, paralogismumque facit, ita appellatum quia non convertitur etiam subsequens.

συνεστήσατο, καὶ ἐφανέρωσεν ἐν τοῖς ἔργοις τὴν ἑαυτοῦ ποίησιν· καὶ ὅτι ἔστι Θεὸς εἷς ἐπὶ πάντων ὑπερούσιος καθ' ἃ πού τις τῶν παρ' ἡμῖν θεολόγων συνῳδὰ τούτοις ἔφη· « *Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ θειότης·* » καὶ τὰ τούτοις σύστοιχα· διὸ κἂν μὴ θέλῃς, ταῖς ἡμετέραις ὁμολογίαις συνᾴδῃς· παρακατιὼν δὲ μικρὸν εἰς τὴν μοναρχίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπερουσιότητα, γράφεις οὕτως· « Διότι ἐὰν εἶχε κοινωνὸν εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν, ἔμελλε δέχεσθαι ἐναντίωσιν, ἢ ἐνδεὴς εἶχεν εἶναι ὑπουργοῦ τοῦ διοικεῖν τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ. » Θαυμάζειν μοι ἔπεισι τοιαῦτα γράφοντός σου· οὐδὲ γὰρ συνορῶ ἐπὶ Θεοῦ τίς ἡ ἀνάγκη, ἢ κοινωνούς τινας τῆς βασιλείας, ἢ ἔνδειαν ὑπουργίας B τοῦ διοικεῖν τὸν ἑαυτοῦ κόσμον εἰσάγεσθαι· καὶ ὅσα τούτοις ἐπιφέρεις· τὸν γὰρ Θεὸν καὶ Πατέρα τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν κατὰ πάντα ὅμοιον ἔχοντα, πλὴν τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως· ἡμῶν δὲ μηδ' ὅλως τὸ κοινωνὸν ὁμολογούντων ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἡμᾶς παραλογίζῃ ἢ σεαυτὸν καὶ τοῖς ἑαυτοῦ πτεροῖς ἁλίσκῃ· ἔστι δὲ τὸ παρὰ σοῦ σόφισμα τοιοῦτον· Ἐὰν δύο τινὰ ὦσι, καὶ τὸ μὲν καθολικώτερον, τὸ δὲ ἐπὶ μέρους, οἷον τό τε ὗειν, καὶ τὸ βεβρέχθαι τὴν γῆν· τὸ μὲν γὰρ ὗειν, ἐπέλαττόν ἐστι τοῦ βεβρέχθαι· οὐ γὰρ ἀντιστρέφει· τούτου δὲ ὄντος, δῆλον ὅτι καὶ τὸ λοιπὸν ἔσται, οἷον τὸ ὗειν καὶ τὸ βεβρέχθαι· εἶτα τοῦ λοιποῦ ὄντος, φήσει τις καὶ τὸ λοιπὸν εἶναι· τὸν παραλογισμὸν ποιεῖ οὕτω καλούμενον παρὰ τὸ μὴ ἀντιστρέφον, καὶ τὸ ἑπόμενον. C

θ'. Τοιοῦτόν τι καὶ σὺ ἐν τοῖς παρὰ σοῦ γραφεῖσι πεποίηκας· δύο γὰρ ὄντων, κοινόν τε καὶ κοινωνός· καὶ τὸ μὲν ἐπιπλέον, οἷον τὸ κοινόν· τὸ δὲ ἐπέλαττον, οἷον τὸ *κοινωνός*· ὁ μὲν γὰρ κοινωνὸς οὗ λέγεται κοινωνὸς, ὡς κοινόν τι ἔχων λέγεται κοινωνός· οὐκ εἴ τι δὲ κοινόν τι ἔχων μεθ' ἑτέρου, ἀνάγκη καὶ κοινωνὸν αὐτοῦ λέγεσθαι· λίθος γὰρ λίθῳ οὐ λέγεται κοινωνὸς, ἐπεὶ κοινὴ ἀμφοτέρων ἡ οὐσία· ὡσαύτως δὲ καὶ ἵππος ἵππῳ, κοινὴν καὶ μίαν οὐσίαν ἔχοντες, οὐ λέγονται κοινωνοί· εἰ οὖν τὸ κοινὸν ἐπιπλέον, τὸ δὲ *κοινωνὸς* ἐπέλαττον· ἡμῶν δὲ λεγόντων κοινὴν καὶ ἀμέριστον ἔχειν τὸν Πατέρα τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱόν, αὐτὸς μεταφέρων γράφεις· « Εἰ κοινὴ βασιλεία καὶ ἐξουσία πρὸς Υἱόν, πάντως καὶ D κοινωνὸς ἔσται ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς τῆς αὐτοῦ βασιλείας· » καὶ παραλογίζῃ μᾶλλον ἢπερ ἡμᾶς, ποιῶν τὸν παραλογισμὸν παρὰ τὸ μὴ ἀντιστρέφον καλούμενον· καὶ τοῦτο ποιῶν δοκεῖς μᾶλλον ἀγνοεῖν τὸ *κοινωνὸς* ὄνομα ἐπὶ τίνων εἰκότως καὶ ἔστι καὶ κυρίως λέγεται, καὶ διὰ τοῦτο κακῶς ἐπὶ Θεοῦ μεταφέρεις· τὸ γὰρ *κοινωνὸς* ὄνομα οὐκ ἐπ' ἄλλου δοκεῖ τίθεσθαι, ἀλλ' οἷς ἰδιαζόντως καὶ ἀποτετμημένως ἑνὸς ἑκάστου τὸ ἔργον ἀποτελεῖται, καὶ κατὰ σύμβασιν προαιρετικὴν, καὶ συμπεισθισμὸν ἐν ταυτῷ πρά-

9. Tale quid tu quoque fecisti in scripto tuo. Nam cum duo sint, commune et communicans; et illud quidem amplius, id est, commune; hoc autem restrictius, id est, *communicans* : etenim qui communicat dicitur communicans, quatenus commune aliquid habet : nequaquam autem eum qui commune aliquid habet cum alio, necesse est communicantem eidem dicere : nam lapis non dicitur lapidi communicans, quia communis est utriusque substantia : similiter equus equo, qui communem unamque substantiam habent, non dicuntur communicantes : si ergo commune, plus est; *communicans* autem minus : nobis vero dicentibus commune et indivisibile habere Patrem regnum suum cum proprio Filio, tu inverso sermone scribis : « Si commune est regnum et potestas cum Filio, prorsus et communicans erit Filius regno Patris sui : » tibique illudis potius quam nobis, paralogismum faciens in eo quod non alternat : idque faciens, videris potius ignorare, vocabulum *communicans* de quibusnam recte proprieque dicatur : ac propterea male ad Deum transfers : nam vocabulum *communicans* de alio nullo poni videtur, quam de iis quorum proprie præciseque uniuscujusque opus

[48] Rom. 1, 20.

ψιλῇ θεωρούμενον. *Enhypostatum, quod commune secundum substantiam est; videlicet species quæ in individuis, quæ sub ipsa sunt, realiter subsistit, nec nudo tantum mentis cogitatu consideratur.*

Digitized by Google

perficitur, cum ex conventione prævia et soliditate in eodem negotio, duo vel tres aut plures, ad idem negotium concurrunt. Veluti si quis rhetoricam artem prius per se ipsum tantummodo exerceat, deinde aliquis alius ad eum accedat, et mox conventione prævia et consensu, ad rhetoricam professionem concorditer concurrant; tunc ambo dicentur hac in re communicantes. Verum enimvero iis, quorum opera, voluntas, deliberatio, operatio, et concordia inseparabilis suapte natura est, quomodo communicantis vocabulum congruet? Minime prorsus. Quare cum Patrem dicimus aliquid facere, Filium quoque et Spiritum sanctum inseparabiliter simul facere dicimus : et unius operatio, a tribus non est sejuncta : omnisque operatio quæ divinitus provenit, et multimodis denominatur, a Patre proficiscitur, et per Filium pergit, et in Spiritu sancto perficitur. Propterea æquum non est, vocabulum communicantis in sancta Trinitate adhibere.

10. Tu vero post vocabulum *communicans* pergis dicere, « fore ut Deus contrarietatem et seditionem experiretur. » O verborum tuorum stoliditas! Si certe vocabulo *communicans* apud Deum locus esset, fortasse et contrarietas et seditio comperiretur. Sed quia illud non conceditur, nec hoc quidem concedetur. Atque ita invitus ex iis quæ adjunxisti, propositionem evidentem nobis effecisti, quomodo proprie dicatur. Nam si vocabulum *communicans* de aliquo prædicatum, contrarietas et seditio subsequitur, planum erit, quod *communicans* vocabulum iis congruet qui prævia conventione et consensu rem gerunt : unde seditio etiam et contrarietas confit. His quippe tantum usuvenit seditio et contrarietas, propter voluntatis volubilitatem. Quibus autem immutabilis bonitas est, quomodo contrarietas et seditio incidet? Et paucis interjectis, ita scribis : « Vel certe esset adjutoris indigus ad creati ab se mundi administrationem. » Pecte, sodes, dixisti. Si enim vocabulum *communicans* de Filio prædicaretur, obnoxius utique esset, ut tu opinaris, contrarietati ac seditioni, et auxilio indigeret. Nunc quia illud futile et invalidum demonstratum fuit, constat quod et hæc similiter. Nam si positione alicujus, quædam ponuntur, sine dubio exstinctione illius, etiam alia exstinguuntur.

11. Insuper scriptum tuum hæc habet : « Et per sæculorum spatium, et ob mutuam contrarietatem, deleretur Dei dominatus una cum creaturis. Et alter alteri dominaretur, et cum creaturis compassio desineret. » Atqui hæc, o sodes, duorum principiorum et contrarietatis criminatio nobis non congruit; sed aliis a te intendi deberet, qui nempe duo principia et duos deos inducunt, bonum ac malum : et ab alio quidem dicunt hunc materialem mundum conditum et conservatum ac rectum; ab alio autem intellectualem : quam nos sententiam et odimus et toto animo aversamur; et eos, qui hanc fovent, capitali pœnæ subjicimus : vos vero

A γματι, δύο ἢ τρεῖς ἢ καὶ πλείονες τούτων εἰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα συνέρχοιντο· οἷον ῥητορεύει τις καθ' ἑαυτὸν τὸ οἰκεῖον σπούδασμα ἐκτελῶν, ἐὰν ἄλλος τις πρὸς αὐτὸν ἀφίκοιτο καὶ κατὰ σύμβασιν προαιρετικὴν καὶ συμπειθισμὸν εἰς τὸ τῆς ῥητορείας ἔργον ὁμογνωμόνως συνέλθοιεν· λέγοιντο ἂν ἑκάτερος εἰς τοῦτο κοινωνοί· οἷς δὲ τὸ ἔργον καὶ ἡ θέλησις, βούλησίς τε καὶ ἐνέργεια καὶ ὁμόνοια ἀδιάστατος φυσικῶς ἐν αὐτοῖς πρόσεστι, πῶς ἂν καὶ χώραν ἔχοι τὸ τοῦ κοινωνοῦ ὄνομα; οὐ μὲν οὖν· διὸ τὸν Πατέρα λέγοντες ποιεῖν τι, καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀδιασπάστως ἅμα λέγομεν ποιεῖν· καὶ τοῦ ἑνὸς ἡ ἐνέργεια, τῶν τριῶν πώς ἐστι μὴ διαιρουμένη· καὶ γὰρ πᾶσα ἐνέργεια ἡ θεόθεν διήκουσα, καὶ κατὰ τὰς πολυτρόπους ἐννοίας ὀνομαζομένη, ἐκ Πατρὸς
B ἐφορμᾶται, καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ πρόεισι, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ τελειοῦται· διά τοι τοῦτο, οὐ δίκαιόν ἐστι τὸ τοῦ κοινωνοῦ ὄνομα ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τίθεσθαι.

ι'. Ἐπιφέρεις δὲ εἰς τὸν *κοινωνὸν* γράφων οὕτως· « Ἔμελλε δέχεσθαι ἐναντίωσιν καὶ στάσιν. » Ὦ τῆς ἀποπληξίας τῶν σῶν ῥημάτων! Εἰ μὲν γὰρ τὸ *κοινωνὸς* ὄνομα ἐπὶ Θεοῦ χώραν εἶχεν, ἴσως καὶ ἡ ἐναντίωσις καὶ στάσις εὑρίσκεται· ἐπεὶ δὲ τοῦτο οὐ δέδοται, οὐδὲ τὸ δι' ἐκείνου δοθήσεται· καὶ οὕτως ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου τὸ προτεθὲν δῆλον ἡμῖν παρέστησας, καθ' ὧν κυρίως λέγεται. Εἰ γὰρ τὸ *κοινωνὸς* ὄνομα τιθέμενον, τήν τε ἐναντίωσιν καὶ στάσιν ἀκολουθοῦσαν ἔχει, φανερὸν
C δήπουθεν, ὅτι *κοινωνὸς* ἐπὶ τῶν κατὰ σύμβασιν προαιρετικὴν καὶ συμπείθισμὸν προερχομένων χώραν ἔξει· ἐξ οὗ καὶ ἡ στάσις καὶ ἡ ἐναντίωσις ποτὲ ἐγγίνεται· τούτων γὰρ μόνων ἐστὶ τὴν στάσιν καὶ ἐναντίωσιν δέχεσθαι, διὰ τὸ εὐμετάβολον τῆς προαιρέσεως· οἷς δὲ ἀγαθότης ἄτρεπτός ἐστι, πῶς ἂν καὶ ἐναντίωσις καὶ στάσις συνεισφρήσεται; Καὶ μετὰ βραχέα γράφεις οὕτως· « Ἡ ἐνδεὴς εἶχεν εἶναι ὑπουργοῦ, τοῦ διοικεῖν τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ. » Καλῶς, ὦ φίλος, ἔφησθα· εἰ μὲν γὰρ τὸ *κοινωνὸς* ὄνομα ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ χώραν εἶχεν, ἔσχεν ἂν κατὰ σὲ καὶ τὸ τῆς ἐναντιώσεως καὶ στάσεως καὶ ἡ ἐνδεια τῆς ὑπουργίας· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνο δέδεικται ἕωλον καὶ ἀνίσχυρον, δῆλον ὅτι καὶ ταῦτα· καὶ γὰρ ἐὰν τῇ θέσει
D τινὸς τινὰ τίθενται, τῇ ἀναιρέσει τούτου δῆλον ὅτι συναναιρηται.

ια'. Ἔχει δὲ πάλιν τὸ σὸν γράμμα οὕτως· « Καὶ κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν αἰώνων, καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα ἐναντίωσιν, ἠφανίζετο ἡ τούτου κυριότης μετὰ τῶν κτισμάτων, καὶ ἐκυρίευεν ὁ εἷς τοῦ ἑτέρου, καὶ ἐκόπτετο ἡ συμπάθεια τῶν ποιημάτων. » Τοῦτο οὖν, ὦ φίλος, τὸ τῶν δύο ἀρχῶν καὶ ἐναντιώσεως ἔγκλημα ἡμῖν οὐ πρόσεστιν, ἀλλ' ἄλλοις παρὰ σοῦ ἐγκαλεῖσθαι ὤφειλε, τοῖς καὶ δύο ἀρχὰς καὶ δύο θεοὺς εἰσάγουσιν, ἀγαθόν τε καὶ κακόν· καὶ τὸν μέν φασι τὸν αἰσθητὸν κόσμον δεδημιουργηκέναι καὶ συνέχειν καὶ κρατεῖν· τὸν δὲ, τὸν νοητόν· ἣν δόξαν ἡμεῖς καὶ μυσαττόμεθα καὶ λίαν ἀποστρεφόμεθα, καὶ τοὺς ταύτην σεμνύνοντας κεφαλικῇ τιμωρίᾳ καθ-

Digitized by Google

ὑποβάλλομεν (2)· ὑμεῖς δὲ καὶ προσίεσθε καὶ ἐπιθύπτετε· ἡμῖν γὰρ μία ἀρχὴ τὸ σεβαζόμενον ἐπεὶ καὶ εἷς θεὸς, κἂν ταῖς ἰδιότησιν εἴτ' οὖν ὑποστάσεσι τρία πιστεύηται· εἰ δέ σοι τὸ διάφορον τῶν ὑποστάσεων, διάφορον καὶ τὴν φύσιν ἐννοεῖν δίδωσι, καὶ ὅσας τὰς ὑποστάσεις, τοσαύτας καὶ τὰς φύσεις εἰσάγεσθαι, ἀμαθαίνοντός ἐστι τοῦτο, ἥπερ εἰδότος· οὐ γὰρ ταυτὸν φύσις καὶ ὑπόστασις· ἦν γὰρ ἂν οὐδὲν τῶν ὄντων ὁμοφυὲς, καὶ ταυτὸν κοινόν τι καὶ ἴδιον χρῆμα· ὅπερ οὐχ εὕρηται. A illis favetis atque blandimini. A nobis autem unum principium religioso cultu colitur, quia et unus Deus est, quanquam proprietatibus, sive personis, trinus creditur. Quod si tibi personarum diversitas differentem quoque naturam reputare suggerit, et quot sunt personæ, totidem quoque naturas inducere; hoc indocti potius ingenii est quam eruditi: non enim idem est natura et persona: alioqui nihil in rebus exsistentibus homogeneum esset, idemque esset commune et proprium negotium, quod non usuvenit.

ιβ'. Καὶ ἄλλως· Εἰ τὸ διάφορον τῶν ὑποστάσεων, διάφορον καὶ φύσιν εἰσάγεσθαι δίδωσιν, ἀνάγκη τὸ μὴ διάφορον τῶν φύσεων, μηδὲ διάφορον καὶ τῇ ὑποστάσει καθίστασθαι· συνάγεται ἄρα ὅτι τὰ ταυτὰ τῇ φύσει, ταυτὰ καὶ ταῖς ὑποστάσεσιν. Ἔσται ἄρα Παῦλος καὶ Πέτρος ταυτοὶ ὄντες τῇ φύσει καὶ ἀδιάφοροι· καὶ τῇ ὑποστάσει ταυτοὶ, ὅπερ ἐστὶ γελοῖον· ἔστι γάρ σου τὸ σόφισμα παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν οὕτω καλούμενον. Τοῦ γὰρ ἑνὸς πολλαχῶς λεγομένου, ὡς αἱ λογικαὶ μέθοδοι ἐκδιδάσκουσιν, ἢ γένει, ἢ εἴδει, ἢ ἀριθμῷ, ἢ ἀναλογίᾳ, δῆλον ὅτι καὶ τὸ *πολλά*· ὁσαχῶς γὰρ τὸ προκείμενον [*cod.* ἀντικ.], τοσαυταχῶς καὶ τὸ ἀντικείμενον ἔχει· τοῦτο γὰρ δεδιδάγμεθα· ἡμῶν δὲ ταῖς ὑποστάσεσι τὰ τρία διδόντων, σὺ δὲ καὶ τὸ τῶν φύσεων διάφορον εἰσάγεις· ταῦτα δὲ οὐχ οὕτως ἔχει· καὶ γὰρ ἡ ἐνάργεια τῶν πραγμάτων δῆλη, καὶ αἱ μαθήσεις ἐκδιδάσκουσι· καὶ οὕτως σοι πᾶσαι αἱ διαβολαὶ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως ἕωλοι καὶ ἀπίθανοι καὶ ψευδεῖς ἀποδεδειγμέναι εἰσί· καὶ τῶν διαβολῶν δηλονότι ἀναιρεθεισῶν, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα συνέψεται. Καὶ ταῦτα πέρα τοῦ μέτρου, ἐπεὶ καὶ πόρος λόγου πολέμιος ἀκοαῖς· διὸ ἱκανὰ μὲν καὶ ταῦτα τοῖς θέλουσι μικρῶς πως συνορᾶν, καὶ τῇ παραθέσει τῶν κρειττόνων, τὸ ἀληθὲς διώκειν, καὶ τὸ ψεῦδος ἀπωθεῖσθαι· διὸ καὶ μέχρι τούτων τὸν λόγον στήσω (3). B C

12. Item aliter. Si quis a personarum diversitate diversitatem quoque naturæ induci concedat, necesse est quod naturaliter non differt, ne personaliter quidem differre. Consequitur ergo, ut quæ sunt naturaliter eadem, personaliter quoque sint. Erunt itaque Paulus et Petrus idem naturaliter et non differentes, simulque eadem persona, quod est ridiculum. Est enim sophisma tuum per homonymiam ita vocatum. Nam quum *unum* multipliciter dicatur, ceu logicæ regulæ docent, vel genere, vel specie, vel numero, vel analogia; patet quod perinde etiam *plura*. Nam quot modis proponitur, totidem opponitur; ita enim edocti fuimus. Nobis autem personarum trinitatem agnoscentibus, tu naturarum quoque diversitatem oggeris. Sed res non ita se habet, quod et rerum evidentia palam facit, et disciplinæ tradunt. Atque ita omnes tuæ adversus fidem nostram accusationes, futiles, incredibiles mendacesque demonstratæ fuerunt. Porro accusationibus cunctis peremptis, reliqua tibi omnia subsequentur. Sed jam præter justum modulum excurrimus; namque et sermonis satietatem aures oderunt. Quare hæc sufficiant iis qui parumper voluerint considerare, et comparativo meliorum delectu veritatem sequi, ac falsitatem repellere. Quamobrem finem hic dicendi faciam.

—

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΤΑ

Ἀντίῤῥησις καὶ ἀνατροπὴ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς τῆς σταλείσης παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν πρὸς Μιχαὴλ βασιλέα υἱὸν Θεοφίλου ἐπὶ διαβολῇ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως.

EJUSDEM NICETÆ

Confutatio et eversio secundæ epistolæ ab Agarenis missæ ad Michaelem imperatorem Theophili filium, ob accusandam Christianorum fidem.

—

α. Ἠβουλόμην, ὦ φίλος, τὸν περὶ πίστεως ἡμῶν, τοῦ Χριστιανικοῦ, λέγω, δόγματος, λόγον, ἀληθῆ πρῶτον ταῖς ἀποδεικτικαῖς ἀνάγκαις καθυποβάλλειν, καὶ ὡς οἷόν τέ ἐστιν ἐκ τῶν φυσικῶν λογισμῶν βέβαιόν τε τοῦτον καὶ ἀτρεκέστατον παριστᾷν· ἔπειτα δὲ καὶ τὰ παρὰ σοῦ ἀλλοκότως ἐπὶ τῇ διαβολῇ τῆς καθ' ἡμᾶς θρησκείας γραφέντα διελέγχειν· τοῦτο γὰρ ἐξ ἅπαντος ὁ ἀντιλογικὸς λόγος ἀπαιτεῖ. D

1. Voluissem, o sodes, veram de fide nostra, id est, de Christiano dogmate, doctrinam primo demonstrativis argumentis supponere, et prout fieri poterat, naturalibus ratiociniis firmare hanc, et certissimam præstare: deinde tua quoque ob eam accusandam absurda argumenta refutare. Ita enim prorsus antirrheticus sermo postulat. Nunc quoniam adversus alteram epistolam tuam, dogma

(2) Dicit pœnam capitalem adversus Manichæos legibus principum decretam, de qua dixi in adn. ad Petrum Siculum.

(3) Eadem hac utitur clausula noster Nicetas, non hic solum et in secunda epistola, verum etiam in illo suo, quem Allatius edidit adversus Armenios tractatu, ut jam in prævio Monito dixi.

Digitized by Google

nostrum, ut par erat, validis demonstrationibus magnopere tractatum fuit, et evidenti conclusione stabilitum ; ne nunc forte videamur torpere in scribendo ad te, si tantum adversus illa argumenta quæ ad nostræ irreprehensibilis fidei eversionem tu in litteris tuis misisti, responsionem fecerimus ; ideo nunc ventilabimus, num tuæ contra fidem nostram accusationes et reliquæ contradictiones, recte collineent. Sic autem se habet scriptum tuum : « Deus est unus, neminem habens communicantem potestati suæ : et quia communicantem non habet, ideo ne filium quidem habet. » Miror equidem talia a te scribi : neque enim video, quænam sit necessitas communicantem veluti Deo Patri aut regni adjutorem Filium constituere, et hujusce generis alia a te sæpe proposita. Etenim cum Deus Pater Filium suum per omnia similem habeat, excepta innativitate et nativitate ; cumque nos confiteamur non esse Filium Patri communicantem, nescio quomodo nos fallere velis ; vel tu ipse propriis pennis capiaris. Est enim sophisma tuum hujusmodi : Si duo quædam sint, et unum pluris sit, aliud minoris, velut homo et animal ; namque homo minoris est, quam animal ; quia vicissim non alternat : animal autem pluris est ; his ita se habentibus, veluti si homo est, animal quoque est ; non autem, si animal est, homo quoque est ; si animali existente, dicat aliquis hominem quoque esse ; hic paralogismum facit, quia ista non alternant, neque invicem consequuntur.

A Ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς τὴν ἑτέραν ἐπιστολήν σου τὸ οἰκεῖον δόγμα ἡμῶν, ὡς εἰκὸς ἦν, ταῖς ἀποδείξεσι κατασκευαστικῶς προσάγεσθαι μεγάλως τε πεπραγμάτευται (4), καὶ σαφῶς ἐξήνυσται, ἵνα μὴ δόξωμεν νυνὶ παρέλκειν ἐν τῷ γράφειν σοι, μόνον ἀπὸ τῶν σταλέντων ἡμῖν ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀμώμου πίστεως, τὰς ἀντιῤῥήσεις ποιησόμεθα· διὸ καὶ εἰ εὐθυβόλως αἵ τε τῆς πίστεως ἡμῶν διαβολαὶ, καὶ αἱ λοιπαὶ ἀντιῤῥήσεις σου ἔχουσιν, ὧδε ἐπισκεψώμεθα· ἔχει δὲ τὸ σὸν γράμμα οὕτως· « Θεός ἐστιν εἷς, κοινωνὸν μὴ ἔχων τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας· καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν κοινωνὸν, οὐκ ἔσχεν οὐδὲ παῖδα. » Θαυμάζειν μοι ἔπεισι τοιαῦτα γράφοντός σου· οὐδὲ γὰρ συνορῶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τίς ἡ ἀνάγκη ὡς κοινωνόν τινα, ἢ ὡς συνεργὸν τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας B τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν εἰσάγεσθαι, καὶ ὅσα τοιαυτότροπα πολλάκις γράφεις· τὸν γὰρ Θεὸν καὶ Πατέρα τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν κατὰ πάντα ὅμοιον ἔχοντα, πλὴν τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως, ἡμῶν δὲ μηδ' ὅλως ὁμολογούντων κοινωνὸν ὄντα τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἡμᾶς παραλογίζῃ, ἢ σεαυτὸν τοῖς ἑαυτοῦ πτεροῖς ἁλίσκῃ· ἔστι γάρ σου σόφισμα τοιοῦτον· Ἐὰν δύο τινὰ ὦσι, καὶ τὸ μὲν ἐπιπλέον, τὸ δὲ ἐπέλαττον, οἷον ὅ τε ἄνθρωπος καὶ ζῶον· ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἐπέλαττόν ἐστι τοῦ ζώου· οὐδὲ γὰρ ἀντιστρέφει· τὸ δὲ ζῶον ἐπιπλέον· τούτου δὲ ὄντος, οἷον τοῦ ἀνθρώπου, δῆλον καὶ τὸ ζῶόν ἐστιν· οὐ μὴν τοῦ ζώου ὄντος, καὶ ὁ ἄνθρωπος· εἶτα τοῦ ζώου ὄντος, φήσειέν τις καὶ τὸν ἄνθρωπον εἶναι, τὸν παραλογισμὸν ποιεῖ, παρὰ τὸ μὴ ἀντιστρέφον, καὶ τὸ ἑπόμενον οὕτω καλούμενον.

C

Hoc loco repetit Nicetas totum articulum nonum prioris epistolæ, nempe a verbis τοιοῦτόν τι *usque ad* ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τίθεσθαι. *Nos vero omittimus, ne actum agere videamur.*

2. Item aliter : « Deus unus est, non habens aliquem communicantem potestati suæ. » Quod Deus unus sit universalis, qui cunctis rebus et exsistentiam tribuit et rectum statum, neminemque habeat communicantem aut adjutorem, ut tu dicis, a nobis pariter in superioribus demonstratum fuit, atque ita confitemur et credimus. Quod autem ille quoque a nobis creditus Filius ac Deus verus, æque ac Deus Pater, Deus unus cum Patre ac Spiritu a nobis dicatur, non tanquam communicans Patri ac Spiritui ; neque tanquam unius principii, et unius Dei, qui in Patre et Filio et Spiritu sancto spectatur, et sit et a nobis inducatur, ita fit planum : Ille qui a nobis Dei Filius ac Deus verus dicitur, si est, ut tu ais, Deo communicans, id est, ei qui a nobis Deus ac Pater appellatur ; vel uni principio et uni Deo, qui in Patre et Filio et Spiritu sancto spectatur. Sed si quidem uni Deo qui in Patre et Filio ac Spiritu sancto spectatur ; demonstratum autem fuit a nobis in prioris epistolæ tuæ refutatione, unum esse Deum, unumque principium, cum Patre ac Spiritu sancto, Filium qui et ita est et a nobis bene Deus appellatur ; ergo ita contingit Fi-

β'. Καὶ ἄλλως· « Θεός ἐστιν εἷς, κοινωνὸν μὴ ἔχων τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας. » Ὅτι μὲν εἷς Θεός ἐστιν ἐπὶ πάντων τοῖς οὖσιν ἅπασιν, τό τε ἁπλῶς εἶναι καὶ τὸ εὖ χαριζόμενος, καὶ οὐδενὶ τῶν ὄντων τὸ παράπαν κοινωνὸν ἢ συνεργὸν, ὡς σὺ φῂς, κεκτημένος, καὶ ἀνωτέρω παρ' ἡμῶν ἀποδέδεικται καὶ ὡμολόγηται καὶ πεπίστευται· ὅτι δὲ καὶ ὁ παρ' ἡμῶν Υἱὸς Θεοῦ πιστευόμενος, καὶ Θεὸς ἀληθινὸς ὢν καὶ αὐτὸς, καθ' ἃ καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ Θεὸς εἷς μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος παρ' ἡμῶν καλῶς θεολογούμενος, οὐχ ὡς κοινωνὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὔτε τῆς μιᾶς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ τοῦ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ D Πνεύματι θεωρουμένου, ἔστι καὶ παρ' ἡμῶν εἰσάγεται, ὧδε δῆλον· Ὁ παρ' ἡμῖν Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀληθινὸς θεολογούμενος, εἴπερ ἐστὶ κατὰ σὲ κοινωνὸς τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τοῦ παρ' ἡμῖν Θεοῦ καὶ Πατρὸς πρεσβευομένου, ἢ τῆς μιᾶς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ τοῦ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένου· ἀλλ' εἰ μὲν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ τοῦ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένου, ἀποδέδεικται δὲ ἡμῖν ἐν τῇ ἀντιῤῥήσει τῆς προτέρας σου ἐπιστολῆς, ὅτι εἷς Θεὸς καὶ μία ἀρχὴ ὁ Υἱὸς μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος ἁγίου καὶ ἔστι καὶ παρ' ἡμῶν καλῶς θεο-

(4) Dicit illam Christianæ religionis demonstrationem, quam ipse repetiverat in priore epistola, sed nos utpote jam in superiore opere, hoc eodem volumine editam, necessario omisimus.

Digitized by Google

λογεῖται· εἰ δὲ τοῦτο, συμβαίνει ἂν ὁ Υἱὸς αὐτὸς ἑαυτοῦ εἶναι κοινωνὸς, ὅπερ ἄτοπον· οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων αὐτὸ ἑαυτοῦ λέγεται εἶναι κοινωνόν· οὐκ ἄρα ὁ Υἱὸς τῆς μιᾶς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ τοῦ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένου ἐστὶ κοινωνός· οὔτε μὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· ἐπὶ τούτων γὰρ καὶ μόνον ἔστιν υἱὸν εὑρεῖν τοῦ ἰδίου πατρὸς λεγόμενον κοινωνὸν, ἐν οἷς γνώμης παραλλαγὴ παρεισδύνεται, καὶ βουλήσεως ἑτερότης πάρεστιν, καὶ ἀπορία καλοῦσα πρὸς τὴν χρείαν, καὶ ἐνέργεια ἀποτετμημένη ἰδίως πρόσεστιν· οἷς δὲ γνώμη μία, καὶ βούλησις ἀεὶ ἀδιάκοπος, καὶ φύσεως ταυτότης, καὶ μία ἐξουσία, καὶ θέλησις ἄτρεπτος πάρεστι, πῶς ἂν ὁ *κοινωνὸς* εἰσφρήσεται; οὔκουν κοινωνὸν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, οἱ ἐπὶ τῇ θεολογίᾳ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα θεολογοῦντες συνεισάγουσιν, εἰ καὶ κακῶς παρ' ὑμῶν [*cod.* ἡμῶν] ἐπιφημίζονται.

γ'. Καὶ ἄλλως· « Θεὸς εἷς ἐστι, κοινωνὸν μὴ ἔχων τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας· καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν κοινωνὸν, οὐκ ἔσχεν οὐδὲ παῖδα. » Ἀπήλλαξας ἡμᾶς πραγμάτων ἐξειπὼν τὸ ἀπόῤῥητον· εἰ μὲν γὰρ ἐώρων τὸ *κοινωνὸς* ἐπὶ τῆς θεολογικῆς γεννήσεως ἑπόμενον καὶ χώραν ἔχον, τάχα ἂν καὶ μὴ θέλων τῇ ἀληθείᾳ συνεφελκόμενος τῇ ἀναιρέσει τούτου, καὶ τὸ ἡγούμενον συνανῄρουν· τουτέστι τὸ ἐπὶ τὴν θεολογίαν τὸν Υἱὸν ἀποκηρύττεσθαι. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἕωλον καὶ πάντη ψευδὲς, ἐπὶ τῆς θεολογικῆς γεννήσεως, καὶ ἀνακόλουθον ὂν ὁ λόγος ἔδειξεν, οὗ με λόγος καταναγκάσει καὶ τὸ ἡγούμενον, τουτέστι τὸν Υἱὸν, ἐπὶ τῆς θεολογίας ἀπαρνεῖσθαι. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἐξ ἀνάγκης ἑπομένων, καὶ τούτων ἀναιρουμένων, δῆλον ὅτι καὶ τὰ ἡγούμενα συνανῄρηται· οὐ μὴν δὲ ἐπὶ τῶν ἥκιστα ἑπομένων, ὡς αἱ μαθήσεις ἐκδιδάσκουσι· διὸ ἦν τὸ παρὰ σοῦ συλλογιζόμενον δυνάμει τοιοῦτον· Εἰ ἔστιν Υἱὸς ἐπὶ τῆς θεολογίας πιστευόμενος, εὑρεθήσεται καὶ κοινωνὸν ὁ εἷς Θεὸς ἔχων· ἀλλὰ μὴν Θεὸς εἷς ἐστιν ἐπὶ πάντων κοινωνὸν οὐκ ἔχων· οὐκ ἄρα οὐδὲ Υἱὸς ἐπὶ τῆς θεολογίας εὕρηται. Καὶ πρῶτον μὲν, ὡς αἱ φιλοσοφικαὶ μέθοδοι ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσι, τὸ ἑπόμενον ἔσφαλται. Ἀποδέδεικται γὰρ ὅτι οὐχ ἕπεται ἐπὶ τῆς θεολογικῆς γεννήσεως τὸ κοινωνὸν λέγεσθαι τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρός· διά τοι τοῦτο καὶ ἀναπόδεικτος ὁ λόγος πρόεισιν· ἔπειτα μικρῶς πως τὴν καθ' ἡμᾶς θεολογίαν ἐπισκεψώμεθα, ὅπως εὐφωρατώτερον ἅπασι τὸ ἀδρανὲς ὂν καὶ ἀπίθανον τοῦ παρὰ σοῦ δογματιζομένου λόγου παραδείξωμεν.

δ'. Τὰ τοίνυν ἐπὶ τῆς θεολογίας παρ' ἡμῶν ἀληθῶς λεγόμενα, τὰ μὲν κοινῶς ἐπὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων λέγεται, ὡς ἐπὶ μιᾶς οὐσίας ἤτοι θεότητος, καὶ ἑνὸς Θεοῦ ὄντος· οἷόν φημι τὸ *Θεὸς* ὄνομα, καὶ τὸ *Κύριος* καὶ τὸ *φιλάνθρωπος*, καὶ τὰ παραπλήσια, ἃ καὶ οὐ συναριθμεῖται διὰ τὸ ἐνιαίως λέγεσθαι, ὡς καὶ ἀποδέδεικται· τὰ δὲ ἰδίως, ἃ καὶ τῶν ὑποστάσεων πρώτως καὶ κυρίως εἰσίν· οἷόν φημι τὸ *Πατὴρ* καὶ τὸ *Υἱὸς* καὶ τὸ *Πνεῦμα τὸ ἅγιον*· ἃ καὶ διὰ τὸ ἰδίως λέγεσθαι, συναριθμεῖται· ἡ γὰρ συναρίθμησις, κυρίως τῶν ἰδίως λεγομένων ἐστὶν, οὐ τῶν κοινῶς, ὡς ἐν ἄλλοις δέδεικται· ἐνίοτε δὲ εὕρηται καὶ ἐπὶ δύο

A lium sibimet esse communicantem; quod est absurdum : nulla enim res exsistens dicitur sibimet ipsa communicare. Nequaquam igitur filius communicans est uni principio unique Deo qui in Patre et Filio et Spiritu sancto spectatur; neque item Deo Patri. Tunc enim tantummodo dicitur filius patri suo communicans, cum sententiæ aberratio subit, et consilii diversitas adest, cum dubitatio rei gerendæ, et operatio seorsum suscepta cernitur. Iis autem, quorum est una sententia, et deliberatio semper indivisa, et natura eadem, et potestas unica, et voluntas immutabilis, quomodo vocabulum *communicans* obrepet? Non ergo faciunt uni Deo communicantem, illi qui Filium ac Spiritum Deum esse theologice dicunt; etiamsi prave a B vobis ita diffamantur.

3. Item aliter : « Deus unus est, nullum habens potestati suæ communicantem, ergo ne filium quidem habet. » Liberasti me negotio, arcanum enarrans : nam si viderem vocabulum *communicans* in theologica generatione connexum et subsistens, fortasse quamquam invitus, veritate trahente, cum hujus vocabuli exstinctione, principale quoque de medio tollerem : id est Filium prædicari Deum non sinerem. Sed quia hoc futile omnino et falsum in theologica generatione minimeque consectaneum sermo noster ostendit, nullum me ratiocinium coget, rem principalem, id est Filium, C a Dei appellatione excludere. Nam in iis quæ necessario nexu cohærent, patet, his sublatis, principalia quoque perire : non ita tamen in iis usuvenire quæ minime mutuo cohærent, disciplinæ docent. Propterea syllogismi tui hæc vis erat : Si Filii divinitas creditur, comperiemus unum Deum habere aliquem sibi communicantem : atqui unus est universalis Deus, nullum habens communicantem : nequaquam itaque Filius in theologia invenitur. Et primum quidem, prout nos philosophicæ regulæ docent, quod subsequens est evertitur. Demonstratum enim fuit, non esse consequens in theologica generatione, communicantem dici Filium Patri. Propterea absque demonstratione assertio illa est. Mox aliquantum theolo- D giam nostram considerabimus, ut evidentius omnibus infirmitatem et incredibilitatem dogmatis a te prolati ostendamus.

4. Quæ igitur in theologia a nobis vere dicuntur, partim communiter de tribus personis dicuntur, tanquam de unica substantia seu deitate, veluti exempli gratia *Dei* nomen, et *Dominus*, et *benignus*, et his similia; quæ neque connumerantur, quia singulariter dicuntur, prout demonstratum fuit. Partim vero dicuntur privatim, quæ et personarum in primis ac præcipue propria sunt; veluti *Pater* et *Filius* et *Spiritus sanctus*, quæ quia privatim dicuntur, etiam connumerantur: nam connumeratio causa præcipue eorum quæ privatim dicuntur est, non eorum quæ communiter, sicut alibi osten-

Digitized by Google

sum fuit. Interdum vero etiam in duabus thearchicis personis invenitur, velut ex causa processio. Et quæ quidem communiter dicuntur, et communiter cum Patre et Filio et Spiritu sancto, ea tanquam de uno Deo qui et est et cogitatur, dicuntur, et proprie particulatim de personis prædicantur. Etenim et Pater vere Deus; et Filius tanquam ex Deo Deus, ac lumen de lumine; similiter et sanctus Spiritus. Privatim autem de personis dicta, ea privatim quidem dicuntur, sed communiter nequaquam; quia restrictiora de amplioribus prædicari nequeunt eisque exæquari. Atque hoc de creata quoque natura dictum comperies, veluti perspicuitatis causa in exemplo hoc: *Homo*, et *mortalis*, et *loquens*, vocabula hæc singula communiter quoque accepta de quibuslibet hominibus dicuntur, et privatim etiam de unoquoque. Nam et Petrus et Paulus, et singillatim homines, tum simul communi sermone dicuntur homo, tum privatim quoque unusquisque dicitur. Nam Petrus homo dicitur, item et Paulus, et alii similiter.

A τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων, οἷον τὸ αἰτιατόν· καὶ τὰ μὲν κοινῶς λεγόμενα, καὶ κοινῶς ἅμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ὡς ἑνὸς ὄντος Θεοῦ καὶ νοουμένου, λέγεται. Καὶ ἰδίως ἀνὰ μέρος τῶν ὑποστάσεων κατηγορεῖται· καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ Θεὸς ἀληθῶς· καὶ ὁ Υἱὸς ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ Θεός, καὶ φῶς ἐκ φωτός· ὡσαύτως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὰ δὲ ἰδίως ἐπὶ τῶν ὑποστάσεων λεγόμενα, ἰδίως μὲν λέγονται, κοινῶς δὲ οὐ λέγονται· ἐπειδὴ τὰ ἐλάττω τῶν ἐπιπλέον ἀδυνατεῖ κατηγορεῖσθαι καὶ ἐξισάζειν. Καὶ τοῦτο ἂν εὕροις καὶ ἐπὶ τῆς γενητῆς φύσεως λεγόμενον· οἷον ὡς ἐν παραδείγματι σαφηνείας χάριν· τὸ μὲν *ἄνθρωπος* καὶ τὸ *βροτὸς* καὶ τὸ *μέροψ*, ἕκαστον αὐτῶν καὶ κοινῶς μὲν ἅμα λαμβανομένων τῶν καθ' ἕκαστα ἀνθρώπων λέγεται, καὶ ἰδίως ἑκάστου B νοουμένου· καὶ γὰρ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, καὶ ἅμα μὲν κοινῷ λόγῳ λέγονται ἄνθρωπος, καὶ ἰδίως ἕκαστος λέγεται. Πέτρος γὰρ ἄνθρωπος λέγεται καὶ Παῦλος καὶ παραπλήσιοι.

5. Sed etiamsi in nostra theologia alia quidem communiter dicuntur de tribus personis, alia privatim; et quæ quidem communiter, ea communiter etiam prædicantur, et privatim per partes. Nam cum communiter ac simul de Patre et Filio et sancto Spiritu, nomen puta *Dei* dicitur, aut *Dominus*, patet unum Deum in tribus dici, in quibus divinitas est, atque a nobis recte sic theologice dicitur. Cum autem de Patre dicitur privatim et C particulariter *Dei* nomen aut *Dominus*, vel de Filio aut Spiritu, tunc Pater Deus dicitur non privatim et particulariter, et quasi sit heterogeneus unus Deus Pater; et rursus unus alius Deus Filius; similiter et Spiritus sanctus; apage hujusmodi blasphemum polytheismum; nos enim unum colimus principium et unum Deum, et in tribus proprietatibus seu personis Trinitatem credimus. Quamobrem cum de Filii Dei divinitate loquimur, diversum quidem persona dicimus a Patre, haud tamen diversum natura et divinitate, sed unum eumdemque, ut in priore epistola ostensum fuit.

ε'. Ἀλλ' εἰ καὶ ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς θεολογίας, τὰ μὲν κοινῶς λέγεται ἐπὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων, τὰ δὲ ἰδίως· καὶ τὰ μὲν κοινῶς, καὶ κοινῶς ἅμα κατηγορεῖται, καὶ ἰδίως ἀνὰ μέρος· ὅτ' ἂν μὲν γὰρ κοινῶς ἅμα ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οἷόν φημι τὸ *Θεὸς* ὄνομα ἢ τὸ *Κύριος* λέγηται, δῆλον ὅτι εἷς μὲν Θεὸς τὰ τρία λέγεται, ἐν οἷς ἐστιν ἡ θεότης, καὶ παρ' ἡμῖν καλῶς οὕτως θεολογεῖται. Ὅτ' ἂν δὲ ὡς ἐπὶ τοῦ Πατρὸς λέγηται ἰδίως καὶ ἀνὰ μέρος τὸ *Θεὸς* ὄνομα, ἢ τὸ *Κύριος*, ἢ ἐπὶ Υἱοῦ ἢ Πνεύματος, τότε μὲν Θεὸς λέγεται ὁ Πατὴρ, οὐ μὴν ἰδίως καὶ ἀνὰ μέρος καὶ ἑτεροφυῶς εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ· καὶ πάλιν εἷς ἄλλος Θεὸς ὁ Υἱός· ὡσαύτως δὲ καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἄπαγε τῆς τοιαύτης πολυθεΐας ἐξ ἡμῶν τὸ βλάσφημον! ἐπειδὴ ἡμῖν ἀρχὴ μία τὸ σεβαζόμενον· καὶ εἷς Θεός, κἂν ταῖς ἰδιότησιν, ἤγουν ὑποστάσεσι, τρία πιστεύηται· ὅθεν Υἱὸν Θεοῦ θεολογοῦντες, ἕτερον μέν φαμεν τῇ ὑποστάσει παρὰ τὸν Πατέρα, οὐ μὴν δ' ἕτερον τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ θεότητι, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν, ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ δέδεικται.

6. Nostra igitur theologia ex communibus notionibus, et ex divinis prophetis pendens, indidemque firmitatem stabilitatemque sortita, Patrem et Filium et sanctum Spiritum, ut unum Deum, Trinitatem theologice dicit. Tu vero non ita intelligens, sed unum Deum dici Patrem separatim et particulariter; deinde Filium tanquam extrinsecus unum Deum, reputans obtrusum et sic intelligens, paralogismum machinatus es. Quapropter falso sic colligis: « Si est Filius in Deo, communicans quoque est: atqui Deo communicans nullus est: ergo ne Filius quidem. » Quod dum ais, in multa incurris absurda. Nam primo idem facis personam atque naturam, quod jamdiu explosimus. Deinde non concedis Filium quoque cum Patre ac Spiritu esse unum Deum, alioqui apud nos recta cum theologia assertum; quod item a nobis demonstratum

ς'. Μενοῦνγε ἡ καθ' ἡμᾶς θεολογία ἐκ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν θείων προφητῶν ἠρτημένη, καὶ τὸ D βέβαιον καὶ πάγιον κληρωσαμένη, Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἐπὶ τῆς θεολογίας ὡς ἕνα Θεὸν τὰ τρία θεολογεῖ· σὺ δὲ οὐχ οὕτως ἐκλαβών, ἀλλὰ τὸ ἕνα Θεὸν λέγεσθαι τὸν Πατέρα ἰδίως καὶ ἀνὰ μέρος· εἶτα τὸν Υἱὸν ὡς ἔξωθεν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ παρεισκρινόμενον λογισάμενος καὶ νοήσας, τὸν παραλογισμὸν συνεσκευώρησας· διὸ καὶ ψευδῶς ὧδε συνάγεις· « Εἰ ἔστιν Υἱὸς ἐπὶ Θεοῦ, καὶ κοινωνός ἐστιν· ἀλλὰ μὴν κοινωνὸς οὐκ ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ· οὐκ ἄρα οὐδὲ Υἱός. » Τοῦτο δὲ λέγων, πολλοῖς ἀτόποις περιπέπτωκας· καὶ πρῶτον μὲν ταυτὸν ποιεῖς ὑπόστασιν καὶ φύσιν ἐπὶ Θεοῦ, ὅπερ ἤδη προαπελήλεγκται· ἔπειτα καὶ τὸν Υἱὸν οὐ δίδως μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος ἕνα Θεὸν ὄντα, καὶ παρ' ἡμῶν καλῶς θεολογούμενον· καὶ τοῦτο πάλιν ἡμῖν προαποδέδεικται· διά τοι τοῦτο

Digitized by Google

καὶ ἡλίθιον ἀνέφανε τὸ παρὰ σοῦ δογματιζόμενον. Εἴδωμεν δὲ καὶ ἐπιφερόμενον· ἔχει δὲ καὶ αὐτὸ ὧδε· « Ὃς ἐποίησε τὴν πίστιν τῶν Σαρακηνῶν, φῶς· καὶ ἑτέρα πίστις οὐκ ἔστι, δι' ἣν τις τῷ Θεῷ δύναται προσεγγίσαι, » καὶ ὅσα ἄλλα γράφεις ἀποσεμνύνων τὴν οἰκείαν πίστιν. Ἀλλὰ τὸ μὲν οὕτω ψιλαῖς τὸν λόγον χωρὶς ἀποδείξεως τὴν ἀλλοτρίαν πίστιν ὕβρεσι βάλλειν, καὶ τὴν οἰκείαν μεγάλως ἀποσεμνύνειν, ῥᾷστον καὶ εὐπετὲς ἂν εἴη παντὶ τῷ βουλομένῳ· τὸ δὲ τὴν ἑαυτοῦ πίστιν μετ' ἀποδείξεως εὔχρηστον καὶ ὠφέλιμον καὶ ἐκ Θεοῦ δοθεῖσαν ἀποδεικνύναι, ἀνδρὸς ἂν εἴη εὐσεβοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος. Οὐκοῦν καὶ ὑμᾶς ἔδει τοῦτο ποιεῖν· καὶ μὴ ἁπλῶς βρενθυνομένους τὴν ὑμετέραν πίστιν ὡς φῶς παρὰ Θεοῦ ποιηθεῖσαν καὶ δοθεῖσαν ἀποφαίνεσθαι· ὅθεν ἡμεῖς μᾶλλον τῆς ὑμετέρας πίστεως τὴν πλάνην καὶ τὸ ψεῦδος, καὶ τῆς ἡμετέρας τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸν κόσμον μετὰ ἀποδείξεως παραθεῖναι πειρασόμεθα.

ζ'. Ἅπασι τοῖς νοῦν ἔχουσιν ὡμολόγηται ὅτι πίστις μὲν εὔχρηστος καὶ ὠφέλιμος καὶ ὡς φῶς οὖσα καθέστηκεν· καὶ τοὺς ταύτην ἐπισπωμένους Θεῷ οἰκειοῦσθαι παρεγγυᾷ· ἧς τὰ θεσπιζόμενα τῶν χειρίστων καὶ βλαβερῶν τὴν ἀπόθεσιν ἔχει, καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν παρὰ φύσιν ἐπὶ τὰ κατὰ φύσιν καὶ ὑπερφυῆ μετατίθησιν· ἧς δὲ τὰ θεσπιζόμενα τῶν καλῶν τὴν ἀπόθεσιν, καὶ τῶν φαύλων τὴν οἰκείωσιν ἐπαγγέλλεται, καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν ἢ καὶ ὑπερφυῶν ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν κατασπᾷ, αὕτη πάντως δύσχρηστός τε καὶ βλαβερά, καὶ ἥκιστά τις τῷ Θεῷ προσοικειοῦσθαι δι' αὐτῆς δύναται. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡ ὑμετέρα πίστις τῶν φαύλων τὴν οἰκείωσιν, καὶ τῶν καλῶν τὴν ἀπόθεσιν προθεσπίζει, καὶ ἐκ τῶν ὑπερφυῶν, ἢ καὶ κατὰ φύσιν, ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν τοὺς ταύτην ἐπισπωμένους κατασπᾷ, φανερὸν ὅτι δύσχρηστός τε καὶ βλαβερά, καὶ οὐδεὶς δι' αὐτῆς τῷ Θεῷ οἰκειοῦται· καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς, ἐντεῦθεν ἄθρει· Τὸ παρὰ φύσιν πάντες ἴσασιν εἰδήμονες μετάθεσιν εἶναι τοῦ κατὰ φύσιν ἐπὶ τὸ χείριστον· τὸ δὲ ὑπὲρ φύσιν, μετάθεσιν ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον. Εἰ οὖν ὁ ἄνθρωπος μέσος πως δεδημιούργηται τῆς αἰσθητῆς, φημὶ, κτίσεως καὶ νοητῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἑκατέρας τῆς τε ἀλόγου φύσεως καὶ ἀγγελικῆς ἐπικοινωνεῖ· καὶ τῆς μὲν ἀγγελικῆς κοινωνεῖ κατὰ τὸ λογιστικόν τε καὶ τὸ διακριτικόν· τῆς δ' αὖ ἀλόγου, κατὰ τὸ θυμικὸν καὶ ἐπιθυμητικόν· πεφύλακται δὲ καὶ διατετήρηται κατὰ φύσιν ὁ ἄνθρωπος, ὅτ' ἂν τὸ λογιστικὸν τοῦ θυμικοῦ τε καὶ ἐπιθυμητικοῦ ἄρχῃ. Ἔτι γε μὴν καὶ τῇ ἀγγελικῇ φύσει οἰκειοῦται μᾶλλον, καὶ πρὸς τὰ ὑπερφυῆ ἄνεισιν, ἡνίκα τὸ ἄλογον μέρος τῆς ψυχῆς ὑποπιάζεται καὶ ὑποθλίβεται. Ὅτ' ἂν δ' οὖν τὸ ἐναντίον ἐν αὐτῷ καθοράται, καὶ τὰ μὲν πάθη τοῦ λόγου ἐπικρατεῖ, ὁ δὲ λόγος ὑπηρετεῖ, τοῦτο δὲ συμβαίνει ἀνενδοιάστως ἐπὶ τῶν ἀκολάστως ἢ καὶ φονικῶς βιούντων· φανερὸν ὅτ' ἂν τὰ χείρονα διαπράττηται, ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ἢ καὶ ὑπερφυῶν, ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν κάτεισιν· ὅθεν ὅσον ἂν μᾶλλον τὸ θυμικόν τε καὶ ἐπιθυμητικὸν ἄνετόν ἐστιν, τοσοῦτον καὶ τὰ πάθη σκαίρει· καὶ ὅσον ἂν μᾶλλον σκαίρῃ, τοσοῦτον καὶ ἐπαύξεται· καὶ

fuit : quamobrem fatua apparuit prolata a te dogmatis instar sententia. Jam vero videamus quod addis : namque ita se habet : « Qui fecit Saracenorum fidem lucis instar. Neque alia fides est, qua Deo quispiam propinquare possit. » Et quidquid aliud scribis, fidem tuam exaltans. At enim nudis ita verbis, absque ulla demonstratione, alienæ fidei maledicere, et propriam magnificare, facile est et expeditum volenti cuique. Verumtamen propriam fidem vi argumentorum bonam utilemque atque a Deo datam ostendere, id demum viri religiosi et cordati negotium est. Itaque et vos ita agere oportebat ; neque mera jactantia fidem vestram lucis instar a Deo constructam datamque pronuntiare. Proinde nos potius vestræ fidei errorem ac falsitatem, nostræque veritatem et pulchritudinem, cum argumentis exponere conabimur.

7. Cordati omnes fatentur, fidem bonam et utilem, lucis vice fungi, et eas qui hanc gerunt ut ad Deum accedant hortari : cujus fidei, præcepta a deterioribus noxiisque retrahunt, hominesque ab iis quæ contra naturam sunt, ad naturalia et supernaturalia convertunt. Cujus autem fidei præcepta virtutis fugam, et vitii familiaritatem suadent, hominesque a naturalibus vel etiam supernaturalibus ad ea quæ contra naturam sunt trahunt ; hæc omnino prava et noxia est, minimeque per ipsam propinquare Deo quispiam potest. Quia igitur fides vestra vitiorum familiaritatem, et a virtutibus aversionem decernit ; atque a supernaturalibus aut saltem naturalibus, ad ea quæ contra naturam sunt, asseclas suos trahit, patet eam esse pravam et noxiam, neminemque per eam ad Deum accedere. Quodque id verum sit, hinc pervide : Quod contra naturam est, prudentes omnes sciunt transitionem esse a naturali ad deterius : supernaturale autem, transitionem esse a naturali ad melius. Quia ergo homo medius quodammodo conditus fuit inter sensibilem creaturam et intellectualem, ideirco utramque participat, irrationalem scilicet atque angelicam naturam. Et angelicam quidem participat secundum ratiocinium et discretionem, irrationalem vero secundum irascibile et concupiscibile. Servatur autem et continetur intra naturæ fines homo, cum pars rationalis irascibili et concupiscibili dominatur. Item ad angelicam naturam magis accedit, et ad supernaturalia extollitur, cum animæ pars irrationalis cohibetur et comprimitur. Quando autem contrarium in homine cernitur, et passiones rationi prævalent, ratioque succumbit (hoc autem accidit hominibus luxurioso immanique vitæ genere utentibus), constat hominem deteriora facientem, a naturalibus vel etiam supernaturalibus, ad ea quæ contra naturam sunt migrare. Quapropter quo magis irascibile et concupiscibile freno carent, tanto magis passiones exsiliunt ; et quo magis hæ exsiliunt, eo plus augentur ; et quo magis augentur, tanto plus homo irrationalibus brutis com-

Digitized by Google

municat; quod dum facit, ad belluinam conditionem festinat. Propterea et propheticus sermo volutantem se in passionibus hominem, jumentis similem esse definit: *Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* [69].

8. Quoniam itaque vestra fides proponit et lege sancit intemperantem vitam, et passionum incrementum potius atque dominium, quam rationis, et ad deteriora inhiare homines impellit; hoc nimirum est quod diximus, a naturalibus et supernaturalibus ad illa quæ naturæ adversantur pertrahere: est autem apud nos in confesso, fidem illam, cujus statuta hujuscemodi sunt, noxiam esse pravamque, ac neminem per illam ad Deum accedere: ergo concluditur, fidem vestram, o Saraceni, tenebras potius dicendam quam lucem, ac neminem per ipsam ad Deum accedere. Quod si ita est, ne a Deo quidem data fuit: tuque temere de hac falsi nominis fide vel, ut verius dicam, infidelitate, gloriaris et extolleris nobisque obloqueris. Quoniam vero nostra fides contrarium vestræ præscribit; nam vestra luxuriam, nostra pudicitiam; vestra ingluviem, nostra temperantiam; vestra luxuriam, nostra ingenuitatem; en demonstratum fuit vestram esse pravam et noxiam, neque Deo conciliantem, propterea quod brutis potius communicare facit. Exploratum est itaque, nostram bonam esse et utilem, et Dei nos familiares efficientem, quia homines ad angelorum conditionem extollit: ideoque possumus confidenter dicere, nullam esse fidem præter nostram qui Christiani sumus, cujus ope potest quispiam Deo propinquare, verumque bonum participare. Atque hactenus de vestra nostraque fide satis dictum sit.

9. Paulo autem progressus, ostendere niteris hominem nequaquam ad Dei imaginem ac similitudinem fuisse creatum; uti nos Moysis historiæ et rebus ipsis credentes, ad te scripsimus. Quare cum specioso prætextu sic videris scribere: « Deus inenarrabilis est, indefinibilis, incomprehensibilis. Semper enim fuit Deus, nemoque similis ei est. Nam celsitudo ejus infinita est, isque plasma suum fecit absque ulla sui similitudine. » Ex quo videris concludere, hominem haud fuisse creatum ad imaginem ac similitudinem Dei. Nam quia Deus incomprehensibilis est et invisibilis et similia, nullaque res ei comparabilis est, patet ne hominem quidem, quoniam inter res exsistentes est, ad Dei imaginem ac similitudinem factum. Hæc sunt verba hominis Deo legem statuentis ejusque creationibus, nihil tamen verum dicentis. Profecto si nos, dum hominem ad Dei imaginem ac similitudinem factum affirmamus, substantiæ similitudinem diceremus, quæ et indifferens, imo eadem cum Deo esset, et mox Deum confiteremur inenarrabilem,

[69] Psal. XLVIII, 13.

A ὅσον ἂν ἐπαύξηται, τοσοῦτον ὁ ἄνθρωπος τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐπικοινωνεῖ· καὶ τοῦτο πυιῶν σπεύδει ἀποκτῆνωθῆναι. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ προφητικὸς λόγος τὸν ἐν τοῖς πάθεσι κυλινδούμενον ἄνθρωπον, ἀφωμοιωμένον τοῖς κτήνεσιν ὧδε ἀποφαίνεται· *Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς.*

η'. Ἐπεὶ οὖν ἡ ὑμετέρα πίστις ἐπαγγέλλεται καὶ προσθεσπίζει τὸν ἀκόλαστον βίον, καὶ τῶν παθῶν τὴν αὔξησιν καὶ ἐπικράτειαν, ἤπερ τοῦ λόγου, καὶ πρὸς τὰ χείρω κεχηνέναι τοὺς ἀνθρώπους προσωθεῖ, τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἐκ τῶν κατὰ φύσιν καὶ ὑπερφυῶν ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν τοὺς ἀνθρώπους κατασπᾷν· ὡμολόγηται δὲ ἡμῖν ὅτι ἧς τὰ θεσπιζόμενα τοιαῦτα καθίσταται, βλαβερά ἐστι καὶ δύσχρηστος, καὶ οὐδεὶς δι' αὐτῆς οἰ- B κειοῦται Θεῷ· συνάγεται ἄρα ὅτι ἡ ὑμετέρα τῶν Σαρακηνῶν πίστις, σκότος μᾶλλον ἤπερ φῶς, καὶ οὐδεὶς δι' αὐτῆς τῷ Θεῷ οἰκειοῦται· εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ παρὰ Θεοῦ δέδοται, καὶ μάτην ἐπὶ τὴν ψευδώνυμον πίστιν, μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἀπιστίαν ἐπαυχῇ καὶ ἐπαίρῃ καὶ ἡμᾶς προσκαλῇ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἡμετέρα πίστις, τὸ ἐναντίον τῆς ὑμετέρας ἐπαγγέλλεται, ἐκείνη μὲν ἀκολασίαν, αὕτη σωφροσύνην· ἐκείνη γαστριμαργίαν, αὕτη ἐγκράτειαν· ἐκείνη ἀσωτίαν, αὕτη ἐλευθεριότητα, δέδεικται δὲ ἐκείνη ἄχρηστος καὶ βλαβερὰ καὶ οὐ Θεῷ οἰκειοῦσα, διὰ τὸ τοῖς ἀλόγοις μᾶλλον κοινωνεῖν παρασκευάζουσα, φανερὸν ὅτι ἡ ἡμετέρα εὔχρηστος καὶ ὠφέλιμος καὶ Θεῷ οἰκειοῦσα, διὰ τὸ τοὺς ἀνθρώπους μᾶλλον τοῖς ἀγγέλοις ἐπισυνάπτειν· διὸ μᾶλλον ἡμῖν ἔστιν ἀραρότως φθέγ- C γεσθαι, ὅτι οὐκ ἔστι πίστις παρὰ τὴν ἡμετέραν τῶν Χριστιανῶν, δι' ἧς δύναταί τις Θεῷ οἰκειωθῆναι, καὶ τῶν καλῶν ἐν μετουσίᾳ γενέσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν περί τε τῆς ὑμετέρας καὶ ἡμετέρας πίστεως ἀποχρώντως ὧδε λελέχθω.

θ'. Παρακατιὼν δὲ μικρὸν πειρᾶσαι δεῖξαι τὸν ἄνθρωπον μὴ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν διαπεπλάσθαι, ὡς ἡμεῖς τῇ κατὰ Μωϋσέα ἱστορίᾳ καὶ αὐτοῖς τοῖς πράγμασι πειθόμενοι πρὸς σὲ γεγράφαμεν· διὸ καὶ μετ' εὐλόγου αἰτίας δοκεῖς γράφειν οὕτως· « Ὁ Θεὸς ἀνεκδιήγητός ἐστι καὶ ἀπεριόριστος καὶ ἀπερίληπτος· ἀεὶ γὰρ ἦν ὁ Θεὸς, καὶ ὅμοιος αὐτῷ οὐκ ἦν· τὸ γὰρ ὕψος αὐτοῦ ἀόριστόν ἐστιν· ὃς ἔπλασε τὸ D πλάσμα αὐτοῦ χωρὶς τῆς ὁμοιότητος τῆς πρὸς αὐτόν· » ὡς ἐντεῦθεν δοκεῖς συνάγειν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐ πέπλασται κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἀπερίληπτός ἐστι καὶ ἀόρατος καὶ ἀόριστος καὶ τὰ παραπλήσια, καὶ οὐδὲν τῶν ὄντων ἔοικεν αὐτῷ, δῆλον ὅτι οὐδὲ ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ καὶ αὐτός τι τῶν ὄντων ἐστίν· εἰ δὲ τοῦτο, κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν οὐ γεγένηται. Ταῦτα νομοθετοῦντός ἐστιν ἐπὶ Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ κτισμάτων, τὸ ἀληθὲς δὲ οὐδαμῶς λέγοντος. Διὸ εἰ μὲν τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν ἡμεῖς λέγοντες γεγενῆσθαι, τὴν κατ' οὐσίαν ὁμοίωσιν ἐλέγομεν, ἥτις τὸ ἀπαράλακτον καὶ ταυτὸν τῆς οὐσίας πρὸς τὸν Θεὸν ἔχει·

Digitized by Google

εἶτα τὸν Θεὸν ὁμολογοῦντες ἀνεκδιήγητον καὶ ἀπεριόριστον καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἄπειρον, καὶ οὐδὲν τῶν ὄντων τι τοιοῦτον, τάχα ἂν εἰς ἑαυτοὺς περιεπίπτομεν, καὶ εἶχεν εὔλογον τὸ παρὰ σοῦ γραφόμενον. Ἐπεὶ δὲ οὐ τὴν κατ' οὐσίαν ὁμοίωσιν ἐν τῷ λέγειν ἡμᾶς τὸν ἄνθωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν γεγενῆσθαι ἐκλαμβάνομεν, ἀλλὰ τὴν τὸ ἀνάλογον ἔχουσαν πρὸς Θεὸν, ἣ καὶ ἐπὶ τῶν κτισμάτων εὕρηται, οὐδὲν ἀπεικὸς ἔνεστιν ἡμᾶς γράφειν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν πέπλασται (5). Τοῦτο γὰρ καὶ πείθει ἡμᾶς ὁμολογεῖν ἡ κατὰ Μωϋσέα τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου ἱστορία· διὸ κατ' εἰκόνα μέν φαμεν, κατὰ τὸ ἀρκτικόν [*ita cod.*] τε καὶ αὐτεξούσιον. Ἔτι γε μὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἔστι νοῦς καὶ λόγος καὶ πνεῦμα· καὶ ὁ μὲν νοῦς, γεννήτωρ ἐστὶ τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου· ὁ δὲ λόγος, γέννημά ἐστι νοός· καὶ τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ λόγου ἐκδίδοται. Καὶ ὥσπερ δίχα λόγου νοῦς ἄλογος οὐκ ἔστιν, οὕτω καὶ ὁ λόγος δίχα νοὸς ἄνους οὐχ εὑρηται, ἀλλ' ἅμα συνυπάρχει, καὶ οὐ προτερεύει θάτερος θατέρου· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ λόγος, ἄνευ πνεύματος οὐκ ἔνεστιν, οὐδὲ τὸ πνεῦμα τὸ εἰς φωνὴν ἐκτυπούμενον ἄνευ λόγου.

ι'. Ἐπεὶ οὖν ἡ ὑπερούσιος καὶ ἄκτιστος οὐσία, ἥτις ἐστὶν ὁ Θεὸς, ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι θεωρεῖται, ἔν τε τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, ὡς ἡμῖν ἀποδέδεικται καὶ καλῶς πιστεύεται, ἀναλογεῖ μὲν ὁ καθ' ἡμᾶς νοῦς, γεννήτωρ ὢν τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τῷ ἀϊδίως καὶ ἀχρόνως τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν γεννήσαντι· ὁ δὲ λόγος ὁ ἐν ἡμῖν, γέννημα ὢν τοῦ ἐν ἡμῖν νοὸς, ἀναλογεῖ τῷ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀρεύστως καὶ ἀπαθῶς γεννηθέντι Υἱῷ καὶ Θεῷ ἀληθινῷ ὄντι· τὸ δὲ ἐν ἡμῖν Πνεῦμα, τῷ Πνεύματι ἁγίῳ, τῷ ἐκ Πατρὸς μὲν ἐκπορευομένῳ, καὶ δι' Υἱὸν τοῖς οὖσιν ἐκχεομένῳ καὶ διαδιδομένῳ· καὶ κατὰ τοῦτο πάλιν λέγεται ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα Θεοῦ πεπλάσθαι· καθ' ὁμοίωσιν δὲ πάλιν φαμὲν τὸν ἄνθρωπον Θεοῦ γεγενῆσθαι, διὰ τὴν τῶν ἀρετῶν τελείωσιν, καὶ τῶν ἀγαθῶν τὴν μετουσίαν· ἐπειδὴ πάντα ὅσα πρώτως καὶ ἀναιτίως ἡ δημιουργὸς αἰτία, ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεὸς, ταῦτα δευτέρως καὶ μεθεκτῶς καὶ αἰτιατῶς ὁ ἄνθρωπος· οἷόν ἐστι τὸ πρῶτον καὶ ὑπερούσιον, ζωὴ, φῶς, σοφὸς, δυνατὸς, ἀγαθὸς, πρᾶος, δίκαιος· ἔστιν καὶ οὗτος σοφὸς, καὶ ζωὴ, καὶ δυνατὸς, καὶ ἀγαθὸς, καὶ πρᾶος, καὶ δίκαιος ὁ ἄνθρωπος· ἀλλὰ φύσει μὲν ὁ Θεὸς καὶ οὐσιωδῶς, θέσει δὲ καὶ χάριτι καὶ ἐπουσιωδῶς ὁ ἄνθρωπος. Εἰ δὲ τοῦτο, εἰκότως καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ γεγενῆσθαι τὸν ἄνθρωπόν φαμεν, τὸ ἐξ ἀνακλάσεως [*ita cod.*], ἔσχατον ἀπήχημα φέροντα. Καὶ οὕτω πάλιν ἠλίθιον ἀνέφανε τὸ παρὰ σοῦ γραφέν.

ια'. Μεταβαίνων δὲ ἐπ' ἄλλο τῶν παρ' ἡμῶν γραφέντων, καὶ τοῦτο πειρώμενος ἀναιρεῖν, πάλιν γράφεις· « Θεωροῦμεν τὰ εἴδη τῶν θηρίων ὅτι ὁ ἰσχυρότερος ἐπανίσταται κατὰ τοῦ ἀσθενεστέρου, καὶ ὁ

A indefinitum, incomprehensibilem et immensum, cum nulla res exsistens talis sit, nobismet ipsi contradiceremus, et quod tu scribis videretur probabile. Nunc quia non substantiæ similitudinem intelligimus, cum hominem ad Dei imaginem ac similitudinem factum dicimus, sed potius analogiam erga Deum, quæ etiam in creaturis invenitur, nihil absonum est, nos scribere hominem ad imaginem Dei ac similitudinem fuisse formatum. Hanc enim confessionem nobis suadet Moysis historia de mundi genesi. Ideo ad imaginem dicimus, secundum liberam voluntatem et arbitrium. Præterea in homine est mens, verbum, ac spiritus. Mens quidem, verbi nostri genitrix: verbum mentis genimen: et spiritus per verbum profertur. B Et quemadmodum nulla mens irrationalis exsistit, id est, absque verbo; ita ne verbum quidem irrationale ullum, id est, sine mente, invenitur: sed una coexsistunt, neque alterum alteri antecedit. Sic etiam verbum sine spiritu non est, neque spiritus, qui voce exprimitur, sine verbo est.

10. Quoniam itaque supersubstantialis et increata substantia, cujusmodi Deus est, in personis tribus spectatur, Patre videlicet, Filio, et Spiritu sancto, ut jam nos demonstravimus recteque credimus; nostra quidem mens, verbi quod intra nos est genitrix, analogiam habet ad Deum Patrem, qui sempiternaliter et intemporaliter Filium suum C genuit. Verbum autem, quod intra nos est, analogiam habet ad illum, qui ex Deo Patre sine fluxu et passione generatus fuit Filius Deus verus. Spiritus denique noster analogiam habet ad sanctum Spiritum, qui a Patre procedit, et per Filium in creaturas effunditur ac diribetur. Secundum hæc, inquam, homo dicitur ad imaginem Dei formatus. Ad similitudinem præterea dicimus Dei hominem factum propter virtutum exercitium, et bonorum participationem: quia quæ primitus et non causaliter habet causa creatrix, id est, Deus, eadem secundo et partiario et causaliter habet homo. Nempe Deus primigenius est et supersubstantialis, vita, lux, sapiens, potens, bonus, mitis, justus. D Est vero et homo sapiens, vita, potens, bonus, mitis, justus; sed naturaliter quidem ac substantialiter talis est Deus; adoptione autem, et gratia, et non essentialiter, homo. Quæ cum ita sint, merito nos dicimus hominem ad similitudinem Dei factum, ita ut extrema veluti repercussionis echo sit. Atque ita denuo futile demonstratum est scriptum tuum.

11. Deinde tu, ad alium libelli mei locum transiens, eumque pessumdare nitens, rursus scribis: « Cernimus in ferarum speciebus, fortiorem insurgere contra infirmiorem, majorem adversus mi-

(5) De homine ad imaginem Dei formato infinita prope dixerunt in commentariis suis Patres Ecclesiæ, et quidem præcipue Anastasius Sinaita. Quibus nunc præclarus et peracutus theologus noster accedit Nicetas.

Digitized by Google

norem, potiorem adversus deteriorem. Et illæ has sæpenumero sibi pabulum faciunt : interdum et lacerant, zelotypia quadam ex ipsarum cubilibus pellendi, » et reliqua. Hoc loco ignorare videris quomodo argumenta proferri oporteat, vel secus. Nam si quod nos scripsimus de omni animali, quatenus homogenea sunt vel heterogenea, id una etiam conversari et congregari illas affirmaret, propter mutuam mansuetudinem, et conservandæ salutis curam ; tu vero in nonnullis animalibus haud tale esse observasti, imo et contrarium, nempe adversari et mutuo lacerari, et quod debilius est a validiore opprimi, et deterius a potiore, quæ tu in scripto tuo posuisti, veluti fit a leone, urso, et similibus ; posses equidem sermonem nostrum fortiter perimere. Sed quia quod scripsimus non B de omni irrationali animali loquitur, stulte blateras, male conflictum drama inducens, et quasi personatus agens. Quis enim vel minima perspicacia præditus ignorat, non omnia animalium genera naturaliter esse comparata ut congregentur et socialem vitam sectentur ? Namque animalium alia sunt solivaga, alia gregalia ; rursusque gregalium alia sub gubernatore ordinantur, alia secus. Utraque vero hæc partim sunt civilia, partim minime, sicut ipsorum physiologiæ atque historiæ docent. Si ergo alia sunt solivaga, alia minime ; constat comparatum esse a natura ut partim congregentur cum homogeneis suis, partim secus. Quod si ita est, nemo sana mente pollens, aut putat aut scribit, C omnia animalia inter se congregari solere et simul vivere. Ne nos quidem itaque hoc diximus. Sed quia maxime propria nota et characteristica inest animali præcipue sociali, ratiocinium et prudentia et cum ratione judicium, propterea sermone exteriore indiget homo, ut arcane repositas cogitationes in externam lucem educat, et cum proximis communicet. Quo fit, ut naturaliter sit cicur animal, et apprime sociale. Cæteris vero cunctis animalibus sodalitas et naturalis mansuetudo principaliter non inest : sed tamen in nonnullis cernitur conversandi et simul vivendi atque communicandi studium. Sed multo magis hoc inter homines constitutum est. Nam si quod minus esse videtur, tamen est, multo magis quod amplius est : quanto D scilicet convenientius utiliusque est conversari simulque vivere cum homogeneo suo hominem, animal nimirum præcipue sociale, et suapte natura cicur. Hoc enim et nos præ oculis habentes, vobis scripsimus.

12. Denuo progrediens ad alium scripti nostri locum, eumque refutare conitens, ita scribis : « Cædium aliæ licitæ sunt, aliæ illicitæ. Illicitum est, prout reapse a Deo vetatur, occidere fidelem privato proposito : legitimum autem est occidere eum qui dandum censet Deo sodalem, et hunc pari potentia præditum confingit. » Hæc dum scribis, indo-

A μείζων κατὰ τοῦ ἐλάσσονος, καὶ ὁ κρείττων κατὰ τοῦ χείρονος, καὶ πολλάκις ποιεῖται τροφὴν αὐτοῦ· ἔστιν ὅτε καὶ διαφθείρει αὐτὸν, ἀντιζηλῶν τοῦ διωχθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοίτης αὐτοῦ, » καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐνταῦθα δοκεῖς ἠγνοηκέναι τὰς ἀποδείξεις, πῶς δεῖ προάγειν, καὶ πῶς οὐ δεῖ. Εἰ μὲν γὰρ τὸ παρ' ἡμῖν γραφὲν περὶ παντὸς ἀλόγου ζώου, πρός τε τὸ ὁμογενὲς ἢ καὶ ἑτερογενὲς, τὸ συναλίζεσθαί τε καὶ ἑνοῦσθαι ὑπισχνεῖτο, διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα ἡμερότητα, ὡς φειδόμενα τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας· εἶτα ἐπί τινων ζώων τοῦτο εὑρὼν σὺ μὴ θεωρούμενον, μᾶλλον δὲ τὸ ἐναντίον τὸ ἐπανίστασθαι καὶ διαφθείρειν καὶ ἀποδιώκειν τὸν ἰσχυρότερον τὸν ἀσθενέστερον, καὶ τὸν κρείττονα τὸν χείρονα, ἃ καὶ ἐν τῷ σῷ γράμματι παρετίθεις, οἷον λέοντά φημι καὶ ἄρκον καὶ τὰ παραπλήσια· εἶχες ἂν γενναίως τὸν ἡμέτερον λόγον ἀναιρεῖν. Ἐπεὶ δὲ τὸ παρ' ἡμῖν γραφὲν οὐ περὶ παντὸς ἀλόγου ζώου τοῦτο ἐπαγγέλλεται, καὶ ματαιολογεῖς, τὸ κακόπλαστον εἰσάγων δρᾶμα καὶ ὑποκρινόμενος· τίνα γὰρ καὶ τῶν μικρὰ συνορᾷν δυναμένων λέληθεν, ὅτι οὐχ ἅπαντα τὰ εἴδη τῶν ζώων συναλίζεσθαι καὶ συνδιαιτᾶσθαι πρὸς ἄλληλα πέφυκε ; Τῶν γὰρ ζώων τὰ μέν εἰσι μοναδικὰ, τὰ δὲ ἀγελαῖα, καὶ τῶν ἀγελαίων τὰ μὲν ὑφ' ἡγεμόνι τάττονται, τὰ δὲ οὔ. Ἑκατέρων δὲ τούτων τὰ μέν εἰσι πολιτικὰ, τὰ δὲ οὔ· ὡς αἱ περὶ αὐτῶν φυσιολογίαι καὶ ἱστορίαι ἐκδιδάσκουσιν. Εἰ οὖν τὰ μέν εἰσι μοναδικὰ, τὰ [δὲ] οὔ, φανερὸν ὅτι τὰ μὲν συναλίζεσθαι μετὰ τῶν ὁμογενῶν πέφυκε, τὰ δὲ μή. Εἰ δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, οὐδεὶς ἂν ἀδιάστροφον φρένα ἔχων, οὔτε νοεῖ οὔτε γράφει τὸ, Πάντα τὰ ζῶα ἔχει τὸ συναλίζεσθαι πρὸς ἄλληλα καὶ συνδιαιτᾶσθαι· ὅθεν οὐδὲ ἡμεῖς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἰδιαίτατον γνώρισμα καὶ χαρακτηριστικὸν ἔνεστι τοῦ κυρίως κοινωνικοῦ ζώου, ὅ τε λόγος καὶ ἡ φρόνησις καὶ ἡ μετὰ λόγου κρίσις, διά τοι τοῦτο καὶ λόγου τοῦ ἔξωθεν ἐδεήθη ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἂν τὰ ἐν βάθει κείμενα νοήματα εἰς φῶς ἔξωθεν ἄγηται καὶ τοῖς πέλας κοινοποιῆται· ὅθεν καὶ φύσει ἥμερον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, καὶ κοινωνικὸν ζῶον κυρίως ἐνταῦθά ἐστιν. Ἐν δὲ τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἅπασι τό τε κοινωνικὸν καὶ φύσει ἥμερον κυρίως οὐκ ἔνεστιν· εὕρηται δὲ ὡς ἐπί τινων τῶν ἀλόγων ζώων τοῦτο συναλίζεσθαι καὶ συνδιαιτᾶσθαι καὶ κοινοποιεῖσθαι· πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦτο θεμιτὸν ἂν εἴη. Εἰ γὰρ τὸ ἧττον δοκοῦν ὑπάρχειν ὑπάρχει, πολλῷ μᾶλλον καὶ τὸ μᾶλλον· ὅπερ προσῆκόν ἐστι καὶ μᾶλλον ὀφείλει τὸ συναλίζεσθαι καὶ συνδιαιτᾶσθαι πρὸς τὸ ὁμογενὲς τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινωνικὸν ζῶον κυρίως καὶ ἥμερον φύσει. Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀφορῶντες πρὸς ὑμᾶς γεγράφαμεν.

ιβ'. Καὶ πάλιν δὲ μεταβαίνων ἐφ' ἕτερον τῶν παρ' ἡμῖν γραφέντων, καὶ τοῦτο ὡσαύτως πειρώμενος ἀνασκευάζειν, γράφεις ὧδε· « Τῶν φόνων οἱ μέν εἰσι θεμιτοὶ, οἱ δὲ ἀθέμιτοι· καὶ ἀθέμιτόν ἐστιν, ὃ ἀποτέτραπται παρὰ Θεοῦ, τὸ φονεύειν πιστὸν τῇ ἰδίᾳ προαιρέσει· ἔννομον δὲ καὶ θεμιτὸν, τὸ φονεύειν τὸ δοξάζοντα συγκοινωνὸν τοῦ Θεοῦ (6) καὶ ἀναπλάττοντα

(6) Sur. VIII, IX et alibi. Confer retro col. 685 et 761, cum annotatione.

Digitized by Google

ἰσοδύναμον. » Ταῦτα μὲν γράφων ὡς ἀμαθῆ καὶ ἀμύητον πάντη τῶν πραγμάτων σεαυτὸν εἰσάγεις· οὐδὲ γὰρ συνῆκας ὅτι πᾶς φόνος, ᾗ φόνος ἐστὶ, φευκτὸς καὶ ἀποτρόπαιος, εἴπερ κακός· τὸ δὲ κακὸν ἅπαν οὐ θεμιτόν· καὶ ὅτι κακὸν ὁ φόνος, ἐντεῦθεν δῆλον· Πᾶς φόνος, ᾗ φόνος ἐστὶν, ἢ φθορά ἐστιν ἀνθρώπου, ἢ φθορᾶς ποιητικός ἐστιν ἀνθρώπου· ὁ δὲ ἄνθρωπος μᾶλλον καλὸν καὶ μᾶλλον ἀγαθὸν τῶν ἐπὶ γῆς· εἴπερ τὸ πρώτιστον κτίσμα Θεοῦ τῶν ἐπὶ γῆς· συνάγεται ἄρα· Πᾶς φόνος, ᾗ φόνος ἐστὶν, ἀγαθοῦ τινος ἢ φθορὰ ἢ φθορᾶς ποιητικόν· εἰ δὲ τοῦτο, καθ' αὑτὸ κακόν. Τῶν γὰρ ἀγαθῶν αἱ φθοραὶ, καὶ τὰ τούτων φθαρτικὰ, πάντως ἐστὶ κακά· ὥσπερ τῶν κακῶν αἱ φθοραὶ, καὶ τὰ φθαρτικὰ τούτων ἀγαθά· οὕτω γὰρ ἡμῖν αἱ κοιναὶ ἔννοιαι καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ μαθήσεις ἐκδιδάσκουσιν. Εἰ οὖν πᾶς φόνος, ᾗ φόνος ἐστὶν, δέδεικται ὢν κακὸς, δῆλον ὅτι καὶ οὐ θεμιτός· τὸ γὰρ κακὸν πᾶν, οὐ θεμιτόν· γίνεται δὲ ἐνίοτε κατὰ συμβεβηκὸς ἀγαθόν. Τῶν γὰρ ὄντων τὰ μέν εἰσι καθ' αὑτὰ ἀγαθά· γίνεται δὲ κατὰ συμβεβηκὸς κακὰ, οἷον ἐλεημοσύνη· τὰ δὲ καθ' αὑτὰ μέν εἰσι κακά· γίνεται δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ἀγαθὰ, οἷον τὸ ψεῦδος (7)· τὰ δὲ καθ' αὑτὰ μὲν τὸ οὐδέτερον ἔχει· κατὰ συμβεβηκὸς δὲ ἐπαμφοτερίζει, οἷον πλοῦτος, ἰσχὺς, καὶ τὰ παραπλήσια· καὶ τὰ μὲν καθ' αὑτὰ ἀγαθὰ, ἀεὶ μὲν δεῖ γίνεσθαι, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ· τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις τῶν καθ' αὑτὸ ἀγαθῶν. Τὰ δὲ καθ' αὑτὸ κακὰ, ἔμπαλιν· ἢ ἀεὶ μὲν οὐ δεῖ γίνεσθαι, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀλλ' ἐπέλαττον· τοιαύτη γὰρ καὶ τούτων ἡ φύσις· τὰ δὲ καθ' αὑτὰ τὸ οὐδέτερον ἔχοντα ἐπ' ἴσης ἔχει τό τε γίνεσθαι καὶ μή. Ἐπεὶ οὖν καὶ φόνος τῶν καθ' αὑτὸ κακῶν ἐστι (τοῦτο γὰρ ἡμῖν ἀποδέδεικται)· τὸ δὲ καθ' αὑτὸ κακὸν, κατὰ πρῶτον λόγον, ἢ ὅλως οὐ δεῖ γίνεσθαι, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ πρῶτον ἀγαθόν· σπανιάκις δὲ γίνεται κατὰ συμβεβηκὸς ἀγαθόν· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ δευτέρως ἀγαθὸν καὶ ἐπέλαττον. Τὸ δὲ κατὰ πρῶτον λόγον ἀγαθὸν καὶ ἐπιπλέον, τοῦ κατὰ τὸ δεύτερον καὶ ἐπέλαττον ὄντος, αἱρετώτερον καὶ κρεῖττον, ὡς αἱ λογικαὶ ἡμᾶς μέθοδοι ἐκπαιδεύουσι· τὸ μὴ φονεύειν ἄρα, τοῦ φονεύειν, εἰ καὶ κατὰ συμβεβηκὸς ἐνίοτέ ἐστιν ἀγαθὸν, κρεῖττον καὶ αἱρετώτερον· εἰ δὲ τοῦτο, οἱ τὸ φονεύειν ἐφιέμενοι ἀναιρεῖν ἐκ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ πολὺ ἂν κρείττονες καὶ τιμιώτεροι δειχθεῖεν τῶν μὴ προαιρουμένων τοῦτο ποιεῖν, ὡς τὸ κρεῖττον ἀγαθὸν ἐφιέμενοι. Ἡμεῖς ἄρα κρείττονες ἀνεφάνημεν διὰ τῆς ἀποδείξεως, τὸν φόνον ἀναιρεῖν ἐκ ποδῶν προαιρούμενοι.

A ctum te et omnium rerum ignarum exhibes. Etenim non intelligis, omnem cædem, quatenus cædes est, vitandam esse et aversandam, utpote malam. Porro nullum malum licet. Quod autem mala res sit cædes, hinc fiet manifestum : Omnis cædes, quatenus cædes est, destructio est hominis, sive causa est destruendi hominis. Homine autem nihil pulchrius meliusve in terra versatur, siquidem præcipua est creatarum a Deo in terra rerum. Concluditur ergo omnem cædem, quatenus cædes est, boni alicujus destructionem esse, vel causam destructionis. Quod si ita est, cædes per se mala est. Nam bonarum rerum destructiones et harum causæ, omnino malæ sunt : sicut vicissim malarum rerum destructiones, et harum causæ, bonæ sunt. Quippe ita communes
B notiones et philosophicæ disciplinæ nos docent. Si ergo omnis cædes, qua cædes est, mala esse demonstratur, patet eam ne licitam quidem esse. Nullum quippe malum licet : sed id tamen aliquando per accidens in bonum convertitur. Nam rerum aliæ sunt per se bonæ, sed fiunt per accidens malæ, velut eleemosyna. Aliæ per se malæ sunt, sed fiunt per accidens bonæ, velut mendacium. Aliæ denique per se quidem neutrius conditionis, per accidens autem in alterutram partem inclinantur, velut divitiæ, vires, et similia. Et eæ quidem res quæ sunt per se bonæ, semper fieri debent, vel certe plerumque : talis enim est rerum per se bonarum natura. Contraria ratio est rerum per se malarum,
C quæ vel nunquam fieri debent, vel raro, et minima quantitate. Talis enim est harum natura. Quæ denique per se neutrius naturæ sunt, perinde est utrum fiant, an secus. Quod autem cædes sit in numero rerum per se malarum, id nos jam ostendimus. Quod vero per se et principaliter malum est, id vel omnino fieri non debet, vel raro ; et hoc principaliter bonum est : quod raro autem fit per accidens bonum, id secundo loco bonum est ac minimum. Jamvero quod est primigenia ratione bonum et gradu majore, illo certe quod est secundo loco bonum et gradu minore, optabilius est et melius, prout nos logicæ regulæ erudiunt. Ergo non occidere melius optabiliusque est quam occidere, etsi hoc postremum quandoque per accidens bonum fit.
D Quod si ita se habet, ii qui cædem abolere inter homines student, meliores majoreque laude digni apparent, quam hi qui ita se gerere non constituerunt : illi enim melius bonum amplexi sunt. Nos igitur meliores esse exploratum est, qui cædem ex hominibus exterminare studemus.

ιγ'. Ὅτι δὲ καὶ ὁ ἐξ ὑμῶν εἰς ἡμᾶς ἐνεργούμενος καθ' ἑκάστην φόνος (8) οὔτε τῶν κατὰ συμβεβηκὸς

13. Quod vero quotidiana vestra adversus nos cædes, non sit de bonis per accidens contingenti-

(7) Puta cum aliquis mentitur, ut alicui prosit. Verumtamen id quoque Augustinus reprehendit enarr. in ps. V, n. 7 : *Duo sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa est, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut jocamur, aut ut prosimus mentimur. Illud primum*, etc. *Secundum ideo mitius est, quia retinet nonnullam benevolentiam.* Videsis ibi cætera ; tum alia plurima hujusmodi apud Augustinum, qui constanter mendacium improbat.

(8) Loquitur de superstitiosa et fanatica Mohamedanorum adversus Christianos sævitia, quam, præter citatas retro suras, videmus etiam in epistola tertia Nicolai patriarchæ Græci inter editas a nobis in Spicilegio Rom., T. X.

Digitized by Google

bus, hinc fiet palam : Quod fit per accidens bonum, prudenti aliquo consilio fit : quod autem ita prudenter fit, propter frugi aliquid fit : ergo quod per accidens fit, propter frugi aliquid fit. Vestræ autem nostrorum hominum occisiones, haud ob aliud fiunt, ut ipsi dicitis, nisi quia vos Saracenismum sequimini : hoc autem frugi non est : consequitur ergo, ut vestræ nostrorum hominum occisiones, ne per accidens quidem bonæ sint. Quod autem Saracenismi secta minime bona sit, sic ostenditur : Saracenismus nihil aliud est quam a naturalibus aut etiam supernaturalibus, ad ea quæ naturæ adversantur, hominum translatio ; namque hoc etiam demonstravimus. Jam id agere, malum esse, nemo non videt. Si ergo vestræ nostrorum hominum occisiones, neque per accidens neque per se ipsæ bonæ sunt : et si quod neque per se bonum est, neque per accidens, id omnino fieri non debet ; ergo vestræ quotidianæ nostrorum hominum occisiones fieri non debent. Nam quod fieri non oportet, id ne licet quidem. « Cædium aliæ licitæ sunt, inquis, aliæ illicitæ. » Ego quoque assentior, cædes aliquas licere, nimirum per accidens, si quidem de illorum bonorum numero sint, quæ ita evadunt per accidens. At sunt illicitæ, per se ; quoniam cædes, quatenus cædes est, de numero esse per se malorum ostensum fuit ; idcirco hoc tanquam plane confessum a nobis quoque sumatur.

14. Age vero breviter deinde subnectis dicens : « Legitimum insonsque est occidere eum qui censet dandum Deo socium, et quidem pari potentia præditum. » Id, inquam, quam superbe a te dicitur et arroganter ! aut si magis proprie loquendum est, quanta stoliditate atque insania scatet ! Nam propter multam stupiditatem tuam et infidelitatem, absque ratiocinio nescio quomodo judicans, neque ut nos prædicamus, sed vane pugnans et stulte blaterans, sine causa nos irrides, quasi participantes quosdam, et Deo unico unique principio æquipollentes inducamus. Quis enim ex nostris, sive pusillus sive magnus, cogitavit unquam aut confinxit quemquam esse Deo unico unique principio communicantem aut æquipollentem ? quo prætextu vestræ nostrorum hominum occisiones, justæ, ut tu ais, evadant ? Etsi enim a nobis Filius Dei tanquam verus Deus, idemque Deo Patri homogeneus dicitur atque glorificatur, non tamen ut communicans uni principio, aut Deus extra Patrem exsistens et adjunctus, ut tu putas, in nostra theologia definitur ; hoc enim jam a nobis demonstratum fuit ; sed unus Deus cum Patre et Spiritu sancto est, et a nobis Christianis creditur et glorificatur. Quod si ita est, temere tu nobis probrum ex vocabulo communicantis impingis : temere item occisiones quas nostrorum hominum facitis, divinitus inspiratas legitimasque reputas, uti scribis. Nam si, propterea quod communicantem

A ἀγαθῶν ἐνδέχεται εἶναι, ἐντεῦθεν δῆλον· Τὸ κατὰ συμβεβηκὸς ἀγαθὸν γινόμενον, δι' οἰκονομίαν γίνεται· τὸ δι' οἰκονομίαν γινόμενον, διὰ καλὸν γίνεται· τὸ ἄρα κατὰ συμβεβηκὸς γινόμενον, διὰ καλὸν γίνεται· ὁ δὲ ἐξ ὑμῶν εἰς ἡμᾶς γινόμενος φόνος, οὐ δι' ἄλλο τι γίνεται, ὡς αὐτοί φατε, εἰ μὴ διὰ τὸ Σαρακηνίζειν ὑμᾶς· τοῦτο δὲ οὐ καλόν· συνάγεται ἄρα ὅτι ὁ ἐξ ὑμῶν εἰς ἡμᾶς γινόμενος φόνος, οὐδὲ τῶν κατὰ συμβεβηκός ἐστιν ἀγαθῶν· καὶ ὅτι τὸ Σαρακηνίζειν οὐ καλόν ἐστιν, ὧδέ ἐστι δῆλον· Τὸ Σαρακηνίζειν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἀλλ' ἢ τὸ ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ἢ καὶ ὑπερφυῶν εἰς τὸ παρὰ φύσιν κατασπᾷν τοὺς ἀνθρώπους· τοῦτο γὰρ ἡμῖν καὶ ἀποδέδεικται (9)· τὸ δὲ τοῦτο ποιεῖν, πᾶσιν ἀρίδηλόν ἐστιν ὅτι οὐ καλόν ἐστιν. Ἐπεὶ οὖν οὔτε τῶν καθ' αὐτὸ ἀγαθῶν ἐστιν B ὁ φόνος ὁ ἐξ ὑμῶν εἰς ἡμᾶς ἐνεργούμενος, οὐδὲ κατὰ συμβεβηκός· τὸ δὲ οὔτε καθ' αὐτὸ ἀγαθὸν, οὔτε κατὰ συμβεβηκὸς, οὐ χρὴ γίνεσθαι τὸ παράπαν· ὁ ἄρα εἰς ἡμᾶς ἐξ ὑμῶν καθ' ἑκάστην ἐνεργούμενος φόνος, οὐ δεῖ γίνεσθαι· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ οὐ θεμιτόν· ὃ γὰρ οὐ δεῖ γίνεσθαι, οὐδὲ θεμιτόν ἐστι. « Τῶν φόνων, οἱ μέν εἰσι θεμιτοὶ, οἱ δὲ ἀθέμιτοι. » Σύμφημι κἀγὼ, ὅτι τῶν φόνων οἱ μέν εἰσι θεμιτοὶ, δηλονότι κατὰ συμβεβηκὸς, εἴπερ τῶν κατὰ συμβεβηκὸς ἀγαθῶν εἰσιν· οἱ δὲ ἀθέμιτοι, δῆλον ὅτι καθ' αὐτό· ἐπεὶ καὶ ὁ φόνος, ᾧ φόνος ἐστὶν, τῶν καθ' αὐτὸ κακῶν εἶναι ἀποδέδεικται· διὸ καὶ ὡς ὡμολογημένον καὶ παρ' ἡμῖν εἰλήφθω.

ιδ'. Εἶτα τὸ βραχὺ τούτου συναπτόμενον τὸ λέγον· C « Ἔννομον δὲ καὶ θεμιτὸν τὸν δοξάζοντα φονεύειν συγκοινωνὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναπλάττοντα ἰσοδύναμον, ποίας ἀλαζονείας καὶ φυσιώσεως, ἢ οἰκειότερον φάναι, ἐκπληξίας τε καὶ ἐμβροντησίας ἀνάμεστον οὐκ ἂν εἴη; Ἐκ γὰρ πολλῆς εὐηθείας καὶ ἀπιστίας ἀλογιστὶ, οὐκ οἶδ' ὅτῳ τρόπῳ δόξαν, καὶ οὐχ ὡς ἡμεῖς κηρύττομεν, σκιομαχῶν καὶ μάταια ἐρευγόμενος, ἡμᾶς ἀναπλαστικῶς διακωμῳδεῖς κοινωνούς τινας καὶ ἰσοδυνάμους τοῦ ἑνὸς Θεοῦ καὶ τῆς μιᾶς ἀρχῆς ἐπεισάγοντας· τίς γὰρ τῶν ἐν ἡμῖν μικρὸς ἢ μέγας ποτὲ ἐνενόησεν ἢ ἔπλασεν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ καὶ τῆς μιᾶς ἀρχῆς κοινωνὸν ἰσοδύναμον, ἵνα καὶ ὁ εἰς ἡμᾶς ἐνεργούμενος φόνος θεμιτὸς ἂν εἴη, ὡς σὺ φῄς ; εἰ γὰρ καὶ παρ' ἡμῖν Υἱὸς Θεοῦ ὡς Θεὸς ἀληθινὸς καὶ αὐτὸς ὢν ὁμοφυὴς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ θεο- D λογεῖται καὶ δοξάζεται, ἀλλ' οὐχ ὡς κοινωνὸς τῆς μιᾶς ἀρχῆς, ἢ τοῦ Πατρὸς ἔξωθεν ὢν Θεὸς παρεισκρινόμενος, ὡς σὺ ἐπινοεῖς, θεολογεῖται (τοῦτο γὰρ ἡμῖν καὶ ἀποδέδεικται [10]) · ἀλλ' ὡς εἷς Θεὸς μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἔστι καὶ παρ ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν καλῶς πιστεύεταί τε καὶ δοξάζεται. Εἰ δὲ τοῦτο, μάτην τὸν οὑτωσὶ μῶμον τὸν ἐκ τοῦ κοινωνοῦ ἡμῖν προστρίβεις· ἔτι γε μὴν καὶ τὸν ἐξ ὑμῶν εἰς ἡμᾶς ἐνεργούμενον φόνον ἔνθεον καὶ ἔννομον λογίζῃ, ὡς γράφεις· εἰ γὰρ διὰ τὸ κοινωνὸν καὶ ἰσοδύναμον Θεοῦ, ὡς αὐτοί φατε ἀναπλάττειν ἡμᾶς, ἔννομόν ἐστι τὸ ὑφ' ὑμῶν φονεύεσθαι,

(9) In hac ipsa epistola cap. 7, col. 829.
(10) In confutatione prioris Agarenorum epistolæ, cap. 9

Digitized by Google

δηλονότι τούτου ψευδῶς ἡμῖν ἐπιφημιζομένου. φανερὸν ὅτι καὶ τὸ φονεύεσθαι ἡμᾶς παρ' ὑμῶν οὐ θεμιτόν. Εἰ δέ σε τὸ διάφορον τῶν ὑποστάσεων Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐπιθορυβεῖ καὶ ἐπιταράττει, ὡς τοῦ ἑνὸς Θεοῦ καὶ τῆς μιᾶς ἀρχῆς ἔξωθεν τὸν Υἱὸν ὡς κοινωνὸν (11) παρ' ἡμῖν παρεισκρινόμενον, καὶ διάφορον ὄντα τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἀμαθαίνοντός ἐστι τοῦτο ἢπερ εἰδότος· οὐ γὰρ ταυτὸν φύσις καὶ ὑπόστασις· ἦν γὰρ οὐδὲν τῶν ὄντων ὁμοφυὲς, καὶ ταυτὸν κοινόν τι καὶ ἴδιον χρῆμα· ὅπερ οὐχ εὕρηται. A et æquipollentem Deo, ut, vos dicitis, confingimus, legitimum est nos a vobis occidi; postquam nos eam imputationem falsam coarguimus, constat cædem quoque, qua vos in nos sævitis, justam non esse. Quod si te distinctio personarum Patris, Filii, et Spiritus sancti perturbat ac terret, quasi ea exterius in unum Deum unumque principium, Filium ceu communicantem obtrudat, a natura Dei Patris diversum, hoc indocti potius quam docti hominis proprium est. Non enim idem est natura et persona; secus, nullæ res exsistentes essent homogeneæ; eademque res et communis esset et propria; quod non usuvenit.

ιε'. Καὶ ἄλλως· Εἰ τὸ διάφορον τῶν ὑποστάσεων, διάφορον καὶ τὴν φύσιν εἰσάγεσθαι δίδωσιν, ἀνάγκη τὸ μὴ διάφορον τῶν φύσεων, μηδὲ διάφορον τῇ ὑποστάσει καθίστασθαι· συνάγεται ἄρα ὅτι τὰ ταυτὰ τῇ φύσει, ταυτὰ καὶ ταῖς ὑποστάσεσιν· ἔσται ἄρα Σωκράτης καὶ Πέτρος, ταυτοὶ ὄντες τῇ φύσει καὶ ἀδιάφοροι, καὶ τῇ ὑποστάσει ταυτοὶ, ὅπερ ἐστὶ γελοῖον· ἔστι γὰρ τὸ οὑτωσὶ σόφισμα παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν οὕτω καλούμενον· τοῦ γὰρ *ἑνὸς* πολλαχῶς λεγομένου, ὡς αἱ λογικαὶ μέθοδοι ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσιν, ἢ γένει, ἢ εἴδει, ἢ ἀριθμῷ, δῆλον ὅτι καὶ τὰ *πολλὰ*· ὁσαχῶς γὰρ τὸ κείμενον (12), τοσαυταχῶς καὶ τὸ ἀντικείμενον· τοῦτο γὰρ καὶ δεδιδάγμεθα· ἡμῶν δὲ ταῖς ὑποστάσεσι τὸ *τρία* διδόντων, σὺ καὶ τὸ τῶν φύσεων διάφορον εἰσάγεις· ταῦτα δὲ οὕτως ἔχει· καὶ ἡ ἐνάργεια τῶν πραγμάτων δήλη, καὶ αἱ μαθήσεις ἐκδιδάσκουσιν· καὶ οὕτως σοι πᾶσαι αἱ διαβολαὶ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως, καὶ αἱ πρὸς ἡμᾶς ἀντιῤῥήσεις σου ἤλωσι καὶ ἀπίθανοι καὶ ψευδεῖς ἀποδεδειγμέναι εἰσί· καὶ τῶν διαβολῶν δηλονότι ἀναιρεθεισῶν, καὶ τὰ λοιπά σοι πάντα συνέψεται· καὶ ταῦτα πέρα τοῦ μέτρου· ἐπεὶ καὶ κόρος λόγου πολέμιος ἀκοαῖς· διὸ ἱκανὰ μὲν καὶ ταῦτα τοῖς ἐθέλουσιν μικρῶς πως συνορᾷν, καὶ τῇ παραθέσει τῶν κρειττόνων, τὸ ἀληθὲς μεταδιώκειν, καὶ τὸ ψεῦδος ἀπωθεῖσθαι διὸ καὶ μέχρι τούτων τὸν λόγον στήσω (13). B 15. Item aliter: Si personarum distinctio naturæ quoque distinctionem induceret, necesse foret id quod non est natura distinctum, ne persona quidem esse distinctum. Consequitur ergo, quidquid idem natura est, idem quoque fore personis. Socrates itaque erit etiam Petrus, qui si natura sunt iidem atque indistincti, iidem etiam persona erunt; quod est ridiculum. Namque hoc sophisma ab homonymia ita appellatur. Nam cum vocabulum *unus* multifario sensu dicatur, ut nos logicæ regulæ docent, nempe vel genere, vel specie, vel numero; constat, quod vocabulum etiam *plura* eamdem rationem habet; nam quot modis propositum, totidem etiam oppositum; sic enim didicimus. Jam dum nos personis trinum numerum damus, tu naturarum quoque distinctionem invehis. Hæc ita se habent, et ex factorum evidentia constat, et disciplinæ sic nos docent. Atque ita tuæ omnes adversus fidem nostram calumniæ et contradictiones, futiles, incredibiles mendacesque demonstratæ fuerunt. Jam calumniis disjectis, reliqua omnia per se consequuntur. Sed et dicta hactenus nimia fuerunt, et sermonum superfluitas auribus molesta est. Ideo hæc sufficiunt iis quidem qui aliquantulum considerare velint, et meliorum adjectione, aut comparatione, veritatem assequi, ac falsitatem dispellere. Hic ergo dicendi finem faciam. C

(11) Didymus Alexandrinus in suo ad Psalmos egregio commentario ait ad ps. xvii, 32: Ὁ Σωτὴρ οὐ μετέχων θεότητος, Θεός ἐστιν . . . οὐδεὶς τῶν κατὰ μετοχὴν θεῶν, ὡς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι δύναται· *Salvator, non est participatione deitatis Deus . . . nemo qui esset participatione Deus, domino Jesu Christo æquipollere potest.*

(12) Cod. hic et postea ἀντικείμενον.

(13) In extrema codicis pagina a recentiore manu, et quidem mendosissima, scribitur brevis Mahomedis notitia, nempe quod hic a Niceta Byzantino philosopho, et aurea locutione prædito, confutatus Arabs Mohamedes, orphanus fuerit, peregrinus, mendicus et vagus, et quod ad divitem viduam in quadam Arabiæ urbe accesserit, cui se mercenarium famulum et camelarium adlixit: quamque etiam malitia sua et subdolo sermone, licet ipse comitiali morbo urgeretur, in proprium conjugium pellexit. At cum hæc postea repudium ei, tanquam mendico et dæmoniaco, mitteret; is ad monachum quemdam familiarem suum, Constantinopoli extorrem, negotio delato, facile impetravit ut uxori per hunc suaderet, Dei se esse prophetam, et visiones pati, non apopiexin, et Gabrielem angelum secum loqui. Quæ audiens mulier gavisa est. Tum ex ejusdem narratione, adhuc in Arabia famam hujusmodi perseverare dicit: Ὁ ἀποχηρυχθεὶς παρὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ φιλοσόφου καὶ χρυσοεποῦς κυρίου Νικήτα Ἄραψ Μωάμετ, ἦν ὀρφανὸς ξένος προσαίτης περιπολεύων ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ πόλει· ἐν τῇ Ἀραβίᾳ δὲ ἐλθὼν, καὶ ἐκεῖσε τὴν διατριβὴν ποιῶν, πρωσῆλθε γυναικὶ χήρᾳ πλουσίᾳ, καὶ ἐστοίχησεν μισθωτὸς ἐξυπηρετεῖν καὶ καμηλεύεσθαι αὐτῇ. Πονηρὸς δὲ ὢν καὶ ἐν λόγοις εἰρωνικὸς, ἐξαπατήσας αὐτὴν ἐγήματο, ὑπάρχων αὐτὸς κάτοχος. Ἐδυσφόρησεν ἡ γυνὴ τοῦτο οὕτω μαθοῦσα καὶ ἤχθετο λέγουσα, ὅτι Ἀπόλωλα πτωχὸν καὶ δαιμονιάριν λαβοῦσα· καὶ ἔμελλεν αὐτὸν ἀπ' αὐτῆς ἀποδιώξαι. Τοῦτο οὖτος ὁ πονηρὸς νοήσας, προσῆλθέν τινι φίλῳ αὐτοῦ μοναχῷ ὄντι, ὃς ἀπὸ τῆς μεγάλης πόλεως ἐξώρισται· καὶ πρὸς αὐτὸν ταῦτα παρήγγειλεν λέγων, ὅτι Οἶδά σε γνωστὸν ὄντα τῆς ἐμῆς γαμετῆς, ὅτι ἐξεπεῖν θέλῃ πρὸς σὲ τὰ κατ' ἐμὲ, καὶ πῶς σκοτοδινῶν πίπτω· σὺ δὲ πρὸς τοῦτο ὑποστηρίξας τάδε εἰπὲ, ὅτι τοῦτο οὐκ ἦν ἄλλο ἀλλ' ἢ ἀγγέλου Θεοῦ ὀπτασία, Γαβριὴλ ὄνομα, καὶ ὅτι τοῦ Θεοῦ προφήτης ὑπάρχω· ἐπὶ τούτοις ὑπεραγάθησεν ἡ γυνὴ καὶ ἤθετο· καὶ παρ' ἐκείνης ἑξῆς ἀκουσθὲν ἐκρατήθη μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ. D

Digitized by Google

THEOGNOSTUS MONACHUS.

NOTITIA.

(Hanckius, *De Græcis scriptoribus historiarum Byzantinarum*, Lipsiæ, 1677, in-4°).

I. Theognostus monachus, exarchus Constantinopolitanus, id est, patriarchæ Constantinopolitani legatus (qualem auctores Latini recentiores *visitatorem* nominant), cum Ignatius Constantinopolitanum patriarchatum, quem ab anno Christi 847 per annos fere duodecim gesserat, anno Christi 858 in exsilium ab imperatore Michaele pulsus, Photio cessisset; Ignatianis Photianos, Photianis Ignatianos persequentibus, ad componendas lites A. C. 861 celebrata synodus Contantinopolitana, præsentibus Nicolai I Romani pontificis legatis, patriarchatum Ignatio demptum Photio adjudicavisset, id non ferendum ratus, qui cum Ignatianis sentiebat, clam sub habitu civili Romam profectus, ope Nicolai, tum Ignatio, tum etiam sibi consulere modis omnibus conatur. Stylianus Neocæsariensis in litteris ad Stephanum V Romanum pontificem, cum retulisset, in concilio Constantinopolitano patriarchatum ab ipsis legatis Romanis Photio confirmatum : Ὁπότε καὶ ζήλῳ κινηθεὶς ὁ μοναχὸς Θεόγνωστος ὁ ἀρχιμανδρίτης, καὶ διὰ κοσμικῆς στολῆς λαθραίως καὶ αὐτὸς εἰς Ῥώμην ἐπιδημεῖ, καὶ τὰ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου διδάσκει τὸν ἁγιώτατον πάπαν Νικόλαον· *Tum etiam zelo commotus monachus Theognostus archimandrites et civili habitu clam et ipse Romam properavit, et causam Ignatii exposuit sanctissimo papæ Nicolao.*

II. Romæ cum viveret, ab imperatore Michaele, sicut inter calumniatores referebatur, qui Photium et Photianos in Occidente figmentis traducebant, ita Constantinopolim ad tribunal, sed nequidquam, citabatur. Pro Theognosto Nicolaus pontifex, ipsemet Ignatianus, epistola 8 (quam, ut ex epistola 9 colligi potest, A. C. 865, indictione XIII scripsit) imperatori Michaeli respondebat : *Porro scripsit nobis imperium vestrum ut Theognostum, qui a fratre et coepiscopo nostro Ignatio super quasdam provincias exarchatus pondus accepisse dignoscitur, nec non et alios monachos sibi, tanquam vestræ Augustalis injuriatores Excellentiæ destinemus. In quo cum tamen ipsi injuriatores vestri non fuerint, quid aliud, nisi ut quanta pœna et quibus tormentis subjiciantur hi qui ex parte Ignatii sunt, et apud vos in ditione vestra consistunt, liquidius agnoscamus. Quando hi non utique ad epulas, non ad infulas alicujus honoris perciendas profecto quæruntur, sed potius ad puniendum, quos forte nec vidistis, nec cujus moris sint, penitus agnovistis. Denique quidam eorum ab ineunte ætate Romæ divinis obsequiis famulati sunt, et non justum credimus hujusmodi tormentis fore subdendos. Theognostum autem non de vobis sinistra, sed potius grata prædicare testamur. Quamobrem ergo eum quæratis ignoramus, nisi forte, quia illinc fugatus, hic apud nos requiem, quemadmodum innumeri Christiani, aliquantulum reperit.*

III. Eam vero Theognostus apud Romanos inibat gratiam, ut ab iis ἀρχιμανδρίτης τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, *archimandrites veteris Romæ*, id est, præfectus monasteriorum veteris Romæ, constitueretur, qui novæ Romæ, id est Constantinopoleos, exarchus exstiterat. Docet hoc titulus quem Theognosti narratio præfixum gerit, § VIII in medium afferendus.

IV. Ignatius ab imperatore Basilio, Michaelis successore, Photium relegante, patriarchatum Constantinopolitanum A. C. 867 recipiebat. Theognostus, qui per annos septem hactenus Romæ commoratus, exsulis Ignatii causam apud Nicolaum I et Adrianum II pontifices Romanos, nervis omnibus egerat, A. C. 868 Constantinopolim revertebatur, ad Basilium imperatorem et Ignatium patriarcham litteras, in quibus utrique majorem in modum commendabatur, ab Adriano scriptas afferens. Adrianus, partibus Ignatianis addictus, in epistola I quam ad imperatorem Basilium, Indictione I Kalendis Augusti scripsit (Anastasius Bibliothecarius in Actis concilii Constantinopolitani IV Latinis actione VII), repræsentat : *Postquam autem cognovimus, quod misericors Deus imperium vestrum simul et affectum ad hoc erexerit, ut dispersa congreget, et quæ ceciderunt erigat et contrita resolidet; fiducialiter possumus, Deo gratias, deposcere ut ii qui abjecti sunt, ab imperio vestro recipiantur, et ii qui dispersi, congregentur. Quapropter prudentissimum virum Theognostum honorabilissimum exarchum vestræ fiduciæ remittentes commendamus; qui legatione, tam pro fratre et comministro nostro Ignatio, quam pro cæteris contribulatis functus per septennium apud principis apostolorum limina ut peregrinus et incola vixit, et eorum confessionibus memoriam vestram assidue commendavit; et a die adventus sui usque ad præsens pietatis vestræ præconia narrare, et Ecclesiæ manifestare vulnera, et horum medelam exigere non destitit. Nunc ergo quoniam et iste unus ex illis est, qui, postquam lupus factus est pastor, continuo dispersi et a vobis vice omnia regentibus congregati sunt, revocetur et ipse, petimus, et in mandra fidelium omnium a clementia*

Digitized by Google

vestra locetur, et inter lætantes pios filios paterno affectu post longæ captivitatis reversionem connumerari mereatur; et ob amorem Dei, et protectorum vestrorum principum apostolorum honorem, a quorum regimine proficiscitur, mansuetudinis vestræ auxilia sentiat, et post turbationem serenitatem, et post multa adversa optatæ prosperitatis effectum, quatenus per patronorum vestrorum intercessiones, principum videlicet a quorum sede remittitur, et quorum principatum pro Ecclesia vestra, quæ valde fluctuat, die ac nocte interpellare per multa curricula non cessavit. » In epistola 2 quam ad Ignatium patriarcham indictione I, Kalendis Augusti, scripsit, (Anastasius ibidem) exhibet : *Præterea communem filium Theognostum, reverendissimum exarchum et dilectum nobis, ecce ad vos transmisimus, qui ex persequentibus æmulatoribus tuis illinc nudus salvatus, quin et mutato habitu vix huc pertingens, vitam lucratus est, deinde apud memorias apostolorum per septem fere annorum curricula, ut hospes et advena demoratus, non tantum propriam miseriam, quantum sanctitatis tuæ pressuram et Constantinopolitanæ Ecclesiæ calamitates pene incessanter deflebat : ita ut non solum antea jam dictum decessorem meum* (Nicolaum I) *sed et me postea nocte ac die indeficienter erigere, et pro statu tantæ Ecclesiæ et erectione vestra crebris suasionum stimulis latera percutere, et quemadmodum angelus quondam : Surge, Petre, accipe fortitudinem ad salvandas gentes, per singulos dies nobis dicere non cessaret quousque auditum, Deo præstante, suscepit, quod ardenter in pectore semper bajulabat. Qua de re, frater dilectissime, sanctitati tuæ hunc commendantes, rogamus et deprecamur, quatenus circa se sentiat beneficii tui propositum; et sicut vestræ factus est communicator passionis, ita et consolationis : non autem ut familiaris noster factus, sed et ut a sede principis apostolorum susceptus, hic debet ob amorem ejus, non qualemcunque in conspectu sanctitatis vestræ gratiam invenire.*

V. Anno Christi 869 Theognostus patriarchalis hegumenus legatos Adriani II Romani pontificis, ad concilium Constantinopoli celebrandum missos, Sillambriam ingressos excipiebat; qui Constantinopolim indictione III, die XV Septembris, A. C. 869, pervenerunt. Continuator Anastasii de Romanis pontificibus in Adriano II : *Multorum anfractuum laboriosos circuitus* (legati Pontificii) *penetrantes, tandem Christo præduce Thessalonicam veniunt in quo Basilius imperator Eustachium spatharium candidatum cum suæ salutationis officio sanctæ Romanæ legatis Ecclesiæ obviam destinavit. Qui eos admodum honorifice per contigua itineris loca ducentes, Sillambriam pervenerunt. Ubi a Sisinnio imperiali protaspathario et Theognosto patriarchali hegumeno, qui Romæ apud sanctissimum papam Nicolaum pro restituendo Ignatio sedulus intercessor exstiterat, cum 40 equis de stabulo imperiali et totius mensæ argenteo apparatu, officialibusque, qui sibi ad omnem libitum famularentur, sunt excepti. Ad castrum autem rotundum, in quo est ecclesia miræ magnitudinis S. Evangelistæ Joannis nomini dicata, favore Augustali, Sabbato mansionem suscipiunt. Et Dominica, quæ quinta decima dies Septembri erat, indictione tertia, singulos equos cum sellis aureis devotione imperatoria capientes, obviati omnibus scholis, videlicet spathariorum, candidatorum, strategorum, mandatorum cæterorumque Palatinorum ordinum, omnibusque clericorum planetariis ordinibus ad portam auream veniunt.*

VI. Post concilium Constantinopolitanum, A. C. 870 finitum, quod prorsus ad Adriani II Romani pontificis mentem, patriarchatum Constantinopolitanum ademerat Photio, confirmaverat Ignatio, Theognostus apud Constantinopolitanos monasterii Fontis hegumenus, id est abbas, et Ecclesiæ Magnæ (quibus vocabulis templum Sanctæ Sophiæ solet denotari) scenophylax, id est, vasorum custos, per se Romam iturus, imperatorum Basilii, Constantini, Leonis et patriarchæ Ignatii litteras ad Adrianum perferendas accipiebat: ipsius (cujus arbitrio Græcam Ecclesiam Ignatius et Ignatiani, partim acerrimis in Photium et Photianos odiis, partim magnis in integrum restitutionis beneficiis adducti, intra concilium a solis Ignatianis celebratum, in rebus præcipuis subjecerant,) ad utiles Ecclesiis, tum lectores plurimos quos Photius sacris initiaverat, in officiis suis toleratos, majoribus dignitatibus mactandos, tum episcopos nonnullos ob communionem cum Photio cultam, muneribus suis orbatos, prioribus sedibus restituendos, consensum impetraturus. Imperatores in litteris ad Adrianum, quas Anastasius Bibliothecarius Actis Constantinopolitani concilii Latinis subjunxit : *Litterarum gerulum expeditum ad peregrinam profectionem, et magnanimum ad malorum tolerantiam consecuti sumus, id ipsum optabile habentem principi apostolorum ante promissum causa reddendi votum, eumdemque vestræ paternæ Sanctitati commendamus, super hoc quoque multum tranquillitatem vestram rogantem. Idem autem est hic Theognostus, quem et vos bene nostis, Deo amabilis hegumenus superlaudabilis Dei matris Peges (id est* Fontis) *et vasorum custos Magnæ Ecclesiæ. Per ipsum ergo, quæ nostri desiderii sunt, opportune adimplere conspeximus.* Ibidem post pauca : *Specialis autem Pater noster et magnæ civitatis patriarcha postulavit a nobis scribere Sanctitati tuæ de his lectoribus, qui a Photio promoti sunt, multis et innumerabilibus exsistentibus eis in diversis provinciis ; insuper autem et de Paulo reverendissimo bibliothecario, verbo et vita præfulgido, ac Theodoro metropolita, qui et ipse nimis Ecclesiæ utilis est, quatenus dispensatio fiat a Sanctitate Vestra super ipsis, quibusdam quidem ad ascensus majores sacrorum graduum, quibusdam vero ad receptionem sedium suarum ; ad hoc rogantibus Dei imitatricem virtutem tuam ; horum quidem multitudinem, hujus vero labores et pro veritate sudores, illius autem culpæ reprehensionem, et quod ex canonica sit manus impositione promotus considerantem : pro his et imperium nostrum flagitat pietatem tuam dispensandum aliquid hinc humanius.* Ignatius in litteris ad Adrianum, ibidem exstantibus : *Nostra humilitas memor charitatis vestræ, ac amabilis, quem circa nos habet, affectus, et ad hoc ipsum voluntatem et medicationem habens, invenit procurantem*

Digitized by Google

ut mitteretur in viam, quæ est ad magni nominis Romam, orationis causa, intimum filium nostrum reverendissimum abbatem Fontis, et scevophylacem Magnæ Ecclesiæ, dominum Theognostum, et idcirco magis studuimus adimplere desiderium vestrum, quem et misimus cum præsenti epistola nostra visitaturum et salutaturum, ac adoraturum fraternam Sanctitatem Vestram ; nuntiaturum etiam et a Christo nobis donatam incolumitatem in hac vita multis passionibus et tribulationibus plena, quemadmodum ipse voluit et judicavit, qui omnia sapienter et congruenter dispensat, et ante in tua piissimorum et Christi amicorum ac a Deo gubernatorum, atque divinitus munitorum imperatorum nostrorum prosperitatem et tropæa, et in melius de die in diem rerum Romani imperii translationem, ut et vos gaudentibus nobis congratulemini per mutuam unius corporis membrorum coeffectionem et compassionem, et iterum Dei boni gratia et cooperatione, ad mediocritatem maturius remeaturum, et bona nuntia amabilissima vitæ vestræ allaturum ad Ecclesiam nostram. Ibidem post pauca : *Quod autem sanctissimis vicariis paternæ sanctitatis vestræ adhuc* (Constantinopoli, quo ad concilium venerant) *præsentibus perfectum non est neque finem accepit, rogamus nunc terminari et disponi perfecte, ac integre scribi ad humilitatem nostram de his lectoribus, qui tonsi sunt a Photio, manus impositione : qui cum sint pene innumerabilis multitudinis in universis regionibus et civitatibus Ecclesiæ, postulant ex necessitate aliorum fieri sacerdotalem provectum : ut cognoscamus etiam et super hac re vestram voluntatem atque decretum certissime et manifestissime, utrum sint digni promoveri ad majores sacerdotii gradus, annon sint : dubium enim hoc tantum dimiserunt. Et adhuc postulamus etiam de intimo filio nostro et fortissimo veritatis agonista, Paulo videlicet chartophylace ut, si est possibilis in eum dispensationis aliqua ratio, recipiat dignitatem episcopatus, quemadmodum et antea in litteris nostris efflagitavimus. Deinde quoque super Theodoro, qui a nobis quidem consecratus est metropolita Cariæ, multum autem laboravit et afflictus est ab initio injustæ ac iniquæ dejectionis nostræ, in novissimis vero cum misero Photio conveniens, propter ejus immensa tormenta, quæ sibi resistentibus inferebat, consensit et usque ad ultimum ipsius diem repœnitens, nihilominus rursus corde contrito et spiritu humilitatis veniam expetivit. Prohibuerunt enim eum sacerdotio fungi quoquo modo sanctissimi vicarii Almitatis vestræ, et quod subscripserit in eam quæ facta est ab infelicissimo Photio, quasi depositio beatissimi et optimi Patris nostri Nicolai decessoris Sanctitatis tuæ. Hæc sunt, de quibus rogamus Sanctitatem vestram, ut si possibile sit, utatur verbo dispensationis et misericordiæ in his, cum alia omnia optimum et commodum finem ac dispositionem susceperint.*

VII. Sed horum quæ Constantinopolitanorum imperatores, cum patriarcha satis humilem in modum expetebant, nihil auctoritate sua, nihil precibus suis Theognostus ab Adriano Photianis implacabili, Constantinopolitanis inexorabili, obtinebat. Id nos Adrianus in litteris ad Basilium, Constantinum et Leonem, imperatores Constantinopolitanos, indictione v, die 10 Novembris, a. c. 871, scriptis, quas Actis concilii Constantinopolitani IV Latinis additas reperimus, docet : *Quamvis*, ait ibid., *multa instantia et certamen viri prudentissimi et religiosissimi hegumeni ac sacrorum vasorum custodis Theognosti, qui de pietatis vestræ virtutibus et probabilium morum insignibus, et tropæorum triumphis, atque de beneficiorum vestrorum pie sibi præstitorum multitudine nos plurimum relatione sua lætificavit, et qualiter diebus vestris superno brachio atque studio et solertia, vestra Christianitas prosperetur, enarrans, ad multimodas laudes S. Trinitati reddendas, et gratias alacriores exhibuit ad postulata divinitus muniendo imperio vestro concedenda, nos supra modum efflagitaverit, et ultra quam dici possit, solito et prisco more, ac pro ecclesiasticis utilitatibus frequenter impenso crebris suggestionibus investigaverit ; super quibus tamen, propter jam designatam causam* (non esse partium Nicolai I Romani pontificis, tum etiam suo semel edito decreto, Photianos damnanti, contrarium quidquam admittere) *nec annuere possumus, nec quidquam præter id, quod jam evangelizatum est, ullo modo definire.*

THEOGNOSTI MONACHI SCRIPTA DE REBUS CONSTANTINOPOLITANORUM.

VIII. Ignatii Constantinopolitani patriarchæ, cui sede sua dejecto imperator Michael Photium successorem dedit, causam historico libello repræsentat, cujus inscriptio : Λίβελλος περιέχων πάντα τὰ κατὰ τὸν μέγαν Ἰγνάτιον, πεμφθεὶς πρὸς Νικόλαον πάπαν Ῥώμης, προσωποποιηθεὶς ὑπὸ Θεογνώστου μοναχοῦ καὶ ἀρχιμανδρίτου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ ἐξάρχου Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ὄνομα Ἰγνατίου τοῦ πατριάρχου· *Libellus continens totam magni Ignatii causam, missus ad Nicolaum papam Romanum, conscriptus a Theognosto monacho et archimandrita veteris Romæ, et exarcho Constantinopoleos, nomine Ignatii patriarchæ.*

IX. Hunc libellum, miserias, quas Ignatius in exsilio passus erat, Nicolao I pontifici Romano recensentem, orditur ab initiis exsilii, quod Ignatius a. C. 858 subiit, terminat in Actis Constantinopolitani concilii, quod Ignatium damnavit, a. c. 861.

X. Prodiit Græce et Latine, interprete Matthæo Radero, concilii Constantinopolitani IV, quod inter œcumenica solet octavum nominari, Actis Græcis præmissus, Conciliorum tom. VI., Parisiis 1636, in fol. ; tomo VIII, ibid., 1671, in fol.

Digitized by Google

ΘΕΟΓΝΩΣΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΑΠΑΝΤΑΣ.

—

THEOGNOSTI MONACHI

ENCOMIUM IN OMNES SANCTOS.

(*Codices Naniani*, p. 144, cod. 72.)

—

Λαμπρὸν τὸ τῆς ἑορτῆς ὄμμα, καὶ φαιδρὸν τὸ τῆς ἐκλογῆς ἆσμα· πρέπει γὰρ ἡμῖν ᾀσμάτων ἐκλογὴν, τοῖς τῶν ᾀσμάτων κυρίοις ἐκφωνεῖν καὶ σεβάσματα. Ἀλλ' οἶμαι ἀρξάμενον, ναρκῶσαι πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ λόγου προφοράν· ὑπερβαίνει γὰρ ἡμᾶς τὴν εὐφραδίαν, ἡ τῶν πεπραγμένων ἄθλων πολυτέλεια· τὸ δὲ ὑπερβαῖνον εἰς ἐγχείρησιν, δυσχερεστέραν ἔχει τὴν τοῦ σκοπουμένου κατόρθωσιν· πῶς γὰρ ἂν ἐξερεύξωμαι τοῖς χείλεσιν ὕμνον, ἀδίστακτος ὢν δικαιωμάτων Θεοῦ, ἀμύητος βεβαιωμάτων Χριστοῦ; Γέγραπται γάρ· *Ἐξερεύξονται τὰ χείλη μου ὕμνον, ὅταν διδάξῃς με τὰ δικαιώματά σου.* Ἀλλ' ἔστι καὶ λόγος πανεύπορος, ὑπὲρ λόγον ἔχων τὸν λόγον, θησαυρὸν ἔχων χορηγὸν, ἐννοίας εὐσεβεῖς, καὶ ῥημάτων ἀξίαν εὐφραδίαν, πρὸς ὃν ἐπερειδόμενος, ἄρξομαι λέγειν λόγια ἀληθῆ. Ὀρθίους οὖν τὰς ἀκοὰς στήσαντες, ἀγαπητοὶ, τὴν τοῦ παρόντος συγγράμματος ἐπιμελῶς δέξασθε διήγησιν· ἐπίσταται γὰρ ἡ τῶν κρειττόνων ἀκρόασις, πρὸς τὴν τῶν μειζόνων οἰκοδομὴν ἄγειν τοὺς ἐπιμελῶς ἐνωτίζεσθαι θέλοντας. A B

Πολύανδρος ἡ τῶν ἀγώνων ἀνδραγαθία, καὶ πολύτροπος ἡ τῶν ἄθλων προθυμία· οὐ γὰρ πρὸς ἕνα καὶ δύο ἢ δέκα τὸν ἀριθμὸν, ὁ τοῦ ἐγκωμίου κηρύττεται, ἀλλὰ πρὸς ἄπειρον πλῆθος ἁγίων, μαρτύρων καὶ ὁσίων· ὧν γὰρ δῆμος ἀνδρῶν ἀριθμῆσαι οὐκ ἐξίσχυσε, τούτους εἷς καὶ μόνος εὐαρίθμητον ἔχει τὴν ποσότητα, καθὼς αὐτὸς ὁ εἷς ἐθριάμβευσε λέγων· *Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠρίθμηνται.* Ὁ τοίνυν ἀριθμεῖν τρίχας δυνάμενος παντὸς ἀνθρώπου, οὐ μᾶλλον ἀριθμήσει τῶν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μαρτύρων καὶ ὁσίων τὰ σώματα; Οὐ γὰρ πρὸς ἕνα τόπον τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον τόπον τὰ πλήθη. Ὥσπερ γὰρ Θεοῦ τὸ ὑπέρογκον μέγεθος καὶ ἐν τοῖς ἀοράτοις ἐξήπλωται, οὕτω καὶ ὁ τῆς πίστεως αὐτοῦ ψυχοδέσμιος ζῆλος καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐκκέχυται. Διὸ εἰ καὶ κατὰ τόπον τὸ πλῆθος, ἀλλ' εἰς ἕνα τόπον ὁ πόθος. Οὓς γὰρ ἡ γῆ διὰ τὰς κατοικίας ἐχώρισε, τούτους οὐρανὸς διὰ τῆς ὁμονοίας συνήθροιζε· καὶ γίνεται ὁ σωματικὸς χωρισμὸς, πνευματικὸς ἀθροισμός· καὶ οἱ τὸ βραχύτα- C

Magnificum festivitatis spectaculum, et alacre electionis canticum ! convenit enim nobis canticorum electionem nobis canticorum dominis expromere et venerationis cultum. Sed hunc qui inceperit reor ad dignam sermonis prolationem torpescere. Superat enim nostram eloquentiam gestorum certaminum magnitudo ; quod autem conamina superat difficiliorem habet propositi exitum. Quomodo enim eructabo labiis hymnum, justificationum Dei inscius, et inexpertus confirmationes Christi ? Scriptum est enim : *Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me justificationes tuas*[1]. Sed est quoque verbum abundantissimum, supra verba verbum habens, thesaurum possidens copiosum, pias sententias, et dignam vocis eloquentiam, cui insistens incipiam veros sermones loqui. Matutinas ergo aures præbentes, dilectissimi, præsentis scripti accurate accipite recitationem ; scit enim meliorum auditio ad majorum ædificationem ducere hos qui attente auscultari volunt.

Multiplex est pugnarum virtus, et diversissimus certaminum ardor ; non enim in unum vel duo vel decem numero, illud encomium proclamatur, sed in innumeram sanctorum, martyrum et piorum multitudinem. Quos enim hominum turba dinumerare non potuit, horum unus et solus Deus bene æstimatam novit quantitatem, ut ipse solus triumpho decoravit qui dicit : *Vestri capitis capilli omnes numerati sunt*[2]. Qui igitur capillos numerare potest omnis hominis, nonne magis numerabit quæ in toto mundo exsistunt martyrum et piorum corpora ? non enim ad unum locum multitudo adhæret, sed per omnia loca multitudines diffunduntur. Nam sicut Dei immensitas vel in locis invisibilibus extenditur, ita quoque fidei ejus animas captivans zelus ad orbis universi terminos diffusus est. Quare si quidem in suo loco multitudo est, sed ad unum locum cogit amor. Quos enim terra per habitationes divisit, hos cœlum per mentium unionem conjunxit ; fitque corporalis divisio, spiritualis conjunctio ; et qui

[1] Psal. cxviii, 171. [2] Matth. x, 30.

Digitized by Google

brevissimam hanc in terra vitam separatam habent æternam in cœlis vitam conjunctam obtinuerunt, se invicem videntes et sibi gratulantes. Non enim fuit illis cupitum breviter separatis vivere, sed desideratum semper conjunctis vivere, et vitæ datorem laudare. Unde ad patiendum destinati, periculis se objicere non pati reputaverunt ; sed levioribus pugnis afflicti, vehementius pati iterum tentaverunt ; in quibus licet multorum deorum et non Dei cultores judices misericordia commoti fuerint, ad illecebras sanctis præbendas, injuriis illicitis strenui illi hos impetebant, ad vehementiorem in condemnatione iram excitandam ; ut per acerbius supplicium, splendidiorem lætitiam procurarent, quod possumus exemplo illustrare. Sicut in stadio equestri auriga, ob remissiorem bigarum cursum variabile et difficile certaminis exordium ostendens, victoriæ tandem præmium adipiscitur ; ita ubique terrarum diffusus sanctorum chorus multiplices pugnas Regi sæculorum offerre gestivit, splendidiorem inde accipiens luctarum retributionem, et illustriorem inde educens laudis æternam memoriam, memor apostolici verbi dicentis : *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum proprium laborem*[3]. Attrahebat enim illos ejus amor qui primus pro illis passus est, et exemplum dedit illis tantæ in patiendo fortitudinis ; sicut hamus in maris abyssum jactus, piscem natantem ad piscatoris manus adducit. Inde majora secuti inferioraque spernentes pro corruptibilibus incorruptionem apprehendebant. Non enim patria, aut consanguinitas, aut divitiarum opulentia, aut exercituum numerus, aut regiæ potestatis dignitas in memoria sanctis versata erat : aspiciebant enim patriam, cœlum ; consanguineos, angelos ; et magnitudinem gaudii inenarrabilis, et cantus festa agentium in spiritu, et vocem lætitiæ canentem, et divinitatis delicias.

Et videre erat judices inter et judicatos, damnatores inter et damnatos, prodigium insolitum et stupenda admodum res ; cum illi quidem ira permoti et quasi irrisi acerbe castigantes, hi vero animo elato variis suppliciis lætari invenirentur. Nam pars præmiorum in æternis sæculis utrisque data fuit, secundum mensuram illius, qui unicuique juxta æstimationem præmia largitur Christus ; his quidem patientiæ levamen post suppliciorum illatorum sufferentiam ; illis autem incussio acerbarum pœnarum in hos qui crudelibus pœnis affecerunt, incudis instar percussæ et castigantis eos qui illam percusserant. Quomodo enim incus percussa, neque maculam neque rugam admittens, cruciatuum dolores remittit suis percussoribus per membrorum contritionem ? quod in figura dici potest per comparationem. Nam aliqui celebrium martyrum per ignem pugnæ cursum perficientes, in caminum vehementer ardentem præcipitati, choreas cum angelis jubilantes canticis spiritualibus agonothe-

[3] I Cor. III, 8.

τον ζῆν ἐπὶ γῆς ἄπωθεν κεχωρισμένον ἔχοντες, τοῦ ἀεὶ ζῆν ἐν οὐρανοῖς συνηθροισμένον ἐκτήσαντο, ἑαυτοὺς ὁρῶντες καὶ ἀγαλλόμενοι. Οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς ἐπιθυμητὸν, τὸ πρὸς βραχὺ μεμερισμένως ζῆν, ἀλλὰ ποθητὸν τὸ ἀεὶ συνηγμένως ζῆν, καὶ τὸν ζωοδότην αἰνεῖν· ὅθεν καὶ τὸ παθεῖν ὁριζόμενοι, τὸ μὴ παθεῖν κινδυνεύειν ἐλογίζοντο· ἀλλὰ καὶ τὸ πραοτέρως ἀθλεῖν ὀδυνώμενοι, τὸ σφοδροτέρως πάσχειν ἀνεπαίοντο. Ἐν οἷς εἰ καὶ πολλάκις τῶν πολυθέων ἀθέων κριτῶν ἔλεον ἐπικαμπτομένων, διὰ τὴν θελεαστικὴν τῶν ἁγίων κατάθεσιν, ὕβρεσιν ἀθέσμοις οἱ γενναιόβουλοι τούτους ἐξέπλυνον, πρὸς θυμικωτέραν ὀργὴν τῶν κολάσεων διεγείροντες· ἵνα διὰ τῆς πικροτέρας τιμωρίας, μεγαλειωτέραν τὴν θεωρίαν κομίσωνται· ὡς οἷόν ἐστι λέγειν τὸ ὑπόδειγμα· Καθάπερ ἐν σταδίῳ ἱππικῷ ἡνίοχος, τῇ βραχυδρομίᾳ τῶν ὑποδιφρίων ἵππων, ποικιλότεχνόν τε καὶ πολύμοχθον τὴν τοῦ ἀγῶνος ἐνδεικνύμενος ἔνστασιν, τὸ τῆς νίκης βραβεῖον ἐλεῖται· οὕτω καὶ ὁ καθόλου κοσμικὸς τῶν ἁγίων χορὸς πολυάθλους τοὺς ἀγῶνας τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων προσφέρειν κατέσπευσε· λαμπροτέραν ἐκεῖθεν ἐκδεχόμενος τὴν τῶν ἐπάθλων ἀντίδοσιν, καὶ φαιδροτέραν ἔνθεν ἀφιέμενος τῆς εὐφημίας τὴν ἀείμνησιν· ἐνούμενος (*sic*) τὸ ἀποστολικὸν λόγιον τὸ φάσκον· *Ἕκαστος τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον.* Εἶλκε γὰρ αὐτοὺς ὁ τοῦ προπαθόντος ὑπὲρ αὐτῶν πόθος, καὶ ὑποδείξαντος αὐτῶν τὰ τῶν παθῶν καρτερήματα· καθάπερ ἄγκιστρον ῥιφὲν ἐν θαλαττίῳ βυθῷ, ἰχθὺν νηχόμενον χερσὶν ἁλιέως ἐφέλκεται· ἔνθεν καὶ τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ μείζονος τῶν ἠττόνων καταφρονήσαντες, ἀντὶ φθαρτῶν ἀφθαρσίαν κατημβήτευσαν. Οὐκέτι γὰρ πατρὶς, ἢ συγγένεια, ἢ πλούτου διαφίλεια, ἢ στρατευμάτων ὑπεροχὴ, ἢ ἀρχικῆς δυναστείας προκοπὴ, εἰς μνήμην τῶν ἁγίων ἐφέρετο· ἀπέβλεπον γὰρ πατρίδα, οὐρανόν· συγγενεῖς, ἀγγέλους· ἔνθα μέγεθος χαρᾶς ἀνεκλαλήτου, καὶ ἦχος ἑορταζόντων ἐν πνεύματι, καὶ φωνὴ ἀγαλλιάσεως ᾄδουσα, καὶ λαμπηδόνες θεότητος.

Καὶ ἦν ὁρᾶν μέσον κριτῶν καὶ κρινομένων, μᾶλλον δὲ κολαζόντων καὶ κολαζομένων, θαῦμα ἐξαίσιον καὶ θάμβος ὑπέρτερον· τῶν μὲν θυμουμένων καὶ ὡς παιζομένων, πικρῶς τιμωρούντων, τῶν δὲ προθυμουμένων καὶ ταῖς ποικίλαις τιμωρίαις ἐπεντρυφᾷν εὐρυνομένων. Μερὶς γὰρ ἄθλων ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἀμφοτέροις ἐδίδοτο, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ἀγωνοθετοῦντος ἑνὶ ἑκάστῳ τοὺς ἄθλους πρὸς δοκιμασίαν Χριστοῦ· οἷς μὲν ὑπομονῆς στερέωμα, πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐπιφερομένων κολάσεων· οἷς δὲ καὶ ἀντιπομπὴ τῶν ὀδυνηρῶν βασάνων ἐπὶ τοὺς ἀφειδῶς βασανίζοντας, δίκην ἄκμονος τυπτομένου, καὶ παιδεύοντος τοὺς αὐτὸν κατατύπτοντας. Πῶς γὰρ ἄκμων τυπτόμενος, μήτε σπίλον μήτε ῥυτίδα ὑπομένων, τὰς τῶν ἀλγηδόνων ὀδύνας ἀντιπέμπει τοῖς τύπτουσι διὰ τῆς τῶν μελῶν κλάσεως; Ὅπερ καὶ σχηματολογεῖν πρὸς ἀντιπαράθεσιν ἄξιον. Τινὲς γὰρ τῶν μεγαλοφώνων μαρτύρων, τὸν διὰ πυρὸς δρόμον ἀγωνιστικὸν τελοῦντες, εἰς κάμινον λαύρως ἐκκαυθεῖσαν βληθέντες, χορείας μετ' ἀγγέλων κροτήσαν-

Digitized by Google

τες ᾄσμασι πνευματικοῖς τὸν ἀγωνοθέτην ἐδόξαζον· καὶ τῇ αἰθάλῃ τῆς ὑπερορίου φλογὸς δροσιζόμενοι, τὰς καυστικὰς ἐνεργείας τοῖς ἐξυπηρετοῦσιν ἀντέπεμπον· καθὼς ἔστι λέγειν· *Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός*. Ἄλλοι δὲ ἐν σταδίῳ κυνηγεσίου πρὸς βορὰν θηρίων σπαραχθέντες, τὸν φόβον τῆς προσδοκωμένης θηριοβρωσίας ἀντ' οὐδενὸς ἡγησάμενοι, ἀτάραχον τὸν λογισμὸν ἑαυτοῖς κατήρτιζον· ἕτοιμον τὸ παθεῖν διὰ τὸ ζῆν μετ' εὐχαριστίας προβαλλόμενοι· οἱ δὲ βλοσυροὶ καὶ ἀτίθασσοι λυθέντες θῆρες, τοὺς κρινομένους πολλάκις ἐάσαντες, καὶ πρὸς τοὺς κριτὰς δρομαίως χωρήσαντες, τοῖς ὀδοῦσι σπαράγματα τοῖς θεωμένοις ἐδείκνυον· ὡς ἐντεῦθεν καθολικῇ συμφωνίᾳ μεγαλύνεσθαι τὸν Θεόν. Ἑώρων γὰρ τοὺς θῆρας ἐξουθενοῦντας θεούς· καὶ ἦν ἰδέσθαι ἀντιπεριπλοκὴν τῶν πραττομένων παράδοξον, κριτὰς κρίνοντας καὶ κολαζομένους, τῶν κολάσεων ἀνακτωμένους· ὅπερ καὶ πρὸς ὕμνον μεγαλαυχεῖν ἄξιον. Ὦ δυνάμεως ὑπὲρ δύναμιν ἐχούσης τὰ τῆς δυναστείας θαύματα! ὦ προνοίας ὑπὲρ ἔννοιαν ποονοουμένης τὰ τῆς μεγαλονοίας πρὸς τὸ συμφέρον δωρήματα!

A tam collaudabant et cinere externi ignis aspersi, urentem vim ejus ministris remittebant; sicut dici potest: *In operibus manuum ejus comprehensus est peccator*[1]. Alii autem in stadio venatico per rabiem ferarum lacerati, metum feris escam præbendi pro nihilo reputantes, firmam sibi animam componebant, ad patiendum paratam cum gratiarum actione ut vitam attingerent exponentes; sed horribiles et mansuescere nesciæ feræ condemnatos sæpe linquentes, et in judices vehementer irruentes, dentibus lacerata membra mirantibus ostendebant; ita ut inde universali concentu Deum magnificent, videbant enim a feris ipsis deos contemni. Et videre erat mirandam et ancipitem rerum conversionem, judices judicantes et condemnatos vicissim supplici- B ciis affici; quod per canticum exaltare decet. O virtutis supra virtutem exsistentis potentiæ prodigia! O providentiæ super mentem prævidentis, magnæ mentis ad utilitatem collata dona!

Καὶ οὗτοι μὲν οὕτως προαιρετικῶς κολασθέντες, ἐνεργητικῶς δὲ ἀθωωθέντες, αὐτόματον τῆς κοιμήσεως ἐδέξαντὸ τὴν τελείωσιν· ἕτεροι δὲ οὐχ οὕτω· προειρήκαμεν γάρ, ἀγαπητοί, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ἀγωνοθετοῦντος τοὺς ἄθλους πρὸς τὸ συμφέρον Χριστοῦ. Ἀλλὰ πῶς; Ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων καὶ φυλακῆς πεῖραν ἔλαβον· ἄλλοι δὲ λιθασθέντες, πρισθέντες, σφαγέντες, τὴν ἐντεῦθεν κατέλιπον πρόσκαιρον φθοράν· καὶ οὐ πῦρ, οὐ ξίφος, οὐ λίθων βολαί, οὐ λέβητες, οὐ ξυστῆρες, οὐ στραγγαλιστῆρες, C οὐκ ἄλλη τις ὀδυνηρὰ τῶν κολάσεων τιμωρία, τοὺς καρτερικοὺς ἀγῶνας τῶν γενναίων ἁγίων διέστρεψεν· ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικήσαντες, καὶ τὸν ἀγαπήσαντα σφοδρῶς ἀγαπήσαντες, κατέλιπον ἡμῖν τὰ θεοσύλλεκτα λείψανα. Καὶ πῶς θεοσύλλεκτα; Μάθωμεν, ἀγαπητοί. Τινῶν γὰρ ἁγίων ξίφει ἀποτμηθέντων, τὰ σώματα ὡς βδελύγματα τοῖς ἀθέοις κριταῖς εἰς θηριοήθεις τόπους, ἐπ' ἐδάφους ῥιφέντα, σῶα διεφυλάχθησαν· καὶ οὐ θῆρες, οὐκ ἄλλο τι τῶν σαρκοβρωτεῖν εἰωθότων ζώων, τούτων ἐφάψασθαι ἴσχυσεν· ἀλλ' ὅπερ ἐξ ἔθους τὸ τρώγειν εἶχον περισπούδαστον, τοῦτο παρὰ φύσιν ἐάσαντες, τὸ ἀσύνηθες ἔθος τῆς παραφυλακῆς τῶν σωμάτων ἐδείκνυντο· καὶ γίνονται οἱ πρώην βροτοφθόροι, ἔπειτα σωματοφύλακες. Οὐ γὰρ ἦσαν κοινὰ τὰ σώματα πρὸς θηριοβρωσίαν ἄξια, D ἀλλ' ἐκλεκτὰ εἰς εὐεργεσίαν ἐξαίσια· ὅπερ πολὺ τὸ διάφορον τοῖς ἀσφαλῶς ἀκροωμένοις συνέστηκεν. Ἔσθ' ὅτε γάρ τινα σώματα μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν ἅμα ῥιφέντα, τὰ μὲν ἀσινῆ διετηρήθησαν, τὰ δὲ κατεμειώθησαν· ἄλλων δὲ ἁγίων μαρτυρικῶς πυρὶ καυθέντων, ὁ χοῦς ὥσπερ φῶς τοῖς πιστῶς ἀρυομένοις ἐξέλαμπεν· ἑτέρων δὲ πάλιν καταμελῃδὸν διατμηθέντων, καὶ τὰ ὀστᾶ τούτων ὡς μισητὰ τοῖς κολάζουσιν ἐν ποταμοῖς ῥιφέντα, οὐ τῷ φυσικῷ βαρήματι πρὸς τὸ κατωφερὲς τοῦ βάθους συνήρχοντο βύλισμα, ἀλλὰ τῇ ἀνωτέρᾳ ὄψει τῶν ὑδάτων δίκην

Et hi quidem sic voluntarie damnati, sed efficaciter absoluti, spontaneam dormitionis acceperunt requiem; alii vero non sic. Diximus enim antea, dilectissimi, de mensura illius, qui præmia secundum utilitatem cujusque largitur Christus. Quomodo autem istud? irrisionum, flagellorum, et custodiæ probationem receperunt; alii vero lapidati, resecti, cæsi, temporalem reliquerunt corruptionem; et neque ignis, neque gladius, neque lapidum jactus, neque lebetes, neque ferrei unguli, neque strangulatores, neque aliud quoddam acerbum damnationis supplicium, a generosis certaminibus sanctos illos fortes avertit; sed in omnibus his vincentes, et hunc qui illos amavit vehementer amantes, nobis reliquerunt collecta a Deo fragmenta; et quomodo a Deo collecta? Discamus id, dilectissimi. Quibusdam enim sanctis gladio cæsis, corpora velut sordes ab impiis judicibus in locis ferarum assuetis ad solum dejecta, sana conservata sunt; neque feræ, neque aliud quoddam animalium carne vescentium, his accedere potuit; sed quod e more edere jucundius habebant, hoc contra naturam omittentes, insuetum custodiæ morem corporibus præbebant, et quæ antea mortalium carnes vorabant, factæ sunt deinde corporum custodes. Non enim communia erant corpora ad ferarum escam convenientia, sed hæc abjecta electa erant ad hoc officium. Quod multam præbet differentiam ab his quæ solito audiuntur. Nempe quod quædam corpora cum his electis simul projecta, alia quidem integra servata sunt, alia vero comminuta sunt. Sanctis autem aliis igne exustis, cinis ut lux splendebat his qui cum fide hunc colligebant. Cæteris in frusta dissectis, ossa ut exosa tortoribus in fluvios projecta, non naturali pondere ad inferiora abyssi labebantur, sed superiori aquarum facie suberis instar innatantia, ut stellæ

[1] Psal. IX, 17.

Digitized by Google

radiantia, his qui pietate in Deum colligere studebant apparebant, similiter in mari jaculis sauciata alternis fluctuum orbibus elata et in arenosam terram emissa, divinisque indicantibus prodigiis ab hominibus piis inventa, communibus impensis publicos honores receperunt, multi quoque remotioribus temporibus, corporis integram sepulturam cum recepissent, sub terram occultari perpetuo non sustinuerunt, sed revelante apparitionum visione seipso manifestantes, in catholicam adorationem processerunt, thaumaturgicam virtutem invocantibus præstantes; et hæc multiplici modo inventarum sanctarum reliquiarum pallia, ad quæ accurrentes, animarum et corporum sanationem invenimus. Nam debiles curant, ægrotos sanant, dæmoniacos liberant, leprosos mundant, in fide Jesu Christi, veri Dei nostri, una cum coæterno ejus Patre, et vivifico Spiritu, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

A φελλῶν πλευστικῶς ἐπιπολάζοντα, ὥσπερ ἀστέρες ἀκτινοβολοῦντα, τοῖς θεοσεβῶς τὸ συλλέγειν ἐνδεικνυμένοις κατεφαίνοντο· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἐν θαλάσσῃ ἀκοντισθέντα τῇ ἀλλεπαλλήλῳ φορᾷ τῶν κυμάτων, πρὸς τὴν ψαμμόστρωτον γῆν ἐκπεμφθέντα, καὶ θείοις δεικτικοῖς σημείοις διὰ χρηστῶν ἀνδρῶν εὑρεθέντα, πρὸς τὴν κοινὴν εὐεργεσίαν, τὴν δημοσίαν ἔλαβον ἐμφάνειαν· πολλοὶ καὶ πρὸς τὰ βαθύτερα μέρη, ὁλόσωμον τὴν ταφὴν εἰληφότες, τὸ ὑπὸ γῆν καλύπτεσθαι διηνεκῶς οὐκ ἠνέσχοντο· ἀλλὰ τῇ ἀποκαλυπτικῇ τῶν ὁράσεων θεωρίᾳ ἑαυτοὺς φανερώσαντες, εἰς καθολικὴν προῆλθον προσκύνησιν, θαυματουργικὰς δυνάμεις τοῖς ἐκζητοῦσιν ἀπονέμοντες. Καὶ ταῦτα τῶν πολυτρόπως εὑρεθέντων ἁγίων λειψάνων τὰ σχήματα· ἐν οἷς προστρέχοντες, ψυχῶν B καὶ σωμάτων ἰατρείαν εὑρίσκομεν. Καὶ γὰρ ἀσθενοῦντας θεραπεύουσι, νοσοῦντας ῥωννύουσι, δαιμονιῶντας ἐλευθεροῦσι, λεπροὺς καθαίρουσι, πίστει Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἅμα τῷ συνανάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

THEOGNOSTI LIBELLUS AD NICOLAUM I PAPAM

IN CAUSA IGNATII CP.

(Apud Mansi, *Concil.* tom. XVI, col. 293, inter Acta concilii CP. IV.).

Libellus de tota magni Ignatii causa missus ad Nicolaum papam Romanum, Ignatii patriarchæ nomine a Theognosto monacho et archimandrita veteris Romæ, et exarcho Constantinopolitano scriptus.

C *Λίβελλος περιέχων πάντα τὰ κατὰ τὸν μέγαν Ἰγνάτιον, πεμφθεὶς πρὸς Νικόλαον πάπαν Ῥώμης, προσωποποιηθεὶς ὑπὸ Θεογνώστου μοναχοῦ καὶ ἀρχιμανδρίτου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ ἐξάρχου Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ὄνομα Ἰγνατίου τοῦ πατριάρχου.*

Ignatius tyrannide oppressus, multisque ærumnis conflictatus, et qui mecum infelicia tempora experti sunt, metropolitani decem et quindecim episcopi, cœnobiarcharum insuper ac presbyterorum, monachorumque infinita multitudo, sanctissimo domino nostro et beatissimo præsidi, cunctarum sedium patriarchæ, sancti Petri principis apostolorum successori, œcumenico papa Nicolao, episcopisque illius sanctissimis, et sapientissimæ Ecclesiæ Romanæ universæ in Domino salutem.

Ἰγνάτιος ὁ τυραννηθείς, καὶ πολλοῖς πειρασμοῖς προσωμιληκὼς, καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ τούτων τῶν καιρῶν πεῖραν λαβόντες, δέκα μητροπολῖται, δέκα πρὸς τοῖς ε' ἐπίσκοποι, ἡγουμένων τε καὶ πρεσβυτέρων καὶ ἑτέρων μοναχῶν πλῆθος ἄπειρον, τῷ δεσπότῃ ἡμῶν τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ προέδρῳ καὶ πατριάρχῃ πάντων τῶν θρόνων, καὶ τοῦ κορυφαίου διαδόχῳ, καὶ οἰκουμενικῷ Νικολάῳ πάπᾳ, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἁγιωτάτοις ἐπισκόποις, καὶ πάσῃ τῇ σοφωτάτῃ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Quis dabit capiti meo, ut est in sacris Litteris, aquam, et oculis meis fontem lacrymarum; et deplorabo mala quæ acciderunt mihi, et eorum qui me persequuntur, barbaricam immanitatem? Frigore enim et nuditate, fameque et extremis malis omnibus infesti me hostes et alastores exagitarunt. Quindecim ipsos dies acerrimo frigore, locoque gelidissimo, ergastulo me occulto tenebricosoque rebus destitutum omnibus incluserunt, vinculisque constrinxerunt, ita ut ad me adire nemini visendi causa liceret, morbo jam alias gravi laborantem: crudelem insuper in modum ceciderunt, omnesque artus meos verberibus afflixerunt. Causam porro, ex qua hæc in me mala redundarunt, ecce jam totam expono.

D Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, κατὰ τὸ Λόγιον, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων; καὶ κλαύσομαι τὰ συμβεβηκότα μοι κακὰ, καὶ τὴν τῶν διωκόντων με βαρβάρων ἀπήνειαν. Ἐν ψύχει γάρ με καὶ γυμνότητι καὶ λιμῷ καὶ παντοίοις ἄλλοις κακοῖς ἐξήτασαν οἱ ἀλάστορες. Δεκαπέντε ἡμέρας ἐν καταψύχῳ καὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ, ἔν τινι παρ' αὐτοῖς ἀπορρήτῳ ἐγκατακλείσαντες δωματίῳ ἀδάπανόν τε καὶ ἀνεπισκόπητον, κατεδέσμευσαν, καὶ ταῦτα νόσῳ βαρείᾳ προκατειλημμένον, αἰκίζοντές τε δεινῶς, καὶ πᾶν μέλος συνθλῶντες ῥάβδοις. Ὅθεν δὲ ταῦτά μοι συνεκύρησεν, ἰδοὺ γράφω·

Versabar in palæstra et lucta cum imperatoris avunculo tyrannidem exercente Barda, quem ego

Προϋπῆρχον ἐν πάλῃ καὶ μάχῃ πρὸς τὸν τοῦ βασιλέως θεῖον Βάρδαν τὸν τυραννήσαντα, καὶ παίων

Digitized by Google

τοῖς τοῦ Πνεύματος λόγοις οὐκ ἐπαυόμην· ἀντετυπτόμην δὲ ταῖς ἀπειλαῖς καὶ ἐπιβουλαῖς.

Ἡ δὲ αἰτία, ὅτι ἤλεγχον τοῦτον διὰ τὴν Ἡρωδιακὴν χαμαιτυπίαν· καὶ μὴ πειθόμενον ἔξω ἐθέμην τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ τούτοις ὁ κρατῶν ποτὲ μὲν ἐδυσώπει με, ποτὲ δ' ἠπείλει τὰ δεινὰ, εἰ μὴ πεισθείην δέξασθαι τὸν θεῖον αὐτοῦ. Ὡς δὲ τούτῳ πεισθεὶς ὁ κρατῶν ἠβουλήθη τήν τε μητέρα καὶ τὰς ἀδελφὰς ἐξοστρακίσαι τῶν βασιλείων, ἐγκελεύεταί μοι κεῖραι αὐτάς. Ἐγὼ δ' οὐκ ἐπειθόμην, διὰ τὸ τῶν γυναικῶν περὶ τὴν κουρὰν ἀκούσιον. Διὰ ταῦτα γοῦν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπηλάθην, εἶτα καὶ ἐτυπτήθην, καὶ ἐξωρίσθην, καὶ δέδεμαι, καὶ κέκλεισμαι πρὸ τῆς τῶν καθ' ὑμᾶς κριτῶν ἐνδημίας. Καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ δὲ ταυτὰ πεπόνθασιν. Αἱ δὲ παρ' ἡμῶν δοθεῖσαι τοῖς ἐπισκόποις ἔγγραφοι πίστεις, ἦγουν ἐπιστολαὶ, διὰ τοῦ πρεσβυτέρου Λαυρεντίου καὶ τῶν δύο Στεφάνων, τοῦ τε ὑποδιακόνου καὶ τοῦ λαϊκοῦ, οὓς καὶ ἐνωρκώσαμεν, ταῖς χερσὶ τῆς σῆς ἁγιότητος αὐτὰς ἀποδοῦναι, ἄπρακτοι μεμενήκασιν.

Ὡς δὲ παραστῆναι ἐκελευόμεθα εἰς τὸ Καϊαφαϊκὸν ἐκεῖνο κριτήριον, ἐκράξαμεν ἐπὶ τῆς ὑμῶν ἁγιότητος προκαλούμενοι κριθῆναι. Ἀλλ' οὐδεὶς ἦν ὁ ἀκούων. Μετὰ τοῦτο μετάκλητοι πάλιν γενόμενοι ἠρωτήσαμεν· Πῶς κελεύετε ἡμᾶς, ὦ Πατέρες, πρὸς ὑμᾶς παραγενέσθαι; ὡς μοναχοὺς καὶ καταδίκους, ἢ ὡς κριθησομένους; Καὶ ἀντέπεμψαν ἡμῖν, ὅτι Ὡς ἐστὲ ἄξιοι. Ἐφορέσαμεν οὖν τὰς ἱερατικὰς στολὰς, καὶ οὕτως ἐχωροῦμεν πρὸς τὸ συνέδριον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν λῃστήριον. Καὶ ὡς πλησίον γεγόναμεν, πέμψας ὁ τύραννος ἐπὶ τῆς λεωφόρου, τὴν ἱερὰν ἀποδύει στολήν. Εἶτα ὡς ἔνδον τοῦ νεὼ συνωθίσθημεν, ἀποστέλλονται πρὸς ἡμᾶς οἱ προρρηθέντες τρεῖς τῶν κριτῶν ὑπηρέται, ὅ τε Λαυρέντιος καὶ οἱ δύο Στέφανοι, καὶ εἶπον πρός με· Τί ὅτι κατεγνωσμένος ἐπὶ τοσαύταις αἰτίαις καὶ καθῃρημένος, τὴν ἱερὰν ἐτόλμησας περιβαλέσθαι στολήν; Ἀποσπάσαντες οὖν με τῶν σὺν ἐμοὶ βίᾳ, μόνον τῷ κρατοῦντι παρέστησαν· καὶ ὁ κρατῶν εὐθὺς ὕβρεσι πλύνει με. Ἐμοῦ δὲ φιλανθρωποτέρας τὰς ὕβρεις τῶν βασάνων εἰπόντος, μικρὸν κατέπαυσε τὸν θυμὸν, καὶ εἰς ξυλόσκαμνον καθεσθῆναί με ἐκέλευσε· καὶ διαλόγου μεταξὺ γεγονότος, Ῥαδίουλδον [Ῥαδοάλδον] καὶ Ζαχαρίαν ἐζήτουν προσαγορεῦσαι τοὺς τοποτηρητάς. Καὶ ἐνδοθέντος μοι, προσηγόρευσα· οὓς καὶ ἠρόμην τὴν ἐπιδημίας τῆς σφῶν αἰτίαν. Οἱ δὲ εἶπον· Τοποτηρηταί ἐσμεν Νικολάου πάπα Ῥώμης, καὶ ἀπεστάλημεν κρῖναι τὰ κατὰ σέ. Πάλιν ἠρόμην, εἰ γράμμα μοι κεκομίκασι τῆς ἁγιωσύνης σου. Οἱ δὲ εἶπον, μὴ ἔχειν, διὰ τὸ μηδὲ πρὸς πατριάρχην ἔρχεσθαι, ἀλλὰ πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς οἰκείας συνόδου καθαιρεθέντα, καὶ, Ἕτοιμοί ἐσμεν τὰ κατὰ κανόνας πράττειν. — Οὐκοῦν, ἔφην ἐγὼ, πρότερον ἐκ μέσου τὸν μοιχὸν ποιήσατε· εἰ δὲ μὴ τοῦτο δύνασθε, οὐδὲ κριταί ἐστε. Ἐκεῖνοι δὲ ἀντέφησαν πάλιν, δείξαντες, τῇ χειρὶ τὸν κρατοῦντα· Οὗτω θέλει ἐκεῖνος. Ἐπὶ τούτοις πρὸς παράκλησιν μετέπεσον οἱ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὴν ἀπόταξιν ἐξῄτουν, ποτὲ μὲν παραινοῦντες, ποτὲ δὲ καὶ ἀπειλοῦντες· ἀλλ' οὐκ ἔπειθόν με. Διὸ καὶ πρὸς τοὺς μη-

A gladio spiritus, seu verbo Dei everberare non desinebam; qui contra me minis insidiisque appetebat.

Argumentum et causa reprehensionis erat Herodianum in Barda exemplum et incestus. Eum contumacem, neque resipiscentem ab ecclesia rejeci. Deinde imperator ipse modo pro illo deprecabatur, modo atrociter minabatur, nisi avunculum in gratiam reciperem. Postquam vero impulsus a Barda statuit matrem cum sororibus a palatio submovere, præcepit mihi ut illas attonderem, quas ego invitas tondendas non existimavi. Has ergo ob causas a throno deturbatus sum, et pulsatus atque elimina-
tus, et in custodia vinculisque, cum iis qui mecum fuere senseruntque, eadem passis, detentus ante judicum vestrorum adventum. Cum autem ad vos
B litteras, quibus episcopos statum rerum omnium docebamus, per Laurentium presbyterum et duos Stephanos dedissemus (quorum alter subdiaconus, alter laicus), illos etiam sacramento adegimus, uti eas ipsi manu sua tuæ sanctitati porrigerent, nihil egere.

Nos vero ut jussi sumus ad tribunal Caiphano non absimile comparere, ad sanctitatis vestræ judicium magno clamore provocavimus. Sed non erat qui nos audiret. Deinde rursum citati rogavimus: Quomodo nos, o Patres, jubetis comparere? ut monachos et damnatos, an ut judicandos? Qui renuntiarunt: Perinde ut digni estis. Sacro igitur ornatu induti ad concilium, imo latrocinium, perreximus: cumque jam prope abessemus, submisit tyrannus
C in publicam viam, qui sacris nos vestibus exuerent. Cumque jam ad templum protrusi essemus, tres prædicti judicum viatores, Laurentius et duo Sthephani ad nos mittuntur, qui ad me: Quid tu, inquiunt, tot ob crimina damnatus exauctoratusque, sacram tamen stolam ausus es induere? Ergo me per vim a meis avulsum solum ad imperatorem sistunt, qui me contumeliis extemplo onerat. Respondente porro me, convicia paulo mitiora esse tormentis, paululum repressit furorem, jussitque in ligneo scamno me sedere. Interim cum verba ultro citroque fierent, rogavi ut Rhodoaldum et Zachariam legatos tuos liceret mihi salutare, factaque potestate eos consalutavi, atque interrogavi, qui adessent. Legati, inquiunt, sumus Nicolai papæ
D Romani, causæ tuæ cognoscendæ gratia missi. Quærenti rursum, an a sanctitate tua litteras ad me haberent, responderunt, nullas se habere; eo quod, aiebant, non ad patriarcham, sed ad eum qui in provinciali concilio suo damnatus esset, veniremus, parati omnia ex canonum decretis definire. Ergo, inquam, prius adulterum removete: quod si facere non potestis, ne judices quidem estis. Qui manu imperatorem indicantes: Ita imperat, inquiunt, ille. Deinde palatini ad me conversi hortantur, exiguntque nunc consulendo, nunc minitando, abdicationem: sed frustra. Ergo ad metropolitanos versi, alios aliis calumniis et criminationibus insectantur, cur scilicet, qui jam depositioni meæ non repugnassent, nunc denuo me patriarcham

Digitized by Google

peterent ? Quibus metropolitæ : Duobus, inquiunt, malis propositis, ira nempe imperatoris, ac populi seditione, minus scilicet elegimus. At vos, palatini proceres, reddite nunc patriarchæ nostro dignitatem suam, et de nobis nihil laborate. Hic rursum regia factio me impellit, uti mea sponte me palam patriarchatu abdicem, atque ita securus adulter Ecclesiam teneat. Recusante me, cum dies abiisset, conventus est dimissus. Idem postea cum sæpius frustra tentassent, ad alias artes se convertunt, supraque nominatos judicum ministros ad me ablegant, atque ad conciliabulum citant. Ego vero, inquam, non compareo, neque video vos judices quidquam ex præscripto Ecclesiæ agentes, Photio tyranno non ejecto, ad cujus etiam mensam accumbitis, et cujus munera procul etiam stantes accepistis. Ad Rhædestum enim urbem vobis missæ vestes, planetæ, ornamenta ad sinum pendentia. Hujuscemodi ego judices non agnosco : ad papam provoco; lubens judicium illius subibo.

A τροπολίτας ἐτράπησαν, ἄλλους ἄλλως διαβάλλοντες καὶ αἰτιώμενοι, ὅτι τὴν ἀπόταξιν τὴν ἐμὴν τάχα αὐτοὶ ἔφερον, καὶ πῶς πάλιν ζητοῦσί με πατριάρχην; Πρὸς οὓς οἱ μητροπολῖται ἀντεῖπον, ὅτι Δύο κακῶν προκειμένων, τοῦ τε βασιλικοῦ θυμοῦ, καὶ τῆς τοῦ πλήθους ἐπαναστάσεως, τὸ κουφότερον ἐξελεξάμεθα τότε· ἀλλ' ὑμεῖς, οἱ περὶ τὸν βασιλέα, ἀπόδοτε τὸν θρόνον τῷ πατριάρχῃ, καὶ περὶ ἡμῶν μὴ φροντίσητε. Ἀλλ' ἐν τούτοις πάλιν πρὸς παράκλησιν ἐχώρουν οἱ βασιλικοί, αἰτοῦντες ἐμὲ καθαρῶς ἀποτάξασθαι, καὶ οὕτω τὸν μοιχὸν τὴν Ἐκκλησίαν ἀδεῶς κατέχειν. Ὡς δ' οὐκ ἐπειθόμην, παρῆλθεν ἡ ἡμέρα ἐκείνη. Ἐπὶ τούτοις διελύθη τὸ σύστημα· τὸ αὐτὸ δὲ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐποίουν. Ὡς δὲ τοῦ σπουδαζομένου ἀπέτυχον, ἐπὶ ἕτερον μηχανῆς εἶδος τρέπονται, καὶ τοὺς προρρηθέντας τῶν κριτῶν λειτουργοὺς πέμψαντες, εἰς τὸ συνέδριον προκαλοῦνταί με. Ἐγὼ δὲ ἔφην, ὅτι Κἀκεῖ οὐκ ἔρχομαι· οὐδὲ γὰρ οἶδα ὑμᾶς τοὺς κριτὰς κατὰ βαθμὸν ἐκκλησιαστικόν τι πράττοντας, ἐπεὶ οὐδὲ τὸν ἐπιβήτορα ἐκ μέσου πεποιήκατε, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ συνεσθίετε τούτῳ, καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ μακρόθεν ἐδέξασθε. Κατὰ γὰρ τὴν Ῥαιδεστὸν ὑμῖν αὐτὰ ἀπηντήκασιν, ἱματιά τε καὶ φελώνια, καὶ ἐγκόλπια. Ὑμᾶς ἐγὼ κριτὰς τοιούτους οὐ δέχομαι, ἀλλὰ πρὸς τὸν πάπαν με ἀπαγάγετε, κἀκεῖθεν τὴν κρίσιν ἀσμένως δέχομαι.

B

Hoc idem qui mecum erant magna voce clamitarunt. Deinde, ut dictæ epistolæ legerentur, postulavimus, quæ canonicas Innocentii papæ pro sancto Chrysostomo sanctiones continebant, Joanni concilium judicum non prius esse subeundum, quam is loco suo thronoque esset restitutus. Et in Sardicensi concilio canon quartus : Si quis episcopus fuerit depositus, dicatque se habere defensionem; non prius sufficiatur in ejus locum alius, quam de eo Romanæ Ecclesiæ pontifex decernat. Hæc et alia id genus multa illis epistolis continebantur, quæ uti quæras legasque, te, Patrum et antistitum reverendissime, fratrumque amantissime, rogamus. Cum vero nihilominus adhuc nos urgerent, uti ad se veniremus, ita testati sumus : Ut apparet, Patres mei, neque canones legistis, neque decretum ecclesiasticum nostis. Lex enim est hæc, ut citatus a synodo episcopus, per duos episcopos vocetur, et hoc iterum ac tertio. Vos autem per duos me accersitis, diaconum alterum, alterum laicum. Et nos quidem hæc excusabamus. Illi vero testes produxere, qui dicerent se paratos esse jurejurando confirmare me non rite et lege creatum consecratumque esse. Hic ego : Qui sunt, inquam, illi? quis illis credat? Quis vero canon decernit, ut imperator testes producat? Ergo, si ego archiepiscopus non sum, ne tu quidem imperator es, neque isti episcopi, sed neque mœchus; omnes enim vos indignis manibus meis precibusque estis consecrati. Si adulter membrum esset Ecclesiæ, vel mea sponte annuerem : nunc vero alienum quomodo pastorem ovium Christi constituam? Multa huic adversantur. Primum, lex iis quod sit, qui ab Ecclesia damnati, et anathemate præcisi : qui quidem id non a nobis duntaxat passi sunt, et aliis quoque patriarchis, sed et ab ipsa vestra potestate, cum illis per

C

D

Τοῦτο καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἐξεβόησαν. Εἶτα τὰς προδηλωθείσας ἐπιστολὰς ἀναγνῶναι ἐζητήσαμεν αὐτούς. Κανονικαὶ γὰρ ἀποδείξεις ἐν αὐταῖς ἐνεφέροντο τοῦ Ἰννοκεντίου πάπα ὑπὲρ τοῦ ἐν ἁγίοις Χρυσοστόμου, ὅτι Οὐ δεῖ Ἰωάννην εἰς τὸ δικαστήριον εἰσελθεῖν, πρὶν αὐτὸν εἰς τὸν οἰκεῖον ἀποκαταστῆναι θρόνον. Καὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ κανὼν δ', ὡς Ἐάν τις ἐπίσκοπος καθαιρεθῇ, καὶ λέγῃ πάλιν ἔχειν ἀπολογίαν, μὴ πρότερον εἰς τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἕτερον ἀντικαταστῆναι, πρὶν ἂν τὸν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπίσκοπον ὅρον περὶ τούτου ἐξενεγκεῖν. Καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ τοιαῦτα ταῖς ἐπιστολαῖς ἐνεγέγραπτο, ἃ καὶ ζητῆσαί σε δυσωποῦμεν, Πατέρων καὶ προέδρων αἰδεσιμώτατε καὶ φιλαδελφότατε, καὶ ἀναγνῶναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔτι ἐνέκειντο ζητοῦντες ἐλθεῖν ἡμᾶς πρὸς αὐτούς, καὶ ταύτην πεποιήκαμεν τὴν ἀπολογίαν· Ὡς ἔοικε, Πατέρες μου, οὔτε κανόνας ἀνέγνωτε, οὔτε ὅρον ἐκκλησιαστικὸν οἴδατε. Ὅρος γάρ ἐστι τοιοῦτος· Ἵνα ὁ καλούμενος ἐπίσκοπος ἀπὸ συνόδου, διὰ δύο ἐπισκόπων καλῆται, καὶ τοῦτο γίνηται δὶς καὶ τρίς. Ὑμεῖς δὲ ἀπὸ δύο, διακόνου καὶ λαϊκοῦ, ἡμᾶς προσκαλεῖσθε. Καὶ ἡμεῖς μὲν τοιαῦτα ἀπολογούμεθα. Ἐκεῖνοι δὲ παρήγαγον μάρτυρας τοὺς λέγοντας, ἑτοίμους εἶναι ὁμόσαι, ὡς ἀψήφιστος προεβλήθην καὶ ἐχειροτονήθην. Πρὸς ὅπερ ἐγὼ πάλιν ἀντεῖπον· Τίνες οὗτοι; καὶ τίς πιστεύσει αὐτοῖς, ποῖος δὲ κανὼν παρακελεύεται, μάρτυρας τὸν κρατοῦντα παράγειν; Οὐκοῦν εἰ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἀρχιερεύς, οὐδὲ σὺ βασιλεύς, οὐδ' οὗτοι ἐπίσκοποι, ἀλλ' οὐδὲ ὁ μοιχός. Πάντες γὰρ ὑμεῖς τῶν ἀναξίων μου χειρῶν καὶ εὐχῶν ἐστε ἀποτέλεσμα. Εἰ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἦν ὁ μοιχὸς, συνένευσα ἂν καὶ ἐκὼν αὐτῷ· νῦν δὲ ἀλλότριον πῶς καταστήσω ποιμένα τῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων; Πολλὰ τούτῳ τὰ ἐναντία πρόσεστιν· ἓν μὲν, ὅτι ἐκ τῶν ἀκινωνήτων καὶ ἀναθεματισμένων ἐστίν. Οὐ μόνον δὲ παρ' ἡμῶν τοῦτο πεπόνθασι καὶ

Digitized by Google

τῶν λοιπῶν θρόνων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆς ὑμῶν ἐξουσίας ἐπιτιμηθέντες διὰ τοῦ φαύλου Ζαχαρίου, μὴ ἔχειν αὐτοὺς ἐξουσίαν λειτουργῆσαι, ἢ κοινωνῆσαι, ἢ χειροτονῆσαι, τοὐναντίον ἅπαν πεποιήκασι πρὶν λυθῆναι αὐτούς. Ἕτερον δὲ, ταξεώτης ἦν καὶ ἐκ λαϊκοῦ τάγματος, καὶ πρὶν γενέσθαι πρόβατον, ποιμὴν ἐχρημάτισεν. Ἔτι γε μὴν, ὅτι καὶ παρὰ ἀναθεματισθέντος καὶ καθαιρεθέντος ἐχειροτονήθη. Ἀλλὰ καὶ ὅτε τοὺς μητροπολίτας ἔπεισε συνελθεῖν αὐτῷ, ἀπῃτήθη παρ' αὐτῶν ἰδιόχειρον περὶ ἐμοῦ, καὶ ἔγραψεν ἐνωμότως, μηδὲν πράττειν παρὰ τὸν ἐμὸν λόγον, ὡς οἰκείου πατρός. Καὶ οὔπω τεσσαράκοντα ἡμέραι μετὰ τὴν χειροτονίαν παρῆλθον, καὶ καθῄρησέ με δημοσίως, καὶ ἀνεθεμάτισε μὴ παρόντα· κατέθλασαν δὲ καὶ τοὺς δακτύλους τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυζίκου κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ, καὶ ἥρπασαν, ὡς ἐνόμισε, τὸ ἴσον τοῦ ἰδιοχείρου αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον καθῄρησε· καὶ οὓς μὲν κακῶς διέθετο, ἐφ' ᾧ πατῆσαι τὸ πρός με χειρόγραφον· οὓς δὲ δώροις ἐδεξιώσατο. Ἀλλ' ὁ τύραννος πρὸς ταῦτα μὴ ἀποκριθεὶς, ἀντεπέφερε τοὺς προθυμουμένους ὁμόσαι, ὅτι ἀψήφιστος προεβλήθην καὶ ἐχειροτονήθην. Ἐγὼ δὲ πρὸς τοὺς παρόντας ἐπισκόπους ἀνέκραξα· Δέξασθε, Πατέρες, μίαν τοῦ ταπεινοῦ γέροντος δέησιν, καὶ δεῦτε πρὸς ἡμᾶς. Λαβόντες οὖν με μόνον οἵ τε κριταὶ καὶ οἱ τύραννοι, καὶ τῶν λοιπῶν ἀποδιαστήσαντες, πάλιν ἐξελιπάρουν με περὶ τῶν προτέρων. Ὡς δ' οὐδὲν ἦνυον, πρὸς ἀπειλὰς ἐχώρουν, εἶτα κατέλειψαν τοὺς ἐπισκόπους οἱ δήμιοι σὺν ἐμοὶ, καὶ ὑπεχώρησαν· καὶ οἱ ἐπίσκοποι τοῖς αὐτοῖς ἐνεχείρουν. Ἐγὼ δὲ ἔλεγον, ὅτι χρὴ αὐτοὺς μαθεῖν τὰ κατ' ἐμὲ, καὶ τότε ἀπαιτεῖν με ὃ ἀπαιτοῦσι. Πόθεν δὲ μαθεῖν ἔχουσιν, ἢ ἀπ' ἐμοῦ μόνον; Ἄλλος γὰρ οὐ τολμᾷ ἀπὸ τοσούτου πλήθους τῶν ἡγουμένων, τῶν ἱερέων, τῶν μοναχῶν τε καὶ λαϊκῶν πεπαρρησιασμένως λαλῆσαι. Εἶδον γὰρ ἐκεῖνοι τὸν μητροπολίτην Ἀγκύρας ἀνακράξαντα τὴν ἀλήθειαν ἐν τῷ συνεδρίῳ, ὅπως αὐτόχειρ ὁ βάρβαρος τῷ κολεῷ τοῦ ξίφους κατὰ κεφαλῆς ἔπληξε, καὶ αἵματος τὴν ἐκείνου στολὴν ἔπλησε, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ὅσα ἔπραξε τὰ δεινά. Ταῦτα εἶπον ἐγὼ, καὶ συνθεμένων ἐκείνων τῇ ὑστεραίᾳ ἐλθεῖν, διέστημεν ἀπ' ἀλλήλων οἴκαδε. Καὶ μετὰ δεκάτην ἡμέραν τῷ Καϊαφαϊκῷ συνεδρίῳ ἀνάρπαστόν με παρέστησαν, καὶ τοὺς καταμαρτυροῦντας, ὅτι ἀψήφιστος προεβλήθην, παρέστησαν. Καὶ ὅσας μοι τότε πληγὰς ἐπέθεντο, τί χρὴ λέγειν; Ἐν ἑπτὰ γὰρ οὕτω κολασθέντα ἡμέραις ἄσιτον, ἄϋπνον, ἀκάθιστον διαμεῖναι ἐδίκασαν. Ταῦτα ἐν ὀλίγῳ ἐδήλωσα. Σὺ δὲ, ἁγιώτατε δέσποτά μου, δεῖξον ἐν ἐμοὶ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, καὶ κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον εἰπὲ καὶ αὐτός· *Τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ;* Ἐνθυμήθητι τοὺς πρὸ σοῦ πατριάρχας, λέγω δὴ Φαβιανὸν, Ἰούλιον, Ἰννοκέντιον, Λέοντα, καὶ ἁπλῶς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κατὰ τῆς ἀδικίας ἀνδρισαμένους· καὶ ζήλωσον τούτους, καὶ εἰς τὴν ἡμῶν τῶν ἀδικηθέντων τοσαῦτα ἐκλίκησιν διανάστηθι.

[a] II Cor. xi, 29.

A nefarium Zachariam interdictum esset, ne sacris operarentur, neve communicarent, aut sacris quemquam initiarent : qui tamen his contraria omnia, priusquam censura solverentur, factitarunt. Alterum est, Photium forensem seu militarem et laicum prius creatum esse pastorem, quam fuisset ovis. Præterea, eumdem ab excommunicato et exauctorato consecratum. Quin etiam quando metropolitanis persuasit ut suas partes sequerentur, dedit postulantibus chirographum de me, et juratus scripsit nihil se præter mea dicta veluti germani patris esse facturum. Nec omnino dies quadraginta ab ejus inauguratione fluxerant, cum ille me publice quamvis absentem deposuit, et anathemate damnavit. Archiepiscopo quoque Cyziceno, B mandato Photii, digiti fracti, exemplumque, ut is putavit (sibi satis esse) chirographi surreptum ; et ipse de throno dejectus est. Alios vero vexando, alios donis placando adduxit, ut chirographum quod de me scripserant, pessumdarent. Ad quæ tyrannus respondit nihil, sed subornatos ad jusjurandum edendum contra me, perinde quasi non rite sancteque promotus et consecratus essem, testes produxit. Hic ego præsentes episcopos magna voce appellavi : Admittite, Patres, abjectissimi senis unicam hanc petitionem, atque huc ad nos venite. Ergo sevocatum me a reliquis, tum judices, tum tyranni rogarunt denuo, ut juri meo renuntiarem, atque cederem. Recusanti minitari cœperunt. Tunc C carnifices illi episcopos mecum reliquerunt, et se subduxerunt. Episcopi vero rursum agere mecum instituerunt (de libello nempe renuntiationis), quibus ego respondebam oportere illos statum causæ meæ cognoscere, ac tum demum a me exigere quod postularent : nec illos aliunde, nisi a me uno res meas posse discere ; quod aliorum nemo de tanta multitudine hegumenorum, sacerdotum, monachorum et laicorum auderet libere loqui. Viderant enim Ancyranum metropolitanum, quod in concilio liberius pro veritate locutus esset, a nefario ipso parricida vagina gladii secundum caput ita vulneratum, ut ejus vestem sanguine perfunderet. Viderant quæ item in alios immaniter idem ausus esset. Hæc ego cum commemorassem, illi conventum in D sequentem diem indixerunt. Et separati domum petivimus. Post decimum vero diem me ad Caiphanum tribunal raptatum abduxerunt, testesque qui me non legitime creatum dicerent, apposuere. Quid hic dicam me tot plagis afflictum ? septemdiali inedia, vigilia, stationeque perpetua cruciarunt. Hæc summa causæ compendio exposita. Tu, sanctissime domine, ostende in me viscera miserationum, et cum magno Apostolo et ipse dicas : *Quis infirmatur, et ego non infirmor*[a] ? Intuere majores tuos patriarchas, Fabianum, inquam, Julium, Innocentium, Leonem, et omnes denique qui pro fide et veritate viriliter decertarunt : illosque æmulare, et vindex pro nobis tam indigna passis exsurge.

Digitized by Google

ANNO DOMINI DCCCXC

ANONYMI

VITA S. NICOLAI STUDITÆ

(Combefis. *Auctar. nov.* II, 889.)

MONITUM.

Quanquam minime propositum habui, ut singularium sanctorum Vitas hoc libro perscriberem, in quo alii sedulo navant operam, ac laudem habent : haud tamen mihi potui imperare, ut ne hanc Nicolai Studitæ obscuram hactenus, in lucem darem, qua multum lucis viderem accessurum ecclesiasticæ historiæ, rebusque in Oriente sub multis nequam imperatoribus, magna confessorum Christi gloria gestis : qua item notum deinceps esset, quisnam ac quanti meriti foret Nicolaus ille Studita : quem Nicolaus papa mitti peteret ex parte Ignatii, ac ejus Romæ cum aliis itidem expressis, adversus invasorem Photium acturum causam. Refert Baronius cum aliis eam Nicolai epistolam, apud quem potest videri. Propensior eram ut solum deflorarem historica illa, sed amici deterruerunt, atque ad integri operis editionem, reluctantem quodammodo coegerunt. Codex regius ex quo exscripsi, antiquus est, simpliciori manu quam erudita, ut nonnumquam solœcos ac apertam, abs scribentis seu antiquarii manu, barbariem, necesse habuerim emendare ; auctore alioqui erudito nec ineleganti ; qui ipse monachus Studita fuit, sed remotior a Nicolai ætate.

Vita Patris nostri ac confessoris Nicolai, præpositi monasterii sanctissimi Studii.

Quibus Olympiaca certamina laudis thema proposita sunt, exque iis, divinis proximos honores clientibus addere cupiunt, verbis ex rhetorica arte compositis, laudationem efferentes, sermonum efficacitati, ac suavi elocutioni rei summam concedunt ; quo plane, disciplinæ potius, quam vera rerum lex, accurate laudetur. Ita enim natura comparatum est, ut quidquid desiderio habetur, aliis superius ferri ambiat. Qui autem summorum virorum res præclare gestas demirantes, eos ex illis exornare volunt, haudquaquam rhetoricis suasionibus, autve philosophicis argumentationibus, summam fortitudinis eorum victoriam comprobant : quin magis, sola veritatis explicatione, eaque res gestas defunctorie exhibentes, virtutem egregie describunt, palamque certaminum magnitudinem testatam faciunt.

Age igitur, nos quoque, ex quo instituta nobis oratio, magnum illud pietatis lumen, ac communem Patrem nostrum Nicolaum, vi sermonis in medium producit, exigua quædam ejus rerum, prout per facultatem licuerit, describamus, memoriæ fomentum quoddam futura, quo lectorum utilitati consultum sit ; jamque diuturno tempore silentio tecta, ac oblivionis profundo obscura, pro debiti ratione extrahentes, quamquam rudius, veritati tamen studentes, posteris declaremus. Nihil enim justo

Βίος τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Νικολάου, ἡγουμένου τῆς εὐαγεστάτης μονῆς τῶν Στουδίου.

Οἱ τοὺς Ὀλυμπίους ἀγῶνας κρατοῦντες, καὶ τούτοις ἐκθειάζειν ἐθέλοντες, ῥητορικοῖς ἔπεσι πρὸς ὕψος αἴρειν φιλονεικοῦσι τὸν ἔπαινον, τῇ δεινότητι τῶν λόγων, καὶ τῇ εὐεπείᾳ τῆς φράσεως τὸ πᾶν χαριζόμενοι· ὡς ἂν ὁ τῆς παιδείας ἦπερ ὁ ἀληθὴς μᾶλλον τῶν πραγμάτων νόμος δι' ἀκριβείας ἐγκωμιάζηται. Πέφυκε γὰρ ἰδίως ἔχειν πᾶν τὸ ποθούμενον φέρεσθαι τῶν ἄλλων ὑπεραλλόμενον. Οἱ δὲ τὰς τῶν μεγίστων ἀνδρῶν ἀριστείας ἀποθαυμάζοντες, καὶ τούτοις καταγεραίρειν βουλόμενοι, οὐ ταῖς ῥητορικαῖς πιθανότησι, ἢ τοῖς τῆς φιλοσοφίας τεχνολογήμασι, τὸ τῆς ἀνδραγαθίας αὐτῶν συνιστῶσι παγκράτιον· μόνην δὲ τὴν ἀλήθειαν ὑφαπλώσαντες, καὶ ταύτῃ τὴν πρᾶξιν οὕτω πως σχεδιάσαντες, ἀνιστοροῦσι τὴν ἀρετὴν, τῶν ἀγώνων ἔνθεν ἀπογυμνοῦντες τὸ μέγεθος.

Φέρε οὖν καὶ ἡμεῖς, ἐπείπερ ὑπόθεσιν ὁ λόγος, τὸν μέγαν τῆς εὐσεβείας λαμπτῆρα, καὶ κοινὸν ἡμῶν Πατέρα Νικόλαον διὰ τοῦ λόγου μέσον προτίθεται, μικρά τινα τῶν αὐτοῦ καθόσον οἷόν τε διαζωγραφήσωμεν, μνήμης ἐμπύρευμα πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων ὠφέλειαν, τὰ μακρῷ τῷ χρόνῳ τῇ σιωπῇ κολυπτόμενα, καὶ λήθης βυθοῖς ἀμαυρούμενα, χρεωστικῶς ἀνιμώμενοι, καὶ φανεροποιοῦντες, εἰ καὶ ἀτέχνως, πλὴν φιλαλήθως, τοῖς μετέπειτα. Οὐ γὰρ ἀνίησι τῷ δικαίῳ τι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα διηγη-

Digitized by Google

ματικῶς ὁ παρὰ τῶν πολλῶν ἐξηγούμενος καθέστηκεν ἔπαινος· εὐφραίνονται δὲ οἱ λαοὶ, τὸ ἐκ τῆς ἀκοῆς τῇ ψυχῇ παραπέμποντες ὄφελος. *Μνήμη γὰρ δικαίου εὐφρανθήσονται λαοὶ πολλοὶ* (1)· καὶ μάλιστα ἡμεῖς ὁ Χριστοῦ λαός[1]· ἡ ἁγία ποίμνη· οἱ φιλοπάτορες ὁμοῦ, καὶ φιλόθεοι χρηματίζοντες, καὶ καθ' ἑκάστην ταύτης τῆς πανδαισίας τὴν εὐφροσύνην, τῇ τε παρεδρεύσει τῶν τάφων, καὶ τῇ ἐπαφῇ τῶν ἱερῶν καὶ πνευματικῶν ἐνδαλμάτων ἐπαπολαύοντες, οἷς ἀπόχρη καὶ μόνον πρὸς ἀρετῆς εἰκόνα, τούτοις τῶν ἄλλων ἡμᾶς ἐναβρύνεσθαι.

Ἀλλ' ἡγείσθω Χριστὸς ὁ Θεὸς ὁ τοῦ Πατρὸς Λόγος, καὶ Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, τῆς ἐμπαθοῦς ἡμῶν διανοίας τὸ ἀναπεπτωκὸς τε καὶ ῥᾴθυμον διορθούμενος, καὶ λόγον ἐν ἀνοίξει προτεινέτω τοῦ στόματος, καὶ τὴν χεῖρα πρὸς τὴν γραφῖδα κινείτω τῶν τοῦ Πατρὸς διηγήσεων, τὴν εἰρεσίαν τοῦ λόγου πανταχόθεν ὡς λόγος προσλαμβανόμενος.

Οὗτος, ἵνα μικρὸν τῇ ἐκθρεψαμένῃ τοῦτον πατρίδι προσδιατρίψωμεν, ἔφυ μὲν οὖν ἐκ τῆς τῶν Κρητῶν εὐκλεεστάτης νήσου, τότε τῇ Χριστοῦ πυκαζομένης ἐλευθερίᾳ· ῥώμῃ τε λοιπὸν, καὶ μεγέθει κτισμάτων αὐχούσης, εἰ καὶ τὰ νῦν (2) ἐπ' αὐτῇ τὰ πάλαι μυσαρὰ τῆς Ἄγαρ ἀμβλώματα, καὶ ὁ τῆς παιδίσκης τοῦ Ἰσμαὴλ πονηρότατος γόνος, τὴν ἐκ τοῦ Ἰσαὰκ εἰς Χριστοῦ τύπον προελθοῦσαν ποίμνην νεόλεκτον, ὁ τῆς μαστιγίας [*lσ.* μαστιγίου] οἰκέτης κατεδουλώσατο, τοῖς ὅπλοις τῶν ἡμετέρων κακῶν, καθ' ἡμῶν στρατευσάμενος. Τῇ γὰρ ἀθετήσει τῶν ἐντολῶν, τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν ἀπωσάμενοι, καὶ τῇ ἐπιμιξίᾳ τῶν ἡδονῶν τὸ εὐγενὲς τῆς ψυχῆς ἀλλοιώσαντες, παρεδόθημεν, Γραφικῶς εἰπεῖν, ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ, τῇ ἀλλήλων αἱματοχυσίᾳ καταδουλούμενοι.

Ἵνα δὲ καθ' εἱρμὸν ὁ λόγος προβαίνων ἔχει τὸ χρήσιμον, ἀγέσθω τοίνυν εἰς μέσον ὁ πρῶτος τῆς εὐσεβείας ταύτης διειλημμένος τοὺς οἴακας, Τίτος ὁ μέγας ἀπόστολος, καὶ δεικνυέτω τί πρὸς αὐτὸν, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς περὶ τῶν αὐτῆς οἰκητόρων διέξεισι, τυπῶν τῷ λόγῳ τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος. Ἐπειδὴ γὰρ ἐώρα δι' ἀκρασίας ἐπιμόνως τούτους

A inde commodi accedet, quanquam narratione præclare composita, laudatio ejus apud plures resonet: verum populi lætitiam habebunt, ab aure ad animum derivantes quod utile est: *Memoria enim justi lætabuntur populi multi* [1]: nosque in primis Christi populus; sanctus grex: qui et Patris Deique pariter amantes sumus, quique quotidie convivii hujus dulcedinem percipimus, ad sepulcra assidui, sacrorumque ac spiritalium simulacrorum contrectatione, quibus vel id solum ad virtutis imaginem, præ aliis, hisce gloriari, sufficit.

Verum nobis auspex sit Christus Deus, ac Patris Verbum, Deique sapientia et virtus, affectæ mentis nostræ pigritiam ac segnitiem corrigens; sermonemque prætendat in oris apertione [2] ac manum B movens, ad gestorum Patris scribendam narrationem, sermonis undequaque moderandi, tanquam sermo ipse, curam suscipiat.

Vir iste, ut parum quid moremur in patria, quæ educavit, fuit quidem oriundus Creta clarissima insula, Christi tunc libertate fulta, viribusque deinceps ac ædificiorum magnitudine gloriante: quanquam in ea nunc, exsecrandæ olim Agaris abortio, Ismaelisque ancillæ filii genus pessimum in Christi figuram ex Isaac ortum novæ electionis gregem: servus, inquam, flagrionis proles, nostrorum scelerum in nos armis utens, in captivitatem redegit. Dei siquidem mandatorum violatione, cœleste a nobis auxilium repellentes, voluptatumque C mistione, animi ingenuitatem immutantes, traditi sumus, ut verbis Scripturæ utar, in gentem insipientem [3], mutua sanguinum effusione, fracti ac subacti.

Ut autem oratio serie quadam procedens commodum habeat, in medium producatur, qui primus ejus insulæ pietatis gubernacula suscepit, magnus scilicet Titus apostolus, ac quid ad ipsum vas electionis de ejus incolis edisserat, designans sermone spiritus legem, ostendat. Nam quia per intemperantiam in omni pervicaciter vitio insanien-

[1] Prov. xi, 10. [2] Eph. vi, 19. [3] Deut. xxxii, 21; Rom. x, 19.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(1) Etiam Andreas Cretens. in Tito eam sententiam citat ex Salomone, quam et in Nicolao Myrensi repetit: Ἐγκωμιαζομένου δικαίου εὐφρανθήσονται οἱ λαοί· *Laudibus justi lætabuntur populi.* In loco libri Prov. quem ascripsi marg. paulo aliter est, ἐν ἀγαθοῖς δικαίων κατώρθωσε ἡ πόλις, *in bonis justorum, præclare habuit civitas;* ubi Theod., εὐφρανθήσονται πόλεις, *lætabuntur civitates:* Sym. ἀγαλλιάσονται, *exsultabunt;* quod parum abest.

(2) Indicat auctor, suo adhuc tempore fuisse Cretam ditionis Saracenorum, quanquam significat scripsisse diu a Nicolai obitu, cujus fere media ætate Turci insulam ceperunt; nempe sub Michaele Theophili patre. Proinde scripserit ante tempora Micephori Phocæ, a quo ac germano ejus Leone recuperata fuit, uti liquet ex actis S. Niconis monachi Armeni, cujus prædicatione fides in ea insula instaurata fuit. Quod autem Baron. ann. 961 ex Curopal. refert fuisse ab iis recuperatam, *postquam annis ferme quadraginta fuerat occupata,* mendosum D constat, cum a prima illa occupatione sub Michaele ad Nicephorum Phocam fluxerint anni circiter centum quadraginta. Non est ad manum præfatus Curopalates, ut ita scripsisse sciam, aut certe scriptum repræsentari apud eum, quod non aliter acciderit, quam mutato seu sublato majori numero, ut passim in istis solet. Ut ne typographicum errorem in Baronio, ac nostræ Coloniensis editionis putem, facit, quod idipsum lego in ejusdem utroque breviatore Spondano, nostroque Bzovio: mirorque sic omnes ista devorare, nec quid scrupuli ea Curopalatæ auctoritas ingerat, aperire. Consentiunt acta S. Niconis 27 Novembr. quibus habetur fuisse tunc fidem pene exstinctam in ea insula, a diuturna Saracenorum occupatione, cum eos Romani inde expulerunt. Quadraginta autem annorum occupatio, haud tanta videri potest, quæ ne ad ultimos quidem Nicolai annos, primosque Basilii imperatoris pervenerit, multo minus ad tempora præfati Nicephori.

Digitized by Google

tes videbat, hoc ita ad eum ait : *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri* [a] : non ea omnino, pium genus omne Cretensium, dictionis vi innuens ; quin e converso eos, qui vivendi licentia, ac qualis fere brutarum animantium habeat, animi puritatem contraria ventris turpitudine, affectionibus ad terrena depressis, dedecore afficerent, ejusmodi sermo subnotat. Quippe moris est Scripturæ, ut propter occultam ac invisibilem animi naturam, quandoque ventrem, quandoque uterum per figuram appellet, tanquam qui sermonis escas capere, ac rursus digerere habeat : quanquam aliter hic, pigritiæ flaccitas assumitur. Vere etenim, talium animi ventres pigri, ac malæ bestiæ ab Apostolo vocantur, qui magis luxuriam erumpant, quam Spiritus sancti dona capiant.

A ἐν πάσῃ κακίᾳ βακχεύοντας, τόδε πρὸς αὐτὸν οὕτωσί πώς φησι· *Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.* Οὐ πάντως τῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως, ἔνθεν ταύτῃ τὸ τῶν Κρητῶν εὐσεβὲς ἅπαν ἔθνος ὑποφαινόμενος· τοὺς τῇ αὐτονομίᾳ δὲ, καὶ μόνον δίκην ἀλόγων ζώων, τὸ τῆς ψυχῆς καθαρὸν τῇ ἀντιθέτῳ τῆς γαστρὸς αἰσχρότητι καθυβρίζοντας διὰ τῆς τῶν παθῶν πρὸς γῆν κατανεύσεως, οὕτω πως ἀντιστρόφως ὁ λόγος αἰνίσσεται. Οἶδε γὰρ ἡ Γραφὴ τροπικῶς διὰ τὸ ἀπόκρυφον, καὶ ἀόρατον τῆς ψυχῆς, ποτὲ μὲν γαστέρα, ποτὲ δὲ καὶ κοιλίαν ἀποκαλεῖν, ὡς χωρητικὴν καὶ αὖθις ἀναδοτικὴν τῶν τοῦ λόγου γεγενημένων τροφῶν· εἰ καὶ ἄλλως ὧδε, τὸ τῆς ἀργίας σαθρὸν προσλαμβάνεται. Καὶ γὰρ ἀληθῶς αἱ τῶν τοιούτων ψυχαὶ, γαστέρες ἀργαὶ τῷ Ἀποστόλῳ, καὶ κακὰ θηρία προσαγορεύονται, ὡς ἀναδοτικαὶ ἀσελγείας μᾶλλον, ἢ χωρητικαὶ τῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων ὑπάρχουσαι.

B

Minime gentium ergo ex designatis exstitit magnus Nicolaus : quin longe ab eis moribus distans, patriæ magis gloriatio, honoris partes supra omnes obtinuit. Ut enim luci tenebræ, vitæque mors : ita et virtutes profanis animis adversæ sunt, ac e converso. Liquet autem proverbium hoc, non Apostoli esse, sed Epimenidis Cretensis, vatisque. His porro obiter tantum enarratis, ad ipsum jam vertamus stylum, dante Deo sermonem in apertione oris.

Οὔκουν τῶν σημανθέντων ὁ μέγας Νικόλαος· πόῤῥω δὲ τούτων, φιλοτιμία μᾶλλον τῆς ἐνεγκαμένης γενόμενος, κατὰ πάντων τὸ κλέος ἠνέγκατο. Ὡς γὰρ ἀπεναντίας τῷ φωτὶ τὸ σκότος, καὶ ὁ θάνατος τῇ ζωῇ· οὕτως αἱ ἀρεταὶ ψυχαῖς βεβήλοις ἐναντίαι, καὶ τὸ ἔμπαλιν. Δῆλον δὲ ὡς οὐ τοῦ Ἀποστόλου· Ἐπιμενίδου δὲ τοῦ Κρητός τε καὶ μάντεως ἡ παροιμία καθέστηκεν. Πλὴν ὡς ἐν παρόδῳ περὶ τούτων διεξελθόντες, ἐπ' αὐτὸν ἤδη τὸν κάλαμον τρέψωμεν· Θεοῦ διδόντος λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος.

Fuit itaque, ut jam diximus, viro patria, Cretensium solum : propria civitas, nuncupata Cydonia, cujus appellationis gloriæ, superefluens quidam bonorum fons, comes est. Puris enim limpidisque fluentis undique irrigua, frumentum ac vinum, aliosque fructus, cæteris exuberantius profert. Quin et præclara gloria inclytus martyr Basilides ex martyrum illa venerabili decade, urbe ista oriundus erat : in qua etiam athletæ nostri parentes domicilium habentes nedum generis claritudine, sed et pietatis causa, omnium ore magnificabantur. Qua enim ratione ferrum magnetem trahit : sic et laus universorum virtute præditos sequi consuevit.

Πατρὶς μὲν οὖν, ὡς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν, τὸ τῶν Κρητῶν αὐτῷ κεχρημάτικεν ἔδαφος· χωρίον δὲ, Κυδωνία (3), οὕτω καλούμενον· τῇ εὐδοξίᾳ τῆς κλήσεως ἑφεπομένην ἔχον τῶν ἀγαθῶν τὴν πηγήν ὑπερβλύζουσαν. Ῥείθροις γὰρ καθαροῖς πανταχόθεν τοῖς νάμασι ἀρδευόμενον, σίτῳ καὶ οἴνῳ, καὶ διαφόροις καρποῖς τῶν ἄλλων ὑπεραντλούμενον. Ἔνθεν γὰρ καὶ τῆς τιμίας τῶν μαρτύρων δεκάδος (4) ὁ ἐνδοξότατος μάρτυς Βασιλίδης ἐξώρμητο· ἐν ᾧ καὶ οἱ τούτου γεννήτορες τὴν κατοίκησιν ἔχοντες, οὐ δι' εὐκληρίαν τοῦ γένους, ἢ δι' εὐσέβειαν ἐν τοῖς ἁπάντων ἐμεγαλύνοντο στόμασιν. Ὡς γὰρ ὁ σίδηρος μαγνίτην, οὕτως ὁ παρὰ τῶν πολλῶν ἐπακολουθεῖν τοῖς ἐναρέτοις εἴωθεν ἔπαινος.

C

Sua porro in Deum pietate, faustæ prolis munus præclare demessi, magnum hunc genuerunt ; ac tanquam parvulum in Christo, una cum reliquis

Τῇ εὐσεβείᾳ δὲ καλῶς τῆς εὐτεκνίας τὸ δῶρον δρεψάμενοι, τὸν μέγαν τοῦτον ἀποτετόκασι· καὶ ὡς

D ἐν Χριστῷ νηπιάζοντα σὺν τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ εὐ-

[a] Tit. I, 12.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(3) Mutatum est nomen a Saracenis, ut pluribus urbibus Hispaniæ. Vocatur nunc *Chania*, ut Sophianus, vel *Canea*, ut Bellonius habet : quod nomen cum significet *perditam*, habere videatur nescio quid mali ominis, ut ab ea nuper Cretæ secunda invasio Saracenica, ac Osmanica prima inchoare debuerit, uti forte ab eadem inchoaverat prima. Sic Aconis seu Ptolemaidis expugnatio a Saracenis, a turri cœpit quam Maledictam vocabant, haud longe a turri S. Nicolai; qua de re Continuator Historiæ sacræ Wilelmi Tyrii l. v, c. 6 : *Barbari statim cuniculos agebant, cæcisque fossis fundamenta turris, quæ Maledicta appellabatur (infausto quodam omine nomen sortita) convellunt, quæ magno cum fragore corruens, late stragem fecit.*

(4) Celebrant Græci eorum festum diem 23 Decembr., qua etiam ascripti leguntur in Ecclesiæ Latinæ tabulis. Exstat horum martyrum præclara memoria in epist. Martyrii Gortinæ in Creta episcopi ad Leonem Magnum imperatorem. Andreas quoque Cretens. meminit in Titi Encomio : Στήσεται δὲ καὶ ἡ παρ' ὑμῖν ἀοίδιμος τῶν μαρτύρων δεκὰς, καὶ τοῖς ἑαυτῶν πάθεσιν ἐξιλάσεται, τὸν σώζειν ἐκ θανάτου δυνάμενον Κύριον· *Supplex vero etiam stabit inclyta illa vestra decas martyrum, suisque vastationibus, Dominum qui a morte salvare potest, propitium faciet.*

Digitized by Google

κλεεστάτοις ὁμαίμοσι, πρὸς τὴν ἐν πνεύματι λειτουργείαν τὴν τοῦ σώματος ἡλικίαν ἀνάγοντες ἐξεπαίδευον. Τὸ γὰρ ἐκ βρέφους τῆς φύσεως ἁπαλόν τε καὶ ἔκλυτον, ἥκιστα τῷ καθοδηγοῦντι ἐκτραχυνθείη πρὸς ὅπερ καὶ βούλεται. Διὰ τοῦτο πολλῆς τῆς νήψεως πρὸς τὰ κρείττω· πλειοτέρας δὲ καὶ τῆς προσοχῆς, τοῦ μὴ ἑτεροίως, ἢ ὡς ἐχρῆν ἀνάγειν τὸν παιδευόμενον. Πλὴν ὡς τῆς Ἐκκλησίας τρόφιμοι, δι' αὐτῆς καὶ τοῦτον ἀνέτρεφον· γράμμασιν αὐτὸν, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας θεσμοῖς ἐκδιδάσκοντες. Ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἀρίστως οὕτως ὑπὸ τῶν φυσάντων αὐτῷ [*leg.* αὐτόν] διαπλάττεται πλάσιν τὴν ἀρίστην τε καὶ καθαρωτάτην· ἣν ἡμερινὴν (5) ὁ θεῖος Δαβὶδ καλῶς ὀνομάζει, καὶ τῆς νυκτερινῆς ἀντίθετον

A ejus clarissimis fratribus, corporalem ætatem ad cultum in spiritu subvehentes, docebant. Pueri enim tenera ac facilis natura, haudquaquam durior obnitatur ad quodcunque ductori placuerit. Idcirco, operæ pretium multæ sobrietatis, ut ad meliora ; amplioris vero etiam diligentiæ ac sollicitudinis, ut ne secus atque oportet discipulum provehat ac instituat. Cæterum illi ceu alumni Ecclesiæ, per eam quoque educandum curarunt, litteris edocentes ac pietatis scitis. Sic ergo optime, optimam ac purissimam a parentibus suis formationem a principio formatur, quam bene admirabilis David, matutinam, ac nocturnæ oppositam, dicit[a].

Ὡς δὲ λοιπὸν ἡ τῆς ἡλικίας ἀκμὴ τὴν πρώτην δεκάδα τῶν χρόνων ἠρίθμησε, καὶ ἡ τῶν στοιχείων κατάληψις ἀρκοῦσαν τῷ νέῳ τὴν προπαιδείαν τῶν μαθημάτων (6) ἐγνώρισεν, ἔδει δὲ αὐτὸν ἄνωθεν, ὑπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων καλούμενον, τὴν πρώτην αὖθις βαθμίδα τῶν μακαρισμῶν ἐπιβήσεσθαι, καὶ πτωχεῦσαι τῷ πνεύματι, καὶ συνταπεινῶσαι τῷ σώματι· ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἔνθεν τῇ πασῶν προκαθεζομένῃ τῶν πόλεων εἴσεισι, καὶ πρὸς τὸ περιφανὲς, καὶ περίδοξον τῆς ἀρετῆς παιδευτήριον· τὸ μέγα φημὶ κοινώβιον τῶν τοῦ Στουδίου· πρὸς τὸν ἐκ πατρὸς αὐτοῦ θεῖον τοὔνομα Θεοφάνην, ὡς αὐτὸν κατοψόμενος, ὑπὸ τῶν γεννητόρων ἐξαποστέλλεται. Ἦν γὰρ οὗτος ἐκεῖσε τῆς ἀσκητικῆς παλαίστρας καὶ γυμνάσιον μετερχόμενος· ἄρτι τοῦ παμφαοῦς φωστῆρος, καὶ μεγάλου τῆς ἀληθείας προμάχου καὶ κήρυκος Θεοδώρου, τὴν πνευματικὴν ἐκείνην ὁλκάδα τῶν ἀδελφῶν διιθύνοντος, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι τὴν οἰκουμένην ἅπασαν καταστράπτοντος.

B Ubi jam autem ætatis flos primam annorum deadem numerasset, perceptaque elementa, quod satis erat, juvenis animum ad capessendas disciplinas formassent ; cum primum rursus beatitudinum gradum, a Patre luminum de cœlo vocatus conscendere deberet, ac pauperem spiritu fieri, pariterque corpore humiliari, Byzantium urbium omnium principem ingreditur, atque ad illustre ac clarissimum virtutis gymnasium, magnum, inquam, Studitarum cœnobium, ad patruum nomine Theophanem velut invisendi causa, a parentibus mittitur. Is enim illic asceticæ palæstræ exercitator agebat, cum nuper lucidissimum luminare, ac magnus veritatis defensor ac præco Theodorus, spiritalem illam fratrum navim dirigendam suscepisset, piorumque dogmatum splendore orbem totum illustraret.

Ὁ οὖν τῆς θεοφανείας ἐπώνυμος, φιλοφρόνως τὸν ἀδελφιδοῦν προσλαβόμενος, κατησπάσατο, καὶ πρὸς τὸ φερώνυμον τοῦ τῆς Ἐκκλησίας δῶρον εὐλογηθῆναι τὸν παῖδα πρυσήνεγκεν. Ὁ δὲ πυρσολαμπὴς τῆς εὐσεβείας ἐκεῖνος σπινθὴρ, τὸ ἀστεῖον τοῦ νέου, καὶ τὸ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπανάληψιν χρήσιμον τῷ προορατικῷ ὄμματι θεασάμενος, εὐλογήσας τοῦτον, ἐκέλευσε διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας, πρὸς τὸ ἔναγχος τῆς μονῆς καταγώγιον τῶν παίδων, τοῖς ὁμίλῃξι συναυλίζεσθαι, τὴν τῶν γραμμάτων ἐκπαιδευόμενον μάθησιν. Ἤρτητο γὰρ ἰδίως οὐ πόρρω που τῆς μονῆς ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἐν ἑνὶ δωματίῳ οἱ παῖδες ἀεὶ διατρίβοντες, τὴν ἐκ τούτων ἐγγινομένην τοῖς ἀσκηταῖς ὄχλησιν, κἀντεῦθεν ὡς ἄριστος τῶν

C A divina ergo apparitione sortitus nomen : Theophanes, susceptum amanter nepotem osculatus est, puerumque Ecclesiæ dono illi pro nominis ratione, Theodoro scilicet, ejus benedictione donandum, obtulit. Is autem, igneos, inquam, fulgores micans scintilla pietatis, urbanos pueri mores, aptumque virtutis perceptioni animum provido oculo conspicatus, eum benedixit, jussitque, quod esset immaturiori ætate, ut in puerorum diversorio, haud longe a monasterio, litteras edocendus, una cum pueris coætaneis hactenus ageret. Agebant enim seorsim sub magno illo, in domo quadam monasterio vicina, jugi contubernio pueri, ita eo cavente, ceu animorum præclaro moderatore,

[a] Psal. CXXXVIII, 17.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(5) Legit auctor, ut et reliqui accusandi casu, ἡμέρας· ut intelligatur propositio κατὰ, sitque, *per dies formabuntur* יָמִים יֻצָּר, non ut male repræsentat Corderius in paraphrasi Anonymi, ἡμέραι πλασθήσονται· qui ipse Anonymus, uti alii, ἡμέρας legit exponitque. Locus quem citat Agelius ex Gregorio Theologo orat. in Pentecosten, pulcherrimus est, nec male istis quadrat. Distinguit enim etiam Gregorius diurnam formationem et in lumine, a nocturna et in tenebris.

(6) Sunt ipsa prima μαθήματα ac artes liberales προπαιδεία, ac institutio prævia ad philosophiam et theologiam, ut recte Budæus : hic autem προπαιδεία alia adhuc anterior indicatur, ac rudis quædam elementorum notitia, qualem decennis ætas ferre poterat : fuitque plane Theodori prudentiæ, ut ne statim monachorum choro adlegeret, sed cum pueris, ac puerorum schola extra monasterium educandum curaret, ac disciplinis inbuendum. Habuerunt nedum Studitæ ejusmodi scholas, sed et Benedictini, in quorum olim fere cœnobiis fuerunt superstites, ut et ipsius theologiæ : sic ubique Nazaræi mei gnavi fuerunt in Domini vinea operarii.

Digitized by Google

ut ne qua inde monachis molestia fieret. Proficiebat ergo sapientia, ætate, ac gratia [6], æqualium ludos omnino aversans : quippe qui a puero admodum ingenio dexter atque sobrius esset. Superna namque providentia, cui mortales diversis donis coronari placuit, propriam cuique indolem cognatam fere indidit, ut videntes possint discernere, siquidem, ut ait quidam Sapiens : *Amictus, gressusque, ac risus viri, de illo annuntiant.*

Quia vero pro ætatis ratione provehens, ingenue admodum ac studiose disciplinas prævias, ac quibus ad majora aditus perstruatur, didicerat, jamque deinceps pingendi scientiam qua recte scribatur, comparare oportebat : hanc nihilominus abunde adjecit, utilissimus effectus scriba velox naturæ celeritate, qua maxime plures comparatum habent, rem ejusmodi cum laude præstare. Quamobrem suæ in Christo conversationis non paucis brevi experimentum præbens, omnibus admirationi habebatur ; communique præposito, animi sulcum mandatorum aratro quotidie scindente ac excolente, virtutis multiplicis fructus proferebat. Primus, cœtus omnis æqualium, divinum Dei templum, in quo stationem habebant, ingrediebatur ; omniumque novissimus illo exibat : ac sacris Patrum narrationibus attente aurem inclinans, eorumque vitas per dies singulos versans, ad melioris scientiam provehens, deinceps illuminabatur. Uti enim irrigatio arborem abundansque materia ignem consistere facit, sic sane, qua tandem id ratione acceperis, gubernantium cura, sequentium est auctrix.

Jam autem ab imberbi in virum auctus, exque imperfecta ætate perfectam assecutus, carnis sensum militantem adversus spiritus legem festinans destruere, vestimentum salutis illic detonsus induit, ornante manibus suis sancto Patre nostro ac confessore Theodoro, angelico monachorum habitu.

Plane enim par erat, ut cum ambo multa essent acturi pro æmula vivaque intemerati Christi Dei nostri similitudine, velut alius quidam Timotheus in morem Pauli, admirando huic pugili regeneraretur, quo sic per eos, uti per præfatos, curreret Evangelium nostrum. Se enim totum beatus hic ejus tradens voluntati, velut homo erat, quod spectabat ad ipsum, voluntate carens, procul ac longissime a propria factus voluntate. Nec vero ad eum tantum, quin et ad alios deinceps parvos pariter ac magnos, eamdem obedientiam leni animo, ejusque sensu contracto, præclare ostendebat; ceu quædam ad omnes inanimis statua, divino timore fixus ; inersque ad id omne quod insolentia ac zelus, furorque, ac ira et odium videatur : ita ut sodales monachos stupore afficeret, qui suis ipse

[6] Luc. II, 52. [7] Eccle. XIX, 27.

A ψυχῶν κηδεμὼν προμηθούμενος. Προέκοπτε τοίνυν σοφίᾳ, καὶ ἡλικίᾳ, καὶ χάριτι, πάντι τὰς ἐκ τῶν ὁμοειδῶν παιδειὰς ἐναποστρεφόμενος. Ἦν γὰρ ἐκ παιδὸς λίαν ἐντρεχὴς, καὶ νηφάλιος. Ἡ γὰρ ἄνωθεν τῇ διαφορᾷ τῶν χαρισμάτων στεφηφορεῖσθαι τοὺς βροτοὺς εὐδοκήσασα πρόνοια, οἰκεῖον ἦθος ὡς τὰ πολλὰ συγγενὲς ἡμῖν πρὸς τὴν τῶν ὁρώντων διάγνωσιν ἐδωρήσατο· εἴπερ ὅς τις ἔφη σοφός· *Στολὴ καὶ βῆμα, καὶ γέλως ἀνδρὸς, τὰ περὶ αὐτοῦ ἀναγγέλλουσιν.*

Ἐπεὶ δὲ καθ' ἡλικίαν προβαίνων, τὰς εἰσαγωγικὰς μαθήσεις εὐφυῶς ἄγαν καὶ φιλοπόνως ἐξήσκησεν, ἐχρῆν δὲ λοιπὸν, καὶ γραμματικῆς ὅσον πρὸς τὸ γράφειν ὀρθῶς τὴν ἐπιστήμην πορίσασθαι· καὶ μέντοι, καὶ ταύτην προσείληφε, ταχυγράφος ἀποφανθεὶς χρησιμώτατος ὠκύτητι φύσεως, δι' ἧς μάλιστα τοῖς πολλοῖς τὰ τοιαῦτα κατορθοῦσθαι πεφύκασιν. Ὅθεν ἐν ὀλίγῳ πεῖραν τοῖς πολλοῖς τῆς αὐτοῦ, ἐν Χριστῷ ἀναστροφῆς παρεχόμενος, ἐθαυμάζετο μὲν ὑπὸ πάντων· παρὰ δὲ τῷ κοινῷ καθηγητῇ τῷ ἀρότρῳ τῶν ἐντολῶν ὡσημέραι τὴν τῆς ψυχῆς αὔλακα γεωργούμενος, ἐκαρποφόρει τὴν ἀρετὴν, πολυειδεῖς τοὺς καρποὺς προβαλλόμενος. Πρὸ πάντων τῶν ὁμηλίκων, ἐν ᾧπερ ηὐλίζοντο τῷ θείῳ ναῷ τοῦ Θεοῦ εἰσερχόμενος, καὶ ὕστατος πάντων ἐκπορευόμενος· τήν τε ἀκοὴν προτεχῶς ὑποκλίνων ταῖς τῶν Πατέρων ἱεραῖς διηγήσεσι, καὶ τούτων τοὺς βίους ἀνελίττων ἑκάστοτε, ἐφωτίζετο λοιπὸν πρὸς τὴν τοῦ κρείττονος ἀναγόμενος εἴδησιν. Ὡς γὰρ αἴτιον τῷ φυτῷ ἡ ἀρδεία, καὶ τῷ πυρὶ πρὸς ὑπόστασιν ἡ ἀφθονία τῆς ὕλης, οὕτως ὁποτέρως ἂν λάβοις αἰτία τῶν ἐπομένων, ἡ τῶν κυβερνώντων καθέστηκεν ἐπιμέλεια.

Ἤδη δὲ πρὸς [7] ἄνδρας ἐξ ἀγενείων τελῶν, καὶ τῆς ἀτελοῦς ἡλικίας τὸ τέλειον προσλαβόμενος, καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς τὸ ἀντιστρατευόμενον τὸν νόμον τοῦ πνεύματος καταβαλεῖν ἐπειγόμενος, τὸ τῆς σωτηρίας ἱμάτιον ἔνθεν ἀποκαρθεὶς ἐνδιδύσκεται, ὑπ' αὐτῶν τῶν χειρῶν τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν, καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου τῷ ἀγγελικῷ τῶν μοναχῶν κατακοσμηθεὶς ἀμφιάσματι.

Ἔδει γὰρ τοὺς ἄμφω, πολλὰ τελεῖν μέλλοντας ὑπὲρ τῆς ἐμφεροῦς παναχράντου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὁμοιώσεως, ὡς ἄλλον τινὰ κατὰ Παῦλον ἀναγεννηθῆναι τούτῳ τῷ θαυμασίῳ πύκτῃ Τιμόθεον, ἵν' οὕτω δι' ἀμφοτέρων κατ' ἐκείνους, καὶ ὧδε τρέχῃ τὸ καθ' ἡμᾶς Εὐαγγέλιον. Ὅλον γὰρ ἑαυτὸν ἐκδεδωκὼς οὑτοσὶ ὁ πανόλβιος τῷ ἐκείνου θελήματι, καθάπερ τις ἀθέλητος ἄνθρωπος ἦν τό γε εἰς αὐτὸν ἧκον, πόῤῥω καὶ μακρὰν τῶν οἰκείων θελημάτων γινόμενος. Οὐ πρὸς αὐτὸν δὲ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐφεξῆς μικρούς τε καὶ μεγάλους, τὴν αὐτὴν εὐπείθειαν καὶ ὑπακοὴν πράως μετὰ τῆς τοῦ φρονήματος συστολῆς ἐπεδείκνυεν· οἷόν τις ἄψυχος ἀνδριὰς ἑστηλωμένος τῷ θείῳ φόβῳ πρὸς ἅπαντας· ἄπρακτος δὲ διαμένων πρὸς πᾶν ὃ περιπερεία καὶ ζῆλος, θυμός τε καὶ ὀργὴ, καὶ ἀπέχθεια· ὡς καὶ τοὺς συνασκου-

Digitized by Google

μένους καταπλήττειν, δι' ὧν ἔδρα προδήλως, μεγάλην αὐτοῖς τοῦ ἀφανοῦς ἀνθρώπου προτιθῶν τὴν ἀπόδειξιν.

Ὁ γὰρ τῆς εὐσεβείας ἔρως οὐ δίδωσι κόρον ὅλως τὴν ἁλοῦσαν ἐφ' ἑαυτὸν ψυχὴν [*leg.* τῇ ἁλούσῃ ψυχῇ] τῆς ἐφέσεως· πῦρ δὲ πυρὶ, καὶ πόθῳ πόθον προστιθεὶς, ἐγκαίει τὸν ἐραστὴν, καὶ ἀήττητον πρὸς πᾶν ὁτιοῦν ἀπεργάζεται. Τίς γὰρ ἐκείνου μᾶλλον τὴν ἀρετὴν κατησπάσατο, πλουτοποιὸν ταπείνωσιν ἐν ὑπερέχοντι τῷ φρονήματι, καὶ φρόνημα εὐτελὲς ἐν ὑψηλῇ τῇ ταπεινώσει κτησάμενος; Τίς τὰς αἰσθήσεις οὕτω καλῶς ἐξεπαίδευσε, τῶν αἰσθητῶν εἰς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν ταύτας φιλοσοφεῖν παρασκευασάμενος; Τίς τὴν φρόνησιν μετὰ τῆς ἀνδρείας, ὡς φίλας δυνάμεις ἀρίστως [*leg.* ὡς οὗτος, *seu* οὕτω] οἶμαι συζεύξας, διὰ Λύδιον ἅρμα θέειν, ποιητικῶς εἰπεῖν, ἑαυτῷ κατειργάσατο; Ὡς φρόνιμος οἰκονόμος, ἢ καὶ πιστὸς δοῦλος ἑκατέρας τὸ πρόσφορον ἐν δικαιοσύνῃ, τῇ μὲν τῇ σαρκὶ, τῇ δὲ τῷ πνεύματι διεμέρισεν.

Ἐγκρατείας δὲ τὴν ποιότητα, καὶ ἀγρυπνίας τὴν νῆψιν, καὶ προσευχῆς τὸ ἀκρότατον, καὶ δακρύων τὸν φωτισμὸν, τίς ἂν τῶν πολλῶν μίαν, ὡς οὗτος μόνος ἁπάσας διήμειψεν; ὧν τῆς μὲν τὴν σωφροσύνην, τῆς δὲ τὴν θεωρίαν, τῆς δὲ τὴν κατάνυξιν, τῶν δὲ τῆς ἀγνείας τὸν ἁγιασμὸν ἐπορίσατο. Ἔνθεν κατὰ τὸν Σολομῶντα, τῷ γέλωτι μὲν *παραφορὰν* (7), τὴν δὲ λοιπὴν τοῦ σώματος εὐφροσύνην, πένθος ὠνόμασεν· ἐπ' οὐδενὸς τῶν δοκούντων ἡδέων τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπιτερπόμενος. Κλεῖδας γὰρ ὥσπερ τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον διὰ τῆς ἀπαθείας περιστοιχήσας καλῶς, οὐκ εἴασε διὰ τῶν αἰσθήσεων τὰς ἐμπαθεῖς ὀρέξεις ἀποσυλῆσαι τὸν πλοῦτον τοῦ πνεύματος. Ὅθεν ἀπερίτρεπτος ὑπῆρξε λοιπὸν, πρὸς τὸ ὄντως ἐφετὸν ἐναποκρεμάμενος· καὶ οὐκ ἔστιν, ἵνα συντόμως εἴπω, τῶν ἁπάντων οὐδὲν, ὥς τις ἔφη σοφὸς, ἐφ' ὅτῳ οὐχὶ τῶν ἁπάντων ἐκράτησεν.

Ὦ, τί περ ἔδει τοιοῦτον ὄντα, καὶ ἐν τῇ φύσει, τὰ ὑπὲρ ταύτην διαπραξάμενον· καὶ ἄρτιον τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ χρηματίζοντα ἄνθρωπον, ἐπὶ τὸ τελειώτερον ἀναχθῆναι, καὶ ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθῆναι, γέρας τῶν πόνων τὸ τῶν ἀρετῶν ὕψος μέγα δὴ τὴν ἱερωσύνην ἀπολῃψόμενον. Καὶ δὴ προήχθη μὲν κατ' ἀξίαν, καὶ οὐ καθώς τινες ἐπιδραμὼν, ἢ ἐμπορευσάμενος τῷ δωρήματι· κελεύσει δὲ μόνον τῆς πατρικῆς ἐντολῆς, καὶ παρακλήσει τῆς κοινῆς ἀδελφότητος. Ἥρκεσε γὰρ αὐτῷ πρὸς τὴν τοιαύτην εὐπείθειαν, ἡ τῶν πολλῶν θεραπεία, καὶ τῶν ὑπὲρ δύναμιν ἐπιδήσεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ὁ τῆς ὑπακοῆς ἐραστὴς

palam operibus, magnum eis occulti hominis specimen exhiberet.

Pietatis siquidem amor nullam desiderii satietatem, ut ne captus animus in eum feratur, permittit : quin ignem igni, desideriumque adjungens desiderio, amantem incendit, atque ad rem quamlibet insuperabilem reddit. Quis enim præ illo virtutem amplexatus est, humilitatis divitias in eminenti possidente sensu, sensumque abjectum in sublimi humilitate? Quis sic bene sensus instituit, ex sensilibus, ea quæ superant sensum, faciens philosophari? Quis prudentiam cum fortitudine, ceu amicas vires optime adeo conjugans, Lydio sibi curru, ut verbis poetæ loquar, cursum fecit? Plane uti prudens dispensator, seu etiam fidelis servus, quod utrique conducibile erat, qua carni, qua spiritui, justa lance divisit.

Continentiæ porro qualitatem, vigiliarum sedulitatem, altissimam precum rationem, lacrymarum illuminationem, quis vel unam e multis, uti unus ipse universas alternavit? Quibus, continentia quidem, mentis sobrietatem comparavit; vigiliis, contemplationem; precibus, compunctionem; lacrymis, castitatis sanctificationem. Quamobrem juxta Salomonem, *risui* quidem dixit *errorem*[6] : reliquam vero corporis voluptatem, luctum nominavit; nulla eorum delectatus, quæ ævo hoc dulcia videantur. Ceu enim claustris, Dei metu, per passionum vacuitatem, triplicem probe animam cingens, non sivit ut cupiditates perturbationi conjunctæ, divitias spiritus, sensuum rapina prædarentur. Quamobrem impermotus exstitit, a vero deinceps appetibili pendens. Atque ut verbo dicam, nihil prorsus est universorum, ut quis sapiens ait, in quo ille non omnes superarit.

Quamobrem par erat, ut qui talis esset, atque in natura, quæ supra naturam erant peregisset, quique ævo nostro perfectus homo audiret, ad perfectiorem gradum proveheretur, laborumque præmium, magnum illud virtutum fastigium, sacerdotium recipiens, super candelabrum poneretur. Sane vero provectus est pro meriti ratione, non ut quidam, a se ipso procurrens, autve mercatus munere : sed Patris sola jussione, ac fratrum communis cœtus obsecratione. Quippe satis ei erat ad talem suasionem, multorum cura, et ut viribus majora adiret. Nec enim obedientiæ amans periculum

[6] Eccl. II, 2.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(7). Sic Hieron., ubi Hebræa בדהלל LXX παραφορὰν· uti hic auctor citat, ac bene respondet Hebraicæ illi voci, quam Arias *insane* reddit : pro qua videri potest Pagninus. Sixtina habent περιφορὰν, redditque interpres *circumlationem* : quod non placet, nec putem aliunde quam ex scribentium errore aliud pro alio irrepsisse. Gregor. quoque Thaumaturgus citatus in scholiis, non vocem περιφορὰν, sed παραφορὰν exponit; quæ motum illum εἰκῆ sonat, ac motum temere; unde translatione ad animum dicitur agitatio illa, quæ est præter rationem, ac insania.

Digitized by Google

subveretur unquam, suo ipse judicio ad omnia præsidenti devotus.

Quis vero exhibere possit quantos ab inito sacerdotio agones desudarit? Magnus Paulus olim descripsit, quibus Pontificem magnum, qui cœlos penetravit[9], sermone depinxit ac designavit; quem is utique, quantum per humanam fragilitatem conceditur, imitatione expressit. Nec id mirum, siquidem factus erat deus adoptione, ac per gratiam, Altissimi filius.

Moralis porro conversationis ac vitæ studiosæ cumulo, nec operum illi communio cum fratribus deerat: quin manibus laborabat, optimeque ut quis alius ductis litteris, libros conscribebat, nihil puto minori præditus manuum celeritate, quam Asael ille pedum erat[10]. Cujus rei argumento sunt, cum libri exarati, tum ejus reliqua opera.

Denique cum sic bene Spiritus gratiis dives ageret, venit ad eum Titus germanus ejus secundum carnem, homo vagus, captam patriam, ac parentum in ea detentionem circumducens; plenamque luctu, factæ cædis, ab agrestibus porcis, impiis scilicet Ismaelitis, hominum ad Dei imaginem conditorum, tragœdiam multis lacrymis narrans. Quapropter finem tunc deinceps accepit, quod diu antea Sophonia propheta super eam futuri præsciis oculis fuerat celebratum: *Væ* enim, inquit, *qui habitatis funiculum maris, advenæ Cretensium: verbum Domini super vos: et perdam vos de habitatione*[11]. — *Et erit Creta pascua gregum, et ovile pecudum*[12]. Sane quidem vibratur gladius nimbis tentationum, multisque modis arcus nobis correctionis tenditur, ac quibus conversio a peccato proponatur. Si autem nihil inde meliores effecti pejores evadimus, tum demum clementer missa, gravem nobis pro beneficio mortem operantur: siquidem *calix Domini vini meri plenus est misto*[13]. Cæterum vir hic magnus fratrem recipiens, proboque consilio in monachum detonderi suadens, eumdem secum cursum

κίνδυνον ὑφυρᾶταί ποτε· τῷ κρίματι ἑαυτοῦ εἰς ἅπαν τῷ καθοδηγοῦντι ἀνατιθέμενος.

Καὶ τίς ἂν τούτου τὴν μετὰ τὴν ἱερωσύνην τῶν ἀγώνων παραστήσῃ ἀκρίβειαν; Παῦλος ὁ μέγας προλαβὼν ἀνεγράψατο, ἐν οἷς τὸν ἀρχιερέα τὸν μέγαν τὸν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς διαζωγραφῶν τῷ λόγῳ ὑπεσημήνατο· ὃν καθ' ὅσον οἷόν τε τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἀπεμιμήσατο. Καὶ οὐ θαυμαστόν, εἴπερ θέσει θεὸς, καὶ κατὰ χάριν υἱὸς Ὑψίστου γεγένηται.

Καὶ γοῦν πρὸς τῇ ἐμπράκτῳ πολιτείᾳ τε καὶ διαγωγῇ, οὐδὲ τῆς ἐκ τῶν ἔργων κοινωνίας τοῖς ἀδελφοῖς ἐπίσης ἀπελιμπάνετο· ἀλλ' ἦν ταῖς χερσὶ κοπιῶν, καὶ δέλτους ἄριστα συρμεογραφῶν (8), εἴ καί τις ἄλλος, οἶμαι, τῇ ὠκύτητι χειρῶν, τὸν Ἀσαὴλ ἐκεῖνον ἐπὶ τῇ τῶν ποδῶν ἐξισούμενος. Καὶ μαρτυροῦσιν αἵ τε βίβλοι, καὶ τὰ ἐκείνου πονήματα.

Ἀμέλει καλῶς αὐτὸν ταῖς τοῦ Πνεύματος διευθηνούμενον χάρισι, κατέλαβε Τίτος ὁ κατὰ σάρκα γνήσιος ἀδελφὸς αὐτοῦ, πλανήτης περιαγόμενος τὴν τῆς πατρίδος ἅλωσιν, καὶ τὴν τῶν γεννητόρων ἐκεῖσε κατάσχεσιν· καὶ τῆς κατ' εἰκόνα Θεοῦ πολυπαθοῦς τραγῳδίας [*leg.* τὴν πολυπαθῆ τραγῳδίαν] ὑπὸ τῶν ἀγρίων συῶν γενομένης σφαγῆς τῶν ἀθέων Ἰσμαηλιτῶν, μετὰ πολλῶν τῶν δακρύων ἐκδιηγούμενος (9). Καὶ πέρας ἔνθεν εἰλήφει λοιπὸν, τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου Σοφονίου πόρρωθεν ἐπ' αὐτῇ προβλεπτικοῖς τοῖς ὄμμασι κλεϊζόμενον. *Οὐαὶ* γὰρ, φησὶν, *οἱ κατοικοῦντες τὸ σχοίνισμα τῆς θαλάσσης, πάροικοι Κρητῶν· λόγος Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς· καὶ ἀπολῶ ὑμᾶς ἐκ κατοικίας. Καὶ ἔσται Κρήτη νομὴ ποιμένων, καὶ μάνδρα προβάτων.* Στιλβοῦται μὲν γὰρ ἡ μάχαιρα ταῖς νιφάσι τῶν πειρασμῶν, καὶ τὸ τόξον τῆς παιδείας ἡμῖν πολυτρόπως ἐντείνεται, τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἐπιστροφὴν προβαλλόμενα. Ὅταν δὲ μὴ βελτιωθέντες ἐκ τούτων χείρους γινώμεθα, τότε φιλανθρώπως στελλόμενα, δεινὸν τὸν πρὸς εὐεργεσίαν ἡμῖν κατεργάζονται θάνατον. Ἐπείπερ *τὸ ποτήριον Κυρίου, οἴνου ἀκράτου πλῆρες*

[9] Hebr. IV, 14. [10] II Reg. II, 18. [11] Sophon. II, 5. [12] Psal. VII, 13. [13] Psal. LXXIV, 9.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(8) Velut longo litterarum ductu pro ratione scribendi illius temporis, qua passim libros uncialibus litteris exarabant, quorum aliqui etiamnum bibliothecas ornant.

(9) Vix alioqui capi potuit tanta insula a Saracenis, in quam ex Hispania coloniam deducerent, quin plurimi necarentur ex indigenis: fidemque ex istis meretur quod Cedrenus narrat de Cyrillo Gortynæ episcopo sub ea invasione affecto martyrio: quanquam Baronius elevat, quod Menologium aliique scriptores longe ante ea tempora, ac sub ethnicis imperatoribus affectum martyrio Cyrillum Gortinæ episcopum habeant. Nam quid vetat alterum Cyrillum in ea metropoli postmodum sedisse, atque in eum peculiarius (seu ecclesiastici ordinis principem, Christi hostes Mahumetanos sævisse? Num enim unus Romæ sedit Gregorius, idque sanctus? unus Hierosolymis Joannes? unus Antiochiæ Anastasius? Sævitiæ Mahumetanorum Hispanorum in Christianos religionis causa argumento sunt, tum martyria sub illis in Hispania celebrata, ac Ecclesiæ tabulis diversis diebus consignata, tum quod legitur in actis S. Niconis, novi Cretensium apostoli, fuisse pene exstinctam fidem Christianam in ea insula, per longum illud tempus, quo eam præfati Saraceni tenuerant. Quanquam enim longum reipsa videatur, nimirum 100 circiter 40 annorum, haud tamen adeo longum est, ut id solum satis putandum sit ad tantam Christianorum imminutionem, ac nisi vis adhiberetur ad fidem abnegandam: cum Græcia ab eodem saltem annorum numero Turcarum ditionis facta, Christianos perplures hactenus habeat: tametsi nec Turcæ æquis satis conditionibus habeant Christianos, variisque et ipsi artibus Christianum genus aboleant, subditosque populos in suam sectam pertrahant, cujus etiam dilatandæ causa pleraque sua bella pugnant: dum nos interim domesticis nosmet perdimus ac fidem catholicam.

Digitized by Google

ὑπάρχει κεράσματος. Πλὴν τὸν ἀδελφὸν ὁ μέγας οὑτοσὶ προσηκάμενος, καὶ ἀποκαρθῆναι καλῶς βουλευσάμενος, σύνδρομα θέειν αὐτῷ παρεσκεύασεν· ἀλλὰ καὶ τοῖς τρόποις αὐτοῖς ἀναδείξας αὐτάδελφον.

Εἶχε μὲν οὖν ὁ κοινὸς ἡμῶν Πατὴρ καὶ τοῦ Χριστοῦ θεράπων Νικόλαος, καὶ τὸν οἰκεῖον βίον σιωπῶσαν παραίνεσιν· εἶχε δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν ὥσπερ τι ἀπηκριβωμένον τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων εἰκόνισμα· εἶχον δὲ πάντες ὡς ἄλλον τινὰ μέσον αὐτοῖς ταῖς τῶν ἀρετῶν ἐπιστολαῖς καταστράπτοντα ἥλιον, τὸ θεοδώρητον χρῆμα καὶ ψυχωφελῆ ἑστιάτορα τὸν μέγαν Θεόδωρον· καὶ ἦν ὡς ἀληθῶς τὸ τῆς ἀρετῆς παιδευτήριον, ἄλλος τις παράδεισος πολυειδέσι τοῖς ἄνθεσι πυκαζόμενος. Καὶ γοῦν πρὸς τούτοις, καὶ Ἰωσὴφ ὁ τοῦ πανσόφου Πατρὸς ἡμῶν ὁμαίμων, ὕστερον τῆς μεγαλωνύμου Θεσσαλονίκης χρηματίσας ἀρχιεπίσκοπος, ἀλλὰ μὴν καὶ Τιμόθεος, Ἀθανάσιός τε καὶ Ναυκράτιος, καὶ ἄλλοι πολλοί, οὓς διὰ τὸ πλῆθος παρίημι, ἐν τῷ ἐπιγείῳ τούτῳ διέτριβον οὐρανῷ. Οὓς γὰρ συνάπτει τρόπος, καὶ τόπος συνίστησιν· καὶ οὓς ὁ τρόπος διΐστησι, καὶ τόπος ἅπας ἀφίσταται. Δοξάζεται γὰρ τόπος ἐν τρόπῳ, καὶ ἀντιδοξάζεται τρόπος ἐν τόπῳ στεργόμενος. Οἶδε δὲ πολλάκις καὶ τόπων συνήθων ἀπότευξις, ὡς καὶ προσώπων συντρόφων διάζευξις, πολλὴν τὴν κατ' ἀρετὴν ῥαστώνην ἐργάζεσθαι.

Ἀλλὰ γὰρ οὕτω καλῶς ὡδὲ τοῦ ἀμπελῶνος Κυρίου Σαβαὼθ εὐκλήματοῦντος, καὶ τῷ καρπῷ βριθοντος, ὄρη τε κοσμικῆς προσπαθείας, τῶν τοῦ νοῦ, φημί, κινημάτων τὸ ἐμπαθὲς, καὶ μετέωρον ὑπὸ τὴν αὐτοῦ σκιὰν κατακρύπτοντος, καὶ ὥς τισι παραφυάσι, τὸ διάφορον καὶ ποικίλον τῶν ἀρετῶν πρὸς τὰ τοῦ κόσμου τέρματα διαπέμποντος· καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας εὐπρεπῶς ἤδη μεγεθυνομένης ἐν παντὶ βαθμῷ καὶ τάγματι, καὶ ἐν αἰθρίᾳ τῶν ὀρθοτόμων δογμάτων πυκαζομένης τῆς πίστεως, ἀθρόον ὥσπερ τι νέφος ἐκ τῶν ἑῴων μερῶν ἀπροόπτως, καὶ παρ' ἐλπίδας ἀναφανὲν, πάντα σκοτοδινίας ἐπλήρωσεν. Λέων [γάρ] τις, ἐκ τῆς τῶν Ἀρμενίων βλάστης ἀναφανείς· ἀνὴρ τῷ ὄντι ἀλιτήμων καὶ πονηρότατος· μυθῳ, οὐκ ἀληθείᾳ, τὸ τῆς εὐσεβείας κατέχων μυστήριον· πρωτοπαγὴς Σατὰν δῆλος τοῖς πολλοῖς, καὶ ὢν, καὶ ὀνομαζόμενος· ἄρτι Μιχαὴλ εὐσεβῶς τὰ τῆς βασιλείας σκῆπτρα διέποντος, καὶ τῶν Οὔνων (10) ἤδη κατὰ τὸν Λίβα λῃζομένων τὰς χώρας· χειροτονεῖ στρατηγὸν τοῦτον πρῶτον τὸν ἀλιτήριον, καὶ πρὸς τὸ εἰρημένον ἔθνος σὺν πολλοῖς ἄλλοις εἰς συμμαχίαν τοῦ κράτους ἐκπέμπεται. Ὅστις θηρώνυμον ἐπίσης τῇ κλήσει καὶ τὴν προαίρεσιν ἐπαγόμενος, κρυφιογνωμῶν τε τὸ τῆς καρδίας ἐνδόμυχον, καὶ τὴν τοῦ πατρὸς Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, Λέοντος καὶ αὐτοῦ, καὶ Λεοντίδου τοῦ τούτου υἱοῦ τὴν αἵρεσιν

A inire fecit; ac ipsis quoque moribus fratrem suum ostendit.

Habebat sane communis Pater noster ac Dei famulus Nicolaus, ipsam vitam suam, tacentem quamdam exhortationem : habebat et fratrem, ceu accuratam quamdam virtutum ejus imaginem : quin omnes tandem, ceu alium quempiam medium solem, virtutum radiis collucentem, a Deo datum illud munus, animis utilem ac præclarum convivam, magnum Theodorum habebant : eratque revera virtutis schola, novus quidam paradisus multiplici florum genere vernans. Etenim ad istos accedebant, Joseph quoque sapientissimi Patris nostri frater, ac B postmodum celebris Thessalonicensium civitatis factus archiepiscopus : quin et Timotheus, Athanasius quoque, et Naucratius, ac alii plures, quos brevitatis causa omitto, in terrestri illo cœlo agebant. Quos enim mores conjungunt, locus quoque in unum cogit : quos autem mores dividunt omnis quoque locus separat. Locus enim in moribus laudatur; vicissimque mores in loco amati, laudem habent. Solet enim non raro, cum frustrari loco consueto, tum sejungi a coalumnis, multam gerenda virtute, laxitatem præstare.

Enimvero cum sic pulchre hic vinea Domini Sabaoth palmitibus luxuriaret, ac fructu onusta esset [11], montesque mundanæ affectionis, mentis, inquam, motuum vitiositatem ac sublimitatem, C sub umbra sua tegeret, ac velut quibusdam stolonibus, diversa ac varia virtutum ornamenta in mundi fines mitteret : jamque Christi Ecclesia, in omni decore gradu ordineque adaucta, ac fide in rectorum dogmatum sereno tuta esset, repente ceu nubes quædam ab Orientis partibus, improvise ac inexspectato oborta, tetra nocte omnia replevit. Nimirum Leo quidam Armeniorum oriundus stirpe, vir revera nocens pessimusque, fabula, non veritate pietatis sacramentum tenens, quem multi recens instructum Satanam perspicue nossent, esseque, ac nominaretur : Michaele imperii Romani sceptra pie tum moderante, ac cum jam Huni ad Liba regiones vastarent; hunc ille miserum, primum creat exercitus ducem, multisque stipatum, D adversus præfatam gentem suppetias imperio mittit. Is porro perinde ac nomen, sic et voluntatem ferinam inferens, intusque animo latens consilium premens, ac patris Constantini Copronymi, qui et ipse Leo fuit, ejusque filii leunculii hæresim tenens, miser homo, adversus beneficum Deum universorum Regem, ejusque regnum insurgit.

[11] Psal. LXXIX.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(10) Cedren., Zonar. et alii, cum Bulgaris aiunt gessisse bellum, quos forte auctor Unos, seu Hunos aut Hunnos intelligit. Sunt perinde positi ad Danubium. Unos quidam Turcos intelligunt, gentem Scythicam. Quid illud Liba, haud satis intelligo : nisi est lacus circa Nicomediam quem ait Ortelius ponere Cedrenum. Ponunt auctores captam ab eis Mesembriam, quæ est Mysiæ urbs ad Pontum Euxinum.

Digitized by Google

κατέχων, ὁ δείλαιος, κατὰ τοῦ εὐσεβοῦς Θεοῦ τοῦ παντάνακτος, καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας κατεξανίσταται.

Sane vero cum merentes sub ipso turmas, donorum multa largitione, stultus homo, decepisset, veniens ad partes Thraciæ extra urbem, impie scelestus adversus pios Christianos imperator renuntiatur; regiamque, Iconoclasta palam audiens, ingreditur. Cum autem modicum aliquantum siluisset, idque subdole, quo tuto sibi imperium muniret, mox contra cœlum aperuit os suum, blasphemiam eructans adversus Christum universorum Deum; negans sacras imaginum figuras esse erigendas, ut quæ idolorum simulacra essent.

Καὶ δὴ τὰς ὑπ' αὐτὸν τελούσας στρατιωτικὰς φάλαγγας δώροις πολλοῖς (11) φαιναχίσας ὁ μάταιος, καὶ πρὸς τὰ Θρᾳκῶα μέρη γεγονὼς τοῦ ἄστεως θύραθεν, ἀναγορεύεται κατὰ Χριστιανῶν εὐσεβῶν ἀσεβῶς ἄναξ ὁ μιαρός· καὶ εἴσειτιν εἰς τὰ βασίλεια διερρήδην Εἰκονοκλάστης βασιλεὺς φημιζόμενος. Βραχὺ δέ τι κατασιγήσας, καὶ τοῦτο ὑπούλως, ὡς ἂν ἐπ' ἀσφαλείᾳ πρὸς ἑαυτὸν τὰ τῶν ἀνακτόρων διάθηται· ὅσον οὔπω, καὶ πρὸς οὐρανὸν τὸ στόμα ἀνέῳξε, βλασφημίαν κατὰ Χριστοῦ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ ἐρευγόμενος, μὴ δεῖν λέγων τὰς ἱεροτύπους ἀναστηλοῦσθαι μορφὰς, ὡς τῶν τοιούτων εἰκόνων εἰδωλικῶν ἐνδαλμάτων ὑπαρχουσῶν.

O amentiam! Non enim intellexit, turpitudinis statua, quorum exemplaria contrariam liquido rationem habent, palam quoque habere ab iis deductas similitudines. Quæ enim inter se contrarie habent, omnino etiam contrariam mutuo inferunt communionem. Alterius enim ad alterum, idolum inquam, ac imaginis, contraria ratio, uti Christi et Beliar, ex utrisque liquet. Idolum enim tanquam quod aliquid, ipsamque adeo mentiatur exemplaris similitudinem; imago autem tanquam similis, sic præ illo proprie nominatur. Verum nihil ejusmodi intelligere voluit miser homo, atque a bestia nomen habens: quinimo more Corybantum, ut ita dicam, insaniens, atque adversus Christum, ejusque intemeratissimam figuram furore bacchans, cum viros quosdam animo reipsa corruptos, ejusque per omnia pravis consiliis astipulantes invenisset, fore putavit, ut per eos Christianæ pietatis sacramentum fabulam faceret. Haud tamen valuit præstare, ac quanquam instar sagittæ valide admodum percutiens, validius in Ecclesiæ pugiles impingens, retusus est.

Cum enim in sacra quadam palatii æde, sacerdotum ac Patrum nostrorum, circumquaque ipsum stipante milite, turbam congregasset, medius ipse præsidens, arroganti ac fremebundo sensu, adversus magnum pontificem sociosque, quod per errorem in venerabilium imaginum restitutionem consensissent, velut pro concione orabat. Tumque deinde videns, ut ii Spiritus gladio nugarum ejus garrulitatem varie mediam secarent, quanquam nullius perinde atque herois ac magni Patris nostri

Ὦ τῆς παραπληξίας! Οὐ γὰρ συνῆκε τὸ τῆς αἰσχύνης ἄγαλμα, ὡς ὧν τὰ πρωτότυπα προδήλως τὴν ἀντικειμένην ὑπόληψιν ἔχουσι, τούτων δῆλον καὶ τὰ παράγωγα. Τὰ γὰρ ἐναντίως ἀλλήλων, ἐναντίαν πάντως καὶ τὴν κοινωνίαν εἰσφέρει πρὸς ἄλληλα. Ἡ γὰρ ἑτερότης θατέρου πρὸς θάτερον, εἰδώλου τε, φημὶ, καὶ εἰκόνος, ὥσπερ ἡ τοῦ Χριστοῦ καὶ Βελίαρ, δι' ἑκατέρων γνωρίζεται· εἴδωλον μὲν γὰρ ὡς δόλιον [τὰ] καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ ἀρχετύπου ἐμφέρειαν· εἰκὼν δὲ, ὡς ἐοικυῖα ταύτῃ μᾶλλον ἐκείνου κυρίως προσονομάζεται. Οὐδὲν δὲ τούτων συνιδεῖν ἠβουλήθη ὁ τάλας οὗτος καὶ θηριώνυμος· ἀλλὰ κορυβαντιῶν, ἵν' οὕτως εἴπω, καὶ κατὰ Χριστοῦ καὶ τῆς τούτου παναχράντου μορφῆς βακχευόμενος, εὑρών τινας ἄνδρας τῷ ὄντι διεφθαρμένους τὸν νοῦν, καὶ κατὰ πάντα συνίστορας τῶν αὐτοῦ πονηρῶν βουλευμάτων ὑπάρχοντας, δι' αὐτῶν κατακερτομεῖν δῆθεν ᾠετο ἡμῶν τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον. Ἀλλ' οὐκ ἴσχυσεν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα προσβαλὼν ὡς βέλος· στερροτέρως προσκρούων τοῖς τῆς Ἐκκλησίας προμάχοις, ἐναποκρούετο.

Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἀνακτορικῶν ἔν τινι τῶν θείων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς Πατέρων συναγείγερκεν ὅμιλον, τῶν στρατευμάτων αὐτῷ κυκλόθεν παρισταμένων· αὐτὸς ἐν μέσῳ προὐκάθητο, σεβαρῷ καὶ βρέμοντι τῷ φρονήματι, καταδημηγορῶν τῶν ἀμφὶ τὸν μέγαν ἱεράρχην, ὡς ἐσφαλμένων· προσηκαμένων, τῶν σεπτῶν ἐνδαλμάτων τὴν ἀναστήλωσιν. Εἶτ' ἐνορῶν εἰσαῦθις τούτους τῇ τοῦ Πνεύματος μαχαίρᾳ ποικίλως τὴν λέσχην κατ' ἄμφω τῶν φληνάφων αὐτοῦ διακόπτοντας, οὐμενοῦν πρὸς τοῖς

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(11) Consentit Cedrenus, sic mala arte invasisse imperium, ac Michaeli abrogasse provocatis in eum populi ac militum odiis, eorumque sibi conciliatis studiis: suntque hæc longe vero similiora, quam quæ narrantur a Theophane de imperii illa adeptione, cedente sponte Michaele, ac ultro Leonem ad imperium adeundum provocante. Non levis suspicio est fuisse illa adjecta Theophanis operi, a quodam Leonis studioso, cum Cedrenus dicat initio suæ Historiæ, Theophanem ad obitum usque Nicephori duntaxat suam Historiam deduxisse, quem deinde Joannes protovestiarius exceperit, suam exorsus Historiam, ἀπὸ τοῦ τέλους, τοῦ ἀπὸ γενικῶν Νικηφόρου, *a præfati Nicephori, qui ex generali logotheta factus est imperator, obitu.* Anastasius tamen in sua ad Paulum Diaconum præfatione, usque ad Leonem, qui post Michaelem imperavit, sui illius operis stylum produxisse, ait. Atque ut bona illa de Leonis initiis scripserit, deceptus fuit, bonum principem ac pium arbitratus, cum ille ut sibi imperium stabiliret, hactenus pietatis larvam prætenderet, quod passim scriptores alii significant, ipseque adeo auctor vitæ Nicolai. Vide Baron. ann. 812 et sequent.

Digitized by Google

ἄλλοις ὅσον τοῦ ἥρωος, καὶ μεγάλου Πατρὸς Θεοδώρου καταπλήξας τὸν εὔτολμον, μανεὶς ἔνθεν κατὰ φρένα ὁ ἀλιτήριος, ἄρδην πάντας μετὰ πολλοῦ τοῦ θυμοῦ τῶν βασιλείων ἀπεώσας, ἧ τάχος τὴν ὑπερόριον ἑκάστῳ περιγραφὴν καθυπέγραψεν (12).

Ἔνθεν ἐξόριστος μὲν ὁ ἀρχιερεύς, καὶ τῆς νίκης ἐπώνυμος· ἐξόριστοι δὲ καὶ πάντες οἱ Χριστοῦ τὴν εἰκόνα σχετικῶς σεβιζόμενοι. Ἐξόριστοι δὲ πρὸ πάντων, ἵνα τὰ πολλὰ παραθεῖτῶ, καὶ τὸ κοινὸν τοῦτο, καὶ πυρσολαμπὲς, τὸ θεοδώρητόν φημι τῆς Ἐκκλησίας ἐντρύφημα, σὺν τῷ μαθητῇ, καὶ γενναίῳ προμάχῳ, καὶ ὁμολογητῇ Πατρὶ Νικολάῳ γεγένηται. Μόλις γὰρ πρὸς ἑαυτὸν δι' ἀσθενείας ὧδε κἀκεῖσε τὸν λόγον οὗτος πλαζόμενον, χεῖρα προτείνας συμπαθῶς, ἀνεκτήσατο· εἰ καὶ μὴ περιεκτικῶς ἰδικήν τινα τὴν ὑπόθεσιν· κοινοὺς δὲ κατ' ἄμφω τὼ διδασκάλω τοὺς ἀγῶνας, τούτου τῇ ἱστορίᾳ παρίστησιν. Ἀλλὰ μηδεὶς ἡμᾶς ἐν τούτῳ νεμεσάτω. Οὐ γὰρ τεχνικαῖς πιθανότησι, τῇ ἀληθείᾳ δὲ καὶ μόνον τὰ περὶ τούτου σεμνῦναι προεθυμήθημεν. Μείζω δὲ λοιπὸν ἐκ τοῦ πατρὸς αὐξήσομεν αὐτῷ τὸ ἐγκώμιον, εἴπερ μὴ παρέργως τὴν δοκιμὴν τῶν ἔργων κατευτελίζων ὁ λόγος, ἐξ ἰδιωτείας ἀδόκιμον ἀποδείξειε. Πρὸς γὰρ τῇ ξενιτείᾳ, καὶ τὸν παρὰ τῶν ἀσεβῶν κατὰ χώραν τοῦ γεννάδος ἀκήρυκτον πόλεμον, καὶ συμπαρέμενε τῷ Πατρὶ θεραπεύων, ταῖς σωματικαῖς ἐνδείαις ἐγκαρτερῶν ὅτι μάλιστα, καὶ κατὰ πάντα σύμβουλος ἀγαθὸς, καὶ δεξιὸς παραστάτης αὐτῷ γνωριζόμενος. Ἀλλὰ περὶ τούτων, τῷ πανευφήμῳ Πατρὶ Θεοδώρῳ καταλειπτέον, ποικίλως αὐτῷ δι' ἐπιστολῶν (13) τῆς ἀνδραγαθίας τὸν στέφανον πλέξαντι. Ἡμεῖς δὲ τὰ νῦν τῶν προκειμένων τέως ἐχώμεθα.

Ἐπειδὴ γὰρ ἀκρατῶς, καὶ κατὰ τῶν ἀκρίτων τούτων καὶ μακαρίων ὁ κατακεκριμένος ἄναξ τὴν ψῆφον ἐξήνεγκε, καὶ ὑπερόριοι εἴς τι φρούριον

A Theodori audaciam stuperet, ea re miser in furorem actus, omnes ad unum, multa ira exæstuans, regia expellit, ac quam primum singulis locum exsilii sancit.

Quamobrem deportatur pontifex cui a victoria nomen : sed et omnes relegantur, quotquot Christi imaginem quadam ad exemplar habitudine venerarentur. Ante omnes autem relegantur, ut pleraque omittam, commune illud lucentissimumque nomen; Dei, inquam, munere datum, oblectamentum; una cum discipulo strenuoque fidei propugnatore ac confessore Patre Nicolao. Vix enim ille, hic illic errantem sermonem ab imbecillitate, commiseratione manum prætendens, sibi adjunxit : B quanquam is, haud peculiare aliquod argumentum complectens; communes potius ambobus magistris agones hujus historia texenda exsequitur. Ne quis vero ea nos parte vituperet. Non enim ex arte compositis suasionibus, quin potius veritate, eaque una, ejus res exornare providimus. Majus autem deinceps ex paterno ei accedet encomium, modo ne solum defunctoria oratio, probatam operum laudem ex inscitia deprimens, reprobam faciat. Præter enim exsilii pœnam, quodque ab impiis implacabile bellum strenuus pugil indidem pertulit, etiam Patri famulans continue adhæsit; necessariorum corporis indigentiam, maxima constantia ferens, seque ei per omnia bonum consiliarium, officiosumque parastatam ac adjutorem exhibens. Verum C celeberrimi Patris Theodori partium sit ista edisserere, qui ei fortitudinis coronam varie per epistolas plexuerit. Nos autem interim prosequamur quæ sunt nostri propositi.

Quia igitur impotenti ira, ac contra indemnatos beatosque viros, prædamnatus imperator sententiam tulerat, extorresque in castro quodam Apol-

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(12) Multa interim gesta post eam collationem, ante confessorum ejectionem, narrat Baronius ex Theodori Studitæ epistolis, ejusque gestis a Michaele Studita conscriptis, quibus ista illustrantur, ut et illa vicissim istis. Una certe vel maxime vita hæc defuisse videtur Baronio, apud quem sæpe Theodorus concaptivum suum ac coexsulem, commilitonemque Nicolaum, velut tamen obiter nominat atque celebrat; nec satis omnino ejus res declarat.

(13) Commeminit sæpe Theodorus sui Nicolai in suis epistolis apud Baronium. Epistola ad Eudocinam virginem, cujus sollicitudine vir sanctus cum Nicolao in carcere alebatur : *In carcere illic detinebamur ego fraterque Nicolaus, cum ante custodiæ foramen positi custodes, neminem ex impiorum interdicto, propius contingere sinebant. Tum tu, Dei fiducia freta mittebas; quodammodo lactabas, alebas, potum dabas*, etc. Anno 816, n. 14. Epist. ad Josephum fratrem archiepiscopum Thessal. : *Qui mecum est* (Nicolaus videlicet), *ut famulus supplex veneratur*; n. 45. Epist. ad dispersas ubique fraternitates : *Salutat vos qui mecum est frater Nicolaus*. Anno. 818, n. 12 ad fratres Studianos : *Vos vero rependite mihi cum Nicolao, qui mecum est, fratre nostro, qui vos salutat, sacras preces vestras quo salvi simus*. N. 21. Ad Nauceratium, *Te cum omnibus qui mecum est* (Nicolaus) *salutat*. Anno 820, n. 3. Iterumque ad easdem n. 20 : *Salutat vos Nicolaus concaptivus meus, et laboris socius, et commilito meus, vester autem frater verissimus*. Scribit hæc Theodorus post multam ejus confessionis probationem agonesque plures cum ipso desudatos. De illa porro necessariorum indigentia, legendus Michael Studita relatus anno illo 816, n. 12, ubi mirabile illud ex fama narrat, ut cum vix frustulum panis Theodorus ac Nicolaus alternis acciperent, totam ille annonam vel cesserit, vel voluerit cedere Nicolao, solam sibi Eucharistiam reservans, cujus particulas ad communionem repositas semper haberet, quo saltem discipulus utcunque vitam sustentare posset, ac superstes Theodoro, ejus ad fratres mortis nuntius foret. Sed huic tantæ penuriæ succurrit Deus per virginem illam Eudocinam. Pulchre etiam auctor in sequentibus secundæ illius custodiæ in castro Bonita explicat sævitiam : etsi non meminit ejus, quod Michael sic velut ex fama narrat de Eucharistia, quam solam Theodorus proposuerit annonam suam sumere, quod nec firmum satis arbitror.

Digitized by Google

loniadis lacui vicino cognomento Metopa, annum integrum carcere detenti egerant, eorum ubique pervagante fama, discipulisque ac multis aliis clanculum ad eos ingredientibus, cum omnes fere resumptis animis ad integrandum orthodoxum fidei certamen animarentur : re, nescio qua ratione, comperta, mittit statim novus Amalecites indignusque purpura imperator, eosque ad castrum aliud in orientali themate nomine Bonita transfert, jubens ut ne quem omnino viderent, ullumve sermonem de fide miscerent.

πρὸς τὴν Ἀπολλωνιάδα λίμνην (14) τὸ ἐπονομαζόμενον Μέτωπα, ὅλον ἐνιαυτὸν ἄμφω καθειρχθέντες ἐτύγχανον, τῆς φήμης πανταχόσε τούτων διαθεούσης, καὶ τῶν μαθητῶν ὡς αὐτὸς [*leg.* αὐτοὺς] ἄλλων τε πολλῶν κρυφοποιούντων τὴν εἴσοδον, καὶ πάντων σχεδὸν μεταπλαττομένων πρὸς τὴν ὀρθόδοξον τῆς πίστεως ἅμιλλαν· οὐκ οἶδ' ὅπως διαγνοὺς ὁ νέος Ἀμαληκίτης, καὶ τῆς ἁλουργίδος ἀνάξιος βασιλεὺς, στέλλει παραυτὰ καὶ μετατίθησι τούτους ἐν τῷ τῶν ἀνατολικῶν θέματι πρὸς ἕτερον φρούριον καλούμενον Βόνιτα (15), παρεγγυήσας μηδένα μηδαμῶς καθορᾶν αὐτοὺς, μήτε μὴν εἰσηγεῖσθαι τὰ περὶ πίστεως.

Ut ne autem extra propositum ferri videamur plus justo sermonem protrahentes, age, fluctus plurimos a puppi pulsantes, immanis procellæ violentiam edicamus. Cum enim magnus Theodorus nedum vicinos, verum etiam multo locorum intervallo dissitos, qui post impiam hæresim abduci consensissent, ad pietatis iter per epistolas postlimino traheret : una quadam ex illis, incerto casu ac improvise in feri ac leonino pectore hominis manus incidente, quam is, ad Christi confessores, sanctarum imaginum adorationem a principio describens, ejusque dogmatis plenam contentionis ac novitatis insaniam traducens scripsisset ; furore accensus, ac pro nominis ratione leonis instar, sceles'us rugiens, quam celerrime satellitem verbera illaturum mittit. Veniens ille fremens ac minabundus, sanctos e custodia educit, ac inique, iniquo ac scelerato imperatore iniquior, insano furore actus, taureis centum in oculis Theodori magnum Nicolaum cædit. Illumque rursus totidem verberat, tumque pene voce defectos pari certamine beatos viros, in custodia ponit, ac ostium obstruens, jubensque fame enecari, relinquit.

Ἵνα δὲ μὴ δόξωμεν ἔξω τοῦ δέοντος φέρεσθαι τὸν λόγον μηκύνοντες, δεῦρο τὰ πολλὰ τῶν κυμάτων πρύμνα κρουσάμενοι, τῆς πονηρᾶς καταιγίδος τὴν βίαν ἐξείπωμεν. Ὡς γὰρ οὐ τοὺς ἐναγχος, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς πόρρω που ὀπίσω τῆς δυσσεβοῦς ἀπαχθέντας αἱρέσεως, πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας τρίβον βαίνειν ταῖς ἐπιστολαῖς μεθεῖλκεν ὁ μέγας Θεόδωρος, μιᾶς τούτων (16) ἀπροόπτως οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς χεῖρας παρεμπεσούσης τοῦ θυμολέοντος, ἰδικῶς πρὸς τοὺς Χριστοῦ ὁμολογητὰς τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων ἄνωθεν διαζωγραφούσης προσκύνησιν, καὶ τὴν δύσεριν αὐτοῦ καὶ καινοποιὸν τοῦ δόγματος στηλογραφοῦσης παράνοιαν· ἐξαφθεὶς τῷ θυμῷ, καὶ φρονυμῶς βρύξας ὡς λέων ὁ ἁλιτήριος, ἐκπέμπει σὺν τάχει πολλῷ τὸν τὰ τῆς κακώσεως ἐνεργήσοντα. Ὁ δ' ἐπιστὰς βρενθυνόμενος, ἐξάγει τοὺς ὁσίους ἐξ οὗπερ καθείργνυντο· καὶ παρανόμως, τοῦ παρανόμου βασιλέως ὑπάρχων παρανομώτερος, σφαδάζοντι θυμῷ, ἐν ἑκατὸν βουνεύροις ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς Θεοδώρου τὸν μέγαν καταξάνας Νικόλαον, ἐκεῖνόν τε αὖθις τοῖς αὐτοῖς αἰκισάμενος, τίθησιν ἐν εἱρκτῇ σχεδὸν ἀφώνους τοὺς συμμαχαρίους ὑπάρχοντας, καὶ τὴν θύραν ἀναφράξας, κατέλιπε· τὸν διὰ τοῦ λιμοῦ τούτους ὑποῖσαι θάνατον παρακελευσάμενος.

Quis vero tantos illos agones, illatam ea re sanctis vim enarrans, satis assequi queat ? Quis insidias, quas sunt passi a custodibus, feralemque furorem, ac penuriæ necessitatem delineaverit ? Nec enim impiis hominibus veneranda erat ad miserationem senectus ; uti neque juventutis sobrietas animi reputabatur : quin potius odio in eos diu noctuque instar canum miseri latrantes, neces-

Καὶ τίς ἂν συνεπαρθῇ τῶν ἀγώνων τῷ ὄγκῳ, τὴν βίαν ἔνθεν τῶν ἁγίων ἐκδιηγούμενος ; Τίς τὰς ἐκ τῶν πονηρῶν φυλάκων ἐνέδρας, καὶ τὴν θηριώδη μανίαν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐνδείας ἀνάγκην καθυπογράψειεν ; Οὐ γὰρ τίμιον τοῖς ἀσεβέσι τὸ γῆρας πρὸς ἔλεον· ὡς οὐδὲ τὸ τῆς νεότητος σῶφρον ὑπελαμβάνετο· μίσει δὲ τῷ πρὸς αὐτοὺς ὥσπερ κύνες νύκτωρ, καὶ μεθ' ἡμέραν καθυλακτοῦντες οἱ τάλανες, καὶ

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(14) In Vita Theodori ex Michaele apud Baron. ann. 814, n. 42 : *Quem mox vicinus Apolloniæ lacus in castro quod e paludis regione, Mesopa nuncupatur, custodiæ traditum excepit.* Ubi difficilior videtur illa nominis Mesopa deductio, a paludis regione, cum paludis nomen sit Apollonias, seu Apollonia, inter quod et Mesopa nomen nihil videtur referre. Putem ergo interpretis esse, qui sua reddiderit, non Michaelis. Ortelius : *Apollonius lacus in Asia, prope Pergamum, Suidas :* Ἀπολλωνιάτις *est Strabonis.* Codex Reg. *Metopa* habet, non *Mesopa.* Fuit forte sic dictum castrum, quod quasi frons ad eam paludem videretur. In Vita S. Euthymii 23 Januar. est *Metopa vicus circa forte Arabiam alicubi*, inquit Ortelius. Sit penes eum fides. Nobis quoque in Aquitania fuit munitissima arx Fronsiacum, quasi frons Saracenorum, ad eorum cohibendas incursiones exstructa olim, meliorique rerum statu sub Ludov. XIII solo æquata.

(15) Consentit Michael in loci nomine : nobis ille obscurior est. Colligitur ex utroque scriptore fuisse remotiorem ab urbe Constantinopol. ad orientem : inque eo dira custodia per triennium maceratos viros sanctos.

(16) Alia sanctorum confessorum flagella his priora ponit Michael in Vita Theodori, qui nec ista omisit plane sævissima. Recitat Baron. ad ann. 819. Videtur hic auctor nonnihil diverse a Michaele narrare, cum quo conferendus, ad illustrationem historiæ.

Digitized by Google

τῆς ἀναγκαίας αὐτῆς ἀπεστέρουν τροφῆς βδελυττόμενοι, διὰ δύο ἢ καὶ τεττάρων ἡμερῶν ἕσθ' ὅτε καὶ διόλης τῆς ἑβδομάδος, μόλις ἄρτου βραχύ τι λείψανον ἐπιῤῥίπτοντες, καὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ τούτους ἀφυστεροῦντες οἱ δείλαιοι. Καὶ οὐκ ἔστιν ὡς ἀληθῶς λόγῳ καθυποβαλεῖν τὸ τῆς βίας ἀπόῤῥητον. Ἆρ' οὖν ἠλάττωνται μὲν ἥκιστα τῶν δογμάτων (17) διὰ ταῦτα τὴν ἕνστασιν, ἢ τοῖς ἀγῶσι δὲ μειοῦν τὴν παῤῥησίαν ὑφέντες ἐφάνησαν; Οὐμενοῦν. Σκόπει δὲ τὴν ἀνδρίαν ἐντεῦθεν, καὶ τὸν φθόγγον τοῦ κηρύγματος μείζονα.

Οὔπω γὰρ τὴν ὑγιᾶ τῶν τραυμάτων οὐλὴν καλῶς εὐραμένων τούτων τῶν σωμάτων, ἕτερος πονηρὸς τοῦ δυσσεβοῦς βασιλέως δυσσεβέστερος ἄγγελος φονῶν, καὶ σεσοβημένος ἐφίσταται, βιβλίον μετ' αὐτοῦ συνεπιφερόμενος· καὶ τῆς εἱρκτῆς καθελὼν τὸ περίφραγμα, μετὰ βοῆς ἀτάκτου τοὺς θεοφόρους ἐξίστησι· καὶ τὴν παρ' αὐτῶν δῆθεν κατὰ τοῦ ἄνακτος κρατηθεῖσαν [*leg.* γραφεῖσαν] ἐπιστολὴν ταῖν χεροῖν κρατῶν, ὑπεδείκνυεν· πηνίκα δὲ ταύτην, καὶ ὅπως, [*leg.* πρός τινας] καὶ ὑπ' αὐτῶν σταλῆναι τούτους ἐξειπεῖν ἐδιάζετο.

Ἄθρει τοιγαροῦν τῶν γεννάδων πάλην ἑτέραν καὶ κάματον. Ὡς γὰρ καὶ σχεδιασθῆναι, καὶ πρὸς αὐτῶν ἀποσταλῆναι ταύτην, καὶ ὅτου χάριν διωμολόγηντο· ἀλλοιωθεὶς ὁ παμμίαρος, κελεύει παρευθὺς τὸν καρτερὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀδάμαντα, τὸν μέγαν ἐν πρώτοις ἀφιματῶσαι Νικόλαον. Ἄνδρες δὲ τούτου [*ἴσ.* τοῦτον] κατ' ἄμφω τὼ χεῖρε ἀπεωρῆσαντες, ἀνηλεῶς τοῖς βουνεύροις κατῆκιζον ἕτεροι. Ἔῤῥει δὲ πρὸς γῆν τὸ αἷμα τοῦ μάρτυρος, καὶ ἐφ' ἱκανὰς τὰς ὥρας τυπτόμενον ἀναυδον καταθρήσας ὁ μιαρὸς, ἐκθηριωθεὶς τὴν ψυχὴν ὁ ταλαίπωρος, προστάσσει γυμνὸν οὕτω καὶ πεφυρμένον τῷ αἵματι, αὔθριον πρὸς τῷ κρύει παρεσθέντα τεθνήξεσθαι. Ἦν γὰρ χειμέριος ὁ καιρὸς κατὰ τρίτην τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς, ὅτε τοῖς ἁγίοις τοῦτο συνέβαινε.

Καὶ εὐθέως σφαδάζων τῷ θυμῷ, πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας στύλον Θεόδωρον μέτεισι· κἀκεῖνον διαρκῶς καταξάνας ταῖς μάστιξι, ἀνθυποστρέψας εἰς αὖθις πρὸς τὸν μέγαν Νικόλαον, ἔπεα δ' ἐπίσης νιφάδεσσι χειμερίοις ταῖς τῶν λόγων ἀκτῖσι βάλλων, τῆς πατρικῆς στοργῆς ἀποστρακίσαι πειρώμενος. Ὁ δὲ ἔφεπε κλονέων τὸν ἀλιτήριον ἀπωθούμενος.

Ἀλλ' ὁ μὲν ὡς ἀσπὶς τοῦ θυμοῦ τὸν ἰὸν τεθηγμένον φέρων τοῖς χείλεσι, κελεύει τούτου καὶ τά τε τῶν βραχιόνων, καὶ τῶν ὠλενῶν ταῖς λεγομέναις ῥέκαις (18) αὖθις μαστίζεσθαι. Ἀλλὰ μὴν καὶ κάA saria quoque esca, exsecrandi homines, privabant, alternis, quaternisve diebus, quandoque per hebdomadam totam, vix modici panis frustum aliquod projicientes; quin et ipsam aquam scelesti homines eis denegabant. Ac sane major est, quam ut sermone exprimi possit, immensa illa illata vis. Num ergo ob eam vexationem haud quidem pugnacem dogmatum constantiam amiserunt; visi tamen sunt certaminibus impares, minuere aliquid dicendi libertatis? Haudquaquam. Vide enim ampliorem hinc fortitudinem, ac sonum prædicationis majorem.

Cum enim necdum eorum corpora bene sanas a prioribus plagis cicatrices haberent, en tibi malus alius impii imperatoris impius magis nuntius, B cædes spirans, ac furoris œstro quodam agitatus advenit, una secum librum inferens, apertoque carceris ostio divinos viros incondito clamore inde educit, ac monstrans epistolam, quam manibus teneret, ab eis adversus imperatorem scriptam, cogebat edicere, quando, ac quomodo, et ad quos misissent.

Vide ergo fortium pugilum pugnam aliam ac certamen. Ut enim abs se compositam, missamque, ac cujus causa factum sit, confessi fuissent, in furorem conversus exsecrandus homo, fortem illum Ecclesiæ adamantem, magnum in primis Nicolaum confesti u nudari jubet. Viris autem sublimem ab utraque manu tenentibus, alii dire taureis cædebant. Porro defluebat in terram sanguis martyris: videnque scelestus ad longum satis tempus vapulantem sine voce, animo exasperatus miserabilis, jubet sic nudum ac sanguine commaculatum sub dio frigore necandum relinqui. Erat siquidem tunc hybernum tempus, tertia nimirum præsentis Februarii mensis, cum hoc accidit sanctis.

Mox vero, ira furens, Ecclesiæ columnam Theodorum adit, eumque rursum multis verberibus cædens, redit vicissim ad magnum Nicolaum, multaque, instar hiemalium nimborum, sermonum jaculis mittens carmina, conabatur abstrahere a pietate in Patrem. Is autem eum observans fovensque, pessimum hominem ab officio vetantem, in se provocabat.

Enimvero, ille quidem, instar aspidis, iræ præsens venenum labiis repositum ferens, jubet ejus cum brachia tum ulnas iterum flagellis quæ rhecas dicunt, cædi, sed et ab utraque manu carnivorus

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(17) Subnotat illos præpositos eo tandem abductos a Leone, ut fidem ipsi retinerent, sed non prædicarent, aut ejus pravum dogma coarguerent, de quibus multis Baron. ex Michaele et aliis ann. 814, quibus magno semper animo restitit Theodorus, omnes modis omnibus provocans ad liberam fidei confessionem, ac hæresim palam arguendam.

(18) Antea βουνεύροις, seu nexis bubulis ac taureis semel et iterum cæsos dixit: hic autem novum genus flagelli indicat. Velit forte virgas ex ramis arborum, accommodas satis cædendis illis partibus; siquidem ῥαχίδες sunt *rami*, *frutices*, ὀρόδαμνοι. Ut autem affinem velimus eam vocem, voci ῥέκος, quam Hesychius exponit cingulum, possit flagellum ex loris intelligi: de quibus Galen. c. 4: *Erant lora apud veteres, corrigiæ ex coriu*

Digitized by Google

canis funes alligans, atque per horas plures tendens, virum sanctum torquebat. Tum vero blanditiis quoque minas nequissimus temperans, persuadere nitebatur, ut et fidem negaret. Ut autem conatum omnem, velut si marini fluctus petræ allidantur, in spumam dissolvi vidit, omnino jam animum tyrannus despondens, eum miser una cum Patre intra carcerem claudens, ac ostium obstruens, tandem et ipse confusus abscessit. Sane vero videre erat, ex verberum illa carnificina, martyris Nicolai brachia, nihil minus torribus exporrecta. Verberum siquidem excoriatione, ac funium tensione distentis nervis, vique tanta a naturali interius motu prohibitis defectisque, jacebat ceu grave aliquod onus portatu difficile, spectaculum miserabile aspectantibus in crucis modum rigentibus lacertis, palam omnibus factus. Plane vero mansurus erat ea corporis dispositione, nisi tandem custodes parum aliquid feritatem animi mitigantes, cum naturæ vim superantem violentiam perspicerent, cum aqua tepida, adipem quoque petenti sæpius Patri Theodoro ob inopiam, præbuissent. Is, adjunctis precibus, spongia leniter demulcens, ac quotidie plagas oblinens, paucis diebus, insanabilem illum manuum dolorem dissolvit, ac perfecta discipulum sanitate donavit. Sed et ipse nihilominus magnus Nicolaus idipsum piæ curationis officii Patri exhibebat, emortuas tormentorum vi carnes, ac instar mandilis pendentes a corpore, perite abscindens, ac omni parte Patris curam gerens.

Quas vero ac quantas necessitates toto illo triennii spatio pertulerint, angusto illo ac tenebricoso detenti carceris angulo, ne dici quidem facile queat. Nam quis, rogo, etiam paulo plenius, eam corporis inflationem describat, quæ ex tormentis, vere gravis illa ac incuriosa, sanctis accidit? Nedum enim contra solum iniquum imperatorem impiosque præfectos decertabant, verum etiam ipsi quoque legi naturæ vim inferebant, depugnantes adversus famem et sitim, frigusque ac nuditatem.

Ac sane, cum non modicum peremfluxisset temporis spatium, iterum, crudelis imperator ab eo loco ad Smyrnæ metropolim traducit : quos exceperunt custodia atque verbera, amboque utrisque pedibus ligno revincti erant. Cum autem viginti

Α λους προσδήσας, ὁ σαρκοβόρος κύων τούτου τῶν χειρῶν ἑκατέρωθεν, ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις τείνων, αὐτὸν ἐβασάνιζεν. Εἶτα καὶ θωπείαις τὰς ἀπειλὰς προσμιγνύων ὁ ἔχθιστος, μεταπείθειν ἐπείρα, καὶ τὴν πίστιν ἐξόμνυσθαι. Ὡς δὲ πρὸς πέτραν κρούων θαλαττίων δίκην κυμάτων εἰς ἀφρὸν διελύετο, ἀπειρηκὼς εἰς ἅπαν ὁ τύραννος, κλείει σὺν τῷ Πατρὶ τῆς εἱρκτῆς ἔνδον τὴν θύραν ἀναφράξας ὁ δείλαιος, καὶ κατῃσχυμμένος λοιπὸν, καὶ αὐτὸς ἀπελήλυθεν. Ἐκ δὴ τοῦ τοιούτου δαρμοῦ, ἦν ἰδεῖν τοὺς τοῦ μάρτυρος Νικολάου βραχίονας κεκαυμένων δαλῶν οὐδὲν ἐλάττονας. Τῇ τῶν μαστίγων γὰρ ἐκδάρσει, καὶ τῇ τάσει τῶν κάλων τανυσθέντων τῶν νεύρων, βίᾳ τῆς φυσικῆς πρὸς τὰ ἔνδον ἀπαρνηθέντων κινήσεως, ἔκειτο φόρτος ὥσπερ δυσβάστακτος, θέαμα ἐλεεινὸν Β τοῖς ὁρῶσι σταυροτύπως θριαμβευόμενος. Καὶ ἐμεινεν ἂν τῇ τοιᾷδε θέσει σχηματιζόμενος, εἰ μὴ τὸ θηριῶδες μικρὸν οἱ φύλακες ὑπαλλάξαντες, ὑπὲρ τὴν φύσιν καθορῶντες τὴν βίαν οὖσαν τῆς φύσεως, σὺν ὕδατι χλιαρῷ, καὶ στέαρ δι' ἀπορίαν συχνοτέρως αἰτοῦντι τῷ Πατρὶ Θεοδώρῳ, προσένεμον· ὃς τῇ εὐχῇ σὺν τῇ στοργίᾳ μετρίως καταψήχων, καὶ καθ' ἑκάστην ἐπαλείφων τοῖς τραύμασιν, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τὴν ἀνίατον ἐκείνην τῶν χειρῶν ἀχθηδόνα διέλυσε, καὶ τὴν ὑγείαν τελείως τῷ μαθητῇ ἐδωρήσατο. Ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Νικόλαος ταυτὸ τῷ Πατρὶ θεραπεύων ἐφαίνετο, τὰς νεκρωθείσας ἐκ τῶν βασάνων σάρκας, δίκην μανδήλων ἐκκρεμαμένας τούτου τῷ σώματι, εὐφυῶς κατατέμνων, καὶ παντα- C χόθεν τῷ Πατρὶ προμηθούμενος.

Οἵας δὲ καὶ ὅσας ἀνάγκας ἐν ὅλοις τρισὶν ἔτεσιν ἐν τῷ στενωπῷ τούτῳ, καὶ ζοφώδει τῆς εἱρκτῆς χωρίῳ ὑπήνεγκαν, οὐδέ ἐστι ῥᾴδιον διηγήσασθαι. Τίς γὰρ ἂν καὶ διεξοδικῶς ἀναγράψοιτο τὴν ἐκ τῶν βασάνων ἐγγινομένην δεινὴν ὄντως αὐτοῖς καὶ ἀνεπιμέλητον τοῦ σώματος οἴδησιν; Οὐ γὰρ πρὸς βασιλέα μόνον παράνομον, καὶ πρὸς δυσσεβεῖς ἡγεμόνας ἀντηγωνίζοντο· ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν τῆς φύσεως νόμον ἐξεβιάζοντο, λιμῷ τε καὶ δίψει, ψύξει τε καὶ γυμνότητι προσπαλαίοντες.

Καὶ γοῦν οὐκ ὀλίγου χρόνου παριππεύσαντος διαστήματος, πάλιν ὁ μιαιφόνος ἄναξ πρὸς τὴν τῆς Σμύρνης ἐκεῖθεν μητρόπολιν μετατίθησιν· εἱρκτῇ δὲ τούτους καὶ μάστιγες διεδέχοντο, καὶ ξύλῳ κατ' ἄμφω D τὼ πόδε καθείργνυντο. Εἶχοτι δὲ μησὶ (19) κἂν τῇδε

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

factæ, quibus servi verberari solebant. Ut autem corrigiæ in flagella cedebant, ita etiam in cingula; vixque communior alia materia cingulorum. Michael de Nicolai flagellis istis ita scribit : *Transit inde rursus ad Nicolaum, ratus illum propter verbera molliorem factum: verbisque asperrimis ad sacrarum imaginum magistrique ejurationem instigat. Ut vero fortiorem illum quam antea esse sensit, cum loris intextis, viminibusque recens excisis, manus ac pedes, reliquumque corpus dilanians, iteratis plagis exulcerans, sub dio sic affectum relinquit.* Sic interpres; atque ut satis auctorem reddat, clarum videatur quodnam flagelli genus appellatum sit δέκα· quod nimirum intexta lora cum viminibus haberet; quanquam adhuc obscurum maneat, quomodo lora illa haberent ad vimina, nec enim ita utrisque videtur concinnatum, ut perinde cum vimina tum lora cæderent, sed potius ut alterum colligando alteri, ac velut componendo manubrio serviret, nisi etiam Michael, seu ejus interpres, duo dicit flagellorum genera, ut et loris, et virgis seu viminibus seorsim Nicolaus cæsus sit. Græca forte Michaelis lucem afferre possent, ut modo suppeterent.

(19) Michael relatus a Baronio ann. 820. n. 8, nonnihil brevius spatium Smyrnæi illius carceris videtur assignare, cum ita ait : *Christi vero famulus, annum integrum ac dimidium Smyrnæ degens in carcere, alacriter omnia cum gratiarum actione perferebat, generosum animum nullis molestiis frangi*

Digitized by Google

τῇ φρουρᾷ διατρίψαντες, καὶ τῶν τοῦ σώματος παθῶν ὑπεράνω γενόμενοι, τήν τε ἀρετὴν ὡς ἐν πυρὶ τῶν βασάνων, οὕτω καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου καταπολμᾶν ἐπιδείξαντες αὐτὸς τόξον ἐνδίκως τῆς ὀργῆς ἐπιτείνων, καὶ τοὺς ὑπεναντίους ἐξαίρων, ᾗ φησιν ὁ Προφήτης· ὁ μὴ τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπαφεῖς τῷ κλήρῳ τῶν δικαίων ἐγκαταπαίζεσθαι· ἐμνήσθη [*leg.* μνησθεὶς] τοῦ στεναγμοῦ τῶν πεπεδημένων, καὶ τὸν καταφαγόντα τουτονὶ λεοντώνυμον θῆρα, τὸν Ἰακώβ.

Ὅθεν εὐδόκησεν ἐν τόποις ἐν οἷς αὐτὸς τὴν θείαν τοῦ Ἐμμανουὴλ ἐφαύλισεν ἐνανθρώπησιν, ἐν τούτοις αὐτὸν σφαττόμενον ἐλεεινῶς ἀποῤῥῆξαι τὴν ψυχήν, ὡς οὐκ ᾤετο· καὶ τέλος εἶχε σαφῶς τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐπ' αὐτὸν ῥηθησόμενον· *Ἄφρων* γὰρ, φησὶ, *περιέλαβε* (20) *τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἔφαγε τὰς σάρκας αὐτοῦ.* Προσφόρως δὲ τούτῳ, καὶ ἱερὰ τοῦ Ἡσαΐου σάλπιγξ ὑποφωνήσειεν· *Ὃν τρόπον*, λέγουσα, *ἐν αἵματι πεφυρμένον, καθαρὸν οὐκ ἔσται ἱμάτιον· οὕτως οὐδὲ σὺ καθαρὸς ἔσῃ, διότι τὴν γῆν μου ἀπόλεσας, καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας.* Οὕτω οὖν, τῷ ἐξαισίῳ τούτῳ θανάτῳ, ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ νεῷ, ἐλεεινῶς καταπεπτωκότος τοῦ ἄνακτος, ἀντανίσχει, οὐκ ἐξ ἐπιτολῆς αὖγος πρωϊνὸν εἰς φαῦσιν τῆς ἡμέρας ὁ ἥλιος· ἀλλ' ὡς εἴ τις εἴποι, ἐξ ἀφεγγοῦς τῆς νυκτὸς ἀστὴρ ἑωθινὸς, ἡμέραν καὶ οὐχ ἡμέραν τοῖς πιστοῖς παρεχόμενος. Μιχαὴλ γὰρ ὁ ἐκσκούβιτος τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα δραξάμενος, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τῇ τῆς αἱρέσεως ζύμῃ σιτευθεὶς ἐγνωρίζετο· ἀλλ' οὖν ἀνῆκε τοῖς Χριστοῦ ὁμολογηταῖς τῆς τοῦ προβεβασιλευκότος ἀνυποίστου κολάσεως, ἐσθλὸν κατὰ πάντα τούτοις ἑαυτὸν χαριζόμενος. Καὶ ἦν ἰδεῖν ὁμαδὸν τοὺς ἐκτακέντας διαφόροις ταῖς θλίψεσι, καὶ τῇ χρονίᾳ καθείρξει ταλαιπωρήσαντας, ἐπὶ τὸ αὐτὸ σκιρτῶντας πρὸς ἀλλήλους πνευματικῶς, τοῖς ἄθλοις ἀβρύνεσθαι, ὥσπερ ἐκ δεσμῶν ἀνειμένα μοσχάρια.

Τότε δὴ καὶ οἱ μεγάλοι τῆς εὐσεβείας στύλοι Θεόδωρός τε καὶ Νικόλαος, τῆς Σμύρνης ἀπάραντες, τῇ βακτηρίᾳ καὶ μόνον δηλαδὴ σκηριπτόμενοι, πεζοβατεῖται τόπον ἐκ τόπου ἀμείβοντες, πρὸς τὰ τῆς Προύσης μέρη κατέστησαν· κἀκεῖθεν ἐν Χαλκηδόνι γενόμενοι, καὶ τὸν τροπαιώνυμον πατριάρχην λοιπὸν κατοπτρήσαντες, ἐφ' ἱκανόν τε χρόνον μετὰ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης τούτῳ συναυλιζόμενοι. Ὁρῶν ὁ κοινὸς

A denuo menses in eo carcere morati essent, corporisque affectionibus superiores facti, virtutem, uti probante tormentorum igne insuperabilem, ita et adversus mortem audere ostendissent : ipse qui juste arcum iræ tendit [14], adversariosque tollit [15], juxta Prophetæ oraculum : qui non reliquit virgam peccatorum illudere hæreditati justorum [16], recordatus gemitus compeditorum, atque comedentem Jacob Leonis nomine bestiam [17].

Quamobrem placuit, ut quibus locis, divinam is Emmanuelis irrisioni habuerat incarnationem, in iisdem jugulatus ipse, miserabilem abrumperet animam, qua minime putabat ratione : habuitque perspicue finem Salomonis illud in eum oraculum. B Ait enim : *Stultus complexus est manus suas, et comedit carnes suas* [18]. Huic autem congrue sacra quoque occinuit Isaiæ tuba, cum ait : *Quemadmodum vestimentum in sanguine conspersum, non erit mundum : ita neque tu eris mundus : quoniam terram meam perdidisti, et populum meum interfecisti* [19]. Cum sic ergo stupenda illa morte in sacro Dei templo imperator miserabiliter cecidisset, oritur ejus loco, non sol aliquis ortu suo matutinum lumen ad diei illustrationem præstans, sed velut quis dicat, stella matutina, ab illuni atraque nocte, diem et non diem fidelibus ministrans. Quidam enim Michael ab excubitis, arreptis Romani imperii sceptris, quanquam maxime hæreticorum fermento saginatum liquebat, eam tamen immensam cruciationem, quam decessor adhibuisset, Christi confessoribus remisit, bonum se eis ac humanum per omnia præbens. Summaque, videre erat diversis cruciatibus exhaustos ac longo carcere maceratos, velut ad se invicem conserta spiritali chorea, certaminibus gloriari, tanquam si vitulos dicas a vinculis solutos.

Tunc sane, magnæ quoque illæ pietatis columnæ Theodorus ac Nicolaus Smyrna discedentes, solo utique nixi baculo, locum ex loco pedibus iter carpendo mutantes, ad Prusæ partes devenerunt; atque hinc tandem petentes Chalcedonem, deinceps-que a trophæo appellati patriarchæ aspectu recreati, justo satis tempore, læti admodum cum eo D commorantur. Tunc videns communis ille pastor,

[14] Psal. VII, 12. [15] Eccl. XXXVI, 9. [16] Psal. CXXIV, 3. [17] Psal. XVIII, 7. [18] Eccl. IV, 5. [19] Isa. XXV, 20.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

sinens. Potuit ille annum ac dimidium velut compendio dicere, breviusque duorum mensium spatium ab auctore notatum negligere. Quæ sequuntur Scripturæ verbis, ac ceu ex Scriptura, accepit auctor a Patre Theodoro epist. ad Naucratium, relata a Baron. ann. 821, ubi et ille sic habet : *Qui aufert adversarios Deus, sicut ait Script.* Sed male ibi annotatur marg. *Isai.* LXIII. cum petita sit sententia ex Eccl. XXXVI, v. 9, juxta Vulg., et XXXIII, juxta Sixtinam, ἔξαρον ἀντίδικον, *tolle adversarium.*

(20) Edita Parisiis, περιέβαλε· quod putem errore factum typogr. Vulg. *complicat manus suas.* Velint Græca, comprehendere manus, atque ad earum comedendas carnes, ori admovere; uti etiamnum furiosos homines factitare videmus. Mortem Leonis ejusque modum describit multis Cedrenus. Quod ait auctor, illic occisum, ubi ἐφαύλισε τοῦ Ἐμμανουὴλ τὴν ἐνανθρώπησιν, ita intelligo, quia sacras imagines inde eraserit, atque in primis Dominicam, qua semper Græci ea loca ornant. Quod palam vergit in contemptum, ac velut inficiationem assumptæ ab eo naturæ hominis, ac Manichaismum, ut liquet ex S. Nicephori Antirrheticis.

Digitized by Google

toto corpore eos stigmata Jesu circumferentes, honore prosequebatur, habebatque venerationi, ac in omnium conspectu, cum tempus tulisset, sermonum consertis symbolis exornabat. Facessat mota adversus istos invidia, manumque ori dementes imponant, qui sua ipsi nequitia, orbis illa luminaria invicem adversa effreni hactenus ore calumniantur.

Cæterum pontifex, hos bene consulentes assumens, una cum præcipuis metropolitis, operæ pretium duxerunt ut coram imperatorem adirent, sperantes fore ut subingressa in Ecclesiam scandala, ac nequam hæreticos, dejicerent. Ac vero virum quemdam in dignitate constitutum sequestrum adhibentes, ingressi sunt ad imperatorem, eique pro omnibus, ut quisque valebat, gratias agentes, cum jam Theodorus sermonem de Ecclesiæ sanis dogmatis proposuisset : jusserat enim a victoria appellatus Nicephorus patriarcha, ut is fidem exponeret : perculsus imperator ejus verbis, nolensque, ut rem dicam, dare solutionem Ecclesiæ, quippe qui velut antesignanus Iconomachorum, ejusdemque ac illi sententiæ esset, *Tu*, inquit ad divinum Theodorum, *in more positum habes sceptris resistere :* velut improperans plenam illam libertatis reprehensionem, quam communis illa Ecclesiæ fax, ceu Phinees æmulator, sub duobus imperatoribus Constantino ac Nicephoro fecisset. Sane enim ob animi oculos versantem habebat, quam is quoque miserabilem mortem Nicephoro imperatori ob aliene a ratione contentiosiusque defensas adulterinas nuptias, spiritu prophetico prædixisset : metuque percussus, siquidem, inquit, etiam hostes viri virtutem reverentur; hisce eum verbis modeste repelle-

A ἐκεῖνος ποιμὴν ἐν ὅλῳ τῷ σώματι τούτους τοῦ Ἰησοῦ τὰ στίγματα περιφέροντας, ἐτιμᾶτο καὶ ἐσέβετο, καὶ ἐπὶ πᾶσι καθ' ὥραν τοῖς ἐκ τῶν λόγων ἐράνοις ἐγέραιρεν. Ἐρρέτω φθόνος ὁ κατὰ τούτων κινούμενος (21), καὶ χεῖρα ἐπὶ στόμα τὸ ἑαυτῶν τιθέτωσαν οἱ ἐμβρόντητοι, οἱ τῇ σφῶν κακίᾳ, τοὺς τῆς οἰκουμένης φωστῆρας, κατ' ἀλλήλων μέχρι τοῦ νῦν ἀθυροστομοῦντες ἐνδιαβάλλουσι.

Πλὴν (22) καλοῖς συμβούλοις [*leg.* καλοὺς συμβούλους τούτους] ὁ ἀρχιερεὺς σὺν τοῖς λογάσι τούτοις τῶν μητροπολιτῶν προσλαβόμενος, εἰς θέαν τοῦ κρατοῦντος ἐλθεῖν ὑπειλήφασι, τὰ παρεισελθόντα κῶλα τῇ Ἐκκλησίᾳ καθελεῖν προσοδοκήσαντες. Καὶ δὴ τῶν ἐν τέλει τινὶ μεσίτῃ χρησάμενοι, πρὸς τὸν βασιλέα εἰσεληλύθεσαν, καὶ περὶ πάντων τὴν εὐχαριστίαν, B ὡς εἶχε δυνάμεως ἕκαστος αὐτῶν τῷ βασιλεῖ ἀφοσιωσάμενος, τοῦ μεγάλου Θεοδώρου τὸν λόγον ἤδη περὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων προτείναντος· τοῦτον γὰρ εἰσηγεῖσθαι τὰ περὶ πίστεως ὁ τῆς νίκης φερώνυμος προετρέψατο· καταβροντηθεὶς ὁ ἄναξ τούτου τοῖς ῥήμασι, καὶ, ἵν' εἴπω, λύσιν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρασχεῖν μὴ βουλόμενος· ἐπείπερ ὡς ἀρχηγὸς καὶ ὁ δόξος τῶν Εἰκονομάχων ἐτύγχανε· *Σὺ*, φησὶ, *πρὸς* τὸν θεοφόρον Θεόδωρον, *ἐξ ἔθους ἔχεις τοῖς σκήπτροις ἀνθίστασθαι*, ὡς ἀνειδισάμενός πως τῆς παῤῥησίας τὸν ἔλεγχον, ὃν ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Νικηφόρου τοῖν δυοῖν βασιλέοιν, κατὰ τὸν ζηλωτὴν Φινεές, ὁ κοινὸς οὗτος τῆς Ἐκκλησίας πυρσὸς κατειργάσατο. Ναὶ γὰρ ἀπ' ἐναντίας εἶχε, καὶ τὸν τῷ ἄνακτι Νι- C κηφόρῳ διὰ τὴν τῆς μοιχοζευξίας ἀλόγιστον ἔνστασιν ἐν Βουλγαρίᾳ προφητευθέντα οἰκτιστον θάνατον (23)· καὶ φόβῳ βαλλόμενος, ἐπείπερ ἀνδρὸς ἀρετὴν αἰδοῦνται, φησὶ, καὶ πολέμιοι· τούτοις μετρίως ἠφίει τοῖς ῥήμασι. Ἀμέλει μετὰ πλείστης ὅτι τῆς εὐφρο-

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(21) Minus quandoque convenerat inter SS. Nicephorum et Theodorum, occasione recepti a Nicephoro Josephi presbyteri et œconomi, quem S. Tarasius ejus decessor amovisset, ob benedictas incestuosas Constantini nuptias, qua de re multis Baron. ann. 806 ac deinceps. Verum erant jam illa omnia sopita a primo Michaelis imperio, quando Theodorus ac reliqui confessores præfato Nicephoro communicarunt, adnitente eodem imperatore, ubi patriarcha emendasset, si quid antea in eo negotio peccatum fuerat : deincepsque juncta ac præcipue cohortante Theodoro, ipse quoque Nicephorus cum iisdem confessor fuit, quos spreta ejus communio confessores prius fecerat. S. Nicephori purgatio fuit, facta fuisse imperatoris violentia quæcunque accidissent, ut ait Theodorus in Vita S. Platonis. Excusat Baron. quia e laicis repente evectus in sedem, minus sciret quæ essent juris ecclesiastici : sed major ejus ipsius fides, ipsumque referentis magni Theodori, quam ita divinantis Baronii. Fuit ergo in S. Nicephoro sinente se abduci, ut ita indigno communicaret, mundani aliquid timoris, ut neque in illo defuerit, *vespere et mane dies unus*. Quam postmodum arcto societatis vinculo juncti fuerint, ac se mutuo observarint, liquet ex iis quæ scribit Michael istis consentanea, recitatque Baron. anno 823.

(22) Eadem recitat Michael in Vita Theodori, a Baronio relatus ann. 821, n. 39, hanc tantum circumstantiam silens, cum primis Theodoro gloriosam, ut ei patriarcha partes commiserit explicandæ fidei nomine totius sacri senatus, coram imperatore : cujus etiam explicandæ ac defendendæ partes præcipuæ eluxerant coram Leone Michaelis decessore, uti auctor superius cum ipso Michaele.

(23) Narrat Michael pluribus, eam viri sancti prophetiam, tunc editam : cum Nicephorus adversus Bulgaros movens, modis omnibus satagebat D adjungere sibi Theodorum, ac comprobatorem habere male ab eo gestorum in negotio nuptiarum. Refert Baron. an. 811, quo etiam Nicephorus vivis exemptus est, peremptus a Bulgaris, ad cujus maxime cædem spectare videatur, quam auctor historiam mox enarrandam assumit de Cypriano tunc milite, postea vero monacho, cum se Dei clementia a miseranda illa strage ac cæde Romani exercitus a Bulgaris, ob servatam castitatem, liberatum intellexisset. Num is ipse Cyprianus sit, qui in Vita S. Ignatii, ejus socius ponitur, cum ille mutato habitu aufugit custodes latens, etsi omnino affirmare non possim, longe tamen vero simile arbitror. Haud quippe alius viro sancto ac monacho socius fuerit quam monachus : isque grandior natu, qualis erat ille Cyprianus a morte Nicephori sanctius vitæ genus professus, ac discipulus Nicolai, quem nulla vis persecutionis ad defectionem ab Ignatio impellere potuit.

Digitized by Google

σύνης τῷ ἱερῷ τῶν Πατέρων θιάσῳ ὁ ἄναξ ὁμηρευσάμενος, τῶν ὀρθοτόμων δογμάτων κενοὺς, τῶν ἀνακτόρων ἐξέπεμψε.

Ἀλλ' ἐφαρμοζόντως ὧδε τῷ λόγῳ γενόμενος, ψυχωφελές τι προσθεῖναι δὴ ἔκρινα τῷ συντάγματι, ὅπερ ἐν Βουλγαρίᾳ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔφθην, ἐπὶ τοῦ ἄνακτος Νικηφόρου τότε πραχθὲν, τὰ νῦν διαγράψαι κεκέλευσμαι, παρ' αὐτοῦ τοῦ τὸν ἀνάξιον ἐμὲ ἀποχειραντος, καὶ χρόνοις πολλοῖς τὴν καθ' ἡμᾶς μονὴν διιθύνοντος, καὶ κοινοῦ τῆς ἀρετῆς εἰσηγήτορος, καὶ ἐν μοναχικοῖς ἀριστεύμασιν αὔξοντος ἡμῖν τὸ ἐγκώμιον. Ἀνατόλιον οἶδ' ὅτι τὸν ἡμέτερον ποιμένα πάντες ἐπίστασθε, ὃς τὴν ψυχοτρόφον παρατιθέμενος τράπεζαν, οὑτωσί πως ποιεῖσθαι τῆς πνευματικῆς πανδαισίας τὴν εὐφροσύνην ἀπήρξατο.

Μαθητὴς, φησὶ, τοῦδε τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου Κυπριανὸς τοὔνομα, ἐξ ἔθους εἶχε κατ' ἔτος τοῦ παραβάλλειν πρός τινα γέροντα κατὰ τὴν τῆς ἀτρώπας ὑποφυγίαν ποιούμενον τὴν οἴκησιν· ἀξίαν τε τοῦ γήρως τὴν πολιτείαν ἰσάγγελον φέροντα, ὡς προβαίνων ὁ λόγος διδάξει τὸ χρήσιμον· ὃς τὴν ἐξ αὐτῆς νηπιότητος χρονίαν σχέσιν τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς ἑαυτὸν ὁ γέρων ἀγάμενος, ὥσπερ τινὰ κλῆρον τὸ ἐξ οἰκείου βίου ἀγώνισμα τοῦτο τῷ νέῳ καταλέλοιπε τὸ διήγημα· κοινοποιήσας πᾶσι δι' αὐτοῦ τὴν ὠφέλειαν.

Ἔλεγε γάρ· ὡς ὅτι « Νέος ὑπάρχων, ἐν τῇ τῶν σχολαρίων στρατείᾳ κατελήλεγμένος ἐτύγχανον· καὶ τοῦ ἄνακτος Νικηφόρου πανστρατὶ κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐξορμήσαντος, ἔτυχεν ἐμὲ διά τινα βιωτικὴν περιπέτειαν οἷα δὴ συμβαίνει καταλειφθῆναι μονώτατον, καὶ ὄπισθεν τοῦ στρατοῦ κατακολουθοῦντα πορεύεσθαι. Καὶ ἔν τινι χωρίῳ πρὸς τὰ Θρᾳκῶα μέρη τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης τὴν μονὴν ποιῆσαι βουλόμενος, ὑπεδέχθην παρά τινι γυναικὶ λίαν εὐπόρῳ οὔσῃ, καὶ εἰωθυίᾳ, ὡς οἶμαι, φιλοξενεῖσθαι τοὺς παραβάλλοντας. Ἣ καὶ δαψιλήν μοι προσθεῖσα τὴν τράπεζαν, καὶ σὺν θυμηδείᾳ πολλῇ τὸ δεῖπνον ἐκτείνουσα, ἐδείκνυ τὴν πρός με φιλοφροσύνην ἀκόρεστον. Ὅθεν καὶ μετὰ τὴν ἑστίαν, ἐφ' ὑψηλῆς στρωμνῆς καθευδῆσαί με παρασκευάσασα, πολλήν μοι τὴν ἀνάπαυλαν ἐχαρίσατο, τέλεον τὸν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας διαλύσασα κάματον.

« Ἀλλ' ὁ ἀεὶ τοῖς ἀγαθοῖς βασκαίνων διάβολος, οὐκ εἴασε κἀν τῷδε τῷ ἀγαθῷ προβῆναι ἀνεύθυνον· πονηρὰν δὲ τῇ γυναικὶ τὴν ἡδονὴν ὑπενσπείρας ὁ μάταιος, πρὸς μυσαρὰν μίξιν τῆς πρός με συνουσίας κατήπειγε. Καὶ ἀναστᾶσα τῆς κλίνης ἧσπερ ἐκάθευδεν, ἐπέρχεται λοιπὸν κοιμωμένῳ μοι, τοῖς τῆς αἰσχύνης λόγοις, πρὸς τὸ ἀθέμιτον ἐφελκομένη τῆς μίξεως. Ἐγὼ δὲ ταύτην ὡς οἷόν τε ἦν ἀπωθούμενος,

bat. Denique, ubi imperator lubentissime sacrum Patrum senatum securitatis sacramento firmasset, quod spectat ad recta dogmata, omni satisfactione vacuos, e palatio jussit abire.

Congrue autem, ex quo huc sermone devenimus, aliquid animorum saluti conducibile, præsenti operi adjiciendum putavi, gestum illud id temporis in Bulgaria sub Nicephoro imperatore, uti jam in superioribus dixi; quodque is modo jussit describere, qui indignum me in monachum attondit, atque a multis annis monasterium nostrum, virtutis communis doctor, gubernat ac regit; quique in monasticis facinoribus encomium nobis aucturus venit. Scio nosse vos omnes pastorem nostrum Anatolium. Is alendæ animæ mensam apponens, in hunc fere modum spiritalis convivii lætitiam incepit.

Quidam, inquit, sancti hujus Patris nostri Nicolai discipulus, Cyprianus nomine, in more positum habebat, ut quotannis senem quemdam pro exsilii ratione domicilium habentem, dignamque senectute vitam angelicæ similem præferentem, uti sermo processu commode docturus est, adiret. Videns ille miransque antiquam a puero Cypriani ad ipsum affectionem, ceu quamdam hæreditario jure possessionem, hanece gesti ab eo certaminis narrationem, adolescenti reliquit, universis per illum, quod illud utile habet, communicans.

Dicebat enim : « Juvenili adhuc ætate, scholariorum agmini ascriptus eram. Cumque Nicephorus imperator universo exercitu comitante adversus Scythas movisset, contigit, ut casu quodam, quales humanis rebus solent accidere, solus omnino relinquerer, postque exercitum sequens abirem. Quodam autem loco, circa partes Thraciæ, cum vespera occupasset, pernoctare volens, susceptus sum apud feminam valde opulentam, atque ut existimo cui moris esset hospitio adeuntes excipere. Illa, lautam mensam apponens, multaque animi jucunditate cœnam porrigens, insatiabilem quamdam benignitatem in me exhibebat. Unde etiam post cœnam ac epulas, sublimi strato dormire curans, multam mihi requiem, viæ omnem fatigationem dissolvens, indulsit.

« Verum, qui semper invidet diabolus, nec in hoc bono sine crimine procedere sivit : quin potius malam feminæ voluptatem stultus subinserens, ut mecum turpi consuetudine misceretur, urgebat. Surgensque lecto, quo dormiebat, meum deinceps dormientis petit, verborumque turpitudine ad illicitum concubitum trahere satagit. Ego autem quam poteram a me repellens : Jure merito, aiebam, mu-

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(24) Il tantum obtinuerunt Patres, ut deinceps, id quod vellent, sentirent, ac imagines, modo ne intra urbem, erigerent : uti etiam refert Michael, et auctor ipse, post narratam obiter visionem illam ostensæ mutuæ cladis Romanorum et Bulgarorum, sic velut Deo utrisque propinante, aliisque alios ulciscente, ac Nicephoro prædictam mortem a Theodoro inferente; ipsumque spectatorem, in sua peculiarius castra, ac monachi statum angelicum, compellente.

Digitized by Google

hier, tametsi bellum haudquaquam in barbarorum novacula positum esset, castitatem legibus divinis præceptam oportebat inviolatam servare. Sin autem belli armatura justitia est; siquidem ita voluptatis gladio saucius meam ipse miser jugulavero animam, qui ad pugnam cum hoste conserendam proficisci possim, qui jam ipse ante prælium mortuus exsistam? Illa porro sermones hujuscemodi audiens, cum paululum recessisset, ad me rursus venit, iisdem verbis ad amorem pelliciens. Ipse nihilominus secundo quoque repulsam illam verbis ad castitatem provocantibus irrigabam. Ut autem tertio etiam instantem vidi, atque ad inferni profundum detrahere me cupientem, tum vehementius infremens, ipsaque hora meo ipsius gladio conseiscendam illi comminatus mortem, inde exsurgens, ac conscendens equum, concito cursu propositum iter peragebam.

« Tum illa, fore suspicans ut fabula per me vulgaretur, ad necem quærens, post me servos suos emisit, jubens omnino occidi. Dei tamen immensa clementia ab horum quæsita nece, uti ab illius animæ exitiosa injuria, clientem liberavit, miraque quadam ratione, recta per aliam viam incedere fecit.

« Cum autem haud ita pridem Bulgariæ fines attigissem, intraque eos, nullo alio itineris comite singularissimus iter haberem, atque ad montem quemdam cogitationibus distentus animum, propius accessissem : ita vero sub ipsam hanc horam, eram revera divinam inspectionem, atque eam, quæ mihi supervenisset, calamitatem, totus lacrymis perfusus, mecum animo reputans : vocem quamdam desuper a montis cacumine me vocantem audivi. Porro metu perculsus, eo quod singularissimus essem, ægreque anhelitum ducens ac tremens, ad eum qui vocabat faciem converti; ingensque oculos, novum supra naturam spectaculum perspexi : nimirum, gigantea statura albis indutum senem virum, cujus vestimenta solis instar refulgerent. Is manum protendens, jubet cito ad eum ascendam. At ego depulso statim timiditatis pondere, gaudioque commixtus, ad eum ascendo, inventumque sedentem in terra, pronus adoravi. Tum ille gratiose imprecatus, jussit ut surgens, rectus ab ejus dextris starem. Porro habebat pedes sic quodammodo in solo explicatos : manu autem campum monti subjectum plenum corporibus videndum ostendit, stantesque in eo exercituum turmas una cum imperatore : ac num alienigenarum, nostraque castra seorsim cognoscerem, percontabatur.

« Cum autem hæc ego palam confessus essem, Vide, inquit, ad me, nihil metuens. Porro autem dum illi, ad vindicandam quisque suam aciem, arma vibrantes instruerentur, dextrum hic pedum alterum elevans sinistro superimponit. Tum video nostram aciem multa vi adversariorum aciem in-

Δίκαιον, ἔλεγον, ὦ γύναι, εἰ καὶ μὴ ἐπὶ ξυροῦ τῶν βαρβάρων ὑπῆρχεν ὁ πόλεμος, τήν γε σωφροσύνην ἔδει κατὰ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους διαφυλάξασθαι ἄτρωτον. Εἰ δὲ καὶ ὅπλα πολέμου δικαιοσύνη, εἴπερ ἔνθεν καταβληθεὶς τῷ ξίφει τῆς ἡδονῆς τὴν ἐμαυτοῦ ψυχὴν κατασφάξω ὁ δείλαιος, πῶς πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων πάλην πορεύσομαι, αὐτὸς νεκρὸς ἤδη καὶ πρὸ τοῦ πολέμου γενόμενος; Ἡ δὲ τούτων ἡσθεῖσα τῶν λόγων, καὶ μικρὸν ἀναχωρήσασα, αὖθις πάλιν ἐφίσταταί μοι τοῖς προτέροις λόγοις τὸν ἔρωτα ὑποκνίζουσα. Ἀλλ' ὁμοίως ταύτην καὶ πάλιν ἀποσεισάμενος, τοῖς τῆς ἁγνείας κατήρδευον ῥήμασιν. Ὡς δὲ καὶ τρίτον ἐπιστᾶσαν, καὶ πρὸς πέταυρον ἅδου κατασῦραί με βουλομένην ἑώρακα, τότε σφοδρῶς ἐπεμβριμησάμενος, καὶ τῇ μαχαίρᾳ μου κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν γενέσθαι τὸν θάνατον ἐπαπειλησάμενος, διαναστὰς ἐκεῖθεν καὶ ἐπιβάς μου τοῦ ἵππου, τάχος τὴν προκειμένην τρίβον διήνυον.

« Τότε δὲ ἐκείνη θριαμβευθῆναι παρ' ἐμοῦ τὸ δρᾶμα ὑποτοπάσασα, ὀπισθόπους πρός με φωνοῦσα, τοὺς δούλους αὐτῆς ἐξαπέστειλε, παρακαλεσαμένη πάντως τοῦ θανατῶσαί με. Θεὸς δὲ φιλανθρωπευθεὶς, τῆς θνητοφόρου τούτων, ὡς καὶ τῆς ἐκείνης με ψυχοφθόρου βλάβης ἀπήλλαξε· καὶ δι' ἄλλης παραδόξως εὐθυπορῆσαι πεποίηκεν.

« Ὡς δὲ τῶν τῆς Βουλγαρίας ὁρίων οὐ μετ' οὐ πολὺ καθαψάμενος, καὶ ἔνδον τούτων ἐκτὸς οἰκοῦν συνοδίας μονώτατος ὥδευον, ἐπ' ὄρους [μέ] τινος ἐνασχολουμένῳ τοῖς λογισμοῖς πλησιάσαντι [*leg.* ἐνασχολούμενος πλησιάσας]· ναὶ γὰρ δὴ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ἦμην ἀληθῶς ὁ τάλας τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπισκοπὴν, καὶ τὴν ἐπελθοῦσάν μοι συμφορὰν ἀναλογιζόμενος, ὅλος συγχεχυμένος τοῖς δάκρυσιν· ἠσθόμην ἀθρόως φωνῆς τινος ἄνωθεν ἀπὸ τῆς ἀκρωρείας καλούσης με. Φόβῳ δὲ βληθεὶς, ἐπεί περ ὑπῆρχον μονώτατος· ἀσθμαίνων τε καὶ ὑπότρομος πρὸς τὸν καλοῦντα τὸ πρόσωπον ἀνθυπέστρεφον· καὶ προσερείσας τοῖς ὄμμασι, ξένον κατενόουν ὑπὲρ τὴν φύσιν εἶναι τὸ θέαμα· ἄνδρα λευκοφόρον γιγάνταιον τὴν ἡλικίαν καὶ γηραιόν· οὗ τὰ ἱμάτια ἀπέστιλβον ὡς ὁ ἥλιος· τήν χεῖρά τε προτείνοντα, καὶ διὰ τάχους ὡς αὐτὸν ἀνελθεῖν παρακελευόμενον. Ἐγὼ δὲ παρευθὺς τῆς δειλίας τὸ ἄχθος ἐπαπωσάμενος, χαρᾶς τε σύμμικτος γενόμενος, ἄνειμι· καὶ πρὸς γῆν εὑρὼν ἐφεζόμενον, πρηνὴς γεγονὼς, προσεκύνησα. Ὃς χαριέντως ἐπευξάμενος, ἐκέλευσεν ἀναστάντα στῆναί με πρὸς τοῖς δεξιοῖς αὐτοῦ μέρεσιν. Εἶχε δὲ τοὺς πόδας οὕτω πως ἐφηπλωμένους πρὸς τοὔδαφος· τῇ τε χειρὶ τὸ ὑποκάτω με τοῦ ὄρους πεδίον πλῆρες σωμάτων ὑπάρχον καταθρεῖν ὑπεδείκνυε, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ τῶν στρατευμάτων καθεστηκυῖαν πληθὺν σὺν τῷ ἄνακτι· τάς τε τῶν ἀλλοφύλων, καὶ τὰς ἡμετέρας παρεμβολὰς ἰδίᾳ γινώσκειν με ἤρετο.

« Ἐμοῦ δὲ ταῦτα σαφῶς καθομολογήσαντος· Ὅρα, φησὶ πρός με, μὴ δεδιττόμενος. Καὶ ὡς πρὸς ἄμυναν ἐκεῖνοι τῆς ἀλλήλων μάχης τοῖς ὅπλοις [*lsc.* τὰ ὅπλα] κραδαίνοντες παρετάσσοντο, τὸν δεξιὸν οὗτος τοῖν ποδοῖν τὸν ἕτερον κουφίσας, ἐπάνω τοῦ ἀριστεροῦ ἐπιτίθησι. Τότε θεωρῶ τὴν ἡμετέραν παρεμ-

Digitized by Google

δολὴν μετ' ἰσχύος πολλῆς πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων ἐφαλλομένην, καὶ πᾶσαν αὐτὴν διακόπτουσαν. Καὶ δὴ φροῦδον τῶν Σκυθῶν διαφθειρομένων, καὶ νῶτα μελλόντων διδόναι τοῖς αὐτῶν [*Isc.* αὐτοὺς] κατασφάττουσιν. Αὖθις οὗτος τῶν ποδῶν τὸν ἀριστερὸν κουφίσας, ἐπάνω τοῦ δεξιοῦ λοιπὸν ἐπιτίθεται· καὶ ἐξαναστάντες ἔνθεν οἱ βάρβαροι, ἐλεεινῶς τοῖς ἡμετέροις ἐπέκειντο κταίνοντες. Ἐγὼ δὲ ὥσπερ ἐξεστηκὼς, καὶ ἀχανὴς γεγονὼς τῷ παραδόξῳ τούτῳ θεάματι, ἱστάμην ἀποσκοπῶν τὰ τελούμενα· καὶ τούτου μὲν τῶν ποδῶν τὴν ὑπαλλαγὴν καὶ ἐπίβασιν, κἀκείνων δὲ τὸν ὀδυνηρὸν ἐν μαχαίρᾳ πικρότατον θάνατον. Καὶ οὕτω μέχρι δυσμὰς ἡλίου τοιούτῳ τρόπῳ καὶ σχήματι, κατ' ἄμφω τοῖν ποδοῖν τὴν νίκην ἑκάστῳ μέρει βραβεύοντος· ὡς ἐφαρμόσας τούτους, ἐπίσης κεῖσθαι τῷ λοιπῷ παρεσκεύασε σώματι, τῆς ἀλλήλων μάχης καὶ οὗτοι παυσάμενοι, τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον διέλυσαν πόλεμον.

« Τότε διαναστὰς οὗτος καὶ γενόμενος ὄρθιος, ἤρετο πρός με, τῶν πεπτωκότων τὸ πλῆθος εἰ δυναίμην ἀπαριθμήσασθαι, καὶ εἰ κενός που τόπος ἐγκαταλέλειπται νεκροῦ ὑπάρχων ἄμοιρος σώματος. Ἐμοῦ δὲ τὴν ἀδυναμίαν προτείνοντος, καὶ τόπον οὐδ' ὅλως με καθορᾶν σαφῶς διομολογήσαντος, μικρὸν δέ τι πεδίον, ὅσον εἰκάσαι τοῦτο κοίτην βοὸς, τῶν ἐσφαγμένων μέσον ὑπονοοῦντος, καὶ πρὸς αὐτὸν δακτυλοδεικτοῦντος, αὐτὸς ἀπεκρίνατο· Ὁρᾷς τοῦτο, φησὶ, τὸ πραεθὲν θνητοῦ ὑπάρχον ἄμοιρον σώματος; σὸν, καὶ οὐκ ἄλλου καθέστηκεν. Ἐν αὐτῷ γὰρ σὺν τοῖς λοιποῖς τεθνήξεσθαι ἔμελλες, βορὰν τοῖς ὀρνέοις παραδιδόμενος· ἀλλ' ἐπειδή σου τὸ σῶμα διεφύλαξας ἄφθορον, καὶ πάθει αἰσχύνης τὴν ψυχὴν οὐκ ἐμόλυνας· τοῦ χάριν τῆς φοβερᾶς καὶ φρικώδους ἀνάγκης μετὰ καὶ τοῦ πικροῦ σε θανάτου ὁ Θεὸς ἠλευθέρωσε. Καὶ ταῦτα λέξας, ἀφανὴς ἐκ τῶν ἐμῶν ἐγένετο ὀφθαλμῶν.

« Τότε μετὰ φρίκης πολλῆς ἐγὼ καὶ ἐκστάσεως ὑποκλίνας τὴν κεφαλὴν τῷ φόβῳ κλονούμενος, καὶ προσκυνήσας τὸ ἅγιον ἔδαφος, ἐν ᾧπερ οἱ πόδες τούτου προσήγγιζον· τοῦ ὄρους ἀπάρας, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τὴν πορείαν πρὸς τοὐπίσω ποιούμενος, δι' ὀλίγων ἡμερῶν τὰ ἐνταῦθα κατέλαβον, Θεῷ τῷ σεσωκότι διὰ τοῦδε τοῦ σχήματος, εἰ καὶ ἀνάξιος ὁ ταπεινὸς, δουλεῦσαι προθέμενος.

« Καὶ σὺ οὖν, τέκνον Κυπριανὲ, πειρασμῶν ἐπερχομένων σοι, μὴ σκυθρώπαζε· ἀλλ' ἀνδρείως ἐγκαρτερῶν, καὶ τὸ τῆς σωφροσύνης ἀεὶ καλὸν μνηστευόμενος, ἕξεις τὸν Θεὸν σύμμαχον, ὃς οὐ παροπᾷ τοὺς εἰς αὐτὸν ἐλπίζοντας. » Ἡμᾶς δὲ λοιπὸν, εἰ καὶ παρεκβατικώτερόν πως, ὠφελιμον οὖσαν τὴν διήγησιν, ὧδε περάναντες, πρὸς τοὺς κοινοὺς ἡμῶν Πατέρας τὸν κάλαμον τρέπωμεν.

Τοῦ γὰρ Καίσαρος Μιχαὴλ, ὡς ἐν τοῖς ἀνώπιν, εἰ καὶ μικρὸν ὑπεξελθόντες εἰρήκαμεν, μὴ ἐλομένου σύμμαχον ἔχειν τὸ κράτος τῆς πίστεως· τοὔνεκα δὲ δι' ἀγροικίαν πολλὴν ὡσάνπερ βούλοιτο ἕκαστος δοξάζειν θεσπίσαντος (25)· μὴ ἐξεῖναι δὲ ὅλως τοὺς

A vadentem, eamque totam perrumpentem. Cumque Scythæ penitus interirent, essentque necantibus versuri terga : en rursus ille pedem sinistrum elevans, supra dextrum deinceps ponit; tumque exsurgentes barbari, miserabiliter nostros interficiendo urgebant. Ego autem novo hoc ac mirabili spectaculo velut stupefactus ac attonitus, stabam aspectans quæ gerebantur : nimirum, tum illam hujus commutationem pedum, alternamque vicissim inequitationem, tum acerbam ac amarissimam illorum cædente gladio necem. Cumque sic ad usque solis occasum hujusmodi corporis habitu, pedumque commutatione cuique parti victoriam sanciret; ut eos aptans, perinde atque reliquum corpus æquali situ composuit, il quoque pugnæ
B mutuæ finem imponentes, terribile illud bellum dissolverunt.

« Tunc ille surgens, stansque rectus ex me quærebat, num eorum qui cecidissent summam inire possem, ac num locus aliquis relictus esset vacuus, mortui corporis expers exsistens? Me autem impotentiam prætendente, ac palam confitente, nullum me ejusmodi locum conspicere, putare tamen soli quid exiguum exstare, quantum strato bovis corpori satis videatur, jugulatorum medium, intentoque in illud digito, monstrante, respondit ille : Vides spatium illud expers corporis mortui relictum? tuum utique, nulliusque præterea fuit. Quippe in illo moriturus cum aliis eras, in escam
C tradendus cœli volucribus. Quia tamen tuum corpus servasti incorruptum, nec turpi passione animum polluisti, idcirco te Deus a terribili horrendaque necessitate ac amara morte, clementer liberavit. Iis vero dictis, ab oculis meis evanuit.

« Tum ego, horrore multo ac stupore paululum inclinans caput, metu agitatus, adoransque sanctum solum, in quo pedes ejus stetissent, descendens e monte, totamque noctem iter retro faciens, paucis huc diebus adveni, animo constitutum habens, ut humilis ipse, quanquam indignus, Deo qui salvum effecisset, hocce habitu suscepto, servirem.

« Tu ergo quoque, fili Cypriane, cum tibi tentaD tiones supervenerint, noli tristari : quin potius viriliter sustinens, ac castitatis bonum semper ambiens appetensque, Deum adjutorem habiturus es, qui non despicit sperantes in ipsum. » Nos autem hic deinceps narrationem ejusmodi, etsi digressione fusiorem, utilem tamen finientes, calamum vertamus ad communium Patrum nostrorum historiam.

Cum itaque Cæsar Michael, uti jam supra dictum est, quanquam nonnihil a proposito divertimus, fidei robur in auxilium habere respuisset, ac propterea per summam agrestis animi stoliditatem, quemque pro libito suo sentire sanxisset : omnino

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(25) Videatur Michael mitius quid dicere; nimirum prohibitus tantum sacras imagines in urbe

Digitized by Google

autem venerandarum imaginum cultores intra urbem sedere vetuisset, sancti Patres nostri Theodorus ac Nicolaus vale dicentes sanctissimo patriarchæ, ac cum illo exsistentibus omnibus, ad supra designatum junctum sinui Prusæ locum abeuntes, illic demorabantur.

Enimvero, cum populi seductor Thomas in Romanum orbem rabiem exerceret, jubente imperatore, iterum, vel inviti, in regiam urbem revertuntur : postque brevi inde abeuntes, vicinam Acrita promontorio peninsulam magni martyris Tryphonis nomine appellatam petierunt : ubi tandem multis certaminibus gloriosum Patrem ac beatissimum Theodorum, communis vitæ finis excepit ; migravit autem maxima nominis celebritate, die undecima mensis Novembris. Ejus vero beatum tabernaculum inde translatum ad insulam nomine Principem, gloriosæ ac sanctæ sepulturæ mandatur. Verum de hoc scripserunt sacri quidam Ecclesiæ doctores, ceu donum quoddam ad Christianæ reipublicæ communem utilitatem, ejus res præclare gestas depingentes ad perpetuam memoriam.

Lucens vero illa columna Ecclesiæ Nicolaus, Patre suo spiritali orbatus, assidue sepulcro hærebat, certaminibus adjungens certamina, ac sudoribus, monasticæ exercitationis sudores, Patrisque jacturam pro hujus sæculi usu quotidie lugens : quo loco Byzantini plures, ac maxime ordinis senatorii, plures quoque ex vicinis regionibus ad eum confluebant, quem miserationis speculum, vario virtutum splendore ornatum, scirent. Eos ille qua erat cordis rectitudine, suscipiens, ac paternis visceribus amplexans, cuique membro congruam medelam adhibebat, apud omnes, ceu morborum animi probus curator, admirationem habens, atque ut Christi confessor, venerationem.

Cæterum e vivis sublato Michaele, ac filio ejus Theophilo imperii sceptra adepto, bellum iterum adversus pios instauratur, diraque verba in eos proferuntur : quo etiam tempore duo illa lumina e Moabitide regione nobis exorta, Christique Eccle-

A τὴν σεπτὴν τῶν εἰκόνων ἀντεχομένους προσκύνησιν ἔνδον καθεῖσθαι τοῦ ἄστεος· οἱ καθ' ἡμᾶς ὅσιοι Πατέρες Θεόδωρός τε καὶ Νικόλαος, τοῖς ἀμφὶ τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην ἅπασι συνταξάμενοι, εἰς τὸν προσημανθέντα παρακόλπιον τόπον τῆς Προύσης ἐξελθόντες ηὐλίζοντο.

Ἀλλὰ τοῦ λαοπλάνου Θωμᾶ κατὰ τῆς οἰκουμένης λυττήσαντος, κελεύσει τοῦ κρατοῦντος αὖθις, καὶ μὴ βουλόμενοι, τὴν βασιλίδα κατέλαβον· καὶ ταύτης μετ' ὀλίγον ἀπάραντες, τὴν προσπελάζουσαν τῷ Ἀκρίτᾳ χερρόνησον, τὴν ἐπώνυμον τοῦ μεγάλου μάρτυρος κατειλήφασι Τρυφωνος· κἀκεῖσε λοιπὸν τῷ πολυάθλει Πατρὶ καὶ παμμάκαρι Θεοδώρῳ τὸ κοινὸν τοῦ βίου τέλος ἐφέστηκεν, ἐνδεκάτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, εὐκλεῶς πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος. Οὗ τὸ μακάριον σκῆνος μετακομισθὲν πρὸς τῇ γειτονι νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πριγκίπῳ, τῇ εὐκλεεῖ καὶ ὁσίᾳ ταφῇ παραδίδοται. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἔνιοι τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἱερομυστῶν ἀνεγράψαντο, δῶρον ὥσπερ τι φερωνύμως τὰς αὐτοῦ ἀριστείας κοινωφελὲς διαζωγραφήσαντες.

Ὁ δὲ πυρσολαμπὴς τῆς Ἐκκλησίας στύλος Νικόλαος ἀπορφανισθεὶς τοῦ κατὰ πνεῦμα γεννήτορος, προσεκαρτέρει τῷ τάφῳ, τοῖς ἀγῶσι ἀγῶνας, καὶ τοῖς ἱδρῶσιν ἱδρῶτας προστιθεὶς τῆς ἀσκήσεως, καὶ τὴν κοσμικὴν ζημίαν τοῦ Πατρὸς καθ' ἑκάστην ὀλοφυρόμενος· ἔνθα δὴ πολλοὶ μὲν τῆς Βυζαντίδος, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τῆς συγκλήτου· πολλοὶ δὲ, καὶ τῶν πέριξ χωρῶν ὡς αὐτὸν ἐκεῖσε συνέῤῥεον, κάτοπτρον συμπαθὲς αὐτὸν ἐπιστάμενοι, τῇ διαφόρῳ τῶν ἀρετῶν στιλπνότητι πυκαζόμενον. Οὓς εὐθύτητι καρδίας προσλαμβανόμενος, καὶ σπλάγχνοις πατρικοῖς ἐναγκαλιζόμενος, τὴν ἰατρείαν ἑκάστῳ μέλει προσέφερεν, ὑπὸ πάντων ὡς ὁκιμος τῶν ψυχικῶν παθημάτων ἀκέστωρ στεργόμενος, καὶ ὡς ὁμολογητὴς Χριστοῦ σεβαζόμενος.

Ἀλλὰ τοῦ ἄνακτος Μιχαὴλ τῶν τῇδε μεταναστεύσαντος, καὶ Θεοφίλου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τῆς βασιλείας τὰ σκῆπτρα κρατήσαντος, πάλιν ὁ κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἀνεκαινίζετο πόλεμος, καὶ μάστιγες βαρεῖαι κατ' αὐτῶν προετείνοντο· ὅτε καὶ τοὺς ἐκ Μωαβίτιδος (26)

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

colendas erigere ; sic enim scribit dictum a Michaele : *Et me, æquum est manere, qui fui, et vos pristinum statum retinere, opinionesque vestras sequi. Per me enim licebit, nec cuiquam obsistam, nisi quod imagines in regia urbe a vobis erigi nolo, sed extra eam procul, et ubicunque volueritis* : auctor vero nec ipsos quoque docet passos esse in urbe consistere. Consentiunt vero egressum urbe Theodorum, ad locum Prusæ secessisse, vel ut Michael, *ad Crescentis loca* : quo utroque unus idemque designatur locus Theodoro familiaris, et ut auctor indicat, ad sinum aliquem, παρακόλπιον· in quo Smyrna rediens primum consedisse ait, ac prius quam veniret Chalcedonem. Reliqua ad Theodori obitum, ejusque corporis translationem, partim ex Michaele, partim ex Nauclatio, eadem fere habeas, atque hic ab auctore perstricta.

(26) Putem errore antiquarii mutatum nomen, ac legendum Ἰσραηλίτιδος. Nam ut habetur in Vita

D S. Theodori, erant orti ipsa urbe Hierosolyma, quæ multum distat a terra Moab ; sic enim scribit Metaphrastes, sive quisquis est auctor illius Vitæ : Τοῦτον ἤνεγκε μὲν ἡ Παλαιστίνη, ἣν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ κλῆρον δίδοις, γῆν ἐπαγγελίας καλῶς προηγόρευσε· πόλις δὲ Ἱερουσαλὴμ· ἤτινι πάντως ἀρκέσει πρὸς ἔπαινον, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο τῶν ἐπαίνων εἶχεν, ὅτι καὶ Χριστὸς ἐκεῖθεν τὸ κατὰ σάρκα, καὶ δὴ καὶ προφητῶν ἐξ αὐτῆς καὶ πατριαρχῶν πολὺς προῆλθε χορός· καὶ αὐτὴ δὲ τῶν ἀποστόλων ἡ χαριεστάτη λογὰς ἐκεῖθεν ἔσχε τὴν γένεσιν. *Enim patria Palæstina tulit, quam Deus Abrahæ hæreditatem tradens, merito promissionis terram appellavit : civitas autem, Hierusalem : cui plane abunde ad laudem sit, tametsi reliqua deessent laudum ornamenta, quod Christus ipse secundum carnem inde prodierit ; exque ea prodierit chorus plurimus prophetarum ac patriarcharum ; ipsaque adeo lecta apostolorum gratiosissima cohors, inde ortum habue-*

Digitized by Google

κατ' ἐκείνῳ τῷ καιρῷ δύο φωστῆρας ὡς ἡμᾶς ἀνατείλαντας, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ταῖς τῶν δογμάτων ἀκτῖσι καταπυρσεύσαντας, τοὺς θεοφόρους Πατέρας καθ' ἡμᾶς χρηματίζοντας, Θεόδωρόν τέ φημι καὶ Θεοφάνην τοὺς αὐταδέλφους τὴν φύσιν, εἴπερ δὴ καὶ τὴν πίστιν ὁμαίμονας, οὐτοσὶ ὁ τοῖς ἔργοις Θεὸν φιλεῖν ἐξαρνούμενος, καὶ παρωνύμως Θεόφιλος προσαγορευόμενος, διὰ τὸ προσκυνεῖν ἐν εἰκόσι Χριστὸν, καὶ τοῦτον σεβάζεσθαι, κρατήσας αὐτοὺς, μετὰ πολλὰς τὰς βασάνους, τούτων τὰς ὄψεις δυσσεβῶς ἐνεκόλαψε, καὶ ξένον τῷ κόσμῳ κοινὸν ἀνθρώποις προὐτέθεικε θέατρον.

Τότε δὴ καὶ τὸν ἡμέτερον Πατέρα Νικόλαον, διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν σκοτόμαιναν τῆς αἱρέσεως, τόπον ἐκ τόπου κατατρυχόμενον, γυνή τις εὐσεβὴς καταθρήσασα, καὶ ὡς ἄλλη Σουναμίτης κατὰ τὸν μέγαν Ἐλισσαῖον ξεναγωγῆσαι τοῦτον θελήσασα, οὐ πόρρω τοῦ ἄστεος πρὸς τὰ Θρᾳκῶα μέρη ἥσυχον πάνυ κεκτημένη προάστειον, προσάγει τοῦτο τοῦ Χριστοῦ τῷ θεράποντι, φερωνύμως ἐφαρμοσαμένη τῇ κλήσει τῷ πράγματι [*lsr.* τὸ πρᾶγμα], καὶ μεστὴν ἐλέους αὐτῷ, δῶρον ὡς μέγα, τὴν εἰρήνην, ὥσπερ δὴ καὶ Εἰρήνη, μετὰ καὶ τοῦ κτήματος ἐμπαράξασα. Κἀκεῖσε τοίνυν διέτριβε, τὰς τῶν αἱρετικῶν λαβὰς ὑφορώμενος. Εἶθ' ὕστερον τοῦτο τῇ ἑαυτοῦ μονῇ προσεκύρωσε, τὴν ἐπωνυμίαν φέρον τῆς Φίρμου πόλεως.

Θεοφίλου δὲ τελευτήσαντος, καὶ δυστυχῶς τῷ τύμβῳ καταξίαν, ὡς οἶμαι, συμπεριγραφὲν αὐτῷ, καὶ τὸ τῆς αἱρέσεως, καὶ Θεοδώρας τῆς αὐτοῦ φιλοχρίστου συνεύνου σὺν τῷ υἱῷ Μιχαὴλ κομιδῇ νέῳ τὰ τῶν Ῥωμαίων κατασχούσης βασίλεια, καὶ Ἰαννοῦ (27) τοῦ δυσσεβοῦς, προοίμιον τῆς αἰωνίου δίκης τὴν ἐνταῦθα τῶν θείων κληρωσαμένου ἀπόπτωσιν, καὶ Μεθοδίου τοῦ μεγάλου τῆς ἀρχιερωσύνης ἀμπεχομένου τοὺς οἴακας, συνδρομῇ τῶν θεοφόρων Πατέρων γέγονεν ἡ τῆς ὀρθοδοξίας πανήγυρις, αἰθρίας καταλαβούσης ἤδη τὰ πέρατα, καὶ ἀστέρων δίκην, τῶν Χριστοῦ ὁμολογητῶν, ἅπαν τὸ τῆς Ἐκκλησίας κατακοσμούντων.

Τότε δὴ καὶ ὁ κοινὸς ἡμῶν Πατὴρ καὶ τοῦ Χριστοῦ θεράπων Ναυκράτιος, τῆς ἐξορίας ἀπάρας, κατέλαβε τὸ Βυζάντιον, καὶ πρὸς τῆς βασιλίδος κατ' ἀξίαν τῶν ἄθλων, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερέως, μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς εἰσδεχθεὶς ὁ ἀοίδιμος, παρακλήσει τούτων, τῆς κατ' αὐτὸν ἱερᾶς ἀδελφότητος εἰς ταὐτὸ συνελθούσης τότε ἐν τῇ εὐαγεστάτῃ τῶν Στουδίου μονῇ, τὴν ἀρχὴν προσλαμβάνεται· ἥνπερ ὁ μέγας Θεόδωρος, πόνοις πολλοῖς πρώην ἐκθρέψας ἐπλήθυνε, καὶ τὸν χιλιοστὸν ἀριθμὸν ἐξισωθῆναι μικροῦ δεῖν τὴν πληθὺν κατεσκεύασε. Καὶ ἦν αὖθις τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον νεοθαλὲς, ὥσπερ τις παράsiam sanæ doctrinæ fulgoribus illustrantia, quos nostri a Deo afflatos ac divinos Patres vocitant, Theodorum, inquam, ac Theophanem, natura fratres, siquidem etiam fide germani erant, ille Deum amare operibus negans, quanquam nuda hinc denominatione Theophilus appellabatur; quod Christum in imaginibus colerent, eumque venerarentur, tenens, post multa tormenta, eorum impie insculpens faciem, novum insolensque commune hominibus spectaculum traduxit.

Tunc quoque cum pia quædam mulier Patrem nostrum Nicolaum, propter obtinentem obscuram pravæ hæresis noctem, crebra locorum mutatione male atteri videret, velletque tanquam alia Sunamitis in magni Elisæi modum, hospitio recipere, haud procul ab urbe, ad Thraciæ partes, suburbium plane a turbis semotum habens, illud offert Christi famulo, rem rite pro nominis ratione appellationi accommodans, plenum misericordia munus quam magnum, pacem nimirum, uti a pace Irene dicta, una cum possessione præbens. Illic itaque demoratus est, hæreticorum insidias timens. Postmodum vero suo illud monasterio firmata donatione adjecit, Phirmipolis appellationem habens.

Ubi porro Theophilus jamdiem obiisset, unoque misere tumulo, hæresis pariter merito, quod existimo, circumscripta esset, ac Christi amans uxor ejus Theodora cum filio Michaele admodum juvene Romani imperii arcem suscepisset; impiusque Jannes, ceu præludio quodam æternæ ultionis, hic quoque abdicationem a divinis sortitus esset; magnusque Methodius Ecclesiæ gubernacula pontifex obtineret, a Deo afflatis Patribus in unum coeuntibus, initium habuit orthodoxiæ celebritas, cum orbis jam fines serenitas haberet, Christique confessores velut stellæ quædam universum Ecclesiæ firmamentum illustrius ornarent.

Tunc plane etiam communis Pater noster ac Christi famulus Naucratius ab exilio rediens, venit Byzantium, proque certaminum merito, multo cum honore ab imperatrice ipsoque patriarcha susceptus vir inclytus, eorum rogatu, sacræ fratrum sodalitatis in unum tunc congregatæ, in venerabilissimo Studii monasterio, præfecturam suscepit: quam quidem magnus Theodorus multis nuper laboribus enutriens adaugensque, ad millenarium fere numerum provexerat. Eratque rursus novo vigore vegetum Christi illud ovile, velut cuidam paradiso simile, multas virtutum rosas, ac

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

rit. Fuerunt ergo sancti Grapti, ac vultus insculpti confessores, non Moabitæ, sed Hierosolymitæ, undecunque tandem eorum Hierosolymis genus satum esset.

(27) Alii Joannem scribunt. Possit auctor ita nomen immutasse, allusione ad celebrem illum magum Pharaonis, quem Paulus Moysi contrarium commemorat II Timoth. III, cujus hic pseudopatriarcha, magus ipse ac facinorosus homo, studia sectaretur. In illum plura auctor historiæ institutionis diei festi Orthodoxiæ Dominica prima Jejuniorum, quem damus. De ejus abdicatione et suffecto S. Methodio, Baron. ex Theophane presbytero ann. 842.

Digitized by Google

Spiritus suaveolentiam aspectare volentibus præstans.

At vero Nicolaus Pater, quam amicam haberet longam ex certaminibus in carcere quietem undequaque venans, eaque quotidie compunctus, quanquam maxime pro amicitiæ jure, pariter cum fratribus commorari volebat; haud tamen sinebatur melioris studio, amica solitudine, jugiter laborare desiderans. Quamobrem plurimum tempus in præfato diversorio agens, rarius huc in Patrum se consortium dabat.

Per id tempus, illustris quoque ac lætitiæ plena translatio contigit confessoris ac sancti Patris nostri Theodori ab insula Principe, ad nostrum hoc monasterium, providente piissima Augusta, ac magno pontifice, universoque Ecclesiæ cœtu concurrente : fuitque gloriose depositus vigesima sexta Januarii, juxta inclytum ac allatum a Deo ejus ex matre avum Platonem, una cum fratre ac episcopo Joseph, a dextris ad orientalem partem delubri sancti Præcursoris; quo utique loco, sacræ etiam victoriosorum martyrum reliquiæ conditæ sunt.

Methodio autem pietatis defensore ac præcone ad beatam illam sortem commigrante, cum Ignatius pontificalis apicis gubernacula suscepisset, admirabilis ille multisque certaminum coronis revera inclytus Naucratius, decima octava Aprilis mensis, in idipsum soporatus est obdormivitque, successorem suum relinquens beatum confessorem ac multa passum Patrem nostrum Nicolaum. Is vero, animo reputans dignitatis magnitudinem ac ejus onus, semperque secum sibi contubernalem ac domesticam virtutum arcem humilitatem ferens, eam rem lugens moleste habebat. Cedens nihilominus multis Patrum obsecrationibus, eam admittit ordinationem, qui id proprie humilitatem sciret, ut ea quis potiora habeat quæ multis videntur, quam quæ propria ipse voluntate approbat.

Cum autem triennii spatio nobilem illam fratrum onerariam, ad virtutum crementa, divini Spiritus aspirantibus auris, honeste admodum direxisset, quod plane, uti jam sermo liquido ostendit, quietis amans, ut quis alius, esset, eoque desiderio vehementius incensus, haud ultra quatientia cogitationum jacula ferre posset; ubi pauca quædam ea de re Patribus coram habita oratione exposuisset; demum proponit qui ejus loco præfecturam gesturus esset, Sophronium quidem nomine, ac presbyterii dignitate præfulgentem virum, quique nihilominus appellationis gratiam temperantiæ augmentis reipsa obsignaret. Quippe ferunt, uti non raro loqui accidit quadam simplicitate ac candore, ipsum de se ipso beatum virum ad auditorum utilitatem quandoque dixisse, nunquam se, ab eo tempore quo monachi habitum induisset,

A δεισος, πολλὴν τοῖς ὁρᾷν βουλομένοις τὴν ῥοδωνίαν τῶν ἀρετῶν, καὶ τὴν ὀσμὴν τοῦ Πνεύματος παρεχόμενον.

Ὁ δὲ Πατὴρ ἡμῶν Νικόλαος, τὴν ἐκ τῶν ἄθλων χρονίαν ἐν τῇ εἱρκτῇ φίλην ἡσυχίαν ἑαυτοῦ παντα-χόθεν προμνηστευόμενος, καὶ ταύτῃ καθ' ἑκάστην νυττόμενος, εἰ καὶ τὰ μάλιστα νόμῳ φιλίας ἐπίσης τοῖς ἀδελφοῖς συνδιατρίβειν ἐδούλετο· ἀλλ' οὖν οὐ παρεᾶτο τῷ κρείττονι, συγκακουχεῖσθαι τῇ ἡσυχίᾳ διὰ παντὸς ἐφιέμενος. Ὅθεν τὰ πλείω τὴν διαγωγὴν πρὸς τῷ προῤῥηθέντι καταγωγίῳ ποιούμενος, σπανίως ὧδε τοῖς Πατράσι παρέβαλλε.

B Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, καὶ ἡ τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου πανευκλεὴς καὶ εὐφρόσυνος, ἐκ Πριγκίπου πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς μοναστήριον μετάθεσις γέγονε, προνοίᾳ τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης, τοῦ τε μεγάλου ἀρχιερέως, καὶ συνδρομῇ παντὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος· κατατεθεὶς ἐνδόξως τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς, πρὸς τῷ ἐκ μητρὸς αὐτοῦ θείῳ ἀοιδίμῳ καὶ θεοφόρῳ Πλάτωνι, ἅμα τῷ συγγόνῳ καὶ ἀρχιερεῖ Ἰωσήφ, ἐκ δεξιῶν κατ' ἀνατολὰς τοῦ προδρομικοῦ τεμένους· ὅπου δὴ καὶ τὰ τῶν καλλινίκων μαρτύρων ἱερὰ κατάκεινται λείψανα.

C Μεθοδίου δὲ, τοῦ τῆς εὐσεβείας προμάχου, καὶ κήρυκος πρὸς τὴν ἐκεῖθεν λῆξιν μεταναστεύσαντος, καὶ Ἰγνατίου τῆς ἀρχιερωσύνης ὑπειλημμένου τοὺς οἴακας, ὁ θαυμάσιος καὶ πολύαθλος ὄντως Ναυκράτιος, τῇ ὀκτωκαιδεκάτῃ τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκοιμήθη καὶ ὕπνωσε· διάδοχον ἑαυτοῦ τὸν ὁμολογητὴν, καὶ πολύτλαν Πατέρα καταλείπων Νικόλαον. Ὅς τῆς ἀξίας τὸ μέγεθος, καὶ τὸ ταύτης φορτικὸν ἀναλογιζόμενος, σύνοικόν τε αὐτῷ τὴν τῶν ἀρετῶν ἀκρόπολιν τὴν ταπείνωσιν ἀεὶ συνεπιφερόμενος, ἐδυσφόρει τῷ πράγματι κατολοφυρόμενος. Ὅμως ὑπείξας ταῖς τῶν Πατέρων πολλαῖς παρακλήσεσι, δέχεται ταυτηνὶ τὴν καθίδρυσιν, εἰδὼς τοῦτο κυρίως ὑπάρχειν ταπείνωσιν, τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν πρὸς τὸ κρεῖττον τοῦ πρὸς ὃ ἔξω τοῦ θελήματος ψηφιζόμενον.

D Ἐπὶ τριετῆ δὲ χρόνον εὐπρεπῶς ἄγαν τὴν τιμίαν τῶν ἀδελφῶν ὁλκάδα μᾶλλον πρὸς τὴν τῶν ἀρετῶν ἐπανάληψιν ταῖς τοῦ Πνεύματος αὔραις οἰακίζεσθαι παρασκευασάμενος, ἐπείπερ, ὡς προλαβὼν ὁ λόγος ἐδήλωσε, φιλήσυχος εἰ καί τις ἄλλος γενόμενος, καὶ τῷ πόθῳ τούτῳ ἰέμενος, οὐκέτι οἷός τε ἦν τῶν λογισμῶν τοῖς τόξοις κραδαίνεσθαι, τοῖς Πατράσι μικρά τινα περὶ ταύτης διεξελθὼν τῆς ὑποθέσεως ἕνεκα, προβάλλεται λοιπὸν ἀντ' αὐτοῦ τὸν τούτοις καθηγησόμενον, Σωφρόνιον μὲν ἐπονομαζόμενον, καὶ τῷ τοῦ πρεσβυτερίου κατακοσμούμενον ἀξιώματι· τῆς κλήσεως δὲ τὸ χαρίεν τῇ σωφροσύνῃ τοῖς ἔργοις ἐπισφραγίζοντα. Καὶ γάρ ὡς λόγος ἔχει περὶ αὐτοῦ, οἷα δὴ συμβαίνει πολλάκις ἁπλότητι γνώμης φερόμενον, αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν τῶν ἀκουόντων ὠφέλειαν ὑποφθέγγεσθαι τὸν μακάριον, ὡς Ἐξ ὅτε τοῦ μοναχοῦ τὸ σχῆμα ἠμφίεσμαι, ἄρτου ἢ οἴνου, ἢ

Digitized by Google

τῆς οἱασοῦν λιπαινούσης τροφῆς ἐν πλησμονῇ γα- A panis, aut vini, aut cujusvis alterius cibi qui
στρὸς γεγένημαι. impingnare possit, eam quantitatem sumpsisse, quæ ventri explendo esset.

Τοῦτον [*leg.* τούτῳ] τοίνυν πρὸς τοῦ ἀρχιερέως καταλείψας τὸ ποίμνιον, ὁ πανόσιος αὐτὸς ἐξελθών, ἐν τῷ προῤῥηθέντι καταγωγίῳ τῆς Φίρμου πόλεως ἐκαθέζετο. Ἥδετο γὰρ τῷ τόπῳ, τὸν τρόπον μᾶλλον δι' οὗπερ ὁ τόπος κατασχεῖν ἐπειγόμενος. Ἀλλὰ τοῦ ἀοιδίμου Σωφρονίου καλῶς τὴν μονὴν ἐπὶ τέσσαρας χρόνους αὐξήσαντος, καὶ γέρας τῆς ἀγχινοίας τὴν ἀγαθοεργίαν καταπλουτήσαντος, καὶ τρίτῃ τοῦ Νοεμβρίου πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος, οἱ τῶν μοναχῶν φιλοπάτορες οὐκέτι στέγειν δυνάμενοι τὴν τοῦ ὁσίου διάζευξιν, πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτῷ τῆς ἡσυχίας ἀπάραντες ἐνδιαίτημα, ἐπὶ τὴν πειθὼ τῆς ἀρχῆς ὡς B φιλότεκνον καὶ αὖθις τοῦτον ἑλκύσαντες, ἐν τῷ μοναστηρίῳ εἰσήνεγκαν· καὶ ἦν ὁ Πατὴρ τοῖς τέκνοις καθ' ἑκάστην ἐπευφραινόμενος.

Huic ergo in præsentia pontificis relicto grege, exiens vir sanctissimus, in præfato resedit Firmopolis hospitio. Quippe loci eum delectatio tenebat, cum ille, mores potius quorum causa locus studio esset, adipisci contenderet. Cæterum ubi inclytus Sophronius annis quatuor præclare monasterium auxisset, ac solertiæ præmium, bonorum operum divitias consecutus esset, dieque tertia mensis Novembris ad Dominum migrasset, Patris amantes monachi, cum ultra Sancti absentiam ferre non possent, proprium ejus quietis hospitium petentes, eumque rursus tanquam filiorum amantem ad suscipiendam præfecturam cogentes, ad monasterium duxerunt: isque interim paterna pietate in filiis quotidie lætabatur.

Τοιγαροῦν τῆς φερωνύμως ὡς δῶρον τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ παρασχεθείσης, τῆς φιλοχρίστου, φημὶ, καὶ πανευσεβοῦς βασιλίδος, ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ ἑαυτῆς υἱοῦ ἤδη λοιπὸν τὰ τῆς νηπιότητος ἐπαποθεμένου ψελλίσματα, τῶν ἀνακτόρων ἐκεῖθεν κατενεχθείσης, κακῷ συμβούλῳ δηλαδὴ Βάρδᾳ τῷ ἑαυτῆς ἀδελφῷ ὁ νέος ἄναξ χρησάμενος, καὶ κατ' ἄμφω τῶν δύο, τὴν αὐτοκρατορίαν ὁ ἕτερος, ὁ δὲ τὴν Καίσαρος τιμὴν πρὸς ἑαυτοὺς ἀμφεπόμενοι, οὐ μικρὸν, ὡς οὐκ ὤφοντο, τὴν κατ' ἀλλήλων τῶν γνωμῶν ἐντεῦθεν τῷ ὑπηκόῳ σύγχυσιν κατειργάσαντο· τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους ἐφ' ἑαυτοὺς καθυβρίσαντες;

Huic siquidem supercilium tollit in matrem, hic præterea in ipsam quoque naturam peccavit, naturæ actionem temere usurpans contra naturam. Vide enim quid gereretur. Nimirum, miserabilis Cæsar Bardas, adversus filii thorum sceleste insaniens, novus conjux cum propria sponsa, jugumque alterius similis ac filii perturbans noscebatur.

Ὁ μὲν γὰρ αἴρει τὴν ὀφρῦν κατὰ τῆς μητρός· ὁ C δὲ, πρὸς τούτῳ, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν ἐξήμαρτεν, ὑπὲρ τὴν φύσιν τὴν πρᾶξιν σχεδιάσας τῆς φύσεως. Ὅρα γὰρ τὸ ἐσόμενον. Κατὰ γὰρ τῆς τοῦ υἱοῦ κοίτης ὁ Καῖσαρ Βάρδας παρανόμως ἐπιμανεὶς; ὁ ταλαίπωρος, ξένος σύνευνος πρὸς τῇ ἰδίᾳ νύμφῃ, καὶ ἑτερόμοιον ζεῦγος (28) ἐκβακχευθεὶς ἐγνωρίζετο.

Dei ergo pontifex, atque a Deifero, magno, inquam, Ignatio, nomen habens id facinoris quam fieri posset, corrigere studens, constans, ex divinæ legis præscripto jugiter admonebat, obsecrabat, increpabat[20], sperans fore ut ea ratione scelus omnino exscinderetur. Haud enim vero iniquæ copulæ amor quidquam miserum ad frugem meliorem redire sinebat. Cæterum ubi sacer pontifex hominem

Ὁ οὖν τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς, καὶ τοῦ θεοφόρου ἐπώνυμος, ὡς οἷόν τε τουτὶ τὸ δρᾶμα διορθώσασθαι προμηθούμενος, οὐ διελίμπανεν, ὥσπερ ὃ τοῦ Θεοῦ νόμος, ὑπο[μι]μνήσκων, παρακαλῶν, νουθετῶν· ἐκ τούτων ἐλπίζων τὴν ἐκκοπὴν τοῦ μύσους πάντως γενήσεσθαι. Ἀλλ' ὁ τῆς παρανόμου μίξεως ἔρως οὐκ εἴα τὸν ἐλεεινὸν ἀνανῆψαι τὸ σύνολον. Πλὴν ὡς εἶδε ἐκκεκυφότα (29) τὸν ἄθλιον, καὶ δοῦλον τῆς D

[20] II Tim. IV, 2.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(28) Vox rarior, sed qua maxima filii ad patrem necessitudo bene exprimatur, qui sit alter prorsus similis, ac velut alter ipse, quam incestuosus Bardas necessitudinem pessimo exemplo violans, justo zelo ab Ignatio correptus est, ac tandem proscriptus a fidelium cœtu, negata publice publico peccatori sacra eucharistia, quanquam sciret vir sanctus, quanta inde creanda illi forent mala. Erat utique, qui non animam suam, se pretiosiorem faceret; nec forte eorum, qui gravi aliquo metu, publicum peccatorem publice petentem sacramentis impertire, haud illicitum secluso scandalo arbitrantur.

(29) Ita Aristoph. in *Vespis*, κάτω κύπτειν, in pertinacia notavit. Forte quia senes toto jam corpore incurvi, eo soleant esse genio, ut propositi tenaciores sint. Illustrant ista ea quæ scripsit Nicetas in Vita Ignatii, uti et ista illis illustrantur. Annotat ille diem, quo Bardas eam ab Ignatio repulsam passus est, nempe Epiphaniorum, cujus antiquissima religio est, ut vix Christianus haberetur, qui sacris Christianorum sub iis solemniis non interesset: cui rei argumento est, quod in Valente, inque Juliano Augusto, altero Cæsareæ, altero in Galliis, Epiphaniorum sacro die actum est. Quod ita S. Ignatius Martyr, ac tertius a Petro Antiochenus episcopus, κατ' ἐξοχὴν, ac peculiari

Digitized by Google

obstinatum vidisset, ac extrema linea peccati servum, arcet deinceps ab ecclesiæ sacris liminibus, hanc ei præstans emendationis materiam. At ille, ira pariter ac cupiditate aliene a ratione confixus, potentiam in tyrannidem arrogantia vertit : universoque populo comitante, fremens, sensuque excelso templum ingrediens, ac intra sacra adyta penetrans, horrendis mysteriis impertiri a pontifice flagitabat.

At ille æmulator, sermonum siromaste sceleris illi reprehensionem publice prætendens, mediis præcordiis graviter confixit, vacuumque atque confusum ab ecclesia ejecit. Is vero furore totis præcordiis actus, tandem imperatori persuadet, ut magnum Ignatium a sua deturbet sede; quod etiam haud diu post accidit. Tum vero, quid? Ignatio per tyrannidem expulso, Photium quemdam nomine, tunc proto a secretis munere fungentem, multa virum religionis ac scientiæ fama, eligunt : quem statim detonderi jubentes, pontificali dignitate sublimant. Quid autem zizania singula ea occasione exorta dicere attinet, cum illa universi Ecclesiæ alumni perspicua habeant? Cæterum aptandum argumentum pastori nostro Nicolao.

Hic itaque, qui se prorsus Christo ac Deo devovisset, ac omni parte ad ejus se mandatorum normam composuisset : qui flore primo juventutis patria relicta peregrinus factus esset [21], quique more apostolico fratrum infirmitatibus socius, una undique affligi cuperet, uti accuratam imaginem ac similitudinem, ita et communionem inviolatam servans, ab iniqua se incompositorum conscientia abrumpens, ac una cum fratre e monasterio discedens, in ejusdem hospitio degebat, quod Præneti situm est. Hujus rei sparsa fama, ac cum percrebrescente toto populo rumore, fidem omnino haberet, sciens jam olim Cæsar sublimem viri virtutem, utque is omnium ore decantaretur, stupensque, quam ejus dementiæ, viri sancti illa discessio, redargutionem auctura esset, imperii vires detegendo adhibens, ubi ejus hospitii locum didicisset, statim morosus homo, persuasibilibus sermonum suorum verbis,

A ἁμαρτίας εἰς τέλος γινόμενον, εἴργει τῶν τῆς ἐκκλησίας οὐδῶν, ἐντεῦθεν τὴν διόρθωσιν αὐτῷ προβαλλόμενος. Ὁ δὲ τῷ θυμῷ παραλόγως τῇ ἐπιθυμίᾳ συμπεριπείρεται, καὶ τὴν δυναστείαν εἰς τυραννίδα σοβαρῶς μετατίθησι· καὶ πανδημεὶ βρέμων τὸν νεὼν κατειληφὼς ἐν ὑπερέχοντι τῷ φρονήματι, τῶν τε ἀδύτων ἔνδον γενόμενος, τὴν τῶν φρικτῶν μυστηρίων πρὸς τοῦ ἀρχιερέως ἐξήτει μετάληψιν.

Ὁ δὲ ζηλωτὴς ἐκεῖνος τῷ σειρομάστῃ τῶν λόγων δημοσίᾳ τῆς παρανομίας αὐτῷ προτείνας τὸν ἔλεγχον, κατα φρένα δεινῶς ἐξεκέντησε, καὶ κενὸν καὶ κατῃσχυμμένον τῆς ἐκκλησίας ἀπήλασεν. Ὁ δὲ μανεὶς καταφρένα, τέλος πείθει τὸν ἄνακτα κατελευσθῆναι [*leg.* καθαιρεθῆναι] τοῦ θρόνου τὸν μέγαν Ἰγνάτιον, ὅπερ οὐ μετ' οὐ πολὺ καὶ συνέβαινεν. Εἶτα τί; Ἐκείνου τυραννικῶς ἐξωσθέντος, οὗτοι προβάλλονταί τινα, Φώτιον μὲν προσαγορευόμενον πρωτοσηκρήτης τότε ὑπάρχοντα, ἐπ' εὐλαβείᾳ δὲ καὶ γνώσει πολλῇ φημιζόμενον· ὃν περ εὐθὺς ἀποκαρθῆναι κελεύσαντες, τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης πρεσβεῖα μεταχειρίζονται. Καὶ τί ἂν λέγοιμι τὰ καθ' ἕκαστον ἐντεῦθεν ἀναφυέντα ζιζάνια, δῆλα πᾶσι τοῖς τῆς Ἐκκλησίας τροφίμοις ὑπάρχοντα; Μεθαρμοστέον δὲ τὴν ὑπόθεσιν πρὸς τὸν ἡμέτερον ποιμένα Νικόλαον.

Οὗτος τοίνυν ὁ τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἑαυτὸν ὁλικῶς ἀναθέμενος, καὶ πανταχόθεν ταῖς αὐτοῦ ἐντολαῖς ῥυθμιζόμενος· ὁ ἐν ἀκμῇ τῆς νεότητος πάροικος ὑπάρξας καὶ παρεπίδημος, καὶ ταῖς ἀποστολικαῖς ἀσθενείαις συγκακουχεῖσθαι πανταχόθεν αἱρούμενος, ὥσπερ τὸ κατ' εἰκόνα τε καὶ ὁμοίωσιν, οὕτω κἀν τῷ κοινῷ ἀπαράτρωτον διαφυλαττόμενος τὴν ἀκρίβειαν, ἀποῤῥήγνυσιν ἑαυτὸν τῆς ἀθέσμου τῶν ἀσυνθέτων συνέσεως, καὶ σὺν τῷ οἰκείῳ ὁμαίμονι τῆς μονῆς ἀπάρας, πρὸς τῷ ἐν Πραινέτῳ (30) ταύτης καταγωγίῳ διέτριβεν. Ὡς δὲ διεβοήθη τοῦτο, καὶ πανδημεὶ πλατυνθὲν πάνπιστον ἐπετύγχανεν, ὁ Καῖσαρ πάλαι τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς τὸ ὑψηλὸν ἐπιστάμενος, καὶ ὡς ἐν τοῖς ἁπάντων ᾄδεται στόμασι, καταβροντηθεὶς ἔνθεν εἰς ὅσον αὐτῷ τῆς παροινίας ἐπαύξει τὸν ἔλεγχον, τὴν τοῦ κράτους ἰσχὺν πρὸς εὕρεσιν χειρισάμενος, καὶ καταμαθὼν ἐφ' ᾧπερ τυλίζετο, τῇ τῶν λόγων ἑαυτοῦ πειθανότητι πρὸς ἔλκυ-

[21] I Cor. II, 29.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

ratione dictus sit Θεοφόρος, qualem hic auctor nominat, eam rationem reddit Anast. ex Græcorum traditione in notis ad VIII synod., quod ipse fuerit parvulus, quem Dominus statuit in medio, dicens : « Nisi conversi fueritis, et efficiamini, sicut hic parvulus, » etc. De quo difficile quod subdit : *Unde nec apostoli ausi fuerint ei, cum ad Ecclesiæ præsulatum promoveretur, amplius manus imponere; nimirum quem ore Dei laudatum, et ipsius tactu sanctificatum cognoverint.* Quid enim Dominicus ille contactus ac sanctificatio, ad ejus in episcopum ordinationem, et ut jam tunc esset Ignatius, quod apostoli non nisi in Cœna, ac subinde accepto Spiritu sancto a Dominica resurrectione, facti sunt? Nisi forte hoc volumus, existimasse apostolos sic Dominica manuum impositione sanctificatum Ignatium, ut ea accepisse censeretur, quidquid impo-

D sitione manuum presbyterii conferri poterat, sic tamen ut oratio, ac quam juniores vocant formam ordinationis, deberet accedere : qua adhibita per apostolos, tunc demum factus sit pontifex ac sacerdos, quod prius erat quadam tantum velut designatione. Sic visum charissimo συμμύστῃ καὶ συνομίλῳ· arbitrorque ipse longe pium ac probabile.

(30) Bithyniæ emporium est, Socrati l. VI, c. 4, e regione Nicomediæ. Illa καταγώγια, quæ multa indicantur monasterii Studitarum, ipsa videntur quæ in Actis VI synodi dicuntur μέτατα· parumque abesse putem a villis Carthusianorum, vel, ut malis, ab antiquis Benedictinorum prioratibus, in quibus pauci fratres extra commune cœnobium agerent, ac tum quieti vacarent, tum fratrum reliquorum ac communis cœnobii negotia illic agerent.

Digitized by Google

σιν τοῦ Πατρὸς ὁ σικὸς [γρ. σιχὸς] ὀνειροπολούμενος, ἐν τοῖς τῶν Πυθίων θερμοῖς (31) δῆθεν τὸν ἄνακτα Μιχαὴλ προσλαβόμενος· οἳ τάχος ποντοποροῦντες, ἐν Πραινέστῳ τὸν ὅσιον κατειλήφασι· λόγους τε κολακείας ὡς τόξα προτείνοντες (δεινὴ γὰρ τούτων ἡ τυραννὶς, καὶ ψυχὰς ἀνδρείας εὐχερῶς μεταθεῖναι δυναμένη), ᾤοντο τούτοις μεταπείθειν τὸν ἅγιον.

Τότε κοινοτέρως πως τὸν λόγον τούτοις ὁ μέγας ποιούμενος, *Ἐχρῆν μὲν ὑμᾶς*, φησὶν, *εἰς Θεὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ θείους νόμους ἐξαμαρτήσαντας, δράξασθαι τῆς τούτου παιδείας, καὶ μὴ ἐν θυμῷ τὴν ὀργὴν ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισπάσασθαι· ὅτι κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται. Ἐπεὶ δὲ τῶν τραυμάτων τὴν σηπεδόνα τοὺς τῆς μετανοίας φαρμακεῖς ἐπιῤῥῶσαι οὐ βούλεσθε, τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς Κακὸν κατάμφω τὸ τέλος ὑμῖν ἀποβήσεται.*

Τοίνυν τραχυνθέντες τούτοις τοῖς ῥήμασι, κενοὶ τῶν ἐκεῖσε ἀπῴχοντο, εἰς ἑτέραν ῥοπὴν τὰς ἑαυτῶν ἐλπίδας ταμιευσάμενοι. Στέλλουσι γὰρ εἰς τοὐπίσω τινὰ πρὸς τὸν ὅσιον, τοῦ μὴ δεῖν σε, φησὶν, δηλοποιοῦντες ἔν τινι τῶν τῆς μονῆς σου καταγωγίων αὐλίζεσθαι. Καὶ ὡς πρὸς ἄμυναν δῆθεν εὐθὺς χειροτονοῦσιν ἀντ' αὐτοῦ καθηγούμενον, Ἀχιλλᾶν μὲν οὖν ὀνομαζόμενον, χρηστὸν δὲ τοῖς τρόποις πανταχόθεν ὑπάρχοντα. Αὐτοὶ δὲ, τὸ δὴ λεγόμενον, πάντα κάλων ἐκίνουν τοῦ ζωγρῆσαι τὸν ὅσιον.

Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ θεράπων Νικόλαος, τῶν οἰκείων ἀπελασθεὶς, καὶ τούτοις πλησιάζειν εἰργόμενος, διεστέλλετόπον ἐκ τόπου τῇ ἐνδείᾳ τῷ γήρᾳ συμπιεζόμενος· ὑφ' ὧν τις ἀνὴρ κατατρυχόμενον θεασάμενος, Σαμουὴλ μὲν ἐπίσης τῷ προφήτῃ καλλωπιζόμενος τῷ ὀνόματι· ἐπιποθῶν δὲ τὴν κλῆσιν οὗπερ συγκοινωνεῖν καὶ τῷ πράγματι, καὶ λύτρον ψυχῆς τὸν πλοῦτον δαψιλῶς τισὶ χρήσουσι παρεχόμενος, ἔνδον τῆς πόλεως πρὸς τὰ τοῦ Λίβα μέρη (32) τόπον ἀπῳκισμένον, καὶ ἥσυχον ἐκπριάμενος, προσφέρει τῷ ἁγίῳ μετὰ πολλῆς τῆς εὐθύτητος, ἁρμόδιον ἔνθεν τὴν ἡσυχίαν στέργοντι χαριζόμενον· ὃν καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι περιφανὲς ἀσκητήριον ἐναπεκατέστησεν, ἀρίστην ἐξ ὑπαρχῆς τὴν βάσιν ἐν τούτῳ πηξάμενος.

[22] Psal. II, 12. [23] Sap. VI, 6.

A in sententiam Patrem pellicere molitur; unaque socium Michaelem imperatorem in Pythiorum balneis assumens, cito conscensa nave, virum sanctum Prænesti invenerunt, verbaque blanditiæ jaculorum instar prætendentes (quippe gravis erat eorum tyrannis, ac quæ facile virili quoque virtute animos demutare posset), iis sanctum a sententia revocaturos putabant.

Tunc vero, communiori, magnus ille ad eos, sermone: *Par quidem erat, ut qui in Deum ejusque divinas leges peccaveritis, ejus apprehenderetis disciplinam, nec iram in furore in vos ipsi traheretis* [22]: *judicium quippe durum fiet in iis, qui præsunt* [23]. *Quia vero pœnitentiæ medicos putrescentia ulcera* B *consolidare renuitis, hæc dicit Spiritus sanctus: In malum tandem vobis res cedet.*

Iis itaque illi sermonibus exasperati, inde vacui abscedunt, in commodum aliud tempus spes suas reservantes. Quemdam siquidem pone se ad Sanctum destinantes, significant, non debere in ullo sui monasterii hospitiolo degere. Ac velut ulcuscentes, statim ejus loco, Achillam nomine, virum utique probis undique moribus, præpositum ordinant: ipsi autem, quod in proverbio est, nullum non movebant funem, quo Sanctum caperent.

Dei autem famulus Nicolaus sic a propriis pulsus, atque iis propius accedere vetitus, locum ex loco, cum egestate, tum senio confectus, mutabat. Tum vir quidam ita divexari C videns, cui idem atque Samueli prophetæ clarum obtigisset nomen; ejus uti appellationis, ita et operum ac veritatis consortium ambiens, ac pretium redemptionis animæ, divitias egenis large impertiens, in urbe ad partes Liba semotum locum ac quieti aptum coemens, proposito animi rectissimo, viro sancto offert, commodam ea largitione amanti quietem præstans: quem is locum, Dei gratia illustre tandem monasterium, optimam in eo a principio basim figens, effecit.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(31) Est locus Bithyniæ unde aquæ calidæ scaturiunt. Nicetas et Procop. v° *Ædificior.*

(32) Urbis nomen absolute prolatum palam indicat urbem regiam; utque eam, non aliam intelligam, adhuc suadet, quod lego in Cantacuz. l. I, c. 40, ubi de Irene conjuge Andronici minoris est sermo: Τὸν μὲν οὖν νεκρὸν αὐτῆς κομίσαντες εἰς Βυζάντιον, ἐν τῇ τοῦ Λιβὸς ἔθαψαν μονῇ μεγαλοπρεπῶς καὶ βασιλικῶς. *Corpus Byzantium deportatum, in Libis monasterio, magnifice ac regia pompa funeratum est.* Nihil siquidem aliud videatur illud Libis monasterium, quam monasterium ad Liba, sive partes Liba; sive intelligat illud ipsum, quod auctor illic a Nicolao exstructum narrat, occasione illatæ a Photianis vexationis, ac expulsionis a suo Studitarum monasterio, ac locis subjectis, sive aliud quodpiam: atque adeo videatur pœna illa Nicolai, similis expulsioni a religione, quam D fere statuta ordinum certis quibusdam casibus, ac rarius præscribunt, uti Regula S. P. N. Augustini, ac illi consentanee, quas vocant, Constitutiones FF. Prædicatorum. Poterat ergo sic a propriis pulsus, vel in ipsa urbe, ac extra suos, hospitiolum habere, in illoque fratres sibi aliquos adjungere, nisi potius tunc solum adjunxit, cum jam Ignatius restitutus esset, ipseque Studii præfecturam tandem resumpsisset: haud certe modicum videatur vel solum foveri in urbe, Barda iniquico tyrannidem exercente. Quod ait Ortel. in voce Liba: *Locus circa Nicomediam, Cedreno*, possit verum habere. Cum enim ea vox nihil aliud sonet quam *guttam, stillationem, fontem*, nihil vetat, ut ne multa Græciæ loca fontibus ac aquis irrigua, id ipsum nominis sortita sint. Locus apud Cedrenum non est in manu, nec velim quærendo totum evolvere.

Digitized by Google

Postmodum enim cum unum quemdam e suis discipulis Evarestum nomine accersisset; nedum solus ille asceticæ palæstræ certaminibus, Evarestum se, id est, placentem ac gratum ostendit, verum etiam locum ipsum per eos, qui in eo placerent Deo ac religiose mererentur, beneplacitum fecit, qui ejus hactenus placitis intercessionibus, præclaris meritis egregie abundet, totique fere orbi venerationi habeatur, cum olim Cocorobii locus appellatus esset. Denique dum interim vir sanctus venerabili illo loco bene quietus ageret, eum Photius pontifex cum Augustis, modis omnibus ad se trahere moliebatur, utque ad eum accederet, inducere tentabat. Ejus quippe supra omnes alios gloriam captabat. Id ubi vir admirabilis intellexit, eorum volens cavere insidias, fuga se in Priconnesum proripit, indeque Mitylenem abit : quo loco, ubi diu satis demoratus esset, tandem in Cherronesum una cum proprio fratre, apud Xamelium habitaturus, reductus est.

Porro præfatus Achillas ubi annis quinque in Sancti monasterio gregem gubernasset, archiepiscopus Nicoliæ in partibus Orientis creatus est : a quo præfecturam iniens Theodosius, cum annum unum et ipse præfuisset, vivis exemptus successorem Eugenium habet. Sed et ipse cum menses quatuor præfecturam tenuisset, Theodorus Santabaris oriundus, ac idcirco a nonnullis Santabarinus appellatus, successor suffectus est : cui demum, cum annum unum præpositi personam gessisset, Sabas a Callistrato, ejus discipulus, qui tunc pontificem agebat, ordinatus succedit.

Cum autem magnus Pater Nicolaus annos septem in præfato loco, cum naturæ necessitatibus, tum ipsa senectute attritus egisset, inde vinctus ad suum

Ἕνα γὰρ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν Εὐάρεστον τοὔνομα εἰς ὕστερον τοῦτον μεταπεμψάμενος, οὐ τοῖς ἀγῶσι μόνος ἐκεῖνος τῆς ἀσκητικῆς παλαίστρας ἐδείχθη Εὐάρεστος· ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ χωρίον διὰ τῶν ἐν αὐτῷ τῷ θείῳ εὐαρεστούντων, εὐάρεστον κατειργάσατο, μέχρι τῆς σήμερον ταῖς αὐτοῦ εὐαρέστοις πρεσβείαις, βρίθον τοῖς ἀγαθοῖς κατορθώμασι, καὶ σχεδὸν ὑπὸ πάσης τῆς γῆς σεβαζόμενον· ἄνωθεν τῇ προσωνυμίᾳ τῶν Κοκορωβίου ἐπιφερόμενον. Ἀμέλει καλῶς ἐν τῷδε τῷ εὐαγεῖ τόπῳ τῷ ὁσίῳ ἐφησυχάζοντι, ὁ ἀρχιερεὺς Φώτιος παντοίως πρὸς ἑαυτὸν σὺν τοῖς κρακοῦσιν ἑλκῦσαι τοῦτον πραγματευόμενος, καὶ ὡς αὐτὸν ἀφικέσθαι πειρώμενος. Ἐθήρα γὰρ αὐτοῦ τὴν δόξαν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους γε· καταμαθὼν ὁ θαυμάσιος, καὶ τὰς τούτων ἐνέδρας διαδράσαι βουλόμενος, φυγὰς ἀπαίρει πρὸς τὴν Πρυκόνησον (33)[γρ Προικόννησον], ἐκεῖθεν δὲ πρὸς Μιτυλήνην ἀπῴχετο· ἐφ' ἱκανὸν δὲ ταύτῃ προσδιατρίψας, ἀνῆκται πρὸς τὴν Χερρόνησον, σὺν τῷ οἰκείῳ ἀδελφῷ ἐν τῷ Ξαμηλίῳ οἰκισθησόμενος.

Ὁ δὲ προρρηθεὶς Ἀχιλλᾶς ἐν τῇ μονῇ τοῦ ὁσίου ἐπὶ πέντε χρόνους ἰθύνας τὸ ποίμνιον, ἀρχιεπίσκοπος εἰς Νακόλιαν (34) ἐν τοῖς τῆς ἀνατολῆς προχειρίζεται μέρεσιν· ὃν τῆς ἀρχῆς διαδεξάμενος Θεοδόσιος, καὶ ἐνιαύσιον χρόνον κρατήσας τὸ μοναστήριον· τοῦτον Εὐγένιος τελευτήσαντα διαδέχεται. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ποιησάμενον τὴν κατάστασιν, Θεόδωρος ὁ ἐκ χωρίου τοῦ Σανταβαρέως ἐξορμώμενος, καὶ διὰ τοῦτο Σανταβαρινὸς παρωνύμως ὑπό τινων ἐπονομαζόμενος, διεδέξατο. Ὕνπερ ἐνιαυτὸν ὅλον ἀντιπροσωποῦντα τὸ μοναστήριον, ὁ ἐκ Καλλιστράτου Σάβας χειροτονηθεὶς, αὐτὸν διαδέχεται, μαθητὴς ὑπάρχων τοῦ τὴν ἀρχιερωσύνην τότε κρατοῦντος.

Ἐπταετίαν δὲ τοῦ μεγάλου Πατρὸς Νικολάου ἐν τῷ προρρηθέντι τόπῳ διαμείβοντος, καὶ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύσεως, καὶ αὐτῷ τῷ γήρᾳ συγκακουχούμενος,

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(33) Προικόννησον scribit Ptolomæus, voluitque puto Noster scribere. Est Propontidis insula ante Cyzicum. Mitylene Lesbi oppidum, a quo tota insula sic dicta fuit. Quam denique ponit Cherronesum seu peninsulam, in quam tandem vir Dei reductus sit, ipsam puto vicinam Acra promontorio, in qua Theodorus diem obiit. Plura loca sic appellantur. Potuit sic reduci a Photio ac imperatore, ut urbi vicinum diligentius observarent, ac aliquid pro Ignatio moliri prohiberent : forte vero quod Romam accessurum, eoque Ignatii, ac ei communicantium, virum tantæ auctoritatis, querelas delaturum timerent. Sic conati sunt Theoctistum revocare, ceu reum majestatis, cum ille pro Ignatio Romæ ageret, ut est in epistolis ad Nicolaum.

(34) Fuit iste procul dubio episcopus a Photio, id temporis tyrannidem exercente; unde non placet, quod eum auctor paulo superius, cum ait creatum præpositum Studii ejecto Nicolao χρηστὸν τοῖς τρόποις πανταχόθεν, asserit, *virum omni parte moribus probatum*. Ut ita probatus esset, non sic facile a viro grassatore iteratis honoribus auctus esset. Vel sic voluit augere, virum alioqui magnæ existimationis, ac a Nicolao secundum, ut suæ factioni præsidium quæreret. Quid in utroque gradu, pro aut contra Ignatium egerit, utque habuerit ad Patrem Nicolaum, ac fratres Studianos, incompertum est. Putem omnes hic nominatos præter prostremum Sabam Photii discipulum, devotos Patri fuisse, ac si quid communionis labe cum Photio infecti fuerunt, timore potius humano, quam odio in Ignatium vel Nicolaum id commisisse. Forte vero præpositurum inierunt sic velut vicarii, ac ne quid gravius fratrum sodalitas per Nicolai absentiam pateretur, vel ipso annuente Nicolao : idque videatur auctor innuere in Theodoro Santabarino, cum ἀντιπροσωποῦντα τὸ μοναστήριον, per annum integrum, successorem habuisse memorat Sabam Photii discipulum : ut alii, Nicolai discipuli fuerint; Sabas Photii. Nacolia urbs est Ptolomæo ac Straboni magnæ Phrygiæ. In vii synodo subscriptus habetur, *Photius episcopus Natoliæ* : ac videri possit scribendum *Nacoliæ*, cum vix ulla possit assignari urbs Natolia. Quia tamen constat ex Anastasio solos veteres episcopos, ac sub aliis patriarchis ordinatos, adm ssos esse ut subscriberent synodo, nec Achillas subscribere potuit, nec si quem Photius, eo forte defuncto, ibi substituit. Sit ergo Natolia peculiaris civitas, forte in Asia Minori, quam Turcæ ac moderni Natoliam vocant : velut thema orientale, ac quod orientalior sit Constantinopoli.

Digitized by Google

δέσμιος ἔνθεν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μονὴν ἐπανάγεται, καὶ τῷ προρρηθέντι Σάβᾳ παραδοθείς, ἐμφρούριος ἐναποκαθίσταται ἐπὶ δύο ἔτη ἀπρονόητος, ἐν τηρήσει πολλῇ διαφυλαττόμενος. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν ὁδοὶ σκοτειναί, καὶ οὐκ οἴδασι πῶς προσκόπτουσιν· ἵνα κατ' ἄμφω τὸν δυοῖν Καισάροιν ὑπὸ τοῦ ὁσίου προφητευθὲν τέλος προκαταλάβηται, ἐπὶ Κρήτην ὁ ἄναξ Μιχαὴλ σὺν τῷ Καίσαρι κατὰ τοῦ Ἰσμαὴλ ἐκστρατεύουσιν· ἐκεῖσέ τε κατὰ τὴν ὁδὸν ἐπιμανέντες ἀλλήλοις (35), ὁ Καῖσαρ ἐπιβουλευθεὶς ἐλεεινῶς ἐν μαχαίρᾳ διαμερισθεὶς κατασφάττεται. Ὁ δὲ ὑποστρέψας, οὐ μετὰ πολὺ καὶ αὐτὸς ἐπίσης ἐκείνῳ τῆς ὀργῆς τὸ ποτήριον πέπωκεν, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τέλος κατὰ τὴν τοῦ δικαίου πρότασιν ἐφευράμενος.

A ipsius reducitur monasterium, præfatoque Sabæ traditus, in carcere ad biennium, maximo corporis neglectu, diligentique admodum custodia, tenetur. Quia nihilominus *peccatorum viæ tenebrosæ sunt, nec sciunt quomodo offendunt* [33]; quo finis a Sancto in duos Cæsares prænuntiatus tunc primum occuparet, junctis copiis imperator Michael ac Cæsar, in Cretam adversus Ismaelem exercitum educunt: tumque in via mutuo in se furore concitatis, Cæsar insidiis appetitus, misere gladio dissectus jugulatur. Reversus autem ille, brevi et ipse perinde calicem iræ bibit, unum eumdemque, juxta quod vir justus pronuntiarat, inveniens finem.

Καὶ εὐθέως ὁ Καῖσαρ Βασίλειος τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα μεταχειρίζεται· ὃς ἱερὰν γενέσθαι σύνοδον παρακελευσάμενος, μετὰ τὸ ἀποδοῦναι τὸν οἰκεῖον τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον τὸν θεοφόρον Ἰγνάτιον [γρ. τῷ θεοφόρῳ Ἰγνατίῳ], ἐπιζητήσας τὸν κοινὸν ἡμῶν Πατέρα, καὶ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρα Νικόλαον, κατασχεῖν παρεκάλει καὶ αὐτὸν τὸ οἰκεῖον αὐτοῦ μοναστήριον· συμπρεσβευτὴν ἐν τούτῳ πρὸς τὴν παράκλησιν καὶ τὸν ἀρχιερέα ἐπιφερόμενος. Ὁ δὲ ἀπωθεῖτο τὴν τοιαύτην ἐγχείρησιν [*leg.* ἐγχείρισιν], τήν τε τοῦ γήρως ἀδυναμίαν, καὶ τὴν ἐκ τῶν προηγησαμένων ἐν αὐτῷ συντριβὴν προβαλλόμενος. *Ἔχεις με*, φησὶν, *ὦ βασιλεῦ, σὺν πολλῇ προθυμίᾳ, ὡς ἂν κελεύοις, κατὰ πάντα τῷ σῷ ὑπηρετοῦντα θελήματι· ἀλλὰ καὶ τὴν παῤῥησίαν τε καὶ ἀποστολὴν ἀκώλυτον εἶναι παρακελεύομαι· μέγα κέρδος ἡγούμενος, τὸ ὑπὸ τῆς σῆς ὁσιότητος δηλοποιεῖσθαί τε καὶ ἐπισκέπτεσθαι.* Ἐν τούτοις ὁ ἄναξ φιλοφρονησάμενος τὸν μακάριον, καὶ πείσας τὴν ἰδίαν ἀρχὴν ἀναδέξασθαι, σὺν θυμηδίᾳ πολλῇ τῶν βασιλείων ἐξαπέστειλεν, εἰ καὶ μάλιστα συχνοτέρως πρὸς ἑαυτὸν μετεστέλλετο, ἡδόμενος αὐτοῦ τῇ ἁπλότητι.

B Mox vero Basilius Cæsar Romani imperii sceptra moderanda suscipit; jubensque sacram fieri synodum, post redditam Ignatio pontificalem sedem, quærens communem nostrum Patrem ac Ecclesiæ lumen Nicolaum, obsecrabat, ut et ipse monasterii sui curam reciperet, una secum obsecrationis intercessorem episcopum adhibens. At ille, commissum a se munus rejiciens, cum affectæ senectutis impotentiam causabatur, tum ab iis, qui illic præfecturam gessissent, exantlatos labores atque molestias. *Habes*, inquit, *imperator, ad omnia quæ jusseris multa alacritate tuæ devotum voluntati: verum a te unum hoc rogo, ut ne libertatem ac dimissionem meam impedias; cui magni lucri compendio accedat, ut a tua sanctitate manifester ac protegar.* Denum imperator benevole virum beatum excipiens, ac persuadens pristinæ præfecturæ munus etiamnum obire, multa animi voluptate ab aula remisit: quanquam etiam ad se crebrius accersebat, ejus impendio simplicitate affectus.

Ἀλλ' ἐνταῦθα δίκαιον ᾠήθην διὰ βραχέων, τοῖς πόνοις τούτου τὴν ἐπικαρπίαν προσενεῖραι τῷ διηγήματι, καὶ μικρά τινα τῶν αὐτοῦ θαυμάτων ὑπομνῆσαι τοῖς ἐντυγχάνουσι· ὡς ἂν ἄρτιον εἴη τῆς ὑφηγήσεως τὸ ὠφέλιμον. Εἰ γὰρ καὶ *σημεῖα τοῖς ἀπίστοις*, ὡς γέγραπται· ἀλλ' οὖν εἰς μείζονα δόξαν τῶν αὐτοῦ θεραπόντων ὁ Κύριος, ἐν τοῖς πιστοῖς τὰ πρὸς εὐεργεσίαν τῆς φύσεως διανέμει τούτων χαρίσματα· οὐκοῦν μετ' εὐφροσύνης τὰ τοῦ Πνεύματος ἐξείπωμεν θαύματα.

C D Hic enimvero operæ pretium duxi, beati viri laboribus etiam consequentes fructus brevi narratione subnectere, ac pauca quædam ejus miracula Lectoribus insinuare, quo absoluta consistat narrationis utilitas. Quanquam enim *signa in fidelibus* [34], juxta quod Scriptura habet: Dominus tamen, ad majorem famulorum suorum gloriam, eorum dona, quibus natura beneficio afficitur, in fidelibus distribuit. Læti ergo divina Spiritus miracula edicamus.

Εὐδοκία γὰρ ἡ τοῦ φιλοχρίστου μέδοντος σύνευνος, κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας πάθει δεινῷ περιπέπτωκε· καὶ τῆς ἐκ τῶν ἰατρῶν ἐπομένης βοηθείας ἐστέρητο, ἐπεὶ καὶ τὰ τοῦ πάθους πρὸς θάνατον ἔβλεπε. Τοῦ δὲ βασιλέως ἀθυμοῦντος, καὶ περὶ τούτου δεινῶς ποτνιωμένου καὶ στένοντος, ὀπτασία τις παρεμπε-

Quippe Eudocia Christi amantis imperatoris uxor, per hos dies in morbum gravem incidit, jamque omni medicorum auxilio, morbo in mortem inclinante, destituta erat. Cum autem imperator ea re mœstus, dire quiritaretur, ac animo angustiaretur, incidens interim visio læto animo effecit. Putabat enim

[33] Prov. IV, 19. [34] I Cor. XIV, 22.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(35) Videndus Nicetas in Vita Ignatii, ubi pluribus explicat qui ista habuerint, ac qua primum occasione, ulciscente Numine, rixæ illæ ac tandem utriusque Cæsaris mors contigerint, Basiliusque pius princeps regnum capessiverit.

Digitized by Google

illa, cum modicum degustaret somnum, senem quemdam videre, monachum quidem habitu, quemque multa gloria honestaret, in hæc verba affantem : *Confide*, inquit, *fore, ut modo minime moriaris : quin amodo optatæ sanitatis commoda persensura es*. Tum illa somno soluta rem statim cum viro communicans, imperiali decreto, omnes in urbe sanctimoniæ laude præcellentes viros, ceu invisendi ergo ad se ascendere jubet [55]. Quamobrem etiam Pater noster una cum Patrum choro in palatium veniens, vultu Mosis instar glorificato, liquido is ipse Augustæ innotuit, qui in visione verba oppignerasset. Magna itaque voce, in gratiarum actionem effusa, palam traducens, gloriosa Dei in ipsam per eum magnalia prædicavit. Imperator autem, adstansque omnis caterva, virum admirantes, congruis honoribus prosecuti sunt. Symbolice puto, Christi famulus, illi simile miraculum portento quodam operatus est, quod nominis patronus Nicolaus olim edidisset, cum nimirum imperatori in visu apparens, ab injusta nece viros liberavit. Enimvero, miraculo subnectentes miracula, Patris virtutem ediscamus.

Helena quippe Manuelis patricii quondam uxor, cum perinde atque Augusta, portis inferni, vi morbi, propior accessisset, jamque sui ad suprema, pro morientium ratione, officia parati essent ; accedens magnus ille, ac manu ægrotantis caput attingens crucisque signo desuper in aere expresso corpus consignans, mortis recessum vegetavit. Confestim enim sanitate recepta, a diro dolore, quo tenebatur, liberata est.

Sed et hoc præfato ejus viro memoratur accidisse. Nimirum, cum humili lecto jacens decumberet, jamque a medicis supremam mortis sententiam accepisset, rogabat adesse virum sanctum, clamore flagitans, ut angelico monachorum habitu perornaret. Ad quem Sanctus : Haudquaquam : nec enim, fili, conducibile foret, qui brevi, infirmitatis hujus symbola relinquens, magistratuum præfecturas Dei munere administraturus sis. Ubi itaque hoc evenerit, te deinceps coma deposita ad beatam illam sortem bonis operibus refertum assumpturus sum. Porro finem habuit prædictio, eventusque prophetiam secutus est. Etenim reliota ille cum lecto ægritudine, diversisque illis magistratibus defunctus, cum tandem modicum ægrotasset, juxta viri justi sententiam, comam deponens, migravit ad Dominum.

Theophilus autem, qui perinde atque Melisseni, Lydiates appellabatur : quippe vir eorum gener erat, impositamque illis a genere appellationem ipse etiam merito abusione ferebat. Nam et protospatharii dignitate ornatus erat. Nati porro ex eo infantes, vitam statim cum morte commutabant, amboque parentes jucundissimo eorum gaudio ac

[55] Exod. xxxiv, 29.

σοῦσα μέσον, εὐθυμεῖν παρεσκεύαζεν. Ἐδόκει γὰρ ἐκείνη μικρὸν καθευδήσασα, καθορᾶν τινα γηραιὸν, μοναχὸν μὲν ὑπάρχοντα, καὶ δόξῃ πολλῇ σεμνυνόμενον· οὕτω δέ πως αὐτῇ προσδιαλεγόμενον· *Θάρσει*, φησὶν, *ὡς οὐ τεθνήσεις τὰ νῦν· ἕξεις δὲ λοιπὸν ἐκ τῆς δεῦρο τῆς σοι φίλης ὑγείας τὸ χρήσιμον.* Ἡ καὶ μετὰ τὸν ὄνειρον τοῦτο παρευθὺς τὸν ἀνδρὶ διανείμασα, σθένει τοῦ κράτους πρὸς ἑαυτὴν τοὺς ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπ' εὐλαβείᾳ προὔχοντας, ἐπισκέψεως χάριν ἀνελθεῖν παρεσκεύασεν. Ἔνθεν ὁ μέγας συναγιὼν τοῖς Πατράσι, δεδοξασμένον φέρων κατὰ Μωσέα τὸ πρόσωπον, γνώριμος τῇ βασιλίδι γεγένηται, ὡς αὐτὸς εἶη ὁ ἐν τῇ ὀπτασίᾳ αὐτῇ ὁμηρευσάμενος ῥήματα. Ὅθεν μεγάλῃ τῇ φωνῇ διὰ τῆς εὐχαριστίας τοῦτον ἀναφανδὸν ἐθριάμβευσε, τὰ εἰς αὐτὴν δι' αὐτοῦ ἔνδοξα τοῦ Θεοῦ μεγαλεῖα ἀνακηρύττουσα. Ὃν ὁ βασιλεὺς, καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες θαυμάζοντες ταῖς πρεπούσαις τιμαῖς ἀπεσέμνυνον. Συμβολικῶς οἶμαι τῷ ἐπωνύμονι Νικολάῳ ἐφάμιλλον, ὁ τοῦ Χριστοῦ θεράπων κατ' ἐκεῖνον τὸ θαῦμα τερατευσάμενος, ἐν ὀνείρῳ πάλαι δειματώσας τῷ ἄνακτι, τῆς ἀδίκου δίκης τοὺς ἄνδρας ἐξείλατο. Ἀλλὰ θαύματι συνάπτοντες θαύματα, τὴν τοῦ Πατρὸς ἀρετὴν καταμάθωμεν.

Ἑλένη γὰρ ἡ τοῦ πατρικίου Μανουὴλ ὑπάρξασα σύμβιος, ἐπίσης τῇ βασιλίσσῃ ταῖς τοῦ ᾅδου πυλῶσι δι' ἀῤῥωστίας ἐγγίζουσα, καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον τῶν αὐτῆς εὐτρεπιζομένων συνήθειαν· ἐπιστὰς ὁ μέγας τῇ χειρὶ τῇ τῆς καμνούσης κορυφῇ ἐφαψάμενος, τῷ σταυρικῷ συμβόλῳ ἀερίως ὕπερθεν ταύτης ἐπισφραγίσας τῷ σώματι, τὸν τοῦ θανάτου μυχὸν ἀνεζώγρησεν. Ἐῤῥωτο γὰρ εὐθέως, καὶ τῆς κατεχούσης ὀδύνης ἀπήλλακτο.

Ταυτὸ δὲ συμβεβηκέναι καὶ τῷ προῤῥηθέντι ταύτης ἀνδρὶ διηγόρευται· δ; ἐπὶ τοῦ σκίμποδος ἀνακείμενος, καὶ πρὸς τῶν ἰατρῶν τὴν τελευταίαν τοῦ θανάτου ἀπόφασιν προσλαβόμενος, ἐπιστάντα παρεκάλει τὸν ἅγιον, τῷ ἀγγελικῷ τῶν μοναχῶν κατακοσμῆσαι τοῦτον ἐπιβοώμενος σχήματι. Οὔ, φησὶ, πρὸς αὐτὸν ὁ ὅσιος ἀπεφθέγγετο. Οὐ γὰρ λυσιτελῆ σοι, τέκνον, συμβήσεται, μέλλοντι συντόμως τῆς ἀῤῥωστίας τῆσδε διαδράντι τὰ σύμβολα, τῶνδε τῶν ἀξιωμάτων τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι τὰς ἀρχὰς διοικήσασθαι. Ἢ δ' ἂν τοίνυν τοῦτο γενήσεται, τότε σοι [γρ. τότε σε] λοιπὸν ἀποκαρθέντα πρὸς τὴν ἐκεῖσε λῆξιν κομῶντα ταῖς ἀγαθοεργίαις προσλάβοιμι. Εἶχε δὲ τέλος ἡ πρόῤῥησις, καὶ τὴν προφητείαν ἐπηκολούθει τὰ πράγματα. Τῇ γὰρ εὐνῇ ὁ ἀνὴρ τὴν νόσον ἐπαποθέμενος, καὶ τοῖς διαφόροις ἐκείνοις ὑπεισελθὼν ἀξιώμασι, τέλος μικρὸν νοσήσας, κατὰ τὴν τοῦ δικαίου ἀπόφασιν, ἀποκαρθεὶς, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε.

Θεόφιλος δὲ ὁ κατὰ τοὺς Μελισηνοὺς Λυδιάτης καλούμενος (γαμβρὸς γὰρ αὐτῶν ὁ ἀνὴρ ἐχρημάτισε, καὶ τὸ ἐκ γένους ἐκείνοις παρωνύμως ἐπιτεθὲν, εἰκότως καὶ οὗτος καταχρηστικῶς ἐπεφέρετο· καὶ γὰρ καὶ τῷ τοῦ πρωτοσπαθαρίου ἐτετίμητο ἀξιώματι), τὰ παρ' αὐτοῦ νήπια, τοῦ ζῆν αὐθωρὸν ἀπηλλάττοντο, καὶ τῆς ἡδίστης τούτων χαρμοσύνης τε

Digitized by Google

καὶ διαθιώσεως ἅμφω τὼ συμβίω ἐστέρηντο. Θέλγει γὰρ ὄντως τὰ τῶν νηπίων ψελλίσματα, ἐκ τῆς ἀτέχνου γλώσσης μάλιστα προϊέμενα. Καὶ δὴ βουλὴν καλὴν βουλευσάμενος σὺν τῇ γαμετῇ, τῷ μεγάλῳ τούτῳ φωστῆρι καταλαβόντες προσπίπτουσι, καὶ τὴν τῆς ἀπαιδείας ὀδύνην μετὰ πολλῶν δακρύων διαγορεύουσι· καὶ ὥσπερ θυρεῷ τινι ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ἀπρόοπτον τοῦ θανάτου τῶν ἐμῶν φορὰν κατασφαλιζόμενοι, αὐτὸν τὸν μέγαν τὴν ἐκ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ θείου βαπτίσματος παρεκάλουν ἀνοδυχὴν τούτοις δωρήσασθαι. Ὁ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν οὐκ ἐπένευσε· τὴν κάραν δὲ τούτου βρέφους, οὗπερ ἐκέκτηντο, τῇ λαιᾷ χειρὶ καθαψάμενος, τήν τε ἑτέραν ἀπεωρίσας ἄνω, καὶ ἱκανῶς προσευξάμενος, Ἄπιτε, φησὶν, οἶκαδε· τάδε γὰρ λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι Ζήσεται τὸ θυγάτριον (θῆλυ γὰρ ἐπεῖπερ ἐτύγχανε), καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν υἱοὺς τῶν αὐτῆς υἱῶν καταθρήσετε, καὶ οὕτω μετ' εὐφροσύνης καὶ ὑμεῖς τῶν ἐνθένδε μεταναστεύσητε. Ἐπηκολούθει δὲ καὶ ὧδε τοῖς τοῦ Πατρὸς λόγοις τῶν πραγμάτων ἡ ἔκβασις, καὶ πολύπαιδες τῇ ἀτεκνίᾳ τοῦ παιδὸς οἱ ἄπαιδες ἐχρημάτιζον.

A vita carebant. Plane enim mulcent, quæ maxime infantes rudi lingua balbutimenta pronuntiant. Bono itaque consilio, una cum conjuge, magnum hoc lumen adeuntes, ejus se objiciunt pedibus, multisque lacrymis, exponunt, quem ex orbitate prolis dolorem persentirent. Ac vero, ceu quodam clypeo, adversum improvisam illam mortis infantum violentiam sese munientes, hunc ipsum magnum virum, ut susceptoris a divini baptismatis regeneratione munus obire dignaretur, obsecrant. Haud tamen ille postulatis annuit: caput nihilominus infantis superstitis manu sinistra tenens, dexteramque desuper elevans, ac abunde precatus: *Domum, inquit, abite: hæc enim dicit Spiritus sanctus: Vivet puella:* quippe femina erat: *vestrisque ipsi oculis filios filiorum ejus visuri estis; sicque vos etiam ab humanis cum lætitia migrabitis.* Porro hic quoque rerum eventus Patris sermones consecutus est, filiique orbitate multorum filiorum parentes exstiterunt, qui filiis orbi erant.

Καὶ τί ἂν λέγοιμι τὰ καθέκαστον; Δέδεικται δήπου τῷ προφητικῷ χαρακτῆρι [*Isc. add.* ἅμα] τῇ τῶν θαυμάτων διόπτρᾳ πανταχόθεν τὸν μέγαν κατακοσμούμενον, εἰ καὶ τοῦ χρόνου τῷ μήκει τὰ πλεῖστα τούτων ὁ τῆς λήθης βυθὸς ἐθησαύρισεν. Ἀλλ' ἐπεὶ δι' ἀσθενείας ὁ λόγος ἀμυδρῶς πως τὰς αὐτοῦ ἀριστείας ὑπεσημάνατο, φέρε καθόσον οἷόν τε, τοῖς παλαιοῖς τὰ ἐκείνου συνάψαντες, κἀντεῦθεν τὸν ἄνδρα γνωρίσωμεν. Οὐ γὰρ μερικὰ τοῦ Πνεύματος τὰ χαρίσματα, εἰ καὶ διάφορος ἡ τούτων ἐνέργεια. Μόνοι γὰρ εἰς ἀλλήλους διαμερίζομεν, τὸ προσπαθὲς ἡμεῖς ἑκάστῳ τὰ ἀμερῆ ἐν μέρει μερικῶς συνιστῶντες τῆς σχέσεως. Οὕτωσὶ δὲ σκοπήσωμεν.

Quid vero singula prosequar? Sane probatum fuit magnum hunc virum prophetico schemate miraculorum dioptra omnino ornatum esse, quanquam longo temporis lapsu pleraque illorum oblivionis profundum absorbuit. Quia enimvero obscure quodammodo præ sua imbecillitate instituta oratio, ejus res præclare gestas designavit: age jam, res ejus antiquorum rebus gestis conferentes, hinc quoque declaremus viri præstantiam. Nec enim Spiritus dona particularia sunt, locisque ac personis addicta, tametsi eorum virtus est diversa. Soliquippe nos, quæ individua sunt, in parte particulatim in invicem partimur ac dividimus, qua sumus in aliquos, affectionem prodentes. Sic autem consideremus.

Θαυμάζεις Ἄβελ τὴν τῆς καρδίας εὐθύτητα καὶ τὰ ἀρτιγενῆ τῶν δώρων πρωτότοκα, ἐπεὶ καὶ πρὸς Θεοῦ τὸν ἔπαινον ἀπειλήφασι· τήν τε τοῦ Ἐνὼς ἐλπίδα, καὶ Ἐνὼχ τὴν μετάθεσιν· θαύμασον, εἰ βούλει, τὴν ἐξ αὐτῆς νηπιότητος καὶ τούτου τὴν ἀρτιγενῆ τῶν φρενῶν πρὸς τὸ Θεῖον ἀλλοίωσιν· τήν τε γενικὴν τῶν ἡλικιῶν ἀπαρχὴν, τῆς λογικῆς, φημι, θυσίας ἐκ πνεύματος συντετριμμένου, τιμιωτέραν τῶν δώρων ἀνάθεσιν, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐλπίδα, καὶ τὴν τοῦ νοὸς πρὸς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν καθεκάστην ἐγγινομένην μετάθεσιν· ὅσον ἐκεῖ μὲν, ἐκ τῶν περὶ αὐτῶν, ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν δὲ τούτῳ τῆς προσφορᾶς ἡ τελείωσις. Εἰ δὲ τὴν τοῦ πρωτοπάτορος ἐν χειρὶ Θεοῦ γενομένην διάπλασιν, καὶ τὴν ἐν παραδείσῳ διατριβὴν, καὶ τὴν πρώτην νομοθεσίαν ἀντεπεξάγοις τῷ ἡμετέρῳ Πατρὶ, μεῖζον, ἢ ἔλαττον εὑρήσεις τῆς ἀρετῆς τὸ ἐγκώμιον, τὴν τῆς ἐντολῆς ὑφαίρεσιν ἄρτιον ἐντεῦθεν προσλαμβανόμενος, τήν τε ἐν παραδείσῳ (36) τρυφὴν ὅσον οὔπω μετὰ δικαίων ἀπολαμβόμενος· ἐπεὶ μὴ οἷόν τέ τινα τελειωθῆναι κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον.

Miraris Abelis cor rectum, novaque munerum primitiva, quando etiam a Deo laudem meruerunt: spem quoque Enos, ac Enochi translationem: verum hujus quoque, si lubet, mirare ab infantia ipsa novam sensus animi in Deum demutationem, universasque ætatum primitias; rationalis, inquam, hostiæ ex spiritu contrito, pretiosiorem munerum oblationem, quæque inde spes, ac mentis quotidiana, ad ea quæ sensum exsuperant, translatio accedit: quanto illic, ex circumstanti externaque substantia, huic autem, ex ipsismet propriis oblatio consummatur. Sin autem protoplasti in manu Dei formationem, moramque in paradiso, ac primo latam legem, Patri nostro ex adverso produxeris; majus, quam minus encomium virtutis inveneris; integram inde mandati abrogationem assumens, paradisique vix non cum justis accepturus voluptatem: siquidem, juxta magni Pauli sententiam, impossibile est quemquam consummari [16].

[16] Hebr. II, 40.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(36) Quanquam videtur auctor obscurius loqui, satis tamen indicat errorem, utriusque Ecclesiæ

Digitized by Google

Laudas Noemum, quod diluvii aquas in justitia evaserit [27], quodque bruta animantia arcæ ligneæ ambitu continuerit [28]. Abrahæ item hospitalitatem, novamque Deo offerentem unigeniti hostiam ; susceptum inquam ex repromissione immolantem ; sed et hujus lauda hæretica illuvione ad Deum perfugium, quodque genera multa rationalium salvarit : animi item purgationem, quamque sacerdotii jure Christo ipsi ac Deo hospitalem paravit mensam. Quippe qui etiam totum se, mensam sacram ac spiritale holocaustum effecerit. Plane mirabilis Isaaci ante etiam nativitatem promissio [29]; hic enim vero ipse statim ultro promisit, post etiam nativitatem.

Mira quoque est Jacobi scala [30] ceu novi cujusdam ac admirandi sacramenti designatio [31] : viri item circa pecudes solertia ; nec non tanta illa, duodenæ prolis ex lumbis ejus propagatione, felicitas : sed et hujus mirabilis virtutum, morali conversatione erecta scala, nec non pascendi ratione præditos peritia, ac demum copiosa ex lumbis, spiritali partu filiorum editio.

Beatissimus Job in stercore positus [32], tantaque illa in malis tolerantia, omnium ore celebratur : hic autem, fortitudinem illam ex desudatis certaminibus vulnerumque cicatrices indutus, longamque aliis aliisque locis carcerum coercitionem stercoris instar inferens, nihil minus illo tolerantiam coluit.

Magnus Moses, tanquam qui deus Pharaonis [33] mirabilisque populi ductor, ac mitis legislator, ut quis alius, fuerit. Sed et hic nihilominus perinde atque ille, deus adoptione, ac legislator mitissimus, omnes admonens hortansque abstinere a malis actibus, virgaque depurgati animi ac vacui ab affectionibus, varia miracula patrans, imitatus est Davidis illud in bellis inexpugnabile robur, hæreticorum phalanges invicta fortitudine fugans [34]. Mitto dicere zelum Phinees, ac Eliæ Carmelum [35], Elisæique in melote, duplici dono concessam Spiritus vim [36] : in quibus magnus hic, excellentia virtutis, quam fieri potest, utrisque eos partibus expressit.

Ἐπαινεῖς Νῶε τὴν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ κατακλυσμοῦ φυγαδείαν, καὶ τὴν ἐν λάρνακι ξυλίνῃ τῶν ἀλόγων ζώων κατάσχεσιν· τοῦ τε Ἀβραὰμ τὴν φιλοξενίαν, καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς καινὴν θυσίαν, Θεῷ τὸν ἐκ τῆς ἐπαγγελίας θῦμα προσάγοντα· ἐπαίνει καὶ τούτου τὴν ἐκ τῆς αἱρετικῆς κατακλύσεως πρὸς αὐτὸν [ἴσ. πρὸς αὐτὸν πίστιν, ἢ, καταφυγήν], καὶ γένη πολλὰ τῶν λογικῶν διασώσαντα, τήν τε τοῦ νοὸς κάθαρσιν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἱερωσύνης ἑτοιμασθεῖσαν αὐτῷ τῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ φιλόξενον τράπεζαν· ἐπεὶ καὶ ὅλον ἑαυτὸν, ἱερὰν τράπεζαν, καὶ πνευματικὸν ὁλοκάρπωμα κατειργάσατο. Θαυμαστὴ ἀληθῶς ἡ τοῦ Ἰσαὰκ ἐπαγγελία, καὶ πρὸ γεννήσεως· ὁ δὲ αὐτεπάγγελτος εὐθὺς ὑπῆρξε (37), καὶ μετὰ γέννησιν.

Θαυμαστὴ καὶ τοῦ Ἰακὼβ κλίμαξ, ὡς παραδόξου μυστηρίου προτύπωσις· καὶ ἡ περὶ τὰ θρέμματα τοῦ ἀνδρὸς εὐμηχανία· καὶ ἡ ἐκ τῆς ὀσφύος δωδεκαστέλεχος τῶν τέκνων εὐημερία· θαυμαστὴ δὲ καὶ τούτῳ [ἴσ. τούτου] τῶν ἀρετῶν ἡ κλίμαξ πρακτικῶς ἐξεγένετο, καὶ ἡ ποιμαντικὴ τῶν λογικῶν ἐμπειρία, καὶ ἡ ἐκ τῆς ὀσφύος πλήθουσα πνευματικὴ τῶν τέκνων ἀπότεξις.

Ἰὼβ ἐπὶ κοπρίᾳ, καὶ τῇ περὶ τὰ δεινὰ καρτερίᾳ, ἐν τοῖς ἁπάντων καταγεραίρεται στόμασιν· ὁ δὲ τὴν ἐκ τῶν ἄθλων ἀνδρείαν, κἀὶ τῶν τραυμάτων τὰ ἕλκη καταβαλλόμενος· τήν τε ἐκ τόπου εἰς τόπον χρονίαν κάθειρξιν ὡς κοπρίαν ἐπιφερόμενος, ἐπίσης τὴν καρτερίαν ἐξήσκησε.

Μέγας Μωσῆς ὡς θεὸς Φαραὼ, καὶ ξένος δημαγωγὸς, καὶ νομοθέτης πρᾶος, εἰ καί τις ἄλλος, γενόμενος· ὁ δὲ, θέσει μὲν θεὸς κατ' ἐκεῖνον, καὶ νομοθέτης πραότατος, παρεγγυῶν ἅπασι τῶν φαύλων ἀπέχεσθαι πράξεων· καὶ ῥάβδῳ τῆς ἀπαθείας θαυματουργοῦν διαφόροις τοῖς θαύμασιν. ἐμιμήσατο Δαβὶδ τὸ ἐν πολέμοις ἀκαταμάχητον, τὰς τῶν αἱρετικῶν ἀνδρείως κατατροπούμενος φάλαγγας. Ἐῶ λέγειν Φινεὲς τὸν ζῆλον, καὶ Ἠλιοῦ τὸν Κάρμηλον, καὶ Ἐλισσαίου τὴν ἐν μηλωτῇ διπλῷ τῷ χαρίσματι τοῦ Πνεύματος δύναμιν· ὧν ὁ μέγας τῷ περιόντι τῆς ἀρετῆς, ὡς οἷόν τε, κατ' ἀμφότερα τούτοις ἀπεμιμήσατο.

[27] Gen. VII, 1. [28] Gen. XVIII, 2 ; XXII, 2. [29] Gen. XVIII, 10. [30] Gen. XXVIII, 12. [31] Gen. XXX, 37. [32] Job. I, etc. [33] Exod. VII, 1. Num. XII, 3. [34] Num. XXV, 7. [35] III Reg. XVIII, 19. [36] IV Reg. II, 9.

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

consensu in Florent. damnatum, in quo versata est magna pars sequioris Græciæ, quemque in ea multis arguit Leo Allatius opusc. nuper edito Parisiis ; ut nimirum justi, non omnino beatas sedes ante ultimam consummationem accipiant, ac paradisi amœna ; sed ὅσον οὔπω, *tantum non*, ac fere recipiant, necdum Dei visione beati, sed locis quibusdam lucidis in gaudio agentes, cum impii ac mali interim mœsti agant in locis obscuris ac tenebrosis : ut etiamnum eo modo justi habeant, ac post Christum ejusque morte devictam mortem, quo sentit Ecclesia habuisse ante eumdem, ac necdum soluto pretio universali, quando revera nemo consummabatur, uti apostolus ab auctore citatus habet : nedum eo sensu, quo nec modo consummatur aliquis, ultima omnino consummatione ac glorificatione totius hominis, de qua etiam nihil vetat exponi apostolum ; sed neque prima illa, ac velut substantiali, quæ in Dei visione consistit. Exstant in biblioth. Regia Hilarionis cujusdam apocalypses ac somnia, eum aperte errorem habentia, alioqui doctrinæ morum non inutilia. Illud ἄρτιον ἐντολῆς ὑφαίρεσιν, ut Adamum respiciat, id velit, *omnimodam mandati velut substractionem* : id est, summam ejus prævaricationem, beato illo statu, et cum nihil esset in eam impellens, excepta ingrata voluntate : ut autem Nicolaum, contrario sensu exponendum sit, quasi nihil ab eo, præcepto detractum sit, obsequentissimusque Dei legibus fuerit.

(37) Promissa copiosa prole ex nata puella, cui parentes timebant, ne et ipsa, uti reliquæ proles, præmature exstingueretur : quæ viri sancti prophetia paulo ante narrata est.

Digitized by Google

Εἰ δὲ καὶ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ Ἰωσὴφ σιτοδείαν ἐπιζητοίης ἐκβήσεσθαι, πρόβηθι λοιπὸν, καὶ ὄψει μείζω τῶν σοι ἐξητασμένων τὴν ὕπαρξιν. Ἐπεὶ γὰρ ἔδει τοῦτον, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, τῆς ἀθλητικῆς παλαίστρας καλῶς τὸν ἀγῶνα ἀγωνισάμενον, τὸ κοινὸν ἀποτῖσαι χρέος τῆς φύσεως (ἦν δι' ἀῤῥωσίας ἐπὶ τοῦ σκίμποδος ἀνακείμενος, τῶν τέκνων στοιχηδὸν ἤδη παρισταμένων αὐτῷ, καὶ τὰ τοῦ πάθους σχετλιαζόντων ἐξόδια), εἰπεῖν λέγεται τὸν μακάριον, μή τι τῶν καθηκόντων ἐφυστερεῖτο, ἐντεῦθεν τὴν ἀθυμοῦσαν αὐτῶν, ὡς οἶμαι, ψυχὴν κατεγγυϊζόμενος. Οἱ δὲ, θρυλληθέντες τῷ παραδόξῳ τοῦ Πατρὸς ἐρωτήματι, ἀνεδίδαξαν τὴν προσφάτως αὐτοῖς χρειώδη τοῦ σίτου ἔνδειαν παραστήσαντες.

Τότε στενάξας ὁ μέγας, καὶ ἔνθους ὥσπερ γενόμενος, *Ἐγὼ μὲν ἄπειμι*, φησὶ, *καὶ μεταναστεύω πρὸς τοὺς πατέρας μου. Οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτό μοι τὰ νῦν ἀποκείσεται· ὑμῖν δὲ, ὁ τῷ Ἰσραὴλ πάλαι τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τὸ ὕδωρ ἐκ πέτρας διψιλευσάμενος, μετὰ τρίτην ἡμέραν τῆς ἐμῆς ἀφ' ὑμῶν διαζεύξεως, αὐτὸς ὑμῖν τὸν σῖτον εἰς κόρον παράσχηται.* Καὶ.... τῷ λόγῳ ὑποσημᾶναι τοῖς ἀδελφοῖς τὰ τοῦ ξύλου κρούσματα παρακελευσάμενος, ὡς τῷ ἱερῷ τῷ μοναχῶν συστήματι [γρ. τὸ ἱερὸν σύστημα], ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναθροισθὲν ἐθεάσατο, ὡς οἷόν τε, τούτῳ τὰ ἐξόδια προσφθεγξάμενος ῥήματα, προχειρίζεται μετὰ τῆς τούτων βουλῆς τὸν καθηγησόμενον. Κλήμης δὲ ἦν ὁ θαυμάσιος, ὁ φερωνύμως ὡς κλῆμα κατάκαρπον, ἀειθαλεῖς τοὺς τῶν ἀρετῶν ἐπιφερόμενος βότρυας, τὸν τοῦ οἰκονόμου τότε βαθμὸν μετερχόμενος.

Αὐτὸς δὲ μικρὸν κατατρυχωθεὶς τῷ νοσήματι, ἔκδημος ὅλος καὶ πρὸ τῆς ἐκδημίας τῇ τοῦ νοὸς μεταθέσει τῶν ἔνθεν γενόμενος, ἐξάρας τοὺς πόδας, καὶ σταυρικῷ τὰς χεῖρας τυπώσας τῷ σχήματι, τοῖς ἀπάγουσιν αὐτὴν ἁγίοις ἀγγέλοις μετὰ πολλῆς τῆς παῤῥησίας τὴν ψυχὴν ἐναπέθετο, τῷ ἑβδομηκοστῷ καὶ πέμπτῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ, ἐξακισχιλιοστῷ δὲ τριακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ ἕκτῳ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως, τετάρτῃ τοῦ Περιτίου μηνὸς, τῇ πρώτης ἰνδικτιῶνος, ὅς ἐστι Φεβρουάριος.

Τὸ δὲ πολύστικτον αὐτοῦ καὶ πολύαθλον σκῆνος, μετὰ Ναυκρατίου τοῦ μάκαρος κατετέθη, πρὸς τῷ δεξιῷ μέρει, ἐν τῷ κατ' ἀνατολὰς τοῦ Προδρομικοῦ τεμένους πανενδόξῳ καὶ ἱερῷ τῶν μαρτύρων σηκῷ· ἔνθα δὴ καὶ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου ἡ πανευκλεὴς καὶ πανσέβαστος τιμία θήκη καθίδρυται. Ἀλλὰ τί τὸ ἐντεῦθεν

Ἆρα οὖν μεταβὰς τῶν προφητευθέντων ἐλάττω [ἴσ. ἐλάθετο] ἢ οὐχ ὡς ἐχρὴν τὰς ἐκβάσεις, ἢ τῶν ἐπαγγελιῶν πόῤῥω τῷ χρονικῷ πεποίηκε διαστήματι; Οὐδαμῶς. Μετὰ γὰρ τρίτην ἡμέραν τῆς αὐτοῦ ἐνδόξου μεταναστεύσεως, πλῆρες σίτου τῶν βασιλικῶν πλοίων ἐκ Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου μέδοντος πέπομφε, καὶ τοὺς τῆς μονῆς σιτῶνας ἐπλήρωσεν· ὡς μετὰ πολλῆς τῆς ἐκστάσεως τῷ θάμβει κατα-

[37] Gen. xli, 55.

A Quod si etiam Josephi in Ægypto frumentationem quæris[37], procede modo, majora præ iis visurus quæ interrogasti. Nam quia, juxta quod ait magnus Apostolus, postquam athleticæ palæstræ bene certamen certasset, commune tandem naturæ debitum persoluturus, morbo detentus, humili jacebat lecto, filiis jam circum turmatim adstantibus, mortisque exodia tristi luctu plangentibus : quæsiisse ferunt virum beatum, num aliquo necessariorum carerent, mœstam puto ea ratione eorum oppignerans animam. Illi autem nova ac insolita Patris percontatione turbati, eam, quæ nuper acciderat, exposuerunt necessariæ annonæ penuriam.

B Tunc vir magnus altum pectore suspirium ducens, ac velut afflatus Numine: *Equidem*, inquit, *abeo, atque ad meos patres commigro. Hoc enim in præsentiarum mihi repositum scio: vobis autem, is qui olim manna Israeli in deserto, ac aquam de petra abunde suppeditavit, ipse vobis, triduo a mea disjunctione, largum annonæ præbebit commeatum.* Ubi autem dari signum fratribus ligni pulsatione, humili vocis insinuatione jussisset, sacrum jam monachorum cœtum in unum congregatum videns, communi eorum consilio eum eligit, qui in monasterii præfectura successurus esset. Is porro admirabilis ille Clemens fuit ; vir plane pro nominis ratione instar fructiferi palmitis, virentes semper virtutum botros ferens; ac tum œconomi officio

C defungens.

Ille autem plusculum morbo attritus, totus, ante etiam migrationem, mentis ab humanis translatione excedens ac extra factus, extendens pedes, atque in crucis modum manus componens, multa fiducia abducentibus sanctis angelis, deposito animam tradidit, anno vitæ ipsius 75, a mundi autem creatione 6376, die 4, mensis imparis, 1 indict., qui est Februarius.

Porro ejus multis compunctum, plurimaque certaminum gloria inclytum tabernaculum, una cum beato Naucratio depositum est, ad dexteram partem

D in gloriosissimo ac sacro martyrum sacello, quod a dextris delubri Præcursoris situm est : quo item loco, sancti Patris nostri Theodori præclarissimus ac venerabilissimus honorabilis loculus constitutus est. Quid vero inde?

Ergone ubi migrasset oblitus est, quæ prophetans prædixisset? aut secus atque oportebat, aut termino dilatiori, quam haberet promissio, curavit evenire? Haudquaquam. Post triduum enim gloriosæ ejus migrationis, navim unam e maximis Christi amantis Basilii imperatoris, frumento plenam misit, monasteriique horrea implevit: ut multo stupore perculsus beatus Clemens in hæc verba pronun-

Digitized by Google

tiaverit : *Ecce*, inquit, *Patres, communis Pater noster, post triduum, juxta quod promiserat, suæ in nos affectionis debitum implevit, novum nobis suæ apud Deum fiduciæ argumentum præbens.*

Habes quæsiti solutionem, Josephi in Ægypto observatam liquido annonæ provisionem : quanquam hic miraculum longe miraculo præstet. Cæterum ad prodigium aliud orationem converto. Cum enim vir inclytus Clemens diu satis monasterii præfectum egisset, atque ad Dominum quintadecima die mensis Julii migrasset, jamque Hilarion, congrue omnino nomini morum hilaritate habens, præfecturam gereret; sancti Patris nostri Nicolai discipulus Antonius nomine, a nonnullis ab accidente nigredine Maurus appellatus, a multis annis, fluxus sanguinis morbo exsugebatur, vi tanta ægritudinis, ut restistuendæ sanitatis medicos spes omnis defecisset. Huic tandem præfatus Pater Hilarion, ut in cella, in qua olim Christi famulus Nicolaus inclusus fuisset, decumbens, corporis disjunctionem sustineret, permisit. Dum ergo impensius gaudens in ea demoratur, apparens illi vir sanctus in somnis, in hæc verba compellat : *Humilis Antoni, quis te morbus moleste habet? Ut autem*, inquit, *morbum explicavi, ejusque vim remediis majorem detexi : Ne*, inquit vir magnus, *ultra timueris : quippe amodo, nihil morbo hoc molestiæ creante, sanus eris. Tumque ad me ipse rediens, non jam in somnis, sed ipsis coram oculis, ejus e cella exeuntis posteriora aspexi. Quapropter, sanguis quidem fluxio actutum compressa est : multaque odoris fragantia circumquaque cellam pervagata, humile cor meum immenso gaudio replevit*. Jam tum anni quadraginta fluxerant, isque nihil molestiæ ab eo patiens morbo, Dei gratia vivebat.

Et hæc hactenus dicta sint : plurima enim silentio omittenda sunt, quo brevitatis regulam servemus; cum et alioqui oratio debilior sit, quam ut miraculorum vim valeat enarrare; hac parte auris ad fidem durioris utilitati prospiciens.

Nos quidem, beate vir, ad ea quæ longi temporis lapsu, silentii profundo obruta remanserant, pro eo desiderio, quo humilis noster animus in te habet, vitiosum atque contritum calamum extendentes, tanquam ex rerum abs te præclare gestarum

Ἐκληθέντα Κλήμεντα τὸν μακάριον ἀποφθέγξασθαι· Ἰδοὺ γάρ, φησὶ, *Πατέρες, ὁ κοινὸς ἡμῶν Πατὴρ μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, ὡς ἐπηγγείλατο, τῆς πρὸς ἡμᾶς διαθέσεως τὸ ὀφείλημα ἐκπεπλήρωκε, κοινὸν τῆς πρὸς Θεὸν αὐτοῦ παῤῥησίας ἡμῖν τὸ θαῦμα ταμιευσάμενος.*

Ἔχεις τοῦ ζητουμένου τὴν λύσιν, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ Ἰωσὴφ σιτοδείαν εὐμαρῶς διασώζουσαν, εἰ καὶ δεῦρο πλεονεκτεῖ τὸ θαῦμα τοῦ θαύματος. Ἐπ' ἄλλο δὲ τέρας τῷ λόγῳ τετράφομαι. Κλήμεντος γὰρ τοῦ ἀοιδίμου ἐφ' ἱκανοὺς τοὺς χρόνους τὴν μονὴν κυβερνήσαντος, καὶ πρὸς Κύριον τῇ ἑπτακαιδεκάτῃ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἐκδημήσαντος, καὶ Ἱλαρίωνος τοῦ κατὰ πάντα τῇ τῶν ἠθῶν ἱλαρότητι οἰκείως ἔχοντος τῷ ὀνόματι, τὴν ἡγεμονίαν ἄρτι κρατύνοντος· ὁ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου μαθητὴς Ἀντώνιος τοὔνομα, ὁ τῷ συμβεβηκότι παρωνύμως τῇ προσηγορίᾳ Μαῦρος παρά τισιν ἐπονομαζόμενος, ἐν πολλοῖς ἕτεσι τῇ τῆς αἱμορροΐας νόσῳ ἐκπιεζόμενος, τῇ φορᾷ τοῦ νοσήματος τὴν παρὰ τῶν ἰατρῶν ἀπόγνωσιν κομισάμενος, ἐπετράπη λοιπὸν ὑπὸ τοῦ προρρηθέντος Πατρὸς Ἱλαρίωνος, πρὸς τῇ κέλλῃ ἐν ᾗ πρώην ὁ τοῦ Χριστοῦ θεράπων καθεῖρκτο Νικόλαος, ἐπανακλιθέντα τὴν τοῦ σώματος ὑποῖσαι διάζευξιν· ἐν ᾗ μετὰ πολλῆς τῆς χαρᾶς τὴν οἴκησιν ποιησαμένου, φαίνεται καθ' ὕπνους ὁ ἅγιος οὑτωσί πως αὐτῷ προσφθεγγόμενος· *Ταπεινὲ Ἀντώνιε, τί τὸ παρεροχλοῦν σοι ἀῤῥώστημα;— Ὡς δὲ τὸ πάθος ἀπήγγειλα*, φησὶ, *καὶ τούτου τὸ ἀνίατον οὐκ ἀπέκρυψα· Μηκέτι φοβοῦ*, φησὶν ὁ μέγας· *ἔσῃ γὰρ ὑγιὴς ἀπὸ τῆς δεῦρο, τῷ τοιούτῳ νοσήματι μὴ περιεροχλούμενος. Καὶ εἰς ἑαυτὸν γεγονὼς, οὐκέτι καθ' ὕπνους, ὀφθαλμοφανῶς δὲ τούτου τεθέαμαι τὰ ὀπίσθια τῆς κέλλης ὑπεξερχομένου. Ὅθεν ἡ μὲν ῥύσις εὐθὺς τοῦ αἵματος ἀνεστέλλετο· εὐωδία δὲ πολλὴ τὴν κέλλαν περιστοιχήσασα, τὴν ταπεινήν μου καρδίαν χαρᾶς ἀῤῥάτου ἐπλήρωσεν.* Ἔκτοτε οὖν τεσσαρακοστὸν ἔτος ἦν (38), καὶ προσδιαμείβων ἀπαρενόχλητος ἐγεγόνει χάριτι Θεοῦ τοῦ τοιούτου νοσήματος.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Παραλειπτέον γὰρ τὰ πολλὰ τῷ τῆς βραχυλογίας νόμῳ ὑπείκοντας· ἐπεὶ καὶ ὁ λόγος, δι' ἀσθενείας, τῶν θαυμάτων τὸ σθένος ἀδρανεῖ διηγήσασθαι, τῆς ἀπιστουμένης ἀκοῆς ἐν ταυτῷ τὸ χρήσιμον κατεγγυιζόμενος.

Ἡμεῖς μὲν οὖν, ὦ μακάριε, τὰ ἐν μακρῷ τῷ χρόνῳ, τῆς σιωπῆς τῷ βυθῷ καλυπτόμενα, πόθῳ πολλῷ τῆς ταπεινῆς ἡμῶν διανοίας τὸν ἐμπαθῆ καὶ συντετριμμένον κάλαμον παρεκτείναντες, ὡς ἐκ πελάγους τῶν σῶν κατορθωμάτων, μικρόν

FRANC. COMBEFISII NOTÆ.

(38) Indicat auctor se fere supparem Nicolao, sub cujus exsuccessore miraculum istud contigerit, a quo deinceps ad hanc scriptionem fluxissent anni 40. Consentiunt reliqua, tum quæ de Creta necdum imperio Rom. restituta in superioribus dixit, tum quæ tandem in calce perorat, tristem id temporis Ecclesiæ statum, ab hostium infestatione perstringens, quando ædes sacræ ab illis cremabantur, terra Christianorum sanguine madebat, qua Saracenis, qua Bulgaris imperium Orientis populantibus : qua de re nonnulla Baronius sub Constantantino VIII ex Curopal. auctorque Vitæ S. Lucæ junioris quiescentis in Hellade, qui et ipse Θαυματουργὸς appellatus, ac notissimæ sanctitatis, eo claruit tempore. Sunt certe ea Acta valde illustria, nec ecclesiasticæ historiæ eorum temporum inutilia; tametsi Baronius ipsum quoque nomen viri tanti, ac Lucæ junioris ignoret. Sunt illa prolixiora, quam ut commodum videatur integra exscribere et dare. (*Excerpta dedit Combefisius quæ locum suum apud nos obtinebunt.*)

Digitized by Google

τι μνήμης ἐμπύρευμα, ἢ καὶ ὀψώνιον εὐτελὲς, τοῦτόν σου τῇ πανευκλεεῖ καὶ ἁγίᾳ μνήμῃ ἀναγαγόντες τὸν λόγον, ἀνεθέμεθα. Αὐτὸς δὲ ἄνωθεν ἡμᾶς ἐποπτεύοις ἵλεως, καὶ τὸν παρεπόμενον τῆς σαρκὸς ἡμῶν πόλεμον κατευμαρίζοις ἑκάστοτε, καὶ διεξάγοις αἰσίως τῆς ταλαιπώρου ζωῆς ἡμῶν τὴν οὐθένειαν, ὅτι πολλὰ τὰ παρ' ἐλπίδα ταύτης συμπτώματα, καὶ κυβερνήσαις πόῤῥω τῆς πονηρᾶς τῶν παθῶν καταιγίδος, τὴν τοῦ νοὸς εἰρεσίαν διεξαγόμενος, καὶ βραβεύσαις εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίας τῷ συστήματι· ὁρᾷς γὰρ ὅσην, καὶ ὡς καλύπτουσαν ἀμεταστρεπτὶ τῆς ἡμέρας τὴν ὀργὴν ἐπιδείκνυται· καὶ καταβάλοις ἐθνῶν ἀτιθάσσων θρασείαν ὁρμὴν καὶ ἀλλόκοτον φρόνημα. Ἴδε γὰρ οἷα νῦν τὰ τολμώμενα. Ἐκκλησίαι κατεμπιπρῶνται, καὶ γῇ Χριστιανῶν τοῖς αἵμασι σπένδεται· καὶ πείσαις ταῖς πρεσβείαις, ἢ πρὸς τὴν ἀρχαίαν διὰ τῆς πίστεως ἐπανελθεῖν τῆς δόξης εὐγένειαν, ἢ παμπληθεὶ κροταφίζεσθαι, ὡς ἔθνη πόλεμον θέλοντα. Καὶ μὴν καὶ παράσχοις ἀγαθαῖς ἐλπίσι ταῖς πρὸς τὸ θεῖον ἡμᾶς πρακτικῶς ἐναβρύνεσθαι, δοξάζοντας Πατέρα, Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἀμερῆ οὐσίαν τε καὶ θεότητα, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

pelago, exiguum hoc memoriæ fomentum, seu etiam vile obsonium, sermonem hunc inclytæ ac sanctæ memoriæ tuæ offerentes, dedicavimus. Tu vero nos propitius e cœlis intuere, quodque jugiter comes adest carnis bellum, quotidie alleves, miseræque vitæ nostræ exiguitatem prospere dirigas, quam multi casus inexspectato excipiunt, ac procul a sæva perturbationum procella, animi navim gubernes ac regas, pacemque Ecclesiæ cœtui a Deo obtineas. Vides enim quantam quamque immobiliter diem obtegentem, iram exhibeat : destruasque gentium indomitarum audacem impetum, ac animi insolentis superbiam. Vide enim qualia nunc præsumantur. Ecclesiæ incenduntur, ac terra Christianorum madet sanguine : suadeasque tuis intercessionibus, ut vel fide recta ad antiquam revertantur gloriæ ingenuitatem, vel penitus collidantur, tanquam gentes quæ bella volunt. Ita, quæso, præstesque, ut bona in Deum spe moribus rite compositis gloriemur, gloriam submittentes Patri, Filio, ac Spiritui sancto, individuæ uni substantiæ ac deitati, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ANNO DOMINI DCCCXCIII

S. JOSEPHUS HYMNOGRAPHUS

NOTITIA

(Ex Ant. Mongitoris *Bibliotheca Sicula*, Panormi 1708, tom. I, p. 384.)

Josephus hymnographus, ita ab hymnorum multitudine, quos decantavit, appellatus, lucis usuram Syracusis accepit, natus ex Plotino et Agatha parentibus virtute claris. Ab infantia morum maturitate, virtute ac pietate, futuræ sanctimoniæ specimen dedit. Sacris addictus litteris mirum in modum profecit, et non obscura cœlestis sapientiæ ac divinæ eloquentiæ splendores edidit, quos præclariores virtutum incrementis effecit, sed florente adhuc ætate cum Agareni Syracusas occupassent, ut Barbarorum furorem declinaret, in Peloponesum decessit, ubi, relictis genitoribus, ut Deo liberius vacaret, Thessalonicam petiit, ibique monasticum D. Basilii institutum amplexus est in cœnobio Latœni dicto. Eo animi fervore regularem disciplinam aggressus est, ut breviter perfectionis exemplum sese omnibus exhibuerit; humilitatis enim, obedientiæ, solitudinis ac silentii studio incubuit : austeritate, contemplatione, charitate, aliisque virtutibus ornatus ita refulsit, ut omnibus admirationi esset. Ex assidua sacrarum litterarum sanctorumque Patrum lectione, virtutum fomenta eliciebat, cœlitesque primarios nedum imitari conabatur, verum etiam et hymnis aliisque ingenii monumentis extollere curabat. Hinc in sui amorem ac venerationem omnes trahebat; dulcius autem cum sacrarum litterarum arcana magna suavitate expenderet. Sæpius cœlesti sapientia imbutus concionabatur, et ad virtutes amplectendas auditorum animos excitabat : profluebat enim ex ore egregii viri mellitæ eloquentiæ flumen, quo omnium corda dulciter alliciebat. Ob egregiam vitæ sanctimoniam dignus existimatus qui sacerdotio initiaretur, licet humilitatis vires obsisterent, precibus et obedientiæ cessit; ideoque hac dignitate insignitus ferventius virtutum studio incubuit. Duriores pœnitentiæ leges amplexus est, orationem protrahere diutius curavit, et ad sanctimoniæ fastigium omnibus animi nervis properare contendit. Cum autem Thessalonicam pervenisset, S. Gregorius Decapolita, qui sanctitatis ac miraculorum gloria florebat, Josephi sanctimoniam numeris omnibus absolutam, demiratus, cum illo arctissimam familiaritatem contraxit; adeo ut ab eo distrahi

Digitized by Google

haud paterctur : hinc discedere coactus ad gravissimas res Constantinopoli pertractandas, cœnobii moderatorem enixe rogavit, ut Josephum itineris socium adjungeret, et tandem obtinuit.

Constantinopolim appulsus Josephus, Gregorium continuo intuens, omnem vitæ suæ rationem in se fideliter transferre curabat, ac vitam potius angelicam quam humanam traducebat. Cum autem Leo (non Isauricus, ut habet Vita S. Josephi apud Octavium Caetanum, tom. II *Sanctor. Siculor.* p. 46, sed Armenus, ut juxta temporis epochas recte advertunt Godefridus Henschenius et Daniel Papebrochius in *Actis SS.* 3 Aprilis, in comment. prævio ad Vitam S.Josephi, § 1,p. 266, et in annotat. p.273) immanissimus Constantinopolitanus imperator, vesana rabie in sacras imagines earumque cultores sæviret, S. Gregorius, imperatoris furori se opponens, publice catholicam fidem propugnavit : hinc nonnulli viri religiosi ad Gregorium, tanquam ad fidei athletam confugientes, sæpius institerunt, ut Romam ad summum Pontificem S. Josephum mitteret, cui Ecclesiæ calamitates ac fidelium pericula exponeret, ideoque noster Josephus Gregorii jussu Romam velificavit : at in itinere a piratis aggressus, captivus in Cretam insulam adductus est, ubi in vincula conjectus, obscuro carceri mancipatur. Sed inter catenas gestiens, sociorum languores mellita eloquentiæ vi emolliebat, ac in fidei constantia confirmabat. Episcopum animi infirmitate laborantem, qui ut se a laboribus eriperet ad imaginum contemptum jam propendebat, ita roboravit, ut pro Christi fide ac imaginum cultu sanguinem profundere paratum reddiderit. Innumeros e diaboli laqueis solvit, ac in fide fluctuantes firmavit, quorum nonnulli martyrii palmam assecuti sunt. Dum autem ita fructuose vitam, etsi catenis vinctus, traducebat, in natalitii Dominici nocte, spiritualibus canticis producta usque ad galli cantum, D. Nicolaus Myrensis sese spectabilem fecit, ac Josepho nuntiavit, iconomachum imperatorem jam defunctum ; se autem Constantinopolim regredi opus esse, ut cœlesti sapientia Christi fideles confirmaret : inde libelli folium in os ejus immisit, in quo hæc legebantur verba : « Accelera tanquam misericors, et festina tanquam miserator in adjutorium nostrum, potes enim si vis. » Hæc cum suavissime decantasset, se cœlesti dulcedine perfusum sensit, ac compedibus solutum, et per aerem raptum; statim a D. Nicolao Constantinopolim translatus est. Cum ibi Gregorium jam defunctum deplorasset, in ecclesiam S. Joannis Chrysostomi secessit, ubi populos ad ecclesiam confluentes cœlesti sapientia erudivit, et ad omnium commodum cœnobium exstruxit, quod statim numerosus religiosorum cœtus explevit. Accepta autem ex dono S. Bartholomæi reliquia, ad ejus cultum ecclesiam excitavit, ibique pluries S. apostolus spectabilem Josepho dormienti se exhibuit, eique abdita nonnulla mysteria, ac difficillima sacrarum litterarum loca explanavit; cœlestibus benedictionibus et charismatibus cumulavit, ut terrarum orbem cantionum suavitate demulceret, Josephum superna benedictione beavit, et in ejus linguam superuæ sapientiæ latices largiter influit. Ex tunc carmina panxit uberrime eo nectare referta, leporibusque concinnata, ut auditorum ac legentium animos mira dulcedine perfundant, et quocumque velint facillime flectant : adeo ut ex iisdem cœlicolarum cantorum melos effluere ad animarum solatium putet. Hinc merito ejus hymni ab Ecclesia Græca in sacris divinæ psalmodiæ locis translati, ad cœlitum laudem decantantur. Multos in hæresim lapsos ad catholicam fidem revocavit, multosque a sæculi illecebris ereptos, monasticæ vitæ addixit.

At dum in his sedulus insudabat, inclyti viri labores exturbavit Theophilus imperator (non Constantinus Copronymus, ut ex citata Henschenii et Papebrochii correctione) qui et ipse sacris imaginibus infensus, Josephum evangelica libertate concionantem, in exsilium ejicit, in quo forti animo exsilii ærumnas perpessus est, usquedum a Michaele imperatore Constantinopolim revocatur. Inde spretis dignitatibus ultro sibi oblatis, ecclesiasticæ supellectilis custodiam accepit, ut Ignatio Patriarchæ obtemperaret : hic enim Josephi sanctimoniam doctrinamque perpendens, in pertractandis Ecclesiæ negotiis ipsum adhibere cupiebat, quod ex collato munere obtinuit : ideoque in rebus difficillimis sæpius Josephum consulebat, et ab ejus ore dulciter pendebat. Acceptissimus etiam Photio successori fuit, qui Josephum ea prosequebatur æstimatione, ut ipsum appellaret Patrem Patrum, et hominem Dei : tanquam angelum venerabatur, cui et Ecclesiæ negotia demandabat, omnesque Ecclesiæ primates hortabatur, ut eumdem veluti sanctissimum Patrem recolerent, et ipsi mentis arcana detegerent ; quod libentius perpetrabant : prophetica enim luce perfusum experti sunt, quo cordium penetralia rimabat : Josephus autem omnes ad rectam Domini viam dirigebat. Tandem undique celeberrimus virtutibus, ac sanctimonia clarissimus, ab angelo commonitus est, sibi instare mortis diem ; ideoque omnibus rejectis curis, ad ipsam ferventius se paravit, ac tandem ad cœlum evolavit, in quo Deipara cœlitesque omnes, quorum elogia decantaverat, summo honore excepere, 3 Aprilis anno 883.

Si plura tanti viri cupis, consule ejus Vitam a Joanne Diacono scriptam, apud Octavium Caetanum, in Vitis SS. Siculorum, tom. II, p.43, ab eo primum sub anonymi scriptoris nomine editam, ex ms. codice Græco monasterii S. Salvatoris Messanæ, ab Augustino Florito soc. jesu Latinitate donatam; exinde sub Joannis Diaconi nomine eamdem in lucem emisere Henschenius et Papebrochius, in Actis SS. 3 Aprilis, p 269; (hi etiam Vitam s. Josephi ex Synaxariis mss. edidere p. 266;) eamdem etiam ex perantiquo codice Bibliothecæ Vaticanæ in Latinum translatam a Ludovico Marraccio e congregatione Cleric. regul. Matris Dei, edidit Hippolytus Marraccius frater, ejusdem Congregationis sacerdos in *Mariali* ipsius S. Josephi, qui et ea quæ in Græcorum Menæis ac Menologiis de Josepho habentur, lectoribus exhibuit. De eo etiam Josephus Perdicarus, in *Vitis. SS. Siculorum*, p. 282; Hieronymus Bascape *Ephemerid. Sacr.* 3 Apri-

Digitized by Google

lis a pag. 31; Simon Wagnereckius in Prolegomenis ad *Pietatem Marianam Græcorum*, n. 22; qui duos distinguit Josephos hymnographos, quorum unus, S. Theodori Studitæ frater, episcopus Thessalonicensis, alter noster Siculus ; et huic ascribendos putat canones qui in Græcorum Menæis nudum Josephi nomen præferunt ; ejusque sententiæ adhærent Henschenius et Papebrochius, in comm. prævio ad Vitam § 2, n. 10 et 11. Vide etiam Jacobum Goar in Glossario ad *Rituale Græcorum*, Marraccium citatum in *Biblioth. Mariana*, part. I. p. 822, Joannem Nadasi in *Anno cœlesti* 3 aprilis; Leonem Allatium *De libris ecclesiasticis Græcorum* diss. 1.; Franciscum carreram in *Panth. Siculo* p. 75., Rocchum Pirrum in *notit. Eccles. Syracusanæ*, p. 139; Thomam Strotium in *Controversia Concept.* part. I, lib. II, cap. 19, p. 163, et cap. 20. p. 165; Michaelem Angelum Mancharusum in *Kalendario Syracusano;* Caetanum citatum in *Isagog. ad hist. Sicul.* c. 36, n. 24, 25, aliosque.

Scripsit Josephus :

Hymnos innumeros, ex quibus *Hymnographi* nomen accepit. In ecclesiasticis Græcorum libris CCCV hymnos (quos etiam canones vocant) per dies dispositos, ac per anni ambitum ab Ecclesia Græca decantari solitos contineri testatur Caetanus cit. in animad. Tom. II SS. *Siculor.* p. 18, n. 20, et Perdicarus loc. cit. p. 294, nempe :

Canones XCVI in Paracletico. Liber est Græcorum, qui quotidie aliquod recitandum in choro exhibet ad aliorum librorum differentiam, quibus statutis temporibus utuntur, ex Leone Allatio *De libris Græcorum*, dissert. 1, p. 68.

Canones XXXV in Triodio. Liber hic recitanda in choro a Septuagesima usque ad Sabbatum Majoris Hebdomadæ complectitur, ex Allatio cit. dissert. 1, p. 69; et Marraccius in Mariali XXXVI a p. 301 ad 322, ex eodem libro exhibet.

Canones V in Pentecostario. Liber est Græcorum qui recitanda in choro a Pascha usque ad octavam Pentecostes continet, ex Allatio cit. p. 77 et 78.

Canonem I in Horologio, quod idem est ac Latine diurnum, ex eodem Allatio cit.

Canones CLXVIII in Menæis. Codices sunt duodecim, juxta duodecim anni menses distincti, in quibus quotidie decantanda horis canonicis ad Dei, Deiparæ ac sanctorum laudem continentur, ex Allatio cit. p 78. Sed haud prætermittendum puto ex eodem p. 81, S. Josephi hymnos, omnibus aliorum Græcorum, qui in ipsis Menæis comperiuntur, anteponendos. Imo ejus Vitæ scriptores tradunt, poetas scriptoresque omnes post ipsum florentes, quæ venustatis et concinnitatis habent, omnia ex Josephi hymnis, tanquam ex cœlesti aurifodina eruisse. Ex his omnibus libris, aliisque mss. codicibus celeberrimus vir, et Deiparæ cultor inclytus Hippolytus Marracius Lucensis hymnos collegit omnes Græcos, quos S. Josephus in Deiparæ laudem cecinit, et Latinitate donatos fere omnes a Ludovico Marraccio ejus fratre, edidit, notisque illustravit hoc apposito titulo : *S. Josephi hymnographi, Siculi, Syracusani, Ordinis D. Basilii monachi, Mariale, quo ejusdem S. Josephi de augustissima cœli terræque Regina Deipara virgine Maria, opera omnia quæ reperiri potuerunt, ex Græcis mss. codicibus collecta, Latine reddita, notisque illustrata, nunc primo publicantur, studio ac labore P. Hippolyti Marraccii, Lucensis, e congregatione cler. regul. Matris Dei, Romæ, typis Ignatii de Lazaris*, 1661, *in* 8. Addit et ipse Marraccius, in notis p. 423, hymnos multos reperiri in mss. codicibus bibliothecæ Barberinæ, qui in editis Græcorum Menæis desiderantur ; et pag. 488 et 494 ait, quod in Triodio ms. Græco ejusdem biblioth. n. 118, hymni exstant nonnulli, qui in impresso Triodio non reperiuntur. Apud Octavium Caetanum in *Vitis SS. Siculorum*, hæc in Latinum versa ab Augustino Florito soc. Jesu habentur, nempe :

Antiquæ odes fragmentum in S. Marcianum episcopum Syracusanum. Tom. I, p. 7.

In S. pontificem Pancratium hymnus, ib. p. 15.

In S. Niconem martyrem hymnus, ibid. p. 45 .

In S. Euplium hymnus, ibid. p. 110.

Hymnus secundus in S. Euplium, ibid. p. 112.

Hymnus in S. Fantinum ex ms. Græco codice monasterii S. Philippi Fragalatis, ibid. p. 161.

In S. Gregorium Agrigentinum episcopum hymnus. Ibid. p. 218.

In S. Leonem episcopum Catanensem, hymnus tom. II, p. 26.

Denique apud Laurentium Surium in Vitis SS. 24 Augusti p. 254, et Aloysium Lipomanum in Vitis SS. 24 Augusti p. 891, ex Simone Metaphraste exstat sermo inscriptus : *Josephi humilis et minimi laudatio in sanctum apostolum Bartholomæum.* Hunc nostri Josephi fetum putant Octavius Caetanus in animadv. ad tom. I. *SS. Sicul.* p. 134, n. 6; et in animadv. ad tom. II, p. 18; Josephus Perdicarus in *Vitis SS. Siculor.* p. 294; Henschenius et Papebrochius in annotat. ad Vit. S Josephi p. 274. Hi vero in comment. prævio ad eamdem Vitam, § 2, n. 11, ex Allatio in dissert. de Græc. libris p. 11, Josephi nostri putant.

Canones de S. Nicolao, servantur Græce mss. Romæ in bibliotheca Barberina.

Digitized by Google

S. JOSEPHI HYMNOGRAPHI

VITA

AUCTORE JOANNE DIACONO CP.

(*Acta Sanctorum Bolland.*, Aprilis, tom. I.)

GODEFRIDI HENSCHENII COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. *Cultus sacer ex Synaxariis mss. Legationis Romanæ, et exsilii tempora.*

1. Sanctum Josephum, a sacris hymnis sive canonibus conscribendis, Menæa excusa et plurima mss. Synaxaria, Claromontanum, Chifletianum, Mazarinianum, aliaque, τὸν Ὑμνογράφον· duo autem in monasterio Cryptæ-Ferratæ conservatæ, τὸν Ποιητὴν τῶν κανόνων appellant, eique elogium texunt, alia brevius, longius alia; vix ulla absque mendis, librariorum oscitantia aspersis. Solum Synaxarium, quod primo loco hic nominavimus, Claromontanum, quia ex Claromontani nostri Parisiis collegii bibliotheca commodatum, majori ex parte sincerum est : quod proinde præ ceteris dignum duximus hujc prolusioni inserere, ita expeditiorem cursum habituri ad ea, quæ circa hujus Sancti ætatem moventur dubia; non aliud habentia fundamentum, quam quod audacior aliquis Vitam ab auctore pene coævo scriptam præsumpserit ex suo ingenio interpolare unius vocis additamento; et Leonem Iconomachum legens, addere τὸν ἐκ τῆς Ἰσαυρίας, non satis attendo quod integro sæculo Leonis Isaurici imperium distet a temporibus Ignatii Photiique patriarcharum, sub quibus scevophylacis munus in Ecclesia Constantinopolitana gessisse Josephum, in progressu Vitæ debuerat observasse. Similem prorsus errorem 23 Maii circa S. Michaelem Synnadarum episcopum irrepsisse in Menologium Græcorum notavimus 5 Januarii ad Vitam sancti Gregorii Aritensis, pag. 290. Elogium porro sancti Josephi præcitatum tale est :

Οὗτος ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Σικελῶν ἐπαρχίας, γεννητόρων Πλουτίνου καὶ Ἀγάθης. Πορθηθείσης δὲ τῆς πατρίδος, σὺν μητρὶ καὶ ἀδελφοῖς διαφυλαχθείς, ἦλθεν εἰς Πελοπόννησον. Ἐκεῖθεν ἀπάρας ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην. Πέντε καὶ δέκατον ἔτος ἄγων, ἀποκείρεται ἔν τινι μοναστηρίῳ, καὶ ἦν διερχόμενος πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν· ὅθεν καὶ τὴν τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίαν δέχεται, καὶ μετὰ Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου τῇ Κωνσταντινουπόλει καταλαμβάνει. Ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν Εἰκονομάχων αἵρεσις αὖθις ἀνεφάνη, Λέοντος τοῦ δυσσεβοῦς Ἀρμενίου [βασιλεύοντος], παρεκάλεσαν τὸν ἅγιον Γρηγόριον οἱ ὀρθόδοξοι, A στεῖλαι εἰς Ῥώμην τὸν Ἰωσὴφ, μηνύσοντα τοῖς ἐκεῖσε τὸ συμβάν. Καὶ ὁ μὲν ἐξέπλει· πλοῖα δὲ ἐπιστάντα βαρβαρικὰ δεσμώτην εἰς Κρήτην ἀπήγαγον Ἐν μιᾷ δὲ τῶν νυκτῶν ἐπιστὰς αὐτῷ τις ἱεροπρεπὴς τὴν ἰδέαν, Ἐκ Μύρων ἐνταῦθα πάρειμι, ἔφη· καὶ βιβλίον κρατῶν, διεκελεύστο λαβεῖν. Ὁ δὲ λαβὼν, ἀνεγίνωσκε καὶ ἔψαλλε· Τάχυνον, ὁ οἰκτίρμων, καὶ σπεῦσον ὡς ἐλεήμων εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, ὅτι δύνασαι βουλόμενος. Καὶ τὸ ᾀδόμενον, ἔργον πρωΐας ἐγένετο. Τότε γὰρ τοῦ τῆς αἱρέσεως προμάχου Θεοφίλου ἐξ ἡμῶν γενομένου, ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τῶν σεπτῶν εἰκονισμάτων ἀπείληφε τὴν εὐπρέπειαν· καὶ ὁ τίμιος Ἰωσὴφ, ἐλευθερωθεὶς τῆς εἱρκτῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν διεσώζετο. Ἐν δὲ τοῖς ὁρίοις τῆς Θεσσαλονίκης γενόμενος, λείψανον εὑρὼν B τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου [*ἐν ἄλλοις Συναξαρίοις λέγεται*, τοῦ Βαρθολομαίου λείψανον], ἔλαβεν, καὶ ναὸν ἐπ' ὀνόματι τούτου ἐδομήσατο· καὶ ἐν φροντίδι πλείονι καθεστήκει, μελῳδήμασι τὰς αὐτοῦ πανηγύρεις κατακοσμήσας, σὺν δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς ἡξίου τοῦ ποθουμένου τυχεῖν· τοιγαροῦν καὶ ἐπέτυχεν. Ὁρᾷ γὰρ νύκτωρ ἄνδρα τινὰ φοβερὸν, ἐν ἀποστολικῷ τῷ σχήματι, ἀπὸ τῆς ἱερᾶς τραπέζης Εὐαγγέλιον ἀράμενον, καὶ τοῖς στέρνοις αὐτοῦ ἐνθέντα, καὶ εὐλογίας αὐτὸν ἀξιώσαντα. Καὶ ἐκ τότε ἔλαβε τὸ χάρισμα τῆς ὑμνῳδίας· καὶ οὕτως ἀπόνως καὶ μετ' εὐκολίας τὰς ἱερὰς ὑμνῳδίας δι' ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐφώτισεν ἐν ὕμνοις· ἐντεῦθεν τοῖς ἁπάντων στόμασι ᾄδεται, καὶ πᾶσι ποθεινὸς καὶ ἐπέραστος, οὐ μόνον ἰδιώταις καὶ ἄρχουσιν, ἀλλὰ καὶ C αὐτοῖς βασιλεῦσι γίνεται.

Καὶ πολλὰ ἐπὶ τῆς ὀρθοδόξου περὶ τῶν εἰκόνων πίστεως ἀγωνιζόμενος ἐξωρίσθη εἰς Χερσῶνα, παρὰ τοῦ δυσσεβοῦς Ἀρμενίου [*imo* Θεοφίλου], ὑπὸ Βάρδα τοὔνομα καταδικασθείς, καλῶς γε τοῦτον διελεγξάμενος. Καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ ἀναῤῥυσθεὶς ἐκ Χερσῶνος, παρὰ τῆς βασιλίδος Θεοδώρας, τῆ, πεισάσης τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας φύλαξ γενόμενος, Ἰγνατίου πατριαρχοῦντος τοῦ θείου. Οὗ μετὰ τὴν ἐκδημίαν, παρὰ Φωτίου στέργεται καὶ ἐκθειάζεται· οὗτος γὰρ μετὰ τοῦτον πατριάρχης ἀναδείκνυται. Ἐν τούτοις καλῶς διαρκέσας, καὶ ὁσίως καὶ ἀκάκως

Digitized by Google

πολιτευσάμενος ἀνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ· λέγεται γὰρ, ὅτι ἡ ἁγία αὐτοῦ ψυχὴ, ὀψικευομένη παρὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ἀγγέλων, ἀνῆλθεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἄνθρωπός τις, ἔχων δοῦλον χρήσιμον, ἐπείπερ ὁ δοῦλος ἔφυγεν, ἀπελθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εἰς τὸν Ἅγιον Θεόδωρον τὸν Φανερωτὴν, παρεκάλει αὐτὸν φανερῶσαι τὸν δοῦλον αὐτοῦ· προσμείνας δὲ ἱκανῶς καὶ μηδὲν μαθὼν, ἐβουλεύετο ἀναχωρῆσαι. Ὄρθρου δὲ ὄντος, καὶ λόγου ψυχωφελοῦς ἀναγινωσκομένου, μικρὸν ἀφύπνωσε, καὶ ὥρα τὸν μάρτυρα λέγοντα αὐτῷ· Ἵνα τί περίλυπος εἶ; Τοῦ ποιητοῦ Ἰωσὴφ κοιμηθέντος ταύτῃ τῇ νυκτὶ, ὀψικεύθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ παρὰ πάντων ἡμῶν, οὓς κανόσιν καὶ ὕμνοις ἐτίμησεν καὶ ἐσυνοψίσθη εἰς Θεόν· καὶ νῦν πάρειμι πρὸς σέ. Τοῦ λοιποῦ τοίνυν δηλώσει· Ἄπελθε κατὰ τόνδε τὸν τόπον, τοὔνομα προσειπὼν, καὶ εὑρήσεις, ὃν ἐπιζητεῖς οἰκέτην σου.

2. « S. P. N. Joseph Hymnographus ex Siculorum provincia erat, parentibus Plutino atque Agatha : in depopulatione autem suæ patriæ cum matre fratribusque servatus, in Peloponnesum abiit, indeque se transtulit Thessalonicam; et decimum quintum agens ætatis annum, attonsus est in monasterio quodam : ubi totam sacram Scripturam tanto cum profectu decurrit, ut presbyter meruerit ordinari, et cum Decapolita Gregorio Constantinopolim transiit. Postquam autem sub Leone Armeno denuo resuscitata Iconomachorum hæresis extulisset caput, deprecati sunt sanctum Gregorium orthodoxi, ut Romam destinaret Josephum, fidelibus ibi degentibus nuntiaturum, quid accidisset. Navigavit igitur eo; sed a barbarorum navigiis interceptus, abductus in Cretam captivus est. Una autem noctium astans eidem quidam, speciem pontificalem præferens : Ex Myra, inquit, huc adveni; et librum sumens, jussit eum accipere. Accepit Joseph, legitque hæc verba : Accelera, misericors, et festina, miserator, in adjutorium nostrum : potes enim, si vis. Quod autem tunc decantavit, opere ipso completum vidit; quando Theophilo e vivis sublato, sancta Ecclesia sacrarum imaginum recepit ornatum. Interim divinus Joseph liberatus e carcere, Constantinopolim salvus perductus est.

3. « Invenerat, cum adhuc esset in finibus Thessalonicæ, sancti apostoli Bartholomæi reliquiam. Hanc igitur accipiens, sub illius nomine ædificavit sacellum; cœpitque multa cum sollicitudine versare animo, quomodo festivitatem ejus sacris canticis componendis ornaret; cum lacrymis atque singultibus supplicans, ut hujus desiderii sui compos effici mereretur. Et vero compos ejus effectus est. Noctu enim virum quemdam reverendum conspicatus est ad latus epistolæ, qui videbatur sacra e mensa Evangelium tollere, ipsumque Josephi imponens pectori, sua eum benedictione impertiri. Ex tunc autem gratiam componendorum hymnorum et facultatem habuit tam expeditam, ut quidam existimarent, eum melodias sacras non proferre ex seipso, sed aliunde acceptas et memoriæ commen-

datas pronuntiare, et præbere postulantibus. Itaque Ecclesiam universam suis illustravit hymnis, cœpitque omnium ore celebrari, et cunctis haberi amabilis, non tantum idiotis, sed etiam principibus et imperatoribus ipsis.

4. « Multum quoque orthodoxæ fidei causa decertans, in Chersonem est relegatus ab impio Armeno, eo quem Bardam vocabant condemnante, quod illum generose redarguisset. Post cujus mortem e Chersone liberatus est ab egregia illa imperatrice Theodora, quæ orthodoxiam celebravit; et sacrorum vasorum Magnæ Dei ecclesiæ custos effectus est, divino Ignatio sedem patriarchalem obtinente. Post hujus porro ex hac vita discessum, Photio quoque (hic enim post Ignatium patriarcha est declaratus) in amoribus fuit æstimationeque maxima. Inter hæc longum vitæ spatium laudabiliter implens, sancteque et innocenter suo versatus in munere, obdormivit in Domino. Dicitur autem, quod sancta illius anima, deducentibus sanctis martyribus angelisque, evecta in cœlum sit. Etenim homo quidam, servum utilem habens, cum hic se fuga proripuisset, abiit ad sanctum Theodorum, Phanerotem vulgo nuncupatum, rogaturus ut suum sibi servum revelaret. Exacto autem ibidem spatio non modico temporis, cum nihil didicisset de fugitivo, recedere voluit; recessissetque, nisi orto jam die detentus spirituali qui fiebat sermone, obdormisset tantisper. Atque ecce martyrem videt, et hæc ad se dicentem audit : Utquid mœstus es? Poeta Josepho hac nocte moriente, anima ejus ab omnibus nobis quos suis canonibus hymnisque honoravit, deducta est et ante Dei conspectum constituta. Nunc autem præsto sum, ostensurus deinceps, quod voles. Vade ad locum illum (et locum nominavit), ibi famulum tuum, quem requiris, invenies. »

5. Hactenus Synaxarium prædictum, recte et ordine omnia, nisi quod ad auctores indicti in Chersonem exsilii pertinet, adeoque et ipsius exsilii tempus. Etenim quamvis Leo Armenus, suæ adversus monachos orthodoxos sævitiæ ministrum facemque habuisse legatur Bardam quemdam, affinem suum; hic tamen nullam potuit partem sibi vindicasse in vexando Josepho : cum is sub ipsum initium persecutionis, anno 2 Leonis, suscitatæ, Romam legatus sit, et usque ad annum 820 manserit captivus in Creta. Theophilus igitur, impius passim ab auctoribus dictus, ob iconomachiam resuscitatam, scribi hic et intelligi debuit; sub quo Bardas, S. Theodoræ Augustæ frater, vir incestus atque nefarius, apud sororium, monachis orthodoxis infensissimum, facile potuit effectum dare, ut Josephum, vitia sua increpantem liberius, videret relegatum. Ita certe censuit is quis alterum e mss. Synaxariis Cryptæ-Ferratæ compilavit auctor, et conveniunt optime Vitæ Acta, quamvis nulla facta Bardæ mentione totam culpam in « pessimum illius temporis imperatorem, » scilicet Theophilum conferant. In dicto vero Synaxario sic legitur : « In-

Digitized by Google

vidi autem quidam cum eum calumniati essent de A iis, quæ adversus Bardam Cæsarem dicta fuerant, in Chersonem relegarunt, unde post aliquod tempus Constantinopolim regressus, sacrorum Magnæ Dei ecclesiæ vasorum custos factus est, Ignatio patriarcha. »

6. Graviora aliorum Synaxariorum errata hic non attingimus, tantum dicimus in eorum nullo notari nomen Leonis Isaurici, quod in Actis repertum ita torsit Octavium Cajetanum nostrum, in suis ad ea annotationibus, ut cum videret consequens esse, quod annis ut minimum 170 vixisset Josephus, ingenue fassus sit, « tam longinquam ætatem, inter tot rerum turbines, totque ærumnas et exercitationes asceticæ vitæ, negotium sibi facere. » Omnia nihilominus, quæ deinceps in Vita B dicuntur, ita digessit, ut « pessimum, » de quo supra, imperatorem, sub quo in exsilium ejectus est Joseph, haud dubie notet fuisse « Constantinum Copronymum, Leonis Isaurici filium, et imperii perinde atque impietatis successorem ; » et «orthodoxos imperatores, » sub quibus est Constantinopolim revocatus, Constantinum et Irenem interpretetur. Utque hæc concordet cum Menæis occasione Bardæ ejectum dicentibus ; concludit « rursus, sub Michaele Balbo pulsum Josephum, atque a S. Theodora restitutum videri. » Dubitat etiam « an Leo Isauricus, quem XIV Kal. Julii mortuum Theophanes scribit, potius dicendus sit in Natalitiis Domini obiisse, an vero post menses sex et totidem C dies de ejus morte fuerit sancto Josepho nuntiatum. » Quæ omnia facile potuisset discernere, si ex indicato mortis die, scivisset Leonem Armenum, Isaurico tanto posteriorem, intelligere; et illud, ἐν τῇ; Ἰσαυρίας, insertum Actis, suspectum habere, propter aliorum omnium silentium et enormem distantiam temporis.

7. Simili ratione non difficulter potuisset idem Cajetanus videre illius conjecturæ vanitatem, qua Syracusas fuisse Josephi patriam propterea asseveravit, quia in Actis dicitur Josephi patria, gloriosior reddita a Beati parentibus tam felici germine, quam a Dionysio, « qui olim in ea summis in deliciis regnavit. » Esto enim quod regiam Syracusis habuerit Dionysius, toti tamen imperitavit insulæ de D qua, non de peculiari aliqua ejus urbe loquuntur Acta. Non potest sane verosimile videri in tanto historicorum omnium silentio, quod Irene et Constantino regnantibus, potiti sint piratæ barbari, ea tempestate non admodum validi, munitissima urbe : quam iidem, Siciliæ reliquæ dominatum adepti sub Michaele Balbo, non potuerunt, nti nec Tauromenium, per annos 55 sui juris facere; usque dum veniret annus 878, quando die 21 Maii, victoria ipsis de eadem obtigit, et totius insulæ possessionem confirmavit, magna cum Ecclesiæ afflictissimæ calamitate : quam describit is qui interfuit Theodosius monachus, in epistola ad Leonem archidiaconum, ex ms. Græco Latine reddita et apud Rocchum Pyrrhum in notitia Ecclesiæ Syracusanæ impressa. Qui idem Pyrrhus interim asserit « et Basiliani ordinis monachum et Syracusanum fuisse Josephum ; istud ex sua, hoc ex Cajetani conjectura persuasus : additque illius festum Syracusis celebrari 3 Aprilis, utique postquam Cajetanus incepit sanctos Siculos ex Græcorum Menæis conquirere, et suis insulanis venerandos proponere : neque enim existimamus cultum eum Syracusis esse antiquum, aut in ulla majorum de Josepho traditione fundatum.

§ II. *Vitæ scriptores. Canones compositi, tempus mortis.*

8. Quod § superiori diximus de Barda, et circumstantiæ quædam aliæ, in Synaxariis expressius quam in Vita notatæ (ut quod decimo quinto ætatis anno attonsus in monachum sanctus Joseph sit, quod invasa a Saracenis patria cum matre ac fratribus servatus, quod extemporaneam pene habuerit canonum condendorum facultatem, quod locus exsilii Chersona fuerit, quod ante exsilium injecta sint sancto vincula et verbera, quod denique gloriose illius in cœlum deductionis visio, occasione fugitivi requisiti in templo sancti Theodori Phanerotæ seu Manifestatoris, obtigerit probo illi viro, qui ejus ad alios meruit testis exsistere), hæ, inquam, circumstantiæ, in prolixioribus Actis præteritæ, credibile nobis faciunt, Vitæ epitomen (quam supra ex Claromontano dedimus, quamque alia mss. fere sequuntur) ipsam esse, quam, a discipulo sancti Josephi Theophane scriptam, Joannes Magnæ Dei ecclesiæ diaconus et orator, præ oculis habuit, plenius ornatiusque exponendam, additis quæ desiderabantur multis. Hanc sic auctam ornatamque ex parte, ex parte vero, prædictarum circumstantiarum minutiis prætermissis, descriptam liberius, accepimus ex codice Græco Bibliothecæ Vaticanæ, auctoris nomen quale diximus præferente : contulimusque cum exgrapho alterius codicis, a Daniele monacho et sacrista in monasterio sancti Salvatoris Messanæ absque auctoris nomine descripti, ex pluteo 20, num. 52.

9. Ea primum, Latine reddita a P. Augustino Florito societatis nostræ, prodiit inter Vitas sanctorum Siculorum an. 1657 ; aliam deinde ejusdem Vitæ versionem adornavit Ludovicus Maraccius Lucensis, e Congregatione Clericorum Matris Dei, una cum Canonibus in omnia Beatæ Virginis Mariæ festa, et Theotocis per omnes Græcorum ecclesiasticos libros sparsis, et sancti Josephi nomen ut auctoris præseferentibus ; quæ omnia prænominati Ludovici conjunctione sanguinis et religionis professione frater, Hippolytus Maraccius, commentariis eruditis illustravit, vocans illa *Mariale sancti Josephi Hymnographi*, et publicavit Romæ anno 1661. Hanc versionem, Græci contextus verbis pressius inhærentem, prætuleramus tum priori illi, tum alteri a quodam hujus nostro provinciæ phi-

Digitized by Google

ellene claboratæ. Sed excerpta ex Maraccii libello folia, preloque ad nostrum morem parata, exciderunt nobis Amstelodami, quando post tristem Blavianæ typographiæ casum colligebamus sarcinas Antwerpiam revehendas : neque jam, cum primum defectus animadvertitur, promptius est aliquid quam ex Octavio Cajetano recipere Floriti versionem, eamque ad contextum Græcum denuo recognoscere, mutatis hinc inde pauculis ubi id exigere res videbitur.

10. Simon Wangnereckius noster, in Prolegomenis ad Marianam Græcorum pietatem, ex duodecim tomis Menæorum et septem reliquis Græcæ Ecclesiæ voluminibus excerptam, n. 22, de duobus sanctis Josephis, utroque hymnographo et confessore apud Græcos, agit : quorum alter fuerit S. Theodori Studitæ frater atque episcopus Thessalonicensis, 14 Julii recolendus, et habuerit in canticis suis pangendis hoc notabile, quod nomen suum sæpe omissum in titulo, per Acrostichidem sive primas stropharum litteras, circa ultimam odam sui ultimi canonis, semper accuratissime signarit : alter annis forte quadraginta junior, hic noster sit, cui adscribendos putat eos canones, quæ nudum Josephi nomen appositum habent. Quia vero etiam canones hujus posterioris, de quo nunc agimus, Josephi, fere acrostichidi alicui illigantur, existimat præcitatus Wangnereckius, ad ipsos utpote operosius compositos, extendi debere extemporalem illam dictandi facilitatem, quam supra ex Menæis laudatam vidimus. Cur tam operosum hoc sit, ut ab exercitato nequiverit ex tempore fieri? Certe nulli poetico metro astrictos Græcorum canones, potuisse non magna contentione animi ad certas litteras, in cujusque strophe principio inveniendas, astringi ab eo, cui liberum esset strophas singulas, nullo inter se ordine connexas, a quacunque liberet voce ordiri, ipsi didicimus experiendo; quando talium canonum aliquos Latine reddidimus, eadem acrostichidum lege servata, idque in versione, ad Græcorum verborum sensum exprimendum, obligata. An autem omnes illi canones, quas Mariali suo Maraccius inseruit, quosque supra trecentos inveniri in ritualibus Græcorum libris asserit Cajetanus, hujus ultimi Josephi sint, an aliqui relinqui priori debeant, non vacat nec operæ pretium est sollicitius examinare.

11. Placet interim discrimen a Wangnereckio supra nominato designatum, ut scilicet canones illi, qui nudum Josephi nomen præferunt absque alio titulo, Josephi hujus nostri sint : quem etiam intelligere videtur Leo Allatius in sua de Græcorum libris dissertatione, quando Josephum Melodum nominat. Episcopo Thessalonicensi imputari possunt alii qui dicuntur τοῦ κυροῦ Ἰωσὴφ, domini Josephi : hæc enim honoris appellatio denotat gradum aliquem eminentiorem. Fatemur tamen non ita firmam eam conjecturam videri, quin varia possint contra eam opponi, quæ ambiguum judicium faciant. Præter hos duos non videtur alius tertius Josephus fuisse, qui in titulo ms. Typici, Romæ in Bibliotheca Barberina asservati et a Leone Allatio, pag. 11 dissertationis præcitatæ, laudati, nominetur, cum dicitur, Typicum illud continere « ecclesiasticam constitutionem omnium festorum totius anni, secundum traditionem sanctorum Patrum, videlicet S. Sabæ, et Studitæ, et maxime Sancti Montis; necnon partem traditionis sanctissimi Patris nostri Josephi, possessoris sancti monasterii quod Divi Nicolai τῶν χασούλων dicitur. » Etenim si Joseph ille proprium ordinavit officium monasterio suo, cujus patronus erat D. Nicolaus, quis Paracleticon Græcorum legens (in quo ordinarium totius hebdomadæ officium octies secundum octo tonos variatum continetur) in eoque observans secundum feriæ 5 canonem (nam singulis feriis duo sunt canones, et feria 5 primus de apostolis est) cum cathismatis atque tropariis eodem spectantibus esse de S. Nicolao : quis, inquam, hæc legens et observans, non judicabit Josephum istum τῶν χασούλων esse auctorem illorum octo de S Nicolao canonum? Atqui etiam horum canonum acrostichides subjunctum habent nomen Ἰωσὴφ hoc modo : Ἦχος α'. Σοὶ, Νικόλαε, πρῶτον εἰσφέρω μέλος. Ἰωσὴφ. Et similiter in aliis, præterquam in canonibus toni secundi et octavi, qui nihilominus ejusdem auctoris manifeste sunt. Hunc igitur non esse a nostro Josepho distinguendum, tum illa styli similitudo suadere poterit, tum quod nostrum a Cretensi captivitate liberatum D. Nicolai miraculo, possimus prudenter opinari, ei quod Constantinopoli erexit monasterio patrocinium prætulisse S. Nicolai, in deserto illo loco, ad quem, haud procul positum a templo D. Joannis Chrysostomi, « sedem et curarum scholam n. 24, dicitur transtulisse, inibique discipulorum distribuisse multitudinem : » in casulis forsan extemporaneis, unde dictum sit monasterium *D. Nicolai Casularum*, vocabulo, ut alia multa Constantinopolitana, Ῥωμαϊκῷ · quamvis et monasterii a D. Nicolao dicti nusquam Acta meminerint, et adjectum postea oratorium S. Andreæ apostolo nuncupaverit sanctus, propter reliquias ejus istic collocatas, uti dicitur num. 25.

12. Quo anno Christianæ æræ et ætatis suæ mortuus sit hic, de quo agimus, Josephus, nusquam exprimunt Acta : tantum n. 37 inquiunt, diu illum in vita duravisse, et propter graves in ea labores diuturnum censeri debere sustinuisse martyrium. Num. autem 34 dixerant, quod Dominicæ Passionis magna ac venerabili Parasceve instante, discipulum suum, et ecclesiæ possessiones in libello descriptas obtulerit et commendarit Photio patriarchæ, nihil ulterius exprimens : quo facto imminentem sibi exitum præsignasse declaraverit mox vehementissima febris, quæ eidem fecerit vivendi finem, et (quantum ex contextu colligi datur) paucorum omnino dierum fuerit. Hinc porro animum

Digitized by Google

circum agentes per octo illos annos, quos Ignatio mortuo Photius in patriarchatu habuit, antequam anno 888 dignitate illa privaretur; et annum requirentes, qui Parasceven habuerit, neque post tertium diem Aprilis, quo mortuum credimus S. Josephum; neque tamdiu ante, ut inter ipsam et diem mortis longioris temporis statui debeat; nullus occurrit opportunior annus, quam 883, qui Parasceven 29 Martii habuit, et quarta feria Paschalis hebdomadæ diem 3 Aprilis. Nam, si anno 880 mortuus esset Josephus, mortuus esset ipso die Paschæ; talem autem tamque notabilem festivissimæ diei circumstantiam, nequaquam, si vera fuisset, omisisset exprimere auctor Vitæ.

13. Hinc porro de ætate conjectare possis, eum qui Leone Armeno persecutionem incipiente, id est anno æræ vulgaris 814 jam presbyter initiatus, Romanæ legationi judicabatur idoneus, atque adeo ut minimum tricenarius erat, haud multum abfuisse a centenario, quando a mortali hac vita ad immortales Superos transiit. Eadem ratione intelligi datur illam Barbarorum incursionem in Siciliam, quæ Josephum cum matre fratribusque in Peloponnesum A expulit e patria, non paucis annis priorem fuisse luctuoso illo tempore, quo post Leonis Armeni cædem, « Michaele adversus rebellem Thomam occupato, et omnem aliam curam huic unice postponente, Creta, Sicilia et insulæ Cyclades a Romano imperio rescissæ sunt, » ut scribit Leo Grammaticus. Nempe Barbari illi, piraticis excursibus prædas ante id tempus contenti agere, tunc etiam firmas novo dominatui sedes in iisdem insulis acquisiere. Quod autem Barbaricæ etiam naves fuisse dicantur, quæ vela Romam facientis cursum intercidere et captivum in Cretam avexere Josephum: id ita accipimus ut eam insulam non jam tunc tenuerint Barbari, sed ut a Leonis Armeni ministris conducti ad scelus piratæ, profugos Constantinopoli sacrarum cultores imaginum curaverint retrahere in manus Iconomachorum; et Josephum nominatim intenderint comprehendere, quem Romam legatum navigare, non potuit omnino clam haberi: ex Actis enim manifeste constat, non Saracenos, sed Iconomachos fuisse, in quorum custodia detentus ille apud Cretam est toto fere sexennio.

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΟΣ

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΣΗΦ

ΤΟΥ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ.

—

JOANNIS

MAGNÆ DEI ECCLESIÆ DIACONI ET ORATORIS

SERMO

IN VITAM S. P. N. JOSEPHI HYMNOGRAPHI.

(Ex ms. codice biblioth. Vatic., collato cum ms. Siculo monasterii S. Salvatoris.)

Interprete Ludovico Marraccio, Lucensi.

—

1. Omnis quidem virorum virtute præditorum vita animum virtutis amantem ad imitationem invitat, et honestatis amicum ad eam pro viribus æmulandam compellit: si vero etiam sermo vitam exornet, et practicum cum speculativo intelligibiliter conveniat, perfectionis studiosum per hæc duo excitat ad sedulitatis expressionem: quanquam etiam vita sola illi, qui currit ad scopum supernæ voca- B α'. Καὶ ἅπας μὲν βίος τῶν ἐναρέτων, τὴν ἐρῶσαν ψυχὴν ἀρετῆς πρὸς μίμησιν ἐκκαλεῖται, καὶ ζηλοῦν ἀναγκάζει κατὰ δύναμιν τὸν φιλόκαλον· εἰ δὲ καὶ λόγος τὸν βίον καλλύνει, καὶ τὸ πρακτικὸν τῷ θεωρητικῷ νοερῶς συνδυάζεται τὸν ὀρεγόμενον τελειότητος, δι' ἀμφότερα ταῦτα διερεθίζει πρὸς τὴν τῆς ἀκριβείας ἐκτύπωσιν. Καίτοι γε καὶ βίος μόνος ἀρκεῖ τῷ κατὰ σκοπὸν τῆς ἄνω κλήσεως τρέχοντι, τὴν βασιλείαν

Digitized by Google

τῶν οὐρανῶν προξενῆσαι καὶ τὴν δι' αἰῶνος μακα- A
ριότητα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λόγος τῷ βίῳ συνημμένος
κατάλληλος, Λυδία λίθος ὁρᾶται τὰ τῶν ἄλλων ἤθη
βασανίζων καλῶς, καὶ διὰ τῆς χάριτος τὸν αὐτῷ μετὰ
τρόπου κοσμούμενον, κοινὸν προτιθεὶς τοῖς βουλο-
μένοις ἀρχέτυπον. Τοιοῦτον οἶδα καὶ Ἰωσὴφ, τὸν ἐν
πόνοις μὲν γενναιότατον, ἐν δ' ἀρεταῖς ἀπαράμιλλον,
τῷ δὲ περιόντι τοῦ λόγου τοῖς ἀνέκαθεν ἁγίοις, κατὰ
τὴν δεδομένην παρὰ τοῦ Πνεύματος δύναμιν, μελ-
ῳδικοὺς ὑμνητηρίους ἐμπαρενείροντα.

tionis, cœleste regnum atque æternam beatitudi-
nem sufficienter acquirit. Verumtamen sermo quo-
que mutuo nexu vitæ conjunctus, Lydio lapidi per-
similis est : nam aliorum qualitates optime probat
ac mores; et propterea gratiæ illius, quæ cum
certa ratione in eo refulget, archetypum commu-
nem volentibus proponit. Talem affirmo fuisse Jo-
sephum, in laboribus generosissimum, in virtutibus
insuperabilem, qui suavissimas cantiones, secun-
dum facultatem sibi a Spiritu sancto tributam, in
honorem præcedentium sanctorum ex sermonis
copia et ubertate composuit.

β'. Τοῦτον ἔδει μὴ παραδραμεῖν τὸν ἐραστὴν τοῦ
λόγου, καὶ τὸ περιὸν τῆς ἀρετῆς δυσωπούμενον,
ἀλλ' ὃ ἐκεῖνος ἐν ἄλλοις πολλοῖς ἐκτετέλεκε, τοῦτο
πάντως λαβεῖν παρὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος. Εἰ γὰρ B
καὶ οὐχ ὡραῖος ὕμνος, κατὰ τὸν Ὑμνογράφον, ἐν
στόματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ, πλὴν ἀλλ' ἡ προθυμία καὶ
τὸ ζέον τῆς διαθέσεως ἕλξει τὸν εὐφημούμενον πρὸς
τὸ τὰ λιτὰ ταῦτα καὶ πενιχρὰ παραδέξασθαι· οὐ γὰρ
τὸ ἴσον ἀντιζητήσει παρὰ τῆς ἡμῶν οὐθενότητος·
οἷς γὰρ κατὰ τὴν ἀναλογίαν οἱ βίοι κατὰ διάμετρον
ἀφεστήκασι, τούτοις ἀναλόγως καὶ ὁ λόγος ἀποσχοι-
νίζεται. Λαλήσω γοῦν παρὰ μέλος τῷ τὰ τῶν ἄλλων
ἐμμελῶς μελῳδήσαντι· ὁ δὲ τὴν ἴσην χάριν εἰδὼς μὴ
παροῦσαν τῷ γράψαντι, γυμνὴν τὴν προθυμίαν τῆς
χάριτος ἀποδέξεται· ἐπεὶ μηδὲ τῷ τοῦ προσώπου
κάλλος κομιδῇ ἀπὸ τῆς φύσεως ἔχοντι περισπούδαστα
τὰ ἔξωθεν ἐπιτρίμματα. Τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ
καταχραίνοι τὸ ὡραιόμορφον ὁ περιστιμμίζων τοῖς
χρώμασι. C

2. Hunc minime decebat præterire sermonis
amatorem, etiamsi quispiam ob virtutis abundan-
tiam confusus hæreret : sed quod ille in multis
aliis fecit, hoc omnino conveniebat eumdem a
nostra humilitate recipere. Licet enim juxta Hym-
nographi dictum, non sit speciosa laus in ore pec-
catoris, attamen promptus alacerque animus, et
fervens affectus alliciet eum, qui laudibus cele-
bratur ad hæc nostra exigua viliaque suscipienda.
Non enim paria exiget a nostra imbecillitate; etenim
eadem proportione debet singulis sermo dividi ac
distribui, qua eorum vita per diametrum differt ac
separatur. Loquar igitur inconcinne de eo, qui
aliorum facta suavissimo metro composuit. Porro
ille idem, qui novit non æqualem gratiam mihi
scribenti adesse atque ipsi aderat, nudam gratiæ
promptitudinem atque alacrem affectum suscipiet :
quandoquidem neque ille, qui a natura vultus pul-
chritudinem possidet eximiam, non in extrinsecis
expolimentis atque affricamentis laborat : qui vero opposito modo se habet, formæ decorem ap-
pingit, et circumpositorum colorum fucat ornamentis.

γ'. Θεοφάνει μὲν οὖν τινι, τοῦ ἱεροῦ πρεσβυτερίου
ἠξιωμένῳ καὶ τῷ καταλόγῳ ἐγγραφέντι τῶν μονα-
χῶν, ὁ βίος τοῦδε τοῦ μακαρίου πεπόνηται· οὐ μὴν
ἀλλὰ παρέδραμεν τοῦτον πολλά, ὅτι κατὰ σπουδὴν
ἐκείνῳ συν[ερ]υφάνθη τὸ πόνημα· ἀμέλει καὶ οἷς
ἐκεῖνος τοῦ μάκαρος τοῦδε τὸν βίον ἐσμίκρυνεν, ἐν
τούτοις ἡμᾶς ἐπὶ τὸ εὖρος τῆς διηγήσεως προεβίβα-
σεν. Ἀλλὰ τίς γένοιτο τῷ βίῳ τοῦδε ἀξιόχρεως ἔπαι-
νος; ποῖα δὲ γλῶσσα τὰ τούτου δυνήσεται διηγήσα-
σθαι κατορθώματα; Ἔδει γάρ, ἔδει τὰς γλώσσας
ἄρτι παρεῖναι τῶν παρ' αὐτοῦ ἀξίως ἐξυμνουμένων,
καὶ παρὰ τούτων τούτῳ ἀποπληροῦσθαι τὴν διὰ λό- D
γων ἀντίχαριν· οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ ἡμεῖς, ὡς ἔχομεν,
σιωπήσομεν, τὰ ἐκείνου ἐκδιηγούμενοι.

3. Porro beati hujus vitam Theophanes quidam
sacra presbyterii dignitate insignitus, et mona-
chorum catalogo ascriptus, elaboravit : multa ta-
men hic auctor prætermisit, nam festinanter opus
confecit. Sed in iis in quibus iste beati hujus vitam
imminuit, nos ad narrationis amplitudinem pro-
vexit. Verum quæ tandem satis digna laus hujus
vita reperiatur? Et quæ lingua præclara illius gesta
recensere valeat? Oportebat sane, oportebat illorum
nunc linguas adesse, qui ab eodem pro dignitate
laudati sunt, et ab illis isti gratiam per sermones
rependi. Non tamen nos, quales sumus, tacebimus,
illius res gestas exponentes.

δ'. Πατρὶς τοιγαροῦν τῷ μεγάλῳ ἡ ἐν νήσοις τὸ εὐ-
δαιμον φέρουσα, ἡ περιφανὴς Σικελία, φημὶ, ἣν οὐχ
οὕτω περίδοξον Διονύσιος, ὁ ἐν αὐτῇ ποτε ἄρξας
ἀβρῶς ἀπειργάσατο, ὡς οἱ τοῦ μεγάλου γεννήτορες,
τὸ μέγα τῇ πατρίδι χαρισάμενοι ὄνομα, διὰ τοῦδε
τοῦ μακαρίου βλαστήματος. Πατέρες δὲ Ἀγάθη ἡ
περιώνυμος, καὶ Πλουτῖνος ὁ περιβόητος, ἄμφω μὲν
τῆς ἀρετῆς ζηλωταὶ, καὶ τῶν θείων θελημάτων
ἐκπληρωταὶ, διὰ δὲ τῆς ἀρίστης ὠδῖνος τὸ μέγα
κληρωσάμενοι ὄνομα· ἔδει γὰρ εὐχῆς ἔργον εἶναι τόδε
τὸ μέγα [χάριτος] καὶ ἀρετῆς ἀποκύημα. Ὁ μὲν γὰρ
ἐπλούτει πίστιν τὴν εἰς Θεόν· ἡ δὲ τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ

4. Fuit igitur hujus magni patria illa, quæ inter
insulas felicitatis palmam refert, illustrissima, in-
quam, Sicilia, quam non ita Dionysius, qui in ea
olim summis in deliciis regnavit, gloriosam reddi-
dit, ut magni hujus genitores, qui celeberrimum
patriæ nomen per tam beatum germen acquisivere.
Illius mater Agatha nobilis, pater vero Plutinus ce-
lebris appellabatur : ambo sane virtutis zelo ar-
dentes, divinæque voluntatis complendæ studiosi.
Per optimam vero prolem magnum nomen hæredi-
tavere. Oportebat autem precum opus esse magnum
hunc virtutis fetum. Pater enim fide, quæ est in

Digitized by Google

Deum, dives erat, mater vero vitæ hujus bonis gaudere recusans, soli Deo intendebat animum, præsentis vitæ mare prudenter et continenter pertransiens, ita ut ambo juxta vitem illam Psalmistæ florerent, et maturis virtutis fructibus plurimos ad sui imitationem pertraherent. Non enim (quemadmodum facere consueverunt illi qui mundo vivunt, et carni inservientes communi naturæ legi obsequuntur) ad voluptates respiciebant, et delicias sectabantur, sed solis tantummodo necessariis rebus contenti, atque illis, sine quibus humilitatis nostræ corpus consistere nequit, superflua manibus pauperum dilargiebantur, ne forte superfluis ipsi ad voluptatem ac delicias utentes, a Dei participatione excluderentur, qui ut eosdem pro charitate ipsorum in se, ferventique amore remuneraret, illustrem Josephum pro quavis alia mercede illis donavit : cujus genitores hujusmodi vitæ decore refulgentes, magnum aliquid efficere cogitabant, si quo modo imitari potuissent.

A βίου χαίρειν εἰποῦσα μόνῳ προσεῖχε Θεῷ, σωφρόνως καὶ ἐγκρατῶς τοῦ βίου περῶσα τὴν θάλασσαν, ὡς θάλλειν καὶ ἄμφω κατὰ τὴν ψαλμικὴν ἄμπελον, καὶ τῷ πεπείρῳ τῆς ἀρετῆς πολλοὺς ἐφέλκεσθαι πρὸς τὴν μίμησιν. Οὐ γὰρ ὡς κόσμῳ ζῶντες, καὶ σαρκὶ δουλεύοντες, καὶ τῷ κοινῷ τῆς φύσεως νόμῳ ὑπηρετούμενοι πρὸς ἡδονὰς ἐώρων, καὶ τὸ τρυφηλὸν κατεδίωκον· ἀλλὰ τοῖς ἀναγκαίοις μόνοις ἀρκούμενοι, καὶ ὅσοις τὸ σῶμα συνίσταται τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, τὰ περιττὰ πενήτων χερσὶν ἐχαρίζοντο· ἵνα μὴ τοῖς περιττοῖς αὐτοὶ ἡδυνόμενοι, οὐκ ἔχοιεν κοινωνὸν τὸν Θεόν· ὃς αὐτοὺς τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης καὶ τοῦ ζέοντος ἀμειβόμενος ἔρωτος, τὸν κλεινὸν Ἰωσὴφ, ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀμοιβῆς, ἐχαρίσατο· Ἰωσὴφ ὃν οἱ τεκόντες, καὶ ταῦτα βίου τοιαύτῃ ὡραιότητι λαμπρυνόμενοι, μέγα τι κατορθοῦν ἐλογίζοντο, εἰ ποσῶς ἀπομιμεῖσθαι δυνήσονται.

5. Non enim juxta puerorum morem primos crines molliter ac speciose alebat, neque, ut adolescentuli facere consuevere, ad parva hæc et fluxa intendebat animum, sed quamvis adhuc puer esset, quamdam tamen gravitatem maturitatemque præ se ferebat, quam in pueris nequaquam solemus recognoscere, lingua, nescio quid breve atque angustum subbalbutiens, divina eloquia vel discebat, vel docebat. Quia vero apud pueros senex mente et judicio incomparabilis inscribebatur, ex hoc illius prudentia tacite ostendebatur. Animus ejus virilis in affectionum imperio elucebat, cognitio vero, ac scientia ab iis, qui cum eo familiariter versabantur, clare cognoscebatur. Cum enim provinciam aliquam vir hic admirabilis aggrederetur, naturæ gratia ac sedulitatis studiique intentione universos superare cernebatur, ulna, juxta proverbium, regia, et valde recte. Non enim in sola sermonum copia ac dicendi facultate proficiebat, sed ante verba plures virtutis species sedulus præferebat, ex quo ad ipsam dicendi copiam felicior illi via aperiebatur. Solus enim panis, occidente sole, universas illi mensæ delicias supplebat, aqua vero tantum ad potum utebatur, propterea et dicendi facundia ditatus est. Anima enim scribendo et orando vacare assueta, ut in utroque mens et intellectus illustratur, non facilem habet ad pravas affectiones prolapsum : et corpusculi hujus sarcina alligata et macerata, tota fertur in Deum, divinoque illius amori immista, atque eidem perpulchre inhærens, ad humanarum disciplinarum auditum arida evadit.

ε'. Οὐ γὰρ κατὰ παῖδας αὐτῷ τὰ τῆς πρώτης τριχὸς οὔτε μὴν κατὰ μείρακας πρὸς τὰ μικρὰ ταῦτα καὶ ῥέοντα ἡ ῥοπή· ἀλλ' ἦν ἐκείνῳ, παιδὶ μὲν ἔτι ὑπάρχοντι, σεμνόν τι καὶ οὐ κατὰ παιδίον τὸ κίνημα· γλῶσσα δὲ, βραχύ τι ὑποψελλίζουσα, τὰ κατὰ Θεὸν ἐδιδάσκετο λόγια. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς μείρακας ὁ γεραιὸς τὸν νοῦν, καὶ τὴν φρόνησιν ἀπαράμιλλος, ἐνεγράφετο, τούτου τὸ σῶφρον ὑπεδεικνύετο, καὶ τὸ ἀνδρεῖον τὸ πρὸς τὰ πάθη διέλαμπε, καὶ ἡ γνῶσις καθαρῶς τοῖς ὁμιλοῦσιν ἀνεγνωρίζετο. Τὰ γὰρ ἐγκύκλια μετιὼν ὁ θαυμάσιος, φύσεως χάριτι καὶ σπουδῆς εὐτονότητι πάντας ὡρᾶτο νικῶν πήχει, κατὰ τὴν παροιμίαν, βασιλικῷ· καὶ μάλα εἰκότως· οὐ γὰρ λόγων ἐποιεῖτο μόνην ἐπίδοσιν, ἀλλὰ πρὸ τούτων ἀρετῆς ἐπεμελεῖτο πολυειδοῦς, ἐξ ἧς αὐτῷ καὶ τὰ πρὸς τὸν λόγον ἐγίνετο εὔοδα. Ὁ γὰρ ἄρτος ἐσπέραν ἐκείνῳ μόνος ἐπλήρου τὴν ἐπιτραπέζιον ἡδονὴν, καὶ τὸ ὕδωρ τὴν πόσιν, διὸ καὶ τὰ περὶ τοὺς λόγους ἐπλούτησε· ψυχὴ γὰρ ἐθισθεῖσα λόγοις σχολάζειν καὶ προσευχαῖς, ὡς ἂν ἐν ἀμφοῖν τό τε νοερὸν διαλάμποι καὶ τὸ ἐφόλκιον τοῦδε τοῦ σώματος καταδεσμούμενον καὶ τηκόμενον, οὐκ εὐχερῶς ἔχοι τὸ πρὸς τὰ πάθη εὐόλισθον, ὅλη δὲ φέρεται πρὸς Θεὸν, καὶ τῷ ἐκείνου κιρνωμένη ἔρωτι θείῳ, ξυρὸν ἐστιν, εἰς ἀκοὴν τῶν μαθημάτων ἀντεχομένη καλῶς.

6. Attamen horum etiam peritiam generosus hic vir habebat, sed in illa scientia, quæ fert ad Deum, magis quam in humana philosophia profecit. Verum non diuturnus fuit illi sine offendiculo vitæ cursus, quandoquidem magnis animabus a prima ætatis linea difficilia quædam ac aspera innascuntur. Nam multitudo permista barbarorum illius patriam cum obsedisset, eamque sibi subjecisset, quod cladis genus prætermisit, aut quam malorum Iliadem in eam non edidit? Alii ferro sublati sunt : alii miserabiliter facultatum jacturam sustinuerunt : nonnulli captivi facti sunt, atque in externas regiones

ς'. Ἀλλ' εἶχε μὲν οὕτω γνώσεως ὁ γενναῖος· εἶχετο δὲ πλέον τῆς φερούσης πρὸς τὸν Θεὸν, οὐ μὴν ἀνεπηρέαστος αὐτῷ καὶ ὁ βίος μέχρι πολλοῦ, ἐπεὶ καὶ ταῖς μεγάλαις ψυχαῖς ἀπὸ πρώτης γραμμῆς ἐπιφύεταί πως τὰ σκυθρωπά. Ἀμέλει καὶ πλῆθος μιγάδων βαρβάρων τὴν πατρίδα περικυκλῶσαν, καὶ αὐτὴν ὑφ' ἑαυτοὺς ποιησάμενοι, τί τῶν δεινῶν ἐν αὐτῇ οὐκ εἰργάσαντο; ποίαν δὲ Ἰλιάδα συμφορῶν τὰ ἐν αὐτῇ παρ' αὐτῶν οὐκ ἀπέκρυψαν; Οἱ μὲν γὰρ ἠδηδὸν ἀνῃροῦντο, οἱ δὲ ἀθλίως τῶν καιρίων ὑπέμενον στέρησιν, οἱ δὲ κατεδουλοῦντο καὶ εἰς ἀλλοτρίας ἐφέροντο, οἱ δὲ, ὅσοις ἄρα φιλάνθρωπον ἐπέβλεψεν ὁ

Digitized by Google

Θεὸς, τὴν ἐνεγκαμένην ἀπολιπόντες, φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο· ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ τοῦ μακαρίου τούτου γεννήτορες, οἳ τὸν παῖδα παραλαβόντες, πρὸς τὴν τοῦ Πέλοπος ἔτρεχον, ξένοι πατρίδος, ξένοι χρημάτων, καὶ ἑταιρείας, καὶ συγγενείας. Οὐ μὴν οὗτος ὁ μέγας μετὰ τούτων τὴν Πελοπόννησον ἔστερξεν, οὐδ' ἠγάπα, ξένης πατρίδος γενόμενος, μὴ τὴν ἄνω πόλιν ζητῆσαι διὰ τῆς ἀληθοῦς ξενιτείας, καὶ τὸν Θεὸν εὑρεῖν διὰ τῆς ἀκριβεστέρας πολιτείας καὶ καταστάσεως. Διὸ καὶ τὸν ἶουλον μήπω φέρων χλοάζοντα, ἀποστέργει τὴν Πέλοπος, καὶ πρὸς τὴν πάσης Μακεδονίας ὑπερκειμένην πόλιν ἀπαίρει Θεσσαλονίκην· ἵνα μὴ τῇ σχέσει τῶν γεννητόρων δεσμούμενος, οὐκ ἔχοι εὐπετῶς, διὰ τῆς παντελοῦς ἐγκρατείας, πρὸς τὸν ἀληθῆ ἐραστὴν ἀναπετάννυσθαι, καὶ ὅλῳ φέρεσθαι τῷ πτερῷ. Καὶ ὅτι τοιοῦτος ἦν τῷ γενναίῳ σκοπὸς, καὶ πρὸς τοῦτο μόνον ἑώρα ἡ ἀναχώρησις, ἐδήλωσεν ἡ τοῦ πράγματος ἔκβασις.

A abducti : nonnulli vero, quos oculo magis benigno ac propitio respexit Deus, patria derelicta, fuga sibi salutem comparavere. Inter quos fuerunt etiam beati hujus parentes, qui eodem puero adhuc accepto, in Peloponnesum celeriter profecti sunt, extorres, sine pecuniis, amicis omnibus cognatisque privati. Non tamen magnus hic noster una cum illis Peloponnesi amore atque affectu captus est, peregrinus a patria, ita ut per veram peregrinationem supernam civitatem non requireret, et per studiosissimam politiam ac status tranquillitatem Deum non inveniret. Propterea antequam prima lanugine illius vultus vernaret, Pelopis terram, velut exosam, derelinquens, Thessalonicam, urbem totius Macedoniæ principem, proficiscitur, ne genitorum affectu B illigatus, non posset facillime per continentiam perfectam ad verum amatorem tendere, atque liberis amoris sui alis deferri. Quod vero talis fuerit genetosi hujus scopus, et ad hoc solum respexerit illius a Peloponneso recessus, rei ipsius eventus demonstravit.

ζ'. Ἅμα τε γὰρ τὴν Θεσσαλονίκην κατέλαβε, καὶ εὐθέως ἐπέδωκεν ἑαυτὸν ἀνδρί τινι τῶν ἄγαν ἐγκρατῶν καὶ ὁσίων, ὃς διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς περιὸν, τὴν φροντίδα τῶν ἀδελφῶν, οἳ κατὰ τὸ ἱερὸν φροντιστήριον τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἠσκοῦντο, οὐ διώξας, ἀλλὰ πνευματικῶς διωχθείς, ἀνεδέξατο· τοῦ Λατόμου νῦν, ἐκ τοῦ γεγενημένου θαύματος, τὸ φροντιστήριον ὀνομάζεται. Καὶ ἐν τούτῳ ὁ μέγας οὗτος τὰ τῶν μοναχῶν ἐνδὺς ὁ καὶ ἀπὸ πρώτης τριχὸς ἅπαν σαρκικὸν ἀποδυσάμενος θέλημα, ποίαν μὲν τῶν ἀρετῶν οὐ κατώρθωσε; ποῖον δὲ εἶδος ἀσκήσεως ὑπερβαλλόντως οὐκ ἐξησκήσατο; ὡς εἶναι τοῖς ὁρῶσι παράδειγμα, καὶ τοῖς ζηλοῦν βουλομένοις ἀκριβείας πάσης ἀρχέτυπον. Νηστεία γὰρ ἐπενοήθη τούτῳ καινὴ, ἵνα καὶ τὸν δεσμὸν κατέχῃ, καὶ διαλανθάνῃ τὸ σπουδαζόμενον· ἀγρυπνία μικροῦ δεῖν καὶ ἀπιστουμένη τοῖς λογιζομένοις τῆς σαρκὸς τὴν χαυνότητα· γλώσσης κατάσχεσις οὐκ εἰς τὸ [μὴ] πολυπραγμονεῖν τὰ ἀλλότρια (τοῦτο γὰρ αὐτῷ ἀπὸ παιδὸς μεμελέτητο), ἀλλ' ὥστε μὴ ἐξακούεσθαι τὴν φωνὴν τοῖς μὴ ἀκριβῶς πρὸς ἐκεῖνον προσέχουσιν, ὃ φιλοσοφίας ἐστὶν ἀρχὴ, μᾶλλον δὲ φιλοσοφίας τὸ τελειότατον· εἰ γὰρ ἀρχὴν σοφίας φόβον Θεοῦ μεμαθήκαμεν, Θεοῦ δὲ φόβος ἐντολῶν ἐπάγεται πλήρωσιν, κρατίστη δὲ τῶν ἐντολῶν τὸ τιθέναι θύραν τῷ στόματι, ἵνα μήτε νοῦς ἀλόγως ῥεμβάζηται, μήτε λόγος θυραυλήσας ἔξωθεν ἀπηχὲς εἰς πολυλογίαν μετακινήσῃ τῆς ἡσυχίας τὸν ἐραστὴν, εὔδηλον ἄρα, κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ, ὡς ἡ φυλακὴ τῶν ὁδῶν τοῦ Θεοῦ τῷ ἀναμαρτήτῳ τῆς γλώττης κατευοδοῦταί τε καὶ πλατύνεται· ἣν κατορθώσας ὁ μέγας, τὰς ἄλλας εἶχε τῶν ἀρετῶν ἐφεπομένας αὐτῷ. Τὸ δὲ περὶ τὴν στρωμνὴν ἡμελημένον κομιδῇ καὶ λιτὸν, τίς οὕτως ἐστὶν ἀφυὴς περὶ τὰ καλὰ, ὃς μὴ τεθαύμακέ τε καὶ ἐξεπλάγη, καὶ τὸ πρὸς πόνους ἀήττητον ἐμεγάλυνεν; Ἔδαφος ἦν ἐκείνῳ ψιλὸν ἡ στρωμνὴ, ἐν ᾧ τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως διηλέγχετο, καὶ λίθος τὸ ποθεινὸν προσκεφάλαιον· ὕμνος ὁ πάντη βραχύτατος, καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἑδωδῆς, ἐν ᾧ πολλάκις καὶ

7. Statim enim atque Thessalonicam pervenit, tradidit seipsum curæ et moderationi cujusdam viri, qui abstinentia et pietate erat eximius, et propter virtutis excellentiam, non affectans, sed spiritualiter coactus, susceperat curam fratrum, qui secundum sacrum magni Dei ac Salvatoris magisterium ac disciplinam exercebantur. Nunc schola, seu præfectura Latomi, ex admirando quodam, qui evenit, successu, locus ille appellatur. Hoc in monasterio magnus C hic vir monachi habitum assumens, et a prima coma (ut aiunt) universas carnis exuens voluntates, in qua virtute progressus non fecit? et in qua asceseos specie sese eminenter non exercuit? Itaque erat intuentibus exemplum, et æmulationis studiosis universæ sedulitatis archetypus. Jejunium enim novum atque insolitum excogitavit, ita ut et vinculum retineret, et studium illius singulare cæteros lateret. Vigiliæ fere erant incredibiles considerantibus carnis imbecillitatem. Linguam cohibebat, ne aliena facta curiosius investigaret. In hoc enim a puero curam posuerat, nec vox ejus exaudiri poterat nisi ab iis qui attente aurem loquenti arrexissent, id quod philosophiæ est initium, imo summa philosophiæ perfectio. Si enim initium sapientiæ timorem Dei esse D didicimus; Dei autem timor, ut ejusdem mandata impleantur, facit, porro mandatorum præstantissimum est, ponere ori januam, ut neque mens irrationabiliter evagetur, neque ratio cui domus interioris custodia incumbebat, eadem relicta, in multiloquium absone commoveat silentii et quietis amatorem, manifestissimum est, juxta divini Davidis effatum, custodiam mandatorum Dei, ei, qui non peccat linguæ lapsu, prospero facilique cursu succedere, atque in amplitudinem commutari: quam quidem custodiam magnus hic sedulo observans, aliarum virtutum sequelam facile obtinuit. Quod vero attinet ad lectuli, in quo jacebat, neglectum, magnamque vilitatem, quis erat ita ad res honestas dispiciendas ineptus, ut non in admirationem stupo-

Digitized by Google

remque raperetur, atque illius in laboribus indefessum invictumque animum non extolleret? Erat illius lectus nudum pavimentum, in quo naturæ infirmitas monstrabatur : lapis vero pro pulvillo desiderabilis deserviebat. Porro somnus erat omnino brevissimus, et ad potus cibique mensuram ac proportionem : in eo autem sæpe sacra mysteria purissimæ illius menti denudabantur.

A μυστηρίων παραγυμνώσεις τῷ πανάγνῳ τούτου νῷ διεγράφοντο.

8-9. Alii sane lacrymas instar torrentis ex illius oculis emanantes admirentur, et genuum adeo frequentes incurvationes, ut nullo prope sermone possint recenseri, ita ut illius genua in lapidis naturam diriguerint, alternis ad Deum colloquiis, et motibus, ac stationibus per totam noctem adhibitis : palpebræ vero ac supercilia ex assiduo atque immenso lacrymarum imbre excavarentur ac depilarentur. Alii vero eminentissimam illius humilitatem, qua vel infimis venerandum caput ad terrram usque inclinabat, et erga cunctos æqualem charitatem custodiebat, nulla distinctione facta, servata semper erga omnes immutabili unione. Alii autem continentiam, ac nullis dissipatam evagationibus cogitationem. Etenim cum legi mentis legem carnis colluctantem ac repugnantem videret, juxta magni Apostoli dictum [1], toto animi conatu in legem Dei ferebatur, ne serpens ille, qui, juxta magnum veritatis agonistam Job, residet in umbilico ventris, passiones venereas in renibus excitans illis, qui circa exteriores sensus vagantur, in illius mentem ingressum reperiret.

η'-θ'. Ἄλλος μὲν οὖν τὸ καταῤῥέον ἐξ ὀφθαλμῶν θαυμαζέτω κρουνηδὸν δάκρυον, καὶ τὰς πάντα λόγον ὑπερβαινούσας γονυκλισίας, ὡς εἰς λίθου φύσιν κατεσκληκέναι τὰ γόνατα ταῖς ἀλλεπαλλήλοις πρὸς Θεὸν ἀδολεσχίαις, καὶ ταῖς παννύχοις κινήσεσί τε καὶ στάσεσι, τάς τε ψιλώσεις τῶν βλεφαρίδων μετὰ κοιλότητος, ἐκ τῆς ἀπείρου τῶν δακρύων ὁμβροβλυτήσεως. Ἄλλος δὲ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ταπεινώσεως, ὅπως καὶ τοῖς ταπεινοτέροις μέχρις ἐδάφους τὴν σεβασμίαν κάραν ὑπέκλινε · καὶ πᾶσιν ἐπίσης τὰ τῆς ἀγάπης ἐτήρησε, μηδεμίαν ποιούμενος διαστολήν, διὰ τὴν πρὸς πάντας ἀμετάπτωτον ἕνωσιν. Ἄλλος τὸ ἐγκρατὲς, καὶ τὸ τῆς διανοίας ἀνέμβατον · τῷ νόμῳ γὰρ τοῦ νοὸς ἀντιστρατευόμενον βλέπων τὸν νόμον τῆς σαρκὸς, ὅ φησιν ὁ μέγας Ἀπόστολος, ὅλος τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ ἀνεπτέρωτο, ἵνα μὴ σχαὶη παρείσδυσιν ὁ, κατὰ τὸν μέγαν τῆς ἀληθείας ἀγωνιστὴν Ἰὼβ, παρ' ὀμφαλῷ γαστρὸς ἐνιζάνων ὄφις, καὶ τὰ περινέφρια πάθη ἀνακινῶν τοῖς ῥεμβαζομένοις περὶ τὴν ἔξωθεν αἴσθησιν.

B

10. Alii intensum illius indefessumque in psalmis et hymnis concinendis laborem studiumque commendent, generosumque agonistam divinis laudibus extollant. Alii incomparabilem in loquendo scribendoque facundiam oratione concelebrent, quippe qui tanquam apis sacrarum Scripturarum prata circumvolitans, et pulcherrimos optimosque flores discrete colligens, omnem virtutum speciem in seipso mellificavit. Castitatis quidem ac temperantiæ exemplar habuit castissimum Joseph; cujus in affectionibus subigendis severitatem imitatus est, non adversus Ægyptiam feminam sese defendens ac repugnans, sed adversus peccatum, juxta divini Apostoli præscriptum [2], usque ad sanguinem resistens : non pallium exuens ac rejiciens, ut impudentissimæ mulieris sese ad turpia allicientis manus effugeret, sed carnem totam per continentiam mortificans, ut vel minimos impetus evaderet illius qui furtim per sensus ingreditur. Jacobi autem simplicitatem ac sinceritatem imitatus est, non furto arripiens patris benedictiones per suppositionem matris, neque fugiens ab Esau, qui etiam antequam nasceretur, odio habitus est, sed per Dei Ecclesiam a qua dilectus est, et quam ipse quoque mutuo dilexit, primogenita benedictionis assecutus, ut per suavissimam hymnodiam Deum benediceret, quam ipse primogenitis eorum, qui in cœlis conscripti sunt, dulcissimo ac festivissimo metro composuit : supplantans malignum, et ab eo procul fugiens, ut mente ab omni perturbatione libera Deum laudaret, eidemque se-

ι'. Ἄλλος τὸ ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις ἀνένδοτόν τε καὶ σύντονον ῥητορευέτω, καὶ θειαζέτω τὸν γενναῖον ἀγωνιστήν · καὶ ὁ μὲν τὸ ἀμίμητον ἐκείνου περὶ τοὺς λόγους μεγαλυνέτω.., ὅπως ὡς μέλισσα τοὺς λειμῶνας τῶν Γραφῶν περιιπτάμενος, καὶ τὰ κάλλιστα τῶν ἀνθέων εὐκρινῶς ἐκλεγόμενος, πᾶν εἶδος ἀρετῆς ἐν ἑαυτῷ ἐκεράσατο · σωφροσύνης μὲν εἶδος καὶ ἁγνείας ἔχων τὸν σώφρονα Ἰωσὴφ, οὐ τὸ πρὸς τὰ πάθη ἀνένδοτον ἀπομιμούμενος τέθηπεν, οὐ πρὸς Αἰγυπτίαν ἀπομαχόμενος, ἀλλὰ προς τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ὁ θεῖος διατάττεται Ἀπόστολος, μέχρις αἵματος ἀντικαθιστάμενος · οὐχ ἱμάτιον ἀποδυόμενος, ἵνα φύγῃ χεῖρας σοβάδος ἐφελκομένης εἰς ἄτοπα, ἀλλὰ σάρκα πᾶσαν διὰ τῆς ἐγκρατείας νεκρῶν, ἵνα καὶ μικρὰς εἰσβολὰς ἀποδράσῃ τοῦ δι' αἰσθήσεων παρακλέπτοντος. Ἰακὼβ δὲ τὸ ἄπλαστον καὶ ἀκέραιον, οὐ κλέπτων εὐλογίας πατρὸς δι' ὑποθήκης μητρὸς, οὐδὲ ἀποτρέχων Ἡσαῦ τὸν μεμισημένον καὶ πρὸ γενέσεως · ἀλλὰ διὰ τῆς αὐτὸν ἠγαπηκυίας ὡς ἀνταγαπωμένης Ἐκκλησίας Θεοῦ τὰ πρωτοτόκια τῆς εὐλογίας λαβὼν, ὡς εὐλογοίη Θεὸν διὰ τῆς ἐμμελοῦς ὑμνῳδίας, ἣν αὐτὸς τοῖς πρωτοτόκοις τῶν ἐν οὐρανοῖς ἐγγραφέντων εὐρύθμως ἆγαν ἀνέθηκε, πτερνίσας τὸν πονηρὸν καὶ ἀποτρέχων πόῤῥωθεν ἐξ αὐτοῦ, ἵνα τῷ ἀρεμβάστῳ νοῖ Θεὸν ὑμνοίη, καὶ τούτῳ ἑνοῖτο κατὰ τὴν ἀδιάτμητον κίνησιν. Ἀβραὰμ τὸ μεταβατικὸν, καὶ πρὸς ὑπακοὴν Χριστοῦ ἑτοιμό[τα]τον, οὐκ ἐκ Χαλδαίων ἀπαίρων, καὶ τὴν Παλαιστίνην ἐργαζόμενος οἴκησιν, ἀλλὰ σχέσιν γονέων δευτέραν Θεοῦ λογισάμενος, καὶ διὰ

C

D

[1] Rom. VII, 23. [2] Hebr. XII, 4.

Digitized by Google

τοῦτο τὰ περιπέζια πάντα θέμενος ὡς οὐδὲν, τὸν μονότροπον βίον ἐπ' ἀλλοτρίᾳ προκέκρικε.

cundum insecabilem atque inseparabilem motum uniretur. Porro Abrahamum sectatus est in paterni soli commutatione, et promptissima erga Christum obedientia, non quidem ex Chalda-orum regione discedens, et in Palæstinam proficiscens, ibidem suam sedem collocaturus; sed affectum erga parentes divino amori posthabendum existimans, et propterea tanquam nihilum universa hæc inferiora atque humilia ducens, simplicem vivendi sibi ipsi rationem alienis curis negotiisque præposuit.

ια'. Καὶ τί δεῖ τοὺς καθέκαστον ἐξετάζειν, καὶ παραβάλλειν τούτοις αὐτὸν, κατὰ τὸν μυστικώτερον λόγον τῆς ἀνυψώσεως; Οὐδέν ἐστιν ἐπαινούμενον τῇ Γραφῇ ὃ μὴ τούτῳ κατωρθοῦτο· οὐδεὶς ἐν παλαιαῖς ἱστορίαις ὑμνούμενος, ὃν οὐκ ἐκεῖνος ἐζήλωσε. Καὶ ἵνα συνέλω τὸ πᾶν, σύρροιά τις ἦν ἀρετῶν ὁ ἐκείνου βίος, καὶ οὐ μιμητὸν πρὸς ἀκρίβειαν ἀποτύπωμα τοῖς βουλομένοις κἂν ὀλίγα τῶν ἐκείνου ἀπομιμήσασθαι· ὅθεν καὶ τῷ προεστῶτι τῆς μονῆς τῆς πολλῆς σκληραγωγίας ἐπετιμᾶτο, παθοκτόνον λέγοντι τὴν νηστείαν, οὐ σωματοκτόνον, διὰ τὴν τῆς φύσεως οἰκειότητα. Ἀμέλει καὶ πάντα τρόπον ὑπείκειν μεμαθηκὼς, καὶ κατὰ μηδὲν ἀντιλέγειν τοῖς αὐτὸν ἐνάγουσιν εἰς ταπείνωσιν, τὸ προστεταγμένον ἐποίει, καὶ τῶν προσκειμένων ἐφήπτετο, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ συλλογιζόμενος καὶ ποιῶν. Ὅ καὶ αὐτὸς ὁ προεστὼς ἐγνωκὼς, καὶ πάσης ἀνθρωπίνης ἐννοίας ἄνω τὸν μέγαν καταλαβών, ἐπέτεινε μᾶλλον πρὸς τὴν ὁρμὴν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς καλλίστης ὁρέξεως· ὡς καί ποτε συνηγμένοις τοῖς ἀδελφοῖς ἐν ταυτῷ, τούτου δὴ μόνου τοῦ μεγάλου ἀπόντος, προφητικώτατα ἐξειπεῖν, ὡς « Οὗτος ὁ μείραξ, Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἐστιν ἀληθὴς μαθητὴς, καὶ τῶν αὐτοῦ θελημάτων ἐκπληρωτὴς, καὶ ἐν αὐτῷ καταμένει Πνεῦμα ἅγιον, ὃ καὶ λαλήσει διὰ τοῦ στόματος μελῳδήματα, πάντα περιηχοῦντα τὰ πέρατα. »

11. Sed quid opus est singulos enumerare, et mystico arcanoque orationis genere eumdem efferendo illis comparare? Nihil est quod in sacris voluminibus laude dignum prædicetur quod ab hoc effectum ad amussim non sit. Nemo in antiquis historiis celebratur, quem hic æmulatus non fuerit. Et, ut omnia verbo complectar, cumulus quidam et congeries virtutum erat istius vita, et quantumvis aliquis sedulo conaretur, vel minime ipsius facta et virtutes, tanquam typum, propositas imitari, nullo tamen pacto id assequi poterat. Quamobrem, et ob eximiam vitæ asperitatem a monasterii præside quondam redargutus est, qui dicebat, jejunium debere esse interfectorem passionum, non corporis, propter naturæ conjunctionem atque affinitatem. Postremo, cum in omnibus semper cedere didicisset atque nulla prorsus in re aliis contradicere, qui illi humilitatis occasionem præbuissent, quæcunque imperata fuissent, sedulo exsequebatur, et quæ proponebantur, capessebat, omnia ad Dei gloriam et faciens et cogitans. Quod cum ille idem, qui cæteris præerat, agnovisset, et magnum hunc virum nihil humanum aut terrenum mente agitare comperisset, intentiori studio ad virtutis honestatem, atque ad optima quæque expetenda animum advertit. Itaque die quadam, fratribus in unum congregatis, uno tantum magno nostro absente futura proverus est Christi veri Dei discipulus, et divinæ

phetico spiritu vaticinans ait : « Adolescens iste ipsius voluntatis completor, et in eo residet Spiritus sanctus, qui per os illius suavissimos hymnos loquetur, qui per universos orbis terræ fines resonabunt. »

ιβ'. Ἀλλ' οὕτω μὲν οὖν εἶχεν ἐκεῖνος ὁ θεῖος ἀνὴρ, καὶ οὕτω μία τις σύγκρασις ἦν ἀρετῶν, ἐξ ὧν καὶ βιβλίον τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς ἀπειργάσατο, κατὰ τοὺς εὐφυεῖς τῶν κηρῶν ἅπαν εἶδος μαθημάτων ἀποματτόμενος. Ψυχὴ γὰρ ἐκ πρώτης τῆς ἀρχῆς ἔνοικον σχοῦσα Θεὸν, τὰ ἐκείνου καὶ μελετᾷ καὶ φαντάζεται, ἀπρὶξ ἐναδολεσχοῦσα τοῖς αὐτοῦ δικαιώμασιν· ἐπεὶ καὶ ἄλλως τὸ φρούριον τῆς ψυχῆς, ἐγκρατείᾳ, καὶ νηστείᾳ, καὶ ἀγρυπνίᾳ ὀχυρωθὲν ἀσφαλῶς, ἀνεπίβατον παντάπασιν ἦν τοῖς ἔξωθεν ῥεμβασμοῖς. Ταύτῃ τοι καὶ θαῦμα ἦν Ἰωσὴφ τοῖς ὁρῶσιν αὐτόν· καὶ πᾶν μὲν ἄλλο ἠμέλει τι παράδειγμα· πρὸς ἄλλο δέ τι οὐδὲν ἀπέβλεπεν ἀποτύπωμα, ἀλλ' ἢ πρὸς μόνον τὸν Ἰωσήφ· οὗτος γὰρ καὶ ὁρώμενος, εἰκὼν ὡράτο τῆς ἀρετῆς, καὶ λαλῶν γλυκυτέραν μέλιτος ἠφίει φωνὴν, κἂν ταῖς αὐτοῦ παραινέσεσιν ἅπαν βιβλίον ἠμέλητο. Ἐπεὶ τί μὴ παρ' ἐκείνῳ ἡδύ; Εἰ σαφηνίζειν ἔδει βάθος Γραφῶν, τῷ ἠδεῖ τοῦ ῥυθμοῦ τὰς μυθευομένας Σειρῆνας ἀπέκρυπτεν· ἐν ἠθικὸν προέτεινε λόγον, ἅμα τῷ λόγῳ καὶ τὸ πάθος κατέστελλε. Χάριτες ἦσαν τῷ ἐκείνου ὑποκαθήμεναι στόματι· ἔστησαν πρώτως αἱ κρῆναι ῥέουσαι νάματα, ἢ τὸ ἐκείνου στόμα πελαγίζον τὰ δόγματα.

12. Ita quidem sese habebat divinus hic vir, atque ita una quædam erat illius virtutum contemperatio et conjunctio, ex quibus veluti quemdam spiritualem librum composuit, juxta apes, quæ ceras industriose fabricant, omne disciplinarum genus congerendo atque exprimendo. Anima enim ab ipsis exordiis Deum inquilinum habens, res divinas assidua meditatione et cogitatione revolvit, tenaciter mente inhærens illius justificationibus, quandoquidem, alias animæ præsidium continentia, jejunio vigiliisque munitum ac firmatum, impervium undequaque erat, et exterioribus evagationibus prorsus inaccessum. Itaque et miraculum erat Josephus sese intuentibus, et omne aliud exemplum negligebatur, neque erat qui ad ullum alium, quem imitaretur, oculos converteret, præterquam ad unum Joseph. Cum enim ille cerneretur, simul etiam virtutis simulacrum cernebatur, et dum loqueretur, melle suaviorem vocem emittebat, et præ illius adhortationibus, quivis alius liber parvi ducebatur. Nam quid non in illo dulce erat ac suave? Sacrarum Scripturarum profundam obscuritatem declarare opus erat? Rhythmi suavitate fabulosarum Sirenum can-

Digitized by Google

tum ita superabat, ut etiam occultaret. Moralem sermonem in medium proferebat? Animi affectus ac motus oratione componebat. Gratiæ ipsæ in illius ore insidebant, et prius fontium decurrentium fluenta stetissent immota, quam ex illius ore sacra dogmata profluere atque emanare cessassent.

13. Cum talis esset Joseph, tantisque virtutum ac cœlestium donorum charismatibus effulgeret, sacerdotii gradum avide non appetiit, aut invasit, sancti Spiritus dignissimum donum non affectavit, ac propinquam Deo dignitatem tempori non est suffuratus; quin potius a dignitate ipsa requisitus ac coactus est, universis fratribus reluctantem adhortantibus, et præterea, ut episcopi urbis precibus obsequeretur, presbyter ordinatus est. Tunc autem videre erat virtutis speciem, quæ intensionis majoris nequaquam capax erat, quam Joseph præferebat, undequaque amplissimam. Ipsum vero connitentem et contendentem, utpote generosissimum, ut quanquam mortali carne adhuc indutus, in cœlesti tamen choro iuhabitaret. Etenim, et lacrymæ ipsius indeficienter effluentes fluminum decursus imitabantur; et genua ejus per totum noctis cursum, quemadmodum supra dictum est, inclinata, in lapidis naturam commutata erant, et pectus illius crebro lapidis ictu percussum obcalluerat sane, sed tamen musculis circa thoracem læsis non poterat vox libera et soluta prodire. Ita magnus hic sese ad virtutem amabiliter habebat, tamque nullam carnis suæ curam unquam habuit, ut omnino ab illa solutus ac liber videretur. Totus erat mentis acie fixus in Deum, propter quem, una cum Paulo, a corporis vinculo dissolvi cupiebat, et cum dilecto atque amato suo copulari.

ιγ'. Τοιοῦτος ὢν καὶ τοσούτοις καταλαμπόμενος χαρίσμασιν, οὐκ ἐπιπηδᾷ τῷ βαθμῷ τῆς ἱερωσύνης, οὐ μεταδιώκει τὴν ἀξίαν τοῦ Πνεύματος, οὐχ ὑποκλέπτει τῷ χρόνῳ τὴν Θεῷ πλησιάζουσαν· ἀλλὰ διώκεται μὲν ὑπὸ τοῦ βαθμοῦ βίᾳ καὶ ἄκων, καὶ ὑπὸ πάσης παρακληθεὶς ἀδελφότητος, ἔτι δὲ τὴν δέησιν προσηκάμενος, ἦν ὁ τῆς πόλεως ἐποιεῖτο ἐπίσκοπος, χειροτονεῖται πρεσβύτερος. Καὶ ἦν ἰδεῖν τότε τὸ μὴ ἐπιδεχόμενον ἐπίτασιν εἶδος τῆς ἀρετῆς, ὅσον ἐπήγετο ὁ Ἰωσὴφ, ἐκτεινόμενόν τε καὶ ἁπλούμενον, καὶ φιλονεικοῦν μετὰ σαρκὸς τῷ οὐρανίῳ χορῷ ἐγκατοικῆσαι τὸν γενναιότατον. Τότε γὰρ δάκρυον αὐτοῦ ἀειῤῥύτως ῥέον, τὰς ἀμάρας ἐμιμεῖτο τῶν ποταμῶν· τότε γόνυ παννύχως, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ἐπικλινόμενον, εἰς λίθου φύσιν μεταπεποίηται· καὶ τὸ στέρνον πυκνὰ τῷ λίθῳ κρουόμενον, τετύλωται τὰ ἄλλα· καὶ συγκακῶσαν καὶ τοὺς περὶ τὸν θώρακα μῦας, οὐκ εἶα τὴν φωνὴν ἀποτελεῖσθαι ἀπαρεμπόδιστον· οὕτως ὁ μέγας εἶχεν ἐρασμίως πρὸς ἀρετὴν, τοσοῦτον οὐκ ἐμέλησεν αὐτῷ ποτε τῆς σαρκὸς, ὅτι παντάπασιν αὐτοῖς ἀπολέλυτο· καὶ ὅλος ἦν πρὸς Θεὸν ἀφορῶν, δι' ὃν ἐπόθει λυθῆναι μὲν τοῦ δεσμοῦ, κατὰ Παῦλον, συνάπτεσθαι δὲ τῷ ἐρωμένῳ καὶ ἐραστῇ.

14. Quamobrem cum Deus illum etiam bonis præsentibus remunerare vellet (est autem bonum, imo bonorum omnium optimum, similem aliquem in virtutis stadio currentem reperire, et proposito sibi illius exemplo ejusdem virtutis cursum augere), pervenit in urbem Thessalonicensium, ita Deo volente, ætate provectus, et miraculis celeberrimus, Decapolitarum decus, et ut verius dicam, omnium civitatum ornamentum divinus Gregorius, qui ubi monasterium illud appulit, in quo generosus hic agonista, magnus inquam Joseph, adversus hostes invisibiles strenuissime depugnabat, videns stabiles et constantes illius mores, animæque ejus habitum agnoscens, ex gratia illa divina ac plenitudine, quæ in ejusdem facie refulgebat (cito enim, ac facile sanctorum animæ eorum, quos in virtutis æmulatione similes habent, habitus agnoscunt, ac veluti venerantur) cum illo familiaritatem contraxit, et corpore simul ac mente conjunctus est, nec ab eo separari volebat; quæ enim natura similia sunt facillime copulantur. Sed Gregorium negotia alio evocabant, et Thessalonicam relinquere cogebatur: iter tamen differebat amore erga divinum Joseph, ut ita dicam, impeditus ac retentus. Propterea cum in urbium reginam vellet proficisci, nec ferre posset, vel ad exiguum tempus a suo in virtute æmulo separari, perrexit ad monasterii præsidem, et omnem movit lapidem, innumeris precibus adhibitis, ut Joseph socium itineris sui posset obtinere, tandemque obtinuit. Jam enim didicerat Gregorio cedere atque obsequi propter virtutis eminentiam.

ιδ'. Ὅθεν καὶ Θεοῦ τοῦτον ἀμειβομένου καὶ τοῖς ἐνταῦθα καλοῖς (καλὸν δὲ ἄρα καὶ καλῶν κάλλιστον τὸ εὑρίσκειν τὸν ἀρεταίνοντα ὅμοιον, καὶ τῇ προθέσει συνεπαυξάνειν τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς), ἐπιδημεῖ τῇ Θεσσαλονικέων [οὕτω δόξαν αὐτῷ, ὁ πολὺς τὸν βίον, καὶ τοῖς θαύμασι περιβόητος, τὸ Δεκαπολιτῶν περιλάλημα, μᾶλλον δὲ πασῶν τῶν πόλεων ἐγκαλλώπισμα, ὁ θεῖος Γρηγόριος· ὃς ἐπεὶ παρέβαλε τῇ μονῇ], ἐν ᾗ [ὁ γενναῖος ἀγωνιστὴς] τὰ κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν ἐπετέλει ἀνδραγαθήματα, ὁ μέγας, φημὶ, Ἰωσὴφ, ἰδὼν ἧθος βεβηκὸς, καὶ ψυχῆς ἐπιγνοὺς κατάστημα, ἐκ τῆς ἐπιφαινομένης τῷ προσώπῳ χάριτος θείας καὶ ὡραιότητος (ταχεῖαι γὰρ αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων πρὸς τὸ θηρᾶσαι τὰ τῶν ὁμοζήλων αὐτοῖς καταστήματα), οἰκειοῦται τούτῳ καὶ συνάπτεται σωματικῶς ἅμα καὶ νοερῶς, καὶ οὐκ ἐθέλει τούτου χωρίζεσθαι· φύσει γὰρ οἰκειοῦται τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον. Ἀλλ' ἐκάλει τὸ πρᾶγμα, καὶ ἔμελλεν ὁ θεῖος Γρηγόριος τὴν Θεσσαλονικέων καταλιπεῖν· ἀνεδάλλετο δὲ τὸν δρόμον, τῇ πρὸς τὸν θεῖον Ἰωσὴφ ἀνακοπτόμενος, ὡς ἂν τις εἴποι, στοργῇ. Διὸ διά τινας ἀνάγκας ἐπιδημῆσαι θέλων πρὸς τὴν μεγάλην τῶν πόλεων, οὐ φέρων δ' οὐδ' ἐπολίγον τὴν τοῦ ὁμοζήλου διακοπὴν, προσελθὼν τῷ προεστῶτι τῆς μονῆς, καὶ πάντα κάλων κινήσας, λόγους τε μυρίους παρακλητικοὺς ποιησάμενος, λαμβάνει τὸν Ἰωσὴφ συναπόδημον· ἔμαθε γὰρ ᾧ τέως ὑπείκειν τῷ Γρηγορίῳ, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀρετῆς.

Digitized by Google

ιε'. Καὶ δὴ τῇ βασιλίδι παραβαλόντες τῶν πόλεων, ἐν τῷ τῶν καλλινίκων μαρτύρων Σεργίου καὶ Βάκχου ναῷ τὴν παροικίαν πρὸς βραχὺ ἐποιήσαντο. Καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν ἱερὸν Ἰωσὴφ ὡς ἄρτι τῆς ἀρετῆς ἠργμένον, πᾶσαν μὲν ὑπακοὴν τηροῦντα τῷ Γρηγορίῳ, πᾶν δὲ εἶδος τῆς ἀσκήσεως ἐξ ὑπαρχῆς μετερχόμενον. Ἃ μὲν γὰρ κατωρθώκει, ὡς οὐδὲν ἐλογίζετο, πρὸς δὲ τὰ ἔμπροσθεν ἐπεκτείνετο, καὶ ἅμα ἐπιβεβαιῶν καὶ τὰ πρώτως κατορθωθέντα τῇ πρὸς ἐκεῖνον ἀκριβεστάτῃ διαμορφώσει, τὸν μέγαν λέγω Γρηγόριον, ὡς ἄρτι τῆς καλῆς ἀκορέστως ἀσκήσεως ἀπαρχόμενος, νεαλὴς ἐχώρει πρὸς τοὺς ἀγῶνας, καὶ τὸν τῶν ἀσωμάτων ἀπεμιμεῖτο βίον ἐν σώματι, χαίρειν μὲν πᾶσιν εἰπὼν αἰσθητοῖς, τῷ ἀοράτῳ δὲ κάλλει ἐνηδυνόμενος. Καὶ δροφον μὲν εἶχε τὸν οὐρανόν, ἀντὶ δὲ πάσης γλυκείας στρωμνῆς τὸ σύντροφον ἐκείνῳ καὶ φίλον ἔδαφος, εἴ ποτε ἄρα διαναπαύειν ἔμελλε τὸ συνεργοῦν ἐκείνῳ πρὸς ἀρετήν· οὕτω γὰρ ὥρα διάγειν καὶ τὸν θεῖον Γρηγόριον, καὶ κάτοπτρον εἶχε τὸν ἐκείνου βίον· καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἑαυτὸν ἀπευθύνων, καθεκάστην ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ ἐτίθετο.

15. Cum igitur Constantinopolim pervenissent, in templo gloriosissimorum martyrum Sergii et Bacchi brevi temporis spatio moram fecerunt, Ibi vero videre erat sacrum Joseph, tanquam novitium ac virtutis tironem, omnibus in rebus exactam Gregorio obedientiam præstare, atque omnem religiosæ exercitationis speciem a principio repetere; quæ enim antea recte gesserat, tanquam nihil reputans, ad ulteriora sese extendebat, et ea, quæ prius præclare egerat, simul confirmabat, et per exactissimam conformationem ad illum (ad magnum, inquam, Gregorium) honestæ exercitationis, tanquam recenter susceptæ, insatiabili fame cruciatus ab exordio incipiebat, et novus atque integer miles ad certamina procedens, incorporeorum vitam adhuc in corpore positus imitabatur. Omnibus quidem sensibilibus gaudere recusabat, sola vero invisibili pulchritudine delectabatur. Et tectum quidem illius erat cœlum, pro universa vero lectuli dulcedine connutritum sibi ac dilectum pavimentum habebat, si quando cooperarium ejus ad virtutem, corpus scilicet, requiescere optaret. Ita enim etiam divinum Gregorium vitam agere videbat, atque illius vitam tanquam speculum ob oculos habens, eidemque seipsum componens et conformans, per singulas dies ascensiones in corde suo disponebat.

ις'. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ (οἷα τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα!) Λέων ὁ θηριώδης, ὁ ἐκ τῆς Ἰσαυρίας [imo Ἀρμενίας], τῆς βασιλείας τῶν σκήπτρων ἐπιλαβόμενος, κυκᾷ μὲν ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ταῖς παναγίαις εἰκόσι πάλαι προσωχθηκὼς, πόλεμον κατ' αὐτῶν τῶν πώποτε γεγενημένων ἐκίνησε τὸν σφοδρότατον· τὰ δὲ τῶν φιλοχρίστων στίφη, μὴ πεπεισμένα τῷ ἐκείνου θελήματι, ἄλλος ἀλλαχόθι διεσκορπίζοντο. Διὸ καὶ οἱ μὲν τὸν Βόσπορον κατελάμβανον, οἱ δὲ εὐθὺς τῆς Σικελίας ἀπέπλεον, ἄλλοι δὲ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων καταλαμβάνοντες, τοῦ δεινοῦ μονιοῦ τὰς συώδεις ὁρμὰς ἀπεδίδρασκον. Ἀλλ' οὐχ ὁ γενναῖος ἀγωνιστὴς, καὶ τῶν ἱερῶν μορφωμάτων προσκυνητὴς οὕτως ἐποίει Γρηγόριος· ἀλλὰ τὸν θεῖον ἐνδεδυμένος τῆς πίστεως θώρακα, περιέρχεται μὲν πανταχόθεν τῆς πόλεως, κηρύσσων ἐν ἀγυιαῖς, καὶ διδάσκων ἐν στενωποῖς, καὶ παῤῥησίαν ἐν ταῖς πλατείαις ἐπιδεικνύμενος, μὴ τῷ λαοπλάνῳ πείθεσθαι βασιλεῖ, μηδὲ τοῖς ἐκείνου ληρήμασι τὴν ἀκοὴν ἐνδιδόναι κἂν πρὸς μικρόν. Καὶ ἦσαν οἱ ἐκείνου λόγοι πρὸς τὰς τῶν εὐσεβῶν καρδίας ἐνστάζοντες δρόσος ἐωθινὴ καὶ ἴαμα πνευματικὸν καὶ σωτήριον· ᾧ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ τῶν πόλεων ἀσκητῶν συνελθόντες, κατὰ ταυτὸν προσάγουσι κοινὴν ἱκετηρίαν τῷ Γρηγορίῳ, τὸν γενναῖον ἐν λόγοις, καὶ στα-θηρὸν ἐν πόνοις, πρὸς τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην ἐξαποστεῖλαι, διασημανοῦντα τῷ πάπᾳ καὶ τοῖς ἐκεῖσε τὰ νῦν συνέχοντα τὴν πόλιν δεινά, ἵνα τις

16. Haud multum vero temporis intercessit, cum (o qualia Dei judicia!) Leo ille immanissimus ex Armenia (1) egressus, atque imperii sceptra invadens, universam Ecclesiam cœpit exagitare, et sanctissimis imaginibus, quibus olim infensus fuerat, dirum atque atrocissimum bellum inferre. Christi autem amantium civium ordines, illius voluntati parere recusantes, per varias regiones, alii alio fugientes, dispersi sunt. Alii quidem in Bosporum profugerunt, alii vero recta in Siciliam (2) navigaverunt: alii demum ad montium cacumina sese receperunt, ut singularis feri illius immanissimi porcinos appetitus evaderent. At non ita se gessit generosus agonista, et sacrarum imaginum adorator Gregorius, sed divinum fidei thoracem induens, circuibat quaquaversus civitatem, prædicans in vicis, docens in angiportis, et in plateis libertatem fiduciamque præferens, ne minima quidem in re seductori plebis regi obtemperans, aut illius nugis ac deliramentis præbens auditum. Erant autem illius allocutiones in corda piorum stillantes, ros matutinus, ac medicamentum spirituale ac salutiferum. Igitur multitudo ascetarum, qui Constantinopolitana urbe morabantur, convenit in unum, et communem supplicationem detulit Gregorio, statuens eum mittere legatum (utpote efficacem in sermonibus, et constantem in laboribus) Romam veterem, ut significaret papæ (3) aliisque Romanis ea mala

(1) Hic ab audaci manu scriptum erat, ἀπὸ τῆς Ἰσαυρίας, cum Leo Armenus esset intelligendus. De persecutionis autem ab eo an. 414 moveri cœptæ acerbitate, vide Acta SS. Theophanis et Nicephori, 12 et 13 Martii. Menologium Basilii imp. hæc omnia ad Theophili tempora refert: minus recte.

(2) Cajetanus huc trahit, quod Gregorium Decapolitam Menæa dicant Syracusas venisse: non recte, quia patet hoc ibi factum dici antequam accederet Thessalonicam, adeoque ante persecutionis tempus. Quid quod hic expresse dicatur Gregorius non fugisse?

(3) Idem propter errorem de Leone Isaurico, quem

Digitized by Google

quæ Constantinopolitanam civitatem affligebant, quo aliquod auxilium Ecclesiæ Dei afferretur. Vides enim, aiebant, o Pater, quomodo res nostræ in Iliadem malorum sint commutatæ, et magnum Christi ovile periclitetur, eo quod non sit qui defendat illud.

17. Admittit advocationem magnus Gregorius, et magis rogans, quam rogatus, sermonem breviter absolvit, divinumque Josephum accersens : « Nunc, inquit, o fili, tempus est ostendendi eloquentiam tuam plurimam, et comprobandi incrementa amoris tui in Deum pro viribus. » Ille, qui semper subjectus esse didicisset, caput humiliter inclinat, et ne rerum quidem necessariarum minimum quid accipiens, navim conscendit, et Romam versus vela facit. Sed forte non erat hæc Dei voluntas, qui sæpe per res adversas admiranda disponit. Quid ergo accidit, et quid factum est ? Barbaricæ triremes piratarum supervenientes omnia navigia invaserunt, atque ad esse attraxerunt illud etiam in quo magnus Joseph ferebatur. Adducitur itaque captivus in Cretam, quo cum pervenisset, in carcerem conjectus, atque gravissimis catenis alligatus est. Tantum autem vinculis suis exsultabat ac gestiebat, ut cæteris quoque captivis afferret solatium dulcissimum ferre mala incurrentia, et doloribus afflictari.

18. Dulcia quippe sunt vincula quæ propter Christum tolerantur, quamvis ad tempus tristitiam afferant ac discrucient. Gratias igitur agamus, aiebat, magni Pauli exemplum præ oculis habentes[a], qui tanquam monilibus ferrea catena circa collum alligata decorabatur, et gaudebat quod pro Christi nomine flagella pati meruisset. Quin etiam Christus ipse Pauli Dominus cum malediceretur, non maledicebat ; cum pateretur, non comminabatur : tradebatur autem judicanti injuste, quemadmodum loquitur coryphæa apostolorum summitas magnus Petrus[b]. Sed videntur aliquibus aspera ac dolorifica, propter multam sensuum imbecillitatem, ea, quæ corporibus inferuntur tormenta. At quo pacto aliter possibile erit Christi jugum ferre, nisi quis incedat per omnes ætatis gradus sine macula, omnes etiam virtutes exercens, quas exercuit ille pro nobis, et quidem cum Deus esset, et voluntati potentiam conjunctam et concurrentem haberet, possetque aliter nobis ingratis salutem afferre? Verum illi, quod in virtute laboriosum est, subscribens (per quam iis, qui salvantur, cœli portæ antea occlusæ aperiuntur) per vitam laboribus plenam, tanquam Deus ac Dominus salutem omnibus demonstravit. Debemus igitur pro divina imagine Christi, ejusque immaculatæ ac purissimæ Matris, pericula subire, ut adversus moderatorem sæculi hujus usque ad sanguinem decertantes, gratiam invenire possimus, quemadmodum sacra loquuntur oracula, in auxilium opportunum. His aliisque hujusmodi multis sermonibus

ἐπικουρία γένηται τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ. Ὁρᾷς γάρ, ἔλεγον, ὦ Πάτερ, ὡς Ἰλιάς ἐστι κακῶν τὰ ἡμέτερα, καὶ κινδυνεύει τὸ μέγα ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸ μὴ εἶναι τὸν ἐκδικήσαντα.

ιζ'. Δέχεται τὴν παράκλησιν ὁ μέγας Γρηγόριος καὶ ὡς μᾶλλον αἰτήσας, οὐκ αἰτηθείς, ἀπαρτίζει τὸν λόγον ταχύ· καὶ τὸν θεῖον μετακαλεσάμενος Ἰωσήφ, Νῦν, εἶπε, τέκνον, καιρὸς τοῦ τε λόγου τὸ πολὺ ἐπιδείξασθαι, καὶ τὸν πρὸς Θεὸν ἔρωτα πολυπλασιάσαι ὡς ἐφικτόν. Ὁ δὲ μαθὼν ἀεὶ ὑποτάσσεσθαι, κλίνει μὲν ἠρέμα τὴν κεφαλήν, καὶ μηδὲ τῶν ἀναγκαίων μηδέν τι παραλαβών, νηός τε ἐπέβαινε καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην ἀπέπλεεν. Οὐκ ἦν δὲ ἄρα καὶ Θεῷ βουλητὸν, τῷ διὰ τῶν ἐναντίων πολλάκις οἰκονομοῦντι παράδοξα. Τί οὖν γίνεται, καὶ τί τελεῖται ; Νῆες ἐπιστᾶσαι βαρβαρικαὶ ἀνδρῶν πειρατῶν, ἄλλα τε πλοῖα συνεπισπῶνται, καὶ δὴ κἀκεῖνο, ὃ τὸν μέγαν ἔφερεν Ἰωσήφ. Ἤγετο οὖν αἰχμάλωτος εἰς τὴν Κρήτην· ἔνθα γενόμενος ἐντίθεται μὲν τῇ εἱρκτῇ ἀλύσεσι βαρείαις δεσμούμενος· τοσοῦτον δὲ τοῖς δεσμοῖς ἐνηγάλλετο, ὅσον καὶ τοῖς ἄλλοις δεσμώταις ἐποιεῖτο παράκλησιν ἡδέως φέρειν τὰ ἐπιόντα, καὶ μὴ δυσχεραίνειν τοῖς ἀλγεινοῖς.

ιη'. Ἡδέα γάρ εἰσι τὰ διὰ Χριστὸν δεσμά, καὶ εἰ πρὸς καιρὸν ἀνιᾷ. Εὐχαριστῶμεν οὖν, ἔλεγε, τῷ Θεῷ, τὸν μέγαν Παῦλον παράδειγμα ἔχοντες, ὃς καὶ ὡς ὁρμίσκοις τοῖς κλοιοῖς ὡραΐζετο, καὶ ἔχαιρεν ὅτι ἠξιώθη ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος Χριστοῦ μαστιχθῆναι· ἀλλὰ καὶ ὁ Παύλου Χριστὸς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, καὶ πάσχων οὐκ ἠπείλει, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως, ὡς ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης ὁ μέγας Πέτρος φησίν. Ἀλλὰ δοκεῖ τισιν ἀλγεινὰ, διὰ τὸ πολὺ τῆς αἰσθήσεως, τὰ τοῖς σώμασιν ἐπαγόμενα. Καὶ πῶς ἄλλως δυνατὸν τὸν Χριστοῦ ἆραι ζυγὸν, εἰ μή τις διοδεύσει διὰ πασῶν τῶν ἡλικιῶν ἀμέμπτως αὐτοῦ καὶ δυνάμεων, πάντα γινόμενος ὅσα ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ταῦτα Θεὸς ὤν, καὶ σύνδρομον ἔχων τῇ βουλήσει τὴν δύναμιν, καὶ δυνάμενος ἄλλως τὴν ἡμῶν τῶν ἀχαρίστων πραγματεύσασθαι σωτηρίαν ; Ἀλλὰ τὸ ἐπίπονον ὑπογράφων τῆς ἀρετῆς, δι' ἧς τοῖς σωζομένοις αἱ κεκλεισμέναι πύλαι ἀνοίγονται, δι' ἐπιπόνου βίου, ὡς Θεὸς καὶ Δεσπότης, τὴν σωτηρίαν πᾶσιν ὑπέδειξε. Χρεὼν τοιγαροῦν ὑπὲρ τῆς θεανδρικῆς εἰκόνος Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ ἀμώμου καὶ παναχράντου προκινδυνεῦσαι Μητρὸς, ἵνα μέχρις αἵματος πρὸς τὸν κοσμοκράτορα τοῦ αἰῶνος τούτου ἀντικαθιστάμενοι, χάριν εὕροιμεν, ὡς τὰ ἱερά φησι Λόγια, εἰς εὔκαιρον βοήθειαν. Τούτοις καὶ τοιούτοις ἄλλοις μυρίοις λογίοις τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ ἐγκεκλεισμένους ὑπῆλειφε, δι' οὓς τάχα καὶ πρὸς ἄλλην ἀτελλόμενος, τὴν ἐπὶ Κρήτην Θεοῦ ἀῤῥήτῳ λόγῳ κατέλαβεν, ἵνα καὶ νῆσος πᾶσα καὶ ἤπειρος τὸν βίον γνοίη τοῦ μάκαρος, καὶ μετὰ τοῦ βίου

[a] Hebr. IV, 16. [b] 1 Petr. II, 19.

cavere Floritus nesciverat, Gregorium III hic intelligit : ast Leone Armeno persequente Ecclesiam, eidem præsidebat S. Leo III.

Digitized by Google

καὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς γνώσεως· ὃ καὶ γέγονε, Πνεύματος ἁγίου αὐτῷ οἰακίζοντος.

A eos qui pro Christo in carcere captivi tenebantur, alloquebatur, quorum causa quamprimum ad aliam quoque urbem Cretæ missus, ineffabili Dei verbo illud assecutus est, ut insula illa tota cum continenti beati hujus vitam atque eminentissimam virtutem illius ac scientiam agnosceret. Quod factum est, Spiritu sancto illum dirigenti et gubernante.

ιθ'. Ἔνθα καί τινα τῷ τῆς ἐπισκοπῆς τετιμημένον βαθμῷ καταλαβὼν ἐν φρουρᾷ, καί τι καὶ ἀνθρώπινον πάσχοντα, καὶ λογισμοῖς ἀλλεπαλλήλοις βαλλόμενον, καὶ μικροῦ δεῖν κινδυνεύοντα νῶτα δοῦναι τοῖς μισοῦσι Θεὸν καὶ τὴν αὐτοῦ εἰκόνα ὑβρίζουσιν, ἀναλαμβάνει τοῖς λόγοις, ὑποστηρίζει τοῖς παραδείγμασι, καὶ ὑπεραποθνήσκειν ἕτοιμον ἀπειργάζετο Χριστοῦ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ· κἂν ὁ τὸ ἀσθενὲς τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἐπιστάμενος, οὐκ εἴασεν αὐτὸν πειρασθῆναι ὑπὲρ τὴν δύναμιν. Μετὰ μικρὸν γὰρ πρὸς τὰ ἐκεῖθεν μεταστειλάμενος ὁ θεῖος Ἰωσὴφ, τῷ μὲν ἐπισκόπῳ τοιαύτη τις ἄγκυρα καιρῷ χειμῶνος ἀλλεπαλλήλων λογισμῶν κινδυνεύοντι ἀναδείκνυται· ἑτέρῳ δὲ ἰδιώτῃ, καὶ διὰ τὸ μὴ φέρειν τὰς ἐκ τοῦ πάσχειν ἀνίας συνθεμένῳ τὸ πᾶν τῆς ἀῤῥήτου οἰκονομίας διαπτύσαι μυστήριον, ἔτι τε τὴν θεόσωμον εἰκόνα καταπατῆσαι Χριστοῦ, ἀθρόον περιτυχὼν, τί μὲν οὐκ εἶπε τῶν μαλάττειν εἰδότων καὶ λιθίνας ψυχάς; ποῖα δὲ δάκρυα οὐκ ἀφῆκε τῶν ὀφθαλμῶν; τὰς χεῖρας κατασπαζόμενος, καὶ χεῖλη τῷ τραχήλῳ προσάπτων, ἵνα μετακινήσῃ τοῦτον τῶν δεδογμένων, καὶ πείσῃ διὰ Χριστὸν προέσθαι καὶ τὴν ζωήν· ὃ δὴ καὶ τετέλεκε, καὶ ὅπως, ἐγὼ διηγήσομαι.

19. Ibidem etiam quemdam invenit in carcere, episcopali dignitate insignitum, qui cum ut homo humano more pateretur, et alternis variisque cogitationibus jactaretur, parum aberat a discrimine dandi terga inimicis Dei, qui sacram illius imaginem aspernabantur. Hunc Joseph hortationibus suis ad viam veritatis reduxit, exemplis confirmavit, et ita disposuit, ut pro Christo ejusque imagine vitam cum sanguine profundere paratus esset. Quanquam ille, qui animi illius infirmitatem non ignorabat, non permisit illum supra vires tentari, inde enim alio deportatus est. Talis quidem ancora fuit divinus Joseph episcopo illi inter fluctuantes procellas alternarum cogitationum periclitanti. Alii vero idiotæ ac vulgari, qui tristitiam ex calamitate sua consurgentem ferre non poterat, ac propterea de respuenda ineffabilis mysterii œconomia, et divina Christi imagine conculcanda pactus erat, cum in illum repente incidisset, quid non dixit eorum, quæ vel lapideos animos possent emollire? Quales autem lacrymas ab oculis non emisit? manibus illum submissis amplexans, et oscula collo ejus infigens, conabatur eumdem a sententia dimovere, et persuadere, ut propter Christum vitam ipsam profunderet. Quod sane obtinuit, quemadmodum nunc ego enarrabo

B

κ'. Ἑσπέρα μὲν ἦν ὅτε τῷ ἀνθρώπῳ τὰς θαυμασίας παραινέσεις ἐν τῇ καρδίᾳ παρέθετο, ἅμα δὲ πρωῒ σπεῖρα βαρβαρικὴ πρὸς τὴν φρουρὰν παραγέγονε, ῥινολαβίδας ἐπαγομένη καὶ πιεστήρια, καὶ ἀνηρώτα τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ τῆς γνώμης ὑφῆκεν, εἰ μὴ ἠλλοιώθη κατά τι, ἀλλὰ τοῖς πρὸ μικροῦ κριθεῖσιν ὁλικῶς ἐμμένει καὶ ἀπαρνεῖται Χριστόν. Καὶ ὃς, οὐδὲν ὑποστειλάμενος οὐδ' ἐνδυάσας, ἀλλὰ διαῤῥήξας τὸν χιτῶνα καὶ γυμνωθείς, Ἕτοιμος ἐγώ εἰμι, ἔλεγεν, εἰ οἷόν τε ἄρα, μυριάκις ὑπὲρ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἀποθανεῖν. Ταῦτα εἰπὼν καὶ μηδέ[ν] τι πλέον προσθείς, χερσὶ δημίων ἑαυτὸν εἰσωθεῖ· ὁ δὲ (οὕτω προσταγὲν ὑπὸ τοῦ ἐκεῖσε τὴν ἀρχὴν περιέποντος) ἀναρτᾶται τῷ ξύλῳ, καὶ ἅπαν τὸ σῶμα καταβελὴς γίνεται· ἔνθεν τοι καὶ ὀφθαλμοὶ διεῤῥύησαν, καὶ ἔγκατα ὡς ὕδωρ, Δαυϊτικῶς εἰπεῖν, ἐξεκέχυντο, καὶ πᾶσα ἡ ἔνδον ἐθριαμβεύθη διάπλασις· ἡ ψυχὴ δὲ τῷ γενναίῳ ἐκείνῳ καὶ ἔτι κατείχετο, καὶ γλῶσσα, κεκμηκυῖα τοῖς πόνοις καὶ ταῖς ὑπερβαλλούσαις ὀδύναις, τὸν Χριστὸν ἀνεκήρυττεν. Ὢν οὕτως ὁρᾷν, καὶ ἀθλίως ἔχοντα, ὡς ἐκείνοις ἐδόκει, οἱ ἀλιτήριοι μὴ ἀνεχόμενοι δήμιοι, παντοίως προσπατταλεύουσι, καὶ λίθον ἅπαντες πάμμεγα[ν] ἐπαφιᾶσι τῇ κεφαλῇ· ἡ δὲ διαῤῥήγνυται ἅρα κατὰ μικρὰ, καὶ ἡ βιαία ψυχὴ ἐκείνη πρὸς Θεὸν ἐχώρει.

C

D

20. Tempus erat vespertinum, cum admirandis cohortationibus suis in cor hujus hominis penetravit. Summo autem mane cohors barbarica ad carcerem venit, ferens secum forcipes ad nares distorquendas, et alia instrumenta ad torquendos miseros apta, et interrogabat hominem, an perstaret in sententia, nihilque circa eam immutatus fuisset, an vero cum iis, qui paulo ante judicati fuerant, sentiens circa omnia Christum abnegaret? Ille vero, nihil reformidans, aut hæsitans, discissa tunica, ac denudatus: Ego, inquit, paratus sum, si fieri possit, pro magno Deo et Salvatore millies ac millies mori. Hæc dicens, et nihil amplius addens, in manus tortorum sese conjecit. Tunc, ita imperante illo, qui ibi cum imperio residebat, suspensus est in ligno, totumque illius corpus est dilaceratum. Oculi illius efluxerunt, et interiora ejus, velut aqua, ut cum Davide loquar, effusa sunt, omnis vero interior forma et compositio dissoluta. Adhuc tamen anima generosi illius in corpore detinebatur, et lingua, quantumvis laboribus et excessivis doloribus delassata, Christum tamen iterum prædicabat. At vero cum profani illi immanesque satellites, illum in tam misero, prout ipsis videbatur, statu intueri non sustinerent, undequaque eum configunt, et magnum vastumque lapidem attollentes, super caput illius demiserunt, quod statim in frusta comminutum est; anima vero illa fortis atque invicta ad Deum evolavit.

κα'. Ταῦτα τὰ πάρεργα γέγονε τῷ ὑπερμάχῳ Χριστοῦ Ἰωσήφ· οὗτος ἐν Κρήτῃ τοῦ γενναίου διάδρο-

21. Hæc sunt quæ veluti perfunctorie, ac per transennam propugnator Christi Joseph peregit: hic

Digitized by Google

fuit generosi hujus per Cretensem regionem discursus. Hujusmodi victimam, cum captivus detineretur, Deo, qui ita res suas disponebat, consecravit, ac feliciter votum suum assecutus est, animumque honestatis amicum explevit. Nam licet esset in exsilio, atque in carcere, linguam tamen liberam ad prædicandam pietatem ac religionem semper habuit. Pressuris angustiabatur, et Deo martyres transmittebat : catenis gravabatur, et multos a sicarii Tartarei manibus liberabat.

μος· τοιοῦτον τὸ καλλιέρημα ὁ αἰχμάλωτος τῷ οὕτως οἰκονομοῦντι τὰ κατ' αὐτὸν Θεῷ ἀφιέρωσεν. Ὑπέρευγε τῆς γνώμης! ὑπέρευγε τῆς φιλοκάλου ψυχῆς! ὅτι καὶ ἐν ὑπερορίᾳ καὶ ἐν φρουρᾷ ἀσίγητον εἶχε τὴν γλῶσσαν, μετὰ παῤῥησίας ἀνακηρύττουσαν τὴν εὐσέβειαν. Ἐστενοχωρεῖτο ταῖς θλίψεσι, καὶ Θεῷ προσήγαγε μάρτυρας· ἐβαρύνετο τοῖς δεσμοῖς, καὶ πολλοὺς ἐλυτροῦτο τῶν τοῦ παλαμναίου χειρῶν.

22. Sed qualisnam fuerit illius ad urbem regiam regressus exponamus. Nox illa erat, in qua Christi Natalitia consuevit Ecclesia celebrare. Joseph autem cum pedes compedibus constrictos, et collum catenis gravatum haberet, totam illam noctem in divinis laudibus concinendis illi, qui propter nos similis nobis ineffabiliter factus est, transegit; produxit autem sacros hymnos usque ad galli cantum; cum ecce subito quidam canus crinibus, sacerdotali veste indutus, gratiam vultu emicantem præ se ferens, illi apparuit, eumque ita allocutus est : « Nuper ex Myrensi Lyciæ civitate discedens, ad te et ad tuam charitatem deveni; Dei, propter quem laboras ac decertas, velocissima urgente celeritate. Apporto autem tibi grata ac festiva nuntia : ille, qui Ecclesiam Dei exagitabat, et oves Christi dilaniare aggrediebatur, imperio privatus, tanquam exsecrabilis ac detestandus, futuris judiciis in diem revelationis, quemadmodum Paulus loquitur[a], reservatus est. Te autem oportet in regiam civitatem contendere, ut confirmes plurimos gratia tibi a Spiritu sancto concessa. Sed prius accipe hoc capitulum, et comede illud. » Videbatur autem habere in dextera exiguum quemdam libellum. Hic vero scripturæ quidem illius venustate delectabatur : ea vero, quæ ibi scripta erant, interiori animæ gutture suavissime recitabat. Erant autem in eo libello scripta hæc verba : « Accelera tanquam misericors, et festina tanquam miserator in adjutorium nostrum : potes enim, si vis. » Et ubi jussus a divino illo viro cecinisset hæc cum summa dulcedine ac suavitate, aspexit seipsum a compedibus solutum : catenas vero, quibus collum alligatum erat, ante pedes suos jacentes, et audivit illum dicentem : « Sequere me. » Et, o miraculum! o auxilii celeritatem! o Dei prodigia ineffabilia atque admiranda! invisibilis videbatur intactum aerem dissecare, et celer instar Euri ad omnium maximam civitatem cursum dirigere. Hujuscemodi alis novit Deus feliciter deducere, qui cor suum ad illum faciunt evolare.

κβ'. Ἀλλ' οἶα καὶ ἡ αὐτοῦ πάλιν πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἐπανάζευξις; Ἡ νὺξ παρῆν ὅτε τὴν τῶν γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ ἡμέραν ἡ Ἐκκλησία εἴθιστο τελεῖν· ὁ δὲ καὶ ξύλῳ τὸν πόδα ἐκπιεζόμενος, καὶ τοῖς κλοιοῖς τὸν τράχηλον καταχαμπτόμενος, παννύχιον ἐπετέλει τὴν ὑμνῳδίαν, καὶ τῷ δι' ἡμᾶς ὑπὲρ λόγον καθ' ἡμᾶς ὀφθέντι Χριστῷ παρετείνετο, μέχρι καὶ ἀλεκτρυόνων ᾠδῶν. Καὶ δή ἐφίσταταί τις ὑπὲρ [ὕπαρ ?] ἀθρόον, πολιὸς τὴν τρίχα, ἱεροπρεπὴς τὴν ἐσθῆτα, ἀγλαΐζομένην τῷ προσώπῳ χάριν ἐπιφερόμενος, καὶ πρὸς αὐτὸν ἅρτι φησίν· « Ἐκ Μύρων τῆς Λυκίας ἀπάρας, πρὸς σὲ καὶ τὴν σὴν ἀγάπην ἀφῖγμαι, Θεοῦ δι' ὃν ἐναθλεῖς ἀπτέρῳ τάχει μὲν κατεπείγοντος· καὶ δή σοι τὰ θυμήρη λέγω ἀγγελτήρια, ὡς ὁ μὲν τὴν Ἐκκλησίαν κυκῶν, καὶ κατασπαράττειν ἐπιχειρῶν τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ, παραλυθεὶς τῆς ἀρχῆς, τοῖς ἐκεῖθεν δικαιωτηρίοις ὡς ἐναγὴς εἰς ἡμέραν ἀποκαλύψεως, ὧς φησι Παῦλος, ἀποτετήρηται· σὲ δὲ χρεὼν τὴν βασιλίδα καταλαβεῖν, ὡς ἂν ἐπιστηρίξῃς πολλοὺς τῇ δεδομένῃ σοι παρὰ τοῦ Πνεύματος χάριτι. Πλὴν ἀλλὰ λαβὼν τὴν κεφαλίδα ταύτην, κατάφαγε (ἐῴκει γὰρ παρακατέχειν τῇ δεξιᾷ βραχύ τι βίβλου ἀπότμημα). » Ὁ δὲ ἐνηδύνετο μὲν τῇ γραφῇ, καὶ, « Ὡς ἡδέα, ἔλεγε, τῷ νοουμένῳ λάρυγγι τῆς ψυχῆς τὰ γεγραμμένα ταυτί! » Εἶχε δὲ ἡ γραφὴ κατὰ λέξιν οὕτως· « Τάχυνον ὡς οἰκτίρμων, καὶ σπεῦσον ὡς ἐλεήμων εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, ὅτι δύνασαι βουλόμενος. » Καὶ ὡς ταῦτα ψάλλειν ἐμμελῶς ἄγαν καὶ λιγυρῶς ἐκελεύσθη παρὰ τοῦ θείου ἀνδρὸς ἐκείνου, ὁρᾷ μὲν ἑαυτὸν τῆς ποδοκάκης ἀπολυθέντα, τοὺς δ' ἐν τῷ τραχήλῳ κλοιοὺς κειμένους ἐν τοῖς ποσί· καὶ, « Παρομάρτει μοι, » ἤκουε παρ' αὐτοῦ· καὶ (ὦ τοῦ θαύματος! ὦ τῆς ταχείας ἐπικουρίας! ὦ τῶν ἀνεκλαλήτων καὶ παραδόξων τεραστίων Θεοῦ!) ἀοράτως ὡρᾶτο τὸν ἀναφῆ διατέμνων ἀέρα, καὶ ὑπηνέμιος ὥσπερ πρὸς τὴν μεγάλην τῶν πόλεων ἁπάντων. Τοιούτοις οἶδε Θεὸς τοῖς πτεροῖς δεξιοῦσθαι τοὺς τὴν ἑαυτῶν καρδίαν πρὸς ἐκεῖνον ἀναπτερώσαντας.

23. Hoc sane miraculum ad Deum hymnis collaudandum Joseph incitabat; illud vero quod deinde accidit, ad lacrymas et fletus excitavit. Nondum enim ab omnibus, qui eum amabant ac desiderabant, conspectus fuerat, cum audivit, divinum Gregorium, communem omnium consolationem, qui verarum Ecclesiarum ore celebrabatur, et animatum

κγ'. Ἀλλὰ γὰρ τὸ μὲν θαῦμα πρὸς ὑμνῳδίαν ἐκίνει τοῦτον Θεοῦ, τὸ δὲ συμβὰν πρὸς ὀδυρμοὺς παρώθει καὶ δάκρυα. Οὕπω γὰρ πᾶσι τοῖς ποθοῦσιν ὀφθείς, ἀναμανθάνει, ὡς ὁ θεῖος Γρηγόριος, τὸ κοινὸν παρηγόρημα, τὸ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀληθινὸν περιλάλημα, τὸ ἔμψυχον τῶν ἀρετῶν ἀποτύπωμα, πολλοῖς καμάτοις καταχαμφθεὶς καὶ πόνοις ἀμυθή-

[a] Rom. II, 25.

Digitized by Google

τοις κατατακείς, πρὸς ὃν ἐπόθει Θεὸν ἐπανέζευξεν· ὃ καὶ θρήνων ὑπόθεσιν ποιησάμενος, ἀναλαμβάνει τὸ σκῆνος ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ ὡς ἔμψυχον ἤδη ὁρῶν, τοιαύτας πρὸς αὐτὸν ἐποιεῖτο τὰς παρακλήσεις, θαλάσσας δακρύων ἐξ ὀφθαλμῶν ἀπορρέων, καὶ πόδας ἐπιβρέχων τοὺς εὐαγγελισαμένους εἰρήνην καὶ ἀγαθὰ, μεθ' ὧν ἐκεῖνος ἐλήλυθε· « Πῶς ὑπομενῶ σου, Πάτερ, τὴν στέρησιν ; πῶς δ' ἄτερ σοῦ τῷ περιγείῳ χώρῳ παραμενῶ ; Τίς μου τὸ θλιβόμενον τῆς ψυχῆς λόγοις παρακαλέσει τῆς παρακλήσεως ; τίνι δὲ καὶ τὸν χειμῶνα τῶν λογισμῶν ἀναγνωρίσω ποτέ ; τίνα εὕροιμι οἷα Χριστὸν ταύτῃ τῇ χαλεπῇ θαλάσσῃ τὸ, *Φιμώθητι*, ἐπιλέγοντα ; Ἵνα τί μὴ πρῶτον ἐμὲ τῷ σῷ Δεσπότῃ προέπεμπες, ἵν' εἶχον, παρὰ χερσὶν ἀποψύχων ταῖς σαῖς, τῶν ἐν ἀέρι ὀδοστατῶν καὶ πονηρῶν φορολόγων τὰς παλαμναίας χεῖρας ἀποδιδράσκειν διὰ τῆς σῆς παρακλήσεως ; Πλὴν ἐπειδὴ προέδραμες, ὦ γενναῖος τὴν ψυχὴν καὶ πρὸς πόνους ἀνένδοτος, τὸ ἀσθενὲς τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἀναῤῥώννυε, καὶ σοῦ ταῖς τυκναῖς ἐπιστασίαις ἐν νυκτὶ μὲν καὶ ἐν ἡμέρᾳ πρὸς τὰ τοῦ Θεοῦ διευθέτει θελήματα· ἵν' ὑπὸ τὴν ἐκείνου χεῖρα τὴν κραταιὰν ταπεινούμενος, διὰ τῶν σῶν προσευχῶν, ὡς ἀμέσως τελεῖς τῇ μακαρίᾳ Τριάδι καταλαμπόμενος, ἀβλαβῶς διαπεράσω τοῦ βίου τὴν θάλασσαν, καὶ σοῦ τῷ λιμένι προσορμισθεὶς, βλέποιμί σε διηνεκῶς κατὰ τὴν ἀδιάτμητον ἕνωσιν. »

A virtutum exemplar erat, multis laboribus victum, et ærumnis innumeris confectum, ad Deum, quem desiderabat, emigrasse (4). Hoc tanquam fletuum ac lacrymarum materiam accipiens, corpus illius manibus amplexabatur, et tanquam adhuc vivum aspiceret, tales ad eum allocutiones dirigebat (flumina lacrymarum ex oculis profundens, et pedes illos irrigans, qui evangelizaverant pacem ac bona cum quibus ille venerat) : « Quomodo sustinere potero, o Pater, aiebat, ita sine te orbus remanere ? Quo pacto procul a te in hac terrena regione permanebo ? Quis cordis mei angustias suavissimis alloquiis consolabitur ? Cui potero identidem exponere cogitationum mearum tempestatem, ut scilicet Christum inveniam, qui turbido huic mortalis vitæ pelago B comminetur, ac dicat : Compescere, ac sedare ? Cur me priorem ad Dominum tuum non præmisisti, ut scilicet possem per tuas manus respirare, ac mediante consolatione tua pessimorum aereæ regionis stationariorum atque exactorum dæmonum truculentas manus effugere ? Verumtamen, quandoquidem præcurristi, generosus animo, et in laboribus indefessus, animæ meæ infirmitatem corrobora, et frequentibus præsidiis tuis nocte ac die ad Dei voluntatem efficiendam dispone ; ut sub potenti illius manu humiliatus, per tales preces, quas sine ullo intermedio beatissimæ Trinitati lucidissimus effundis, sine offensione vitæ hujus mare pertranseam, et ad tuum portum appulsus, per inseparabilem unionem te semper intuear. »

κδ'. Οὕτως εἰπὼν τῷ τόπῳ προσκαρτερεῖν, ἐν ᾧπερ ὁ θεῖος Γρηγόριος ἐγκλειόμενος τῆς φιλοσόφου παλαίστρας ἀντείχετο, ἐλόμενος ἔχειν τῶν πόνων συμμεριστὴν Ἰωάννην, τὸν τοῦ μεγάλου Γρηγορίου φοιτητήν τε καὶ ζηλωτήν. Ὃ συμβιώσας χρόνον ευχνὸν, ἐδόκει βλέπεσθαι Γρηγόριος, καὶ διδοὺς καὶ λαμβάνων ἀφορμὰς ἀρετῶν. Πολλὰς γὰρ εἶχε καὶ Ἰωάννης ἐπικαθημένας τῇ γλώσσῃ τὰς χάριτας. Ἐπεὶ δὲ καὶ οὗτος, νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ καταδαμάσας τὸ τῆς ψυχῆς; περικάλυμμα, πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν· ὁ θεῖος Ἰωσὴφ τὸν τόπον καταλιπὼν, τῷ τοῦ μεγάλου καὶ χρυσοῦ τὴν γλῶσσαν Ἰωάννου σηκῷ ἐμφιλοχωρεῖ, ὥς τινα θησαυρὸν ἐπαγόμενος Γρηγορίου τὸ ἱερώτατον λείψανον καὶ τοῦ αὐτοῦ μαθητοῦ, πολλῶν συνδεδραμηκότων κατὰ ταυτὸν, ὥστε ποιμαίνεσθαι καὶ καθοδηγεῖσθαι τεχνικῶς παρ' αὐτοῦ, καὶ γλώττης ἐκείνης ἀκροᾶσθαι τῆς μελιχρᾶς, ὡς ἐδίδου τοῦ τόπου τὸ πάνσθενον. Ὅθεν καὶ πλησίον τοῦ τόπου, ἐρήμου τότε πάντη τυγχάνοντος, ἐνιδρύεται φροντιστήριον· ἐν ᾧ τό τε πλῆθος κατατέμνει τῶν μαθητῶν, καὶ πρὸ πάντων ὥς τι κειμήλιον ἄσυλον τὸ σκῆνος τοῦ μενάλου καὶ τοῦ φοιτητοῦ κατατίθεται.

24. His dictis, in eodem loco constanter perseveravit, in quo divinus Gregorius inclusus philosophica sese in palæstra exercuerat, elegitque sibi C socium laborum suorum Joannem quemdam, qui magni Gregorii discipulus erat atque æmulator, cum quo multo tempore vitam traducens, videbatur sibi Gregorium ipsum videre, ac multa dabat et accipiebat virtutum documenta. Etenim Joannes etiam plurimas in lingua charites residentes habebat. Postquam autem iste similiter jejuniis vigiliisque corpore edomito atque consumpto ad Deum emigravit : divinus Joseph, loco illo derelicto, in magni atque aurea lingua præditi Joannis templo libenter conversabatur, in quo tanquam thesaurum quemdam sacratissimas Gregorii reliquias, ejusque discipuli collocavit. Multis autem ad eum concurrentibus, ut ab eo regerentur, solertique cura dirigerentur, et linguæ illius mellitissimæ arcana audirent, angustia loci eos excludebat. Unde cum locum undequaque desertum non procul inde invenisset, ibi sedem suam, curarum scholam, collocavit, in qua et discipulorum multitudinem distribuit, et ante omnia, tanquam inviolabile quoddam monimentum magni Gregorii et ejus discipuli corpus collocavit.

κε'. Οὐ μὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ πάλαι τοῖς Θεσσαλικοῖς ἐνδιατρίβων ὁρίοις, παρά τινος θείου ἀνδρὸς καὶ τὴν γνῶσιν οὐ μιμητοῦ, τὸ θεῖον καὶ γερώτατον λείψανον

25. Quoniam vero olim in Thessalicis finibus vitam traducens a viro quodam divino, et in divina scientia incomparabili, divinas ac sacratissi-

(4) Elogium in Menæis 20 Novembris, brevi admodum tempore reducem Gregorium vixisse insinuat.

Digitized by Google

mas magni apostoli Bartholomæi reliquias (5) in sortem acceperat, templum etiam illi restaurare decrevit, etenim miraculorum gratiæ ex illo veluti e fonte emanabant. Videbat autem in somnis frequenter prædictum apostolum, futuræ vitæ mysteria revelantem, atque omnia Scripturarum sacrarum ænigmata et quæstiones implicitas explicantem. Quadam vero die cum hymnis et canticis illum vellet celebrare, ab hoc suo desiderio retrahebatur, dicens in corde suo : Fortasse non erit juxta Apostoli beneplacitum hæc mea deliberatio. At vero cum quadraginta dierum spatio novus hic nostræ ætatis Moyses carnem jejuniis vigiliisque macerasset, ut divinarum melodiarum seu modulationum tabulas posset accipere, et tota mente in hoc incumberet, ac sensibus omnibus alio evagandi aditum undique occluderet, ad apostoli reliquias caute timideque accedit, ubi ineffabili quadam visione dignus factus est. Etenim die, quæ magni hujus apostoli memoriam præcedit, vidit virum quemdam sindone ex lino Ægyptio (6) contexta circumdatum (quemadmodum Palæstinæ etiam habitatores amicti incedere fortasse consueverunt) pro sacris templi foribus consistentem, atque ad sese Josephum advocantem. Deinde vir iste, qui apparuerat, sacrum mensæ velamen (7) ex altera parte reducens, evangelicorum Christi sermonum pyctidem (8) tollit, et ponit episternium (9) subdens hæc verba : « Benedicat te manus Dei, et linguam tuam dogmatum maria circumdent, et Spiritus sanctus resideat in corde tuo, et modulationes tuæ universum terrarum orbem circumquaque demulceant. » Quispiam vero, qui his delectetur ac perfruatur, Sirenas spirituales, eas dixerit, propter gratiam inventionum atque argumentorum et propter dictionem humore quodam suavissimo, atque aromatum instar undequaque fluentem. Porro licet is, qui oculis subjectus fuerat, ab aspectu remotus esset; verba tamen illius indita atque sata in cordis sulcis uberrimam segetem proferebant.

26. Hæ fuerunt charismatis primitiæ; hæc magni doni divitiæ, hoc magnum ac pretiosissimum munus. Denique cum suavissimas cantiones scribere cœpisset, voce quidem arguta ac sonora auribus concentum reddebat, illum vero, qui iis quæ cane-

A τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Βαρθολομαίου κεκλήρωται, ναὸν ἔγνω καὶ τούτῳ ἀναδείμασθαι, πολλὰς θαυμάτων ἀναβρύοντι χάριτας. Ὃν καὶ πυκνὰ ἐώρα κατὰ τοὺς ὕπνους τὰ ἐκεῖθεν μυστηριώδη ἀνακαλύπτοντα, καὶ πᾶν γρῖφον ἐν τῇ Γραφῇ ἐπιλύοντα. Καί ποτε μελῳδήμασι τοῦτον ἀνυμνῆσαι βουλόμενος, ἀνεκόπτετο τῆς ὁρμῆς, Μή ποτε, λέγων ἐν τῇ καρδίᾳ, ἀβούλητόν ἐστι τῷ Ἀποστόλῳ τὸ βούλημα. Καὶ δὴ τεσσαράκοντα ἡμέρας ὁ τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν Μωϋσῆς ἐκπιέσας τὴν σάρκα, ἵνα λάβῃ τῶν θείων μελῳδημάτων τὰς πλάκας, καὶ ὅλον νοῦν συναγαγὼν ἐν ταυτῷ, καὶ τὰς αἰσθήσεις μύσας παντάπασι, τῷ τοῦ Ἀποστόλου λειψάνῳ πεφιλημένως καὶ εὐλαβῶς περιφύεται, καί τινος ἀῤῥήτου ἀξιοῦται τῆς θεωρίας. Πρὸ γὰρ τῆς τοῦ μεγάλου μνήμης, ὁρᾷ τινα
B ἄνδρα, σινδόνιον μὲν ἐσθῆτα, οἷος ἄρα καὶ τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ κατασκευάζεται, περικείμενον, τὰς ἱερὰς τε πύλας κατέχοντα τοῦ νεὼ, καὶ πρὸς ἑαυτὸν τὸν Ἰωσὴφ ἐκκαλούμενον· εἶτα τὸ ἱερὸν τῆς τραπέζης ὁ φανεὶς ἀνανακαλέσας ἀράχνιον, αἴρει μὲν τὴν πυκτίδα τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων Χριστοῦ, καὶ τίθησιν ἐπιστέρνιον, ἐπειπών· « Εὐλογήσῃ σε ἡ χὴρ τοῦ Θεοῦ, καὶ σοῦ τὴν γλῶσσαν θάλασσαι δογμάτων περικυκλώσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ ἐνιδρυνθείη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ σοῦ τὴν πᾶσαν οἰκουμένην τὰ μελῳδήματα περιθέλξαιεν, καί τις τούτοις ἐπεντρυφῶν Σειρῆνας εἴποι τὰς νοητὰς, διά τε τὴν χάριν τῶν νοημάτων καὶ τὴν ὑγραίνουσαν λέξιν καὶ πανταχόθεν ἀρωματίζουσαν. » Εἶπε, καὶ ἀπῆν ἐκεῖνο τὸ θεαθέν·
C τὸ δὲ λεχθὲν ἐντεῦθεν καὶ ἐνεσπαρὲν καρδίας ταῖς αὔλαξι, πολύχουν ἀναδεδώκει τὸν ἄσταχυν.

κς'. Αὕτη ἡ ἀπαρχὴ τοῦ χαρίσματος· οὗτος ὁ πλοῦτος τῆς μεγαλοδωρεᾶς· τοῦτο τὸ μέγα καὶ πολυτίμητον χαριστήριον. Ἀμέλει καὶ ἀπαρξάμενος γράφειν τὰ ἐμμελῆ μελῳδήματα, τῷ μὲν λιγυρῷ τῆς ἠχῆς κατεμουσούργει τὴν ἀκοὴν, κατέθελγε δὲ

(5) Ita etiam Synaxarium Claromontanum, sed in margine duntaxat, tanquam ex consensu aliorum Synaxariorum, his verbis, ἐν ἄλλοις συναξαρίοις λέγεται τοῦ Βαρθολομαίου λείψανον· in textu autem legitur τοῦ Ἀνδρέου· et ita etiam habet alterum Synaxariorum mss. in Crypta ferrata. Verum de S. Andrea nihil composuisse Joseph invenitur : de sancto autem Bartholomæo exstat apud Lipomanum et Surium oratio Josephi τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἐλαχίστου, humilis et minimi : quem Hymnographum esse merito judices : et 25 Augusti ad diem translationis invenitur canon ad hanc acrostichidem compositus :

Ὑμνοις γεραίρω τὸν καλόν μου προστάτην.

Ubi quod προστάτην præsidem, patronum, protectorem suum appellet Bartholomæum Poeta, idque in acrostichide, Josephum auctorem possis agnoscere, quamvis nomen nuspiam exprimatur.

(6) Floritus *Sidoniam vestem* reddidit.

(7) Ἀράχνιον. An quia filis diversi a reliqua tela coloris reticulariter intexi solebant istiusmodi altarium operimenta? Nolim certe lineam mappam intelligere, qua ad sacrificium insternitur altare : sed velum accipio, qua idem altare et omnis altaris supellex, extra divini officii tempora, contegi
D solet.

(8) Tabellam. Fortassis moris fuit Græcis Evangelium sub Missa legendum in tabula descriptum seorsim habere, aut saltem Evangeliorum per Dominicas et festa distributorum codicem elaboratis pretiosius tabulis obducere, indeque eum sic nominare; quemadmodum in Ecclesia Latina videmus hodieque usurpari. Maraccius vocem Græcam retinuit.

(9) Vocem Græcam retinens Maraccius vertit, *ponit Episternium*, quasi substantive, ut vestis pectoralis intelligatur. Ego vero existimo adjective debere sumi, ut referatur ad ipsum codicem pectori impositum, eo modo quo in Ecclesia Latina subdiaconus tenet Evangeliorum librum, cum ex eo diaconus Evangelium cantaturus est : nam et hoc magis facit ad rem præsentem, et in sacris Græcorum vestibus nulla est, quæ ἐπιστέρνιον vocetur.

Digitized by Google

τῷ ᾠδεῖ τὴν δυναμένην συμβαλεῖν τοῖς λεγομένοις διάνοιαν. Καὶ ποῖον γὰρ εἶδος ἐκεῖθεν φθόγγων οὐκ ἐδιδάσκετο μουσικῶν; ἢ ποία χάρις οὐκ ἐπέλαμπε τοῖς ᾄσματιζομένοις αὐτῷ; Ἐκεῖθεν ὕπνος καὶ τοῖς ἄγαν ῥᾳθύμοις ἀπετινάσσετο, σπεύδουσι κηληθῆναι τὴν ἀκοὴν ὁμοῦ καὶ διάνοιαν τῷ λιγυρῷ προσφωνήματι. Ἐντεῦθεν καὶ τοῖς πρὸς ἀρετὴν ἑαυτοὺς ἐπιτείνουσι τῆς ἀρετῆς ἡ ἕξις κατανενόηται. Ταῦτα καὶ οἱ ἐν λύπαις ἀναλαμβάνοντες, τὸ ἀθυμοῦν καὶ δακνόμενον τῆς ψυχῆς κατεκοίμιζον· τούτοις καὶ οἱ ἐν εὐθυμίᾳ ὄντες πρὸς ἡδονῆς κατ' ἄλλον τρόπον μετέπιπτον δάκρυα. Οἱ γράφοντες δὲ, τοῖς ἄλλοις χαίρειν εἰπόντες πονήμασι, τοῖς τοῦ θείου Ἰωσὴφ πολύ τι κέρδος ἐμμελῳδήμασι συνηθροίκασι, μᾶλλον δὲ συναθροίζουσι. Γλῶσσαι γὰρ πᾶσαι κατὰ φυλὰς, πρὸς τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον τὰ μελετήματα βαλλόμεναι, τὴν νύκτα πᾶσαν καταφωτίζουσι, καὶ τὸ αὐτῆς σκοτεινὸν καὶ πρὸς ὕπνον ἑλκόμενον τῇ πυκνῇ φρυκτωρίᾳ πρὸς ἡλιακὰς φωτοχυσίας μεταβιβάζουσι, καὶ χαίρειν τῷ ὕπνῳ εἰποῦσαι τοῖς ᾄσμασιν ὡραΐζονται.

κζ'. Ἔστι τις ἄτεγκτος καὶ ἀμείλικτος καὶ πρὸς δακρύων ἐπιῤῥοὰς ἄφυής; Τὰ εἰς τὴν Παρθένον καὶ Μητέρα Θεοῦ, τὴν ὑπὲρ λόγον συλλαβοῦσαν τὸν Λόγον, λιγυρὰ μελῳδήματα ἐπιὼν, θαλάσσας δακρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς πληρωθείς, καὶ τὴν διάνοιαν συνταχείς, ἄῦλῳ νῷ κατατρυφήσει τῶν νοερῶν ἰύγγων τῆς κατανύξεως· μυρία δὲ ταῦτα τούτῳ συντέθειται ἐν διαφόροις ἐναλλαγαῖς, καὶ ἤχων κατατομαῖς, καὶ ῥυθμῶν ποικίλων διαφοραῖς τὸ ἡδύ πως ἀρωματίζοντα. Βούλεταί τις μαθεῖν τὸν βίον τοῦ πρὸς ἡμέραν τιμωμένου ἁγίου τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ; Μετερχέσθω τὸ εὔρυθμον, καὶ ἐφ' ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ᾀδομένων, ἐπιγινωσκέτω τὴν τοῦ βίου διαγωγήν. Καὶ πᾶς μὲν τῶν ἁγίων ὑπ' ἐκείνῳ τιμώμενος ἀναδείκνυται· αὐτὸς δὲ ἐν πᾶσιν ὁρᾶται τιμώμενος, ἐν ἄλλων βίοις αὐτὸς ἐξυμνούμενος, διὰ τὸ λιγυρὸν καὶ εὔρυθμον τῆς ἐμμελοῦς μελῳδήσεως. Ἄλλος μὲν οὖν μεγαλυνέτω τὸν βίον τοῦ μακαρίου, ὁ δὲ τῆς γνώσεως τὸ ὑπερφέρον, πάντες δὲ πάντα ἐπίσης καὶ διὰ πάντων μεγαλυνέτωσαν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἥτις τούτῳ οὕτως ἐκκέχυται, ὡς εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξελθεῖν τὸν φθόγγον αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέρατα πάντα τὰ τῶν μελῳδημάτων θεοκρότητα ῥήματα. Περὶ γὰρ τῶν ἄλλων τί χρὴ καὶ λέγειν; ὁπόσους ἐκεῖνος ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀπιστίας ἐξείλκυσε, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος γνῶσιν ἐρύθμισε· πόσους δὲ πέπεικε, χαίρειν εἰπεῖν τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ, καὶ τὸν μονήρη βίον ἀσπάσασθαι· πόσας δὲ γυναῖκας παρθενεύειν ἐδίδαξεν, ἵν' ἔχοιεν τὰς λαμπάδας ἀναπτομένας διηνεκῶς, καὶ συνέλθοιεν τῷ μνηστῆρι Χριστῷ, ἄρτι κραυγῆς τελουμένης ἐν τῷ μέσῳ δὴ τῆς νυκτός;

A bantur, mentem potuisset animumque advertere, mira dulcedine oblectabat. Etenim qualis musicorum sonorum species inde non addiscebatur? vel qualis gratia in iis, quæ ab eodem canebantur, non elucebat? Inde vel ignavissimis ac socordia plenis somnus excutiebatur, festinantibus ad oblectandas aures simul et animum cantu illius suavissimo. Inde et illis, qui ad virtutem vehementer animum intendebant, virtutis ipsius habitus comparatus est. Hæc memoria repetentes illi, qui mœrore oppressi erant, animi pusillitatem ac molestiam deponebant. His etiam illi qui hilaritatem animi experiebantur, ad voluptatis lacrymas, sed diverso modo, transitum faciebant. Scriptores autem in aliis operibus componendis lætari recusantes, ex B divini Joseph canticis ac modulis collegerunt, vel potius colligunt lucrum quoddam peramplum ac nobile. Omnium enim linguæ juxta tribus suas, ac proprietates loquelæ suæ, per totam noctem sacris meditationibus vacantes, illius tenebras ac somnolentiam, frequenti luminum accensione in solares radios commutant, et somni dulcedine frui recusantes, sancti hujus viri canticis decorantur.

27. Est quispiam rigidus ac durus, atque ad lacrymas effundendas ineptus? Suavissimas melodias ab eo scriptas in Virginem ac Dei Matrem (10), quæ ineffabiliter Verbum concepit, assidue legens ac decantans, lacrymarum maria plenis oculis effundet, et mente colliquefactus, immateriali sensu spiritualibus compunctionis deliciis perfruetur. Hæ C autem melodiæ sexcentæ sunt, quæ ab eo variis commutationibus et sonorum concisionibus, variisque rhythmorum differentiis compositæ, dulcedinem quodammodo atque odorem suavitatis aromatizant. Est porro aliquis, qui sancti illius, qui currenti die ab Ecclesia Dei honoratur, vitam addiscere cupiat? Capessat ac legat lepidissima illius cantica, et in unoquoque eorum, quæ canuntur, vitæ sancti illius rationem recognoscat. Et profecto uniuscujusque sanctorum, qui ab eo honoratur, vita in lucem profertur, oculisque subjicitur. Ipse vero inter omnes honoratus apparet, atque in aliorum vita ipse laudatur propter suavitatem et concinnitatem dulcissimæ melodiæ. Alii igitur hujus beati vitam sane magnificent: alii autem scientiæ illius eminentiam; omnes vero omnia æqualiter et per omD nia magnificent Spiritus gratiam, quæ ita in illo effusa est, ut in omnem terrarum orbem exierit sonus ejus, et in fines terræ universos verba Deum resonantia melodiarum ejus. De aliis porro quid opus est præterea dicere, quot ille ex infidelitatis barathro ad sanctæ Trinitatis cognitionem eduxerit; quot persuaserit mundi et eorum quæ in mundo sunt gaudia respuere, et solitariam vitam amplexari; quot feminas virginitatem servare docuerit, ut haberent assidue lampades accensas, et cum sponso Christo nuptias inirent, statim atque clamor media nocte fieret?

(10) Plurimas eas fuisse non dubitamus: et multæ forsitan adhuc latent in mss. Siculis apud Basilianos. Hippolytus Maraccius ex Græcorum Menæis novem integros canones de Deipara edidit, et maximum numerum Theotociorum, id est stropharum de Beata, in fine cujusque odæ canendarum, ex omnibus quos a Josepho compositos credidit canonibus, per totius anni officium sparsis.

Digitized by Google

28. Verum rursus extorris atque exsul esse compellitur; caudam sua commovente Satana fraudulento, et pessimum illius temporis imperatorem (11) excitante. Non enim potest is quiescere, qui tanquam triticum pios fideles cribrare expetit, sed animas ad sese proclives penitus commovet et exagitat. Quamobrem iterum bellum adversus Ecclesiam inconcussam suscitatur, et sacræ Christi sanctorumque illius imagines exploduntur, quas cum magnanimus noster tota lingua populum honorare doceret, et catholicæ orthodoxæque fidei dogmata, non in privato, aut in domo, sed in plateis cum libertate prædicaret, exturbatur atque ejicitur e civitate in exsilium, ubi magnis in angustiis versabatur, majores tamen angustias atque afflictiones ipse proprio sensu sponteque subibat. Non multo autem post, cessante malo, ac tempestate quiescente, concessis a Deo imperii fascibus imperatoribus orthodoxis (12), iterum accersitur secundum Deum. Ille vero non obtemperavit; etenim in exsilio paradisi dulcedinem degustabat propter Christum.

κη'. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάλιν ὑπερόριος γίνεται, τὸ οὐραῖον περισείσαντος τοῦ πτερνοσκόπου Σατὰν, καὶ τὸν τότε πονηρὸν βασιλέα κινήσαντος. Οὐκ ἦν γὰρ ἡρεμεῖν, τὸν ὡς σῖτον σινιάσαι ζητοῦντα τοὺς εὐσεβεῖς, ἀλλὰ παντοίως κινεῖ τὰς πρὸς αὐτὸν ῥεπούσας ψυχάς. Ὅθεν καὶ πάλιν πόλεμος κατὰ τῆς ἀτινάκτου πανταχόθεν Ἐκκλησίας ἀναῤῥιπίζεται, καὶ τὰ ἱερὰ μορφώματα Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων πάλιν διώκονται, ἃ τιμᾶσθαι ὅλῃ γλώσσῃ τὸ πλῆθος ἀναδιδάσκων ὁ γενναιότατος, καὶ ἀνακηρύττων τῆς ὀρθοδοξίας τὰ δόγματα, οὐκ ἐν οἰκίᾳ οὐδ' ἐπὶ δώματος, ἀλλ' ἐν πλατείαις καὶ παῤῥησίᾳ, ἐξωθεῖται τῆς πόλεως, καὶ ἦν ἐν ὑπερορίᾳ στενοχωρούμενος, μᾶλλον δ' ἑαυτὸν οἰκειογνωμόνως στενοχωρῶν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ λήξαντος τοῦ κακοῦ, καὶ τοῦ χειμῶνος λωφήσαντος, καὶ ὀρθοδόξοις δοθέντων τῶν σκήπτρων βασιλεῦσιν ἀπὸ Θεοῦ, μετακαλεῖται αὖθις κατὰ Θεόν. Ὁ δὲ οὐ πείθεται, τῇ ὑπερορίᾳ ὡς παραδείσῳ διὰ Χριστὸν ἡδυνόμενος.

29. Sed quoniam hi vehementer instabant, ac veluti admoto exercitu urgebant, ille vero repugnare non valebat, præsertim quia magno cives amore prosequebatur, frequentibus imperantium precibus obedivit, atque exsilii tandem derelicto loco, in Byzantinam urbem profectus est. Et nihilominus cum aliorum honorum gaudio frui recusaret, vix illum persuaserunt, ut ecclesiasticorum negotiorum curam capesseret, sacramque Ecclesiæ supellectilem in suam fidem susciperet. Et forsitan principibus non obtemperasset, nec propterea ministerium illud suscepisset, sed divino Ignatio (13), qui plurima virtute ornatus, et ferventissimum pro Christo zelum gerens, nuper patriarchatus gubernacula sibi credita susceperat, non obtemperare non potuit. Illic, excellentissimam Josephi nostri virtutem admiratus, eumdem in laborum suorum partem, et in rebus necessariis adjutorem assumere studebat: et cum ministerii jam prædicti prætextum invenisset, id quod cupiebat facile obtinuit. Frequentes igitur cum eo sermones et colloquia miscebat, et ea quæ ignorabat, ab eodem addiscebat. Nihil porro novi erat, si qua ineffabilium divinæ Scripturæ mysteriorum viro illi essent ignota. Magno autem huic Patri, et propter multum studium, et propter eminentem puritatem et cognita erant, et eadem plurima cum dulcedine ac suavitate explicabat: id quod donum est, ex iis, quæ a magno Apostolo commendantur, et nullius alterius doni indigere videtur.

κθ'. Πλὴν ἐπεὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐπέκειντο ἀντιβολοῦντες τὴν ἀνάζευξιν, ὁ δὲ ἀντιτείνειν οὐκ εἶχε, διὰ τὸ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει φιλάνθρωπον, εἶκει ταῖς τῶν κρατούντων πυκναῖς παρακλήσεσι, καὶ τὴν ὑπερορίαν τέως καταλιπὼν τῇ Βυζαντίδι ἐπιφοιτᾷ· καὶ μόλις μὲν, πείθουσι δ' ὅμως, ταῖς ἄλλαις χαίρειν εἰπόντα τιμαῖς, ἐκκλησιαστικῶν προστῆναι πραγμάτων, καὶ τὴν φυλακὴν ἐμπιστευθῆναι τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἱερῶν κειμηλίων. Οὐκ ἐπείθετο δὲ ἄρα τοῖς ἄρχουσι, καὶ διὰ τοῦτο τὴν διακονίαν ἐδέχετο, ἀλλ' Ἰγνατίῳ τῷ θείῳ (πολὺς δὲ ἄρ' οὗτος τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ζῆλον θερμότατος), ἀρτι τῆς ἀρχιερωσύνης ἐμπιστευθέντι τοὺς οἴακας· ὃς τὸ περιὸν τῆς ἀρετῆς τοῦδε τοῦ ἱεροῦ δυσωπούμενος, ἔσπευδεν ἔχειν συγκοινωνὸν τῶν πόνων, κἂν τοῖς ἀναγκαίοις συλλήπτορα· καὶ πρόφασιν τὴν διακονίαν εὑράμενος, τοῦ πυθουμένου ἐτύγχανε. Καὶ ἦν ἐκείνῳ συνομιλῶν θαμὰ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰ ἀγνοούμενα διδασκόμενος. Καινὸν δὲ πάντως οὐδὲν εἴ τινα τῶν ἀπορῥήτων τῆς Γραφῆς μυστηρίων ἐκείνῳ μὲν ἠγνοεῖτο, τῷ δὲ μεγάλῳ τῷδε Πατρὶ, διά τε τὸ πολὺ τῆς σπουδῆς καὶ τὸ περιὸν τῆς καθάρσεως, καὶ ἐγινώσκετο καὶ διηρθροῦτο μετὰ πολλῆς μελιχρότητος, ὁ χάρισμα τῶν παρὰ τῷ μεγάλῳ Παύλῳ ὑμνουμένων ἐστὶν, ἄλλου μὴ προσδεόμενον θείου χαρίσματος.

30. Postquam autem magnus hic antistes senectute laboribusque innumeris confectus emigravit ad Deum, successit in ejus locum et patriarchalem dignitatem Photius, qui in publicis consiliis in sententia ferenda, et propter sermonis copiam,

λ'. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας ἀρχιερεὺς οὗτος γήρᾳ ἐταλαιπωρεῖτο, καὶ καμάτῳ πολυειδεῖ πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησε, διαδέχεται τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον ὁ Φώτιος, ὃς τῆς συγκλήτου βουλῆς ἐτύγχανε τὸ πρωτεῖον ἐπιφερόμενος, διά τε τὸ πολὺ τοῦ λόγου

(11) Theophilum scilicet, ut in Prolegom. dictum.

(12) Sunt hi Theodora et filius ejus Michael. Mendum autem in Menologio Basilii imper. est, quod nonnisi Theophilo mortuo, Josephus scribatur ex carcere ereptus D. Nicolai ope, iterumque ejectus in exsilium.

(13) S. Ignatius, qui colitur 23 octob., Methodio successit, quarto post orthodoxiam restitutam anno; pulsus et iterum restitutus, usque ad an. 879 sedem tenuit patriarchalem.

Digitized by Google

καὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς γνώσεως, καὶ ἅμα διὰ τὸ δεινὸν τοῦ νοὸς, καὶ πρὸς τὸ συνθεῖναι καὶ σκευάσαι πράγματα ἐπιτήδειον, ἐξ οὗ καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἱερωσύνης ἀπεκληρώσατο, ἵνα μὴ λέγω πάντα τὰ τοῦ ἀνδρὸς, καί που καὶ πρὸς διαβολὰς χωρήσω τοῦδε, ἀπὸ τοῦ πράγματος εἰς τοῦτο παρακινούμενος. Πλὴν ὅτι καὶ οὗτος τῷ μεγάλῳ τούτῳ Πατρὶ Ἰωσὴφ τὴν ἴσην ἐτήρει τιμὴν, καὶ τῷ μέσῳ τῆς καρδίας ὑπέκρυπτε, Θεοῦ ἄνθρωπον ὀνομάζων, καὶ ἰσαγγέλῳ κατὰ τὸ θεμιτὸν προσέχων αὐτῷ. Ἔνθεν τοι καὶ ὅλην τὴν φροντίδα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων αὐτῷ ἀναθέμενος, Πατέρα Πατέρων ἐκάλει, καὶ τοὺς τῶν πρώτων βαθμῶν ἀξιουμένους τῆς Ἐκκλησίας παρεκάλει τούτῳ ἀνατιθέναι τοὺς λογισμούς· ὃ δὴ καὶ πᾶς ἐτέλει καὶ πρὸ τῆς πατριαρχικῆς παρακλήσεως. Ἦν γὰρ, κατὰ τὰ Ἄσματα τῶν ἀσμάτων, κομιδῇ εὐφυὴς, ἀλώπεκας ἁμαρτημάτων κατέχειν σμικρὰς, καὶ ἀποκτέννυειν τῆς νοουμένης γῆς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὃ φησιν ὁ θεῖος Δαβὶδ, ναὶ δῆτα καὶ ψυχὴν ἐπιστηρίξαι καὶ βεβαιώσασθαι, καὶ τὸν εἰς σαρκικὰς ὀρέξεις δίκην σφαῖρας κατὰ πρανοῦς κυλιόμενον ἀναστῆσαι τῆς ἁμαρτίας καὶ ποιῆσαι μετάρσιον· ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπερικτυπήτῳ συζῶντα σχολῇ, καὶ ταῖς τῆς ἁγίας Τριάδος θεωρίαις περιλαμπόμενον, ἔτι πεῖσαι, μὴ χαλάσαι τὸ θεῖον πτερὸν, μηδὲ μετεωρισθῆναι, διὰ τὰς ἐν θεωρίαις παγίδας (δι' ὧν ὁ πτερνοσκόπος οἰήσεως πάθει τοὺς πολλοὺς πρὸς τὸ τῆς ἀπωλείας κατήγαγεν βάραθρον), γαλήνην μὲν διδάσκων ὅπως συνίσταται ἡ ψυχὴ, καὶ ὅπως τὰ φυσικῶς ἐγκατεσπαρμένα τῆς γνώσεως σπέρματα, παντοίως ἐν ἡμῖν κατὰ κρᾶσιν καὶ ἰδιότητα μεταποιοῦνταί τε καὶ ἐπαύξονται, πρὸς ὅπερ ἕκαστος πέφυκε.

et propter scientiæ excellentiam, et propter animi gravitatem primas obtinebat; et in concinnandis pertractandisque negotiis magnam habebat dexteritatem, unde et sacerdotis principatum sortitus est (ne loquar nunc de cæteris omnibus, quæ ad hunc virum spectant, et a proposito sermone ad calumnias divertam). Præterea hic etiam magno Patri Josepho æqualem honorem impendebat, et in medio cordis recondens eum hominem Dei appellabat, et tanquam angelo, quantum fas erat, eidem intendebat: omnem etiam ecclesiasticorum negotiorum curam ac sollicitudinem in eo reponens, Patrem Patrum vocitabat, et eos, qui in Ecclesia primos gradus habebant, hortabatur, ut in eo animi curas collocarent; quod sane etiam ante patriarchæ exhortationem omnes faciebant. Erat enim, secundum quod in Cantico canticorum[a] scriptum est, admodum sedulus ac sollicitus in parvulis peccatorum vulpibus capiendis, et in spiritalis terræ peccatoribus, juxta Davidis dictum, interficiendis. Præterea animum assidue firmabat, ac stabilem reddebat, cumque in morem orbis seu sphæræ ad carnales appetitus peccati tanquam in declive volveretur, retrahebat atque in sublime erigebat. Cumque quietissimo otio frueretur, et sanctæ Trinitatis visionibus illustraretur, nunquam remittebat, sed semper divinæ contemplationis alas intendebat; neque mente efferebatur, propter laqueos qui in visionibus reperiuntur, per quos versutus dæmon elationis vitio multos in ruinæ ac perditionis barathrum induxit, tranquillitatem præ se ferens ac docens, ne anima ulterius progrediatur, sed ibi gradum sistat, et conquiescat, et ut ea semina scientiæ et cognitionis, quæ naturaliter seminata sunt, omnino in nobis, juxta temperaturam illam ac proprietatem commutentur et crescant, ad quam unusquisque naturaliter propensus est.

λα'. Καὶ τί μὴ λέγω τὰ μείζω καὶ τελεώτερα; Ἑώρα τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ γενναῖος, καὶ ἀπὸ μόνης τῆς ὄψεως ὁποίῳ πάθει ἕκαστος ἐδεσμεῖτο, μυστηριωδῶς προδιέγραφεν, ὁμοῦ μὲν ὑπεκκλίνων τὴν δόξαν, ἵνα μή τις τυχὸν ὑπολειφθείη παρὰ τοὺς πολλοὺς, ὁ τοῖς πᾶσιν ἄγγελος νομιζόμενος, καὶ ἵνα μὴ ἐντρέψῃ τὸν ἁμαρτάνοντα, καὶ διὰ τοῦτο ποιήσῃ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐπιῤῥεπέστερον· φιλεῖ γὰρ τὸ τέως κρυπτόμενον, καὶ ὡς αἰσχύνης ἔργον νομίζεσθαι· τὸ δὲ πρὸς πολλὰς ἀκοὰς ἐμπεσὸν εὐκαταφρόνητον τῷ ποιοῦντι λογίζεσθαι.

31. Sed cur majora ac perfectiora præteream? Si quem generosus iste in oculis vultuque aspexisset, ex solo aspectu, quanam passione quisque detineretur, arcanis modis præsignabat, et simul gloriam declinabat, ne quis forte eum supra multos esse suspicaretur, qui ab omnibus angelus æstimabatur: et ne peccantem innutriret, ac foveret, atque ad peccandum faceret procliviorem. Solet enim id quod adhuc occultum est, tanquam opus turpe censeri: quod vero ad multorum aures pervenit, contemptibile ab eo qui peccat existimari.

λβ'. Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ ἔδει καὶ τοῦτον, ἄνθρωπον ὄντα καὶ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως περικείμενον, μᾶλλον δὲ ἐν ὀστρακίνῳ σκεύει τοῦ σώματος τὸν μέγαν τῆς ἀρετῆς περικρύπτοντα μάργαρον, ἀναλῦσαι πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τῇ ἀληκτῳ μαρμαρυγῇ τῶν θείων θεωρημάτων ἀμέσως ἐνωραΐζεσθαι· καὶ τῶν πολλῶν ἱδρώτων τὸν μισθὸν συγκομισασθαι· νοσεῖ μὲν ὀλίγον, διὰ δὲ θείας ἀποκαλύψεως μυεῖται τὴν ἐκδημίαν, ἀγγέλου τούτῳ κατὰ τοὺς ὕπνους λαλήσαντος. Ὁ τῶν νηστειῶν τοίνυν παρῳχήκει καιρὸς, καὶ

32. Quoniam vero oportebat ipsum etiam, cum esset homo, et corpore humilitatis circumdatus esset, vel potius in vase fictili corporis magnam virtutis margaritam absconditam circumferret; oportebat, inquam, remeare ad Deum, et immensis divinarum contemplationum splendoribus immediate illustrari, multorumque sudorum mercedem reportare, cœpit aliquantulum ægrotare; per divinam autem revelationem sese hinc emigraturum intellexit, angelo id in somnis signifi-

[a] Cant. II, 15.

Digitized by Google

cante. Cum igitur Quadragesimalis jejunii terminus adventasset, et salutiferæ Passionis magna, ac venerabilis Parasceve instaret, accepit libellum, in quo universæ gregis possessiones descriptæ erant; et assumens simul discipulum suum Theophanem, patriarchæ Photio utrumque commendavit, nihil ulterius verbis significans. Photius vero variis cogitationibus undequaque jactabatur, et quidnam hoc sibi vellet, animo revolvebat, quod non multo post intellecturus erat. Mortis enim præcedentia signa (ardentissima scilicet febris) instar cujuslibet vocis magni hujus finem præmonstrabant.

33. Vehemens autem dolor erat illi gratiarum actionis occasio, ac dicebat: Benedico te, Deus, quia sub alis tuis intellectualibus custoditus sum; verum custodi me usque ad exitum spiritus mei, et concede mihi, ut sine errore ac deceptione aera tenebricosum, ac phantasmata, quæ in aere morantur, pertranseam, ne forte propter negligentias in vita mea admissas, gaudeat super me inimicus meus. Guberna etiam gregem tuum, o Verbum Dei, et dextera tua omnipotenti usque ad finem sæculi benedic filiis Ecclesiæ: stabilem tranquillitatem Ecclesiis tuis largire: regale sacerdotium gratiis tuis exorna: Belial sub pedibus diligentium te humilia: omnem hæresim tanquam mortiferam gangrænam ab Ecclesia expelle: et animæ meæ miserrimæ concede, ut sine ullo timore a corpore separetur. Novi, Domine, Spiritum tuum immaculatissimum non requievisse in me propter maculas impressas animæ meæ. Sed tu propter excellentissimam benignitatem tuam dissimula iniquitates meas, et in sortem primogenitorum, qui in cœlis ascripti sunt, connumera me. His dictis, benedixit illis qui aderant, et absentibus etiam fausta ac felicia apprecatus, immaculata sacramenta suscepit. Deinde paulatim manus extollens in cœlum, utpote omnium amatoris amicus, læta ac subridenti facie immaculatis Dei manibus purissimum spiritum commendavit.

34. Eodem tempore monachorum undequaque agmina congregata locum illum concursu suo coangustabant; et innumera multitudo commista ex illis, quorum ipse quoquo modo curam gesserat, convenit: quorum alius patrem deflebat, alius nutricium, alius animæ suæ sedulum curatorem, alius vero in rebus asperis ac difficillimis adjutorem miserabiliter ejulans deplorabat. Omnes autem, omnibus omnia factum, juxta magnum Apostolum, ut omnia lucrifaceret, lacrymis comitabantur. Ita funus illi persolutum est, et id quod luce dignum erat, copiosis cum luminibus sub terra absconditum fuit; angelis sursum exsultantibus, et veluti cum concive ac consocio suo collætantibus: omnibus vero deorsum gementibus, eo quod erga universos humanissimus semper fuisset. At vero dæmones in divinæ illius animæ ascensu exhorrescebant, atque interim aereas regiones derelinquentes procul aufugiebant. Et quidam ex longo

ἡ τοῦ σωτηρίου πάθους μεγάλη καὶ σεβασμία ἐφεστήκει Παρασκευή· ἐν ᾗ τὸ γραμματεῖον, ἐφ' ᾧ αἱ πᾶσαι τοῦ ποιμνίου ἀναγεγραμμέναι κτήσεις ὑπῆρχον ἀράμενος, καὶ σὺν τούτῳ καὶ τὸν μαθητὴν Θεοφάνην παραλαβών, Φωτίῳ τῷ ἀρχιερεῖ παρατίθεται· μηδέν τι πλέον ὁ γενναῖος προσημηνάμενος. Ὁ δὲ παντοίοις λογισμοῖς ἐπατάσσετο τὴν καρδίαν, καὶ τί ποτε τοῦτό ἐστι καθ' ἑαυτὸν ἐλογίζετο· οὐκ ἔμελλε δὲ πάντως ἐπὶ πολὺ ἀγνοεῖν· τὰ γὰρ τοῦ θανάτου προμηνυτήρια (κρῦος δὲ ἦν ταυτὶ πυρετὸς) ἀντὶ πάσης φωνῆς τὸ παρὰ τοῦ μεγάλου τελεσθὲν προεμήνυε

λγ'. Καὶ ἦν ἐκείνῳ ἡ ἀλγηδὼν εὐχαριστίας ὑπόθεσις, καὶ, Εὐλογῶ σε, ἔλεγεν, ὁ Θεὸς, ὅτι σου ταῖς νοηταῖς διαπεφύλαγμαι πτέρυξιν, ἀλλὰ συντήρησόν με καὶ μέχρι τῆς τελευταίας ἀναπνοῆς, καὶ ἁπλανῶς δὸς διαβῆναι τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους καὶ τὰ ἐν ἀέρι φαντάσματα, μή ποτε διὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ τελεσθείσας ἀπροσεξίας ἐπιχαρείη ἐπ' ἐμὲ ὁ ἐχθρός μου. Κυβέρνησον δὲ καὶ τὸ ποίμνιόν σου, Λόγε Θεοῦ, καὶ τῇ σῇ παντοκρατορικῇ δεξιᾷ δίεπε μέχρι τερμάτων αἰῶνος, τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας εὐλόγησον· γαλήνην σταθηρὰν ταῖς Ἐκκλησίαις σου δώρησαι, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα ταῖς σαῖς κατακόσμησον χάρισι, ταπείνωσον τὸν Βελίαρ ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἀγαπώντων σε, πᾶσαν αἵρεσιν ὡς ψυχολεθρίαν γάγγραιναν τῆς Ἐκκλησίας ἀπέλασον, καὶ δὸς τῇ παναθλίᾳ ψυχῇ μου ἀταράχως διαζευχθῆναι τοῦδε τοῦ σώματος. Οἶδα, Δέσποτα, ὡς τὸ πανάχραντόν σου πνεῦμα, οὐκ ἀναπέπαυται ἐν ἐμοὶ διὰ τὰς ἀπομορχθείσας τῇ ψυχῇ μου κηλῖδας· ἀλλὰ σὺ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσάν σου χρηστότητα πάριδέ μου τὰς ἀνομίας, καὶ κλῆρῳ τῶν πρωτοτόκων τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς συναρίθμησον. Εἶπε ταῦτα καὶ τοὺς παρόντας εὐλογήσας, καὶ τοῖς ἀποῦσι τὰ ἐξιτήρια ἐπευξάμενος, εἶτα καὶ τῶν ἀχράντων μεταλαβὼν μυστηρίων, ἡρέμα τε τὰς χεῖρας ἄρας εἰς οὐρανόν. Καὶ οἷον πρὸς ἐραστὴν ἑλόμενος ἁπάντων, φαιδρῷ καὶ ὑπομειδιῶντι προσώπῳ, χερσὶν ἀχράντοις Θεοῦ τὸ πανάχραντον πνεῦμα παρέθετο.

λδ'. Ὅτε καὶ πανταχόθεν τὰ σμήνη τῶν μοναχῶν κατὰ ταυτὸν ἀθροιζόμενα, κατεστενοχώρουν τὸν τόπον τῇ συνδρομῇ, καὶ τὰ μυριόμικτα πλήθη, ὧν ἐκεῖνος ἐπεμελεῖτο παντοίως, ὁ μὲν τὸν πατέρα ἐπολοφυρόμενος ἦν, ὁ δὲ τὸν τροφέα, ἄλλος τὸν τῆς ἰδίας ψυχῆς ἐπιμελητὴν, ὁ δὲ τὸν ἐν δεινοῖς ἐπίκουρον στερνοτυπῶν ἐλεεινῶς ὠλοφύρετο, πάντες δὲ τὸν πάντα πᾶσι γινόμενον ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Καὶ διετελεῖτο ἡ ἐκφορὰ, καὶ τὸ φωτὸς ἄξιον ὑπὸ δαψιλεῖ τῷ φωτὶ ὑπὸ γῆν κατεκρύπτετο, ἀγγέλων ἄνωθεν προσκιρτώντων καὶ οἷον ἐπαγαλλομένων τῷ συμπολίτῃ, καὶ συνθιασώτῃ αὐτῶν, ἀνθρώπων κάτωθεν οἰμωζόντων διὰ τὸ ἐκείνου πρὸς πάντας φιλάνθρωπον, δαιμόνων φριττόντων τῇ ἀνόδῳ τῆς θείας ἐκείνου ψυχῆς, οἳ τέως τὸν ἀέρα καταλιπόντες ἀπεδίδρασκον πόρρωθεν· καί τινες ἀπὸ μακρᾶς ὁδοιπορίας ἄρτι πρὸς τὴν ἐνεγκαμένην μεταφοιτῶντες, ὁλοφυρμοῦ ἀερίου ἠσθάνοντο, τάχα τῶν πονηρῶν οἰμωζόντων, διὰ τὸ μὴ στέγειν τὴν ἄνοδον

Digitized by Google

ἀὴρ ἅπας καθηγιάζετο καὶ γῇ τῇ καταθέσει τοῦ σώματος.

A itinere nuper advenientes, gemitus fletusque voces in aere audiverunt, celeriter pessimis spiritibus cum gemitu abeuntibus, eo quod illius ascensum sustinere non possent. Universus autem aer sanctificabatur, atque etiam terra corporis illius depositione.

λε'. Καί τις ἀνὴρ, συνήθης ὡς τὰ πολλὰ τῷ ἁγίῳ, καὶ βίῳ λόγον κοσμῶν, καὶ τῷ λόγῳ τὸν βίον καθωραΐζων, ἐῴκει κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐκδημίας τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς (πόρρω γὰρ ἦν), φωνῆς ἀκούειν καλούσης αὐτόν· Ἔξιθι, καὶ βλέπε παράδοξα καὶ θεῖα μυστήρια· ἀμέλει καὶ τῆς οἰκείας, ὡς ἐδόκει ἐκείνῳ, ὑπὸ τῆς φωνῆς ἀφυπνισθέντι καὶ ἐξιόντι ὁράταί τι φόβον καὶ χαρὰν ἐμποιοῦν θέαμα. Ἐφαίνετο γὰρ ὅλον τὸ κῦτος τοῦ οὐρανοῦ διασχιζόμενον σώματος, τὰ δὲ τάγματα τῶν ἁγίων ὁμιλαδὸν τῆς μακαρίας περιοχῆς ἐξερχόμενα, οὐ καθ' ἕνωσιν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν, ἀλλὰ προηγεῖτο μὲν ἡ τῶν ἀποστόλων ἀκρότης μετὰ τῆς ὅλης αὐτῶν ὁμηγύρεως, μάρτυρες δὲ μετὰ τούτους συνεφεπόμενοι κατεφαίνοντο, καὶ καθεξῆς οἱ προφῆται, καὶ τῶν ἄλλων ὁσίως βεβιωκότων τὰ στίφη, καὶ ὁ τῶν διαπρεψάντων ἐν ἁγιωσύνῃ καὶ ἀρχιερωσύνῃ παναγιώτατος σύλλογος. Ἑώρα γοῦν τὸ γινόμενον ὁ ῥηθεὶς ἐκεῖνος ἀνὴρ, καὶ ὅλος ἦν ἐκπλήξεως καθορῶν· ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο συμβαλεῖν τῷ παραδόξως γινομένῳ θεάματι, ἔνθεν τοι καὶ διηπορεῖτο καθ' ἑαυτὸν, Τί ποτέ ἐστι τὸ ὁρώμενον; Καὶ δὴ τῆς προτέρας ἐδόκει καὶ αὖθις ἀκούειν φωνῆς· Νῆφε, ἄνθρωπε, ἰδοὺ τὸ ὁρώμενον πρόδηλον· ἤκουε ταῦτα· καὶ ὁρᾷ νεανίσκους τέσσαρας τὸν ἀριθμὸν, πτερὰ περικειμένους ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ ὡσπερεί τινα κόρην ἄρτι καλὸν καὶ ἡδὺ ἀπολάμπουσαν ἐν μέσῳ κατέχοντας, καὶ τοῖς τῶν ἁγίων ἐκείνων χοροῖς διακελευομένους καὶ λέγοντας· Δέξασθε μεθ' ὑμῶν τὴν μακαρίαν ταύτην ψυχὴν, ἥτις ὑμῖν πολλὰ διεμελῴδησε μελῳδήματα, μετὰ καὶ τοῦ τὸν ὑμέτερον βίον ἀπομιμήσασθαι. Καὶ πάντας ἑώρα ταύτην ἀσπαζομένους περιχαρῶς, προηγησαμένης τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ.

35. Vir autem quidam sancti hujus consuetudine clarus, qui vita sermonem exornabat, et sermone vitam decorabat, atque illi valde similis erat; per illud tempus, quo beata illius anima emigrabat, cum procul esset, vocem audivit vocantem se, ac dicentem: Egredere ac vide mirabilia, et divina mysteria. Denique a familiari voce, ut sibi videbatur, expergefactus, et egressus, visionem quamdam timore gaudioque plenam conspexit. Universa enim cœli latitudo discindi videbatur, atque ex beato illo sinu turmatim sanctorum ordines exire, B non quidem uno eodemque modo; sed primo quidem apostolorum summitas cum universo illorum cœtu prodibat: post hos autem martyres consequentes apparebant: prophetæ deinceps, et aliorum sanctorum qui olim vixerant, acies, et pontificia dignitate insignes fuerant, sanctissimum collegium visebatur. Aspiciebat ergo vir prædictus id quod fiebat, totusque stupore plenus erat, dum aspiceret, non tamen poterat plene assequi atque intelligere spectaculum illud admirandum; propterea mente dubia atque hinc inde agitata aiebat ipse secum: Quidnam est hoc quod ego video? Tunc visus est sibi ipsi vocem illam, quam antea audiverat, iterum audire dicentem sibi: Evigila, o homo, ecce manifestum est id quod vides: audi hæc. Tunc C vidit quatuor juvenes habentes alas circa humeros, et veluti puellam quamdam pulchritudine ac suavitate undique perfusam tenentes in medio, atque illorum sanctorum choris præcipientes ac dicentes: Suscipite vobiscum beatam hanc animam, quæ vobis plurimas cantiones suavissime modulata est, vestramque vitam imitata est. Et simul videbat illos omnes eam amplexantes magna cum lætitia, Matre Dei principium hujus rei faciente.

λς'. Ἀμέλει καὶ πάλιν διηπόρει ὁ ἄνθρωπος, Τίς ποτε δὲ αὕτη ἡ τοσαύτης τῆς δόξης ἀπολαβοῦσα, καὶ τῆς ὑπὲρ λόγον τιμῆς; Καὶ ἀκούει τῶν φερόντων ἐκείνην ἀγγέλων διαπρυσίῳ φωνῇ· Οὗτός ἐστιν Ἰωσὴφ, Ἰωσὴφ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ εὐπρέπεια, ὃς ἀποστόλων τὸν βίον καὶ τῶν μαρτύρων ἐν βίῳ καλῶς μιμησάμενος, ἀλλὰ καὶ πάντας τιμήσας τῇ δεδομένῃ τούτῳ παρὰ τοῦ Πνεύματος χάριτι, ᾄσματά τε θεῖα τούτοις ἀξίως τῆς οἰκείας σοφίας καὶ γνώσεως πλέξας, παρὰ τούτων αὖθις ἀντιτιμᾶται, ταύτην ὑπαντὴν πρὸς οὐρανοὺς εἰσιτήριον, οὕτω Θεοῦ διατάξαντος, ἵνα μηδεὶς τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων ἀπῇ, ὥστε πάντας ὁμοῦ συνδραμόντας τελέσαι τὸν ἐπιβατήριον τῷ γενναίῳ τούτῳ ζηλωτῇ τε καὶ μιμητῇ. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἔτι βλέπε καὶ τὰ τούτων παραδοξότατα· καὶ ἅμα ἔλεγον, καὶ ὅλος οὐρανὸς ἐξεκένωτο, καὶ τάξεις πᾶσαι τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἐντίμως ἄγαν καὶ εὐλαβῶς κατησπάζοντο. Καὶ οὐκ ἔτι δυνατὸς ὁρᾶν ἦν ὁ τῆς θεωρίας ταύτης καταξιωθεὶς τὰ ἐπέκεινα, ὑπὸ πολλῆς ἀγωνίας ἰδρῶτι λεπτῷ πανταχόθεν κατα-

36. Porro rursum homo cœpit ambigere, ac secum colloqui: Quænam hæc est, quæ tanta fruitur gloria atque ineffabili honore? Audivitque angelos ipsam ferentes dicere sibi voce perspicua: Hic est Joseph, Joseph Ecclesiarum decus et ornamentum, D qui apostolorum ac martyrum vitam vita sua præclare imitatus est, et insuper universos illos honoravit per gratiam sibi a Spiritu sancto tributam: et cantica divina sapientia ac scientia sua digna, in eorumdem laudem modulatus, nunc ab ipsis vice versa honoratur: ita Deo ordinante hunc occursum in primo illius ad cœlum ingressu, ut nullus sanctorum qui fuerunt unquam a sæculo, absit, sed omnes simul concurrentes, generosum hunc zelotem et imitatorem deducant, atque illi ad cœlos ascensum faciant. Verum, aspice præterea ad hæc summe maximeque admiranda. Hæc ait, et universum cœlum evacuatum atque exinanitum est, omnesque ordines cœlestium potestatum egressæ, illum magno cum honore ac reverentia am-

Digitized by Google

plexabantur. Neque ulterius vir ille videre potuit, qui hujusmodi spectaculo dignus factus fuerat, ob multam agoniam, animique angustiam minutissimo sudore undique stillante perfusus. Quænam sunt hæc? Ad sanctissimam Trinitatem admissio atque accessus ut eam adoraret; astare cum angelis ante illam: ineffabilis de eadem scientia illi sine medio infusa, propter communicationem sine ullo velamine.

37. Neque vero novum aliqua ex parte videri debet, si hujusmodi honore in ascensu suo ad cœlum dignus factus est. Ab illis enim honoratus est, cum quibus illum semper honorari justum est. Etenim illorum vitam sedulo descripsit atque elaboravit; cum apostolis tanquam apostolus connumerandus; cum martyribus tanquam martyr, qui licet cruorem non effuderit, graviorem tamen laborem toleravit in ea vita, quam sibi elegit et in qua diu duravit, lætus sustinens familiare martyrium, quod ipse tantum noverat: cum confessoribus tanquam confessor sanctam animam usque ad imaginationem castam puramque efficiens: cum iis qui futura prævident, tanquam non expers gratiæ prædictionis futurorum, plus habens quam omnes alii (ut aliquid plus beato huic gratificer); nam supra omnes alios ipse animum apposuit ad pangendas encomiasticas cantiones per suavissimam atque ornatissimam melodiam: ipse vero ab omnibus meruit in cœlestem thalamum cum honore, nulli alii concesso, ascendens deduci. Magis ergo et fruitur, et confruitur cum illis honore ac splendore a sanctissima Trinitate sibi communicato, cui astans, et pulchritudine, quæ lucem omnem superat, oblectatus, memor sane est nostri, qui illum honoramus, et assidue pro nobis precatur, ut nos etiam vitæ hujus mare salvis anchoris pertranseuntes ad tranquillissimum portum perveniamus.

38. Verum, o Dei famule fidelissime, compesce ac seda in nobis acerrimum carnis prælium, et impetra, nobis tuis apud Deum intercessionibus, mentem ab omni phantasmatum perturbatione semper immunem: habes enim confidentiam multam ac libertatem, quippe qui animam tuam beatam pro sancta illius imagine posuisti, sanctosque illius sanctis laboribus tuis honorasti, cum quibus intercedis pro nobis, qui semper protectorem ac præsidem te habere rogamus: et mentem nostram splendore perfundis, spiritaliter informans ad mystica spiritus melodiam, ut exteriorem cantum cum interiori conjungat, et beatissimum Deum suavissimo cantu collaudet secundum occultam atque intellectualem musicam ac modulationem, in loco quidem incolatus per typum et imaginem, in futuro autem sæculo intellectualiter atque arcane in ipso sæcula. Amen

σταζόμενος. Τίνα ταῦτα; Ἡ πρὸς τὴν ἁγίαν Τριάδα εἰσαγωγὴ καὶ προσκύνησις, ἡ μετὰ τῶν ἀγγέλων παράστασις, ἡ ἄῤῥητος γνῶσις αὐτῆς αὐτῷ κεχυμένης ἀμέσως, διὰ τὴν χωρὶς παραπετασμάτων ἀνάκρασιν.

λζ'. Καινὸν δὲ πάντως οὐδὲν εἰ τοιαύτης ἐν τῇ ἀνόδῳ τιμῆς κατηξίωτο· παρὰ γὰρ τούτων τετίμηται, οἷς ἀεὶ συντιμᾶσθαι δίκαιόν ἐστιν, ὅτι καὶ τούτων τὸν βίον ἀπηκριβώσατο, τοῖς ἀποστόλοις συναριθμούμενος, ὡς ἀπόστολος· τοῖς μάρτυσιν ὡς μάρτυς ἀναίμακτος, ὅτι τὸν πόνον μᾶλλον ἐπέτεινε τῇ τῆς ζωῆς ἀποκληρώσει, καὶ παρατάσει τῷ οἰκείῳ τοῦ συνειδότος μαρτυρίῳ ἐπαγαλλόμενος· τοῖς ὁσίοις ὡς ὅσιος, ἁγνὴν τὴν ἁγίαν ψυχὴν καὶ μέχρι φαντασίας ἀπεργασάμενος· τοῖς προορῶσι τὰ μέλλοντα, ὡς τῆς προῤῥήσεως οὐκ ἀμοιρῶν τοῦ χαρίσματος· πλέον ἔχων ἁπάντων (ἵνα τι πλέον τῷ μακαρίῳ χαρίσωμαι), ὅτι τοῖς ἄλλοις πᾶσιν αὐτὸς ἐπέθηκε διὰ τῆς ἐμμελοῦς μελῳδίας τὴν ψυχὴν, εὐκόσμως ἄγουσαν ἐγκωμιαστικὰ μελῳδήματα. Αὐτὸς δὲ παρὰ πάντων μίαν ταύτην τιμὴν εἰσβατήριον εἰσουρανίου παστάδος [ἀπεκεκλήρωτο], μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀπολαύει, καὶ συναπολαύει τούτοις τῆς παρὰ τῆς ἁγίας Τριάδος τιμῆς τε καὶ λαμπρότητος· ᾗ παριστάμενος, καὶ τῆς ὑπερφώτου κατατρυφῶν ὡραιότητος, μέμνηται μὲν ἡμῶν τῶν τιμώντων αὐτὸν, ἀντιβολεῖ δὲ διηνεκῶς ὅπως καὶ ἡμεῖς ἀβρόχως τὴν τοῦ βίου διαπεράσαντες; θάλασσαν πρὸς τὸν ἄκλυστον λιμένα καθορμισθείημεν.

λη'. Ἀλλ', ὦ Θεοῦ θεράπων πιστότατε, παῦσον τὸν ἐν ἡμῖν τῆς σαρκὸς ἰσχυρώτατον πόλεμον, καὶ δίδου ταῖς σαῖς πρὸς τὸν Θεὸν παρακλήσεσιν, ἀφάνταστον ἡμῶν διατηρεῖσθαι τὸν νοῦν· ἔχεις γὰρ παῤῥησίαν πολλὴν, ὡς τεθεικὼς τὴν σὴν μακαρίαν ψυχὴν ὑπὲρ τῆς ἁγίας εἰκόνος αὐτοῦ, ὡς τιμήσας τοὺς ἁγίους αὐτοῦ τοῖς σοῖς ἁγίοις πονήμασι, μεθ' ὧν πρεσβεύοις ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν σὲ προστάτην ἔχειν ἐπευχομένων ἀεὶ, καὶ ἐλλάμποις ἡμῶν τὸν νοῦν νοερῶς τυποῦν πρὸς μυστικὴν μελῳδίαν τοῦ Πνεύματος, ἵνα συμφωνοίη τὰ ἔξω τοῖς ἔνδοθεν, καὶ τὸ μακάριον ᾄδοι κατὰ τὸ κρυπτὸν καὶ νοούμενον ἐμμελῶς μουσούργημα καὶ μελῳδημα, ἐν μὲν τῷ τόπῳ τῆς παροικίας εἰκονικῶς τε καὶ τυπικῶς, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι νοερῶς καὶ τελεστικῶς, ἐν αὐτῷ Χριστῷ, τῷ σε τιμήσαντι καὶ δοξάσαντι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Christo, qui te honoravit et glorificavit in sæcula. Amen.

Digitized by Google

SANCTI JOSEPHI

HYMNOGRAPHI

SICULI, SYRACUSANI, ORDINIS D. BASILII MONACHI

MARIALE

Quo ejusdem S. Josephi de augustissima cœli terræque Regina Deipara Virgine Maria opera quæ reperiri potuerunt omnia ex Græcis mss. codicibus collecta, Latine reddita * notisque illustrata, nunc primum publicantur studio ac labore P. HIPPOLYTI MARRACCII, Lucensis, ex congregatione Clericorum Regularium Matris Dei.

(Romæ, typis Ignatii de Lazaris MDCLXI.)

EMINENTISSIMO PRINCIPI
D. BENEDICTO ODESCALCO, SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ CARDINALI AMPLISSIMO
HIPPOLYTUS MARRACCIUS FELICITATEM PRECATUR.

S. Josephi Hymnographi, Ecclesiæ Græcæ luminaris omnino clarissimi, Mariale, quo ejusdem S. Josephi, de augustissima cœli terræque Regina Deipara Virgine Maria, opera omnia, quæ reperiri potuerunt, ex Græcis manuscriptis codicibus collecta, Latine reddita, notisque illustrata continentur, in publicam mundi lucem, splendoremque deducturus, votis omnibus, ac toto cordis conatu, tuæ illud curæ ac patrocinio commendo, Princeps eminentissime; ut ipsum satis per se clarum, tui quoque nominis ac protectionis fulgentissimo jubare illustratum, Christianæ reipublicæ utilitati possit dignius, ac nobilius inservire. Non tibi offero vilem tenuemque ingenii mei opellam, tuæ purpuræ majestate ac dignitatis fastigio indignam; sed opus omnino eximium, ac prorsus egregium venerandæ antiquitatis monumentum, quod e latebris, in quibus per septem et amplius sæcula, alta obtivione sepultum jacuit, prodiens in apertum, sub tui tutissimi patrocinii ac clarissimi nominis auspiciis haud indecore sese asseret in lucem. Desint ei licet offerentis dignitas et meritum, opus est Josephi Hymnographi qui cum non solum a terræ regibus, sed a cœli civibus, miro modo fuerit honoratus : imo cum ab ipsa augustissima Dei Matre, ex indulgentissima pietate, suo fuerit amplexu dignatus : quis, quamvis magnus, sibi ducere potest inglorium, tanti viri operi in lucem publicam prodeunti, sui nominis, ac dignitatis auctoritate, tutelæ suæ gratiam, ac patrocinii favorem impartiri? Insuper opus est de Deipara Virgine, quæ cum sit Dei altissimi Mater, et creaturarum omnium Domina, quis, quamvis eximia dignitate refulgens, in summa felicitate, maximaque beatitatis parte repositum non arbitretur, rebus, quæ ad ipsam pertinent, et quæ ipsius cultum ac honorem tangunt, posse aliquod patrocinii genus impendere, ac servitutis specimen exhibere? præsertim cum certum omnino sit, ad summi Dei gloriam pertinere, quidquid Genitrici suæ fuerit impensum : atque augustissimam Dei hominis Parentem, patrocinium sibi exhibitum, munifica semper patrocinii sui exhibitione vicissim compensare. Nihil igitur dubito, Princeps eminentissime, te huic Josephino, simulque Mariano operi, quod tibi humiliter offero, tui suffragii ac patrocinii gratiam promptissime ac libentissime præstiturum; nam licet, prout est a me, mortalium infimo, summæ tuæ benignitatis argumentum ducat, si tu illud vel solum respicere digneris; attamen, prout est Josephi, qui talis ac tantus est, ut sit tuo favore atque honore dignissimus : et prout est de Deipara, quæ innumeris gratiis in te collatis, jam totum tuum ad se pertraxit affectum; totum, velut jure suo tuum sibi vindicat patrocinium. Pietatem erga Deiparam a majoribus tuis, Mariano cultui semper addictissimis, velut præclaram hæreditatem in te transfusam lætanter accepisti : et ab ipso inditæ rationis usu, tanto studio, et benevolentia augustissimam Dei Matrem amplexus es, ut in ejus obsequiis supra multos, etiam obsequentissimos, eminueris. Equidem quamvis in familia tua Odescalca, quæ in Germanorum oris antiquitus nata est, et postmodum in Italia fuit splendide propagata, avitæ nobilitatis tesseram, atque inclyti generis claritatem non parum suspiciam, magis tamen suspicio obsequentissimum studium, ac ardentissimum pietatis affectum, quo majores tui se totos Deiparæ Virgini addictos atque emancipatos declararunt. Quoniam vero epistolæ dedicatoriæ brevitati inserviendum, et volumen integrum non sufficeret, si omnes essent tuæ prosapiæ recen-

* Græca ex Menæis et Menologiis aliisque liturgicis Græcorum libris addidimus. Quæ vero Marraccius ex codicibus mss. expresserat, deficiente Græco, Latine et nos damus. EDIT PATR.

Digitized by Google

ndi, qui incredibili erga Dei Matrem ardore æstuarunt, et tenerrima prorsus erga eamdem pietate eni-erunt; duos solum e tuis, levi tantum calamo delibabo, erga augustissimam Dei Matrem flagrantissimo fectu conspicuos, a probæ notæ scriptoribus recensitos, ac summis etiam laudibus celebratos; nempe aulum Odescalcum, utriusque signaturæ referendarium, episcopum Pennensem, et Adriensem; qui auditor neralis cameræ apostolicæ, et apud multos principes Christianos (nominatim apud Hispaniarum regem) dis apostolicæ nuntius, et gubernator provinciarum, et totius ecclesiasticæ ditionis visitator generalis, ost multos pro Romana Ecclesia sumptos labores, et operam egregie navatam, obiit anno Domini 1585, Idus Februarii. Et Petrum Georgium Odescalcum, protonotarium apostolicum, utriusque signaturæ refe-ndarium, majoris præsidentiæ abbreviatorem, brevium justitiæ præfectum, Alexandriæ primum, deinde igevani episcopum, atque apud Helvetios sedis apostolicæ nuntium, virum omnino eximium, et complurius litterarum monumentis æternitati meritissime consecratum; qui majores honorum gradus meritus, quam adeptus, cursum vitæ consummavit anno post natum de Virgine Salvatorem 1620, die 6 Maii. Porro Paulus Odescalcus, cum esset augustissimæ cælorum Reginæ constantissima pietate, atque immutabili devotione devinctus (a), jussu Gregorii XIII Pontif. Max. electus est, ut Joannam Austriacam, Ferdinandi Cæsaris filiam, eamdemque Francisci, magni Etruriæ ducis, uxorem, Lauretum euntem, tota pontificia ditione, regio cultu exciperet, et ad optatissimam Virginis ædem deduceret: cum congruum omnino esset, heroinam præstantissimam, summa benevolentia, summoque erga Deiparam Virginem animi affectu prædicandam, a viro excipi, deducique, qui esset augustissimæ Dei Matris Virginis Mariæ cliens omnino eximius, ejusque cultui obsequioque penitissime addictus. Idem quoque Paulus, cum Rosarium B. Virginis a pueritia ipsa in amoribus habuisset, a Pio V Pontif. Max. ad Joannem Austriacum, Caroli V Cæsaris filium (b), et Catholici exercitus contra Turcas imperatorem, jure merito fuit Nuntius destinatus, ut inter alia pia munera, in classiarios omnes cum fausta victoriæ apprecatione distribuenda, ipsi Austriaco ejusdem B. Virginis Rosarium deferret. Quod porro Rosarium, dum de ejusdem pontificis mandato in tanti principis manus consignaret, his dictis, ex cordis penetrali intimo, ac e totius fiduciæ soliditate expromptis, usus est: « In hoc signo vinces. » Hæc autem verba, ut Constantino olim, ita tunc Austrio fuisse certam e cælo futuræ victoriæ sponsionem, rei postea demonstravit eventus. Nam Austrius, cum Rosarium ab Odescalco accepisset, divina quadam virtute et robore confortatus, Deo et beatissimæ Virgini confidens, omnes triremes et naves visitans, milites, duces et principes, qui ibi aderant, confirmavit, simulque ad pugnam strenue excitavit, et postmodum, ejusdem præsertim Rosarii virtute, de potentissima Turcarum classe ad Echinadas insulas gloriosissimum victoriam reportavit.

Petrus vero Georgius Odescalcus, vir ab eximia in Mariam Deiparam Virginem pietate et religione æternum prædicandus, inter alia plane innumera, quibus ardentissimum erga magnam Dei Matrem studium declaravit (c), litterarum monumentis ad posteros transmisit opus plane egregium, et ab omnibus Mariano cultui mancipatis assidue legendum, sub titulo (d): Institutum devotionis ad honorem beatissimæ Virginis Mariæ; atque insuper extra urbis Alexandrinæ mœnia, in ejusdem beatissimæ Virginis Mariæ honorem tria templa construenda dicandaque curavit. Hæc autem de tuis solummodo delibasse contentus (nam ut oratione de sua in presbyterum designatione verissime dixit Chrysostomus: « In pretiosis unguentis, non tantum si quis effundat lecythum, verum etiam si quis vel summis digitis superficiem attingat, et aerem novo odore tinxit, et quotquot adsunt fragrantiæ suavitate replevit. » Quid de te dicam, princeps eminentissime, qui omnium majorum tuorum pietatem erga Deiparam, una cum aliis præstantissimarum virtutum ornamentis, non solum æquare, sed etiam superare studuisti? Dicerem te Ecclesiæ S. Mariæ de Montibus, ob patentissima miraculorum signa, quæ ibi quotidie in Matris suæ gratiam demonstrat Deus, in urbe famigeratissimæ, non sine speciali divinæ providentiæ consilio, protectorem fuisse meritissime constitutum; cum eo exsistas erga Deiparam Virginem affectu, ut in omnia, quæ tantæ Matris honorem ac reverentiam tangunt, magis prono ac incenso animo rapiaris, quam ad magnetem ferrum, atque ad solis rotam rapiatur heliotropium. Prædicarem propensum voluntatis tuæ studium, ac cordi tuo insitam teneritatem erga augustissimum Lauretanæ Virginis sacrarium, in quo Deipara genita, et educata, et in quo Verbum caro factum est; cum illud non solum religiosissime inviseris, sed etiam in beneficiorum Lauretanæ Virginis erga te signum (ipsa enim votis tuis benigne annuente, fuisti a gravi gutturalis suppurationis ægritudine persanatus) aureis donis, tua pietate et magnificentia dignis, honestaveris. Celebrarem te, adjutum præsertim ope Deiparæ, quam singularibus obsequiorum generibus, magnisque devotissimi affectus significationibus tibi assidue demereri procurasti; Novariensem episcopatum, legationem Ferrariensem, atque alia munera a sede apostolica tuæ curæ commissa, summa semper cum prudentia, atque integritate administrasse: ac ejusdem Deiparæ tibi patrocinio favente, te in omnibus fuisse semper in judicio rectum, in moribus inculpatum, in gratiis et beneficiis promptum, erga subditos benignum, in pauperes munificum, animo candidum, corde sincerum, vita purum, et ut verbo dicam, in omnibus virum tui nominis benedictum: nisi hæc, et complura alia devotissimæ mentis tuæ erga Dei Matrem testimonia, et splendida ejusdem Dei Matris erga te Clementiæ monumenta, quæ solo veritatis affectu urgente, sine ulla assentationis nota scribere possem,

a) Tursell. in *Hist. Lauret.* lib. IV, cap. 25,
(b) Hyacinthus Choquettus in *Triumpho Rosar.* cap. 9.
(c) Ughellus in *Italia sacra*, tom. IV.
(d) Hieronymus Ghilinus in *Theatro Virorum literatorum*, et alii.

Digitized by Google

tacitus præterire omnino cogerer, ob singularem tui animi modestiam, quæ magnis tuis laudibus hanc adjunxit, laudis odium. Implere enim gloriose satagis inclytam tui cognominis Odescalci appellationem, quæ a calcatione odarum, id est laudum, non incongrue derivatur : atque ideo odas, id est laudes, quamvis tuæ virtuti omnino debitas, atque a sincera confessione laudantium tibi exhibitas, generoso humilitatis pede calcare non desinis. Omnia igitur tuæ modestiæ concedens, et ea, quibus de te meus calamus, a sola veritate impulsus, non unam paginam posset ornare, in intimo mentis recessu, ibidem æternatura, recondens : solum mihi a te concedi enixe peto, mihique nullo pacto denegari ardentissime desidero, posse scilicet in fine hujus epistolæ huic S. Josephi Hymnographi operi Mariano, ac tibi etiam ipsi, ex cordis intimo saltem breviter gratulari. Gratulor igitur huic operi, Princeps eminentissime, eo quod in mundi conspectum prodiens, ex providentissima Dei benignitate te sortitum sit patronum, quo in Deiparæ cultu, et cæteris etiam omnibus Christianarum virtutum ornamentis, vix majorem melioremque optare potuisset : et gratulor etiam tibi, quia Joseph meus (ut firmum apud me est) tuum suo operi exhibitum patrocinii honorem, grata sit semper memoria, et sollicita apud Deum prece, prosecuturus : atque augustissima cœlorum Regina, dum operi quod ejus laudes et encomia continet, protectionis tuæ favorem impendis, hoc valida vicissim protectionis suæ erga te exhibitione, et dignis e cœlo muneribus sit affluentissime compensaturi

Vale interim publico bono magnæ Dei Matris cliens amantissime, et me famulum tibi deditissimum, totamque congregationem meam, tuis obsequiis addictissimam, solita benignitate prosequere.

Romæ, ex ædibus S. Mariæ in Campitello, anno salutis 1661, *die* 6 *Januarii.*

LECTORI.

Pauca, amice Lector, de auctore hujus operis, ac de opere ipso tecum præfabor, audire si libuerit. Quis ac quantus fuerit S. Josephus Hymnographus, cujus Mariana monumenta nunc primo spectanda tuis oculis objicio, ex iis quæ de ipso in principio hujus operis appono (ne in hoc vestibulo te longius morer) erit, ut spero, tibi satis superque manifestum. Josephi Vita, per Joannem Magnæ Dei Ecclesiæ Constantinopolitanæ diaconum ac oratorem composita, quam exhibeo, exstat Græce ms. in perantiquo codice amplissimæ bibliothecæ Vaticanæ, et inde excerpta, per P. Ludovicum Marraccium, meum conjunctione sanguinis, ac religionis professione, fratrem germanum Latine reddita est. Exstat eadem in Græco ms. codice monasterii S. Salvatoris apud Messanam, atque a Patre Augustino Floritio Soc. Jesu in Latinum translata, edita est Panormi, superiori anno 1657, una cum tomo secundo operis *De Vitis SS. Siculorum* P. Octavii Cajetani ejusdem Societatis. Vita Josephi, quam ex Menæis produco, per eumdem P. Ludovicum Marraccium est Latio illata (*a*).

De opere autem ipso quid dicam? Dico illud ex Menæis, ex Horologio, ex Paracletico, ex Triodio, ex Pentecostario, ex Rituali, aliisque Græcorum voluminibus, in quibus Josephi Canones hinc inde sparsi reperiuntur, fuisse collectum : et fere totum studio ac diligentia jam dicti P. Ludovici Marracci e Græco in Latinum sermonem fuisse translatum. Dico esse totum aureum, totum gemmeum, totum ex pietatis saccharo, ac devotionis melle compactum, ex quo, quam affectuosus fuerit auctoris in Mariam genius, quam ingeniosus affectus, et quam purus ac fervens amor luculentissime elucet. Dico esse omnium semper immaculatæ Virginis studiosorum manibus terendum, judiciisque probandum, cum in omnium animis pietatem erga semper et omnibus modis immaculatissimam Virginem Deiparam, non solum fovere sed augere non parum valeat; cum duri prorsus ac lapidei cordis sit, qui eo lecto non emolliatur, et ad Magnam Dei Matrem ardentius amandam non excitetur. Dico esse ditissimum Gazophylacium, innumeris Marianarum laudum et præconiorum talentis refertissimum : pretiossimam Aurifodinam sacris Deiparæ pro concione declamatoribus uberem virginalium encomiorum materiam ministrantem : atque incomparabilem Thesaurum, non ex magna auri vel argenti vi, rerumque pretiosarum copia, sed ex amplis summisque Deiparæ Virginis opibus affluentissime congestum. De quo quidem opere jure merito in ipsius Josephi Vita Joannes Magnæ Dei ecclesiæ diaconus et orator in hunc modum scripsit : *Est quispiam rigidus, ac durus, atque ad lacrymas effundendas ineptus? Suavissimas melodias a Josepho scriptas in Virginem ac Dei Matrem, quæ ineffabiliter Verbum concepit, assidue legens, et decantans, lacrymarum maria plenis oculis effundet, et mente collique factus immateriali sensu spiritualibus compunctionis deliciis perfruetur. Hæ autem melodiæ sexcentæ sunt, quæ ab eo variis commutationibus et sonorum concisionibus, variisque rhythmorum differentiis compositæ, dulcedinem quodammodo atque odorem suavitatis aromatizant.* Sic ille. Certe, amice Lector, si ad ea quæ a S. Josepho Hymnographo tibi in hoc opere exhibentur, legenda animum oculosque adjicies, certus omnino sum de tua post degustatam ibi latentem dulcedinem in legendo perseverantia, nec dubito te hujusmodi lectione in cultu amoreque Virginis augustissimæ Deiparentis pristinæ pietatis magnitudini semper aliquid additurum. Interim pro hoc S. Josephi opere, quod tibi in præsentia exhibeo, et pro aliis etiam SS. Patrum in laudem Deiparæ Virginis præclarissimis monumentis, quæ, si Deus vitam vires, atque otium dare pergat, tibi quantocius exhibiturus sum, preces tuas apud Deum et sanctissimam ejus Parentem Virginem Mariam, modestissime, sed instantissime requiro. Vale.

(*a*) Vide supra col. 931.

Digitized by Google

MARIALE

S. JOSEPHI HYMNOGRAPHI.

I. A Α'.

In pervigilio Nativitatis SS. Deiparæ Canon I (1), *cujus acrostichis* (2) *hæc est : « Ortum puellæ Numinis natæ cano Joseph.*

Ode 1 (3).

1. Ovantes hodie cum lætitia hymnis canamus divinam Dei Matris nativitatem : gaudium enim peperit universo mundo, quod mœstitiam primæ parentis exterminavit.

Regina castissima, atque ab omni labe mundissima, nascitur ex sterili, futura ipsa peccati sterilitas, quam lex prædescripsit, et divinorum theolorum voces præmonstraverunt.

Templum et palatium Regis facta es, in quo faciens habitationem suam ille supersubstantialis, B efficiat fideles domicilium sanctissimæ Trinitatis.

Unicæ pulchritudinis thalamus, Dei thronus altis-

Ἐν προεορτίᾳ τῆς Γεννήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, Κανὼν Α', οὗ ἡ ἀκροστιχίς ἐστι· « Γέννησιν ὑμνῶ τῆς Θεόπαιδος κόρης Ἰωσήφ. »

Ὠδὴ α'.

Γηθόμενοι σήμερον μετ' εὐφροσύνης ὑμνήσωμεν τὸ θεῖον γενέθλιον τῆς Θεομήτορος· καὶ γὰρ τέτοκε χαρὰν τῇ οἰκουμένῃ, λύπην τῆς πρωτομήτορος ἐξαφανίζουσαν.

Ἐκ στείρας προσέρχεται τῆς ἁμαρτίας ἡ στείρωσις, ἣν νόμος προέγραψε, καὶ τὰ κηρύγματα προεδήλωσαν τῶν θείων θεηγόρων, ἡ πάναγνος Δέσποινα καὶ παναμώμητος.

Ναὸς καὶ παλάτιον τοῦ Βασιλέως γεγένησαι, ἐν ᾧ τὴν κατοίκησιν αὐτοῦ ποιούμενος, οἰκητήριον τῆς ἁγίας Τριάδος πιστοὺς ἀπεργάσηται ὁ ὑπερούσιος.

Νυμφῶν ὡραιότατος, θρόνος Θεοῦ ὑψηλότατος,

(1) Hic S. Josephi canon in pervigilio nativitatis sanctissimæ Deiparæ, qui Græce exstat in Menæis Græcorum sub die 7 Septembris, et in codice ms. bibliothecæ Vaticanæ n. 779, pag. 137, una cum aliis ejusdem S. Josephi de Deipara canonibus, præter canones de obdormitione et zona B. Virginis, Latine redditus est a P. Ludovico Marraccio nostræ congregationis Matris Dei. — Quid sit canon apud Græcos, exponit Zonaras in Commentario ad S. Joannis Damasceni Canones anastasimos, sive de Resurrectione, conscriptos, qui Commentarius exstat ms. in bibliotheca Bavarica. Canon autem sive hymnus, quem in divinis officiis canunt Græci, complectitur odas numero novem, C quia scilicet ecclesiasticus cantus imitatur novem ordines angelorum laudes divinas in cœlo canentium : vel etiam novenarius iste odarum ex triplici ternario constans, symbolice ter maximam Trinitatem designat, ad cujus laudem dirigitur omnis Ecclesiæ cantus. Forte canones S. Josephi inter alios Græcorum scriptorum canones insignem laudem merentur, adeoque excellunt ut nullam fere comparationem admittant : sunt enim venustissimi, ingeniosissimi, et sacris conceptionibus pleni, nec non tenerorum erga Deiparam affectuum copia redundantissimi. Unde in Typico Græcorum cap. 7 hæc habentur, ut refert Leo Allatius *De libris eccles. Græcor.* dissert. I, pag. 81 : « Sciendum est, si Menæum habet in memoriam alicujus sancti canones variorum poetarum, si canon aderit domini Cosmi, eum aliis anteponendum ; si domini Joannis, et aliorum, eum qui Joannis est, anteponi ; si domini Theophanis, et aliorum, domini Theophanis anteponi ; ille enim ante alios honorandus est : si domini Josephi, eum reliquis poetis præponi ; si cæteri defuerint, domini Joannis ; si hi quoque defuerint, domini Theophanis ; si hi etiam, domini Josephi cæteris omnibus præponi. » Hæc in Typico de Josephi nostri canonibus.

(2) In nostri Josephi canticis, seu canonibus, illud omnino notabile est, quod sæpe nomen suum omissum in titulo, per acrostichidem, sive primas stropharum litteras, circa ultimam semper odam sui musici canonis accurate signarit : quod ejus factum alii quoque Græcorum melodi sunt imitati. Id quod vel ideo monitum velim, ne aliquis in indagandis odarum auctoribus solos inspiciendos canonum titulos credat. Certe cum fateantur Menæa Josepho nostro hymnorum extemporalium gratiam divinitus datam fuisse, ut taceant de subitanearum acrostichidum dono (quas nemo nescit operosissimas esse), credit vir doctissimus P. Simon Vuagnereck in *Mariana Pietate Græcorum* in Prolegomenis n. 22, extemporalem hanc gratiam ad illos Josephianos in Menæis hymnos non trahendam, qui scatent acrostichidibus, quanquam asserat dici forte non incommode posse, ob id ipsum divinam hanc gratiam in eodem Josepho pro miraculo habitam esse, quod extemporaneas quoque acrostichides funderet.

(3) Scire forsan non nemo cuperet, an hæ Josephi odæ, et aliæ odæ etiam Menæorum, et librorum Græcorum ecclesiasticorum, constent certo genere carminum, an oratione soluta? Cui aliud cum Simone Vuagnerek in *Mariana pietate Græcorum* in Prolegomenis n. 31, respondendum non habeo, quam ideo vocari odas a Græcis, quod in strophas dividantur imitatione odarum, cum præsertim ex usu vulgari significet oda quidquid cantatur. Cæterum ex nullo ipsas metro constare nisi aliquando quoad senarios iambicos, quod raro contingit, deprehendere est. Unde Suidas scribit D S. Joannem Damascenum, uti et ejus collegam S. Cosmam Hierosolymitanum, condidisse canones musicos, tum carmine iambico scriptos, tum oratione soluta. Quapropter ambigendum non est, Menæorum innumeras odas, in quibus nullum iambi vestigium lucet, in suis omnibus strophis ex mera omnino prosa constare.

Digitized by Google

καθίσας σαρκὶ ὁ ὑπερούσιος τοὺς καθημένους ἐν σκότει ἀπωλείας, ἐγερεῖς πρὸς γνώσεως φῶς ἀγαθότητι.

A simus est, o Virgo; in quo ille sedens secundum carnem 2 eos qui in perditionis tenebris sedent excitabit ad lucem scientiæ propter bonitatem suam.

Ὠδὴ γ'.

Ἡ γῆ ἡ κατάκαρπος ἐκ γῆς ἀκάρπου γεννᾶται, ἥτις καρπογονήσει τὸν γεωργὸν τῶν ἀγαθῶν, καὶ ζωηφόρον ἄσταχυν τὸν τρέφοντα πάντας θείῳ νεύματι.

Σήμερον ἐβλάστησε τῆς παρθενίας ἡ ῥάβδος, ἐξ ἧς ἀνθήσει ἄνθος ὁ φυτουργὸς ἡμῶν Θεὸς, τὰ πονηρὰ βλαστήματα ἀποτέμνων ἄκρα ἀγαθότητι.

Ἰδὲ τὸ ἀλάξευτον ὄρος ἐκ πέτρας ἀγόνου ἀποτεχθὲν τὸν λίθον καρποφορεῖ νοητὸν, ὃς συντριβὴν ἐργάσεται τῶν ξοάνων πάντων τοῦ ἀλάστορος.

Ode 3

Mira fecunditate prædita terra ex terra nascitur infecunda; et fecundissimum fructum gignet, agricolam scilicet bonorum; et spicam vitæ allatricem quæ nutrit omnes divina voluntate.

Pullulavit hodie virga virginitatis, ex qua flos efflorebit sator noster Deus, qui mala germina rescindit propter summam bonitatem suam.

Vide quomodo mons a lapicida intactus, et a petra sterili natus, intellectualem lapidem fructificat, qui universa superbissimi hostis simulacra confringet.

Νόμου προχαράγματά σε προεδήλωσαν, Κόρη· τὸν Νομοδότην σὺ γὰρ νομίμων δίχα ἐν γαστρὶ κυοφορεῖς, τηροῦντά σε ὑπὲρ λόγον ἄφθορον, ἀμίαντον.

B Expresserunt te ante legis præsignationes, o Puella: etenim præter consuetum morem Legislatorem in utero conceptum gestas, qui te supra rationis captum, incorruptam atque immaculatam conservat.

Ὠδὴ δ'.

Ὑπερτέρα τῶν ἀγγέλων ἐπὶ γῆς κόρη τίκτεται, ἐν ἁγιωσύνῃ οὖσα καὶ καθάρσει ἀσύγκριτος, ἥτις τὴν κάθαρσιν πάντων Χριστὸν τέξεται, ἁγιότητα, καὶ παντελῆ ἀπολύτρωσιν.

Μακαρία ἡ κοιλία ἡ τῆς Ἄννης γεγένηται· τὴν γὰρ ἐν κοιλίᾳ μέλλουσαν χωρεῖν τὸν μακάριον καὶ μὴ χωρούμενον Λόγον ἀπεγέννησεν, ἀναγέννησιν πᾶσι πιστοῖς παρεχόμενον.

Ode 4.

Longe angelis sublimior puella nascitur in terra; quæ in sanctitate et puritate est incomparabilis, et quæ Christum pariet, omnium purgationem, sanctificationem, et perfectam redemptionem.

Lætus ac beatus Annæ uterus effectus est; etenim illam generavit, quæ Verbum beatum, quod a nulla re capi potest, atque omnibus fidelibus regenerationem præstabit, in utero suo continebit.

Νῦν ὁ ζόφος τῆς κακίας ἐκμειοῦσθαι ἀπάρχεται· C ἡ γὰρ τοῦ ἡλίου ἔμψυχος νεφέλη ἀνέτειλε στειρωτικῶν ἐκ λαγόνων ἡ πανάμωμος, ἧς τὴν γέννησιν τὴν φωταυγῆ ἑορτάσωμεν.

Atra malitiæ caligo nunc incipit imminui; animata enim solis nubes orta ex sterilibus lumbis illa scilicet tota immaculata (4); cujus fulgentem nativitatem solemni ritu celebremus.

Ὡς κατάκαρπος ἐλαία, ἡ ἐκ ῥίζης βλαστήσασα Ἰεσσαὶ, Παρθένε, Ἄννα σὲ βλαστάνει βλαστάνουσαν τὸν ἐλεήμονα Λόγον, οὗ τὸ ἔλεος καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ παντὸς προπορεύεται.

3 Es velut oliva fructifera, o Virgo, quæ ex radice Jesse germinasti: Anna te protulit, mox producturam Verbum misericors, quod semper misericordia et veritas præcedunt.

Ὠδὴ ε'.

Ode 5.

Τὸ ἐσφραγισμένον νῦν βιβλίον ἀποτίκτεται, ὅπερ ἀναγνώσεται οὐδόλως φύσεως νόμῳ βροτὸς, τηρούμενον Λόγου εἰς κατοίκησιν, καθὼς βίβλοι προεδήλωσαν θεηγόρων ἐν Πνεύματι.

Nunc liber signatus paritur, quam nullo modo secundum naturæ legem leget mortalis homo, cum reservatur ad Verbi habitationem, quemadmodum antea libri theologorum in Spiritu declaraverunt.

Ἡ ἄμπελος σήμερον ἐτέχθη ἡ σωτήριος, ἥτις τὸν ἀκήρατον ἀνθήσει βότρυν τὸν θεῖον γλεῦκος προχέοντα, ἐξ οὗ πᾶς ὁ πίνων μυστικῶς θείαν καὶ σωτήριον εὐφροσύνην καρπώσεται.

Vitis salutifera hodie data est, ex qua botrus ille D incorruptibilis efflorebit, qui divinum mustum profundit, de quo quisquis mystice bibit, divinæ ac salubris lætitiæ fructus percipiet.

Σκιρτήσατε, ἄγγελοι, ἀνθρώποις συγχορεύοντες· σήμερον ἐκ στείρας ἡ Παρθένος ἀποτεχθεῖσα τὴν λύπην ἔπαυσε, καὶ προοιμιάζεται χαρὰν τοῖς πανηγυρίζουσι τὴν αὐτῆς θείαν γέννησιν.

Movete choreas, o angeli exsultantes simul cum hominibus. Hodie ex sterili Virgo nata, mœrorem eliminavit, et principium dedit lætitiæ iis qui divinam illius Nativitatem concelebrant.

Θεῖος προδιέγραψε προφήτης προδηλότατα τόμον σε καινὸν, ἐν ᾧ δακτύλῳ Λόγος πατρῴῳ, Κόρη,

Indicavit te ante divinus propheta manifestissime, volumen novum te appellans, o Puella: in quo pa-

(4) Hæc est veluti propria B. Virginis nota, qua ipsa ab aliis Adæ filiis secernitur, scilicet quod sit tota immaculata. Et cum de hac voce *tota* quasi in proverbium abierit apud omnes: Qui totum dicit, nihil excludit, Josephus B. Virginem totam immaculatam appellans, in nulla vitæ parte eam fuisse maculatam profecto voluit. Maculæ enim nihil inesse debet illi, qui non in parte, sed in toto immaculatus est. Cum igitur B. Virgo sit tota immaculata, quoad totum vitæ suæ tempus, atque adeo etiam in ipso conceptu, qui est cujusque prima pars, debuit esse immaculata.

Digitized by Google

terno digito scribetur Verbum, quod in libro vitæ ascribit ex sua bonitate omnes obtemperantes imperio suo.

A γραφήσεται, βίβλῳ καταγράφων τῆς ζωῆς πάντα; ἀγαθότητι τοὺς αὐτῷ πειθαρχήσαντας.

Ode 6.

Natus est hodie pons transferens ad lucem genus humanum: Scala cœlestis, mons Dei clarissimus, videlicet Deipara puella, quam beatificemus.

Instar conchæ Anna protulit purpuram, quæ lanam incarnationis Regis tinctura est in posterum: quam omnes pro dignitate hymnis celebremus.

Scaturiit nunc tanquam fons ex parva gutta, illa tota immaculata (5), quæ abyssum salutis pariens, immensa idololatriæ fluenta desiccabit.

Nata es velut germen ex radice infecunda, et malitiæ spinas divino germine tuo quod supra naturam pullulavit, radicitus excidisti, o Puella Dei genitrix semper beatissima.

B

Ὠδὴ ϛ.

Ἐτέχθης σήμερον γέφυρα μετάγουσα πρὸς φῶς τὸ ἀνθρώπινον, κλίμαξ οὐράνιος, ὄρος Θεοῦ ἐμφανέστατον, ἡ Θεοτόκος κόρη, ἣν μακαρίζωμεν

Ὁ κόχλος Ἄννα προήγαγε πορφύραν, τὴν τὸ ἔριον βάψασαν τῆς σωματώσεως τοῦ Βασιλέως εἰς ὕστερον, ἣν ἐπαξίως πάντες ὑμνολογήσωμεν.

Πηγὴ νῦν προελήλυθε ῥανίδος ἐκ μικρᾶς ἡ πανάμωμος, ἥτις τὴν ἄβυσσον τῆς σωτηρίας κυήσασα πολυθείας παύσει ἄπειρα ῥεύματα.

Ἀκάρπου ῥίζης ἐβλάστησας, καὶ πρόῤῥιζον κακίας τὴν ἄκανθαν τῷ ὑπὲρ φύσιν σου θείῳ βλαστῷ ἐναπέτεμες, Θεογεννῆτορ κόρη, ἀειμακάριστε.

Ode 7.

Anna, et Joacim beatificantur, quia pepererunt beatam revera ac puram Dei Matrem, quæ beatum Verbum paritura est, quod universos fideles efficit beatos.

Tui genitores, donum pretiosum te, o castissima,

Ὠδὴ ζ.

Ἰωακεὶμ τε καὶ Ἄννα μακαρίζονται ἀποκυήσαντες τὴν μακαρίαν σαφῶς ἀγνὴν Θεομήτορα, τὴν τὸν μακάριον Λόγον τέξασαν, τὸν μακαρίους ἅπαντας τοὺς πιστοὺς ἀποτελοῦντα.

Δῶρον τίμιον ἐκτήσαντό σε, πάναγνε, οἱ σοῦ

(5) Denominatio immaculatæ absque alio addito restringente omnino fert, ut ipsa absolute, et simpliciter, atque adeo per totam vitam omni macula caruerit: quia videlicet vox immaculata non potest in Deiparam in universum cadere, si ipsi pro primo instanti non quadraverit. Nam ut opportune dixit Paschasius libro *De corpore et sanguine Domini:* « Non est ergo immaculata, quam nævi obscuritas dedecorat: » quippe attributum immaculatæ profert velut virginitatem animæ, per elongationem sive abscessum ab omni mortali peccato, quod animæ stuprum, et vim affert, ut proinde Chrysostomus homil. 24 in Epist. ad Ephesios peccatum appellaverit *animæ devirginationem*. Ergo sicut virginitas corporea sonat omnimodam corporis virginitatem nullo impuro commercio violatam, ita ut nullus virginem dixerit feminam, cujus corporis nitor non sit omnino illibatus, etiam si post carptum aliquando florem illum, omnimodam sanctitatem colat; et corporis munditiem accurato studio servet, quod nimirum virginitas omnia temporis spatia, sivi momenta complectatur; et in indivisibili (ut sic dixerim) consistat; ita prorsus non potest dici per antonomasiam immaculata (quemadmodum B. Virgo dicitur) quæ fuit aliquando maculata, quantumcunque postea niteat, emaculetur, atque sanctificetur: quod vox immaculata negationem alicujus contractæ maculæ singillatim denotet. Quod si aliquis objiciat infirmam ab hac voce immaculata pro Mariæ immunitate desumi argumentationem, cum in Scriptura sæpius dicantur immaculati, qui maculæ originali sunt obnoxii, ut psalm. XXXVI: *Novit Dominus dies immaculatorum;* psalm. XVIII: *Tunc immaculatus ero;* psalm. XVII: *Et ero immaculatus cum eo;* et alibi. Imo vero Exodi XXIX et Levitici IV, arietes, vituli, oves et agni dicuntur immaculati. Respondeo, nihil valere objectionem, cum eadem ratione homines Dii dici possint, quod in psalm. VIII (ipsomet Dei Filio locutionem firmante apud Joan. cap. X) dicatur: *Ego dixi: Dii estis;* cum tamen vox quæ se ipsa divinitatem præ se ferat, cum hominibus tribuitur, divinitatem minime significet, quod ipsis addicta, aliam a divinitate, a qua ipsi longe sunt, significationem habeat. Cui enim sit dubium nomina et epitheta, secundum personas quibus dantur, fore accipienda: et aliter dici Christus immaculatus ut ad Hebr. 9, *Semetipsum obtulit immaculatum Deo;* et I Petri II, *Sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati Christi:* aliter B. Virgo immaculata, aliter homines immaculati. Ut enim Christus Dominus in divina persona subsistens natura sua immaculatus est, ita B. Virgini ex singulari privilegio immaculatam esse competit, ut Matrem Dei decet, ac proinde undequaque immaculatam juxta propriam vocis significationem per negationem cujuscunque maculæ pro quocunque instanti dici debere. Quod quidem, ut hominibus non competit, ita cum eos immaculatos dicimus, minime volumus significare, sed eam puritatem illis subesse, quæ humanæ naturæ peccato originali subditæ propria est. Sicut cum oves et arietes dicuntur immaculati, ea tantum extrinseca innuitur munditia, quæ in pecoribus desideratur. Ex quibus plane evincitur ex S. Josephi mente Deiparam eo sensu immaculatam dici, quod tota pulchra et sine macula actuali vel originali sit: nec aliud omnium fidelium auribus tinnire Mariam esse immaculatam, quam ipsius etiam conceptionem, immaculatam fuisse. Nonne appellatio Theotocos sive Matris Dei adeo B. Virginis Mariæ est propria, ut non sine insano errore alteri præter ipsam attribui possit, quod sola ipsa proprie et vere dicenda sit Mater Dei? Attamen plures ab officio sunt matres Dei, ipsomet Dei ac Mariæ Filio affirmante: *Qui fecerit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, et soror, et mater est.* (Matth. XII). Ecce ergo qua ratione et justi dici possint, ac sint immaculati, et Maria dicatur immaculata. Illi quidem ad eum modum, quo per vocabuli et significationis ejus extensionem matres Dei etiam appellantur. Maria proprie unice et juxta nativam ac germanam significationem tum Mater Dei, tum immaculata appelletur ac sit, fide jubente divino Spiritu Cantic. VI. *Una est columba mea, perfecta mea*, seu ex Hebræo, *immaculata mea:* ubi cum dixit *una*, omnino expressit soli Mariæ convenire proprie immaculatam esse. Vide Velasquez *de Maria immaculate concepta* libr. IV. Dissertat. 3, Annot. unica

Digitized by Google

γεννήτορες, τὴν συλλαβοῦσαν Θεὸν, τὸν καταπλουτήσαντα δωρεαῖς κρείττοσι τοὺς κραυγάζοντας· Ὁ τῶν πατέρων Κύριος καὶ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Οἱ μασθοί σου ὑπὲρ οἶνον ἀγαθώτατον, Ἄννα θεόκλητε, ὅτι μασθοῖς ἀγαθοῖς τὴν τὸν ἀγαθώτατον Λόγον θηλάσασαν σὺ ἐθήλασας, τὸν χορηγὸν τοῦ γάλακτος καὶ πνοῆς τροφέα πάσης.

Σκίρτα, κροῦε τὴν κινύραν σου, θεόπνευστε Δαβίδ, καὶ χόρευε· ἡ κιβωτὸς γὰρ ἰδοὺ ἦν πάλαι προήγγειλας, ἐκ στειρευούσης γαστρὸς προελήλυθε, τῷ Βασιλεῖ τῆς κτίσεως καὶ Θεῷ τετηρημένη.

Ὠδὴ η'.

Κινήσωμεν γλῶτταν ὑμνῳδίας, τὸ θεῖον γενέθλιον γεραίροντες τῆς τὸν ὑπερύμνητον Λόγον καὶ ὑπέρθεον σωματωσάσης Πνεύματι, καὶ ἀνακράζωμεν· Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Οἱ θεῖοι, σκιρτήσατε, προφῆται, τιμῶντες Παρθένου τὸ γενέθλιον· αὐτὴ γὰρ ἐπλήρωσε πάντα τὰ κηρύγματα, τὸν ὑφ' ἡμῶν δηλούμενον ἀποκυήσασα Χριστὸν, τὸν τοῦ παντὸς Βασιλέα, ὃν ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ῥήξατε, τὰ ὄρη, εὐφροσύνην, ἀπόστολοι, μάρτυρες, χορεύσατε, ὅσιοι καὶ δίκαιοι νῦν ἀγαλλιάσθητε τῷ γενεθλίῳ σήμερον τῆς τοῦ Κυριομήτορος, καὶ Κύριον ὑμνεῖτε βοῶντες καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἤνθησε τὸ μῆλον τὸ εὐῶδες, τὸ ῥόδον τὸ θεῖον πεφανέρωται, καὶ κατευωδίᾳ ἐπλήρωσε σήμερον τὰ πέρατα, καὶ τὸ δυσῶδες ἔπαυσε τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν ἡ πάναγνος καὶ μήτηρ τοῦ Λόγου, ἣν ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Στειρεύουσα φύσις τῶν ἀνθρώπων, σεπτῶν χαρισμάτων τῶν θείου Πνεύματος, σήμερον εὐφράνθητι στεῖρα, τὴν θεόπαιδα ἀποτεχθεῖσαν βλέπουσα, καὶ ἀναβόησον· Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὠδὴ θ'.

Ἴδε τοῦ Θεοῦ ὁ τόπος ὁ ἅγιος προφανῶς δέδεικται, πόλις ἡ περίδοξος τοῦ Βασιλέως ἀνῳκοδόμηται, ὁ φωταυγὴς παράδεισος φαιδρῶς ἐξήνθησε, παραδείσου πρόξενος ὑπάρχουσα, πρὸς Χριστόν τε ἀνθρώπων οἰκείωσιν.

Ὤφθη ἡ λαμπὰς λυχνία τε σήμερον, ἡ χρυσαυγίζουσα φῶς τὸ προαιώνιον, ἐν ᾗ οἰκῆσαν τοὺς ἐν νυκτὶ τῶν δεινῶν καταφωτίσει, παύσει τε τῆς ἀθείας ἀχλὺν, καὶ ἡμέρας πάντας ἀπεργάσεται κοινωνοὺς ἀληθῶς διὰ πίστεως.

Σήμερον ἡ γῆ χορεύει· τὸν νέον γὰρ οὐρανὸν

A acquisierunt, quæ concepisti Deum ditantem melioribus donis eos qui clamant: Deus ac Dominus patrum, benedictus es.

A Deo vocata Anna, meliora sunt ubera tua vino; tu enim illam lactasti, quæ bonis uberibus lactavit optimum Verbum, auctorem lactis, et omnis spiritus nutritorem.

Exsulta, o David a Deo inspirate; percute cytharam tuam, et tripudia; ecce enim Arca, quam olim præsuntiasti, ex utero sterili processit, Regi creaturarum omnium ac Deo reservata.

Ode 8.

Cum hymnorum canticis linguam moveamus, illius nativitatem divinam venerantes, quæ Verbum superlaudatum, ac superdivinum per Spiritum corporavit, et exclamemus: Benedicite, opera, Dominum, et superexaltate in omnia sæcula.

Adeste exsultantes, o prophetæ divini, atque honorate natalem Virginis diem: ipsa enim omnes adimplevit prædictiones, pariens Christum pro nobis manifestatum, universi Regem, quem superexaltamus in omnia sæcula.

5 Nunc erumpite, montes, lætitiam; apostoli ac martyres, choreas ducite; sancti et justi, exsultate hodie in Natali Matris Domini, et Dominum laudate clamantes, et superexaltate in sæcula.

Odoris suavissimi pomum floruit; rosa divina apparuit (6), et universos terræ fines hodie replevit suavedolentia, ac peccati nostri fetorem eliminavit, castissima scilicet Verbi mater, quam superexaltamus in omnia sæcula.

Infecunda venerandorum charismatum divini Spiritus, lætare hodie, o hominum natura, videns divinam puellam ex sterili nascentem, et exclama: Laudate opera Dominum, et superexaltate in omnia sæcula.

Ode 9.

Ornatus sanctitate Dei locus ecce hodie manifeste monstratus est; civitas gloriosa Regis ædificata est; Paradisus refulgens splendide effloruit; et hominibus paradisum, et cum Christo reconciliationem acquisivit.

Splendida lampas, et lucerna hodie apparuit, quæ aureo æternæ lucis fulgore coruscat: in qua eadem lux inhabitans, eos qui in nocte malorum morantur illuminabit, et impietatis nebulam dissolvet, et omnes per fidem participes dici vere efficiet.

Exsultat hodie terra novum cœlum (7) Deo jucun-

(6) Bernardinus de Busto in Mariali serm. 5, de Concept. parte III, probans Mariam in rosa fuisse figuratam Eccles. XXIV, ubi in persona Virginis dicitur: *Et quasi plantatio rosæ in Jericho*, ait inter alia: « Rosa de spinis nascitur, et tamen spinam non habet; sic Virgo Maria quamvis de Juda, quæ utique peccatis spinosa erat, nata sit, nullum tamen spinæ, id est peccati, aculeum sensit. » Unde de ipsa Virgine canit Ecclesia in Officio Assumptionis ejusdem: *Et sicut dies verni circumdabant eam flores rosarum.* In Missali etiam Romano antiquo, ut refert Balinghen in *Parnasso Mariano*, pag. 23, olim canebatur de B. Virgine:

Hæc concepta miro modo
est, ut rosa cum nitore
et ut candens lilium.
Ut fructus exit a flore
est producta cum puaore
prævenia per Filium.

(7) Quia non fuit a terrenis pristini flagitii contagiis coinquinatum, sed a conceptionis initio in

Digitized by Google

dissimum natum aspiciens ; in quo inhabitans secundum carnem, supra cœlos attollet homines, et deificabit omnes bonitate sua : quem laudantes fideliter magnificamus

Pulcherrimum binarium Joacim, et Anna genuerunt juvencam immaculatam, ex qua prodiens vitulus saginatus, pro mundo sacrificatus est, tollens peccata hominum, et cessare faciens hostias illas, quæ dæmonibus offerebantur.

6 Honorantes solemni conventu in spiritu luciferam nativitatem tuam, illumina nos, o Dei genitrix, quæ lucem peperisti : et fac nos, o casta, futuræ lucis participes, et pacem, et redemptionem a rebus malis concede maternis intercessionibus tuis.

II.

In pervigilio ingressus in templum sanctissimæ Deiparæ, Canon II (8), *ordine alphabetico.*

Ode 1.

Ad Sancta sanctorum Sanctissima atque integerrima progreditur, ibidem inhabitatura, ut sanctitate omni majoris Dei fiat templum sanctificatum ; et illi accurrunt adolescentulæ puellæ.

Æternum consilium Dei nostri qui est ante sæcula ad finem devenit, dum tu, o puella, tota pura in Sancta sanctorum, ibidem educanda, progrederis, ut fias habitaculum Verbi.

Bono Dei spiritu pleni genitores, te futuram Dei genitricem obtulerunt in Sancta sanctorum, ut ibidem educareris, o castissima, votum quod olim voverrant, persolventes.

Corrobora, o Domina, infirmitatem cordis mei, et confirma me passionibus exagitatum, ut cum fide et affectu beatificem te, semper beatissimam atque immaculatissimam (9).

7 Ode 3.

Deferentes lampadas puellæ Virginem præcedebant,

A ἔβλεψε Θεοῦ τὸν τερπνότατον ἀποτεχθέντα, ἐν ᾧ οἰκήσας σαρκὶ, τῶν οὐρανῶν ἀναβιβάσει βροτοὺς, καὶ θεώσει πάντας ἀγαθότητι, ὃν ὑμνοῦντες πιστῶς μεγαλύνομεν.

Ἡ περικαλλὴς δυὰς ἀνεβλάστησεν Ἄννα καὶ Ἰωακεὶμ δάμαλιν τὴν ἄσπιλον, ἐξ οὗ ὁ μόσχος ὁ σιτευτὸς προελθὼν ὑπὲρ τοῦ κόσμου τέθυται αἴρων τὰ πταίσματα τῶν ἀνθρώπων, τὰς προσαγομένας τε καταπαύων θυσίας τοῖς δαίμοσι.

Φώτισον ἡμᾶς, τὸ φῶς ἡ κυήσασα, τοὺς τὴν Φωσφόρου σου γέννησιν ἐν πνεύματι, Θεογεννῆτορ, πανηγυρίζοντας, καὶ τοῦ φωτὸς τοῦ μέλλοντος δεῖξον, ἁγνὴ, κοινωνοὺς, καὶ εἰρήνην βράβευσον, καὶ λύτρωσιν τῶν δεινῶν μητρικαῖς ἱκεσίαις σου.

B′

B *Ἐν προεορτίᾳ τῆς ἐν τῷ ναῷ εἰσόδου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Κανὼν β′, κατὰ ἀλφάβητον.*

Ὠδὴ α′.

Ἁγίων εἰς Ἅγια ἡ Παναγία καὶ ἄμωμος οἰκῆσαι προέρχεται, ὑπεραγίου Θεοῦ ὅπως γένηται ναὸς ἡγιασμένος, καὶ ταύτῃ προτρέχουσι κόραι νεάνιδες.

Βουλὴ προαιώνιος τοῦ πρὸ αἰώνων Θεοῦ ἡμῶν εἰς πέρας προσέρχεται, προσερχομένης σου ἀνατραφῆναι εἰς Ἅγια ἁγίων εἰς Δόγου κατοίκησιν, κόρη πανάμωμε.

Γεννήτορες ἔνθεοί σε τοῦ Θεοῦ τὴν γεννήτριαν γενήσεσθαι μέλλουσαν ἀνατιθέασιν εἰς τὰ Ἅγια τραφῆναι τῶν ἁγίων, εὐχὴν ἣνπερ ηὔξαντο πληροῦντες, πάναγνε.

C

Δυνάμωσον, Δέσποινα, τὸ ἀσθενὲς τῆς καρδίας μου, καὶ στήριξον πάθεσι περιτρεπόμενον, ὅπως πίστει σε καὶ πόθῳ μακαρίζω τὴν ἀειμακάριστον καὶ παναμώμητον.

Ὠδὴ γ′.

Ἐξάρχουσαι κόραι τῆς Παρθένου, λαμπάδας

beatam Dei sedem erectum. Hinc Bernardinus de Busto in *Mariali* serm. 2, de Concep., initio, ait : « Per cœlum intelligi potest anima Virginis, quam Deus Pater, simul cum Filio, et Spiritu sancto, absque ulla corruptione aut macula fabricavit. » Et Georgius Nicomediensis serm. 3 de concept. Virginis in hunc modum scribit : « Hodie terra illustrioribus supra cœlum gratiæ fulgoribus latam faciem explicat, augustius cœlo spiritali claritate splendet, majori supra mundi cœlum decore pollet, quippe natum suscipit superius cœlum. Cœlum, inquam, eximie lucidum ac spatiosissimum, quod mundo non occidentem solem, sed eum prætendat, qui nescit occasum, cœlum plane non visibilibus stellis, sed spiritualium luminum accensione variam. » Sic ille. « Quid luculentius (inquit in suis Exceptionibus cap. 13, ubi ejus verba affert P. Joan. Eusebius Nierembergius), cum vocet Virginem in sua conceptione cœlum spiritualium luminum accensione varium, scilicet cum lumine gratiæ et virtutum? Nec enim hæc dixit propter solam nativitatem Deiparæ, sed potissime propter ejus conceptionem. Quamvis enim utramque celebret, id facit communibus utrique laudibus, et quidem maxime Conceptionis, quam primo loco commendat. »

Magnus quoque Albertus in tractatu quem inscripsit : *Biblia Mariana*, comparans B. Virginem

cœlo empyræo, in hunc modum loquitur : « Empyræum quam cito factum est, statim dispositum est, ornatum est, quod non alii Cœli, sic ipsa in gratia et sanctificatione. » Ubi supponit, conditam in conceptione Virginem cum ornatu gratiæ et simultanea sanctificatione.

P. J. Eusebius Nierembergius in suis Exceptionibus cap. 8. cum dixisset B. Virginem a synodo Francofordiensi sub Adriano papa I. in epistola D quam scripsit ipsa synodus ad præsules Hispaniæ, cœlum fuisse appellatam, subdit : « Vocavit cœlum sancta Synodus carnem sanctissimæ Virginis ob eximiam puritatem suam, et perpetuam Dei habitationem in illa. Cœlum enim nunquam maledictum fuit, sicut terra, in eoque a principio creationis suæ Deus inhabitavit; sic sanctissima Virgo nunquam fuit maledicta, sed purissimum Spiritus sancti habitaculum ab ipsa origine sua. Idcirco notavit synodus Christum cœlestem hominem de cœlo, id est, de purissima et nunquam maculata Matre. »

(8) Hic canon in pervigilio ingressus in templum sanctissimæ Deiparæ Græce habetur in Menæis Græcorum sub die 20 Novembr. et Græce ms. in codice Bibliothecæ Barberinæ n. 201, p. 125.

(9) Non fuisset B. Virgo semper immaculatissima, si in primo instanti sui esse, peccato originali, quod macula est, inquinata fuisset.

Digitized by Google

κατέχουσαι φαιδρῶς τὸ μέλλον ἀπογράφουσαι, ἐκ ταύτης γὰρ τεχθήσεται ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως λύων τῆς πλάνης τὴν ζόφωσιν.

Ζηλοῦσα τὴν πάλαι θεοφρόνως ἡ Ἄννα εὐχὴν ἀποπληροῖ, καὶ σε προσανατίθεται τῷ ἱερῷ, πανόμωμε, ἱερωτάτην σύλληψιν μέλλουσαν ἔχειν καὶ γέννησιν.

Ἥλιος ἐφήπλωσεν ἀκτῖνας, ὁρῶν τὴν νεφέλην τοῦ φωτὸς ἐφαπλουμένην Πνεύματι Θεοῦ ἔνδον εἰς Ἅγια, ἐξ ἧς ὁμβρήσει ἄφεσιν τοῖς χερσωθεῖσιν ἐγκλήμασιν.

Θεοῖ με Θεὸς ἐν σοὶ σκηνώσας δι' οἴκτον, πανάχραντε ἁγνή, κλαπέντα βρώσει πρότερον ἀπάτῃ τῇ τοῦ ὄφεως, καὶ τῆς φθορᾶς τὴν ἄφθαρτον πάλιν τρυφὴν ἀντιδίδωσιν. B

Ὠδὴ δ'.

Ἱεραὶ προήγγειλαν γλῶσσαι, σεμνή, ἔσεσθαι χωρίον σε φύσεως τῆς ἀχωρήτου· διὰ τοῦτό σε χοροὶ παρθενικοὶ προπέμπουσι λαμπαδηφοροῦντες εἰς Ἅγια.

Κλέος ἀπηνέγκατο Ἰωακεὶμ Ἄννῃ συμβαδίζων, καὶ φέρων σε σὺν εὐωχίᾳ εἰς τὸν ἅγιον ναὸν, ναὲ Θεοῦ πανάγιε, ἄχραντε πανάμωμε Δέσποινα

Λύεται ἀπόφασις προγονική· ἦνθησεν ἰδοὺ γὰρ ἡ ἄμπελος, ἥτις τὸν βότρυν τὸν ἀκήρατον ἡμῖν καρπογονήσει, φέροντα οἶνον εὐφροσύνης τοῖς πέρασιν.

Μόνην σε πανάμωμον ὁ πλαστουργὸς Λόγος εὗρηκὼς κατεσκήνωσέν σου ἐν νηδύϊ, ἐργαζόμενος ἡμῶν τὴν σωτηρίαν, ἄχραντε, χάριτι δι' ἄφατον ἔλεος. C

Ὠδὴ ε'.

Νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην σήμερον, ὡς ἐν οὐρανῷ γὰρ ἐφαπλοῦται θεία νεφέλη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἀποστάξει γλυκασμὸν, πᾶσαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν τὴν πικρίαν ἐξαίροντα.

Ξένη σου ἡ σύλληψις, ξένη σου ἡ γέννησις, ξένη σοῦ ἡ πρόοδος, Παρθένε, ἡ ἔνδον τοῦ ἱεροῦ ἀγωγή· ξένα καὶ παράδοξα τὰ σὰ λόγον ὑπερβαίνοντα καὶ διάνοιαν, ἄχραντε.

Ὅλην σε ἡγίασε τὸ Πνεῦμα τὸ πανάγιον ἔνδον D τοῦ ναοῦ διαιτωμένην καὶ τρεφομένην τροφὴν οὐράνιον· νύμφη τοῦ Πατρὸς περικαλλὴς, ὅθεν ἐχρημάτισας καὶ τοῦ Λόγου γεννήτρια.

manifesto id quod futurum erat subindicantes : ex ipsa enim nascitura erat illuminatio scientiæ quæ erroris tenebras dissolveret.

Divina sapientia prædita Anna, ac zelo plena antiquum votum suum complet, teque, o immaculatissima, præsentat in templo, quæ sacerrimam conceptionem, et partum habitura eras.

Explicuit sol radios suos, lucis nubem aspiciens expansam impulsu divino intra Sancta sanctorum, ex qua indulgentia desolatione plenis criminibus pluitura erat.

Facit me Deitatis consortem Deus, qui in te habitavit, o tota pura, et casta, propter suam misericordiam : cum prius deceptus essem per cibum serpentis fraude : et pro corruptione, incorruptibiles iterum delicias rependit.

Ode 4.

Genus sacrum prophetarum prænuntiaverunt, o veneranda, fore receptaculum naturæ incomprehensibilis ; propterea virginales chori te comitantur in Sancta sanctorum cum lampadibus.

Gloriam retulit Joacim una cum Anna incedens, et ferens te cum festivitate convivali in templum sanctum, o templum Dei sanctissimum, Regina tota pura, et immaculata (10).

Hodie primis parentibus irrogata sententia aboletur : ecce enim floruit vitis, quæ fructificabit nobis botrum incorruptibilem, afferentem vinum lætitiæ universis finibus terræ.

S (11) Invenit te solam omni macula carentem Verbum plasmator rerum, et ideo in utero tuo habitavit operans salutem nostram propter ineffabilem misericordiam suam.

Ode 5.

Large pluant hodie nubes justitiam ; etenim tanquam in cœlo expanditur in templo Dei divina illa nubes, quæ dulcedinem stillabit, universam animarum nostram amaritiem auferentem.

Labe omni carens Virgo, peregrina est conceptio tua ; peregrina est nativitas tua, (12) peregrinus ingressus, et vita acta in templo ; peregrina et admiranda, et sermonem et cogitationem transcendentia omnia quæ tua sunt.

Morantem te in templo atque ibidem cœlestibus escis vescentem, Spiritus sanctissimus totam sanctificavit : unde speciosissima sponsa Patris, et Verbi Genitrix facta es.

(10) Ergo si tota pura et immaculata, in nulla sui parte, nec in conceptione, quæ est uniuscujusque vitæ pars prima, fuit impura et maculata : Qui enim totum dicit, nihil excludit.

(11) Potestne pro immaculata B. Virginis conceptione testimonium clarius et luculentius inveniri? Quomodo enim B. Virgo sola caruit omni macula, si, cæterorum instar, originali macula in suo conceptu sorduit? Universa terra Ægypti Pharaoni tributum persolvebat, excepta terra sacerdotali, quæ immunis ab hoc onere fuit; sic quoque, licet homines reliqui noxam originalem contrahentes, quodammodo tributum dæmoni pendant, sola tamen terra sacerdotalis Maria, propter sacerdotem Christum ex ea gignendum, immunis ab hoc Stygii Pharaonis tributo permansit.

(12) Peregrina est conceptio tua : peregrina est nativitas tua ! Non enim decebat sanctuarium Dei, domum sapientiæ, reliquiarium Spiritus sancti, urnam mannæ cœlestis, aliquam in se habere peccati labem, atque ideo labe omni carens Virgo dicitur a Josepho. Vocavit autem Josephus conceptionem passivam B. Virginis peregrinam, quia non ut aliorum conceptiones in peccato, sed sola sine peccato originali.

Digitized by Google

Nunc omnem spem meam in te, o puella, repono ; ad misericordias tuas confugio : fac liberam a dæmonum nocumento animam meam dejectam, et ad languorem redactam a concupiscentiarum influxibus.

Ode 6.

Obfirmati gratia divina divini Virginis genitores, tanquam columbam immaculatam in Sancta sanctorum, ut ibidem educaretur, cum effectu illam obtulere.

Orientem ex luce lucem cum esses in te susceptura, venerandæ puellæ splendidam lucem accendentes et choreas ducentes, te ad divinum templum præcedebant.

Plenum gloriæ palatium, magna prophetarum circumsonatio, thronus sanctus in Sancta sanctorum collocatur omnium Regi præparatus.

Quibus possum laudibus effero, o Puella, conceptionem 9 tuam, et ineffabilem partum tuum : commendo profectionem tuam, per quam ab omni læsione liber evado, ego, qui adducor ad tuam serenitatem.

Ode 7.

Radiantem tanquam solem (13) excipit te templum sanctum intra se, effundentem inde salutares splendores in omnes fines terræ, o casta Virgo, sanctissimum templum facturum esse Filii Dei.

Sublatis manibus omnes plaudite videntes innuptam, quæ fert redemptionis signa ; etenim per manus angeli enutritur, quippe quæ paritura est nobis ineffabiliter panem cœlestem.

Tenebricosum sub terra domicilium incolentes animæ justorum universæ felix nuntium accipite : columba aurea apparuit quæ spiritualis diluvii cessationem adducit, et in Sancta sanctorum cum religioso tripudio ingreditur.

Utpote speciosa speciosum peperisti, qui deformitatem nostram in pristinam restituit effigiem, o Puella tota immaculata (14), propterea illi canimus. Patrum Dominus et Deus benedictus es, etc.

Ode 8. *Alphabetum.*

Audi, et intellige, venerande senex, dixit Anna Zachariæ :

Accepi voluntate divina Puellam venerandam.

Bono magnoque animo hanc tu suscipe.

Conceditur enim per illam redempt.o : et in Templo sancto offer illam, clamans : Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

Dominus solus benedictus, exclamavit sacerdos.

10 Dedisti nobis nunc aperte intueri ingressus vitæ.

Πρὸς σέ μου τὴν ἄπασαν ἐλπίδα, Κόρη, τίθημαι, πρὸς τοὺς οἰκτιρμούς σου καταφεύγω· βλάβης δαιμόνων δεῖξον ἀμέτοχον τὴν καταπτωθεῖσάν μου ψυχήν, καὶ ἐξάσθενήσασαν ἡδονῶν ἐπικλύσεσιν.

Ὠδὴ ϛ'.

Σωθέντες τῇ θείᾳ χάριτι οἱ θεῖοι τῆς Παρθένου γεννήτορες, ταύτην ὡς ἄμωμον περιστερὰν εἰς τὰ Ἅγια ἀνατραφῆναι πόθῳ ἀνατιθέασιν.

Τοῦ τῆς μελλούσης εἰσδέχεσθαι τὸ φῶς τὸ ἐκ φωτὸς προερχόμενον φῶτα ὑφαπτόμεναι κόραι σεμναὶ προπορεύονται φωτοειδῆ πρὸς θεῖον ναὸν χορεύουσαι.

Τὸ πλῆρες δόξης παλάτιον, τὸ μέγα προφητῶν περιήχημα, θρόνος ὁ ἅγιος ἔνδον εἰς Ἅγια τίθεται τῷ Βασιλεῖ τῶν ὅλων ἑτοιμαζόμενος.

Ὑμνῶ σου, Κόρη, τὴν σύλληψιν, ὑμνῶ σου τὴν ἀπόῤῥητον γέννησιν, ὑμνῶ τὴν σκέπην σου, δι' ἧς βλάβης πάσης ῥύομαι, ὁ πρὸς τὴν σὴν γαλήνην κατεπειγόμενος.

Ὠδὴ ζ'.

Φωτοφόρον σε ὡς ἥλιον εἰσδέχεται ναὸς ὁ ἅγιος, ἔνδον ἀστράπτουσαν ἀκτῖνας τοῖς πέρασι σωτηριώδεις, ἁγνή, ὑπεράγιον ναὸν γενέσθαι μέλλουσαν τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ, Παρθένε.

Χεῖρας ἅπαντες κροτήσατε λυτρώσεως σύμβολα φέρουσαν τὴν ἀπειρόγαμον ὁρῶντες· ἀγγέλου γὰρ χερσὶν ἐκτρέφεται, τὸν οὐράνιον ἄρτον ἡμῖν ὡς μέλλουσαν ἀπορῥήτως ἀποτίκτειν.

Ψυχαὶ ἅπασαι δικαίων ὑποχθόνιοι εὐαγγελίζεσθε· περιστερὰ ἡ χρυσῆ κατάπαυσιν φέρουσα κατακλυσμοῦ νοητοῦ πεφανέρωται, καὶ εἰς Ἅγια ἁγίων εὐσεβῶς περιχορεύει.

Ὡς ὡραία τὸν ὡραῖον ἀπεκύησας, τὴν ἀμορφίαν ἡμῶν προσεπανάγοντα εἰς πρώτην ἐμφέρειαν, Κόρη πανάμωμε· ᾧ καὶ ψάλλομεν· Ὁ τῶν πατέρων Κύριος καὶ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ὠδὴ η', *κατὰ ἀλφάβητον.*

Ἄκουε, σύνες, πρεσβύτα σοφὲ, τῷ Ζαχαρίᾳ Ἄννα φησί.

Βουλήσει θείᾳ ἣν ἔσχον παῖδα σεμνὴν γενναίᾳ ψυχῇ ὑπόδεξαι.

Δι' αὐτῆς γὰρ ἔσται λύτρωσις, καὶ εἰς ναὸν τὸν ἅγιον ἀνάθου ταύτην βοῶν· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Εὐλογητὸς μόνος Κύριος, ἐδόησεν ὁ ἱερεύς, Ζωῆς εἰσόδους νῦν ὑποφαίνεις σαφῶς.

(13) Bernardinus de Busto in Mariali serm. 5, de concept. parte 3, probans Mariam in sole figuratam psal. 18, ubi dicitur : *In sole posuit tabernaculum suum*, ait inter cætera : « Per solem intelligitur B. Virgo, quia sicut sol clarior est omnibus sideribus, et est incorruptibilis : sic B. Virgo in sua conceptione fuit clarior, et purior omnibus creaturis, et fuit incorrupta ab omnibus peccatis. » Idemque loco citato serm. 8, non longe a principio, explicans de B. Virgine illud Eccles. 26, *Sicut sol oriens mundo*, etc., inquit : « Sicut sol creatus est plenus lumine, et sine ulla tenebra ; ita Mater Dei in conceptione sua procreata est fulgida lumine divinæ gratiæ, et nunquam obscurata fuit ulla peccati tenebra. »

(14) Quare tota immaculata, nisi quia, quoad omnem vitæ suæ partem, sine ulla peccati macula tota fuit ? Non fuisset autem tota, si in prima vitæ suæ parte, quæ conceptio est, originalis peccati macula sordidata apparuisset.

Digitized by Google

Ἡμῖν φανερώσας ὅπερ μέλλει οἰκεῖν θεοχώρητον παλάτιον Χριστὸς ὁ Βασιλεὺς τοῦ παντὸς, πρὸς ὃν βοᾷ πᾶσα γῆ· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Ἰδοὺ, πρεσβύτα σοφώτατε, ἡ Ἄννα ἔφησεν εὐλαβῶς.

Καλλίστην παῖδα ἣν δέδωκέν μοι Θεὸς
Λαμπρῶς ὑποδέχου καὶ προφήτευε.

Μόνην μέλλουσαν εἰς πράγματα προφέρειν τὰ κηρύγματα μεθ' ὧν βοᾷς προφητῶν· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Νῦν ἔγνων, γύναι, σαφέστατα, προφρόνως ἔφη ὁ γηραιὸς,
Ξύλον ἐν μέσῳ ὡς ἐκβλαστάνειν ἐκ σοῦ,
Ὅπερ ἐξανθήσει θεῖον ὄντως καρπόν.

Παραδείσῳ εἰσοικίζοντι τοὺς βροτοὺς ἐξωσθέντας φθορᾷ, ἀναδοῶντας χαρᾷ· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Ῥητῶν ἀῤῥήτων μυήσεων ἡ σὴ ψυχὴ, Κόρη σεμνή.

Σαφῶς ὑπάρξει, ὁ πρέσβυς ἔφη τρανῶς.

Τὸν θεῖον ἰδοὺ, Παρθένε, οἰκεῖ ναόν.

Ὑπ' ἀγγέλου τρεφομένη γὰρ βουλῆς μεγάλης Ἄγγελον κυήσεις, ᾧ μελῳδεῖ, εὐλογοῦντα πάντα τὰ ἔργα Κυρίου ὡς Κύριον.

Φωνὴν σου ᾄδομεν, Κόρη ἁγνὴ, περιχαρῶς τοῦ Γαβριήλ.

Χαῖρε, τῆς πάντων αἰτία μόνη χαρᾶς.

Ψυχῶν χαῖρε καθαρτήριον.

Ὡς τέξασα τὴν λύτρωσιν ἡμῶν καὶ τὴν ἀνάπλασιν τῶν μελῳδούντων αὐτῷ· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Ὠδὴ θ'.

Ἰδοὺ τοῦ Θεοῦ τὸ ὄρος τὸ ἅγιον μετὰ λαμπάδων φαιδρῶν ἔνδον εἰς τὰ Ἅγια βαδίζει, λίθος ἐξ οὗ τμηθήσεται καὶ τοὺς βωμοὺς καὶ ξόανα δαιμονικὰ λεπτυνεῖ, τοὺς βροτοὺς δὲ τούτοις ἀπεργάσεται καὶ ναοὺς καὶ σεπτὰ καταγώγια.

Ὤμοσε Θεὸς καὶ νῦν ἐκπεπλήρωκε, φυλῆς Ἰούδα ἡμῖν δοὺς τὴν Ἀειπάρθενον, ἧς ἡ κοιλία ξύλον βλαστήσει ζωῆς, θανατηφόρου βρώσεως ἀπολυτρούμενον τοὺς τὴν πτῶσιν βρώσει ὑποκύψαντας, καὶ κλαπέντας ἀπάτῃ τοῦ ὄφεως.

Στόματι λαμπρῷ ἡ Ἄννα ἐδόησεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ· Σοὶ προσανατίθημι ἣν μοι παρέσχου παῖδα, ὦ Δέσποτα, ἐξ ἧς δι' οἴκτον ἄφατον σωματοφόρος ὀφθεὶς, διασώσεις κόσμον ὃν περ ἔπλασας, μεγαλύνων αὐτὴν ὡς Μητέρα σου.

Ηὔγασεν ἰδοὺ ἡμέρα σωτήριος τοῖς ἐν νυκτὶ τῶν δεινῶν, πύλη ἐπουράνιος ναοῦ τὰς πύλας ἀναπετάσασα μετὰ λαμπάδων πρόεισιν ἔνδον εἰς Ἅγια, ὑφ' ἁγίας τρέφεσθαι δυνάμεως εἰς ἁγίαν Θεοῦ κατασκήνωσιν.

Φώτισον, ἁγνὴ, ψυχῆς μου τὰ ὄμματα, φῶς ἡ κυήσασα, μὴ καταλαβέτω με τῆς ἁμαρτίας σκότος βαθύτατον, μηδὲ βυθὸς καλύψῃ με τῆς ἀπογνώσεως·

A Etenim manifeste ostendisti palatium illud capax Dei, quod futurus est ut inhabitet Christus Rex universi: ad quem clamat universa terra: Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

Grande sapientiæ decus senex, inquit Anna religiose verecunda,

Gratiosissimam puellam quam dedit mihi Deus,
Hilariter accipe, et vaticinare,

Illam solam futuram quæ opere completura est oracula prophetarum, cum quibus exclamas: Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

Liquido nunc cognovi, mulier, respondit senex benevolo animo,

Lignum ex te germinasse, quod,
Medio veluti in paradiso, producturum est fru-
B ctum vere divinum.

Nosque homines per corruptionem expulsos, recipiendos iterum ab illo paradiso, clamantes ob gaudium: Benedicite, etc.

O puella veneranda, anima tua! manifeste, respondit clare senex.

Origo erit narrabilium, et inenarrabilium initiationum.

Perge nunc, habita, o Virgo, in templo divino.

Quo in loco ab angelo nutrieris, magni consilii Angelum paritura, cui suaviter canunt, et benedicunt omnia opera Domini, tanquam Domino.

Resonamus tibi lætis canticis, o casta Puella, vocem Gabrielis.

Salve, o causa unica lætitiæ omnium.

C Tibi salve dicimus, o animarum purificatorium.

Ut quæ redemptionem peperisti, et reformationem nostram, cui nos canimus suaviter: Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

11 Ode 9. *Joseph.*

Ingreditur in Sancta sanctorum cum splendidis lampadibus mons Dei sanctus, ex quo excidetur lapis, qui aras, et simulacrum dæmonum comminuet; homines autem templa et veneranda habitacula efficiet.

Olim juravit Deus, et nunc adimplevit, dans nobis de tribu Juda Virginem perpetuam, e cujus ventre lignum vitæ germinabit, quod liberabit a
D mortifero cibo eos, qui per escam subiere ruinam, et fraude serpentis decepti sunt.

Sermone clare exclamavit Anna in templo Dei: Offero tibi, Domine, puellam, quam mihi tradidisti, ex qua propter ineffabilem misericordiam tuam corporatus apparens, salvabis mundum quem formasti magnificans eam, tanquam Matrem tuam.

Ecce coruscavit dies salutaris commorantibus in nocte malorum: porta cœlestis templi portas expandens, cum lampadibus ingreditur in Sancta sanctorum a divina virtute nutrienda, ut sit Dei sancti habitaculum.

Purissima Virgo, illumina oculos animæ meæ, tu quæ lucem peperisti, ne deprehendant me profundissimæ peccatorum tenebræ: neque despera-

Digitized by Google

tionis abyssus cooperiat me. Habeam per te salutem: tu mihi gubernatrix esto ad portum divinæ voluntatis.

A ἀλλ' αὐτή με σῶσον καὶ κυβέρνησον πρὸς λιμένα τοῦ θείου θελήματος.

2 III.

In profestivitate obdormitionis beatissimæ Virginis Canon III (15), *cujus acrostichis hæc est: «Lætus dilaudo Genitricem Dei Joseph.*

Ode 1.

Læti cantemus Domino, qui suam incontaminatam et omni sanctitate præditam in carne Matrem transtulit ad terram viventium.

Accelerabas tu ipsa quoque profectionem istam magnis gressibus, o Virgo, ut tanto citius gloriose nunc Filii pulchritudinem cerneres, atque mira ejus amœnitate fruereris.

B

Et vero mortem quodammodo sustinuisti, tu quæ talis Filii Genitrix fuisti, qui mortem attulit inferno, quique mortuis hominibus per te nunc vitam elargitur.

Tu, o Virgo, demonstrata es omnibus creaturis purior (16), quia peperisti eum qui tollit peccata; et propter hanc sane causam te cum singulari fide glorificamus.

Ode 3.

Ubique cœlum et terra propter hunc tuum transitum lætantur, Mater Dei qui inexspectatum mutuæ conjunctionis vinculum, per tua in cœlis patrocinia consequuntur.

Suscipientes te a terris cœlestes angeli hac tui in C
13 altum deportatione exsultabant, o cunctorum laudibus celebrata Dei Genitrix.

Divina et adoranda tua in cœlum transmigratio non minus revera captum humanum superavit, o Virgo intacta quam eumdem superavit tua fecunditas in pariendo.

In cœlestia tabernacula fuisti tu sublata, o castissima et nullis subjecta Virgo maculis, quod eras nimirum multo maxime purum Dei templum.

Ode 4.

Letho exstinctam et omni privatam voce ipsius te vitæ Genitricem, dum aspiciunt Verbi divini mystæ (id est apostoli), ingens eos admiratio et velut ecstasis oppressit, o nunquam sordidata Virgo!

Ah funus! et simul o gratia! o item laus divina omnem excedens intellectum, quam tunc apostoli, nil nisi divinum sapientes, sunt auspicati, cum scilicet, o omni ex parte beatissima, te circumstarent.

D

Γ'.

Ἐν προεορτίᾳ τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, Κανὼν γ', οὗ ἡ ἀκροστιχίς ἐστι· « Αἰνῶ γεγηθὼς τοῦ Θεοῦ τὴν Μητέρα Ἰωσήφ. »

Ὠδὴ α'.

Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ τῶν ἐν χώρᾳ ζώντων μεταστήσαντι τὴν ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα παναγίαν Μητέρα τὴν ἄχραντον.

Ἵνα τὸ κάλλος βλέπῃς καὶ καταπολαύῃς ὡραιότητος τοῦ Υἱοῦ σου, Παρθένε, πρὸς αὐτὸν μεταστᾶσα ἀνέδραμες.

Νεύρωσίν πως ὑπέστης, ἡ τὸν νεκρωτὴν ᾅδου κυήσασα, καὶ νεκροῖς τοῖς ἀνθρώποις διὰ σοῦ νῦν ζωὴν χαρισάμενον.

Ὤφθης καθαρωτέρα, πάντων τὸν καθαίροντα κυήσασα ἁμαρτίας, Παρθένε· διὰ τοῦτό σε πίστει δοξάζομεν.

Ὠδὴ γ'.

Γῆ καὶ τὰ οὐράνια τῇ μεταστάσει σου χαίρουσι, Μῆτερ Θεοῦ, διὰ σοῦ τυχόντα παραδόξου ἑνώσεως.

Ἔχαιρον οὐράνιοι ὑποδεχόμενοι ἄγγελοι σὲ ἀπὸ γῆς ἀναφερομένην, Θεοτόκε πανύμνητε.

Γέγονε παράδοξος ὥσπερ ἡ κύησις, ἄχραντε, σοῦ ἀληθῶς, οὕτω καὶ ἡ θεία καὶ σεπτή σου μετάστασις.

Ἦρθης πρὸς σκηνώματα τὰ ἐπουράνια, Πάναγνε, οὖσα Θεοῦ, ἄχραντε Παρθένε, καθαρώτατον τέμενος.

Ὠδὴ δ'.

Θάμβος εἶχε καὶ ἔκστασις τοὺς τοῦ Λόγου μύστας ὁρῶντας, ὄχραντε, σὲ νεκρὰν οὖσαν καὶ ἄφωνον, τῆς ζωῆς μητέρα χρηματίζουσαν.

Ὦ κηδείας! ὦ χάριτος! ὦ τῆς ὑπὲρ λόγον τότε ὑμνήσεως, ἧς προῆγον οἱ θεόφρονές σε περιεστῶτες, παμμακάριστε.

(15) Canonem hunc in profestivitate, seu in vigilia Obdormitionis B. Virginis, qui Græce exstat in Menæis tam impressis quam manuscriptis sub die 14 Augusti, una cum canone de pretiosa zona B. Virginis, Latinitate a se donatos, mihi Monachio Romam transmisit P. Simon Vuagnereck Soc. Jesu theologus, amicus meus.

(16) Purior omnibus creaturis non fuisset Deipara, si cum impuritate peccati originalis, ut cæteri omnes Adæ posteri, concepta fuisset. Igitur ut purior omnibus creaturis vere sit et dici possit, ex S. Josepho, hujusmodi est ab ea impuritas ableganda.

(17) Ergo nec subjecta maculæ originali: si enim huic aliquando subjecta fuisset, non nulli, sed alicui maculæ subjecta dici posset, quod non vult S. Josephus.

(18) Fuisset autem aliquando sordidata, id est in primo instanti sui, si contraxisset peccatum originale, quod animam inquinat, et divinis oculis abominabilem reddit.

Digitized by Google

Σὺ χωριον εὐρύχωρον γέγονας τοῦ Λόγου, ὅθεν μετῆρέ σε πρὸς εὐρύχωρον καὶ ἅγιον, Θεοτόκε, λῆξιν καὶ αἰώνιον.

Τὴν ἁγίαν σου κοίμησιν ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι μακαρίζουσι, πάντων πέλεις γὰρ βασίλισσα, Βασιλέα πάντων, Κόρη, τέξασα.

Verbi locus et sedes amplissima tu fuisti : unde et ab illo ad latissime patentem et sanctam atque nunquam desituram quietem translata es, o Deipara!

Dormitionem tuam sacram angeli simul et homines beatam fuisse profitentur. Es enim istorum omnium regina, o Virgo, ut quæ Regem universorum procreasti.

Ὠδὴ ε'.

Ὁ τάφος σου κηρύττει, πανάμωμε, τὴν ταφήν σου, καὶ τὴν μετὰ σώματος πρὸς οὐρανοὺς νῦν μετάστασιν.

Ὑμνήσατε, παρθένοι, δοξάσατε, νεανίσκοι, πρεσβύται καὶ ἄρχοντες, τῆς Θεοτόκου τὴν κοίμησιν.

Ode 5.

Omnibus tumulus iste tuus declaravit, aliquando te fuisse tumulatam : et is nunc quoque palam indicat corporis tui ad cœlos factam translationem.

Genitricis Dei obdormitionem hymnis celebrate, virgines, glorificate item, o juvenes atque senes, una cum principibus terræ.

Θανοῦσα ἀθανάτους μετέβης πρὸς κατοικίας ἐχθρὸν θανατώσασα τῷ τοκετῷ σου, πανάμωμε.

Ἐκύκλουν θεολήπτων ἀνδρῶν σε χοροστασίαι, ἐξοδίοις ῥήμασιν ὑμνολογοῦντές σε, Δέσποινα.

14 Excedens hac vita ad sedes transiisti immortales, quia per tuum partum, o undique intemerata, mortem affecisti morte.

Numine afflatorum hominum chori te cingebant, o Domina! collaudantes te hymnis, faustam tibi ad cœlum profectionem gratulantibus.

Ὠδὴ ς'.

Ὁ οἶκος τὸν τοῦ παντὸς συνοχέα ὁ χωρήσας μεταβαίνει οἰκῆσαι πρὸς οὐρανούς, οὐρανὸς δεδειγμένος Χριστοῦ καὶ θρόνος καὶ μέγα παλάτιον, ἡ πάναγνος περιστερά, ἧς θείαν ὑμνήσωμεν κοίμησιν.

Ode 6.

I la domus qua comprehenditur omnia comprehendens jam modo ad cœlos facit transitum ut illos inhabitet, ipsa quoque cœlum exsistens utpote Christi thronus et ejusdem magnum palatium, illa, inquam, castissima columba, cujus divinam celebramus dormitionem.

Ὑπόπτεροι ἐν νεφέλαις ἀρθέντες ἀετοί, ὡς ὑψηπέται τοῦ Λόγου Γεθσημανῆ συνελθόντες, Παρθένε, καὶ ἐπιφθάνειν ἀπαιρεῖν σε μέλλοντες, πανύμνητε, πρὸς οὐρανόν, οὓς ὡς τέκνα Υἱοῦ σου ηὐλόγησας.

Tanquam alarum remigio vecti in nubibus et ceu Verbi divini quædam altivolantes aquilæ in Gethsemane, uno repente cœtu abituræ ad cœlum tibi, o Virgo ab omnibus laudata, supervenerunt, quos tu ut filios Filii tui prosecuta es benedictione.

Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα πέλει κοσμικῶν ἀπὸ κοιλάδων; τίς αὕτη ἡ προπομπὴ καὶ προπόρευσις ξένη; τί τὸ ὁρώμενον μέγα μυστήριον; Ἡ πάντων ἐστὶ βασιλὶς, καὶ κυρία, καὶ δόξα, καὶ καύχημα.

Rogo, quænam ista quæ ascendit de mundi convallibus? Quænam hæc tam nobis incognita pompæ deductio procedens a terra in cœlum usque? Quam est immensum istud mysterium quod intuemur jam nunc? Nimirum ascendit modo nostra omnium domina et regina, decus item et gloriatio nostra.

Ἠλάλαξεν ἀποστόλων ὁ δῆμος καὶ δακρύων ἐπληρώθη, ἡνίκα σου τὴν ψυχὴν τὴν ἁγίαν λιποῦσαν τὸ θεοδόχον τεθέαται σκήνωμα, καὶ ὕμνησε θεοπρεπῶς σου τὴν θείαν, πανάμωμε, κοίμησιν.

Jubilavit apostolorum cœtus et simul tamen lacrymis perfusus fuit quando vidit tui corporis tabernaculum, in quo Deum suscepisti, a sancta anima tua derelinqui. Quare divinam hanc quietem tuam laudibus Dei majestate dignis prosecutus fuit, o omnibus omnino modis intemerata!

Ὠδὴ ζ'.

Νόμους τῆς φύσεως λαθοῦσα τῇ κυήσει σου, τῷ ἀνομίμῳ νόμῳ θνήσκεις, μόνη ἁγνὴ ζωώσασα τοὺς πάλαι νενεκρωμένους, ἄχραντε, ζωηφόρῳ τοκετῷ σου.

15 Ode 7.

Conceptione tua arcana legitimum quondam naturæ ordinem superasti, eadem nunc tamen lege rituque mortali, subis mortem : quantumvis partu tuo vivifico homines inveterata jamdiu morte exanimatos ad vitam reduxeris, o quæ sola vere es casta ac prorsus immaculata (19).

Μένει κενὸς ὁ θεῖος τάφος σου τοῦ σώματος, τῆς χάριτος δὲ πλήρης· ποταμοὺς γὰρ ἡμῖν πηγάζει ἰαμάτων, καὶ ἀποπαύει ῥεύματα, παναγία Θεοτόκε.

Exstat divinus ille tumulus corpore quidem tuo jam vacuus, sed is gratia tamen miraculorum scatet. Nam medicinarum nobis fundit flumina, malorum autem suffocat torrentes.

Ἦρθη τὸ σῶμα μὲν τοῦ τάφου, παραμένει δὲ ἡμῖν

Manet nobis benedictio saltem tua, licet corpus

(19) Fuissetne B. Virgo prorsus immaculata, si turpi ac detestanda originalis peccati macula aliquando conspurcata apparuisset?

Digitized by Google

tuum, o Virgo inviolata, sublatum sit e tumulo: hæc autem tua benedictio cæcos ad lucem perfruendam manuducit, ac divite simul fructu tuorum erga miseros humanitatem viscerum patefacit universis.

Dignatum est Verbum divinum in te conscribi, o novum plane volumen, idque conjunctione tecum facta, summe admiranda, roga, ut nos omnes libro vitæ inseramur, quicunque tuum venerabilem et nostro captu superiorem obdormiscentis obitum hymnis celebramus.

A ἡ εὐλογία σου, Παρθένε ἀγνή, τυφλοὺς φωταγωγοῦσα, καὶ σοῦ τὸ εὐσυμπάθητον ὑπεμφαίνουσα πλουσίως.

Τόμε καινὲ, ἐν ᾧ Λόγος ἀναγέγραπται συνόδῳ ξενοτάτῃ, βίβλου πάντας ζωῆς ἱκέτευε γραφῆναι τοὺς τὴν σεπτήν σου κοίμησιν καὶ παράδοξον ὑμνοῦντας.

Ode 8.

Ex finibus terræ convenerunt in Sion illustrissima finium orbis columina, ut tibi, o intemerata, vitæ finem facienti, curam adhiberent exsequiarum.

In unum collectæ omnes hominum linguæ, angelorum item omnium ora, non te digna possunt prosequi prædicatione. Nam incomparabiliter creaturis omnibus, o Domina, antecellis.

Igitur omnis exsultet creatura, et simul ad tanti transitus **16** divinam prope dignitatem celebrandam, ipsæ quoque cœlorum nubes stillent rorem justitiæ.

O vide! nunc Domini thronus qui eminet super Cherubinos et Thronos, incipit de terra elevari, ut in suprema Dei regia collocetur. Illa, inquam, creaturarum unica a nævis plane omnibus intacta (20).

Ὠδὴ η'.

Ἐκ τῶν περάτων ἐλθόντες οἱ περάτων φωτοειδέστατοι στύλοι πρὸς τὴν Σιὼν παρεγένοντο, πέρας βίου λαβοῦσαν κηδεῦσαί σε, ἄχραντε.

Ῥητορευόντων οὐ σθένει πᾶσα γλῶσσα οὐδὲ ἀγγέλων ἀξίως ἀνευφημῆσαί σε στόματα· ἀσυγκρίτως γὰρ πάντων ὑπέρκεισαι, Δέσποινα.

Ode 9.

Sicut cœlitibus illustrior universis, laudatores nos illustris tuæ obdormitionis tuarum splendore gratiarum illumina simul ac penitus illustra.

Exsultate, mentes omnium quotquot aliquid habent pietatis in celebranda ejus obdormitione, quæ solo Deum genuit, utpote cunctæ patrocinio ejus nunquam obdormituro conservandæ.

Panegyrice tibi gratulatur terra, et simul angeli tripudiant: aggaudent denique omnes qui sunt justi, obdormiscentem te, o virgo, hymnis celebrantes.

Haurire fac effuse omnes, o amatrix Virgo benignitatis, de tuarum flumine misericordiarum; et demum salutem nobis largire, tu, quæ Verbum omni summa bonitate præditum genuisti

Ὠδὴ θ'.

Ὡς πάντων φαιδροτέρα τῶν ἐπουρανίων τοὺς ὑμνητάς τῆς φαιδρᾶς σου κοιμήσεως τῶν σῶν χαρίτων τῷ φέγγει φαίδρυνον, φώτισον.

Σκιρτήσατε, καρδίαι πάντων εὐσεβούντων, ἐν τῇ κοιμήσει τῆς μόνης θεόπαιδος, τῇ ἀκοιμήτῳ πρεσβείᾳ ταύτης σωζόμεναι.

Ἡ γῆ πανηγυρίζει, ἄγγελοι σκιρτῶσιν, ἀγαλλιῶνται δὲ πάντες οἱ δίκαιοι, ἐν τῇ κοιμήσει σου, Κόρη, ὑμνολογοῦντές σε.

Φιλάγαθε Παρθένε, ῥᾶνον ἐπὶ πάντας τὰ ἀγαθά σου ἐλέη, καὶ σῶσον ἡμᾶς, ἡ τὸν πανάγαθον Λόγον ἀποκυήσασα.

17 IV.

De depositione pretiosæ vestis sanctissimæ Deiparæ in Blachernis. Canon IV (21), cujus acrostichis est: « *Vestem beatam Virginis diæ colo:* » *Joseph.*

Δ'.

Ἐν καταθέσει τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις, Κανὼν Δ', οὗ ἡ ἀκροστιχίς ἐστιν· « Ἐσθῆτα τιμῶ τῆς παναγίου Παρθένου. » Ἰωσήφ.

Ode 1.

Vestem tuam venerandam largita es, o Virgo,

Ὠδὴ α'.

Ἐσθῆτά σου σεπτὴν, Θεοτόκε Παρθένε, τῷ τιμῶντί

(20) Annon nævus originale peccatum, quod animam quam tangit fœdat, polluit, contaminat, ac macula turpissima aspergit? Ab hoc igitur nævo plane libera Deipara, ut sit a nævis omnibus plane intacta: non enim est, ut dixi alias, in Deipara locus vulgari ac trito proverbio: *Nulla facies absque nævo.*

(21) Habes hunc canonem Græce tantum in Menæis Græcorum tam impressis quam manuscriptis sub die 2 Julii, et Græce ms. in codice bibliothecæ Barberinæ n. 110, pag. 74, et in antiquo Menologio ms. bibliothecæ monasterii Cryptæ Ferratæ. — Die 2 Julii apud Constantinopolim in Blachernis celebrabatur festum depositionis venerandæ vestis B. Mariæ Virginis, ut patet non solum ex Menæis, sed ex Kalendario Græcorum et Ruthenorum, ex Emmanuele Comneno imperatore in edicto de Feriis, necnon ex Molano in Additionibus ad Usuardum. Vocabatur autem ea solemnitas Depositio vestis; quia eo die reposita fuerat vestis seu tunica B. Virginis Mariæ in theca argentea in templo quod Leo Magnus imperator in loco dicto Blachernis in suburbio Constantinopolitano construxerat. Porro historia de veste B. Virginis a primo exordio, ut eam ex Menæis Græcorum refert Matthæus Raderus in suo *Viridario Sanctorum*, parte II, sub

Digitized by Google

σε λαῷ δεδώρησαι ἀεὶ ἱερὸν περιτείχισμα, ἅπασαν τῶν ἐναντίων ἐπανάστασιν πάντοτε ἐκτρεπόμεθα σθένει τοῦ πνεύματος.

Σαρκὶ τοῦ δι' ἡμᾶς ἐξ ἁγνῶν σου αἱμάτων γνωρισθέντος ἐπὶ γῆς, ἐσθῆτα ἱερὰν ἐπαφῇ καθηγίασας, σώματός σου τῇ προσψαύσει, δι' ἧς πάντας τοὺς δούλους σου ἁγιάζεις, Παρθένε, ὑμνοῦντάς σε.

Θησαύρισμα σεπτὸν τοῖς πιστῶς σε τιμῶσι ἐδωρήσω, ἀγαθὴ Παρθένε, ἀληθῶς τὴν τιμίαν ἐσθῆτά σου, ἅπαντας καταπλουτοῦσα δωρεαῖς θείου Πνεύματος, καὶ θαυμάτων πολλαῖς ἐπιδείξεσιν.

Ἡ ἄσπιλος ἀμνάς, τὸν Ἀμνὸν ἡ τεκοῦσα τοῦ Θεοῦ ὑπερφυῶς, δεδώρησαι ἡμῖν τὴν τιμίαν ἐσθῆτά σου, σπίλον ὄντως καὶ ῥυτίδα ἐκκαθαίρουσαν πάντοτε τῶν αὐτὴν προσκυνούντων, πανάμωμε.

populo te colenti, quæ semper sit sacra munitio, per quam omnes adversariorum impetus spiritus robore perpetuo declinamus.

Ejus, qui propter nos ex castis sanguinibus tuis in carne super terram cognitus est, vestem sacram attactu sanctificasti, corporis scilicet tui contactu; per quam omnes servos tuos, qui te laudant, o Virgo, sanctificas.

Sicut thesaurum honorabilem, vestem tuam pretiosam donasti illis, qui te fideliter colunt, o Virgo vere benignissima, ditans omnes Spiritus sancti donis, multisque miraculorum ostensionibus.

Tota pura agna, quæ Agnum Dei supra naturæ modum peperit, largita est nobis pretiosam vestem suam, assidue emundantem omnes sordes ac maculas eorum, qui ipsam adorant; o immaculatissima.

Ὠδὴ γ'.

Τὸ τερπνὸν ἁγίασμα, τὴν ἐπουράνιον πύλην, τὴν τοῦ Θεοῦ Μητέρα ὑμνήσωμεν, καὶ αὐτῆς ἐσθῆτα θεῖα βρύουσαν χαρίσματα, ἣν πίστει ἀνυμνήσωμεν.

Ἀφθαρσίας ἔνδυμα τοὺς τῇ φθορᾷ γυμνωθέντας σου τῷ ἀφθόρῳ τόκῳ πάντας ἐνέδυσας, σεμνή, οἷς τὴν σεπτὴν ἐσθῆτά σου δεδώρησαι ὄλβον ἀναφαίρετον.

18 Ode 3.

Eam, quæ est jucunda sanctificatio, porta cœlestis, Deique Mater, laudemus; vestemque illius, ex qua divina charismata scaturiunt, hymnis cum fide celebremus.

Mediante partu tuo incorrupto, omnes per corruptionem nudatos, incorruptionis amictu induisti, o augusta (22); atque iisdem vestem tuam venerandam, stabiles ac perennes divitias largita es.

(22') Beatissima veste tua illum circumdedisti, o immaculata (23), qui nubibus cœlum induit universum: eam igitur adorantes cum fide, te glorificamus, o patrocinium animarum nostrarum.

Ἰατρεῖον ἄμισθον τοῖς ἀσθενοῦσιν ὑπάρχει ὁ θεῖος οὗτος οἶκος· τὴν γὰρ ἐσθῆτά σου, ἁγνή, πηγὴν

Est hæc domus tua, medicaminum gratuita officina morbo laborantibus: possidet enim vestem

die 2 Julii, hujusmodi est: « Galba et Candidus, gemini patricii, germani fratres, adorandi causa Hierosolymam profecti, in Palæstinam venerunt, quibusdamque Galilæis oris peragratis, apud quamdam Hebræam matronam B. Virginis venerandam vestem repererunt: quam ut acquirerent, hac arte usi sunt. Hierosolymam peregrinati omnia illic loca sancta venerabundi adierant, arculamque persimilem illi in qua Dei Matris multum honoranda vestis custodiebatur, fieri curarunt; reversique ad matronam suam illam vacuam ad speciem reliquerunt, illam vero, in qua sacrosanctum illud et divinum erat indumentum, sublatam secum apportarunt, et Constantinopolim regressi, in suburbio suo, cui Blachernæ nomen, condiderunt. Clam omnibus thesaurum servare conati cum frustra fuissent, imperatori rem aperiunt, qui allatæ vestis nuntio incredibili gaudio affectus est, dum eam exoscularetur, amplecteretur, temploque in ipsis Blachernis excitato, aream ibidem reposuit. » Hactenus Menæa apud Raderum. Eamdem historiam, et quidem uberiorem et prolixiorem habes apud Nicephorum lib. XV *Hist. Eccles.*, cap. 24; Metaphrastem in oratione de vita et obitu sanctissimæ Deiparæ apud Surium die 15 Augusti; Georgium Nicomediensem oratione in Depositionem pretiosæ vestis Deiparæ in Blachernis, aliosque.

(22) In l. *Princeps, C. De legibus* hæc habentur: « Princeps legibus subditus non est: Augusta vero, licet sit subdita, princeps tamen eadem privilegia illi concedit, quæ ipse habet. » Certe Patres arbitrati sunt, et vere, Christum solum fuisse solutum a legibus peccati originalis per se, et ex vi suæ naturæ, per hoc tamen non adimitur, B. Virginem, tanquam Augustam, ab iisdem exemptam fuisse per gratiam, et privilegium, et

ex vi meritorum Christi. Quapropter S. Ambrosius in psalm. CXVIII, quando Virginem attestatus est integram ab omni labe peccati, addidit, *per gratiam*. Et Eusebius Emissenus, quando Christum solummodo peccati originalis ærumnam declinasse asseruit, verba *per se* protinus adjunxit, significare volens beatissimam Virginem tanquam Augustam, quæ principis privilegiis gaudet, fulsse per Christum, ac ejus gratiam, ab ejusdem peccati inquinamento præservatam. Nam, ut luna a sole recipit claritatem, ita Dei Mater omnia sua privilegia, et præsertim hoc præservationis, recipit a Filio. Vide Nieremberg. in exceptionibus, cap. 4.

(22') Deest strophe una in Menæis impressis, et infra plures; quod semel monuisse sufficiat. EDIT.

(23) Ut verificetur quod purpura regia sit nitida, et omni prorsus sorde vacans, requiritur quod nullo sit aspersa pulvere, aut olei sit conspurcata labe, nec in aliqua etiam parte sui. Verumtamen, si quid cum ejus nitore aut munditia consistere posset, maxime modicus pulvis, qui facillime excutitur, non vero fœda proserpentis olei macula, ac in vicinas partes se insinuantis, ut totum contactu suo deturpet. Eodem modo dictio *immaculata* nullius peccati aut maculæ consortium admittit, et si cum aliquo cohærere pateretur, maxime cum modico venialium peccatorum nævulo, non vero cum peccati originalis gravitate, quod turpius omni labefactat oleo. Quapropter dum S. Josephus B. Virginem toties absolute immaculatam nuncupavit; conceptioni immaculatæ non solum suffragatus est, sed eidem suo suffragio insigne auctoritatis pondus addidit. Vide Nieremberg. in Exceptionib., cap. 3.

Digitized by Google

tuam, o castissima, atque immaculatissima, fontem ex quo medicamina indeficienter emanant.

A ἀπαύστως βρύουσαν ἰάματα κέκτηται, πανάμωμε.

Ode 4.

Ὠδὴ δ'.

Adeste : unicam benedictam magnificemus; et ad vestem illius cum fide accedamus, ut gratiam Spiritus hauriamus.

Μεγαλύνωμεν τὴν μόνην εὐλογημένην, καὶ τὴν αὐτῆς ἐσθῆτα προστησώμεθα πίστει, ὅπως ἀρρυσώμεθα τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος.

Tanquam pretiosissimum thesaurum, hæc civitas quæ te honorat, possidens vestem tuam, o puella, cum fide eam amplectitur atque osculatur, et gratiam inde reportat.

Ὡς πολύτιμον θησαύρισμα κεκτημένη, ἡ σὲ τιμῶσα πόλις τὴν ἐσθῆτά σου, Κόρη, πίστει κατασπάζεται, καὶ χάριν κομίζεται.

Adoramus vestem tuam, o laudabilissima, tanquam incorruptionis fontem, et gloriæ stolam exsistentem omnibus laudantibus te.

Munda ab omni labe et sola benedicta (24), quæ Cherubim sanctior apparuisti; animas nostras ab omni adversitate custodi, dum te cum fide honoramus.

Ἡ πανάμωμος καὶ μόνη εὐλογημένη τῶν Χερουβὶμ φανεῖσα, τὰς ψυχὰς ἡμῶν σῶσον πάσης περιστάσεως τῶν πίστει τιμώντων σε.

B

19 Ode 5.

Ὠδὴ ε'.

Undequaque purissima Domina (25), tu donasti servis tuis vestem ac pretiosam zonam tuam, ut sit illis robur ac divinum munimentum.

Σὺ, Δέσποινα ἁγνὴ, τοῖς σοῖς δούλοις δεδώρησαι κραταίωμα τὴν ἐσθῆτα, καὶ τιμίαν σου ζώνην, καὶ θεῖον περιτείχισμα.

Jucundissimum viridarium, suavem Spiritus odorem emittens factum est templum illud, o tota immaculata, in quo tua vestis conservatur.

Παράδεισος τερπνὸς εὐωδίαν τοῦ Πνεύματος, πανάχραντε, ἀποπέμπων ὁ ναὸς ὁ κατέχων τὴν σὴν ἐσθῆτα δέδεικται.

Repleta omni sanctitate, sanctifica animas et corpora nostra, dum vestem tuam sanctam honoramus, tanquam omni honore dignissimam.

Genitrix Dei, fac nos templa Dei qui habitavit in te, dum te in templo tuo divino cum fide glorificamus.

Ναοὺς ἡμᾶς Θεοῦ τοῦ ἐν σοὶ ἐνοικήσαντος ἀνάδειξον, Θεοτόκε, τοὺς τῷ θείῳ ναῷ σου πιστῶς σε μακαρίζοντας.

Ode 6.

Ὠδὴ ς'.

Inexpugnabilem tanquam murum, o Mater omnium Regis et Domini, dedisti civitatum omnium reginæ vestem tuam sanctam ac venerabilem.

C

Ἀνέδειξας τῇ πασῶν βασιλίδι τῶν πόλεων, ἡ τεκοῦσα Βασιλέα τῶν ὅλων καὶ Κύριον, ἀῤῥαγὲς ὡς τεῖχος τὴν σεπτὴν καὶ ἁγίαν ἐσθῆτά σου.

Nos gaudentes, Virginis gratiam glorificemus, ac sanctissimam illius vestem veneremur, ex qua omnis sanitas ac robur morbo laborantibus incessanter promanat.

Γηθόμενοι τῆς Παρθένου τὴν χάριν δοξάσωμεν, καὶ τὴν ταύτης παναγίαν ἐσθῆτα τιμήσωμεν, ἐξ ἧς πᾶσα ῥῶσις ἀσθενοῦσιν ἀπαύστως προέρχεται.

Inexhaustum aquarum vitalium fontem te novimus, o Deipara, tuamque divinam vestem veneramur, ex qua nos fideles quotidie medicamina haurimus.

Substantiam hominum sibi ipsi domesticam fecit Dominus, habitans in te, o Deipara, omnemque hostis læsionem ab eo exterminavit.

Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, Θεοτόκε, γενόμενος τῶν ἀνθρώπων ἑαυτῷ τὴν οὐσίαν ᾠκείωσεν, καὶ τοῦ ἀλλοτρίου ἐξ αὐτῆς πᾶσαν βλάβην ἐξώρισεν.

Ode 7.

Ὠδὴ ζ'.

Depresso atque humili corde, menteque sublimi, altissimum Regis thronum glorificemus ; sanctissimam scilicet et plenam gratia puellam.

D

Ὑψηλοτάτῳ νοὶ καὶ ταπεινῇ καρδίᾳ τοῦ βασιλέως ὑψηλότατον τὸν θρόνον δοξάσωμεν τὴν παναγίαν κόρην τὴν κεχαριτωμένην.

20 In hoc thalamo tuo venerando asservatam vestem tuam cum fide honoramus, tanquam arcam sanctam, et pietatem colentium protectionem, o Dei thalame electe.

Παστὰς Θεοῦ ἐκλεκτὴ, ἐν τῇ σεπτῇ σου ταύτῃ παστάδι πίστει τὴν ἐσθῆτά σου κειμένην σεβόμεθα, ὡς κιβωτὸν ἁγίαν καὶ εὐσεβούντων σκέπην.

A vetustate liberatur omnis qui cum fide accedit, et sanctam capsulam osculatur, quæ splendidam vestem tuam continet, o Virgo casta.

Ἀνακαινίζεται πᾶς ὁ προσιὼν ἐν πίστει, καὶ τὴν ἁγίαν ἀσπαζόμενος σορὸν τὴν κατέχουσαν τὴν σὴν, ἁγνὴ Παρθένε, φωτοειδῆ ἐσθῆτα.

(24) An hæc verba immaculatæ B. Virginis conceptioni faveant, judicet lector. Certe ego intelligere non possum, quomodo B. Virgo absolute dici possit munda ab omni labe, et sola benedicta, si labe originalis peccati fœdata aliquando apparuit, et communi maledictioni, ut cæteri omnes Adæ filii, subjecta fuit.

(25) Quid est esse undequaque purum, nisi ex omni parte, atque ex omni genere carere impuritate? Non fuisset igitur B. Virgo undequaque, id est ex omni parte, atque ex omni genere purissima, si ex parte conceptionis originali fuisset impuritate deturpata.

Digitized by Google

Emundat omnes animæ sordes, o Virgo mundissima, hæc arca, quæ continet vestem illam, qua corpus tuum venerandum coopertum fuit.

Θεογεννῆτορ ἁγνή, τὴν σὲ τιμῶσαν πόλιν λιμοῦ, σεισμοῦ τε καὶ κακώσεως ἁπάσης περίσωζε, καὶ ἐθνικῆς ἐφόδου, καὶ ἐναντίας βλάβης. A

Custodi, Dei Genitrix pura, hanc urbem quæ te honorat, a fame, terræmotu, atque omni afflictione: ab ethnicorum impetu, atque hostili læsione.

Ὠδὴ η'.

Εὐχαρίστοις φωναῖς ἀνυμνοῦμέν σε τὴν παντοίων καλῶν ἡμῖν πρόξενον, καὶ τὴν σεπτὴν ἐσθῆτά σου ἀσπαζόμενοι, Κόρη, ἀναβοῶντες· Εὐλογεῖτε, τὰ ἔργα, τὸν Κύριον.

Νοητὸν ὡς λαμπάδιον ἔχοντες ἐν λυχνίᾳ τραπέζης προκείμενον τὸ ἱερὸν μαφόριον τῆς πανάγνου Παρθένου, τὰς τῆς καρδίας φωτιζόμεθα κόρας ἑκάστοτε.

Οὐδαμῶς ἀμοιροῦντας κατέλιπες ἱερᾶς σου, Παρθένε, προσψαύσεως τοὺς ἀναξίους δούλους σου· ἀντὶ σώματος γάρ σου τοῦ ζωηφόρου τὴν ἐσθῆτά σου πᾶσι B δεδώρησαι.

Ὑμνῳδίαις ἐνθέοις τιμήσωμεν τοῦ Θεοῦ εὐρύχωρον σκήνωμα τὴν ἐν μητράσι πάναγνον τὴν οὐράνιον πύλην, δι' ἧς ἐκλείσθη ἡ πρὸς θάνατον πύλη εἰσάγουσα.

Ode 8.

O omnium nobis bonorum conciliatrix, cum gratiarum actione te laudamus: et vestem tuam venerabilem deosculantes, o Puella, exclamamus: Benedicite, opera, Dominum.

Lumine jugi fruuntur oculi cordis nostri, cum habeamus tanquam lampadem in lucerna mensæ prominentem, sacram vestem castissimæ Virginis.

O Virgo, licet indignos servos tuos, nullo modo reliquisti expertes sacri contactus tui; etenim pro vitali corpore tuo, vestem tuam omnibus donasti.

Illustremus divinis canticis amplissimum Dei tabernaculum, castissimam inter matres, portam cœlestem, per quam clausa est janua, quæ introducebat ad mortem.

Ὠδὴ θ'.

Ἰδού σε τὴν κλίνην Σολομῶν γεραίρομεν χαρμοσύνοις μελῳδήμασι, καὶ τὴν τιμίαν σου ἐσθῆτα ὡς ἄλλην κιβωτὸν ἁγιάσματος κυκλοῦντες, τὰς ἴασεις λαμβάνομεν τὰς σωτηρίους, ἀεὶ Παρθένε.

Ὥφθη νῦν ἡ θεία σου σορὸς κατέχουσα τὴν ἐσθῆτα τὴν τιμίαν σου, ὥσπερ πηγὴν φωτὸς, Παρθένε, ἀκτῖνας ἰαμάτων ἐκπέμπουσα καὶ σκότος νοσημάτων διώκουσα, ἣν μετὰ πόθου ἀσπαζόμεθα.

Σήμερον συγχαίρουσιν ἡμῖν, πανάμωμε, προσκυνήσει τῆς ἐσθῆτός σου πᾶσαι οὐράνιαι Δυνάμεις, ἀπόστολοι, προφῆται, καὶ μάρτυρες, καὶ ὅσιοι, καὶ δίκαιοι ἅπαντες, Δέσποινα μόνη ἀεὶ Παρθένε. C

Ἡγίασται ἅπασα ἡ γῆ, πανάγιον τοῦ Δεσπότου καταγώγιον, τῇ καταθέσει τῆς ἐσθῆτος τῆς σῆς, καὶ ὁ Δαβὶδ ἐπαγάλλεται τῆς πάλαι κιβωτοῦ προτυπούσης σε τῇ καταθέσει, ἀεὶ Παρθένε.

Φαιδρὸν περιβόλαιον τὸ σὸν μαφόριον ἐδωρήσω καὶ προτείχισμα τῇ σε τιμώσῃ βασιλίδι τῶν πόλεων πασῶν, ὡς βασίλισσαν ἁπάντων ποιημάτων τυγχάνουσαν, Θεοκυῆτορ μητροπάρθενε.

Ode 9.

O Virgo perpetua, ingentis lætitiæ canticis ecce veneramur te lectulum Salomonis: ac pretiosam vestem tuam tanquam aliam sanctificationis arcam circumdantes, salutares **21** medelas recipimus.

Sicut fons lucis visa est, o Virgo, arca illa divina, quæ continet vestem tuam pretiosam, emittens radios curationum, ac tenebras morborum depellens; ideo illam cum affectu deosculamur.

Exsultant nobiscum hodie, o immaculatissima, in adoratione vestis tuæ, Virtutes cœlestes, apostoli, prophetæ et martyres; et sancti ac justi universi; o Domina sola Virgo perpetua.

Propositione vestis tuæ, sanctificata est universa terra, o sanctissimum Domini habitaculum: et exsultavit olim David in expositione arcæ, quæ te, o Virgo perpetua, præfigurabat.

Hanc vestem tuam tanquam præclarum vallum ac munimentum donasti reginæ omnium urbium, quæ te colit, veluti Reginam omnium creaturarum, o Dei Genitrix Virgo mater.

Ε'.

Περὶ τῆς τιμίας ζώνης τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου Κανὼν Ε', οὗ ἡ ἀκροστιχίς ἐστι· « Ἰσχύν με τὴν σὴν ζῶσον, ἁγνὴ Παρθένε. » Ἰωσήφ. D

V

De pretiosa zona B. Virginis Constantinopoli olim asservata, Canon V (26), cujus acrostichis est: « Robore me accinge tuo, o casta Virgo. » Joseph.

Ὠδὴ α'.

Ἰσχύν με θείαν εὐσεβῶς περίζωσον ὑμνολογοῦντά σου τὴν ἱερὰν ζώνην θεῖον χρηματίζουσαν τῇ πόλει σου περίζωσμα καὶ κραταίωμα, Κόρη, καὶ ἀῤῥαγὲς

Ode 1.

Robore divino clementer me circumda et accinge, o intemerata Virgo! quando sacratam nunc zonam tuam hymnis celebro (27), quæ hanc civita-

(26) Exstat hic canon Græce in Menæis Græcorum, tam impressis, quam manuscriptis, sub die 31 Augusti; quo die olim Constantinopoli in Chalcoprateio celebrabatur festum Depositionis pretiosæ zonæ, seu cinguli sanctissimæ Dei Genitricis.

(27) Præter Josephum nostrum, sacratam Deiparæ zonam hymnis et laudibus celebravit S. Germanus patriarcha Constantinopolitanus, et Euthymius monachus Zigabenus, uterque in Encomio in adorationem venerandæ zonæ sanctissimæ Deiparæ; item Georgius Nicomediensis, canone de Depositione venerandæ zonæ sanctissimæ Virginis in Blachernis, qui canon Græce exstat ms. in codice Bibliothecæ monasterii Cryptæ Ferratæ: necnon

Digitized by Google

tem 22 tuam cingit ut vallum et forte quoddam propugnaculum ab ipso nobis Numine concessum : quæ item tuorum clientum gregem munit tanquam muri quidam ambitus nulla unquam vi rumpendus.

A περιτείχισμα, ἄχραντε Παρθένε, τῇ ποίμνῃ σου.

Omnipotentem peperisti Deum, o incontaminata ! qui omnes pios accingit virtute : unde beatam te nominantes, hanc cœlestem zonam tuam magna animorum lætitia deosculamur, ut ex qua tanquam fonte gratiam haurimus et misericordiam.

Σὺ τὸν Θεὸν τὸν δυνατὸν ἐκύησας περιζωννύοντα τοὺς εὐσεβεῖς πάντας δύναμιν, πανάμωμε· διό σε μακαρίζομεν, καὶ τὴν θείαν σου ζώνην περιχαρῶς ἀσπαζόμενοι χάριν ἀπαντλοῦμεν καὶ ἔλεος.

Bona hodie luce exorta cum tripudio magno exsultemus propter sacratæ zonæ, quæ castam Dei Parentem cinxit, apud nos hic depositæ solemnitatem (28) : ex qua nobis zona contextum est cingulum, quod non corrumpi, et indumentum, quod non lacerari, et denique pallium, quod non avelli a nobis potest.

Χαρμονικῶς τῇ καταθέσει σήμερον περιχορεύσωμεν τῆς ἱερᾶς ζώνης τῆς ἁγνῆς θεόπαιδος, ἐξ ἧς ἡμῖν περίζωσμα ἀφθαρσίας ὑφάνθη, καὶ ἀδιάρρηκτον ἔνδυμα, καὶ περιβολὴ ἀδιάσπαστος.

O extra omnem reprehensionis aleam collocata Virgo ! populus tuus magno cursu ad tuam potentiam contendit, et in cunctis adversitatibus ad protectionem se tuam recipit. Esto igitur cunctis loco præsidii, et quæcunque sibi ipsis postulant salutaria, ea illis omnia largire, tu quæ impertis animabus nostris liberationem a calamitatibus.

B Ὑπὸ τὴν σὴν ὁ σὸς λαός, πανάμωμε, προστρέχει δύναμιν, ὑπὸ τὴν σὴν σκέπην καταφεύγει πάντοτε· πᾶσι γενοῦ βοήθεια, καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν τοῖς πᾶσι δίδου αἰτήματα σώζουσα δεινῶν τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ode 3.

Ὠδὴ γ'.

Renovatur cor nostrum, et novo quasi vigore hilarescit, dum sacram tuam, o Virgo, zonam fide ferventi apprehendit, qua item zona cor nostrum vim induit inexpugnabilem impuris appetitionibus debellandis, ac simul hinc perseverat idem cor nostrum penitus invulnerabile a spiritibus inimicis.

Νεουργεῖται καρδία, πίστει θερμῇ ψαύουσα ζώνῃ ἱερᾷ τῆς Παρθένου, καὶ περιζώννυται δύναμιν ἄμαχον, κατὰ παθῶν ἀκαθάρτων, δυσμενῶν, ἀσάρκων τε ἄτρωτος μένουσα.

Etiamnum manet incorrupta zona hæc sacrata, quæ olim corpus tuum nullis unquam sordibus, o Virgo, inquinatum circumcinxit, et magnam inde trahit hodieque efficaciam 23 ad hos omnes quodammodo sanctificandos, qui se pie conferunt ad eam venerandam, ipsosque ab interitu per morbos et alias calamitates imminentes liberat.

C Μένει ἄφθορος ἔτι ἡ ἱερὰ ζώνη σου, ἥτις σου τὸ ἄχραντον σῶμα, Κόρη, διέζωσε, καθαγιάζουσα τοὺς εὐσεβῶς προσιόντας, καὶ φθορᾶς ἐξαίρουσα, νόσων καὶ θλίψεων.

Maximæ pulchritudinis domus exstitisti tu ipsa quoque pro Verbo divino ex te incarnato, o Matér immaculata ! jamque sibi complacitum est item, ut hæc zona tua in sancta domo ista, quæ nomini tuo consecrata est, reponatur, quam et nos piis passim osculis frequentantes, inde fructum quemdam sanctitatis obtinemus.

Ἐχρημάτισας οἶκος περικαλλής, ἄχραντε, Λόγου τοῦ ἐκ σοῦ σαρκωθέντος, καὶ ἐν ἁγίῳ σου οἴκῳ εὐδοκήσαντος ζώνην τὴν σὴν ἐντεθῆναι, ἣν κατασπαζόμενοι ἁγιαζόμεθα.

Eminentis pretii zonam tuam, o Deipara, venerabundo cordis jubilo, omnes circumcirca amplexamur, tanquam decus Christianitatis universæ; quandoquidem illa sanctum corpus tuum, quod omne pretium et honorem superat, attingere digna fuit.

D Τὴν τιμίαν σου ζώνην τιμητικῶς ἅπαντες ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας περιπτυσσόμεθα τιμὴν ὑπάρχουσαν πάντων πιστῶν, Θεοτόκε, ὡς τῷ ὑπερτίμῳ σου ψαύσασαν σώματι.

Ode 4.

Ὠδὴ δ'.

Tu quidem in altum assumpta ad inaccessibile lumen accessisti : at cunctis interim beatam te dicentibus loco tui intemerati corporis, pretiosam

Ἧρθης πρὸς φῶς ἄδυτον μεταχωρήσασα, ἔλιπες δὲ τοῖς σε μακαρίζουσιν ἀντὶ τοῦ σώματός σου, ἁγνή, τὴν τιμίαν ζώνην, πηγὴν θαυμάτων ὑπάρχουσαν,

anonymus auctor antiquus Encomio in Depositionem zonæ S. Mariæ, quod ex Regio Græce ms. codice eruit, et Latine a se redditum anno 1648 una cum Historia hæresis Monothelitarum Parisiis edidit P. Franciscus Combefis, ordinis Prædicatorum.

(28) Sacrosanctam beatissimæ Dei Matris zonam usque adeo Ecclesia Græca venerata est, ut in ejus honorem festum quotannis die 31 mensis Augusti, solemni ritu celebrandum instituerit in regia urbe Constantinopolitana : ejusque festi non solum in præsenti canone S. Josephus, sed et Germanus et Euthymius supra relati, Emmanuel Comnenus imperator in suo edicto de feriis, et Kalendaria Græcorum, Ruthenorum et Syrorum expressis ac disertis verbis meminere. Vide Colvenerium in Kalendario Mariano die 1 Augusti, et notas nostras in Mariale S. Germani ad orationem de zona sanctissimæ Dei Matris.

Digitized by Google

καὶ τόπον σωτηρίας, καὶ χαράκωμα ταύτης τῆς τιμῶσί σε πόλεως, ἄχραντε.

tuam reliquisti zonam, tanquam scaturiginem miraculorum et ipsissimam salutis sedem, ac denique ut vallum hujus civitatis, quæ amore flagrat honoris tui.

Νέον ἡμεῖς ὡς οὐρανὸν ὑπερχόμεθά σου τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τεθησαύρισται καθάπερ ἥλιος φωταυγής σου ἡ θεία ζώνη, βολὰς θαυμάτων ἐκπέμπουσα, καὶ πάντων τὰς καρδίας καταυγάζουσα, Κόρη, καὶ παθῶν τὴν ὁμίχλην διώκουσα.

Velut novum quoddam cœlum tuam domum ingredimur, o Virgo, in quo cœlo tanquam thesaurus quidam tua divina servatur zona (utpote quæ Deum olim in se circumdedit), illustres miraculorum radios emittens instar solis, nempe cordibus omnium illuminandis et effugandis inde malarum cupiditatum tenebris.

Σὺ κιβωτὸς τοῦ νοητοῦ ἁγιάσματος χρηματίζεις, ἄχραντε, πανύμνητε, καὶ τὴν τιμίαν ταύτην σορὸν ἔχουσαν τὴν ζώνην ἣν περιοῦσα ἐφόρεσας, παρέχεις τῷ λαῷ σου καταφύγιον πᾶσι, καὶ πηγὴν ἰαμάτων ἀκένωτον.

O sordibus intacta, et omni laudum genere certatim ab omnibus colenda! tu es arca sanctificationis intimæ, intellectu potius quam externo quodam sensu delibandæ, et simul hoc venerabile conditorium, quo asservatur zona tibi adhuc in terris vitam degenti usurpata, populo 24 tuo exhibes tanquam refugium omnibus paratum ac velut prodigiorum fontem nullis unquam conatibus exhauriendum.

Ἦκε τῇ σῇ πόλει πολύολβον δώρημα ἡ τιμία ζώνη σου, πανύμνητε, καὶ κατετέθη περιφανῶς ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τούτῳ θείῳ οἴκῳ σου, καὶ γέγονε μεγίστης ἑορτῆς, Θεοτόκε, τοῖς θερμῶς σε ποθοῦσιν ὑπόθεσις.

Advenit dono civitati huic tuæ multarum valde felicitatum cumulus, tuum nempe cingulum, o præconiis universorum decantata Virgo, idque hodierna luce in hac divina æde tua illustrem in modum est collocatum, evasitque omnibus ferventi te amore prosequentibus multo festivitatis instituendæ argumentum.

Νόμου σκιαὶ καὶ προφητῶν τὰ αἰνίγματα προεδήλουν ἔσεσθαί σε, πάναγνε, Θεοῦ Μητέρα παναληθῆ, δι' ἧς ἡ κατάρα ἀπεστειρώθη καὶ ἤνθησε τελεία εὐλογία, καὶ σωτήριος χάρις τοῖς ἐν πίστει καὶ πόθῳ ὑμνοῦσί σε.

Caligine scatentes legis umbræ ac simul ænigmata prophetarum te aliquando verissimam Dei Matrem futuram præsignificarunt, o castissima! sicque per te et peccati maledictio ad quamdam quasi sterilitatem redacta est, et vicissim vera ac perfecta benedictio una cum salutari quadam gratia efflorescere incepit, ad singularem omnium, cupida fide tibi servientium, utilitatem.

Ὠδὴ ε'.

Ode 5.

Ζώνης θείας τεθείσης σήμερον ἐν οἴκῳ σου, θεοχαρίτωτε, συνεπανετέθη ἀγαθῶν πᾶσα δόσις τοῖς χρῄζουσι, καὶ πληροῦται πᾶς τις ἁγιασμοῦ, ὁ προσπελάζων τὰς αἰτήσεις πιστῶς κομιζόμενος.

Cingulum istud tuum divinum, cujus hodie in hac domo tua depositionem celebramus, o singulari apud Deum gratia pollens Virgo! istud tuum, inquam, cingulum in suum huc comitatum, traxit liberalissimam omnium gratiarum copiam, prout cujusque postulat indigentia, et quicunque huc accesserit, ille impletur copioso dono sanctimoniæ, si nimirum preces suas corde obtulerit sincero ac fideli.

Ὡραιώθης, Παρθένε, Λόγον ὡραιότατον ἀποκυήσασα, καὶ τῷ σῷ ὡραίῳ ἐπευδόκησας οἴκῳ τεθῆσεσθαι τὴν ὡραίαν ζώνην, ἥτις τὸ σὸν ὡραῖον σῶμα, Θεοτόκε, ὡραίως διέζωσεν.

Inclytam ob Verbi a te geniti pulchritudinem, tu quoque inclyta es pulchritudine illustrata; simul et in hoc templo tuo inclyte speciosо, tu placide pati es dignata, ut reponeretur inclytæ item pulchritudinis zona tua, quæ et tuum inclyte pulchrum corpus, o Deipara, cinctu quodam inclyto perornavit.

Σοῦ ὁ ἅγιος οἶκος ἄλλος ὡς παράδεισος πᾶσι γνωρίζεται, μέσον κεκτημένος ὥσπερ εὔοσμον ῥόδον τὴν ζώνην σου, εὐοδίας θείας ἀποπληροῦσαν τὰς καρδίας τῶν πιστῶς προσιόντων, πανάμωμε.

Novus esse paradisus domus hæc tua creditur palam 25 ab universis, in cujus paradisi medio instar cujusdam fragrantis rosæ zona tua collocata cernitur, per cujus fragrantiam divinam, eorum corda, qui ad te pia quadam confidentia accedunt, voluptate olenissima inundantur, o a nævis omnibus intacta Virgo!

Ὄμβρου θείου νεφέλη γέγονας, πανάμωμε, ἐναποστάζουσα δωτηρίας ὕδωρ, καὶ πηγὴ χερσωθεῖσιν ἐγκλήμασιν πρὸς καρποφορίαν μεταγαγοῦσα εὐσεβείας· διὰ τοῦτο πιστῶς σε δοξάζομεν.

Guttatim salutarem pluviæ divinæ undam distillans nubes facta es, o culpæ omnis expers Virgo (29)! animabusque nostris propter vitiorum ariditatem penitus incultis exhibes te ut quamdam

(29) Culpæ igitur, quæ ex Adam per originem contrahitur, non fuit particeps B. Virgo, alioquin non absolute nec vere dici posset omnis culpæ expers, cum originalis expers non fuisset.

Digitized by Google

fontanam scaturiginem, qua nos irrigati ad faciendos fructus pietatis fecundamur, unde et singulari te conatu fidei nostræ glorificamus.

Ode 6.

Eum qui est ante omnia sæcula, ut novum nobis infantem progenuisti, et simul ad novum hunc tuæ adventum festivitatis, qua pretiosi hodie cinguli tui agitur depositio, innovas quoque corda nostra vetustis jam culpis depravata.

O virginea Dei Mater, sacrum hoc templum tuum jure merito gignit admirationem omnibus, utpote quod mirificam zonam tuam possidens, omnibus fidei dono præditis pelagus quoddam repræsentat remediorum.

Cunctæ exhilarantur animæ sanctum intrantes templum tuum, quia zonæ hujus tuæ id loci positæ fruuntur contemplatione : ista enim solis quamdam sereni habens faciem, omnipotentis illum divinique Spiritus fulgorem donis atque gratiis refertum, ceu quosdam ex se radios vibrare solet.

Animarum nostrarum vires quadam multiplicium peccatorum paralysi dissolutas, quasi nervis quibusdam corrobora, o Virgo! et tibi illos præterea virtute quadam singulari accingendos sume, quicunque eximia religione zonam tuam, ut multi gazam pretii asservant, nulla arte de piis eorum manibus extorquendam.

26 Ode 7.

Sublimis ad cœlestia tabernacula proficiscens rerum creatarum omnium regina, nostræ civitati cunctarum urbium reginæ magnas reliquit opes, zonam nempe suam, per quam urbs hæc nostra custoditur adversus incursiones hostium, tam qui videntur, quam qui non videntur.

Tam nobili fonti, ex quo ebullivit gratia et misericordia divina, propius nunc accedamus, nempe receptaculo huic venerando, in quo zona pretiosissima conservatur illius Matris simul ac Virginis, quæ massam generis humani adorando partu suo ad magnum evexit decus.

Adorate hymnis Dominum, Virtutes cœlorum universæ, cujus et Genitricem, linguæ omnes mortalium, glorificate : vobis quippe dono dedit zonam suam, in cujus vere tuto ac salutari ambitu, merito possunt refugium quærere fideles.

Urgeant nubes hodie imbrem justitiæ de supernis, quandoquidem nunc depositæ hic zonæ tuæ agitur festivitas, o quæ ipsa es quoque nubes vere Deo gratissima! simul omne quidquid vivit exsultando cantet : Benedictus Deus!

Ode 8.

In sanctuario profanis et impiis inaccesso, instar throni cujusdam sacri reponitur summa cum pompa et lætitia iste loculus, qui unicæ Dei Genitricis, et intemeratæ omnium reginæ zonam in sese collocatam tenet; ex qua quidem iis qui multis sunt peccatis fracti ac debilitati, plena tanti mali quies ac medicina in promptu adest.

Revera per sanctas manus tuas, illum ex te incarnatum **27** in terris Dominum, tuo accinxisti cingulo, qui omnes veræ pietati deditos quodam

A

Ὠδὴ ς'.

Νέον τέτοκας ἡμῖν ὡς παιδίον τὸν πρὸ πάντων αἰώνων, καὶ καινουργεῖς καρδίας ἁμαρτίας παλαίωσιν δεξαμένας, καινισμῶν τῆς καταθέσεως τῆς τιμίας ζώνης σου, Κόρη ἀειπάρθενε.

Ἅγιός σου ὁ ναὸς θαυμαστὸς δικαιοσύνῃ ὑπάρχει, ὥς τις τὴν θαυμαστήν σου ζώνην θαύματα βρύουσαν κεκτημένος, τοῖς πιστοῖς πέλαγος δείκνυται ἰαμάτων, Θεοκυῆτορ μητροπάρθενε.

Γέγηθε πᾶσα ψυχὴ συνιοῦσα ἐν ἁγίῳ ναῷ σου, καὶ ἐν αὐτῷ ὁρῶσα, Θεοτόκε, τὴν ζώνην σου, ὥσπερ ἥλιον φαιδρὸν φέγγος ἀστράπτουσαν χαρισμάτων τοῦ παντεργοῦ καὶ θείου Πνεύματος.

B

Νεύρωσον ἡμῶν, ἁγνή, τὰς καρδίας παρεθείσας παντοίων ἁμαρτιῶν ἰδέαις, καὶ περίζωσον δύναμιν τοὺς τὴν ζώνην σου πιστῶς ὡς πολυτίμητον κεκτημένους καὶ ἀναφαίρετον θησαύρισμα.

Ὠδὴ ζ'.

Ἡ πάντων βασίλισσα πρὸς οὐρανίους σκηνὰς ἀπαίρουσα καταλέλοιπεν ὄλβον τῇ βασιλίδι πασῶν τῶν πόλεων τὴν ταύτης ζώνην, δι' ἧς περιζώσεται ἐπιδρομῆς ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν.

C

Πηγῇ νῦν προσέλθομεν ἀποσταζούσῃ χάριν καὶ ἔλεος τῇ σορῷ τῇ τιμίᾳ, τῇ κατεχούσῃ ζώνην τὴν πάντιμον τῆς τιμησάσης ἀνθρώπων τὸ φύραμα τιμίῳ τόκῳ αὐτῆς, Παρθένου τε καὶ Μητρός.

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, Δυνάμεις πᾶσαι αἱ ἐπουράνιαι· τὴν τοῦτον τεκοῦσαν, ἀνθρώπων γλῶσσαι πᾶσαι, δοξάσατε, ὅτι τὴν ζώνην αὐτῆς ἐδωρήσατο καταφυγὴν ἀληθῆ καὶ σωτηρίαν πιστοῖς.

Ῥανάτωσαν ἄνωθεν δικαιοσύνην νεφέλαι σήμερον καταθέσει τῆς ζώνης τῆς σῆς, νεφέλη θεοχαρίτωτε, καὶ μελῳδείτω ψυχὴ πᾶσα χαίρουσα· Εὐλογητὸς ὁ Θεός.

D

Ὠδὴ η'.

Θρόνος καθάπερ ἅγιος ἡ σορὸς ἀνατίθεται ἔνδον ἐν ἀδύτοις ἱεροῖς φαιδρότατα τῆς μόνης θεόπαιδος καὶ βασιλίδος πάντων ἁγνῆς, ζώνην κεκτημένη ἐπαναπαυομένην, ἐξ ἧς τοῖς κοπιῶσιν ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις ἀνάπαυσις τελεία προέρχεται ἀφθόνως.

Ἐπὶ τῆς γῆς τὸν Κύριον ἱερῶς ἐσωμάτωσας, καὶ χερσὶν ἁγίαις ἀληθῶς διέζωσας, τὸν περιζωννύοντα τοὺς εὐσεβοῦντας δύναμιν· νῦν δὲ ἀναβᾶσα οὐρανῶν

Digitized by Google

ὑπεράνω, κατέλιπες ἀνθρώποις τὴν τιμίαν ζώνην, Παρθένε Θεοτόκε, κραταίωμα καὶ σκέπην.] tuum istud venerabile cingulum hominibus reliquisti protegamur.

A singulari accingit robore. At nunc, o virginea Dei Mater, posteaquam super omnes cœlos ascendisti, tanquam potens quoddam munimentum quo

Νενοσηκόσιν ἴαμα, ὀλισθαίνουσι στήριγμα, καὶ τοῖς ῥᾳθυμοῦσιν εὐθυμία, ἔνθεος κυβέρνησις πλέουσι, πεπλανημένοις ἐπιστροφή, ἡ παρεπομένη τῇ τιμίᾳ σου ζώνῃ, ἀγνὴ Παρθένε, χάρις ἀληθῶς χρηματίζει, ἣν πίστει προσκυνοῦμεν εἰς πάντας αἰῶνας.

Gratia illa divina, quæ in nos ex tuæ zonæ venerando cultu redundare cernitur, hæc, inquam, gratia, o casta Virgo, est verissima ægrotantibus medela, jamjam item labentibus fulcimentum; præterea male animatis divinæ quoddam alacritatis donum, ad hæc moderamen et gubernaculum navigantibus, ac denique iis qui aberrarunt, auxilium plane ac lumen ad resipiscendum. Unde et cultu fideli te adoremus in omnia sæcula.

Ἐπιτελοῦντες σήμερον τὴν ἁγίαν κατάθεσιν ζώνης σου τῆς θείας, ἱερὰν πανήγυριν οἱ δοῦλοί σου ἄγωμεν, καὶ ἐν χαρᾷ βοῶμεν· Χαῖρε, Θεοτόκε, ἡ χαρὰ τῶν ἀγγέλων, καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων τῶν πιστῶς μελῳδούντων· Λαὸς, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ob tuæ divinæ zonæ depositionem hic olim peractam, nos servi tui sacram hodie panegyrin sive conventum celebramus, magnisque tibi vocibus hunc in modum cum lætitia gratulamur: Salve, Deipara, gaudium es angelorum et eorum præsertim hominum, qui religiose nunc jugiter decantant: Populus Domini, superexaltate Dominum in omnia sæcula!

Ὠδὴ θ'.

Ode 9.

Ἰδοὺ ἡ θεία κλίνη τοῦ Σολομῶν, δυνατοὶ ἣν κυκλοῦσιν ἑξήκοντα, ῥήσεις Γραφῶν, οἵπερ ἐν κλίνῃ βασιλικῇ σορῷ τιμίᾳ σήμερον ζώνην ἀνακλίνει τὴν ἑαυτῆς ἀνάκλισιν, εἰς πάντων τῶν τεταπεινωμένων καὶ εὐσεβούντων περιποίησιν.

Intuere, obsecro, nam iste divinus Salomonis lectulus, quem circumdant sexaginta fortes (ut aiunt Scripturæ), suam hodie zonam pretiosam in loculo tanquam in lectica regia quodam modo reclinat, idque in solatium et reconciliationem omnium, qui ut abjecti contemnuntur, ad illorum item omnium conservationem ac tutelam, quicunque veram pietatem cordi habent.

Ὡς πόλις βασιλέως τῶν οὐρανῶν, περὶ ἧς ἐλαλήθη παράδοξα· ἔθου τῇ σῇ πόλει δῶρον τίμιον καὶ σεπτὸν τὴν παναγίαν μνήμην σου πάντων εἰς κραταίωμα τῶν πιστῶν, δι' ἧς οἱ στεφηφόροι τροπῶνται πολεμίους ὀρθοδοξίᾳ διαλάμποντες.

O regis cœlorum civitas de qua dicta sunt gloriosa! Tu in hac tua civitate reposuisti augustum et adorandum munus, tuam nempe zonam sacratissimam, ut esset 28 omnibus vere credentibus quoddam potens plane propugnaculum, qua zona si se accingant quasi ac muniant nostra illustria principum orthodoxorum capita, hostilem mox impetum facillime profligant.

Σταλάξατε, τὰ ὄρη, νῦν γλυκασμὸν, καὶ βουνοὶ, εὐφροσύνην αἰώνιον· πατριαρχῶν δῆμοι, καὶ μαρτύρων πάντες χοροὶ, τῶν προφητῶν ὁ σύλλογος, θείων ἀποστόλων δῆμος σεπτὸς, εὐφράνθητε σὺν πᾶσιν ἡμῖν, τῇ καταθέσει τῆς θείας ζώνης τῆς Θεοπαίδος

Stillate, montes, dulcedinem, et colles, lætitiam sempiternam! Vos præterea, tribus patriarcharum, et chori martyrum universi, adhæc cœtus prophetarum, ac denique adoranda cohors apostolorum, vestram nobiscum omnes lætitiam cœlestem communicate ad divini hujus cinguli quo se olim Dei Genitrix accinxit, dignis hodie modis celebrandam festivitatem.

Ἰλάσας τὰ πάντα διὰ τῆς σῆς, παναγία Παρθένε, κυήσεως, καὶ νῦν ἡμῖν δέδωκας ὡς πλείονα φωτισμὸν τὴν παναγίαν ζώνην σου, ἧς τῇ καταθέσει πᾶσα ἡ γῆ χορεύει, καὶ γεραίρει σε τὴν χαρᾶς ἀῤῥήτου ἀποπληροῦσαν τὸ ἀνθρώπινον.

Exhilarasti omnia omnino quadam benedictione sancta per tuum sanctissimum, o Virgo, puerperium, et nunc quoque nobis, ut ope tua magis semper ac magis illustremur, zonam dedisti tuam sacratissimam, in cujus hic depositionis festivitate universa nobiscum exsultat terra teque summis animorum studiis honorat, ut quæ humanum genus totum ineffabili quodam gaudio complevisti.

Φιλίας δολίας τῆς τῶν παθῶν καὶ ἐχθροῦ καθ' ἑκάστην πειράζοντος ἁμαρτιῶν βάσει ῥᾳθυμίας τε χαλεπῆς ἀπαγωγῆς, πανάχρωντε, καὶ αἰχμαλωσίας καὶ προνομῆς, τῷ σῷ προσπεφευγότα ἐλέει διὰ τάχους, ὡς συμπαθὴς, ἀγνὴ, ἀπάλλαξον.

Præripe me ac libera, o summe intacta Virgo, ab omni insidiantium mihi cupiditatum amicitia, ab inimici item tentationibus quotidianis, quibus ille me, per peccata gravia vitæque dissolutionem maximam, abripere violenter in captivitatem prædamque suam nititur, ad tuam quippe nunc confugio misericordiam, o Virgo misericors!

Digitized by Google

29 VI. A Ϛ'.

Ad hymnum Acathiston. In sanctissimam Deiparam Canon VI (30), *cujus acrostichis est : « Gaudere te unam convenit, gaudii domus. Joseph. »*

Ode 1.

Gabriel magnus archangelus, cum te, o casta, librum Christi animatum, et Spiritu sancto sigillatum vidisset, exclamavit ad te : Gaude, o gaudii domus, per quam primæ parentis maledictio abolita est.

Adæ correctio, gaude, o Virgo Dei sponsa, quæ infernum interemisti : gaude, tota immaculata, palatium solius regis; gaude, throne ignee Omnipotentis.

Vigens semper rosa, gaude (31), quæ sola pomum suavissimi odoris protulisti : gaude, tu quæ peperisti olfactorium Regis omnium; gaude, nuptialis thalami ignara, mundi salvatio.

Domina, castitatis thesaurus, gaude, per quam a casu nostro erecti sumus ; gaude, suave redolens lilium, fideles odore recreans : thymiama suavissimum, unguentum pretiosissimum.

30 Ode 3.

Expers omnino araturæ ager, ex quo divina spica germinavit, gaude : mensa animata, quæ panem vitæ recepisti : gaude, Domina, fons aquæ viventis inexhaustus.

Remotum ab omni labe vitulum enixa fidelibus juvenca, gaude : gaude, agna, quæ peperisti Agnum Dei, qui totius mundi tollit peccata : gaude, fervens propitiatorium.

Emicans aurora, quæ sola solem Christum attulisti, gaude : lucis habitatio, gaude, quæ tenebras dissolvisti, et tenebricosos dæmonas omnino imminuisti.

Tu, Domina, porta unica, per quam Verbum so-

Εἰς τὸν ὕμνον ἀκάθιστον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου Καὶ Ϛ', οὗ ἡ ἀκροστιχίς ἐστι· « Χαρᾶς δοχεῖον, σοὶ πρέπει χαίρειν μόνῃ. Ἰωσήφ. »

Ὠδὴ α'.

Χριστοῦ βίβλον ἔμψυχον ἐσφραγισμένην σε Πνεύματι ὁ μέγας ἀρχάγγελος [Γαβριὴλ], ἁγνή, θεώμενος, ἐπεφώνει σοι· Χαῖρε, χαρᾶς δοχεῖον, δι' ἧς τῆς προμήτορος ἀρὰ λυθήσεται.

Ἀδὰμ ἐπανόρθωσις, χαῖρε, Παρθένε θεόνυμφε, τοῦ ᾅδου ἡ νέκρωσις, χαῖρε, πανάμωμε, τὸ παλάτιον τοῦ μόνου Βασιλέως, χαῖρε, θρόνε Πύρινε τοῦ παντοκράτορος.

Ῥόδον τὸ ἀμάραντον, χαῖρε, ἡ μόνη βλαστήσασα τὸ μῆλον τὸ εὔοσμον· χαῖρε, ἡ τέξασα τὸ ὁσφράδιον τοῦ πάντων Βασιλέως· χαῖρε, ἀπειρόγαμε, κόσμου διάσωσμα.

Ἀγνείας θησαύρισμα, χαῖρε, δι' ἧς ἐκ τοῦ πτώματος ἡμεῖς ἐξανέστημεν· χαῖρε, ἡδύπνοον κρῖνον, Δέσποινα, πιστοὺς εὐωδιάζον, θυμίαμα εὔοσμον, μῦρον πολύτιμον.

Ὠδὴ γ'.

Στάχυν ἡ βλαστήσασα τὸν θεῖον, ὡς χώρα ἀνήροτος σαφῶς, χαῖρε· ἔμψυχε τράπεζα ἄρτον ζωῆς χωρήσασα, χαῖρε· τοῦ ζῶντος ὕδατος πηγὴ ἀκένωτος, Δέσποινα.

Δάμαλις τὸν μόσχον ἡ τεκοῦσα τον ἀμωμον, χαῖρε, τοῖς πιστοῖς· χαῖρε, ἀμνὰς κυήσασα Θεοῦ Ἀμνὸν τὸν αἴροντα κόσμου παντὸς τὰ πταίσματα· χαῖρε, θερμὸν ἱλαστήριον.

Ὄρθρος φαεινός, χαῖρε, ἡ μόνη τὸν ἥλιον φέρουσα Χριστόν· φωτὸς κατοικητήριον, χαῖρε, τὸ σκότος λύσασα, καὶ τοὺς ζοφώδεις δαίμονας ὁλοτελῶς ἐκμειώσασα.

Χαῖρε, πύλη μόνη ἣν ὁ Λόγος διώδευσε μόνος, ἡ

(30) Exstat hic canon Græce tantum in Horologio Græcorum Venetiis impresso fol. 537, in Triodio Græcorum Sabbato quintæ hebdomadæ in Quadragesima, in codice Græce ms. bibliothecæ Barberinæ n. 118, pag. 116, necnon in aliis pluribus Græcorum voluminibus manuscriptis in bibliotheca Vaticana ac Cryptaferratensi asservatis. — Propter insigne miraculum a castissima Dei Genitrice sub Heraclio imperatore patratum, de quo vide, si libet, Cæsares nostros Marianos in Heraclio imperatore cap. 6, § 7, celebrabatur quotannis Constantinopoli dies festus, *Acathistus* nuncupatus, quo Dei amantissimus populus Constantinopolitanus totam noctem absque ulla intermissione hymnum pro gratiarum actione Deiparenti decantabat, tanquam illi, quæ pro omnium salute excubias egisset, et cœlesti sua virtute tam insigne tropæum contra hostes erexisset. Acathistum vero nominavit, quod tunc populus ac clerus universus eodem ardore idem facerent, nemine cessante, nemine a divinis laudibus conquiescente. Unde in Rituali Græcorum libro, apud Gretserum libr. III Commentarior. in cap. 12 Codini legitur : « Acathistos, quasi carens sessione dictus est, quod totus populus tota nocte stando hymnum Deiparæ concinuerit : quodque cum omnibus aliis in ædibus ex more sedere liceat, in istis divinæ Matris erecti omnes stantes auscultamus. Precibus propugnatricis et invictæ Matris tuæ, Christe Deus, ab omnibus nos libera calamitatibus, et miserere nobis tanquam solus clemens et humanus. » Sic ibi. Atque in bibliotheca Bavarica exstat de die Acathisto oratio hoc titulo : « Narratio utilis ex veteri historia collecta, et in memoriam revocans inexspectatum illud miraculum, factum quando Persæ et barbari regiam hanc civitatem obsederunt, qui perierunt divinam ultionem experti : civitas vero illæsa permanens intercessione Deiparæ quotannis ex illo tempore hymnum gratiarum agendarum causa concinit, diem illum Acathiston, quasi sessionis expertem nominans. »

(31) En pulchrum S. Josephi pro immaculata B. Virginis conceptione testimonium. Si enim ex Josepho B. Virgo fuit rosa semper vigens, ergo nunquam sine vigore divinæ gratiæ fuit, sed semper exstitit divina gratia vernans. Quid est enim semper vigens, nisi omnibus omnino temporibus vigens, etiam illo momento, quo sanctissima ejus anima creata fuit? Nam si sine vigore divinæ gratiæ aliquando, id est in primo suæ conceptionis instanti fuisset, quomodo tunc, malæ originis æstu arida cum esset, rosa semper vigens vere dici posset? Vide Velasquez *De Maria immaculate concepta*, libr. v, Dissert. 2, annot. 2, ubi quod B. Virgo in sua conceptione fuerit rosa fragrantissima.

Digitized by Google

μοχλοὺς καὶ πύλας ᾅδου, Δέσποινα, τῷ τόκῳ σου συντρίψασα· χαῖρε, ἡ θεία εἴσοδος τῶν σωζομένων, πανύμνητε.

Ὠδὴ δ'.

Ἐν φωναῖς ᾀσμάτων πίστει σοι βοῶμεν, πανύμνητε· χαῖρε, πῖον ὄρος καὶ τετυρωμένον ἐν πνεύματι· χαῖρε, λυχνία καὶ στάμνε μάννα φέρουσα, τὸ γλυκαῖνον τὰ τῶν εὐσεβῶν αἰσθητήρια.

Ἱλαστήριον τοῦ κόσμου, χαῖρε, ἄχραντε Δέσποινα· χαῖρε, κλίμαξ γῆθεν πάντας ἀνυψώσασα χάριτι· χαῖρε, ἡ γέφυρα ὄντως ἡ μετάγουσα ἐκ θανάτου πάντας πρὸς ζωὴν τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Οὐρανῶν ὑψηλοτέρα, χαῖρε, γῆς τὸ θεμέλιον ἐν τῇ σῇ νηδύϊ, ἄχραντε, ἀκόπως βαστάσασα· χαῖρε, κογχύλη πορφύραν θείαν βάψασα ἐξ αἱμάτων σου τῷ βασιλεῖ τῶν δυνάμεων.

Νομοθέτην ἡ τεκοῦσα ἀληθῶς, χαῖρε, Δέσποινα, τὸν τὰς ἀνομίας πάντων δωρεὰν ἐξαλείφοντα, ἀκατανόητον βάθος, ὕψος ἄῤῥητον, ἀπειρόγαμε, δι' ἧς ἡμεῖς ἐθεώθημεν.

Σὲ τὴν πλέξασαν τῷ κόσμῳ ἀχειρόπλοκον στέφανον ἀνυμνολογοῦμεν, Χαῖρε, σοὶ, Παρθένε, κραυγάζοντες, τὸ φυλακτήριον πάντων, καὶ χαράκωμα, καὶ κραταίωμα, καὶ ἱερὸν καταφύγιον.

Ὠδὴ ʹ.

Ὁδὸν ἡ κυήσασα ζωῆς, χαῖρε, πανάμωμε, ἡ κατακλυσμοῦ τῆς ἁμαρτίας σώσασα κόσμον· χαῖρε, θεόνυμφε, ἄκουσμα καὶ λάλημα φρικτόν· χαῖρε, ἐνδιαίτημα τοῦ Δεσπότου τῆς κτίσεως.

Ἰσχὺς καὶ ὀχύρωμα ἀνθρώπων, χαῖρε, ἄχραντε· τόπε ἁγιάσματος τῆς δόξης, νέκρωσις ᾅδου, νυμφὼν ὁλόφωτε, χαῖρε, τῶν ἀγγέλων χαρμονή· χαῖρε, ἡ βοήθεια τῶν πιστῶν δεομένων σου.

Πυρίμορφον ὄχημα τοῦ Λόγου, χαῖρε, Δέσποινα, ἔμψυχε παράδεισε, τὸ ξύλον ἐν μέσῳ ἔχον ζωῆς τὸν Κύριον, οὗ ὁ γλυκασμὸς ζωοποιεῖ πίστει τοὺς μετέχοντας καὶ φθορᾷ ὑποκύψαντας.

Ῥωννύμενοι σθένει σου πιστῶς ἀναβοῶμέν σοι· Χαῖρε, πόλις τοῦ Παμβασιλέως, δεδοξασμένα καὶ ἀξιάκουστα περὶ ἧς λελάληνται σαφῶς· ὄρος ἀλατόμητον, χαῖρε, βάθος ἀμέτρητον.

Εὐρύχωρον σκήνωμα τοῦ Λόγου, χαῖρε, ἄχραντε, κόχλος ἡ τὸν θεῖον μαργαρίτην προαγαγοῦσα· χαῖρε, πανθαύμαστε, πάντων πρὸς Θεὸν καταλλαγὴ τῶν μακαριζόντων σε, Θεοτόκε, ἐκάστοτε.

Ὠδὴ ϛ'.

Παστὰς τοῦ Λόγου ἀμόλυντε, αἰτία τῆς τῶν πάν-

lum pertransivit; quæ vectes et portas inferni partu tuo contrivisti, gaude: gaude, divinus introitus eorum qui salvantur, o omni laude dignissima.

Ode 4.

Exclamamus ad te fideliter cum vocibus canticorum, o cunctis laudibus celebranda: gaude, mons pinguis et coagulatus spiritu: gaude, lucerna, et urna fereus manna, quod piorum sensus dulcedine perfundit.

Universi propitiatorium, gaude, o Domina immaculata: gaude, scala, quæ omnes per gratiam in altum extollis a terra: gaude, pons, qui vere transmittis a morte ad vitam omnes laudantes te.

Nobilior cœlis sublimitate, gaude, quæ sine ullo labore in tuo utero terræ fundamentum portasti, o immaculata: gaude, purpura, quæ virtutum Regi purpureis floribus contextam vestem tuis sanguinibus tinxisti.

Auctorem legis enixa vere, qui omnium iniquitates gratuito delet, gaude, Domina, inintelligibilis profunditas, 31 ineffabilis sublimitas; nuptialis tori ignara, per quam nos deificati sumus.

Mundo coronam non manu factam contexuisti, ideo te hymnis celebramus, tibi, Gaude, exclamantes, o omnium custodia, et vallum, et robur, et sacrum subsidium.

Ode 5.

(32) Carens omni macula, quæ viam vitæ peperisti, gaude: gaude, quæ mundum a diluvio peccati liberasti, o Dei sponsa: auditio et locutio horrore plena: gaude, mansio Domini omnium creaturarum.

O immaculata, fortitudo et munitio hominum, gaude: locus sanctificationis gloriæ, interitus inferni, thalamus totus lucidus, gaude, angelorum lætitia; gaude, auxilium eorum, qui te cum fide deprecantur.

Nitens ignea luce currus Verbi, gaude, Domina, paradise animate, in cujus medio est arbor vitæ Dominus, qui dulcedine sua vivificat omnes sui participes et corruptioni obnoxios.

Virtute tua roborati, cum fide clamamus ad te: Gaude, civitas omnium Regis, de qua manifeste gloriosa et digna auditu dicta sunt: mons a lapicida intactus: gaude, profunditas immensa.

Expers maculæ, gaude, amplissimum Verbi tabernaculum: concha, quæ divinam margaritam protulisti; gaude, tota admirabilis; cum Deo reconciliatio omnium illorum qui te, o Deipara, assidue beatificant.

Ode 6.

(33) Nullam habens maculam, thalame Verbi,

(32) Cum B. Virgo ex mente S. Josephi caruerit omni macula, non solum caruit maculis peccatorum actualium, sed etiam macula peccati nobis ab ortu congeniti, cum hæc sit vere macula turpis et deformis, ut animam inquinet, Deoque reddat omnino odiosam, alioquin non caruisset omni macula: et particula universalis *omnis* non omnem maculam comprehenderet, cum non comprehenderet maculam originalem. Certe cum nemo dubitet Dei Matrem actualis peccati venialis macula nunquam fuisse vel levissime afflatam, intelligere non possum, quomodo nihilominus aliquis contendat fœdatam macula longe turpiori, nempe originali.

(33) En quot modis. S. Josephus immaculatæ B. Virginis conceptioni suffragetur! Omnem absolute maculam a B. Virgine, quæ fuit divini Verbi

Digitized by Google

causa deificationis omnium, gaude, o tota purissima : gaude, prophetarum **32** circumsonatio, et apostolorum exsultatio.

(34) Ille ros ex te distillavit, qui idololatriæ incendium exstinxit : quamobrem ad te clamamus : Gaude, vellus roscidum, o Virgo, quod Gedeon prævidit.

Tibi ecce clamamus, Gaude : esto nobis in mari versantibus portus, et propugnaculum in pelago tribulationum, et omnium scandalorum hostis.

Gaudii causa, reple gratia mentem nostram, ut clamare possimus ad te : Gaude, rubus incombustus, nubes tota lucida, quæ assidue fideles obumbrat.

Ode 7.

Ad te cum vocibus laudis clamamus : Gaude, currus solis spiritalis, vitis vera, quæ botrum maturum protulisti, ex quo effluit vinum lætificans animas eorum, qui te cum fide glorificant.

(35) Universorum hominum medicum enixa, gaude, o sponsa Dei ; virga mystica, ex qua flos

A των θεώσεως, χαῖρε, πανάχραντε· τῶν προφητῶν περιήχημα, χαῖρε, τῶν ἀποστόλων τὸ ἐγχαλλώπισμα.

Ἐκ σοῦ ἡ δρόσος ἀπέσταξε φλογμὸν πολυθεΐας ἡ λύσασα, ὅθεν βοῶμέν σοι· Χαῖρε, ὁ πόκος ὁ ἔνδροσος, ὃν Γεδεών, Παρθένε, προεθεάσατο.

Ἰδού σοι Χαῖρε κραυγάζομεν· λιμὴν ἡμῖν γενοῦ θαλαττεύουσι, καὶ ὁρμητήριον ἐν τῷ πελάγει τῶν θλίψεων, καὶ τῶν σκανδάλων πάντων τοῦ πολεμήτορος.

Χαρᾶς αἰτία, χαρίτωσον ἡμῶν τὸν λογισμὸν τοῦ κραυγάζειν σοι· Χαῖρε, ἡ ἄφλεκτος βάτος, νεφέλη ὁλόφωτε, ἡ τοὺς πιστοὺς ἀπαύστως ἐπισκιάζουσα.

Ὠδὴ ζ'.

B Ἀνυμνοῦμέν σε βοῶντες· Χαῖρε, ὄχημα ἡλίου τοῦ νοητοῦ, ἄμπελος ἀληθινὴ τὸν βότρυν τὸν πέπειρον ἡ γεωργήσασα, οἶνον στάζοντα τὸν τὰς ψυχὰς εὐφραίνοντα τῶν πιστῶς σε δοξαζόντων.

Ἰατῆρα τῶν ἀνθρώπων ἡ κυήσασα, χαῖρε, θεόνυμφε, ἡ ῥάβδος ἡ μυστικὴ, ἄνθος τὸ ἀμάραντον, ἡ ἐξαν-

thalamus, et causa deificationis omnium, eliminavit, ut ab ea etiam originale peccatum, quod ex Thoma 3 p. q. 87 et 89, proprie maculæ nomen meretur, eliminatum intelligeremus. Quis etenim cum S. Josephus diserte scribat B. Virginem nullam habuisse maculam, ex ejus verbis recte inferat aliquam in ea fuisse maculam, scilicet, culpæ originalis, qua filii Adæ constituti sunt filii iræ, mancipia diaboli, servi gehennæ?

(34) Dicitur B. Virgo vellus, quia sicut vellus licet sit de corpore, nescit tamen corporis passionem, ita B. Virgo licet fuerit de corpore peccati, id est de massa peccatrice, fuit tamen a passione hujus corporis, in peccati præsertim originalis contractione immunis. Favet D. Hieronymus in serm. de Assumpt. dum de Maria loquens ait : « Cæteris per partes præstatur, Mariæ vero se totam infudit plenitudo gratiæ, quæ est in Christo, quamquam aliter. Hoc quippe est quod David canit : *Descendit sicut pluvia in vellus :* namque vellus cum sit de corpore, nescit corporis passionem. » Hæc ille. Cujus verba afferens Catharinus in suo Tract. de concept. ad Synod. Trident. parte II : « Adverte, inquit, quam egregie velleri comparatur, quod cum sit de corpore, nescit tamen corporis passionem. Quid est hoc, nisi quod licet Maria esset de corpore peccati, id est de massa peccatrice, tamen quasi vellus ignoravit corporis passionem? Tale erat Gedeonis vellus etiam antequam descenderet in illud pluvia, et ros æternæ nubis, id est Altissimi Filius, ne forte dicas hoc intelligi post Filii conceptionem : nam et angelus salutando, jam gratia plenam antea illam enuntiat. » Sic Catharinus.

Favet etiam Gulielmus Filiatrus episcopus Tullensis in Officio ordinis Velleris Aurei sive beatissimæ Virginis sub figura Velleris Roris et Victoriæ Gedeonis edito anno 1458, et in comitiis ejusdem Valentinianensibus, in Hannonia approbato, dum in hymno ad Vesperas, sic de beatissima Virgine canit :

Alba lana sanctitate, carens peccati macula,
Clarissima castitate, humilitatis regula
Hoc vellus absque læsura, repletum divo semine,
Tingitur, et fit purpura cruoris Nati flumine.

Et dum ibidem lect. v, sic loquitur : « Descendit ergo sicut pluvia in vellus, puram Virginem reddens puriorem, assumendo ab ea carnem purissimam, licet peccatrici similem. »

(35) Quid igitur mirum si hunc medicum enixa, ab eo fuit præservata, ne caeteret in infirmitatem peccati originalis? Cui enim congruentius hanc præservationis medicinam exhibere poterat quam Matri? Hinc Bernardinus de Busto serm. 6 de conceptione, parte I, ait in rem nostram : « Inquit Constantinus Africanus in prima Praticæ Pantegni de regimine sanitatis, c. de Disputatione regendorum sanorum, intentio medicorum non est nisi de sanitate custodienda, secundum Galenum in initio sui libri *De diversa intentione medicorum*, qui ait : Medicorum intentio ac voluntas non est nisi in sanitate regenda. Monstravit enim quod ultimitas medicinæ nihil sit aliud, quam sanitatis custodia. Antiqui enim dixerunt, quod melius est custodire sanitatem, quam morbis repugnare : quia sanitas in sanis reperitur, ab infirmis vero est absens. Et melius est rem inventam custodire, quam non inventam quærere. Sanitatis enim custodia prior est, quam infirmitatis curatio, quoniam homo naturaliter est sanus, et sanitas est temperamentum corporis. Hæc ille. Quibus præsuppositis, sic infero : Christus tanquam bonus medicus venit in mundum ad procurandum hominum salutem, et ideo Samaritanus vulnera originalis et actualis peccati curans appellatur a Magistro Sententiar. in princip. 4 libri. Sed boni medici triplici utuntur medicina, secundum Philosophum, III Ethic., scilicet, præservativa, conservativa et curativa, quarum excellentior est præservativa, scilicet, impedire, ne quis in infirmitatem labatur. Ergo debuit Matri suæ hanc medicinam exhibere, eam præservando, ne caderet in infirmitatem peccati originalis, quod quidem facere potuit, quia quidquid potest Deus ab aliquo removere, potest etiam illud infundi prohibere, quia facilius quid suspenditur, sive præservatur, quam inductum tollitur. l. *Patre furioso*, ff. *De his qui sunt*, etc. Sed peccatum originale multipliciter potest removeri, maxime per baptismum fluminis, aut flaminis, vel sanguinis, ut declarat Magister in 4, d. 4, et per suam gratiam remittitur, juxta illud ad Rom. III : *Justificati gratis per gratiam ipsius.* Ergo etiam potuit prohibere, ne in Matre sua benedicta infunderetur, quod et fecit, et sic ille digniorem exhibuit medicinam salutis. » Hactenus Bustus l. c.

Digitized by Google

θήσασα, χαῖρε, Δέσποινα, δι' ης χαρᾶς πληρούμεθα, καὶ ζωὴν κληρονομοῦμεν.

Ῥητορεύουσα οὐ σθένει γλῶσσα, Δέσποινα, ὑμνολογῆσαί σε· ὑπὲρ γὰρ τὰ Σεραφὶμ ὑψώθης, κυήσασα τὸν βασιλέα Χριστὸν, ὃν ἱκέτευε πάσης νῦν θλάβης ῥύσασθαι τοὺς πιστῶς σε προσκυνοῦντας.

Εὐφημεῖ σε μακαρίζοντα τὰ πέρατα καὶ ἀνακράζει σοι· Χαῖρε, ὁ τόμος ἐν ᾧ δακτύλῳ ἐγγέγραπται Πατρὸς ὁ Λόγος, ἁγνὴ, ὃν ἱκέτευε βίβλῳ ζωῆς τοὺς δούλους σου καταγράψαι, Θεοτόκε.

Ἱκετεύομεν οἱ δοῦλοί σου καὶ κλίνομεν γόνυ καρδίας ἡμῶν· κλῖνον τὸ οὖς σου, ἁγνὴ, καὶ σῶσον τοὺς θλίψεσι βυθιζομένους ἡμᾶς, καὶ συντήρησον πάσης ἐχθρῶν ἁλώσεως τὴν σὴν πόλιν, Θεοτόκε.

Ὠδὴ η'.

Νηδύϊ τὸν Λόγον ὑπεδέξω, τὸν πάντα βαστάζοντα ἐβάστασας, γάλακτι ἐξέθρεψας νεύματι τὸν τρέφοντα τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, ἁγνὴ, ᾧ ψάλλομεν· Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Μωϋσῆς κατενόησεν ἐν βάτῳ τὸ μέγα μυστήριον τοῦ τόκου σου· παῖδες προεικόνησαν τοῦτο ἐμφανέστατα μέσον πυρὸς ἱστάμενοι, καὶ μὴ φλεγόμενοι, ἀκήρατε ἁγία Παρθένε· ὅθεν σε ὑμνοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Οἱ πρώην ἁπάτῃ γυμνωθέντες στολὴν ἀφθαρσίας, ἐνεδύθημεν τῇ κυοφορίᾳ σου, καὶ οἱ καθεζόμενοι ἐν σκότει παραπτώσεων φῶς κατωπτεύσαμεν, φωτὸς κατοικητήριον, Κόρη· ὅθεν σε ὑμνοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Νεκροὶ διὰ σοῦ ζωοποιοῦνται· ζωὴν γὰρ τὴν ἐνυπόστατον ἐκύησας· εὔλαλοι οἱ ἄλαλοι πρώην χρηματίζοντες, λεπροὶ ἀποκαθαίρονται, νόσοι διώκονται, πνευμάτων ἀερίων τὰ πλήθη ἤττηνται, Παρθένε βροτῶν ἡ σωτηρία.

Ἡ κόσμῳ τεκοῦσα σωτηρίαν, δι' ἧς ἀπὸ γῆς εἰς ὕψος ἤρθημεν, χαίροις, παντευλόγητε, σκέπη καὶ κραταίωμα, τεῖχος καὶ ὀχύρωμα τῶν μελῳδούντων, ἁγνή· Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὠδὴ θ'.

Ἵνα σοι πιστοὶ τὸ *Χαῖρε* κραυγάζωμεν οἱ διὰ σοῦ τῆς χαρᾶς μέτοχοι γενόμενοι τῆς ἀϊδίου, ῥῦσαι ἡμᾶς πειρασμοῦ, βαρβαρικῆς ἁλώσεως, καὶ πάσης ἄλλης πληγῆς διὰ πλῆθος, Κόρη, παραπτώσεων ἐπιούσης βροτοῖς ἁμαρτάνουσιν.

Ὤφθης φωτισμὸς ἡμῶν καὶ βεβαίωσις, ὅθεν βοῶμέν σοι· Χαῖρε, ἄστρον ἄδυτον εἰσάγον κόσμῳ τὸν μέγαν ἥλιον· χαῖρε, Ἐδὲμ ἀνοίξασα τὴν κεκλεισμένην, ἁγνή· χαῖρε, στύλε πύρινε εἰσάγουσα εἰς τὴν ἄνω ζωὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Στῶμεν εὐλαβῶς ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἐκβοήσωμεν· Χαῖρε, κόσμου Δέσποινα· χαῖρε, Μαρία, Κυ-

A immarcescibilis efflоruit: gaude, Domina, per quam implemur gaudio, et accipimus hæreditatem vitæ.

Deficit lingua, dum de te loquitur, o Domina, in laudibus tuis: etenim supra Cherubim exaltata es pariens regem Christum, quem deprecare, ut ab omni læsione liberet nunc omnes qui te cum omni fide adorant.

Insigni laude te celebrant ac beatificant omnes fines terræ, clamantes ad te: Gaude, volumen, in quo scriptum est digito Patris Verbum; quod deprecare, o casta Deipara, ut in libro vitæ describat servos tuos.

Deprecamur te servi tui, et inclinamus genu cordis nostri: inclina tu, o purissima, aurem tuam, et salva nos, qui in profundo tribulationum demergimur; custodi, o Deipara, civitatem tuam ab omni inimicorum expugnatione.

33 Ode 8.

O casta, Verbum in utero suscepisti: portantem omnia portasti, nutristi nutrientem nutu suo universum terrarum orbem; cui psallimus: Dominum laudate, opera, et superexaltate in omnia sæcula.

Moyses intellexit in rubo magnum mysterium partus tui: pueri præfigurarunt illud apertissime stantes in medio ignis sine ulla læsione; unde te, o Virgo inviolata ac sancta, laudamus in omnia sæcula.

Versutia hostis antea nudati, stola immortalitatis induti sumus partu tuo: et cum sederemus in tenebris peccatorum, lumen aspeximus, o puella, luminis habitaculum: quare te laudamus in omnia sæcula.

Suscitantur per te ad vitam mortui; vitam enim subsistentem peperisti: facundi fiunt ac diserti, ii qui paulo ante loqui nesciebant: leprosi mundantur, morbi depelluntur, aereorum spirituum multiplices turbæ devictæ sunt, o Virgo salus hominum.

Innumeris benedictionibus cumulata, quæ mundo salutem peperisti, per quam a terra in sublime elevati sumus, gaude, o casta protectio, et robur, murus et munimen canentium: Dominum laudate, opera, et superexaltate in omnia sæcula.

Ode 9.

O Puella, ut tibi *Gaude* clamemus nos fideles, qui per te gaudii participes facti sumus, libera nos a perenni tentatione, a barbarorum expugnatione, et ab omni alia plaga, quæ propter multitudinem peccatorum, mortalibus peccantibus advenire solet.

Stabilimentum et illuminatio nostra facta es: quare ad **34** te clamamus: Gaude, astrum inoccidium, quod mundo magnum solem attulisti; gaude, o casta, quæ paradisum Edem clausum aperuisti; gaude, columna ignea, quæ humanum genus in supernam vitam introduxisti.

Et religiose stemus in domo Dei nostri, et clamemus: Gaude, mundi regina; gaude, Maria om-

Digitized by Google

nium nostrum Domina ; gaude, sola immaculata et pulchra inter mulieres (36) : gaude, vas quod unguentum inexhaustum in te evacuatum suscepisti

ρία πάντων ἡμῶν· χαῖρε, ἡ μόνη ἄμωμος ἐν γυναιξὶ καὶ καλή· χαῖρε, σκεῦος μύρου τὸ ἀκένωτον ἐπὶ σὲ κενωθὲν εἰσδεξάμενον.

Perpetua Virgo, columba quæ Misericordem peperisti (37), gaude ; gaude, confessorum omnium gloriatio; gaude, athletarum corona, omniumque justorum divina exsultatio, nostrumque fidelium salus.

Ἡ περιστερὰ ἡ τὸν Ἐλεήμονα ἀποκυήσασα, χαῖρε, Ἀειπάρθενε· ὁσίων πάντων, χαῖρε, τὸ καύχημα τῶν ἀθλητῶν στεφάνωμα, χαῖρε, ἁπάντων τε τῶν δικαίων θεῖον ἐγκαλλώπισμα, καὶ ἡμῶν τῶν πιστῶν τὸ διάσωσμα.

Hæreditatis tuæ, quæ nos sumus, peccatis omnibus ignosce, Christe Deus, non respiciens nunc ad illa, cum habeas deprecantem te eam, quæ sine semine genuit te super terram, quippe qui propter magnam misericordiam tuam voluisti formam alienam suscipere.

Φεῖσαι, ὁ Θεός, τῆς κληρονομίας σου τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν πάσας, παραβλέπων νῦν εἰς τοῦτο, ἔχων ἐκδυσωποῦσάν σε τὴν ἐπὶ γῆς ἀσπόρως σε κυοφορήσασαν διὰ μέγα ἔλεος θελήσαντα μορφωθῆναι, Χριστὲ, τὸ ἀλλότριον.

VII

B

Ζ'.

In sanctissimam Deiparam canon VII (38), *cujus acrostichis hæc est : « Deipara, senis te modis ego cano. » Joseph.*

Εἰς τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον, Κανὼν ζ', οὗ ἡ ἀκροστιχίς ἐστι· « Ἕκτον προσάξω τῇ Θεοτόκῳ μέλος. » Ἰωσήφ.

Ode 1.

Ὠδὴ α'.

Decepta pravo bestiæ consilio, prima mater mortem adduxit in mundum : tu vero, o purissima, vitam enixa nos corruptione peremptos vivificasti.

Ἐκ πονηρᾶς συμβουλίας τοῦ δυσμενοῦς ἡ πρωτόπλαστος θάνατον ἐπεισῆξεν· ἀλλ' αὐτὴ τὴν ζωὴν κυήσασα, ἁγνὴ, νεκρωθέντας τῇ φθορᾷ ἡμᾶς ἐζώωσας.

35 Et cogitationibus prolabens, et maculis carnalibus sordescens, ad te vere (39) puram, immaculatam et castam confugio : esto adjutrix servo tuo.

Καὶ λογισμοῖς ὀλισθαίνων καὶ μωλυσμοῖς σαρκικοῖς σπιλούμενος, ἐπὶ σὲ τὴν καθαρὰν ἀληθῶς καὶ ἄσπιλον, ἁγνὴν καταφεύγω, βοηθὸς γενοῦ τῷ δούλῳ σου.

Infestas cordis mei passiones, o Deipara, tuis medicaminibus cura ; gravissimam cogitationum inconstantium tempestatem seda intercessione tua apud Deum, o Domina.

Τὰ τῆς καρδίας μου πάθη τὰ χαλεπὰ, Θεοτόκε, ἴασαι, τῶν ἀστάτων λογισμῶν τὸ δεινὸν κλυδώνιον τῇ σῇ μεσιτείᾳ πρὸς Θεὸν ἐκσπασον, Δέσποινα.

Ode 3.

Ὠδὴ γ'.

Per illam quæ peperit te, miserere mihi, et salva me, o Verbum, tu qui solus natura compatiens propter viscera misericordiæ tuæ effudisti pro me totum sanguinem tuum.

Ὁ μόνος φύσει συμπαθὴς, ὁ τὸ αἷμά σου, Λόγε, διὰ σπλάγχνα ἐλέους δι' ἐμὲ ἐπὶ σταυροῦ κενώσας, διὰ τῆς σε κυησάσης οἰκτειρον καὶ σῶσόν με.

Addictum Deo templum per divinam generatio-

Ναὸς γενόμενος Θεοῦ τῇ θεογεννησίᾳ, ἐκουσίως εἰς

(36) Non potuit S. Josephus immaculatum B. Virginis conceptum verbis clarioribus deprædicare. Quid enim est dicere B. Virginem solam inter mulieres fuisse immaculatam, nisi cum omnes mulieres post Adæ lapsum fuerint cum originali macula conceptæ, eam solam inter illas ab hac macula in suo conceptu liberam exstitisse, atque adeo solam inter omnes immaculatam fuisse?

(37) Ob puritatem originalem maxime appellatur Virgo nomine columbæ, quæ sine felle est, et typus puritatis : *Una est columba mea.* Cantic. cap. II. Nam sexaginta sunt reginæ, et multo plures concubinæ ; adolescentularum autem non est numerus, sed primaria Sponsa et omnibus longo intervallo anteposita, una est Maria, hoc est sola, quam singularitatem maxime habet in puritate justitiæ originalis. Est quippe amor munditiæ et puritatis velut nativus columbæ, ut propterea aquam, unde bibere et se lavare possit, mundam et puram esse admoneat Varro libr. III, c. 7 : *Sunt enim*, inquit, *permundæ hæ volucres.* Itaque apte consentit cum summo Virginis nitore nomen columbæ. Et nomen quidem Hebræum columbæ, a radice impurum quid et graveolens ferente deductum est, quia indidem derivatur unde cœnum et lutum, ut Sancius in cap. II Cantic., n. 58, ratiocinatur ; ipsum tamen columbæ nomen nihil nisi purum et illime præ se fert, quod in rem nostram apposite cadit. Nam B. Virgo, quamvis de cœnosa et fœda radice parentum generis nostri procreata, nihil tamen continet nisi sanctum et purum, ita ut etiam ipsum ejus primum initium fuerit intemeratissimum et omni prorsus labe carens, quod Galatinus libr. VII, *De arcanis*, cap. 5, expressum putat eo Spiritus sancti oraculo Cantic. II : *Columba mea in foraminibus petræ.* Nam petram ad principium generationis pertinere putat ex Isaiæ LV, ubi Hebræi jubentur attendere ad petram unde excisi erant, id est, ad suæ generationis principium. In ipsis ergo petræ foraminibus, inque ipso primo ortus ad vitam principio puritas Virginis commendatur. Vide Nieremberg. in Exceptionib. c. 13.

(38) Exstat hic canon Græce tantum in Paracletica Græcorum, Feria IV, sexti tomi seu secundi.

(39) Ne aliquis putaret B. Virginem false, inaniter et ficte dici puram et immaculatam, addidit Josephus, *vere*, significans ipsam in veritate puram fuisse atque immaculatam. Revera autem non fuisset pura, nec dici posset vere immaculata, si in primo instanti sui esse impuritate ac macula originalis criminis sordidata apparuisset.

Digitized by Google

πάθη ὠλίσθησα χαλεπά· διό σε, Θεοῦ νεὰ, ἱκετεύω, A Δέσποινα, βοήθει μοι.

nem effectus, voluntarie in molestissimas passiones prolapsus sum. Propterea supplex rogo te, o Domina, quæ es templum Dei, adjuva me.

Παστὰς Κυρίου ἐκλεκτὴ, οὐρανίου παστάδος ποίησόν με κληρονόμον τὸν τῇ θείᾳ σου σκέπῃ, ὡς ἐν παστάδι σεπτῇ καθ' ἑκάστην πόθῳ σε γεραίροντα.

Regis Domini thalamus electus, fac me cœlestis thalami consortem divina protectione tua; ego quippe in augusto thalamo quotidie cum affectu te honoro.

Ὠδὴ δ'.

Ode 4.

Ῥανίσιν, ἄχραντε, πλευρᾶς τοῦ τόκου σου τῶν παθῶν μου τὸν ῥῦπον καὶ τοὺς δεινοὺς σπίλους τῆς καρδίας μου ἐναποκάθαρον, ἁγνὴ, καὶ φωτί σου καταλάμπρυνον.

Absterge, o immaculata et pura, (40) guttis e latere Filii tui manantibus, sordes affectionum mearum, et pessimas maculas cordis mei; et luce tua illustra me.

Ὁδὸς εὐθεῖά μοι, ὁδὸς εἰσάγουσα σωτηρίας πρὸς τρίβους ἡ τὴν ὁδὸν τέξασα γενήθητι, ἀποπλανήσει πονηρᾷ καθ' ἑκάστην ὀλισθαίνοντι.

Sis mihi, tu, quæ viam ipsam peperisti, via recta; via quæ deducat me in semitas salutares; nam quotidie errore malo prolabor.

Σταγόνα δμβρισον ἐν τῇ καρδίᾳ μου κατανύξεως, B Κόρη, ἡ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς κυήσασα, τὰς διεκχύσεις τῶν ἐμῶν παθημάτων ἀναστέλλουσα.

Effunde stillas compunctionis in corde meo, o Puella, quæ fontem vitæ peperisti, et passionum mearum effusiones compesce.

Ἁγία Δέσποινα, τὸν ὑπεράγιον ἡ κυήσασα Λόγον, ἁγιασμὸν τῇ ψυχῇ μου δώρησαι, καὶ τρικυμίας πειρασμῶν τὴν ζωήν μου ἐλευθέρωσον.

Nulli sanctitate secunda Domina (41), quæ omni sanctitate superius Verbum peperisti, sanctificationem largire **36** animæ meæ, et a tentationum procellis libera vitam meam.

Ὠδὴ ε'.

Ode 5.

Ξένον ὡς ἔσχηκας τοκετὸν, ξένον με γενόμενον Θεοῦ δι' ἁμαρτίας οἰκείωσον, ξένωσον ἐκ ταύτης, καὶ τῷ οἰκτίρμονι οἰκείωσον, Παρθένε, τῇ μεσιτείᾳ σου.

Ipsa, quæ partum peregrinum habuisti, me a Deo peregrinum effectum, eo quod peccati domesticus fuerim, ab eodem peccato peregrinum redde; et misericordi me domesticum effice, o Virgo, mediatione tua.

Ὡς ὄρος πάλαι σε Δανιὴλ βλέπει, τηλαυγῶς μαρμαρυγαῖς τῆς παρθενίας ἐκλάμπουσαν, ἐξ οὗ ἐτμήθη C λίθος συντρίβων, πάναγνε, τὰ εἴδωλα τῆς πλάνης σθένει θεότητος.

Sicut montem vidit te olim Daniel, virginitatis radiis splendide coruscantem, o tota immaculata: ex quo abscissus est lapis, qui robore divinitatis, erroris simulacra contrivit.

Truculentorum latronum invasionibus sauciatum in anima, et semimortuum in via hujus vitæ, gravique in discrimine positum, visita me, o Verbum, per eam quæ peperit te.

Ὠδὴ ς'.

Ode 6

Ἡ ῥάβδος ἡ ἔντιμος ἡ βλαστήσασα ἡμῖν ξύλον ζωῆς τὸν Κύριον, τὴν ταπεινὴν ψυχήν μου φθοροποιοὺς ἐννοίας βλαστάνουσαν τῷ σταυρῷ τοῦ Υἱοῦ σου ἀποκάθαρον

Emunda cruce Filii tui infelicem animam meam, cogitationes noxias pullulantem, o virga venerabilis, ex qua nobis lignum vitæ Dominus germinavit.

Θηρὸς ἁμαρτίας με, ὡς κυτώας ἐκ γαστρὸς τὸν Ἰωνᾶν, ἐξάγαγε σαῖς ἱκεσίαις, Λόγε, τῆς ἐν γαστρὶ ἀγνῶς χωρησάσης σε τὸν ἀχώρητον φύσει, πολυέλεε.

Me a fera peccati, tanquam Jonam a ventre ceti educ, o Verbum, multa præditum misericordia, per intercessionem illius, quæ te incomprehensibilem natura, in suo utero castissime comprehendit.

Ἐπλήθυναν, Δέσποτα, ὑπὲρ ἄμμον θαλασσῶν τὰ πονηρά μου πταίσματα· ὡς κεκτημένος πέλαγος D

O Domine, multiplicata sunt super arenam maris pessima peccata mea: tu, tanquam possidens

(40) Quando Patres, ut Origenes Homil. 1 de diversis in Matthæum; S. Bernardus serm. 13, de Cœna Domini; S. Leo papa epist. 38, S. Joan. Chrysostomus in cap. XI Epist. ad Hebræos, et alii, Christum vocant immaculatum, non solum a Christo peccatum actuale excludunt, verum etiam et originale, id quod expresse docuit Odo Cameracensis in Expositione Canonis, dist. 3, dicens: *Hostiam immaculatam, id est, sine omni macula culpæ, utpote concepta et nata sine peccato.* Eodem prorsus modo de Virgine censendum: nam quemadmodum Christus non diceretur revera immaculatus absolute et simpliciter, si aliquod admisisset peccatum actuale aut originale, æque minus Virgo immaculata nuncuparetur, si aliquod agnovisset. Meritoque Odo Cameracensis loco citato eodem modo copulavit Jesum Christum et Matrem ejus in Elogio nominis immaculati dum dixit: ab immaculata Matre sumptam esse hostiam immaculatam. Vide Nierembergium, in Exceptionibus cap. 2.

(41) Hoc Elogio Deiparam Virginem omnes omnino tam homines quam angelos in sanctitate excessisse proclamavit Josephus, quod verificari nullatenus posset contracto peccato originali; ex hac enim parte angeli et protoplasti in paradiso essent B. Virgine sanctiores. Nam si primos parentes, quod essent humanum genus propagaturi, visum est Deo sanctimonia ornatos in lucem educere (ex communiori sententia), an videri ipsi aliter potuit de hac altera Eva reparandæ salutis adjutrice, sociaque amplificandæ sanctitatis, et aliis insigni gloriis, quæ primigeniæ labis probrum aut excludant oportet, aut in dubium revocentur? Si angeli in sanctitate a Deo creati, cur non similiter eorum Regina?

Digitized by Google

pelagum misericordiarum, converte, et salva me, o Verbum, advocationibus Genitricis tuæ.

37 Ode 7.

Deificasti partu tuo, qui fuit supra naturam, naturam primi parentis. Me igitur qui supra naturam pecco, et Deum natura bonum ad iram provoco, maternis tuis reconciliationibus eidem domesticum redde.

Jugiter emanant a corde meo peccatorum flumina : tu ex qua aqua salutis fidelibus scaturivit, emunda illud, ut canere possim dulcisonis modis: Benedicta, quæ Deum in carne peperisti.

Supra terram tu fuisti cœlum Factoris cœli et terræ, quem supplex precare ut liberet me a terrenis malis, et dignum me faciat ut particeps sim bonorum cœlestium, o Dei Genitrix.

Ode 8.

Ego miser, quantumvis nolim, turpia perpetor, consuetudini deserviens, quæ me subjicit pessimis dominis, qui a Deo exciderunt; o Domina Virgo, libera me.

Genuisti, o Domina Virgo, botrum nullius manu agricolæ cultum, ex quo vinum salutiferum profluit universis; me peccati ebrietate obtenebratum, sobrietati ac saluti restitue.

O Domine, licet damnationis reus sim, ne statuas me cum damnatis, in hora judicii : sed exiguum suspirium meum susciplens, salvum me fac, o miserator, intercessionibus Matris tuæ.

Ode 9.

Conculcavi ego solus per summam amentiam legem tuam salutiferam, o Christe; et gravissimæ transgressioni **38** deservio, jamque damnationis reus factus sum : salva me, et miserere mei, per castam illam, quæ peperit te, tu quippe es omni bonitate superior.

A tempestate tentationum mihi graviter periclitanti esto portus, o Deo charissima Domina : et passionum mearum fluctus mitigans, peccatorum meorum pelagum desicca, ut pro debito laudem te omni laude dignissimam.

Notifica mihi viam rectam, o Virgo, per quam invenire possim portam ad regna superna ferentem, ad divina paradisi tabernacula, ad veram ac sempiternam beatitudinem.

Ordines angelorum sanctorum, exercitus martyrum, confessorum, hierarcharum, justorum, prophetarum atque apostolorum cœtus, una cum Genitrice tua, te, Christe, precantur : Tu tanquam multa præditus misericordia, salva nos, et miserere nostri.

VIII

In sanctissimam Deiparam Canon VIII (42) *cujus acrostichis est : « Octava do tibi, Maria, cantica. Joseph. »*

Ode 1.

O gloriosa et casta, quæ sola fidelium gloria

οἰκτιρμῶν, ἐπίστρεψον, σῶσόν με παρακλήσεσι, Λόγε, τῆς Τεκούσης σε.

Ὠδὴ ζ'.

Ἡ τὴν φύσιν τοῦ προπάτορος θεώσασα τῷ ὑπὲρ φύσιν τόκῳ σου, ἁμαρτῶντά με ὑπὲρ φύσιν, καὶ τὸν ἀγαθὸν τῇ φύσει πικράναντα Θεὸν, καταλλαγαῖς σου μητρικαῖς αὐτῷ οἰκείωσον.

Τὴν πηγάζουσαν ἑκάστοτε καρδίαν μου ἁμαρτημάτων ῥεύματα, ἡ πηγάσασα σωτηρίας ὕδωρ τοῖς πιστοῖς, καθάρισον μέλπειν ἐμμελῶς · Εὐλογημένη ἡ Θεὸν σαρκὶ κυήσασα.

Οὐρανὸς ἐπὶ τῆς γῆς σὺ ἐχρημάτισας τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς Ποιητοῦ, ὃν ἱκέτευε τῶν τῆς γῆς με ῥύσασθαι κακῶν, καὶ μέτοχον τῶν ἐν οὐρανοῖς καταξιῶσαι ἀγαθῶν, Θεογεννήτρια.

Ὠδὴ η'.

Καὶ μὴ θέλων, ὦ τάλας, πράττω τὰ ἄτοπα συνηθείᾳ δουλεύων καταδουλούσῃ με δούλοις πονηροῖς, ἐκ Θεοῦ ὀλισθήσασι · Δέσποινα Παρθένε, ἐλεύθερόν με δεῖξον.

Ὡς τὸν βότρυν τεκοῦσα τὸν ἀγεώργητον, τὸν πηγάζοντα οἶνον πᾶσι σωτήριον, μέθῃ με πικρᾷ; ἁμαρτίας σκοτούμενον, Δέσποινα Παρθένε, σωφρόνησον καὶ σῶσον.

Μή με στήσῃς ἐν ὥρᾳ, Δέσποτα, κρίσεως μετὰ τῶν κατακρίτων ὄντα κατάκριτον, ἀλλὰ τὸν μικρὸν στεναγμόν μου δεξάμενος, σῶσόν με πρεσβείαις τῆς σῆς Μητρὸς, οἰκτίρμο .

Ὠδὴ θ'.

Ἐμὲ τὸν μόνον καταπατήσαντα φρενοβλαβῶς τὸν νόμον σου, Χριστὲ, τὸν σωτήριον, καὶ δεινῇ παραβάσει δουλεύσαντα, καὶ κατακεκριμένον σῶσον, οἰκτείρησον διὰ τῆς τεκούσης σε ἁγνῆς, ὡς ὑπεράγαθος.

Λιμὴν ἐν ζάλῃ μοι κινδυνεύσαντι τῶν πειρασμῶν γενοῦ, θεοχαρίτωτε Δέσποινα, καὶ παθῶν μου τὸν σάλον πράϋνον, τὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου ξήρανον πέλαγος, ὅπως κατὰ χρέος σε ὑμνῶ τὴν πολυύμνητον.

Ὁδὸν εὐθεῖάν μοι καθυπόδειξον, δι' ἧς εὑρεῖν δυνήσωμαι τὴν πύλην τὴν φόρουσαν πρὸς τὰ ἄνω, Παρθένε, βασίλεια, πρὸς τὰ τοῦ παραδείσου θεῖα σκηνώματα, πρὸς τὴν δι' αἰῶνος ἀληθῆ μακαριότητα.

.... στρατὸς μαρτύρων, ὁσίων σύλλογος, ἱεραρχῶν, δικαίων, προφητῶν, ἀποστόλων τε, τῶν ἀγγέλων τὰ τάγματα, μετὰ τῆς σε τεκούσης ἐκδυσωποῦσί σε · Σῶσον ἡμᾶς, οἰκτειρον, Χριστὲ, ὡς πολυέλεος.

Η'.

Εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, Κανὼν η', οὗ ἡ ἀκροστιχίς ἐστι · « Δέησίς ἐστιν ὀγδόη τῇ Παρθένῳ. » Ἰωσήφ.

Ὠδὴ α.

Δεδοξασμένα περὶ σοῦ λελάληται, δεδοξασμένη,

(42) Exstat hic Canon Græce tantum in Paracletico Græcorum edito feria IV octavi toni seu quarti plagii, et in Paracletico ms. Bibliothecæ monasterii Cryptæferratæ feria VI.

Digitized by Google

ἁγνὴ, ἡ τῶν πιστῶν δόξα μόνη χρηματίσασα· διὸ μελλούσης δόξης με κοινωνὸν σαῖς πρεσβείαις δοξάζοντά σε ἀνάδειξον, ἄχραντε πανάμωμε Δέσποινα.

Εὐλογημένος ὁ καρπὸς, πανάμωμε, ὁ τῆς κοιλίας σου, δι' οὗ βροτοὶ πάντες τῆς ἀρᾶς ἐλύθημεν, εὐλογημένη πάναγνε, ἀνερμήνευτον θαῦμα, ἀκατανόητον ὅραμα, πάντων τε βροτῶν τὸ διάσωσμα.

Ἡ τῶν ἀγγέλων δυσωπεῖ σε, Κύριε, πληθὺς ἑκάστοτε, τῶν μαθητῶν δῆμος, προφητῶν ὁ σύλλογος, μαρτύρων καὶ ὁσίων σου· διὰ τῆς Θεοτόκου, ἁμαρτημάτων συγχώρησιν δώρησαι ἡμῖν, ὡς φιλάνθρωπος.

Σὲ τὴν ἐν σπλάγχνοις δεξαμένην, ἄχραντε, τὸ φῶς τὸ ἄστεκτον ἐκδυσωπῶ πίστει· τῆς γεέννης ῥῦσαί με, καὶ τῆς ἀποκειμένης μοι διὰ πλῆθος πταισμάτων κολάσεως ἐλευθέρωσον, σοῦ ταῖς εὐπροσδέκτοις δεήσεσιν.

Ὠδὴ γ'.

Ἱερᾶς πολιτείας ἀποπεσὼν, ἄχραντε, παρασυνεβλήθην τοῖς κτήνεσι καὶ κατάκριτος ὅλος γεγένημαι· ἡ τὸν Κριτὴν τετοκυῖα πάσης, κατακρίσεως ῥῦσαι καὶ σῶσόν με.

Στεναγμοὺς ἀνενδότους, καὶ ψυχικὸν δάκρυον, καὶ διηνεκῆ μοι παράσχου, κόρη, κατάνυξιν, ὅπως πενθήσω μου τὰ συμφυέντα μοι πάθη ἐξ ἀπροσεξίας μου, Θεοχαρίτωτε.

Ἐπουράνιαι τάξεις, λειτουργικὰ πνεύματα, δῆμος προφητῶν, ἀποστόλων σου, καὶ μαρτύρων σου, σὺν τῇ τεκούσῃ σε, ἐκδυσωποῦσιν, οἰκτίρμον, τῷ λαῷ σου δώρησαι πταισμάτων ἄφεσιν.

Συμπαθείας με θείας, ὡς συμπαθὴς, ἄχραντε, νῦν καταξιῶσαι δυσώπει τὸν εὐσυμπάθητον, τρόπους ἀσπλάγχνους καὶ ἀσυμπαθεῖς κεκτημένον, μετανοίας τρόπους με νῦν ἀνακάλεσαι.

A facta es: gloriosa dicta sunt de te: propterea, dum te glorifico, fac me participem futuræ gloriæ intercessionibus tuis, o Domina immaculata, et ab omni labe aliena (43).

39 Carens omni macula Virgo (44), tota casta ac benedicta, inexplicabile miraculum, incomprehensibile spectaculum, omnium mortalium salus, benedictus sit fructus ventris tui, per quam nos homines universi a maledictione liberati sumus.

Turba angelorum copiosa, discipulorum conventus, prophetarum, martyrum et confessorum tuorum cœtus, te, Domine, semper precatur: per Deiparam largire nobis peccatorum veniam, utpote hominum amator.

B Ad te, o immaculata, quæ ignem intolerabilem intra viscera suscepisti, supplices cum fide preces fero: a gehenna eripe me, et a supplicio, quod propter multitudinem peccatorum meorum paratum est mihi, libera me acceptissimis precibus tuis.

Ode 3.

Ut a sacris vitæ institutis excidi, o immaculata, comparatus sum jumentis, et damnatus totus factus sum; tu quæ Judicem peperisti, ab omni damnatione libera me, et salva me.

Assiduam compunctionem, veros gemitus, ac lacrymas ex animo emanantes concede mihi, o puella, ut passiones quæ mihi ex mea negligentia inhæserunt, deflere possim, o Deo gratissima.

C Digestæ per cœlum angelorum acies, administratorii spiritus, turba prophetarum, apostolorum, ac martyrum tuorum, una cum Genitrice tua, te suppliciter exorant, o misericors, ut populo tuo peccatorum indulgentiam largiaris.

O immaculata, tanquam compatiens precare illum qui maxime omnibus compatitur, ut me divina compassione dignum efficiat: et cum mores immites, et compatiendi ignaros induerim, tu me nunc ad pœnitentiæ mores revoca.

(43) Hæc vox *immaculata*, adjuncta Dominæ nostræ Virgini Deiparæ, exserit omnes vires suas et plenitudinem puritatis significat, excludens omnem maculam sive actualem, sive originalem; nobilius significans exclusionem maculæ originalis in conceptione conjuncta Virgini, quam si conceptioni ipsi jungatur. Indicat enim originem et fontem, unde conceptioni provenit quod sit immaculata et ab omni labe aliena, nempe gratiam, quæ animæ Virginis inhæret. Virgo enim non est immaculata ex vi suæ conceptionis, sed ex beneficio Dei infundentis illi gratiam, in ipso conceptionis momento. Quare (ut more scholastico loquar) hæc causalis est vera: quia anima Virginis est immaculata in momento conceptionis, conceptio ipsa est immaculata non e contra. Ad hæc, Virgo est immaculata intrinsece per gratiam, et carentiam maculæ ipsi inhærentem; conceptio vero est immaculata solum extrinsece per denominationem a puritate quæ est in Virgine. Conceptio enim neque intrinsece potest habere gratiam, neque culpam, sed sancta dicitur a sanctitate animæ, maculata vero tum ab infectione seminis ex debito et quasi radicaliter, tum formaliter a macula inhærente animæ, quæ omnia conceptioni ipsi extrinseca sunt. Nobilius ergo significatur puritas conceptionis conjungendo cum Virgine epithetum immaculatæ, quam si cum conceptione ipsa conjungeretur. Vide Calderon, *Pro titulo immaculatæ conceptionis*, cap. 5, n. 197.

(44) Potuitne Virgo omni carere macula, si originalis peccati macula non caruit? Nonne mirum apparet, quod cum dubitet nemo Dei Matrem actuali peccato nunquam fuisse vel leviter afflatam, esse nihilominus qui velint fœdatam macula longe turpiori? *Is* sanctus, impollutus, segregatus a peccatoribus tam procul, ut sanctitatis notas populo sacrificiis et templo, sacerdotibus, throno, ac reliquis olim fabricandi sibi palatii nudis imaginibus atque umbris ab orbe condito impresserit, hoc ipsum palatium, nempe Matrem divinitatis corporandæ, æternum augustale, cum facile posset, non exemit, scilicet, a labe detestanda peccati nobis ab ortu congeniti? Et in illis ab sese plurimum remotis, fumique instar defecturis, ad se tamen utcunque spectantibus, puritatis summæ curiosus, copulandam sibi arctissimo omnium ac maxime intimo ac sempiterno vinculo neglexit? Passus exsecrandarum sordium contumeliis patere quam sibi Matrem delegerat? Passus dæmoni carnem semel mancipari, quam deinde secum esset in perpetuum juncturus? Vide Ludovic. Janinum Soc. Jesus in *Corona augustissimæ Virginis Matris Dei*, tract. 1, excellent. 7.

Digitized by Google

40 Ode 4.

Tota pura, discinde pessimum peccatorum meorum chirographum divina lancea, quæ pupugit divinum latus illius, qui ex te, o Virgo, homo fieri atque inter homines versari voluit, et precare, ut ego a Deo per meam insipientiam elongatus, salvandorum libro ascribar.

Indulgentia dignum me fac, o puella, qui vehementer pecco, et in gravia delicta prolapsus sum, ut cum vocibus plenis gratiarum actione te glorificem et cum divino affectu glorificem te, quæ excellentissimo partu tuo universos viles atque abjectos, o purissima, magnificasti.

Beatissima illibata puritate Virgo, in te naturæ eges innovantur; etenim supra naturam Verbum peperisti: propterea te cum fide precor, ut me qui supra humanam naturam multa peccavi, et a Deo elongatus sum, convertas, et salvum facias intercessionibus tuis.

Inimicus ferox, peccati jaculis totam animam meam consauciavit meumque cor fœdis concupiscentiis commaculavit, atque a via recta seduxit me. Propterea clamo ad te, ut revertentem suscipias, et salves me.

Ode 5.

Maxima te semper beatitudine fruentem, beatificant nunc generationes generationum: et cœlestes virtutes solam te concelebrant, o benedicta inter mulieres, atque Adami collapsi revocatio; quippe quæ inferiora cum superioribus copulaveris.

Ad hoc ut integer sanusque perseverem, nec ullo modo a meliori statu dimovear, sed recto tramite incedam, Deoque placita faciam, tu me virtute corrobora, quæ **41** Verbum bonum peperisti quod nos ab irrationalitate liberavit.

Redundantem ob misericordiæ abyssum sanguinem tuum, o Verbum, in cruce totum effudisti: ideo exsicca passionum mearum abyssum, et dignum me fac mediante Deipara, ut cum compunctione tibi Deo placere et gratus esse possim.

Ode 6.

Invenit per te misericordiam humana natura; etenim misericordem Dominum peperisti, o miseratrix ac tota pura: unde tibi supplico, miserere animæ meæ.

Acies incorporeorum spirituum exorant te, o Christe, simulque martyrum, prophetarum, et apostolorum cœtus: per Genitricem tuam salvum fac populum tuum ab omni circumstante calamitate.

Cultoris nescia terra, quæ agricolam peperisti, omniumque Creatorem, sylvescentem passionibus animam meam, fructiferam redde, mediante divina scientia.

Ad Deum me deducentia præcepta transgressus sum, et sponte pessimis passionibus servus factus

Ὠδὴ δ'.

Τὸ πονηρὸν ἁμαρτιῶν μου χειρόγραφον θείᾳ λόγχῃ, πάναγνε, διάρρηξον τῇ κεντησάσῃ θείαν πλευρὰν τοῦ ἐνανθρωπίσαι ἐκ σοῦ, Παρθένε, θελήσαντος, καὶ βίβλῳ με γραφῆναι σωζομένων δυσώπει, τὸν ἀφρόνως Θεοῦ μακρυνόμενον.

Ἵνα φωναῖς χαριστηρίοις δοξάζω σε, ἵνα θείῳ ..δῶρῳ μεγαλύνω σε, τὴν τῷ μείζονι σου τοκετῷ πάντας σμικρυνθέντας, πανάμωμε, μεγαλύνασαν, μεγάλως ἁμαρτῶντα καὶ δεινῶς συμπτωθέντα συγχωρήσεως, κόρη, ἀξίωσον.

Νόμοι ἐν σοὶ κεκαινοτόμηνται φύσεως· ὑπὲρ φύσιν Λόγον γὰρ ἐκύησας· διό σε πίστει ἐκδυσωπῶ τὸν ὑπὲρ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, πανάμωμε, πολλὰ ἡμαρτηκότα, καὶ Θεοῦ μακρυνθέντα, ἐπιστρέψαντα σῶσον πρεσβείαις σου.

Ὁ δυσμενὴς τῆς ἁμαρτίας τοῖς βέλεσι τὴν ψυχήν μου ὅλην ἐτραυμάτισε, καὶ κατεμόλυνεν ἡδοναῖς τὴν ἐμὴν καρδίαν, καὶ τῆς ὁδοῦ ἀπεπλάνησε, Παρθένε, τῆς εὐθείας· διὰ τοῦτο βοῶ σοι, Ἐπιστρέφοντα δέξαι καὶ σῶσόν με.

Ὠδὴ ε'.

Γενεαὶ γενεῶν σε τὴν ἀειμακάριστον νῦν μακαρίζουσιν· οὐρανῶν δυνάμεις, ὡς τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνάψασαν, εὐφημοῦσι μόνην, ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη, τοῦ πεσόντος Ἀδὰμ ἡ ἀνάκλησις.

Διαμένειν με σῶον, μὴ περιτρεπόμενον στάσεως κρείττονος, ἀλλ' εὐθυποροῦντα, καὶ Θεῷ τὰ εὐάρεστα πράττοντα, ἐνδυνάμωσόν με, τὸν ἀγαθὸν τεκοῦσα Λόγον τὸν ἡμᾶς ἀνοίας ῥυσάμενον.

Ὁ τὸ αἷμά σου, Λόγε, διὰ ὑπερβάλλουσαν ἐλέους ἄβυσσον ἐν σταυρῷ κενώσας, τῶν παθῶν μου τὴν ἄβυσσον ξήρανον, καὶ ἐγκαταρύξει σοι τῷ Θεῷ εὐαρεστῆσαι διὰ τῆς Θεοτόκου ἀξίωσον.

Ὠδὴ ς'.

Ἱλέηται διὰ σοῦ ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπότητος· τὸν ἐλεήμονα γὰρ ἐκύησας Κύριον, ἐλεῆμον πάναγνε· ὅθεν δυσωπῶ σε, τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἐλέησον.

Τῶν ἀσωμάτων, Χριστὲ, τὰ τάγματα δυσωποῦσί σε, μαρτύρων τε, προφητῶν, καὶ τῶν ἀποστόλων σου· διὰ τῆς τεκούσης σε, τὸν λαόν σου σῶζε ἀπὸ πάσης περιστάσεως.

Ἡ ἀγεώργητος γῆ τὸν γεωργὸν ἡ κυήσασα, καὶ πάντων Δημιουργὸν, τὴν ὑλομανήσασαν ψυχήν μου τοῖς πάθεσι, δεῖξον καρποφόρον διὰ τῆς θείας ἐπιγνώσεως.

Παρέβην τὰς ἐντολὰς τὰς πρὸς Θεὸν ὁδηγούσας με, καὶ θέλων τοῖς πονηροῖς δεδούλωμαι πάθεσι· διὸ

Digitized by Google

ἱκετεύω σε τῆς αὐτῶν με ῥῦσαι δεσποτείας, Ἀειπάρθενε.

Ὠδὴ ζ'.

Ἀῤῥήτῳ κυήσει σου, φρικτῶν ἀῤῥήτων ἡμᾶς ἠξίωσας, Θεοτόκε, πραγμάτων· διὸ φρικτῆς με ῥῦσαι κολάσεως, καὶ τῆς ἀῤῥήτου χαρᾶς καταξίωσον, ἵνα ὑμνῶ σε ἀεὶ τὴν πολυύμνητον.

Ῥαθύμως τὸν βίον μου ἐκδαπανήσας, ἄκαρπος ἔμεινα, καὶ πτοοῦμαι τὴν δίκην καὶ τῆς γεέννης τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον· ἡ πῦρ τεκοῦσα, Παρθένε, τὸ ἀστεκτον, πρόστηθι ῥῦσαί με πυρὸς τῇ μεσιτείᾳ σου.

Θαυμάτων ἐπέκεινα τὸ μέγα θαῦμα τῆς σῆς κυήσεως· διὰ τοῦτο βοῶ σοι· Ἀγνὴ Παρθένε, Θεογεννήτρια, τὰ σὰ ἐλέη ἐπ' ἐμοὶ θαυμάστωσον, καὶ τῆς μελλούσης ὀργῆς ῥῦσαι καὶ σῶσόν με.

Ἐμὲ τὸν βιώσαντα ἐν ἀμελείᾳ καὶ παραβλέψαντα τοὺς ἁγίους σου νόμους, καὶ τὰ σεπτά σου, Σῶτερ, ἐντάλματα, οἰκτειρον, σῶσον διὰ τῆς τεκούσης σε, ὡς εὐεργέτης Θεὸς καὶ πολυέλεος.

Ὠδὴ η'.

Νενεκρωμένην ζώωσον, συμπτωθεῖσαν ἀνάστησον, τετραυματισμένην τὴν ψυχήν μου ἴασαι, τὸν νοῦν μου εἰρήνευσον, τῶν πειρασμῶν τὰ κύματα πράῢνον, Παρθένε, καὶ βοῶντά με σῶσον· Οἱ παῖδες, εὐλογεῖτε· ἱερεῖς, ἀνυμνεῖτε· λαός, ὑπερυψοῦτε Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὡς ὁ λῃστὴς κραυγάζω σοι· Μνήσθητί μου, φιλάνθρωπε· κλαίω ὡς ἡ πόρνη, καὶ βοῶ σοι· Ἥμαρτον, ὡς πάλαι ὁ ἄσωτος. Μετανοοῦντα δέξαι με τὸν ἀπεγνωσμένον, διὰ τῆς Θεοτόκου, προθύμως ἵνα μέλπω· Ἱερεῖς, εὐλογεῖτε· λαός, ὑπερυψοῦτε Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἱκετικῶς βοῶμέν σοι, Θεοτόκε πανύμνητε, μετὰ τῶν ἀπείρων νοερῶν δυνάμεων, μαρτύρων, ὁσίων τε, καὶ ἀποστόλων, καὶ προφητῶν· ποίησον πρεσβείαν ὑπὲρ πάντων τῶν πίστει ἐνθεῷ μελῳδούντων· Ἱερεῖς, εὐλογεῖτε· λαός, ὑπερυψοῦτε Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὠδὴ θ'.

Ἡ θεία κλίνη Σολομῶντος, ἣν κυκλοῦσι δυνατοὶ νῦν ἑξήκοντα, ῥήσεις τῆς θείας Γραφῆς· ἐν ᾗ ὁ Λόγος ἐπανεπαύσατο· ταῖς μυριάσι με ἀεὶ δαιμόνων κλονούμενον, ἄτρωτον φύλαξον τῇ δυνάμει σου, ἀγνὴ ἀειπάρθενε.

Στάζουσα θεῖον γλυκασμὸν, τὸν ἁπάντων γλυκασμὸν ἡ κυήσασα, ᾧ τοῦ ὄφεως τὴν φαρμαχθεῖσαν ψυχήν μου γλύκανον· ἀλλοτριοῦσά με πικρᾶς ἁμαρτίας πάντοτε τῇ μεσιτείᾳ σου, προστασία τῶν πιστῶν ἀκαταίσχυντε.

Ἥλιε δόξης, Ἰησοῦ, τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν φωταγώγησον ταῖς παρακλήσεσι τῆς σε τεκούσης ἁγνῆς θεόπαιδος, τῶν ἀσωμάτων λειτουργῶν. σεπτῶν

A sum : propterea te supplex oro, o Virgo perpetua, ut me ab earum imperio liberare digneris.

Ode 7.

Inenarrabili partu tuo, o Deipara, dignos fecisti nos rebus ineffabilibus atque horrore et reverentia plenis : quamobrem ab horribili supplicio libera me ; atque ineffabili gaudio dignum me fac, ut laudem te semper plurimis laudibus dignam.

Totam vitam meam per summam socordiam absumpsi, atque sine ullo fructu permansi, et judicium formido, ac gehennæ 42 ignem inexstinguibilem, o Virgo, quæ ignem intolerabilem peperisti, patrona mihi adesto ut liberes me ab igne, intercessione tua.

B Ingens miraculum partus tui, miracula universa transcendit : ideo clamo ad te : O casta Virgo ac Dei mater, mirifica in me misericordias tuas, et ab ira futura libera, et salva me.

Cum vitam meam in incuria ac negligentia transegerim, sanctasque leges tuas, et veneranda præcepta tua transgressus fuerim, miserere mei ac salva me, o Salvator, per Genitricem tuam, tanquam Deus beneficus, ac multæ misericordiæ plenus.

Ode 8.

Animam meam peremptam, vivifica, o Virgo : prolapsam erige, sauciatam cura ; mentem meam pacifica ; tentationum fluctus concitatos tranquilla, et salvum me fac clamantem : Benedicite, pueri ; C sacerdotes, laudate ; populi, superexaltate Christum in sæcula.

Instar latronis clamo ad te : Memento mei, o amator hominum ; tanquam meretrix fleo ; et tanquam antiquus ille prodigus luxuriosus exclamo : Peccavi. Tu me pœnitentem ac desperatum suscipe per Deiparam, ut alacri promptoque animo canam : Benedicite, sacerdotes ; populi, superexaltate Christum in sæcula.

O Deipara omni laude dignissima, suppliciter ad te clamamus cum innumeris intellectualibus potestatibus, cum martyribus, confessoribus, apostolis ac prophetis ; intercede pro omnibus qui cum fide divinitus canunt : Benedicite, sacerdotes ; populi, superexaltate Christum in sæcula.

D 43 Ode 9.

Salomonis divine lectule, quem nunc sexaginta potentes ambiunt, id est divinarum Scripturarum verba ; in quo Verbum requievit : me a dæmonum myriadibus assidue exagitatum, conserva sine vulnere, virtute tua, o castissima semper Virgo.

Effundens divinam dulcedinem, quæ omnium dulcedinem peperisti, animam meam serpentis veneno infectam dulcore tuo perfunde ; semper me ab amaritudine peccati alienum efficiens mediatione tua, o patrocinium fidelium, quod pudore non suffunditur.

Perfunde lumine tuo infelicem animam meam, o Jesu sol gloriæ, intercessionibus illius castissimæ divinæ puellæ, quæ peperit te : itemque incorporeo-

Digitized by Google

rum ministrorum, venerandorum apostolorum tuorum, hierarcharum, prophetarum, et martyrum gloriosissimorum, confessorumque tuorum.

Horresco, o sole rex, ac vehementer formido secundum adventum tuum, cum sim totus damnatus, et auxilio consilioque destitutus; propterea antequam finis adveniat, ad te clamo, o Domine: Per eam quæ te genuit, parce mihi, et salva me, misericors, bone et amator hominum.

ἀποστόλων σου, ἱεραρχῶν, προφητῶν, καὶ μαρτύρων εὐκλεῶν, καὶ ὁσίων σου.

Φρίττω σου, μόνε βασιλεῦ, τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ δέδοικα, ὅλος κατάκριτος ἠπορημένος ὑπάρχων, Κύριε· διὸ πρὸ τέλους σοι βοῶ· Διὰ τῆς τεκούσης σε, φεῖσαι καὶ σῶσόν με, ἐλεῆμον, ἀγαθὲ, καὶ φιλάνθρωπε.

44 IX.

In sanctissimam Deiparam Canon IX (45) *Paracleticus.*

Ode 1.

O sanctissima, tota immaculata(46) et pura, quæ Verbum Dei omni sanctitate superius, supra naturæ modum genuisti, omnes sanctifica, et guberna, atque a passionibus emunda, et ab ingruenti periculo quantocius libera.

Theotocion.

O patrocinium omnium fidelium, assiste, et auxiliare mihi a molestiis vitæ circumvento, neque permittas me fluctibus illius immodicis agitari, ac conteri; sed extende auxilii tui manum, te precor, o puella.

Ode 3.

O fons pure, ex quo Christus emanavit, irriga animam meam, quæ omnium passionum æstu aduritur, et ab ingruentibus molestiis salva me.

Theotocion.

O Virgo pura, patrocinium omnium, quod non confunditur, protege me, et libera me ab operibus confusionis, te precor, et ab hominibus qui semper student inferre malum mihi.

45 Ode 4.

Deprecor, o Domina, bonitatem tuam, auxiliare mihi, dum tribulationes, et tentationes invadunt me, et gravissima tempestate exagitant cor meum.

Theotocion.

Ne despicias me tempestate jactatum; ne derelinquas me calamitatibus circumdatum et assidue attritum, o Deipara, auxilium fidelium.

Ode 5.

Ab horrenda disquisitione, ac damnatione, ab hominibus iniquis, qui gratis conturbant me, atque ab omni angustia quæ me invadit, libera me servum tuum inutilem, tibi, o castissima, ferventi affectu supplicantem.

Theotocion.

Concede mihi, Domina, imbres lacrymarum quibus abluantur sordes miseri cordis mei, et ab ingruentibus periculis libera me, ut semper te magnificem cum lætitia, o Deo charissima.

Ode 8.

Tanquam ea quæ divinam pluviam suscepisti, desicca intercessionibus tuis flumina delictorum meorum, et tentationum imbres imminue, et salva me.

Theotocion.

O Domina pura, quæ cœlos excedis amplitudine, libera 46 nos supplices tuos ab omni angustia; et in tribulatione consolare omnes dilatatione bona, ut te debitis laudibus beatificemus.

Ode 9.

O Domina Virgo, eripe me a luto peccati, in eodem infixum; et periclitantem libera a tentationibus adversariorum ac malorum hominum, qui gratis conturbant me, et graviter me invadunt.

Theotocion.

Tu quæ lucis es habitaculum, o immaculatissima (47); animæ meæ tenebras et tentationum nebulos celeriter expelle, et a malis ingruentibus salva me, precor, dum te fideliter collaudo.

(45) Græca desunt. EDIT. — Hic Josephi canon non solum est in S. Deiparam, sed etiam in Michaelem principem cœlestis militiæ, et sanctos Acyndinos sanctumque Nicolaum. Quæ vero in eo erant non pertinentia ad B. Virginem, cum huc non facerent, consulto omissa sunt. Desumptus est autem ex quodam ms. bibliothecæ Cryptæ Ferratæ sub numero 93, cujus titulus est: *Canones Anastasimi et Stauroanastasimi et Anabathmi Octœchorum Echus primus*, in quo libro sunt plures alii canones ejusdem Josephi, ex quibus Theotocia superius adduxi.

(46) Totalis B. Virginis immaculatio non potest cum aliqua macula bene cohærere, quocunque instanti vel tempore sit hæc macula contracta, atque ideo obnixe et necessario tenendum S. Josephum, dum Deiparam totam immaculatam salutavit, illam nullius peccati macula, etiam in primo instanti, fuisse deturpatam credidisse.

(47) Quid est Deiparam esse immaculatissimam, nisi ipsam privilegio singularissimo ac prærogativa omnes per generationem naturalem ab Adamo descendentes in munditia, puritate, et carentia cujuscunque maculæ superasse? Admissa autem in B. Virgine macula peccati originalis, plures ex posteris Adæ, quoad peccati carentiam in munditia, et puritate, a B. Virgine non superarentur: nam omnes infantes innocentes, qui post baptismum moriuntur, antequam ad usum rationis perveniant, quotquot etiam adulti perfecti judicii ac rationis expertes, totum vitæ suæ stadium percurrerunt, modo a peccato originali lavacro regenerationis mundentur, essent æque immaculati ac Virgo beatissima; sunt enim pares quoad peccati actualis carentiam, nec beatissima Virgo ab ipsis in immunitate a labe originali dissideret. Unde deducitur B. Virginem quoad peccati impuritatem reliquis ab Adamo descendentibus speciali privilegio non præstare, nec vere a S. Josepho et aliis passim Patribus salutari immaculatissimam.

Digitized by Google

ΘΕΟΤΟΚΙΑ

Η

ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ ΣΤΡΟΦΑΙ

Ἐκ τῶν Μηναίων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

—

47 THEOTOCIA (48),

SEU

DEIPARÆ STROPHÆ

Ex Menæis Græcorum (49).

—

ΜΗΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ.

Ἐκ τοῦ Κανόνος ἐν προεορτίᾳ τῶν Φώτων, καὶ μνήμη τοῦ Σιλβέστρου, πάπα Ῥώμης, ἡμέρᾳ β'.

Ἵνα τοὺς κάτω τοῖς ἄνω συνάψειεν, ὁ μόνος πάντων Θεὸς μήτραν ἀπειρόγαμον ὑπέδυ, καὶ σαρκὸς φανεὶς ἐν ὁμοιώματι, τῆς ἔχθρας τὸ μεσότοιχον

MENSIS JANUARIUS.

Ex canone in pervigilia Epiphaniæ, et sanctum Sylvestrum, papam Romanum, die 2.

Ut inferiores superioribus ac cœlestibus conjungeret solus omnium Deus, virginalem uterum ingressus est, cumque in similitudine carnis appa-

(48) Hæc S. Josephi de Deipara Virgine Theotocia ex Mænæis Græcorum impressis, ex Menæis mss. bibliothecæ monasterii Cryptæ Ferratæ, et ex pluribus Græce manuscriptis codicibus celeberrimæ bibliothecæ Barberinæ, in quibus multi exstant sub nostri Josephi nomine canones qui in Menæis Græce tantum impressis desiderantur; decerpsit, ac e Græco in Latinum sermonem transtulit P. Ludovicus Marracius, frater meus. — Scire debet lector fere omnes Græcorum canones, hymnos et odas, de sanctis quibuslibet scriptos, cum insigni aliqua ad Deiparam apostrophe claudi. Has Græci clausulas hymnorum suorum, *Theotocia* nominant, quasi dicas Deiparæ strophas. Alii scribunt *Theotochia* non recte, cum apud Græcos non fit X, sed K. Cum autem Josephus noster innumeros fere de sanctis canones, hymnos et odas composuerit, infinita prope virginearum inde laudum seges excrescit, quam per omnes pene Menæorum paginas sparsam, ad ingerendos fovendosque teneros erga magnam Dei Matrem affectus, hoc loco collectam lectori exhibeo.

(49) Menæa nihil aliud sunt quam duodecim non exigui codices Ecclesiæ Græcæ quibus continentur per singulos singulorum mensium dies variæ Dei, Deiparæ, ac sanctorum laudes, in templis Græcorum sub divinis Officiis decantari consuetæ; et in lingua Romana hos duodecim Menæorum tomos non incommode libros menstruales appellandos censet P. Simon Vuagnereck in *Mariana Pietate Græcorum* in Prolegomenis, n. 9, velut et Plautus in *Captivis*, *menstruales epulas* dixit. Hi autem duodecim tomi, manuscripti a Græcis Venetias missi, ante annos circiter quinquaginta ibidem Græce solum excusi sunt, ad commodiorem templorum Græciæ usum: tam tum enim ipsis etiam Græcis pervetustus ille manuscriptorum codicum squalor esse tædio cœperat: plus undique blandientibus Latinæ Ecclesiæ libris arte typographica cultis. De his Menæis loquens Leo Allatius in suo opere *De libris Eccles. Græc.* Dissert. I, pag. 78, ait inter alia: Menses singuli singula explent volumina, singulis diebus unius vel plurium sanctorum Officium, quorum solemnitas eo die celebratur, digeritur. Troparia scilicet in primis et secundis Vesperis, Missa et Canones in Matutino, aliisque divinis Officiis recitandis, inter quos Synaxaria, rerum nempe gestarum ab illis sanctis, quorum dies agitur, succincta oratio: aliorum item sanctorum, licet eorum Officium peculiare non habeatur, eaque vel prosa vel carmine commemoratio, sic a mense Menæa appellantur. Ea plerique in rebus ecclesiasticis minus accurati cum Menologiis confundunt, quæ omnino diversa esse manifestum est. Menologia enim (ut idem Leo infra subdit) non alia sunt, quam quæ Latinus Martyrologia vel Kalendaria dixerit, nec aliud in illis habetur, nisi vel sanctorum Vitæ, quolibet die per totum annum summatim expositæ, vel quorum vitæ non habetur, commemoratio, nullaque ibi aut Officii ordinandi aut recitandi series continetur. Verum est tamen sæpissime Menologiorum horum partem, eamque non minimam in Menæis inter canones post odam sextam esse digestam, ut sine alterius libri ope, qui officium in ecclesia aut domi recitat, habeat unde celebrandorum sanctorum historiolas, et commemorationes legat. Hoc Menologium apud Græcos non unum est, sed pro opportunitate temporis variam quoque faciem induit: aliud quippe est quod nobis Latine tantum ex versione cardinalis Sirleti Canisius in *Antiquis Lectionibus* repræsentavit: aliud quod separatim hinc inde manuscriptum adhuc in bibliothecis, et Barberina potissimum, quod et antiquissimum est, asservatur, quæ nec omnia sibi invicem respondent: aliud quod in Menæis Græcorum insertum est: aliud quod post divinas Horas, Evangelium, Apostolum, aliosque libros legitur. Menologium ex Menæis Græcorum erutum, et in linguam Græcorum vernaculam versum a Maximo Margunio,

Digitized by Google

ruisset, intermedio inimicitiæ pariete sublato, pacem interposuit ; vitamque ac divinam redemptionem largitus est.

Virgo casta post partum permansisti, o sanctissima; Deum enim Verbum genuisti similem nobis factum, sine peccato.

Sana vulnera cordis mei, o puella ; et motus animæ meæ recto ac felici tramite dirige, o Virgo, ad Dei voluntatem faciendam.

Salve, o unica Genitrix illius, qui carnem.... emendicavit ; salve, collapsi mundi erectio, o immaculatissima ; salve, mœroris dissolutio ; salve, salus fidelium ; salve, throne Dei altissime.

Mente revolventes diviniloqui prophetæ, mysterii tui profunditatem, o Virgo, prophetice prænuntiaverunt illud, **48** divino Spiritu illustrati : nos vero cum illorum vaticinia opere completa nunc læti intueamur, credimus.

O puella, omnibus miraculis admirabilior, illum genuisti, qui est ante omnia sæcula, nobis similem factum propter summam misericordiam suam, ut salvos faceret eos, qui canunt : Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Divinis verbis tuis hominum generationes inhærentes, beatam te dicunt, o semper beatissima, suaviter concinentes : Benedicite, omnia opera, Dominum.

O Virgo, bonorum amatrix, bonam effice animam meam, peccati malitia depravatam ; tu enim bonum Deum ac Dominum peperisti.

Ex Canone in pervigilia Luminum, seu Epiphaniæ, die 3.

O miraculorum miraculum ! Quomodo Deus noster, qui est superior omni creatura, creatur et plasmatur ex Dei Matre ; et vitate sua renovat et plasmat iterum nos ex aqua, et spiritu solus beneficus plasmatione maxime admirabili ?

Horrescunt cherubim, atque universa cœlestis natura ob reverentiam venerandæ prolis tuæ incomprehensibilis, o immaculatissima, quæ similis facta est nobis propter ineffabilem misericordiam suam, et secundum carnem baptizata est ; cujus divinam apparitionem nunc omnes exsultantes celebramus.

Ex Canone in sanctos septuaginta apostolos, die 4.

Divinum regis palatium honoremus, in quo, quemadmodum ipse voluit, habitavit ; innuptam ac solam Deiparam, per quam deificati sumus, collaudemus.

49 Casta ante partum, in partu, et post partum vere, o Virgo Mater, apparuisti : Deum enim peperisti, quem apostolorum collegium manifeste prædicavit.

Beatissimus olim prophetarum chorus sacris va-

Ἐλὼν, εἰρήνην ἐμεσίτευσε, καὶ ζωὴν ἐβράβευσε, καὶ θείαν ἀπολύτρωσιν.

Παρθένος ἁγνὴ μετὰ τὴν κύησιν, παναγία, διέμεινας· Θεὸν Λόγον γὰρ ἐγέννησας ἡμῖν ὁμοιωθέντα, χωρὶς ἁμαρτίας.

Ἴασαί μου τὰ τραύματα, κόρη, τῆς καρδίας, καὶ κατευόδωσον τῆς ψυχῆς μου τὰ κινήματα εἰς Θεοῦ, Παρθένε, τὰ θελήματα.

Χαῖρε, μόνη τεκοῦσα τὸν.... σάρκα πτωχεύσαντα, χαῖρε, τοῦ πεσόντος ἐπανόρθωσις κόσμου, πανάμωμε· χαῖρε, λύπης λύσις· χαῖρε, πιστῶν ἡ σωτηρία· χαῖρε, θρόνε Θεοῦ ὑψηλότατε.

Νοήσαντες θεηγόροι προφῆται μυστήριόν σου, Παρθένε, τὸ βάθος προφητικῶς προκατήγγειλαν τοῦτο, φωταγωγούμενοι θείῳ ἐν Πνεύματι· καὶ νῦν ἡμεῖς περιχαρῶς τὰς ἐμφάσεις ὁρῶντες πιστεύομεν.

Ὑπερθαύμαστε κόρη, τὸν πρὸ πάντων αἰώνων ἐκυοφόρησας ἡμῖν ὁμοιωθέντα, δι' ἄκραν εὐσπλαγχνίαν, ἵνα σώσῃ τοὺς ψάλλοντας· Ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ῥήμασί σου θείοις γενεαὶ ἐπόμεναι αἱ τῶν ἀνθρώπων μακαρίζομέν σε τὴν ἀειμακάριστον, καὶ μελῳδοῦμεν· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα, τὸν Κύριον.

Φιλάγαθε Παρθένε, τὴν κεκακωμένην τῇ ἁμαρτίᾳ ψυχήν μου ἀγάθυνον· τὸν ἀγαθὸν ἡ τεκοῦσα Θεὸν καὶ Κύριον.

Ἐκ τοῦ Κανόνος ἐν προεορτίᾳ τῶν Φώτων, ἡμέρᾳ γ'.

Ὦ θαῦμα θαυμάτων ! Πῶς ὁ πάσης ἐπέκεινα κτίσεως Θεὸς ἡμῶν κτίζεται καὶ πλάττεται ἐκ τῆς Θεομήτορος, καὶ καινουργεῖ θελήματι καὶ ἀναπλάττει ἡμᾶς, δι' ὕδατος καὶ πνεύματος πλάσιν θαυμασιωτάτην, ὁ μόνος εὐεργέτης ;

Φρίττει χερουβὶμ καὶ πᾶσα οὐράνιος φύσις, παμάμωμε, τὸν ὑπὲρ κατάληψιν σεπτόν σου τόκον ὁμοιωθέντα ἡμῖν, δι' εὐσπλαγχνίαν ἄφατον, καὶ βαπτισθέντα σαρκὶ, οὗ τὴν θείαν πάντες ἐπιφάνειαν ἑορτάζομεν νῦν ἀγαλλόμενοι.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους ἑβδομήκοντα ἀποστόλους, ἡμέρᾳ δ'.

Τὸ θεῖον παλάτιον τοῦ βασιλέως τιμήσωμεν, ἐν ᾧ κατεσκήνωσε, καθὼς ἠθέλησε· τὴν ἀπείρανδρον καὶ μόνην Θεοτόκον, δι' ἧς ἐθεώθημεν, ὑμνολογήσωμεν.

Ἁγνὴ πρὸ τοῦ τόκου, καὶ ἐν τόκῳ, καὶ μετὰ τόκον ἀληθῶς, Παρθενομῆτορ, πέφηνας· Θεὸν γὰρ ἀπεκύησας, ὃν ἀποστόλων σύλλογος περιφανῶς ἀνεκήρυξεν.

Σὲ μακαριώτατος πάλαι χορὸς τῶν προφητευόντων

Cytherorum episcopo, edidit Antonius Pinellus Venetiis anno 1529, in 4. Cum autem in Menæis, de quibus diximus, plurimi sparsim in quolibet mense exstent sub Josephi nostri nomine de sanctorum laudibus canones, ex his omnia, quæ ad Deiparam spectabant, decerpta, nunc piorum oculis sese offerunt legenda

Digitized by Google

ἐν Πνεύματι θεηγορίαις ἱεραῖς θεοπρεπῶς κατονομάζει, πάναγνε, πύλην καὶ ὄρος κατάσκιον.

Τὰ ὄμματα φώτισον, Παρθένε, τῆς καρδίας μου, λάμψον μοι ἀκτῖνα μετανοίας, σκότους με ῥῦσαι διαιωνίζοντος, πύλη τοῦ φωτὸς, Χριστιανῶν πάντων τὸ προσφύγιον τῶν πιστῶς ἀνυμνούντων σε.

Ὑμνῶ σε, μόνη πανύμνητε· δοξάζω σε, ἀεὶ θεοδόξαστε, καὶ μακαρίζω σε ἣν γενεαὶ μακαρίζουσι τῶν γενεῶν, Παρθένε θεομακάριστε.

Ἱλαστήριον, πανάμωμε, γεγένησαι ἁμαρτανόντων ἀεὶ, τεκοῦσα ὑπερφυῶς τοῦ κόσμου τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν Χριστὸν, ᾧ κραυγάζομεν· Ὁ τῶν πατέρων Κύριος καὶ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ὦ θαῦμα ἐπέκεινα θαυμάτων! Πῶς τέτκτεις καὶ μένεις παρθενεύουσα, πάναγνε θεόνυμφε; Λόγον γὰρ ἐγέννησας τὸν τῷ Πατρὶ συνάναρχον, ᾧ πάντες ψάλλομεν· Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φέγγος ἀστραπῆς τοῦ τόκου σου ἔλαμψε καὶ κατεφαίδρυνε πᾶσαν τὴν ὑφήλιον, καὶ τὸν προστάτην τοῦ σκότους ὤλεσε, Θεογεννῆτορ πάναγνε, ἀγγέλων καύχημα, καὶ ἀνθρώπων πάντων τὸ διάσωσμα, τῶν ἀπαύστοις φωναῖς εὐφημούντων σε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν ὁσίαν μητέρα ἡμῶν Δομνίκαν, ἡμέρᾳ η'.

Καὶ πρὸ τόκου ἄφθορος, ἀγνὴ, καὶ μετὰ τὴν κύησιν Μήτηρ Θεοῦ, ὑπερφυῶς διέμεινας· ὅθεν σε ποθήσασα θείῳ Πνεύματι ἡ Δομνίκα, ὀπίσω σου ἄφθορος προσήχθη τῷ παμβασιλεῖ Υἱῷ σου, ἄχραντε.

Δυνάμωσον, πανάχραντε, τὸ ἀσθενές μου, Δέσποινα, δύναμιν τὴν τοῦ Ὑψίστου τέξασα, τὴν τὸ εἶναι πᾶσι προσέχουσαν, καὶ Δομνίκας τὴν μνήμην μεγαλύνασαν.

Νεκρώσεως τοὺς χιτῶνας Ἀδὰμ ἐξεδύσατο τῇ θείᾳ γεννήσει σου, καὶ τὴν στολὴν ἠμφιάσατο, μόνος ἣν ἐξύφανεν ἐν τῇ γαστρί σου ὁ Λόγος σωματούμενος.

Ἅγιον Κύριον, Κυριοτόκε, τοῦ παντὸς τέτοκας, ὃν ἐκ ψυχῆς Δομνίκα ποθοῦσα, παθῶν φθοροποιῶν κατακυριεύει, Παρθένε, ὑμνοῦσα σε.

Δι' ἐμὲ, κατ' ἐμὲ ἐχρημάτισε βρέφος ὁ παντέλειος, ἀνακαινίζων με παλαιωθέντα πάθεσι, διὰ σοῦ, παναγία θεόνυμφε.

Ἰσχύς μου, καὶ ὕμνησις, καὶ σωτηρία ὑπάρχει ὁ Κύριος, ὃ ἐσε Μητέρα πάναγνον καὶ νύμφην ἀνύμφευτον προεκλεξάμενος, ὃν ὑπὲρ τῶν δούλων σου ἀεὶ μὴ διαλίπῃς πρεσβεύειν, ἄχραντε.

Ὁ ὑπερούσιος Θεὸς οὐσιοῦται δι' ἡμᾶς ἐκ τῶν σῶν σπλάγχνων, τὴν φθαρεῖσαν οὐσίαν ἀνακαινίσαι ζητῶν, δι' οἶκτον, Παρθένε, καὶ ἔλεον, ὁ δεδοξασμένος εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φεῖσαί μου, Κύριε, φεῖσαι, ὅταν μέλλῃς με κρίναι,

ticiniis in Spiritu divinitus te, o castissima, portam, et montem umbrosum nominavit.

Illumina, o Virgo, oculos cordis mei, effulge super me pœnitentiæ radio; a tenebris perennantibus libera me, o porta lucis, refugium omnium Christianorum te fideliter laudantium.

Laudo te, o sola digna omni laude: glorifico te, o semper a Deo glorificatissima; et beatifico te, o Virgo divina beatitudine felicissima, quam generationes generationum beatam appellant.

Expiatorium facta es, o purissima, eorum qui assidue delinquunt, supra naturæ ordinem enixa Christum, qui tollit peccatum mundi, ad quem clamamus: Dominus ac Deus patrum, benedictus es.

O miraculum, quod omnia miracula transcendit! Quomodo paris, et permanes Virgo, o castissima sponsa Dei? Nimirum Verbum Patri coæternum genuisti, cui omnes psallimus: Laudate, omnia opera, et superexaltate Dominum in omnia sæcula.

Jubar fulgoris partus tui effulsit, atque universum terrarum orbem lætissimo lumine perfudit, ac tenebrarum principem perdidit, o Dei Genitrix castissima, angelorum gloriatio, atque omnium hominum salus, qui incessantibus vocibus te concelebrant.

Ex Canone in sanctam Matrem nostram Dominicam, die 8.

Ante partum incorrupta, etiam post partum Virgo permansisti supra naturæ ordinem, o Dei Mater. Quamobrem 50 Domnica te in Spiritu sancto desiderans, post te incorrupta adducta est, o inviolata, regi omnium Filio tuo.

Corrobora, o intemeratissima Domina, infirmitatem meam, tu quæ virtutem Altissimi peperisti, quæ omnibus dat esse, et Dominicæ memoriam magnificat.

Tunica mortalitatis exuit Adamus, divino partu tuo, et induit se stola, quam incarnatum Verbum solum in utero tuo contexuit.

Sanctum omnium Dominum peperisti, o Dominipara, quem ex animo Domnica concupiscens, passionum mortiferarum dominatur, te, o Virgo, collaudans.

Propter me factus est similis mei infans ille, qui est perfectissimus, ut me passionibus inveteratum renovaret per te, o sanctissima Dei sponsa.

Fortitudo mea, et laus et salus mea est Dominus, qui te Matrem intaminatissimam, et sponsam innuptam elegit; apud quem ne prætermittas assidue pro servis tuis intercedere, o inviolata.

Supersubstantialis Deus fit substantia propter nos ex visceribus tuis, substantiam corruptam redintegrare cupiens, o Virgo, propter suam misericordiam, et pietatem, qui est gloriosus in omnia sæcula.

Parce mihi, Domine, parce cum veneris ad judi-

Digitized by Google

candum me, et ne me condemnes ad ignem, ne in ira tua arguas me; precatur te Virgo, quæ peperit te, o Christe, una cum angelorum turbis, atque ordinibus sanctorum.

καὶ μὴ καταδικάσῃς με εἰς πῦρ, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, δυσωπεῖ σε Παρθένος, ἡ σε κυοφορήσασα, Χριστὲ, τῶν ἀγγέλων τὰ πλήθη, καὶ τῶν ὁσίων τάγματα.

Ex Canone in SS. Hermylum et Stratonicum MM. die 13.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Ἑρμυλον καὶ Στρατόνικον, ἡμέρᾳ εγ'.

Dominus, qui a nulla creatura capi aut contineri potest, in te, Domina, continetur, propter suam misericordiam **51** factus homo, ut homines per ineffabilem humanitatem ac benignitatem salvos faciat.

Ὑπάρχων ὁ κατὰ φύσιν Κύριος πᾶσιν ἀχώρητος, ἐν σοὶ χωρεῖται, Δέσποινα, βροτὸς εὐσπλαγχνίᾳ γενόμενος, ἵνα βροτοὺς δι' ἄφατον φιλανθρωπίαν διασώσηται.

O sanctissima, quæ sanctissimum Verbum peperisti, sanctifica animas et corpora nostra, dum te omni laude dignissimam beatificamus.

Ὑπεραγία ὑπεράγιον Λόγον κυήσασα, καθαγίασον ἡμῶν καὶ τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα τῶν μακαριζόντων σε τὴν παναμώμητον.

Renovat humanam naturam novus infans, Dominus, qui est ante sæcula, apparens ex Virgine, factus homo. Illi concinamus: Gloria, Domine, potentiæ tuæ.

Νεουργεῖ τὴν ἀνθρωπότητα νέον βρέφος, ὁ πρὸ αἰώνων Κύριος, ὀφθεὶς ἐκ Παρθένου, καὶ βροτὸς γενόμενος· αὐτῷ μελῳδήσωμεν· Δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Deum supra omnem sermonis mentisque conceptum genuisti, et qualis fueras ante partum, post partum etiam permansisti virgo, o casta Deo charissima.

Ἐκύησας Θεὸν ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν, καὶ ἔμεινας μετὰ τόκον ὡς πρὸ τόκου παρθένος, ἁγνὴ Θεοχαρίτωτε.

Passionum carnis meæ fluctus, te precor, o puella, fac quiescere, ac veluti obdormire, semper vigilanti intercessione tua; neque sinas me in profundissimum peccati somnum incidere.

Κοίμησον τῶν παθῶν τῆς σαρκός μου τὰ κύματα τῇ ἀκοιμήτῳ σου, κόρη, ἱκεσίᾳ, δέομαι, καὶ μὴ δώῃς ἁμαρτίας ἀφυπνῶσαί με ὕπνον βαρύτατον.

Te, quæ vitæ manna in utero portasti, urna illa, quæ manna continebat, olim verissime ac manifestissime præfigurabat. Benedicta tu in mulieribus, o Domina purissima.

Σὲ τὴν τὸ μάννα τῆς ζωῆς ἐν κοιλίᾳ φέρουσαν, πάλαι μανναδόχος στάμνος ὡς ἀληθῶς προετύπου ἐμφανέστατα. Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, πανάμωμε Δέσποινα.

Aperitur per te iterum antiquus ille Paradisus, et introducitur in eum homo antea damnatus, o casta Deo charissima. Et Deus verissime assumit hominum massam clamantium: Laudate, omnia opera, Dominum.

Ἀνοίγεται πάλιν διὰ σοῦ ὁ πρὶν Παράδεισος, καὶ εἰσάγεται ὁ πρὶν κατάκριτος ἄνθρωπος, καὶ θεοῦται ἀληθέστατα, Θεοχαρίτωτε ἁγνὴ, βροτῶν τὸ φύραμα, τῶν βοώντων· Πάντα τὰ ἔργα, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Exhorrescunt cherubim videntes Verbum illud, quod inter eos ineffabili verbo est, et residet, gestatum maternis ulnis tuis infantem, o sanctissima Domina, quæ res omnes creatas dignitatis celsitudine præcellis.

Φρίττει χερουβὶμ καθορῶντα τὸν ἐν αὐτοῖς ἀῤῥήτῳ λόγῳ ἐπικαθεζόμενον Λόγον, μητρὸς ἀγκάλαις βρέφος κρατούμενόν σου, παναγία Δέσποινα, ὑψηλοτέρα πάσης κτίσεως.

Ex altero in eosdem Canone.

Ἐκ τοῦ ἑτέρου Κανόνος εἰς τοὺς αὐτούς.

Compesce peccatorum meorum fluxus, tu, quæ mortis corruptelam partu tuo exsiccasti; et compunctionem concede mihi, o Dei Genitrix purissima.

Στῆσόν μου ἁμαρτίας τοὺς ὀχετοὺς, ἡ τοῦ θανάτου τὴν φθορὰν τῷ τόκῳ σου μαράνασα, καὶ κατάνυξίν μοι δὸς, Θεοκυῆτορ πανάμωμε.

Gladius ille versatilis, qui Paradisi ingressus præcludebat, erubescit ac pudore perfunditur videns lanceam illam, quæ Filium tuum, o Virgo Mater, vulneravit.

Ῥομφαία τὸ πρὶν ἡ στρεφομένη τὰς εἰσόδους μοι διδοῦσα, αἰδουμένη τὴν κεντήσασαν, Παρθενομῆτορ, λόγχην, τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα.

52 Me in segnitie dormientem, et peccatis coopertum, ad pœnitentiam excita, o castissima, tanquam Verbi Mater.

Ῥαθυμίᾳ καθεύδοντα, καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ συγκαλυπτόμενον, πρὸς μετάνοιάν με, πάναγνε, ὡς τοῦ Λόγου Μήτηρ ἀνακάλεσαι.

Tanquam pulchra, tanquam speciosa, tanquam puritatis fulgore coruscans, Verbum speciosum forma corporasti ac peperisti, o Virgo Mater: quod divina operatione omnibus dat esse ex divitiis benignitatis suæ.

Ὡς καλὴ, ὡς ὡραία, ὡς τῇ καθαρότητι περιαστράπτουσα, τὸν ὡραῖον κάλλει ἐσωμάτωσας Λόγον καὶ τέτοκας, τὸν τὸ εἶναι πᾶσι θεουργικῶς, Παρθενομῆτορ, παρεχόμενον πλούτῳ χρηστότητος.

Sana, o Deipara Virgo, tanquam compatiens, passiones infirmæ animæ meæ, et dolorem cordis

Τὰ πάθη τῆς ἀσθενούσης μου ψυχῆς, καὶ τὸ ἄλγος τῆς καρδίας, Παρθένε, καὶ τοῦ νοὸς ἐκτροπὰς

Digitized by Google

πολυτρόπους, ὡς συμπαθὴς, Θεοτόκε, θεράπευσον, καὶ κόπασον τὸ χαλεπὸν τῶν παθῶν μου κλυδώνιον δέομαι.

Λύων τῆς Εὔας τὴν κατάραν, τὴν πανάμωμον κατῴκησας γαστέρα, εὐλογίας πηγὴν βλύζων τοῖς βοῶσιν· Εὐλογημένος, πάναγνε, ὁ καρπὸς τῆς σῆς κοιλίας.

Ὁ κατὰ πάντα τέλειος καὶ τῇ φύσει ἀπρόσιτος ὤφθη πρόσιτός μοι σάρκα περικείμενος ἐκ σοῦ, ἀπειρόγαμε· ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε τῶν ἀνομιῶν μου τὸ φορτίον σκορπίσαι, καὶ σῶσαι μελῳδοῦντα· Ἱερεῖς, εὐλογεῖτε· λαὸς, ὑπερυψοῦτε Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Φεῖσαί μου, Σῶτερ, ὁ τεχθεὶς καὶ φυλάξας τὴν τεκοῦσάν σε ἄφθορον μετὰ τὴν κύησιν, ὅταν καθίσῃς κρῖναι τὰ ἔργα μου, τὰς ἀνομίας παρορῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας μου, ὡς ἁμάρτητος, ἐλεήμων ὡς Θεὸς καὶ φιλάνθρωπος.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Καλύβητον, ἡμέρᾳ ιε'.

Χαλεπαῖς παθῶν ἐπιβουλαῖς, κόρη, χειμαζόμενος, καὶ προσβολαῖς ἁμαρτιῶν κλονούμενος, σοῦ πρὸς τὴν ἀκοίμητον προστασίαν, πανύμνητε, πόθῳ καταφεύγω. Οἰκτειρόν με, σῶσον, Ἀειπάρθενε.

Μυρίπνουν ὡς ῥόδον ἀπὸ κοιλάδων, ἄχραντε, ὁ καθαρός σε εὕρατο, καὶ ἐν μέσῳ σου κατεσκήνωσεν, εὐωδίας πληρώσας τὸ ἀνθρώπινον.

Ἴθυνόν μου τῆς ψυχῆς τὰς κινήσεις, πανάμωμε, πρὸς θεῖα προστάγματα, τοῦ ἐκ γαστρός σου ἐκλάμψαντος, ζάλης λυτρουμένη με τῶν ἐν τῷ βίῳ σκανδάλων μεσιτείαις σου.

Ἐμμανουὴλ τὸν ἁπάντων Δεσπότην τέκτεις ἀφθόρως, μείνασα παρθένος καὶ μετὰ τόκον, Παρθενομῆτορ· ὃν ἀπαύστως δυσώπει ἐπηρείας ἐχθρῶν λυτρώσασθαι τοὺς ὑπὸ τὴν σκέπην τὴν σὴν καταφεύγοντας.

Ἰσουργὸν καὶ σύνθρονον τῷ τεκόντι Λόγον ἐκ γαστρός σου, ἁγνὴ, ἐσωμάτωσας, δι' εὐσπλαγχνίαν ἄφατον τὸ ἡμέτερον ὅλον φορέσαντα.

Ὑμνοῦμεν τὸν τόκον σου, εὐλογημένη, δι' οὗ ἐλυτρώθημεν τῆς πάλαι κατακρίσεως, καί σε μακαρίζομεν, θεομακάριστε, μόνην ἣν ἠγάπησεν ὁ ὢν εὐλογημένος καὶ ὑπερένδοξος.

Ῥεῖθρον ἄνναον ἡμῖν τοῖς προστρέχουσιν εἰς σὲ, ἁγνὴ, πηγάζεις, οὗ τὴν ἄφθορον χάριν ἁπαρξύμενοι, σοῦ ὑμνοῦμεν τὸν τόκον, πανάχραντε, καὶ ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φωτὸς οἰκητήριον ἡ μήτρα σου γεγένηται, δι' οὗ φῶς οἱ ἐν σκότει εἶδον καθήμενοι· ὅθεν σε φωναῖς ἀσιγήτοις, Μῆτερ Θεοῦ, ἀεὶ ἀνυμνοῦμεν, καὶ πόθῳ γεραίρομεν τὴν ἐλπίδα τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν προσκύνησιν τῆς τιμίας ἁλύσεως τοῦ ἁγίου καὶ πανευφήμου ἀποστόλου Πέτρου, ἡμέρᾳ ις'.

Ῥομφαῖαι πᾶσαι δολίου ἐχθροῦ, ἄχραντε Παρθένε,

mei, mentisque varias evagationes et errores : et gravissimam affectionum mearum tempestatem, quæso, compesce.

Ut Evæ solveres maledictionem, uterum omni carentem labe inhabitasti, benedictionis fontem effundens iis qui clamant : Benedictus, o castissima, fructus ventris tui.

Qui per omnia perfectus est, et natura inaccessibilis, factus est mihi accessibilis carne circumdatus, ex te accepta, o innupta. Eumdem tu enixe precare, ut allevet onus iniquitatum mearum, et salvet me concinentem : Sacerdotes, benedicite; populi, superexaltate Christum in sæcula.

Parce mihi Salvator qui natus es, et Genitricem tuam post partum incorruptam conservasti, cum sedebis ut judices opera mea; dissimulans iniquitates meas, et peccata mea tanquam impeccabilis, misericors ut Deus, et hominum amator.

Ex Canone in S. Joannem Calybitam, die 15.

Molestissimis passionum insultibus, quasi tempestatibus exagitatus, et peccatorum ictibus quasi fluctibus concussus ad indefessam protectionem tuam confugio cum affectu, o puella omni laude dignissima. Miserere mei, et salva me, o Virgo perpetua.

53 Cum te tanquam rosam redolentem purus ille in convallibus reperisset, o inviolata, in medio tui habitavit, humanum genus suavissimo replens odore.

Dirige motus animæ meæ, o purissima, ad divina illius præcepta, qui ex utero tuo coruscavit; atque a tempestate scandalorum hujus vitæ eripe me intercessionibus tuis.

Omnium Dominum Emmanuel sine viri opera peperisti, manens virgo post partum, o Virgo Mater. Eumdem incessanter exora ut ab hostium invasionibus liberentur illi, qui confugiunt sub protectionem tuam.

Verbum, quod æquale est in operatione, et in throno, genitori suo, ex visceribus tuis corporasti, o casta; atque inde propter ineffabilem misericordiam suam, totam naturam nostram assumpsit.

Prolem tuam laudamus, o benedicta, per quam ab antiqua damnatione redempti sumus; te vero beatificamus, o divina felicitate cumulatissima; quam solam dilexit ille qui est benedictus ac supergloriosus.

Fluvium perennem nobis effundis recurrentibus ad te, o casta; cujus uberem gratiam delibantes, partum tuum laudamus, o inviolatissima, et superexaltamus in omnia sæcula.

Lucis habitaculum venter tuus factus est, per quam sedentes in tenebris viderunt lumen : unde te incessabili voce semper laudamus, o Dei Mater; et cum affectu veneramur te spem animarum nostrarum.

Ex Canone in adorationem pretiosæ catenæ sancti et gloriosissimi Petri, die 16.

Framcæ universæ dolosi hostis defecerunt om-

Digitized by Google

nino, o Virgo inviolata, per lanceam, qua vulneratum est Verbum **54** illud, quod uterum tuum impollutum inhabitavit, cujus dulcissimo amore precor te nunc ut vulneres cor meum.

Cohibuit mors, ubi ad te pervenit, irrefrenabilem impetum (50); tu enim sola immortalitatis fontem peperisti, o Deipara semper virgo.

Tanquam amplissimum palatium inhabitans rex omnium sanctum uterum tuum, corporatus apparuit, o Domina purissima.

Me nunc multorum peccatorum pondere gravatum, subleva, o inviolata, corroborans me ad portandum levissimum jugum Christi.

Pelliceis mortalitatis tunicis indutus est primus pater; Creator enim illo superindutus est, ex visceribus tuis, o purissima, ineffabiliter incarnatus.

Ille, qui in terram tanquam imber descendit, irrigavit scientia divina universam terram, teque, o Virgo casta, omnibus angelis honorabiliorem effecit.

Intellectuale candelabrum te olim, Dei genitrix, propheta præsignavit, ferens lampadem divinam, quæ illuminavit eos, qui plurimis malorum tenebris prius erant obfusi.

Lucis habitaculum facta es : propterea illumina me, o puella, universis inimici vexationibus obtenebratum, ut cum fide magnificem te, o sanctissima Mater Virgo.

A τελείως ἐξέλιπον, ἀφ' οὗ λόγχῃ ἐτρώθη ὁ τὴν σὴν γαστέρα τὴν ἀμόλυντον οἰκήσας Λόγος· οὗ τῷ γλυκυτάτῳ νῦν τρῶσαι ἔρωτι τὴν καρδίαν μου καθικετεύω σε.

Ἔστη μέχρι σου ὁ θάνατος τῆς ἀκατασχέτου ὁρμῆς· σὺ γὰρ μόνη ἔτεκες τὴν πηγὴν τῆς ἀθανασίας, Θεοτόκε μητροπάρθενε.

Ὡς παλάτιον εὐρύχωρον κατοικήσας, ὁ βασιλεὺς τῶν ὅλων τὴν ἁγίαν σου μήτραν ὤφθη σωματούμενος, πανάμωμε Δέσποινα.

Βεβαρυμένον, ἄχραντε, τῷ φόρτῳ τῶν πολλῶν ἁμαρτημάτων ἐλάφρυνόν με νῦν, φέρειν τὸν ζυγὸν ἐνδυναμοῦσα Χριστοῦ τὸ ἐλαφρότατον.

Νεκρώσεως δερματίνους χιτῶνας ἐνδέδυται ὁ προπάτωρ· ὁ γὰρ Κτίστης αὐτὸν ἐπενδύεται, ἐκ τῶν σῶν B αἱμάτων σαρκωθεὶς ὑπὲρ λόγον, πανάμωμε.

Ὁ καταβὰς ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ὑετὸς, Παρθένε, θεογνωσίαν πᾶσαν ἤρδευσε τὴν γῆν, καὶ ἀνέδειξέ σε τῶν ἀγγέλων πάντων, ἁγνὴ, τιμιωτέραν.

Νοητὴν σε λυχνίαν προέγραψεν ὁ προφήτης τὸ θεῖον λαμπάδιον, Θεογεννῆτορ, φέρουσαν τὸ φωτίσαν, τοὺς πρώην ἐσκοτισμένους τῶν κακῶν ταῖς πολλαῖς ἀμαυρώσεσιν.

Φωτὸς οἰκητήριον ἐγένου· διὸ φωταγώγησόν με, κόρη, ἀμαυρούμενον πάσαις τοῦ ἐχθροῦ ταῖς ἀπιστίαις, ὅπως ἐν πίστει σε, παναγία, μεγαλύνω, Μητροπάρθενε.

Ex Canone in SS. Speusippum, Eleusippum, et Meleusippum, die 16 (50').

Terra inarata apparuisti, o augustissima, quæ C spicam nobis protulisti, universi nutritorem Dominum Jesum ex quo nos comedentes, ad vitam revocamur.

Deum ex te incarnatum videntes, o Virgo casta Deipara, **55** te proprie confitemur, quæ omnium reformationis absque ulla dubitatione causa fuisti.

Superessentialis ille, qui carnis erat expers, ex venerandis sanguinibus tuis incarnatus est, o castissima; et caro sine ulla mutatione factus, cum hominibus conversatus est.

Naturæ leges in te, o purissima Virgo, revera innovantur : Virgo quippe post partum manes, velut ante partum, Christum legislatorem enixa.

Miserabilis animæ meæ passionibus medere, o D

Dei Genitrix castissima; mentem tranquilla hostilibus invasionibus velut tempestatibus jactatam, et cor meum pacatum redde, o puella.

Rosam in medio spinarum te vere invenit in hujus mundi convallibus, o casta Virgo, Jesus omnium plantator, atque ex utero tuo natus, nos divinæ cognitionis suavissimo perfudit odore.

Te spirituale candelabrum, quæ lucem inaccessibilem suscepisti, agnovimus, o Virgo Maria, quæ omnium fidelium animas illuminasti, et peccati tenebras eliminasti.

Vocibus gratiarum actione plenis ad te clamamus : Ave, immaterialis lucis habitaculum purissimum; ave, causa deificationis omnium; ave, maledictionis dissolutio; ave, terrigenarum expulsorum revocatio.

Ex Canone in S. Neophytum, martyrem, die 21.

Enixa naturæ Creatorem, universam terrigenarum substantiam deificasti; propterea te proprie Deiparam confitemur, o Virgo Dei sponsa.

Hymnum tibi semper rependit in gratiarum actionem mortalium genus, o Dei Mater, cum per te immortalitatem **56** assecutum sit.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Νεόφυτον, ἡμέρᾳ κα'.

Τεκοῦσα τὸν φύσει Δημιουργὸν ἐθέωσας ὅλην τὴν οὐσίαν τῶν γηγενῶν· διό σε κυρίως Θεοτόκον ὁμολογοῦμεν, Παρθένε Θεόνυμφε.

Ὕμνον χαριστήριον γένος βροτῶν ἀεὶ νέμει σοι, Μῆτερ Θεοῦ, τὴν ἀθανασίαν διὰ σοῦ κληρωσάμενον.

(50) Vel ut vertit P. Simon Vuagnereck in *Mariana Pietate Græcorum*, n. 97. « Mors cujus præcipitem impetum reprimere nullæ res potuit, ad te usque perveniens, attonita stetit; » id est intacta permansisti ab originis culpa, quæ est mors quædam spiritualis ab Adamo in alios omnes transfusa. Vide P. Petrum Possinum in *Vincentio Victo*, cap. 14.

(50') Græca in impressis Menæis desunt.

Digitized by Google

Ἐκουσίως πτωχεύσαντα πλούτῳ ἀγαθότητος τὸν ὑπέρθεον, Θεοτόκε, ἀπεκύησας, τὴν ἡμῶν πτωχείαν κατοικτείροντα.

Τὸ πρὸ πάντων αἰώνων, κόρη, παναμώμητε, θεῖον μυστήριον ἀποκεκρυμένον διὰ σοῦ ἐγνωρίσθη τοῖς πέρασιν, ὁ Υἱὸς, καὶ Λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ σὰρξ χρηματίσας καὶ θεώσας, Παρθένε, τὸν ἄνθρωπον.

Ὑπέρλαμπρος ἀνεδείχθης καθέδρα βασιλέως οὐρανίου Παρθένε, ἐν ᾗ σαρκὶ ἀνεπαύσατο θέλων, καὶ τὸν πολὺν ἡμῶν κόπον ἀφείλατο, καὶ ἵδρυσε τῷ πατρικῷ, ὡς ηὐδόκησε, θρόνῳ τὸν ἄνθρωπον.

Ὤφθης ἀγγέλων ὑπερτέρα, βουλῆς Ἄγγελον μεγάλης τετοκυῖα, Θεοτόκε ἁγνή, ᾧ πάντες μελῳδοῦμεν. Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεὸς, εἰς τοὺς αἰῶνας.

Νέον παιδίον τέτοκας, τὸν πρὸ πάσης τῆς κτίσεως φύντα ἐκ Πατρὸς ἀνερμηνεύτως, πάναγνε· αὐτὸν οὖν ἱκέτευε παλαιωθέντα πταίσμασι νῦν ἀνακαινίσαι καὶ βοῶντά με σῶσαι· Οἱ παῖδες, εὐλογεῖτε· ἱερεῖς, ἀνυμνεῖτε· λαὸς, ὑπερυψοῦτε Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Σὺ φέρουσα οἷάπερ λαβὶς τὸν οὐράνιον, Θεόνυμφε, ἄνθρακα, τὰ φρυγανώδη μου καρδίας πάθη κατάφλεξον καὶ τῆς γεέννης τοῦ πυρὸς λύτρωσαί με δέομαι, ἵνα δοξάζω σε τὴν ἐλπίδα τῶν πιστῶν, παναμώμητε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἀγαθάγγελον, ἡμέρᾳ κγ'.

Σαρκωθέντα Κύριον δι' εὐσπλαγχνίαν ἄφατον ἐκύησας, Παρθένε, ὃν Ἀγαθάγγελος ποθήσας ἔξω σαρκὸς γέγονεν, ἀθλήσας παραδόξως, μεθ' οὗ ὑμνοῦμέν σε.

Ὦ παραδόξου μυστηρίου! Πῶς ἡ Παρθένος πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν ἐδείχθη, ἐν νηδύῖ τὸν ἀπεριόριστον ἀστενοχωρήτως κυήσασα;

Μακαρίζομέν σε ἀεί, Θεοκυῆτορ εὐλογημένη, δι' ἧς δόξης ἠξιώθημεν, καὶ τὸν πρὶν Παράδεισον, ὃν ἀπωλέσαμεν, ἀπελάβομεν.

Ῥυομένη φάνηθι, ἀπειρόγαμε, πάντας ἡμᾶς πειρασμῶν τε καὶ κινδύνων, καὶ θλίψεων τοὺς πόθῳ ὑμνοῦντάς σε.

Ῥᾳθυμίαν ὕπνου θανατηφόρου ἀπάλλαξον, ἁγνὴ, καὶ πρὸς ἐνθέους γρηγορεῖν με ὕμνους, καὶ καλὰς ἐργασίας ἐνίσχυσον, Δέσποινα, ἵνα πόθῳ ὑμνολογῶ σε.

Ἀνερμηνεύτου λόγος ἐδείχθης, Παρθένε, μυστηρίου. Θεὸν γὰρ ἐν πᾶσιν ὄντα ἀχώρητον ἀστενοχωρήτως χωρεῖς, καὶ τίκτεις, καὶ μαζοῖς ἔθρεψας, βουληθέντα οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς τοὺς Θεοτόκον σε ὁμολογοῦντας.

Ἰσχυρὰν παράκλησιν, καὶ ἀκαταίσχυντον ἐλπίδα, τεῖχος ἀπροσμάχητον, καὶ θείαν προστασίαν ὁ λαός σου ἔχει σε, ὃ σε δοξάζων, Παρθένε, καὶ σωζόμενος κράζει ἐμμελέστατα· Εὐλογεῖτε, τὰ ἔργα Κυρίου, ἀπαύστως τὸν Κύριον.

Superdivinum illum, qui sponte factus est pauper ob divitias bonitatis suæ, peperisti, o Deipara, paupertatem nostram commiseratum.

Mysterium illud divinum, ante omnia sæcula absconditum, per te cognitum est ab omnibus terræ finibus, o Virgo puella immaculatissima : Filius scilicet tuus et Verbum Dei, quod caro factum est, atque hominem deificavit.

Lucidissima cœlestis regis cathedra facta es, o Virgo, in qua incarnatus sponte requievit, et abstulit multam lassitudinem nostram ; atque hominem in paterno throno, quemadmodum sibi placuit, collocavit.

Sublimior angelis apparuisti, magni consilii Angelum enixa, o casta Deipara, cui omnes modulantes canimus : Benedictus es, Domine Deus, in sæcula.

Novum puerum peperisti, o castissima, qui ante omnem creaturam ineffabiliter natus est ex Patre. Ipsum ergo nunc deprecare, ut me peccatis inveteratum renovet, et salvum faciat, dum clamo : Pueri, benedicite ; sacerdotes, laudate ; populus, superexaltate Christum in sæcula.

Tu, o Dei sponsa, quæ velut forceps cœlestem carbonem portasti, fruticosas cordis mei passiones combure ; et ab igne gehennæ, quæso, libera me, ut glorificem te spem fidelium, o omni laude dignissima.

Ex Canone in S. Agathangelum, martyrem, die 23.

Incarnatum ob ineffabilem pietatem suam Dominum peperisti, o Virgo, quem Agathangelus concupiscens, e carne exivit post admirandum certamen, cum quo te collaudamus.

O admirabile mysterium ! Quomodo Virgo spatiosior cœlis facta est, concipiens in utero sine ulla coarctatione **57** illum qui nullo termino concludi aut definiri potest ?

Semper te beatificamus, o Dei Genitrix benedicta, per quam gloria digni facti sumus, et Paradisum illum antiquum, quem amiseramus, recepimus.

Ostende te, o Virgo innupta, liberatricem omnium nostrum a tentationibus, periculis et tribulationibus, dum te cum affectu collaudamus.

Libera me, o casta, a mortifero negligentiæ somno ; et corrobora me, Domina, ad vigilandum in hymnis divinis, ac bonis operibus, ut cum affectu te laudare valeam.

Inexplicabilis mysterii verbum facta es, o Virgo ; Deum enim qui in omnibus est incomprehensibilis, sine coarctatione comprehendisti, ac peperisti, atque uberibus nutrivisti, cum voluisset misereri nostri, qui te Deiparam confitemur.

Populus tuus, o Virgo, qui glorificat te, habet te validam advocationem, et consolationem, spem quæ non confunditur, murum qui non potest expugnari, et protectionem divinam, et salutem assecutus, clamat suavissimis vocibus : Benedicite semper, opera Domini, Dominum.

Digitized by Google

Mundum illuminas, o purissima, lucem effundens, quæ ante sæcula ex Patre supra mentis captum, coruscavit. Ideo clamo ad te : Expelle tenebras turbulentarum cogitationum e corde meo, ut te, o casta, laudare possim.

Φωτίζεις τὸν κόσμον, ἀνατείλασα τὸ φῶς, πανάμωμε, τὸ λάμψαν πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑπὲρ νοῦν. Διὰ τοῦτό σοι βοῶ· Τὸ σκότος ἀπέλασον, ἁγνή, ἐκ τῆς ἐμῆς καρδίας τῶν ἀτάκτων λογισμῶν, ὅπως ὑμνῶ σε.

(50**) *Ex Canone in SS. Claudium, Asterium et Neonem, die* 26.

Ineffabili prorsus modo Verbum continuisti simile nobis factum propter summam bonitatem ; atque illud idem in duabus voluntatibus, atque una persona vere peperisti : propterea te Dei Matrem immaculatam atque inviolatam, o Virgo, pronuntiamus.

58 Hymnum in gratiarum actionem tibi offert genus humanum, quod per te immortalitatem accepit in sortem.

Domina a maritali toro immunis, quæ Verbum incarnatum peperisti, illumina animam meam, et a gehenna ac supplicio libera me.

Ne cesses eripere me a captivitate, et a mortifera tempestate, quæ premit me undique, et a gravissimis passionibus, quæ me ad mortem adigunt, o puella sanctissima, peccatorum præsidium, ac promptum hominum auxilium.

Uterum tuum Dominus ingressus, tanquam sponsus pulcherrimus ab eodem supernaturaliter processit, atque homines immortalitate decoravit, ac salvavit eos, qui te veram Deiparam castam agnoscunt.

Lux ex utero tuo exorta, terrarum orbem illuminavit, o Virgo, ac dæmonum nebulam, atque ignorantiæ tenebras undequaque penitus eliminavit, Jesus lucis dator.

Animam meam passionum morbo peremptam vitæ restitue, o benedicta, quæ vitam peperisti omnium Dominum, cui modulantes canimus.

O divina gratia plenissima, quæ velut forceps, cœlestem carbonem ulnis tuis tulisti, animæ meæ pravas affectiones exure, et ab igne tremendo eripe et salva me, ut te glorificare possim, o fidelium tutela ac protectio, quæ non confunditur nec erubescit.

Ex Canone in S. Joannem Chrysostomum, die 27.

O benedicta et gloriosa, concede iis qui glorili-

cant te, ut gloriam et lucem consequantur æternam, o Virgo immaculatissima, quæ es auxilium fidelium.

Stabilem me fac, o Virgo, intercessionibus tuis in petra **59** veritatis ; et a seductoris insidiis supplantari nunquam sinas me, o Deo charissima, ut te cum fide beatam appellem.

Tanquam propitiatorio, tanquam ferventi apud Deum patrocinio locupletati sumus te nos servi tui, o inviolata ab omni labe immunis : libera nos ab æternis tormentis, dum tuas laudes cantamus.

Incarnatus est citra mutationem Dominus ex castis sanguinibus tuis, o Virgo tota pura, atque omnes nos errorum laqueis implicitos, ad divinam vitam revoca, dum laudamus, o omni laude dignissima.

Divinæ compunctionis imbres stilla super me, castissima Domina, ut lugeam, atque abluam me totum a sordibus immensorum peccatorum meorum.

Peccati gladio sauciatus ac dejectus, mortuus sum. Tu quæ peperisti Christum, qui morte sua sustulit mortem, vivifico patrocinio tuo, vitæ restitue me, et saluti.

Sacratissimæ prophetarum linguæ prænuntiantes vocaverunt te montem pinguem, o puella immaculatissima et castissima ; portam ineffabiliter efferentem solem justitiæ, qui corda nostra divinis splendoribus illuminat, dum clamamus : Dominum, etc.

A formidolosissima necessitate libera me, o Virgo casta, cum tempus aderit, quo Filius ac Dominus tuus veniet, vero judicio cuncta discussurus, atque unicuique pro merito præmia vel pœnas repensurus, astantibus cum tremore universis superni exercitus ordinibus.

60 MENSIS FEBRUARIUS.

Ex Canone in S. Simeonem Theodochum, seu Deiferum, die 3.

Ille qui plenus erat evacuatur ; qui erat ante sæcula, incipit esse ; Verbum fit palpabile ; plasmator plasmatur ; incomprehensibilis comprehenditur in utero tuo corporatus, Deo o charissima.

Ubi Simeon vidit te spiritualem forcipem, ferentem divinum illum carbonem, qui ex sanguinibus tuis corpus accepit ineffabiliter, cum gaudio te beatificavit, o purissima.

Qui manu fert universa, in manu perpetuæ Virginis gestatus, fecit eamdem ipsis cherubim ac

ΜΗΝ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Συμεὼν τὸν Θεοδόχον. Ἡμέρᾳ γ'.

Ὁ πλήρης κενένωται, ὁ προαιώνιος ἄρχεται, ὁ Λόγος παχύνεται, ὁ πλάστης πλάττεται, ὁ ἀχώρητος χωρεῖται ἐν κοιλίᾳ τῇ σῇ σωματούμενος, Θεοχαρίτωτε.

Νοητὴν λαβίδα σε ἄνθρακα φέρουσαν θεῖον, τὸν ἐκ τῶν σῶν αἱμάτων σωματωθέντα ὑπὲρ νοῦν, ὁ Συμεὼν ὡς ἔβλεψε, πανάμωμε, χαίρων ἐμακάριζεν.

Ὁ χειρὶ τὰ πάντα φέρων ἐν χερσὶ βασταζόμενος τῆς Ἀειπαρθένου, ταύτην χερουβὶμ ἀπειργάσατο,

(50**) Hujus Canonis ac sequentis Græcus textus desideratur in Menæis impressis.

Digitized by Google

καὶ σεραφὶμ ἀνωτέραν ὡς γεννήτριαν ἣν ὑμνήσωμεν, καὶ εὐσεβῶς μακαρίσωμεν.

Μὴ φλέξας τὴν μήτραν σου ὁ φύσει ἀναλλοίωτος, ἄνθρωπος ὤφθη ἐκ σοῦ τικτόμενος, καὶ τοὺς ἀπωσθέντας τῇ φθορᾷ πάντας ἀνεσώσατο, Θεομῆτορ πανάμωμε.

Θηρεῦσαί με καθ' ἑκάστην ζητεῖ ὁ παμπόνηρος, ἀλλ' αὐτοῦ με τῶν παγίδων ἐξάρπασον, Δέσποινα, καὶ τῇ θείᾳ σκέπῃ τῶν πτερύγων σου σῶον συντήρησον.

Οὐ κενώσας ὁ πληρέστατος τὸν ἄχραντον κόλπον τοῦ φύντος Πατρὸς, σοῦ ἐν τοῖς κόλποις, ἁγνὴ, ὡς βρέφος καθέζεται, ἑτοιμαζόμενος οἷς ἠθέλησεν ὁμοιωθῆναι, ἄχραντε, ἱερὰν σαφῶς καθέδραν.

Ὡς κρίνον, ὡς εὔοσμόν σε ῥόδον, ὡς θεῖον ὀσφράδιον ἐδρέψατο Λόγος ὁ ὑπέρθεος, πάναγνε Θεόνυμφε, καί σου τὴν μήτραν ᾤκησεν εὐωδιάζων ἡμῶν τὴν φύσιν δυσωδίας πλησθεῖσαν, τὴν ἐξ ἁμαρτίας, Μαρία Θεοτόκε.

Φανεῖσαν Μητέρα σε Θεοῦ ὡς ἔβλεψε, Θεοτόκε, ὁ πρεσβύτατος, ἔφησεν οἷάπερ προφήτης· Ἰδοὺ ὁ σὸς Υἱὸς εἰς ἀνάστασιν καὶ πτῶσιν τῶν πολλῶν κεῖται, Δέσποινα, καὶ εἰς σημεῖον δυσερμήνευτον.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Βουκόλον, ἐπίσκοπον Σμύρνης, ἡμέρᾳ ς'.

Ὁ τῷ Πατρὶ συνυπάρχων Μονογενὴς ὑπὲρ νοῦν, ἐν μήτρᾳ σου σαρκωθεὶς θεοπρεπῶς, τοὺς βροτοὺς ἐθέωσεν, ἁγνὴ, διὰ πλῆθος οἰκτιρμῶν ὁ ὑπεράγαθος.

Λιμὴν γενοῦ μοι, καὶ φρουρὸς, ταῖς δειναῖς τρικυμίαις τῶν παθῶν ἀνενδότως χειμαζομένῳ ἀεὶ ἐν θαλάσσῃ, ἁγνὴ, τῇ τοῦ βίου, μόνη ἀεὶ παρθένε.

Γνωστῶς ἐν βάτῳ σε Μωσῆς ἑώρακεν ἱερῶς τυπουμένην, τὴν τοῦ πυρὸς μέλλουσαν λοχεύτριαν ἀναφανῆναι μυστικῶς, Θεοτόκε ἀεὶ παρθένε.

Νόμους τῆς φύσεως Ἰησοῦς ὁ πανυπερούσιος Θεὸς καινοτομεῖ, παναμώμητε, σοῦ ἐκ τῆς νηδύος ἀποτικτόμενος ὁ μόνος οὐσιώσας τὸ πᾶν βουλήματι.

Ἡ πύλη τῆς χάριτος ἡ ἀνοίξασα βροτοῖς τὴν πύλην τὴν οὐράνιον, τῆς μετανοίας πύλας μοι τηλαυγῶς διάνοιξον, Δέσποινα, καὶ πυλῶν τοῦ θανάτου ἐλευθέρωσον.

Λυτρωθέντες τῆς ἀρχαίας ἀποφάσεως τῷ τόκῳ σου, πανάμωμε, ἀνυμνοῦμέν σε οἱ σωθέντες, κόρη, διὰ σοῦ, βοῶντες καὶ λέγοντες πιστῶς· Εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς σῆς κοιλίας, ἁγνή.

Ἱερῶς ἐμυεῖτο τὰ σὰ μυστήρια προφητῶν, Θεοτόκε, ὁ θεῖος σύλλογος, πόῤῥωθεν μαθὼν καὶ τρανῶς ἐκτιθέμενος τὰς θεοσημίας τοῦ θείου τοκετοῦ σου.

Φωνῇ ἀγγέλου, μεγάλης Ἄγγελον βουλῆς, ἁγνὴ, Χριστὸν Ἐμμανουὴλ ἀποτέτοκας, τοῖς ἀγγέλοις τοὺς κάτω συνάπτοντα, μόνη εὐλογημένη, μόνη παν-

seraphim sublimiorem, tanquam genitricem suam, quam laudemus, et devote beatificemus.

Ille qui natura est immutabilis, apparuit homo natus ex te, nec tamen uterum tuum combussit, omnesque a corruptione ereptos liberavit, o Dei Mater purissima.

Pessimus hostis quotidie me venari studet; at tu ab ejus laqueis eripe me, Domina, et divina protectione alarum tuarum salvum conserva me.

Ille qui erat plenissimus, non evacuans immaculatum sinum Patris, a quo natus erat, in sinu tuo, o casta et immaculata, tanquam infans sedet, præparans illis, quibus voluit assimilari, cathedram sacram manifeste.

Tanquam lilium, tanquam suavissimam rosam, tanquam divinum olfactorium collegit te divinissimum Verbum, o castissima Dei sponsa; tuumque uterum inhabitavit, odore implens suavi naturam plenam fetore peccati, 61 o Maria Deipara.

Ubi Simeon senex vidit te, o Deipara, esse Matrem Dei, dixit tanquam propheta: Ecce filius tuus in resurrectionem, et ruinam multorum positus est, o Domina, et in signum difficilis interpretationis.

Ex Canone in S. Bucolum, episcopum Smyrnæ, die 6.

Unigenitus qui est simul cum Patre, in utero tuo, o casta, ineffabiliter incarnatus, prout Deus decebat, mortales homines deificavit, propter multitudinem miserationum suarum, tanquam benignissimus.

Portus esto mihi et custodia, gravissimis passionum procellis sine intermissione semper jactato in mari vitæ hujus, o casta sola semper virgo.

Manifeste in rubo per sacrum typum te figuratam vidit Moyses, futuram mystici ignis genitricem, o Deipara semper virgo.

Naturæ leges, Jesus omni substantia superior Deus, renovavit, ex utero tuo natus, o omni laude celebranda, qui solus fecit ut esset omnis substantia voluntate sua.

O porta gratiæ, quæ hominibus cœli portam aperuisti, aperi mihi, Domina, patenter portas pœnitentiæ, et a portis mortis libera me.

Liberati per partum tuum ab antiquæ damnationis sententia, o purissima, laudamus te, salutem per te consecuti, clamantes, et cum fide dicentes: Benedictus fructus ventris tui, o casta puella.

Divinus prophetarum cœtus sacre initiabatur mysteriis tuis, o Deipara, procul edoctus, et manifeste exponens vaticinia divini partus tui.

Per vocem angeli, magni consilii Angelum concepisti, o casta, Christum Emmanuelem, qui angelis homines 62 conjunxit, o sola benedicta, o sola

Digitized by Google

omni laude dignissima puella (51), o sola deificationis nostræ causa.

Ex Canone in S. Parthenium, episcopum Lampsacenum, die 7.

O inviolata, quæ Deum bonum peperisti, bonum effice miserum cor meum multarum passionum malitia depravatum; et da mihi vires ad efficiendam voluntatem Redemptoris nostri, qui vult omnes homines salvos fieri.

Inter homines conversatus est Dominus, qui ex te carnem inexplicabili modo accepit : eumdem ergo deprecare, o sanctissima, ut misereatur mei, qui a serpentis ictibus in certamine superor ac dejicior.

Sana, o Virgo, vulnera animæ meæ mentem meam a passionibus dilaceratam, et a transgressionibus mandatorum Salvatoris obtenebratam pacifica.

A malis inhærentibus mihi ob invasiones Alieni, et a tormentis æternis mihi reservatis libera me, precor, intercessionibus tuis apud amatorem hominum.

Ne statuas me, in die judicii, inter damnatos; ne ignominia notes me, in omnibus insensibilem, Deus meus, et factor meus, cum habeas advocatam pro me Dominam illam, quæ sine semine concepit ac peperit te.

Sanctior supernis potestatibus apparuisti, o immaculatissima· Deum enim corporasti, quem

A ὑμνητε, μόνη ἡ αἰτία τῆς ἡμῶν, κόρη, θεώσεως.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Παρθένιον, ἐπίσκοπον Λαμψάκων, ἡμέρᾳ Ζ'.

Ἀγαθὸν κυήσασα Θεὸν, ἄχραντε, ἀγάθυνον τὴν ἐν πολλοῖς κεκακωμένην πάθεσι ταπεινὴν καρδίαν μου, καὶ τὸ θέλημα ἐκτελεῖν ἐνδυνάμωσον τοῦ σωθῆναι πάντας θέλοντος ἀνθρώπους λυτρωτοῦ ἡμῶν.

Ὡμίλησεν ἀνθρώποις ἐκ σοῦ τὴν σάρκα ὁ Κύριος φορέσας ἀνερμηνεύτως· αὐτὸν οὖν ἐκδυσώπησον, παναγία, τοῦ οἰκτειρῆσαί με καταπονούμενον προσβολαῖς τοῦ ὄφεως καὶ δωρούμενον.

B Τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς μου, Παρθένε, θεράπευσον, τὸν νοῦν μου εἰρήνευσον ὑπὸ παθῶν σπαραττόμενον, καὶ ταῖς παραβάσεσι τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτῆρος σκοτιζόμενον.

Ἀπὸ παθῶν ἀμαυρώσεως, κόρη, ἀπὸ σκανδάλων τῶν προσγινομένων ταῖς ἐπηρείαις τοῦ Ἀλλοτρίου, μενουσῶν τε βασάνων αἰωνίων πρὸς τὸν φιλάνθρωπον ῥῦσαί με ταῖς σαῖς, δυσωπῶ, παρακλήσεσιν.

Μὴ στήσῃς με ἐν ἡμέρᾳ τῆς δίκης κατάκριτον, μὴ στηλιτεύσῃς με ἐπὶ πάντων τὸν ἀναίσθητον, θεέ μου, ποιητά μου, ἔχων ἱκετεύουσαν τὴν τεκοῦσαν ἀσπόρως σε Δέσποιναν.

Ὡράθης, πανάμωμε, ἁγιωτέρα τῶν ἄνω δυνάC μεων · Θεὸν γὰρ ἐσωμάτωσας, ὃν τάξεις ἀσώματοι

(51) Egregia Deiparæ laus est, ipsam statum gratiæ nullo unquam peccato temeratum semper habuisse, et extra communia naturæ inquinatæ procul a maledictione et subjectione dæmonis positam fuisse. Hac igitur laude, qua ipsa dignissima est, debet ab omnibus qui eam laudare cupiunt celebrari. Porro esse istam Deiparæ laudem undequaque eximiam, extra omnem dubitationem esse debet. Ut maxime mirandum sit Abulensem, tametsi de Mariæ conceptione optime sentientem, eamque immunem a peccato fuisse affirmantem, atque id et tutius et plane eligibilius esse pronuntiantem, eo tandem devenisse ut diceret : « Non mutari in hoc, vel minui Deiparæ laudem ac gloriam, si dicatur incurrisse originale peccatum, ut putant qui non penetrant naturam peccati originalis : » cum non parva gloria sit, Deo similem perpetuo esse, et habitu dissimilitudinis Dei, quod peccatum originale est, semper caruisse, itidemque labe peccati natura sua corrumpentis, et inficientis, imo interficientis animam, Dei beneficio eximi : sicut e contrario non minui ejus laus, qui ea macula sordere supponitur. Vide Velasquez, *De Maria immaculate concepta*, libr. II, dissertat. 5, annot. 1, ubi ostendit sanctissimam Virginem pro dignitate laudari non posse, nisi communibus Deiparæ laudibus illa addatur, quod nimirum fuerit immaculate concepta.

Porro Ambrosius Catharinus in sua disputat. *Pro immaculata conceptione*, libr. I, agens contra nonnullos, qui dicebant ad laudem Mariæ non attinere præservatam fuisse a labe peccati originalis, ait inter alia : « Quod insuper adjiciunt parum ad laudem Dominæ attinere hoc quod illi ascribimus privilegium præservationis ab originali, prorsus inopinabile est. An, quæso, parum mali existimant peccati fœditatem, Dei iram atque inimicitiam, diaD boli servitutem, et si quis parvo momento his tantis malis teneatur? At non ita sentiunt qui spiritualibus oculis rem perspiciunt. Quare ab hac adeo misera conditione singulari dono servatam fuisse magnum esse arbitrantur, sicut et illa exsultans in spiritu professa est Luc. I : *Quia fecit mihi magna qui potens est.* Quod si parvum etiam ex se hoc donum profiteremur, magnum tamen profecto fieret, tum præstantia donatoris, tum etiam singularitate ejus, cui soli donatum est ; nam, ut quidam egregie dixit, a magnis principibus etiam minutulis donis honestari, magnum et favorabile censetur. Denique si vir ille spiritualium rerum diligens examinator atque æstimator prudens Augustinus, carnem Mariæ jam demortuam pro quovis temporis puncto obnoxiam corruptioni non poterat sine horrore cogitare (ut ipsemet testatur), quanto hoc certe minus de sacratissima anima illa cogitandum, quod peccato corrupta, quod diaboli potestati subjecta, quod Deo tandem inimica etiam pro quovis momento vere dici potuerit? Sed quid ulterius moror ? cum et hoc in loco isti ex diametro cum sententia B. Thomæ depugnent? Nam quod ipsi adeo parvi faciunt, Thomas ipse contra adeo magnifacit, ut idcirco neget Mariæ convenire, quod nimis excelsum videbatur, eo quod per illud æquari videretur Christo. Nos tamen, ut suis locis declarabimus, et magnum esse fatemur, nec tamen adeo magnum ut ad Christi Majestatem ascendat. Quare frivolum est penitus quod addebant, satis eam ut Dei Matrem celebrari, idque solum loco omnis laudis ; nam hac ipsa ratione concluderent, ne laudetur ut Virgo, ne colatur ut sanctificata, taccatur et Assumptio ejus gloriosa, et alii prærogativarum tituli, quibus abundat. » Sic Catharinus loco citato.

Digitized by Google

φόβῳ δοξάζουσι. Τοῦτον οὖν ἱκέτευε ἀεὶ τοῦ οἰκτειρῆσαι τούς σε δοξάζοντας.

Ῥύπου με παθῶν, ἁγνή, προσγινόμενον τῇ μεσιτείᾳ σου καθάρισον, καὶ λάμπρυνον, δέομαι, σκοτισθεῖσαν τὴν καρδίαν μου δαιμόνων ἀμαυρότησιν, ὅπως σε μακαρίζω, θεομακάριστε Δέσποινα.

Φωτί με καταύγασον τὸν ἐν τῷ σκότει κείμενον τῆς δεινῆς ῥᾳθυμίας, Θεοχαρίτωτε, καὶ μὴ προαιρούμενον ὅλως τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους συντηρῆσαι, ὅπως ὡς προστάτην μου καταχρέως μακαρίζω σε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Βλάσιον, ἡμέρᾳ ια'.

Ὅλην σε καθαρὰν εὑρηκὼς ὁ καθαρὸς ἐσκήνωσεν ἐν τῇ νηδύϊ σου, ἁγνὴ Παρθενομῆτορ, καὶ σὰρξ ἐχρημάτισε δίχα τῆς ἁμαρτίας, ἵνα πλάνης ἡμᾶς ἀπαλλάξῃ.

Σὲ τὴν φανεῖσαν ὑπερέχουσαν τῶν κτισμάτων, ὡς πάντων οὖσαν ἁγιωτέραν, ἐν αἰνέσει γενεαὶ μακαρίζουσιν ἀνθρώπων, θεομακάριστε.

Νόμον σε καινὸν προεῖδεν ὁ προφήτης, ἔχοντα Θεοῦ τὸν Λόγον γεγραμμένον, τὸν διαῤῥήξαντα, κόρη, τῆς ἁμαρτίας τῶν προπατρῶν τὸ χειρόγραφον.

Ὑμνοῦμέν σε, Μαρία, τὴν θεώσασαν τῶν ἀνθρώπων τὸ φύραμα τῇ ὑπὲρ νοῦ σου λοχείᾳ, καὶ ἀναπλάσασαν καταφθαρέντας ἡμᾶς καὶ συντριβέντας ἀπάτῃ τοῦ ὄφεως, πάναγνε.

Ὁ θρόνος ὁ τοῦ Θεοῦ τῶν χερουβὶμ ὁ ὑπέρτερος, νεφέλη ἡ τοῦ φωτὸς, ψυχῆς μου τὰ ὄμματα παναγία, φώτισον, καὶ παθῶν ἀχλύος τὴν καρδίαν μου καθάρισον.

Νυσταγμῷ κρατηθέντα με, Παρθένε, ἀμελείας, ἁμαρτίας κατέλαβεν ὕπνος θανατηφόρος· διὸ μετανοίας με πρὸς ζωηφόρον αὐγὴν, ἁγνὴ, ἐξέγειρον καὶ σῶσόν με.

Ἱεραί σε προῄγγειλαν, Παρθενομῆτορ, φωναὶ ἐσομένην, κόρη, τοῦ ποιητοῦ σου ὑπὲρ φύσιν τροφὸν, γέννησιν ἄῤῥητον ὡς καὶ σύλληψιν ξένην κεκτημένην· ὅθεν σε ὑμνοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φέρεις ἐν ἀγκάλαις σου Χριστὸν τὸν διακρατοῦντα οἰκημένην πᾶσαν χειρὶ, ἁγνὴ Παρθενομῆτορ, ὃν ἱκέτευε, ὡς Υἱόν σου καὶ Κτίστην, σῶσαι τὰς ψυχὰς τῶν ἀνυμνούντων σε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Ἄρχιππον, ἡμέρᾳ ιθ'.

Ἰδόντες προφητικοῖς ἐν ὄμμασι πόῤῥωθεν, πάναγνε, τοῦ ὑπὲρ νοῦν σου θείου τοκετοῦ τὸ φρικῶδες

A incorporeorum acies cum timore glorificant. Hunc ergo semper deprecare, ut eorum qui te glorificant, misereatur.

A sordibus passionum inhærentibus mihi emunda me, o casta, intercessione tua, et illumina, precor, cor meum, dæmoniaca caligine obtenebratum, ut beatificem te, o Domina, divina beatitudine felicissima.

In tenebris gravissimæ desidiæ jacentem luce tua illumina me, o Deo charissima; non enim adhuc firmiter scio **63** deliberare velle me observare Dei leges. Ita fiet, ut te tanquam meam patronam, pro debito beatificem.

Ex Canone in S. Blasium, martyrem, die 11.

B

Cum te totam puram invenisset ille qui purus est, habitavit in utero tuo (52), o casta Virgo Mater, et caro factus est, sine peccato, ut nos a seductione liberaret.

Te, quæ omnibus creaturis eminentior apparuisti, utpote omnibus sanctior, generationes hominum cum laude beatificant, o divina beatitudine cumulata.

Legem novam prævidit te olim propheta, Verbum Dei inscriptum habentem, o puella, quod peccati primorum parentum chirographum disrupit.

Laudamus te, o Maria castissima, quæ ineffabili partu tuo humanam massam deificasti, et nos corruptos ac fraude serpentis contritos reformasti.

C

O sanctissima, thronus Dei cherubim sublimior, ac nubes lucis, illumina oculos animæ meæ, et a passionum tenebris purifica animam meam.

Dormitatione negligentiæ oppressum, somnus peccati mortiferus deprehendit me: propterea ad vitalem pœnitentiæ splendorem exsuscita me, o casta, et salva me.

Sacræ voces prænuntiaverunt te, o Virgo Mater puella, futuram esse Creatoris tui altricem, atque habituram partum ineffabilem, et conceptionem peregrinam: unde te laudamus in omnia sæcula.

Ulnis tuis Christum portas, o casta Virgo Mater, qui manu sua continet ac regit omnem orbem terrarum. Eumdem tanquam Filium et Creatorem tuum deprecare pro salute animarum collaudantium te.

D

64 *Ex Canone in S. Archippum, apostolum, die* 19.

Videntes divini loqui vates a longe propheticis oculis formidabile atque ineffabile partus tui divini

(52) Hinc Cælius Pannonius ord. S. Pauli primi Eremitæ decus, in suis Commentariis mss. in Cantic. quæ in celebri monasterio Lepoglavæ asservari asserit Laurentius Chrysog. in *Mundo Mariano*, tom. II. diss. 40, n. 42, ait inter alia: « Decuit summe puram esse, quæ candorem lucis æternæ, et speculum sine macula conceptura, et intra viscera gestatura foret, quæ singulari gratia præservata fuit, ut non penetraret ad eam labes ista connaturalis, quando corpus afflatu Spiritus consecratum suscepit animam in plenitudine gratiæ creatam: quod citra alterationem potuit Deus facere, et fecit, alioquin non tantum honorasset Pater Filium, si Matrem aliquando infamiæ malum subiisse passus esset.

Digitized by Google

mysterium, o summe casta atque inviolata, illud variis modis ac figuris manifestaverunt.

Templum Dei capax, et mundum tabernaculum, dignumque Deo habitaculum facta es manifeste, o castissima.

Tanquam montem umbrosum prævidit te olim Habacuc, o purissima puella, ferentem Verbum illud, quod a delictorum flamma et a peccatorum combustione universos obumbrat.

Te solam ex omnibus generationibus elegit Dominus, o Deipara, et ex te incarnatus est, deificans humanam naturam.

Mortem induit, vita exutus, Adam in Paradiso. Vivifico autem partu tuo mors interempta est, o Virgo sanctissima sponsa Dei.

Dominus qui terram nebula, et cœlum nubibus circumdat, mortalem carnem ex sanguinibus tuis induere voluit, o puella, ut immortalis gloriæ stola hominum vestiret.

Per unicam comestionem Adam mortuus est, cum mortem vindemiasset ab arbore scientiæ. Per te autem, o immaculata (53), ad vitam revocatus, Paradisi delicias iterum recepit clamans: Benedicite, omnia opera, Dominum.

O castissima, ferens Christum in ulnis tuis nutu suo ferentem omnia, eumdem tandem Filium tuum deprecare, ut liberet me a manibus inimici, et propter abyssum misericordiæ suæ, sustentet ac velut ulnis regat me, et **65** salvum me faciat.

A μυστήριον οἱ θεηγόροι, ἄχραντε, ποικιλοτρόπως κατετράνωσαν.

Ναὸς ἐδείχθης Θεοῦ χωρητικὸς περιφανῶς, Πάναγνε, καὶ καθαρὸν σκήνωμα, καὶ θεοπρεπὲς ἐνδιαίτημα.

Ὡς κατάσκιον προβλέπει σε πάλαι ὄρος ὁ Ἀββακοὺμ, πανάμωμε, φοροῦσαν τὸν Λόγον πάντας συσκιάζοντα φλογμοῦ παραπτώσεων καὶ ἁμαρτιῶν, κόρη, καύσωνος.

Σὲ μόνην ἐκ πασῶν γενεῶν ἐξελέξατο ὁ Κύριος, Θεοτόκε, καὶ ἐκ σοῦ ἐσαρκώθη, θεώσας τὸ ἀνθρώπινον.

Νέκρωσιν τὴν ζωὴν ἐκδυθεὶς ἐνεδύσατο ἐν Παραδείσῳ, Παρθένε, ὁ Ἀδάμ· τῷ σῷ δὲ ἀθανατίσθη ζωηφόρῳ τοκετῷ, παναγία Θεόνυμφε.

B Γῆν μὲν ὁμίχλῃ, τὸν οὐρανὸν δὲ νεφέλαις Κύριος, κόρη, περιβάλλων, σάρκα θέλων θνητὴν ἐξ αἱμάτων σου ἐνδύεται, καταστολὴν δόξης ἀθανάτου ἐνδύων τὸν ἄνθρωπον.

Νεκρὸς διὰ βρώσεως μιᾶς Ἀδὰμ γεγένηται, τρυγήσας θάνατον φυτοῦ τῆς γνώσεως. Ἄχραντε, διὰ σοῦ δὲ ἀνεζώωσας, καὶ Παραδείσου τὴν τρυφὴν πάλιν ἀπέλαβε κραυγάζων· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα, τὸν Κύριον.

Φέρουσα Χριστὸν ἐν ἀγκάλαις νεύματι τὸν φέροντα τὰ πάντα, τοῦτον ὡς Υἱόν σου δυσώπει ἐχθροῦ χειρῶν με, πάναγνε, ῥύσασθαι, καὶ δι' ἐλέους ἄδυσσον ἐναγκαλίσασθαι καὶ σῶσαί με.

Ex Canone in S. Leonem, episcopum Catanensem, die 20.

Templum Dei facta es, o puella immaculata Deipara (54), qui in te supra cogitationibus conceptum inhabitavit, et ab animabus hominum errorem ac seductionem eliminavit.

O forceps carbonis divini ac lucidi, o rube divinitatis igne non combuste, omnes fruticosas passiones meas combure, et ab igne æterno eripe me.

Ille qui a nulla re capi potest in utero tuo capitur, o castissima, ut me in peccatis profunde immersum salvum faciat propter benignitatem suam.

Intuentes olim venerandi prophetæ divino numine afflati, ineffabilem profunditatem mysterii

C *Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Λέοντα ἐπίσκοπον Κατάνης, ἡμέρᾳ κ'.*

Ναὸς ἐχρημάτισας τοῦ Θεοῦ, ἀμόλυντε κόρη, τοῦ οἰκήσαντος ὑπὲρ νοῦν ἐν σοί, Θεοτόκε, καὶ τὴν πλάνην τῶν ψυχῶν τῶν βροτῶν ἐξοικήσαντος.

Ἡ λαβὶς ἡ τοῦ θείου καὶ φωταυγοῦς ἄνθρακος, καὶ βάτος ἡ πυρὶ μὴ φλεχθεῖσα τῷ τῆς θεότητος τὰ φρυγανώδη μου πάντα κατάφλεξον πάθη, καὶ πυρὸς ἐξάρπασον διαιωνίζοντος.

Ὁ τοῖς πᾶσιν ἀχώρητος, πάναγνε, χωρεῖται ἐν τῇ νηδύϊ σου, διασώζων με χρηστότητι τὸν βεβυθισμένον ἁμαρτήμασιν.

Θεωρήσαντες πάλαι ἐνθεαστικώτατα, Θεοχαρίτωτε, οἱ σεπτοὶ προφῆται μυστηρίου τὸ βάθος τὸ

(53) Ex hoc immaculatæ titulo, quo B. Virgo non solum a Josepho nostro, sed ab aliis passim Patribus compellatur, eliciunt multi theologi omnimodam ejusdem B. Virginis puritatem, inter quos P. Joannes Baptista Lezana in suo Apologetico pro conceptione immaculata cap. 13, sic ait : « Si vim negationis, quæ per nomen immaculatæ significatur, recte pensitemus, invenietur certe ad omnem temporis differentiam extendendam fore : negatio enim illa *in*, vim universalis habet, ac si doceat nullam prorsus maculam neque actualem neque originalem Deiparam habuisse. Deinde femina corrupta semel, non potest imposterum incorrupta nuncupari. Si ergo sanctissima femina Maria aliquando originalem maculam fuit perpessa, nequibit imposterum immaculata vocari. » Sic ille. Ut ergo recte, pie et prudenter a Josepho nostro et aliis Patribus hoc immaculatæ nomine Deiparam appellatam esse dicamus, asserere oportet omnem peccati, sive actualis, sive originalis maculam ab ea penitus fuisse remotam.

(54) Ad conficiendum in Eucharistia corpus Christi, hostia immaculata requiritur, et Deo offerri ita dicitur : *Offerimus tibi, Domine, hostiam immaculatam :* quæ videlicet undequaque munda e pane azymo absque ullo fermento subsistat. Ergo in Incarnationis mysterio Dei Filius carnem ex immaculata et purissima Matre nulli fermento veteri obnoxia sumere debebat, eruditis auctoribus observantibus, antiquitus in hostiis, in quibus Christi corpus consecrandum erat, Dei Matris imagines insculptas fuisse, ut Deiparæ a peccati macula immunitas ab immaculata Eucharistiæ hostia explicaretur. Vide Velasquez *De Maria Concepta*, libr. II, dissert. 2, annotat. 1, n. 3.

Digitized by Google

ἄφραστον τῆς σεπτῆς λοχείας σου τῆς ἀγνῆς, ποικιλοτρόπως ὡς ἐχώρησαν, τοῦτο προήγγειλαν. A partus tui venerabilis et casti; per varias figuras, quemadmodum capere potuerant, prænuntiaverunt illud.

Ἁγίασον τὴν ψυχήν μου, Παρθένε, ἡ τὸν ἅγιον κυήσασα Λόγον, τὸν ἀληθῶς ἐν ἁγίοις, ὡς θέμις, ἀναπαυόμενον μόνον Θεὸν ἡμῶν, καὶ δίδου μοι ὡς ἀληθῶς κατανύξεως ὄμβρους, πανάμωμε.

Sanctifica animam meam, o Virgo, quæ sanctum Verbum genuisti, quod in sanctis suis, sicut æquum est, requiescit, unicum Deum nostrum; et da mihi veræ compunctionis imbres, o immaculatissima.

Σοῦ τὴν νηδὺν μὴ καταφλέξαν τῆς θεότητος τὸ πῦρ, παρθενομῆτορ, σωματοῦται ἐκ σοῦ τὰ πέρατα φωτίζων ταῖς θείαις λαμπρότησι· διὰ τοῦτό σε ὑμνοῦμεν.

Ignis deitatis, qui universos terræ fines divinis splendoribus illuminat, ex utero tuo corpus accepit, nec tamen illum combussit: propterea te, o Virgo Mater, collaudamus.

Ὁ βουλήσει πάντα ἐκτελῶν, πανάμωμε εὐλογημένη, βουληθεὶς καὶ μήτραν τὴν σὴν κατεσκήνωσε, καὶ σὰρξ ὡράθη, καὶ ἐθέωσέ με φθαρέντα τὸ πρότερον τοῦ ἀπατεῶνος κακίστῃ συμβουλίᾳ.

Qui voluntate sua perfecit universa, in utero tuo, o tota immaculata ac benedicta, voluntarie habitavit, et caro factus est, meque prius pessimo deceptoris consilio depravatum, deificavit.

Φρίττω σου, μόνε βασιλεῦ, τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ δέδοικα, ἅμετρα πταίσας σοι, καὶ μεταγνώσει μὴ βελτιούμενος· ἀλλ' ὡς ὑπάρχων ἀγαθὸς ἐπίστρεψον, σῶσόν με, τῆς κυησάσης σε εὐπροσδέκτοις, Ἰησοῦ, παρακλήσεσι. B Formido, o Rex unice, secundum adventum tuum, et timeo, cum immensa peccata in te commiserim, nulla per pœnitentiam facta in melius mutatione. Sed tu tanquam **66** bonus converte, et salva me, o Jesu, per acceptissimas intercessiones genitricis tuæ.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Πορφύριον ἐπίσκοπον Γάζης ἡμέρᾳ κς'.

Ex canone in S. Porphyrium episcopum Gazensem, die 26.

Ὄμβρον εἰσδεξαμένη σοῦ ἐν τῇ νηδύϊ τὸν οὐράνιον, Θεοτόκε, Παρθένε, ἁμαρτίας τοὺς ὄμβρους ἐξήρανας.

O Virgo Deipara, cum cœlestem imbrem in utero tuo suscepisti, peccati imbres exsiccasti.

Ῥῦσαί με πρεσβείαις σου τῶν τοῦ ἐχθροῦ βελῶν, ἄχραντε, καὶ λογισμῶν τῶν ἐπιεμβαινόντων ἀφειδῶς τῇ καρδίᾳ μου.

Libera me, o inviolata, intercessionibus tuis a jaculis hostis, et a cogitationibus pravis, quæ instanter superveniunt cordi meo.

Νεκρωθέντα με, πάναγνε, πάλιν ἀνεζώωσας, ὡς κυήσασα τὴν ζωὴν τὴν ἐνυπόστατον, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Γεννήτορος. C Me mortuum ad vitam revocasti, o castissima, quippe quæ vitam subsistentem genuisti, Filium scilicet ac Verbum Genitoris.

Μόνην γενεῶν ἐκ πασῶν σε ἐξελέξατο ὁ πλαστουργὸς, καὶ ἀναπλάττει ἡμᾶς ἐν σοὶ οἰκήσας, Θεοτόκε Ἀειπάρθενε.

Te solam, o Deipara semper Virgo, ex cunctis generationibus elegit Creator, et cum in te habitasset, nos reformavit.

Νεκρούμενον καὶ φθορᾷ ὑπαχθέντα τὸν πρωτόπλαστον, Παρθένε Μαρία, τὸν νεκρωτὴν τοῦ θανάτου τεκοῦσα, εἰς ἀφθαρσίαν μετήγαγες, ἄχραντε, καὶ ἔδειξας τοὺς γηγενεῖς οὐρανίους, Θεὸν σωματώσασα.

Protoplastum mortuum, et corruptioni subjectum, ad immortalitatem transtulisti, o inviolata Virgo Maria, cum mortis interemptorem peperisti; et terrigenas cœlestes reddidisti, cum Deum corporasti.

Οἰκτειρον, σῶσόν με, Παρθένε, τὸν οἰκτίρμονα τεκοῦσα Θεὸν Λόγον, καὶ φωτὶ τῷ ἐν σοὶ καταύγασον βοῶντα· Εὐλογημένος, πάναγνε, ὁ καρπὸς τῆς σῆς κοιλίας.

Miserere mei, et salva me, o Virgo, quæ Deum Verbum miseratorem peperisti; et luce, quæ est in te, illumina me clamantem: Benedictus, o castissima, fructus ventris tui.

Ὡς ἀνωτέραν σε πάντων τῶν ποιημάτων, καὶ οὐρανῶν πλατυτέραν, παρθενομῆτορ, ἠγάπησεν ὁ υἱός σου, καὶ σάρκα ἐκ σοῦ ἀνελάβετο. D Te tanquam creaturis omnibus sublimiorem, et cœlis ipsis latiorem, dilexit filius tuus, o Virgo Mater, et carnem suscepit ex te.

Φεῖσαί μου, Σῶτερ, ὁ τεχθεὶς καὶ φυλάξας τὴν τεκοῦσάν σε ἄφθορον μετὰ τὴν κύησιν, ὅταν καθίσῃς κρίναι τὰ ἔργα μου, τὰς ἀνομίας παρορῶν καὶ τὰς ἁμαρτίας μου, ὡς ἀναμάρτητος, ἐλεήμων ὡς Θεὸς, καὶ φιλάνθρωπος.

Parce mihi, Salvator, qui natus, Genitricem tuam post partum incorruptam conservasti, cum sederis ut judices opera mea: dissimulans iniquitates meas, et peccata mea, tanquam impeccabilis; misericors ut Deus, et amator hominum.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Προκόπιον τὸν Δεκαπολίτην ἡμέρᾳ κζ'.

67 *Ex canone in S. Procopium Decapolitam, die 27.*

Σεσαρκωμένον τὸν Λόγον θεοπρεπῶς συλλαβοῦσα, πάναγνε, τὸν πρὶν ἄσαρκον, ἡμῖν ὑπὲρ φύσιν τέτοκας, ἁγνὴ, μετὰ γέννησιν παρθένος διαμείνασα.

Cum Verbum, quod antea a carne erat immune ex te incarnatum, eo modo quo Deo dignum ac decens erat, concepisses, o castissima Virgo, nobis supra naturæ ordinem peperisti, ac post partum virgo perseverasti.

Digitized by Google

(54') Naturæ leges, Jesus qui est Deus omni essentia superior, innovavit, o ab omni macula immunis, ex utero tuo exortus; qui solus rebus universis concedit esse, voluntate sua.

O porta gratiæ, quæ mortalibus cœlorum portam aperuisti; patefac mihi, Domina, pœnitentiæ portas, et a portis mortis libera me.

Ab antiqua maledictionis sententia redempti per partum tuum, o inviolatissima Puella, ac per te salvati, te laudibus extollimus, clamantes et cum fide dicentes : Benedicta tu, quæ Deum incarnatum peperisti.

Divinum Prophetarum collegium mysteriis tuis sacrum in morem initiatum fuit, o Deipara, longe ante edoctum, et clare exponens divini partus tui divinas appellationes.

Ad vocem angeli, magni consilii Angelum Christum Emmanuelem in carne peperisti, qui homines angelis copulavit; o Virgo puella sola benedicta, sola omnibus laudibus celebranda, sola causa nostræ deificationis.

Ex canone in S. Patrem nostrum Cassianum confessorem, die 29.

A

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴν Κασιανόν, ἡμέρᾳ κθ'.

Omni creatura visibili atque invisibili superior apparuisti, o casta semper Virgo; etenim Creatorem peperisti, cui placitum fuit incarnari in utero tuo. Eumdem cum **68** fiducia ac libertate deprecare pro salute animarum nostrarum

Ὑπερτέρα πέφηνας, ἁγνὴ, πάσης ἀοράτου τε καὶ ὁρατῆς, Ἀειπάρθενε, κτίσεως· τὸν γὰρ Κτίστην τέτοκας, ὡς ηὐδόκησε σαρκωθῆναι ἐν μήτρᾳ σου, ὃν σὺν παῤῥησίᾳ πρέσβευε σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Sana, precor, o purissima, intercessionibus tuis animam meam, quæ a passionibus atque omnigenis pessimorum dæmonum assultibus oppressa langnescit.

Ἴατρευσον, πανάμωμε, τὴν ψυχήν μου, δέομαι, ἐξασθενοῦσαν πάθεσι, καὶ παντοίαις ἐπαναστάσεσι τῶν κακίστων δαιμόνων, μεσιτείαις σου.

Tempore carentem, sub tempore constitutum ineffabiliter peperisti, o immaculatissima, qui luce perfundit sanctos suos, qui in fide optime se gesserunt, et principem malorum serpentem humiliaverunt.

Τὸν ἄχρονον ὑπὸ χρόνον γενόμενον τέτοκας ἀῤῥήτως, πανάμωμε, τὸν τοὺς ὁσίους λαμπρύνοντα πίστει ἀριστεύσαντας, καὶ τὸν ἀρχέκακον ὄφιν ταπεινώσαντας.

B

Vita ex te, o Virgo, supra mentis conceptum exorta, hostem interemit, qui nos omnes morte affecerat; et mundum te incessanter laudantem, vivificavit.

Ἐκ σοῦ ἡ ζωὴ ὑπὲρ νοῦν, Παρθένε, ἀνατείλασα ἐχθρὸν ἐθανάτωσεν, ἅπαντας ἡμᾶς τὸν θανατώσαντα, καὶ ἐζώωσε κόσμον ἀπαύστως ἀνυμνοῦντά σε.

Tanquam pulchram ac speciosam concupiscens te pulcherrimus Jesus, o mundissima, ex te secundum carnem natus est, et me propter immensam misericordiam suam deificavit.

Ὡς καλὴν, ὡς ὡραίαν ποθήσας σε ὁ καλλοποιὸς Ἰησοῦς, παναμώμητε, ἐκ σοῦ σαρκὶ γεγέννηται, καὶ θεοί με δι' οἰκτον ἀμέτρητον.

Thalamus Dei Verbi, et thronus ejus igniformis facta es, o casta : in quo idem Verbum, propter summam bonitatem suam, incarnatum requievit. Ipsum ergo deprecare, ut mei misereatur, atque erga me ostendat compassionem suam.

Παστὰς ἐχρημάτισας τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ θρόνος πυρίμορφος, ἐν ᾧ ἐπανεπαύσατο ὁ Λόγος σαρκούμενος, δι' ἄκραν ἀγαθότητα· τοῦτον οὖν ἱκέτευε, ἁγνὴ, κατοικτειρῆσαι καὶ ἐλεῆσαι ἡμᾶς.

Miseram animam meam multis Belial aggressionibus atque ictibus infirmatam, precibus tuis roboratricibus sana atque incolumem effice, o Virgo Dei genitrix, ut te in omnia sæcula glorificem.

C

Ἐξασθενήσασαν πολλαῖς τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν, Θεοκυῆτορ, προσβολαῖς τοῦ Βελίαρ, ταῖς ῥωστικαῖς σου λιταῖς, Παρθένε, ὑγιῆ ἀπέργασαι, ἵνα σε δοξάζω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Naturam primi parentis corruptam renovasti, enixa supra naturæ ordinem, universæ naturæ conditorem, et virgo perseverans, quem olim in cruce pendentem intuita, lamentabaris, o sanctissima Virgo Mater.

Φθαρεῖσαν ἐκαίνισας τὴν φύσιν τοῦ προπάτορος, ὑπὲρ φύσιν τεκοῦσα καὶ παρθενεύουσα φύσεως ἅπάσης τὸν πλάστην, ὃν ἐν σταυρῷ κρεμάμενον πάλαι ἠλάλαζες βλέπουσα, παναγία Μητροπάρθενε.

MENSIS MARTIUS.

ΜΗΝ ΜΑΡΤΙΟΣ.

69 *Ex canone in S. Hesychium martyrem, die 2.*

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἡσύχιον, ἡμέρᾳ β'.

Post partum virgo permansisti vere, qualis eras ante partum : quippe peperisti Creatorem, quem deprecare, o immaculatissima, pro salute collaudantium te.

Παρθένος διέμεινας μετὰ τόκον, ὡς πρὸ τοῦ τόκου ἀληθῶς, τὸν Κτίστην τεκοῦσα, ὃν αἴτησαι, πανάμωμε, σωθῆναι τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

(54') Sequentes strophæ in vulgato textu Menæorum desiderantur.

Digitized by Google

Ἔστη μέχρι σοῦ ὁ θάνατος· τῆς ἀθανασίας γὰρ τὴν πηγὴν ἀπεκύησας, παναγία, Χριστὸν τὸν μόνον ὑπεράγαθον Θεὸν ἡμῶν.

Perstitit mors usque ad te, o sanctissima; tu enim immortalitatis fontem peperisti Christum unicum optimum Deum nostrum.

Τὸν ἀκήρατον βότρυν βλαστήσασα, κόρη, ἀθανασίας γλεῦκος ἀποστάζοντα πᾶσιν, ὤφθης, παναμώμητε καὶ μήτηρ ἀλόχευτος.

Incorruptibilem botrum, ex quo immortalitatis mustum effluit universis, germinasti, o puella immunis ab omni labe, et facta es mater sine maternarum passionum et sine corruptionis experimento.

Σὺ μόνη ἐπὶ γῆς τὸν οὐράνιον τέτοκας, πανάμωμε, Θεὸν Λόγον, ὃν ὑμνεῖ πᾶσα κτίσις, ὡς Ποιητὴν καὶ Κύριον.

Tu sola cœlestem Deum Verbum in terra peperisti, o mundissima; quem universa creatura tanquam Creatorem Dominumque collaudat.

Οἰκήσας σου τὴν ἁγίαν κοιλίαν ὁ Κύριος, Θεοτόκε, τῆς Τριάδος τερπνὰ καταγώγια ἐκτελεῖ τοὺς πίστει ἀληθείας σε νῦν μακαρίζοντας.

Dominus, qui in sancto utero tuo inhabitavit, o Deipara, jucunda Trinitatis hospitia efficit eos, qui nunc te cum vera fide beatificant.

Νενεκρωμένους ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ πάντας, ζωὴν τεκοῦσα, ἀνεζώωσας· διό σοι κραυγάζομεν, θεοκυῆτορ κόρη, ἀεὶ δεδοξασμένη.

Nos omnes peccato peremptos, tu vitam enixa, vivificasti; propterea ad te clamamus, o Dei genitrix, puella semper gloriosa.

Ὁ ἱερώτατός σε καλεῖ προφήτης πύλην ἀδιόδευτον, ἄχραντε, ὁ Κτίστης δι' ἧς διῆλθεν, ὡς μόνος ἐπίσταται, πάλιν κεκλεισμένην λιπών, ὡς πρὸ τοῦ τόκου.

Sacratissimus propheta portam te vocat, o inviolata, per quam nulli patet aditus, et solus Creator transivit, sicut ipse solus novit, relinquens eam clausam quemadmodum erat ante partum.

Φῶς ἡμῖν ἀνέτειλεν ἐκ σοῦ, πανάμωμε, ὁ τῶν ὅλων μόνος Κύριος, καὶ κατελάμπρυνε τὰς πάντων καρδίας θεϊκαῖς ἐπιγνώσεσι, καὶ σκότος ἀγνωσίας ἐμείωσεν· ὅθεν σε πάντες μακαρίζομεν.

Lux nobis ex te orta est, o purissima, unicus omnium Dominus, qui divinis cognitionibus omnium corda illustrat, 70 et ignorantiæ tenebras imminuit. Unde te omnes beatam nuncupamus.

*Ex canone in S. Theodotum martyrem, die 2 (54**).*

Humana natura olim per dolum serva facta est seductionis. Cum autem tu, inviolata, Christum peperisti, libertatem adepta, magnis vocibus te grata veneratur.

Medere menti meæ, o castissima, quæ pessimi Draconis ictibus percussa languescit, et peccatis captiva deservit.

Lucidissimum Domini Palatium, Domina sanctissima, effice nos domus Spiritus sancti, dum in domo sancta tua laudem Domino offerimus.

Deum hominem factum concepisti, o Domina; propterea generationes generationum te incessanter beatam dicunt.

Christus Deus noster, qui in utero tuo habitavit, o immaculata, peccatum in hominibus habitans expulit, et ob suum in homines amorem, eosdem domos suas effecit.

Una cum supernis choris, omnes ad te clamamus; Ave, Mater Dei; cœlum animatum, palatium gloriosissimum, et thronus igneus, in quo Christus secundum carnem requievit.

Ab omni inquinamento humanam naturam emundasti, o inviolata, supercœlestem filium enixa hominem factum, nosque renovasti, qui vetustate confecti eramus: et nunc clamamus, o casta: Laudate, omnia opera, Dominum.

Lucem, quæ a Patre ante luciferum coruscavit ineffabiliter, peperisti nobis, o Virgo, et ignorantiæ tenebras dissipans, eos, qui in peccati umbra sedebant, illuminasti atque exhilarasti.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Θεόδωρον, Κωνσταντῖνον, κ. τ. λ., ἡμέρᾳ ς'.

71 *Ex canone in SS. Theodorum, Constantinum, etc. martyres, die 6.*

Ὑπεραγία Παρθένε, τῶν ἀθλητῶν θεῖον ἐγκαλλώπισμα, ἡ κυήσασα Χριστὸν τὸν ὡραῖον, κάλλεσιν αὐτὸν καλλιῶσαι τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἱκέτευε.

O sanctissima Virgo, divinum athletarum decus, quæ Christum decorum pulchritudine peperisti, eumdem exora ut decoret animam meam.

Ἁγίων δῆμος ἐναθλῶν τεσσαράκοντα δύο σε Θεοῦ τοῦ ὑψίστου Μητέρα παναληθῆ ἐκήρυττεν ἐμφανῶς, δυναμοῦσαν τούτους μεσιτείαις σου.

Quadraginta duorum martyrum sanctorum turba decertans, te Dei altissimi Matrem verissimam manifeste prædicabat, quæ eosdem intercessionibus tuis in certamine roborabas.

Ἁγνὴν μητέρα σε οἱ θεῖοι μάρτυρες ἐπιστάμενοι, κόρη, καὶ τὴν ἐν σοὶ δόξαν κλεϊζόμενοι, τὰς ἀθανάτους δωρεὰς ἐν ὑψίστοις ἐκληρώσαντο.

Castam matrem scientes te esse divini martyres, o puella, tuamque gloriam celebrantes, immortalia dona in excelsis hæreditaverunt.

Νοός μου ῥύθμιον, δυσωπῶ, ἄχραντε, κινήσεις πρὸς Θεὸν ὁδὸν ζωῆς χρηματίζοντα, καὶ τῶν ἀθλοφόρων ἐξωμαλίσαντα τὰς τρίβους τὰς φερούσας πρὸς τὰ οὐράνια.

Mentis meæ motus dirige, te precor, o inviolata, ad Deum, qui est via vitæ, et martyrum triumphantium semitas ad cœlestia perducentes complanavit.

(54**) Græca desunt in Menæis impressis.

Digitized by Google

Deipara puella præter naturæ leges, ac supra ejusdem naturæ ordinem, peperit te, o Christe, qui martyres legitime pro fide certantes vere coronasti.

Volumen maxime novum es, o inviolata, quæ Verbum in te scriptum habuisti, quod in libro viventium divinos Athletas suos descripsit, qui ea quæ scripta sunt exactissime adimpleverunt.

Divinus archangelus tanquam divinarum nuptiarum auspex apparens tibi, o casta et inviolata, clamavit : Salve, o ignee Dei throne, martyrum triumphantium, qui Deum in carne manifestatum confessi sunt, firmamentum.

O lucis receptaculum, Deo charissima, illuminativis radiis tuis illustra cor meum, socordiæ nubes depellens, ac peccati tenebras eliminans ; tu, quæ Deum omni peccati labe carentem peperisti.

Νομίμων σε ἄνευθεν τῶν τῆς φύσεως, Χριστὲ, ὑπερφυῶς ἐκύησεν ἡ Θεοτόκος κόρη ὡς ἀληθῶς, νομίμως τοὺς μάρτυρας ἐναθλήσαντας πίστει στεφανώσαντα.

Τάμος, ἄχραντε, καινότατος ὑπάρχουσα, τὸν Λόγον ἐγγραφόμενον ἐν σοὶ ἔσχηκας, τὸν ἐν βίβλῳ ζώντων τοὺς αὐτοῦ ἐγγράψαντα θείους ἀθλητὰς, τὰ γεγραμμένα ἐμμελῶς ἀποπληρώσαντας.

Νυμφοστόλος φανείς σοι θεῖος ἀρχάγγελος· Χαῖρε, πύρινε θρόνε Θεοῦ, ἐβόα σοι, ἄχραντε ἀγνὴ, ἀθλοφόρων κραταίωμα ὁμολογησάντων Θεὸν σαρκὶ φανέντα.

Φωτὸς δοχεῖον, θεοχαρίτωτε, φωτιστικαῖς αὐγαῖς σου τὴν καρδίαν μου φώτισον, ῥαθυμίας τὰ νέφη διώκουσα, καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας σκότος ἐξαίρουσα, ἡ τὸν ἀναμάρτητον Θεὸν ἀποκυήσασα.

72 *Ex canone in SS. martyres Basileum, Ephræm, etc., die 7.*

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Βασίλειον, Ἐφραὶμ, κ. τ. λ., ἡμέρᾳ ζ'.

Primorum parentum pœna sublata est, o casta et inviolata, ineffabili partu tuo ; atque illis pristinus ad Paradisum patuit ingressus, quamobrem te magna voce concelebrant.

O Virgo tota casta et inviolata, peperisti Dominum illum potentissimum, qui homines ab hostis potestate liberavit.

Homines mortuos vivificasti, o Virgo, supra omnis cogitationis captum enixa Christum Deum nostrum, qui propter suam misericordiam homo factus est

Beatus est ille populus, qui agnoscit te, o immaculatissima, omnium Domini Matrem, et cum affectu te beatificat.

Te legis umbræ, te prophetarum ænigmata præfigurabant, o Virgo purissima, quæ per Verbum ineffabile illum conceptura ac paritura eras, qui mundo salutem afferret.

Dei Verbum, quod manu sua Evam formavit, universos reformare volens, ex utero tuo, o puella, humanam formam accepit, incipiens esse, cum tamen Patri ac Spiritui sancto sit coæternum, et coæquale.

Deus supersubstantialis, ex te natus, o inviolata, homo apparuit, cum duabus naturis, operationibus et voluntatibus ; illis manifeste apparens, quibus sponte similis factus est. Quamobrem illi clamamus : Omnia opera, laudate Dominum.

Puella Deo charissima ferens in ulnis Christum, qui manu fert universa, stupore perculsa exclamabat dicens : Quomodo te et Filium et Creatorem meum video, o incomprehensibilis ?

Ἐλύθη τῶν προπατόρων, ἄχραντε, τὸ ἐπιτίμιον τῇ ὑπὲρ νοῦν κυήσει σου, ἁγνὴ, καὶ τὴν πρώτην ἀπέλαβον τοῦ Παραδείσου εἴσοδον, μεγαλοφώνως εὐφημοῦντές σε.

Ῥυόμενον τοὺς βροτοὺς τῆς δυναστείας τοῦ ἐχθροῦ, πάναγνε, τὸν δυνατὸν Κύριον, ἄχραντε Παρθένε, ἐκύησας.

Νενεκρωμένους ἐζώωσας τοὺς ἀνθρώπους, ζωὴν τὴν ἐνυπόστατον τεκοῦσα, Παρθένε, ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, ἄνθρωπον δι' οἶκτον γενόμενον.

Μακάριός ἐστιν ὁ λαὸς ὁ γινώσκων σε, πανάμωμε, τοῦ Δεσπότου τῶν ἁπάντων μητέρα, καὶ πόθῳ μακαρίζει σε.

Νόμου σε αἱ σκιαὶ, προφητῶν τε αἰνίγματα προδιετύπουν, Παρθένε, τὴν ἀῤῥήτῳ Λόγῳ κυοφορίαν ἐσχηκυῖαν διασώζουσαν κόσμον, πανάμωμε.

Ὁ διαπλάσας χειρὶ τὴν Εὔαν Λόγος Θεοῦ, κόρη, ἀναπλάσαι ἅπαντας βουληθεὶς, ἐκ γαστρός σου ἀναπλάττεται ἀρχὴν δεχόμενος, ὁ τῷ Πατρὶ καὶ Πνεύματι σύνθρονος.

73 *Ex canone in S. Quadratum, et socios martyres, die 10.*

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Κόδρατον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἡμέρᾳ ι'.

A sordibus passionum, a tempestate cogitationum, a jaculis maligni, ab omni impetu hostili salva, o Deipara immaculata ac tota pura, animas laudantium ineffabilem partum tuum.

Ne cœlestis quidem mens explicare valet, o

Ὡράθη ὡς ἄνθρωπος ἐκ σοῦ ἀποτικτόμενος ὁ ὑπερούσιος, διπλοῦς ταῖς φύσεσιν, ἄχραντε, ἐνεργείαις καὶ θελήσεσι· οἷς ὡμοιώθη βουληθεὶς ἐμφανιζόμενος, ᾧ βοῶμεν· Πάντα τὰ ἔργα, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Ἥλιος ἐκ παθῶν, λογισμῶν τρικυμίας, ἐκ βελῶν τοῦ πονηροῦ, ἐκ πάσης προσβολῆς ἐναντίας διάσωσον, ἄχραντε Θεοκυῆτορ, τὰς ψυχὰς τῶν ὑμνούντων σου τὸν ἀνέκφραστον τόκον, πάναγνε.

Φέρουσα Χριστὸν ἐν ἀγκάλαις χειρὶ τὸν φέροντα τὰ πάντα ἡ θεοχαρίτωτος κόρη, ἐκπληττομένη ἐβόα λέγουσα· Πῶς καὶ Υἱὸν γνωρίζω σε καὶ Ποιητήν μου, ἀκατάληπτε ;

Νοῦς οὐδὲ οὐράνιος τὴν ὑπὲρ νοῦν σου λοχείαν

Digitized by Google

διερμηνεύσαι, κόρη, δύναται· νοῦ γὰρ τοῦ πρώτου ἐν γαστρὶ Λόγον, ἁγνὴ, συνέλαβες, τὸν τὰ πάντα λόγῳ συστησάμενον.

Ἡ ἁγία Θεοτόκος, ἣν οἰκῆσαι ηὐδόκησεν ὡς εὐώδη οἶκον Λόγος τοῦ Πατρὸς ὁμοούσιος, οὐ κατεφλέχθη τὴν μήτραν, οὐκ ὠδίνησε· καὶ γὰρ τέτοκεν Ἐμμανουὴλ τὸν Θεάνθρωπον.

Ὁ πλαστουργήσας, ἄχραντε, τὴν Εὔαν ἐκ πλευρᾶς, σοῦ ἐκ νηδύος, ἁγνὴ, πλαστουργεῖται, σῶσαι τὸν Ἀδὰμ δι' εὐσπλαγχνίαν βουληθείς, ὡς φιλάνθρωπος.

Οὐράνωσας γεωθεῖσαν τὴν φύσιν, πανάμωμε, τῶν ἀνθρώπων, καὶ φθαρεῖσαν αὐτὴν ἐθεούργησας· διὰ τοῦτο πάντες ἀσιγήτοις φωναῖς σε δοξάζομεν.

Εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς εὐλογημένης γαστρός σου, ὃν εὐλογοῦσιν οὐρανῶν αἱ δυνάμεις, βροτῶν τὰ συστήματα, ὁ ἡμᾶς λυτρωσάμενος τῆς κατάρας τῆς ἀρχαίας, εὐλογητὸς εἶ.

Λυτρωθέντες τῆς ἀρᾶς τῆς προμήτορος διὰ σοῦ τῆς ἁγνῆς Θεομήτορος, εὐλογημένη Δέσποινα, εὐλογοῦμέν σε πίστει καὶ μελῳδοῦμεν, παναγία Παρθένε θεόνυμφε.

Φανεῖσα τοῦ πάντων ποιητοῦ λοχεύτρια ὑπὲρ πάντα νοῦν, πανάμωμε, τῶν οὐρανῶν ὑψηλοτέρα ἐδείχθης, καὶ τῶν ὅλων δεσπόζουσα, Παρθένε θεοτόκε πανύμνητε· ὅθεν σε πάντες μεγαλύνομεν.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Βενεδίκτον, ἡμέρᾳ ιδ'.

Οἱ διὰ σοῦ τὴν ἀφθαρσίαν πλουτήσαντες, Θεοκυῆτορ πάναγνε, Χαῖρε, βοῶμέν σοι, ἡ κεχαριτωμένη, ὁσίων καὶ δικαίων τὸ ἐγκαλλώπισμα.

Ὁ μόνος ἀγαθὸς τὴν σὴν σαρκούμενος ὑπέδυ, παναμώμητε, γαστέρα, καὶ βροτος ὡράθη τέλειος· ὃν ἱκέτευε σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ὡς ὄμβρος ἐπὶ πόκον, ἄχραντε, τῇ σεπτῇ σου γαστρὶ ὁ Λόγος κατῆλθε σαρκούμενος, καὶ ἔπαυσε πολυθεΐας σαφῶς τὰ ὀμβρήματα, πανάμωμε, καὶ τὸν πικρὸν χειμῶνα διεσκέδασεν.

Ὁ κατοικῶν οὐρανοὺς τὴν σὴν πανάμωμον νηδὺν ᾤκησεν, ὅπως ἡμᾶς οἴκους τῆς Τριάδος ἐναποτελέσῃ, τοὺς σὲ Θεοτόκον κηρύττοντας, ἄχραντε.

Ἐκ γαστρός σου ἁγίας ἀνέτειλε τῆς δικαιοσύνης ἀνέσπερος ἥλιος, καὶ τοὺς πιστοὺς ἐφώτισε, Θεοτόκε παρθένε πανύμνητε.

Ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὰ πάθη, τῆς ἀπαθείας τὴν πηγὴν ἡ συλλαβοῦσα, Παρθένε, καὶ κατανύξεως ὄμβρους παράσχου μοι προξενοῦντάς μοι τὴν παράκλησιν ἐκεῖ, ἁγία Θεοτόκε.

Ἰδοὺ γεγέννηται ἐκ σοῦ, Ἡσαΐας ἐμφανῶς, ἁγνὴ, ἐβόα, ὁ Υἱὸς τοῦ Ὑψίστου, καὶ σὸς ὁρᾶται Υἱὸς, Παρθένε, υἱοὺς ἐργαζόμενος τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς τοὺς σὲ ὑμνοῦντας.

puella partum tuum, qui transcendit omnem mentem : primæ enim mentis Verbum in utero tuo concepisti, o casta, quod omnia verbo produxit.

Deipara sanctissima, in qua tanquam in domo suavi odore plena habitare sibi complacuit Verbum Patris consubstantiale, non sensit uteri combustionem, neque dolores partus experta est : peperit enim Emmanuel Deum et hominem.

Ille, qui Evam e costa formavit, ex utero tuo, o casta, formatus est, volens Adam salvare propter pietatem suam, tanquam hominum amator.

Hominum naturam, quæ terrena facta erat, cœlestem effecisti, o immaculatissima, et corruptam deificasti : propterea omnes te incessabili voce glorificamus.

Benedictus ventris benedicti fructus tui, quem benedicunt cœlorum | potestates hominumque cœtus; qui nos ab antiqua maledictione redemit.

A primæ matris maledictione per te castam Dei Matrem redempti, cum fide te benedicimus, atque canticis celebramus, o Domina benedicta, sanctissima Virgo, sponsa Dei.

Cum omnium factoris Genitrix supra omnem cogitationem, o purissima, fueris, facta es cœlis sublimior, atque omnium Dominatrix, o Virgo Deipara omni laude dignissima : unde te universi magnificamus.

74 *Ex canone in S. P. N. Benedictum, die* 14.

Nos qui per te incorruptione ditati sumus, o Dei genitrix castissima, ad te clamamus : Salve, o gratia plena, sanctorum omnium ac justorum ornamentum.

Ille qui solus bonus est, ingressus est in uterum tuum, ubi carnem suscepit, et homo perfectus factus est : quem tu deprecare, o purissima, pro salute animarum nostrarum.

Velut imber super vellus, descendit Verbum carnem assumens in venerandum uterum tuum, o inviolata, et idololatriæ pluvias manifeste sedavit, et amarulentam tempestatem dissipavit, o immaculatissima.

Qui habitat in cœlis, in purissimo ventre tuo habitavit, ut Trinitatis domos efficeret nos, qui te Deiparam prædicamus, o inviolata.

Ex utero tuo sancto ortus est Sol justitiæ inocciduus, et fideles illuminavit, o Deipara Virgo omni laude dignissima.

Sana, o Virgo, animæ meæ passiones, tu quæ fontem impassibilitatis concepisti, et compunctionis imbres concede mihi, o Deipara sancta, qui futuram in cœlo consolationem acquirant mihi.

Ecce natus est ex te, quemadmodum Isaias aperte clamabat, Altissimi Filius, et Filius tuus factus est, o Virgo casta, qui filios Patris cœlestis efficit eos, qui te collaudant.

Digitized by Google

O Virgo lucis genitrix, animæ meæ nubes expelle, et concede, o Domina omni laude celebranda, ut ad radios salutiferæ pulchritudinis illius qui ex tuo sanctissimo utero in lucem gentium coruscavit, pure illuminetur. A Φωτοκυῆτορ Παρθένε, τῆς ψυχῆς μου τὰ νέφη ἀπέλασον, καὶ δίδου καθαρῶς προσενοπτρίζεσθαι, Δέσποινα, τὸ σωτήριον κάλλος τοῦ λάμψαντος ἀῤῥήτως ἐκ τῆς σῆς παναγίας νηδύος εἰς φῶς ἐθνῶν, πανύμνητε.

75 *Ex canone in SS. Martyres Agapium et socios, die 15*

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Ἀγάπιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἡμέρᾳ ιε'.

Splendore lucidissimo illius, qui ex te ortus est, illumina, o Virgo, pupillas animæ meæ, ut te glorificare possim.

Αἴγλῃ φαεινοτάτῃ τοῦ ἐκ σοῦ, Παρθένε, ἀνατείλαντος τῆς ψυχῆς μου τὰς κόρας φωταγώγησον, ὅπως δοξάζω σε.

Creatorem agnovimus, qui in carnis similitudine propter viscera misericordiæ suæ ex utero tuo lucifero, o Mater semper Virgo, apparuit manifeste nobis collaudantibus te.

Σαρκὸς ὁμοιώματι ἐμφανισθέντα ἐκ τῆς φωτοφόρου νηδύος, τὸν Κτίστην ἐπέγνωμεν διὰ σπλάγχνα ἐλέους, ἡμῖν τοῖς ὑμνοῦσί σε, Μῆτερ ἀειπάρθενε.

Unguentum suscepisti in utero tuo, o casta et inviolata, Verbum scilicet, quod mundum a fœdissimo omnium peccatorum odore repurgavit: quamobrem te cum fide beatam appellamus. B Μύρον ἐν γαστρὶ τὸν Λόγον ὑπεδέξω, ἄχραντε ἁγνὴ, τὸν κόσμον δυσωδίας ἀποκαθαίροντα πάσης τῶν ἐπταισμένων· ὅθεν πιστῶς σε μακαρίζομεν.

Divinis canticis Deiparam fideles beatificemus, dicentes: Salva, porta, per quam solus Dominus pertransivit.

Ὑμνολογίαις θείαις τὴν Θεοτόκον πιστοὶ μακαρίσωμεν· Χαῖρε, λέγοντες, πύλη, ἣν μόνος διώδευσε Κύριος.

O purissima sponsa Dei (55), quæ sancto germine tuo infidelitatis plantas arefecisti, hostis malitiam imminue, in me assidue repullulantem.

Μαράνασα τὰ φυτὰ τῆς ἀθεΐας, πανάμωμε, τῷ σῷ ἁγίῳ φυτῷ | τὴν ἀναβλαστάνουσαν ἐν ἐμοὶ ἑκάστοτε τοῦ ἐχθροῦ κακίαν ἀπομείωσον, θεόνυμφε.

Exsolve me, o immaculatissima, inextricabilium peccatorum vinculis colligatum, ac lacrymarum imbres concede mihi, canenti ad eum qui ex te ortus est: Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Δεδεμένον σειραῖς με ἀμυθήτων πταισμάτων λύσον, πανάμωμε παρέχουσά μοι ὄμβρους δακρύων μελῳδοῦντι τῷ ἐκ σοῦ ἀνατείλαντι· Ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Medere passionibus cordis mei, o mater Salvatoris, quæ impassibilitatis fontem peperisti, et ad vitam divinam deduc me, ut glorificem te in omnia sæcula. C Ἴασαί μου τὰ πάθη τῆς καρδίας, ἀπαθείας πηγὴν ἡ τετοκυῖα, καὶ πρὸς ζωὴν με θείαν καθοδήγησον, ἵνα σε δοξάζω, Μῆτερ τοῦ Σωτῆρος, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Illustra me, o intemeratissima, negligentiæ te- Φωτί με μετανοίας τὸν ἐσκοτισμένον τῇ ἀμελείᾳ,

(55) Nemo nescire debet (inquit Ambrosius Catharinus in Disput. pro veritate immaculatæ conceptionis libr. III, testim. 6,) quod in Scripturis sanctis, inter multas, quæ ibi commemorantur, adolescentulas et concubinas regis, imo etiam reginas, una est ipsius Regis Christi primaria Sponsa electa et prælecta, quod de Maria procul dubio intelligitur, sicut et canit Ecclesia. Nam propter nimirum illius excellentiam declarandam, scriptum est: *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, adolescentularum non est numerus. Una est columba mea, perfecta mea.* Nulli autem nisi supra modum austero homini potest videri decens, quod summus et primarius rex voluerit sibi adoptare in Sponsam talem, scilicet primam et primariam, eam de qua dici aliquando posset, vel pro aliquo momento, quod sub hostis et adulteri potestate fuerit: et ita sub ira sua, et Patris sui maximi et altissimi Regis, cum præsertim potuerit ipse ac noverit, si modo voluerit, eam præripere ac præservare sibi, ne in hosticam manum dimitteretur. Obsecro, discamus hoc saltem a prudentia sæculi; nec minoris benignitatis ac prudentiæ faciamus Deum. Si enim quæratur sponsa cuipiam magni regis filio, qui speciosus ipse fuerit præ filiis hominum, aut ipse filius sibi ipsi eam quærat, imo (ut aptior parabola fiat) si detur ipsi filio eligendi facultas, quin potius et condendi et componendi potestas unam aliquam pro voto, an quæso, talem eliget, aut sibi condet, quam comprehendi ab hoste et violari patiatur, quam tamen prius potuerit ipse ac meruerit servare? Profecto austerus nimirum necesse sit, qui hoc fateatur: indecentissimum enim est hoc in sponsa primaria. Fœdissime enim claudicarent hæ nuptiæ, neque enim sponso esset sponsa conveniens, quem jam speciosum facimus præ filiis hominum. Quod vero post unam hanc primariam penitus illibatam, alias habeat secundario, sive ancillas, sive concubinas, redemptas tamen et ab hostium manu ereptas, atque ideo non penitus intactas, nihil absurdum est, nullus enim vituperio dederit, modo illa una prima ac præcipua servata sit illi, ut prorsus illibata, intacta, immaculata fuerit. Quid ergo? Prudentiores erunt filii sæculi in generatione sua, non dico, quam filii lucis (hoc enim per socordiam nostram sæpe contingit), sed dico quam ipsa lux? Ipsa, inquam, lux æterna, et sapientia vera, unde omnis sapit, quicunque sapit? Absit. Quis enim dicere hoc potest sine blasphemia? Ergo speciosissimus omnium Sponsus, et sapientissimus, et omnipotentissimus Rex, non talem sibi potius adoptaverit Sponsam, imo (ut Hieronymi utar verbis) etiam condiderit, ac servaverit, qualem sibi omnino convenire prævideret, scilicet perpetuo speciosam, intemeratam, incorruptam penitus et mente et corpore, et cum qua nullum unquam potuerit intervenire dissidium? Qui hoc negaverit, male affectus sit, prorsus necesse est. » Hactenus Catharinus loco citato.

Digitized by Google

πανάμωμε, λάμπρυνον, ὅπως ὑμνῶ καὶ δοξάζω τὰ μεγαλεῖά σου. A nebris offusum, luce pœnitentiæ, ut laudem et glorificem magnalia tua.

76 *Ex canone in S. Papam martyrem, die* 16 (55*).

Tanquam angelis sanctior exsistens, Deum sanctum, sanctissima, concepisti, qui sanctitatem largitur omnibus sese incessanter glorificantibus, sanctosque ipsius martyres venerantibus.

Canens propheta David te, Dei Mater, montis pinguis nomine manifestissime præsignificavit, ex quo advenit Christus, qui malitiæ montes contrivit.

Templum sanctum apparuisti, o Virgo innupta, quod Deum in se continuit, universis sanctitatem largientem, propter misericordiam suam ineffabilem, et pietatem prorsus inenarrabilem. B

Te, o Deo charissima, Prophetarum chorus præmonstravit fore Creatoris Matrem, quem sine ulla intermissione precare, ut misereatur animarum nostrarum.

Abyssum misericordiæ et miserationum Christum enixa, abyssum malorum meorum exsicca, o Domina sanctissima, intercessione tua, et cogitationes compunctionis concede mihi.

Benedictus fructus tuus omni benedictione cumulatissimus, o benedictissima Domina, quem deprecare, ut benedicat nobis, qui te castam Dei Matrem agnovimus.

Dejice fortitudine tua, Virgo inviolata, universam hostis fortitudinem, nosque virtute corrobora, ut divinam filii tui voluntatem perficere valeamus, o præsidium formidabile eorum qui invocant te!

Virgo casta, et immaculata, quæ Dei receptaculum apparuisti, me plurimis peccatis maculatum emunda, precor, o Deipara, purificativa intercessione tua, et in die judicii a damnationis sententia libera me.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Ἀλέξιον τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ, ἡμέρᾳ ιζ'.

77 *Ex canone in S. Alexium hominem Dei, die* 17.

Ὁ Θεοῦ συνάναρχος Υἱὸς ἔσχεν ὡς αἰτίαν σε τῆς πρὸς ἡμᾶς, Παρθένε, ὁμοιώσεως μόνην ὑπὲρ ἅπασαν κτίσιν, ἄχραντε, καθαράν σε εὑράμενος· ὅθεν σε ὑμνοῦμεν πᾶσαι γενεαὶ καὶ μακαρίζομεν.

Dei Filius, illi coæternus, habuit te, o Virgo inviolata, tanquam causam, qua similis factus est nobis, cum te solam super omnem creaturam invenisset puram (56): unde omnes generationes te laudamus, ac beatam appellamus.

Ὁ ἄνω ἀθεώρητος τοῖς ἀγγέλοις, ἄχραντε, κάτω ἐκ σοῦ γενόμενος καθορᾶται τέλειος ἄνθρωπος, ἀπολλύμενον κόσμον ἀνακτώμενος. C

Qui superius in cœlo est angelis invisibilis, inferius in terra natus ex te, o inviolata, ab omnibus conspicitur perfectus homo, perditum mundum recuperaturus.

Θηλάσασα τὸν δοτῆρα, Παρθένε, τοῦ γάλακτος, πεινῶσαν καὶ στένουσαν νῦν τὴν καρδίαν μου κόρεσον πάσης ἐπιγνώσεως καὶ κατανύξεως θείας, ἱκετεύω σε.

O Virgo, quæ datorem lactis lactasti, cor meum famescens ac gemens satia, precor, omni cognitione ac compunctione divina.

Ὁ φῶς κατοικῶν τὴν ἁγίαν ὤχησέν σου νηδύν, ἁγνή, κόσμον ἀπολλύμενον σκότει ἀγνωσίας ἀνακτώμενος, ὃν ἱκέτευε πάντας φωτίσαι τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Qui habitat in luce, in sancto utero tuo habitavit, o casta, ut mundum in tenebris ignorantiæ pereuntem recuperaret; eumdem deprecare, ut omnes te laudantes illuminet.

Νόμους φύσεως, ἄχραντε Δέσποινα, ὁ Δημιουργὸς καινουργήσας, τῆς κτίσεως ἐκ σοῦ ἀῤῥήτως τέτκεται, καὶ θεοί με δι' ἄμετρον ἔλεος.

Cum creaturarum conditor naturæ leges innovasset, o Domina inviolata, ex te ineffabili modo natus est, et me propter immensam misericordiam D suam deificavit.

Μεγάλου διάκονος σὺ μυστηρίου ἐγένου, πανάμωμε· θεὸν γὰρ ἐσωμάτωσας μεγάλων κακῶν ἡμᾶς ἀπολυτρούμενον τοὺς σε μεγαλύνοντας, ἁγνή, εὐλογημένη θεοχαρίτωτε.

Magni mysterii ministra facta es tu, o immaculatissima; Deum enim corporasti, qui a magnis malis redemit nos, qui te magnificamus, o casta, benedicta, Deo charissima.

Ῥεύσαντας ἡμᾶς τῇ πάλαι παραβάσει ἀνακαινίζων ὁ φιλάνθρωπος ἀῤῥεύστως σεσάρκωται ἐξ ἀφθό-

Nos, qui propter antiquam transgressionem defluxeramus in corruptionem, Amator hominum

(55*) Græca desunt in Menæis impressis.

(56) Non invenisset Dei Filius B. Virginem solam omni creatura puriorem, si hæc non fuerit immunis ab originali macula, qua primi parentes caruerunt creati in justitia et sanctitate veritatis. Cum autem solam omni creatura puriorem invenisset, in ea habuit causam qua similis nobis fieret, nempe summam puritatem, sine qua Dei Filius in ea non fuisset incarnatus. Non enim decebat puritatem infinitam ex Matre, quæ aliquando contaminata fuisset, progigni, cum præteritarum sordium ipsa quoque memoria offendere soleat. Quapropter dum S. Josephus Deiparam solam a Deo super omnes creaturas puritate fulgentem inventam fuisse, eademque de causa in Dei Matrem electam affirmat, omnem ab ipsa originariam maculam propulsat.

Digitized by Google

renovaturus, incorruptibiliter incarnatus est ex impolluto utero tuo, o purissima, atque omnes a peccati corruptione liberavit, o immunis ab omni macula (57).

Ad te Gabrielis vocibus lætabundi clamamus, dicentes : Salve, o ager inarate; salve, o maledictionis solutio: salve, o fons aquæ vivæ; salve, gloriatio sanctorum Deipara semper Virgo.

78 *Ex canone in SS. Chrysanthum, et Dariam martyres, die* 19.

Qui secundum naturam divinam est inaccessibilis, accessibilis apparuit mihi, ex te, o Virgo carne suscepta : quem Daria concupiscens, constanter decertavit, et in sponsæ morem ad eum adducta est.

Filius, qui ex utero tuo, o Virgo inviolata, secundum carnem natus est, desponsavit sibi sponsam castam martyrem Dariam.

Incomprehensibilis ille ab omni intellectu, qui te post partum virginem conservavit, quemadmodum fueras ante partum, ex te, o inviolata, incarnatus est, Dariam martyrem sibi sponsam asciscens.

Quis tuum valeat explicare mysterium, o castissima? Deum enim Verbum, supra cogitationis verbique conceptum, duplicem in natura peperisti.

Te tanquam novum puerum Virgo peperit, antesæculare Verbum, quod puellæ concupiscentes, tanquam sponsæ post illam adductæ sunt tibi omnium Regi.

Qui secundum divinam substantiam est incircumscriptus, in sinu tuo, o Virgo, factus est similis nobis secundum carnem circumscriptus. Benedicta es tu inter mulieres, o domina immunis ab omni macula.

Cum te tanquam rosam in medio spinarum hujus vitæ, invenisset Deus immaculatam (58), o castissima, habitavit in utero tuo inviolato, et mystica suaveolentia replevit mundum clamantem : Omnia opera, laudate Dominum.

Horrore quatiuntur mens et cor, dum partum tuum, o puella, recogitant. Deum enim, quem nulla cogitatio comprehendere potest, concepisti, qui per te liberat ab omni necessitate eos qui te honorant.

ρου σου, πανάμωμε, νηδύος, καὶ ἐρρύσατο ἅπαντας ἁμαρτίας καταφθορᾶς, παναμώμητε.

Φωνήν σοι προσάγομεν τοῦ Γαβριὴλ γηθόμενοι· Χαῖρε, λέγοντες, χώρα ἡ ἀγεώργητος, χαῖρε, τῆς κατάρας ἡ λύσις, χαῖρε, πηγὴ ὕδατος τοῦ ζῶντος, ὁσίων τὸ καύχημα, Θεοτόκε ἀειπάρθενε.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Χρύσανθον καὶ Δαρείαν, ἡμέρᾳ ιθ'.

Ὁ φύσει τῇ θεϊκῇ ἀπρόσιτος προσιτὸς ὤφθη μοι, ἐκ σοῦ, Παρθένε, σάρκα προσλαβών· ὃν Δαρεία ποθήσασα καρτερικῶς ἐνήθλησε, καὶ νυμφικῶς αὐτῷ προσήνεκται.

Σαρκὶ τεχθεὶς ἐκ γαστρός σου τῆς παρθένου υἱὸς, ἄχραντε, νύμφην ἁγνὴν μάρτυρα ἑαυτῷ Δαρείαν μνηστεύεται.

Συντηρήσας σε παρθένον, ὡς πρὸ τοῦ τόκου, μετὰ τὸν τόκον, ἄχραντε, ἐκ σοῦ ἐσαρκώθη ὁ ἀπερινόητος, Δαρείαν τὴν μάρτυρα νύμφην ἑαυτῷ ἐπαγόμενος.

Τίς δύναται τὸ σὸν ἑρμηνεῦσαι μυστήριον, ὦ πάναγνε; Θεὸν Λόγον γὰρ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον, διπλοῦν τῇ φύσει τέτοκας.

Νέον σε ὡς παιδίον Παρθένος ἐκύησε τὸν προαιώνιον Λόγον, ὃν ποθοῦσαι κόραι ταύτης ὀπίσω σοι τῷ πάντων βασιλεῖ νυμφικῶς ἀπηνέχθησαν.

Ὁ κατ' οὐσίαν τὴν θεϊκὴν ὢν ἀπερίγραπτος κόλποις σου, Παρθένε, γέγονε καθ' ἡμᾶς τῇ σαρκὶ περιγραφόμενος. Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν ὑπάρχεις, πανάμωμε Δέσποινα.

Ὡς ῥόδον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν τοῦ βίου, πάναγνε, Θεὸς εὑράμενός σε τὴν ἀμώμητον, ᾤκησε τὴν γαστέρα σου τὴν ἄχραντον, καὶ εὐωδίας μυστικῆς κόσμον ἐπλήρωσεν ἐκβοῶντα· Πάντα τὰ ἔργα, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Φρίττει λογισμὸς καὶ καρδία κατανοοῦντες τὴν λοχείαν τὴν ἀκατανόητον, κόρη· Θεὸν γὰρ Λόγον ἐκυοφόρησας τὸν διὰ σοῦ ῥυόμενον πάσης ἀνάγκης τοὺς τιμῶντάς σε.

(57) Sæpissime S. Josephus se egregium pro Deiparæ immunitate ab originali fidejussorem præbet, cum non solum hic, sed alibi eam deprædicet ab omni macula et labe immunem, ab omni labe et macula liberam, omni labe et macula carentem, ab omni labe vacuam, ab omni labe puram, ab omni nævo mundam, quæ elogia absolute prolata, ut ea profert S. Josephus, maculam etiam, labem et nævum peccati originalis a B. Virgine ablegant.

(58) Si B. Virgo tanquam rosa in medio spinarum hujus vitæ immaculata inventa non fuisset, in ea Dei Filius per humanæ carnis assumptionem non inhabitasset. Hinc Nicolaus Cusanus S. R. E. cardinalis libr. v. Exerc. ad illa verba : *Cœlum et terra transibunt*, hæc litterarum monumentis consignavit : « Virgo gloriosa cum esset prædestinata ante sæcula, ut ex ipsa reciperet Dei Filius naturam humanam, et Dei Filius fieret filius hominis, ita concepta est, ut dignum ad hoc habitaculum fieret. Induere se debuit Deus humanitate Mariæ, quare humana natura Virginis digna facta est ab initio. Nam etsi ipsa concepta fuit ex virili semine via propagationis ab Adam, et quantum ad suum initium indiguit liberatore, quia in Adam, nisi liberentur aut præserventur, omnes, moriuntur, ut in Christo omnes vivificantur ; tamen sicut anima ejus rationalis, nullo tempore fuit, antequam esset corpori unita, ita ipsa dum crearetur, sancta creata fuit, sic etiam quod nulla duratione fuit verum dicere Virginem fuisse sub peccato. » Sic ille.

Digitized by Google

79 *Ex Canone in S. Cyrillum episcopum Cataniæ, die* 11 (58*).

Fortitudo mea, laus, et salus mea Christus est, A o castissima; qui ex te tanquam homo natus est circa corruptionem, propter suam multam misericordiam, et factus est quod non erat.

O immensam mysterii profunditatem : Deus incarnatur et nascitur ex puella incorrupta, et corruptionem dissolvit per passiones quas subit solus bonus et amator hominum.

Quomodo Verbum peperisti? quomodo post partum incorrupta, qualis ante fueras, permansisti, o Virgo immaculatissima? Quomodo omnium nutritorem aluisti, voluntarie apparentem infantem mansuetum ac placidum? O novitatem miraculi tui, purissima!

Salva me, o mundissima, a gravissimis periculis : erige me a libidinum mearum sterquilinio; et a B captivitate, et vexatione pessimorum dæmonum libera me, dum te devote collaudo.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Ἱερομάρτυρα Βασίλειον πρεσβύτερον, ἡμέρᾳ κβ'.

Ὁ τῷ Πατρὶ συνυπάρχων Μονογενὴς βουληθεὶς κατῴκησέ σου τὴν ἄχραντον νηδὺν, καὶ βροτὸς ἐγένετο, ἁγνὴ, σῶσαι θέλων τοὺς βροτοὺς δι' ἀγαθότητα.

Γνωρίσας πόρρωθεν τὴν σὴν σύλληψιν Ἡσαΐας διὰ πνεύματος, κόρη, διετράνωσεν αὐτὴν βοῶν· Ἰδοὺ ἐν γαστρὶ ἡ Παρθένος τὸν Θεὸν συλλήψεται.

Ὑμνῶ σε, Δέσποινα, τὴν πολυύμνητον· εὐλογῶ σε, Παρθένε, δι' ἧς βροτοὶ πάντες εὐλογήθημεν, C καὶ τῆς κατάρας ἀληθῶς τῆς ἀρχαίας ἐλυτρώθημεν.

Τὴν ἀνωτέραν τῶν χερουβὶμ, τὴν ὑψηλοτέραν οὐρανῶν, τὴν ὑπερτέραν τῆς κτίσεως, τῶν σοφῶν μαρτύρων τὸ περιτείχισμα, τὴν μόνην Θεοτόκον τιμήσωμεν.

Ὑμνῶ σε, πανύμνητε, ἣν ὑμνοῦσι στρατιαὶ ἐπουρανίων τάξεων, καὶ δυσωπῶ σε, πάθη μου τῆς ψυχῆς ἰάτρευσον, ἄχραντε, καὶ πυρὸς αἰωνίου ἐλευθέρωσον.

Παρθενίαν μετὰ τόκον ἀδιάφθορον, Παρθένε, διαμένουσαν κατανοοῦσα, τῷ ἐκ σοῦ τεχθέντι ὑπὲρ νοῦν ἐδόας Σωτῆρι καὶ Θεῷ· Εὐλογητὸς εἶ, ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν. D

Σωτηρίαν ἀνθρώπων γένος ἠξίωται διὰ σοῦ, παναγία θεοχαρίτωτε· μόνη γὰρ ἡμῖν τὸν Σωτῆρα ἐκύησας, ὃν ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φρικτὸς ὁ τρόπος ὁ τῆς λοχείας σου· Θεὸς γὰρ ἦν, Παρθένε, σαρκωθεὶς ὁ τικτόμενος, ὃν ἱκέτευε φρικτῆς κολάσεως πάντας τοὺς ἀδιστάκτῳ πίστει τιμῶντάς σε, μῆτερ ἀπειρόγαμε σεμνὴ, ἀπολυτρώσασθαι.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Νίκωνα, ἡμέρᾳ κγ'.

Ἡ πύλη τῆς πρὸς ἡμᾶς σου, Κύριε, συγκαταβά-

Esto mihi gubernatrix, o Virgo, in pelago tentationum hujus vitæ periculosissime fluctuanti, et dirige me in portum salutis, et salva me.

Mentem meam plurimarum passionum morbo peremptam vivifica, o immaculatissima; et da mihi vires, ut Deo placita efficere possim, ut magnificem te fervens patrocinium, et spem Christianorum.

Curasti contritionem Adæ terreni, dum Deum Salvatorem peperisti, o illibatissima. Eumdem exora pro curatione plagarum animæ meæ, quæ insanabili morbo laborat.

Cum ferret tanquam recens natum infantem Verbum quod est ante sæcula, veneranda puella stupore perculsa, **80** sic loquebatur : Fili mi, quomodo fero te, qui nutu contines universa? quomodo te lacte nutrio nutritorem, Salvatorem, ac Deum?

Ex canone in S. Basilium presbyterum et martyrem, die 22.

Unigenitus, qui simul est cum Patre, haoltare voluit inviolatum uterum tuum, o casta; et homo factus est ut homines propter suam bonitatem salvos faceret.

Cum a longe conceptionem tuam Isaias per spiritum agnovisset, o puella, clare manifestavit illam exclamans : Ecce Virgo Deum in utero concipiet.

Laudo te, Domina, omni laude dignissima : benedico te, Virgo, per quam omnes homines benedicti sumus, atque ab antiqua maledictione vere liberati.

Sublimiorem Cherubim, excelsiorem cœlis, eminentiorem omni creatura, sapientissimorum martyrum munimentum ac vallum, solam Deiparam hymnis honoremus.

Laudo te, o summe laudabilis, quam laudant acies cœlestium exercituum; et precor te, o inviolata, ut animæ meæ affectionibus medearis, meque ab igne liberes sempiterno.

Cum virginitatem tuam post partum incorruptam permansisse cognosceres, exclamabas, o Virgo, Salvatori ac Deo, qui ex te supra omnem mentis captum natus est : Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Per te humanum genus salute dignum factum est, o sanctissima ac Deo charissima : sola enim nobis Salvatorem peperisti, quem superexaltamus in omnia sæcula.

Pavendus est modus partus tui, o Virgo : Deus enim incarnatus ex te natus est : quem supplex exora, ut a pavendo supplicio eripiat omnes, qui te inconcussa fide venerantur, o veneranda Mater innupta.

81 *Ex canone in S. P. N. Niconem, die* 23.

Porta ilia, per quam ad nos, Domine, descen-

(58*) Græca desiderantur in Menæis.

Digitized by Google

disti, supernaturali modo genuit orientem, et solem, et lucem mystice advocatam atque accersitam, Deum scilicet et hominem, natura duplici præditum.

Martyrum cœtus occisionem tuam, Domine, imitatus est atque in se expressit, cum agnovisset te ex Virgine innupta exortum esse.

Tanquam omni creatura superiorem, Creator dilexit te, o Virgo mater, faciens te Matrem suam; quam etiam deprecantur martyrum turbæ cum omni honore ac veneratione.

Lucem illam sine tempore, quæ est splendor Patris, genuisti, o immaculatissima, factam sub tempore, propter divitias bonitatis suæ.

Templum et palatium Dei animatum agnoscens te martyrum triumphantium chorus, te Domina, deprecatur, quæ sola mulierum opprobrium abstulisti.

Verbum Patris, absque ulla virginitatis tuæ corruptione, in te habitavit; et celeberrimum martyrum chorum attraxit, te Deiparam castam, prædicantem.

Perrumpe pondus grave malorum meorum, o tota casta atque inviolata, et omni laude dignissima, quæ partu tuo Adæ lapsum reparasti; et illumina me, ut clamare possim mente pura: Benedicite, omnia opera, Dominum.

Lucis habitaculum facta es, illius scilicet qui ex te propter nos natus est; quem sine intermissione deprecare ut lumine suo perfundat eos, qui te, o castissima Virgo Mater, collaudant ac Deiparam confitentur.

σεως, ἀνατολὴν καὶ ἥλιον καὶ φῶς μυστικῶς συγκαλούμενον ὑπερφυῶς γεγέννηκε, διπλοῦν τὴν φύσιν τὸν Θεάνθρωπον.

Μαρτύρων δῆμος τὴν σὴν ἀπεικονίσατο σφαγήν, Δέσποτα, ἐπεγνωκὼς κόρης σε ἐξ ἀπειρογάμου βλαστήσαντα.

Ὡς ὑπάρχουσαν τῆς κτίσεως ἀνωτέραν ὁ Ποιητὴς ἠγάπησέ σε, Παρθενομῆτορ, δείξας σε μητέρα αὐτοῦ, ἣν καὶ λιτανεύουσι δῆμοι ἀθλητῶν εὐπρεπέστατα.

Φῶς ἄχρονον ἡμῖν τοῦ Πατρὸς τὸ ἐπαύγασμα ἐγέννησας, ὑπὸ χρόνον ἀγαθότητος πλούτῳ γενόμενον, πανάμωμε.

Ναόν σε τοῦ Θεοῦ καὶ παλάτιον ἔμψυχον τῶν ἀθλοφόρων χορεία ἐπιγνοῦσα, Δέσποινα, λιτανεύει σε τὴν μόνην γυναικῶν ἀραμένην τὸ ὄνειδος.

Μὴ διαφθείρας τὴν παρθενίαν ὅλως τὴν σὴν Λόγος τοῦ Πατρὸς, ἐσκήνωσεν ἐπὶ σοὶ, καὶ μαρτύρων ἐπεσπάσατο χορὸν ἀοίδιμον, Θεοτόκον ἀγνὴν σε κηρύττοντα.

Ῥῆξον τῶν κακῶν μου τὸ βαρὺ φορτίον, πάναγνε, ἡ ἀνορθώσασα Ἀδὰμ τὴν ἔκπτωσιν, ἄχραντε, τῇ κυήσει σου, πανύμνητε, καὶ φωταγώγησον βοᾷν ἐν καθαρῷ λογισμῷ· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα, τὸν Κύριον.

Φωτὸς οἰκητήριον ὤφθης τοῦ δι' ἡμᾶς ἐκ σοῦ τεχθέντος, ὃν ἀδιαλείπτως δυσώπει φωταγωγῆσαι τοὺς ἀνυμνοῦντάς σε, καὶ Θεοτόκον, πάναγνε Παρθενομῆτορ, καταγγέλλοντας.

82 *Ex canone in Synaxim archangeli Gabrielis, die 26.*

Statim atque Gabriel vidit te castam omni labe carentem, illustri voce exclamavit: Ave, Domina, thalami nescia, hominum salus, angelorum gloriatio et venustas.

Agnoscens Gabriel mysterium olim absconditum, ad te clamabat, o puella: Ave, Dei palatium, in quo inhabitans, omnes homines, utpote misericors, deificabit.

Cum te totam a Spiritu sancto castificatam vidisset Gabriel, o immaculatissima, exclamavit ad te claris vocibus: Ave, redemptio a maledictione et primorum parentum revocatio.

Cum templum sanctificationis esses, o intemeratissima, per vocem Gabrielis archangeli concepisti eum, qui requiescit in sanctis suis, sanctissimum Deum, qui universos sanctificat ac liberat a malis.

Divinis Gabrielis verbis obediens fuisti, o casta, et Verbum æternum in carne perperisti quod mundum ab irrationalitate liberavit.

Missus est princeps militiæ cœlestis Gabriel, ut tibi gaudium annuntiaret, o casta Virgo Mater, per quam vere tristitia cessavit, et maledictio sterilis facta est, ac floruit benedictio fidelibus in sæcula.

Tanquam jucundum Regis thronum, tanquam

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὴν σύναξιν τοῦ ἀρχιστρατήγου Γαβριὴλ, ἡμέρᾳ κϛ'.

Ἀγνὴν σε πανάμωμον ὁ Γαβριὴλ ὡς ἑώρακε, τὸ Χαῖρε, σοὶ, Δέσποινα, λαμπρῶς ἐβόησεν, ἀπειρόγαμε, βροτῶν ἡ σωτηρία, ἀγγέλων τὸ καύχημα καὶ σεμνολόγημα.

Γνωρίζων τὸ πάλαι κεκρυμμένον μυστήριον, κόρη, σοί ποτε ὁ Γαβριὴλ ἐκραύγασε· Χαῖρε, Θεοῦ παλάτιον, ἐν ᾧ οἰκήσας ἅπαντας βροτοὺς θεώσει ὡς εὔσπλαγχνος.

Ὅλην σε τῷ Πνεύματι ὁ Γαβριὴλ περιηγνισμένην, πανάμωμε, κατανοήσας ἐκβοᾷ σοι ἐμφανῶς· Χαῖρε, ἀρᾶς ἡ λύτρωσις, καὶ τῶν πρωπατόρων ἀνάκλησις.

Ναὸς ἁγιάσματος ὑπάρχουσα, πανάμωμε, φωνῇ Γαβριὴλ τοῦ ἀρχαγγέλου, τὸν ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενον τέτοκας πανάγιον Θεὸν, πάντας ἁγιάζοντα καὶ δεινῶν ἐξαιρούμενον.

Ῥημάτων θείων ὑπήκοος, ἁγνὴ, τοῦ Γαβριὴλ ἐχρημάτισας, καὶ τὸν προάναρχον Λόγον σαρκὶ ἀπεκύησας, τῆς ἀλογίας κόσμον ἀπολυτρούμενον.

Ἀπεστάλη Γαβριὴλ ὁ ἀρχιστράτηγος χαρὰν μηνύων σοι, Παρθενομῆτορ ἁγνὴ, δι' ἧς λύπη πέπαυται, καὶ ἡ ἀρὰ ἀληθῶς ἀπεστείρωται, καὶ εὐλογία ἤνθησε τοῖς πιστοῖς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὡς θρόνον τὸν πνευματικὸν τοῦ βασιλέως, ὡς

Digitized by Google

πάντων τῶν ποιημάτων ὑπερέχουσαν, ὡς τὸν ὑπερούσιον μόνον οὐσιώσασαν τὸν τοὺς βροτοὺς θεώσαντα ἐνώσει κρείττονι γεννήσεως ἀῤῥήτου καὶ ξένης, τὴν εὐλογημένην ὑμνήσωμεν Παρθένον.

Φέγγος ἀστραπῆς τοῦ τόκου σου ἔλαμψεν καὶ κατεφαίδρυνε πᾶσαν τὴν ὑφήλιον, καὶ τὸν προστάτην τοῦ σκότους ὥλεσε, Θεογεννῆτορ πάναγνε, ἀγγέλων κεύχημα, καὶ ἀνθρώπων πάντων τὸ διάσωσμα, τῶν ἀπαύστοις φωναῖς εὐφημούντων σε.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Ἱλαρίωνα τὸν Νέον, ἡμέρᾳ κη'.

Τῶν ἐμῶν πταισμάτων τὰς σειρὰς, πάναγνε, διάῤῥηξον, τὸν σὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν ἱκετεύουσα· καὶ τὴν τυραννοῦσάν με, Ἀειπάρθενε, ἁμαρτίαν κατάβαλε, ὅπως σε γεραίρω πάντοτε, πανάμωμε, σωζόμενος.

Ἴατρευσον τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς μου, δέομαι, καὶ τοῦ νοὸς κυβέρνησον τὰς κινήσεις πρὸς τὰ θελήματα τοῦ ἐκ σοῦ σαρκωθέντος, κόρη πάναγνε.

Ὁ Κύριός σε Κυρίαν ἁπάντων καὶ Δέσποιναν εἰργάσατο, ἄχραντε· σοῦ γὰρ ἐκ μήτρας σεσάρκωται κατακυριεύοντος αὐτοῦ τὸ ἴδιον πλάσμα λυτρωσάμενος.

Ἰσχὺς τῶν πιστῶν καὶ ὁσίων γέγονας κραταίωμα· διὰ σοῦ γὰρ, ἄχραντε, ἅπασιν ἐπήγασας τὰ κρείττονα, καὶ οἱ γῆν κατοικοῦντες πρὸς οὐρανὸν βαδίζουσιν.

Τὴν παστάδα Θεοῦ τὴν ἀμόλυντον, θρόνον τὸν πυρίμορφον τοῦ Παντοκράτορος, τὴν Θεοτόκον ἅπασαι γενεαὶ γενεῶν μακαρίσωμεν.

Συμβόλοις σε πόῤῥωθεν προδιετύπου ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος προφητικοῖς χαρίσμασιν, ὄρος πίον ἅγιον, πύλην σωτήριον, τόμον τε καινότατον, ἁγνὴ, καὶ κιβωτόν σε κατονομάζουσα.

Ῥύπου με παθῶν, καὶ σπίλου ἁμαρτίας, θεοχάριτωτε ἀπόπλυνον, καὶ πύλας μοι ἄνοιξον μετανοίας δίκαιοθαίνοντι, καὶ συνεχῶς τοῖς πταίσμασιν, ἄχραντε, συναντῶντι, καὶ τὸν Θεὸν παροργίζοντι.

Φωνὴν σοι προσάγομεν τοῦ Γαβριὴλ γηθόμενοι· Χαῖρε, λέγοντες, οἶκος τοῦ Παντοκράτορος, χαῖρε, τῶν ὁσίων ἡ δόξα καὶ τῶν πιστῶν πάντων σωτηρία, δι' ἣς ἐθεώθημεν, Θεοτόκε ἀειπάρθενε.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Μάρκον ἐπίσκοπον Ἀρεθουσίων, ἡμέρᾳ κθ'.

Ὄρος σε κατάσκιόν ποτε ὁ Ἀββακοὺμ ἐλλαμφθεὶς ἐθεάσατο, Μῆτερ ἀπειρόγαμε, ἐξ ἧς Θεὸς σωματωθεὶς ἐπέφανεν ἀρετῇ καλύψας ὡς ἀληθῶς τὰ οὐράνια.

Ὁ μόνος οἰκῶν τοὺς οὐρανοὺς τὴν μήτραν σου κατῴκησεν ὑπερβολῇ, Παρθένε, χρηστότητος, καὶ σὰρξ ὡράθη ἐκ σοῦ τικτόμενος· ἀλλ' αὐτὸν ἱκέτευε πάσης περιστάσεως, παναγία, ῥυσθῆναι τοὺς δούλους σου.

Συλλαβοῦσα ἀφλέκτως τὸ πῦρ τῆς θεότητος, καὶ

A omnibus creaturis eminentiorem, tanquam eam, quæ solum supersubstantialem substantiam effecit, qui præstantissima unione ineffabilis ac peregrinæ generationis homines deificavit, Virginem benedictam collaudemus.

Jubar fulgoris partus tui coruscavit, atque universum terrarum orbem læta luce perfudit; tenebrarumque præsidem profligavit, o Dei Genitrix castissima, angelorum gloriatio, **83** et omnium hominum salus, qui te incessabilibus vocibus concelebrant.

Ex canone in S. P. N. Hilarionem Juniorem, die 28.

Disrumpe, o castissima, peccatorum meorum B vincula, deprecans pro me Filium ac Deum tuum; et peccatum, quod me tyrannice premit, dejice, ut salutem consecutus te semper honorare valeam, o semper Virgo purissima.

Cura, precor, vulnera animæ meæ, o puella castissima; et mentis meæ motus rege ac dirige ad voluntatem ejus faciendam, qui ex te incarnatus est.

Dominus constituit te, o inviolata, Dominam ac Reginam universorum: ex utero enim tuo incarnatus est, ut suum plasma ab eo, qui eidem dominabatur, liberaret.

Fortitudo fidelium et firmamentum sanctorum facta es, o intemerata: per te enim omnibus præstantissimorum bonorum fons emanavit, et habitantibus in terra ad cœlum iter patefactum est. C

Thalamum Dei impollutum, thronum Omnipotentis igniformem, Deiparam omnes generationes generationum beatificemus.

Gratia Spiritus sancti propheticis charismatibus te a longe per symbola præfigurabat, o casta; nominans te montem pinguem ac sanctum, portam salutarem, volumen novum ac recentissimum, et arcam.

Emunda me, o Deo charissima, a sordibus passionum, et a maculis peccati, et pœnitentiæ portas aperi mihi, o illibata, qui cado, et assidue in peccata incurro, Deumque provoco ad iram.

Vocem Gabrielis ad te cum gaudio proferimus, dicentes: Ave, domus Omnipotentis: ave, gloria D sanctorum, **84** et salus omnium fidelium, o Deipara semper Virgo, per quam deificati sumus.

Ex canone in Festo S. Marci episcopi Arethusiorum, die 29.

Montem umbrosum, quondam Abbacuch illuminatus te vidit, mater innupta, ex qua Deus incorporatus apparuit, virtute occultans verissime cœlestia.

Is, qui solus inhabitat cœlos, in utero tuo habitavit, o Virgo, ob excessum benignitatis, et caro apparuit natus ex te. Tu vero ipsum deprecare, o sanctissima, ut liberet servos tuos ab omni adversitate.

Quæ suscepisti absque combustione ignem Divi-

Digitized by Google

nitatis, et peperisti sine semine fontem vitæ Dominum, o Deipara, gratia plena, salva ab omni parte, magnificantes te.

Nos qui tuam protectionem possidemus, o immaculata, et tuis intercessionibus a malis liberamur, a cruce Filii tui in omnibus custoditi, jure te omnes religiose magnificamus.

Mons ille, quem propheta Daniel vidit, ex quo lapis Christus abscissus est sine manu, conterens idola, et evertens dæmonum fastum, tu es, o Virgo, propterea te glorificamus.

Admirans sanctissima eum, qui ex se natus erat ineffabiliter, terrore concutiebatur, et magnificabat, et clamabat, Quomodo in ulnis meis complector te, Fili, universa complectentem.

Palatium Dei apparuisti, Domina, omnium regnatoris, quem deprecare, ut me malorum latronum diversorium factum expurget, et salvet me, o immaculata.

Segnitiem, quæ est in me, Domina, et somnolentiam gravem vigilantibus tuis et venerandis precibus apud Deum, immaculata, expelle, et miserere mei, qui cano : **85** Laudabilis et supergloriosus Deus patrum nostrorum.

Contritam hominum naturam antiqua transgressione, reformasti super naturam, et deificasti, o pura, psallentem partui tuo : Benedicite, omnia opera, etc.

Miserere populi tui, Domine, et hujus hæreditatis tuæ, quam possedisti, flexus precibus pro nobis oblatis Genitricis tuæ Dei Filiæ, ut te velut Dominum et misericordissimum glorificemus.

A τεκοῦσα ἀσπόρως πηγὴν ζωῆς τὸν Κύριον, κεχαριτωμένη, Θεοτόκε, περίσωζε τοὺς σὲ μεγαλύνοντας.

Οἱ τὴν σὴν προστασίαν κεκτημένοι, ἄχραντε, καὶ ταῖς σαῖς ἱκεσίαις τῶν δεινῶν λυτρούμενοι, τῷ σταυρῷ τοῦ Υἱοῦ σου ἐκ παντὶ φρουρούμενοι, καταχρέως σε πάντες εὐσεβῶς μεγαλύνομεν.

Τὸ ὄρος, ὁ προφήτης Δανιὴλ ὃ τεθέαται, ἐξ οὗ ὁ λίθος ὁ Χριστὸς ἐτμήθη ἀνευθεν χειρὸς, συντρίψας τὰ εἴδωλα καὶ καθελὼν τὰ τῶν δαιμόνων φρυάγματα, σὺ εἶ, Παρθένε · διό σε δοξάζομεν.

Θαυμάζουσα τὸν ἐκ ταύτης ἀῤῥήτως τικτόμενον, ἡ πάναγνος κατεπλήττετο, καὶ ἐμεγάλυνε, καὶ βοῶσα ἔλεγε · Πῶς ἐν ἀγκάλαις σε κατέχω, τέκνον, τὸν
B πάντα κατέχοντα ;

Παλάτιον Θεοῦ ἐδείχθης, Δέσποινα, τοῦ πάντων βασιλεύοντος · ὃν ἱκέτευε λῃστῶν με πονηρῶν ἤδη γεγονότα καταγώγιον ἀποκαθάραι, καὶ σῶσαί με, ἄχραντε.

Τὴν ἐν ἐμοὶ ῥᾳθυμίαν, Δέσποινα, καὶ νυσταγμὸν τὸν χαλεπὸν ταῖς ἀγρύπνοις σου πρὸς Θεὸν καὶ σεπταῖς δεήσεσιν, ἄχραντε, ἀπέλασον, καὶ μελῳδοῦντά με οἰκτειρον· Ὁ αἰνετὸς τῶν πατέρων Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος.

Συντριβεῖσαν φύσιν τῶν βροτῶν τῇ πάλαι παραβάσει ἀνέπλασας ὑπὲρ φύσιν, καὶ ἐθέωσας, ἁγνὴ, τῷ τόκῳ σου ψάλλουσαν· Πάντα τὰ ἔργα, τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

C Φεῖσαι τοῦ λαοῦ σου, Κύριε, καὶ ἧς ἐκτήσω ταύτης κληρονομίας σου, ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν τῆς σε τεκούσης θεόπαιδος παρακλήσεσιν ἐπικαμπτόμενος, ἵνα σε ὡς Δεσπότην καὶ πανοικτίρμονα δοξάζομεν.

Ex canone in SS. martyres Jonam et Barachisium, die 29.

(Idem est cum superiori, et ideo omittimus.)

86 MENSIS APRILIS. ΜΗΝ ΑΠΡΙΛΛΙΟΣ.

Ex canone in SS. martyres Theodulum et Agathopodem, die 4 (58**).

Salvatorem, factorem omnium, ac Dominum concepisti, quem Agathopus una cum illustri Theodulo prædicavit esse Deum et hominem, o Virgo Mater, omni beatitudine cumulatissima.

Ex te salus hominibus exorta est, o Dei Genitrix benedicta, propterea te laudamus universæ generationes.

Peperisti, o inviolata, Redemptorem, qui ab hostili captivitate homines liberavit, carne nostra circumdatum.

Prædicantes incarnationem Domini, qui ex utero tuo, Deipara coruscans, exortus est, gloriosi martyres salutare martyrii poculum lætantes biberunt.

O Mater Dei, animæ meæ pessimum morbum cura, tu quæ optimum Verbum peperisti, quod universos efficit bonos.

Medere passionibus animæ meæ, o immaculatissima, quæ impassibilitatis fontem peperisti, et compesce tyrannidem eorum, o Virgo, qui assidue conturbant ac **87** perterrent cor meum.

Cum te, o casta, virtutum splendore exornatam invenisset Verbum illud, quod cœlos virtutibus cælavit, habitavit in te, o purissima, et humanam
D naturam in cœlestem convertit.

Absque ulla naturæ suæ mutatione vere totum hominem ex te Deus assumpsit, o divina gratia cumulatissima Domina ; cujus passionem Theodulus atque Agathopus repræsentantes, constantes ac fortes clamabant : Omnia opera, laudate Dominum.

Intimæ pietatis tuæ fulgore perfunde atque illumina me in ignorantiæ tenebris jacentem, o tu quæ unica lucis datorem et Redemptorem ac Dominum in utero tuo conceptum peperisti, qui sanctos coronavit.

(58**) Græca desunt in Menæis impressis.

Digitized by Google

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Κλαύδιον, Διόδωρον, Οὐϊκτορα, Οὐϊκτωρῖνον, Πάπιον, Νικηφόρον καὶ Σεραπίωνα, ἡμέρᾳ ε'.

Ἐν χρόνῳ ὁ ἔξω χρόνων Κύριος ἐκ σοῦ σεσαρκωμένος τὰ τῶν βροτῶν διέλυσεν, ἁγνὴ, πολυχρόνια πταίσματα, ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε τοῦ οἰκτειρῆσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ῥυόμενον τοὺς βροτοὺς αἰχμαλωσίας νοητῆς τέτοκας, τὸν τοῦ παντὸς Κύριον, ἄχραντε Παρθένε πανύμνητε.

Νοερῶς σε ὁ προφήτης προεθεώρει ὄρος, σεμνὴ, κατάσκιον, ἐξ οὗ ὁ Δεσπότης ἀληθῶς ἐπέφανε σαρκὸς ὁμοιότητι, σώζων ἐκ φθορᾶς τὸ ἀνθρώπινον.

Τὴν πτῶσιν τῶν βροτῶν ἐπανώρθωσας, Δέσποινα, ἵνα κυήσασα Θεὸν Λόγον τὸν τοὺς κατερραγμένους ἐπανορθοῦν δυνάμενον.

Νεύρωσον τῆς ψυχῆς μου τὸν τόνον, πανάμωμε, τῇ συνεχεῖ ἀμελείᾳ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ κεχαυνωμένον, ἵνα πίστει καὶ προθυμίᾳ μέλπω σε πάντοτε.

Ὦ; τοῦ Ὑψίστου θρονον, Παρθένε, ὑψηλώτατον πάντες, καὶ χρυσῆν λυχνίαν, καὶ κιβωτὸν ἁγιάσματος ὑμνοῦμέν σε· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, βοῶντες, πανάμωμε.

Νοὸς ὁ φρικτός σου τοκετὸς νικᾷ κατάληψιν, θεοχαρίτωτε· Θεὸς γὰρ πέφυκεν ἄναρχος χρονικὴν ἀρχὴν δεξάμενος, διὰ τὸ σῶσαι τοὺς πιστῶς αὐτῷ κραυγάζοντας· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Φέρουσα Χριστὸν ἐν ἀγκάλαις σάρκα θνητὴν ἐκ σοῦ λαβόντα, τοῦτον ἐκδυσώπει, Παρθένε, ἀθανασίας τυχεῖν, πανάμωμε, τοὺς σε πιστῶς γεραίροντας, καὶ Θεοτόκον μεγαλύνοντας.

Ex canone in SS. martyres Claudium, Diodorum, Victorem, Victorinum, Papium, Nicephorum et Serapionem, die 5.

A

In tempore, Dominus qui est extra tempora, ex te, o Virgo, incarnatus, hominum peccata multi temporis abolevit : quem impense deprecare, ut animarum nostrarum misereatur.

Universi Dominum peperisti, o Virgo inviolata, omni laude celebranda, qui homines a spiritali captivitate liberavit.

Prævidit te intellectualiter propheta, montem umbrosum, o veneranda, ex quo Dominus vere illuxit in similitudine carnis, ut humanum genus a corruptione liberaret.

Hominum ruinam reparasti, o Domina, Deum B Verbum enixa, qui confractos ac dejectos potest saluti restituere.

Corrobora animæ meæ vigorem, o immaculatissima, **88** assidua negligentia et peccatis relaxatum, ut cum fide atque alacritate semper laudes tuas canere possim.

Tanquam Altissimi thronum eminentissimum, et lucernam auream, atque arcam sanctificationis, universi te, o Virgo, laudamus, clamantes : Benedicta tu inter mulieres, o inviolatissima.

Tremendus partus tuus mentis captum superat, o Deo gratissima : Deus enim qui est sine principio, principium temporis habuit, ut salvaret eos, qui cum fide clamant ad illum : Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

C

O Virgo, quæ Christum, qui ex te mortalem carnem accepit, in ulnis tuis gestasti, eumdem deprecare, o immaculatissima, ut illi qui te fideliter honorant, et Deiparam magnificant, immortalitatem consequantur.

Ex canone in sanctam et admirabilem Theodoram, die 5 (58***).

Medere animæ meæ morbis ac passionibus immoderatis, o Virgo Deo charissima, et salvum me fac, precor, tu quæ Salvatorem ac Dominum supra rationis captum corpore induisti.

Matrem Verbi, quod ante sæcula ex Patre absque corruptione coruscans emanavit, te solam agnovimus, o sponsa Dei illibata. Propterea ad te clamamus : Ave, o benedicta. Teque precamur, ut impleas gaudio animas nostras.

D

Amore tui allecta illustris Theodora, post te, o Virgo, adducta est Regi ex utero tuo incarnato, cum animæ exsultatione tripudians.

Voluntarie attrahor et inescor malorum pulchro aspectu, et coinquino animam meam : propterea converte me intercessione tua, et salva me, o purissima.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Καλλιόπιον, ἡμέρᾳ ζ'.

Ὁ νεύματι πάντα δημιουργῶν ἐκ σοῦ σωματοῦται ὑπὲρ λόγον, Μῆτερ Θεοῦ, ὁ τὸν ἀθλοφόρον στεφανώσας, μεθ' οὗ πιστῶς σε ἀεὶ μακαρίζομεν.

Ex canone in S. Calliopum martyrem, die 7.

Qui nutu condidit universa, ex te ineffabiliter corpus assumpsit, o Dei Mater, qui martyrem suum victorem certaminis coronavit, cum quo semper te fideliter beatificamus.'

(58***) Græca desunt.

Digitized by Google

O sanctissima Virgo, martyrum gloriatio, et sacrorum apostolorum decus et ornamentum : eos qui te laudibus cum gaudio concelebrant, libera ab omni angustia intercessionibus tuis.

Tanquam vitis fructifera botrum produxisti, o immaculatissima, ex quo illis, qui te fideliter beatificant, divinum mustum exprimitur.

Liberati, o virgo, a progenitorum nostrorum culpa mediante opera tua, cum archangelo Gabriele, tibi, o intemeratissima, clamamus : Salve, o unica omnium peccatorum salus : salve, martyrum omnium robur firmissimum.

Sana, o casta, immensa animæ meæ peccata, et illumina mentem meam, quæ omnium transgressionum **90** perpetuis in tenebris versatur, ut te debitis laudibus beatificem.

Venerandi uteri tui fructus, o Deipara, vivificavit nos per fructum peremptos ac mortuos : propterea te pro debito collaudantes, clamamus : Laudabilis Deus patrum.

Jesum Dominum corpore amictum peperisti, o Virgo inviolata, et ulnis portasti, qui omnipotenti nutu portat universa. Quamobrem tanquam Dei Matrem te laudamus, clamantes cum præconio : Sacerdotes, benedicite ; populus, superexaltate Dominum.

Mysticis lucis tuæ radiis mentis meæ tenebras elimina, o Mater Dei ; et gravissimam cogitationum mearum tempestatem seda, et ad tranquillos portus deduc me, o unica omnium salus, ut te cum fide beatam appellem.

Ex canone in SS. apostolos Herodionem, Agabum, Rufum, Asyncritum, Phlegontem, et Hermam, die 8.

O Deipara compassione prædita, apostolorum gloria, martyrum triumphantium decus, fidelium firmamentum, confirma mentem meam, precor, invasionibus seductoris exagitatam, atque transgressionum tenebris obscuratam.

Qui secundum divinam substantiam inaccessibilis est, accessibilis mihi factus est, o inviolata ; et per carnis assumptionem totus mihi unitus est, propter summam misericordiam suam.

Per sacrum verbum Patris Verbum concepisti, o puella Dei genitrix, quod homines liberat ab omni rationalis verbi defectu. Unde te divinis verbis semper magnifice glorificamus.

Sola in terris peregrinam prolem habuisti, quæ sola Patri nos reconciliavit, qui solus est sine principio ante omne principium : ideo te solam tanquam Dei Matrem **91** veneramur.

Legis arca figurabat te, quæ divinæ legis plenitudinem suscepisti, et in carne peperisti, et post partum virgo perennis permansisti, qualis ante partum fueras, o Sponsa Dei.

Novus Paradisus, in quo vitæ lignum situm est, facta es nobis, o inviolata Virgo Dei genitrix ; cujus

Παναγία Παρθένε, τῶν ἀθλητῶν καύχημα, καὶ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων τὸ σεμνολόγημα, τοὺς ἐν αἰνέσει σε χαρμονικῶς ἀνυμνοῦντας ῥῦσαι ταῖς πρεσβείαις σου πάσης στενώσεως.

Ὡς κατάκαρπος ἄμπελος βότρυν ἐγεώργησας ἀποστάζοντα γλεῦκος θεῖον, παναμώμητε, τοῖς πιστῶς ἀεί σε μακαρίζουσιν.

Λυθρωθέντες, Παρθένε, τῆς προγονικῆς διὰ σοῦ καταπτώσεως, σὺν τῷ ἀρχαγγέλῳ Γαβριὴλ σοι βοῶμεν, πανάμωμε· Χαῖρε, μόνη πάντων ἁμαρτωλῶν ἡ σωτηρία, χαῖρε, πάντων μαρτύρων κραταίωμα.

Ἰάτρευσόν μου, ἁγνή, ψυχῆς τὰ ἄμετρα πταίσματα, καὶ φώτισόν μου τὸν νοῦν ἀεὶ σκοτιζόμενον πάσαις παραβάσεσιν, ὅπως ἐν αἰνέσει καταχρέως μακαρίζω σε.

Ὁ καρπὸς, Θεοτόκε, τῆς σεπτῆς σου νηδύος ἡμᾶς ἐζώωσε καρπῷ θανατωθέντας· διό σε καταχρέως ἀνυμνοῦντες κραυγάζομεν· Ὁ τῶν πατέρων Θεὸς εὐλογητός.

Σωματοφόρον τέτοκας καὶ ἀγκάλαις ἐβάστασας, ἄχραντε Παρθένε Ἰησοῦν Κύριον, τὸν πάντα βαστάζοντα παντοδυνάμῳ νεύματι· ὅθεν ὡς Θεοῦ σε ἀνυμνοῦμεν μητέρα, βοῶντες ἐν αἰνέσει· Ἱερεῖς, εὐλογεῖτε, λαὸς, ὑπερυψοῦτε.

Φωτός σου ταῖς ἀκτῖσι ταῖς μυστικαῖς τοῦ νοός μου τὸ σκότος ἀπέλασον, Μῆτερ Θεοῦ, καὶ τῶν λογισμῶν μου τὸ χαλεπὸν κλυδώνιον κατεύνασον, καὶ πρὸς τοὺς λιμένας τοὺς γαληνοὺς ὁδήγησόν με, μόνη ἡ πάντων σωτηρία, ὅπως ἐν πίστει μακαρίζω σε.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους Ἡρωδίωνα, Ἄγαβον, Ῥοῦφον, Ἀσύγκριτον, Φλέγοντα, καὶ Ἑρμὰν, ἡμέρᾳ η'.

Συμπαθὴς Θεοτόκε, ἀποστόλων τὸ κλέος, τῶν ἀθλοφόρων ἡ δόξα, καὶ πιστῶν στήριγμα, στήριξον, δέομαι, τὸν περιτρεπόμενον ταῖς ἐπηρείαις τοῦ πλάνου, τὸν νοῦν μου σκοτούμενον ταῖς παραβάσεσι.

Ὁ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων τὴν θεϊκὴν ἀπρόσιτος, ἄχραντε, προσιτός μοι νῦν γέγονε, καὶ σαρκὸς προσλήμματι ὅλως ἡνώθη δι' ἄκραν εὐσπλαγχνίαν.

Λόγῳ ἱερῷ τοῦ Πατρὸς τὸν Λόγον συνέλαβες πάσης ἀλογίας τοὺς βροτοὺς, Θεογεννῆτορ κόρη, λυτρούμενον· ὅθεν λόγοις πάντοτε μεγαλοφώνως θείοις σε δοξάζομεν.

Μόνη ἐν γῇ τοκετὸν ἔσχες ξένον, μόνον ἡμᾶς καταλλάσσοντα μόνῳ τῷ προανάρχῳ Πατρί· διὰ τοῦτο μόνην σε ὡς Θεοῦ Μητέρα σέβομεν.

Νόμου σε ἐτύπου ἡ κιβωτὸς τὴν δεξαμένην νόμου θείου τὸ πλήρωμα, καὶ σαρκὶ κυήσασαν, καὶ μετὰ τόκον μείνασαν ἀειπάρθενον ὡς πρὸ τόκου, Θεόνυμφε.

Νέος Παράδεισος ἡμῖν ζωῆς ξύλον, ἄχραντε, κεκτημένος γεγένησαι, οὗ ἡ βρῶσις τοὺς βρώ-

Digitized by Google

σει πεπτωκότας ἀνεζώωσεν, ἁγνὴ Θεογεννῆτορ.

Σὲ προστασίαν ἔχοντες, ἄχραντε, οἱ δοῦλοί σου, καὶ πρὸς τὸν Υἱόν σου μετὰ Θεὸν μεσίτην ἀκαταίσχυντον, κινδύνων ἡμᾶς σῶζε καὶ πειρασμῶν, σεμνή, ἵνα πίστει καὶ πόθῳ ἀεί σε δοξάζωμεν.

Φλογοφόρος ὡς λαβὶς ὑπεδέξω ἐν γαστρὶ ἄνθρακα τὸν νοητὸν, καταφλέγοντα ἡμῶν τὰ πάθη, καὶ φωτίζοντα τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ λύοντα τὸ σκότος τῆς εἰδωλομανίας, ἄχραντε Παρθένε, πολυΰμνητε.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Εὐψύχιον, τὸν ἐν Καισαρείᾳ, ἡμέρᾳ θ'.

Σαρκὸς ὁμοιώματι γεννηθεὶς ἐκ σοῦ ὁ Δεσπότης ἐκαινούργησε τὴν ἡμῶν πεπαλαιωμένην, κόρη, φύσιν, καὶ τοὺς θνητοὺς οὐρανίους εἰργάσατο.

Ὕμνον χαριστήριον τῶν ἀθλητῶν χορὸς ᾄδει σοι, κόρη σεμνὴ, σοῦ ταῖς ὁδηγίαις νικηφόρος γενόμενος.

Ὑπερτέρα δυνάμεων τῶν ἐπουρανίων σὺ χρηματίσασα, σαρκικῶν παθῶν ὑπέρτερον τὸν ἐμὸν, Παρθένε, νοῦν ἀνάδειξον.

Ὑπὲρ τῶν εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας, πάντων Δέσποινα, κεκτημένων πάντων πρέσβευε, ὅπως μελλούσης λυτρωθῶμεν κατακρίσεως.

Ἀνόρθωσον συμπτωθέντα με ὅλον, ὡς τοῖς πάθεσιν ἀνοίξαντα θύραν, καὶ τῇ ἐν σοὶ ἀγαθῇ μεσιτείᾳ πρὸς μετανοίας εἰσόδους εἰσάγαγε, καὶ σῶσόν με ἡ τοῦ παντὸς τὸν Σωτῆρα τεκοῦσα καὶ Κύριον.

Ὄρος προφήτης Δανιὴλ σε θείῳ Πνεύματι ἐκάλεσε, Παρθένε, ἐξ οὗ λίθος Χριστὸς ἄνευ χειρὸς ἐτμήθη, καὶ συντριβὴν εἰργάσατο τῶν ξοάνων τῆς ἀπάτης.

Συμπαθὴς Παρθένε, ἡ τὸν συμπαθέστατον τεκοῦσα Λόγον, τὸν ἀσυμπαθῆ με δωρεὰν οἰκτείρησον, ἀπεγνωσμένον πταίσμασιν ἀμέτροις, καὶ μὴ ἐπιστρέφοντα, ἀλλ' ἐν ῥᾳθυμίᾳ τὸν βίον δαπανῶντα.

Φωτὶ τῆς μετανοίας αὔγασον, Παρθένε, τῆς ἁμαρτίας νυκτί με σκοτούμενον, καὶ ῥᾳθυμίας ὁμίχλῃ συγκαλυπτόμενον.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Τερέντιον, Πομπόνιον, Μάξιμον κ. τ. λ. ἡμέρᾳ ι'.

Ὑμνῶ σε, Παρθένε, ὅτι Θεὸν, πανύμνητε μόνη, ἐσωμάτωσας ἐκ τῶν τιμίων σῶν αἱμάτων, παναγία, καὶ ὑπὲρ λόγον φρικτῶς ἀπεκύησας.

Σῶσόν με, κυήσασα τὸν ὑπεράγαθον Κύριον, μῆτερ ἁγνὴ, παῦσον τῆς ψυχῆς μου πολυτάραχον κλύδωνα.

Σὲ, πανάμωμε Δέσποινα, πειρασμοῖς κυκλούμενος εἰς βοήθειαν προσκαλοῦμαι· σπεῦσον, σῶσόν με, τὸν Σωτῆρα Λόγον ἡ κυήσασα.

Λυτρούμενος ἐπέφανεν, ἄχραντε, ὁ Υἱός σου ἄνθρωπος γενόμενος ἀνθρώπους πάντας, πανάμωμε.

Κατάσκιον προεώρα σε ὄρος ὁ προφήτης Ἀββα-

esca eos qui per escam ceciderant, novæ vitæ restituit.

Cum te, o intemerata, nos servi tui protectricem apud Filium tuum, ac mediatricem, quæ non confunditur, post Deum habeamus : libera nos a periculis et tentationibus, ut te, o veneranda, semper cum fide et affectu glorificemus.

Tanquam forceps flammifera suscepisti in utero carbonem spiritalem, qui passiones nostras comburit, animas nostras illuminat, et idololatriæ tenebras dissolviti, o Virgo inviolata, plurimis laudibus celebranda.

Ex canone in S. Eupsychium martyrem Cæsariensem, die 9.

Dominus in similitudine carnis genitus ac natus, o puella, naturam nostram inveteratam renovavit, atque eos, qui mortales erant, cœlestes effecit.

Hymnum in gratiarum actionem martyrum Chorus tibi canit, o puella veneranda, nam, te duce, victoriam consecutus est.

Tu, quæ cœlestium potestatum sublimior es, effice, o Virgo, mentem meam carnalibus concupiscentiis superiorem.

O omnium Domina, intercede pro omnibus, qui in te spes suas collocaverunt, ut a futura damnatione liberentur.

Erige me, qui totus lapsus sum, quippe qui passionibus januam aperui, et benignissima mediatione tua ad **92** pœnitentiæ ingressus induc me, et salva me tu, quæ omnium Salvatorem ac Dominum peperisti.

Propheta Daniel divino Spiritu afflatus, montem te vocavit, o Virgo, ex quo lapis Christus sine manibus abscissus est, qui simulacra erroris contrivit.

O Virgo compassione ornata, quæ Verbum summa compassione plenum peperisti, me compassione carentem commiserare, ob innumeros lapsus desperatum, et nequaquam de conversione cogitantem, sed in negligentia vitam absumentem.

Luce pœnitentiæ illustra me, o Virgo, peccati nocte obtenebratum, et negligentiæ nebulis coopertum.

Ex Canone in SS. MM. Terentium, Pomponium, Maximum etc., die 10.

Laudo te, o Virgo sola omni laude dignissima ac sanctissima, quoniam Deum ex pretiosis sanguinibus tuis corporasti, et supra rationis conceptum formidabili ratione peperisti.

Salva me, Mater casta, quæ optimum Dominum concepisti : seda animæ meæ multipliciter tumultuantem procellam.

Te, o Domina tota immaculata, tentationibus circumvallatus in auxilium advoco : festina, et salva me, tu quæ Verbum Salvatorem peperisti.

O inviolata, ac tota immaculata, filius tuus factus homo apparuit, ut universos homines liberaret.

Montem umbrosum prævidit te propheta Abba-

Digitized by Google

cue, o Deipara, ex quo Deus ineffabiliter processit incarnatus, mundumque salvavit, dum gravissima peccatorum procella exagitaretur.

Humani generis principes, qui olim ob fœdissimæ transgressionis **93** delictum defluxerant, tu, o Deipara, in utero Christum sine fluxione concipiens, ad vitam antiquam revocasti.

Animam meam mortuam vivifica, collapsam exsuscita, vulneratam sana, o inviolatissima, lancea illa, quæ dignum Salvatoris ex utero tuo nati latus vulneravit : quem pueri benedicunt, sacerdotes laudant, populi superexaltant in omnia sæcula.

Illumina, o porta lucis, animam meam gravissimis transgressionum tenebris obscuratam ac periclitantem : et fac me divinæ diei participem, ut glorificem te, o patrocinium fidelium, quod non confunditur.

A κοὺμ, Θεοτόκε, ἐκ σοῦ Θεὸς ὑπὲρ λόγον προῆλθε σεσαρκωμένος, καὶ κόσμον διέσωσε τῷ κλύδωνι τῆς χαλεπῆς ἁμαρτίας δεινῶς συνεχόμενον.

Ῥεύσαντας πάλαι τοὺς γενάρχας παραβάσεως ἀτόπου πλημμελείᾳ, ἐν νηδύϊ Χριστὸν ἀῤῥεύστως συλλαβοῦσα, πρὸς τὴν ζωὴν ἀνήγαγες τὴν ἀρχαίαν, Θεοτόκε.

Νενεκρωμένην ζώωσον, πεπτωκυῖαν ἀνάστησον, τετραυματισμένην τὴν ψυχήν μου ἴασαι τῇ λόγχῃ, πανάμωμε, τῇ κεντησάσῃ θείαν πλευρὰν τοῦ ἐκ γαστρός σου σαρκωθέντος Σωτῆρος, ὃν παῖδες εὐλογοῦσιν, ἱερεῖς ἀνυμνοῦσι, λαοὶ ὑπερυψοῦσιν, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φώτισον, πύλη τοῦ φωτὸς, τὴν ψυχήν μου ταῖς δειναῖς ἀμαυρότησι τῶν παραβάσεων ἐσκοτισμένην B καὶ κινδυνεύουσαν, καὶ τῆς ἡμέρας κοινωνὸν τῆς θείας ἀνάδειξον, ὅπως δοξάζω σε, προστασία τῶν πιστῶν ἀκαταίσχυντε.

Ex canone in S. Antipam martyrem, episcopum Pergami, die 11.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Ἀντίπαν, ἐπίσκοπον Περγάμου, ἡμέρᾳ ια'.

Lucis tuæ fulgoribus, irradia o puella innocentissima (59), cor meum, quod in nocte passionum et calamitatum detinetur; tu enim justitiæ Solem omnibus ineffabiliter oriri fecisti.

Φωτὸς σου ταῖς ἀστραπαῖς καταύγασον, κόρη πανάμωμε, τὴν ἐν νυκτὶ παθῶν καὶ συμφορῶν συσχεθεῖσαν καρδίαν μου, δικαιοσύνης ἥλιον πᾶσιν ἀῤῥήτως ἀνατείλασα.

Redemptorem peperisti, o inviolata, qui ab hostis captivitate homines liberavit : unde te religiose glorificamus.

Ῥυόμενον τοὺς βροτοὺς αἰχμαλωσίας τοῦ ἐχθροῦ, ἄχραντε, τὸν λυτρωτὴν τέτοκας· ὅθεν εὐσεβῶς σε δοξάζομεν.

Talis conservata es post partum, qualis ante partum fueras, Virgo mater incorrupta. Etenim omnium Conditorem peperisti, qui ex te humanum C corpus voluntarie suscepit.

Μετὰ τόκον ὡς πρὸ τόκου διεφυλάχθης, Παρθενομῆτορ ἄφθορε· τὸν Δημιουργὸν γὰρ πάντων ἀπεκύησας ἐκ σοῦ, τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἑκουσίως φορέσαντα.

Divinissimus ille Dominus, qui erat in forma Dei, habitavit in ventre tuo, o purissima, suscipiens ac gestans formam meam.

Ὑπάρχων ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ ὁ ὑπέρθεος ἐσκήνωσεν ἐν γαστρί σου, τὴν μορφήν μου φορέσας ὁ Κύριος, πανάμωμε.

Sanctus est ille Dominus, qui in utero tuo habitavit, o Virgo puella; et requiescit in sanctis, et glorificat eos qui ipsum vera cum fide glorificant.

Ἅγιος ὁ σκηνώσας ἐν μήτρᾳ σου Κύριος ὁ ἐν ἁγίοις, Παρθένε, ἐπαναπαύομενος, καὶ δοξάζων τοὺς πίστει ἀληθεῖ τοῦτον, κόρη, δοξάζοντας.

Ex virgineis sanguinibus tuis incarnatum est Verbum **94** coæternum Patri, ut contritionem nostram restauraret. Benedicta es tu in mulieribus, o Domina intemeratissima.

Αἱμάτων, κόρη, παρθενικῶν σου σεσάρκωται ὁ Λόγος, ὁ Πατρὶ συνάναρχος τὴν ἡμῖν συντριβὴν ἐπανορθούμενος· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν ὑπάρχεις, πανάμωμε Δέσποινα.

Tanquam Mater Creatoris omnium, tanquam divinum templum Omnipotentis, tanquam terra inarata, quæ spicam culturæ expertem germinavit, salvos fac, o Virgo Mater, eos, qui assidue cum fide D clamant : Benedicite, omnia opera, etc.

Ὡς Μήτηρ τοῦ πάντων Ποιητοῦ, ὡς θεῖον τέμενος τοῦ Παντοκράτορος, ὡς γῆ ἀνήροτος ἀσταχυν ἀγεώργητον βλαστήσασα, Παρθενομῆτορ, τοὺς πιστῶς ἀεὶ κραυγάζοντας· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα, τὸν Κύριον.

Lux nobis exorta est, o puella, ex lucifero utero tuo, conditor solis, et stellarum, et universæ creaturæ : quem enixe precare ut eos, qui te collaudant, illuminet.

Φῶς ἡμῖν ἀνέτειλε, κόρη, ἐκ φωτοφόρου σου νηδύος, ὁ Δημιουργὸς τοῦ ἡλίου, καὶ τῶν ἀστέρων, καὶ πάσης κτίσεως, ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε φωταγωγῆσαι τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Ex canone in SS. et admirabiles Dimum et Protionum, die 12 (59').

Totum seipsum Creator exinaniens, quemadmodum sibi complacuit, ex utero tuo processit ami-

(59) An insontem, vel innocentem appellare possumus hominem, qui quamvis multo tempore recte vixerit, aliquando inter sontes, nocentes vel reos numeratus est? Quomodo ergo B. Virgo innocentissima, si innocentiæ originalis prærogativa illi in conceptu defuit? Favere videtur perpetuæ innocentiæ B. Virginis ab originali Ecclesia Græca, dum in Exsequiarum Officio eidem B. Virgini occinit : *Non est præter te innocens quispiam, immaculata Dei Genitrix.* Nec non S. Bernardus serm. in *Salve Regina*, dum his verbis B. Virginem alloquitur : *Innocens fuisti ab originalibus et actualibus, nemo ita præter Te, Domina.*

(59') Græca desiderantur in libris impressis.

Digitized by Google

etus carne, o immaculatissima Domina; ut immortalitatis fontem hominibus copiosissime faceret emanare.

Laudamus te, Virgo sanctissima, quoniam illum genuisti qui ab omnibus creaturis assidue glorificatur.

Thronus Dei, o purissima, facta es, et præclarissimum palatium, ac lectulus, in quo Dominus omnium reclinatus est, ut primum parentem excitaret ac relevaret.

Promptum ac paratum auxilium, eorum qui cadunt, erectionem, Matrem Dei nostri, hymnis perennibus magnificemus.

Ex utero paterno ante luciferum exortus coruscasti, qui uterum immaculatissimum, ut corpus assumeres, ingressus fuisti.

A O Virgo casta, nuptialis thalami nescia, assiduis precibus, exora Christum, quem genuisti ut animabus nostris sese propitium largiatur.

Divini sanguinis aspersione redempti, Dei nostri, qui **95** ex utero tuo, o Virgo, sine semine natus est, ad te clamamus cum Gabriele venerando : Ave, o divina gratia plenissima.

Supra rationis captum Verbum concepisti et peperisti, et Virgo casta atque incorrupta fuisti : ideo te pro debito assiduis laudibus celebramus.

Fulgor radiantis lucis ex te coruscavit, o Deipara, atque universas res creatas divino lumine replevit, atque impietatis noctem eliminavit : quamobrem te vocibus concordibus magnificamus.

B

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Μαρτῖνον πάπα Ῥώμης, ἡμέρᾳ ιγ'.

Ὁ κατὰ φύσιν τὴν θείαν ἀόρατος ὡράθη βρέφος ἐκ σοῦ ἄνθρωπος γενόμενος, διπλὰς ὡς ἀληθῶς θελήσεις ἐνεργείας τε προσφαίνον ὑποστάσει ἐν μιᾷ· ᾧ πρέσβευε, πανάμωμε, πάντα ἡμᾶς σώζεσθαι τοὺς πόθῳ σε γεραίροντας.

Πατρὶ τὸν ὁμότιμον καὶ σύνθρονον ὑπὲρ Λόγον ἐγέννησας, ἐνεργείας δύο φέροντα καὶ δύο τὰς θελήσεις, παναγία Κόρη.

Ἐν δύο οὐσίαις θεανδρικῶς γνωριζόμενον τῆς Τριάδος τὸν ἕνα ἐκύησας Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, θελήσεις φέροντα καταλλήλως τῶν τούτου φύσεων, Παρθένε πανάμωμε.

C Ἀπειρόγαμος Παρθένε, ἡ τὸν ἀπερίγραπτον Θεὸν σαρκὶ κυήσασα, τῆς σαρκός μου τὰ πάθη θανάτωσον· ζώωσον δὲ τὴν ψυχήν μου νενεκρωμένην πλημμελήμασιν.

Νόμοι φύσεως ἐν σοὶ καταλύονται· ἀῤῥήτως γὰρ τίκτεις τὸν Πλαστουργὸν τῶν ὅλων, Θεοτόκε πανύμνητε, ὡς Θεόν τε καὶ βροτὸν δύο θελήσεις δὲ κεκτημένον καὶ ἐνεργείας, Μητροπάρθενε.

Ὁ θελήσεσι δύο καὶ δυσὶν ἐνεργείαις ἐκ σοῦ, πανυμνωμε, τεχθεὶς ἀνερμηνεύτως, τοὺς οὕτω συμφρονοῦντας διασώζει κραυγάζοντας· Ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν εὐλογητὸς εἶ, Θεός.

Ἁγιωτέρα τῶν ἄνω στρατευμάτων, καὶ Χερουβὶμ ὑπερτέρα, Μῆτερ Θεοῦ, ἐχρημάτισας· διὸ βλάβης D παθῶν με ὑπέρτερον ποίησον.

Φωναῖς Πατέρων πειθόμενοι, δύο ἐν οὐσίαις, ἀγνή, καὶ θελήσεσι τὸν ἕνα τῆς Τριάδος ἐκ σοῦ τικτόμενον πιστῶς ὁμολογοῦμεν, καὶ σὲ, Παρθένε, μεγαλύνομεν.

Ex Canone in S. Martinum PP. et M., die 13.

Ille, qui secundum divinam naturam est invisibilis, visus est infans, ex te factus homo, habens in unica hypostasi vere duas voluntates et operationes. Hunc tu, o purissima, deprecare pro salute omnium qui te cum affectu venerantur.

Æqualem Patri in honore ac throno ineffabili modo generasti, o sanctissima puella, duas voluntates ac duas operationes habentem.

In duabus substantiis divina et humana notificatum unum Trinitatis peperisti, o Virgo tota immaculata, Deum simul et hominem, habentem duas voluntates juxta duplicem ipsius naturam.

O Virgo, quæ sine virili commercio Deum incircumscriptibilem peperisti in carne, mortifica passiones carnis meæ, et animam meam delictorum morte peremptam atque exstinctam vivifica.

Naturæ leges in te dissolvuntur, ineffabiliter enim Creatorem omnium paris, o Deipara omnibus laudibus celebranda, Mater et Virgo : tanquam Deum et hominem, duas voluntates duasque operationes habentem.

96 Qui cum duplici voluntate, ac duplici operatione ex te ineffabiliter natus est, o purissima, eos, qui hoc idem sentiunt, salvat clamantes : Benedictus Deus patrum.

Sanctior supernis exercitibus, et Cherubim sublimior facta es, o Dei Mater : propterea passionibus noxiis me superiorem effice.

Patrum vocibus obedientes, in duabus substantiis ac voluntatibus unum Trinitatis ex te, o casta, natum, fideliter confitemur, et te, o Virgo, magnificamus.

Ex Canone in SS. Aristarchum Pudam et Trophimum ex discipulis septuaginta, die 14 (59**).

Ut eos qui inferiores erant nunc superioribus conjungeret Deus ob excessum misericordiæ suæ, carnem suscepit ex te, o inviolata, et permansit id, quod erat, etiam post incarnationem.

Lacte nutris nutritorem mundi universi, natum sine semine ex impolluto utero tuo, qui homines corruptione peccati contritos reparavit.

Cum sis, o inviolata, virtus mea, et præsidium meum, murusque inexpugnabilis, et apud Deum oratrix, ab æternis gehennæ flammis libera me.

(59**) Græca desunt.

Digitized by Google

Sacer olim Isaias sacratissime a divino Spiritu illuminatus clamavit : Ecce Virgo incarnatum Deum in utero habebit, propter incomprehensibilem misericordiam ipsius.

Peregrinus est, o puella, conceptus tuus; peregrinus horrore venerabili plenus partus tuus, qui universos a Deo peregrinos factos, eidem reconciliat, ac pristinam pulchritudinem impertitur.

O beata, ac veneranda, magni consilii Angelum ex Spiritu sancto corporasti, qui divinos discipulos

Ex Canone in S. Crescentem martyrem, die 15.

Incarnatus est propter excessum benignitatis ex te Dominus, et propter nos similis nobis apparuit, qui natura erat inaccessibilis, quem enixe precare pro nobis, o Virgo purissima.

Illam, quæ sola inter mulieres modo inexplicabili Deum peperit, universi Dominam sacris vocibus honoremus.

Domina illa castissima, quæ creaturarum omnium Conditorem supernaturaliter enixa est, ob beneficium proprii plasmatis, condigne beatificatur.

Laudamus te, o Deipara omni laude dignissima, per quam a corruptione liberati sumus, et ad te clamamus : Ave, martyrum exsultatio.

Tanquam igniformem thronum Domini universorum laudamus te, o Puella inviolata', et tanquam jucundum palatium, et candelabrum, et thalamum, et mensam Dei receptricem celebramus.

Sanctior Cherubim facta es, o immaculatissima, Verbo concipiens Verbum Patris, quod laudantes clamamus : Benedicta es inter mulieres, o Domina intemeratissima.

98 O miraculum! Quomodo Deum peperisti hominem factum, o Deo charissima? quomodo incombusta perseverasti, cum ignem intolerabilem continuisses? Merito te gratis vocibus glorificamus, et clamamus : Omnia opera, etc.

Lux nobis exorta est, o Puella, ex utero tuo lucifero, Conditor solis et lunæ Christus Dominus, quem impense precare, ut animas nostras lucis suæ fulgore perfundat.

Ex Canone in SS. mulieres Agapem, Irenem, et Chioniam, die 16.

Paris ineffabiliter, o Domina, illum quem Pater sine semine generavit, et uberibus nutris illum, qui nutrit universa.

Rumpe peccatorum meorum crudele chirographum, o Domina, quæ immaculato partu tuo inferorum vincula dissolvisti.

Dominum universarum creaturarum, Domina, incarnatum peperisti : quem deprecare, o sanctissima, ut ab hoste dominante liberet nos.

Intercede pro me, o Puella, ut adveniat mihi finis bonus; ut timeam cruciatus nunquam finiendos, qui manent me, et salvus fiam.

Tunicas mortis pelliceas abjiciens Adam a se,

A suos, tanquam **97** divina fulgura per mundum misit, ut fideles illuminaret.

Humanam naturam contristatam totam renovasti, o Virgo, novo partu tuo, naturæ legibus a te supra naturam innovatis, o gratia plena viventis Dei Mater.

Libera me a flamma gehennæ, tu quæ lucem intolerabilem supra mentis conceptum peperisti, et animam meam accende desiderio et affectu cognitionis illius qui ignem venit mittere in terram, o puella inviolata, divina gratia cumulatissima.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Κρήσκεντα, ἡμέρᾳ ιε'.

Σαρκοῦται ὑπερβολῇ χρηστότητος ἐκ σοῦ ὁ Κύριος, καὶ δι' ἡμᾶς ὁρᾶται καθ' ἡμᾶς ὁ τῇ φύσει B ἀπρόσιτος, ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε ὑπὲρ ἡμῶν, ἀγνὴ πανάμωμε.

Τὴν μόνην ἐν γυναιξὶν ἀνερμηνεύτως τὸν Θεὸν τέξασαν, τὴν τοῦ παντὸς Δέσποιναν ἱερολογίαις τιμήσωμεν.

Ἡ τὸν Κτίστην ἁπάντων τῶν ποιημάτων ὑπερφυῶς κυήσασα, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τοῦ ἰδίου πλάσματος, ἡ πάναγνος Δέσποινα ἀξιοπρεπῶς μακαρίζεται.

Ὑμνοῦμέν σε, δι' ἧς τῆς φθορᾶς ἐλυτρώθημεν, πανύμνητε Θεοτόκε, καὶ βοῶμέν σοι· Χαῖρε, μαρτύρων ἀγαλλίαμα.

Ὡς θρόνον τοῦ Δεσπότου τῶν ὅλων πυρίμορφον ὑμνολογοῦμέν σε, Κόρη, καὶ τερπνὸν παλάτιον, καὶ λυχνίαν, καὶ παστάδα, καὶ θεόδεκτον, ἄχραντε, τρά- C πεζαν.

Ἁγιωτέρα τῶν Χερουβὶμ ὤφθης, πανάμωμε, Λόγῳ συλλαβοῦσα Λόγον τὸν τοῦ Πατρός, ὃν ὑμνοῦντες ἀνακράζομεν· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν ὑπάρχεις, πανάμωμε Δέσποινα.

Ὦ θαῦμα! πῶς τέτοκας Θεὸν βροτὸν γενόμενον, θεοχαρίτωτε; πῶς ἀκατάφλεκτος ἔμεινας, πῦρ τὸ ἄστεκτον χωρήσασα; Χαριστηρίοις σε φωναῖς δόξαν δοξάζομεν, καὶ βοῶμεν· Πάντα τὰ ἔργα, κ. τ. λ.

Φῶς ἡμῖν ἀνέτειλε, Κόρη, ἐκ φωτοφόρου σου νηδύος ὁ Δημιουργὸς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης Χριστὸς ὁ Κύριος· ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε, φωταγωγῆσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὰς ἁγίας γυναῖκας Ἀγάπην, Εἰρήνην καὶ Χιονίαν, ἡμέρᾳ ις'. D

Τέτεκες ἀνερμηνεύτως ὃν Πατὴρ ἀῤῥεύστως ἀπεγέννησε, καὶ μαζοῖς διατρέφεις τὸν τὰ σύμπαντα τρέφοντα, Δέσποινα.

Ῥῆξον τῶν πταισμάτων μου δεινὸν χειρόγραφον, Δέσποινα, ἡ τὰ δεσμὰ λύσασα τοῦ ᾅδου τῇ ἀσπόρῳ κυήσει σου.

Σωματούμενον Κύριον ἔτεκες, Κυρία, πάσης τῆς κτίσεως, ὃν ἱκέτευε ῥυσθῆναι ἐχθροῦ, παναγία, κυριεύοντος.

Τέλος μοι χρηστὸν προσγενέσθαι, Κόρη, πρέσβευε, ὅπως φοβῶ τὰς μενούσας με ἀτελευτήτους τιμωρίας καὶ σωθήσωμαι.

Νεκρώσεως δερματίνους χιτῶνας ὁ Ἀδὰμ ἀποβα-

Digitized by Google

λών, τῇ σαρκώσει τοῦ σοῦ Γιοῦ, Θεοτόκε Παρθένε, καταστολὴν θείας δόξης ἐνδέδυται, δοξάζων σε περιχαρῶς ὡς Μητέρα Θεοῦ παναμώμητον.

Νέκρωσον, ἄχραντε, τὴν ζῶσαν, καὶ νεκροῦσαν τὴν ψυχήν μου ἁμαρτίαν, καὶ ζωῆς μετασχεῖν ἀξίωσόν με θείας, ἡ τὴν χαρὰν κυήσασα, καὶ νεκρώσασα τὸν ὄφιν.

Σύμβολα φέρουσα πάλαι τοῦ σοῦ τόκου, τοὺς νεανίας οὐ φλέγει,' Παρθενομῆτορ, ἡ κάμινος, ὡς οὐδὲ τὴν νηδύν σου τὸ πῦρ τῆς θεότητος.

Φιλάγαθε Παρθένε, τὴν κεκακωμένην τῇ ἁμαρτίᾳ ψυχήν μου ἀγάθυνον, ἡ τὸν πανάγαθον Λόγον ἀποκυήσασα.

A per incarnationem filii tui, o Virgo Deipara, stola gloriæ divinæ indutus est, glorificans te cum lætitia, tanquam Dei Matrem ab omni labe immunem (60).

Interime, o inviolata, peccatum vivens, quod interimit animam meam; et fac me dignum participatione vitæ divinæ, tu quæ gaudium peperisti, et serpentem interemisti.

Fornax illa antiqua gerens symbola partus tui, o Virgo **99** Mater, pueros non combussit; quemadmodum neque ignis divinitatis combussit uterum tuum.

O Virgo bonorum amatrix, animam meam a peccatis depravatam bonam redde, quippe quæ Verbum optimum peperisti.

B

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Συμεῶνα τὸν ἐν Περσίδι καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἡμέρᾳ ιζ'.

Ex Canone in S. Symeonem Persam, et socios martyres, die 17

Φέρεις χερσὶ, Παρθένε, τὸν πάντα φέροντα, καὶ θηλάζεις ὡς βρέφος τὸν χορηγὸν τοῦ γάλακτος· αὐτὸν οὖν ἱκέτευε τὸν λαόν σου ἅπαντα οἰκτειρῆσαι πιστῶς ὑμνοῦντά σε.

Fers manibus tuis, o Virgo, ferentem universa, et lacte nutris ut infantem, lactis datorem. Ipsum ergo deprecare ut misereatur populi tui universi, qui te fideliter collaudat.

Κατάρας προγονικῆς ἡμᾶς ἠλευθέρωσας εὐλογίαις πάντας τὸν στεφανώσαντα Λόγον σωματώσασα, ἁγνὴ ἀεὶ εὐλογημένη, τῶν ἀθλοφόρων ἐγκαλλώπισμα, καὶ ἁμαρτανόντων ἐξίλασμα.

A primorum parentum maledictione nos liberasti, o casta, corpore vestiens Verbum, quod omnes benedictionibus coronavit, o semper benedicta, martyrum triumphantium decus, et peccantium propitiatio.

Ἐκ σοῦ δικαιοσύνης ὁ Ἥλιος ἐξανατείλας ὑπὲρ νοῦν τὴν οἰκουμένην ἐφώτισε, θεοχαρίτωτε Κόρη, καὶ πλάνης τὸν χειμῶνα διέλυσεν.

Ex te, o Puella Deo charissima, justitiæ Sol ineffabili ratione exortus, universum terrarum orbem C illuminavit, et erroris tempestatem dissipavit.

Εὕροιμί σε, Δέσποινα, ἐξαιρουμένην με ἐν ὥρᾳ δίκης τῆς καταδίκης, ὁ πιστῶς δοξάζων τὸν τόκον σου τὸν ἄῤῥητον.

Inveniam te, o Regina, liberatricem meam a damnatione in die judicii; quippe ego partum tuum ineffabilem fideliter glorifico.

Ἐκ σοῦ ἀνατέταλκε, παναγία, ὁ Δημιουργὸς, καὶ ἀκτῖσι θείας ἐπιγνώσεως τοὺς ἐν νυκτὶ τῆς ἀγνωσίας ἐφώτισεν.

Ex te exortus est, o sanctissima, Creator, et divinæ scientiæ radiis, eos qui in nocte ignorantiæ versabantur, illuminavit.

Ἴασαι, πανάμωμε, πάθη τῆς καρδίας μου, κόπασον τὸν τάραχον τὸν νοῦν μου χειμάζοντα, καὶ σῶσόν με βοῶντα· Ὁ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Medicam manum adhibe, o summe illibata, passionibus cordis mei; compesce tumultuantem mentis meæ tempestatem, et salvum me fac vociferantem: Benedictus es, Deus, etc.

Ἵνα τὸν σεπτόν σου πρωτοτόκον, βάτος ἀκατάφλεκτος ὡράθη, πάναγνε· πῦρ ἐν σπλάγχνοις τὸ θεῖον δεξαμένη, ὅλως οὐκ ἐφλέχθης· διό σε ἀνυμνοῦμεν.

Ut partum tuum veneraudum significaret, o castissima, rubus incombustus apparuit: tu enim divinum ignem in visceribus suscipiens, nullam prorsus passa es combustionem; propterea te laudibus celebramus. D

Φανωτάταις λάμψεσι, παναγία Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, καταύγασόν μου τὸν νοῦν σκότει χαλεπῷ ἀγνοίας

100 Lucidissimis splendoribus tuis illumina, o sanctissima Dei Mater, mentem meam, gravissimis

(60) **Illustrissimum sane atque efficacissimum est** argumentum istud ex admirabili dignitate Matris Dei immunitatem B. Virginis ab originali labe inferre, in eoque exsultant Patres tam Græci quam Latini. Qui enim attente perpenderit quanta sit dignitas Matris Dei, plane comperiet hanc gratiam seu privilegium præservationis a peccato originali esse maxime consentaneum, et suo quasi jure debitum Matri Dei. Non quia non fuerit gratia et privilegium, sed quia in tam profundum gratiarum mare debuit etiam hoc flumen intrare. Eleganter S. Bonaventura in opusc. *de laudibus B. Mariæ* cap. 7, Omnia, inquit, flumina intrant in mare, et mare non redundat, quia omnia flumina gratiarum intrant in Mariam, et dignitatem eius non excedunt.

Omnia B. Virginis privilegia voluit Scriptura comprehendere, dum solum maternitatem Dei exponit. Unde S. Thomas de Villanova, speciali Spiritus sancti providentia, inquit, factum esse, quod evangelistæ nihil aliud de Maria dicerent, ne aliquo privilegio caruisse videretur. Sic enim habet conc. 2 de Nativit. Virginis: « Vobis totum erat, pars scribenda non fuit, ne putares, quod scriptum non fuerat, ei forsitan defuisse. » Sic ille.

Digitized by Google

ignorantiæ tenebris occupatam; ut divinam assecutus illustrationem, magnalia tua annuntiem, o Virgo perpetua.

A κρατούμενον, ὅπως τυχὼν θείου φωτισμοῦ τὰ μεγαλεῖά σου καταγγέλλω, Ἀειπάρθενε.

Ex Canone in S. Acacium episcopum Melitinæ, die 17 (60*).

Tu, quæ arcano atque ineffabili modo Deo corpus dedisti, et nos repulsos atque rejectos eidem reconciliasti, o casta omni laude dignissima, medere, quæso, passionibus cordis mei passione filii tui, et salvum me fac psallentem quotidie : Gloriose enim glorificatus es, etc.

O porta, per quam nulli transitus patet, pœnitentiæ portas, o casta, aperi mihi, et in vias rectas dirige me.

Vivifica, Domina, me mortuum : et in errorem inductum celeriter converte me, tu quæ es via ab B omni errore libera, atque omnium manuductio.

Qui nullo modo Genitoris sinum vacuum reliquerat, omni substantia superior, in sinu tuo infans contineri visus est, o Virgo; accipiens sibi paupertatem meam, ob excessum divitiarum misericordiæ suæ.

Mentis meæ mutationes, et cordis fluctuationes compesce, precor, o Virgo, misericordia tua, et apeccato, quo detineor ligatus, libera me, qui te fideliter beatam appello.

Te, ut causam nostræ salutis, omnes servi tui quotidie laudamus, o Deo charissima, et cum fide beatam appellamus, dicentes :

O puella, quæ es incorruptionis fluentum, me plurimorum peccatorum inundationibus corruptum, dignum fac curatione tua, o Virgo.

Lucis illius, quæ illuminavit universa, jucundum propitiatorium revera apparuisti, o Virgo tota lucida; propterea **101** illumina me peccatorum tenebris involutum, ut te cum fide magnificare possim.

Ex Canone in S. Theodorum martyrem, die 19.

Ille qui, secundum naturam, lucem habitat inaccessibilem, cum habitasset in utero tuo, o purissima, ineffabili misericordia sua fecit nos Paradisi habitatores, ex quo propter serpentis invidiam, amandati atque ejecti fueramus.

Ille qui secundum suam naturam immunis est a tempore, natus ex te in similitudinem carnis factus est sub tempore, ignoscens temporalibus peccatis C meis propter ineffabilem pietatem suam, o immaculatissima.

Sine partus doloribus Deum, qui corpore carebat, peperisti, o puella : qui Evam primam matrem a doloribus partus liberavit, et a doloribus inferni redemit eos, qui vitam doloribus atque miseriis plenam degebant.

O purissima, quæ sola proprie ac vere es Deipara, corrobora me ut passionum, quarum servus factus sum, dominari possim, quatenus libera mente gaudens te beatificem, o salus fidelium.

Ecce mons sanctus : ecce aromataria spiritus officina : ecce pons, qui omnes transportat ad Deum, Dei Mater puella; quam beatam dicamus.

Propitiatorium esto mihi, o illibatissima, apud eum qui ex te natus est, gravium debitorum remissionem impetrans mihi, et divinum regni Dei ingressum, et deliciarum fruitionem, lucisque consortium.

O ineffabilis mysterii profunditatem! Is qui olim manu plasmavit hominem, plasmatur carnem assumens uterum Virginis perpetuæ ingressus, et salvat me, cum timore clamantem.

102 Illumina semper oculos animæ meæ, o Dei genitrix : ne me profundissimæ peccati tenebræ comprehendant; neque desperationis abyssus absorbeat me : sed tu me salva, et guberna, protectio fidelium, quæ non confunditur.

Ex Canone in S. Theodorum, die 20.

Nos per te, o puella, salvati; te immaculatissi- D mam inter mulieres, Deique Genitricem hymnis beatam nuncupamus, et illud Gabrielis, Ave, ad te clamamus. Ave, o causa reformationis primorum parentum.

Te Dei Genitricem castissimam puellam sanctorum populus agnoscens, o sanctissima, splendoris tui luce irradiatus est, et nunc in cœlis te deprecatur, Verbum ex te exortum cum gaudio glorificans, o Maria sponsa Dei.

Thalamus immortalitatis venter tuus factus est, Virgo inviolata; ex quo sponsus Dominus cum splendore procedens, sanctorum populos attraxit.

In hora tremenda judicii salva me, et redime me, o sanctissima, et a gehenna eripe me; ut te beatificem, et meritis laudibus honorem, o immaculatissima.

Tu sola, o inviolata, vitam subsistentem genuisti, factorem omnium ac Dominum, quem amans sanctorum Patrum multitudo, piam sanctamque vitam traduxit.

Tanquam pulchram, tanquam speciosam Verbum speciosum te dilexit, o illibata, tuumque uterum inhabitavit, ob nostrum fidelium redemptionem.

Innuit te rubus ille, o intemeratissima, qui igne circumdatus nulla ex parte comburebatur : etenim

(60*) Græca hujus canonis et duorum sequentium desiderantur in Menæis impressis.

Digitized by Google

divinitatis ignem gestasti, qui te, o Virgo, sine combustione servavit, et post partum Virginem incorruptam custodivit.

103 Speciosa facta ornamentis virtutum, et aurearum fimbriarum varietate circumdata, o Virgo, speciosum super omnes homines Verbum

A peperisti; quod pro nobis ne cesses deprecari.

Lucis habitaculum uterus tuus factus est, quæ mundum divinitatis splendoribus illuminavit: porta solis gloriæ, gratiosissima inter mulieres, sanctorum gloriatio, sanctissima atque optima.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἰανουάριον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἡμέρᾳ κα'.

Ex Canone in S. Januarium, et socios martyres, die 21.

Μακάριός ἐστιν ὁ λαός, Θεοτόκε, ὁ δοξάζων σε Θεοῦ Μητέρα ἀψευδῆ καὶ ἀεὶ μακαρίζων σε, ἄχραντε, καθὼς προεῖπας ἱερῶς προφητεύουσα, ὁπηνίκα Χριστὸν ἔνδον ἔφερες.

Ῥῆξον τὰς σειρὰς, Θεόνυμφε, τῶν ἁμαρτιῶν μου, ἡ τὰ δεσμὰ διαῤῥήξασα τὰ τοῦ ᾅδου τῷ τοκετῷ σου, καὶ χαρᾶς πάντα πληρώσασα.

B

Μεγαλύνωμεν τὴν μόνην εὐλογημένην, δι' ἧς μεγάλως πάντας ἐπευλόγησεν ὄντως ὁ πανυπεράγαθος ἐκ ταύτης σαρκούμενος.

Ὑμνοῦμέν σε, δι' ἧς τοῖς ἐν σκότει φῶς ἄδυτον ἀνέτειλε, Θεοτόκε, ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης, καὶ πίθῳ μακαρίζομεν.

Ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ἀνθρώπων, σῶν ἐξ ἁγνῶν αἱμάτων σεσωμάτωται Θεὸς ὁ Λόγος, ὃν ἐκτενῶς, Θεομῆτορ, αἴτησαι τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Νέκρωσόν μου τὰς κινήσεις, ἄχραντε, τὰς τῆς σαρκὸς, ζωὴν ἡ κυήσασα, ζώωσον, ἁγνὴ, τὴν ψυχήν μου νενεκρωμένην πάθεσι καὶ πολλοῖς ἁμαρτήμασιν.

Ὁ σκηνώσας ἀφράστως ἐν μήτρᾳ σου ἑαυτοῦ οἰκητήριον ἔδειξε τοὺς εὐσεβεῖς, πανάχραντε· ᾧ βοῶμεν ἀπαύστως· Πάντα τὰ ἔργα, εὐλογεῖτε τὸν Κύριον.

C

Φωτὸς τοῦ ἐν σοὶ μαρμαρυγαῖς τυφλώττουσαν τὴν ψυχήν μου φωταγώγησον, καὶ χειραγώγησόν με, Κόρη, ὁδοὺς σωτηριώδεις πορεύεσθαι, καὶ πλάνης ἐκφυγεῖν τὰ προσκόμματα, ὅπως ἐν πίστει μακαρίζω σε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Θεόδωρον τὸν Συκεώτην, ἡμέρᾳ κβ'.

Ex Canone in S. P. N. Theodorum Syceotam, die 22.

Ὁ ἀγεώργητος βότρυς σου ἐκ γαστρὸς ἤνθησε, Παρθενομῆτορ, γλυκασμὸν ἀναβλυστάνων ἀφέσεως καὶ ἀφροσύνης, πανάχραντε, ἅπασι τοῖς ἐκ τῆς μέθης τῶν δεινῶν παραφρονήσουσι.

D

Botrus ille, qui cultoris operam nullam habuit, ex utero tuo efflоruit, o Virgo Mater immaculatissima; ex quo indulgentiæ et lætitiæ dulcedo effluxit omnibus, qui ex malorum ebrietate prudentiæ sensum amiserunt.

Νόμοι ἐν σοὶ τῆς φύσεως, Παρθένε, καινοτονοῦνται· τίκτεις γὰρ ὑπὲρ λόγον καὶ Δεσπότην, ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε σωθῆναι τοὺς δούλους σου.

Naturæ leges in te, o Virgo, innovantur; etenim supra rationis conceptum, Dominum paris, quem connixe deprecare pro salute animarum nostrarum.

Μακαρία ἐκ γενεῶν πασῶν ἐδείχθης, Χριστὸν τεκοῦσα μακαρίως ἐργαζόμενον τοὺς αὐτῷ δουλεύοντας, Παρθενομῆτορ, ἄχραντε Δέσποινα.

Beata ex omnibus generationibus demonstrata es, o Virgo Mater inviolata Domina, Christum enim peperisti, qui sibi servientes beatos facit.

Ῥαντίσαι τοῦ ἐλέους σου κατάρδευσον, πανάχραντε, τὴν ἐκτακεῖσάν μου διάνοιαν φλογμῷ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὸν ἐσβεσμένον μου τῆς καρδίας ἀνάψον λύχνον, πύλη τοῦ φωτός.

Stillicidiis misericordiæ tuæ irriga, o illibatissima, mentem meam peccati incendio liquescentem; et exstinctam cordis mei lucernam accende, o porta lucis.

Παθῶν με τρικυμία συνταράσσει, βυθὸς ἀπογνώσεως χειμάζει μου τὴν καρδίαν· κυβερνήτην κυή-

Passionum tempestas conturbat me: desperationis profundum exagitat cor meum: o Virgo, quæ

Digitized by Google

gubernatorem et Salvatorem Christum peperisti, libera me, precor, et salva me.

Speciem Jacob te elegit Deus, o Virgo Deipara; in te habitavit, et te post partum virginem conservavit, qualis fueras ante partum.

Sacræ prophetarum voces te, o Virgo, symbolice prædicant portam, montem, et tabernaculum, ac sanctam lucis nubem, ex qua sedentibus in tenebris et umbra, exortus est sol Christus lucis dator.

105 Reverendus partus tuus est, o Deipara Mater Dei, propterea te semper beatam dicimus, et fideliter glorificamus generationes generationum in sæcula. Amen.

Ex Canone in S. Matrem nostrum Elisabet Thaumaturgam, die 24.

Te, apurissima, quæ supra mentis conceptum inseparabile Patris Verbum peperisti, ardentissimo amore prosequens celeberrima Elisabet, Spiritus sancti receptaculum facta est divinis virtutibus refulgens.

Te solam, purissimum Virginitatis templum gloriosissima Elisabet cum fide desiderans, o tota immaculata, gaudet adducta filio tuo religiose vestigia tua subsecuta.

Sola Deum incarnatum fers in utero, qui præbet esse universis, quem Elisabet ex animo concupivit et amavit, eidem spiritualiter desponsata : o Virgo Deipara, angelorum miraculum, et dæmonum vulnus, tota admirabilis.

Superior supernis potestatibus facta es, o Virgo, Verbum Patri coæternum et consequale enixa : cujus splendoribus Elisabet Deifera illustrata, passionum nebulas dissipavit.

Concepisti in utero illum qui est ante sæcula : peperisti in carne eum qui natura est incorporeus : nutrivisti lacte eum qui nutrit universa; o Dei Mater innupta et inviolata.

Vide, o Virgo, tribulationem meam, quam induxit multitudo malorum meorum, et ab igne gehennæ eripe me clamantem : Benedictus, o castissima, fructus ventris tui.

Corpore amictum peperisti, et ulnis gestasti, o Virgo inviolata, Dominum Jesum, qui portat universa nutu suo omnipotenti. Quamobrem te tanquam Dei Matrem collaudamus, clamantes cum præconiis : Sacerdotes, benedicite; **106** populus, superexaltate Dominum.

Parce mihi, Salvator, qui natus, Genitricem tuam incorruptam conservasti post partum, cum sedebis ut judices opera mea, dissimulans iniquitates, et peccata mea tanquam benignissimus, miserator, bone, et amator hominum.

Ex Canone in S. Basileum episcopum Amaseæ, die 26.

O Virgo perpetua, refugium fidelium, et validum auxilium recurrentium ad te, ab omni necessitate et damno hostili salvos fac nos.

τασα Χριστὸν, Παρθένε, καὶ Σωτῆρα, ῥῦσαι καὶ σῶσόν με, δέομαι.

Τὴν καλλονὴν Ἰακὼβ σε Θεὸς ἐξελέξατο, ἐν σοὶ κατεσκήνωσε, καὶ σὲ διετήρησε, καὶ μετὰ τόκον, Παρθένον, ὥσπερ ἦς πρὸ τοῦ τόκου, Παρθένε Θεοτόκε.

Ἱεραί σε τῶν προφητῶν κηρύττουσι φωναὶ συμβολικῶς πύλην, καὶ ὄρος, καὶ σκηνὴν, καὶ τὴν ἁγίαν φωτὸς νεφέλην, ἐξ ἧς τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθημένοις ἀνέτειλεν ἥλιος, Παρθένε, Χριστὸς ὁ φωτοδότης.

Φρικτή σου ἡ λοχεία, Θεοτόκε Μῆτερ Θεοῦ· διό σε μακαρίζομεν ἀεὶ καὶ δοξάζομεν πιστῶς, αἱ γενεαὶ τῶν γενεῶν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

B *Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν ὁσίαν Μητέρα ἡμῶν Ἐλισάβετ τὴν θαυματουργὸν, ἡμέρᾳ κδ'.*

Σὲ φῶς τεκοῦσαν ὑπὲρ νοῦν, πανάμωμε, τὸν ἀδιαίρετον Θεοῦ Πατρὸς Λόγον διαπύρῳ ἔρωτι ποθοῦσα ἡ ἀοίδιμος Ἐλισάβετ, δοχεῖον ἁγίου Πνεύματος γέγονεν, θείαις ἀρεταῖς διαλάμπουσα.

Παρθενίας σε μόνην τὸ καθαρὸν τέμενος, ἡ πανευκλεὴς Ἐλισάβετ πίστει ποθήσασα, χαῖρε, πανάμωμε, τῷ σῷ Υἱῷ προσαχθεῖσα ὀπίσω σου ἀκολουθήσασα.

Μόνη Θεὸν φέρεις ἐν μήτρᾳ σαρκούμενον, τὸν τὸ εἶναι πᾶσι παρεχόμενον, ὃν ἐπεπόθησεν ἐκ ψυχῆς, τούτῳ μνηστευθεῖσ᾽ ἡ Ἐλισάβετ ἐν Πνεύματι, Παρθένε Θεοτόκε, τῶν ἀγγέλων τὸ θαῦμα, καὶ δαιμόνων C τὸ τραῦμα, πανθαύμαστε.

Ὑπερτέρα τῶν ἄνω πέφυκας δυνάμεων, Λόγον κυήσασα τοῦ Πατρὸς, Παρθένε, τὸν συνάναρχον καὶ συναΐδιον, οὗ ταῖς φρυκτωρίαις ἡ θεοφόρος αὐγασθεῖσα τῶν παθῶν τὴν ὁμίχλην διέλυσεν.

Συνέλαβες ἐν γαστρὶ τὸν προαιώνιον, ἄχραντε, καὶ τέτοκας ἐν σαρκὶ τὸν φύσει ἀσώματον, καὶ γάλακτι ἔθρεψας τὸν τροφέα πάντων, Θεομῆτορ ἀπειρόγαμε.

Ἴδε τὴν θλῖψιν μου, Παρθένε, ἣν ἐπήγαγε τὸ πλῆθος τῶν κακῶν μου, καὶ γεέννης πυρὸς ἁρπασον βοῶντα· Εὐλογημένος, πάναγνε, ὁ καρπὸς τῆς σῆς κοιλίας.

Σωματοφόρον τέτοκας, καὶ ἀγκάλαις ἐβάστασας, D ἄχραντε Παρθένε, Ἰησοῦν τὸν Κύριον, τὸν πάντα βαστάζοντα παντοδυνάμῳ νεύματι· ὅθεν ὡς Θεοῦ σε ἀνυμνοῦμεν Μητέρα, βοῶντες ἐν αἰνέσει· Ἱερεῖς, εὐλογεῖτε· λαὸς, ὑπερυψοῦτε τὸν Κύριον.

Φεῖσαί μου, Σῶτερ, ὁ τεχθεὶς καὶ φυλάξας τὴν τεκοῦσάν σε ἄφθορον μετὰ τὴν κύησιν, ὅταν καθίσῃς κρῖναι τὰ ἔργα μου, τὰς ἀνομίας παρορῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας μου, ὡς ὑπεράγαθος, ἐλεήμων, ἀγαθὲ καὶ φιλάνθρωπε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Βασίλειον, ἐπίσκοπον Ἀμασίας, ἡμέρᾳ κς'.

Ἡ πιστῶν καταφυγὴ, Ἀειπάρθενε, ἡ κραταιὰ βοήθεια τῶν προστρεχόντων σοι ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ βλάβης ἐναντίας ἡμᾶς διάσωσον.

Digitized by Google

Ἐκύησας τὸν ἄναρχον βασιλέα ἐκ σοῦ, Παρθενομῆτορ, ἀρχὴν λαβόντα· αὐτὸν οὖν ὡς φιλάνθρωπον ἐκδυσώπει σῶσαι τοὺς δούλους σου πάσης ἐκ θλίψεως καὶ ἐχθρῶν ἀλώσεως, παναμώμητε.

Peperisti regem æternum, qui ex te, Virgo Mater, esse cœpit in tempore. Ipsum ergo tanquam hominum amatorem exora, ut salvet servos tuos ab omni tribulatione, atque ab hostium expugnatione, o intemeratissima.

Πανύμνητε, τῶν ἀνθρώπων ἑτοίμη βοήθεια, τὰ ἄγρια κύματα τῶν πειρασμῶν καταπράϋνον, σώζουσα τοὺς δούλους σου τῆς τῶν ἐχθρῶν προσδοκίας.

O omni laude dignissima, promptum hominum auxilium, feros fluctus tentationum tranquilla, salvans servos tuos ab hostium expectatione.

Πόλις Θεοῦ, περὶ ἧς ἐλαλήθη δεδοξασμένα, ταύτην σου τὴν πόλιν καὶ πᾶσαν χώραν ἀπὸ κινδύνων, καὶ λιμοῦ, καὶ βαρβάρων, Θεοτόκε Παρθένε, λύτρωσαι, μόνη προστασία πιστῶν ἀκαταίσχυντε.

Civitas Dei, de qua gloriosa dicta sunt, hanc tuam civitatem omnemque regionem a periculis, fame, et Barbarorum armis libera, o Deipara Virgo, unica protectio fidelium, quæ non confunditur.

Παναγία Παρθένε θεόνυμφε, ἡ μετὰ Θεὸν προστασία τῶν δούλων σου, βαρβαρικῆς ἁλώσεως, καὶ κινδύνων ἡμᾶς ἀπολύτρωσαι.

O Virgo sanctissima Dei sponsa, quæ post Deum es præsidium servorum tuorum, a Barbarica expugnatione ac periculis libera nos.

Ἡ μόνη ἐλπὶς καὶ βοήθεια πιστῶν, Θεογεννῆτορ, σπεῦσον, βοήθει τοῖς ἱκέταις σου βυθιζομένοις ταῖς θλίψεσι, καὶ ἠπορημένοις, Παρθένε, καὶ ἐν ὀδύνῃ ὑπάρχουσι, καὶ καταφεύγουσιν εἰς σὲ ἐν πεποιθήσει ψυχῆς. B

O spes unica et auxilium fidelium, Dei genitrix, festina, adjuva supplices tuos tribulationibus immersos, et consilii auxiliique inopes, ac propterea in dolore versantes et ad te cum animi confidentia confugientes, o Virgo.

Καταφυγὴ Χριστιανῶν, βοήθεια τῶν ἐν δεινοῖς συνεχομένων, παναγία Παρθένε, μὴ ὑπερίδῃς ἡμᾶς κινδύνοις κλονουμένους πάντοτε, καὶ πολλαῖς ἐφόδοις τῶν πονηρῶν βαρβάρων.

Refugium Christianorum, adjutrix eorum qui in angustiis detinentur, Virgo sanctissima, ne despicias nos 107 assiduis periculis perculsos, multisque Barbarorum pessimorum invasionibus exagitatos.

Φωτοκυῆτορ Παρθένε, μετὰ τῶν ἀσωμάτων ἀγγέλων, ἀποστόλων, προφητῶν, ἱεραρχῶν, ἀθλοφόρων τε καὶ ὁσίων ἁπάντων, τὸν μόνον ὑπεράγαθον Θεὸν ἐκδυσώπει ῥυσθῆναι κινδύνων τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

O Virgo genitrix lucis, cum angelis incorporeis, apostolis, prophetis, pontificibus, martyribus, ac sanctis omnibus, unicum benignissimum Deum deprecare, ut a periculis liberet animas nostras.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Συμεῶνα συγγενῆ τοῦ Κυρίου, ἡμέρᾳ κζ'. C

Ex Canone in S. Simeonem martyrem, qui fuit cognatus Domini, die 27.

Ὡς οὖσα τῆς κτίσεως ἀνωτέρα πάσης, τὸν Κτίστην καὶ Θεὸν ἐν μήτρᾳ συνέσχες, Παρθένε, καὶ ἐκύησας βροτῶν εἰς ἀπολύτρωσιν.

Tanquam omni creatura superior, Creatorem ac Deum in utero concepisti, o Virgo, et peperisti in redemptionem hominum.

Ἅπας ἐγκωμίων, πάναγνε, νόμος νῦν ἡττᾶται σε ἀνυμνεῖν, Θεόνυμφε, Λόγον Θεὸν τεκοῦσα, καὶ ἀγγέλους ὑπερβέβηκας.

Omnis encomiorum lex vincitur nunc, o castissima Dei sponsa, in laudibus tuis; Dei enim Verbum peperisti, et angelorum sublimitatem transcendisti.

Μεμνημένος τὸν τόκον σου, ὁ προφήτης σε Ἀββακοὺμ προγράφει κατάσκιον ὄρος, Κόρη, ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐξ οὗ ἐπεδήμησεν.

Initiatus mysteriis partus tui propheta Abbacuc, o Puella, describit te montem umbrosum, ex quo Deus noster advenit.

Ὑπὲρ ἡμῶν δυσώπησον Χριστὸν τὸν ἐκ τῶν σῶν ἀγνῶν αἱμάτων, ἀγνὴ Θεοτόκε, σάρκα ὑλικὴν ἡμφιεσμένον, καὶ βροτοὺς ἀναπλάσαντα. D

Deprecare pro nobis Christum, o casta Deipara, qui ex puris sanguinibus tuis materialem induit carnem, et homines reformavit.

Ἴατρευσον τὰ ἀνίατα πάθη, Θεόνυμφε, τῆς ψυχῆς μου, ἰατρὸν καὶ Σωτῆρα κυήσασα τῶν βροτῶν τὰ πάθη τοῖς αὐτοῦ θεραπεύοντα πάθεσιν.

Sana insanabiles animæ meæ passiones, o Dei Sponsa, quæ medicum et Salvatorem peperisti, qui passionibus propriis hominum passiones curavit.

Παρθενομῆτορ ἁγνή, τὸ τῶν δαιμόνων τραῦμα, καὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ διάσωσμα, ἀγγέλων εὐπρέπεια, τὴν ταπεινήν μου ψυχὴν ἐχθροῦ τῆς πλάνης ῥῦσαι.

Virgo Mater casta, dæmonum vulnus, hominum salus, angelorum decus, libera miseram animam meam a seductione inimici.

Ἵνα σε φωναῖς, ἁγνὴ, χαριστηρίοις τὴν χαριτώσασαν ἡμῶν τὸ γένος ἀνυμνοῦμεν, σκέπε καὶ περιφρούρει ἡμᾶς, Θεόνυμφε, ἐκ πάσης βλάβης.

Ut te gratis vocibus, o casta, quæ genus nostrum gratia replevisti, laudemus, protege et defende nos ab omni damno, o Sponsa Dei.

Φωτί με καταύγασον τῷ θείῳ, φωτὸς οἰκητήριον, Παρθένε, τῶν παθῶν μου τὸ σκότος, καὶ τὴν βαθυτάτην ὄντως νύκτα σαῖς μεσιτείαις, Θεοκυῆτορ, ἀπελαύνουσα.

Divina luce perfunde me, o Virgo, lucis habitaculum, passionum mearum tenebras, et penitus profundissimam 108 noctem, intercessionibus tuis dispellens, o Dei Genitrix.

Digitized by Google

Ex Canone in S. Zosimam, die 27 (60*).

Verbum citra mutationem incarnatum in terra peperisti in reformationem hominum, qui te vocibus incessabilibus beatificant, o vere divina felicitate cumulatissima.

Virgo incorrupta, o casta, post partum permansisti, concipiens modo inexcogitabili, illum qui abstulit corruptionem : propterea omnes te merito beatam dicimus, o Deipara.

Thalamus totus lucidus, candelabrum totum aureum, locus sanctificationis thronus Dei altissimus, et palatium amplissimum facta es, o Virgo divina gratia cumulatissima.

Sanctior Cherubim fuisti, o laudatissima, dum Deum inexplicabili ratione genuisti, qui voluit salvare humanum genus, serpentis dolo corruptum ac peremptum.

Vitam peperisti, o castissima, quæ ob pomi esum A mortuos vitæ restituit; unde nos fideles vocibus gratiarum actionis te beatam proclamamus, per te, o laudibus digna, salvati.

Lex divina et prophetarum ænigmata præmonstraverunt te, o tota immaculata, parituram Jesum Christum Emmanuelem in omnium hominum reconciliationem, salutem, vitam et redemptionem.

Negligentiæ dormitatione gravatum, profundissimus peccati sopor me oppressit : quamobrem clamo ad te, ut semper vigilantibus precibus tuis ad pœnitentiæ lucem excites me.

Voce gratiarum actionis ad te clamamus : Salve, jucundum ac sanctissimum Dei tabernaculum : salve, totius 109 mundi salus : salve, o benedicta : salve, o ab omni macula immunis, per quam a corB ruptione ac damnatione liberati sumus.

Ex Canone in S. Jasonem apostolum, die 28.

Puellæ virum nescientis apparuit filius carne circumdatus propter multam suam misericordiam ille, qui nulla mentis ratione comprehendi potest, ut eos qui passionibus carnis misere succubuerant, ad impassibilitatem manifeste reduceret per passionem carnis suæ, cui de more psallentes dicimus : Gloriose enim glorificatus est, etc.

Interfice, o purissima, vivifica intercessione tua peccatum quod vivit in me, tu quæ vitam genuisti.

O Domina, thalami nuptialis nescia, salva me, Salvatorem Verbum enixa, et a periculis atque ab æterna damnatione libera me.

Sanctior Cherubim apparuisti, dum in terra C omnium Dominum corpore induisti, o Domina inviolata, omni laude dignissima.

Sicut pluvia in vellus, Verbum salutiferum in vulvam tuam descendit, et homo ex te factus est, ut salvaret me, o Puella, mediatione tua.

Tu quæ Christum in ulnis tuis, tanquam thronus igniformis gestasti, exora eumdem, o innocentissima, utpote Filium tuum ac Dominum, ut pacem largiatur mundo clamanti : Benedictus Deus patrum nostrorum.

Fornax, partus tui symbola olim referens, o Virgo Mater, adolescentes non combussit, quemadmodum nec ignis divinitatis uterum tuum.

Mater facta Emmanuelis in utero tuo incarnati, deificasti, o inviolatissima, naturam humanam : propterea, o sanctissima Dei Genitrix, te beatam vocamus.

110 *Ex Canone in S. Memnonem, die* 29.

Cum Deus ex te hominem assumpsisset propter suam bonitatem, o intemerata Virgo, processit cum duplici operatione et natura; quem semper deprecare, ut te laudantes illuminet.

Verbum Dei impolluta viscera tua inhabitavit, o inviolata, atque universa hominum peccata eliminavit.

Animam meam in profundum carnalium voluptatum demersam confirma, te precor, interventione tua, o Dei genitrix, quæ sola bonorum omnium D datorem Deum nostrum genuisti.

Deum peperisti, et virgo permansisti, o Sponsa Dei; propterea omnes hominum linguæ te cum gaudio beatam dicunt.

Mortifica, o Virgo, carnis meæ prudentiam, quæ mortis peremptorem, et vitæ datorem concepisti et peperisti modo ineffabili atque inexcogitabili, o castissima.

A tempestatibus immensorum peccatorum libera me, o Puella, quæ sola fortissimum es miserabilium adjutorium, et peccatorum propitiatorium, o benedicta in mulieribus purissima Domina.

Miseram animam meam, gravissimis malis ægrotantem et periclitantem, dignam fac, o Domina Deo charissima, visitatione tua, et omnimodam illi incolumitatem restitue, dum clamat.

Voce archangeli ad te lætabundi clamamus, o Virgo : Ave, maledictionis solutio, sanctorum confessorum gloria, Patrum gloriatio, prophetarum prædicatio, atque hominum salus.

MENSIS MAIUS.

MHN MAIOΣ.

111 *Ex Canone in SS. martyres Timotheum, et Mauram, die* 3.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Τιμόθεον καὶ Μαῦραν, ἡμέρᾳ γ'.

Supersubstantiale Verbum substantia factum ex

Ὑπερούσιος Λόγος οὐσιωθεὶς ἐξ ἀγνῶν αἱμάτων

(60*) Hic canon cum duobus sequentibus Græce non exstat in libris editis.

Digitized by Google

σου ἐθεούργησεν ἡμᾶς καὶ φθορᾶς ἐρρύσατο, ἁγνή· διὰ τοῦτό σε πιστῶς ἀεὶ δοξάζομεν.

Ὑπάρχων φύσει ἀπαθὴς ὁ Υἱός σου, Παρθένε, προσελάβετο σάρκα ἐξ αἱμάτων σου ἁγνῶν, καὶ διὰ πάθους σταυροῦ τῶν παθῶν με, ἄχραντε, ἐρρύσατο.

Ἁγνείας σκήνωμα, κατοικητήριον τοῦ Δεσπότου τῶν ὅλων, τῶν προφητῶν πάντων περιήχημα, θεοχαρίτωτε ναί, τοὺς ὑμνοῦντάς σε οἰκτείρησον.

Τὴν καταιγίδα τῶν λογισμῶν, τὰς ἐπαναστάσεις τῶν παθῶν, τῶν πειρασμῶν τὸ κλυδώνιον, κόπασον, Παρθένε θεοχαρίτωτε, καὶ σῶσόν με ὑμνοῦντα τὰ μεγαλεῖά σου.

Παναγάθε Δέσποινα, τὸν πανάγαθον Θεὸν ἡ ἐν σαρκὶ κυήσασα, κεκακωμένην πάθεσι τὴν ψυχήν ἐμὴν νῦν ἀγάθυνον, ἵνα πίστει καὶ πόθῳ μεγαλύνω σε.

Ὑπερύμνητε Παρθένε, ὑπερύμνητον Θεὸν ἀποκυήσασα, τοὺς ὑμνοῦντάς σε κοινωνοὺς ἀνάδειξον φωτὸς, καὶ ῥῦσαι γεέννης καὶ φλογὸς, καὶ πάσης βλάβης τοῦ ἐχθροῦ ταῖς ἱκεσίαις σου.

Ὡραιώθης, Παρθένε, ἀποκυήσασα ὡραιότατον κάλλει Χριστὸν τὸν Κύριον, θείαις τοὺς πιστοὺς ἀγλαΐαις φαιδρύνοντα, ὃν ὑπερυψοῦμεν.

Φωτὶ τῷ σῷ με, θεοχαρίτωτε ἐν γυναιξὶ Παρθένε, καταλάμπρυνον, δέομαι, καὶ πυρὸς αἰωνίου με λύτρωσαι, ὅπως σε μεγαλύνω, ὅπως δοξάζω σε, ὅπως καταχρέως ἀνυμνῶ τὰ μεγαλεῖά σου.

castis sanguinibus tuis, deificavit nos, ac liberavit nos a corruptione: propterea te semper cum fide, o purissima, glorificamus.

Filius tuus, cum esset natura impassibilis, ex puris sanguinibus tuis carnem suscepit, o Virgo immaculata (61), et per passiones crucis, me a passionibus liberavit.

O castitatis tabernaculum, domicilium Domini universorum, prophetarum omnium resonatio, templum Deo gratissimum, miserere eorum qui te collaudant.

Cogitationum procellam, passionum insurgentes fluctus, tentationum tempestatem seda, o Virgo divina gratia cumulatissima, et salvum fac me laudantem magnalia tua.

Omni bonitate prædita Domina, quæ Deum omni bonitate plenum, in carne peperisti, animam meam passionibus male affectam ac depravatam, bonam effice, ut cum fide et affectu magnificem te.

O Virgo superlaudabilis, quæ superlaudabilem Deum peperisti, eos qui te collaudant effice participes lucis, et libera eos intercessionibus tuis a gehenna et flamma, et ab omni læsione inimici.

Speciosa facta es, o Virgo, cum peperisses speciosum forma Christum Dominum, divinis splendoribus fideles illustrantem, quem nos superexaltamus.

112 Luce tua illustra me, precor, o Virgo inter omnes mulieres Deo charissima, et ab igne æterno redime me, ut te magnificem, ut te glorificem, ut pro debito laudem magnalia tua.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν, ἡμέρᾳ ιζ'.

Ὄμβρισόν μοι, Παρθένε, πάντων τῶν πταισμάτων ἀπολύτρωσιν, καὶ διόρθωσιν βίου, τῇ ἐν σοὶ μεσιτείᾳ καὶ χάριτι.

Οὐκ ἔστιν ἄχραντος πλὴν σου, Δέσποινα, καὶ οὐκ

Ex Canone in S. Andronicum apostolum et Juniam, die 17

Deplue super me, o Virgo, omnium peccatorum redemptionem et emendationem vitæ, mediatione et gratia tua.

Nullus est immaculatus præter te, o Domina:

61) Per titulum *immaculata* additum Virgini, exprimi ejus immaculatam conceptionem, videtur suaderi posse ex synodo Tridentina, quæ sess. v, ad finem Decreti de peccato originali, B. Virgini apposuit epitheton immaculatæ, ut forte hunc titulum proprium esse mysterii conceptionis intelligeremus, et in appellatione Virginis immaculatæ immaculatam conceptionem includi agnosceremus. « Declarat, inquit, hæc ipsa sancta synodus non esse suæ intentionis comprehendere in hoc Decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem. » Cujus declarationis perspicua sententia est, inquit *Armamentarium Seraphicum pro tit. Immaculatæ Conceptionis*, pag. 150 : « Beatam Virginem Mariam in communi lege peccati necessario non comprehendo, sed ut ab omni macula liberam pie a fidelibus immaculatam dici, exemplo doceo. Hæc concilii mens valde illustratur ex sess. VI, can. 23 : Si quis hominem semel justificatum dixerit posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia, Anathema sit. Hic non auditur titulus immaculatæ, quia puritas ab omni peccato actuali non sufficit ut persona aliqua omnimode in tota vocabuli latitudine et per excellentiam immaculata nominetur, si autem sub lege originalis non comprehendatur, optime hujusmodi titulo absque ulla limitatione insigniri potest. Nemo conciliarium actionum gnarus suspicari potest immaculatæ titulum illic expressum, hic prætermissum, absque maturo consilio et singulari aliquo mysterio, cum ex scriptis Patrum, qui concilio interfuerunt, constet canones et decreta a peritissimis deputatis confecta in congregationibus legi, et adeo districto examini subjici, ut ob unius vocis, imo apicis collocationem sæpe ad deputatorum incudem revocentur, donec communi judicio probari mereantur. Quam diligentiam, si unquam alias, in articulo de conceptione Virginis exquisitissime adhibitam necesse est fateri, controversia vigente et præsentibus utriusque opinionis defensoribus. Si ergo titulus immaculatæ ex magna aliqua causa tributus est Virgini, cum solum declarabatur in regula generali de peccati originalis contractione non necessario comprehendi : et prætermissus, cum tamquam certum Ecclesiæ dogma statuebatur omnibus venialibus caruisse : aut hæc causa assignanda est, vel concedendum veram esse causam a nobis prolatam, scilicet per titulum immaculatæ additum Virgini exprimi (ut ego arbitror) ejus immaculatam conceptionem.

Digitized by Google

nullus est irreprehensibilis præter te, o tota pura : etenim sola Dei omnium habitaculum facta es (62).

Te semper, o Virgo Deipara, omnes fideles concordi voce laudamus, tanquam tutissimum et ad propagnandum aptissimum præsidium, et animarum nostrarum redemptionem.

Te, o sanctissima Puella, prophetarum chorus in sacris symbolis præsignavit futuram esse Dei genitricem.

Noti facti sunt divini ingressus Domini in te, o innupta, qui carnem abs te emendicavit, et ditavit fideles.

O Domine, qui in utero Virginis habitasti, et Adam in ipso reformasti, benedictus es in sæcula.

Tanquam forcipe, manibus carbonem defers, o Virgo, qui divinum rorem, super eos qui in incendio erroris periclitantur, effundit, et comburit passiones eorum qui ipsius regnum laudibus concelebrant.

O Virgo immaculata, ab omni prorsus labe pura (63), quæ lumen peperisti, postula lumen, et remissionem peccatorum, et salutem animarum pro illis qui te veram Deiparam esse cognoscunt.

A ἔστιν ἄμεμπτος πλὴν σου, πανάμωμε· τοῦ Θεοῦ γὰρ τῶν ὅλων χωρίον μόνη ἐχρημάτισας.

Σὲ διὰ παντὸς, Παρθένε Θεοτόκε, πάντες οἱ πιστοὶ συμφώνως ἀνυμνοῦμεν, ὡς ἀσφαλῆ καὶ ὑπέρμαχον προστασίαν, καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν τὴν λύτρωσιν.

Σὲ, παναγία Κόρη, τῶν προφητῶν ὁ χορὸς προεχάραξεν ἱεροῖς ἐν συμβόλοις, ἔσεσθαι Κυρίου λοχεύτριαν.

Αἱ θεῖαι τοῦ Δεσπότου ἐπὶ σοὶ πορεῖαι ἐγνώσθησαν τοῦ σάρκα πτωχεύσαντος, καὶ πλουτίσαντος πιστοὺς, ἀπειρόγαμε.

Ὁ ἐν γαστρὶ τῆς Παρθένου οἰκήσας, καὶ ἐν αὐτῇ τὸν Ἀδὰμ ἀναπλάσας, εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας, Κύριε.

B Ὡς λαβίδι χερσὶν ἄνθρακα φέρεις, δρόσον θεῖον πηγάζοντα, Παρθένε, τοῖς τῷ φλογμῷ τῆς πλάνης κινδυνεύουσι, φλέγοντα δὲ πάθη τῶν ὑμνολογούντων αὐτοῦ τὴν βασιλείαν.

Φωτισμὸν ἡμῖν αἴτησαι, ἡ τὸ φῶς τεκοῦσα, καὶ ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, καὶ ψυχῶν σωτηρίαν τοῖς εἰδόσι σε ἀληθῆ Θεοτόκον, ἄχραντε Παρθένε πανάμωμε.

113 *Ex Canone in Festo sanctorum martyrum Petri, Dionysii, et sociorum, die* 18.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Πέτρον, Διονύσιον καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, ἡμέρᾳ ιη'.

Tanquam thronum regis, in quo cum ille sedisset, sedem cœlestem fidelibus præparavit te, o Virgo, veneramur, et cum affectu beatificamus.

Sola Virgo manens paris, sola mysterii maximi vere ministra notificata es cum Deum peperisti, o Deipara Mater Virgo.

O Virgo, Dei genitrix, omni laude superior, salva laudatores tuos in te confidentes, ab omni circumstanti periculo ac tribulatione.

Sponsa Christi innupta, per quam ab antiquo debito liberati, filii secundum gratiam facti sumus Patris cœlestis, custodi eos qui te collaudant.

Tanquam fecundus ager, germinasti, o Deipara, spicam vitæ, a qua fideles nutriuntur, et erroris fames e terra vere repellitur.

Arcam Dei, urnam manna divinæ, aureum candelabrum ac mensam, montem sanctum, Deiparam omnes fideliter laudemus.

Ὡς θρόνον σε, Παρθένε, τοῦ βασιλέως, ἐν ᾧ καθίσας τοῖς πιστοῖς καθέδραν οὐράνιον ἡτοίμασε, γεραίρομεν, καὶ πόθῳ μακαρίζομεν. C

Μόνη παρθενεύεις τέκτουσα, μόνη μυστηρίου μεγίστου ὄντως διάκονος ἐγνωρίσθης Θεὸν τεκοῦσα, Θεοτόκε μητροπάρθενε.

Ὑπερύμνητε Παρθένε Θεοκυῆτορ, τοὺς ὑμνητάς σου σῶζε ἐπὶ σοὶ πεποιθότας πάσης περιστάσεως κινδύνων καὶ θλίψεων.

Νύμφη Χριστοῦ ἀνύμφευτε, δι' ἧς τοῦ παλαιοῦ λυθέντες χρέους υἱοὶ κατὰ χάριν ὤφθημεν Πατρὸς ἐπουρανίου, τοὺς ὑμνοῦντάς σε φύλαττε.

Ὡς ἄρουρα καρποφόρος τὸν στάχυν ἐβλάστησας, Θεοτόκε, τῆς ζωῆς τοὺς πιστοὺς διατρέφοντα, καὶ λιμὸν τῆς πλάνης ἐκ τῆς γῆς ἀληθῶς ἀναστέλλοντα.

Τὴν κιβωτὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦ θείου μάννα στάμνον, χρυσῆν λυχνίαν τε καὶ τράπεζαν, τὸ ὄρος τὸ ἅγιον, D τὴν Θεοτόκον πάντες πιστῶς ὑμνολογοῦμεν.

(62) Petrus Galatinus libro *De arcanis catholicæ veritatis*, cap. 6. exponens illud Pauli, *Omnes in Adam peccaverunt*, ait : « Omnes scilicet qui subeunt solum Adæ regulam, neque altiorem sortiuntur gradum. Illi enim in Adam vere peccatores sunt, ac in originali peccato concepti. Gloriosa autem Virgo, cum ad sublimiorem, quam Adam, ascenderit gradum, dici non potest in peccatum Adæ cecidisse, quoniam ipsa sola inter cæteras omnes creaturas hoc privilegio donata fuit, ut in ea Filius Dei conciperetur. Quod autem hic fuerit ejus ultimus finis ac suæ conceptionis, ex eo potissimum patet, quod nunquam alia creatura, præter ipsam, ad hoc concepta fuit, ut in ea Filius Dei incarnaretur, quia in nulla alia quam in ipsa Filius Dei incarnatus est. Ergo ut in ea Filius Dei conciperetur, ipsa concepta est ; concluditur igitur Filii Dei incarnationem conceptionis ipsius Virginis causam finalem exstitisse. Quare, ut ex præmissis rationibus colligitur, oportuit materiam et formam ipsius immaculatæ Virginis perfectiorem atque sublimiorem quacunque alia materia et forma in genere humano fuisse, ac sine peccati initialis infectione productam. » Sic Galatinus.

(63) Nonne hæc verba clarissime et sine ulla probabili tergiversatione omnem prorsus peccati labem a Maria relegant? Si autem prorsus omnem relegant, cur non etiam labem peccati originalis, quæ sub universali comprehenditur, et pejor multo est quam labes peccati actualis venialis, a qua Deiparam nunquam vel levissime fuisse afflatam nemo dubitat?

Digitized by Google

Νοητὸν ἱλαστήριον πέφυκας, τὰς ἁπάντων δεήσεις A δεχόμενον, καὶ τῷ Υἱῷ σου, πάναγνε, ἀναφέρεις εἰς λύτρον τῶν μελῳδούντων· Εὐλογεῖτε, τὰ ἔργα, τὸν Κύριον.

Φωνὴν σοι πιστοὶ περιχαρῶς προσφέρομεν τοῦ ἀγγέλου, Θεονύμφευτε· Χαῖρε, βοήθεια ἀνθρώπων, μαρτύρων, ἀποστόλων κραταίωμα, καὶ πάντων προφητῶν περιήχημα, Θεογεννῆτορ παναμώμητε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Θαλλελαῖον, ἡμέρᾳ κ'.

Κυριοτόκε Παρθένε, τῶν εὐσεβῶν καύχημα, ἡ τῶν ἀγγέλων χαρμονή, Χριστιανῶν τὸ διάσωσμα, ἁμαρτανόντων ἐξίλασμα, γέφυρα ἐκ γῆς μετάγουσα τοὺς πιστοὺς εἰς οὐρανόν, σῶζε δούλους σου.

Λάμψον μοι φῶς, Παρθένε, μετανοίας· ἐν σκότει B γὰρ κατάκειμαι τῆς ἁμαρτίας φρενοβλαβῶς, καὶ παράσχου μοι τὴν λύσιν τῶν ἐπταισμένων, ὅπως σε δοξάζω, πανάμωμε.

Ἱεροὶ προφῆται τὴν σὴν λοχείαν πάλαι προανεφώνουν, ὄρος μέγα καὶ κατάσκιον, πύλην τε καλοῦντές σε, δι' ἧς Κύριος, μόνη ἁγνή, διώδευσεν.

Υἱοὺς φωτὸς ἀπέδειξας τοὺς σκοτισθέντας πάθεσι, Πατρὸς ἀπαύγασμα κυήσασα Χριστὸν τὸν φωτοδότην, παναγία Δέσποινα· διὰ τοῦτο πόθῳ σε μακαρίζομεν.

Ἔλυσας τῶν δεσμῶν με τῆς ἁμαρτίας, τεκοῦσα τὸν Κύριον, τὸν λύσαντα τὰ τοῦ ᾅδου, Θεοτόκε, βασίλεια, καὶ πάντας συνδεσμοῦντα πρὸς τὴν οἰκείαν C ἐπίγνωσιν.

Εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, θεοχαρίτωτε Κόρη, σὲ δυσωποῦμεν σαφῶς, ἀνάστηθι καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς πειρασμῶν αἰωνίων καὶ πάσης ἀπειλῆς.

Ἵλασμὸν τῶν ἐπταισμένων μοι, παναγία ἁγνή, αἴτησαι, καὶ δός μοι χεῖρα ἐν πελάγει τῶν δεινῶν δεινῶς χειμαζομένῳ, ἵνα σε μακαρίζω, ἵνα πιστῶς κηρύττω τὴν σὴν βεβαίαν προστασίαν.

Φωτὸς δοχεῖον γεγένησαι, Παρθένε, καὶ θρόνος τοῦ παντάνακτος, ἄχραντε, ἐν ᾧ καθήσας τοῦ παλαιοῦ πτώματος ἤγειρεν ἡμᾶς, καὶ τῇ συνεδρείᾳ τῇ θείᾳ ἐτίμησε τοὺς ἐν πίστει καὶ πόθῳ σε μεγαλύνοντας.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Βασιλίσκον, ἡμέρᾳ κθ'.

Πόκον προεύρα Γεδεὼν τὴν ἄχραντον γαστέρα σου, δρόσον τὴν οὐράνιον, Παρθένε, δεξαμένην, θαλάσσας ξηραίνουσαν, Κόρη, τῆς ἀθεΐας, καὶ τακείσας ἀρδεύουσαν φρενᾶς.

Εὕροιμί σε, πάναγνε, χειραγωγοῦσάν με πάντοτε πρὸς ἀρετὰς, καὶ πρὸς μετανοίας τὰς ὁδοὺς ἐμβιβάζουσαν.

Ὁ Πατρὶ ὁμοούσιος ὤφθη κατὰ πάντα ὅμοιος ἀνθρώποις, σαρκωθείς, καθὼς ηὐδόκησεν, ἐκ τῶν σῶν αἱμάτων, παναμώμητε.

Σαρκὸς ἐν ὁμοιώματι τέτοκας, Θεοτόκε, τὸν ἀκατανόητον καὶ ἀπερίληπτον Κύριον.

Συντρίμματα τῆς ἀθλίας ψυχῆς μου, καὶ τὰ χρόνια

Spiritale propitiatorium facta es, a quo omnium preces suscipiuntur, quas filio tuo offers, o castissima, in pretium redemptionis eorum qui suaviter canunt : Benedicite, opera, Dominum.

Tibi, o Dei Sponsa, vocem angeli nos fideles lætabundi offerimus : Ave, o hominum auxilium martyrum et apostolorum robur, omniumque prophetarum resonatio, Dei Genitrix immaculatissima.

114 *Ex Canone in festo S. Thallelæi martyris, die 20.*

Dominipara Virgo, piorum gloriatio, angelorum gaudium, Christianorum salus, peccantium expiatio, pons e terra transferens fideles in cœlum, salvos fac servos tuos.

Irradia super me, o Virgo, luce pœnitentiæ ; in tenebris enim jaceo peccati ob meam stultitiam ; et concede mihi remissionem peccatorum meorum, ut te glorificem, o carens omni macula.

Prophetæ sacri partum tuum olim præclamaverunt, appellantes te montem magnum, atque umbrosum, et portam per quam Dominus transivit, o sola casta.

O Domina, omni sanctitate cumulata, tu effecisti filios lucis eos qui in passionum tenebris versabantur, Patris splendorem enixa, Christum lucis datorem : propterea cum affectu te glorificamus.

A vinculis peccati me dissolvisti cum Dominum peperisti, o casta, qui inferni regna dissolvit, omnesque colligat ad cognitionem sui.

Exsurge palam in auxilium nostrum, te precamur, o Puella Deo gratissima ; et redime nos a tentationibus et comminationibus sempiternis.

Postula mihi, o sanctissima casta, propitiationem peccatorum meorum, et manum tuam porrige mihi in pelago afflictionum graviter fluctuanti ; ut te beatificem, ut fideliter prædicem firmissimum patrocinium tuum.

Lucis receptaculum facta es, o Virgo immaculata, et thronus Regis universi, in quo cum consedisset, ab antiquo casu excitavit nos, et ad divinum consessum præparavit eos qui cum fide et affectu magnificant te.

115 *Ex Canone in festo S. Basilisci martyris, die 22.*

Sub velleris typo prævidit Gedeon immaculatum uterum tuum, o Virgo puella, cœlestem rorem excipientem, ac maria infidelitatis exsiccantem, mentesque incendio liquescentes irrigantem.

Inveniam te ego semper, o castissima, manuducentem me ad virtutes, et ad pœnitentiæ vias inducentem.

Consubstantialis Patri, apparuit per omnia similis hominibus, incarnatus, juxta beneplacitum suum, ex sanguinibus tuis, o tota immaculata.

In carnis similitudinem peperisti o Deipara, Dominum inintelligibilem et incomprehensibilem.

Contritiones miserrimæ animæ meæ, et tempo-

Digitized by Google

rales passiones sana, o Virgo, quæ animarum et corporum medicum inexplicabili ratione genuisti, et salva me, o immaculatissima, qui spes meas in te reposui.

Ecce Virgo, quam magnus Isaias in Spiritu prædixit, Deum in utero concepit ac peperit, cui suaviter canimus : Domine Deus, benedictus es.

Latior cœlis apparuisti, Deum in utero comprehendens, o Puella tota sancta ; qui a perniciosa angustia liberavit eos qui concinunt : Laudate Dominum, et superexaltate in omnia sæcula.

Natura quidem Deus es ; sed sustinuisti circumdari natura humana, vulvam immaculatam sponte ingressus, o amator hominum : unde duas naturales voluntates in te agnoscentes, te magnificamus, Matrem tuam fideliter beatificantes.

116 *Ex Canone in festo S. Apostoli Carpi, die* 26.

Pariens Virgo ineffabiliter, et naturæ innovans leges, facta es mater semper Virgo, propterea te beatificamus.

Novum tanquam puerum peperisti illum, qui ante sæcula a Patre exortus est ineffabiliter, o Dei Genitrix : ideo te glorificamus.

Intellectualiter vidit te, o Dei Genitrix, Puella, propheta Deiferus montem magnum et umbrosum, ex quo Deus noster in carne advenit.

A sordibus mentis et corporis emunda me nunc, o benedicta, nutu tuo atque inclinatione plena misericordiæ ; ut te pro debito laudem ac magnificem, o omni laude dignissima.

Peperisti, o immaculatissima, sine dolore Creatorem, qui aufert dolores et labores nostros, et deliciis omni dolore carentibus dignum facit humanum genus.

Tanquam cœlis latior, excepisti, o Virgo, in utero tuo Verbum quod a nulla re capi potest, et quod redimit ab omni angustia genus hominum.

Cœlum facta es, o Deiparens, ex quo ortus est nobis Sol justitiæ, qui illuminat nos luce cognitionis, o Deigenitrix casta.

Vocem tibi Gabrielis exhibemus, o Virgo, exclamantes : Ave, nubes levis ; ave, terra, quæ sine agricolæ cultura spicam speciosam fructificasti, nutritorem scilicet omnium creaturarum.

117 *Ex canone in festo S. Eutychis martyris, die* 28.

In carnis similitudine apparens amator hominum ex te, o tota immaculata, mundum salvavit pereuntem atque errori subjectum, unde te honoramus ac beatificamus.

Mentis meæ tenebras, o Deipara, luce tua, precor, tanquam benignissima, dissipa, et intercede pro me, ut per pœnitentiam melioris vitæ rationem instituam, ut cum fide te glorificem.

Prophetarum collegium scripsit ante, te esse volumen, o Virgo immaculata Deo desponsata, in quo Verbum Patris digito scriptum est, quod fideles describit in libro vitæ.

A ἱάτρευσον πάθη, τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνερμηνεύτως, Παρθένε, κυήσασα, καὶ σῶσόν με τὸν ἐπὶ σοὶ τὰς ἐλπίδας, πανάμωμε, θέμενον.

Ἴδε, ἣν ἔφησε Παρθένον ἐν τῷ Πνεύματι ὁ μέγας Ἡσαΐας, ἐν γαστρὶ τὸν Θεὸν συνέλαβε καὶ τέκτει, ᾧ μελῳδοῦμεν· Κύριε ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Ὤφθης πλατυτέρα οὐρανῶν χωρήσασα Θεὸν ἐν μήτρᾳ τὸν στενοχωρίας πονηρᾶς ῥυσάμενον τοὺς μελῳδοῦντας, παναγία Κόρη· Ὑμνεῖτε τὸν Κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας αἰῶνας.

Φύσει μὲν πέφυκας Θεός, ἀλλ' ἠνέσχου περιθέσθαι τὸν ἄνθρωπον, μήτραν ἀμώμητον ἑθελουσίως εἰσδύς, φιλάνθρωπε· ὅθεν διπλᾶς τὰς φυσικὰς εἰδότες θελήσεις σου, σὲ μεγαλύνομεν, τὴν Μητέρα σου πιστῶς B μακαρίζοντες.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Κάρπον, ἡμέρᾳ κϛ'.

Κύουσα Παρθένος ἀνερμηνεύτως καὶ τοὺς τῆς φύσεως θεσμοὺς καινίζουσα πέφυκας Μήτηρ ἀεὶ Παρθένος, διό σε μακαρίζομεν.

Νέον ὡς παιδίον τέτοκας τὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀνατείλαντα ἀπορρήτως, Θεογεννῆτορ· διὰ τοῦτό σε δοξάζομεν.

Νοερῶς ὁ Θεοφόρος, Θεογεννῆτορ, ὄρος σε βλέπει μέγα κατάσκιον, Κόρη, ἐξ οὗ ἐπεδήμησε σαρκὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Ῥύπου ψυχῆς καὶ σώματος καθάρισόν με νῦν, εὐλογημένη, εὐσπλάγχνῳ σου ῥοπῇ, ὅπως σε ὑμνῶ C καὶ μεγαλύνω καταχρέος, πανύμνητε.

Ἐκύησας ἀνωδύνως τὸν Πλάστην, πανάμωμε, τὰς ὀδύνας καὶ τοὺς πόνους ἡμῶν ἀφαιρούμενον, καὶ τῆς ἀνωδύνου ἀξιοῦντα τρυφῆς τὸ ἀνθρώπινον.

Ὡς πλατυτέρα οὖσα τῶν οὐρανῶν ἐν μήτρᾳ ἐδέξω Λόγον τὸν ἀχώρητον, Παρθένε, λυτρούμενον στενοχωρίας πάσης τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

Ὤφθης οὐρανός, Θεοκυῆτορ, ἐξανατέλλουσα ἡμῖν τὸν τῆς δικαιοσύνης Ἥλιον, φωτίζοντα ἡμᾶς φωτὶ ἐπιγνώσεως, Θεογεννῆτορ ἁγνή.

Φωνὴν σοι προσάγομεν, Παρθένε, τὴν τοῦ Γαβριήλ, ἀναβοῶντες· Χαῖρε, κούφη νεφέλη, χαῖρε, γῆ ἀγεώργητος, στάχυν ὡραῖον καρποφοροῦσα τὸν τροφέα τῆς D κτίσεως.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Εὐτυχέα, ἡμέρᾳ κη'.

Σαρκὸς ὁμοιώματι ἐπιφανεὶς ὁ φιλάνθρωπος ἐκ σοῦ, πανάμωμε, κόσμον διέσωσεν ἀπολλύμενον, καὶ πλάνῃ ὑπαρχθέντα, διό σε γεραίρομεν καὶ μακαρίζομεν.

Νοός μου τὸ σκότος, Θεοτόκε, φωτὶ τῷ ἐν σοί, ὡς ἀγαθή, ἐκδυσωπῶ, διάλυσον, καὶ μετανοίας τρόποις με βελτιωθῆναι πρέσβευε, ὅπως ἐν πίστει δοξάζω σε.

Τόμον σε προέγραψε τῶν προφητῶν, ἄχραντε Παρθένε, ὁ σύλλογος, ἐν ᾧ δακτύλῳ κατεγράφη τοῦ Πατρὸς ὁ Λόγος, Θεόνυμφε, βίβλῳ τῆς ζωῆς καταγράφων πιστούς.

Digitized by Google

Νεκρούμενος πάθεσι καὶ λογισμοῖς, πανάμωμε, πρὸς τοὺς οἰκτιρμούς σου καταφεύγω πρὸς τὴν θερμήν σου προστρέχω, Δέσποινα, σκέπην καὶ βοήθειαν ἡμῶν, μόνη θεοδόξαστε, ζωοποίησον, σῶσόν με. A

Λιμὴν γενοῦ μοι, πανάμωμε, πρὸς ὅρμον σωτηρίας ἰθύνουσα τῷ θαλαττεύοντι ἐν τοῖς τοῦ βίου νῦν κύμασι, καὶ τῶν σκανδάλων ῥῦσαι τοῦ πολεμήτορος.

Ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς ἀπερινόητος Υἱὸς καθήμενος, ἐν κόλποις σοῦ τῆς ἁγνῆς, ὡς βρέφος καθέζεται, ἐπ' ἀνακλήσει ἡμῶν, ᾧ κραυγάζομεν· Ὁ τῶν πατέρων Κύριος καὶ Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Συνῆψας τὰ πάλαι διεστῶτα, Παρθένε θεοχαρίτωτε, τῷ τόκῳ σου· ὅθεν ὡς αἰτίαν σε πάντων μακαρίζομεν τῶν ἀγαθῶν, κραυγάζοντες ψυχῆς εὐθύτητι· Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, τὰ ἔργα. B

Φώτισον, ἁγνή, ψυχῆς μου τὰ ὄμματα, παῦσον τὸν κλύδωνα τὸν ἐπιγινόμενον τῆς τῶν δαιμόνων παρενοχλήσεως, καὶ εἰς ὁδὸν κατεύθυνον τῶν θελημάτων Χριστοῦ τοῦ νοός μου, πάναγνε, τὴν στένωσιν, ὅπως πίστει ἀεὶ μακαρίζω σε.

Interemptus a passionibus et cogitationibus meis, o summe immaculata, ad miserationes tuas confugio, ad ferventem protectionem tuam et auxilium erga nos, accurro, o Domina sola a Deo summe glorificata : tu vivifica et salva me.

Portus esto mihi, o libera ab omni labe, dirigens me ad quietam stationem salutis, dum agitor marinis fluctibus vitæ, et ab hostis scandalis libera me.

Filius inintelligibilis qui sedet in sinu Patris, in tuo etiam sinu, o pura, tanquam infans residet ad revocandum nos; cui clamamus : Patrum Dominus et Deus, benedictus es.

Copulasti ea, quæ olim disjuncta erant, partu tuo, o Virgo Deo gratissima : quamobrem te tanquam omnium bonorum causam beatificamus, clamantes cum rectitudine animi : Laudate, opera, Dominum.

Illumina, o casta, oculos animæ meæ, seda tempestatem perturbationis dæmonum ingruentium, et in viam dirige voluntatum Christi, mentis meæ angustiam, ut te **118** semper cum fide beatificem, o castissima.

Ex Canone in SS. Theodulum, ac Therapondem, die 28 (63*).

Sacerrimus Prophetarum chorus præmonstravit a longe te futuram vere Dei Genitricem, o Virgo sublimior Cherubim, atque hominibus creaturis.

Arcanam atque inscrutabilem partus tui profunditatem humanus intellectus assequi nullo modo potest, o Augusta : Deus enim seipsum propter suam misericordiam exinaniens in utero tuo, me totum iterum plasmavit. C

Tanquam portam ferentem ad ingressum divinum, tanquam alium Paradisum, tanquam intelligibilem locum sanctificationis, tanquam speciem Jacob, Virginem beatificemus.

Post tremendum partum virgo, qualis ante fueras, perseverasti : Deus enim erat qui nascebatur, qui immutat omnia voluntate sua, o Maria innupta, Dei gratia plenissima.

Verbum intra viscera tua corpus factum sine semine, perfectus homo apparuit, innovans naturas, prout Deum decebat, quemadmodum solus ipse novit, o porta Deo charissima, ab omni nævo immunis.

Ille qui sedet in sinu Genitoris incircumscriptibiliter, in sinu tuo nunc residet, o intemerata, circumscriptibiliter, forma tua circumamictus, propter salvationem Adæ factus novus Adam.

A pristina maledictione redempti per partum tuum, o Puella omni benedictione cumulata, ac divina gratia plenissima, ad te vocem Gabrielis emittimus : Ave, causa salutis omnium.

Luce tua illustra me, quæso, o Virgo inter mulieres Deo gratissima, et ab igne perenni redime me, ut te magnificem, **119** ut te glorificem, ut debitis laudibus extollam magnalia tua.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἑρμεῖον, ἡμέρᾳ λα'.

Ἁγία Παρθένε, Μῆτερ Χριστοῦ, μαρτύρων ἡ δόξα, καὶ ἀγγέλων ἡ χαρμονή, σὺν τούτοις δυσώπει τὸν Υἱόν σου, τοῦ οἰκτειρῆσαι καὶ σῶσαι τοὺς δούλους σου. D

Στόματι καὶ γλώττῃ σε Θεοῦ πανάγιον τέμενος ὁμολογῶ, πάναγνε· διό με πάσης ῥῦσαι κολάσεως.

Ὑπερύμνητε Δέσποινα, τὸν ἐν τοῖς ἁγίοις ἀναπαυόμενον ὑπὲρ λόγον ἀπεκύησας· διὰ τοῦτο ὕμνοις σε γεραίρομεν.

Νοερὰν σε λυχνίαν πάλαι ὁ προφήτης κατεῖδεν ἐν Πνεύματι κεκτημένην, Κόρη, τὸ λαμπάδιον Χριστὸν τὸν Κύριον, τὸν φωτὶ ἀῤῥήτῳ πάντας ἡμᾶς φωταγωγοῦντα, τοὺς πιστῶς σε τιμῶντας, πανάμωμε.

Ex Canone in festo S. Martyris Hermei, die 31.

Sancta Virgo, Mater Christi, martyrum gloria, et angelorum lætitia, una cum illis supplex precare filium tuum, ut misereatur et salvos faciat servos tuos.

Ore et lingua te sanctissimum Dei templum confiteor, o tota casta : propterea ab omni supplicio libera me.

O Domina omni laude superior, tu eum qui in sanctis requiescit, ineffabili ratione peperisti; ideo te laudibus veneramur.

Olim vidit te, o Puella, propheta in spiritu candelabrum intelligibile habens lucernam Christum Dominum, ineffabili luce nos omnes perfundentem, qui te, o immaculatissima, fideliter honoramus.

(63*) Deest in Menæis impressis.

Digitized by Google

Lacte divinitus nutris eum qui nutu nutrit universos; ulnis contines et complecteris, o purissima Domina, eum qui continet omnia : quamobrem te fideliter pro debito glorificamus.

Speciosa facta es, o Virgo, speciosum forma Christum enixa, qui similis factus est nobis, atque omnes contritos, ad vitam reformavit : unde te semper fideliter hymnis glorificamus.

Latior cœlis facta es, o Virgo, cum contineris in utero Deum ; quem semper exora, ut liberet me nunc a peccato, a quo nunc in angustias redigor, ut pietatis operibus dilatatus, te fideliter beatificem.

Deus, qui gestavit me, processit ex te; induens me vestimento incorruptionis, cum ob pravas meas cogitationes divina stola nudatus fuissem ; o Dei Genitrix Domina, omnium hominum refugium, martyrum murus, et robur a quo coronantur, et angelorum exsultatio.

120 MENSIS JUNIUS.

Ex Canone in festo S. Dorothei martyris, episcopi Tyri, die 5.

Deplue super me, o Virgo, precor, compunctionis stillam, quæ inhærentes mihi sordes abstergat, ut glorificem te.

Totum cor meum illustra luce divina, o porta lucis, peccati tenebras depellendo.

A tentationibus, atque a mortifera vitæ tempestate salva me, ut cum fide te beatificem, o sanctissima Puella Mater Virgo.

Oriens Solis, qui ante Luciferum coruscavit, facta es, o immaculata ; per quem illi qui in tenebris malorum versabantur, lucem viderunt.

Deum, quem peperisti hominem factum supplex ora, o Virgo, ut liberet me ab igne et tormento.

O Dei Genitrix, eripe a vinculis peccati infelicem animam meam ; et mediante perfecta Christi charitate liberam redde eam, ut te, o Deipara, fideliter in sæcula glorificem.

Speciosissima facta es, o Virgo, speciosissimum in utero concipiens ac ferens Verbum, cui psallimus : Benedicite, omnia opera, Dominum.

O pura, quæ manibus portasti Christum, universa divino nutu portantem ; eumdem assidue deprecare, ut dirigat elevationes manuum nostrarum tanquam thymiama in conspectu suo.

121 *Ex Canone in festo S. Theodoti Ancyrani, martyris, die 7.*

Ob excessum misericordiæ Filius Dei inclinavit cœlos, et descendit, atque ex te incarnatus est, o casta, ut salvaret homines a seductione serpentis.

Intuitus a longe diviniloquorum prophetarum chorus profunditatem mysterii tui, multiformibus vocibus, te Dei Matrem castam prædicavit, o castissima Sponsa Dei.

Cum Creator conservasset te post partum virginem incorruptam, qualis fueras ante partum, ha-

Θηλάζεις θεοπρεπῶς τὸν νεύματι πάντας τρέφοντα, ἀγκάλαις περιχρατεῖς, πανάμωμε Δέσποινα, τὸν πάντας κατέχοντα· διὰ τοῦτο πίστει καταχρέως σε δοξάζομεν.

Ὡραιώθης, Παρθένε, τὸν ἐν κάλλει ὡραῖον Χριστὸν κυήσασα ἡμῖν ὁμοιωθέντα, καὶ πάντας συντριβέντας πρὸς ζωὴν ἀναπλάσαντα· ὅθεν πιστῶς σε ἀεὶ δοξάζομεν ἐν ὕμνοις.

Ὤφθης πλατυτέρα οὐρανῶν, χωρήσασα Θεὸν ἐν μήτρᾳ, ὃν ἀεὶ δυσώπει τῆς στενοχωρούσης με νῦν ἁμαρτίας ῥύσασθαι, Παρθένε, ὅπως πλατυνόμενος ἔργοις εὐσεβείας πιστῶς σε μακαρίζω.

Φορέσας με προῆλθε Θεὸς ἐκ σοῦ ἀφθαρσίας ἐνδύσας με ἔνδυμα τὸν πονηρᾷ γνώμῃ γυμνωθέντα θείας στολῆς, Θεογεννῆτορ Δέσποινα, πάντων τῶν ἀνθρώπων καταφυγή, μαρτύρων στεφηφόρων κραταίωμα, καὶ τεῖχος, καὶ τῶν ἀγγέλων ἀγαλλίαμα.

ΜΗΝ ΙΟΥΝΙΟΣ.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Δωρόθεον, ἐπίσκοπον Τύρου, ἡμέρᾳ ε'.

Ὄμβρισόν μοι, Παρθένε, δέομαι σταγόνα κατανύξεως, τὸν ἐνόντα μοι ῥύπον ἀποπλύνουσαν, ὅπως δοξάζω σε.

Ὅλην τὴν καρδίαν μου τῷ θείῳ φωτὶ λάμπρυνον, πύλη φωτὸς τὸν τῆς ἁμαρτίας σκοτασμὸν ἐκδιώκουσα.

Πειρασμῶν με διάσωσον, καὶ τοῦ ψυχοφθόρου τοῦ βίου κλύδωνος, ὅπως πίστει μακαρίζω σε, παναγία κόρη Μητροπάρθενε.

Ἀνατολὴ Ἡλίου πρὸ Ἑωσφόρου ἐκλάμψαντος γέγονας, δι' οὗ φῶς οἱ ἐν σκότει, ἄχραντε, δεινῶν ἐθεάσαντο.

Παρθένε, ὃν ἐκύησας Θεὸν ἄνθρωπον γενόμενον, τοῦτον ἱκέτευε λυτρωθῆναί με πυρὸς καὶ κολάσεως.

Ῥῦσαι δεσμῶν τῆς ἁμαρτίας τὴν ἀθλίαν μου ψυχήν, Θεογεννῆτορ, καὶ ἀγάπῃ Θεοῦ ὑπόζευξον τελείᾳ, ἵνα πιστῶς δοξάζω σε, Θεοτόκε, εἰς αἰῶνας.

Ὡραιοτάτη, Παρθένε, ἀνεδείχθης τὸν ὡραιότατον Λόγον κυοφοροῦσα, ᾧ ψάλλομεν· Εὐλογεῖτε, τὰ ἔργα, Κύριον.

Φέρουσα Χριστὸν ἐν χερσὶ φέροντα τὰ πάντα νεύματι τῷ θείῳ, ἀγνή, αὐτὸν ἀεὶ δυσώπει τῶν χειρῶν ἡμῶν τὰς ἐπάρσεις εὐθῦναι τούτου ὡς θυμίαμα ἐνώπιον.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Θεόδοτον Ἀγκύρας, ἡμέρᾳ ζ'.

Ὑπερβολῇ εὐσπλαγχνίας τοὺς οὐρανοὺς κλίνας καταβέβηκεν ὁ Υἱὸς ὁ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ σοῦ σεσάρκωται, ἁγνή, διασώζων τοὺς βροτοὺς πλάνης τοῦ ὄφεως.

Ἰδών σου πόρρωθεν χορὸς προφητῶν θεηγόρων μυστηρίου τὸ βάθος, πολυτρόποις ἐν φωναῖς Θεοῦ Μητέρα ἁγνὴν σε κηρύττει, πάναγνε Θεόνυμφε.

Φυλάξας ἄφθορόν σε μετὰ κύησιν, ὡς πρὸ τόκου παρθένον, ὁ πλαστουργὸς ᾤκησεν ἐν μήτρᾳ σου,

Digitized by Google

καὶ τοὺς φθαρέντας τῇ πλάνῃ ἐκαινούργησεν ὡς εὔσπλαγχνος.

Σωματωθέντα τὸν ἀληθῆ Λόγον τοῦ Πατρὸς ἐκ τῶν σεπτῶν, ἀγνὴ Παρθένε, αἱμάτων σου, τέτοκας ἐν δύο τελείαις φύσεσι, μιᾷ δὲ ὑποστάσει, θεοχαρίτωτε.

Ὁ πάσης ἐπέκεινα νοουμένης ἀληθῶς καὶ ὁρωμένης κτίσεως μήτραν τὴν σὴν ὑπέδυ παναληθῶς, καὶ σὰρξ ἐχρημάτισε, τοὺς βροτοὺς ἀναπλάττων, Ἀειπάρθενε.

Μίαν φέροντα ὑπόστασιν ἐκύησας τὸν Λόγον, Μητροπάρθενε, διπλᾶς ἔχοντα τὰς θελήσεις καὶ τὰ φυσικὰ αὐτοῦ ἰδιώματα σαφῶς· Θεὸς γάρ ἐστι καὶ βροτὸς ὁ δι' ἡμᾶς σαρκωθείς.

Ῥητορεύουσα γλῶσσα τοῦ μυστηρίου σου τὸ ἀπόῤῥητον βάθος εἰπεῖν οὐ δύναται. Λόγον γὰρ Θεὸν ὑπὲρ λόγον ἐκύησας, πάναγνε Παρθένε, εἰς πάντων σωτηρίαν.

Φωνῇ ἀγγέλου τέτοκας τὸν ἄναρχον Λόγον λαβόντα σάρκα ἔννουν τε καὶ ἔμψυχον, Παρθένε παναγία, ἐκ τῶν καθαρῶν αἱμάτων σου, καὶ τοὺς ἀσάρκους ἐχθροὺς καταβαλλόντα, καὶ σώσαντα ἡμᾶς πάντας τοὺς ἀληθῆ Θεοτόκον ὁμολογοῦντάς σε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Ἀλέξανδρον καὶ Ἀντωνίναν, ἡμέρᾳ ι'.

Ὁ δημιουργήσας ὡς Θεὸς τὰς ἀοράτους δυνάμεις βουλήματι, ἔσχεν ὡς αἰτίαν σε τῆς πρὸς ἡμᾶς, Παρθένε, ἀνακλάσεως· τοῦτον οὖν δυσώπει τὸν κόσμου σῶσαι, πανάμωμε.

Παρθένος κυήσασα Θεὸν ὡράθης μετὰ γέννησιν, καὶ σοῦ τὸ θεῖον, ἄχραντε, πρόσωπον χοροὶ παρθένων νῦν λιτανεύουσι, μεθ' ὧν ἡμῖν αἴτησαι ἱλασμὸν καὶ ἔλεος, καὶ δεινῶν παντελῆ ἀπολύτρωσιν.

Ὡς ἔχουσα, πανύμνητε, ἰσχύν σε καὶ στήριγμα ἡ Ἀντωνίνα, καρτερεῖ τὰ δυσαχθῆ καὶ θλιβερά, καὶ ῥίπτει τὸν τύραννον καὶ συμπατεῖ ποσὶν ὡραίοις, τῇ χάριτι τοῦ ἐκ νηδύος σου Λόνου ἐκλάμψαντος.

Κατάβαλε τοὺς ἀεὶ πολεμοῦντές με δαίμονας, καὶ ἄπρακτον τὴν βουλὴν αὐτῶν ποίησον, ἄχραντε, ἀτρωτόν με σώζουσα τῆς προσδοκίας τούτων, Κόρη, ὅπως ἀεὶ μακαρίζω σε.

Νενέκρωμαι ψυχὴν ταῖς παραβάσεσιν, ἐπίσκεψαί με, ζώωσον, τὴν ζωὴν ἀποκυήσασα Χριστὸν, ὃν οἱ εὐκλεεῖς μεγαλομάρτυρες πάντων Θεὸν, Παρθενομῆτορ, καθωμολόγησαν.

Ὅσπερ τοὺς τρεῖς παῖδας οὐ κατέφλεξε κάμινος ἡ Χαλδαϊκὴ, οὕτως, ἄχραντε, σὴν νηδὺν πῦρ τὸ τῆς Θεότητος ἄφλεκτον ἐτήρησεν, ἀλλὰ βοᾷ σοι· Κατάφλεξον ὕλην πικρὰν τῶν παθῶν μου, ἁγνὴ, ὅπως δοξάζω σε.

Ἀπειράνδρως τέτοκας Θεὸν ἡμῖν ὁμοιωθέντα, Παρθένε, ὃν ἐκδυσώπει, παναμώμητε, ἀεὶ σῶσαι τοὺς κραυγάζοντας· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα, Κύριον.

bitavit in utero tuo; et tanquam plenus misericordia, eos qui fraude diaboli corrupti fuerant, instauravit ac renovavit.

Verum Patris Verbum, ex venerandis sanguinibus tuis, o Virgo casta, corporatum peperisti in duabus perfectis naturis, unica autem hypostasi, o Deo charissima.

Ille, qui vere est supra omnem creaturam, quæ intelligi aut videri possit; verissime uterum tuum ingressus est, et caro factus est, ut homines reformaret, o Virgo perpetua.

Verbum unicam habens hypostasim, duasque voluntates, et naturalia ipsius idiomata, manifeste, peperisti, o Mater Virgo: Deus enim est et homo, qui propter nos incarnatus est.

Lingua quantumvis eloquens ac diserta non potest ineffabilem mysterii tui profunditatem explicare: Verbum enim Dei supra verbum genuisti, o Virgo castissima, in salutem universorum.

Mediante voce angeli peperisti Verbum carens principio, quod carnem accepit mente atque anima præditam ex tuis puris sanguinibus, o Virgo sanctissima; hostesque carnis expertes devicit, nosque omnes salvavit, qui te veram Deiparam confitemur.

122 *Ex Canone in festo SS. martyrum Alexandri, et Antoninæ, die* 10.

Qui creavit tanquam Deus invisibiles potestates decreto suo, habuit te tanquam causam reformationis nostræ, o Virgo. Hunc ergo exora, o intemeratissima, pro mundi salute.

Cum Deum genuisses, post partum Virgo apparuisti, o impolluta; divinumque vultum tuum chori virginum nunc deprecantur, cum quibus postula pro nobis propitiationem et misericordiam, et omnimodam a malis liberationem.

Cum Antonina haberet te, o omni laude dignissima, fortitudinem ac fulcimentum, toleravit aspera ac dura supplicia; projecit tyrannum, conculcavitque eum pedibus speciosis, mediante gratia illius Verbi, quod ex utero tuo coruscavit.

Dejice, o immaculata, dæmones, qui me perpetuo oppugnant, et irritum redde consilium eorum; serva me illæsum a vulnere, præter spem eorum, o Puella, ut te semper beatificem.

Animam transgressionibus interemptam ac mortuam habeo: visita et vivifica me, tu quæ vitam Christum peperisti, quem illustres magnique martyres omnium Deum esse confessi sunt, o Virgo Mater.

Quemadmodum tres pueros non combussit fornax Chaldaica, ita uterum tuum, o inviolata, divinitatis ignis incombustum servavit. Ego vero clamo ad te: Comburе amaram sylvam passionum mearum, o casta, ut te glorificem.

Absque viri experientia Deum peperisti, o Virgo, factum similem nobis; quem suppliciter exora assidue, o libera ab omni macula, ut salvet eos, qui clamant: Benedicite, **123** omnia opera, Dominum.

Digitized by Google

O castissima, oriri fac mihi nunc in tenebris socordiæ jacenti, lucem, qua dissolvas nubes, exæcantes mentem meam, ac perpetuo altissimam quietem pacemque concedas animæ meæ, ut glorificare possim te, o mundissima.

A Φῶς μοι τῷ κειμένῳ, πάναγνε, ἐν ἀμελείας σκότει νῦν ἐξανάτειλον, τὰ τυφλοῦντά μου τὸν λογισμὸν νέφη λύουσα, καὶ εἰρήνην βαθεῖαν, πανάμωμε, δὸς ἐργαζομένῃ ἐν τῇ ψυχῇ μου, τοῦ δοξάζειν σε.

Ex Canone in SS. martyres, Meletium, Stephanum et Joannem, die 10(63**).

Venerandum virginitatis monumentum, montem vere a lapicidæ manu intactum, Spiritus sancti thuribulum, Dei matrem, orthodoxorum gloriam, fideles universi beatificemus.

Corporatum Patris Verbum ineffabili ratione genuisti, o pura Deipara, unitum hominibus propter summam bonitatem suam; quod enixe precare, ut servos tuos a periculis eripiat.

Leges naturæ in te innovantur; nam legis datorem vere peperisti, qui universis vitæ leges constituit, et peccatorum contra legem commissorum fluvios repressit, o Virgo omni ex parte illibata, martyrum gloria, et fidelium salus et gloriatio.

Solidissimam gloriam, regale sanctumque vehiculum, thalamum Dei, pontem, transmittentem omnes ad immateriales mansiones, mundi propitiatorium, Virginem Mariam laudibus celebremus.

Mortifica carnis meæ lascivientes motus, o intemeratissima, tu quæ vitam peperisti, et passionum tempestatem in tranquillitatem commuta, atque esto mihi adjutrix, ab hujus vitæ periculis eripiens me.

Peccati luto me nunc infixum erige, o Sponsa Dei, sola Dei Genitrix, et dirige ad impassibilitatem, intense **124** clamantem, etc.

Præfigurabat te rubus ille, qui olim Moysi ostensus est, dum arderet, et non combureretur: vere enim, o castissima, divinitatis ignem portasti, qui te nulla ex parte combussit; cui cum fide clamamus: Pueri, benedicite, etc.

Amica bonorum Virgo, quæ bonum Dominum ac dominatorem peperisti, animam meam nunc multitudine malorum vitiatam, tanquam bona bonam effice, et a duritie qua nunc detinetur, libera eam precibus tuis, ut te sine cessatione magnificet.

Ex Canone in festo S. Acylinæ martyris, die 13.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα Ἀκυλῖναν, ἡμέρᾳ ιγ'.

Qui cum Patre principii experte simul intelligitur, ingressus est uterum tuum, o Maria Deo desponsata, factus homo, et salvavit nos, qui succubueramus malitiæ, et servi facti fueramus seductione inimici: atque ideo te cum fide et affectu glorificamus.

Ὁ τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ συννοούμενος ὑπέδυ μήτραν τὴν σὴν ἄνθρωπος γενόμενος, καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς κακίᾳ ὑποκύψαντας, καὶ πλάνῃ δουλωθέντας τοῦ ἐχθροῦ, Μαρία Θεονύμφευτε· διὰ τοῦτο πίστει σε καὶ πόθῳ μακαρίζομεν.

Te sponsam innuptam, purumque Creatoris tabernaculum, et Cherubinis sanctiorem, o casta, cognovimus.

Νύμφην σε ἀνύμφευτον, καὶ καθαρὸν, ἁγνὴ, σκήνωμα τοῦ Ποιητοῦ καὶ ἁγιωτέραν Χερουβὶμ ἐπιστάμεθα.

Dormitatione negligentiæ somnus peccati depressit me: tu vigilanti intercessione tua exsuscita me ad pœnitentiam.'

Νυσταγμῷ ἀμελείας με ὕπνος ἁμαρτίας, Κύριε, κατέλαβε, τῇ ἀγρύπνῳ ἱκεσίᾳ σου διανάστησόν με πρὸς μετάνοιαν.

Nos omnes a damnatione primorum parentum redempti per partum tuum, ad te clamamus: Ave, gratia plena, omni laude dignissima.

Λελυτρωμένοι πάντες προγονικῆς καταδίκης τῷ τόκῳ σου, Χαῖρε, σοὶ προσφωνοῦμεν, κεχαριτωμένη πανύμνητε.

Ut homo fieret Deus, Deus visus est ab hominibus, natus ex visceribus tuis, o Virgo, inexplicabili ratione, et permanens id quod erat absque ulla mutatione.

Ἵνα Θεὸς ὁ ἄνθρωπος γένηται, Θεὸς ὡράθη ἀνθρώποις, Παρθένε, ἐκ σῶν λαγόνων ἀνερμηνεύτως τεχθείς, καὶ ὅπερ ἦν μείνας ἀναλλοίωτος.

Peperisti, o Virgo, eum qui nos ab omni corruptione redemit, propterea universi te glorificamus.

Τὸν καταφθορᾶς ἡμᾶς πάσης ἀπολυτρούμενον τέτοκας· διὰ τοῦτό σε πάντες, Παρθένε, δοξάζομεν.

Angeli voce ad te, o castissima, clamamus: Ave, o omnium hominum salvatio, et gloriosissimorum martyrum corona divina

Φωνὴν σοι τοῦ ἀγγέλου, πάναγνε, βοῶμεν· Χαῖρε, ἀνθρώπων ἁπάντων διάσωσμα, καὶ πανενδόξων μαρτύρων θεῖον στεφάνωμα.

125 *Ex Canone in festo S. Tychonis thaumaturgi, die* 16.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον καὶ θαυματουργὸν Τύχωνα, ἡμέρᾳ ις'.

Erexisti nos, o casta, qui in perditionis profundum collapsi eramus, cum Christum ex immacula-

Ἀνώρθωσας ἡμᾶς ἀπωλείας εἰς βάθη πεπτωκότας τὸν Χριστὸν κυήσασα, ἁγνὴ, ἐξ ἀχράντων λαγόνων

(63**) Deest in Menæis impressis.

Digitized by Google

σου. Τοῦτον οὖν ὡς παῤῥησίαν κεκτημένη ἱκέτευε λυτρωθῆναι κινδύνων τοὺς δούλους σου.

Τὸν τῆς Τριάδος ἀπεκύησας ἕνα, πανάμωμε, ἀναπλάττοντα ἡμᾶς τοὺς συντριβέντας τὸ πρότερον κακίᾳ τοῦ ὄφεως τοῦ πολεμήτορος.

Ῥαθυμίᾳ συσχεθέντα, καὶ παθῶν ἀμαυρότητι ὅλον σκατισθέντα, καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ δουλεύσαντα, τὸν ἀναμάρτητον Λόγον ἡ κυήσασα, φωταγώγησον καὶ πρὸς ζωὴν χειραγώγησον.

Ῥυομένη φάνηθι ἐχθρῶν ἐπαγωγῆς καὶ Βαρβάρων ἐπιδρομῆς τοὺς σοὺς δούλους, ἄχραντε, τοὺς κεκτημένους σε κραταιὰν ἀντίληψιν, καὶ πρεσβείαν ἀκαταίσχυντον.

Ἁγία Παρθένε, τὴν ψυχήν μου ἣν ὁ ἐχθρὸς δολίως κατεσπίλωσε τῇ ἁμαρτίᾳ, ὡς ἀγαθή, δυσωπῶ, ἀγάθυνον καὶ φωτί σου καταλάμπρυνον.

Πάντων ὤφθης ἀσωμάτων, οἷα Μήτηρ τοῦ Θεοῦ, ὄντως ὑπερέχουσα, ὃν ἐκδυσωποῦσα, Παρθένε, ὑπέρτερόν μου δεῖξον τὸν λογισμὸν σαρκικῶν ἡδονῶν.

Ἱερεῖς καὶ λαὸς εὐφημοῦσί σε, παντευλόγητε κόρη πανάμωμε, τὴν εὐλογίαις ἅπαντας στεφανώσασαν, πίστει μελῳδοῦντες· Εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Φωτὸς οἰκητήριον ἡ σή, πανάμωμε, παναγία μήτρα γέγονεν, ᾧ φωτιζόμενοι τοῦ σκότους λυτρούμεθα τῆς πλάνης ὑμνοῦντές σε, καὶ πόθῳ ἀληθεῖ μακαρίζοντες, μόνη ἀνθρώπων ἐπανόρθωσις.

tis visceribus tuis peperisti: ipsum ergo tanquam liberam habens confidentiam deprecare, ut a periculis liberet servos tuos.

Unum Trinitatis peperisti, o purissima, qui nos antea malitia serpentis bellatoris contritos, restauravit.

Me negligentia occupatum, et passionum nigredine totum obtenebratum, peccatoque servientem, tu quæ Verbum impeccabile peperisti, illumina, et manuduc ad vitam.

Appare, o immaculata, et ab hostium invasione, et ab incursu Barbarorum libera servos tuos, qui habent te fortem defensionem, et intercessionem, quæ non confunditur.

Oro te, Virgo sancta, bonam redde animam meam, quam hostis dolose peccato inquinavit, tu namque bona es, et illustra eam lumine tuo.

Omnibus spiritibus incorporeis superior apparuisti, utpote vere Mater Dei: quem supplex deprecans, o Virgo, fac mentem meam superiorem carnalibus voluptatibus.

Sacerdotes et populus concelebrant te, o puella omni benedictione plena, et vacua ab omni macula, quæ benedictionibus coronasti omnes, cum fide concinentes, Benedicite et laudate Dominum.

Lucis habitaculum factus est sanctissimus uterus tuus, o summe immaculata (64); qua illuminati a tenebris erroris liberamur laudantes te veroque affectu beatificantes, o sola hominum restauratio.

126 *Ex Canone in S. Fortunatum martyrem, die* 19 (64').

Oriens fuisti tu, o immaculatissima, in occasu naturæ nostræ, propter benignitatem Solis justitiæ, qui apparuit.

Gignens, o Virgo, illum qui est Patri coæternus, hominibus similem factum: genuisti etiam apostolorum ornamentum, et martyrum coronam.

Per te nobis illuxit, o Deipara puella, Sol inoccíduus, sedentibus in umbra mortis.

Corpore indutus apparuit ex te, o inviolata, Deus qui a carne erat immunis, ut passione sua a carnalibus passionibus liberaret omnes, qui te cum fide assidue beatam appellant.

Rumpe, o Virgo puella, catenas peccatorum meorum, et illuminatione tua tenebrosam mentem meam illustra, o salus fidelium.

Cum mortuus fuisset Adam ob præcepti a Creatore impositi transgressionem, ad vitam verissime revocatus fuit vivificante partu tuo, et pristinam paradisi habitationem recepit, psallens: O Benedicta, quæ Deum in carne genuisti.

Puerum novum nobis vere peperisti in terra, o pura, qui ante omnia sæcula ab æterno Patre ineffabiliter genitus fuit, o inviolata; et nos corruptione inveteratos, ad novitatem revocavit.

Illum fers, qui fert omnia divina potentia sua; et nutris ab uberibus tuis, o castissima, illum qui nutrit omne in quo est spiritus vitæ. Miraculum tuum omni cogitatione superius angelos stupore percellit atque homines, qui te perpetuis laudibus celebrant, et cum affectu beatam appellant.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Ἰούδα, ἡμέρᾳ ιθ'.

127 *Ex Canone in festo S. Judæ apostoli, die* 19.

Πίστις ἡγείσθω μόνη καὶ μὴ ἀπόδειξις τῶν ὑπὲρ νοῦν θαυμάτων, Θεογεννῆτορ, πάναγνε, τὸν ἀκατά-

Fides sola, et non demonstratio sit dux ad miracula tua quæ sunt supra omnem mentem, o ca-

(64) Et quomodo B. Virgo non solum immaculata, sed summe immaculata, si ejus etiam non sit immaculata conceptio? Porro qui Virginem immaculatam appellari dignum existimant, non vero immaculatam conceptionem, fructum laudant, et arborem radicitus exscindunt. Si vero immaculata conceptio semper diceretur, et non etiam frequenter immaculata Virgo, servata arbore fructus invideretur: nam ex radice immaculatæ conceptionis pretiosum hunc honoris ac honestatis fructum Virgo decerpsit, ut Immaculata, imo summe immaculata, atque immaculatissima appellari mereatur. Vide Armamentarium Seraphicum pro titulo Conceptionis Immaculatæ pag. 156.

(64') Desideratur in Menæis impressis.

Digitized by Google

tissima Dei Genitrix : Deum Verbum, incomprehensibilem peperisti humano corpore indutum.

Ecce tu, o casta, super universas gratia repleta fuisti; sanctitate universas superasti : universas transcendisti, sublimior omnibus cœlestibus potestatibus manifeste apparuisti, mater Dei effecta.

Cum ineffabiliter factorem, et Deum tuum, o intemeratissima, conceperis, eumdem exora, ut nos a periculis servet illæsos, animarumque salutem laudantibus te, Domina, largiatur.

Mortifica passiones meas, o Dei Genitrix; et animam meam peccati morsu peremptam resuscita, o Mater veræ resurrectionis.

Sanctissima Domina Deipara, libera me a corruptione, et passionum tumultum compesce, tu quæ impassibilitatis fontem peperisti.

Ore et mente te universi Deiparam prædicamus, o tota casta; Deum enim genuisti, cui omnes concinimus : Benedictus es, Deus.

Venite, honoremus pulchritudinem Jacob, Mariam immaculatam, concordi voce clamantes : Omnia opera, Dominum laudate, et superexaltate.

Tanquam enixa creaturarum omnium Conditorem, o castissima, supra omne quod creatum est, geris principatum incomparabilem, ac præstantissimam habens excellentiam : quamobrem prolem tuam adorantes glorificamus.

128 *Ex Canone in festo S. Eusebii martyris episcopi Samosateni, die* 22.

O benedicta, quæ Deum peperisti, benedic nunc, o immaculata, benedicentibus te, et imple eos divinis virtutibus, ac tribue vires canendi iis, qui Domino psallunt, dicentes : Gloriose enim honorificatus est, etc.

Voluntate Patris, adveniente Spiritu sancto, Verbum peperisti, o sanctissima Mater Virgo, pontificum gloria ; quamobrem te hymnis celebramus.

Ore, lingua, et corde confiteor te, o casta, Matrem Creatoris, tibique supplico, irradia animam meam delictorum tenebris offusam.

Candelabrum illuminativum divinam ferens lucernam cognita es, o Dei Genitrix, quod illuminat omnes fines terræ.

Immensam mysterii tui profunditatem, o puella, prophetæ diviniloqui mente inspicientes, illud manifeste præmonstraverunt per ænigmata divinasque prædictiones. Etenim Verbum Patris, supra verbum corporasti, o casta.

Naturæ leges, o Virgo, mirabiliter innovas partu tuo, et nos pessima transgressione corruptos, in integrum restituis ac recudis : unde te pro debito celebramus.

Tanquam sublimior divinis celsitudinibus, altissimum Verbum peperisti, o laudabilissima ; quod exaltavit a terra substantiam hominum quæ corruerat.

Amica bonorum Virgo, bonam effice animam

A ληπτον Θεὸν Λόγον τέτοκας ἐνδυσάμενον τὸ ἀνθρώπινον.

Ἰδοὺ σὺ ὑπὲρ πάσας, ἁγνὴ, κεχαρίτωσαι, ὑπερέβης πάσας τῇ ἁγιότητι, πάσας ὑπερῆρας καὶ πασῶν ὤφθης ὑψηλοτέρα τῶν οὐρανίων σαφῶς δυνάμεων, μήτηρ τοῦ Θεοῦ χρηματίσασα.

Ἀφράστως συλλαβοῦσα, πανάμωμε, τὸν ποιητήν σου καὶ Θεὸν, δυσώπει σῶσαι κινδύνων ἡμᾶς, καὶ ψυχῆς σωτηρίαν βραβεῦσαι τοῖς ὑμνοῦσί σε, Δέσποινα.

Νέκρωσον τὰ πάθη μου, θεογεννήτρια, καὶ τὴν ψυχήν μου τὴν νεκρωθεῖσαν ἁμαρτίας δήγματι ἀνάστησον, μῆτερ τῆς ὄντως ἀναστάσεως.

Παναγία Δέσποινα Θεοτόκε, ῥῦσαί με φθορᾶς, καὶ παθῶν τὸν θόρυβον κατάπαυσον ἡ τὴν πηγὴν τῆς
B ἀπαθείας κυήσασα.

Στόματι καὶ γνώμῃ σε Θεοτόκον ἅπαντες κηρύττομεν, πάναγνε. Θεὸν γὰρ ἐγέννησας, ᾧ πάντες μελῳδοῦμεν· Ὁ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Δεῦτε, καλλονὴν τοῦ Ἰακὼβ τιμῶμεν Μαρίαν τὴν ἄχραντον συμφώνως κράζοντες· Πάντα τὰ ἔργα, τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυψοῦτε.

Ὡς τεκοῦσα, πάναγνε, τῶν κτισμάτων τὸν δημιουργὸν, κατὰ παντὸς γεννητοῦ φέρεις τὴν ἀρχὴν ἀσύγκριτον ἔχουσα ὑπεροχὴν καὶ ὑπερφερῆ· ὅθεν τὸν τόκον σου προσκυνοῦντές σε δοξάζομεν.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Ἱερομάρτυρα Εὐσέβιον ἐπίσκοπον Σαμωσάτων, ἡμέρᾳ κβ'.

C Εὐλογημένη Θεὸν ἡ κυήσασα, τοὺς εὐλογοῦντάς σε νῦν, ἄχραντε, εὐλόγησον, καὶ ἔμπλησον ἐνθέων ἀρετῶν, καὶ ψάλλειν ἐνδυνάμωσον τῷ Κυρίῳ ψάλλοντας· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Βουλήσει Πατρὸς τὸν Λόγον τέτοκας, ἐπελεύσει Πνεύματος, παναγία Μητροπάρθενε, ἀρχιερέων δόξα, ὅθεν σε ὑμνοῦμεν.

Στόματι, ἁγνὴ, καὶ γλώσσῃ καὶ καρδίᾳ καθομολογῶ τοῦ Κτίστου σε Μητέρα, καὶ δυσωπῶ σε, καταύγασον τὴν ψυχήν μου ἐσκοτισμένην πλημμελήμασιν.

Φωτιστικῇ λυχνίᾳ, Θεοκυῆτορ, τὸ θεῖον λαμπάδιον φέρουσα ἐγνωρίσθης, πάντα καταυγάζον τὰ
D πέρατα.

Νοήσαντες θεηγόροι προφῆται μυστηρίου σου τὸ ἄπειρον βάθος, τοῦτο σαφῶς προεδήλωσαν, κόρη, δι' αἰνιγμάτων καὶ θείων προῤῥήσεων. Τὸν Λόγον γὰρ τὸν τοῦ Πατρὸς ὑπὲρ λόγον, ἁγνὴ, ἐσωμάτωσας.

Νόμους τῆς φύσεως, Παρθένε, τῇ κυήσει σου καινίζεις παραδόξως, καὶ φθαρέντας ἡμᾶς κακίστῃ παραβάσει ἀναχωνεύεις· ὅθεν σε καταχρέος εὐφημοῦμεν.

Ὡς ἀνωτέρα τῶν θείων ὑψωμάτων Ὕψιστον ἔτεκες Λόγον τὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἀνυψώσαντα τὴν πεσοῦσαν οὐσίαν ἀνθρώπων, πανύμνητε.

Φιλάγαθε Παρθένε, τὴν κεκακωμένην τῇ ἁμαρτίᾳ

Digitized by Google

ψυχήν μου ἀγάθυνον, ἡ τὸν πανάγαθον Λόγον σαρκὶ κυήσασα.

A meam peccati malitia depravatam, tu quæ Verbum omni bonitate præditum in carne peperisti.

129 *Ex Canone in festo S. Michaelis archangeli, die* 22 (64**).

O Virgo, universis celebranda laudibus, angelorum decus, hominum auxilium, tu mihi auxiliare in pelago fluctuanti, et peccatorum tempestate assidua jactato, atque periclitanti.

Ille qui immateriales mentes voluntate sua creavit, in utero tuo materiali voluntarie habitavit, o ab omni labe purissima; cum in carne cerneretur is qui erat invisibilis.

Partus tui paradoxum, o Virgo, significavit olim intellectualiter sacrorum mysteriorum magister, in spiritu montem umbrosum aspiciens te manifestissime, ex quo venit sanctus Deus incarnatus.

Intellectualium angelorum sublimiorem te Deus ostendit, ingrediens in uterum tuum, o inviolata, et ab omni macula immunis : quem assiduis precibus interpella pro salute animarum nostrarum.

Beatus populus, qui semper beatificat te, o beata, quæ beatum Deum perperisti, qui propter suam misericordiam homines ineffabili unione deificavit.

Mentis magnæ Verbum æternum videns Gabriel archangelus in te vere, o puella, inhabitasse ineffabiliter ac stupende, exclamavit : Ave, throne Altissimi, o benedicta.

Nuptiarum sequester divinus archangelus stans exclamavit tibi : Ave, o Sponsa Dei illibata, angelorum gloria, hominum salus, et munimentum.

Ad vocem angeli Gabrielis, concepisti, o tota B sine ulla macula, Deum Verbum, qui verbo cœlestes exercitus creavit, et verbum præstat quo laudare possimus sanctam ipsius humiliationem ac demissionem, quæ est super omne verbum et cogitationem.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Δαβὶδ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἡμέρᾳ κς'.

Ὤφθης ὡραϊσμένη τῷ κάλλει τῶν ἀρετῶν, καὶ Χριστὸν τὸν ὡραῖον, Παρθένε, ἀπεκύησας βροτοὺς ὡραΐσαντα τοῖς ὡραίοις κάλλεσι τῆς Θεότητος, ἀειπάρθενε.

Ἀγγέλων τιμιωτέρα ὤφθης κυήσασα τὸν αὐτούς, Παρθένε, δημιουργήσαντα· ὅθεν ἱκετεύω σε, ἁγνή, ἁγίασον τὸν νοῦν μου, καὶ τὴν καρδίαν φωταγώγησον, νέφη τῶν παθῶν ἐκδιώκουσα.

C

Ὑμνοῦμέν σε, πανύμνητε Δέσποινα, τὸν ὑπερύμνητον Θεὸν ἀνερμηνεύτως κυήσασαν, τὴν τοὺς χοροὺς τῶν ἀγγέλων τῷ κάλλει ἀσυγκρίτως νικήσασαν.

Ἴθυνον τὸν βίον μου, καὶ τὰ κινήματα τῆς διανοίας, ἁγνὴ Παρθένε, πρὸς τὸ θεῖον βούλημα τοῦ ἐκ σοῦ ἀῤῥήτως ἡμῖν ἐπιδημήσαντος.

Ἐξ ἁγνῶν αἱμάτων σου ἐξυφάνθη σὰρξ ὑπερφυῶς τῷ δημιουργήσαντι τὸν ἄνθρωπον, Θεοτόκε· ὅθεν ἀξίως ὑμνοῦμέν σε.

Λέλυται τῷ τόκῳ σου ἀρᾶς τὸ ἀνθρώπινον, μόνη παντευλόγητε· διό σε δοξάζομεν ὡς κεχαριτωμένην, Θεοτόκε, εἰς αἰῶνας.

Σὲ τὴν καλλονὴν τοῦ Ἰακὼβ τιμῶμεν, Θεὸς ἣν D ἠγάπησεν, ἣν ἐξελέξατο, πάντως ὡς μόνην ἁγνὴν εὐλογημένην ἀνυμνολογοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φωτοφόρον πύλην σε προεώρα Ἐζεκιὴλ, δι' ἧς διῆλθε τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὃν ἐκτενῶς αἴτησαι, ἁγνὴ, τῆς μετανοίας μοι διανοῖξαι πύλας δέομαι.

130 *Ex Canone in Festo S. Patris David Thessalonicensis, die* 26.

Apparuisti decorata pulchritudine virtutum, et Christum decorum, o Virgo, peperisti, qui homines decoravit decoris pulchritudinibus divinitatis, o virgo perpetua.

Angelis honorabilior facta es, o Virgo, pariens illum, qui ipsos creavit : quamobrem precor te, o casta, sanctifica mentem meam, et cor meum illumina, depellens nubes passionum.

Laudamus te, o omni laude dignissima Domina, quæ omni laude superiorem Deum ineffabiliter genuisti, et angelorum choros pulchritudine incomparabiliter superasti.

Dirige vitam meam, et motus mentis meæ, o Virgo casta, ad divinum consilium illius qui ex te ad nos modo inexplicabili processit.

Ex purissimis sanguinibus tuis, supra naturæ morem compacta est caro illi, qui hominem creavit; unde te, o Deipara pro dignitate laudamus.

Liberatum est per partum tuum a maledictione humanum genus, o sola omni benedictione cumulata; propterea te glorificamus tanquam gratia plenam, o Deipara, in sæcula.

Te pulchritudinem Jacob honoramus, quam D Deus amavit, et elegit : omnino tanquam solam castam et benedictam te laudamus in omnia sæcula.

Luciferam portam prævidit te Ezechiel, per quam transivit lux vera Christus Deus noster, quem impense precare, o casta, te oro, ut mihi pœnitentiæ portas aperiat.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν ἀμψοκα τὸν ξεροδόχον, ἡμέρᾳ κζ'.

Σὲ τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπὲρ λόγον λοχεύτριαν, ὡς κραταιὰν ἀντίληψιν πάντων, πανάμωμε, τῶν καταπο-

131 *Ex Canone in festo S. P. Sampsonis Xenodochi, die* 27

Te Dei ineffabiliter Genitricem, tanquam validissimam defensionem omnium qui labore pre-

(64**) Menæa impressa non habent.

Digitized by Google

muntur, glorificamus incessanter, et beatificamus, o mundissima.

A νουμένων δοξάζομεν ἀπαύστως, καὶ μακαρίζομεν.

Animæ mentisque meæ tenebras dispelle, o pura, et da mihi, ut sicut in die, honeste ambulem atque converser, ac salutaria præcepta exsequar.

Ψυχῆς μου καὶ νοὸς, ἁγνὴ, ἀπέλασον τὸ σκότος, καὶ δίδου, ὡς ἐν ἡμέρᾳ, εὐσχημόνως πολιτεύεσθαι, τὰ σωτήρια πράττοντα προστάγματα.

Te, o tota munda Domina, lucidum Verbi palatium hymnis celebramus, ac beatam appellamus.

Σὲ, πανάμωμε Δέσποινα, τὸ φωτεινὸν παλάτιον τοῦ Λόγου ἀνυμνολογοῦμεν καὶ μακαρίζομεν.

Te, o sanctissima casta, speciem Jacob, fidei divinæ vocibus laudamus, quæ genuisti nobis Deum carnem ferentem, quem omnia contremiscunt.

Σὲ, παναγία ἁγνὴ, τὴν καλλονὴν τοῦ Ἰακὼβ, πίστεως θείαις φωναῖς ἀνυμνοῦμεν, κυήσασαν ἡμῖν Θεὸν σαρκοφόρον ὃν τρέμει τὰ σύμπαντα.

Cœlum sublime omnium regis Dei facta es, o undequaque purissima; mundumque illius palatium, et thalamus divina gratia coruscans.

Ὁ οὐρανὸς ὑψηλὸς ἐχρημάτισας τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ, παναμώμητε, καὶ καθαρὸν παλάτιον, καὶ παστὰς φωτεινὴ θείᾳ χάριτι.

Vellus olim prænotavit castissimum uterum tuum, o veneranda, qui excepit in se divinum B rorem irrorantem universos, qui siti peccati laborant, o omni laude digna ac benedicta, quæ Deum in carne peperisti.

¶ Ὁ πόκος ποτὲ προεδήλου τὴν ἁγνὴν, σεμνὴ, γαστέρα σου εἰσδεξαμένην τὴν οὐράνιον δρόσον τὴν πάντας δροσίζουσαν τοὺς κεκρατημένους τῇ δίψῃ τῆς ἁμαρτίας, πανύμνητε εὐλογημένη, ἡ Θεὸν σαρκὶ κυήσασα.

Seda nunc gravem passionum mearum tempestatem, o casta benedictaque puella; et oppugna omnes incorporeos hostes, qui immaniter insultant paupertati meæ, ut fideliter te laudem.

Στῆσον παθῶν μου τὸ δεινὸν νῦν κλυδώνιον, ἁγνὴ εὐλογημένη, καὶ πολέμησον πάντας τοὺς ἀφειδῶς τῇ ἐμῇ πτωχείᾳ, κόρη, ἐπεμβαίνοντας δυσμενεῖς ἀσάρκους, ὅπως πιστῶς ὑμνῶ σε.

Lucidissimis lampadibus illius qui ex te supra mentis captum incarnatus est, sanctissima Virgo, illuminemur nos, qui te Deiparam fideliter agnoscimus, et a passionum tenebris, atque a periculis cunctisque vitæ adversitatibus liberemur.

Φαεινοτάταις λαμπάσι τοῦ ἐκ σοῦ σαρκωθέντος, Παρθένε παναγία, ὑπὲρ νοῦν, οἱ Θεοτόκον εἰδότες σε φωτιζόμεθα πίστει, καὶ σκότους ἐκλυτρούμεθα παθῶν, καὶ κινδύνων καὶ πάντων τοῦ βίου περιστάσεων.

132 *Ex Canone in festo receptionis reliquiarum sanctorum Cyri, et Joannis, die* 28.

C Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων ἀναργύρων Κύρου καὶ Ἰωάννου, ἡμέρᾳ κη'.

Tanquam ea, quæ ob bonitatis excessum tibi nos familiares facis, o castissima, Deoque gratissima, ab omni obscuritate, tempestate ac periculo libera universos.

Ὡς τὰ ἡμῶν ὑπεροληῇ ἀγαθότητος οἰκειουμένη, πάναγνε θεοχαρίτωτε, ἀμαυρώσεως πάσης, καὶ ζάλης, καὶ κινδύνων πάντας διάσωσον.

Virgo illibatissima, quæ peperisti illum qui tollit morbos hominum, medicam adhibe manum contritionibus animæ meæ, carnisque meæ infirmitatibus.

Τὰς νόσους τῶν βροτῶν τὸν ἀφαιρούμενον τεκοῦσα, παναμώμητε Παρθένε, τῆς ψυχῆς μου τὰ συντρίμματα καὶ σαρκὸς τὰ νοσήματα θεράπευσον.

Opulentas misericordias tuas asperge super nos, o Virgo, juxta consuetudinem tuam, varios morbos curans animarum illorum qui cum fide ad te accedunt, quæ es causa bonorum, o plurimum D laudanda.

Συνήθως ἐφ' ἡμᾶς τὰ πλούσιά σου ἐλέη, Παρθένε, ῥᾶνον, νοσήματα παύουσα ποικίλα ψυχῶν, τῶν ἐν πίστει προσιόντων σοι τῇ τῶν καλῶν αἰτίᾳ, πολυύμνητε.

Ærumnosissimæ animæ meæ fluctus tranquilla, obsecro; et dolores carnis meæ seda, quæ sola absque doloribus Deum corporatum peperisti.

Κύματα πράϋνον τῆς παναθλίας μου ψυχῆς, δέομαι, καὶ τῆς σαρκὸς παῦσον τὰς ὀδύνας, ἡ μόνη τεκοῦσα ἀνευθεν ὀδίνων Θεὸν σωματούμενον.

Intellectualibus superior potestatibus, omni seductoris malitia superiorem me fac intercessionibus tuis, dum te cum gratiarum actione semper glorifico.

Ab hominibus infestis, a dæmonibus malignis, et ab omni alia adversitate, casu, omnique læsione libera me, Virgo sancta, et custodi me concinentem; Benedictus es, Deus Patrum.

Ἀνθρώπων δεινῶν καὶ δαιμόνων πονηρῶν καὶ πάσης ἄλλης κακοπραγίας καὶ συμπτώσεως καὶ πάσης κακώσεως ῥῦσαί με, ἁγία Παρθένε, καὶ συντήρησον ψάλλοντα· Εὐλογητὸς εἶ, ὁ Θεὸς ὁ τῶν Πατέρων.

In similitudine carnis ille, qui est superdivinus, ex te apparuit, o Virgo casta, quem incessanter deprecare, ut misereatur nostri, qui cum malitia

Ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ὁ ὑπέρθεος, ἁγνὴ, ἐκ σοῦ ὡράθη, ὃν ἀπαύστως δυσώπει ἐλεηθῆναι ἡμᾶς κακίᾳ

Digitized by Google

συζῶντας, καὶ τρέμοντας τῆς αἰωνιζούσης, Παρθένε, A τιμωρίας.

Φωτοειδὴς ὡς νεφέλη, τὸν τῆς δικαιοσύνης κατέχουσα ἀγκάλαις σου, ἀγνὴ, Ἥλιον ἄδυτον πέφυκας· διὸ σοὶ· Πολλοῖς ἐσκοτισμένον με κακοῖς φωταγώγησον, κόρη, ἀπαύστως σε γεραίροντα.

convivimus et æternum tormentum contremiscimus.

Facta es, o casta, velut nubes lucida, quæ justitiæ Solem inoccidiuum ulnis continuisti: ideo clamo ad te: Illumina me, o puella, multis malis obtenebratum, dum te incessanter honoro.

133 *Ex Canone in S. Hypatium, die* 28 (64***).

Salvatori ac Deo ex castis sanguinibus tuis corpus dedisti, o Virgo inviolata, qui dedit nobis sapientem Hierarcham suum, salutiferum ac ferventem defensorem, vere admirabilem Hypatium.

Esto mihi propitia in die Christi formidabili ac tremenda, o Dei Mater, Virgo genitrix Maria, quæ omnibus Filii tui creaturis es sublimior, quippe quæ sola ipsum supernaturaliter lactasti.

Virgo Mater, quæ Deum incarnatum peperisti graves et innumerabiles animæ meæ lapsus expians, salva me intercessione tua.

Gratiarum tuarum fluvii, et fontes curationum, et divinarum divitiarum distributiones dividuntur, o Dei Sponsa, ex manu illa, unde vita principium habuit, Omnipotentis qui ex utero tuo natus est.

Sapientiam Dei subsistentem peperisti, inviolata Virgo Deipara, quæ sanctos sapientissimos fecit, per quos malitiæ architecti cecidit fastus, et pessima machinamenta.

O miraculum omnium miraculorum maximum, quod Virgo concipiens sine virili opera in utero suo illum qui universa complectitur, illum non coarctavit.

O Dei sponsa Virgo, quæ absque nuptialis thalami experimento, et absque seminis corruptione Unigenitum Patris concepisti, et in carne peperisti, ex immaculatis sanguinibus tuis, ne cesses B preces effundere pro salute mundi.

Me multis periculis circumdatum, et peccatorum tempestate periculosissime jactatum, dirige nunc Spiritus sancti aura ad pacatissimam stationem, o Dei genitrix Domina, portus enim es Christianorum; quamobrem te **134** laudamus in omnia sæcula.

Mater Creatoris lucidissima mœstorum consolatio, periclitantium protectio, et laborantium auxilium, atque ægrotantium velox visitatio, tu me, quandiu vixero, custodi.

ΜΗΝ ΙΟΥΛΙΟΣ.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Κοσμᾶν καὶ Δαμιανόν, ἡμέρᾳ α'. C

Σὲ τοῦ Θεοῦ τὸ χωρίον, τὴν νοητὴν τράπεζαν, τὴν καλλονὴν τοῦ Ἰακὼβ, τὴν ἀδιάβατον γέφυραν, καὶ ἀδιάσειστον κλίμακα, ἄχραντε, αἱ γενεαὶ τῶν γενεῶν μακαρίζομεν.

Ὁ φοβερὸς ταῖς ἄνω στρατηγίαις ἐν σοὶ ἀῤῥάστως ᾤκησε, καθαρωτέραν εὑρηκὼς ὁρατῆς καὶ νοουμένης, ἁγνὴ Παρθένε, φύσεως· διὸ σε μακαρίζομεν.

Ἡ λαμπὰς τοῦ θείου φωτὸς, ἡ ἀνωτέρα πάντων τῶν ποιημάτων, ἡ τὸν ἄνθρωπον θεώσασα, ὡς Θεὸν κυήσασα, καὶ Θεοτόκος δοξάζεται.

Ἀνάτειλόν μοι, Δέσποινα, ἀκτῖνα θείας γνώσεως D τῷ ἐν τῷ σκότῳ τῆς ἀγνωσίας δεινῶς συνεχομένῳ, καὶ πρὸς φῶς ὁδήγησον μετανοίας, ἄχραντε, πύλη οὖσα τοῦ φωτός.

Σῶσόν με, ἡ τεκοῦσα τὸν Σωτῆρα· βυθὸς γὰρ συνταράσσει με ἁμαρτημάτων, καὶ χειμάζει με κλυδώνιον ἡδονῶν, καὶ ζάλη τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐκθλίβει με.

Καταβήσεται Χριστὸς, ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, ἐν τῇ γαστρί σου, θεοχαρίτωτε, καὶ τοὺς χειμάῤῥους τῆς ἀνομίας καταπαύσει ὡς Θεὸς, καὶ ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν πηγάσει τοῖς μέλπουσιν, Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν Πατέρων.

MENSIS JULIUS.

Ex Canone in festo SS. Cosmæ, et Damiani martyrum, die 1.

Te Dei sedem ac possessionem, mensam spiritalem, speciem ac pulchritudinem Jacob, pontem trajectu felicissimum ac facillimum, scalam stabilem atque immobilem, omnes hominum generationes cum affectu beatam nuncupamus, o immaculata.

Ille qui formidabilis est supernis exercitibus, in te inenarrabili modo habitavit, o casta Virgo, cum te omni natura visibili, atque intelligibili puriorem invenisset: propterea te beatam appellamus.

Lampas divinæ lucis, superior omnibus creaturis, quæ hominem deificavit, quippe quæ Deum pepererit, Deipara glorificatur.

Oriri fac super me, Domina, radium divinæ cognitionis, cum tenebris ignorantiæ graviter oppressus sim; et deduc me ad lumen pœnitentiæ, o immaculata, cum sis porta lucis.

Salva me, tu quæ Salvatorem peperisti; profundum quippe peccatorum conturbat me; et exagitat me tempestas concupiscentiarum, malignorumque spirituum procella affligit me.

135 Descendet Christus sicut pluvia in vellus, in uterum tuum, o Deo charissima; et torrentes iniquitatis cessare faciet, utpote Deus; atque immortalitatem ac vitam in modum fontis emanabit iis qui canunt: Benedictus Deus Patrum.

(64***) Desideratur in Menæis.

Digitized by Google

Ex sacris sanguinibus tuis incarnatus est Creator omnium, atque exivit ab utero tuo, virginem te conservans. O miraculum miraculorum! o novorum mysteriorum manifestatio, quæ in te facta sunt in omnia sæcula.

O virgo, quæ ipsis Cherubim superior apparuisti, effice mentem meam carnalibus concupiscentiis vitæque tentationibus superiorem; et concede mihi ut expedite facileque incedam pro semitas salutares, quæ ducunt ad supernam civitatem, o immaculata.

Ἐξ αἱμάτων σου ἱερῶν σεσάρκωται ὁ Πλαστουργὸς ὁ πάντων, καὶ σοῦ προῆλθεν ἐκ γαστρὸς, σὲ παρθένον διαφυλάξας· ὦ θαῦμα θαυμάτων! ὦ καινῶν μυστηρίων φανέρωσις ἐν σοὶ πεπραγμένων εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας!

Φανεῖσα, Παρθένε, τῶν Χερουβὶμ ἀνωτέρα, ἀνώτερον ἀπέργασαι τὸν νοῦν μου τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, καὶ τοῦ βίου πειρασμῶν, καὶ δίδου βαδίζειν εὐσταλῶς τὰς σωτηρίους τρίβους, τὰς φερούσας, ἄχραντε, πρὸς τὴν ἄνω πόλιν.

Ex Canone alio in SS. Anargyros Cosmam, et Damianum (64****).

Salvatorem ac Deum ex castis sanguinibus tuis corporasti, o pura et inviolata, qui dedit nobis salutares medicos passionum nostrarum, et ferventes defensores, sapientes Anargyros in spiritu.

Te speciosissimam inter mulieres elegit Deus, et ex te corporaliter, o casta, nasci complacuit sibi, qui requiescit in sanctis suis.

Compassione tua dignum me fac, o Virgo inviolata, quæ peperisti Verbum unice compassivissimum, quod concessit universis finibus terræ Sanctos compatientes medicos, et miraculorum patratores.

Sapientiam Dei substantialem peperisti, o Virgo inviolata Deipara, quæ sanctos sapientissimos nobis concessit, per quos malitiæ architecti cecidit fastus, et gravissima stratagemata.

Templum mundum fecit te, Domina, mundissimum **136** Verbum, quod divinam Anargyrorum Ecclesiam signis ac prodigiis semper magnificat.

O Maria virga quæ germinasti ex radice Jesse, protulisti, inviolata, florem Christum, qui velut floribus, miraculis exornat famulos suos Anargyros.

Perempta est mors in te; vitam enim substantialem peperisti Christum Dominum, o inviolata, protectorem vitæ nostræ, qui Anargyros medicos dedit iis qui clamant: Benedicite omnia.

Facta es, o Virgo, domicilium lucis illius, quæ universa illuminavit, et luciferos sanctos nunc concessit, qui mortiferarum passionum tenebras in spiritu eliminant, o sola semper inviolata Virgo.

Ex Canone alio in SS. Anargyros Cosmam, et Damianum.

Effunde super nos, nunc, o casta, stillas miserationum tuarum, tu quæ bonum, et pium, et miseratorem ineffabiliter peperisti, atque universorum nunc præsidium exsistis.

Ille qui solus est bonus, solus intime misericors, immaculatam vulvam tuam ingressus est, o tota immaculata, volens nos passionibus pollutos reformare.

In te, o Virgo Dei Mater, spes meas reposui, me ab omni hostis malitia esse liberandum.

O Domina casta, quæ Deum incarnatum incomprehensibili modo peperisti, eumdem semper deprecare, ut me a carnalibus passionibus, et ab æternis tormentis eripiat.

Ille qui inferiora superioribus in supernaturali partu tuo conjunxit, o castissima, custodiat in tranquillo statu nos, qui te laudibus exaltamus.

Mons Dei, ex quo Veritas manifestatur, tu es, o Virgo **137** casta, in quo eum inhabitasset ille, qui est incomprehensibilis, hominibus voluit similis fieri propter excessum misericordiæ suæ: cui psallimus: Benedictus es, etc.

Ecce, o anima mea, porta lucis, quæ nunc aperit aditus pœnitentiæ: ecce species Jacob; unica hominum tutela ac defensio: festina per intercessiones illius consequi misericordiam.

Agnoscentes te, o Domina, vere lucidam esse nubem Solis justitiæ per tuam intercessionem ab obscurissimis tenebris, et ab æterno supplicio liberemur, o ab omni nævo libera.

Ex Canone in festo S. Thomæ Palæensis et S. Cyriacæ martyris, die 7.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Θωμᾶν τὸν ἐν τῷ Παλαιῷ, καὶ τὴν ἁγίαν μάρτυρα Κυριακὴν, ἡμέρᾳ ζ.

Mortis impetum repressisti, o casta, Christum immortalitatis datorem enixa, quem cum infernus voluntario decreto mortuum vidisset, contremuit.

O Virgo, quæ subsistentem Dei Sapientiam peperisti, a sophista malitiæ libera me mediatione tua, o sola carens omni labe.

Libera, o Virgo castissima, ab omni hostis læsione, eos qui noverunt te veram esse Dei matrem.

Ῥύμην, ἁγνὴ, τοῦ θανάτου ἀνέστειλας ἀθανασίας πρόξενον Χριστὸν κυήσασα, ὃν ὁ ᾅδης θανέντα βουλήσει ἐκουσίᾳ ἰδὼν ἐτρόμαξεν.

Σοφίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνυπόστατον τεκοῦσα, Παρθένε, τοῦ σοφιστοῦ με τῆς κακίας ἐκλύτρωσον μεσιτείᾳ σου, μόνη παναμώμητε.

Ῥῦσαι πάσης κακώσεως τοῦ δυσμενοῦς, Παρθένε, τοὺς εἰδότας ἀληθῶς Θεοῦ σε μητέρα, πάναγνε.

(64****) Hic canon cum sequenti deest in Menæis impressis.

Digitized by Google

Ἔλυσας, ἄχραντε, τῶν προπατόρων τὴν ἀρὰν, A τέξασα ἄνευ σαρκὸς, σεμνὴ, θελημάτων τὸν πάντα τῷ αὐτοῦ θελήματι θείῳ σαφῶς οὐσιώσαντα.

Dissolvisti, o intemerata, primorum parentum maledictionem, cum peperisti sine voluntate carnis, o veneranda, illum qui voluntate sua divina manifeste universa produxit.

Βασιλέα κυήσασα Χριστὸν οἷάπερ βασίλισσα, θεοχαρίτωτε, τοὺς ἐπὶ σοὶ προστρέχοντας οὐρανῶν βασιλείας ἀξίωσον.

O Deo gratissima, quæ regem Christum peperisti, utpote regina, eos, qui ad te recurrunt, dignos fac regni cœlorum.

Ὁ μόνος Θεὸς μόνην εὗρε καθαρὰν τὴν σὴν γαστέρα, καὶ σωματοῦται καὶ γνωρίζεται ἄνθρωπος σώζων τὸν ἄνθρωπον· ὅθεν ὡς καλῶν σε αἰτίαν ἐπιστάμενοι ψάλλομεν· Εὐλογημένη ἡ Θεὸν σαρκὶ κυήσασα.

Deus, qui est solus, solum uterum tuum purum invenit, et corporatus est, et agnitus homo salvans hominem : unde te tanquam causam bonorum agnoscentes, psallimus : Benedicta tu, quæ Deum in carne peperisti.

Ὁ ὑπερούσιος Θεὸς οὐσιώθη καθ' ἡμᾶς ἐκ σοῦ, Παρθένε, καὶ ὡράθη ὡς βρέφος ὁ πρὸ αἰώνων Πατέρι καὶ θείῳ συνυπάρχων Πνεύματι· ὅθεν ὡς αὐτοῦ σε δοξάζομεν μητέρα. B

138 Supersubstantialis Deus substantia nostra factus est ex te, o Virgo, et apparuit tanquam infans, ille qui ante sæcula est cum Patre et Spiritu divino : quare tanquam illius matrem te glorificamus.

Φωτεινοτάταις λαμπάσι τοῦ ἐκ σοῦ σαρκωθέντος, Παρθένε παναγία, ὑπὲρ νοῦν οἱ Θεοτόκον εἰδότες σε φωτιζόμεθα πίστει, καὶ σκότους ἐκλυτρούμεθα παθῶν, καὶ πάντων κινδύνων καὶ πάσης περιστάσεως.

Lucidissimis lampadibus illius, qui ex te, o Virgo sanctissima, supra mentis captum incarnatus est, nos, qui te Deiparam fideliter agnoscimus, illuminemur, et a tenebris passionum, omnique periculo atque adversitate liberemur.

Ex Canone in SS. Patermutium, et Coprum, die 9 (64*****).

Mortifica cordis mei affectiones, tu, quæ vitam nostram Christum ineffabiliter peperisti, o Virgo nuptialis thalami nescia, spes eorum qui recurrunt ad te.

O porta salutaris, pœnitentiæ portas, utpote benigna protectrix, aperi mihi, et a peccati portis libera me, custodiens me divina potentia tua. C

Corpus accepit ex visceribus tuis Deus Verbum, o Dei genitrix puella, et ut infans visus est, exhibens universis admirandam ac stupore plenam regenerationem.

Ille qui erat perfectissimus, factus homo ex te, o Virgo innupta, corruptam hominum essentiam deificavit.

Incessabili voce ad te clamamus : Gaude, o intemeratissima : gaudium enim omnium Christum genuisti ; atque universum primæ matris Evæ mœrorem effugasti.

Ecce Arca illa legalis præfigurabat uterum tuum continentem Manna Christum escam nostram, o Dei genitrix sola casta, benedicta.

Cœlis sublimior apparuisti, dum Verbum Deum, qui nos ad sublimia evexit, peperisti, quem superexaltat omnis spiritus, tanquam Deum nostrum, in sæcula.

Lucis tuæ radiis illumina, o Sponsa Dei, animam meam, **139** in socordiæ profundo jacentem ; exsurge, atque hostes proturba ac dejice, qui semper divexant cor meum, et ad libidines meas sectandas impellunt me.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Πρόκλον καὶ Ἱλαρίωνα, ἡμέρᾳ ιβ'.

Γὸν τῶν ἀκοῶν τῆς προμήτορος Εὔας Γαβριὴλ σοὶ προσφωνῶν τὸ Χαῖρε ἀληθῶς ἐξετίναξε, Δέσποινα· μόνη γὰρ τὸν ἀναιρέτην τῆς κακίας τοῦ ὄφεως ὑπὲρ νοῦν τε καὶ λόγον ἐκύησας. D

Ex Canone in festo SS. martyrum Procli, et Hilarionis, die 12.

Venenum, quod prima mater Eva auribus audiendo imbiberat, Gabriel tibi, Ave, acclamans vere ejecit, o Domina : tu enim sola ablatorem malitiæ serpentis supra omnis cogitationis ac sermonis captum peperisti.

Λῦσον, Παρθένε, τὸν δεσμὸν τῶν κακῶν μου, συνδέουσα τῇ στοργῇ με τοῦ ἐκ σοῦ τεχθέντος Λόγου, πανάμωμε, καὶ σῶσόν με, Δέσποινα, ταῖς ἱκεσίαις σου.

Dissolve, o Virgo, catenam malorum meorum, colligans me amore Verbi, quod ex te, o mundissima, natum est : et salvum me fac, o Domina, precibus tuis.

Συντριβὲν τῇ παραβάσει τῶν χειρῶν σου τὸ ποίημα κατοικτείρων, Λόγε, μήτραν ἀπειρόγαμον ᾤκησας, καὶ ἐν δυσὶ ταῖς οὐσίαις προελήλυθας, ἀφθαρσίας καινίζων ὁδοὺς τοῖς εἰδόσι σε.

Confractum ob transgressionem, opus manuum tuarum commiserans, o Verbum, uterum virilis copulæ nescium habitasti, et in duabus substantiis processisti, renovans vias immortalitatis scientibus te.

Τίς δύναται τὸ σὸν ἑρμηνεῦσαι μυστήριον, ὦ Δέ-

Quis tuum valeat explicare mysterium, o Domina

(64*****) Menæa non habent.

Digitized by Google

Deipara? omnium enim Creatorem ineffabiliter corporasti.

Ecce Virgo concipiet (exclamavit olim Isaias) magni consilii angelum Emmanuel, Deum, et Dominum, et Salvatorem animarum nostrarum.

Tanquam sanctior omnibus creaturis, peperisti, o casta Virgo, o Virgo immaculata, benedicta Mater, semper glorificata, Creatorem et Dominum.

Incarnatus ex impollutis sanguinibus tuis Deus, qui fecit, et plasmavit me, o Dei genitrix Domina, recuperavit mundum, ita clamantem : Benedicite, et laudate Dominum.

Lucis domicilium facta es, o casta, sanctissima Mater Virgo, in materia visibili corporis, a qua omnes qui in **140** tenebris vitam trahunt, illuminantur : quamobrem te cum fide beatam appellamus.

A σποινα Θεοτόκε· τὸν γὰρ κτίστην τῶν ὅλων ἀφράστως ἐσωμάτωσας.

Ἰδοὺ ἡ Παρθένος, ἀνεβόα ὁ Ἡσαΐας πάλαι, βουλῆς ἄγγελον μεγάλης Ἐμμανουὴλ τὸν Θεὸν, καὶ Κύριον, καὶ Σωτῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν συλλήψει.

Ὡς τῶν κτισμάτων πάντων ἁγιωτέρα, ἀγνὴ Παρθένε, ἀπεκύησας τὸν κτίστην καὶ Κύριον, Παρθένε ἁμίαντε, εὐλογημένη Μῆτερ ἀεὶ δεδοξασμένη.

Σαρκωθεὶς ἐξ ἀχράντων αἱμάτων σου ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας καὶ πλάσας με, Θεοκυῆτορ Δέσποινα, ἀνεκτήσατο κόσμον οὕτω βοῶντα· Εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Φωτὸς οἰκητήριον, ἁγνὴ, γεγένησαι, παναγία μητροπάρθενε, ἐν ὕλῃ ὁρωμένῃ τοῦ σώματος, καὶ πάντας τοὺς ἐν σκότει φωτίσαντος· ὅθεν σε πίστει μακαρίζομεν.

Ex Canone in Synaxim, seu collectam archangeli Gabrielis, die 13.

Ubi Gabriel, etc.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν σύναξιν τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ, ἡμέρᾳ ιγ'.

Ἄγνήν σε, κ. τ. λ.

(*Idem est cum Canone diei* 26 *Martii.*)

141 *Ex Canone in festo S. Golinduchæ martyris, die* 13.

A sordibus malitiæ volens Creator naturam nostram mundare, ex utero tuo mundo incarnatus est, o Deipara; propterea te omnes glorificamus.

Manifeste cognovimus Deum ex castis sanguinibus tuis incarnatum esse, o Virgo, nostramque C nunc formam misericordia adductum suscepisse; quamobrem te cum fide glorificamus.

Vinculum transgressionis dissolvisti, bonorum datorem cum excessu benignitatis enixa : propterea nos fideles te, Virgo Mater, glorificamus.

Cum sit mens mea multis transgressionibus inquinata ac deturpata, precor te, o Dei Mater, unice immaculata (65), miserere mei, et salva me mediatione tua.

Cum contexuisset Altissimus sibi ipsi amictum ex puris sanguinibus tuis, o immaculata, eos qui divinis vestibus nudati fuerant, exornavit; propterea cum affectu te beatam appellamus.

Propitiatorium apud Deum te semper habemus, o summe immaculata : erue nos a futuræ vitæ D terribilibus tormentis, ac libera nos ab omnibus minis et conatibus hostium tam visibilium quam invisibilium.

Tu quæ partu tuo universam seductoris malitiam sterilem reddidisti, o casta, cor meum omnium bonorum operum sterile, fructiferum effice, Deum mihi propitium reddendo.

142 Mediante voce angeli, concepisti, o casta,

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα Γολινδουχὴν, ἡμέρᾳ ιγ'.

Ῥύπου κακίας τὴν φύσιν ὁ Πλαστουργὸς τὴν ἡμῶν βουλόμενος ἐκκαθᾶραι, ἐκ τῆς σῆς καθαρᾶς σεσάρκωται γαστρὸς, Θεοτόκε· διό σε πάντες δοξάζομεν.

Γνωστῶς κατίδομεν Θεὸν σαρκωθέντα, Παρθένε, ἐξ ἀγνῶν σου αἱμάτων, δι' οἶκτον νῦν τὴν ἡμῶν ἀναλαβόντα μορφήν. Διὰ τοῦτο πίστει σε δοξάζομεν.

Δεσμὸν διέλυσας τῆς παραβάσεως τῶν καλῶν τὸν δοτῆρα ὑπερβολῇ τέξασα χρηστότητος, Παρθενομῆτορ. Διὰ τοῦτο οἱ πιστοί σε δοξάζομεν.

Μεμολυσμένος τὸν λογισμὸν καὶ ἠχρειωμένος ταῖς πολλαῖς, Μῆτερ Θεοῦ, παραβάσεσι, σὲ καθικετεύω, μόνη ἀμόλυντε, οἰκτεῖραί με καὶ σῶσαι τῇ μεσιτείᾳ σου.

Ὑφάνας Ὕψιστος ἑαυτῷ περιβολὴν ἐκ τῶν ἀγνῶν αἱμάτων σου, τοὺς γυμνωθέντας θείαις καταστολαῖς ἐφαίδρυνεν, ἄχραντε. Διὰ τοῦτό σε πόθῳ μακαρίζομεν.

Ἱλαστήριον κεκτημένους, πανάμωμε, πρὸς τὸν Θεόν σε πάντοτε, ἐξελοῦ ἡμᾶς τῶν ἐκεῖ βασάνων φοβερῶν, καὶ λύτρωσαι πάσης ἀπειλῆς καὶ ἐπιβουλῆς ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν.

Ἡ τῷ τόκῳ σου πᾶσαν ἀποστειρώσασα τὴν κακίαν τοῦ πλάνου, πάσης στειρεύουσαν πράξεως, ἁγνὴ, ἀγαθῆς τὴν καρδίαν μου δεῖξον καρποφόρον, Θεὸν ἱλεούμενη.

Φωνῇ ἀγγέλου, ἁγνὴ, συνέλαβες Λόγον Πατρὸς

(65) Hinc Joan. Trithemius abbas *de laud. S. Annæ* cap. 7, ait ad rem nostram : « Digna Dei Mater fuisse creditur sine originali macula concipi, quæ illum erat Virgo paritura, qui totius mundi deleret crimina. Nolo mireris Dei Genitricem præter naturæ consuetudinem ab originali præservatam crimine, quam sibi mansionem paraverat Deus infusor gratiæ. Considera natam Dei Genitricem, et non miraberis sine macula conceptionem. Magna sunt quæ dicuntur, sed vera, sed sancta, sed Genitricem Dei decentia, cujus conceptionem prævenit gratia, et hinc miratur natura. » Sic ille.

Digitized by Google

ἡμῖν ὁμοιωθῆναι θελήσαντα, ὃν δυσώπει εὑρεῖν ἡμᾶς ἔλεος, καὶ τῶν ἁμαρτημάτων λύσιν, πανάμωμε· ὅθεν εὐχαρίστοις σε φωναῖς ἀεὶ δοξάζομεν.

A Verbum Patris, quod nobis voluit assimilari : illud idem nunc deprecare, o mundissima, pro nobis ut misericordiam, et peccatorum absolutionem invenire possimus, quamobrem gratis vocibus, te semper glorificemus.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Ἀκύλαν, ἡμέρᾳ ιδ'.

Ex Canone in festo S. Aquilæ apostoli, die 14.

Λόγῳ, σεμνή, Λόγον ἐν μήτρᾳ συνέλαβες τὸν διὰ λόγου ἅπαντας δημιουργήσαντα· διὰ τοῦτο σὲ λόγοις ἐνθείοις ἀνυμνοῦμεν, Θεοχαρίτωτε.

Verbum mediante verbo in utero concepisti, o veneranda, quod per verbum universos creavit : ideo te verbis divinis collaudamus, o Dei gratia cumulatissima.

Ὁ μόνος καθαρὸς, ὁ μόνος Κύριος, σὲ μόνην ὡς ἔγνω καθαρωτέραν πάσης κτίσεως, πανάμωμε, ἐξ ἀγνῶν σου αἱμάτων σεσωμάτωται.

Solus mundus, solus Dominus, ut te agnovit solam, omni creatura mundiorem, o immaculatissima, ex castis sanguinibus tuis corporatus est.

Νοητόν σε παλάτιον, καὶ ὑψηλὸν τοῦ βασιλέως θρόνον, Θεοτόκε δέσποινα, ὀνομάζομεν.

B Te spirituale palatium, et altissimum Regis thronum, o Deipara Domina, nominamus.

Μήτηρ καὶ δούλη Χριστοῦ τοῦ σαρκωθέντος δι' ἡμᾶς γέγονας, ὃν ἐκτενῶς πάντοτε δυσώπει τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς τοὺς σε Θεοτόκον ἀγνὴν ὀνομάζοντας.

Mater es et ancilla Christi incarnati propter nos : quem semper impense deprecare ut salvos faciat nos, qui te Deiparam castam nuncupamus.

Κυριώνυμε κόρη πανάμωμε, τὸν ἀγαθοδότην Θεὸν ἡ κυήσασα, τοὺς σε ὑμνοῦντας πάντοτε πειρασμῶν πολυτρόπων διάσωσον.

O puella immaculatissima, cujus nomen dominium resonat; quæ Deum bonorum datorem peperisti; eos qui te collaudant assidue a multiformibus tentationibus salva.

Νεκροῦται τὸ πρὶν ὁ Ἀδὰμ φθοροποιῷ βρώσει, πανάμωμε, σὺ δὲ τεκοῦσα τὴν ζωὴν ἡμῶν, τοῦτον, Παρθένε, ἐζώωσας· ὅθεν ὡς καλῶν σε αἰτίαν ἀνυμνοῦντες κραυγάζομεν· Εὐλογημένη ἡ Θεὸν σαρκὶ κυήσασα.

Mortuus est olim Adam lethifero cibo degustato, o summe pura Virgo : tu autem enixa vitam nostram, eumdem vivificasti : unde te tanquam bonorum causam laudantes, clamamus : Benedicta tu, quæ Deum in carne genuisti.

Ὡς τὸν παναίτιον Θεὸν ὑπὲρ πᾶσαν ἀληθῶς, ἁγνὴ, αἰτίαν ἐν γαστρὶ συλλαβοῦσα, καὶ δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς ὀφθέντα τεκοῦσα, πανάμωμε, τοῦτον ἐκδυσώπει ὑπὲρ τῶν σε ὑμνούντων.

Cum Deum rerum omnium causam, supra omnem causam vere, o casta, in utero conceperis, ac propter nos similem nobis effectum pepereris, eumdem, o intemeratissima, suppliciter exora pro illis, qui te laudibus exornant.

Σὲ φωτιστικὴν λυχνίαν προεώρα προφήτης τὸ φῶς τὸ ἀνατεῖλαν ἐκ φωτὸς, Παρθενομῆτορ, βαστάζουσαν, τὸ φωτίσαν πλουσίως τὰ πρὶν ἐσκοτισμένα ταῖς αὐγαῖς τῆς αὐτοῦ ἀνεκφράστου, πανάμωμε, θεότητος.

Te lucernam illuminativam prævidit propheta, o Virgo **143** mater, gestantem lumen ortum de lumine, quod ea quæ antea tenebris offusa erant, splendoribus ineffabilis divinitatis suæ copiose illuminavit, o immaculatissima.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Κήρυκον καὶ Ἰουλίττην, ἡμέρᾳ ιε'.

Ex Canone in SS. martyres Cericum et Julittam, die 15.

Κατήργηται θάνατος διὰ σοῦ, καὶ ᾅδου τὸ κέντρον ἠφανίσθη, Μῆτερ ἁγνὴ· σὺ γὰρ τὸν ἀθάνατον Δεσπότην θανατωθέντα σαρκὶ ἀπεκύησας.

Irriti facti sunt conatus mortis, et inferni stimulus exterminatus est per te, Mater casta : tu enim immortalem Dominum, qui secundum carnem mortuus est, peperisti.

Μὴ κενώσας τοὺς κόλπους τοὺς Πατρικοὺς, ἄχραντε, Λόγος ὁ τὸ πᾶν οὐσιώσας σου τὴν πανάμωμον γαστέρα ᾤκησε, καὶ σὰρξ ἀτρέπτως ὡράθη, καὶ βροτοὺς ἐθέωσεν ὁ ὑπερούσιος.

D Verbum illud supersubstantiale, quod omnem substantiam creavit, non deserens Paternum sinum, in utero tuo mundissimo habitavit, o immaculata, et caro sine ulla mutatione apparuit, hominesque deificavit.

Νόμοι φύσεως, πάναγνε, ἐν τῇ ὑπὲρ φύσιν κυοφορίᾳ σου ἐναλλάττονται· τὸν Πλάστην γὰρ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἀπεκύησας.

Naturæ leges in partu tuo, qui fuit supra naturam, mutatæ sunt, o castissima; etenim Creatorem modo ineffabili atque inexcogitabili peperisti.

Ὁ Θεοῦ Θεὸς Λόγος σάρκα ἀνελάβετο ἔννουν καὶ ἔμψυχον ἐκ σοῦ, παναγία, καὶ δι' οἶκτον ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ ἐθέωσέ με τῇ παραβάσει ἀπωσθέντα, ὃν ἱκέτευε σῶσαι τὰ σύμπαντα.

Deus Verbum Dei carnem mente atque anima præditam assumpsit ex te, o Sanctissima, et misericordia motus, factus est homo, meque deificavit, qui rejectus ac perditus eram, ob transgressionem. Hunc tu deprecare, ut omnibus salutem concedat.

Digitized by Google

Acutissima intercessionis tuæ falce, amputa, o puella, a radicibus pravas cogitationes animæ meæ; neque fructiferum redde, precor; omnium enim Satorem Deum, et Salvatorem peperisti. A

Προρρίζους τῷ τμητικῷ σου δρεπάνῳ τῆς πρεσβείας ἐναπόκοψον, κόρη, τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς τῆς ψυχῆς μου, καὶ καρποφόρον ἀνάδειξον, δέομαι· ἁπάντων γὰρ τὸν φυτουργὸν τὸν Θεὸν καὶ Σωτῆρα ἐκύησας.

Verbis tuis inhærentes, omnes generationes te beatam dicimus, o puella, beati Dei matrem factam, qui credentes in se, facit esse beatos.

Ῥήμασι σοῖς ἀκολουθοῦντες μακαρίζομεν γενεαὶ πᾶσαι, κόρη, μακαρίου Θεοῦ Μητέρα σε δειχθεῖσαν, τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας μακαρίους ἐκτελοῦντα.

Verbum ex immaculatissimis sanguinibus tuis incarnatum, o puella immaculata, eos qui ad irrationabilissimas carnis passiones ante propenderant, divina scientia deificavit; ideo nos illud superexaltamus in omnia sæcula.

Σαρκωθεὶς ὁ Λόγος ἐκ τῶν παναχράντων σου αἱμάτων, κόρη, τοὺς προνενευκότας πρὸς τὰ ἀλογώτατα τῆς σαρκὸς πάθη, ἐπιγνώσει θείᾳ ἐθέωσεν, ἄχραντε, ὃν ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

144 Illumina, o porta lucis, animam meam ab affectibus excæcatam, pravisque cogitationibus obtenebratam, ac periclitantem; meque a tentationibus, periculis, ac tribulationibus eripe, ut glorificem te, fidelium spem ac fortitudinem. B

Φώτισον, πύλη τοῦ φωτὸς, τὴν τυφλώττουσαν ψυχήν μου τοῖς πάθεσι, καὶ πονηροῖς λογισμοῖς ἀμαυρωθεῖσαν καὶ κινδυνεύουσαν, καὶ ἐξελοῦ με πειρασμῶν, κινδύνων καὶ θλίψεων, ἵνα δοξάζω σε, τὴν ἐλπίδα τῶν πιστῶν καὶ κραταίωμα.

Ex Canone in festo S. Athenogenis martyris, die 16.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἀθηνογένην, ἡμέρᾳ ις'.

Verbum æternum, ex sanguinibus tuis, o innupta, carnem factum, supra mentis verbique comprehensionem, peperisti.

Σάρκα γεγενημένον ἐκ τῶν σῶν αἱμάτων, ἀπειρόγαμε, τὸν αἰώνιον Λόγον ὑπὲρ νοῦν τε καὶ λόγον ἐκύησας.

Cœlis sublimior facta es, o casta, et Seraphim sanctior, quippe quæ omnium Regem ac Dominum supra naturæ ordinem genueris.

Ὕψηρ! οὐρανῶν, ἁγνὴ, ὑψηλοτέρα, καὶ τῶν Σεραφὶμ ἀεὶ ἁγιωτέρα, ὡς τὸν ἁπάντων Δεσπότην καὶ Βασιλέα ὑπερφυῶς κυοφορήσασα.

Æqualis cum Genitore potestatis ac throni, supersubstantialem corporasti, o immaculatissima, qui cum hominibus propter suam misericordiam conversatus est. C

Ἰσοδύναμον, σύνθρονον τῷ γεγεννηκότι τὸν ὑπερούσιον ἐσωμάτωσας, πανάμωμε, τοῖς βροτοῖς δι' οἰκτον ὁμιλήσαντα.

Matrem ac Virginem te totam sanctam agnoscentes, concordi voce te veneramur, et devote beatam appellamus.

Μητέρα καὶ Παρθένον εἰδότες σε παναγίαν συμφώνως γεραίρομεν, καὶ εὐσεβῶς μακαρίζομεν.

Tanquam intelligibilis arca, legislatorem portasti: tanquam lucerna splendida lumen peperisti: tanquam radix nunquam irrigata vitæ racemum, o Deipara, protulisti.

Ὡς νοητὴ κιβωτὸς τὸν νομοδότην ἐβάστασας, λυχνὶς ὡς φωταυγὴς τὸ φῶς ἀπεκύησας, ὡς ῥίζα ἀπότιστος τῆς ζωῆς τὸν βότρυν, Θεοτόκε, ἀνεβλάστησας.

Verbum, quod supra verbi comprehensionem peperisti, o Dei genitrix Maria, pro nobis exora, qui te cum fide collaudamus, ac beatificamus, o immaculata.

Ὃν ἀπεκύησας Λόγον ὑπὲρ λόγον, Θεογεννῆτορ Μαρία, ὑπὲρ ἡμῶν ἐκδυσώπει, τῶν πιστῶς σε ὑμνούντων, καὶ μακαριζόντων σε, ἄχραντε.

Liberati per te, o intemeratissima, ab antiquo primorum parentum lapsu, tibi clamamus, Ave, et cum fide glorificamus eum, qui per te nos a corruptione liberavit. D

Λυτρωθέντες, πανάμωμε, διὰ σοῦ, τῆς ἀρχαίας τῶν προγόνων ἐκπτώσεως, τὸ, Χαῖρε, σοὶ βοῶμεν, καὶ πίστει δοξάζομεν τὸν διὰ σοῦ ἐκ φθορᾶς ἡμᾶς ῥυσάμενον.

Fers in ulnis Deum ferentem omnia; nutris nutritorem, **145** o casta, nobis similem effectum; quem deprecare, ut a cunctis asperis atque adversis liberet populum tuum.

Φέρεις ἐν ἀγκάλαις Θεὸν τὸν φέροντα πάντα, τρέφεις τὸν τροφέα ἡμῖν, ἁγνὴ, ὁμοιωθέντα· ὃν ἱκέτευε τῷ λαῷ σου δοῦναι πάντων δυσχερῶν τὴν ἀπολύτρωσιν.

Ex Canone in festo S. Marinæ martyris, die 17.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα Μαρίνην, ἡμέρᾳ ις'.

Receptaculum capax divinæ gratiæ facta es, o Dei genitrix immaculata: propterea Marina affectu virgineo te prosequens ac desiderans, Filio tuo adducta est post te.

Δοχεῖον χωρητικὸν γέγονας τῆς θείας χάριτος, θεογεννῆτορ ἄχραντε· διό σε Μαρίνα ποθήσασα παρθενικῶς ὀπίσω σου τῷ σῷ Υἱῷ προσαπενήνεκται.

Vere ac propric te Deiparam nos fideles venera-

Κυρίως καὶ ἀληθῶς σε Θεοτόκον οἱ πιστοὶ σέβο-

Digitized by Google

μεν, πανάμωμε· σὺ γὰρ Θεὸν τέτοκας σάρκα γεγο- A mur, o munda ab omni labe : tu enim Deum carnῳότα.

nem factum peperisti.

Fluxus corruptionis compescuit Virgo, incorrupte enim genuit illum qui corruptam hominum naturam a corruptione vindicavit.

Ἡ πανάμωμος καὶ μόνη ἁγιωτέρα τῶν Χερουβὶμ φανεῖσα, τὰς ψυχάς ἡμῶν σῶσον πάσης περιστάσεως, τῶν πίστει ὑμνούντων σε, ἄχραντε, Παρθένε θεόνυμφε.

O immaculatissima, quæ sola sanctior Cherubim apparuisti, salva animas nostras ab omni circumstanti adversitate, dum te cum fide laudamus, o immaculata Virgo, sponsa Dei.

Θάλασσαν σπαργανώσας ὁμίχλῃ βουλήματι κυοφορεῖται ὁ Κτίστης ἐκ παρθένου, κόρη, ἀπειρογάμου, ὥσπερ βρέφος, καὶ σπαργάνοις ἀῤῥήτως εἱλίσσεται.

Creator, qui nebula tanquam fascia mare circumdat, sua voluntate ex puella Virgine innupta gignitur tanquam infans, et fasciis modo ineffabili circumvolvitur.

Παρθένε μόνη ὡς καθαράν σε ἀδιάφθορον Λόγος καθαρὸς ἠγάπησε, καὶ ἐκ σοῦ ἀνεπλάσατο σαρκούμενος, κόρη, τὸν ἄνθρωπον, ὁ Μαρίνην δοξάσας B τοῖς θαύμασι.

O Virgo unica, te utpote puram et incorruptam Verbum illud purum dilexit, et ex te incarnatum, hominem reformavit; quod Marinam miraculis glorificavit.

Ὕφθης ὑπερτέρα οὐρανῶν Θεὸν οὐράνιον ἀποκυήσασα τὸν οὐρανώσαντα, πάναγνε, γηγενῶν ὅλον τὸ φύραμα, καὶ τῆς Μαρίνης τὴν σεπτὴν μνήμην φαιδρύναντα, ᾧ βοῶμεν· Πάντα τὰ ἔργα ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Altior cœlis apparuisti Deum cœlestem enixa, o castissima, qui cœlificavit universam massam terrigenarum, ac venerandam Marinæ memoriam illustravit; ad quem clamamus : Omnia opera, laudate Dominum.

Φῶς ἡμῖν ἀνέτειλας μήτρας ἐξ ἀπειράνδρου σου, Παρθένε, ἡ ταῖς φυκτωρίαις ἐνθέοις καταυγασθεῖσα φῶς ἐχρημάτισεν, ἡ τῆς χαρᾶς ἐπώνυμος, Θεοκυῆτορ Μητροπάρθενε.

Lucem nobis oriri fecisti ex inviolato utero tuo, o Virgo, qui splendoribus divinis illustratus, lux evasit, o Dei genitrix, Mater virgo, cujus nomen resonat lætitiam.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Αἰμιλιανὸν, ἡμέρᾳ ιη'.

146 *Ex Canone in festo S. Æmiliani martyris, die* 18.

Ἰσχύς μου, καὶ ὕμνησις, καὶ φωτισμὸς τῆς καρδίας μου ὑπάρχει, πανάμωμε, Χριστὸς ὁ Κύριος, C ὃν ἐκύησας ἐν δύο ταῖς οὐσίαις, μιᾷ ὑποστάσει δὲ κατανοούμενον.

Fortitudo mea, et laus mea, illuminatio cordis mei est Christus Dominus, quem peperisti, o summe illibata, qui intelligitur in duabus substantiis, una autem hypostasi.

Νόμους τοὺς τῆς φύσεως λαθοῦσα ἐν τῷ ὑπὲρ φύσιν τοκετῷ, παρθένος μετὰ γέννησιν, Παρθενομῆτορ, ἔμεινας· τὸν Πλαστουργὸν γὰρ, ἄχραντε, ἁπάσης κτίσεως τέτοκας.

Naturæ leges ignorans in partu tuo, qui fuit supra naturam, o Virgo Mater, post partum Virgo permansisti : omnium enim creaturarum Conditorem, o inviolata, peperisti.

Ἁγιάσματός σε τόπον τοῦ ἡμᾶς ἁγιάσαντος, παναγία κόρη, μόνην εὑρεθεῖσαν δοξάζομεν, δι' οὗ οἱ γῆν κατοικοῦντες οὐρανώθησαν, καὶ ζωῆς ἀληθινῆς ἠξιώθησαν.

Te, quæ sola sanctificationis sanctificantis nos locus esse inventa fuisti, o puella tota sancta, glorificamus; per quem, terram inhabitantes, cœlestes facti sunt, veraque vita digni redditi sunt.

Ῥομφαίᾳ τρωθέντα με τῆς ἁμαρτίας ἴασαι τῷ δραστικωτάτῳ σου φαρμάκῳ, ἡ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν κυήσασα, λόγχῃ τὸν τρωθέντα δι' ἐμὲ, ὄχραντε, καὶ τρώσαντα τὴν καρδίαν τοῦ ὄφεως.

Me peccati gladio vulneratum sanasti efficacissima medicina tua, o immaculata, quæ Salvatorem Christum peperisti, qui propter me lancea vulneratus, cor serpentis ipse vulneravit.

Εὔα μὲν ἐτρύγησε τοῦ ξύλου καρπὸν θανατηφόρον· σὺ δὲ, πάναγνε, ζωῆς τὸ ξύλον καρποφορεῖς, οὗ ἡ γεῦσις ἅπαντας τοὺς θανόντας ἀνεζώωσεν. D

Eva quidem decerpsit fructum arboris mortiferum : tu autem, o castissima, vitæ arborem fructificasti, cujus gustus omnes, qui mortui erant, vivificavit.

Κυριώνυμε θεόνυμφε, τὸ, Χαῖρε, σοὶ πίστει κραυγάζομεν· καὶ γὰρ ἐκύησας χαρὰν ἀνεκλάλητον Χριστὸν τὸν Κύριον, ᾧ κραυγάζομεν· Ὁ τῶν Πατέρων Κύριος καὶ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

O Dei sponsa, dominanti nomine ornata, tibi, cum fide clamamus, Gaude : etenim gaudium ineffabile Christum Dominum peperisti, ad quem vociferamur : Patrum Deus, et Dominus benedictus es.

Σταγόνα μοι ὄμβρησον ἐλέους, πηγὴν τοῦ ἐλέους ἡ κυήσασα, καὶ τῆς ἁμαρτίας μου ξήρανον ὀμβρήματα, καὶ τῆς ψυχῆς μου πράϋνον ἄγρια κύματα, Παρθένε Θεοτόκε Μαρία, ἵνα σε δοξάζω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Deplue super me stillam misericordiæ, tu, quæ misericordiæ fontem peperisti; peccatique mei imbres exsicca, ac feroces animæ meæ fluctus tranquilla, o Virgo Deipara Maria, ut te in omnia sæcula glorificem.

Φωτί με καταύγασον τῷ σῷ, πανύμνητε, τὸν ἐν σκότει πορευόμενον· δίδου μοι χεῖρα βοηθείας· τὰ

Illustra me luce tua in tenebris ambulantem, o omni laude dignissima : porrige mihi manum

Digitized by Google

auxiliatricem : nubes animæ dispelle; passionum A νέφη τῆς ψυχῆς μου ἀπέλασον· παθῶν μου τὸ κλυmearum tempestatem seda, o refugium desperatorum. δώνιον κόπασον, ἀπεγνωσμένων καταφύγιον.

147 *Ex Canone in festo S. P. N. Dii confessoris, die 19.*

Solis spiritualis tabernaculum facta es, o ab omni labe pura, qui nos divinis splendoribus pietatis illuminavit, atque ignorantiæ nebulas dissipavit, o Virgo perpetua.

Habitavit in te, o immaculata, ille, qui habitat in cœlis; quem enixe roga, ut salvet animas laudantium te.

Candelabrum luciferum, te divinum splendorem in utero gestantem agnovimus, o Virgo: unde te supplices deprecamur, ut luce tua irradies animas B omnium qui te collaudant.

Interfice animæ meæ affectus, o inculpabilissima, quæ vitam omnium ineffabili Verbo peperisti : et mentem meam conturbatam pacifica, o puella.

Cherubim sanctiorem effecit te, o puella, Deus sanctus manifeste, qui sanctificat clamantes, Benedicta tu in mulieribus, o Domina immaculatissima.

Cœlis latior apparuisti, Deum in te capiens, o Maria castissima; quem deprecare ut liberet me a passionibus detinentibus me, atque a futura tremenda sententia eripiat me clamantem : Laudate, omnia opera, Dominum.

Parce mihi, Christe, quando veneris cum gloria ad judicandum mundum, cum habeas deprecantem C te, o Verbum, Deiparam semper Virginem, et angelorum ordines, sanctorumque concilium.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Δίον, ἡμέρᾳ ιθ'.

Ἡλίου τοῦ νοητοῦ, πανάμωμε, σκήνωμα γέγονας ταῖς θείκαῖς λαμπρότησιν ἡμᾶς εὐσεβείας καταυγάσαντος, καὶ τὴν ἄχλυν διώξαντος τῆς ἀγνωσίας, Ἀειπάρθενε.

Ἐνῴκησεν ἐπὶ σοὶ ὁ κατοικῶν τοὺς οὐρανούς, ἄχραντε, ὃν ἐκτενῶς αἴτησαι σῶσαι τὰς ψυχὰς τῶν ὑμνούντων σε.

Φωτοφόρον σε λυχνίαν τὸ θεῖον φέγγος ἐν τῇ γαστρὶ βαστάσασαν ἔγνωμεν, Παρθένε· ὅθεν δυσωποῦμέν σε, φωτί σου καταύγασον πάντων τὰς ψυχὰς τῶν ὑμνούντων σε.

Νέκρωσον τῆς ψυχῆς μου τὰ πάθη, πανάμωμε, ἡ τὴν ζωὴν τῶν ἁπάντων ἀπορρήτῳ λόγῳ κυήσασα, καὶ τὸν νοῦν μου ταρασσόμενον, κόρη, εἰρήνευσον.

Ἁγιωτέραν τῶν Χερουβὶμ σε ἀπειργάσατο, κόρη, ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος ἐμφανῶς, ἁγιάζων τοὺς κραυγάζοντας· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, πανάμωμε Δέσποινα.

Ὕψθης πλατυτέρα οὐρανῶν Θεὸν χωρήσασα, Μαρία πάναγνε· ὃν καθικέτευε ῥῦσαί με τῶν παθῶν τῶν συνεχόντων με, καὶ τῆς μελλούσης φοβερᾶς δίκης· με ῥύσασθαι τὸν βοῶντα· Πάντα τὰ ἔργα, εὐλογεῖτε τὸν Κύριον.

Φεῖσαί μου, Χριστὲ, ὅταν ἔλθῃς κρῖναι τὸν κόσμον μετὰ δόξης, ἔχων δυσωποῦσάν σε, Λόγε, τὴν Θεοτόκον τὴν ἀειπάρθενον, τὰ τῶν ἀγγέλων τάγματα, καὶ τῶν ὁσίων τὴν ὁμήγυριν.

Ex Canone in festo S. Eliæ Prophetæ, die 20.

Supersubstantialis Deus, ex te, o mundissima, incarnatus est, et propter nos homo factus est similis nobis : quem impense roga, o castissima, ut me, qui supra omnes **148** homines peccavi, salvet et liberet a supplicio.

O porta impervia, per quam transitur ad Deum, pœnitentiæ portas aperi mihi precor, abluens sordes peccatorum meorum imbribus misericordiæ tuæ, o puella Deo charissima.

Cum omnibus cœlestibus virtutibus, cum omnibus prophetis et martyribus, cum apostolis et confessoribus, preces effunde, o Domina mundissima, ut ego, qui multa peccavi, salutem consequar, et a futuris pœnis eripiar.

Super te tanquam imber descendit Verbum supersubstantiale, quod deprecare, o puella innocentissima, ut super me nunc mundas compunctionis stillas depluat, quibus omnes immensorum malorum meorum sordes abluantur.

O porta Dei, divinos ingressus ostende miseræ animæ meæ, quos ingrediar cum confessione, malorumque absolutionem recipiam, o Deipara.

Laudo te, o tota laudabilis, et magnifico, o Deo

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον προφήτην Ἠλιοῦ, ἡμέρᾳ κ'.

Ὁ ὑπερούσιος Θεὸς, πανάμωμε, ἐκ σοῦ σεσάρκωται, καὶ δι' ἡμᾶς ὤφθη καθ' ἡμᾶς ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους, ἡμαρτηκότα με, πάναγνε, σῶσαι καὶ κολάσεως ῥύσασθαι.

Ἀδιόδευτε πύλη, ἡ πρὸς Θεὸν φέρουσα, πύλας μετανοίας μοι, κόρη, ἄνοιξον, δέομαι, ἀποκαθαίρουσα ἁμαρτιῶν μου τὸν ῥῦπον ὄμβροις τοῦ ἐλέους σου, D θεοχαρίτωτε.

Μετὰ πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, μετὰ πάντων, Δέσποινα πανάμωμε, τῶν προφητῶν, καὶ τῶν ἀθλητῶν, καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν ὁσίων, ἱκέτευε τυχεῖν με σωτηρίας τὸν πολλὰ ἁμαρτάνοντα καὶ ῥυσθῆναι μελλούσης κολάσεως.

Ἐπὶ σὲ ὥσπερ ὄμβρος Λόγος καταβέβηκεν ὁ ὑπερούσιος, ὃν δυσώπει, κόρη, ἐπομβρῆσαί μοι νῦν κατανύξεως καθαρὰς σταγόνας ἀποπλυνούσας πάντα ῥῦπον τῶν ἀμέτρων κακῶν μου, πανάμωμε.

Ἡ πύλη ἡ τοῦ Θεοῦ, εἰσόδους θείας ὑπόδειξον τῇ ταπεινῇ μου ψυχῇ, ἐν αἷς εἰσελεύσομαι ἐξομολογούμενος, καὶ κακῶν τὴν λύσιν, Θεοτόκε, ἀπολήψομαι.

Ὑμνῶ σε, πανύμνητε, καὶ μεγαλύνω, θεοχαρίτωτε,

Digitized by Google

τὴν ἀγνήν σου λοχείαν· βοήθησόν μοι βίου τοῖς κύμασι χειμαζομένῳ, καὶ δίδου κατάνυξιν τῇ ταπεινῇ μου ψυχῇ, καθαρτικὴν τῶν μολυσμῶν.

gratissima, castum partum tuum : adjuva me vitæ fluctibus exagitatum, et concede compunctionem miserabili animæ meæ, qua illius fœditates emundentur.

Νομοθετῶν εὐσέβειαν καὶ διδάσκων μετάνοιαν ὁ Ἐμμανουὴλ ἐκ σοῦ τεχθεὶς ἐπέφανεν, ὃν νῦν ἐκδυσώπησον, ὑπεραγία Δέσποινα, τῆς δικαιοσύνης ὑπανοῖξαί μοι πύλας, καὶ σῶσαί με βοῶντα· Ἱερεῖς, εὐλογεῖτε Κύριον.

Legislator pietatis, et magister pœnitentiæ Emmanuel ex te natus apparuit; quem nunc supplici exora, o supersancta Domina, ut justitiæ portas mihi desuper aperiat, et salvet me clamantem : Sacerdotes, benedicite Dominum.

Φωνὰς τῶν οἰκετῶν σου, ὡς ἀγαθή, μὴ παρίδῃς, πανάμωμε Δέσποινα, ἀλλ' ἐκτενῶς αἰτῆσαι τὸν πάντων Δημιουργὸν τῷ βασιλεῖ τὰ τρόπαια, καὶ τὴν εὐρωστίαν τὴν ψυχικὴν δωρήσασθαι, Παρθένε, καὶ θείας βασιλείας τὴν μετουσίαν καὶ λαμπρότητα.

Voces famulorum tuorum, utpote benigna, ne despicias, inculpatissima Domina : sed omnium Conditorem enixe roga, o Virgo, ut regi tropæa, animique fortitudinem, ac regni divini consortium, splendoremque largiatur.

149 *Ex Canone in S. Focam martyrem, die* 23 (65).

Soluta est primorum parentum pœna : Deum enim, qui est ante sæcula, peperisti, o illibata; qui factus novus infans, omnem humanam substantiam penitus renovavit.

Deus ex te incarnatus, propter viscera misericordiæ suæ, hominibus unitus est, ac sustulit maledictionem, o sola omni benedictione cumulata Domina.

Virgo a nuptiis immunis, Virgo benedicta, pontificum gloria, martyrum omnium corona, libera a periculis ac tribulationibus eos qui concinunt laudes tuas.

Sapientia Dei ædificavit sibi domum, prout sibi placitum fuit, ex puris sanctisque sanguinibus tuis, o Domina.

Tanquam imber salutaris, Verbum effusum est in incorrupto utero tuo, o puella sanctissima, et malitiæ torrentes divina potentia sua exsiccavit.

Conquassatam ac dirutam animæ meæ domum, tu, utpote benignissima, pœnitentiæ actibus renova, o castissima puella, quæ universam hominum naturam partu tuo reformasti.

Arca legis, et urna quæ manna continebat, figurabat te, o castissima; mensa divina, et lucerna auro colluceus, quæ lumen illud in revelationem gentium peperisti, quod divina scientia universum terrarum orbem illuminavit.

Illumina, o pura, animam meam, peccatorum tenebris involutam, et a flammis ac tenebris æternis libera me mediatione tua, ut cum animi exsultatione magnitudinem tuam concelebrem

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα Χριστίνην, ἡμέρᾳ κδ'.

150 *Ex Canone in festo S. Christinæ martyris, die* 24.

Συνέλαβες Λόγον τὸν τοῦ Πατρὸς σαρκὶ ἑνωθέντα καθ' ὑπόστασιν τὴν ἐκ σοῦ, ὃν ἐπιποθήσασα Χριστίνα τοῦ μαρτυρίου τὸ κλέος ἐκτήσατο.

Concepisti Verbum Patris carni unitum secundum hypostasin quæ erat ex te; quod ardenter amans Christina martyrii gloriam adepta est.

Στῆσόν μου τὸν τάραχον τῶν λογισμῶν, ἁγνὴ Δέσποινα, παῦσον ψυχῆς πᾶσαν ἀθυμίαν, τὸν Χριστὸν ἡ κυήσασα.

Seda, o casta Domina, cogitationum mearum tumultum, aufer omnem animi consternationem, tu quæ Christum peperisti.

Προφητῶν σε ὁ ἔνδοξος πάλαι Ἡσαΐας ῥάβδον ὠνόμασεν, ἄνθος φέρουσαν τὸν Κύριον, Θεοτόκε μῆτερ ἀειπάρθενε.

Prophetarum gloriosissimus Isaias olim te virgam nominavit, quæ florem Dominum protulisti, o Deipara mater semper virgo.

Νεκρόν με τῇ ἁμαρτίᾳ γενόμενον ζώωσον, ζωὴν ἀναμάρτητον, ἁγνὴ Παρθένε, κυήσασα.

Me propter peccata mortuum vivifica, o Virgo casta, quæ vitam immortalem peperisti

Νοήσαντες θεηγόροι προφῆται μυστηρίου σου, Παρθένε, τὸ βάθος, προφητικῶς προκατήγγειλαν θείῳ καταλαμπόμενοι πόῤῥωθεν Πνεύματι μητέρα σε παναληθῆ τοῦ Δεσπότου τῶν ὅλων γενήσεσθαι.

Mentis oculo inspicientes diviniloqui prophetæ mysterii tui profunditatem, o Virgo; prophetice a longe prænuntiaverunt, divino Spiritu illustrati, futuram te matrem verissimam Domini universorum.

Νόμους, Παρθένε, ὑπερβᾶσα τοὺς τῆς φύσεως τῇ θείᾳ σου συλλήψει ὑπὲρ φύσιν Θεὸν ἐκύησας βοῶσα· Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Cum naturæ leges transcendisses, o Virgo, divina conceptione tua, Deum supra naturæ ordinem peperisti, clamans : Benedictus es, Domine Deus in sæcula.

Ἡ κραταιὰ βοήθεια τῶν πιστῶν, ἀειπάρθενε, ῥῦσαί με τῆς πλάνης τοῦ δολίου δράκοντος δεινῶς πολεμοῦντός με, καὶ ταπεινῶσαι σπεύδοντος· σὺ γὰρ

O Virgo perpetua, validissimum fidelium auxilium, libera me a seductione fraudulenti draconis, qui graviter oppugnat me, atque humiliare mise-

(65*) Decst in Menæis impressis.

Digitized by Google

rumque me reddere satagit: tu enim dux es infallibilis atque omni errore carens, eorum qui confidunt in te, atque incessanter clamant : Populi, superexaltate Dominum.

A ἁπλανὴς τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων ὑπάρχεις ὁδηγία τῶν βοώντων ἀπαύστως· Λαὸς, ὑπερυψοῦτε Κύριον.

O Virgo amica bonorum, animam meam peccatis malignatam, bonam effice, et ab æterna flamma libera me intercessionibus tuis.

Φιλάγαθε Παρθένε, τὴν κεκακωμένην ταῖς ἁμαρτίαις ψυχήν μου ἀγάθυνον, καὶ αἰωνίου φλογός με ῥῦσαι πρεσβείαις σου.

151 *Ex Canone in S. Fantinum mart. die* 24 (65**).

O Castissima, quæ lucem divinam atque immaculatam in lucem edidisti, tenebras, quæ in me sunt, dispelle, cordis mei nubes dissipa, illumina me, porta luminis, qui te cum fide magnifico, Deumque glorifico : gloriose enim glorificatus est.

Ille, qui duplici præditus natura intelligitur, Deus et homo, Paternum sinum nulla ex parte B derelinquens, in sinu tuo, o Virgo inviolata, resedit circumscriptibilis, cum sit incircumscriptus suapte natura.

Deus cœlestis intra viscera tua habitavit, o Puella, atque hominem deificavit, teque universorum patrocinium præsidiumque constituit.

Legales typi præfigurabant mysterium conceptionis tuæ, quorum nos intuentes exitum glorificamus te, o Virgo, quæ facta es omnium bonorum causa, et genus nostrum gratia replevisti.

Respice in me, o Deo gratissima Regina, et a pessimorum dæmonum, qui me conturbant, vexatione, et ab igne gehennæ libera me, qui te cum fide collaudo.

Quemadmodum non combussit olim ignis fornacis prudentissimos adolescentes; ita nec vulvam tuam, Deigenitrix Virgo, combussit nunc ignis Divinitatis, quæ in te naturæ terminos innovavit.

Morbo affectos, atque ad terram inclinatos, et peccato palam servientes, Dominus omnipotens, cum inhabitasset uterum tuum, salvavit; unde nunc firma fide clamant ad eum : Pueri, etc.

Corruptam terrigenarum substantiam partu tuo incorruptibili redintegrasti. Quamobrem vociferor : Redintegra me qui totus concupiscentiis pravis corruptus sum, **152** utpote benignissima, et semitas dirigentes ad vitam demonstra mihi; tu enim es dux omnium, qui recurrunt ad te, o purissima.

Ex Canone in festo SS. Hermolai, et sociorum martyrum, die 27.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἑρμόλαον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἡμέρᾳ κζ'.

Redde mihi Christum propitium, o Virgo tota C sine macula (66), liberans me in die Judicii a tremenda damnationis sententia.

Ἵλεών μοι, Παρθένε, τὸν Χριστὸν ἀπέργασαι, πανάμωμε, ἐν ἡμέρᾳ τῆς δίκης φοβερᾶς καταδίκης ἐξαίρουσα.

Libera me, o immaculatissima, a gravissima tempestate peccatorum, et cogitationum, quæ crudeliter invadunt cor meum.

Ῥῦσαί με, πανάμωμε, ἁμαρτιῶν δεινοῦ κλύδωνος, καὶ λογισμῶν τῶν ἐπεμβαινόντων ἀφειδῶς τῇ καρδίᾳ μου.

Tanquam thronus igniformis, Dominum fers, o divina gratia cumulatissima; quem deprecare ut salvos faciat nos in peccati salo periclitantes.

Ὥσπερ θρόνος πυρίμορφος φέρεις τὸν Δεσπότην, θεοχαρίτωτε, ὃν ἱκέτευε σωθῆναι ἡμᾶς ἁμαρτίας σάλῳ κινδυνεύοντας.

Habentes te, o Virgo, patrocinium, refugium, firmamque defensionem, per te liberemur ab omni tribulatione.

Σὲ προστασίαν, καταφυγὴν, καὶ βεβαίαν ἀντίληψιν κεκτημένοι, Παρθένε, ῥυσθείημεν, διὰ σοῦ, πάσης θλίψεως.

Tempestas immensorum peccatorum meorum conturbat me, et in profundum desperationis semper dejicit me, o Puella : at tu præveniens, porD rige mihi manum tuam, et da mihi, ut in tranquillo pœnitentiæ portu securus ingrediar.

Κλύδων με τῶν ἀμέτρων πταισμάτων συνταράττει καὶ βυθῷ παραπέμπει διηνεκῶς ἀπογνώσεως, κόρη· ἀλλὰ προφθάσασα χεῖρά μοι δρεξον, καὶ δίδου μοι πρὸς γαληνοὺς μετανοίας λιμένας ὁρμίζεσθαι.

Virgo omni sanctitate prædita, quæ Deum incarnatum peperisti, ab omni peccato, et tribulatione salvum fac populum tuum clamantem : Benedictus es, Deus Patrum.

Παναγία Παρθένε, ἡ Θεὸν σαρκοφόρον ἀποκυήσασα, ἐκ πάσης ἁμαρτίας καὶ θλίψεως βοῶντα τὸν λαόν σου περίσωζε· Ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

(65**) Menææ non habent.

(66) Consonat S. Amadeus Lausannensis antistes homil. 7 de B. V. dum inducens Christum Matri suæ in cœlum subeunti gratulantem, in hunc modum scribit : « Dominus assistens egressæ de corpore, ita prædicat laudes ejus : Tota pulchra es, Mater mea, et macula non est in Te. Tota, ait, pulchra es : pulchra in cogitatu, pulchra in verbo : pulchra in actu, pulchra ab ortu usque ad finem. » Sic ille. Ubi ortus non nativitatem, sed conceptum passivum sonat, a quo ortu, sive principio vitæ usque ad finem in morte, beata Virgo tota, juxta Amadeum, perpetuo nituit absque omni prorsus macula. Alioquin, si Amadeus significare voluisset ortum ex utero, nimirum nativitatem, diminutissimus fuisset, imo falsum dixisset, cum Deipara fuerit pulchra per gratiam ante nativitatem suam, ut omnes concedunt. Vide Nieremberg, in *Sacrosyllabo* 5, pag. 215.

Digitized by Google

Σὲ τὸ τερπνὸν παλάτιον καὶ φαιδρὸν ἐνδιαίτημα τοῦ παμβασιλέως, παναγία Δέσποινα, ὑμνοῦμεν, δεόμενοι, ναοὺς ἡμᾶς ἀνάδειξον τοῦ ἐκ σοῦ τεχθέντος, καθαρεύσαντας πάσης κακίας ἐναντίας, καὶ βοῶντας ἀπαύστως· Λαός, ὑπερυψοῦτε Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Φεῖσαί μου, Σῶτερ, ὁ τεχθεὶς καὶ φυλάξας τὴν τεκοῦσάν σε ἄφθορον μετὰ τὴν κύησιν ὅταν καθίσῃς κρῖναι τὰ σύμπαντα, τὰς ἀνομίας παρορῶν καὶ τὰς ἁμαρτίας μου, ὡς ἀναμάρτητος ἐλεήμων, ὡς Θεὸς καὶ φιλάνθρωπος.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους Πρόχωρον, Νικάνορα, Τίμωνα, καὶ Παρμήναν, ἡμέρᾳ κη'.

Πορεῖαι αἱ τοῦ Θεοῦ, πανάμωμε, ἐν σοὶ ἐγνώσθησαν γεγενημέναι ξένῳ τοκετῷ ἀσυγκρίτῳ τε ἑνώσει· ὅθεν ὡς πάντων δέσποιναν τῶν ποιημάτων σε δοξάζομεν.

Σταλάζοντα γλυκασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν κακῶν τέτοκας τὸν ἀγαθὸν Κύριον, ἄχραντε παρθένε πανάμωμε.

Ἀπειρογάμως ἐκύησας Θεὸν Λόγον σωματωθέντα, πάναγνε, ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον· ὅθεν καταχρέως σε Παρθένον δοξάζομεν καὶ χρεωστικῶς μακαρίζομεν.

Ὑμνοῦμέν σε δι' ἧς τῆς φθορᾶς ἐλυτρώθημεν, πανάμωμε, τοῦ ἀδύτου, καὶ τῆς πρὶν τυραννούσης κακίας τοῦ ἀλάστορος.

Τάξεις σε ἀσωμάτων ἀγγέλων γεραίρουσι, καὶ ἀποστόλων χορεῖαι, καὶ μαρτύρων δῆμοι, Θεοκυῆτορ· τὸν γὰρ πάντων Βασιλέα ἀφράστως ἐκύησας.

Λόγῳ τὸν Λόγον τὸν τοῦ Πατρὸς, κόρη, τέτοκας, λόγῳ οὐρανὸν ποιήσαντα καὶ τὴν γῆν, καὶ δοξάζεις τοῦτον, πανάμωμε, λόγον παρέχοντα τοῖς καθαρῶς αὐτῷ νῦν πιστεύουσιν.

Ἰδοὺ θεηγόρων αἱ φωναὶ πέρας ἐδέξαντο, ἀποτεκούσης σοῦ τὸν ὑπερούσιον Κύριον, ὑπ' ἐκείνων τὸν δηλούμενον, εἰς σωτηρίαν τῶν πιστῶν, θεοχαρίτωτε, των βοώντων· Πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, εὐλογεῖτε τὸν Κύριον.

Φωνὴν σοι βοῶμεν, Παρθένε, περιχαρῶς τοῦ ἀρχαγγέλου· Χαῖρε, ἡ χαρὰ τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀποστόλων τὸ σεμνολόγημα, καὶ προφητῶν τὸ κήρυγμα, καὶ τῶν μαρτύρων τὸ στεφάνωμα.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Σύλαν, Σιλουανὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, ἡμέρᾳ λ'.

Ὑπερύμνητον Θεὸν ἀῤῥήτως τέτοκας σάρκα ἐκ σοῦ φορέσαντα δι' ἀγαθότητα, ὑπερύμνητε ἁγνή· ὅθεν ἐν φωναῖς εὐχαριστηρίοις ὑμνολογοῦμέν σε καὶ μακαρίζομεν, ὡς πάλαι προεφήτευσας.

Εὑρὼν σε τῶν ἀγγέλων καθαρωτέραν ὑπέδυ τὴν γαστέρα σου τὴν ἁγίαν ὁ φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, Θεοτόκε, καὶ ὤφθη ἄνθρωπος ἐκ σοῦ σαρκούμενος, ἐν δυσὶ ταῖς φύσεσι γνωριζόμενος.

Te jucundum palatium, et splendidum domicilium omnium Regis, o sanctissima Domina, laudamus, obsecrantes, ut efficias nos templa Filii tui, purgatos ab omni adversante malitia, et incessabili voce clamantes : Populi, superexaltate Christum in sæcula.

Parce mihi, Salvator (qui natus, servasti Genitricem tuam incorruptam post partum), quando sedebis judicaturus **153** universa ; non respiciens iniquitates meas, et peccata mea, tanquam impeccabilis, et misericors ; tanquam Deus, et amator hominum

Ex Canone in festo SS. apostolorum Prochori, Nicanoris, Timonis, et Parmenæ, die 28.

Itinera Dei facta in te cognita sunt, o immaculatissima, per partum tuum peregrinum, atque unionem incomparabilem : unde tanquam omnium creaturarum Dominam te glorificamus.

Bonum Dominum stillantem dulcedinem, et redemptionem a malis, peperisti, o inviolata Virgo, carens omni macula.

Sine viri copula peperisti Deum Verbum corporatum, o castissima, supra omnem verbi cogitationisque comprehensionem ; unde pro debito te Virginem glorificamus, ac jure beatam appellamus.

Laudamus te, o libera ab omni labe, per quam a corruptione barathri, et a malitia hostis, qua prius tyrannice premebamur, liberati sumus.

Incorporeorum angelorum acies te venerantur, o Deigenitrix, una cum apostolorum choro, ac martyrum turba : omnium quippe regem ineffabiliter peperisti.

Per verbum peperisti Verbum Patris, o puella, quod verbo cœlum terramque creavit : et glorificas illud, o castissima, dum præbet verbum illis, qui nunc pure credunt sibi.

Ecce diviniloquorum voces finem acceperunt, pariente te supersubstantialem Dominum, ab illis declaratum ac demonstratum, o Deo gratissima, in salutem fidelium clamantium : Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

154 Archangeli voce ad te cum gaudio exclamamus : o Virgo. Gaude, gaudium angelorum, titulus honorificus apostolorum, præconium prophetarum, martyrumque corona.

Ex Canone in festo SS. Sylæ, et Sylvani, et sociorum mart., die 30.

Superiorem omni laude Deum incarnatum ex te propter suam bonitatem, ineffabiliter peperisti, o casta omni laude superior : quare cum vocibus gratiarum actionis te laudamus, dicimusque beatam, quemadmodum olim tu ipsa prophetasti.

Ille qui lucem habitat inaccessibilem, cum invenisset te, o Deipara, angelis sanctiorem, ingressus est in uterum tuum, et homo factus est incarnatus ex te, in duabus naturis notificatus.

Digitized by Google

Miraculorum omnium eminentissimum est miraculum factum in te : etenim præter consuetas naturæ leges, legislatorem Christum peperisti, qui primorum parentum transgressionem abolevit, o immaculatissima.

Θαυμάτων ὑπερέχον πέφυκε τὸ ἐν σοὶ γενόμενον θαῦμα· νομίμων γὰρ ἀνευθεν τῆς φύσεως τὸν νομοδότην Χριστὸν ἀποτίκτεις, τὴν τῶν προπατόρων παράβασιν λύοντα, παναμώμητε.

Te antea descripsit David montem coagulatam, montem Dei nostri, montem pinguem. In te enim, o puella, notæ factæ sunt illius viæ, dum carnem ex te emendicavit, nosque ad pristinam dignitatem reduxit.

Σὲ ὁ Δαβὶδ προδιέγραψεν ὄρος τετυρωμένον, ὄρος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὄρος πῖον· ἐν σοὶ γὰρ, κόρη, ἐγνωρίσθησαν τούτου αἱ πορεῖαι σάρκα πτωχεύσαντος, καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἡμᾶς ἐπανάξαντος.

Cum Factor te decoram pulchritudine invenisset, in te posuit tabernaculum suum, et speciosus super omnes filios terrigenarum apparuit corporatus, o sanctissima Virgo, omni laude dignissima.

Ὡραίαν σε κάλλει ὁ Ποιητὴς εὑράμενος, ἐν σοὶ ἐσκήνωσε, καὶ ὡραίως ὑπὲρ ἅπαντας υἱοὺς τῶν γηγενῶν ὤφθη σωματούμενος, παναγία Παρθένε πανύμνητε.

Dissolve funes peccatorum meorum intercessione tua, o casta, et colliga me perfecte charitate boni Filii tui : nam in dies longius discedo ab eo per deformes cupidines.

Λῦσόν μου τὰς σειρὰς τῶν πταισμάτων τῇ μεσιτείᾳ σου, ἁγνὴ, καὶ τῇ ἀγάπῃ τελείως τοῦ ἀγαθοῦ Υἱοῦ σου πρόσδησον, μακρυνόμενον καθ' ἑκάστην ἐξ αὐτοῦ δι' ἡδονῶν ἀτόπων.

Parce mihi, qui iterum venturus es cum gloria divinitatis judicare orbem terrarum, o omnipotens Domine, **155** per intercessiones illius, quæ nesciens virum peperit te : et ne in ignem dejicias me, ob peccata desperatum.

Φεῖσαί μου, ὁ μέλλων ἐν δόξῃ πάλιν ἔρχεσθαι Θεότητος κρῖναι τὴν οἰκουμένην, παντοδύναμε, ἱκεσίαις τῆς ἀπειράνδρως, Δέσποτα, τεκούσης σε, καὶ μὴ εἰς πῦρ ἐκπέμψῃς με κατεγνωσμένον ἁμαρτήμασιν.

Ex Canone in festo S. Eudocimi justi, die 31.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον καὶ δίκαιον Εὐδόκιμον, ἡμέρᾳ λα'.

Tanquam animatum Dei thalamum, et thuribulum spiritalis vitalisque carbonis, Deiparam semper beatissimam hymnis celebremus, vociferantes : Ave, causa salutaris restaurationis.

Ὡς παστάδα ἔμψυχον Θεοῦ καὶ θυμιατήριον τοῦ νοητοῦ καὶ φωτοφόρου ἄνθρακος, τὴν ἀειμακάριστον ἀνυμνήσωμεν Θεοτόκον κραυγάζοντες· Χαῖρε, ἡ αἰτία τῆς σωτηριώδους ἀναπλάσεως.

Cum esses angelis honorabilior, angelorum Creatorem tuo gremio tulisti, ac peperisti, o Dei mater in redemptionem hominum concinentium tibi : Non est sanctus, o immaculata, præter te, Domina.

Ὑπάρχουσα ἀγγέλων τιμιωτέρα τὸν Κτίστην τῶν ἀγγέλων τῇ σῇ νηδύϊ ἐϋάστασας· καὶ τέτοκας, Θεομῆτορ, βροτῶν εἰς λύτρωσιν τῶν μελῳδούντων σοι· Οὐκ ἔστιν, ἄχραντε, ἅγιος πλήν σου, Δέσποινα.

O omni laude dignissima Virgo perpetua, tu peperisti Deum, vere hominem factum, quem superni laudant exercitus. Eumdem pro servis tuis suppliciter exorare ne cesses.

Πανύμνητε τὸν ἄνω στρατηγίαις ὑμνούμενον Θεὸν ἀπεκύησας ἄνθρωπον ὄντως γενόμενον, ὃν ὑπὲρ τῶν δούλων σου ἐκδυσωποῦσα μὴ παύσῃ, ἀειπάρθενε.

Illum, qui ex te incarnatus est, o Virgo Mater, semper deprecare pro nobis laudantibus te, ut a passionibus et periculis mortiferis, a malis ac tribulationibus, ab æterna flamma, ac pœna liberemur.

Ὑπὲρ ἡμῶν τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα, Παρθενομῆτορ, πάντοτε δυσώπει τῶν σε ὑμνούντων, τοῦ λυτρωθῆναι ἐκ παθῶν καὶ κινδύνων, ψυχοφθόρων κακῶν καὶ θλίψεων, καὶ αἰωνιζούσης φλογὸς καὶ κολάσεως.

Electa a Deo fuisti, utpote speciosissima, o Virgo, factaque ea ejusdem sedes ac possessio spatiosissima, et thalamus, et lucerna, et mensa.

Ἐκλεκτὴ τῷ Θεῷ ἐχρημάτισας, ὡς ὡραιοτάτη, χωρίον εὐρύχωρον τούτου, Παρθένε, γέγονας, καὶ παστὰς καὶ λυχνία καὶ τράπεζα.

Illum, quem peperisti, deprecare semper, o Virgo, ut liberet me a servitute passionum damnationis, a gravi duritie quæ detinet me, et ab imperio eorum, qui semper tribulant me, o Deo charissima.

Ὃν ἔτεκες, Δέσποινα, ἀεὶ δυσώπει, δουλείας ῥυσθῆναί με παθῶν τε κατακρίσεως, καὶ τῆς συνεχούσης με δεινῆς πωρώσεως, καὶ τῆς τῶν θλιβόντων με ἀεὶ ἐπικρατείας, Θεοχαρίτωτε.

Adæ Formator, ex sanguinibus tuis, o casta, formatus est, lacteque tuo nutritus, qui nutrit omne quod spirat, o Deipara Virgo; unde te tanquam Dei Matrem glorificamus.

Ὁ τοῦ Ἀδὰμ Δημιουργὸς ἐξ αἱμάτων σου, ἁγνὴ, δημιουργεῖται, καὶ γαλακτοτροφεῖται ὁ διατρέφων πᾶσαν πνοὴν, Παρθένε Θεοτόκε, ὅθεν ὡς Θεοῦ σε δοξάζομεν Μητέρα.

Lucis illuminantis omnes habitaculum et tabernaculum ejus, et pons et scala in excelsum terri-

Φωτὸς ἐνδιαίτημα τοῦ πάντας καταυγάσαντος, καὶ σκηνὴ καθωράθης, Θεοχαρίτωτε, γέφυρα καὶ κλίμαξ

Digitized by Google

πρὸς ὕψος τοὺς γηγενεῖς ἀνάγουσα, κόρη, διό σε γεραίρομεν καὶ πιστῶς σε μακαρίζομεν.

A genas deducens apparuisti, **156** o puella Deo charissima; ideo te veneramur, et cum fide beatificamus.

ΜΗΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν κατακομιδὴν τοῦ τιμίου σταυροῦ ἀπὸ τοῦ σκευοφυλακείου, ἡμέρᾳ α'.

Ἔλεγεν ἡ πάναγνος κλαίουσα· Ὅτε σε, τέκνον ἀπορρήτως ἔτεκον, ὠδῖνας ἔφυγον, καὶ πῶς νυνὶ ὅλη ὀδυνῶν πεπλήρωμαι; ὁρῶ γάρ σε κρεμάμενον ὡς κακοῦργον ἐν ξύλῳ, τὴν γῆν ἀσχέτως κρεμάσαντα.

Νενεκρωμένην τὴν Ζωὴν ἐπὶ σταυροῦ θεωροῦσα, καὶ μὴ φέρουσα τῶν σπλάγχνων τὸν πόνον, ἐδονεῖτο ἡ σεμνὴ Παρθένος ἀνακράζουσα· Οἴ μοι, Υἱέ μου, τί σοι δῆμος ἀνόμων πεποίηκεν;

Παρθενικῆς, Τέκνον, ἐκ μήτρας σε ἔτεκον, καὶ ὁρῶσα ξύλῳ νῦν κρεμάμενον, ἐπαπορῶ καὶ οὐ συνορῶ ὕψος μυστηρίου, καὶ βάθος πολλῶν κριμάτων σου, ἡ πάναγνος· ἐβόα, ἣν φωναῖς ἀσιγήτοις ὡς Μητέρα Θεοῦ μακαρίζομεν.

Ἐν σταυρῷ καθορῶσα τὸν δι' ἀγαθότητα ἐκ σοῦ, πανάμωμε, ὑπὲρ νοῦν τεχθέντα, ἐδονήθης τὰ σπλάγχνα καὶ ἔλεγες· Οἴ μοι, θεῖον τέκνον! πῶς ὑπὲρ πάντων ὀδυνᾶσαι, προσκυνῶ σου τὸ εὔσπλαγχνον, Κύριε.

Νηστεύειν ἡμᾶς, ἁγνή, κακίας πάσης ἐνίσχυσον, καὶ φαύλων καὶ πονηρῶν ἀπέχεσθαι πράξεων ἀεὶ ἐνδυνάμωσον, προστασία πάντων τῶν ἀνθρώπων χρηματίζουσα.

Νοός μου τὴν στένωσιν τῇ σῇ πρεσβείᾳ πλάτυνον, Δέσποινα, ἡ στενώσασα πάσας τὰς μεθοδείας τοῦ πολεμήτορος, καὶ δι' ὁδοῦ με στενοῦ κατευόδωσον πρὸς πλατυσμὸν τῆς ζωῆς βαδίζειν, Μῆτερ Θεοῦ.

Νῦν ὡς ἀρνίον ἄκακον καθορῶσα κρεμάμενον καὶ ὑπὸ ἀνόμων τῷ σταυρῷ πηγνύμενον, Υἱέ μου προάναρχε, καὶ ὀδυρμοῖς συγκόπτομαι, καὶ ταῖς μητρικαῖς περιστατοῦμαι ὠδῖναις, ἡ πάναγνος ἐβόα, ἣν φωναῖς ἀσιγήτοις ὑμνοῦμεν θεοφρόνως εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φθορᾶς σε δίχα τέτοκα ἐκ γαστρὸς, πρὸ αἰώνων Πατὴρ ὃν ἐγέννησεν, καὶ πῶς φθοραῖς ἄνθρωποι σπαράττουσί σε, Υἱὲ, καὶ τὴν πλευρὰν ὀρύττουσι λόγχῃ, καὶ τὰς χεῖρας σὺν τοῖς ποσὶν ἠλοῦσιν ἀπανθρώπως; ἡ πάναγνος ἐβόα, ἣν ἐπαξίως μεγαλύνομεν.

MENSIS AUGUSTUS.

Ex Canone in Translationem sanctæ crucis a loco, in quo sacra vasa asservantur, die 1.

Dicebat castissima cum fletu : Cum te, o Fili, ineffabiliter peperi, dolores non sensi : et quomodo nunc tota doloribus plena sum? Video enim te suspensum, tanquam facinorosum in ligno, te, inquam, qui terram vi insuperabili suspendisti.

Cum vitam in cruce mortuam veneranda Virgo intueretur, non sustinens viscerum dolorem, commovebatur, atque exclamabat : Hei mihi, Filiam (inquiens), quid tibi fecit populus iniquorum?

Ex utero Virginali peperi te, o Fili, et nunc videns te in ligno suspensum, anceps hæreo, nec intelligo altitudinem mysterii, et profunditatem judiciorum tuorum : sic exclamabat castissima, quam incessabilibus vocibus tanquam Dei Matrem beatificamus.

Cum aspiceres in cruce illum, qui propter bonitatem suam ex te, o immaculatissima, supra mentis conceptum natus est, commovebantur viscera tua, ac dicebas : Hei mihi, divina proles; quomodo pro omnibus dolore afficeris. Adoro, Domine, intimam misericordiam tuam.

Da nobis vires, o casta, ut ab omni malitia jejunemus; et corrobora nos ut a pravis ac perversis actibus **157** semper abstinemus, cum sis omnium hominum patrocinium.

Dilata mentis meæ angustiam intercessione tua, o Domina, quæ in angustias redegisti et coarctasti insidiosas vias hostis; et per viam angustam fac me feliciter incedere, ut ad latitudinem vitæ perveniam, o Dei Mater.

Nunc tanquam Agnum innocentem videns te suspensum, et ab iniquis cruci affixum, o Fili mi, omni principio carens, atque omnia antecedens, et fletibus querelisque conficior, et doloribus maternis circumdor. Ita castissima exclamabat, quam irrequietis vocibus, divina cum orudentia laudamus in omnia sæcula.

Sine corruptione peperi te ex utero, quem Pater ante sæcula generavit : et quomodo corruptores homines nunc te dilacerant, o Fili, ac latus tuum lancea perfodiunt, manusque cum pedibus crudeliter affigunt? Sic castissima exclamabat, quam nos pro dignitate magnificamus.

Ex Canone in SS. Septem pueros, die 2 (66).*

Ille qui suapte natura purus est, cum invenisset te, o castissima, omnibus creaturis puriorem, inhabitavit in te, volens, tanquam hominum amator, eliminare culpam, quæ habitaverit in Adamo.

Cum me ex divinis sanguinibus tuis Christus tanquam vestimentum suscepisset, o inviolata, olim nudatum gratiæ vestibus induit.

Novum infantem peperisti, o Virgo, qui mundum jam diu senio confectum, divina scientia renovavit; propterea te glorificamus.

Dissolve, o Virgo, animæ meæ duritiem : et concede mihi prompte ac faciliter divinis Filii tui sanctionibus obtemperare, atque inhærere.

Mortifica carnis meæ fastum ac ferociam, o pu-

(65*) Deest in Menæis.

Digitized by Google

rissima, **158** quæ Vitam illam peperisti, quæ morte mortem sustulit, et pueros admiranda suscitatione vivificavit.

Angelis excellentior apparuisti, o Deigenitrix : apparuisti revera Athletarum robur, apparuisti salus omnium illorum, qui te verissimam Domini Genitricem agnoscunt.

Animæ meæ ægrotanti medicam manum adhibe, o Virgo, et passionum sordes mihi inhærentes

Ex Canone in festo SS. PP. NN. Isaacii, Dalmati, et Fausti, die 3.

O gloriosa, quæ Deum peperisti, a passionum dedecore libera me, et concede mihi, o Virgo pura, cogitationes compunctionis, et pœnitentiæ fulgore illustra mentem meam, ut magnificem te, quæ omnes magnificasti.

Te spiritalem lucernam, ac splendidissimam agnovimus, quæ ignem intolerabilem in te recepisti, o Virgo : te divinum palatium, ac thronum altissimum, in quo cœlestis ille supersubstantialis requievit.

Dormitatione socordiæ peccati somnus ad terram dejecit me; tu vero, o casta, vigili intercessione tua, ad pœnitentiam exsuscita me.

Omnes generationes te veram Deiparam glorificant, o immaculata, quæ angelis sanctior manifeste fuisti; propterea vociferor ad te, o puella sanctissima; sanctifica animam meam passionibus inquinatam.

Animam meam peccatis, atque omnibus hostium vexationibus **159** ægrotantem, visita, o sanctissima Virgo, celeriter salutifera visitatione tua, et cura me, utpote benigna, o Deipara, spes mea, omni laude dignissima.

Mortis impetum retudisti ac repressisti, immortalem Deum enixa, o sola casta Deipara, quem cum fide collaudantes dicimus : Benedictus es, Domine Deus.

Dominus, qui habitavit in utero tuo impolluto, totam te puram ac lucidam effecit : propterea me venenosis morsibus, noxiisque invasionibus adversariorum inquinatum emunda, o Virgo; et fac me dignum ut psallere possim : O populi, superexaltate Dominum in omnia sæcula.

O porta lucis, illumina cor meum a malitia excæcatum; et ne sinas me nunc obdormire in mortem, qui semper impurarum cogitationum tenebris obvolvor; ut te cum gratiarum actione glorificem, o Deipara tota immaculata.

Ex Canone in festo S. Eusignii martyris, die 5.

Abolita est maledictio, cessavit tristitia, per partum tuum; o puella omni benedictione cumulata, fidelium lætitia, ab omni labe immunis.

Omnia desideria mea erga te moveo, o casta Regina : a carnalibus concupiscentiis quantocius libera me.

O sanctissima puella, Virgo perpetua, tu peperisti

ablue, et statue me ante omnipotentis Dei tribunal cum omnimoda salute, ut possim cantare : Omnia opera, etc.

Fers ulnis tuis, qui divina manu sua continet universa, quem suppliciter ora, o Virgo, ut me, qui omnium maxime damnatus sum, propter viscera immensæ pietatis suæ amplectatur, et salvum faciat.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ὁσίους Πατέρας ἡμῶν Ἰσαάκιον, Δάλματον καὶ Φαῦστον, ἡμέρᾳ γ'.

Δεδοξασμένη Θεὸν ἡ κυήσασα, τῆς ἀδοξίας με τῶν παθῶν ἀπάλλαξον, καὶ δός μοι λογισμὸν, Παρθένε, κατανύξεως, καὶ λάμψον μετανοίας φωτισμὸν, ἁγνὴ, ἐν διανοίᾳ μου, ὅπως μεγαλύνω σε τὴν πάντας μεγαλύνασαν.

Νοητὴν σε λυχνίαν καὶ φωταυγῆ ἐγνωμεν, ἔνδον δεξαμένην, Παρθένε, τὸ πῦρ τὸ ἄστεκτον, θεῖον παλάτιον, καὶ ὑψηλότατον θρόνον, ἐν ᾧ οὐράνιος ἀνεπαύσατο ὁ ὑπερούσιος.

Νυσταγμῷ ἀμελείας με ὕπνος ἁμαρτίας, ἁγνὴ, κατέβαλε, τῇ ἀγρύπνῳ ἱκεσίᾳ σου διανάστησόν με πρὸς μετάνοιαν.

Ἀληθῆ Θεοτόκον πᾶσαι γενεαί σε δοξάζουσιν, ἄχραντε, τὴν ἁγιωτέραν τῶν ἀγγέλων σαφῶς χρηματίσασαν, παναγία κόρη. Διὸ βοῶ σοι, Ἁγίασόν μου τὴν ψυχὴν μολυνθεῖσαν τοῖς πάθεσι.

Νοσοῦσάν μου τὴν ψυχὴν ἁμαρτίαις καὶ παντοίαις τῶν ἐχθρῶν ἐπηρείαις ἐπίσκοπῆ, παναγία Παρθένε, σωτηριώδει σου τάχος ἐπίσκεψαι, καὶ ἴασαι, ὡς ἀγαθὴ, Θεοτόκε, ἐλπίς μου, πανύμνητε.

Ἔστησας ῥύμην τοῦ θανάτου τὸν ἀθάνατον τεκοῦσα Θεὸν, μόνη Θεοτόκε ἁγνὴ, ᾧ πίστει μελῳδοῦμεν· Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεός.

Ὁ κατοικήσας Κύριος τὴν ἀμόλυντον μήτραν σου, ὅλην καθαρὰν καὶ φωταυγῆ σε ἔδειξεν. Διὸ μολυνθέντα με τοῖς ἰοβόλοις δήγμασι καὶ ταῖς βλαβεραῖς τῶν ἐναντίων ἐφόδοις καθάρισον, Παρθένε, καὶ ἀξίωσον ψάλλειν· Λαὸς, ὑπερυψοῦτε Κύριον εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φώτισον, πύλη τοῦ φωτὸς, τὴν καρδίαν μου κακίᾳ τυφλώττουσαν, καὶ μὴ εἰς θάνατον παραχωρήσῃς νῦν ἀφυπνῶσαί με, τὸν ἀκαθάρτοις λογισμοῖς ἀεὶ σκοτιζόμενον, ἵνα δοξάζω σε εὐχαρίστως, Θεοτόκε πανάμωμε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Εὐσίγνιον, ἡμέρᾳ ε'.

Λέλυται ἡ κατάρα, πέπαυται ἡ λύπη τῇ κυήσει σου, παντευλόγητε κόρη, τῶν πιστῶν εὐφροσύνη, πανάμωμε.

Ὅλην μου τὴν ἔφεσιν πρὸς σὲ κινῶ, ἁγνὴ Δέσποινα, τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν με διὰ τάχους ἀπάλλαξον.

Ἰσοδύναμον σύνθρονον τέτοκας τὸν Λόγον Πατρὶ

Digitized by Google

καὶ Πνεύματι, ὃν ἱκέτευε σωθῆναί με, παναγία κόρη ἀειπάρθενε.

Ὁ Λόγος ἐν νηδύϊ σου, ἄχραντε, σωματοῦται, ἀλόγων τοῦ σώματος παθῶν τὸν κόσμον ῥυόμενος.

Ξηράνασα τὰ φυτὰ τῆς κακίας τῇ ἐν σοὶ ἀναβλαστήσει τοῦ Λόγου, Μῆτερ ἀγνή, ἐκ ῥιζῶν τῆς ψυχῆς μου τὰς πονηρὰς ἐνθυμήσεις ἀπόκοψον, καὶ φύτευσον τῶν ἀρετῶν τὰ ὡραῖα, Παρθένε, βλαστήματα.

Νέον ἐκύησας παιδίον ὃν ἐγέννησε Πατὴρ πρὸ τῶν αἰώνων, Θεοτόκε ἁγνή, ᾧ πάντες μελῳδοῦμεν· Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε.

Συμπαθὴς Παρθένε, Θεὸν συμπαθέστατον ἀποτεκοῦσα, συμπαθείας θείας πάντας καταξίωσον τοὺς μελῳδοῦντας· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα, Κύριον.

Φώτισον, πύλη τοῦ φωτὸς, τῆς καρδίας μου τὰ δμματα, δέομαι, ταῖς ἀμαυρότησι τῆς ἁμαρτίας ἀποτυφλούμενα, καὶ δεκτικὰ τῶν θείων δείξον ἐπιλάμψεων, ἵνα γεραίρω σε ἐν φωναῖς ἀγγελικαῖς, παναμώμητε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Εὔπλον, ἡμέρᾳ ια'.

Λαμπρύνας σου Χριστὸς τὴν νηδὺν τὴν φωσφόρον, τῇ καθόδῳ τῇ φρικτῇ ὡς ἥλιος, ἁγνὴ, τοῖς ἐν κόσμῳ ἀνέτειλε, λύων τῆς πολυθείας τὴν ἀχλὺν τὴν κακέσπερον, καὶ φωτίζων τοῦ κόσμου τὰ πέρατα.

Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ σου κατασκηνώσας οὐδ' ὅλως τῆς παρθενίας κλεῖθρα τῆς σῆς ἐσάλευσεν, ἁγνὴ, ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε στηριχθῆναι πάντας τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Λιτανεύουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ σου σὲ τὴν τεκοῦσαν, κόρη, τὸν πλουτίσαντα πάντας θείαις ἐπιγνώσεσι Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν.

Ὑπερτέρα πέφηνας ἀγγέλων ἀληθῶς, τῶν ἀγγελων τὸν Ποιητὴν ὑπὲρ νοῦν κυήσασα τὸν δοξάσαντα τοὺς ἁγίους μάρτυρας, παναγία μητροπάρθενε.

Ὦ θαῦμα παράδοξον! πῶς; τίκτεις πεῖραν ἀνδρὸς μὴ γνοῦσα; πῶς θηλάζεις δὲ, Παρθενομῆτορ, τὸν χορηγὸν ἀληθῶς τοῦ γάλακτος, καὶ τροφέα πάσης κτίσεως,

Ἵνα σου τὴν θείαν μήτραν κάμινος ἡ Περσικὴ τυπώσῃ, πανάμωμε, σώζει νεανίας ἀφλέκτους ἀναβοῶντας· Κύριε ὁ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ὡραιώθης, ἁγνὴ παναμώμητε, ὑπὲρ πᾶσαν ἀγγέλων εὐπρέπειαν, τὸν ποιητὴν κυήσασα τῶν βροτῶν καὶ ἀγγέλων, ᾧ μελῳδοῦμεν· Εὐλογεῖτε, τὰ ἔργα, τὸν Κύριον.

Φωτός σου ἐν σοὶ μαρμαρυγαῖς, Θεόνυμφε, τὴν ψυχήν μου φωταγώγησον. Κείμενον βόθρῳ ἀπωλείας ἀνάστησον, ἐχθροὺς καταισχύνουσα τοὺς ὀλίβοντας ἀεὶ τὴν καρδίαν μου, καὶ πρὸς τὰ πάθη συνωθοῦντάς με.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Φθίον καὶ Ἀνίκητον, ἡμέρᾳ ιβ'.

Παρθένος καὶ πρὸ τοῦ τόκου, ἄχραντε, καὶ μετὰ

A Verbum eadem potestate eodemque throno præditum cum Patre ac Spiritu sancto: illud ipsum deprecare pro salute mea.

Verbum in utero tuo corpus assumpsit, o inviolata, quod mundum ab irrationalibus corporis passionibus liberat.

O casta Mater, quæ per germinationem Verbi in te, **160** malitiæ plantas arefecisti; abscinde a radicibus pravas cogitationes animæ meæ, et planta ibidem, o Virgo, speciosa germina virtutum.

Novum puerum peperisti, o casta Deipara, quem Pater ante sæcula genuit, cui omnes concinentes dicimus: Benedictus es, Domine.

O Virgo compatiens, quæ Deum summe compatientem peperisti; divina compassione dignos fac
B omnes, qui concinunt: Benedicite, omnia opera, Dominum.

Illumina, o porta lucis, obsecro, oculos cordis mei, peccati tenebris obcæcatos; et capaces fac eos divinarum illustrationum, ut te vocibus angelicis honorem, o summe pura atque immaculata.

Ex Canone in festo S. Eupli martyris die, 11.

Cum ventrem tuum luciferum Christus illuminasset, o casta, exitu horroris ac venerationis pleno, tanquam sol habitantibus in mundo exortus est, idololatriæ nebulam dissolvens quæ malorum vesperam inducebat, ac mundi fines illuminans.

C Cum Deus in medio tui habitasset, nullo modo virginitatis tuæ claustra commovit: quem enixe precare, o casta, ut te laudantes confirmet et stabiles efficiat.

Divites plebis tuæ te deprecantur, o puella, quæ peperisti Christum Deum nostrum, qui divina scientia universos ditavit.

Sublimior angelis vere apparuisti, cum angelorum Factorem supra mentis captum peperisti, qui sanctos martyres glorificavit, o sanctissima Mater Virgo.

O stupore plenum miraculum! Quomodo paris sine viri experientia? quomodo lacte nutris, Virgo Mater, illum qui vere lactis est auctor, et omnium creaturarum enutritor?

D **161** Ut divinum gremium tuum fornax illa Persica figuraret, adolescentes sine combustione servavit, clamantes: Domine Deus, benedictus es.

Speciosa facta es, o tota casta, atque immaculata super omnem angelorum decorem, angelorum hominumque Factorem enixa, cui hymnos modulantes dicimus. Benedicite, omnia opera, Dominum.

Lucis, quæ in te est, splendoribus, o Dei sponsa, illumina animam meam: in fovea perditionis jacentem exsuscita, pudore suffundens hostes, qui semper divexant cor meum, et me ad passiones sectandas impellunt.

Ex Canone in festo SS. Phtii, et Aniceti martyrum, die 12.

Et ante partum et post partum Virgo verissime

Digitized by Google

comprobata es, o immaculata, Deum enim supra rationis captum peperisti, qui sanctos martyres post confectum certamen coronavit.

Habitavit in te, o Deipara, Dominus ille, qui habitat in cœlis, atque a nobis omnem fraudem erroremque eliminavit.

Tanquam speciosa, speciosum peperisti, o Virgo Mater inviolata, qui speciosissimos fecit martyres, qui constanter decertáverunt, atque impietatem deminuerunt.

Quis tuum valeat explicare mysterium, o Domina Deipara? Etenim supra rationis orationisque conceptum, Deum ineffabiliter peperisti.

Præter naturæ leges, verum legislatorem, o immaculatissima, peperisti : quem supplex exora, ut animæ meæ, peccati legibus obnoxiæ, misereatur, et salvet me.

Tanquam cœlis latior, o casta, Verbum, quod a nulla re comprehenditur, supra quam mente concipi possit, suscepisti, o tota immaculata ; quod ambulantes per viam **162** angustissimam, ad latitudinem divinæ vitæ perducit.

O Virgo sancta quæ Deum supersanctum peperisti, qui gratia sanctos martyres suos coronavit, salva et sanctifica nos, qui animo prompto atque alacri concinimus : Benedicite, omnia opera, Dominum.

Illumina nos, o Virgo, tu quæ lucem inaccessibilem peperisti ; reple nos lætitia, animique alacritate, ac divina scientia, dum te puro corde religiose ac prudenter beatam appellamus.

Ex Canone in festo S. Myronis martyris, die 17.

Sola Deum nuptialis tori nescia peperisti, quem decertatores martyres confessi, similem nobis factum, seductoris astus irritos reddiderunt, o Domina intacta.

Impietatis atque infidelitatis morbo laborantem omnem creaturam, tu, o Virgo, Deum medicum enixa admirabiliter curavisti. Propterea gratias agentes ad te clamamus : Nemo est sine macula præter te, o Domina (67).

Magnum ac tremendum partus tui mysterium, o casta, stupore percellit omnem mentem, quia Deus ex te homo fieri sibi complacuit propter bonitatem suam, in salutem ac restaurationem mundi.

Illum, qui ex te incarnatus est verbo ineffabili, pro nobis deprecare, o benedicta, ut ab omnibus hostibus tam visibilibus, quam invisibilibus liberemur nos qui te castam Deiparam pronuntiamus, o immunis ab omni labe (68).

(67) Ut nihil pro conceptione immaculata manifestius, ita nihil dici potest illustrius. Nam quid illustrius atque expressius istis verbis : « Nemo est sine macula præter te, o Domina? » Quibus verbis omnino affirmatur Deiparam solam inter omnes creaturas fuisse sine macula. Aut enim ista S. Josephi auctoritas est neganda vel concedenda. Non neganda, ergo concedenda. Hujusmodi autem auctoritate concessa, nulla alia explicatione opus est ad cognoscendum ex Josephi mente, B. Virginem solam sine macula conceptam esse.

A τὸν τόκον ὡς ἀληθῶς ἐδείχθης · τὸν Θεὸν γὰρ ὑπὲρ λόγον ἔτεκες, τὸν τοὺς ἁγίους μάρτυρας ἐνηθληκότας στεφανώσαντα.

Ἐνοίκησεν ἐπὶ σοὶ ὁ οἰκῶν τοὺς οὐρανοὺς Κύριος καὶ ἐξ ἡμῶν ἅπασαν πλάνην, Θεοτόκε, ἐξῴκισεν.

Ὢ; ὡραία ἀπεκύησας τὸν ὡραῖον, Παρθενομῆτορ ἄχραντε, τὸν ὡραιοτάτους δείξαντα τοὺς μάρτυρας στερρῶς ἐναθλήσαντας, καὶ τὴν ἀθεΐαν μειώσαντας !

Τίς δύναται τὸ σὸν ἑρμηνεῦσαι μυστήριον, ὦ Δέσποινα Θεοτόκε· ὑπὲρ νοῦν γὰρ καὶ λόγον Θεὸν ἀφράστως τέτοκας.

Νομίμων ἀπεκύησας δίχα, πανάμωμε, τὸν ἀληθῆ νομοθέτην, ὃν δυσώπει νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τὴν B ψυχήν μου τροπουμένην οἰκτεῖραι καὶ σῶσαί με.

Ὢ; πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν, ἁγνή, ὑποδέδεξαι Λόγον μηδαμοῦ χωρούμενον ὑπὲρ νοῦν, στενωτάτην τοὺς ὁδεύοντας ὁδὸν, πανάμωμε, πρὸς πλατυσμὸν εἰσάγοντα θείας ζωῆς.

Ἁγία Παρθένε, ἡ Θεὸν τὸν ὑπεράγιον ἀποκυήσασα, τὸν στεφανώσαντα χάριτι τοὺς ἁγίους τούτου μάρτυρας, σῶσον, ἁγίασον ἡμᾶς προθύμως μέλποντας · Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα, Κύριον.

Φώτισον ἡμᾶς ἡ τεκοῦσα φῶς τὸ ἀπρόσιτον, Παρθένε, ἔμπλησον ἡμᾶς εὐφροσύνης, καὶ θυμηδίας, καὶ θείας γνώσεως τοὺς καθαρᾷ καρδίᾳ σε εὐσεβοφρόνως μακαρίζοντας.

C *Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Μύρωνα, ἡμέρᾳ ιζ'.*

Μόνη Θεὸν ἀπειρογάμως ἐκύησας, ὃν ἀθλοφόροι μάρτυρες ὁμολογήσαντες ἡμῖν ὁμοιωθέντα, κατήργησαν τὴν πλάνην, ἄχραντε Δέσποινα.

Νοσοῦσαν ἀθεΐᾳ τὴν πᾶσαν κτίσιν Θεὸν κυοφορήσασα ἰατῆρα, Παρθένε, ἐθεράπευσας παραδόξως · εὐχαριστοῦντές σοι διὸ κραυγάζομεν, ὡς Οὐκ ἔστιν ἄμωμος πλὴν σοῦ, Δέσποινα.

Τὸ μέγα καὶ φρικτὸν μυστήριον τῆς λοχείας σου καταπλήττει πᾶσαν, ἁγνή, ἔννοιαν, ὅτι Θεὸς ἐνανθρωπῆσαι ἐκ σοῦ ἀγαθότητι εὐδόκησεν, εἰς σωτηρίαν κόσμου καὶ ἀνάπλασιν.

D Ὑπὲρ ἡμῶν τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα ἀῤῥήτῳ λόγῳ δυσώπει, εὐλογημένη, ὅπως ῥυσθῶμεν ὁρωμένων καὶ πάντων ἀοράτων ἐχθρῶν, πανάμωμε, οἱ σὲ Θεοτόκον ἁγνὴν καταγγέλλοντες.

(68) Ergo immunis etiam ab originali labe, alioquin ab omni labe non fuisset immunis. Probe Joannes de Agaciis doctus auctor et perantiquus in *Tractatu de conceptione Virginis* apud Novarinum in *Umbra Virginea* n. 209 : « Sicut, inquit, Eva fuit similis Adæ ad corruptionem, ita B. Virgo Maria similis fuit Christo ad reparationem, et sic necesse fuit ut esset a peccato immunis, sicut et ipse Christus. » Sic ille. Non fuisset autem immunis ab omni labe, sicut ipse Christus, si peccati originalis labe fuisset infecta.

Digitized by Google

Νόμοι ἐν σοὶ καινίζονται, Παρθένε, τῇ φύσεως· ὑπὲρ γὰρ φύσιν σου τὸν τῇ φύσει ἀκατάληπτον Θεὸν Ἐμμανουὴλ παραδόξως τέτοκας, εἰς ἡμῶν τῶν πιστῶν ἀναγέννησιν.

Χωρίον Θεοῦ καὶ παλάτιον τερπνὸν καὶ θεῖος θρόνος, ἐν ᾧ καθίσας ἡτοιμάσατο πᾶσι καθέδραν οὐράνιον, ὤφθης, παναγία Παρθένε· διὰ τοῦτό σοι κράζομεν· Εὐλογημένη ἡ Θεὸν σαρκὶ κυήσασα.

Νυγεὶς τῷ βέλει τοῦ ἐχθροῦ τὴν ψυχὴν, ὁλοτελῶς ἐτραυματίσθην, καὶ ἀνίατα πάσχω· ἡ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀῤῥήτως τεκοῦσα, πανάμωμε, ἴασαί με, σῶσον, ἐλπὶς ἀπηλπισμένων.

Φωνὴν βοῶμέν σοι πάντες τοῦ ἀγγέλου, Παρθένε, παλάτιον καὶ θρόνε τοῦ Θεοῦ· Χαῖρε δι' ἧς ἠξιώθημεν οὐρανῶν βασιλείας, οἱ πάλαι ἀπωσθέντες τῇ φθορᾷ, καὶ τὸ κάλλος τὸ πρῶτον ἀφρόνως ἀπολέσαντες.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Φλῶρον καὶ Λαῦρον, ἡμέρᾳ ιη'.

Παρθενικῆς ἀπὸ γαστρὸς ἐβλάστησας, ῥίζα ἀπότιστε, τὸν φυτουργὸν πάντων ἄνθρωπον γενόμενον, καὶ πάθη ὑπομείναντα, ὃν πεθοῦντες οἱ θεῖοι πιστῶς ἐνήθλησαν μάρτυρες, ἄχραντε Παρθένε πανύμνητε.

Ἀπειρόγαμε κόρη, δι' ἧς ἡμῖν ἔλαμψε Λόγος ὁ ἐπέκεινα πάσης ἀρχῆς νοούμενος, σῶζε τὴν πόλιν σου, καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν πάσης περιστάσεως, θεοχαρίτωτε.

Ὡς καθαρὰν τῶν γενεῶν ἐξελέξατο, Θεοτόκε, σὲ τὴν Ἀειπάρθενον ὁ πλαστουργὸς πάντων καὶ Θεὸς, καὶ τὴν σὴν γαστέρα παλάτιον ἀπειρόγαμον ἀμόλυντον ὁ μόνος Βασιλεὺς τῶν αἰώνων, καὶ ἐκ σοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἐπεφάνη.

Τὸ πρὸ πάντων αἰώνων, κόρη, ἀποκείμενον μέγα μυστήριον, ὅπερ οὐκ ἐγνώσθη γενεαῖς προλαβούσαις, πανάμωμε, διὰ σοῦ ἐφάνη, Λόγος Πατρὸς, ὁ πρὸ αἰώνων σαρκωθεὶς καὶ γενόμενος ἄνθρωπος.

Νοσοῦσάν μου τὴν ψυχὴν τῇ ἁμαρτίᾳ θεράπευσον, τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν κυήσασα, πάναγνε, ὃν οἱ θεῖοι μάρτυρες καθομολογοῦντες, ἰατροὶ παθῶν ἐδείχθησαν.

Ὡς ῥόδον κοιλάδων σε τοῦ βίου, Κόρη, Θεὸς ἐκλέγεται, καὶ ἐν σοὶ κατοικήσας σαρκὶ προῆλθεν εὐωδιάζον ἡμᾶς θεογνωσίας πνοαῖς, παναμώμητε, τοὺς Θεοτόκον ἀεί σε ὁμολογοῦντας.

Ἁγιωτέρα πέφυκας τῶν ἀγγέλων, κυήσασα, Κόρη παναγία, τῶν ἁγίων Ἅγιον δι' οἰκτον γενόμενον ἄνθρωπον, ὥσπερ ἐσμὲν, ἀφύρτως, σῶσαι τοὺς αὐτῷ ἀναβοῶντας ἀπαύστως· Οἱ παῖδες, εὐλογεῖτε, ἱερεῖς, ὑπερυψοῦτε Κύριον.

Φρικτή σου ἡ λοχεία, Μῆτερ ἁγνή· οὐρανῶν γὰρ ὃν τρέμει τὰ τάγματα, Λόγον Θεοῦ ἄνθρωπον γενόμενον ἐπὶ γῆς ὑπερφυῶς ἐκύησας, μείνασα

A Naturæ leges in te innovantur, o Virgo : etenim tu supra naturam peperisti admirabiliter Emmanuel Deum, qui a natura comprehendi non potest, ut nos fideles regeneraret.

Regio ac possessio Dei, illiusque palatium jucundum, **163** ac thronus divinus, in quo residens, omnibus cœlestem sedem præparavit, apparuisti, o Virgo sanctissima; ideo ad te clamamus : Benedicta tu, quæ Deum in carne genuisti.

Percussus in anima hostili jaculo, totus undique vulneratus sum, et incurabiles patior dolores : tu o purissima, quæ Salvatorem Christum ineffabiliter peperisti, sana, et salva me, o spes desperatorum.

Angelicis vocibus ad te clamamus omnes, o Virgo, palatium, ac thronus Dei : Salve, o tu per B quam digni facti sumus cœlorum regno, qui olim propter corruptionem procul repulsi eramus, et primum decorem insipienter amiseramus.

Ex Canone in festo SS. Flori, et Lauri martyrum, die 18.

A Virginali gremio protulisti, o radix nunquam irrigata, plantatorem omnium, hominem factum, passionibus tolerandis obnoxium, cujus amore allecti divini martyres, fideliter decertaverunt, o Virgo intemerata, omni laude celebranda.

O puella, nuptialis thalami nescia, per quam Verbum, quod superius omni principio intelligitur, nobis illuxit, salvam civitatem tuam, omnemque aliam civitatem ac regionem ab omni circumstante adver-C sitate, o Deo charissima.

Creator omnium ac Deus, te tanquam mundam ex omnibus generationibus elegit, semper virginem, o Deipara : tuumque ventrem palatium fecit immaculatum solus Rex sæculorum, et ex te hominibus apparuit.

Magnum mysterium, ante omnia sæcula absconditum, quod nequaquam cognitum fuit a generationibus præcedentibus, per te, o inculpatissima, manifestatum est : Verbum **164** scilicet Patris, quod erat ante sæcula, incarnatum, et homo factum.

Ægrotantem peccatis animam meam, medica manu cura, o castissima, tu quæ animarum medicum genuisti, quem divini martyres confitentes, D medici passionum facti sunt.

Tanquam rosam convallium, te Deus elegit ex vita, o puella; cumque in te inhabitasset, secundum carnem processit, afflans suavissimo divinæ scientiæ halitu nos, qui te Deiparam semper confitemur, o purissima.

Sanctior angelis fuisti, o puella sanctissima, Sanctum sanctorum enixa, propter suam misericordiam hominem factum, quales nos sumus, sine ulla permistione, ut salvaret eos, qui incessanter clamant illi : Pueri, benedicite ; sacerdotes, superexaltate Dominum

Tremendus est partus tuus, o casta mater; Verbum enim Dei, quod cœlorum acies contremiscunt, hominem factum, in terra, supra naturæ ordinem

Digitized by Google

peperisti, virgo permanens, quemadmodum antea fueras. Propterea te Deiparam, et lingua et corde confitentes, magnificamus.

Παρθένος ὥσπερ τὸ πρίν· διό σε Θεοτόκον καὶ γλώσσῃ καὶ καρδίᾳ ὁμολογοῦντες μεγαλύνωμεν.

Ex Canone in festo SS. Mart. Andreæ ducis exercitus, et sociorum ejus duorum millium, quingentorum nonaginta trium, die 19.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Ἀνδρέαν τὸν στρατήλατον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δισχιλίους πεντακοσίους ἐννενήκοντα τρεῖς, ἡμέρᾳ ιθ'.

Qui ex superabundantia benignitatis suæ, ex te, o immaculatissima, vere carne indutus est, propter salutem omnium fidelium, Deus simul et homo, duplex naturis notificatur.

Ὁ σάρκα ὑπερβολῇ χρηστότητος ἐκ σοῦ, πανάμωμε, εἰς σωτηρίαν πάντων τῶν πιστῶν ἀληθῶς ἐνδυσάμενος, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος διπλοῦς ταῖς φύσεσι γνωρίζεται.

O Domina, Virgo, Dei sponsa, tu universi Dominum peperisti, qui homines ab hostis tyrannide liberat.

Ῥυόμενον τοὺς βροτοὺς τῆς τυραννίδος τοῦ ἐχθροῦ τέτοκας, τὸν τοῦ παντὸς Κύριον, δέσποινα Παρθένε θεόνυμφε.

Omnes hominum linguæ celebramus te gloriam martyrum, et salutem fidelium, o immunis ab omni macula : 165 Deum enim peperisti, ac Virgo inviolata permansisti.

Εὐφημοῦμέν σε, τὸ καύχημα τῶν μαρτύρων, καὶ τῶν πιστῶν διάσωσμα, πᾶσαι τῶν ἀνθρώπων γλῶσσαι, πιναμώμητε· Θεὸν γὰρ ἐκύησας μείνασα Παρθένος ἀμόλυντος.

Inimici defecerunt nunc frameæ in finem, cum tu, o Deipara, peperisti eum qui lancea vulneratus est, ac mundum reformavit.

Ῥομφαῖαι τοῦ ἐχθροῦ νῦν εἰς τέλος ἐξέλιπον, τεκούσης σου, Θεοτόκε, τὸν τῇ λόγχῃ τρωθέντα καὶ κόσμον ἀναπλάσαντα.

Peperisti inexplicabiliter coæternum Patri, similem factum hominibus, supra rationis atque orationis conceptum : quem exora, o Dei genitrix, ut a periculis liberet servos tuos.

Τέτοκας ἀπορρήτως Πατρὸς τὸν συνάναρχον ὁμοιωθέντα ἀνθρώποις ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον, Θεογεννήτορ, ὃν δυσώπει λυτρωθῆναι κινδύνων τοὺς δούλους σου.

Tu, quæ homines supernaturali ac divino partu tuo manifeste deificasti, quippe quæ Deum ineffabiliter corporasti, benedicta es in mulieribus, o puella Domina, tota pura.

Ἡ τοὺς ἀνθρώπους τῷ ὑπὲρ φύσιν θείῳ τόκῳ σου, Κόρη, πρόφανῶς θεώσασα, ὡς Θεὸν ἀπορρήτως σωματώσασα, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ ὑπάρχεις, πανάμωμε Δέσποινα.

O Virgo sancta, quæ supersanctum Deum ineffabiliter peperisti ; quem sanctissimi martyres in stadio confessi sunt ; sanctificationem atque illuminationem demitte populis clamantibus : Omnia opera, benedicite Dominum.

Ἁγία Παρθένε, ἡ Θεὸν τὸν ὑπεράγιον ἀῤῥήτως τέξασα, ὃν οἱ πανάγιοι μάρτυρες ἐν σταδίῳ ὡμολόγησαν, ἁγιασμὸν καὶ φωτισμὸν κατάπεμψον τοῖς λαοῖς, τοῖς βοῶσι· Πάντα τὰ ἔργα, εὐλογεῖτε τὸν Κύριον.

O Domina, quæ Christum nutu suo omnia portantem, in ulnis tuis portasti ; eumdem supplex exora, ut ab alieni manu eripiat me, qui orthodoxa fide te incessabiliter magnifico.

Φέρουσα Χριστὸν ἐν ἀγκάλαις νεύματι φέροντα τὰ πάντα, τοῦτον ἐκδυσώπει χειρός με τοῦ ἀλλοτρίου ῥύσασθαι, Δέσποινα, τὸν ὀρθόδοξον πίστει σε ἀκαταπαύστως μεγαλύνοντα.

Ex Canone in festo S. Samuelis prophetæ, die 20.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον προφήτην Σαμουήλ, ἡμέρᾳ κ'.

Qui erat cum Patre tanquam Filius ante sæcula, novissimis temporibus incarnatus, Filius tuus vere factus est, o Immaculata (69) ; faciens filios Dei per fidem, omnes qui sævissimi hostis servitio premebantur.

Ὁ ὢν σὺν τῷ Πατρὶ ὡς Υἱὸς πρὸ αἰώνων, ἐπ' ἐσχάτων σαρκωθείς, Υἱός σου ἀληθῶς ἐχρημάτισεν, ἄχραντε, πάντας τε υἱοθετήσας τῷ Θεῷ διὰ πίστεως δουλωθέντας δεινῷ πολεμήτορι.

Ex te processit Jesus Christus corporatus, et

Ἐκ σοῦ προῆλθεν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς σωματούμε-

(69) Si Virginis conceptio vere maculata diceretur, ipsa etiam B. Virgo maculata nuncuparetur in propria persona (inquit in suis Exceptionibus cap. 3. Joan. Eusebius Nierembergius) : nam macula parti inexsistens, in totum, saltem quod denominationem, valet redundare. Si sola aliqua sacrorum corporalium extremitas, atramento aut aliqua alia sordè aspersa esset, ipsa corporalia dicerentur immunda ac plane indigna ac indecentia, ut in eis corpus Christi collocaretur, vel ob unius partis maculam aut nigrorem : pari igitur ratione etiam persona Virginis maculata diceretur ob maculam, qua ejus conceptio deformaretur, ac consequenter minime idonea, ut in ejus visceribus Filius Dei vivi incarnaretur. Eamdem etiam proportionem retinet ad suas partes totum successivum, quale est vita, comparata ad omnes successus ac gressus sui stadii, quam totum permanens ad suas habet partes. Porro si nomen positivum ac limitatum, semel parti applicatum, se porrigit ad denominandum totum ; quanto magis nomen negativum « Immaculatæ, » universalius ac quasi nescium coarctari, uni toti attributum, ad denominandam partem se diffundet? Ig tur ratio « immaculatæ, » quæ tribuitur Virgini ac totius vitæ suæ decursui, poterit denominare conceptionem immaculatam, utpote partem principalem istiusmodi totius successivi inchoativam. Sic Nierembergius.

Digitized by Google

νος, καὶ ἐθέωσεν ἡμᾶς σαρκὸς προσλήψει· ὅθεν, πανάμωμε, ὡς Μητέρα σε τούτου γεραίρομεν.

Ὁ τοὺς κόλπους μὴ κενώσας τοῦ Πατρὸς ἐν τοῖς κόλποις σου, νέον ὥσπερ βρέφος, ἐπανακλιθῆναι εὐδόκησεν, ἐπ' ἀνακλήσει, Παρθένε, τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ᾧ κραυγάζομεν· Δόξα, Χριστὲ, τῇ δυνάμει σου.

Μεθ' ἡμῶν γενόμενος δι' οἰκτον ὁ Σωτὴρ ἐξ αἱμάτων σου ἱερῶν ὑπὲρ νοῦν, πανάμωμε, σεσωμάτωται, καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ φιλάνθρωπος γνωρίζεται.

Ἀελύτρωται τῶν ὠδίνων ἡ Εὔα, πανάμωμε, ἀνωδίνως σοῦ τεκούσης Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν τὰ πάθη πάντων καὶ ὀδύνας σαφῶς θεραπεύσαντα.

Ὤφθης ἄφλεκτος τεκοῦσα, πάναγνε, ὡς ἀληθῶς τὸ πῦρ τῆς Θεότητος· διὸ τὰ ὑλώδη μου πάθη, Θεοκυῆτορ, φλέξον, ὡς συμπαθὴς καὶ φιλάγαθος.

Συμπαθείας τῆς σῆς με ἀξίωσον, συμπαθὴς καὶ φιλάγαθε Δέσποινα, καὶ τῆς γεέννης ῥῦσαί με, καὶ τοῦ σκότους ἐκείνου τοῦ ἐξωτέρου, ἵνα πίστει καὶ πόθῳ γεραίρω σε.

Φθορὰν μὴ γνωρίσασα ἀνδρὸς, τὸν ἄφθαρτον ἐν νηδύῖ ὑποδέδεξαι Λόγον ἡμᾶς καταφθαρέντας ῥυόμενον πολλοῖς παραπτώμασι, τῷ πάθει τῆς ἀφθάρτου σαρκὸς αὐτοῦ, ἄφθορε μόνη παναμώμητε.

A deificavit nos carne nostra accepta, o immaculatissima : quare tanquam illius Matrem te veneramur.

Paternos sinus non derelinquens, in sinu tuo reclinari tanquam novus infans sibi complacuit, o Virgo, ut animas nostras ad se revocaret : quamobrem nos eidem clamantes **166** dicimus : Gloria, Christe, virtuti tuæ.

Nobiscum factus Salvator, propter suam misericordiam, ex sacris sanguinibus tuis, supra mentis captum, corporatus est, o immaculatissima ; et amator hominum, Deus et homo cognoscitur.

Liberata est Eva a doloribus, pariente te, o purissima, sine ullo dolore Christum Deum nostrum, qui passiones et dolores omnium manifeste
B curavit.

Incombusta permansisti, o castissima, verissime Deitatis ignem enixa ; propterea passionum mearum sylvam combure, o Deigenitrix, tanquam compatiens, ac bonorum amatrix.

Compassione tua dignum me fac, o Domina compatiens, ac bonorum amatrix, et a gehenna atque a tenebris illis exterioribus libera me, ut cum fide et affectu venerer te.

Viri corruptionem ignorans, Verbum incorruptibile in utero suscepisti, quod nos multis peccatis corruptos, passione incorruptibilis carnis suæ liberat, o incorrupta sola omni laude dignissima.

167 *Ex Canone in S. Andream ductorem exercitus, die* 20.

Idem est cum superiori, ad diem 19.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Θαδδαῖον, καὶ τὴν ἁγίαν μάρτυρα Βάσσην, ἡμέρᾳ κα'.

C *Ex Canone duplici in festo S. Thaddæi apostoli, et sanctæ Bassæ mart., die* 21.

Δέσποινα τῶν ἁπάντων ὤφθης τῶν κτισμάτων, τὸν δεσπόζοντα ἀπορρήτως τεκοῦσα, Θεοτόκε Παρθένε πανύμνητε.

Συνέλαβες Λόγον τὸν τοῦ Πατρὸς ἀνευθεν ὠδίνων, παναγία, τῶν μητρικῶν, καὶ τοῦτον ἀῤῥήτως ὑπὲρ λόγον εἰς σωτηρίαν ἡμῶν ἀπεκύησας.

Νόμου προχαράγματα καὶ προφητῶν φωναὶ, Δέσποινα, σοῦ τὸν φρικτὸν τόκον ἀριδήλως, Θεομῆτορ, ἐδήλωσαν.

Νεκρωθέντα με βρώσει παρακοῆς ἔσωσας, μόνη τὴν ζωὴν τετοκυῖα τὴν ἐνυπόστατον, Κόρη πανάμωμε·

O Deipara Virgo, omni laude celebranda, omnium creaturarum Domina facta es, cum Dominum ineffabiliter peperisti.

Verbum Patris sine maternis doloribus concepisti, o sanctissima ; atque illud ineffabiliter supra verbi conceptum in salutem nostram peperisti.

Præcedentes legis figuræ, et prophetarum voces, tremendum partum tuum manifeste declarabant, o Domina, Dei Mater.

Me ob gustatum inobedientiæ cibum jam mortuum salvasti, **168** o puella innocentissima (70),

(70) Gabriel Biel scholastica doctrina et antiquitate celebris, In serm. 2, de conceptione, scribens de B. Virgine tanquam de muliere forti, his verbis ejus innocentiam lectoribus repræsentat : « Procul de ultimis finibus pretium ejus. » Proverb. ultimo. « Innocentia finis est humani generis, nam ab innocentia principium sumpsit. In innocentia enim creatus est Adam, ad innocentiam etiam reducetur, cum omnes prædestinati illuc assumentur, quo nihil ingreditur inquinatum. Ab his itaque terminis, sive finibus, a quo et ad quem, id est innocentia, qui procul sunt a cæteris hominibus, pretium hujus fortissimæ mulieris cæterorum hominum peccatum non de innocentia, quia » *omnes peccaverunt, et egent gloria Dei*, Rom. II, « sed justificatione post lapsum. Hujus solius de ultimis finibus, id est innocentia, recte pretium attollitur, quam nulla unquam, nec originalis, nec actualis culpa maculavit. Propter quod etiam angelus a Deo ad hanc theotocon missus, ab ejus innocentia laudes exorsus est : *Ave* · quod interpretatum est, sine væ, utique maculæ culpæ. » Sic Biel. Qui et Serm. 3, subdit : « Opponitur Evæ Maria quantum ad personalia, et quantum ad propagationis principia. Quantum ad personalia, id est propria personarum, sive actus personales, Evæ Maria opponitur, tam in earum productione, quam in conversatione, quoniam Eva de massa innocentiæ, costa videlicet

Digitized by Google

quæ sola subsistentem vitam peperisti; quamobrem te semper beatissimam nunc pro debito beatam appellamus.

Tanquam Creatorem enixa; creaturarum omnium Regina facta es: propterea te glorificamus, o Deipara, sola semper Virgo (71).

A διό σε ἀξιοχρέως τὴν ἀειμακάριστον νῦν μακαρίζομεν·

Ὡς τὸν Κτίστην κυήσασα πάντων ποιημάτων ὤφθης βασίλισσα· διὰ τοῦτό σε δοξάζομεν, Θεοτόκε μόνη ἀειπάρθενε.

innocentis viri Adæ formata, sibi innocentiam perdidit, nobis originale peccatum invenit: Maria vero de massa perditionis, sine perditione concepta peccatum originale perdidit, primo innocentiam invenit, eumque, qui omnium diluit peccata, immaculatum edidit immaculata. » Hæc ille.

Sanctius etiam a Porta ord. Prædic. in suo Mariali serm. 13, de hac Virginis innocentia locutus dixit: « Eva habuit duo nomina: primum, in statu innocentiæ virago: secundum in statu naturæ B corruptæ, Eva. Sed de *virago* tolle A, scilicet Adam, qui illum statum perdidit, et remanet virgo, ad inventum, quod status innocentiæ, perditus per Adam, recuperatur et reducitur per Virginem. » Hinc P. Hortensius Pallavicinus Soc. Jesu in suis Elogiis parte 1, elogio 4, de illibata conceptione, de Maria loquens, ait inter alia: « Monstrum esset, innocentem non esse ejus (B. Virginis) genituram, quæ sola sub horoscopio concipitur innocentiæ. Eva nocens prima peccatum concepit: Eva innocens prima sine peccato concipitur. » Sed de eadem Virginis innocentia præclare omnino Petrus Pazmany S. R. E. cardinalis in sua concione de immaculato B. Virginis conceptu, dum ait: Eo majori asseveratione dici potest beatissimam Deiparam non tantum ab omni originali labe fuisse innocentem, quo originale peccatum est deterius ac magis exitiabile, quam omnia mundi totius venialia peccata. Illud est fons et radix actualium. C Quo etiam ex capite argumentatus Augustinus contra Julianum cap. 9, sub finem, probat Christum nunquam peccasse, eo quod originali labe infectus non fuerit, et adjungit: Profecto peccatum etiam major fecisset, si parvulus habuisset. » Sic ille. Qui et infra addit: « Magnum tribunalium axioma est, quod si de quopiam quæstio suboriatur, reusne sit, an innocens, innocens debeat censeri, donec indubitatis indiciis et luce clarioribus demonstrari possit illum esse reum. Vide Aristotelem Probl. 29, p. 13: « Reum liberare volumus potius nocentem, quam condemnare innocentem. » Idcirco cum beatissimam Virginem originalis noxæ ream esse indubitatis et clarioribus luce indiciis ostendi non possit, imo illam defendere sine ullo errore liceat per Ecclesiam, id nos illi non negare tenemur. Porro in die judicii non videretur decens minus esse completam in hoc omnipotentiam et misericordiam divinam, nec gloriosum Judici Christo, qui de divinis præceptis rationem tunc accipiet ab hominibus, si ita Matrem ipse non honoravisset, ut minimus angelorum cœli innocentior, quam illa, appareret in illo die, cum hi in toto ævo suo apparebunt innocentissimi sine ulla culpa, eorum tamen Regina, et Mater summi sancti et omnipotentis, aliquando cum macula fuisset. Plane non videtur magis decens minus in hoc curasse Christum de honore Matris et ostentatione suæ omnimodæ puritatis et misericordiæ, tum arcendo a Matre hanc minorem prærogativam, quod possent angeli in publicatione illius diei dicere, innocentiores esse ipsa sua Regina, tum exaltando suam misericordiam, quod non defuerit in excellentissimo redemptionis modo etiam a peccato originali eam præservans. Nam, ut Antonius Navarrus ex Dominicana familia in sermone de conceptione B. Virginis ait: « Si Deus angelos fecit spiritus mundissimos, cur non eorum reginam puriorem faceret? Vas mundum elegit Eliseus, in quo mitteretur sal sanaturum aquas Jericho; ita et vas mundissimum et ornatum omni lapide pretioso fuit B. Virgo, in quo reconderetur Christus salus vera populorum, qui in aquis figurantur, juxta illud Joannis: *Aquæ multæ, populi multi.* In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis, alioquin derideret et subsannaret diabolus in voce exsultationis, quod prius possederit in suam, quam postea Deus in Matrem elegit. Non sivit Deus, ut dæmon columbam assumeret ad decipiendam Evam (sub columbina enim specie, sicut sub vestimentis ovium, melius contegeretur simulata fraus, quam sub serpentina pelle), quia columbam assumpturus erat Spiritus sanctus in baptismo Christi; ita nec illam, de qua nasciturus erat Filius Dei, decebat sedem fuisse unquam Satanæ. » Sic ille. Ne igitur in die judicii cœlestes spiritus eorum Regina apparerent innocentiores, hæc sine aliqua peccati macula fuit concepta, atque hoc forsitan intuitu a S. Josepho titulo innocentissimæ compellata.

(71) Quia sola tam in corpore quam in anima ab omni contaminatione aliena. Favet S. Anastasius Sinaita dum libro II *in Hexaemeron* Deiparam appellat: « Lunam plenam, quæ nunquam minuta aut defecit, aut privata fuit essentiali lumine, nempe sua virginitate. » Lumen namque essentiale explicans virginitatem, non loquitur de virginitate solius corporis, hæc enim non potest dici lumen essentiale gratiæ et sanctitatis, nam potest ejus carentia componi cum eximia sanctitate ex lumine gratiæ, sicut accidit S. Annæ; sed loquitur de integra virginitate seu puritate virginis, corporis scilicet et animæ, cujus puritatem omnimodam vocarunt etiam Patres integritatem et virginitatem. Itaque Virgo sacratissima non est passa deliquium aut defectum in integritate sua, tum corporis, tum animæ, quæ cum in sanctitate creata fuisset, nunquam fuit orba lumine essentiali gratiæ in anima, nec splendore superadicto incorruptionis in corpore, nimirum omnimoda virginitate et puritate. S. Augustinus et alii Patres dixerunt prius concepisse Virginem Verbum mente, quam carne, denotantes fidem ejus et voluntatem requisitam ad assumptionem humanitatis in ejus ventre. Itaque virtus animæ ad conceptionem divinam requisita fuit. Quapropter decebat ut non D minus fuisset pura, et integra, et virgo ab omni contaminatione culpæ anima Mariæ, quam ejus caro pura et incorrupta. Et ne quis intelligeret ipsum Anastasium loqui solum de perpetua virginitate corporis, ipse S. Anastasius se explicat subdens: « Perseverat Maria virgo quoad animam: » perpetua autem virginitas quoad animam, est perpetua integritas, quoad peccatum, vel actuale, vel originale. Vide Nierembergium in Exceptionibus cap. 13.

B. Albertus Magnus cap. 181, super *Missus est*, definiens essentiam propriissimam virginitatis, sic inquit: « Virginitas est recessus ab omni malo, » tam malum animæ, quam corporis comprehendens. Et quidem major ratio habita fuit a Deo puritatis spiritualis, quam integritatis corporalis, quia, ut docuit Augustinus libr. x, *De mendacio ad Consent.*, cap. 20: « Minus est quidquid in corpore, quam quidquid in anima violari potest. »

Digitized by Google

Ἀλατόμητον ὄρος σε πάλαι Ἀββακοὺμ προεῖδεν ἐν πνεύματι, ὁ Θεὸς ἐξ οὗ ἐπέφανε, καὶ ἡμᾶς, Παρθένε, διεσώσατο.

Σεσαρκώμενον Λόγον διπλῆν ἐνέργειαν φέροντα τέτοκας, ἀπειρόγαμε Κόρη, μείνασα παρθένος ἀμίαντος.

Τῆς προμήτορος Εὔας νῦν ἀνεκαλέσω τὴν ἧτταν, κυήσασα Λυτρωτὴν τῶν ὅλων, καὶ Σωτῆρα καὶ Κτίστην καὶ Κύριον, Θεομῆτορ μόνη, ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη. Διὰ τοῦτό σε πίστει δοξάζομεν.

Νέον ἡμῖν βρέφος ἀπεκύησας Πατρὸς τὸν ὁμοούσιον, φθαρεῖσαν φύσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ ἀρχαῖον, ἁγνὴ, κάλλος αὐτὴν πάλιν ἐπανάγοντα.

Πελάγη ἁμαρτιῶν καὶ κύματα ἀπογνώσεως χειμάζουσί μου τὸν νοῦν· σπλαγχνίσθητι, Δέσποινα, καὶ χεῖρά μοι ἔκτεινον, καὶ διάσωσόν με, τὸν Σωτῆρα ἡ κυήσασα.

Γνώμῃ οἰκείᾳ ὀλισθαίνων, καὶ πράξεις ἀτόπους περικείμενος, ἐπὶ σὲ καταφεύγω· βοήθει μοι, Δέσποινα, μετανοίας τρόπους παρέχουσα τῇ ταπεινῇ μου ψυχῇ, ἵνα δοξάζω σε.

Ῥῆξον τὰς πολυπλόκους τῶν ἐμῶν ἐγκλημάτων σειρὰς, θεόνυμφε, τὸν αἴροντα τοῦ κόσμου Θεὸν τὴν ἁμαρτίαν, ὑπὲρ λόγον κυήσασα, εὐλογημένη ἁγνὴ, ἀεὶ δεδοξασμένη.

Νόμου τὸ σκιῶδες ἀπεπαύθη, Δέσποινα, σοῦ κυησάσης νόμου τὸν δοτῆρα, χάριτι φωτίζοντα τὴν οἰκουμένην, ὃν ἀεὶ δυσώπει, νόμῳ με τροπεύμενον τῷ τῆς ἁμαρτίας οἰκτεῖραι διὰ τάχους.

Ὁ οὐρανοὺς τῷ νεύματι, καὶ τὴν γῆν τῷ βουλήματι Λόγος τοῦ Πατρὸς δημιουργήσας, ἄχραντε, καὶ πλάσας τὸν ἄνθρωπον, ἐκ σοῦ σαφῶς ἠνέσχετο σάρκα ἑαυτῷ, οἰκοδομῆσαι τὴν φύσιν ἡμῶν ἀναχωρεύων συντριβεῖσαν ἀπάτῃ τοῦ ὄφεως, Παρθένε, ὁ μόνος ἐλεήμων.

Φιλάγαθε Παρθένε, τὴν κεκακωμένην ταῖς ἁμαρτίαις ψυχήν μου ἀγάθυνον, ἡ τὸν πανάγαθον Λόγον ἀποκυήσασα.

Φιλάνθρωπον τεκοῦσα καὶ λυτρωτὴν, θαυμαστὴ καὶ φιλάγαθε Δέσποινα, ἁμαρτιῶν λύτρωσίν μοι δίδου σαῖς προσευχαῖς, καὶ τὴν ψυχήν μου, πάναγνε, τὴν κεκακωμένην τοῖς λογισμοῖς ἀγάθυνον, καὶ δεῖξον παθῶν θανατηφόρων λελυτρωμένην, παναμώμητε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος διπλοῦ εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Ἀγαθόνικον, καὶ Λουππον, ἡμέρᾳ κβ'.

Θαυμάτων ἐπέκεινα τὸ μέγα θαῦμα, σεμνὴ τῆς λοχείας σου καθορᾶται· τίκτεις γὰρ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς γενόμενον Χριστὸν δίχα τροπῆς καὶ φυρμοῦ.

Ὡς ὄρθρος εὐπρεπὴς ἐκ λαγόνων ἀνέσχεις Ἰησοῦν τὸν φωτισμὸν ἁπάντων καὶ Θεὸν, ἀπειρόγαμε Δέσποινα, νύκτα τε πολυθεΐας ἐκμειοῦντα, ταῖς λάμψεσιν ἀνεσπέροις καὶ κόσμον φωτίζοντα.

Montem a lapicidæ manu immunem prævidit olim te, o Virgo, Abbacuc in spiritu, ex quo Deus manifestatus est, nobisque salutem dedit.

Verbum incarnatum duplici operandi virtute prælitum in lucem protulisti, o puella innupta, et Virgo impolluta permansisti.

Primæ Matris Evæ cladem nunc restaurasti, Redemptorem, Salvatorem, Creatorem, ac Dominum omnium enixa, o Dei Mater, sola inter mulieres benedicta: ideo te cum fide glorificamus.

Novum nobis infantem peperisti, consubstantialem Patri, o casta, qui humanam naturam corruptam ad antiquam suam pulchritudinem iterum reducit.

Pelagi peccatorum, fluctusque desperationis exagitant mentem meam: ad misericordiam moveantur viscera tua, o Domina, manumque tuam extendens mihi salvum me fac, tu quæ Salvatorem peperisti.

Mea sponte collapsus, fœdisque actibus circumdatus, ad te confugio: adjuva me, Domina, habitum pœnitentiæ præbens miseræ animæ meæ, ut possim te glorificare.

Rumpe implicatissima delictorum meorum vincula, o Dei Sponsa benedicta, et casta, semperque gloriosa; quæ Deum, qui tollit peccatum mundi, supra sermonis conceptum genuisti.

Legis umbrositas cessavit, pariente te, Domina, datorem legis, qui gratia illuminat orbem terrarum; quem semper precare, ut me peccati legi obnoxium, misericordia sua celeriter dignetur.

169 Verbum Patris, quod cœlum nutu, terramque voluntate creavit, atque hominem plasmavit, ex te, o immaculata Virgo, manifeste corpus carneum sibi ædificare non est dedignatus, ut naturam nostram, serpentis fraude contritam, restauraret, unice misericors.

O Virgo bonorum amatrix, bonam redde animam meam peccatorum malitia depravatam, tu quæ Verbum optimum peperisti.

Amatorem hominum et redemptorem enixa, o Domina admirabilis, et bonorum amatrix, redemptionem a peccatis concede mihi precibus tuis, et animam meam cogitationibus pravis vitiatam, bonam redde, atque a mortiferis passionibus redime eam, o tota casta, et immaculata.

Ex Canone duplici in festo SS. Martyrum Agathonici, et Lupi, die 22.

Magnum partus tui miraculum, o veneranda, miraculorum supremum apparet; peperisti siquidem in similitudine carnis factum Christum sine mutatione, aut permistione.

Tanquam aurora pulcherrima, e visceribus tuis, o Domina innupta, educis Jesum illuminationem et Deum omnium; qui idololatriæ noctem splendoribus inocciduis immiquit, ac mundum illuminat.

Digitized by Google

Qui secundum naturam est incircumscriptus, formam nostram ex te, Domina, accipiens, circumscriptionem quoad corpus suscepit, cognitus in duabus substantiis, ac voluntatibus.

Cum Deus in medio tui tanquam in tabernaculo habitasset, eo modo quo ipse novit, virginitatis claustra non commovit, o casta : atque in immobili fidei petra universos **170** stabilivit ac fundavit.

Qui ascendit supra humeros Cherubim, incarnatus tanquam homo ex te, eo modo, quo Deum decebat, tuis insedit ulnis velut infans, et infantis in morem se gessit, ut primum parentem, qui olim infantiliter sapuit, salvaret.

In te descendit tanquam imber, abyssus sapientiæ Jesus, cum te solam puram invenisset, o Dei genitrix Virgo; et gravissimos impietatis torrentes divina gratia repressit, atque cohibuit.

Prævidens in spiritu divino Isaias mirabilia tua, exclamabat : Ecce, o Immaculata (72), in utero habebis incarnatum illum, qui a nullo capi aut comprehendi potest.

Castam casta mente veneremur, decorem Jacob divinis actibus decoremus, ac religiose laudemus, utpote Dei nostri Matrem.

Virgo permanes postquam Christum peperisti, sicut eras antea; lacte nutris eum, o casta, ac veneranda, qui escam præbet universis. O stupore plenum atque incomprehensibile miraculum.

Genuisti illum, o casta, quem Pater ante sæcula ab æterno generavit : et uberibus lactasti ipsum nutritorem. O miraculum excedens omnem mentem! o mysterium superans omnem sermonem!

Deus ex te factus est homo : hominum massam deificasti, o inviolata; naturæque divinæ consortes effecisti eos, qui te beatam appellant, o vere benedicta inter mulieres, et casta.

Te speciem Jacob solam elegit solus qui habitat cœlos; cumque in medio tui habitasset, o intacta ac benedicta, nequaquam labefactavit claustra virginitatis tuæ.

Tabernaculum, et mensam, et arcam divinam, et urnam manna vitæ continentem, et montem sanctum te **171** nominamus; o Virgo Maria semper benedicta (73).

Ὁ κατὰ φύσιν ἀπερίγραπτος μορφωθεὶς ἐκ σοῦ τὸ ἡμέτερον περιγραφὴν σωματικῶς ὑπεδέξατο, Δέσποινα, ἐν οὐσίαις καὶ θελήσεσι διττοῖς γνωριζόμενος.

Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ σου κατασκηνώσας ὡς οἶδε, τῆς παρθενίας κλεῖθρα οὐ παρεσάλευσεν, ἀγνὴ, ἐν ἀσαλεύτῳ πέτρᾳ δὲ τῆς πίστεως πάντας ἐστερέωσε.

Ὁ νώτοις ἐπιβαίνων, ἁγνὴ, χερουβικοῖς σαρκωθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐκ σοῦ θεοπρεπῶς, σοῦ ἐν ἀγκάλαις καθέζεται ὥσπερ βρέφος, καὶ νηπιάζει νηπιόφρονα τὸν πάλαι σώζων γεγονότα πρωτόπλαστον.

Ἐπὶ σὲ καθάπερ ὄμβρος τῆς σοφίας ἡ ἄβυσσος Ἰησοῦς κατῆλθε μόνην καθαρὰν σὲ εὑράμενος, Θεογεννῆτορ Παρθένε, καὶ κατέκλυσεν ἀσεβείας χειμάρρους δεινοὺς θείᾳ χάριτι.

Σοῦ τὰ θαυμάσια προορώμενος θείῳ ἐν Πνεύματι Ἡσαΐας ἀνεκραύγαζεν· Ἰδοὺ ἐν μήτρᾳ ἕξεις τὸν ἀχώρητον σαρκούμενον, ἄχραντε.

Τὴν ἁγνὴν ἁγνεύοντι τιμήσωμεν νοῖ, καλλονὴν τὴν τοῦ Ἰακὼβ ταῖς ἐνθέοις πράξεσι καλλυνόμενοι, εὐσεβῶς ὑμνήσωμεν ὡς Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Παρθενεύεις ὡς τὸ πρὶν, καὶ τεκοῦσα τὸν Χριστὸν, γαλουχεῖς πᾶσι τροφὴν τὸν παρέχοντα, ἁγνή. Παράδοξον, σεμνὴ, τὸ θαῦμα καὶ ἀκατάληπτον.

Γεγέννηκας ὃν Πατὴρ πρὸ αἰώνων γεγέννηκε προανάρχως, καὶ μαστοῖς τὸν τροφέα ἐθήλασας· ὑπὲρ νοῦν τὸ θαῦμα, ὑπὲρ λόγον, ἁγνὴ, τὸ μυστήριον.

Θεὸς ἐκ σοῦ ἐγένετο βροτὸς, τὸ φύραμα, ἄχραντε, θεώσας τῶν βροτῶν, καὶ κοινωνοὺς φύσεως θείας ἐκτελέσας τοὺς σε μακαρίζοντας, ἐν γυναιξὶν ἀληθῶς εὐλογημένη ἁγνή.

Σὲ καλλονὴν τοῦ Ἰακὼβ μόνην ἐξελέξατο μόνος ὁ κατοικῶν τοὺς οὐρανοὺς καὶ οἰκήσας ἐν μέσῳ σου, ἄχραντε, οὐδαμῶς παρεσάλευσε παρθενίας σου τὰ κλεῖθρα, εὐλογημένη.

Σκηνὴν σε, καὶ τράπεζαν, καὶ θείαν κιβωτὸν, καὶ στάμνον χωρήσασαν τὸ μάννα τῆς ζωῆς, καὶ ἅγιον ὄρος ὀνομάζομεν, Παρθένε Μαρία ἀεὶ εὐλογημένη.

(72) Per titulum *immaculata* magis excluditur peccatum originale, quam veniale, ex vi et significatione epitheti *immaculata* : quippe macula venialis non est adeo notoria, ut animæ spiritualem pulchritudinem demoliri contendat, adeoque nec tantam repugnantiam habet cum voce elogii *immaculata*. Cæterum peccatum originale, cum penitus omnem gratiæ ornatum explodat, cum decore immaculata minime potest consistere. Magis igitur verificatur significatio hujus verbi *immaculata*, per expulsionem peccati originalis, quam per expulsionem venialis, juxta sententiam angelici Doctoris 1:2. q. 8. 9. a. 1. in c. dicentis : « Proprie loquendo peccatum veniale non causat maculam in anima. »

(73) Cum fuerit B. Virgo Maria semper benedicta, fuit etiam talis in sua creatione, et consequenter tunc maledictionem peccati originalis evitavit. Favet Ecclesia in Responsorio v festi Circumcisionis, dum ait : « Et benedicta in æternum, Deum nobis protulit et hominem. » Quasi dicat Ecclesia : Quia B. Virgo nobis Deum protulit et hominem, fuit benedicta in æternum. Quid autem est benedicta in æternum, nisi semper benedicta, id est, ab initio suæ creationis et deinceps? æternitas enim respicit omnem temporis differentiam, et nullum momentum temporis excludit, sed omne omnino et totaliter comprehendit. Ergo Maria benedicta fuit semper, et in omni differentia temporis, non potuit ergo incurrere peccatum originale, obstante gratia benedictionis, quæ illam prævenit.

Digitized by Google

Εὐλογεῖ πᾶσα κτίσις τὸν τόκον σου, εὐλογίαις, ἡμᾶς στεφανώσαντα, καὶ τὴν ἀρὰν ἐξάραντα, παντευλόγητε μόνη δεδοξασμένη, ἡ τὸ γένος ἡμῶν χαριτώσασα.

Φιλαμαρτήμονα γνώμην, καὶ ἀδιόρθωτον βίον, καὶ πλημμελήσασαν ψυχὴν, καὶ καρδίαν ῥυπῶσαν ἔχων ἄσωτος ἐγὼ, προσπίπτω σοι, Δέσποινα, βοήθει μοι καὶ διόρθωσιν δίδου, πρίν με φθάσῃ τοῦ θανάτου ἡ τομή.

Φωτὸς τοῦ ἐν σοὶ μαρμαρυγαῖς, Θεόνυμφε, τὴν ψυχήν μου ψωταγώγησον, κείμενον βόθρῳ ἀπωλείας ἀνάστησον, ἐχθροὺς καταταράσσουσα τοὺς θλίβοντας ἀεὶ τὴν καρδίαν μου, καὶ πρὸς τὰ πάθη συνωθοῦντάς με.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Εὐτυχέα, ἡμέρᾳ κδ'.

Ἐν σοὶ, Παρθένε, τὴν ἐλπίδα τίθημι τῆς σωτηρίας μου, ἁμαρτιῶν ῥύπου ὅλον με ἀπόπλυνον, καὶ καθαρὸν ἀπέργασαι τῷ Υἱῷ σου ἀρίστως εὐαρεστοῦντα, καὶ πράττοντα τούτου τὸ πανάγιον θέλημα.

Χαῖρε, ἡ μόνη τὴν χαρὰν ἀνερμηνεύτως τεκοῦσα· χαῖρε, ἅρμα καὶ νεφέλη τοῦ Λόγου· χαῖρε, θρόνε τοῦ Θεοῦ, Παρθένε ἀπειρόγαμε· χαῖρε, ὁσίων δόξα· χαῖρε, μαρτύρων στεφάνωμα.

Ἐν γυναιξὶ μόνη παρθένος διέμεινας, καὶ πρὸ τόκου, καὶ μετὰ τὴν γέννησιν· Θεὸς γὰρ ἦν ὁ καινοτομῶν φύσεις ὑπὲρ λόγον ἐκ σοῦ ἀῤῥήτως σαρκούμενος, ὁ ἄνω πρὸ αἰώνων, καὶ ἐν γῇ εἰς τὰ τέλη γεννηθεὶς τῶν αἰώνων, πανάμωμε.

Μητροπάρθενε κόρη, ἡ τὸν ἀπερίληπτον Λόγον κυήσασα, τῶν ἀγγέλων δόξα, καὶ δαιμόνων τὸ τραῦμα Θεόνυμφε, τὴν ἐμὴν καρδίαν τραυματισθεῖσαν ἁμαρτίαις θεραπεία; ἐνθέου ἄξίωσον.

Νοός μου τὰς ἐκτροπὰς, καὶ τῆς ψυχῆς τὰ κινήματα τὰ ἐμπαθῆ καὶ δεινὰ, Παρθένε, διόρθωσον, καὶ σῶσόν με, φύλαξον ἐκ τῶν καθεκάστην ἀφειδῶς ἐπεμβαινόντων μοι.

Νοήσαντες πόῤῥωθεν σεπτοὶ προφῆται τοῦ μυστηρίου σου τοῦ ἀπορῥήτου βάθος, ποικιλοτρόπως πᾶσιν ἐφάνωσαν τὴν σὴν λοχείαν, Παρθένε, κραυγάζοντες· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν Πατέρων.

Νενεκρωμένην δήγματι τὴν ψυχήν μου τοῦ ὄφεως, μόνη προφανῶς ἡ τὴν Ζωὴν κυήσασα, πανάμωμε, ζώωσον, καὶ ἐνεργεῖν εὐόδωσον τὰ τοῦ δι' ἡμᾶς ἐκ σοῦ τεχθέντος, Παρθένε, θελήματα, βοῶσα· Ἱερεῖς εὐλογεῖτε Κύριον.

Φωνὴν σου προσφωνοῦμεν τοῦ Γαβριὴλ· Χαῖρε, γῆ ἐκλεκτὴ, χαῖρε, τράπεζα χρυσοειδὴς, χαῖρε, τῶν ἀνθρώπων καταφυγὴ, χαῖρε, μαρτύρων καύχημα, χαῖρε, τῶν ἀγγέλων ἡ χαρμονὴ, ἁγία Θεοτόκε, κραταίωμα τῶν πίστει μακαριζόντων σε.

ΜΗΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἄνθιμον, ἡμέρᾳ γ'.

Ὁ Κύριος ἐκ σοῦ ἀνατείλας ὡς οἶδε, τοὺς χοροὺς

A Benedicunt omnes creaturæ partum tuum, qui nos benedictionibus coronavit, atque abstulit maledictionem : O omni benedictione cumulata, sola gloriosa, quæ genus nostrum gratia replevisti!

Ego ille prodigus, ac luxuriosus habens mentem peccatorum amicam, et vitam pravam, animamque delictis oneratam, et cor coinquinatum, ante te procido, o Domina; adjuva me, et correctionem concede mihi, antequam a mortis falce secante præveniar.

Lucis in te habitantis radiis, illumina, o Dei sponsa, animam meam : jacentem in barathro perditionis excita, perterrefaciens hostes, qui semper tribulant cor meum, et ad passiones sectandas compellunt me.

B *Ex Canone in festo S. Eutychis martyris, die 24.*

In te, o Virgo, repono spem salutis meæ; absterge me totum a sordibus peccatorum, ac purum effice, Filio tuo optime complacentem, sanctissimamque illius voluntatem facientem.

Gaude, o tu, quæ sola gaudium ineffabiliter peperisti : gaude, currus, et nubes Verbi; gaude, thronus Dei, Virgo viri nescia : gaude, confessorum gloria : gaude, martyrum corona.

Sola inter mulieres virgo ante partum, et post partum, permansisti : Deus enim erat qui naturas innovabat supra sermonis conceptum, ex te ineffabiliter incarnatus : qui in supernis ante sæcula, in terra autem in fine sæculorum natus est, o tota

C immaculata.

O Mater Virgo puella, quæ Verbum incomprehensibile genuisti : o Dei sponsa, angelorum gloria, et dæmonum vulnus : cor meum peccatis vulneratum, divina **172** curatione fac dignum.

Mentis meæ evagationes, animæque motus molestos, atque affectibus perturbatos corrige, et salva et custodi me ab iis, qui per singulos dies crudeliter invadunt me.

Inenarrabilem mysterii tui profunditatem a longe intuentes mentis oculo prophetæ venerandi, variis figuris ac modis universis partum tuum manifestaverunt, o Virgo, clamantes : Benedictus Deus Patrum.

D Mortuam ob serpentis morsum animam meam, tu, quæ sola Vitam manifeste peperisti, o immaculatissima, vivifica : et deduc me feliciter per viam, qua voluntates illius, qui propter nos ex te natus est, efficere possim, o Virgo, clamans : Sacerdotes, benedicite Dominum.

Voce Gabrielis ad te clamamus : Ave, terra electa; ave, mensa aurea; ave, hominum refugium; ave, martyrum gloriatio; ave, angelorum gaudium, Deipara sancta, robur eorum qui te cum fide sincera beatificant.

MENSIS SEPTEMBER.

Ex Canone in festo S. Anthimi martyris, die 3.

Dominus, qui ex te ortus est, eo modo, quem

Digitized by Google

ipse novit, o casta, athletarum choros illustravit; exprimentes in seipsis omnes illius passiones vitales, mortemque injustam, quæ nos peccatores justificavit.

Speciosa facta es, o castissima, speciosum super omnes terrigenas enixa Filium ac Verbum Patris, quem generosi martyres amantes, gloria illustrati sunt.

173 Verbum, non relinquens vacuum sinum Paternum, in sinu tuo reclinatum est, o puella, tanquam infans, volens restaurare me corruptioni subjectum.

Legis umbræ declaraverunt splendorem illum, qui ex te ortus est, o puella illibatissima, et athletarum choros te celebrantes illustravit.

O innupta, quæ malitiæ plantas germine tuo arefecisti, passionum mearum stirpes evelle, divinasque cogitationes germinare fac ex anima mea.

Propter excessum humanitatis ac benignitatis erga homines apparuit Verbum ex te corporatum, o Virgo, salvans eos qui modulantes canunt: Benedictus es, Deus Patrum nostrorum.

Sacris vocibus beatificemus impollutum Dei tabernaculum, arcam animatam, martyrum gloriam, subliniorem Cherubim, atque omnibus rebus creatis.

Gladius flammeus, qui olim Paradisi ingressum prohibebat, nunc recedit, ac terga vertit iis, qui venerandas passiones Christi lancea vulnerati voluntarie in se exprimunt: et te, o Virgo, honorant, omni honore superiorem.

Ex Canone duplici in memoria miraculi facti Colossis, vel Chonis per S. Michaelem archangelum, die 6.

O Virgo tota pura, angelorum decor, et hominum auxilium; tu adjuva me in mari versantem, atque in tempestate peccati semper concidentem ac periclitantem.

O miraculum inintelligibile, quomodo hominibus unitus est incomprehensilis Deus, natus ex te in carne secundum hypostasin, o innupta, ut salvaret me ob serpentis fraudem corruptioni obnoxium.

Qui inmateriales mentes voluntatis nutu condidit, in **174** utero tuo materiali, o purissima, voluntarie habitavit, secundum carnem patens aspectibus qui erat invisibilis.

Daniel te montem magnum descripsit, o inviolata, Abbacuc vero montem umbrosum virtutibus. David autem montem coagulatum: ex te enim Deus incarnatus est, ut mundum redimeret.

Docuit olim partus tui miraculum intellectualiter in spiritu ille sacrorum præses, intuens te montem umbrosum manifestissime, ex quo sanctus venit, Deus incarnatus.

Gabriel ab altissimis venit, deferens tibi Ave, o castissima: cum ipso ergo clamamus: Ave, o

A τῶν ἀθλητῶν ἐλάμπρυνεν, ἁγνή, τὰ αὐτοῦ εἰκονίζοντας πάθη πάντες ζωηφόρα, καὶ τὸν ἄδικον θάνατον δικαιοῦντα ἡμᾶς ἁμαρτήσαντας.

Ὡραιώθης, Ἰπάναγνε, τὸν ὑπὲρ πάντας ὡραῖον τοὺς γηγενεῖς τεκοῦσα Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Πατρός, ὃν οἱ γενναῖοι μάρτυρες ποθήσαντες δόξῃ ἐλαμπρύνθησαν.

Μὴ κενώσας τοὺς Πατρῴους ὁ Λόγος κόλπους, σοῦ ἐν τοῖς κόλποις, κόρη, ἀνεκλίθη ὡς βρέφος, θέλων ἀναπλάσαι με φθορᾷ ὑποκείμενον.

Νόμου σκιαὶ ἐδήλωσαν τὸ φέγγος τὸ ἐκ σοῦ ἐξανατεῖλαν, πανάμωμε κόρη, καὶ τῶν ἀθλητῶν κατελαμπρῦναν τοὺς χοροὺς εὐφημοῦντάς σε.

B Μαράνασα τὰ φυτὰ τῆς κακίας, ἀνύμφευτε, τῷ βλαστῷ σου, τῶν παθῶν μου τοὺς σκόλοπας ἔκτιλον, καὶ βλαστάνειν θεῖα τὴν ψυχήν μου νοήματα ποίησον.

Ὑπερβολῇ, Παρθένε, φιλανθρωπίας ὤφθη ἐκ σοῦ Λόγος σωματούμενος, καὶ σώζει τοὺς μέλποντας· Ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Ἱεραῖς ἐν φωναῖς μακαρίσωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν σκηνὴν τὴν ἀμόλυντον, τὴν κιβωτὸν τὴν ἔμψυχον, τῶν μαρτύρων τὴν δόξαν, τὴν ἀνωτέραν Χερουβὶμ καὶ ἁπάσης τῆς κτίσεως.

Φλογίνη ῥομφαία, ἡ τὸ πρὶν τὴν εἴσοδον τοῦ παραδείσου ἐναπείργουσα, νῦν νῦν δίδωσι, Παρθένε, τοῖς πάθη τὰ σεπτὰ εἰκονίσασι Χριστοῦ τοῦ C λογχευθέντος θελήματι, καὶ σὲ τιμῶσι τὴν ὑπέρτιμον.

Ἐκ τοῦ Κανόνος διπλοῦ εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος θαύματος ἐν Κολοσσαῖς, ἢ ἐν Χωναῖς παρὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ, ἡμέρᾳ ς'.

Παρθένε πανάμωμε, ἡ τῶν ἀγγέλων εὐπρέπεια, ἀνθρώπων βοήθεια, σύ μοι βοήθησον θαλαττεύοντι, καὶ ζάλῃ ἁμαρτίας ἀεὶ περιπίπτοντι καὶ κινδυνεύοντι.

Ἀκατανόητον θαῦμα, πῶς τοῖς βροτοῖς ἥνωται ὁ ἀκατάληπτος Θεὸς, ἐκ σοῦ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἀποτεχθείς, ἀπειρόγαμε, σῶσόν με τὸν ὑπαχθέντα τῇ φθορᾷ κλοπῇ τοῦ ὄφεως.

D Ὁ τοὺς ἀΰλους συστησάμενος νόας βουλήματι, τῇ ἐνύλῳ σου γαστρὶ οἰκεῖ βουλήσει, πανάμωμε, σαρκὶ καθορώμενος ὁ ἀθεώρητος.

Ὁ Δανιὴλ σε ὄρος γράφει μέγα, ὁ Ἀββακοὺμ δέ, ἄχραντε, ὄρος κατάσκιον ἀρεταῖς, καὶ Δαβὶδ τετυρωμένον, ἐξ οὗ ὁ Θεὸς σεσάρκωται τὸν κόσμον λυτρούμενος.

Νοερῶς τοῦ σοῦ, Παρθένε, τοκετοῦ τὸ παράδοξον ἐνοεῖτο πάλαι ὁ ἱεροφάντωρ ἐν πνεύματι, ὄρος κατάσκιον βλέπων σε τρανώτατα, ἐξ οὗ ἅγιος ἦλθε Θεὸς σωματούμενος.

Ὁ Γαβριὴλ σοὶ τὸ Χαῖρε ἐκ τῶν ὑψίστων, πάναγνε, κομίζων ἦλθε· σὺν αὐτῷ οὖν ἐκβοῶμεν· Χαῖρε,

Digitized by Google

πύλη, μόνος ἦν διώδευσε Χριστὸς ὁ Θεὸς σώζων τὸ ἀνθρώπινον.

Νοερῶν ἀγγέλων σε ἀνέδειξε Θεὸς ἀνωτέραν, καθυποδὺς τὴν σὴν μήτραν, ἄχραντε, τὴν Παναμώμητον, ὃν δυσώπει πάντοτε οἰκτειρῆσαι τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Ἀγγελικῶν δυνάμεων, Παρθένε, ὑπερέχουσα καὶ τετοκυῖα τὸν ἁπάντων Θεὸν καὶ βασιλέα, σὺν αὐτοῖς ἱκέτευε, παναγία Δέσποινα, διασώζεσθαι ἡμᾶς.

Μακάριος ὁ λαὸς ἀεὶ μακαρίζων σε, μακαρία, ἡ Θεὸν τὸν μακάριον τέξασα, τοὺς βροτοὺς δι' οἰκτον ἀπορρήτῳ ἑνώσει θεώσαντα.

Τόμον σε προεώρα ὁ προφήτης, ἐν ᾧ Λόγος γέγραπται δακτύλῳ Πατρὸς, Παρθένε, ὃν ἱκέτευε βίβλῳ τῆς ζωῆς ἡμᾶς καταγραφῆναι τοὺς εὐσεβῶς σε δοξάζοντας.

Νοῦ τοῦ μεγάλου Λόγον τὸν ἄϋδιον, κόρη, ἀληθῶς ἐν σοὶ ἀῤῥήτως καὶ φρικτῶς κατοικήσαντα βλέπων ἐβόησε Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος· Χαῖρε, θρόνε τοῦ Ὑψίστου, εὐλογημένη.

Τὸν Σωτῆρα καὶ Θεὸν, καὶ Λυτρωτὴν καὶ Δεσπότην σαρκὶ τεκοῦσα, πάναγνε Δέσποινα, τοῦτον ἀεὶ, ἄχραντε, δυσώπει, ὅπως λύσιν τῶν δεινῶν, καὶ πολλῶν ἁμαρτιῶν τὴν ἄφεσιν λάβωμεν, ὑμνολογοῦντες αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ νοῦν οἰκτιρμούς.

Νυμφοστόλος ὁ Θεῖος ἀρχάγγελος ἐπιστὰς προσεφώνησε, τὸ Χαῖρε σοὶ, Νύμφη Θεοῦ ἀνύμφευτε, τῶν ἀγγέλων ἡ δόξα, καὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ διάσωσμα καὶ περιτείχισμα.

Πῦρ ἐκύησας οὐδαμῶς φλογίσαν σου, Παρθένε, νηδὺν, Λόγον ἐγέννησας Πατρὸς, ἐξαιρούμενον ἀλογίας τοὺς λόγους τοῦ πλάνου ὑπακούσαντας, καὶ παρακούσαντας τοῦ πεποιηκότος Θεοῦ τοῦ φιλανθρώπου.

Φωνῇ τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ συνέλαβες Θεὸν Λόγον, παναμώμητε, λόγῳ τὰς ἄνω στρατηγίας ποιήσαντα, καὶ λόγον παρέχοντα ὑμνεῖν τὴν ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν τούτου ἁγίαν συγκατάβασιν.

Φανεῖσα, Παρθένε, πλατυτέρα οὐρανῶν ἐχώρησας Θεὸν ἀνερμηνεύτως, ὃν ἀσωμάτων χοροὶ ἀνυμνοῦσι μυστικῶς· αὐτὸν οὖν ἱκέτευε, ἁγνὴ, πάντας ἡμᾶς σωθῆναι τοὺς σε μακαρίζοντας φωναῖς ἀσιγήτοις.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὰς ἁγίας μάρτυρας Μηνοδώραν, Μητροδώραν, καὶ Νυμφοδώραν, ἡμέρᾳ ι'.

Ὡς ἔμψυχον θάλαμον, ὡς ἀδιάφθορον σκήνωμα, ὡς πύλην οὐράνιον, ὡς θείαν τράπεζαν, ὡς παλάτιον, καὶ θρόνον τοῦ Δεσπότου Μαρίαν τὴν ἄχραντον ὕμνοις τιμήσωμεν.

porta, per quam solus Christus Deus pertransivit, salvans genus humanum.

Intellectualibus angelis sublimiorem te fecit Deus descendens et ingrediens in uterum tuum purissimum, o inviolata. Illum igitur semper deprecare, ut eorum qui te laudant, misereatur.

O Virgo, quæ angelicas Potestates superemines, et peperisti omnium Deum, et Regem, una cum illis preces effunde, o Domina sanctissima, pro salute nostra.

Beatus populus, qui beatificat te, o beata, quæ Deum beatum peperisti, qui propter suam misericordiam homines ineffabili unione deificavit.

Volumen prævidit te propheta, o Virgo, in quo Verbum scriptum est digito Patris : quod supplex exora, ut ascribat in libro vitæ nos, qui te religiose glorificamus.

Magnæ mentis Verbum æternum in te, o puella, ineffabiliter ac formidabiliter vere habitasse intuens Gabriel archangelus, clamabat: Ave, thronus Altissimi, o benedicta.

Cum Salvatorem et Deum, Redemptorem et Dominum perpereris, o castissima Domina, eumdem semper deprecare, o immaculata, ut ab eo recipere possimus gravissimorum malorum depulsionem, plurimorumque **175** peccatorum remissionem, laudantes misericordias ejus, quæ excedunt omnem cogitationem.

Nuptialis auspex divinus archangelus prope astans, exclamavit tibi, Ave, o sponsa Dei innupta, angelorum gloria, et hominum salus, et munimentum.

Ignem concepisti, qui nequaquam uterum tuum, o Virgo, flammis combussit; Verbum Patris genuisti, quod liberat ab irrationalitate eos qui seductoris verbis obedierunt, et Deo factori suo humanissimo inobedientes fuerunt.

Per vocem angeli Gabrielis, o mundissima, concepisti Deum Verbum, qui verbo supernos exercitus creavit, et verbum præbet, quo sanctam illius descensionem ac demissionem, quæ superat omne verbum et cogitationem, laudare possimus.

O Virgo, latior cœlis apparuisti, continens in te ineffabiliter Deum, quem incorporeorum chori mystice collaudant. Ipsum ergo deprecare, o casta, pro salute omnium nostrum, qui te irrequietis vocibus beatificamus.

Ex Canone in festo SS. martyrum Menodoræ, Metrodoræ, et Nymphodoræ, die 10.

Tanquam thalamum animatum, tanquam tabernaculum incorruptum, tanquam portam cœlestem, tanquam mensam divinam, tanquam palatium et thronum Domini, Mariam immaculatam, hymnis honoremus (74).

(74) Idem apud me est immunem esse Virginem a peccato originali et actuali, ac esse immaculatam. Licet enim homines concepti in peccato immaculati nuncupentur, ut cum dicitur in psalmo, *Beati immaculati in via*, parum refert, quoniam non loquor de qualibet nuncupatione nominis immaculati, sed de absoluta et antonomastica, et speciali, personæque particularis, et in Novo Testamento,

Digitized by Google

Appare, o Virgo casta, et animæ meæ tenebras dispelle; peccati vincula disrumpe; salva me tu, quæ omni misericordia præditum, omniumque miserentem peperisti.

Me dolosi malitia interemptum vivifica, o illibatissima, quæ vitam ipsam peperisti; ad te enim confugi; et in profunda peccatorum prolapsum erige, atque extrahe, tanquam **176** compatiens, o tota immaculata (75).

Cum te solam electam, et pulchram, et carentem macula, divinissimum Verbum invenisset, ex te incarnatum est, o divina gratia plenissima.

Sanctus est Deus, qui habitavit in utero tuo, cum te omnibus creaturis sanctiorem ac puriorem invenisset (76), o Dei Mater immaculata Regina, cujus nomen dominationem sonat.

Supra naturæ ordinem, Creatorem in utero tuo conceptum gestare digna facta fuisti, o puella, qui reformavit nos, cum fide canentes : Benedictus es, Christe.

Tanquam templum Dei immaculatum, o puella, eumdem suscepisti humano corpore indutum, et in, duabus naturis cognitum : cui concinimus : Benedicite, opera, Dominum.

Parce mihi, Christe, dum veneris judicare mundum cum gloria : dissolve nebulas passionum mearum precibus Genitricis tuæ, ac venerandorum martyrum tuorum, tanquam bonus, plurimaque misericordia plenus.

Ex Canone in festo S. Cornelii Centurionis martyris, die 13.

Allicis fidelium corda ad te semper cum insatiabili desiderio glorificandam, o Domina Dei genitrix immaculata : tu enim es hominum gloria, quæ Dominum gloriæ peperisti.

Ἐπιφανεῖσα τῆς ψυχῆς μου τὸ σκότος ἀπέλασον, ἁμαρτίας τὰς σειρὰς, ἀγνὴ Παρθένε, διάρρηξον, σῶσόν με, κυήσασα τὸν πανοικτίρμονα.

Νεκρωθέντα με κακίᾳ τοῦ δολίου, πανάμωμε, ἡ Ζωὴν τεκοῦσα, ζώωσον, πρὸς σὲ γὰρ κατέφυγα, καὶ ἐμπεσόντα εἰς βάθη παραπτώσεων ἐπανάγαγε, ὡς συμπαθὴς, παναμώμητε.

Σὲ μόνην ἐκλεκτὴν, καὶ καλὴν, καὶ ἀμώμητον εὑράμενος σωματοῦται ὁ ὑπέρθεος Λόγος ἐκ σοῦ, Θεοχαρίτωτε.

Ἅγιος ὁ σκηνώσας ἐν μήτρᾳ σου Κύριος ἁγιωτέραν εὑρών σε καὶ καθαρωτέραν κτίσεως πάσης, Θεομῆτορ, κυριώνυμε ἄχραντε Δέσποινα.

Ὑπερφυῶς τὸν Κτίστην τῇ γαστρί σου, κόρη, κυοφορῆσαι κατηξίωσαι ἡμᾶς ἀναπλάττοντα τοὺς μελῳδοῦντας πίστει· Χριστὲ, εὐλογητὸς εἶ.

Ὡς Θεοῦ ἀκηλίωτον τέμενος ὑπεδέξω αὐτὸν σωματούμενον, καὶ ἐν δυσὶ ταῖς φύσεσι γνωριζόμενον, κόρη, ᾧ μελῳδοῦμεν· Εὐλογεῖτε, τὰ ἔργα, τὸν Κύριον.

Φεῖσαί μου, Χριστὲ, ὅταν ἔλθῃς κρῖναι τὸν κόσμον μετὰ δόξης, λῦσον τὴν ἀχλὺν τῶν παθῶν μου ταῖς ἱκεσίαις τῆς κυησάσης σε, καὶ τῶν σεπτῶν μαρτύρων σου, ὡς ἀγαθὸς καὶ πολυέλεος.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Κορνήλιον τὸν ἑκατόνταρχον, ἡμέρᾳ ιγ'.

Θέλγεις πιστῶν καρδίας ἀεὶ δοξάζειν σε ἀκορέστῳ ἐφέσει, Θεογεννῆτορ Δέσποινα· δόξα γὰρ χρηματίζεις τῶν ἀνθρώπων, τέξασα τὸν τῆς δόξης Κύριον, ἄχραντε

nam in Veteri non exstiterat Christus et beatissima Virgo, quæ personæ vere, et proprie, et omnino, et antonomastice immaculatæ sunt; at vero cum in Veteri Testamento tales personæ non essent, non mirum, si attribueretur sanctioribus nomen immaculati, maxime cum nec absolute illis tribuatur. Sic cum dicitur : *Beati immaculati*, additur, *in via*, id est, in modo operandi, non absolute et omnino. David etiam dixit, *Immaculatus ero*, hoc ipsum indicat aliquando non fuisse talem. Job quoque, qui agnoverat, et supposuerat se in peccato conceptum, postea se dixit immaculatum de præsenti, non de præterito, sicut alii significantur immaculati de futuro in Scriptura. Modus autem quo Josephus et alii Patres vocant Virginem immaculatam, absolute, antonomastice; et passim non invenitur similis in aliis sanctis, et specialissimum et grandius aliquid supra omnes filios Adæ indicat, ut in suis Dissertationibus epistolicis epist. 8, observat Nierembergius.

(75) Concinit Josepho nostro S. Ildephonsus archiepiscopus Toletanus, in aureo tractatu *De corona B. Virginis*, quod opus, ut testatur Petrus de Alva in *Bibliotheca Virginali*, fetum esse hujus sanctissimi præsulis verisimile putatur, dum ibi cap. 13, hoc habet : « Tu, Domina, semper fuisti clara et serena, sincera, mundissima et amœna. Tu enim es semper tota pulchra, tota formosa, tota immaculata, et tota speciosa. Macula nulla fuscaris, nulla sordelmacularis, omni gratia illustraris. » Sic ille.

(76) Vox *purior*, applicata Virgini in comparatione omnium creaturarum, omnino excludit peccatum originis. Nam (ut in suis Dissertationibus epistolicis epist. 6, notat vir egregie doctus et pius P. Joan Eusebius Nierembergius) communiter sumuntur diversimode ista nomina *sanctior* et *purior*. Sanctitas solet sumi pro positiva dignitate gratiæ et meritorum, ad quam pervenit creatura, unde non refertur ad præterita, sed ad præsentem statum et culmen, ad quod pervenit gratia. Puritas autem sumitur pro negativa propinquitate peccati et sordis, unde respicit etiam ad præteritum, ex quo haberi possent sordes, et tamen non fuerunt habitæ. Hinc est ut Magdalena, vel S. Maria Ægyptiaca posset dici *sanctior* sancta Agnete vel Cæcilia, et tamen non posset dici *purior* ; quia quamvis majorem sanctitatem potuerit acquirere Magdalena, non tamen adeo caruit immunditiis peccatorum. Sic etiam S. Augustinus posset dici sanctior quam S. Ludovicus episcopus, vel S. Casimirus, attamen non poterit dici purior, quia non caruit sordibus vitæ præteritæ, quibus caruit S. Casimirus. Sic etiam rex David potest dici sanctior quam sanctus Henricus imperator, et tamen non dicetur purior. Hinc constat B. Virginem, dum appellatur omnibus creaturis purior, denotari necessario caruisse in præterito labe originis, qua caruerunt angeli et protoplasti.

Digitized by Google

Ἁγνείας φωτοειδὲς σκήνωμα γεγένησαι, καὶ τὸν φωτοδότην φέρεις, σαρκούμενον ἄνθρωπον ὁφθέντα καθ' ἡμᾶς διὰ φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν φθορὰν ἐξαφανίσαντα, ἄφθορε βροτῶν ἡ ἀνάκλησις.

Σοφίας καθαρὸν ἐνδιαίτημα τῆς τοῦ Πατρὸς ὑπερφυῶς, ἁγνὴ Παρθένε, γεγένησαι, δι' ἧς ἡμεῖς τῆς κακίας νυνὶ τοῦ σοφιστοῦ ἐλυτρώθημεν.

Ὄμβρισόν μοι, πάναγνε, πταισμάτων ἄφεσιν, ἐπίσκεψαί με τὸν ἀσθενοῦντα, καὶ κλυδωνιζόμενον συμφοραῖς τοῦ βίου, καὶ πάθεσι τοῦ σώματος.

Ὁ τῆς δόξης Κύριος ἐξ αἱμάτων σου παρθενικῶν ἐσαρκώθη μόνος ὡς ἐπίσταται, πανύμνητε, σώζων ἡμᾶς ἀγαθότητι.

Ὤφθης τὸ ἀνθρώπινον φύραμα θεώσασα τῇ θείᾳ γεννήσει σου, Παρθένε πανάμωμε· διό σε καταχρέος οἱ πιστοὶ δοξολογοῦμεν.

Πᾶνον ἐφ' ἡμᾶς τὰ σὰ ἐλέη, κόρη, συνήθως καὶ αἴτησαι, ἁγνή, συγχώρησιν πάντων πταισμάτων ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἐξ ἀπροσεξίας ἡμῖν συμβάντων.

Φωτισμόν μοι αἴτησαι, ἡ τεκοῦσα Φῶς τὸ ἐκ φωτὸς ἐκλάμψαν, τὸν σκοτασμὸν πόρρω ἀπ ἐμοῦ ἐναποδιώκουσα, καὶ πειρασμῶν καὶ τῶν ἡδονῶν, ἄχραντε Δέσποινα, προστασία ἀναίσχυντε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Εὐμένιον ἐπίσκοπον Γορτύνης, ἡμέρᾳ ιη'.

Αἱ περὶ σοῦ νῦν προφητεῖαι πεπλήρωνται, Θεοκυῆτορ Δέσποινα· ὃν γὰρ προήγγειλαν ὑψηγόρως, ἐν μήτρᾳ ἐχώρησας ἐν δύο τελείαις φύσεσι.

Μαρία τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον παθῶν μου ἀπέλασον τὸ δυσῶδες, καὶ στερέωσον κλονούμενον προσβολαῖς τοῦ δολίου παλεμήτορος.

A Lucidissimum castitatis tabernaculum facta est; lucisque datorem defers incarnatum, qui homo similis nobis apparuit propter hominum amorem, et corruptionem abolevit, o incorrupta hominum reparatio.

Sapientiæ Patris purum habitaculum supra naturæ ordinem facta es, o casta Virgo; per quam a maligni pravitate **177** nunc nos liberati sumus.

Depluc mihi, o castissima, peccatorum remissionem. Visita me infirmum, vitæque calamitatibus, et corporis passionibus, tanquam tempestatibus exagitatum.

Dominus gloriæ ex virginalibus sanguinibus tuis incarnatus est eo modo, quem ipse solus novit, o laudabilissima, salvans nos ex sua bonitate.

B Humani generis massam deificare visa es divino partu tuo, o Virgo tota immaculata, propterea nos fideles te pro debito glorificamus.

Stilla super nos misericordias tuas, o puella, juxta morem tuum, et omnium peccatorum, tam scienter quam ignoranter ex incuria perpetratorum, indulgentiam nobis impetra, o casta.

Illuminationem mihi impetra, precibus tuis, o Regina immaculata (77), quæ Lumen quodde lumine coruscavit, peperisti, procul a me tenebras tentationum, et concupiscentiarum depellens, o patrocinium quod non confunditur.

Ex Canone in festo S. P. N. Eumenii episcopi Gortynensis, die 18.

Prophetiæ, quæ erant de te, nunc impletæ sunt, C o Domina Dei Genitrix : quem enim sublimi eloquio prænuntiaverunt, in utero tuo comprehendisti in duabus perfectis naturis.

O Maria, aureum Thymiaterium, passionum mearum fœdissimum odorem depelle, meque fraudulenti hostis assultibus exagitatum, stabilem redde ac firmum.

(77) Dicitur B. Virgo Regina immaculata, quia non decuit illam, quæ futura erat Regina angelorum, cum originali macula concipi. Hinc S. Anselmus in serm. De concep. ait : « Angelos, aliis peccantibus, a peccato servavit, et feminam Matrem suam futuram ab aliorum peccatis exortam servare non potuit? In æternitate consilii sui statuit Eam dominatricem et reginam fore angelorum, et tunc inferiorem gratiam angelis datam, in consortium conceptam esse credimus hominum peccatorum? Existimet hoc qui vult : argumentis suis probet qui vult : iis, quæ dicimus, adversetur qui vult : ego, donec ostendat mihi Deus aliquid dignius excellentiæ Dominæ meæ posse dici, quæ dixi, dico; quæ scripsi, non muto. » Hinc etiam Guilielmus Parisiensis Junior, sive Bitontinus, in Postillis majoribus de festo Concep. q. 3, ait : « Virgo Maria in Matrem Dei electa, erat exaltata super angelos : sed omnes angeli fuerunt præservati ab omni peccato. Ergo a ratione fortiori et ista, quæ erat superior. » Insuper Albertus Magnus in *Bibliæ Mariæ* super libr. Job, de Maria loquens dixit : Ipsa est aquila singularis, de cujus laude et præconio loquitur Dominus ad Job 39, *Nunquid ad præceptum tuum*, sicut ad meum, qui, quidquid præcipio, inspiro, *elevabitur*, in natura, gratia et gloria etiam, et in omni prærogativa *aquila*, id est Maria, super omnes choros angelorum. » Sic ille. Cujus verba afferens in suis Dissertationibus epistolicis, epist. 6, P. Joan. Eusebius Nieremberg. in hunc modum scribit : « Superare angelos in natura, est in conditione, seu a conditione naturæ, in qua non esset super omnes angelos, si conderetur illis impurior.

In Liturgia quoque Æthiopum apostolica, quoniam ab apostolis promanasse dicitur, sic dicitur in oratione ad Virginem Dei Matrem : « Lætare, Immaculata, vere Regina. Lætare, gloria nostrorum parentum. » Quasi dicat (ut in suis Exceptionibus cap. 13, inquit Nierembergius :) Tu, quæ, utpote vera regina et augusta, duræ servorum pœnæ severæque legi de macula contrahenda non subjacuisti, atque ita humani generis amissum decus restaurasti, Tu domina, gaude. Vere regina, quod immaculata ea ratione, ut nunquam servire alicui debueris nisi Uni Deo, cui servire vere regnare est. Non igitur ullum peccatum habuit, quando id cujusdam est infelicissimæ servitutis. Lætare igitur tanto bono, tanta gloria, quam suam parentes nostri vocare possunt, cum hac illorum fuerit ignominia compensata. Sic humani generis amissum justitiæ statum, et decus, primorumque parentum collapsam gloriam magno cum fenore restituisti.

Digitized by Google

Olim sacræ voces, partus tui profunditatem præ- A nuntiaverunt ; quarum nunc eventum intuemur, o immaculata (78).

Tanquam novum infantem peperisti nobis Filium, qui **178** est ante omnia sæcula, o summe immaculata (79); qui in duabus voluntariis operationibus duplex est, homo scilicet simul et Deus.

Cum cœlestis imber in te descendisset, o Virgo perpetua : terram desolatam, divinæ scientiæ fluentis irrigans, fecundissimam reddidit.

Lucis immaterialis domicilium venter tuus factus est, o Dei Sponsa puella inviolata : illius, inquam, lucis, quæ divinæ scientiæ facibus infidelitatem imminuit ; quam laudantes clamamus : Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Sacratissimus prophetarum chorus, te vere ante B descripsit, o veneranda Virgo, appellans montem a lapicidæ manu intactum ; virgam, et portam, per quam Altissimus pertransivit, eo modo quem ipse novit, clausamque iterum reliquit.

Fers ferentem omnia divina potentia, o castissima, ac nutris uberibus tuis nutrientem omne quod spirat. Superat omnem mentis cogitationem miraculum tuum, ac stupore percellit angelos simul et homines, qui te assidue collaudant, et cum affectu beatam appellant.

Ex Canone in festo SS. martyrum Trophymi, Sabbatii, et Dorimedontis, die 19.

Generosi martyres gratiarum tuarum illuminativo fonte splendide illustrati, o Deo charissima, C sola porta lucis, profundissimas tenebras intolerabilium suppliciorum, te laudantes, pertransierunt.

Domini ex te incarnati legibus obtemperantes, generosi Athletæ iniquos devicerunt ; te enim coadjutricem habebant, quæ salvas animas nostras, o puella carens omni macula (80).

179 Te tanquam mundum Regis palatium, o virgo inviolata, martyrum cœtus invocans triplicem adjutricem, dæmonum templum dejecit, cum iis qui ad templum gloriæ supernum translati sunt, laudibus te semper honorans.

Fortissimi milites invocantes in auxilium virginem sanctam, Deo gratissimam, ac summe immaculatam, tormentorum tumorem, et rerum difficili- D lium tempestatem inconcussa mentis prudentia pertransierunt.

Virtutibus ex te missis roborati Athletæ tui,

Ἱεραὶ προκατήγγειλαν πάλαι φωναὶ τοῦ τόκου σου τὸ βάθος, ὧν νῦν ἐκβάσεις εἰδόμεν, ἄχραντε.

Νέον ὡς βρέφος ἡμῖν τὸν προαιώνιον Υἱὸν τέτοκας θελητικαῖς δυσὶν ἐνεργείαις ὑπάρχοντα διπλοῦν, ἄνθρωπον ἅμα Θεόν τε, πανάμωμε.

Ἐπὶ σὲ καταβὰς ὁ οὐράνιος ὄμβρος χερσωθεῖσαν τὴν γῆν, ἀειπάρθενε, θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσας πολυφόρον ἔδειξεν.

Αὔλου φωτὸς οἰκητήριον ἡ σὴ μήτρα γεγένηται, τοῦ φρικτωρίαις θείας γνώσεως τὴν ἀθεΐαν μειώσαντος, ἄχραντε Θεόνυμφε κόρη, ὃν ὑμνοῦντες κραυγάζομεν· Εὐλογητὸς εἶ, ὁ Θεὸς ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν.

Ἱερωτάτη προφητῶν σε προγράφει ἀληθῶς, σεμνὴ, χορεία ἀλατόμητον ὄρος, ῥάβδον καὶ πύλην δι' ἧς διῆλθεν ὡς οἶδεν ὁ Ὕψιστος, πάλιν κεκλεισμένην ἐάσας σε, Παρθένε.

Φέρεις τὸν φέροντα πάντα θεΐκῇ δυναστείᾳ, καὶ τρέφεις ἐκ μαζῶν πᾶσαν πνοὴν τὸν διατρέφοντα, πάναγνε· ὑπὲρ νοῦν σου τὸ θαῦμα ἀγγέλους καταπλῆττον καὶ βροτοὺς τοὺς ἀεί σε ὑμνοῦντας, καὶ πόθῳ μακαρίζοντας.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Τρόφιμον, Σαββάτιον καὶ Δορυμέδοντα, ἡμέρᾳ ιθ'.

Φωτιστικαῖς σου πηγαζούσαις χάρισι, Θεοχαρίτωτε, πύλη φωτὸς μόνη, οἱ γενναῖοι μάρτυρες φαιδρῶς καταυγαζόμενοι τὸ βαθύτατον σκότος τῶν ἀνυποίστων κολάσεών σε ὑμνολογοῦντες παρέδραμον.

Νομοθεσίαις ἐκ σοῦ σεσαρκωμένου Δεσπότου πειθαρχοῦντες, παναμώμητε κόρη, οἱ γενναῖοι ἀθληταὶ ἀνόμους ἐτροπώσαντο, σὲ συνεργὸν ὡς ἔχοντες, τὴν σώζουσαν τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ὦ; καθαρὸν τοῦ βασιλέως παλάτιόν σε μαρτύρων σύστημα τρισάριθμον ἐπικαλούμενοι βοηθὸν, ἄχραντε Παρθένε, ναοὺς δαιμόνων ἠδάφησαν, καὶ πρὸς ναὸν τὸν ἄνω μετετέθησαν δόξης, ἀεί σε ἐν αἰνέσει γεραίροντες.

Τὴν ἁγίαν Παρθένον, τὴν Θεοχαρίτωτον καὶ παναμώμητον οἱ στερρῶι ὁπλῖται εἰς βοήθειαν ἐπικαλούμενοι τῶν βασάνων ὄγκον καὶ τῶν δεινῶν τὴν τρικυμίαν ἀκλονήτῳ διῆλθον φρονήματι.

Νευρούμενοι ταῖς ἐκ σοῦ ἐκπεμπομέναις δυνάμε-

(78) Hinc patet B. Virginem originali macula non esse aspergendam, cum eam toties Josephus noster in hoc opere, imo omnis Ecclesia sanctorum, Sponsi vocem audiens, concinit immaculatam, inquit Catherinus in Tract. *De concept.* ad Synod. Trident. sub finem.

(79) Quomodo immaculata B. Virgo vere dici posset summe immaculata, si fuisset cum originali macula concepta ? Nec valet dicere, quod dicatur summe immaculata, quod post conceptionem fuerit summe purificata et ab originali macula mundata : quia, cum præteritum non possit esse non præteritum, in *Perhierm.* per Aristotelem, sequitur beatam Virginem fuisse cum peccato originali, perpetuo esset verum, sicut etiam in Magdalena remansit nomen peccatricis, quamvis purificata fuerit a peccatis, ne in perpetuum consequatur aureolam virginitatis.

(80) Cum S. Josephus Deiparæ neget omnem maculam, sub hac negatione generali illi etiam negasse maculam peccati originis quis inficietur, cum propositio particularis necessario includatur in generali ?

Digitized by Google

σιν οἱ ἀθλοφόροι, Χριστὲ, νομίμως ἐνήθλησαν, τὴν ἁγνὴν Μητέρα σου ἀνυμνολογοῦντες ἀπορρήτως σε κυήσασαν.

Ὑπάρχουσα Δέσποινα καθαρωτέρα πάσης τῆς κτίσεως ὑπεδέξω τὸν Λόγον ἐκ σοῦ ἀῤῥήτως ἀποτικτόμενον, ὃν οἱ γενναῖοι ποθήσαντες μάρτυρες τὴν τῶν βασάνων πυρὰν ἐνεκαρτέρησαν.

Νέον ὡς βρέφος τέτοκας τὸν Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι, ἄχραντε Παρθένε, συμφυῶς νοούμενον Χριστὸν, τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὃν οἱ γενναῖοι μάρτυρες καθομολογοῦντες ἱερῶς ἐναθλοῦσι, μεθ' ὧν σε, παναγία, μακαρίζουσι πίστει λαοὶ, φυλαὶ, καὶ γλῶσσαι εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φυλάξας σε παρθένον ὁ ἐκ τῶν σῶν ἀνατείλας λαγόνων, ἀνέσπερος ὡς ἀληθῶς ἥλιος, Παρθένε, τοὺς ἀθλητὰς περιφανῶς ἐλάμπρυνε, διηγωνισμένους καρτερικῶς, μεθ' ὧν αὐτὸν δυσώπει ἡμᾶς κατοικτειρῆσαι τοὺς εὐσεβῶς σε μακαρίζοντας.

A Christe, legitime certaverunt, laudibus celebrantes purissimam Matrem tuam, quæ te ineffabiliter genuit.

Cum esses, o Domina, purior omnibus creaturis, suscepisti Verbum, ex te ineffabiliter natum, quod generosi martyres cum affectu concupiscentes, tormentorum probationem patienter constanterque sustinuerunt.

Tanquam novum infantem peperisti, o Virgo inviolata, Christum Deum nostrum, qui intelligitur Patri ac Spiritui coævus : quem generosi martyres confitentes, sacrum certamen obiere ; cum quibus populi, tribus et linguæ, cum fide te, o sanctissima, per universa sæcula beatificant.

Ille qui te virginem conservavit, ex tuis visce- B ribus exortus, tanquam vere sol inocciduus, o Virgo, athletas suos præclare illustravit, qui constantissime decertaverunt : cum quibus eumdem deprecare, ut misereatur nostri, qui te religiose ac pie beatam prædicamus.

Ex Canone in sanctam Susannam (80*), *die* 19 *septembris.*

Oriens solis illius, qui super occasum humanæ naturæ natus est, revera facta es, o Domina, per quem illi, qui in tenebris et in umbra versabantur, viderunt lucem.

Urna figurabat te, o casta Virgo, quæ intelligibile manna **180** tulisti, Christum scilicet, dulcedinem mundi : cui supplica, Dei Mater (81), ut ii qui te assidue glorificant, a pravarum affectionum servitute liberentur.

Fortitudo mea et laus mea Christus est, qui ex te, Deipara, exortus est, servili carne circumdatus, et nos a servitute diaboli eripuit propter bonitatem suam.

Sanctissimum templum Dei agnoscentes te, solam immaculatam (82), et creaturis omnibus superiorem, sacris te vocibus merito beatam appellamus.

Dominum universi, qui ex te natus est, exorans deprecare, o castissima, pro servis tuis, ut ab omni adversitate ac pernicie liberentur, dum te Virginem Matrem collaudant.

A damnationis vinculis solutus sum, et a maledictione per partum tuum, o castissima benedicta ; sola enim in terra Deo corpus dedisti ex puris sanguinibus tuis, o immaculatissima.

Lucidissimis splendoribus tuis illuminasti tene- C bricosum cor meum, o Virgo, quæ in terra solem Christum peperisti, cui psallimus semper : Benedictus est Deus patrum nostrorum.

Cum divinissimum Verbum castam te etiam post partum conservasset, ex te, o inviolata, cum duplici natura, atque operatione processit ; quamobrem te tanquam ejus Matrem glorificamus.

Luce tua illustra me, o casta, qui in hujus vitæ nocte cæcitate laboro, ac fluctibus jactor peccatorum, o Domina sancta, porta lucis intelligibilis.

(80*) Desideratur in Menæis impressis.

(81) Ex titulo Dei Matris solide admodum colligitur, B. Virginem sine originalis peccati macula fuisse conceptam ; nam, ut inquit S. Bernardinus Senensis serm. 49 de amore glorioso ex Bartholomeo Siculo : « Credendum est, quod voluit sumere D carnem ex carne purissima, et quod ejus Mater fuerit plusquam Eva et Adam, qui creati fuerunt sine peccato originali. » Bernardinus item de Busto in *Mariali* serm. 2 de concept. in fine ait : « Cum omnes credant B. Virginem Mariam fuisse idoneam Matrem Dei, debent etiam credere ipsam fuisse immunem ab omni labe peccati, quia aliter non fuisset congrua Mater Christi. » Consonat Bartholomeus Pisanus *De laud. B. V.* fructu 7, dum scribit : « Non fuit conveniens Matrem Dei addici morti æternali pro quacunque mensura : ergo originali caruit. Item Christus elegit Matrem incorruptam corporaliter, quare et spiritualiter. » Item Joannes Vigerius theologus Dominicanus in libro *Institutionum* capite de peccato originali in hunc modum loquens : « Si dicatur, quod Diva Virgo non habuit peccatum originale, licet processerit ab Adam secundum rationem seminalem, dicendum est, quod ipsa sola speciali gratia præventa fuit et præservata, eo quod fuit prævisa esse Mater Dei. » Sic ille. Et merito quidem, nam ut in opusculo *de Concept. B. Virginis* libr. 1, inquit Ambrosius Catharinus : Dum ipse mecum animo et cogitatione contemplor, quam grande et magnificum sit esse excelsam Dei Genitricem : tum quam vile et indignum computari sub macula et fetore peccati, et sub ira Omnipotentis, magna profecto dissonantia offendor : piæ enim aures cacophoniam istam facile sentiunt, cum hinc Matrem Dei, inde illam ipsam sub ira Dei, audiunt hinc rursum matrem Dei, inde sub fece et fetore peccati. Neque vero dubito, si sectarum affectione semota, etiam vos ipsi, o amantissimi fratres, in cordibus vestris rem eam tranquillius tractaretis, procul dubio hanc absurdam dissonantiam sentiretis. At quia nunc magistrorum traditionibus addicti, atque ideirco male affecti sunt quidam, nil mirum si a re, quantumvis absona, non patiuntur. Quod si forte non ita beatiquorumdam oculi, ut hæc videant, saltem ne sint nequam, ut his, qui vident, invideant. Sic ille.

(82) Quid est Deiparam solam esse immaculatam, nisi solam sine originali macula conceptam? ita ut cum cæteri omnes concepti in peccato fuerint, ipsa sola concepta fuerit sine illo?

Digitized by Google

181-182 *Ex Canone duplici in festo S. Phocæ martyris, et S. Codrati seu Quadrati apostoli, die 22.*

A *Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τον ἅγιον ἱερομάρτυρα Φωκᾶν, καὶ τὸν ἅγιον ἀπόστολον Κοδράτον, ἡμέρᾳ κβ'.*

Factor creaturarum natus secundum carnem ex puella quæ virum nesciebat, conservavit illam virginem post partum, sicut erat ante partum, eo modo, qui ipsi placuit.

Κόρης σαρκὶ ἐξ ἀπειράνδρου τικτόμενος ὁ Ποιητὴς τῆς κτίσεως, μετὰ τὴν κύησιν ὡς πρὸ τόκου παρθένον αὐτὴν διαφυλάττει, καθὼς εὐδόκησεν.

Abolita est pœna primorum parentum, o immaculata (83). Deum enim, qui est ante sæcula, peperisti, novum infantem natum, qui vere omnem humanam substantiam in novum statum redegit.

Ἐλύθη τῶν πρωπατόρων, ἄχραντε, τὸ ἐπιτίμιον· τὸν πρὸ αἰώνων τίκτεις γὰρ Θεὸν, νέον βρέφος τικτόμενον, καὶ νεουργοῦντα ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην ὄντως ὕπαρξιν.

Ignis intolerabilis in te habitavit, o Deipara, nec combussit uterum tuum; combussit tamen passiones nostras, atque erroris sylvam in cinerem redegit.

Ἐσκήνωσεν ἐν σοὶ τὸ πῦρ τὸ ἄστεκτον μὴ φλέξαν τὴν μήτραν σου, Θεοτόκε, καὶ κατέφλεξε τὰ πάθη ἡμῶν, καὶ τὴν ὕλην τῆς πλάνης ἀπετέφρωσε.

Ex te incarnatus Deus propter viscera misericordiæ suæ cum hominibus unitus est, ac maledictionem abolevit, o sola omni benedictione cumulata Domina.

B Ἐκ σοῦ σαρκωθεὶς δι' εὐσπλαγχνίαν τοῖς βροτοῖς ἥνωται, καὶ τὴν ἀρὰν ἔλυσε, μόνη πανευλόγητε Δέσποινα.

Ex castis sanguinibus tuis incarnatus est Creator, o Deipara, atque universos corruptos renovavit.

Ἐξ ἁγνῶν σου σεσάρκωται ὁ πλαστουργος αἱμάτων, Θεοτόκε, καὶ φθαρέντας πάντας ἐκαινοποίησεν.

Sine virili consortio concepisti, o Virgo, et post partum virgo ut ante fuisti; quare incessabilibus vocibus tibi, Domina, indubitata fide clamamus: Ave.

Ἀπειρογάμως ἐκύησας, ὦ Παρθένε, καὶ μετὰ τόκον ὥφθης παρθενεύουσα πάλιν· ὅθεν ἀσιγήτοις φωναῖς τὸ, Χαῖρε, σοὶ, Δέσποινα, πίστει ἀδιστάκτῳ κραυγάζομεν.

Incarnatum Filium nobis in duabus naturis peperisti, o casta, qui ex Patre natus est ante omnia sæcula sine corruptionis aut temporis legibus, quemadmodum ipse solus novit.

Σεσαρκωμένον ἡμῖν ἐν δύο φύσεσιν Υἱὸν τέτοκας, τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ πάντων αἰώνων, ἀγνὴ, γεννηθέντα ἀῤῥεύστως, ἀχρόνως, ὡς μόνος ἐπίσταται.

Sapientia Dei ædificavit sibi ipsi domum ex castis sanguinibus tuis, o Domina Deipara, eo modo, qui ipsi placuit.

C Σοφία τοῦ Θεοῦ ἑαυτῇ ᾠκοδόμησεν, ὦ Δέσποινα Θεοτόκε, ἐξ ἁγνῶν σου αἱμάτων τὸν οἶκον, ὡς εὐδόκησεν.

Qui voluntate sua cœlum extendit, te alium cœlum in terra effecit, o Domina Dei genitrix, et ex te illis qui in tenebris versabantur exortus est.

Οὐρανὸν ὁ τανύσας βουλήματι ἄλλον οὐρανὸν ἐπὶ γῆς σε ἀνέδειξεν, Θεογεννῆτορ Δέσποινα, καὶ ἐκ σοῦ τοῖς ἐν σκότει ἀνέτειλεν.

183 Tanquam imber salutaris, Verbum evacuatum est in utero tuo, qui nullis verbis digne laudari potest, o sanctissima Puella, et malitiæ torrentes divina potentia desiccavit.

Ὡς ὄμβρος ὁ σωτήριος Λόγος κεκένωται ἐν τῇ ἀφράστῳ σου μήτρᾳ, παναγία Κόρη, καὶ τῆς κακίας τοὺς χειμάῤῥους θείᾳ δυναστείᾳ ἐξήρανεν.

A primorum parentum maledictione per te liberati, o Dei gratia cumulatissima, te bonorum causam agnoscimus, quippe quæ rerum omnium causam, Verbum scilicet, supra mentis verbique conceptum peperisti; unde ad te, o inviolata, clamamus: Benedicta tu, quæ Deum in carne peperisti.

Ῥυσθέντες ἀρᾶς διὰ σοῦ προγονικῆς, Θεοχαρίτωτε, καλῶν αἰτίαν σε γινώσκομεν, ὡς τὸν παναίτιον τέξασαν Λόγον ὑπὲρ νοῦν τε καὶ λόγον· ὅθεν βοῶμέν σοι, ἄχραντε· Εὐλογημένη εἶ, Θεὸν σαρκὶ κυήσασα.

Conquassatam et collapsam animæ meæ domum restaura pœnitentiæ actibus, o Puella purissima ac benignissima, quæ universum genus hominum partu tuo restaurasti.

D Σεσαθρωμένον τὸν τῆς ψυχῆς μου οἶκον, πανάμωμε Κόρη, μετανοίας τρόποις, ὡς ἀγαθὴ, ἀνακαίνισον, ἅπασαν ἀνθρωπότητα τῷ τοκετῷ σου ἀνακαινίσασα.

Sacratissimi prophetæ Dei sacratissimis vocibus prædixerunt manifeste te futuram esse Matrem Dominatoris omnium, o casta atque inviolata. Unde te in omnia sæcula laudamus.

Ἱερωτάταις σε φωναῖς ἱερώτατοι Θεοῦ, ἁγνὴ, προφῆται ἐσομένην Μητέρα προανεφώνουν τρανῶς τοῦ πάντων δεσπόζοντος, ἄχραντε· ὅθεν σε ὑμνοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Te legis arca figurabat, o castissima, et urna quæ

Νόμου σε ἐτύπου κιβωτὸς, καὶ στάμνος φέρουσα

(83) Odo Cameracensis in Expositione Canonis dist. 3, postquam dixisset Christum vocari hostiam immaculatam, quia conceptus sine omni macula culpæ, addidit: « Ab immaculata ergo sumpta est hostia, ideo et ipsa immaculata; » quasi dixerit: Quoniam Filius Dei natus fuit de Virgine, decebat illam immaculatam fuisse sine peccato originali propter honorem divinæ Maternitatis. Vide Nierembergium in *Sacrosyllabo* pag. 287, et in Dissertationib. epistolicis pag. 301.

Digitized by Google

τὸ μάννα, πάναγνε, ἡ θεία τράπεζα αὐθίς τε καὶ λυχνία χρυσαυγάζουσα, εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν τὸ φῶς κυήσασαν, τὸ φωτίζον θεογνωσίᾳ τῆς γῆς τὰ πέρατα.

Φεῖσαί μου, Κύριε, φεῖσαι, ὅταν μέλλῃς με κρίνειν, καὶ μὴ καταδικάσῃς με εἰς πῦρ, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με· δυσωπεῖ σε Παρθένος ἡ σὲ κυοφορήσασα, Χριστέ, ἀποστόλων ὁ δῆμος, καὶ σὺν προφήταις μάρτυρες.

Φώτισον, ἁγνή, τὴν ψυχήν μου ἐσκοτισμένην ἁμαρτίᾳ, καὶ αἰωνιζούσης φλογός με καὶ σκότους ῥῦσαι τῇ μεσιτείᾳ σου, ἵνα τὴν σὴν γηθόμενος ἀνευφημῶ μεγαλειότητα.

A manna continebat, pariterque divina mensa, et lucerna auro coruscans; in revelationem gentium lumen enixa, quod divina scientia orbis terræ terminos illuminat.

Parce mihi, Domine, parce, quando veneris ad me judicandum, et ne me ad ignem condemnes, neque in ira tua arguas me. Precatur te Virgo, quæ te, Christe, in utero gestavit, et cœtus apostolorum, et martyres una cum prophetis.

Illumina, casta, animam meam peccatis obtenebratam, et libera me a flamma perenni, ac tenebris, intercessione tua, ut majestatem tuam lætabundus concelebrem.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν ὁσίαν μητέρα ἡμῶν Εὐφροσύνην, ἡμέρᾳ κε'.

184 *Ex Canone in festo S. matris nostræ Euphrosinæ, die 25.*

B

Ὅλος ἐπιθυμία, καὶ γλυκασμὸς καὶ ζωή, ὁ ἐκ σοῦ ἀνατείλας ὑπερβολῇ χρηστότητος, Παρθένε πανάμωμε, ὃν δυσώπει σῶσαί με τὸν ἀπαύστως σε μακαρίζοντα.

Παθῶν με τὸ χαλεπὸν χειμάζει, κλυδώνιον πονηρῶν πνευμάτων βυθὸς συνέχει με, ἡ τῆς ἁμαρτίας καταιγὶς δονεῖ μου τὴν καρδίαν, Θεοκυῆτορ, σύ με στήριξον τὸν εἰλικρινῶς σε δοξάζοντα.

Totus desiderabilis, totus dulcedo ac vita est ille, qui exortus est ex te propter excessum benignitatis, o Virgo intemeratissima; quem supplex deprecare ut salvet me qui te incessanter beatifico.

Gravissima passionum tempestas exagitat me: malignorum spirituum gurges profundus deprehendit me: peccati procella jactat cor meum: ὁ Dei Genitrix, tu me stabilem ac firmum redde, dum te sincere glorifico.

Εἰκτείρησον, οἰκτίρμον ὑπάρχουσα, τὴν παναθλίαν

O Dei Genitrix immaculatissima (84), cum sis

(84) Concilia et Patres, dum Mariam prædicant Dei Genitricem, vel Dei Matrem, addunt fere semper titulum *immaculatæ*. Ita sexta synodus generalis sub Agathone papa Constantinopoli celebrata, C actione v: Confitemur Dominum nostrum Jesum Christum incarnatum esse de Spiritu sancto, ex immaculata Domina nostra Dei Genitrice. Ita concilium Tridentinum sess. vi, Can. 4: Declarat S. synodus non esse suæ intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem. Ita S. Jacobus in sua Liturgia, quæ habetur in Bibliotheca Veterum Patrum: Commemorantes sanctissimam immaculatam Dominam nostram Matrem Dei. Ita Origenes homil. I, Mater Dei immaculata. Et passim Patres, tum Græci, tum Latini, qui Dei Matrem non solum immaculatam, sed plane, et plene, prorsus, omnino immaculatam, seu immaculatissimam interdum appellant. Unde immunitatis ab originali peccato privilegium in B. Virgine ex divina maternitate, sic colligo: «Vox *immaculata*, (ut inquit auctor anonymus, in quodam libello supplici sacræ Congregationi Inquisitionis oblato) D exprimit sanctitatem per negativa, hoc est, per negationem cujuscunque maculæ, ideo videtur excludere maculam pro quocunque instanti. Ergo hæc vox *immaculata*, absque alio addito restringente, Deiparæ tributa, omnino fert, ut ipsa absolute et simpliciter atque adeo per totam vitam, et per consequens in primo instanti conceptionis, omni macula caruerit. Quemadmodum enim absolute virgo ea mulier minime diceretur, quæ, ut modo castissima esset, aliquando tamen a virginitatis flore excidisset; ita Dei Mater, vel Dei Genitrix, absolute et per antonomasiam immaculata dici non posset, quantumcunque postea nituerit, si aliquando originali labi obnoxia fuisset, cum vox *immaculata* negationem alicujus contractæ maculæ singillatim denotet. Quod si objicias infirmum ab hac voce *immaculata* pro Dei Matris immunitate ab originali desumi argumentum, cum in Scriptura sæpius dicantur immaculati, qui maculæ originali sunt obnoxii, vi Psalm. 36. *Novit Dominus dies immaculatorum;* et Psalm. 18. *Tum immaculatus ero, et emundabor a delicto maximo.* Et Psalm. 17. *Et ero immaculatus cum eo*, et alibi; respondeo cum Velasquez de *Maria concepta* libro iv, Dissert. 3, annot. unica, nomina et epitheta secundum personas, quibus dantur, accipienda, et aliter dici Christus immaculatus, ut ad Hebr. ix, *Semetipsum obtulit immaculatum Deo viventi;* et 1 Petr. i, *Sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati Christi;* aliter B. Virgo immaculata, aliter homines immaculati. Ut enim Christus Dominus in divina persona subsistens, natura sua immaculatus est, ita B. Virgini eo modo immaculatam esse competit, ut Matrem Dei decet, ac proinde undique immaculatam, juxta propriam vocis significationem, per negationem cujuscunque maculæ pro quocunque instanti dici debere. Quod quidem ut hominibus non convenit, ita cum eos immaculatos dicimus, minime volumus significare, sed eam puritatem illis subesse, quæ humanæ naturæ peccato originali subditæ propria est. Ex quo mihi inferre posse videor ex conciliorum et Patrum mente Deiparam eo sensu immaculatam dici, quod tota pulchra et sine macula actuali vel originali sit, nec aliud omnium fidelium auribus tinnire, Dei Matrem esse immaculatam, quam ipsius conceptionem immaculatam fuisse. Nam ex eo quod Dei Matrem plenis buccis dicere possumus ut debemus immaculatam, plane deducitur, juxta doctoris anonymi doctrinam, eodem titulo honorandam esse ipsius Dei matris conceptionem. Nam auctore anonymo assertore in libello supplici citato, vox *immaculata* exprimit sanctitatem per negativa, hoc est, per negationem cujuscunque maculæ, ideoque excludit maculam pro quocunque instanti. Ergo si Dei Mater immaculata est, quæcunque macula illi neganda et pro quocunque instanti. Ergo macula originalis et pro primo instanti vitæ. Altoquin, si eo instanti maculato di i *immaculata* non debet Hæc enim vox (Anonymo judice) et quamcunque maculam, et pro quocunque instanti excludit. Unde contradictione, ut puto,

Digitized by Google

misericors, miserere animæ meæ infelicissimæ, quæ ob peccati passiones graviter denigrata est et infirmata.

Tanquam novum infantem peperisti, o inviolata, illum qui est ante sæcula, et sine tempore illuxit ex Patre qui caret principio. Eumdem pro mundo supplex exora, o Sponsa Dei.

Supra mentis captum peperisti eum qui caret tempore; supra sermonis conceptum peperisti Creatorem, o sanctissima, qui redimit ab omni corruptione eos, qui te Deiparam collaudant.

Corpore circumdatum Deum incorporeum peperisti, o purissima, qui redimit nos cum timore concinentes : Benedictus es, Deus.

Tota electa, tota speciosa apparuisti, o Virgo semper gloriosa, quam Deus sanctificavit et elegit : unde te laudamus in omnia sæcula.

Lumine vultus tui, o intellectualis porta lucis, illustra me jacentem in tenebris passionum : ne nox mortis comprehendat me, quæ irritas reddat spes salutis meæ, o casta et immaculata.

Α μου ψυχήν, Θεοκυῆτορ πανάμωμε, τὴν ἐκ παθῶν ἁμαρτίας δεινῶς ἀμαυρωθεῖσαν καὶ στένουσαν.

Νέον ἀπεκύησας ὡς βρέφος, ἄχραντε, τὸν πρὸ αἰώνων Πατρὸς ἀνάρχου ἀχρόνως ἐκλάμψαντα, ὃν ὑπὲρ τοῦ κόσμου δυσώπει, Θεονύμφευτε.

Ὑπὲρ νοῦν τὸν ἄχρονον, ὑπὲρ λόγον τὸν Δημιουργὸν, παναγία, τέτοκας, λυτρούμενον πάσης φθορᾶς τοὺς Θεοτόκον σε ὑμνοῦντας.

Σώματι περικείμενον Θεὸν τὸν ἀσώματον, πανάμωμε, τέτοκας ἡμᾶς ἐκλυτρούμενον, τοὺς φόβῳ μελῳδοῦντας· Ὁ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ὅλη ἐκλεκτὴ, ὡραϊσμένη ὅλη, Θεὸς ἣν ἡγίασε, ἣν Β ἐξελέξατο, ὤφθης, Παρθένε ἀεὶ δεδοξασμένη. Ὅθεν σε ὑμνοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φωτὶ τοῦ προσώπου σου τὸν ἐν σκότει κείμενον παθῶν καταύγασον, τοῦ ζωτὸς πύλη νοητή· μὴ νὺξ καταλάβῃ με τοῦ θανάτου, ἄχραντε ἁγνὴ, τῆς σωτηρίας μου τὰς ἐλπίδας ἀνακόπτουσα.

185 *Ex Canone in Translationem S. Joannis Evangelistæ, die 26.*

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν μετάστασιν τοῦ ἁγίου εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ἡμέρᾳ κϛ'.

Tu, quæ Deum concepisti, qui propter nos homo factus est, eumdem deprecare, o casta, ut in die judicii misereatur nostri, qui multa peccata contra illum commisimus.

Cum Verbum ex te ineffabiliter incarnatum, o Deipara, in ligno crucis exaltatus penderet, discipulo virgini te puellam tanquam virginem commendavit.

Divinum Dei templum laudemus : sanctam Virginem omnes claris vocibus beatificemus, qui per illam deificati sumus, et a gravissimis malis liberati.

Cum juxta crucem Filii tui una cum dilecto discipulo stares, immaculatissima, lacrymas effundens gemebas, et admirabaris plurimam illius erga homines pietatem.

In similitudine carnis Deus cognitus est ab hominibus ex te, purissima; quem semper deprecare, o sanctissima, ut perniciosam carnis nostræ prudentiam interimat.

Benedicimus te, inviolatissima, quæ benedictum Dominum genuisti, qui divinis benedictionibus coronavit hominum naturam maledictam, et nos, qui ad corruptionis vetustatem redacti eramus, renovavit.

Jesum Salvatorem, quem corpore induisti ex castis sanguinibus tuis, o Deo charissima, depre-

Ἡ τὸν Θεὸν συλλαβοῦσα τὸν δι' ἡμᾶς γεγονότα ἄνθρωπον, τοῦτον αἴτησαι, ἁγνὴ, ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἡμᾶς οἰκτειρῆσαι, τοὺς πολλὰ ἡμαρτηκότας αὐτῷ.

Ἡνίκα Λόγος ἐκ σοῦ σαρκωθεὶς ἀπορρήτως, Θεοτόκε, ἐν ξύλῳ ἀνυψοῦτο τοῦ σταυροῦ, παρθένῳ τῷ C μαθητῇ ὡς παρθένον κόρην σε παρέθετο.

Τὸ θεῖον τέμενος Θεοῦ ὑμνήσωμεν, τὴν ἁγίαν Παρθένον περιφανῶς πάντες μακαρίσωμεν, οἱ θεωθέντες δι' αὐτῆς καὶ δεινῶν ἀπολυτρούμενοι.

Ὅτε παρέστης σὺν μαθητῇ τῷ ἠγαπημένῳ ἐν σταυρῷ τοῦ σοῦ Υἱοῦ, παναμώμητε, ξστενες δακρύουσα, καὶ ἐθαύμαζες αὐτοῦ τὴν πρὸς ἀνθρώπους πολλὴν συμπάθειαν.

Σαρκὸς ὁμοιώματι ἐγνωρίσθη τοῖς βροτοῖς Θεὸς ἐκ σοῦ, πανάμωμε, ὃν ἐκδυσώπει πάντοτε τῆς σαρκὸς ἡμῶν τὰ φρονήματα, παναγία, νεκρῶσαι τὰ ὀλέθρια.

Εὐλογοῦμέν σε, πανάμωμε, κυήσασαν εὐλογημέ- D νον Κύριον, τὸν εὐλογίαις καταστέψαντα ταῖς θείαις ἐπάρατον φύσιν τῶν βροτῶν, καὶ καινουργήσαντα ἡμᾶς παλαιωθέντας φθορᾷ.

Ἰησοῦν τὸν Σωτῆρα, ὃν ἐσωμάτωσας ἐξ ἁγνῶν σου αἱμάτων, Θεοχαρίτωτε, αἴτησαι ἡμᾶς οἰκτει-

se implicaret, qui Dei Matrem immaculatam fateretur, et ejus conceptionem immaculatam negaret. Nam si Virgo immaculata est, necesse est in sua conceptione immaculatam esse cum ea vox omnem prorsus maculam excludat et pro quocunque instanti. Addit Antonius Calderon *pro titulo Immaculatæ*, cap. 5, n. 134, amplius requiri ut Dei Mater sit immaculata, quam ut sit immaculata ejus conceptio. Hæc enim peccati originalis carentia, et pro unico instanti contenta est, cum alterius maculæ capax non sit, neque amplius duret; at Dei Matri, ut sit immaculata, non satis sit originis labe caruisse, sed etiam actus, neque in aliquo duntaxat instanti, sed semper, ejusque puritas his veluti partibus absolvitur. Monstrumque esset integram Dei Matri munditiam titulo immaculatæ concedere, et partem, id est, munditiem conceptionis negare, cum totum sine parte subsistere non possit.

Digitized by Google

ρῆσαι τοὺς δούλους σου, καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως A carc, ut misereatur nostri, qui servi tui sumus, atque ab æterno supplicio liberet nos.
ἐξάραι.

Φωνὴν προσάξωμεν χαριστήριον τῇ τοῦ Θεοῦ Μητρὶ περιφανῶς, καὶ βοήσωμεν· Χαῖρε, θρόνε Θεοῦ ὑψηλότατε, χαῖρε, φωτὸς νεφέλη, χαῖρε, παράδεισε δι' ἧς παραδείσου τῆς τρυφῆς κατηξιώθημεν.

Voces in gratiarum actionem extollamus claras ac manifestas Dei Matri, et exclamemus : Ave, throne Dei altissime; ave, nubes lucis; ave, paradise (85); per quam paradiso deliciarum digni facti sumus.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Καλλίστρατον, ἡμέρᾳ κζ'.

186 *Ex Canone in festo S. Callistrati martyris, die 27.*

Μόνη γυναικῶν κυοφορεῖς ὑπερφυῶς, πανάμωμε, πεῖραν μὴ γνοῦσα ἀνδρὸς, τὸν ἕνα τῆς Τριάδος· διό σε δοξάζομεν, καὶ τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα ὑπὲρ πᾶσαν αἰτίαν καὶ λόγον.

Sola inter mulieres, o immaculatissima, sine viri cognitione, supra naturæ rationem fers in utero unum Trinitatis : propterea glorificamus te, et illum qui natus est ex te super omnem causam et rationem.

Ἱκετηρίαν ποίησον ἐκτενῆ πρὸς τὸν σὸν Υἱὸν, Παρθένε, τοῦ σῶσαι ἡμᾶς προσδοκωμένων κινδύνων, B καὶ αἰωνιζούσης κολάσεως.

Impense supplica Filio tuo, o Virgo, ut nos a periculis quæ formidamus, et ab æterno supplicio salvos faciat.

Ῥυπωθεῖσαν τοῖς πάθεσι, Κόρη, τὴν καρδίαν μου, ἀποκάθαρον, καὶ δοχεῖον ἀποτέλεσον καθαρῶν ἐνθέων ἐπιλάμψεων.

Cor meum passionibus inquinatum, emunda, o Puella; et effice illud receptaculum purum divinarum illustrationum.

Ἀνατολὴ ἐδείχθης δικαιοσύνης ἡλίου, πανάμωμε, ὃν ἱκέτευε σῶσαι τοὺς εἰλικρινῶς σε δοξάζοντας.

Oriens facta es Solis justitiæ, o summe immaculata; quem precare pro salute eorum, qui te sincere glorificant.

Ἁγίασόν μου τὸν νοῦν καὶ φώτισον τὴν καρδίαν μου, ἁγία Μῆτερ Θεοῦ, καὶ τῶν συνεχόντων με δυσχερῶν ἀπάλλαξον, ἵνα σε δοξάζω, Θεοτόκε ἀειπάρθενε.

Sanctifica mentem meam, et cor meum illumina, Mater Dei sancta, et ab angustiis, quæ me coarctant deprehensum, libera me, ut glorificem te, Deipara semper Virgo.

Τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα ὑπὲρ νοῦν τε καὶ λόγον, Θεοχαρίτωτε, ἱκέτευε σωθῆναι τοὺς πόθῳ σε τιμῶντας, καὶ συμφώνως κραυγάζοντας· Ὁ τῶν πατέρων C ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Illum qui ex te, supra mentis sermonisque conceptum, incarnatus est, exora, o divina gratia cumulatissima, pro salute eorum qui te cum affectu honorant, et concordi voce proclamant : Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Ὡς ἀνωτέρα πάντων τῶν ποιημάτων, Θεοχαρίτωτε Κόρη, τὸν λογισμόν μου ἀνώτερον τῶν τοῦ πλάνου σκανδάλων, πανάμωμε, ποίησον.

Tanquam sublimior universis creaturis, o Puella Deo gratissima, atque ab omni macula immunis (86), effice mentem meam deceptoris scandalis sublimiorem.

Φωνῇ σοι τὴν τοῦ Γαβριὴλ γεγηθότι λογισμῷ ἀνακράζομεν· Χαῖρε, χαρὰ τῶν πιστῶν, χαῖρε, λυχνία χρυσῆ καὶ τράπεζα, ὄρος καὶ πύλη νοητὴ, χαῖρε,

Gabrielis voce, lætabunda mente ad te clamamus : Gaude, gaudium fidelium; gaude, lucerna ac mensa aurea : mons et porta intelligibilis; gaude, divinum

(85) R. P. Sebastianus de Novaes, Soc. Jesu theologus, in suo *Lilio inter spinas*, fol. 149, assimilans B. Virginem cum paradiso voluptatis, ait inter alia : « Plantaverat Deus paradisum voluptatis a principio » Genes II. Si a principio adeo sui paradisi voluptuosus Deus est, qui tu a principio originali labe invisum Deo fingis paradisum? Rimare quanto voluptuosior terrestri Marianus, in quo Deus posuit hominem, non illum quidem, quem formaverat, sed in quem semetipsum transformarat, habitu inventus ut homo. Terrestrem plantavit orientem versus, spinarum immunem, loco sublimem, irriguum fluvio. Expende singula de Mariano voluptatis paradiso, sic tuo facies volupe animo. Hunc Deus ad orientem posuit, ne vel aspectu perciperet, quem gratia despexerat, occasum. Removit spinas, ne Deum læderent, non jam deambulantem in paradiso ad auram post meridiem, sed vel primo mane virgineo quiescentem paradisi in utero. *Benedixisti, Domine, terram tuam*, inquit coronatus Vates. Spinas igitur et tribulos germinare non poterat, quæ terra a Deo benedici meruit. Signanter dictum, *terram tuam*, ne tu aliquando a Deo alienam diceres. Præexcelso in monte fundavit, ne originea diluvies, quæ cæteros montes, erravi, mortales dico, submersit, hunc etiam inundaret paradisum, sive, ut terræ sordibus immineret, qui cœlitum voluptati condebatur, a terra quidem tracturus radices, sed cœlo daturus poma. Tandem Deus hunc mirifice delectavit irriguo fluvio, qui cum unus « egrederetur D de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, inde dividebatur in quatuor capita : » ut scias omnem in Deiparam effundi gratiam, sed in reliquos mortales dividi. En paradisus, ubi edere de ligno vitæ mortalibus fas est, imo necessitas summa. Etenim, nisi ex illo te nutrias, morieris. Ilic iterum ille est paradisus, in quem animantium nulli concessus aditus : hic ille, in quo cœlestem Deus posuit Adamum, non ut operaretur, at ut quiesceret et custodiret illum. » Hactenus Novaes.

(86) Hoc S. Josephi de B. Virgine elogium sæpius repetitum, non solum astruit ejusdem B. Virginis immunitatem a macula peccati actualis, sed etiam a macula peccati originalis. Non enim limitatur ad maculam peccati actualis, tam mortalis quam venialis, sed extenditur ad maculam peccati in communi, quæ omne genus maculæ intra suum ambitum comprehendit : nec unquam vere et absolute poterit B. Virgo laudari ab omni macula immunis, si non sit immunis a macula originali.

Digitized by Google

Regis Christi velieulum; gaude maledictionis solutio, o omnibus benedictionibus cumulata.

A θεῖον ὄχημα τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, χαῖρε, λύσις τῆς ἀρᾶς, παντευλόγητε.

187 *Ex Canone in S. Epicaream, die* 27.

Ecce naturæ leges innovantur in te, o ab omni labe immunis; Deum enim paris et hominem supra naturæ rationisque leges, quem cum amore adolescentulæ ferventer dilexerunt.

Permansisti post partum supernaturaliter virgo, o Deo charissima; atque amore tui vulnerata hæc virgo et martyr alacriter decertavit, et post te, o casta, adducta est Sponso suo una cum virginibus fidelibus choreas ducens.

Verbum Patris substantiale absque ulla sui mutatione ex te, o Virgo, incarnatum est, cujus amore succensa Epicharis cœlestibus thalamis digna facta B est.

Complecteris, o Deipara, sola divina gratia plenissima, maternis ulnis tuis, illum qui complectitur et continet universa.

Odorem suavissimum Filii ex te incarnati illustrissimæ puellæ percipientes, post te, o inviolata, eidem cum animi exsultatione adductæ sunt.

Naturæ novas leges indidisti, o Virgo, quando supra naturæ ordinem peperisti; Deus enim et homo fuit ille qui ex te modo ineffabili incarnatus est.

Virgo casta post partum venerabili stupore plenum permansisti, o inviolata: Deum enim Verbum peperisti, quem virgo Epicharis in medio iniquorum tyrannorum confitens, exclamabat: Benedictus Deus, etc.

Sacratissimis vocibus sacratissimi prophetæ futuram te Dei Matrem manifeste prænuntiaverunt, o casta et inviolata: quem omnibus dominantem superexaltamus in omnia sæcula.

Lucifera nubes, quæ divinum lumen peperisti, miserabilis animæ meæ nubila dispelle, o Dei Genitrix, et luce **188** salutis illumina me, quæ sola es bona; ut cum fide et affectu te incessanter magnificem.

Ex Canone in festo S. Gregorii magnæ Armeniæ, et SS. Mart. Ripsimiæ, Gaianæ, et sociarum, die 30.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, καὶ τὰς ἁγίας μάρτυρας Ῥιψιμίαν, Γαιανὴν καὶ ἑτέρας, ἡμέρᾳ λ'.

Mulieres cruce illius qui ex te, o casta, incarcatus est, roboratæ, constantissime decertaverunt, et adductæ sunt ad illum post te Virginem: et splendoribus virginitatis, et martyrum sanguine fulgent.

Γυναῖκες τῷ σταυρῷ τοῦ ἐκ σοῦ σαρκωθέντος κραταιούμεναι, ἀγνή, ἐνήθλησαν στερρῶς, καὶ αὐτῷ προσηνέχθησαν ὀπισθέν σου τῆς Παρθένου, παρθενίας λαμπρότησι καὶ μαρτύρων ἐν αἵματι λάμπουσι.

Ripsimia martyr sciens te puellam solam esse C Virginem matrem, oblectata est pulchritudine tua, et Christo post te adducta est, certaminibus coruscans.

Μητροπάρθενον κόρην σε Ῥιψιμία ἡ μάρτυς ἐπισταμένη μόνην, ἐθέλχθη σου ταῖς καλοναῖς, καὶ τῷ Χριστῷ ὀπίσω σου προσήνεκται, ἄθλοις διαλάμπουσα.

Ut pulchram, ut electam, ut speciosam dilexerunt te adolescentulæ puellæ, quæ cum Ripsimia decertarunt: et post te, o Virgo Mater Maria, adductæ sunt ad Filium tuum lætantes.

Ὡς καλὴν, ὡς ἐκλεκτήν σε, ὡς ὡραίαν ἠγάπησαν νεάνιδες κόραι, μετὰ Ῥιψιμίας ἀθλήσασαι, Παρθενομῆτορ Μαρία, καὶ ὀπίσω σου προσηνέχθησαν τῷ σῷ Υἱῷ, εὐφραινόμεναι.

Quæ fragrantiam unguenti Verbi quod ex te, Virgo casta, coruscavit, perceperunt; per athletica certamina ipsi gratæ acceptæque fuerunt gaudentes.

Αἱ τῆς ὁσμῆς αἰσθανόμεναι τοῦ μύρου τοῦ ἐκ σοῦ, ἁγνὴ Παρθένε, ἐκλάμψαντος Λόγου, δι' ἀθλητικῶν αὐτῷ ἀγώνων εὑηρέστησαν χαίρουσαι.

Statim atque Ripsimia rescivit crucifixum fuisse illum, qui ex te incarnatus est, Deipara, simul crucifixa est cum eo, tanquam agna cum pastore, velut victima Dei immaculata.

Σταυρωθέντα τὸν ἐκ σοῦ ὡς ἐπέγνω σαρκούμενον, Θεοτόκε, Ῥιψιμία αὐτῷ συνέστρωται, ὡς ἀμνὰς ποιμένι, ἱερεῖον Θεοῦ ὡς ἀμώμητον

Martyricis coronis exornatæ puellæ, ad Deum, D qui ex Virgine exortus est, adductæ sunt, melodice clamantes: Benedictus Deus, etc.

Μαρτυρικοῖς στεφάνοις κατακεκοσμημέναι κόραι τῷ ἐκ Παρθένου ἀνατείλαντι Θεῷ προσηνέχθησαν μελῳδικῶς βοῶσαι· Εὐλογητὸς εἶ, ὁ Θεός.

Nec tormentorum multitudinem reformidans, nec carnis voluptatibus succumbens, natum ex Virgine Dominum confessa est Ripsimia exclamans: Benedicite et laudate Dominum.

Οὐ βασάνων πληθὺν δειλιάσασα, οὐ σαρκὸς ἡδονὰς ὑποκύψασα, τὸν ἐκ Παρθένου Κύριον ὡμολόγει βοῶσα ἡ Ῥιψιμία· Εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Luce vultus illius, qui ex te coruscavit, o Virgo perpetua, illustrata Ripsimia cum affectu pertulit passiones **189** ejus, et mortem ejus in sua carne expressit; unde nunc exsultat cum illo.

Φωτὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἐκ σοῦ ἐκλάμψαντος ἐλλαμφθεῖσα, Ἀειπάρθενε, πόθῳ ἀσχέτῳ Ῥιψιμία παθήματα αὐτοῦ καὶ τὸν θάνατον οἰκείᾳ τῇ σαρκὶ ἐξεικόνισεν· ὅθεν σὺν σοὶ νῦν ἐπαγάλλεται.

MENSIS OCTOBER.

MHN ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ.

Ex Canone in festo S. Charitinæ Mart., die 5.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα Χαριτίνην, ἡμέρᾳ ε'.

Regio divinæ naturæ capax facta es, o Dei genì-

Χωρίον χωρητικὸν γεγένησαι τῆς θείας φύσεως,

Digitized by Google

Θεογεννῆτορ ἄχραντε· διὸ Χαριτίνη ποθήσασα παρθενικῶς ὀπίσω σου τῷ σῷ Υἱῷ προσαπενήνεκται.

Τὴν μόνην ἐν γυναιξὶν εὐλογημένην σε, ἁγνή, στέργουσα σαῖς ἀγαθαῖς χάρισι μάρτυς Χαριτίνη δεδόξασται.

Σωματούμενον ἐκύησας Θεὸν Λόγον, Θεογεννῆτορ ἄχραντε, ὃν ἡ Χαριτίνη στέργουσα θερμότατα, πυρὶ ἀντετάξατο καὶ πολυειδέσι στρεβλώσεσιν.

Νοῦς βρότειος τὴν σὴν ὑπὲρ ἔννοιαν σύλληψιν οὐ δύναται ἐννοῆσαι, Μητροπάρθενε κόρη· Θεὸν γὰρ ἀπεκύησας.

Ἰσχύν σε εὑραμένη, Παρθένε, καὶ στήριγμα ἡ Χαριτίνη, αἰκίσεις καρτερῶς προσφέρει, καὶ χαίρουσά σου ὀπίσω τῷ τῶν ὅλων Δεσπότῃ προσάγεται.

Παρθένε μόνη, καὶ καθαράν σε καὶ ἀκήρατον Λόγος καθαρὸς ἠγάπησε, καὶ ἐκ σοῦ ἀνεπλάσατο σαρκούμενος ὅλον τὸν ἄνθρωπον, ὁ Χαριτίνην δοξάσας σου τοῖς θαύμασι.

Ὤφθης ὑπερτέρα οὐρανῶν Θεὸν οὐράνιον ἀποκυήσασα τὸν οὐρανώσαντα, πάναγνε, γηγενῶν ὅλον τὸ φύραμα, καὶ Χαριτίνης τὴν σεπτὴν μνήμην φαιδρύναντα, ᾧ βοῶμεν· Πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, εὐλογεῖτε τὸν Κύριον

Φῶς ἡμῖν ἀνέτειλε μήτρας ἐξ ἀπειράνδρου σου, Παρθένε, οὗ ταῖς φρυκτωρίαις ἐνθέως καταυγασθεῖσα φῶς ἐχρημάτισεν ἡ τῆς χαρᾶς ἐπώνυμος, Θεοκυῆτορ ἀπειρόγαμε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Εὐλάμπιον καὶ Εὐλαμπίαν, ἡμέρᾳ ι'.

Λελυτρωμένοι, Παρθένε, προγονικῆς καταδίκης, ἄχραντε, τῇ γεννήσει σου σαφῶς, ἐν φωναῖς ᾀσμάτων σε ἀεὶ μακαρίζομεν πιστοὶ ὡς Θεομήτορα.

Ῥυσθῆναι πάσης πονηρᾶς ἐναντίων ἐφόδου, καὶ παθῶν ψυχοφθόρων, καὶ κινδύνων χαλεπῶν τοὺς σε τιμῶντας ἀεί, Θεοτόκε πάναγνε, ἱκέτευε.

Νοήσας πόρρωθεν ἐμφαντικώτατα Ἀββακούμ σε ἐκάλει ὄρος, ἁγνή, ἀρεταῖς κατάσκιον, ἐξ οὗ ἐπέφηνεν ἡμῖν ὁ φωτίζων τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ῥομφαῖαι πᾶσαι τοῦ δυσμενοῦς, ἄχραντε, πανάμωμε, ἁγνή, ὄντως εἰς τέλος ἐξέλιπον· σὺ γὰρ τὸν πάντων Θεὸν ἐκύησας τὸν σταυρῷ καθελόντα τούτου τὸ φρύαγμα.

Ὡς ὄμβρος κεκένωται ἐν τῇ μήτρᾳ σου Θεὸς, δι' εὐσπλαγχνίαν ἄφατον, καὶ τὸν χειμάρρουν ἅπαντας τῆς τρυφῆς ἐπότισε, Δέσποινα, καὶ τὴν κτίσιν φθαρεῖσαν ἐκαινούργησεν.

Νεανίας τρεῖς ἡ κάμινος οὐκ ἔφλεξε, γέννησιν προτυποῦσα τὴν σήν· τὸ γὰρ θεῖον πῦρ σε μὴ φλέξαν ᾤκησεν ἐν σοὶ, καὶ πάντας ἐφώτισε βοῶντας· Εὐλογητὸς εἶ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ἀπειρόγαμε Κόρη, χαῖρε, πανάμωμε, ὁ λιμὴν τῶν ἐν ζάλῃ, χαῖρε, θεόνυμφε, τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ

trix inviolata : propterea Charitina virgineo amore succensa post te ad Filium tuum adducta est.

Te solam, o casta, inter mulieres benedictam, Charitina martyr prosequens amore, gratiis tuis bonis glorificata est.

Incorporatum Deum Verbum peperisti, o Dei genitrix illibata ; quem Charitina ferventissime amans, ignem, ac tormenta multiformia pugnando superavit.

Conceptionem tuam omni cogitatione superiorem, non potest humana mens assequi, o mater Virgo puella ; Deum enim peperisti.

Cum te, o Virgo, robur suum ac fulcimentum Charitina invenisset, constanti animo lætoque vultu flagella sustinuit; et post te ad universorum Dominum adducta est.

O Virgo singularis, Verbum purum te puram et incorruptam dilexit et ex te incarnatum reformavit totum hominem ; et Charitinam miraculis tuis glorificavit.

Sublimior cœlis apparuisti, Deum enim cœlestem peperisti, o castissima, qui universam terrigenarum massam cœlificavit ; et venerandam Charitinæ memoriam **190** illustravit; ad quem clamamus : Omnia opera Domini, benedicite Dominum.

Lux nobis exorta est ex impolluto utero tuo, o Virgo Dei Mater nescia viri, cujus splendoribus divine irradiata lux facta est illa, quæ a gaudio nomen accepit.

Ex Canone in festo SS. Eulampii et Eulampiæ mart., die 10.

A primorum genitorum damnatione per partum tuum, o Virgo inviolata, manifeste redempti, cum vocibus canticorum te semper nos fideles, tanquam Dei Matrem, beatam appellamus.

Deprecare, o castissima Deipara, ut illi qui te semper honorant, ab omni maligna inimicorum invasione, a lethiferis passionibus, et a gravibus molestisque periculis liberentur.

Cum te Habacuc a longe mente perspexisset, o casta, expressissime montem virtutibus umbrosum appellavit, ex quo apparuit nobis ille, qui illuminat animas nostras.

Frameæ omnes inimici revera in finem defecerunt, o inviolata, tota pura et casta : tu enim omnium Deum genuisti, qui cruce sua illius elationem fastumque dejecit.

Tanquam imber effusus est in utero tuo Deus, propter ineffabilem pietatem suam ; et torrente deliciarum potavit universos, o Domina, creaturamque corruptam renovavit.

Tres juvenes fornax non combussit, conceptionem tuam præfigurans. Etenim divinus ignis absque tui combustione, in te habitavit, omnesque illuminavit, qui clamant : Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Salve, Puella viri nescia, tota immaculata : salve, o sponsa Dei, portus eorum qui tempestate jactantur,

Digitized by Google

salve, **191** propitiatorium peccatorum; salve, quæ Deum incarnatum peperisti.

A Ἱλαστήριον, χαῖρε, ἡ τεκοῦσα Θεὸν σεσαρκωμένον.

O receptaculum lucis, quæ ex te pura digne Deo effulsit, illumina, o immaculatissima, oculos animæ meæ, atque ignorantiæ tenebras elimina, peccatique nebulas dejice atque extermina.

Φωτὸς δοχεῖον τοῦ ἀναλάμψαντος θεοπρεπῶς ἐκ σοῦ τῆς καθαρᾶς, παναμώμητε, τῆς ψυχῆς μου τὰ ὄμματα φώτισον, σκότος τῆς ἀγνωσίας ἀποδιώκουσα, καὶ τῆς ἁμαρτίας τὴν ἀχλὺν ἐξαφανίζουσα.

Ex Canone in festo S. Philippi apostoli, unius ex septem Diaconis, die 11.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Φίλιππον, ἕνα τῶν ἑπτὰ διακόνων, ἡμέρᾳ ια'.

Qui ex iis quæ non sunt universa creavit, habuit te, o Dei Mater inviolata, tanquam incarnationis suæ causam; propterea fideles pro debito te beatam dicunt.

Ὁ ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα δημιουργῶν, ὡς αἰτίαν ἔσχε σε τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ, Θεομῆτορ ἄχραντε· διὸ καταχρέως οἱ πιστοί σε μακαρίζομεν.

Candelabrum mysticum facta es, o Puella, vere circumferens illam lampadem, quæ ob summam suam bonitatem eos illuminavit, qui ignorantiæ B nocte ante detinebantur.

Λυχνία ὤφθης μυστικὴ τὸ λαμπάδιον, Κόρη, περιφέρουσα ὄντως τὸ φωτίσαν τοὺς νυκτὶ τῆς ἀγνωσίας τὸ πρὶν συσχεθέντας, ἄχραντε ἀγαθότητι.

Filios Dei esse fecit Filius tuus eos qui erant filii hominum, incarnatus ex castis sanguinibus tuis, et ex te natus, o immaculatissima: propterea te glorificamus.

Υἱοὺς ἐτέλεσε Θεοῦ, πανάμωμε, τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ὁ σὸς Υἱός, ἐξ ἁγνῶν αἱμάτων σου σεσαρκωθεὶς καὶ γεννηθείς· διὰ τοῦτό σε δοξάζομεν.

Nos, qui te vere Deiparam confitemur, a tentationibus, rebusque difficillimis eripimur intercessionibus tuis apud Deum ac Dominum omnium, o Virgo, divina gratia cumulatissima.

Οἱ Θεοτόκον σε ἀληθῶς καθομολογοῦντες, πειρασμῶν καὶ δυσχερῶν ἐξαιρούμεθά σου ταῖς πρὸς τὸν πάντων Θεὸν καὶ Κύριον, Παρθένε, μεσιτείαις, θεοχαρίτωτε.

Præter naturæ leges peperit te Mater tua sancta Conditorem naturæ, et supra naturam vere mansit virgo inviolata, o Christe omni bonitate superior.

Νομίμων τῆς φύσεως δίχα τέτοκέ [σε], Χριστὲ, τὸν πλαστουργὸν τῆς φύσεως, καὶ ὑπὲρ φύσιν ἔμεινεν ἀληθῶς Παρθένος ἀμίαντος ἡ ἁγία σου Μήτηρ, ὑπεράγαθε.

Virginem genitricem nominamus te, o Maria, Sponsa Dei, nos qui per te singulis diebus ac noC ctibus, a noxia hostium violentia, ab omnigenis tentationibus, et ab animæ inquinamentis liberamur.

Κυοφόρον σε Παρθένον ὀνομάζομεν, Μαρία θεόνυμφε, οἱ σωζόμενοι διὰ σοῦ, ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἐχθρῶν ἐπηρείας βλαβερᾶς, καὶ πειρασμῶν παντοδαπῶν, καὶ ψυχικῶν μολυσμῶν.

Commotam hostis improbitate animam meam, firmam stabilemque redde, o Virgo casta, quæ illum sine tui **192** commotione suscepisti, qui divino aspectu commovet universa.

Σαλευθεῖσαν κακίᾳ τοῦ πολεμήτορος τὴν ψυχήν μου, Παρθένε ἁγνή, στερέωσον, ἡ τὸν θεϊκῇ ἐπιβλέψει σαλεύοντα πάντα δεξαμένη, καὶ μὴ σαλευομένη.

Voces emittit ad te in gratiarum actionem, omne quod spirat, clamans cum lætitia, ac dicens: Salve, throne igniformis Altissimi; salve, Dei regio spatiosissima, salve, o casta, pulcherrima apostolorum corona.

Φωνὴν προσάγει σοι χαριστήριον πᾶσα πνοὴ, βοῶσα χαρμοσύνως καὶ λέγουσα· Χαῖρε, θρόνε Ὑψίστου πυρίμορφε, χαῖρε, Θεοῦ χωρίον εὐρυχωρίτατον, χαῖρε, ἀποστόλων εὐπρεπὲς, ἁγνὴ, στεφάνωμα.

Ex Canone in festo SS. Probi, Tarachi, et Andronici martyrum, die 12.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Πρόβον, Ταράχον καὶ Ἀνδρόνικον, ἡμέρᾳ ιβ'.

Verbum Patri sanctoque Spiritui coæternum virginalem uterum sponte inhabitavit, et caro sine mutatione factum est; ac voluntarie passum, divinos martyrum exercitus ad certandum cum fide præparavit.

D Ὁ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι Λόγος συνάναρχος παρθενικὴν μήτραν βουληθεὶς κατῴκησε, καὶ σὰρξ ἀτρέπτως γέγονε, καὶ παθὼν ἑκουσίως, μαρτύρων θεῖα στρατεύματα πίστει ἐναθλεῖν παρεσκεύασεν.

Tanquam pulchram, tanquam speciosam, tanquam electam cum te Verbum elegisset, o inviolata, immaculatum ac Dei capacem uterum tuum sponte inhabitavit.

Ὡς καλὴν, ὡς ὡραίαν, ὡς ἐκλεκτὴν, ἄχραντε, Λόγος, ὁ τὸ πᾶν οὐσιώσας σὲ ἐκλεξάμενος, σοῦ τὴν ἀμόλυντον καὶ Θεοδόχον γαστέρα βουληθεὶς κατῴκησεν ὁ ὑπερούσιος.

Sola fers in utero Deum incarnatum, qui rebus omnibus esse dedit, quem divini martyres in stadio confitentes immobiliter decertavere, o Virgo Deipara, angelorum admiratio et dæmonum vulnus, omni laude dignissima.

Μόνη Θεὸν φέρεις ἐν μήτρᾳ σαρκούμενον, τὸν τὸ εἶναι πᾶσι παρεχόμενον, ὃν ἐν σταδίῳ οἱ ἀκλινεῖς καθομολογοῦντες ἐνήθλησαν θεῖοι μάρτυρες, Παρθένε Θεοτόκε, τῶν ἀγγέλων τὸ θαῦμα καὶ δαιμόνων τὸ τραῦμα, πανύμνητε.

Superior supernis potestatibus facta es, o Virgo,

Ὑπερτέρα τῶν ἄνω πέφυκας δυνάμεων, Λόγον

Digitized by Google

κυήσασα τοῦ Πατρὸς, Παρθένε, τὸν συνάναρχον καὶ συναΐδιον, οὗ ταῖς φρυκτωρίαις οἱ ἀθληταὶ καταυγασθέντες ἀθεΐας τὴν νύκτα παρέδραμον.

Συνέλαβες ἐν γαστρὶ τὸν προαιώνιον, ἄχραντε, καὶ τέτοκας ἐν σαρκὶ τὸν φύσει ἀπρόσιτον, καὶ γάλα ἐπότισας τὸν τροφέα πάντων, Θεομῆτορ ἀπειρόγαμε.

Κενοῦται ἐν μήτρᾳ σου Πατρῴων κόλπων μὴ ἀφιστάμενος ὁ πληρέστατος Λόγος, καὶ σὰρξ ὁρᾶται, καὶ βρέφος τίκτεται, ᾧ μελῳδοῦμεν, Παρθένε, γηθόμενοι· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων.

Σὺν ἀσωμάτων τάξεσι, σὺν μαρτύρων στρατεύμασι, σὺν τοῖς ἀποστόλοις καὶ προφήταις, ἅπαντες τὴν πάντων δεσπόζουσαν τῶν ποιημάτων Δέσποιναν, ὡς τῶν Χερουβὶμ ἁγιωτέραν, καὶ μόνην Θεοῦ ἁγνὴν Μητέρα εὐσεβῶς ἀνυμνοῦμεν, Χριστὸν ὑπερυψοῦντες εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φεῖσαί μου, Σῶτερ, ὁ τεχθεὶς, καὶ φυλάξας τὴν τεκοῦσάν σε ἄφθορον μετὰ τὴν κύησιν, ὅταν καθίσῃς κρῖναι τὰ ἔργα μου, τὰς ἀνομίας παρορῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας μου, ὡς ἀναμάρτητος, ἐλεήμων ὁ Θεὸς καὶ φιλάνθρωπος.

A Verbum Patris enixa, eidem Patri coæternum, similiterque principio carens : cujus splendoribus athletæ irradiati, infidelitatis noctem percurrerunt.

Concepisti in utero, o immaculata, eum qui est ante sæcula ; peperisti in carne eum qui naturæ est inaccessibilis, lacte potasti eum qui nutrit universa, o Dei Mater nescia viri.

Evacuatum est in utero tuo, o Virgo, non recedens a Paterno sinu, Verbum plenissimum, et caro apparuit, atque infans natum est : cui suaviter canimus lætabundi : Benedictus Deus patrum nostrorum.

193 Cum agminibus incorporeorum, cum martyrum exercitibus, cum apostolis ac prophetis, omnes religiose pieque collaudemus Dominatricem B omnium, reginam rerum creatarum, tanquam Cherubim sanctiorem, et solam Dei matrem castissimam, Christum superexaltantes in omnia sæcula.

Parce mihi, Salvator, qui natus es, et conservasti incorruptam post partum genitricem tuam, cum sederis ad judicanda opera mea ; dissimulans iniquitates et peccata mea, tanquam impeccabilis, et Deus misericors, atque hominum amator.

Ex Canone in SS. Carpum, et Popylum, die 13 (86*).

O porta lucis, quæ ex incorruptis visceribus tuis effulsit, vibra in me illuminativos pœnitentiæ radios, et dissipa peccatorum meorum tenebras, o divina gratia plenissima.

Cognovimus, Domine, quod cum Deus esses principio carens, principium habere sustinuisti, et C ex Virgine absque mutatione procedere, quam etiam post partum incorruptam puramque conservasti.

Thalamum Dei incontaminatum, montem a lapicidæ manibus immunem, arcam sanctam ac mensam, et carbonis immaterialis thuribulum omnes fideles te prædicamus, o casta Virgo, tota immaculata.

Portum salutarem te, o Virgo, habentes nos qui assidue in gravissimorum malorum pelago jactamur, ad te confugimus, et in te sperantes, mala hostium consilia non formidamus.

Concepisti absque virilis consortii experientia, Deum incomprehensibilem, peperisti supra naturæ modum, plasmatorem naturæ. Magnum mysterium ! inintelligibile **194** miraculum, o Virgo sola sine ulla macula (87).

Ex luto passionum, ex barathro peccatorum educ, et rege me servum tuum semper confitentem te Deiparam. Tu enim semper eorum qui cadunt es erectio.

Primæ matris nostræ Evæ maledictionem manifeste, o Virgo, solvisti.

Sacer prophetarum divinorum chorus prædicat te, o purissima, futuram Matrem Dei, cui omnes clamamus : Benedicite, omnia, etc

Fers in ulnis, o castissima, tanquam tronus Cherubicus, ferentem omnia, qui propter nos carne nostra circumdatus est, et cum esset simplex, duplex apparuit ; quem tu semper precare pro nobis, laudantibus te.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Ναζάριον, Γερβάσιον, Προτάσιον καὶ Κέλσον, ἡμέρᾳ ιδ'. D

Τὴν μόνην χωρήσασαν τὸν πρὸ αἰώνων Κύριον ἐν μήτρᾳ πανάμωμον κόρην ὑμνήσωμεν, ὅτι γέγονεν οὐρανῶν πλατυτέρα, Θεὸν σωματώσασα δι' ἀγαθότητα.

Νόμου προτύπου σε ἡ σκηνὴ γενήσεσθαι μέλλουσαν, ἁγνὴ, Θεοῦ ἅγιον σκήνωμα, ἐν ᾧ ὁ ἱλασμὸς ἡμῶν ἁγιασμὸν δωρούμενος πᾶσιν ἡμῖν ἐπελεύσεται.

Μὴ κενώσας τοὺς Πατρῴους ὁ ὑπέρθεος, ἄχραντε

Ex Canone in festo SS. Nazarii, Gervasii, Protasii, et Celsi mart., die 14.

Laudemus immaculatissimam puellam, quæ sola in utero Dominum, qui est ante sæcula, comprehendit : facta est enim latior cœlis, Deum corpore vestiens propter ipsius bonitatem.

Legale tabernaculum præfigurabat te futuram esse sanctum Dei tabernaculum, o casta, in quo superveniret propitiatio nostra, quæ nobis omnibus sanctificationem largiretur.

Non relinquens vacuum Paternum sinum ille

(86*) Desideratur in Menæis impressis.

(87) Quia sola inter omnes Adæ filios sine peccati originalis macula concepta. Cum enim omnes in Adam peccaverint, ut inquit Apostolus in Epistola ad Romanos cap. v, in hac generali regula seu decreto de peccato originali B. Virginem comprehendere declaravit suæ intentionis non esse concilium Tridentinum sessione 5.

Digitized by Google

superdivinus, o Deipara immaculata, mundissimo sinui tuo insedit, ut sedem divinam et gloriam semper manentem universis ex bonitate sua præpararet.

Romphæa, quæ prius paradisum Edem custodiebat, aversa est a fidelibus signatis pretioso sanguine, qui olim effusus est ex latere lancea vulnerato illius qui ex te, o casta, exortus est

195 Naturæ leges innovasti, o puella Virgo, enixa Deum immortalem mortali carne indutum, ut mortales ob suam bonitatem deificaret.

Lucidissimum palatium inveniens Deus ventrem tuum, in illo habitavit, o immaculatissima, efficiens filios lucis eos qui clamant : Benedictus es, Deus et Dominus patrum nostrorum.

Carne unitus tibi secundum substantiam, ille qui tribuit esse universis, totum me reformavit, totum renovavit, qui propter transgressiones inveteraveram ; propterea laudamus te Virginem, o castissima, et superexaltamus in omnia sæcula.

Vocem divini Gabrielis ad te, o castissima Puella, lætantes extollimus : Ave gratia plena (88), martyrum atque apostolorum gloriatio, omniumque fidelium salus, o Virgo Mater thalami nescia.

Ex Canone in festo S. Longini Centurionis mart., die 16.

Dei Verbum in utero tuo per verbum conceptum est ex sua voluntate ac bonitate, ut a carentia verbi homines liberarentur, o Virgo Mater inviolata, ab omni macula immunis (89).

Animæ meæ passionum ingruentium morbo laboranti medere, Dei Mater castissima, et ad salutem dirige.

Verbum in utero tuo secundum hypostasim unitum, et factum hominem, supra verbi conceptum peperisti, o inviolata, quod et voluntatibus et operationibus duplex esse comprobatur.

Deiparam, quæ sola sine viri opera Deum concepit, collaudemus nos qui per ipsam salvati sumus, et cum affectu beatificemus.

Exsicca et radicitus evelle, o immaculatissima, spinosas **196** cogitationes cordis mei, atque illud fructiferum effice mediatione tua, o Puella purissima.

In te tanquam pura, purum Verbum inhabitavit, o Puella, volens emundare per te hominum inqui-

A Θεοτόκε, κόλπους, κόλποις σου ἀχράντοις καθέζεται, θείαν καθέδραν τοῖς πᾶσιν ἀγαθότητι ἑτοιμάζων, καὶ δόξαν ἀεὶ διαμένουσαν.

Ῥομφαία τὸ πρότερον, ἡ τὴν Ἔδεμ φυλάττουσα, νῦν τοῖ, πιστοῖς ἁγνὴ, παρέχει σημειουμένοις τιμίῳ αἵματι πάλαι κενωθέντι ἐκ πλευρᾶς, λόγχης ἐκκεντήματι, τοῦ ἐκ σοῦ ἀνατείλαντος.

Τοὺς νόμους, κόρη, ἐκαίνισας τῆς φύσεως, Παρθένε, κυήσασα Θεὸν ἀθάνατον σάρκα θνητὴν ἐνδυσάμενον, ἵνα θνητοὺς θεώσῃ δι' ἀγαθότητα

Φωτεινότατον παλάτιον εὑράμενος Θεὸς τὴν μήτραν σου, ταύτην κατῴκησεν, υἱοὺς ἐργαζόμενος φωτὸς, πανάμωμε, τοὺς κραυγάζοντας· Ὁ τῶν πατέρων Κύριος καὶ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

B Σαρκὶ ἑνωθείς σοι κατ' οὐσίαν ὁ πᾶσι τὸ εἶναι παρεχόμενος, ὅλον με ἀνέπλασεν, ὅλον ἀνεκαίνισε παλαιωθέντα, πάναγνε, ταῖς παραβάσεσι· διό σε τὴν Παρθένον ὑμνοῦμεν καὶ ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φωνὴν σοι τοῦ θείου Γαβριὴλ προσάγομεν γεγηθότες, Κόρη πάναγνε· Χαῖρε ἡ κεχαριτωμένη, μαρτύρων, ἀποστόλων τὸ καύχημα, καὶ πάντων τῶν πιστῶν διάσωσμα, Παρθενομῆτορ ἀπειρόγαμε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Λογγῖνον τὸν ἑκατόνταρχον, ἡμέρᾳ ις'

Ὁ Λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ ἐν μήτρᾳ σου λόγῳ συνείληπται, τῆς ἀλογίας ῥύσασθαι βροτοὺς βουληθεὶς ἀγα-C θότητι, Παρθενομῆτορ ἄχραντε, εὐλογημένη, πανα-μώμητε.

Νοσοῦσάν μου τὴν ψυχὴν ταῖς τῶν παθῶν ἐπαγωγαῖς ἴασαι, μῆτερ Θεοῦ πάναγνε, καὶ πρὸς σωτηρίαν κατεύθυνον.

Ἑνωθέντα καθ' ὑπόστασιν ἐν γαστρί σου, καὶ γεγονότα ἄνθρωπον, ἄχραντε, τὸν λόγον ὑπὲρ λόγον τέτοκας, διπλοῦν ταῖς θελήσεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις δεικνύμενον.

Τὴν μόνην τὸν Θεὸν ἀπειράνδρως κυήσασαν ὑμνήσωμεν Θεοτόκον, δι' αὐτῆς οἱ σωθέντες, καὶ πόθῳ μακαρίσωμεν.

Μάρανον, καὶ προῤῥίζους, πανάμωμε, ἔκτιλον τὰς ἀκανθώδεις ἀνοίας τῆς ἐμῆς καρδίας, καὶ καρποφόρον ταύτην δεῖξον μεσιτείᾳ σου, Κόρη πανάμωμε.

D Ὡς καθαράν σε ὁ καθαρὸς Λόγος κατῴκησε, Κόρη, διὰ σοῦ καθᾶραι τοὺς μολυσμοὺς τῶν ἀνθρώ-

(88) Quia gratia etiam in instanti conceptionis minime vacua. Unde S. Eucherius Lugdunensis ad Evangelium feriæ 4 Dominicæ 4 Adventus ait : « Quis unquam tantam gratiam habuit, quantam Virgo Maria ? Aliis enim ad mensuram gratia datur, hæc autem gratia plena dicitur. » Quibus verbis negat Eucherius in conferenda gratia Virgini non solum quantitatis, sed etiam temporis mensuram, quasi omne tempus ab ipsa conceptione sua, tanto tempore ante Christi conceptionem eam possederit ; idcirco notanter subdit : « Quæ cum gratia plena sit, priusquam et concipiat, post conceptionem quanta Dei abundavit gratia, quis cogitare possit ? » Sic ille. Cujus verba, quam facile expendi possunt, tanto minus est in illis immorari. Vide Nierembergium in Exceptionibus cap. 15.

(89) Si B. Virgo immunis fuit a macula peccati venialis, quod animam proprie non maculat, quanto magis immunis fuit a macula peccati originalis, a quo anima magis maculatur ? Optime in hanc rem Antonius Navarrus ordinis Prædicatorum Serm. 1 de Conceptione B. Virginis, dum ait : « Si venialis culpa in B. Virgine a fidelibus denegatur, quanto magis originalis est ab ea semovenda ! Venialis quippe Dei gratiam non tollit, originalis vero cœli portas in æternum claudit. » Sic ille. Vide Nierem-berg. in *Sacrosyllabo* §. 3, pag. 254.

Digitized by Google

πων προελόμενος. Εὐλογημένος γὰρ ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου πέφυκεν.

Στόματι καὶ γλώσσῃ καὶ ψυχῇ ἀνακηρύττω σε, Θεογεννήτρια, καὶ ἱκετεύω σε, ἄχραντε, τὴν καρδίαν μου καταύγασον τῷ φωτισμῷ σου, καὶ δεινοῦ σκότους με λύτρωσαι ἐκβοῶντα· Πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον ὑμνεῖτε.

Φωτὸς οἰκητήριον ὤφθης τοῦ ἀνεσπέρου, Θεοτόκε, δι' οὗ οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ τῆς ἁμαρτίας φῶς ἐθεάσαντο· διό μου φωταγώγησον τὰ τῆς καρδίας αἰσθητήρια.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἀνδρέαν τὸν ἐν τῇ Κρίσει, ἡμέρᾳ ιζ'.

Ῥαθυμίας ὕπνῳ τὴν ψυχὴν πάντοτε βαρούμενος, ἐπὶ τὴν σὴν, Παρθενομῆτορ ἄχραντε, προστρέχω ἀντίληψιν, πρὸς ἐγρηγόρησιν μετανοίας διέγειρον, τῆς αἰωνιζούσης τότε ῥυομένη με κολάσεως.

Σαρκὸς ἐν ὁμοιώματι γεγονότα Πατρὸς τὸν ὁμοούσιον Θεὸν Λόγον ἐκύησας, πανάμωμε, ὑπὲρ λόγον, παρθένος μείνασα μετὰ τὴν κύησιν· διὰ τοῦτο πίστει σε μακαρίζομεν.

Ὡς εὔφορον ἐγεώργησας χάριτος ἄσταχυν, τὸν τρέφοντα ἅπαντας τοὺς ὀρθοδόξως τιμῶντάς σε, Δέσποινα πανύμνητε, τὸν ἐκ τῆς σῆς σαρκωθέντα μήτρας Κύριον.

Φέρεις, ἄχραντε, ἐν ἀγκάλαις ἀῤῥήτῳ κυοφορίᾳ ἐναγκαλιζόμενον τοὺς κακίᾳ καθυπαχθέντας, καὶ τῷ πλάνῳ ἀθλίως δουλωθέντας, Κόρη πανύμνητε· ὅθεν ὡς Θεοτόκον σε δοξάζομεν.

namenta. Benedictus enim est fructus ventris tui.

Ore, et lingua, et anima prædico te, o Dei genitrix, et precor te, o inviolata, ut illumines cor meum illuminatione tua, et a gravissimis tenebris liberes me, dum clamo: Omnia opera Domini, laudate Dominum.

Lucis inocciduæ habitaculum facta es, o Deipara, per quam illi qui in tenebris et umbra mortis habitabant, lumen viderunt: propterea illumina sensus cordis mei.

Ex Canone in festo S. Andreæ Crisiensi martyris, die 17.

Negligentiæ somno animam semper gravatam habens, ad protectionem tuam recurro, o Virgo Mater inviolata, excita me ad vigilantiam pœnitentiæ, eripiens me a futuro supplicio perenni.

In similitudine carnis factum, consubstantialem Patri Deum Verbum peperisti supra verbi conceptum, o expers omnis maculæ (90), ac post partum virgo inviolata permansisti; ideo te cum fide beatam dicimus.

Excoluisti tanquam fecundissimam gratiæ spicam nutrientem universos orthodoxos, qui te, Domina laudabilissima, honorant, Dominum ex tuis visceribus incarnatum.

Gestas in ulnis Christum ineffabili conceptu ex te natum, qui excipit ulnis suis malitia dejectos, et seductoris servituti miserabiliter mancipatos: unde te tanquam Dei matrem glorificamus (91), o Puella omni laude dignissima.

(90) Omnis maculæ non fuisset expers, si originalis peccati maculam contraxisset. Ut igitur verum sit hoc B. Virginis elogium, debemus ex Josephi mente ipsam B. Virginem ab originalis peccati macula liberare.

(91) Licet detestabilis sit comparatio Mariæ cum Agrippina Neronis matre, et detestanda pietas, quæ astruit peccatum in Virgine, ex quo sequitur comparatio Christi cum Nerone; attamen quia Hyacinthus Arpalegus auctor incognitus in suo *Memoriali apologetico contra conceptionem immaculatam*, hac usus est comparatione, dum ita philosophatus est: « Nec alienum est ab humilitate Mariæ, quæ ancillam se Domini dixit, dum Mater eligitur, ut notavit Ambrosius, præsumere, quod ipsa libentissime cedit huic honori, dummodo concipi sine peccato, sit solius Filii prærogativa. Sic enim notavit D. Bonaventura per hæc verba: Magis vult honorari et extolli Filium, quam se ipsam. Quod si de Agrippina Neronis matre narrat Cornelius Tacitus libr. IV, tantum amorem erga filium suum exercuisse, ut ipsa consulente super Neronem Chaldæos, responderent illi fore ut imperaret, matremque occideret, ait illa: «Occidat, dum imperet; » quid ergo miri, si fervention amor, eximior reverentia, observantior cultus erga Filium compulerit Mariam, ipsa, si daretur optio, libenter subiret felicem culpam, quæ tantum habere meruit Redemptorem? Quid miri, si peccati mortem oppeteret, non quam inferret Filius, sed quam suo sanguine opprimeret? Nam sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Obtineat Christus imperium puritatis, et Maria libenter subibit originalis peccati labem et mortem. » Huc usque Arpalegus. Ad hanc comparationem nimis horridam respondens cum excellentissimo ac reverendissimo domino, domino Ludovico Crespi, prius episcopo Oriolano, nunc Placentino, et Philippi IV regis Catholici ad SS. D. N. Alexandrum VII extraordinario oratore, in suo *Propugnaculo theologico* pag. 286 et 287, ex divina maternitate prærogativam conceptionis sine peccato, in hunc modum deduco: « Licet dubitandum non sit de Virginis humilitate, magis velle Filium honorari, quam seipsam, et quod ipsa libentissime cederet huic honori, si non posset stare cum Filii prærogativa, et non cederet in majorem honorem Filii eam præservare, tamen neque decenter comparatur Maria Agrippinæ, neque Christus Neroni, qui vult magis honorari matrem, quam seipsum. Et quidem nonne crudelis fuit Nero occidendo matrem, quamvis ipsa dixerit: « Occidat ut imperet » cum imperare ipsa vivente? Ergo cum Christus imperium puritatis obtinere possit, imo multo magis imperium Redemptoris possideat præservando Matrem, debuit illam præservare, ne posset ab aliquo Arpalego Neroni comparari, cum multo magis de honore Matris quam de suo curaverit, ut inquit Ambrosius in illud Luc. II, ad Virginem desponsatam viro, per hæc verba: « Et bene utrumque posuit Scriptura, ut et desponsata esset et virgo. Virgo, ut expers virilis consortii videretur: desponsata, ne temeratæ virginitatis adureretur infamia, cui gravis alvus corruptelæ videretur insigne proferre. Maluit autem Dominus aliquos de suo ortu, quam de Matris pudore, dubitare. Sciebat enim teneram esse virginis et lubricam famam pudoris, nec putavit ortus sui fidem, Matris injuriis astruendam. » Sic Ambrosius. Quomodo ergo putaret Christus imperii sui principatum, et redemptionis titulum, matris labe et morte, esse astruendum?

Digitized by Google

Candelabrum intellectuale te olim propheta prævidit, o casta, divinam lampadem Christum gestans, per quam 197 nos omnes illuminati sumus.

Templum facta es Dei viventis, in quo habitationem suam ineffabiliter constituit, o Virgo omnibus laudibus celebranda, qui tamen cœlos inhabitat, et propter multam bonitatem suam homo fieri passus est.

Latior cœlis apparuisti, o Virgo, Deum recipiens in visceribus tuis, quem nulla res capere potest: eumdem deprecare, o Domina inviolata, ut a mortifera angustia liberet eos, qui te religiose collaudant.

Lucis habitaculum venter tuus factus est, quæ splendoribus divinitatis illuminavit mundum, et ignorantiæ tenebras prorsus ab orbe eliminavit; quamobrem te glorificamus, o Puella, quæ cares omni labe.

A Νοεράν σε λυχνίαν προέβλεπε πάλαι ὁ προφήτης τὸ θεῖον λαμπάδιον Χριστὸν, ἁγνὴ, βαστάζουσαν, δι' οὗ πάντες ἡμεῖς ἐφωτίσθημεν.

Ναὸς ἐχρημάτισας Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἐν ᾧ τὴν κατοίκησιν ὁῤῥήτως ἐποιήσατο, Παρθένε πανύμνητε, ὁ οὐρανοὺς κατοικῶν, καὶ δι' ἀγαθότητα πολλὴν βροτὸς γενέσθαι καταδεξάμενος.

Ὤφθης οὐρανῶν, Παρθένε, πλατυτέρα, Θεὸν ἐν μήτρᾳ σου χωρήσασα τὸν πᾶσιν ἀχώρητον, ὃν ἱκέτευε λυτρώσασθαι στενοχωρίας, ἅχραντε Δέσποινα, ψυχοφθόρου τοὺς εὐσεβῶς ἀνυμνοῦντάς σε.

Φωτὸς οἰκητήριον ἡ μήτρα σου γεγένηται τοῦ φωτίσαντος κόσμον αὐγαῖς θεότητος, καὶ τῆς ἀγνωσίας B τὸ σκότος ἀπὸ τῆς γῆς, πανάμωμε Κόρη, τελείως διώξαντος. Διὰ τοῦτό σε δοξάζομεν.

Ex Canone in festo S. Vari martyris, die 19.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Οὐαρον, ἡμέρᾳ ιθ'.

Verbum super-substantiale, supra verbi conceptum in utero tuo habitavit, o immaculata: et natus eo modo qui Deum decebat, martyrum choros attraxit: cum quibus tibi hymnos decantamus.

Ὁ ὑπερούσιος λόγος σου ἐν γαστρὶ ὑπὲρ λόγον ᾤκησε, καὶ τεχθεὶς θεοπρεπῶς τῶν μαρτύρων, ἅχραντε, χοροὺς ἐπεσπάσατο, μεθ' ὧν ὑμνολογοῦμέν σε.

O Virgo Mater Dei, segnitiei meæ tenebras profundissimas passionumque nubes gratiæ tuæ illuminatione, te precor, elimina.

Παρθένε Μῆτερ Θεοῦ, τῆς ἐμῆς ῥαθυμίας τὸ βαρύτατον σκότος, καὶ τὰ νέφη τῶν παθῶν τῷ φωτισμῷ τῆς ἐν σοὶ, δυσωπῶ σε, χάριτος ἀπέλασον.

De limo passionum, deque cogitationum miseria, quæ alienum me faciunt a Deo, qui solus purus est, educ me, Domina, ut cum fide te beatificem. C

Ἰλύος, Δέσποινα, παθῶν ἀνάγαγε, καὶ τῆς ταλαιπωρίας τῶν λογισμῶν, τῶν ἀλλοτριούντων με Θεοῦ τοῦ μόνου καθαροῦ, ἵνα πίστει μακαρίζω σε.

Tanquam ea quæ Cherubim et Seraphim vere sanctior apparuisti, o immaculatissima, sanctifica omnes, qui te nunc fideliter beatificant, et salvos fac eos, qui te laudibus concelebrant.

Ἀναφανεῖσα τῶν Χερουβὶμ καὶ τῶν Σεραφὶμ ὡς ἀληθῶς ἁγιωτέρα, πανάμωμε, πάντας τοὺς πιστῶς σε νῦν μακαρίζοντας ἁγίασον, καὶ σῶσον τοὺς ἀνυμνοῦντάς σε.

Guberna, Domina, miseram animam meam, in pelago gravissimorum malorum assiduis tempestatibus exagitatam, et perduc eam ad portum serenum ac tranquillum, 198 firmissima mente te beatificantem.

Κυβέρνησον, Δέσποινα, ἐν πελάγει τῶν δεινῶν χειμαζομένῳ πάντοτε τὴν ταπεινὴν ψυχήν μου, καὶ γαληνὸν πρὸς ὅρμον ἀνάγαγε, ἀδιστάκτῳ σε γνώμῃ μακαρίζουσαν.

Me immodicis transgressionibus confractum et contritum redintegra, o Virgo, mediatione tua, medelam adhibens animæ meæ, sermonesque præbens ad clamandum: Benedicta tu, quæ Deum in carne peperisti.

Συντριβέντα με ἀμέτροις παραβάσεσι, Παρθένε, μεσιτείᾳ σου καινοποίησον, ἰατρεύουσά μου τὴν ψυχὴν, καὶ λόγον παρέχουσα βοᾷν· Εὐλογημένη ἡ Θεὸν σαρκὶ κυήσασα. D

Peccata peccatis conjungo, neque horresco futurum formidabile mysterium. Aufer, o casta, animæ meæ duritiem, et intercessione tua converte et salva me.

Ἁμαρτίας συνάπτω ἐφ' ἁμαρτήμασι, καὶ τὸ μέλλον οὐ φρίττω φρικτὸν μυστήριον· νίκησον, ἁγνὴ, τῆς ψυχῆς μου τὴν πώρωσιν, καὶ τῇ σῇ πρεσβείᾳ ἐπίστρεψόν με, σῶσον.

Cum apparuisset Dominus ex te, nube lucida, o Virgo, Ægypti simulacra penitus abolevit; multitudine autem certatorum palmam reportantium illam dignam effecit, qui imitati sunt eum in illius passionibus venerabilibus perferendis.

Φανεὶς, Παρθένε, ἐκ σοῦ ὁ Κύριος τῆς φωτεινῆς νεφέλης, τῆς Αἰγύπτου τὰ ξόανα παντελεῖ ἀπωλείᾳ παρέδωκε· πλῆθος δὲ ἀθλοφόρων ταύτην ἠξίωσε φέρειν, μιμουμένους τὰ αὐτοῦ σεπτὰ παθήματα.

Ex Canone in festo S. Artemii martyris, die 20.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα Ἀρτέμιον, ἡμέρᾳ κ'.

Verbum incorporeum, eo modo quo Deum decebat ex te incarnatum, o castissima, propter exces-

Σαρκωθεὶς ἐκ σοῦ θεοπρεπῶς ὁ Λόγος ἀσώματος ὑπερβολῇ φιλανθρωπίας, πάναγνε, πάθει προσωμί-

Digitized by Google

λησε, καὶ ἀπάθειαν τοῖς ἀνθρώποις ἐπήγαγεν, ὁ δεδοξασμένος Κύριος· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Σεσάρκωται βουλήματι ἐξ αἱμάτων, Δέσποινα, σοῦ παναχράντων Κύριος, διασώζων τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ μαρτύρων τοὺς δήμους ἐπεσπάσατο.

Παρθένον σε μετὰ τόκον, ἀμίαντε ἄφθορε, Θεὸς συνετήρησεν, ὁ εὐδοκήσας ἐν μήτρᾳ σου ὅλον με τὸν ἄνθρωπον ἀναλαβέσθαι δι' ἄκραν ἀγαθότητα.

Σταυρὸν καὶ ταφὴν ὁ ἐκ σοῦ θελήματι τεχθεὶς δι' ἡμᾶς ὑπομείνας, Δέσποινα, μάρτυρα στερρότατον Ἀρτέμιον τῶν αὐτοῦ παθημάτων ὡς κραταιὸς εἰργάσατο.

Χειμαζόμενον σάλῳ τῶν θλίψεων, καὶ κλυδωνιζόμενον ἐπαναστάσεσι τριχυμιῶν διάσωσον, Θεοτόκε Παρθένε, τοὺς δούλους σου.

Νεκροῖς τὸν πηγάσαντα ἀθανασίαν, Παρθένε πανάμωμε, θεοπρεπῶς ἐκύησας· αὐτὸν οὖν ἱκέτευε τοῦ θανατῶσαι ἡμῶν τὰ πάθη τοῦ σώματος, ἁγνὴ, καὶ αἰωνίου καταξιῶσαι ζωῆς.

Ῥεύσαντας ἡμᾶς πικρᾷ τοῦ ξύλου βρώσει, καὶ συμπτωθέντας ὀλισθήματι, πάναγνε, ἀνέπλασας, πλαστουργὸν ἀποκυήσασα, καὶ Λόγον ἐνυπόστατον, ἄχραντε, ᾧ βοῶμεν· Πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον εὐλογεῖτε.

Φωτί μου καταύγασον τοῦ σοῦ προσώπου, Κύριε, ῥᾳθυμίας τῷ σκότει συγκαλυπτόμενον, ἔχων δυσωποῦσάν σε, Λόγε, τὴν ἀληθῆ ἁγνήν σου Μητέρα, ἀγγέλων λαμπρότητας, καὶ τὸν ἔνδοξον Ἀρτέμιον.]

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Ἀβέρκιον ἐπίσκοπον Ἱεραπόλεως, καὶ τοὺς ἁγίους ἑπτὰ παῖδας τοὺς ἐν Ἐφέσῳ, ἡμέρᾳ κβ'.

Ῥητορικαὶ γλῶσσαι σοῦ λέγειν οὐ σθένουσι τὴν ὑπὲρ λόγον σύλληψιν· Θεὸν γὰρ τέτοκας ἐν σαρκὶ, παναγία, ἡμῖν ὁμοιωθέντα δι' ἀγαθότητα.

Εὑρών σε καθαρωτέραν, πάναγνε, πάσης κτίσεως, ὁ καθαρὸς ἐνῴκησεν ἐν σοὶ, ἐξοικῆσαι βουλόμενος

A sum humanitatis suæ, passionibus communicavit, et impassibilitatem hominibus emanare fecit gloriosus Dominus : gloriose enim glorificatus est.

Ex immaculatis sanguinibus tuis, o Domina, incarnatus est Dominus ex voluntate sua, ut salvum faceret genus humanum; et martyrum cœtus ad se attraxit.

Deus virginem te post partum conservavit, o impolluta, atque incorrupta (92) : cui complacuit in utero tuo totum me hominem recipere, ac recuperare propter summam bonitatem suam.

Ille qui ex te, o Domina, voluntarie natus est, cum crucem ac sepulturam propter nos sustinuisset, tanquam fortis fecit Artemium constantissimum testem passionum suarum.

B Salvum fac servum tuum, o Virgo Deipara, agitatum salo tribulationum, et procellarum insurgentibus fluctibus jactatum.

Illum, qui mortuis immortalitatis fontem emanare fecit, peperisti, o Virgo carens omni macula, eo modo, quo Deum decebat. Ipsum itaque deprecare, o casta, ut corporis nostri passiones mortificet, et vitæ æternæ dignos efficiat.

199 Nos, qui ob arboris ligni escam defluxeramus, et in ruinam prolapsi eramus, reformasti, o castissima atque integerrima, Creatorem enixa, et Verbum subsistens, cui clamamus : Omnia opera Domini, laudate Dominum.

Luce vultus tui illumina me, Domine, negligentiæ tenebris obvolutum, cum habeas, o Verbum,
C Matrem tuam veram, castissimam, quæ te deprecatur una cum splendoribus angelorum, et Artemio glorioso.

Ex Canone duplici in festo S. Abercii episcopi Hierapolitæ, et septem sanctorum puerorum Ephesi, die 22.

Linguæ facundæ, ac disertæ non valent eloqui conceptionem tuam, quæ omnem superat loquelam; Deum enim in carne peperisti, o sanctissima, factum similem nobis propter bonitatem suam.

Ille qui purus est, cum te omni re creata puriorem invenisset, o castissima, inhabitavit in te, vo-

(92) Quia pollutionem et corruptionem peccati originalis ex divina gratia evasit. Unde Bernardinus de Busto in Mariali serm. 7 de concept. parte 1, ait : « Optabilius est animam non pollui, quam corpus incinerari, quia anima pretiosior est corpore. Sed B. Virgo obtinuit de corpore ne incineraretur : ergo et credendum est, quod multo magis obtinuit animæ impollutionem et incontaminationem. » Idem loco citato serm. 8, parte 1, inquit : « Cum Deus elegerit integritatem et puritatem uteri virginalis, quem nunquam voluit pollui, sed semper intactum ab omni pollutione servari, ut in Spiritu vidit Ezechiel propheta sui libri c. XLIV, ergo a fortiori credendum est ipsum elegisse in Virgine puritatem internalem animæ ejus innocentis. Ideo Ambrosius super Lucam ait de B. Virgine : « Virgo erat, non solum corpore, sed et mente. Quod secus esset, si anima ejus per peccatum originale esset fornicata. » Sic ille, et quidem optime. Nam pleræque formæ ac denominationes (inquit in cap. 3 suarum Exceptionum P. J. Eusebius Nierembergius) con-

D sistunt in indivisibili, quæ semel amissæ reparari non possunt, ex quibus est virginitas corporalis, quæ semel deperdita resarciri non potest, sive adhibito proprio consensu fuerit violata, sive violenter oppressa. Pari etiam ratione puritas, et virginalis candor spiritualis castimoniæ semel amissus recuperari non valet ultra. Sed hæc puritas, aut virginitas spiritualis consistit in carentia peccati, potissimum mortalis, quod, secundum Scripturam sacram, est animæ spiritualis fornicatio, et Chrysostomus animæ devirginationem appellat. Igitur anima semel per peccatum, quo separatur a Deo, corrupta, sive illud a propria voluntate descendat, sive ex vi generationis communis ac descensus ab Adamo animæ impressum (nam quomodo id contingat nihil refert, ut paulo ante notavi de virginitate corporali), deinceps impollutæ titulo lætari nequibit. Itaque si B. Virgo in instanti suæ conceptionis fuit violata, et polluta spiritualiter per peccatum originale, nullo jure sibi vindicabit titulum impollutæ et incorruptæ.

Digitized by Google

lens, tanquam hominum amator, eliminare iniquitatem, quæ habitaverat in Adam.

Ille qui prius erat Deus invisibilis, factus est visibilis, corpore ex utero tuo accepto, o Virgo, propter misericordiam suam; propterea te cum fide beatam appellamus.

200 Christus, qui me ex divinis sanguinibus tuis acceptum tanquam vestem tulit, o inviolata, me eumdem, qui olim nudatus fueram, gratiæ stola vestivit.

Contritionem et miseriam antiquam terrigenarum medela adhibita curasti, o tota immaculata, Dei sponsa, illum enixa, qui propter ineffabilem misericordiam suam infirmitates nostras portavit.

Novum infantem peperisti, o Virgo, qui mundum ante senio confectum, divinis cognitionibus renovavit; ideo te glorificamus.

Leges in te mirabiliter innovantur, o Virgo: etenim sine semine paris Deum Salvatorem, et Virgo, qualis antea eras, perseveras. O peregrinum miraculum! Hac de causa te Matrem Emmanuelis religiose ac pie pronuntiamus.

Dissolve, o casta, durissimum callum animæ meæ; et concede mihi, ut facili promptoque sensu divinis Filii tui mandatis attendam.

Per te, o sanctissima Dei Sponsa, nos qui mortui eramus, vita digni facti sumus; et cum essemus corruptionis servi, incorruptionis divitias manifeste adepti sumus.

Mortifica carnis meæ prudentiam, o Virgo, quæ vitam peperisti, quæ morti mortem abstulit, et pueros admiranda excitatione glorificavit.

Natus est ex te, o Puella, ille quem Pater genuit ante sæcula, qui in duabus substantiis ac voluntatibus agnoscitur (Deus scilicet et homo) ab omnibus, qui cum fide clamant: Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Apparuisti, o Dei genitrix, angelis superior; apparuisti vere athletarum robur; apparuisti, o castissima, salus eorum qui te verissimam Verbi genitricem recognoscunt.

Ecce lectulus Salomonis, quem nunc potentes circumdant, Scripturæ scilicet, divinitus inspiratæ, prædictiones; in quo Christus Deus per divinam incarnationem requievit, nimirum benedicta et gratia plena.

Ægrotantem animam meam medica manu cura, o Virgo, **201** et inhærentes mihi affectionum sordes absterge, atque ad tribunal omnipotentis Dei siste me totum, salvum factum, ut cantem: Omnia opera, laudate Dominum.

Lucernam illuminativam prævidit te olim propheta, o Virgo castissima, divinam lampadem in se ipsa vere ferentem: solum scilicet Deum supersubstantialem, qui propter viscera misericordiæ suæ ex te homo factus est.

Gestas in ulnis eum, qui palma sua divina continet universa; quem suppliciter exora, o Virgo,

A τὴν ἐν Ἀδὰμ οἰκήσασαν, παρανομίαν ὡς φιλάνθρωπος.

Ὑπάρχων ὁ Θεὸς τὸ πρὶν ἀόρατος ὡράθη, Παρθένε, δι' εὐσπλαγχνίαν ἐκ γαστρός σου σωματούμενος. Διὰ τοῦτό σε πίστει μακαρίζομεν

Φορέσας με ἐκ τῶν σῶν θείων αἱμάτων ὁ Χριστὸς, ἄχραντε, καταστολὴν χάριτος πάλαι γυμνωθέντα ἐνέδυσεν.

Ἴασω, πανάμωμε, συντριβὴν καὶ τὴν πάλαι ταλαιπωρίαν τῶν γηγενῶν, τέξασα τὸν βαστάσαντα τὰς νόσους ἡμῶν, δι' εὐσπλαγχνίαν ἄφατον, Θεόνυμφε.

B Νέον βρέφος ἀπεκύησας τὸν προόντα γεγηρακότα κόσμον νεουργοῦντα, Παρθένε, θείαις ἐπιγνώσεσι. Διό σε δοξάζομεν.

Νόμοι ἐν σοὶ παραδόξως, Παρθένε, καινοτομοῦνται· τίκτεις γὰρ ἀσπόρως Θεὸν ὄντα, καὶ διαμένεις παρθενεύουσα πάλιν, ξένον θαῦμα· ὅθεν Μητέρα σε τοῦ Ἐμμανουὴλ εὐσεβῶς καταγγέλλομεν.

Τὴν πώρωσιν, ἁγνὴ, τῆς ψυχῆς μου διάλυσον, καὶ δίδου μοι εὐαισθήτως τοῦ Υἱοῦ σου προσέχειν τοῖς θείοις ἐπιτάγμασιν.

Διὰ σοῦ, παναγία Θεόνυμφε, οἱ νενεκρωμένοι ζωῆς ἠξιώθημεν, καὶ τῇ φθορᾷ δουλεύοντες ἀφθαρσίαν σαφῶς ἐπλουτήσαμεν.

C Νέκρωσον τῆς σαρκός μου, Παρθένε, τὸ φρόνημα, ἡ τὴν ζωὴν τετοκυῖα, τὴν θανάτῳ θάνατον καθελοῦσαν, καὶ τοὺς παῖδας παραδόξῳ ἐγέρσει δοξάσασαν.

Ἐτέχθη ἐκ σοῦ ὃν ἐγέννησε Πατὴρ πρὸ τῶν αἰώνων διττοῖς οὐσίαις καὶ θελήσεσιν, οἷα Θεός τε καὶ ἄνθρωπος, Κόρη, γνωριζόμενος πᾶσι, τοῖς ἐν πίστει κραυγάζουσιν, Εὐλογητὸς εἶ, ὁ Θεὸς, ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ὤφθης ἀγγέλων, Θεοκυῆτορ, ὑπερέχουσα, ὤφθης ἀθλητῶν κραταίωμα ἀληθῶς, ὤφθης, πάναγνε, διάσωσμα τῶν γινωσκόντων σε παναληθῆ τοῦ Λόγου λοχεύτριαν.

D Ἰδοὺ ἡ κλίνη Σολομῶντος, ἣν κυκλοῦσι δυνατοὶ, τῆς θεοπνεύστου νῦν Γραφῆς αἱ προρρήσεις, ἐν ᾗ Χριστὸς ὁ Θεὸς σαρκώσει θείᾳ ἀνεπαύσατο, ἡ εὐλογημένη καὶ κεχαριτωμένη.

Νοσοῦσαν, Παρθένε, τὴν ἐμὴν ψυχὴν θεράπευσον, καὶ τὸν ἐνόντα μοι παθῶν ἀπόπλυνον βόρβορον, καὶ τῷ βήματι παράστησον τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ ὅλον σωζόμενον, ἵνα μέλπω· Πάντα τὰ ἔργα, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Φωτιστικὴν σε λυχνίαν ὁ προφήτης προβλέπει, λαμπάδιον τὸ θεῖον ἀληθῶς ἐν ἑαυτῇ ἐπιφέρουσαν, παναγία Παρθένε, τὸν μόνον ὑπερούσιον Θεὸν διὰ σπλάγχνα ἐλέους ἐκ σοῦ ἐνανθρωπήσαντα.

Φέρεις ἐν ἀγκάλαις τὸν πάντα θείᾳ κατέχοντα παλάμῃ. ὅνπερ ἐκδυσώπει, Παρθένε, ἐμὲ τὸν μόνον

Digitized by Google

ὄντα κατάκριτον δι' εὐσπλαγχνίαν ἄφατον ἐναγκαλίσασθαι, καὶ σῶσαί με.

A ut me, qui unice damnatus sum, propter ineffabilem pietatem suam ulnis excipiat, et salvum faciat.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Μαρκιανὸν καὶ Μαρτύριον, ἡμέρᾳ κε'.

Τὸν ἄναρχον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ συλλαβοῦσα ἐσωμάτωσας, ἁγνή, γενόμενον βροτὸν διὰ ἔλεος ἄφατον, ὅθεν τοῦτον προσκυνοῦντες εὐσεβῶς σε δοξάζομεν, τὴν αἰτίαν τῆς πάντων θεώσεως.

Ex Canone in festo S. Marciani et Martyrii martyrum, die 25.

Filium Dei æternum concipiens, o casta, corporasti hominem factum propter ineffabilem misericordiam suam. Unde illum adorantes, te devote glorificamus, quæ causa fuisti deificationis omnium.

Περιστοιχιλμένη χρυσοστολίσμασιν ὡς βασίλισσα, τοῦ Δεσπότου καὶ Θεοῦ ἐκ δεξιῶν νῦν παρίστασαι, Δέσποινα, πρεσβεύουσα ὑπὲρ τῶν δούλων σου.

Circumdata varietatibus in fimbriis aureis, tanquam Regina ac Domina, a dextris Dei ac Domini nunc astas, intercedens pro servis tuis.

Ἱερὸς πάλαι προφήτης ὄρος σε θεῖον ἐκάλεσεν ἀρετῆς, Παρθένε πάναγνε, δι' ὅλου κατάσκιον, ἐξ οὗ σωτήριος Λόγος πεφανέρωται εἰς ἀνάπλασιν καὶ φωτισμὸν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

B Olim sacer propheta te divinum montem appellavit, o Virgo castissima, virtutibus undequaque umbrosum; ex quo salutare Verbum manifestatum est in restaurationem, et illuminationem animarum nostrarum.

Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸν ἐκύησας, ἁγνή, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ θείῳ Πνεύματι, Θεογεννήτρια, ὃν ἀπαύστως αἴτησαι, οἰκτειρῆσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Vere, o casta Dei genitrix, Filium Dei genuisti, Patri ac Spiritui divino consubstantialem; quem incessanter precare, ut misereatur animarum nostrarum.

Στόματι καὶ γλώσσῃ σε Μητέρα πανεληθῶς, Παρθένε, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὁμολογοῦμεν· αὐτὸν, ἁγνή, ἐκτενῶς ἱκέτευε, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ore et lingua te verissimam Dei nostri Matrem confitemur, o Virgo: eumdem impense deprecare, o casta, pro salute animarum nostrarum.

Λελυτρωμένοι τῷ σῷ, Θεογεννῆτορ, τόκῳ τῆς αἰωνίου κατακρίσεως, τὸ, Χαῖρέ σοι, κράζομεν ἀεί, εὐλογημένη καὶ κεχαριτωμένη.

Ab æterna damnatione per partum tuum liberati, o 202 Dei genitrix, ad te semper clamamus: Ave, benedicta, et gratia plena.

Νεκρωθέντας ἡμᾶς ἀνεζώωσας τὴν ζωὴν τῶν ἁπάντων κυήσασα, Θεοκυῆτορ Δέσποινα, τῶν μαρτύρων δόξα, καὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ διάστεμμα καὶ περιτείχισμα.

C Nos mortuos ad vitam revocasti, vitam omnium enixa, o Dei genitrix Domina, martyrum gloria, et hominum salus ac munimentum.

Φωτὸς οἰκητήριον, ἁγνή, ὑπάρχουσα τῆς ψυχῆς μου κόρας φώτισον ἀμαυρωθείσας ἀμελείᾳ, καὶ σκότος ῥαθυμίας βαθύτατον ἀεὶ περικειμένας, παναμωμε, ὅπως ἐν πίστει μακαρίζω σε.

Lucis habitaculum cum sis, o casta, animæ meæ pupillas illumina, incuria obscuratas, et tenebras profundissimas negligentiæ, quibus semper involutus sum, ut te cum fide beatificem, o purissima.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν μνήμην τοῦ σεισμοῦ, ἡμέρᾳ κς'.

Ex Canone in memoria cujusdam terræ motus, die 26.

Ἱκετικῶς σοι βοῶμεν, Μῆτερ Θεοῦ, τὰ συνήθη σπλάγχνα σου ἐπὶ πόλιν καὶ λαὸν συμπαθῶς δεικνύουσα, σεισμοῦ βαρυτάτου καὶ φθορᾶς ἡμᾶς ἀπάλλαξον.

Suppliciter ad te clamamus, Dei Mater, ut consuetæ misericordiæ tuæ viscera super hanc civitatem populumque demonstrans, a gravissimo terræ

D motu et interitu nos liberes.

Ἡ μόνη οὖσα ἀγαθὴ τὸν πανάγαθον Λόγον ἐκτενῶς ἐκδυσώπει τῆς ἀνάγκης τοῦ σεισμοῦ ῥυσθῆναι πάσης ὀργῆς, Θεοτόκε ἄχραντε, δεόμεθα.

Tu quæ sola bona es, optimum Verbum enixe deprecare, ut a necessitatibus, terræmotibus, atque ab universa ira liberemur, te oramus, o Deipara inviolata.

Ναόν σε, Δέσποινα, Θεοῦ γινώσκοντες ἐν ἁγίῳ ναῷ σου χεῖρας οἰκτρὰς αἴρομεν εἰς δέησιν· ἴδε τὴν κάκωσιν ἡμῶν, καὶ παράσχου τὴν βοήθειαν.

Te Dei templum agnoscentes, Domina, in templo sancto tuo manus miserandas extollimus supplicantes: vide afflictionem nostram, et præbe nobis auxilium.

Νῦν βοηθείας ἦλθε καιρὸς, νῦν καταλλαγῆς χρεία, ἁγνὴ, πρὸς τὸν Υἱόν σου καὶ Κύριον, ὅπως οἰκτειρήσῃ προσκεκρουκότας ἡμᾶς, καὶ τῆς ἐπικειμένης ὀργῆς λυτρώσηται.

Nunc venit tempus opportunum auxilii, o casta; nunc opus est reconciliatione cum Filio tuo ac Domino, ut nostri, qui terrore perculsi sumus, misereatur, et ab ira imminente liberet nos.

Ἁγία Θεόνυμφε, ἀπορούμενον νυνὶ τὸν σὸν λαὸν οἰκτείρησον, καὶ μητρικαῖς πρεσβείαις τὴν καθ'

Sancta sponsa Dei, miserere nunc populi tui in angustia positi; et maternis intercessionibus in-

Digitized by Google

dignationem Dei contra nos cito, te rogamus, averte.

Annue, o inviolata, saluti famulorum tuorum, qui exitio propinqui sunt ob iram Dei, gravemque atque horribilem furorem minarum nunc ingruentium, propter multitudinem multorum peccatorum nostrorum.

203 O Domina compassione prædita, quæ Salvatorem summe compassivum peperisti; vide afflictionem et gemitum populi tui, et accelera ad intercedendum, ut misereatur nostri.

Tu quæ corruptionem in partu non sustinuisti, erue nos omnes, o Virgo, ab omni corruptione, gravissimoque terræ motu, ac tribulatione, placans indignationem Domini maternis reconciliationibus tuis, o Deo charissima.

A ἡμῶν Θεοῦ ἀγανάκτησιν μεταποίησον τάχος, δυσωποῦμέν σε.

Νεῦσον, ἄχραντε, σωθῆναι τοὺς οἰκέτας σου ἀπολεσθῆναι μέλλοντας ἐν ὀργῇ Θεοῦ, καὶ θυμῷ μεγάλῳ καὶ φρικτῷ τῆς νῦν ἐπελθούσης ἀπειλῆς διὰ τὸ πλῆθος τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

Συμπαθὴς Θεοτόκε, τὸν ἀσυμπάθητον ἡ τεκοῦσα Σωτῆρα, ἴδε τὴν κάκωσιν καὶ τὸν στεναγμὸν λαοῦ σου, καὶ τάχυνον τοῦ παρακαλέσαι ἡμᾶς οἰκτειρηθῆναι.

Φθορὰν τῷ τίκτειν μὴ ὑπομείνασα, πάσης φθορᾶς, Παρθένε, ἐξελοῦ ἡμᾶς ἅπαντας, καὶ σεισμοῦ βαρυτάτου καὶ θλίψεως, παύουσα τοῦ Δεσπότου τὴν ἀγανάκτησιν ταῖς σαῖς μητρικαῖς καταλλαγαῖς, Θεοχαρίτωτε.

B

Ex Canone in S. Demetrium, die 26 (92).*

Assiduas ad Deum preces effunde, o Puella, ut misereatur mei, qui plurimis hujus vitæ fraudibus detineor, et peccati cæca nocte involutus sum.

Domina Deo gratissima, tu, quæ Solem peperisti, tenebrosa animæ meæ nubila undequaque dissipa ac dispelle.

Mater Virgo, quæ Deum corporasti, a corporeis passionibus libera me, et medere omnibus contritionibus animæ meæ.

Speciosa facta es, o Virgo, quippe quæ speciosissimum Verbum genuisti; quod assiduis precibus exora, ut peccantis populi misereatur, et mundum, qui sperat in te, o Deipara, ab omni dæmoniaca fraude salvum faciat.

Supplicationem miserabilis animæ meæ ne despicias, Virgo Deipara: sed benigna interventione tua me omnium Deo domesticum redde, et a futuri sæculi cruciatibus mihi paratis libera me, o illibatissima.

Habentes te, o Virgo inviolata, præsidium ac murum, et portum, a noxiis tentationibus variisque tribulationibus, precibus tuis eripiamur, dum te pro merito laudamus.

Pro iis qui te Virginem Matrem agnoscunt, legatione **204** fungere, o benedicta, ut a tentationibus ingruentibus, a serpentis jaculis, atque a sempiternis suppliciis, o Virgo, liberentur.

Bonorum amica Virgo, quæ Deum Verbum undequaque bonum peperisti, animam meam peccatorum gravissimo pondere male affectam, precibus tuis bonam effice, ut ea exsequi possit quæ conducunt ad vitam, et ea fugere quæ ad malitiæ mortem deferunt; et ego te cum fide beatam dicam.

C

Ex Canone duplici in festo S. Anastasiæ Romanæ Martyris, et S. P. N. Abrahamii, die 29.

Te scalam illam, quæ ad cœlum pertingebat, et in qua Deus innitebatur, homines reddens cœlestes, o Puella, veneramur.

Dei Patris Verbum ex sacris sanguinibus carnis tuæ supra naturæ rationem incarnatum est, o Virgo Maria: quod deprecare, ut carnis meæ sensus interimat.

Peccatorum meorum sylvam intercessionum tuarum igne combure, o Dei Mater, divinum mihi remissionis rorem afferendo.

In te, o sanctissima, universi auctor ob excessum misericordiæ suæ voluntarie habitavit, hominumque substantiam sanctificavit, quæ prius ob transgressionem ruinam subierat.

Post partum, Virgo, inviolata permansisti, quemadmodum fueras ante partum; novum quippe infantem genuisti, qui ante sæcula fuisse cognoscitur.

Me socordia oppressum, et in peccato demersum,

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὴν ἁγίαν μεγαλομάρτυρα Ἀναστασίαν τὴν Ῥωμαίαν, καὶ τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Ἀβράμιον, ἡμέρᾳ κθ'.

Σὲ τὴν οὐρανομήκη κλίμακα, ἐν ᾗ Θεὸς ἐπεστήριχτο τοὺς βροτοὺς οὐρανίους ἐργαζόμενος, Κόρη, γεραίρομεν.

Σαρκὸς ἐξ αἱμάτων σου ἱερῶν Θεοῦ Πατρὸς Λόγος ἐσαρκώθη ὑπερφυῶς, Παρθένε Μαρία, ὃν δυσώπει τὰ τῆς σαρκός μου νεκρῶσαι φρονήματα.

D Ὕλην ἁμαρτίας μου σῶν πρεσβειῶν πυρὶ σύμμιξον, Μῆτερ Θεοῦ, δρόσον μοι τὴν θείαν τῆς ἀφέσεως φέρουσα.

Ἐπὶ σοί, παναγία, ὁ τοῦ παντὸς αἴτιος δι' ὑπερβολὴν εὐσπλαγχνίας θέλων ἐσκήνωσε, καὶ καθηγίασε τὴν τῶν ἀνθρώπων οὐσίαν, παραβάσει πρότερον ἐξολισθήσασαν.

Μετὰ τόκον διέμεινας ἄφθορος, Παρθένε, ὡς πρὸ γεννήσεως· νέον βρέφος γὰρ ἐκύησας τὸν πρὸ αἰώνων γνωριζόμενον.

Ῥαθυμίᾳ κρατούμενον καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ με βυθι-

(92*) Desideratur in Menæis impressis.

Digitized by Google

ζόμενον τῇ πρεσβείᾳ σου με λύτρωσαι, Θεοτόκε, Μῆτερ ἀειπάρθενε.

Ὑμνοῦμέν σε, πανύμνητε Δέσποινα Θεοτόκε, Θεὸν ὑπερύμνητον σαρκὶ ἀσπόρως κυήσασαν.

Μητροπάρθενε κόρη, θείῳ φωτιζόμενοι Πνεύματι, πάναγνε, ἱεροὶ προφῆται ἱεραῖς ἐν φωναῖς σε προήγγειλαν, ἐξ ἧς Θεὸς Λόγος ὑπὲρ αἰτίαν τε καὶ λόγον ἐσαρκώθη δι' οἰκτον ἀμέτρητον.

Φιλάνθρωπον κυήσασα Θεὸν, φιλάγαθε Δέσποινα, αὐτὸν καθικέτευε τῆς γεέννης τοῦ πυρὸς λυτρωθῆναί με.

Βαρούμενον νυσταγμῷ ῥαθυμίας διανάστησον τῇ σῇ μεσιτείᾳ, Μῆτερ Θεοῦ, καὶ μὴ δῴῃς ὑπνῶσαι τῆς ἁμαρτίας, Παρθένε, εἰς θάνατον· προστάτην γὰρ καὶ ὁδηγὸν τῆς ἐμῆς σε ζωῆς ἐπιγράφομαι.

Ὅλον τὸν ἄνθρωπον φορέσας ὁ ὑπέρθεος δίχα τῆς ἁμαρτίας ἐκ γαστρός σου, ἁγνὴ, προῆλθε σαρκοφόρος, ὃν ἐκδυσώπει πίστει σε τοὺς τιμῶντας διασῶσαι.

Μόνη τὸν ἕνα τῆς Τριάδος ἀπεγέννησας ἐν δυσὶ ταῖς οὐσίαις ὑποστάσει μιᾷ ὁρώμενον, Παρθένε, ᾧ μελῳδοῦμεν, πάναγνε, ἀσιγήτως εἰς αἰῶνας.

Σὲ τὴν ἁγνὴν καὶ ἄμωμον ἡ παρθένος (Ἀναστασία) ποθήσασα, ἄμωμον καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἐτήρησεν, παθῶν ὑπεκκαύματα ὑπομονῇ τεφρώσασα, πεῖράν τε πολλῶν ὑπενεγκοῦσα βασάνων, καὶ νῦν ἐπουρανίοις ἐν θαλάμοις χορεύει, σὺν σοὶ εὐφραινομένη εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ῥείθρου ζῶντος ὤφθης πανάγιον σκήνωμα, ἐξ οὗ πιόντες οἱ θανατωθέντες τὴν ζωὴν κληρούμεθα, ἀναβοῶντες· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα, τὸν Κύριον.

Φορέσαντά σε σάρκα ἐκ γυναικὸς ὡς ἐπέγνω ἡ μάρτυς σου, Κύριε, παρθενικαῖς κατηγλαϊσμένη μαρμαρυγαῖς, καὶ μαρτυρίου αἵματι περιηνθισμένη, σοὶ τῷ Χριστῷ ὀπίσω τῆς Μητέρος σου ἐνδόξως προσηνέχθη, ὡς βασιλεύοντι τῆς κτίσεως.

Φιλάγαθε Παρθένε, τὴν κεκακωμένην τῇ ἁμαρτίᾳ ψυχήν μου ἀγάθωνον καὶ ἀγαθῶν αἰωνίων μέτοχον ποίησον.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Ζηνόβιον καὶ Ζηνοβίαν τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, ἡμέρᾳ λ'.

Χαίροις, ὁ πανάγιος ναὸς, ὁ ποκος ὁ θεόδροσος, ἐσφραγισμένη πηγὴ τοῦ ἀθανάτου ῥείθρου, τὴν ποίμνην σου, Δέσποινα, φύλαττε ἐκ παντοίων πολεμίων ἀπολιορκήτως.

Τριάδος τὸν ἕνα ἀπεκύησας τὸ ἀνθρώπινον φορέσαντα, παναγία Μητροπάρθενε, ὃν αἴτησαι σωθῆναι τοὺς σε ἀνυμνοῦντας.

Τῷ ξένῳ σου τόκῳ τοὺς ἐκ Θεοῦ ξενιτεύσαντας ἐν αὐτῷ οἰκειώσω, πανύμνητε, ὅθεν σε μεγαλοφρόνως πίστει δοξάζομεν, καὶ κραυγάζομεν· Χαῖρε, πάντων γηγενῶν τὸ διάσωσμα.

A intercessione tua redime, o Deipara, Mater Virgo perpetua.

Laudamus te, o omni laude dignissima Domina Deipara **205**, quæ Deum superiorem omni laude in carne sine semine genuisti.

Mater Virgo puella castissima, prophetæ sacri, divini Spiritus lumine illustrati, sacris vocibus te prænuntiaverunt, ex qua Deus Verbum, supra causam ac verbum incarnatus est propter immensam misericordiam suam.

O Domina bonorum amatrix, quæ amatorem hominum Deum peperisti, eumdem deprecare, ut liberet me a gehenna ignis.

Me dormitatione negligentiæ gravatum, exsuscita mediatione tua, Mater Dei, neque sinas me in mortem peccati obdormire : te enim patronam ac B ducem vitæ meæ mihi vendico, o Virgo.

Superdivinus ille qui totum hominem tanquam vestem portavit, citra peccatum, ex utero tuo incarnatus prodivit, o casta; quem deprecare pro salute eorum, qui te fideliter honorant.

Sola unum Trinitatis peperisti in duabus substantiis, unaque hypostasi conspicuum, o Virgo castissima : cui suaviter concinimus sine intermissione, in sæcula.

Te castam et immaculatam, virgo (Anastasia) amore prosequens, corpus et animam sine macula conservavit ; passionum incendia patientia despiciens, multorumque tormentorum experimentum perferens : et nunc in cœlestibus thalamis tripudiat C tecum gaudens in omnia sæcula.

Fluenti viventis sanctissimum tabernaculum facta es; ex quo bibentes nos qui mortui eramus, vitam hæreditamus, clamantes : Benedicite, omnia opera, Dominum.

Statim atque martyr tua (Anastasia) cognovit te, Domine, carnem ex muliere acceptam gestasse, virginalibus radiis illustrata, et martyris sanguine tanquam floribus exornata, tibi Christo tanquam creaturarum regi, post Matrem tuam gloriose adducta est.

O Virgo bonorum amatrix, animam meam peccatorum **206** malis vitiatam, bonam redde, ac bonorum æternorum participem effice.

D *Ex Canone in festo SS. Zenobii et Zenobiæ sororis ejus mart., die* 30.

Salve, o templum sanctissimum, o vellus divino rore perfusum, o fons signatus immortalis fluenti : custodi, Domina, gregem tuum, ita ut a nullis hostibus expugnetur.

Unum Trinitatis peperisti, o sanctissima Mater Virgo, humana natura indutum; quem deprecare pro salute laudantium te.

Partu tuo peregrino eos, qui a Deo peregrini facti erant, eidem domesticos reddidisti, o omni laude dignissima. Unde te magna voce cum fide glorificamus, clamantes : Salve, o omnium terrigenarum salus.

Digitized by Google

Gravi peccatorum sarcina semper opprimor, o immaculata, et ad te vociferor, ut mediatione tua me ab illis allevare digneris : tu enim es gloriosa peccatorum patrona, quæ Redemptorem ac Salvatorem peperisti. A

Speciosam redde animam meam, o Virgo, passionum fœditate deformatam, et muni cor meum miserum veræ pœnitentiæ cogitationibus, et salvum me fac, o casta, qui ad te constanter atque immobiliter confugio.

Locus sanctificationis facta es, o Virgo, ex quo Deus apparuit sanctificans nos, qui cum fide concinimus : Benedictus, o castissima, fructus ventris tui.

Racemum, quem nulla agricolæ manus excoluit, et ex quo indulgentiæ vinum effluxit, cum conceperis, o Virgo Mater, a passionibus ebrietatis, te precor, libera me. B

Illumina, quæso, o porta lucis, oculos cordis mei, **207** procul repellens profundissimas peccati tenebras ex infelici anima mea ; ut te magnificem, teque cum affectu collaudem omni laude dignissimam.

Ex Canone duplici in festo SS. Apostolorum Stachyis, Amplix, Urbani, Aristoboli, et Narcissi, et S. Epimachi martyrum, die 31.

Montem Dei lucidissimum, arcam sanctam, ac mensam, urnam totam auream, mundum Dei palatium, benedictam inter mulieres beatificemus. C

Cantabo tibi, Domine Deus meus ; quoniam sine semine ex utero Virginis natus es, per quam etiam salvas universos tanquam multa præditus misericordia.

Thalamus Christi luciferus, ac thronus altissimus facta es, o Dei genitrix ab omni labe immunis ; in te enim cum solus ille requievisset, nostros abstulit labores, et futuram requiem dignis præparavit.

Salve, Mater viri nescia, quæ Deum Verbum in utero tuo continuisti, atque incarnatum peperisti, tanquam Deum simul et hominem. D

Angelis eminentior apparuisti, o Domina ; eum namque qui illis est formidabilis, ineffabiliter in utero continere digna facta es, et tanquam infantem in manibus gestare illum, qui dies omnes ac tempora præcedit.

Ave, o Deipara innupta, quæ Cherubicis ordinibus sublimior fuisti, et Deum incarnatum in ulnis vectum gestasti.

Supra verbi conceptum, Verbum concepisti ac peperisti, o omnibus laudibus celebranda, quod Pater ex utero ante sæcula generavit. Unde te, o inviolata, tanquam illius Matrem pro debito beatam appellamus.

Quis valeat explicare, o casta, admirabilem par-

Ἀμαρτίας βαρείᾳ πάντοτε περίκειμαι φορτίᾳ, ἄχραντε, καὶ βοῶ σοι, τούτων μεσιτείᾳ με ἐλάφρυνον· σὺ γὰρ εἶ προστάτις ἁμαρτωλῶν δεδοξασμένη, λυτρωτὴν καὶ Σωτῆρα κυήσασα.

Ὡραΐωσον τὴν ψυχήν μου, Παρθένε, ἀμορφίᾳ τῶν παθῶν κρατουμένην, καὶ λογισμοῖς ἀληθοῦς μετανοίας τὴν ταπεινήν μου καρδίαν ὀχύρωσον, καὶ σῶσόν με τὸν ἐπί σοι ἀδιστάκτως, ἀγνή, καταφεύγοντα.

Τόπος, Παρθένε, ἀνεδείχθης ἁγιάσματος, ἐξ οὗ Θεὸς ἐφάνη, ἁγιάζων ἡμᾶς τοὺς πίστει μελῳδοῦντας· Εὐλογημένος, πάναγνε ὁ καρπὸς τῆς σῆς κοιλίας.

Τὸν ἀγεώργητον βότρυν συλλαβοῦσα, ἀναπηγάζοντα οἶνον, Παρθενομῆτορ, ἀφέσεως, τῶν παθῶν με τῆς μέθης ἀπάλλαξον, δέομαι.

Φώτισον, πύλη τοῦ φωτός, τῆς καρδίας μου τὰ ὄμματα, δέομαι, μακρὰν ἐλαύνουσα τῆς ἁμαρτίας σκότος βαθύτατον ἐκ τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς, ἵνα μεγαλύνω σε, ἵνα πόθῳ σε ὑμνῶ τὴν πανύμνητον.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους Στάχυα, Ἀμπλίαν, Οὐρβανὸν, Ἀριστόβολον, Νάρκισσον, καὶ τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἐπίμαχον, ἡμέρᾳ λα'.

Τὸ περιφανὲς ὄρος Θεοῦ, τὴν κιβωτὸν τὴν ἁγίαν, καὶ τράπεζαν, στάμνον τε πάγχρυσον, τὸ καθαρὸν τοῦ Κυρίου παλάτιον, τὴν εὐλογημένην ἐν γυναιξὶ μακαρίσωμεν.

Ἄσομαί σοι, Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι ἀσπόρως ἐκ γαστρὸς Παρθένου ἐτέχθης, δι' ἧς καὶ σώζεις ἅπαντας, ὡς μόνος πολυέλεος.

Παστὰς Χριστοῦ φωτοφόρος, καὶ θρόνος ὑψηλότατος, Θεογεννῆτορ, ὤφθης, πανάμωμε· ἐν σοὶ γὰρ μόνος ἀναπαυσάμενος τοὺς ἡμῶν ἀφείλατο κόπους, καὶ τὴν μέλλουσαν τοῖς ἀξίοις ηὐτρέπισεν ἄνεσιν

Χαίροις, Μῆτερ ἀπειρόγαμε, ἡ Θεὸν Λόγον ἐν γαστρί σου χωρήσασα, καὶ τεκοῦσα σεσαρκωμένον, ὡς Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον.

Ὡράθης ἀγγέλων ὑπερέχουσα, Δέσποινα· τὸν γὰρ ἐκείνοις φοβερὸν ἀνερμηνεύτως ἐν γαστρὶ χωρῆσαι ἠξίωσαι, καὶ ἐν χερσὶ βαστάσαι καθάπερ νήπιον τὸν ἡμερῶν τε καὶ χρόνων ἐπέκεινα.

Χαῖρε, Θεοτόκε ἀνύμφευτε, χερουβικῶν ταγμάτων ὑπερέχουσα, καὶ Θεὸν ἐν ἀγκάλαις ἐποχούμενον μετὰ σαρκὸς βαστάσασα.

Συνέλαβες ὑπὲρ λόγον τὸν Λόγον, καὶ ἔτεκες, παναμνητε, ὃν Πατὴρ ἐκ γαστρὸς ἀπεγέννησε πρὸ αἰώνων, ἄχραντε· ὅθεν ὡς τούτου σε Μητέρα χρεωστικῶς μακαρίζομεν.

Τίς ἐξειπεῖν δυνήσεται τοῦ τόκου σου, ἀγνή, τὸν

Digitized by Google

ὑπὲρ λόγον παράδοξον τρόπον; φύσει γὰρ Θεὸν σε- A tus tui **208** rationem, quæ omni ratione est superior? Eum namque qui suapte natura Deus erat, supra verbi conceptum, incarnatum peperisti.

Ὑμνοῦμέν σε δι' ἧς ἐδικαιώθημεν οἱ πρότερον κατάκριτοι, καὶ συνήφθημεν ἀΰλοις λειτουργοῖς καὶ τοῦ παραδείσου ἠξιώθημεν, ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη θεοχαρίτωτε.

Laudamus te, o benedicta inter mulieres, Deo gratissima, per quam nos antea damnati justificati sumus, et immaterialibus ministris cooptati, ac paradiso digni facti sumus.

Δυσώπησον ὑπὲρ τῶν οἰκετῶν σου, Θεόνυμφε Θεοτόκε, τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα, Θεὸν ἡμῶν, ὅτι σὲ καὶ μόνην προστασίαν πιστοὶ ἐπιστάμεθα.

Exora, o Dei Sponsa Deipara, pro famulis tuis, Deum nostrum, qui ex te incarnatus est: te enim unicum patrocinium nostrum nos fideles agnoscimus.

Ῥῦσαι ἡμᾶς πειρασμῶν, καὶ θλίψεων, καὶ συμφορῶν παντοδαπῶν, καὶ Βαρβάρων ἐπιδρομῆς, Δέσποινα πανύμνητε, ὅπως σε δοξάζωμεν, καὶ τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα, Θεόνυμφε, τὸν αἰνετὸν τῶν πατέρων Θεὸν καὶ ὑπερένδοξον.

Libera nos, o Domina, summe laudanda, a tentationibus, tribulationibus, omnigenis calamitatibus, atque a Barbarorum incursu: ut te, o Dei Sponsa, glorificemus, atque illum, qui ex te natus B est, laudabilem ac supergloriosum Deum patrum nostrorum.

Ἐν τῇ ἀφλέκτῳ βάτῳ, καὶ δροσοβόλῳ καμίνῳ σὺ προεγράφης, Μητροπάρθενε, ἀφράστως κυήσασα σεσαρκωμένον Θεὸν, ἁγνὴ εὐλογημένη.

In rubo incombusto, et in fornace rore perfusa, tu præfigurata es, o Mater Virgo casta, ac benedicta, quæ Deum incarnatum ineffabiliter genuisti.

Σὲ καὶ τεῖχος, καὶ καταφυγὴν, καὶ κλίμακα πρὸς ὕψος μετάγουσαν τὸ ἀνθρώπινον, πανάμωμε ἁγνὴ, εἰδότες κραυγάζομεν· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον, ὑμνεῖτε...

Te murum, refugium, et scalam, quæ ducit ad sublimitatem humanum genus, agnoscentes, o casta abomni labe immunis, clamamus: Benedicite, omnia opera Domini, Dominum, laudate, etc.

Σῶσόν με, ἁγνὴ, ἡ τὸν Σωτῆρα ἀποκυήσασα Χριστὸν, ἡμῖν ὁμοιωθέντα, ὅπως ἐν αἰνέσει σε ἀεὶ μακαρίζωμεν, εὐλογημένη.

Salvum me fac, o casta, quæ Christum Salvatorem, factum nobis similem peperisti, ut cum laudibus te semper beatificemus, o benedicta.

Φέρεις τὸν τὰ πάντα φέροντα, καὶ γαλουχεῖς τὸν πᾶσι τροφὴν παρέχοντα, μέγα καὶ φρικτὸν τὸ ὑπὲρ νοῦν σου μυστήριον, Κιβωτὲ τοῦ σεπτοῦ ἁγιάσματος, C Παρθένε Θεοτόκε, ὅθεν πιστῶς σε μακαρίζομεν.

Portas eum qui portat universa, et lacte nutris eum, qui dat omnibus escam. Magnum ac formidabile mysterium tuum, quod omnem mentem transcendit, o Arca venerandæ sanctificationis, Virgo Deipara: unde te fideliter beatificamus.

Φωτὸς οἰκητήριον, ἁγνὴ, γεγένησαι· διὰ τοῦτο ἱκετεύω σε, φώτισον, δέομαι, τὰς κόρας τῆς τεταπεινωμένης καρδίας μου παθῶν ταῖς χαλεπαῖς ἀμαυρότησιν, ὅπως ἐν πίστει μακαρίζω σε.

Lucis habitaculum facta es, o casta, quamobrem te precor, illumina, quæso, pupillas miserabilis cordis mei, graviter a passionibus obscuratas, ut te cum fide beatificem·

ΜΗΝ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους Κοσμᾶν καὶ Δαμιανὸν, ἡμέρᾳ α'.

209 MENSIS NOVEMBER.

Ex Canone in festo SS. Cosmæ et Damiani martyrum Anargyrorum, die 1.

Σωτῆρα καὶ Θεὸν ἐξ ἁγνῶν σου αἱμάτων ἐσωμάτωσας, ἁγνὴ, τὸν δείξαντα ἡμῖν ἰατροὺς τῶν παθῶν ἡμῶν, ἄχραντε, σωτηριώδεις, καὶ θερμοὺς ἀντιλήπτορας τοὺς σεπτοὺς Ἀναργύρους ἐν πνεύματι.

Salvatorem ac Deum ex puris sanguinibus tuis corporasti, o casta atque immaculata; qui venerandos in spiritu Anargyros, salutares passionum nostrarum medicos, ac ferventes defensores D effecit.

Ὡραιοτάτην ἐν γυναιξί σε Θεὸς ἐξελέξατο, καὶ ἐκ σοῦ σωματικῶς, ἁγνὴ, τεχθῆναι ηὐδόκησεν, ὁ ἀναπαυόμενος ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ.

Te speciosissimam inter mulieres Deus elegit, o casta, et ex te corporaliter nasci sibi complacuit ille qui requiescit in sanctis suis.

Συμπαθείας με, Παρθένε, τῆς ἐν σοὶ καταξίωσον, ἡ τεκοῦσα Λόγον μόνον ἀληθῶς συμπαθέστατον, τὸν συμπαθεῖς τοὺς ἁγίους ἀναδείξαντα ἰατῆρας καὶ θαυματουργοὺς ἐν τοῖς τέρασιν.

Compassione illa, quæ est in te, dignum me fac, o Virgo, quæ Verbum peperisti, solum vere summa compassione plenum, qui medicos ac thaumaturgos in prodigiis, compassionis in nos compotes effecit.

Σοφίαν ἐκύησας Θεοῦ τὴν ἐνυπόστατον, ἄχραντε Παρθένε Θεοτόκε, τὴν τοὺς ἁγίους πανσόφους δείξασαν, δι' ὧν τῆς κακίας σοφιστοῦ πέπτωκε τὸ φρύαγμα καὶ δεινὰ πανουργεύματα.

Sapientiam Dei subsistentem genuisti, o inviolata Virgo Deipara, quæ sanctos sapientissimos effecit; per quos maligni sophistæ jactantia et hostiles astus ceciderunt.

Ναόν σε καθαρὸν ἀπειργάσατο, Δέσποινα, ὁ καθα-

Templum purum effecit te, Domina, purissimum

Digitized by Google

Verbum, quod divinam Anargyrorum domum semper signis prodigiisque magnificat.

Virga de radice Jesse tu germinasti, o Maria; ex qua flos Christus efloruit, qui Anargyros famulos suos, miraculis tanquam floribus decoravit.

Ρώτατος Λόγος, ὁ τὸν θεῖον οἶκον τῶν Ἀναργύρων μεγαλύνων ἐν σημείοις καὶ τέρασι πάντοτε.

Ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ σὺ ἀνεβλάστησας, ἄνθος τὸν Χριστὸν βλαστήσασα, Μαρία, τὸν ὡς ἄνθεσι τοῖς θαύμασι καθωραΐσαντα τοὺς αὐτοῦ ἀναργύρους θεράποντας.

Mortua est mors in te, vitam enim subsistentem Christum ac Dominum peperisti, o inviolata, qui protectores vitæ nostræ constituit Anargyros medicos, clamantes: Benedicite, omnia opera Domini, Dominum.

Νεκροῦται ὁ θάνατος ἐν σοί· ζωὴν γὰρ ἔτεκες ἐνυπόστατον Χριστὸν τὸν Κύριον, ἄχραντε, τὸν προστάτας τῆς ζωῆς ἡμῶν τοὺς ἀναργύρους ἰατροὺς βοῶντας δείξαντα· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

210 Lucis habitaculum facta es, o casta, quæ universa illustravit, et sanctos luciferos effecit, qui nunc dispellunt spirituales tenebras mortiferarum passionum, o inviolata, sola omni laude dignissima.

Φωτὸς οἰκητήριον, ἁγνή, γεγένησαι, τοῦ τὰ πάντα καταυγάσαντος, καὶ φωτοφόρους τοὺς ἁγίους δεικνύοντος, νῦν τὸ σκότος ἐξαίροντας παθῶν τῶν ψυχοφθόρων ἐν πνεύματι, ἄχραντε, μόνη πολυύμνητε.

Ex Canone in festo SS. martyrum Acepsimæ, Æthalæ, et Josephi, die 4.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Ἀκεψιμᾶν, Αἰθαλᾶν καὶ Ἰωσὴφ, ἡμέρᾳ γ'.

Tu quæ Deum incomprehensibilem, corpore circumscriptum peperisti, carnem factum ob excessum bonitatis suæ, eumdem deprecare, o Virgo, ut servos tuos a periculis eripiat

Ἡ τὸν ἀπερίληπτον Θεὸν περιγραφόμενον σώματι τέξασα, σάρκα χρηματίσαντα ὑπερβολῇ, Παρθένε ἀγαθότητος, τοῦτον ἐκδυσώπει κινδύνων σῶσαι τοὺς δούλους σου.

Ex te ortus est nobis sol inocciduus, o immaculatissima, qui lumine radiorum suorum illustrat mundum, tenebris occupatum, et inimici fraude pereuntem, o sanctissima Virgo, Dei sponsa.

Ἐκ σοῦ ἀνατέταλκεν ἡμῖν ὁ ἥλιος ὁ ἄδυτος φωτιστικαῖς, πανάμωμε, λάμψεσι φωτίζων κόσμον σκότει κρατούμενον, καὶ προσαπολλύμενον πλάνῃ τοῦ ἀλάστορος, παναγία, Παρθένε Θεόνυμφε.

Sanctorum martyrum sacrum ornamentum vere facta es, o Virgo, et fidelium refugium, murus, fulcimentum, ac perfecta redemptio; propterea te magna voce glorificamus.

Ἁγίων μαρτύρων ἱερὸν ἐγκαλλώπισμα ὤφθης, Παρθένε, ἀληθῶς, καὶ τῶν πιστῶν καταφυγή, τεῖχός τε καὶ στήριγμα, καὶ παντελὴς ἀπολύτρωσις· μεγαλοφώνως διό σε δοξάζομεν.

Qui te virginem incorruptam, qualis ante partum fueras, conservavit, o purissima, cum habitasset sine semine in utero tuo, duplex inde processit, Deus scilicet et homo, deificans id quod assumpserat propter bonitatem suam.

Τηρήσας σε ὡς πρὸ τόκου παρθένον ἀκήρατον, πανάμωμε, οἰκήσας ἀσπόρως ἐν μήτρᾳ σου, διπλοῦς προελήλυθε Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, θεώσας τὸ προσληφθὲν ἀγαθότητι.

Peremptus est hostis vivifico partu tuo, o Virgo inviolata, et ad vitam revocatus est Adam olim ob inobedientiam peremptus degustato fructu: unde te laudat ac beatificat, o immaculatissima.

Νενέκρωται ἐχθρὸς τῷ ζωηφόρῳ σου, Παρθένε, τόκῳ, ἄχραντε, καὶ ἐζώωται Ἀδὰμ παρακοῇ πάλαι νεκρωθείς, καρποῦ γευσάμενος· ὅθεν σε ὑμνεῖ καὶ μακαρίζει, παναμώμητε.

Divinum hierarcharum ornamentum, et martyrum gloriosorum corona vere facta es, o summe immaculata, ac robur eorum omnium qui semper concinunt: Laudabilis ac supergloriosus Deus patrum nostrorum.

Ἱεραρχῶν θεῖον ἐγκαλλώπισμα, καὶ ἀθλοφόρων εὐκλεῶν, παναμώμητε, ἀληθῶς στέφανος γεγένησαι, πάντων τὸ κραταίωμα τῶν μελῳδούντων ἑκάστοτε· Ὁ αἰνετὸς πατέρων Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος

211 Te olim Jacob scalam vidit, o Virgo; per quam quidem supersubstantialis descendit in terram, nos vero in excelsum transduxit. Illum incessanter laudamus, o Deipara, et superexaltamus in omnia sæcula.

Ἰακὼβ σε κλίμακά ποτε ἐώρακε, Παρθένε, δι' ἧς μὲν ὁ ὑπερούσιος κατῆλθεν ἐπὶ γῆς, ἡμᾶς δὲ ἀνήγαγε πρὸς τὸ ὕψος· τοῦτον ἀπαύστως ὑμνοῦμεν, Θεοτόκε, καὶ ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Formidabile partus tui mysterium exprimere lingua nullatenus potest; etenim cœli atque omnium creaturarum Dominum corporasti, o casta Virgo mater, a qua ille carnem emendicavit; unde concordi voce te glorificamus.

Φράσαι τὸ φρικτὸν μυστήριον τοῦ τοκετοῦ σου γλῶσσα ὅλως οὐ δύναται· τὸν γὰρ οὐρανοῦ καὶ πάσης κτίσεως Κύριον ἐσωμάτωσας σάρκα πτωχεύσαντα, ἁγνὴ Παρθενομῆτορ· ὅθεν συμφώνως σε δοξάζομεν.

Ex Canone duplici in festo S. Joannicii Magni, et SS. Nicandri episcopi, et Hermæi presbyteri, die 4.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Ἰωαννίκιον τὸν Μέγαν, καὶ τοὺς ἁγίους ἱερομάρτυρας Νίκανδρον ἐπίσκοπον, καὶ Ἑρμαῖον πρεσβύτερον, ἡμέρᾳ δ'.

Eorum qui ceciderunt revocatio, et eorum qui

Πεσόντων ἀνάκλησις, καὶ ἱσταμένων βεβαίωσις

Digitized by Google

ὑπάρχεις, πανάμωμε, ὅθεν σοῦ δέομαι, συμπτωθέντα μου τὸν νοῦν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀνόρθωσον, Δέσποινα, ὅπως δοξάζω σε.

Ὁ ἀπερίγραπτος κόλποις Πατρὸς, κόλποις τῆς Μητρὸς σαρκικῶς περιγράφεται Χριστὸς, μετὰ γέννησιν ταύτην ἀληθῆ παρθένον ὑπὲρ νοῦν διαφυλάξας, ᾧ μεγαλοφώνως βοῶμεν· Ἄτωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

Ῥανίσιν ἐλέους σου, Παρθένε, τοὺς ἀνθρακας σβέσον τῶν ἐμῶν ἁμαρτημάτων, πάναγνε, καὶ ἐσβεσμένον ἅναψον τὸν λύχνον τῆς καρδίας μου χρυσῆ λυχνίᾳ, πανάμωμε.

Νοῦς οὐδὲ οὐράνιος τὴν ὑπὲρ νοῦν σου λοχείαν διερμηνεύει, Κόρη· νοῦ γὰρ τοῦ πρώτου ἐν γαστρὶ Λόγον, ἁγνὴ, συνέλαβες τὸν τὰ πάντα λόγῳ συστησάμενον.

Σὲ τὸ ἱλαστήριον πάντων βροτῶν πίστει ἱκετεύω καὶ δέομαι, εὐλογημένη, ἱλεών μοι τὸν κριτὴν τὸν σὸν Υἱὸν ἀπέργασαι, ὅπως καταχρέως δοξάζω σε.

Ἐπὶ θρόνου ἐπηρμένου φοβερῶς ὁ καθήμενος μητρικαῖς ἀγκάλαις βρέφος χρηματίσας καθέζεται, τὴν συμπτωθεῖσαν εἰκόνα ἀνορθούμενος, καὶ τὴν θέωσιν τοῖς ἐξ Ἀδὰμ χαριζόμενος.

Νοός μου θεράπευσον τὰς ἐκτροπὰς, πανάμωμε, ἴασαι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς μου, τῆς ῥᾳθυμίας σκότος ἀπέλασον, ὅπως ἐν αἰνέσει σε ὑμνῶ τὴν ἀειμακάριστον, Θεοτόκε πανύμνητε.

Ἡ τὸν Ἀμνὸν καὶ Κύριον κυήσασα σαρκὶ, Παρθένε, μόνη ἀμόλυντε, σεμνὴ, θεία κιβωτὲ, σεπτὴ λυχνία, τὴν ψυχήν μου καταύγασον.

Ἡ μόνη πάντων βοήθεια, βοήθησον ἡμῖν κινδυνεύουσι, καὶ χεῖρα δρεξον, καὶ πρὸς λιμένας ἐμβίβασον τῆς σωτηρίας, Κόρη θεοχαρίτωτε.

Ἠφάνισας τῆς προμήτορος, Κόρη, τὸ ὄνειδος, εὐλογίαις τὸν ἡμᾶς στεφανοῦντα κυήσασα, καὶ τὴν λύπην ταύτης εἰς χαρὰν, ἀγαθὴ, μετενήνοχας.

Ἀναλλοίωτον τεκοῦσα μόνη Κύριον, θεοχαρίτωτε, τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ἁγνὴ, ἀλλοιῶσαί μου τὸν νοῦν ἱκέτευε πρὸς τὰ κρείττονα, δεινῶς περιτρεπόμενον ταῖς τοῦ βίου ἀσχολίαις.

Σωματωθέντα Λόγον ἀνερμηνεύτως τέκτεις, ἁγνὴ Παρθένε, τοὺς κραυγάζοντας θανάτου λυτρούμενον· Ὁ τῶν πατέρων Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ὑράθης ἀγγέλων ὑπερτέρα, Θεὸν ἀπορρήτως σωματώσασα· τοῦτον οὖν ἱκέτευε, Δέσποινα πανάμωμε, τῶν σαρκικῶν ἀνώτερον παθῶν γενέσθαι με νοὸς ἐν ὑψηλῇ ταπεινώσει ἀνυμνολογοῦντα τὴν σὴν μεγίστην χάριν.

Τῶν κακῶν μου τὸ πέλαγος ξήρανον, εὐσπλαγχνίας κυήσασα πέλαγος τὸν Λυτρωτὴν καὶ Κύριον, ᾧ βοῶμεν, Παρθένε· Πάντα τὰ ἔργα, εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Φώτισον, ἁγνὴ, ψυχῆς μου τὰ ὄμματα, φῶς ἡ κυήσασα, μὴ καταλαβέτω με τῆς ἁμαρτίας σκότος βαθύτατον, μὴ δὲ βυθὸς καλύψῃ με τῆς ἀπογνώσεως,

A stant confirmatio es, o immunis ab omni macula; unde te precor, o Domina, erige mentem meam peccato collapsam, ut glorificem te.

Incircumscriptus in sinu Patris, in Matris sinu secundum carnem Christus circumscribitur, conservans illam supra mentis captum, virginem veram post partum: ad quem magna voce clamamus: Cantemus Deo nostro, quoniam glorificatus est.

Stillis misericordiæ tuæ, o Virgo castissima, exstingue carbones peccatorum meorum; et lychnum cordis mei exstinctum accende, o lucerna aurea, immaculatissima.

Ne cœlestis quidem mens partum tuum, qui omnem superat mentem, explicare valet, o puella casta. Primæ enim mentis Verbum, quod omnia verbo statuit, in utero tuo concepisti.

Te omnium hominum propitiatorium cum fide rogo ac deprecor, o benedicta: propitium mihi redde Judicem Filium tuum, ut te pro debito glorificem.

Qui super thronum elevatum terribiliter sedet, in **212** ulnis maternis, factus infans, residet, erigens imaginem collapsam, et deificationem filiis Adæ gratiose impertiens.

Mentis meæ evagationes cura, o purissima; passionibus animæ meæ medere; negligentiæ tenebras expelle; ut te semper beatissimam laudibus celebrare possim, o Deipara omni laude dignissima.

O Virgo puella, immaculata, ac veneranda, quæ Agnum ac Dominum in carne peperisti; o arca divina, o candelabrum venerabile, illumina animam meam.

O puella, divina gratia cumulatissima, quæ sola es omnium auxilium, auxiliare nobis periclitantibus, et manum nobis porrigens ad portum salutis deduc nos.

Dedecus primæ Matris abolevisti, o puella, illum enixa, qui nos benedictionibus coronat; et mœrorem ejus in gaudium, o benignissima, commutasti.

O casta, Deo charissima, quæ sola immutabilem Dominum peperisti, precare ut dextera sua mutet mentem meam ad meliora, quæ graviter vitæ occupationibus circumvolvitur.

Verbum corporatum inexplicabili modo peperisti, o Virgo casta, quod redimit a morte eos, qui clamant: Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Apparuisti angelis sublimior cum Deum ineffabiliter corporasti. Eumdem ergo deprecare, o Domina ab omni labe pura, ut me carnalibus passionibus superiorem efficiat, in sublimi mentis humilitate hymnis celebrantem maximam gratiam.

Malorum meorum pelagum exsicca, o Virgo, tu quæ misericordiæ pelagum Redemptorem ac Dominum peperisti, cui vociferamur: Benedicite, omnia opera, et laudate Dominum.

Illumina, o casta, oculos mentis meæ, tu quæ lucem peperisti; ne me profundissimæ peccati tenebræ deprehendant, neque desperationis abyssus

Digitized by Google

absorbeat me : sed tu **213** salvum me fac, atque ad portum divinæ voluntatis gubernatrix esto mihi.

A ἀλλ' αὐτή με σῶσον καὶ κυβέρνησον πρὸς λιμένα τοῦ θείου θελήματος.

Luce tua irradia me, o munda ab omni nævo, quæ lucem inaccessibilem peperisti ; dissipa nubila animæ meæ, et a tenebris eripe me, obsecro, divinæque salutis dignum fac me, ut laudem te omni laude dignissimam.

Φωτί με καταύγασον τῷ σῷ, πανάμωμε, ἡ τεκοῦσα φῶς ἀπρόσιτον, λῦσον τὰ νέφη τῆς ψυχῆς μου, καὶ σκότους με ἐξάρπασον, δέομαι, καὶ θείας σωτηρίας ἀξίωσον, ἵνα ὑμνῶ σε τὴν πανύμνητον.

Ex Canone in SS. Galationem et Epistemen (92**), *die* 5.

Præsidium tribulatorum, salus et spes desperatorum, Deipara omni laude celebranda, impensis precibus ora pro nobis, ut a periculis liberemur.

Peperisti in tempore temporis expertem, o sanctissima, hominem factum propter salutem hominum.

Dissolve cordi meo circumfusam nubem, o castissima ; evibra in me radium veræ pœnitentiæ, o porta lucis benedicta, atque omnimoda puritate exornata, et concede, ut sicut in die honeste ambulem in præceptis Dei.

Cum universis supernis ac cœlestibus ordinibus, B nos omnes Deiparam puellam, per eamdem consecuti salutem, magna voce beatificemus.

Me noxiis affectionibus peremptum ac mortuum vivifica, o puella, quæ vitam illam peperisti, a qua universa mortis vis et potentia dissoluta est.

Tanquam pretiosissimum ac sublimissimum thronum Dei altissimi laudemus, o populi, illam quæ sola post partum mater fuit et virgo.

Lingua terrigenarum nequaquam sufficit ad laudandam te, quæ Dei genitrix facta es, o Dominipara, et Virgo immaculatissima, atque Christianorum confugium.

Tu es, o Deipara, arma nostra et murus : tu præsidium et defensio recurrentium ad te : et nunc te oratricem nostram constituimus, ut ab hostibus nostris liberemur.

214 *Ex Canone in SS. Mart. Auctum, Taurionem, et Thessalonicam, die* 7.

Altitudinem tremendi mysterii tui, et profunditatem illius incomprehensibilem, quis valeat, o Virgo, verbis explicare? Deum enim peperisti hominem C factum citra omnem causam et rationem.

processit ex utero tuo, et cum humanam naturam speciosam reddidisset, divina cognitione illustravit, ac malitiæ deformitatem abstulit, o Virgo sponsa Dei.

Ad te semper confugio, o Domina, multitudine tentationum per singulos dies circumdatus. Miserere mei et salva me, o sola omni laude dignissima, quæ Salvatorem ac Dominum universorum peperisti.

Animam meam pessimis peccati jaculis vulneratam miserare : mentem meam graviter transgressionibus obscuratam illumina, Domina Deipara, quæ lucis datorem Christum peperisti.

Peccatorum tempestate deprehensum, et in discrimine constitutum, rege me, o Deipara, tanquam gubernatrix, et ad tranquillum compunctionis portum dirige.

Animam meam passionibus, plurimisque peccatis peremptam, vitæ restitue, o Virgo inviolata, quæ Vitam genuisti, quæ per mortem et passionem suam, omnes mortis vires dissolvit ; et concede mihi, ut grato corde concinam : O populus, superexaltate, etc.

Gravissima peccatorum sarcina undequaque premor ; et clamo ad te, o castissima, ut ab hac me sublevare digneris, et imponere mihi jugum leve filii quod sine impedimento feram, divina intercessione tua, o sola ab omni labe mundissima. D

215 Illumina, porta lucis, animam meam, quam inimicus peccatorum tenebris obscuravit : et ab omnibus hujus vitæ perturbationibus, ac tenebris perpetuis, atque ab igne, et verme libera me, ut glorificem te, o Deipara, hominum revocatio.

Verbum, sponsus speciosus tanquam ex thalamo

Ex Canone in S. Michaelem archangelum, die 8

Virgo omni laude cumulata, angelorum decus, hominum auxilium, tu mihi affer opem fluctibus jactato, atque peccati tempestate semper agitato ac pene demerso, atque in summo discrimine versanti.

apertissime montem umbrosum, ex quo Deus sanctus venit corporatus.

Intellectualibus angelis sublimiorem te Deus ostendit, ingressus in uterum tuum ; quem deprecare, o tota pura et inviolata, semper pro salute animarum nostrarum.

Qui voluntate sua immateriales condidit mentes, in utero tuo materiali voluntarie habitavit, o immaculatissima, atque in carne apparuit homo visibilis, qui erat invisibilis.

Beatus populus, qui semper beatificat te, o beata, quæ Deum beatum peperisti, qui ineffabili unione misericorditer homines deificavit.

Partus tui mysterium admirandum intellectualiter docebatur olim sacer Vates, in spiritu videns te

Mentis magnæ Verbum æternum cum in te, o puella, vere ineffabili ac stupenda ratione inhabi-

(92**) Deest, ut sequentes duo, in Menæis impressis.

Digitized by Google

tasse vidisset archangelus Gabriel, exclamavit : Ave, A o benedicta, thronus Altissimi.

Pronubus divinus archangelus astans clamavit ad te : Ave, sponsa Dei innupta, angelorum gloria, atque hominum **216** salus et munimentum.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Ὀνησιφόρον καὶ Πορφύριον, καὶ τὰς ὁσίας Ματρώνην καὶ Θεοκτίστην, ἡμέρᾳ θ'.

Ἔστησας θανάτου τὴν τυραννίδα, ἀθανασίαν καὶ ζωὴν τῷ κόσμῳ κυήσασα, Χριστὸν τὸν Λυτρωτὴν ἡμῶν, Παρθένε ἀπειρόγαμε.

Ἡ κυήσασα κόσμῳ θείαν σωτηρίαν καὶ ἀνάκλησιν, ταῖς πρεσβείαις σου σῶζε τοὺς πιστῶς σοι προστρέχοντας, ἄχραντε.

Νεῦσον, πάναγνε, σωθῆναί με· τὸν γὰρ θείῳ νεύματι τὸ πᾶν περιάγοντα ἐσωμάτωσας Θεὸν Λόγον ὑπὲρ λόγον καὶ διάνοιαν. B

Ἥνωται ἐν μήτρᾳ σου ὁ Πλαστουργὸς σαρκὶ, πάναγνε, μείνας ὅ ἦν, ὅπως τὸ εὖ εἶναι τοῖς ἀνθρώποις δωρήσηται.

Σωματούμενον ἐκύησας Θεὸν Λόγον, ὁμοιωθῆναι, Κόρη, διὰ σπλάγχνα ἐλέους πᾶσιν εὐδοκήσαντα, πανάμωμε Δέσποινα.

Οὐ λιπὼν τὰ οὐράνια, ἄχραντε, κενοῦται Θεὸς ἐν μήτρᾳ σου, καὶ μετρεῖται ὁ ἀμέτρητος τὰ ἀμέτρητά μου λύων πταίσματα.

Ἐνῴκησεν ἐν σοὶ χωρηθεὶς ὁ ἀχώρητος, καὶ ἔδειξεν οὐρανῶν σε πλατυτέραν, Παρθένε· διό σε μακαρίζομεν.

Νεκρῶν τε καὶ τῶν ζώντων Δεσπότην ἀποτεκοῦσα, C τὰ πάθη, πανάμωμε, τὰ τῆς σαρκός μου θανάτωσον.

Νομίμων δίχα φύσεως, Παρθένε, τὸν νομοδότην τέτοκες, ἀναπλάττοντα τὴν συντριβεῖσαν φύσιν ἡμῶν, ὃν δυσώπει σῶσαί με ἁμαρτίαις συντριβόμενον.

Δεδούλωτο ἁμαρτίᾳ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ταύτην ἐρρύσω τῆς πονηρᾶς, Θεοτόκε, δουλείας τὸν τῶν ἁπάντων Δεσπότην κυήσασα τὸν δείξαντα πᾶσιν ἡμῖν τῆς ζωῆς τὰς εἰσόδους, πανάμωμε.

Σεσαρκωμένον Λόγον σῶν ἐξ αἱμάτων τέκτεις βροτοὺς θεῶσαι εὐδοκήσαντα, Παρθένε, τοὺς μέλποντας· Ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ. D

Λύουσα Εὔας τὴν κατάραν, παναμώμητε, ἐγέννησας, Παρθένε, τὸν τῶν ὅλων Θεὸν, ἀφράστως συλλαβοῦσα, καὶ ὑπὲρ νοῦν κυήσασα σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις.

Ῥόδον ἐκλεκτὸν ἐν ταῖς κοιλάσι, Κόρη, τοῦ βίου εὑρηκὼς, ἡράσθη σοῦ τοῦ κάλλους Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ σαρκωθεὶς εὐωδίασε τὴν οἰκουμένην.

Ἰδοὺ ἡ Παρθένος, ὡς φησιν ἐν πνεύματι ὁ Ἡσαΐας, ἔσχεν ἐν κοιλίᾳ τὸν ἡμᾶς ῥυσάμενον ᾅδου κοιλίας εὐσεβῶς βοῶντας· Ὑμνεῖτε τὸν Κύριον καὶ ὑπερυψοῦτε.

Φορέσας με ὅλον ἐκ τῶν σῶν θείων αἱμάτων

Ad vocem angeli Gabrielis concepisti Deum Verbum, o intemeratissima, qui verbo super nos exercitus creavit, et verbum præstat, quo laudare possimus sanctam illius condescensionem, quæ est super omne verbum et cogitationem.

Ex Canone duplici in festo SS. Onesiphori et Porphyrii martyrum et sanctarum Matronæ ac Theoctistæ, die 9.

Finem imposuisti mortis tyrannidi, o Virgo viri nescia, mundo immortalitatem ac vitam genuisti, Christum scilicet Redemptorem nostrum.

O inviolata, quæ divinam salutem ac reparationem mundo peperisti, salva intercessionibus tuis eos qui fideliter recurrunt ad te.

Annue, o castissima, saluti meæ : etenim nutu divino universa circumagentem Deum Verbum supra verbi mentisque conceptum corporasti.

Unitus est in utero tuo carni Creator, o castissima, manens id quod erat, ut hominibus felicitatem vitæ largiretur.

Deum Verbum corporatum peperisti, o puella ac Domina immaculatissima, cui placitum fuit omnibus assimilari propter viscera misericordiæ suæ.

Non relinquens cœlestia exinanitus est Deus in utero tuo, o inviolata, et immensus mensuratus est immensa peccata diminuens.

Habitavit in te comprehensus incomprehensibilis, et effecit te cœlis latiorem, o Virgo. Propterea beatam te dicimus.

Mortuorum ac viventium Dominum enixa, passiones carnis meæ mortifica, o immunis ab omni macula.

217 Præter consuetas naturæ leges peperisti, o Virgo, legislatorem, qui naturam nostram contritam reformavit. Eumdem deprecare, ut mihi a peccatis contrito salutem concedat.

In servitutem peccati redacta est natura hominum ; at tu, o Deipara, illam a pessima servitute redemisti, Dominum universorum enixa, o immaculatissima, qui omnibus nobis vitæ aditus demonstravit.

Incarnatum Verbum ex tuis sanguinibus peperisti, o Virgo ; cui placitum fuit deificare homines qui concinunt : Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Solvens Evæ maledictionem, genuisti, o inviolatissima, omnium Deum ; quem ineffabiliter concepisti, atque inexcogitabiliter peperisti in hominum salutem.

Cum te, o puella, rosam electam in convallibus vitæ Verbum Dei invenisset, pulchritudinis tuæ amore captum est, et incarnatum, odore replevit orbem terrarum.

Ecce Virgo, quemadmodum in spiritu dixit Isaias, in utero habuit illum qui nos ab inferorum utero redemit, religiose canentes : Laudate Dominum, et superexaltate, etc.

Ferens me totum tanquam vestem ex tuis divinis

Digitized by Google

sanguinibus, o intemeratissima, tanquam sponsus Dominus processit; et lacte tuo nutritus est, qui consilio suo nutrit omnes creaturas, o benedicta semper Virgo.

O puella, quæ manibus tuis illum tulisti, qui nutu fert universa, libera me a manu alieni mediatione tua, et luce tua illumina mentem meam, et alienum fac me a passionibus quæ impudenter oppugnant me.

προέρχεται ὡς νυμφίος, παναμώμητε, ὁ Δεσπότης, καὶ γάλακτι ἐκτρέφεται ἅπασαν τὴν κτίσιν διατρέφων βουλήματι, εὐλογημένη Ἀειπάρθενε.

Φέρουσα, Κόρη, ταῖς χερσὶ τὸν τὰ σύμπαντα τῷ νεύματι φέροντα, χειρός με λύτρωσαι τοῦ ἀλλοτρίου τῇ μεσιτείᾳ σου, καὶ τῷ φωτί σου τὴν ἐμὴν διάνοιαν φώτισον, καὶ ἀλλοτρίωσον τῶν παθῶν τῶν ἀναιδῶς πολεμούντων με.

218 *Ex Canone in festo SS. apostolorum Olympæ, Rhodionis, Sosipatri, etc., die* 10.

Genus humanum partu tuo reformasti, o Virgo: Verbum namque Patris genuisti, quod carnem mortalem gestavit, et vias immortalitatis nobis ostendit.

Unigenitum Patris Filium, qui prius fuerat sine matre, nunc ex te sine patre natum agnoscentes, Dei matrem te confitemur, quæ sine dolore peperisti, et virgo permansisti ratione ineffabili, o Dei sponsa Maria.

Miracula superavit universa miraculum illud novum, quod in te, o purissima, manifeste factum est: Deum enim corporaliter peperisti, o Dei sponsa, hominibus misericorditer unitum unione impermista.

Concepisti per verbum Verbum, o illibatissima Deipara, ac supra verbum, factum hominem, peperisti, propterea te verbis divinitus inspiratis assidue beatificamus.

Tanquam aliud cœlum priori cœlo sublimius factum, te, Domina, glorificamus; quod nobis Solem justitiæ protulit, et profundas ignorantiæ tenebras eliminavit.

Verbum Patris coæternum, hominibus manifestatum, corporasti, o puella, et in carne peperisti hominem factum propter hominis salutem. Laudabilis et supergloriosus Deus patrum.

Urna quæ olim manna ferebat, te, o casta, figurabat: Christum enim, dulcedinem nostram, portasti, o veneranda, et in carne peperisti, qui eripit ab omni amaritudine fœdissimorum peccatorum eos qui superexaltant ipsum in sæcula.

Parce, Domine, populo tuo, a Barbarorum incursu, peccatis, tentationibus, et æterno supplicio liberans nos per **219** preces sanctissimæ Virginis Genitricis tuæ et gloriosorum apostolorum tuorum.

Ex Canone in SS. Orestem, Menam, Victorem, Vincentium, Stephanidem, et Theodorum Studitam, die 10 (92***).

O laudabilissima, quæ sola supra naturæ ordinem Conditorem et Factorem universi, qui in te naturas innovavit, peperisti, redime me a peccatis, et a tormentis eripe me.

Medica mentem meam pravis affectionibus vitiatam, o inviolata; ac divinæ gratiæ læta luce animam meam perfunde.

Malitiæ turbine exagitatum, et procelloso passionum pelago jactatum salva servum tuum ad te confugientem, o inviolata.

A violentis peccati fluctibus, a passionum ignominia, atque ab omni, quod circumstat, malo, salvos fac servos tuos, o casta.

Mortifica carnis meæ prudentiam, Virgo inviolata, quæ Christum concepisti, qui divina potentia mortuam hominum naturam vivificavit.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους Ὀλυμπᾶν, Ῥοδίωνα, Σωσίπατρον, κ.τ.λ., ἡμέρᾳ ι'.

Γένος τὸ ἀνθρώπινον τῇ σῇ κυοφορίᾳ, Παρθένε, ἀνέπλασας· Λόγον γὰρ ἐκύησας τὸν τοῦ Πατρὸς, σάρκα θνητὴν φορέσαντα, καὶ ἀθανασίας ὁδοὺς ἡμῖν ὑποδείξαντα.

Υἱὸν τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, ἀμήτορα τὸ πρότερον, ἐκ σοῦ τεχθέντα γνόντες ἀπάτορα, Θεοῦ Μητέρα ὁμολογοῦμέν σε, ἀπαθῶς κυήσασαν καὶ παρθένον μείνασαν ὑπὲρ λόγον, Μαρία Θεόνυμφε.

Θαυμάτων ἐπέκεινα ἁπάντων, πανάμωμε, τὸ ἐπὶ σοὶ κενουργηθὲν θαῦμα ἐδείχθη ἐμφανῶς· Θεὸν γὰρ ἐκύησας σωματικῶς, βροτοῖς δι' οἴκτον ἑνούμενον ἐν ἀσυγχύτῳ ἑνώσει, Θεόνυμφε.

Συνέλαβες διὰ λόγου τὸν Λόγον, πανάμωμε, καὶ ἔτεκες ὑπὲρ λόγον γενόμενον, Θεοτόκε, ἄνθρωπον· διό σε λόγοις θεοπνεύστοις διαπαντὸς μακαρίζομεν

Ὡς ἄλλον οὐρανὸν τοῦ πρώην, Δέσποινα, δειχθεῖσαν ὑψηλότερόν σε δοξάζομεν, τὸν Ἥλιον ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης ἀνατείλαντα, καὶ τὸ βαθὺ τῆς ἀγνωσίας σκότος διώξαντα.

Τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον συναΐδιον ἐμφανισθέντα τοῖς βροτοῖς ἐσωμάτωσας, καὶ σαρκὶ, Κόρη, ἀπεκύησας ἄνθρωπον γενόμενον, διὰ τὸ σῶσαι τὸν ἄνθρωπον. Ὁ αἰνετὸς τῶν πατέρων Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος.

Στάμνος πάλαι φέρουσα, ἁγνὴ, ἐτύπου σε τὸ μάννα· Χριστὸν γὰρ, τὸν γλυκασμὸν ἡμῶν, ἐβάστασας, σεμνὴ, καὶ σαρκὶ ἐκύησας ἐξαίροντα πάσης πικρίας ἀτόπων ἐγκλημάτων τοὺς ὑπερυψοῦντας αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Φεῖσαι τοῦ λαοῦ σου, Κύριε, ἐπιδρομῆς Βαρβάρων ἡμᾶς λυτρούμενος, καὶ ἁμαρτιῶν, καὶ πειρασμῶν, καὶ κολάσεως αἰωνίου, εὐχαῖς τῆς τεκούσης σε, Παρθένε παναγία, καὶ τῶν ἐνδόξων ἀποστόλων σου.

(92***) Desideratur in Menæis impressis.

Digitized by Google

Verbum Dei, innovatis naturæ legibus, cum esset sine principio, ex puris sanguinibus tuis incarnatum est, o Virgo, supra rationis captum, et factum infans, hominem corruptum redintegravit.

Dominus altissimus, cum esset verus Deus, humanam formam ex te suscepit, o Virgo castissima, atque hominem deificavit, eumque a corruptione ereptum, incorruptione donavit. Quamobrem te universi benedicimus, o Dei sponsa Maria.

Horrescunt angelorum ordines, o immaculata, considerantes mysterium partus tui, quod est supra naturam : **220** Deum enim peperisti, et tanquam filium lactasti eum qui nutrit universa.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Ἐλεήμονα, ἡμέρᾳ ιβ'.

Ex Canone in festo S. Joannis Eleemosynarii, die 12.

Ἵνα τοὺς κάτω τοῖς ἄνω συνάψειεν, ὁ μόνος πάντων Θεὸς μήτραν ἀπειρόγαμον ὑπέδυ, καὶ σαρκὸς φανεὶς ἐν ὁμοιώματι, τῆς ἔχθρας τὸ μεσότειχον ἐλὼν εἰρήνην ἐμεσίτευσε, καὶ ζωὴν ἐβράβευσε, καὶ θείαν ἀπολύτρωσιν.

Ut superiores ac cœlestes cum inferioribus copularet, solus omnium Deus uterum illibatum ingressus est, et in similitudine carnis apparens, intermedio inimicitiæ pariete sublato, pacem interposuit, et vitam, divinamque redemptionem donavit.

Ἐπὶ σοὶ, παναγία, ὁ τοῦ παντὸς αἴτιος δι' ὑπερβολὴν εὐσπλαγχνίας θέλων ἐσκήνωσε, καὶ καθηγίασε τὴν τῶν ἀνθρώπων οὐσίαν παρσβάσει πρότερον ἐξολισθήσασαν.

In te, o sanctissima, universi auctor, propter excessum misericordiæ suæ voluntarie inhabitans, sanctificavit hominum substantiam, quæ propter primam transgressionem corruerat.

Ἴασαί μου τὰ τραύματα, Κόρη, τῆς καρδίας, καὶ κατευόδωσον τῆς ψυχῆς μου τὰ κινήματα εἰς Θεοῦ, Παρθένε, τὰ θελήματα.

Medere vulneribus cordis mei, o puella Virgo, et animæ meæ motus ad Dei voluntatem perficiendam felici tramite dirige.

Τὴν σκοτισθεῖσαν ψυχήν μου ταῖς φιληδονίαις τοῦ βίου, ἀγνὴ πανάμωμε, τῷ φωτὶ τῷ σῷ ταύτην καταύγασον, ἡ τὸ φῶς Χριστὸν τεκοῦσα τῆς ἀγνωσίας σκότος λύοντα.

Animam meam voluptatum vitæ amore obtenebratam luce tua illumina, o casta, ac libera ab omni labe, quæ lucem Christum peperisti, a quo ignorantiæ tenebræ dissolvuntur.

Νοήσαντες θεηγόροι προφῆται μυστηρίου σου, Παρθένε, τὸ βάθος, προφητικῶς προκατήγγειλαν τοῦτο, φωταγωγούμενοι θείῳ Πνεύματι, καὶ νῦν ἡμεῖς περιφανῶς τὰς ἐκβάσεις ὁρῶντες πιστεύομεν.

Diviniloqui prophetæ intellectu assecuti profunditatem mysterii tui, o Virgo, prophetice illud enuntiaverunt, divini Spiritus luce illustrati. Et nunc nos illorum vaticinii exitum manifeste videntes, credimus.

Μόνη τὸν ἕνα τῆς Τριάδος ἀπεγέννησας ἐν δύο ταῖς οὐσίαις ὑποστάσει μιᾷ ὁρώμενον, Παρθένε, ᾧ μελῳδοῦμεν· Κύριε ὁ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Tu sola, o Virgo, unum Trinitatis in duabus substantiis atque unica hypostasi agnitum peperisti, cui concinimus : Benedictus es, Domine Deus, etc.

Ῥείθρου ζῶντος ὤφθης, παναγία, σκήνωμα, ἐξ οὗ πιόντες οἱ θανατωθέντες τὴν ζωὴν κληρούμεθα ἀναβοῶντες· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα, τὸν Κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Fluvii viventis tabernaculum facta es, o sanctissima, ex quo bibentes nos qui mortui eramus, hæredes vitæ evadimus, clamantes : Benedicite, omnia opera, Dominum, et superexaltate eum in omnia sæcula.

Φανεῖσα πλατυτέρα οὐρανῶν, Παρθένε, τὸν λογισμόν μου στενούμενον πλάτυνον, χωρητικὸν χαρισμάτων θείων δεικνύουσα.

Tu, o Virgo, quæ cœlis latior apparuisti, dilatamentem **221** meam angustatam, et divinorum charismatum capacem redde.

Ex Canone in S. Philippum Apostolum, die 14 (92****).

O sanctissima, Deoque gratissima, esto mihi adjutrix et patrona apud Christum, ut liberet me ab æterno judicio, et ab omnimoda serpentis læsione.

Mentis meæ vagationes, corporis passiones, atque animæ morbos cura, o Virgo, et ad vias bonas dirige me, ut faciens Dei voluntatem, inveniam vitam æternam.

Tanquam animatum Domini palatium, et fidelium asylum, eorumque, qui in tribulationibus versantur, auxilium, et ducem infallibilem gratia plenam laudemus.

Te, quæ optimum Dominum peperisti, deprecamur, o benignissima Dei Genitrix, ab omni malo eripe populum tuum.

Intellectuale candelabrum te propheta vidit, o inviolata, vere habens lucernam, illuminationem, et propitiationem animarum nostrarum.

Lingua et corde te prædico Deiparam, o inviolatissima; Deum enim immortalem peperisti, cui omnes modulantes canimus, Benedictus es, Deus, etc.

Illum qui est ante sæcula, novum infantem in terra peperisti, o Virgo, innovantem nos, qui anti-

(92****) Desideratur in Menæis impressis.

Digitized by Google

qua malitia graviter inveterati eramus : unde te laudamus, o casta, in sæcula.

Custodi servos tuos, o sanctissima Virgo inviolata, illæsos a vulnere omnium telorum inimici ; et

222 *Ex Canone in festo SS. mart. Samonæ, Guriæ, et Abibi, die* 15.

Sapientiæ illius, quæ omnem excedit sapientiam, tabernaculum es, o immaculatissima ; suam enim ipsius domum ex castissimo sanguine tuo, o Virgo, ædificare sibi complacuit, ad salutem eorum qui te collaudant.

Te medicaminum fontem effecit, qui in uterum tuum ingressus est, o Dei Mater castissima : meæ igitur animæ medere.

Supra mentis captum peperisti, o Virgo, et post partum virgo item permansisti : quamobrem incessabilibus vocibus te inconcussa fide salutamus clamantes : Salve, Regina.

Ille qui solus bonus est, et pelagus benignitatis, atque universa continet ac sustinet, in ulnis tuis, o Dei Mater, contineri ac sustineri dignatus est.

Cum te solam tanquam lilium purissimum in medio spinarum (93), et florem convallium sponsus reperisset, o Dei Mater, spiritale in te tabernaculum sibi constituit.

Tanquam speculum tersissimum ac lucidissimum (94) divini radii nitorem in te evibratum continuisti ; benedicta tu inter mulieres.

A infringe audaciam ac fastum omnium hostium Agarenorum, ut te cum fide, o Deipara, beatam dicamus.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Σαμονᾶν, Γουρίαν, καὶ Ἀβίβον, ἡμέρᾳ ιε'.

Σοφίας τῆς ὑπερσόφου γέγονας σκηνή, πανάμωμε· τὸν ἑαυτοῦ γὰρ οἶκον ἐκ τῶν σῶν παναχράντων αἱμάτων, σεμνή, οἰκονομεῖν εὐδόκησε πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἰάσεών σε πηγὴν ὁ τὴν σὴν μήτραν ὑποδὺς ἔδειξε, μῆτερ Θεοῦ πάναγνε· τὴν ἐμὴν ψυχὴν οὖν θεράπευσον.

B Ὑπὲρ ἔννοιαν ἐκύησας, ὦ Παρθένε, καὶ μετὰ τόκον ὤφθης παρθενεύουσα πάλιν· μέγα τὸ μυστήριον τῆς κυοφορίας σου, Ἀειπάρθενε ἄχραντε, ὑμνοῦμεν.

Ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ πελάγει χρηστότητος τὰ σύμπαντα, Θεομῆτορ, συγκρατῶν σαῖς ἀγκάλαις κρατεῖσθαι κατηξίωσεν.

Σὲ μόνην τῶν ἀκανθῶν ἐν μέσῳ εὑράμενος ὡς καθαρώτατον κρίνον, καὶ κοιλάδων ἄνθος, ὦ Θεομῆτορ, ὁ Νυμφίος ὁ νοητὸς ἐν σοὶ κατεσκήνωσεν.

Ὡς νεόσμηκτον καὶ φωταυγίας πέμπον ἔσοπτρον, αἴγλην θεῖχῆς, Παρθένε, μαρμαρυγῆς προσβαλοῦσάν σοι ἐχώρησας· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, Πανάμωμε Δέσποινα.

(93) Fuit B. Virgo tanquam lilium purissimum, quia sine ulla originis macula concepta, cum cæteri Adæ filii fuerint ob peccatum originale, non lilia, sed spinæ. Favet Federicus Nausea episcopus Viennensis, homil. 81, dum exponens illa verba ex II Cantic. cap. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*, ait : « Etsi ex lege naturæ omnes filiæ humanæ spinosæ, id est, peccato conceptæ sint, Maria tamen sanctissima Virgo per legem gratiæ immaculata mansit, non secus ac lilium inter spinas, quæ etsi sint quantumlibet horridæ, asperæ rigidæque atque tumidæ, crescit tamen subter ipsas sine macula lilium ipsum speciosissimum, nihil suæ virtutis amittens. » Et D. Anselmus *De conceptu virginali* cap. 4, « Lilium, inquit, potest nasci inter spinas, et illis non pungi ; sic Mater Christi potuit concipi inter peccatores, et peccato non tangi. » Hinc Adamus de S. Victore in suis Rhythmis sanctam Virginem salutat his verbis :

Salve, Verbi sacra Parens,
Flos de spina, spina carens,
Flos spineti gloria :
Nos spinetum, nos peccati
Spina sumus cruentati,
Sed tu spinæ nescia.

Dixit Virginem florem de spina, quia fuit ex majoribus in peccato conceptis oriunda, sed non dicit illam florem factum ex spina, quia Virgo semper flos seu lilium fuit, unde etiam dicit nesciam spinæ, tanquam Virgo de se nihil aliud sciat, aut scire possit, quam quod fuerit semper lilium, nunquam spina. Vide Bustum in Mariali serm. 5 de concept. parte III, ubi probans B. Virginem in lilio figuratam Cantic. II, *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*, ait inter alia : « Licet li-

C lium inter spinas nascatur, tamen sine spinis est, et totum candidum atque odoriferum exstat ; sic B. Virgo Maria, quamvis a primis parentibus per peccatum spinosis sit propagata, tamen sine macula fuit, et per munditiam et puritatem tota candida atque odorifera permansit. » Sic ille.

Porro S. Sabbas in Menæis Græcorum, die 29 Januarii, ode 6, quod etiam hic asserit S. Josephus, B. Virginem solam a Christo sponso, tanquam purissimum lilium in medio spinarum inventam testatur his verbis :

Ex te sola, quam purissimo lilio in medio spinarum [invento,
Uterum incolens tuum, Sponsus ille tuus processit.

Sic ille. Nimirum (ut in *Mariana Pietate Græcorum* inquit P. Simon Wagnerek) ex mente S. Sabbæ Christus Mariam inter homines in peccatis conceptos invenit, non tanquam similem illis, id

D est, tanquam spinam inter spinas, sic enim ex spina debuisset primum facere lilium, cum revera non lilium invenisset Mariam, sed spinam. Quod autem artifices faciunt, hoc excogitare seu invenire dicuntur. Asserunt proinde S. Sabbas, et S. Josephus Christum inter spinas, id est, omnes homines, qui concipiuntur in peccato, non spinam, sed lilium invenisse Mariam, quia illam inter spinas, non spinam, nec ex spina lilium, sed ab initio lilium fecit, id est, sine ulla originis macula exsistere jussit.

(94) Si decens fuit, ut peccati venialis levissima macula a Mariano speculo, ut tersissimum et lucidissimum vere appellari posset, procul fieret ; dignius certe et decentius longe fuit, ut originalis culpæ labes ab eodem quam longissime arceretur. Peccatum enim veniale macula quædam est, sed levissima, utpote, quæ animæ pulchritudinem,

Digitized by Google

Φύσεσιν ὁρώμενον διτταῖς Χριστὸν ἐγέννησας μίαν φέροντα σαφῶς ὑπόστασιν σύνθετον, ἀνθρωπότητι θεότητος συνεισδραμούσης φυσικὴν ὄντως καθ' ἕνωσιν· ὅθεν πάντες σε εὐλογοῦμεν, Μαρία Θεόνυμφε.

Duplici prædituni natura, unicam vero gerentem personam sine dubio Christum genuisti; compositum, per concurrentiam divinitatis cum humanitate, physica prorsus ac vera unione. Unde universi te benedicimus, o Maria sponsa Dei.

Σαρκὶ ἐπιδημῆσαι θελήσας ὁ διακοσμήσας πάντα Λόγος ἐν σοὶ κατεσκήνωσε, μόνην ἁγιωτέραν πάντων εὑράμενος, καὶ Θεοτόκον ἔδειξεν ἐπ' ἀληθείας, Μητροπάρθενε.

Cum Verbum, quod universa condidit et exornavit, ad carnem accedere voluisset, in te habitavit, quam solam omnibus sanctiorem invenit, et Deiparam te effecit revera, Mater et Virgo.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Γρηγόριον τὸν Δεκαπολίτην, ἡμέρᾳ κ'.

223 *Ex Canone in festo S. Gregorii Decapolitæ, die 20.*

Ἡ ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν διήκουσα κλίμαξ οὐράνιος, δι' ἧς Θεοῦ Λόγος τοῖς βροτοῖς ὡμίλησε, εὐλογημένη πάναγνε, ἀνερμήνευτον θαῦμα, ἀκατάληπτον ὅραμα, σῶζε τοὺς εἰς σὲ καταφεύγοντας.

O scala cœlestis, quæ a terra ad cœlum pertingis, per quam Deus Verbum cum hominibus conversatus est, benedicta Virgo castissima, miraculum inexplicabile, spectaculum inintelligibile, salva confugientes ad te.

Χαῖρε, μόνη τεκοῦσα τὸν τοῦ παντὸς Κύριον· χαῖρε, τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις ἡ προξενήσασα· χαῖρε, κατάσκιον καὶ ἀλατόμητον ὄρος, τῶν πιστῶν τὸ στήριγμα· χαῖρε, πανάμωμε.

Ave, o tu quæ sola universi Dominum peperisti: salve, quæ vitam hominibus conciliasti: salve, mons umbrose, et a lapicidæ manu intacte: salve, fidelium fulcimentum, o ab omni labe immunis.

Μῆτερ Θεοῦ, εὐλογημένη, πανάμωμε, τῆς ψυχῆς μου τραύματα θεράπευσον, τὰς ἡδονὰς σβέσον τῆς σαρκὸς, τὴν ἐσκοτισμένην καρδίαν μου φωταγώγησον, εἰρήνευσον τὸν νοῦν μου καὶ παντοίας ἐκ βλάβης, καὶ ἐχθρῶν ἐπηρείας με λύτρωσαι.

O Mater Dei, benedicta, tota immaculata, medere vulneribus animæ meæ; carnis libidines exstingue: obtenebratum cor meum illumina: mentem meam pacifica, et ab omni malorum atque hostium infestatione eripe me.

Προστασία τοῦ κόσμου, Μῆτερ Ἀειπάρθενε, σὺ με κυβέρνησον, καὶ ὁδήγησόν με εἰς εὐθεῖαν ὁδὸν, καὶ κατεύθυνον πρὸς δικαιοσύνης τρίβους ὀρθὰς τὸν λογισμόν μου, καὶ ψυχῆς τὰς πορείας εὐθύνουσα.

O mundi præsidium, Mater semper virgo, tu me guberna, et deduc me in viam rectam, et ad rectas justitiæ semitas dirige mentem meam atque animæ meæ itinera, o immaculatissima.

Μαρία τὸ καθαρὸν βασιλέως παλάτιον, γενόμενόν με λῃστῶν ἀκάθαρτον σπήλαιον εὐχαῖς σου καθάρασα, τοῦ ἐκ σοῦ τεχθέντος ναὸν ἅγιον ἀνάδειξον.

O Maria purissimum regis palatium, me, impurorum latronum speluncam effectum, precibus tuis emunda, et Filii tui templum sanctum me constitue.

Νεκρὸν χρηματίσαντα τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ ἀπολλύμενον, τὴν ζωὴν ἡ τεκοῦσα, ἀγνὴ Παρθένε, ζώωσον καὶ σῶσόν με, καὶ τῆς γεέννης ἐξάρπασον ψάλλοντα· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Me, ob peccatum mortuum ac perditum, tu, o casta Virgo, quæ Vitam peperisti, vivifica, et salvum me fac, et a gehenna eripe me psallentem: Benedictus Deus, etc.

Ἡ τὸν κριτὴν καὶ Κύριον ὑπὲρ λόγον κυήσασα, τοῦτον, ὡς Υἱόν σου, παναγία, αἴτησαι ἐν ὥρᾳ τῆς κρίσεως, τῆς καταδίκης, καὶ τοῦ πυρὸς, σκότους ἀφεγγοῦς, καὶ τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων λυτρώσασθαι τοὺς πίστει εὐσεβῶς μελῳδοῦντας λαούς· Ὑπερυψοῦτε εἰς τοὺς αἰῶνας...

Tu quæ judicem ac Dominum genuisti ineffabiliter, eumdem tanquam Filium tuum, o sanctissima, precare, ut in hora judicii, a damnatione, ab igne, a tenebris obscurissimis, et a dentium stridore liberentur ii qui cum fide ac pietate concinunt: O populi, superexaltate, etc.

Φωνήν σοι τοῦ Γαβριὴλ οἱ πιστοὶ περιχαρῶς προσφθεγγόμεθα· Χαῖρε, παράδεισε, ζωῆς τὸ ξύλον ἀναβλαστήσασα· χαῖρε, ἡ λύσις τῆς ἀρᾶς, μαρτύρων

Voce Gabrielis nos fideles, ad te cum gaudio clamantes, salutamus: Salve, paradise, quæ lignum vitæ protulisti (95): salve, maledictionis

gratiam videlicet, extenuat, non tamen corrumpit: per quam charitatis fervor intepescit quidem, sed non exstinguitur: quæ valetudinem imminuit animis, sed mortem non consciscit: quæ Dei erga nos amorem præfervidum fortasse etiam defervere facit, odium vero minime lacessit aut provocat. Contra vero originalis culpæ labes animi pulchritudinem corrumpit, charitatem excludit, mortem affert, et Dei Opt. Max. odium homini accersit. Immunditiam legalem, illam scilicet, quam feminæ propter sordes, quibus ex partu imbuebantur, contrahere solebant, a nitidissimo Matris suæ speculo Deus abesse voluit, ut docet Cyprianus in serm. de Nativit., Augustinus de v Hæresibus, Epiphanius in Compendio Doct., Nazianzenus orat. 40 et alii.

Si ergo Deus hujus speculi munditiem et candorem per umbratilem legalis immunditiæ maculam non parum lædi aut violari putavit, ac propterea immunditiam istam ab illo prohibuit, quonam modo peccati originalis teterrimas sordes et squalorem illi aspergi et adhærere permisit? Vide quæ de hoc speculo dixi in Vindicatione sacri ordinis Prædicator. libro 1, parte 1, argumento 8, super illa verba S. Thomæ, Fecit summus Artifex speculum unum etc.

(95) De hoc paradiso loquens inter alios vir pietate et doctrina inclytus Pater Ildephonsius Giron, ord. Prædicatorum, in suo *Promptuario concionum*, concione 2, de conceptione B. Virginis ait: « Custodivit quoque Filius Dei paradisum suum,

Digitized by Google

dissolutio, martyrum corona, **224** confessorum gloria, atque hominum piorum firmamentum.

A στεφάνωμα, ὁσίων καύχημα καὶ ἀνθρώπων εὐσεβῶν τὸ κραταίωμα.

Ex Canone in festo S. Philemonis apostoli et sociorum, die 22.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Φιλήμονα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἡμέρᾳ κβ'.

Divinus olim prophetarum catalogus multiformibus symbolis te vere a longe prædescripserunt solam parituram esse Dominum.

Σὲ προφητῶν πάλαι ὁ θεῖος κατάλογος πολυειδέσιν, ἄχραντε, συμβόλοις πόρρωθεν προεκήρυξεν ὄντως, τὴν μόνην τὸν Δεσπότην ἀποκυήσασαν.

Cum apparuisses pura, ac tota immaculata, o Virgo, suscepisti in visceribus tuis Deum Verbum, qui naturam nostram peccatorum excessibus inquinatam purificavit.

Φανεῖσα καθαρὰ καὶ πανακήρατος ἐδέξω ἐν μήτρᾳ τὸν Λόγον Θεὸν, τὸν καθάραντα τὴν φύσιν ἡμῶν ῥυπωθεῖσαν, Παρθένε, ἀτοπήμασιν.

Laudo te, vere omni laude dignissima, quæ Deum Verbum omni laude superiorem supra naturæ modum peperisti : et precor te, ut infelicis animæ meæ morbos cures, quippe quæ benigna es, o sponsa Dei.

Ὑμνῶ σε ἀληθῶς, πανύμνητε, ὑπερύμνητον Θεὸν Λόγον ὑπερφυῶς τέξασαν, καὶ δέομαι τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς θεραπεῦσαι τὰ νοσήματα, ὡς ἀγαθὴ ὑπάρχουσα, Θεόνυμφε. B

O Domina, salva nos gravissima tentationum tempestate jactatos, et Barbarorum immitissimorum incursibus, et crudelibus dæmonum invasionibus afflictos.

Δέσποινα, σῶσον ἡμᾶς χειμαζομένους χαλεπῷ κλύδωνι τῶν πειρασμῶν, καὶ τῶν ἀνημέρων Βαρβάρων ἐκδρομαῖς, καὶ ταῖς τῶν δαιμόνων δειναῖς ἐπιθέσεσιν.

Corporatum est Verbum in ventre tuo : et propter suam misericordiam agnosci voluit homo, ut hominem efficeret Deum, o puella ab omni nævo immunis (96).

Σωματοῦται ὁ Λόγος ἐν μήτρᾳ σου, καὶ δι' εὐσπλαγχνίαν γνωρίζεται ἄνθρωπος, ἵνα Θεὸν τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάσηται, Κόρη πανάμωμε.

Fortitudo humilium, et lucerna lucida, et mensa divina : mons, et porta impervia : thronus Dei, et palatium : virga Aaron, et urna auro fulgida facta es, o Virgo, quæ Christum, vitæ manna, portavit.

Ἰσχὺς ταπεινῶν, καὶ λυχνία φωτεινὴ, καὶ θεία τράπεζα, ὄρος καὶ πύλη ἀδιόδευτος, θρόνος Θεοῦ καὶ παλάτιον, ῥάβδος Ἀαρών τε καὶ στάμνος χρυσαυγίζουσα πέφυκας, Χριστὸν τὸν μάννα τῆς ζωῆς, Παρθένε, φέρουσα.

Novus paradisus vere nobis venter tuus apparuit, C o casta Deipara, in quo germinavit vitæ lignum, per quod illi qui fructu ligni gustato mortui erant, iterum vivificati ad paradisum reducuntur.

Νέος παράδεισος ἡμῖν ἡ γαστήρ σου ἀληθῶς, ἁγνὴ, ὡράθη, ζωῆς ξύλον βλαστάνουσα, καὶ τοὺς θανέντας καρπῷ τοῦ ξύλου πάλιν πρὸς παράδεισον ζωοποιηθέντας εἰσάγον, Θεοτόκε.

Fers ferentem omnia, et nutrientem nutris, o immaculatissima : nec partus tui rationem mente assequi potes. Superat omnem mentem miraculum tuum, quod angelos **225** atque homines stupore percellit, dum vident te solam Virginem Matrem Dei.

Φέρεις τὸν φέροντα πάντα, καὶ τὸν τρέφοντα τρέφεις, τὸν τρόπον τῆς λοχείας οὐδαμῶς ἐπισταμένη, πανάμωμε· ὑπὲρ νοῦν τὸ σοῦ θαῦμα ἀγγέλους καταπλῆττον καὶ βροτοὺς τοὺς εἰδότας σε μόνην Παρθένον Θεομήτορα.

Ex canone in festo S. Patris nostri Gregorii Acragantini [Agrigentini], die 23.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον Πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον τὸν Ἀκραγαντῖνον, ἡμέρᾳ κγ'.

Te vere ac proprie Deiparam confiteor; Dominum enim inexplicabili modo peperisti, o Deipara inviolata, qui in duabus substantiis ac voluntatibus intelligitur. D

Θεοτόκον σε ἀληθῶς ὁμολογῶ· τέτοκας γὰρ Κύριον ἀνερμηνεύτως ἐν δυσὶν οὐσίαις, ἄχραντε Παρθένε, καὶ θελήσεσι κατανοούμενον.

Verba diviniloquorum præconum completa sunt :

Ῥῆσις κηρύκων θεηγόρων ἀνεπληρώθη· ἰδοὺ γὰρ

dum domum virginalem deliciarum suarum servavit ab omni culpa. Neque in hunc paradisum invenire potuit ingressum callidus serpens; fuit enim conclusus hortus, imo ipsa Virgo contrivit caput serpentis. » Sic ille. Et P. J. Eusebius Nieremberg. in suis Exceptionib. cap. 13, cum retulisset a S. Athanasio in homilia in Occursum Domini B. Virginem paradisum divina plantatum manu fuisse appellatam, subdit : « B. Virgo dicitur paradisus plantatus manu Domini, quoniam in plantatione suæ creationis, sola manus Dei, et gratia ejus locum habuit, non autem vestigium diaboli et ejusdem servitus. »

Quid enim fuerit affirmare Deiparam ab omni nævo fuisse immunem, quam omnem prorsus ab ipsa peccati, sive actualis, sive originalis nævum propulsare? Consonat S. Sabbas in Menæis Græcorum, die 3 Januarii, ode 3, dum Deiparam alloquens ait :

Nemo, ut tu, Domina, inculpatus est æque,
Nec præter te incontaminatus quisquam, o nævo nulli [subjecta.

Et ibidem, die 1 Januarii, Ode 9,

Tu, quæ ab omni es nævo intacta.

(96) Quid hac exclamatione opportunius pro immaculata B. Virginis conceptione astruenda? Vide Velasquez *De Maria immaculate concepta* libr. IV, dissert. 5, annot. 1.

Digitized by Google

ἐτεκεν ἡ Παρθένος νέον βρέφος τοῦ Ἀδὰμ παλαιότερον, καὶ σύνθρονον τοῦ Γεννήτορος.

Γένος βροτῶν σέσωσται τῇ ὑπὲρ νοῦν σου κυοφορίᾳ, καὶ οἱ ἐν σκότει φθορᾶς, παναγία Δέσποινα, εἶδον τὸ φῶς τὸ ἐκλάμψαν ἐκ γαστρός σου, τῆς αἰτίας τῆς ἡμῶν, Κόρη, ἀναπλάσεως.

Ὁ κόλπους τοῦ Πατρὸς μὴ κενώσας ἐν τῷ σαρκοῦσθαι, πανάμωμε, σοῦ ἐν τοῖς κόλποις ὁρᾶται, κρατούμενος ὡς βρέφος, ὃν ἐξιλέωσαι τοῖς εὐσεβῶς σε τιμῶσιν, Παρθένε Θεόνυμφε.

Νοῦς ἐννοῆσαι τὸ μέγα ἀπορεῖ τοῦ σοῦ τόκου μυστήριον· Θεὸν γὰρ ἐκύησας ἄνθρωπον γενόμενον, Ἀειπάρθενε, τὸν ἀπερινόητον.

Μητροπρεπῶς τὸν πάντων ἀπεκύησας Κτίστην, καὶ ἐν χερσὶν ἐβάστασας, χερουβικὸς ὡς θρόνος, τὸν συνοχέα τοῦ παντὸς, ἀπειρόγαμε.

Ὁ παράδοξος τόκος σου τὰς διανοίας ἡμῶν καταπλήττει, μόνη εὐλογημένη. Θεὸς γὰρ ἐκ σοῦ σάρκα προ[σ]έλαβεν, ὅπερ ἦν διαμείνας, Θεοτόκε, ἄτρεπτος τῇ φύσει ὃν ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φῶς ἡ τεκοῦσα ἄχρονον, τὸ ἐκλάμψαν ἐκ Πατρὸς, φώτισόν μου, Κόρη, τὴν ψυχὴν, καὶ τὸν νοῦν, μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ ἐκδιώκουσα τὸ σκότος τῶν παθῶν, ἵνα σε μακαρίζω, τὴν ἀειμακάριστον τῶν πιστῶν ἐλπίδα.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Κλήμεντα Ῥώμης, ἡμέρᾳ κδ'.

Ἁγίασον, Δέσποινα, τὴν ταπεινήν μου διάνοιαν, ἡ τὸν ὑπερούσιον Λόγον κυήσασα, καὶ ὑπάρχουσα πασῶν ἁγιωτέρα τῶν ἄνω δυνάμεων, θεοχαρίτωτε.

Κυριοτόκε, ἡ Θεὸν ἀπορρήτως κυήσασα τὸν Σωτῆρα τοῦ παντὸς, αὐτὸν δυσώπει σωθῆναί με πάθεσιν ἑκάστοτε περιαντλούμενον.

Ἀναπλάττεις συντριβεῖσαν καὶ φθορᾷ ὑποκύψασαν τὴν βροτείαν φύσιν, ἄχραντε, Θεὸν σωματώσασα, καὶ ὑπὲρ φύσιν τεκοῦσα, ἀπειρόγαμε· ᾧ κραυγάζομεν· Δόξα, Χριστὲ, τῇ δυνάμει σου.

Τὴν ἁγνὴν ἁγνεύοντι τιμήσωμεν νοΐ, καλλονὴν τοῦ Ἰακὼβ ταῖς ἐνθέοις πράξεσι καλλυνόμενοι, εὐσεβῶς ὑμνήσωμεν ὡς Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Μεμύηται Ἡσαΐας τὸ βάθος τοῦ τόκου σου, καὶ παρθένον ἐν γαστρί σου ἐκήρυξεν ἔχουσαν τὸν δι' εὐσπλαγχνίαν σαρκωθέντα ἐκ σοῦ, ἀπειρόγαμε.

Ὁ τοῖς πᾶσι παρεχόμενος βουλήματι τὸ εἶναι, πάναγνε, ἐκ σοῦ ἀρχὴν χρονικὴν λαμβάνει καὶ τίκτεται, λύων τὰ χρόνια παραπτώματα τῆς συμπτωθείσης, ἄχραντε, τῶν βροτῶν ῥευστῆς οὐσίας.

Ὦ φρικτοῦ καὶ ἀῤῥήτου θεάματος! ἐν γαστρὶ κατοικεῖ ὁ ἀχώρητος, καὶ σὰρξ ἀτρέπτως γίνεται, καὶ θεοῖ με δι' οἶκτον, καὶ τὴν τεκοῦσαν μετὰ τόκον φυλάττει ἀγνεύουσαν.

A ecce enim Virgo peperit infantem novum, qui Adamo est antiquior, et æqualis considet Patri.

Genus hominum salvatum est per partum tuum, qui superat omnem cogitationem, et ii qui in tenebris corruptionis versabantur, viderunt lumen quod coruscavit ex utero tuo, o Domina sanctissima puella, causa reparationis nostræ.

Is qui Paternum sinum non reliquerat vacuum in sua incarnatione, in sinu tuo visus est, o purissima, arctatus tanquam infans, quem propitium redde iis, qui te religiose honorant, o Virgo Dei sponsa.

Hæsitat mens recogitans magnum partus tui mysterium, o Virgo : Deum enim peperisti hominem factum, quem nulla mens cogitatione assequi B potest.

Omnium Creatorem peperisti, ut Matrem talem decebat; et velut thronus cherubicus, portasti eum qui continet ac portat universum, o innupta.

Admirandus partus tuus, o sola benedicta, mentes nostras stupore percellit : Deus enim ex te carnem suscepit, o Deipara, permanens id quod erat, immutabilis natura : quem superexaltamus in omnia sæcula.

O puella quæ lucem æternam ex Patre coruscantem peperisti, illumina animam ac mentem meam, o Virgo, **226** longe repellens a me tenebras passionum, ut beatificem te, semper beatissimam spem fidelium.

Ex canone in festo S. Clementis Romani, die 24.

C

Sanctifica, Domina, miseram mentem meam, quæ supersubstantiale Verbum genuisti, et universis supernis potestatibus sanctior es, o Deo charissima.

O Dominipara, quæ Deum ineffabiliter genuisti, universi Salvatorem, eumdem deprecare ut salvet me assidue passionibus circumdatum.

Restaurasti humanam naturam contritam et corruptioni subjectam, o inviolata atque innupta, dum Deum corporasti, ac supra naturæ modum peperisti : ad quem clamamus : Gloria, Christe, potentiæ tuæ.

Castam casta mente honoremus : pulchritudinem D Jacob divinis actionibus decorantes religiose laudemus, tanquam Dei nostri Matrem.

Initiatus est Isaias profundis mysteriis partus tui, et prædicavit te virginem, quæ in utero habitura eras eum qui propter suam misericordiam ex te incarnatus est, o nescia viri.

Ille qui omnibus decreto suo præbet esse, ex te, o tota casta atque inviolata, principium temporale suscepit ac natus est, expians delicta naturæ hominum fluxæ, quæ corruerat.

O spectaculum formidandum atque ineffabile! In ventre habitat is, quem nihil capere potest, et sine ulla mutatione fit caro; meque sua deificat misericordia; et Genitricem suam post partum castam conservat.

Digitized by Google

Fers in ulnis Deum, o sanctissima, tanquam A thronus igneus inviolatus, qui humanam suscepit naturam, et **227** unione ineffabili ob immensam misericordiam suam eidem copulatus est; quamobrem omnes te magnificamus.

Φέρεις ἐν ἀγκάλαις τὸν Θεὸν, ὡς πύρινος. παναγία, θρόνος ἄχραντος, φύσιν βροτείαν εἰληφότα, καὶ ταύτης συμπλακέντα καθ' ἕνωσιν ἀπόῤῥητον, δι' οἰκτον ἀμέτρητον· ὅθεν σε πάντες μεγαλύνομεν.

Ex canone in festo S. Mercurii martyris, die 25.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα Μερκούριον, ἡμέρᾳ κε'.

E virgine puella incarnatus visus est, qui propter nos homo similis nobis factus est, et Mercurium suarum passionum testem, athletam suum effecit, eenixe sibi concinentem : Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est.

Κόρης παρθένου ὡράθη σαρκούμενος ὁ ὑπὲρ ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος γενόμενος, καὶ μάρτυρα πιστὸν παθῶν οἰκείων δείκνυσι Μερκούριον γενόμενον, αὐτοῦ τὸν ἀθλητὴν, αὐτῷ συντόμως ψάλλοντα· Τῷ Κυρίῳ ᾄσωμεν· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Ut conceptionem tuam, quæ omnem mentem excedit, rubus præfiguraret, o casta, apparuit ardens in igne, nec tamen comburebatur.

Ἵνα προτυπώσῃ σου τὴν ὑπὲρ νοῦν, ἁγνὴ, κύησιν, βάτος πυρὶ ὤφθη καιομένη, οὐδαμῶς φλεγομένη.

In te salutiferum Verbum descendit, o Virgo perennis, tanquam imber, qui infidelitatis pluvias exsiccavit. B

Ἐπὶ σὲ ὁ σωτήριος Λόγος καταβέβηκεν, Ἀειπάρθενε, ὥσπερ ὄμβρος, καὶ ἐξήρανε τῆς πολυθεΐας τὰ ὀμβρήματα.

Interime, o Virgo, vivum peccatum meum, tu quæ vitam peperisti, quæ morti tradidit mortem.

Θανάτωσον, Παρθένε, τὴν ζῶσάν μου ἁμαρτίαν, ζωὴν ἡ κυήσασα τὴν θανατώσασαν θάνατον.

Concepisti, o puella, per vocem angeli, magni consilii Angelum, et ex tuis sanctissimis sanguinibus incarnatum peperisti, o purissima, illum qui vitæ aditus universis ostendit propter ineffabilem misericordiam suam.

Συνέλαβες τῇ φωνῇ τοῦ ἀγγέλου τὸν βουλῆς μεγάλης Ἄγγελον, Κόρη, καὶ ἐκ τῶν σῶν παναγίων αἱμάτων σεσαρκωμένον, πανάμωμε, τέτοκας τὸν δείξαντα πᾶσι ζωῆς τὰς εἰσόδους δι' ἄφατον ἔλεος.

Angelorum ordines stupore percellit mysterii tui profunditas, o Deipara : Deus enim ex te incarnatus apparuit, cui concinimus : Benedictus es, Domine Deus.

Τάξεις ἀγγέλων καταπλήττει μυστηρίου σου τὸ βάθος, Θεοτόκε· ὁ Θεὸς γὰρ ἐκ σοῦ σαρκούμενος ὠράθη, ᾧ μελῳδοῦμεν· Κύριε ὁ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Nos omnes fideles te tanquam reparationis nostræ causam laudamus, o inviolata : Deum enim omnium rerum causam supra causam peperisti, qui imaginem suam malitia contritam, propria misericordia redintegravit, o sola superbenedicta et gratia plena. C

Ὡς τῆς ἡμῶν ὑπάρχουσα ἀναπλάσεως, ἄχραντε, ἅπαντες αἰτίαν οἱ πιστοὶ ὑμνοῦμέν σε. Θεὸν γὰρ παναίτιον ὑπὲρ αἰτίαν τέτοκας, τὸν τὴν συντριβεῖσαν ἐν κακίᾳ εἰκόνα οἰκείᾳ εὐσπλαγχνίᾳ ἀναπλάσαντα, μόνη ὑπερευλογημένη καὶ κεχαριτωμένη.

Illumina, o porta lucis, animam meam passionum caligine excæcatam, pravisque cogitationibus obscuratam, atque in discrimine positam, et a tentationibus, periculis **228** ac tribulationibus erue me, ut glorificem te spem roburque fidelium.

Φώτισον, πύλη τοῦ φωτὸς, τὴν τυφλώττουσαν ψυχήν μου τοῖς πάθεσι, καὶ πονηροῖς λογισμοῖς ἀμαυρωθεῖσαν καὶ κινδυνεύουσαν, καὶ ἐξελοῦ με πειρασμῶν, κινδύνων καὶ θλίψεων, ἵνα δοξάζω σε, τὴν ἐλπίδα τῶν πιστῶν καὶ κραταίωμα.

Ex canone in festo S. P. N. Alypii Cionitæ, die 26.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Ἀλύπιον τὸν Κιονίτην, ἡμέρᾳ κς'.

Verba venerandi prophetæ finem habuere. Ecce enim Virgo Deum in carne peperit, qui homines delictis ac peccatis ante contritos redintegravit. D

Ῥῆσις σεπτοῦ προφήτου πέρας ἐδέξατο· ἰδοὺ γὰρ ἡ Παρθένος σαρκὶ Θεὸν ἐκύησε βροτοὺς ἀναπλάττοντα, συντριβέντας πρότερον ἁμαρτίαις καὶ πλημμελήμασιν.

O Virgo, mundum Verbi palatium, fac animam meam domum Spiritus sancti : fonte aquæ, quæ est principium vitæ, pota me, peccati calore inflammatum, ut pro debito te glorificem.

Παρθένε, τὸ καθαρὸν τοῦ Λόγου παλάτιον, τὴν ψυχήν μου δεῖξον οἶκον τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὕδατος πηγῆς ζωαρχικῆς πότισόν με τῇ καύσει τῆς ἁμαρτίας φλογιζόμενον, ὅπως καταχρέως δοξάζω σε.

Medere, Domina, passionibus animæ meæ, mentemque et cor meum illumina, tu quæ lucis datorem peperisti, Christum Dominum omni bonitate superiorem.

Τὰ πάθη τῆς ψυχῆς μου θεράπευσον, καὶ φωταγώγησον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου, Δέσποινα, ἡ φωτοδότην τεκοῦσα Χριστὸν τὸν ὑπεράγαθον Κύριον.

O puella sancta, Deum sanctum peperisti, ex sua misericordia hominem factum, qui sanctificat omnes ipsum cum fide ac timore sanctificantes.

Ἅγιον ἐκύησας Θεὸν γενόμενον βροτὸν δι' οἶκτον, ἁγία Κόρη, τὸν καθαγιάζοντα τοὺς αὐτὸν ἐν πίστει καὶ φόβῳ ἁγιάζοντας.

Nos, qui in tribulatione versamur, fortem con-

Ἰσχυρὰν παράκλησιν οἱ ἐν θλίψει ἔχομεν, ἁγνὴ,

Digitized by Google

καὶ βεβαίαν πάντες σε ἀντίληψιν, Μῆτερ Θεοῦ, κινδύνων σῶζε τοὺς δούλους σου.

Ὁ ἀπεριόριστος σάρκα ἀνελάβετο ἔννους τε καὶ ἔμψυχον ἐκ σοῦ, Ἀειπάρθενε, τοῦ σῶσαι τοὺς βοῶντας· Ὁ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Σοῦ ὁ τοκετὸς τὴν τικτομένην βλάβην κακίᾳ τοῦ ὄφεως νῦν ἀπεστείρωσε, μόνη κατάρας ἀναίρεσις, Παρθένε· ὅθεν σε τιμῶμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φωτισμόν μοι δώρησαι τῷ ἐν σκότει ὄντι τῶν παθῶν, καὶ ῥῦσαί με πονηρῶν ἔργων, καὶ φλογὸς ἐναποκειμένης μοι τῷ ἀθλίῳ καὶ ἁμαρτωλῷ, ἄχραντε Δέσποινα, προστασία τῶν ὑμνούντων σε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Στέφανον τὸν νέον, ἡμέρᾳ κη'.

Τὴν ἀδιόδευτον πύλην, τὸ καθαρὸν τῆς ἁγνείας τέμενος, τὴν καλὴν ἐν γυναιξὶ, τὴν ἁγίαν Δέσποιναν φωναῖς ἱεραῖς ὁ ἱερὸς λαὸς δοξάσωμεν.

Ἐκ σοῦ τῆς μόνης καθαρᾶς ὁ ὑπέρθεος Λόγος ἐσαρκώθη, ὡς οἶδε, καὶ διέσωσεν ἡμᾶς, τοὺς προσκυνοῦντας αὐτοῦ τὴν δι' οἶκτον θείαν συγκατάβασιν.

Ἐν σοὶ, πανάμωμε, τῆς σωτηρίας μου τὰς ἐλπίδας ἐθέμην, ἐπὶ τὴν σὴν σκέπην κατέφευγα· γενοῦ μοι, Κόρη, βοηθὸς, τῶν δεινῶν ἐξαιρουμένη με.

Ὑπεραγία, ἡ τὸν Θεὸν μόνη ἐπὶ γῆς ὡς ἀληθῶς τὸν ὑπεράγιον τέξασα, τοὺς σε Θεοτόκον ἀεὶ κηρύττοντας ἁγίασον καὶ σῶσον τῇ μεσιτείᾳ σου.

Τὴν μόνην πανύμνητον, τὴν καλὴν ἐν γυναιξὶ, τὴν τοῦ Θεοῦ λοχεύτριαν, Χριστιανῶν τὸ τεῖχος τὸ ἀῤῥαγὲς, τὴν ἄχραντον Δέσποιναν ἀδικάστῳ καρδίᾳ μακαρίσωμεν.

Ἱερώτατοι προφῆται προεδήλωσαν, ἁγνὴ, ἐκφαντικώτατα τὸ μυστήριον τῆς σεπτῆς λοχείας σου, καὶ νῦν ἡμεῖς τὰς ἐκβάσεις τηλαυγῶς κατανοοῦντες εὐσεβῶς σε μακαρίζομεν.

Ῥαντισμῷ θείου λύτρου, θεοχαρίτωτε, ἐκ πλευρᾶς κενωθέντος τοῦ σοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ, τὸν ἐκ πονηρᾶς ἁμαρτίας προσόντα μοι ῥύπον, δυσωπῶ σε, ἀπόπλυνον, Παρθένε.

Φωτὸς δοχεῖον, θεοχαρίτωτε, τῶν ἱερῶν μαρτύρων ἀληθῶς τὸ κραταίωμα, τῶν ὁσίων ἁπάντων τὸ καύχημα, σῶσον ἡμᾶς κινδύνων, καὶ περιστάσεων, καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπιδρομῆς τοὺς ἀνυμνοῦντάς σε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Παράμονον καὶ τὸν ἅγιον Φιλούμενον, ἡμέρᾳ κθ'.

Ἐν χρόνῳ τὸν ἔξω χρόνου τέτοκας βροτὸν γενόμενον, ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε, ἁγνὴ, ὡς Υἱόν σου καὶ Κύριον, τὰ τῆς ψυχῆς μου χρόνια πάθη ἰάσασθαι, πανάμωμε.

Στερέωσόν μου τὸν νοῦν περιτρεπόμενον πολλοῖς

A solationem habemus, et stabilem defensionem, te, inquam, o casta. Libera, o Mater Dei, a periculis servos tuos.

Ille qui est incircumscriptus atque indefinitus, carnem suscepit mente atque anima præditam, ex te, o Virgo perpetua, ut eos salvaret, qui clamant: Benedictus es, Deus, etc.

Partus tuus nunc sterilem reddidit noxam, quæ ex malitia serpentis nata erat, o Virgo, unica maledictionis exterminatio; quamobrem te in omnia sæcula honoramus.

Illuminationem largire mihi, in passionum tenebris commoranti, et libera me a pravis operibus, et a flamma quæ reservatur mihi miserabili ac peccatori, o Domina inviolata, eorum, qui te laudant, patrocinium.

229 *Ex canone in festo S. Stephani Junioris, die* 28.

Portam impervlam, mundum castitatis templum, pulcherrimam inter mulieres, Dominam sanctam, sacris vocibus sacer populus glorificemus.

Ex te sola pura Verbum superdivinum incarnatum est, eo modo quo idem novit, et salvavit nos, qui illius descensum divinum ob suam misericordiam factum adoramus.

In te, o immaculatissima, salutis meæ spes reposui, sub tuam protectionem confugi: esto mihi adjutrix, o puella, et a rebus molestis cripe me.

O supersancta, quæ supersanctum Deum sola in terra verissime peperisti, eos, qui te Deiparam semper prædicant sanctifica ac salva mediatione tua.

Solam illam omni laude dignissimam, pulcherrimam illam inter mulieres, Dei Genitricem, Christianorum murum inexpugnabilem, Dominam inviolatam, immoto minimeque dubitanti corde beatificemus.

Sacratissimi prophetæ manifestissime antea declaraverunt mysterium venerandi partus tui, o casta; et nunc nos vaticinii successus aperte agnoscentes, te devote beatificamus.

Aspersorio divini lavacri, quod ex latere Filii Deique tui effusum est, ablue, te precor, o Virgo Deo charissima, sordes, ex peccati malitia inhærentes mihi.

O Deo charissima, lucis receptaculum, vere sacrorum martyrum robur, et confessorum omnium gloriatio, salvos fac nos a periculis, et circumstantibus calamitatibus, atque ab hostium incursionibus, dum te laudibus celebramus.

230 *Ex canone in festo SS. Paramoni et Philumeni martyrum, die* 29.

In tempore peperisti eum, qui est extra tempus, hominem factum: quem enixe deprecare, o casta ac tota immaculata, tanquam Filium tuum ac Dominum, temporariis animæ meæ passionibus medeatur.

Confirma ac stabilem effice mentem meam, o

Digitized by Google

Mater Dei castissima, multis passionibus circumagitatam, ut te pro debito glorificem.

Homines ob trangressionem mortuos vivifico partu tuo omnes resuscitasti, o Virgo Maria : propterea te glorificamus, et divinis laudibus beatam appellamus.

Qui Patri ac Spiritui sancto æqualem habet honorem Dominus, ex castis sanguinibus tuis, o Virgo, incarnatus est et factus homo.

A scandalis vitæ libera me, o intemeratissima, qui in nocte cæcitatis, deformium cogitationum tenebris, ob inimici malitiam, semper occupatus sum.

Gaude tu, quæ sola hominibus gaudium peperisti : gaude, cœlum, et throne Cherubice, et gloriosissimum palatium Regnatoris sæculorum, o Domina ab omni macula immunis.

Legis umbræ, et prophetarum veneranda præconia, præfigurarunt te futuram ineffabiliter Dei nostri Genitricem, o casta, divina gratia cumulatissima, cui omnes concinimus : Benedicite, omnia opera Domini, Dominum, etc.

Illumina pupillas oculi mei cæcitate mortiferi peccati obtenebratas, o Dei Genitrix, castissima Domina. Tu enim es fidelium auxilium et illuminatio, o inviolata.

A πάθεσι, Μῆτερ Θεοῦ πάναγνε, ὅπως καταχρέως δοξάζω σε.

Νεκρωθέντας τοὺς ἀνθρώπους τῇ παραβάσει, τῷ ζωηφόρῳ τόκῳ σου, Παρθένε Μαρία, πάντας ἀνέστησας. Διό σε δοξάζομεν, καὶ θεοπρεπῶς μακαρίζομεν.

Ὁμότιμος Πατρὶ ἐνυπάρχων καὶ Πνεύματι, ὁ Κύριος ἐξ ἁγνῶν σου ἐσαρκώθη αἱμάτων, ἀγνὴ, βροτὸς γινόμενος.

Ῥῦσαί με τῶν σκανδάλων τοῦ βίου, πανάχραντε, τῆς ἐν νυκτὶ ἀβλεψίας λογισμῶν ἀτόπων κεκρατημένον, τῇ κακίᾳ τοῦ δυσμενοῦς ἀεὶ σκοτιζόμενον.

B Χαῖρε, ἡ μόνη χαρὰν ἀνθρώποις κυήσασα, χαῖρε, οὐρανὲ, καὶ θρόνε Χερουβικὲ, καὶ περίδοξον παλάτιον τοῦ βασιλεύοντος τῶν αἰώνων, πανάμωμε Δέσποινα.

Νόμου σε σκιαὶ, καὶ προφητῶν προδιεχάραξαν σεπτὰ κηρύγματα, ἀῤῥήτως μέλλουσαν ἔσεσθαι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν λοχεύτριαν, θεοχαρίτωτε ἁγνὴ, ᾧ πάντες μέλπομεν· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Φώτισον ψυχῆς μου τὰς κόρας ἀμαυρωθείσας ἀβλεψίᾳ τῆς φθοροποιοῦ ἁμαρτίας, Θεογεννῆτορ, πάναγνε Δέσποινα· σὺ γὰρ πιστῶν βοήθεια καὶ φωτισμὸς ὑπάρχεις, ἄχραντε.

231 MENSIS DECEMBER. ΜΗΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ.

Ex canone in S. Sophoniam prophetam (96*), *die* 3.

Humanum genus per te in sortem accepit redemptionem ; etenim Redemptorem omnium sola peperisti ; propterea beatam te dicimus, o Virgo Deipara, peccatorum auxilium, et cadentium erectio.

Conspectæ sunt in te semitæ desiderati ab omnibus. Ille enim qui sedet in sinibus Paternis, in sinu tuo, o casta, in morem infantis, residet, et voluntarie lac sugit, qui nutrit universa.

Novum nobis velut puerulum peperisti, sæculis omnibus antiquiorem, adolescentula unica speciosissima, gignens ineffabiliter Creatorem, o Virgo sanctissima, angelorum miraculum, atque hominum fidelium salus.

Diuturnas animæ meæ passiones cura, o inviolata, te precor : atque omnium peccatorum meorum chirographum discinde lancea Filii tui, neque sinas perire me sperantem in te, o purissima.

Carnis meæ appetitus mortifica, o Deipara, quæ

C Vitam peperisti, atque in viam pacis dirige semitas animæ meæ infelicissimæ, deducens me ad divinam Dei voluntatem faciendam.

Ecce nunc impleta est prophetia præconis divini : nam Virgo peperit illum, qui sæcula produxit ; cui modulantes assidue canimus, dicentes : Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Te, Dei omnium Domini Matrem, universæ generationes **232** generationum semper beatificant, o purissima, et sacris modis glorificant : omnium quippe fidelium asylum facta es, qui cum fide concinunt : Sacerdotes, benedicite ; populi, superexaltate in omnia sæcula.

D Bonorum amica Virgo, quæ Verbum bonum ac Dominum peperisti, animam meam, quæ assidue ob serpentis assultus atque ictus ad mala propendet, festinans bonam fac, o bona, tanquam unicum præsidium lassorum, et salus laudantium te.

Ex canone in festo S. Ambrosii episcopi Mediolan., die 7.

Sine semine Filium Dei, ex decreto Patris, de Spiritu divino concepisti, atque incarnatum peperisti, qui ex Patre sine matre, et ex te sine patre propter nos natus est.

Genus hominum renovasti, sola naturæ nostræ Conditorem ac Dominum enixa ; quare te glorificamus, o Deo charissima.

Ille qui universa voluntate sua formavit, sponte

Ἐκ τοῦ Κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Ἀμβρόσιον ἐπίσκοπον Μεδιολάνων, ἡμέρᾳ ζ'.

Ἀσπόρως τῷ τοῦ Πατρὸς βουλήματι ἐκ θείου Πνεύματος τὸν τοῦ Θεοῦ συνείληφας Υἱὸν, καὶ σαρκὶ ἀπεκύησας τὸν ἐκ Πατρὸς ἀμήτορα, καὶ δι' ἡμᾶς ἐκ σοῦ ἀπάτορα.

Γένος ἀνθρώπων ἐκαινούργησας, μόνη κυήσασα τὸν τῆς φύσεως ἡμῶν Δημιουργόν τε καὶ Κύριον· ὅθεν σε δοξάζομεν, θεοχαρίτωτε.

Ὁ θελήματι τὰ πάντα δημιουργήσας δημιουργεῖ-

(96*) Deest in Menæis impressis.

Digitized by Google

ται θέλων ἐξ ἁγνῶν σου αἱμάτων, σώζων τοὺς εἰδότας σε ἁγνὴν Θεομήτορα.

Βουλήματι τὸ πᾶν ὁ σοφῶς ἐργαζόμενος, βουλόμενος ἀναπλάσαι τοὺς ἀνθρώπους, Παρθένε, τὴν σὴν γαστέρα ᾤκησεν.

Ἴασαι τῆς ψυχῆς μου, Παρθένε, τὰ τραύματα ἐπισκιάσει σου θείᾳ, καὶ τὸν νοῦν μου λάμπρυνον σκοτισθέντα ἀμελείᾳ καὶ κακίᾳ ἐχθροῦ πολεμήτορος.

Ἰδοὺ, Παρθένε, ἐν τῇ γαστρί σου σὺ συνέλαβες Λόγον, τοῦ Πατρὸς συνάναρχον, καὶ σαρκὶ ἀπεκύησας δωρούμενον πᾶσιν ἀνάκλησιν, τοῖς ἐν Ἀδὰμ πεσοῦσι, πανάμωμε.

Ὕψθης ὑπερτέρα οὐρανῶν, Θεὸν οὐρανίον ἀποκυήσασα τὸν τὰ ἐπίγεια, πάναγνε, οὐρανίοις ἐπισυνάψαντα, καὶ τὴν ἐπίγνωσιν αὐτοῦ πᾶσι παρέχοντα τοῖς βοῶσι· Πάντα τὰ ἔργα, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Φωνὴν σοι βοῶμεν, Παρθένε, περιχαρῶς τοῦ ἀρχαγγέλου· Χαῖρε, τῆς κατάρας ἡ λύσις· δεινῶν παντοίων, χαῖρε, ἡ λύτρωσις, ἡ τοὺς βροτοὺς θεώσασα τῇ ὑπὲρ νοῦν κυοφορίᾳ σου.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Μηνᾶν, Ἑρμογένην, καὶ Εὔγραφον, ἡμέρᾳ ι'.

Ῥυσθῆναι, Κόρη πανάμωμε, παθῶν ἐπικρατείας τοὺς δούλους σου, τὸν σὸν ἐκτενῶς ἱκέτευε Κύριον καὶ Δεσπότην, ὃν ἐκ τῶν σῶν, πάναγνε, αἱμάτων ἐσωμάτωσας ἡμῖν προσομιλήσαντα.

Μόνην γυναιξί σε τὴν ὡραίαν τῷ κάλλει εὐράμενος, σωματοφόρος ἐκ γαστρός σου προελήλυθε, Κόρη, Χριστὸς, θείαις ὡραιότησι καταφαιδρύνασα γένος ἡμῶν· ὅθεν σε γεραίρομεν.

Ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ καὶ ἄνθος, ἀνεβλάστησας τὸν φυτουργὸν πάσης τῆς κτίσεως, μαράναντα τὰ φυτὰ τῆς ἀκάρπου γνώσεως, πίστιν σε ἡμῖν ἀληθεστάτην φυτεύσαντα εὐσεβῶς, ἄχραντε Παρθένε πανύμνητε.

Ἁγίων ἀγγέλων, Παρθένε ἁγνὴ, ὑπερέχουσα ὤφθης, κυήσασα βουλῆς μεγάλης ἄγγελον Θεὸν Ἐμμανουὴλ, βροτοὺς ἐπουρανίους αὐτοῦ τῇ καταβάσει ἐργασάμενον, Κόρη, δι' εὐσπλαγχνίαν ἀδιήγητον.

Ἔστη μέχρι σοῦ, Παρθένε, ὁ θάνατος· ζωὴν γὰρ Χριστὸν ἐκυοφόρησας τὸν δωρούμενον καθαρῶς εἰς αὐτὸν τοὺς πιστεύοντας τὴν ἀθάνατον καὶ θείαν ἀπολύτρωσιν· τοῦτον, παναγία, αἴτησαι λυτρωθῆναι πταισμάτων τοὺς δούλους σου.

Οὐ φλέξας σου τὴν μήτραν, οὐ σαλεύσας παρθενίας σήμαντρα ὁ σαρκωθεὶς Λόγος ἐκ σοῦ προελήλυθε, παρέχων ἡμῖν ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν, Κόρη, τοῖς μέλπουσιν· Ὁ τῶν πατέρων Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Στάμνον σε τὸ μάννα κεχτημένην τῆς θεότητος ἐγνωμεν, Κόρη, κιβωτὸν, καὶ τράπεζαν, καὶ λυχνίαν, καὶ θρόνον Θεοῦ, καὶ παλάτιον, καὶ γέφυραν μετάγουσαν πρὸς θείαν ζωὴν τοὺς ἀναμέλποντας· Εὐλογείτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον, καὶ ὑπερυψούτω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

formatur ex castis sanguinibus tuis, salvans eos qui te veram Dei Matrem agnoscunt.

Qui consilio suo universum condidit sapienter, volens homines reformare, uterum tuum, o Virgo, inhabitavit.

Medere, Virgo, vulneribus animæ meæ divina visitatione tua, mentemque meam negligentia ac malitia bellatoris hostis obtenebratam, luce serena perfunde.

Ecce, o Virgo immaculatissima, in utero tuo concepisti Verbum Patri coæternum, et incarnatum peperisti, a quo universis ex Adam natis jam collapsis donatur reparatio.

Sublimior cœlis visa es, Deum cœlorum enixa, o castissima, qui cœlestibus terrena conjunxit, suique cognitionem **233** præbuit omnibus clamantibus : Omnia opera, laudate Dominum.

Cum voce archangeli ad te lætanter clamamus, o Virgo : Ave, maledictionis solutio : ave, omnium malorum redemptio, quæ partu tuo inexcogitabili homines deificasti.

Ex canone in festo SS. Menæ, Hermogenis et Eugraphi martyrum, die 10.

Ut servi tui a passionum tyrannide liberentur, exora, o intemeratissima Puella, impense Dominum ac Despotam tuum, quem ex castis sanguinibus tuis corporasti, o castissima, quique nobiscum conversatus est.

Solam te inter mulieres pulchritudine speciosam inveniens Christus, o Puella, incarnatus processit ex utero tuo, divina pulchritudine decorans genus nostrum ; quamobrem te veneramur.

Virga ex radice Jesse, florem protulisti universæ creaturæ satorem, qui infrugiferæ scientiæ plantas arefecit, fidem autem verissimam nobis cum devotione plantavit, o Virgo inviolata, omni laude dignissima.

Sanctis angelis eminentior apparuisti, o Virgo casta, magni consilii Angelum, Deum Emmanuel enixa, qui descensione atque humiliatione sua homines fecit cœlestes, o Puella, propter inenarrabilem misericordiam suam.

Usque ad te mors perduravit, o Virgo; vitam enim Christum genuisti, qui pure in se credentibus immortalem ac divinam redemptionem donavit. Hunc, o sanctissima, deprecare, ut servi tui a lapsibus liberentur.

Verbum ex te incarnatum, o Puella, uterum tuum non comburens, virginitatis signa non commovens, processit, præbens incorruptionem et vitam nobis concinentibus : **234** Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Te urnam, divinitatis manna continentem agnovimus, o Puella : te arcam et mensam, te lucernam ac thronum Dei, te palatium et pontem ad divinam vitam transducentem eos qui concinunt : Benedicat omnis creatura Domino, et superexaltet eum in omnia sæcula.

Digitized by Google

Splendorem fulgureum partus tui natura nostra abjecta vidit, o purissima, et a nocte ignorantiæ et a tenebrosa passionum confusione liberata est : propterea te tanquam salutis nostræ causam veneramur.

A Φέγγος ἀστραπῆς τοῦ τόκου σου ἡ ἀπωθεῖσα φύσις ἡμῶν, πανάμωμε, εἶδε, καὶ νυκτὸς ἐξ ἀγνωσίας λελύτρωται, καὶ παθῶν τῆς σκοτώδους συγχύσεως· διό σε ὡς αἰτίαν τῆς σωτηρίας ἡμῶν σέβομεν.

Ex canone in festo S. Danielis Stylitæ conf., die 11.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ὅσιον Δανιὴλ τὸν Στυλίτην, ἡμέρᾳ ια'.

Totus homo ac perfectus apparuit, permanens id quod erat etiam post incarnationem, immutabilis Dominus, qui ex te natus est, o Deipara.

Ὅλος ἄνθρωπος ὤφθη, μείνας ὅπερ ἦν, καὶ μετὰ σάρκωσιν, ὁ ἐκ σοῦ Θεὸς γεννηθεὶς ἀναλλοίωτος Κύριος.

Libera me, Domina, a passionum violentia, et expugna nunc hostes impugnantes me : stabilem me firma in petra divinæ voluntatis ; animam meam illumina, o porta lucis divinæ.

Ῥῦσαι τῆς τῶν παθῶν με ἐπαγωγῆς, Δέσποινα, καὶ τοὺς πολεμοῦντας ἐχθρούς με νῦν ἐκπολέμησον· στήριξον πέτρᾳ με τῇ τοῦ Θεοῦ θελημάτων· τὴν ψυχήν μου φώτισον, πύλη τοῦ θείου φωτός.

Naturæ leges in te innovatæ sunt ; Verbum enim legislatorem, o castissima, vere supra causam ac B rationem, genuisti, quod ab irrationalitate liberavit genus hominum, qui fideliter concinunt : Gloria potentiæ tuæ, o amator hominum.

Νόμοι ἐν σοὶ φύσεως κεκαινοτόμηνται· νομοδότην Λόγον γὰρ ἐγέννησας ὑπὲρ αἰτίαν ὡς ἀληθῶς, πάναγνε, καὶ λόγον, τῆς ἀλογίας ῥυσάμενον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, τῶν πιστῶς μελῳδούντων· Τῇ δυνάμει σου δόξα, φιλάνθρωπε

Dominum enixa, supernis potestatibus sublimior facta es, hominumque naturam deificasti, o sola omni laude dignissima. Unde te verissimam Deiparam, o Virgo, nos fideles corde et ore glorificamus.

Τὸν Δεσπότην τεκοῦσα ὤφθης ὑπερτέρα τῶν ἄνω δυνάμεων, καὶ βροτῶν τὴν φύσιν ἐθεούργησας, μόνη πανύμνητε· Θεοτόκον ὄθεν παναληθεῖ ψυχῇ καὶ γλώσσῃ οἱ πιστοί σε, Παρθένε, δοξάζομεν.

Te patrocinium ac propugnaculum omnes fideles habemus, qui in profundo malorum, et in salo tribulationum semper periclitamur, o Deipara, sola hominum præsidium.

Σὲ προστασίαν πιστοὶ καὶ τεῖχος πάντες κεκτήμεθα, οἱ ἐν βυθῷ τῶν κακῶν καὶ σάλῳ τῶν θλίψεων ἀεὶ κινδυνεύοντες, Θεοτόκε μόνη, τῶν βροτῶν τὸ καταφύγιον.

Propitia esto mihi, Virgo ; et me peccati rhomphæa vulneratum **235** fomento intercessionis tuæ cura ac sana, dum clamo : Benedictus fructus ven- C tris tui.

Ἵλεος ἔσο μοι, Παρθένε, καὶ πληγέντα με ῥομφαίᾳ ἁμαρτίας ἐν μωττώσει τῆς σῆς θεράπευσον πρεσβείας κράζοντα· Εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς σῆς κοιλίας.

Illi qui te Deiparam esse sentiunt, o Domina sanctissima atque omni laude celebranda, verbis tuis inhærentes nunc beatam te dicunt, quoniam beatum Deum nobis peperisti, quem in duabus naturis atque unica persona laudantes clamamus : O pueri, benedicite ; sacerdotes, laudate ; populi, superexaltate eum in omnia sæcula.

Οἱ Θεοτόκον, Δέσποινα παναγία, φρονοῦντές σε, ῥήμασιν ἐπόμενοι τοῖς σοῖς, πανύμνητε σεμνή, μακαρίζομεν, ὅτι Θεὸν μακάριον ἔτεκες ἡμῖν, ὃν ἐν δυσὶ ταῖς οὐσίαις, μιᾷ δὲ ὑποστάσει ἀνυμνοῦντες βοῶμεν· Οἱ παῖδες, εὐλογεῖτε, ἱερεῖς, ἀνυμνεῖτε, λαοί, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Parce mihi, Salvator, qui natus, illæsam atque incorruptam Genitricem tuam conservasti post partum, cum sedebis, ut judices opera mea ; dissimulans iniquitates meas et peccata mea, tanquam impeccabilis, tanquam Deus miserator atque hominum amator.

Φεῖσαί μου, Σῶτερ ὁ τεχθεὶς καὶ φυλάξας τὴν τεκοῦσάν σε ἄφθορον μετὰ τὴν κύησιν, ὅταν καθίσῃς κρῖναι τὰ ἔργα μου, τὰς ἀνομίας παρορῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας μου ὡς ἀναμάρτητος, ἐλεήμων ὡς Θεός, καὶ φιλάνθρωπος.

Ex canone in Dominica in qua celebratur memoria primorum patrum Adæ et Evæ. D

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς μνήμης τῶν ἁγίων προπατόρων Ἀδὰμ καὶ Εὔας

Divinis oraculis aurem præbeamus, Christi apparitionem reboantibus. Ecce enim in spelunca nascitur, ex virgine puella ille, cujus partum horrore plenum astrologis apparens stella præmonstrat.

Ῥητῶν ἐνθέων ἀκούσωμεν, βοώντων τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνάδειξιν· ἰδοὺ γὰρ σπηλαίῳ τίκτεται, Κόρης ἐξ ἀπειρογάμου, οὗ τὸν φρικτὸν τόκον προμηνύει ἀστρολόγοις ὁ ἀστὴρ ἐπιφαινόμενος.

Nunc exspectatio gentium ex Virgine procedit : et Bethleem opportune aperit paradisum Edem qui clausus erat, suscipiens Verbum corporatum, et in præsepio, secundum carnem, reclinatum.

Νῦν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν ἐκ Παρθένου προέρχεται, καὶ Βηθλεὲμ τὴν κεκλεισμένην ὑπανοίγει προσφόρως Ἐδέμ, Λόγον σωματούμενον εἰσδεδεγμένη, καὶ φάτνῃ σαρκὶ ἐπανακλινόμενον.

Nunc redemptio nostra in præsepio reclinatur, et tanquam infans fasciis involvitur : et Magi reges veniunt ab Oriente ad videndum illum tanquam Deum ac regem natum super terram, et ad adorandum illum cum donis fideliter.

Νῦν ἡ ἀπολύτρωσις ἡμῶν ἐν φάτνῃ ἀνακλίνεται, καὶ σπαργανοῦται ὥσπερ νήπιον, καὶ Μάγοι ἀνατολῶν βασιλεῖς ἀφίκοντο, τοῦτον ὡς Θεὸν καὶ βασιλέα τεχθέντα ἐπὶ τῆς γῆς βλέψαι, προσκυνῆσαι σὺν δώροις πιστῶς.

Digitized by Google

Ὁ πλήρης κενοῦται σαρκὶ δι' ἡμᾶς, καὶ ἀρχὴν ὁ προάναρχος δέχεται, πτωχεύει δὲ ὁ πλούσιος καὶ Λόγος ὢν Θεοῦ ἐν φάτνῃ τῶν ἀλόγων, προσκλίνεται ὡς βρέφος, τῶν πάντων ἀνάπλασιν ἀπ' αἰῶνος ἐργαζόμενος. A

Who plenus erat, propter nos exinanitur secundum carnem; et qui erat ante principium, incipit esse: qui dives erat, fit mendicus; et qui est Verbum Dei, in præsepio **236** brutorum irrationalium reclinatur, ut infans, omnium qui a sæculo sunt reparationem faciens.

Νέον ἐπὶ γῆς παιδίον γνωρίζεται ὁ ὢν σὺν Πατρὶ ἀεὶ καὶ Πνεύματι, σπαργανοῦται δὲ ὁ τὴν γῆν σπαργανώσας ὁμίχλῃ σαφῶς, καὶ ἐν φάτνῃ τῶν ἀλόγων ἀνακέκλιται· τούτου νῦν προεορτάσωμεν γεγηθότες τὴν ἄσπορον γέννησιν.

Novus in terra puer agnoscitur, qui semper est cum Patre et Spiritu: fasciis autem involvitur ille qui tanquam fasciis, nebula terram manifeste circumdat; et in stabulo irrationalium reclinatur. Hujus nunc lætabundi incorruptam nativitatem festis vocibus præveniamus.

Ἰδοὺ, καθὼς προεῖπεν ὁ προφήτης, ἐν γαστρὶ συνέλαβεν ἡ ἀπειρόγαμος Θεὸν, καὶ τεκεῖν σαφῶς ἐπείγεται ἐν σπηλαίῳ Βηθλεέμ, ᾧ πάντες ψάλλομεν· Ὁ τῶν πατέρων Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ. B

Ecce, quemadmodum prædixit propheta, Virgo Deum concepit in utero, et proxima est ad illum manifeste pariendum in spelunca Bethlem: cui omnes psallimus: Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Ὤφθης ἐκ παρθενικῶν, Χριστὲ, αἱμάτων σωματούμενος ἀῤῥήτῳ λόγῳ, καὶ ὡς βρέφος τέλειον ἐν σπηλαίῳ, ὑπερβολῇ εὐσπλαγχνίας, Ἰησοῦ, ἀποτικτόμενος· ἀστὴρ δέ σε πόῤῥωθεν ἐμήνυσεν ἀστρολόγοις· Ὑμνεῖτε, πίστει κραυγάζουσι, καὶ ὑπερυψοῦτε Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Apparuisti, Christe Jesu, incarnatus ex virgineis sanguinibus, ineffabili verbo: et tanquam perfectus infans, propter excessum misericordiæ in spelunca natus es. Stella autem te a longe astrologis manifestavit, cum fide clamantibus: Laudate et superexaltate Christum in sæcula

Φορέσας με ἐκ τῆς Παρθένου προέρχεται, καὶ σπηλαίῳ τίκτεται Λόγος ὁ τοῦ Πατρὸς ἀσυγχύτως, χόρευε, ἡ κτίσις, φωναῖς εὐχαρίστως μεγαλύνουσα αὐτοῦ τὴν δι' οἶκτον παναγίαν συγκατάβασιν.

Portans me tanquam vestimentum, ex Virgine procedit, et in spelunca nascitur Verbum Patris sine commistione. Tripudiate, creaturæ, et gratis vocibus sanctissimam illius demissionem, quæ ex misericordia processit, magnificate.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἐλευθέριον, ἡμέρᾳ ιε'. C

Ex canone in festo S. Eleutherii martyris, die 15.

Ὡς θρόνος πυρίμορφος, τὸν Κτίστην φέρεις, ὡς ἔμψυχος θάλαμος καὶ τερπνὸν παλάτιον, τὸν βασιλέα χωρεῖς γενόμενον ὅπερ ἡμεῖς, Θεοχαρίτωτε.

Tanquam thronus igniformis portas Creatorem; tanquam thalamus animatus, jucundumque palatium Regem continens factum similem nobis, o Deo charissima.

Ῥάβδος δυνάμεως ἐβλάστησας τὸν Χριστὸν, ἐν ᾧ στηριζόμεθα· σὲ γὰρ ἐτύπου Ἀαρὼν ῥάβδος ποτὲ βλαστήσασα, ἀγεώργητε ἀγνὴ, περιστερὰ ἀειπάρθενε.

Virga virtutis germinasti Christum, in quo stabiles efficimur; te enim olim virga Aaronis pullulans figuravit, o casta, culturæ nescia, columba semper virgo (97).

(97) De hac columba verba faciens Bernardinus de Busto in Mariali serm. 6, de Concept. parte II, ait inter alia: « Gloriosa Virgo ab omni labe immaculata, fuit figurata per columbam albam et mundissimam, quæ de arca Noe egrediens, atque nihil fœditatis tangens, cum ramo virentis olivæ est reversa, ut habetur Genes. VIII cap., quod fuit in signum victoriæ. Ideo non debet corvus contra eam crocitare, licet eo mortuorum corporum putredine fœdato, ipsa purissima columba in nullo penitus fuerit maculata. » Sic ille. Favet S. Andreas Cretensis in canone De conceptione B. Virginis ode 6, dum inquit: D

Anna Columbam immaculatam concipiens in utero
Impleta fuit verissimo spirituali gaudio.

Quibus verbis cum Virginem primo statim initio suo dixerit columbam immaculatam, negavit fuisse primo ex peccato originali corvum. Apparuit Spiritus sanctus in columbæ specie, cum Christus Dominus in fluminis Jordani undis effigiem peccatoris ablueret. Post lustralis undæ fluxum evasuit columba, solum efformata ad signum, et tamen tam cito transitura, sedulo delectu seligitur inter alites candidior, sincerior absque felle. Dominus ergo Matrem eligeret semper mansuram novem mensium claustrum, quæ aliquando sub felle, sub labe, et deditili fuisset generis consors? Quid? Venis ad hominem in serpente callidus hostis (inquit Hugo Victorinus apud Tilmanum in Allegoriis), qui fortasse, si permissus fuisset, in forma columbæ venire maluisset, sed hoc vas sibi Spiritus sanctus reservavit, quia profecto dignum non erat, ut spiritus malignus formam homini odiosam faceret, in qua postmodum idem Spiritus sanctus apparere debuisset. » Sic ille. Et Magister Sententiarum libr. II, dist. 21: « Voluisset quidem dæmon in specie columbæ venire; hæc nempe, ut animal innoxium et simplex, ad mulierem decipiendum congruentissimum diabolo fuisset instrumentum; sed non erat consentaneum et conveniens, ut per immundum et malignum spiritum redderetur homini columba invisa et exosa, in cujus postea specie Spiritus sanctus hominibus erat appariturus. » Hæc Magister. Dignum igitur non fuit ex Hugone, columbam, in qua tot ante sæcula erat appariturus Spiritus, a callido hoste prius invadi, ne sic odiosa hominibus fieret, et inhabilis Spiritui sancto portando redderetur. Et dignum erit columbam nostram, Virginem Deiparam, Dei Filio portando ab æterno destinatam, a prima sui origine

Digitized by Google

Angelorum exercitus obstupuerunt, videntes quo pacto invisibilis, in forma nostra ex te, o Virgo Dei Genitrix, **237** accepta, visibilis factus esset : quem tu supplex precare, ut omnes qui te cum fide glorificant, salutis dignos efficiat.

A Ἐξέστησαν ὁρῶσαι ἀγγέλων στρατιαί, πῶς ὁ ἀθεώρητος μορφῇ τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκ σοῦ ὠράθη, Παρθένε Θεοκυῆτορ, ὃν ἐκδυσώπει σωτηρίας ἀξιῶσαι πάντας τοὺς πιστῶς σε δοξαζομένους

In admirationem rapit omnem mentem miraculum tuum, o Virgo; paris enim Deum cum corpore, et nutrientem lacte nutris, sine virilis tori experientia, eo modo quem solus ipse novit.

Ξενίζει πᾶσαν ἔννοιαν τὸ θαῦμά σου, ἀγνή· τίκτεις γὰρ Θεὸν μετὰ σώματος, καὶ τὸν τροφέα τρέφεις γάλακτι, πεῖραν ἀνδρὸς μὴ γνοῦσα, αὐτὸς ὡς εἶδε μόνος.

O Maria, quæ tabernaculum sanctificationis effecta es, sanctifica miseram animam meam voluptatum sordibus inquinatam, et divinæ gloriæ participem effice illam.

Ἁγιάσματος σκηνὴ δεδειγμένη, Μαρία, μιανθεῖσαν ἡδοναῖς τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν ἁγίασον, καὶ θείας δόξης μέτοχον ποίησον.

Te solam mundissimam inveniens mundissimum Verbum Dei, o Dei sponsa immunis ab omni labe, ex utero tuo natum, emundat nos fideles a sordibus nobis adhærentibus ex passionum intemperantia.

Καθαρωτάτην μόνην σε εὑρών, πανάμωμε, Λόγος καθαρώτατος Θεοῦ σου ἐκ γαστρὸς ἀποτεχθεὶς πιστοὺς καθαίρει μολυσμοῦ, Θεόνυμφε, προσγενομένου ἡμῖν ἐξ ἀκρασίας παθῶν.

Tanquam imber descendit Christus in ventrem tuum, o Virgo, et universas vere irrigavit creaturas, exsiccans lutulenta idololatriæ flumina, solus beneficus.

Ὡς ὄμβρος ἐν μήτρᾳ σου κατῆλθεν ὁ Χριστός, καὶ πᾶσαν κατήρδευσε τὴν κτίσιν ἀληθῶς, ξηράνας, Παρθένε, θολεροὺς ποταμοὺς εἰδωλομανίας, ὁ μόνος εὐεργέτης.

Parce nobis, Domine, qui ineffabilem nativitatem tuam ex Virgine collaudamus, liberans nos famulos tuos a tentationibus, passionibus et angustiis, per intercessiones ejusdem Virginis : tu quippe beneficus es, et solus amator hominum

Φεῖσαι ἡμῶν τῶν ὑμνούντων σου, Κύριε, τὴν ἐκ Παρθένου ἀνέκφραστον γέννησιν, πειρασμῶν ῥυόμενος, καὶ παθῶν, καὶ θλίψεων ταῖς ἱκεσίαις αὐτῆς τοὺς σοὺς οἰκέτας, ὡς εὐεργέτης καὶ μόνος φιλάνθρωπος.

Ex canone in S. Marinum (97*), *die* 16.

Multinoma puella, salve : sancta Maria Mater Christi, et Virgo : fidelium gloriatio, maledictionis redemptio, Evæ revocatio, miraculum inintelligibile, rubus incombustus, terra inculta.

Diviniloquorum prophetarum voces, prænuntiaverunt te, o Virgo, futuram Dei Genitricem, qui propter **238** ineffabilem misericordiam suam, humanam formam assumpsit.

Rumpitur sepes antiquæ maledictionis partu tuo : paris enim Deum Emmanuel, o castissima, qui benedictionibus universos terræ fines illustravit atque exhilaravit : quem laudantes, te cum fide glorificamus.

Novum nobis genuisti infantem, o casta, qui ex Patre sine tempore natus est ante sæcula : propterea, o Puella, te merito beatificamus.

Portam te vidit Ezechiel, o Deipara, per quam transivit Sol gloriæ, qui hominem a corruptione eripuit : quem deprecare pro redemptione servorum tuorum.

Dei genitrix Maria, impensis precibus supplica Domino ac Filio tuo, ut ab igne liberentur ii, qui cum affectu modulantes canunt : Benedictus es, Deus patrum.

Vidit te Jacob scalam, o purissima, in qua innixus erat Deus, e terra ad cœlum exaltans eos qui cum orthodoxa fide clamant assidue : Benedicite, opera Domini, Dominum.

Facta Dei Mater procul ab omni corruptela ac sorde, omnibus supernis ordinibus nunc eminentior sedes; teque laudant, et cum affectu beatam dicunt omnes generationes, quemadmodum prædixisti, o casta : propterea ab omni necessitate libera mundum precibus tuis.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Σεβαστιανὸν, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἡμέρᾳ ιη'.

Novum filium peperisti, eum qui cum Patre ante

Νέον ἀπεκύησας υἱόν, τὸν πρὸ αἰώνων Πατρὶ

fuisse maledicti serpentis veneno cumulatam, ut hoc pacto humano generi amabilis esset et divinæ maternitati idonea præpararetur? Si ex mente insignis theologi (ut in suo opere *De Conceptione* n. 1432 optime ratiocinatur Pintus Ramyrez) phantastica illa specie columbæ, etiam Spiritu sancto gravida horrori hominibus veniret, quia vera aliquando columba ipsius dæmonis bajulam se gessisset, quid si illa columba, quam diabolus reipsa indueret, postea indumentum Spiritus sancti scriberetur? Si nulla latentis Dei mundities umbram priscæ columbæ nobis redderet plausibilem, quid si veritas ipsa obtruderetur? Cogita ergo

columbam nostram reipsa ab origine dæmonis bajulam, et putabis non futuram Christo horrori ut ab eadem bajulari pateretur? Foret tibi exosa species columbæ a primo sæculo, et Christo veniret grata veritas paulo ante præcorrupta? Et tamen columba nihil reipsa a dæmone contraheret, nihil Deo traderet, quid autem inde contraheret Maria, quid Deo dedit omnes norunt. Quidni ergo purissimam in intimis hospitium et singularem thronum columbam Verbo divino pararet Spiritus sanctus, qui sibi vitiatam etiam columbæ umbram penitus evitavit?

(97*) Deest in Menæis impressis.

Digitized by Google

συννοούμενον, φύσεως καινίσασα νόμους, ἁγνὴ, Παρθενομῆτορ ἄχραντε, ἐν τῇ ὑπὲρ φύσιν σεπτῇ καὶ θείᾳ γεννήσει σου.

Ἁγίασμα ὤφθης νοητὸν τοῦ πάντας ἁγιάζοντος, καὶ καθαρὸν, πανάμωμε, σκήνωμα· ἐκ σοῦ γὰρ ὤφθη Θεὸς σαρκούμενος, καὶ διπλοῦς φύσεσι κόσμῳ γνωριζόμενος ἐν μιᾷ ὑποστάσει, Θεόνυμφε.

Μόνην σε πασῶν ἐκ γενεῶν ἐξελέξατο ὁ ὑπερούσιος Θεὸς, καὶ οὐσιώθη δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος ὁ πλαστουργὸς τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, Θεογεννῆτορ, πανάμωμε Δέσποινα.

Ὑπέρφωτε τοῦ ἡλίου νεφέλη, πανάμωμε, ἀπέλασον τῆς ψυχῆς μου τὰ νέφη πρεσβείᾳ σου, καὶ τὸν νοῦν μου φώτισον τῇ ἀμελείᾳ σκοτισθέντα, ὅπως ὑμνῶ σε, πανύμνητε.

Φθαρεῖσαν τὴν ἡμῶν ἐκ παραβάσεως οὐσίαν ἀνεκαίνισας, τὸν καινίζοντα τὰ πάντα θεϊκῷ μόνῳ τῷ βουλήματι κυήσασα, ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη Θεοχαρίτωτε.

Στάμνον χρυσῆν, παναγίαν τράπεζαν τοῦ Θεοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς, ὀνομάζομέν σε, ἁγνὴ, τόπον ἁγιάσματος, θρόνον ὑψηλότατον, ἐν ᾧ Θεὸς ἀνεπαύσατο, ὁ αἰνετὸς τῶν πατέρων Θεός.

Ὡραιώθης τέξασα Θεὸν ὡραῖον καὶ Δεσπότην τὸν θείαις καταφαιδρύναντα ἀκτῖσι τοὺς βροτοὺς, ἁγνὴ, ᾧ κραυγάζομεν· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα, τὸν Κύριον.

Φρίττει νοερὰ στρατεύματα τὸ τοῦ Πατρὸς ὁρῶντα θεῖον ἀπαύγασμα, σοῦ ἐν ταῖς χερσὶν ἀνερμηνεύτως κρατούμενον, καὶ τὸ σὸν κεκτημένον ὁμοίωμα, ἵνα βροτοὺς θεώσῃ, Παρθενομῆτορ ἀπειρόγαμε.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Βονιφάτιον, ἡμέρᾳ ιθ'.

Τὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ, Δανιὴλ ὁ προεῖδε, τὴν σκηνὴν τὴν νοητὴν, τὴν πλάκα τὴν σεπτὴν, τὸ τῆς δόξης ἁγίασμα, τράπεζαν τὸν θεῖον ἄρτον τὴν χωρήσασαν, ᾄσμασι τὴν ἁγίαν Παρθένον ὑμνήσωμεν.

Ἑαυτὸν ἐκένωσεν ἐν τῇ γαστρί σου, μὴ κενώσας τοὺς Πατρικοὺς κόλπους ὁ ὑπερούσιος Θεὸς, καὶ σὸς υἱὸς ἐγένετο, πανάμωμε, σώζων τὸ ἀνθρώπινον.

Παρθενίαν μετὰ τόκον ἐσφραγισμένην κατανοοῦσα, Κόρη, τὸν ἀφράστως τεχθέντα Λόγον ἐκ λαγόνων σου πιστῶς ἐμεγάλυνες.

sæcula simul esse intelligitur; ac naturæ leges innovasti, o casta Virgo, mater inviolata in partu tuo divino ac venerando, qui fuit supra totam naturam.

Facta es spiritalis sanctificatio illius qui sanctificat universa, ac mundum ejusdem tabernaculum, o immaculatissima **239** Dei sponsa; ex te enim apparuit Deus incarnatus qui in duplici natura atque unica hypostasi mundo notificatur.

Te solam ex universis generationibus elegit supersubstantialis Deus, et substantialis factus est propter nos natus homo, substantiæ humanæ plasmator, o Dei Genitrix, purissima Domina.

O tota immaculata, lucidissima solis nubes, depelle animæ meæ nubes intercessionibus tuis, et mentem meam illumina, negligentiæ tenebris obductam, ut laudare possim te, o omnibus laudibus digna.

Substantiam nostram, ob transgressionem corruptam, renovasti, illum enixa, qui sola divina voluntate sua innovat universa, o benedicta inter mulieres, divina gratia cumulatissima.

Te urnam auream, te mensam sanctissimam divini panis vitæ, te locum sanctificationis, o casta, nominamus, ac thronum altissimum in quo requievit laudabilis Deus patrum nostrorum.

Speciosa facta es, o casta, speciosum Deum ac Dominum enixa, qui divinis splendoribus suis mortales illustrat; cui clamamus : Benedicite, omnia opera, Dominum.

Horrescunt spiritales exercitus videntes divinum Patris splendorem, in tuis manibus inexplicabili modo detentum, et similitudinem tuam possidentem, ut homines deificet, o Virgo mater innupta.

Ex canone in festo S. Bonifacii martyris, die 19.

Montem Dei, quem Daniel prævidit, tabernaculum spiritale, tabulam venerandam (98), gloriæ sanctificationem, mensam in qua panis divinus continetur, sanctam Virginem canticis collaudemus.

240 Seipsum exinanivit in utero tuo, nec tamen Paternum exinanivit sinum supersubstantialis Deus, et tuus filius factus, o purissima, ut salvum faceret genus humanum.

Cum intelligeres, o Puella, virginitatem tuam post partum sigillatam permansisse, Verbum ex visceribus tuis ineffabiliter natum fideliter magnificabas.

(98) P. Joan. Euseb. Nierembergius in suis Exceptionibus cap. 13, cum ex anonymo prisco auctore Græco Deiparam Virginem appellasset tabulam a Deo scriptam, subdit: « Nimirum per Spiritum sanctum, qui suis Eam characteribus ab ipsa conceptione, qua formata fuit, exornavit, nec enim in illa prius aliquid scripserat dæmon. » Alludit ad tabulas legis digito Dei scriptas, quarum perfectio, propter quam dicitur lex Dei immaculata, typum referebat sanctissimæ Mariæ. Hoc magis declaratur ex Menæis Græcis die 10 Junii, ode 9, de S. Methodio, ubi dicitur:

Te novæ legis arcam vocamus,
Unaque novæ legis tabulam,
Ab ipso Numine sculptam,
Cui suum Deus Verbum inscripsit,

Pulchre, *novæ legis tabula*, a veteri peccati lege et communi antiqui delicti consortio aliena; pulchrius ab ipso Numine sculpta, ut conceptionis Mariæ non nisi Deus artifex fuerit.

Digitized by Google

Clamo ad te, o Virgo, emunda ab omni sorde animam meam, et salvum fac me, o casta, quæ Salvatorem Deum verum in terra corporasti.

Rubus te ante præfigurabat, o omni laude dignissima, et castissima, dum ardebat et non comburebatur : etenim tu similiter non es combusta, quamvis Deus ex te incarnatus fuerit.

Ut lætis vocibus laudare possim te, o puella, libera me intercessionibus tuis a periculis, tribulationibus, et pravis cogitationibus, quæ me vexare conantur.

In te, Virgo casta, descendens ille superdivinus, incarnatus est eo modo quem ipse novit, atque homines deificavit, qui concinunt: Benedicite, omnia opera, et laudate Dominum.

Luce tua illumina me, o purissima Deipara, peccati tenebris occupatum, et concede mihi, o sponsa Dei, ut ambulem in die divinorum mandatorum, ut laudare possim te omni laude dignissimam.

Ex canone in pervigilio seu præparationibus ad festum Nativitatis Domini, die 20.

Paradisus Edem reseratur, nascente te, Domine, ex puella Dei filia, secundum carnem in civitate Bethleem. Providentiam tuam admirabilem hymnis collaudamus.

Jam stella exorta est ex tribu Juda, quam cum agnovissent reges, ex Oriente advenerunt acceleranter iter, **241** ut viderent Christum natum in Bethleem secundum carnem.

Quomodo, o Verbum, suscipiet te spelunca angustissima ac vilissima, natum in carne? Quomodo fasciis involveris, tu qui nubibus circumdas polum? Quomodo tanquam infans in brutorum stabulo reclinaberis?

O Edem olim mihi clausa, aperire in posterum, videns Christum infantem incarnatum, et in civitate Bethleem, quemadmodum illi placitum fuit, ex puella Virgine natum.

In spelunca Bethleem puella manifeste parit Deum factorem universi, et tanquam hominem fasciis involutum, reclinat nunc in præsepio.

Aurem præbeamus sermonibus sacris; Dominus nascitur puer propter nos, cujus principatus factus est super humerum ejus, et vocatur Angelus magni consilii Patris, princeps pacis Christus.

Sicut juravit Dominus, ecce complevit jusjurandum, dans nobis ex semine David Virginem matrem suam, ex qua natus est infans secundum carnem in civitate Bethleem, supra omnem conceptum verborum.

Virgo, alabastrum spiritale, fert Christum unguentum inexhaustum, quod in spelunca Bethleem egreditur ut in spiritu manifeste evacuetur, ut suavitate odoris sui repleat animas nostras.

Ex canone in festo S. Julianæ martyris Nicomediæ, die 21.

Virgo naturæ Conditorem parere festinat in

Ῥύπου πάντος ἀπόπλυνον, Παρθένε, τὴν ἐμὴν ψυχὴν, βοῶ σοι, καὶ σῶσόν με, ἁγνὴ, ἡ τὸν ἀληθῆ Θεὸν Σωτῆρα ἐπὶ γῆς σωματώσασα.

Ἡ βάτος σε προετύπου, πανύμνητε, πρότερον καιομένη, μηδαμῶς δὲ φλεγομένη, πάναγνε· καὶ γὰρ ὡς ἐκείνη οὐκ ἐφλέχθης Θεὸν σωματώσασα.

Ἵνα φωναῖς αἰσίαις ὑμνολογῶ σε, Κόρη, παθῶν με ῥῦσαι ταῖς πρεσβείαις σου, κινδύνων, καὶ θλίψεων, καὶ πονηρῶν λογισμῶν, κακῶσαί με ζητούντων.

Ἐπὶ σὲ τὴν ἁγνὴν ὁ ὑπέρθεος κατελθὼν, ὥσπερ οἶδε, σεσάρκωται, καὶ τοὺς βροτοὺς ἐθέωσε μελῳδοῦντας, Παρθένε· Πάντα τὰ ἔργα, εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Φωτί με καταύγασον τῷ σῷ, πανάμωμε, τὸν ἐν σκότει συνεχόμενον τῆς ἁμαρτίας, Θεότοκε, καὶ δίδου ἐν ἡμέρᾳ πορεύεσθαι ἐνθέων προσταγμάτων, Θεόνυμφε, ὅπως ὑμνῶ σε τὴν πανύμνητον.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὰ προεόρτια τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Κυρίου, ἡμέρᾳ κ'.

Ἐδὲμ διανοίγεται, σοῦ γενομένου ἐκ κόρης θεόπαιδος ἐν τῇ πόλει, Δέσποτα, τῇ Βηθλεὲμ ἐν σαρκί· ὑμνολογοῦμεν τὴν φρικτὴν οἰκονομίαν σου.

Ἄστρον ἤδη ἀνατέταλκεν ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ὅπερ ἐπιγνόντες βασιλεῖς κινήσεις ἀνατολῶν ποιοῦνται, καὶ φθάσαι ἐπείγονται, ὅπως θεάσωνται Χριστὸν ἐν Βηθλεὲμ σαρκὶ τικτόμενον.

Πῶς δέξεταί σε, Λόγε, τικτόμενον σαρκὶ τὸ σπήλαιον μικρότατον καὶ λίαν εὐτελές; πῶς εἱλιθήσῃ σπαργάνοις, ὁ περιβάλλων πόλον νεφέλαις; πῶς ἐν φάτνῃ τῶν ἀλόγων ἐπανακλιθήσῃ ὡς νήπιον;

Ἐδὲμ πάλαι κλεισθεῖσά μοι ἀνοίχθητι λοιπὸν, βλέπουσα Χριστὸν σαρκὶ νηπιάσαντα, καὶ ἐν τῇ πόλει, ὡς ηὐδόκησε, τῆς Βηθλεὲμ ἐκ κόρης τικτόμενον Παρθένου.

Ἐν σπηλαίῳ Βηθλεὲμ Κόρη τίκτει ἐμφανῶς τὸν Θεὸν τὸν τοῦ παντὸς ποιητὴν, καὶ ὡς βρότον εἱλίξασα σπαργάνοις φάτνῃ ἐπανακλίνει νῦν.

Ἀκουτισθῶμεν λόγων ἱερῶν· ὁ Κύριος εἵκτεται παιδίαν δι' ἡμᾶς, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου ἐγεννήθη, καὶ καλεῖται Ἄγγελος βουλῆς μεγάλης Πατρὸς, ἄρχων εἰρήνης Χριστός.

Ὡς ὤμοσε Κύριος, πεπλήρωκεν ἰδού, ἐκ σπέρματος δοὺς ἡμῖν Δαβὶδ τὴν ἑαυτοῦ Μητέρα Παρθένον, ἐξ ἧς βρέφος σαρκὶ ἐτέχθη ἐν πόλει Βηθλεὲμ ὑπὲρ λόγον.

Φέρει Χριστὸν ὥσπερ μῦρον ἀκένωτον τὸ νοητὸν ἡ Παρθένος ἀλάβαστρον, καὶ τοῦτο προέρχεται ἐν σπηλαίῳ, πνεύματι ἀποκενῶσαι σαφῶς, ὅπως πληρώσῃ τῆς εὐωδίας αὐτοῦ τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα Ἰουλιανὴν, τὴν ἐν Νικομηδίᾳ, ἡμέρᾳ κα'.

Ἡ Παρθένος τὸν Πλαστουργὸν τῆς φύσεως τεκεῖν

Digitized by Google

ἐπείγεται ἐν τῷ σπηλαίῳ, σάρκα ἐξ αὐτῆς καθ' ὑπόστασιν ἄῤῥητον ὑπερφυῶς φορέσαντα, ὅπως θεώσῃ τὸ ἀνθρώπινον.

Ῥυόμενος τοὺς βροτοὺς ὁ συμπαθὴς ἐκ τῆς ἁγνῆς τίκτεται ἐν Βηθλεὲμ, σπάργανα καθάπερ νήπιον δεχόμενος.

Παρθενίαν μετὰ τόκον ἐσφραγισμένην ἡ Θεοτόκος βλέπουσα, θάμβει συσχεθεῖσα, « Τέκνον, ἀνεκραύγασε, πῶς νῦν σπαργανώσω σε, ψάμμῳ σπαργανοῦντα τὴν θάλασσαν; »

Θαῦμα καινοπρεπές! Ἡ Παρθένος ἐπείγεται ἡ ἄχραντος ἐν σπηλαίῳ Βηθλεὲμ τοῦ κυῆσαι Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα.

Θάλασσαν σπαργανώσας ὁμίχλῃ βουλήματι κυοφορεῖται ὁ Κτίστης ἐκ Παρθένου κόρης, καὶ σπάργανα ὥσπερ βρέφος καταδέχεται κόσμον λυτρούμενος.

Χαῖρε, χωρίον τοῦ ἀχωρήτου, Μητροπάρθενε· τοῦτον γὰρ σαρκοφόρον μέλλεις δι' ἡμᾶς ἐν σπηλαίῳ τίκτειν, ἄχραντε, ἐπανορθούμενον τῶν οἰκείων χειρῶν τὸ πλαστούργημα.

Νέφει τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ τιθεὶς ὁ Κύριος διὰ νεφέλης ἡμῖν Παρθένου τίκτεσθαι ἔρχεται, ὅπως λύσῃ τῶν ψυχῶν ἡμῶν τῆς ἁμαρτίας ζοφερὰ νέφη, βοῶντας αὐτῷ· Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Φέρουσα τὸν φέροντα πάντα, πρὸς Βηθλεὲμ ἔρχῃ, Παρθένε, τοῦτον καὶ κυῆσαι, καὶ φάτνῃ προσαναklῖναι καθάπερ νήπιον, τὴν τῶν βροτῶν ἀνάκλισιν διαφερόντως ἐργαζόμενον.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τὴν ἁγίαν μεγαλομάρτυρα Ἀναστασίαν, ἡμέρᾳ κβ'.

Πτωχεύει ὁ πλούσιος δι' εὐσπλαγχνίαν ἐκ Παρθένου τικτόμενος· Μάγοι εὐτρεπίζονται Ἀνατολῶν βασιλεῖς τοῦτον θεάσασθαι πιστῶς, καὶ προσκυνῆσαι σαρκί.

Ὤφθη ὁ ἀόρατος Θεὸς ὑπερφυῶς τικτόμενος, δι' εὐσπλαγχνίαν πολλὴν ἐκ σοῦ, Παρθενομῆτορ, πτωχεύσας ὁ πλούσιος, ὅπως ἀθανασίαν τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος πλουτήσῃ.

Οὗτος μόνος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐκ σοῦ, Παρθένε, σάρκα ὑπὲρ λόγον ἀληθῶς φορέσας, τεχθῆναι ἐν σπηλαίῳ ἐπείγεται, ὅπως μὲ, οἶκον γενόμενον λῃστῶν, δείξῃ ναὸν τοῦ θείου Πνεύματος.

Ἀπειρόγαμε Κόρη, τὸν τῇ χειρὶ φέροντα ἅπασαν τὴν κτίσιν, ἐν μήτρᾳ φέρεις σαρκούμενον, ὃν καὶ τικτόμενον ἀνακλινεῖς ἐν τῇ φάτνῃ βρέφος καθορώμενον τὸν προαιώνιον.

Ῥήσεις ἤδη πεπλήρωνται τῶν προφητευόντων ἐν θείῳ Πνεύματι· ἡ Παρθένος γὰρ ἐπείγεται ἐν σπηλαίῳ τίκτειν τὸν παντέλειον.

Σαρκοφόρος προέρχεται ἐκ σῆς φωτοφόρου νηδύος, ἄχραντε, Βασιλεὺς ὁ ἐπουράνιος, ὡς ἐν θρόνῳ φάτνῃ προσκλινόμενος.

Νῦν ἦλθεν εἰς τὰ ἴδια, ἐν ξένῳ τοκετῷ Λόγος τοῦ Πατρὸς σωματούμενος ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ ὡς νήπιον ὁρᾶται ἐν σπηλαίῳ δι' ἄκραν εὐσπλαγχνίαν.

A spelunca; qui ex ipsa secundum ineffabilem hypostasin, carnem, tanquam vestem supra naturæ modum, accepit, ut deificaret genus humanum.

Ut homines liberaret, Deus ille plissimus ex Virgine casta 242 nascitur in Bethleem, et tanquam infans recipit fascias.

Cum Deipara virginitatem suam post partum sigillatam videret, stupore correpta, clamabat: O Fili, quomodo nunc fasciis te involvam, qui tanquam fasciis, arenis mare circumdas?

O novum miraculum! Virgo inviolata festinat parere in spelunca Bethleemitica Deum hominem factum.

Qui nutu voluntatis suæ mare, tanquam fascia, nebula circumdat, cum sit Creator, nascitur ex B Virgine puella, et fascias tanquam infans recipit, ut redimat mundum.

Salve, o Virgo Mater, receptaculum illius, quem nihil capere potest. Hunc tu, o inviolata, in spelunca paritura ea incarnatum propter nos, ut restauret opus manuum suarum.

Dominus, qui ponit nubem ascensum suum, per nubem Virginis venit ad nos nasciturus ex illa, ut obscurissimas peccati nubes animarum nostrarum dissipet, dum eidem clamamus: Benedicite, omnia opera Domini, Dominum, etc.

Ferens ferentem omnia, ad Bethleem venis, o Virgo, ibi eumdem paritura, et tanquam infantem reclinatura, ut hominum revocationem mirabiliter C operetur.

Ex canone duplici in festo S. Anastasiæ martyris, die 22.

Mendicat ille qui dives est, propter suam misericordiam e Virgine natus: reges Magi discessum præparant ab Oriente, ut illum intueantur incarnatum, et fideliter adorent.

Apparuit Deus qui erat invisibilis, supra humanum morem natus ex te, o Virgo Mater, propter multam misericordiam 243 suam, pauper factus qui erat dives, ut immortalitate humanum genus ditaret.

Hic solus Deus noster, qui ex te, o Virgo, vera carne ineffabiliter indutus, in spelunca nasci festinat, ut me, speluncam latronum effectum, templum D divini Spiritus efficiat.

O puella viri nescia, fers incarnatum in utero tuo illum qui universam fert creaturam; quem etiam ex te natum in præsepio reclinas; et cernitur ut infans, ille qui est ante sæcula.

Jam completa sunt verba eorum, qui in Spiritu sancto prophetaverunt: Virgo enim accelerat parere in spelunca perfectissimum Deum.

Ex utero tuo lucifero procedit incarnatus Rex cœlestis, o inviolata, et in præsepio tanquam in throno reclinatur.

Nunc in propria venit novo partu editum Verbum Patris incarnatum ex Virgine; et tanquam infans cernitur in spelunca propter summam misericordiam suam.

Digitized by Google

In spelumea subterranea e Virgine nasci properat Christus. Exsultet universa creatura.

Civitas Dei animata, in civitate Bethleem paris Christum, o Deipara, ineffabiliter, propter suam misericordiam, perfectum hominem factum.

Sanaturus humanam naturam ob antiquam prævaricationem corruptam, sine corruptione novus nascitur infans, et in sinu tuo, o innupta, tanquam in throno residet, non discedens a consessu Paternæ deitatis.

Verbum incarnatum ex visceribus tuis ineffabili modo procedit, o inviolata, et incipit esse ille qui est ante sæcula, atque in præsepio jacet fasciis involutus, dissolvens vincula peccatorum nostrorum.

O miraculum, quod mentem stupore percellit! Perfectum Deum ex te, o Virgo Mater, paritura es; et in præsepio **244** reclinatura eum qui ipsis Cherubim est inaccessibilis, et immortalis natura.

Nunc venit Dominus, qui ubique præsens est, ex Virgine natus in civitate Bethleem. Exsultate, creaturæ occurrentes illi, et gloriæ cantica concinentes in omnia sæcula.

O puella Deo gratissima, paries infantem Creatorem sæculorum, qui prorsus est immutabilis, in civitate Bethleem, propter ineffabilem misericordiam suam,

Paris, o Virgo Mater sancta, in civitate Bethleem, divinissimum Verbum, ferens humanam naturam; et ut matris est munus, lacte nutris illum qui nutrit universa: atque ut thronus igneus fers illum, o sanctissima, ipsis Cherubim sublimior.

Nunc jucunde exsultet omnis creatura: etenim nunc Deipara properat parere Verbum Deum de Deo, factum hominem.

Ex canone in pervigiliis seu præparationibus Nativitatis Domini, die 23.

Reges Persarum cum cognovissent te, o Verbum Dei, Regem in terra natum ex Virgine, cum donis venerunt festinantes ut adorarent te.

Erepturus nos Christus e tenebris malitiæ, procedit secundum carnem oriturus ut homo.

Redempturus Dominus ab antiqua maledictione genus humanum, nascitur ex te secundum carnem, o summe inviolata ac benedicta; propterea cum laudibus glorificamus te, gloriam et gloriationem nostram.

Nunc venit Christus in propria cum corpore alieno: peregrinemur omnes a passionibus inhonestis, et illum natum in carne suscipiamus.

245 Quomodo angustissima spelunca suscipiet te, o Rex, spiritu pauperem, et universa ditantem? Quomodo aspiciet te humana natura corpore vestitum? Adoramus humiliationem tuam.

Laudamus te, o unice casta, omnium bonorum causam: etenim incarnatum Verbum, ob excessum benignitatis ejusdem, peperisti; cujus nativitatem in civitate Bethleem stella præmonstravit.

A Σπηλαίῳ ὑπογαίῳ τεχθῆναι ἐκ τῆς Παρθένου, Χριστὸς κατεπείγεται. Ἀγαλλιάσθω ἡ σύμπασα κτίσις.

Πόλις ἔμψυχε Θεοῦ, ἐν τῇ πόλει Βηθλεὲμ ἀποτίκτεις τὸν Χριστὸν, Θεοτόκε, ὑπὲρ νοῦν γενόμενον δι' εὐσπλαγχνίαν τέλειον ἄνθρωπον.

Ἰώμενος τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν τῇ ἀρχαίᾳ παραβάσει φθαρεῖσαν, δίχα φθορᾶς νέον τίκτεται βρέφος, καὶ σοῦ ἐν κόλποις ὡς θρόνῳ καθέζεται, ἀνύμφευτε, τῆς Πατρικῆς μὴ ἐκστὰς συνεδρίᾳ θεότητος.

Σεσαρκωμένος Λόγος ἐκ σῆς προέρχεται, ἄχραντε, νηδύος ὑπὲρ νοῦν, καὶ ἄρχεται ὁ προαιώνιος, καὶ φάτνῃ κεῖται σπαργανούμενος, καὶ διαλύει σειρὰς τῶν ἐγκλημάτων ἡμῶν.

B

Θαῦμα διάνοιαν ἐκπλῆττον, τὸ τελούμενον ἐκ σοῦ, Παρθενομῆτορ· κύειν μέλλεις Θεὸν, καὶ φάτνῃ ἀνακλίναι τὸν Χερουβὶμ ἀπρόσιτον, καὶ ἀχώρητον τῇ φύσει.

Νῦν ἦλθεν ὁ Κύριος, ὁ πανταχοῦ παρὼν, [ἐκ] Παρθένου τικτόμενος ἐν πόλει Βηθλεέμ· ἀγάλλου, ἡ κτίσις, ὑπαντῶσα αὐτῷ, καὶ δοξολογοῦσα εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὦ θεοχαρίτωτε Κόρη, τέξεις βρέφος τὸν Ποιητὴν τῶν αἰώνων, καὶ ἀναλλοίωτον, ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει, δι' ἄφατον ἔλεος

Φέροντα φύσιν βροτείαν, Παρθενομῆτορ ἁγία, τίκτεις ἐν πόλει Βηθλεὲμ τὸν ὑπέρθεον Λόγον, καὶ C γαλουχεῖς μητροπρεπῶς τὸν τρέφοντα ἅπασαν κτίσιν· ὡς δὲ πύρινος θρόνος τοῦτον φέρεις, παναγία, ἀνωτέρα Χερουβίμ.

Φαιδρῶς πᾶσα ἡ κτίσις νῦν ἀγαλλιάσθω· ἡ Θεοτόκος τεκεῖν νῦν ἐπείγεται τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν Λόγον, βροτὸν γενόμενον.

Ἐκ τοῦ κανόνος ἐν προεορτίᾳ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου, ἡμέρᾳ κγ'.

Γνόντες σε βασιλέα ἐν γῇ ἀποτικτόμενον ἐκ Παρθένου, οἱ βασιλεῖς Περσῶν, Λόγε Θεοῦ, μετὰ δώρων σπεύδουσι τοῦ προσκυνῆσαί σοι.

Ζόφου ἐξαιρούμενος ἡμᾶς κακίας ὁ Χριστὸς, προέρχεται σαρκὶ τεχθῆναι ὡς ἄνθρωπος.

Κατάρας παλαιᾶς λυτρούμενος τὸ ἀνθρώπινον ὁ D Δεσπότης ἐκ σοῦ σαρκὶ τίκτεται, πανάχραντε, εὐλογημένη· δεῦ ἐν αἰνέσει σε δοξάζομεν, δόξαν ἡμῶν καὶ καύχημα τυγχάνουσαν.

Νῦν ἥκει ἐν ἀλλοτρίῳ ὁ Χριστὸς σώματι ἐν τοῖς ἰδίοις· ξενωθῶμεν ἅπαντες τῶν ἀτίμων παθῶν, καὶ τοῦτον δεξώμεθα σαρκὶ τικτόμενον.

Πῶς δέξεται, Βασιλεῦ, σὲ σμικρότατον σπήλαιον, γνώμῃ πτωχεύσαντα τὸν πλουτίζοντα τὰ σύμπαντα; πῶς βλέψει σε βροτῶν φύσις σωματούμενον; Προσκυνοῦμεν τὴν σὴν συγκατάβασιν.

Ὑμνοῦμέν σε τὴν πάντων αἰτίαν τῶν ἀγαθῶν, μόνη ἁγνή· σωματοφόρον γὰρ Λόγον ὑπερβολῇ χρηστότητος τέτοκας, οὗ τὴν γέννησιν προεμήνυσεν ἀστὴρ ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει.

Digitized by Google

Ὡραῖος ἐκ γαστρός σου προέρχεται τεχθῆναι ἀ- A
ῥήτῳ λόγῳ, καθωραΐσαι τὸ ἀνθρώπινον ἀφθαρσίᾳ, Παρθένε, θέλων ὁ ἀγαθοδότης Κύριος, ᾧ νῦν μελῳδοῦμεν· Ὑμνείτω τὸν Κύριον πᾶσα κτίσις, καὶ ὑπερυψούτω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φέρεις, Υἱέ μου, ὅλην τοῦ πνεύματος τὴν ἰδέαν, καὶ πῶς σε φέρω ὅμοιον ἐμοὶ κατὰ πάντα γεγονότα; ἔλεγεν ἡ ἀπειρόγαμος ἐμπλῃττομένη· ἣν ὡς Θεοῦ Μητέρα τιμήσωμεν, πιστοὶ, πάντες, καὶ ἐν αἰνέσει συμφώνως δοξολογήσωμεν.

Ἐκ τοῦ κανόνος ἐν τῇ Κυριακῇ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν, ἐν ᾗ ἐπιτελοῦμεν μνήμην τοῦ ἁγίου Ἰωσὴφ τοῦ μνήστορος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Σαρκὶ Χριστὸν ἀπεκύησας, ἀγνὴ, ἐν Βηθλεὲμ, B
ἀπειρόγαμε, σπαργάνοις αὐτὸν εἱλίξασα, οὗ τὴν ἐπιδημίαν καταπλαγεὶς Ἰωσὴφ σὺν φόβῳ μεγαλύνει, προσκυνεῖ τὴν τούτου δύναμιν.

Σάρκα εἰληφότα ἐξ ἁγνῶν σου αἱμάτων, Παρθένε ἁγνὴ, καὶ ἐν σπηλαίῳ γεννηθέντα, καὶ ἐν φάτνῃ τεθέντα ἰδὼν Ἰωσὴφ ὁ δίκαιος τὸν καθ' ἡμᾶς ὁραθέντα Θεὸν ὕμνοις ἐμεγάλυνεν.

Λύων τοῦ νοός σου προφανῶς ἐπέστη ὁ ἀόρατος ἀμφιβολίαν πᾶσαν, λέγων σοι· Μὴ φοβηθῇς, Ἰωσὴφ, Μαριὰμ τὴν ἄχραντον νῦν παραλαβεῖν. Γαστρὶ γὰρ φέρει τὸν φέροντα θεϊκῇ τούτου [αὐτοῦ] δυναστείᾳ τὰ σύμπαντα.

Εὑρέθη, ὡς ἔφη προφήτης Δαβὶδ, ἐν γαστρὶ ἡ C
Παρθένος χωρήσασα τὸν φύσει ἀπερίγραπτον Θεὸν Ἐμμανουὴλ, ὅπερ μὴ ἐννοήσας ὁ θεῖος ἐδιδάχθη Ἰωσὴφ ὑπ' ἀγγέλου, νυκτὶ καθεύδων ἀοίδιμος.

Νέον ἐπὶ γῆς παιδίον ἑώρακας Παρθένου ἁγνῆς ἀποτικτόμενον τὸν προτέλειον καὶ πρὸ πάντων αἰώνων ἐκφύντα Πατρὸς, καὶ ἀγγέλων ἀνυμνούντων τοῦτον ἤκουσας ἔνδον τοῦ σπηλαίου κείμενον, Ἰωσὴφ, ἐπὶ φάτνης, πανεύφημε.

Συμβόλοις ἱεροῖς σε τυπουμένην Ἰωσὴφ ὁ δίκαιος, θεοχαρίτωτε ἁγνὴ, ἐγνωκὼς ῥάβδῳ κληροῦταί σου τὴν μνηστείαν τὴν σεπτὴν, ἐπιμνησθεὶς Ἀαρὼν τῆς βλαστησάσης ποτὲ ἁγίας ῥάβδου.

Νόμου τὰς σκιὰς εἶδες ποθεῖσας τῇ τῆς χάριτος D
φωτοχυσίᾳ· φωτεινὴν νεφέλην, τὴν Παρθένον, τὸν νοητὸν ἀνατέλλουσαν σαρκὶ Ἥλιον ἔβλεψας, καὶ ὥσπερ ἀστὴρ πάντας ἐφώτισας τοὺς βοῶντας, σοφὲ Ἰωσὴφ, ἐκάστοτε· Εὐλογείτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον.

Φυλάττουσαν τὴν παρθενίαν ἀκήρατον, τὴν ἁγνὴν ἐφύλαξας, ἐξ ἧς Θεὸς Λόγος ἐσαρκώθη, φυλάξας παρθένον αὐτὴν μετὰ γέννησιν ἀπόῤῥητον, μεθ' ἧς, θεοφόρε Ἰωσὴφ, ἡμῶν μνημόνευε.

Ἐκ τοῦ κανόνος εἰς τοὺς ἁγίους δισμυρίους μάρτυρας, τοὺς ἐν Νικομηδείᾳ καέντας, ἡμέρᾳ κη'.

Ὑμνῶ σε, πανύμνητε εὐλογημένη, Θεὸν ὑπερ-

Speciosus Dominus, bonorum dator procedit nasciturus ex utero tuo, o Virgo, ratione ineffabili, volens humanum genus incorruptione decorare. Illi nunc concinimus : Laudet Dominum omnis creatura, et superexaltet eum in sæcula.

Fers, o Fili mi, totam spiritus ideam, et quomodo ego fero te, in omnibus mihi similem effectum? Ita loquebatur Virgo stupore perculsa, quam tanquam Dei Matrem fideles omnes honoremus, et consonis vocibus laudum glorificemus.

Ex canone in Dominica post Christi Nativitatem, in qua celebratur memoria S. Josephi sponsi B. Mariæ Virginis.

Christum incarnatum in Bethleem peperisti, o Virgo innupta, eumdemque fasciis involvisti; cujus adventum Joseph stupore perculsus cum timore magnificat, et adorat illius potentiam.

Cum vidisset Joseph justus Deum accepisse carnem ex castis visceribus tuis, o Virgo pura, et in spelunca natum atque in præsepio collocatum fuisse, magnificabat eum hymnis, qui similis nobis apparebat.

Ut omnem mentis tuæ ambiguitatem aperte removeret, apparuit tibi angelus, dicens : « Ne timeas, Joseph, accipere nunc Mariam immaculatam; etenim fert in utero **246** illum qui divina potentia sua fert universa.

Inventa est, sicut dixit propheta David, Virgo in utero comprehendens illum, qui natura est C incircumscriptus, Deum Emmanuel. Quod cum divinus Joseph non intelligeret, ab angelo noctu edoctus est dum dormiret.

Novum in terra puerum vidisti, o nobilissime Joseph, ex Virgine casta natum, qui ante omnia sæcula natus est ex Patre; et audivisti angelos collaudantes illum intra speluncam in præsepio jacentem.

Cum te sacris symbolis figuratam agnovisset Joseph justus, o Virgo Deo charissima, per virgæ sortem venerandum conjugium tuum accepit, in memoriam reducens sanctam virgam Aaronis, quæ olim germinaverat.

Legis umbras vidisti abundantia luminis gratiæ D perfusas; et e Virgine, nube lucida, orientem in carne intellectualem solem aspexisti : et tanquam astrum illuminasti, o sapiens Joseph, omnes qui clamant assidue : Benedicat omnis creatura Dominum.

Custodisti, o Deifere Joseph, Virginem, quæ virginitatem incorruptam conservavit; ex qua Deus Verbum incarnatus est, conservans illam virginem post partum ineffabilem. Tu, o Joseph, una cum illa memor esto nostri.

Ex canone in festo SS. martyrum duorum millium, qui in civitate Nicomediæ igne absumpti sunt, die 28.

Laudes tibi concino, o omni laude dignissima,

Digitized by Google

ac benedicta, quæ in carne peperisti Deum omnibus laudibus superiorem, qui triumphatores ac victores hostis magnificavit.

Ut humanam deificaret naturam, Deus homo factus est ex te, o Virgo casta, modo ineffabili atque inexcogitabili : **247** propterea nos fideles concordibus vocibus te beatam appellamus.

Cum redempti fuerimus per partum tuum, o benedicta, ab antiqua maledictione, benedictionem, vitam ac redemptionem accepimus, nos qui te Deiparam glorificamus.

Ut Deus cum supernis spiritibus conjungeret eos qui in magnum prævaricationis barathrum prolapsi erant, uterum tuum inhabitavit, o inviolatissima, et caro factus est.

Per virtutem Jesu, qui ex te incarnatus est, o Maria, permansisti vere virgo post partum, quemadmodum fueras ante partum. O miraculum, quod humanam fidem transcendit!

Excelsior cœlis apparuisti, o tota sancta atque inviolata, dum Dominum ac Deum omnium peperisti, quem impense atque enixe deprecari ne cesses pro salute eorum qui te cum fide ferventi glorificant.

Vidit te Ezechiel, o Virgo, portam clausam, per quam transivit Jesus, qui habitavit in utero tuo, et carnem accepit ex sanguinibus tuis sine ulla permistione aut confusione.

O tota immaculata et casta, quæ lucem illam divinam peperisti quæ ex Patre refulsit, animam meam erroribus vitæ obtenebratam, et hostium ludibrium factam, miserare, et salutaris pœnitentiæ luce dignam fac illam.

A ὑμνητον ἐν σαρκὶ κυήσασα, τὸν μεγαλύναντα τοὺς ἀθλοφόρους, καὶ τὸν ἐχθρὸν καταπαλαίσαντα.

Ἵνα θεώσῃ τὸ ἀνθρώπινον, ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος ἐκ σοῦ, Παρθένε, τῆς ἀγνῆς, ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν· διὰ τοῦτό σε συμφώνως οἱ πιστοὶ μακαρίζομεν.

Λυτρωθέντες τῷ τόκῳ σου, εὐλογημένη, τῆς πρὶν κατάρας εὐλογίαν ἀπειλήφαμεν, καὶ ζωὴν καὶ λύτρωσιν, οἱ σὲ Θεοτόκον δοξάζοντες.

Ἵνα Θεὸς τοῖς ἄνω συνάψειε τοὺς ἁλισθήσαντας παραβάσεως εἰς μέγα βάραθρον, τὴν σὴν γαστέρα ᾤκησε, πανάχραντε, καὶ σὰρξ ἐχρημάτισεν.

B Μετὰ τόκον ἀληθῶς ὡς πρὸ τόκου, Μαρία, τῇ δυνάμει τοῦ ἐκ σοῦ σαρκωθέντος Ἰησοῦ, διέμεινας παρθένος ὄντως, θαῦμα παράδοξον.

Ὑψηλοτέρα ὤφθης οὐρανῶν, κυήσασα πάντων τὸν Δεσπότην καὶ Θεὸν, ὃν ἐκτενῶς καθικετεύουσα μὴ παύσῃ, παναγία ἄχραντε, σῶσαι τοὺς πίστει θερμῇ δοξολογοῦντάς σε.

Τεζεκιὴλ πύλην βλέπει κεκλεισμένην, Παρθένε, δι' ἧς διώδευσεν Ἰησοῦς ὁ σκηνώσας ἐν μήτρᾳ σου, καὶ σάρκα ἐκ τῶν σῶν αἱμάτων φορέσας ἀσυγχύτως.

Φῶς ἡ τεκοῦσα τὸ θεῖον, τὸ ἐκ Πατρὸς ἀναλάμψαν τὴν σκοτισθεῖσάν μου ψυχὴν ταῖς ἀπάταις τοῦ βίου, C καὶ γεγονυῖαν τῶν ἐχθρῶν, πανάμωμε, παίγνιον, οἰκτείρησον, καὶ φωτὶ μετανοίας σωτηρίου καταξίωσον, ἁγνή.

ΘΕΟΤΟΚΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗΣ.

THEOTOCIA.

Ex Paracletica Græcorum (99).

Ex canone feriæ II, *ad Matutinum. Toni I.*

D *Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς δευτέρας εἰς τὸν Ὄρθρον. Ἦχος α'.*

248 Ordines incorporeorum nobiscum tibi concinunt hymnos, o Virgo omnibus laudibus cele-

Τάξεις ἀσωμάτων σὺν ἡμῖν σε ἀνυμνοῦσι, Παρθένε πανύμνητε· τὸν γὰρ ἀπερίληπτον ἐν σῇ γαστρὶ σω-

(99) Liber Paracleticus (ut inquit Leo Allatius in suo opere *De libris ecclesiasticis Græcorum*.) differt ab aliis Græcorum libris ecclesiasticis, quod in aliis certa sunt certis diebus decreta officia, canones, seu troparia quæ recitari solent, quibus finitis reponuntur donec eadem tempora remeent, cum rursum ad recitandum suscipiuntur; ut Triodion, quod Quadragesimæ præcipue officio; Pentecostarium, quod a die Resurrectionis ad Pentecostem; Menæa, quæ singulis mensibus: Paracleticus tantum semper præ manu est, et omnibus diebus aliquid in eo invenitur, quod sive in Missa, sive in Vesperis sive in Matutino, sive in aliis officiis recitatur. Quando enim in aliis officiis propria desiderantur, quæ ad complementum officii pertineant, ad hunc lector remittitur. Dicitur, utpote, Paracleticus, quasi *consolatorius;* videntur enim omnia, quæ in eo sunt, eo maxime spectare ut peccatorem consolentur, hortentur, et quasi vi quadam compellant ut de commissis pœnitentiam agat, et Deum, quem peccando offenderat, pœnitentia et precibus sibi propitium reddat. Hinc modo ange-

Digitized by Google

ματωθέντα τέτοκας, μείνασα παρθένος, ὡς πρὸ τοῦ τόκου, Θεόνυμφε.

Ἁγία Θεόνυμφε ἁγνὴ, ἁγίως ἀπεκύησας τὸν ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενον, Υἱὸν καὶ Λόγον Πατρὶ συνάναρχον, τὸν καθαγιάζοντα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι τοὺς αὐτὸν εὐσεβῶς ἁγιάζοντας.

Ὁ πάλαι Πατρὸς ἐξ ἀγεννήτου Υἱὸς γεννηθεὶς γέννησιν ἔσχε χρονικὴν, ἐκ σοῦ, Παρθένε, γεννηθείς, τὸν χρόνιον πάλεμον τῶν γηγενῶν ἐξᾶραι θέλων ὡς εὔσπλαγχνος, ὁ ἡμερῶν τε καὶ χρόνων ἐπέκεινα.

Ῥητορεῦσαι οὐ δυνήσεται στόμα τοῦ τόκου σου τὸ ἄῤῥητον διηγήσασθαι θαῦμα, Θεόνυμφε· τὸν γὰρ ἀνερμήνευτον τέκτεις καὶ φέρεις ἐν ἀγκάλαις χειρὶ κρατοῦντα τὰ σύμπαντα.

Πυρίνων λειτουργῶν τὸ πῦρ κυήσασα ἐφάνης παναμώμητος, καὶ τῆς κτίσεως ἁπάσης πρωτουργὸς, πάναγνε Παρθένε, ὑπερέχουσα, ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη θεοχαρίτωτε.

A branda (1); etenim illum qui est incomprehensibilis, in utero tuo corporatum peperisti, permanens virgo qualis ante partum fueras, o sponsa Dei.

O Dei sponsa sancta et pura (2), sancte genuisti eum qui in sanctis requiescit, Filium ac Verbum Patri coæternum, qui sanctificat in Spiritu sancto eos qui ipsum religiose pieque sanctificant.

Filius qui olim ex Patre ingenito genitus fuit, generationem temporalem habuit, ex te, o Virgo, generatus, bellum terrigenarum diuturnum allevare volens, utpote intime misericors, cum ipse sit omnibus diebus ac temporibus antiquior.

Os nullum, quantumvis eloquens ac disertum, potest ineffabile partus tui enarrare miraculum, o B Dei sponsa; illum enim peperisti qui nullis verbis potest demonstrari, atque illum tuis brachiis gestasti, qui manu continet ac regit universa.

Ab omni labe ac nævo immunis (3) ignem peperisti; unde inter igneos ministros primum locum tenens ac veluti antistes apparuisti, imo et illos et universas creaturas dignitate **249** superasti, o

Virgo castissima, benedicta inter mulieres, divina gratia cumulatissima.

lorum opem, modo apostolorum, modo martyrum, modo confessorum aliorumque sanctorum, prout diei, cujus officium recitatur, ratio exposcit. Unde etiam Paracleticus diei potuit, quasi *invocatorius*, sive *imploratorius*. Dividitur in octo partes, quas Græci Tonos appellant. Uno namque tono officia unius hebdomadis implentur, altero subsequentis, C et sic de singulis; quibus finitis, denuo ab initio exordiuntur, et sic perpetuo isto circulo materiam Deum laudandi perpetuam sibi et nunquam deficientem suppeditant. Licet autem Paracletica etiam nova Octoechus appelletur, differt tamen ab Octoecho, quod ille tantummodo a primis Vesperis ad Missam canones et troparia continet, Paracletica et illa et multo plura, cum et subsequentes Vesperas, et aliorum dierum inter hebdomadem officia integra exhibet. Ingens, sed apprime necessarium, et defectus aliorum suppleus volumen. Quod forte a Josepho nostro compilatum ex acrostichide Sabbati octavi toni colligit vir eruditissimus Leo Allatius dissert 2, cum ibi habeatur:

Octoechi novæ divinus finis, labores vero Josephi.

Porro cum in hoc Paracleticæ volumine plures reperiantur canones sub Josephi nostri nomine, quæ in his exstant theotocia de Græco in Latinum translata, ut fruetum ferant, et Mariauæ gloriæ D serviant, tibi, mi lector, exhibere curavi.

(1) Celebranda igitur (cum jure et merito celebrari possit) etiam laude ista, quod fuerit immaculate concepta. Hinc Petrus Montius libro « *De unius legis veritate*, cap. 77, ubi late defendit conceptionem B. Virginis immaculatam, ait inter alia : « Quam plures auctoritates comperimus, quæ ab Ecclesia commemorantur in Virginis laudem, nec ullam in contrarium legimus. Quæ quidem auctoritates non infectam et maculatam assignant, imo et totam perfectam et ab omni labe semotam, quemadmodum habetur in Cantico canticorum, ubi dicitur : *Tota pulchra es, amica mea, dilecta mea, formosa, columba mea, speciosa mea, et macula non est in te.* » Sic ille. An dubitas B. Virginem istius laudis, scilicet præservationis ab originali, fuisse capacem? Audi Bustum in Mariali serm. 1, de Conceptione part. III, his te verbis instruentem: « B. Virgo capacissima fuit gratiæ præservationis ab originali peccato. Cum enim fuerit capax ut esset Mater Dei, et virgo perfecta ante partum, in partu, et post partum, cumque meruerit elevari super omnes angelicas hierarchias et effici Regina cœlorum, quanto magis fuit capax hujus gratiæ ut sine peccato originali conciperetur? Certe multo plus : qui enim est capax majoris dignitatis, et excellentiæ, multo est capacior minoris : et cui conceditur quod est majus, videtur etiam concessum quod est minus. » Sic ille.

(2) « Congruebat, inquit S. Bernardinus Senensis tom. II, Serm. 51, cap. 3, ut illa, quæ placuit Altissimo ita ut fieret illius Sponsa, sic esset immaculata mente, sicut fuit intemerata carne. » Non autem fuisset hæc Dei Sponsa, nec sancta, nec pura, nec immaculata, si peccati originalis fœditati, impuritati et maculæ subjecta fuisset. Et quamvis nomine Sponsæ Ecclesiam ipsam intelligeremus, attamen, ut inquit Marsilius antiquus auctor in librum II Senten. q. 20, a. 3, Sponsa in aliqua sui parte debet esse tota pulchra, et non esset hoc in aliqua parte, nisi Virgo ab originali fuisset præservata. Ergo minor patet : quia si fuisset aliquo tempore sub peccato originali, tunc illo tempore fuisset maculata. Ergo non esset Sponsa tota pulchra in Virgine, nec in Christo : quia ille est Sponsus, et, licet sit candidus, et rubicundus, et totus desiderabilis (*Cant.* v), tamen hæc non est pulchritudo Sponsæ, sed Sponsi, nec in aliquo alio, quia omnes alii rei sunt peccati actualis vel originalis, et sic nusquam esset Sponsa tota pulchra. » Sic ille. Vide Nierembergium in *Sacrosyllabo* § V.

(3) Favet Petrus Apollinaris in carmine de Nativitate ita canens :

Salve, Virgo Parens, labes quam nulla vetusti
Per tot ducta gradus criminis implicuit.

Anonymus etiam poeta apud Bernardinum de Bustis in Mariali Serm. 9 de Conceptione, part. prima, in hunc modum loquens :

Si decuit luctus sine labe effingere Matrem,
Matrem lætitiæ plus decorare decet.
Immunem Sponsam voluit si crimine levi,
Sic illi voluit majus abesse nefas.

Digitized by Google

Naturæ leges in te innovantur : nam legislatorem Christum, legibus carnalibus minime obnoxia pe péristi, o innocentissima (4) : illum, inquam, qui redemptionis leges sancit omnibus iis, qui canunt : Laudabilis et supergloriosus, Deus patrum nostrorum, etc.

Sacræ prophetarum voces multo ante tempore prænuntiaverunt te futuram esse Matrem Dei, qui universa creavit, cui canimus, o immaculata (5) : Benedicite, etc.

Illum fers, qui fert universa : illum lacte nutris, qui cunctis cibum suppeditat : magnum tremendumque mysterium, quod intellectum tuum excedit, o arca venerandæ sanctificationis, Virgo Deipara : quamobrem te cum fide beatam appellamus

Ex canone feriæ III, *ad Matutinum.*

Tanquam thronus igneus fers Creatorem : tanquam animatus thalamus, ac jucundum palatium Regem continues factum similem nobis, sed sine mutatione aut perturbatione sui ipsius.

O sanctissima Domina, quæ sola Filium carentem tempore in tempore incarnatum peperisti, medere omnibus passionibus miserrimæ animæ meæ ex diuturno tempore contractis.

Illum paris, quem Pater genuit ante omnia sæcula : nutris nutritorem, nulla virilis copulæ facta experientia. Miraculum paradoxum! mysterium novum! propterea omnes fidelium animæ te glorificant, o Deo charissima.

Totum Adam, tanquam vestem, assumpsit Verbum, ex te, o Deipara, totum carne amictum procedens. Ipsum ergo, o Deipara, suppliciter exora, ut ab omni tentationum genere et ab igne æterno nos eripiat.

250 Stupore perculsæ mente excesserunt angelorum legiones, intuentes quomodo ille qui est invisibilis, in humana forma ex te assumpta visibilis appareret : quem tu, o Virgo Dei Genitrix, supplex precare, ut omnes qui te fideliter glorificant salute dignos efficiat.

Templum sanctificatum Dei, qui in te habitavit, modo ineffabili, facta es, o Virgo. Eumdem deprecare, ut nos a peccatorum sordibus emundet, ut domus et habitaculum Spiritus sancti esse agnoscamur.

Unum Trinitatis venerandæ in duabus voluntatibus unam hypostasin habentem peperisti, o ab omni macula immunis (6) : quem enixe precare pro omnium nostrum salute.

(4) Optime Bernardinus de Busto in suo Mariali serm. 9, de Conceptione parte III, « Sicut, inquit, ignis nunquam fuit sine calore, nec aqua aliquando fuit sine humore, ita B. Dei Genitrix nunquam fuit sine innocentia. » Sic ille. Et merito quidem cum innocentia sit B. Virginis, quatenus hæc est Dei Mater, quædam proprietas et forma, ut in sua *Umbra virginea* n. 213, observat P. Aloysius Novarinus. Jure proinde B. Virgo a Josepho nostro tanquam innocentissima agnoscitur, et salutatur : O innocentissima.

A Νόμοι ἐν σοὶ φύσεως καινίζονται. Τὸν νομοδότην γὰρ Χριστὸν δίχα νόμων τῶν σαρκικῶν τίκτεις, παναμώμητε, πᾶσιν ἀπολύτρωσιν νομοθετοῦντα τοῖς μέλπουσιν· Ὁ αἰνετὸς τῶν πατέρων Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος.

Ἱεραί σε πόρρωθεν φωναὶ γενήσεσθαι μητέρα τοῦ πάντα ἐκτειναμένου προκατήγγειλαν Θεοῦ, ᾧ μέλπομεν, ἄχραντε· Εὐλογεῖτε...

Φέρεις τὸν τὰ πάντα φέροντα καὶ γαλουχεῖς τὸν πᾶσι τροφὴν παρέχοντα, μέγα καὶ φρικτὸν τὸ ὑπὲρ νοῦν σου μυστήριον, κιβωτὲ τοῦ σεπτοῦ ἁγιάσματος, Παρθένε Θεοτόκε, ὅθεν σε πίστει μακαρίζομεν.

B *Ἐκ τοῦ διπλοῦ κανόνος τῆς τρίτης εἰς τὸν Ὄρθρον.*

Ὡς θρόνος πυρίμορφος φέρεις τὸν Κτίστην, ὡς ἔμψυχος θάλαμος καὶ τερπνὸν παλάτιον τὸν βασιλέα χωρεῖς, γενόμενον ὅπερ ἐσμὲν, δίχα τροπῆς καὶ φυρμοῦ.

Ἡ μόνη τὸν ἄχρονον Υἱὸν ἐν χρόνῳ τεκοῦσα σαρκούμενον, παναγία Δέσποινα, πάντα τὰ χρόνια τῆς παναθλίας μου ψυχῆς πάθη θεράπευσον.

Τίκτεις ὃν Πατὴρ ἐγέννησε πάντων πρὸ αἰώνων, τρέφεις τὸν τροφέα, πεῖραν ἀνδρὸς μὴ γνοῦσα, παράδοξον τὸ θαῦμα, καινὸν τὸ μυστήριον, θεοχαρίτωτε· διὸ πᾶσα πιστῶν ψυχὴ δοξάζει σε.

C Ὅλον τὸν Ἀδὰμ ἐφόρεσεν ἐκ σοῦ, Θεοτόκε, ὅλος σαρκοφόρος προελθὼν ὁ Λόγος· αὐτὸν οὖν, Θεοτόκε, δυσώπει τοῦ ῥύσασθαι ἐκ πειρασμῶν παντοδαπῶν, καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίζοντος.

Ἐξέστησαν ὁρῶσαι ἀγγέλων στρατιαὶ, πῶς ὁ ἀθεώρητος μορφῇ τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκ σοῦ ὡράθη, Παρθένε Θεοκυῆτορ· ὃν ἐκδυσώπει σωτηρίας ἀξιῶσαι πάντας τοὺς πιστῶς σε δοξάζοντας.

Ναὸς ἡγιασμένος ἐδείχθης τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐν σοὶ οἰκήσαντος, Παρθένε, ὑπὲρ νοῦν· αὐτὸν δυσώπει ἁμαρτιῶν ἡμᾶς ῥύπου ἀποκαθᾶραι, ὅπως οἶκος D γνωρισθῶμεν καὶ κατοικητήριον Πνεύματος.

Ἓν δύο ταῖς θελήσεσι ἕνα τῆς σεπτῆς τέτοκας Τριάδος, πανάχραντε, φέροντα μίαν τὴν ὑπόστασιν, ὃν ἐκτενῶς δυσώπει πάντας ἡμᾶς σωθῆναι.

(5) Per præservationem præsertim a macula originali. Unde Marsilius doctor inter scholasticos insignis in libr. II Sentent. q. 20, a. 2, ait inter alia : « Magis decuit Deum Virginem Matrem præservare a macula mentis, quam a dolore corporis. Patet : quia anima hominis est præstantior corpore; item, quia anima est expressior imago Trinitatis : item, quia macula mentis sine proportione gravior est dolore carnis. » Sic ille.

(6) Hebræi hoc religiose servabant, ut Thephilim in membrana scriberetur, quæ omni macula

Digitized by Google

Βασίλισσαν Παρθένον σε κηρυττει ὁ Δαβὶδ, ἄχραντε ἁγνή· διὸ ἱκετεύω σε, τῆς οὐρανίου βασιλείας με ποίησον κληρονόμον, ἵνα σε μακαρίζω.

Ἁγιάσματος σκηνὴ δεδειγμένη, Μαρία, μιανθεῖσαν ἡδοναῖς τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν ἁγίασον, καὶ θείας δόξης μέτοχον ποίησον.

Τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ καὶ καλὴν ἐν γυναιξὶ δυσωπῶ σε ἐκτενῶς, μὴ παρίδῃς με, ἁγνή, ἀλλ' οἴκτειρον, καὶ πάσης βλάβης σῶον συντήρησον.

Ἐκ γενεῶν πασῶν σε ὁ Χριστὸς, πανύμνητε, μόνην ᾑρετίσατο αὐτῷ, οἷα σεμνὴν καὶ καθαρὰν, εἰς κατοικίαν, καὶ ἐκ σοῦ ὡς ἥλιος ἐξανατείλας τὴν γῆν πᾶσαν ἐφώτισεν.

Ἱκετηρίαν, ἄχραντε, Θεῷ προσάγαγε, ὅπως παραβλέψηται ἡμῶν τὰ πταίσματα, καὶ τὰς ἀμέτρους ἁμαρτίας, καὶ διαιωνίζοντος ἐλευθερῶσαι ἡμᾶς πυρὸς κολάζοντος.

Ὡς κρίνον κοιλάδεσι τοῦ βίου εὑρηκὼς ἐν σοὶ κατεσκήνωσεν ὁ πάντων φυτουργός· ὀδμαῖς ἐναρέτοις καὶ σεμνότητος νῦν κατευωδίασον ἡμᾶς, Θεογεννῆτορ.

Ῥῦσαί με ἀτόπου ἁμαρτίας καὶ φλογὸς ἁμαρτίας, σκότους κολάζοντος, καὶ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων, καὶ σκώληκος, Παρθένε, μόνη προστασία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

Φωτιστικαῖς λαμπηδόσι τοῦ ἀνατείλαντος Λόγου ἐκ τῆς ἁγίας σου γαστρὸς, Θεοτόκε Παρθένε, καὶ καταυγάσαντος τῆς γῆς τὰ πέρατα, φώτισον τὴν ψυχήν μου, ἡδονῶν ἀμαυρώσει σκοτισθεῖσαν, ἀμελείᾳ τῶν παθῶν.

Φέρεις τὸν φέροντα πάντα, χερουβικὸς ὥσπερ θρόνος, τρέφεις τὸν τρέφοντα ἡμᾶς, ὃν ἀπαύστως δυσώπει, θεοχαρίτωτε, ἡμᾶς σεισμοῦ καταπτώσεως, ἀλώσεως, καὶ παντοίας ἀνάγκης, σοῦ τὴν ποίμνην ἐκλυτρώσασθαι ἀεί.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τετάρτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ῥομφαίᾳ, πάναγνε, τέτρωσαι, τὸ πάθος τοῦ Υἱοῦ σου, ὡς ἔβλεψας αὐτὸν τῇ λόγχῃ νυττόμενον, καὶ τὴν ἐν παραδείσῳ κωλυτικὴν εἴργοντα ῥομφαίαν, μὴ διδοῦσαν τοῖς πιστοῖς τὴν θείαν εἴσοδον.

Reginam Virginem prædicat te David, o immaculata et pura : propterea tibi supplico ut me cœlestis regni hæredem efficias, ut possim te beatam appellare.

O Maria, quæ sanctificationis tabernaculum facta es, sanctifica miseram animam meam, passionum cupiditatibus inquinatam, et divinæ gloriæ participem effice.

Te Dei Matrem, et pulcherrimam inter mulieres, obnixe deprecor, o Virgo, ne despicias me, sed miserere mei, et ab omni læsione incolumem conserva.

Ex omnibus generationibus te unam Christus sibi in habitaculum elegit(7), o laudabilissima, utpote venerandam ac puram; et ex te tanquam sol exortus, terram universam illuminavit.

Supplicationes Deo offer, o inviolata, ut nobis lapsus nostros ignoscat, et peccata, quæ sine numero perpetravimus, et ab ignis sempiterni supplicio liberet nos.

Cum te tanquam lilium in hujus mundi vallibus Creator omnium invenisset, in te, o Dei Genitrix, habitavit : nunc igitur virtutis ac pietatis odoribus nos perfunde.

Libera me a fœdissimis peccatis, et a flamma tenebrosa, qua puniuntur eadem peccata, et a stridore dentium, atque a verme, o Virgo, unicum humani generis præsidium.

Illuminativis splendoribus Verbi, quod ex utero tuo sancto exortum est, o Virgo Deipara, atque universos terræ fines luce perfudit, illumina animam meam cupiditatum nigredine obtenebratam, eo quod passiones meas cohibere neglexerim.

Illum fers qui fert universa, tanquam thronus Cherubicus : nutris, nutrientem nos; quem sine cessatione exora, o Deo charissima, ut nos gregem tuum a terræmotus ruina, ab hostili oppugnatione, et ab omni necessitate semper liberos custodiat.

Ex canone feriæ IV, *ad Matutinum.*

Gladio vulnerata es, o castissima, in passione Filii tui, ut illum vidisti lancea perfossum, atque removentem gladium illum qui fidelibus divinum ingressum in paradisum prohibebat.

---

careret : quia scilicet in ea quædam divinæ legis verba exaranda erant. Ita inter alios tradit ex eorum ritibus Oleaster in cap. XIII Exod. Quod si Hebræi tantam puritatem requirebant in membrana, in qua Dei verba scribenda erant, quomodo permisisset Deus turpissima originalis peccati macula conspurcari B. Virginem, in qua non nuda verba, sed Verbum ipsum, non hominum, sed Dei manu erat scribendum? Fuit igitur B. Virgo ab omni macula immunis, et talis quod Verbo responderit in illa exarando. Vide Novarinum in *Umbra virginea*, n. 95.

(7) De hoc habitaculo locutus Bartholomæus de Pisis in opere *De laud. B. Virginis*, libr. I, fructu 7, ait : « Habitaculum Dei vivi, anima scilicet corpusque Mariæ, nullo peccati contagio maculatur; sed in infusione ipsius animæ corpori sic gratia prævenit divina, ut ejus sacer conceptus ab originalis peccati macula (ut pie creditur) fuerit mirifice præservatus. » Et de eodem in suo Mariali serm. 6, de Concept. parte I, hæc scripsit B. Bernardinus de Busto : « Locus debet esse proportionatus locato, ut ait Philosophus, et commentator in II de Anima, et IV Phys. Facit ad hoc illud quod inquit Glossa in c. Dudum de deci. dicens : « Qualia sunt prædicata, talia convenit esse subjecta. Sed Virgo gloriosa fuit habitatio Filii Dei : unde ipsa inquit, Eccles. XXIV: *Et qui creavit me requievit in tabernaculo meo.* Ergo debuit esse proportionata ipsi habitatori, qui fuit sine ulla peccati macula. Purissimo ergo Filio non debuit esse Mater nisi purissima, nec decuit Dei Sapientiam sordidatum a peccato et contaminatum sibi habitaculum deputare : quia, ut dicitur Sap. II, *In malevolam animam non intrabit Sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.* Si igitur B. Virgo originali peccato deturpata fuisset, non fuisset conveniens habitaculum Filii Dei. » Sic Bustus.

Digitized by Google

Cum, tempore passionis, speciosum illum forma intuereris, o Virgo casta, non habentem speciem neque decorem, exclamabas amare ejulans : Hei mihi, quomodo pateris, o Fili, qui cupis omnes a passionibus liberari?

Ὥρᾳ τῇ τοῦ πάθους τὸν ὡραῖον ἐν κάλλει εἰσβλέψασα, εἶδος, Παρθένε, οὐδὲ κάλλος κεκτημένον, ἐδόας πικρῶς, ἀγνή, ἀλαλάζουσα· Οἴ μοι! πῶς πάσχεις, Υἱέ, ἐκ παθῶν πάντας θέλων ῥύσασθαι!

Injustam aspiciens mortem Genitrix tua, o Christe, cum dolore ad te clamabat : O Fili, judex juste, quomodo injuste judicaris, cum ipse velis justo judicio absolvere eos qui ob pristinam transgressionem condemnati fuerant et in corruptionem ceciderant?

Τὴν ἄδικον βλέψασα σφαγὴν, Χριστέ, ἡ σὲ κυήσασα ὀδυρομένη ἀνεβόα σοι· Δικαιοκρίτα Υἱέ, πῶς ἀδίκως κέκρισαι, θέλων δικαιοῦν τοὺς παραβάσει κατακριθέντας τὸ πρὶν καὶ πρὸς τὴν φθορὰν ὀλισθήσαντας;

Stupore perculsa turbabatur immaculata, videns Christum voluntarie et sine querela in cruce exaltatum; et flens exclamabat : Fili mi, ac Deus : dolores in partu non perpessa, dolores nunc sustineo, dum tu ab iniquis injuste cruciligeris.

Θαμβεῖται ἐν ξύλῳ ὁρῶσα Χριστὸν ὑψωθέντα βουλήσει καὶ ἀμέμπτως, καὶ κλαίουσα ἐκραύγαζεν· Υἱέ μου καὶ Θεὲ, ὠδῖνας ἐν τῷ τίκτειν μὴ λαβοῦσα, νῦν ὠδῖνας ὑπομένω, ἀδίκως ὑπὸ ἀνόμων σταυρουμένου σου.

Crucifixionem tuam aspiciens, castissima exclamabat : 252 Quid est hoc, Fili, quod video? Novum prorsusque inauditum spectaculum! Tu, qui infirmorum passionibus mederis, quomodo passionem prorsus novam atque inusitatam sustines? Quid tibi inimici tui retribuerunt, o benefactor, pro beneficiis quæ a te acceperunt?

Σταύρωσιν τὴν σὴν ἡ πάναγνος βλέπουσα, ἐβόα· Υἱὲ, τί τὸ ὁρώμενον ξένον θέαμα; Ὁ τὰ πάθη νοσούντων ἰώμενος, πῶς τὸ πάθος ὑπομένεις τὸ καινότατον; τί σοι οἱ ἐχθροὶ ἀπέδωκαν, εὐεργέτα, ἀνὼ ὧν εὐηργέτηνται;

Ille quem peperisti, o Virgo, mirando modo sæcula peperit, et exaltatus in cruce, eos qui ceciderant simul secum exaltavit, cœlique cives effecit, clamantes : Benedictus es, Deus patrum nostrorum, etc.

Ὁ τόκος σου, Παρθένε, τοὺς αἰῶνας παραδόξως ἔτεξε, καὶ ὑψωθεὶς ἐν τῷ σταυρῷ τοὺς πεσόντας συνανύψωσε, καὶ βοῶντας οὐρανοῦ πολίτας ἔδειξεν· Ὁ τῶν πατέρων Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Virgo innupta, cum qua creaturæ omnes te glorificant in sæcula, cum videret te, Jesu Redemptor omnium, olim in cruce exaltatum, exclamabat : ubi populus insipiens, qui te ad iracundiam provocavit, suscepit te ut elevaret a terra : Absque liberis facta sum, et animo commoveor, maternusque dolor discruciat cor meum.

Ἀπειρόγαμος Κόρη, μεθ' ἧς ἡ κτίσις πᾶσα δοξάζει σε, πάντων λυτρωτὰ Ἰησοῦ, εἰς τοὺς αἰῶνας, σταυρῷ ὁρῶσά σε ὑψωθέντα, ἐβόα, ἵνα σε παραπικραίνων ἄφρων δῆμος, ὡς ὑπέλαβεν, ἐκ γῆς ἐξάραι, Ἄτεκνος γεγένημαι, καὶ δονοῦμαι, καὶ μητρικῶς τὴν καρδίαν ὀδυνῶμαι.

Verbum amatorem hominum, quod ineffabiliter pepereras, cum pati pro hominibus voluntarie videres, exclamabas, o Virgo : Quid est hoc? Deus impassibilis sustinet passionem, ut a passionibus liberet eos qui se fideliter adorant.

Φιλάνθρωπον Λόγον ἀῤῥήτως κυήσασα, ὃν ὁρῶσα πάσχοντα, Κόρη, ὑπὲρ ἀνθρώπων βουλήσει, Τί τοῦτο; ἐβόας. Θεὸς ἀπαθὴς πάθος ὑφίσταται, παθῶν ὅπως ῥύσηται τοὺς πίστει προσκυνοῦντας αὐτόν.

Ex canone feriæ 5, ad Matutinum.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς πέμπτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Mentis meæ obscuritates aufer, o purissima, lumine tuo, et a tenebris æternis eripe me, ut perpetuis laudibus cantem magnalia tua.

Νοός μου, πανάμωμε, τὰς ἀμαυρώσεις φωτί σου ἀπέλασον, καὶ τοῦ σκότους ῥῦσαί με τοῦ αἰωνίζοντος, ὅπως ὑμνῶ διηνεκῶς τὰ μεγαλεῖά σου.

Libera me, o mundissima, ab omni adversitate, plurimisque serpentis scandalis, atque ab igne tenebrisque æternis, quæ hominibus lucem nunquam occidentem peperisti.

Ῥῦσαί με πάσης περιστάσεως, καὶ πολλῶν σκανδάλων τοῦ ὄφεως, καὶ αἰωνίζοντος πυρὸς καὶ τοῦ σκότους, πανάμωμε, ἡ τὸ φῶς ἀποκυήσασα βροτοῖς τὸ ἀνέσπερον.

Afflatus propheta Spiritu sancto, descripsit te olim montem umbrosum, o casta Deipara, quæ homines multorum peccatorum flamma liquefactos per tuas acceptissimas intercessiones nunc umbra gratiæ refocillas.

Νοήσας ὁ προφήτης ἐν Πνεύματι Θεοῦ, ὄρος σε προέγραψεν κατάσκιον, ἁγνὴ, ἡ τοὺς ἐκτακέντας φλογμῷ πολλῶν ἐγκλημάτων σαῖς εὐπροσδέκτοις μεσιτείαις Θεοτόκε, νῦν ἐπισκιάζουσα χάριτι.

253 O Dei gratia plenissima puella, templum Christi fulgentissimum, intercessionibus tuis fac nos per bona opera nostra domos Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Φωτοειδὲς Χριστοῦ τέμενος, Κόρη θεοχαρίτωτε, τοῦ Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, ταῖς προσευχαῖς σου, οἴκους ἡμᾶς ποίησον, τὰ ὅσια πράττοντας.

Magnalia facit tibi Christus, o Virgo Deo gratis-

Μεγαλεῖά σοι Χριστὸς ἐποιήσατο, ἁγνὴ, ὃν ἱκέτευε

ἀεὶ μεγαλῦναι ἐν ἐμοὶ τὰ πλούσια αὐτοῦ ἐλέη, θεοχαρίτωτε.

Σὲ, παναγία, ἄχραντε, ἁγνὴ, οἱ δοῦλοί σου πάντοτε ἡμέρας καὶ νυκτὸς συντετριμμένῃ διανοίᾳ δυσωποῦμεν, λύτρωσιν ἁμαρτημάτων πολλῶν δίδου ἡμῖν, ἀγαθή.

Ἵλατρευσον, δέομαι, τὰ πάθη τῆς ἐμῆς καρδίας, κυήσασα τὸν πάντων ἰατρὸν, καὶ τῆς τῶν δικαίων δεῖξον μέτοχον, Παρθένε, μερίδος, Χριστὸν ἐκδυσωποῦσα.

Φῶς ἡ τεκοῦσα τὸν Θεὸν, ἐσκοτισμένον με πάσαις ταῖς μεθοδείαις τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ῥᾳθύμως βιοῦντα, καὶ παροργίζοντα Θεὸν, πανάμωμε, φώτισον, ὁδήγησον πρὸς καλὰς ἐργασίας, ὡς αἰτία οὖσα πάντων τῶν καλῶν.

A sima; quem tu precare assidue, ut magnificet in me divitias misericordiæ suæ.

O sanctissima Virgo Deipara, nos servi tui semper noctu diuque contrito corde te suppliciter exoramus, ut indulgentiam plurimorum peccatorum nostrorum nobis benigna impertiaris

Medere, quæso, pravis affectionibus cordis mei, tu, o Virgo, quæ omnium medicum progenuisti, et partis justorum fac me consortem, placans pro me Christum orationibus tuis.

O intemeratissima, quæ divinam lucem peperisti, illumina me propter omnigenas hostis insidias tenebris involutum, dum summam per ignaviam vitam traduco, et Deum ad iram provoco : et manuduc me ad honestas sanctasque operationes, utpote B quæ bonorum omnium es causa.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς Παρασκευῆς, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ex canone Feriæ 6, ad Matutinum.

Ὥσπερ ἀμνὸν ἐπὶ σταυροῦ καθορῶσα ἡ ἀμνὰς ἀπαρτηθέντα τὸν Χριστὸν, ἀλαλάζει καὶ βοᾷ· Ποῦ σου ἔθου τὸ κάλλος, μακρόθυμε Υἱὲ προάναρχε ;

Christum in cruce suspensum tanquam agnum cum Agna videret, ejulans clamabat : Ubi periit pulchritudo tua, o patientissime Fili, ante omnia sæcula genite ?

Εὐλογημένος τῆς κοιλίας σου ὁ καρπὸς, Παρθένε πανύμνητε, ὁ τοὺς φθαρέντας τῷ καρπῷ, διὰ ξύλου σταυροῦ αὐτοῦ ἀφθαρσίας καταστήσας κοινωνοὺς θείᾳ χάριτι.

Benedictus fructus ventris tui, o Virgo omni laude dignissima (8), qui corruptos per fructum, ligno crucis suæ incorruptionis participes divina gratia effecit.

Οἴ μοι, τέκνον! πῶς βλέψω σε ἐπὶ τοῦ ξύλου ἀνηρτημένον, καὶ ἀδίκως θανατούμενον, τὴν ζωὴν παρέχοντα ; ἡ Παρθένος κλαίουσα ἔλεγεν.

Gemebunda Virgo has voces fundebat : Hei mihi, Fili ! quomodo intuebor in ligno pendentem, et injusta morte exstinctum te qui es vitæ largitor ?

C

Ῥάβδος ἡ ἔντιμος ἡ βλαστήσασα κλάδον ἀμάραντον, ἀνυψούμενον αὐτὸν ὡς ἔβλεπεν ἐπὶ τοῦ ξύλου, Δέσποτα ἐκοαύγαζε, μὴ ἄτεκνον δείξῃς με.

Virga honorabilis ac pretiosa, quæ ramum incorruptibilem germinavit, videns eumdem in ligno exaltatum, in has voces erumpebat : Domine, ne me absque liberis ac **254** veluti sterilem esse patiaris.

Μετὰ τόκον, πανάμωμε, ὡς πρὸ τόκου διέμεινας· Θεὸν γὰρ ἐκύησας ξύλῳ τὸν ἄνθρωπον σώσαντα.

O ab omni macula immunis (9), post partum perseverasti qualis fueras ante partum : Deum enim genuisti, qui per lignum hominem salvum fecit.

Σταυρούμενον ὁρῶσα τὸν Κύριον ἡ ἀμεμπτος

Deipara culpa penitus carens (10), cernens Do-

(8) An B. Virginem omni laude dignissimam judicent, qui eam, totam pulchram et formosam, in suo conceptu maculosam constituunt ; qui eam liberam, magistram, dæmonum victricem, dæmoni subjectam faciunt : qui benedictam per omnes generationes, ut reliquos Adæ posteros maledictam, sceleris purissimam, peccato originis temeratam, Matrem denique gratiæ, ipsi Auctori gratiæ exosam ingratamque pro illo primo instanti asserunt : tuum, mi lector, esto judicium. Certe homini fidelissimo fieret injuria, si de illo quis diceret : Iste est magnæ fidelitatis, quia nunquam, nisi semel, fuit proditor sui regis : vel si de sapientissimo viro diceretur : Hic est sapientissimus, quoniam tantum semel fuit stultus. Quomodo igitur B. Virgo laudabitur, si de illa dicatur : Laudetur B. Virgo, quæ nonnisi per instans fuit contaminata peccato : laudetur Mater Dei, quæ parvo tempore sictit serva diaboli ? Vide Bustum in Mariali Serm. 9, de Concept. parte II.

(9) Vere ab omni macula immunis tam actuali, quam originali, quam Ecclesia in quodam Missali antiquo apud Balinghem in *Parnasso Mariano* salutat his verbis : D

Ave, o dulcis Maria,
Christi Mater et Filia,
Ulla sine macula,
Tu a Deo fabricata
In conceptu præservata
Nulla trahis scelera,

et quam S. Casimirus in suo hymno de B. Virgine part. II his verbis alloquitur :

Pulchra tota sine nota
Cujuscunque maculæ.

(10) Patres communi consensu dignitatem divinæ maternitatis ita extollunt, ut ex ea Deiparam caruisse omni culpa etiam veniali deducant, quia ex ipso quod ea in sacro textu Mater Dei declaratur, eam puram et liberam ab omni culpa etiam veniali inferunt. Cum autem culpa originalis turpior sit, et feminam Deum parituram magis dedeceat, igitur sicut prædicta prærogativa de immunitate a culpa originali in dignitate divinæ mater-

Digitized by Google

minum cruci affixum, aiebat: Hei mihi, Fili, quomodo moreris, vita spesque fidelium?

Illa quæ cœlis est sublimior, videns Christum, qui solus est altissimus, in ligno exaltatum, et inimici altitudinem dejicientem, eumdem magna voce laudabat.

Splendore illius, qui ex te secundum carnem exortus est, o Virgo, illustra mentem meam, et cor meum illumina, tenebras peccati dispellens, omnemque socordiæ meæ nebulam dissipans.

Ex canone Sabbati ad Matutinum.

Me semper proposito excidentem, menteque instabilem, pravisque cogitationibus abstractum, et illectum, et qui me ipsum per summam dementiam totum inimicis dedidi ut me facillime caperent, ne despicias, o Domina.

O tabernaculum cœlis ipsis augustius, populum tuum in hoc tuo tabernaculo ad tuas laudes concinendas convenientem, cœlestium tabernaculorum fac participem, ferventibus precibus tuis apud Christum, quem genuisti, omnium Dominum ac dominatorem.

Scientes te esse templum gloriæ, o immaculata, in templo tuo venerande congregati, devotissime imploramus auxilium tuum, quatenus per venerabilem intercessionem tuam salutem consequamur, o casta Virgo.

Agnoscentes te matrem illius, qui voluntate sua universa creavit, ad divinum templum tuum, o Virgo, accurrimus, atque in eo precamur, ut errorum nostrorum venia per tuam mediationem nobis concedatur.

255 O Maria, purissimum Verbi tabernaculum, purifica a pravis affectionibus cor meum, divinique Spiritus vas mundum illud effice, ut laudem et magnificem te omni laude dignissimam.

Esto mihi mediatrix, o benignissima, apud Dominum qui ex te natus est, ut a gehennæ flammis eripiat me, ac cœlesti regno dignum faciat, clamantem: Laudabilis et supergloriosus Deus Patrum, etc.

O Virgo tota lucida, quæ lucis datorem Deum in lucem edidisti, illumina oculos cordis mei lumine divinæ cognitionis, ut cantem: Omnia opera, laudate Dominum, etc

Horrescunt cœlestes exercitus, videntes divinum Patris splendorem ineffabiliter in manibus tuis contineri, o Virgo mater purissima, similitudinem atque imaginem tuam habentem, ut homines Deo similes efficiat.

Ex canone feriæ 2, ad Matutinum. Toni II.

O unica Deo charissima puella, quæ fontem im-

Θεοτόκος ἔλεγεν· Οἴ μοι, Υἱέ! πῶς θνήσκεις, ἡ ζωὴ καὶ ἐλπὶς τῶν πιστῶν

Ἡ τῶν οὐρανῶν ὑψηλοτέρα, ὑψωθέντα ἐν ξύλῳ καὶ καταράσσοντα τὰς ὑψώσεις ἐχθροῦ θεωρήσασα τὸν μόνον ὕψιστον, ἀνύμνει Χριστὸν μεγαλοφώνως.

Φέγγει, Παρθένε, τοῦ ἐκ σοῦ ἀνατείλαντος σαρκὶ, τὸν νοῦν μου καταύγασον, καὶ τὴν καρδίαν φώτισον, καὶ σκότος διώκουσα τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῆς ῥᾳθυμίας μου ἅπασαν τὴν ἀχλὺν ἀπελαύνουσα.

Ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ Σαββάτου, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Γνώμῃ ὀλισθαίνοντα ἀεὶ καὶ λογισμοῖς πονηροῖς ἐξελκόμενον, καὶ δελεαζόμενον, φρενοβλαβῶς γὰρ τοῖς ἐχθροῖς εὐχείρωτον ὅλον γεγονότα, μὴ ὑπερίδῃς με, Δέσποινα.

Σκηνὴ πλατυτέρα οὐρανῶν, λαόν σου συνερχόμενον ἐν τῇ σκηνῇ σου ταύτῃ ὑμνῆσαί σε σκηνῶν ἀΰλων μέτοχον ποίησον τῇ θερμῇ δεήσει σου πρὸς Χριστὸν ὃν ἔτεκες, τὸν Δεσπότην ἁπάντων καὶ Κύριον.

Ναόν σε τῆς δόξης ἐπιστάμενοι, ἄχραντε, ἐν τῷ σεπτῷ συναθροιζόμενοι πιστῶς, τὴν σὴν ἐξαιτούμεθα θεοπρεπῶς, ἁγνὴ Παρθένε, βοήθειαν, καὶ τῇ σεπτῇ σου πρεσβείᾳ σωζόμεθα.

Μητέρα σε τοῦ τὰ πάντα βουλήσει ποιήσαντος γινώσκοντες τῷ ναῷ σου τῷ θείῳ προστρέχομεν, ἐν αὐτῷ αἰτούμενοι τῇ μεσιτείᾳ σου, Παρθένε, λύσιν σφαλμάτων κομίσασθαι.

Μαρία, καθαρὸν τοῦ Λόγου σκήνωμα, παθῶν ἐναποκάθαρον τὴν καρδίαν μου, καὶ σκεῦος καθαρὸν Πνεύματος τοῦ θείου ἀποτέλεσον, ἵνα ὑμνῶ καὶ μεγαλύνω σε τὴν πανύμνητον

Πρὸς τὸν ἐκ σοῦ γεννηθέντα Κύριον γενοῦ μεσίτις ἀγαθὴ, τῆς γεέννης καὶ τοῦ πυρὸς ὅπως με λυτρώσῃ, καὶ καταξιώσῃ με τῆς βασιλείας κραυγάζοντα· Ὁ αἰνετὸς τῶν πατέρων Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος.

Φωτοδότην τέξασα Θεὸν, ὁλόφωτε Παρθένε, τὰ ὄμματα τῆς καρδίας μου καταύγασον φωτὶ Θεοῦ ἐπιγνώσεως, εἰς τὸ μέλπειν, Πάντα τὰ ἔργα, τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυψοῦτε, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φρίττει νοερὰ στρατεύματα τὸ τοῦ Πατρὸς ὁρῶντα θεῖον ἀπαύγασμά σου ἐν ταῖς χερσὶν ἀνερμηνεύτως κρατούμενον, καὶ τὸ σὸν κεκτημένον ὁμοίωμα, ἵνα βροτοὺς θεώσῃ, Παρθενομῆτορ πανάμωμε.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς δευτέρας, εἰς τὸν Ὄρθρον. Ἦχος β'.

Ἡ τὴν πηγὴν τῆς ἀπαθείας κυήσασα, τραυματι-

nitatis virtualiter includitur, ita immunitatem ejusdem ab originali in ea denotari necesse est. Vide Nierembergium in Sacrosyllabo § 7, ubi plures affert Patres incontaminationem et omnimodam Virginis puritatem ab omni culpæ genere divinæ maternitati tribuentes.

Digitized by Google

σθέντα πάθεσι, Κόρη, θεράπευσον, και πυρὸς αἰωνίου ἐξάρπασόν με, μόνη Θεοχαρίτωτε.

Ἀρχὴν ὑπὸ χρόνον εἰλήφως πιστεύεται ἐκ σοῦ ὁ χρόνων Δημιουργὸς, Μῆτερ ἀειπάρθενε.

Σαρκοῦται ἐξ ἁγνῶν αἱμάτων σου, καὶ ἀνθρώποις ἑνοῦται θέλων ὁ Κύριος, ἄχραντε, καὶ δέχεται μετανοοῦντας τοὺς πρὶν ὑπαχθέντας ἁμαρτήμασι, ταῖς σαῖς λιταῖς ἀεὶ κατακαμπτόμενος.

Νέον ὡς βρέφος ἡμῖν τὸν προαιώνιον Υἱὸν τέτοκας, θελητικαῖς δυσὶν ἐνεργείαις ὑπάρχοντα διπλοῦν, ὡς ἄνθρωπον ἅμα Θεόν τε, πανάμωμε.

Ἐκ πασῶν γενεῶν ἐξελέξατό σε τὴν καλλονὴν Ἰακὼβ, ἣν ἠγάπησεν ὁ Ποιητὴς, πανάμωμε, καὶ ἐκ σοῦ ἀνατείλας ἐπέφανεν.

Ἀΰλου φωτὸς οἰκητήριον ἡ σὴ μήτρα γεγένηται τοῦ φρυκτωρίαις θείας γνώσεως τὴν ἀθείαν μειώσαντος, ἄχραντε Θεόνυμφε Κόρη, ὃν ὑμνοῦντες κραυγάζομεν· Εὐλογητὸς εἶ, ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ἐξασθενήσασαν πολλαῖς προσβολαῖς τοῦ πονηροῦ, Θεογεννῆτορ, τὴν ἀθλίαν ψυχήν μου ταῖς ῥωστικαῖς σου λιταῖς, Παρθένε, ὑγιῆ ἀπέργασαι, ἵνα σε δοξάζω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φεῖσαί μου, Κύριε, φεῖσαι, ὅταν μέλλῃς με κρῖναι, καὶ μὴ καταδικάσῃς με εἰς πῦρ, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με· δυσωπεῖ σε Παρθένος ἡ δὲ κυοφορήσασα, Χριστὲ, τῶν ἀγγέλων τὰ πλήθη, καὶ τῶν μαρτύρων σύλλογος.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τρίτης εἰς τὸν Ὄρθρον.

Φλογοφόρε λαβὶς, ἣν Ἡσαΐας ἔβλεψέ ποτε, τὰ ὑλώδη τῆς ἐμῆς καρδίας πάθη, Θεογεννῆτορ, φλέξον καὶ εἰς τέλος ἀφάνισον.

Γαλουχεῖς μητροπρεπῶς τὸν τροφέα τοῦ παντὸς καὶ φέρεις τοῦτον ἐν ἀγκάλαις, ἁγνὴ, τὸν τὰ σύμπαντα χειρὶ φέροντα πάντοτε.

Μεμυημένος ἐν Πνεύματι προφητῶν, Θεοτόκε, ὁ περίδοξος χορὸς τὸ ὑπὲρ νοῦν σου μυστήριον ποικιλοτρόπως τοῦτο προχαράττει ἱεροῖς ἐν συμβόλοις, ὧν τὸ πέρας καθορῶμεν τηλαυγῶς.

Δανιὴλ σε ὄρος μέγα ἐν πνεύματι ἐθεώρει, Θεοτόκε, ἐξ οὗ λίθος ἀποτμηθεὶς ἐκλεπτύνει τῶν δαιμόνων τὰ γλυπτά.

Ὡς τράπεζα τὸν ἄρτον χωρεῖς τὸν μυστικὸν ἐξ οὗ φαγόντες οὐκ ἔτι λιμώττομεν, πανύμνητε, οἱ ἰδόντες σε Χριστοῦ τοῦ πάντων Θεοῦ γεννήτριαν καὶ τροφὸν ὡς ἀληθῶς.

(11) Pulchre Aloysius Novarinus in *Umbra virginea*, n. 207 : « Nemo, inquit, tam parum virgineæ puritatis, virgineæ gloriæ amicus sit, qui maculam in ea fuisse asseral, per quam omnes erant maculæ auferendæ, sordes omnes abstergendæ. »

Originis peccatum non habuit
Quæ omnis boni fons et origo.

A passibilitatis peperisti, animæ meæ passionibus sanciatæ medicam manum admove, et ab igne æterno eripe me.

Ille qui est auctor et conditor temporum, creditur accepisse ex te, o Mater et Virgo perpetua temporale principium.

Incarnatur ex castis sanguinibus tuis, ac voluntarie hominibus unitur, ac suscipit ad pœnitentiam eos qui antea peccatis subjecti fuerant, assiduis precibus tuis exoratus Dominus, o immaculata (11).

Novum velut Infantem, nobis peperisti, o purissima, Filium qui est ante omnia sæcula : in duplici natura, duarumque voluntatum operatione, utpote Deum simul et hominem.

B **258** Creator elegit te speciem Jacob quam dilexit, ex omnibus generationibus, o immaculatissima : atque ex te velut sol exortus apparuit.

Immaterialis lucis habitaculum factus est venter tuus, o immaculatissima puella Sponsa Dei; qui divinæ scientiæ splendoribus infidelitatem impietatemque imminuit : quem nos hymnis celebrantes, clamamus : Benedictus es, Deus patrum nostrorum, etc.

Infelicem animam meam plurimis maligni hostis assultibus attenuatam, corroborativis precibus tuis, o Virgo Dei Mater, saluti restitue, ut te per universa sæcula glorificem.

Parce mihi, Domine, parce cum veneris me judicare : neque ad ignem me damnes, neque in furore tuo arguas me. Precatur te Virgo, o Christe, quæ
C te concepit ac gestavit in utero : precatur te angelorum multitudo martyrumque collegium.

Ex canone alio feriæ III ad Matutinum.

O forceps flammifera, quam vidit olim Isaias, cordis mei inordinatos affectus combure, o Dei Genitrix, atque omnino illos abole et extermina.

Lacte nutris, prout matris est munus, omnium nutritorem; et illum gestas in ulnis, o casta, qui universa semper manu fert ac sustentat.

Gloriosus prophetarum chorus Spiritu sancti magisterio edoctus, incomprehensibile mysterium tuum, o Deipara, multiformiter sacris symbolis ante descripsit, quorum nos eventum nunc manifestissime intuemur.

D Te montem magnum Daniel vidit in spiritu, o Deipara, ex quo lapis abscissus, dæmonum sculptilia comminuit.

Tanquam mensa, contines mysticum panem vitæ, ex quo **257** comedentes, non amplius esurimus nos, qui scimus te, o laudabilissima, Christi, qui est Deus omnium, esse Genitricem; et vere nutricem.

Culpa Virgini non debetur, cui
Omnis debet, quod liberatur a culpa.

Et infra n. 215 :

Maculam peccati Virgo non habuit
Per quam mundus emaculandus.
Sordibus illa caruit cui, Justitiæ
Nostræ comparatæ sunt sordes.

Digitized by Google

Cherubim glorificant, Seraphim, Throni, Potestates, et Dominationes perpetuis laudibus extollunt incomprehensibilem partum tuum, o Maria omni laude celebranda : tu enim sola Deum incarnatum in utero tuo portasti ; quem deprecare, o castissima, ut nos omnes salvos faciat, qui te devotissime honoramus.

Τὰ Χερουβὶμ δοξάζουσι, τὰ Σεραφὶμ ἀνυμνοῦσι, Θρόνοι, καὶ Ἐξουσίαι, καὶ Κυριότητες ἀεὶ τὸν ὑπὲρ νοῦν σου Τόκον, Μαρία πανύμνητε, ὅτι μόνη Θεὸν κυοφορεῖς ἐν γαστρὶ, ὃν αἴτησαι, ἀγνὴ, πάντας ἡμᾶς σωθῆναι τοὺς πόθῳ σε τιμῶντας.

Ut nos deificaret, Deus incarnatus est ex purissimis sanguinibus tuis, atque homo factus est : cui semper supplices offer preces, o Virgo Deipara, pro iis qui te venerantur.

Ἵνα θεώσῃ ἡμᾶς, ὁ Θεὸς ἐσαρκώθη ἐξ ἁγνῶν σου αἱμάτων, καὶ ἐγένετο βροτὸς, Παρθένε Θεοτόκε, ὃν ἐκδυσώπει ἀεὶ ὑπὲρ τῶν σε τιμώντων.

Nitidissimis radiis solis illius, qui ex utero tuo nobis exortus est, et infidelitatis noctem eliminavit, illumina, o Virgo Mater Maria, atque in hora judicii ab obscurissimis tartari tenebris libera eos omnes qui te cum fide honorant.

Φωτιστικαῖς αὐγαῖς τοῦ ἐκ γαστρός σου ἐξανατείλαντος ἡμῖν, καὶ ἀθεΐας τὴν νύκτα ἐξαφανίσαντος, Παρθενομῆτορ Μαρία, φώτισον πάντας τοὺς πίστει σε τιμῶντας καὶ ἀφεγγοῦς λύτρωσαι σκότους ἐν ὥρᾳ κατακρίσεως.

Ex canone feriæ III ad Matutinum. Ex canone in S. Præcursorem.

Ἐκ τοῦ ἑτέρου κανόνος τῆς τρίτης, εἰς τὸν ἅγιον Πρόδρομον.

Cognatus fuisti, o beate Præcursor, illius castæ Virginis, ex qua Deus corpus accepit : cum qua te etiam veneramur, atque in divino templo tuo nunc commorantes deprecamur, ut nos Spiritus sancti domos efficias.

Τῆς ἁγνῆς Παρθένου συγγενὴς, μακαρ, ἐχρημάτισας, τῆς τὸν Θεὸν σωματωσάσης, Πρόδρομε, μεθ' ἧς σε γεραίρομεν, καὶ δεόμεθα οἱ τῷ θείῳ τεμένει σου νῦν περιπολοῦντες. οἴκους ἡμᾶς ποίησον τοῦ Πνεύματος.

Exsultat Præcursor intra viscera materna constitutus, Dominumque adorat in utero tuo collocatum, o divina gratia plenissima (12) : quem precamini, quæso, ut ab omni tribulatione eripiat me.

Ἀγάλλεται ὁ Πρόδρομος ἐν νηδύϊ φερόμενος μητρῴᾳ καὶ προσεκύνει τὸν Κύριον φερόμενον ἐν νηδύϊ, Θεοχαρίτωτε, ὃν καθικέτευε, ἀπὸ πάσης θλίψεως λυτρωθῆναί με.

Respice in me ægrotantem, o purissima ; et dissolve passiones meas graves, curatuque difficiles, ut magnificem te, quæ universum genus humanum magnificasti.

Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ τὸν νοσοῦντα, πανάμωμε, καὶ λῦσον τὰ πάθη μου τὰ χαλεπὰ καὶ δυσίατα, ὅπως μεγαλύνω σε τὴν μεγαλύναναν ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον.

Insidiis ac fraudibus seductoris mortem incurri, o Domina **258** mundissima : vivifica me tu, o Deipara, quæ substantialem omnium vitam peperisti ; ut te ab omni macula immunem religiose collaudem (13).

Ἐπιβουλαῖς καὶ ἐνέδραις τοῦ πλάνου ἐθανατώθην, Δέσποινα πανάμωμε, ζώωσόν με, ἡ τετοκυῖα τὴν ζωὴν τῶν ἁπάντων, Θεοτόκε, τὴν ἐνυπόστατον, ἵνα σε ὑμνῶ εὐσεβῶς τὴν πανάμωμον.

(12) Alexander III Pont. Max. adeo egregie sensit de plenitudine gratiæ Marianæ ut in epistola ad Soldanum Iconii dixerit : « Hinc migravit sine corruptione, juxta verbum angeli, ut plena, non semiplena gratiæ esse probaretur, ut Deus Filius ejus antiquum, quod pridem docuit, mandatum fideliter adimpleret, videlicet, Patrem et matrem honore prævenias, ut ne caro Christi virginea, quæ de carne Matris Virginis assumpta fuerat, et tota discreparet. » Sic ille. Cujus verba afferens in suo Opusculo de nova moneta sanctissimi domini nostri Alexandri VII, pro gloria Immaculatæ Conceptionis perpensa, edito Valentiæ anno 1656, P. Joan. Eusebius Nierembergius, sic ait : « Cum plenitudinem Marianæ gratiæ extendat tum ad incorruptionem carnis, tum ultra vitam ; quanto magis in illa comprehendit incorruptionem animæ intra limites vitæ, scilicet in principio ipsius vitæ, Conceptione nimirum ? » Certe Virgo Beatissima quam Josephus noster absolute divina gratia omnino vacua dici posset, si in originali peccato, quod divinam gratiam omnino excludit, concepta fuisset. Favet Seraphicus Pater sanctus Franciscus, Minorum Ordinis fundator inclytus, dum Tomo I Opusculorum in Salutatione ad Virginem Mariam hæc habet : « Ave, Domina sancta, in qua est et fuit omnis plenitudo gratiæ. » Indeterminate enim dixit, Fuit, ut intelligeremus in B. Virgine, quandiu hæc exstitit, sine limitatione temporis, horæ, aut instantis, atque adeo in ipso momento Conceptionis, nullam vacuitatem, sed semper fuisse gratiæ plenitudinem. Favet etiam sanctus Amedeus episcopus Lausannensis dum homil. 3 de B. Virgine in hunc modum scribit : « Spiritus sanctus superveniet in te. In alios sanctos venit, in alios venit, sed in te superveniet, quia præ omnibus, et super omnes elegit te, ut superes universos qui ante te fuere, vel post te futuri sunt, plenitudine gratiæ. » Supponit enim hisce verbis Virginem originali gratia præditam fuisse, sicut Angeli eam habuerunt, quia alioquin eos, quantum ad plenitudinem gratiæ, non superasset, si hac in sua Conceptione vacua exstitisset. Vide eumdem Nierembergium in *Exceptionibus* cap. 27.

(13) Haud desunt exempla eorum, qui a Deo ope Deiparæ vivificati fuerunt, id est, a morte ad vitam revocati, ut eamdem Deiparam ab originalis peccati macula immunem religiose collaudarent. Refert enim S. Anselmus in Epistola, quæ sub ejus nomine circumfertur, ad coepiscopos Angliæ ; sacerdotem quemdam, a dæmonibus in pelago Sequanæ occisum, a Deipara vivificatum, in gratiarum actionem festum Immaculatæ Conceptionis deinceps celebrasse. Et probati etiam Auctores scribunt, imo ipsi parietes collegiatæ Ecclesiæ Maresanæ repræsentant, anno Domini 1422, Franciscum Mulet in Ecclesia collegiata urbis Mauresæ in Barcino-

Digitized by Google

Νυσταγμῷ ἀμελείας συνεχομαι, ὕπνος ἁμαρτίας βαρεῖ τὴν καρδίαν μου, τῇ σῇ ἀγρύπνῳ, πάναγνε, μεσιτείᾳ ἐξέγειρον, σῶσόν με.

Στειρεύουσα φέρει σε νηδὺς Παρθένον, ἐγγάστριον φέρουσαν τὸν Λόγον σωματούμενον, ὃν θείοις σκιρτήμασιν ὁ μέγας Πρόδρομος, στείρας ὁ πανάγιος καρπὸς, ἐπέγνω χαίρων, καὶ προσεκύνησε.

Ὕψιστον Θεὸν σαρκὶ ἀποτεκοῦσα, ἀπὸ κοπρίας με ἀνάστησον παθῶν τῶν θλιβόντων με, καὶ δεινῶς ὅλον πτωχεύσαντα ταῖς θείαις καταπλούτισον, πάναγνε, ἀρεταῖς με, ὅπως ὑμνῶ σε σωζόμενος.

Φερόμενον ἅπαντα τὸν φέροντα τῷ νεύματι ἐν γαστρὶ προσεκύνεις τῆς Θεομήτορος μεθ' ἧς ἐκδυσώπει, προφῆτα, τὴν ταπεινὴν σώζεσθαι ψυχήν μου πολλοῖς περιπίπτουσαν καθ' ἡμέραν πλημμελήμασιν.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τετάρτης εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ἱερὸς ἐκάλει σε χορὸς πύλην ἀδιόδευτον, γῆν ἐκλεκτὴν, καὶ ὄρος ἀλατόμητον, παναγία Δέσποινα· τὸν Δεσπότην γὰρ τῶν ἁπάντων ἐκύησας, τὸν ἐθελουσίως σταύρωσιν σαρκὶ καταδεξάμενον.

Ὑψούμενον ἐν ξύλῳ, τὸν ζωοδότην βλέπουσα, καὶ ἑκουσίως θνήσκοντα, καὶ τοῖς πᾶσι ζωὴν παρέχοντα, ἐδονεῖτο τὰ σπλάγχνα ἡ πανάμωμος.

Ἀνέτειλεν ἐκ γαστρός σου Πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα Χριστὸς, καὶ ἐφώτισεν τὴν οἰκουμένην σταυρούμενος, Κόρη ἀπειρόγαμε, καὶ τῶν δαιμόνων τὸ σκότος ἐξηφάνισεν.

Ὡράθης, ἀγνὴ, μετὰ τόκον ἄφθορος Θεὸς γὰρ ἐκ σοῦ ἐτέχθη ὡς ἄνθρωπος, ὃν κατανοήσασα σταυρούμενον τῇ τῶν σπλάγχνων ὀδύνῃ μὴ φέρουσα ἠλάλαζες.

Ὑμνοῦμέν σε, πανύμνητε, ὡς Θεὸν κυήσασαν τὸν ὑπερύμνητον ἐν ξύλῳ τὸν ἀρχέκακον δυνάμει τῇ αὐτῇ ὀλέσαντα τύραννον, εἰς ἡμῶν σωτηρίαν καὶ καύχημα.

Τὸν βότρυν τὸν πέπυρον ἀγεωργήτως, ἀγνὴ, ὃν ἐβλάστησας, ἐν ξύλῳ ὡς ἐώρακας κρεμάμενον, ἔκραζες· Τέκνον μου γλυκύτατον, γλεῦκος ἐναπόσταξον, δι' οὗ παθῶν ἡ μέθη ἀνασταλήσεται.

Σάρκα ἐκ τῆς σῆς γαστρὸς λαμβάνει θέλων, καὶ καθορᾶται ὁ ἀόρατος, καὶ σταύρωσιν δέχεται, καὶ κατάρα ὀνομάζεται κατάρας ἐξαιρούμενος; ἅπαντας ὁ Υἱός σου, Θεοχαρίτωτε.

Φθαρεῖσαν ἐκαίνισας τὴν φύσιν τοῦ προπάτορος, ὑπὲρ φύσιν τεκοῦσα καὶ παρθενεύουσα, φύσεως

Negligentiæ dormitatione laboro; somnus peccati occupat cor meum: tu, o castissima, semper vigili intercessione tua excita me, et salva me.

Venter sterilis portavit te Virginem, quæ in utero tuo Verbum corporatum portavisti; quod magnus Præcursor sanctissimus sterilis uteri fructus divinis saltibus agnovit lætabundus, et adoravit.

Tu, quæ Altissimum in carne peperisti, erige me a stercore passionum tribulantium me: atque omni ex parte gravissima egestate laborantem, dita me, o castissima, divinis virtutibus, ut salutem consecutus hymnos tibi decantem.

Illum, qui nutu portat universa, in utero Deiparæ portatum adoras, o propheta; cum qua precare pro salute misellæ animæ meæ, quæ quotidie in plura peccata dilabitur.

Ex canone feriæ IV ad Matutinum.

Sacer chorus vocabat te, o Domina sanctissima, portam imperviam, terram electam, et montem quem lapicidæ manus non attigit (14); nam Dominum universorum peperisti, qui voluntariam in carne crucifixionem suscepit.

Virgo purissima, cum cerneret exaltatum in ligno datorem vitæ, eumdemque voluntarie morientem, atque omnibus vitam præbentem, intimo dolore viscera sua discruciari sentiebat.

Exortus est ex utero tuo splendor Patris Christus, o puella maritalis tori ignara; atque universum terrarum 259 orbem cruci affixus illuminavit, dæmonumque tenebras dissipavit.

Incorrupta inventa es post partum, o casta; ex te enim Deus, quatenus homo, natus est; quem in cruce pendentem animadvertens, dolorem cordis non sustinens, in flebiles voces erumpebas.

Laudamus te, o omni laude celebranda, quippe quæ Deum omni laude superiorem peperisti, qui tyrannum principem malorum virtute sua perdidit in ligno, in nostram salutem et gloriam.

Botrum illum maturum, quem sine viri cultura protuleras, o Virgo, ut vidisti in cruce pendentem, has voces emisisti: Dulcissime fili, mustum illud distilla, per quod passionum ebrietas prohibeatur.

Carnem ex utero tuo voluntarie suscepit Filius tuus, o Domina Deo charissima; et cum invisibilis esset, visibilis factus est, et crucis tormentum suscepit, et maledictum nominatus est, dum omnes liberat a maledicto.

Corruptam primi parentis naturam renovasti; universæ naturæ Plasmatorem supernaturaliter

nensi agro canonicum, et Immaculatæ Conceptionis cum pertinacia oppugnatorem, crudeliter ab inimico interemptum, post tres amplius horas jam mortuum ad vitam rediisse; et veritatem Conceptionis Immaculatæ his verbis confirmasse: « Vita ad hoc solum mihi concessa, ut quam tenui contra piam sententiam, opinionem retractem: verum est beatissimam Virginem Mariam ab omni originali macula in sua conceptione fuisse immunem, et divinitus præservatam. » Vide Armamentarium Seraphicum in *Regesto* a pag. 563 et deinceps.

(14) Et Monte o hunc, quem non attigit manus hominis, attigit manus dæmonis! Neutiquam profecto. Decebat enim eam, quæ universorum peperit Dominum, a manu hominis, et multo magis a manu dæmonis esse penitus intactam. Hinc B. Laurentius Justinianus in libro de *Gradibus perfectionis* scripsit: « Ab originali peccato nullus excipitur, præter illam, quæ genuit mundi Salvatorem. »

Digitized by Google

enixa, permanens virgo intacta post partum : quem olim in cruce suspensum videns, o sanctissima Virgo Mater, in fletus gemitusque erumpebas.

Ex canone feriæ VI *ad Matutinum.*

Venerabilis prophetæ sermo impletus est : gladius enim cor tuum pertransivit, o Domina, quando in ligno Filium tuum lancea vulneratum suspexisti.

Honorant te ordines incorporeorum, nam omnium Dominum corpore vestitum peperisti, o Puella Dei Sponsa; qui per lignum omnes vinctos dissolvit, et fideles amore suo colligavit.

Incarnatus est ex castis sanguinibus tuis Altissimus, o **260** purissima ; quem cum intuereris in ligno injuste exaltatum, suspirabas cum lacrymis, et misericordiæ ejus viscera magnificabas.

Ille, qui super humeros Cherubim in cœlis, prout Deo convenit, absque dubio portatur, in ulnis tuis gestatus est : et cruci affixus, omnes a corruptione salvavit.

Ut hominem deificaret, ex te, o Virgo, Deus natus est ; et crucifixus, mortem gustavit, occidens eum qui me prius occiderat.

Palatium Regis animatum, et thronus igneus facta es, o Virgo; in quo ille residens, omnes homines a primo lapsu erexit, et consessu Patris sui honoravit.

Agna immaculata (15), prophetarumque et martyrum pulchritudo, ubi te Agnum in ligno suspensum vidit, cœpit amare flere, atque ita dicere : O creaturæ omnes, quæ in rerum natura exsistitis, laudate Dominum, et superexaltate eum in omnia sæcula.

Solarium splendorum pulchritudo a consueto cursu destitit, cum vidit te, o Sol justitiæ, in crucem voluntarie sublatum. At Virgo cum discipulo virgine, amaro ejulatu verba intermiscens, clamabat : Quodnam spectaculum est hoc novum atque inusitatum?

Ex canone Sabbati ad Matutinum.

Venerandæ mulieres, quæ dura exercitatione decertaverant, at athletice hostem superaverant, circumstantes te, o Dei Genitrix, lætabantur.

Cum omnibus prophetis sacrisque mulieribus obnixe precare, o Virgo, illum qui ex te natus est, ut misereatur nostri.

Montem virtutibus umbrosum vidit te, o Deipara, propheta Habacuc, ex quo inexplicabili ratione Deus apparuit, qui virtute sua operuit cœlos, atque homines **261** ab interitu salvavit.

Sanctissima Virgo, martyrum, confessorum, caterorumque justorum gloria, ab omni tentationum tyrannide eripe nos.

(15) Agnam quoque immaculatam Deiparam vocant S. Andreas Cretensis canone in Mariæ Nativitatem, et Jacobus monachus Orat. in eamdem Nativitatem, quorum verba dedi in notis ad Mariale S. Germani patriarchæ Constantinopolitani pag. 185.

A ἀπάσης τὸν Πλάστην, ὃν ἐν σταυρῷ κρεμάμενον πάλαι ἠλάλαζες βλέπουσα, παναγία Μητροπάρθενε.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς Παρασκευῆς εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ῥῆσις σεπτοῦ προφήτου πεπλήρωται· ῥομφαία γὰρ τὴν καρδίαν τὴν σὴν διῆλθεν, ὅτε ἐν σταυρῷ λογχευθέντα, Δέσποινα, τὸν σὸν Υἱὸν ἔβλεψας.

Γεραίρουσί σε τάξεις τῶν ἀσωμάτων· τὸν πάντων γὰρ Δεσπότην σωματοφόρον ἐκύησας τὸν λύσαντα διὰ ξύλου δεσμίους ἅπαντας, Κόρη Θεόνυμφε, καὶ πιστοὺς συνδήσαντα τῇ στοργῇ αὐτοῦ.

Σεσάρκωται ἐξ ἁγνῶν σου αἱμάτων ὁ Ὕψιστος ὃν βλέπουσα, πάναγνε, ξύλῳ ἀδίκως ὑψούμενον ἔστενες
B δακρύουσα, καὶ τὴν αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν ἐμεγάλυνες.

Ὁ νώτοις Χερουβὶμ ἐν οὐρανοῖς θεοπρεπῶς ὡς ἀληθῶς ὀχούμενος, ταῖς ἀγκάλαις σου ἐποχεῖ, σταυρωθεὶς πάντας φθορᾶς διέσωσεν.

Ἵνα θεώσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἐκ σοῦ, Παρθένε, τίκτεται Θεὸς, καὶ σταυροῦται, καὶ θανάτου γεύεται ἀποκτείνων τὸν ἐμὲ τὸ πρὶν ἀποκτείνοντα.

Παλάτιον ἔμψυχον τοῦ βασιλέως, καὶ θρόνος πυρίμορφος, Παρθένε, ἀναδέδειξαι, ἐν ᾧ καθεζόμενος πάντας ἐξήγειρε τοῦ προτέρου πτώματος βροτοὺς, καὶ συνεδρίᾳ Πατρὸς ἐτίμησας.

Ἡ ἄμωμος ἀμνὰς, προφητῶν τε καὶ μαρτύρων ἡ ὡραιότης, ὥσπερ ἀμνόν σε ἀνηρτημένον ἐπὶ ξύλου
C θεασαμένη ἔκλαιε πικρῶς καὶ ἔλεγεν· Ἡ οὐσιωθεῖσα ὑμνείτω τὸν Κύριον πᾶσα κτίσις καὶ ὑπερυψούτω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φωστήρων κάλλος δρόμου τοῦ συνήθους ἀπέστη, ὅτε σε εἶδεν, Ἥλιε τῆς δικαιοσύνης, ἐπηρμένον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θελήματι, ἡ δὲ Παρθένος σὺν μαθητῇ παρθένῳ ἠλάλαζε πικρῶς, οἴμοι ! ἀναβοῶσα, Τί τοῦτο τὸ ξένον θέαμα;

Ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ Σαββάτου εἰς τὸν Ὄρθρον.

Αἱ ἀσκήσει στερρῶς ἠγωνισμέναι καὶ ἀθλητικῶς καθελοῦσαι τὸν ἐχθρὸν σεμναὶ γυναῖκες, Θεοκυῆτορ, σὲ περιεστῶσαι εὐφραίνονται.

D Μετὰ πάντων προφητῶν καὶ γυναίων ἱερῶν Θεὸν, Παρθένε, τὸν τεχθέντα ἐκ σοῦ ἐκδυσώπει ἐκτενῶς τοῦ οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς.

Ὄρος κατάσκιον βλέπει σε ἀρεταῖς ὁ προφήτης, Θεοτόκε, Ἀββακοὺμ, ἐξ οὗ ἐπέφανε Θεὸς ἀφράστως ἀρετῇ καλύψας οὐρανοὺς, καὶ τὸ γένος ἀνθρώπων διασώσας ἐκ φθορᾶς.

Παναγία Παρθένε, τὸ καύχημα τῶν μαρτύρων, καὶ ὁσίων, καὶ δικαίων πάσης ἡμᾶς τυραννίδος ἐξελοῦ τῶν πειρασμῶν.

Perspicuum autem apud me est B. Virginem falso dicendam absolute agnam Immaculatam, ut eam appellat Josephus, si in primo momento sui esse sorduisset macula, cujusmodi est peccatum originale.

Digitized by Google

Ἁγία Θεοτόκε, ἁγίασον ἡμῶν τοὺς λογισμούς, καὶ τὸ φρόνημα στήριξον, καὶ σῶσον ἐκ τῶν βελῶν τοῦ πονηροῦ ἀτρώτους ἡμᾶς δοξάζοντάς σου τὸ ἔλεος, ἁγνή.

Μετὰ μαρτύρων, ἄχραντε, καὶ ὁσίων Πατέρων, καὶ προφητῶν, πασῶν τε καὶ τῶν ὁσίων γυναικῶν, τὸν ἐν ἁγίοις μόνον ἐπαναπαυόμενον ἐκδυσώπει ἡμᾶς καθαγιάσαι, ἁγνή, ἁγίαις ἐν φωναῖς τοὺς δοξολογοῦντας αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Θεοκυῆτορ ἁγνή, μετὰ πάντων μαρτύρων, προφητῶν, καὶ ὁσίων, καὶ ἁγίων γυναικῶν καὶ ἱερομαρτύρων, κατοικτειρῆσαι ἡμᾶς τὸν Σωτῆρα δυσώπει.

Φιλοικτίρμονα Θεὸν ἡ κυήσασα σαρκὶ, μετὰ πάντων ἁγίων καθικέτευε ἀεὶ κινδύνων ἡμᾶς σῶσαι, Μητροπάρθενε ἁγνή.

ΗΧΟΣ Γ'.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς δευτέρας εἰς τὸν Ὄρθρον.

Παναγία ἄχραντε, ἁμαρτωλῶν βοήθεια, πιπτόντων ἐπανόρθωσις, μετάνοιαν δίδου μοι κατανύξεως πολλὰ ἡμαρτηκότα.

Μαρία κυριώνυμε πολλοῖς κυριευθέντα με πάθεσι ψυχοφθόροις ἐλευθέρωσον πρεσβείαις σου.

Δίδου μοι, ἁγνὴ, ἀληθῆ μετάνοιαν, παῦσον τῶν παθῶν μου τὸν σάλον, ἁμαρτανόντων ἡ προστασία.

Ἡ μόνη διὰ λόγου ἐπὶ γῆς τὸν Λόγον τέξασα καὶ παρθενεύουσα, τῶν ἀλόγων με ῥῦσαι πράξεων λόγοις σεπτοῖς ὅπως ἀνυμνῶ σε.

Τὴν κιβωτὸν τῆς Διαθήκης, τὴν ἁγίαν ὄντως τράπεζαν, τὸ ἱλαστήριον ἡμῶν, τὸν ναὸν Θεοῦ τὸν ἔμψυχον, τὴν πάγχρυσον λυχνίαν, τὴν ἀληθῆ Μητέρα τοῦ πλαστουργοῦ ἀνυμνοῦμεν.

Ἡ κρήνη ἡ τὸ ὕδωρ τῆς ἀφέσεως βρύουσα, τὰς ἐκβλύσεις τῶν ἐμῶν πταισμάτων ξήρανον, παρεχομένη μοι ὄμβρους δακρύων, ὅπως σε ἀεὶ ὡς Θεοτόκον ὑμνῶ.

Ὑπερβολῇ ἀσωτείας τῷ ᾅδῃ νυνὶ προσήγγισα ὑπερβάλλουσαν, Κόρη, εὐσπλαγχνίαν ἔχουσα, ὡς Θεὸν τὸν εὔσπλαγχνον ἀῤῥήτως τεκοῦσα, οἰκτείρασά με σῶσον.

Φωτεινὸν τοῦ Δεσπότου παλάτιον, οἶκον δείξόν με φωτός· ἀδιόδευτε πύλη, ὑπάνοιξόν μοι μετανοίας ὁδούς· γῆ ἁγία, πρὸς γῆν με πραέων ὁδήγησον· Δέσποινα, πάσης με δεῖξον δεσποτείας παθῶν ἀπελεύθερον.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τρίτης εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ἀθανασίας μάννα Χριστὸν φέρουσα, στάμνος λογικὴ, πικρίας ψυχοφθόρων παθῶν ἐκλύτρωσαί με, Παρθένε παναγία, ὅπως πίστει δοξολογῶ σε εὐσεβῶς.

Παρθενομῆτορ ἄχραντε, μετανοοῦντας ἡμᾶς καὶ τῷ Χριστῷ προστρέχοντας καὶ τῶν πταισμάτων λύσιν

O Sancta Deipara, santifica cogitationes nostras, animique sensum corrobora, et a maligni jaculis nos sine vulnere conserva, dum tuam misericordiam, o Virgo casta, glorificamus.

Una cum martyribus, sanctisque Patribus ac prophetis, omnibusque sanctis mulieribus suppliciter, o Virgo, ora illum qui solus in sanctis requiescit, ut sanctificet nos, qui sanctis vocibus illum glorificamus in sæcula.

Dei Genitrix pura et casta; cum omnibus prophetis, martyribus, et confessoribus, sanctisque mulieribus ac hieromartyribus, precare Salvatorem, ut misereatur nostri.

O Mater, Virgo purissima, quæ amatorem misericordiæ Deum in carne peperisti: semper illum deprecare, una cum omnibus sanctis, ut nos a periculis salvos custodiat.

TONUS III.

Ex canone feriæ II ad Matutinum.

Virgo sanctissima ac purissima, auxilium peccatorum, lapsorum erectio, mihi, qui multa peccata perpetravi, compunctionis pœnitentiam concede.

O Maria, cujus nomen Dominam sonat, me sub multarum passionum, animam meam ad interitum pertrahentium, dominatu oppressum libera intercessionibus tuis.

Veram mihi pœnitentiam concede; compesce passionum mearum tumultuantes fluctus; o Virgo casta, præsidium peccatorum.

262 O tu, quæ sola in terris per verbum Verbum genuisti ac peperisti, et virgo permansisti, libera me ab actionibus brutalibus, ut verbis veneratione plenis te collaudem.

Arcam Testamenti, mensam vere sanctam, nostrum propitiatorium, templum Dei animatum, lucernam totam auream, veram Matrem Creatoris collaudamus.

O fons, qui aquam indulgentiæ ac remissionis scaturis, peccatorum meorum manantes aquas exsicca, lacrymarum imbres mihi concedens, ut te semper tanquam Deiparam laudibus extollam.

Luxuriæ atque intemperantiæ excessu inferno nunc appropinquavi: tu, o Puella, quæ excedis in visceribus misericordiæ, utope quæ Deum misericordissimum ineffabiliter peperisti, miserere mei, et salva me.

O palatium Dei luminosum, fac me domum lucis: o porta impervia, aperi mihi vias pœnitentiæ: o terra sancta, deduc me in terram mansuetorum: o Domina, libera me ab omni passionum dominio.

Ex canone feriæ III ad Matutinum.

O urna rationalis, quæ Christum immortalitatis manna tulisti, libera me, Virgo sanctissima, a mortiferarum passionum amaritudine, ut cum fide, ac pietate te glorificem.

Virgo Mater inviolata, tu quæ omnium es Domina, concede nobis omnibus qui pœnitentia ducti ad Chri-

Digitized by Google

stum recurrimus, et peccatorum absolutionem desideramus, ut illum propitium reperire possimus.

Salve, o Puella multorum nominum appellatione conspicua, ex qua Verbum natum est, quod nos a fœtarum actionum irrationalitate liberat. Salve, nubes lucida, quæ nostræ pusillanimitatis ac socordiæ nubes dispellit.

263 Partu tuo, o Puella, primi parentis maledictionem sustulisti, et nobis benedictionis flumina emanare fecisti, qui te benedicimus, et cum fide glorificamus.

O janua eorum, qui per fidem salutem consequuntur : o porta per quam solus ille pertransivit, qui propter nos incarnatus est; aperi nobis portas justitiæ, qui te fideliter collaudamus.

O casta Virgo perpetua, libera me ab ignorantiæ B peccatique tenebris, quæ me undequaque circumdant et constringunt; quippe quæ illum peperisti qui universa et continet et astringit.

Speciosus forma Dominus cum te speciem Jacob dilexisset, o immaculatissima, inhabitavit uterum tuum; et cœlestium donorum pulchritudine humanum genus decoravit.

Te nubem lucidam propheta prævidit, ex qua sol magnus Christus Deus apparuit nobis, et ea quæ prius tenebris perfusa erant illuminavit. Eumdem ergo, o benignissima, precare, ut passionum mearum nubes dissipet, divinaque luce me illuminet.

Ex canone feriæ IV *ad Matutinum.*

Supernis ordinibus sublimior apparuisti, Deum Verbum in terris enixa, o immaculata, ‖ qui nos passionibus suis, et cruce pretiosa propter suam bonitatem ad cœlestia regna reduxit ac recepit.

Cum Christum in cruce suspensum videres, o innupta, cum dolore dicebas : Occidis, o Sol gloriæ, ab oculis meis, qui in tenebris versantes illuminas.

Volumen te quondam, o Puella immaculata, propheta conspexit, in quo Patris digito, Verbum incarnatum descriptum fuit; et primi parentis chirographum lancea rescissum est.

264 Naturam nostram, quæ prius ob transgressionem defluxerat, tu reformasti, quæ Christum indefluenter peperisti, o Domina sanctissima, præsidium animarum nostrarum.

Cum Verbi ex tuis sanguinibus incarnati mortem videres, o Domina Virgo Mater immaculatissima; materna pietate commota ejulabas, et eum qui vitæ auctor erat, magnificabas.

Stabas, o immaculata, aspiciens Christum, quem pepereras cruci affixum, et exclamabas : Ne me absque prole relinquas, quam post partum Virginem conservasti.

Cum ante Christi tribunal tanquam reus judicandus constituar : ostende te mihi, o pura, ut liberes me ab omni tormento ferventissima protectione tua.

In tempore illum peperisti, o immaculata, qui est omnibus temporibus antiquior, et Adæ proto- A

Θέλοντας λαβεῖν, τοῦτον ἵλεον τοῖς πᾶσιν ἀπέργασαι, πάντων Δέσποινα.

Πολυώνυμε Κόρη, χαῖρε, ἐξ ἧς Λόγος ἐτέχθη, ἀλογίας ἡμᾶς λύων ἀτόπων πράξεων, χαῖρε, νεφέλη φωτεινὴ ἡ σκεδάζουσα τὰ νέφη τῆς ἡμῶν ἀθυμίας.

Τῷ τόκῳ σου ἀπεστείρωσας, Κόρη, τὴν τοῦ προπάτορος ἀρὰν, καὶ ἐπήγασας ἡμῖν εὐλογίας ποταμοὺς, τοῖς εὐλογοῦσί σε καὶ δοξάζουσι πίστει.

Ἡ θύρα τῶν πιστῶν σωζομένων, ἡ πύλη ἣν διώδευσε μόνος ὁ σαρκωθεὶς δι' ἡμᾶς, πύλας ἡμῖν δικαιοσύνης ὑπάνοιξον, τοῖς πιστῶς σε ὑμνοῦσιν.

B

Ὡς τὸν πάντων τεκοῦσα συνοχέα, τοῦ συνέχοντος ζόφου τῆς ἀγνοίας καὶ ἁμαρτίας ἀνάλλαξόν με, ἁγνὴ Ἀειπάρθενε.

Τοῦ Ἰακὼβ τὴν καλλονὴν ὁ ὡραῖος κάλλει Κύριος ἠγαπηκὼς, τὴν νηδὺν, παναμώμητε, κατῴκησεν ἀνθρώπων τὴν οὐσίαν ταῖς καλλοναῖς φαιδρύνοντα τῶν ὑπὲρ νοῦν δωρημάτων.

Φωτοειδῆ νεφέλην σε ὁ προφήτης προορᾷ, ἐξ ἧς μέγας ἥλιος ἐπέφανεν ἡμῖν Χριστὸς ὁ Θεὸς, καὶ ἐφώτισε τὰ πρὶν ἐσκοτισμένα. Αὐτὸν οὖν δυσώπει, ἀγαθὴ, τὰ τῶν παθῶν μου νέφη ἐκδιῶξαι καὶ φωτὶ θείῳ φαιδρυνθῆναι.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τετάρτης εἰς τὸν Ὄρθρον.

C

Ὑπερτέρα τῶν ἄνω ὤφθης ταγμάτων, τεκοῦσα ἐπὶ τῆς γῆς Θεὸν Λόγον, τὸν ἡμᾶς, ἄχραντε, πρὸς τὰ οὐράνια, τούτου τοῖς παθήμασι καὶ τῷ σταυρῷ τῷ τιμίῳ, ἐπαναβιβάσαντα δι' ἀγαθότητα.

Ἀναρτηθέντα ὁρῶσα ἐν τῷ σταυρῷ Χριστὸν, ἀπειρόγαμε, ὀδυρομένη ἔλεγες· Ἔδυς, δόξης Ἥλιε, ἐξ ὀφθαλμῶν μου, φωτίζων τοὺς ἐν σκότει.

Τόμον σέ ποτε ὁ προφήτης, Κόρη, τεθέαται, ἐν ᾧ τῷ δακτύλῳ τοῦ Πατρὸς ἐναπεγράφη Λόγος σαρκούμενος, καὶ τὸ προπάτορος λόγχῃ ῥηγνύει, ἄχραντε, χειρόγραφον.

Ῥεύσασαν πρὶν παραβάσει τὴν φύσιν, τὴν καθ' ἡμᾶς, ὡς ἀῤῥεύστως τεκοῦσα Χριστὸν, ἀνέπλασας, παναγία Δέσποινα, προστασία τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

D

Νέκρωσιν ὁρῶσα τοῦ ἐκ τῶν σῶν αἱμάτων Λόγου σαρκωθέντος, πανάμωμε, μητρικῶς ἠλάλαζες, καὶ ζωῆς ὄντα αἴτιον ἐμεγάλυνες, Μητροπάρθενε Δέσποινα.

Ἵστασο βλέπουσα Χριστὸν σταυρῷ ἀνυψούμενον, ὃν ἐκύησας, ἄχραντε, καὶ ἐβόας· Μὴ ἄτεκνόν με δείξῃς ἣν ἐτήρησας ἁγνὴν καὶ μετὰ τόκον.

Ἐπὶ τοῦ βήματος Χριστοῦ, ὅταν μέλλω κρίνεσθαι, ὡς ὑπεύθυνος, ἄχραντε, φάνηθί μοι ἐκ πάσης με βασάνου ῥυομένη τῇ θερμῇ σου προστασίᾳ.

Ἐν χρόνῳ ἀπεκύησας τὸν χρόνον ἐπέκεινα, λύοντα τὰ χρόνια δεσμὰ τοῖς δεσμοῖς αὐτοῦ, ἄχραντε, Ἀδὰμ

Digitized by Google

τοῦ πρωτοπλάστου, καὶ συνδεσμοῦντα αὐτὴν τοῖς δεσμοῖς τῆς γλυκείας αὐτοῦ ἀγαπήσεως.

Φέρον βρότειον μορφὴν τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς, Παρθένε, τέτοκας, ὃν ὑψούμενον σταυρῷ ὁ ἥλιος μὴ φέρων ὁρᾶν ἐμελαίνετο, καὶ ζόφῳ ἐμειοῦτο τῆς εἰδωλολατρίας· διὸ σὺν ἐκείνῳ σε μεγαλύνομεν.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς πέμπτης εἰς τὸν Ὄρθρον.

Τὴν κιβωτὸν τὴν θείαν τὴν χωρήσασαν τὸν τοῦ νόμου πάροχον, ἡμῶν τὰς ἀνομίας πάσας ἀφαιρούμενον δι' εὐσπλαγχνίας θείας, ἀδιήγητον πέλαγος, Μαριὰμ τὴν πανάχραντον συμφώνως μακαρίσωμεν.

Νοῦς ἐννοεῖν οὐ δύναται τὸν ὑπὲρ νοῦν τοκετὸν τῆς θαυμαστῆς Λοχείας σου, Θεογεννῆτορ Μητροπάρθενε, διὸ, ἱκετεύω σε, τὸν νοῦν μου, χαρίτωσον, τοῦ ἀεὶ δοξάζειν σε.

Σαρκωθέντα τὸν Λόγον ὑπερβολῇ εὐσπλαγχνίας ἀῤῥήτως ἀπεκύησας, αὐτὸν δυσώπει, ἄχραντε, τῶν σαρκικῶν πάντας μολυσμῶν ἐκλυτρώσασθαι, καὶ πάντων δυσχερῶν τῶν τοῦ βίου.

Ὡς μόνη τῶν ἀγγέλων χαρμονὴ χάριτος μου πλήρωσον, Θεοχαρίτωτε, τὴν διάνοιαν σκυθρωπάζουσαν, καὶ ἀμελείᾳ βεβυθισμένην.

Οἰκήσας ὁ Λόγος ἐν γαστρί σου, τὴν πάλαι ἐν ἀνθρώποις οἰκοῦσαν τῇ παραβάσει φθορὰν, Μῆτερ ἁγνὴ, ὡς μόνος Θεὸς ἐξώκησε, διὰ σπλάγχνα ἐλέους.

Ἐμὲ τὸν ἀμελείᾳ τὴν ψυχὴν σκοτιζόμενον φωταγώγησον, ἁγνὴ, τὸν τῆς καρδίας μου προσεπανάπτουσα λύχνον, ἐν προθυμίᾳ ἀγαθῇ ὅπως δοξάζω σε.

Ἰσχὺς καὶ ὕμνησις ὑπάρχει ὁ ἐκ σοῦ τεχθείς, πανάμωμε, ὃν ἐκδυσώπει ἐκτενῶς παρεσμένον με τοῖς πάθεσι, Παρθένε, ἐνισχύσαι τοῦ ἐκτελεῖν τὰς σωτηρίους αὐτοῦ διατάξεις.

Φωτισμός μου σωτήριος φάνηθι, ἡ κυήσασα τὸ φῶς, τῆς ψυχῆς μου τὰ νέφη διώκουσα τὰ πολλὰ καὶ χαλεπὰ, ὅπως υἱὸς ἡμέρας εὐχαῖς σου γεννήσομαι, πράττων τὰ ὅσια, καὶ ὑμνολογίαις ἀεὶ μακαρίζω σε.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς Παρασκευῆς εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ἡ περικαλλὴς καὶ Παρθένος Δέσποινα, ὃν ἐκύη-

plasti vincula, quibus diuturno tempore vinctus fuerat, dissolvit vinculis suis, atque eumdem dulcissimæ charitatis suæ vinculis colligavit.

Peperisti, o Virgo, splendorem Patris humana forma præditum; quem in cruce exaltatum sol videre non sustinens, obscuratus est, et tenebris idolomaniæ minoratus: propterea una cum illo te magnificamus.

Ex canone feriæ v *ad Matutinum.*

Arcam divinam, continentem legis datorem, qui omnes iniquitates nostras propter viscera divinæ misericordiæ suæ aufert: pelagum inenarrabile, Mariam ab omni macula immunem, una omnes voce magnificemus (16).

Nequit cogitatio excogitare inexcogitabilem partum admirandæ Conceptionis tuæ, o Dei Genitrix Virgo Mater. Unde te deprecor ut cogitationes mentis meæ gratia repleas, ut te semper glorificem.

265 Verbum propter excessum pietatis incarnatus ineffabiliter peperisti: ipsum suppliciter exora, o immaculata, ut omnes a carnalibus inquinamentis et ab universis vitæ molestiis atque adversitatibus liberentur.

Tu, quæ sola es angelorum lætitia, imple, o Deo charissima, gaudio mentem meam præ tristitia mœroreque dejectam, atque in socordiæ profunda voragine demersam.

Cum Verbum in utero tuo habitasset, o Mater casta, corruptionem, quæ a diuturno tempore in hominibus propter transgressionem habitaverat, ejecit, tanquam solus Deus, propter viscera misericordiæ suæ.

Illumina me, o casta, cujus anima negligentiæ tenebris offusa est, accendens lucernam cordis mei, ut te magna animi alacritate glorificem.

Virtus et laus ille est, qui ex te natus est, o ab omni nævo mundissima Virgo (17); quem tu cum affectu deprecar ut me passionibus fractum virtute corroboret, ut salutaria ipsius præcepta perficere possim.

Esto salutaris illuminatio mea, tu quæ lucem peperisti; dispellens multas et graves nubes animæ meæ, ut precibus tuis efficiar filius diei, exercens opera sancta, teque assiduis laudibus beatificans.

Ex canone feriæ vi *ad Matutinum.*

Domina pulcherrima et Virgo, cum videret in

(16) Jam hoc S. Josephi votum adimpletum videmus, dum Christiani orbis antistites, illustres academias, selectissimos reges, inclytos principes, florentissimas respublicas, integra regna, ac totum fere undique mundum, B. Virginem, ut ab omni macula immunem, una voce magnificare conspicimus. Paucos jam puto esse in Ecclesia, qui piæ de immunitate B. Virginis ab originali macula sententiæ refragentur; et etiamsi aliquis in scrinio sui pectoris arbitraretur Mariam originali macula fuisse infectam, hic comparatus his, qui animo, sensu, ac voce clamant purissimum Deiparæ conceptum, jam nullus videtur, cum ex veteri proverbio, unus sit nullus, nec paucorum habenda sit ratio, ut ait Joan. Damasc. orat. 1 de imaginibus. Quis autem negare possit inter Catholicos paucis maculatæ conceptionis opinatoribus plusquam centum mille purissimi conceptus assertores obvios nunc esse, et imposterum futuros?

(17) Perspicuum apud me est B. Virginem, si hæc in primo instanti sui esse sorduisset originali peccato (quod non solum nævus, sed turpissima macula est), falso dici a S. Josepho absolute, ab omni nævo mundissimam: cum igitur falso non dicatur, sed vere, sequitur ipsam ex ejusdem S. Josephi mente originalis peccati nævo in sua conceptione vere mundissimam exstitisse.

Digitized by Google

ligno voluntarie exaltatum Filium quem peperat, cum dolore ingemiscens exclamabat : O piissime Domine Deus omnium, quomodo, cum sis Dominus gloriæ, ista pateris ?

Post partum virgo conservata es, o casta, quæ Deum incarnatum peperisti, qui cruci voluntarie affixus est.

Velut forceps divinum carbonem suscepisti, o Virgo **266** Mater ; qui non solum non combussit vel minima ex parte, sed potius rore respersit incorruptum divinumque uterum tuum, quem cum videres in ligno voluntarie secundum carnem exaltatum, hymnis glorificabas.

Cum videres, o casta Virgo, in ligno crucis affixum, et lancea in latere confossum illum qui olim ex lateris costa Evam formavit : materno dolore tacta exclamabas : Quomodo moreris, o Fili mi, qui es vita immortalis !

Non potest mens hominum, o Puella omni laude dignissima, miraculum partus tui : tu enim super omnem mentis capacitatem peperisti.

Tu sola, o casta, conceptionem ineffabilem, et partum inenarrabilem habuisti, quæ corpore vestisti Dominum, qui secundum carnem crucifixus est, Eumdem nos laudantes clamamus : Benedictus es, Deus patrum nostrorum, etc.

Te urnam auream, et candelabrum ; mensam, et virgam ; montem divinum et nubem, palatium Regis et thronum igniformem, fideles omnes nominamus, o Deipara, quæ post partum virgo conservata fuisti.

Solares radii videntes crucifixionem tuam, Fili mi, defecerunt : et quomodo obstinatus Hebræorum populus non defecit, qui morti tradidit te vitæ auctorem ? His vocibus Deipara utebatur ; quam sine cessatione magnificamus.

Ex canone Sabbati ad Matutinum.

Te, o castissima, quæ Deum in carne peperisti, religiosa mente incessanter honoramus cum venerandis mulieribus, quæ exercitatione illustratæ in certamine, hostem dejecerunt.

Nos, o castissima, per partum tuum venerabilem salvati ; cum Gabrielis voce ad te fideliter clamamus, Ave (18) : **267** teque precamur, ut intercessionibus tuis, omnibus nobis obtineas indulgentiam peccatorum.

σεν Υἱὸν θεωρήσασα ἐν ξύλῳ ὑψωθέντα βουλήσει, ἠλάλαζε βοῶσα ἐν ὀδύνῃ · Θεὲ τῶν ὅλων εὔσπλαγχνε, Κύριος ὢν τῆς δόξης, πῶς ταῦτα πάσχεις, Δέσποτα;

Συντετήρησαι καὶ μετὰ τόκον παρθένος, ἡ Θεὸν, ἁγνὴ, τέξασα σεσαρκωμένον, τὸν σταυρῷ προσηλωθέντα βουλήματι.

Τὸν ἄνθρακα ὡς λαβὶς τὸν θεῖον δέδεξαι, οὐ καταφλέγοντα ὅλως, δροσίζοντα δὲ μᾶλλον, Μητροπάρθενε, τὴν ἄφθορον καὶ θείαν νηδύν σου, ὃν βλέπουσα σαρκὶ ὑφούμενον ἐθελουσίως ἐν ξύλῳ ὑμνοῖς ἐδόξαζες.

Σταυρούμενον ἐν ξύλῳ καὶ τὴν πλευρὰν τῇ λόγχῃ ὀρυττόμενον τὸν ἐκ πλευρᾶς πάλαι δημιουργήσαντα τὴν Εὔαν, ἁγνὴ Παρθένε, θεωροῦσα, ἀνεβόας μητρικῶς· Πῶς θνήσκεις, Υἱέ μου, ἡ ζωὴ ἡ ἀθάνατος;

Νοεῖν οὐ σθένει τὸ ὑπὲρ φύσιν τοῦ τοκετοῦ σου, πανύμνητε, νοῦς ἀνθρώπων, Κόρη· ὑπὲρ νοῦν γὰρ σὺ τίκτεις.

Κύησιν, ἁγνὴ, ἀσύγκριτον καὶ τόκον ἀνερμήνευτον μόνη ἔσχες, τὸν Δεσπότην σωματίσασα τὸν σαρκὶ σταυρωθέντα, ὃν ὑμνοῦντες βοῶμεν · Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Στάμνον σε χρυσῆν καὶ λυχνίαν, τράπεζαν καὶ ῥάβδον, θεῖον ὄρος καὶ νεφέλην, παλάτιον τοῦ Βασιλέως καὶ θρόνον πυρίμορφον, Θεοτόκε, πάντες πιστοὶ ὀνομάζομεν, τὴν μετὰ τὸν τόκον παρθένον φυλαχθεῖσαν.

Φωστῆρες τὴν σὴν ὁρῶντες, Υἱέ μου, σταύρωσιν ἔδυσαν, καὶ πῶς Ἑβραίων δῆμος οὐ κατέδυσεν ὁ ἀπαθὲς, παραδιδούς σε θανάτῳ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ἡ Θεοτόκος ἐβόα, ἣν ἀπαύστως μεγαλύνομεν.

Ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ Σαββάτου εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ὡς Θεὸν τεκοῦσα σαρκὶ, πάναγνε, γνώμῃ εὐσεβεῖ τιμῶντές σε ἀπαύστως μετὰ σεμνῶν γυναίων ἀσκήσει λαμπρυνθέντων, καὶ ἀθλήσει καταβαλόντων τὸν ἐχθρόν.

Οἱ σεσωσμένοι, πάναγνε, σοῦ τῷ σεπτῷ τοκετῷ, τῷ Γαβριὴλ βοῶμέν σοι πιστῶς τὸ, Χαῖρε, καὶ δεόμεθα ταῖς σαῖς παρακλήσεσι πταισμάτων συγχώρησιν πᾶσιν αἰτῆσαι.

(18) Per verbum Ave, quod componitur ex littera A, et VE, interjectione exsecrantis et maledicentis, et significat absque VE, seu maledictione, denotari B. Virginem sine Væ culpæ originalis conceptam, ex Joanne Viguerio, Alberto Magno, Bernardino Senensi, Ernesto Pragensi, et aliis late probat in suo *Sacrosyllabo* 4, P. Joannes Eusebius Nierembergius. Hinc Joannes Vitalis in Defensorio B. Virginis libr. 4, cap. 5, Ave, inquit, sonat Sine væ, id est, sine labe, et per consequens ipsa (B. Virgo) fuit sine væ originalis culpæ. Petrus quoque de Alliaco S. R. E. Cardinalis in meditatione super salutationem angelicam, Audi, ait, O clemens Maria, tuam gratissimam salutationem Ave. Nulla tibi esse potest gratior acceptabiliorque salutatio ea, quam Deus per angelum suum Gabrielem transmisit de cœlo. Ave, inquit, o Virgo salutifera, quæ Evæ maledictionem in benedictionem transferens, sola esse meruisti Sine væ. Meruisti quidem non tua justitia, sed divina gratia, ut sola esses sine væ culpæ venialis, et mortalis, et (ut pie creditur) etiam originalis. Sic ille. Vide Bustum in *Mariali* serm. 5 de concept. parte 1, ubi in rem nostram scribit : Ave idem est quod Sine væ, et ista indefinita æquipollet universali. Ideo exponitur Ave, id est, sine omni væ, id est, afflictione, quod verum non esset, si originali aculeo afflicta fuisset.

Digitized by Google

Τῶν μαρτύρων τὴν δόξαν, ἱεραρχῶν καὶ ὁσίων τὸ θεῖον ἐγκαλλώπισμα, τῶν προφητῶν τὸ κήρυγμα, καὶ τῶν γυναίων σεμνολόγημα, ἀνυμνήσωμεν ἀξίως τοῦ Θεοῦ τὴν Μητέρα. A

Ἐκ σοῦ Θεὸς σεσάρκωται, ἁγνὴ, καὶ ἀνωτέραν σε νῦν ἀγγέλων ἀνέδειξεν, ποιημάτων τε ὑπερέχουσαν πάντων· διό σε ὑμνολογοῦμεν.

Μαρτύρων, προφητῶν τε ἁγίων τῶν πάντων ἀπ' αἰῶνος δικαίων καύχημα σὺ εἶ, ἁγνή· ὅθεν φωναῖς σαφῶς ἱεραῖς τιμῶμέν σε σὺν αὐτοῖς εἰς αἰῶνας.

Μαρτύρων, καὶ ὁσίων, προφητῶν τε, πανάμωμε, γυναικῶν καὶ πάντων τῶν ἱεραρχῶν, τῶν ἱερῶς βιωσάντων σὺ εἶ τὸ κλέος ἀληθῶς, μεθ' ὧν τιμῶμέν σε. B

Ἡ πολύμνητος Παρθένος, προφητῶν τὸ περιήχημα, ἱεραρχῶν καὶ ἀθλητῶν, καὶ ὁσίων ἐγκαλλώπισμα, γυναίων τε ἁγίων ἡ χαρμονὴ, ὑμνείσθω χρεωστικῶς εἰς αἰῶνας.

Φοβερὸς οὗτος τόπος, ἐδόκησεν ὁπηνίκα Ἰακώβ σου τὸν τύπον ἐν κλίμακι ἔβλεψε, Θεοτόκε, ἀψευδῶς, τῶν μαρτύρων ἡ δόξα, ὁσίων τὸ καύχημα, ἀγγέλων ἀγλάϊσμα, πάντων προφητῶν καὶ πιστῶν τὸ διάσωσμα.

Merito Dei Matrem laudamus tanquam martyrum gloriam; divinum hierarcharum et confessorum ornamentum; prophetarum præconium· mulierum titulum honorificum.

Ex te Deus carnem assumpsit, o Virgo; teque nunc angelis sublimiorem effecit atque omnibus rebus creatis excellentiorem: idcirco te hymnis celebramus.

Martyrum prophetarumque sanctorum, atque omnium a sæculo justorum tu gloria es, o Virgo casta: unde te manifeste, sacris vocibus una cum illis honoramus in sæcula.

Martyrum et confessorum, prophetarum, mulierum, atque omnium hierarcharum qui sancte vitam traduxerunt, tu vere gloria es, o purissima, cum quibus te honore prosequimur.

Virgo plurimis dignissima laudibus, prophetarum præconium undique resonans: hierarcharum, martyrum, et confessorum ornamentum: sanctarum feminarum lætitia, debitis laudibus celebretur in æternum

Cum Jacob elata voce dixit: Terribilis est locus iste; vidit sine dubio te in illa scala figurari, o Deipara, martyrum gloria, confessorum lætitia, angelorum splendor, omnium prophetarum atque fidelium salus.

ΗΧΟΣ Δ'.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς δευτέρας εἰς τὸν Ὄρθρον.

TONUS IV.

Ex canone feriæ II ad Matutinum.

C

Ὑπέρφωτε λαμπὰς τοῦ Ἡλίου τῆς δόξης, τῆς ψυχῆς μου τὸν πυρσὸν σβεννύμενον ἀεὶ ῥᾳθυμίᾳ προσάναψον θείων ἔργων τῷ ἐλαίῳ, παναγία ἐπάρδουσα, ἵνα πίστει καὶ πόθῳ δοξάζω σε.

Splendidissima lampas Solis gloriæ, flammam animæ meæ, quæ socordia ac torpore semper exstinguitur, accende ac fove divinorum operum oleo, o sanctissima, ut cum fide et affectu glorificem te.

Μαρία Κυρία, ὡς οὖσα τοῦ παντὸς τὸν Κύριον γεννήσασα, κυριευθέντα πάθεσι τὸν νοῦν μου καὶ κακίᾳ μελανωθέντα ἐλεύθερον ποίησον, καὶ καταλάμπρυνον.

O Maria Domina, omnium Dominum enixa; mentem **268** meam sub pravarum affectionum dominatu oppressam, et malitia denigratam, libera et illustra.

Ἐπὶ σὲ καθάπερ ὄμβρος τῆς σοφίας ἡ ἄβυσσος Ἰησοῦς κατῆλθε, μόνην καθαρὰν σε εὑράμενος, Θεογεννῆτορ Παρθένε, καὶ κατέκαυσεν ἁμαρτίας χειμάρρους δεινῆς θείᾳ χάριτι.

(19) Super te tanquam imber descendit sapientiæ abyssus Jesus, cum te solam puram invenisset, o Dei Genitrix Virgo, et vorticosos peccati torrentes divinæ gratiæ flammis exsiccavit.

Σοῦ τὰ θαυμάσια προφητικαὶ ἔφησαν φωναί, ὄρος καλοῦντές σε καὶ πύλην, ἄχραντε, καὶ λυχνίαν, φαεινὴν, ἐξ ἧς τὸ φέγγος ἀληθῶς τὸν θαυμαστὸν φρυκτωρεῖ, ἁγνὴ, κόσμον ἅπαντα. D

Mirabilia tua propheticæ voces prolocutæ sunt, o inviolata; appellantes te portam et lucernam splendentem, o casta: ex qua jubar vere admirabile universum mundum illuminat.

Τὴν ἀμαυρωθεῖσάν μου καρδίαν ταῖς σκοτειναῖς ἐφόδοις, θεονύμφευτε, τῆς ἁμαρτίας, τῷ φωτισμῷ τῷ ἐν σοὶ καταύγασον, ἡ τὸν Ἥλιον κυήσασα.

Cor meum tenebris peccati invasionibus obscuratum, illumina, o Sponsa Dei, luce tua; nam tu solem ipsum peperisti.

Μόνη μένεις ματὰ τόκον, Δέσποινα, παρθενικῷ κάλλει διαλάμπουσα μόνη τὰς μητέρων διέδρας· Θεὸν γὰρ μόνη ἔτεκες Λυτρωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Tu sola, o Domina, post partum Virginalis decoris lucem conservasti: sola, quæ propria matrum sunt in partu ignorasti; sola enim Deum peperisti Redemptorem animarum nostrarum.

(19) Favet Joan. Bromiardus ord. Prædic. in sua Summa prædic. parte, II, c. 3, dum ibi inter alia ait: « Filius Dei volens in aliquo loco, et de aliqua muliere naturam nostram assumere et nobiscum morari, a principio mundi nullam invenit pro hospitio dignam, quia omnes peccato originali, vel actuali, vel utroque infectæ erant. Et tandem vero in fine mundi hanc mundissimam inveniens Virginem, in qua nullum erat peccatum, vel originale vel actuale, tanquam gaudens de fortuna optata inventa, dicere potuit: Hæc requies mea, » etc.

Digitized by Google

Benedicunt omnes creaturæ Filium tuum, qui nos benedictionibus coronavit, et sustulit maledictionem ; o sola omnibus benedictionibus cumulatissima (20), Virgo gloriosa, quæ genus nostrum gratia replevisti.

A Εὐλογεῖ πᾶσα κτίσις τὸν τόκον σου εὐλογίαις ἡμᾶς στεφανώσαντα, καὶ τὴν ἀρὰν ἐξάραντα, παντευλόγητε μόνη δεδοξασμένη, ἡ τὸ γένος ἡμῶν χαριτώσασα.

Lucis tuæ radiis illumina, o Sponsa Dei, animam meam in perditionis voragine jacentem : exsurge ; hostes proturba ac dejice, qui affligunt assidue cor meum, et ad sectandas passiones meas impellunt me.

Φωτὸς τοῦ ἐν σοὶ μαρμαρυγαῖς, Θεόνυμφε, τὴν ψυχήν μου φωταγώγησον, κείμενον βόθρῳ ἀπωλείας ἀνάστησον ἐχθροὺς καταράσσουσα τοὺς θλίβοντας ἀεὶ τὴν καρδίαν μου, καὶ πρὸς τὰ πάθη συνωθοῦντάς με.

Ex canone duplici feriæ III *ad Matutinum.*

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τρίτης εἰς τὸν Ὄρθρον.

Tabernaculum immaculatum (21), Arcam, mensam, et montem, ex quo sine hominis manibus abscissus est lapis Christus omnium Dominus, Mariam Virginem hymnis honoremus.

Τὴν σκηνὴν τὴν ἄχραντον, καὶ κιβωτὸν, καὶ τράπεζαν, τὸ ὄρος οὗ ἐτμήθη ἄνευ χειρὸς ἀνθρώπου λίθος, ὁ τοῦ παντὸς Κύριος, Μαριὰμ τὴν Παρθένον B ὑμνοις τιμήσωμεν.

O nubes lucida (22), animæ meæ nubes multas et graves, illuminativis intercessionibus tuis dissolve, ut radios **269** illius, qui ex te tanquam sol exortus est, videre possim, et ex tua luce lucem inocciduam acquiram.

Νεφέλη φωτεινὴ, τῆς ψυχῆς μου τὰ νέφη τὰ πολλὰ καὶ χαλεπὰ ταῖς σαῖς φωτιστικαῖς μεσιτείαις διάλυσον, ὅπως ἴδω τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἐκ σοῦ ἀνατείλαντος, καὶ φωτὶ φῶς προσλάβωμαι ἄδυτον.

Primorum parentum tristitiam abstulisti, dum gaudium nobis peperisti, o sanctissima Deipara, vitæ scilicet datorem, ac Redemptorem, quem impenso affectu precare pro salute animarum nostrarum.

:ων προπατόρων ἔλυσας τὴν λύπην, χάριν ἡμῖν κυήσασα, τὸν ζωοδότην καὶ Λυτρωτὴν, παναγία Θεοτόκε, ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Mundus per te veniam consecutus est, Virgo Mater, qui propter transgressionem inutilis factus fuerat : propterea canticorum odis te merito beatam appellat.

Κόσμος διὰ σοῦ ἠλέηται ὁ τῇ παραβάσει ἀχρειωθεὶς, Μητροπάρθενε · διὰ τοῦτο ᾠδαῖς ἁσμάτων καταχρέως μακαρίζει σε.

Te salutem in omni loco et tempore invoco : ne C despicias me, o purissima, quæ Deum Redemptorem ac Salvatorem meum peperisti.

Σωτηρίαν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ἐπικαλοῦμαι, μὴ παρίδῃς με, πανάμωμε, ἡ Θεὸν κυήσασα τὸν Λυτρωτὴν ὁμοῦ καὶ Σωτῆρά μου.

Propitiatio ac redemptio nostra apparuit Filius tuus, o Virgo ; quem suppliciter exora pro salute eorum qui te cum animi compunctione beatificant.

Ἱλασμὸς ἡμῖν καὶ λύτρωσις ἐγνωρίσθη ὁ σὸς Υἱὸς, Παρθένε, ὃν ἱκέτευε σῶσαι τοὺς ἐν κατανύξει σε ψυχῆς μακαρίζοντας.

(20) Hac igitur etiam benedictione cumulata, quod ipsa fuerit aurora divini Solis nulla originali caligine obscurata, arca semper coronata, et in nullo temporis momento, dæmoni per peccatum subjecta ; albedo splendidissima in nulla unquam vel minima peccati obscuritate deprehensa : et amica Dei tota pulchra, a qua omnis macula non solum actualis, sed etiam originalis criminis semper exsulavit. Porro « Christus (ut in suo opere *De laud. B. Virginis* libr. 1, fruct. 7, inquit Bartholomæus Pisanus) dedit majora dona, et minus necessaria Virgini. Patet, quia eam suam Matrem fecit, ergo et minora dona dedit, scilicet præservationem a peccato originali. Item, præservavit Virginem a pœna Evæ, ergo et a culpa, » etc.

(21) Non aliam ob causam, nisi quia ab originalis peccati macula semper alienum. Hac enim macula, etsi ad momentum fuisset inquinatum, nec vere, nec absolute immaculatum dici posset. Hinc Bernardinus de Busto in Marial. serm. 2 de Concept. parte 3, ait : « Deus, cujus perfecta sunt opera Deut. 22, sacratissimum tabernaculum B. Virginis omni puritate et innocentia repletissimum formavit, in cujus sacratissimo utero factus homo novem mensibus, » Magister quoque Paulus de Luca in quodam excellentissimo sermone, in quo decem mediis probat Immaculatam B. Virginis conceptionem, inter alia inquit : « B. Virgo non fuit resoluta in pulverem. Ergo nec concepta per originalem culpam. Nam constat quod Tabernaculo Christi plus derogat peccati corruptio, quam in pulverem resolutio. » Sic ille apud Bustum, serm. 6 de Concept. parte 2.

(22) Quia nullo unquam tempore alicujus peccati obscuritati subjecta. Hinc D. Hieronymus tractans versiculum illum Psalmi 77. Eduxit eos in nube diei, dixit : Ecce Deus venit in Ægyptum in nube levi ; Nubem levem aut proprie corpus Salvatoris, D quia leve fuit, et nullo peccato gravatum, aut certe debemus accipere Mariam nullo semine humano prægravatam. « Ecce Dominus venit in Ægyptum sæculi hujus per nubem levem Virginem, et eduxit eos in nube diei. Pulchre « dixit in nube diei. » Nubes enim illa non fuit in tenebris, sed semper in luce. » Hæc Hieronymus. Quæ profecto (inquit Catharinus in suo Tract. de Concept. ad Synod. Trident. parte 1) nisi sophistice pervertantur, perpetuam Dominæ gratiam, et innocentiam comprobant. Appellant enim Virginem nubem nullo humano semine prægravatam. Quid, obsecro, est hoc nisi apertius dicere illam nullo peccati pondere, quod ex humano semine descendit, fuisse prægravatam ? Et quid hoc est non fuisse illam nubem unquam in tenebris, sed semper in luce, nisi nunquam fuisse involutam peccato, per quod tenebræ significantur ? Quid hic dicturi sunt quantumvis ingeniosi, et ad commenta copiosi ? Sic Catharinus.

Digitized by Google

Ἀνάτειλόν μοι, Δέσποινα, ἀκτῖνα τοῦ ἐλέους σου, τῷ ἐν τῷ σκότει τῶν πταισμάτων ὑπάρχοντι, Παρθένε, καὶ πρὸς φῶς ὁδήγησον μετανοίας, ἄχραντε ἵνα πίστει σε ὑμνῶ.

Τὴν καλλονὴν ἠγάπησεν Θεός σε τοῦ Ἰακώβ, Παρθένε Κόρη, ἐπικαλλωπίζων πάντας διὰ σοῦ ἀμαυρωθέντας παραβάσει τὸ πρότερον.

Παναγία Παρθένε, ἡ προστασία ἁ πάντων τῶν πιστῶν, πρόστηθι, ῥῦσαί με ἀπειλῆς καὶ σκότους τοῦ φρικτοῦ κριτηρίου ἐν ὥρᾳ τῆς κρίσεως, ἵνα πίστει ἀεὶ ὑμνῶ σε.

Νόμου διετράνωσαν εἰκόνες τὴν σὴν φρικτὴν λοχείαν, Θεονύμφευτε, ὧν τὰς ἐκβάσεις ἡμεῖς νῦν καθορῶντες, Δέσποινα, ἐπαξίως σε δοξάζομεν.

Τὸν Σωτῆρα καὶ Θεὸν, καὶ Λυτρωτὴν, καὶ Δεσπότην σαρκὶ τεκοῦσα, πάναγνε Δέσποινα, τοῦτον ἀεὶ, ἄχραντε, δυσώπει, ὅπως λύσιν τῶν δεινῶν καὶ πολλῶν ἁμαρτιῶν τὴν ἄφεσιν λαβόντες ὑμνολογοῦμεν αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ νοῦν οἰκτιρμούς.

Ἀπαγωγῆς πονηρᾶς, καὶ προνομῆς, Παρθένε, καὶ τῆς δουλείας τοῦ ἀλάστορος τοὺς δούλους σου φύλαττε, τούς σε ψυχῇ καὶ γλώσσῃ ἀεὶ δοξολογοῦντας.

Ἡ κοιλία σου, πανάμωμε, θημονία σεπτῆς ἄλωνος ἐδείχθη κόσμῳ σῖτον φέρουσα ζωῆς τὸν τρέφοντα τὰ πάντα· διό σε ὡς αἰτίαν ἁπάντων τῶν καλῶν οἱ πιστοὶ συμφώνως ἀνυμνοῦμεν.

Ὡς πηγὴ τῆς ἡμῶν ἀναπλάσεως, συντριβέντα με ὅλον ἀνάπλασον ταῖς προσβολαῖς τοῦ ὄφεως, ὅπως πίστει καὶ πόθῳ σε μακαρίζω, Θεοτόκε Παρθένε πανύμνητε.

Φιλάγαθε Κόρη, τὸν φιλάγαθον Θεὸν κυήσασα, ἀγάθυνον, βοῶ σοι, κεκακωμένην δεινῶς καὶ ἀθλίαν μου ψυχὴν τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς πονηραῖς ἐπιβουλαῖς τοῦ πλάνου, ἵνα πίστει σε ὑμνῶ τὴν ἐλπίδα πάντων.

Φιλάγαθον τέξασα Θεὸν, φιλάγαθε Θεοτόκε, τοῦτον αἴτησαι πάσης με ῥύσασθαι κακίας, καὶ τοῦτον καρ-

A Oriri fac, o Domina Virgo, radium misericordiæ tuæ, mihi, qui in peccatorum meorum tenebris jaceo; et ad lumen pœnitentiæ deduc me, o inviolata, ut cum fide collaudem te.

Te speciem Jacob Deus dilexit, o Virgo puella, qui exornat pulchritudine ac fulgore per te omnes qui prius peccati nigredine fuerant deformati.

Virgo sanctissima, præsidium omnium fidelium: esto mihi præsidium ut liberes me a minis, et tenebris tremendi consessus in hora judicii, ut semper te cum fide collaudem.

Legis imagines venerandum partum tuum manifeste expresserunt, o Sponsa Dei; quarum eventus nos nunc intuentes, pro merito te, Domina, glorificamus.

B Salvatorem ac Deum, Redemptorem ac Dominum cum in carne pepereris, o Domina purissima et castissima; eumdem assidue precare pro nobis, ut malorum cessatione, multorumque peccatorum indulgentia impetrata, ejusdem miserationes, quas nulla mens comprehendere **270** potest, laudibus efferamus.

A captivitate mala, a deprædatione ac servitute crudelissimi hostis custodi servos tuos, o Virgo, qui te corde et ore semper glorificant.

Venter tuus, o mundissima, venerandæ aræ acervus factus est mundo, afferens vitæ panem, quo nutriuntur universa: propterea te tanquam causam omnium bonorum nos fideles concordi voce lau-

C damus.

Tanquam fons reformationis nostræ, me totum serpentis ictibus contritum reforma ac redintegra, ut cum fide et affectu te beatificem, o Deipara Virgo omni laude dignissima (23).

O Puella bonorum amatrix, quæ amatorem bonorum Deum peperisti; ad te clamo: bonam fac miserabilem animam meam, passionibus, pravisque ac insidiosis seductoris suggestionibus gravissimis malis infectam: ut te cum fide laudare possim, spem universorum.

O Deipara, bonorum amica, et bonorum amicum Deum enixa, eumdem roga, ut me ab omni liberet

(23) Optime in hanc rem vir piissimus et doctissimus Leonardus de Nogarolis in Epistola dedicatoria sui Officii de Immaculata Conceptione ad Sixtum IV Pontific. Max. dum ibidem inter alia: «Nullus in Mariæ laudes prorumpens, matrem eam dicet Dei simulque quondam filiam fuisse diaboli. Deformem profecto reddidit laudatam. Num Matrem dices gratiæ eam, quæ antea inimica largitoris gratiæ? Ingrati, non laudantis est officium. Numquid viam ad vitam affirmabis quæ et ipsa quandoque ignoravit viam? Te sane confundis. Spemne peccantium, et medium ad omnia tollenda peccata, quæ peccatum gustaverit? Te ipsum a veritate alienum ostendis. Extollis et deprimis, magnificas et vilipendis, sanas et percutis, teipsum censura circumvenis, benedictam dicis cui maledicere non desinis. Vis igitur laudare B. Virginem orbem terrarum introeuntem? vis festum diem constituere? Eas laudes tribue quæ ignominiam non servent.» Certe nulli dubium

D est, concipi sine peccato originali esse magnam laudem; ergo Virgini non est deneganda, cui nec Ecclesia abstulisse videtur cum illam vocat sanctam in conceptione. Aliud est esse dignum, aliud est esse dignissimum laude. Laude dignus sufficienter extollitur nonnullis laudibus illi tributis: qui vero dignissimus est laude, meretur in omnibus laudari, quæ illi non repugnant. Maria ergo cum sit laude dignissima, in omnibus et super omnes extollenda est, ac proinde etiam de conceptione. Hoc porro, inquiebat Emmanuel Palæologus imperator, evenire omnibus necesse est, qui aliquem de Maria sermonem habere voluerint, alterum enim de duobus erit, omnino aut nihil dicere de Virgine, aut si dicas, laudare. Nulla enim ratione fieri potest ut loquaris de illa, et laus non sit, quod loqueris; quandoquidem et ipsa, et quidquid ad ipsam spectat celebratissimam habet gloriam. Sic ille.

Digitized by Google

malitia, et ut cor meum illius amore vulneretur, cum odio voluptuosarum carnis passionum, ut te laudabilissimam hymnis celebrare possim.

διῶσαι τῷ ἔρωτι σαρκὸς ἡδυπαθείας μισήσαντα, ὅπως ὑμνῶ σε τὴν πανύμνητον.

Ex canone feriæ IV *ad Matutinum.*

Post partum Virgo inviolata permansisti, illum ineffabiliter enixa, qui in cruce fuit exaltatus : quamobrem nos fideles omnes te, o immaculata, magnis vocibus beatam nuncupamus.

Agna immaculata, videns te, Domine, in cruce elevatum, cum dolore flebat, ac potentiam tuam laudabat.

Tu quæ in tempore Dominum temporis expertem peperisti, atque unica virginitatem immaculatam possedisti ; videns eumdem in ligno suspensum, animam tuam **271** doloribus dissecari ac dividi sentiebas.

Ille qui solus bonus est, cum in uterum immaculatum ut carnem susciperet, ingressus fuisset, etiam crucifixus ostendi voluit, ut nos a perditione liberaret.

Clavis te populus iniquus confixit ; et nunc doloris gladius dilacerat cor meum, o Creator meus. Ita cum lacrymis Virgo clamabat.

Cum Christum Deum, qui in camino ros apparuit, et nullo modo combussit uterum tuum ; videres, o Puella, affixum ligno, inexcogitabilem illius demissionem, humilitatemque glorificabas.

Cum Domina plurimis celebranda laudibus, videret Christum morientem, et simul perimentem hostem illum qui homines occidebat ; tanquam Dominum cum lacrymis illum laudabat : ac longanimitatem illius et patientiam admirata, clamabat : Omnia opera, laudate Dominum.

Illumina, Virgo casta, animam meam peccati tenebris involutam : dissolve nubila malorum meorum, o nubes lucis, quæ olim solem obtenebratum vidisti dum crucifigeretur ille qui est immortalis.

Ex canone feriæ V *ad Matutinum.*

O Virgo, quæ semper vigilas intercedendo pro nobis : animæ nostræ passiones sopore opprime sacris precibus tuis, divinam et salutarem vigilantiam elargiens nobis, qua divina placita explere possimus.

Te præsidium, Virgo sanctissima, possidemus : commuta in gaudium tristitiam nostram, et libera nos a tribulatione quæ generat mortem.

Exercitus angelorum stupore percelluntur, o castissima, hymnis extollentes magnitudinem divini partus tui : cum quibus preces funde, o Virgo, pro salute omnium **272** illorum qui te cum fide sincera beatam appellant.

Intellectualibus oculis intuens te Isaias, o Virgo, in has voces erupit : Ecce nasciturus est Jesus Dominus, ut homines renascantur.

Populus et civitas tua supplex precatur te Dei Matrem. Libera nos ab omni necessitate, o Domina sanctissima, et ab æterna futuri sæculi damnatione.

Somno opprime insurgentes motus passionum

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τετάρτης εἰς τὸν Ὄρθρον.

Παρθένος μετὰ τὸν τόκον ἄφθορος διαμεμένηκας, τὸν ὑψωθέντα, ἄχραντε, σταυρῷ ὑπὲρ λόγον κυήσασα· ὅθεν πιστοί σε ἅπαντες μεγαλοφώνως μακαρίζομεν.

Ἡ ἄμωμός σε ἀμνὰς ἀναρτηθέντα ἐν σταυρῷ βλέπουσα, ὀδονηρῶς, Δέσποτα, ἔκλαιεν, ὑμνοῦσα τὸ κράτος σου.

Ἡ τὸν ἄχρονον ἐν χρόνῳ ἀποτεκοῦσα καὶ παρθενίαν ἄμωμον ἡ μόνη κεκτημένη, ξύλῳ ἀναρτηθέντα ὡς ἔγνως τὸν Κύριον, πόνοις τὴν ψυχὴν κατεμέ-
B ριζες.

Ὁ μόνος ἀγαθὸς ὑποδὺς μήτραν ἄφθορον σαρκούμενος καθωράθη, καὶ σταυρούμενος, ὅπως φθορᾶς ἡμᾶς λυτρώσηται.

Ἥλοις σε ὁ παράνομος δῆμος προσήλωσε, καὶ λύπης νῦν τῇ ῥομφαίᾳ τὴν ἐμὴν καρδίαν σπαράττομαι, ὦ Ποιητά μου, ἡ Παρθένος ἐβόα δακρύουσα.

Τὸν ἐν καμίνῳ δρόσον ὀφθέντα Χριστὸν τὸν Θεὸν, Κόρη, μηδαμῶς δὲ φλέξαντα τὴν νηδὺν τὴν σήν· βλέπουσα γὰρ κρεμάμενον ξύλῳ ἐδόξαζες τὴν ὑπὲρ
C νοῦν αὐτοῦ συγκατάβασιν.

Νεκρούμενον βλέπουσα Χριστὸν, καὶ τὸν νεκρώσαντα βροτοὺς νεκροῦντα ἐχθρὸν, ἡ πολύμνητος Δέσποινα ὡς Δεσπότην ὑμνεῖ κλαίουσα, καὶ τὸ μακρόθυμον αὐτοῦ ἀποθαυμάζουσα ἀνεβόα· Πάντα τὰ ἔργα, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Φώτισον, ἁγνὴ, τὴν ψυχήν μου τῇ ἁμαρτίᾳ σκοτισθεῖσαν, λῦσον τῶν κακῶν μου τὰ νέφη, φωτὸς νεφέλη ἡ σκοτιζόμενον ἥλιον πάλαι βλέψασα, ἐν τῷ σταυροῦσθαι τὸν ἀθάνατον.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς πέμπτης εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ἀκοίμητον, ἁγνὴ, κεκτημένη πρεσβείαν, κατακοίμησον ἡμῶν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἱεραῖς μεσιτείαις σου, θείαν καὶ σωτηριώδη διορουμένη ἐγρήγορσιν πρὸς Θεοῦ θελημάτων ἐκπλήρωσιν.

Σὲ προστασίαν, παναγία Παρθένε, κεκτήμεθα, μεταποίησον ἡμῶν εἰς χαρμονὴν τὴν κατήφειαν,
D καὶ θλίψεως λύτρωσαι γεννώσης θάνατον.

Στρατηγίαι τῶν ἀγγέλων καταπλήττονται, πάναγνε, ἀνυμνολογοῦσαι μέγεθος τῆς θείας λοχείας σου, μεθ' ὧν δυσώπει, Παρθένε, πάντας σώζεσθαι τοὺς ἐν πίστει σε εἰλικρινεῖ μακαρίζοντας.

Νοεροῖς τοῖς ὄμμασι, Παρθένε, σὲ ὁρῶν Ἡσαΐας ἀνεβόᾳ· Ἰδοὺ μέλλει τίκτεσθαι κόρης θεόπαιδος Ἰησοῦς ὁ Κύριος εἰς ἀνθρώπων ἀναγέννησιν.

Λαός σου καὶ ἡ πόλις δυσωπεῖ σε τὴν τοῦ Θεοῦ Μητέρα, ἐξελοῦ ἡμᾶς πάσης ἀνάγκης, καὶ τῆς ἐκεῖ, παναγία Δέσποινα, αἰωνίου κατακρίσεως.

Κοίμησον ἐπαναστάσεις παθῶν τῆς ἐμῆς ψυχῆς

Digitized by Google

ἀγρύπνῳ δεήσει σου, δίδου μοι ἐγρήγορσιν, Κόρη, τῆς ῥαθυμίας πόρρω τὸν νυσταγμὸν ἀπελαύνουσα.

Συμπαθείας τῆς σῆς με ἀξίωσον, συμπαθέστατον Λόγον κυήσασα, εὐλογημένη Παρθένε, καὶ ἐν ὥρᾳ τῆς δίκης πρόστηθι ῥῦσαι τῆς ἐκεῖ με, ἀγνή, κατακρίσεως.

Φωνὴν σοι τοῦ θείου Γαβριὴλ προσάγομεν χαρμοσύνως, καὶ κραυγάζομεν· Χαῖρε, Παράδεισε, τὸ ξύλον ἐν μέσῳ τῆς ζωῆς ἔχων πάντοτε περίδοξον τοῦ Λόγου παλάτιον· χαῖρε, Παρθένε παναμώμητε.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς Παρασκευῆς εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ῥομφαία, ὡς ἔφησεν ὁ Συμεών, τὴν καρδίαν σου διῆλθεν, ὡς ἔδλεψας Χριστὸν σταυρούμενον μόνον, Δέσποινα, νυττόμενον τῇ λόγχῃ· ὅθεν ἀλαλάζουσα πόνους ὑπέφερες.

Ἐκ σοῦ ἡ ἀνάπλασις τῆς Εὔας ὡράθη, Παρθένε, ἀληθῶς Θεὸς σαρκὶ τικτόμενος, καὶ ἐν σταυρῷ ὑψούμενος, καὶ καταράσσων δαίμονας, θεοχαρίτωτε Δέσποινα.

Ῥήγνυται χειρόγραφον τὸ τοῦ Ἀδὰμ, λόγχῃ νυττομένου σου, Δέσποτα, ἡ Θεοτόκος ἀνεβόα τῷ σταυρῷ παρισταμένη, Κύριε, καὶ ὀδυνηρῶς ἀλαλάζουσα.

Σαρκὶ ὃν ἐκύησας Χριστὸν, Θεοχαρίτωτε, ξύλῳ ἀναρτούμενον ὡς εἶδες, θρήνων ἐπλήσθης, καὶ τὸ μακρόθυμον τούτου κατεπλήττου ἀληθῶς· ὅθεν ἐμεγάλυνες τὴν αὐτοῦ συγκατάβασιν.

Λιμὴν γενοῦ μοι, πανάμωμε, πελάγει τῶν δεινῶν θαλαττεύοντι, ἡ ναυαγήσασαν πᾶσαν τὴν φύσιν τῷ τόκῳ σου, Θεογεννῆτορ Κόρη, νῦν διασώσασα.

Νύμφη ἄμωμος, παλάτιον τοῦ Κτίσαντος, γῆ ἀγεώργητος, θρόνος πυρίμορφος ἐδείχθης, πανάμωμε· ὅθεν βοῶμέν σοι· Χαῖρε, Δέσποινα, ἡ τοὺς βροτοὺς θεώσασα θεϊκῇ κυοφορίᾳ.

Ἰδοῦσα ὑπνώσαντα ἐν ξύλῳ τὸν πᾶσιν ἐγρήγορσιν παρέχοντα θείαν καὶ σωτήριον, Μήτηρ ἡ πανάμωμος ἀλαλαγμῷ ὠδύρετο, καὶ ἀνεκραύγαζε· Τί τοῦτο καινότατον θαῦμα; ὁ ζωοποιήσας τὰ πάντα, θνήσκει θέλων.

Φώτισον, ἀγνὴ, τοὺς πόθῳ ὑμνοῦντάς σε, καὶ μεγαλύνοντας· λῦσον τῶν παθῶν ἡμῶν τὸ σκότος, Κόρη· παῦσον τὸν κλύδωνα· τοῦ πονηροῦ τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου ποίησον· τοὺς τῆς Ἄγαρ γόνους καθυπόταξον βασιλεῖ εὐσεβεῖ ταῖς πρεσβείαις σου.

Ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ Σαββάτου εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ῥυόμενος ἡμᾶς καταδίκης ἀρχαίας ὁ Υἱὸς ὁ τοῦ Θεοῦ ηὐδόκησεν, ἀγνὴ, καὶ Υἱὸς χρηματίσαι σου·

animæ meæ precibus tuis nunquam dormientibus. Da mihi vigilantiam, o Puella, procul abigens socordiæ ac torporis dormitationem.

Compassionis tuæ dignum me fac, quæ Verbum summa compassione præditum peperisti, o benedicta Virgo castissima; et in hora judicii assiste mihi, ut a futuræ damnationis sententia eripias me.

Ad te Divini Gabrielis vocem cum gaudio dirigimus, clamantes: Ave, Paradise, quæ vitæ lignum semper habes in medio tui. Ave, gloriosissimum Verbi palatium, Virgo omni laude dignissima.

Ex canone feriæ VI ad Matutinum.

Pertransivit gladius cor tuum, quemadmodum prædixerat Simeon, o Domina; cum Christum crucifixum vidisti solum lanceæ perfodi; quamobrem dolores sustinens in gemitus erumpebas.

Ex te reformatio Evæ revera facta est, o Virgo Domina Deo charissima: Deus scilicet in carne natus, et in cruce exaltatus, qui dæmones proturbans dejecit.

Rescinditur chirographum Adæ, dum tu lanceæ perforaris, Dominator Domine. Ita Deipara assistens cruci cum dolore atque ejulatu exclamabat.

Quando Christum quem incarnatum pepereras, ligno affixum vidisti, o divina gratia cumulatissima, lamentis **273** repleta es, et profecto illius longanimitatem ac patientiam cum stupore admirabaris, quamobrem ejusdem demissionem atque humiliationem magnificabas.

Esto mihi portus, in pelago adversitatum fluctuanti, o purissima puella, quæ universam hominum naturam naufragium passam, partu tuo, o Dei Genitrix, salvasti.

Sponsa immaculata, palatium Creatoris, terra inarata, thronus igniformis facta es, o purissima: quare ad te clamamus: Ave, o Domina, quæ divino conceptu tuo homines deificasti.

Cum immaculatissima Mater (24) videret illum dormientem in ligno, qui omnibus divinam salutaremque tribuit vigilantiam: cum dolore ejulans exclamabat: Quodnam miraculum novum, et nunquam antea auditum est hoc? Ille qui omnia vivificat, moritur voluntarie?

Illumina, o casta, eos qui te cum affectu collaudant ac magnificant: dissolve passionum nostrarum tenebras, o puella: seda tempestates: tolle e medio scandala maligni: subjice filios Agar piissimo imperatori intercessionibus tuis.

Ex canone Sabbati ad Matutinum.

Filius Dei, ut nos ab antiqua damnatione liberaret, etiam Filius tuus, o Virgo, esse voluit; quam-

(24) Cum Christus caruerit originalis peccati maculis, decuit ut ejus mater eisdem careret, eaque omnino immaculata, ne Filius Dei habuisset circa se in Matre maculam, et peccatum originis. Et se non decuit habuisse Matrem Dei sordes naturæ physicas, nimirum sordes partus naturalis, quanto magis debuit carere spiritualibus peccati. Item, si dolor partus dicitur contumelia naturæ, cum non sit culpa, sed pœna illius, ac proinde semota a Dei Matre, quanto magis ipsa culpa originalis, quæ est major contumelia humanæ naturæ, ab ea debuit excludi?

Digitized by Google

obrem per ipsum nos in filiorum adoptionem recepti, cœlestem Patrem benedicimus ; tibique laudes decantamus.

Laudem Deo offeramus, qui ex Virgine voluntarie natus est, et choris angelorum mulierum choros adjunxit.

Ille, qui te Virginem immaculatam post partum conservavit, virgines omnes quæ te circumstant, glorificavit ; cum quibus sine cessatione precare, ut animæ nostræ ab omni angustia ac tentatione serventur.

Dominus, qui habitavit in te, o Virgo ab omni macula immunis, (25) **274** fecit homines habitacula divinæ gloriæ suæ.

Ore, lingua, et corde confiteor te, o puella, castam Matrem Dei nostri ; at tu mediatione tua ab æternæ damnationis sententia libera me.

Videns olim legislator flammam non conburentem rubum, didicit illam esse figuram partus tui, o Dei Genitrix sola benedicta.

Compassione tua dignum me fac, o Dei Genitrix castissima, quæ piissimum Verbum peperisti ; et salvum me fac clamantem : Benedicite, omnia opera, Domino ; laudate, etc.

Supernis Cherubinis superior apparuisti, o mundissima, quippe quæ illum portasti qui continet universa : fac quoque mentem meam passionibus carnis superiorem ; tribuens mihi virtutem, qua Domini voluntatem exsequi possim.

TONUS PLAGIUS.

Ex canone feriæ II ad Matutinum.

O porta divinæ gloriæ, pande mihi portas pœnitentiæ, et a portis inferi erue, precor, miserabilem animam meam.

Virgo Mater, a qua Deus corpus assumpsit ; suscipe voces clamantium ad te assidue, et a variis adversitatibus libera nos.

Ex puris sanguinibus tuis incarnatus est Dominus, o omnibus hymnis celebranda, concedens per benignissimam intercessionem tuam, pœnitentiæ locum honorantibus te, utpote piissimus, atque unice hominum amator.

O Virgo inter mulieres benedicta (26), concede misericordias tuas populo tuo, quippe quæ misericordis Mater facta sis.

Ὅθεν υἱοτεθέντες δι' αὐτὸν τὸν οὐράνιον εὐλογοῦμεν Πατέρα, ὑμνοῦντές σε.

Αἶνον τῷ Θεῷ προσάξωμεν, τῷ ἐκ τῆς Παρθένου ἀποτεχθέντι βουλήματι, γυναικῶν τε χοροῖς ἀγγέλων τοὺς χοροὺς ἐπισυνάψαντι.

Ὁ Παρθένον σε φυλάξας μετὰ τόκον ἀμώμητον, τὰς παρθένους πάσας σε περιεστώσας ἐδόξασεν, μεθ' ὧν ἀπαύστως δυσώπει διασώζεσθαι πάσης θλίψεως καὶ πειρασμῶν τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ὁ Κύριος ἐν σοὶ κατοικήσας, πανάχραντε, εἰργάσατο τοὺς ἀνθρώπους τῆς αὐτοῦ θείας δόξης, Παρθένε, οἰκητήρια.

Στόματι καὶ γλώσσῃ καὶ καρδίᾳ ὁμολογῶ σε, Κόρη, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀγνὴν Μητέρα· ἀλλὰ τῇ σῇ μεσιτείᾳ ῥῦσαί με αἰωνίου κατακρίσεως.

Φλόγα τὴν βάτον πάλαι μὴ πυρπολοῦσαν βλέπων, ὁ νομοθέτης ἐδιδάσκετο τὸν τύπον τοῦ τόκου σου, Θεοκυῆτορ μόνη ἀεὶ εὐλογημένη.

Συμπαθείας τῆς σῆς με ἀξίωσον, συμπαθέστατον Λόγον κυήσασα, Θεογεννῆτορ πάναγνε, καὶ βοῶντά με σῶσον· Πάντα τὰ ἔργα, εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

Φανεῖσα τῶν ἄνω Χερουβὶμ, πανάμωμε, ἀνωτέρα, ὡς βαστάσασα τὸν συνοχέα τῶν ἁπάντων, ἀνώτερον τὸν νοῦν μου ἀπέργασαι παθῶν τῶν τῆς σαρκὸς, δυναμοῦσά με τὸ τοῦ Δεσπότου πράττειν θέλημα.

ΗΧΟΣ ΠΛΑΓΙΟΣ Α'.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς δευτέρας εἰς τὸν Ὄρθρον.

Πύλη τῆς θείας δόξης, μετανοίας μοι πύλας ἀνάπτασον, καὶ ἐκ πυλῶν τοῦ ᾅδου ἐξάρπασον, δέομαι, τὴν ταπεινήν μου ψυχήν.

Παρθενομῆτορ, ἡ Θεὸν σωματώσασα, τὰς φωνὰς πρόσδεξαι βοώντων σοι πάντοτε, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς τῶν ποικίλων περιστάσεων.

Σαρκοῦται ἐξ ἁγνῶν αἱμάτων σου Κύριος μετάνοιαν τοῖς τιμῶσί σε δίδους, πανύμνητε, τῇ σῇ χρηστῇ μεσιτείᾳ, ὡς εὔσπλαγχνος καὶ μόνος φιλάνθρωπος.

Παρθένε ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη, τὰ σὰ ἐλέη παράσχου τῷ λαῷ σου· τοῦ ἐλεήμονος γὰρ ἐδείχθης Μήτηρ.

(25) Favet Richardus de S. Victore, dum tractans illud Cantic., Tota pulchra es, etc., in hunc modum scribit : « Nemo tam sanctus, qui maculam non habuerit et defectum, præter ipsam B. Virginem. Luna enim quæ nocte splendet, et stellæ non sunt mundæ in ejus comparatione. Obtenebrantur enim stellæ caligine humanæ culpæ, sed beatissima Maria, Virgo tota adeo pulchra est, quam totam illustravit et perfudit Sol justitiæ, ut nec maculas habuerit nec tenebras culpæ. » Hæc Richardus. Cujus verba afferens Catharinus in suo tractatu *De concept.* ad synod. Trident. parte I, observat de originali macula loqui manifeste Richardum, tum quia indistincte loquitur, tum quia auctoritatem ex B. Job assumit, quæ (ut exponit B. Gregorius et D. Thomas) ad peccatum originale refertur, cum ait : Obtenebrentur tenebræ in caligine ejus. » Neque vero humanæ culpæ caligo proprie potest nisi ad originale referri.

(26) Quia sola inter mulieres a communi maledictione et contractione originalis peccati libera. Hinc Armandus Richelius R. E. cardinalis in suo *Catechismo*, seu *Institutione Christiana*, lect. 24, ait : « Beata Virgo dicitur benedicta in mulieribus, quia nulla fuit nec unquam erit sine peccati macula concepta cum plenitudine gratia sicut ipsa. » Bartholomæus etiam Pisanus De *laud. B. Virg.* lib. I, fructu 7. « Maria, inquit, dicitur Benedicta in mulieribus, secundum Hieronymum et Augustinum, id est, super omnes mulieres. Ergo puritas aliis concessa, Mariæ non debet negari. Ergo si Eva a Deo mundissima est facta, quare et Maria. »

Digitized by Google

Παρθένε, τῶν πιστῶν ἡ προστασία, ῥυσθῆναι ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας δυσώπει τὸν Κύριον τοὺς δούλους σου.

Εὐλογητὸς εἶ, ὁ Θεὸς, ὁ μήτραν Παρθένου καθυποδὺς, καὶ σώσας τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὑπερύμνητος καὶ ὑπερένδοξος.

Ἐκ σοῦ Θεὸς ἀνέτειλε, καὶ θεογνωσίᾳ κατελάμπρυνε τοὺς ἐσκοτισμένους, πανύμνητε Παρθένε.

Φέρεις ὥσπερ θρόνος πύρινος νεύματι τὸν πάντα φέροντα, καὶ θηλάζεις, Παρθένε, τὸν πάντα διατρέφοντα.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τρίτης εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ῥῦσαι συνηθείας με, ἁγνὴ Παρθένε, πόνηρᾶς, στήριζον ἐπὶ πέτραν ἐντολῶν περιτρεπόμενον μεθοδείας, Δέσποινα, τοῦ παλαιοῦ πτερνιστοῦ, καὶ ἄξιωσον ἐμὲ Χριστῷ εὐαρεστῆσαι καλῶς ᾄδοντα καὶ ψάλλοντα ἐπινίκιον ᾠδήν.

Τέτοκας ἀπορρήτως ὠδίνων ἄνευθεν ὃν Πατὴρ πρὸ αἰώνων ἀῤῥεύστως ἀπεγέννησε, πανύμνητε Δέσποινα, ὃν δυσώπει σώζεσθαι ἀπὸ πάσης βλάβης τοὺς σοὶ προστρέχοντας.

Τῆς μετανοίας πύλας νῦν μοι ὑπάνοιξον, πύλη φωτὸς, Παρθένε, καὶ εἰσόδους τῶν παθῶν ἀπόκλεισον τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς.

Ἁγία Παρθενομῆτορ, μόνη πανύμνητε, ἐγκλημάτων μώμου ἡμᾶς ἀπάλλαξον, φώτισον ἡμῶν τὸν λογισμὸν, ἁγίασον καρδίαν, καὶ αἰωνίας ἡμᾶς πάντας λύτρωσαι καταδίκης δεόμεθα.

Ἡ πάναγνος Δέσποινα, ἁμαρτανόντων ἡ προστασία, τῶν πιπτόντων ἡ θεία ἐπανόρθωσις, ὡς Θεὸν τεκοῦσα δοξάζεται.

Ἐλέησόν με, μόνη πανύμνητε, τὸν ἐλεήμονα Θεὸν ὑπερβολῇ ἀγαθότητος ἀνερμηνεύτως τεκοῦσα, καὶ ῥῦσαι αἰωνίου κολάσεως.

Πύλη ἀδιόδευτε τῆς δόξης, ἄχραντε, διάνοιξόν μοι τὴν μετανοίας πύλας, προξενήσας μοι τὰς θείας εἰσόδους καὶ τὴν ἐκεῖ κατάπαυσιν.

Θεὸν ἀῤῥήτῳ λόγῳ, Παρθενομῆτορ, ἐκύησας ἡμῖν πᾶσι μετάνοιαν δίδοντα τοῖς πολλὰ πταίουσι διὰ μεσιτείας σου τῆς ἀγαθῆς, καταφυγὴ τῶν πιστῶν καὶ λιμήν.

Θεοχαρίτωτε σκηνὴ, τοῦ ἁγιάσματος σεπτὴ κιβωτὲ, λυχνία θείου φωτὸς, ἄρτου ζωῆς τράπεζα, Λόγου παλάτιον ἔμψυχον, οἶκον Πνεύματός με δεῖξον.

Καταιγὶς χείμαζέ με ἁμαρτίας, ἄχραντε ἁγνὴ, σπεῦσον ἐξελέσθαι με εἰσάγουσα μετανοίας πρὸς τοὺς λιμένας, πανάμωμε.

Λιμὴν σωτήριος ἐδείχθης πᾶσιν, ἁγνὴ, παθῶν τὸ κλυδώνιον καταπραΰνουσα, πρὸς γαλήνην τε πάντας μετάγουσα τῆς μετανοίας, σεμνὴ, τοὺς ἐν γῇ ταπεινούς.

O Virgo præsidium fidelium, Dominum deprecare, ut ab omni peccato liberet servos tuos.

275 Benedictus es, Deus, qui uterum Virginis ingressus, hominibus salutem attulisti : superlaudabilis es, et supergloriosus

Ex te, o Virgo celeberrima, tanquam sol exortus est Deus, et eos qui in tenebris versabantur, divinæ cognitionis luce illustravit.

Gestas tanquam thronus igneus illum, qui nutu gestat universa ; et lacte nutris, o Virgo, illum qui omnibus dat alimentum.

Ex canone duplici feriæ III *ad Matutinum.*

Libera me, Virgo casta, a prava consuetudine : firma supra petram divinorum mandatorum, o Domina, me, qui circumvertor ac circumagitor insidiis supplantatoris antiqui : et dignum me fac, ut et ego Christo placere possim pulchre canendo, ac psallendo canticum victoriæ.

Peperisti ineffabiliter sine doloribus illum quem Pater ante sæcula incorruptibiliter generavit ; quem deprecare, o Domina laudatissima, ut ab omni læsione serventur ii qui accurrunt ad te.

Pœnitentiæ portas aperi nunc mihi, Virgo porta lucis, et claude ingressus passionum misellæ animæ meæ.

Sancta Virgo Mater, una omni laude dignissima, a delictorum maculis libera nos : illumina mentes nostras ; sanctifica corda nostra ; omnesque nos ab æternæ damnationis sententia eripe, te precamur.

Castissima Domina, peccatorum patrocinium ; cadentium erectio divina, quæ Deum peperit, glorificatur.

Miserere mei, o sola ab universis laudanda ; quæ misericordem Deum ob nimiam ipsius bonitatem, modo inenarrabili peperisti : et ab æternis supplicis eripe me.

O immaculata, porta gloriæ per quam nulli transire **276** licet, pœnitentiæ portas aperi mihi, pandens mihi aditum ad divinos ingressus et ad requiem futuram.

Verbo ineffabili Deum peperisti, o Virgo Mater, qui pœnitentiæ spatium dat nobis omnibus multorum lapsuum reis, per benignam intercessionem tuam, o refugium, et portus fidelium.

O Deo charissimum tabernaculum : arca veneranda sanctificationis ; divinæ lucis candelabrum ; mensa panis vitæ, palatium Verbi animatum : Spiritus sancti templum effice me.

Peccatorum tempestate jactor, o Virgo summe pura, casta et immaculata ; festina ut eripias me, et ad pœnitentiæ portus deducito me.

Portus salutaris facta es universis, o Virgo casta, quæ passionum tempestates fluctusque sedas ac serenas, atque omnes qui in terra sunt miserabiles, ad pœnitentiæ tranquillitatem, o veneranda, perducis.

Digitized by Google

Novum puerum peperisti, o purissima, Christum scilicet, qui nos antiqua transgressione inveteratos, in novam reformat creaturam.

Νέον ἀπεκύησας παιδίον, πανάμωμε, Χριστὸν τὴν ἀναπλασιν ἡμῶν ἐργαζόμενον τῶν πεπαλαιωμένων τῇ ἀρχαίᾳ παραβάσει.

Angelorum gloria, hominumque salus, esto mihi fidejussoris loco, o mater Dei, ut convertar et resipiscam, et indulgentiam peccatorum præteritorum per scientiam castitatemque recipiam.

Ἄγγέλων καύχημα, βροτῶν διάσωσμα, ἐγγυητής μου γενοῦ, Μῆτερ Θεοῦ, ὅπως ἐπιστρέψω καὶ κομίσωμαι λύσιν τῶν προημαρτημένων ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ.

Exaltasti nos sublimi partu tuo a barathro peccatorum; o divina gratia plenissima: quamobrem vocibus gratum animum demonstrantibus, te, puella, laudamus in omnia sæcula.

Ὕψωσας ἡμᾶς τῷ ὑψηλῷ σου τόκῳ βαράθρων συμπτώσεως, Θεοχαρίτωτε, ὅθεν φωναῖς σε χαριστηρίοις πίστει, Κόρη, ἀνυμνοῦμεν, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

O Deo gratissima, tu facta es nubes lucida, quæ præcessit novum populum ad terram veram promissionis; et porta, quæ aditum fecit ad vitam: propterea te, o Deipara, magnificamus.

Φωτοειδὴς νεφέλη, προηγουμένη νέου λαοῦ πρὸς γῆν ἐπαγγελίας ἀληθῶς, Θεοχαρίτωτε, ἀνεδείχθης, καὶ πύλη εἰσάγουσα πρὸς ζωήν· διό σε, Θεοτόκε, μεγαλύνομεν.

Vere tu facta es, o immaculata Virgo, luciferum vehiculum Solis illius, qui ex visceribus tuis refulsit, **277** et gravissimas fraudis tenebras dissolvit; unde te pro merito ac debito cum fide magnificamus.

Φωτοφόρον ὄχημα τοῦ Ἡλίου ὤφθης ἀληθῶς τοῦ λάμψαντος ἐκ τῶν σῶν, ἄχραντε ἁγνή, λαγόνων, καὶ λύσαντος τῆς ἀπάτης σκότος χαλεπόν· ὅθεν ἐν πίστει σε καταχρέως μεγαλύνομεν.

Ex canone feriæ IV *ad Matutinum.*

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τετάρτης εἰς τὸν Ὄρθρον.

Cum Dominum ex utero tuo natum, in crucis ligno injuste exaltatum animadverteres, o Virgo, lacrymas fundebas, et illius prorsus infinitam humiliationem laudibus extollebas.

Ὅτε τὸν ἐκ γαστρός σου τεχθέντα Κύριον κατενόησας ξύλῳ ἀδίκως ἀνυψούμενον, Παρθένε, ἐδάκρυσας, καὶ τούτου ὕμνησας ὄντως τὴν ἄπειρον συγκατάβασιν.

Laudant te chori angelici, o omnibus laudibus celebranda, quæ illos incomparabiliter superas dignitate; Deum enim in carne peperisti, qui maledictionem per lignum illatam, ligno abolevit, et benedictionis fontem profudit.

Ὑμνοῦσιν ἀγγελικοὶ χοροί σε, πανύμνητε, ἀσυγκρίτως τούτους τὴν ὑπερέχουσαν· τέτοκας γὰρ Θεὸν ἐν σαρκί, τὸν ξύλῳ τὴν κατάραν τὴν διὰ ξύλου ἀφανίσαντα, καὶ τὴν εὐλογίαν πηγάσαντα.

Gladius, o benedicta Dei Mater, animam tuam pertransivit, cum Filium tuum crucifixum, et animam suam in manus Patris commendantem, vidisti.

Ῥομφαία, Θεομῆτορ, διῆλθέ σου, εὐλογημένη, τὴν ψυχήν, ἡνίκα εἶδες σταυρούμενον τὸν σὸν Υἱόν, καὶ εἰς χεῖρας ψυχὴν τὰς πατρικὰς παραθέμενον.

Te immaculatissimam Dei Genitricem appellamus (27), per quam maledictio sublata est atque exstincta, et data est redemptio, et benedictio.

Σὲ τὴν παναμώμητον Θεοῦ Λοχεύτριαν, δι' ἧς ἡ καταρὰ ἀπεστειρώθη, καὶ ἡ ἀπολύτρωσις καὶ ἡ εὐλογία ἐδόθη, μακαρίζομεν.

Admirabilis est proles tua, o Deipara, quæ facit mirabilia magna, et in sanctis glorificatur, o sola omni ex parte admirabilis Domina.

Θαυμαστὸς ὁ τόκος σου, ὁ μεγάλα θαύματα ποιῶν, καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις δοξαζόμενος, Θεοτόκε, μόνη πανθαύμαστε Δέσποινα.

Nova ac peregrina est conceptio tua, o immaculatissima; Deum enim genuisti, qui ligno exstinxit flammam malitiæ, et mundum luce perfudit.

Ξένη σου ἡ γέννησις ὑπάρχει, πανάμωμε· Θεὸν γὰρ ἐκύησας τὸν ξύλῳ μαράναντα τὴν φλόγα τῆς κακίας, καὶ φωτίσαντα τὸν κόσμον.

Astabas cruci, o Domina puella, considerans Christum quem pepereras, in illa confixum: quapropter exclamabas; Ne me prole carentem relinquas, o æterne æterni Patris Fili et Verbum.

Ἵστασο σταυρῷ, κατανοοῦσα, Κόρη, πηγνύμενον, Δέσποινα, Χριστὸν ὃν ἔτεκες· ὅθεν ἐβόας· Μὴ ἄτεκνόν με δείξῃς, ἄναρχε ἀνάρχου Πατρὸς Υἱὲ καὶ Λόγε.

Plantatorem religionis ac pietatis, ipsum scilicet Creatorem, peperisti, qui in terris veram scientiam plantavit, et maledictionem, quæ ex planta pullulaverat, dissolvit: quem **278** dum magnificamus, te quoque, o Virgo, beatam appellamus.

Φυτουργὸν ἐκύησας εὐσεβείας, τὸν Δημιουργὸν φυτεύοντα ἐπὶ γῆς γνῶσιν ἀληθῆ καὶ τὴν ἐκβλαστήσασαν ἀπὸ φυτοῦ λύοντα ἀράν, ὃν μεγαλύνοντες, σὲ, Παρθένε, μακαρίζομεν.

(27) Et quidem decens omnino fuit, ut Christus fabricator Matris suæ, eam faceret immaculatissimam, et tali decoraret puritate ut esset apta et digna de qua carnem assumeret, ne despiceretur ab infidelibus et hæreticis. Et hoc probat Augustin. in libr. v contra hæreses, dicens in persona Christi: « Hæc quam despicis, Manichæe, Mater mea est, manu fabricata est mea. Ergo Matrem ex qua nascerer, feci: ego viam itineri meo præparavi, » etc. In quibus verbis ostendit Augustinus, quod postquam Christus tanquam Deus, et sapiens architectus ad libitum fabricavit Matrem suam, taliter eam fabricavit sine aliquo defectu, ne ab aliquo despiceretur, et cum tanto decore, et perfectione, ut esset apta, et digna, ut ex ea carnem assumeret, et ab omnibus veneraretur, ut in canticum B. Virginis Magnificat, observat Jacobus Christopolitanus.

Digitized by Google

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς πέμπτης, εἰς τὸν Ὄρθρον. A

Πύλαι τῶν προφητῶν σε χορὸς ἐκάλεσεν ὄρος θεῖον, Παρθένε, καὶ πύλην ἀδιόδευτον, ὅθεν, δυσωποῦμεν, μετανοίας πύλας, Παρθενομῆτορ, ἡμῖν ὑπάνοιξον.

Παρέστης ἐκ δεξιῶν Χριστοῦ, ὡς βασίλισσα κροσσωτοῖς χρυσέοις, θεοχαρίτωτε, περιβεβλημένη ἀληθῶς, ἡμῖν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν τῇ μεσιτείᾳ σου, Κόρη, προξενοῦσα πρεσβείαις σου.

Ἁγία Θεοτόκε, βοήθει μοι ταῖς ἡδοναῖς διηνεκῶς βυθιζομένῳ τοῦ σώματος, καὶ ῥᾳθυμίας ἐν κλίνῃ ἀεὶ κατακειμένῳ καὶ στένοντι.

Ὁ ἀπερινόητος, θεοχαρίτωτε, περιοχὴ σωματοφόρος γενόμενος, ἔχει με, βροτοὺς ἀπαλλάττων περιεχούσης θλίψεως. B

Κυοφόρος ἄνανδρος, Θεομῆτορ, πέφηνας ἁγνή· διὰ τοῦτο πίστει ἱκετεύω σε, τῆς ψυχῆς μου τὴν ῥᾳθυμίαν ἀπέλασον.

Ἐκ σοῦ ἡμῖν ἔλαμψεν ἀνέσπερος ἥλιος, νεφέλη ὁλόφωτε, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, φωτίζων τοὺς ἐν σκότει ἀγνωσίας, Θεοτόκε.

Σάρκα δι' ἡμᾶς ἐκ σοῦ Θεὸς φορέσας, ἁγνὴν σε πανάμωμον παντὸς τοῦ γένους ἡμῶν θείαν, Παρθένε, δεικνύει προστασίαν· ὅθεν, σὲ ὑμνοῦμεν πιστοὶ μεγαλοφώνως.

Φαεινὴν λυχνίαν σε ὁ προφήτης ἔβλεψεν, ἁγνή, λαμπάδιον νοητὸν φέρουσαν Χριστόν, δι' οὗ ἐφωτίσθημεν οἱ ἐν σκότει κείμενοι κακῶν, σε μακαρίζοντες, C Θεοτόκε Ἀειπάρθενε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς παρασκευῆς, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Νέον βρέφος ἡμῖν τὸν παλαιὸν ἡμερῶν, ἁγνὴ Παρθένε, ἀπεκύησας παλαιωθεῖσαν τὴν φύσιν ἀνακαινίσαντα ἀνθρώπων, πανάμωμε, τῷ θείῳ πάθει αὐτοῦ.

Ζωῆς ἡμῖν πρόξενος, ἁγνή, θανὼν ἐν ξύλῳ ἀναδέδεικται ὁ σὸς Υἱός τε καὶ Κύριος, ὁ δοξάζων τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Ὡς ἑώρακας ἐν τῷ σταυρῷ Χριστὸν ὃν ἔτεκες, ἁγνή, ἀπεθαύμαζες τὴν ἄφατον αὐτοῦ μακροθυμίαν· ὅθεν σὺν αὐτῷ σε δοξάζομεν.

Ἰδοῦσα ἐπὶ ξύλῳ ὑπνώσαντα τὸν Δεσπότην, θρη- D νοῦσα ἠλάλαζες, Παρθενομῆτορ πανάμωμε.

Ῥομφαία τὴν καρδίαν σου διῆλθεν, ἡνίκα σταυρούμενον τὸν Κτίστην τεθέασαι, Παρθένε πανάμωμε, καὶ λόγχῃ θείαν πλευρὰν ἐξορυττόμενον.

Ex Canone feriæ v, ad Matutinum.

Olim prophetarum chorus vocavit te, o Virgo, montem divinum, et portam impenetrabilem; unde te supplices rogamus, o Virgo Mater, ut pœnitentiæ portas aperias nobis.

Astitisti a dextris Christi tanquam Regina, o divina gratia cumulatissima Puella, vere circumdata fimbriis aureis; mediatione tua et intercessionibus tuis cœlorum regnum nobis acquirens.

O Deipara sancta, adjuva me corporeis voluptatibus assidue immersum, atque in socordiæ lectulo semper jacentem atque suspirantem.

Ille, qui nulla potest cogitatione comprehendi, intra corporis ambitum accepti a te, o divina gratia plenissima, sese conclusit, ut homines ab angustiis, quibus comprehendebantur, liberaret.

O Dei Mater, cum sine viri opera concepisses, Virgo casta apparuisti: ideo te cum fide rogo, ut animæ meæ segnitiem depellas.

Ex te, o Deipara, nobis illuxit sol, qui ignorat occasum, o nubes undequaque lucida, Christus scilicet Deus noster ut eos, qui ignorantiæ tenebris detinebantur, illuminaret.

Cum Deus ex te, o Virgo, carne indutus esset propter nos, universi generis nostri te purissimam atque castissimam, divinum præsidium constituit: quamobrem nos fideles te magna voce laudamus.

Candelabrum refulgens vidit te propheta, o Virgo, quod spiritalem lucernam Christum ferebat, per quem **279** nos, qui in malorum tenebris jacebamus, illuminati sumus, et te, o semper Virgo Deipara, beatam vocamus.

Ex Canone feriæ vi, ad Matutinum.

Novum infantem peperisti nobis, antiquum dierum, o castissima atque purissima Virgo, qui divina passione sua, inveteratam hominum naturam renovavit.

Vitæ nobis auctor, moriens in ligno, factus est Filius et Dominus tuus, o casta, qui glorificat laudatores tuos.

Cum videres in cruce Christum, quem pepereras, o pura, ineffabilem illius patientiam admirabaris quare te cum illo glorificamus.

Cum vidisses Dominum super crucis lignum obdormisse; in lamenta et fletus erupisti, o Virgo mater purissima.

Gladius pertransivit cor tuum, o Virgo ab omni prorsus labe immunis (28), cum Creatorem cruci affixum, et divinum ejus latus lanceæ perfossum vidisti.

(28) Favet Joan. Geometra hymno 3 de B. Virgine, dum ipsam B. Virginem sic salutat:

Ave, primævi libera labe Patris.

Favet etiam hymnus cujusdam Missalis antiqui apud Bolingkem in *Parnasso Mariano*, ubi sic legitur.

Ave, Regina cœlorum.
Omni laude dignissima;
Quæ concepta es vitiorum
Sine labe purissima.
Salve, Virgo singularis,
Vere sacra margarita.
Salve, quia stella maris,
Et sine labe concepta.

Sed et S. Gregorius papa, ut refert Jo. Vitalis in *Defensorio B. Virginis* lib. 4 cap. 2, Deiparam

Digitized by Google

Post partum virgo, qualis ante partum fueras, perseverasti. Deus enim erat qui nascebatur, ut homines Deos faceret. A

Μετὰ τόκον, ἁγνὴ, ὡς πρὸ τόκου διαμένεις· θεὸς γὰρ ἦν ὁ τεχθείς, ἵνα θεώσῃ βροτούς.

Gabriel divinarum nuptiarum conciliator ac pronubus ad te missus, o Virgo, exclamavit dicens: Ave, lucidissimum palatium Christi omnium regis, in quo cum habitaverit, omnes homines deificabit.

Νυμφαγωγός σοι Γαβριὴλ, Παρθένε, ἀποστελλόμενος, Χαῖρε, ἐβόησε λέγων, φωτεινότατον παλάτιον τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ, ἐν ᾧ οἰκήσας βροτοὺς θεώσει πάντας.

Lux nobis ex te, o Virgo, exorta est Jesus, qui crucifixus creaturas suas hilari luce perfudit, ac tartareas tenebras eliminavit.

Φῶς ἡμῖν ἐκ σοῦ, ἁγνὴ, ἀνατέταλκεν Ἰησοῦς, καὶ ἐφαίδρυνε τὴν κτίσιν σταυρούμενος, καὶ δαιμόνων τὸ σκότος ἀπεδίωξεν.

280 *Ex Canone Sabbati, ad Matutinum.*

Ἐκ τοῦ Κανόνος τοῦ Σαββάτου, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ad te, o omnibus digna laudibus, clamamus: Gaude, quæ gaudium ipsum peperisti. Illumina mentem atque animam nostram, atque omnes manuduc ad semitas scientiæ: et precare Filium tuum ac Deum, o Domina illibata, ut nobis omnibus concedat indulgentiam peccatorum. B

Χαῖρε, σοὶ κραυγάζομεν τῇ κυησάσῃ τὴν χαράν, πανύμνητε, φωταγώγησον ἡμῶν τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ πρὸς τρίβους γνώσεως πάντας ὁδήγησον, καὶ πταισμάτων ἴλασμὸν δοθῆναι πᾶσιν αἴτησαι, Δέσποινα ἄχραντε, τὸν Υἱόν σου καὶ Θεόν.

Ut te, o benedicta inter mulieres, vidit mulierum cœtus, certatim Filio tuo sese obtulit, o Virgo Mater.

Εὐλογημένη γυναικῶν, σὲ ὡς ἔβλεψε κατάλογος γυναικῶν, ἐνήθλησε καὶ τῷ σῷ Υἱῷ προσενήγκατο, Παρθενομῆτορ.

Ille qui erat æternus, nunc ex te factus est sub tempore: eumdem nunc exora, o Virgo, ut peccata omnia animæ meæ ex longo tempore perpetrata aboleat.

Ὁ ἄχρονος γέγονε νῦν ὑπὸ χρόνον ἐκ σοῦ, Παρθένε, τοῦτον αἴτησαι διαλῦσαι ἅπαντα τῆς ψυχῆς μου τὰ χρόνια πταίσματα.

Te Laudamus, o Virgo, per quam apparuit Deus factus homo in terra. Salve terra fecundissima, quæ mysticam spicam fructificasti omnes spiritus nutrientem.

Ὑμνοῦμέν σε, Παρθένε, δι' ἧς ἐφάνη ὁ Θεὸς ἐπὶ γῆς, βροτὸς γενόμενος· Χαῖρε, γῆ εὔκαρπε, ἡ καρποφοροῦσα στάχυν μυστικὸν τὸν διατρέφοντα πᾶσαν πνοήν.

Tu, Domine, qui a principio Evam formasti; Virginis uterum ingressus, meam operaris reformationem, forma servi indutus, cum sis Dominus omnium. C

Ὁ διαπλάσας κατ' ἀρχὰς τὴν Εὔαν, Κύριε, παρθένου νηδὺν καθυποδὺς τὴν ἐμὴν ἐργάζῃ ἀνάπλασιν, δούλου σχῆμα ἐνδυσάμενος ὁ Δεσπότης τῶν ἁπάντων.

Qui te orthodoxe Deiparam esse sentimus, ab igne, tenebrisque æternis intercessione tua liberemur, et ab hostibus invisibilibus, qui nos oppugnant, eruamur.

Ὡς Θεοτόκον σε φρονοῦντες γνώμῃ εὐθεῖ, πυρὸς αἰωνίζοντος καὶ σκότους, Δέσποινα, ῥυσθείημεν τῇ μεσιτείᾳ σου, καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν πολεμούντων ἡμᾶς.

Laudibus celebremus Virginem gratia plenam, tanquam portam, quæ fert ad divinum ingressum; tanquam scalam Dei, per quam feliciter ascenditur; tanquam certam ac securam eorum qui salvantur ductricem.

Ὡς πύλην φέρουσαν πρὸς θείαν εἴσοδον, ὡς εὐδιάβατον τὴν κλίμακα Θεοῦ, τῶν σωζομένων ἀσφαλῆ ὁδηγίαν, τὴν κεχαριτωμένην ὑμνήσωμεν Παρθένον.

Insania mentis incitatus peccata multa commisi, superest nunc ut me condigna pœna sequatur; a qua libera me, o Virgo, dum corde firmo ac stabili ad tuam divinam protectionem recurro, quæ est unicum præsidium fidelium. D

Φρενοβλαβῶς, Παρθένε, ἁμαρτίας πράξας πολλὰς, τὴν κόλασιν ἐκδέχομαι λοιπὸν, ἀφ' ἧς με λύτρωσαι τὸν ἀδιστάκτῳ καρδίᾳ τῇ θείᾳ σκέπῃ σου προστρέχοντα, τῆς μόνης προστασίας τῶν πιστῶν.

281 TONUS PLAGIUS II.

ΗΧΟΣ ΠΛΑΓΙΟΣ Β'.

Ex Canone feriæ II, ad Matutinum.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς δευτέρας, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Una cum martyribus, atque omnibus angelis supplica, o casta, omnium Domino pro salute eorum qui te cum fide glorificant.

Μετὰ μαρτύρων, ἁγνὴ, μετὰ τῶν πάντων ἀγγέλων, τὸν κτίστην τῶν ἁπάντων ἐκδυσώπει σωθῆναι τοὺς πιστῶς σε δοξάζοντας.

Novus paradisus nobis facta es, o Virgo, habens

Νέος ἡμῖν παράδεισος ἐδείχθης ζωῆς, ἁγνὴ, σὺ

Virginem ab omni prorsus labe liberam, agnoscens eam allocutus est dicens:

Salve, ave, sancta parens,
Omni prorsus labe carens.

Vide S. Ambros. Serm. 22 in psalm. 118, ubi deprædicat B. Virginem per gratiam ab omni integram labe peccati.

Digitized by Google

ξύλον μέσον ἔχων, ἐξ οὗ φαγὼν, ἄχραντε, τῆς νεκρώσεως Ἀδὰμ τῆς πονηρᾶς ἀπολύεται.

A in medio tui lignum vitæ, ex quo comedens Adam, a mala morte liberatur.

Ῥαθύμως μου τὴν ζωὴν ἐκδαπανήσας, ἀγνὴ, πρὸς τὴν σὴν προστρέχω ἀντίληψιν, οἰκτειρον, σῶσόν με.

Cum ego, o casta Virgo, vitam meam in socordia otioque malo absumpserim ac dissipaverim, ad tuam protectione recurro : miserere mei, et salva me.

Τὴν οὐράνιον πύλην ὑμνήσωμεν, δι ἧς πάντες εἰσέρχονται ἁμαρτωλοὶ πρὸς ὁδοὺς συγχωρήσεως.

Cœlestem portam laudibus celebremus, per quam peccatoribus universis indulgentiæ aperiuntur ac patent ingressus.

Ἁγία μῆτερ Θεοῦ, τὴν βεβηλωθεῖσαν καρδίαν μου πράξεσιν ἐναγέσι συμπαθείᾳ σου ἁγίασον.

Mater Dei sancta, cor meum coinquinatum, operibus puris, pietate tua commota, sanctifica.

Δούλου μορφὴν ὑποδύντα Δεσπότην, Κόρη, τίκτεις, ὃν ἱκέτευε τῶν παθῶν τῆς δουλείας, ἁγνὴ, ἐλευθερῶσαί με.

Dominum servi forma indutum peperisti, o Puella castissima : quem precare ut me a servilibus passionibus liberet.

Ὑπάρχουσα ἀγγέλων τιμιωτέρα, Θεὸν τὸν ἅγιον τέτοκας ὑπερβαλλόντως ἁγιασθεῖσα, Θεοτόκε Παρθένε· διό μου τὴν ψυχὴν καθοδήγησον.

B Angelis honorabilior es, o Virgo Deipara, quæ Deum sanctum peperisti, in excellentissimo sanctitatis gradu constituto : propterea dux esto ac directrix animæ meæ.

Φώτισόν με ἁμαρτίᾳ σκοτισθέντα, ἀπαθείας τὸ φῶς ἡ κυήσασα, ἵνα ὑμνῶ σε, ἀγνὴ Ἀειπάρθενε.

O semper casta Virgo, quæ impassibilitatis lucem peperisti, illumina me peccati tenebris involutum, ut cantem laudes tuas.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τρίτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ex Canone duplici feriæ III, *ad Matutinum.*

Ὤφθης πύλη τῆς ζωῆς, θανάτου πύλας τῷ τοκετῷ σου λύσασα, ἀγνὴ· ὤφθης γῆ ἐκλεκτὴ δι' ἧς ἀνυψώθη ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς τὸ τῶν ἀνθρώπων φύραμα.

Vitæ janua facta es, o Virgo, quæ portas mortis partu tuo dejecisti : Terra electa facta es, per quam humani generis massa a terra in cœlum sublevata est.

Δόλῳ ἀπαύστως ὁ ἐχθρὸς θηρεύει με ὁ πονηρὸς, τῆς αὐτοῦ με ἐνέδρας, πανάμωμε, ἐξάρπασον, καὶ ποιεῖν τοῦ Δεσπότου, Θεοτόκε, εὐόδευσον τὸ θέλημα.

282 Hostis malignus assidue me dolis ac fraudibus suis venatur ; tu, o purissima, ab insidiis illius C eripe me ; et prospere dirige me, o Deipara, ut Domini voluntatem exsequi valeam.

Συνέλαβες, ἄχραντε, τὸν συνοχέα παντὸς τοῦ κόσμου· διὰ τοῦτο, ἱκετεύω σε, λύτρωσαί με πάσης συνεχούσης κολάσεως.

Concepisti, o inviolata, illum qui universum mundum capit et continet : propterea te deprecor, ut ab omni supplicio inferni carceris liberes me.

Θρόνος Θεοῦ ἐδείχθης, Θεοτόκε, ἐν ᾧ σαρκὶ καθίσας τοῦ ἀρχαίου ἐξήγειρε πτώματος τοὺς ἀνθρώπους· ἐν φωναῖς χαριστηρίοις ὑμνοῦντάς σε.

Thronus Dei facta es, o Deipara, in quo ille sedens incarnatus, ab antiquo casu erexit homines, qui idcirco te gratis vocibus collaudant.

Ἐπτάφωτόν σε λυχνίαν τὸ πῦρ τῆς θεογνωσίας φέρουσαν, Κόρη, ὁ προφήτης πάλαι προεώρακε, φαίνων τοῖς ἐν σκότει κινδυνεύουσι, πανάμωμε, τῆς ἀγνωσίας· διὸ βοῶ σοι, φώτισόν με, δέομαι.

Prævidit te olim propheta, o Puella ab omni nævo libera (29), candelabrum septem luminibus ornatum, habens ignem divinæ scientiæ, qui lucem præbet iis, qui in ignorantiæ tenebris periclitantur : ideo ad te voces extollo, precorque, illumina me.

Μὴ κρίνῃς με, Κύριε, κατὰ τὰ ἔργα μου, δυσωπῶ σε, ἀλλὰ ἵλεώς μοι φάνηθι, δυσωπεῖ σε σὺν τῷ Βαπτιστῇ ἡ τεκοῦσά σε.

D O Domine, precor te, ne me judices secundum opera mea, sed propitius esto mihi ; de quo precatur te cum Baptista, Genitrix tua.

Πύλη ἀδιόδευτε, διάνοιξον πύλας μοι, δέομαι, μετανοίας ἀληθοῦς, καὶ δεῖξόν μοι τὴν τρίβον τῆς σωτηρίας, ἁγνὴ, ἡ πάντων ὁδηγία.

O porta, per quam nulli hominum conceditur via, aperi mihi, precor, veræ pœnitentiæ portas, et ostende mihi semitam salutis, o Virgo omnium dux et directio.

Περιποικιλμένη θείαις ἀγλαΐαις τὸν ὡραῖον ἐν κάλλει ἐκύησας, Παρθένε. Αὐτὸν οὖν ἀεὶ ἐκδυσώπει σωθῆναι

Divinorum splendorum circumdata varietatibus, speciosum forma peperisti, o Virgo. Eumdem igi-

(29) Ab omni, scilicet, nævo tam actualis quam originalis culpæ, a quo per divinam gratiam præservata fuit. Hinc Ivo Carnotensis in Serm. de Nativit. Domini dixit, Dei Filium in Matre sua omnem nævum originalis culpæ delevisse, præservando, scilicet, non auferendo, ut optime explicat Joannes A. S. M. doctor theologus Gallus in suo opere de conceptione edito Tolosæ anno 1649, sicut actuale delevit, hoc est, præservavit.

Digitized by Google

tur assiduis precibus interpella, ut ab interitu et corruptione liberet nos, qui te cum fide et affectu glorificamus.

Templum Dei facta es, o summe immaculata, in quo cum ille tanquam sacerdos inhabitasset, humanam substantiam deificavit, et fideles templa sua mirabiliter effecit.

Hymnum gratiarum actionis offerimus tibi nunc, o Virgo pura, per te ab antiqua maledictione liberati, atque omnis benedictionis fructum consecuti.

Germinasti illum sine semine, quem Pater incorruptibiliter germinavit : et post partum virgo permansisti, **283** quemadmodum fueras ante partum : propterea beatitudinem, et gloriam concede mihi perpetuam, o Inviolata, quippe quæ es Dei Mater.

Illum, cui cum tremore assistunt cœlestes acies, tu peperisti, o casta, hominibus unitum propter suam bonitatem : Eumdem impenso affectu precare, ut misereatur servorum tuorum.

Novum nobis infantem peperisti Antiquum dierum, qui novas in terris semitas demonstravit, et vetustate confectam naturam nostram renovavit ; o Virgo benedicta.

Custodi, o Puella Deo charissima, in humilitate vitam meam, tu quæ dæmonum fastum ac superbiam partu tuo contrivisti, et exalta me a stercore passionum, et famelicum gratiæ tuæ satura me, dum concino : Laudate, opera, Dominum, etc.

Voce angeli te salutamus, o benedicta Virgo castissima : Ave, quæ Deum incomprehensibilem in se continuisti ! Ave, maledictionis solutio, et benedictionis introductio ! Ave, o unica, quæ paradisi portas aperuisti.

O Virgo, quæ ipsis Cherubim sanctior apparuisti, quippe quæ Deum omni sanctitate superiorem peperisti, sanctifica nos omnes, qui noctu diuque vocibus sanctis te sanctificamus.

Ex Canone feriæ IV, *ad Matutinum.*

Ut omnibus filiis Adam impassibilitatem acquireres, passionem sustines, Domine, super crucem : terra tremit et concutitur. Tu vero, o Domina, maternis permota visceribus, in voces querulas ac flebiles erumpis.

O fili, cum te peperi, speciosum forma super omnes filios hominum cognovi ; et quomodo nunc, Christe, cruci **284** affixus pulchritudine cares ? Ita cum lacrymis Virgo loquebatur.

Gladio passionis filii tui vulnerata es, o Domina, cum eumdem crucifixum, ac latus ipsius purissimum propter nos lancea perfossum vidisti.

Cum Christum, qui solus ab universo capi non potest, in utero meo cepissem, ac deinde sine doloribus peperissem ; nunc dolores partus experior, dum eumdem in cruce sublatum video. Ita Deipara illacrymans aiebat.

ἡμᾶς ἐκ φθορᾶς, τοὺς ἐν πίστει καὶ πόθῳ σε δοξάζοντας.

Ναὸς Θεοῦ ἐδείχθης, πανάμωμε, ἐν ᾧ οἰκήσας ἱερῶς τὴν βροτῶν οὐσίαν ἐθέωσεν, ποιήσας τοὺς πιστοὺς ναοὺς ἑαυτοῦ παραδόξως.

Ὕμνον σοι, Παρθένε, εὐχαριστίας προσάγομεν νῦν, διὰ σοῦ, ἁγνή, οἱ σεσωσμένοι ἐκ τῆς ἀρχαίας κατάρας, καὶ πᾶσαν εὐλογίαν καρπούμενοι.

Ἐβλάστησας ἄνευ σπέρματος ὃν ἐγέννησε Πατὴρ ἀῤῥεύστως, ἔμεινας μετὰ τόκον παρθένος ὡς πρὸ τόκου· διὸ μεμακάρισαι καὶ δεδόξασαι, ἄχραντε, ἀπαύστως, ὡς Μήτηρ οὖσα Θεοῦ.

ὯΙ παρειστήκεισαν τρόμῳ τὰ ἐπουράνια τάγματα, τοῦτον τίκτεις, ἁγνή, ἑνωθέντα τοῖς βροτοῖς ἀγαθότητι, ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε οἰκτειρῆσαι τοὺς δούλους σου.

Νέον ἡμῖν βρέφος ἀπεκύησας τὸν Παλαιὸν ἡμερῶν νέας ἐπὶ γῆς τρίβους ὑποδεικνύντα, καὶ τὴν παλαιωθεῖσαν φύσιν καινουργοῦντα, ἀνύμφευτε εὐλογημένη.

Συντήρησόν μου τὴν διάνοιαν ἐν ταπεινώσει, Κόρη θεοχάριτωτε, ἡ τῷ τόκῳ σου συντρίψασα ἐπάρσεις τῶν δαιμόνων, καὶ ὕψωσόν με ἀπὸ τῆς κοπρίας τῶν παθῶν, καὶ πεινῶντα τὴν χάριν σου κόρεσον μελῳδοῦντα· Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φωνὴν σοι προσάγομεν τὴν τοῦ Γαβριὴλ ἀγγέλου, πάναγνε, εὐλογημένη· Χαῖρε, ἡ χωρήσασα Θεὸν τὸν ἀχώρητον· χαῖρε, κατάρας λύσις, καὶ εὐλογίας εἰσαγωγή· χαῖρε, μόνη παραδείσου ἡ τὴν θύραν ἀνεῴξασα.

Φανεῖσα τῶν Χερουβὶμ ἁγιωτέρα, Παρθένε, ὡς τὸν Θεὸν τεκοῦσα τὸν ὑπεράγιον, πάντας ἡμᾶς καθάγιασον, τοὺς ἐν φωναῖς ἁγίαις πίστει ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ σε ἁγιάζοντας.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τετάρτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ἵνα ἀπάθειαν πᾶσι τοῖς ἐξ Ἀδὰμ προξενήσῃς, Δέσποτα, πάθος φέρεις ἐν σταυρῷ, καὶ ὁρῶσα σείεται ἡ γῆ, θρηνῳδοῦσα μητρικῶς ᾠδάς, Δέσποινα.

Ὡραῖον κάλλει σε, Υἱέ, ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους ἐν τῷ τίκτειν ἐπέγνων, καὶ πῶς σταυρούμενος νῦν κάλλος οὐκ ἔχεις, Χριστέ ; ἡ Παρθένος ἔλεγε δακρύουσα.

Ῥομφαίᾳ τέτρωσαι τοῦ πάθους, Δέσποινα, τοῦ ἐκ σοῦ σαρκωθέντος, ὅταν αὐτὸν ἔβλεψας σταυρούμενον καὶ λόγχῃ ἄχραντον πλευρὰν δι' ἡμᾶς ἐξορυττόμενον.

Πατρὶ χωρήσασα Χριστὸν μόνον τὸν ἀχώρητον παντὶ ὠδίνων ἀνεύθεν τέτοκας, νῦν δὲ ὀδυνῶμαι ἐν τῷ σταυροῦσθαί σε, Χριστέ, ἡ Θεοτόκος κλαίουσα ἔλεγεν.

Digitized by Google

Πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα, πῶς ἐπήρθη ἐν σταυρῷ, A φωταγωγῶν τὰ σύμπαντα, καὶ καταράσσων σκότους τὸν ἀρχηγόν; ἡ πάναγνος Δέσποινα μητρικῶς θρηνῳδοῦσα ἀπεφθέγγετο.

Quomodo splendor Patris in crucem subiatus est, qui universa luce perfundit, et tenebrarum principem proturbat ac dejicit? Dicebat Domina sanctissima, tanquam mater ingemiscens ac plorans.

Ὁ ὑπάρχων ἀναλλοίωτος θεότητι ἠλλοίωσας κρεμάμενος σταυρῷ κτίσιν ἅπασαν, ἡ Παρθένος ἔλεγεν, Υἱὲ, καὶ βλέπουσα ταῦτα θρηνωδῶς ἐκπληττομένη τὴν φρικτὴν οἰκονομίαν σου.

Immutabilis secundum divinitatem, in cruce suspensus mutasti, o Fili, omnes creaturas, aiebat Virgo; et hæc aspicieus, in lamenta erumpebat, cum stupore considerans tremendam illius dispositionem.

Ἰακὼβ σε προεῖδε, Παρθένε, κλίμακα πρὸς οὐράνιον ὕψος ἡμᾶς ἀνάγουσαν, τοὺς εἰς τὸν βυθὸν τῶν κακῶν ὀλισθήσαντας· ὅθεν σε ὑμνοῦμεν, ἁγνὴ, εἰς τοὺς αἰῶνας.

Prævidit te Jacob, o Virgo, scalam quæ nos in profundum malorum delapsos ac perditos ad cœlestem altitudinem eras sublevatura: quamobrem nos te, o pura, laudibus extollimus in sæcula.

Φρικτὴν λοχείαν ὑπέστης, Δέσποινα, ἐν τῷ φρι- B κτῶς σε τίκτειν, ὃν ἡ κτίσις σταυρούμενον ἐν ξύλῳ θελήσει, μακρόθυμε, ἔφριξε καθορῶσα, πάλαι ἡ ἄμεμπτος ἔκλαιε βοῶσα μητρικῶς ἣν μεγαλύνομεν.

Partum sacro horrore plenum, cum te in lucem mirabiliter edidi, sustinuisti: Nunc vero cum creaturæ omnes videant te sponte in ligno confixum, exhorrescunt, o patientissime Fili. Ita exclamabat olim maternum in morem ingemiscens purissima illa, quam nunc magnificamus.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς πέμπτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ex Canone feriæ v ad Matutinum.

Ὁ συνυπάρχων Πατρὶ, ὁ συναΐδιος Υἱὸς ἐπ' ἐσχάτων βουληθεὶς κατῴκησε τὴν μήτραν σου, Θεοτόκε, εἰς ἡμῶν τῶν πιστῶν ἀναγέννησιν, ὅθεν ὑμνοῦμέν σε.

Filius coæternus Patri, voluit in fine temporum in utero tuo habitare, o Deipara, ut nos fideles regeneraret: quam ob causam tibi hymnos decantamus.

Λύσιν ἡμῖν, ἁγνὴ, ἁμαρτημάτων τὸν Λυτρωτὴν δοθῆναι ἐκδυσώπει, τὸν σκοτασμὸν, ἄχραντε, τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀεὶ ταῖς σαῖς πρεσβείαις σκεδάζουσα. C

285 Deprecare, o casta et inviolata, Redemptorem, ut nobis peccatorum nostrorum absolutionem concedat: atque assiduis intercessionibus tuis elimina tenebras animarum nostrarum.

Ἀνύμφευτε Δέσποινα, εὐλογημένη Θεοκυῆτορ, τοὺς ὑμνοῦντάς σε περίσωζε πάσης βλάβης, μόνη τῶν ἀνθρώπων βοήθεια.

O Domina innupta, Dei genitrix benedicta, salva nos, qui te laudamus, ab omni malo: tu enim es unicum humani generis auxilium.

Ὁ τὸ εἶναι ἡμῖν παρεχόμενος, σοῦ τὴν μήτραν κατῴκησε, Θεοτόκε, ὃν αἴτησαι σωθῆναι ἡμᾶς.

Ille qui dedit nobis esse; uterum tuum inhabitavit, o Deipara. Eumdem pro nostra salute deprecare.

Παρθένε μόνη ἁγνὴ, κεχαριτωμένη βοήθειά μοι ἀεὶ χειμαζομένῳ ταῖς τοῦ βίου περιστάσεσιν.

O Virgo sola pura (30), et gratia plena, esto mihi auxilium, assiduis adversarum rerum, et vitæ calamitatum fluctibus agitato:

Δέσποινα πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἁγία Θεοτόκε, τῆς δουλείας με τῶν παθῶν σαῖς πρεσβείαις τελείως ἐλευθέρωσον.

O Domina omnium hominum, sanctissima Deipara, a servitute passionum mearum tuis intercessionibus penitus libera me.

Ὑμνοῦμέν σε, Παρθένε Θεοκυῆτορ, δι' ἧς ἀρὰ ἀπεστείρωται, καὶ εὐλογία πᾶσιν ἐπῆλθε τοῖς εἰδόσι D σε μόνην Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἄνανδρον.

Laudamus te, o Virgo Dei genitrix, per quam maledictio sublata est, et advenit benedictio iis omnibus qui te Dei nostri purissimam atque a viri admistione integerrimam Matrem agnoscunt.

(30) Ecclesia in catechismo Clementis VIII per quem iste pontifex jussit Ecclesiæ fideles erudiri in doctrina Christiana, illa verba Salutationis angelicæ *Gratia plena*, ita explicat: « Gratia plena, quia quod primum gratiæ effectum, scilicet peccati deletio, Virgo sanctissima nunquam maculam habuit peccati originalis, aut actualis, mortalis vel venialis. » Ludovicus etiam Granatensis ordinis Prædicatorum in catechismo Trigeshomiliario homil. 27, eodem Salutationis angelicæ verba, *Gratia plena*, in hunc modum declarat: « *Gratia plena*, hoc est, singulariter electa ab æterno Deo omnipotenti, et annuntiata mirabiliter ab initio mundi per prophetarum revelationes atque in conceptione sua custodita admirando et singulari modo ab omni macula peccati, tam originali, quam suæ ipsius personæ, denique complete adornata omnibus gratiæ donis. » Vide S. Bonaventuram tom. III, serm. 2, de B. Virgine ubi inquit: « Domina nostra fuit plena gratia præveniente in sua sanctificatione, gratia scilicet præservativa contra fœditatem originalis culpæ. » Vide etiam Joannem Vitalem Hispanum in *Defensione B. Virginis* lib. IV, c. 1, ubi ex plenitudine gratiæ, quam B. Virgini annuntiavit angelus, hanc elicit consequentiam: « Sancta Virgo habuit plenitudinem gratiæ, ut in quodam esse totali. Ergo ipsa fuit ab originali præservata. » Vide insuper Bartholomæum Pisanum in lib. I, de Laud. B. Virg. fructu 7, sic ibi inter alia fantem: « Maria vocatur Mater Gratiæ, igitur nulla gratia sibi defuit quoad numerum, secundum Hieronymum, et sic quoad usum, igitur habuit gratiam præservationis ab originali. »

Digitized by Google

Tu quæ lucem genuisti, cordis mei pupillas excæcatas illumina, ut per te salutem consecutus, laudes tuas concinam, o omni laude dignissima.

A Φῶς τεκοῦσα, τῆς καρδίας μου τὰς κόρας ἀβλεπτούσας, πανύμνητε, φώτισον, ἵνα ὑμνῶ σε διὰ σοῦ σωζόμενος.

Ex Canone feriæ VI, *ad Matutinum.*

Cum te speciosum forma, nullam in passione speciem aut decorem habere videret innupta puella, quæ est fidelium decor et ornamentum : materna pietate commota ejulabat, teque cum affectu glorificabat

Cum illum, qui ex te natus erat, lancea vulneratum vidisti, vulneratum est cor tuum, o omnibus sanctis superior purissima Virgo (31) et stupore perculsa, dixisti : Quid tibi retribuit, o fili, populus divinæ legis violator.

286 Ego te sine doloris passione peperi ; et quomodo nunc te video passionibus admistum ? quomodo has perfers, o Fili æterne ? Glorifico longanimitatem tuam. Ita exclamans aiebat Virgo.]

Ex radice Jesse, o Virgo, pullulasti, et tanquam florem protulisti satorem mundi, qui ejusdem mundi surculos arefecit divina crucis planta, quam secundum carnem suscepit.

Cum pastorem ac Dominum vidisset agna in ligno elevatum, in lamenta, utpote mater, erumpens clamavit : Quodnam mysterium novum est hoc, o fili ? Quomodo cum sis immortalis in essentia, mortem suscepisti, volens a corruptione homines liberare ?

Crucifigeris voluntarie, o Fili æterne, exclamabat Deipara ; et dum ego aspicio, nunc doloris mœrorisque baptismate immergitur anima mea : Moreris tu, Redemptor, qui præbes vitam canentibus : Benedictus es, Deus, etc.

O Fili altissime et æterne ; sputa, probra, crucem toleras ; calamo per ludibrium percuteris, aiebat Deipara ; magnam patientiam tuam glorifico, Fili, quem pueri benedicunt, sacerdotes laudant, populi superexaltant in sæcula.

Fers, o Domina inviolata, ferentem omnia, et tenes in manibus ut infantem, illum, qui nos de manu bellatoris hostis liberavit : et intueris in ligno Crucis exaltatum, illum, qui ex malitiæ nos profundissima voragine eripuit.

Ex Canone Sabbati, ad Matutinum.

Cherubim atque Seraphim sanctitate superior

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Παρασκευῆς, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Κάλλος ἐν τῷ πάσχειν ὡραῖον ἐν κάλλει οὐκ εἶδος ἔχοντα ἡ ἀπειρόγαμος κατενόουσά σε Κόρη, τῶν πιστῶν τὸ ἐγκαλλώπισμα, μητρικῶς ἠλάλαζε, καὶ πόθῳ σε ἐδόξαζεν.

Σὺ τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα ὡς ἔβλεψας τιτρωσκόμενον λόγχῃ, ἐτρώθης τὴν καρδίαν, ὑπεραγία παναμωμε, καὶ θαμβουμένη ἔλεγες· Τί σοι ἀπέδωκε, τέκνον, δῆμος ὁ παράνομος ;

B Ἐκτός σε πάθους ἀπεκύησα, καὶ πῶς βλέπω σε νῦν πάθει προσομιλοῦντα ; πῶς φέρεις τοῦτο ; ἐκραζεν, ἄναρχε Υἱὲ, ἡ Παρθένος, δοξάζω σου τὸ μακρόθυμον.

Ἐκ ῥίζης, Κόρη, Ἰεσσαὶ βλαστάνεις, καὶ ὡς ἄνθος προσφέρεις τὸν φυτουργὸν τοῦ κόσμου, παραφυάδας ξηράναντα θείῳ φυτῷ τοῦ σταυροῦ, ὃν σαρκὶ κατεδέξατο.

Τὸν ποιμένα πρῶτον καὶ Δεσπότην ξύλῳ ὁρῶσα ἡ ἀμνὰς ἐναπηωρήμενον θρηνῳδοῦσα μητρικῶς ἐβόα· Τί τοῦτο, τέκνον, τὸ καινὸν μυστήριον ; πῶς ἀθάνατος τὸ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων, θάνατον δέδεξαι, τοὺς βροτοὺς θέλων ἐκ φθορᾶς ἀπολυτρώσασθαι ;

C Σταυροῦσαι θέλων, ἡ Θεοτόκος ἐκραύγαζε· καὶ ὁρῶσα, ἄναρχε Υἱὲ, λύπῃ τὴν ψυχήν νῦν καταβαπτίζομαι· θνήσκεις γὰρ παρέχων ζωὴν τοῖς μελῳδοῦσι· Λυτρωτὰ ὁ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ὑψιστε, ἄναρχε Υἱὲ, φέρεις ἐμπτύσματα, καὶ ὀνείδη, καὶ σταυρὸν, καλάμῳ παικτικῶς τυπτόμενος, ἡ Θεοτόκος ἐβόα· δοξάζω τὴν σὴν μακροθυμίαν, ὃν παῖδες εὐλογοῦσιν, ἱερεῖς ἀνυμνοῦσι, λαοὶ ὑπερυψοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φέρεις τὸν φέροντα πάντα, καὶ κατέχεις ὡς βρέφος ἐν ταῖς χερσὶ τὸν ἐκ χειρὸς ῥυσάμενον ἡμᾶς πολεμίου ἐχθροῦ, ἄχραντε Δέσποινα, καὶ ὁρᾷς ἐπὶ ξύλου ὑψούμενον σταυροῦ τὸν ἐκ βόθρου κακίας ἡμᾶς ῥυ-

D σάμενον.

Ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ Σαββάτου, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ἱερωτέρα, ἁγνὴ, τῶν Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ

(31) Favet Jacobus Christopolitanus dum in Comment. suo super *Magnificat* inter alia ait : « Nulla fuit gratia data alicui creaturæ, quin fuerit data Virgini Mariæ. Sed primi parentes, et angeli fuerunt creati in gratia. Ergo hoc non defuit Virgini Mariæ. » Sic ille. Bartholomæus etiam de Pisis in suo Opere *de Laud. B. Virg.* lib. I, fructu 7, ait : « Non minus fuit digna Mater Christi, quam angelus, Adam et Eva ; sed in sua factione nullam maculam habuerunt. Igitur... » Item : « Non minus est digna Maria, quam aliquis qui in puris naturalibus crearetur. Sed ille non haberet peccatum. Igitur nec Maria habuit. » Bernardinus quoque Bustensis in suo *Mariali* serm. 5, de conceptione parte 1, ita loquitur : « Cum angelis Dominus dederit innocentiam in creatione illorum, ut habetur II Sent. d. 4, et per Augustin. in VIII, *De civit. Dei*, et similiter primi parentes fuerint originali justitia decorati, ut habetur a Theologis in 2, d. 29 et ab Anselmo lib. 1 de conceptu Virginali, requiritur quod si dicta gratia data non fuisset B. Virgini, suis servis ipsa inferior exstitisset ; quod est valde absonum. Et ideo est concludendum, quod etiam ipsa fuit in sua conceptione originali justitia insignita : quia non fuit minus chara Filio suo, quam angeli vel primi parentes. » Sic Bustus.

Digitized by Google

ἀνεδείχθης τεκοῦσα τὸν Ποιητὴν τῆς κτίσεως, ὃν ἀναπαύστως δυσώπει οἰκτειρῆσαι τοὺς δούλους σου, τοὺς σε δοξάζοντας.

Αἱ τὸν Χριστὸν ποθήσασαι γυναῖκές σε τὴν αὐτὸν ἀπορρήτως τετοκυῖαν, πανάχραντε Δέσποινα, γεγηθότι λογισμῷ περιεστῶσαι χορεύουσιν.

Ὁ Κύριος, ἄχραντε, ἐκ σοῦ ἀῤῥήτως σάρκα φορέσας, τῶν γυναίων τὸν κατάλογον ἐν ἀνδρείᾳ διηγωνισμένον προσήκατο.

Ῥυομένη ἡμᾶς πάσης φάνηθι τοῦ ἐχθροῦ βλάβης, Δέσποινα, δυσωποῦσα Χριστὸν τὸν μόνον εὔσπλαγχνον.

Σαρκὶ τεκοῦσα Χριστὸν τῆς σαρκός μου τὰ πάθη θανάτωσον, καὶ ζώωσον, Παρθένε, τὴν ψυχήν μου μεσιτείᾳ σου.

Ὁ σὲ παρθένον δείξας ἁγνὴν καὶ μετὰ τόκον, τῶν ἁγίων τε γυναικῶν τὰς χορείας ἀκολουθούσας ἔσχηκας.

Ὅλην σε πλησίον Θεοῦ, Παρθένε, χορὸς γυναικῶν ἠγάπησεν, καὶ σοῦ ὀπίσω προσηνέχθη τῷ Δεσπότῃ τῶν ὅλων συμφώνως μακαρίζων σε, ἄχραντε.

Φῶς τεκοῦσα φωταγώγησον, Παρθένε, τῆς ψυχῆς μου τὸ σκότος, διώκουσα τῆς ἁμαρτίας, ἁγνὴ, τὸ βορύτατον.

A fuisti, o Virgo, quadoquidem creaturarum omnium Factorem peperisti; quem assiduis obsecrationibus ora ut misereatur **287** servorum tuorum, qui gloriam tuam decantant.

Mulieres, quæ Christi amore ac desiderio flagrabant; circa te, o Domina immaculatissima, quæ eumdem ineffabiliter pepereras, læto animo stabant ac tripudiabant.

Dominus ille, qui ex te, o inviolata, ineffabiliter carne amictus est, mulieres, quæ strenue decertaverunt, virorum fortium catalogo ascripsit.

Libera nos, Domina, ab omni inimici læsione, tuis precibus apud Christum, qui solus habet viscera misericordiæ.

B Tu Virgo, quæ Christum in carne peperisti, carnis meæ passiones mortifica, et animam meam vivifica intercessione tua.

Ille, qui te virginem etiam post partum servavit, fecit ut sanctarum mulierum chori tripudiantes te sequerentur.

Te totam proximam Dei, o Virgo, mulierum chorus dilexit; et post te oblatus est omnium Domino, concordi voce te beatam appellans, o intemerata.

O Virgo casta, quæ lucem peperisti, illumina tenebras animæ meæ, gravissimam ac densissimam peccati caliginem eliminans.

ΗΧΟΣ ΒΑΡΥΣ.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς δευτέρας, εἰς τὸν Ὄρθρον.

C

Ἡ προστασία τῶν πιστῶν, ἡ τῶν ἁμαρτανόντων ἐπιστροφὴ πρὸς Θεὸν, Παρθένε πανάμωμε, τῇ πρεσβείᾳ σου, σῶσόν με.

Μόνη τεκοῦσα τὸν οὐράνιον βασιλέα, Παρθένε, ἐν ἐμοὶ τὴν βασιλεύουσαν ἁμαρτίαν κατάβαλε, καὶ οἰκτείρασα σῶσόν με.

Παρθένε ἁγνὴ, θεοχαρίτωτε, χαριτώσασα τὸν νοῦν μου τοῦ σκοτασμοῦ τῆς ἀγνοίας τελείως ἐλευθέρωσον.

Διὰ σοῦ, παναγία, σοὶ ποιήσας μεγαλεῖα ὁ Θεὸς ὑπὲρ λόγον ἐκ σοῦ ἐσωματώθη. Αὐτὸν οὖν ἱκέτευε ἐκτενῶς ὑπὲρ πάντων.

Ὑμνοῦμέν σε, ὑπερύμνητε Κόρη, κυήσασαν ὑπερύμνητον Λόγον, ὃν πᾶσαι αἱ δυνάμεις ἀνυμνοῦσιν D οὐρανῶν ἀσιγήτοις φωναῖς.

Βάτος σε προεικόνιζεν, ἁγνὴ, μὴ φλεγομένη· τὸ πῦρ γὰρ ἀπεκύησας τὸ ἄστεκτον, Παρθένε, διὸ βοῶ σοι· Κατάφλεξόν μου τὰ ὑλώδη παθήματα.

Ἐλύθη τῆς κατάρας τῷ τόκῳ σου, Παρθένε, τὸ ἀνθρώπινον φύραμα· τὸν γὰρ παντευλόγητον εὐλογίαις τὰ πάντα κοσμοῦντα ἐκύησας.

Φωτιστικαῖς φρυκτωρίαις τοῦ ἀνατείλαντος Λόγου ἐκ σοῦ, Παρθένε ἁγνὴ, καταύγασόν με ἁμαρτιῶν καὶ παθῶν ἐν τῷ σκότει καλυπτόμενον.

TONUS GRAVIS.

Ex Canone feriæ II, ad Matutinum.

O Virgo tota pura, patrocinium fidelium, peccatorum conversio ad Deum; salvum me fac intercessione tua.

O Virgo, quæ singulari privilegio cœlestem regem peperisti; peccatum quod in me dominatur, dejice, et miserata salvum fac me.

O Virgo casta, divina gratia plenissima, imple gratia mentem meam, et ab ignorantiæ tenebris perfecte libera me.

Per te, o sanctissima, Dominus, qui fecit tibi magnalia, **288** supra rationis captum ex te corporatus est. Eumdem ergo pro universis obnixe precare.

Laudamus te, o Puella omni laude superior, quæ Verbum superlaudabile peperisti, quod universæ cœlorum potestates vocibus nunquam silentibus collaudant.

Præfiguravit te, casta, rubus, qui non comburebatur; ignem quippe intolerabilem peperisti, o Virgo, propterea clamo ad te: Materiales passiones meas combure.

Per partum tuum, o Virgo, humana massa a maledictione soluta est: etenim illum totum benedictum peperisti, qui universa benedictionibus exornat.

Illuminativis splendoribus Verbi quod ex te velut sol exortum est, o Virgo casta, illumina me, peccatorum ac passionum tenebris involutum.

Digitized by Google

Ex Canone duplici feriæ III, ad Matutinum. A *Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τρίτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.*

Animam meam plurimis peccatis vitiatam maleque affectam, medica manu cura, Virgo Dei genitrix, ut in vocibus gratiarum actionis cum impenso affectu semper glorificem te.

Τὴν πολλαῖς κεκακωμένην ἁμαρτίαις τὴν ψυχήν, Θεογεννῆτορ Παρθένε, θεράπευσον, ὅπως ἐν φωναῖς εὐχαριστίας ἐκτενῶς ἀεὶ δοξάζω σε.

Peperisti, o sanctissima, incomprehensibile Verbum in carne secundum hypostasin nobiscum conversatum: quod tu precibus tuis assiduis precare pro salute eorum qui te semper beatam appellant.

Τέτοκας, παναγία, τὸν ἀπερίληπτον Λόγον σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡμῖν προσομιλήσαντα· τοῦτον πάντοτε δυσώπει σῶσαι τοὺς πιστῶς σε ἀεὶ μακαρίζοντας.

Dei portam prævidit te propheta, o Virgo inviolata, per quam ipse, modo sibi tantum noto, transivit. Ideo tibi supplico, ut ipsa pœnitentiæ portas aperias mihi.

Πύλην Θεοῦ προεῖδεν ὁ προφήτης, δι' ἧς αὐτὸς διῆλθε καθὼς οἶδε, Παρθένε ἄχραντε· διό σε ἐκδυσωπῶ, μετανοίας πύλας αὐτή μοι ἄνοιξον.

O Domina pura ac benedicta, quæ Deum inexplicabili modo peperisti; eumdem, una cum divino ejus Baptista, precare incessanter pro nobis hujus vitæ miseriis, in quas incidimus, circumdatis, peccatorumque nexibus detentis. B

Εὐλογημένη, ἡ Θεὸν ἀνερμηνεύτως τεκοῦσα, σὺν τῷ θείῳ τούτου βαπτιστῇ δυσώπει, ἀγνή, ἀπαύστως, Δέσποινα, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν συμφοραῖς περιπιπτόντων τοῦ βίου καὶ συνεχομένων ἁμαρτήμασιν.

289 Ex puris sanguinibus tuis incarnatus est Dominus, qui pœnitentiam omnibus hominibus concedit intercessionibus tuis.

Σεσάρκωται ἐξ αἱμάτων σου ἁγνῶν ὁ Κύριος τὴν μετάνοιαν βροτοῖς δωρούμενος πᾶσι μεσιτείαις σου.

Legis umbræ per multas figuras demonstraverunt te, o purissima, Deum esse parituram: quem exora ut me ab omni iniquitate, corporisque passionibus liberet.

Νόμου σκιαὶ πολυειδῶς τὴν τεξαμένην τὸν Θεὸν ἐδήλωσαν, ὃν ἱκέτευε, πανάμωμε, πάσης ἀνομίας με καὶ παθῶν ῥυσθῆναι τοῦ σώματος.

O solis nubes lucida, emitte mihi jubar luminis spiritalis veræ pœnitentiæ, et dispelle tenebras pravarum cogitationum: ut cum fide te laudem salutem fidelium. C

Ἡ τοῦ ἡλίου νεφέλη φωτεινή, λάμψον μοι φῶς νοερὸν τῆς ἀληθοῦς μετανοίας, καὶ ἀπέλασον σκότος τῶν πονηρῶν λογισμῶν, ἵνα πίστει ὑμνῶ σε ὡς σωτηρίαν πιστῶν.

Occide terrenam carnis meæ prudentiam, o Deipara casta et inviolata, quæ vitam peperisti, quæ mortem morte divina potentia penitus abolevit.

Νέκρωσον τῆς σαρκός μου τὸ γεῶδες φρόνημα, Θεοτόκε, ζωὴν ἡ κυήσασα, θανάτῳ τὸν θάνατον παντελῶς θείᾳ δυναστείᾳ, ἄχραντε σεμνή, ἀφανίσασα.

Ex profundo negligentiæ et effrenatarum libidinum educ me, o benignissima, quæ profundum piissimæ misericordiæ abyssum peperisti; et lacrymarum fontem largire mihi.

Βυθοῦ με ῥᾳθυμίας τῶν ἀμετρήτων παθῶν, ἡ τὸν βυθὸν εὐσπλαγχνίας τεκοῦσα, ἀνάγαγε, ἀγαθή, καὶ δακρύων πηγὴν μου δώρησαι.

Velut pluvia in uterum tuum Verbum descendit, quod deprecare, te oro, o Virgo sanctissima, ut malorum meorum, quorum nulla est mensura, fluxus exsiccet.

Ὡς ὑετὸς ἐν γαστρί σου ὁ Λόγος κατέβη, ὃν αἴτησαι, παναγία Παρθένε, τὰ ῥεύματα ξηρᾶναι τῶν ἀμέτρων μου κακῶν, ἱκετεύω σε.

Volumen novum vidit te propheta, in quo Verbum Patris scriptum fuit. Unde te suppliciter oro, o casta, ut precibus tuis Jesum renovatorem universi roges ut scribat me in libro viventium. D

Τόμον καινόν σε προφήτης ἔβλεψεν, ἐν ᾧ Λόγος γέγραπται Πατρός· ὅθεν, ἀγνή, ἐκδυσωπῶ, βίβλῳ με ζώντων γραφῆναι ἱκέτευε τὸν καινουργὸν τοῦ παντὸς ἐκδυσωπῶν Ἰησοῦν.

Animam habens gravissimarum passionum morbo peremptam, supplex te rogo, o Domina, quæ partu tuo infernum peremisti, per pœnitentiæ actus vivifica me.

Νενεκρωμένην ψυχὴν κεκτημένος ταῖς χαλεπαῖς παραβάσεσι, σὲ τὴν νεκρώσασαν ᾅδην τῷ τόκῳ σου ἱκετεύω, Δέσποινα, μετανοίας τρόποις με ζώωσον.

O Deipara firmissimum præsidium et spes Christianorum, in hora tremendi judicii esto advocata mihi, qui plura peccata perpetravi, et a gehenna formidabili libera me, inter oves quæ ad dexteram collocabuntur, annumerans.

Θεοτόκε ἡ βεβαία προστασία καὶ ἐλπὶς Χριστιανῶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φρικτῇ πρόστηθί μοι ἐπταικότι πολλά, καὶ ῥῦσαι τῆς γεέννης τῆς φοβερᾶς, προβάτοις με δεξιοῖς ἀριθμήσασα.

Igne intolerabilis ardoris in visceribus suscepto, nullam, o Virgo, experta es combustionem. Ideo

Ὑπῆρξας ἄφλεκτος δεξαμένη ἐν σπλάγχνοις τὸ πῦρ τὸ ἄστεκτον, ὦ Παρθένε· διό με ἐξάρπασον τοῦ

Digitized by Google

πυρὸς τοῦ ἀσβέστου, δροσίζουσά με νῦν γνησίας μετανοίας πεοικαλλέσι τρόποις.

Φορέσας με ὁ Κύριος ἐκ σοῦ προῆλθεν, ἁγνή. Αὐτὸν οὖν ἐκδυσώπησον στολὴν φεδρῦναί με φωτὸς, Παρθένε, ἐκδυθέντα τῶν παθῶν νῦν τὸν σάκκον τὸν βαρύτατον.

Φῶς ἡ τεκοῦσα τὸ θεῖον, θεοχαρίτωτε, τὴν σκοτισθεῖσαν ψυχήν μου ταῖς παραβάσεσι φώτισον, δέομαι, καὶ σκότους αἰωνίου ἐλεύθερόν με δεῖξον, ὅπως σε μεγαλύνω καὶ δοξάζω, ἀειμακάριστε.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τετάρτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ῥήγνυται γραμματεῖον τὸ τοῦ Ἀδὰμ, ἀνεβόα ἡ πάναγνος Δέσποινα, λόγχῃ, Υἱὲ, τρωθέντος σου· ὅθεν ὑμνῶ σου τὸ πάθος πᾶσι τὸ πηγάσαν ἀπάθειαν, Δέσποτα.

Τὸν ἑκουσίως ἀμνὸν ἐπὶ τὸ πάθος ἐλθόντα καθορῶσα, μήτηρ καὶ ἀμνὰς, δακρύων πηγὰς προχέεις λέγουσα· Τί τοῦτο, τέκνον ἱερόν; πῶς θανατοῦσαι, ζῶσαι πάντας τοὺς θανέντας προμηθούμενος;

Ἱκετηρίαν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν σε ὑμνούντων, Θεοτόκε, ποίησον, ὅπως εὕρωμεν βοήθειαν καιρῷ περιστάσεως, οἱ αὐτοῦ τὸ πάθος δοξάζοντες.

Ποίοις ὄμμασι βλέψω ὄμμα τὸ ξηραῖνον πάσας ἀβύσσους, Υἱέ μου, σβεννύμενον, σταυρῷ κρεμαμένου σου; ἡ ἀγνὴ Παρθένος ἐβόα, θρήνοις ἑαυτὴν συντα- C ράσσουσα.

Νέον βρέφος τίκτεις τὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἀχρόνως Πατρὶ συν[εν]ούμενον, Θεοτόκε, νεοποιοῦντα σταυρῷ τὸ ἀνθρώπινον πεπαλαιωμένον ἁμαρτίαις, τῇ τοῦ ἀρχεκάκου συμβουλῇ, πανάμωμε.

Πῶς οὐ πενθήσω, γλυκύτατον τέκνον, ἐπὶ σταυροῦ θεωροῦσά σε; πῶς οὐ θρηνήσω, ἀδίκως σου πάσχοντος, κριτὰ [δικαιότατε; ἡ Παρθένος Μήτηρ ἐφθέγγετο.

Νόμου σε πάλαι κιβωτὸς προδιετύπου, οὐ πλάκας ἔνδον φορέσασα, ἀλλὰ Χριστὸν τὸν νομοδότην, ἁγνὴ, ὃν ἄνομος ἐν σταυρῷ λαὸς προσήλωσεν, ἡμᾶς βοῶντας σώζοντα. Πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον D ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φῶς νοητὸν ἐν σταυρῷ ἀπήστραψεν ὁ σὸς, πανάχραντε, Υἱὸς, καὶ ἀρχὰς τὰς τοῦ σκότους παρεδειγμάτισε, πανάμωμε, τοῦ ἡλίου ἡμαύρωσε φέγγος, καὶ πιστῶν τὸ πλήρωμα, ἁγνὴ, κατεφώτισεν.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς πέμπτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ἄχραντε Θεοτόκε, σὺν ἀσωμάτοις ἀγγέλοις, προφήταις, καὶ μάρτυρσι, καὶ ἀποστόλοις πρέσβευε, ὅπως ἄφεσιν πταισμάτων λάβωμεν, Παρθένε, καὶ πλούσιον ἔλεος.

Ὁ τοὺς ἀΰλου; λειτουργοὺς, Θεοτόκε, ποιήσας ἐκ σοῦ γεγέννηται δι' ἔλεον ἄφατον ἀνθρώποις καθορώμενος.

ab igne inexstinguibili eripe me, rorem spargens super me, veræ **290** scilicet pœnitentiæ actus, quibus decoretur anima mea. A

Veste carnis meæ indutus Dominus, ex te, o casta, prodivit. Eumdem ergo deprecare, o Virgo, ut me stola lucis exornet, gravissimo passionum mearum nunc sacco spoliatum.

O divina gratia cumulatissima, quæ divinam lucem peperisti; illumina, quæso, animam meam transgressionibus obtenebratam, et ab æternis tenebris libera me, ut magnificem atque glorificem te, o semper beatissima.

Ex Canone feriæ IV, *ad Matutinum.*

O Fili, exclamabat castissima Domina, scinditur Adæ chirographum, dum tu lancea vulneraris: quamobrem passionem tuam, Domine, laudibus extollo, ex qua impassibilitatis fons omnibus emanavit. B

Agnum, qui ad passionem venerat voluntarie sacrificandus, aspiciens mater et agna, lacrymarum fontes effundens, aiebat: Quodnam sacrificium est hoc, o fili? quomodo mortem subis, qui omnes mortuos vivificare disponis?

Offer supplices preces pro nobis, qui laudes tuas celebramus, o Deipara; ut tempore adversitatis inveniamus auxilium, dum nunc Filii tui passionem glorificamus.

Virgo casta, lamentis sese afflictans, et discrucians, has voces effundebat: Fili mi, quibus oculis intueri possim exstinctum oculum illum, qui universas exsiccat abyssos, dum tu suspenderis in cruce? C

Novum infantem paris, o purissima Deipara, illum scilicet qui ante sæcula sine tempore simul cum Patre esse intelligitur, qui humanum genus principis malorum astu et consilio peccatis inveteratum, cruce sua novitati restituit.

291 Quomodo non lugebo, dulcissime fili, dum video te cruce pendentem? quomodo non conquerar, dum tu injuste pateris, o justissime judex? Hæc Virgo Mater loquebatur.

Olim te legalis arca præfigurabat, o pura, quæ non duas tabulas, sed ipsum in te gessisti legislatorem Christum, quem populus legis violator cruci D affixit, et qui salvat nos clamantes: Omnia opera Domini, Dominum benedicite, etc.

Luce spiritali in cruce fulguravit tuus Filius, o intemeratissima Virgo: et tenebrarum principes palam traduxit: solis splendorem obscuravit, et fidelium multitudinem illuminavit.

Ex Canone duplici feriæ V, *ad Matutinum.*

O Deipara Virgo illibata, una cum angelis incorporeis, prophetis, martyribus, et apostolis intercede pro nobis, ut peccatorum remissionem et copiosam misericordiam consequamur.

Ille qui immateriales spiritus ministros suos fecit, ex te o Deipara genitus est propter ineffabilem misericordiam humanis oculis expositus.

Digitized by Google

Qui cœlestes potestates verbo creasti; qui prophetis, discipulis, atque omnibus martyribus gratiam largitus es, tu, Deus, eorumdem, et immaculatæ matris tuæ intercessionibus, universis salutem, et misericordiam, utpote benignissimus ac piissimus concede.

A Ὁ τὰς δυνάμεις οὐρανῶν καθυποστήσας τῷ λόγῳ, ὁ προφήταις χάριν παρασχών, καὶ τοῖς μαθηταῖς, καὶ πᾶσι μάρτυρσι, τούτων πρεσβείαις, ὁ θεὸς, καὶ τῆς ἀχράντου Μητρός σου, σῶσον πάντας, οἰκτειρον ὡς εὔσπλαγχνος.

O forceps, quæ divinum carbonem in sacris visceribus tuis absque ulla prorsus combustione suscepisti, combure, o castissima, peccata nostra.

Ἡ λαβὶς ἡ τὸν θεῖον ἄνθρακα δεξαμένη ἐν τοῖς θείοις σου σπλάγχνοις, μηδ' ὅλως φλεχθεῖσα, κατάφλεξον ἡμῶν, πάναγνε, τὰ πταίσματα.

O Dei Mater electa (32), una cum sacris apostolis, martyribus et prophetis deprecare, ut a periculis, tribulationibus, **292** et peccatis liber esse possim.

O immaculatissima, quæ carentem tempore in carne peperisti, eumdem roga ut a temporalibus passionibus liberet nos, qui laudes tuas hymnis celebramus.

Ἐκύησας ἐν σαρκὶ τὸν ἄχρονον, ὃν δυσώπει τῶν χρονίων παθῶν ἡμᾶς λυτρώσασθαι ὑμνοῦντάς σε, B πανάμωμε.

Domine Deus meus, qui ex innupta puella natus es, ejusdem et apostolorum tuorum intercessionibus, propitiare peccatis meis; et a futuro supplicio libera me.

Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ τεχθεὶς ἐκ κόρης ἀπειρογάμου, ταύτης παρακλήσεσι καὶ τῶν ἀποστόλων σου, ἱλασμὸν πταισμάτων μοι δίδου, καὶ μελλούσης ῥῦσαι κολάσεως.

O Maria Domina omnium creaturarum, et Dei genitrix, libera miserum cor meum ab inimico, qui impudenter quærit in illud exercere dominium.

Μαρία Κυρία πάσης κτίσεως, ἐχθροῦ ἀναιδῶς κυριεύειν ζητοῦντος τὴν ταπεινὴν καρδίαν μου, Θεογεννῆτορ, λύτρωσαι.

Illumina, o lucis genitrix, animam meam passionum tenebris obductam; et cum apostolis, prophetis, atque martyribus deprecare, ut omni peccato, ab omni læsione atque improbitate inimici server incolumis.

Ἡ τὸ φῶς τεκοῦσα, φώτισον τὴν ἐσκοτισμένην ψυχήν μου τοῖς πάθεσι, καὶ δυσώπει σὺν ἀποστόλοις, προφήταις, καὶ μάρτυρσι, πάσης ἁμαρτίας, πάσης βλάβης, πάσης τῆς κακίας τοῦ ἐχθροῦ ῥυσθῆναί με.

Medere, o purissima, infelici animæ meæ incurabiliter ægrotanti, ex mundanæ hujus vitæ fraudibus, et multorum peccatorum profluvio.

Ἴατρευσον ἀνιάτως νοσοῦσαν, πανάμωμε, τὴν ἀθλίαν ψυχήν μου τοῦ βίου ταῖς ἀπάταις, καὶ πολλῶν ἁμαρτιῶν ἐπικλύσεσιν. C

Cum angelis, apostolis, et martyribus, Filium tuum ac Dominum roga, o mundissima, ut a tentationibus, periculis, et angustiis eruantur servi tui.

Μετὰ μαρτύρων ἀγγέλων, καὶ ἀποστόλων, πανάμωμε, τὸν σὸν Υἱὸν ἐκδυσώπει, καὶ Κύριον, σωθῆναι τοὺς δούλους σου πειρασμῶν, κινδύνων καὶ θλίψεων.

O casta Deipara undequaque laudabilis, omnis lingua cum fide glorificat te, quæ es gloria et decus generis nostri, et eorum qui errant, directio.

Ἅπασα γλῶσσα πίστει δοξάζει σε, ἁγνὴ, δόξαν χρηματίζουσαν καὶ καύχημα τοῦ γένους ἡμῶν, καὶ ὁδηγίαν τῶν πλανωμένων, Θεοτόκε πανύμνητε.

Ignem peperisti, et incombusta mansisti, o Virgo maritalis tori nescia: propterea illum exora quem peperisti, una cum angelorum choris, atque apostolis, ut salvos faciat eos, psallunt fideliter: Omnia opera Domini, laudate Dominum, etc.

Ἄφλεκτος τεκοῦσα τὸ πῦρ διεφυλάχθης, Παρθένε ἀπειρόγαμε· διὸ ἱκέτευε ὃν ἔτεκες, σὺν ἀσωμάτων χοροῖς, σὺν ἀποστόλοις, τοὺς πιστῶς σωθῆναι ψάλλοντας· Πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Omnis lingua laudat et glorificat te; o Virgo Dei D

Ὑμνεῖ σε πᾶσα γλῶσσα δοξάζουσα, Θεὸν τὸν ὑπερ-

(32). Opportune in hoc S. Josephi elogium B. Virgini tributum Bartholomæus Pisanus *De laud. Virg.* lib. I fruct. 7, dum ait: « Sapiens debet eligere quod est perfectius et melius: sed Christus est Sapientia increata, et cum melius sit, et eligibilius habere Matrem sine omni macula, quam cum macula, et potuit eam sic habere. Igitur, » etc. Opportune etiam Bernardinus de Busto in *Mariali* serm. 1, de concept. parte III, dum inquit: « Cum Christus ab æterno elegerit B. Virginem in Matrem, juxta illud quod canitur, *Elegit eam Deus, ac prælegit eam;* concludendum est quod ipse, cui omnia futura erant præsentia, a cunctis malis, et damnis peccati originalis eam voluit præservare, ut boni filii debitum adimpleret. » Et ibidem serm. 2, parte III; « Quos Deus ad aliquod elegit, ita præparat, et disponit, ut ad illud Apostoli II ad Corinth. III: *Idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti.* Sapiens enim regulator ea, quæ sunt ad aliquem finem debet regulare secundum ordinem ipsius finis, juxta dictum philosophi II Metaph. Et probatur per c. *Prodest* 23. q. quia princeps, assumendo aliquem ad officium suum, dicitur velle dispensare cum eo meliori modo, quo potest. Item: Qui vult consequens vult etiam omne necessarium antecedens: et crimen est sacrilegii dubitare, an is dignus sit quem imperator elegerit? Sed gloriosa Virgo Maria fuit electa divinitus ab æterno ut esset Mater Dei, ipsa dicente illud Eccli. XXIV, *Ab initio et ante sæcula creata sum.* Et Proverb. VIII. *Ab æterno ordinata sum, et ex antiquis antequam terra fuerit,* quæ omnia attribuit Ecclesia B. Virgini. Ergo Deus per gratiam suam eam ad tam mirabile opus idoneam præservavit. » Sic ille.

Digitized by Google

ὑμνητον τέξασαν, Παρθένε θεόνυμφε, ὃν δυσώπει ἀπαύστως σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Φωτεινοτάτην λαμπάδα μέσον σε ἔχουσαι χοροστασίαι μαρτύρων, καὶ ἀποστόλων, ἀγνὴ, φῶς ἀπαστράπτουσαν ἐνθέων χαρισμάτων φωτίζονται ἀθλως, καὶ πάντας τοὺς ἐν πίστει μεγαλύνοντάς σε φωτίζουσιν.

Φέρεις τὸν φέροντα πάντα ἐν ταῖς ἁγίαις χερσί σου, ὃν ἐκδυσώπει, ἁγνὴ, τοῦ ἀλλοτρίου τῆς κακουργίας ἡμᾶς ἀχειρώτους περισώζεσθαι.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς παρασκευῆς, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Τὸν ἀνατείλαντα ἐκ σοῦ ὑπερβολῇ εὐσπλαγχνίας ἐν σταυρῷ καθορῶσα θρηνῳδεῖς, Δέσποινα, τοῦτον δοξάζουσα.

Λύσιν ἡμῖν ὀφλημάτων, ἁγνὴ Παρθένε, δίδου, ταῖς μητρικαῖς σου πρεσβείαις, ἡ τὸν σταυρῷ παγέντα, ἄνθρωπον γενόμενον, Θεὸν Λόγον κυήσασα.

Ἀπεκύησας ἄνευ σποράς, Παρθένε, τὸν Λόγον, τὸν σταυρῷ ἐξαφανίσαντα τὴν φθορὰν ἀγαθότητι.

Ἡγίασεν ὁ Θεὸς τὴν μήτραν σου, ἁγία σεμνὴ, κατοικήσας ἐν αὐτῇ, καὶ ἐν σταυρῷ ὑψούμενος τὴν κτίσιν συνανύψωσεν.

Ὑμνολογεῖς τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα, καὶ θρηνῳδεῖς ἐν σταυρῷ ὑψωθέντα, αὐτὸν κατανοοῦσα, Μητροπάρθενε ἁγνὴ, παναμώμητε.

Ἡ παναγία πανάγιον Λόγον τὸν ἐξ αὐτῆς ἀνατείλαντα, ἐν τῷ ἁγίῳ σταυρῷ ἀνυψούμενον, καὶ καθαγιάζοντα τοὺς βροτοὺς ὁρῶσα, ὠδύρετο.

Ἁγίων τάγματα λιτανεύουσι, Κόρη, τὸν ἐκ γαστρός σου προελθόντα Δεσπότην, τὸν δείξαντα ἐν σταυρῷ τούτοις τρίβον ἀθλήσεως, ἁγνὴ, καὶ δοξολογοῦσιν ὡς πάντων βασιλίδα.

Φιλάγαθε τῶν Χερουβὶμ ἁγιωτέρα, ἡ Θεοῦ Θεὸν Λόγον σαρκὶ ἀποτεκοῦσα, τὸν ἀνυψωθέντα σαρκὶ σταυρῷ ἐθελουσίως, ὑπὲρ πάντων ἐκτενῶς τοῦτον πρέσβευε.

Ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ Σαββάτου, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ὑπεραγία ἡ Θεὸν ὑπεράγιον Λόγον ἀποκυήσασα, ἁγίασον ἅπαντας τοὺς πίστει σε δοξάζοντας.

Μὴ κενώσας τοὺς κόλπους τοὺς πατρικοὺς ὁ Λόγος,

A sponsa (33), quæ Deum superlaudabilem peperisti; quem tu supplex roga incessabiliter prō salute animarum nostrarum.

Martyrum atque apostolorum chori habentes te, o Virgo, in medio, tanquam fulgentissimam lampadem, divinorum **293** charysmatum radios effundentem, spiritualiter illuminantur; ipsi vero eos omnes, a quibus tu magnificaris, illuminant.

Portas eum, qui portat universa, in tuis manibus divinis, o Virgo. Ipsum roga, ut ab alieni malignitate nos inutiles et nihil valentes tueatur.

Ex Canone feriæ VI *ad Matutinum.*

B Cum videres, o Domina, illum, qui ex te exortus fuerat, ob excessum misericordiæ suæ in cruce pendentem, in lamenta erumpens, eumdem glorificabas.

Maternis tuis intercessionibus concede nobis debitorum remissionem, o Virgo, quæ Deum Verbum hominem factum et cruci affixum peperisti.

Sine semine Verbum genuisti, o Virgo, qui per crucem ex sua benignitate corruptionem abolevit

Sanctificavit Deus vulvam tuam habitans in illa, o Virgo veneranda; et in cruce exaltatus, simul creaturas exaltavit.

C Hymnis collaudas illum qui ex te incarnatus est; et in cruce videns exaltatum, lamentis prosequeris; o mater Virgo casta, omni laude decoranda.

Cum sanctissima videret sanctissimum Verbum, quod ex ipsa solis instar exortum fuerat, in sancta cruce exaltatum, atque homines sanctificantem; in lamenta fletusque erumpebat.

Sanctorum exercitus deprecantur, o castissima puella, Dominum illum, qui ex utero tuo processit; et qui in cruce ostendit illis viam strenuæ decertationis; teque ut omnium Reginam glorificant.

D O bonorum amica, sanctior Cherubim, quæ Deum Dei Verbum in carne progenuisti, qui et in cruce voluntarie **294** secundum carnem exaltatus est: apud eumdem pro universis strenue intercede.

Ex Canone Sabbati, ad Matutinum.

O omnium sanctorum sanctissima, quæ Deum Verbum omni sanctitate sanctiorem peperisti, sanctifica omnes qui glorias tuas cum fide decantant.

Verbum e sinu Patris nunquam discedens

(33) Huic B. Virginis elogio splendorem affert Bernardinus de Busto in *Mariali* serm. 2, de Concept. parte III, dum ibidem ait: « Indubitanter tenendum quod Deus dilectam Sponsam suam (B. Virginem) ante creationem mundi electam ab omnis peccati turpitudine præservavit. Quis enim est hominum, qui, si posset sponsam suam facere, illam non absque omni macula procrearet? Sic ille.

Digitized by Google

in sinu tuo ut infans receptum est, o immaculata : et ex te principium sumpsit, qui est sine principio.

Precare, o laudatissima, Deum quem peperisti, ut gregem tuum ab omni tentationum ac tribulationum genere liberet.

O Virgo sanctissima, quæ Dei thalamus indissolubilis facta es : eidem supplica, ut me thalami spiritalis faciat habitatorem.

O Virgo sanctissima, quæ Verbum sanctissimum incarnatum peperisti, quod omnis spiritus laudat et sanctificat, sanctifica servos tuos.

Tanquam angelis honorabiliorem Deiparam hymnis veneremur.

Mulierum omnium cœtus, quæ sese in virtute exercendo ac decertando, Dominum quæsiverunt, vultum tuum divinum, o purissima, assidue deprecantur.

Cum peccandi sim cupidus, tribunal horrendum contremisco judicis qui ex te ortus est, o Virgo : in quo tu me, utpote benignissima, indemnatum conserva.

TONUS PLAGIUS IV.

Ex Canone feriæ II, ad Matutinum.

Medicam manum tuam adhibe mihi, mortiferarum corporis atque animi passionum morbo graviter ægrotanti ; **295** ut te, o casta, cum fide semper beatam appellem.

Te, o sanctissima, custodem in tentationibus habeo : tu es, post Deum, præsidium meum semper vigilantissimum. Te, o castissima, in die judicii liberatricem ab omnis damnationis sententia invenium.

Te purissimum Domini receptaculum, cum fide precor, o Dei genitrix ; ab omni macula purifica me, et purissimi Spiritus divini domum effice me.

Puella casta, occide passionum mearum motus, tu quæ partu tuo peccatum vivens primi parentis occidisti.

Ut te, o ab omni labe purissima (34), gratiarum actionis vocibus semper glorificem ; animæ meæ tenebras elimina ; et luce pœnitentiæ me delictis obscuratum illumina.

Deus Dei Verbum, cum in uteri tui tabernaculo habitasset, o divina gratia plenissima ; fecit te omnium qui in certamine superabantur, præsidium : quamobrem clamant : Benedictus es, Deus patrum, etc.

Tu, o Virgo, eorum qui stant, es firmitas ; co-

(34) Favere videtur S. Thomas Aquinas dum in I Sent. d. 44, a. 3, in hunc modum scribit : Puritas intenditur per recessum a contrario, et ideo potest aliquid creatum inveniri, quo nihil purius esse potest in rebus creatis, si nulla contagione peccati inquinatum sit, et talis fuit puritas B. Virginis, quæ a peccato originali immunis fuit. « Sic ille. Sanctus item Thomas a Villa Nova, serm. 3, de Nativit. Domini prope finem, dum ibidem his utitur verbis : « Decuit Matrem Dei esse purissimam sine labe, sine peccato, unde non solum quando puella, sed quando parvula, sanctissima, et in utero sanctissima, et in Conceptione sanctissima. Non enim decebat sanctuarium Dei, domum Sapientiæ, reliquiarium Spiritus sancti, urnam mannæ cœlestis aliquam in se habere labem. »

ἐν τοῖς κόλποις σου ὡς βρέφος κρατούμενος ὡράθη, ἀρχὴν ἐκ σοῦ λαβών, ἄχραντε, ὁ ἄναρχος.

Ἱκέτευε δν ἐκύησας Θεὸν, πανύμνητε, πειρασμῶν παντοδαπῶν καὶ θλίψεων ῥύσασθαι τὴν ποίμνην σου.

Νυμφὼν ἀκατάλυτος ὀφθεῖσα Θεοῦ, δυσώπει αὐτὸν, παναγία Παρθένε, νυμφῶνός με οἰκήτορα τοῦ νοητοῦ γενήσεσθαι.

Ἁγίασον, παναγία Παρθένε, τοὺς δούλους σου, τὸν πανάγιον Λόγον σαρκὶ ἀποτεκοῦσα, ὃν ὑμνεῖ πᾶσα πνοὴ ἁγιάζουσα.

Ὡς τῶν ἀγγέλων τιμιωτέραν τὴν Θεοτόκον ὑμνολογοῦμεν.

Ὁ τῶν γυναίων ἁπάντων κατάλογος, ὁ ἀσκήσει καὶ ἀθλήσει, πανάμωμε, ζητήσας τὸν Κύριον, λιτάνευσι ἀπαύστως τὸ θεῖόν σου πρόσωπον.

Φιλαμαρτήμων ὑπάρχων, τὸ δικαστήριον τρέμω τὸ φοβερὸν τοῦ ἐκ σοῦ, ἁγνὴ, τεχθέντος, ἐν ᾧ με, ἀγαθὴ, ἀκατάκριτον συντήρησον.

ΗΧΟΣ ΠΛΑΓΙΟΣ Δ'.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς δευτέρας, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ἴασαι νοσοῦντά με χαλεπῶς τῆς θανατηφόρου ἀσθενείας τῶν σαρκικῶν, ἁγνὴ, ψυχικῶν τε παθημάτων, ὅπως ἐν πίστει ἀεὶ μακαρίζω σε.

Σὲ φρουρὸν, παναγία, ἐν πειρασμοῖς κέκτημαι, σὲ μετὰ Θεὸν προστασίαν ἔχω ἀκοίμητον, σὲ ῥυομένην με ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς δίκης πάσης κατακρίσεως εὗροιμοι, πάναγνε.

Σὲ τὸ καθαρὸν δοχεῖον τοῦ Δεσπότου πίστει δυσωπῶ, καθάρισόν με πάσης, Θεογεννῆτορ, κηλίδος, καὶ οἶκον δεῖξον τοῦ καθαροῦ καὶ θείου Πνεύματος.

Νέκρωσον, ἁγνὴ, τῶν παθῶν μου τὰ κινήματα, ἡ νεκρώσασα τῷ τόκῳ σου τὴν ζῶσαν, Κόρη, ἁμαρτίαν τοῦ προπάτορος.

Ἵνα φωναῖς εὐχαρίστως πάντοτε, πανάμωμε, δοξάζω σε, ψυχῆς μου δίωξον τὸ σκότος, καὶ μετανοίας φωτὶ τὰ ζοφερὰ λῦσόν μου ἐγκλήματα.

Ὁ Θεοῦ Θεὸς Λόγος ἐν γαστρί σου σκηνώσας, θεοχαρίτωτε, ἁπάντων προστασίαν τῶν καταπονουμένων καὶ βοώντων δεικνύει σε· Ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ἱσταμένων βεβαίωσις ὑπάρχεις, καὶ πεσόντων

Digitized by Google

ἀνόρθωσις, Παρθένε · διὸ καταπτωθέντα με ἀνάστησον, ἵνα σε δοξάζω τὴν κεχαριτωμένην.

Φώτισον, πύλη τοῦ φωτὸς, τῆς καρδίας μου τὰ ὄμματα, δέομαι, καὶ ἀπημαύρωσε τῆς ἁμαρτίας σκότος βαθύτατον, καὶ μετανοίας μου αὐγὴν κατάπεμψον, Δέσποινα, καὶ αἰωνίου πυρὸς μεσιτείαις σου, ἁγνὴ, ἐλευθέρωσον.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τρίτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Μετανοίας μοι, Παρθένε, καθυπόδειξον ὁδοὺς, καὶ τῆς ἀπαγούσης με πρὸς ἁμαρτίαν ἐπίστρεψον τρίβον, ἵνα σε ὑμνῶ τὴν πολυύμνητον καὶ παμμακάριστον.

Κατερραγμένων ἐπανόρθωσις, Θεοτόκε, πτωθέντα ἔγειρον ἐκ βόθρου τῶν κακῶν μου, καὶ ἐδραίωσον, Δέσποινα, ἐν πέτρᾳ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν.

Πανύμνητε, Δέσποινα, μεγαλοφώνως σε ἀνυμνοῦμεν, πλήρωσον πάσης χαρᾶς τὴν ἐμὴν διάνοιαν, παρεχομένη μοι πένθος ἀγαθὸν, καὶ μετανοίας ἀφορμὰς, καὶ γνῶσιν σωτήριον.

Ἁγία Θεοτόκε, ἡ τὸν ἅγιον Λόγον ἀποτεκοῦσα, σαρκὶ ἀναπαυόμενον μόνον ἐν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, ἁγίασόν μου τὸν νοῦν ταῖς πονηραῖς ἐργασίαις ἀεὶ ἐπιμένοντα.

Ἡ μανναδόχος σε στάμνος, Θεοτόκε, ποτὲ προεικόνιζε· Χριστὸν γὰρ ἐβλάστησας τὸ μάννα τῆς γνώσεως ἐπομβρίζοντα πᾶσι τοῖς τιμῶσί σε.

Ὑπὲρ αἰτίαν τέκτεις τοῦ παντὸς τὸν αἴτιον, ὑπερβολῇ χρηστότητος βροτὸν γεγενημένον· ὅθεν συμφώνως σε, ἁγνὴ, μακαρίζομεν.

Κυματούμενον σάλῳ με τῆς ἁμαρτίας, ἁγνὴ, τῇ σῇ μεσιτείᾳ πρὸς σωτηρίαν μετανοίας, βοῶ, ἴθυνον, Δέσποινα, παγγαλήνους λιμένας, ὅπως βλέψω φῶς τῆς σωτηρίας ὁ ἐσκοτισμένος ἀεὶ τῇ ῥαθυμίᾳ.

Φωτιστικαῖς, πανάμωμε, ἀστραπαῖς τοῦ ἐκ τῆς σῆς προελθόντος μήτρας Υἱοῦ καὶ Θεοῦ, τοὺς πίστει ὑμνοῦντάς σε φαίδρυνον, καὶ σκότους ἡμᾶς τοῦ ἀφεγγοῦς καὶ τῆς αἰωνιζούσης ἐξέλου κολάσεως τῇ σῇ μεσιτείᾳ.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τετάρτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Παρισταμένη τῷ σταυρῷ σου, Κύριε, ἡ ἀπειρόγαμος, καὶ τὰς ἐν σοὶ τρώσεις καθορῶσα, Δέσποτα, τιτρωσκομένη ἔλεγεν· Οἴμοι, τέκνον! ὠδῖνας ἀποφυγοῦσα τῷ τόκῳ σου, νῦν ὀδυνηρῶς κατατρύχομαι

Ἡ πολύμνητος ἀμνὰς τὸν ἄρνα θεασαμένη πρὸς ἑκούσιον ἑλκόμενον πάθος, καὶ σταυρούμενον σαρκὶ, ἠλάλαζε δακρύουσα, καὶ τὴν μακροθυμίαν ὕμνει τὴν τούτου δοξάζουσα.

Τὸν ἑαυτῆς μόσχον ἡ ἄμεμπτος δάμαλις κατιδοῦσα ξύλῳ ἀναρτώμενον, Τέκνον, ἔβόα ἀλαλαγμῷ, πῶς σε πανάμωμον δῆμος οὐδ' ὅλως ᾠκτείρησεν αὐτὸν οἰκτειρηκότα, ἀλλὰ σκέψει δολίᾳ θανατῶσαι ἀδίκως προείλετο;

A rum qui cadunt erectio : quamobrem me jam collapsum erige, ut te gratia plenam glorificem.

Illumina, precor, o porta lucis, oculos cordis mei, quos densissimæ peccati tenebræ obscuravere ; et emitte mihi, Domina, pœnitentiæ radium ; et intercessionibus tuis, o Virgo casta, ab igne perenni libera me.

Ex Canone feriæ III, ad Matutinum

Pœnitentiæ vias demonstra mihi, o Virgo, et a semita quæ me ad peccatum deducit, averte me, ut laudem te omni laude dignissimam et omni beatitudine cumulatissimam.

Prostratorum erectio, o Deipara, e barathro malorum meorum me collapsum erige ; et in petra di-

B vinorum **296** mandatorum stabilem firma me, o Domina.

Laudabilissima Domina, magnis tuas laudes vocibus extollimus : imple omni gaudio mentem meam ; luctum utilem, pœnitentiam opportunam, et scientiam salutiferam concedens mihi.

Deipara sancta, quæ Verbum sanctum, quod solum omnibus sanctis requiescit, incarnatum peperisti : sanctifica mentem meam, in pravis operibus semper immorantem.

Urna illa, in qua manna continebatur, olim te, Deipara, præfiguravit : Christum enim germinasti, qui omnibus honorantibus te scientiæ manna velut imbrem demittit.

Supra omnes causas ac rationes, causam atque

C auctorem universi peperisti, propter nimiam suam benignitatem, hominem factum. Unde te, o pura, consona voce beatam nuncupamus.

Me in peccati salo fluctuantem, intercessione tua, o casta, ad tranquillissimos salutaris pœnitentiæ portus, precor, Domina, deducito ; ut perpetuis socordiæ tenebris involutus, tandem aliquando salutis lumen aspiciam.

Fulgurantibus radiis Filii et Dei tui, qui ex utero tuo processit illumina et exhilara, o intemeratissima, eos qui te cum fide collaudant ; et intercessione tua a tenebris obscurissimis Averni, et a perenni tormento eripe nos.

Ex Canone feriæ IV ad Matutinum.

D Assistens Virgo innupta cruci tuæ, Dominator Domine, atque intuens vulnera tua, ipsa etiam vulnerabatur, ac dicebat : Hei mihi, fili ! dolores partus, cum tu nascereris, effugi ; et nunc doloribus premor ac discrucior.

Agna illa, quæ plurimis ubique laudibus celebratur, **297** videns Agnum ad voluntariam passionem attractum, ac secundum carnem crucifixum, ejulabat cum lacrymis, et illius longanimitatem cum laudibus glorificabat.

Juvenca immaculata videns vitulum suum in cruce suspensum, cum gemitu clamabat : O Fili ; quomodo populus prævaricator nullam tui miserationem habuit, qui illius misertus es ? sed fraudulento consilio te injuste interficere decrevit.

Digitized by Google

Novum spectaculum intueor (exclamabas, o omni laude dignissima) : Quomodo tu, qui aspectu universam concutis terram, in cruce exaltatus obdormisti: cum tamen eos qui dormierunt a sæculo suscitaturus sis? Adoro, o Fili, patientiam tuam.

A Ξένον θέαμα βλέπω, ἔκραζες, πανύμνητε, πῶς ὁ τῷ βλέμματι πᾶσαν γῆν σαλεύων, ἐπὶ ξύλου ὑψούμενος ὕπνωσας, τοὺς ὑπνοῦντας μέλλων ἐκ τοῦ αἰῶνος ἀνυπνίζειν; προσκυνῶ σου, Υἱὲ, τὸ μακρόθυμον.

Te Dominum vitæ, et speciosum forma super filios hominum olim peperi (exclamabat Virgo), et quomodo moreris nunc, o fili, non habens speciem neque decorem in cruce suspensus, qui nutu omnia pulchritudine exornas.

Κύριόν σε τῆς ζωῆς καὶ ὡραῖον ἀπεκύησα κάλλει ὑπὲρ υἱοὺς ἀνθρώπων, ἡ Παρθένος ἐκραύγαζε, καὶ πῶς θνήσκεις νῦν, Υἱὲ, κάλλος οὐκ ἔχων ἐν τῷ σταυροῦσθαι, ὁ καλλωπίζων πάντα νεύματι;

O Verbum, sol nesciens occasum (aiebat Virgo), quomodo nunc in ligno extensum occidisti; et sol videns, destitit a cursu suo, non ferens sese apparere ac lucere dum tu pateris, o Domine; laudo et adoro divinam potentiam tuam.

Ὁ ἄδυτος ἥλιος, πῶς ἔδυς ξύλῳ, Λόγε, τεινόμενος; ἡ Παρθένος ἐβόα· καὶ βλέπων ἔστη τοῦ δρόμου ἥλιος, φαίνειν μὴ σθένων, σοῦ πάσχοντος, Δέσποτα; Ὑμνολογῶ, προσκυνῶ τὸ θεῖον κράτος σου.

B

Cum dolore suspirans, cum materno affectu ejulans, et coarctationem atque angustiam cordis reprimere non valens, oculis in cruce defixis ad eum qui ex utero tuo natus erat, exclamabas: O Fili, quodnam spectaculum est hoc? quomodo pateris tu, qui natura es impassibilis, atque hominum genus omnino vis a corruptione liberare?

Ὀδυνηρῶς στενάζουσα, μητρικῶς ἀλαλάζουσα, καὶ τὴν ἐκ τῶν σπλάγχνων συνοχὴν μὴ φέρουσα, σταυρῷ ἐνητένιζες τῷ ἐκ τῆς σῆς τεχθέντι γαστρὸς, Τέκνον, ἐκβοῶσα, τί τὸ ὅραμα τοῦτο; πῶς πάσχεις, ὁ τῇ φύσει ἀπαθὴς, πάντα τε θέλων τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων φθορᾶς ἐλευθερῶσαι;

Cum fugerim dolores matrum eo tempore quo te peperi, o mitissime Fili; nunc dum te voluntarie passionem amplecti, et dolores subire video, viscera mea discruciantur, et anima mea repletur doloribus. Ita exclamabat castissima illa, quam nos pro merito magnificamus.

Φυγοῦσα τὰς ὠδῖνας τὰς μητρικὰς τῷ καιρῷ τῆς λοχείας, μακρόθυμε, ἐν τῷ δὲ νῦν πάθει ἑκουσίως προσομιλεῖν, καὶ ἄλγος καθυφίστασθαι, ἤλγησα τὰ σπλάγχνα, καὶ τὴν ψυχὴν ὀδύνης ἐπληρώθην, ἡ πάναγνος ἐβόα, ἣν ἐπαξίως μεγαλύνομεν.

298 *Ex Canone feriæ* v, *ad Matutinum.*

C ‖ *Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς πέμπτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.*

Præter naturæ leges, peperisti, o intemeratissima, legislatorem ac Deum, hominem factum : quem, utpote benignum, deprecare, ut ignoscat nobis ea quæ contra legem deliquimus, dum assidue clamamus : Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est.

Νομίμων δίχα τῆς φύσεως τέτοκας τὸν νομοδότην καὶ Θεὸν ἄνθρωπον γενόμενον· αὐτὸν ὡς ἀγαθὸν ἱκέτευε, πανάμωμε, ἡμῶν τὰς ἀνομίας παριδεῖν τῶν βοώντων πάντοτε· Τῷ Κυρίῳ ᾄσωμεν· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Deprecare, o Virgo, illum qui bonus est, ut peccatorum absolutionem, et a gravissimis vitæ hujus adversitatibus liberationem, mihi largiatur.

Λύσιν δωρηθῆναί μοι, ἄχραντε, ἁμαρτιῶν αἰτησαι τὸν ἀγαθὸν, καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ χαλεπῶν περιστάσεων.

Da mihi vires, o inviolata, ut cœlestes cogitationes in anima mea excolere possim, et illius motus ad vitæ ingressus dirige.

Γεωργεῖν με νοήματα, ἄχραντε, οὐράνια ἐνδυνάμωσον, καὶ τῆς ψυχῆς μου κατεύθυνον πρὸς ζωῆς εἰσόδους τὰ κινήματα.

Aquarum vitæ fluentis plena cum sis, o Puella, potum nobis omnibus præbe, dum te pia ac religiosa mente laudamus.

D Ναμάτων ζωηρρύτων ἀνάπλεως οὖσα, Κόρη, πάντας ἡμᾶς πότισον εὐσεβοφρόνως ὑμνοῦντάς σε.

Palatium Regis altissimi, et thronus igniformis facta es, o Virgo, Cherubim et Seraphim modo ineffabili sublimior : quamobrem omnis spiritus te tanquam Creatoris matrem laudibus extollit.

Παλάτιον ὑψηλοῦ βασιλέως, καὶ πυρίμορφος γεγένησαι θρόνος, τῶν Χερουβὶμ ἀνωτέρα, Παρθένε, καὶ Σεραφὶμ ὑπὲρ νοῦν χρηματίσασα· ἐντεῦθέν σε πᾶσα πνοὴ ὡς Μητέρα δοξάζει τοῦ Κτίσαντος.

Impetum mortis repressisti dum immortalem Deum peperisti; quem roga, o casta, ut passiones miserabilis corporis mei mortificet, et vita dignum me faciat.

Ἔστησας ῥύμην τοῦ θανάτου, τὸν ἀθάνατον Θεὸν ἀποκυήσασα· ὃν δυσώπει, ἁγνὴ, τὰ πάθη θανατῶσαι τοῦ ταπεινοῦ μου σώματος, καὶ ζωῆς με ἀξιῶσαι.

Offer Domino supplicationem, ut misereatur, et salutem tribuat iis qui ad te confugiunt, o sanctissima Deipara, hominum auxilium.

Ἱκετηρίαν προσάγαγε Κυρίῳ ἐλεήσαι καὶ σῶσαι τοὺς ἐπὶ σοὶ καταφεύγοντας, παναγία Παρθένε, ἀνθρώπων βοήθεια.

Cum sis lucis domicilium, illumina, o Virgo, ani-

Φωτὸς οὖσα δοχεῖον, φώτισον, Παρθένε, τὴν σκο-

Digitized by Google

τισθεῖσαν ψυχήν μου τοῖς πάθεσιν, ὅπως ἐν πίστει καὶ πόθῳ ἀεὶ δοξάζω σε.

A meam meam pravarum affectionum tenebris involutam, ut cum fide affectu semper cantem gloriam tuam.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς Παρασκευῆς, εἰς τὸν Ὄρθρον.

299 *Ex Canone feriæ* VI, *ad Matutinum.*

Ὡς ἔβλεψέ σε σταυρῷ τὸν τὰ πάντα βλέποντα ἠλούμενον ἡ ἄμεμπτος, ὀδυρομένη ἔλεγε· Τί τοῦτο, τέκνον ἐμόν; Τί σοι ἀνταπέδωκαν οἱ ἀπολαύσαντες πολλῶν σου δωρημάτων; πῶς ὑποίσω τὸν πόνον; Δόξα τῇ σῇ, εὐσπλαγχνε καὶ μακρόθυμε, οἰκονομίᾳ φρικτῇ.

Ubi immaculata (35), vidit videntem omnia in cruce sublatum, dolore perculsa, ita locuta est: Quid est hoc, fili mi? quid tibi retribuerunt, qui a te tot beneficia acceperunt? quomodo dolorem sustinebo! Gloria sit venerandæ dispositioni tuæ, o misericordissime ac patientissime.

Νομίμων δίχα τῶν ἀνθρωπίνων σε τέκνον ἔτεκον, καὶ πῶς ἄνομοι ὑψοῦσί σε ξύλῳ μέσον ἀνόμων, τὸν μόνον νόμους ζωῆς ἐκτιθέμενον; ἡ Θεοτόκος θρηνῳδοῦσα ἀπεφθέγγετο.

Te præter leges humanas peperi, o Fili; et quomodo legis violatores in lignum te sustulerunt in medio transgressorum legis, qui solus vitæ leges condidisti? Ita gemebunda Deipara loquebatur. B

Νέον βρέφος ἐκύησας τὸν πρὸ τῶν αἰώνων ὄντα παντέλειον, καὶ σταυρῷ, Κόρη πανάμωμε, τελειοῦντα πάντα ἀγαθότητι.

Novum infantem peperisti, qui erat ante omnia sæcula perfectissimus, o Puella tota pura; et in signo crucis omnia perficit bonitate sua.

Νενοσηκότας, Παρθένε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμᾶς ἰάτρευσας, κυήσασα τὸν Σωτῆρα ἰατρόν τε τῶν ὅλων, ἐν ξύλῳ τοῦ σταυροῦ τραυματισθέντα, ἄχραντε, τὸν παρέχοντα ἀφθαρσίαν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Nos peccati morbo ægrotantes, curasti, o Virgo inviolata, dum omnium Salvatorem et medicum peperisti: qui in ligno crucis vulneratus, immortalitatem animabus nostris elargitur.

Ῥομφαία τὴν σὴν διῆλθε καρδίαν, καθορώσης σὸν Υἱὸν, ἄχραντε Κόρη, ἠλωμένον ἐν ξύλῳ, καὶ πάθη φέροντα, καὶ λόγχῃ θείαν πλευρὰν ἐξορυττόμενον θελήματι, καὶ κατασφάττοντα ἐν αὐτῇ τὸν πολέμιον δράκοντα· ὅθεν θρηνῳδοῦσα μητρικῶς τοῦτον ἐμεγάλυνες.

Gladius cor tuum pertransivit, o intemerata Puella, cum Filium tuum in ligno extensum vidisti; passiones sponte tolerare; et divino latere lancea perfosso, in eodem inimicum draconem mactare ac jugulare: unde maternis querelis dolorem tuum divulgans, illum magnificabas.

Λύπῃ πεπλήρωμαι, ὁρῶσά σε, Υἱὲ, ἀδίκως πάσχοντα, τέτρωμαι ψυχὴν, λόγχῃ τρωθέντος σου τὴν πλευρὰν, ἡ Θεοτόκος ἐβόα κλαίουσα καὶ ὀδυρομένη, μόνη Δέσποινα· ἣν ἐπαξίως πάντες μακαρίζομεν, καὶ εὐσεβῶς κραυγάζομεν· Ὁ ὑπερύμνητος τῶν πατέρων καὶ ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Tristitia plena sum, cum video te, o Fili, injuste patientem: vulneratur anima mea, dum latus tuum lancea perfoditur. Ita cum lacrymis, et dolore vociferabatur Deipara Domina unica, quam merito omnes beatam dicimus, et devote exclamamus. Benedictus es, Deus, etc. C

Νοητὴν νεφέλην, καὶ σκηνὴν ἁγιάσματος, θρόνον Θεοῦ καὶ πύλην, φωτὸς λυχνίαν, καὶ ἀνατολὴν τοῦ Λόγου οἱ πιστοί σε πάντες κατονομάζομεν, πάναγνε Παρθένε, τοῦ πάντα τεκτηναμένου Μήτηρ ὑπάρχουσα εὐλογημένη.

Nubem intellectualem, tabernaculum sanctificationis, thronum Dei et portam, lucis candelabrum, et Orientem **300** Verbi, universi te fideles nominamus, o Virgo castissima, et Mater benedicta illius qui universa fabricavit.

Φωτοειδὴς παστὰς ὡράθης, Παρθένε, τοῦ οἰκήσαντός σου τὴν ἄφθορον νηδὺν, καὶ πάθος μακάριον καθυπομείναντος ἐθέλοντι, καὶ πᾶσι τὴν ἀπάθειαν παρασχόντος δι' ἄφατον ἔλεος, ὃν πίστει προσκυνοῦντές σε εὐσεβῶς μεγαλύνομεν.

Thalamus luce plenus facta es, o Virgo, illius qui immaculatum uterum tuum habitavit, ac beatam passionem voluntarie sustinuit, atque omnibus impassibilitatem concessit propter ineffabilem mi sericordiam suam, quem cum fide adorantes, te devote magnificamus. D

(35) Vox *immaculata* cum absolute omnis maculæ carentiam importet, nullam limitationem dicit, et ad omnia vitæ tempora atque momenta protenditur, sicut infinitum simpliciter, et absolute prolatum ex neutro extremo finem admittit; neque immensum proprie vocabis quod alicui mensuræ subesse potest. Quin potius si hæc nomina efferantur de re, quæ secum admittit aliquo modo formam, quæ per illas voces negatur, quilibet affirmabit locutionem esse hyperbolicam et impropriam. Ad eumdem modum dictio *immaculata*, cum omnis maculæ carentiam dicat pro omni temporis differentia, et apponatur B. Virgini in sensu proprio, non hyperbolico, ut admittit communis doctorum consensus, haud dubie ejus innocentiam pro omnibus vitæ suæ instantibus sinu suæ significationis coercet. Quam maculæ carentiam pro omni differentia temporis acute sapientissimus attigit Idiota libr. *De contemplat.* B. Virg. locum illum Cantic. cap. IV, *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te*, explanans: *Tota pulchra es*, ait: « Virgo gloriosissima, non in parte, sed in toto, et peccati macula, sive mortalis, sive venialis sive originalis non est in te nec unquam fuit, nec erit. Ex quo patet, quod vox *immaculata* innocentiam, et exceptionem ab omni peccato, pro omni temporis differentia secum apportet. » Vide Vegam in Theologia Mariana, Palæstra 4, Certamine 3, n. 510.

Digitized by Google

Ex Canone Sabbati, ad Matutinum.

Chorus mulierum sciens te Domini esse genitricem, o Virgo; post te strenue decertans, eidem Domino oblatus est.

Dominus Jesus, qui nullibi capi potest, uterum tuum sanctificatum sine ulla arctationis angustia inhabitavit, o Virgo inviolata.

Divinum legislatorem supra naturæ leges peperisti, o ab omni nævo immunis (36) : qui perditam hominum naturam reformavit.

Abolevisti primorum parentum damnationem, o casta, dum omnium justificatorem atque unicum Dominum in carne peperisti.

Habitavit in te, o pura, splendor Patris, et immaterialibus radiis divinitatis suæ idololatriæ tenebras dissipavit, et mundum illuminavit.

Ut eras tota pura (37), sic Verbum corporatum in utero tuo suscepisti. Illud ipsum Verbum deprecare, o castissima, ut corporis animæque peccatis purificet me ad te fide pura confugientem.

Ostende te mihi, o Virgo, et animæ meæ tenebrosissima nubila splendore tuo depelle, tu, quæ Justitiæ Solem peperisti.

301 Tu, o purissima, quæ in ulnis tuis bonorum plenitudinem portasti, imple preces servorum tuorum, et semitas nostras ad Deum dirige, et da nobis facultatem ut cum virtute vitam traducamus.

A Ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ Σαββάτου, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Κύριον τετοκυῖαν γυναικῶν χορός σε ἐπιστάμενος, σοῦ ὀπίσω, Παρθένε, ἐναθλήσας αὐτῷ προσενήγκατο.

Ὁ μηδαμοῦ χωρούμενος Ἰησοῦς ἀστενοχωρήτως τὴν σὴν κατῴκησεν ἡγιασμένην γαστέρα, ἄχραντε Παρθένε, καὶ Κύριος.

Νόμου θεῖον τὸν πάροχον φύσεως νομίμως ἄνωθεν τέτοκας ἀναπλάττοντα, πανάμωμε, τῶν βροτῶν τὴν φύσιν ὁλισθήσασαν.

Ἔπαυσας, ἁγνή, προπατόρων τὸ κατάκριμα, τὸν τοὺς πάντας δικαιώσαντα σαρκὶ τεκοῦσα, Ἰησοῦν τὸν μόνον Κύριον.

Ἐσκήνωσεν ἐπὶ σοὶ Πατρὸς, ἁγνὴ, τὸ ἀπαύγασμα, καὶ ταῖς ἀΰλοις αὐγαῖς αὐτοῦ τῆς Θεότητος τὸ σκό-
B τος διέλυσε τῆς πολυθεΐας, καὶ τὸν κόσμον κατεφώτισεν.

Ὅλη ὡς καθαρὰ καθυπεδέξω ἐν μήτρᾳ τὸν Λόγον σωματούμενον· αὐτὸν ἐκδυσώπει καθᾶραι πταισμάτων με, καὶ ψυχῆς καὶ σώματος, πάναγνε, τὸν ἐπὶ σοὶ καθαρᾷ πίστει προστρέχοντα.

Ἐπιφανεῖσα, Παρθένε, τῆς ψυχῆς μου τὰ σκοτεινότατα νέφη τῷ φωτισμῷ σου ἀπέλασον, ἡ τῆς δικαιοσύνης τεκοῦσα τὸν Ἥλιον.

Φέρουσα τὸ πλήρωμα τῶν ἀγαθῶν ἐν ταῖς ἀγκάλαις, πλήρωσον ἡμῶν, πανάμωμε, τὰς ἐντεύξεις τῶν δούλων σου, καὶ τὰς πρὸς Θεὸν ἡμῶν πορείας κατεύθυνον ἐναρέτως, ἐνδυναμοῦσα πολιτεύεσθαι.

EX TRIODIO GRÆCORUM (38).

Ex Canone in Dominica in qua legitur Evangelium parabolæ filii prodigi.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΡΙΩΔΙΟΥ.

C Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Κυριακῆς ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου.

Deus, in me omnem benignitatem demonstrans; ignosce mihi, utpote beneficus, multitudinem delictorum meorum, divinis Matris tuæ precibus permotus.

(36) Nam ut optime omnino, inquit vir doctissimus Antonius Navarrus ex Dominicana familia, tom. I, serm. 1, de Concept. B. Virginis : « Ipsa sola est, cui ex filiis hominum donatum est ex virili semine procedere originalis labis immunem. Et juste quidem, nam si a lege communi quosdam excipi justis ex causis legimus, Assuerus enim inquit suæ conjugi Esther : *Non pro te lex hæc est posita.* Et licet statutum est hominibus semel et in brevi mori, Elias et Enoch adhuc vivunt præter taxatum communem annorum vitæ hominum numerum. *Dies enim annorum nostrorum in ipsis septuaginta sunt, si autem in potentatibus octoginta, et amplius eorum labor et dolor*, et hi duo quandiu plus vixerint, omnibus patet. Et qui tempore judicii ultimi in consummatione sæculi inventi fuerint, si Hieronymi sententiæ inhæremus, morientur omnes juxta illud Pauli : *Deinde nos qui vivimus, qui residui sumus, rapiemur obviam Christo in aera.* Cur ergo non castissima Virgo a lege tam dura peccati originalis excipienda erit? » Sic ille.

(37) Dixerunt quidam (ut in suo Tract. de Concept. ad synod. Trident. part. 1, inquit Ambrosius Catharinus) quod, quando B. Virgo concipiebatur, non erat tum Mater Dei cui honor deberetur, et ideo non sine originali macula fuisse conceptam, nec fuisse totam puram dum conciperetur. Quasi vero tunc esset Dei Mater cum erat in utero, et tamen sanctificabatur, nec propter aliud, D. Thoma teste, nisi quia futura erat Dei Mater. Cur igitur et hanc præservationem ab originali tantæ Matri non donent? Vere non erat tunc Mater Dei, sed electa erat ut esset, et a Filio suo electa. Te hic cum eodem Catharino convenio et obnixe rogo, ut paulisper semota omni affectione respondeas. Si datum tibi esset ut Matrem posses eligere qualem velles, imo ut eam posses ipsemet fabricare, fabricaresne habentem maculam, crudelis videris. Quod si dicas : Justitia etiam hoc exigebat ut talis conciperetur, et nos objicimus Justitia : etiam exigebat ut talis nasceretur. Cur ergo non talis nata est? Hic te medium teneo, et addo : Si justitia quæritur, et non justitia nitimur, quia Christus hanc præcelsam pro Matre sua meruit liberationem. Ita igitur de illo cogita qui juste poterat hoc privilegium suis meritis imputare et ab initio donare Matri suæ. Quid est enim tam grande quod passione sua non obtinuerit? Si igitur in hoc dono salva fuit justitia, quomodo putas defuisse misericordiam? Considera hæc, rogo te, qui stas ex adverso, et sedato animo recognosce non in contentione repositam esse veram gloriam, sed in veritatis agnitione et defensione.

(38) Triodium est liber Græcorum ecclesiasticus e Canticorum sive canonum ita dictorum, quibus abundat, ratione et modo ita appellatus. Cæteri canones, qui in officiis divinis in usu sunt, novem odis seu strophis constant, at qui in isto volumine continentur, ut plurimum tribus tantum conflantur, licet interdum sint et canones novem odarum, et canones quatuor odarum, qui tetraodi appellantur. Continet autem Triodium officium in

Digitized by Google

O pulcherrima inter mulieres; dita etiam me bonorum pulchra specie, qui ob multa peccata mea mendicus factus sum, ut glorificem te, o casta.

O hominum auxilium; o spes firmissima omnium Christianorum; o refugium eorum, qui salutem consequuntur : salva me, Virgo inviolata, maternis tuis advocationibus; et futuræ vitæ dignum me fac.

Παναγία Παρθένε, κεχαριτωμένη, ἡ τὸν ἱλασμὸν πάντων τέξασα, τῶν ἐμῶν ἐγκλημάτων τὸ βαρὺ φορτίον σοῦ ταῖς ἱκεσίαις ἐλάφρυνον.

A O Virgo tota sancta, gratia plena (39-40), quæ omnium propitiatorium peperisti, gravissimum delictorum meorum pondus subleva precibus tuis.

Σωτῆρα καὶ Δεσπότην κυήσασα Χριστὸν, τῆς σωτηρίας με, Κόρη, ἀξίωσον πτωχεύσαντα ἐκ πάντων ἀγαθῶν, Παρθένε ἁγνὴ, ἵνα ὑμνῶ τὰ σὰ μεγαλεῖα.

O Puella, quæ Christum Dominum ac Salvatorem peperisti, dignum me fac salute, qui omnibus bonis spoliatus sum, ut magnalia tua, Virgo casta, collaudem (41).

Τῶν Χερουβὶμ φανεῖσα καὶ Σεραφὶμ, Θεοτόκε, καὶ πάσης λαμπροτέρα ἐπουρανίου στρατιᾶς, σὺν τούτοις ἐκδυσώπει ὄνπερ ἐσωμάτωσας θεῖον Λόγον, πανάμωμε, ἀνάρχου Πατρὸς, ὅπως τῶν ἀγαθῶν τῶν αἰωνίων πάντες ἀξιωθῶμεν.

O Deipara, quæ Cherubim et Seraphim, atque universo exercitu cœlesti splendidior apparuisti (42); una cum illis, **302** o purissima, divinum Verbum Patris principio carentis exora, ut omnes digni efficiamur bonis sempiternis.

Θεογεννῆτορ ἁγνὴ, ἡ τῶν κατερραγμένων ἐπανόρθωσις μόνη, ἐπανόρθωσον κἀμὲ, παντοίαις ἁμαρτίαις συντετριμμένον ὅλον καὶ τεταπεινωμένον.

O casta Dei genitrix, unica erectio dejectorum, erige etiam me, qui totus ab omnibus peccatis contritus sum, et vilis effectus.

Ecclesiis Græcorum recitari solitum a Septuagesima, quam illi vocant Dominicam Publicani et Pharisæi, ad Sabbatum sanctum. Vide plura de Triodio apud virum eruditissimum Leonem Allatium in opere *De libris ecclesiasticis Græcorum*, dissertat. 1, a pag. 69 et deinceps. Porro Theotocia, quæ ex Græcorum Triodio in hoc opere attuli, non solum excerpta sunt ex Triodio Græce Venetiis impresso, sed ex Triodio Græce ms. quod exstat in perantiquo codice celeberrimæ bibliothecæ Barberinæ num. 118, in quo quædam sub Josephi nostri nomine reperiuntur, quæ in Triodio impresso desiderantur.

B magis laudent Virginem, qui ejus immaculatam conceptionem prædicant, quam qui alia ejus magnalia, privilegia, prærogativas et gratias gratis datas celebrant, ait, « Magis laudari Deiparam, dum a peccato originali præservata prædicatur, quam dum aliæ ejus prærogativæ, aut gratiæ gratis datæ (ut sunt accelerato usus rationis, optima corporis temperies, forma venusta atque elegans, præservatio ab omni infirmitate et corruptione post mortem, celeris resurrectio, corporis glorificatio, virtutes infusæ, spiritus prophetiæ, etc.) recensentur. Probatur : quia quod B. Virgo neque per momentum privata fuerit gratia sanctificante, majus ipsius bonum, et major excellentia est, quam multæ prærogativæ, et gratiæ gratis datæ, quæ in ipsa Virgine fuerunt; quia ponere Virginem etiam per momentum peccato originali maculatam, est illam constituere spiritualiter mortuam, Deo inimicam, servituti Satanæ obstrictam : hoc vero est majus malum, quam carentia omnium prærogativarum et gratiarum gratis datarum : per hanc enim carentiam nunquam formaliter constituta fuisset mortua spiritualiter, inimica Deo, et Satanicæ servituti obstricta. Sed qui prædicat Virginem a peccato originali præservatam, affirmat illam neque per momentum caruisse gratia sanctificante. Ergo magis laudatur virgo dum præservata a peccato originali prædicatur, quam dum aliæ ejus prærogativæ aut gratiæ gratis datæ recensentur, quia sic majus ejus bonum, et major excellentia commendatur.

(39-40) Si Virgo tota sancta, ergo omnis peccati et maculæ semper expers. « Sanctitas » enim ex Dionysio Areopagita libro *De divinis nominibus*, cap. 12, « est ab omni scelere libera, perfectaque, ac omni ex parte incontaminata, » sive, ut alii legunt, « immaculata puritas. » Quam definitionem probat S. Thomas in 3, d. 3. q. 5, 2, 1, in c. Perinde C igitur est Deiparam a S. Josepho totam sanctam dici, ac omnis labis expertem, et omni ex parte immaculatam. Vide Velasquez *De Maria immaculate concepta* libr. IV, dissert. 2, annot. 4, n. 6 et 7, ubi probat vocem sanctam, multo opportuniorem, et significantiorem esse ad Mariæ conceptionem puram, et illibatam, ac omnis culpæ nesciam exprimendam, quam vocem immaculatam, quod præter incontaminatam puritatem, sive cum illa simul, tanquam consectariam proprietatem, aut effectum a causa subsecutum, etiam significet rem Deo, et Dei usibus mancipatam et consecratam, ac proinde adversus injuriam et vim profanam religione quadam munitam, et quæ sit omni observatione inviolata, ut tam jurisperiti quam Latinæ linguæ auctores observant. Ita jure consultus Marcianus in l. 1. *De rer. divisione* dixit : « Sanctum proprie dicitur, quod ab injuria hominum defensum atque munitum est : » ut videatur definiisse B. Virginem totam sanctam, id est ab Adami injuria in suo conceptu divina gratia defensam atque munitam. Porro dum S. Josephus B. Virginem absolute appellavit totam sanctam, talem in omni differentia temporis fuisse, manifeste indicavit, ac proinde etiam in primo suæ conceptionis instanti, et qui eam originale peccatum tunc contraxisse opinantur, ipsam tunc non solum totam non sanctam, sed totam peccato et macula infectam fuisse asserere coguntur.

(41). P. Joan. Baptista Novatus in suo opere *De eminentia Deiparæ*, cap. 3, q. 5, quærens, utrum

(42). Cum Cherubim, et Seraphim, atque universi spiritus angelici a Deo fuerint in gratia creati, his certe B. Virgo splendidior non apparuisset, si quando primo apparuit, nempe in ipso suæ conceptionis instanti, non solum sine gratiæ luce, sed cum peccati obscuritate fuisset inventa. Et licet ad immunitatem Deiparæ ab originali labe exprimendum satis dixisset S. Josephus, si dixisset, ipsam Deiparam, quando primo apparuit, tanquam Cherubim, et Seraphim, atque universos spiritus angelicos, in gratia splendidam apparuisse : attamen consulto dixit Deiparam apparuisse angelis splendidiorem, quia omnipotens Deus Spiritu sancto cooperante, pro sua sapientia, potentia, bonitate et benignitate Mariæ animam tali puritate, sanctitate et gratiæ splendore præparans, qualis Matri Unigeniti sui conveniebat, necessaria ratione multo splendidiorem, excellentorem ac sublimiorem cœlestibus spiritibus effecit. Vide Velasquez *De Maria immaculate concepta*, libr. I Dissert. 2, annot. 2.

Digitized by Google

Illuminantibus intercessionibus tuis, o Virgo, intellectuales oculos meos, malitia obtenebratos, illumina, precor : et ad pœnitentiæ vias adduc me, ut debitis laudibus prosequar te, quæ Verbum ineffabile corpore induisti.

Ex canone in Dominica Carnisprivii, Vespere.

Nocte peccatorum obscuratus, ad te, quæ Solem justitiæ Christum, iis qui in tenebris versabantur, peperisti, nunc impenso affectu confugio ; o Domina, salva me.

Victi sunt in te, o castissima Virgo, naturæ termini : enixa enim absque virili copula Deum, immaculata post partum veluti ante partum, o casta, permansisti.

O Virgo omni laude dignissima, quæ sola fidelium auxilium es apud Deum firmissimum, libera me a tenebris, et a supplicio quod male viventibus est præparatum.

Ne cesses pro nobis exorare Deum, qui bonus est, et solus conscius infirmitatis nostræ : ut a peste, fame, terræmotu, omnique adversitate liberetur civitas, quæ te honorat, o Deipara, spes terrigenarum.

Ex canone in die tertia Tyrophagi.

O Virgo, omni laude celebranda, esto nobis via pœnitentiæ, deducens nos ad portas salutis.

O Puella, quæ massam nostram terrenam, cœlestem effecisti : animæ meæ sulcum terrenum et corruptum, tuarum **303** miserationum imbre fœcunda virtutibus, dum clamat, et superexaltat Christum in sæcula.

Te forte propugnaculum, et spem firmam, pie religioseque collaudantes deprecamur. Exora, o Virgo, filium tuum pro nostra salute.

Ex canone in die quarta, Diluculo.

Compesce tumultum passionum mearum; medere vulneribus animæ meæ : a somno torporis excita me, intercessione ac protectione tua, o sanctissima regina, Mater et Virgo.

Aperi nobis, o Virgo, pulsantibus, et misericordiam tuam invocantibus, o paratissimum hominum refugium, et firmum in rebus omnibus auxilium, et fortissimum in necessitatibus præsidium.

Velocissima intercessione tua, vigilantissima protectione tua, fortissimo auxilio tuo, o Domina casta, conserva nunc fideles famulos tuos ab omni impetu hostili; et a passionibus et peccatis, atque a tentationibus salva nos.

Ex canone in die quarta, Vespere.

Concepisti ineffabiliter, et peperisti supernaturaliter, o Dei genitrix, Dominatorem creaturarum; quem incessanter deprecare ut nos, qui te beatam nuncupamus, ab omni ira liberemur.

Tu, quæ omnium es Domina, supplicationes servorum tuorum suscipiens, o regina sancta Deipara, eripe me a tenebris, atque ab igne inextinguibili : abole multitudinem malorum meorum mediatione tua, atque unica intercessione tua.

Φωτιστικαῖς πρεσβείαις σου, Παρθένε, τοὺς νοεροὺς μου ὀφθαλμοὺς ἐσκοτισμένους κακίᾳ φώτισον, δέομαι, καὶ πρὸς ὁδοὺς μετανοίας εἰσάγαγε, ὅπως χρεωστικῶς σε ὑμνολογῶ τὴν ὑπὲρ λόγον τὸν Λόγον σωματώσασαν.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Κυριακῆς τῆς Ἀποκρέω, ἑσπέρας.

Νυκτὶ παραπτώσεων ἠμαυρωμένος, πρὸς σὲ τὴν κυήσασαν τοῖς ἐν σκότει Ἥλιον δικαιοσύνης Χριστὸν, νῦν καταφεύγω ἐκτενῶς, Δέσποινα, σῶσόν με.

Νενίκηνται, Πάναγνε, ἐν σοὶ οἱ ὅροι, Παρθένε, τῆς φύσεως· μένεις γὰρ τέξασα ἄνευ ἀνδρὸς τὸν Θεὸν, ὡς πρὸ τοῦ τόκου, σεμνὴ, πάλιν ἀπήμαντος.

Παρθένε πανύμνητε, ἡ μόνη πρὸς Θεὸν πιστῶν ἐνυπάρχουσα βοήθεια στερρὰ, τοῦ σκότους με ῥῦσαι καὶ κολάσεως τῆς ἀποκειμένης τοῖς πονηρῶς βιοῦσιν.

Ὑπὲρ ἡμῶν δυσωποῦσα τὸν Ἀγαθὸν μὴ ἐλλίπῃς τὸν τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν ἐπιστάμενον μόνον, λοιμοῦ, λιμοῦ τε, καὶ σεισμοῦ, καὶ πάσης κακώσεως λυτρώσασθαι τὴν τιμῶσάν σε πόλιν, Θεοτόκε, ἡ ἐλπὶς τῶν γηγενῶν.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τρίτης τῆς Τυροφάγου.

Παρθένε πανύμνητε, ὁδὸς ἡμῖν γενοῦ τῆς μετανοίας, σωτηρίας ὁδηγοῦσα πρὸς τὰς πύλας.

Ἡ οὐρανώσασα ἡμῶν τὸ γεῶδες, Κόρη, τὸ φύραμα, τὴν γεωθεῖσαν καὶ καταφθαρεῖσαν τῆς ψυχῆς μου αὔλακα τῷ ὄμβρῳ σῶν οἰκτιρμῶν καρποφόρον ἀρεταῖς ἀνάδειξον, βοῶσαν καὶ ὑπερυψοῦσαν Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Σὲ τὴν κραταιὰν προστασίαν καὶ βεβαίαν ἐλπίδα ἀνυμνοῦντες εὐσεβῶς ἐκδυσωποῦμεν· Τὸν Υἱόν σου δυσώπει, Παρθένε, τοῦ σωθῆναι ἡμᾶς.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τετάρτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Κατεύνασον τὸν τάραχον τῶν παθῶν μου, θεράπευσον τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς μου, ἐξέγειρον ἐξ ὕπνου με ῥᾳθυμίας τῇ μεσιτείᾳ σου, τῇ προστασίᾳ σου, παναγία Δέσποινα, Μητροπάρθενε.

Ἄνοιξον κρούουσιν ἡμῖν, καὶ τὸ ἔλεος τὸ σὸν προσκαλουμένοις, ταχινὴ τῶν ἀνθρώπων καταφυγὴ, καὶ στερρὰ ἐν πᾶσι βοήθεια, Παρθένε, καὶ τῶν ἐν ἀνάγκαις βεβαία προστασία.

Τῇ ὀξυτάτῃ σου πρεσβείᾳ, τῇ ἀγρύπνῳ σου σκέπῃ, τῇ κραταιᾷ σου, Δέσποινα ἁγνὴ, νῦν βοηθείᾳ συντήρησον τοὺς πιστούς σου οἰκέτας ἐκ κάσης ἐναντίας προσβολῆς, καὶ παθῶν, καὶ πταισμάτων, καὶ πειρασμῶν διάσωσον.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τετάρτης, ἑσπέρας.

Συνέλαβες ὑπὲρ λόγον καὶ ἔτεκες ὑπὲρ φύσιν, Θεογεννῆτορ, τὸν Δεσπότην τῆς κτίσεως, ὃν ἀπαύστως πρέσβευε ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἐκ πάσης ὀργῆς τοὺς σε ἀεὶ μακαρίζοντας.

Ἡ πάντων δεσπόζουσα τὰς ἱκεσίας δεχομένη, Δέσποινα, τῶν δούλων σου, ἁγία Θεοτόκε, τοῦ σκότους με λύτρωσαι, καὶ πυρὸς τοῦ ἀσβέστου, τῶν κακῶν μου τὰ πλήθη ἐξαλείψασα τῇ ἐν σῇ μεσιτείᾳ, καὶ μόνῃ τῇ θείᾳ σου πρεσβείᾳ.

Digitized by Google

Ὅτι ἀνέδειξέ σε Θεὸς, Παρθένε ἁγνὴ, βοήθειαν τοῦ A γένους τῶν βροτῶν, μὴ ἐλλίπῃς ἐκτενῶς καθικετεύουσα αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν πιστῶν.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς πέμπτης, ἑσπέρας.

Ἁγία Παρθένε, ἡ τῶν πιστῶν ἀντίληψις μόνη, τὴν πρεσβείαν σου συνεργὸν καιρῷ τῆς νηστείας πᾶσι δίδου τοῖς Θεοτόκον ἁγνήν σε γινώσκουσι.

Ὡς αἰτίαν σε πάντων τῶν ἀγαθῶν, Δέσποινα, πάντες ἐκτενῶς δυσωποῦμεν συνεισελθεῖν ἡμᾶς τῇ μεσιτείᾳ σου τῷ τῆς νηστείας ἀγῶνι, καὶ πέρας δωρήσασθαι τούτου σωτήριον.

Καθαρὸν ἱλαστήριον τῶν ἁμαρτανόντων, ἁγία Δέσποινα, μεσιτείᾳ σου διάῤῥηξον τῶν ἁμαρτιῶν μου τὸ χειρόγραφον. B

Τῆς νηστείας πύλας μέλλοντες εἰσέρχεσθαι, ἐκδυσωποῦμέν σε, τοῦ Θεοῦ τὴν πύλην, συνελθεῖν τοῖς οἰκέταις σου, Δέσποινα, καὶ πλατῦναι πάντως τοὺς λογισμοὺς, καὶ διανοίας τὰ σωτήρια πράττειν τὰ θελήματα.

Ταῖς φωτοβόλοις σου ἀστραπαῖς, Δέσποινα τοῦ κόσμου ἀγαθὴ, τὸ τῆς ψυχῆς μου ἀπέλασον σκότος, καὶ τὴν νύκτα τῆς ἁμαρτίας μου, προθύμως ἵνα ψάλλω καὶ μακαρίζω σε.

Ἡ μόνη τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως τῷ θείῳ σου τοκετῷ, ἁγνὴ, ἐπιῤῥώσασα, συνεργός μοι φάνηθι πρὸς τὸ τῆς νηστείας εἰσιόντι θεῖον στάδιον.

Μόνη βοήθεια ἀνθρώπων, βοηθὸς ἡμῖν καιρῷ τῆς C ἐγκρατείας τοῖς σοῖς δούλοις γενοῦ, ὅπως ἐν μετανοίᾳ εὐαρεστοῦντες λάβωμεν οὐρανῶν τὴν βασιλείαν.

Θεοκυῆτορ πάναγνε, ἐπὶ σὲ καταφεύγομεν, οἰκτειρον ἡμᾶς τῇ ἀγαθῇ πρεσβείᾳ σου, καὶ δίδου εὐίλατον τὸν Υἱόν σου καὶ Κύριον ἅπασιν ἡμῖν ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας, τῆς νῦν εἰσαγομένης εἰς πιστῶν σωτηρίαν τῶν σε ὑμνολογούντων εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Καταπιπτόντων ἐπανόρθωσις, ἁμαρτωλῶν μεσῖτις, ξένων ἀνάψυξις, λυπουμένων παράκλησις, παναγία Παρθένε, τὴν τῆς ψυχῆς μου λύπην διασκέδασον, ἁγνὴ, καὶ παράκλησιν ἄνωθεν ἐκ Θεοῦ μοι δοθῆναι δυσώπει, μελῳδοῦντι προθύμως, καὶ ὑπερυψοῦντί σε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φιλάγαθε Παρθένε, τὸν ἀγαθὸν ἡ τεκοῦσα Σωτῆρα, D ἁγάθυνον πάντας ἡμᾶς, πάθεσιν ἀμέτροις καὶ λογισμοῖς κεκακωμένους, Δέσποινα, καὶ βεβαρυμένους ἁμαρτιῶν φορτίοις δυσβαστάκτοις, ἵνα σε καταχρέως ὡς Θεοτόκον μεγαλύνωμεν.

Ἡ προστασία πάντων τῶν εἰς σὲ πεποιθότων, ἡ ἐν ἀνάγκαις ἄγρυπνος ὑπάρχουσα προστάτις, Θεοτόκε, τῆς αἰωνιζούσης λύτρωσαι ἡμᾶς γεέννης, καὶ τῶν ἀποκειμένων κολάσεων πικρῶν, ὅπως χρεωστικῶς ὑμνοῦμεν τὰ μεγαλεῖά σου.

Ἦχος β'.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς δευτέρας τῆς ἑβδομάδος α'.

Ἡ τὴν πηγὴν τῆς ἀπαθείας κυήσασα τραυματισθέντα πάθεσι, Κόρη, θεράπευσον, καὶ πυ-

Quandoquidem Deus constituit te humani generis auxilium; ne omittas, o Virgo casta, impense eumdem pro nobis fidelibus deprecari.

Ex canone in die quinta, Vespere.

304 O Virgo sancta, unicum fidelium auxilium, concede adjutricem intercessionem tuam tempore jejunii, omnibus te Deiparam castam agnoscentibus.

Te, ut omnium bonorum causam, Domina, universi obnixe deprecamur, ut te mediatrice, in jejunii agonem simul descendamus, et ad salutarem ejusdem finem deveniamus.

Purum peccantium propitiatorium, o Domina sancta, intercessione tua effringe peccatorum meorum chirographum.

Jejunii portam ingressuri, te Dei portam deprecamur, o Domina, ut adjuves famulos tuos, atque penitus dilates mentes et cogitationes ad salutaria desideria perficienda.

Lucidissimis splendoribus tuis, o bona mundi Domina, discute tenebras animæ meæ, et noctem peccati mei, ut alacriter psallam, teque beatificem.

O casta, quæ sola divino partu tuo humanæ naturæ imbecillitatem corroborasti; esto mihi auxiliatrix, dum divinum jejunii stadium ingredior.

Unicum hominum auxilium, esto nobis servis tuis adjutrix tempore abstinentiæ; ut in pœnitentia, Deo placite hilariterque servientes, recipiamus regnum cœlorum.

O castissima Dei Genitrix, ad te confugimus: miserere nostri benigna intercessione tua, et redde propitium Filium tuum ac Dominum nobis omnibus tempore jejunii nunc incipientis, in salutem fidelium: qui te hymnis celebrant per omnia sæcula.

Labentium erectio; peccantium mediatrix; peregrinorum refrigerium; tristium consolatio, Virgo sanctissima; animi mei mœrorem dispelle, o casta, et impetra **305** mihi precibus tuis a Deo desuper consolationem; dum hilariter cano, teque superexalto per omnia sæcula.

Amica bonorum Virgo, quæ bonum Salvatorem peperisti, bonos effice nos universos, o Domina, immoderatis animi perturbationibus et cogitationibus malos effectos, et importabilibus peccatorum sarcinis gravatos, ut te, prout æquum est, tanquam Deiparam glorificemus.

O omnium, qui in te confidunt, patrocinium, quæ vigilantissima in necessitatibus es protectrix; libera nos, o Deipara, a gehenna perenni, et ab amarissimis suppliciis jam præparatis, ut debite laudemus magnalia tua.

TONUS II.

Ex canone feriæ II primæ hebdomadæ Quadragesimæ.

Impassibilitatis fontem enixa, me passionum vulneribus confectum medica manu cura, o Puella: et

Digitized by Google

ab igne æterno eripe me, quæ sola es Dei gratia plenissima (43).

ρὸς αἰωνίου ἐξάρπασόν με, μόνη Θεοχαρίτωτε.

Tu, o casta, quæ cœlificasti substantiam nostram terrenam et corruptibilem; ferventi intercessione tua fac ut dirigantur preces et supplicationes nostræ ad tuum atque omnium Deum et Regem.

Ἡ οὐρανώσασα ἡμῶν τὴν γεώδη καὶ φθαρτὴν, ἁγνὴ, οὐσίαν, τῇ θερμῇ σου πρεσβείᾳ κατευθυνθῆναι ἡμῶν ἐντεύξεις καὶ δεήσεις ποίησον πρὸς τὸν σὸν καὶ πάντων Θεὸν καὶ βασιλέα.

Infirmatam omnibus pessimorum dæmonum invasionibus miseram animam meam, medica, o Domina immaculata (44), tu quæ medicum Christum redemptionem nostram peperisti: te enim, o Puella, Virginem incorruptam agnovimus.

Ἐξασθενήσασαν πάσαις προσβολαῖς τῶν κακίστων δαιμόνων τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν ἴασαι, ἄχραντε Δέσποινα, ἰατρὸν τεκοῦσα Χριστὸν τὴν ἀπολύτρωσιν ἡμῶν, τῶν εἰδότων σε κόρην Παρθένον ἀδιάφθορον.

TONUS II.

Ex canone feriæ III ejusdem hebdomadæ.

ΗΧΟΣ Β'.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τρίτης τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος.

O terra, ab aratoris manu immunis, quæ universi Nutritorem produxisti, qui aperiens manum beneplacito **306** suo, implet omne animal divina virtute: fortifica pane vitali corda nostra debilitata ac fracta ex satietate gravissimorum peccatorum nostrorum.

Ἡ ἀγεώργητος ἡ γῆ ἡ βλαστήσασα τὸν τοῦ παντὸς Τροφέα τὸν ὑπανοίγοντα χεῖρα, καὶ εὐδοκίᾳ τῇ αὐτοῦ ἐμπιπλοῦντα πᾶν ζῶον ἰσχύϊ θεΐκῃ, στήριξον ἄρτῳ ζωτικῷ παρειμένας καρδίας τῷ κόρῳ τῶν δυσχερῶν ἡμῶν παραπτώσεων.

O Dei Genitrix casta, medicinam adhibe ulceribus animæ meæ, cordisque passionibus, ac mentis volubilitati; quippe quæ sola peccatorum es auxiliatrix, et murus eorum qui hostium deprædationibus sunt expositi.

Θεογεννῆτορ ἁγνὴ, τῆς ψυχῆς μου τὰ ἕλκη καὶ καρδίας τὰ πάθη, καὶ νοὸς τὰς ἐκτροπὰς θεράπευσον, ὡς μόνη ἁμαρτωλῶν βοηθὸς καὶ πορθουμένων τεῖχος.

Quis auditas faciet laudes tuas, o Virgo, quæ inexcogitabili modo peperisti laudabilem Dominatorem ac Dominum, quem primarii angelorum ordines collaudant. Eumdem tu deprecare, o Virgo innupta, pro populo, qui sese peccatis obstrinxit.

Τίς ἀκούσας ποιήσει τὰς αἰνέσεις σου τῆς τεκούσης ὑπὲρ νοῦν τὸν αἰνετὸν καὶ Δεσπότην, ἁγνὴ, καὶ Κύριον, ὃν ὑπεραινοῦσιν ἀγγέλων ταξιαρχίαι; Αὐτὸν οὖν ἐκδυσώπει ὑπὲρ λαοῦ ἡμαρτηκότος, Παρθένε ἀπειρόγαμε.

TONUS II.

Ex canone feriæ IV ejusdem hebdomadæ.

ΗΧΟΣ Β'.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τετάρτης τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος.

Tu quæ in omnes creaturas exerces imperium, o Domina; quippe quæ Dominum ipsum peperisti, libera me a servitute dolosi omnium hostis.

Δεσπόζουσα ἁπάντων τῶν ποιημάτων, Δέσποινα, ὡς τὸν Δεσπότην τέξασα, τῆς δουλείας με ἐλευθέρωσον τοῦ δολίου τοῦ μόνου πολεμήτορος.

Te refulgentem lampadem, et lucernam, in qua ignis Divinitatis commoratus illuminavit eos qui in

Σὲ τὴν φαεινὴν λαμπάδα καὶ λυχνίαν, ἐν ᾗ τὸ πῦρ τῆς Θεότητος οἰκῆσαν ἐφώτισε τοὺς νυκτώδει

(43). « Plenum (inquit Pelbartus in *Stellario* libr. IV, p. 1, q. 2, a. 3) est cujus nulla pars est vacua, IV, Phys. Ergo, subdit idem, pars originis, id est, conceptionis Mariæ, non fuit a gratia vacua, quod fuisset, si in peccato originali concepta foret; » Sic Pelbartus. Dicitur porro B. Virgo a Josepho « sola divina gratia plenissima; » quia sola per singularem Dei in se benevolentiam, ab omni prorsus peccato, quod gratiam excludit, semper alienissima: vel quia sola a primo suæ conceptionis instanti, et per omne vitæ tempus, divinis oculis in omnibus gratiosissima: vel quia cum ejus gratiæ plenitudo sit ex ejus dignitate mensuranda et maternitatis ejus dignitas omnem quamcunque hominibus possibilem dignitatem superet, plenitudo etiam gratiæ ipsius omnem puro Adæ filio communicabilem dignitatem excedet, et privilegium immunitatis ab originali peccato, quod gratiam excludit, in se includit. Hinc Paulus de Heredia in tract. *De Concept. B. V.*, ad Innocent. VIII, in illa verba *Ave Maria, gratia plena*. « Plenitudini, inquit, convenit, ut sit per totam essentiam subjecti, quia si ita non esset, nunquam plena esset: essentia vero subjecti divisa est in principium, medium, et finem; sequitur gloriosam Virginem plenam fuisse gratia in principio, medio, et fine; ergo concepta fuit absque peccato originali. » Sic ille.

(44). Si diligenter evolvantur libri, disputationes, tractatus, et varia scripta eorum qui contra immaculatam conceptionem scripserunt vel eidem modeste subscribere recusarunt, nusquam legetur apud illos titulus immaculatæ, toties a Josepho nostro attributus Virgini: nihil enim disputationem sustinentes volebant dicere repugnans, ut ab Aristotele in *Topicis* didicerant, et probe callebant titulum immaculatæ quomodocunque enuntiaretur, æque esse opinionis Virginem a peccato originali eximentis protestativum. Hinc Hieronymus ab Angesto, exacti judicii theologus, lectura 5, sui *Propugnaculi* contra nolentes gloriosissimam Virginem Mariam dici immaculatam, nullo alio pugnat argumento, quam probatione præservationis ipsius ab originali peccato, ratus non posse illi titulum immaculatæ competere, quam vel unius instantis macula fœdasset. Vide *Armamentarium Seraphicum* pro titulo immaculatæ Conceptionis pag. 153.

Digitized by Google

συσχεθέντας φθορᾷ, ἄχραντε, γεραίρομεν ἅπαντες εὐλογοῦντες, εὐλογημένη, τὸν τόκον σου.

A obscura corruptionis nocte detinebantur, te, inquam, universi veneramur, o immaculata ac benedicta, prolem tuam laudibus celebrantes.

Κριτὴν δικαιότατον καὶ μόνον εὐδιάλλακτον ἡ τεκοῦσα, Παρθένε, Χριστὸν τὸν Κύριον, ῥῦσαί με τῆς κρίσεως, Κόρη, καὶ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς τιμωρίας, ἣν μοι προεξένησεν ἁμαρτίας ἡ ἀπόλαυσις.

Christum ac Dominum, judicem justissimum, et solum placabilissimum, enixa, o Virgo puella, libera me a judicio, et ab igne, atque a supplicio, quod mihi peccati voluptas comparavit.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς πέμπτης, τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος.

Ex canone feriæ v ejusdem hebdomadæ.

Κράξομαι ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ θλιβόμενος πρός σὲ, καὶ σωθήσομαι, καὶ ἡδονῶν ὑπερβήσομαι τεῖχος βοηθείᾳ καὶ τῇ σῇ, Παρθένε, δυνάμει τειχιζόμενος.

Clamabo die ac nocte tribulatus, ad te, et salvus ero, et voluptuosarum affectionum transgrediar murum auxilio tuo, o Virgo, virtute communitus.

Ἀνέμεινας ἄφλεκτος τὸ πῦρ τεκοῦσα τῆς Θεότητος, Παρθένε, ἀλλὰ κατάφλεξον πάθη ψυχῶν, τῶν πίστει βοώντων σοι τὴν φωνὴν τοῦ ἀγγέλου, χαρᾶς μόνη πρόξενε.

307 Incombusta permansisti ignem Deitatis enixa, o Virgo, sed combure tu passiones animarum eorum qui cum fide clamant ad te, voce angeli B utentes, o sola gaudii conciliatrix.

Ἡ οὐρανώσασα τὸ ἡμῶν γεῶδες φύραμα τῇ ἐν σοὶ τοῦ Θεοῦ, πανάμωμε, ἐνοικήσει, ῥῦσαι πάντας κινδύνων.

Tu, quæ massam nostram terrenam cœlificasti per inhabitationem Dei in te, o purissima, omnes eripe a periculis.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς παρασκευῆς τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος.

Ex canone feriæ vi ejusdem hebdomadæ.

Ὁ φωτισμὸς τῆς ἐμῆς ἀσθενείας, ἡ σωτηρία τῆς ἀμαυρωθείσης, ἁγνή, ψυχῆς μου, σῶσόν με, σῶσον ἀπολλύμενον, Κόρη, καὶ χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας με ἔνδυσον φθαρέντα δεινοῖς πλημμελήμασι.

O casta, obscuratæ animæ meæ illuminatio, imbecillitatis meæ salus, salva me, o Puella, salva me pereuntem; et incorruptibilitatis tunica indue me, gravissimis peccatis corruptum.

Ἐν ἀμελείᾳ τὴν ζωὴν δαπανήσας, νυσταγμῷ τῆς ἁμαρτίας τὴν ψυχὴν ἐβαρύνθην· τῇ δὲ ἀκοιμήτῳ σου πρεσβείᾳ προστρέχω, μὴ δόῃς με εἰς θάνατον, Κόρη πανάχραντε, ὑπνῶσαι.

In negligentia ac socordia vitam meam absumpsi, et peccati sopore gravissimo anima mea immersa est. Nunc autem ad vigilantissimam intercessionem tuam recurro: ne permittas me in mortem ob-C dormire, o Virgo Deipara.

Me miserum, irrationabilium actionum sordibus animo et corpore inquinatum (te precor cum clamore et suspiriis, o Dei Mater, omni ex parte perditus), munda me abstersiva intercessione tua; et miserere mei, ac salva me.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς δευτέρας τῆς ἑβδομάδος β'.

Ex canone in die secunda secundæ hebdomadis.

Ἀμόλυντε σκηνή, παναγία Παρθένε, μολυνθέντα με δεινῶν παθῶν ἐπαγωγαῖς τῇ πηγῇ τοῦ ἐλέους σου κάθαρον, καὶ δός μοι ὄμβρους κατανύξεως, Δέσποινα, ἁμαρτίας βυθὸν ἀφανίζουσα.

O tabernaculum immaculatum (45) sanctissima Virgo, emunda me maculatum gravissimarum passionum illecebris, fonte misericordiæ tuæ: et da mihi, Domine, imbres compunctionis, profundum peccati gurgitem exterminans.

Ἐν γαστρί σου σκηνώσας ὁ Ὕψιστος, οὐρανῶν πλατυτέραν σε ἔδειξε, καὶ προστασίαν ἄμαχον τῶν βοώντων, Παρθένε· Πάντα τὰ ἔργα, εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.

In utero tuo habitans Altissimus, te cœlis latiorem effecit, o Virgo, et præsidium inexpugnabile clamantium: **308** Omnia opera, benedicite et laudate Dominum.

Μαρία Κυρία τοῦ παντὸς, παντοίοις με δουλωθέντα ἁμαρτήμασι σὺ ἐλευθέρωσον, Παρθένε· τὸν γὰρ ἐλευθερωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν αὐτὴ ὑπὲρ λόγον ἐκύησας τὴν οὐσιώδη ἀγαθότητα.

D O Virgo Maria Domina universi, omnium peccatorum me servum effectum vindica in libertatem; tu enim liberatorem animarum nostrarum essentialem bonitatem ineffabiliter genuisti.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τρίτης τῆς ἑβδομάδος β'.

Ex canone in die tertia hebdomadis secundæ.

Ἡ μόνη κυήσασα τὸν ἄναρχον Λόγον, πανάμωμε,

O immaculata (46), quæ sola æternum Verbum ex

(45). Ut verificetur hoc elogium, quod absolute Josephus tribuit Virgini Deiparæ, nempe, quod ipsa dicatur tabernaculum immaculatum, requiritur, quod ipsa in nulla sui parte fuerit aliqua macula infecta; si enim aliquando maculata fuisset (quod sane accidisset si originalis peccati maculam contraxisset), non posset nec vere nec absolute dici tabernaculum immaculatum.

(46). Si beatissima Virgo in ultimo instanti suæ vitæ unum commisisset peccatum veniale, non posset dici absolute immaculata, idem etiam procul dubio dicendum esset, si in primo suæ conceptionis, ac esse instanti aliquod peccatum veniale committeret. Ex, quo evidenter sequitur illam a Josepho nostro absolute non posse vocari immaculatam si peccati originalis fœdaretur turpitudine. Nam si exigua peccati venialis macula impedimento foret in primo conceptionis instanti, quo minus immaculata nuncuparetur, quanto magis macula peccati originalis denominationem immaculatæ prohiberet? Vide P. Joan. Eusebium Nierembergium in *Exceptionibus* cap. 2.

Digitized by Google

te incarnatum absque ulla mutatione illius, peperisti, et post partum Virgo, virilis copulæ expers, permansisti, deprecare pro omnibus, ut a corruptione liberetur vita nostra.

Ἐκ σοῦ σαρκωθέντα μὴ τραπέντα, καὶ μείνασα Παρθένος, μετὰ τόκον, ἀνύμφευτε, ἱκέτευε ὑπὲρ πάντων λυτρωθῆναι ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν ἡμῶν.

Virginem, montem lapicidæ manu non tactum; candelabrum luciferum, scalam per quam felicissime ascenditur; Dei sedem (47), fideles beatificemus.

Τὸ ἀλατόμητον ὄρος τὴν Παρθένον, τὴν φωτοφόρον λυχνίαν, τὴν εὐδιάβατον κλίμακα, τοῦ Θεοῦ χωρίον, πιστοὶ, μακαρίσωμεν.

Vehiculum regale; nubem lucidam; montem pinguissimum; montem coagulatum, te deprecamur, o Virgo a toro maritali immunis medere passionibus animarum nostrarum.

Τὸ βασιλικὸν ὄχημα, τὴν φαιδρὰν νεφέλην, ὄρος τὸ πιότατον, ὄρος τετυρωμένον, ἀπειρόγαμε, σὲ δυσωποῦμεν, Παρθένε, ἴασαι τὰ πάθη τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ex canone in die quarta II *hebd., ad Matut.*

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τετάρτης τῆς ἑβδομάδος β', εἰς τὸν Ὄρθρον.

O casta, quæ collapsorum es erectio, me in concupiscentiarum præcipitium delapsum, reduc ad vitam, et propter gravissima peccata in barathrum dejectum, erige.

Καταπιπτόντων ἐπανόρθωσις, ἡδονῶν ὑρημένῳ συμπτωθέντα με, καὶ ἁμαρτίαις χαλεπαῖς ἐμπεσόντα εἰς βάραθρα ἐξανάστησον, ἁγνὴ, καὶ πρὸς ζωὴν καθοδήγησον.

O Virgo, quæ sine ulla cultura cœlestem spicam protulisti, quæ divina potentia enutrit universa, imple esurientem miseram animam meam.

Ἡ ἀγεώργητος βλαστήσασα τὸν ἐπουράνιον στάχυν, τὸν διατρέφοντα θείᾳ δυναστείᾳ τὰ σύμπαντα, Παρθένε, ἔμπλησον πεινῶσαν τὴν ταπεινὴν ψυχήν μου.

Quoniam in malitiæ profundis demersus sum, et contrariarum cogitationum tempestatibus jactor, dæmoni obediens, et voluptatibus inserviens: adjuva me, o casta Virgo Mater: et ad salutis viam dux esto mihi.

Ὅτι εἰς βάθος κακίας ἀπέρριμμαι, καὶ λογισμοῖς ἐναντίοις χειμάζομαι, δαίμοσι πειθόμενος, ἡδοναῖς δουλούμενος, βοήθησόν μοι, ἁγνὴ Παρθενομῆτορ, πρὸς σωτηρίαν ὁδὸν ὁδηγοῦσά με.

309 *Ex canone in die* V, *ad Matutinum.*

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς πέμπτης, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Tu, quæ Christo ex carne tua carnem mutuo dedisti; mortifica carnis meæ passiones, o casta Virgo vitæ genitrix.

Σάρκα τῷ Χριστῷ ἐκ τῆς σῆς δανείσασα, νέκρωσον σαρκός μου τὰ πάθη, ζωοκυῆτορ ἁγνὴ Παρθένε.

Rubum igne succensum prævidit te Moyses, o Dei Mater Virgo: propterea extingue affectionum mearum fornaces, et ab igne gehennæ eripe et salva me.

Βάτον πυρὶ καιομένην Μωσῆς σε προεθεώρει, Θεομῆτερ Παρθένε· διό μου κατάσβεσον τῶν παθῶν τὰς καμίνους, καὶ πυρὸς γεέννης ἐξάρπασον καὶ σῶσον.

Virginitas et partus in te supra naturam concurrerunt, o arca venerandæ sanctificationis, Virgo Mater casta. Ideo cum fide ad te clamo: Sanctifica me totum; totum libera ab omni violentia passionum, quæ tribulant me.

Παρθενία καὶ τόκος συνέδραμον ὑπὲρ φύσιν ἐπὶ σὲ, κιβωτὲ τοῦ σεπτοῦ ἁγιάσματος, Μητροπάρθενε ἁγνή· διὸ πίστει βοῶ σοι· Ὅλον με ἁγίασον, ὅλον ἐκλύτρωσαι πάσης ἐνεργείας παθῶν τῶν θλιβόντων με.

Ex canone in Parasceve II *heddomadis.*

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς παρασκευῆς τῆς ἑβδομάδος β'.

Castam casta mente honoremus: speciem Jacob divinis actionibus decoremus: religiose eam laudemus, ut Dei nostri matrem.

Τὴν ἁγνὴν ἀγνεύοντι τιμήσωμεν νοΐ, καλλονὴν τὴν τοῦ Ἰακὼβ ταῖς ἐνθέοις πράξεσι καλλυνόμενοι, εὐσεβῶς ὑμνήσωμεν, ὡς Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

O porta Dei clausa, per quam solus Dominus transivit; dedue me in semitas divinas, et salutis portas aperi mihi, o Deo charissima: ad te enim confugio, o Virgo, unicum generis humani præsidium.

Ἡ πύλη Θεοῦ ἡ κεκλεισμένη, ἣν μόνος διώδευσεν ὁ Κύριος, ὁδήγησόν με πρὸς τρίβους σε θείας, καὶ διάνοιξον τῆς σωτηρίας πύλας μοι, θεοχαρίτωτε· πρὸς σὲ γὰρ καταφεύγω, Παρθένε, μόνη προστασία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

Parce mihi, Christe, quando veneris cum gloria ad judicandum mundum, dissolve nebulam malorum meorum, intercessionibus illius quæ te genuit, et fac me hæredem cœlestis regni tui.

Φεῖσαί μου, Χριστὲ, ὅταν ἔλθῃς κρῖναι τὸν κόσμον μετὰ δόξης, λῦσον τὴν ἀχλὺν τῶν κακῶν μου ταῖς ἱκεσίαις τῆς κυησάσης σε, καὶ κληρονόμον ποίησον τῆς οὐρανίου βασιλείας σου.

(47). Quod, ut Maria digna Dei sedes esset, in qua per incarnationem consideret, a peccato originali expers esse debuerit, pluribus demonstrat Velasquez in suo opere *De Maria immaculate concepta* libr. 1, dissert. 1, annotat. 3, quem tu consule.

Digitized by Google

Ἐκ τοῦ Κανόνος τοῦ Σαββάτου τῆς ἑβδομάδος β'. A

Νηστεύειν με καὶ ἀπέχεσθαι πάσης ἁμαρτίας ἐνδυνάμωσον, Κόρη, τὸν δυνατὸν, ἀναμάρτητον Λόγον σωματωθέντα ἀῤῥήτως κυήσασα, καὶ δίδου μοι καθαρτικὸν μολυσμάτων, Πανάμωμε, δάκρυον.

Ὕμνον προσάγω σοι, Παρθένε, μὴ παρίδῃς με κακοῖς κεκρατημένον, ἀλλὰ δίδου, ἁγνὴ, διόρθωσιν τελείαν διὰ νηστείας πάσης τε ἀγωγῆς ἀγαθοτρόπου.

Ἰεζεκιὴλ σε πύλην ἀδιόδευτον, ἁγνὴ, προεῖδε, μετανοίας πύλας πᾶσιν ὑπανοίγουσαν ἀπεγνωσμένοι; ὅθεν δυσωπῶ σε τρίβους μοι ὑπάνοιξον τὰς πρὸς τὰ; ἐκεῖθεν φερούσας καταπαύσεις. B

Φάνηθι, ἄχραντε Δέσποινα, θεῖος συνεργὸς τοῖς ἀχρείοις οἰκέταις σου, καιρῷ τῆς ἐγκρατείας τὰς προσευχὰς ἡμῶν προσάγουσα Κυρίῳ τῷ τῶν αἰώνων βασιλεύοντι.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς δευτέρας τῆς ἑβδομάδος γ', εἰς τὸν Ὄρθρον.

Χαίροις ὁ πανάγιος ναὸς, ὁ πόκος ὁ θεόδροσος, ἐσφραγισμένη πηγὴ τοῦ ἀθανάτου ῥείθρου, τὴν ποίμνην σου, Δέσποινα, φύλαττε ἐκ παντοίων πολεμίων ἀπολιορκήτως.

Τὸν ἀγεώργητον βότρυν συλλαβοῦσα ἐσκοτισμένον με μέθῃ τῆς ἁμαρτίας σωφρόνισον, Θεοτόκε Παρθένε, ἐλπὶς τῶν ψυχῶν ἡμῶν. C

Σὺ εἶ, Θεοτόκε, τὰ ὅπλα ἡμῶν καὶ τεῖχος, σὺ εἶ ἡ ἀντίληψις τῶν εἰς σὲ προσερχομένων· σὲ καὶ νῦν εἰς πρεσβείαν κινοῦμεν, ἵνα λυτρωθῶμεν τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν.

Θεοχαρίτωτε ἁγνὴ καὶ εὐλογημένη, μετὰ τῶν ἄνω δυνάμεων καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ τῶν πάντων ἀσωμάτων, πρέσβευε ἀτελευτήτως ὑπὲρ πάντων ἡμῶν, τὸν ἐκ σοῦ γεννηθέντα δι' εὐσπλαγχνίας, ἵνα δίδοται ἡμῖν, πρὶν ἡ τέλος ἔλθῃ, συγχώρησιν καὶ ἱλασμὸν τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἐπανόρθωσιν τοῦ βίου, ὅπως οἰκτιρμὸν εὑρεῖν δυνηθῶμεν.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τρίτης τῆς ἑβδομάδος γ'. D

Τὰς χεῖράς σου τὰς θείας, αἳς τὸν Κτίστην ἐβάστασας, Παρθένε παναγία, σαρκωθέντα χρηστότητι, προτείνασα δυσώπησον αὐτὸν λυτρώσασθαι ἡμᾶς ἐκ πειρασμῶν, καὶ παθῶν, καὶ κινδύνων, τοὺς πόθῳ ἀνευφημοῦντάς σε, καὶ βοῶντάς σοι· Δόξα τῷ ἐνοικήσαντι ἐν σοὶ, δόξα τῷ προελθόντι ἐκ σοῦ, δόξα τῷ ἐλευθερώσαντι ἡμᾶς διὰ τοῦ τόκου σου.

Σῶσόν με, σῶσόν με, ἡ τὸν Σωτῆρα τέξασα· ἴδε τὴν θλῖψιν μου, ἁγνὴ, ἣν ἡ πληθὺς τῶν ἀμετρήτων μου κακῶν ἐμποιεῖ καθ' ἡμέραν τῇ ἀθλίᾳ μου ψυχῇ, ἐξ ἀπογνώσεως.

Κριτὴν ὃν ἐγέννησας, Παρθένε Μαρία, δυσώπει ἐν ὥρᾳ τῆς κρίσεως με, ἁγνὴ, οἰκτεῖραι καὶ σῶσαι

Ex canone in Sabbato II *hebdomadis.*

O Puella, da mihi vires, ut jejunare, et ab omni peccato abstinere possim, quæ potentissimum Verbum ab omni peccati labe immune, corpore vestitum ineffabiliter peperisti; et concede mihi lacrymas, o purissima, **310** quibus maculas meas emundem.

Hymnum offero tibi, o Virgo: ne despicias me malis obsessum: sed concede mihi, o casta, perfectam correctionem per jejunium, ac vitæ omnis probe peractæ rationem.

Prævidit te Ezechiel, o casta, portam per quam nulli patebat via; quæ omnibus desperatis aperis portas pœnitentiæ: unde tibi supplico; ut mihi vias aperias, quæ ad cœlestem requiem me perducant.

Esto, o Domina immaculata, divina coadjutrix inutilibus servis tuis tempore abstinentiæ, preces nostras offerens Domino regi sæculorum.

Ex canone in feria II *hebd.* III, *ad Matutinum.*

Salve, o templum sanctissimum, o vellus divino rore infusum, o fons signate fluentis immortalis: gregem tuum custodi, Domina, ab hostium universorum oppugnatione immunem.

Tu quæ racemum absque ullius cultura concepisti, me peccati ebrietate obtenebratum ad sobrietatem restitue, o Virgo Deipara, spes animarum nostrarum.

Tu es, o Deipara, arma nostra, et murus: tu refugium ad te confugientium. Nunc itaque te oratricem nostram constituimus, ut ab hostibus nostris liberemur.

O divina gratia plenissima, casta, et benedicta, una cum supernis virtutibus et archangelis, omnibusque incorporeis deprecare incessanter pro nobis omnibus illum qui ex te natus est per viscera misericordiæ; ut concedat nobis, antequam finis adveniat, indulgentiam, et propitiationem peccatorum, vitæque correctionem, ut misericordiam invenire possimus.

311 *Ex canone in feria* III *hebdomadis* III.

O Virgo sanctissima, extende divinas manus tuas, quibus portasti Creatorem, propter suam benignitatem incarnatum; eumque precare supplici-ter, ut a tentationibus, perturbationibus et periculis eripiat nos, qui te cum affectu celebramus, et ad te clamamus: Gloria ei qui in te habitavit: gloria ei qui ex te processit: gloria ei qui nos per partum tuum in libertatem vindicavit.

Salva me, salva me, tu quæ Salvatorem peperisti: vide tribulationem meam, o casta, quam multitudo immensorum malorum meorum infert quotidie miseræ animæ meæ, ex desperatione.

O casta Virgo Maria, deprecare Judicem, quem generasti, ut in hora judicii misereatur mei, et

Digitized by Google

salvet me damnationi obnoxium : o unicum præsidium generis humani.

Montem a lapicida intactum ; portam imperviam, sublimiorem cœlo, universisque rebus creatis ; speciem Jacob ; urnam totam auream, et pontem ; et Matrem Creatoris, Virginem fideles beatificemus.

Ex canone in feria IV *hebd.* III, *ad Matutinum.*

Incarnatum ex te, o immaculata, Verbum processit, ut primorum parentum lapsum erigeret per viscera misericordiæ suæ.

Dei Sapientia, domum sibi ædificans, ex te incarnata est ineffabili sui ipsius demissione, o Virgo innupta ; tu enim sola ex omnibus generationibus B electa es, incorrupta in habitationem incorrupti Verbi.

Ex te, o Virgo, paupertatem nostram accepit sponte, ille qui dives est suapte natura : visibilis autem factus **312** est nobis ille qui invisibilis a supernis choris laudatur, imaginem contritam restituens propter suam bonitatem.

Ex canone in feria V *hebd.* III, *ad Matutinum.*

Domina sancta, Christi Dei nostri Mater ; cum omnium factorem ineffabili ratione pepereris ; exora una cum sacris apostolis assidue bonitatem illius, ut nos ab animi perturbationibus liberet, et peccatorum veniam nobis largiatur.

Lucerna inextinguibilis, thalame undequaque C coruscans, Seraphim sublimior, vehiculum cherubicum, ab omni macula immunis (48), a gravissimis peccatis et periculis libera me.

Generationes generationum beatificant te, ut olim prædixisti, o divina felicitate cumulatissima : sola enim hominibus beatum Verbum peperisti, quod ex te, modo inexplicabili, corpus assumpsit.

Luce divina illumina me, o Virgo Deipara, genitrix lucis ; animæque meæ caliginem dissipa, ut beatificem te, quam universæ hominum generationes, quemadmodum antea prophetasti, beatam appellant.

Ex canone in feria VI *hebd.* III, *ad Matutinum.*

Novum, ut infantem, peperisti o castissima, Crea- D torem meum ; quem deprecare, te oro, ut me multa malitia inveteratum, renovare dignetur.

Compesce, o Christi Dei Mater, malitiam cordis mei undequaque periclitantis : collide jacula dæmonum, et arcus oppugnantium miseram animam meam.

Sanctissima Domina, spes mea et refugium meum, medere vulneribus animæ meæ ; mentem meam pacifica ; ut et ego gaudens collaudem mirabilia tua, o Deipara semper Virgo.

(48). Universum genus maculæ tam actualis quam originalis his verbis a B. Virgine removit Josephus, cum hæc verba absolute, simpliciter, et sine limitatione ulla prolata, ad cujuslibet maculæ immunitatem significandam sint ex se idonea.

τὸν κατάκριτον, μόνη προστασία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ ἀλατόμητον ὄρος, τὴν ἀδιόδευτον πύλην, τὴν ἀνωτέραν οὐρανοῦ, καὶ τῆς κτίσεως πάσης, τὴν καλλονὴν τοῦ Ἰακώβ, τὴν στάμνον τὴν πάγχρυσον, καὶ γέφυραν, καὶ Μητέρα τοῦ Κτίστου, τὴν Παρθένον μακαρίσωμεν, πιστοί.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τετάρτης τῆς ἑβδομάδος γ', εἰς τὸν Ὄρθρον.

Σωματούμενος ἐκ σοῦ, Κόρη, προῆλθεν ὁ Λόγος, τὴν ἔκπτωσιν, ἄχραντε, τῶν προπατόρων διὰ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν διορθούμενος.

Ἐκ σοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ Σοφία οἶκον ἑαυτῇ δομησαμένη ἐσαρκώθη ἀπορρήτῳ συγκαταβάσει, Κόρη ἀπειρόγαμε· σὺ γὰρ μόνη πασῶν γενεῶν ἐκλέλεξαι ἄφθορος ἀφθάρτου εἰς κατοικίαν Λόγου.

Ἐκ σοῦ τὴν ἡμῶν πτωχείαν, Παρθένε, θέλων ἐφόρεσεν ὁ πλούσιος τῇ φύσει· ὁρατὸς δὲ γέγονεν ἡμῖν ὁ ἀοράτως τοῖς ἄνω χοροῖς ὑμνούμενος, τὴν συντριβεῖσαν εἰκόνα ἀναπλάττων ἀγαθότητι.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς πέμπτης τῆς ἑβδομάδος γ', εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ἁγία Δέσποινα, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Μῆτερ, ὡς τὸν ἁπάντων ποιητὴν ἀπορρήτως τεκοῦσα, ἱκέτευε, σὺν ἀποστόλοις ἱεροῖς ἐκάστοτε, τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ παθῶν ἡμᾶς λυτρώσασθαι, καὶ ἄφεσιν ἡμῖν δοῦναι ἁμαρτημάτων.

Λυχνία ἄσβεστος, νυμφῶν ὀλόφωτε, Σεραφὶμ ὑπερτέρα, Χερουβικὸν ὄχημα, πανάμωμε, ἁμαρτιῶν με χαλεπῶν καὶ κινδύνων ἐλευθέρωσον.

Γενεαὶ γενεῶν σε, θεομακάριστε, μακαρίζουσι, ὡς πάλαι προεφήτευσας· μόνη γὰρ βροτοῖς τὸν μακάριον τέτοκας Λόγον ἀπορρήτως ἐκ σοῦ σωματωθέντα.

Φωτὶ τῷ θείῳ με φωταγώγησον, ἡ τοῦ φωτὸς, Παρθένε, Θεοτόκε, λοχεύτρια, καὶ ψυχῆς μου τὸν ζόφον ἀπέλασον, ὅπως σε μακαρίζω, ἣν μακαρίζουσι πᾶσαι τῶν ἀνθρώπων γενεαὶ, ὡς προεφήτευσας.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς παρασκευῆς, τῆς ἑβδομάδος γ', εἰς τὸν Ὄρθρον.

Νέον ἀπεκύησας ὡς βρέφος, πάναγνε, τὸν Πλαστουργόν μου, ὃν δυσωποῦσα πεπαλαιωμένον με ἐν πολλῇ κακίᾳ ἀνακαινίσαι δέομαι.

Παῦσον τῆς ἐμῆς πολυωδύνου πᾶσαν καρδίας τὴν κάκωσιν, Μήτερ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ· θραῦσον δαιμόνων τὰ βέλη καὶ τὰ τόξα τῶν ἐκπολεμούντων τὴν ταπεινὴν ψυχήν μου.

Παναγία Δέσποινα, ἡ ἐλπίς μου, καὶ καταφυγή, τὰ τραύματα τῆς ἐμῆς ἴασαι ψυχῆς, τὸν νοῦν μου εἰρήνευσον, ἵνα κἀγὼ χαίρων ἀνυμνῶ τὰ μεγαλεῖά σου, Θεοτόκε ἀειπάρθενε.

Digitized by Google

Ἐκ τοῦ Κανόνος τοῦ Σαββάτου τῆς ἑβδομάδος γ', εἰς τὸν Ὄρθρον.

A **313** *Ex canone in Sabbato Dominicæ* III, *ad Matutinum.*

Ἵνα σε φωναῖς διαπρυσίοις ἀνευφημοῦμεν, Κόρη, τὰς φωνὰς ἡμῶν ταύτας προσδέχου, καὶ ἱλασμὸν ὀφλημάτων λήψεσθαι τὸν Υἱόν σου καθικέτευε.

Ut te claris vocibus concelebrare possimus, Puella, suscipe has oblationes nostras, et Filium tuum precare ut debitorum nostrorum propitiationem recipiamus.

Τέτοκας νομίμων δίχα φύσεως τὸν Πλαστουργὸν γενόμενον ἄνθρωπον, ἄχραντε· αὐτὸν οὖν δυσώπει πάντων τὰς ἀνομίας νῦν παριδεῖν καὶ τὰ πταίσματα.

Peperisti, præter leges naturæ, Creatorem hominem factum, o immaculata : eumdem ergo supplici ter exora, ut iniquitates et peccata universorum dimittat.

Ὡς τεκοῦσα Θεὸν ἀναμάρτητον, τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας ἐξάλειψον ταῖς μητρικαῖς πρεσβείαις σου, Θεοτόκε, καὶ σῶζε ἀναβοῶντας· Εὐλογεῖτε, τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Tu quæ Deum ab omni peccati labe immunem peperisti, dele peccata nostra maternis intercessionibus tuis, o Deipara, et salva clamantes : Benedicite, opera Domini, Dominum.

Φωτὸς οἰκητήριον ἡ σὴ γεγένηται, παναγία, μήτρα, πάναγνε· ὅθεν πιστῶς ἀναβοῶ σοι· τὰς κόρας τῆς ψυχῆς μου καταύγασον, καὶ τρίβον τὴν εὐθεῖαν ὑπόδειξον τῷ σε γνησίως μακαρίζοντι. B

Lucis habitaculum factus est sanctissimus uterus tuus, o castissima : unde cum fide ad te proclamo : Illumina pupillas animæ meæ, et viam rectam ostende mihi dum te legitime beatam appello.

Ἐκ τοῦ Κανόνος διπλοῦς τῆς τρίτης τῆς ἑβδομάδος δ', εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ex canone duplici in feria III, *hebd.* IV *ad Matutinum.*

Σάρκα γενόμενον ἀναλλοιώτως τὸν Χριστὸν, Παρθένε, κυοφορεῖς, ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε σαρκικῶν παθῶν ἀπαλλάξαι τοὺς προσκυνοῦντας σταυρὸν ὃν καθυπέμεινε σαρκί.

Christum sine mutatione carnem factum, o Virgo, gestas in utero : eumdem obnixe precare, ut a carnalibus passionibus liberet eos qui crucem, quam secundum carnem sustinuit, adorant.

Ἄρρητον τὸ θαῦμα τῆς σῆς κυήσεως, Μητροπάρθενε· πῶς γὰρ λοχεύεις καὶ ἀγνεύεις ἐν ταυτῷ; πῶς παιδοτοκεῖς, καὶ ἀγνοεῖς πεῖραν ὅλως ἀνδρός; ὃ εἶδεν ὁ ὑπὲρ φύσιν ἐξ ἐμοῦ καινοπρεπῶς Λόγος C Θεοῦ γεννηθείς.

Ineffabile est miraculum conceptionis tuæ, o Virgo Mater : quomodo enim concipis, et simul casta permanes? quomodo puerum paris, et viri experientiam prorsus ignoras? Ipse solus novit, qui supra naturam ex me, cum esset Verbum Dei, nova ratione genitus est.

Νοητὸν ὡς ἁγίασμα τὸν ἐν ἁγίοις Θεὸν ἀναπεπαυμένον τίκτεις, ἁγία Θεομῆτορ ἁγνὴ, πάντα τὰ πέρατα ἁγιάζοντα θείᾳ προσκυνήσει σήμερον, Παρθένε, ξύλου παναγίου, ἐν ᾧ σαρκὶ ἐπάγη.

Tanquam spiritale sanctuarium, Deum, qui in sanctis requiescit, paris, o sancta et casta Virgo Dei Mater : illum, inquam, qui hodie universos terræ fines sanctificat divina adoratione sanctissimæ crucis, in quam secundum carnem adactus est.

Μόνη ἄφθορος κύεις, μόνη θηλάζεις βρέφος μὴ λοχεύουσα, μόνη τὸν Κτίστην τίκτεις, καὶ Δεσπότην σου, εἰ καὶ δούλη καὶ Μήτηρ· σὲ, Παρθενομῆτορ, ὑμνοῦμεν εἰς αἰῶνας.

314 Sola sine corruptione concipis, sola lactas infantem, partus sordium nescia : sola edis in lucem Creatorem, et Dominum tuum ; ancilla es et Mater. Te, Virgo parens, laudamus in sæcula.

Αἱ γενεαὶ σε ἅπασαι μακαρίζουσιν, ἁγνή· Ἰησοῦς γὰρ μόνος ὁ τεχθεὶς ἐκ τῆς σῆς νηδύος, αὐτὸς ὡς ἐπίσταται, ἐποίησε, Κόρη, μετὰ σοῦ, Παρθένε, μεγαλεῖα, ὃν δυσώπει σώζεσθαι ποίμνην καὶ λαόν σου. D

Universæ generationes te beatam dicunt, o casta, solus enim Jesus ex utero tuo natus, ut ipse novit, fecit, o Virgo Puella, magnalia tecum (49) : ipsum eumdem deprecare pro salute gregis et populi sui.

Ἐν τῷ σταυρῷ ὡς ἵστατο ἡ ἀμνάς σου, Ἰησοῦ, τὸν ποιμένα καὶ Δεσπότην αὐτῆς σε ὁρῶσα πικρῶς ἐπωδύρετο, καὶ σπλάγχνα κινοῦσα ἐπὶ σοῦ, Χριστὲ, ἀνεκαλεῖτο· Τί τὸ ξένον θέαμα; ἡ ζωὴ πῶς θνήσκεις;

Ut Agna tua stans juxta crucem, vidit te in ea, o Jesus, pastorem et Dominum suum ; deflebat amare, et visceribus commota super te, Christe, ita te compellabat : Quod novum spectaculum est hoc? quomodo moreris, o vita?

(49). « Quid magnum (inquit in sua *Sacra Deipara* pag. 331, P. Sylvester de Saavedra) si a peccato originali non præservavit Virginem, quæ illi Mater futura erat? Naturalis est propensio in cognatorum utilitatem, honorem et gloriam. Unde rogantibus Sinai montis abbatem piissimis monachis, cur Deus tanta, et tot contulisset homini beneficia, respondit referente Philippo presbytero Dioptræ lib. III c. 3 : Quia cognatus nobis et ejusdem substantiæ, ejusdem generis ac formæ, homo natus videlicet, ac proinde naturaliter deditus est ac diligit cognatos, et generis sui substantiæque. Perbelle hæc autem cadunt in sacram Deiparam, quam Dominus magnam effecit, id est omnino liberam, et quam sub tyrannide peccati originalis nunquam permisit.

Digitized by Google

Ex duplici canone in feria v mediæ hebdomadæ, ad Matutinum.

Maria, venerandum Domini receptaculum, erige nos collapsos in chaos gravissimæ desperationis, et peccatorum, et tribulationum : tu enim salus es peccatorum, et auxilium, et forte præsidium, et salvos facis servos tuos.

Mater boni Dei, bonam fac animam meam, quam Malignus mala consuetudine depravavit, misere inescans me : ut te causam salutis laudibus semper celebrem, quæ plurima laude es dignissima.

Peperisti, o Puella, sine viri opera, ab omni labe immunis, Deum, qui pugillo continet fines terræ, et omnibus est antiquior.

Patris sinu non derelicto, in sinu Virginis reclinatus es propter inclinationem humani generis, cujus similitudinem accepisti propter viscera misericordiæ tuæ : unde te homines laudamus in sæcula.

Tu, quæ gaudium concepisti ad vocem archangeli, abole nunc mœrorem cordis mei, qui corrumpit animam **315** meam : et da mihi, o casta, luctum gaudii effectorem; ut in futuro sæculo divinam consolationem invenire possim.

Te gloriosam ac solam Deiparam, quæ Verbum incomprehensibile in tuo ventre continuisti, et secundum carnem peperisti, hymnis magnificamus.

Ἐκ τοῦ Κανόνος διπλοῦς τῆς πέμπτης τῆς μέσης ἑβδομάδος, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Μαρία, τὸ σεπτὸν τοῦ Δεσπότου δοχεῖον, ἀνάστησον ἡμᾶς πεπτωκότας εἰς χάος δεινῆς ἀπογνώσεως, καὶ πταισμάτων, καὶ θλίψεων· σὺ γὰρ πέφυκας ἁμαρτωλῶν σωτηρία καὶ βοήθεια, καὶ κραταιὰ προστασία, καὶ σώζεις τοὺς δούλους σου.

Μῆτερ Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀγάθυνόν μου τὴν ψυχήν, ἣν ὁ Πονηρὸς συνηθείᾳ πονηρᾷ ἐκάκωσεν, ἀθλίως δελεάσας με, ὅπως ὡς αἰτίαν σωτηρίας ὑμνολογῶ σε ἀεὶ τὴν πολυύμνητον.

Ἐκύησας, Κόρη ἀνανδρε, Θεὸν, πανάμωμε, τὸν κατέχοντα δρακὶ τὰ πέρατα, καὶ πάντων ἀρχαιότερον.

B Κόλπων οὐκ ἐκστὰς τῶν πατρῴων ἐν κόλπις ἀνεκλίθης Παρθένου, ἐπ' ἀνακλήσει τοῦ γένους, οὗ ἐφόρεσας διὰ σπλάγχνα, Ἰησοῦ, τὸ ὁμοίωμα. Ὅθεν σε ὑμνοῦμεν βροτοὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Χαρὰν συλλαβοῦσα τοῦ ἀρχαγγέλου τῇ φωνῇ, τῆς ἐμῆς νῦν καρδίας τὴν λύπην ἀφάνισον τὴν ψυχοφθόρον, καὶ δίδου, ἁγνὴ, χαροποιὸν πένθος, ὅπως εὕρω ἐκεῖ τὴν θείαν παράκλησιν.

Σὲ τὴν ἔνδοξον καὶ μόνην Θεοτόκον, τὴν τὸν ἀχώρητον Λόγον ἐν γαστρὶ χωρήσασαν καὶ τεκοῦσαν σαρκὶ ὕμνοις μεγαλύνομεν. Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς Παρασκευῆς τῆς μέσης ἑβδομάδος, εἰς τὴν τοῦ τιμίου σταυροῦ προσκύνησιν.

Ex canone feriæ VI hebd. mediæ in adorationem venerandæ crucis.

C *Ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ Σαββάτου τῆς μέσης ἑβδομάδος εἰς προσκύνησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ.*

Cum te, o Fili, ineffabili modo peperi, dolores partus effugi; nunc autem tota doloribus repleta sum : video enim te tanquam malefactorem in ligno suspensum, qui terram absque ullo fulcimento suspendisti. Ita castissima illacrymans loquebatur.

Cum vitam in cruce mortuam Virgo veneranda vidisset, cordis dolorem cohibere non valens, tota commovebatur et exclamabat : Hei mihi, Fili mi! quid tibi populus prævaricator et iniquus retribuit?

Ex utero virginali te peperi, o Fili, et nunc videns te in ligno suspensum, conturbor et hæreo, et altitudinem mysterii, et multorum judiciorum inorum profunditatem non comprehendo. Ita castissima exclamabat; quam nos vocibus incessabilibus tanquam Dei Matrem beatificemus.

Cum videres in cruce illum qui, propter bonitatem suam, ex te, o immaculatissima, incomprehensibili ratione natus est, vulnerabantur viscera tua, ac dicebas : Hei mihi, divine Fili? quomodo pro omnibus dolore cruciaris? Pietatem tuam adoro; sit tibi gloria.

Da nobis vires, o casta, ut ab omni malitia jejunemus, et ut a pravis malisque actionibus semper abstinemus : virtutem nobis concede tu, quæ es omnium hominum præsidium.

316 Mentis meæ angustias dilata intercessione tua, o Domina, quæ universas insidiarum vias hostis nos oppugnantis coangustasti, et per angu-

Ὅτε σε, Τέκνον, ἀπορρήτως ἔτεκον, ὠδῖνας ἔφυγον, καὶ πῶς νυνὶ ὅλη ὀδυνῶν πεπλήρωμαι; ὁρῶ γάρ σε κρεμάμενον ὡς κακοῦργον τῷ ξύλῳ, τὴν γῆν ἀσχέτως κρεμάσαντα, ἔλεγεν ἡ πάναγνος κλαίουσα.

Νενεκρωμένην τὴν ζωὴν ἐπὶ σταυροῦ θεωροῦσα, καὶ μὴ φέρουσα τῶν σπλάγχνων τὸν πόνον, ἐδονεῖτο ἡ σεμνὴ Παρθένος ἀνακράζουσα· Οἴ μοι, Υἱέ μου, τί σοι δῆμος ἀνόμων ἀπέδωκεν;

Παρθενικῆς, Τέκνον, ἐκ μήτρας σε ἔτεκον, καὶ ὁρῶσα ξύλῳ σε κρεμάμενον ἐξαπορῶ, καὶ οὐ συνορῶ ὕψος τοῦ μυστηρίου, καὶ βάθος πολλῶν κριμάτων σου, ἡ πάναγνος· ἐβόα, ἣν φωναῖς ἀσιγήτοις ὡς D Μητέρα Θεοῦ μακαρίζωμεν.

Ἐν σταυρῷ καθορῶσα τὸν δι' ἀγαθότητα ἐκ σοῦ, πανάμωμε, ὑπὲρ νοῦν τεχθέντα, ἐτιτρώσκου τὰ σπλάγχνα καὶ ἔλεγες· Οἴ μοι, θεῖον Τέκνον, πῶς ὑπὲρ πάντων ὀδυνᾶσαι; προσκυνῶ σου τὸ εὔσπλαγχνον· Κύριε, σοὶ ἡ δόξα.

Νηστεύειν ἡμᾶς, ἁγνὴ, κακίας πάσης ἐπίσχυσον, καὶ φαύλων καὶ πονηρῶν ἀπέχεσθαι πράξεων ἀεὶ ἐνδυνάμωσον, προστασία πάντων τῶν ἀνθρώπων χρηματίζουσα.

Νοός μου τὴν στένωσιν τῇ σῇ πρεσβείᾳ πλάτυνον, Δέσποινα, ἡ στενώσασα πάσας τὰς μεθοδείας τοῦ πολεμήτορος, καὶ δι' ὅδου με στενῆς κατευθύ-

Digitized by Google

σον πρὸς πλατυσμὸν τῆς ζωῆς βαδίζειν, Μῆτερ Θεοῦ.

Νῦν ὡς ἀρνίον ἄκακον καθορῶ σε κρεμάμενον, καὶ ὑπὸ ἀνόμων τῷ σταυρῷ πηγνύμενον, Υἱέ μου προάναρχε, τοῖς ὀδυρμοῖς συγκόπτομαι καὶ ταῖς μητρικαῖς περιστατοῦμαι ὀδύναις, ἡ πάναγνος ἐδόα, ἣν φωναῖς ἀσιγήτοις ὑμνοῦμεν καταχρέως, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φθορᾶς σε δίχα τέτοκα ἐκ γαστρὸς, πρὸ αἰώνων Πατὴρ ὃν ἐγέννησε, καὶ πῶς φθορεῖς ἄνθρωποι σπαράττουσί σε, Υἱὲ, καὶ τὴν πλευρὰν ὀρύττουσι λόγχῃ. καὶ τὰς χεῖρας σὺν τοῖς ποσὶν ἠλοῦσιν ἀπανθρώπως; ἡ πάναγνος ἐδόα, ἣν ἐπαξίως μεγαλύνωμεν.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τοῦ Σαββάτου τῆς μέσης ἑβδομάδος, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ὁ Θεοῦ Θεὸς Λόγος ζητῶν θεῶσαι τὸν ἄνθρωπον, ἁγνὴ, ἐκ σοῦ σαρκοῦται καὶ βροτὸς ὁρᾶται, ὃν ἀπαύστως δυσώπει, εὑρεῖν ἡμᾶς ἔλεος; ἐν καιρῷ τῆς ἀπολογίας.

Σὲ τὴν μόνην ἀγαθὴν ἐκδυσωποῦμεν, Παρθένε, κεκακωμένους ἡμᾶς ἀγάθυνον, καὶ ἐκτενῶς τὸν Χριστὸν δυσώπει φύσει ὄντα ἀγαθὸν, ἐγκρατείας τὸν καιρὸν τὰ ἀγαθὰ πράττοντας ἀποπληρῶσαι ἡμᾶς ὑμνολογοῦντας αὐτόν.

Τὸν σταυρὸν Χριστοῦ τὸν τίμιον, Θεοτόκε ἁγνὴ, βλέψαντας, καὶ ἐκ καρδίας προσκυνήσαντας ἡμᾶς, ταῖς σαῖς πρὸς τὸν Δεσπότην ἀξίωσον πρεσβείαις ἰδεῖν καὶ τὰ πάθη τὰ σεπτὰ αὐτοῦ, παθῶν κεκαθαρμένους.

Σαρκός μου τὰς κινήσεις ἀπονέκρωσον, ἡ Θεὸν σαρκὶ ἀποτεκοῦσα ὑπὲρ νοῦν, καὶ παράσχου φωτισμὸν τῇ διανοίᾳ μου, ἁγνὴ, νεφέλη οὖσα φωτός.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς δευτέρας τῆς ἑβδομάδος ε', εἰς τὸν Ὄρθρον.

Τὴν ὡραιότητα τῆς παρθενίας σου, καὶ τὸ ὑπέρλαμπρον τὸ τῆς ἁγνείας σου ὁ Γαβριὴλ καταπλαγεὶς ἐδόα σοι, Θεοτόκε· Ποῖόν σοι ἐγκώμιον προσαγάγω ἐπάξιον; τί δὲ ὀνομάσω σε, ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι. Διὸ, ὡς προσετάγην, βοῶ σοι· Χαῖρε, ἡ κεχαριτωμένη.

Πολυώνυμε Κόρη, χαίροις, ἁγία Παρθένε, Θεοκυῆτορ Μαρία, τῶν πιστῶν καύχημα, κατάρας λύτρωσις, κλίμαξ ἐπουράνιε, ἀκατανόητον θαῦμα, βάτε ἀκατάφλεκτε, γῆ ἀγεώργητε.

Ἡ μετὰ τόκον ἄφθορος μείνασα, πανάμωμε, λύτρωσαι, δεόμεθα, ἁγνὴ, καταφθορᾶς τοὺς δούλους σε πιστῶς τοὺς μελῳδοῦντας ἐν ὁμονοίᾳ ψυχῆς· Εὐλογεῖτε, τὰ ἔργα.

Μετὰ μαρτύρων, μετὰ προφητῶν τὴν τεκοῦσάν σε, μετὰ ὁσίων πάντων, Χριστὲ, δυσωποῦσαν πρόσδεξαι ἀεὶ, ὑπὲρ δούλων τῶν παροργισάντων σε τὸν μόνον φιλάνθρωπον Δεσπότην, ὃν ἐπουράνιαι τάξεις τρέμουσι.

stam viam feliciter deduc me, ut ad latitudinem vitæ perveniam, o Dei mater.

Cum videam te nunc, o Fili mi æterne, tanquam agnum innocentem suspensum, et pro iniquis in cruce confixum, discrucior querelis, et doloribus maternis circumdor : clamabat castissima, quam vocibus assiduis debite laudamus in sæcula.

Sine corruptione ex utero te peperi, o Fili, quem Pater ante sæcula generavit : et quomodo homines corruptibiles te dilacerant; et lancea latus tuum perfodiunt, et manus ac pedes inhumaniter clavis configunt? Ita castissima exclamabat : quam nos pro merito magnificemus.

Ex canone in Sabbato mediæ hebd., ad Matutinum.

Verbum Dei divinum volens hominem deificare, ex te, o casta, incarnatum est, et homo apparuit : quem sine cessatione deprecare, ut in tempore reddendæ rationis, misericordiam invenire possimus.

Te solam bonam deprecamur, Virgo, ut nos malitia infectos, bonos efficias; et impense Christum exores, qui natura bonus est; quatenus abstinentiæ tempus in bonis operibus explere possimus, eumdem Christum collaudantes.

Dum pretiosam Christi crucem intuemur, et ex corde adoramus; precibus tuis apud Dominum dignos nos effice, o casta Deipara, ut venerandas illius passiones a passionibus nostris purificati, intelligere possimus.

Tu, quæ Deum in carne, intelligibili ratione peperisti, carnis meæ commotiones mortifica; et concede **317** menti meæ illustrationem, cum sis, o casta, nubes lucis.

Ex canone in feria II *Dominicæ* V, *ad Matutinum.*

Virginitatis tuæ pulchritudine, et immenso castitatis tuæ splendore obstupefactus Gabriel, clamabat ad te Dei para : Quo te encomio digne celebrare possim : et quo te nomine appellem : prorsus ignoro, et mente excedo : propterea, juxta id quod imperatum est mihi, exclamo ad te : Ave, gratia plena.

Salve, multis nominibus celebrata Puella; sancta Dei Genitrix Maria, fidelium gloria, maledictionis redemptio, scala cœlestis, miraculum omni intellectu superius, rubus incombustus, terra nunquam aratro proscissa.

O purissima atque castissima, quæ post partum incorrupta permansisti, redime, te precamur, a corruptione servos tuos, qui fideliter concinunt unanimi consensu : Benedicite, opera, etc.

Genitricem tuam semper suscipe, Christe, cum martyribus, prophetis, atque omnibus sanctis te deprecantem pro servis tuis, qui ad iracundiam provocaverunt te Dominum placabilissimum solum amatorem hominum, et omnipotentem, quem cœlestes exercitus contremiscunt.

Digitized by Google

Ex canone in feria III *hebd.* V, *ad Matutinum.* A *Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τρίτης τῆς ἑβδομάδος ε', εἰς τὸν Ὄρθρον.*

Divinum Verbi tabernaculum facta es, o sola castissima Virgo Mater, quæ puritate angelos superasti; me super omnes carnalibus peccatis fœdatum emunda intercessionibus tuis, o veneranda; divinis irrigationibus præbens magnam misericordiam.

Θεία γέγονας σκηνὴ τοῦ Λόγου, μόνη πάναγνε Παρθενομῆτορ, τῇ καθαρότητι ἀγγέλους ὑπεράρασα, τὸν ὑπὲρ πάντας ἐμὲ ῥερυπωμένον σαρκὸς πλημμελήμασιν ἀποκάθαρον πρεσβείαις σου, τοῖς ἐνθέοις νάμασι παρέχουσα, σεμνὴ, τὸ μέγα ἔλεος.

Requievit in te Christus, o sola benedicta, atque ex te carnem suam suscepit.

Ἐπανεπαύσατο Χριστὸς ἐν σοὶ τῇ μόνῃ εὐλογημένῃ, καὶ σάρκα τὴν ἑαυτοῦ ἐκ σοῦ ἐφόρεσεν.

Miserationum tuarum stillicidiis, o semper Virgo inviolata, **318** passionum cordis mei sordes, emunda, donans mihi lacrymarum canales, quibus anima mea purificetur.

Τῶν οἰκτιρμῶν σου καὶ ῥανίσιν, Ἀειπάρθενε ἀμόλυντε, τοὺς μολυσμοὺς τοὺς ἐμπαθεῖς τῆς καρδίας μου ἀπόπλυνον, δακρύων ὀχετούς μοι παρεκτικοὺς καθάρσεως ψυχικῆς δωρουμένη.

Animam meam passionum voluptuosarum nigredine obtenebratam, illumina, o casta, quæ lucem peperisti, ut cum fide semper magnificem te.

Ex canone in feria IV *hebd.* V, *ad Matutinum.* B *Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς τετάρτης τῆς ἑβδομάδος ε', εἰς τὸν Ὄρθρον.*

Cum videres, o veneranda, illum qui ex puris sanguinibus tuis corpus acceperat, atque ex te modo inexcogitabili natus fuerat, suspensum in ligno in medio malefactorum, visceribus discruciabaris, et materno affectu plorans clamabas: Hei mihi, Fili mi! quæ est hæc divina atque ineffabilis dispositio tua, per quam plasma tuum vivificasti? misericordiæ tuæ viscera collaudo.

Τὸν ἐξ αἱμάτων σου ἀγνῶν σωματωθέντα, καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν ἐκ σοῦ, σεμνὴ, τεχθέντα, ἐπὶ ξύλου κρεμάμενον μέσον τῶν κακούργων ὁρῶσα, τὰ σπλάγχνα ἤλγεις, καὶ μητρικῶς θρηνοῦσα ἐβόας· Οἴ μοι, τέκνον, τίς ἡ θεία καὶ ἄφατος οἰκονομία σου, δι' ἧς ἐζώωσας τὸ πλάσμα σου; ἀνυμνῶ σου τὸ εὔσπλαγχνον.

Porta salutaris, pons deducens ad Deum; Christianorum præses, Domina castissima; me vitæ calamitatibus circumdatum, fluctibusque jactatum, guberna, o Puella.

Ἡ σωτήριος πύλη, ἡ πρὸς Θεὸν γέφυρα, ἔφορος Χριστιανῶν ἡ προστάτις, πάναγνε, Δέσποινα, περιστατούμενον ταῖς συμφοραῖς με τοῦ βίου καὶ κλυδωνιζόμενον, Κόρη, κυβέρνησον.

O Dei genitrix castissima, animæ meæ vulnera, et peccati cicatrices abole, exsiccans atque exurens fontibus e latere Filii tui manantibus, et purificans fluentis quæ ex ipso procedunt: ad te enim vocem attollo, et ad te confugio, et te invoco gratia plenam. C

Θεογεννῆτορ πάναγνε, τῆς ψυχῆς μου τὰ τραύματα, καὶ τῆς ἁμαρτίας τὰς οὐλὰς ἐξάλειψον, πηγαῖς ἀποσμήχουσα ταῖς ἐκ πλευρᾶς τοῦ τόκου σου, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῆς ἀποκαθαίρουσα ῥείθροις· πρὸς σὲ γὰρ ἀνακράζω, καὶ σὲ καταφεύγω, καὶ σὲ ἐπικαλοῦμαι τὴν κεχαριτωμένην.

Concepisti, o Virgo, sine semine, eum qui universa creavit, Verbum Dei, absque voluntate carnis: absque corruptione peperisti, et absque doloribus, qui cæteras matres invadunt: propterea te Deiparam lingua et corde confitentes, magnificamus.

Συνέλαβες, Παρθένε, δίχα σπορᾶς τὸν τὰ σύμπαντα δημιουργήσαντα Λόγον Θεοῦ ἄνευ θελημάτων τῶν τῆς σαρκὸς, ἄνευ φθορᾶς δὲ τέτοκας, ἀνεπῳδίνων τῶν μητρικῶν· διό σε Θεοτόκον καὶ γλώσσῃ καὶ καρδίᾳ ὁμολογοῦντες μεγαλύνομεν.

Ex canone in feria VI *hebd.* V *ad Matutinum.* *Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς παρασκευῆς τῆς ἑβδομάδος ε', εἰς τὸν Ὄρθρον.*

Cum videret te castissima in cruce sublatum, ejulabat corde vulnerata, ac dicebat: Propter viscera misericordiarum tuarum, Domine, pati voluisti, præbens omnibus impassibilitatem. D

Ὁρῶσά σε ἐν σταυρῷ ἠρτημένον ἡ παναγία, ἠλάλαζε τετρωμένη τὰ σπλάγχνα καὶ ἔλεγε· Διὰ σπλάγχνα, Κύριε, σῶν οἰκτιρμῶν παθεῖν ἠνέσχου, πᾶσι παρέχων ἀπάθειαν.

319 Urnam te, divinum Deitatis manna continentem agnovimus, o Puella; arcam, et mensam, et candelabrum, thronum Dei et palatium, et pontem ad divinam vitam traducentem eos qui concinunt: Benedicat omnis creatura Dominum, etc.

Στάμνον σε τὸ θεῖον μάννα κεκτημένην τῆς Θεότητος ἔγνωμεν, Κόρη, κιβωτὸν, καὶ τράπεζαν, καὶ λυχνίαν, θρόνον Θεοῦ, καὶ παλάτιον, γέφυραν μετάγουσαν πρὸς θείαν ζωὴν τοὺς ἀναμέλποντας· Εὐλογείτω ἡ πᾶσα κτίσις τὸν Κύριον.

O Domina universis sublimior, fac me passionum malitia superiorem, dum te verissimam Deiparam glorifico, et partum tuum hymnis celebro, o immaculata, Deo charissima, incomprehensibiliter honoratum.

Πάντων ὑπερτέρα, Δέσποινα, τῆς τῶν παθῶν κακίας δεῖξον ὑπέρτερον τὸν δοξάζοντα καναληθῆ σε Θεοτόκον, καὶ ὑμνοῦντα τὸν τόκον σου, ἄχραντε, τὸν ἀκαταλήψιᾳ, θεοχαρίτωτε, τιμώμενον.

Digitized by Google

Ἐκ τοῦ Κανόνος τοῦ Σαββάτου τῆς ἑβδομάδος ε', εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ex canone in Sabbato hebd. v, ad Matutinum.

Tu quæ sola es omni laude dignissima, iis qui te fideliter laudant, precare ut concedatur peccatorum remissio, et divinorum charismatum distributio, et Verbum sanctissimum exora.

Ἡ τοῦ νόμου τὸν Δοτῆρα, Ἀειπάρθενε κυήσασα, ἱκέτευε τὰς ἀνομίας ὑπεξᾶραι πάσας ἐν καιρῷ τῷ νῦν ἐνεστῶτι τοῖς καλῶς προαιρουμένοις ἐξασκεῖν θείας νηστείας σπουδήν.

Virgo perpetua, quæ legis Datorem genuisti, eumdem precare, ut e medio tollat omnes iniquitates eorum, qui præsenti tempore in divino jejunio sese sollicite exercere deliberant.

Ἱκεσίαις οἰκτίρμων τῆς κυησάσης σε, καὶ ἁγίων μαρτύρων, καὶ ἀποστόλων σου, φώτισον ἡμῶν τὰς ψυχὰς τοῦ δοξάζειν σε ἐν ἀγαλλιάσει ψυχῆς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Deprecationibus Genitricis tuæ, o misericors, et sanctorum martyrum et apostolorum tuorum, illumina animas nostras, ut glorificemus te in exsultatione animi per sæcula universa.

Φωνῇ ἀγγέλου βουλῆς τὸν Ἄγγελον τῆς τοῦ Πατρὸς ἀῤῥήτως Θεὸν, Θεοτόκε, ἐκύησας· τὰς φωνὰς οὖν τῶν δούλων σου πρόσδεξαι, ἃς ἐν τῷ τῆς νηστείας χρόνῳ προσάγομεν, καὶ ταύτας προσάγαγε Θεῷ, ὥσπερ θυμίαμα.

Ad vocem angeli Angelum consilii Patris ineffabiliter concepisti, o Deipara : voces ergo suscipe servorum tuorum, quas jejunii tempore offerimus, easque tu Deo offer, instar thymiamatis.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τρίτης τῶν Βαΐων, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ex canone in feria III *in Ramis Palmarum, ad Matutinum.*

Ἀρχὴ σωτηρίας ἡ τοῦ Γαβριὴλ προσηγορία πρὸς τὴν Παρθένον γέγονεν· ἤκουσε γὰρ τὸ, Χαῖρε, οὐκ ἀπέφυγε τὸν ἀσπασμὸν, οὐκ ἐδίστασε ὡς ἡ Σάῤῥα ἐν τῇ σκηνῇ, ἀλλ' οὕτως ἔλεγεν· « Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. »

Principium salutis fuit allocutio Gabrielis ad Virginem : audivit enim, Ave. Non refugit salutationem ; non dubitavit ut Sarra in tabernaculo ; sed ita dixit : « Ecce **320** ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. »

Χαῖρε, σοὶ βοῶμεν, τῇ κυησάσῃ τὴν χαρὰν, ἡ κεχαριτωμένη Θεοτόκε Παρθένε, Θεὸν ὃν ἔτεκες δυσώπει λυτρωθῆναι κινδύνων καὶ φθορᾶς τοὺς ἀνυμνοῦντάς σε ἀεί.

At te clamamus, Gaude, quæ gaudium concepisti, o gratia plena Deipara Virgo : Deum, quem peperisti, deprecare, ut liberet a periculis et corruptione eos qui te assidue concelebrant.

Παναγία Παρθένε, σύ με διάσωσον, τῆς ἐμῆς ἀσθενείας γενοῦ βοήθεια, ἡ τὸν θελητὴν τοῦ ἐλέους κυήσασα, ὃν ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Virgo sanctissima, tu me salvum fac, et meæ infirmitatis esto auxilium, quæ misericordiæ amatorem concepisti, quem superexaltamus in omnia sæcula.

Ἐκ σοῦ, Παρθένε θεοχαρίτωτε, τοῖς ἐν νυκτὶ παθῶν κεκρατημένοις ἀνέτειλε τοῦ φωτὸς καὶ εἰρήνης Χριστὸς χορηγός, τὴν ἐξ ἀπροσεξίας λύων παράβασιν, καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν ἡμῖν σαφῶς δωρούμενος.

Ex te, o Virgo Deo charissima, iis qui in nocte passionum detinebantur, exortus est auctor lucis et pacis Christus, transgressionem ex negligentia ortam diluens, et manifeste nobis redemptionem dilargiens.

Ἐκ τοῦ Κανόνος διπλοῦ τῆς τετάρτης τῶν Βαΐων, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Ex canone duplici in feria IV *in Ramis Palmarum, ad Matutinum.*

Τῷ τιμίῳ σταυρῷ τοῦ Υἱοῦ σοῦ φυλαττόμενοι, Δέσποινα ἁγνὴ Θεοτόκε, πᾶσαν προσβολὴν τοῦ πολεμήτορος ἅπαντες ῥᾳδίως ἐκτρεπόμεθα· διό σε καταχρέως δοξάζομεν ὡς Μητέρα τοῦ φωτὸς καὶ μόνην ἐλπίδα τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Pretiosa Filii tui cruce custoditi, Domina casta Deipara, omnem hostis impetum facile omnes evitamus : propterea te pro debito glorificamus tanquam Matrem lucis, atque unicam spem animarum nostrarum.

Μὴ φλαχθεῖσα τῷ πυρὶ τῆς Θεότητος, ἁγνὴ, κατάφλεξόν μου τὰς ὑλώδεις ὁρμὰς τῶν παθῶν, ὅπως πιστῶς, ἁγνὴ, δοξάζω σε.

O casta, quæ a Divinitatis igne nequaquam combusta es, combure materiales affectus passionum mearum, ut cum fide, o casta, te glorificem.

Παρθενομῆτορ ἄχραντε, ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ, ἐξ ἧς Χριστὸς ἀνέτειλε, τὸ ζωηφόρον ἄνθος τῶν γηγενῶν, δι' ἧς ἐλυτρώθημεν φθορᾶς καὶ θνητότητος, σὲ ὑμνοῦμεν πάντες, ἁγνή.

Virgo Mater immaculata, virga Jesse, ex qua Christus exortus est, flos, qui vitam protulit terrigenis ; per quam redempti sumus a corruptione et mortalitate ; te universi, o pura, collaudamus.

Ἐν σοὶ, Παρθένε ἁγνὴ, ἐθεωρήθησαν πᾶσαι τοῦ Θεοῦ αἱ πορεῖαι, τοῦ φυλάξαντος τὴν σὴν ἁγνείαν μετὰ τόκον ἐσφραγισμένην σαφῶς εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

In te, Virgo casta, conspectæ sunt omnes viæ Dei, qui conservavit puritatem tuam post partum manifeste sigillatam in omnia sæcula.

Ἰδοὺ πᾶσαι γενεαὶ μακαρίζομέν σε, ἄχραντε, τὰ μεγαλεῖα τὰ σὰ καθορῶντες· σὺ γὰρ τίκτεις ὑπερφυῶς τὸν τοῦ κόσμου παντὸς Ποιητὴν, Θεὸν ὄντα καὶ βροτόν.

Ecce omnes generationes beatam te dicimus, o inviolata, magnalia tua contemplantes : tu enim supernaturaliter paris universis Conditorem Deum et hominem.

Digitized by Google

Inter mulieres tu sola speciosa facta es, o casta omni miraculo superior, quæ pulcherrimum Verbum concepisti. **321** Ipsum ergo deprecare, ut formosam reddat deformitatem cordis mei.

Puerperam virginem quis audivit, et matrem sine viro? Tu efficis hujuscemodi prodigium, Maria : sed dicito mihi, quomodo? Ne scruteris profunda divini partus mei. Verissimum est hoc; sed ab humana mente comprehendi non potest.

Ex canone in feria v, *in Ramis Palmarum, ad Matutinum.*

Animæ meæ passiones dolorificas et carnis meæ morbos velociter cura, o purissima : mentis meæ siste instabilitatem; et fac me dignum ut cum tranquillitate animi offeram puras preces Regi omnium, et exorem pro remissione lapsuum meorum, o Deipara.

Ex te divina scaturivit aqua immortalitatis et vitæ, o Dei Genitrix purissima et castissima; per quam, bibentes a mortifera siti liberantur.

Te lucis portam fulgidam vidit Propheta, o purissima : lucis enim datorem nobis similem factum ineffabili ratione peperisti, quem superexaltamus in universa sæcula.

In duabus voluntatibus et essentiis peperisti nobis unigenitum Filium Patris, o Puella immaculata, hominem factum, ut nos ille supremus Deus divinæ naturæ participes efficeret.

Ex canone in feria VI, *in Ramis Palmarum ad Matutinum.*

O Virgo purissima, Mater Christi Dei, gladius pertransivit sanctissimam animam tuam, cum crucifixum voluntarie Filium et Deum tuum aspiceres; quem ne cesses, o benedicta, rogare, ut nobis tempore jejunii peccatorum indulgentiam largiatur.

Misericordiæ tuæ stillicidiis irriga, o immaculatissima (50), **322** cor meum flamma peccati liquefactum; et exstinctam cordis mei lucernam, tu quæ es porta lucis, accende.

Sacræ prophetarum voces te prædicant symbolice, o Virgo, portam, et montem, et tabernaculum sanctum : lucis nubem, ex qua sedentibus in tenebris et umbra exortus est sol, unicus lucis dator.

Tremendus est partus tuus, o Deipara Mater Christi : propterea beatam te fideliter appellamus, et venerabiliter glorificamus generationes generationum in sæcula. Amen.

Ἐν γυναιξὶ σὺ μόνη ὡραιώθης, ὦ ὑπερθαύμαστε ἁγνή, ὡραιότατον τὸν Λόγον ἀποκυήσασα, τὸν ὑπὲρ πάντας φανέντα βροτοὺς ὡραῖον. Αὐτὸν οὖν ἐκδυσώπει τὸ εἰδεχθὲς καθωραΐσαι, Παρθένε, τῆς καρδίας μου.

Παιδοτόκον παρθένον τίς ἤκουσε, καὶ μητέρα πλὴν ἀνδρός; Μαρία, ἐκτελεῖς τὸ τεράστειον, ἀλλὰ φράζε μοι τὸ πῶς; Μὴ ἐρεύνα τὰ βάθη τῆς θεοτοκίας μου· τοῦτο πανάληθες, ὑπὲρ δὲ ἀνθρώπινον νοῦν ἡ κατάληψις.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς πέμπτης τῶν Βαΐων, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Τῆς ψυχῆς μου τὰ πάθη τὰ πολυώδυνα, καὶ σαρκός μου τὰς νόσους ἐν τάχει ἴασαι, τὰς τοῦ νοός μου ἐκτροπὰς στῆσον, πανάμωμε, καὶ ἐν γαλήνῃ λογισμοῦ εὐχὰς προσφέρειν καθαρὰς τῷ βασιλεῖ τῶν ἁπάντων ἀξίωσον, Θεοτόκε, καὶ ἐξαιτεῖσθαι πταισμάτων ἄφεσιν.

Ἐκ σοῦ τὸ θεῖον ὕδωρ ἀνέβλυσεν ἀθανασίας καὶ ζωῆς, Θεοκυῆτορ πανάμωμε, οὗ οἱ γενόμενοι, δίψης ἁγνῆ, θανατηφόρου ῥυσθήσονται.

Πύλην σε φωτὸς πεφωτισμένην βλέπει ὁ προφήτης, πανάμωμε· τὸν φωτοδότην γὰρ τίκτεις ἀφράστως ἡμῖν ὁμοιωθέντα, ὃν ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἐν δυσὶ θελήσεσι καὶ οὐσίαις τέτοκας ἡμῖν Υἱὸν τὸν μονογενῆ, Κόρη, τοῦ Πατρός, γενόμενον ἄνθρωπον, ἵνα ἡμᾶς δείξῃ κοινωνοὺς φύσεως, ἄχραντε, θείας ὁ ὑπέρθεος.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς παρασκευῆς τῶν Βαΐων, εἰς τὸν Ὄρθρον.

Παρθένε πανάμωμε, Μῆτερ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ῥομφαία διῆλθέ σου τὴν παναγίαν ψυχήν, ἡνίκα σταυρούμενον ἔβλεψας ἑκουσίως τὸν Υἱὸν καὶ Θεόν σου, ὃν, εὐλογημένη, δυσωποῦσα μὴ παύσῃ, συγχώρησιν πταισμάτων καιρῷ νηστείας δωρήσασθαι.

Ῥανίσι τοῦ ἐλέους σου κατάρδευσον, πανάχραντε, τὴν ἐκτακεῖσάν μου καρδίαν φλογμῷ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὸν ἐσβεσμένον μου τῆς καρδίας ἄναψον λύχνον, πύλη τοῦ φωτός.

Ἱεραί σε τῶν προφητῶν κηρύττουσι φωναὶ συμβολικῶς πύλην καὶ ὄρος, καὶ σκηνὴν τὴν ἁγίαν, φωτὸς νεφέλην, ἐξ ἧς τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθημένοις ἀνέτειλεν ἥλιος, Παρθένε, ὁ μόνος φωτοδότης. Φρικτή σου ἡ λοχεία, Θεοτόκε Μῆτερ Χριστοῦ· διό σε μακαρίζομεν πιστῶς, καὶ δοξάζομεν σεπτῶς αἱ γενεαὶ γενεῶν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

(50) Cum vox immaculatæ et multo magis immaculatissimæ, æque ac vox virginitatis innocentiam quamdam nunquam labe opposita contaminatam sonet, perspicuum est S. Josephum, dum Virginem absolute immaculatam, atque immaculatissimam toties nominavit, voluisse nunquam ullam ei inexstitisse peccati maculam, ac proinde nec originalem quidem, quæ teterrima est atque mortalis. Unde ex mea sententia, non bene aliqui, qui Virginem quidem recte dici immaculatam admittunt, conceptionem tamen negant dicendam esse immaculatam. Nam si Virgo est immaculata, ergo nunquam inquinata est ulla macula etiam originali in conceptione, cum conceptio non sit subjectum maculæ originalis, sed sit actio nectens animam corpori, vel utriusque unio, in qua non cadit macula, sed in animam, prout substantem illi actioni vel conceptioni. Vide P. Theophilum Raynaudum in opere prænotato: *Pietas Lugdunensis erga immaculatam B. Virginis Conceptionem.*

Digitized by Google

EJUSDEM S. JOSEPHI HYMNOGRAPHI

THEOTOCIA (51)

Sive Allocutiones ad beatam Virginem Deiparam.

Ex canone feriæ II *hebd.* II (*a*).

Cum Christum ex mortuis secundum carnem resurgentem vidisses, o Dei genitrix, gaudebas. Sed nunc cum affectu ad te clamo, o casta, gratulabundus, ut eumdem deprecceris ut mihi concedat in futuro sæculo divinam tuam advocationem ac patrocinium reperire.

In ulnis ferens Christum ex te corporatum, Virgo, ipsum roga ut ulnis me colligat nunc errantem per omnia abrupta vitæ, ac passim quotidie per negligentiam offensantem.

323 Obstupescit universus orbis, Domina, ad cogitatione superius mysterium partus tui. Paris enim Emmanuelem vere Deum immaculatissima (52), eumdemque propter nos hominem, qui cruce sua solvit tyrannidem mortis.

Ex canone feriæ III *hebd.* II.

O miracula! o stupore plenum nuntium! Paris enim carne Deum, qui solvit mortis vincula, et corruptione homines liberavit, Virgo apud Deum gratiosissima.

Viso quem peperisti Deo cum resurgeret ex mortuis, apparuisti gaudio plena, Virgo Maria : illum A igitur ora, Virgo, ut ex corde nostro dolorem penitus omnem abstergat.

Lumen inocciduum splendens ex mortuis cum vidisses, gaudio repleta es magno, et congavisa es, Virgo, sanctissimis discipulis, cum quibus nobis impetra remissionem innumerabilium culparum, Deipara tutela fidelium.

Ex canone feriæ IV *hebd.* II.

Spectata es superior angelis, cum Deum corporasses crucifixum sepultum, et mortuis incorruptionem, o Virgo, largientem : Quem deprecare ut servet nos laudantes te.

Mortificato tuus, o Virgo, Filius inferno, sicut prædixerat, e mortuis surrexit. Illum ora, ut a peccati et supplicii pernicie liberet omnes qui ad te in fide clamant.

Lætissimum totum, forma incomparabilem, ut Sponsa conspicata, Virgo e tumuli thalamo in carne procedentem, gaudio repleta es. Quem supplica ut corruptione ac pœna nos liberet.

324 *Ex canone feriæ* V *hebd.* II.

Qui te ut templum pulcherrimum condidit Jesus (53), Rex maximus, descendens in inferos tene-

(51). In pervetusto codice pergamenaceo Græce ms. celeberrimæ bibliothecæ Barberinæ n. 118, præter Triodium (de quo supra diximus) a pag. 217 et deinceps, exstat aliud Triodium, quod incipit ab Antipaschate (seu ab octava Paschæ, nimirum a feria 2 post Dominicam in Albis) usque ad Dominicam omnium Sanctorum, quæ apud Græcos est prima post Pentecostem, cum sua hebdomada sequenti : et, præterquam quod in ipso titulo præfert auctorem Josephum, canon feriæ 2 hebdomadis 2, hanc habet acrostichidem : *Canit ista Joseph.* Hoc Triodium (quod tanquam pretiosissimum thesaurum mihi detexit vir clarissimus, a me alias, licet non pro meritis, laudatus Leo Allatius et D. Carolus Moronus, eminentissimi D. Francisci Barberini S. R. E. cardinalis vice cancellarii bibliothecarius, vir eruditissimus, et non solum de me, sed de plumis hominibus eruditis optime meritus, et merens, mihi humanissime communicavit) præter canones trium odarum (a quibus Triodium denominatur), habet etiam canones tetraodios, id est quatuor, ne canones integros, novem odarum. Et licet in eo quædam sint folia abscissa, atque alicubi character ob antiquitatem ita consumptus, ut vix legi possit, Theotociis tamen, quæ remanserunt, et legi potuerunt, Lectorem fraudari non sum passus, sed ea, ut Marianis cultoribus prodessent, ex prædictis canonibus fideliter excerpta, et partim a P. Petro Possino soc. Jesu theologo viro doctissimo ac eruditissimo, partim vero a P. Ludovico Maracclo fratre meo, de Græco in Latinum sermonem translata, supra in hoc opere exhibui :

(52). Licet vox immaculata, sæpissime a Josepho nostro B. Virgini tributa, et quod sit negativa, et juxta suæ significationis amplexum, totius ac cujuslibet maculæ carentiam comprehendat : frequenter tamen idem Josephus ipsam B. Virginem etiam immaculatissimæ titulo appellavit, ut perspicue intelligatur, eamdem B. Virginem fuisse in omni genere puram, ac omnem puritatem possibilem attigisse, quam nequaquam attingere, si impuritatem originalem admisisset. Huic Matthæus Cantacuzenus imperator in Canticum canticorum firmiter adhærens B. Virginis totali puritati *Super immaculatam*, quasi dicere voluerit ascendisse supra omnem puritatem creatam, adhuc ultra justitiam etiam originalem, si fieri posset. Favet S. Eustachius Antiochenus in Hexaemeron, dum ibi Virginem appellat *Acrantos* quæ dictio est totius puritatis ac omnis maculæ exclusionis significativa. Quapropter vir eruditissimus Leo Allatius ejus interpres et commentator dicit quod significat, quod *Tota pulchra est, nec ullam admittit omnino maculam.* Et Lexicon locupletatum a Budeo ducit, quod significat : *Nulla aspersus macula, nulla labecula notatus.* Vide Nicrembergium in Exceptionibus cap. 6 et 13.

(53). Si B. Virgo ut templum pulcherrimum a Deo est condita, nullo pacto dum conderetur, idest dum conciperetur, contraxit originale peccatum, quod non solum omnem amovet ab anima pulchritudinem, sed eam macula inficit atque deturpat. Hinc Thomas de Kempis serm. 25 ad Novitios ait : « Spirituale Dei Templum, quod est B. Virgo Maria ab omni labe pura, supra omnia templa sanctorum prænitet. » Sed optime S. Gregorius Nazianzenus in Epist. ad Nemesium, dum inquit : « In multorum hominum ore hic sermo versatur, Deum hominem, id est, Christum, ex Virginis sinu ortum esse, quem, id est sinum Virginis, Spiritus sanctus, cum Dei magni templo coagmen-

(*a*) Hic canon, ut alii infra nonnulli, Græce non exstat in Pentecostario Græcorum.

Digitized by Google

brosum habitaculum vacuum fecit, incorrupta Deipara Virgo, ad resuscitandum mortales ut omnipotens.

Vidisti e mortuis excitatum, Virgo, quem carne ineffabiliter conceperas Verbum, et gaudio anima repleta es, illius condescensionem ac demissionem hymnis exaltans, o casta, in sæculum.

Lumen allucens sedentibus in umbra mortis cum peperisses, e mortuis ut vidisti exoriens, immaculata (54), cum mulieribus cunctis unguenta ferentibus glorificabas, choros ducens.

Ex canone feriæ VI *hebd.* II.

Sanctum Dominum virtutum incorrupta peperisti (55), Eum qui evacuavit inferorum regiam, quique resurgens secum resuscitavit hominum massam.

O cœlis excelsior, Cherubim superior, pretiosiorque mundo toto, sanctissima Virgo, intercede pro iis qui te in fide semper glorificant.

Mortuos nos peccatis, quæ vitam æternam peperisti, Deipara, vivifica, et prospera ut faciamus quæ ad veram vitam conducunt, ut fideliter te semper beatificemus.

Ex canone Sabbati hebd. II.

Domina omnium (regem enim Deum concepisti, o casta) vere tu es, o immaculatissima : illum deprecare pro servis tuis.

Quomodo peperisti, Virgo, Creatorem tuum?

tavit templum sanctum exstruens, Mater enim Virgo templum Christi fuit, Christus autem Verbi. » Quem locum afferens Gregorius de Valentia tom. IV in 3, p. d. 2. q. 2, a. 1, subdit : « De ipsa etiam Virgine, quatenus fuit templum Dei, dicere videtur, quod fuerit sancta exstructa, id est formata. Sic ille. Consonat S. Proclus orat. VI in qua locutus de Josepho, dixit : « Non meminerat potuisse eam (Mariam) effici Dei templum, quæ ex mundo erat formata luto : » quasi diceret, Mariam Dei templum effectam, quia ex mundo luto formata, id est, sine originali labe concepta. De puritate originali hujus templi locutus Joannes Taulerus in serm. de Purific. dixit : « Prævenit hoc sapientia æterna, nolens electissimum templum suum aliqua labe aspergi. » Porro (ut in suo *Mariali* serm. 6, de Concept. B. Virginis inquit Bernardinus Bustensis) sapiens architectus volens præclarum aliquod atque admirabile palatium construere, diu prius in mente sua præconcipit illud, antequam ipsum erigat, et adesse producat. Deus ergo, qui omnium est artifex, omnia prospiciens, ut dicitur Sap. 1, volens Filio suo templum virgineum fabricare atque domum sibi dignam construere, prius, id est ab æterno præordinavit illam præservare a submersione originalis peccati, ne, si in illo inficeretur, Majestati suæ incongrua habitatio redderetur. Si enim præservavit corpus ejusdem Virginis ab omni corruptione, multo magis præservavit ejus animam, quæ excellentius dicitur templum Dei, quam corpus. Unde Ambrosius in I libr. *De Virginibus* ait : « Nam si corpus Virginis Dei templum est, anima ejus quid est? » quasi dicat multo dignius templum. Et post multa : « Gloriosa Virgo Maria figurata est per domum, et templum, quod Salomon ædificavit Deo, de qua habetur III Reg. VI. Sed templum materiale dicitur sanctum juxta illud Psal. X : *Dominus in templo sancto suo.* Ergo et ipsa Mater Dei fuit sancta et nunquam maculata. Unde de ipsa dicitur illud Aggæi II : *Magna erit gloria domus illius novissimæ plus quam primæ.* Et ideo de ista domo divina, scilicet benedicta Virgine, dicit David Psal. XCII : *Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudine dierum.* Quod non esset verum si aliquando fuisset peccato infecta. Similiter falsum esset illud, quod dicitur III Reg. VI, in figura Virginis, scilicet, nihil erat in templo, quod non auro tegeretur, id est, charitate vestiretur. Falsum etiam esset illud, quod in eodem capite scriptum est, scilicet : *Malleus et securis et omne ferramentum non sunt audita in domo Domini cum ædificaretur.* Non ergo malleo peccati originalis, vel securi, vel aliis ferramentis peccati actualis fuit benedicta Virgo percussa, vel vulnerata. » Sic Bustus : « Merito (inquit P. Simon Vuagnerek in *Mariana Pietate Græcorum*, n. 196, ubi Mariam Salomonis templo assimilat) a prima sui origine intaminatum fuit hoc templum, neque enim homini habitatio præparatur, sed Deo. » (I *Paral.* XXIX, 1.) Et P. Hieronymus Lanuza ord. Prædic. ad probandum, B. Virginem sine originali peccato fuisse conceptam, dixit inter alia : « B. Virgo adumbrata fuit insigni illo templo per Zorobabel ædificato, cujus ore Spiritus sanctus edixit : *Manus Zorobabel cæperunt ædificare Domum istam.* (*Zachar.* IV, 9.) » B. Hieronymus tradit Zorobabelis nomen significare *Magistrum insignem in Babel* : et ad Christum referri : *Vos vocatis me Magister, et bene dicitis.* (*Joan.* III, 13.) Manus illius duæ in efformanda Virgine, quando concepta fuit, operam dederunt. Non ait *manus* in singulari : quia ambas ad hanc ædificationem adhibuit. Non solum manum, cujus ope esse naturale concedit, sed etiam alteram, quæ confert esse gratiæ. In efformatione nostra manum primo adhibet, cujus ope confert esse naturale, quod operatur in conceptione nostra : alteram deinde manum, qua esse spirituale, et sic in illam facilis patet dæmonis ingressus, quia tunc temporis unica tantum Dei manus adhibetur. Verum in conceptione Virginis duabus simul manibus usus est Deus; illa, quæ confert esse naturæ humanæ; ista, qua esse supernaturale gratiæ : *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* (*Cant.* VIII, 3.) Sinistra respectu bonorum naturalium, dextra respectu bonorum gratiæ, quibus Virginem circumdedit, quemadmodum agere solet qui alium amplectitur, et manu utraque extensa constringit. Sic Lanuza. Vide Bartholomæum de los Rios in *Horizonte Mariano* tract. 1 cap. 6.

(54) Titulus *immaculatæ*, quem Josephus Noster toties B. Virgini attribuit, optime explicat exemptionem, et immunitatem a peccato originali in B. Virgine, quod recte animadvertit Hieronymus ab Angesto lectura 3, sui *Propugnaculi*, ubi probat non posse Virgini titulum *Immaculatæ* competere, si per instans illam macula piaculi originalis attaminasset. Idcirco nunquam Ecclesia sanctorum cuipiam, si Christum demas et Virginem, titulum *Immaculatæ* attribuit per modum cognominis, et absolute prolati, qui titulus nititur illis Canticorum verbis cap. IV : *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.* Ubi omnem puritatem Naturæ communicabilem innuit, et omnem maculæ notam ab ea procul arcet, ut videre est apud Christophorum de la Vega in *Theologia Mariana*, Palæstra 4, certam. 3, n. 519.

(55) Ex D. Thoma p. p. q. 98, a 2, ad 4, parere sine dolore et læsione virginitatis, est effectus connaturalis justitiæ originalis, et status innocentiæ. Ergo si Virgo incorrupta, hoc est sine dolore et læsione virginitatis peperit sanctum Dominum Virtutum, non contraxit peccatum originale. Vide pro hoc argumento Andream Peruzzinum in *Analysi purissimæ Conceptionis*, pag. 165, et Ludovicum Crespi a Boria in *Propugnaculo theologico pro definibilitate immaculatæ Conceptionis B. Virginis Mariæ*, pag. 62 et 63.

Digitized by Google

Inopinatum, **325** et ineffabile miraculum! Ubi enim Deus vult, vincit ordinem naturæ.

Celebramus te mortalium genus ut omnium salutem, o Laudabilissima (56), ad vitam revocati. Per te siquidem omnes maledictionis mortis liberationem nacti sumus.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Κυριακῆς β', ἀπὸ τοῦ Πάσχα· τῶν ἁγίων γυναικῶν μυροφόρων, καὶ Ἰωσὴφ τοῦ δικαίου.

Τὴν ἀρχαίαν ἀρὰν ἐν γαστρί σου λύσασα, σεμνή, ἀνεβλάστησας ἡμῖν τὴν εὐλογίαν, βρέφος τεκοῦσα· οὗτος γὰρ Θεός ἐστι, καὶ σάρκα φορεῖ.

Μακαρία εἶ, σεμνή, ἡ ἐκ ῥίζης Ἰεσσαὶ, ἐξ ἧς ἡ ῥάβδος καὶ τὸ ἄνθος ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα δι' ἡμᾶς ἀνεβλάστησας. B

A Expers naturæ legum, et matrum usum nesciens peperisti filium sine dolore, Virgo, qui te manu sua in matris utero formavit. Unde omnes generationes merito laudantes te semper beatam prædicant.

Ex canone Dominicæ secundæ post Antipascha, Sanctarum mulierum unguenta ferentium, et Josephi justi.

Antiquam maledictionem in tuo ventre solvens, o veneranda, germinasti nobis benedictionem Christum pariens. Hic enim Deus est, et carnem gestat.

Beata et venerabilis ex radice Jesse, ex qua virga, et flos Christus secundum carnem propter nos germinavit.

Magnalia (57) tua, o incontaminata, quis prædicare sufficiet? Quis dicat terrigenarum ut Creatorem conceperis corruptionis expers, solventem vincula multorum criminum? potest enim quæcunque vult facere.

Σὲ τὴν ἀσπόρῳ κυήσει γεννήσασαν ὑπὲρ φύσιν τὸν καινίσαντα τὴν φύσιν Χριστὸν τὸν μόνον Δεσπότην ἀνυμνοῦμεν οἱ πιστοί.

Γαστρὶ ἀγεωργήτως συνέλαβες, ἁγνὴ, τῆς ἀφθαρσίας τὸν βότρυν ὡς ἄμπελος, ἐξ οὗ τῆς ἀθανασίας οἱ κρουνοὶ ὡς οἶνον ἡμῖν πηγάζουσι τὴν αἰώνιον ζωήν.

Ἐν τῇ γαστρί σου, ἄχραντε, πῶς ἐχώρησας βρέφος, ὃν τρέμουσι δυνάμεις αἱ τῶν ἀγγέλων ὡς Θεόν; εἰ μὴ ὡς ἠβουλήθη, ὡς οἶδεν, ἐσκήνωσεν, πάντας θέλων σῶσαι τοὺς ἐξ Ἀδὰμ γηγενεῖς, λύσας C τὸν Ἀδὰμ τῆς ἀρᾶς ἐκείνης τῆς διὰ βρώσεως πικρᾶς.

Te seminis experte conceptu enixam supra naturam eum, qui innovavit naturam Christum solum Dominum prædicamus fideles.

Ventre sine cultoris opera Christum concepisti incorruptionis botrum, ut vitis : ex quo immortalitatis fontes, ut vinum, nobis fundunt æternam vitam.

In tuo utero, o immaculata, quomodo continuisti infantem illum, quem, utpote Deum, angelicæ potestates contremiscunt? Certe, ut ipse voluit, ut ipse novit, in me habitavit, cupiens salvare universos ex Adam **326** prognatos, qui Adam ipsum ab illa maledictione absolvit, quæ ex amaro cibo provenerat.

Ἐν τῇ γαστρί σου, ἁγνὴ, τὸν ἀείζωον ἄρτον φυραθέντα ἀφύρτως ἐν φυράματι ἡμῶν ἐγέννησας ἀτρέπτως ἕνα Χριστὸν τὸν Θεὸν ἐν δυσὶ ταῖς οὐσίαις.

In tuo ventre, casta, semper vivum panem sine fermento commistum massæ nostræ genuisti, immutabiliter unum Filium, et Christum in duabus substantiis.

Εὐφραινέσθω Ἰεσσαὶ, χορευέτω καὶ Δαβίδ· Ἰδοὺ γὰρ ἡ Παρθένος, ἡ θεόφυτος ῥάβδος ἐβλάστησε τὸ ἄνθος τὸν ἀείζωον Χριστόν.

Gaudeat Jesse, choros agat et David : Ecce enim Virgo divini satus virga germinavit florem semper vivum Christum.

Ex canone feriæ II, hebd. III.

Vidisti Christum ex mortuis exortum Justitiæ Solem, Deo gratissima, quem roga, ut omnium te laudantium corda illuminet.

Sacerrimis te vocibus Dei Matrem glorificamus,

(56) Inter alias Laudes, quas B. Virgini laudabilissimæ attribuere debemus, ut ab ea favores et gratias reportemus, haud postrema esse debet ejus Immunitas a peccato originali. Unde in Missali Romano antiquo apud Balinghem in *Parnasso Mariano*, pag. 25, canebatur; D quod ex Horis B. Virginis secundum usum Romanum affert idem Balinghem loco citato pag. 34, his verbis Deipara salutabatur :

Nos ergo dulci carmine
Laudemus in hac Virgine
Conceptum sine nubilo.
Hanc conceptam ex semine
Et mundam ab origine
Laudet chorus cum jubilo,
Ut mota dulci modulo
Nos servet in hoc sæculo
Mundos ab omni crimine.
Et in mortis articulo
Liberet a periculo
Et inferni voragine.

Ave, Regina cœlorum
Inter omnes mitissima:
Ave, decus Angelorum
Inter omnes pulcherrima,
Simul et Archangelorum
Omni laude dignissima,
Quæ concepta es vitiorum
Sine tabe, purissima.

(57) Cum nemo neget per appellationem « Incontaminatæ » affirmari a Josepho, et aliis Patribus puritatem actualem B. Virginis, ita ut nunquam vel veniali culpa fuerit infecta; cur non etiam significetur puritas originalis, cum multo plus contaminet originale peccatum, quam veniale?

Et in quodam Officio de Immaculata Conceptione,

Digitized by Google

ut supernis ordinibus manifeste sanctiorem, et divinum pontem transmittentem mortales ad supermundanos choros.

Lucis genitrix Virgo, divina tua luce illustra cogitationes nostras et corda : intercessionibus tuis perturbationum caliginem dissipans, et omnes per gratiam participes faciens diei vespere carentis.

Ex canone feriæ III, *hebd.* III.

Omnia continentem concepisti, immaculata Domina. Eum qui contrivit portas inferi, et qui resurrexit, sicut dixerat, die tertio.

Tu es omnium vita : tu vivorum, et mortuorum, consolatio, o Verbum, gaudium, et illuminatio, quæ effulsisti ex Virgine, et die tertia gloriosus e sepulcro resurrexisti.

Viso e mortuis resurgente, Deipara, tuo Filio, et Deo, repleta es gaudio gaudii lætitiæque omnium causa. Propterea **327** te lætanter omnis anima celebrat, et glorificat semper, o Virgo.

Ex canone feriæ IV, *hebd.* IV.

Gladius animam tuam, Virgo immaculata, pertransiit, quando Christum cruci affixum vidisti : Exsultasti autem eumdem e sepulcro conspicata redivivum.

Te splendidam nubem spiritualis solis, Deo gratissima, laudantes prædicamus. Corda nostra illumina, tenebras e cunctis expellens negligentiæ, et perturbationum, o Dei Sponsa.

O maculæ plane omnis expers (58), roga sine intermissione Christum Deum nostrum, ut eos qui te semper beatam prædicant, liberet e tentationum, et perturbationum procella, et tenebris laqueisque insidiose perplexis diaboli.

Sanctum sanctorum supra mentis captum genuisti, o Deipara, qui sanctificationem, redemptionem, et remissionem peccatorum fidelibus, Te mediante, concedit, qui illius resurrectionem glorificant.

Ex canone feriæ V, *hebd.* III.

Luctus tibi, immaculata Virgo, conversus est in gaudium, quando vidisti tuum Filium, et Dominum Christum e mortuis die tertia gloriose resurgentem, et mundum illuminantem.

Apparuisti capacior cœlis, o Virgo, Deum complexa, qui sub terra condi sustinuerat, et mira bonitate morte propria immortalitatem omnibus largitus fuerat, quem pie glorificantes te, ut par est, beatam appellamus.

328 *Ex canone in Parasceve hebd.* III.

Sanctifica corda nostra, sanctissima Dei sponsa (59), quæ vidisti sanctissimum Deum Verbum, e morte resurgentem, et in lætitia clamasti : Omnis substantia laudet Dominum.

Apparuisti, Virgo Mater, aurora Solis Justitiæ : quem cum vidisses excitatum e mortuis, sicut dixerat, et mundum totum illustrantem, gavisa es, o sancta, laudans illum ut benignum.

Præter naturæ legem peperisti ineffabiliter Verbum Deum; Quem impiorum consilio, Domina inculpatissima, crucifixum, sepultum, et resurgentem e mortuis ut vidisti, repleta es gaudio, eum pro nobis rogans laudantibus te.

Ex canone in Sabbato hebd. III.

Puerum peperisti tu quidem, sed Virgo permansisti.

(58) Deiparam Virginem Mariam, omnis plane maculæ, etiam levissimæ peccati actualis, semper expertem fuisse, extra controversiam est : valde enim decuit ut illa, cui tanta cum Christo affinitas, et conjunctio fuit, nullo unquam actualis peccati etiam venialis macula fuerit contaminata, ut optime argumentatus est D. Thomas 3, p. q. 27, a. 4. Ergo Deipara multo magis debet fuisse expers a macula peccati originalis, cum longe magis dedeceat Dei Matrem macula mortalis, cujusmodi est peccatum originis, quam macula venialis, quæ tametsi est voluntaria (non item originalis), tamen levicula est, nec hominem a Deo alienat. Præterquam quod ex immunitate maculæ cujusvis peccati actualis in Deipara, recte infertur immunitas a macula peccati originalis, ex doctrina magni Patris Augustini, quæ fert peccata actualia esse infelicia germina peccati originalis, ita ut ubicunque peccatum actuale invenitur, præcesserit originale, ubi autem nullæ unquam sordes actualis, saltem venialis, reperiuntur, defuerit originale. Ita enim loquitur Augustinus, lib. V *contra Julianum* c. 9 : « Illud sane magnum verumque dixisti, eum posuisses testimonium Apostoli dicentis : *Qui peccatum non fecit :* notandum esse, quod judicaverit Apostolus sufficere ad ostendendum in Christo nullum fuisse peccatum, quia dixit nullum eum fecisse peccatum. Ut doceret, inquis, quia qui non fecit, habere non potuit, omnino verissimum est. Profecto enim peccatum etiam major fecisset, si parvulus habuisset. Nam propterea nullus est hominum, præter ipsum, qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu, quia nullus est hominum, præter ipsum, qui peccatum non habuerit infantilis ætatis exortu. » Sic ille. Ex cujus doctrina liquet peccatum originis subsequentia habere peccata actualia, et e contrario in Adami posteris, ubi nullæ reperiuntur actuales maculæ, non antecessisse originalem. Cum igitur B. Virgo maculæ cujusvis peccati actualis semper fuerit plane expers, sequitur manifeste, quod fuerit etiam plane expers maculæ peccati originalis.

(59) Atque idcirco sine originali peccato concepta. Nam ut inquit Bernardinus de Busto in *Mariali* serm. 7, *de Concept.* parte II, « Decens fuit et consonum rationi, ut Sponsa castissima Dei, nunquam careret gratia sui Sponsi, sed semper jungeretur illi glutino charitatis, ita ut nec quidem per momentum inter ipsam, et Sponsum inimicitia contraheretur, nec divortium fieret. Si autem in peccato originali fuisset Benedicta Virgo concepta, pro illo tunc non fuisset ejus amica, sed inimica, et a Sponso suo divertisset, et separata fuisset. Sed inter ipsam, et Deum semper fuit amicitia et dilectio. Unde ipsa inquit Cant. VI : *Ego Dilecto meo, et Dilectus meus mihi*, scilicet conjunctus est, et semper fuit unitus. Ergo sine peccato concepta fuit. » Sic Bustus. Hinc S. Petrus Chrysologus in serm. *de Annun.* n. 140, dixit : « Pervolat ad Sponsam festinus interpres, ut a Dei Sponsa humanæ desponsationis arceat, et suspendat affectum : neque auferat a S. Josepho Virginem, sed reddat Christo, cui est in utero pignorata cum fieret. » Quibus verbis non solum supponit, sed etiam expresse fatetur Virginem Dei Sponsam caruisse peccato originali : nam si cum hoc concepta fuisset in utero cum fieret, id est, cum concipereturn, non fuisset pignorata Christo, sed dæmoni.

Digitized by Google

sisti, sicut eras antequam pareres, Incorrupta Virgo Deipara. Nam Deus, quem peperisti, naturam innovavit.

Tibi et soli convenit, ut salutis, et gaudii procuratrici, illud quod angelus attulit, Ave, quod cum fide tibi recinimus, Maria semper Virgo.

Liberata per te est prima Parens antiqua maledictione. Non jam amplius illa in dolore pariet. Tu

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Κυριακῆς γ', τοῦ παραλύτου.

Τὴν τιμῶσαν ταύτην, ἁγνὴ, πόλιν σε πάντοτε πιστῶς περίσωζε κινδύνων ἀλώσεως Βαρβάρων, πολέμου ἐμφυλίου, καὶ μαχαίρας, καὶ πάσης ἄλλης ἀπειλῆς.

Ἄσπορον ἔσχες σύλληψιν, καὶ ὑπὲρ νοῦν τοκετὸν, Παρθενομῆτορ ἄχραντε· ἔργον φρικῶδες, θαῦμα μέγιστον, ἀγγέλοις τιμώμενον, βροτοῖς δοξαζόμενον, Κόρη Δέσποινα.

Ἡ ἁγνὴ, πῶς θηλάζεις; πῶς δὲ ἐγέννησας βρέφος τοῦ Ἀδὰμ ἀρχαιότερον; πῶς ἐν ἀγκάλαις φέρεις υἱὸν, τὸν ἐπὶ ὤμων Χερουβικῶν φερόμενον· Ὡς ἐπίσταται, ὡς οἶδεν ὁ τὸ πᾶν οὐσιώσας.

Τὴν ἄσπορον λοχείαν σου, ἁγνὴ, τὴν ἀκατάληπτον ὑμνοῦμεν γέννησιν, μακαρίζοντες ὡς Μητέρα σε τοῦ Ποιητοῦ πάντων καὶ Δεσπότου.

Ὁ πάντα θείῳ νεύματι φέρων κρατεῖται, Θεοτόκε Παρθένε, ἐν ταῖς ἀγκάλαις σου, πάντας ἡμᾶς ἁρπάζων χειρὸς δουλείας τοῦ πονηροῦ, ὡς οἰκτίρμων.

Παρθενεύεις τεκοῦσα ὑπὲρ λόγον τὸν πρὸ πάντων αἰώνων γεννηθέντα ἐκ τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς ἀῤῥεύστως. Διὰ τοῦτο, ἁγνὴ, σὲ μακαρίζομεν.

Τόμον σε πάλαι ἐθεάσατο Ἡσαΐας, Ἀειπάρθενε, ἐν ᾧ δακτύλῳ τοῦ Πατρὸς Λόγος ἄχρονος ἐγέγραπτο, ἐκ πάσης ἀλογίας σώζων ἡμᾶς, τοὺς λόγοις σε ἱεροῖς ἀνυμνοῦντας.

Φωτοφόρου προῆλθε γηδύος σου μέγας ὁ Ἥλιος Χριστὸς, καὶ τὸν κόσμον ἐφώτισεν, ἄχραντε, ἐπιλάμψεσι φαιδραῖς, καὶ τὸ σκότος ἐξῆρε τὸ τῆς παραβάσεως· ὅθεν ὑμνοῦμέν σε πάντων ὡς αἰτίαν καλῶν, θεονύμφευτε.

enim sine dolore, Dei Genitrix, Christum peperisti. Quare te merito felicem prædicamus, et Dominum glorificantes laudamus.

Ad te ipsum recepisti gentem sanctam, eos, qui erant longe a te faciens prope corpore a Virgine suscepto, o Salvator, et non populum tuum vocasti populum tuum divinum; propterea omnes te nunc adoramus, o omnipotens.

329 *Ex canone Dominicæ* III, *in Paralyticum.*

Urbem hanc, quæ te, o Virgo, semper fideliter adorat, tu undequaque tuere a periculis captivitatis Barbarorum, civilium bellorum tenebris, a gladio, atque infaustis omnium malorum augu-
B riis.

Seminis expertem habuisti conceptum, partum vero cogitatione superiorem, incorrupta Dei Mater. Opus stupendum, miraculum maximum, ab angelis honoratum, ab hominibus glorificatum, Virgo Domina.

Quomodo, Virgo, lactas? Quomodo genuisti parvulum Adam seniorem? Quomodo in ulnis gestas illum qui gestatur supra humeros Cherubicos? Eo modo quem ipse scit et novit, qui rebus universis dedit esse.

Conceptionem tuam sine semine, o casta, partum tuum incomprehensibilem laudamus, Beatam Te nuncupantes, utpote Matrem Dei Factoris omnium ac Domini.

C Qui nutu divino cuncta sustinet, tenetur, Deipara Virgo, tuis ulnis, omnes nos eripiens e servitute diaboli ut misericors.

Virgo perseveras postquam peperisti ineffabiliter genitum ante omnia sæcula sine successione ex Patre principio carente: propterea, casta, te beatam prædicamus.

Librum te olim vidit Isaias, o semper virgo, in quo digito Patris Verbum initio carens conscriptum est, quod ex omni irrationali actu et motu liberat nos sacris te verbis collaudantes.

Prodiit ex lucifera tua alvo magnus Sol Christus, et mundum illuminavit, o immaculata, radiis lætissimis, tenebrasque expulit transgressionis. Unde
D laudamus te ut omnium causam bonorum, o Dei Sponsa.

330 *Ex canone feriæ* II, *hebd.* IV.

Incarnatum Dominum ineffabiliter ex tuo purissimo sanguine, Deipara, et propter nos morte in carne suscepta resuscitatum intuens e sepulcro, cum ingenti gaudio glorificasti et magnificasti.

Concepisti, inculpatissima (60), Eum qui cuncta continet, eum ipsum carne generans qui deinde

(60) Non aliam ob causam B. Virgo dicitur *inculpatissima*, nisi quia fuit prorsus ab omni culpa immunis. Si autem B. Virgo fuit ab omni culpa immunis, ergo non solum ab actuali veniali, ut omnes concedunt, sed etiam, et multo magis, ab originali. Si enim Deus a venialibus culpis B. Virginem non fecisset immunem, nunquam ei inimica, et invisa fuisset, utpote habens in se gratiam sanctificantem, charitatem enim non expellunt leves defectus: at non reddendo immunem ab originali mortali, vi istius fuisset objectum condignum odio Dei, et filia iræ et abominationis. Si a venialibus non reddidisset immunem, adhuc jus retinuisset ad hæreditatem æternam, quæ est clara ipsius visio; at non reddendo immunem a peccati originalis infectione, excluderetur de facto a consecutione, illius gloriæ. Item positis in B. Virgine culpis levibus, minime dici poterat, maledictus dies, et hora in qua concepta fuisset: at originali exsistente vere

Digitized by Google

mortem triduana sua morte spoliavit. Quem ora, ut animæ meæ vitia mortificet, meque salvum faciat.

Serva et libera civitatem ac populum confugientem ad te, Dei genitrix Virgo, quæ Christum peperisti, ex omni adversaria ira, et excidio, incursione gentium, ut te, prout decet, hymnis honorantes magnificemus.

Ex canone feriæ III, *hebd.* IV.

Sicut Aurora Solem in ulnis ferens, Virgo exorta es nobis in nocte sedentibus (61).

Ut Deificaret humanum genus Deus homo factus

dicerétur maledicta conceptio B. Virginis sicut, et Job, et reliquorum hominum. Hinc Bustus in *Mariali*, serm. 7, *de Concept.* part. I, ait : « Si Deus præservavit, et defendit Virginem gloriosam a veniali peccato, quod non privat gratia Dei, et stare potest cum charitate, ut dicunt theologi, in 4, d. 21, et hoc ut esset idonea Mater sua, et ob amorem quem ipsi ab æterno portavit : ergo inconveniens videtur credere quod permiserit illam labi in originali peccato privante gratia divina. Non enim esset verus amor, si quis defenderet amicum suum, ne vel modicum leviter verberaretur, quem tamen per gulam suspendi, vel capite permitteret detruncari. » Sic Bustus.

(61) Angelicus Doctor 3, p. q. 27, a. 2, illum locum Jobi III, ubi de diabolo dicitur *Exspectet lucem et non videat, nec ortum surgentis auroræ*, in sensu litterali (etsi metaphorico) exponit de nocte peccati originalis his verbis : « *Exspectet Lucem*, id est, Christum, et non videat, quia nihil inquinatum incurrit in Sapientiam, quæ est Christus, ut dicitur Sap. VII; *nec ortum surgentis auroræ*, id est, B. Virginis, quæ in suo ortu a peccato originali fuit immunis. » Sic ille. Cum autem, idem D. Thomas in cap. I Matthæi, duplicem ortum, seu nativitatem agnoscat, scilicet nativitatem in utero, quæ est prima formatio, et nativitatem ex utero, qua quis exit in lucem : « Nasci de Matre, inquit, est in lucem prodire, in Matre nasci est ipsum concipi. » Ex hoc loco argumentum bonum elici posse videtur ad confirmandum fuisse sanctam, et immaculatam non modo Virginis nativitatem, ad quam eum locum refert S. Thomas, sed etiam Conceptionem? « Neque enim potest negari, inquit Valentia in III p. D. Thomæ, tomo IV, disp. 2, q. I, puncto 2, quin vel maxime Conceptio ipsa Virginis fuerit quoque ejus ortus; rei namque ortum maxime dicimus esse ipsum rei principium. » Hinc Catherinus in sua Disputat. pro immaculata B. Virg. Concept. lib. I, ad quosdam, qui adducentes hunc Jobi locum : *Exspectet lucem et non videat, nec ortum surgentis auroræ*, et de peccato originali ibi sermonem esse asserentes, quod non vidit Lucem, quæ est Christus, quo illum penitus non conclusit, nec ortum, id est, Nativitatem surgentis Auroræ, quæ est Maria : inde inferebant, quod sola nativitas, et non conceptio Mariæ excipiebatur, et ab eo peccato erat immunis, in hunc modum respondet : Exponunt ortum Auroræ pro Nativitate Mariæ, quæ fuit ex utero; cur non potius pro illa quæ fuit in utero? Cur enim viri isti, ut sæpissime, et multis locis contra Dominæ puritatem perpetuam agentes, ortum, et nativitatem pro ipsa conceptione accipiunt, atque exponunt etiam verbis, et mente auctorum repugnantibus, ut suo loco monstrabo; nunc autem, ubi ratio maxime suadebat, et pius favor Matri Dei, ortum auroræ pro nativitate, quæ ex utero, non quæ in utero, velint nos recipere, ut hoc Dominæ privilegium expugnent? At nos discemus potius pro gloria Reginæ nostræ simili modo exponere, sicut illa faciunt contra illam, ut ortum ipsum pro ipso primo ortu accipiamus, qui fuit in utero cum est concepta, quem ortum procul dubio atra illa peccati nox non vidit. Quod autem ita vere exponi debeat, primum facit, quod ipsa decenter pro aurora significatur, quæ Christi luci adjungitur, quæ certe simul cum est, cum luce ipsa est, nunquam est enim aurora sine luce. Secundo facit et maxime, quod cum de stellis loquitur Job, per quas procul dubio sancti ipsi significantur, obtenebratas illas caligine noctis hujus pronuntiat? quod certe non videretur verum, si ortum ex utero etiam in quibusdam ipsorum spectaremus, ut de Joanne Baptista, et Jeremia omnes concedimus, sicut scriptum est : « Antequam exires de vulva, sanctificavi te. « (*Jerem.* I, 5.) Non igitur recte excepta fuisset sola aurora in ortu, tanquam peccato illius noctis libera, si per ortum posterior significaretur nativitas, cum et hoc de aliquibus stellis verum esset. Et tamen sanctissimus Job, ut illam luci, id est, Christo adjungeret, et super omnes stellas, id est, sanctos, singulariter magnificaret, solum ejus ortum excipit, ut stellas omnes præ illa obscuratas faceret. Sic Catherinus. Prædicta etiam Jobi verba a S. Thoma allata expendens Andreas Pintus Ramirez in suo opere *De concept. B. Virg.* n. 367, in hunc modum scribit : « Quam libere ortus ab utero hic explicatur, tam libere ortum in utero, id est conceptionem passivam, possumus explicare, et fortasse magis congrue vulgatam nostram (qui est optimus explicandi modus) aliis versionibus conciliantes. » Sanctes enim Pagninus Thomista fideliter ex Hebræo sic vertit : « Exspectet lucem, et non sit, nec videat splendorem auroræ. » Ortus ergo apud nostrum interpretem splendorem significat, et splendor absolute de quovis Mariæ instanti venit usurpandus. Vatablus legit : « Exspectet lucem, et non adsit, nec videat palpebras auroræ. » Has palpebras frustra ad nativitatem magis deferas, quam ad conceptionem. In re ergo dubia magis congrue ad honorem Virginis locus ducitur, quam trahitur ad impium. Sed audi quid pro littera Pineda ibi : « Inter reliquas translationes hæc palpebrarum illustrior est, quod oculum cœli respiciat : namque solem cœli oculum videtur aurora quasi post nocturnum soporem, et clausa lumina, iterum diductis, et apertis palpebris vigilantem, et videntem mundo reddere. » Divini ergo Oculi, id est, Verbi, palpebra erit Maria, si Aurora est ex mente D. Thomæ, et quis tanti Oculi palpebras lippas, et conniventes quandoque existimabit? Si nihil in Divinam lucem Christum incurrit inquinatum, cur ejus Mater, ubi lux ista, tanquam inter palpebras, nobis fulguravit, denigratur? Si Maria Aurora est Solis immaculati, cur maculata, imo oppetens, quod Concepta appetit, profanatur? Majus est, quod voluit B. Petr. Dam. ad hunc locum serm. de Assumpt. « Hæc est, inquit, Aurora, quam ille non vidit, qui vidit omne sublime, ut erat B. Job, ut illi multa suppressione claudatur dicens : *Non videat ortum surgentis Auroræ*. Sicut Aurora terminum noctis, et diei principium adesse testatur, sic et Virgo noctem expulit sempiternam. » Minus enim congrue tam multa suppressione, id est abstrusione, clausa dicitur Aurora nostra, si ipsas appetentis illius primitias dæmon oppressit : minus congrue clauderetur, si hostis primum illius ostium reseravit. Absit : non solum non tetigit, sed nec eam videre ausus est princeps superbiæ sublimium spectator; quam jam se suosque oppressuram, et æterno clausuram carcere pertimebat. Hactenus Ramirez. Vide S. Thomam in psalm. XLV, ubi explicans de B. Virgine illa verba : « Adjuvabit Eam Deus mane diluculo, » inquit, Deum Mariæ existendi adhuc in utero, auxiliatum fuisse : « Et

Digitized by Google

est ex te, inculpatissima Virgo, quem pulcherrimum e sepulcro prodeuntem, victorem Orci conspexisti lætitia exundans.

Lucis datorem peperisti Dominum porta facta

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τετάρτης τῆς ἑβδόμαδος δ'. ἐν τῇ Μεσοπεντηκοστῇ.

Μόνη ἐχώρησας τὸν Κτίστην τὸν ἴδιον, Θεογεννῆτορ, ἐν γαστρὶ, καὶ σαρκὶ ἐκύησας ἀφράστως, καὶ Παρθένος ἔμεινας, μηδὲν τῆς παρθενίας λυμανθεῖσης· τοῦτον, ἁγνὴ, ὡς Υἱόν σου καὶ Θεὸν ἀπαύστως ἱκέτευε ὑπὲρ τῆς ποίμνης σου ἀεί.

Εἷς τῆς Τριάδος ὤν, γενόμενος σὰρξ ὡράθης, οὐ τρέψας τὴν οὐσίαν, οὐδὲ φλέξας τῆς τεκούσης τὴν ἄφθορον γαστέρα, Θεὸς ὢν ὅλος καὶ πῦρ.

Ἡ ἐν γαστρὶ τὸν Θεὸν ἀπερίγραπτον χωρήσασα, Θεόνυμφε Παρθενομῆτορ ἁγνὴ, μὴ παύσῃ πρεσβεύουσα ὑπὲρ ἡμῶν, ὅπως διὰ σοῦ ῥυσθῶμεν τῶν περιστάσεων· πρὸς σὲ γὰρ ἀεὶ καταφεύγομεν.

Γέγονεν ἡ κοιλία σου ἁγία τράπεζα ἔχουσα τὸν οὐράνιον ἄρτον, ἐξ οὗ πᾶς ὁ τρώγων οὐ θνήσκει, ὡς ἔφησεν ὁ παντὸς, Θεογεννῆτορ, τροφεύς.

Παρθένον μετὰ τόκον ὑμνοῦμέν σε, παρθένον καὶ μητέρα δοξάζομέν σε μόνην, ἁγνὴ Θεόνυμφε Κόρη· ἐκ σοῦ γὰρ ὄντως Θεὸς ἐσαρκώθη ζωοποιήσας ἡμᾶς.

Ἐν γαστρί σου ἐχώρησας τὸν ἀχώρητον Λόγον, ἐκ μαζῶν σου ἐθήλασας τοῦ κόσμου τὸν τροφέα, ἀγκάλαις ἐβάστασας τὸν παροχέα ἡμῶν, Θεογεννῆτορ ἁγνή.

Πῶς ἐγέννησας, εἰπὲ, τὸν ἐκ Πατρὸς ἀχρόνως προεκλάμψαντα, καὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι ἀνυμνούμενον; Ἢ ὡς οἶδεν ὁ μόνος εὐδοκήσας ἐκ σοῦ τεχθῆναι, Θεοτόκε.

lucis, quem e sepulcro fulgurantem intuita, repleta es gaudio. Ipsum exora ut mihi concedat, o Virgo venerabilis, luctum lætificum, futuræ consolationis pignus et causam.

331 *Ex canone feriæ* IV, *hebd.* IV, *in sanctam Mesopentecosten.*

Sola comprehendere tuo utero potuisti Conditorem tuum, Dei Genitrix, et carne genuisti incorrupta virgo permaneus, nec pudore uspiam maculato. Hunc, Sancta, Filium et Deum tuum ne cesses exorare pro tuo grege.

Unus Trinitatis, etsi caro factus, agnitus es non mutasse,' Domine, substantiam, nec ambussisse Genitricis incorruptum ventrem, cum Deus omnino et ignis sis.

Tu quæ in utero tuo Deum incircumscriptibilem genuisti, o Dei Sponsa Virgo Mater casta, ne cesses intercedere pro nobis, ut per te a circumstantibus malis liberemur : ad te enim semper confugimus.

Fuit alvus tuus sancta mensa habens cœlestem panem Christum, ex quo quicunque comederit, non morietur, ut dixit, o Dei Genitrix, universorum nutritius.

Virginem post partum laudamus te, Deipara : Virginem et Matrem glorificamus te, o sola casta Dei sponsa puella, ex te enim vere incarnatus est Deus, qui renovavit nos.

Ventre tuo comprehendisti, quem nullus comprehendit locus. Uberibus tuis lactasti mundi altorem : ulnis portasti eum qui nos sustinet, Dei Genitrix Virgo.

Quomodo genuisti, age dic : Eum qui ante omne tempus ex Patre resplenduit, quinque cum Spiritu sancto glorificatur? Certe ut ipse scit, ut solus voluit ex te gigni, Deipara.

hoc est quod dicit, quod auxiliatus est ei Dominus in ipso ortu matutino. »

Andreas etiam Duvallius doctor Sorbonicus in suo tract. *De Conceptione B. Virginis*, afferens hæc Jobi verba : « Exspectet lucem et non videat ; nec ortum surgentis auroræ, » quæ S. Thomas in sensu litterali, etsi metaphorico, exponit de Christo, et de B. Virgine, ait : Sicut aurora propter proximitatem, quam cum sole habet, nunquam obtenebratur, ab eo quippe duntaxat quindecim gradibus, ex astrologis, semper distat ; sic neque anima Virginis, Deo tantopere proxima, ullius peccati, etiam originalis tenebris unquam est comprehensa. Nec respondeas, per ortum Auroræ intelligendam esse Virginis nativitatem, quæ proprie appellatur ortus, siquidem conceptio non minus, imo magis dici potest ortus, quam nativitas, cum ipsa sit principium existentiæ, qua res dicitur ex potentia suarum causarum extrahi. Unde Lucæ I, de Christo, qui adhuc utero Matris suæ detinebatur scribitur : *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Nec dicas fetum conceptum, et detentum adhuc in utero, nondum esse extra hanc causam, nempe Matrem, quam certum est, esse causam per se : et hinc est, quod ipse fetus non habeat angelum custodem, donec sit egressus ex utero ipso : itemque si Mater martyrium subeat, corona martyrii, ita ut Mater, donetur. Respondeo enim fetum habere propriam existentiam distinctam ab ipsa Matris, quod autem matre indigeat, est tantum ut conservetur in suo esse, non autem ut simpliciter producatur. Quod autem specialem angelum ad sui custodiam non habeat, est quia tunc eo non indiget : nullum enim aliud peccatum potest subire quam ex parte Matris, ut satis constat, ideoque alio angelo, ab ipso matris, opus non habet. Et licet, si martyrio mater afficiatur, coronetur etiam martyrio fetus ille, quem supponimus esse animatum, est, quia reipsa propter odium Christi, et Christianæ religionis occiditur ad occisionem matris prægnantis. Ex quo colligitur fetum conceptum, et anima informatum, optime dici posse natum, et extra suas causas. » Hactenus Duvallius. Bernardinus. Denique de Busto in *Mariali*, serm. 5. *de Concept.* part. III, probans B. Virginem fuisse in aurora præfiguratam Cantic. VI, ubi dicitur : « Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens? » ait inter alia : Aurora a lumine incipit, et semper in lumine crescit, quousque soli jungatur, et nunquam lumine privatur ; sic B. Virgo a lumine divinæ gratiæ incipiens, nullis unquam est peccatorum tenebris obscurata, sed semper in virtutum omnium claritate succrescens, tandem cum Sole Justitiæ dulcissimo Filio suo in cœlesti gloria mirandis circumdata fulgoribus est conjuncta. Sic ille.

Digitized by Google

Continuisti alvo tua, Virgo mater, unum Trinitatis, Christum regem, quem laudat universa creatura, quem tremunt supernæ turmæ. Hunc roga, augustissima, ut nostras animas salvet.

A Ἐχώρησας ἐν γαστρί σου, Παρθενομῆτορ, τὸν ἕνα τῆς Τριάδος Χριστὸν τὸν ζωοδότην, ὃν ὑμνεῖ πᾶσα κτίσις, καὶ τρέμουσιν οἱ ἄνω θρόνοι· αὐτὸν δυσώπει, παμμακάριστε, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

332 *Ex canone feriæ* V, *hebdomad.* IV.

Super te sapientia Patris æterni descendit sicut pluvia in vellus, o casta et incarnata citra mutationem, vias vitæ ostendit nobis scientibus te Virginem post partum et Matrem.

Mundi universi Domina effecta, Dei Genitrix, mundanis me scandalis et vitiis corporis, æternisque suppliciis gehennæ libera, ut te laudem.

O tua cogitatione superiora miracula, sanctissima Virgo! Tu enim peperisti incarnatum Deum, qui divina resurrectione sua cuncta salva fecit.

Ex canone Parasceve hebdomad. IV.

Sancta Dei Genitrix, quæ sanctum sanctorum Verbum principio carentis æterni Patris ex eo resplendens peperisti. Roga ipsum indesinenter, ut sanctificet et illuminet animas et corda nostra, qui desideramus te laudare.

Domus Dei agnita es, castissima Virgo Deipara (62), quippe illi carnem vere animatam ex tuo incorrupta sanguine largita, o immaculatissima, unde te honoramus.

Incarnatur Christus ex te, ineffabiliter Verbum exsistens Patris, Virgo Deipara, et crucifigitur volens propter nos, et resurrectione post triduum fines orbis illustrat, cum quo te, ut par est, Beatam prædicamus.

Ex canone Sabbati hebd. IV.

Lacte nutris Nutritium mundi, et portas in ulnis, o Virgo, illum qui divina potestate sua portat universum. Propterea te ut Deiparam laudamus.

Auxiliatrix eorum qui periculis urgentur, Portus B et **333** Salus confugientium ad te, Dei genitrix sancta, eos qui cum fide te laudant, tuo patrocinio protege, et ab omnibus malis libera per intercessiones tuas eos, qui fideliter modulantur laudes tuas.

Tu quæ gaudium peperisti, et mœstitiam exterminasti, laudatissima Domina, intercessionibus tuis divinam lætitiam impetra iis, qui te fide ferventi, ut vere Dei genitricem celebrant.

Te ut mundi Dominam obsecramus, Sancta (63), ut populum tuum liberes ab omnibus malis, fame, peste, vexatione hostili, quoniam tu præsidium inexpugnabile Christianorum es, Maria Virgo.

Ex canone Dominicæ IV, *in Samaritanam.*

Salve, throne ignee; salve, candelabrum totum aureum: salve, nubes luminis; salve, Verbi palatium, et mensa spiritualis, quæ Christum panem vitæ digne portasti.

O Virgo Mater, quæ modo inexplicabili in tuo utero Deum universorum concepisti; et supra men-

C *Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Κυριακῆς δ', τῆς Σαμαρειτίδος.*

Χαῖρε, θρονε πυρινε, χαῖρε, λυχνία πάγχρυσε, χαῖρε, φωτὸς νεφέλη, χαῖρε, παλάτιον τοῦ Λόγου καὶ νοητὴ τράπεζα, ἄρτον ζωῆς ἀξίως Χριστὸν βαστάσασα.

Ἀνερμηνεύτως συλλαβοῦσα ἐν τῇ γαστρί σου τὸν τῶν ὅλων Θεὸν, Παρθενομῆτορ, ὑπὲρ ἔννοιαν καὶ

(62) Sufficit dicere B. Virginem fuisse Domum Dei, ut intelligamus illam sine originali macula conceptam. Nam ut sanctus Thomas a Villanova serm. 3 *De Nativit. B. Virg.*, ait: « Non decebat Domum Sapientiæ aliquam in se habere labem, propter quod anima, cum infunderetur, nullam habuit ex carne, neque contraxit labem peccati. » Sic ille.

Ludovicus quoque Carvajalus in Declamat. expostularia pro Conceptione B. Virginis, in persona ejusdem Virginis in hunc modum loquitur: « Antequam ego formata essem in utero, fui destinata ut essem Mater Dei, et cum in visceribus matris formarer, tunc domus mea, tanquam domus Dei, fabricabatur, non tanquam spelunca Satanæ. » Sic ille apud *Armamentarium Seraphicum* pag. 42. Et in quodam Officio antiquo Immaculatæ Conceptionis apud Ballinghem in *Parnasso Mariano*, pag. 39, B. Virgo salutatur his verbis:

Salve, Virgo sapiens,
Domus Deo dicata,
Columna septemplici
Mensaque exornata,
Ab omni contagio
Mundi præservata:
Ante sancta in utero
Parentis, quam nata.

(63) Hieronymus Lanuza Ord. prædicatorum, inter alias rationes, quas excogitavit ad probandam immaculatam B. Virginis Conceptionem, hanc nobis proposuit: Observavit S. Thomas, inquit ille, populo antiquo Deum abstulisse casuum et peccatorum occasiones, ut essent sancti, quia nasci ex illis Sanctus sanctorum debebat: « *Sancti* D *eritis, quia ego sanctus sum;* et pedum, quibus gradiebantur, curam gessisse, ne in culpæ vacuum inciderent: *Pedes sanctorum suorum servabit.* Si ergo priscis illis, ne pedes illorum sordes contraherent, præibat ipse, mundando iter, et obvias offensiones seponendo, ob eam tantum causam, quod ex illis nasci debebat Christus; quanto magis Matri tutiandi occasiones auferret, eamque præservaret a sordibus, ut in omnibus vitæ passibus sancta foret? « *Pes tuus non impinget Dominus*, etc. Unde cum Deus jam ipsis vicinus esset, minime dubium est, quin eam puram, et sanctam in primo Conceptionis suæ gressu conservaret. Sic Lanuza, hinc Origenes homil. 1 in Matth. beatam Virginem non solum sanctam, sed plenissimam sanctitatem nuncupavit, ut sic innueret ipsam nullius peccati consortium admisisse. Qua enim ratione plenissima diceretur Mariæ sanctitas, si eam gratia vacuam fuisse aliquando concedatur?

Digitized by Google

λόγον τέτοκας, μείνασα παρθένος ὡς πρὸ τόκου, Θεόνυμφε.

Ἀκατάφλεκτον βάτον σε ὁ νομοθέτης ἐώρα πάλαι, Δανιὴλ δὲ ὄρος ἅγιον κατενόει, μόνη Μητροπάρθενε Δέσποινα.

Σὲ πύλην ἀδιόδευτον, καὶ χώραν ἀγεώργητον, καὶ κιβωτὸν τὸ μάννα φέρουσαν, καὶ στάμνον, καὶ λυχνίαν, καὶ θυμιατήριον τοῦ ἀΰλου ἄνθρακος ὀνομάζομεν, ἀγνή.

Παρθένον μόνην τίκτουσαν, καὶ νηδὺν ἄφθορον τηρήσασαν ὑμνοῦμέν σε, ἀγνή, θρόνον Κυρίου, καὶ πύλην, καὶ ὄρος, καὶ νοητὴν λυχνίαν, νυμφῶνα ὁλόφωτον τοῦ Θεοῦ, καὶ σκηνὴν δόξης σαφῶς, κιβωτόν τε καὶ στάμνον, καὶ τράπεζαν.

Μετὰ λοχείαν φρικτὴν παρθένος, ἁγνή, διεφυλάχθης, ἁγία Θεοτόκε· διό σε ἅπασα ἀγγέλων χορεία καὶ τῶν ἀνθρώπων γενεαὶ ἅπασαι ἀσιγήτοις ἀνυμνοῦσι φωναῖς, χωρίον καθαρὸν τοῦ ἀχωρήτου.

Ἄνθρακι καθαίρεται ὁ Ἡσαΐας προκηρύττων τὸν νοητὸν ἄνθρακα σαρκούμενον, Παρθένε, ἐκ σοῦ ὑπὲρ ἔννοιαν, καταφλέγοντα πάντων τῶν βροτῶν τὰ ὑλώδη ἁμαρτήματα, καὶ θεοῦντα δι' οἶκτον τὴν φύσιν ἡμῶν, παναμώμητε.

Φωτὸς γενομένη οἰκητήριον, ἁγνή, καταύγασον τὰς κόρας τῆς ψυχῆς μου ἀμαυρωθείσας πολλαῖς μεθοδείαις τοῦ ἐχθροῦ, καὶ βλέψαι ἀξίωσον τρανῶς τὸ ἀναλάμψαν φέγγος ἐκ σοῦ ὑπὲρ ἔννοιαν καθαρᾷ καρδίᾳ.

A tis captum, verborumque conceptum, eumdem peperisti : virgo, qualis ante partum fueras, o Dei Sponsa, permansisti.

Olim te rubum incombustum vidit legislator : Daniel vero te montem sanctum animadvertit, o Regina sola virgo et mater.

Te portam imperviam, et agrum a cultura immunem ; et arcam manna continentem et urnam, et candelabrum, et immaterialis carbonis turribulum nominamus, o pura.

Virginem solam parientem, et vulvam incorruptam servantem : thronum Domini, portam, et montem ; spiritale candelabrum, thalamum Dei lucidissimum, tabernaculum gloriæ manifeste ; arcam, urnam, et mensam, te laudamus, o

B casta.

334 Post partum venerandum Virgo, casta, conservata es, o sancta Deipara : propterea te omnes angelorum chori, atque hominum generationes universæ vocibus incessantibus collaudant, o pura sedes illius qui nullo potest loco contineri.

Carbone purificatus est Isaias, qui spiritualem carbonem vaticinans prædicavit, ex te, o Virgo, inexcogitabili ratione incarnatum, qui materialia omnium peccata comburit, nostramque naturam misericorditer deificat, o immaculatissima.

O pura, quæ lucis habitaculum facta es, illumina pupillas animæ meæ, multis inimici insidiis obscuratas ; et fac me dignum ut perspicue puro corde intueri possim nitorem ex te supra quam

C mente concipi possit, fulgurantem.

Ex canone feriæ II. *hebd.* V.

Lucis domicilium facta, o Virgo, illumina pupillas animæ meæ plurimis hostis insidiis obscuratas, et dignum me fac, ut clare videre possim puro corde illud jubar, quod ex te supra mentis captum effulsit.

Exortus est formosus ut Sponsus ex mortuis, qui bonitate sua cogitationes excedente, ex tuis visceribus incarnatus est. Quare visa cum apostolis resurrectione post triduum, illum glorificasti.

Quam venerabilis est partus tuus, o laudatissima, per quem nos omnes ab horribili damnatione libe-

D rati clamamus : Salve, o omnium hominum salus : salve, collapsi mundi erectio.

Eum qui mortuis inspirat vitam, ut vidisti, o immaculatissima, e sepulcro redivivum cum gloria, repleta es dulcedine animi, clamans : Fili mi et Deus mi, magnifico tuam cogitatione superiorem benignitatem.

Ex canone feriæ III, *hebd.* V.

Incarnatus visus est ex sanguinibus tuis ineffabiliter, o castissima, supersubstantialis Deus, et reputatus inter mortuos ille qui est omnium vita, potenter resurrexit : **335** quem tu cum vidis-

(64) Porro B. Virgo Dei Thalamus minime undequaque, id est, omni ex parte, atque omni ex genere, luce coruscasset, si in ipso primo sui esse principio, tetris originalis peccati tenebris obvoluta apparuisset. De hoc autem Dei Thalamo loquens Bernardinus Bustensis in Mariali, serm. 6, *de Conceptione*, part. I, ait inter alia : « Quis in lecto fetido, et immunditiis pleno, jacere potius assentiret, quam in strato mundissimo, et ab omnibus immunditiis elongato ? Nemo enim præsumitur carnem suam odio habere (ut inquit Glossa in Rubrica. § In jus voc.). Beata igitur Virgo Maria quia thalamus divinæ fuit gloriæ, non fuit aliqua peccati sorde polluta. » Sic ille. Hinc sanctus Melito Asianus episcopus Sardensis, homil. de Transitu Virginis dixit : « Domine, præelegisti hanc ancillam tuam fieri immaculatum tibi thalamum. » Ubi satis insinuare videtur (inquit in suis *Exceptionibus*, cap. 13, P. Joan. Eusebius Nierembergius) immunitatem Virginis a peccato originali. cum dixerit non solum electam immaculatum Dei thalamum, sed præelectam, nimirum per singulare puritatis privilegium a principio suæ Conceptionis. Eamdem a peccato originali immunitatum insinuare voluit, Joannes Geometra in *Catena Græca* ad cap. I Luc. dum Mariam appellavit Thalamum præpurum. Et auctor hymni Græci apud Buteonem, et Raynaudum in *Nomenclatore Mariano*, dum eamdem nuncupavit « Thalamum Verbi incontaminatum, et Thalamum undique relucentem. » Quomodo enim Thalamus præpurus, incontaminatus, atque undique relucens, si impuritati, fœditati, atque obscuritati peccati originalis fuisset aliquando subiectus ?

Digitized by Google

ses, animi alacritate repleta es, eumdem magnifi- A cans.

Jesum quem corpore induisti supra cogitationem, casta Domina, resuscitatum intuens e mortuis, clamabas : Quam speciosa pulchritudo tua, Fili mi, per quam ad antiquam formam Adam nunc mutatus renovatur,

Luminis tui radiis dissipa meæ ignorantiæ, Deipara, caliginem, ut fidei vocibus prædicem perpetuo mirabilia tua.

Ex canone feriæ IV. *hebd.* V.

Qui secundum propriam naturam invisibilis erat, visibilis est factus incarnatus ex te, inculpatissima Domina, et crucem mortemque volens sustinuit.

Quæ Dominum Deum peperisti vitæ mortique dominantem, da nobis, o casta, dominium evadere insidiantis nostræ liberati maligni hostis.

Ut porta lucis ex orci penetrabilibus solem intuita exortum, Virgo, et collustrantem terminos terræ, divina completa es suavitate, inculpatissima.

Ex canone feriæ V. *hebd.* V.

Cum Filium tuum e sepulcro resurgentem vidisses, o Virgo inviolata (65), cum illius apostolis gaudebas, cum quibus te glorificamus.

Serva me ab igne gehennæ et ab æterna damnatione, immaculata : frange perturbationum mearum vehementem procellam, et dirige me ad tranquillos vitæ portus. C

Vidisti Christum resuscitatum cum mulieribus unguenta ferentibus, et converso in gaudium luctu, illum glorificabas. Unde alta voce te felicem prædicamus, Dei Genitrix.

337 *Ex canone Dominicæ* V, *in Cœcum a Nativitate.*

Alvum tuam conjugii expertem inhabitavit Dominus, o Virgo, per viscera miserationum suarum salvum facere volens hominem corruptum astutia inimici. Hunc igitur obsecra, ut civitatem hanc omni excidio liberet, et incursione gentium.

Virginali ex ventre peperisti Deum incarnatum, a quo impetra, sanctissima Domina, ut misereatur nostri. D

Partum tuum, incorrupta, natura superiorem glorificamus, beatam te, inculpatissima, fide prædicantes, tanquam Dei universorum Genitricem.

Quomodo peperisti sine virilis copulæ experimento, o casta Virgo Mater? quomodo nutristi eum, qui universas nutrit creaturas? Ut ipse solus novit, qui universi est auctor et Deus.

(65) Hic titulus Inviolatæ, non solum ostendit B. Virginem fuisse illibatam in corpore per integritatem virginitatis, sed etiam illibatam in anima per immunitatem a peccato originali. Unde P. Joan. Eusebius Nierembergius in suis *Exceptionibus*, pag. 176, observat sanctum Leonem papam in Epistola ad Julianum Coensem, quæ exstat apud Binium in concilio Chalcedonensi, dum in ea vocat

Ex canone in Parasceve hebd. V.

Sancta inculpatissima, sanctum in sanctis quiescentem enixa, hunc ut vidisti e sepulcro fulgentem sicut sponsum ex thalamo, extulisti laudibus, benignitatem ejus commendans.

Sicut ex te prodiit Deus in aspectum, Virgo, minime resignatis virginitatis tuæ signaculis ; ita e sepulcro emicuit signati lapidis inviolata sigilla linquens, quo viso superabundasti gaudio benedicens divinam ejus potentiam.

Eum qui nutu fert cuncta Deum utero gestasti, Virgo, factum hominem per suam misericordiam, Deo gratissima. Quem enixe roga ut illuminet corda nostra beatificantium te tanquam castam vere B Dei Genitricem.

Ex canone Sabbati hebd. V.

Excedit omnem cogitationem divinus partus tuus : universorum enim factorem et Deum in carne paris, quem precare, o Domina, pro eorum, qui laudes tuas canunt, salute.

Virgo post partum, ut et ante partum fueras, o casta, apparuisti. Leges enim in te naturæ, o immaculata, immutatæ sunt. Propterea te, o casta, fideles beatam dicimus.

Virgo in utero concipit mundi unum imperatorem Deum humana indutum carne, quam ut imperatricem orbis et Dominam, merito celebramus.

Inopinatum in te miraculum exstitit, Deipara, mater enim eadem et Virgo nulla unquam a sæculo, præter te, visa est, quæ Deum incarnatum enixa, Virgo post partum permansisti : quamobrem cuncti te fideles pie laudamus.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Κυριακῆς ε', τοῦ τυφλοῦ.

Μήτραν σου ἀπειρόγαμον τὴν σὴν κατῴκησεν, ἁγνὴ, Κύριος διὰ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν σῶσαι βουλόμενος τὸν φθαρέντα ἄνθρωπον ταῖς μεθοδείαις τοῦ ἐχθροῦ· αὐτὸν οὖν ἱκέτευε τὴν πόλιν ταύτην σώζεσθαι πάσης ὀλώσεως καὶ ἐχθρῶν ἐπιδρομῆς.

Παρθενικῆς ἀπὸ γαστρὸς ἀπεκύησας Θεὸν σεσαρκωμένον, ὃν κατοικτειρῆσαι ἡμᾶς αἴτησαι, παναγία Δέσποινα.

Τὸν τόκον σου, ἄχραντε, τὸν ὑπὲρ φύσιν δοξολογοῦμεν μακαρίζοντες πίστει σε, πανάμωμε, ὡς Θεοῦ τῶν ὅλων λοχεύτριαν.

Πῶς; τέτοκας μὴ γνοῦσα, Παρθενομῆτορ ἁγνὴ, πεῖραν ἀνδρὸς, θεοχαρίτωτε; πῶς τρέφεις τὸν τὴν κτίσιν τρέφοντα; Μόνος ὡς ἐπίσταται αὐτὸς τοῦ παντὸς Ποιητὴς καὶ Θεός.

Mariam inviolatam, ita appellare, quia nulla sorde, tum ejus mens, tum ejus caro læsa fuit, cum hoc inviolatæ nomine plus utatur S. Leo ad significandam integritatem spiritus, quam illæsionem corporis, atque idcirco sæpe in suis epistolis vocat Deum inviolabilem, quippe qui nulli corruptelæ obnoxius sit tanquam impassibilis.

Digitized by Google

Τὰ μεγαλεῖά σου, ἁγνὴ, τίς διηγήσεται; Θεὸν γὰρ ἐν σαρκὶ ἔτεκες ὑπερφυῶς κόσμον διὰ σοῦ ῥυόμενον, Παρθένε πανάμωμε, ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.

Magnalia tua, o sancta, quis enarrabit? Deum enim carne peperisti supernaturaliter, qui per te liberat mundum, inculpatissima Virgo, ab omni peccato.

Μετὰ τὴν κύησιν παρθένος ὤφθης, ἁγνή· Θεὸν γὰρ ἐγέννησας καινοτομήσαντα φύσεις, ἄχραντε, τῇ δυνάμει αὐτοῦ, ὃν ἐκδυσώπει σωθῆναι πάντας ἡμᾶς.

Post partum, Virgo apparuisti, sancta. Deum enim genuisti naturam immutantem, o incorrupta, virtute sua, quem semper deprecare ut salvos nos faciat.

Παρθένε ἄχραντε, θεοχαρίτωτε, τὸν σὸν δυσώπει Υἱὸν διὰ παντὸς μή με καταισχῦναι ἐν ἡμέρᾳ τῆς δίκης, ἀλλὰ συναριθμῆσαι τοῖς ἐκλεκτοῖς προβάτοις.

Virgo immaculata Deo gratissima, tuum exora Filium semper ne me confundat in die judicii, sed annumeret electis ovibus.

Φανεῖσα πλατυτέρα οὐρανῶν, Παρθένε ἁγνὴ, ἐχώρησας Θεὸν σωματικῶς τὸν ἀπερίγραπτον, καὶ ἐκύησας πάντων ἀπολύτρωσιν τῶν πίστει ἀδιστάκτῳ ὑμνούντων σε.

Visa capacior cœlis, Virgo sancta, comprehendisti corporaliter Deum incircumscriptum, et peperisti in redemptionem omnium, qui fide nil dubitante laudant te.

Ex canone feriæ II, *hebd.* VI.

Aurora, Virgo, fuisti Solis intelligibilis justitiæ, per quem ex ignorantiæ tenebris sumus eruti.

338 Libera nos a supplicio ac damnatione æterna, nos qui te laudibus extollimus (66), o pura Dei Genitrix.

Propitium effice nobis, incorrupta Virgo, tuum Filium et Deum omnium, nobis, inquam, fide te laudantibus.

Ex canone feriæ III, *hebd.* VI.

Domine sancte, qui ex casta Virgine natus es, crucifixus autem et sepultus es voluntarie, et a mortuis resurrexisti, per ejusdem preces omnibus misericordias tuas demitte.

Supplex precare incarnatum ex te Verbum, ut nostri humiliatorum misereatur, o Deipara Virgo.

Lucem nobis de luce, o Virgo inviolata, genuisti, atque infidelitatis tenebras minuisti, unde nos universi te fidei vocibus collaudamus.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς τετάρτης τῆς ἑβδομάδος ς', ἐν τῇ προεορτίᾳ τῆς Ἀναλήψεως.

Ex canone feriæ IV, *hebd.* VI, *in vigilia Ascensionis.*

Φωτοφόρον ὄχημα τοῦ Ἡλίου σὺ τοῦ νοητοῦ γεγένησαι ἀληθῶς, ἄχραντε ἁγνὴ, δι' οὗ οἱ καθήμενοι ἐν τῷ σκότει ἔβλεψαν τὸ φῶς τῆς ἐπιγνώσεως, καταχρέως σε δοξάζοντες.

Vehiculum Luciferum Solis spiritalis tu facta es revera, o Virgo inviolata, per quem illi, qui in tenebris sedebant, viderunt lumen scientiæ te pro dignitate glorificantes.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς πέμπτης τῆς ἑβδομάδος ς', ἐν τῇ Ἀναλήψει τοῦ Κυρίου.

Ex canone feriæ V, *hebd.* VI, *in Assumptionem Domini nostri Jesu Christi.*

Ἄχραντε Μῆτερ Θεοῦ, τὸν σαρκωθέντα ἐκ σοῦ, καὶ ἐκ τῶν κόλπων τοῦ Γεννήτορος μὴ ἐκφοιτήσαντα Θεὸν, ἀπαύστως πρέσβευε ἐκ πάσης περιστάσεως σῶσαι οὓς ἔπλασεν.

Inviolata Dei Mater, Deum ipsum ex te incarnatum, absque eo quod Genitoris sui sinum dereliquerit, assidue deprecare, ut ab omni periculo servet quos creavit.

Ἱκέτευε ἀπαύστως, ἁγνὴ, τὸν προελθόντα ἐκ λαγόνων σου ῥυσθῆναι πλάνης διαβόλου τοὺς ὑμνοῦντά σε Μητέρα Θεοῦ.

Roga indesinenter, o sancta, productum ex visceribus tuis, ut liberet a fallaciis diaboli laudantes te Matrem Dei.

Ἡ Παρθένος ἔτεκε, καὶ τὰ μητέρων οὐκ ἔγνω, ἀλλὰ μήτηρ μὲν ἔστι, παρθένος δὲ διέμεινεν, ἣν ἀνυμνοῦντες, Χαῖρε, Θεοτόκε, κραυγάζομεν.

339 Virgo peperit, nec, quæ matrum sunt, est experta, sed mater quidem est, virgo autem permansit, quam laudantes, Ave Deipara, clamamus.

(66) Sat est dicere B. Virginem fuisse Dei Genitricem, ad hoc ut eam a quacunque impuritate, non solum peccati actualis, sed etiam originalis omnino liberam atque immunem intelligamus. In ignominiam enim Christi redundasset, ut inquit 3, p. q. 27, angelicus doctor, si ipse non præservasset Genitricem suam a culpa veniali, quia infamia matris in filium redundat. Ergo in ejusdem Christi majus dedecus vergeret, sinendo propriam Matrem impuritate culpæ originalis coinquinari. Nonne plus per illud recessisset a Filio, utpote sancto per essentiam, et magis accessisset ad Belial, majusque cum illo commercium contraxisset, quam per peccata venialia, etiamsi in infinitum commisisset? Si Dei Filius consuluit honori suo, animam, et uterum undequaque pulchrum suæ Matris ab omni levissimo peccato actuali liberum conservando, quia Sapientia non intrat in corpus subditum peccatis; quanto magis exigit Filius idem corpus, eamdem animam pulchram, ita ut nunquam denigrata, aut infecta fuerit lethali culpa originali? Hinc in quodam Officio antiquo Immaculatæ Conceptionis apud Balinghem in *Parnasso Mariano*, pag. 41, sic canitur :

Decebat tam nobilem
Natum præcavere
Ab originali
Labe Matris Evæ
Almam, quam elegerat
Genitricem vere
Nulli prorsus sinens
Culpæ subjacere.

Digitized by Google

Virginem post partum te laudamus o Deipara : tu enim Deum Verbum incarnatum mundo peperisti.

Παρθένον μετὰ τόκον ὑμνοῦμέν σε, Θεοτόκε · οὐ γὰρ τὸν Θεὸν Λόγον σαρκὶ τῷ κόσμῳ ἐκύησας.

(67) Te rubum incombustum, et montem, et scalam animatam, et portam cœlestem merito glorificamus, o Maria gloriosa, orthodoxorum gloria.

Βάτον σε ἀκατάφλεκτον, καὶ ὄρος, καὶ κλίμακα ἔμψυχον, καὶ πύλην οὐράνιον ἀξίως δοξάζομεν, Μαρία ἔνδοξε, ὀρθοδόξων καύχημα.

Qui natus est de Virgine, quam Deiparam effecit, benedictus sit Deus patrum nostrorum.

Ὁ ἐκ παρθένου τεχθείς, ἣν Θεοτόκον ἀπειργάσατο, εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Filium ac Deum ob suam pluriman misericordiam de Virgine natum, per quem Spiritus paracletus fidelibus missus est, sacerdotes laudate.

Τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν, διὰ τὴν αὐτοῦ πολλὴν εὐσπλαγχνίαν σαρκωθέντα ἐκ παρθένου, ὑφ' οὗ τὸ Πνεῦμα τὸ παρακλητικὸν διηγγέλθη, ἱερεῖς ὑμνεῖτε.

Ave, Deipara, Mater Christi Dei, quem peperisti, hodie e terra evolantem cum angelis videns, magnificabas.

Χαῖρε, Θεοτόκε, Μῆτερ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ὃν ἐκύησας, σήμερον ἐκ γῆς ἀνιπτάμενον σὺν ἀγγέλοις ὁρῶσα, ἐμεγάλυνες.

Ex canone feriæ VI, *post Assumptionem.*

Castam casti laudemus populi, speciem Jacob divinis actionibus illustremus, et religiose laudemus tanquam Matrem Dei nostri.

Commune fidelium propitiatorium, promptum ac paratum hominum auxilium, pontem ad Creatorem traducentem, per quem omnes ad salutem transvehuntur, Dei Matrem glorificemus.

Præsens cum divinis discipulis, castissima, et videns quem genuit e terra exaltari, clamabat : Revertere ad Patrem principio carentem tu, qui replevisti omnia gloria tua, o sole Domine gloriosissime.

340 *Ex canone Sabbati post Assumptionem.*

Arcem in te ad refugium habemus, o Virgo, quin et promptuarium, unde salus perfecta et divitiæ in animas nostras angustiis pressas effunduntur. Lumine enim tuo semper lætificantur, o Domina, et nunc nos et a vitiis et a periculis serva.

Non relicto Patris sinu in tuo gremio Verbum reclinatum est ab irrationalitate nos liberans, o Virgo, canentes, Domine Deus.

Deipara castissima, animæ meæ vulnera, et peccati cicatrices absterge, et purga fontibus illis qui ex Filii tui latere manant, atque laticibus ex eodem latere fluentibus emunda. Ad te enim clamo, ad te confugio : te invoco gratia plenam.

Vocem tibi Gabrielis cum omnibus angelis offerimus : Ave, palatium lucidissimum Regis : Ave, quæ terram cœlis, Virgo, conjunxisti, per quam salvamur, qui scimus te virginem Dei matrem.

Ex canone feriæ II, *ante Pentecosten.*

Totus dulcedo, totus desiderabilis tuus Filius Christus est Dominus, immaculata Virgo, quem instanter ora cum innumerabilibus sanctorum, qui sursum habitant, virtutibus, ut amaritie peccatorum animas perdente liberet nos.

Ex canone feriæ III, *ante Pentecosten.*

Inarata Terra, quæ germinasti nutritium Universitatis, Eum qui manum aperit, et implet omne animal benedictione, divina virtute confirma per panem vitalem corda **341** languida, et nauseantia saturitate gravium nostrarum offensionum.

Speciosum forma peperit te, Salvator, speciosa puella, quem cum illa videret in passione non habentem speciem neque decorem, in lamenta erumpens aiebat : Stupore percellor, Fili mi, considerans inexcogitabilem humiliationem tuam, per

(67) Quare B. Virgo dicatur *Rubus incombustus*, optime inter alios explicat B. Ludovic. Bertrandus, ord. Prædic. in *Serm. de Conceptione* part. IV, p. 4, dum ibidem ait : « Domina nostra in sua Conceptione ab originali labe præservata fuit. Hæc est itaque rubus ille Moysis, qui ardebat, et non consumebatur. Ardebat hæc, nam more reliquorum ab Adamo descendentium ex semine virili et ardore concupiscentiæ fuit concepta, verum incombusta, ac a communi peccati originalis incendio remansit illæsa. » Sic ille. Cui favet S. Theodotus Ancyranus in homil. 2, *de Nativit. Salvatoris*, lecta in synodo Ephesina S. Cyrillo præsente, dum ibidem comparans Virginem cum rubo ardenti inquit : « Dic mihi, quid est vilius, rubusne an uterus virgineus, ab omni passione peccati purus? » Rubus enim Mariæ expresse fuit similitudo. Si ergo (subdit in suis *Exceptionibus* Nierembergius) vilem illam arbusculam ita Deus ipse olim insedit, ut eum illi splendorem, eam gloriam, eam mirandam integritatem induxerit, qua, quæso, ratione Virginem nostram obsederit, aut potius possederit? Quem illi nitorem, quam puritatem, quam lucem intulerit, quando eam ita ab omni peccati affectione immunem præstitit? Vide S. Theodorum, novum confessorem, in *orat. de Nativit. Virginis*, ubi Deiparam appellat Rubum consertum igni miraculum, quem rubigo peccati non tetigit ; et Ambrosium Catharinum in *Disp. de Concept. B. Virg. ad Patres ord. Prædic.*, lib. III, circa finem ubi cum B. Virgine loquens his utitur verbis : « Tu Rubus ille ardens et incombustus, quem Moyses videns admiratur, in quo non minus corporis quam mentis perpetuam tuam ac laudabilem virginitatem agnovit Ecclesia. » Vide etiam Bernardinum Bustensem in *Mariali* serm. 6, *de Concept.* part. III, ubi in rem nostram ita fatur : « Salamandra in igne permanet, et per illum transit, et tamen non comburitur, nec caloris ardorem sentit, sic intemerata Mater Dei in lumbis parentum igne peccati ardentium permansit, et per illos transiit, et tamen illius peccati ardorem in se non recepit. »

Digitized by Google

quam naturæ hominum humiliatæ largiris salutem.

Ex canone feriæ IV, *ante Pentecostem.*

Corporatus ex te prodiit Deus Verbum, o immaculata, lapsum primorum parentum per viscera misericordiæ reparans.

Ex te Dei Sapientia, domum sibi ipsi fabricata, incarnata est ineffabili demissione, Virgo nuptiarum expers. Tu enim una ex cunctis generationibus electa es in incorruptum incorrupti habitaculum Verbi (68).

Luminis receptaculum fuisti, o pura, splendentis ante luciferum ex Patre, et in te habitaculum figentis temporibus novissimis, nostramque ferentis humanam formam, et illam sine permistione deificantis. Propter quod te omnes, ut Dei matrem, magnificamus.

Ex canone feriæ V, *ante Pentecosten.*

Refingis confractam, et corruptione collapsam humanam naturam, immaculata, Deum corporans, et supra naturam pariens sine tactu nuptiali, cui clamamus : Gloria, Christe, virtuti tuæ.

Porta Dei clausa, per quam solus intravit Altissimus, dirige me in vias Dei, et aperi mihi salutis portas, o Deo gratissima ; ad te siquidem, o Virgo, confugio, unicum præsidium generis humani.

342 Parce mihi, Christe, cum veneris gloriosus ad judicandum mundum : dissipa nebulam passionum mearum per intercessiones Genitricis tuæ, et fac me hæredem cœlestis regni tui.

Ex canone Parasceve ante Pentecosten.

Humanam naturam ex Virgine tanquam vestem suscipiens, o Verbum, propter summam misericordiam tuam, eamdem tanquam firmum tegumentum ac parietem dedisti nobis semper, qui te Deum hominumque amatorem esse cognovimus.

Præter legem naturæ legis datorem parturis,

(68) Favet Nicolaus Cusanus S. R. E. cardinalis, libr. V *Exercitat.* ad illa verba : *Cœlum et Terra transibunt*, dum inquit : « Virgo gloriosa, cum esset prædestinata ante sæcula, ut ex ipsa reciperet Dei Filius naturam humanam, ut Dei Filius fieret filius hominis : ita concepta est, ut dignum ad hoc habitaculum fieret. Induere se debuit Deus humanitate Mariæ, quare humana natura Virginis digna facta est ab initio. » Sic ille. Et Gulielmus Pariensis Junior, sive Bitontinus in *Postillis majoribus de festo Conceptionis*, q. 3, dum ait : « Virgo Maria debebat fieri speciale habitaculum Dei. Ergo debebat specialius præparari. Sed si concepta fuisset in peccato originali, non fuisset specialius præparata. Igitur non fuit concepta in peccato originali. Sic Gulielmus. Hinc Fulbertus Carnotensis in *Serm. de Nativit. B. Virginis*, ait in rem nostram : « Hoc igitur cum primis astruere fas est, quod anima ipsius, et caro, in qua elegit sibi habitaculum Sapientia Dei Patris, ab omni malitia et immunditia purissima fuerunt : affirmante Scriptura, quod in malevolam animam non introibit Sapientia, neque habitabit in corpore subdito peccatis. » Hæc Fulbertus. Cujus verba videtur desumpsisse D. Thomas 3, p. q. 27, a. 4, ad probandam Virginis puritatem actualem, sed Fulbertus (ut in suis *Exceptionibus* cap. 5, notat Nierembergius) puritatem originalem iis stabilire contendit, quod in aliis locis uberius expressit : et quod majorem vim habere videtur ad suadendam immunitatem a peccato originali, quam a veniali, dubitari non debet, cum corpus efformatum ac conceptum in peccato originali, magis sit subditum peccato, quam quod unum admittat veniale, si non contraxisset originale. Velasquez de Maria Concepta libr. I, Dissert. 3, annot. 7, n. 4, afferens illam Ecclesiæ orationem : « Omnipotens sempiterne Deus, qui gloriosæ Virginis Mariæ corpus et animam, ut dignum Filio tuo habitaculum effici mereretur, Spiritu sancto cooperante præparasti, » ait inter alia : Notanter quidem corporis et animæ Mariæ mentionem fecit, quæ Spiritus sanctus ad dignum Filii Dei habitaculum præparavit, quin dubium sit, quod de prima sui formatione Ecclesia loquatur, ne tardus præparator habitaculi Spiritus sanctus fuisse videretur, qui peregrinum hospitem, et quidem ferum hostem prius habitaculum intrare, et conspurcare permiserit. Sic ille. Speciale habitaculum Dei debet speciali modo præparari. Sed B. Virgo fuit speciale habitaculum Dei tam secundum corpus, quam secundum animam. Ergo speciali modo debuit præparari. Quo autem speciali modo præparata fuisset, si in originali peccato fuisset concepta ? Ingens profecto pondus habet oratio missæ pro Virginis conceptione, qua Ecclesia Romana usa est, ut habetur in Missali, cui titulus : « Missale ad usum Sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ recens diligenti studio recognitum Lugduni anno 1515, » et in Officio Conceptionis B. Virginis per magistrum Leonardum de Nogorolis edito, et per Sixtum IV, pont. max. approbato, quam refert et in ea vim facit Ambrosius Catherinus lib. II, *Disput. pro immaculata Virginis conceptione* hunc in modum : « Audi, quæso, orationem, quam consulto et ex certa scientia recepit jam olim Ecclesia, et agnosce quam perspicue declaret quod dicimus : Deus qui per immaculatam Virginis conceptionem dignum Filio tuo habitaculum præparasti, » etc. Sic ille. Observanda enim est series dictionis, qua per immaculatam Mariæ conceptionem dignum a Summo Patre Filio suo præparatum habitaculum dicitur, quasi aliter non fuerit dignum. Tolle ergo immaculatam Virginis conceptionem, tolles et dignum Filii Dei habitaculum, tolles etiam et Dominicæ incarnationis sacramentum. Pone vero immaculatam Mariæ conceptionem, et videbis statim cum impolluta eum qui sanctificat universa, nam ut nunquam ante sanctissimam Mariam divinæ carnis assumptioni repertum est habitaculum, ita ubi repertum est, humanam carnem assumpsit Deus. Nisi fuisset Filius, cui dignum erat a Patre habitaculum præparandum, non fuisset immaculata Virginis conceptio, nec alia immaculatæ conceptionis causa, fons, et origo, quam Dei Filius. Porro Deiparam Virginem fuisse sine originali macula conceptam, eo quod ipsa fuerit in Dei humanitatem habitaculum præparata, disertis verbis affirmavit L. Germanus patriarcha Constantinopolitanus in Menæis Græcorum die 9 Decembris et in suo *Mariali* fragm. 9, dum dixit : « Hodie in visceribus Castæ Annæ concipitur Maria Dei Filia, præparata in habitaculum universalis Regis sæculorum. » Quid enim est Mariam in visceribus S. Annæ conceptam esse Dei filiam, nisi conceptam esse in gratia, et per consequens, conceptam sine peccato originali ? si enim in originali peccato concepta fuisset, non jam concepta Dei filia, sed concepta filia diaboli, et filia iræ (quod Christianæ aures audire horrent) prædicari posset. Filia autem Dei sine originali peccato concepta est, non aliam ob causam, nisi quia præparata in habitaculum universalis Regis sæculorum. Oportuit enim eam, quæ Dei singulare habitaculum futura erat, esse incontaminatissima puritate fulgentem, atque ab omni omnino labe alienissimam.

Digitized by Google

Virgo, legis umbras dissipantem, et gratiæ fulgores affundentem. Quare me lege peccati, o Virgo, qua nunc gravissime exagitor, solutum, concede vacare liberum laudando liberatori meo Domino.

Vas lucis illuminantis totum Orbem sola ostensa es (69), immaculata inculpatissima Maria Deipara. Quare, oro te, illumina obtenebratam vitæ deliciis miseram animam meam, quo, sicut in die, per vias Dei ambulem.

Ex canone Dominicæ Pentecostes.

Salve Regina, maternitatis et virginitatis gloria, nullum quippe os, licet disertissimum ac facundissimum in dicendo, valet te pro dignitate celebrare. Hæret autem, et quodammodo vertigine laborat omnis mens in partus tui consideratione, quamobrem te cum affectu gloriosam prædicamus.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Κυριακῆς τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς.

Χαίροις, Ἄνασσα, μητροπαρθένων κλέος· ἅπαν γὰρ εὐδύνατον εὔλαλον στόμα ῥητορεύειν, οὐ σθένει σε μέλπειν ἀξίως· ἰλιγγιᾷ δὲ νοῦς ἅπας σοῦ τὸν τόκον νοεῖν· ὅθεν σε συμφώνως δοξάζομεν.

343 *Ex canone feriæ* V, *post Dom. Pentec*

Ex Spiritu sancto, casta, concepisti eum qui ante tempus resplenduit, Verbum ex Patre ingenito, et hunc per summam bonitatem incarnatum peperisti, Dei genitrix Mater Virgo.

Ex canone in Parasceve post Pentec.

Montem lucidissimum, montem umbrosissimum, montem pinguem, et incaseatum dilexit Deus, te scilicet, o Virgo sancta ; salvos fac servos tuos.

Architecta mundi divina Sapientia, ex te, o puella, templum Spiritus sanctus ædificavit, salvare volens ex fidei præscripto viventes.

Spiritus sancti thalamus facta es, o Deipara, ex quo mundi Opifex Verbum Patris processit homo, et nobiscum conversatus nunc manifestavit Trinitatis cognitionem.

Ex canone Sabbati post Pentec.

Spiritus sanctus in te purum virginitatis sacrarium descendens, effecit splendidum, et sanctissimum tabernaculum Filii excelsi, beatissima.

Incarnationis Verbi organum divinum, o veneranda, Spiritus sanctus cum obumbravit tibi, te arcam divinam, illustrem effecit, et adornavit, o Virgo benedicta, quæ Deum in carne peperisti.

Terrestre quoddam cœlum apparuisti, sancta, cœleste Verbum ventre concipiens, quod in terra conversatum est.

Deum hominibus, Virgo, conciliasti mirabiliter, inter **344** Eum, et nos mediatrix interveniens (70).

(69) De hoc vase loquens Bustus in *Mariali* serm. 8, de concept. parte 1, ait ex S. Antonino archiepiscopo Florentino : « Ordinans vas ad sacrificium altaris, conservat ipsum a maculis, hoc enim est valde decens. » Hæc ille, scilicet Antoninus. « Sed Virgo Maria (subdit Bustus) fuit vas Deitatis. Ergo decuit ut præservaretur etiam a macula originali. » Vide S. Cyprianum in Orat. de Nativitate Domini, ubi appellans B. Virginem *vas electionis* natura nobiscum communicans, non culpa : « Nec sustinebat justitia, inquit ille, ut illud vas electionis communibus laxaretur injuriis, quoniam pluribus a cæteris differens, natura communicabat, non culpa. » Quis enim hic non videat Cyprianum supposuisse puritatem originalem beatissimæ Virginis? Culpa namque communis, cui descendentes ab Adamo subjiciuntur, tantum est originalis, non vero venialis. Hanc enim aliqui, saltem infantes, non commiserunt, cum quibus si Virgo culpa non communicavit, evidens est, eam non fuisse obnoxiam originali, ac de illa potissimum intelligi debere Deiparam communibus injuriis non fuisse offensam. Sanctus etiam Chrysostomus Orat. in Annuntiat. non aliam ob causam Deiparam vocat Vas incontaminatum, nisi quia originalis peccati contaminationem non habuit, sed ab hac tanti mali miseria immunis fuit. Quis enim absolute appellet incontaminatum, quod aliquando, et quidem turpissime, contaminatum fuit?

(70 B. Virginem sine Originalis peccati macula fuisse conceptam, eo quod inter nos, et Deum Mediatrix futura esset, colligit Bartholomæus Pisanus, *De laud. B. V.* libr. 1, fructu 7, dum ait : « Maria Dei Mater debebat esse mediatrix inter nos et Deum, scilicet ejus Filium, et ejus Filius inter nos et Deum ; ergo carere debebat quolibet vitio, et macula, qua erat discordia, qua e peccato originali et omni alio. » Sic ille. Bernardinus etiam de Busto in suo *Mariali*, serm 6, de concep. parte 1, in hunc modum loquitur : Quandocunque est inter aliquos inimicitia, pro reconciliatione convenit accipere tertium, nisi ille sit offensi amicus, multo minus autem talis mediator, debet esse particeps delicti, per quam participationem sit et ipse dolosus : nam inimici amicus, inimicus est, et ideo ei, tanquam inimico, non credendum. Virgo itaque quæ debebat mediare inter humanam naturam, et Christum venturum, non debebat esse rea et conscia delicti, alioquin esset indigna reconciliatrix, dicente Gregorio in *Moralibus :* Cum is qui displicet ad interpellandum mittitur, irati judicis animus ad iracundiam provocatur. Missa est ergo Virgo benedicta a Patribus exsilio damnatis tanquam digna reconciliatrix ad Deum, quæ si non esset digna, pœnam mereretur. Sed quia non est repulsa, imo iratum Deum placavit, dignissima inventa est, et per consequens, sine originali culpa. Christus ergo inter Patrem et populum mediavit, Virgo inter Filium et delinquentes ; quod si ipsa peccavisset, ubi esset spes nostra? Ubi reclinatorium capitis nostri? Si Mater esset rea, quid nobis servis esset inutilibus? Desperare possemus, ubi ipsa privilegio singulari puritatis non polleret. Sic Bustus. Cui his verbis subscribit Pelbartus in *Stellario B. Virginis*, lib. IV, part. II, a. 3 : Mediatrix est Maria inter Christum, et homines, medium autem debet participare cum extremis, 5, *Phys.*; ideo congruit, ut ipsa Maria mediatrix generis humani in conceptione assimiletur hominibus, in naturali, scilicet, propagatione communi, et hoc non obstante assimiletur Christo capiti in hoc, ut per gratiam præservetur a peccato originali. Sic Pelbartus.

Digitized by Google

Per te enim, sanctissima, coierunt in unum quæ prius dissidebant. Cœlestis siquidem, et divinæ hæreditatis, et voluptatis misericorditer facti participes sumus.

Ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν, ἐν ᾗ ποιεῖται ἡ μνήμη τῶν ἁγίων πάντων.

Ex canone Dominicæ post sanctam Pentecostem in qua celebratur memoria omnium sanctorum.

Γνώμην ἀνδρείαν αἱ παρθένοι, πάναγνε, ἀναλαβοῦσαι σαφῶς, μαρτυρικοὺς ἄθλους ἀκλινῶς μιμούμεναι, καὶ ψαλμικῶς ὀπίσω σου τῷ Υἱῷ σου, Παρθένε, ἐνθέως συναγαλλόμεναι τῷ παμβασιλεῖ προσηνέχθησαν.

Virilem palam animum virgines assumentes, o castissima, certamina martyrii fortiter subierunt, et juxta psalmum post te, Virgo, Filio tuo summo Regi lætantes oblatæ sunt.

Παρθενικῆς ἀπὸ γαστρὸς τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν Λόγον ἀπεγέννησας ἡμῖν, Θεομήτορ, ὃν νεάνιδες ἁγναὶ θεοπρεπῶς ἐπόθησαν, καὶ σοῦ ὀπίσω πᾶσαι τούτῳ σαφῶς ἠκολούθησαν.

Virgineo ex ventre Deum ex Deo Verbum progenuisti nobis, Dei Mater, quem adolescentulæ castæ Deo digne dilexerunt, et post te palam omnes secutæ sunt.

Νύμφη Θεοῦ γέγονας, Θεογεννήτρια· τὸν γὰρ τούτου Λόγον προαιώνιον σωματικῶς τέτοκας ἡμῖν, ἐν ᾧ καὶ γυναῖκες ἁγίως πολιτευσάμεναι, καὶ ἄθλοις παμποικίλοις διὰ σοῦ κοσμηθεῖσαι τῆς προμήτορος πτῶσιν ἀνώρθωσαν. B

Sponsa Dei fuisti, Dei Genitrix, ejus enim Verbum ante sæcula genitum corporaliter peperisti nobis. In quo et mulieres sanctæ vita perfunctæ, et variorum certaminum coronis per te ornatæ, primæ parentis lapsum emendarunt.

Ὑπερθαύμαστον τόκον τὸν σὸν ἀγαπήσασαι γυναῖκες πάνσεμναι, τὰ τερπνὰ τοῦ βίου εἰς οὐδὲν ἐλογίσαντο, πάναγνε, τῆς αὐτοῦ καὶ μόνης ἐρωτικῶς ἐπιθυμοῦσαι ἀγλαΐας καὶ θείας ἐλλάμψεως.

Admiratione omni superiorem partum tuum amplexæ sanctissimæ mulieres, jucunda mundi nihil habuerunt, castissima, solam ejus adamantes speciem divinis radiis illustrem.

Μητέρα παναληθῆ Θεοῦ σε πάντες γινώσκομεν, δι' ἧς φύσις γυναικῶν ῥωσθεῖσα, πανάμωμε, Χριστοῦ ὑπερήθλησεν, ἀρετῆς τε πάσης εὐσεβῶς γέγονεν ἔμπλεως.

Veram Dei Matrem te omnes agnoscimus (71), o immaculatissima, per quam roborata natura muliebris pro Christo certavit usque ad mortem: virtuteque cumulatam omni religiose vitam duxit.

(71) Qui B. Virginem agnoscunt veram Dei Matrem, decens etiam est, eos ipsam agnoscere ab omni prorsus originalis peccati labe immaculatissimam. Nam ut optime argumentatur Thomas Argentinensis, lib. III, d. 3, q. 1, a: « Decuit Filium Dei Virginem Matrem, a macula originali præservare, quia hoc decuit Filium Dei in propria Matre observare, ad quod obligatur quilibet purus homo ex præcepto divino. Sed quicunque filius posset matrem suam præservare etiam a minori malo, quam fuerit originalis culpa, ipse ad hoc teneretur ex præcepto divino, quia alias non honoraret Matrem, neque in maxima necessitate illi subveniret. Ergo, etc. Illud igitur quod decet aliquem facere, et nullam habet de impotentia excusationem, si hoc non facit, aliquo modo pro inconvenienti sibi poterit imputari. Sed Virginem præservare ab omni macula Dei Filium decuit, et ipse hoc potuit. Ergo aliquo modo inconveniens esse videtur, si hoc non fecerit. Ita Argentin. Cui consonat Ambrosius Tarvisinus, sive Spiera, Serm. in Sabbatis, considerat. 2, conclus. 3, in hunc modum scribens: « Servavit Deus populum suum ab aquis maris Rubri, et per quadraginta annos eorum vestimenta et calceamenta illæsa servavit, et hoc propter dignitatem populi sui: et quomodo Matrem propriam ab omni macula non præservasset propter dignitatem maternitatis suæ. » Sic ille. Sed de immunitate B. Virginis ab originali macula, ratione divinæ maternitatis, optime omnium Ambros. Catharinus in *Disput. de conceptione B. Virginis* ad Patres ord. Prædic. lib. II, cap. ult. ubi ait: Dico audacter, volente Deo, quod si B. Virgo consideretur secundum naturæ suæ conditionem, secundum quam erat filia Adæ ex semine in se ipso odioso, vel digno odio concepta, et propagata, absque dubio ex se digna fuit intelligi sub Adæ peccato cum reliquis. Si vero consideretur ut Mater Dei, et illa, quæ erat paritura Salutem mundo, pium, et pulchrum est credere, quod fuit digna omnino eximi a tanto malo, ut Salus, quæ ab illa erat, sibi primum, et summo modo prodesset, præveniendo, et occurrendo ante malum potius quam postmodum vindicando. Quod si quærat ergo quis: Quo ergo modo consideranda est? Nunquid ut filia Adæ, ut sit cum peccato, an ut Mater Christi, ut ab eo sit præservata? ego quidem a Scripturis discens, hac parte non considerabo illam, ut Adæ filiam, sed ut Christi Matrem. Aliam enim penitus in ea geneologiam non lego in Scriptura, nisi quod Christi sit Mater. Patrem autem ejus, et matrem a Scriptura nequaquam didici. Ergo hoc plane innuit his, qui capere volent, et quibus est intelligentiæ spiritus, ut ita a nobis consideranda sit, sicut Scripturæ illam nobis præferunt, et ostentant. Similiter enim est, quod de Melchisedech advertit Paulus, quod essent in Scripturis, et pater, et mater ejus sub silentio missi, et ipse absque genealogia, eo quod Christum significaret Dei Filium. Cum igitur non sine hujus veritatis, ac mysterii doctrina (ut certo scio, videre poterunt quibus sunt beati oculi) occultatum sit pater, et mater Dominæ nostræ, et solum ostensa palam nobis ut Christi Mater in Scripturis sanctis, ut agnosceremus illam, quod gratia non solum naturam superavit, sed absorbuit, et ad nihilum redegit; confidenter assero quod Dominus ab initio cum videret omnino ex rigore legis debuisse illam similiter cum aliis a gratia sua excidere, singulari prærogativa excipiens eam, noluit videre hoc malum in ea, quam in Matrem inenarrabili gratia prælegerat, ut hinc omni honore dignissima censeri posset. Noluit tantæ Matris statum et debitam perpetuo gratiam quovis modo mutare, aut ab unius facto adeo indigne sub discrimine pendere, siquidem longe æquius, et divinæ sapientiæ congruentius, ut in Filio suo perpetuæ charitatis oculo respiceretur, quam in parente aliquando sub ira quasi peccatrix agnosceretur. Hactenus Catharinus. C D

Digitized by Google

Mariam inviolatam et sanctissimam Dei genitricem adolescentulæ universæ cum affectu nunc choreas ducentes magnis vocibus exsultant, laudantes illam, quæ nobis perennis gaudii fontem produxit.

Dissidentium conciliatrix reipsa probata es. Per te **345** siquidem contubernales angelorum in cœlis homines sunt. Idque testatur sanctorum omnium ordines, nunc cum ipsis celebrantes tuum partum, Virgo Deipara, canticis æternis.

Cum lætitia universæ mulieres divina sapientes feliciter initiatæ in Christo, et Spiritu sancto, Virginem inviolatam veramque Dei Matrem, quæ nos ab Evæ primæ parentis maledictione redemit, religiose circumstantes, ejusdem fructum laudibus extollunt in sæcula.

A Μαρίαν την ἄχραντον, καὶ παναγίαν θεογεννήτριαν αἱ νεάνιδες πᾶσαι χορείαν θείαν ἅμα στησάμεναι, μεγαλοφώνως Ἀγάλλου, ἐβόησάν σοι, ἡ τῆς χαρᾶς τὴν πηγὴν ἡμῖν ἐξλυσας.

Ὡράθης διεστώτων συναπτική· διὰ σοῦ γὰρ ἀγγέλοις ὁμόσκηνοι ἐν οὐρανοῖς ἄνθρωποι γεγόνασιν ἀληθῶς, καὶ μαρτυροῦσι τάγματα πάντων τῶν ἁγίων νῦν σὺν αὐτοῖς, ὑμνοῦντες τὸν σὸν τόκον, Παρθένε Θεοτόκε, ἐν αἰωνίοις μελῳδήμασι.

Μετ' εὐφροσύνης ἅπασαι γυναῖκες αἱ θεόφρονες καὶ τελειωθεῖσαι ἐν Χριστῷ καὶ τῷ Πνεύματι, Παρθένον τὴν ἄχραντον καὶ ἀληθῆ Μητέρα Θεοῦ, τὴν ἐκ τῆς κατάρας τῆς προμήτορος Εὔας ἡμᾶς λυτρωσαμένην, εὐλαβῶς παραστᾶσαι, τὸν ταύτης ἀνυμνοῦσι καρπὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ex alio canone ejusdem Dominicæ post Pentecosten.

Currus Lucifer, et illustre habitaculum, o castissima, ipsis Cherubim sublimior facta es, dum Deum in ulnis gestasti : propterea ad te omnes clamamus, o casta, Salve, o omni benedictione cumulatissima.

Portam spiritualis Lucis te, Dei Mater, nominamus, per quam ingressus est ad nos Christus speciosus apparens splendoribus divinitatis, occultatus in stola carnis, invisibilis ut Deus, in forma autem nostra visibilis.

Maledictionem Evæ Matris omnium tuo, Virgo, partu abrogasti, quæ mundo benedictionem protulisti Christum. Quocirca te gaudentes ore, et mente Deiparam proprie confitentes, beatam prædicamus.

Universus chorus a Deo eruditorum prophetarum, mysterium ineffabilis et divinæ incarnationis ex te factæ Dei Verbi prænuntiavit, Virgo Mater. Tu enim verissimi, et antiquissimi consilii arcanum divulgasti.

Symbola partus tui tres pueri in fornace cecinerunt. Ut enim illi permanserunt in igne illæsi, permansisti et tu virgo, concepto licet in tuo ventre,

B benedicta, igne inexstinguibili, Deo videlicet Patrum nostrorum.

Quis de excessu misericordiæ tuæ non vehementer obstupescat, **246** o Verbum æternum? Propter nos egenus factus es, cum esses dives, et in utero sanctæ Virginis tanquam in tabernaculo habitasti : propterea te adorantes concinimus :

Salve virginitatis gloria, salve, Mater Dei inviolata, quam universæ creaturæ divinis canticis magnificamus.

Ex canone in Dominica Cæci, quinta post Pascha.

Virginalem uterum tuum Dominus habitavit, o casta, per viscera misericordiarum salvare volens hominem corruptum insidiis inimici. Ipsum ergo deprecare, ut hanc civitatem ab omni expugnatione,

C et incursu hostili defendat.

A virginali utero Deum incarnatum peperisti, quem deprecare, o Domina sanctissima, ut nobis misereri dignetur.

Partum tuum qui fuit supra naturam (72-74), o immaculata, glorificamus, beatam te cum fide appellantes (75), o ab omni labe immunis, tanquam Dei omnium Genitricem.

(72 74) Si dicatur *Apostolus*, *Protomartyr*, *Philosophus*, *Urbs*, statim per antonomasiam Paulum, Stephanum, Aristotelem, Romam intelligimus. Et si sol tarie scribatur vel pronuntietur hoc epithetum *immaculata*, ut sæpissime pronuntiatur a Josepho, statim intelligitur B. Virgo ; hic enim titulus est illi proprius, atque antonomasticus, sed

D ratione præsertim immaculatæ conceptionis. Hinc auctores *Armamentarii Seraphici pro titulo Immaculatæ Conceptionis*, col. 153, observant, nunquam ab Ecclesia vel doctorum aliquo sanctorum quempiam, Christo Domino, et ejus sanctissima Matre exceptis, *immaculati* appellatione fuisse insignitum, saltem per modum cognominis, aut tituli : quamvis non desint, qui beatum Joannem Baptistam a levissimis etiam venialibus peccatis pie liberum asserant. Ex quo arguitur B. Virginem, ratione præsertim præservationis ab originali macula immaculatæ appellationem sortiri, et ex eo, quod sola fuerit in instanti suæ conceptionis a peccato originali immunis, ad hunc cognominis omnem maculam excludentis honorem ascendisse.

(75) Hæc ratio (scilicet quod B. Virgo, ex eo quod fuerit Dei Genitrix, fuerit etiam omnimoda puritate ornata, et ab omni tam actuali quam originali labe immunis), licet alicui solum congruens videatur, pluribus tamen videtur concludens, ut in sua Theoria § 50, inquit P. Jo. Eusebius Nierembergius. Et cur, quæso, in Conceptionis Immaculatæ festo nil de Maria, nisi divinam ejus maternitatem Ecclesia in Evangelio proponit, dicens : « De qua natus est Jesus? » Quid divinæ maternitati (inquit Celada, in *tractat. de Esthere figurata*, cap. II, § 343), ad Conceptionem purissimam dudum peractam? P. Alphonsus Salmeron, vir in omni litteratura in paucis excultissimus, tom. III, in Evang. tract. 30, hac super re ita granditer scribit : *De qua natus est Jesus*, etc., Mariæ siquidem maternitas (ut ita dicam) conceptionis illius comes fuit et administra. Quid sublimius? quid augustius quam divina maternitas, qua Virgo Deipara vere dicitur, et est vera Dei Genitrix? Vis nosse puritatem, et dignitatem immaculatæ conceptionis Deiparæ? pensita verba hujus magni doctoris : Mariæ maternitas (ut ita dicam) conceptionis illius comes fuit et administra. Ne reputes temporis divortium

Digitized by Google

Quomodo, o casta Virgo Mater, Deo charissima sine **348** virili copula peperisti? quomodo eum nutristi, qui creaturas nutrit universas? quomodo solus ipse novit, qui universi est Creator, et Deus.

Quis magnalia tua enarrare possit, o Virgo casta? Deum enim in carne supernaturali ratione peperisti; qui per te, o Virgo castissima, a peccatis mundum retrahit universis.

Post partum virgo, casta, permansisti, Deum enim genuisti, o inviolata, qui potentia sua innovavit naturas : quem supplex ora pro omnium nostrum salute.

Virgo immaculata, Deo charissima, tuum Filium deprecare assidue, ne me in die judicii confusione perfundat; sed cum electis ovibus annumeret.

O Virgo casta quæ cœlis latior apparuisti, continuisti corporaliter Deum, qui circumscribi non potest; et eumdem peperisti in redemptionem omnium qui te firmissima fide collaudant.

Ex canone in feria II, *post Dominicam* V *Paschæ.*

Luciferum vehiculum solis intellectualis vere facta es, o casta et immaculata; per quod, sedentes in tenebris lumen scientiæ viderunt, te pro debito gloriosam appellantes.

Ex canone in feria IV, *post eamdem Dominicam.*

Dominum omnium peperisti, o Domina ab omni labe immunis (76), qui voluntariam passionem suscepit, et ad Patrem suum ascendit, quem tamen non descruerat, quamvis carnem suscepisset.

Beatus factus est venter tuus, o purissima, digna namque fuisti continere eum modo ineffabili; qui inferorum **349** ventrem mirabiliter evacuavit; quem pro salute nostra dum te laudamus, exora.

Christus, qui te, o Dei Genitrix, Virginem incorruptam post partum conservavit, ascendit ad Patrem, quem non dereliquerat, licet carnem assumpsisset ex te præditam anima intellectuali, propter ineffabilem misericordiam.

Laudamus, o casta puella, conceptionem tuam; laudamus partum ineffabilem, per quem a corruptione, et perditione, ac tenebroso inferni carcere liberati sumus.

O stupore plena miracula! quomodo Deum continuisti, o Deo charissima, qui est incomprehensibilis? qui carnem ex te emendicavit, et cum plurima gloria hodie in cœlum assumptus homines deificavit?

Ecce Filius tuus, o Deipara, morte per suam crucem spoliata, resurrexit tertia die; et cum apparuisset discipulis suis, ad cœlestia emigravit; cum quo te adorantes laudamus, et glorificamus in omnia sæcula.

Lux de luce coruscans, ex te, o mundissima, exorta est; et universam infidelitatis obscuritatem dissipavit; et iis qui in nocte dormiebant, illuxit : propterea universi te pro merito beatam appellamus in æternum *.

inter Mariæ conceptionem, et Dei maternitatem : nam etsi conceptio quindecim annorum spatio maternitatem anteverterit in Dei mente, et mysteriorum prævisione, maternitas conceptionis est comes, nec computanda est sine maternitate conceptio : concipitur enim mox Dei Mater digne futura. Unde divina maternitas futuræ Dei Matris conceptioni adest, ut affinitatem cum peccato præpropere arceat et avertat. Nec tantum divina maternitas comes adest, sed etiam Marianæ conceptionis administra, scilicet tantus gratiæ et gloriæ nitor in Deiparæ purissima conceptione scintillat, ut Dei maternitas, quæ est omnium Mariæ gratiarum matrix, non dedignetur puritati conceptionis velut ministrare : siquidem singulare et prælustre gratiarum omnium privilegium in conceptione Virgini præmature concessum, ex divina maternitate auguste nascitur. Gratia enim tunc naturam præpropere antevertit, ut digna Filii Dei Mater conciperetur. Ergo infinita dignitas, et gratia divinæ maternitatis, velut comes, et administra adest immaculatæ Virginis Deiparæ conceptioni. Hæc Celada.

(76) Cum esse ab omni labe immunem, sit infimum Christi omnium supremi, Christus enim cum sit justus, duo habet quæ justum hominem constituunt, scilicet declinare a malo, et facere bonum, sine peccato esse, et virtutibus abundare : quamvis enim sine peccato esse quid magnum sit, majus tamen est gratia et virtutibus abundare, et omni perfectione esse præditum. Unde angeli boni non distinguuntur inter se ex eo quod non contraxerint culpam, nam nullus eorum deliquit, sed juxta majorem, vel minorem eorum gratiam, sublimiorem, vel inferiorem locum obtinent in illa æterna beatitudine. Cum etiam Christi Mater Virgo beatissima sit supremum omnium, qui sub Christo capite vivimus, ut nemo negabit, et supremum infimi attingat infimum supremi, manifestum est quam decens sit, ut ipsa B. Virgo sit omni labe immunis, ut Christus. Christus quidem ex natura, ex privilegio tamen ejus mater, ut locus Christo in ea locando conveniret. Vide pro hac re Nierembergium in *Theoria*, § 10, non longe a principio.

* Apud Maraccium deinceps leguntur *Theotocia* ex alio codice deprompta; quæ cum eadem sint omnino cum *Theotociis* supra ex Paracletica Græcorum expressis, nobis omittenda erant, quamvis Maraccius ea ob varietates quasdam admiserit. EDIT.

Digitized by Google

ΚΑΝΩΝ ΕΙΣ ΦΟΒΟΝ ΣΕΙΣΜΟΥ (1)

Οὗ ἡ ἀκροστιχίς·

Ὦ Χριστὲ τῆς γῆς τὸν κλόνον παῦσον τάχος Ἰωσήφ.

—

CANON IN TERRÆ MOTUS PERICULO.

(Apud Goar. *Eucholog. Gr.* p. 785 ed. Paris ; Daniel. *Thesaur. hymnol.* III, 111.)

Canticum primum. Tonus obliquus secundi. « Velut in terra pedibus procedens. »

A Ὠδὴ α', ἦχος πλ. β'. « Ὡς ἐν ἠπείρῳ πεζεύσας. »

Quam timenda ira tua est, e qua, Domine, nos exemisti, dum in terra minime statum nostrum obruisti : propterea te cum gratiarum actione laudamus.

Qui sincera nostra correptione continuo gaudes, ad instar levis folii terram omnem, in timore fideles tuo confirmaturus, concutis, Domine.

Gravi terræ motu nos omnes libera : et hæreditatem tuam, te patientem Dominum plurimis irritantem offensis, ne perire permittas.

In Deiparam.

B Suppliciter tibi, Mater Dei, clamamus, solitos compassionis affectus civitati, et populo, exhibito; gravissimo terræ motu, et interitu cunctos eximе.

Canticum secundum. « Videte, videte. »

Terra solo tuo aspectu concussa, Rex omnium, animis nostris timorem incussisti : verum furorem tuum, misericors Dominator, remitte, et populum tuum ruinæ cuncta devastanti ne tradas.

Pro populo omnimoda debitorum verecundia operto, et jamjam perniciem exspectante, quis te exorabit? ab ea, Christe, tua misericordia, nos eximе.

Terrorem tuum nunc, aspectu tuo fundamentis terræ concussis, Christe, manifestasti : verum so- C litam tibi, misericors, clementiam exhibe, ne misere pereamus.

In Deiparam.

Quis solus absque te, illibata Virgo, iratum nobis Deum reconciliare potest? Hac de causa, precare, sanctissima, ut terræ fragorem perniciem nobis minitantem sedet.

Ὡς φοβερὰ ἡ ὀργή σου, ἐξ ἧς ἡμᾶς ἐλυτρώτω, Κύριε, μὴ συγχωρήσας ἐν τῇ γῇ ἅπαν τὸ ἀνάστημα ἡμῶν. Εὐχαρίστως σε διὸ ἀεὶ δοξάζομεν.

Χαίρων ἡμῶν καθ' ἑκαστὴν τῇ παντελεῖ διορθώσει, Δέσποτα, ὥσπερ φύλλον εὐτελὲς διασείεις ἅπασαν τὴν γῆν, εἰς τὸν φόβον σου πιστοὺς στηρίζων, Κύριε.

Ῥῦσαι σεισμοῦ βαρυτάτου πάντας ἡμᾶς, καὶ μὴ δῴης, Κύριε, ἀπολέσθαι παντελῶς τὴν κληρονομίαν σου πολλοῖς παροργίζουσαν κακοῖς σε τὸν μακρόθυμον.

Θεοτόκιον.

Ἱκετικῶς σοι βοῶμεν, Μῆτερ Θεοῦ, τὰ συνήθη σπλάγχνα σου ἐπὶ πόλιν καὶ λαὸν συμπαθῶς δεικνύουσα, σεισμοῦ βαρυτάτου καὶ φθορᾶς πάντας ἀπάλλαξον.

Ὠδὴ β'. « Ἴδετε, ἴδετε. »

Σείσας προβλέψει σου πᾶσαν τὴν γῆν, παμβασιλεῦ, ἐνέβαλες εἰς φόβον ἡμῶν τὰς διανοίας. Ἀλλ' ἄνες, Δέσποτα οἰκτίρμον, τὴν ὀργήν σου, καὶ μὴ δῷς εἰς παντελῆ ἀφανισμὸν τὸν σὸν λαόν.

Τίς δυσωπήσει σε, ὑπὲρ λαοῦ παντοδαπῶν αἰσχύνης ὀφλημάτων ἀεὶ καλυπτομένου, καὶ ἀπολέσθαι προσδοκῶντος τῇ ὀργῇ σου; ἐξ ἧς ἡμᾶς, Χριστὲ, τῷ σῷ ἐλέει ἐξελοῦ.

Ἔδειξας φόβον σου νυνὶ, Χριστὲ, τῇ φοβερᾷ προ- C βλέψει σου σαλεύσας τῆς γῆς τοὺς θεμελίους· ἀλλὰ συνήθως δεῖξον πάλιν, ἐλεῆμον, τὸ ἔλεος τὸ σὸν, μὴ ἀπολλύμεθα δεινῶς.

Θεοτόκιον.

Τίς μόνος ἄνευ σου δύναται, ἄχραντε ἁγνὴ, Θεὸν ἀγανακτοῦντα καθ' ἡμῶν καταλλάξαι ; διὸ δυσώπει, παναγία, παῦσαι τάχος τὸν κλόνον τῆς γῆς γεννῶντα ὄλεθρον ἡμῖν.

(1) Subito etiam et vehementi terræ motu concussos, et conturbatos animos, Ecclesia suis orationibus erigit et firmat. Inter cunctos vero memorandus est ille qui Theodosii Junioris tempore contigit et quo talis clades imminebat, ut Constantinopolis cives ruinam ædificiorum veriti, in campo extra urbem aliquo spatio morati fuerint. De illo D precibusque tunc actis refert Nicephorus lib. XIV, cap. 46 : Συνεχεῖς δεήσεις συνάμα βασιλεῖ τῷ Θεοδοσίῳ καὶ Πρόκλῳ τῷ πατριάρχῃ ποιούμενοι, καὶ λιτῆς ἀγομένης πάντες σύνδακρυς ἐκ βάθους τὸν ἄνωθεν ἔλεον ἐκκαλούμενοι : *Una cum imperatore Theodosio et Proclo patriarcha continuis precibus incumbentes, et supplicatione publica celebrata omnes collacrymabantur, et ex profundo intimoque animo misericordiam supernam invocabant.* In Occidente autem notissimus is fuit, qui eodem ævo, renovandæ Rogationum piæ consuetudini S. Mamerto Viennensi episcopo causam præbuit : de quo Sidonius Apollinaris epistola prima lib. v.

Digitized by Google

Ὠδὴ γ'. « Οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς σύ, Κύριε. »

Ἡ γῆ μαστίζεται ἡμῶν κακῶς διακειμένων, καὶ ἀεὶ τὴν ὀργήν σου συγκινούντων καθ' ἡμῶν, οἰκτίρμον παμβασιλεῦ· ἀλλὰ φεῖσαι, Δέσποτα, τῶν δούλων σου.

Συσσείσας, Κύριε, τὴν γῆν, ἐστερέωσας πάλιν νουθετῶν ἐπιστρέφων τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, στηρίζεσθαι ἐν τῷ σῷ θείῳ φόβῳ θέλων, ὑπεράγαθε.

Γεννώσας θάνατον πικρὸν, καὶ σεισμοὺς βαρυτάτους, καὶ πληγὰς ἀνηκέστους ἁμαρτίας, ἀδελφοὶ, ἐκφύγωμεν, καὶ Θεῷ μετανοίας τρόπους ἐπιδείξωμεν.

Θεοτόκιον.

Ἡ μόνη οὖσα ἀγαθὴ τὸν πανάγαθον Λόγον ἐκτενῶς ἐκδυσώπει, τῆς παρούσης τοῦ σεισμοῦ ῥυσθῆναι πάντας ὀργῆς, Θεοτόκε ἄχραντε, δεόμεθα.

Ὠδὴ δ'. « Χριστός μου δύναμις. »

Σαλεύεις, Κύριε, τὴν γῆν, βουλόμενος ἑδραιῶσαι ἀληθείας πάντας ἡμᾶς, Δέσποτα, στηρίζεσθαι σαλευομένους προσβολαῖς τοῦ δολίου πολεμήτορος.

Τῇ θείᾳ νεύσει σου κλονεῖς τὰ σύμπαντα, καὶ δονεῖς τὰς καρδίας τῶν ἐπὶ γῆς κατοικούντων, Δέσποτα. Τῆς οὖν δικαίας σου ὀργῆς ἄνες, Κύριε, τὰ κύματα.

Οὐδ' ὅλως ἔχοντες εἰς νοῦν τὸν φόβον σου, ἐκφοβεῖ τῇ νικήσει πᾶσαν τὴν γῆν, μόνε εὐσυμπάθητε· ἀλλὰ συνήθως ἐφ' ἡμᾶς τὰ ἐλέη σου θαυμάστωσον.

Θεοτόκιον.

Ναόν σε, Δέσποινα, Θεοῦ γινώσκοντες, ἐν ἁγίῳ ναῷ σου χεῖρας οἰκτρὰς αἴρομεν εἰς δέησιν, ἴδε τὴν κάκωσιν ἡμῶν, καὶ παράσχου τὴν βοήθειαν.

Ὠδὴ ε'. « Τῷ θείῳ φέγγει σου.

Καὶ σὺ, καρδία, σείσθητι νῦν βλέπουσα Θεοῦ τὴν ἀπειλὴν ἐπικειμένην, καὶ βόησον· Φεῖσαι τοῦ λαοῦ σου, Δέσποτα Κύριε, καὶ παῦσον τὴν δικαίαν ὀργήν σου, εὔσπλαγχνε.

Λαὸν καὶ πόλιν ἣνπερ τῷ σῷ αἵματι ἐκτήσω, Ἰησοῦ, μὴ παραδῷς εἰς ἀπώλειαν, ἐν τῷ συνταράσσειν τὴν γῆν σεισμῷ φοβερῷ, χορὸς τῶν ἀποστόλων καθικετεύει σε.

Ὁδούς σου, Δέσποτα, τὰς ὀρθὰς γνώμῃ ἀποκλίνοντες στρεβλῇ, εἰς ἀγανάκτησιν τρέπομέν σε τὸν συμπαθῆ τε καὶ ἀμνησίκακον, ἀλλ' ἵλεως, οἰκτίρμον, γενοῦ τοῖς δούλοις σου.

Θεοτόκιον.

Νῦν βοηθείας ἦλθε καιρὸς, νῦν καταλλαγῆς χρεία ἀγνὴ πρὸς τὸν Υἱόν σου καὶ Κύριον, ὅπως οἰκτειρήσῃ προσκεκρουκότας ἡμᾶς, καὶ τῆς ἐπικειμένης ὀργῆς λυτρώσηται.

Ὠδὴ ς'. « Τοῦ βίου τὴν θάλασσαν. »

Οὐκ ἔχοντες, Δέσποτα, παῤῥησίαν δυσωπεῖν, οἱ ταπεινοὶ τὸ ὕψος σου, τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀγγέλους σου εἰς θερμὴν κινοῦμεν παράκλησιν· δι' αὐτῶν τῆς ὀργῆς σου ἐξελοῦ ἡμᾶς.

Νῦν ἐγνωμεν, Κύριε, ὡς ἠλέησας ἡμᾶς, καὶ οὐ-

A *Canticum tertium.* « *Non est sanctus ut tu, Domine.* »

Nobis prave affectis, furoremque tuum jugiter concitantibus terra flagellatur, misericors universi moderator, verum famulis tuis parce, Domine.

Terram commotam iterum firmasti, Domine, commonens et convertens infirmitatem nostram, ut in divino tuo timore corroboremur, benigne.

Mortem amaram, terræmotus gravissimos, intolerandasque plagas peccata generantia vitemus, fratres, et pœnitentiæ modum omnem Deo exhibeamus.

In Deiparam.

Clementissimum Verbum, quæ sola benigna es, intense deprecare, ut imminente terræmotus flaB gello cuncti liberemur, illibata Deipara, exoramus.

Canticum quartum. « *Christus virtus mea.* »

Terram, Domine, commoves, ubi dolosi bellatoris insultibus nos concussos, magis ac magis veritatis fundamento solidari omnes præcipis.

Divino tuo nutu cuncta commoves, et incolarum terræ corda concutis; justi ergo furoris tui fluctus compone, Domine.

Nobis nusquam timore tuo correptis, terram universam tuo motu terres: verum mirifica misericordias tuas super nos, qui solus facile compateris.

C *In Deiparam.*

Te Dei templum, o Domina, professi, in templo sancto tuo supplices manus tendimus: vide afflictionem nostram, et auxilium præbe.

Canticum quintum. « *Divino tuo splendore.* »

Concutere etiam tu cor meum, attentis ingruentibus a Deo periculis, et exclama: Parce, Domine, populo tuo, et justum furorem tuum, o clemens, remitte.

Populum civitatemque sanguine tuo acquisitam, ne des, o Jesu, in interitum, dum tremendo motu terram concutis, te apostolorum cœtus precatur.

A viis tuis rectis sententia obliqua declinantes, ad D iram te clementem, et malorum immemorem provocamus, Domine; at tu propitius et misericors esto servis tuis.

In Deiparam.

Adest nunc succurrendi tempus, nunc reconciliatione cum Filio tuo et Domino est opus; ut delinquentium misereatur, et ab imminente periculo nos eruat.

Canticum sextum. « *Vitæ mare.* »

Nulla majestatem tuam exorandi fiducia freti, electos tuos angelos ad ferventes pro nobis preces offerendas excitamus: per illos itaque a furore tuo nos eripe.

Jam te nostri misertum agnovimus, qui nusquam

Digitized by Google

sub terra diro casu nos in multis delinquentes obruisti : propterea te, Christe, adoramus.

Fundamenta terræ concuti præcipis, ut nos miseri meliori virtutum statu dimoveri absistamus : et tandem timore tuo, o Verbum, confirmemur

In Deiparam.

Sancta Dei Sponsa, anxii nunc populi miserere, et motam adversum nos Dei indignationem tuis maternis precibus quamprimum immuta, te precamur.

Canticum septimum. « *Roridam fornacem.* »

Benedictus es, longanimis Domine, qui motu et hiatu terræ nos morti minime dedisti : terruisti tantum eos qui a malis resipiscere student, ut vita cuncti fruantur.

Suspiria e corde proferamus, et lacrymas profundamus, ut Christum Dominum propter peccatorum nostrorum colluviem cunctos misere atterere minitantem, propitium nobis reddamus.

Heu me! clamemus, ad Deum altissimum tendamus manus, et de reliquo perversa agere desistamus. Salvator etenim firmius nos stabilire affectans, terram omnem indignabundus commovet.

In Deiparam.

Annue, illibata, ut tuis precibus salvemur, qui propter nimiam offensarum nostrarum copiam, ira Dei, intentatisque et horrendis grassantis periculi minis, jamjam sumus consumendi.

Canticum octavum. « *E flamma sanctis.* »

Justo hoc tuo flagello grassante, repente turbati sumus, benigne, teque conspecto adversum nos irato, omnimoda desperatione detinemur.

Manus et oculos ad solum Dominum salvare nos valentem, tendamus, fideles, et exclamemus : Averte cito iram tuam a nobis, Christe, qui humanus es.

Angelorum millia, martyrum cœtus, prophetarum, apostolorum, monachorum et pontificum sanctus chorus te deprecatur, parce, Domine, populo tuo afflicto.

Misericors, qui infirmitatem, naturæque nostræ lubricum, et pervicaciam novisti : iram tuam remitte, terræ tumultum seda, et tua clementia, miserere nostri, benigne.

In Deiparam.

Pia Deipara, facilem ad pietatem quæ genuisti Salvatorem : vide populi tui afflictionem et suspiria, accelera ut pro nobis misericordiam depreceris.

Canticum nonum. « *Deum hominibus videre nefas.* »

Ecce deliquimus omnes, et nullius peccati tellus noxia horrendo modo corripitur ; moniturus enim nos clemens Dominus illam totam agitat : mentem ergo resumamus, et salutis nostræ curam geramus.

δαμῶς συνέχωσας ὑπὸ τὴν γῆν συμπτώματι χαλεπῷ πολλὰ πλημμελήσαντας. Εὐχαρίστως διό σε προσκυνοῦμεν, Χριστέ.

Προστάττεις σαλεύεσθαι τὰ θεμέλια τῆς γῆς ὅπως ἡμεῖς παυσώμεθα, οἱ ταπεινοὶ, σαλεύεσθαι ἀρετῶν τῆς κρείττονος στάσεως, καὶ τῷ φόβῳ σου, Λόγε, στηριζώμεθα.

Θεοτόκιον.

Ἁγία Θεόνυμφε, ἀπορούμενον νυνὶ τὸν σὸν λαὸν οἰκτείρησον, καὶ μητρικαῖς πρεσβείαις τὴν καθ' ἡμῶν Θεοῦ ἀγανάκτησιν μεταποίησον τάχος, δυσωποῦμέν σε.

Ὠδὴ ζ'. « *Δροσοβόλον μὲν τὴν κάμινον.* »

Ὑπερύμνητος εἶ, Κύριε μακρόθυμε, ὅτι οὐκ ἐθανάτωσας τοὺς οἰκέτας σου σπαραγμῷ καὶ κλόνῳ φοβερῷ τῆς γῆς· ἀλλ' ἐφόβησας ζητῶν τοῦ ἐπιστρέψαι τῶν κακῶν, καὶ ζῆσαι πάντας ἡμᾶς.

Στεναγμὸν ἀπὸ καρδίας ἀναπέμψωμεν, καὶ δάκρυα προχέωμεν, ὅπως ἵλεων τὸν Δέσποτην ἔχωμεν Χριστὸν, ἐκτρίψαι σεισμῷ πάντας ἡμᾶς διὰ πληθὺν ἁμαρτιῶν ἐπαπειλοῦντα δεινῶς.

Οἴμοι! κράζωμεν, καὶ χεῖρας ἐκπετάσωμεν πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον, καὶ παυσώμεθα τοῦ λοιποῦ ποιεῖν τὰ πονηρά. Καὶ γὰρ ὁ Σωτὴρ ἀγανακτῶν σαλεύει ἅπασαν τὴν γῆν, στηρίξαι θέλων ἡμᾶς.

Θεοτόκιον.

Νεῦσον, ἄχραντε, σωθῆναι ταῖς πρεσβείαις σου, ἀφανισθῆναι μέλλοντας ἐν ὀργῇ Θεοῦ, καὶ θυμῷ μεγάλῳ καὶ φρικτῷ τῆς νῦν ἐπελθούσης ἀπειλῆς, διὰ τὸ πλῆθος τῶν πολλῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν.

Ὠδὴ η'. « *Ἐκ φλογὸς τοῖς ὁσίοις.* »

Τῆς δικαίας σου ταύτης ὀργῆς, φιλάνθρωπε, ἐπελθούσης ἀθρόως, συνεταράχθημεν, καὶ ἀπελπισμῷ παντελεῖ συνεσχέθημεν, προσαγαναχτοῦντα ὁρῶντες καθ' ἡμῶν σε.

Ἀνατείνωμεν χεῖρας, πιστοὶ, καὶ ὄμματα πρὸς τὸν μόνον Δεσπότην δυνάμενον, κράζοντες· Χριστὲ, τὸν θυμόν σου ἐπίστρεψον ἀφ' ἡμῶν ταχέως, φιλάνθρωπος ὑπάρχων.

Χιλιάδες ἀγγέλων, μαρτύρων σύλλογος, προφητῶν, ἀποστόλων, ὁσίων ἱεραρχῶν ἅγιος χορὸς, ἱκετεύει σε, Δέσποτα, φεῖσαι τοῦ λαοῦ σου, τοῦ τεταπεινωμένου.

Ὁ γινώσκων, οἰκτίρμον, τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν, καὶ εὐόλισθον πάντη καὶ ἀδιόρθωτον, ἄνες τὴν ὀργὴν, καὶ τὸν τάραχον κόπασον, καὶ τῷ σῷ ἐλέει οἰκτείρησον, οἰκτίρμον.

Θεοτόκιον.

Συμπαθὴς Θεοτόκε, τὸν εὐσυμπάθητον ἡ τεκοῦσα Σωτῆρα, ἴδε τὴν κάκωσιν, καὶ τὸν στεναγμὸν τοῦ λαοῦ σου, καὶ τάχυνον τοῦ παρακαλέσαι ἡμᾶς οἰκτειρηθῆναι.

Ὠδὴ θ'. « *Θεὸν ἀνθρώποις ἰδεῖν ἀδύνατον.* »

Ἰδοὺ οἱ πάντες ἡμεῖς ἐπταίσαμεν, καὶ φοβερῶς ἡ γῆ μηδὲν σφαλεῖσα κολάζεται· νουθετῶν γὰρ ἡμᾶς ὁ φιλάνθρωπος, ὅλην αὐτὴν σαλεύει. Λάβωμεν αἴσθησιν, καὶ τῆς σωτηρίας ἑαυτῶν ἐπιμελώμεθα.

Digitized by Google

Ὡρῶν καὶ χρόνων ὑπάρχων Κύριος, μιᾷ ῥοπῇ ἠθέλησας ἐκτρίψαι τοὺς δούλους σου· ὑπὸ δὲ τῆς πολλῆς εὐσπλαγχνίας σου, Δέσποτα, ἐκωλύθης· εὐχαριστοῦμέν σοι, οἱ ἀναπολόγητοι ἡμεῖς, μόνε φιλάνθρωπε.

Σεισμοῦ, μαχαίρας, πικρᾶς ἁλώσεως, καὶ ἐθνικῆς, Χριστὲ, ἐπιδρομῆς, καὶ συμπτώσεως, καὶ λιμοῦ, καὶ κακώσεως, Δέσποτα, πάσης ἄλλης, οἰκτίρμον, ῥῦσαι καὶ πόλιν σου, ἅπασάν τε χώραν τὴν πιστῶς ὑμνολογοῦσάν σε.

Ἡ γῆ ἀγλώσσως βοᾷ στενάζουσα· Τί με κακοῖς μιαίνετε πολλοῖς, πάντες ἄνθρωποι, καὶ ἡμῶν ὁ Δεσπότης φειδόμενος, μόνην ἐμὲ μαστίζει; λάβετε αἴσθησιν, καὶ ἐν μετανοίᾳ τὸν Θεὸν ἐξιλεώσασθε.

A Horarum et temporum cum sis Dominus, uno temporis momento servos tuos perdere constitueras, nisi a multa tua clementia prohibitus fuisses : grates ideo referimus benigne, omni enim patrocinio destituti eramus.

A terræmotu, gladio, dura captivitate, gentium incursu, casu adverso, fame, et quavis alia calamitate, Christe misericors Domine, civitatem tuam regionemque omnem, te fideliter celebrantem, eripe.

Muto sermone suspirans tellus exclamat : Quid me tot malis polluitis, homines, quibus si Deus parcat, solam me corripit? resumite mentem, et in pœnitentia placate Deum.

Θεοτόκιον.

Φθορὰν τῷ τίκτειν μὴ ὑπομείνασα καταφθορᾶς, Παρθένε, ἐξελοῦ ἡμᾶς ἅπαντας, καὶ σεισμοῦ βαρυτάτου καὶ θλίψεως, παύουσα τοῦ Δεσπότου τὴν ἀγανάκτησιν, σοῦ ταῖς μητρικαῖς καταλλαγαῖς, Θεοχαρίτωτε.

B

In Deiparam.

Quæ corruptionem in pariendo non pertulisti, cunctos, o Virgo, ab interitu, terræmotu, et afflictione, Domini indignatione materno tuo interventu sedata, libera, o Deo gratissima.

JOSEPHI HUMILIS ET MINIMI

LAUDATIO

IN SANCTUM APOSTOLUM BARTHOLOMÆUM.

(Apud Surium ad diem 24 Augusti.)

I. Hujus concionis auctor, et dici festi jucunditatem spiritualem nobis afferentis hilaritas, est B. apostolus Bartholomæus, qui, cum divinus sit apostolus, et luminis splendore purisque S. Spiritus fulgoribus tantum illustretur, quantum verbis explicari non potest : nobis etiam lumen suggerit, qui sacram et gloriosam ejus memoriam celebramus. Age igitur divinis vocibus illum collaudantes quam maxime possumus, divina ipsius narratione delectemur, et laudationibus honoremus virum quovis honore superiorem. Laudemus apostolum a Deo ipso laudatum. Beatum prædicemus eum, qui semper beatus est. Ejus gloriam celebremus quem extulit divina gloria. Videamus quisnam ante fuerit, et qualis postea evaserit, quemadmodum qui prius idiota erat, et pauperem vitam agebat, omni ex parte sapiens effectus, et omnium bonorum divitiis ornatus fuerit : quemadmodum e terrestri cœlestis evaserit, e minimo maximus, et ex piscium piscatore hominum piscator factus sit.

II. Itaque cum Deus ipse homo factus, propter misericordiæ suæ viscera nostrum corpus gestaret, et discipulorum delectum haberet, is, inquam, qui prænovit omnia priusquam generentur, celeberrimum apostolum Bartholomæum delegit, amicumque sibi verum et fidelem cooptavit. O divinæ vocationis præstantiam! O magnam et singularem C felicitatem! O qualem hic invenit magistrum, qui maximis mysteriis eum initiavit, et sapientem effecit! O beatam illam animam, dignam habitam quæ cum Deo versaretur, cum Deo et omnipotente Domino cibum sumeret, et sacra doctrina, orationem et facultatem omnem superante, instrueretur!

III. Postea vero quam magistrum suum in cruce suffixum, eumdemque sepultum, et post resurrectionem ad cœlos ascendentem vidit, et sanctissimi Spiritus dono, æque ac reliqui apostoli, donatus est, tanquam generosus aliquis miles, validissimis armis undique munitus, adversus hostile bellum prosiluit, et ipsos quidem hostes validissime percussit, his vero, qui ad vitam ipsam venire studebant, salutem conciliavit. Tetendit orationis suæ D retia, et gentes ipsas profundo ereptas, illas quidem captivas, sed ad vitam tamen ductas, conservavit; evertit idolorum templa, et Dei ecclesias erexit; humana corda in sterilitatem conversa cœlestis doctrinæ aratro renovavit : eaque ita excoluit, ut, tanquam feraces campi, fructum ferre possent : accendit miraculorum facem, et affectuum humanorum caliginem profugavit : in quascunque partes permeabat, velut stella quædam justitiæ solem prædicans, illustremque fulgorem emittens, fallaciæ tenebras destruebat : et oratione quidem dæmones ipsos fugabat, precibus autem morbos insana-

Digitized by Google

biles curabat, leprosos mundos faciens, cæcis visum restituens, claudos ad currendum expeditos reddens, corda denique et animos imbecilliores confirmans.

IV. Erat una cum Bartholomæo et B. ille apostolus Philippus, quocum multo tempore divinum Evangelium prædicavit. Hi cum in urbem Hierapolim venissent, cui prius nomen erat Ophioryme, multas ærumnas et cruciatus non mediocres sustinuerunt, cum ejus civitatis homines violenti essent et valde inhumani : quippe qui viperam colere consueverant, venenum pestiferum et lethale, tanquam fructum aliquem percipientes. Illi cum divinos apostolos vidissent, dicebant novum quemdam Deum ab illis nuntiari, et a vetere cultu ipsos averti, atque a paternis traditionibus abalienari. Quamobrem cum manus in eos injecissent, admirandæ sanctitatis virum apostolum Philippum cruce condemnaverunt; divinus autem Bartholomæus, instar alicujus bovis aratoris, a suo compare separatus ingemiscebat ac lamentabatur quidem, sed non desinebat tamen suavem illum sulcum ducere, qui animarum agricolæ Deo uberes fructus allaturus esset : quinimo, ita ut consueverat, huc atque illuc obibat fidei sermonem disseminans, pravam zizaniam evellens, et quidquid salutare iis esset, qui eum suscipiebant, diligenter declarans. O beatos illos pedes, Evangelicis gressibus speciosos factos, et ad infinitarum animarum adeptionem recta via progredientes! O linguam illam divinam, ex qua salutaris potus effluxit, qui ab impietatis æstu multos liberavit! O manus, quæ violentos hostes expugnarunt, et animas ipsas e diaboli manibus eripuerunt! O divinos et illustres oculos, per quos multorum oculi patefacti sunt, qui erant perfidiæ tenebris obscurati!

V. Cum igitur regiones illas ita peragraret, venit ad urbem quamdam, cujus cives cum idolorum superstitione liberasset, ab ejus loci præside crucis supplicio et ipse condemnatus est. Ad quam dum beatus ille accederet, totus gaudio perfusus : Salve, inquit, crux, per quam humanum genus gaudio affectum est. Salve, ejus crucis imitatio, per quam mortem dissolvit, et mortales ipsos immortalitate donavit. Salve, crux, in quam cum Christus ascendit, terrenos homines cœlestes effecit. Salve, crux, quæ mihi hinc migranti vehiculum effecta es, quo ad cœlos perduci possim : quæ denique mei præceptoris imitatorem me fecisti. Ad te ascendo, neque moram duco; jam enim tempus meum completum est. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi : opus quod mihi Christus magister meus tradidit, perfeci. Hæc cum dixisset, et Deum precatus esset, rogavit carnifices illos, ut verso in terram capite, in cruce suffigeretur : nec rectus, quemadmodum ejus magister, in crucem ageretur; ita et in ipsis cruciatibus suam in magistrum reverentiam conservabat. Quin etiam in cruce suffixus, cum fratribus loqui non destitit, quoad sanctissimam illam animam Deo tradidit. Cujus ascensum angeli applausu exceperunt, aer purgatus est, et divinorum apostolorum chorus exsultavit.

VI. Cum vero multum temporis præteriisset, ejus regionis tyranni, vitæ pravitatem exercentes, et multorum deorum ebrietate debacchantes, cum viderent loculos illos, in quibus beati apostoli Bartholomæi reliquiæ conditæ erant, splendida quædam et illustria miracula edere, et eos a morbis liberare qui eo accedebant, pravum consilium et suo proposito dignum inierunt. Venite, inquiunt, in profundum mare corpus hoc demergamus. Sed, o miseri, ejusne corpus in mare demergetis, qui profundum illum draconem in altum demersit, qui salutaris aquæ fontem aperuit, et abunde cœlestia dogmata hominibus impertivit. Venite, inquiunt, mari obruamus. Eumne vos obruetis, qui veritatem antea obrutam detexit, et infidelitatis salsedinem exterminavit. Venite, inquiunt, et temerarium furorem effundentes, in maritimas undas hoc corpus projiciamus, ne ex eo, tanquam e rationali aliquo flumine, salus ad eos defluat, qui morborum angustiis comprimuntur.

VII. Hæc cum dixissent, quod cogitarant aggressi sunt, et una cum quatuor aliorum martyrum loculis, beati Bartholomæi reliquias in mare dejecerunt. Martyres autem illi gloriosi, apostolum Bartholomæum valde inclytum, duo a dextera, et duo a sinistra parte, medium habentes, Pontum ipsum sine fluctuatione aliqua transmittebant. Cumque ad Bosphorum Thracium in Propontidem venissent, Hellesponti angustias transierunt : deinde, transmisso Ægæo et Ionio mari, ad Siciliam applicuerunt : et Syracusas ad sinistram derelinquentes, atque occidentem versus tendentes, ad insulam Liparim pervenerunt. Itaque celeberrimus ille apostolus ad eam insulam deductus est. Divini autem illi martyres cum id complevissent, quod Deus voluerat, quam celerrime redierunt in eam viam, in quam unumquemque divina providentia direxit. Statim autem is, qui Ecclesiam Liparis Insulæ gubernabat, per divinam revelationem didicit, Christi apostolum ad maris littus appulisse.

VIII. Erat ejus Ecclesiæ gubernator Agatho ille, cujus gloria longe lateque apud omnes celebrabatur. Cum ille igitur properasset, et loculos ad continentem appulsos vidisset, stupore et gaudio repletus, summa voce : Bene, inquit, quod huc venisti, ut portus salutaris, ad eos qui pelagi fluctibus periculosis agitamur. Bene quod venisti, divinum Spiritus Paracleti flumen, ex quo veritatis aquæ scaturiunt, et pietas multa redundat. In mari viæ tuæ, et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigia tua non cognoscentur. Veni, et animas nostras irriga, affectuum nostrorum fervorem reprime, cordium januas patefactas gratiarum tuarum muneribus repleas. Hoc a te Liparis insula supplex petit, quam habitare voluisti. Hæc, inquam, insula his verbis te alloquitur : Tu, qui multo lumine illustris es, et illius divini Orientis vere amicus, quomodo factum est, ut talis tantusque apud meæ paupertatis Occiden-

Digitized by Google

tem diversatus sis, ab Orientis partibus commotus, et per maritimos sinus nobis ostensus? Dives facta sum, quæ antea paupertate laborabam, thesaurum magnum hodie sum consecuta : neque ulla in te Roma illa ipsa urbe decantata, beatos apostolos Petrum et Paulum habitatores tenente, inferior ego sum : Bartholomæum enim habitatorem possideo. Omnes insulæ, mihi gratulemini; omnes urbes, quæ ubique estis, mecum una exsultate. In vobis multorum sanctorum corpora posita sunt : mihi satis est unus pro omnibus.

IX. Sed, o beatissime, et divinis angelis par factus apostole, quis tua præclata facta pro dignitate laudaret? Quis pericula pro Christo a te suscepta enumerare posset? Quæ cum quotidie subires, a tristibus periculis mortales liberasti. Tu vere sal illud es, quod corda illa, quæ evanuerant, atque insipida evaserant, condivisti, et inscitiæ salsedine purgata, putredinem ex multorum deorum superstitione contractam expurgasti. Tu es rationale illud flumen, ex divina sede profectum, juncorum plenum torrentem abluens, Ecclesiæ vero sulcos replens, pravitatis rivos exsiccans, ipsius denique terræ faciem irrigans. Tu es sagena illa solidissima, quæ rationales pisces, in erroris profundo natantes, comprehendisti, eosque supernæ illi mensæ obsonium obtulisti. Tu es aureum illud candelabrum, in quo Paracleti Spiritus ignis, tanquam fax quædam, adveniens, multiplicis vitii zizania combussit, et divinæ cognitionis splendorem emisit. Tu es divini Solis lucidus radius, qui a summo cœlo usque ad extremum percurrens, et erroris tenebras imminuens, et iis, qui sedebant in umbra mortis, hoc est in malis lethalibus, effulgens, per lavacrum regenerationis, Dei filios, mortales homines effecisti. Tu es pretiosus ille lapis, ab angulari lapide illo missus, in quo Ecclesiam Christus ipse ædificavit, quæ nullo unquam tempore quassari aut concuti poterit. Tu es purissimum illud aurum et cœlestis Dei pretiosissimum munus, lucis columna, Ecclesiæ fundamentum, Spiritus sancti diversorium, magniloquentiæ præco, aquila in altum volans, suave canens luscinia, cœlestis cicada, angelus denique in humano corpore versans, aurea columna, stella lucidissima, florens paradisus, Spiritus sancti myrothecium, ægrotantium medicus, divinæ gratiæ tuba, vitis fecundissima, olea fructifera, fluctuantium portus, peccantium patronus, defessorum recreatio, oppressorum refugium, miraculorum fons, dæmonum profugatio, apostolorum gloria, angelorum civis, qui prophetis sublimior, et martyrum consors fuisti, ejus denique gloriæ, quæ revelanda est, particeps, sempiternorum bonorum hæres, mundi lumen, omnium, ut summatim dicam, bonorum thesaurus.

X. Itaque salve, Bartholomæe, illius magni tonitrui fulgur, quod in rota mundi hujus apparuisti, et idolorum insaniam ac noctem exstinxisti. Salve, Bartholomæe, ille Spiritus sancti calamus celeriter scribens, qui legem in tabulis cordis pulcherrime descripsisti, legem, inquam, illam non veterem, sed valde novam. Salve, Bartholomæe, potentis Verbi sagitta acutissima, quæ hostium corda vulnerasti, dæmonum per aerem vagantium turmas percussisti, et mortalium animas vitio vulneratas, sanas effecisti. Salve, Bartholomæe, qui idolorum templa solo adæquasti, et homines ipsos viventis Dei templa reddidisti. Salve, Spiritus sancti gladius, qui alienigenarum turmas sermonis acie, et omnes mentes ad Christi obedientiam captivas duxisti. Salve, concinna sancti Spiritus Paracleti cithara, rationalis tibia, Christi instrumentum, quod cœlestia dogmata nobis cecinisti, et pravæ impietatis modulationes confudisti. Salve, cœlum perpulchrum, divinis splendoribus illustre, in quo ille Sol justitiæ requiescit, et orationis dux, quo tu innixus, fallaciam omnem evertisti. Te quidem laudationibus extollere vellem, sed rerum multitudine confundor et dictionis infirmitate opprimor : nam vel hi, qui oratoria facultate maxime præstant, inferiores sunt, quam ut te laudare possint; neque quisquam est qui pro dignitate laudes tuas narrare valeat. Tuis igitur precibus Deum ipsum nobis propitium facias, et peccatorum perturbationem, qua vexamur, sedare velis; quique tuum diem festum recolimus, nobis omnibus delictorum veniam, et cœlestis gaudii participationem tuis orationibus impetres, in Christo Jesu Domino nostro : cui gloria cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen (2).

(2) Sacrum corpus S. Bartholomæi apostoli ex Liparitana insula circa annum Domini 832 translatum est Beneventum. Capto vero postmodum Benevento, Otho II imperator B. apostoli ossa inde asportavit, ac Romæ in Lycaonia insula in tumba porphyretica collocavit anno Domini 983, cogitans eadem per Tiberim et mare in terram suam deportare, sed eo brevi vita exempto pretiosus thesaurus Romæ remansit, ubi pia fidelium veneratione honoratur. Vide Baron. in not ad Martyrol. 25 Aug.

(Opuscula nonnulla incertæ ætatis, quæ desinenti sæculo IX addere constitueramus, propter inexspectatam voluminis spissitudinem ad sequentem tomum remittere coguntur, quem adisis si placet.)

Digitized by Google

INDEX IN MARIALE S. JOSEPHI HYMNOGRAPHI

Revocatur Lector ad numeros crassioribus typis in textu expressos.

A

Acathiston quid sit apud Græcos, 30, not. 30.
Acerra carbonis immaterialis B. Virgo, 333.
Acrostichis quid sit apud Græcos, 1, not. 2.
Adjutorium fortissimum, miserabilium B. Virgo, 110.
Adjutrix dicitur B. Virgo, 106, 123, 221, 304.
Admiratio angelorum B. Virgo, 129.
Advocatio valida B. Virgo, 57.
Ager dicitur B. Virgo, 50, 77, 113, 333, 346.
Agna dicitur B. Virgo, 17, 30, 253, 260, 270, 286, 290, 296, 314.
Alabastrum dicitur B. Virgo, 241.
Albertus M. immaculatæ conceptioni favens, 6, not. 7.
Altrix creatoris sui B. Virgo, 63.
Amatrix bonorum B. Virgo, 48, 99, 166, 169, 205, 270.
Amica bonorum B. Virgo, 124, 128, 150, 204, 252, 270, 293, 305.
Arca dicitur B. Virgo, 4, 25, 85, 88, 91, 113, 144, 149, 170, 173, 193, 207, 208, 212, 234, 249, 262, 264, 268, 276, 291, 309, 333, 343, 346.
Arma nostra B. Virgo, 215, 310.
Asilum fidelium B. Virgo, 221, 232.
Assumptio B. Virginis, 12.
Astrum dicitur B. Virgo, 34.
Auditio horrore plena dicitur B. Virgo, 31.
Augusta dicitur B. Virgo, 18 et not. 18. Quomodo Augusta in conceptione immaculata, 18.
Aurora dicitur B. Virgo, 30, 169, 328, 330, 337. Quomodo aurora in conceptione immaculata, 330 in not. 60.
Auxiliatrix dicitur B. Virgo, 304, 306, 352.
Auxilium dicitur B. Virgo, 31, 45, 58, 94, 106, 115, 114, 129, 134, 150, 173, 212, 215, 221, 230, 231, 261, 285, 301, 302, 303, 304, 339.
Ave dictum B. Virgini quid significet, 266, not. 18.

B

Benedicta cur dicatur B. Virgo, 171, not. 73.
Benedictus Odescalcus S. R. E. card. a cultu B. Virginis laudatus, in Epist. dedic.

C

Candelabrum dicitur B. Virgo, 31, 33, 97, 108, 113, 119, 128, 147, 191, 296, 212, 221, 276, 278, 284, 308, 333.
Carolus Moronus laudatus, 324, not. 51.
Cathedra dicitur B. Virgo, 56, 60.
Causa deificationis omnium B. Virgo, 31, 33, 62, 67. Causa divinæ Incarnationis B. Virgo, 191. Causa gaudii B. Virgo, 32. Causa nostræ salutis B. Virgo, 100, 118. Causa omnium bonorum, B. Virgo, 117, 132, 137, 142, 131, 181, 183, 245, 253, 270, 304, 329. Causa qua Dei Filius similis factus est nobis, B. Virgo, 77. Causa reformationis primorum parentum, B. Virgo, 102, 122. Causa reparationis nostræ B. Virgo, 223, 227. Causa unica lætitiæ omnium dicitur B. Virgo, 8, 32.
Civitas dicitur B. Virgo, 5, 27, 31, 106, 243, 378, 389.
Coadjutrix martyrum B. Virgo, 178. Coadjutrix servorum suorum B. Virgo, 310.
Cœlum dicitur B. Virgo, 3, 14, 37, 70, 116, 131, 181, 182, 218, 230, 343. Quomodo cœlum in conceptione immaculata, 404, 405, 406.
Columba dicitur B. Virgo, 8, 9, 14, 34, 236. Quomodo columba in conceptione immaculata, 35, not. 37.
Columna dicitur B. Virgo, 34.
Conceptio immaculata B. Virginis late adstruitur passim in notis.
Concha dicitur B. Virgo, 31.
Conciliatrix bonorum dicitur B. Virgo, 20. Conciliatrix dissidentium B. Virgo, 344.
Conciliatrix gaudii B. Virgo, 307.
Confirmatio eorum qui stant B. Virgo, 211.
Confugium Christianorum B. Virgo, 213.
Consolatio tristium B. Virgo, 304. Consolatio valida B. Virgo, 57, 131, 228. Consolatio vivorum et mortuorum B. Virgo, 326.
Conversio peccatorum ad Deum B. Virgo, 287, 386.
Corona dicitur B. Virgo, 31, 124, 149, 154, 171, 192, 210, 223.
Correctio Adæ dicitur B. Virgo, 29.
Currus dicitur B. Virgo, 31, 32, 171, 345.
Custodia dicitur B. Virgo, 31, 61.
Custos in tentationibus B. Virgo, 293.

D

Decor fidelium B. Virgo, 285. Decor Jacob B. Virgo, 170.
Decus angelorum B. Virgo, 107, 129, 175, 215. Decus apostolorum B. Virgo, 89. Decus divinum athletarum B. Virgo, 71. Decus martyrum B. Virgo, 90, 99.
Defensio dicitur B. Virgo, 125, 131, 137, 152, 213, 228.
Dissolutio maledictionis B. Virgo, 55, 223. Dissolutio mœroris dicitur B. Virgo, 44.
Domicilium dicitur B. Virgo, 111, 136, 139, 152, 298, 331.
Domina dicitur B. Virgo, 6, 14, 19, 30, 32, 34, 35, 38, 45, 50, 51, 58, 62, 73, 74, 78, 80, 83, 94, 97, 110, 111, 119, 247, 148, 153, 165, 164, 203, 212, 228, 229, 271, 285, 288.
Dominatrix dicitur B. Virgo, 73, 193.
Dominicani Immaculatæ Conceptioni B. Virginis favent es : Albertus Magnus, 6, not. 7, 177, not. 77. — Ambrosius Catharinus, 32, not. 34; 62, not. 51; 75, not. 55, etc. — S. Antoninus, 343, not. 69. — Antonius Navarrus, 168, not. 70; 196, not. 89. — Hieronymus Lanusa, 324, not. 53; 333, not. 63. — Ildefonsus Giron, 223, not. 95. —Joannes Taulerus, 324, not. 53. — Joannes Vigerius, 180, not. 81. — B. Ludovicus Bertrandus, 340, not. 67. — Ludovicus Granatensis, 283, not. 50. — Sanctius a Porta, 168, not. 70. — S. Thomas Aquinas, 295, not. 34; 329, not. 61.
Domus dicitur B. Virgo, 14, 23, 29, 73, 83, 332, 333, not. 62.
Donum dicitur B. Virgo, 4.
Ductrix certa et secura eorum, qui salvantur, B. Virgo, 280.
Dux infallibilis B. Virgo, 150, 203, 221, 281.

E

Erectio cadentium B. Virgo, 231, 275, 293.
Erectio dejectorum B. Virgo, 302.
Erectio labentium B. Virgo, 304. Erectio lapsorum B. Virgo, 261, 308.
Erectio mundi collapsi dicitur B. Virgo, 47, 334. Erectio prostratorum B. Virgo, 293.
Expers omnis maculæ B. Virgo, 327, not. 58.
Expiatio peccantium B. Virgo, 114.
Expiatorium delinquentium B. Virgo, 49.
Exsultatio dicitur B. Virgo, 32, 34, 97, 119

F

Filia Dei B. Virgo, 240.
Firmamentum dicitur B. Virgo, 71, 83, 90, 224.
Firmitas eorum qui stant, B. Virgo, 295.
Fluentum incorruptionis B. Virgo, 100, 122
Fons dicitur B. Virgo, 3, 10, 30, 44, 77, 206, 222, 262, 270, 310.
Forceps dicitur B. Virgo, 56, 58, 60, 63, 91, 256, 265, 291.
Fortitudo dicitur B. Virgo, 31, 83, 122, 224.
Fulcimentum dicitur B. Virgo, 189, 210, 223.

G

Gaudium dicitur B. Virgo, 27, 114, 154, 172, 256.
Genitrix lucis B. Virgo, 74, 326.
Germen dicitur B. Virgo, 4.
Gloria dicitur B. Virgo, 38, 83, 90, 110, 119, 123, 128, 129, 140, 141, 149, 164, 171, 176, 215, 224, 244, 261, 267, 339, 342, 346.
Gloriatio dicitur B. Virgo, 34, 49, 77, 82, 83, 89, 103, 110, 114, 125, 172, 229, 244.
Gratia plena cur dicatur B. Virgo, 258, not. 12; 282, not. 29 et 30; 306, not. 43.
Gubernatrix dicitur B. Virgo, 11, 79, 214.

H

Habitaculum dicitur B. Virgo, 6, 11, 21, 33, 46, 54, 55, 61, 81, 107, 112, 155, 176, 196, 202, 208, 210, 260, 341, 345, 347, 352. Quomodo habitaculum in conceptione immaculata, 251, not. 7; 342, not. 68.
Habitatio incorrupta Verbi incorrupti B. Virgo, 311.
Habitatio lucis dicitur B. Virgo, 30.
Honorificentia angelorum B. Virgo, 140.
Hostis omnium scandalorum dicitur B. Virgo, 32.

I

Illuminatio dicitur B. Virgo, 33, 230, 265.
Immaculata dicitur B. Virgo quia sine macula originali concepta, 2, not. 4 et 5; 8, not. 10; 18, not. 23; 31, not. 33; 33, not. 36 et 39; 39, not. 43 et 44, 46, 47; 65, not.

Digitized by Google

53 et 54; 112 not. 61 et 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68; 179, not. 72, 74, etc.
Immunis ab omni macula B. Virgo, 78, not. 57; 162, not. 68; 186, not. 86; 193, not. 89; 225, not. 96; 249, not. 3. 6; 254, not. 9, 11, 13; 265, not. 16; 274, not. 25 et 28; 300, not. 37; 312, not. 48; 246, not. 75; 349, not. 76.
Imperatrix orbis B. Virgo, 336.
Impolluta cur dicatur B. Virgo, 199, not 92.
Incontaminata cur dicatur B. Virgo, 236, not. 57.
Inculpatissima cur dicatur B. Virgo, 330, not. 60.
Innocentissima cur dicatur B. Virgo, 93, not. 39; 166, not. 60; 249, not. 4.
Intercessio dicitur B. Virgo, 125.
Interitus inferni dicitur B. Virgo, 21.
Introductio benedictionis B. Virgo, 283, 382.
Introitus divinus dicitur B. Virgo, 30.
Inviolata cur dicatur B. Virgo, 337, not. 65.
Janua dicitur B Virgo, 263, 281.

L.

Lætitia dicitur B. Virgo, 31, 119, 159, 265, 267.
Lampas dicitur B. Virgo, 5, 134, 267, 292, 306.
Laus B. Virginis ut in conceptu immaculatæ, 62, not. 51 *et passim*.
Lectulus dicitur B. Virgo, 20. 43, 94, 260.
Leo Allatius, 47, not. 48 et alias.
Lex nova dicitur B. Virgo, 63.
Liber dicitur B Virgo, 3, 29, 329.
Liberatrix dicitur B. Virgo, 57, 99, 295.
Lignum dicitur B. Virgo, 10
Lilium dicitur B. Virgo, 29, 60, 222, 250, 222, not. 93.
Locus dicitur B. Virgo, 5, 13, 31, 108, 118, 146, 206, 239.
Locutio horrore plena dicitur B. Virgo, 31.
Lucerna dicitur B. Virgo, 5, 30, 88, 142, 144, 149, 155, 258, 186, 201, 211, 224, 234, 262. 268, 306, 312.
Ludovicus Crespi laudatus, 196, not. 91.

M

Magnalia B. Virginis, 522, not. 50.
Mansio dicitur B Virgo, 31.
Manuductio dicitur B. Virgo, 100.
Manuductrix ad amplitudinem vitæ ad semitas pœnitentiæ, ad bonos ingressus voluntatum Christi B. Virgo, 331.
Maria Deipara Virgo unicæ pulchritudinis thalamus. *Vide* Thalamus. Thronus Dei Altissimus. *Vide* Thronus. Virga Virginitatis. *Vide* Virga, et fere singula hujus Indicis verba.
Mater Dei atque ideo immaculate concepta B. Virgo, 99, not. 60, 142, 65; 180, not. 81; 184, not. 84; 196, not. 91; 251, not. 10; 273, not. 24; 274, not. 26; 292, not. 32.
Mater inexplicabilis mysterii B. Virgo, 57.
Mater veræ resurrectionis, B. Virgo, 127.
Mediatrix dicitur B. Virgo, 91, 255, 304, 344.
Medicus Matris suæ quomodo fuerit Christus, 32, not. 35.
Mensa dicitur B. Virgo, 30. 113, 134, 149, 155, 170, 172, 173, 186, 193, 224, 234, 239. 256, 262, 268, 276, 333, 346.
Ministra maximi mysterii B. Virgo, 113.
Miracula B. Virginis, 258, not. 13.
Miraculum dicitur B. Virgo, 39, 105, 223, 231, 237, 317.
Monimentum venerandum virginitatis B. Virgo, 123.
Mons dicitur B. Virgo, 2, 3, 11. 30, 31, 36. 49, 59, 64, 76, 83, 84, 85, 87, 92, 101, 107. 113, 114, 115, 123, 129, 136, 154, 168, 170. 174, 190, 193, 201, 215, 225, 239, 252, 256, 258, 260, 268, 278, 308, 343, 358, 359, 381.
Mors quomodo non attigerit B. Virginem, 54, not. 50.
Munimen dicitur B. Virgo, 33, 80.
Munimentum hominum B. Virgo, 129, 175, 202, 216.
Munitio dicitur B. Virgo, 31.
Murus dicitur B. Virgo, 33, 57, 96, 119, 208, 210, 213, 229, 306.

N

Nativitas B. Virginis quomodo celebrata a S. Josepho, 1, 2, 3, 4, 5 et 6.
Nubes dicitur B. Virgo, 2, 7, 8, 25, 26, 32, 104, 116, 132, 137, 171, 185, 187, 198, 239, 246, 262, 263, 268, 276, 278, 289, 299, 308, 327, 346. Quomodo nubes in conceptione immaculata, 260, not 22.

O

Odescalca familia a cultu B. Virginis laudata in epist. dedic.
Officina aromataria spiritus B. Virgo, 101.
Oliva dicitur B. Virgo, 3.
Oratrix nostra B. Virgo, 213, 310.
Organum divinum incarnationis Verbi B. Virgo, 343.
Oriens dicitur B. Virgo, 120, 126, 179, 186, 373, 396.
Ornamentum dicitur B. Virgo, 74, 89, 210, 267, 285.

P

Palatium dicitur B. Virgo, 1, 8, 10, 14, 29, 48, 70, 81, 82, 84, 85, 94, 97, 108, 131, 140, 142, 152, 158, 162, 179, 207, 221, 223, 228, 230, 234, 236, 249, 260, 262, 272, 276, 279, 298.
Paracletica quid sit, 247, not. 99.
Paradisus dicitur B. Virgo, 5, 31, 91, 118, 185. 272, 281, 381. Quomodo Paradisus in conceptione immaculata, 186, not. 85.
Partus B. Virginis arguit immaculatam conceptionem, 324, not. 55.
Patrocinium dicitur B. Virgo, 18, 43, 44, 59, 93, 151, 152, 177, 208. 228, 234, 275, 287, 303.
Patrona dicitur B. Virgo, 63, 205, 206, 221.
Paulus Odescalcus a cultu B. Virginis laudatus, in epist. dedic.
Pelagus inenarrabile B. Virgo, 264.
Petrus Georgius Odescalcus quam eximia fuerit erga B. Virginem pietate, in epist. dedic.
Petrus Possinus soc. Jesu laudatus, 323, not. 51.
Pomum dicitur B Virgo, 5.
Pons dicitur B. Virgo, 3, 30, 101, 111, 123, 135, 155, 234, 318, 319, 339
Porta dicitur B Virgo, 11, 18, 20, 30, 49, 59, 61, 67, 69, 75, 81, 83, 89. 93, 100. 103, 104. 114, 118, 120, 150, 134, 137, 138, 144, 148, 151, 159, 160, 174, 180. 184, 193, 206, 213, 215, 227, 229, 234, 238, 247, 258, 262, 263, 274, 275, 276, 278, 280, 281, 282, 288, 295, 304, 309, 318, 321, 335, 341, 345, 346.
Portus dicitur B. Virgo, 32, 48, 61, 117, 133, 190, 193, 273, 276.
Possessio Dei B. Virgo, 134, 135, 162.
Præconium prophetarum B. Virgo, 154, 267.
Prædicatio prophetarum B. Virgo 110.
Præsentatio B. Virginis in templum, 6.
Præses christianorum B. Virgo, 318.
Præsidium dicitur B. Virgo, 58, 76, 96, 106, 112, 151, 213, 223, 232, 261, 264, 269, 271, 274, 280, 289, 295, 305, 307, 341.
Profunditas dicitur B. Virgo, 30, 31.
Propitiatio peccantium B. Virgo, 99.
Propitiatorium dicitur B. Virgo, 30, 59, 100, 101, 110, 113, 123, 141, 191, 211, 262, 304, 339
Propugnaculum dicitur B. Virgo, 32, 234, 305.
Protectio dicitur B. Virgo, 33, 57, 58, 102, 106, 134.
Protectrix dicitur B. Virgo, 91, 138, 305.
Pulchritudo Jacob B. Virgo, 127, 130, 134, 226. Pulchritudo martyrum B. Virgo, 366 Pulchritudo prophetarum et martyrum B. Virgo, 260.
Puella dicitur B. Virgo. 2, 3, 4, 5, 6. 8, 9, 10, 11, 19, 48, 61, 118, 142, 237, 255, 258, 262, 298, 302, 317.
Purificatorium dicitur B. Virgo, 10.
Purior omnibus creaturis B. Virgo, quia immaculate concepta, 176, not. 76.
Purpura dicitur B. Virgo, 3, 30.

R

Radix dicitur B. Virgo, 144.
Receptaculum dicitur B. Virgo, 7, 71, 76, 114, 145, 181, 191, 229, 242, 295, 314, 334, 341.
Reconciliatio dicitur B Virgo, 31.
Redemptio dicitur B. Virgo, 82, 112, 140, 210, 235, 237, 317.
Refrigerium peregrinorum B. Virgo, 304.
Refugium dicitur B. Virgo, 49, 106, 119, 152, 173, 208, 210. 276, 301, 302.
Regina dicitur B. Virgo, 1, 7, 13, 21, 26, 34, 83, 99, 137, 151, 168, 177, 193, 250, 278.
Regio Dei B. Virgo, 162, 189, 192.
Reliquiarium Spiritus sancti B. Virgo, 407, not. 12.
Resonatio prophetarum B. Virgo, 111, 113.
Restauratio hominum B. Virgo, 125.
Revocatio eorum, qui ceciderunt, B. Virgo, 211, 215. Revocatio Evæ B. Virgo, 237. Revocatio primorum parentum B. Virgo, 82. 140. Revocatio terrigenarum expulsorum B. Virgo, 53.
Robur dicitur B. Virgo, 31, 33, 89, 113, 119, 158, 172, 189, 200, 210. 228, 229.
Rosa dicitur B. Virgo, 5, 29, 33, 35, 78. 164, 217. Quomodo Rosa in conceptione immaculata, 30 not. 31.
Rubus dicitur B. Virgo, 32, 61, 65. 99, 102, 124, 237, 240, 288, 309, 317, 339, 346. Quomodo rubus in conceptione immaculata, 311.

S

Sacrarium dicitur B. Virgo, 343.
Salutatio dicitur B Virgo, 29, 124.
Salus dicitur B. Virgo, 33. 34. 39, 47, 49, 57, 82, 83 84. 89, 90, 101, 108, 110, 114, 123, 126 129, 141, 158, 164, 200, 207, 231, 267, 269, 325, 333, 336.

Digitized by Google

Sancta tota cur dicatur B. Virgo, 302, not. 40 *et alias*.
Sanctificatio dicitur B. Virgo, 17, 238, 239.
Sanctuarium dicitur B. Virgo, 313.
Scala dicitur B. Virgo, 3, 50, 134, 55, 204, 211, 223, 238, 267, 280, 284, 308, 317.
Scaturigo fontana dicitur B. Virgo, 28.
Sedes dicitur B. Virgo, 13, 134, 155, 508, 347.
Splendor angelorum B. Virgo, 267.
Sol dicitur B. Virgo, 9. Quomodo sol in conceptione immaculata, 6, not. 12.
Solutio maledictionis B. Virgo, 77, 110, 186, 233, 283.
Species Jacob B. Virgo, 118, 131, 134, 137, 170, 256, 263, 269, 509, 339.
Spectaculum dicitur B. Virgo, 39, 223.
Speculum purissimum B. Virgo, 22. Quomodo speculum in conceptione immaculata, 222, not. 94.
Spes dicitur B. Virgo, 57, 106, 158, 189, 213, 226, 289, 301, 303.
Sponsa dicitur B. Virgo, 8, 29, 31, 32, 49, 50, 55, 56, 60, 64, 73, 75, 78, 102, 106, 107, 110, 113, 121, 123, 124, 129, 133, 138, 146, 168, 190, 191, 200, 215, 218, 222, 248, 344, 369, 373. Quomodo sponsa in conceptu immaculato, 75, not. 55. 219 not. 2.
Sublimitas ineffabilis dicitur B. Virgo, 31.
Subsidium omnium dicitur B. Virgo, 31.

T

Tabernaculum dicitur B. Virgo, 20, 31, 64, 101, 108, 111, 124, 147, 155, 170, 173, 175, 176, 194, 220, 222, 237, 238, 239, 250, 254, 255, 507, 317, 333, 343, 347, 352.
Tabula dicitur B. Virgo, 239 et not.
Templum dicitur B. Virgo, 6, 7, 13, 35, 64, 65, 76, 81, 82, 94, 105, 111, 119, 135, 140, 176, 180, 185, 197, 202, 206, 209, 229, 250, 254, 262, 276, 282, 310, 324. Quomodo templum in conceptione immaculata, *vide* not.
Terra dicitur B. Virgo, 2, 41, 54, 94, 116, 172, 258, 262, 280, 281, 305, 317, 348. — Quomodo terra in conceptione immaculata, 6, not. 11.
Thalamus dicitur B. Virgo, 1, 31, 35, 68, 83, 97, 108, 123, 131, 155, 175, 193, 207, 236, 249, 294, 300, 512, 333, 347, 351, 366, 391. Quomodo Thalamus in conceptione immaculata, 31 not. 33.
Theotocia quid sint apud Græcos, 47 not. 48.
Thesaurus dicitur B. Virgo, 29.
Thronus dicitur B. Virgo, 1, 8, 14, 16, 19, 29, 47, 63, 68, 70, 71, 82, 83, 88, 94, 97, 108, 109, 113, 114, 129, 140, 142, 152, 158, 163, 171, 174, 175, 185, 192, 194, 207, 213, 215, 225, 226, 230, 256, 239, 244, 249, 250, 260, 275, 282, 298.
Thuribulum dicitur B. Virgo, 123, 155, 193, 346.
Thymiama dicitur B. Virgo, 29.
Thymiaterium aureum B. Virgo, 177.
Titulus honorificus apostolorum B. Virgo, 154.
Titulus honorificus mulierum B. Virgo, 267.
Triodium quid sit, 301 not. 38, 323 not. 51.
Tutela dicitur B. Virgo, 58, 137, 523.

U-V

Unguentum dicitur B. Virgo, 29.
Urna dicitur B. Virgo, 30, 31, 149, 170, 179, 207, 218, 224, 234, 239, 262, 296, 519, 364, 367, 373, 393.
Vas dicitur B. Virgo, 342. Quomodo vas in conceptione immaculata, 343 not. 69.
Vehiculum dicitur B. Virgo, 123, 186, 276, 208, 312, 338, 348.
Vellus dicitur B. Virgo, 32, 206, 310, 332. Quomodo vellus in conceptione immaculata, 32 not. 34.
Venustas angelorum B. Virgo, 82.
Vestis B. Virginis, 17, 18, 19, 20, 21 et not.
Via dicitur B. Virgo, 35, 100, 302.
Virga dicitur B. Virgo, 2, 32, 36, 136, 150, 209, 224, 233, 236, 253, 320, 326.
Virgo dicitur Maria, quia immaculate concepta, 168 not. 71, 184 not. 84, 199 not. 92.
Virtus dicitur B. Virgo, 96.
Visitatio velox ægrotantium B. Virgo, 51 not. 61.
Vita omnium B. Virgo, 326.
Vitis dicitur B. Virgo, 3, 7, 32, 89, 325.
Volumen dicitur B. Virgo, 3, 15, 32, 71, 83, 117, 174, 263, 289.
Vulnus dæmonum B. Virgo, 105, 107, 171, 192.

Z

Zona B. Virginis, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 21 not. 27.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

NICETAS DAVID PAPHLAGO.
Notitia historica et litteraria. 9
ORATIONES LAUDATORIÆ ET FESTIVÆ. 15
Oratio I. — In diem natalem S. Dei Genitricis. 15
Oratio II. — In exaltationem venerandæ crucis. 27
Oratio III. — Laudatio apostolorum Petri et Pauli. 38
Oratio IV. — Laudatio sancti Andreæ apostoli. 54
Oratio V. — Laudatio sancti Jacobi Zebedæi. 79
Oratio VI. — Laudatio sancti Joannis Theologi. 99
Oratio VII. — Laudatio sancti Thomæ. 127
Oratio VIII. — Laudatio sancti Jacobi Alphæi. 146
Oratio IX. — Laudatio sancti Philippi. 163
Oratio X. — Laudatio sancti Bartholomæi 195
Oratio XI. — Laudatio sancti Matthæi. 218
Oratio XII. — Laudatio sancti Simonis Zelotæ. 233
Oratio XIII. — Laudatio sancti Judæ Thaddæi. 254
Oratio XIV. — Laudatio sancti Mathiæ. 270
Oratio XV. — Laudatio sancti Marci evangelistæ. 283
Oratio XVI. — Laudatio S. protomartyris Theclæ. 302
Oratio XVII. — Laudatio S. martyris Anastasiæ. 335
Monitum Combefisii ad Orationem de Eustathio 374
Oratio XVIII. — Laudatio inclyti martyris Eustathii, Agapii, Theopisti, et Theopistes. 375
Oratio XIX. — Laudatio S. Hyacinthi Amastreni. 418
Oratio XX. — Laudatio S. Gregorii, Theologi. 439
Vita sancti Ignatii archiepiscopi CP. 487
Fragmenta expositionis in Lucæ Evangelium. 575
Exegesis carminum arcanorum Gregorii Theologi. 578
NICETAS BYZANTINUS.
Monitum editorum Patrologiæ. 583
De Scriptis Niceiæ Byzantini. 586
REFUTATIO EPISTOLÆ REGIS ARMENIÆ. 587
Monitum de Refutatione Mohamedis sequente. 666
CONFUTATIO MOHAMEDIS. 670
Capitula varia hujus libri adversus Mohamedem. 671
THEOGNOSTUS MONACHUS.
Notitia 845
ENCOMIUM IN OMNES SANCTOS. 850
LIBELLUS AD NICOLAUM I PAPAM, *in causa Ignatii Constantinopolitani.* 855
ANONYMUS.
VITA S. NICOLAI STUDITÆ. 865
S. JOSEPHUS HYMNOGRAPHUS.
Notitia. 936
Vita S. Josephi Hymnographi. 931
MARIALE S. JOSEPHI HYMNOGRAPHI. 978
Epistola nuncupatoria. 978
Monitum Lectori. 982
I. — In pervigilio Nativitatis SS. Deiparæ Canon I, cujus acrostichis hæc est : *Ortum puellæ Numinis natæ cano Joseph.* 985
II. — In pervigilio ingressus in templum sanctissimæ Deiparæ, Canon II, ordine alphabetico. 991
III. — In profestivitate obdormitionis B. Virginis, Canon III, cujus acrostichis hæc est : *Lætus dilaudo Genitricem Dei Joseph.* 999
IV. — De depositione pretiosæ vestis SS. Deiparæ in Blachernis, Canon IV, cujus acrostichis hæc est : *Vestem beatam Virginis diæ colo, Joseph.* 1003
V. — De pretiosa zona B. Virginis Constantinopoli olim asservata, Canon V, cujus acrostichis hæc est : *Robore me accinge tuo, o casta Virgo, Joseph.* 1010
VI. — Ad hymnum Acathiston. In SS. Deiparam, Canon VI, cujus acrostichis est : *Gaudere te unam convenit, gaudii domus, Joseph.* 1019
VII. — In SS. Deiparam Canon VII, cujus acrostichis hæc est : *Deipara, seniste modis ego cano, Joseph.* 1027
VIII. — In SS. Deiparam Canon VIII, cujus acrostichis : *Octava do tibi, Maria, cantica, Joseph.* 1031
IX. — In sanctissimam Deiparam, Canon IX. 1039
Theotocia seu Deiparæ strophæ, ex Menæis Græcorum. 1042
Theotocia ex paracletica Græcorum. 1275
Theotocia sive Allocutiones ad B. Virginem 1382
CANON IN TERRÆMOTUS PERICULO. 1412
LAUDATIO IN APOSTOLUM BARTHOLOMÆUM. 1425

FINIS TOMI CENTESIMI QUINTI.

Parisiis. — Ex typis J. MIGNE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google